

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
16 G
28

INSTITVTIONES IVRIS CANONICI QVIBVS IVS PONTIFICIVM SINGVLARI METHODO LIBRIS QVATVOR comprehenditur

AB IOAN. PAVLO LANCELOTTO PERVSINO Conſcriptæ; & in Aula Romana mandato Pont. Max. ab Illuſtribus viris olim recognitæ.

His acceſſerunt Interpretationes, quas Gloſſas vocant; quibus loca omnia, vnde contextus deſumptus eſt, indicantur; pleraq; declarantur; nonnulla per Sacroſanctum Concilium Tridentinum hodie immutata adnotantur.

Nouiſſime acceſſerunt Caſuum, vt appellant, poſitiones Annotationeſq; nonnullæ, quæ ad huius iuris ſcientiam expeditiorem ſtudioſis prabent aditum IO. BAPTISTA BARTOLINO Peruſino I. C. Auctore.

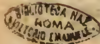
Necnon adnotationes paucæ quibus nonnulla ad ſenſum Theologorum exactius explicantur ANTONIO TIMOTHEO Peruſino Sacræ Theologiæ profeſſore Auctore.

Item Commentariolum, quo conſcripti operis & ratio, & Hiſtoria quadam continetur.

Acceſſit etiam ipſius Lancelotti opuſculum, De Comparatione vtriuſque Iuris.

AD PERILLVSTREM, REVERENDISSIMVMQVE PATREM D. MONTEM DE VALENTIBVS de Trebio Protonotarium Apoſtolicum.

CVM PRIVILEGIO SVMMI PONT.

PERMISSV SVPERIORVM.

ROMAE Ex Typographia Bernardini Donangeli. M. D. LXXXVII.

Pertinet ad Conv. s.ti Fran.ci de Urbe.

SOMMA DEL PRIVILEGIO.

NOSTRO Signore Sisto Quinto concede privilegio à Iacomo Tornieri, che altri che esso ò chi dipenderà da lui con licenza in scritto non possa stampare, ne stampato vendere per tutto lo stato Ecclesiastico il presente libro per dieci anni da cominciarsi dal giorno, che sarà stampato, sotto pena della perdita de' libri, & di cento ducati di Camera per ciascuna volta, come piu amplamente appare nel breue di sua Beatitudine.

PERILLVSTRI
REVERENDISSIMOQ.
PATRI DOMINO MONTI DE
VALENTIBVS DE TREBIO
Protonotario Apostolico, &c.

MARCVS ANTONIVS MVRETVS
& Iacobus Brianza Bibliopola. S. D.

VM nobis tuæ primum præclaræ virtutis ac splendoris, deinde eius qua nos complexus es beneuolentiæ in mentem venit (venit autē sæpissime) non solum ingrati, quod ipsum graue est, sed etiam merito, ac iure impij videremur si aliqua ex parte intimos animorum nostrorum in te, tuamq; laudem sensus nō aperiremus. Idcirco statim vt Canonicas has Institutiones varia, infinitaq; doctrina refertas, typis tertio valde puriores, Casibus alijs plerisque additis, mandare decreuerimus: facile futurum putauimus, vt qui tibi à nobis inscriptas cernerent, significationem haberent propensionis erga te nostræ. quam in sententiam egregia animi alacritate eo magis descendimus, accuratius meditantes, nulli magis hęc Pontificij Iuris Epitome cōuenire, perspectum cum sit, te non minus tale Ius tractasse (in causis præcipuè tibi speciatim delegatis) quàm Cæsareum, dum Prouinciarum Piceni, Perusiæ, Flaminiæ, necnon almæ Vrbis, Bo

noniæ, ceterorumq; locorum præstantis solertisq; Gubernatoris personam rectè & honorificè sustinuisti; dumque Ius omnibus æqualiter, seuerè, ac diligenter dicere, in omnibusq; actionibus eam adhibere constantiam, & grauitatem, quæ nec gratia, nec odio variata sit, imò æqualis cõseruata. nihil crudele, nihil acerbum, nihil immane in omni administratione inferre, sed valde prudens multa clementiæ, ac mansuetudinis signa populo dare visus fuisti. Illud addimus, teq; in magno adhuc quo versaris Illustriss. & Reuerendiss. D. Alexandri Cardinalis Farnesij magni Cãcellarij Sacriq; Collegij Decani atq; animi magnitudine fulgentissimi syderis, officio Vicegerentis iam tractare, ac deinceps tractaturum esse. Cetera missa facimus, ne luminari maiori lumen afferre dicamur. hoc postremo loco seposito, mirum haud videri, si adeò ceteri Prælati in conuentibus, quas congregationes appellant, tibi Aristidis simulachro, à recto non flexibili, incorrupto, atq; integro plurimum tribuunt, teq; magnifaciunt: posteaq; illos non latet, te doctrina atq; experientia plerosq; reipsa non modo antecellere, quinimo nomine, & cognomento præstare: quare enim Montis nomen sortitus es? nisi ex eo quia, vti mõs è rebus alijs eminet, ita inter omnes collegas tu emineas? quare inquam, Valentis cognomentum vsurpas? nisi vt Cicerone teste, cum adhuc valente pugnare debeas remaneas perpetuò valens. Valenti igitur valè meritò dicemus. Romæ xij. Kalend. Iulij. M D LXXXVII.

IO. FRANCISCVS
CARDINALIS DE GAMBARA
IO. PAVLO LANCELOTTO I. C. S. D.

DE Institutionibus ad Ius Canonicum a te conscriptis, quas nuper ad me misisti, est quidem quòd tibi gratias agam, sunt enim huiusmodi vt eas ego loco magni a te muneris, habere debeam. Sed omnino nimis diuturna libri huius expectatione nos torsisti, agitur enim annus sextusdecimus quo ego Perusiæ te praeceptore prima Iuris Ciuilis initia vrgebam, et tu iam tum opus huiusmodi sub incude habebas, idque propediem editurus videbaris, vnde quòd tam diu illud continueris, erit fortasse qui te accuset. Quid dicam? quòd ne nunc quidem, illis editis fidem tuam liberasti? etenim Commentarij quod praeteritis annis edidisti libro secundo asseris a te quædam in contexendis Institutionibus consulto fuisse praetermissa, quòd ea notulis nescio quibus explicaueris, ac quasi cum fœnore reddideris, et tamen notulas nullas: quas viderim, editis a te nuper Institutionibus adscripsisti. Quod licet ego, cui tuũ iam pridem perspectum est iudicium, non nisi optimo consilio factum rear, cum tamen & tu id sponte tua promiseris, & ea sit hodie (vt omnium optime nosti) conditio scriptorum canonicæ ac ciuilis prudentiæ, vt in his quæ scripta sunt fides adhibeatur nemini, qui non eadem veterum auctoritate confirmet, eas a te quàm primum in uulgari necessarium duco non modo vt ea quæ sunt a te praetermissa nobis reponas, et te promissis exoluas, verum etiam vt eorum ipsorum quæ scriptis mandasti, fidem nobis ex veterum testimonio facias. Non possum pro summa mea in te beneuolentia quid sentiam libere non praescribere, tu quidquid id est æqui boni consule. Vale, Romæ Nonis Septembris, M. D. LXIII.

ILLVSTRISSIMO, ATQVE
AMPLISSIMO S. R. E. CARDINALI IO. FRANCISCO DE GAMBARA,
Franciscus Mancinus S. P. D.

I quid vtilitatis studiosis hominibus secunda hęc institutionum Iuris Canonici cum suis notulis editio afferet (afferet autē doctorum omnium sententia nō modicum) id omne tibi vir amplissime nec non Illustrissimis, atque doctissimis Cardinalibus Io. Bapt. Cicadæ, & Francisco Alciato acceptum ferre debemus. Licet.n. auctor multis annis cōmentario suo notulas illas nobis esset pollicitus, ita tamen postea de illis non edendis animū obfirmauerat, vt de ea illum sententia posse aliquando deduci interdum plane desperarem, erant autem multa quæ (vt ego ex eo sępius audiui) a primo illo suo proposito eum retraxisse affirmaret. Primum quidem quòd nusquam videtur auditum, vt eiusdem operis idem esset auctor & interpres, se autem cum de notulis adscribendis cogitasset, non existimasse fore, vt is liber, quem & ipse mādato & nomine Pōtificio absoluisset, & summi etiam viri castigassent ac probassent, priuato nomine in publicū exire deberet, quod si Pontifex suo nomine, vt non solum censorum, sed etiam aliorū plurium testimonio ac iudicio facere debuit, edidisset, tunc non futurum incongruum vt non quasi ab auctore ipso, sed alio quopiam operi notulæ adscriberentur. Huc accedere quòd illas rudes esse affirmaret, atq; inchoatas potius quàm absolutas, vt autē perpoliret eadem ratione animum numquam inducere potuisse, demum magno se quotidianarum cōcertationum tædio esse affectū, sibiq; imperasse, vt quoad per se fieri poterit, ansam posthac nouis molestijs non tribuat, seque id nulla ratione consecuturum sperare, quam si ab nouorum scriptorum editione prorsus abstineat: sed magnus flagitantium numerus, tuaq; potissimum atq; illustrissimorum Cicadæ & Alciati auctoritatę perfectum est, non vt ille ederet, neq; enim a sua sententia dimoueri potuit, sed vt libri mihi

& Ro-

& Roberto fratri potestatem faceret, quidquid de eo statueremus ad animum non reuocaturus. itaq; nos tam vestro, quàm aliorum grauissimorum virorum iudicio atq; auctoritati inhęrentes, & plurimorum flagitationibus impulsi, secundam editionem adornauimus, notulasq; ipsas singulis verbis aptauimus, quibus quidem ex doctorum responsis, interpretationibus, ac tractatibus multa addere fuisset nobis his temporibus multo facillimum: sed scribendi genus suapte natura cōcisum respuere omnino id videbatur: simul etiam ne quid auctorem ipsum offenderemus, verēdum nobis fuit, a quo vix summa vestra auctoritate impetratum fuit, vt edi rursus per nos liber pateretur: in quo quidem, vt ego existimo, nullā studiosi iacturam fecerunt, in hac enim iuris tam canonici quàm ciuilis facultate conscripti libri alij alios fines habent. quidam enim vt artem ipsam doceant, quidam vt quæstiones ipsas finiant ac terminent. & licet qui docet aliquid terminet, & qui terminat ac decidit aliquid etiam interim doceat, fuit tamen auctoribus ipsis in conscribendis libris finis alius alio principalior: nam interpretationibus, & enarrationibus ad libros veterum Iurisconsultorum docendi propositum est principalius, licet multa interim terminentur & in responsis, & quos vocant tractatibus, decidendi vnus propemodum est finis, licet interim multa etiam doceantur: hinc fit vt illorum diuersa admodum sit scribendi ratio. nam in docendo ratiocinandi modus magis necessarius est, quam auctoritatum enumeratio, quippe quod artis fundamenta sunt aperienda, & fontes atque origo rerum demonstranda, at in responsis reddendis differendi quidem ratio non abijcienda, sed vbi de quęstione conuētum est, hac facti specie magis pugnandū est auctoritatibus, cum id demum verum habeatur quod est a plerisque receptum. Vnde cum hic Institutionum liber sit ad docendum potissimū conscriptus, ni mirum si multiplicium in eo allegationum copia non fuit affectanda. Huc accedit quòd id quod nostra opera notulis accedere potuisset, facilè vnusquisque suo marte consequi poterit. cum enim notulis ipsis principales materiarum sedes & loca contineantur: si quis earum notularum ductu ea adierit ex magno interpretum tam antiquorum quàm moderniorū numero, vnde copiosius haurire, & sitim explere possit facile inueniet. itaq; posthabita qualibet addendi cura, solum dedimus operam, vt ea quæ

nuperrime per sacrosanctum concilium Tridentinum immutata sunt, notulis ipsis adiungeremus: nam vt contextui illa ipsa inserrerentur impetrari ab auctore non potuit, quod diceret velle sequi se Iustiniani exemplum, qui licet post editas à se institutiones iuris ciuilis, multa nouellis suis constitutionibus innouasset, non propterea aliquid dictis institutionibus adiecit, vel immutauit, sed lectoribus ea perquirenda reliquit. Vnum enim fuisse ei in illa scriptione propositum, scilicet non vt omnia complecteretur, sed vt breui libello prima Iuris Canonici rudimenta concluderet, & ius illud adhuc dispersum quasi in artem redigeret: id autem satis pręstari posse etiam si constitutiones Tridentini vel etiam aliorum Conciliorum decreta non contineat, satisque esse ne quem forte ius nouum circa paucissima lateat, Si de ea re notulis ipsis admoneatur, nec propterea totum opus sibi fuit retexendum: placuit etiam commentarium quod abhinc sex annis in lucem ipse idem edidit, adiungere, tum quod magnam operi claritatem addit, explicat enim luculentissime auctoris intentionem, quod non modicū auctoribus intelligendis existimatur condicere, tum etiā vt quorundam non satis iustæ cupiditati occurratur, qui frigidis quibusdam assertionibus, ne dicam commentitijs testimonijs operis huius intentionem Lancelotto nostro præripere conantur. apparet enim in eo meridie clarius, quàm diu (quòd tute omnium optime nosti) primam institutionibus manū admouerit, & quàm multis illarum copiam fecerit, demum quàm facile omnibus fuerit inde exemplum sumere, nomen autem tuum operi præfigendum ideo duximus, tum quòd ea re non modicum operi splendorem accessurum existimauimus, tum vero etiam, vt quemadmodum tua potissimum opera factum est, & ampliter locupletatus liber in lucem prodit, ita & tibi quisquis ex eo vtilitatem aliquam sentiet, id omne acceptum ferat. Vale

Perusia, Nonis
Aprilis.
M. D. LXVII.

CLA-

CLARISSIMO VIRO
D. IO. PAVLO LANCELOTTO
Iureconsulto Perusino Fautori, & amico tanquam fratri carissimo.

LARISSIME domine Fautor & amice tanquam frater carisis. Libros Institutionum Iuris Canonici a M. tua, auctoritate & mandato summi Pontificis antea conscriptos (cuius etiã nomine prodijsse oportuerat) nunc de manu M. tuæ summa animi lætitia (vt ceteri boni & docti omnes) accepi, ac statim a capite ad calcem vsq; percurri, & vt antea ab illustribus viris, suo merito, laudati, & recogniti, ita per me sane (& si iudicio parum valeo) tales reperti, vt plane sentiam, hominum memoria pro illius Iuris firma solidaque habenda cognitione parem librum in lucem minime prodijsse. liber iste, M. tuã & Deo, & Ecclesiæ, & huic ætati posterisque omnibus gratum faciet, & nũquam intermoritura gloria donabit. Non dubito quin eadem M. tua, (vt etiam dudum ceperat) hunc primum fœtum; qui tam auide ab omnibus est acceptus, auctiorem locupletioremque reddat. Quod dum sedulo conantur meminisse forte ab re non erit, si M. tua aut singulis titulis, aut paragraphis fontes ex quibus præcipue desumpti sunt, paucissimis annotare non grauaretur: id enim & doctissimos quosque optima sane ratione desiderare animaduerto, tum quòd illinc ipse liber maiorum cum auctoritate Pontificum loquatur, lectoresque omnes publico imperio confirmet, res ista dum reliqua elaborantur, haud vsque adeo multum attulerit incommodi & publica tamẽ commoda studiosorum omnium maxime iuuerit. Quidquid factu optimum fuerit M. tua pro summa sua in omnibus recte dijudicandis prudentia facile statuet. Desiderijs Cornelij Matij & si iustissimis satisfacere non vndequaque tam facile erat, præsertim quod ipse suique maiores Mercatoribus a quibus æs sumendum fuerat, plane essent incogniti, & pene eo res deuenerant, vt sua opinione frustratus vacuus rediret, ni ego intercessione M. tuæ fretus fidem meam, immo me ipsum tanquam principalem debitorem interposuissem. Monebit itaque M. tua, vt ille beneficij præstiti memor quanto citius fidem datam per suos liberari curet, alioqui sane statutis diebus elapsis per me quod acceptum est sine vlla spe exceptionis renumerandum erit. Vale vir clarissime Iureconsultorum vnicum decus, raptim Vrbe die prima mensis Nouembris, anno reparatæ Salutis M. D. LXIII.

M. Tuæ Deditiss. amantissimusque tanquam frater Gaspar Gropperus Rotæ Romanæ auditor.

FRAN-

FRANCISCVS MVCANTIVS
Io. Paulo Lancelotto S. D.

OPTAVI iam pridem Lãcelotte doctissime litterarum ad te aliquid dare, cum vt tuas vicissim elicerem iucunditatis, leporis, doctrinæque plenas atque intermissam diu inter nos scribendi cõsuetudinem aliquãdo reuocarem, tum etiam certè vt desiderium meum in his tibi exponerem, quod mihi iam ab eo tempore, quo Perusię morabar, tuarum Institutionum argumento iniecisti, nuperque demum edito tuo Commentario quasi earundem id ea quadam ac specię auxisti aut refricasti potius. Sed nec integrum nobis fuit, cum ab Vrbe complures menses varijs negotijs distenti absuerimus, ad istud scribendi officium vnquam reuerti, nec satis vrgens ratio videbatur esse, vt tantum tibi negotij meo priuato commodo exhiberem. Nunc vero cum iamdudum in patriam reuersus expeditior aliquanto sim, & ad causam quamplures adiunxerim, qui partim sua sponte, ac fama ducti, partim commentariolo tuo degustato allecti, partim etiam oratione nostra aliorumq; amicorum tuorum excitati, mirum in modum opus ipsum, cuius tu nobis imaginem repręsentasti, expectant, quasi conceptam sitim vberiore fonte sedaturi, statui non amplius expectandum, quin continuo te meis scriptis appellarem, atque adeò omnium studiosorum nomine flagitarem ne tu nos longa expectatione suspẽsos diutius torquere velles. Non id ago nunc mi Lancelotte, vt velim vllis apud te argumentis ostendere Institutiones tuas Pontificij Iuris dignissimas esse nouitate sua, splendore, pondere, quę in apertum proferantur: nam neque hoc ad me attinet, & tibi persuasum esse scio, aut si pro tua modestia minus velles tuo iudicio esse contentus, nõ deesse tibi amplissimorum virorum testimonia, quæ acre tuum ingeniũ in huius editione operis (garriant inuidi quantumlibet) posteritati commendare queant. nec sanè dubito te egregium istum tuum librum in lucem tandem emissurum esse, quem pluribus ab hinc annis publice priuatimque pollicitus sis: multa deinde die multaque litura ad vnguem castigaueris, postremo etiam tuo commentario quasi chirographo fidem tuam arctius obstrinxeris, quibus ex causis vt maxime velis, ab instituto tamen discedere non possis. Verum illuc meę spectarunt litterę, vt currentem te magis incitarent cum intellexisses omnibus his, quæ enumerauimus, incredibilem bonorum omnium expectationem adiunctam esse. Quòd si tu maleuolorum acideos fortasse times, vide ne hoc tibi maiorem inuidiam exciteт, quod cum nullo ferè negotio tantam expectationem explere possis, idem tamen cunctando tot desideria hominum superbe aspernari videaris. Atque scio obtrectatorum calumnias nihil morari, quandoquidem tibi in causam ingredienti facile fuerit coniicere non defuturos huiusmodi garrientium cœtus, quorũ quidem ineptias tantum abest, vt de laude tua quidquam deliberare posse credam, vt ex his, gloriam potius tuam augeri illustrioremque reddi existimem, quod & tu pulcherrimis exemplis in eo libello demonstrasti. sin vero ea retardandi forte est causa, quod librum tuum summi Pontificis auctoritate impressum iri cupias, non negauerim (si res quidem ita est in promptu, vt breui conficiendi negotij spem habeas) ali-

quid

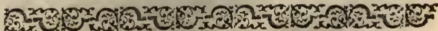
quid etiam operæ te in eo ponere, quod & tibi perhonorificum, & rei de qua agitur valde consentaneum fore videatur. Ceterum si longius interuallum temporis interponendum sit; aut dubius etiam euentus expectetur, quoniam tu in ea re satis iam superque temporis laborisque impendisti, haud tandem magnopere laborandum esse censuerim publico ne is liber an priuato nomine diuulgetur. satis enim per se ille & dignitatis, & auctoritatis adferet, nec minus gratus Pontificij Iuris studiosis omnibus futurus est, quàm si amplissimo Principis diplomate fulciretur, quippe non tam speciosam inscriptionem spectantibus illis, quàm quid inde vtilitatis ac commodi percepturi sint. Hæc te Lancelotte facile possunt ad laudem tuam studiosorum commodo coniunctam, vel inuitum impellere, quem tamen satis iam tua sponte incitatum esse non dubito: quare nihil est quod in te hortando multum laborem: volui tamen leuiter hæc perstrinxisse, vt me cum gloriæ decorisque tui, tum verò vtilitatis publicæ studiosum ac percupidum esse scires. Tu si ad me scripseris quid hac de re sentias, aut quousque opus perduxeris, rem facies gratissimam. Vale, Romæ Idibus Maij, anno Sal. M D LX I.

Desideratur responsio in qua excusat auctor se quòd serius respondeat, tum familiariter conqueritur quòd licet mandato Pontificis suas Institutiones nomine Pontificio feliciter eruditissimorum virorum iudicio absoluerit, non solum negotium non confecerit, sed maximos etiam labores, & maximos sumptus sustinuerit, dum diutissime Romæ difficillimis temporibus proprijs negotijs posthabitis omnibus, vna ea causa detinetur, narrat item post mortem Pauli IIII. Pium IIII. instante Illustrissimo Cardinali Cicada, mandasse doctissimo & amplissimo viro Francisco Alciato, vt opus rursus percurreret, relaturo an huiusmodi sit quod Pontificio nomine edi conueniat, se tamen licet non vnis ab eo litteris compertum habeat Alciatum optime sentire de Institutionibus suis, Pontificique rem suasurum, certo tamen scire Pontificem id minime curaturum, quippe qui iam pridem mores aulicos cognitos habeat, atque ideo se relationis huius exitum non expectaturum, sed primo quoque tempore opus ipsum priuato nomine editurum, pro vt fecit, vel ipso Alciato festinatam editionem non probante.

IO.

IO. PAVLO LANCELOTTO
CLARISSIMO IVRISCONSVLTO
Iacobus Menochius. S. D.

CVM hactenus vel publico docendi munere, vel de iure respondendo valde impeditus essem, nō licuit ad te litteras dare, quibus significarem nihil mihi vel gratius vel iucundius potuisse contingere, quam de te aliqua in re benemereri; nunc tamen aliquantulum otij nactus me his litteris expurgare volui, ne de mea egregia erga te voluntate aliquando suspicareris, ac vt etiam atque etiam intelligeres gratissimam mihi fuisse oblatam illam a te occasionem, vt vnà tecum de grauissima illa causa responderem, quod eo libentius feci, non quòd res ipsa id postularet cum tu iam tuo doctissimo responso omnem plane dubitationem sustuleris, sed ne ignorares meam qualemcunque operam tua, tuorumque causa promptam ac paratam semper esse. Nam tibi hoc est viro clarissimo, atque inter consultissimos, eloquentissimo placere qui possunt se plane felices existimant. ea enim est apud nos, & apud exteros omnes percelebris nominis tui fama tot eruditissimis scriptis comparata, auctaque, vt oēs te admirentur, & summis laudibus persequantur: tum maxime quod ptimus iuris Pōtificij institutiones tam studiosis necessarias veluti Tribunianus alter orationis copia, & splendore illustratas ediderіs. Quibus si (vt futurum spero) aliquando Pont. Max. accesserit auctoritas, te vel nouum Tribunianum habebimus, vel vt Iuris Pontificij nouum auctorem obseruabimus. Interim te etiam atq; etiam plurimum rogo, vt me quoque in tuorum numero habeas. Nam ad meam laudem plurimum referre existimes velim, me a Lancelotto eruditissimo iurisconsulto diligi, cuius cōsuetudine viri omnes delectari solent. Ego vero studio ac singulari quodam obseruantiæ genere te perpetuo colere numquam desinam. Vale ex Vrbe Patauio, Idibus Maij. M D LXXXI.

IO. PAVLO LANCELOTTO
Iurisconſ. Perusino, Critonius Mellonus S. P. D.

INSTITVTIONES tuas nō percurri solum, verum etiam accuratissime perlegi. Scin tu bone Lācelotte quid nunc ego de eis sentiam? At inquis, quid tu sentias nō est a me magnopere curandum quando per cuncta Gymnasia, ac cunctas regiones miris ac propemodum diuinis laudibus a viris doctissimis extolluntur. Sed, vt ita sit, est adhuc vlterius quod ego præter ceteros de te ac tuis institutionibus sentiam. ecquid tandem est (inquis) quod præter ceteros

teros omnes tu nunc sentire possis? Dicam & vtinam mentiar, nępe id quod poetarum Princeps, de quibusdam a se compositis versiculis sensisse, vel verius questus esse legitur dum dixit:

Sic vos non vobis mellificatis apes.

At vrges quid istud (inquis) est tandem? scin quid? Ego mellifluas tuas esse institutiones, atque omnibus numeris absolutas, cunctisque laudibus dignissimas, vt eruditissimus quisque prędicat semper existimaui. Sed futurum arbitror tantam tui laudem quantum vix quisquam viuens meo iudicio assecutus fuit non fore diuturnam. Quid istud est? inquis, eloquar, venturum aliquando arbitror Romanum aliquem Pontificem qui glorię cupidine magis titilletur quàm fecerint hactenus hi a quibus de eis conscribendis mãdatum accepisti, vel qui eis successerunt, eumque causaturum indignum esse, vt iuris Canonici elementa de scriptis priuatorum hominum hauriantur: tum quod institutionibus quę circunferuntur, non pauca deesse, quę necessario sint adiungenda, & propterea curasse se, vt vndique absolute institutiones huiusmodi quasi recudantur, & nomine Pontificio edantur, inde quibusdam immutatis, additis, vel demptis, vt nouum quoddam opus videri possit suo nomine editurum, vetiturumque ne deinceps alię iuris Canonici institutiones a quoquam legantur, sicque dum Rom. aliquis Pontifex gloriam aucupatur laus, & memoria Lancelotti suis institutionibus remanentibus abolebitur. Vnde cum alij qui temporibus feliciotibus propria sponte aliquid ad iuuandos homines elucubrarũt, sępe a Principibus large soleant donari; tu, qui mãdato ipso Pontificis tam luculenter scripsisti, non solum aliarum rerum, sed nec laudis quidem pręmium vllum feres. Vnum forte potest non desperari, nempe quod veluti Iustinianus in procemio suarum institutionũ eas ex Gaij Iurisconsulti Institutionibus desumpsisse se confitetur, sic ille quisquis Pontifex, si natura sit paulo humanior, tui nominis non renuet mentionem facere, cum pręsertim nullo pacto nunc possit occultari quod eas institutiones tu iussu Pontificum, & curia Romana probante aliquando conscripseris: sed quantulum tandem istud est, quod tantis a te exanclatis laboribus, & incommodis acceptis tribuetur? Et ita ego futurum arbitror, & hac mea epistola apud te & omnes testatum esse volo, atque ita est aliquid quod ego pręter ceteros de tuo laudatissimo libro sentiam. Vale.

PIO PONT. MAX.

IO. PAVLVS LANCELOTTVS

Iureconsultus Perusinus, S.

PONTIFICII iuris institutiones proximis annis superiorum Pontificum iussu & nos conscripsimus, & summi viri castigarunt, quæ quidem optandum sane erat, vt ijs in lucem prodirent auctoribus, quorum mandato & scriptæ & recognitæ fuissent, vel ea saltem ratione quod auctores ipsi munera nobis gratiora, ac preciosiora facere consueuerint, & sæpe non tam quid, quàm a quibus accipiant homines soleant perpendere. Sed quando id vel ratio temporum vel alia quęcunque causa fieri non sinit, illud certe nulla ratione committi debet, vt iuris scilicet Pontificij Institutiones sub alterius quàm ipsius Pontificis nomine appareant, a quo Pontificia omnia iura emanant. velut enim ab Oceano deducta flumina in ipsum tandem refluunt, ita hoc, quidquid est operis, quod totum de Romanorum Pontificum constitutionibus deriuatum est, ad ipsum Romanum Pontificem quasi ad fontem proprium redibit. Ad te autem eo iustius quod magnis alijs animi dotibus, quibus ad Pontificatum tibi aditum parasti, exactissimam adiunxisti iuris huius cognitionem. Vnde perbelle nunc accidit, vt quę facultas optimum te meliorem reddidit, & ad moderandam difficillimis temporibus Christianam rempub. instructiorem: eam nunc tu contra, cum canonum conditor euaseris, beneficium reponens meliorem illis redditurus. Cuius rei non dubia iam apparent indicia, cum ad restituendos antiquos Christianorum mores atq; hęreses extirpandas sanctissimas quotidie constitutiones edere non desistas: quę dubio procul Christiano gregi non minus futurę sunt salubres ijs ipsis, quæ iuris Pontificij, quod nunc tenemus, libros implent. Ad illas autem institutiones hę nostræ gradum forte rudioribus facere poterunt. Accipies igitur eas placido ac benigno animo; nam si ita contingere senserimus, ad alia promptiores reddemur, & alacriores. Deus Opt. Max. te nobis diu incolumem, felicemque seruet.

RVBRICAE INSTITVTIONVM
Iuris Canonici Primi Libri.

De iure canonico. tit. 1. 8
De iure diuino consuetudine, & constitutionibus. tit. ij. 10
De ecclesiasticis cõstitutionibus. tit. iij. 13
De iure personarum. tit. iiij. 19
De episcopis & summo Pontifice. tit. v. 21
De electione. tit. vj. 25
Qui eligere eligi(?) possunt. tit. vij. 34.
De postulatione. tit. viij. 40
De confirmatione. tit. ix. 41
De consecratione. tit. x. 49
De receptione & auctoritate pallij. tit. xj. 52
De vita & honestate prælatorum. tit. xij. 54
De officio Archidiaconi. tit. xiij. 60
De officio Archipresbyteri. tit. xiiij. 61.
De officio Vicarij. tit. xv. 62
De coadiutore. tit. xvj. 65
De corepiscoporum vsu sublato. tit. xvij. 66
De translatione. tit. xviij. 68
De renunciatione. tit. xix. 72
De depositione seu degradatione. tit. xx. 79
De sacerdotibus in inferiore gradu constitutis. tit. xxi. 81
De ijs qui sunt in sacris constituti. tit. xxij. 84
De ijs qui sunt in minoribus ordinibus constituti. tit. xxiij. 87
Communia tam maiorum, quàm minorum ordinum. tit. xxiiij. 89
Qui promoueri non possunt. tit. xxv. 95.
De præbendis & alijs beneficijs. tit. xxvj. 106
De collationibus. tit. xxvij. 110
De institutionibus & iure patr. tit. xxviij. 130
De clericis non residentibus. tit. xix. 141. (144.
De regularibus ac monachis. tit. xxx.

RVBRICAE INSTITVTIONVM
Libri Secundi.

De rerum diuisione. tit. 1. 157
De sacramentis. tit. ij. 158
De baptismo & eius effectu. tit. iij. 162
De sacramẽto Chrismatis. tit. iiij. 170
De pœnitẽtijs & remissionibus. tit. v. 175
De Eucharistia. tit. vj. 180
De Extrema vnctione. tit. vij. 184
De Sacramento Ordinis. tit. viij. 185
De sacramẽto Matrimonij. tit. ix. 187
De sponsalibus. tit. x. 189
De nuptijs. tit. xj. 201
Quæ matrimonium impedire possunt. tit. xij. 206
De triplici cognatione. tit. xiij. 216
De clandestina despõsatione. tit. xiiij. 214
Qui matrimonium accusare possunt vel contra illud testificari. tit. xv. 225
De diuortijs. tit. xvj. 229
De rebus sacris, sanctis, & religiosis. tit. xvij. 241

De

De construendis, consecrandis, & reparandis ecclesijs, & altaribus. tit.xviij. 242
De vnionibus ecclesiarū. tit.xix. 250
De immunitate ecclesiarum, & subiectione. tit.xx. 254
De censibus, exactionibus, & procurationibus. tit.xxj. 266
De capellis monachorum. tit. xxij. 268
De religiosis domibus. tit.xxiij. 269
De sepulturis. tit.xxiiij. 271
De canonica portione. tit.xxv. 278
De decimis. tit.xxvj. 285
De rebus Ecclesiæ alienandis, vel nō. tit.xxvij. 293
De peculio clericorū, relictis, & successionibus eorum. tit.xxviij. 305

RVBRICAE INSTITVTIONVM
Libri Tertij.

DE iudicijs, & illorum diuisione. tit.I. 307
De procuratoribus. tit. ij. 320
De pactis & transactionibus. tit. iij. 331
De arbitris. tit.iiij. 334
De in ius vocando. tit.v. 338
De dolo, & contumacia, & in possessionem missione. tit. vj. 343
De libelli conceptione, & oblatione. tit. vij. 349
De exceptionibus, & replicationibus. tit. viij. 351
De mutuis petitionibus. tit.ix. 363
De restitutione spoliatorū. tit.x. 367
De litis contestatione. tit. xj. 375
De iuramento calumniæ. tit.xij. 380
Vt lite pendēte nil innouetur. tit. xiij 383
De probationibus. tit. xiiij. 385
De sentētijs, & re iudicata. tit.xv. 410
De executione rei iudicatæ. tit. xvj. 418
De appellationibus. tit. xvij. 442
De restitutione in integrum. tit. xviij 437

RVBRICAE INSTITVTIONVM
Libri Quarti.

DE accusationibus, denunciationibus, & inquisitionibus. tit. I. 441
De duplici purgatione. tit. II. 445
De simonia. tit. iij. 447
De hæreticis, schismaticis, & apostatis. tit. iiij. 454
De sortilegis, maledicis, & sacrilegis. tit.v. 461
De furtis. tit. vj. 464
De vsuris. tit. vij. 466
De adulterijs & alijs coniunctionibus illicitis. tit. viij. 472
De crimine falsi. tit. ix. 475
De homicidio. tit. x. 476
De iniurijs, & dāno dato. tit. xj. 477
De ecclesiasticis censuris. tit. xij. 481
De sententia excommunicationis. tit. xiij. 482
De ecclesiastico interdicto. tit. xiiij. 502
De suspensione. tit. xv. 506

FINIS.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

LIBER PRIMVS.

IO. PAVLVS. In huius operis principio quædam sunt prænotanda; videlicet, quę sit auctoris intentio, quæ materia, quæ vtilitas, cui parti Philosophiæ supponatur, quis modus agendi, & quis libri titulus.

IO. PAVLVS [a] LANCELOTVS I. C. PERVSINVS [b], IVRIS Pontificij candidatis [c] S. [d]

Auctoris intentio.

Intentio auctoris fuit scribere pro tyronibus] librum ad faciliorem introductionem ad Iuris Canonici cognitionem, & ad similitudinem Iuris Ciuilis. Putabat id conuenire, vt scriberetur nomine Pontificio, vt claret in proœmio, & in 1. lib. Commentarij, vbi de hoc latissime dicit.

Materia

Materia sunt omnes libri Iuris Canonici hactenus recepti, vnde hæ institutiones fuerunt desumptæ, & res in dictis libris contentę.

Vtilitas

Vtilitas est, quia his institutionibus lectis & intellectis, facilius peruenitur ad cognitionem Iuris Canonici: & sic peruenitur ad scientiam discernendi inter æquum & iniquum: & reddendi vnicuique quod suum est. 12. q. 1. c. cum deuotissimã. & instit. de iustit. & iure §. iuris.

Cui parti Philosophię liber supponatur.

Supponitur Ethicæ, id est, morali scientiæ, sicut & alij libri iuris: vnde inquit Imperator: hominũ mores intendimus corrigere. l. 1. C. de secun. nupt. & infra de ui. & hon. prælat. per totum.

Modus agendi.

Modus agendi est talis, Proœmio proposito ac p̃fixo diuidit auctor opus suũ in quattuor partes siue libros. In prima parte postquã posuit originẽ, & ex quibus constat ius Canonicũ, tractat de personis, & eorũ officijs, & beneficijs. In secũda tractat de rebus, tam spiritualibus, quàm tẽporalibus. In tertia de iudicijs ciuilibus. In quarta de iudicijs criminalibus, & de cẽsuris ecclesiasticis, quas quis incurrit ob cõmissa crimina: & sic terminat opus suũ diuidẽs illud in quattuor partes. vnde versus:

Personas nos prima docet pars, Resq. secunda:
Tertia, dat Iudices, Crimina quarta premit.

Quatternarius numerus.

Est autem quaternarius numerus. secũdum Pythagoricos, insignis & nobilis. Hinc copula cõiugalis est restricta vsq; ad quartum gradũ: hinc quattuor elemẽta, quattuor in corpore humores, quattuor cæli plagæ, quattuor anni tempora, quattuor venti cardinales: & substãtia est quadripartita; cũ alia sit corporalis tantum, alia vegetatiua, alia sensitiua, alia intellectiua. itẽ nomẽ Dei tetragrammaton. i. quattuor litterarũ, & ex quatternario oritur Decas: nã vnũ, duo tria & quattuor producũt decem:

Decas.

quę decas est omniũ rerũ generalissima, de qua p Triaq de præscrip §. 1. glo. 4. super verbo per decẽ annos, & per Rodig. lect. antiq. lib. 12. c. 9.

Institutiones.

Titulus est & operis inscriptio: institutiones iuris Canonici: quia scilicet his iuuenes ad perdiscẽdum Ius Canonicum instituuntur & ordinantur. Sunt enim institutiones, præceptiones ac elemẽta quædam, siue disciplinæ cuiuslibet elementa: aliàs autem verbum instituo varie sumitur, vt not. inf. de Instit. in rub.

Perusia.

b ¶ Perusinus.] Id est, de Perusia, quę est antiquissima, & inter primarias Etruriæ ciuitates, peperitque semper viros bellica laude, & vtriusque iuris scientia insignes, alijsque innumeris dotibus est conspicua. Ideo autem sic expone; quia non sequitur necessario: Appellatur Perusinus, ergo est de Perusia: sola enim nominis similitudo non est satis ad confirmandam cuiusque originem. l. fin. § pen. ff. ad municip. de incol. de quo late per Legistas in rub. ff. solut. matri. qui ex hoc inferunt ad multas quæstiones. Et hoc ideo adiecit auctor ad designandã suæ familiæ & agnationis diuersitatem ab ijs quæ eiusdem nominis Lancelotorum reperiuntur Romæ, Mediolani, Florentiæ, Spoleti, & forsan etiam alibi.

Candidati

c ¶ Candidatis.] Id est nouitijs scholaribus Et sic not. quod hic liber non est scriptus doctoribus, prout liber Gregorianæ compilationis, & liber Sexti, & Clementinarum]. Sic & Iustinianus Institutiones suas cupidę legum iuuentuti nuncupauit: non autem iureconsultis consummatis. Appellat autem candidatos huiusmodi nouitios, sumpta translatione ab his, qui ad magistratum aliquem apud Romanos adspirabant, qui per comitia induti toga candida, suffragatores rogando, & obsecrãdo incedebant.

Salutatio an pars epistolæ.

d ¶ Salutẽ.] Solet autẽ dubitari apud Rhetores, an salutatio sit pars epistolę, vt not. in Proœ Sexti, libri argumen. quod not. Clemen si summus §. 1. de sentent. excom Putat autem Plato, scribens ad Dionysium, Dum ad amicos scribimus, in inscriptione epistolę non gaudere, sed bene agere ponendum esse: sed certe qui salutem precatur, bene agere precatur.

Bene agere.

Salutatio quid operatur.

Sed quid operatur salutatio? Respon. si simus in priuato, operatur remissionem iniuriæ. Bald. in l. 1. ff de lib. & postum. cap. omni. 24. quæstio. 2. Sic contra, non salutans prius salutare solitus, inimicus præsumitur. no. in cap. cũ Adrianus. distinct. 73. & per Abb. in c. ad hoc. 1. de appel. & in cap. cum super. de offi deleg. & in cap. repellantur. de accus.

Salutare solit' nõ salutans præsumitur inimicus.

Salutatio Papę.

Salutatio autem Papæ dicitur remittere peccata venialia, secundum Abb. in Proœm. Decret in ulti. not. vbi de hoc late habet. Conuenit autem salutandi actus tam maiori erga minorem, quam pari erga parem. l. Publia. §. Titius. l. Quintus Mutius. ff. depos. l. Domitius ff. de test. quam etiam inferiori erga superiorem: excepto principe, qui ab inferioribus non salutatur: exceptis paucis, quibus id in priuilegium conceditur. de quibus in l. a. C. de proxi. sacr. lib. 12. & in l. 1. C. de silent. eod. lib

Regulariter Princeps ab inferioribus non salutatur.

PROOEMIVM.

Diuisio procemij. a Ibros.] Hoc Procemium diuiditur in tres partes principales:in prima ponitur probabilis quædam admiratio auctoris super eo, quod nullæ antea extarent Iuris Canonici institutiones, excusans tanq. veteres Romani Pontifices, quòd illas non conscripserint, vel conscribi curauerint:in secunda ponitur initium & progressus huius inchoati, & perfecti operis:in tertia librum ipsum. Iuris studiosis offert. Secūda incipit ibi; Sed hoc nos. Tertia ibi; Accipite igitur. Rursus prima pars subdiuiditur in tres:in prima ponitur magna similitudo librorum Iuris Ciuilis, & Iuris Canonici. In secunda admiratio auctoris;In tertia, excusatio Romanorū Pontificum:Secunda ibi;Non parua. Tertia ibi;Sed veteribus.

PROOEMIVM.

Ponit similitudines, quæ sunt inter libros Iuris Ciuilis & Iuris Canonici.h.d.in summa.

Libros a Iuris Pōtificij b diligenter c intuentibus, facile d apparebit, eos ad quandam imitationem illorum, qui in iure Ciuili extant, fuisse cōscriptos, atq; digestos. Nam ut illi Romani Imperatoris e, sic hi Romani Pontificis auctoritate f potissimum g niruntur: ac ue lut illi Romanorum Imperatorum constitutionibus h, Senatus, aliorumque magistratuum placitis i, & Iureconsultorum respon sis k cōstant; sic in hos Pōtificum iridem Romanorū sanctiones l, sacrorum cōciliorum decreta m, & sanctissimorū virorum haud dissimili ordine congestæ sententiæ n conspic' untur. Quæ om-

Qui sint libri iuris canonici. Extrauagantes. b ¶ Iuris Pōtificij.] Sed quinā sunt hi libri? Respō. cōpilatio Gregoriana demādata Raymūdo. Itē liber Sexti cōpilatus à Bonifacio Octauo, opera Ricardi Maimbri. Item liber Clementinarum. Sed an Extrauagantes? De his quæ sunt in corpore iuris inserta, non est dubitandum. quis & hæ iibrum constituunt:ceteræ vero quamuis indubitatæ & publicatæ, licet ius faciant. adeo vt sententiæ contra illas lata ipso iure sit nulla, secundum Butri. in c. t. & c. cum inter. de te indl. & per Bald. in l. 2. C. quam prouo. non est nec. & iste per Pauin. in prælud. Extrauag. non possunt tamen dici de libris iuris Canonici: cum vagentur extra, nec sint certo volumine conclusæ: idem & multo magis dicendum est de regulis Cancellariæ. cum illæ nec sint incorporatæ, nec perpetuæ, prout esse debet natura legis. Sed quare istæ Extrauagantes appellantur bullæ? Respond. Forte quia sunt breuissimæ vitæ sicut bullæ, quæ fiunt in aquis, vnde & dicimus; homo bulla est: hoc est breui viuens tempore, cum Pontifices Romani faciie eas soleant reuocare, immutare, & de medio tollere: liber autem Decreti videtur iam diu ceteris libris iuris canonici aggregatus & adiunctus: licet de eius auctoritate varie tradantur per Doct. variis locis, præcipue in c. 3. de const.

Regulæ Cancellariæ. Bullæ cur sic appellantur.

c ¶ Diligenter.] Exponitur hoc verbum, secundum subiectam materiam, secundum Corset, in suo singulari super verbo diligenter, & iste intuitus refertur non magis ad corporalem visum, quā ad oculum intellectus, & subtilem modum in ue-

stigandi. c. quam graui. & c licet de crim. fal.

d ¶ Facile.] Arg. quod diligentia inducit facilitatem. quod not. pro scholaribus, qui cōqueruntur de difficultate scientiarum.

Diligentia inducit facilitatem.

e ¶ Imperatoris.] In quē populus Romanus omnē suam potestatem transtulit. l. 1 ff. de constit. princip. l. 2. §. nouissime. ff. de orig. iur. §. sed & principi. insti. de iu nat. gent. & ciuil. l. t §. cū enim antiqua. C. de iu. vet. enucl. hodie tamen potestas Imperatorum non est à populo Romano; sed ab Ecclesia, vt traditur communiter in c. nouit de indi. & in c. licet. de fo comp. & not. rnf. de iud. § t. in verb. sequuntur.

Potestas Imperatoris ab ecclesia.

f ¶ Auctoritate.] Id est, iurisdictione & potestate, alias sūt auctoritas est opinio; qua quis imitatione uel Imitatione dign' reputat: alias simplex aliqd affectēris testimonium.

Auctoritas quid.

g ¶ Potissimum.] Ideo potissimum, quia licet quædam sint in libris Iuris Pontificij, quæ parem auctoritatem habent, vt puta, quædam dicta sacræ paginæ, vt in c. t. a & 3 de præsump. cum multis aliis: item quædam dicta sanctorum, vt in c. 2. de pait & c s. de donat. & alijs pluribus. vel plurimum tamen constant iis, quæ à Romanis Pontificibus profecta, responsa, & constituta fuerunt, in tet quæ & statuta in concilijs sunt reponenda. nec enim ea habent auctoritatem, nisi quatenus à Papa reperiantur approbata. fa. infra de eccles. constit. per totum.

h ¶ Constitutionibus.] De hoc verbo dic, vt not. infra de iur. diu. consuet & constitut §. pen. aliis §. constitutio.

i ¶ Placitis.] Id est, ordinationibus: alias placita, litigia, siue iudicia dicuntur. c. placita. 15. q. 4 c. s. de fer. c. s. r. de immu eccles. c. s. de cle. pug. in duel. Item placitum dicitur pactum, siue conuentio. c. r. de aut. i ex placito. C. de te. permut.

Placita.

K ¶ Responsis.] § constat. & §. responsa. institut. de iu. nat. gent. & ciuil.

l ¶ Sanctiones.] Large sumas hic verbum sanctiones pro qualibet ordinatione, vel decretali epistola: proprie tamen sanctio dicitur. quæ pœnā irrogat. l. sanctio. ff de pœn. §. sāctæ. insti. de re. diui. & de hoc not. in procem ffrum. & per Archid. in c. statutum. in princ de rescr. in 6.

Sanctio.

m ¶ Decreta.] Quæ specialiori nomine canones nuncupantur. decreti enim verbum latissime patet, vt per Doct in rubr. de cōstit. & in l. nec quid quam §. vbi decretum. ff de offic. procons.

Decreta.

n ¶ Sententiæ.] Quæ leguntur potissimum in libro

nia tā pari postmodū studio posteritas amplexa est interpretata, & tam eodem stylo[a] vt inter bonas artes, nullæ prosus sint, quæ tanta similitudine sese inuicem contingāt.

Mirum est, quod non fuerint hactenus cōposita institutiones Iuris Canonici. h.d.

Non parua hinc[b] nos interdum cepit admiratio, quanam ratione contigerit, ut uelut Imperatorio nomine Cæsarei Iuris in certos[c] libros redacta sunt elementa[d], nō ita etiā ad usum studiosæ iuuentutis ad Ius Canonicum ab ipsis Pontificibus compositæ Institutiones reperiantur: cum id, si (vt quidem nunc est) contēplemur, ędificii cuiusdam referat speciē ianuis, atq; omni propemodum[e] aditu carentis, & una hac tantum dissimilitudine à Iure Ciuili seiungatur. Accedit, ꝙ cum nemo[f] sit mortaliū, qui gloriæ cupidine[g] non tangatur, hoc nō sine magna sua laude[h] facturi videbātur.

Excusat ueteres & recentiores Pontifices a non confectione institutionum. h.d.

Sed Veteribus[i] quidem facile id ignosci poterit; in iaciendis, & struendis huius Iuris fundamentis[k] uidelicet occupatis, & quasi materiæ defectu[l] impeditis. At recentioribus eius facultatis tractatibus ad iustum corpus[m] excrescentibus, Institutiones inde elicere, & quasi de rudi marmore[n] statuæ cuiusdam effigiem ducere non difficile fuisset: &, quę nostrorum est felicitas temporum, non modo in ea re illustrium uirorum[o] opera vti, uerum etiam per se id præstare nonnulli[p] potuissent.

Excusat ueteres a non confectione institutionum. h. d.

Sed & horum quidam uitæ breuitate[q], quidam multiplicium hæresum, bellorum-

---

bro Gratiani, quem decretum appellamus.

Stylus. a ¶ Stylo.] Ordine, & modo scribendi: alias stylus est frater consuetudinis, vt per doct. in l. de quibus. ff de legib. & in c. ex literis. de constit.

b ¶ Hinc.] Id est stante in ceteris, tam magna inter vtrunq; ius librorū similitudine.

c ¶ Certos libros.] Qui sunt quatuor.

Elementa d ¶ Elementa]. Prima principia. Sicut enim prima principia rerum corporalium sublunarium scilicet; ignis, aer aqua, & terra vocantur elementa; & ex his omnia componuntur, & in hac omnia resoluuntur, sic & prima principia scientiarum elementa vocamus. §. pe. in auth vt. pr. p. nomē Imperatoris.

e ¶ Propemodū.] Philosophicum tēperamentum: quia pro aditu ad ius Canonicum antiquitus vtebantur summa Goffr. vel Host. sed hę ex pluribus causis non multum adiuuant scholarium in Iure canonico nouorum studia: vt late edisserit idem auctor in suo commētario, libro tertio, ante fin. vers. sed neque Hostiensis.

f ¶ Nemo.] Etiam illi ipsi, qui de contemnenda gloria libros scripserunt. quod patet, quia suis libris nomen suum præscribi pserunt, vt testatur Cicero.

g ¶ Cupidine.] Iuxta illud:

Sola animum mē-

Gloria. *tēq. peruris gloria.*

& est gloria frequens de aliqua re fama cum laude secundum Tullium in Rhetoricis: uel clara cum laude notitia. An autem appetitus gloriæ inanis sit peccatū mortale, habetur per S. Tho. secunda secundæ, quæst. 132. art. 2.

h ¶ Laude.] Quæ est uirtutis præmium.

i ¶ Veteribus.] Vt sunt Innoc. III. Alexand. III. Clemens III. Honor. III. Greg. IX. Bonifacius VIII. Clemens V. & alii plures; quorum hodie nomina legūtur in libris Iuris Canonici.

K ¶ Fundamētis.] Referas hoc potissimū ad iura positiua, & ad declarationes factas p Rom. Pontif. ad ius diuinum & auctoritates sacræ paginæ: nam alias fundamenta istius Iuris sunt in libris sacræ paginæ, & in Iure diuino, vt infra de iu diui consuet & constit.

l ¶ Defectu.] Quasi dicat; Quemadmodum sculptor effingere volēs statuam nō potest id facere, nisi habeat marmor, vel aliam materiam, in qua possit statuam effingere; sic veteres Romani Pont. non potuerunt ex libris Iuris Canonici, qui nulli extabant, elicere institutiones.

m ¶ Corpus] Quod hodie apparet constitutum & conflatum compilatione Gregoriana, libro Sexto, Clemētinis, Extrauagantibus, & libro Decreti, vt no. supra in princ.

n ¶ Rudi marmore] Cōparat libros Iuris Canonici rudi marmori; quia non continēt methodum. nam Romanis Pontificibus fuit in eis cōponendis propositum principaliter, non vt docerent, vel instituerent discere volentes: sed vt causas terminarent, & legales ferrēt. quod prosequitur idē auctor in suo cōmētario, lib. 3. vbi late videndū.

o ¶ Virorum.] Qualis fuit Andr. Alciatus, & eius adoptiuus filius, & amplissimus Cardinalis Frāciscus Alciatus.

p ¶ Nonnulli.] Vt forte Iulius III. Pius IIII. & Gregorius XIII. qui omnes fuerunt I C. eximij.

q ¶ Breuitate.] Vt fuit Pius iij & Marcellus iiij, qui mensem in Pontificatu non compleuerunt.

que, tam ciuilium [a], quã externorũ [b] procellis facile excusari possunt. Quis enim in sacri Apostolat' fastigio [c] vniuersę ecclesię pręsidẽs, atq; orbẽ ipsum Principũ [d] discordijs fluctuante, belloruq. incendijs ęstuãtẽ circũspiciẽs, ad otium litterariũ [e] varie agitatum animum facile possit appellare?

Ponit de mandato Pontificis accepto & feliciter consummato. h.d.

Sed hoc nos [f] parũ aliquãdo perpendisse videri possum'. nam cum in aula Romana difficillimis temporibus [g] degerem', de Institutionib' Iuris Canonici Põtificio nomine cõscribendis, Iustiniani Imperatoris exẽplo, ipsi Romano Põtifici suggessimus; & quãuis min' forte opportune: de his tamẽ conscribendis ab eodem mandatũ accepimus [h], & quantum in nobis fuit, etiã expleuimus. Si quidẽ intermisso superioribus annis pręlegẽdi ac patrocinandi munere, impense operã dedim', vt per nos huiusmodi Institutiones cõponerentur; quę, vt Põtificio nomine exirẽt, nõ indignę iudicarẽtur: quod quidẽ ex sententia nobis cessisse, ita locupletissimũ summorum virorum probauit testimoniũ [i], vt ille iamiam de manu Pontificis in manus vestras venturę crederentur.

a ¶ Ciuiliũ.] Id est, Christianorũ inter se, vt infrà de iure diuino, vers. est igitur. Fideles enim sũt inter se conciues Christianæ reip.

b ¶ Externorũ.] Puta Turcharũ, & Barbarorũ infid.

c ¶ Fastigio.] Id est, dignitatum atque honorũ culmine, iuxta no. per Arch. ĩ c. ordinationes, dist. 59.

Principum appellatio.

d ¶ Principum.] Qui veniant appellatione principum, no. in cle. 1 de bap. tis. & eius effectu.

e ¶ Otium litterariũ.] Quod animi tranquillitatẽ exposcit, iuxta illud; *Carmina secessum scribentis, & otia quaeruntur.*

Otium.

Et Cic. in Rhetoricis; Negotijs familiaribus impediti vix satis otium studijs suppeditare possum'. Opponit & otiũ bello. Cic. in Verr. Cum bello fugitiuorum tota Italia arderet, Norban' in summo otio fuit. Et appellat huiusmodi otiũ litterariũ, otiũ ignobile a Virgilio, in fine libri 4. Georgicorũ, ibi; *Me dulcis alebat Parthenope studijs florẽtẽ ignobilis oti:* Quod est forte verũ de studio Poeticæ artis: nõ autẽ Iuris Põtificij: Alias autẽ otiũ vituperabile ẽ & damnosum. Vnde Seneca; Otium, inquit, sine litteris mors est, & viui hominis sepultura. Et idẽ; Non est viri timere sudorem. & Generosus labor nutrit.

Otium ignobile

f ¶ Sed hoc nos.] Hic incipit secunda principalis pars huius Proœmij, q̃ subdiuiditur in quinq; alias particulas. In prima recenset initiũ & progressum cõpositarũ a se Pontificio nomine institutionũ. In secũda, q̃ incipit ibi; Sed vsq; adeo, indicat, cur huius modi institutionibus non fuerit suprema man' imposita. i. nõ exierint nomine Põtificio. In tertia, q̃ incipit ibi; Ergo si cui, excusat se a temeritate, ꝙ librũ Pontificio nomine scribere fuerit adortus. In quarta, quæ incipit ibi; Sed hæc oĩa, cõsolatur seipsum, ꝙ multos labores, vigilias, & obtrectationes quasi frustra subierit. In quinta & vltima, quę incipit ibi; Accipite igitur, suas institutiones studiosis Iuris Pontificij, quasi de manu in manus exhibet.

g ¶ Temporib'.] Hoc ideo dicit, quia circa illa tẽpora exarsit bellum inter Roman. Pontificem Paulum IIII. in minoribus Io. Petrum Carafam nuncupatum, & regem Neapolitanum, qui erat Philippus de Austria, filius Caroli V. Imperatoris, cui pater ipse Carolus regnum illud viuens cesserat. q̃d bellum multa incommoda sunt consecuta.

h ¶ Accipimus.] De quo late dicit auctor in suo Commentario, libro 1.

i ¶ Testimoniũ.] Quod de scripto sũmo Pontifici fecerũt, & ẽ hui'modi t

Relatio facta Romano Põtifici acẽ foribus.

Beatissime Pater, cum S. V. nobis iniunxerit, vt Institutiones iuris Canonici iussu ac nomine B. V. compositas videremus & excuteremus: primum vniversũ opus singuli perlegimus, inde certis diebus in vnum locum simul sæpius cõuenientes, rebusque inuicem communicatis, ea quę vel immutanda, vel addenda, vel resecanda visa fuerunt, pro tenuitate iudicij nostri immutauimus, addidimus, & resecauimus. Auctorẽq. ipsum, qui nobis non contemnendo ingenio et eruditione prędictus visus fuit, exactissimã operi absoluendo diligentiã adhibuisse multis argumẽtis cõperimus. Librum itaq; iudicamus cũ necessariũ, tum etiã bene ordinatum ac digestum: cũ vniuersa prope, quæ Põtificij iuris libris sparsa conspiciuntur, certa via & ratione, compendiosaque breuitate complectatur. Et vere, nisi nos fallit opinio, ab omnibus commendandum erit propositum ac institutum S. V. quasi sibi diuinitus inspiratum. Cum non minus gratum futurum sit hoc opus iuris Pontificij studiosis, quam sine institutiones, Iustiniani nomine composita, iura ciuilia profiteri volentibus: existimauimus tamen, nequa omnino, quantum fieri potest, ansa detur, & occasio nouis altercationibus, quas

inter-

interdum nimis anxie diligentes morosa curiositate excitare consueuerunt, forte non abs re esse, si nonnulla inserantur Procemio, quod ipsi operi B. V. præfigendum duxerit. de quibus cum primum commode fieri poterit, vt suo nos dignetur alloquio, plenius disseremus: omnia tamen sapientissimo iudicio B. V. relinquentes, cui quanto maiores possumus gratias agimus, quod nos, qui tanti nos non facimus, dignos putauerit, quibus tam arduum negotium cõmitteret. In quo si quid defecimus, id totũ nostræ imbecillitati adscribere dignetur. non quod omni diligentia & conatu ad exequẽda mandata S. V. paratissimi, vt debemus, non fuerimus, quã Deus Opt. Max. diu nobis incolumem feliceem̃q; superesse velit.

B. V. humiliss. seruuli, Fabius Acorombonus Rota Decanus, Iulius Oradinus Rota Aud. Antonius Massa.

Ponit quinque vel sex causas, quibus factum est, vt liber non exierit nomine Pontificis. h. d.

Sed vsq; adeo [a] postmodum, cum Romę ob eam vnam rem diu fuissemus, supremę manus impositio differebatur, vt qui grauissimis, ac multiplicibus vndique ad sedem Apostolicam confluentibus negotijs [b] admodum senem [c] Pontificem, & natura ipsa, vt aiebant, valde cunctatorem [d], distentum fuisse, ignorauerit, magnam illo tempore incuria rerũ harum incuriam fuisse facile suspicari potuerit. Itaque diutius sustinere non valentes in patriã concessimus, Põtifex paulo mox in fata [e]. Sed hęc Commentariolo [f] sufficiat nos aliquando fuisse complexos.

Non potest temerarius dici, qui obtemperat principi, & cuius acta approbantur à magnis viris. h. d.

Ergo [g] si cui forte audentiores visi fuimus, qui tantam rem aggredi, tam imbecilli ausi fuerimus, maximis auctoribus, atque adeo mandato ipso Pontificio, hanc temeritatis culpam redimere possumus: vel certe id nõ impune tulimus, qui ob eam rem magnos labores, & impensas, atque inuidorum obtrectationes [h], nescio an dicam, frustra, subiecimus, vtinam non amplius subituri.

Laus in ore proprio.

Sunt & aliorum magnorum in eandem sententiã virorum testimonia, de quibus libro primo commentarij late habetur: quamuis autem dici consueuerit, laudem in ore proprio sordere: vbi tamẽ laudes sunt notorię, de eis meminisse non est vituperabile Io. de Pla in l. 1. C. de profes. qui in vrb. Constant lib. xij. vnde illud:

Sum Pius Aeneas fama super æthera notus.

a ¶ Vsq; adeo.] Hoc paragrapho breuissime insinuat auctor caulas, quibus factum est, vt liber nõ exierit Pontificio nomine, quæ sunt quinque, vel etiam sex, remittens se commentario super ea re à se composito.

b ¶ Negotijs.] Primũ impedimentum multitudo negotiorum.

c ¶ Senem] Secundũ impedimentum magnum Pontificis ipsius senium.

d ¶ Cunctatorem.] Tertiũ impedimentũ ex tarditate naturę ipsius Pontificis.

e. ¶ In fata.] Quia statim fere post auctoris discessum ab vrbe, Pontifex, cuius mandato fuerat hic liber scriptus, mortuus est, qui potest pro sexta causa numerari; cum etiam, si postea aliæ quinque cessauissent, non propterea magis ad finem perduxisset res perduci.

f ¶ Cõmẽtariolo] Scilicet, libro primo dicti commentarij, vbi habetur plena historia.

g ¶ Ergo] Continuatiuũ signũ, nõ autem illatiuũ hoc loco, sicut & in l. ergo. ff. de seru. rusti præd. & l. ergo, ff de fideicom. lib. & ibi not. aliquando ẽ inceptiuũ, cõueniẽs indignationi, vt in illo Augusti carmine:

Ergo signũ cõtinuatiuum.

Ergo ne supremis potuit vox improba verbis,
Tam dirũ mandare nefas? ergo ibit in ignes, etc.

Regulariter tamẽ est illatiuum.

h ¶ Inuidorũ obtrectationes.] De quibus late commentarij libro primo: & libro tertio. Et quia morbus iste inuidię est quotidianus, & male cognitus, & perniciosissimus, videamus quid sit inuidia, quomodo differat ab odio, quis sit eius effectus, vel natura, quomodo extinguatur, vel saltem minuatur. Igitur inuidia nihil aliud est, quam dolor ex proximi commodo proueniens, secundum Basilium. Vel inuidia est tristitia de bonis alienis, secundum s. Tho. Hęc autem licet adeo similis sit odio, vt eius soror & germana videatur: in pluribus tamen differt, & nunc exceditur, & nunc excedit odium: exceditur quia odium non solum dirigitur erga homines. verum etiam erga animalia ratione carentia. Vnde odimus serpentes, mures. & alij alia. Inuidia vero dumtaxat hominis est, & in hominem dirigitur, secundum Plutarchum. Iiẽ bruta se inuicem oderunt, vt Aquilæ & Dracones inter se: item Leo Gallum, Elephas Aprum dicitur odisse. Exceditur autem quia & iuste & iniuste aliquem odisse possumus: iuste autem inuidere nemo potest. Ex hoc manat & alia differentia, quòd odisse se aliquem sępe homines fatentur, at inuidere se omnes negant, & ad inuidiam tegendam

De inuidia late.

Inuidia quid.

Inuidia differt ab odio.

Nemo iuste inuidet.

mille

Qui alios iuuat, patienter incõmoda ferre debet. h. d.

Sed hæc omnia a æquissimo feremus animo, si, quod vehementer semper optauimus, nostra hæc eiusmodi sit scriptio b, quę studijs vestris commoda videri possit: quod sane his temporibus futurum non desperamus, quibus, ut nonnullos forte sacrosancti Põtificij Iuris ignoratione in errores aliquos; atque hæreses facilius prolabi potuisse: ita nunc expeditiore quadã eius tractatione non tam facile iuuenum hoc iure imbutos animos aberraturos, verisimili-

mille excusationes adferunt: inuidiã in odium vertere nitentes. Vnde in hac animi ęgritudine hoc accidit inuidis molestissimum, quod inuidi dolorem suum nemini detegere possunt. Vnde sicut rubigo ferrũ, ita inuidia animum hominis consumit: Item odiũ nascitur ex opinione, quã habemus, quod is quẽ odimus, malus sit, vel in vniuersum, vel quantũ ad nos attinet. Inuidetur autẽ ei potissimũ, qui ad virtutẽ recto tramite fertur, vel ad honores, vel diuitias: inuidus enim aliena commoda suã facit calamitatẽ. Quocirca generose dicitur ingemuisse Themistocles, adhuc adolescens, quod nullum adhuc haberet inuidum, quasi nihil splendidum adhuc egisset. Vnde & pulchre auctor huius ipsius operis in sua nuncupatoria libelli. De comparatione iuris Pontificij & Cæsarei:

Tum, inquit, is ego sum, qui illorum scriptis soleam admodum inuidere, qui plurimos habent inuidos; inuidiamque ipsam illis uehementer inuideo: atque vt in hominibus senectutem; ita in scriptoribus inuidiam optatissimum malum appellare consueui. nam etsi ea per se praua est ac detestanda; est tamen testis virtutis.

Inuidia quõ extinguat.

Hæc ille. Inuidia igitur eos maxime tangit & infestat, qui boni sunt, quique ad uirtutem gloriamque grassantur. Extinguitur autem inuidia magna felicitate tam eius, cui inuidetur, quem solemus dicere hoc casu inuidiam superasse, quam inuidẽtis. Nec enim felix & cui nihil deest, potest facile aliis inuidere: at inimicorum magna potentia odium non extinguit. quod Alexandri Magni interitus declarauit. Extrema quoque calamitas inuidiam extinguit: nec enim miseris quis inuidet. Vnde creduntur inuidi homines libenter aliorum cõmiseri. Odium autem calamitas non tollit: nam inimicos uel ad extremam calamitatem redactos oderunt homines. Interdum tamen ex illis causis, quibus odium cessat, crescit inuidia: nam si quos malos putaueramus, bonos esse comperiamus, aut a quibus iniuria affecti fuerimus, beneficio fuerimus placati, odium dissoluitur, inuidia vero non cessat. nam bonis inuidetur, tamquam virtutem, quæ bonitas est, consecutis. Quod si beneficia accipiat inuidus, multo magis inuidet, tum ob munificam uoluntatẽ dantis, tum ob potentiam: plusque doloris accipit, ob potestatem benefacientis, quam ob collatum in se beneficium sentiat uoluptatis: & beneficio ipso infensior redditur

Beneficio accepto tollitur odiũ, sed non inuidia.

Declarant hoc verba Basilii magni de Saluatore nostro.

Basilij verba.

Profecto, inquit, contra Saluatorem eo Iudæorum insania progressa est. At quamobrem illi inuiderunt? nempe ob miracula eius, quæ miracula erant indigentium salus. Nutriebantur esurientes, & nutrientem prosequebantur. resurgebant mortui, & viuificanti inuidebant. expellebantur Dęmones, & expulsori insidiabãtur. mũdabantur leprosi, claudi ambulabant, audiebant surdi, & cæci videbant: at beneficus ipse fugabatur. tandemque reum, qui vitam mortalibus gratificatus fuit, neci tradiderunt, redẽptorem hominum uerberantes, & iudicem orbis peragentes reum.

Hæc Basilius, sed & auctor noster, libro primo, sui commentarij.

Habet, inquit, inuidia inter uitia cetera illud præcipuum, ac quodammodo peculiare, quod adeo turpis est, ut nulla ratione se intueri & agnoscere uelit: ideoque liuori suo magnifica semper verba, atque illustres sermones prætexit. Vnde qui se iracundum, intemperantem, & ad voluptates procliuem confiteatur facile inuenias: at quod se quis inuidum esse ac liuidum cõcedat, nec tormẽtis quidem extorqueas: quinimmo cum maxime virus euomunt, se veritatis esse amatores inuidi prædicant, atque ea de causa nec amicis quidem parcere solere. Tanta est enim virtutum vitiorũque vicinia, ut maledicus pro libero se quis interdum venditare valeat. Ea autem inest vis pestilenti huic morbo: quod si quem gratia, vel auctoritate pollentem occupet, præclaras quasque res euertit ac destruit: sin vero, quod sæpius accidit, humiliores arripiat, habet illud boni, quod quasi in propria viscera verso gladio maximum malum inuidis ipsis afferre consueuit.

Cui sententiæ consonat illud Flacci:

Inuidia Siculi non inuenere Tyranni maius tormentum.

Facit & illud:

Inuidus inuidia consumitur intus & extra.

Inuidiæ autem domum & formam pulchre describit Ouid. libro secundo Metamor.

a ¶ Omnia.] Id est, labores, impensas, iacturam temporis, & inuidiam.

b ¶ Scriptio.] Id est, institutiones sint huiusmodi,

ter [a] existimare debemus. Vnde quamuis non iisdem, quibus inchoatus fuit auspiciis [b], liber hic noster in lucem prodeat: in cōmuni saltē periculo [c] non fuisse nos otiosos: sed quoquo modo tulisse opem iuuabit.

Diuersitas dantis nō inducit diuersitatem rei datæ h.d.

Accipite [d] igitur priuati quidem hominis, Pontificio tamen mandato, ad Ius Canonicū & scriptas, & castigatas Institutiones. Cūque eis nihil sit comprehensum, quod ni fallimur [e], sacris Canonibus penitus non consentiat: ita existimate, si de Pontificis manu eas accepissetis, fuisse id perinde futurum, ac si vobis vasis aureis, ac longe splendidissimis mensis, fuissent fercula subministrata, nūc, cum de manu nostra [f], ac si fictilibus illa quidem, atque exoticis [g]: in sapore tamen nullam fore differentiam [h].

a ¶ Verisimiliter.] Quia cōtraria contrarijs curātur, secundum medicos.

b ¶ Auspicijs] Quia fuit inchoatus, quasi à Pōtifice Romano scriptus ad similitudinem ciuilium institutionum.

Heresis. c. ¶ Periculo.] Heresis enim morbus vagatur, quasi pestis & flamma, vnde: Tua res agitur, partes cum proximus ardet.

d ¶ Accipite.] In fine huius Prooemij tribus rationibus, & vna comparatione nititur auctor demonstrare, quod non multum interest, quod huiusmodi institutiones non fuerint nomine Pōtificio in lucem editæ. Primo, quia fuerunt scriptæ mandato Pontificis. Secundo, quod eiusdem Pontificis mādato fuerunt castigatæ Tertio, quod in eis nihil est, quod non consentiat canonibus. vnde cōcludit, quod quemadmodum fercula non accipiunt saporem ex vasis, quibus exhibentur: ita quod parum interest, de cuius manu studiosi accipiant librum hunc institutionum, dum tamen idem sit sapor.

e ¶ Fallimur.] Certe sciebat auctor, se non falli, cum omnia ex ipsis libris Iuris Canonici desumpserit: vtitur tamen hoc verbo ad seruandam modestiam. Sic & I. C. in leg. j. ff. de iusti. & iu. Veram inquit, nisi fallor, & cap. argumen. quod testis, aliquid deponens certo modo factū licet adijciat illā clausulā, NISI FALLOR, quod nihilominus probat Paulus de Castro, in dicta lege prima.

f ¶ Nostra.] Id est, priuati hominis.

g ¶ Exoticis.] Id est, vilibus.

h ¶ Differentiā.] Vnde non curamus de modo, dū modo habeamus effectū. l. cū seruus, ff. de verborū obligationibus.

Io. Bap.

DE IVRE CANONICO.

Cum secūdū ordinē doctrinę vniuersalia sint prius explicāda. l. j. ff. de iusti l j ff. si cer. pet. Ideo auctor primo proposuit hāc rubri. quemadmodū idē factū fuit in lib. Instit. Iuris Ciuil. In prin. Diuiditur tot' iste tit. in tres partes princip. In prima habetur ety mologia, & cognositi' iuris sui a. eiusd. definitio: in 3. in quibus ipsum constet adnotatur: secūda ibi, ē igitur: tertia ibi, constat vero.

a DE IVRE Canonico. Idest, cur sic appelletur, quid sit, & ex quibus constet ius canonicum. Et sic not. quod dictio, de, applicatur non solum ad quæstionem quid rei, sed etiam ad q. quid nominis: & designat causas non solum essendi, sed etiam fiendi. fac. c. cum causam. de electio. l. sed & reprobari, ubi not. ff. de excus. tuto. l i §. nunc videamus. & § emancipatus ff de cōiun. cū emanc. lib. Et de multiplici significatione huius monosyllabæ, per Pau. In tract. de offic. & pot. capituli sede uacante in primo prælud.

DE IVRE CANONICO a.

T I T. I.

Iuris Canonici.
- Definitio
  - Nominis
  - Rei
- Diuisio
  - Lex diuina
  - Consuetudo
  - Constitutio

Diuiditur in tres partes: In prima ponit unde dicatur Ius Canonicum. In secunda quid sit. In tertia ex quibus constet. Partes patēt. h. d.

IVri Canonico [b] daturū operā [c] nosse oportet [d], vnde talis denominatio descendat, & quid illud sit, qđ ea denoīatione continetᷓ.

Et quidem *Ius* generale [e] est nomen: *Canonicum* vero dicitur a verbo Græco, *κάνων*, quod Latine idē significat qđ regula [f]: vnde Ius Canonicum Ius regulare [g] nō male dixeris: quam denominationem ex eo accepit, quod ex regulis priscorū patrum [h] ad rectam viuendi normā institutis deductum fuerit.

Quid sit ius Canonicū h. d.

Est igitur [i] Ius Cano

In. Bap. Iuri Canonico. CASVS non figuratur not. tamen Ius canonicum talem habere denominationem: quia perfectiua regulat actiones humanas arg §. sed ius quidem. in fin. instit de iur. naturali gent & ciuil. not, a. regulam significare rectam uiuendi normam ea regula. dist 3.

b ¶ Canonico] Expone tripliciter Primo discendo, cū absurdum sit ignoratis principiis ad cetera transire, arg l. j. ff de ori. iu. Albet. in l j ff de ori. iu. Secundo docendo, nam undique doctus indoctū docere debet. Authen. de sanctiss episc. § j & § fin. infra, de elect & c miseram. dist. 61 & c j cu seq. dist. 48 Tertio pertractando: puta allegando & iudicando, cum turpe sit patritio viro & cet. l lj §. post hos vbi etiā not. & In §. Seruius, ff. de ori iur.

c ¶Operam] Nō solū discendo, sed etiā docēdo, allegādo, & iudicādo, ut supra in proxima nouula.

d ¶ Oportet.] id est, decet sic in l. j. ff. de iust. & iu. l. cū oportet in prin, C. de bo. quæ lib. & l j § oportet enim. C. de cap poilli. reuer. & sic importat cōnenientiam: regulariter autem importat necessitatem, vt uidetur not. In c. j de refer. in vj fac. l j ff. si cer. pet. & l. j. ff. de nequir. possess. de quo vide per Abb. in c. j de libel. oblat.

Oportet verbum.

e ¶Generale.] Generalitas autē colligitur dupliciter. Primo quia, dictio ius, non magis adaptatur ad ius canonicum, quàm ad ius naturale, ius gentium & ius ciuile, Insti. de iu. nat. gēt. & ciui. per tot. Secundo, quod præter artem boni & æqui, etiam alia significat, ut in l. ius pluribus. ff. de inst. & iu. & concor. c. omnes. cum seq. dist. j vnde sumitur. ANT. TIMO. præter id', quod dicitur hic, & ab auctore in textu de iure, vide, quid sit Ius apud S. Tho. secunda secundæ q. 57. art 1 & quantum ad quid nominis, & quantum ad quid rei. proprie enim Ius dicit attem, qua cognoscitur, quid sit iustū. Vidi ibi In responsione ad primum.

f ¶Regula.] c. ca non. & c. regula. dist. 3.

g ¶Regulare] Et triplici ratione forsan appellatur hoc nomine: & quia continet spiritualem uiuēdi normam, vt hic, & c. bene. dist. 11. cap mulios dist. 54. vnde etiam dicti sunt regulates ut per Host in sum. de reg § a. & per Archi. in c regula dist. 3. & quia est commune omnibus fidelibus. c. 1 distin. 58 vbi regula dicitur Ius commune, & quia per compēdium quoddam rerum uniuersarum amplectitur determinationem. argu. not. per Archi. in dicto cap. regula.

h ¶Patrū.] Ideo patrū dixit, & non pontificum, vt sub vno verbo comprehenderet non solum statuta Rom. Pont. sed etiam Concilia, & dicta sanctorum, ex quibus omnibus constat ius canonicū, vt infra de ecclesſ. constit. per totum.

Est igitur. CASVS non figuratur, sed not. ius canonicū principaliter dirigere homines ad fines beatitudinis, vt animaduertit hic gloss fin.

i ¶Est igitur] Pro intellectu istius descriptionis, siue definitionis, sciendum est, quod homo cōsiderari potest quadrupliciter: uidelicet In suo genere, ut animal in sua specie, id est, vt homo, vt subditus Romano Imperio, & vt subiectus Ecclesiæ Romanæ.

Homo cōsideratur quadrupliciter.

nicum, quod ciuium[a] actiones[b] ad finem æternæ beatitudinis[c] dirigit.

Quibus constet Ius Canonicum. h.d.

Constat vero in primis id Ius diuinæ legis præceptis, consuetudine, & constitutionibus, quæ singula, qualia sint diligentius dispiciamus.

manæ. Si consideretur primo modo, utitur iure naturali. inst de iur. nat. gent. & ciui. in princ. Si secundo, vtitur iure gentium §. 1. eod. ti. quod interdum appellatur naturale. § singulorum instit. de re diui. cap. ius naturale, vbi de hoc prolixe not. dist. 1. Si tertio utitur iure ciuili Romano rũ. l. 1. C. de sum. Trini. vbi traditur. Si quarto utitur Iure canonico Potest considerari & quinto modo, scilicet ut ciuis Perusinus, Bononiensis, & cet. & tunc utitur statutis Perusinis, Bononiensibus, & cuiuscunque loci, vnde originem ducit § 1. instit. de iure nat. gent. & ciui. ANT. TIMO. Nota in hac definitione iuris canonici quattuor causas, Materialem, Formalem, Efficientem, & Finalem, constituentes perfectam definitionem rei. Materialis est homo operarius, ut habetur in glos. in uerb. actiones, seu actiones christiani hominis. Formalis est regulatio, seu directio illarum secundum uoluntatem Dei. Efficiens remota est Deus: proxima Summus Pontifex Dei Vicarius. Finalis proxima pax Ecclesiæ militãtis: remota beatitudo æterna, ad quam dirigit. Vel dic, ut per Abb. in suo proœ nu. 18. in fine, Vltra datam diuisionẽ in glossa hic, quæ sumitur ratione subiecti, in quo ius reperitur, nota & aliam in naturale & positiuum datam a S. Th. secunda secundæ. q. 57. ar. 2. & per Alex. de Ales par. 3 q. 27. membr. 4 ar. 1.

a ¶ Ciuiũ.] Id est, Christianorum, uel fidelium, nec enim regulariter infideles Papæ, aut iuri canonico subiiciuntur, cum de his, quæ extra nos sunt, nihil ad nos. c. multi. 2 q. 1. faciunt not. in c. de infidelibus. de consangui & affi. c. gaudemus. de diuor. & per Abb. in c. 1. de const. Habet tamen aliquibus casibus Papa iurisdictionem etiam super infidelibus: ut per Domi. in d. c. multi, & per Inno. Io. And & alios in c quod super his. de voto. notatur etiam 27 q. 1. c. sæpe. & per Abb. in c. 1. & c. fin. de const. & in c. nouit. de iudi. & per Archi. in c. si quis suadente 17. quæst. 4. Sed an hæc appellatio Ciuium includat etiam Imperatorem? & non uidetur, cum non ligetur legibus. l. Princeps ff de li. l. ex imperfecto ff. de leg 3. Tu dic, quòd in concernentibus animam etiam Imperator iuri Cano. & Papæ subiicitur. c. omnes. de maio. & obe. & dist. 96. cap. duo sunt. & c. Imperator. & traditur in c. 1. de cõst. c. nouit. & in ca. clerici. de iudi. & in c. per venerabilem qui fil. sint legi. Qui autem ueniant appellatione ciuium, uel ciuitatis, habetur in c. Rodulphus. primo, de rescript.

Papa quõ habet iurisdictionẽ super infidelibus.

Imperator quõ subiicitur iuri canonico.

Ciuis appellatio.

b ¶ Actiones.] Subiectũ igitur huius sciẽtiæ, uel artis, uel facultatis, est homo operarius, docet enim qualiter homo bene uiuendo, & operando possit in æternum beatificari: quod cum non possit fieri, nisi adminiculante Theologia, sequitur quod hæc facultas non subiicitur simpliciter Ethicæ, sed etiam Metaphysicæ. Vnde pro maiori parte tractatus huius sciẽtiæ dirigit nos in Deum, uel remouet ea, quæ nos auertunt a Deo, vt patet in uolumine Decreti, & in multis iuribus totius corporis, maxime in c. fin. de præscript. in ca. cum contingat. de iureiur. cap. 2. de pact. in 6 cap. licet. de iureiur. cap. primo. in fin. de summ. Trinit. Est ergo hæc scientia quoddam mixtum, partem capiens ex Theologia; in quantum scilicet tendit in finem æternæ beatitudinis, & spiritualia ex parte speculatur: partem a iure ciuili, in quantum tractat de temporalibus, sine quibus spiritualia diu esse non possunt 1. q. 3. cap. si quis obiecerit. Habet igitur se ius canonicum ad ius ciuile ut anima ad corpus, cum non sit mere practica, ut ius ciuile: sed partim etiam speculetur, vt apparet ex volumine Decreti, & de hoc per Sũmistas in suis præludiis. per Abba. in inscriptione proœm. Decretalium. per eundem in c. 1. in 6. not. de infamen calum. & in c. fin. ne cle. vel mon. per Ioan. Andr. in reg. possess. in Mercurial. & per Abb. in cap. qualiter, & quando. ij. de accusat.

Ius Canonicũ est mixtum ex theologia, & iure ciuili.

c ¶ Aeternæ beatitudinis.] Ex hoc patet differentia inter finem Iuris ciuilis, & finem Iuris Canonici: quia licet vtrumque ius intendat inducere homines ad bonum commune differunt tamen in modo inducendi. Nam ius ciuile intendit hominem inducere in bonum commune, secundum quod congruit humanæ societati, ciuiliter ac temporaliter viuenti: secundum quem modum ad suum finem promoueri potest per legalem iustitiam, & ciuilem amicitiam. Ius vero canonicum intendit dirigere hominem ad bonum commune, secundũ quòd congruit humanæ societati, non solum ciuiliter: sed etiam Christiane uiuenti, & uitam aliã æternam expectanti. Et hunc finem non possunt homines consequi per solam legalem Iustitiam, & ciuilem amicitiam: sed vlterius requiritur cœlestis amicitia, sine qua non potest homo in Deum tendere sicut ergo potissima uirtus, ad quam conatur ius ciuile, est legalis iustitia, & ciuilis amicitia: ita potissima uirtus, ad quam conatur ius Canonicum, est ipsa cœlestis amicitia, quam charitatem appellamus: & de hoc fuse per Abb. in locis in præcedenti notula allegatis & licet sint aliquæ ll. etiam de iure ciuili. quæ ad hoc uidentur tendere; tamen plurima ab hoc scopo deuiant.

Finis iuris ciuilis quõ discrepet a fine Iuris Canonici.

DE IVRE DIVINO, CONSVETVD. & constitut.

Supra tit. proximo. § 1. in fin. dictum est ex quibus constet hoc ius nostrum, unde opus erat de eius partibus pertractare, ideo proponitur. præsens tit. qui diuiditur. in 3. partes principales, quemadmodum tria quoque proponuntur. in prima explicatur ius diuinum: in 2. consuetudo: in 3. constitutio: 2. ibi, ius cõsuetudinis: 3. ibi, constitutio.

DE IVRE DIVINO a, CONSVETUDINE, & constitutionibus.

TIT. II.

Partes Iur. Canonici.
- Ius diuinum.
  - Quid
  - Quotuplex
    - Morale
    - Mysticum.
- Consuetudo.
  - Origo
  - Quid
  - Effectus
    - Bonus vsus
    - Malus abusus.
- Constitutio.
  - Quid
  - Quotuplex
  - Effectus
    - Ecclesiastica
    - Ciuilis seu Sæcularis.

Vs diuinum est quod in lege b cõtinetur c, & euangelio, atque immutabile d semper permanet. Sunt e enim Legis & Euangelii præcepta, aut moralia f, aut mystica g. Moralia præcepta nullam omnino mutabilitatẽ

a DE IVRE DIuino consuetudine, & constitutionibus.

DE Iure diuino. Intellige de iure diuino stricte sumpto, hoc est, de eo, qđ immediate descẽdit a lege ueteri & Euãgelio: aliàs & large etiam ius canonicum appellatur ius diuinum: ut per Abb. in c. ui mis. de iureiur. proprie autem statuta Papæ & Conciliorum dicũtur humana. c. nõ debet. de cõsangu. & affin. & late per Abb. In cap. licet ex quadã. de testi. super tex. Quod aũt ius canonicum constet iure diuino probatur in c. qualiter. 2. de accus. & not. per Abb. in c. 1. de translat. episc. ANTO. TIM. De iure diuino, Ius diuinum, secundum sui rationem formalem, id est secundum quòd promulgatur, definitur a S. Tho. secunda secundæ. quæst. 57 art. 2. ad 3 Ius diuinũ, inquiens, est, quod diuinitus promulgatur. diuidit etiam in duas partes, in naturale scilicet, & positiuũ, quod legẽ æternã appellat. Alex. de Ales par 3. q. 26. mẽbr. 3 art 1. (Margin: Ius diuinum.)

Ius diuinum CASVS, Cum ius diuinum reperiatur in antiquo & nouo testamento, & diuersimode obseruetur a Iudæis & a Christianis, ideo dubitatum fuit de iuribus eius, siquidem propter istam uariam eius obseruantiam uidetur mutabile quemadmodum ius humanum ea. non debet de consang. & affinit. Sol. tamen est sequenda prout hic legimus, quia Christus non uenit soluere legẽ, sed adimplere: unde not. hic duo iura diuersa ratione considerata, esse eiusd. & alterius naturæ, & ideo non tenet obiectio, Not. a. argumentum Iudæos hodie cogi posse ad obseruandam moralitatem iuris diuini, cum sit idem cum iure naturæ ca. 1. dist. 1.

b ¶ Lege] Scilicet Mosaica, de qua in dubio est intelligẽdum per antonomasiã: arg. §. quoties de iur. nat. gent & ciu.

c ¶ Cõtinetur.] Immo illud uidetur ius naturale: vt c. j. dist. j. Respõ. ibi exponitur iusnaturale, id est, ius diuinum: vt not. in d. cap. 1. uel alias, non omnia, quæ sunt in lege, & Euangelio sunt iusnaturale, sed illa particula qua quisque iubetur alii facere, quod sibi uult fieri. & prohibetur alij inferre quod sibi non uult fieri.

d ¶ Immutabile.] Potest tamen diuinum ius limitari & distingui a lege positiua, si p̄babilis ratio suadeat, licet non in totum mutari: ut late habetur per gloss. Abb. & alios in c. fi. de consuet. Item a consuetudine, In no. in d. c. fi. Abb. in c. qm̃ de feriis in prin & in c. cum esses. de test. (Margin: Ius diuinũ limitatur & distinguitur.)

e ¶ Sunt enim] Rationem reddit, cur sit immutabile ius diuinum, diligenter partes enumerando: sed contra uidetur, quod partes non sint diligenter enumeratæ, cũ sint in lege etiã præcepta iudicialia: ut Deuter. vj. Hęc sunt cęremonię præcepta ac iudicia Respon. q̄ iudicialia sunt accessoria ad moralia, uel pertinẽt ad moralia, uel secundũ Turrecrem. pertinent ad mystica, ut per eũ. in c. non est peccatũ § his itaque, & sumitur, quod hic dicitur ex d. cap non est peccatũ. § his itaque. dist vj. per quod remouetur contrariũ de cap. 1 §. sed cũ. dist. 5. ANT. TIMO. Quo modo pręcepta iudicialià, & cæremonialia legis Mosis nõ amplius obligent post aduentũ Christi, per quẽ fuerũt euacuata: & cur moralia semper obligẽt, uide apud S Tho secũda secũdæ q. 104 art. 3 & q. 100. ar 4 & Doctores in 4. sent dist. 37. Et ratio est, quia ista sunt secundum rectæ rationis dictamen, quę in homine non potest extingui, nec mutari, cui est essentiale.

f ¶ Moralia] Sic dicta, quia mores informant. ANT TIMO. Differentiam inter legem veterem Moysi, & Euangelium lege apud Magist. sent. lib. 3. dist 40. & vlt. & ibi B. Bonauen. at. 1. q. 1 & alios Doctores ibidem, & Alex. de Ales. in 3. pat. suæ Summæ q 28. (Margin: Morale.)

g ¶ Mystica] Id est, arcana vel figurata: & quę aliud præter id, quod videtur, continent, uel aliud signifi- (Margin: Mysticũ.)

recipere possunt a: Mystica vero, etsi quantū ad superficiem mutata videantur: secundū moralē tñ intelligētiā nullam mutationem recepisse cōperiuntur.

Consuetudo, vnde duxerit originem h.d.

Ius.cōnsuetudinis b post naturalem legem sumpsit exordiū c: ex quo homines in vnū conuenientes cœperūt simul d habitare: quod ex eo tēpore factū creditur, qūo Cain ciuitatē ædificasse legitur e.

Quid sit consuetudo, & quam vim habeat. h.d.

Est autem consuetudo Ius f quoddā moribus institutū g, quod pro lege suscipitur. in ijs .n. rebus, in quibus nihil certi diuina statuit scriptura; mos populi Dei, & instituta maiorū pro lege tenenda sunt: & sicut præuaricatores diuinarū legum: ita cōtemptores Ecclesiasticarum consuetudinū sunt coercendi h.

significet, quam quod littera sonat. Et horum alia sunt sacramentalia, alia cæremonialia. De sacramentalibus ratio reddi potest, quare ad litteram sic fuerint præcepta; puta, de circūcisione, obseruatione Sabbathi: ut est de bapt. c. maiores. & c. translato. de consilt. de cæremonialib. nō. Item ut de eo, Nō arabis in boue, & asino. 16. q. 7. c. in noua. Item. Non feres uestem lana & lino contextā. Non feres agrū diuerso semine. Obseruatio antē Sabbathi, partim est moralis, partim cæremonialis: ut Turrecre. in c. non est. §. his itaque. dist. 6. vbi post alios tentat reddere etiam supradictorum rationem.

Obseruatio sabbathi.

a ¶Possunt.] Nota præcepta moralia esse immutabilia. Vnde aduersus illa, maxime si sint negatiua, Papa non dispensat, cū obligent & semper, & ad semper. §. his ita. dist. 6 & per Arch. de pœnit. dist. 6 & per Abb. in c. litteras. d restit. spol. post gloss fac 25. q. 1. c. sunt multi,

Io. Bapt.

Ius consuetudinis.] CASUS In tota hac parte ita potest figurari. Cum multitudo quadam hominum ciuitatem ædificasset, & per plures actiones & mores introduxisset certum modum uiuendi, fuit postea quæsitum, an modus iste pro lege esset seruandus, negatiue enim uidebatur respondendum tum arg. l. si quis in principio ff de lega. 1. tum etiam quoniam non uidebatur necessarium propterea in unum conuenire, cum etiam à principio homines probabiliter certis moribus uiuere debeant; sol. tamen ut hic habetur, quia in iure cum commune bonum sit præcipua causa ipsarum legum, hinc est quod ad ipsum consequendum & diuersa iura dantur. & diuersimode inducuntur. Lex autem in oppositum adducta non obstat, quia loquitur de persona singulari ratione qua singularis est: unde ad legem communem requiritur, ut homines in unum conueniant, & ideo lex est commune præceptum l. 1. ff de legib. & hinc cognoscimus etiam secundam obiection. non concludere. Not. 1. legem dari hominibus conuenientibus in unum. Not 2 iura humana necessario, & essentiale oriri a iure diuino, & naturali, cū ratione cōstare debeāt, & ratio sit anima legis c. consuetudo. dist. 1.

b ¶ Consuetudinis.] intransitiue ponit, ut seq. § ibi: Est autem consuetudo, sic instit. de reb. corpo. & incorporalibus. ubi not. in uerbo ius ipsum.

c ¶ Exordium]Facit. non est, in fi. dist. 6.

d ¶ Simul.] Pluralitas enim hominum disgregata non potest consuetudinem inducere.

e ¶Legitur.] Scilicet Genes. 4. nam ut dicit Iosephus, & refert Turrecre. in c. non est. in fi. dist. 6. Cain, cōgregans opes ex rapinis suos ad latrocinia inuitabat, & timens quos ipse lædebat, suos urbe collegit. Fuit tamē hoc ius extinctum aquarū diluuio, ob hominum nouitatem: & reparatum, uel immutatū creditur tēpore Nembroth: vt in d. c. nō est. Sed quomodo in mundi primordio potuit Cain colligere hominū multitudinē? Respon. secundum Angel. ꝙ homines diutissime viuebant: vt per Turrecre. ubi sup.

Cain.

f ¶Ius.] Appellatione iuris igitur consuetudo quoque continetur. Vnde si Papa mandat causam terminari, secundum ius, poterit delegatus eā terminare secundum consuetudinem: secundum Abb. in c. cum nobis. de electio. licet Ioan. And. contra, de hoc in rubr. extra de consuet. & in c. Quintanallis. de iureiur. arg. contra in c. cum uenissent. de eo qui mit. in poss. uide ibidem per Abba. in 3. not. ANT. TIM. Definitur a Gratiano cōsuetudo ex Isidoro lib. 9. Etymologiar. c. 3. vt sit Ius non scriptum assiduis actibus constitutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex. habetur in c. consuetudo. dist. 1.

Iuris appellatio continet cōsuetudinem.

g ¶Institutū.] Videtur ergo, ꝙ plures ciues nō sufficiant ad hoc, ut aliquid dicatur consuetudo, nisi institutū sit, quod illud pro cōsuetudine seruetur: nā pōt esse quod ex gratia, vel tolerantia hoc sæpius permissum sit: vt extr. de verb. sign. c. Abbate. & 10. q. 3. c. quia cognouimus. Vnde licet sæpius quid factū sit, nisi eo animo factū sit, vt in posterū fiat, iteratio vsum non inducit. ff. de iti. actuq. priua l. 1 § Iulianus recte ait. & l. fi. Patet id & alia ratione, quia licet pluribus vicibus quid certo modo iudicatū sit: non ideo ita in posterū iudicandum est. l. nemo. C. de sent. & interlo. omn. iudic. sed secundum consuetudinem bene iudicatur. c. cum uenissent de eo, qui mit. in poss. & dist. 12. cap. illa & dis. 32. cap. placuit. aliàs autem uarie definitur consuetudo: ut per Abba & alios in rubr. de consuetu. & per Legistas in l. de quibus. ff. de legib.

Nō inducitur cōsuetudo ex eo solo, quod sit sæpe factū.

h ¶Coercendi.] Nota ergo, ꝙ æque punitur trāsgressor cōsuetudinis, ac transgressor legis. c. in his. dist 11. c. pen. vbi not. Abb. de consuetudine. Vnde sicut canonicis non licet obuiare legi sine licētia Papæ, sic nec consuetudini. fa. c. catholica. & c. ecclesiasticarum dist. 11. De communi tamen consensu possent uenire contra consuetudinē, etiā iuratam, si causa subesset: licet contrariū in statutis. 15 q. 5 c. auctoritatem. & not. in d. c. in his Et facit quod hic dicitur contra ieiunantes die Dominico, de quo per Archidia. in cap. utinam. 76. dist. &

dicebat

Praua consuetudo non ligat. h. d.

Hęc tamen de ea cō suetudine intelligere nos oportet, quę neq; diuino Iuri, neque canonicis cōtradicit institutis: si quid autem contra fidem catholicam vsurpare dignoscitur, non tam consuetudo, quàm vetustas erroris est appellāda [a].

Quid sit constitutio. h. d.

Constitutio [b] est lex scripta [c].

Quotuplex sit constitutio & ciuiles constitutiones, quæ non sunt contra Euangelium & canones, sunt honoranda, licet ipsis Ecclesia non ligetur. h. d.

Constitutionum autem alię ciuiles, alię Ecclesiasticę. Ciuiles sūt, quas princeps [d], aut magistratus, aut populi sibimetipsis sanciunt. quæ quidem si Euangelicis, atque Canonicis decretis nō sint cōtrariæ, sunt omni reuerentia dignæ [e]: atque

Tātū est dicere non cōsueuit, quantū, non debet.

dicebat Hostien cap bonæ. de postul præl. & refert ibi Abb. quod tantum est dicere. Non consueuit, quantum, Non debet, vel, Non potest fac. l. apud Iulianum §. fin. ibi: Distrahi non solent. ff. de legat. 1. Nec mirum, quia consuetudo de licito facit illicitum. c. cū olim. de cler. coniug c. super eo de cogn. spi. Butr. in c. de eo de temp. ordin. Sed an consuetudinem Rom. Eccl. teneantur aliæ ecclesię seruare? Respond. nō, nisi quo ad articulos fidei, vel nisi expresse mandet, vt per Abba. in c. 2. de ferijs, in princ & in fin. & cap. pen de obser. ieiu. & in c. fi. de regul. iur.

a ¶ Appellāda] Et propterea non ligat. c. mala. & c. consuetudo. dist. 8. etiam si sit iuramento firmata. c. quanto de iureiu. Vñ collige, quod id, quod sui natura est illicitū, cōsuetudine nō fit licitū. not. in d. c. mala. videtur tñ q excuset à pœna tēporali, & sic aliquid operatur vt not. in c. cū venerabilis. de consuet. & in c. denique dist 4 & in c 2. de temp. ord. & aliquid per Abb in c. fi. de const. & aliū effectum ponit. in c. cum causam de elect. nu 3. & qualis esse debeat consuetudo. not in c frustra. dist. 8. & in c. qui contempta. & in c. fi. de consuet. & c. in quod super. de consang. & affin. & in l. de quibus. ff. de il. cum sexcen. simil. locis. ANT. TIMO. Ecce cōsuetudo praua excusat à pœna huius mundi, & tēporali: non à gehennali, glos. in c. denique in ver. consuetudine. dist. 4 quando eius prauitas per iura non est declarata, non autem quo ad Deum, quādo esset contra ius naturæ, puta ex ignorantia crassa 32. q. 7. c. flagitia. Quod consuetudo non potest mutare legem diuinam. nec naturalem. S. Tho. prima secundæ. q. 97. ar. 1. ad 2. potest tamen eā limitare, distinguere, declarare, augere, & huiusmodi alia facere, vt per Abb. & Doct in c. fi. de consuet.

Consuetudo facit licitū de illicito.

Io. Bapt. Constitutio.] CASVS. Quidā princeps & magistratus seculares indifferenter promulgabāt suas constitutiones, modo in fauorem Ecclesię, modo aliquo respectu in damnum eiusdem, & aliquando simpliciter non considerando qualitatem rerū vel personarum, idq. faciebant illa ratione moti, quia ius ciuile quoque videtur tractare posse de rebus diuinis. tot tit. C. de sum. trin & de sacrosan. eccl cum simil. & ad ipsos spectat decidere quę faciunt ad bonū illius ciuitatis ob potestatē quam exercent. Solut. tamen aliter hic habetur: quia cum duę sint potestates ciuil. & ecclesiast. c. duo. dist 96. c. solitę. de maior. & obed. sequitur vt sit cōtra rationem vnam potestatem mittere falcem in messem alterius, licet autem in iure ciuili habeantur rub. supradictę relatę, id tamen factum fuit habitu, vt dicunt iuris canonici. Not. constitutionem secularem mutare naturam quando à iure canonico approbatur, vt etiam in rebus ecclesiast. locum habeat, arg c. cōsuetudo § cum itaque. dist 1. Not. a modum singularem & optimū ad cōuincendos aliorū errores, qui approbatur in cap si quid veri dist. 37.

Cōstitutio dupliciter sumitur.

b ¶ Cōstitutio.] Dupliciter sumit terminus, constitutio, stricte & proprie, & large & improprie. Primo modo comprehendit solum quod princeps statuit, vel q ex loco principis, c. constitutio. dist. 2. & ita sumitur hic. Secundo modo pro omni iure scripto, etiam minorum potestatū: ita sumitur in rubrica extra de cōstit. functo c. cum omnes. & c. cū M. eod. tit & traditur ordinarie in dicta rubrica, & de materia 10. dist. per totum.

Scriptura an de forma legis.

c ¶ Scripta.] Videtur ergo q scriptura sit de essentia, vel forma constitutionis. quod quidē multi tenent, vt latissime traditur in rubrica de consti. sed si teneas contra, q sciptura non requiratur, dic q hic loquitur secundum frequentiorem contingentiam, quę habet q constitutiones scribantur, & probentur per exhibitionē scripturæ. Sic seruitus definitur constitutio iuris gentium § seruitus. insti. de iu. personarum, cum tamen & iure ciuili serui fiant. §. penul eod. tit. Vel secundum alios, dic, q est scriptura de forma accidentali ipsius constitutionis. vide in dicta rubr. de constit.

d ¶ Princeps] cap. constitutio. dist. 2.

e ¶ Dignæ.] De hoc 10. dist. per totum. An autē sint seruandæ in foro conscientię. potest colligi ex his quæ per Abb. in procem. Decret. & per omnes in c. 1. de constit. ANTO. TIMO. Constitutiones, & leges sunt obseruandæ, quando non sunt cōtra euangelium, & decreta diuina. Præterea, quando non sunt contra ius naturæ. Vnde neque Imperator, neque Papa possunt auferre bona à iuste possidentibus, in Clem. pastoralis. de sent. & re iud. oblig. autem constitutiones & leges, si iustæ sint in foro conscientiæ S. Tho. prima secundæ q. 96. ar. 4 si autem iniustę non nisi ratione scandali. Non autē semper lex & constitutio obligat ad mortale. vide S. Tho secunda secundæ q. 86. ar. 9 Referunt enim Doctores octo modos, quibus possumus cognoscere, an lex obliget ad mortale; cum ad hoc, vt lex obliget, multa requirātur: & notat præcipue quattuor. Primo, quod sit iusta; secundo, quod promulgata; tertio, quod sit elapsum tempus, post quod incipit obligare, qd est duorum mensiū quo ad con-

stitutio-

stitutionem generalem. Docto. in c. noueritis. de sent. excom. quarto, quod si per inferiores acceptam. c. in istis. § leges. distinct. 4.

a ¶Contra hæreticos.] Not ergo, quod utor pro me, quo non utor contra, distin. 37. ca. si quid veri. 2. quæst. 7. cap. si hæreticus. contra tamen. 19. dist. cap. si Romanorum. & 4. quæst. 3. §. item in criminali. versic. si quis testibus. & 3. quæst 8. cap. cuius in agendo. Sol. Hoc regulare, contrariū procedit odio hæreticorum, uel aliorū malorum. Sic not. in d cap si Romanorum. ANT. TIMO. Ea de causa uim legis obtinet consuetudo, eam abolet, & interpretatur, quia quod sæpe fit, videtur ex deliberato iudicio rationis hominū prouenire, Sanctus Th. prima secundæ. q. 97. art 1. & per Abba. in d cap. fin. de const.

Vtor pro me, quo nō utor contra me.

b ¶Cōmodum.] Quomodo hoc procedat solet late not. in cap. cum ecclesia Sāctę Marię. extra de constitut. & in c. cum nobis. de præscript. & in cap. primo. de no. ope. nunc. & per Abba. in cap. si diligenti. de foro cōpeten.

c ¶Sed nos. Quasi dicat, non est nostri instituti agere de constitutionibus ciuilibus.

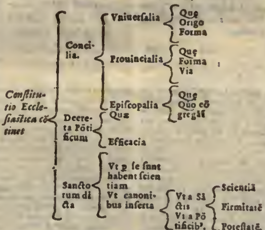
eis Ecclesia sæpe contra a hæreticos, contra tyrannos, & quoscūque prauos, vtitur, alioquin nullius sunt momenti.

Ciuilis constitutio non ligat, quamuis ecclesiæ fauorabilis. h.d.

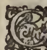
Quod vsque adeo obtinet, vt etiā, si quid in eis statutum fuerit, quod Ecclesiarum respiciat commodum b nullius firmitatis existat, nisi ab ecclesia fuerit comprobatū. Sed c nos ad Ecclesiasticas constitutiones stylum vertamus, earū originē, species, & auctoritatē breuiter referentes.

DE ECCLESIASTICIS Constitutionibus.

TIT. III.

Canones, quibus constent, & quotuplicia sint Concilia, & quæ Concilia uniuersalia. h.d.

Canonū d quidem alij sunt statuta Conciliorū, alij de-

DE ECCLESIAsticis Constitutionibus.

Supra §. fin. tit. proximo habetur constitutionis aliam esse ciuilem, & aliam ecclesiast. & cum ibidem dictum sit de Constit. ciuili, sequitur uidere de Ecclesiast. Ideo proponitur iste tit. qui diuiditur in duas partes principal. In prima explicatur. qđ in rubr. proponitur. in 2. adnot. circa quod uersetur. hoc ius nostrū, secūda ibi, uersatur. prima pars adhuc subdiuiditur in 2. particul. in prima habetur quot sint istę cōstitution. Ecclesiast. in 2. quę lib. ipsarum species explicatur: 2. ibi, conciliorum.

Canonū quidam CASVS non figuratur. Not. tamen distinct. esse uetam illa ratione quia constitutio aut est facta ab Ecclesia, & hinc datur una species: aut à capite eius, & hinc datur altera species, aut ab aliquo priuato, & postea approbata, & hinc habetur à species.

d Canonū.] Nota ergo, quod constitutio Ecclesiastica potest appellari Canō, quandoque appellatur decretum, quandoque decretalis epistola, quandoque dogma, quādoque sanctio, quādoque mandatum, quandoque interdictum, de quibus per Abb. in rubrica prooem. Decretaliū Canon tamen proprie sumitur pro constitutione conciliari. No. dist. 3. In summa, & per Abb. & alios. in c. 1. de constit.

Canon. Dogma. Decreta.

Conciliorum uero. Hæc pars subdiuiditur in tres particul. in prima explicantur concilia: in secunda, decreta Pontificum: in tertia dicta sanctorū: secunda, ibi, decreta: tertia, ibi, alia sane: prima pars adhuc subdiuiditur, in secūda particul. in prima habetur distinctio conciliorum: in secunda quodlibet membrū distinct. declaratur secunda ibi, uniuersalia. quoad primū Casus non figuratur. causa antē distinct. illa uidetur esse quia cōcilia celebrantur, aut à repræsentantibus totam Ecclesiam, & hinc habetur una species, aut à repræsentantibus unam eius partem, quæ si fuerit maior, causat alteram speciem, si uero minor, producit tertiam speciem.

Vni-

creta Pontificum, aut dicta Sanctorum. Conciliorū vero alia sunt vniuersalia, alia prouincialia, alia vero Episcopalia.

Vniuersalia concilia quæ sint. h.d.

Vniuersalia sunt [a], quæ Sancti Patres [b] ex vniuerso orbe in vnū conuenientes iuxta fidē Euangelicā, & Apostolicam condiderunt.

Initium vniuersaliū Conciliorū celebrandorū post Apostolos cœpit temporibus Constantini.

Quorum celebrandorum initium post sanctissimos Apostolos [c] a temporibus Cōstantini magni cœpit: ipse enim primus cum feruente persecutione docendarum plebium commoditas minime daretur, Christianis, vt libere [d] congregarētur, facultatem præstitit.

Auctoritas celebrandorū conciliorum est apud sedem Apostolicam h.d.

Legitima vero conciliorum [e] vniuersaliū aggregandorum potestas, & auctoritas est penes Sedem Apostolicam, quę si Romanus Pontifex interesse im-

1. Bapt. Vniuersalia. Hęc pars adhuc subdiuiditur in tres particul. in prima declarātur concilia uniuersalia: in secūda concilia prouincialia: in tertiá concilia Episcopalia: secunda ibi, Prouincialia: tertia ibi, Episcopalia: prima pars adhuc subdiuiditur. in 4. partes, in prima habetur quid sint ista concilia: in secunda unde habuerūt originem: in tertia à quo celebretur: in quarta an sint æqualia potestatia: secunda ibi, quorū: tertia ibi, legitima: quarta ibi, Inter cætera quoad primum casus non figuratur, not. tamen quod concilia dependēt ab Euangelio, & non econtra: quod intellige vt declarat Io. Tur. etiam. in c noli. distin. 9.

Concilia œcumenica. a ¶ Vniuersalia sunt. Hæc œcumenica cōsueuerunt, appellari: & sumitur quod hic dicitur ex cap. canones. dist. 15. Sed hæc non uidetur bona lectio. c. regula. §. porro. dist. 3. ubi tantum dicitur de uniuersalibus, & prouincialibus: nō autē de episcopalibus. Sol. supplēdus est ille tex. p dist. 18. in princ. vbi dicitur etiā de episcopalibus. Immo uidētur esse quattuor species secundū Inno. in c. graue. de præb. cū ultra supradicta tria sit etiā cōcaliū religiosorū: sed dic q illud rectius, & frequētius consueuit Capitulum appellari. c.

Capitulum. in singulis. de stat. mona. ANT. TIMO. Græce œcumenica recte hæc ab auctore describuntur uniuersalia concilia. Adde quòd ita conueniunt Patres in vnum in concilijs vniuersalibus, vt conuocentur à sum. Pont. & solius eius auctoritate congregentur, aliàs esset synagoga Satanæ: vt dist. 17. per tot. & S. Th. 2. 2. q. 1. ar. 10.

b ¶ Patres.] Sed qui sunt isti patres? Resp. secundum Abb. in cap. nimis. de Præb. in fi. q non reperitur specifice decisum, q debeant concilio vniuersali interesse, nec in tex. nec in glo.

c ¶ Apostolos.] De quo concilio Apostolorum habetur in actis Apostolicis cap. 15. & not. glo. c 1. dist. 17. ANT. TIMO. Celebratum est hoc primum concilium Hierosolymis sub Petro Apostolo, & Primo Pontifice, anno domini 70. De canonibus autem Apostolicis varie tradiderunt scriptores Ecclesiastici. quidam in totum reiecerūt tanquam apocryphos: alij admiserunt sexaginta vt Zepherinus Papa scribens Episcopis per Siciliam constitutis: alij quinquaginta tantum, vt Leo Nonus, cōtra epistolam Niceti Abbatis: sexta autem synodus recepit, & approbauit 85. in c. 2. quos lege in tom. primo conc. in prin.

d ¶ Libere.] Patet ergo, q in celebrando concilio nō requiritur cōsensus Imperatoris, vel alterius sæcularis principis. id. n. dicitur libere fieri posse, in quo alterius consensus non exigitur. c. cum cessante. vbi Abb. de appel. & in c de mul ta de præb & l c. nostro. de prænl. & tem. & in c. fi. de post. prælat. not. in cap. licet episcopus. de præb. in 6. & in Clemen. dudum. de sepul. Vnde non inuenitur, q Constantinus, vel alij Imperatores actis cōciliorū subscripserint, vt recenset Cardinalis Aracæli in tracta. de œconomico concilio, cap. 13. ANT. TIM. Vide Historiam Eccle. Ruffini lib. 10. De potestate cōgregandi concilium, penes quē sit, dictum est supra in gloss. in ver. vniuersalia De auctoritate vero Papæ, & concilij Doctores & Theologi longas faciunt disputationes: vide, si vis, eos late differentes de hac materia in suis tractatibus Marsilium de Padua de potestate Eccles. Ioā. de Parisijs Ioan. de Turrecre. Iacobum Almainū. Nicolaum de Lusa, Durandum in tractatu de Origine iuris, & nouiss. per Tho. de Vio. Card. Caietanum, & Ambrosium Catharinum, & Franc. de Victoria in suis relectionibus de Potestate eccles. & duabus de Potestate concilij.

Libera.

Concilium rite, & legitime celebratum, quod non possit errare in spectantibus ad fidem & mores, sicut nec ecclesia, perseueranter vltra Canonistas docet S. Thom. Quodlib. 9. art. 16. Ecclesia enim, cuius doctrina est in concilijs. est nobis infallibilis regula S. Thom. secunda secundæ. q. 5. ar. 4. Vide Caie. secunda secundæ. q. 1. art. 1. ad 3 dubium. in alijs vero quibusdam posse concilium errare non est inconueniens asserere, sicut de facto errauit circa matrimonium inter raptum, & raptam, & sententia D. Hieron. præualuit 36. q. 2. c. tria, Ita etiam & Pontifex vt priuata persona. Vide Caiet. in S. Tho. secūda secundę. q. 1 ar. 5. non tamen vt Pontifex in fide iudicando & definiendo.

e ¶ Facultatē.] Verbū hoc sonat factum, non ius, semper enim hæc iuris potestas fuit penes sedem Apostolicā, licet aliquādo fuerit impedita, & de facto fuerit penes alios fac distinct. 17. in princip.

Legi-

pediatur [a], unum, vel plures speciales [b] ad hoc legatos constituere solet.

Quattuor sunt principalia concilia, Nicęnum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Calcedonense.

Inter cetera autẽ cõcilia quattuor sunt, q̃ totam principaliter Christianam fidẽ cõplectuntur, quasi quattuor Euangelia; Nicænum [c] scilicet, Constãtinopolitanũ [d], Ephesinum [e], & Calcedonense; [f] in quibus [g] velut in quadrato lapide sanctę fidei structura consurgit.

Inter discordantia concilia praponitur sententia eius, quod est maioris auctoritatis. h.d.

Alia vero concilia, quę ductu sancti Spiritus congregata, & celebrata fuerint, proximum ab istis sibi locũ vendicant [h]. Quod si quando inter ea discors sententia inue-

Io. Bapt. Legitima. CASVS. cum pontifex annis superioribus voluisset concilium celebrare, quidam Episcopi se opposuerunt, dicentes hanc potestatem celebrandi concilia esse apud Episcopos orbis Christiani, ea præsertim ratione, quia Orbis maior est Vrbe, & argumento cap. fin. dist. 20. Sol. tamen ut hic dicitur, quia alias destrueretur hierarchia Ecclesiast. & Papa non esset caput Ecclesiæ cõtra §. fin. inf. de Episc. & sum. Pontif. non obstãt obiecta quia Orbis est maior in cognoscendo, sed Vrbs in decidendo, & sic intelligitur. quoq; tex. adduct. plures enim melius cognoscunt quã unus & Not. una cũ glo. quod cõcil. vniuersalia dependent à Papa in celebrando, in decidendo, & in confirmando; aliter enim non dicerentur legitima Doct. in §. porro distinct 3. & dist. 17. in princ. Not. 2. argumẽtũ quod grauiora semper dicuntur principi reseruata, iuxta tradita in ca. graue nimis. de præben.

a ¶ Impediatur.] Immo etiam si nullo extrinseco impedimento Rom. Pont detineatur, sunt in ipso quædam iuste non interueniendi causæ. Prima, ne interdum Ro. Pont. exercere censuras ecclesiasticas, violentia inferatur. sicut legitur de Papa Felice, & de Fabiano Legato Papæ Leonis. Secunda, vt Rom. Pont cuius est confirmare acta conciliorum, plena in confirmando gaudere debeat libertate, nec aliter confirmet aliquid per impressionem, licet hoc non sit credendum. Tertia, ob imminẽtes & quotidie occurrẽtes catholicæ ecclesiæ necessitates, pariter & ciuitati Romanæ, ut deducit Clemẽs Card in tracta de œcumenico cõc. cap. 20.

Causæ ob quas iuste Ro. Pont. nõ accedit ad concilium.

b ¶ Speciales] Bene speciales, & ad hoc specialiter destinatos: quia generalis legatus nõ potest vniuersale concilium indicere, nel celebrare: quia ea quæ specialiter Roman. Pont. conceduntur, mandata generali iurisdictione non transferuntur. c. translationem. & cap. nisi. de offic. lega. & no. in c regula § porro dist. 3.

Io. Bapt. Inter cetera.] CASVS. cum plura sint celebrata concilia uniuersalia, fuit propterea à multis doctoribus dubitatum, an omnia essent æqualia, & an vnum sit maius altero, cum enim ab ead. sint celebrata potestate ut præsupponitur, uidentur æqualia, cum par in parem non habeat potestatem. ca. innotuit. de elect. sed si essent inæqualia posterius ueniret sequendum per l. non est nouum ff de legib. ca. 1. de constit. in 6. Sol. ut hic dicitur, quia quædam concil continent quæ sunt fidei, quæ semper eod. modo se habẽt &c. Nõ obstant obiecta, quoniam primũ limi. ratione fidei: secundum uero uerificatur circa mores. Not. quod quædam iura humana sunt immutabilia ratione fidei iuxta c 2. distin. 15. Not. 3. cõcilia vniuersalia vno respectu esse æqualia, alio uero unũ ẽ maius altero: hic intelligimus potestatẽ uni pontificis respectiue esse æqualem, & maiorem cum potestate alterius & successoris circa id quod posterius statuit successor obseruandũ, ut in glo.

c ¶ Nicænum.] Quod fuit 328. patrum, sub Constantino Augusto Imperat. in quo fuit condẽnata blasphemia Arij de inæqualitate sanctissimæ Trinitatis: vt in ca canones. § harũ. distinct. 15. & 24. q 1. cap. quidam. versic. Ariani. Alibi legitur quod hoc concilium fuit trecentorum patrum dist. 10. quæst. 1. c. hanc. Sed dic, quod minor numerus non excludit maiorem l. cum furti. ff. de in li. iuran. ANT. TIM. Primum concilium inter quattuor celebratum, anno a Christo Nato 325. sub Siluestro Pont. Max. qui fuit 32. a Petro, imperante Constantino Magno: de quo in Historia ecclesiastica Ruffini, libro 10. capit. 1.

d ¶ Constãtinopolitanum.] Scilicet primum. plura enim Constantinopoli uerunt celebrata cõcilia: & hoc fuit 150. partum, cõuocatũ sub. Theodosio seniore, in quo fuit condẽnatus Macedonius. negans Spiritum sanctum Deum. cap. canones. §. secunda. distinct. 15. ANTO. TIMO. Celebratũ anno Domini 381. sub Damaso Pontifice Romano, & Cyrillo Hierosolymitano, imperantibus Gratiano, & Theodosio Histo. eccle. lib. 11. cap. 10.

e ¶ Ephesinum] Scilicet primum, nam plura apud Ephæsios fuerunt celebrata concilia, & quędam reprobata, vt 16. dist. c quoniam, & in hoc fuit damnatus Nestorius, duas personas in Christo asserens: vt cap. canones. §. tertia dist 15. ANT. TIMO Celebratum anno domini 434 sub Cælestino Primo, à Petro 44 Pontifice, imperante vero Theodosio de quo vide in tomo conc. primo.

f ¶ Calcedonẽse.] Quod fuit sexcentorum triginta patrum, in quo fuit damnatus Eutyches & sequaces, perniciose circa naturam Christi errantes. c canones. §. quarta. dist. 15. ANTO TIMO. Actum anno domini 442. temporibus Leonis I. & Marciano Augusto imperante.

g ¶ In quibus.] Sunt etiam, qui inter principalia deputent secundum & tertium Constantinopolitanum concilium, & secundum Nicænum, vt p Clem. Car. Atacęli in tract. suo de œcu. conc c. 7.

h ¶ Vẽdicant.] Vt c. cannones § hæ. sunt dist. 15.

Aucto-

niatur, illius sentētia magis est tenenda, cuius antiquior, & maior est auctoritas [a].

Prouincialia concilia quæ sint. h.d.

Prouincialia [b] Concilia sunt, quæ propter ecclesiasticas causas [c], & altercationum sedationes per singulas prouincias, conuocāte Metropolitano [d] Episcopo omnes prouinciales Episcopos, & cathedralium Ecclesiarum Capitula [e], celebrari placuit.

Quam vim habent concilia prouincialia. h.d.

Hęc autē neque definiendi [f], neque generaliter [g] constituendi uim aliquā habēt: sed tantum curandi, ut id seruetur, quod aliàs statutum est, & quod generaliter, seu specialiter obseruari pręceptum est. Licet interdum & quæ ab his recte statuta sunt,

a ¶ Auctoritas.] Immo videtur, quod illa sententia sit potius sequenda, quæ maiorem continet pietatem. vt 9. dist. c. sana. Licet enim canon Apostolorum potior sit, quia antiquior est alijs canonibus: pręiudicatur tamen ei per posteriores: vt 82. dist. cap. presbyter. Idē pater in canone Hieronymi: vt 26. dist. c. deinde. & c. acutius. Item præiudicat quādoque ille canon, qui non est potior: vt 25. q. 1. c. contra statuta. quod ergo dicitur hic, intellige, cum ambæ constitutiones sunt particulares & locales. 19. dist. cap. in canonicis. Sed si ambæ sunt generales, semper posterior præiudicat: ut extra de cogn. spi. c. 1. & l. non est nouum. ff. de ll. Sed quomodo præfertur vnus canon alteri, cū omnes sint promulgati instinctu Spiritus sancti? 16. q. 3. c. nemo & 25. q. 1. c. violatores. Respōd. vt not. in c. domino. §. Item Ioānes. dist. 50. & de hoc per Turrecr. in lib. 3 summæ de ecclesia. cap. 63. & per Clemen. Card. Aracæ de œcumen. cōcilio. c. 34.

Io. Bapt. Prouincialia. CASVS. Episcopi cuiusdam prouinciæ non solum per semetipsos solebant sine alia Archiepiscopi auctoritate concilium prouinciale celebrare, uerum etiam in eo decidere, & constitutiones promulgare, unde fuit quæsitum. quid iuris, & primo per epistolam Aniceti papæ, quæ habetur in primo uolum. conciliorum, uidebatur in fauorem Episcoporum esse respondendum, in ea enim cauetur Archiepiscopum non posse aliquid statuere nisi de cōsensu suffraganeorum in causis ad eos spectantibus, unde maior propterea uidetur potestas ipsorum quam Archiepiscopi. confirmatur per cap. 1. de offic. lega.; ubi legimus, Archiepiscopum non posse cognoscere causas de Episcopatibus suffraganeorum nisi per uiam appositionis, ergo. Sol. tamen ut hic dicitur, quia Archiepiscopus est caput in illa prouincia, ideo tāquā capiti multa sibi conueniunt: & ideo ipse non tantum per uiam appositionis, sed etiam aliis de causis habet iurisdiction. in ea, ut glo. & docto. docent in d. ca. 1. & iux. not. in ca. nouit. de his quæ fiunt à prælato, & propterea non obstant obiecta. Vnde not. argumentum concilia esse celebranda etiam ad obseruandas constitutiones alias promulgatas. Not. 2. ordinationes humanas aliquando transire de una natura in aliam iuxta ca. consuetud. dist. 1.

b ¶ Prouincialia.] Et hęc prouincialia concilia traxerunt originem a concilio, quod celebrauit beatus Paulus in Mileto, congregatis maioribus natu prouinciæ Ephesinæ: ut in actis Apostolicis, c. 20. hæc hodie renouanda præcipit Trident. conc. sessio. 24. cap. 2. In decretis reformationum. ANT. TIM. Primum prouinciale concilium post Apostolos fuit Carthaginense primum, sedente Cornelio Primo, Romæ sub Cypriano episcopo. Carthaginēse anno Dñi circiter 255. de quo in actibus cōc. tom. primo, Eusebius histo. Eccles. lib. 7. cap. 2. de Concilijs Prouincialibus. vide Silu. in ver. concilium, in fin.

c ¶ Causas.] Non tamen quaslibet: tum si agendum sit de puniendo Metropolitano ipso, non potest hoc per concilium prouinciale decerni: vt per Abba. in ca. graue nimis. de præbend. & dignit. quia ipse est caput eius concilij; vnde non mirum, si ibi nō punitur: arg. l. pen. ff de arb. posset tamen suspendere episcopum, & alios prælatos prouinciales: vt per Abb. in d. c. graue.

d ¶ Metropolitano.] Sed an, conuocante legato Sed. Apost. possit hoc prouinciale conciliū celebrari? Io. quod nō: vt not. in c. regula §. porro. dis. 3. Reseruata enim Pōtifici Romano, regulariter mandata iurisdictione, non transferuntur. cap. nisi. & c. quod translationem. de offic. legat. & l. 1. ff. de offic. eius cui mandat. & hoc tenuit etiam Hugo. Contrarium tenēt Archi. & Turrecrem. in d. §. Porro & Abb. d. c. quod translationem. nec enim id est de reseruatis Pontif. Rom. vt hic & dist. 92. c. si quis episcopus. si ergo potest Metropolitanus, multo magis Legatus de latere, qui in prouincia maiorem habet potestatem, quā Metropolitanus c. si Abbatem. de elect. in 6. & hoc communiter tenetur. Legatus de latere conuocat conciliū prouinciale

e ¶ Capitula.] Hæc autē capitula admittuntur, nō ad decidendum, sed ad assidendum & tractandū: & sic habent solum uotum consultiuū, non decisiuum, secundū Abb. in c. fin. de his quæ fi. a præl. sin. consen. cap.

f ¶ Definiendi.] Concord. ca. 1. dist. 18. nec etiā puniendi ipsum Archiepiscopum. Abb. in c. graue nimis. de præbend.

g ¶ Generaliter.] Bene generaliter, quia vult quod quilibet populus, & quælibet Ecclesia sibi potest statuere aliquod ius: vt in cap. ius ciuile. dist. 1. & c. quæ cōtra. dist. 8. & cap. catholica. dist. 11. & de consi. dist. 3. cap. 1. & in c. conquestus. de fer. & in l. omnes populi. ff. de iust. & iu. sic archiepiscopus. & ab eo conuocatum concilium potest prouinciales canones condere: generales autē, aut de maioribus negotijs non potest, vt hic & no. dist.

etiam catholica ecclesia suscipiat a.

Quae sunt episcopalia concilia. h.d.

Episcopalia b Concilia sunt, quae Episcopus in sua dioecesi singulis annis conuocat, dum inter suos Abbates, presbyteros, & clericos cognoscit.

Qui ligantur episcopalibus concilijs. h.d.

In ijs, si quid ab episcopo c statutum fuerit, nec subditi extra dioecesim d constituti, neque ignorantes e, nisi sit ignorantia supina f, ligantur.

Episcopus tenetur statuta sua notificare. h.d.

Quamobrem pastoralis officij cura postulat, ut quae in illis constituta fuerint, Episcopus suis plebibus nota facere non omittat g.

Decreta Pontificum Romanorum, & qui pollent Decretis conciliorum. h.d.

dist. 18. in princ. vnde sumitur.

a ¶Suscipiat.] Vt in cap. 1. de constit. & in cap. 2. de elect. & in cap. nec episcopi. de temp. ord. & in c. 1. de aeta & quali. in c. 1. de fil. presbyter. & in c. 1. de seruis non ordi. cum duobus seq. & in ca. 1. de oblig. ad ratiocin. sed. & alibi saepissime.

Io. Bapt. Episcopalia.] CASVS. Cum Episcopus conuocasset Synodū dioecesanum cum suis praelatis, uolebat in ea tales constitutiones promulgare, ut omnes subditi per eas essent ligati siue sint praesentes, siue absentes, siue ignorantes, siue scientes. Vnde fuit quaesitū quid iuris? pro Episcopo enim faciebat illa ratio, quod promulgatio uiderur sufficiens ad ligādos subditos iuxta not. per Theolog. in materia de promulgatione, & praecipue D. Tho. 1. 2. q. 90. art 4. & quocunque uadāt semper sunt subditi. argumento cap 1 de tempor. ordin. in 6. Sacerdotes uero & praelati se opposuerunt, quia extra territorium non datur iurisdictio. cap fi. de constit. in 6. & ignorantia excusar si non sit affectata. cap. apostolicę. de cleri. excommuni. min. Sol. tamen vt hic legimus per rationes pro altera parte adduc. non obstat oppositum, quia constitutiones particul. sunt quid facti. cap. 1. de constitu. in 6. & ideo praesumuntur ignorari. promulgatio autem ex parte promulgantis immediate operatur, sed ex parte subditi secus, ut hic legimus: vnde not. regulam, subditos extra dioecesim non ligari constitutionibus proprij Episcopi. argumento. l. fi. ff. de iurisd. omn. iud. & hinc haberi potest solu. nonnullarum quaest. Not. 2. ignorantiam esse duplicem, unam probabilem, & aliam affectatam. ca. apostolicae. de cleric excom. minist.

b ¶Episcopalia.] Hoc membrum non ponitur in cap. regula. §. porro. dist. 3. sed satis bene ex pluribus canonibus elicitur: vt 12. q. 2 cap. placuit, & 18. quaest. 2. ca. Abbates, & dist. 38. c. quando. vbi etiā not. & in c. sicut olim. de accusat. de his per Conc. Trid. sessio 24. c 2. in decr. reformat.

c ¶Ab episcopo.] Not. episcopum posse facere statuta, & concor. c. 1. & ca. fin. de const. in 6. vnde sumitur. Sicut & legatus in prouincia sua. ca. fi. de offic. leg. & sunt talia statuta perpetua, etiam post obitum, vel recessum: vt not. in d. c. fi. declara tamen hoc secundum Abb. in c. conquestus. de ferijs, quod procedat in spectantibus ad iurisdictionem Episcopi, vt sunt punitiones maleficiorū, sed in his, in quibus vertitur interesse aliorum non delinquentium, vt puta inducere nouam feriam in honorem sancti a se canonizati, non posset sine consensu populi, vel saltem praesentia, vt post Ioann And. & Fed. de Senis. & Archi. tenet Abb. in d. c. conquestus. cōtradictio tamē, ubi non esset rationabilis; ut quia nollet populus sanctū uenerari ex sua terra oriundum, non officeret, licet Anto. indistincte teneret, episcopum id posse.

Eps perpetua statuta condit & circa quae.

d ¶Dioecesim.] Nam extra territorium impune non paretur ius dicenti. cap fin. de constit. in 6. l. fi. de iurisd. om. iu. ca propter. dist. 18.

e ¶Ignorantes.] Concor. cap. fin de const. in 6. An autem, & quando ligentur ignorantes nona constitutione, solet reputari difficilis materia, & prolixior, quā ut possit breuib. notulis explicari. vide per Gloss. Ant. Arch & alios in c. cognoscentes. de const. & per Doct in d. cap fin.

f ¶Supina.] Quae est si quis dicat, se ignorare qđ ē notū omnibus. ca. 1. de postul. praelat. ca. Apostoli. de cler excomm minist. l. late. ff. de verb. signif. & per Anto. de Butr. in cap. 1. de episcopo, qui ren. episcopatui.

g ¶Omittat.] Fac. c. fin dist. 18.

Io. Bapt. Decreta quoque.] CASVS. Summus Pontifex Roman. saepe aliquid decisiue determinat, uel solus, uel cum consilio aliorum, uel motu proprio, vel ad petitionem alicuius: contra fuit dubitatum de huiusmodi decisionibus, siquidem si constitutiones Ecclesiast. debent inter se ordinem habere. cap. 1. dist. 15. sequitur, istis constitut. pontific. deberi tertium locum, stante decis. d. can. Sol. tamen est vt hic legimus, quia omnes constitutiones Ecclesiast. uim habent à potestate summi Pontific. iuxta cap. cuncta per mundum. 9. q. 3. Obiectio autem habet locum in casu speciali, ut ibid. adnot. & ideo non obstat. Not. inde argumentum maximae potestatis sedis apostol. & adde cap 1. de constitut. & ibi docto. Not. 2. adaequationem istam esse intelligen. quoad obseruantiam: quia in aliquo casu limit. iuxta can. sunt quidam. 25. q. 1. Not 3 Papam posse decidere nō solum pertinentia ad mores, sed etiam quae sunt fidei. cap. haec est fidei. 24. q. 1. & ibi doct. quod declarat & prosequit Melchior Can. loc. Theologicis. li 5. c. 5.

Decreta [a] quoque Pontificum Romanorum canonibus conciliorum pari potestate exæquantur. Nam [b] si id demũ hodie probatur, quod sedes Apostolica probauit; & quod illa repulit, reijcitur; multo magis quæ ipsa pro catholica fide, pro sacris dogmatibus diuerso tempore scripsit, debent ab omnibus reuerenter [c] recipi.

Scripta sanctorum non inserta Iuri communi, secundum post decreta Pontificũ Roman. locum obtinent. h. d.

Alia [d] sane est causa eorum, quæ sancti uiri, vel sacræ paginę interpretes scripta reliquerunt: nam quę sacris canonibus interserta [e] comperiuntur, parem cum eis obtinent firmitatem: cetera vero post scita Pontificum auctoritatem tenent. Nam licet diuinarum scripturarum interpretes scientia Pontificibus interdum [f] præcellãt: quia tamen statuendi potestate destituuntur, in scripturis quidem exponendis, illis quandoque præponũtur: in causis vero definiendis secundum post eos locum habere merentur. Aliud est enim causis terminũ imponere: aliud scripturas diligenter interpretari; cum in negotijs definiendis nõ solum necessaria sit scientia: verum etiam potestas [g].

a ¶ Decreta.] Fac. dist. 20. in prin. & dist. 19. per tot.

b ¶ Nam si.] Bonum est argu. absurdum enim esset aliquem alteri opitulari, & non sibi. fac. l. nuper. in fi. C de natur. liber. hoc tamen argu. a maiori non semper procedit, ut apparet in materia dispensationum, uel in odiosis: ut per Abb. in cap. ad aures. de rescr.

c ¶ Reuerenter.] Quasi firmata uoce ipsius Petri. cap. sic omnes. distinct. 19. hoc tamẽ intelligit Gratianus, si nihil contineant contrarium decretis antiquorum patrũ, vel præceptis euangelicis: ut in c. ita dominus. §. hoc ãt. sed quod ibi dicitur de decretis antiquorum patrum, potest habere dubitationem per ca. domino. § itẽ Ioannes. dist. 50. hic autem neutrum fuit apponendum propter illa uerba: Pro fide catholica, pro sacris dogmatibus.

Io. Bapt. Alia sane] CASVS. Viri sancti & pij doctores sæpe docent multa & utilia & necessaria, nedum pro bono publico, sed etiam pro salute ipsorum fidelium: sed cum sint personæ priuatæ, fuit propterea quæsitum quid iuris. sicut enim necessitas de illicito facit licitum, cap. quod non est. de reg. iur. extra, ita excellentia tantorum virorum uidetur posse operari id esse debitum quod alias non erat debitum. ergo. Sol. ut hic habetur, & ratio in tex. assignatur. Obiectio autem non obstat, quia illa necessitas debet esse probabiliter extrema ut ibid. adnot quæ propterea est maioris potestatis. Not. in de argumentum opinionẽ esse regulariter probabilem, sed aliquando etiam necessariam. adde doct. in ca. 1. in fin. de constit. Not a potestatem & scientiam ordinari ad diuersos fines. dist. 20. in princ.

d ¶ Alia.] De hoc dist. 20. per tot.

e ¶ Interserta.] Ut in cap. 2. 3. 4 & 5. de consti. & alibi frequenter in compilatione Gregoriana; tone enim censetur emanare a Pontifice, cum nostra faciamus, quibus auctoritatem nostram impertimus l. 1. §. sed neque. C. de iu. ue. enuc.

f ¶ Interdum.] Non ponitur hoc uerbum & temperamentum. 20. dist. in prin. unde sumitur: sed fuit omnino ponendum, tum quia quidam Pontifices fuerunt in interpretandis scripturis eminentes, ut diuus Gregorius, tum etiam: quia ubicunque interpretatio esset necessaria: ut quia concerneret materiam sacramentorum, uel articulorum fidei, potius credendum est Pontifici, quamuis non ita sancto, quã alicui, qui esset maiore sanctitate præditus cap. per venerabilem. qui fil. sint legit. & per Abb. & alios in c. ne innitaris. in fin. de constit. Idem quando declaratio uel interpretatio haberet implicitã decisionẽ. ut quia si Theologi dicerent, hodie decimas non deberi, cũ contrarium dicant Summi Põt. ut per Abb. in cap. tua 1. de deci. in 3. not. ANTO. TIMO. Ad ea, quæ dicunt de decimis, adde, quæ disputãt Doct. Theologi, & S. Th. secũda secundæ. q. 87. art. 1. q. 33. ar. 3. & Quodl. 6. qu. 8. art. 4. Host. in cap. a nobis de Dec. & In noc. ibidem.

g ¶ Potestas.] Not. ergo, quod alia est clauis ligandi, & soluendi, alia sciẽtiæ: ita quod sunt duę claues. Sed qualiter scientia dicitur esse clauis cum aliquis possit habere scientiam, qui non habeat clauem, & econtra? Respon quod licet scientia non esset clauis antequam quis haberet ordinem: tamen post ordinem adeptum incipit esse clauis. Si tamen quæras, quid proprie sit clauis sacerdotalis, dic ipsam potestatem, per quam ligat sacerdos & soluit: dicuntur tamen duæ propter duos effectus. Claues sacerdotales. Ita not. distinct. 20. in princ. & de hoc late ibi per Turrecrem. ANT. TIMO. De potestate uide Theologos in 4. senten. distin. 18. ac de clauibus. Clauis enim potestas dicitur ligandi atque soluẽdi, qua ecclesiasticus iudex dignos recipere, & indignos excludere debet a regno cœlorum. Clauis vero quædam est ordinis, quædam iurisdictionis.

&

& ordinis diuiditur in clauem scientiæ, & potentiæ. vide Petrum de Palud. in 4. sentent. distinct. 19.

Io. Bapt. Versatur autē.] CASVS non figuratur. Not. causam distinct. per ius regulantur operationes humanæ. cap. 1. dist. 4. §. 1. supra de iur. can. quæ cōsiderantur aut ratione officii cuiuslib. personæ, aut rerum in quibus reperiuntur, & sic aut sine discordia, aut cū discordia: unde ius nostrum uersatur primo respectu circa personas: secundo circa res: tertio circa iudicia, & sic cōcordat iste tex. cum §. fin. instit. de iur. naturali gen. & ciuil.

Ius canonicum versatur circa personas, res, & iudicia. h. d.

Versatur [a] autem Ius Canonicum circa tria, circa personas, res [b], & iudicia [c]. Verum quia posteriora duo ad personas referūtur, uideamus prius de personis: parum [d] enim esset illa noscere, si personæ [e] ignorentur, quarum causa illa ipsa constituta [f] sunt, & per quas ea omnia administrantur.

a ¶ Versatur.] Simile Instit. de iu. nat. gent. & ciui. §. fin. Et secundum hanc dist. uidetur opus Decret. fuisse a Gratiano compositum. Nam in dist. habetur ministrorum discretio: in causis negotiorum uel controuersiarum decisio: in canonibus uel distinctionibus de pœnitentia uel consecratione sacramentorum administratio: ut ponderat Archidia. in rubri. Decreti.

b ¶ Res.] Non intelligas largissime: ut in l. rei ff. de uerb. sign & in l. 1 ff. si cert. per. sed ut contineat omnia præter personas & iudicia, quibus opponitur. & de his infra in lib. 2 per tot.

c ¶ Iudicia.] Non dicit actiones: quia de iure canonico sollemnitas exquisita actionū & rigor sunt sublati: ut traditur in cap. dilecti, & in cap. examinata. de iudic.

d ¶ Parum.] Bene parum: quia aliter faciendo deesset cognitio causæ finalis.

e ¶ Personæ.] Id est, qualitas, conditio, distinctio, & differentia personarum.

f ¶ Constituta sunt.] Quia propter quod unumquodque tale, & illud magis. fac. etiam quia digniora sunt præponenda. §. aliam. institu. de bonor. poss. ubi not. & l. iustissime. ff de ædil. edict. & l. si quis in metallum. C. de pœn.

DE IVRE PERSONARVM a

TIT. IIII.

Persona
- Laici
- Clerici
  - Sacerdotes
  - In Sacris
    - In altiori gradu
    - In inferiori gradu
  - Nec in Sacer.
  - nec in sacr.

Christianorum quidam sunt laici, quidam clerici. h.d.

PErsonarũ genera duo[b] sunt, vnum laicorum, alterum vero clericorum. Laici, qui & populares[c] dici possunt, sunt quibus licet temporalia possidere, vxorem ducere, causas agere, inter uirũ & virũ iudicare.

DE IVRE PERSONARVM.

Supra tit. prox. § fin. dictum est prius esse agendum de personis, quæ cum secundum ordinem doctrinę primo in cõmuni debeant explicari iuxta not. supra in rub. de iure cano. Ideo proponit nunc iste tit. qui diuiditur in duas partes, in prima habetur personarum diuisio, in secunda subdiuisio. secunda ibi, horum.

DE IVRE Personarum a.

PErsonarum.] sumpta fuit hęc distinctio ex c. duo. 12. q. 1. multis tamen refectia verbis.

Io. Bapt. Personarum.] CASVS non figuratur. Not. tamen causam diuisionis esse finem, qui est diuina administrare, & administrari: subdiuisionis vero esse officium, quod est multiplex, vt ex tex. colligitur.

b ¶ Duo sunt.] Immo plura, nam sunt conuer-
Cõuersi. si, qui licet non sint clerici, tamẽ nec etiam sunt laici, sed potius ecclesiasticę personæ. 17. q. 4. ca. quisquis. & cap. non dubium. de senten. excõmun. & not. in cap. duo sunt. 12. q. 1. Item sunt religiosi,
Religiosi. tam stricte sumendo pro his qui profitentur tria vota. de quibus infra de regu. & mon per totum. qui tamen non sunt clerici necessario: vt § fin. infra de cleric. non resid. sed sunt ecclesiasticæ personæ: vt habetur late in rubr. de reg. & trans. ad relig. quam etiam large, qui pariter non possunt absolute appellari laici; ut traditur in dicta
Eremitę. rubrica. Eiusdem conditionis videntur eremitæ, qui licet non sint clerici, nec etiam regulares: gaudent tamen priuilegio ecclesiastico: vt per Ab. & alios. in c. cum monasterium de electio. & habetur in cap. nullus. de foro competent. per Abba. & alios Respond quod supradictæ personæ non constituunt diuersas species, sed resoluuntur, uel rediguntur ad istas duas § fin. infra de cler. non residen. sic licet sit magna varietas actionum, tamen omnes sunt aut personales aut reales. § 1. infra de actio. ANTO. TIMO Quæritur a Doctoribus, an appellatione clericorum ueniant monachi. Respond quod non ueniunt. in stricta significatione: secus tamen in lata. gloss. in cap. 2 de sup negl. prælat.

Populi appellatio. c ¶ Populares.] Arg. quod populi appellatione non continentur clerici, cap si sententia. de sententent. excomm. in 6. & cap. quod sicut. in fi. de electi. & cap. fin. de fer. & in cap. ex parte. 1. de priuil. & in plurib. iur. In quibus populus & clerus ponuntur tamquam diuersa: & hoc in materia stricta & odiosa satis potest admitti, & sic limitatur. § plebiscitum. inst. de iur. natu. gent. & ciuili, ubi appellatione populi etiam Patritii ueniunt, secundum Abba. in cap. 1. de vi. & honest. cleric. Procedit enim id in his, quæ sunt eiusdem professionis. Sed de hoc dicendum est, ut plenissime habetur in cap ecclesia sanctæ Mariæ. de constit. Sed an Imperator & Rex ueniant appellatione laicorum? Et non uidetur, cum inungantur. cap. unic. de sacr. unctio. Tu dic contrarium ut per Abbat. in cap. tua 1. de decim. & in cap. dudum. eodem tit. Vnde autem dicantur laici, item unde clerici, habes 12. quęst. 1. cap. duo & in cap. cum secundum. de præbend. ANT. TIM. Laici, idest, populare [apo tu laos,] quod est populus. In multis autem differunt laici, & clerici: nam sicut distinctæ sunt personę, ita distincta obtinent officia: multa enim conferunt clericis, quæ laicis non conueniunt, ut disputare de fide, quæ si faciant, excommunicantur. cap. quicumq § inhibemus. de hæret. lib. 6. Verum pro huius rei resolutione uide quæ similiter determinat Caiet. in S. Thom. secunda secundæ quæst 10. art. 7 Si enim sit laicus doctus, utiq. potest disputare. Licet enim contra verba legis faceret: contra intentionem tamen legis manifestum est, quod non faceret. vnde non incurrent excommunicationem. Ita etiam prędicare, cap. sicut in uno corpore. de hæret & l. nemo C. de Summa Trinit. & fid. cathol Recte hic ab auctore describuntur clerici Dicuntur autem clerici [apo tu cliros] sors latine: quia sunt de sorte domini. Vide S. Hierony. epist ad Nepotianum, tom. 1 & Magist in quarto sent. d. 24. quibus multa competunt ex officio; multa etiam eis prohibẽtur a sacris canonibus, laicis concessa: ut nutrire comam, & barbã in c si quis. c clericus, de uit & hon cle. prohibentur & eis duo colores, rubeus & uiridis, in c clerici eod. tenẽtur portare tonsuram, habitum clericalem desuper, nec nimis longum, nec nimis breuem: & multa alia, quæ non est facile enumerare. vide multa apud Bart Furansium seu Armilla uer. clericus. §. 10. & toto tit de uit. & honest. cler.

Con-

a ¶Conuenit.] Vadelicet & clericis pleraq; sint licita, quæ permittũtur laicis: puta temporalia possidere, causas agere, & inter uirum & uirum iudicare: magis tamen cõuenit ab omni strepitu cessare, ne talibus curis auocentur a diuinis. 12. quæst. 1. c. duo. ubi Archid. & 11. quæst. 1. te quidem, & cap. qualis. distinct. 25. & cap. diuersis đ cle. cõiug.

b ¶Intelligemus.] Nam cognito uno de cõtrariis, & cet. instit. de tutel. in prin. & de his qui sunt sui vel ali. iur. in prin. & cet. traditur in rubr. ff. de acqu. vel amit pos.

c ¶Horum.] Hæc distinctio totũ ferme librum hũc primum cõplectitur.

d ¶In sacerdotio. Vt epi & p̃sbyteri.

e ¶In sacris.] Vt diaconus, & subdiaconus.

In sacris quis dicatur cõstitutus.

f ¶Nec in sacris.] Vt constituti in minoribus ordinibus. Sed immo uidetur, quod quilibet ordo sit sacer. & ob id etiã cõstituti tãtum in minoribus ordinibus possint dici cõstituti in sacris, ut 1. quæst. 1. §. quælibet. & 23. quæst. 1. cap. nuli. & per Archidiac 6. quæst. 1. in cap. infames. Solut. quod large tales dicũtur constituti in sacris: secus stricte accipiendo: vt per Abb. c. clerici, ne cleric. vel monach. faciũt quæ not. 32. distin. in summa.

g ¶Vel ordine.] Vt sunt episcopi: ut in tit. seq. in prin. Nec fuit contentus auctor verbo, gradu, sed adiecit de ordine, inhærendo traditionibus Canonistarũ potius quã Theologorũ, qui tenẽt episcopatũ non esse nouum vel diuersum a presbyterio, ut per Magist. sent. lib. 4. dist. 24. & per Abbat. post antiquos, in cap. post translationem. ante fin. de renunc. & per Archi. Flor. in sua sum. in tit. de ordine, uers. de episcopatu, & Canonistæ tenent, episcopatũ esse ordinem de per se, & characterẽ imprimere: ut traditur p Innoc. Abb. & alios in c. quãto. de cõsuet. & in c. pe. de cõs. eccl. vel alta. Posses de hoc cõcordãdo dicere, ut p Card. Aracæ. in li. de sacramentis. c. 54. & per Doct. in pœ. Sexti.

Episcopatus ordo de per se secundũ Canonistas.

ANT. TIM. Pro opinione Theologorum uide q̃ recte cõcludũt S. Thom. in 4. sen. dist. 24. & in tertia par. in quæst. addit. quæst. 40. arti. 4. & 5 S. Bonau. dicta dist. art. 2. quæst. 3. & Duran. quæst. 6.

h ¶In inferiore. Vt sunt presbyteri.

Clerici sunt, qui diuinis officijs mancipati sunt: & quos ab omni strepitu cessare cõuenit [a]. Videamus igitur de ijs, qui diuinis officijs sunt adscripti. Nam si cognouerimus, q̃ istæ personę sunt, simul ẽt & q laici sint intelligemus [b].

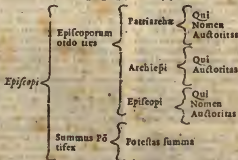
Omnes clerici distribuuntur in tres classes. h. d.

Horum [c] autẽ quidam sunt in sacerdotio [d], quidã in sacris [e], quidam nec in sacerdotio, nec in sacris [f].

Rursus eorum, qui in sacerdotio constituti sunt, quidam sunt in altiore gradu vel ordine [g] positi, quidam vero in inferiore [h]. Videamus igitur primũ de his sacerdotibus, qui in altiore gradu positi sunt: proxime de his qui in inferiore: ac subinde de his, qui tantum in sacris ordinibus constituti sunt, visuri: & demũ de his, qui nec in sacerdotio, nec in sacris reperiuntur.

DE EPISCOPIS ET SVMMO Pontifice [i].

TIT. V.

Episcoporum ordo est tripartitus. h. d.

IN altiori gradu cõstituti sunt Epi. Est

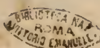
DE EPISC. ET Summ. Pontif.

Io. Bapt. Supra §. 1. in fin. tit. prox. proposuit autor se uelle prius tractare de sacerdotibus altioris gradus, Ideo proponitur modo iste tit. in quo sacerdotes isti explicantur. Diuiditur autem in duas partes principal. in prima declarantur Episcopi: in secunda summ. Pontifex, secũda ibi sicut autẽ: prima adhuc diuiditur: in tres partes, in prima habetur Episcoporum diuisio: in secunda diuisionis declaratio: in tertia soluitur dubium: secũda ibi, Patriarcha: tertia ibi, quod autem.

DE EPICOPIS, & Summo Pont. i

POntifice.] Sed cur separatim inscribit & meminit de summo Pontifice, cũ Romanus Pontifex sit etiã ipse Episcopus, & appellet se episcopũ, ut apparet ex proœmio tãGregorianarũ, quã Sexti? Respõ. ad similitudinẽ uerborũ Dñi, cũ dixit: Dicite discipulis ei⁹ & Petro: cum. n. ceteros præcellat: ut §. fi. Inf. eod ca. dist. 21. & 22 per totum, fuit dignus speciali nota: arg. l. Itẽ apud Labeonẽ § ait prætor. ff. de iniuriis, Similis ẽ inserti C. de ser. & aqua.

Io. Bapt. In altiori gradu] CASVS nõ figuratur, sed notãm distinct. quia prælati quib. regitur Orbis Christianus considerantur aut respectu totius Orbis, & sic datur sum. Pont. aut respectu maioris partis, & hinc Patriarcha: aut minoris partis, & hinc Archiepiscopus, aut ratione partis minimæ, & hinc Eps.

aũt Ep̃orũ ordo [a] tripartitus [b]. Alij enim sunt Patriarchæ, siue Primates. Alij Archiepiscopi. Alij simpliciter Episcopi.

Patriarchæ primum post Papam locum tenent. h. d.

Patriarchę sũt qui primum post Romanum Pontificem tenent locũ, quales Cõstantinopolitan⁹, Alexandrinus, Hierosolymitanus, Antiochen⁹.

Patriarcha vnde dictus, et quę sit illorũ auctoritas. h. d.

Appellantur autẽ Patriarchę, quia summo honore funguntur, quasi patrũ Principes [d], vnde ob dignitatis excellentiã; & crucem [e] ijs deferre, & ab Episcopis, & Archiepiscopis appellationes [f] recipere iure permittitur.

Archiepiscopi sunt præsules Episcoporum vnius prouinciæ. h. d.

Archiepiscopi sunt vnius prouincię Epis-

a ¶ Ordo.] Id est, numerus, classis, qualitas, vel [illegible] a. hoc intelligendũ est de sacramẽto.
b ¶ Tripartitus.] Immo quadripartitus: vt per Magistrum Sent. lib. 4. dist. 24. in fin. & ca. cleros § ordo. dist. 21. quæ sunt contra. Sol. secundũ [illegible], quod [illegible] ibi accipit Patriarchas pro illis tantum quatuor de quibus fit mentio eorum tamẽ eorũ [illegible] Primates recte dicuntur Patriarchæ: vt dist. 99. in prin. & capitulo primo, vbi dicitur, quod Primates & Patriarchæ diuersorum sunt nominum: sed eiusdem officij & vnum nomen tenent, licet diuersa sint nomina [illegible] cap. vrbes. & [illegible] & c. [illegible] de [illegible] arg. contra in l. [illegible] C. de condict.

Io. Bapt. Patriarchę.] Hæc pars subdiuiditur in tres particul. in prima explicantur patriarchæ, in secũda Archiepi. in tertia Episcopi. Secũda ibi, Archiepiscopi, tertia ibi, simpliciter aũt; quoad primã partẽ. CASVS ius figuratus. Quidã Patriarcha non tantũ volebat primũ locũ post Sũmũ Pontif. verũ ẽt appellationes audire ab Ep̃is & Archiepiscopis factas, et crucẽ ante se ferre per omnes eius prouincias, vnde fuit quæsitum, quid iuris. Cardinalis enim se opponebant per ca. bonæ memoriæ. de postul. prælat. el. 1. & archiepiscopi per l. imperatores. ff. de appel. a. Sed tamen vt hic dicitur per id quod ex causa [illegible] supra fuit adnotat. Non obstant [illegible], quia pręd. ca. bonæ memoriæ. quoad hanc [illegible] diuersimode à docto. interpretatus cũ in [illegible] de illa præcedentia. Lex aũt illa [illegible] de iure canonum. Not. inde argumentum Cardinal. esse inferioris potestatis ipso Patriarcha. Not. secundo de iure canonum appellationem dari ad superiorẽ prætermisso medio, & ad hoc ad [illegible]. § ad hos igitur.

c ¶ Tenent locũ.] Vnde secundum quosdam, quando sunt cõtra Papã vel in consistorio publico Patriarchæ hic nominati præcedẽt Cardinales, ita vt post Papam sedeat Patriarcha Cõstantinopolitanus, & sic deinceps de alijs vt per Abb. in. cap. antiqua. de priuil. Sed forte hoc hodie Curia Romana non admitteret, præsertim in Cardinali Hostiensi, qui secundum ipsum Hostiensem debet immediate sequi Papam ex priuilegio Ecclesiæ Hostiensis: quia coronat Papam, & vngit Imperatorem. De hoc per Modernos in Rubrica, de maiorit. & obedientia.

ANT. TIM. Vide Mag. in 4. sen. dist. 24 isti quatuor Patriarchæ seu Primates, qui reprę̃sentãt quatuor Euangelistas, habetur in c. scriptum. de elect. Et appellãtur sanctissimi. Vide quæ de his scribit Ioan. de Monteloneo in promptuario iuris in verb. Patriarcha. De quorum præcedentia vide per Aluarottũ & Prępositum in titulo Episcoporum vel Abbatem, col. 6. & late per Arch. Florent. 3. part. ti. 20. c. 4. Alij autem præter quatuor nõ sunt proprię Patriarchæ, sed primates vt Gradẽn. Canturien. Aqlegien. vt Aluarottus Præpositus, & Card. in loco citato. Hos refert Bar. Cassaneus in Catal. glor. mun. par. 4. consid. 9.

d ¶ Principes.] Sic in c. cleros. § ordo. dist. 21.

Delat iu Crucis.

e ¶ Crucem.] Sed per hoc non videt bene istorum excellentia designari. cũ & Archiepi ante se crucẽ deferant. c. 1. vt lit. pen. ẽt in locis exẽptis, Clẽ. Archiepis. de priu. Res. ꝙ Patriarchæ licet vexillum dñicę crucis quocumque locorum deferre, pterquam in pręsentia Papæ, aut eius Legati, vt in c. antiqua. de priuil. Et Archiepiscopo solum licet in sua prouincia: non in aliena, nisi muniteß priuilegio, consuetudine, vel p̃scriptione: vel nisi essent insignia non denotantia superioritatem in loco: sed dignitatem insigniẽ: vt post Host. tradit Abb. in d. c. 1. vt lit. pend. nihil inno.

f ¶ Appellationes.] Ideo dicit appellationes: quia sicut Archiepis regulariter non habet iurisdictionẽ in subditos suffraganeorum nisi per deuolutionẽ & appellationem, c. pastoralis. de off. ord. c. Romana. § 1. de appel. in 6. & per tot. c. Sic Patriarcha nõ habet iurisdictionem in subditos, & suffraganeos Archiepiscoporum sibi subiectorum: vt per Ab. in c. antiqua, de priu. & per eundem in c. duo simul de offi. or. Et intellige, ꝙ ab Archiepiscopis appellatur ad Patriarchas, nõ quibuslibet, sed ab eis certis [illegible] in prouincijs deputatis ipsi Patriarchę. Nam sicut multæ diœceses sunt sub cura Archiepiscopi, ita & taliter quod Archiepiscopus est Metropolitanus & superior omnium Episcoporũ suæ prouinciæ: ita multæ prouinciæ sunt sub cura vnius patriarchæ, ita quod Patriarcha est iudex ordinarius omnium Archiepiscoporum, qui sunt in suo Patriarchatu: vt per Abb. in locis supra alleg. sed si est ordinarius, non oportet, ꝙ causæ Archiepiscoporũ cognoscãtur à Patriarcha, media appellatione, qđ hic uidetur inferri. Resp. intellige, ꝙ hic dicitur de appellatione ab Archiepiscopis, habere locum in Episcopis, qui si grauentur a Metropolitanis: & sic loquitur de Archiepiscopis tamquam de iudicib⁹ a quibus, non tamquam de parte.

Io. Bapt. Archiepiscopi.] CASVS. Quidã Episcopi prouincię Romandiolæ nolebant in superiorem recognoscere

coporum [a] Principes, & Præsules Prouinciç [b] siquidem longo ante aduentum Christi tempore maxima ex parte diuisę [c] erãt: quę diuisio postmodum ab Apostolis, & eorum successoribus [d] renouata est. Itaque vbi dudum Primates erant sęculi: nostros Patriarchas, vel Primates leges Ecclesiasticę poni iusserũt. In ciuitatibus autẽ Metropolitanis, quæ minores Iudices habebant, illi hodie præsunt; qui Metropolitanorum, aut Archiepiscoporum nomine designantur.

Quæ sit Archiepiscoporũ auctoritas h.d.

Ad hos igitur inter suos suffraganeos [e] cognoscere pertinet, a quibus tamen si duri illi habiti & accepti fuerint, ad Primates, aut Sedem Apostolicã appellare [f] poterũt.

Episcopi sunt q præsunt maioribus populis, et latine speculatores appellari possũt. h.d.

Simpliciter autem Episcopi sunt, qui ma

scete Archiepiscopum illius prouinciæ, & cum Archiepiscopus de hoc conquestus fuisset, fuit propterea quæsitum quid iuris. Episcopi enim dicebant se repręsentare ipsos apostolos, quorum caput & princeps erat solus Petrus, propterea non videbantur ad id ligati. Sol. ut hic habetur, tũ ob id quod in tex. legitur, tum etiam ob maiorem utilitatem fidelium, nõ obstat obiectio, q apostoli secundum Theolog. diuersimode ab Episcopis repręsentãtur Not. similitudinem dati inter primates sęculi, & primates Ecclesiæ, & ideo argumẽtum ab uno ad alium videtur ualidum. Not. secundo Episcopos respectu propriæ diœcesis dici Episcopos, ut in §. seq. dicitur, sed respectu Archiepiscopi uocari suffraganeos.

a ¶Episcoporum.] Sed quot episcopos suffraganeos habere debet quis, ut iure appellari possit Archiepiscopus? Resp. decem, vel undecim. 6. q. 3 cap. scitote. & per Abb. in c. sicut olim. de accusat. Et hoc ideo quia cum Archiepiscopus sit ordinarius suorum suffraganeorum, illorum causa nõ potest tractari, nisi coram paucioribus Episcopis, quam duodecim: ut 15. q. 7. si quis tumidus. & ita not. in d. c scitote. Sed si hæc ratio procederet, utique deberet Archiepiscopus præesse tresdecim saltem Episcopis: quod non reperitur iure cautum. Obseruantia enim habet, vt Archiepiscopus appelletur etiam is, qui longe pauciores habet suffraganeos, quam decẽ, cui est standum: arg l. cum de interpretatione. ff. de leg. & in cap. scitote. aliquid dicitur præceptiue.

Atchiepiscopus quot suffraganeos habere potest.

b ¶Prouinciæ.] Non tamen diœceses erant distinctę: ut not in c. 1. d. 99 licet aliter notetur in c. nec numerus 10. q. 3. sumitur ex d. c. r. multis resectis.

c ¶ Diuisæ erant.] Vnde quædam erant proconsulares, aliæ prætoriæ, aliæ præsidiales. Procõsulates ad curam senatus, prætoriç ad curam populi, præsidiales ad curam principis spectabant: ut per Alciat. in lib. de magistratibus, ciuilibusque, & milita. offic. & p eundẽ. in l. speciosas. ff de uerb. signif.

d ¶Successoribus.] Idest, Clemẽte, & aliis, vt in c. prouinciæ. d. 99. arg. q fieri non debuerit. c. 1. d 10.

e ¶Suffraganeos.] Est ergo Archiepiscopus ordinarius suorum suffraganeorum: ut hic. & in cap. antiqua. de priuil. & c pastoralis. de offi. ord & in c. suffraganeis. de elect. sed hoc nõ est perpetuũ. Si enim agatur ad depositionem, non potest Archiepiscopus cognoscere, immo nec Concilium prouinciale nisi ut not. per Abb. in c. non potest. de re iudi. Spectat enim depositio ad Papam: ut habetur in ca. si quis episcopus. de accus. & in d. c. pastoralis. Excõmunicare autem & interdicere suos suffraganeos non solum poterit Archiepiscopus: uerum etiam eius vicarius, c. præsenti. in fin. de offic. ord. in 6. & per Abb in c. pollutario. in fi. de ele. ex com. In personas autem vel res existentes in diœcesi non habet Archiepiscopus iurisdictionẽ. ut per Abb. in cap. sane. de for. comp. in c. conquerente. de rest. spol. Nisi uel esset legatus prouinciæ: uel essemus in notoriis criminibus: uel casus concerneret totam prouinciã, uel in casibus, in quibus suffraganeus esset negligẽs: ut per Abb. in c. ex frequẽtib. de inst. Vel esset casus iure expressus, ut per eundem. in cap. sicut vnire. de excess. prel. & in c. ex parte. de concess. preb. ut cum uisitat prouinciam, quo casu & audit confessiones, & absoluit: ut per Abb. in c. cum ex officij. de præscr. & in cap. nostro. de pœnit & re. & in cap. pastoralis. Potest tamen Archiepiscopus eligi in iudicem à subditis suffraganei: licet suffraganeus ignoret. Abb. in c. significasti. de for. compet.

ANT. TIM. Soffraganei dicuntur. i. auxiliares. Soffragari enim est auxiliari: de quibus loquitur c. suffraganeis. de elect. Adde, quod Archiepiscopus potest celebrare Concilium, irrequisito primate, & in multiplicibus casibus Archiepiscopus in subditos Episcopos ordinariã habet iurisdictionem, ut in cap. pastoralis. de offi. ordin. & Siluest. ponit duodecim, uide ibi.

f ¶Appellare. dist. 99. in prin.

Simpliciter autem.] CASVS. Quidam Episcopus Ciuitatis Vercellen. solebat speculari uitam & mores illius populi, eidemque diuina administrare, atque potestatem tam Ordinis quam iurisdictionis tanquam caput exercere, & cum Sacerdotes se opposuissent per tex. in cap. olim. distinct. 95. fuit propterea dubitatum & quæsitum quid iuris? Sol. fuit data prout hic legimus, quia salus animæ ipsorum fidelium id summopere requirebat, Nec ob obiectio, cum ille tex. non sit omnino clarus ob interpretationem uariam, quam doct. ibid. faciunt Not Episcopos non esse constituendos in quolib. loco, ne autoritas eorum uilescat. ca. 1. de priuileg & excess. priuileg. Not. 2. potestatem Episcoporũ esse Ordinis, & iurisdictionis. tex. & doct. in ca. aqua. de consecrat. Eccles. Io. Bapt.

ioribus [a] populis, & frequentioribus ciuitatibus præsũt. Ij Speculatores Latine dici possunt. Episcopus. n. quasi speculator [b] in ecclesia præpositus est. Mores enim & vitam populorũ infra se positorum speculatur & perspicit.

Quanta sit episcoporum auctoritas. h.d.

Horum autem nõ modica in ecclesia est auctoritas [c]: nam prę ter ligandi, soluendique potestatem [d], & uisitandi diligentiam [e], soli sacrum Chrisma conficiunt [f], soli Dei altaria, & ecclesias cõsecrant, & pollutas repurgant, clericos ordinant, suspendunt, & deponunt: ad hos pertinet excommunicatio, purgationis indictio, dispensatio, sollemnis pęnitentiæ impositio [g].

Quod inferiori conceditur, multo magis conceditur & superiori. h.d.

Quod autem diximus, prædicta solos Epõs efficere posse, non eum habet intellectum quasi Archiepiscopi, & Primates non eandem habeant potestatẽ, Sed quod presbyteris & ceteris inferioribus illa non conceduntur. Ridiculum [h] enim esset cogitare Episcopis illa quidem permitti, Archiepiscopis, & Primatibus, qui Episcopis prę sunt, eadẽ denegari.

Ciuitatũ ordines tres.

a ¶ Maioribus.] Tres enim sunt ciuitatum ordines minores, maiores, & maximi, ut no. in l. si duas § Grammatici. ff de excus. tut vbi etiam Nico. de Neapo. Sed forte illa Legistarum distributio nõ quadratet in casu nostro, cum multæ sint ciuitates, quas illi minores appellant, quæ tamen habent episcopatum. Vnde secundum nos appellarẽtur maiores populi, uel ciuitates: ut hic & in ca. prouinciæ. distinct. 99. & distinct. 10. per tot. & præcipue in cap illud.

b ¶ Speculator.] Cap cleros. dist. 21. uel superintendẽs: vt 8 q. 1 c. qui episcopatum. Vnde Cicero ad Atticũ loquens de ¦bel. ciu. Põpeius uoluit me episcopum esse Cãpaniæ, idest, speculatorem & superintendentem. Sic qui præest pani & ceteris uenalibus episcopus dicitur: ut in l. munerum. §. irenarchæ. ff. de mu. & ho Vnde secundum aliquos etiam bidelli appellari possunt episcopi: ut per Alc in parer lib. 7 cap 22.

ANT. TIMO. Vide Magi. in quarto dist. 24. ex quo speculator, & superintendens ita tenetur super grege suo uigilare, ut oia exponere debeat, & uitam etiam pro sui gregis salute sub præcepto: Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus, ita S. Tho. secund. sec. q. 185 art 7. ad 8. Intellige quando opus esset, & necessitas hoc requireret.

c ¶ Auctoritas.] De qua in ca. episcopum. 10. q. 1. per tot. & in ca. conquerente. de offic. ord. & in ca. episcopus. de offi. ord. in 6 & cap. si iubet: cum multis seqq. 26. quæst. 6. & habetur infra in tit. de immunit. ecclesiar cum tit. seq. Et de latissima potestate episcopali satis dictum est per Firmanum in tract. de episcopis in 2. parte 4. lib.

ANT. TIM. Vltra hanc auctoritatem & potestatem uniuersalem, habet & episcopus quædã alia, quæ iura Episcopalia appellantur. de quibus in cap. conquerente, de offic ordin. & ab Archiep. Florent. tertia parte, tit. 9. cap. 5. Vide Abbatem in cap. accedentibus. de excess. prælat. nume. 2. ubi ponitur differentia inter potestatem Episcopalem, ordinem, & iurisdictionem. De Episcopali potestate uide Iac. Naclantum in suo tract. & Thomam Campegium de residentia Episcoporum. An autẽ & quæ Episcopus possunt committere agenda non Episcopo, uide per Abb. in dicto cap. accedentibus. de excess. prælat.

d ¶ Potestatem.] Cap. eũ episcopus. de pœniten. & remiss. in 6.

e ¶ Diligentiam.] Cap. cum Apostolus. de cẽs. & exact. per tot.

f ¶ Conficiunt.] Et chrismant, capitulo quanto. de cõsuet.

g ¶ Impositio.] Cap. accedẽtib. de exc prę l. ubi de materia.

Quod autem.] CASVS. Supra §. proximo retulit auctor multa quæ sunt ordinis ac iurisdictionis, dixitq; illa competere Episcopis, unde quæsitum fuit, an conueniat etiam Archiepiscopis & Patriarchis. argumento. n. tex. in ca. ex parte. el 2. de offic. deleg. negatiue erat respondendum. Sol. tamẽ hic aliter habetur, & ratio est ut puto quia omnes illi prę lati sunt uarius & eiusdem ordinis, unde non obstat obiectio cum ille tex. loquatur de iudice delegato, & isti prælati sunt Ordinarii. Not. argumentum quomodo sit intelligendũ illa regul. quæ cõpetunt inferioribus, competunt superioribus, ultra id quod habetur in gloss. in uer. ridiculũ, sed à cõtrario. ista regula lim. Io. Bapt.

h ¶ Ridiculum.] Not. arg a maiori ad minus: nec enim quod licet minori, nõ debet maiori licere. & cui licet quod est plus, nõ debet licere quod est minus l. nõ debet. ff. de reg. iur. & in cap. cui licet. eod. tit. in 6. faciunt not. in cap. cum in cũctis. de elect. quod arg. tunc procedit quando minus continetur sub maiori. Host. & alij in c. per uenerabilẽ. qui fil. sint leg. alias forte secus, quemadmodũ & aliis quibusdã casibus, ut in l. si pupillorum. §. si prætor. ff. de reb. eorũ. & in c. cui de nõ sacerdotali. & c. cũ in illis. §. cũ autẽ. de præb in 6. & § sunt autẽ. §. si qs. de coll. & not. Ioan Andr. in c. quæ a iure. de regu. iur. in 6. & not. in c. fin. de transl. prælator. in uer. ad patrẽ. cõcord. c. illud. di. si in. 95. & ibi per gl: Et fac. ad q. de fugiente, uel obuiãte corpori Christi an sit tutus uelut si confugisset ad ecclesiã: de qua in ec- festis.

ferie de celebrat. Missar. vbi per Ioan. Andr. & Panorm.

Io. Bapt. Sicut autē.] CASVS. Cum Pontifex Rom dicatur caput in vniuersa Ecclesia Dei, ita quod Ecclesia Romana sit mater & magistra omniū aliarū Ecclesiarum, nonnulli ut fuit Patriarcha quidam Constantinopolit. se opposuerūt illa rōne moti, quia ille debet dici caput qui uere est sponsus ob uinculum qđ contrahitur inter Ecclesiam, & eius pastorem, iuxta ea si. de trāsl at. r. at Christus est uerus sponsus Ecclesiæ ca. de bisū. de bigamis. uñ merito sol. ut hic dicitur p rationes in tex assignatas licet multæ aliæ addantur à Theolog. Ad obiecta autē, dico Pontificē istū esse caput tanquā Vicariū Christi, ita .n. nominatur. In d c. si. & ideo nō obstat obiectio inde desumpta. Not. Rom. Ecclesiā esse caput, matrē & magistrā, uide copiose Io. de tur. ere. lib. r. de eccles. per plura cap. 2. Not. a. Roman. Pontificem esse successorem B. Petri d. c. si. de transla. cum simil.

Papa est ordinarius omnium ordinariorū, & Ecclesia Romana omnes ecclesia subsunt.

Sicut [a] autē Petrus Apostolus prim⁹ fuit Apostolorū; ita & Ecclesia suo nomine cōsecrata, Domino instituente prima est & caput ceterarum. Et qui illi præest, ceteros Episcopos antecellit. Vnde ad eam tamquam ad Matrē, atq. apicem omnes maiores Ecclesiæ, & Episcopi recurrunt: a qua quasi a quodā capite, dona velut in corpus omne diffunduntur. Ipsa autē tāquam omniū magistra, [b] celsiore sede residens a quoquā iudicari non poterit. Quinimmo velut tpe Noë omnes extra arcam positi, diluuii vastitate consumpti sunt: sic extra Petri nauiculam constituti, æternæ damnationis fluctibus obruentur [d].

a ¶Sicut] Et § hic pertinet ad secundā partē Rubricæ, de qua auctor ideo expedit se paucis, tāquā de re clara, licet hæretici garriant: & sumitur ex c. ita dominus. distinct. 19. & ex cap qualuis. distinct. 21. & per tot. & ca. omnes distinct. 22. & ca. cuncta per muodū. 3. & a. 9. quæstio. 3 & in infinitis locis. Et si quis velit latius uidere, uideat latissime per Compilatorem Conciliorum, in r. tom. & per Reginaldum Polū Britannum tam in suo tract. de Cōcilio; quam in r. & 2. lib. operis, quod conscripsit contra Henricum Regem Britanniç, cum is fide ab ecclesia Rom. apostatasset.

ANT. TIM. De auctoritate Papæ & Ecclesiæ Romanæ multi scripserunt nostris temporibus, in quibus quia ad eam euertendam multa machinati sunt hæretici, ideo & ad eā defendendam multæ adhibitæ sunt defensiones. Vltra antiquos vide in opuscul. Cardin. Caiet. tom. r. de auctoritate & institutione Summi Pont. Augustinū Triumphū de Ancona, Thom. Cāpegij opus eiusd arg. Iacob. Naclantū, Petrū de Palude, & alios, quos citaui supra late. etiam Archi. Flor. par. 3. tit. 22. c. 1. 2. 3. 4. 5. & 6. vide etiam de primatu Petri S. Thom. in tractat. contra errores Græcoꝝ & Turrecrem. in cap. nulIus. 9. distinc.

b ¶Magistra.] Ita ut errare non possit. quod qualiter procedat, dic ut per Abba. in cap. maiores. de Baptis.

ANT. TIM. Hoc idē docet S. Tho. secū. secū de. q. r. & ibi Caieta. ad 3. dub.

c ¶Obruentur.] c. quamuis. dist. 2r.

DE ELECTIONE [e].

TIT. VI.

DE ELECTIONE.

Post cognitionem sacerdotum existentium in altiori gradu, erat conueniens pertractare de promotione eorundem. & ideo eam docet ab isto tit. usque ad tit. de uita & honesta prælat. tali methodo, quod primo tractat de actu quo promotio ista innitatur, qui est electio & postulatio, & cum Electio sit remedium ordinatium iuxta glo. super prin. tit. inf. de postulat. in uers. petitio, ideo primo agit de elect. iuxta l. in commune. ff. de minoribus quæ cum consideretur, ut colligitur in gloss. præsenti rubri. ratione formæ, & ratione personarum. autor primo uoluit explicare formam eius, propterea proposuit præsentem tit. qui diuiditur in 4 partes, in prima habetur quot modis fiat promotio, in secunda quid sit Electio: in tertia quid obseruari debeat ante actum eligendi: in 4. quarta qualis sit forma electionis: secunda ibi, cæterum: tertia ibi, nam. quarta, ibi celebratur.

DE ELECTIONE d.

De electione. Quamuis electio sit nomē verbale, & propterea duplicem habeat significationem, actiuam scilicet & passiuam: vt not. in l. 2. ff. de duo. re. & per Abb. in Rubrica eod. & propterea tantum videatur esse dicere; De electione, quantum; De his, qui possunt eligere, &; De his qui possunt eligi. item De formis eligendi & temporibus: hic tamen specialiter tractatur de formis eligendi ob commodiorem intelligentiam. Sic aliàs legat. & fidei tractatus scinditur in tres & plures titulos: vt not. in rub. ff. de leg 1. Sic tractatus. ff. & inst. de verb oblig. protenditur ad multos sequentes titulos. facit. l. Caius. §. fi. ff. de leg. 2.

Prio-

Promo tio Episcoporū fit.
- Electione
  - Quid
  - Modus eligendi
    - Per præsentes
    - Per absentes
      - Per procuratorē
      - Per litteras non.
  - Species electionis
    - Inspiratio
    - Scrutiniū
      - Quid
      - Modus
    - Compromissum.
      - Forma
      - Tempus.
  - Electores tit. vij.
- Postulatione tit. viij.

Duobus modis creantur Episcopi. h. d.

PRomouentur autem, tā Episcopi, quā Prælati ceteri [a], aut per electionem, aut per postulationem.

Quid sit electio. h. d.

Ceterum, ut prius [b] de electione dicamus, electio [c] nihil aliud est, quam hominis alicuius ad dignitatem, vel fraternam societatem, canonice [d] facta uocatio.

Habentes ius eligēdi sunt ad vnum citandi, aliàs electio non valet. h. d.

Nam cum viduatæ [e] prouidēdum est Ecclesiæ, debent cun-

Io Bapt. Promouentur. CASVS non figuratur. Not. tamen causam distinct. qoia promotio ista aut innititur iuri, ut dicebam in continuatione rubri. & hinc datur elect. aut gratia, & hinc postul.

a ¶Ceteri.] Habētes tamē generalē iurisdictionē I ecclesiia collegiatis: ut not. proxime in versic. vidoatæ.

b ¶Prius.] Sed cur prius de electione, cum tam in Gregoriana, quam in Bonifaciana compilatione prius dicatur de postulatione, quā de electione? Respon. electio est ordinarium remediū, postulatio extraordinarium, cū innitatur gratiæ: ut no. per Doct. in rubr. de postul. præl. vnde dicendum prius fuit de ordinario remedio, & post de extraordinario. arg. l. in causę ff. de min. & l. in ꝓuincia li ff đ no. op. nūcia.

c ¶Electio.] Hāc definitionem, siue descriptionem approbant communiter canonistæ: ut per Abba. in rubr. de post. præl. & Pet. de Bay. in suo directorio electionum in c. 1 primæ partis, & non uidetur abhorrere Host. in summa eod. licet addat quædam non necessaria verba, de cuius declaratione, vide supra dictos in citatis locis. ANT. TIM. Aliter đfinitur. Electio est alicuius personæ idoneę ad dignitatē, uel fraternitatē, siue societatē seruata forma canonice facta uocatio: Host. eod. & hoc modo electio sumitur stricte, quamuis eligere ad multa se habeat; ut notat Goff. in summa eod. tit § 1. in prin. unde tria requiruntur ad electionem, auctoritas, numerus, & zelus, ita de iure: uerum de facto solet dici, ꝙ per quattuor portas solent intrare viri Ecclesiastici, quæ indicantur his uersibus. Quattuor ecclesias portis intratur ad omnes, Cæsaris & Simonis sanguinis, atque Dei, Prima patet magnis, sed nummis, altera, charis Tertia, sed paucis quarta patere solet.

d ¶Canonice. Hoc verbum demonstrat non uideri necessaria illa uerba posita per Host. scilicet, personę idoneæ, & seruata forma.

Io. Bapt. Nam cum.] CASVS posset in hac parte in communi figurari, ideo not. quidam Ecclesiast. uiri nolentes uideri in hac materia prodentes dicebāt, nō oportere ipsos Electores specialiter ad eligendum uocari, quia cum notorie constet prælatum uniuersam carnem esse ingressum, eom fuisset persona publica, quilibet præsumitur diligens pro salute illius Ecclesiæ, cū eius prouisio ad illos ut pręsuponitur, pertineat, aliter enim p̄sumerentur mali ob negligentiā contra c. fin. de præsumpt. nec etiam putabāt procuratorem ad hunc actum constitui posse, eom inde electio uel impediri uel retardari posset, & præsertim si constitueretur eo modo quo in præsenti tex. legimus, sed si tales solemnitates fuissent seruandæ quales hic habentur, indicabant etiam in electione summi Pontificis eas opus esse seruari, tum quia non uidetur maior ratio in uno quam in altero casu, tū etiā quia si maior adesset ratio, in pōtifice maius uidetur reperiri periculum. Sol. or hic habetur, quia solemnitates inducuntur ut etiam canonice celebretur actus, aliquid aut alicui promittitur ne priuetur iure suo: uel prohibetur ne inde oriatur aliquid mali, ut contigeret in casu proposito. Non obstant obiecta per rationes adductas, siquidem si diligenter omnia sint considerata, apparebit ipsa non concludere. Not. primo omissionem citationis causare actum nullum. ca. quod sicut in fin. princ. eod. tit. Not secundo casu in quo procuratorem constitui non posse, nisi ob legitimum impedimentum. Not. 3 quædam obseruari in inferioribus, in superioribus actibus non obseruatur. argumento etiam tex. in cap 4. de sententia excommunica. in 6. Not. 4 procuratorem posse constitui etiam in spiritualibus. cap. si de ludi in 6.

e ¶ Vidoatæ.] Videt ergo hic titulus principaliter pertinere ad electionem Episcoporum, non autem ad electionem ad beneficia quęlibet; cum illis casibus non dicatur eccl. viduata. & patet hoc in progressu

cti a qui eligendi Ius b habent, legitime citari c, vt electioni intersint. Quod si vel in vnius persona fuerit id omissum d, irritã e reddit electionem talis omissio. Sæpe etenim rescriptum est, magis hac in re vnius obesse contemptum, quàm multorum cõtradictionem f.

Non citatus potest electionem ratificare. h.d.

Plane si is, qui citatus non fuerit, ratã g adueniens habere velit electionem: confirmanda h erit electiõ.

Absens potest vni de capitulo votum suum demãdare. h.d.

Sed & si quis casu aliquo ad electionem accedere fuerit impeditus, votum suum vni i, vel pluribus k de capitulo l demandare minime prohibendus erit.

Procurator ad eligẽdum non potest vnum procuratorio, alium proprio nomine eligere, nisi habeat mandatum de eligenda certa persona. h d.

Et si tantũ vni uotum suum quis demãdauerit, & is unũ suo, alium mandantis nomine in scrutinio nominandum duxerit,

---

gressu huius tractatus, & precipue in §. celebratur. ubi dicitur de triplici forma eligendi, quæ secundum Abb & com. Doct in ea. quia propter eo habet locum solum in electionibus Episcoporum, & aliorũ Prelatorũ, qui habẽt generalẽ iurisdictionẽ in ecclesiis, quidquid dixerit Host. fieri tamen non potuit, quin multa etiam sint, quæ pertinent, ad quascunque electiones, ut & ex descriptione apparet in uerbo illo fraternam societatem.

a ¶ Cuncti.] intellige, si potuerunt sine periculo: aliàs si periculum, uel in mora, vel in uocando fuerit, poterunt præsentes, etiã quibusdam non uocatis, procedere ad electionem, c. cum inter uniuersas. & c. quod sicut: eod. in verb. vocatos, arg. c. sacro. de sen. exc. Et, an quomodo, & quãdo absentes citandi sint. per Abb. in c. coram. & in c. seq. vbi de absente causa studiorum ead. ratio est, quia quòd debeãt omnes citari, non est de forma substantiali, sed de iustitia Abb. in cap. ecclesia. 2. & in cap. quia propter. eo.

b ¶ Ius habent.] Licet hæc verba prima facie videantur concludere ius proprietatis, & non possessionis, vt nota in c. cum ecclesia. de caus pos. & proprieт. nihilominus hic illi dicentur habere ius eligendi, qui sunt in quasi possessione eligendi. Ius enim vocis dandæ magis sequitur possessionem, quàm proprietatem, c querelam. eo. vbi Ab. & in c. in Genesi. eo. tit. & latius in c. bonæ. 2. de post. prælat. in 7. no. fac. c consultationibus. de iu. pat. & infra de iust. & iu pat §. Interdum. Sed quid si aliqui tantum postulassent, an videatur ipsis adquisita poss eligendi? Respondeo vt per Ab. in c. cum ecclesia. in fi. de caus. poss & prop.

Ius eligẽdi possessionẽ sequitur.

c ¶ Citari.] Ita vt citatio posit probari; cum citatio tamquam in facto consistens non præsumatur. Not. in cap. quod sicut, in verb. vocatos. eod.

d ¶ Omissum.] Quid si fuit vocatus non uocandus, non tamen fuit expectatus, an iste neglectus noceat? Respondeo non: ut not. in c. cum inter vniversas. eod.

e ¶ Irritam.] In effectu, nõ ipso iure: quia venit irritanda per sententiam; cum de contemptu non posit opponere nisi is, qui contemptus fuit, Ab. in c. in Genesi. eod. & in c. quod sicut. & in c. quia propter. & in c. bonæ 2. eod. tit & per Ab. in c. cum eccle. Suttina. de causa poss. & propriet.

f ¶ Contradictionem.] Concor. l. si in tres. ff de arb & l. si duo ex tribus. ff. de re iudi. Cõtra fac. l. qui potest. ff. de re iu. Dic vt no in dd. ll.

g ¶ Ratam.] Sed quomodo habeo ratũ non meo nomine gestum, contra regulam ratum. de re. iu. in 6? Respondeo secundum Ab. in c. quod sicut. eo quod improprie dicetur hæc rati habitio, vel ratificatio. nec enim ita retrotrahitur, vt mandato compareтur, & ex ea aliqua actio mihi nascatur, quæ est in uera ratihabitione: sed hæc tantum operatur quo ad commodum cõtempti, uel non citati vt non possint impugnare factum per alios, quo respectu possum ratificare, & non meo nomine gestum: & de hoc per Bal. in l. 1. q. 19 C. q admit.

h ¶ Confirmãda.] Sed contra in c au ditis. eo. & ca. illud de iur. patron. & l. quod ab initio. ff. de re iu. Sol. aut electio tenuit, qa fuit facta p̃sentibus duabus partibus Collegij, & a maiori parte, & tunc põt haberi rata per contẽptos, vt hic & in c. quid sicut. eod. & per consensum istorũ non proprie dicitur validari electio: sed solum defenditur a iure retractationis. Aut electio a principio fuit nulla; puta, quia facta a minori parte capituli: & tunc non potest conualidari per consensus particulares superuenientes: & ita procedit cõtrarium: vt ibidem plene per Ab. & per eundem in c. quod sicut. eo. Vide per Albe. in d. l. quid ab initio. Sed quod tempus citatus habet veniendi ad electionem? Respon. tres menses, c. ne pro defectu. eod. Capitulum tamen potest hũc terminum restringere & breuiorem præfigere, vt in c. ecclesia. 2. eo. vbi Ab. An autem hoc posit inuita minori parte habetur in cap. cum nobis. eod.

i ¶ Vni.] Vt in c. quia propter. eo. ANT. TIMO. Vt posit autem procuratorem cõstituere, si fuerit absens sine eius culpa, debet vocari, Inno. in cap. 2. de non. oper nunc.

K ¶ Pluribus.] cap. si quis iusto, eod. lib 6.

l ¶ De capitulo.] Bene de capitulo, quia extraneo inuitis canonicis, demandare non potest, c. si quis iusto. § si eod. in 6 & §. sed cum absens. infra eo. sed bene potest volentibus, etiam quod non habeat iustam impedimenti causam: vt no. in cap. scriptum. & in c. quia pp. eod. & d. c si quis iusto.

a ¶ Nihil

nihil [a] agit; nisi de [b] certa eligenda persona mandatum acceperit: quo casu in [c] illam mandatis, in aliã suo nomine iure consentire poterit [d].

Duobus procuratoribus ad eligendum datis in solidum, non possunt ambo eligere, sed erit melior conditio occupantis. h.d.

Quod si pluribus [e] in solidum vices suas quis commiserit, non quidem omnes reddere votum poterũt; quia vota dirigere possent in diuersos, sicq; res non haberet exitum, sed erit occupantis [f] melior cõditio.

Si inter plures procuratores non appareat de prioritate in occupando, preponitur electus a capitulo, vel primo nominatus in procuratorio h.d.

Et si ita concurrãt, vt inter eos prior non appareat, is admittetur dumtaxat [g]; quẽ vel capitulũ, vel pars maior [h] elegerit [i], vel si concordare nequeant [k], is, qui primus in instrumento [l], vel litteris procurationis nominatus fuerit.

Non possunt plures deputari ad eligendum in solidum. h.d.

Si autẽ plures non in solidum constituti fuerint, eadem ratione [m]; nullus eorũ admittẽdus erit [n] sibique mandans imputet, qui sic eos imprudenter constituerit.

Non potest votum in electione reddi per litteras.

Sed cum absens, reclamante capitulo, extraneum constituere nequeat: videam', An si nullus de Collegio velit esse procu-

a ¶ Nihil agit.] Satis videbatur dicendum, quod aliquid ageretur, cum talis procurator possit dirigere vota in diuersos quidem, sed vtrumque idoneum, quod olim in c. quia propter. eod. videntur voluisse sustinere Goffr. & Host. sed reprobatum fuit: vt in c. si quis iusto § porro. eod. in 6. vnde hic sumitur: idque ea ratione: quia qua cõsciẽtia tenetur meliorẽ eligere nomine suo, eadem tenetur ad idem nomine domini sui. ad hoc 46. dis. sicut nõ suo. item videntur incerta, contra c. 2. eod. in 6. vnde neutrum valet, & est simile quod dicimus i delegato qui subdelegationem recipit a socio, c. super quæstionum. §. si vero. de offi. deleg.

b ¶ De certa.] c. si quis iusto. § porro. de elect. in 6. An autem procurator constitutus ad eligendũ possit aliũ substituere. Itẽ an possit compromittere, dic vt not. in d. §. porro.

c ¶ In illam.] Bene in illam: quia in aliam cõsentire nõ posset cõtra formã mandati. l. diligenter. ff. man. & in ca. cui de nou sacerdotali. de præb. in 6. c. cum dilecta. de rescript.

d ¶ Poterit.] Argu. quod habens speciale mandatũ, id potest, quod aliàs non posset: facit c. 1. & c. fin. de proc. in 6. Et facit ad quæstionem An delegatus ab alio, quàm a principe, habens speciale mandatum sub delegandi, subdelegare possit, De quo habetur per Doctores in c. is cui. de offi. dele. in 6.

e ¶ Pluribus.] Etiam quam duobus, c. si quis iusto. eod. vbi no. in 6.

f ¶ Occupantis.] De hoc in c. nõ iniuste. de procu.

g ¶ Duntaxat.] Vnde isto electo, alter omne ius amittit. simile in c. pe. de rescript. in 6. nisi tamen in instrumento diceretur. Meliorem esse non debere conditionem occupantis: & quod vnus finire posset quod alter incepisset, c. si duo. de proc. in 6. & no. in c. si quis iusto. de elect. in 6.

h ¶ Pars maior.] Sic c. fin. de refcri. in 6 c. cum inter canonicos. eod. d. 56. ca. apostolica. l. quod maior. ff. ad municip.

i ¶ Elegerit.] Sed an habeat locum variatio? Respondeo negatiue secundum Io. And. in c. si quis iusto. eod. in 6.

K ¶ Nequeant.] Vel quia nolint eligere, vel quia pari numero discordant. Et not. quod prius recurrendum est ad electionem, quam ad ordinem scripturæ: quia per electionem credibile est eligi magis idoneum, sed in instrumentis præponuntur, vel postponuntur aliqui arbitrio notariorum. facit c. si duo. de Procurat. in 6.

l ¶ In instrumento.] Concor. c. mãdato. de præb. in 6. c. si rector. dist. 43. Et vtrobique sunt concord. & per Ab. in c. nimis. 2. de excess. prælat. & in ca. sed Apostolica. de rescript. & in ca. cũ dilecta. eod. tit. de rescript. fac. l. cum pater. §. pe. ff. de leg. 2. Quid si primus non apparet; puta quia duo sunt instrumenta? Resp. mutuo se impedient: vt not. in cap. si quis iusto. eod. in 6. l. quoties. ff. de vsu fru. & imputet sibi qui sic eos constituit: vt infra §. proxi.

m ¶ Eadem ratione.] Quia, scilicet dirigere possent vota in diuersos: & sic res exitũ si haberet, vt §. infra proxi.

n ¶ Admittendus erit.] Et procederetur per socios, nulla alia citatione, vel requisitione præuia. Sed contra videtur c. si duo. de procurat. in 6. Sol. ibi loquitur de procuratore dato ad iudicia in causis electionum, postulationum, vel prouisionum: hic de procuratore dato ad negotia; scilicet ad ipsam electionem faciendam. Ibi de iure iam nato, hic de nascituro, quod est minus fauorabile. Et dicebat Ioan. Monac. si non assumatur vnus ex duobus, qui prosequatur electionem iam factam, hic imminet periculum: sed si vnus de collegio non admittatur ad electionem faciendam, nullum imminet periculum

rator a, saltem per litteras votum suũ reddere valeat. Et sane cum non ante electionem, sed in ipsa electione b secrete, & sigillatim duntaxat singulorum vota sint exprimenda c, per litteras reddi nõ poterũt.

Superius dicta non habẽt locũ in electione Papæ, in qua multa sunt specialia. h. d.

Sed hæc quidẽ in aliorum Episcoporũ, non in Rom. Pontificis electione obtinẽt. In huius enim nec ulla necessaria est citatio, nec alijs quis absens votum suum demãdare permittitur. Alia quoq, in eo specialiter d cõstituta sũt quæ ex Decretalium libris decentius est, quam hic accipere.

Electio celebratur tribus modis, & quomodo per inspirationem.

Celebratur autem electio tribus e modis per inspirationẽ: per scrutinium f, & per compromissum. Per inspirationem g, vt cũ electores, nullo præcedente tractatu h, quasi i diuini Spiritus impulsu simul om-

culum: vt per Io. And. in c. si quis iusto. de ele. in 6.
a ¶ Procurator] Nullus enim inuitus cogitur ꝑcurationem suscipere. l. inuitus. C. de procur. §. mandatum insti. de mandat.
b ¶ In ipsa electione.] Patet ergo per hoc, quod neque in littera aperta possit mitti schedula inclusa aperienda in scrutinio, continẽs nomẽ eius, in quẽ mittẽs, cõsentit: vt per Io. Monac. & clarius ꝑ Io An. in c. si quis iusto. § si eod in 6.
c ¶ Exprimẽda.] Nota ergo, quod non sola publicatio inspicitur, sed etiã expressio. Sed contra cap. si quis iusto § porro. de elect. in 6. & supra eod. § quod si pluribus. vbi exprimit votum ante scrutinium; dando scilicet ꝓcuratori mãdatum de certa ꝑsona eligenda Sol falsum est, quod tunc exprimat votum: sed mandatũ dat de voto exprimendo. Sicut aliud est inuestire, aliud mandare de inuestiẽdo. ea ex ore. de his q̃ fi. a mai. par.
e Vnde si ꝓcurator, qui mãdatũ habet de certa ꝑsona eligenda non eligit, sed ille fuit electus a quibusdam alijs, vox illius mandantis non augebit numerum: ut si elect' sit a nouẽ, possit dicere se habere decem uota, computãdo uotum procuratoris, qui habet mandatum de eo eligendo. Aliud ergo est dicere, consentio in talem, aliud de mandatum de consentiendo vel eligendo talem: quia hoc posterius non est votum, & ideo ante scrutiniũ fieri potest. Sic in matrimonio carnali, aliud est cõtrahere, alind est dare mandatum de contrahendo. contrahentem enim non potest pænitere: secus mãdantẽ suo nomine contrahi. cap. fin. de procu. in 6. vt per Io And. in c. si quis iusto §. fi. eod in 6.
d ¶ Specialiter constituta.] Quæ sint hæc, vide ꝑ Abb. & Doctor. in c licet eod. & in c. vbi periculũ. eod. in 6 & per Anto de Rosel. in tract de potestate Papę & imperatoris. § secundum unum.

Io. Bapt. Celebratur.] Diuiditur hæc pars in 2 particul. in prima habetur quot modis fiat electio: in secũda modi isti explicantur. secunda ibi. per inspirationẽ: quoad primum CASVS non figuratur. Sed not. ꝙ electio fit aut uirtute diuina, & dicit inspiratio; aut modo humano, & sic aut ꝑ ipsosmet Electores, & hinc scrutinium: aut per constitutos ab eis, & sic datur compromissum.
e ¶ Tribus modis] Olim etiam pluribus: qui tamen ob multa pericula sublata fuerunt. c. quia propter. eod. in prin.
f ¶ Per scrutinium.] ANT. TIMO. Scrutiniũ dicitur multis modis, de quibus vide glos. in voc. scrutinijs. c. in electionis. de Elect. lib 6. & ibi per Hostiens. qui enumerat tredecim modos. de ordine uero scrutinij, uide multa dist. 24. & 23. per tot.

Per inspirationẽ] Io. Bapt. Hęc pars habet tres particul. In prima explicatur inspiratio: in secunda scrutinium: in tertia cõpromissum: secũda ibi, per scrutinium: tertia ibi, per compromissum: quoad primum CASVS. Canonici cuiusdã Ecclesiæ volebant Episcopum eligere per uiam inspirationis; putabant tamen necessario esse seruandam aliquam formam; ad idq; mouebantur illa ratione: quia quælibet negocia certam formam habere conuenit a lege, iuxta c. 2. & fin. de cõstit. Sol. ut hic habetur: quia, Quę spiritu Dei agũtur, non sunt sub lege ea dua. 19. q 2 obiectio autem non tenet tum ob rationem assignatam, tum etiam quoniam forma potest dari aliquando ad cognoscendum aliquid, & sic sine dubio data fuit. No. primo casu, qui non regulatur à lege humana nisi declaratiue ꝛ Not. secundum argumentum legem humanam posse declarare legem diuinam, & ea quæ sunt iuris diuini, ut etiã aduot. Ab. in c. fi. n 3. de cõsuetud.
g ¶ Per inspirationem.] Ratus est hodie hic eligendi modus.
h ¶ Tractatu.] est autem tractatus discussio quędam, uel indagatio circa rem in futurum disponẽdam: vt per Abb. in c. tua. de his, quæ fi. a præ. si. con. cap. & differt a consensu. Vnde statutũ puniẽs tractatum facientes, includet etiam qui non perfecerunt delictum: & quod hic dicitur, intellige de tractatu speciali; puta pro Petro uel Ioanne, generalis autem tractatus præcedere posset, ut si vnus diceret: Rogemus Deum pro bono prælato. Io And. & Ab. in c quia propter. vers. nisi. eod.
i ¶ Quasi.] Sed cur dicit quasi? Respon. veritatem denotat. vt in c parochianos. de decim. l. 1. ff. de transf. iuxta illud Ioa. c. 1. Gloriam quasi vnigeniti. vel secundum Host tacite hic includuntur duæ formæ electionis per inspirationem. Vna, quæ vere fit per inspirationem, & auctore Deo, vt nulla indigeat confirmatione, ut fuit electio Nicolai, Ambrosij, & Seuerini, de quibus dist. 61 §. his omnibus. Alia quæ fit per quasi inspirationem, vt quando Quasi veritatem designat

non

nes [a] in vnũ repente cōsentiunt, & simul [b] vnum nominant.

Electio facta ad clamorẽ populi est nulla.h.d.

Quod [c] si forte laici [d] prece [e] vel pretio corrupti [f] aliquem cũ cordibus clamoribus [g] petant, is non tam per inspirationẽ, quam per nefariam [h] conspirationem nominatus, omni penitus electionis fructu merito carere debet.

Quomodo dicatur celebrari electio per scrutinium, & qui sũt scrutatores. h. d.

Per scrutinium fieri dicitur electio, cũ præsentibus omnib' [i] qui debent [k], volunt [l]

non constat, quod auctore Deo sit facta: sed hoc ex eo præsumitur: quia nullo præcedente tractatu electores in aliquem consentiunt:| & sequitur hoc Abb. in c. quia propter, versi. nisi. & Oldr. cōsi. 155. Sed secundum alios tunc per quasi inspirationem dicitur electio fieri, cum præcedente tractatu, vel nominatione alicuius canonici seperatim in illum cōsentiūt, quo caso debet fieri compromissum in aliquos, qui vice omnium eligāt. sic Spec eod. tit. §. fin §. si autem, & per Firma. in tract. de episcopis in prima parte in c qualiter eligat episcop.

a ¶ Omnes.] Vni' ergo contradictio vel non concursus sufficit ad hoc vt non possit dicere electio celebrata per inspirationem. Abb. in c. quia propter, versic nisi. eod. Ioan. And. in addit ad specu. de elect. §. fi. & tenet Firmanus in tract. de episcopis in prima part. c. qualiter eligatur Episcopus. quæst 53. Nec mirum cum uno discrepante, nec cōcorditer quidem facta dici possit electio. Abb in c. non potest. de re iudic. & in cap. in causis. eod. & not. in c. cupientes §. ad hoc. eod. in 6. licet quandoque aliter: Doctor. in c cum olim. in fi. de re iudic. Sed sic vidẽtur hi, qui eligunt per inspirationem, magis grauari, quam eligentes per scrutinium: in quo sufficit maior pars: vt in c. quia propter. eod. & infra § proxi. respon. vt per Abb. in d. cap. quia propter. versi. nisi.

b ¶ Simul.] Bene simul: quia si disiunctim electio tamquam singularis non tenetur, vt not. in cap. in Genesi. eod.

c ¶ Quod si forte] Ponit tria, ob quæ impugnatur electio. primo quod facta à laicis. secũdo quod a corruptis. tertio quod ad clamorẽ populi; vt colligitur virtualiter ex hac littera.

d ¶ Laici.] Qui nullum habent ius in eligendo c. massana. eod. & §. laicis. infra tit. 1. & sumitur ex cap. 2. eod.

e ¶ Prece.] Preces enim inducunt simoniam cap. ordinationes. & cap sunt nonnulli. 1. quæst 1 Et interdum possunt iustum metum inducere. vnde tũc esset electio nulla, iuxta tradita in cap. licet & in ca. bonæ. eod. licet regulariter contra: etiam si sint principis preces. Abb. in cap. cum inter R. seniorẽ. eod. Et ex aliqua saltem reuerentia cogunt electos deseruire desideriis eorum, ad quarũ preces fuit quis promotus, quod nō expedit. c. illud 8. q 2. fac 16. q. 2. c visis & per Abb. in c. sacrosancta eod.

f ¶ Corrupti] No. igitur vnum, quod est mirabile, secundum Abb. in c 2. eod unde sumitur, quod licet quilibet in singulari præsumatur bonus cap. fin de presum. & in l. merito ff. pro soc tamen in populo non est ista præsumptio, etiam respectu singulorum, & sic quod dicitur hic, Corrupti. potest intelligi, etiam præsumptione tantum, nedum certitudinarie. quod no.

g ¶ Clamoribus.] Et sic not. quod non est aliquid faciendum ad clamorem populi; docendus est enim, non sequendus populus. c. docen. distin. 62. & c. miramur. dist. 61. l. decurionum. C. de pœn. & not. in d. c. miramur & in c. 2. eo. nisi forte aliàs orietur scandalũ, per ea, quæ Abb. in c 1, ver sed aduerte. eo.

h ¶ Nefariam conspirationem] Ideo dicit, nefariā: quia quamuis nomẽ cōspiratio, uideatur sonare in malam partẽ: tamen quādoq. etiā est licita, & sumitur in bonā partẽ: vt per Inno. Abb. & alios in ca. cum 1. & 2. de re iudi per Abb. in c. petitio. de iureiur. — Conspiratio.

Per scrutinium.] CASVS. Quidam canonici Ecclesiæ uiduatæ in vnum conuocati simpliciter dederunt uotum suũ pro electione Episcopi, & cum per eos non sint prius electi scrutatores, nec etiam sit obseruatũ ut electio fiat a maiori & saniori parte cap. propterea fuit quæsitum quid iuris, id n uidebatur satis cũ per talem formam Electores obseruent, & eligant quinam sit magis idoneus, & iste est finis scrutinij, con. non est curandum de modo quando habetur effectus. his accedit quod quilib. de capitulo præsumatur bonus ac prudens propter examẽ in eius promotione factũ, unde merito &c. Sol. tamen ut hic legimus, quia solemnitas est seruanda tum ut ordinate ac canonice electio fiat, tum & ad euitādas fraudes, & ideo obiectiones sicut apparet aliquid non concludũt. Not. primo in scrutinio deligenter esse uota examinanda, vt electio fiat de meliori, & ideo datur certa forma. Not. 2 de iure communi capituli facta, tũc dicũtur autẽ. quādo sũt a maiori & saniori parte canonice approbata. ca. 1. de ijs quæ a maio. par. c. & ibid. docto. limit. ratione consuetudinis uel constitutionis. — Io. Bapt.

i ¶ Omnibus.] Scilicet a quibus debet electio celebrari.

K ¶ Debent.] excludit illos, qui de iure non debent interesse electioni, licet sint de collegio, uel Canonici Ecclesiæ: ut sunt excommunicati, suspẽsi, impuberes, & non constituti in sacris. c. cum dilectus. de consue & not. in ca. illa. eod. c. ex eo. in Cle. hi qui. de ætat. & quali. c is qui. de sententia ex commu. § 1. & 2. infra tit. proxi. per totum. — Io. Bapt.

l ¶ Volunt.] Ex hoc not. duo. Primum, quod non debet quis compelli, vt intersit electioni, si nolit interesse: nisi tamen, ut quis intersit, intersit ecclesiæ, quo casu compelli poterit. Ab. in c. quia propter. eod. & fac. quæ not in c. 1 de his, quæ fi. a ma. part capituli. Secundum, quod uolentes interesse, non debent computari in numero duarum partiũ. fac quod not. in c. quod circa. de elect & Ab in d. c. quia propter. Et sic saltẽ in electionis materia limitantur l. nulli. & l. plane. ff. quod cuiusque vniuo.

& possunt [a] cōmode interesse, tres de Collegio [b] fide digni assumūtur, qui secrete [c], & singulatim vota cūctorum [d] diligēter exquirunt, & demū in scripturam [e] redacta publicant [f]: quo facto, collatione [g] habita, is demum, censetur electus, in quem, vel omnes, vel maior [h] & sanior pars Capituli statim [i] consenserint.

Pars minor eligentium ad infrigendam maioris partis electionem potest opponere de propria auctoritate, ac zelo & de meritis electi. h.d.

Quod si eligentiū vota ita se diuiserint, vt hinc quidem electorū pars numerosior consistat, inde minor: sed quæ non minus ex auctoritate eligentium, quam ex

no. & tractatur plene per Ab. in c. cum nobis, & in c in causis eo.

a ¶ Possunt.] Hæc autem possibilitas, & commoditas refertur ad commoditatem, & vtilitatem Ecclesiæ, vt no. supra eod. in uersi. cuncti, de quo vide etiam per Abb. in c. coram & in c. in causis. eod.

b ¶ De collegio.] Sed non ne per hoc videtur dari occasio discordiæ, & diuturnæ vocationis contra c. ne pro defectu eod. & c. cupientes eod. in 6. eod c postquam. d. 50 cū facilius possint electores concordare in eū, qui eligendus sit in prælatum quam in istos tres. arg. c. innotuit. de arb & l. itē si vnus. §. si in duos. ff. de arb. Sol in istis scrutatoribus, cum nec eligant prælatū nec eligantur, non magna requiritur inquisitio & discussio: quilibet enim de capitulo poterit hoc facere: dum tamen non appareat indignus, vel non sit nimis terribilis, secundum Abb. in c. quia propter eo. Sed ego dum anno. 1555. sede vacante essem in Conclaui pro eligendo futuro Pōtifice, uidi seruari, quod scrutatores fiebant tres primi Cardinales trium ordinum: scilicet primus episcopus, primus presbyter, & primus diaconus, & quod hic dicit de collegio, idē forte si nō sint de secundum Vinc. & collegio. Tancre. magis communiter tamen contra. vt in d. c. quia propter.

c ¶ Secrete.] Quia aliàs, si publice, & palam forte timerent aliquem nominare, libera enim debet esse voluntas in eligendo. 7. q. 2. cap. dilectissimi. c. bonæ. 1. eod. per hoc etiam obuiatur fraudi quorundam, de qua in c. considerauimus, & in ca. quia propter. eod Sic & testes secreto debent deponere, vt liberius dicant veritatem: aliàs non ualet depositio c. uenerabili. de test. l. nullum. C. de test. cap. inquisitionis. §. 3. de accusa. De hoc tamen uide per Abb. in c. quia propter eod.

d ¶ Cunctorum.] Sed quis scrutabitur uota scrutatorum? Respon. secundum Ioan. And. duo ex ipsis scrutabuntur tertiū a principio, ne sit in eorum potestate electio, si in fine dent uotum. Alij dicūt quod dandus erit quartus cum tabellione, qui scrutabitur illos tres. prima melior secundum Abb. in c. quia propter, eod.

Scriptura ē substantia scrutinij

e ¶ In scripturam.] Not. casum in quo scriptura est de substantia actus. plures alij not. in c. 1 de censi. in 6. Sed a quo huiusmodi vote redigentur in scripturam? Resp. per ipsos scrutatores, vel tabellionē; nec enim propter verbum, secreto, personæ necessariæ censentur exclusæ. Sed an hic tabellio debeat esse clericus & scriptura publica? Resp. negatiue, ut per Abb. in c. quia propter. eod.

f ¶ Publicant.] Quo facto uarie nequeunt electores. c. publicato, eod. scilicet secuta electione: non secuta autem electione in Summi Pont electione solent Cardinales statim publicatis uotis alteri, cui uotū a principio non dederint accedere: & si vsque ad sufficientem numerum accesserint, censetur quis electus, & ita admittitur variatio per accessus, quod facit expeditiorē, & celeriorem electionem.

g ¶ Collatione habita.] scilicet numeri ad numerum, zeli ad zelum: & de hoc plenissime in cap ecclesia, 2. eod. Quando tamē vna electio fit a duabus partibus, cessat huiusmodi collatio. cap. si quando. eod. in 6. & Infra eod §. hoc tamē

h ¶ Maior & sanior. Et pro, idest, secundum Host. in c. scriptura. eo. qua. si secundum eum sanior pars reputetur ea, quæ est numerosior. Sed hæc expositio nimis impropriat litteram: ideo dic maior respectu numeri, sanior respectu zeli & meriti: & cum de natura copulæ sit diuersa copulari 1 c. querelam. de simo. not. in Rub. ff de iu. & facti. igno non sufficeret sanioritas, nisi etiam concurrat maioritas numeri, de quo tamen plene in c. Ecclesia 2 & in cap. coram eod. Et nota hic tria, quæ sunt de substantiali forma electionis. scilicet numerus & qualitas eligentium, collatio, & publicatio scrutinij: vt in c. in Gene. eod. vbi per Ab. in 4. not. & in cap. quia propter. eod. tit. — Tria de forma substantiali electionis.

i ¶ Statim.] Id est, nullo actu contrario intermedio post uota quæsita: argum. l. heredes palam in si. ff. de testamen & facit cap. cum post petitam. eod. & c. preterea, de test cog. Et de dictione, statim, & similibus, dicas, quod vbi ius determinat de significatione ipsarum, seruanda est iuris dispositio: vt in l. promissor ff. de constit pecu. & in c. si in qualibet 20 quæst. 2. & cap. puella. eadem quæstio. in l. cum specialis. C. de indi. & in l. si C. de erro. aduo. in quibus iuribus determinatur horū uerborum significatio. Aliàs uerificantur in modico tempore arbitrio iudicis, secundum Abb. in c. quia propter eod. ad quem alij multa congerunt. — Statim.

k ¶ Eligentium.] Ex hoc secundum Abba. in c. Ecclesia 2. eod. infertur ad unum, ad quod communiter non aduertitur: scilicet, quod in disponēdis per capitulum non debent voces dari per lupinos vel fabas: quia tunc non potest apparere sanior pars: sed solum maior respectu numeri, & scilicet plurium nō debent solum numerari personæ sed ponderari sententiæ. Nihil est enim sic inæquale, quam ubi impar est prudentia, sit par ius. Et dicit Cicero multi homines, & pauci homines, multi nomine, pauci re. fac. dist. 40. c. multi. Vnde debet esse differentia in auctoritate uotorum, ut ma- — Suffragia non danda p fabas.

gis

gis ponderet vox prudentis, quam insipientis, ut hic. Ampliat hoc Bart. in l. Pomponius. ff. de re iudi. vt procedat etiā in Vniuersitate, & Collegio sæcularium: quod in practica non seruatur, vt apparet in collegijs Doctorum. de quo per Felin. in c. cum omnes. de constit.

tunc si auctoritas & meritum alterius partis non multum excedit, debet præferri numerus: quia de modico excessu non est curandum: argum. cap. et si quæstiones. de simo. & l. scio ff. de restitu. in integr. quod fundatur magis æquitate, quam iure, vt per Abb. in d. ca. ecclesia. Aut auctoritas & meritum in multum excedūt & numerus autem in modico, & tunc electio maioris partis non debet confirmari: vt not. in d. c. ecclesia. Sed nec electio facta a saniori tantum confirmanda erit, secūdum commu. opi. vt per Abb. in d. ca. ecclesia.

meritis electi[a] sanior appareat ad infrigendá partis numerosioris electionem, facultas erit minori, & de auctoritate[b] ipsorum eligentium, & de meritis eorum, qui electi fuerit opponere[c].

Contra electionem factā a duabus partibus nō potest opponi, nisi de nullitate voti alicuius earum dictarum partiū. h. d.

Hoc tamen tūc obtinebit, cum nō magnus[d] in altera parte cōtigerit excessus. Ceterum si quando duabus electionibus celebratis, pars altera eligentiū alia duplo maior[e] numero deprehēdatur, cōtra huiusmodi electores ad extenuationē meriti, vel auctoritatis ipsorum[f], paucioribus, vel electo ab eis opponēdi facultas nō erit. Quamquam, si quid opponere voluerint, quod uotū illius cui opponitur nullum[g] ipso iure redderet, id eis minime censetur interdictum.

Scrutatores vnde dicantur. h. d.

Vocantur autem[h] viri tres de collegio sumpti scrutatores, eo quod singulorū vota diligenter scrutētur[i].

Zel° qūo probaš.

a ¶ Electi.] Ex hoc nor quod cum zelus eligentium consistat in animo, non potest aliter probari quam per coniecturas c. 2. de renū. in 6. l. dolum. C. de dolo. est igitur bona coniectura ad probandum zelū, quæ ducitur ex meritis electi: nam qui eligunt meliorē, præsumuntur etiā meliori zelo ducti, vt per Abb. in c. ecclesia. 2. eod.

Auctoritas ex q̄bus constatur.

b ¶ De auctoritate, & cet.] Sed ex quibus colligitur, vel constatur hæc auctoritas? Respondeo secundum Ab. in c. dudum. & in c. ecclesia 2. eod & in cap. 2. de his, quę fi. a ma. par. cap. Dignitas, vt si canonicus habet annexam dignitatem præbendæ. Aetate & tempore receptionis, Generis quoque nobilitas conciliat maiorem auctoritatem, sicut & litteratura: argumen. c. de multa. de præb. & not. in c. lex. dist. 2. & quod not. Abb. in cap. constitutus. de appel. Et per hoc apparet, quod male dicebat quidam ignobilis, euectus tamen ad Cardinalatum, aduersus quendam Cardinalem magnæ nobilitatis, Tu non es Cardinalior me: quia Cardinales nobiles sunt quodāmodo Cardinaliores alijs per supra allegata. Hoc tamen intellige habere locum in clericis sæcularibus: secus autem in religiosis, apud quos non attenditur nobilitas, vt habetur in cap. fin. de stat. reg. & in cap. scripsit. 27. q. 2. & in cap. pijs. 20. quæst. 3. & per Specu. de stat. monac. §. 1. versic. 11. & per Abb. in c. dudum. eod.

Cardinales nobiles Cardinaliores.

c ¶ Opponere.] Oportet igitur, quod de ista sanioritate opponatur, alias in dubio præsumitur pro numero: argum cap. prudentiam. de offic. deleg. & in cap. quibus. dist. 20. cap. dubium. 1. Ab. in cap. Ecclesia 2. eod. hęc tamen pręsumptio admittit probationem in contrarium: vt in d. cap. Ecclesia. & hic. Circa quod cum quæritur quę electio præualeat, An facta a maiori parte respectu numeri, An a minori & saniori, secundum Ioan. And. & Abb. in cap. ecclesia. eod. 2 distingue sic. Aut numerus in multum excedit, & tunc numerus præfertur auctoritati, merito, ac zelo. c. si quando. eod. in 6. & §. si quando. aut numerum non multum excedit, &

Præsumitur p nu mero.

d ¶ Non magnus. Not. hic & in cap. si quando eod. in 6. vnde sumitur, qui dicatur magnus, vel non magnus excessus.

e Duplo maior.] Non requiritur, q excessus sit duplo maior, sed q sint duæ partes de tribus. fac not. in cap. scriptum eod.

f ¶ Ipsorum.] Scilicet eligentium, videtur ergo q cōtra electum bene aliquid opponi possit, quod ad extenuationem pertineat: argum ca. nonne. de præsumpt. & l. cum prætor ff. de iudic. Sed non est verum secundum Guliel. per litteram, quæ dicit meriti, quod proprie respicit electum. ita not. in cap. si quando. eod. in 6.

g ¶ Nullum ipso iure.] Ideo dicit, Ipso iure: quia largo modo nullum dici potest, etiam quod annullari potest, licet mero iure teneat. Abb in cap. ceterum. de rescrip. per. l. si dari stipulet. ff. de verbor. oblig. immo & uerbum, Ipso iure. interdum intelligitur, mediante exceptione. §. præterea. Instit. de except. & not. ex hoc §. Et ex cap. si quando. eod. vnde sumitur, quod si per legem, uel statutū disponitur, quod non possit opponi aliqua exceptio, non intelligitur exclusa exceptio nullitatis, de quo per Domi. in d. c. si quando & per Bart. in l. 1. §. 1. ff. quod ui. aut clam. & in l. 4. § condēnatum. ff. de re iud. & not. in Clem. 1. de sequest. pos. & fruct.

Ipso iure.

Nullitatis exceptio.

h ¶ Viri tres.] Vinc. & Tancr. tenet, hunc trinariū numerum non esse de substantia, dummodo tot sint, quod fraus fieri non possit: communiter tamen tenetur contra, quod magis conuenit litterę. c. quia propter. eod.

i ¶ Scrutentur.] Et ita nomen est rei consequens, vt § est & aliud. Instit. de donat.

Per cōpromissum. CASVS cum Canonici uiduatę Ecclesiæ ob discordiam inter eos ortam non potuissent

tuissent aliquem eligere per scrutinium conuenerunt in hoc, vt hanc electionem compromitterent, idq; uolebant facere certis conditionibus, vnde fuit dubitatū an & quomodo possent: enim.n.in electione sit faciendū examen illius eligendi. argumē to cap. 1. de scrutin. &c. posset propterea inde oriri discordia sicut in scrutinio, & conditiones in electionibus reijciuntur. c 2. eod tit. in 6. sed si compromisissent, nō videbatur conueniēs eos compromissam potestatem posse reuocare. argumento l. sicut. C. de actio. & oblig. Sol. tamen vt hic dicitur, quia ob bonum pacis & vtilitatem Ecclesię hoc fuit concessū: ad primam autem obiectionem rñdetur negando inde posse oriri talem discordiam, & hoc ꝓpter formam in cōpromisso traditam: illa uero decisio de conditione verificatur in reddendo votū, non antē in faciendo aliquod mandatum ad eligendum cū ista duo maxime inter se distent. argumento cap. si quis iusto. eod. in 6. nec etiam obstat d. l. sicut. quia argumentum de contractu ad compromissum non tenet. Not. inde argumentum etiam spiritualia posse compromitti, & compromittentes possunt ita compromittere prout eis pro vtilitate Ecclesiæ melius videbitur, iuxta cap. cum dilectus. eod.

Quomodo per compromissum celebretur electio, & quod arbitri non seruantes formam compromissi nulliter eligunt. h. d.

Per cōpromissum [a] celebratur electio, cum plures [b] idonei [c] viri eliguntur [d], in quos omnium [e] vice, eligendi [f] certo modo [g] facultas & potestas transfunditur. Qui arbitri compromissi fines diligenter custodire debent, scituri, si quid non secundum demandatā formam egerint, nullum habiturum esse Iuris effectum [h].

Potestas arbitrorum non exspirat re non integra, etiā non secuta electione. h. d.

Quod si intra terminos cōstiterint, qđ ab eis gestum fuerit, usque adeo ratum habendum erit, ut etiam nō secuta electione [i], re tamē nō integra [K],

a ¶ Per compromissum.] Ista forma fuit inuenta pro faciliori via, vt euitetur magna difficultas scrutinij, in cuius practica, etiam perfecti viri solent deficere.

b ¶ Plures.] Sed an in unum possit fieri compromissum? Respon. sic. c. causam. extra eod. nec enim hæc pluralitas est de forma; immo melius res expediri potest per vnum, quā per plures, idest, duos: quia tunc res fere est sine exitu l. item si vnus. §. si, ff. de arbit. & c Innotuit. eod. tit. & de hoc vide in c. si compromissarius. eod.

c ¶ Idonei] Sed in quo consistere debet hæc idoneitas? Respon. vt quia non sint laici. c. contigit. de arbitr. & quod sint religiosi, idest, bonæ conditionis non enim necesse est, quod sint religiosi id est, professi aliquam regulam approbatam: vt per Ab. in c. quia propter. eod.

d ¶ Eliguntur.] Non solum ab ipso capitulo, immediate, verum etiam à certis personis mandato & vice capituli. cap. In causis. ubi Abba. eod. Ex quo infertur, ꝙ compromissarij possunt esse à principio incerti, certificandi tamen per ipsos, quibus est data à capitulo potestas eos eligendi.

Dissensus e ¶ Omnium.] Not. ergo, quod ad impediendū huiusmodi compromissum sufficit vnius solius cō tradictio: vt not. in cap. quia propter. in c. scriptū. eod. & ita tenetur communiter: cum nemo inuitus priuari debeat iure suo. l. inuitum. & l. in uendentis. C. de contrahen. empt. licet quidam contra d. c. quia propter. & idem putat ibi Abbas in alijs negotiis ecclesiæ expediēdis. Quia cū cōpromissum sit res voluntaria l. si dictum. ff. de euict. oportet, quod omnes consentiant: vt dicitur in cap. omnes. de consuet. & per Ioan. Andr. in rub. de re. iur. in 6 in Mercurial. Dicet at tamen Hosti. quod si sint tres tātum in Collegio, vno inuito, duo possunt compromittere, suadente necessitate, c. quanto. de consuetud. cum propter paucitatē Collegiatorum nō possit seruari forma scrutinij, quod & æquum est, & per Doctores cōmuniter approbatur: sed de hoc multum dubitat Abbas in dicto c quia propter. vbi videndum. Posset tamen maior pars capituli, inuita minori admittere aliquos ad consulendum, secundum Compost. & Abb. in d c. scriptum. ratione, de qua ibi per eos.

Vnius impedit compromissum.

f ¶ Eligendi.] Bene eligendi, quia si iam elegerunt: dubitetur tamen de validitate, ac uiribus electionis, non possunt canonici de, & super dicta validitate electionis facere compromissum in præiudicium electi, etiam si ab aliquo opponatur de nullitate. semel enim functi sunt officio suo, Abb. & Doctor. in cap. cum inter canonicos. per illum textum eodem.

g ¶ Certo modo.] Vt puta, quod teneantur scrutari secrete vota omnium, & illum eligere, in quē consenserit maior pars capituli, & faciunt. ca. cum dilectus eod. & c cum expediat. eod. in 6. & sic cōpromissi forma & scrutinij iungi possent. quod putatur vtilius: vt not. in d c. cum expediat. Non tamen possunt cōpromittentes tollere substantialia capituli, quia propter, vt ibi not. Abb. licet possint simpliciter compromittere. promittendo in prælatum illum recipere, quem arbitri elegerunt. c. causam extr eod.

h ¶ Effectum.] Cap. cum dilectus. eod. cap. cum olim de arb. c. dilecta. de rescrip l. diligenter. ff manda.

i ¶ Electione.] c. in causis. eod. vnde sumitur.

K ¶ Non integra] Sed quando dicitur res non integra? Respon secundum Inno. & Abb. in c. in causis. eod. cum attinguntur substantialia ipsius negotij, puta cum inceperunt arbitri tractare de persona eligenda: secus si solummodo sint expleta aliqua ptinentia ad sollemnitatem actus: vt, quia

Res integra.

celebrauerunt Missam spiritus Sancti, vel quid simile, licet glos. in Clem. fi. de procura. dicat rem esse integram cum non fuerunt facta præparamenta: sed in iudiciis dicitur res integra ante litem nõ contestatam.

neraliter. ff. de ritu nupt. & not in c. fi. de proc. lib. 6.

b ¶Consequens.] Immo prius dicendum fuit de personis tam eligentium, quam electorum, & postea de formis electionis. l. si quæramus ff. de testamen. & supra de eccles. constit. § fin. Sol. non semper seruatur ille ordo, ut apparet in instit. de testam. ord. & inst. quibus non est permis. cond. testamen. ut disputatur late per Moder. legist. in d. rubr. instit. de testam. ord.

demandata sibi potestas reuocari non possit [a]. Ostendimus, quibus modis electio celebretur; consequẽs [d] nũc est, uti videamus, & qui possunt eligere, & in quos cadere possit electio.

QVI ELIGERE, eligiue possint.

TIT. VII.

- *In electione*
  - Qui eligere
    - Debent
      - Canonici Seculares Regulariter
      - Alij
        - Ex consuetud.
        - Præscriptione
        - Pacto
        - Priuilegio
    - Nõ possint
      - Pupilli
      - Non ordinati
      - Excommunicati
      - Suspecti
      - Interdicti
      - Hæretici
      - Laici.
  - Qui eligi
    - Debet esse Maior xxx.
    - Non potest
      - Minor xxx.
      - Excommunicatus
      - Suspensus
      - Non in Sacris
      - Schismaticus
      - Neophyta.

a ¶Non possit.] Videtur ergo, quod re integra hæc potestas reuocari possit: argum. l. 1. ff. de offic. eius, cui mãd. est iurisd. quod Gof. Vinc. & Host admittunt instar mandati. § recte. instit. de mandat. Alii cõtra argum l. sicut. C. de act. & obligat. vt diffuse not. in cap. in causis. end. Communis resolutio habet, quod si vniuersitas dedit hanc potestatem compromissariis gratia ipsorũ compromissariorũ, quod etiam re integra reuocari non possit: quia tunc est quædam cessio iuris: siue donatio. unde non potest reuocari. C. de donat. l. siue. C. de trãsact. l. quamuis. C. de reuoc. donat. l. si donationem 22. q. 2. c. non enim. ca. super quæstionibus. § pot. ro. de offic. deleg. c. quod semel. de reg. iur. in 6. 32. quæst. 5. cap. hortendus. & 8. quæst. 2. cap. dilectissimi. Et quod hic, & in cap. in causis. dicitur re non integra, intellige maxime. Aut hæc potestas nõ fuit data fauore personarum, sed ecclesiæ, forte ut facilius expediatur electio, ita quod cõpromissarii fuerunt deputati nudi ministri, & executores, & tunc procedat argu. a contrario sensu, & reuocari talis potestas poterit secundum Ioan. Andr. & Abb. in d. c. de causis. & Inno. in c. constitutus. de concess. præbend. & fac. §. illud quoque inf. de collat. in dubio autem reuocari posset eum gratia non præsumatur, nec donatio. c. fin. de trãslat. prælat. l. cum de indebito. ff. de probat. & aut. in l. cum quidam. ff. si cert. pet. Qualis autem esse debeat talis reuocatio, & an sufficiat tacita, ponit Abb. in d. ca. de causis. Et ex hoc § & superiore collige notabilem differentiam: nam ad contrahendum spirituale coniugium, sufficit dare mandatum in genere: ut hic, & in d. cap. de causis. & cap. quia propter. eod. secus in carnali: quia oportet quod detur mandatum cum certa persona. l. ge-

Inter mãdatum ad cõtrahẽdũ carnale & spirituale coniugium quæ differentia.

QVI ELIGERE eligiue possint.

Cum electio consideretur ut diximus in superiori rubri. ratione formæ & ratione personarum, sequitur ut post cognitionẽ formæ uideamus de personis, ideo proponitur nũc tit. iste, qui diuiditur in 2. partes: in prima adnot. qui possunt eligere: in secunda qui possunt eligi secunda ibi, oportet autem. Io. Bapt.

Ius igitur] Hæc pars adhuc subdiuiditur in 2. part. in prima habetur quo iure competat potestas eligendi: in secunda adnot. qui ualeant eligere: secunda ibi, sed neque quoad primũ CASVS Canonici uiduatæ Ecclesiæ uolebant ita per seipsos Episcopum eligere, vt alios diuersa iure id prætendentes reijciebant: vnde fuit quæsitum quid iuris. pro Canonicis enim faciebat cap. nouit de iis quæ fiunt à prælat. siquidem cum Canonici, & Episcopus constituant unum corpus ut ibi legimus, non uidebatur rationi conueniens alios quoque admittere, Sol. tamen ut hic dicitur, quis diuersimode potest aliquid alicui acquiri, quo acquisito sine facto proprio non debet priuari iuxta leg. id quod nostrum. ff. de reg. iur. non obstat obiectio quia aliud est considerare corpus ipsum, & aliud modum tale corpus constituendi Not causam distin. illorum iurium, quæ competunt aut de iure, aut de facto: ius autem est priuatum, & hinc priuilegium: aut est commune, & sic aut scriptum, aut non scriptum: factum autem est de consensu partium expresso, & dicitur pactum aut tacitum, & dicitur præscriptio. Io. Bapt.

QVI ELIGERE ELIGIVE POSSINT.

Quibus ius eligendi competat. h.d.

IVS igitur Prælatũ eligẽdi ad Canonicos [a] hodie [b], & ad viduatæ ecclesiæ pertinet collegium [c]. Sed & si qui consuetudine [d], vel præscriptione, pacto [e], vel priuilegio [f] fuerint muniti, ab electione minime sunt excludendi.

Impuberes & non constituti in sacris non possunt eligere. h.d.

Sed neque in pupillari ætate [g] constituti,

a ¶Canonicos.] Vt cap. in Genesi. c. ecclesia. 2 cap. Cumana. cap. cum in ueteri, & c. congregato. & c. bonæ. 1. eod. & idem si in veritate forte non sit canonicus, sit tamen in quasi possessione canonicatus pacifica: vt in d. c in Gene. & querelam. & cap cum olim. de caus. pos. & propr. & in c. consultationibus. de iur. patr. & not. sup. tit. prox. §. 1. etiam si succũbat in causa sibi mota super canonicatu, uel iure eligendi. Bald. in l. a. C. de serui. & aqua. & infra. de instit. §. interdum. Sed contra hoc uidetur cap Cumana. ext. eod. de quo dic ut in d. cap in Gen. & in d. cap. Cumana. Et quod dicit hic canonicos, intellige etiam de supernumerariis, secundum Inno. in cap. cum M. Ferrariensis. de const. & Firman. in tract. de episcopis. lib 3. in tertia parte: secus tamen est in beneficiatis, etiam si sint in ecclesia perpetuo beneficiati: quia solum canonici faciunt collegium. c. nouit. de his quæ fi. a præl. & not. Doct. in c. 3 de instit. & per Abb. in c. 1. eod. & not. in cap. dilecta. de excessi. prælator.

Supernumerati° eligit.

Beneficiati nõ eligunt.

ANT. TIM. Sunt collaterales Episcopi, unde licet hoc ratione canonicatus non sit dignitas: tamen in magno honore pronunciatur in choro, & in processione præcedunt Abbatem: quamuis Abbas sit dignior, secundum Felin. in cap. pastoralis. de offic. deleg.

b ¶Hodie.] ideo dicit hodie: quia aliter erat olim, cap. 1. distin. 52. & habetur distin. 60. 61. 63. & 65. sparsim per tot. & 1. quæst. 6. per tot. & 8. quæst. 1. & quæst. 3. per tot. & not. in cap. quamquam. de elect. in 6 Et intellige, quod hic dicitur inspecta dispositione iuris communis: nam nostris temporibus, & multis etiam retro annis Pontifi. Rom. ad tollendas magnas discordias, quæ oriri solent in electionibus consueuerunt sibi reseruare prouisiones omnium ecclesiarum Patriarchalium, Archiepiscopalium, & Episcopalium: ut apparet in secunda regula Cancellariæ Apostol. quæ ab omnibus Pontificibus confirmatur & renouatur. Vnde fit, vt hæc materia electionis parum nostris temporibus practicetur, maxime in Italia, propter regulam supradictam.

c ¶Collegium.] Vnde si uacet sedes Metropolitana, electio non pertinet ad suffraganeos sed ad ipsos canonicos. concor. c. bonæ. 2 de postul. præl. vbi not. Abb. consuetudo tamen, quod una cum canonicis etiam suffraganei eligant, ualet. dicto cap. bonæ. & hic

Suffraga

d ¶Consuetudine uel præscriptione. Ita ut consuetudo sit diuersus modus quærendi ius eligendi a præscriptione: ut firmat Firm in suo tract. de epis. 2. lib. in 3. par. Vel potes exponere de consuetudine præscripta, cum simplex cõsuetudo non præscripta non tribuat ius eligendi. ut traditur per gl. Abb. & alios in c. Cumana. eod. Est autẽ generale, quod 40. ann. spacio iura spiritualia & eis annexa præscribũtur: ut habetur in c. de quarta de præscr. requiritur tamen quod saltẽ aliqua dictarum electionũ per dictũ tempus factarum fuerit confirmata, ut ius eligendi tribuatur. Inn. in ca. cũ uenissent. de restit. in integ. Bal. in c. si uasallus. qd sit inuestitura in usi. feu. & in l. 2. C. de ser. & aqua. habetur per Firm. in dic. tract. eo. loco. Et de hac materia in cap. cum eccl. de causa pos. & propr. & in ca. querelam. eo. & in c. bonæ. de postulat. prælat. & in cap. cognoscitur. de his quæ fi a maior. part. cap. & cap cum ecclesijs. de præben. in 6.

nei eligunt ex consuatudine.

Electio non confirmata non tribuit ius

e ¶Pacto.] Vt in c. scriptum. eod. Possunt ergo electores extraneis ius eligendi cõmunicare: nec mirum, cum possint etiam totam potestatem in compromissarios transferre. cap. causam. & in cap. in causis. & in c. quia propter eod. & § per compromissum. supra tit. prox. Sed hoc uel uno discrepãte impediri potest; scilicet ut extraneus habeat uocẽ in eligẽdo. Compost. & Abb. in d. c. scriptum. Sic & cõpromissum, uno contradicente, impeditur. Dicit tamen Compost. quod maior pars posset extraneum admittere ad consulendum, licet non ad eligendũ: argum. cap. obeuntibus, dist. 13 & per Abb. in dict. cap. scriptum.

f ¶Priuilegio.] Cap. cum dilectus. de consuet. & ex priuilegio etiam laicus posset interesse electioni ut per Abb. in ca. quisquis. col 2 uers. Tertio & ultimo quæritur, licet non ex consuetudine. capit. Messana. eod. & per Abbatem ubi supra.

Sed neq;.] Hæc pars continet plures particul. in quibus habentur diuersæ causæ repellendi aliquẽ ab electione actiua CASVS tñ in cõmuni ita adnot quidã uolebãt eligere uigore alicuius iuris supra in princ. huius tit. adnot. non obstãte ætate, uel defectu ordinis, uel excõicatione, uel suspensione, uel interdicto, seu delicto, uel uita laicali, unde fuit dubitatũ an possent: cũ. n. isti prætendãt tale ius, nõ debent eo priuari ante legitimã cõdemnationẽ cap. 1. de accusation. Sol. ut in hac parte legimus, quis stãte aliquo impedimento isti nullũ ius habẽt eligendi. & ideo cessat obiectio. Not. oĩa ista eligendi impedimẽta posse reduci ad impedimentũ naturæ legis ac morũ iuxta ca. 1. 13. q. 7 vñ per oppositũ. Not. 2 personam ad aliquod officium idoneam cõsiderari respectu naturæ uel legis seu morum.

Io. Bapt.

g ¶Ætate.] Concord. cap. ex eo, eod. in 6. nec di-

neque ij, qui sacris ordinibus non sunt decorati [a], sunt admittendi. Absurdum [b] enim esset, si ad tanti ponderis res explicandas, ij, quorum nullũ est animi iudicium [c]: & ad sacra tractanda ij, qui nondum illa attigerunt [d], assumerentur.

Excommunicatus minore excommunicatione eligit, secus maiore. h.d.

Illud quęsitum est: An excommunicati ad eligendum admitti possint. Et sane si minoris excommunicationis vinculo tãtum fuerint innodati, ab electione arcendi non [f] sunt: anathemate aũt percussi, ab omni penitus eligendi facultate repelluntur [g].

Suspensus a Canone eligit, secus ab homine. h.d.

In suspenso quoq; non absimilis obtinet distinctio. Si enim quis per solam Canonis dispositionem suspensus sit, electioni interesse minime prohibetur. Si uero per Iudicis sententiam, anathematizato similis habebitur [h].

Eligere a superiore prohibiti, absentes, haeretici, non possunt eligere. h.d.

His quoq; & illi an-

---

stinguimus hic utrum malitia suppleat ętatem, sicut nec in finienda tutela. l. indecorsm. C. quando tut. uel curato. & instit. qnibus modis tutel. finit. in princ. licet secus in matrimonio. cap. puberes. de spon. imp. sed solum attendetur in masculo numerus 14. ann. in feminis 12. ut l. d. c. ex eo & cap. indemnitatibus eodem titulo & lib. Et quae requiritur aetas ad canonicatum, & alia beneficia, late per Abbatem & alios in capitulo super inordinata. de praebend. & aliquid per eundem in cap. ex parte. uers nam uideo de testit. spoliat

Ætas quæ idonea ad Canonicatũ.

ANTON. TIMO. Hoc idem docęt S. Thom. secunda secundae, quaest. 1. art. & ibi Calet. ad tertium argum.

a ¶Decorati.] Huic iuris ordinatio ni per coelectores derogari nõ potest, ut in Clement. ut hi. de aetat. & qual. Et quod dicitur hic de pupillari aetate, uidetur secundum ius nonum esse superfluum: cum satis uideatur esse, si dicatur de constituto in sacris ordinibus, quę minori 18. annis non conceduntur. Clement. fin. de aeta. & qual. Nisi dicamus procedere in electione fienda per Moniales de Abbatissa, in quibus non cadunt sacri ordines, & haec habilitas in eligendo sufficit, quod subsit tẽpore instãtis electionis: non autem uacationis ecclesiae: ut plene not. in dicta Clem. ut hi qui. alias fin.

Habilitas tempore instantis electionis

b ¶Absurdum.] A quo uitando bonum est. arg. l. nam absurdum. ff. de bon. libert.

c ¶Iudicium.] Ut l. 1. C. de fals. mon. lege eum praetor §. non autem ff. de iudic. l. secunda § puberes. ff. de iu. immuni l. final C de milit. testament. l. spurii. §. minores. ff. de decur. tertia q. septima. §. tria. & capite ea parte, de corp. uiti. capitulo eũ uirum. & cap. cum simus, de regul. Eadem & maior ratio est in furioso, qui nec carnale matrimonium potest contrahe 2. capite dilectus. de sponsalib. & trigesimasecunda quaestione septima, cap. neque furiosus. nec religionem uouere. cap. sicut. primi de reguls.

d ¶Attigerunt.] Argumentum quòd nemo dat quod non habet. lege traditio. ff. de acquirendo rerum dominio. & l. si uniuersae. C. de legat. & §. fin. inf. de confirmatione.

Nemo dat quod non habet.

e ¶Minoris.] Quae sit autem minor uel maior excommunicatio, dices ut infra de sentent. excomm. in princip.

f ¶Non sunt.] Cap. illa. eod. cap. si celebret. de cler. excommu. minist. solum enim minor excludit à perceptione sacramentorum, non autem à communione fidelium.

g ¶Repelluntur.] Et merito, cum diuulsus sit a corpore Christi mystico: ut inf. de sentent. excommunicat. in princ. Sed quid si maior pars fuerit excommunicata, an alia, & minor pars eligere poterit sine ea? Item quid si unus est excommunicatus, & eligit cum aliis, an tota electio uitiabitur? Respon. ut not. 9. quaest. 1. c. fin. & per Abba. in cap. illa. eod. Quid si unus ex compromissariis esset excommunicatus, an uitietur tota electio? Respon. distinguendum est utrũ excõmunicatio sit manifesta, an occulta. Item utrum remaneat maior pars in non excõmunicatis, an cõtra: ut per Abb. in cap. in causis. in fin. de elect. Item an semel criminosus, uel aliàs inhabilis, praesumatur adhuc durare in eadem, in eodem crimine & inhabilitate? Respond. ut per Abb. & alios in cap. cum inter. eodem.

ANT. TIM. Excommunicatio enim dicit separationem a communione Ecclesiae. Vide S. Tho. in quarto sententiar. distinct. 18.

h ¶Habebitur. Et sic not. quod mitius agitur cum lege, quam cum homine. l. Celsus ff. de arbit. Quod quomodo procedat, habetur per Bart. in l. amplius ff. rem rat. habe. & per Moder. Canon. in ca. pastoralis. §. cum autem. de offic. deleg. per Bal. in c. sicut. de cohab. mul. & cle. & per Salyc. in l. 3. q. 3. C. ex quib. cau. infam. irro. & per Abb. in cap. dilectus. de praeb. & concor. c. cum inter R. seniorem. eo. & c. cum bonae de aetat. & qualit. & cap. postulasti. de elet. excommun. min. Et talis suspensus non solum non potest eligi: sed nec etiam postulari. c. 1. de postul. praela. Et pro distinctione huius. §. faciunt quę ponit Firman. in suo tractatu de episcopis, lib. 2. versic.

numerari debent, quibus a ſuperiore, ne eligant[a], interdictum eſt. Item abſentes; qui tamen ſi legitimis cauſis ad electionem accedere impeditos eſſe ſe docuerint, alijs de capitulo uotum ſuum demandare, ſecundum ea, quæ proxime[b] expoſuimus, minime ſunt prohibendi. Hæreticis[c] autẽ, vel non catholicis indiſtincte Ius eligendi adimitur.

Ob non ſeruatam formã, & ob negligentiam eligentium, electio deuoluitur ad proximum ſuperiorem h. d.

Interdum tamẽ accidit, vt ij, quibus ab initio Ius eligendi cõpetit, eo iure poſtmodum priuentur:[d] vt puta, ſi qui aliter[e], quã per præſcriptas[f] formas eligere tentauerint. Item qui per tempus[g] conſtitutionibus diffinitum, in eligendo negligẽtes[h] fuerint: quo caſu ad proximum ſuperiorem[i] eligẽdi poteſtas deuoluitur.

Electio facta de indigno Ius eligendi transfert ad Romanum Pontificem. h. d.

Alia ſane cauſa eorum eſt, qui ſcientes[k] indignum eligũt, aut poſtulant. Nam licet & ij eligendi Iure priuẽtur[l], id tamẽ nõ ad Primatem, aut Archiepiſcopum, ſed immediate ad ſummum Põtificẽ deuoluitur[m].

verſicu. 59. Sed cum actus eligendi non ſit ordinis, quemadmodum excommunicare & iudicare: ſed potius iuriſdictionis: ut dicitur in capitulo tranſmiſſam. eod. videtur quod electio facta a ſuſpenſo uel ſuſpenſis valere debeat: cum ſuſpenſio ſolum ea adimat, quæ ſunt ordinis? Reſp. vt late not. per gloſſ. & Doct. in capitulo cum dilectus. de conſuetudine.

a ¶ Ne eligant.] Scilicet ſine ſua licentia, quam petere, ſi ſint in mora, tempus a canone ſtatutum currit. cap. fin. eod. Quia poſſe dicitur qui poteſt facere vt poſſit. l. qui poteſt ff. de re iu. Poſſe q dicatur.

b ¶ Proxime.] Vt ſupra titulo proximo. §. primo. vbi etiam not. & in ca. quia propter. §. finali eodem.

c ¶ Hæreticis Fac. capitulum apertè & capitulum miramur. 24 q 1 & c fin. 9. quæſtio. 1.

d ¶ Priuentur.] Per ſententiam nõ ipſo iure: ut nota. I capitulo. quia propter. verſi niſi. eod. Sed opponitur d. c. cũ in cunctis. eod. Sol. ſecundum Ab. quod ille textus loquitur cum peccatur eligendo: hic cum peccatur contra formam traditam in eligendo. ſupponitur tamen facta de idoneo, unde maior eſt peccatum in materia, quam in forma, quòd fac contra no. 12. q 2. in ſumma. & in cap ſine exceptione. Maior defectus in materia quam in forma.

e ¶ Aliter] Quid ſi alio loco fuerit facta electio, quam in conſueto? quidam quòd non valet legitima ceſſante cauſa, ut not. in cap. in nomine domini. d 23. Tu dic. contra licet eligentes in loco non conſueto male faciant tenet per Abb. in cap cũ in terra. eod. vel diſtingue vt per eundem in cap. quod ſicut. § 1. eod. Mutatio loci non nocet.

f ¶ Præſcriptas formas] Scilicet in §. celebratur ſupra tit. 1 in cap. quia propter § fin. eod. Sed quid ſi publicato ſcrutinio ſuperueniat defectus in forma puta, quia non fuit facta collatio vel cõmunis electio? Reſp. vt per Ab. in c publicato. eod. ante fi.

g ¶ Tempus.] Scilicet trimeſtre in eccleſijs epiſcopalibus, & regularibus: vt in capit. ne pro defectu. eod. in quarum vocatione cum maius vertatur periculum, breuius ad prouidendum tempus ſtatuitur, quam in alijs, in quibus ſtatuitur tempus ſex menſium, cap. 2. de conceſ. præben. fac. capitulo vbi periculũ. eo. in 6. & videtur id obtinere etiam ſecundum iura antiqua: ut 62. diſtinct. 50. capitulo. poſtquã. & capitulo obeuntibus diſt. 61. Et differt ſuperior caſus ab hoc, quia in ſuperiore requiritur ſententia, vt dictum fuit ſuper ver. priuentur. ſed hic ipſo iure inducitur deuolutio, fac. cap. licet. & ca. fin. de ſup. neg. præla. & c. quam quã. eo. in 6 & electio facta poſt talem deuolutionem eſt ipſo iure nulla. Arg. tamen contra in §. is tamen infra de collat.

h ¶ Negligentes.] Aliud ſi legitime impediti, c. ne pro defectu. eodem & diſtinctio. 28. c. Siracuſanæ & diſt. 61. cap bene nouit. & cap quia diuerſitatem, de cõceſ. præb. nec eo caſu erit neceſſaria aliqua proteſtatio: vt not. in d. cap. ne pro. defectu. & puniuntur & priuantur ſolũ pro illa vice. dict c. ne pro defectu.

i ¶ Superiorem.] Olim tamen ad Papam. cap. dilectus. de conceſ. præb. Et hic, ad quem facta eſt deuolutio debet pariter intra tres mẽſes eligere. d. c. ne pro defectu. eod.

K ¶ Sciẽtes.] Scilicet oẽs, ſiue ſimul & ſemel, ſiue ſeparatim: ut not. in cap quamquam eod in 6. Si autem ſolum aliqui, tunc deuoluitur poteſtas ipſo iure, vel per ſentẽtiã, cum peccant in forma ex quia propter. eo. Sed pone, pars eligentium peccauit eligendo ſcienter indignum: remanſit ergo ius eligendi in alijs. Illi non eligunt intra debitũ tempus ad quem fiet deuolutio ad Archiepiſcopum, an ad Papam? Reſp. ad Archiepiſcopum: ut reſoluitur in cap cum Victorienſis. eo. & in cap. quamquam. eod in 6.

ANT. TIM. An vero indignum eligere dicatur qui non eligit digniorem, vide per S. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 185. ar 3 & per Caiet. ibi & in ſumma verb. electio. Eligens uero quem credit eſſe in peccato mortali peccat: nam talis nõ poteſt uti prælatura. S. Tho. ſecunda ſecundæ dict. q. 185. art. 3 Felin. cap. quamuis de offic. deleg. Ratio eſt, quia Chriſtus requirebat in Petro charitatem quando ei commiſit gregem, dicens; Petre, amas me, &c.

l ¶ Priuentur. Et ipſo iure cap. quamquã eod. in 6.

m ¶ Deuoluitur.] Sed quæ eſt ratio differẽtiæ inter

Laici non possunt eligere. h. d.

Laicis quoq; etiam si Principes [a] sint, nullo neque consuetudinis [b], neque præscriptionis, neque conuẽtionis Iure ad electionem [c] aspirare permittitur. Patroni tamen circa iam factã electionem non indecenter [e] postulatur assensus.

Qualem Episcopum esse oporteat h. d.

Oportet [f] autem, eum, qui in Episcopũ eligendus sit, cum ars sit artiũ [g] regimen animarum, ætate maturum esse, natalibus illæsum [h], corpore integrum, fama candidũ, litteris instructum, religiosum, prudẽtem, temperatum, castum, hospitalem, mansuetum, irreprehensibilẽ, secundum ea, quæ latius infra dicturi sumus. Si enim ad sæculares honores sine suffragatione meritorum indignum est peruenire: & notari ambitus solẽt, quos probitatis documenta [i] non adiuuant: quam diligens, ac prudens habenda est dispensatio diuinorum munerum, & Ecclesiasticarum dignitatum?

casum & casum? Respond. velut dicit lex, quòd si quis fuerit negligens in petenda bonorum possessione intra centum dies, locum facit succedentib' in gradu l. 1. § decretali. & § quod dicimus. ff de success' edict. Si autem ob crimen uel indignitatẽ, hæreditas applicatur fisco non sequẽtibus in gradu ff. de his, quib. ut indig. l. Claudius. & l. mulierem. & C. eod. tit. l. hæreditas. Sic curia & Papa hoc casu succedũt, non superior. secũdum Io. And. in c. quamquam. eod. in 6. Et quod dicitur hic de electo indigno, solum obtinet in Ecclesijs cathedralibus: ut dict. c. quamquã vbi in fin. not. sed superior. § etiam in regularibus. cap. ne pro defectu. eo.

a ¶Principes.] Immo si princeps eligendo uel inuestiendo se intromittat, excommunicationẽ incurrit. 16. quæst. 7 cap si quis deinceps cum seq. Et taliter electus debet deponi. ead. q. cap si quis episcopus. cum seq. licet aliquando dicta potestas Imperatori fuerit concessa. cap. Hadrianus. dist. 63. sed fuit reuocata, d. §. uerum Et amplia quod hic dicitur, ut procedat etiam si electionem talem confirmauerit superior ecclesiasticus 1 nam neque tunc subsistit: habetur per Abb. & alios in c. quisquis. eod. Itẽ amplia si laici essent admissi ad coeligendum cum clericis: secus si ad coadiuuandam electionem, Doctor. in cap. Messana eodem.

b ¶Consuetudinis, cap. Messana. & cap. sacrosancta. eod & utrobique not. etiam si esset tanti temporis, cuius initii memoria non extaret. Abba in dict. c. Messana. Posset tamen induci consuetudine quòd mors Episcopi nuntietur Principi, & ab eo petatur licentia eligendi: alias electio non ualeat. Abb post Inn. c quod sicut §. 1 eod. Item ut post factam electionem requiratur consensus principis, ut late per Abb. in c. cum terra eod.

Quando & quomodo laici interuenire possint electioni Io. Bapt.

c ¶Ad electionem] Bene tamen possunt interuenire ad coadiuuandam electionem: ut dicitur in c. Messana. & in c. quia propter. eod. & in c. principibus. dist 63. Item possunt interuenire ex permissione Papæ, ut not. in c. nobis. de iur. patron.

d ¶Aspirare.] Etiam tanquam compromissarii, ut per Abb in c. causam quæ. eod.

e ¶Indecenter.] Cap. nobis de iur. patron.

Oportet.] Hæc pars continet plura requisita pertinentia ad ipsum eligendum, unde CASVS ita figuratur. Quidam ornatus moribus, litteris, ætate, natiuitate, prudentia, alijsque uirtutibus debebat in Episcopum a legitimis Electoribus eligi, exterũ ne electio euaderet uana, fuit quæsitum, an omnia ista ornamenta essent semper necessaria, siquidem ne electio differatur, uidebatur satis observate eligendum esse idoneum sufficienter non autem eminenter, iuxta not in cap. cum in cũctis, de electione. Sol. tamen ut hic dicitur quia cura pastoralis est maximæ utilitatis & cõsiderationis, obiectio autem tenet quando non reperitur magis idoneus, secus aliter ea Constitutis. de appellat. sic enim iura iuribus concordantur. cap. cum expediat. de elect. in 6. Not. longe maiorẽ perfectionem desiderari in eligendo quam in eligente, comparando hanc partem huius tit. cum superiori.

f ¶Oportet.] Quod sequitur usque ad fin. pertinet ad secundam partẽ Rubricæ; & ponuntur in hoc §. quasi per indicem omnes qualitates, de quibus late disputatur in dist 37. & pluribus seqq. & in cap. cum in cunctis, eod.

ANT. TIM. Enumerat omnes qualitates, quas debet habere Episcopus, quæ continentur fere his uersibus. Anni triginta, sacer ordo, pura uoluntas, Et morum grauitas, sapientia, sponsa parentis, Cõcurrens fama, decus hæc dant pontificatum: ut in cap. cum in cunctis. de electio. uide Goffr. de tẽp. ordin.

g ¶Artium.] Ex eo quod animæ sunt pretiosiores aliis rebus. 12. q. 1 cap præcipimus & 24. q. 3 cap si habes. & cap. cum infirmitas. de pœn & re. Vide quod not. Abba. in cap cum sit. de æta & qual. ordin. in fin.

ANT. TIM Ita ultra alios Car. Laic. in suo sum in uer beneficium, quod omnes Canonistæ & Theologi nno nre affirmant

h ¶ Illæsum] Sufficit tamen quod sit legitimatus a Papa Abb. in c cum Vinctoniensis eodem.

i ¶Documenta] Fac. c miramur in fin dist 61. & not. ex hoc quod mala uita probat quem ambitione peruenisse ad dignitatem Sic contra, merita alicuius excusant ab ambitione 1. q. 1 cap. quibusdam fac quod scribit Lamprid. in vita Alexandri: Qui si quem præfectum, uel rationalem ordinare Lãprid.

uellet

uellet nomen prius ipsi ua publice proponebat, ut si quis quid haberet criminia proferretur, exemplo christianorum, qui idem obseruabant inordinandia sacerdotibus.

a ¶ Triginta] Scilicet completis, ut habetur in c. cum in cunctis. eo. arg. cōtra ff. de mu. & hon. l. in tempublicam. sed dic aliud secularibus dignitatibus, aliud in spiritualibus. uel speciale hoc est in episcopo, in alijs autem inferioribus dignitatibus sufficit legitimum annum attigisse d. ca. cum in cunctis §. inferiora. Quando autem annus cœptus habeatur pro completo, uel non. Can in d cap. cum in cunctis. & in ca. licet. eod. & in cap. 1. de æta. & qual. & in Clem. 1 de æta. & qual. & per Legist in l. qua ætate. ff. de testa. & in l. cui legatur. ff. de legat 1.

ANT. TIM. Appellatur enim pater Ecclesię 93 dist. cap. esto

b ¶ Dominū.] Quidam, ut Ioan Chrysost tenet, quod dominus non compleuerat 30 an. sed tamen inchoauerat. ut not. in c presbyter dist. 78.

c ¶ Excommunicationis] Tam maioris, quā minoris: ut no. in c. illa eod. licet in dubio maior ueniat, ut habetur in c pen. de sēt. exco & infra eod. tit §. sed quęri. maior ergo requiritur habilitas, ut quis eligi, quam ut possit eligere: ut supra eod § ex his, & de hoc per Firm. in tract. de episcopis. in prin lib. 2 nu. 4. & adde quod excommunicatio impedit promoutionem, etiam quoad sæculares dignitates: ut per Abb. in cap. uenerabilem. eod.

Excommunicatio impedit promotionem ad seculares dignitates,

Minor triginta annis, non potest eligi. hoc dicit in summa.

Igitur is, qui ad Episcopalem dignitatem promouendus est, annos natus esse debet non minus triginta [a]. Nam ea ætate Dominum [b] & baptizatum esse, & concionatum fuisse legimus. Alioqui si quis minor fuerint, eligi non poterit.

Excommunicatus, suspensus, non constitutus in sacris, & schismaticus non potest eligi. h. d.

Idē Iuris est in ijs, qui aut excommunicationis [c], aut suspēsionis [d] vinculo sunt innodati. Sed nec ij, qui in sacris ordinib9 non sunt constituti, saltem subdiaconatu [e], neque schismatici [f] eligi debent.

Eligentes indignum per triennium eligi non possunt. h. d.

Illi quoque, qui scienter indignum eligunt, non solum eligendi potestate priuandi sunt: uerum etiam per triennium, vt ab alijs eligi possint, se ipsos inhabiles reddūnt [g].

Neophyti non possunt eligi. h. d.

Neophyti [h] quoq; in Episcopos ordinari prohibentur. Indecēs est enim, & ualde prę posterum, eum fieri magistrum, qui nondum didicit esse discipulus [i]. Appellātur [k] autem Neophiti, qui propositum sacræ religionis nouiter assumpserunt.

d ¶ Suspensionis.] Habetur. in c cum dilectus de consue in c. cum inter R. seniorem in c. cum bone de æta & qual c. postulasti. de ele. excom mini. Et hoc uerum siue quia suspensus sit a beneficio, c. per inquisitionē. ubi in si. no. siue ab officio: ut dicitur in d c cū dilectus. Et idem est de eo, qui non seruauit interdictum, cap. ad hoc. de post. prel. c. si. de excep. pr. l. & per Firmā. in suo tract. de episcopis lib. 2. in princ.

e ¶ Subdiaconatu.] Vnica ē dictio, concord cap a multis, de æta & qual: Inno & ceteri in c. cū olim. de re iud. & in cap dudum. & cap. cum in cunctis eod. argu contra dist. 60 cap. 2. & cap. 3. sol. ut ibi not.

f ¶ Schismatici] De hoc infra tit. 2 §. de illo.

g ¶ Reddūt.] Vt c. per inquisitionem. eo. nec mirum cum per hoc tempus suspendatur a beneficijs & dignitatibus, c. cum in cunctis eod. Dic. ut ibi. & in d c per inquisitionem.

h ¶ Neophyti.] De hoc habes dist 48. per tot. dist 61. per tot fac. l. non est facile ff de cust. re.

ANT. TIMO. Eadem ratione imo a fortiori multo minus qui non est baptizatus non potest esse Episcopus: ita Alex de Ales par 4. q 8. memb 8. ar. 1 & oēs alij. habetur determinatū ab Apostolis in can. Apost. can 79 ita etiā qui non est sacerdos, S Bon in 4. sen dist. 25

i ¶ Discipulus] C. 1. di. 48. & miramur dist 61 An aūt Iudæus factus Christianus sit capax beneficiorum per Abb in cap. eam te de rescrip.

K ¶ Appellātur.] Cap. fin. dist. 48.

Iudæus factus Christianus, an capax beneficiorum.

DE POSTVLATIONE [a].

TIT. VIII.

Postulatio { Quid / Qui possint }

Quid sit postulatio. h. d.

POstulatio [b] est ei [*], qui eligi nó potest, in Prælatum concors Capituli facta petitio [c].

Qui non animi uel corporis vitio, sed aliàs non potest eligi, potest populari.

Sciẽdum est enim quosdam esse, qui quã uis eligi non possint, postulari tamen minime prohibẽtur. Quæ res ita uidetur posse commode definiri, ut quicũque [d] nõ animi uel corporis uitio [e]:

DE POSTVLATIONE.

Io. Bapt. Continuatur hæc rubri. cum superioribus, prout docet hic gloss. uel dicas iuxta adnot. sup. in tit. de elect. postquam enim sup. hactenus explicauit actum ordinarium quo promotio prælati initiatur, sequitur uidere de actu extraordinario, eiusdem promotionis, qui dicitur postulatio: ideo eam hic docet. Diuiditur autẽ tit. iste. in 2. partes, in prima habetur quid sit postulatio: in secunda qui debeant postulari: secunda ibi, sciendum.

DE POSTVLAtione a.

DE postulatione. Cũ quidã qui non possint eligi, postulari tamen possint, ut infra per tot. merito hunc tractatum superiori cõnectit.

Io. Bapt. Postulatio.] CASVS non figuratur. Not. postulationis substantiam respicere personas ineligibiles, & ideo per oppositum, Eligibiles non debent postulari. ca. 1. eod. in 6. & ibi not.

b ¶ Postulatio] Aliter describit gloss. in cap. uni. eo. in 6 sed illa non est uniuersaliter conuertibilis cum suo definito negatiue & affirmatiue, unde tamquam diffinitio non bona fuit omissa; argu. not. in rubr. de Sum. Trin. & fid. catho & in. stitu. de obligat. in princip. & not. Abbat. in rubr. eod. qui ponit aliam: aliam ponit Hostiensis in Sũma eod. cum quibus hæc in sensu concordat.

ANTO. TIMO. Est & alia definitio, tradita a Goffre. Est, inquit, gratiæ petitio, vt cum ex gratia petitur aliquem ineligibilem licenter eligi. Postulatio duplex est, sollẽnis quæ est alicuius inhabilis aliter quam propter crimen a superiore ad beneficium uocatio, & admissionis petitio est glo. in c. unic. eodem in 6. Et hæc habet uim electionis, si fuerit confirmata. Alia non sollemnis est petitio facta a superiori, ut tollat obstaculum eligendi, & ad beneficium acceptandi.

c ¶ Petitio.]. Cum in definitione electionis dicatur uocatio, hic petitio, colligitur differentia inter electionem & postulationem: quia illa iuri innititur: hæc gratiæ, vnde qui eligunt consentiunt in electum tamquam in sponsum: & per electionem initiatur uinculum spiritualis matrimonii, cap cũ inter canonicos, de elect. & c. fi. de translat. præl. & infra de corræp. usu. sub § fi. Qui autem postulant non consentiunt in postulatum ut in sponsum, nec postulatione proprie & stricte accipiendo initiatur aliquod matrimonium: sed postulantes uota in superiorem dirigunt, ut ille de gratia debeat admittere postulatum: ut not. per Abb. in rub eod. post Innoc. in c. 1. eo. & not in cap. vni. eod. in 6. Inde fit, vt postulantes quidem possunt a postulatione recedere, antequam Papæ præsentẽtur secus in electoribus, ut not. in c. bonæ 2. eo. & § c. I causis, de elec. & hoc cõmuniter tenetur, secundum Abb. in d. c. in causis. quamuis aliàs adeo similes putentur, ut & nomine electionis cõtineatur postulatio, etiam in materia pœnali, vt post antiquos tradit Abb. in d. cap. in causis.

Sciendum.] CASVS ita in commun figuratur. Cũ hominum quidam habeãt uitium animi, quidam uitium corporis, quidam denique aliunde aliquem trahant defectum, Electores nihilominus volebãt indifferenter & simpliciter aliquem postulare, ea ratione moti, quia putabant omnes ineligibiles esse postulabil. iuxta definitionẽ postulationis supra assignatam, & in postulan. illud solum satis esse obseruare, an uidelicet sit pro Ecclesia utilis & idoneus, iuxta ca. constitutus. de appellat. Sol. tamen ut hic legimus, quia in postulando requiritur integritas uitæ & morum, ac uirtutum, & sic cessant obiectiones, cum non omnis ineligibilis sit postulabil. & postulabil. debet habere præd. qualitates. Not. hominum quidam sunt eligibil. quidam postulabil. & quidam neutro modo se habent, licet aliquãdo de eis dubitetur iuxta. ca. 1. eod. in 6. Not. secundo postulationem aliam esse propriam, & aliam impropriam. Abb. in ca. 1. eod. nu. 24. — Io Bapt.

d ¶ Quicunque.] Hæc regula uirtualiter uidetur complecti omnes regulas, quas ponit Abb. in c. fi. eod. reputatum tamen fuit arduum ab antiquitate tradere hanc materiam uia methodica: ut apparet ex not. in d. c. fi.

ANT. TIM. Videtur, quod postulari & non eligi possint sextuplices personæ. Primo Archiepiscopus ad alium Archiepiscopatum, c. bonæ. 2. de postul. præl. Secundo Epũs ad aliũ Epãtum, uel Archiepiscopatũ c. & si vnanimiter eo. Tertio, sicut ad dignitatẽ dist. 21. c. Epũs. Quarto clericus in minoribus ordinibus cõstitutus c præterea de æta. & qual. Quinto, illegitime nat[9] c. innotuit de elec. Sexto qui nõ est in ætate legitima cõstitut[9] c. cũ in cũctis.

e ¶ Vitio. Adde vel libertatis defectu, ne sit contra capitulo. 1. & capitulo. 2. & per tot. de ser. non ordi.

ſed ob alterius defectum qualitatis eligi impediuntur, ijdē tamē poſtulari poſſūt.[a]

Minor 30. ann & ſpurius poſſunt poſtulari. h.d.

Ex hoc apparet, eū, qui trigeſimum annum[b] nondum compleuit; item in minoribus[c] ordinibus conſtitutum aut laicum; item natalibus læſum, licet eligi non poſſint; poſtulari tamē poſſe[d].

Epiſcopus & electus debēt poſtulari, non eligi, & h. d.

Epiſcopus[e] quoque cū propriæ ſit alligatus[f] Eccleſiæ, ad aliam tranſitum facere non poteſt; ea propter, non eligendus, ſed poſtulādus erit.

Abbates & alij inferiores Epiſcopos poſſunt eligi h. d.

Non idē Iuris eſt in Abbatibus[g] & ceteris Prælatis, infra Epiſcopalem dignitatem conſtitutis. Iſti enim licet propriæ Eccleſiæ videantur[h] alligati, nihilominus eligi poſſunt: proprium tamē non deſerant monaſterium, niſi licentia legitime impetrata[i].

ordi. & inf. qui promo. non poſſ. io prin. & § 1. Vel poteſt dici, quod in ſeruis ſit defectus etiam animi & corporis, cū pro mortuis reputētur, vt l. ſeruitu tē. & l. quod attinet. ff de re. iu. Et inſtrumēta loquētia ſeruos appellat Ariſ. ſicuti equos, & alia inanimata facta ad vſum humanum appellat ſeruos mutos: quod forte non bene dicitur de iure canonum: arg. c. 1. de coniug. ſer. Sed ad hoc contra de bigamo, qui licet nullum patiatur animi vel corporis defectum: tamen poſtulari non poteſt, ſecundum Hoſtien. in Summa, & cap. 2. de biga. non ordin. Reſpondeo ſatis patitur defectū in animo, cum vitetur ob ſuſpicionē incontinentiæ. Vel contra verius eſt, illum poſtulari poſſe, cum Papa cum tali diſpenſare valeat: vt per Bald. in cap. at ſi clerici. de iud. de quo per Firma. in tract. de Epiſcopis in princ. 2. lib. q. 25.

Bigamus an poſtuletur.

a ¶ Poſſint.] Sed an poſtulātes adſtringātur ad ſeruādas formas c. quia propter. de electio. & non uidetur, cum ibi fiat ſolum mentio de electione. l. non aliter ff de legat. 3. Quod ſatis admitti poteſt in poſtulatione non ſollemni, ſecus in ſollemni, quod declaratur, vt per Abb. in d. c. quia propter. & in c. 1. de poſtul. prælat. & tenet Ino. in c. in cauſis. de elec. Nec ob. quod cap. quia propter, ſolum vtatur verbo electionis, non poſtulationis: quia iura antiqua promiſcue his vocabulis vtebantur: vt diſt. 63. §. his omnibus & diſt. 63. c. litteras. licet ſtricte ſumendo ſit magna differentia: ut per Domi. & Peruſ. in cap. 1. §. ſed ſi. de elec. in 6. poſt gl.

b ¶ Annum.] Cum hic eligi non poſſit, c. cum nobis. & cap. cum in cunctis. de elect. & cap. licet. eod. titu. in 6. Et quantum vicinus eſſe debeat trigeſimo, vt poſſit quis poſtulari, per Abb. in c. fin. eod. in ſecunda & tertia regula, & ibi etiam alij Doctor. Et iſte numerus annorum habet locum quidem in Epiſcopo, ſed non in alijs omnibus dignitatibus eccleſiaſticis, vt per Abb. in cap. ſuper inordinata. de præbend.

c ¶ In minoribus ordinibus.] De hoc in c. dudū & in c. cū in cūctis. de elect. Sed an alienæ diœceſis clericus eligi poterit? Reſpondeo ſic, tamen & poſtulandus erit poſtulatione non ſollemni: vt per Abba. in cap. fi. eo. in ſecunda regula poſt Hoſtienſ. in Summa, verſ. quis poſtulandus.

Clericus alienæ diœceſis poſtulandus.

d ¶ Poſſe.] Sed dubitari poterit, quod ſi is qui eligendus erat poſtulatus fuerit? Reſpondeo nihil eſt actum, cum electores debeant prouidere eccleſiæ meliori modo quam poſſint. De quo per Abbat. in rub. eo. & idē in c. fi. eod. poſt gloſſ. & habetur in c. vni. eod. in 6.

e ¶ Epiſcopus.] Intellige etiam de non conſecrato. cap. inter corporalia. de translat. prælat. licet alias epiſcopus non dicatur qui nō eſt cōſecratus. Ab. in c. 1. de translat. prælat. & in c. tam litteris de teſtib. & in c. tua nuper. de his, quæ fi. a præl. & in c. eam te. de reſcrip. dum tamen non conſecratus ſit confirmatus, nam tm̄ poſt confirmationē dicitur quis alligatus eccleſiæ, vt per Abb. in c. inter corporalia. in fi. & iſta tit. 1 §. fi. & infra. de corepiſcoporum vſu ſubl. §. 1. De eo tamen fuit aliquando dubitatum: vt per Ab in cap. fi. eo. Simpliciter ergo electus poterit eligi, cum nō ſit eccleſiæ alligatus: ſed poſſit priori electioni renunciare, cap ſi electio. de elect in 6. & Doct. in c. inter corporalia. Sed an Cardinales poſſint eligi, vel potius debeant poſtulari? Reſpondeo vt habetur per Abba. & alios, in cap. bonæ. 1. cap fin. eo. & in c. eccleſia 2 de electio.

f ¶ Alligatus.] Epiſcopus ergo, qui renonciauit epiſcopatui, cum non ſit alligatus, poterit eligi, & hoc verius, ſecundum Abb. in c. fi. eod.

g ¶ Abbatibus.] Ca. ſi Abbatem de elect. in 6 c. cum inter. & cap dudum. de electi. c. ſi religioſus & cap quorundam. de elect. in 6. & cap. cum venerabilis. vbi Abba. de conſuetud. & late idem Abb. in c. fi. eod. in ſecunda regula.

h ¶ Videantur.] Verbum hoc notat improprietatem: quia proprie matrimonium contrahitur ſolum inter epiſcopum & eccleſiam: inferiores vero ab epiſcopo dicuntur contrahere, quaſi matrimonium. Not in c. quia propter. de electio. & per Ab. in c. fi. eod. Debent tamen hi poſtulari poſtulatione non ſollemni. vt infra ſequitur, & habetur in c. 1 & cap fin. eod.

i ¶ Impetrata.] Quod ſi ſuperior nolit talem licentiam concedere, an poterit aliquo remedio compelli? Reſpondeo affirmatiue ob bonum publicum cap. quod Dei in fi. de ſtat. monac.

Io. Bapt.

DE CONFIRMATIONE.

Io. Bapt. Contiouatur hęc rubric. cum superioribus tali o:dine. Hactenus uisum est de actibus quibus promotio prælatorum initiatur, sequitur uidere de actu quo perficitur, qui cum sit confirmatio, ideo de ea autor in hoc tit. pertractat qui diuiditur in tres partes, in prima habetur quid obseruari debeat ante cōfirmationem: in secūda qualiter sit facienda: in tertia quid ipsa conferat: secunda ibi, iamautē. tertia ibi, igitur.

Nunc uidendum est] Hæc pars diuiditur in tres particul. in prima habet quid seruari debeat respectu electionis factę: in secunda quid respectu confirmationis: in tertia adnotatur, an potestas aliqua inde acquiratur: secunda ibi, ead. tertia ibi, quā diu. quoad primū CASVS. Cū quidā fuisset electus in prælatum certæ Ecclesiæ, & electioni ad huc non consensisset ob eius absentiam & ignorātiā, fuit dubitatū, an sibi esset id denunciandū & intra certum tempus cō sensum postulandum: per ca. ne pro defectu. de elect. negatiue uidebatur respondendum. Sol tamen est tenenda quæ hic habetur, quia in re graui non tā tum scientia, sed etiam maturum consilium requiritur, non obstat obiectio, quia tex. ille intelligitur quoad actum eligendi. Not. per actum celebratum fauore absentis acquiri ei aliquid ius, confirmatur per cap. si tibi. de prǣben. in 6. contra l. abenti. ff de donation. Not. a. ad id nos teneri quod cōmode possumus. l. nepos. ff. de uerb. significat.

ANT. TIM. Est autem confirmatio iuris prius habiti corroboratio, colligitur ea. inter dilectos de fid. instru. Fit autem his uerbis: Confirmamus te sicut rite possides, uel sicut sine prauitate facta est electio, uel sicut prouide facta est.

DE CONFIRMATIONE electionis.

TIT. IX.

Ad confirmationem requiritur ex parte
- Confirmandi
  - Consensus cōfirmandi
  - Confirmandi litteræ
- Confirmantis
  - Examinare electum
  - Dignum confirmare
  - Digniorem præferre

Electus debet intra mensem consentire electioni, alio qui alius poterit eligi. h. d.

NVnc videndum est de confirmatione[a]. Sciendum est itaque in primis, Gregoriana cōstitutione[b] in Lugdunensi concilio cautum fuisse, ut electores quamprimum[c] commode[d] possunt, operam dent, vt electi consensum habeant, quē si infra mensem[e] sine causa legit° cognita[f], electus accōmodare distulerit, Iure, si quod ei fuerat ex tali electione quæsitum, statim carere[g] debere; electo-

b ¶ Constitutione.] In c. quam sit, de electio. in 6.

c ¶ Quam primū.] Hoc autem tempus relinquitū arbitrio iudicis, & boni viri: cum iure non reperiatur expresse determinatū. l. I ff. de iur. delib. cap. de causis. de offic. deleg. & magis intellectu, quam certa elocutione exprimi potest, cap. Apostolicæ. de don. facit. l. mora. ff de usu. & l. quo .n. §. I. ff rem rat. habe.

d ¶ Commode.] Cap. quia propter. de elect. 22. q. 2. ca. faciat. l. Nepos Proculo. ff de uerbor. signifi. vbi de vi istius verbi.

e ¶ Mensem.] Cōputandū a die præsentationis & notitiæ huius electionis, & e cupientes. § ceterum. de elec. In 6. & not in c. quā sit eod tit & ib. vbi etiam not. quot die rū cē debeat talis mensis die ot ibi.

f ¶ Cognita.] Per hoc patet quod impedito tempus non currit, facit c. quia diuersitatem. de cō cess. præben. sic & agere impedito non currit pręscriptio.

g ¶ Carere.] Forte dicit carere, & non priuari: quia ipso iure priuatur, & non requiritur sententia priuationis, vt de hoc uerbo not. Abb. in c. nihil in glo. in uer. potestatis. de elect. licet ad tollendū dubiū posset fieri sicut not. in c. q̄ sit. & in c. commissa de electio. in 6 facit extrauagans Benedicti de elect. si religiosus. Et hoc bene procedit, cū quia sine cuiusquam licentia potest consentire: nā si nō potest, d. e vt not. in d. c quā sit. Et not. hic, quod electus non solū potest petere confirmationem suæ electionis, & etiam defendere sine nota ambitionis, ut per Abbatem in c. exhibita. de iud. sed etiam aliquo pacto compellitur, ut hic, & d. c. quam sit; immo peccat electus non acceptans dignitatem, si non reperitur alius idoneus, abb. in cap. venerabilem. de elect vbi allegat multa iura concordan

DE CONFIRMATIONE electionis.

a DE confirmatione. Per quā initiatam electione spirituali matrimoniū ratificatur. c. inter corporalia. de translat. prælat. & infra de corepiscop. vsu sub.

Aliam

a ¶ Aliam electionem.] Idem & si non fuerint lapsi tres menses, si electo non fuit præsentata electio. quia eligentes iure proprio possunt recedere ante præsentationem: cum regulariter absenti non quæratur ius, secundum Barto. in l. absenti. ff. de donat. Abba. in cap. ex conquestione de restit. spol. An autem, & quando procedi possit ad nouam electionem prima non cassata, aliquid per Abb in c. constitutus. de appel.

Io. Bapt. Ead. CASVS. Cũ electus electione approbata debeat confirmationem petere, quærebatur quid per eam sit agendum. per præcedentem enim § n. l aliud uidebatur necessarium, cum illud tẽpus ibid. assignatũ uideatur satis ad cõfirmationem petendam. Sol. tamen ut hic dicitur, quia debet se præparare ad iter habendum, & illud tempus erat ad consentiendum, & ideo obiectio non tenet Not. dilationem maiorem uel minorem esse conceden. secundum qualitatẽ præparationis requisitæ, & ideo iste §. est in hoc diuersus à §. superiori.

resque ad aliam a electionem libere posse conuolare.

Electus post cõsensum electioni præstitum, uel notitiã habitam, debet intra mensem ad sedem Apostolicam iter arripere, & quanto citius poterit confirmationem obtinere. h. d.

Eadem constitutione cauetur, electũ infra tres menses post consensum electioni præstitum, si nullum iustum impedimentum b obstat, cõfirmationem a superiore Prælato petere c debere: alioqui, trimestri spatio elapso, electionem esse penitus d irri-

tandam.

Summatus est in paragrapho præcedenti. h. d.

Sed cum interdum eueniat, ut aliquorum locorũ e vicinitas minus exigat; aliquorũ distantia prolixius tẽpus expostcat, consultissime Nicolaus tertius sanxit f vt electi g quorum electionum confirmationes, ad Sedis Apostolicę examẽ deducit immediata subiectio h, vel appellatio i ĩteriecta deuoluit; infra mẽsem post cõsensum, uel habitã de ipsorum electione notitiam k, ad Sedem

Alij dicunt electum priuandum sententia. Dic vt plene habetur in c. quam sit. de elect. in 6. in si. Sed quid si electus translacto tali spatio temporis confirmationem petat & obtineat? Dic non conualescit quod a principio fuit nullum: nec potest retinere episcopatũ: & peccat retinẽdo fructus, quos non facit suos: nisi cõfirmatio fuisset facta scienter per illum, qui alias suo iure conferre potuisset, secundum Guil. & fa. quod not. de æta. & qualit. c cum bonæ. & c quam sit. de electio in 6 Et quæ dicuntur hic de confirmatione non habent locum in electione facta per inspirationem. Nam quæ spiritu Dei aguntur, non subsunt legi. c. nisi. de renunc. sed ĩ dubio melius erit confirmare, cum aliquãdo, secundum Apostolum Satanas se transfiguret in Angelum lucis: fac. c. intius. de pœnit. d. a & c. sæpe. dist. 82. excommunicamus vers. quia vero. de hære. 1. q. 8. c teneamus c. 1. de reli. & neue fan & c. licet de regul. & trans. ad relig.

b ¶ Impedimentum.] Puta infirmitate, viarum discrimine, superioris impedimento: vt in c. quam sit. de elec. in 6. Vel longa distantia, ut immediate sequitur. & in c. cupientes eod. ti. & lib. frequenti Curię inuiatione, vel simili, l. 2 ff. si quis cauti. & cap. significante. de pign. c. cum parati de appel. Et hoc tempus est quodammodo vtile: quia non cessãtibus non officit l. contra maiores. C. de inoff. test. cap si autem. & c. plerumque de resc.

c ¶ Petere.] Sufficit autem petere, etiam si nõ obtineat, ad pœnam hanc vitandam, ex quo per eum non stat. Idem si electores petant, secundum Guil. Bernar. & Io. Monac c cum inter canonicos, & c. cum dilectus. de elect & c dudum eod tit. Idẽ si petat per procuratorem, c cũ dilecta de rescrip.

Amicus petere potest cõfirmationem. Sed & amicus sine mandato poterit confirmationem petere, & tenebit, si subsequatur ratihabitio intra legitimum tempus: de quo not plene in ca. quàm sit de elect in 6 sed in casu suo seruanda semper erit dispositio c cupientes. de elect in 6.

ANT. TIM. Is autem prælatus est Pontifex. vel legatus de latere, ita in c. si Abbatẽ. de elec. in 6.

d ¶ Penitus.] id est, ipso iure secundum qualitã-

e ¶ Locorũ] Sed non videt, quod locorũ differẽtia debeat inducere differẽtiã decisionis. l. supuacuam. C. de temp in integ. resti. & l cũ interdũ. ff. de initit. Rñdeo, ut not. in c. cupiẽtes, de elec. In 6 post prin.

f ¶ Sanxit.] Cap. cupientes de elect. in 6.

g ¶ Electi.] Idem in postulatis, vt sequitur: licet secus sit in electo in magistrum hospitalis, uel tẽpli: ut not. in d. c cupientes post prin in ver. electi. bene tamen procedit hoc in electis ad regulares Eccle. vt ibi dicitur.

h ¶ Immediata subiectio.] Et hoc casu: dicunt quidam sufficit adire legatum de latere, qui Epõrum & Archiepiscoporũ exemptorũ electiones confirmare põt. c. si Abbatẽ de elect. in 6. & Inf. de coll. § auctoritate. licet alij cõtrarium not. in c. cupiẽtes. eo. t. 6

i ¶ Appellatio.] Quę non sit frustatoria: talis enim non deuoluit negotium ad Papam c quamuis. de elect. in 6. & sic non habet locum quod hic dicit, & in c. cupientes. de elect in 6 De quo dic ut in Clem. causam de elect. Et hoc casu non sufficeret adire legatũ secundũ Glossatores antiquos, nisi forte partes cõcordarent, appellationi renũciãdo, e cõstitutus. de appel. c. ad dubitari, & c licet. de offi. dele. Notitia qua dicatur.

k ¶ Notitiam.] Certam & indubitatam, puta quia cum

ipsam Apostolicā iter. arripiant [a]; & quanto citius commode [b] poterunt cum omnibus iuribus [c] coram Sede Apostolica personaliter comparere nitantur, suarum electionum confirmationes perituri; aliaque [d] insuper adiecit, quibus Ecclesiarum periculosis vacationibus [e], ac malignatium [f] subterfugijs, electorumque in commodis facile occurritur; quæ non solum in electionibus, verum etiam in postulationibus [g] obtinere voluit.

Non confirmatus non potest res Ecclesiæ administrare. h.d.

Quandiu autē quis confirmatus non est, rerum ecclesiasticarū administrator esse non potest [h]. Quod

cum esset canonicus, ibi præsens fuit, vel homines fide digni retulerunt pro certo ita esse: arg. c. si de postul. & c illud. de cle. excō. mi. ubi dicitur eo litteras acceperit authenticas. Non enim cuilibet referenti credere tenetur. ad hoc quod not. in c cum olim. de dolo & contu. Sed quid si iste scit quidem se electum, sed nescit appellatum? Respondeo. ut not. in c. cupientes. de elec. in 6 Item adde, quod non statim post certum nuntium currit tempus: sed debet dari tempus ad deliberandum. Absurdum .n. esset hoc casu non habere inducias ad deliberandum, & de hoc not. in c. cupientes. eod. in 6. vnde sumitur.

a ¶ Arripiant.] Sed non ne rogatus debet recedere, inuitatus fugere, & sola debet illum necessitas excusare? l. si quemquam. C. de epi. & cle. quō ergo iter arripiet, & se ingeret, nisi inuitetur & rogetur? Respond. & qui electus est uidetur inuitatus & rogatus, & auctoritate constitutionis hoc facere potest: arg. l. Gracchus C de adult. aliàs enim laqueus pararetur, quod esse non debet. 27. quæst. 1. cap. de uiduis. & c. litteras. de restit. Spol.

b ¶ Commode] Hæc autem commoditas definietur arbitrio iudicis: ut plenissime not. in cap. cupientes. de elect in 6.

c ¶ Iuribus.] id est, rationibus consistentibus circa factum: quia Papa omnia iura habet in pectore.

d ¶ Aliaque.] quæ habentur in cap. cupientes. §. quod si per uiginti, usque ad fi. de elect. in 6.

e ¶ Periculosis vacationibus.] Immo etiam si vacationes non sint periculosæ, habet locum quod dicitur in d. c. cupientes. de elect. in 6. vnde sumitur: puta si sit qui in temporalibus & spiritualibus ministret, cap. obitum. & cap. Catinensis. d. 60. Nec enim causa periculi cessante, cessat dispositio. d. c. cupientes. l. 1 §. sextum. ff. de postul. 32. q 7. cap. tantum. Quia finalis causa constitutionis est, vt Ecclesiæ celerius expediantur. facit cap. si postquam §. 1. de elect in 6. Et vide quod traditur de hoc in c. post translationem. ext. de renuntia. & 61. d. §. his omnibus. aliàs. ca neophytus. Et intellige quod hic dicitur quacunque vacatione siue per mortem, siue per cessionem, siue per depositionem, siue alio quocunque modo; cum eadem sit ratio, nec aliterū exprimatur, cap. susceptum. de rescriptis in 6.

f ¶ Malignatium.] Et per hoc tollitur contrariū de cap. nullus. 4. quæstio. 4. ubi quòd reorum est subterfugere; quia id intelligendum est, opponendo veras & legitimas exceptiones. non autem maliciosas & falsas: vt in c. cupientes. de elect. in 6. & hic. Consuevit tamen dici, quod qui habetius in principali, cauillationes & malitias aduersarij potest per alias expellere: sicut clauus clauo truditur; nec uidetur fraudem facere qui fraudem excludit. l. cum pater. § Titio. ff. de leg. 2. & sic potest procedere d. c. nullus. fa. 23 q 2 c. dominus noster. & cap. dilectus. de simo. Non tamen per utentem falso instrumento, licet uti alio falso instrumento: vt per Moder. Cano in ca. olim. in princ. de rescript. & per legist. in l. ea est natura. ff. de reg. iur.

Non facit fraudem qui fraudem excludit.

g ¶ Postulationibus.] cap cupientes. § denique. de electio. in 6.

Quā diu.] CASVS. Quidā cū fuisset electus rātū, uel fortasse etiam confirmatus, sed sine litteris confirmationis uolebat bona ecclesiæ administrare, ad idque peragendum mouebatur illa potiss. ratione, quod si non potuisset, electione nullum ius sibi fuisset acquisitum quod uidetur inconueniens, cum electione initietur promotio. Cæterum solut. sliter hic habetur quia confirmatio sine litteris quoad effectum nil operatur, cum non constet, & electio sine confirmatione est ut sponsalia in matrimonio carnali, quæ dissolui possunt. Hostiens. in sum. tit. de sponsal. §. & qualiter dissoluantur; & ideo nō tenet obiectio. Vnde not. ius per electionem acquisitum esse imperfectum, & ideo dixi assimilari sponsalibus. argumēto. not. in ca. si de translat. Nat. ius aliquid faciendi nihil ualere quoad effectum, nisi appareat & probetur iuxta ca 3. de elect. in extrauag. communib. Io. Bapt.

h ¶ Non potest] Quia si electi ante confirmationem administrarent, non curarent de confirmatione, ne se periculo cassationis submitterent. Item confirmatio nihil operaretur, si administrationē sine confirmatione haberent electi. Item si electionem ex legitima causa cassari contingeret, non ita de facili electi possent remoueri, fac. cap. qualiter. c. nosti & c. cum in cunctis. de elect, & in cap auaritiæ. eodem tit. in 6. Sed. quid si a cōfirmatione fuit appellatum? numquid si appellatione pendente administrabit, incurret pœnam? Fuit hoc disputatum aliàs, vt not. in d. c. auaritiæ. & cōclusum, quod incurrat. fac. cap oblatæ. in fi. de appel. & l. reus §. reum contra, quem. ff de mun. & honor. hoc tamen nisi appellatio esset talis, quæ nō teneret. & sic procedit, c constitutus. 2. de appellat.

ANTON. TIM. Fallit. tamen quando confirmatio esset petenda a Papa, & electus esset valde remotus. cap. nihil. de elect. Sed quid si talis prælatus dicta de causa licite administrans tempore confirmationis repertus fuit minus idoneus, & si repelliter, numquid ea, quæ medio tempore fecit sint cassanda? Respon. quod non; fuit enim in quieta administratione, & quasi possessione prælationis

lationis de licentia Papæ, & pro plato habitus est. Vnde omnia, quæ fecit medio tempore, rata sunt. argum. c. ex litteris. de iu. patr. & c. infamis. §. verum 3. q. 7. & l. si per procuratorem. in fi. ff. de procur. & l. 1. C. de test.

i ¶ Litteras.] Not. casum, in quo requiritur probatio in scriptis. Similes notantur in cap. Romana. § postquam. de cens. Vnde quamuis aliàs iniuria fiat ei cuius dicto credi deberet, si ab eo exigeretur scriptura. ca. legebatur. & ibi not. Panormitanus, secus tamen esset hoc casu, & aliàs similibus, requirentibus a iure scripturam. Sed an litteræ credentiæ probent aliquem assumptum ad aliquod officium? Respondeo negatiue: vt per Barto. in l. Lucius. ff. de fideiuss. & per Abbat. in c. coram. de offi. deleg.

Litteræ credentiales.

si negotijs[a] Ecclesiæ, ad quam vocatus est, se se temere ĩgesserit[b] omni iure, quod ei p electionem quęsitum fuerit, statim priuandus erit[c]: nullo neq; Oeconomatus[d], nec procurationis[e] prætextu excusandus[f].

Electo non est obediendũ nisi litteris confirmationis ostensis. h. d.

Petet[g] igitur is, qui confirmatus est, ab Apostolica Sede[h] litteras[i] confirmationis suę tenorem continẽtes, illisque ostẽdet[k] ad quos ea res pertinet: alioqui nulli eũ absque dictarum litterarum ostensione recipere tenebuntur. Quod & in promotione apud dictã Sedem facta, & in consecrationis[l], vel benedictionis[m] munere, locũ sibi vendicat.

Confirmatio non conceditur, nisi cum causæ cognitione. h. d.

*I*s autem, ad quem

a ¶ Negotijs.] Tã spiritualibus, vt excommunicare, absoluere, interdicere, pænitentiam iniungere, & similia. ut capitul. accedentibus. de exces. prælator. quàm temporalibus, ut recipere census, & debita, habere curã colligendorum fructuum, & simil. c. auaritiæ. de electio. in 6.

b ¶ Ingesserit.] Per se, vel per alium; pro parte uel in totum; in iudicio vel extra: ut c. auaritię de elect. in 6.

c ¶ Erit.] An autem hæc priuatio fiat ipso iure, vel per sententiam, dic vt plene in c. auaritiæ, de elect. in 6.

d ¶ Oeconomatus.] Oeconomus est, cui res ecclesiastica gubernanda mandatur, l. iubemus. in prin. C. de sacro. eccles.

e ¶ Procurationis.] Subaudi vel alio quæsito colore: ut in c. auaritiæ. de elect. in 6. puta Vicaria, commenda, & not. de hoc in c. qualiter. de elect. Sumebantur enim huiusmodi fraudes ex decretali in c. cum nobis olim. in fi. de elect.

f ¶ Excusandus.] Sed an excusaretur consuetudine, ita ut consuetudo administrandi ante confirmationem teneat? Et quòd nõ teneat in collegio uel dignitate ecclesiastica, firmat Abbas in c. postquam. & in c. qualiter. de elect. secus autem in officio uel dignitate profana, ut in Rectore studij: quia licet & electio facta per collegium sæculare debeat confirmari, ut not. in l. priuatorum. C. de iurisd. om. iud. & in Rectore scholariũ, Bal. in Aut. habita C. ne fil. pro patre. nihilominus ualeret consuetudo in contrarium: & ita dicit seruari communiter in studijs Italię. Item Abb. in c. nihil. de elect. ponit plures casus, in quibus uel de iure, vel de consuetudine, defertur ex sola electione administratio sine confirmatione. Et in dignitate Ecclesiastica non reprobat indistincte hanc consuetudinem, sed distinguit, ut per eum in d. c. nihil.

Qñ administratio cõpetit ex electione.

g ¶ Petet.] Contextus hic sumptus est ab extrag. Bonifacij VIIJ. de elect. incipit. Iniunctæ.

h ¶ Sede.] Sed an quod hic dicitur, habebit locũ in inferioribus à Papa confirmantibus? Videtur q sic, cap. in causis de re iudi. Sed contrarium videtur uerius, cum simus in materia pęnali, & contra ius commune: ut plenius not. in extrauag. Bonif. de electione, incip. iniunctæ.

K ¶ Ostendet.] Scilicet in princ. officij, id est, dum accedet ad prælaturam, neque enim indesinenter cogetur litteras ostendere. simile not. in c. si index. de sent. excom. in 6. & satis planum est ex hac littera.

l ¶ Cõsecrationis.] Sed pone, consecratus litteras papales habere non potuit propter obitum Papæ, nunquid tenebitur multo tempore in Curia remanere? Respondeo non. damnatur enim temeritas eorũ qui se ingerunt administrationi, sed necessitas non excluditur: Et ubi non est culpa, nec pœna debet infligi, ca. sine culpa. de regul. in 6. Vnde temeraria præsumptio hic reprobata ad alium casum non debet extẽdi: nec prohibitio generalis excludit casũ aliàs licitum cap. super quibusdam. extr. de verb. sign. Item statuta & priuilegia cum trahuntur ad iniqua sunt reuocanda, cap. fin. de sent. excom. in 6. & dist. 60. §. uerum. cap. suggestũ. de decim. l. ex facto, ff. de vulga. & pupil. & pulchre per Abb. in ca. nihil. de electio.

Necessitas caret culpa.

m ¶ Benedictionis.] Hoc uerbum ad Abbates pertinet: uerbum consecrationis pertinet ad Episcopos, not. in clem. 2. de sta. regula. & in cap. quod sicut. & in c. vni. de sacr. vnct. & not. per Ab. in ca. nihil. de elect.

Is autem in tota hac parte. CASVS ita figurari potest. Cum quidam Electus accessisset ad legitimum superiorem pro confirmatione consequenda, nolebat totum electionis processum cognosci, & examinari illa ratione motus, quia cum ipsemet in electione sit examinatus, vt presupponitur, non conuenit vt iterum examinetur. argumento ca. semel. de reg. iur. in 6. superior autem indifferẽter volebat potius electum admittere, quam postulatum, quia postulatio habent locum in defectũ electionis. argumento l. in causæ. ff. de minorib. nec etiam habentes interesse siue certi siue incerti sint, citare intendebat ne confirmatio differatur

Io. Bapt.

in

in dandam Ecclesię, & si electus fortasse fuisset schismaticus, dispensatiuę cum eo procedebat, Inde fuit dubitatum, quod iuris. Sol. ut hic legimus, quia cum superior non debeat temere aliquid agere, sequitur vt ad cognitionem talis obseruet quod hic habetur, & propterea obiectiones non tenēt, si quidem aliud est examinare processum electionis, & aliud qualitates personarum regulariter autem Electio est præferenda, limitatiue vero aliquando secus contingit ob merita personarum vere uel præsumptiue cōsiderata. Not. primo argumentum, gesta per aliquem inferiorem posse per superiorem retractari ad quem spectat illa cognoscere & approbare quod facit & pro appellationibus de quibus est Abba. & alij in rubri. de appellat. 2. Not. 2. limitatā ad regulam, quod remedia ordinaria primo sint obseruanda cū aliquādo postulatio præferatur iuxta rationem hic per gloss. adnot. in net. duplo.

cōfirmatio pertinet[a], diligenter[b] examinare debet, & electionis processum, & personam electi. Est enim hoc generale, vt ad eum pertineat examinatio[c], ad quem manus impositio spectat. Et cum omnia rite cōcurrunt, tunc munus ei confirmationis impendat[d]. Quod si secus factum fuerit, nō solum deijciendus erit indigne ꝓmotus, verumetiam indigne promouens puniendus[e]. Nihil est enim quod Ecclesię Dei magis officiat[f], quam si indigni ad regimen[g] assumantur animarū.

Vbi maius periculum, ibi plenius consulendum. h. d.

Quod cum in cunctis[h] sacris ordinib⁹[i] sibi locum vendicet: in Episcopo tamen multo fortius[k]; qui ad curam aliorum positus in se ipso[l] debet ostendere, quomodo ceteros in domo Dei oporteat conuersari.

Inter duos electos prępon̄dus dignior. h. d.

Quod si forte eligētium vota in duas se diuiserint partes, is cō firmatoris iudicio alteri præferendus erit, qui maiorib⁹ iuuatur studijs, & meritis[m].

a ¶ Pertinet.] Is est eius immediate superior, qui confirmandus est: qui non solum per se, sed etiam per delegatum poterit hanc confirmationem explicare: vt habetur in cap. nihil. de elect.

b ¶. Diligenter.] Adhibito etiam consilio Capituli, licet consensus eius non sit necessarius, Abbas in cap. qua fronte. de appel.

A N T. T I M. Tenetur enim examinare personam electi, maxime in scientia, honestate vitæ, & ætate: quia si indignum confirmat, vel illegitime peccat mortaliter. tenent. Summistæ, Bart. Fortan. seu Armil. in ver. confirmatio. c. nihil de elect.

c ¶ Examinatio.] Non ergo quòd is debet examinare, qui confirmat: & talis examinatio debet ex officio fieri, etiam si nihil obijciatur contra electum. cap. cum nobis & c. venerabilem. de elect. & cap. quid est e[t]o. dist. 77. & cap. cum ex iniuncto. de hære. quia confirmatoris interest, ne puniatur, si promoueret indignum. Immo hodie confirmatio facta sine causæ cognitione est ipso iure nulla, de quo dic ut habetur in cap. fin. de electio in 6. vbi etiam habes, an idem sit in admissione postulationis, uel collatione beneficij: & vide per Abb. in capit. nihil. de elect.

d ¶ Impendat.] Hodie hæc confirmatio non est necessaria. Papa enim sibi reseruat potestatem super omnibus dignitatibus: solet tamen de gratia electos confirmare, ut per Abb. in cap. nihil. de electio.

Inualida cōfirmatio patit effectus.

e ¶ Puniendus.] Quomodo autem puniantur illicite promouētes & promoti, late not. in cap. nihil. super verbo suspēdatur. de elec. Parit tamē nulla & inualida confirmatio nō nullos effectus, de quibus vide per Abba. & alios in ca. cum super. de caus. posses. & proprieta.

f ¶ Officiat.] Quia quod fit à prælatis facile trahitur in exemplū, c. magnæ. de uot.

g ¶ Regimē.] Not. quod prælati dicūtur regere animas, vnde aliàs dicuntur reges. ta. quæstion. 1. c. duo sunt hac ratione omnes habentes curā animarum possunt appellari prælati, ca pit. nihil. vbi Abbas. de elect. non tamen stricte: vt not. infra de vit. & honesta. præla. in Rubr.

Habētes curā animarum pñt appellari p̄lati.

h ¶ In cunctis.] c. cum in cunctis, de elect. & infra. de vit. & honest. præla. in princ.

i ¶ Sacris ordinibus.] Potes hic large intelligere etiam de constitutis in minoribus ordinibus, quā & ipsi possunt appellari sacri, ut not. 32. distinct. In summa: licet per excellentiam solum subdiaconatus, & superiores appellentur sacri. vt per Abbas. in c. 1. de elec. coniu.

K ¶ Fortius.] Arg à minori. de quo dicit, not. in c. cum in cunctis. de elect.

l ¶ In se ipso.] Facit cap. magnæ de voto, & 1. quæstio. 1. cap. vilissimus. & 1. quæst. 7. cap. conuenientibus, & in auth. de sanctissimis episcopis §. damnus.

A N T. T I M. Vnde tenetur sub præcepto charitatis, vt diximus aliàs propriam vitam exponere pro salute animarum, S. Thom. 2. 2. q. 26. art. 5. tenetur enim reddere rationem pro animabus sibi commissis, si male custodiuerit oues suas. c. pen. de reg. iur.

m ¶ Meritis.] Concord. cap. quoniam. de iu. patron. cap. si forte 63. distinctio. & de hoc habetur in cap. cum ecclesię vestra. de elec. & in cap. 2. de offi. custod.

Admit-

Si vnus sit postulatus, alius electus, praeponitur electus aeque idoneus, nisi postulantium sit duplo maior numerus. Qui tamen, si ignoranter indignum postulauerint, nec postulatio, nec electio valet; sed si scienter, electio tenet. h. d.

Et si vacante Ecclesia, scisso in duas partes capitulo, alius quidem electus fuerit; alius vero postulatus: quęri pōt electio ne confirmanda, an vero postulatio sit admittenda [a]? In qua specie, si tam postulatus, quā electus sint idonei responsum est [b]. Si postulantium numerus sit eligentium duplo maior [c], vtique postulationem esse admittendam: sin id minus, electionem confirmandam [d]. Sed si postulātes indignum [e] nescij postulauerunt, nec postulatio, nec electio rata habenda erit: si sciētes, & prudentes, erit electio confirmanda.

In confirmatione facienda citandi sunt, quorum interesse potest. h. d.

Illud [f] etiam confirmantem obseruare oportet, ne dum nimia in confirmando celeritate [g] vtitur contra doctrinam Apostoli [h] propriū affectum iuri [i] & aequitati praeponat. Itaq; si coelectus aliquis, vel contradictor apparet, ante cōfirmationem nominatim [k] vocandus est: alioqui si nemo apparet, in foribus Ecclesię, in qua electio facta est, generaliter [l] edicendum erit, vt si qui sint, qui confirmationi futurę velint opponere [m], ad cōtradicendum, in assignato peremptorio [n]

Postulatio dicitur admitti non confirmari.

a ¶ Admittenda.] Nota hic differētiam inter postulationem & electionem: quia postulatio non dicitur confirmari, sed admitti: & haec admissio habet vim electionis, & confirmationis; sed electio dicitur cōfirmari, vt hic. & ca. scriptū. de elect. vbi de ratione diuersitatis dicitur p Abba. & Docto. & vide quod not. infra de correp. episco porū vsu subla. §. t.

b ¶ Respōsum est.] In cap. scriptum. de elect.

c ¶ Duplo maior.] Idest, facta a duab^o partibus capituli, vt si ex triginta canonicis viginti postulant, & decem eligunt, habetur in simili in d. ca licet. de elect & in c. indemnitatibus. eod. ti. in 6 & p Io. And. in cap. si quando. eod. tit. & libro. Et ratio huius casus est secundum Docto. in c. scriptum. de elect quia potē tia capitularis, seu vniuersitatis consistit in duabus partibus, unde in tertia parte non est aliqua virtus capitularis, l. nulli. & l. plane. ff. quod cuiusque vni. nō Vnde licet postulatio sit via extraordinaria, & electio ordinaria: ex quo tamē virtus capitularis sequitur illam viā extraordinariam, illa est praeferenda: in cap cupientes. § pen. de elect. & vide quae not. in 6.

Virtus vniuersitatis in duabus partibus de trib^o.

d ¶ Confirmandā.] Etiā si non sit facta a maiore parte capituli. Sed cōtra de his, quae habētur in c ecclesia. 2. & c corā. de elect. vbi dicitur, q̄ debet concurrere ad electionem maior pars capituli. Sol. quòd hoc speciale est, quando electio concurrit cum postulatione. Et specialitatis ratio potest esse: quia non datis duarum partibus postulantium non est ibi reperire potentiam capitularē: sed aliquid de virtute capitulari reperitur nunc in parte eligentium, cum habeat aliquos de duabus partibus, & habito respectu, quòd eligentes prouident per viam ordinariam, & meliori modo, quo potest, scilicet, consentiendo tamquam in sponsum, alijs persistentibus in uia extraordinaria, meritò praefertur ipsa electio: maxime quòd sic citius consulitur, & prouidetur ecclesiae, Abbas in cap. scriptum de elect.

e ¶ Indignum.] De materia in cap. scriptum de elect.

f ¶ Illud.] Cap. illud. distinct. 23. & c. si de electio. in 6.

g ¶ Celeritate.] Nota hic reprobari celeritatē. Est enim inimica consilio, vt dicit Solomon & est quod hic dicit generale in omnibus p̄sonis promouendis, 1 quaest. 1. c. dilectissimi. & hoc iam ob reuerē tiam sacramenti recipiendi, capitu. Iudaei. de cons. dis. 4. quam etiam ob multas alias rationes, de quibus prolixe not. in c. fin. de elect. in 6. & facit contra iudices, sententias accelerantes, contra c. iudicantem, 30. q 5. & tradita in l. prolatā C. de sent. Interdū tamen commendatur & desideratur & pluribus de causis, de quibus not. in dicto cap fin. super verb. celeritate.

Celeritas inimica consilio.

h ¶ Apostoli] Scilicet ad Timot. c. 5 & 14. d. 1 & d. 78 ca quid est cito. & de election. cap. cum nobis. & cap. fin eod. tit. in 6.

i ¶ Iuri] Quod facere nō debet, c. si quis episcopus. in fi. d. 7.

K ¶ Nominatim.] Simile in cap. statuimus de senten. excommun.

l ¶ Generaliter.] Et publice, quia talia edicta in publico proponi debent, c. 1. de postul & faciunt quae not in Cle. causam de elec. in §. verū. in quarta glos. Et hoc est contra illos, qui adhuc fraudē faciunt constitutioni, faciendo hanc uocationem fieri coram certis amicis.

m ¶ Opponere.] Et poterit opponi, non solum per viam accusationis, sed etiam per viam exceptionis: vt per Abb. in cap. cum dilecti. de dol. & cont & in c. accedens de accusatio.

n ¶ Peremptorio.] Sed nūquid post hunc terminū veniens audiretur? Super hoc dic, vt habetur & not.

not.in capit.cum in tua.ext. qui ma.accus. poss.& per Ioan. Andr.in addi. ad Specul. in tit. de cita.§. viso.in princ.officium tamen iudicis non conquiescit: ut not. est supra,& in cap.cum nobis olim.de elect. Et cum dicit hic peremptorio, subaudi & competenti.

quia circa.de bigam.& in c.fin.de temp. ord.

g ¶Confirmari.] Not.ergo casum, in quo electio nulla, tamquam facta de inelligibili, dispensatiue admittitur & confirmatur per superiorem: con cord. c.quia diligentia,unde sumitur: regulariter contra ea. innotuit de elect.

termino, præsentes esse debeant. Quæ omnia locum habent, siue concorditer [a] electio fuerit celebrata, siue non.

Opponentes electioni, si deficiant in probationibus, sũt puniendi.h.d.

Sciant tamẽ ij, qui contra electionem opponendum duxerint, se, si probationibus destituti fuerint, ab omni pęnitẽtiæ [b] pręsidio exclusos, legitimis pœnis [c] esse subiiciendos.

Potest dispensari cum electo.schismatico, si nullum ordinem à schismaticis susceperit.h.d.

De illo dubitari cõtigit, an eius, qui, abiurato [d] schismate, ad unitatem Ecclesiæ rediit, confirmanda sit electio: & responsum est. Si à schismaticis nullum susceperit [e] ordinem, & eius electio canonice celebrata deprehendatur, posse illam dispensatiue [f] cõfirmari [g]

Confirmatione. contrahitur coniugium spirituale. h.d.

Igitur cõfirmatione secuta, inter electum, & personas eligentium; hoc est ecclesiam, spirituale coniugium contrahitur [h]. Quapropter cõfirmatus liberam super illis statuẽdi nãciscitur facultatem [i].

Concorditer. a ¶Cõcorditer.] Id est, nemine discrepante: ut not. in ca. cupientes. in uerb. concordẽ. de elect. in 6. & per Abb.in cap. in causis. de elect. & in cap.non potest. de re iudi. Quo tamen casu videbatur dicendũ, non esse necessariã hanc uocationem, cum omnibus concordantibus non videatur facile, vt cõpareat accusator.

b ¶Pœnitentiæ.] Nec enim in alterius detrimentum propositum mutare licet, capit. mutate. de re. iu. in 6. cum suis concord. ad idem cap. publicato. de electio. Et quod semel placuit, non potest amplius displicere, ubi uersatur alterius interesse. cap. quod semel. de regul.iur.in 6. nisi in casibus, in quibus iura pœnitentiam & uariationem admittunt.ut ibi not. Sed quid si promouendus, consentit, quòd opponens renũciet obiectis,uel qualitati obiectus? Respondeo, ut not.in capit.ab eo.de election. in 6.

c ¶Pœnis.] Quæ sint autem pœnę huiusmodi, dic ut in cap.primo.§ fin. & capit.si forte, & cap. ab eo. & cap. cupientes,de elect. in 6.

Abiurare. d ¶Abiurato.] Abiurare est cum iuramento renuntiare. No.ergo quod schismatici tenentur abiurare uelut hæretici: alias non sunt ab Ecclesia recipiendi, cap.quia diligentia.de elect.in 6.

e ¶Susceperit.] Idem si susceperit, sed ignoranter: quia cum ordinaretur, nesciret damnatum ordinatorem, capit. primo. de schisma. 9. quæst.1. cap.ordinationes. facit 1.quæst.1. capit. si quis a simoniacis.

f ¶Dispensatiue.] Sed a quo obtineri debebit dispensatio? Respondeo a Papa tantum, secundum Abb. in capit. quia diligentia.de election. Immo non videtur necessaria dispensatio, cap. ferrum. dist.50. Sol.quod ibi dicitur habet locum quo ad Deum, secundum Host. secus est quo ad homines, ut hic, & c. quia diligentia. de elect.& in c.

Io. Bapt. Igitur confirmatione.] CASVS. Quidam Electos & Cõfirmatus ad certam Ecclesiam uolebat in ea singula potestatis iura exercere, illa ratione motus, quod confirmatio tribuat ius non ad ecclesiam, sed in ecclesia, & ideo erat plenum cum concedatur ex certa scientia. Abba. in cap.1. de confirmat. Sol. tamen ut hic dici tur, quia potestas Ordinis dependet a consecratione, ut inf. per tot.tit. seq. & propterea non tenet obiectio, ut de se patet. Not.primo arg. iuxta canonistarum sentẽtiam, consecrationem aliquid reale conferre Episcopo, & confirmatur per cap.1. de ordina. ab Episcopo, qui renunciauit. Not. 2. Episcopum habere potestatem Ordinis distinctam à potestate iurisdictionis, de quibus est tex. in cap aqua.de Consecratione Eccles.uel altar.& una confertur per confirmationem, altera uero per cõsecrationem.

h ¶Contrahitur.] Cap.inter corporalia.de transla. ubi de materia late per Butri. Abba. & reliquos. Non tamen propterea potest appellari Episcopus ante consecrationẽ, cum non sit consummatum cõiugium spirituale: ut per Abbat. in cap. eam te.de rescript. & in cap.de multa. de præben. Argumen. tamen contra in cap.primo de translat.prælat. Sol. ut per Abba. ibi. Sed an possit saltem appellari prelatus? Respondeo affirmatiue, cum habeat officium cum iurisdictione, ut hic: & hoc facit prelatum: Abbas in dicto c.de multa. & hoc tenet Abbas in cap. tam litteris de testibus. Quando possit qs episcop' appellari.

i ¶Facultatem.] Sed nonne requiritur installatio? cap. ut nostrum.de offic. Archid. Respondeo, id ita demum si sit consuetudo, ut per Abb. in cap. cum super.de cau.poss. & propr. & per eundem in c.transmissam. de elect. alias & ante installationẽ confirmatus administrat. Ad quid ergo installatio?

Installatio ad qd intenta.

installatio? Respondeo secundum Abb. in d.c. cum super. ut acquirat possessionem Ecclesiæ, quam nõ acquirit ex eo solum, quod agit pro iuribus Ecclesiæ. Item propter solemnitatem quandam, ne uideatur propria auctoritate intrare possessionem. cum debebat quoque consecrari, fuit quæsitum intra quantum tempus id esset faciendum, statim enim uidebatur primo respondendum cum habeat ius in ecclesia § fin. supra tit. prox. & ibi diximus, Sol. tamen ut hic dicitur, quia impositio manus d.

Confirmatus & nondum consecratus, exercet solum quæ sunt iurisdictionis, non quæ sunt ordinis. Et nemo dat quod non habet. h.d.

Hoc autem sic intelligi oportet, ut eorum quidem, quæ iurisdictionis sunt; ut puta corrigendi [a], excommunicandi, iusiurandum exigendi, cõferendi, confirmandi, & ijs similium libera confirmato permissa sit tractatio. [b] Ea uero, quæ non iurisdictionis, sed ordinis sunt; ueluti [c] clericorum ordinationes, benedictiones virginũ, depositiones, Ecclesiarum, & altarium consecrationes, ante propriam consecrationem peragere prohibetur. Neque enim ratio suadere videtur, ut quis in alios id conferre possit, quo eundem indigere [d] dignoscitur. Quod si consecratus sit, non solum quæ iurisdictionis; verum etiã quæ ordinis sunt, exequi poterit.

DE CONSECRATIONE.

TIT. X.

Consecrationis { Tempus. / Personæ concurrentis. / Modus. }

Debet igitur canonice [e] electus, confirmatus, & examinatus [f] est, nouissime consecrari. Quod quidem ne Ecclesia Pastoris quasi [g]

Item intellige, qd hic dicitur, si alius non sit in possessione, ut per Abba. in d. cap. cum super.

a ¶ Corrigendi.] Sed an possit etiã deponere? Respondeo ut per Abb. in cap. transmissam. de elect. & facit ad hunc tex. c. sicut §. præterea de elect.

Confirmat⁹ dat indulgẽtias.

b ¶ Tractatio] Sed an possit indulgentias concedere? Respondeo affirmatiuè, ut per Abb. in ea. suffraganeis. de elect. Poterit etiam si sit Archiepiscopus confirmare suffraganeos secundũ Butr. & Abb. in ea. 1. de transla. præl.

c ¶ Veluti.] Nat. hic quæ d. cantur esse ordinia: alia ẽt enumerantur per Abb. in c. ueniens. de præs.

d ¶ Indigere.] Et sic nota, quòd nemo dat, quod non habet. fac l. traditio. ff. de acquir. possess. l. si uniuersæ. C. de leg. Sed quid si non erat uerus prælatus, an ab eo gesta debeant haberi rata? Respõdeo, ut per Abb. & alios in cap dudũ. de elect. & per Legistas in l. Barbarius. ff. de offic. prætoria.

DE CONSECRAtione.

cebat apostol. non est cito imponẽda: obiectio autem nõ tenet, quia illud intelligitur secundum statuta canonum. Not. etiam in reb⁹ sacris dilationem locum habere, ut canonicę cõferãtur. c. 2. dist 75.

e ¶ Canonicę.] Quia si consecraretur non canonice electus, & consecrans & consecratus essent deponendi, c. nullus dist. 62. cũ cõcor. ibi alleg.

f ¶ Examinatus] Secundum ea, quæ habes in cap. qui Episcopus. dist. 23. Et scrutiniũ, siue examen hoc, quod fit in consecrando, nũquam est omittendum, etiam circa notum. d. c. qui Episcopus. vbi not. sec⁹ ẽ de scrutinio electionis, qd põt omitti ĩ psonis notis dist 47. c. de Petro. & d. 94. c valde.

Scrutiniũ quãdo possit. omitti.

g ¶ Quasi.] Hæc dictio diminuit parum de signo, cui additur. nec enim Ecclesia, cuius Episcopus adhuc consecratus non est, potest absolute dici uiduata; cum cõfirmatus exerceat in Ecclesia ea, quæ sunt iurisdictionis, ut supra tit. proxi § fin & per Abb. in cap. inter corporalia de transla. Aliquando tamen est ueritatis expressiua: ut in l. 1 ff. de transact. & in Euangelio: Gloriam quasi vnigeniti. Sed regulariter contra, vt hic, & per Abb. in c. dudum. 2. de elect. & in c. significauerunt. de iud. & in cap. parochianos de dec. m & in cap. fin. § in alijs: ut hic non contest. Sed cum non consecratus non exerceat quæ sunt ordinis, nec possit episcopus appellari: cap. tua. de his quæ fiu. a prælat. fin. cons. cap. & no. in Cle. 1. de baptis. & per Abb. in rubr. & cap 1. de translat. prælat. & supra tit.

Io. Bapt.

Post explicationem illorum actuum quibus promotio ista prælatorum initiatur ac perficitur, sequitur uidere de ultimo actu quo cõsummat, qui cum sit ipsa consecratio iuxta not. in cap fin de translat Episcop propterea de ea in præsenti tit. pertractat: qui diuiditur in tres partes, in prima habetur intra quantum tempus sit facienda consecratio: in secunda, per quot & quos fieri debeat: in tertia quomodo sit facienda: secunda ibi, ordinationi: tertia ibi, congregatis.

Io. Bapt.

DEBET igitur.] CASVS Quidam fuit electus & confirmatus ad regimen certæ ecclesiæ, &

D

tit j.§.fi. ideo saltem large videtur ecclesia viduata & sine uiro sac.cap quoniam. dist.100.
a ¶ Tres menses.] Vt in cap quoniam. dist.100.& cap. quoniam. distinct. 75. & cap. de Siracusanæ. dist 28.

ANT. TIM. De hoc est dispositum in canonibus apostolorum c.1.ita: Episcopus a duobus, aut tribus episcopis ordinetur; Tom.1.Concil expresse mandat Damasus Papa.c coepiscopi.§ quod autē dist.68.quod si pauciores essent nihil agerēt secūdū gl.in c.nec Episcopi de temp.ord. Petrus tamen de Palud.in lib. de potestate Papæ dicit ternarium numerū non esse de substantia consecrationis. Vnde & Gregorius in Anglia nouiter cōuersa legitur super hoc dispensasse.

destituta solatio aliquod patiatur incommodum, intra tres[a] menses post electionem, nisi legitimum subsit impedimentū[b] expediri debet. Alioqui si Metropolitanus, aut ij, ad quos ea res pertinet, negligentes fuerint. Ecclesiasticis condemnationibus subijciendi erunt.

Cōsecrationi interesse debent ad minus tres Episcopi: alioqui non valet. h.d.

Ordinationi autem interesse debent non solum Metropolitanus[c], verum etiam cōprouinciales[d] Episcopi, qui numerum conficiunt trium[e]. Nam & Beatus Iacobus, qui Iustus appellatus est, a Petro, Ioanne, & altero Iacobo Apostolis ordinatus est[f], Successoribus suis, scilicet formam dantibus, ut non minus quoq; tribus Episcopis, ceteris quoque assensum præbētibus, Episcopus ordinetur. Quod si ab vno, vel duobus Episcopis ordinatio expedita fuerit, taliter ordinatis, vt Episcopi nominentur a sanctis Patribus interdicitur. Ergo si nomen[g] non habent, officium qualiter habebunt?

Suffraganei a Metropolitano vocati debēt cōparere, vel se excusare. h.d.

Euocandi sunt igitur a Metropolitano suffraganei, qui si omnes concurrant, bene est, si aliqui conuenire non possunt, sui præsentiam[h] per epistolā facere debent.

Archiepiscopus impeditus consecrationem sui suffraganei alteri cōmittere pōt. h.d.

Quod si Metropoli-

b ¶ Impedimentum.] Veluti si sit causatum ab inexcusabili necessitate, ut in cap. quoniam dist 75.

Io. Papt. ¶ Ordinationi.] Hæc pars diuiditur in 2. particul. in prima habetur qui & quot debeant cōsecrare: in secunda quid iuris si sint impediti: secunda ibi, quod si quoad primum CASVS Archiepiscop⁹ quidam uolebat ipse solus consecrare Episcopum quendam eius suffraganeum. parabat autem id sibi licere, tum quia ipso debet confirmare ca. 3. de trāslat. tum etiam ad similitudinem Ordinationis alicuius sacerdotis. ca presbyter. dist.23. Sol ut hic dicitur, & ob rationem in text. assignatam, non obstāt obiecta ob diuersam actuum, ac personarum qualitatē. Not. Episcopos certam & propriā habere consecrationis seu Ordinationis formā dist. 75. per tot. Not 2. nomen significate aliquando officium in personis in dignitate constitutis, quod intelli ge de nomine dignitatis. § quod autem. dist.68.

c ¶ Metropolitanus.] Immo in casu non sufficiet interuentus Metropolitani, pura si sit confirmatus a Papa: quia tūc non poterit consecrari per inferiorem sine licētia Papæ: argum.cap. meminimus. vbi Abb.not. cap.in distribuendis.de temp.ordi. & ca.antepen.ubi not. de elect.in 6. nisi tamen aliud haberet cōsuetudo.

d ¶ Comprouinciales.] Cap. Episcopi.cap. prouinciales.& per tot.distinct.64.

e ¶ Trium.] Computato Metropolitano: ut not.in c.episcopis.dist.64

f ¶ Ordinatus est.] Sed nonne omnes Apostoli erant Episcopi? Videtur φ sic: quia Petro fuit datus Pōtificatus: & alij quoque fuerunt pari potestate præditi.c. in nouo. dist 21.Item episcopi successerunt in locum Apostolorū: ut cap. quorū. dist. 68. ergo Apostoli fuerunt episcopi. Et de Iuda legitur: Et Episcopatum eius accipiat alter: quomodo ergo Iacobus de nouo fuit ordinatus Episcopus? Resp.ut not.in c. fin. dist.66. Omnes Apostoli Episcopi

g ¶ Nomen.] Facit distin 61. §. quod autem. Vnde etiā versus: Si te prinearis, nec nomen habere mereris. Fa l. statutis. C. de senten. ex breui. re.l. a nullo C.de feriis. 12.q.4 ca. dicat.in fi. & dist. 66.c.fratrem, & 16 quæst. 1. cap. si cupis.

h ¶ Præsentiam.] Nota, quòd per epistolā dicitur quis exhibere præsentiam suam. concor. cap.non debet.dist.65.quod tamen non ualeret ad contrahendam stipulationem: vt in l.1.ff de uerb.obl.sed bene, ut procurator exoneretur a satisdatione.l. si procuratorem.ff.de procu.arg. contra de pœnit.dist.1. c.quem pœnitet.& inst.de aut.tuto.§.1. & l. pupillus.§.obligati.ff.de aut.tut. Per nuntium quoque siue per procuratorem dicitur quis exhibere præsentiam suam, not.Doct.in c.cum parati. de appel. per.c.Episcopus.dist.18.fac.c.pen.de iur.calum.Vide Præsentia.

de

de quæ not. in Cle. dudū. de sepul. in uerb. præsentari. & in c. ea noscitur. de his, quæ fi. à prælat. Facit hoc ad statuta & alias dispositiones requirentes præsentiam alicuius.

residet l. sicut. §. fin. ff. q cuiusq; uniuer. no. immo potius est argu. in contrariū, cū iste solus nō possit, q uniuersitas potuit pro quo arg. in l. si grege. ff de leg. 1. & §. si grex inst. de leg. Et fac ad q. An si oēs electores delinquant in eligendo præter unum, in illo resideat ius eligendi. De quo vide, qđ not. c. si dist. 65. & in c. per inquisitionem. de elect. ras an resideat in uno.

e ¶ Cōuocet.] Sed numquid tenebuntur isti conuenire ad cōuocationem istius? Resp. tenentur: quia nisi uenirent, peccarēt, arg. 11. q. 1. in c. sicut enim, & cap. præcipimus. dist. 90. & debent tunc cogi ab ipso prælato, vel Papa. Quidam dicunt, q etiā ab illo compelli possunt auctoritate. d. c. si. dist. 65. & sic quandoque par in parē habet imperiū. fac 2. q. 6. ca. placuit 2. & 6 q 4 cap. 2. Par in parē aliquā do habet imperiū.

f ¶ Episcopos.] Sed quis dabit his expēsas? R. Ecclesia, q̃ vacat. argu. 4. q. 3. c. uenturis & 10. qō. 3. cap. cauendum. & 12. quæst 2. cap charitatem. Quod si sit tenuis tunc comedent de suo. cap cum ab omni. de vit. & hon cleric.

g ¶ Ordinet.] Quid si superstes hoc facere negligat? Tūc prouidendū erit iuxta tenorē cap fin. dist. 65.

Io. Bapt. Quod si.] CASVS. Archiepiscopus sciens proprio iure ad se pertinere Consecrationem suorum suffraganeorum ob impedimētū uolebat eā alteri demandare, & in defectum suffraganeorum uolebat Episcopos vicinæ prouinciæ uocare ad consecran. quendam suū suffraganeum, unde quęsitū fuit quid iuris per cap aqua. de consacrat. negatiue erat respondendum. Sol. tamen ut hic legimus, quia cū ista delegatio, & uocatio fiat de Episcopis, est legitima, cū sint eiusd. ordinis, & differūt inter se tantum ratione diœcesis quā quisque habet assignatam, & ideo nō obstat obiectio. Not. primo actum consecrandi posse delegari ijs q̃ sunt eiusd. Ordinis d. cap aqua & ibi docto Not. 2. Episcopos conuenire inter se in ijs quæ sunt Ordinis § penult. supra de Episcopis.

tanus, uel infirmitate, vel alia iusta causa [a], ita prępediatur, vt suorū suffraganeorū aliquē consecrare nō valeat, alicui coepiscoporum vices suas demandare [b] poterit, a quo consecrandus munus consecrationis recipere tenebitur [c].

Deficientibus Episcopis eõ prouincialib⁹ aduocādi sunt Episcopi vicina prouincia.

Illud quæsitum est: Si in prouinciā, in qua olim plures Episcopi fuerint, vnum tātum remanere contigerit, quid fieri debeat, cū & solus ordinare non possit, & nullos, quos conuocet habeat prouinciales? De hoc in Sardicensi Cōcilio statutum legitur: vt superstes Episcopus [d] cōuocet [e] Episcopos vicinæ prouinciæ, & cū eis comprouinciales sibimet Episcopos [f] ordinet [g].

Quomodo sit explicanda consecratio. h. d.

Congregatis igitur hora Dominicæ lucis tertia [h] Episcopis,

a ¶ Iusta causa.] Videtur ergo, q nisi sit aliquod iustum impedimentum, ex sola uoluntate & arbitrio non possit Archiepiscopus committere hanc consecrationem. Contra tamen tenet Host. in c. quod sedem. de offic. ordi. unde hic sumitur: & eius opin. communiter tenetur, ut per Abb d. loco, & quod hic & in d. cap. quod sedem dicitur de impedimento, habet locum de honestate.

b ¶ Demandare.] Not. ergo, q Archiepiscopus demandat ea, quæ sunt ordinis: & sic committit ea, quæ sunt meri imperij: cum exerceatur in consecrādo iurisdictio ex officio nobili ad publicam utilitatem: ut habetur in c. quod sedem. de offic. ordin. & in cap ex qua. de consecr. eccles. vel alt. & in ca. suffraganeis. de electio. quod intelligeut infra de consecr. & repar. Eccles. vel alta §. confici.

c ¶ Tenebitur.] Vt cap pastoralis. de offi. ordi. tenetus etiam intra duos menses visitare Archiepiscopum, nisi sit impeditus, quo casu debet etiā impedimentū significare per litteras. c. si quis in Metropolitana. dist. 65. & not. in c. quod sedē de offi ord. Sed, an quemadmodū consecrandus suffraganeus tenetur recipere munus consecrationis ab eo, cui hoc est demandatum ita & officium consecrandi is, cui est actus consecrandi demandatus? Resp. q si est suffraganeus hoc onus detractare non pōt: secus si sit non subditus, ut per Abb. in d. c. q sedem.

Vniuersi d ¶ Superstes episcopus.] Arg. q vniuersitas in uno

Io. Bapt. Congregatis.] CASVS. Archiepiscopi, & Episcopi Consecrando quendam Episcopum uolebāt illam iuris solemnitatem obseruare, quæ hic habetur, unde fuit dubitatū an possent, negatiue enim uidebatur respondendum, quia cum potestas ordinis immediate sit a Christo, qui omnia sacramenta instituit, ut de fide habemos, non debet aliquid addi. Sol. vt hic dicitur, quia ratione congruentiæ erat omnino necessarium, unde non obstat obiectio propter illam cōgruentiam, cuius gratia Ecclesia & circa sacramēta potest aliquid statuere. clem. 1. de baptism. cum simil. Not. argumētum quod fidelitatis iuramentū sit præstādu ab omni eo, qui ad aliquod officiū promoueatur ca. ego N. de iureiu.

h ¶ Tertia.] Multiplex est rō de hora tertia, q̃a tūc dēt missa publice celebrari. de cōse. dist 1 c. nocte. sine qua nec Ecclesia pōt cōsecrari. c. oēs. de cōsec. dist. 1. Item quia Spiritus Sanctus in igneis linguis hora tertia dicitur descēdisse super Apostolos. c. nocte. in quorū locum succedunt Episcopi. c. in nouo. dist. 21. Itē quia illa hora Dñs est crucifixus, ut ibidem dicitur, Et illa hora Apostoli cōsecrauerūt Paulū & Barnabam: ut not. in c. ordinationes. 1. dist. 75. An autem hora, uel missæ celebratio sit de substantia consecrationis, vel collationis ordinum, not. in d. cap. ordinationes, & in ca. quod sicut. §. 1. de ele.

a ¶Scrutinio.] Vt ea quod Episcopus. dist. 24. & ca. ordinationes. dist. 75.
b ¶Codicem.] Sed an hæc libri supra caput tentio sit de substantia actus? Respond. communiter tenetur quod non. ut not. in c. Episcopus dist. 23.

quoad primum CASVS non figuratur. Not. tamen pallium significare plen. ordinem Pontificalis offic. j sub illa ratione, quod sine eo potestas ordinis exercere nequeat. & sic in ca. nisi, & ca. ad honorem. eod. inter se conciliant.

& Scrutinio[a] cũ precibus celebrato, dio supra caput ordinandi, Euangelij codicem tenentes[c], manus imponant, & uno super eodem benedictionem fundente ceteri, qui adsunt manibus suis caput eius tãgant; atque illud vni cum manibus, sacro chrisma delinient[d]. Quo demum peracto Ecclesiæ Romanæ, atque eius Pontificibus fidelitas[e] secundum formam Gregoriani rescripti[f] iuranda erit.

c ¶Tenentes.] Sed quæritur: An quilibet horum ordinet Episcopum? Potest dici, quòd nullus horum ordinat, sed quilibet consecrat. Consecrare enim est cum alio sacrare. 24. quæst. 1. cap. pudenda. sicut plures ferunt trabem, ita quòd nullus p se. l. ita uulneratus. §. 1. ff ad leg. Aquil. arg. contra in l. uulgaris. ff. de fur.
d ¶Deliniant.] Vt in cap. vn. de sacra unctio.
e ¶Fidelitas.] Sed an fidelitas, & homagium sint idẽ? Respond. non, & differunt prout ponitur per Abb. in cap. ea diligẽti. de simo.
f ¶Rescript.] cap. ego. de iureiur. c. significasti, de elect. & de forma, qua inferiores iurant Episcopo per Abb. in cap. tua nos. de iureiur.

g ¶Hoc amplius, &c.] Q. d. nedum cõsecrandus est Metropolitanus, verũ hoc amplius, &c.
h ¶Metropolitanum.] Metropolitanum, ideo dicit & non archiepiscopum: quia ante pallij receptionem nõ debet appellari archiepiscupus. Abb. in cap. suffraganeis. in 3. not. de elect. & in cap nisi eo. Sed Abb. bene potest appellari Abbas ante benedictionem: Abb. in cap. inter. 2. de re iud.
i ¶Petitionẽ.] Sed a quo petet? Resp. a patriarchis, uel a Summo Pontifice, secundum distinctionem Abba. & Bat. in Rub. eod.
K ¶Differat.] Vltra tres menses deputatos, etiam consecrationi. c quoniam. dist. 100. & per Abb. in cap. ad honorem. eod.
l ¶Consecrationem.] Multa sunt præterea, quæ non potest Metropolitanus sine pallio exercere: ut conuocare Concilium, conficere chrisma, & alia, & in cap.

DE RECEPTIONE ET *auctoritate Pallij.*

TIT. XI.

Pallium { Quo tempore recipiatur. / Quomodo impediatur.

Pallij receptio non est differenda, & quid sit palliũ.

HOc amplius[g] Metropolitanum[h] prospicere oportet, vt pallij petitionem[i], & receptionem non differat[k]. Cum sibi sine pallio Episcoporum consecrationem[l] minime permissam scire debeat. Est autẽ pallium, Metropolitanorum[m] insigne ornamentum[n]

DE RECEPTIONE & auctoritate Pallij.

Io. Bapt. Cum Archiepiscopus sit maior Episcopo, ca. 1 dist. 21. & habetur sup. de Episcopis §. Archiepiscopi: ideo maior quoque solemnitas requiritur in eius persona, & propterea post tit. præceden. proponitur iste, qui diuiditur in 2. part. in prima explicatur materia proposita, in secunda adnot. continuatio: secunda ibi, hæc de creandis.

ANTO. TIMO Nota quòd dicit Abbas in rub. eod. quod nomen istud Pallium debet scribi per e non per i. & ponit differentiã inter hæc duo nomina; nam palium, inquit, est honestatis, palleum est dignitatis.

Io. Bapt. HOc amplius.] Hæc pars diuiditur in 3. particul. in prima habetur quid sit pallium: in secunda quomodo sit cõcedendum. in tertia quando sit utendum: secunda ibi, cuius: tertia ibi, sed eo:

quod sicut § super eo. in fin de elect. Poterit tamẽ Metropolitanos talem consecrationem demandare: ut supra tit. prox. §. quòd si Metropolitanus.

m ¶Metropolitanorum.] Sed cur non dicit generaliter episcoporum, cum episcopi utantur pallio? cap. cum in iuuentute. de præsumpt. & ponant etiam de episcopis. Host. in sum. eod. & Abb. in rub. Respon. de iur. com. episcopis pallium non competit, sed ex priuilegio tantum: ut per Abb. in rubr. eod.

n ¶Ornamentum.] De cuius forma per Abb. & alios in rubr. eod.

ANT. TIM. Forma autem Pallei, vt describitur ex Ioan. And. est quædam albi, seu pallidi coloris rotunda, seu circularis, seu quæ clauditur

ad mo-

ad modum circuli, uel coloris, ex parte posteriori licet color ita extēdatur circa collum seu palleum circa brachia, quod habet quatuor cruces nigras: quarum prima est ante pectus, secunda super brachio sinistro, tertia retro, quarta super brachio dextro: & significat mortificationē uitiorum, quæ debet esse in prælato, seu quatuor affectiones. vide latius per Abb. ibi.

lebat uti pallio indifferenter quouis loco ac tempore, imo etiam aliis commodare, idque putabat licitum per ca. penult. eod. in uer. ubique. & argumento potestatis delegandi quæ sunt Ordinis ca. aquā de consecra. Sol. ut hic dicitur, quia pallium datur ratione loci, & personæ, per locum intellige prouinciam & potestatem delegandi, declaratur no. in d. c. aqua, & ideo non obstant obiecta, ut apparet. Not. priuilegium alicui concessum contemplatione quoque alterius non posse exerceri in præiudicium illius. argumento c. si diligenti de foro compet.

quod de corpore [a] Beati Petri sumitur, Pastoralis officij plenitudinem [b] designans.

Volens aliquid palliando obijcere, debet iurare de calumnia, & intra duos menses obiecta probare: alioquin tenetur ad pœnam talionis. h. d.

Cuius receptio, ut citius explicetur, nouissime [c] constitutum est, ne per cuiusuis criminis obiectionē forte palliando faciendam differri possit: nisi obiicientes corporali iuramento præstito firment se, nec agere quidquam callide, ac de obiectis promptam fidē, hoc est intra bimestris temporis spatium [d] afferant ad talionis: uel extraordinariam pœnam se Præsidis obligantes arbitrio, si obiecta minime probauerint. Quod si contradictores ista facere renuerint, eorum obiectionibus nequaquam obstātibus, ad ipsius traditionem pallij procedēdū erit.

Metropolitanus solum in sua prouincia & certis diebus pallio utitur. & pallium personam sequitur & ideo commodari non potest. h. d.

Sed eo nec semper, nec ubique Metropolitanus uti poterit (id enim soli Romano Pontifici [e] dum missarum celebrat sollēnia permittitur) uerum in sua tantū prouincia [f], ac certis dumtaxat diebus [g] Et cum personam [h] palliū nō transeat, nec alteri cōmodari [i] poterit: & cū eo quisque sepeliendus [k] erit.

Pleraque dicta de creatione Episcoporum habent locum etiam in alijs Prælatis. h. d.

Hæc de creādis Episcopis dixisse sufficiat: nunc de illorū vita [l], ac qualis eorum debeat esse conuersatio, pleraque & de ceteris sacerdotibus intellecturi paucis expediamus.

a ¶ Corpore.] Id est, de altari, ubi est situm corpus Beati Petri. c. significasti. ubi not. de elect.

b ¶ Plenitudinē.] Ut dicitur & not. in cap. nisi & in ca. ad honorem eod.

ANT. TIMO. Forma traditionis pallii ea est: Tradimus tibi pallium, ut eo intra Ecclesiam tuam utaris. c. 1. de aut. pal.

Io. Bapt. Cuius.] CASVS. Quidam Archiepiscopus cū esset etiā cōsecratus, petebat pallium, & nolebat aliter examinari, nec alicui exceptioni respondere, illa motus ratione, quod cum in quolibet actu suæ promotionis sit iudicatus idoneus, superfluū modo uidebatur, ipsum ad aliud examen teneri. Sol. ut hic habet, quia nullus actus & præsertim huiusmodi debet temere celebrari, & ideo nec etiā Obiectio cōcludit aliquid. Unde not. aliquando examen esse in aliquo actu necessariū non simpliciter, sed accidētaliter, nēpe si quis aliquid in contrarium uelit opponere. argumēto toto tit. de exception. in utroq. iure.

c ¶ Nouissime.] Ut in extrauagan. Ioan. 22. de aut. & usu pallij. quæ incipit, malitijs.

d ¶ Spatium.] Nota quòd id, quod fit intra duos menses, uidetur fieri in continenti.

Io. Bapt. Sed eo.] CASVS. Quidam archiepiscopus uolebat uti pallio indifferenter...

e ¶ Romano Pontifici] c. ad honorē. eo.

f ¶ Prouincia.] c. ex tuarum. eod. nisi aliter ex priuilegio sit tibi concessum: licet consuetudo etiam generalis id non posset inducere, habetur in d. c. ex tuarum.

g ¶ Diebus.] ca. pen. & cap. fin. eod.

h ¶ Personam.] ca. ad hoc eod.

i ¶ Commodari.] Intellige pro utendo, non pro uidendo: puta, ut sartor possit uidere, ut aliud faciat secūdū Io. And & Abba. in c. ad hoc eod.

K ¶ Sepeliendus.] Sed quid si Archiepiscopus fuit translatus ad alium Archiepiscopatū; etenim tunc nouum palliū habere debet, ut habetur in c. bonæ. 2. de postul. præla. quid fiet tempore mortis? Quidam, quod primum debet remanere apud primam Ecclesiam, ut not. in d. cap. bonæ. Alii, quod debet cū ambobus sepeliri: & tenetur com. ut per Doct. in c. ad hoc. eod.

l ¶ Vita.] Est hic ordo naturalis. Primo enim fuit dictum; Qualiter nascuntur, uel producontur in esse. Secūdo; quales sint uel esse debeant iam in esse deducti.

se dedocti. Tertio; qualiter esse desinant, ut infra de translat. eum situ. sequen. & facit. §. fin. infra de corepiscoporum usu sublata.

DE VITA, ET HONESTATE Prælatorum.

vt aliqui intelligunt rubricam de uita & honestate clericorum, & male.

c ¶ Prælatorum.] Prælati verbum accipitur large & stricte, large comprehendit etiam simplicē curatom, c. tua. de cler. ægrot. stricte solum eum, qui habet cōtentiosam iurisdictionē Abb. in c. ʃa de iudic. in c. de multa. de pb. in ca. requisisti. de testamen. in ca. nihil. de electio. in c. cum ab ecclesiarū. de offic. ordin. in c. fin de pœnit. & remis. & in d. ca. tua. Et an coadiutor possit appellari prælatus. Abb. in c. de rectoribus. de cle. ægro uel debil.

Prælati verbum.

DE VITA[a] ET HONESTATE[b] Prælatorum[c].

TIT. XII.

Prælati mores:
- Sine crimine,
- Non conuersans cum malis,
- Corrigens seuere cum lenitate,
- Non tolerans malos,
- Orationi vacans,
- Hospitalis,
- Sobrius,
- Non lucri cupidus,
- Pudicus,
- Habitu decenti,
- Omni genere uirtutum ornatus.

Io. Bapt. Cōtinuatur.] Hæc materia p §. fi. supra tit. proximo, uel dicas secundo quod postquam autor explicauit ingressum prælatorū ad dignitatem Ecclesiast. opus erat tractare de eorundem progressu, propterea proponitur, nunc iste tit. qui diuiditur, in duas partes, in prima habetur in communi qualis debeat esse uita prælati. in secunda particularia quędam adnot. eius uirtutes: secunda ibi, ab improborum.

Qui præcellit dignitate debet & innocentia præcellere. h. d.

DEbet[d] igitur Episcop' esse sine crimine[e], & cunctum populum, cui pręest, cōuersatione, & innocētia præcellere. Qualis enim erit ædificatio discipuli, si se magistro intelligat esse præstātiorem[f]? Nam Episcopus instruere, & admonere omnes

Io. Bapt. DEbet igitur.] CASVS. Quidā Episcopus in eius regimine ac uita diuersis peccatis erat notatus, & ideo erat reprehensibil. unde fuit quęsitū quid iuris: cum enim cō tra naturam peccatis hominem sine peccato uiuere. ca. nunum oratū dist. 25 uidebatur propterea in dignitate sustinendus. Sol tñ ut hic legimus per rationem in tex. assignatam. Non obstat obiectio, quia aliud est peccatū, & aliud crimen, in d c. habetur, & in ca c. dist. 81. Not. primo tenere argumentum a superioribus prælatis ad inferiores quando militat eadem ratio: Not. 2. superiores debere subditos docere, & non ab eis doceri iuxta ca. ult, & penul distin 36 Not. 3. Præcipuū docendi modum esse innocentiam & bonitatem di- tæ ca. nemo distin 81.

Vita tripliciter consideratur.

a VITA.] tripliciter consideratur uita, alia enim est uita naturæ, alia disciplinæ, alia gratiæ. Naturæ uita est animæ & corporis coniunctio. & secundum hunc modum intelligitur quod dicitur a Philosopho, q uiuere uiuentibus est esse: & hæc perdurat mediante cibo & potu. l. de his. ff. de transact. Inde fit, ut quæ sunt ad uitam necessaria, interdum contineantur uerbo uitæ: ut cum testator reliquit dilectæ personæ uitam in domo sua: de quo in l. uerbo victus. ff. de uerb. signi fi. Et de hac intelligitur illud, quod præsumitur durare usque ad centum annos. l. an ususfructus. ff. quib. mod. usus fru. amit. in l. si vsusfruct. municipibus. ff. de vsufru. leg. & in l. fin. C. de sacrosanct. eccl. l. præponebatur. ff. de iud. Vita disciplinæ, est modus & ordo quidam, secundum quem quis uiuere debet; & secūdum hoc dicimus, aliam esse uitam clericorum, aliam laicorum. 12. quæst. 1. cap. duo, & hominem esse uitæ irreprehensibilis. Aliam uitam actiuam: Aliam contemplatiuam. cap. nisi. de renunc. c. licet. de reg. Vita gratiæ dicitur, cum quis moritur uitiis, & uiuit Deo per opera bona. Hinc illud: Qui credit in me vitam habet. Et hanc perfecte non possumus habere in hoc sæculo. cap. maiores. de baptismo. sed de qua intelligitur in tit. nostro? Respon. de uita disciplinę.

b ¶ Honestate.] Intellige de honestate morū, nō de modo diuitiarum, vel quantitate facultatum,

Verbum debere.

d DEBET] Necessitatem importat hoc verbum, vt & alias. ut per Abb in cap. intelleximus. de iudic. aliquando decentiam. ca. 1. de despons. impub. vbi Abb Vide per eundem Abb. in cap. 1. de dol. & cont. & in c. si vir. de adul.

e ¶ Sine crimine.] Bene dicit, sine crimine, & non sine peccato: nam crimen est peccatū grauius. dist. 81. in prin. & c apostolus. Alias si episcopus deberet esse sine peccato, nullus posset in episcopū ordinari d. c. apostolus fa de pęnit. dist. 2 c. si enim. & de pœnit. dist. 3. c. penult.

ANT. TIM. Iuxta doctrinam D. Pau. 1. ad Timo 3. irreprehensibilem exponit ibi Haymo, idest sine crimine, & capitali peccato.

f ¶ Præstantiorem] Sic cap. quis dubitet. distin. 96. & c. qualiter. 8 q. 1. & ca. statuimus. & cap. quid pro-

debet. Nemo autem recte monitoris personam suscipit, nisi qui moribus[a] suis aliorum errata condénat. Quod non solum de Episcopo; sed etiã de omnibus, qui domui Dei deseruiunt, intelligi oportet. Quia vehementer Ecclesiam Dei destruit, meliores[b] laicos esse, quam clericos: quæque in alijs membris Ecclesiæ vacant a culpa, sæpe in sacerdotibus habentur illicita[c].

Episcopus cauere debet ab improborum commertio, & in corrigendo non minus charitatem, quàm potestatem exercere debet. h. d.

Ab improborum quoque commertijs abstinebit. Malorum enim consortia bonos corrumpunt[d]. Habebit igitur secum honesti testimonii clericos, qui possint irreprehensibiles inueniri: & si quando illos, sine etiam laicos inter se dissidere contigerit, ad pacẽ magis, quam ad iudicium cõpellat, inque illis corrigendis plus agat beneuolentia, quam seueritas, plus charitas quam potestas. neq; dominari magis, quã consulere subditis cupiat[e]; ne quod prouisum est ad cõcordiã[f], tẽdat ad dissidium[g].

Prælatus in corrigendo debet miscere seueritatem lenitati. h. d.

Cũ lenitate tamẽ es-

Magistri quales. proderit. dist 61. Magistri. n. moribus, & scientis, & facundia debent alios præcedere. l. magistros. C. de profes. & magist. lib. 10. Et erit talis magister cuius comparatione discipuli paleę dicantur. 21. dist. c criminis. Vñ quidã discipuli in hoc decepti

Discipuli nimiũ festinãt. nimis festinant ad cathedrã: & dũ delectãtur in locu gloriæ, fiunt alijs auctores ruinæ: vt 48. dist. c. quoniã Cum magister faciat cathedram, nõ cathedra magistrum. c. fin. dist. 40.

ANT. TIMO. Hinc S. Gregor. in Epistola ad Hermanum Episcopũ Metens. Quis dubitet sacerdotes Christi Regum, & Principum, omniumque fidelium patres, & magistros censeri. Vos enim inquit Christus Matth 5. estis sal terræ, & ibidem, Vos estis lux mundi. Et in Pastora. lib. 2. c 1. Tantũ debet actionẽ subditorũ actio trãscẽdere rectoris, quantum distare solet a grege vita pastoris.

a ¶Moribus suis.] Vt cap. nemo dist. 81. Vnde bene Claudianus ad Honor.

tunc obseruantior æqui
Fit populus, nec ferre vetat, cũ viderit ipsum
Auctorẽ parere sibi. Cõponitur orbis
Regis ad exemplum: nec sic inflectere sensus
Humanos præcepta valent, vt vita Regentis.

Statutum autem, cui conditores non parent, præsumitur iniquum: ut per Abb. in c. omnes. de const.

ANT. TIM. Vide B. Augu. de falsa & uera pœnit. cap. 20. Iudicans enim alios, qui est iudicandus, condemnat seipsum, cap. qui uult confiteri de pœni. distin. 6 Qui enim, inquit Isid. lib. offic. aliũ de peccatis arguit, ipse a peccato debet esse alienus. vide Raba. lib. 3 de insti. cler. cap. 1.

b ¶Meliores] Id est, clericos esse deteriores, quàm sint laici. sufficit enim clerico, si est bonus, ita not. in cap. qualis. 8. quæst. 1. in fin.

Prælati male uiuentes. c ¶Illicita.] Concor. cap. omnium. dist. 32. & prælati male uiuendo dicuntur ecclesiam polluere. quod quomodo procedat, vide per Abb. in cap. uetitatis. de do. & contu. Item mala uita prælati inducit præsumptionem contra totã ecclesiam, quę illã tolerat. Abb in c. per inquisitionem de elect.

ANT. TIM. Vide quæ recte admonet Conc. Auernense, loquens Episcopis, & presbyteris, circa consuetudines & conuersationes. c. 2.

Io. Bapt. Ab improborum.] Hæc pars diuiditur in duas partes, in prima habetur qualiter prælatus procedere debeat in delictis puniendis: in secunda quib[us] præcipue uirtutibus debeat esse ornatus: secunda ibi, in primis autẽ. quo ad primã CASVS ita signatur. Quidam Episcopi in corrigẽdis & puniendis delinquentibus opposito modo procedebant, siquidem unus eorum secundum iustitiam tantum procedebat per tex. in ca 1. dist. 4. alter uero delicta tolerabat per dictum sacræ scripturę, quod Deus nõ uult mortem peccatoris. Vnde fuit quæsitum quid iuris. Solu. ut hic dicitur, quia prælatus non tantũ iudex; sed etiam pastor dicitur esse iuxta tex. in §. 1. infra cõmunia tam maiorum, qua ratione considerata nec etiam obiecta uidẽtur obstare. Not. delicta non esse toleranda, nec etiam rigorose punienda. ea. disciplina. dist. 45. hinc intelligimus cur in pœnis benigna est interpretatio faciẽda iuxta. c. in pœnis de reg. iur. in 6. l. pen. ff. de pœnis.

Præsumitur cõtra tenentẽ familiã inhonestam. d ¶Corrumpunt.] 2 6 quæst. 1 c sæpe. Vnde præsumitur contra prælatum, detinentem inhonestos familiares: ut per Abb in cap. nulli. de accusat.

ANT. TIM. Consonat illud Eccl 3. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & Prouer. 13. & Psal. 17. Cum sancto sanctus eris, uide D. Ambros. lib. 1. offic. cap 43. tom. 1. vnde illud: Morbida facta pecus totum corrumpit ouile.

e ¶Cupiat.] Cap. licet. dist. 45.

ANTO. TIMO. Iuxta præceptum Apostoli ad Gal. 6. Instruite in spiritu lenitatis. lege B. Aug. de fid & oper. c. 3 tom 4.

f ¶Concordiam] Scilicet, ut unus præsit aliis, ne schisma fiat: ut cap legimus. dist. 93 & cap ad hoc. dist. 59. & infra de sacerdo. in infer. grat. const. §. presbyt.

g ¶Dissidium] Quod esse non debet, arg. l. quod

ueritas miscenda est. Nã misericordiæ multum demitur, si seueritate omnino sit destituta: ideoque Rectoribus inesse debet iuste consulens misericordia, & pie sæuiẽs disciplina; ut nec in disciplinæ [a] rigore benignitatem mansuetudinis: nec rursus in mansuetudine districtionem deserant disciplinæ; quodq; seuerius castigare necesse est [b], non sæuiẽtis [c] plectatur animo, sed medentis [d].

fanore C.de ll Simile est de eccle. ædifi. cap. 2. & eatr.de appell.c.reprehensibilis.

a ¶Disciplinæ.] Nota quòd æquitas, & mansuetudo miscẽda sunt rigori:& quod iudex sequi debet quandam mediocritatem, quam poetæ appellant auream:fac. cap ex parte ext de censi. & l.si seruus. ff de pigno. actiu & l. nec sup na. ff de iur.& fact. igno. & l.continuus.§.cum ita.ff. de uerb. obl. & cap. 1. de offic. custod arg. contra lo l. Nesennius ff. de neg. gestis. & in l.placuit.C de iud. & in cap. fin. de transactio.

ANT. TIMO. Lege B. Greg Home.9 super Ezech. tom. 2. & D. Ros. de uit. contempl. cap 20.& cap. disciplina d.45.

b Necesse est] Vt puta, cum multis grassantibus exemplo opus est l. aut facta. in fin ff. de pœn.

c ¶Sæuiẽtis.]Quia hoc propterea agitur, ut hominum vita corrigatur. ca. importuna.de pœn.dist j. & cap. quia diuinitatis. d.dist.& 24.quæst.3.cap cum sancti.

ANT. TIMO. Hoc pulchre Conc. Trid.-sess. 13.cap.1.de reform. iuxta præceptum Apostoli, 2. ad Tim 4. Argue, obsecra, increpa cum omni patientia & doctrina.

d ¶Medentis.] Cap. prodest. 23. quæst.5.& fac.authen. de manda.princ.§ non permittas. cap. odio. dist 86.

e ¶Agentes.]Et perseuerantes peruerse agere:alioqui propter unicum delictum non debet quis sæuire in uirtuosum, nec desistere ab amando illum. ç nisi.ubi Abb.de offic.legat.fac.l.3. de episco. audi.& l.quamuis.ff de in ius uocan.

f ¶Facientis.]Cap. inferiorum. & cap. facientis. distinct.86 Et intellige hoc post monitionem: ut 27 quæst. 1. cap. si custos Nam sl.às esse eadem pœna negligentiæ, & cooperationis. quòd esse nõ debet.c.numquid.1.q. 1. cum lenius sit delinquere in omittendo, quàm in committendo. Et facit hoc ad q.vtrum incurrat excommunicationem is, qui potest iuuare clericum, ne uerberetur, & hoc facere omitit De quo not.in cap. quanto. de sent. excommunicat. Generaliter autem utrum faciens & consentiens pari pœna puniantur, traditur latè per Abb. & Doctor.in cap. 1. de offic. delegat. Vide etiam quæ not.in cap. quia alios. de hæretic Sed an minor pars uniuersitatis tacens puniri possit ex facto maioris partis? Respon. vt per Abb. in cap.gratum.de postu. prælat.

Faciens & cõsentiens.

Prælatus non debet tolerare peruersos.h.d.

Præterea cauendũ est, ne peruerse agentes [e] conniuendo toleret. Culpam enim facientis [f] habet, qui, qđ potest, negligit emendare:& error, cui non resistitur [g], approbatur.

Episcopus orationi.& prædicationi debet insistere.h.d.

In primis autẽ orationi, & pdicationi insistat. Nam præconis [h] officium suscipit quisquis ad sacerdotiũ [i]

g ¶Resistitur.]Scilicet, cum possit resistere ex officio, secundum quosdam: arg. ca. ita plane. 11 quæst. 4. cap. tam sacerdotes. Et facit hoc, quòd non solũ mihi liceat socium meum in uia defendere ab iniuria illata, sed quòd tenear; cum alioqui non sint extitutus scrupulo societatis occultæ. de quo per Abb & alios in c. cum non ab homine. de iudic. & coocord.cap error. dist.83.

Tenetur defendere socium in uia.

Io. Bapt.

In primis autem CASVS in hac parte ita figuratur. Quidam Episcopus cum esset iuris cons orationi & prædicationi non dabat operam, & iudicans bona Eccles. non sufficere sibi secundum congruentiam sui status, hospitalitatem nõ exercebat: imò negocijs secularib9 se immiscebat, & cum uarios ministros haberet, nec sobrietatem, nec pudicitiam, nec habitus decorem obseruabat, dicebat enim ultra rationes assignatas ad omnia ista nõ teneri, quia prouisio fuit facta personæ de ecclesia, & non ecõtra: & ideo fuit de hoc dubitatum. Sol. vt in hac parte legimus, quia ut diximus supra in princ. huius tit. proprium est prælati docere omnia uirtutum genera, quod facto, & uerbo contingit ut ibi adnot. unde hac ratione sua dente, non obstant obiecta. Not. inde argumentum statum prælatorum non tantum esse perfectionis, sed maximæ perfectionis, & ideo est dignior.

h ¶Præconis.] Fac. c. baptismus. de consecr. dist. 4 & cap. si rector. distin 43.

ANTO. TIMO. Hinc Episcopus, uel presbyter angelus appellatur, qui vitam æternam prædicando annuntiat, Aug. super Apoc.tom 9. iuxta præceptum domini Isa. 58. clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam & 2. ad Tim 4. Prædica verbum, &c. Est enim hoc proprium Episcoporum munus. vnde Apost 1. Cor 4. Non misit me dominus baptizare, sed euangelizare, & Ioan 21. uide Conc. Tolet canon. 2. Constantinopolitanum 6. canon. 19. & Trident. Sess 5. cap. 2. & sess. 8. quæ est 24 ca. 4. de reform. Quomodo autem hoc præclarissimum munus exercendum sit, lege apud Conc. Colonien de dissemminatione verb. lib. 4. cap. 15. 8. & 10. Copiose qui cupit hanc rem consultat Rab libr. 3. de Instit. cleric. cap. 17. & D. Gregor. in Pastor. & Hom. 2 super Ezechiele, tom 2.

i ¶Ad sacerdotium.]Hoc non est indistinctè uerũ

nisi

nisi habitu:nam actu uemo etiam sacerdos, habet officium prædicandi, nisi qui haber curam vel populum:puta episcopus, vt hic, & rector parochialis ecclesiæ. Prædicatio enim est officium curæ: vt not. in Clem j. de regular. facit tex. in Cle. dudum. de sepult. vbi Cardin.

Prædicatio officiũ curę.

& per Abb in c.inter cetera. de offic. ord Fratres autem mendicantes potestatem prædicandi habent ex priuilegio Papæ, aliàs si ipsi, vel qui dicũtur prædicatores prædicarent sine licentia Papæ, vel diœcesani, inciderent in excõicationem, c. excõmunicam*. §. qa nonnulli. de hære. Nec n. debet quis in alieno prædicare, nisi inuitatus. vel licẽtia obtẽta. Car in d. Cle. dudum. Sed an Archiep. debear petere huiusmodi licẽtiã in diœcesibus suffraganeorũ? Respo. debet secundũ

Non dẽt quis prędicare in alieno sine licentia.

accedit. Hinc est, qđ super pastores [a] primos in linguarum specie Spiritus sãctus insedit. Populum itaq. prędicãdo doceat:sed illa doceat, quæ a Deo ipse didicerit, nõ quæ illi caro vel humanus sensus [b] suaserit: Ea pp sacris libris iugiter insistere illum oportet: nec enim sufficit Prælatis bona cõuersatio, nisi addatur scientia doctrinæ [c].

Car. in d. Cle. dudũ. §. ab olim. nisi forte cum visitat. argu. cap. 1. de cens. in 6. & 10. quæst. 1. cap. placuit. & cap. Episcopum. Ergo quod hic dicit sacerdotium, probat quod laicis non licet exercere officium prædicandi, & fac. cap. sicut. de hæretic. nisi forte esset vir sanctę & vitę & doctrinę, cui hoc ab habente potestatem committeretur, secundum quosdam in d c. inter cetera. Item & multo magis dicimus de mulieribus, quamuis religiosis. c mulier dist. 23. Abbatissis nõ liceret hoc in secreto inter suas moniales secundum Card. in Clem. 1. de relig. domi. Et de materia in c qđ Dei timorem. de sta. monach. in c. cũ ex iniuncto. de hæret. & in c. quam sit. de iud. & in locis superalleg.

Laicis nõ licet prædicare.

a ¶ Pastores primos.] i. Apostolos. c. si rector. d 43.

b ¶ Sensus.] Cap. si dist. 30.

ANT. TIM Iuxta illud Ezech 3. Audias verbum ex ore, & annuntiabis eis, inquit dominus.

c ¶ Doctrinæ] c. qui ecclesiasticis. distin. 36. iac. c. sicut. & cap si iusta. dist. 38.

ANTO. TIM. Quibus præcepit dominus Iosue 1. Nõ recedat volumen legis huius ab ore tuo. Et expresse Leui. x. id quod admonet D. Hie. ad Rustic. monac. habetur c si clericatus. 16 q 1.

d ¶ Vtranque.] Scilicet bonam conuersationem & doctrinam concord. cap fratrem. dist. 86.

e ¶ Necessitatem.] Fac. hoc verbum ad ea, quæ ponit S. Thom. in 2. secundæ. q. 32 ar. 5. & per Alb. in in c. si vero. versi sed si volumus. de iurein. & per Card. in cap. non satis dist. 86. & per Feli. in c. 1. dis. 1. in c. 1 de offi. ordi. vbi quærentes an eleemosyna sit de præcepto, dicunt duo esse consideranda. Vnũ ex parte dantis; scilicet vt eroget quod ei superest. superesse autem dicitur, non solum respectu dantis: sed etiam eorum, quorum cura sibi incumbit:

Eleemosyna an de præcepto.

prius enim tenetur quia suis subuenire, postea alijs. Aliud ex parte recipientis; videlicet qđ is sit in necessitate positus, & tanta qđ aliter sibi nõ possit prouideri, vt hic, & tunc eleemosyna dicitur esse de præcepto: aliàs est de consilio.

Episcopus hospitalis esse debet & liberalis. h. d.

Sed nec vtranque [d] sibi sufficere credat: nã largam quoque manũ habere debet, & necessitatem [e] patientibus [f] subuenire, alienã inopiam suam credens.

Episcopus non debet abuti rebus suis. h. d.

Res suas inter histriones, [g] venatores [h], aut aucupes minime dispenset pauperes potius in hospitio reci

ANTO. TIM. Iuxta illud Christi. Luc. 12. Quis putas est fidelis seruus & prudens, quẽ cõstituit dominus super familiã suã; vt det illis cibum in tempore opportuno. vnde D. Hier. ad Nep. Gloria Episcopi est pauperũ inopiæ prouidere; ignominia sacerdotis est proprijs studere diuitijs Et D. Ambro. de offi. Aurum, inquit, habet Ecclesia non vt seruet, sed vt eroget, & subueniat in necessitatibus, habet. 12. q. 2. c. aurũ. idẽ pulchre monet D. Prosper lib. 2. de vita contempl. c. 2. & Conc. Aurel can. 8. & demum Iodocus Clitoueus lib. de vit. & mor. cler. c. 25. exemplo D. Nicolai & Martini hoc idem pluribus confirmat.

f ¶ Patientibus.] Vt viduis, pupillis, & omnibus oppressis. dist. 77 per totum. Magis tamen religiosis succurret, quàm laicis; vt 16. q. 1. & magis coniunctis quam extraneis, vt in c. 1. de cohab. mul & cle. vbi nota etiã natis ex damnato coitu, vt per Abb. in d c. 1. super glo. pen vbi tenet hoc in filijs sacerdotis, natis post susceptum sacerdotium.

g ¶ Histriones.] Quod vitium est immane. c donare. dist. 86. Sunt enim histriones infames, l 2. ff. de his, qui not. infam. & 4. q. 1. c. 1. Nec promoueri ad ordines possunt c. maritum. 33. dist. Prohibentur a corpore Christi, de consecrat. dist. 2. pro dilectione.

Histriones.

ANTO. TIMO. Sunt enim isti scenici indigni qui a clericis conspiciantur, vt per Concil. Laodicen. can. 54.

h ¶ Venatores.] Cap. episcopum. & cap. omnib. us. dis. 44 c. qui venatoribus. cum pluribus seq. Et not. secundum glos. in d. c. qui venatoribus. quod triplex est venatio, oppressiua, arenaria, & saltuosa. Oppressiua, de qua dist. 6 in fi. est penitus interdicta. Arenaria est, cum quis in arena pugnat cũ dentata bestia, & ad hoc locat operas suas: & qui hanc exercet non solum ipse mortaliter peccat, verum & qui eum aspicit, & qui eam exercet infamis est, nisi faciat gratia virium experiendarum. l. 1 § itẽ senatuscon ff de postul. Saltuosa est, quæ fit in siluis, & saltibus: hæc sui natura licita est. l 3. C de vena. ferarum. lib. 11. Ex tempore tamen fit illicita, vt in quadragesima, & diebus ieiuniorum: vt c. an. putatis dist. 86. nisi tamen eo tempore subesset necessitas arg. 23 q 3 c. si nulla. Item & persona, quia clerico non est licita, toto titulo. de cler. venat. &

Venatio triplex.

piat, & facilius exemplo [a] suo ad hospitalitatē subditos attrahat.

Prælatus debet sobrius esse, prudens & peritus: non solum peritia litterarum, verumetiam negotiorum.

Sobrius sit, nō vinolentus [b]. Nō sit percussor [c], & ad vindictam facilis [d], immo in omni genere rerum agendarum prudētiam secum habeat. Si enim mancū, aut debilē sancta contingere nequa quā lex diuina permittit, quāto [e] magis doni cęlestis dispensatores esse non conuenit, id quod est deterius, mente debilitatos?

Eps non debet sæcularibus negotijs se implicare. h. d.

Sicut autē Episcopum nullo errore cōuenit inuolui: ita nulla debet cupiditate [f] corripi: & propterea lucri cupidus esse prohibetur: & alicui etiā honesto [g] negotio, vt

cap si nulla 23 q. 8. etiam si sit pauper, secundum quo'dam: vt e quarundam, dist in. 33. & not. in d. c qui venatoribus. Laico licita est ob necessitatem, nō ob voluptatem; puta pro pellibus aut carnibus, & hoc de ea, quæ fit cum clamore. Ponere autem la queum, vel rete sine strepitu & clamore & canibus licet etiam clericis: cum monacho liceat texere linum pro capiendis piscibus, vt c. numquā. de consec. dist. 5. & de hoc in Clem. 1. § porro. de stat. monach.

ANTO. TIM. Nota ad illud quod dicitur in glos. venatio laico licita ē ob necessitatem nō ob uoluptatem, qđ venatio secundum se, & ex sui natura non est peccatū: q a est usus naturalis dominij præstitum homini super animalia; cum omnia animalia sint homini naturaliter subiecta; id quid tribus rationibus probat S. Thom. prima parte. q. 96 ar. 1. vide apud eum Per accidēs autem potest esse peccatum multipliciter, vide Caiet. & Summistas in verbo Venatio. Vnde dictum glossę posset habere locum in eo sensu, si uenatio esset ob uoluptatē simpliciter, quæ non fuerit regulata a ratione. Nā omnis actio, quæ non est propter honestum finē, mala, & vana pōt appellari; & ideo non caret saltem veniali, ex defectu ord'nati finis. Quod si diceretur venationem licitā tm̄ ob necessitatē, falsum est: cū ex suo genere sit licita, vt dictū est. vide quæ notat circa hāc materiā Abb in c 1. de cler. ven. vbi multas ponit distinctiones, & cōclusiones circa hāc materiā.

a ¶ Exemplo suo.] Nam, vt inquit Claudia. Componitur orbis Regis ad exemplum, sic 47. d. in prin.

ANTO. TIMO. Hier. in Epist. ad Heliod Domus, inquit, Episcopi est cōuersatio quasi in Speculo posita, magistra publicæ disciplinæ, & quidquid fecerit id sibi omnes faciendum putant Lege. D Greg. lib 30. mora. Et Leo. in Ser. de ieiu. Validiora, inquit, sunt exempla, quam verba, & plenius operatione docetur, quam uoce.

b ¶ Vinolentus.] Vt 35. dist. in prin. & cap a crapula de uit & honest prælato. Sed an peccet mortaliter, qui uinum bibit sine aqua? Respon. ut per Abb. in c a crapula de ui. & ho. cleri. Quid de ebrietate, an sit peccatum mortale? Respond. non, cum dicatur peccatum minutum. dist. 25 §. 1. alias eadem ū, uel cap nimum. paulo ante fin. uers. quę autem nisi tamen sit frequens, nullum est enim peccatū, adeo ueniale quod dum placet non fiat mortale. d. c. ulnum §. criminis. argum. l. 4 C. de epis. audi & l. uni. C. de superexact. lib. 10. ubi Bart. & ita Abb. in d. c. a crapula. & in c. 1. de reliq. & uener. sanct. Sed an sacerdos ob ebrietatem ueniat priuandus beneficio? Respon. Non sola. cap si constiterit. ubi Abb. de accus. Quid si celebret non præmissa digestione? Respon. utique priuari poterit, ut habetur in d. c. si constiterit, licet indigestus celebrans corpus dominicū cōficiat: ut per Ab. & alios. in d. c. si cōstiterit.

Bibēs vinū sine aqua.

Ebrietas

ANTO. TIM. Dubitat hic glossa, an ebrietas sit peccatum mortale, & uidetur respōdere quod non, nisi sit frequens: nota tamen quod hoc dictum glossæ nō est simpliciter intelligendū. Nā de ebrietate loquuntur doctores dupliciter, seu ponunt duplicē ebrietatē. Alia enim est pręcognita, & uolita; & hæc est peccatum mortale, & quia culpabilis est, non excusat a peccatis sequētibus eam Alia autem est nō intenta; quæ tantū dicitur ebrietas materialiter, & non est peccatum mortale, sed ueniale, cum non careat aliquali culpa, de qua loquitur glo. hic uide S. Thom. 2. 2. q. 150. ar. 1. uide etiā multa quæ tradit notāter Alex. de Ales par. 2. q. 142. mem. 12. per totū: & præcipue ar 2. ubi qn̄ ebrietas mortale sit declarat, & auctor ipse in c. inebriauerūt. 15. q 1. Mala q̄ ab ebrietate proueniunt lege apud D. Aug. ad sacr. uirg.

c ¶ Percussor.] Id est, pronus & frequens in percutiēdo: nec enim qui semel, aut raro percuteret posset appellari percussor: sicut nec abigeus, qui semel abigit l. fi. ff. de abige. Nec erro qui frequenter sine causa non uagatur l quis sit fugitiuus. § erronem. ff. de ædil. edic. Nec Plagiarius, qui semel alienos seruos surripuit. l. abducta cū ibi not. C de fur. Nec mercator, qui unū tm̄ exercet, & negotiū l 1. §. 1. ff. de trib. arg cōtra in l. athletas. § calūniator. ff. de his qui not. infam. Dic ut per Bar. super inscriptione & prima rub Digestorū & quod hic dicitur intellige de eo, qui uellet propriis manibus percutere, qđ licitum d. 86. §. uel percussor. nisi ut ibi notatur, & de materia in dist. 45. in gloss. in Sum. & per totam distinctionem.

Percussor.

d ¶ Facilis.] Nam tales prohibentur ordinari: vt infra qui promoue non poss. § idem statuendum.

e ¶ Quāto magis Sicut. n. animus præponitur corpori. d 32 c. sedulo & l. fi. C. de sacros. eccl. sic vitia animi sunt detestabiliora vitiis corporis. cap. vsque adeo. d. 33. Et cū eps iudex sit, non solū anīarum: vt 10. q. c. quæcūque. rerū etiā corporū, oportet illum æque spūali & tpali sciētia ornari: vt d. 39. in prin. & hoc est qđ hic dr in omni genere rerū agendarū.

f ¶ Cupiditate.] c. virum. dist. 47. & per tot.

ANT. TIM. Eccl. 10. Auaro nihil est scelestius. vñ Christus Lucæ 12. Cauete ab omni auaritia; radix enim omnium malorū est cupiditas. 1. Tim. 6.

g ¶ Honesto.] Puta aduocando, nisi in casibus exceptis:

sibi victum, & necessaria quærat, operam dare. Nam & Dominus negotiatores de temploverberatos expulit: [a] &, Apostolo teste, Nemo milirans Deo implicat se negotijs sæcularibus [b].

Pudicitia studiosus esse debet Episcopus. h.d.

Pudicus [c] quoque debet esse, & moribus & verbis pudorē præseferre. Ea propter Maguntino [d] Cōcilio statutū legitur, vt nullus sacerdos feminas, de quibus suspicio pōt esse, retineat: sed neque matrē, aut amitā, aut sororē [e] retinebit: quia & in illis, instigante Diabolo, scelus perpetratum reperitur, aut in pedissequis earum. Itaque domesticarū [f] quoque personarum immoderatam familiaritatem vitabit.

Qualis quis sit interius dēt per exteriorē demōstrare. h. d.

Oportet item Episcopū, ceterosque Ecclesiasticis officijs mācipatos, per decentiam habitus extrinseci, morū intrinsecā [g] honestatem indicare: & ideo si præterquam ex causa vrgenti [h] indumentis, pręter ordinis ac officij decorē [i] presertim publice, luxurieretur; illorū impudentia varijs modis [k], nō minus recentioribus [l], quàm antiquis [m] Pontificū decretis coercetur.

Qui displicet non exorat. h. d.

In summa cū pro populo Episcopi suffragatores ad Deū parentur, necesse est, vt omni genere virtutū eius gratiā habere nitātur: quia cū is, qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur [n].

ceptis: vt habet in c. 1. & c. fi. de postul. & not. inf. de procurat. §. postulādi: Vel exercēdo tabellionatū: vt tradit in c. sicut. ne cler. vel mon. Vel artē physicā, vt per Ab. & alios. in c. sentētiā. ne cl. vel mo. Vel chirurgicā. in d. c. sñiam. Sed recipit nōnullas dēclarationes, vñ vidēda sunt quæ ponit Abb. in c. secūm ne clc. vel mon. & 14. q. 4. In glo. summæ. & not in c. clericus qlibet. d. 91. Et plura in hac materia cōgerūtur per Doct. post Abb. in c. 1. ne clc. uel mon. Et an monachi, vel aliàs religiosi teneantur proprils manibus laborare? late per S. Thomā. 2. 2. q. 187. ar. 3.

a ¶ Expulit.] c. cōsequens. & cap. eijciens. dist. 88.

b ¶ Sæcularibus.] ext. ne cic. vel mō. per tot.

c ¶ Pudicus.] Vt dist. 43. per totum.

ANT. TIM. Te ipsum castū custodi dicebat Apo. Lege D. Am. de Abel, & Caim. Vñ recte venerabilis Beda dicebat Sacerdotib⁹, vt semper altari adsistere semper castitas obseruāda præcipitur.

d ¶ Magūtino.] Cōcilio, vt in c. 1. de cohabi. mul. & cle. fa. d. 32. c. interdixit, &c. omnibus. dist. 81.

ANT. TIM. Iuxta dictū Sap. Eccl. 7. Inueni amariorē mortemulierē, quę laqueus est uenatorū, & sagena cor eius, vincula sūt manus ei⁹. Qui placet Deo, effugiet eā qui; autē peccator est, capietur ab ea. Hoc idē Siricius PP. c. feminas. d. 81. Idē monet D. Hie. ad Nep. to. 1. Idē D. Cypr. lib. de sing. cler. ul de pulchre apud D. Aug. ser. 37. ad fratres in eremo.

e ¶ Et sororē.] Intellige, si istæ personæ enumeratæ, aut ipsi clerici sint suspecti: qa forte sunt iuuenes: ut habetur diffuse inf. c. 1. de cohab. mul. & cle. Maxime ut uitetur iutib correctio. c. cū expediat. de elec. in 6. Sed cōtra de auth. Nulla. C. de episc. & cle. Sol. illi legi nō est hodie standū, cū can. in c. interdixit. d. 32 contrariū innuat, & ita Ab. in d. c. 1.

ANT. TIM. Idq. exēplo D. Aug. vt refert D. Greg. in Reg. & habetur in c. legitur dist. 81. & idē Greg. in c. oportet. dicta dist. 81.

f ¶ Domesticarum.] Sic d. 34. in prin.

g ¶ Intrinsecam.] Vnde illud: intima per mores cognoscimus exteriores. fac. Cle. 2. de vi. & hon. cler.

h ¶ Vrgēti.] Puta in peregrinatione, maxime si transeundū sit per terras infidelīū, uel hęreticorū, qbus sūt inuisi clerici catholici: uel ob aliū iustū metū. c. 1. de eo qui met. c. pe de uit. & ho. cle. cl. quoniā. eod. tit.

i ¶ Decorē.] Arg. q monachus creatus epūs, uel Cardinalis possit, & debeat mutare habitum monachalē, Sed cōtrarium seruat Curia Rom. & cōtrariū nut. inc. monach.⁹ 15. q. 1. & per Abb. in c. clerici. co. nisi scandalū generaretur: qa dicto casu deberet se conformare habitui eorū, inter quos uiuit, ut p Ab. in c. Deus. e. tit. qui ita intelligit. not. in d c. de mon. Sed qualis erit hic habitur? Respon. ut in Cle. qm. eod. & per Doct. in d. c clerici.

ANT. TIM. Vestiū decentiam pręscribit D. Hiero. ad Nepotia. to. 1. & in epita. Nep. ad Heli. in cōc. Cart. 4. cap. 45. & habetur 41. c. clericus. nouiss. per cōc. Trid ses. 14. c. 6. & conc. Colo. c. 26. de vit. Cleric.

k ¶ Modis.] Fa. c. in audientia. de sen. exc. & ca si iudex. eo. ti. in 6 & quod hic dicit de habitu. intellige etiā de clerica, siue corona; quā q nō defert, cū sit clericus, mortaliter peccat Ab. in c. si qs ex clericis. de vi. & honest. cler.

l ¶ Recētioribus.] Cle qm. de uit. & honest. cleri.

m ¶ Antiquis.] Vt 41. di. per tot. & c. pen. eod.

n ¶ Prouocatur.] Sic d. 49. in prin. & c. in grauib⁹. 8. q 7. Et est arg. q malorū sacerdotū preces noceant: uel saltē nō ita facile exaudiūtur, licet ita cōficiant mali sicut boni. 1. q 1. c. ipsi sacerdotes. & inf. de sacra. § pen & ex offic. ppōate prophetēt & mali. 1. q. 1. c. dictum. & c. prophetauit. Et not. q hic dicitur pro legatis mittendis: qa hi destinandi sunt, qui sunt ci ac.

Monachus factus epūs uel Cardinalis.

Preces maiorū sacerdotum.

Qui mittendi legati.

ei accepti, ad quem mittuntur: & de his omnibus, vide per Abb. in rub. eod.

ANT. TIM. Vide ad hoc propositum D. Prosperi luctuosam descriptionem sacerdotis carnaliter viuentis lib. 1. de vit. contempl. c. 22.

DE OFFICIO Archidiaconi.

Io. Bapt: Qm̃ Epũ exercēt aliqñ officiũ suum per alios, ideo post declarationem vitæ & muneris ipsorum, incipit modo autor demonstrare qualiter quidam cũ Episcopo gerant curam pastoralē, & cum archidiacon. in iurisdic. proprio iure primũ teneat locum, vt dicit hic tex. in princ. & Abbas in c. 1. eod. propterea proponitur nũc tit. iste, qui diuiditur meo iudicio in 2 par. in prima habetur causa huius tractatus. in 2 explicatur. Officium istius archidiac. 2. ibi, ea propter.

QVoniam].] CASVS hic non occurrit. ad not. est tamē inde animaduertēdum, quod Episcopo de iure cõi dantur quidã adiutores, qui propterea vicarij iuris dicuntur, iuxta not. in c. 1. eod. Not. 2. argument. officiales non esse multiplicandos nisi cum causa.

a ¶ Vicarius.] Fac. c. 1. c. ad hęc. & c. vt nostrum. c. licet tñ Archidiaconi epĩ sint vicarij; ponuntur nihilominus in certa dignitate: & ideo non possunt ad nutum remoueri, nec ipsorum officium potest episcopus exercere, secundum Abb. in c. 1. eod. Ideo autē debent vicarij episcopi, quia omnia, quæ exercent, ad episcopos pertinent. Sed quæritur, quæ sint ista? Resp. vt per Abb. in c. officium in 1. q. & in c. fi. in 2. opp. eo. tit.

ANTO. TIM Dicitur Archidiaconus quasi princeps ministerij: omnia enim quæ ad ministeriũ pertinent, ipse debet; sicut cereum, & urceum acolythus S. Thom. in 4. sent. d. 25. c. 1. ad 4.

b ¶ Ocul⁹.] c. diaconi. 1. & 2. d 93. c. ad hæc extr. eo.

DE OFFICIO Archidiaconi.

TIT. XIII.

Archidiaconi. { Dignitas / Officium }

Archidiaconus est à iure constitutus vicarius, & quasi oculus episcopi. h. d.

QVoniam vero grauis & lata est pastoralis officij cura, rectè cõstitutũ est, vt aliqui in Ecclesia sint, qui vna cũ Episcopo onus ferãt, & sui prælati valeant subleuare sollicitudinem. Talis est Archidiaconus, qui maior post Episcopũ, & eius vicarius [a] reperitur. Cuius vigilantia & solertia vsque adeo in domo Dei excubare debet, vt oculus [b] Episcopi non immerito meruerit appellari.

Archidiaconus cognoscit inter clericos. h. d.

Ea propter debet is audire iurgia singulorum, & quæ corrigenda [c] & emēdanda viderit; corrigere, & emendare.

Archidiaconus ardua ad Episcopum deferre debet. h. d.

Quod si qua fuerint ita ardua, [d] quæ per eũ commode non possint terminari, ad Episcopum suum deferet. Dispiciet quoq; vt Primicerius, Sacrista, & Custos iniuncti

Io Bapt. Ea propter.] CASVS. Quidã archidiacon. indifferenter volebat omnes iurisdictionis causas cognoscere, ac iure medio finire & terminare, ad idque faciendũ mouebatur per c. 1. eo. in illis verbis, in omnibus & omnem curam. Vnde fuit propterea quæsitũ qd iuris. Sol. fuit data prout hic legimus, quia cũ Epũs sit superior, conuenit vt quædã sint sibi reseruata. arg. c. quod sedē. de offic. lega. nõ obstat obiectio, quia illa verba, in oĩbus & c. intelligũtur in oĩbus p̃ter grauiora. No. cũ grauiora sint superiori reseruata vt dixi supra, ideo in dubio non intelligun tur etiã à iure demãdata. arg. c. 1. de offi vica. in 6. Not. 2. visitare esse actũ iurisdictionis exterioris, & ideo etiã non sacerdoti competit.

c ¶ Corrigenda.] Sed an possit corrigere excommunicando? Resp. vt per Doc. in c. Archidiaconus. extr. eo. & secũ aliquos corriget verbis monitorijs, vel etiam præceptorijs sed pœnã nõ imponet, per ea quæ Abb in ca. ad hæc. in 4. quæst. eo. Innocen. tamen & Hostien. admittunt quòd possit modicam pœnam imponere, & ad modicum tempus suspēdere. Quod si verum est, nota vnam differentiam inter vicarium iuris & vicarium hominis, qui non vendicat sibi talem correctionem. cap. licet. & ca. fin. de offic. vica. in 6 & per Abb. in cap. 1. extr. eod.

d ¶ Ardua.] Sed quæ dñr ardua? Respon depositio clericorum: vt not. in c. suffraganeis. de elect. etiam si sint in minoribus. vt 15 q. 7. c. episcopus. Item suspensio perpetua, vel diuturna: vt in c. 1. de excess. prælat. Ecclesiarum vnio. cap. sicut vnire. de excess. prælat. Alienatio rei Ecclesiasticæ, & generaliter omnia, quæ non possunt expediri per episcopum sine capitulo: vt in cap. nouit. & c. quanto. de his. quæ fi. à prælat. & per Abb. in cap. ad hæc. eo.

Ardua quæ.

e ¶ Exse-

a ¶ Exequãtur.] In cap. perfectis. dist. 25.

ANT. TIM. Habet etiam interdum, & alia officia ut Archi. Bononiensis priuilegium conferẽdi gradum doctoratus, ex priuilegio Honorii 3. gl. in c. 2. in uerb. suspensum. de magist. à quo legit fuisse doctoratum Bartolũ in eius priuilegio inuita Bar.

lite muneris sollicitudinẽ diligẽter exequãtur[a].

Archidiaconus de licentia Episcopi visitare & excõmunicare potest. h. d.

Sed & tertio quoq; anno, [b] si Episcopus nõ poterit, vniuersam parochiam [c] circumire debet; & cuncta, quæ ordinatione, vel emendatione indigere viderit, secundum Canonicas sanctiones corriget: & si Episcopi auctoritas accesserit excommunicationis etiam sententiam feret.

DE OFFICIO ARCHIpresbyteri. [d]

TIT. XIIII.

Archipresbyteri:
- Officium.
- Species: Vrbanus. / Ruralis.
- Dispositio.

Archipresbyter est Vicarius Episcopi circa diuina. & Archipresbyterorum duæ sunt species h. d.

NOn absimiles [e] Archidiaconis Archipresbyteri habentur. nam & ij Prælati sui circa spiritualia curam subleuant. Horum autem duplex est species [f], alij enim vrbani sunt: alij autem exteri.

Archipresbyteri vrbani quod sit officium h. d.

Vrbani sũt, qui Præsulis sui absentis circa diuina in urbe uicem

per hoc etiã præcedere debeat, ut c. statuimus. ext. de maior. & obe. & c. 1. d. tit. cur prius dixit de Archidiacono, postea de Archipresbytero? R. ef. Archidiaconus licet inferior sit in ordine; in dignitate tñ & administratione est maior ꝑꝑ curã fori cõtentiosi, quam exercet: cũ Archipresbiter solũ exerceat curã fori pœnitẽtialis, vt inf. eod. in prin. & not. in c. officium. ext. eod. ita not. Car. in Clem. 1. de præben. in pri. q. 7. & Arch. & Gemin. in c. perfectis. 25. di. glo. & Ab. c. 1. eo. in his tñ potissimũ sunt consuetudines ecclesiarũ obseruãdæ: vt per Host. quem & Ab. refert in d. c. 1.

Nõ absimiles. CASVS. quidam Eps volebat cõstituere archipẽsbyteros tã in Vrbe q̃ extra, vt curã hẽrent, eiusq; vicẽ gererent in spiritualib9, unde dubitatũ fuit an posset, cum enim diœcesis sit distincta in parochias c. 1. 13. q. 1. ꝑ tot. tit. de paro. nõ uidebat hoc necessariũ. cęterũ. Sol. vt hic legim9, quia eps & ubiq; nõ est præsens, & aliquando est impeditus, parochi quoque ex tali promotione euadunt diligentiores, & ideo his obseruatis, cessat vt puto etiã obiectio: Not. primo ad archipresbyterũ pertinere curam aiarum, c. 2. & ibi glo. eo. Not. 2. ipsum esse caecutotem corũ que ordinata sunt ab Episcopo, quibus cõtrauenire minime debet ea fin.

b ¶ Anno.] Si nulla necessitas subsit; sed si res exigat, uisitabit eã frequẽtius, ut habetur in c. mandamus, & in cap. 1. per Abb. eo.

c ¶ Parochiam.] Id est, diœcesim, sic c. 1. eod. Nec enim dignitas Archidiaconatus sui natura habet distinctã parochiam, uel curã animarum: sed hãc curam habet uice Episcopi; licet in quibusdã locis habeat etiam distinctam parochiã, sed id est ex accidenti & loci consuetudine, in qua plurimũ fundatur iurisdictio Archidiaconi ut p. Abb. in c. 2. de excess. præla. & in c. licet. de pœn. & in c. cum in cunctis. §. inferiora. de elect.

ANT. TIM. Licet, vt dictum est, Archidiaconus de iure multa possit: Officium tñ eius exercitiæ suæ consuetudo præscribit secundũ Inn. in ca. 1. de offi. Archi. & c. cum olim. de consuet. Vnde in aliquib. eccle. uidetur esse maior dignitas Archipresbyteri. ut in nostra Perusina.

DE OFFICIO Archipresbyteri.

Io. Bapt. Quoniã archipresbyter est similis archidiacono, ut dicit hic text. in princ. & declarat gloss. ibi in uer. non absimiles, propterea post tit. præcedentem proponitur iste qui diuiditur in 4. partes in prima enim habetur quot & qui sint archipresb. in 2. adnot. qualiter. digni- tat. Eccles. habẽt certum ordinem annexum, secunda ibi, admonendi.

Archidiacon9, cur Archipresbyterũ ꝓcedat.

d DE officio Archipresbyteri. Sed cum Archipresbyter sit ordine maior Archidiacono, & eo. & propterea conuenienter in Vrbe, & extra de iure fuit institutus.

e ¶ Non absimiles.] Similitudo autẽ est in hoc, ꝙ vterque est Episcopi iuris vicarius. ille in his, quæ cõcernũt iurisdictionẽ, & forũ cõtẽtiosum: vt sup. ti. prox. & c. ad hæc. de offi. Arch. in his, q̃ cõcernunt ordinẽ & forũ pñiaiiũ. vt inf. p to. & c. officiũ. ext. c.

AN. TI. Vñ si qs ex eius negligẽtia sine confessione morisẽ, re9 erit aiæ illi9 c. si. presbyter. 26. q. 6.

f ¶ Species.] Ista diuisio assumitur ex c. officium. extr.

Io. Bapt.

substinent, aut præsentis curam minuűt, vt officium [a] inchoãdo, celebrando [b], & benedicendo [c], & cunctis prouidẽdo, quę sacerdotum ministerio perfici debent.

Quę sit potestas foraneorum Archipresbyterorum. h. d.

Exteri sunt, qui circa singulas plebes cõstituti, non solum vulgi sollicitudinem gerunt: verum etiã presbyterorũ, qui per minores titulos [d] habitũt, vitam iugi circũspectione custodire dẽbẽt, qui licet suis præsint plebibus, vt [e] Episcopus Matrici [f] præest ecclesiæ: nihil tamen contra sui Præsulis ordinare decretum audere [g] debent.

Obtinentes aliquam præposituram, debent etiam habere eius prępositura ordinem h. d.

Admonẽdi sunt autem ij, qui præposituræ [h] alicuius administrationem canonice volunt obtinere, vt non solum nomen, [i] verum etiam ordinẽ habere studeant. Vnde nisi, qui archidiaconatum tenent, diaconi; aut qui Archipresbyteratum, presbyteri infra annum fiãt [k], amittent honorem, etiã si, iusta causa prohibente presbyteri, aut diaconi esse nõ potuerint [l]

D E   O F F I C I O   V I C A R I I. [m]

T I T. X V.

Vicarij. { Officium. / Persona. / Ad quem appellandum.

extr. eod. vbi agitur de Archipresbyteris Vrbanis, & ex ea fin. vbi tractatur de foraneis.

a ¶ Officium.] Scilicet sollemne,

b ¶ Celebrando.] Scillicet missam solemnem, quę dicitur in festiuitatibus solemnibus, quibus dẽt Episcopus, nisi ex causa impediatur interesse in cathedrali ecclesia. de consec distinc. 2 c. Episcopus c & item potis qualitas. 12. q. 1. not. Abb. post Host in cap. 1. in fi. extr. eod.

c ¶ Benedicẽdo.] Scilicet in matutinis, quãdo legi debẽt lectiones: vt no. in c. officiũ. eat. e.

d ¶ Titulos.] Titulus appellatur ecclesia vt c a. d. 70. & ca. Episcopus. d. 80. Sumitur titulus & alijs varijs modis vt not. in c. fi. ext. eo. vnde sumitur hæc litiera.

e ¶ Vt Episcopus.] Dictio, Vt, non denotat hic omnimodam similitudinẽ: quia aliter præest Episcop⁹, aliter Archipresbyteri.

Matrix Ecclesia. f ¶ Matrici.] Idest cathedrali & baptismali; licet Interdũ baptismalis ecclesia sumatur pro ea, quæ habet sub se capellam, vel de eccle. ædifi. c. 2. & vide quæ nota in Clem 1. de senten. excom. in versi matricem. Et dicitur matrix, quia sicut mater carnalis generat per cõceptionem; sic ista regenerat per baptismũ, vel forte, q̃a aliç ecclesiæ itate hẽnt sd hãc, vt filiæ ad matrẽ. & de hoc vide not. in Clem. 2 de baptis.

Io. Bapt. g ¶ Audere.] Sed quę corrigenda viderit Episcopo renunciare c. fi co. nisi sint minora, quæ & ipsi Archipresbyteri determinare possunt; cũ habeant ordinariam iurisdictionem, cap. cum ab ecclesia. de offi. ordin. & c. ex literis, de consang. & affi.

Admonẽdi. CASVS Cũ in ecclesia Dei necessario repisnt diuersi prælati, fuit ppea quæsitum, an debeãt esse promoti ad aliquẽ ordinẽ, & cũ ordines & pręcipue sacri sint ordinati ad corpus Christi, non uidebat propterea absolute necessarium cum prælatura respiciat quæ sunt iurisdictionis, argumento. c. quãuis de verb. signi. Sol. vt hic dicitur, quia potestas Ordinis est unita cum potestate iurisdictionis iuxta not. per Caietan. in suis opuscul. tom 2 tract. 7 q. 1 & ideo obiectio non tenet, quia non de qualibet iurisdict. hæc sol. intelligitur, sed de illa quæ respicit exercitium curæ animarum vt no. ar gu. ad cognoscẽdã unionem inter potestatem Ordinis, & prælationis, & posset Confirmari argum. c. statutum de rescrip. in 6. Not. 2. non dari præposituram Eccles. sine ordine aliquo. capit. 1 de ætat. & ibi do cto.

Præpositura. h ¶ Præposituræ.] Præpositura est nomen generale, continens quamlibet prælaturam. capit. quamuis. de verb. significat. licet quęque dignitas sit de per se. c. 1. de ętat. & quali.

i ¶ Nomen.] Cum nomina debeãt rebus esse consequẽtia. § sed & conuiuia. inf. de immu. ecclesi.

K ¶ Fiant.] Cap. 1. de æta. & qual.

l ¶ Potuerint.] Sed non videtur, quòd casu promoueri impeditus debeat priuari dignitate: vt c. 1. de cler. ægrot. Sol, intellige, quando culpa sua ad talem casum deuenit. cap. 1. de clerię. ægrot. contrarium quando præter culpam. Debuit enim abstinere ab eo, ad quod sciebat, se inhabilem.

DE OFFICIO VICARII.

Continuatur iste tit. pro glo. rubric. diuiditur autem in. 3. partes. in prima habetur quale sit vicarij officium: in 2. quis possit esse. in 3. qualiter ab eo appelletur. 2 ibi, debet. 3. ibi, inter vicarium. Io. Bapt.

m DE officio vicarij. Dixit de vicarijs à iure constitutis: nũc de constitutis ab homine. Vel supra de his qui deseruiunt ecclesiæ nomine

nomine proprio, nunc de his, qui alieno. Sic not. in rub. extr. eod. Sunt autem vicariorum duæ species, perpetui, & temporales: vt in cap. extirpandæ §. qa vero. de præb. ubi Abb. tam in lectura, quam in repetitione, vbi addit & tertiam speciem vicariorum; eorum scilicet, qui per Sedem Apostolicam ad certam prouinciam regendam deputantur: vt cap. penult. eod. & 16. quæst. 1. adjcimus. proprie tamen hæc vox prędicatur de vicario perpetuo: vt per Abb. in cap. Greg. perpetuus. de fid. instrum. — Vicariorum plures spēs.

ANTO. TIM. Vicarius est qui alterius vices gerit. siue in officio contensioso, siue non, extr. eod. per tot. Species autem vicariorū aliqui ponunt quatuor. Quidam perpetui ad parochiales ecclesias constituti, in cap. perpetuus, de fid. instrum. Quidam temporales ad aliquos actus constituti. cap. peruenit. de appell. Quidam speciales non ad curam: sed ad certum articulum, locum, vel actum constituti, cap. sua. de offic. vica. Quidam generales, qui nec perpetuo, nec ad curam, nec ad certum actum, vt vicarij in curiis Episcoporum. gloss. in Clem. quæ in eccle. de offic. vic.

Vicarius Episcopi non potest inquirere, punire, priuare beneficijs, vel eadem conferre, nisi hæc specialiter sibi committantur. hoc dicit.

PEr Vicariū quoque,ª cū Episcopus per se ipsum deseruire, & residere, rationabili ª causa prohibetur; aut præsens, omnibus commode par esse non potest [b], Episcopalis reprę̨sentatur auctoritas. In quo tamen illud aduertendum est, quod licet per generalem [c] officij commissionem Vicario factam, causarum cognitio transferatur; potestas tamen inquirendi, corrigendi aut puniendi aliquorum excessus; seu aliquos à suis beneficijs; vel administrationibus amouendi: vel beneficia conferendi (nisi specialiter [d] concessa sit) non transfertur.

Habens curam animarū in diuersis ecclesiis, vel laicus non potest constitui vicarius. h. d.

Debet autem Episcopus circumspectus esse, ne laicum [e] vicarium sibi constituat. Indecorum [f] est

b ¶ Non potest.] Videtur igitur, quod si dum est præsens, potest omnia episcopalia munera obire, quod non teneatur constituere vicarium. Cuius tamen contrarium uidetur sentire Abbas. in capit. quoniam. de offic. ordin. iuribus & rationibus per eum allegatis. cuius opinio huic literæ non est contraria; cum ipse præsupponat Episcopum numquam omnibus ecclesię negotijs esse parem. De quo tamen dubitari potest, maxime si diœcesis sit modica, & Episcopus vir expertus, & habeat Archidiaconum, & Archipresbyterum. — Ēpus an teneatur cōstituere uicarium.

c ¶ Generalem.] Ergo quo ad singula non tantum valet genus, quantū species. de hoc distin. 33. cap quamquam. & de offic. ordin. capit. si sacerdos. & fac. capit. licet. eodem lib. 6.

d ¶ Specialiter.] Sufficit autem secundum Hostien. quod vnum istorū specialiter exprimatur, secuta clausula generali; videlicet: Et omnia alia, quæ nos possumus, etiam si mā datum exigerent speciale: vt not. in capit. licet. eo. in 6.

Io. Bapt. Per vicariū. CASVS. Quidā Mutinensis cū esset simpliciter factus Vicarius Ēpi nolebat propterea in omnibus potestatē sibi datam exercere vt Episcopus, ad idque peragendum illa mouebatur ratione, quia vtriusque idem Tribunale censetur. cap. 2. de Consuetud. in 6. Sol. tamen vt hic dicitur, siquidem quædam negotia requirunt speciale mandatum. cap. qui ad agendum. de procura. in 6. tex. autem in cōtr. adductus, intelligitur quoad ius reddendum. secus aliter. Not. generalem cōmissionem comprehendere tantum leuiora, & non grauiora. cap. 2. eod. in 6. Not. 2. argumentū quod prohibita numquam præsumuntur permissa nisi expresse probentur.

a ¶ Rationabili.] Sed quæ sunt causæ rationabiles per uicarium deseruiendi? Respond. vt per Host. in summa huius tit. §. & in quibus casibus, & ordinarie per Doct. in cap. extirpandæ. §. quia vero. de præb.

Debet aūt CASVS. Quidā laici petebant à suo Episcopo se constitui in Ēpatu uicarios eius, atq; putabant eorum petitionem esse iustam, illa ratione, quia laicus in iure canonico: doctoratur vt consuetudo passim docet, vnde idem videbatur dicendum de vicariatu isto, Sol. tamen vt hic habetur per rationem in text. assignatam, consuetudo uero in contrarium adducta meo iudicio inducit priuilegium, & ideo non obstat. Not. in officijs exercendis esse summopere congruentiam personarum obseruandam, iuxta not. in cap. 2. de elect. & supra in §. fina. de offic archipresbyteri. — Io. Bapt.

e ¶ Laicum.] 16. q. 7. cap. in noua.

ANTON. TIMOT. Maritus enim sæcularis, vel clericus vxoratus non potest esse vicarius, secundum Panormitan. in. capit. 2. de cleric. coniugato.

f ¶ Indecorum.] Sic c. in noua. 16. q. 7. & cap. decenter. distin. 89.

¶ profes

enim, laicum hominem viros Ecclesiasticos iudicare; nec in vno eodéq. officio dēt dispar esse professio[a]. Quod etiā lege diuina prohibetur, dicente Moyse: *Non arabis in boue, & asino.*

Perpetuam habens uicariam, tenetur accipere ordinem presbyteratus. h. d.

Inde & Honoriana constitutione [b] caueatur, vt Episcopus eū, qui perpetuam vicariā [c] obtinet, per subtractionem [d] prouentuum, vel ipsius vicariç ablationem compellat, vt se in presbyterum promoueri faciat.

A vicario appellatur ad Archiepiscopum, ab Archidiacono ad Episcopum. h.d.

Inter vicarium [e] autem, & Archidiaconū illud interest, quod a vicario, nō ad Episcopum [f], sed ad Archiepiscopum: ab Archidiacono vero, nisi aliud Ecclesiarum inducat consuetudo [g] ad ipsum, cui immediate subiacet Episcopū, erit appellandum [h].

a ¶ Professio.] 12. q. 2. c. cognouimus. Sed contra. c. Deus qui. ext. de vi. & honest. cleri. & de eo quod not. Ioan. And. in Clemen. & si principalis. de rescr. & per Archid. in cap. in noua. 16. q. 7. & de hoc per Doctor. in cap. Ioannes. de stat. monach. Sol. vt per Abbas. in cap. cum causam. in fin. de elect.

b ¶ Cōstitutione.] Transitum facit ad vicarium in diuinis, sed bona occasione; maxime cū de ambabus speciebus tractetur. extr. eo. tit. scilicet tam de uicario iurisdictionis quàm de vicario in diuinis.

Vicarius perpetuus.

c ¶ Vicariam.] sed quis est perpetuus vicarius Respon. q. canonice à persona ecclesiæ, & auctoritate epī est institutus: & certam debet percipere portionem. ca. ad hæc. ext. eod. & de preb. c. extirpandæ. §. qui vero Et nos. qui habet aliud beneficiū curarum, non pōt adspirare ad vicariam. c. 1. extr. eod sed nec ad duas vicarias. vt cap. si. extra eod. vbi not.

ANT. TIM Quando autem & quoties sit appellandum, vide C. de appel. auth. hodie autem & l. vlt. C. quomodo & quando iud. l. ab eo. ff. de app. rec l. 1. § fin. extr. de appel

d ¶ Subtractionem.] Sic etiam compelluntur alij clerici, quando necessitas, vel vtilitas exigit; vt ordinentur. facit cap. quæsiis. de ætat. & qualit.

Io. Bapt. Inter vicarium. CASVS. Cum lata esset sententia à quodam Episcopi vicario contra Monasterium S. petri, volebat Sindicus appellare ad Episcopum cum ad proximū superiorem esset appellatio facienda. l. 1. Imperatores. ff. de appellation. Sol. tamé vt hic dicitur, quia est idem tribunal. c. 2. de consuet. in 6 & sic cessat obiectio quæ adhuc non obstat, quia illa lex non habet locū de iure can. iuxta not. in ca. antiqua de priui. Not. in materia appellationis iudicem à quo, & ad quem debere esse realiter distinctos iuxta d c. 2. ita quod unus sit superior, alter vero inferior in eodem ordine. Not. a. hūc vicariū esse alterius naturæ a iudice delegato, quia appella. non eod. modo ab vtroque est facienda vt Doct animaduertunt in d c 2. vbi est gl. not.

e ¶ Vicarium.] scilicet generalem: vt c. Romana. in princ de appel in 6. qui est ordinarius, vt ibi no. Secus si quis delegatus esset ab episcopo ad causam specialem: quia tunc ad ipsum episcopum appellari deberet e super quæstionum de offic dele. & cap dilecti de appel. vbi not. & potest esse ratio, quòd à vicario generali non appellatur ad episcopū, quia appellatio est de minori iudice ad maiorem prouocatio: vt not. in capit. 2. de consu. in 6. & habetur infra de appella. post princ. Sed cum episcopi & sui officialis idem sit auditorium, sequeretur, quòd si à vicario ad episcopum appellaretur, idem esset iudex a quo cum iudice ad quem: qđ esse non debet. d. capit. 2. & cap. Romana. Sed videtur contra. cap. à collatione. de appel. in 6. vbi ab episcopo ad eundem episcopum appellatur. Sol. vt not. in d. c. 2.

Cur à Vicario ad episcopum nō appellatur.

f ¶ Ad episcopū.] Sed licet ad episcopum non possit appellari: tamen si uicarius recuset tamquam suspectus, suspicionis causa coram episcopo est probanda. cap. si contra unum. in fi. de offic. deleg. Nec enim verū est per omnia, quòd appellatio & recusatio paria sint per omnia: vt dicitur in c. super eo. 2. de appel. & in c. 2. de consu. in 6.

g ¶ Consuetudo.] Quæ dat iurisdictionem. c. cum contingat. de for. compe. & cap. Romana. eod. tit. in 6. & cap. Romana de offic. ordi. Idem dicemus de priuilegio; cum ista sint paria, 9. q. 3. c. cōquestus. & c. duo. § debet. de offi. ordi. & cap. nouit. vers non enim. de iud. vbi de hoc dicitur Et quòd hic dicitur de consuetudine, refert solum ad appellationem interponēdam a sententia Archidiaconi; scilicet ꝙ de consuetudine possit induci, quod appelletur ad archiepiscopum; non autem quòd consuetudo possit inducere, ꝙ appelletur a Vicario ad Episcopum: qđ licet quidam antiqui tenuerint, tamen est falsum: vt not. in c 2. de consue. in 6 & in c. Romana. de appell. in 6.

h ¶ Appellandum.] Nisi quis appellare velit ad Papam, ad quem omisso etiam medio appellatur. 2. q 6 cap. ad Romanam. & cap. quisquis. & idem in legato. vt in cap. 1 de offic. leg. vb de hoc. & 2. q. 6. c. 1. licet secus sit in Imperatore de iure ciuili. l. Imperatores ff. de appell.

DE COADIVTORE.

Io. Bapt. INter illos qui adiuuant Episcopum in sua cura pastorali connumeratur etiā ille coadiutor, ideo post declarationem uicariorum supradic. consequenter ponitur. ... qui diuiditur in 2 partes, in prima habetur qualiter Coadiutor sit dandus Episcopis, in secunda qualiter sit dandus Episcop. inferioribus. secunda ibi, nec solum.

i ¶ Senio.]

DE COADIVTORE TIT. XVI.

Coadiutor. < Qiiare datur. / Qualis. / Quibus.

Ex causa datur Episcopo coadiutor, cuius datio ad sedem Apostolicā spectat. h.d.

ACcidit etiam interdum; vt Pastor senio [a] aut corporis valetudine [b] impeditus, aut sanæ mentis consilio [c] destitutus, super suū gregem excubias ducere nō possit; ea propter vir prouidus [d] & honestus illi in Coadiutorem [e] adiungendus est: per quem tam Episcopo [f], quàm populo vtiliter consulatur. Cuius datio, cū de causis maioribus [g] esse cōstet, ad Sedem Apostolicā [h] nulla obstante consuetudine [i] referenda est.

Coadiutor qualiter dandus remotis partibus. h.d.

Quod tamē hic intelligi oportet: si non in remotis partibus explicanda sit. Ceterum si procul ab Apostolica Sede Episcopus impeditus deget, tunc secundum Boni-

DE COADIVTORE

ACciditetiam CASVS in vtraque part. eod.modo figuratur. Quidam beneficiatus siue sit prælatus, siue sit eo inferior, cum esset senio vel alia corporis valetudine impeditus, ita vt non posset suæ ecclesiæ seruire, petabat propterea sibi dari coadiutorem: quāuis autē id potuisset ei denegari, tum ob copiā tot official. vt constat in superioribus titul. si ille fuisset Episcopus, tum etiā per c. tua nos. de cleri. ægrotan. Sol tamē vt hic legimus, quia si secus esset, posset contingere quod non inueniatur, qui seruiat eccles. c. 1. eod. copia autem official. vbi oportet non est deneganda, & ideo prima obiectio non tenet cap. vero tua nos. intelligitur in casu spirituali, & non regulari, & sic non obstat Not. primo afflictum esse aliquando subleuādum, dummodo tamen canonice subleuetur: aliter enim esset retardare homines ab officio adiuuādi alios, vt dicit tex. in d. c. 1. No. 2. hāc diuisionē ob eius rationem esse ampliandā in quolibet benemerito officiali. quod facit ad quæst. de doctore nolente legere per substitutum, de qua Abba. in c. 1. de Sum. Trini. nu 2.

a ¶ Senio.] Not. quod senectus æquiparatur infirmitati. immo, vt inquit Teren. Senectus ipsa morbus est & fac. hoc ad statutum loquēs de infirmia, & de infirmitate, de quo per Abb. in ca. magnæ. de vo. & vot. redemp. & in c quāuis. de sent. excom. *(margin: Senect⁹.)*

b ¶ Valetudine.] Scilicet incurabili, secundū plerosque. vt per Abb. in c. ex parte. de cleri. ægrot. & not. in cap. uni. eod. tit. in 6. in verbo perpetuo. sed idem forte si morbus curari non posset, nisi per longa tempora, per rationem d. cap. vnic. Et adde, ꝙ morbus administrare impediens reddit quem inelegibilem: vt per Ab. in c. cū inter canonicos. de elec.

ANT. TIM. Vt de leprosis constituit Lucius tertius, c. de rectoribus, & Clemens 3. c. tua nos. de cler ægrot. & de deformato, & mutilato in c. presbyterum eod.

c ¶ Consilio.] Idem si sit prodigus, & de dilapidatione suspectus, vt p Ab. in c. Venerabili, de of. del.

d ¶ Prouidus.] Et qui ad gerendum officium, in quo datur coadiutor non sit inhabilis: vt per Doct. in cap. fin. de cler. ægrot. vel deb lit.

e ¶ Coadiutorem.] Adde, quòd si res exigat nō solum vnus in coadiutorem, sed etiam duo dari possunt. c. unico de clerie. ægrot. in 6. Plures autem duobus non possent dari: cū enim debeāt procurari de sumptibus Ecclesiæ, in qua sūt coadiutores. Ecclesia nimis oneraretur vt no. in d. c. vni. *(margin: Duo coadiutores dari possunt.)*

ANTO. TIM. Nota, quod pp infirmitatem superuenientem nō priuatur Prælatus, quia Ecclesiastica beneficia nō sunt temporalia. c. præcepta. d. 55. vide glo. in ver. coadiutorem. ca. ex parte de cler. ægrot.

f ¶ Episcopo.] Sed quid si solū sit electus & cōfirmatus, non autem consecratus, an debeat ex toto remoueri, vel potius coadiutor dari? Respon. vt per Ab. in c. ex parte. de cle ægr. vel debilis.

g ¶ De maioribus.] Nota dationem coadiutorum dici de causis maioribus, quæ sunt reseruatæ Sedi Apostolicæ, vt & sedium mutationes, & Episcoporū translationes. cap. 2 vbi Ab. de translat. præla. & in c. quod translationem. de offi. leg. cap. quāuis. de elect. in 6. c. vt debitus. in fi. de appel. & per Io. And. in c. querelā de ele & per Doct. in ca. qd sedē. de offi. ordi. & hoc intellige, si danda sit coadiutor Episcopo: secus si inferioribus, vt in cap. de rectoribus, vbi Abb. de cler. ægro & c. fi. eod. tit.

h ¶ Apostolicā.] Ergo nec ad Archiepiscopū: qa in sua prouincia id tm potest, quod sibi a iure reperitur concessum. c. conquestus. 9. q. 3. c. Romana. de supp. negli. præl. in 6. nec ad Patriarcham, nec ad Legatum: quia in generali legatione talia non transeunt c quod translationem. de offic. leg. Sed contra uidetur in c. ex parte. in fi. de cle. ægro. Sol. illud fuit de speciali auctoritate & mandato domini Papæ, vt plenius not. in c. vni de cle. agr. in 6. Itē arg. cōtra c. hi qui de præb. in 6 & inf. d coi §. auctoritate Et fac ad hoc c. ecclesię. de sup neg prælat. 6.

i ¶ Consuetudine.] Not. ꝙ contra Ro. Ecclesiam non currit præscriptio in his, quæ sibi in signum specialis priuilegii reseruauit, sicut nec contra priuilegium prælationis. c. cum nobis. de præscrip.

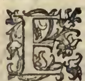
facianæ constitutionis renorem [a] prouidendum erit.

Etiam inferioribus ab Episcopis dandus est coadiutor, & vtrisque de facultatibus Ecclesiæ erit subueniendum.h.d.

Nec solum Episcopis dandus erit coadiutor, sed etiā, si res exigat, inferioribus. Vnde si vel Ecclesiæ Rectorem [b] vel Archidiaconum [c] ita morbo aliquo contigerit impediri, vt Ecclesiasticis ministerijs, vel nullo pacto [d], vel non nisi cum scandalo [e] interesse possint, eis quoque coadiutor adhibendus erit; & ita res temperanda, vt vtrique iuxta facultates Ecclesiæ virę necessaria [f] ministrentur.

DE COREPISCOPORVM vsu sublato.

Corepiscoporum vsus sublatus est.h.d.

Rant olim & Corepiscopi, qui bus circa plurima cũ Episcopis ministeriorum communis erat dispensatio [g] quorum tamen institutio tā in Romana Sede, quàm in alijs totius orbis Ecclesijs, tamquā improba, & superuacanea est penitus interdicta [h].

a ¶ Tenorem.] Vt in c.vnic.de cler.ægrot.in 6.Ob difficultatem enim admittitur, quod aliàs nō admitteretur, vt per Aōb.in cap. significasti. de foro competen.

b ¶ Rectorem.] Vt c.2.3.& 4.de cle.ægro.vel debi.

c ¶ Acchidiaconū.] Vt c.si de cle.ægro.vel debil.

d ¶ Nullo pacto.] Quo casu quidam tenebant hunc penitus remouēdum: sed cōmuniter tenetur, quòd licet remoueatur ab administratione: non tamen à iure prælaturæ. vt latè tradit in c.tua.de cle.ægr.vel deli.

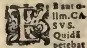
Nil agendum cū scādalo. e ¶ Scandalo.] Puta quòd sit leprosus.c.de rectoribus. de cle.ægro.vel debili. Nec enim aliquid est faciēdum cum scandalo. cap. presbyterum. & ca. tua. de cle. ægrot. vel debil cap.nihil. vbi late traditur. de præscrip. quod procedit si sine peccato mortali id potest omitti.cap.cum ex iniūcto.de no. ope. nunc. Potest etiam scandalum hoc nasci, quia sit exosus populo, forte ob delictum sibi imputatum, quo casu poterit ex toto remoueri c. nisi.de renunciat.& § propter.in fiaco. tit.sed hoc casu remouēdo prouidendū est de cābio, scd̄m Inn.in d.c.nisi & Abb.in d c tua.

f ¶ Necessaria] Ita vt possit sine penuria viuere, licet forte non commode Differunt enim hæc inter se:vt not.per Abb in cap. r.de instit Sed quid si reditus ecclesię sunt adeo tenues, vt non possint sufficere Prælato & Coadiutori dato? Resp. vt late traditur in cap de rectoribus.de cler ægrotant. vel debilit. Item dato, quod isti reditus sufficiant, & supersint etiam, quia habere debet dispositionem redituum, Prælatus ne an Coadiutor? Respon secūdum Abb.in dicto cap.de rectoribus. Aut infirmitas impedit administrationem in temporalibus & spiritualibus:& tūc coadiutor habebit administrationem in vtrisque.fac.c.tua.de cler.ægrot.vel debilit.& cap.t.de cler.non resid & cap.peruenit de appellat. Aut infirmitas reddit solum impotentem in spūalibus:& tunc dic contra.d. c.de rectoribus.

DE COREPISCOPORVM vsu sublato.

Inter multos officiales Epī unus antiquitus reperiebatur.qui cum fuisset contra rationem institu- Io. Bapt.

tus, fuit propterea postea sublatus, unde post titul. præcedentē proponitur iste qui diuiditur in 2. p. in prima habetur quid iuris de isto corepiscopo:in secunda facit Epilogū omnium supradictorum.secunda ibi, uidimus.

Rant olim. CASVS. Quidā petebat à sum. pontifice sibi concedi hāc corepiscopi potestatē: ad hoc autem petē dum mouebatur. illa ratione, quia cum ea ab antiqua patribus fuisset instituta, uidebatur. etiam hodie concedenda iuxta. l. sed & ea. ff. de legib. Sol. tamen vt hic dicitur, quia diuersitas temporum diuersos quoque & admittunt & reiiciunt Official. arg. c. nō debet. de cōsanguin. cum simi lib.& ideo non tenet obiectio. Not. circa Officiales cōsiderari non solum necessitatem, sed etiam decentiā, & iō sæpe uariantur.

g ¶ Dispensatio.] Vt quia & ipsi cōferebant ordines:licet nō omnes præ dicabant, & conficiebant dominicū corpus:vt c quamuis, vbi not.dist 68. & obtinebant quoddam mediū inter Episcopos & presbyteros:ab vtrisque tamen differebant. Ab Episcopis, quia corepiscopis erat interdicta presbyterorum, diaconorū, & virginū, & ecclesiarū cōsecratio. Item erectio altarium, & alia, de quibus.d.dist. 68.§ inter episcopos & c. quamuis. A presbyteris, quia conferebant minores ordines, & secundum Gratianum etiam commendaticias & pacificas literas dabant, quod non faciunt presbyteri.d. §. inter Episcopos. eod.c.quamuis.

ANT TIM. Quæ pertinent ad corepiscoporū officiū & pōtatem lege in Cōc. Ancyrano, can.13. & Conc. Antiocheno, can.10. qui damnati deinde sunt a Damaso, Leone, & Conc. Neocæsariensi, & demum a Ioann. 3.

h ¶ Interdicta.] Etiam si forte ab Apostolis, uel generalibus Concilijs emanasset talis institutio:vt not.in c.corepiscopi.dist.68. quod præbet arg. q̄ a quocunque auctore sit institutum, & quantumcūque diu fuerit obtentum, si non subest causa, vel si onerosum est, ē extirpandū.vt c.omnia. dist. 12. & de consecr.dist.1.cap placuit.& 10.qō. 2.c hanc.& dist.63. Non attenditur auctor.

Matrimonium ſpirituale diſſoluitur translatione, renunciatione, depoſitione. h. d.

Vidimus hucuſque de ſpiritualis fœdere coniugij, quod inter Epiſcopum, & Eccleſiā contrahitur, quod electione, vel poſtulatione initiari[a]; confirmatione ratificari; cōſecratione intelligitur conſummari[b]. Itē de moribus[c] & vicarijs[d] & coadiutoribus[e] Epiſcoporum: tractemus nunc, quibus modis Epiſcopus ab Eccleſia remouetur, & ſic quomodo tale coniugium pręter mortem[f] diſſoluitur. Contingit autem id tribus modis, Translatione, Renunciatione, & Depoſitione, ſeu Degradatione: de quibus ſingulis videamus, ac primum de Translatione.

diſt.63.§.verum & c.peruenit.de cenſib.

a ¶ Initiati.] Hoc uerbum ſumitur proprie & improprie eodem tempore. Nam reſpectu electionis vere & proprie initiatur ſpirituale coniugium; q̄a per eam acquiritur ius electo: vt not. in c. quanto diſt 64 Nam electores conſentiunt tāquam in ſponſum Eccleſiæ. fac. ca. cū inter canonicos. de electio. & cap. ſi de tranſlat. prælat. & per Abb. in c. ſcriptum. de elect. & ideo electio dicit̄ confirmari Quo vero ad poſtulationē ſtat improprie: q̄a per eum vere non initiatur ſpirituale matrimonium q̄m cum nihil aliud ſit quàm quędam preum porrectio ad principē, vt de poſtulato ptonideat: vt habetur in Rubri. & cap j. de poſtulat. prælat. & ſupra de poſtulat. in princ: & ſic gratiæ initatur, nullum ius producit oſſibus poſtulati infixum. Vnde non mirum, ſi per eam proprie non dicitur ſpirituale matrimonium initiari: ut tradit Abb. in d. cap. ſcriptum. Sed cum & per poſtulationem deueniatur ad admiſſionem, per quam tale coniugium poſtmodum initiatur, & celebratur, nō mirum, ſi & poſtulatione dicitur huiuſmodi coniugium initiari; cum quidquid eſt cauſa cauſæ, ſit etiam cauſa cauſati. l. & ſi amicis. ff. de adult.

b ¶ Conſummari.] Cap. 2. & c. licet. de tranſl. Epiſcopi.

c ¶ Moribus] Vt ſupra. de vi. & honeſt. prælat.

d ¶ Vicariis.] Tam iuris, quàm hominis, vt ſupra de offi Archi. cum duobus tit. ſeqq.

e ¶ Coadiutoribus.] Vt ſupra de coadiut. & dicit plurali numero: quia etiam Archidiaconus, Archipresbyter, & vicarius ſunt adiutores, vt ſupra de officio. Archid & de offi Archipresb. & de offic. vicar. omnibus. in princ. Vel forte ob corepiſcopos, licet illi ſint ſublati,

f ¶ Præter mortem.] Intellige incluſiue; ſcilicet quòd & morte huiuſmodi coniugium diſſoluatur, ne dum tranſlatione, renunciatione. Ea enim ſecū dum quoſdam eſt natura huius dictionis, vt ſi ponatur iuxta propoſitionē affirmatiuam, includat: vt hic. Si iuxta negatiuam, tunc excludit. uel excipit, ut per Dyn. in cap: peccatum de reg iud in 6. Sed Dyn. loquitur de dictione, niſi, unde eius doctrina litteræ noſtræ non quadrat, nec eſt etiam in ſe uera: nec Dyn. id explicite dicit. Vnde dic ex mente Abb. in capit. dudum. 2. de elect quòd ſi dictio, præter, cum ſuo adiuncto adhæret orationi quæ comprehendat adiunctum dictioni iſti præter, ſtat excluſiue. Exemplum: Lego tibi libros meos præter Decretum: nam ſi decretum non excluderetur a premiſſa oratione, fruſtra poneref Cū adiunctū dictioni præter includeretur in oratione præmiſſa & uerba debent intelligi, vt operentur. l. ſi quando C. de in offic. teſtam. c. ſi Papa. de priuil. in 6. Si autē adijcitur orationi, quæ non comprehendit adiunctum, ſtat incluſiue. Exemplum: Lego tibi animalia mea, præter Decretum. nam ſi hęc dictio tunc nō includat, fruſtra fuiſſet appoſita: cum animalium appellatione non veniat Decretum. Sic in caſu noſtro diſſoluitur tale coniugium ſpirituale per translationem, renunciationem, & depoſitionem pręter mortem, id eſt vltra quod diſſoluitur per mortem. & ſic includit. Vel dic, quod in hac littera poteſt etiā excludere, vt ſit ſenſus: Dicamus quibus modis ſoluatur iſtud coniugiū pręter mortem: q̄ quo modo mortis non intendimus dicere tamquam de notorio, & ſic excludit. Et de natura huius dictionis, per Abba. non ſolum in dicto cap. dudum. ſed etiam c. litteras. de præſump. per Archid. in ca. Ebron 33. q. 2. per Ioan. de Lignа. in clement. 2. de pęn. & per Paul in clem 1 de Summa Triu. & fide catho. & per Bartol. in l. 1. ff de pignor. action & in l. nam quod liquide. §. fin. ff. de pen. leg. Nicol. de Neap. in l. ſi tutor. §. ſi tutor. ff de tutel. & rat. diſtrahen. & commun. in l. actione. C de tranſact. & in alijs multis locis. & an in dubio ſtet incluſiue, vel excluſiue: per Abb. in dicto. cap. dudum. Adde tamen, quod reſpectu characteris impreſſi huiuſmodi matrimonium, nec morte diſſoluitur, cum perduret etiam poſt mortem impreſſum in anima: vt dicit Abba. in cap. inter corporalia. de tranſlat. Epiſcopi. ſed hic reſpectus in tractatu noſtro non eſt in conſideratione: ſed ſolum habetur reſpectu administrationis temporalium & ſpiritualium: alioqui, nec per tranſlationem, nec renunciationē ſolueretur tale coniugium, cum character remaneat: immo nec per degradationem: Per eam enim character ſemel impreſſus minime aboletur: vt Nota. in capitulo ſecundo in fin de pœnis in ſexto cuius tamen contrarium dicitur hic, & in dicto capit. inter corporalia. unde hæc littera ſumitur.

Præter.

Character perdurat ēt poſt mortem.

ANTON. TIMOT. Quod hic dicit gloſſ. de mente Panorm. ex matrimonio Epiſcopi cum Eccleſia quod morte non diſſoluatur ob characteris impreſſionem, ſequitur in hac parte opinionem Canoniſtarum, qui dicunt etiam Epiſcopatum eſſe ordinem; & idcirco imprimere characterem. de cuius ſubſtantia eſt, quod ſit diſtinctum perpetuum, & indelebile. Verum Theologi tenent contrarium; nimirum quod Epiſcopatus ultra ſacerdotiū nō addat ordinē & gradū nouū

propter altaris miniſterium, & ſacrificium, quod eſt Eucharistia, quod eſt Sacramentum Sacramentorum, vt inquit D. Dionyſ de Eccleſiaſtica Hierar. cap. 5. Vide de hac quæſtione S. Tho. io par. 3. in addit. qō. 37. art. 2. & per D. Bonauent. in 4. ſent. diſt. 24 par. 2. ar. 1. q. 3. Durandum & alios ibidem.

neceſſitas Eccleſiæ aliter ſuadeat. Not. obligationē contractā inter Eccleſiā & beneficiatū, quæ matrimoniū ſpiritnali dr̄, nō poſſe diſſolui niſi rā legitima & cognita ſuadēte. c. fi. de trā. & c. niſi de renūc.
a ¶ Mutationes.] vt c. mutationes. 6. q. 1.

DE TRANSLATIONE
TIT. XVIII.

Matrimoniū inter Epiſcopum et Eccleſiam.
- Cōtrahitur.
  - Elicitatur. / Ratificatur. / Cōſūmantur. — Electione. Poſtulatione. Confirmatione. Conſecratione.
- Cōſeruatur.
  - Epi moribus. / Vicario. / Coadiutore. — Ab homine. A iure. — Archid. Archip̄.
- Diſſoluitur.
  - Depoſitione. / Tranſlatione. / Renūciatione / Morte. — A quo fit. Permutatio: Inſtituta. — Ob vtilitatē. Ob neceſſitatem.

DE TRANSLAtione,

Io. Bapt. Quāuis hæc materia continuetur per § fin. ſupra. tit. proximo aliter tamen continuanda eſt meo iudicio hoc modo uidelicet ui ta eccleſ. prælatorū conſideratur tripliciter, nempe ratione ingreſſus, progreſſus & egreſſus, & cum hactenus dictum ſit de ingreſſu & progreſſu, ſequitur nunc videre de egreſſu, qui cum de iure primo contingat per tranſlationem, præter tamen mortem ob poteſtatem ſuperioris propterea proponitur nūc rit. Iſte qui diuiditur in 2. partes, in quarum prima habetur quid iuris de tranſlatione: in 2. quid iuris de beneficiorum permutatione: ſecūda ibi, non abſimilis.

Tranſlationes Hæc para adhue ſubdiuiditur in 2. partes in prima habetur qua de cauſa concedatur. tranſlatio: ſecūda a quo fieri debeat. ſecūda ibi, ſciendum eſt, quoad primum, caſus ita figuratur: quidam prælatus volebat tranſire de ſua propria eccleſia ad aliam fortaſſe ſibi magis vtilem, vnde fuit quæſitum an liceat, negatiue enim videbatur reſpondendum, tum propter obligationem perſonaliter ſeruiendi eccleſiæ iuxta c. relatum de clerle. non reſiden. tum ob vinculum matrimonij inde contractum, iuxta. c. fin. eod. de tranſlat. Sol. tamen vt hic legimus quia ob maiorem vtilitatē uel neceſſitatem recedendum eſt aliquando ab eo quod diu bonum iudicatum fuit. l. 2. ff. de conſtit. & hinc cognoſcimus obiectiones quoque non cōcludere, ſiquidē tam præd. obligatio quàm matrimoniū ita intelligātur niſi uidelicet utilitas uel

Tranſlatio inducta eſt ex vtilitate, & ex neceſſitate. h. d.

TRanſlationes, quæ & mutationes [a] nūcupari poſſunt, inſtiturę ſunt vtilitatis & neceſſitatis gratia [b] Vtilitatis, cū Epiſcopus [c] ab ea ciuitate, cui præpoſitus eſt, in aliam transfertur, in qua magis proficere poſſe veriſimiliter exiſtimat. Sic olim Princeps [d] Apoſtolorū de Antiochena ciuitate ſe Romam tranſtulit, vt ſcilicet ibidem copioſius proficere poſſet.

Neceſſitate ceſſante, trāſlatio irritatur. h. d.

Neceſſitate vero nōnumquam Epiſcopalium ſedium mutationes fieri ſolent, hoſtiū vrgente metu [e]. Sed hoc caſu, ſi ciuitatē, de qua effugerit Epiſcopus, ab hoſtibus liberari, & ad priorē ſtatū cōtigerit reuocari [f]

ANTO. TIM. Eſt aūt trāſlatio de ſede in ſedē facta cōmutatio. Vel aliter: Eſt ab una Eccleſia ad aliā Eccleſiā regulariter facta mutatio.
b ¶ Gratia.] Vt ca. mutationes, 7. q. 1. & copioſe traditur in c. uniuerſorum. de rerum permuta.
AN. TIM. Alii uero in uniuerſum tres adferūt trāſlationes ſeu trāſitus cauſas. Prima eſt leuitas. Secūda cupiditas. Tertia humilitas. Gof. in ſum. e.
c ¶ Ep̄s.] Vel alius p̄latus: nam & alii transferri poſſunt. Cardinalis, vt io c. dilectus. 1. de p̄rb. Archiep̄s c. bonę. 2. de poſt. præl. & cap. ſcriptū. de ele. Abbas in c. venerabilis. de conſuet. & c. cū in ueteri. de ele. Præpoſitus. c. dudū. 2. de ele. & quicunque beneficiatus c. admonet. da reann. & demū quicunq; poſtulari pōt, ſcd̄m Hoſt. in ſum. eo. & in Sum. d̄ poſtu p̄l. §. qs ſit poſtulādus. — Alii etiā vltra epiſcopos poſſunt transferri.
d ¶ Princeps 7. q. 1. c. mutationes, & ſic no. ꝙ vtilitas, maxime ſi ſit magna, æquiparatur neceſſitati. adeo vt ea inſtante ſi ſuperioris copia haberi non poſſit, poſſit quis uenire contra propriū iuramentū, ſcd̄m Inn. quē ſequit Abb. in c. uenerabilē. de elect. licet hoc nō placeat Hoſt. fac. no. per Inn. in c. cum omnes. de conſti. & quæ ponit Abb. in ca. tua. de Eccl. ædifi. in ultimo not.
ANT. TIM. Afferunt exemplum etiā de Euſebio & Felice, vt ibi in c. mutationes 7. q. 1.
e ¶ Metu.] 7. q. 1. c. temporis.
f ¶ Reuocari.] Arg. ꝙ, reſtituta re in priſtinū ſtatū, omnia iura reſtituunt, c. qa diligētia. de ele. & 16. q. 3. c. prima. Sic qui peruenit ad meliorē fortunā, tenetur ad priſtinā obligationē, 27. q. 7. ca. ab infirmis. l. 2. C. qui bo. ce. poſſ. & l. ſi locus. ff. quemad. ſer. ami. Et quòd ceſſante cauſa, &c.

¶ Re-

Vn' marit' duarum feminarũ.

a ¶ Reuertetur.] Ergo non obstante mutatione remanet Episcopus primæ Eccle. & sic est Episcopus duarum Ecclesiarum, contra illud 21. q. 1. ca. relatio. Quod quidam admittunt, exemplo matrimonij carnalis, vbi quis potest esse maritus duarum feminarum, altera religionem ingrediente: vt no. 7. q. 1. cap. pastoralis. Sed contra videtur: nam ille locus definit esse Ecclesia per captiuitatẽ. vt l. cum loca. ff. de relig. & sumpt. Sed non est ita: quia sacramenta ecclesiæ vera dicimus esse apud hostes, vt 1. q. 1. quod quidã. Et quod dicit lex, quod definit esse sacer locus, intellige, quia viduatus est sacris ministerijs. Sed pone contra, quod Episcopus est captus & non ciuitas, an tunc constituetur alius? Respond. vt not. in d. c. pastoralis.

dissoluendi carnale matrimonium per illam auctoritatem. Quos Deus coniunxit, &c. multo magis censetur reseruasse dissolutionem spiritualis. Et quod facit Papa, qui est Vicarius Dei, videtur Deus ipse facere. vt late prosequitur tex. in cap. 2. de translat. vnde sumitur.

ad eam expulsus reuertetur [a].

Episcopos transferre ad solum Romanum pontificem pertinet. h. d.

Sciendum [b] est autem Episcoporũ translationes, non etiam inferiorum [c] ad solũ Apostolicæ sedis Antistitem certissima ratione [d] pertinere: neque super his matrimonijs [e] quidquã præter eius adsensum immutari debere aut posse. Quod obtinet non solum si Episcopus est consecratus, verum etiam si tantum canonice fuit electus, & cõfirmatus [f]. Cum vt supra diximus, post electionem & confirmationem inter personas eligentium, & electi coniugium sit spirituale contractum [g].

Qui propria auctoritate se ad aliam ecclesiam contulerit, & habita carebit, & ambita h. d.

Ea pp quicũq; auaritia [h] ducti, aut ambitione [i] impulsi, Ecclesiæ mediocritate despecta, ad maiorem [k]

Sciendum est.] CASVS. Cũ quidã Eps esset trãsferendus de suo Epatu ad Episcopatum suæ patriæ ob vtilitatem maximã quæ inde sperabatur, fuit dubitatum cuius superioris auctoritate hæc translatio esset facienda, siquidem primo videbatur eam spectare ad Archiepiscopum, cum eius sit proprium electum in Episcopum suffraganeum, & confirmare, ac etiam consecrare cap. nihil. de electio. §. 1. supra de consecrat. cum simil. Sol. tamen ut hic habetur, quia cum vinculum contractum inter Ecclesiam & Episcopum sit proprie matrimonium: Spirituale, non potest dissolui nisi per summum pontificem. cap. 1. & fin. eod. & ob hanc rationem non obstat obiectio in contrarium facta: Not. argumẽto. qđ libet vinculum inter personas vel veras, vel fictas, non posse propria auctoritate dissolui, quia repugnat rationi aliquem iudicare proprium factum esse legitimum.

b ¶ Sciendum.] Not. vnum ex casibus Sedi Apostolicæ reseruatis. De alijs vide not. in c. quod trãslationem. de offic. leg. & quæ traduntur in cap quod sedem. de offi. ord. & conco. cum hoc cap. 2. de trãl. & d. c. quod translat. sumitur ex cap. 1. eo.

c ¶ Inferiorum.] Simile est in coadiutoribus: nam Episcopis dat solus Rom. Pont. regulariter: inferioribus vero etiam alij; puta Patriarcha, Metropolitanus, & similes, vt supra, de coadiutore in princip. vbi not. & per Abb. in cap. de rectoribus. & in c. fi. de cle ægro. vel debili.

d ¶ Certissima ratione.] Sed quæ est hæc ratio tam certa? Respond. quia cum fortius sit spirituale vinculum, quàm carnale, si Deus reseruauit sibi ius

ANTO. TIM. Non valet argumẽtum, nec militat hæc ratio in matrimoniis carnalibus, determinante hæc aliter ecclesia Romana, vt nouissime per Conci. Tridenti. sess. 24. in princip. & canone 7.

e ¶ His matrimoniis. Scilicet spiritualibus; cum nec in carnalibus liceat. cap. 2. eod.

f ¶ Confirmatus.] Intellige copulatiue: quia secus est in electo tantum, capit. 2. eodem a contrario sensu, vt cõmunia, teneret licet Hostien. contra.

g ¶ Contractum.] Nota ergo, quod consecratio quoad substantiam vinculi spiritualis nihil addit: nam illud non dicitur de substantia alicuius rei, quo remoto, illa remanet. Ideo dignitas Episcopalis seu consecratio non est de substantia matrimonij spiritualis: quia sine illo matrimonio potest esse dignitas Episcopalis, vt patet in Episcopo, qui renunciauit Episcopatui, & non ordini, & sic in Episcopo nulla tenenti. Similiter potest esse matrimonium spirituale sine dignitate Episcopali, vt patet in electo confirmato, & non consecrato, vt hic, & in capit. 2 eodem. consecratio tamen consummat spirituale matrimoniũ. capit. fina. eodem & supra de corrup. vsu subl. §. fina. Et licet quo ad vinculum nihil addat, addit tamen quoad alia; scilicet quoad potestatem exercendi ea, quæ sunt ordinis Episcopalis, vt supra de confirmat. § fin. & habetur in capit. transmissam. de elect. Vnde nota quòd vbi remanet eadem causa & substantia, ob accidens adueniens, dispositio non variatur: vt per Abbatem & alius in cap 2. eo.

Cõsecratio nõ est de substãtia spiritualis cõiugii.

h ¶ Auaritia.] Concor cap quanto exit. eod.

i ¶ Ambitione] Concord. §. ambitiones. 7. quæst. 1. & habes hic quattuor causas, ex quibus fit translatio. Necessitas & Vtilitas, de quibus supra in princ, Item Auaritia & Ambitio. ut hic, Est & causa leuitatis & humilitatis, de quibus ibi. Et quæ differentia sit inter translationem factam ex una causa, vel ex alia. Vide prolixe not. infr. d. § ambitionis.

K ¶ Maiorem.] Sed numquid ad minorem? Text. videtur a contrario sensu huius litteræ. Sed con-

An liceat descēdere ad minorē ecclesiā.

sese plebem propria auctoritate transtulerint, à cathedra repelli debent aliena, & carere [a] propria: vt nec illis præsideant, quos per superbiam spreuerunt, nec illis [b] quos ob auaritiam vel ambitum concupiuerũt. Sicut [c] enim vir non debet adulterare vxorem suam: ita nec Episcopus temere Ecclesiam, ad quam electus fuit, relinquere, vt alteri sese coniũgat, etiã si a populo fuerit attractus [d].

Quod constitutum est in ecclesiis Episcopalibus, trahitur etiam ad Ecclesias inferiores. h. d.

Non absimilis [e] iuris ratio obtinet in presbyteris, & ceteris infra Episcopalem dignitatem constitutis. Nam si vel qualibet causa [f] propria quis auctoritate cum altero suum beneficium [g] permutare voluerit; vterque proprij beneficium. unde quæsitum fuit quid iuris per capit.

tratium videtur verius. cap. 1. eod. vbi quòd non licet descendere, vel minorari. Quid si Archiepiscopus de licentia Papæ cessit archiepiscopatui, an intercesto tempore poterit sibi prouideri de Episcopatu post modum vacante? Quidam, quòd non; cum non liceat descendere. dict. cap. 1. & in capit legimus. in fin. distinc. 93. & ne deror ma icila auaritiæ: vt si quis tenens Archiepiscopatum se signet, vt pinguem obtineat Episcopatum: Ioann. Andr. Hostiens. Butil. & Abbas contra. Ad contraria respō. vt per eos in dicto capit. 1.

Carere.

a ¶ Carere.] Sed an transferens se sine licentia, etit priuatus ipso iure, vel potius priuari debeat p sẽtẽtiam? Et videtur quod ipso iure, cum verbum carere, intelligatur ipso iure: vt per Abba in ca. nihil. de elect. in Glo. in ver. potestatis. Cõtrarium videtur verius, scilicet quòd requiratur sententia, secundum Ioan. Andr. & Abbat. in capit. quanto. eodem. Et ideo ante sententiam remanet Episcopus prioris Ecclesiæ, & eius clerici illi obedire tenentur. facit quod habetur 9. quæst. 4. cap nonne.

b ¶ Nec illis.] Quod hic dicitur obtinet, quando & dimisit primam sine licentia, & sine licentia transiuit ad aliam: nam aliàs priuandus esset solum illa, in qua licentiam non obtinuit: ne plus extendatur pœna, quam delictum: argum. eorum, quæ habentur in cap. quæsiuit. de his quæ fiu. a maio. par. capit. & hoc sequitur Abbas in c. quanto, eod. ante. fin. Annexa.

c ¶ Sicut.] Cap. sicut. 7. q. 1. vnde sumitur.

d ¶ Attractus.] Argu. quòd necessitas & uiolentia non excusat à culpa.

ANTO. TIMO. Ad illud quod notatur in glossa de necessitate, & violentia, adde tu distinguendo quod uiolentia necessitas, seu coactio dicitur esse duplex, altera: quæ dicitur simpliciter & absoluta. Atque hæc excusat a culpa, cum tollat voluntarium, quod est de ratione peccati. Sine uoluntate enim non committitur peccatum actuale, iuxta regulam traditam. a D. August. 1. retraction. Peccatum adeo uoluntarium est, vt si non sit uoluntarium non sit peccatum, & can. 15 quæst. 1. Alia autem est violentia non simpliciter, sed secundum quid, ut est metus, qui non causat simpliciter inuoluntarium, sed secundum quid tantum: quia non est sine uoluntate. Vnde dicunt doctores, quod metus excusat non à toto, sed a tanto. Et de hac uiolentia & necessitate loquitur hæc notula. Vide de hoc S. Thom. 1. 2. q. 5 ar. 5. & 6. huiusmodi autem uiolentia potest inferri noluntati in actibus Imperatis, non elicitis, ut per S. Thom. loco citato, & Scotum. 1. sentent. d. 1. qõ. 4. & D. Bona. in 1. d. 25. ar 1. q. 4 Dicit enim quod liberam arbitriom circa actũ interiorem potest bene induci, & impediri; sed compelli nullo modo. Vide de hoc diffuse per Iac Almainum in lib. Moraliũ. c. 2.

Non absimilis. CASVS. in hac parte ita figuraſ. Quidam clericus beneficiatus uolens permutare beneficium suum cũ alio clerico beneficiato, reuunciauit ipsum in manibus ipsius Episcopi, ita tamẽ ut Episcopus nõ posset ipsum alicui alteri, quàm permutare uolenti conferre, uel sibi restituere, etiam si haberet rescriptũ a pontifice de cofe rendo aliquod beneficium. unde quæsitum fuit quid iuris per capit. si quis obiecerit. 1. q. 3. una cum c. fin. de pact. negatiue uidebatur respondendum, & si permittendum esset superioribus non conuenit manus ligare. argumento cap. inferior distinct. 21. Sol. tamen ut in hac parte diuiditur, quia ista permutatio non indifferenter dicitur permissa, sed causa suadente iuxta princ. huius tit. unde tali ratione considerata uidentur cessare obiectiones. cum illa causa considererur principaliter respectu ecclesiæ, & secundario respectu personæ, quibus superior de iure non potest præiudicare. No. permutationem beneficiorum cessare, ubi cessat causa eius. argumento cap. cum cessante de appellat. No. a. beneficium causa permutationis uacans dicitur ita affectum, ut non possit sub quouis prætexiu alteri conferri. ca. 1. de rer. permut in 6.

e ¶ Absimilis.] Cap. si uero 7. quæst. 1. capit. inter cetera. & capit. de maioribus. de præbend. & cap. cum olim. & c. cum uniuersorum, & c. quæsitum. eat. de re. permut.

f ¶ Causa.] Et sic not. ꝙ honestas causæ, qua qs mouetur ad aliqd faciendũ, nõ excusat quẽ à pœna, si neglexit auctoritatẽ superioris, & ordinẽ iuris.

Honestas causæ nõ excusat.

g ¶ Beneficium.] Etiam simplex Abb. in c. quæsitum. in primo. not. de re permut.

ANT. TIM. Licet huiusmodi permutationes auctoritate superioris interueniente regulariter sint licitæ in Abb in c. ad quæstiones. de ret. per mut. uide tamen quod multipliciter circa eas contingere põt peccatum apud Summistas, Silue. & alios in uer. Beneficium & Permutatio. Et lege de hac materia Fede. de Sen. & Arch. Floren. in 3. par. tit. 15.

neficij iacturam [a] faciet. Beneficiorum enim & præbendarũ permuiationes generaliter fieri prohibentur; præsertim, pactione [b] præmissa, quæ circa spiritualia [c], vel spiritualibus annexa [d], semper labem simoniæ continet: licet possit Episcopus [e] de vno loco ad alium aliquos transferre, vt qui vni loco minus sunt vtiles [f] alibi se valeãt vtilius exercere.

Si permutatio beneficiorũ completa est ex vna parte, & per alteram stat quo minus impleatur, restituitur pars ad suum beneficium h. d.

Subuentum [g] tamẽ est ei, qui de permutatione cum alio habito tractatu [h] prębendam suam cum resignasset, ab alio, qui cum permutationis tractatum habuit, & qui postea suam resignare recusat, deceptus est. cum enim deceptis [i], & nõ decipiẽtibus iura subueniant; licet is, qui renunciauerit à se beneficiũ abdicasse videatur: tributa tamen est simplicitati [k] venia; cõstitutumque, vt ad resignatum beneficiũ reuerti possit [l].

Collatio de beneficijs, causa permutationis vacantibus, facta alijs, quam permutantibus, non tenet. h. d.

Et generaliter, ne concessione iuris vtentibus [m], præsertim cir

tit. 15. cir. fin. est autem permutatio secũdum Goff. unius rei pro alia uicaria præstatio, uel uicaria pręstatione mutatio.

a ¶ Iacturam.] Cap. olim. de re. permut.

b ¶ Pactione.] Sed quæritur: an saltem ipsi beneficiati possint habere tractatũ de permutatione facienda? Et non uidetur. arg. l. oratio. ff. de sponsal. & nota. per Abb. in c. in causis de elect. & notat. sup. eod. n. §. quod si intra terminos. Tu dic ut per Abb. post antiquos in c. quæsitũ. de re. permut. & facit. §. sequens.

c ¶ Spiritualia.] Quia in spiritualibus, uel spiritualibus annexis, nulla pactio, uel conuentio interuenire potest. 1. q. 2. c. quam pio, & ext. de pact. c. cum pridem.

d ¶ Annexa.] Vt est ius potionatus, c. quanto. de iudi. & c. significasti. de præben. dic. ut ibi.

e ¶ Episcopus.] No. casum reseruatum Episcopo. s. interponẽdi auctoritatem permutationi beneficiorum, ut not. in c. quæsitum. eo. tit. Cal. cons. 7. de rer. permut. Ro. Rom. decis. 411. in nouis. Idem etiam intelligas de inferiori, habente ius episcopale in beneficiis permutandis: is enim exercet omnia iura Episcopalia, quæ sunt iurisdictionis: ut in c. 1. de reb. Eccle. non ali. Innoc. in c. 2. de transac. Abb in c. significasti. de for. comp. & in c. quęsitum. de re. permut. Sed quid si collatio beneficiorum permutandorum pertineat ad alium, quam Episcopum? Respondeo, Permutabit Episcopus cum consensu illorum, secundum Ioan. Andr. Quid si nolint cõsentire? Resp. ut per Abb in d. c. quæsitu. An aũt Capitulum sede uacante possit auctoritatem permutationi præstare, vide quod not. in Cle. 1. de re. perm.

f ¶ Vtiles.] Not. ergo, quod etiam ex utilitate fit permutatio: ut supra in prin. Sed numquid fit permissa ex sola expedientia personarum? puta, quia Rector unius beneficij non potest multum ibi proficere: quia forte aer illius loci non est sibi sanus? Resp. poterit fieri permutatio: ut per Doctor. in ca. quæsitum eod. & facit optime quod not. in c. cum uniuersorum in glo. a. de re. permu.

g ¶ Subuentum.] Cap. cum uniuersorum. de re. permut.

h ¶ Tractatu.] Nota, quod partes possunt habere tractatum de permutatione facienda: de quo dictũ est supra. §. proximo.

i ¶ Deceptis.] Cap. litteris de rescript. l. 3. §. uerba. ff. ad Velle. & C. eod. tit. l. si sine. l. pen. §. si quis. ff. de iur. & fac. igno. & C. si mi. se maio. dix. l. si is. capit. inter dilectos. ext. de donat.

k ¶ Simplicitati.] Nota, parcendũ simplicitati: lae. cap. super litteris. & Aut. de instrument. cau. & fid. § hæc autem omnia. ff. si quis in ius uoc. non ier. l. 2. & ff. de edend. l. 1 §. fi. & ff. de iurisdict. omn. iud. §. doli & distinct. 76. c. tanta nequitia, & de translat. c. inter coporalia, & ca. cũ uniuersorum. de re. permuta. Sed cum simplicitas, de qua hic, sit dolo contraria, & sit etiam cõmendãda, ut p Ab. in cap ex studijs. in princ. de præsump. & in cap. dilecti filii. de iudi. cur hic & in d. c. cum. uniuersorum. dicit ueniam dãdam, cum uenia delictum uideatur præsuppone re? Respondeo. Venia dicitur dari hoc casu. id est, iuris rigor remitti, qui rigor suadebat, hunc amittere beneficium suum, cap. quæsitum. & cap cum olim. de re. permu. nec uerbum uenia, semper arguit culpã. sicut & alias submittẽs se gratiæ, uel misericordiæ non uidetur de ictũ fateri. ut in cap. ueniens. & ibi Inno. Hostien. & Butr. de renunciat. Sed immo uidetur, ꝙ nullus rigor remittatur. cum re non secuta, ob quam facta est renunciatio, non debeat ualere renunciatio. l. rebus. C. de re permu. Dic, quod non poterat per se renuncians rem retractare, c. quod in dubiis. de renunc. & not. in d. cap. cum uniuersorum, & sic cõtinet gratiã. Item quãuis simplicitas tendat ad bonũ finẽ: non tamen dẽe esse sine ratione, cap. Deus vbi Abb. de vit. & hon. cle. & si sit sine ratione reprobatur. Abb. in cap. pastoralis. de iudi. & si sit nimia dicitur fatuitas Abb. in c. cum dilectus, quod me. causa: An autem excuset simplicitas a surreptione in beneficiis a ibus, dic vt per Abb. in cap. super litteris. de rescript.

Parcendum simplicitati.

Veniã nõ sẽper arguit culpam.

Simplicitas sine rõne nõ probat.

a ¶ Possit.] Amoto quolibet illicito detentore c. cũ vniuersorũ. de re. permut. c. propositis de concess. præbendæ.

m ¶ Vtentibus.] Dic igitur per hãc litterã nõ habe

te lo-

re locum, quod hic dicitur, vbi in fraudem expectantium fieret permutatio; cum tunc permutantes uolentes non iā vtantur concessione iuris, quā ius ipsum fraudent. cap. vni. de re permut. cap. fin de renun. in 6. & not. in c. Clem. vni. de re. pmu. vnde sumitur.

g ¶ Apostolica.] Idem, & multo fortius si expectat auctoritatē reseruation s legatorum vel receptionis capitulr, vt uor. iu cap. vni. de re. permu. in 6.

h ¶ Proximè.] Idē, & multo fortius si expectateut quam ducerent acceptandā: nam plus afficitur præbenda per istam gratiam, quàm per illam, vt uot. in capit. si solt. ad fin. de concess. præbendæ.

ca spiritualia, illudatur a, si qua beneficia b ex causa c permutationis aliquibus resignata, alijs quā ipsis permutare volentibus cōferantur d, nullius firmitatis erit ipsa collatio e.

Non obstantibus expectationibus beneficiorum permutatio fieri potest. h. d.

Quinimo si in diœcesi f aliqua quidam forte auctoritate Apostolica g beneficia proxime h vacatura expectent: illi tamen qui secūdum formam iuris i sua beneficia k in eadem diœcesi ad ordinarij collationem l spectantia, libere, ac sine fraude m in manibus Episcopi resignauerint, non nisi ex causa permutationis resignaturi, ab huiusmodi expectantibus circa faciendam permutationem minime impedientur.

DE RENVNCIATIONE. TIT. XIX.

Renunciatio.
- Quid.
- Causæ.
  - Legitimæ.
  - Illegitimæ.
- Personę.
  - Prælati inferiores.
  - Papa.

Quid sit Renūciatio, & quibus ex causis possit renunciari. h. d.

PEr renunciationem quoque quis ab

a ¶ Illudatur. Cle vni. de re. permu. c. bonæ. de postu. prę-lat. cap. cum olim. de re iudi cap. r. de alie iudi. mut. causa. cap. suggellum. de appel cap. dilectus. de pręb Clem. vni. de renunc. l. si pictor. ff. de re iud. c. nonnullis. de iudæis.

b ¶ Beneficia.] Includuntur etiā hospitalia, & loca similia, quæ permutari possunt his casibus, quibus in beneficium concedūtur: quæ habentur in Cle. quia contingit. § vt autem. de religios. domin.

c ¶ Ex causa.] Sed quomodo cōstabit, quod ex causa permutationis renunciet quis? Respō. si renunciās exprimat: vel satis est quod constet de hoc coniecturis, vt nota. in Cle. vni. de re. permut.

d ¶ Conferantur.] Per alios, in quorū manibus fiebat resignatio, vel per alios collatores.

e ¶ Collatio.] Idē dicat de omni electione, postulatione, & præsentatione, quæ fieret de alio ad aliud beneficium sic renunciatum; cum eadem sit ratio: vt nota. in Clement. vni. de re. permu. Nec ob. capit. cum in illis. de præben. in 6. quia loquitur in impetrationibus beneficiorum, quæ sunt odiosæ.

f ¶ Diœcesi.] Non excludit, immo includit ciuitatem, ad idem. cap. sanctorum. dist. 63. & c. cum nullus de temp. or. in 6. & c. cum episcopus. de of. fic. or. & includetur etiā ecclesia cathedralis. c. cum clerici. de verb. signi. facit l. cui pacto. ff. de ser. export. Sed contra cap. Rodulphus de rescrip. Sol. ibi in rescriptis ad lites, quæ sunt odiosa. Itē contra cap. quamuis. 1. de pręben. Sol. ibi propter ambitionem. & not. in cap. vni. de re. per mu. in 6. vnde sumitur.

i ¶ Iuris.] Vt cap. quęsitum. de re. per mut. & §. nō absimilis. supra. eo.

K ¶ Beneficia.] Large hic intellige, vt minora, & maiora beneficia, & dignitates, & præbendas etiā comprehendat 1. q. 3. cap. si quis dator. & de conce. præb. & de verb signi. c. tua. & cap. r. de regul. iur. in 6. vbi no.

l ¶ Collationem] Quid si non spectat ad collationem, sed ad confirmationē tantum? item quid si pertinent ad collationem ordinarij & alterius? vel sunt illa in diuersis diœcesibus? Respōdeo, vt not. in c. vni. de re. permut. in 6.

m ¶ Fraude] Exēplum in c. 2. de renunc. in 6.

DE RENVNciatione.

Cum autor supra tit. proximo. §. nō absimilis vsque ad fin. tit. locutus sit d̄ permutatione beneficiorum, in qua renunciatio quoque requiritur; ideo proponit nunc potestatem tit. qui diuiditur in 6. partes: in prima habetur quid sit renunciatio: in secunda quas ob causas sit promissa: in tertia an qui renunciauit & monasterium est ingressus posset redire ad prælaturam: in quarta cui sit facienda: in quinta an posset fieri per procuratorem: in sexta an qui obtinuit licentiam, renunciandi posset ad id cogi: Secūda ibi, ea vero: tertia ibi, accidit autem: quarta. ibi, abbas quoq; quinta ibi, potest autem. sexta ibi, aliud iuris. Io. Bapt.

PER renunciationē. CASVS hic non figuratur, Not. iā tria esse essentialiter necessaria ad renūciationē primū vt respiciat ius nondū plene acquisitū: scd̄m vt sit iuris proprij: tertiū. vt sit spōtanea. Io. Bapt.

o ¶ Proprj

Ecclesia sua remouetur. Est autem Renunciatio iuris proprij [a] spontanea [b] refutatio. Ea vero, propter quæ, Episcopus potest cedēdi licentiam postulare, hæc ferme habentur [c]. Conscientia criminis, Debilitas corporis, Defectus scientiæ, Malitia plebis, Graue scādalum, & Irregularitas personæ.

Quale debeat esse crimē ob quod renunciari possit. hoc dicit.

Proprer conscientiam criminis cedendi potest licentia postulari [d] non cuiuslibet [e], sed dumtaxat illius, propter quod ipsius officij executio post peractam pænitētiam impeditur [f].

Qua debilitas corporis renunciandi causam prabeat. hoc dicit.

Nō absimilis iuris ratio in debilitate [g] corporis obtinet: nam non quęlibet, sed solum illa legitimam renunciandi pręstat causam, per quam quis ad exequendum officium Pastorale redditur impotens: cum interdum non plus senilis debilitas aliquem cedere, quàm maturitas [h], quæ in senibus esse solet, quem in suo suadeat officio

a ¶ Proprij] Alieno enim renunciare non possum: cum res inter alios acta, &c. c. pen. de sent. & re iudi. c. dilecto. in fin. de præb.

ANT. TIM. Alij renunciationem ita addendo definiunt: Renunciatio est rei vel iuris spontanea refutatio, &c.

b ¶ Spontanea.] Quia si esset coacta non obstaret te petere volenti, ea. super hoc eod. & c. 2. de eo quod met. causa. Et declara hanc siue definitionem, siue descriptionē, ut per Host. in Summa; eod. in dubio autem non præsumitur spontanea, vt per Abb. in ea. super hoc. eod. nu. 11. & nu. 30.

Io. Bapt. Ea uero. CASVS. In tota hac parte ita figurari potest. Quidam prælatus volebat simpliciter suo beneficio renūciare nulla causa ad id suadente, illa motus ratione quod vnusquisque potest renunciare iuri suo. l. pe. C. de pactis. Sol. tamen vt in hac parte habetur, quia inter Ecclesiam, & talem prælatum contracta est mutua obligatio, quæ regulariter re pręsertim nō integra dissolui nequit. argumento l. ab emptione. ff. de pact. si tamen dissoluatur, cum causa legitima dissolui debet, qua de re obiectio non tenet, vt de se patet, siquidem in casu nostro consideratur etiam interesse ecclesiæ. Not. ex hoc tex. a contrario sensu renunciationem sine causa factam, de iure non tenere ea. nisi in fin. eod. Not. secundo causam legitimam renunciandi desumendam esse à qualitatibus requisitis ad promotionem, siquidē si quis aliqua præd. qualitatum careat, dicitur habere causam legitimam renunciandi, & hinc cognoscimus causas istas in hac parte, & in d. cap. nisi adnot. esse iustas, & legitimas.

c ¶ Habentur.] Vt diffuse habetur in c. nisi. eod.

ANTO. TIMO. Causas has enumerat post Inno. extra de renunc. S. Thom. 2. 2. quæst. 185. ar. 4. ponit enim has easdem causas hoc ordine. Potest enim renunciare, cum contingit Episcopum impediti procurare salutem subditorum. quod fit multipliciter, nam quandoque ob defectum proprium. Vel conscientiæ, si sit homicida, uel simoniacus. Vel corporis, si senex, si infirmus. Scientiæ quæ non sufficiat ad curam regiminis: vel irregularitatis. Quandoque propter defectum subditorum, quibus non potest proficere. Comprehenduntur autem hæ sex causæ his uersib. Debilis, ignorans, male conscius, irregularis. Quem mala plebs odit, dans scandala cedere potest.

d ¶ Postulari.] Collige ergo, quod pro crimine quantumuis graui, non potest Episcopus renūciare sine licētia Papę, etiam si talis sit, qui titulum nō habet, ut simoniacus & intrusus. Quidā tamen contra, cum tales fures sint & inuasores 1. quæst. 1. ca. ordinationes: & ideo quāto plus rem tenent, tanto magis peccant, & fur semper est in mora: ut ff. de cōd. furt. l. si pro fure. dic ut not. in c. nisi. eod. post princ. — Fur semper in mora.

e ¶ Cuiuslibet.] Alioquin pauci, uel nulli non tenerentur cedere; est enim pene contra naturam, quod quis sit sine peccato. 25. dist. in §. nunc autē. & dist. 71. cap. Apostolus. in fi. & cap. pen. de præben. & facit & illud Apostoli: Subiecit Deus omnia sub peccato: & illud: Nemo sine crimine vixit.

ANT. TIMO. Intellige quod dicit glos. de peccato ueniali: in statu naturę corruptę, secus fuisset in statu naturę integræ, ut per S. Tho. 2. 2. quæst. 109. ar. 8. & Duran. ar. 3. dist. 2. in 2. senten. & ibi omnes Doctores.

f ¶ Impeditur.] Vt simonia. 1. quæst. 1. cap. erga simoniacos, & cap. tanta. de simo. Homicidium ca. fin. de temp. ordin. & cap. miror. dist. 50. & cap. inquisitionis. de accus. vbi de utroque crimine. Item secundum quosdam, omne peccatum, quod ipso iure irrogat infamiam 3. quæst. 7. cap. infames. §. porro. & de hoc plenius not. in cap. nisi eod. post prin. In aliis uero criminibus, de quibus potest pænitere, remanendo in officij administratione, non tenetur quis petere cessionem, ut hic & d. cap. nisi, & d. cap. fin.

g ¶ Debilitate.] Siue proueniat ex morbo accidentali: siue ex senectute. cap. nisi. § alia. eod. Nam & senectus morbus est. vt not. supra de coadiu. in princ. Qui autem dicantur senes, uel ualetudinarii, uide per Abba. & alios in cap. fin. ut lit. non contest.

h ¶ Maturitas.] Vnde dicimus semper uenerādam sene-

Debilitas corporis.

senectutem.l.semper.ff.de iu.immu.
a ¶Permanere.] Quia debilitas corporis feruore spiritua instauratur, per quem ad sublimiora conscenditur.e litteras.& c.nisi §.1 eod.
b ¶Plerunque] Nisi esset talis scientia, quam ei to addisceie posset. Tenetur enim & episcopus addiscere eum potest,cap. fin. dist. 38. Vnde & Iurisconsultus: Et si unum,inquit, pedem in fouea haberem, non pigeret me quotidie aliquid addiscere. l. apud Iulianum. ff. de fideicom. liber. & Augustinus ab annicul se doceri paratum profitetur. 24.quæst.3.cap. fin. habes.& not.in ca. nisi. uers. pro defectu.eod.

Epus cū pōs teneatur discere.

c ¶ Spiritualium.] c nisi. §. pro defectu eod. & dist. 30. per totum.
d ¶ Temporaliū.] Dist.86.ca. fratrem nostrū & c. Petrus. dist 39 & 36.d §.1. Et merito necessaria est scientia spiritualium & temporalium: quia in his alios docere debet episcopus,ideoque alimum doctrina indigere non debet,3.q.7 cap. conuenientibus. & authen. de sanctiss. Episcop. § damnamus.
e ¶Tolerari.]Cap. cum nobis. de electione cap uenerabilis. de præben.ca. nisi.versic. pro defectu.eod.

permanere [a].

Magnus defectus scientiæ, tribuit legitimam causam renunciandi. h.d.

Propter defectum quoque scientiæ plerunque [b] potest quis petere cessionē: quia cum illa circa spiritualium [c] administrationem sit potissimum necessaria, & circa curam temporalium [d] opportuna, Præsul, qui in vtrisque commissam sibi debet Ecclesiam regere, salubriter & renunciat, si quō ipsā regere debeat ignoret. Quamquam autem desideranda sit eminens scientia in Pastore; in eo tamen mediocris tolerari [e] potest: quia imperfectū scientiæ pōt supplere pfectio charitatis [f].

Malitia plebis iustam tribuit renūciādi causam h.d.

Propter malitiam [g] quoque plebis [h] cogitur interdum Prælat[us] ab ipsius regimine declinare [i]; veluti quando plebs tam duræ ceruicis existit, vt apud ipsam amplius proficere non possit [k]. Item pro graui scandalo [l] vitādo, cum aliter sedari non potest, licet Episcopo petere cessionē; ne plus temporalem honorē, quam æternam videatur affectare salutē [m].

Ob irregularitatem potest renunciari.h.d.

Item ob irregularitatem; puta si sit bigamus. Quòd si forte de legitimo matrimonio non sit natus: licet huiusmodi irregularitatem subticere non potuerit [n]: si

& cap.nisi.§. propter malitiam.eod.
i ¶Declinare.] Prouidentiam notat hoc uerbum, & non metum,prout uerbum fugere.
K ¶ Non possit.]Quādiu autē est aliqua spes profectus,non potest prælatus renunciare,& præbet hoc arg quod propter scholarium malitiā debet doctor cessare à docendo, secundum Ioan. And. & But.in c.nisi.§.propter malitiā. eod.

Declinare. Fugere.

ANT. TIM Est aurea sententia D. Grego.in 2. Dialo. lege eam ibi: Aequanimiter portandi sunt mali, &c.
l ¶Scandalo.] Est tamen distinguendum, ut distinguit Gregor. super Ezechielem, Homil.7. Vtrum scandalum sine peccato uitare possumus. Nam in quātum possumus sine peccato scandala uitare debemus:alioqui utilius scandalum nasci permittitur, quàm ut ueritas relinquatur cap. qui scandalizauerit.de reiu. Veritas enim bonæ uitæ, uel iustitiæ nunquā deserenda est:ueritas disciplinæ nonnūquàm;puta, quando multitudo peccantium est in causa: non tamen uolunt defendere malum quod faciunt: arg cap commessationes.distinct. 44. vbi de hoc. & dist. 50. cap. ut constitueretur.& ea latores.de cle.excom. minl. Si uero uolunt defendere malum,quod faciūt,& illud excusare,quasi ex auctoritate, tūc multitudini parcē dum non est propter scandalum c 1 in fi.de pœni, dist 6.& uoi de hoc in ca.nisi.§.pro graui. eo. & c. sane.de temp.ord.& in c.eum quilquis. 23. quæst. 4.& q.4.S.Thom.a 2.quæst.43.artic.1. & alibi

ANTO. TIM. Nota hic,quod Prælatus, si non habet competentem litteraturam, remoueri potest.c.quamuis de æta. & quali. ordin. & bonum esset sic facere, ut Inquit quidam doctor Nam cum ɫotum malorum ignorantia mater est:scientia autem cum duplex sit,sufficiens,& eminens: non requiritur quod eminentem habeat,sed sufficientē.
f ¶Charitatis.]Cap.nisi. §. pro defectu.eod.Et sic nota quòd defectus aliquis potest aliqua alia uirtute suppleri & instaurari.
g ¶Malitiam.]Hoc fecisse leguntur etiam Apostoli,qui Iudæis incredulis,& duræ ceruicis dixerūt: Ecce conuertimur ad gentes, quia uobis Dei uos indignos fecistis:vt legitur in Actis Apostolorū in cap 13 & trāsumptiue in c.nisi.§.propter malitiā.
h ¶Plebis.]7.q.1 §.hoc tunc seruandum. & ca.fi.

ANT. TIM. Scandalum secundū D. Hier. in Matth. 15 Græcum uerbum est,Latine offensio dicitur,uel ruina.Est autem dictum,uel factū minus rectè,præbens occasionē ruinæ. Et quia peccatū cōtra charitatē est,qua prælatus tenetur cōplecti subditos;& propterea debet renunciare. Scādalum duplex est,actiuum, & passiuum. Mu ta de scandalo lege apud S Tho.in propria quæstio 2. a.q 43.
m ¶Salutē]Qd non psumitur.l.fi.C.leg Iul.repe.
n ¶Non potuerit.] Idest,non debuerit de iure tempore

Posse q dicantur

pore sui examinis. et sic est argu. quòd illud dicimur posse, quod de iure possumus. 22 quæst. 2. ea. faciat, & cap scilicitatus. de rescrip. facis l. conditiones. & l. filiusfamil. ff. de cond. iustit Nam debuit id saltem in secreto confiteri. cap. innotuit. de electio.

a ¶ Culpa.] In culpa erit. si non manifestauit impedimẽtum tempore suæ promotionis. unde imponi sibi deber pænitentia, cum dispẽsatur, ut statim sequitur: tamen si culpa talis & causa, idest ipsa irregularitas occulta est, dispensatur cũ ipso propter ut litatem ipsius Ecclesiæ.

c ¶ Later.] Argu. pro opi. illorũ, qui dicunt, quòd peccata latentia faciunt homines irregulares. cap sacerdos. & cap. sacerdotes. à contrario sensu. & cap. de his uero. argu. cõtra in cap Christiana. 32. qu. 5. Sol. in foro sæculari uõ habent uindictam, sed in foro animæ sic.

c ¶ Et causa.] Si ipsa irregularitas occulta est, dispensatur cum irregulari propter utilitatem ipsius ecclesiæ.

d ¶ Otium. Quod & per se damnosum est: quia otium & uoluptas sunt arma antiqui hostis ad animas capiendas. cap. nisi. §. uerum. eod. Inde nascitur lasciuia, & turpis amor. Vnde illud:

tamen & culpa[a] latet[b], & causa[c], cum eo, qui suum laudabiliter impleuit officiũ, iniuncta sibi competenti pænitentia, poterit non minus vtiliter, quàm misericorditer dispensari.

Gratia laboris fugiendi non potest renunciari. h. d.

Ceterum ob alias causas renunciationẽ affectantes audiendi non sunt: dum forte aliqui laboris angustias declinantes ad otium[d] aduersus gloriosi Pontificis[e] exemplum aspirare contendant.

Episcopus, qui semel ad vitam monachalem transiuit, non potest rursus ad Episcopalem dignitatem reuerti. h. d.

Accidit autem interdum, ut Episcopus humilitatis, & pœnitentię causa ab Ecclesia sua remoueatur. Quod tunc cõtingit, cum quis Apostolica concessione ab Episcopali sede ad Monachalem descendit subiectionem. Quo casu alius in locum eius subrogari poterit: ille vero resurgere, Constantinopolitano Cõcilio[f] verante, nequaquam ualebit[g].

Impeditus administrare Episcopatum, & propterea factus monachus, cessante impedimento, potest reuerti ad Episcopalẽ dignitatẽ. h. d.

Est autem otium secundum Doctores triplex, destitutorium, & est malorum hominum: restitutorium, quando quis cessauit à labore, ut iterum accedat ad opus; retributorium quod datur emeritis, & senibus.

e ¶ Pontificis.] Idest, Martini, qui cum cœpisset tepẽte uiribus corporis destitui, dixit ad Deum: Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem: fiat uolũtas tua, ut cap. nisi. uersi. porro. eo.

Io. Bapt. Accidit autem.] CASVS in hac parte ita figuratur. Quidam prælatus causa à iure & à superiori approbata suæ Ecclesiæ tenũciauit, & postea ingressus fuit religionem, post aliquod tempus desiderabat redire ad illãmet Ecclesiam, uel ad aliam similem promoueri ob regul. cessante causa, & c. ea. cum cessante. de appellat. vnde fuit propterea de hoc dubitatum, iste enim ob huiusmodi ingressum dicitur mortuus mũdo, iuxta not. in l. Deo. C. de Episc. & cleric. Sol. tamen ut in hac parte legimus, quia cum religiosus possit esse Episcopus §. fin. & ibi glo. uor. supra de postulatione. non solum sol. demonstratur uera, uerum etiam obiectio cessat, cum status Episcopalis sit altioris Ordinis quam sit status religiosorum. No. Sum. Pontificem posse interpretari eciã decisiue concil. vniuersalia, iuxta. not. in cap. proposuit. de concess. præben.

Otia si tollas periere Cupidinis arcus.

& illud,

Otium perniciosum.

Quæritur Aegistus, quare sit factus adulter.
In promptu causa est, desidiosus erat.

Et tunc longe damnosius quando amore otii ab opere bono ac laudabili diuertimus. & discedimus, quod nullo pacto est concedendum, ut hic. & d §. uerum. & 16. quæst. 1. cap. uos autem. Vnde noi. Senecea: Non est uiri timere sudorem. &: Generosum labor nutrit. Et Hierony. ad Monachum: Semper facito aliquid boni operis, ut te Diabolus inueniat occupatum, cap. numquàm. de consecrat. distinct. 5.

ANT. TIM. Secundum Gregor. est quod caret intentione piæ utilitatis, aut iustæ necessitatis: & quia secundum charitatem non uidetur esse, idcirco non præbet causam legitimam renunciandi.

f ¶ Concilio.] 7. quæst. 1. §. Item cũ aliquis. & ca. nequaquàm. & extr. eod. cap. translationem.

g Valebit.] Monachus tamen, qui nunquàm fuit episcopus, bene potest esse episcopus, vt 16. quæst. 1. cap. vos autem. & 8. quæst. 1. in scripturis. & 18. quæst. 1. cap. vnico. Item si plebanus quidam postea fit monachus, potest postea fieri plebanus ut 16. q. 1. c. si quos à clericatu. Dicunt aũt quidã, q ubi qs dimittit episcopatũ, vbi proficere potuit, præsumitur hoc facere propter cõscientiã criminis: sed ut not in c. hoc nequaqu am 7. q. 1. hoc non est uerum: quia sæpe ingreditur quis monasterium propter merita augenda. 27. quæst. 2. cap. sunt qui dicunt: Intellige ergo quod hic, & in dicto cap. hoc nequaquam. dicitur de eo, qui conuictus

Ceterum [a] speciales quidam casus inueniuntur, in quibus, prędicto Concilio nõ obstante, is, qui uitam monachalem elegit, rursum licite potest ad Episcopatum assumi. Si enim quis persecutionis rabie sæuiente, uel præpeditus aduersa valetudine corporis, cum proficere [b] nequeat in regimine pastorali, de superioris auctoritate ad monasticam vitam descendat: persecutionis, uel ægritudinis impedimẽto cessante [c], ad Episcopalem poterit resurgere dignitatem.

Similium idẽ iudiciũ h.d.

Idem iuris est [d] si quis propter doctrinę defectum locum regiminis deserẽs auctoritate Apostolica ad otium se contulerit monachale. Nam si per exercitium lectionis scientiæ reperit margaritam, proculdubio denuo vocatus ad cathedram pastoralẽ redire poterit [e].

Assecutus Episcopatum, simoniace, sed ignoranter, si fiat postea regularis, licet ad primum reuerti non possit; alium tamen Episcopatum consequi potest.

Rursus si quis inscius cupiditate parentum [f], fuerit Episcopatum adeptus; & hoc comperto de licentia superioris illũ dimittens [g], obseruantiam elegerit regularẽ; et si ad ecclesiam eandem redire nequeat [h], ad aliam tamen promoueri poterit, Constantinopolitani Concilij constitutione non obstante, quam tunc obtinere oportet [i], cum pænitentiæ causa, quã Epatũ retinẽs peragere nõ ualebat, uitã q̃s elegerit monachalẽ.

Ad eum fieri debet renunciatio, ad quem spectat confirmatio. h. d.

Abbas quoque qui

uictus est de crimine, & ob id detruditur in monasterium. cap. post translationem. eod. Vel intellige de eo, qui humilitatis causa transiuit, & de licentia Papæ; qui licet per se non possit redire ad episcopatum, poterit de licentia Papæ. Sed numquid talis poterit esse Abbas? Respond. Sic, cum possit esse, etiã plebanus, per ea, quæ not. in d. c. hoc nequaquam.

a ¶Ceterum] ca. post translationẽ. §. ceterum. eod.

Proficere, sufficere. b ¶Proficere.] Differunt aũt ista, pficere, & sufficere: multa enim proficiunt, quæ non sufficiunt: ut per Doc. in cap. t. de postular prælat.

c ¶Cessante] Arg. quod cessante causa cessat effectus t. quæst. 7. cap. quod pro remedio. & t. quæst. t. cap pro necessitate & cap. cũ cessante. de appel. de quo dicunt not. plenius in cap. post trãslationem. eod. & passim per Doct.

d ¶Iuris est.] Cap. post trãslationem. vers. item si quis eod. vnde sumitur.

e ¶Poterit.] Arg. quod sufficit, electum habere scientiam conuenientem tempore, quo electio superiori confirmanda præsentatur. facit cap. qualiter. de elect. Sed contrariũ placet Abbat. in d. ca. qualiter. quia si electus patitur defectum in sciẽtia, electio est nulla, ut in cap. cum in cunctis. de electio. vnde non potest cõualescere ex idoneitate superuenienti. ca. si eo tempore de rescript. in 6. Nec obstat hic text. propter illa verba: Denuo vocatus. Non ob. d. cap. qualiter, ibi: Postquam, &c. quia illa uerba ad sequentia referri debet, non ad præcedentia.

Electus quo tempore habere debeat sciẽtiam.

f ¶Parentum.] Data pecunia, uel promissa. t. quæst. 5. cap. quæcunque. & ca. pręsentium.

g ¶Dimittens.] Statim atque de simonia resciuit: licentia obtenta à Papa, ut hic dicit. & in cap. post translationem. de renunciat. aliàs nisi uel statim, vel intra breue tempus hoc agat. ratihabitio sibi præiudicaret: quamuis tacita. cap sicut. de simoni. & not. in d. cap. post translationem uers. rursus.

h ¶Nequeat.] Etiam dispensatiue; cum erga simoniacos nulla misericordia sit adhibenda. t. quæst. t. ca. erga simoniacos. & 7. quæst. t. cap. præsentium & cap. super. eo. de elect. & cap. nobis fuit. de simonia. Sed immo contra uidetur, quod possit cum simoniacis dispensari: ut t. q. 5 cap quicumque. & ca. præsentium. & cap. de simonia ce. de simo. & cap. si alicuius. de electio. Sol ut prolixe not. in cap. post translationem. versic. rursus. de renunc.

i ¶Oportet.] Hæc interpretatio tenẽda est exclusis opinionibus not. in ca. hoc nequaquã. 7. quæst. t.

Io. Bapt. Abbas quoque.] CASVS. Quidam beneficiatus cupiens renũciare beneficiõ cuidã suo amico, & dubitans de superioris voluntate, uoluit propterea renunciationem facere sine superioris auctoritate, unde fuit dubitatum an posset, & cum unicuique liceat iuri suo ad libitum renunciare. l. penul. C de pact. responsio videbatur clara, sed si auctoritas ista fuisset necessaria, Pontifex non posset renũciare, cum non habeat superiorem §. fi. supra. de episcopis. Sol. tamen ut hic legimus quia ob interesse Ecclesiæ Superioris est videre an talis renunciatio sit admittenda, non obstat obiectio ob rationem assignatam de interesse Ecclesię, in summo Põtifice autem superior cõsideratur quoad hũc actũ renũciationis interpretatiue, licet nõ uere. Not. mutuã obligationem inter clericum beneficiatum & eius ecclesiam contractam dissolui per consensum eiusd. clerici, & eius superioris. Not. quod superior aliquando reperitur uere, &

Romanæ immediate subditus est ecclesiæ, nisi licentia à Romano Pontifice legitime impetrata, sui regiminis oneri renunciare minime poterit [a]. Quòd si Episcopo subiectus sit, cum eiusdem [b] permissione locum suum licito iure poterit relinquere. Et hoc generale [c] est in præbendis, & ceteris minoribus beneficiis, vt apud eum fieri debeat renunciatio, ad quem pertinere dignoscitur confirmatio [d], ex quo apparere potest, quòd resignatio facta laico nullam [e] iuris obtinet firmitatem [f].

Papa potest renunciare Papatui. h.d.

De Romano Pontifice quæsitum est: An quia nullum habet superiorem, in cuius manibus renunciare possit [g], Pontificatui ex causa cedere valeat: & super hoc Cęlestinus Quintus hæsitationis cuiuslibet volens occasionē amputare, statuit, & decręuit, Romanum Pontificem posse libere resignare.

Per procuratorem renunciari potest, & quatenus valeat renunciatio facta à procuratore reuocato. h.d.

Potest autem quis, non solum per semetipsum resignare; verum etiam per procuratorem [h]: qui si ad cedendum [i] Pontificali, aut alij cuilibet dignitati, vel benefi-

re, & aliquando interpretatiue, ut accidit in Cardinalibus respectu pontificis uolentis renunciare pōtificatui.

a ¶Poterit.] Cap. fin. eo. Ratio quia ad eum fieri debet, & c. vt immediate sequitur. & 8. quæst. 2. c. Abbas.

b ¶Eiusdem.] Concord. cap. Abbas. 2. 18. q. 2. c. admonet. eod. 16. q. vlt. ca. fi. & dist. 71. c. 2. & c. 3. & 19. q. 2. c. duæ.

c ¶Generale.] Hāc regulā ponit Host. in Summa. eo. colum. vlt. in fi. & ad illam probandam multa & multa allegat. quæ tamen etiam si quibusdā casibus fallere deprehenderetur, nō propterea minus bona regula esset: argu. not. in l. 2. ff. de re iudic.

d ¶Confirmatio.] Nisi essemus in simplici electo, & non confirmato, qui si iuri suo renūciare velit, potest resignare in manibus eligentium: vt per Abb. in c. cum venissent. de restit. in integ.

e ¶Nullam.] Quia scilicet est ipso iure nulla.

f ¶ Firmitatem.] Est hoc verū, quantum ad ecclesias, & quantum ad superiorem: quoniā ecclesia, uel superior potest sic renūciantem repetere, si volunt. 7. quæst. 1. cap. non oportet. & 33. q. 5. cap. mulier. Sed renuncians nō potest ecclesiam repetere: & ita quo ad renunciantem videtur tenere talis renunciatio; in tantum ut Abb. in cap. quod in dubiis. eod dicat, hunc ipso iure priuatum, ita vt non egeat nisi spoliatione. Ergo renuncians repetere non potest. quia & si renunciatio inutilis in se sit: habere tamen uidetur in se tacitum pactum, sicut acceptilatio inutilis. l. si vnus. §. pen. ff. de pactis. l. si acceptilatum. ff. de accept. Quidam tamen dicunt, quòd re. integra potest renunciantem pænitere. dic ut per Abb. in d. c. quod in dubiis.

g ¶Possit.] Non solum hæc erat dubitandi ratio, vt cap. admonet. eod. sed etiam aliæ plures, quæ ponuntur per gloss. & Doctor in cap. 1. eod. in 6 Et ad hanc, quæ hic ponitur, respondetur, quòd verū est quòd renunciatio fieri debet in manibus superioris, vbi est superior: sed in Romano Pōtifice propter impossibilitatem hoc non seruatur. fac. cap. indemnitatibus. §. penult. de elect. in 6. & cap. licet. in fin. extr. eod. tit. Item inferiores Prælati à suis Prælatis confirmantur, & instituuntur. Vnde etiam non est mirum, si sine ipsorū licentia renunciare nō possunt. Sed Papa à nullo confirmatur. Vnde sicut sine superiore instituitur: ita sine superiore renunciat, adde not. in c. 1. de re iudicata.

ANTO. TIM. Quod Papa possit libere resignare, præsertim si se insufficientem ad regimen vniuersalis ecclesiæ reperit; habetur per Bonifacium determinatū in c. 1. de renunc. in 6. vt per Archie. Florent. 3. part. tit. 23. quamquā pauci reperiantur, qui hoc faciant.

Potest autem.] CASVS. Quidam clericus beneficiatus constituit procuratorem ad renūciandum, & postea pœnitentia ductus mandatum reuocauit antequam tamen hęc reuocatio procuratori fuisset annunciata, fuit facta renūciatio, unde quęrebatur quid iuris. argumento. c. fi. de procura. in 6 negatiue erat respondendum. Sol tamen ut hic habetur, quia regulariter constituens procuratorem præsumitur stare in eadem uoluntate, nisi aliter appareat, non obstat obiectio, siquidem tex. ille cōtinet casum specialem fauore matrimonij. Nota gesta per procuratorem reuocatum, & non denunciatum tenere & in spiritualibus clem. 1. eod Nota. 2. in spiritualibus posse constitui procuratorem cap. 1. de procur. in 6. Io. Bapt.

h ¶Procuratorem.] Nec intererit vnus constituatur, an plures, in solidum, uel coniunctim; clericus, uel laicus. cap. 1. de procur. in 6 tutius tamen erit clericum constituere: vt not. in cap. accedens. de procurat.

i ¶ Ad cedendum.] Quid dicetur in procuratore dato solum ad petendam licentiam cedendi? Respond. vt not. in cle. uni. eo. vnde sumitur.

ANT. TIM. Fuit hoc factū à Gregorio xij Angelo

gelo Corario, qui ad hoc constituit procuratorem Carolum de Malatestis; & hic per procuratorem renunciauit Papatui in Concil. Constant. sess. 14. lege Bap. Platinam io vita Gregorii.

a ¶ Sponte.] Secus ergo si per iustum metum.

b ¶ Libere.] Potest hoc respicere libertatem constituentis. & fac. ca. accedens. de procur. & libertatem constituti; scilicet pure non in diē vel sub conditione. Sed & de hoc casu idem videtur dicēdum; si tamen ante cessionem & notitiā reuocationis, dies uel conditio euenisset, cum ex tunc censeatur puta ff. qui pot. in pign. habe. l. potior. a. resp. & fac. cap. si pro te. & quod ibi not. de rescrip. in 6.

c ¶ Ignorans.] Satis est ergo, quòd reuocatio perueneerit ad procuratorē; quia talis procurator censetur constitutus ad negotiū; unde sufficit quòd reuocatio ad ipsum peruenerit. l. si mādassem. ff. mand. cap. ex parte. de rescrip. & not. in Clement. vnic. vnde sumitur.

cio sponte [a] ac libere [b] constitutus fuerit, si postmodum ignorās [c] reuocatus [d] fuerit, tenebit [e] cessio per eum facta antequam ad ipsius procuratoris, uel illius, in cuius manibus [f] cessio fuerat facienda [g] notitiam reuocatio huiusmodi fuerit deducta [h], nisi fortè per ipsos [i], aut alios [k] dolo malo factū fuerit, quominus ad eos; uel eorum alterum ante cessionē reuocatio perueniret.

Qui impetrauit cedendi licentiam, compellitur renunciare. h. d.

Aliud iuris est, si qui cedendi licentia cum instantia [l] postulata, atque ea obtenta, leuitate fortè cedere prætermittant: eos enim ad cedendum compellendos [m] esse, generali Concilio [n] statuitur.

d ¶ Reuocatus fuerit.] Quomodolibet, vt declaratur in Clemen. vnic. eod.

Differentia inter matrimoniū carnale, & spirituale.

e Tenebit.] Nota hic duo, primo differentiam inter matrimonium spirituale, & carnale. quia in tractatu spiritualis gestum à procuratore reuocato; non tamen certiorato valet, ut hic, & clement. vnic. eod. secus in carnali. Nam si procurator non certioratus de reuocatione contrahat nihil agitur. cap. fin. de procurat. in 6 non sic tamen infra de procurat. ratio ponitur in dd. iuribus. Secundò nota casum, in quo tenet quòd gestum est per procuratorem reuocatum: non tamen certioratum. Ratio est: quia varietas & illusio in spiritualibus, & ecclesiasticis personis maxime est vitanda: ut in d. clemen. Sed an idem sit etiam in aliis casibus? Arg. quòd non, in l. si pater. ff. de manumis. vind. pro & contra in l. si pœnituit. ff. de diuor. Dic vt no. in d. clemen. voi.

f ¶ Manibus.] Scilicet Papæ si fuit dignitas Episcopalis c. 1. & 2. de transl. & infra eod. tit. §. 1. Si inferior in manibus cōfirmatoris, uel collatoris; etiam si sit Episcopo inferior, de hoc in cap. admonet. & cap. quod in dubijs. eod. & 7. quæst. 1. capit. Episcopus.

g ¶ Facienda.] Si persona, in cuius manibus facienda erat cessio, erat expressa in mandato, illi facienda erat notificatio; si vero mandatum erat generale; puta ad cedendum in eius manibus, qui recipere posset, non videtur iuuare notificatio; nisi facta sit illi, qui recipit. Imputet enim sibi qui omnibus debuit intimare; uel saltem procuratori.

h ¶ Deducta.] Et de hoc per ipsum fiat fides. simile in Clement. constitutionem § pen. de elect.

i ¶ Per ipsos.] Scilicet superiorem, uel procuratorē.

k ¶ Alios.] Resolue plurale in singulare: vt cap. vt priuilegia. de priuil. fac. ff. de vi. bon. rap. l. prætor. ait. §. homines.

Aliud iuris.] CASVS. Quidam clericus beneficiatus adhuc non renunciauit, sed obtinuit licentiam renunciandi, postea pœnitentia ductus nolebat amplius renunciare, nec putabat se posse ad id cogi, cū renunciatio sit spontanea refutatio. Vt habetur supra in princ. huius tit. Sol. vt hic dicitur, quia aliter contemneretur autoritas superioris, quod esset maxime inconueniens. Obiectio nō tenet, quia illa licentia habetur pro Renunciatione ipsa quoad effectum. No. argumentum idem esse promittere aliquid e. g. vendere vel donare, & ipsummet uendere, vt etiam Ciuilist. adnot. varijs in locis. Io. Bapt.

l ¶ Cum instantia.] Ex eo quod aliqui cum instantia perseuerando petunt, magis contra eos præsumitur. cap diuortium. de pœnit dist. 1. & l. si mulier C. ad Velle. fac. cap. quidam. eod. Præsumitur cōtra instātes.

m ¶ Compellendos.] Nota casum, quo quis cogitur renunciare obtenta; scilicet cedendi licentia. & hoc ideo ne Papa illudatur: vel ex rationibus, quæ ponuntur in cap. quidam. eod. vnde sumitur. Sic & cum Papæ præsentatur postulatio, ab ea postmodum recedi non potest. cap. bonæ. de postulat. prælat.

n ¶ Concilio.] Cap. quidam eod. argu. q licet Papa sit in Cōcilio, nihilominus constitutio potest attribui Concilio. Nam dict. cap. quidam. deprehenditur conditum ab Innoc. 3. in generali Concilio: licet hic tantum habeatur de Concilio. De hoc, idest, quando constitutio debeat edi & attribui Papæ vel Concilio per Abbatem in cap. 1. de sponsal. & per Moder. in cap 1. de iudic. Constitutio cui ascribenda Papæ an Concilio.

DE DEPOSITIONE, seu degradatione a.

TIT. XX.

Degradatio.
- Quid.
- A quo.
  - Propter quid.
  - Quotuplex.
- Quomodo.

Spirituale coniugium dissoluitur per degradationem. hoc dicit.

PEr dgradationē quoq; b coniugiū Ecclesiæ, & Episcopi dissoluitur. Nihil enim est aliud degradare, quàm de gradu deijcere: quod institutum est ad similitudinem exauctorationis eius, qui militiæ deseruit armatæ c, cui tam militaris ordo, quàm etiam insignia ob delictum detrahuntur.

Duplex est degradatio, verbalis & actualis. h.d.

Est autem degradatio duplex d; verbalis scilicet, & actualis. Verbalis degradatio est, cum ab eo, qui auctoritatem e habet, assistēte certo Episcoporum numero f, deposi

DE DEPOSITIONE SEV degradatione.

Io. Bapt. Cum vltimus modus quo Episcopus ab Ecclesia remouetur sit depositio S. fit supra de corepiscop. viu subla. in fin. ideo post tit. præcedentē proponitur iste, qui diuiditur in 5. partes, in prima habetur quid sit degradatio: in secūda quotuplex sit: in tertia qualis sit circa eam Episcopi potestas: in quarta qualiter degradatus tradatur curiæ secul. in quinta, an degradatus posset puniri vlteriori pœna: secunda ibi, est autem: tertia ibi, quod autem: quarta ibi, clericus: quinta ibi, quod si.

a ¶ Seu degradatione.] Licet depositio & degradatio videātur idē, quod satis denotat ista alternatiua, Seu, quæ ponit diuersitatem nominis, nō rei: tamen secundū proprietatem est differētia. Nam degradatio propriè dicitur respectu ordinum: depositio vero respectu honorum & dignitatū. Item depositio propriè est verbalis, quæ nō eximit clericū à potestate iudicis ecclesiastici: depositio autē est actualis, quæ eximit clericum à manibus iudicis ecclesiastici. Specul. in tit. de accusa. §. 2. uersic. uel dici potest & uersi. deponitur. & uersi. degradatus. & per Abb. in cap. ad audientiam. ext. de cri mi. fal. & in cap. at si clerici § 1. de iudi & per Firma. in tractat. de episcopis. lib. 4. in octaua part. in prin. sæpæ tamen promiscue utimur his vocibus: vt per Abb. in d. cap. ad audientiam.

Degradatio respectu ordinum: depositio respectu honorū.

Degradare.

ANT. TIM. Est autem degradare deponere de ordine. seu vt in glossa supra. Ponunt autem Doctores eam differētiam inter degradare & deponere. Nā depositio est verbalis inquit glo. 1. & fit simplici verbo: degradare autem est cū solemnitate.

Io. Bapt. PEr degradationem. CASVS hic non figuratur. Not. tamen degradationem imponi ob delictum commissum, licet in hoc lib non consideretur vt pœna, sed solū vt modus quo prælatura finitur. Not. 2. quod tenet argumentum à militia temporali ad ecclesiasticam.

b ¶ Quoque.] Q. d nedum per translationem, & renunciationem, de quibus dixit supra in duobus titulis proximis.

c ¶ Armatæ.] l. 2. §. 1. ff. de his qui not. infam. l. 3. §. pœna. ff de re mili. § fin. auth. ut cleri ci apud proprios episcopos.

Io. Bapt. Est autem] CASVS hic non figuratur. Not. tamen distinct. esse verā, siquidem degradatio aut fit certa solemnitate obseruata, & hinc datur, una species: aut simpliciter, & sic datur altera.

d ¶ Duplex.] Concor. c. 2. de pœn. l 6.

e ¶ Auctoritatem habet.] Sed quis habet hanc auctoritatem? Respond. olim habebat Metropolitanus cum numero episcoporum adsistente ca. si quis Episcopus criminaliter. 6. q. 4. hodie vero illi possunt cognoscere vsque ad cōclusionem duntaxat: & definitio reseruatur Papæ. cap. accusatus ea. quamuis. & cap. multū stupeo. 3. quæst. 6. Not. Innoc. in cap. quod sicut. de elec. Archid. in d. cap. si quis Episcopus. & de hoc per Abb. in c non potest. de re iud. & c. 2 de accus. & in cap. excommunicamus. de hæret. Circa hāc tamē materiā extat hodie reformatio Conc. Trid. sess. 13. c 4. in decretis reformationū, vbi hāc auctoritatē dat Vicar o Episcopi cū assistentia Abbatum, uel aliorum constitutorum in ecclesiastica dignitate.

f ¶ Numero.] Ad minus duodecim vltra Metropolitanū, si agatur de degradādo Epō: ut not. 3. q. 8. in summa. & per Inno. in c. graue, de præb & uidetur probari. 15. q. 7. c. felix. In presbytero degradando requiruntur sex ad minus. d. c. felix. & ca. si autē. ead causa & quæst. In diacono, uel subdiacono requiruntur tres ut per Abb. in ca nō potest. de sent. & re iudi. & in ca 3. de elec. excom. mini. & not. in cap. 2. de pœnis. in 6. De iis autem, qui sunt in minoribus ordinibus constituti, dicetur statim sequitur. Hodie tamen sacerdotes, diaconi, & subdiaconi possunt degradari, etiam sine interuentu numeri Episcoporum, ut per Concil. Trid. sessio. 13. cap. 3. in decretis reformat.

Sen-

tionis fertur sententia[a]. Actualis vero, siue solemnis est, cũ non solum fertur sententia: verum etiam ab eo, qui degradandus est, vestes, & singula insignia sui ordinis gradatim auferuntur. Cuius ordo ac series latissime Bonifaciana constitutione[b] demonstratur.

Proprius solum Episcopus potest deponere constitutos in minoribus ordinibus: secus in maioribus. h. d.

Quod autem dictũ est, Episcoporum numero adsistente, sic intelligi oportet, si de Episcopo[c], aut illo degradando agatur, qui sit in maioribus ordinibus constitutus. Ceterum si de ijs agatur, qui minoribus[d] tantum insigniti sint, proprij Episcopi sententia absque vllorum Episcoporum interuentu[e] satis erit.

In degradatione sacerdotum, ob causam hæresis potest procedere solus Episcopus delinquentium cum suis minoribus prælatis. h. d.

Quinimo interdum etiam si presbyter, vel in sacris constitutus degradãdus fuerit, plurium Episcoporum interuentus necessarius non erit. Nã tales si pro hæresi[f] sæculari curiæ tradendi, vel perpetuo immurandi[g] sint; quia Episcoporum numerus facile[h] conuenire non potest, solus[i] Episcopus, cõuocatis Abbatibus, & alijs Prælatis, virisque suę diœcesis pietate ac bonis artibus instructis, degradare poterit.

Degradatus traditur curiæ sæculari, & pro eo debet Ecclesia intercedere. h. d.

Clericus igitur ob graue[k] flagitium de-

a ¶Sententia.] De forma huius sententiæ vide per Firma. in tract. de Episcopis. lib. 4. in tertia parte in princip. post Speculat. & alios.
b ¶Constitutione.] Cap. 2. de pœn. in 6.
· Quod autem.] CASVS. Quidam Episcopus in puniendis suis subditis pœna degradationis indifferenter nullo alio suæ diœcesis vocato volebat procedere, siquidem in ea videbatur plenitudinem potestatis habere sicut habet Pontifex in Orbe Christiano. arg. l. quæ de tota. ff. de rei vend. Sol. tamẽ vt hic legitur, quia in grauioribus cautius est agendum: Obiectio autem nõ tenet, quia illa l. verificatur in ijs quæ sunt eiusdem naturæ & rationis, vt sunt illa quę possunt vẽdicari. Not. hic argumentum spiritualia difficilius dissolui, iuxta c. inter corporalia. de translat. Not. 2. quod in negociis eo maior requiritur diligentia, quo sunt grauiora cap. vbi periculum. de elect. in 6. — Io. Bapt.
c Episcopo.] Intellige de Episcopo consecrato; nam confirmatus tantũ non potest procedere super degradatione: ut per Abb. & Doct. in ca. at si clerici. in princ. de iudic. — Eps non ordinatus non deponit.
d ¶ Minoribus.] Sed an degradatus ab ordine maiori cẽseatur etiam degradatus ab ordine minori? puta degradatus ab ordine Pontificali cẽseatur degradatus a sacerdotali? Respond. negatiue: vt per Abba. in cap. veritatis. de dol. & contu.
e ¶ Interuentu.] Cap. 2. de pœn. in 6. requiritur tamen interuentus Capituli. cap. qualiter 2. de accusat. & cap. 1. de excess. prælator. & 23. quęst. 7. ca. Episcopus. Nisi de consuetudine sine capitulo hoc facere posset. ca. 3. de consuet. in 6. de hoc per Doct. in cap. 1. super vltima glo. de hęret. in 6.
f ¶Pro hęresi.] in aliis igitur criminibus, si immineret facienda degradatio, seruarentur iura ordinaria: quia hoc est in crimine hæresis specialiter constitutum. cap. 1. de hæret. in 6. vnde sumitur. & cap. in fidei. eod. tit. & lib.
g ¶Immurandi.] Cap. excommunicamus. 2. de hæret.
h ¶Facile.] Bene est possibile, licet difficile; lex enim non debet esse de impossibili. ca. erit. distinct. 4. Et hoc hodie non est amplius speciale in crimine hæresis: sed similiter in quocumque delicto: vt per Concil. Trid. sess. 13. cap. 4. in decretis reformationũ.
i ¶ Solus Episcopus.] Dic vt nor. in cap. 1. de hære. in 6. immo solus vicarius, secundum Cõcil. Trid. ses. 13 c. 4.
Clericus. CASVS ita figuratur, Quidam clericus ob delictum erat degradandus, vnde fuit quæsitum an Ecclesia posset ipsum post degradationem factam tradere Curiæ seculari, & argumento ca. inter alia. de immunitat. Eccles. negatiue videbatur respondẽdum. Sol. tamen vt hic dicitur, quia cũ iste etiam Rempub. videtur grauiter iniuriasse ad petitionẽ fisci iure quidem erat tradẽdus pręd. Curiæ. nec obstat obiectio quia non propter quamlibet causam, & in quolibet casu immunitas eccles. est concedenda, vt ibidem habetur, hinc accedit quod Ecclesia orat pro eo. Not argumentum, Ecclesiã nolle mortem peccatoris, cum aliter non oraret pro eo, & ideo vult vt viuat. c. nouimus de verb. signif. Not. secundo vnicum delictum puniri posse in diuerso foro, iuxta not. in ca. de his. de accusation. — Io. Bapt.
K ¶Graue flagitium.] Puta hæresim, uel falsum. c. nouimus de verb. sign. vnde sumitur: per quẽ text. improbari põt sententia dicentium speciale esse in tribus casibus, vt quia tradatur curiæ sæculari: sed in aliis requiri incorrigibilitatem. vt no. in cap. ad abolendam de hære. & per Abba. in cap. at si clerici.

gradatus, cum ab Ecclesiastico foro fuerit proiectus, sæculari curiæ traditur [a] puniendus. Vnde celebranda erit talis degradatio, sæculari præsente potestate: & cum perfecta fuerit pronunciandum, vt sæcularis iudex degradatum, tanquam clericali priuilegio exutum in forum suum recipiat puniendum. Pro quo tamen Ecclesia debet intercedere [b], vt citra mortis periculum in eum sententia moderetur: & si impetrauerit, & degradatus pœnæ superstes fuerit, ab administratione sui ordinis debet abstinere.

Degradatus miscens se sacris, excõmunicatur. h. d.

Quod si cingulo militiç cælestis exauctoratus ausu temerario sibi dudum [c] commissum audebit in posterum attractare ministerium, etiã ab Ecclesia ex canone Apostolorum erit abscindendus [d].

DE SACERDOTIBVS IN INFERIORI GRADU CONSTITUTIS.

TIT. XXI.

Ministri Ecclesiæ Dei.
- Sacerdotes.
  - Summi. — Pontifex.
  - Maiores.
    - Patriarcha.
    - Archiepus.
    - Episcopus.
  - Inferiores. — Presbyteri.
- Ministri.
  - In Sac. ord.
    - Diaconi.
    - Subdiaconi.
  - In min. ord.
    - Acolytus.
    - Exorcista.
    - Lector.
    - Ostiarius.

ni. versic. ad tertium. & in cap. cum non ab homine de iudic. & not. in dict. cap. nouimus. in verbo traditur.

a ¶ Traditur.] Nota contra eos, qui dicunt, non debere fieri traditionem realem, ne videatur ecclesia consentire effusioni sãguinis. de quo per Doct. in cap. nouimus. de verb. sig.

b ¶ Intercedere.] Vere & non ficte; precibus, & nõ per excommunicationem. & fac. 17. q. 4. cap. rerum. & glo. præsenti. C. de his qui ad eccl. confugi. Sed ad quid ista intercessio, cum ipsamet ecclesia possit eum mitiori pena punire? Respõd. vt per Abb. in cap. nouimus. de verb. signif.

Io. Bapt. Quod si.] CASVS. Quidam Episcopus volebat vlterius penire degradatum, cũ ille immiscuisset se in exercitio Ordinũ, quibus erat priuatus; vnde fuit de hoc dubitatum, videbatur enim Episcopum id facere non posse, quia factum ob salutem proximi non meretur pœnam, & afflicto non est addenda afflictio. ca. penul. de cleri. ægrotan. Sol. tamen ut hic habetur, ne tale delictum maneat impunitum, nõ obstant obiecta, quia præsumitur id mala intentione fuisse factum. c. 1. de præsumpt. & nona afflictio datur ob nouam culpam: Not. arg. pœnam esse reiterandam uel augendã quemadmodũ reiteratur uel augetur culpa.

Dudum. c ¶ Dudũ.] Hæc dictio ponit qualitatem de præterito, & remouet de præsenti: licet quandoque ponat etiam de præsenti: vt per Abb. in c. 8. de cle. excom. min. vnde sumitur.

d ¶ Abscindendus.] Idest, maiore excõmunicatione feriendus. & hoc siue depositio fuerit iusta, siue iniusta: ut not. in cap. 1. de cle. exc. min. arg. tamen contra. 2. quæst. 5. cap. qua de causa: sed ibi dispensatum fuit. fac. dist. 63. cap. Salonitanæ. Et intellige hoc, quod hic dicitur præuia monitione, alioqui non incurrit excommunicationem: vt per Abb. in c. 2. de cler. excom. min. Officium autem dicere non, solum non ueratur: verum etiam grauiter peccat non dicendo. Item si celebret etiam contra monitionem: tamen conficit corpus dominicũ. Abb. in d. c. 2.

ANT. TIMO. Et ratio est, quia iste per degradationem nõ amisit characterem sacerdotij, qui est indelebilis qualitas in anima impressa, vt per S. Tho. in 3. part. q. 38. art. 8.

DE SACERDOTIBUS in inferiori gradu cõstitutis.

Io. Bapt. Quoniam autor à tit. de Episcopis & summ. Pont. vsque ad præsentem locutus est de sacerdotibus altioris gradus, sequitur nunc videre, dicit hic tex. in prin. de sacerdotibus inferioribus, & ideo proponitur iste tit. qui diuiditur in 4. partes, in prima habetur continuatio: in secunda quot & qui sint isti sacerdotes: in tertia unde dicantur præsbyteri: in quarta qualis sit eorum potestas: secunda ibi, & nõ. tertia ibi, præsbyteri: quarta ibi, episcopi nũc descendamus. Casus non figuratur. Not. tamẽ ex isto princ. quod non solum in princ. lib potest fieri Continuatio materiæ ad materiam, sed etiam in partibus eius. §. fin. instit. de usu & habita.

Sacerdotes inferioris gradus sunt presbyteri, nec sufficit aliquid obiter tractatum esse. h.d.

NVnc descendamus [a] ad sacerdotes in inferiore gradu constitutos: subsequenter postea de ijs dicturi, qui licet sacerdotes non sint [b] in sacris tamen constituti reperiuntur: ac demũ de his, qui circa humiliora in domo Dei necessarium ministeriũ exhibent, qui in minoribus ordinibus dicũtur constituti: de quibus omnibus si quid superius locuti fuim[us], obiter [c] potius quam ex professo locuti fuimus. inferiores sacerdotes sunt presbyteri [d].

Sacerdotum in duas classes diuisio sumpsit originem tam à testamẽto veteri, quã nouo. h.d.

Et non ineleganter [e] sacerdotes [f] in duos ordines distributi esse videntur. Hęc enim discretio tam in veteri testamento a Deo per Moysem [g] sũpsit exordium, qui ex præceptis Domini Aaron in summum Pontificem; filios vero eius inunxit in minores sacerdotes, quam etiam in nouo ab ipso Christo [h], qui duodecim Apostolos tamquam maiores sacerdotes, septuaginta [i] duos, quasi in minores instituit. Petrum vero quasi summum sacerdotem elegit, dũ ei præ omnibus, & pro omnibus claues regni cælorum tribuit [k].

Presbyteri & Episcopi olim erant ijdem: sed in remedium schismatis de presbyteris vnus electus est, qui Episcopus dicitur. h.d.

Presbyterum autẽ, & Episcopũ sunt qui eundem olim extitisse affirmẽt [l], & aliud æ-

a Descendamus.] Apposite vtitur hoc verbo, cum simus in metaphora graduum, & scalarum, & de superioribus ad inferiora sit descensus.

b ¶Non sint.] Scilicet proprie: abusiue tamen & ipsi dicuntur sacerdotes. c. si quispiam. dist. 81. & c. si quisquã. de cohab. mul. & cle. & infra tit. 1. § fin.

c ¶Obiter.] Argu. quod quæ aguntur incidenter, non debent esse in consideratione. fac. l. t. ff. de auct. tut.

Epi, & presbyteri differunt ordine.

d ¶Presbyteri.] Licet autem episcopi, & presbyteri æque sint sacerdotes, & in sacerdotio conueniant: ordine tamen differunt, secundum Canonistas: licet Theologi teneant contrarium, quod ordine non differant: vt no. sup. de iur. pers. in verbo ordine. in tantum quod degradatus ab ordine Episcopali non censetur degradatus à sacerdotali, vel presbyterali: vt per Abb. in cap. veritatis. de do. & cont. & not. sup. tit. px. §. quod autem. in vers. minoribus.

ANT. TIMO. Pro opin. Theologorũ, quod differãt dignitate & officio non ordine vide eorum rationes & considerationes in 4. sent. distin. 24. D. Bonauẽ. in 2. part. art. 2. quæst. 3. & Duran. qu. 6. & S. Tho. in qq. add. q. 40. art. 5. quamquam canonistis videatur quodammodo fauere Cõc. Trid. sess. 23. cap. 4.

e ¶Ineleganter.] Sic instit. de iure nat. gent. & ciuili §. & non ineleganter.

f ¶Sacerdotes.] No. ex hac littera, quod appellatione sacerdotum ueniunt etiam Episcopi. facit cap. olim. d. 86. & c. clericos. dist. 21. & inf. §. prox. & not. in cap. non põt, de reiudic. In materia tamen pœnali, vel odiosa, appellatione sacerdotum, vel presbyterorũ non venirent Episcopi: quia habent alium ordinem; scilicet Episcopalem. Vide per Abba. in rub. de vita & honest. cler. & in d. c. non potest, & in c. quia periculosum. & per Inno. in cap. sedes. de rescr. fac. not. per Ab. in c. 2. de pecul. cle. ĩ prin.

ANT. TIMO. Sacerdotes autem ideo vocãtur quia sacrum dãt: & quẽadmodum reges a regendo, ita sacerdotes a sacrificando dictos volunt: quia consecrant & sacrificant. Vel sacerdos, idest, sacer dux. Antistes autẽ appellatur quia ante stat, vide Magis. in 4. dist. 24. & cap. clericos d. 21.

g ¶Per Moysem. Et sic non Moyses, sed Deus concord. dist. 21. in prin. vnde sumitur. & fac. c. esto. §. quod autem. dist. 95.

h ¶Christo.] Et sic vtroque tempore a Deo, & non dicit à Deo per Christum: quia Christus, qui instituit. Deus est, non sic Moyses.

i ¶Septuaginta duos. C. in nouo. in fi. dist. 21. & cap. quãuis. dist. 68.

k ¶Tribuit.] Fac. §. fin. sup. de Episcopis, & summ. Pontifi. & no. hic quòd valet argumẽtum de clericis veteris testamenti ad clericos hodiernos. quod intelligendum est vbi eadem est ratio, aliàs secus: vt dist. 21. quasi p tot. & in c. trãslato. & ibi not. de constit. & cap. nouum. vbi Abb. not. de decim.

Io. Bapt: Et non.] CASVS in hac parte commode nõ figuratur, cum autor referat presbyt. diuisionem, quam supra tit. de iur. person. §. 1. posuit. vnde not. istam diuisionem esse veram, quia natura docet ordinem dari, vbi multitudo adest. Not. secundo causam qua constituitur superior diuersam posse assignari, iuxta id quod hic legimus, & in c. olim, dist. 95.

l ¶Affirment.] Dist. 93. cap. legimus, & c. olim dist. 95. &

tatis aliud dignitatis fuisse nomen. Sed cũ multi in singulis ecclesijs presbyteri constituti essent, in remediũ schismatis factũ esse, vt per illos vnus eligeretur, qui ceteris esset præponẽdus. Electum autem Episcopi retinuisse nomen, eligentes presbyterum, quorum erga Episcopos usque adeo creuit honor, vt illis tãquã filij cęperint obedire [a]. Nec iam pro sacerdotibus habeantur [b], quí nullius Epĩ disciplina & prouidẽtia gubernantur.

Presbyter appellatur potius a prudentia, quam ab annis. h.d.

Presbyteri [c] vero nomen, quamquam a senectute sit sumptũ: magis tamen sapientiæ [d] indicat maturitatem, quam corporis canitiem [e].

Quæ sit presbyterorũ potestas, & auctoritas. h.d.

Episcopi igitur [f] ac presbyteri non penitus est absimilis circa sacra ministeriorum dispensatio. Illorũ [g] enim quæ gerere potest Episcopus, quædam presbyter suo iure, quædam illius permissione exequitur, quædam vero nullo pacto potest attingere. Proprio iure presbyter, Dominici corporis, ac sanguinis cõsecrationem [h], etiam Episcopo pſente celebrat: ĩfantes baptizat [i], sanctificato oleo inungit, benedicit [k], & de occultis peccatis pænitentes, vel in extre-

95. & cap. quisquis. & c. porro. dist. 83. Sed videtur, ꝙ hæc littera contrarietur proxime præcedenti, cũ ibi dicat ꝙ differentia fuit ab initio, & ab origine sacerdotij: hic quòd a principio ijdem erant presbyteri, & Episcopi. Sol. vt not. in d. ca. legimus. in ver. postea. vel hic loquitur referendo opinionem Hieronymi: quam tamẽ nec appobat, nec approbat.

ANT. TIMO. De hac opinione, qđ olim idẽ fuerit Presbyter, & Episcopus, quia perperam tribuitur S. Hieronymo per d. c. legimus. d. 93. & cap. olim d. 95. cuius loci explanationem vide apud S. Thom. 2. a. quæst. 184. ar 6. ad primũ. & infra in additionibus gloss. in §. fi. in uerbo reseruatur. in vero nota hic in cõtex. circa auctoris circumspectionem, qui alia vertens, hoc in loco hanc opinionem, quæ S. Hiero. cõmuniter tribuitur male admodum sonare, ita leuiter eam pertractat; vt videatur potius legentẽ admonere, q̃ aliquo modo eã ap.pbare.

a ¶Obedire.] Cap. 1. dist. 95.

b ¶Habeantur.] Et dicuntur tales Acephali, idest, sine capite: vt c. nulla. &c. qui suis. dist. 93. & 28. quæst. 2. c. Abbatibus: qui tamen ex priuilegio Papæ non subsunt, non sunt Acephali; quia Papa Episcopus est eorum: arg. extr. de priuil. quasi per totum. Tales ergo sicut excommunicatos debet quilibet excludere ab ecclesia. c. 2. de paroc. & alien. paroc. & ... in d. c. nulla. Et facit hæc littera pro prælatis quòd etiã eremitæ subsint Episcopo, in cuius territorio sunt. 16. quæst. 1. cap. qui uere. & no. in d. cap. nulla. Eremitæ cuj subsunt. Io. Bapt.

Presbyteri] CASVS non figuratur. Not. tamen hanc præsbyteri etymologiam esse assignatam ab eo quod esse debet argum. penul. ff. de iust. & iu.

c ¶Presbyteri.] Concor. cap. quisquis. & cap. porro. distinct. 84.

ANT. TIM. Presbyter enim græce, senior latine interpretatur, non modo propter ætatem & decrepitam senectutem, sed propter honorem, & dignitatẽ quam acceperunt. ita inquit Magister d. dist. 24. Alij autem presbyter quasi præbens iter.

d ¶Sapiẽtiæ.] 35. q. 6. c. 2. sic. 20. dist. c. de quibus.

e ¶Canitiẽ.] Vnde quãuis nõgẽtis & amplius annis ab Adã vsq; ad Abraham uixisse homines legamus, nullus alius appellatus est presbyter, nisi Abrahã, qui multo paucioribus vixit annis, quam sui antecessores. Nec obstat, quod legitur de Melchisedech, qui fuit Abrahæ contemporaneus. cap. porro. alias fin. & ibi nota. dist. 84. Abraa pſbyter.

Episcopi igit.] CASVS. Quidã Sacerdos volebat exercere indifferenter potestatem Ordinis, ac potestatẽ iurisdictionis, illa ratione mot⁹ quod cum esset sibi data potestas circa id quod est plus, uidetur quoque concessa circa id quod est minus. cap. cui licet de reg. iur. in 6. nil enim maius reperiri potest quàm consecrare corpus Christi, & ideo fuit quæsitum quid iuris, Sol. vt hic legimus, quia si secus esset, distinctio de Sacerdotib⁹ adnot. sup. eod. §. & non. redderetur frustratoria & uana, quod esset inconueniẽs, obiectio autem in contrarium adducta intelligitur in ijs quæ sunt eiusd. ordinis & naturæ, Secus in aliis. Not. Sacerdotes inferiores partim habere quid proprium, & partim quid commune cũ Episcopis. Not. qualiter illa quæ sunt potestatis ordinis, possent delegari, quod contingit non dando potestatem, sed licentiam, & intelligitur in persona eiusdem ordinis, de qua re copiose docent Doct. in c. quãto. de Cõsuetud & c. aqua. de cõsecr. cũ simil. Io. Bapt.

f ¶Igitur] Q. d. non mirũ si est similis dispensatio uel potestas epõrũ & pſbyterorũ, cũ sint fere idem.

g ¶Illorum enim &c.] Not. hic quasi duo extrema cum suo medio.

h ¶Consecrationem.] Vt, cap. legimus. dist. 93. & c. ecce. dist. 95.

i ¶Baptizat.] Cap. 2. & cap. 3. de offi. Archipresbyt. vbi probantur plura, quæ hic ponuntur.

a ¶Benedicit.] Nõ tñ benedictione sollẽni. Et pro

mis agentes ad gratiã reconciliationis admittendi potestatem habet.

Presbyter episcopo permittente chrismat, & valet. hoc dicit.

Episcopo permittẽte, aut vltima cogente necessitate, & baptizatos sacro linire chrismate, & virgines Deo dicare presbyteris cõceditur.

Quæ sunt episcopis reseruata. h. d.

Ecclesias verò erigere, consecrare, reconciliare, sacrũ chrisma conficere, clericos ordinare, excommunicare, pænitentes publice [a] reconciliare solis Episcopis [b] reseruatur [c].

DE IIS QVI IN SACRIS [d] *sunt constituti.*

TIT. XXII.

In sacris sunt .
- Subdiaconus .
  - Institutio.
  - Officium.
  - Aetas.
- Diaconus.
  - Officium.
  - Aetas.
- Sacerdos.
  - Officium.
  - Aetas.

In sacris cõstituti sunt diaconi, & subdiaconi: & diaconi debent Episcopum custodire, sacerdotibus celebrãtibus adsistere, nouum testamentũ prædicare. h. d.

verificatione, ac declaratione omnium, quę hic ponuntur, & cumulantur, vide in dist. 91. ca. 1. c. ecce. & c presbyteros dist 95. cap. ministrare. 26. q. 6. & not. in c. 2. & 3 de offi archipresb. vers. & per Host. in Summ. de offic. archipresb. vers. 5. & c. peruenit. distinct 95. & per Firma in tract. de Epis. lib. 3. in prima part. num. 14.

a ¶ Publice.] C. ministrare. 25. q. 6.

b ¶ Solis.] Episcopis.] Diuersimode tamen hęc Episcopis reseruantur. Nam potestas excommunicandi ita reseruatur Episcopis, vt possit etiam transire in non Episcopos, etiam meros laicos, si Papa tribuat hanc potestatem: vt per Abb. & in alios in cap. ecclesia S. Mariæ. & in cap. 2. de iud. & in c. fi. de cler. ęgrot. mini. Alia vero, quæ hic dicuntur reseruata non possunt per nõ Episcopos exerceri cap. aqua. de consecrat. eccles. vel alt. & per Doc. in locis supra allegat. & in ca. quanto. de consuetud. fac. cap. quamuis. dist. 88.

Laicus excõicat

c ¶ Reseruatur.] Nota ergo ex hac littera coniuncta cum §. presbyterũ. sup. eod. quòd ritus Apostolorum circa sacramenta habent impedire characteris impressionem: nam si simplex presbyter ordines conferret, nihil conferret: vt cap. quanto. de consuetud. vbi etiã Abb. Not. cũ tñ post mortẽ Christi idẽ esset presbyter, & Eps: & ꝓmiscue presbyteri conferrent omnia sacramenta: vt c. olim. d. 95. & cap. legimus dist. 93. sed discretio fuerit inuenta ad schismata sedanda, & tollenda.

Ritus Apostolorum.

ANT. TIM. Nota circa illud, quod refert hic gloss. ex sententia Abb in d. ca. quanto. de consuet. quod etiam retulit infra in lib. 2. de sacra crism. §. 8. in verbo reputabitur ex eodem Abbate, ibidem, cuius dictum est quod ritus Apostolorum habent impedire characteris impressionem; nam supposito illo, quod olim ijdẽ essent Episcopi, & presbyteri, vt dictũ fuit supra: quod cũ abstinuerint deinde Apostoli ad remouendum schisma, factum est hoc ex ritu, quod Apostoli impedierunt, quo minus presbyteri in posterũ possent imprimere characterem alios ordinando. qui error fluxit ex verbis D. Hieronymi male intellectis, in c. olim. d 95. Ex quibus verbis colligunt nõnulli, tempore Apostolorum idẽ fuisse Episcopos, & presbyteros. quod intelligendum est secundum S Tho. id fuisse verũ quo ad nomen & non quo ad rem; ex quo in primitiua illa ecclesia promiscue Apostoli appellarent presbyteros Episcopos: & Episcopos presbyteros. Non quod inter eos non fuerit semper realis differentia. ita docet S. Th. 2. 2. q. 184. ar. 6. ad prin. vnde dicere Episcopum non differre à presbytero inter hæretica dogmata numerat S. Aug. in lib. de hęresibus.

DE IIS QVI SVNT in sacris cõstituti.

Post tractatũ de sacerdotibus, sequitur videre de eorundẽ ministris, & quoniam constituti in sacris immediate eis seruiunt: Ideo proponitur nũc tit. iste iux. §. 1. sup. de iure pers. & sup. titu. prox. in princ. qui diuiditur in tres partes, in prima habetur qui sint isti in sacris constituti, & quale sit eorũ officiũ: in secũda cuius ætatis debẽt esse, in tertia quid intelligere debeamus per hoc nomen, sacerdotis, secunda ibi, sicut autem, tertia ibi, diximus autem.

Io. Bapt.

d ¶ IN sacris; scilicet ordinibus. Sed nonne omnes ordines ecclesiastici dicunt sacri? vt nor. dist. 32. in summa. & per Abbat in cap. tuis. de præb. Dic quòd per excellentiam à subdiaconatu inclusiue supra dicuntur sacri: quia magis participant de sacramento corporis Christi: vt per Abb. in cap. si quis clericorum. de cler. coniug. & præcludunt viã pœnitentiæ, vt infra tit. proxi. §. fin. cap. cum ex eo. de elect. in 6.

Sicut

Sicut autem Episcopis presbyteri[a]: ita etiam vtrisque debent obedientiā, diaconi[b], ad quos Episcopum prædicantem ab insidijs custodire pertinet; ne aut ipse quoquo modo lædatur, aut diuina verba per detractores polluantur[c]. Sacerdotib[9] quoque celebrantibus in omnibus assistent[d]. & Euangelium ad populum prędicabunt.

Diaconi præsentibus episcopo, vel presbytero nec baptizant, nec Eucharistiam erogant, nisi ex necessitate. hoc dicit.

Sed nec baptizare præsente[e] Episcopo, aut presbytero, nec Dominici corporis Eucharistiam populo erogare audere debent: nisi prædictis omnibus longius forte constitutis, necessitas[f] ad id extrema eos compellat.

Primitiua Ecclesia nō habuit subdiaconos: & apud antiquos subdiaconatus non reponebatur inter sacros ordines: sed postea & is ordo inter sacros cœptus est haberi. hoc dicit.

Subdiaconos licet & Ecclesia primitiua legatur habuisse[g] ta-

Io. Bapt. Sicut autem.] Hæc pars diuiditur in 2. partes, in prima demonstratur qui sint Diaconi, in secunda qui sint subdiaconi: secunda ibi, subdiaconus: quoad primum Casus ita figuratur. Cū Episcopi & Sacerdotes debeant habere certos ministros, inter quos vnus reperitur qui dicitur Diaconus, fuit quæsitum an officium eius sit obedire sacerdotibus, Episcopū prædicantem defendere, euangelium populo prædicare, ac sacramenta Baptis. & Eucharist. fidelibus erogare necessitate suadente. quamuis autem videbatur respondēdum iussu Episcopi & sacerdotis ipsum ad seruitium teneri, cum eius sit minister, Solut. tamen est tenenda quam hic legimus, siquidem si eius officium esset ita indifferens, posset in celebratione & administratione diuinorum oriri confusio, & propterea videtur cessare etiā obiectio: Not primo diaconum tenere primum locū post sacerdotem, & ideo eius Officium est altius & dign.[*] officio aliorum ministrorum: Not. aliud esse sacramenta conficere, & aliud administrare, & ideo administratio aliquando ex causa conceditur ijs qui sunt inferioris Ordinis.

a ¶Presbyteri.] Vt sup. tit. proxim. §. presbyterum. ad quem stylus orationis videtur continuari.

b ¶Diaconi] Cap à subdiacono. dist. 93. facit cap. statuimus de mai. & obed. Hoc enim suadet iustitia, ut maiori seruiat minor, 33. quæst. vlt. ca. est ordo. nisi tā minor administratione maior sit, dist. 95. cap. 1 vel nisi teneat locū superioris. dist. 93. ca. si. Et hi in vnaquaque ciuitate debent esse septem, cap. diaconi. 2. & 3. dist 93. & legitur in Actis Apostol; cap. 6 Et hoc si facultates ecclesię sufficiunt: aliàs sufficiunt duo: vt 7. q. 1. cap. illud. — Minor seruit maiori.

ANTO. TIMO. Diaconus Græce, minister dicitur Latine; quia est sacerdotis immediatus minister est autem minister non alicuius sacramenti: sed aliquorum sacramentalium: sicut exorcismi & expulsionis immundorum à diuinis. S. Thom in 4. sent. dist 5. art. 1.

c ¶Polluantur.] C. diaconi 2. dist 93.

d ¶Assistent] dist. 25. c. perlectis. § ad diaconum.

ANT. TIM. Vnde ad diaconum non pertinet quasi ex officio proprio tradere sacramentum Baptismi: sed in collatione huius sacramenti: & aliorum assistere, & ministrare maioribus. S. Thom. par. 3. quæst. 67. art. 1.

e ¶Præsente.] Vt dist. 93. c. diacones. & c præsente.

f ¶Necessitas.] No. q vbi necessitas exigit, & presbyter est absens, diaconus etiam iure suo baptizat. ca. diacones. & cap. præsente. dist. 93 & Eucharistiam erogare, si præcesserit consecratio presbyteri: sed præsente presbytero in ecclesia nō potest, etiam si subsit necessitas, nisi presbyter iusserit: ut not. in ca. diacones, & c. peruenit. dist. 93.

ANT. TIM. Facit hæc uel ex necessitate, uel iussu Episcopi. nō est enim hoc eius officium: sed propter diaconus est dispēsator sāguinis Christi in calice, secundum Archie. Flor. & S. Tho. in 4. sent. dist 13. quęst. 1. art. vltim.

Io. Bapt. Subdiaconos.] CASVS Cum inter constitutos in sacris reperiatur quoq; subdiacon[9], & propterea de eo hic tractet, ut etiā nomen denotat, fuit quæsitum an iste conuenienter connumeretur inter constitutos in sacris, an posset eligi in Episcopum, & an debeat pręparare vasa. & alia necessaria ad actum consecrandi, & primo videbatur de iure respondendum non esse de primo dubitandum, cum sit ordinatus ad sacramen. ordin, nec posse in Episcopum eligi. argumento cap. licet canon. de elect. in 6. intra annum enim non posset ordinari ad ordinem Episcopalem, necessaria autē ad consecrationem pręparare, videtur superfluum cum detur diaconus, Sol. tamen hic aliter habetur, & ratio est, quia antiquitus de primo casu dubitabatur, de secundo videtur satis splitum esse in sacris cum etiam iste proprie dicatur persona Ecclesi de tertio denique congruentius id iudicabatur, unde cessant obiecta, quia illud esse in sacris habet quid speciale ut Theologi docent. tex in d. can. licet limitatur in hoc casu, vt citius fiat ista promotio tertium denique remanet solutum ob prad. cōgruentiam Not. primo subdiaconi esse personam in sacris constitutam ex eo quod postea declaratū est Not. 2 subdiaconum & secundum vocem, & secundum ueritatem esse diacono subiectū, & ideo debet sacerdotibus seruire mediante diacono.

g ¶Habuisse.] C Epus. dist. 35. & dist. 25. c 1 & c. fi.

ANT. TIM. Hodie in ecclesia Dei est ordo & ministrat sacerdosi, sed mediate, idest, medio diacono. Est autem hic ordo subdiaconatus primus ex sacris, qui nuda manu potest tangere sacra vasa, secundum Petr. de Pal.

Sicut autem.] CASVS. Cum ministri Ecclesiæ ideo ad Ordines promoueantur, vt administrent diuina, fuit propterea quæsitum in qua ætate debeant esse constituti, & sicut ætas. 14. annorum in iudicio spirituali sufficiens iudicata fuit. ca. fin. de iudic. in 6. ita & hoc idem in præsenti videbatur dicendum, Sol. tamen ut hic habemus. & nouissime in Concil. Trident. à gloss. adnot. quia maius in hoc adest periculum, non obstat obiectio ob diuersam naturam casuum: Not. ætatem diuersam ad Ordines requiri de iure humano, non autem ex natura Ordinis, & ideo fuit ab eod. iure uariata. Io. Bapt.

lis tamen ordo apud antiquos inter sacros non annumerabatur: paulatim tamen post aliquot temporũ curricula cœptus est, & subdiaconatus inter sacros ordines reponi, eisque ad similitudinem tam presbyterorum, quam diaconorum continentia fuit imperata [a].

Subdiaconus potest eligi in episcopum. h. d.

Cumque à multis, an in episcopum subdiaconus eligi valeret hæsitaretur: nouissime post Vrbanum Innocentij processit cõstitutio [b], quæ vt is quoque in Episcopũ libere eligi valeat, declarauit ac statuit.

Circa quæ versetur officiũ subdiaconi. h. d.

Diaconũ igitur subdiaconus subsequitur [c]: ad quem calicẽ & patenam ad altare deferre pertinet [d], & leuitis tradere, eisque ministrare. Vrceolum quoque, & aquã, mantile & manutergium tenere; Episcopo, presbyteris, & leuitis pro lauandis ante altare manibus aquam præbere.

Subdiaconus potest quis ordinari in decimo octauo anno, diaconus in vigesimo, presbyter in uigesimoquinto. h. d.

Sicut autem subdiacono minus creditur, [e] quam diacono; & diacono min⁹ quã presbytero committitur: ita ad subdiaconatum minor ętas [f], quã ad diaconatum; & ad diaconatum minor quàm ad presbyteratũ suffragatur. Poterit igitur hodie quis, nisi aliud canonicum obsistat impedimentum decimo octauo [g] anno ad primum sacrũ ordinẽ: vigesimo ad scdm: ad presbyteratum

a ¶Imperata.] Vt distinct. 28., cap. decernimus. & c. nullum. & c. 1. de cler. coniug. & cap. à multis. de ætat. & qualit. & cap mira mur. de seru. non ordin. Sed quomodo ecclesia imperauit continentiam; cũ illa non sit, non præcepti, ut 32. q. 1. cap. integritas? Respond. Ecclesia neminem cogit cõtinere: sed in ordine, quem dat, potest imponere legem, quam vult, sicut quilibet alius in traditione rei suæ. l. in traditionibus. ff. de pact. Ex quo enim honoratur, dignum est, vt oneretur. 16. quæst. 6. capit. de lapsis. & not. in dict. cap. nullum. Interdum tamen cum subdiaconis dispensatur. cap. presbyterum. distinct. 28. & cap. sane. de cleric. coniugat.

ANT. TIMO. Tenentur in tribus ordinibus maioribus constituti ad castitatem. S. Tho. in 4. sen. dist 24. ut mundi sint, qui sacra tractant. Vide rationes, cur clericos ecclesia continentiam obligauerit apud S. Tho. in 4. sent. distinct. 37. art. 1. quæst. 1. vnde B. Dyon. de eccles. Hier. ca. 3. inquit. Deputantur enim ad sacra tractãda, quæ immundos tangere nefas est. & di. 32. c. 1.

b ¶Constitutio.] Quæ est in cap. à multis. de ætat. & qualit.

c ¶Subsequitur.] Inde & subdiaconus dicitur.

d ¶Pertinet.] Sic cap. perlectis §. ad subdiaconum. distinct. 25.

ANT. TIM. Ita S. Thom. in 3. part. in qq. add. quæst. 87. art. 3.

e ¶Creditur.] Cõmittitur, l. quod uulgo. ff. ad Maced. & statim sequitur in hac littera.

f ¶ Aetas.] Quia ab ętate arguitur maturitas iudicij. Sed quid si impubes, & iudicio carens ordinetur ad ordinem sacrum, an suscipiat charactere? Respon. Suscipit, nec enim quod suscepturus ordines sacros debeat habere annos discretionis est de substantia ordinis: sed de necessitate pcepti. Vñ licet in tali collatione peccet tenet tñ collatio: de hoc vide in ca. vel non est. de tẽp. ord.

g ¶Decimo octauo. Et sufficit q̃ sit inchoatus: vt not. in cle. fin. de ætat. & qual. vnde sumitur. Sed hodie hæc materia est tota per concil. Trid. reformata. Nec enim ad subdiaconatum quis ordinari potest ante vigesimum tertium, ad presbyteratum ante vigesimumquintum, etiam si quis sit regularis, vt per d. Concil. Trid sessio 23. ca 12. quidquid dicatur in cap. 1. & in cap. peruenit. dist. 77. & in ca. 1. cap 3. & cap. si. dist. 78 & in cap. de his. distinct. 28. Sed quæ est ætas minorum ordinum? Respon. maior infantia, cap. de his. dist. 28. & cap. nullus. de tempo.

tempo. ordi. in 6.

ANT. TIM. Nota circa annorum numerum regulam generalem, traditam a gloss. in clem. generalem de ætat. & qualit. ordi. quod si annus significatur in ablatiuo, vt dicendo anno vigesimoquinto quis potest esse sacerdos, requirit solum inceptionem. Si vero significat in genitiuo, requirit complementum; ita dicit Io. de Ligna. in d. clem. Bart. vero in l. si cui de leg. 1. dicit, quod si profertur in ablatiuo sine præpositione sufficit in eo esse; si vero sine, requiritur quod sit completum, sic in vers. ætas. q. 3. §. 1.

constitutos in maioribus, & constitutos in minoribus: in tertia quomodo tit. sequentes debeant continuari cum præcedentibus: secunda ibi, horum autem: tertia ibi, hucusque.

SVNT igitur. CASVS in tota hac parte ita figurari potest: Quidam volebant ordinari ad Ordines sacros, vnde fuit dubitatū, an opus sibi esset prius ordinari ad aliquos Ordines inferiores, hoc enim non videbatur necessarium, quia qui cōsequitur aliquid, consequitur etiā omne quod ad id est necessarium, argumento cap. 1. de offic. deleg. confirmatur ea ratione, quod si alii inferiores Ordines essent dandi, sequeretur, potestatem Diaconi & subdiaconi esse diminutam, si tales Ordines essent necessarij, quod non videtur esse concedendum. Sol. vt hic legimus, quia quo aliquid est sanctū, eo sanctius est tractandum, non obstat obiectio, nec eius confirmatio, cum ratio congruentiæ id postulet, & requirat: Not. tot Ordines requiri, quia considerantur primo ratione ordinandorum, & sic vel respectu dispositionis, & hinc datur prima tonsura: vel respectu collationis, & hinc Episcopatus, vel consideratur ratione fidelium volentiū accedere ad corpus Christi, & sic cū fideles primo debeant in Ecclesia admitti, datur Ostiariatus: secundo cum admissi debeant doceri, datur inde lectoratus, tertio cum aliquando spiritu immundo vexentur datur exorcistatus: consideratur tertio ratione præd. s. Corporis, & sic cum primo debeat in clara luce confectari, datur acolytatus: secundo celebratio fieri nequit nisi præparata materia, ideo inde habemus subdiaconatum: tertio cum consecratio fiat alio etiam adhibito ministro, postea datur sacerdotiū, & diaconatus.

Io. Bapt.

ratum vigesimoquinto promoueri.

Proprie sacerdotes appellantur, qui Eucharistiam efficiunt: impropriè etiam diaconus, & subdiaconus.

Diximus autem diaconum & subdiaconum non esse sacerdotes, proprietatem sermonis attēdentes. Proprie enim sacerdos is est appellādus, cui sacrificium corporis, & sanguinis Dominici in altari conficere permittitur. Ceterum & ipsi interdū sacerdotes appellantur[a], sed per abusionem. Vidimus hactenus de ijs, qui in maioribus sunt ordinibus constituti: nunc videamus de ijs, qui in Ecclesia Dei minoribus sunt ordinibus insigniti.

DE HIS QVI SVNT IN minoribus ordinibus constituti.

TIT. XXIII.

Ordines minores.
- Acolytus.
- Exorcista.
- Lector.
- Ostiarius.

Minores ordines sunt acolytatus, exorcistatus, lectoratus, & ostiariatus. h. d.

SVnt igitur[b] in Ecclesia alij minores ordi-

Diximus.] CASVS. Omnes Clerici in sacris constituti volebant appellari sacerdotes illa ratione moti, quia sunt in sacris, & versantur circa res sacras, vt constat per §. 1. a. 3. hoc tit. nostro. Sol. tamen vt hic dicitur, argumento. §. sed quoties institu. de iur. naturali. & sic inde cessat quoque obiectio: Not. pro intelligentia constitutionum, quæ aliquando promulgantur circa clericos simpliciter, & ideo dubitatur de earum intelligentia. Not. a. inde argumētum. quod nomina propriè significant id quod est dignius, dict. §. quoties.

a ¶ Appellantur.] Vi dist. 81. c. si quispiam, & ca. si quisquam de cohab. múl. & cler. & not. da hoc. sup. tit. proxim. in prine.

DE IIS QVI SVNT IN MINORIBVS ordinibus constituti.

Io. Bapt. Post declarationem sacerdotum & existentium in sacris, requirebatur videre de constitutis in minoribus. § 1. in fi. sup. de ius. person ideo post præcedent. nunc proponitur modo iste qui diuiditur in 3. part. in prima habetur qui sunt isti in minoribus constituti: in secunda quæ sit differentia inter

b ¶ SVnt igitur.] Concor. cap. & § illa. § fin. 1. q. 7. & inde sumitur.

nes, qui sine sacramentali vnctione, sola Episcopi benedictione, cum quadam vasorũ, vel indumẽtorum distributione præstantur: vt sunt Acolytus, Exorcista, Lector, Ostiarius. Acolytus a est is, ad quem præparatio luminũ spectat; & qui cereum, à quo nomen quoque ducit b deferre debet; quique suggesta pro Eucharistia subdiaconis præparat. Exorcista is est, qui exorcismos memoriter retinere debet; manusque super energumenos, & catechumenos & in exorcizando c imponere. Lector autem is appellatur, qui lectiones d debet pronunciare; & ea, quæ Prophetæ vaticinati sunt, populis prædicare e. Ad Ostiarium pertinent claues Ecclesiæ, vt claudat, & aperiat templum Dei, & omnia, quę sunt intus exteraque custodiat, fideles recipiat; excommunicatos, & infideles f prouido iudicio repellat.

Psalmistatus est minor ordo, & potest conferri a solo presbytero. h.d.

Est & Psalmista, idest, Cantor, qui absque scientia Episcopi, presbytero solum iubente, officium suscipit cantandi g, qui & ipse licet apud antiquos dubitatum fuerit inter minores ordines cœptus est annumerari h.

Constituti in maioribus ordinibus nullo pacto matrimonium contrahere possunt, sed constituti in minoribus possunt. sed si contrahant priuantur beneficijs & dignitatibus Ecclesiasticis. h.d.

Horum autem, & sacrorum valde dispar est conditio. siquidem illis ita est cõtinentia imperata, vt nũquã ad matrimo-

a ¶ Acolytus, &c.] Vt cap perlectis. dist. 25. & cap. a subdiacono dist 93. & accolyto subest exorcista, &c. ord e a subdiacono.

ANT. TIM. Latine dicitur ceroferarius à deportandis cereis quando legendum est Euangeliũ, cuius officium est præparare ipsam luminariam, & portare, ordictum est. & est supremus ordo inter quatuor minores. uide per Mag. lib 4. dist. 24. & ibi per S. Thom. quæst 2. & c. Acolytus dist. 23.

b ¶ Ducit.] Vnde & ceroferarius Latino nole appellat.

ANT. TIM. Exorcista ita Græce, Latine uero dicitor adiurans, uel increpans. cuius officium est inuocare nomen domini super catechomenos, & sup eos qui habent spiriũ immundum. De quo, & quomodo fuerit significatus in lege ueteri, & exercitatus à Christo in noua lege, vide per Mag. in 4. sent. d. dist. 24. & c. Exorcista d 23.

ANT. TIM. Lector dicitur à legẽdo, verum quod sit eius officium, lege apud Magist. lib eo sæpius citato in 4. & c. perlectis. dist. 25. & c. lector dist. 23. lege Vgonem de S. Vict. lib. 20. de sacr. c. 6.

c ¶ Exorcizando.] Hoc verbum hic designat ordinem apud iurlstas appellatur uerbum impostorum: ut l. 1. ff. de uariis & extraord. cogn. Sed forte cum Iurisconsultus esset paganus sic loquebatur quasi illudens alienæ religioni.

d ¶ Lectiones.] Legendas in matutinis.

e ¶ Prædicare.] Id est, legere, ne sit contra. 16. q. 1. cap. adijcimus.

ANT. TIM. Ostiarius quis sit, & quod officiũ eius lege apud eundem Magist. & cap. Ostiarius. distinct. 23.

f ¶ Infideles.] Sed contra cap. Episcopus nullum, de consecra. dist. 1. Respon. quidam, quòd ille canon, vel est correctus, uel abijt in desuetudinem. uel dic ut not. in d. cap. Episcopus nullum. Et quomodo, & quibus cerimoniis hi ordines conferãtur, habetur distin. 23. per totum.

ANT. TIM. Quod Psalmistatus sit minor ordo: & quod possit conferri a solo presbytero, quod colligitur in summario, loquitur, hic ad mentem canonistarum secundum Abb. in d. cap. cum contingat. de ætat. & qua lit. qui primum dicit Psalmistatum esse ordinẽ ex mente glossæ ibi: secundum quòd possit conferri à presbyteris. quam conclusionẽ ponit ibi Abbas de mẽte Rayn. Hogon. & Goffre. Id dicentium, & glossæ in d. ca cum contingat: quæ vere hoc non dicit, neque textus ibi: Sed loquitur tantum de Abb. cuius opinionem Theologos sequutus, puto non esse veram, vide D. Bonau. in 4. sent. dist. 24. art. 2. q. 4. & alios Doctores ibidem.

g ¶ Cantandi.] Et in hoc differt à lectore, cuius officiũ non est cantare, ut supra in princ. ubi not. est enim inter hæc differentia, ut per Abba. in cap. quod in te. de pænit. Et facit hoc ad statuta, & contra eos qui tenentur cantare officium, nõ. n. satisfaciũt legendo simpliciter, & quod quibus permittitur legere, non permittitur cantare.

h ¶ Annumerari.] Vt ca. Psalmista. dist. 23. & hic ordo Psalmistatus uidetur confundi cum prima tonsura: ut per Host. in Summa de ord. ab Episcopo qui tenunt. Episcopat. & Abbatem in cap. cum contingat.

Psalmistatus & prima tonsura æquiparatur.

contingat. de æta. & quali. & vt hic innuitur valde fuit dubitatum an esset reponendus inter ordines, & communia est sententia, q sit ordo. quod quomodo procedat, vide per Ioan. Lupum in tract. de libert. Eccl in 5. q. & per Nic. Plo. in tract. de Sacramētis. in c. 1. 6. partis. num. 3. & per Doct. in d. ca. cum contingat.

Horum autem. CASVS. Multi sum mopere cupiebant ordinari ad Ordines tam minores quàm maiores, & cum iam promoti essent, fuit dubitatum an indifferenter teneātur ad cōtinentiam, & cum Matrimonium sit Sacramentū vt est de fide, & à Conc. Tridē. clare hodie decisum Sess. 7. videbatur inconueniens eos priuari hoc Sacramēto, cū ad euitādum quoque peccatum sit institutum, Sol. tamen vt hic habet, quia quo magis qs vult uniri Deo, eo magis debet esse perfectus, non obstat obiectio, quia Docto. docent Sacramentum Matrimonii & vouere continentiam esse voluntaris: No. clericorum quosdam esse magis, quosdā vero minus Deo mancipatos, & iō quibusdam permittitur, vt valeant redire ad uitam secularem, quibusdam vero denegatur.

a ¶ Valeant] Ca. 1. de cler. coniug. cum multis. eo. tit. nisi Papa dispensaret, per ea quæ ponit Abb in cap. cū olim. ext. eod. tit. vbi ponit quòd nō solum Papa potest singulatiter dispensare: sed potest uniuersalem legem facere, quòd sacerdotes possint ducere vxorem. quòd etiā deberet facere ratione de quaper eū ibi; quā tū non puto necessariā, nec ueram.

ANT. TIM. Et in cap. 1. dis. 32.

b ¶ His.] Scilicet constitutis in minoribus ordinibus.

c ¶ Interdicitur.] Ext. de cle. coniuga per totum.

d ¶ Administrationes.] Vnde nec Vicarius Episcopi poterit esse talis, cum non possit habere administrationem ecclesiasticam, quod tenent Doct. tam. in c. 2 de cler. coniug quàm in c. 1. eo ti. in 6. nisi in temporali iurisdictione: vt per Abb. & alios in ca. 2. de iudi. vbi quòd quàuis cum his Papa dispensaret, q possent retinere beneficia: eis tamen cā criminalis clericorum non potest committi. Sed an etiam, & in eo sint dissimiles quòd nō teneātur dicere officium? Respon. vt traditur per Abba. in cap. 1. de celebr. missa.

nium aspirare valeant[a] his[b] autem, si ad superiores ordines prouehi noluerint, matrimonium contrahere minime interdicitur[c]; sed eo casu nō solum ad sacros ordines, & Ecclesiasticas dignitates, & administrationes[d] admittendi non sunt: sed etiam beneficijs, quæcumque forte habuerint, priuādi erunt: nam nec ea sine prauo exemplo possunt, & graui scandalo retinere; & tales bona Ecclesiastica dilapidare solent.

Ponit continuationem ad sequentia. h. d.

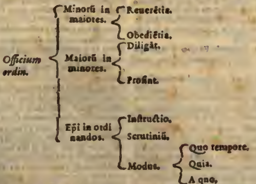
Hucusque singulariter tam de maioribus ordinibus, quàm de minoribus breuiter tractatum fuit; exponamus nunc aliqua, quæ tam maiorum ordinum, quam minorum sunt communia.

COMMVNIA tam maiorum q̄ minorū ord.

Vidimus hactenus de oībus Ordinibus, sequit nunc videre quod commune habeant iuxta. § si sup ti. proximo, & cum ista cōmunia reperiantur primo ex parte ipsorum Ordinū, iō ponitur. hic præsēs tit. qui diuidit in 2. partes, in prima. habetur respectus præd. Ordinum adinuicem, in 2. Solēnitas ordinandi: 2. ibi, itē sub grauis. — Io. Bapt.

COMMVNIA TAM MAIORVM, quam minorum ordinum.

TIT. XXIIII.

Minores debent maioribus exhibere reuerentiam. hoc dicit.

IN primis admonēdi sūt ij, qui mino-

IN primis. CASVS. Cum in quadam ecclesia essent clerici cuiuslibet Ordinis, orta fuit inter eos discordia, siquidem maiores petebant à minoribus obedientiam iuxta c. à subdiacono. dist. 93. & minores eam denegabant præter actum executionis Ordinis, quia inclusio unius uidetur exclusio alterius. c. non nec. — Io. Bapt.

de

ri sub ordine constituti sunt & officio, vt ijs qui aut ordine præcellunt, aut officio reuerentiam, & obediétiam [a] exhibeant: nec per temeritatem alter alterius partes sibi vindicet [b].

Maiores debent minoribus charitatem h.d.

Maiores quoq; meminerint se maiores esse, non dominos; & ob id inferioribus nó tamquam subditis dominétur: sed quasi clericos honorent [c], & diligant; & tales sint qui non solum præsint, verum etiã prosint [d].

Ordinatores debent instruere ordinandos in diuinis h.d.

Item sub grauis vltionis comminatione ex ordinatione generalis concilij [e] debent Episcopi [f] promouendos in sacerdotes per seipsos; vel alios [g] idoneos viros super diuinis officijs, Ecclesiasticisque sacramentis diligenter

de præsumpt. & ideo quæsitum fuit quid iuris? Sol vt hic habetur, q a tes omnes eo sunt perfectæ quo sunt ordinatæ: rationes autem adductæ si recte fuerint consideratę, nedum non obstant, sed potius decisionem confirmat. Not. argumentum maioritatem, minoritatem & obedientiam reperiri in ijs quæ sũt ordinata.

a ¶ Obediẽtiam.] c. a Subdiacono. di. 93. & per tot. Solet tamen distingui vtrum aliquid Prælatus præcipiat sententiando, an extraiudicialiter. De his quæ pertinent ad officium, an de his quæ non pertinent ad suum officium, vt late per Ant. de But in cap. ad aures. de tẽp. or.

AN. TIM. Hinc obediẽtia ab Odõ. Camer. sic: Virtus qua legitime superiorũ præcepta exequũtur; & est pars iustitiæ. Tenentur autẽ inferiores obedire suis superio: l. b' regulariter quoad actus exteriores: non autem quoad actus interiores, intellectum, & voluntatem, quæ soli Deo subijciuntur, ar. text. l. cagitationis. ff de pœnis. Vide multa de hac uirtute apud S. Tho. 2. 2. q. 104 ar. 5. In aliquibus autem nõ tenemur obedire, vt per eund. S. Th. in quodl. 2. ar. 12. & quodl. 10. ar. 10. & in 4. d. 21. q. 3. ar. 1. & Arch. Flo. 3. p. tit. 16 c. 1. §. 6 & Nauar in Man c. 23. nu. 38.

b ¶ Vindicet.] Vt c. 2. de sepult. Et quõ dicatur qs transgredi terminos, quos posuerunt patres, not. in dicto cap. 2.

c ¶ Honorent.] Vt dist. 95. c. esto. vbi recensetur illud Crassi. Non erit mihi consul, cui ego non sim senator. Pone igitur q Eps aliter se habeat contra clericũ, quã debeat, numquid clericus suo iure poterit obedientiã negare? Et vr. arg. c. cũ beatus. di. 45. & d. c. esto §. 1. & 22. q. 5. c de forma. & fides nõ est seruãda nõ seruãti. c. peruenit. 2. de iureiu. Et frustra petit debitũ, qui qd debet non impẽdit. 28. q. 1. c. si insidiis. cũ multis cócor. positis in di. c. esto. in uerbo esto. Consultius tñ erit clerico, si per superiorẽ agat: arg 11. q. 3. si Eps. & 9. q. 3. c nũc vero. Et tolerãdus est Prælatus vsque ad sententiam: vt 8. quæst. 4. cap. nonne.

ANT. TIM. Vñ meminerint Prælati se in inferiores suos politicã potius retinere pótatem quã despoticum dominium, quos iubet Apostolos imperare cum omni mansuetudine. 2. ad Timo. 4.

d ¶ Prosint.] Agnominatio, vt & illa: Nõ ẽ hic orator, sed arator & illa Cicer. Quis non potius hæc ficta credat, quam facta?

Item sub grauis. Hæc pars subdiuiditur. in 2. partes, in prima habetur quę solemnitas in ordinatione sit seruanda: in 2. à quo Ordines sint conferẽdi: 2. ibi, illud: quoad primum hæc pars iterum diuiditur in 4. particu. in prima habetur Scrutinium pręcedere ordinationem: in 2. Ordines esse cõferendos tẽpore debito. in tertia Ordinationẽ ẽẽ faciendã gradatim, in qoarta dolũ tã in Ordinatione q in executione esse euitandum. secũda ibi, igr̃ tertia ibi, sed nec: quarta ibi, qđ si furtiue. quoad primũ casus ita figuratur. Quidam Abbas cupiebat ordinari & promoueri ad certã Abbatiã diœcesis Perusinæ, & timens admitti, nolebat examinari, sed rogauit quendã Cardinalẽ vt uellet sibi fauorẽ præstare ad id consequẽdum, vnde fuit quæsitum quid iuris, cum, n. Religiosi sint in statu perfectionis, vt Theologi docent, utrumque, caput uidebatur ei cõcedendum. Sol tamen prout hic legimus, quia nec ordines, nec beneficia sunt sine cognitione conferenda, ne temere in re tam graui procedatur; nõ obstat obiectio, quia status ille est respectu charitatis, non autẽ ratione qualitatum, quæ ad id requiruntur. Not. Ordinandos esse instruendos, & examinandos: Not. 2. Examen principaliter demõstrare an promouendus ad Ordines vel beneficium sit idoneus.

e ¶ Concilij.] Vt in capitu. cum sit. de ætat. & qualita.

f ¶ Episcopi.] Immo videtur q hoc sit munus Archidiaconorum, c. ad hæc. de offi. Archid. Sol. Examinationem bene facit Archidiaconus, vt in contrario: sed instructionem facit solus Episcopus. Vnde dicit Inno. q non excusatur Episcopus ab hac instructione: licet Archidiaconus examinauerit, vel forte posset dici, q hic loquitur quando in ecclesia non est Archidiaconus: vt per Abb. in c. cum sit. de æta & qualit. vbi: Et alia de hoc, Vel forte non repugnat hoc: quia Archidiaconus facit vt Episcopi Vicarius. vt supra de offic. Archidiacon. in princip.

ANTO. TIM. Nota, quod Episcopus promouens indignum peccat mortaliter: & ignorans indignus dicitur, ita S. Tho. in 4. sent. d. 24. q. 1. ar. vlt. quilibet enim tenetur scire ea, quæ ad officium suum pertinent.

g ¶ Alios.] Scilicet clericos suos, & de latere suo missos. 24. dist. c. quando.

Io. Bapt.

Paucos,

a ¶ Paucos.] pauci autem, vel multi dicuntur secū dum subiectam materiam: vt no. in ca. latorea. vbi etiam Abb. de cler. inter. mini.

b ¶ Malos.] Argu. ꝙ melius est habere paucos bonos scholares, quam multos ignorantes: sic Abb. in c. cum sit. de ætat. & qual simile. 23. dist. ca. tales. Item est arg. contra eos, qui multa inutilia allegant. de consecra distin. 5. c non mediocriter & 24. q. 1. c. ordi. & proieci. & l. 3. §. contrarium. C. de iu. ver. cancle. & in Auth. de tabel. circa medium. & no. in l. fi. C. de vsuf. & multitudo onerosa nihil habet honesti. authent. de refor. ad fi. coll. 2.

ff. de ædil. edicto. Vnde illud: Intererit multum Dauusne loquatur an herna. Et infra: Colchus. an Assyrius; Thebis nutritus, an Argis. Facit & illud; Quippe domum timet ambiguam, Tiriosque bilingues. & illud: Numquid a Nazareth aliquid boni?

instruere, & informare: *Sanctius enim*, inquit, *est paucos* a *bonos quam multos malos* b *habere ministros: quia si cæcus cæcum ducet, ambo in foueam dilabentur*.

Ordinationem præcedere debet diligens scrutinium. h. d.

Præcedet autem ordinationem diligens scrutinium c: nec nisi qui tam verbo fidei, quam rectæ conuersationis exemplo, Episcoporum, vel populari testimonio d probantur, ad ordines admittendi erunt. Ordinaturus itaque accipiat secum diuinæ legis peritos sacerdotes e, & in Ecclesiasticis sanctionibus exercitatos, qui ordinandorum genus f, patriā g, ætatem, locum, vbi ordinati h sunt; si litteras callent, si instructi in lege Dei, & ante omnia diligenter inuestigent i, si fidem catholicam firmiter teneant.

Examen debet præcedere collationem beneficiorū. h. d.

Quod & in beneficiorum k collationibus obseruandū erit. qui enim beneficijs Ecclesiasticis præficiē di fuerint, à suo prius Archidiacono examinari l debent, & per ipsum postmodum Episcopo præsentari.

Tam simoniace ordinatus quam ordinans sunt puniendi. h. d.

Ipsi vero, quibus talis cura committitur, cauere debent, ne aut cuiusquam gratia, aut cuiuscumque muneris cupiditate illecti à vero deuient, vt in-

ANTO. TIM. Idem dicit Magist. 4. senten. dist. 24. in princ.

c ¶ Scrutinium.] De hoc scrutinio vide in capit. 1. de scruti. in ordine faciend. vbi ponitur ordo, & series. & dis. 24. c. nullus. c. Episcopus. & c. quando. Et de hac materia vide nouissime per Conci. Triden. sess. 23. cap. 5. & c. 7. & c. 13 & c. 14. in decret. reforma. & sess. 7. ca. 13.

d ¶ Testimonio.] Imò isto casu, quo quis haberet testimonium totius populi: posset promoueri sine examinatione. arg. c. nullus dist. 24. Sic & aliàs dicitur, quod scholaris notorie peritus potest transire sine examinatione: vel saltem leui pro forma. c. constitutis. vbi Abb. de appell fac. cap. de Petro. dist. 47. & cap. valde. dist. 93. & cap. mandata. ext. de præsump. & not. in d cap. nullus.

Scholaris notorie peritus.

h ¶ Ordinati.] Sed quomodo eundem appellat ordinatū, & ordinādum? Respon. vnus, & idē respectu diuersorū ordinum potest esse ordinatus, & ordinandus.

i ¶ Inuestigent.] Quam rigide, & ad quem modum sit facienda hæc inuestigatio, no. in c. qn. distinc. 24. Et an, & quando, & qui teneantur scire contenta in fide explicite, vel implicite per Abb. & alios in Rubric. de Summ. Trinit. & fid. cath. & per Card. Ara. in suis instit. Theologicis. cap. 3. & nouissime per Conci. Tridenti. Sessio. 6. capit. 13. & Sessio. 14. cap. 3. & Sessio. 23. c. 5. & c. 7. & c. 12. & c. 14. in decretis reformat. & in Sessio. 24. c. 18.

K ¶ Beneficiorū.] Nedum ordinum, vt sup §. proxi.

l ¶ Examinari.] Cap. ad hæc. & cap. vt nostrum. de off. Archi. Sed alibi dicitur. quod illud est officium sacerdotum. 24 dist. cap. quando. Sol. illud verum vbi Episcopus specialiter ad hoc eligit sacerdotes. Vel si non est in loco Archidiaconus, vt in multis ecclesiis. Videtur ergo, quòd Episcopus non sit puniendus, sed potius Archidiaconus, qui examinat, & præsentat Episcopo. arg. capitu. si seruus. distinct. 54. Sed non est ita, quia Episcopus tenetur de facto illius, qui examinat; cum id fiat de mandato illius. Sicut exercitor nau a tenetur de facto magistri. l. 1. §. magistrum. ff. de exerc. Nisi forte examinator talis fuisset, vt non sit verisimile ipsum mentiti. argu. capitu significante. de pig. Secundum hoc si talis ordinatur sine titulo, episcopo ignorante, examinator qui præsentauit eum, tenebitur ei prouidere. Sed si ille non sit soluendo, habebit regressum contra ipsum. & hoc ideo, quia adhuc reseruatum est Epo ius exa-

e ¶ Sacerdotes.] Sed contra. c. inter corporalia. de translat. & 15. q. 7. c. fi. vbi Episcopus licet solus auferre honorem non possit: dare tamen potest: Resp. Dictio. solus, non excludit suos clericos: sed alios clericos, vel Episcopos: vt not. in cap. Episcopus distinct. 24.

f ¶ Genus.] Cognationem; quia pater filio similis præsumitur. l. quod si nolit. §. quia assidua. ff. de ædil. edict.

g ¶ Patriam.] Fac. l. quod si nolit. §. qui mancipiū.

dignum, & minus idoneum, aut non examinatũ [a] ad sacros [b] gradus suscipiendos Episcopo præsentent. Qd si aliter fecerint, & q indigne accesserit, ab altari remouebitur [c], & qui donum Sancti Spiritus vẽdere conati sunt, coram Deo iã condemnati [d] Ecclesiastica dignitate carebunt.

Qua tempora in ordinationibus seruari debent. h.d.

Igitur [e] per tres cõtinuos [f] dies diligẽter examinentur; & demũ sabbato qui probati sunt, Episcopo præsententur. Qui tamen secundum diuersitatem ordinũ, temporis quoque seruabit diuersitatem: non enim omnes ordines, quibuslibet temporibus conferri possunt. nam Dominicis & aliis festiuis diebus [g] vnum, aut duos ad minores licebit promouere: sed ad subdiaconatũ, nisi in quattuor temporibus; & una & altera statuta die [h], nulli Episcoporum, præterquã Romano Pontifici [i] licet aliquos ordinare: nec alicuius loci contraria est admittenda consuetudo [k].

Ponit pœnam ordinantis, & ordinati extra tempora. h. d.

Quod si forte, secus factum fuerit, ordinans quidem potestate priuandus est ordinãdi [l]: & ordinatus, cum charecterẽ [m] mi-

tus examinandi illum: arg. c. accepimus. de ætat. & qualit ne ordinatus in opprobrium clericalis ordinis mendicet. c. ad supplicationem de renunc. & c. diaconi, dist. 93. & not. in d. c. ad hæc.

a ¶ Non examinatum.] Sed an si non examinatus idoneus sit in omnibus, habet adhuc locum quod hic dicitur? Et non uidetur; cum culpa sit tantum in ordinãte: nec alieno uitio debeat quis prægrauari. l. sancimus. C. de pœn. & arg. in c. cum secundũ. de præb. sed in cõtrarium facit hæc litera hic. & c. qñ. di. 24. & non propter suum uitium, sed ordinantis: vt 70. d. c. 2 & 16. q. 7. ca. decernimus. Itẽ cum non intrauerit per hostium, debet mori, sicut Remus. l. fi. ff de re. diuis. & no in ca. fin. dicta d. 24.

b ¶ Sacros.] Idem si ad minores ordines. cap. fi. d. 24. vel appellat hic sacros omnes ordines, & ita non est necessaria extensio, fac. not. d. 32 in sum. & sup. de his qui sunt in sacris. & cat. in Rubrica.

c ¶ Remouebit.] Si quis tamen in minori crimine existens ordinari se permiserit, non deponet: sed pœnitẽtia ei imponetur: vt d. 68. c. 1. & dist. 82. c. presbyter. & ext. de renun. cap. nisi. §. propter criminis conscientiam.

d ¶ Condemnati.] Sunt ergo tales ipso iure suspẽsi, vt 1. q. 1. cap. requiruntur, & concord. cap quando, & cap. fi. dist. 24.

Io. Bapt. Igitur. CASVS. Orta fuit leuis controuersia inter Archipresbyterum Mediolanẽsem & quendã Perusinum, siquidem archipresbyter nolebat Perusinum ordinari extra quatuor tempora: dicebat n. id non esse a iure alienum, cum tempus nil habeat commune cum Ordine, Perusinus autem id denegabat, sed cum nollet secum de hoc disputare, remisit se ad dispositionem iuris. vnde quæsitũ fuit quid agendum esset, Sol. fuit data prout hic legimus, quia tempus est circunstantia sine qua actio non dicitur undique moralis ca 2. 3. dis. 59 & ideo nec etiam tenet obiectio not. argu. quamli. actionem faciendam esse tempore conuenienti, & statu, alioquin nõ est regulãter virtuosa c. nõ satis. d. 86

e ¶ Igitur.] Fac. c. quando. ante fi. d. 24.

f ¶ Continuos.] Licet hoc uerbum significet, vt non detur aliquod interuallum: vt in c. ceterum. & rescrip. tamen qd hic dicitur non est ita Hebraice intelligendum: arg. l. quod dicimus ff de solut & cap. quia propter. de elect. Poterit ergo interuenire probabile interuallũ: et id nec in stipulatione negetur. l. conti nuus, in princi. de verb. oblig. intellige ergo continuationem esse debere de die ad diem; scilicet vt nulla de triduo diebus non examinetur: nõ de continuatione momenti ad momentum, vt dicimus in vsucapione. Continuatio.

g ¶ Festiuis dieb.] Sed an omnibus festiuis diebus possint minores ordines conferri? Resp. vt per Abb. in d. c. de eo. extr. de tẽp. ord. in fi.

h ¶ Die.] Scilicet in sabbato sancto, & sabbato ante dominicam de Passione. c. de eo, de tem or.

i ¶ Romano Põtifici.] Nota ergo, quod tempus non est de substantia ordinis: quia tẽporis determinatio circa ordines est inducta de iure positiuo, ideo nõ astringit Rom. Pontificem. Ita Ab. in c. de eo. de tempor. ordin.

k ¶ Consuetudo.] Indulgeretur tamen, quando consuetudo esset antiqua, & multi essent ordinati extra tempora: vt in cap a. de tem. ordi. vbi not.

l ¶ Ordinandi.] Cap. a. de temp. ord.

m ¶ Characterem.] Cap. pen. de tem. ord. & sic not quod aliquid factum tenet, licet id fieri non deberet. Simile est, quod puer non est ordinandus ad sacros ordines: si tamen ordinetur, character imprimitur. cap. uel non est compos. de temp. ord. & not. in cap. vni. de cler per. sal. prom. & per Abb. in c. pro illorum. de præb. sic non debet quis a Iudæo, vel pagano baptizari: baptizatus tamen non est rebaptizandus. ca. 1. de sum. Trin. & fide Cath. & de conse. di. 4. cap. a quodam. & cap. Romanus.

ANT. TIMO. Illud quæritur an ordinatus ab Episcopo hæretico suscipiat in ordinationem characterem: & an hæreticus Episcopus possit conferre sacros ordines: de qua quæstione vide per Magist. in 4. sent. dist. 25. & per Doct. ibi. Concedunt

en.m

enim quod fit, si formam seruat, & habet intentionem faciendi quod facit Ecclesia, confert quantũ ad ueritatem sacramenti: secus autem quantum ad utilitatem, D Bonau. ibi ar. 1. q. 2. & Duran. q. 1. nume. 6.

nime dubitetur recepisse; pęnitentia [a] tantum præuia, in susceptis ordinib[a] ministrare sustinendus erit.

Nec vna, nec duabus diebus continuato ieiunio duo sacri ordines conferri possũt h.d.

Sed nec vno die, nec duobus continuato [b] ieiunio ad duos quis potest sacros ordines promoueri arbitrarie ordinãti suspensionis imminente pęna [c].

Minores ordines omnes simul conferri possunt h.d.

Diuersum statuitur de minoribus, qui

a ¶ Pęnitẽtia.] Scilicet, arbitraria; cũ non sit a iure determinata, l. 1. §. ait prætor. ff. de in. de lib.

Io. Bapt. Sed nec. CASVS. quidam, desiderio moti vt beneficiũ Ecclesiast. cito cõsequi valeant omnes ordines simul recipere volebat. quidam uero alij vt citius ad finem intẽtum peruenirẽt per saltũ ad eosdẽ accedebant, ad idque mouebantur quia Ordines sunt distincti, & habent characterem distinctum, vt communiter Canonistæ docent, licet varijs in locis, qua de re fuit quæsitam quid iuris, Sol. vt hic legitur, & ratio est, qa congruentia ipsorum id requirit, vnde hac ratione suadente nec etiã ubi ẽtio aliquid cõcludit. Nu. Ordines tam in executione quàm in collatione esse distinctus & ordinatust Nu. a. tempus ipsorum Ordinum esse de iure positiuo, & si inordinate conferantur, non reiterantur. cap. 1. de ord. per salt.

b ¶ Continuato Ieiunio.] Quia continuatio ista facit de duobus unum: & ilia coniungit 16. q. 3. §. potest. versic hinc, de præscriptionibus, & 7. q. 1. c. illud. & c. nihil. Sic ẽ bissextus occurrit duo dies pro uno computantur: vt inf de verb. signif. c. quæsiuit. & ff. de min l. denique §. minorem. Sed argu. contra l. cum heres. §. Stichus. ff. de statu lib Item contra c. cum a patribus. dist. 75. Sol. ibi in ordinante diuersus. hic in ordinante eosdem.

ANT. TIM. Ita per Conc. Trid. ses. 25. ca. 11. de reform.

c ¶ Pœna.] Concor. c. litteras. de temp. ord. Not. ꝙ dispositio pœnalis, loquens de vero extenditur ad fictum. quod verum est, quando in utrisque militat eadem ratio: vt traditur per Cano. in c. cum dilectus & in c. ad audientiã. de elec. & per Ioan. An. in c. fi. de consuet. per Legistas in l. omnes populi. ff. de inst. & iure. & in l. si is q pro emptore. ff. d̃ vsu.

d ¶ Omnes.] Habetur in c. de eo. de temp. ord. & in c. pen. & c. fi. de eo qui furt. ord. susc. & utrobiq; not. Hoc tamen obtinebit, nisi in contrarium extaret consuetudo: illa enim ea, quæ de se sunt licita, reddit illicita. c. cum olim. de cleri. coniug. & c. super eo. de cogn. spiritu.

c ¶ Repetito. Sed quid si nullum quis minorem ordinem habuit, & promoueantur ad sacerdotium, numquid recipit ordinẽ? Quidam ꝙ non: arg. ca. sicut. d. 40. Alij contra in omnibus sacris præter Episcopali: sed alii nec Episcopalem ordinem uidentur excipere; cũ is etiam sine presbyterali possit conferri, vt per Abb. in c. ex litteris. de exce. prælat. dic vt nor. in c. vni. de cleric. per sal. prom. & in dict. c ex litteris.

omnes [d], vel vnica die conferri possunt.

Cum promoto per saltum potest, pratermisso ordine repetito, dispensari. h.d.

Per saltum vero si promotus fuerit quis, solẽniter, ordine prętermisso repetito, [e] ex misericordia ministrare permittendus erit [f].

Promotus ad sacros ordines furtiue contra prohibitionem pralati nõ potest fieri sacerdos, nisi prius fuerit monasterium ingressus: secus si non contra prohibitionem; quia tunc potest Episcopus pro arbitrio dispensare. h.d.

ANT. TIM. Refert hic opinionem Abb: qui in d. ca. ex litteris, sequutus alios canonistas existimat q̃ Episcopatus sit ordo, dicit quod officium Põtificale nõ potest exerceri sine presbyterali: sed q̃ põt bene Pontificalis ord. haberi sine bresbyterali. Vnde secundum opinionem Io. Andręæ habebit in habitu, nõ in actu. & ratio est ex glo. in c. sollicitudo. d. 52. quia laicus recipit ordinẽ sacerdotis, & Episcopatus, quia character imprimitur si conferatur in forma Ecclesiæ, ab eo qui potestatem habet. Contrarium tenet glo. in c. 1. de cler. per sal. prom. quod si quis ordinatur in Episcopũ prætermisso diaconatu, uel subdiaconatu, Episcopus est: dum tamen fuerit sacerdos; ita etiã passim omnes Theologi. D. Bonauen. in 4. sent. d. 24 ar. 3. quod impossibile est aliquem promoueri, in Episcopum sacerdotio omisso, idem D. Tho. p. 3. in addit. q. 40. ar. 5. dicens. ꝙ nullus potest recipere Episcopalẽ potestatem, nisi prius habeat sacerdotalem: nam Episcopatus ab ordine sacerdotali dependet. ita Guglie. Parisi. Episcopus in lib. de sacramentis cap. 7. cui difficultati possemus respondere, quod ita Abbas intelligit, ꝙ ordo Episcopalis potest conferri non sacerdoti, idest, potest eligi qui non sit sacerdos: licet non ille, qui non sit in sacris ordinibus constitutus, idest in subdiaconatu saltem vt supra de elect §. igitur, non autem quod possit consecrari, & officium exercere.

f ¶ Erit.] Ca. uni. de cle. per sal. pro mo. & c. sollicitudo. dist. 52. & hoc casu solius Episcopus dispensare poterit suo iure: vt nut. in d. c. vni.

Quod si furtiue. CASVS. Quidam non sanctitate, sed malitia moti, volebant ordinari decipiendo Episcopum, & asserendo se esse baptizatos. putabant autem id esse sibi licitum arg. l. 1. ff. de dolo, & quia sacramẽta sunt inter se distincta. Sol. tñ vt hic legimus, quia Sacramenta sunt Sancte ac rite recipienda, & Baptismus est fundamentum omnium Io. Bapt.

nium aliorum, vt de fide habemus, & ideo Obiectiones non teneat. Not. argumentum quod furtū etiam in re nete spirituali committitur. Not. a. Baptismum esse necessarium ad Ordinem recipiendū de necessitate Sacramenti. cum sine eo Ordo non conferatur. c. si. de cleri. non baptiza.

falso: sicut simulans se habere dignitatem, & non habens. l. eos. ff de fals. & per Abb. in capit. 1. de eo. qu. furt. ord. susce. Sed contra hoc, quod hic dicitur Facit, quod fieri uidemus quotidie; videlicet quòd simplex clericus dicit epistolam, & non est subdiaconus.

Quod si furtiue [a] ad sacros ordines quis irrepserit, dispiciendum erit, an prælati sub anathemate præcesserit interminatio; tūc enim nulla ratione ad sacerdotalē poterit [b] ordinem promoueri: nisi regulari habitu suscepto laudabilem aliquandiu duxerit vitam. quo casu secum misericorditer dispēsari poterit: alioqui nulla præcedente inhibitione, cōdigna satisfactione imposita, pro suo arbitrio cū illo poterit Episcop[c] dispensare.

Non ordinatus miscens se diuinis, numquam poterit ordinari. h. d.

Quod si is qui nullum adhuc, penitus attigit ordinem, diuinū aliquod officium [d] exercuerit, & ab Ecclesia erit abijciendus [e] & numquam ordinandus [f].

Qui nondum baptizatus ordinatus est, debet baptizari, & rursus ordinari. h. d.

De eo, qui non baptizatus ordines susceperit, valde dubitatū est [g] de quo post multam tandem discussionem obtētum & constitutum fuit, vt baptizetur, atque iterum [h] ordinetur, & merito. Cū enim baptismus omnium sacramētorum ianua sit & fundamentum, superædificari [i] non potuit, vbi fundamentum [k] defuit.

Sacros ordines tantum Episcopus confert: minores interdum & alij, & Episcopus qui loco non dignitati renunciauit, sacros ordines conferre potest: secus si etiam dignitati; quia tunc solum minores confert. h. d.

Illud postremo o-

a ¶ Furtiue.] Furtiue promouetur qui citra conscienciam sui Episcopi, & sine examinatione promouetur. 63. dist. cap. extra conscientiam. & c. qū dist. 24. & cap. si & per tot. de eo qui furt. ord. suscep.

b ¶ Poterit.] Ingressus ergo monasterii nō tollit irregularitatē; licet facilitatē dispensandi præbeat, de quo in c. a de apost. & fac. c. si. de eo qui furt. ord. suscep.

c ¶ Episcopus.] No. casum in quo Episcopus suo iure dispensare potest, de quo dic. ut per Ab. in cap. 1. de eo qui furt. ordi. susce. itē intellige hoc. nisi Romanus Pōtifex manum apposuisset secundum ea, quæ ponit Abb. in cap. postulatio. ext. de cler. excom. mi nist. au. to.

d ¶ Officium.] Nisi ex necessitate forte baptizaret, quod est licitum cuilibet 30. q. 1. ad limina. & dist. 93. c. diacones. etiam hæreticus. c. a quodā, de cons. dist 4. dummodo in forma Ecclesiæ. 24. q. 1. ca si quem, & de sum. Trin. & fid. cathol. c. 1. §. sacramentum. fac. cap. si quis per ignorantiā, 1. q. 1. & infra de sacramen. §. pen. & §. fin.

ANT. TIM. Ex quo in sacramento ordinis datur potestas ad aliquid spirituale, vt habetur in Conc. Floren. sequitur quod ille qui non habet ordinem, non habeat officium, ac potestatem exercendi diuina.

e ¶ Abijciendus.] Verbum hoc designat tria, secūdum Host. videlicet excommunicationem, priuationem beneficij, & depositionem, ut per Abb. in capit. 1. de cler. excomm. minist.

Simulans dignitatē tenet de falso. f ¶ Ordinandus.] Adde quòd tenebitur etiam de

Sol. secundū Host. quòd hoc qđ hic dicitur, habet locum, quando in solemni apparatu non subdiaconus dicit Epistolam, vel non diaconus Euāgeliū, vel non presbyter missam: secus si non in solemni apparatu. fac. c. vt quisquis. extr. & uit. & honesta.

g ¶ Dubitatū est.] Vt in cap. fi. de presbyt. non baptiz.

h ¶ Iterum ordinetur.] Ex hoc apparet, quòd nullū ordinem recepit. & quod dicit, Iterum, ad factū refertur. fac. c. 1. de presbytero non baptizato. nam si primo ordinem suscepisset, non ordinaretur iterum. 1. quæst 1. c. quòd quidam.

i ¶ Superædificari.] 1. q. 1. cap. cum Paulus.

k ¶ Fundamentū.] Vt dist. 31. §. uerū. Sed quid si iste nollet de nouo ordinari? Respō. remanet laicus: licet non deberet matrimoniū contrahere; licet si cōtraheret, matrimonium esset ualidum. ut per Abb. in ca. 1. de presbyter. non baptiz.

ANT. TIM. Ita etiam Magi. in 4. sent. dist. 2.

Illud. CASVS. Io. Bapt.

Quidam Episcopus de facto renunciauit Episcopatui, hac tamen renunciatione non obstante, uolebat nihilominus Ordines conferre, ea ratione motus, quia cum facta infecta reddi nequeant l. in bello. §. factæ. ff. de capt. & postlim. putabat propterea adhuc retinere potestatem. Sol. cum distin. ut hic dicitur, quia sine potestate non possunt ordines cōferri; licet autem dictum illius §. sit uerū, tū per oppositum factū pōt quis aliquo iure priuari, & iō non tenet obiectio. No. inde argum. qđ Ordo Epalis imprimat characterem, cum in Epo remaneat aliqđ post renūciationē ā Epatu factā. No.

a. po

mittendum non est, quòd inter minores & sacros ordines illa est differētia, quia maiores ab Episcopis: minores vero etiam ab alijs [a] quandoque conferuntur. Vnde de eo quæsitum est, qui Episcopatui renūciasset, an, & quales ordines cōferre posset. In qua specie obtinuit distinctio: vt si quidem loco tantum quis renunciasset, eos quos ante renunciationem poterat, rogatus conferre possit [b]. Quòd si non solum loco, verū etiam dignitati renū-ciauit, minores tantū quis ab eo recipere, & in illis deseruire, & ad maiores, si reperiatur idoneus, poterit promoueri.

Ab eo qui renunciauit loco & ordini Episcopali, sacri ordines non sunt recipiendi. h. d.

Sanè si ab eodem sacros ordines scienter quis receperit, qa indignum se fecit, officij non habebit executionem [c]. vbi autē non scienter (nisi crassa [d] & supina fuerit ignorantia [e]) discretus Pontifex dispensare poterit.

QVI PROMOVERI NON possunt.

TIT. XXV.

Non possunt promoueri.
- Ex subiectione.
- Ex delicto patrato.
- Suscipione futura.
- Corporis læsione.

Ponit quattuor causas, siue respectus, ob quos prohibentur homines ordinari. hoc dicit.

Quoniam vero præcaueri debet, quod uel infirmari, vel vituperari potest: sciendum est, quosdā esse, qui nō sunt ad Ecclesiasticos

a. potestatē aliqd faciendi dari aliqn habitu tātū, aliqn etiā actu e. t. de Ordin. ab Episcopo. qui renunc.
a ¶ Aliis.] Vt Abbatibus, vt ea quoniā dist. 69. & cap. cum contingat. de ætat. & qualita.
b ¶ Possit.] Sed qūo id poterit, cū careat obiectis, & subiectis? Respon. ad insultationem, & requisitionē alterius.
c ¶ Executionem.] Characterē aūt imprimit, qd' satis innuit hæc littera. Et scdm hoc aperte pbatur, q Epātus est ordo, & imprimit characterē: aliàs vt quid positiuū in totū tolleret renūciatione: no. Ab. p illū tex. in c. vni. de or. ab Epō qui renun. Epātui. Et de hoc notaui sup. de iur. perso. Est ergo suspensus q à suspenso recipit ordines. 1. q. 1. c. statuimus. & resignatio non abstulit sibi ordinem: sed executionem.

Epātus est ordo.

d ¶ Crassa.] Vt qñ quid publice notū est, late. ff. de verb. sign. Si tñ clericus aliquandiu fuisset extra prouinciam, adhuc posset dici, q nō esset sua ignorantia crassa: licet fuisset res publice in loco. not. arg. l. optimā. C. d' cōtra. & con. stip. & c. ex tenore. de test. & c. cum in tua. q mat. accus. pos.
e ¶ Ignorātia.] Sim. de ele. excomm. c. penul. & c. 1. & fi. de or. ab Episcopo qui renun. Episcopatui.
f ¶ Dispēsare.] Immo nō vr̄ necessaria dispēsatio: cum pbabilis facti ignorantia ex toto quē excuset. l. error. & l. ignorātia ff. de iu. & fact. igno. Resp. licet probabilis sit ignorantia: est nihilominus necessaria dispensatio; qa cum talis ordinat, non haberet executionem. sui officij: cum aliis conferre non potuit. 1. q. 1. c. statuimus. & 1. q. 7. c. Dalbertum. & l. traditio. ff. de adquir. re. dom. & p non dato debet haberi, quod ab illo datur, qui de iure dare non potest: vt de iur. patr. ca. qd' autem. in fi. alij aliter: vt not. in c. 1. d' or. ab episcopo. qui re. ep.

QVI PROMOueri non possunt.

Io. Bapt.

Cum inter communia ipsorū Ordinū quędam secūdo loco reperiantur ex parte Ordinandorum, ideo post precedētem tit. sequitur iste: qui diuiditur in duas partes. in prima habetur, quas ob causas qs in communi sit remouendus ab Ordine, in secūda. causę iste explicantur. secunda ibi, ratione subiectionis.

1

Quoniam vero. CASVS hic non figuratur, Nota tamen causam istius distinct. quia tale impedimētum aut oritur ab extrinseco, & hinc datur subiectio, aut ab animo, & sic aut ob commissum delictum, aut ob contractam suspitionem de delicto, aut à corpore, & vocatur uitium corporis.
g ¶ Præcaueri dēt.] Not.

ordines admittendi, quod fieri contingit quattuor ex causis[a]. Aut enim quis promoueri impeditur ratione subiectionis, aut ratione delicti iam patrati, aut suspicione futuri lapsus, aut ob corporis læsionem.

Seruus, & libertas nõ possunt ordinari.h.d.

Ratione subiectionis promoueri impediuntur serui[b], eos enim, nisi à dominis libertatem consecuti fuerint, nullo debet ordine Episcopus insignire[c]: liber enim esse debet, qui diuinæ aggregandus est militiæ[d]. Quapropter nõ solum serui: sed nec qui retẽto obsequio[e] manumissi sunt, cum adhuc seruitutẽ quandam seruire videantur, sunt ad clericatus ordinem promouendi. quòd si contra factum fuerit, tam ordinãtis, quam eius, qui sacro præcinctus est cingulo, canonicis pœnis[f] coercenda est audacia.

Ordinatus sciente domino fit ingenuus.h.d.

Si tamẽ seruus sciẽte[g] domino fuerit ordinatus, ex hoc liber erit, & ingenuus[h].

Manumissus ab Ecclesia vt eidem seruiat in diuinis non potest se transferre ad aliam Ecclesiam: secus si simpliciter fuerit manumissus. h.d.

Quod si quis Ecclesiæ seruili conditione obnoxius ab eadem manumittatur, vt insignitus ordine clericali in ea perpetuo seruiat[i] in diuinis, liber factus, & ordinat⁹ ad aliam se transferre nõ

Nota futura esse præcauenda, 23. dist. c. in nomine domini. & dist. 63. c. cum Hadrianus. & 1. q. 7. cap. conuenientibus. circa prin. & not. in c. 1. de ser. nõ ord. vnde sumitur.

a Causis.] Not. verbum causæ, & verbum rationis promiscue sumi. Cic. in episto. fam. lib. 15. ad Catonẽ: Cum autem ad Cybistra, propter rationem belli quinque dies essem moratus fa. l. eas obligationes, ff de cap. dimi. Quidam tamen inter hæc differentias ponunt: vt per Io. Monach. in ca. si. de iuram. calum. Ratione subiectionis. hæc pars subdiuiditur in 4. par. in 1 habetur declaratio 1. impedimenti. in 2. declaratur, secundum, in 3. explicatur tertiũ; in 4. demonstrat̃ quartum, 2. ibi, patrati. 3. ibi, sed & si, 4. ibi, cauenda sunt: quoad primum potest casus in communi ita figurari; Quidam non habens litteras dimissorias proprij Episcopi, uel fortasse erat seruus, seu libertinus, seu monachus, cupiebat nihilominus ordinari, unde quæsitum fuit quid iuris, & cum secundum Apost. relatum in c. 1. de coniug. seru. in Christo. neque seruus neque liber reperit̃, propterea quæuia subiectio non uidebat̃ posse impedire: Sol. vt in hac parte legimus, siquidem Sacramentum Ordinis nemini est conferendum cum alterius damno uel iniuria nõ obstat obiectio quia intelligitur respectu salutis æternæ, & vt euitari posset peccatũ: No. inde quanta, & qualis sit libertas clericorum quod nulli laico cum eo sint superiores debent esse subiecti: no. 2. casũ in quo quis potest ordinari adiecta conditione ca nullus. c. eo. de seru. non ordin.

Io. Bapt. b ¶ Serui.] Intellige de Christianis: nam de aliis nulla est dubitatio; cum careant baptismate, vt supra tit. prox. §. de Lo. De iure enim etiam fideles iusto bello capti capientium fiunt serui: vt per Inno. in c. sicut. de iureiur. licet consuetudo seruet contrarium: vt per Abb. in c. 1. de conuers. infidel.

fac. tit. de coniu. seru. per totum.

ANT. TIM. ita habetur in canonibus Apostolorum determinatum, c. 81. & in concil. Tolet. 9. can. 11. Lege D. Bona. in 4. sen. d. 25. ar. 29. 4.

c ¶ Insignire.] Sed videtur, ꝙ non sit curãdum de origine, vel nobilitate. c. venerabilis de præb. & c. ad ãcotem. de inst. Sol. de origine alia nõ seruili nõ curatur: sed de seruili bene curatur, vt hic. & c. 1. de seru. non ord. & c. consuluit. eo. tit. & c. 1 de fil. presbyter. Simile est ꝙ de nobilitate sanguinis nõ curat̃: sed bene de nobilitate cõuersationis. c. cũ deputati. de iud. & de cler. pere. per totum. vt per Abba. in d. c. 1. — De qua origine curãdũ.

ANT. I. Fit aũt vt non ordinetur seruus ob vtilitatẽ, & dignitatẽ clericalis ordinis; ita Leo Papa in ca. admittuntur. d. 54.

d ¶ Militiæ.] Sic c. nullus. d. 54. fac. illud Euan. Nõ põtia duob⁹ dñis seruire.

e ¶ Obsequio.] Vt c. quicũq; d. 54. Sed cõtra. c. nullus. ext. de ser. nõ or. Sol. operas spũales põt dñs in seruo ad ordinãdũ manumisso retinere, vt ibi: sed nõ tpales, vt hic: dũ tñ dictas spũales operas retineat in continẽti post manumissionẽ: vt per Ab. in d. c. nullus. — Manumittens retinet operas spũales.

f ¶ Pœnis.] Vt in c. rebus. & c. ex antiquis. & c. si seruus. & per totum. dist. 54.

g ¶ Sciente.] Arg de taciturnitate, qđ præindicet. fac. c. 2. de his, quæ fi. à prælat. & 25. dist. c. diaconus. ubi no. & d. 28. c. diaconi.

AN. TIM. Et infra annũ a scientia dñi sui põt reuocari scđm Raym. & postquã reuocatus fuerit nõ potest amplius dominus inijcere manus in eum sine excommunicatione secundum Innoc.

h ¶ Ingenuus.] Sed quõ erit ingenuus; cũ ingenu⁹ is sit, q liber nascit̃. inst. de inge. in pr. expone ingenuus, id ẽ, plene liber, ad eo vt dñs nullũ sibi obsequiũ deberi possit prætẽdere: vt not Ab. in c. 1 ext. de ser. nõ or. Quid si ingenuus factus operas pactas detractet ꝑstare? Res. vt in c. nullus. de ser. non or.

i ¶ Seruiat.] Sed immo non uidetur posse tradi libertas

poterit: sed si absolute[a] manumissus fuerit ad aliam transeundi nõ erit licentia deneganda.

Monachi non ordinantur, nisi de licentia Abbatis. h.d.

Monachi quoque, nisi de sui fuerint Abbatis[b] voluntate præpositi, ad Ecclesiastica non sunt officia promouendi.

Licentia concessa à superiore religioso, vt possit consentire prouisioni de se factæ, nõ valet. h.d.

Strictius[c] adhuc agitur cum religiosis non solum circa ordines: sed etiam circa electionem, vel prouisionem[d] quamlibet: si cui enim à superiore suo licentia conceдatur, vt electioni, vel prouisioni, si quam[e] de ipso fieri contigerit, suum accommodare possit consensũ[f], quia ambitionis[g] vitio viam parat, talis licentia nullius[h] firmitatis[i] existet.

Non potest quis ab extraneo Episcopo ordinari, nisi de licentia sui ordinarij, quam concedere poterit etiam Vicarius, & capitulum, si sedes vacet, vel qui administrat. h.d.

Pari ratione constitutũ est, ne quis alienæ[k] diœcesis virum præter proprij superioris[l] licentiam ordinare audeat: quam tamẽ Episcopo in re-

Libertas res spiritualis.

bertas sub conditione, vt quis ecclesiæ serviat, vel ordinem suscipiat, nec temporali potest pro spirituali tradi. 1. q. 2. c. quàm pio. & ca. 1. de serui. non ordinan. & c. fin. de pact. Quidam quòd hic est modus, nõ conditio: quia talis designat dictio, Vt, ad not. per Bar. in l. quibus dieb. § Termilius. ff. de condi. & demon. Vel aliter spiritualis res est libertas: & ideo põt venire in commutationem cum alio spirituali. Vel aliter quod hic ponitur, potius sonat in monitionem, quàm in modum, vel cõditionem c. significasti. de elect. vel dic vt not. per glo. & Ab. in c. eo libẽtius. vbi ponuntur & aliæ solutiones.

Absolute.

a ¶ Absolute.] id est, absque ullo pacto, ut Ecclesiæ seruiat. Vel absolute, idest, simpliciter vt seruiat Ecclesiæ nõ addendo, quod perpetuo seruire debeat.

b ¶ Abbatis.] Et non solum Abbatis, sed etiam monachorum requirenda videtur voluntas. 19 q. 3. cap. statuimus: Hæc enim est quędam alienatio, vnde nõ potest fieri sine consensu omnium. 12. q. 2. c. fine. fac. c. 1. & quod ibi not. & c. a. dist. 1. 57. & 16 q. 1. c. si quis monachus. & cap. cum pro utilitate. Poterit autem talis monachus ordinari non solum à prælato, in cuius diœcesi constitutum est monasterium: uerum etiam eius diœcesis, in qua natus est, secundum Abb. in cap. postulasti. de for. compet.

ANT. TIM. Vide Panor. in ca. quod Dei. de stat. mon. nam licet non possit sine licentia sui Abbatis promoueri: potest tamen ad hoc Abbas si noluerit compelli ob bonum publicum, secundum Doct. vt dicit Abb. ibi nu. 12.

c ¶ Strictius.] Id est, strictè, vel strictius quam regulariter cũ ceteris, præsertim sęcularibus clericis.

Prouisio

d ¶ Prouisionem.] Latum uerbum. & comprehẽdere potest nominationem, & postulationem, præsentationem, & collationem. & fac. quod not. de elect. in 6. cap. si compromissarius § idem.

e ¶ Si quam.] Licet hoc uideatur reprobare licentiam generalem, & merito, quia forsan eligeretur ad locum, cui non expediret illum præfici: & forsan prælatus licentiam specialem daturus non esset ad illum: tamen idem uidetur dicendum de speciali, uel si exprimatur locus, puta, quòd consentire possit si eligatur ad talem prælaturam, forte vacantem, cum ibi sit eadem ambitionis ratio: vt no. in c. c. fi. de ele. vnde sumitur.

f ¶ Consensum.] potest tamen & debet ex post facto intra tempus, iudicis arbitrio moderandu requirere prælati sui licẽtiam, vt electioni possit suum cõsensum accommodare; alias amitteret ius sibi ex huiusmodi electione quęsitum: vt in extrau. Benedicti 11. sub titu. de ele. quæ incipit si religiosus.

g ¶ Ambitionis.] Quæ sæpe religiosorum oculos excęcat: vt c. quorundã de ele. in 6.

h ¶ Nullius.] Per hoc dicendum est, quod etiam electioni prius factæ ipso religioso ignorante, consentire non posset, quasi super eo dauda sit talis licentia, fac. c. 1. de conces. præb. in 6. in uerb. sub iunctũ in fin. & not. in cle. fi. de elect.

i ¶ Firmitatis.] Si ergo ex tali licentia consentiret, cõsensus nõ valeret, & priuatus esset omni iure sibi ex electione quæsito. c. si religiosus. 1. re spon. de elect. in 6. Videtur tamen quod talis licentia data clerico sæculari de consentiendo, & transeundo ualeret: quia quo ad solum consensum non est necessaria. Propter uim enim professionis magis notatur ambitio in professo, & licet actiua potestas eligendi nõ detur ad beneficium non vacans, c. constitutus de cõcess. præb. passiua bene datur, ca. fi. de fil. presby. c. 1. & cap. 2. in 6. & not. in cle. fin. de elect.

Ad beneficii non vacans, nõ datur actiua potestas, sed passiua.

k ¶ Alienæ.] Quid si proprium quidam clericũ ordinare velit, vel iudicare; sed tamen in aliena diœcesi? Respon. non poterit id facere, nisi de consensu diœcesani, & clericorum ipsorum: vt per Ab. in c. ea iuatum & in c. quia nos. de ant. & usu pal.

ANT. TIM. Ita habetur in can. Apost. 35. & Antiochen. Conc. can. 13. c. nullum Epm. 9. q. 2.

l ¶ Superioris.] Superior autem hoc casu dicitur Epus: vt in c. cũ nullus. de tem. or. in 6. excipitur tñ ab hac generalitate casus, qui ponitur in d. c. cum nullus. §. fin. Datur tñ cautela ad recipiendum ordines ab Episcopo nõ suo sine proprij Epi licentia, videlicet, vt quis beneficium obtineat prius ab alio Epo, tunc enim cum ratione beneficij incipiat esse subditus conferentis, poterit ab eodem ordinari, de quo late per Abb. in c. cũ iam dudum de præb.

Cautela

motis [a] agente, dare poterit ipsius in spiritualibus Vicarius generalis: vel, sede vacāte, capitulum [b] . seu is ad quem [c] tunc temporis administratio spiritualium noscitur pertinere.

Itali Episcopi non debent ordinare Vltramōtanum, nisi de licentia Papæ, vel sui ordinary. h.d.

Et hoc quidem nō solū obtinet Italis ordinari flagitantibus, verum etiam exteris. Etenim illos nullus Italicus [d] Episcopus ordinari debet: nisi vel à Summo Pontifice specialem habeat licētiam, vel ab Episcopo, de cuius diœcesi traxerit originem ordinandus; vel in cuius diœcesi beneficiatus existit, per eius patentes litteras [e] causam rationabilem cōtinentes, quare ipsum nolit vel nequeat ordinare, & ij qui contrauenerint censuris canonicis coercentur, prout lati' ex Clemētis IIII. cōstitutione [f] apparet.

Homicida voluntarius nō potest promoueri & promotus est deponendus. h.d.

Patrati delicti ratio ne quis ordinari prohibetur: vt cum homicidium, aut aliud capitale [g] crimen facto [h], aut pręcepto [i], aut cōsilio [k] perpetrauerit: & per surreptionem promotus, deijciendus erit, dicente Domino [l]: *Si quis per in-*

Locus remotus. a ¶ Remotis.] Erit autem arbitrium Iudicis quis locus dicatur remotus: vt not. & post multorum opin. terminatur in d.c. nullus. de tempo. ord. in 6.
b ¶ Capitulum.] quod sede vacante succedit, & administ. c. pen. & c. fi: de supp. neg. præla. in 6. Hāc tñ; licentiā non dabit hodie capitulū vel alius sede uacante administrator, nisi post lapsū anni à die obit' ipsius Epi: nisi in casu, ita disponente Cōcilio Tridētino sub Paulo III. sessione 7. c. 10. Et intra annum contra tenorem dicti Concilij ordinati, si sint in minoribus nullo clericali beneficio gaudent: in maioribus vero ab executione ordinū ad beneplacitū futuri prælati sunt ipso iure suspensi.
c ¶ Ad quem.] Puta visitator c. qm̄. di. 6t. & c. fi. de sup. negli. prælat. in 6. & c. is cui. d̄ præb.
d ¶ Italicus Eps.] Vel alius qui habeat potestatē conferendi ordines, vt sunt Abbates, iuxta not. in c. cū cōtingat. de ætat. & qual. & distin. 69. cap. qm̄ videmus. & habetur in cap. Abbates. in fin. de priui. Item interdū & presbyteri habēt talē facultatem: vt not. in c. 1. de temp. ord. in 6. vnde sumitur. Sed qd contra, si Eps Vltramontanus ordinare velit Italicum? Respondeo, vt not. in d. c. 1. Item quid si Italicus Episcopus, laicum Vltramōtanū ordinet in clericum? Respondeo, vt not. in eodem cap. 1.
e ¶ Litteras.] Nota duo, Primo casum, in quo scriptura requiritur, de quo habes extr. de probat cap. 3. & not. in c. 1. d̄ cens. in 6. Secundo. quòd non sufficit licentia nisi exprimatur causa. simile, cap. cum medicinalis. de sententia excom. in 6.
f ¶ Constitutione.] Vt in cap. 1. de temp. ordi. in 6. vbi habetur ꝙ circa ordinatos contra illam decretalem dispensari non potest, nisi per Papam, vel de speciali licentia Papæ. Adde tu ꝙ nouissime etiam cum licentia sui ordinarij non poterunt ordinari ab alio, quam ab Episcopo, qui residear, aut ab eo, qui pro eo Pontificalia exercet, & diligenti pręuio examine: vt in Concilio Tridentino sub Paulo. III. in 7. sessione, c. 11.

Io. Bapt. Patrati delicti CASVS in tota hac parte ita figuratur. Quidam diuersa delicta commiserunt, & omnia quidē grauia, sed quædam consensu, quædam consilio, quædam data opera, quędam casu, & quædam necessitate, sed pænitentia postea ducti, correxerunt se, & vita honesta viuebant, qua de re cum cuperent ordinari. ad Ord. sacram: fuit dubitatum an sint Irregulares, vt propterea nequeāt ordinari: eum enī pro pænitentiā deleatur culpa, etiā pœna videtur deleri. l. ex hoc edicto. §. fin. ff. de alienat. iudic. cum macula præsuponat culpā, & ideo videb. id eis esse cōcedendum: cęterum Sol. est tenenda quæ hic habetur, quia isti ob delictum contraxerunt talem maculam vt inde reputētur viri criminosi, vel Excellentia, & dignitas ordinis id requirit, licet aliàs non essent aliqua pœna digni, & sic cessat obiectio, lex enim illa intelligitur de interesse particulari, quod p p pœnitentiam dicitū cessasse, & ideo n obstat. Not. primo in delictis æquiparari actionē & cōsensum, vnde dicimus agētes & cōsentientes pari pœna puniri. cap. 1 & ibi, Docto. de Offi. delega. Not. 2. non posse aliquem regulariter puniri, nisi illesit in aliqua culpa, iuxta ca. 1. & c cum uoluntate. de sent. excommunic. No. 3. diuersa delicta in nonnullis effectibus æquiparari inter se.
g ¶ Capitale crimen.] Vt si chartam falset, aut falsum testimonium dicat, cap. si Episcopus. dist. 50. & cap. in memoriam. dist. 19. & 5. q. 7. c. presbyteri.
h ¶ Facto.] Vt miles.
i ¶ Præcepto.] Vt index.
k ¶ Consilio.] Vt assessor. & ita ex consilio punitur aliquis, contra illud. l. 2. in fi. & l. denique. ff. mand idem intelligo. & multo magis de præcepto, vel de consilio, quòd quis dedisset tanquam priuatus, per Not. in leg. 1. C. de seru. fug. De accus. autem die vt infra eo. §. idem, Et de clericis, vt per Abb. in cap. accusasti. de accus. De auxiliante minor, vel nulla est dubitatio, per ea quæ traduntur in cap. 1. de offic. deleg. & per Abb. in cap. 1. de po. prælat.
l ¶ Domino.] Vt in Exodo. cap. 21. & in capit. 1. de homicid. & de hac materia vide latissime per Speculat.

dustriam [a], *aut per insidias hominem occiderit ab altari meo euelles* [b] *eum.*

Homicida necessarius non est irregularis, h.h.

De eo itaque homicida intelligendum est, qui voluntate cõmittit homicidium [c]. Ceterũ si qui necessitate maxima [d] arctati effugere [e] nullo pacto valentes homicidium admiserint, nullam ex hoc irregularitatem incurrunt [f].

Fortuitum homicidium, commissum, dum dabatur opera rei illicita, impedit quẽ promoueri. h.d.

Quod si neque voluntarium fuerit: neque necessarium, sed fortuitum; distinguẽdum est, num is cuius occasione [g] perpetrarum fuerit, illicitæ rei daret operam, an licitæ? Si illicitę rei dans operam, vt puta vetito ludo [h] incumbens, casu homicidiũ perpetrauerit: vel bello etiam cõtra infideles [i] sese immiscens, volens [k] Christiani nominis hostem interfecerit, nec ad sacros ordines promouẽdus est, & promotus non solum ad superiores [l] ascendere prohibendus est: verum etiam in suo ministrare plane ex dispensatione [m] in inferiore ministrare substinendus erit.

Speculat. in tit. de dispensationibus. §. iuxta. nu. 19.

Industria in malã partem.

a ¶ Per industriam.] Not. quòd uerbum industria sumitur quandoque in malam partem: & expone per industriã, id est, ex proposito. Sic dolus aliquando in bonam partem: puta si fit dolus cõtra hostes, l. 1. ff. de dolo ma.

b ¶ Euelles.] Licet ista verba multiplicem habeãt intellectum, vt per Abb. in ca 1. de homi. omnes tamen aliquo pacto ad hãc materiam adaptari possunt.

c ¶ Homicidium.] Quòd & tunc dicetur admissum cum quis dat abortioni causam, c. sicut. 2. vbi Ab. de homici. & inf de homicid. §. pen.

Ex maxima necessitate pòt clericus celebrãs alium interficere & celebrationẽ pficere.

d ¶ Maxima.] Quo casu etiam si esset in actu celebrandi liceret clerico seipsum defendere, & aggressorem interficere, & ad celebrandum redire, si non possit se aliter defendere, secundum Ioann. de Ligna. quem sequit Abb. in c 2. de vit. & honest. cleric. & not quòd debet esse maxima hęc necessitas, vt eã excuset. Concord. c. de his. & §. quod uero di. 50. & clem. uni. in fi. de homicid.

e ¶ Effugere.] Tenetur enim potius fugere, quàm seipsum defendere, vt per Abb. & alios in cap. suscepimus. de hom. Sed quomodo probabitur hæc ineuitabilis necessitas? Respondeo in foro contentioso non crederetur occidenti: sed per circumstantias occurrentes esset hoc iudicandum. in foro autem pęnitentiario crederetur hoc asserenti, cap. significasti. 2. de homici. c. tua de sponsal. not. in clem. unic. de homic. Quomodo autem fiat defensio tutelæ inculpatæ, habetur. per Abb. in c. olim. de restit. spoliat.

f ¶ Incurrunt.] Vt clement. vnic. de homicid. Sed cõtra c. 50. §. quod uero & c. de his vbi talis homicida purgatur per pęnitentiam. Solu. illud de iure antiquo, hoc nouo. vel illa pœnitentia iniungitur ad cautelam. Vel ibi de clerico homicida, hic de laico. Prima videtur uarior, vt not. in dicta clement.

ANT. TIM. Est autem Irregularitas secundũ Specul. nota, seu impedimentum canonicum, ea facto, seu de facto proueniens, quo quis ad ecclesiasticos ordines promoueri, & iam promotus in eis ministrare prohibetur, arg. c. fina. de temp. ordi. incurritur uero tribus modis in genere, vel ex delicto, vel ex defectu corporis, vel ex defectu sacramẽti. d. d. in c. nisi cum. de renunciat. Quod autem incurritur per homicidium, etiam si sit sine peccato, vide S. Tho. 2. 2. q. 67. ar. 7. ad 3.

Occasio.

g ¶ Occasione.] Occasio quandoque sumitur in malam partẽ; s. pro excusatione friuola, c. solitæ, de ma. & obed. quandoq; in bonã: vt in ca. 1. vt eccle. benefi. si. dim. conf. vbi Abb. hæc est pro causa impulsiua, de quo per Doct. in d. c. solitæ, & p Mader. in rubrica. C. q admitti ad bonor. posses.

ANT. TIMO. Qñ qs incurrat reatum homicidii, & propter id fiat irregularis, & quando euitet, nota tres regulas, quæ colligũtur ex S. Th. 2. 2. q. 63. ar. 8. Prima dãs operam rei licitæ, & adhibens diligẽtiam, quã debet, & non excedẽs: & nõ habens uoluntatẽ occidendi, vel mutilandi, unde tunc fit irregularis. Secũda dãs operam rei licitæ, & non adhibens diligentiam, quam debet, & est tiens in culpa, etiã leui: non autem luuissima incurrit. Tertia dans operã rei illicitæ quantamcumque adhibeat diligentiam si homicidium committit, semper irregularitatem incurrit.

Clericis an licitũ ludere.

h ¶ Ludo.] Argu. pro & contra. An clericis sit licitum ludere, fac. ad hoc cap. continebatur cap. de cetero. & cap. dilectas. &. cap. exhibita. de homicid.

i ¶ Contra infideles.] Quod pariter est illicitum clericis, de quibus est intelligendum quod hic. dicitur, c. pe vbi. Doct. de homi. & per Ab. & alios in c. quod in dubiis. de pœni. & in ca. sniam, ne cle. vel monach. vbi quid si hortatus est alios ad bellum? quid si præparauit arma? quid si fiat capitaneos? Et ratione personæ etiam chirurgica dicetur res illicita: cum clericus nõ debeat illam exercere, c. tua, vbi Abb. tam in prin. quàm in §. 1 de homicid.

K ¶ Volens.] Secus si coactus, vt sup. eod. §. proxi. & cl. 1. de hom. & per Ab. in c. qđ in dubiis de pœn.

l ¶ Ad superiores. C. lator. de homi. cautta. Solue. vt not. in cap. continebatur. ead. tit.

m ¶ Ex dispensatione] Sed vtrum circa hæc ordinarius dispenset iure suo? Rñdeo circa sacros ordines non, Sed tamquam Papæ commissarius, qui potest promouere ad maiores ordines dispensatiue,

vt in c. continebatur. de homici. sed circa minores ordines ordinatum dispensat proprio iure. Ita not. in d. c. continebatur. & cap. ad audientiam. & per Abb. in c. presbyterum eod. tit. sæ præstat, sicut & qui proximā causam. c. de cetero. de homi. arg. contra ff. si quadr. pau. p fec. dica l. fi. Sol. vt no. in c. presbyterū. de homic. Quid si percussus cōualuit: & postea recidiuauit? Idē resp. adhuc idem vt not. in d. c. presbyterum.

Io: Bapt. Sed et si CASVS in hac quoque parte ita potest in communi figurari. Quidam fideles ad desiderabant ad ordines promoueri, licet autē nullum commisissent delictū, tamē istorum unus erat baptizatus in ægritudine, alius erat illegitime natus, alius bigamus & alius habuit aliás concubinam, & postea correctus, unde fuit quæsitum an ob istas qualitates & causas sint ordine priuandi, & cū præsuponat non esse uiros criminosos, non debebant ordine aliquo priuati, quia ex sanctitate ortæ pñtia præsumitur bonitas in futurum argumento c. penul. de præsump. Sol. tamen vt in hac parte legitur, quia suspitio habetur aliquando à modo viuendi, & aliquādo à natura actus, & propterea inde cognoscimus ueritatem decisionis, & obiectionem aliqd nō cōcludere. No. suspitionem delicti operari aliquando eundem effectū qui oritur à delicto. Not. 2. suspitionem à diuersis causis, & aliquando etiam bonis propter circunstantiam aliquam oriri.

Si dans operam rei licitæ ex negligentia, homicidium commisit, irregularitatem incurrit. h.d.

Sed & si licitæ rei opera dabatur: nec tamen debitam quis operi suo adhibuit diligentiam [a], ex quo homicidium sequutum est, ab omni ministerio altaris excludendus erit. quod in eo responsū est, qui puerum intuitu disciplinę ita percussit, vt ex percussione expirauerit [b]: vel ex ea in aliā [c] infirmitatem incidit, ex qua compertum fuit expirasse. Præceptoris [d] enim nimia seuitia culpæ assignatur.

Mero casu committens homicidium non incurrit irregularitatem. h.d.

Diuersum statuitur, si nulla culpa subsit, vt in eo accidit [e], quo campanas pulsante, vt signo dato conueniret [f] populus ad diuina, tintinabulum cadens, ita subiectum puerum percussit, vt ex vulnere decesserit. nam cum is culpæ penitus expers fuerit, nullam incurrisse noscitur irregularitatē [g], etiam si de homicidio veniā postulauerit [h]. Bonarum enim mentium [i] est ibi etiā culpam agnoscere, vbi culpa non est.

Infantes furiosi, dormientes ex commisso homicidio nō incurrunt irregularitatem. h.d.

Idem constitutum est de infantibus [k], furiosis [l], & de dormiēti

Diligentia defendit ab irregularitate.

a ¶ Diligentiam.] Ergo si medicus laicus, qui vellet non e clericari adhibuit ægrotantibus debitam diligētiam, licet ad manus suas aliqui mortui sint, non propterea efficitur irregularis. De quo per Ab. in c. sententiam, ne cle. vel monac. & in c. ad aures, de ætat. & qualit.

b ¶ Expirauerit.] Et ita excessit fines disciplinæ. vñ in culpa fuit. l. præceptoris. ff. ad leg. Aquil. leuis enim tantū castigatio permissa est docenti. l. sed & si. § fi. cū l. seq. ff. eod. tit. 23. q. 5. c. 1. circa fi. & de sen. excom. c. cum uoluntate. Arg. contra. c. si quis non iratus. 25. q. 1. Sed ibi quantum ad gratiam innocens est: non quantum ad legem promotionis: vt no. ta. in c. presbyterum. de homicid. vnde sumitur.

c ¶ Aliā.] Arg. quod ita puniēdus est qui causam cau

d ¶ Præceptoris.] lege præceptoris ff. ad leg. Aquil.

e ¶ Accidit.] c. dilectus c. Ioānes. c. tua. § fi. ext. de homic.

f ¶ Cōueniret.] Secus forte si importune p lasciuiā pulsaret: nec n. pulsari dēt, nisi p certis negotiis, & ad certos actus; de quibus p Abb. in c. 1. de offi. cust. an si idē forte si habuit campanā quis, cū sibi non liceret. cāpana n. signū est loci publici, vel sacrati: licet, & in oratoriis priuatis haberi possit cāpanella: vt per Abb. in c. patētibus. de priu. & per Barto. in l. 2. C. de Decur. lib. 10.

g ¶ Irregularitatē.] Absit n. quod ea, quæ p bonū facimus, nobis imputētur, si præter uoluntatē nostrā alicui quidquā mali contingat. 23. q. 5. c. de occidēdis.

h ¶ Postulauerit.] Cap. uenerabilē de electio. Cōtra. sol. ibi, iudicialiter, hic extra iudiciū, scd'm Host. & Abb. in ca. exhibita. de homi. vñ sumitur: Vel hic postulata fuit uenia ad cautelā, vñ culpa nō arguit. c. solet. de sen. exc. in 6. Ab. post In. in c. cū dilectus. de or. cog. & per Doct. in c. veniēs. de ten. Alii dicūt, quod in c. venerabilē, non probatur id ad quod allegatur: vt per Abba. in d. c. exhibita.

i ¶ Mētiū.] c. ad eius. 1. 1. d. 5. & 22. q. 2. c. cū humilitatis.

K ¶ Infantibus.] Idest, minoribus septēnio. l. si infanti. C. de iu. deli. c. vni de desp. imp. l. 6. Nā qdqd. illa ætas uidet, ignorat. l. 1. C. de fal. mo. nisi sit doli capax, qd vix pōt accidere. Ab. in c. 1. de delict. puerorū. Inde est, quod ex talium sponsalibus nō contrahitur publica honestas c. litteras. de spon. impu.

l ¶ Furiosis.] Furiosus n. sine curatore, tutore laboret sine p interualla, quàm diu fuit, pati pōt iniuriā: sed nō facere: vt ff. de iniu. l. illud. canonizata 15. q. 1. ca. illud. Et quod per eū fit, habetur perinde ac si casu aliquo accidisset sine facto personæ: vt ff. de admini. tut. l. fi. vnde si damnum dat non tenetur Aquilia: sed est perinde ac si quadrupes fecisset:

vel

vel regula cecidisset: vt ff ad l. Aquil. l. sed & si q̃cumque. §. 2. & ibi dicitur, idem de infante. Et alibi dicitur, quòd infans, vel furiosus si hominem occiderit lege Cornelia non tenetur; cum alterum innocentia consilij, alterum fati infelicitas excuset. Satis ergo suo furore punitur. l. pe in fi. ff. de parri. Et l. diuus. 1. ff de offi præsid. & afflicto non est addenda afflictio. 7. q 1. cap. cum percussio, & c. pe de ele. ægr. & l. tam dementis C de Episc. audi. Sicut ergo furiosus non testatur. l. furiosum C. q testa. fac. poss. cap. fin. de success. ab intest. Nec religionẽ profitetur. 17. quæst. 2. cap Gonditaluus, & de regulari. cap. sicut tenor Nec matrimonium cõtrahit, capit. dilectus. de sponsal. Nec baptizat, 2. quæst. 1. §. ecce quando. Nec baptismũ recipit, nisi in casu, capit. maiores. de baptis. Ita nec occidendo irregularitatẽ contrahit, vt hic. & Clement. 1. de homicid. fac. 3. quæst. 19. capitu. indicas, & not. in dict. Clement. 1.

a ¶ Dormiẽtibus.] Sunt enim quidã qui dormientes agunt, vt recenset Bar. de quodam in ciuitate Pisarum in l. vt vim, ff. de iusti. & iure. fac. cap. maiores § verum. de baptismo, & cl. 1. de homicid. & l. 1. §. furiosus. ff. de acqui. possessio.

bus [a], qui si hominẽ mutilent, vel occidãt, nullam ex hoc irregularitatem contrahũt.

Clerici facientes querelã de suis malefactoribus, non fiunt irregulares, etiam si iudex mortem illis inferat. h. d.

Idem & de clericis, qui de iniurijs sibi illatis apud iudicem cõqueruntur, protestantes [b] quòd ad vindictã, seu sanguinis pœnam non intendunt. Nam si iudex, iustitia exigente [c], mortem delinquentibus inferat, accusatoribus imputari non debet: alioqui si propter huiusmodi metum; quia scilicet Iudex ad pœnam sanguinis posset procedere, sic conqueri [d] non auderent, daretur [e] plerisque materia trucidandi eos, & ipsorum bona passim inuadendi.

Publice pœnitentes non possunt promoueri. h. d.

Pænitentes [f] quoq; tam ad sacros ordines quàm etiam infimos promoueri nõ debẽt: quod vtique non de omni pænitente intelligendum est; sed de eo tantum quem publice, ac solemniter [g] pænituit: quæ pænitẽtia semel [h] tantum in Ecclesia conceditur.

Publice pænitens potest ex necessitate fieri hostiarius, vel lector. h. d.

Placuit tamen Toletano Concilio, si necessitas, aut vsus [i] exegerit inter hostiarios, vel lectores huiusmodi pęnitẽtes posse collocari [k].

Qui exercuerunt officia sęcularia si honesti sunt post reddita ratiocinia possunt ordinari. h. d.

Ijs illi similes sunt, qui negotijs [l], & officijs sæcularibus [m] seruiũt: quorũ tam ẽ vita si post dposita onera [n],

b ¶ Protestantes.] Nota quòd sequitur, quòd expresse protestetur. nec sufficit tacita protestatio. ad idem cap. nullus. & cap. indemnitatibus. de elect. in 6. Et caute faciet clericus, si de hac protestatione faciet fieri publicum instrumentum. fac. cap. ex diligenti. in fi de simo. & quod not. in cap. cum in iure. de offic. delegat. & cap. 2 de homi. in 6. unde sumitur. An autem, & quomodo possit clericus postulare in causa criminali, uide per Abb. in ca. 1. de postul.

c ¶ Exigente.] Vt est casus in cap. postulasti. de homicid. Idem si contra iustitiam iudex processisset ad pœnam sanguinis, vt nota. in capit. 2. de homici. in 6.

d ¶ Sic conqueri.] Scilicet protestantes expresse; vt in hoc. § in prima notula.

e ¶ Daretur.] Quod esse non debet. l. conuenire. ff. de pact. do. fac. 23. q. 5 cap. unum solum.

f ¶ Pænitentes.] Cõcord. cap. ex pænitentibus. & capitu. canones. cum pluribus simil. d. l. & distinct. 55. cap. ex pænitentibus. cum tribus seq. & cap. 1. extra. de big. Verũ autem excommunicatus possit ordinari, per Abba. in cap cum illorum. de sententia excõmunicat. vbi & an religionem ingredi.

g ¶ Solemniter.] Vt in capit. si quis post. §. 1. & capit. placuit. ante fin. dist. 50.

h ¶ Semel.] Cap. vlt autem. vbi. Abbas. de sec. nupt.

i ¶ Vsus.] Id est, vtilitas necessitas. enim, & utilitas inducunt dispensationem, 1. q. 7. cap. tali. & sup. de translat. in prin. vel vsus, id est, consuetudo. sic argumen. quod attendit circa ordinandos: vt not. dist. 12. capitu. nos consuetudinem. — Circa ordinãdos attendit consuetudo.

K ¶ Collocari. Ca. placuit. 2, dist 50.

l ¶ Negotijs.] Secus sit det operam artificio, quod licet clerico. Differt enim artificium à negotiatione: vt ponit Ant. de Butr. & Abb. in c. fi. in fi. in quadam additione. de vit. & hon. clerico. — Artificiũ Negotiatio.

ANTO. TIMO Negotiatio dicitur quando res empta, non mutata materia, alteri uenditur. Artificium vero, quando quis emit materiam aliquam, & per artificium, reducit in aliam formam.

m ¶ Sęcularibus] Quales sunt procuratores, actores, executores, tutores pupillorum, de quibus plene Abb. & Doct. in cap. 1. de oblig. ad ratioc. sedd.

n ¶ Post deposita onera.] Item si ante, si parati

& reddita ratiocinia deprehensa fuerit incuplata, omnibus possunt muneribus honestari.

Vsurarius non potest ordinari, & ordinatus est deponendus. h.d.

Quòd si quis vsuras [a] dum negotiaretur, exercuisse compertus fuerit, non solum ordinandus non est; verum etiam ordinatus deponendus. Mens enim auida, nec abstinere nouit vetitis, nec gaudere concessis.

Simoniaci seditiosi, & iniuriarũ vltores ordinari non possunt. h.d.

Idem statuendum est de eo, qui quasi dona Dei empturus pecuniam ad imitationem Simonis obtulerit [b]: idem & de seditiosis; & his, qui propriarum iniuriarum pertinaces [c] fuerint vltores.

Fur occultus potest post restitutionem, & pænitentiã ad sacros ordines promoueri h.d.

De fure [d] an ad sacros ordines promoueri possit, quęri põt: & si quidem sponte [e] furtum confessus dãnum [f] passo satisfecerit [g]; & pænitentiam peregerit, si alioqui idoneus fuerit, nec super furto manifesta respersus sit ĩfamia [h], ad sacros ordines proculdubio promoueri poterit.

Baptizatus in ægritudine non debet ordinari regulariter. h.d.

sint date idoneos fideiussores pro administratis, secundum Vin Host. & Abb. in ca. 1. de obli. ad ratioci. red. per l. rescripto. §. debitores. ff. de mun. & ho. & per l. quisquis emersis, C. de Episc. & cler. per quæ iura dicit Host. obligatum ex causa mutui, vel simili ab ordinando non repelli. Sed quid si debitor ex dissimili causa; puta, ex administratione vniuersali fuerit ,p motu: Resp. quod non patietur per hoc: sed bona eius dabuntur creditoribus in solutum, quæ si nõ sufficiãt. tenebit Episcopus de suo. quia abilu li ordinato occasionem negotiãdi, & lucrandi: vt plene not. in d. c. 1.

a ¶ Vsuras.] Cap. 1. c. de Petro. & ca. si quis dist. 47.

ANT. TIM. Est enim peccatũ capitale contra iustitiam, & charitatem respiciẽs proximũ, de quo peccato, vide multa apud S. Th. 2. 2. qõ. 78. per tot. & Sũmistas in uerbo vsura, & inf. lib. 4. tit. 6. de vsur. & Alex. de Ales. par. 3. quę. 59. memb. 4. ar. 1. 2. 3. & 4.

b ¶ Obtulerit.] c. maritum. in fi. dist. 33.

ANTO. TIM. Quid sit simonia, vide inf. lib. 4. tit. de simonia, & S. Thom. 2. 2. qõ. 100. ar. 1. & Alex. de Ales. par. 2. q. 162. per totam.

c ¶ Pertinaces.] Nota, quòd hoc uerbum non ponitur in cap. seditionarios. distinct. 46. unde sumitur: sed est omnino necessarium, vel saltem valde opportunum ex duobus. Primo, quia si quis aliquando vltus fuerit iniuriam, & pænituerit, non est repellendus ab ordinatione. Vnde pertinax dicitur qui vult persistere in suo errore, & non vult se corrigere, cap. qualiter. idest vbi Abbas in pri. de accus. Secundo dantur casus, in quibus quis potest iniuriam vlcisci sine peccato: vt not. in cap. & qui emendat. dist. 45. & in cap. si quis erga. 2. q. 7. quibus casibus non poterit appellari pertinax, cum id faciat lege permittente.

Pertinax

Vltio alicui quãdo sine peccato.

ANT. TIM. Is autem dicitur pertinax, qui in propria sententia perseuerat plus quam oportet secundum Isid. lib. 6. etymol. Est autem peccatum mortale, vel ueniale ratione subiectæ materiæ circa quam versatur, id est, pro eius grauitate, vel leuitate. Vide S. Thom 2. 2. q. 138. ar. 2. Appellat autẽ Arist. in 7. Ethic. ca. 10. pertinaces ixirogiomones, id est fortis sententiæ, & idiogiomones, id propriæ sententiæ.

d ¶ De fure.] Nota in hoc § quinque quæ requiruntur ad hoc, vt fur promoueri possit. Primũ, quod sponte confiteatur. Secundum, quod satisfaciat damnum passo. Tertium, quòd egerit pęnitentiam. Quartum, quòd sit alias idoneus. Quintum vt non sit infamia adspersus. Idẽ not. per Abb in cap. fin de furt. Quæ male seruata fuerunt in famulo quodam meo fure, qui me spoliauit pecunia, & nũc est clericus ditior me.

d ¶ Sponte.] Mitius ergo agitur cũ eo qui est sponte confessus quam cũ cõuincto. c. presbyterum. distin. 50. & 21. quæst. 1. cap. nõ dicati. Quod intellige nisi cõfiteatur timore futurarum probationum. Tũc enim non uidetur sponte confessus. l. nouissime. ff. qd fal. tuto. auto. & per Abb. in capit. de hoc. de simo. & in capit. at si clerici. de iudic. Argu. contra quòd non sit parcendum, si delictum sit ex malitia perpetratum, non ex lapsu & simplicitate, ex his quæ ponit Abbas in capit. inter corporalia. de translatio.

e ¶ Damnum passo.] Intellige ergo quod hic dicitur de eo qui rem alienam surripuisset: non de eo qui surripuisset rem propriam ab alio. possessam. hic enim quamquam male faciat, & pænitere debeat, ad restitutionem tamen non tenetur, cum nemini damnum inferat retinendo suum, vt per Abb. post Innoc. & Ioan. And. in c. olim. de restit. spol. in fi.

g ¶ Satisfecerit.] Aliter enim pęnitere non potest dummodo satisfecere possit. 14. q. 6. cap. 1. & de homicid. c. sicut §. eos, & de vsur. cap. cum tu.

h ¶ Infamia.] Scilicet facti, quæ grauat opi. l. 2. ff. de obseq. a lib. præst. & a promotione repellit, c. tantis d. 81. & c. laici. d. 33. & c. omnipotens. de accu.

In

Sed etsi nullũ quis delictum perpetrasse deprehendatur, quod illum à sacris excludere valeat ministerijs; adhuc tamen si vel de fide eius, vel continentia suspicio sit, promouendus non erit. Vt ecce, si quis in ægritudine [a] constitutus, baptizatus fuerit: quia fides eius non ex uolũtate [b]: sed ex necessitate [c] videtur esse, presbyter ordinari non debet. Nisi forte postea [d] ipsius studium & fides emicuerit, aut hominũ raritas [e] hoc exegerit.

Rebaptizati non sunt promouendi. h.d.

Scienter autem rebaptizatis [f], vt ad clericatus gradum promoueantur, permittẽdum non erit.

Filij presbyterorum non possunt ordinari, nisi fiant regulares, vel monachi, vel nisi sint nati ex legitimo matrimonio, vel sint valde morati. h.d.

Presbyterorum [g] quoque filij à sacris ministerijs arcẽdi sũt, nisi aut monachi fiãt, vel congregatione canonica [i] regulariter viuentes religiose [k] probati fuerint cõuersari.

Legitimi, & valde morati filij presbyterorum possunt promoueri. h.d.

Sed hoc de ijs intelligere nos oportet, ad quos adulterio natos paterna flagitia hęreditaria successione descendunt. Vnde si vel ex legitimo nati sunt matrimonio [l], vel morum honestas eos cõmẽdabiles fecerit, exẽplis, & auctoritatibus non solum sacerdotes fieri possunt [m]: sed etiam summi sacerdotes [n].

Bigamus & qui vxorem duxit viduam, eiectam, vel meretricem, ordinari nõ possunt. h.d.

Item repellẽdi sũt bigamus [o], & qui viduam, vel eiectã meretricẽ, vel ancillã vxo-

a ¶ In ægritudine.] Hoc intellige de adultis. nã pueri etiam ab hæreticis baptizati promouentur, 1. quæst. 4. cap. placuit.

b ¶ Ex uoluntate.] Scilicet libera, ne sit contra ca. maiores. §. fi. de baptis. & eius effect. & de hoc d. 67. per tot.

c ¶ Ex necessitate.] Scilicet præsũptiue; quia præsumitur non uere pœnitere, qui est mortis causa pœnitẽs: & sic præsumitur peccata ei non esse dimissa: & sic in deteriorem partem, cap. alitor. 30. q. 5. Si tamẽ statim moreretur præsumeret ecclesia ei peccata esse dimissa, capit. nullus. de pœnit. d. 7. Et sic nota. quòd ecclesia circa idem factum habet contrarias præsũptiones: sed diuerso respectu. facit c. prolatum. de cons. dis. 3. Sed cum hæc irregularitas proueniat a peccato: & cum baptismus tollat peccatum, quare nõ tollit in hoc talem irregularitatem? Respon. vt nota. in cap. si quis. distin. 57.

d ¶ Postea.] Per sequens enim factũ eliditur præsumptio præcedens: sic capit. tunc ualere. de consecr. dist. 4. & 34. q. 1. c. cum per bellicam. fac. ca. 1. d. 57 vnde sumitur & l. diuus. ff. de resti in integ.

Raritas.]

e ¶ Raritas.] Argu. quod propter hominum raritatem aliqua conceduntur, quæ alias non cõcederentur: vt in c. pressis. dist. 55. & c. 3. dist. 57 & 1. quæ. 2. cap. tali.

f ¶ Rebaptizatis.] Concord cap. confirmandum. de consi. dist. 4 cap. qui bis. Erunt tamen semper in habitu clericali, cap dictum. de conse. d. 1. & not. & in d. c. confirmandum.

g ¶ Presbyterorum.] De hoc de fil. presbyter. per tot. & d. 56. per tot. & quod hic dicitur amplia etiã in diaconis & subdiaconis, cum in his eadem sit ratio quę in presbyteris; scilicet odium paternum; & quia timentur in eis exempla paterni criminis, 6. quæst. 1. cap. si quis cum, & 15. quæst. vlt. cap. cum mulier. & distin. 24. cap quando

h ¶ Filij.] Sed numquid & nepotes? & idem videtur. l. liberorum. ff. de verbor. significat. & l filium. ff. ad senatusconsultum Maced. Tu dic contra, cum odia sint restringenda, capitu. odia. de re. iur. in 6. facit. ff. de rit. nupt. l. lege Iulia. § 1.

i ¶ Canonica.] Distin. 56 cap. 2. & c. 3. & c. ad abolendã de filiis presbyterorum. Et hoc, quia religionis ingressus irregularitatẽ tollit. Quidam tamen contrariũ asserunt, tenentes quod talis ingressus nihil aliud operatur, nisi quòd cum talibus facilius dispensatur: vt not plene. dist. 56. in princip.

Ingressus religionis antollat irregularitatem.

K ¶ Religiose.] Bene dicit, religiose: quia locus nõ sanctificat hominem, cap. non loca. d 40. & cõuersati in monasteriis sæpe sunt deteriores aliis ca. quamlibet. d 47.

Locus nõ sanctificat hominem.

l ¶ Matrimonio.] Habetur in ca. ad hæc, de fil. presb.

m ¶ Fieri possunt.] Non tamen propterea deseruire in ecclе. paterna, cap. ad extirpandas. de fil. presby. & ca. inter ceteras, vbi Abb. & alij de rescrip.

n ¶ Summi sacerdotes.] ca. Osius. distin. 56

o ¶ Bigamus.] Extra de big. non ordin. per totum. & 33. dist. per totam & alias multis in locis. Est autẽ quadruplex ratio, ob quam bigami prohibentur ordinari: vt per Abbat. in rubric. de bigam. non ordin.

ANTON. TIMOT. Bigamia iste definit Pet de Pal. in 4. sentent. distinct. 27. quæst. 4. artic. 1. est defectus ex secundis nuptijs proueniens. Et S. Thom. in 4. distinc. 27. quæst. 3. ar. 1. dicit, quod bigamus sit irregularis, quia significatio sacramẽti nõ manet integra. Vnde Apost. 1. ad

rem duxerit. Vidua[a] est cuius cognitæ maritus mortuus est. Vnde is, qui ab alio quidem ductam, sed minime cognitam[b] duxit vxorem, propter hoc impediri non debet, quin possit ad sacerdotiū promoueri, cum neuter carnē suá diuiserit in plures[c].

Eiecta.

Eiecta olim maritus, & meretricis non potest ordinari.h.d.

Eiecta est, quæ, viuente marito, eijcitur meretrix[d], quæ multorum[e] libidini patet, & cuius turpitudo publice venalis est[f] Qd̄ non de iis intelligendum est, qui tales adhuc vxores retinent (nam in ijs alia[g] ratio est; quia scilicet coniugati non possunt in sacris esse constituti:) sed de ijs, quorum vxores defunctę sunt.

Bigamus est, qui duas duxit vxores h.d.

Bigamus

Est autē bigamus, qui duas habuit vxores, siue baptizatus[h] ambas, siue etiam ante baptismū[i] alteram.

Qui secūdas nuptias, vel cum vidua de facto contraxerit, reputatur bigamus. h.d.

Si quis tamē laicus primam duxerit[k], in sacris constitutus alteram, an sit inter bigamos reputandus hæsitatum est. Ex facto[l] autem responsum est, hunc quidem nec bigamum esse, nec maritum viduæ[m]: quia tamen quantum in ipso[n] fuit, secundas nuptias contraxit, & viduam duxit, tamquā[o] de bigamo fore constituendum[p].

Fornicatus cum pluribus concubinis, non incurrit irregularitatem bigamię.h.d.

Aliud iuris est de cócubinis, quas si plures quis habuerit, irregularitatem biga-

Tim.3. Vnius vxoris vir. & ad Tit.1. vide Alex. de Ales. par.4.q 24 memb.5. ar.3. §.4.

a ¶ Vidua.] Sic.cap.uidua.dist.34. aliquando, & quæ nunquam uirum habuit. l.malum. §. vidua. ff. de uerbo. sign. Aliquando quæ habet maritum inutilem, vt not. in l. fi. C. ad l. Flaul. de plagiar. Ex communi tamē loquēdi vsu vidua dicitur, cuius maritus est mortuus: & ita sumeretur in statutis: vt per Abb. in cap. ne pro defectu. de elect. & in c. ex tenore. & in c. sane in fin. de foro compete. & per Doct. in cap. significantibus, de offi. d. leg. vel si diuertit. l. muliere. ff. de dona. interuir. & vx.

b ¶ Cognitam.] Forte, quia maritus ante mortuus est, quam illam duceret: vel religionē ingressus est, c. verum. & c. ex publico. de conuers. cōiug. vel forte frigiditate est separatū matrimonium, cōcord. ca debitum. in fin. de bigam. non ordin. & dist. 34. cap. vidua.

c ¶ in plures.] Qui ergo duceret à se prius corruptā nō reputaretur bigamus, cum eo casu non possit dici diuisisse carnem suā in plures, & ita tenet Abb. in cap. debitum. ante fin. de biga. non ordin. & in capit. 2. de cler. coniug.

d ¶ Meretrix.] Sic capi. vidua, distin. 34.

e ¶ Multorum.] Sed quinam multi dicentur, in hac materia? Quidam quòd duo. §. fin. instit. de iur. personat. alij quòd quadraginta, cap. latores. de cle. excommu. uel interd. minl. Alij quòd longe plures, arg cap disciplina. d 45. Tu dic quòd id relinquetur arbi. iudicis; cum lege non sit determinatum. l. 1. ff de iud delib.

Meretrix
Multi q dicunt.

f ¶ Venalis est.] Nam si non questus gratia sui copiam faceret: sed amoris, vel libidinis non esset ꝓprie meretrix; cum non mereat, à quo actu meretrices sunt appellatæ, facit 32. q. 4. c. meretrices, sed uidetur hic de bono opere lapidari. Est enim opus charitatiua meretricem ducere & peccatorum operatur remissionem: vt c. inter opera de spons. vnde nō debuit ob opus bonum fieri irregularis. Sol. quòd hoc operat excellentia sacramenti ordinis, qd̄ appellatur dignitatis, 1. q. 1. cap remissionem. §. sed notandum. & inf. de sacram. § fin.

g ¶ Alia ratio.] Simile est qd̄ habet in §. affinitatis. instit. de nupt. & cōcord. cap. 3. de big. non ordin.

h ¶ Baptizatus.] Dist. 32. q. vlti. c. fi.

i ¶ Añ baptismū.] Mirum tñ in proposito uideri potest, ꝙ si quis ante baptismum homicidium commiserit, si sequatur baptismus, non remanet irregularis post homicidium: baptizatus, Ab. in in c. presbyterum. de homi. Sed dic quòd bigamia contrahit post baptismum, homicidium ante.

K ¶ Duxerit.] Et cognouerit, Abb. & Doct. in cap. fin. de bigam non ord.

l ¶ Ex facto.] Vt in c. nuper. & cap. fi. de bigam. non ord.

m ¶ Viduæ.] Scilicet si ponamus illum uiduam duxisse.

n ¶ In ipso fuit.] Not. ergo ꝙ in delictis affectus punitur, & habetur pro facto. l. si quis ser- uo. C. de fur. l. diuus, ff. ad leg. Cor. de sicar. c. fi. d. 49. ca. 2. de spons. impub. in 6. l. si quia non dicam rapere. C. de episc. & cleri.

o ¶ Tamquam.] Similitudinatium est non neritatis expressiuum. Nota ergo paria esse, esse talē, & haberi pro tali. de quo per Bar. in l. si maritus. §. 1 ff. ad l. Iul de adul. & per Ab. & alios ad eum in c. nuper. in fi extr. de biga. non ord.

Tāquā.

p ¶ Constituēdum.] Idem esset si ex alio impedimento non tenuisset matrimonium, ꝑ affinitatē forte, uel consanguinitatem, vt tenent Docto. com.

miæ non incurrit[a]: sed cum eo tamquam simpliciter fornicatus sit quo ad executionē sacerdotalis officij dispensari[c] poterit.

Corpore vitiatus ordinari non potest. h.d.

Cauenda sunt autē ijs, qui Ecclesiasticis mancipandi sunt officijs, nō solum animi: verum etiam corporis vitia[d]. Vnde aliqua parte corporis læsi ad sacerdotium adscendere non valent.

Modica læsio non impedit ordinandum.

Hoc tamen tūc obtinet cum euidens, & notabilis est læsio. Ceterum si modica sit; vt puta quia exiguā partem[e] digiti[f], vel vnguem nolentes amiserint: ita vt sine scandalo possint celebrare, à sacerdotio repellendi non erunt[g].

Abscissi ex necessitate promoueri possunt secus si ex voluntate. h.d.

Idē iuris est de eo, cui vel vi, vel in cunabulis, uel de medicorum consilio, metu imminentis periculi, virilia[h] fuerint amputata. Quòd si volentes[i], & carnali vitio repugnare forte[k] cupientes se ipsos absciderint; quia sui homicidæ[l] sunt, ad clerum peruenire nō possunt. Corpore enim vitiati non casu, sed propria

---

com. in c. nuper. & cap. fin. de big. non ord. Et not. ꝙ pœna committitur ex actu nullo; vt hic. & per Abb. in cap. cum Apostolica. de sponsal. facit cap. per venerabilem, qui fil. sint legi. & per Felin. in cap. ex tenore, de rescri. Sed contra videtur facere cap. sane. ext. de cler. coniug. Sol. vt per Abb. in d. cap. nuper. post glo.

Pœna committitur ex actu nullo.

a ¶Non incurrit.] Immo contra. cap. nuper. ext. de biga. non ordin. Sol. ibi loquitur quando utraque sollemniter fuit ducta & sic peccatum fuit in sacramento; hic & in cap. pen. de big. non ordi. in eo qui non contraxit sub specie matrimonij. Et sic nota vnum mirabile, ꝙ plus videtur habere luxuria, quam castitas, contra tex. in aut. de testib. & ea quæ parit. &c. de ratione vide quæ ponitur in cap. vt debitū. de big. non ord. Et not. ꝙ clericus concubinarius posset absoluere concubinam propriam de peccato fornicationis cum se ipso: licet honestius faceret si alteri cōmitteret, ut per Hug. & Ant. de Butr. in ca. fin. de ordinat. ab Episcopo qui renunc. Episcopatui.

Plus habet luxuria, q̄ castitas.

b ¶ Simpliciter.] Sed quæ est in proposito simplex fornicatio, & cur ita appellatur? Respond. simplicem fornicationē admittere dicuntur laici, & constituti in minoribus ordinibus. Et dicitur simplex, quia per eam non violatur votum, vel cōiugium spirituale: in diacono vero, & subdiacono est duplex. immo in presbytero est triplex, secundum Abb. post Hostien. in cap. quia circa. extra de bigam non ordinand.

Fornicatio simplex.

Fornicatio duplex.

Triplex fornicatio.

c ¶Dispensari.] Non solū ab Apostolico, verū etiā ab eius legato, ad quē dirigitur decretalis c. quia circa: extra de bigam. non ordin. immo & ab inferioribus: vt nota. ibi per Abbatem.

Io. Bapt

Cauenda sunt.] CASVS in ista parte ita figuratur. Quidā habebant diuersos corporis defectus, uel in manu, vel in facie, vel in alia corporis parte, animo autem cum essent perfecti, ita quod etiam suspitione carerent, volebant ordinari, unde fuit dubitatum an possent, & cum leges & can. sint promulgati ad medendum animæ & non corpori iuxta dist. 4. in princ. & c. 1. non videbatur id eis esse denegandū, cæterum Sol. prout hic habetur, quia hoc sacramentū est dignitatis iuxta. not. in § notādū. 1. q. 1. & ideo maxima pfectio & corporis desideratur in promouendis. Ad obiectionē aūt dicimus eam non obstare, cū aliud sit considerare legē in cōmuni, & aliud in specie, siquidē in specie ius aliquando dat formam etiam rebus. §. fin. sup. de eccles. cōstitu. not. hæc impedimenta posse reduci ad deformitatem & impotentiā iux. to. ti. de corpo. uit. Not. 2. non esse licitum se abscindere ob Regnum Dei consequendū c. si quis absciderit. dist. 55.

d ¶Vitia.] Nota ꝙ verbū vitiū, refertur tā ad animū, q̄ ad corp⁹. ff. l. 1. §. sed sciendū. cū seq. & l. ob quæ vitia ff. de ædil. edic. Corporis autē vitiū cōtingit alicui ad esse quadrupliciter; videlicet ex defectu mēbri, ex inhabilitate, ex diminutione, ex augmēto: vt per Abb. in c. si de corpor. vitiat.

Vitium.

e ¶Exiguā partē.] Fac. cap. 1. & fin. de corpor. vitia. & l 1. versic. proinde ff. de ædil. edict.

f ¶Digiti.] Qui cū non habeat officiū in corpore per se distinctū, nō debet membrum appellari, vel pro membro haberi, c. singula. dist. 89. & per Abb. in cap. 1. qui cler. vel vouent. & in cap. clericis, ne cler. vel monach. & in cap. cum illorum de senten. excom. & in cap. ego. de iureiuran. & per Legist. in l. a. ff de publi. iudi. & in l. non sunt liberi ff. de stat. hominum. & in authen. sed nouo iure. C. de ser. fugi.

Digitus.

g ¶Non erunt.] Sed quis declarabit, an sit scandalum, vel non ex vulnere manus, vel alia corporis debilitatione? Respondeo secundum Innoc. Ioan. Andr. & Abbat. in ca. fin. de corpor. viti. quòd declarabit Episcopus.

h ¶Virilia.] Cap. ex parte 2. & 2 extra. de corpor. vitiat.

i ¶Volentes.] Vt cap si quis absciderit, cum pluribus seqq. dist. 55.

k ¶Forte.] Affirmatiue, & dubitatiue potest hic sumi verbum hoc, Forte, de quo late per Doct. in ca. accedens vt lit. non contest.

Forte.

l ¶Homicidæ.] Nō ꝙ homicidæ vere sint facti, sed

propter

voluntate sunt intelligendi. & sicut in illis veniam casus impetrat[a], ita vindictam in ijs volūtas postulat[b].

Oculo priuatus indistincte promoueri non potest, licet retineat ordines, si postea talis priuatio contingat. hoc dicit.

Hęc autem distinctio[c] non in omnibus membris[d] sibi locum vendicat. Cui enim oculum[e] abstulit casus, licet voluntas desit; sacerdotium tamen consequi non[f] potest. Ceterum si sacerdotali in ordine constituto, tale quid[g] acciderit, quod olim integer acceperit, non amittet[h].

Olim furiosus vel aliter vexatus non potest ordinari. Clerici, qui aliquando fuerunt dæmoniaci, non possunt ad vlteriores ordines promoueri. hoc dicit.

Is quoque, qui in furorem aliquando versus insaniuit[i], aut quolibet modo vexationis incursibus effertur; aut quod prope furorem[k] accedit, in scæna[l] luserit; vel afflictione diabolica vexatus fuerit, ordinari non poterit. Clerici[m] etiam, qui in adolescētia à dæmonibus cognoscuntur obsessi, ad superiorē gradum ascendere nō possunt.

DE PRAEBENDIS, ET alijs[n] beneficijs.

TIT. XXVI.

Præbēda
- Quid.
- Cur instituta.
- Modi concessionum.
  - Per collationem.
  - Per institutionē.

propter homicidij periculum, quod sectionem sequi poterat dicuntur homicidæ; sicut & qui infantem exponit, homicida dicitur. distin. 87. c. fin. Arg. quòd non est considerandū quid eueniat, sed quid euenire possit, vt 22. q. 2. cap. in nouo. & dist. 21. ca. denique & 23. q. 5. cap. relegentes. & ff. de his qui deiecer. l. si vero. §. pen. & C. de vsufr. leg. si ambiguitatem, & nota. in cap. si quis absciderit. dist. 51. arg. tamen contra 23. quæst. 5. cap. de occidendis. vide tex. in cap. fi. 15. q. 1.

a ¶Impetrat.] Sic & simplicitati & ignorantiæ venia tribuitur. de con sec. distinct. 2. ca. 3. & cap. cū vniuersorum. de rerum permut. Casus tamen nō excusat in amotione terminorū, l. 2. ff. de term. moto. & no. in ca. qui patrem. dist. 55. vnde so.

Casus nō excusat in amotione terminorum.

b ¶Postulat.] Cap. qui partē. dist. 55.

c ¶Distinctio.] Inter casum, vel infortunium, & spontaneā voluntatem.

d ¶Mēbris.] Quid autem veniat membri appellatione, not. sup. prox. §. in verb. digiti.

e ¶Oculum.] Vt c. fin. dist. 55. si quis tñ oculum amitteret, non propterea excusaretur à tutela, ut C. de excus. tuto. l. frater tuus.

f ¶Non potest.] Et licet consueuerit Curia dispensare: præsertim quando quis amisit dextrū oculum, & sic non oculum Canonis, vel Euangelij: non propterea tamē minus recte dicitur non posse talis ad sacerdotium promoueri. Cū non dicatur illud posse fieri, quod pōt solū fieri per remedium extraordinarium; id enim dicimur posse facere, quod de iure possumus. 22. q. 2. c. fac. homo. & l. filius. de cond. instit. & traditur per Abb. in c. pastoralis. in fi. de caus. pos. & propri.

Non dicimur posse quod possum' via extraordinaria.

g ¶Tale quid.] Refert ad supradicta omnia corporis vitia.

h ¶Non amittet.] Licet res deuenerit ad eū casum à quo incipere non potest, de quo in l. pluribus. §. & si placeat. ff. de verb. oblig. & in c. 2. de cle. ægr. amittet tñ executionem ordinis ob deformitatē, & scādalum: vt in c. 2. & c. 3. de cler. ægr. vel debili.

i ¶Insaniuit.] Ca. maritū. dist. 33. in fi. hic tamen ꝓmotus non deponitur, 7. q. 1. ca. quamuis. & no. in d. ca. maritum, & sup. eod. §. proxime antecedē ri, & 15. q. 1. cap. fi.

K ¶Prope furorē.] Not. furiosos, & scenicos æquiparari. fa c. maritum. d. 33 cum seq.

l ¶In scæna luserit.] Quid autē sit scæna, vide per Ab. in ca. ad honorem. de aut. & vsu pal.

m ¶Clerici.] Fac. ca. clerici. d. 33. vnde sumitur.

ANT. TIMO. Quomodo autem possit deprehendi, an quis sit dęmoniacus habetur in cap. 2. 7. q. 2. in tex. & in gloss.

DE PRAEBENDIS, & alijs beneficijs.

Io. Bapt.

Continuatur iste tit. prout legimus in prin. eius. uel dicas aliter. hactenus autor explicauit clericos ratione Ordinis, hic tractat de eis ratione beneficij, & primo in cōmuni uoluit hanc materiam explicare, quia ordo doctrinæ id requirebat vt diximus supra in rub. de iur. canonic. ideo proposuit præsentem tit. qui diuiditur in 2. partes princip. in prima habetur continuatio: in secunda propositæ materiæ explicatio: secunda ibi præbenda.

Præbēda an benefici

n ALijs.] Nota verbum: quia includit ꝙ præbendæ sunt beneficia, quod & uerū est, p ea quæ Ro. Rom. decis. 8. aliàs 247. in no.

Quod

Canonia simplex. Quod habens sed. an simplex canonia, ut per Ro. Ro. deci. 16. aliàs decis. 445. in fac. not. per Abb. & alios in cap. tua de verb. signific. & cap. postulasti. de rescript.

Io. Bapt. POst hæc.] CASVS nō figuratur. Not. tamen quādo aliquis auctor transit de vna materia ad aliam, conuenit eas adinuicē continuare: Not. secundo tractatus rerū q̄ inter se sunt annexæ, debet esse cōtinuus, & unit'.

a ¶Post hæc.] Scilicet quę diximus supra a tit. de iure personarum usque huc, & sumpta est imitatio ab institutionibus ciuilib. in tit. de leg. in prin.

b ¶Loquimur.] Id est, locuti fuimus. & sic tempus pro tempore sumitur, vt C. de his, qui no. infam. l. si Possidonium, & ibi not. Vel loqmur, idest, loqui deberemus, si materiam præcedentem prosequeretur, sic in auth. de cōsang & vter. frat. §. si igitur. coln 6. vel loqmur, idest, sumus in tract.

Connexa & dependentia sunt simul tractanda. h.d.

POST hęc a vi deam' de prę bēdis: & illarum concessione, quæ pars Iuris extra propositam quidē materiam fortasse videri poterit. Loquimur [b] enim in præsenti de iure personarū [c]. Sed cum supra de dignitatibus [d] Ecclesiasticis, quibus præbendæ videntur [e] annexe [f], locuti fuerimus, non sine causa [g] sequēti loco potest hæc iuris materia tractari.

Præbenda quid sit. h.d.

Præbēda [h] nihil est aliud, quā ius [i] percipiendi prouentus ecclesiasticos, tamquam vni [K] de collegio competens, & ex canonia [l] procedens.

Qui in altari laborat, de altari debet & viuere. h.d.

Cum enim, vt lex diuina [m] præcipit, qui altari seruit, de altari debeat & viuere [n], dignum est, vt qui diuinis adscribuntur obsequijs. Eccle-

quæ sui natura iunguntur, nō debeāt disiūctis tractatibus cōprehendi ar. l. cum actū. ff. de neg. gest.

Præbēda.] Hæc pars subdiuiditur in 4. part. in prima habetur qd sit præbēda: in secūda cui cōferatur: in tertia à quo cōferatur: in quarta quomodo cōferatur: secūda ibi, cū enim: tertia ibi, & ideo: quarta ibi, cō ceduntur: quoad primum casus non figuratur, sed ex hac definitione not. principalem intentionem auctoris illam esse, videlicet, explicare præbendas proprie dictas, secundario reliqua quoque beneficia.

h ¶Præbenda.] De ista descriptione, vide p Host. i sum. eo. & per omnes in c. cum M. Ferrariē sis, de cōstit. & per Archid. in ca. si iusta, de rescrip. in 6. & p Anch in Rub. de concess. præb.

i ¶Quam ius.] Nota ergo, q̄ præbenda est nomē iuris: ut in ca. cū M. Ferrariensis, de constit. & in ca. maioribus & c. dilecto. de præb. Sed cōsueuit quæri, an sit ius spirituale Et respectu. q̄ quando est connexa canonicatui videtur ius spirituale: secus qñ non est connexa; cum etiam laicus possit habere prębendam, de quo late in locis supra alleg.

c ¶De iure personarum.] Nota ergo q̄ virtus illius rubricæ de iure personarum extenditur usque ad hunc titulum: immo usque ad finem libri, cum in ultimo tit. tractetur de reg. monach. qui sunt in numero personarum ecclesiasticarum.

d ¶De dignitatibus.] Quid autem sit dignitas, & quomodo differt à personatu, vide per Host. in sum. eo. §. quid sit dignitas, & per Abb. in cap. de multa. ext. eo.

ANT. TIMO. Dignitas Ecclesiastica dicit administrationem rerum Ecclesiasticarum cum iurisdictione, etiam in modicis causis secundū Petr. de Anch. in clem. si dignitatem. de præb. An autē dignitates appetere, uel quærere liceat, in quibus est honor, & administratio, uide p S. Th. 2. 2. q. 131.

e ¶Videntur.] Forte ideo positum est verbum videntur, quia potest fieri, vt quis sit perfecte canonicus sine præbenda, ut late habetur per Abb. & alios in c. cum M. Ferrariensis. de constit. ideo posuit notam improprietatis.

f ¶Annexæ.] Vt in c. relatum. & c. dilectus. eod. & in ca. cum super. de concess. præb. & per Host. in sum. eod. in prin. Et quomodo se habeat ista connexio, vide per Abba. in cap. maioribus. & in cap. dilecto, ext. eod.

g ¶Sine causa.] Immo satis bona occasione, cū ea

K ¶Tamquā vni.] Per ista uerba excluduntur præbendæ, quæ possunt assignari puris laicis, quib. nō competūt tāquam personis de collegio nec descēdūt ex canonia: ut not. in c. cū M. Ferrar. de constit.

l ¶Ex canonia.] Sicut descēdit actio ex obligatione, l. licet. §. ea obligatio. ff. de procu. habetur in ca. cum M. Ferrarien. de const. & in c. maioribus. eod.

Cum enim.] CASVS. Quidam clerici instanter petebant præbendas ab Episcopis proprijs, ea ratione quia seruiebant altari, Episcopi uero id denegabant, quia bona Ecclesiarum sunt bona pauperū. cap. clericus. cap. pastor. 1. quęst. 2. cum uulg. unde fuit quæsitum quid iuris. Sol. vt hic habetur per rationem in text. assignatam, quando autem dicitur bona Eccles. esse pauperum intelligitur secundum portionem, & non in totum, ut Docto. declarant, licet in hoc sit maxima controuersia. Not. mercenariū dignū esse mercede sua, & ideo clerici possunt uiuere de bonis Ecclesiæ. cap. quicunque. 18. q. 2. Io. Bapt.

m ¶Lex diuina.] Cōcord. c. ex his. 12. q. 1. & ca. Ecclesiasticis. 2. q. 2. & c. cum secundum. & c. extirpandæ. & cap. relatum. eod.

n ¶Viuere.] Sed non luxuriari. facit dist. 44. in prin.

prin. & no. per Abb. in cap. cum secundum. extr. eo. facit 12. q. 3. cap. 1. & cap. 2.

ANT. TIM. Vnde male dispensare prouentus ecclesiasticos est peccatum mortale. Non enim est dominus clericus prouentuum ecclesiasticorũ; sed dispensator secundum Theologos, quos in pauperes Christi dispensare tenetur, si vltra necessitatem suam supersunt. vide S. Thom. 2. 2. q. 185. art. 7. & ibi Caieta. Licet quo ad eam portionem, quę clerico secundum distributionem a sacris Canonibus factam tangit, in qua uere est dominus, possit disponere, ac de bonis propriis, uide Archiep. Florent. in par. 2. tit. 2. ca. 5. §. fin.

potest Ecclesiæ deseruiri, cap. si. quis obiecerit. 1. quæst. 3.

c ¶Inanes.] Nisi promoti fuissent ad titulum patrimonij. ca. tuis. & c. Episcopus. eo. & inf. eo. versi. nisi, & dic inanes quantum ad executionem.

siæ sustententur stipẽdijs [a]. Et ideo institutum olim [b] fuerat, vt ordinationes eorum, qui sine certo titulo ordinati essẽt, in iniuriam ordinãtium: inanes [c] essent. Paulatim tamen benignius agi cœptum est: constitutum [d] est enim, vt si Episcopus aliquẽ sine certo titulo, vnde vitę necessaria [e] percipiat, ordinauerit, tamdiu ipse, aut eius successor [f], ordinato necessaria subministret, donec ei in aliqua Ecclesia conuenientia clericalis militiæ [g] stipendia [h] adsignentur.

Mandatum suscipiens de ordinibus conferendis certis personis, non tenetur eisdem prouidere de beneficio; sed mandans: secus si sit mandatum generale h. d.

Quod si Episcopus mandato [i] alterius in aliena diœcesi ordines [k] celebret, distinguendum est, an de certis [l] personis mandatum susceperit, an generale, & expresso nomine. Primo enim casu mandans [m], secũ-

a ¶Stipendiis] No. ergo quod præbenda siue beneficiũ est clerico quædã merces sibi debita ratione oneris. ex quo videtur posse inferri, quod clericus pauper licite locat operas suas spirituales, nec cõmittit simoniam, ex quo non intendit uendere diuina, sed uiuere. Ita Abb. in cap. cum secundum. eo.

d ¶Constitutum.] Cap. 2. cap. Episcopus. ca. cum secundum. eo.

e ¶Necessaris.] Secundum facultates Eccl. & clerici dignitatem: vt no. in cap. Episcopus. eod.

f ¶Successor.] Sed quare conuenitur hic successor ex delicto defuncti; cũ regulariter crimina morte extinguãtur. dist. 33. ca. quorundam. & C. si re. uel accus. mor. fue. l. 3. & l. unic. C. ne ex delict. defun. Item numquid si iste ordinator habet hęredes respectu patrimonij sui, an prius sint compellendi hęredes, quàm successor in dignitate? Respõd. ut late per Abb. in cap. cum secundũ extr. eod.

Io. Bapt. Et ideo.] CASVS. Cum quidam Episcopi cõferrent Ordines proprio Iure, & quidam vero iure alieno, fuit propterea quæsitum, an possent, & in ista collatione tenerentur etiam conferre beneficia, & primo videbatur dicendum iure alieno id non esse licitum, quia quæ sunt Ordinis nequeũt delegari, cum à nuda uoluntate non dependeant, ut docet glo. magna super cap. aqua de consecrat. & collatio Ordinis nihil habet commune cum collatione beneficii ob diuersam causarum naturam, vnde merito, &c. Sol. sicut hic dicitur, quia in collatione Ordinis consideratur iurisdictio, propterea nec etiam obiectio tenet, beneficium uero & ordo habent de iure unionem ad conseruandum dignitatem Ordinis iuxta not. per docto. in cap. cum secundum. eod. & ideo etiam secunda cessat obiectio. vnde not. in primis unionem inter ordinem, & beneficium, ita quod qui habet vnum debeat habere reliquum, iuxta ca. cum secundum, & ca. dilecto de præbend. Not. secundo Episcopum puniri si ordinet aliquem sine tit. d cap. cum secundum. Not tertio argumentum, bona eccles. principaliter esse instituta ad commodum clericorum.

b ¶Olim.] Cap. neminem. & c. sanctorum. d. 70 & c. cum secundum. extr. eo & nouissime per Conci. Trid. sess. 23. cap. 16. in decretis reformat. & sess. 21. cap. 2. in decre. refor.

ANT. TIM. Quia sine substantia rerum non

g ¶Militiæ.] Arg. quòd clericalis ordo est dignitas, cum sit militia: vt in cap. eo libentius. vbi Anto. de Butr. de seru. non ordi.

h ¶Stipẽdia.] Sicut ergo miles sæculi habet stipendium à domino temporali: sic miles Dei habere debet ab Ecclesia. Vnde infertur quòd clericus debet gaudere priuilegio militari, intellige de priuilegijs congruentibus ipsis clericis; scilicet vbi in eis eadem est ratio, vel maior. Abb. in c. cum secũdum. eod. & not. in l. miles ff. de re iudic. Clericalis ordo dignitas.

i ¶Mandato.] Aliàs enim id sine pœna facere non posset, ut ca. 1. de temp. ord in 6. Concord. ca. si Episcopus. eod in 6. Differt autem mandatum a præcepto: vt per Abb. in c. cum te. de sent.

k ¶Ordines.] Intellige de sacris: quia in ordinatis ad minores non habet locum quod hic dicitur: vt not. in cap. si Episcopus. eo. in 6. Mandatum differt a pcepto.

l ¶Certis.] Et expressis: quia si commisisset ei ordinare clericos talis villæ, vel loci, adhuc non essent personæ certæ, vnde haberet locum quod hic dicitur, & in ca. si Episcopus. eod in 6. Vnde aliud est certum, aliud certum & expressum. facit. ca. ne captandæ. de conces. præben. in 6 & quod not. in d. cap. si Episcopus.

m ¶Mandans.] Qui est in culpa, cum prouidere deberet, an ordinandus haberet titulum. ca. si Episcopus. §. si vero. eod. lib 6.

ANT. TIM. Differentia est inter mandatum, & præceptum. Per mandatum enim intelligimus litteras monitorias, quæ non importans necessitatem:

do mandatum suscipiens[a] inopi ordinato vitæ tenebitur necessaria ministrare.

Ordinandi licentiam dās tenetur prouidere ordinato; non ordinans. h.d.

Eis autem, quibus à diœcesano datur licentia, vt à quo voluerint[b] Episcopo, ad sacros ordines promoueri possint, ad præmissa non qui ordinanr: sed qui licentiam tradunt[c], obligantur[d]: nisi tamen ordinatus de paterna hæreditate[e] vitæ possit habere subsidiũ[f].

Præbendæ cõceduntur per collationem, & per institutionem, & singulis rebus singula sunt imponenda nomina. h.d.

Conceduntur autem præbendæ, vel beneficia duobus modis[g] per collationem, & per institutionem. Collatio est libera quędam præbendæ concessio[h]. Institutio est prębēdalis iuris ad pręsentationem patroni facta translatio. quæ licet & ipsa collatio possit appellari[i] commodius tamẽ est in præsenti singulas causas singulis appellationibus[k] distingui.

tem per præceptum litteras præceptorias, quæ necessitatem, vt per Abb. ibi.

a ¶ Suscipiens.] Immo videbatur q̃ pauiri deberet mandans: & imputare sibi debeat, q̃ talem elegit, & per alium fecit. Vnde idem esse deberet, ac si per seipsum elegisset. c. qui per alium. de reg. iur. Sed hæc vera vbi mādauit de certo. facit text. de elec. cap. si compromissarius. §. 1. & l. si procurator. in prin. ff de cond. indeb. vbi vigore generalis mādati nõ potest indebitum solui.

b ¶ Voluerint.] Dũ tamen sit catholicus. ca. veniens. de præscr.

c ¶ Tradunt.] Cum illam dare non debeat in titulum nõ habenti. cap. si Episcopus. eo. in 6.

d ¶ Obligantur.] Quid si clericus ad sacros ordines sine titulo promotus promisit Episcopo super hoc non inquietare eum; nũquid tali renunciatione non obstante agere poterit? Respon. vt not. in ca. si Episcopus. eod. in 6. Videtur tamẽ hodie tota hæc materia immutata p Concil. Trid. per quod statutum est neminem ad sacros ordines posse promoueri, nisi legitime constet eundem sufficiens beneficium Ecclesiasticum possidere: ut apparet sess. 21. in decretis reformationis. cap. 2.

e ¶ Hæreditate.] Sed numquid quando quis habet sufficiens patrimonium, sit necesse, quòd expresse ordinetur ad titulum patrimonii? Quidam q̃ non: ut not. in cap. si Episcopus. eo. in 6. Io Goffr. Innoc. contra, & horum opinio uidetur nouissime per Concil. Trident. probata sessio 21. in decretis reformationis. cap. 3. Sed numquid si ordinato ad titulum patrimonii gratiose beneficium conferatur, possit licite conseruare fructus patrimoniales pro suis hæredibus, & uiuere de reditibus beneficii? Respond. Potest dum tamen honeste uiuat. de hoc late per Abbat. in quadam sua disputatione Incip. Titius. & in cap. Episcopus. eod.

ANT. TIMO. Hinc colligitur, quod clericus potest habere de suo proprio; cum non habeat annexum uotum paupertatis, ut religiosi, & regulares, uide S Tho 2. 2. quæst. 185. art. 6.

f ¶ Subsidium.] Idem dicas si habeat pensionem Ecclesiasticam: sed nec tale patrimonium, nec huiusmodi pensio poterit extingui, uel alienari sine licentia Epi, donec tales beneficium Ecclesiasticũ non sunt adepti: ut per Conciliũ Trid. sess. 21. in decretis refor. c. 2. Et taliter ordinari gaudebũt priuilegio clericali non solum in p̃sona: uerum etiam in rebus. 12. q. 2. ca. Ecclesiarũ seruos. & 16. qu. 1. c. sunt, quia de foro Ecclesiæ facti sunt; licet non habeant Ecclesiam: vt habetur in c. Episcopus. in fi. extr. eo.

Conceduntur.] CASVS non figuratur. Sed dat causam diuisionis: cõferre enim beneficia inferiora, aut pertinet ad plenā potestatem legitimi Superioris, & hinc datur primus modus: aut non, & inde oritur secundus. Io. Bapt.

g ¶ Modis] Immo tribus. c. cum in illa. §. cum autem. eo. in 6. Sol præsentatio, & institutio conficiunt unum modum; cum una possit stare sine altera, quod satis apparet ex descriptione institutionis, quæ statim sequitur. nec præsentatio patroni aliquod ius spirituale transfert; sed est initium quoddam, seu quædam seruitus cap. quod autẽ. de iur. patr. ius enim spirituale transfertur per solam institutionem. De quo per Abb. in c 2. in fi. de conces. præb Sed adhuc contra; quia est modus electionis: ut ext. de ele. c. 1. & per tot. Respond. hic non tractat de electiuis: quia de his satis dixerat supra de elec. cum titulis seqq. Quomodo autem differant electio, præsentatio, institutio, collatio, & inuestitura, dicitur per Abb. in c auctoritate. de institutio. & infra. tit. 2. §. sunt autem. & § dissimile. & per Io. de Sel. in tract. de benefic. in 1 part. q. 14.

h ¶ Præbendæ cõcessio] Intellige uel alterius beneficii.

i ¶ Appellari] Sed minus proprie.

K ¶ Appellationibus.] Idest, propriis nominibus & fac §. alio. instit. quib mo. test. infirmen & l. Labeo. §. fi. ff de suppel. leg.

DE COLLATIONIBVS.

Io. Bapt. Cum beneficia inferiora conferantur per collationem & institutionem §. fi. sup. tit. prox & collatio videatur præcedere cum dependeat tantum à voluntate Prælati, ut in eod. §. dicitur, propterea post tit. præced. proponitur iste: qui diuidiẽ in 3. par. in prima habetur à quibus beneficia conferantur: in secūda qualis sit istorum conferẽtium potestas: in tertia an cum diminutione conferri valeant: secunda ibi, ordinarius: tertia ibi, postremo.

DE COLLATIONIBVS[a].

TIT. XXVII.

- *Collatio.*
  - Ad quos spectat.
    - Ordinarium.
      - Episcopū.
        - Quomodo fiat.
        - Quo tempore.
      - Capitulū.
    - Legatum.
      - Qui.
        - Nati.
        - Missi.
        - De latere.
      - Quas Ecclesias.
    - Pontificē.
      - Motu proprio.
      - Ad petitionem partis per rescriptum.
        - Pueri.
        - In diem.
        - Sub cōditione.
  - Differ. collationis.
    - Episcopi.
    - Legati.
    - Pontificis.
      - Vacantes.
      - Vacaturas.
        - Sibi reseruare.
        - Alteri tradere.

Ex tribus capitibus conferuntur præbenda. h. d.

Conferū tur autem p̄bendæ, vel beneficia, aut ab ordinario[b], aut ex mandato legati sedis Apostolicæ, aut Pontificio rescripto.

Quis sit ordinarius collator. h. d.

Ordinarius collator is est, quem aut cōsuetudo[c] approbauit, aut iuris [d] designauit

a ANT. TI. Collatio a conferendo dicta, seu ferendo in alium: & est in præsenti significatione cum is qui habet potestatem, cōfert præbendam, & beneficium in aliū. Nam, & sumitur alio modo pro ea quam faciunt scholares disputando, & disceptando, vt in auth. etsi cōtra. C. de fid. instr. Alia quæ fit comedēdo, & bibendo. Tertia quæ fit coadęquando, & comparādo. ANT. TIMO.

Io. Bapt. Cōferūtur.] CASVS nō figuratur; Not. tamen caram distinct. quod cura ecclesiarū aut spectat ad supremum caput ad ipsum Ordinarium, aut ad priuilegiatum participantem de vtroque.

b ¶Ordinario.] Dicitur autem Ordinarius is esse, q. suo iure, vel principis beneficio vniuersaliter iurisdictionem exercere potest vbi habet. Sunt autem duplices, quidam habēt administrationem; vt Episcopi habentes Episcopatus, quos actu regunt. Alii qui non habent administrationem: sed tantum facultatem iudicandi; ut sunt Episcopi renunciantes loco Episcopali, non dignitati, retinentes honorem sine administratione, cap. 5. de ordi. ab eo qui renunc. Episc. Item Episcopus cuius Episcopatus omnino destructus esset, qui esset Episcopus: nullius tamē Episcopatus, vulgo Nullatinēsis Goff. in sum. de in integ. resti.

Io. Bapt. Ordinari[b].] Hæc pars subdiuiditur in 3. part. in prima explicatur potestas ordinarii: in secunda potestas legati de latere: in tertia potestas sedis Apostol. secunda ibi, ex legationis: tertia ibi, per rescriptum: prima pars adhuc subdiuiditur in 2. partic. in prima adnot. quod sit Ordinarius: in secunda declaratur præd. potestas: secūda ibi, quam conferendi in prima s. CASVS non figuratur. Not. tamen Ius scriptum, & nō scriptum æquiparari in constituendo Ordinarium iudicē argumēto not. per Abba. in rubric. de consuet.

c ¶Consuetudo.] Quæ dat iurisdictionem. l. more maiorum. ff. de iurisd. omn. iud. cap. cum dilectus. de consuet. c. cū Ecclesia. & cap. scriptū. de elect. etiam priuatæ personæ. cap. cum contingat, vbi Abb. & ceteri. de for. compe.

d ¶Aut iuris.] Sed quare est præopposita in ordine litteræ consuetudo auctoritati iuris? Respond. forte, quia consuetudo in prouisione beneficiorum præfertur iuri communi, cap. fin. de

auctoritas; ut episcopus [a], capitulum.

Si Episcopus & capitulũ habeant potestatem conferendi coniunctim, non potest vnus sine altero, nisi in vno subsit impedimentum, conferre h d.

Quam conferendi potestatem Episcopus & capitulum interdum habent communiter: interdum disiunctum. si communiter, alter sine altero illam exercere non poterit [b]: n si vel mortis [c] vel suspensionis [d], vel maioris [e] excommunicationis [f] impedimentum in altero adesse contigerit [g].

Impedimentum non operatur, nisi coniunctim cum negligentia impediti. h.d.

Cum vero ad solũ Episcopum cum consilio [h] sui capituli, vel assensu [i] præbendarum spectat collatio, eo defuncto, vel suspenso, nisi Episcopus in petenda relaxatione suspensionis [K] sit in mora [l], capitulum se non potest intromittere [m].

Quando periculum est in mora, non est collatio differẽda. h.d.

Vbi vero collatio

de iust. c. ea noscitur. de his, quæ fi. à præl. & cap. Abbate sane, de verb. signif & cap. cum Eccl. ubi etiã Abb. de elect.

a ¶Episcopus.] Cap. omnes basilicæ. cum ibi alleg. 16 quæst. 7.

b ¶Poterit.] Cap. vn. ne se. va. aliq. inno. vnde sumitur.

Io. Bapt. Quam conferendi.] Hæc pars adhuc subdiuiditur in duas partic. In prima habet quid iuris de collatione pertinente ad plures: in secunda qd iuris de negligẽtia collatoris: secunda ibi, ead. ratione. quoad primũ. CASVS ita figuratur. In quadam diœcesi orta fuit cõtrouersia circa potestatẽ conferendi beneficia inter Episcopũ, Capitulũ, & quosdam alios, quidam enim dicebant beneficia esse conferenda ad similitudinẽ electionis. argumento cap. nouit. de ijs quę fiunt à prælat. Quidam dicebant opposit. argumento, cap. si quis iusto. de elec. in 6. & cap. 1. 13. quæst. 1. unde in hac difficultate fuit quæsitũ quid iuris. Sol. fuit data prout hic legimus, causa autem illa assignatur, quia cum potestas illa originaliter ueniat à summo Pontifice, diuersimode concessa fuit, & hoc secundum qualitatem. CASVS id postulantis, & propterea Obiectiones absque alio soluuntur cum quælibet in suo casu locum habeat. Not. primo quod illa, quæ sunt iurisdict. possunt pertinere modo ad vnum, modo ad plures, clem. 1. §. 1 de heretic. Not. 2. aliquid ad aliquem pertinere aliquando simpliciter, aliquando cum consilio, uel cum consensu alterius ca. 3. & 4. de ijs quæ fiunt à prælat. & ibi Docto.

c ¶Mortis.] Idem si quocunque alio modo vacet sedes, ut renũciatione, & depositione, uel alio quouis modo, vt 7. quæst. 1. ecce in quibus. & 23. quæst. 4. in prin.

d ¶Suspensionis.] Pone quod fuerit peccatum in cap. graue, de præben. Et an Episcopus suspensus conferat, late Host. in sum. de elect §. quis possit eligere. versi. item iure impedit, & per Doct. in c. tanta. de excess. præla. & in ca. cum bonę. de ætat. & qualit. & in cap. si celebret. de cler. excom. mini. & in cap. inter. de elect.

e ¶Maioris.] Aliud si minoris: ut supra, qui eli. eligi ne poss. §. 1. & cap. si celebret. de cleri. excom. mini.

f ¶Excommunicationis.] Sed quomodo poterit hoc esse cum collegium & capitulum non possit excommunicari, cap. Romana. §. in vniuersitatem. de sententia excom. in 6. Respon. Intellige si singulariter omnes de capitulo sint excõicati, vt dicitur in cap vnic. in princ. ne sed. vac. in 6.

g ¶Contigerit.] Quo casu vnus sine altero conferet. & intellige hoc etiam si Episcopus interesse deberet vt prælatus fac. cap. vni. ne sed vacan. in 6. & uide per Abb. in cap. ea parte. de constit.

h ¶Cum cõsilio. Est autem magna differentia vtrum consilium interuenire debeat, an consensus, vt habetur in ca. cum olim. de arb. & in cap cum in veteri de elec. & in cap. venerabili, de offi. deleg & in c. quanto. & cap. ea noscitur, de his quę fi. a præl. si. cõ. ca. & in cap. ne pro defectu. de elect. & in omnibus dictis locis Abb. Et not. q si is cuius auctoritas requiritur in actu explicando consilium accommodet, censetur etiã præstitisse auctoritatem, Ab. in c dilecti. de arbit. Cõsiliũ. Consensus.

i ¶Assensu maioris partis.] Cap. 1. de his q̃ fi. a ma. part. cap & no. in c. 1. ne sed. va. in 6. §. 1. & hoc uidetur de iure communi in præbendis cathedralis Ecclesiæ secundum Compostel. in cap. cum Eccl. Vulterana. de elect.

K ¶Suspẽsionis.] Si contingat illũ esse suspensum.

l ¶In mora.] Sed qñ dicetur esse in mora? Resp. cũ quàm cito potuit relaxationem non petijt. l. 2 §. confestim. ff. ad Tertul. Non tamen amara, uel calumniosa facienda est interpretatio, ut ff. de do. inter vir. & vxo l. si id quod §. si quis secundum. & l. pen. ff. ad exhib cap. ex his. de priuil. Arbitrabitur ergo iudex l. 1. ff. de in. delib. Si autem malitiose impediatur petere, subuenietur ei, cum non sit in mora. cap. postulastis. de cõces. præb. nisi hoc ipse procurasset. l. 2. §. fin. ff. si quis caution. In mora.

m ¶Intromittere.] Si ergo fuerit in mora Episcopus, poterit capitulum se intromittere. Sed quæritur, an statim canonias possit conferre, an debeat expectare sex menses post moram, iuxta cap. quia diuersitatem. de concess. præb. Respond. ut not. in cap. vnic. ne sed. vacan. nihil innoc. in 6.

Diffe-

aliquem cum consilio Episcopi pertinet, si quid illi humanitus contigerit, nō erit ob hoc vacantis beneficij collatio differēda[a]. Idem iuris est, Episcopo adeo in remotis[b] agente, vt breui non possit illius haberi pręsentia: quia in petendi, vel expectandi mora vacanti beneficio, posset imminere periculum[c].

Periculū imminens.

Si ecclesia steterit vacans per sex menses, beneficium devoluitur. h.d.

Eadem ratione[d], vbi ad solum Episcopū spectat[e] collatio, si per sex menses conferre distulerit, ad capitulum[f] devoluitur. Ex contrario si ad solum capitulum pertinuerit, & infra pręscriptum terminum hoc non fecerit[g], Episcopus cum religiosorū[h] virorum consilio exequentur: quod si omnes forte neglexerint, Metropolitanus[i] absque cōtradictione disponet[k].

Regularibus prælatis non conferentibus infra sex menses fit deuolutio ad ordinarium. h.d.

Idē statuitur in regularibus pręlatis. si enim quęuis beneficia ad illorū dispositionem[l] spectātia in-

a ¶Differenda.] Cum ab eo non possit tunc peti consilium; ut c. 1. §. fi. ne sed. vac. ali. in 6. argu. ca. gratiose. de rescript. in 6 & de pœniten. dist. 1. §. hoc idem. uersic. idem a mortuo. Contrarium tamen esset, si collatio pertineret ad aliquem cum consensu Episcopi. vt not. in d. §. fin.

b ¶Remotis.] Hęc autem distantia erit metienda iudicis arbitrio ex ratione, quæ statim sequitur. An autē, & quando absentes sint ad actum nuncupandi, per Doct. in cap. cum omnes de constit. & in ca. 1. de his, quæ fi. a ma. parte. c. & in c. 2. de testib. in 6.

c ¶Periculum.] Simile cap. si ia. qui. de offi. deleg. in 6. Sed contra: quia nō seruata forma, actus valere non debet. l. parui. ff. de arb. ca. cū dilecta. de rescrip. cum materia Resp. periculum imminens immutat quod aliàs esset seruādum, sic cap. 2. de testa. in 6. & habetur per Legistas in l. 1 ff. de offic. eius cui, &c. & in l. 3. ff. de dam. infect. & per Cano. in c. 1. de constit.

Io. Bapt. Ead. ratione.] In tota hac parte CASVS ita in communi figurari potest: Illi qui tenebantur beneficia conferre, fuerunt aliquando negligentes in collatione facienda, vnde quærebatur quid tunc agendum esset, Isti enim dicebant se non fuisse negligentes. argumētu. l. igitur. §. 1. ff. de libera. causa, & quare non essent puniendi, deberent puniri per sentētiā, & non ipso iure, argumento l. respiciendum. ff de pœnis. Sol. ut hic habetur, quia utilitas Ecclesiarū id requirebat, & hinc intelligimus etiam obiectiones aliquid non concludere, cum ob vtilitatem Ecclesiarum aliquando à iuris regul. sit recedendū. arg. cap. 1. de consuetud. Not. inde argumentum delinquentem esse puniendum in eo quod deliquit. ca. fi. de immuni. Eccles. Not 2 tempus non currere ignorantibus quod deseruit ad multa, glos. hic. in uerb. notitia. Not. 3. casum in quo factū a principe nullum posse ratū haberi. docto. in ca. quod si aut. de elect.

d ¶Ratione.] Scilicet quia periculosa est diuturna Ecclesiarum vacatio: vt cap. quàm sit & cap. cupiētes. de electio. in 6.

e ¶Spectat.] Intellige iure proprio: non autem si spectet ratione deuolutionis; puta dèuoluto iure conferendi ob negligentiam, uel delictum inferioris collatoris: quia hoc casu etiam negligente Episcopo, non fit deuolutio ad capitulum; sed ad proximum superiorem. Ratio diuersitatis: quia in his deuolutis non est tanta communio inter capitulum & Episcopū, quanta in spectantibus iure proprio: vt not. Ab. in ca. 2. de concess. præben. post antiquos.

f ¶Ad capitulū.] Not casum in quo inferior supplet negligentiam superioris. Alium habes 9. quæst. 3 cap. cum simus. & hoc est propter magnā communionē, quæ est inter Episcopū, & capitulum. cap. requisisti. de testa. & per Ab. in c. 2. de concess. præb.

g ¶Non fecerit.] Sed quid si fecerit post lapsum tēpus sex mensium, an tenebit collatio, & electio. quidam q sic. Contrarium est uerum: ut ca. licet. & c. fi. de sup. negl. præl. nisi de patientia toleraretur. ca. litteras. de concess. præb. Quia pro non dato habetur, qđ ab illo datur, qui non potest de iure donare cap quod autem in fi. de iur. patron. arg. cōtra. ff. si quis cau. l. & si post tres, & l. Celsus. ff. de arbit. & ita not in c. 2 ext. de concess. præb.

h ¶Religiosorum.] Ca. ne pro defectu. de elec. & ca. obeuntibus. dist. 62. Et intellige religiosos largo modo, & non pro his tantum qui uouerunt tria vota, ut habetur in locis supra alleg. & per Abb. in ca. dilecta. de maio. & obed.

i ¶Metropolitanus.] Intellige hoc si Episcopus nō sit exemptus, aliàs deuolutio fit ad Papam non ad Metropolitanum: quia non superior non potest supplere negligentiam alterius cap. licet. de supp. neg. prælat. Nec ob q capitulum supplet negligentiam prælati, licet non sit superius: quia illud ratione magnæ communionis, ut dictum fuit sup. hoc eodem §. in verb. ad capitulum.

K ¶Disponet.] Etiam dādo possessionem. c. ex parte. vbi Abb. in prin. de concess. præb.

ANT. TIM. Vide de ordine eorum, ad quos spectat collatio, per Abb. in c. 2. de concess. præb.

l ¶Dispositionem.] Id est, collationē, uel prouisionem: quia si ad solam præsentationem, vel electionem ipsorum spectarent, tunc ad confirmantem, uel instituentem deuolueretur potestas, siue sit,

dicæ-

diœcesanus, sive alius.

a ¶Constitutum.] In cap 2. de conces. præbendæ.

b ¶Locorum.] Non personarum. Si ergo prælatus alterius diœcesis habet prioratum, quem conferre negligit in diœcesi Perusina, Episcopus Perusinus, qui nunc est excellentissimus Doctor, & præceptor meus, Ro. Rom. Auditor Iulius Oradinus supplebit: licet forte collator sit Bononiensis.

Iulius Oradin.

c ¶In exemptis.] Olim secus cap. sicut. de supp. neg. præla. & cap. cum singula. de pb. in 6.

d ¶Apostolica.] Fac. cap. irrefragabili. de offic. ord. & ca. ad abolendā. de hæret. & ca. vni. de cler. ægrotan. in 6. & cōs. lib. de thar. mon. c. vni. & clem. attēdentes. de sta. mon. & clem. quia contingit. de relig. domi. forte conferre poterit etiam legatus, per ea, quæ dicit Abbas in cap. venerabilis. de præb.

e ¶Viennensi.] Cōcilium Clem. vni. de suppl. neg. præl.

f ¶Impeditis.] Impedimentum tam iuris, quam facti. Quia præscriptio. cap. 2. de concess. præb. est inducta contra negligētes, vt dicitur in cap. quia diversitatem. eod. tit. sicut ceteræ. ca. vigilanti. de præscr. & 16. quæst. 3. § potest. Et sic istud tempus semestre est vtile certo respectu: sed alio respectu est continuum. Currit enim & diebus feriatis: vt not. Abb. in cap. 2. de conces. præb. & hoc nisi quis sit negligens in removendo impedimentum: vt nor. in d. cap. quia diversitatem. ar. c. quoniā. dist. 100. & l. qui potest. ff. de re. iu. & l. non omnes. § qui captus. ff. de re mil.

g ¶Notitiæ.] Sic c. licet. de sup. negl. prælat. & habe. ar in c. nulla. & c. quia diversitatem. de concess. præb. fac. l. annua. in fi. ff. de calum. & cap. biduum. 2. quæst. 6. & l. cum sex mēses. ff. de ædil. edict. Sed an præsumatur hæc scientia; puta vacat in diœcesi suffraganei beneficium, an præsumatur Metropolitanus habere notitiam? dic vt per Abba. in cap. ex parte. de conces. præb. & in cap. sicut. de accusat.

h ¶Computandum.] Idem in executore Papæ, vt nota. in ea. si beneficio. de præb. & Cald. consi. 33. de præb. Sed an quod hic dicitur de collatione militet etiam in institutione? Respon. non: vt per Abb. in cap. 2. de concel. præb. & in c. pastoralis. de iu. patron. Quid si patronus per sex menses non præsentaverit, numquid his, qui habent libere conferre, dabitur integrum semestre? Respond. vt per Abb. in c. quia diversitatem. de concess. præb.

ita constitutum[a] tempus cōferre negligāt, locorum[b] diœcesanei in non exemptis[c] propria: in exemptis vero Apostolica[d] auctoritate eorundem negligentiam iuxta præscriptum in Viennensi Concilio[e] modum supplebunt.

Tempus devolutionis currit solum, non impeditis, & à die notitiæ. h. d.

Tempus autē sex mensium nec currit legitime impeditis[f]: & à die notitiæ[g], non à tempore vacationis erit computandum[h].

Devolutio non habet locum in Ecclesia non numerata, vel quando dignitas est suppressa. h. d.

Hæc autem ita demum obtinent, si in Ecclesia erat distinctio præbendarum, & certus Canonicorum numerus. Ceterum si neque distinctæ præbendæ, nec certus sit Canonicorum numerus, Lateranensi Concilio de beneficiis ultra sex menses vacantibus locus nō erit[i]. Idem etiam obtinet, si per capitulum vacās dignitas legitimè fuerit sublata[k].

Sede vacante capitulum non fungitur vice Episcopi in conferendo: & cessante causa cessat & effectus. h. d.

Licet autem ob negligentiam Episcopi conferendi potestas ad capitulum devolvatur:[l] sede tamen vacante in collationibus præbendarū Episcopi vice non fungitur[m]; cum eo casu nul

i ¶Non erit.] Cap. ex parte. de concess. præb. quia tunc non dicitur præbēda vacare. Vnde nō mirum, si non habet locum Concilium Lateranense, quod loquitur de præbendis, & beneficiis vacantibus. Et sic nota in Ecclesiis regularium, vbi numerus nō est statutus, non dari vacationem. Item dictū Conciliū non habet locum in dignitate Episcopali, & Ecclesia collegiata regulari. Datur enim breuius tempus ob maius periculum ca. ne pro defectu. de elect. cō suevit nota. in cap. 2. de concess. præb. Sed numquid impetrans in tali non numerata Ecclesia, vt sibi provideatur de canonicatu, & præbenda si vacat, vel quam primum vacaverit, vel se in tali Ecclesia facultas obtulerit, recipietur per has litteras? Respond. vt not. in cap. fin. de conces. præb. in 6. in ver. distinctio.

k ¶Sublata.] Cap. cum accessissent. de constit.

l ¶Devolvatur.] Competit enim Episcopo hoc iure communi iure, unde transfertur in capitulum, sed. vac. secus si competeret iure consuetudinario, vel speciali: ut no. in cap. scriptum. de elect. & in cap. at si clerici. § 1. de iudi. & in cap. verum. de foro compet. per Doct.

m ¶Fungitur.] Immo videtur contra cap. his quæ & c. cū olim. de ma. & obe. Sol. ibi sumus in auctoritate confirmandi, & instituendi, quæ est iurisdictionis necessariæ: hic sumus in potestate libere conferendi, quod totum est gratiosum. ita Ab. in c. illa. ne sed. vac. licet alij aliter, ut ibidē not. & in contrariis.

trariis fac. infra tit. 2. §. dissimiles. Et limita quod hic dicitur tribus modis, ut per Abb. in d. cap. illa vbi ponitur regula, quòd capitulum non fungitur vice Episcopi, nisi in casibus à iure expressis.

a ¶Negligentia.] Ad quem igitur erit recurrēdū, vt prouideatur vacanti Ecclesiæ? Respon. secūdū Host. ad Papā, & de hoc plene Ab. in c. illa, ne sed. vac. nam capitulū, vel Archiepiscopus non succedit nisi in casu negligentiæ: vel quā Episcopus delinquit conferendo indigno. cap. 2. de con cess. præb. c. cum in cunctis. de elect. Et de materia Paul. in tract. de potestate. cap. sede vacan.

b ¶Idoneis.] Nam aliàs non haberet locum quod hic dicitur. cap. litteras. de sup. neg. præl.

Patiētia. c ¶Tolerari.] Nota ergo, quod multa per patientiam tolerantur, quæ si in iudicium uenirent corruerent. c. cum iam dudum. de præb. c. litteras. de sup. neg. prel. vnde sumitur. Et sic nota quod sola patientia dat ius talibus institutis, non institutio perperam facta. sic l. obseruare. ff. de offic. procons. in fin. & 2. q. 1. cap. in primis. Fac. nō. per Abba. in ca. super his. de consang. & affinita. Et hoc intelligitur de patientia Papæ, non inferiorum: vt per Abb. in d. cap. litteras. Inferiores enim possunt quidem de nouo conferre, sed non ratificare.

hius superioris possit argui negligentia [a].

Circa collationem factam post deuolutionem, dispensari potest. h. d.

Is quoque, qui nimium cessando conferendi ius amiserit, si post ius collationis deuolutum nihilominus viris idoneis [b] de beneficio prouidere voluerit, quamquam ob temporis lapsum collatio mero iure nō teneat: ex dispensatione tamen & benignitate tolerari [c] poterit.

Legati missi vel nati vigore suæ legationis non conferunt, nisi sibi specialiter concedatur: secus est in legatis de latere, qui conferunt, & sine mandato speciali, etiam inuito patrono Ecclesiastico. h. d.

Ex legationis quoque munere conferendi competit facultas: quod tamen non indistincte obtinet: nā siue missi fuerint, siue suarum prætextu Ecclesiarum [d], aliqui legationis sibi vendicant auctoritatem, ex ipsa legatione nullam habent conferendi potestatem, nisi hoc alicui specialiter indultum fuerit. His autem, quos Romani Pontificis latus, & comitatus illustrat [e], legatione [f] fungentibus sine speciali concessione, etiam Ecclesiastico patrono inuito [g] conferendi facultas competit. Sicut enim honoris prerogatiua [h] lætantur: sic eos auctoritate fungi congruit ampliori [i].

Legatus de latere non confert cathedrales ecclesias, nec regulares, nec dignitates post Pontificalem maiores, nec potest eodem tempore in eadem Ecclesia plures reseruationes facere. h. d.

Sed tamē nec cathedrales, nec regulares,

principal. & iste dicitur natus: aut est tēporalis, sed cōstitutus ad regimē alicuius Prouinciæ de latere Pontificis, & dicitur legatus de latere, atque huic conuenit hæc potestas conferendi beneficia.

d ¶Ecclesiarum.] Nota tres esse species legatorū: Natos, Missus, & De latere. Nati qui simul atque promoti sunt ad aliquam Ecclesiam, ipso iure sunt legati Papæ in sua prouincia: ut Cantuarien. cap. 1. de offic. leg. vbi declarat Abb. Eboracen. ca. 1. de appel. Missi sunt qui cum non sint Cardinales mittuntur ad aliquam prouinciā; vt sunt qui dicuntur Nuncii Sedis Apostolicę. De latere vero secundum communem opinionem dicuntur Legati Cardinales: Papa enim, & Cardinales faciunt vnum corpus, cuius caput est Papa. Vnde Bernar. ad Eugenium: Nō dico te sanum dolentem latera. De his per Abb. in ca. excommunicatis. de offic. legat. & Butrium in cap. dilectus. de fil. presb. & in cap. 1. de offi. legat. in 6. vbi habetur de singulorum potestate. Legatorum species tres.

ANT. TIMO. Est autē Legatus, vt habetur in d. ca. 1. & cap. legatus. cui prouincia regēda, ac gubernanda committitur, qui proconsulibus quōdam in Roma. Reipub æquiparantur.

e ¶Illustrat.] Sic l. quisquis. C. ad l. Iul maiesta.

f ¶Legatione.] Scilicet Ecclesiæ Rom. Vbi ergo est legatus de latere in prouincia, vel alius habent speciale mandatum, possunt tres concurrere in collatione beneficii, Papa scilicet, Legatus, & Ordinarius. Vn possit hic esse locus c. si a sede. de præb. & §. itē si a sede. inf. eodē.

g ¶Inuito.] Ca. dilectus. de offic. leg. & inf. ti. se. §. 1.

h ¶Prærogatiua.] Concurd. c. fi. §. 1 de offic. leg. in 6. & c. ne aliqui. de priuil. eodem lib.

i ¶Ampliori.] An autem legatus de latere confer

Io. Bapt. Ex legationis.] Hæc pars subdiuiditur in tres partic. in prima explicatur quis sit iste legatus: in secunda qualis sit eius potestas: in tertia adnot. vnum commune Ordinario & tali legato: secunda ibi, sed tamen: tertia ibi, illud autem. quo ad primum CASVS non figuratur. Not. tamen causam distinct. legatus enim aut est ordinatus ad certum negocium, & dicitur missus, & propterea ei hæc potestas non conuenit; aut oritur cum dignitate

re

re possit beneficia per Concilium Lateranense ad Papam deuoluta, uariæ sunt opiniones: ut not. in c. 1. de offic. legat. in 6.

Io. Bapt. Sed tamen. CASVS ita figuratur. Cum legatus iste de e latere esset illa prouincia maior Ordinario iuxta cap. pastoralis. §. 1. de offic. ordin. propterea ob eius prærogatiuam volebat in ea non tantum omnia beneficia conferre, sed etiam reseruationes collationũ simpliciter facere, & c. rescripto sue receptionem non posse opponi, alioquin non maior Ordinario, sed æqualis ei fuisset, unde fuit quæsitum quid iuris. Sol. ut hic legimus, quia licet sit maior, tamen illa maioritas debet intra certos terminos regulari, & sic cessat omnis difficultas: not. inde argumentum priuilegia esse restringenda ne ius tertii nimis lædatur. Not. secundo priuilegia dignitati concessa extingui cum dignitate ipsa, sicut priuilegia personalia cũ persona cap. priuilegium personale. de re. iu. in 6.

aut collegiatas Ecclesias[a], nec Ecclesiarũ cathedralium dignitates, ad quas per electionem promoti, primum[b] post Episcopũ obtinet locum; veluti archidiaconatũ[c] suæ dispẽsationi, aut prouisioni reseruare possunt[d]. Nec plures beneficiorum reseruationes eodem tempore in eadem cathedrali[e] vel collegiata Ecclesia, vel ad eiusdẽ[f] collationem pertinentium faciet.

Reseruationes legatorum expirãt finita legatione. h. d.

Illæ quoque, quas iure fecerint, dummodo ad beneficiorum iam vacantium collationem non sit processum, eo ipso quod illorum finitur[g] legatio, penitus euanescẽt: nec executores[h] dati amplius ea conferre poterunt.

Taciturnitas habiti beneficij inualidat prouisionẽ legati non ordinati, h. d.

Sed nec aliter beneficium obtinenti ab Apostolicæ Sedis Legato[i] facta collatio valebit, quàm si de eo, quod tunc prouisus obtinet, mentio facta sit specialis[k], licet id ĩ

a ¶Ecclesias.] Id est principales dignitates in Ecclesijs; puta Episcopatum, Plebaniam, Abbatiam, Prioratum: vt not. in ca. deliberatione, de offic. leg. in 6.

b ¶Primum.] Not. Duo debent concurrere, vt Legato ligentur manus circa has dignitates. Primo, ꝙ debeant concedi per electionem. Secundo quòd obtineant primum locum post Episcopum.

c ¶Archidiaconatum.] Loquitur inspecta dispositione iuris communis, secundum quam post Episcopum primum locum obtinet Archidiaconus, ut habetur supra de offic. Archid. & cap. sedes. de rescript. aliàs tamen est inspicienda consuetudo Ecclesiæ, ut bene not. in cap. deliberatione de offic. leg. in 6.

d ¶Possunt.] Quantumuis plenariam obtineant legationem. c. deliberatione. de offi. leg. in 6.

e ¶Eadem cathedrali.] Siue spectant ad collationem unius, siue diuersorum; ex quo enim sunt in eadem Ecclesia, pendente vna reseruatione, non fiet alia: ut not. in cap. præsenti. de offic. leg. in 6. vnde sumitur.

f ¶Eiusdem.] Ergo siue sit identitas in Ecclesia, licet sit diuersitas in collatoribus: siue sit identitas in collatore, licet sit diuersitas in Ecclesiis, semper impeditur legatus facere plures reseruationes. cap. præsenti. de offic. leg. in 6.

g ¶Finitur.] Quod potest esse multis modis; puta quia fuit legatus ad tempus: nam finito tempore finita est legatio. cap. de causis. de offic. deleg. Item quia fuerit reuocatus. l. iudicium soluitur. ff. de iudic. Item quia egressus sit legationem animo non redeundi: secus si egressus sit unam prouinciã, cum esset legatus in pluribus. Ex quo enim non est egressus legationem, adhuc eius iurisdictio non expirat. c. nouit. de offic. leg. in 6. Legatus enim in qualibet parte legationis existẽs, legationem exequitur: sicut Episcopus in qualibet parte diœcesis. c. cum Episcopus. de offic. ordi. in 6. & infra de ind. § est & alia. Item si sit personalis finitur morte legati cap. legatos. de offic. legat. secus si realis. Not. in cap. præsenti. eod. tit. & libro.

h ¶Executores dati. Sed cum iurisdictio delegati à legato perpetuetur per citationem uel alium iudicialem actum, cum notificatio, inhibitio, & decretum non perpetuant iurisdictionem executoris? R. respondeo reseruationes beneficiorum sunt odiosæ ex duobus: & quia per eas datur via ad uacatura; & quia præiudicant ordinariæ potestati, igitur sunt restringendæ. Aliud in Papa: quia potestas executorum ab illo datorum super gratia facta, & re integra; & super facienda re non integra, bene durat post illius mortem: quia Papa potest ius ad vacatura dare: sed non sic legatus. cap. si super gratia. de offic. deleg. in 6. & cap. si cui. de præbend. eod. lib. Bene ergo potest legatus donec durat in officio suo impedire ordinarium in conferendo: sed non finito officio, vt hic, & cap. præsenti. vnde sumitur, & vbi not. de offic. legat. in 6.

i ¶Legato.] Scilicet de latere: quia alias legationis iure quis conferre, non potest, ut sup. eod. §. ex legationis. & cap. j. de offi. lega. in antiq. & cap. 1. eod. tit. in 6.

k ¶Specialis.] Etiam si legatus conferat motu proprio, idque litteris expresserit secundum aliquos. Alii tamen contra: ut not. in cap. fi. de offic. leg. in 6. & Clem. fin. de offi. ordin. Et nota ex hac littera

quòd non sufficit generalis expressio. An autem de qualitate iure beneficii, quod habet impetrans sit facienda mentio. not. in Clement. 1. de praeben.
a ¶Aliorum.] Nota q legatus est iudex ordinarius, quod implicat ista dictio aliorum. fac. not. in l. generalia, vel consanguineus fuerat inuestitus de beneficio: sed si specialis procurator inuestitus fuerit, statim debet dici suum, de quo dic vt not. in cap. accedens. extra. de praeb. & in cap. si tibi. eo. tit. in 6.

aliorum[a] ordinariorum collationibus minime requiratur[b].

Licet ante acceptionem beneficij quis nullum habeat in eo ius: tamen collator de eo alteri, primo non consentiente, providere non potest h.d.

Illud autem tam in ordinario, quàm etiã in legato statutum, est, quòd si cui[c] beneficium contulerint, licet is, donec collationem ratam[d] non habuerit, nullum ius in eo acquisiverit; in persona tamen alterius[e], primo non consentiente, de beneficio non libero ab ipsis facta provisio non subsistet[f].

Provisio potest praefigi terminus ad acceptandum: quo lapso, potest beneficium alteri conferri: provisus tamen re integra potest semper acceptare h.d.

Plane notificata collatione, & ad consentiendum termino[g] competenti praestito, si primus non consenserit, eo lapso[h], beneficium libere, cui viderint expedire conferre poterunt. Antequã tamen ipsum alij contulerint, non obstante lapsu termini, suum primus collationi poterit accommodare consensum[i].

Per rescriptum Apostolicum praebenda confertur pure, in diem & sub conditione. & pura collatio est, cum alicui simpliciter de beneficio providetur. h.d.

si fugitiui. C. de seru. fugit. De quo dic, vt in proxima sequenti notula.
b ¶Requiratur.] Quae est ratio diuersitatis huius iuris diuersi legatorum ad alios ordinarios? Respon. licet legati de latere per potestatem iure expressam, & alii legati ex speciali commissione quandoque beneficia cõferant: faciunt hoc Apostolica auctoritate, nec sunt collatores ordinarii; immo propter factum ipsorum fit praeiudicium illis, ad quos collatio pertinet: ergo collatio vt extraordinaria super inducta, & collatoribus ordinariis praeiudicans, est restringenda, ordinariorum vero collatio, ut naturalis, & fauorabilis ampliãda. fac c. ad hoc de rescrip. & ca. fin. de re iudi. ca. odia. de reg. iur. in 6. & not. in cle. si. de offi. ordi. & est similis differentia in cap. statutum. de rescript. in 6. Vel dic q ordinarius praesumitur facere magis ex certa scientia, cum sit ordinarius, & perpetuus, & praesumatur cognoscere oues suas, quae ratio nõ militat in legato.

Io. Bapt. Illud autem. CASVS. Fuit collatum beneficium cuidam clerico absenti vel à legato de latere, vel ab ipso Ordinario, qui collator postea poenitentia ductus, volebant hanc collationem reuocare, ea ratione motus quia absenti nõ acquiritur ius. l. absenti. ff. de donat. Sol. tamen aliter hic habetur, vel quia fortasse non est ead. ratio in rebus secularibus atq; Ecclesiasticis ob interesse ecclesiarum, vel quia de iure Cano, quod magis accedit ad aequitatem, est tenendũ, & sic cessat etiam obiectio. Not. casum in quo absenti acquiritur ius, contra dispositionem iur. Ciu. l.
c ¶Si cui.] Absenti forte, vel si praesenti dicenti tamen se velle deliberare: vt not. in cap. si tibi. de praeb. in 6. vnde sumitur.
d ¶Ratam.] Acceptando, vel consentiendo, vel ratum habendo: si negotiorum gestor, vel procurator

e ¶Alterius.] Aliqui tamen dixerũt, q si iste alios prius acciperet possessionem, vel prius consentirent, q in eius persona teneret collatio. arg. l. quoties. C. de rei vend. alii vero contra, ut plene not. in cap. si tibi absenti. de pb. in 6.
f ¶Non subsistet.] Sed nunquid alteri poterit collatio fieri; saltem sub cõditione; scilicet: Si primus non acceptauerit? Respon. Negatiue cap. 2. de ele. in 6. fac. cap. 2. de concess. praeb. & c. pastoralis. de rescrip. Item nunquid poterit de beneficio aliter disponere, q conferendo; puta vniendo, vel locum religiosum faciendo? Respon. non, nisi sicut posset post acceptationem; cum sit eadẽ ratio. c. ad audientiam. 2. de Eccles. aedific. & not. in cap. si tibi. de praeb. in 6.
g ¶Termino competenti.] Sed nonne statutus est terminus à iure, scilicet, vnius mensis. ca. quam sit. de elec. in 6. quem nõ videtur Episcopus posse breuiare. ca. indultum. cum suis concord. de re iudic. in 6. Respon. illa loquitur in electiuis, hic de his quę conferuntur. fac cap. cum in illis §. 1. de praeb in 6.
h ¶Eo elapso.] Quasi tunc dissensisse videatur, sic cap. ab eo. de appel. in 6.
i ¶Consensum.] Sed quid, si prius expresse dissenserit, an rursus mutato proposito possit consentire. Respon. poterit manente conferente in eadem voluntate: vt not. in cap. si tibi. in fi. de praeb. in 6 fac. not in c. licet. de procur. & in l. mancipiorum. ff. de optim. leg.
Per rescriptum.] Haec pars summopere notabilis subdiuiditur in 4. partes. in prima habetur quomodo rescripta concedantur: in secunda super quibus beneficiis: in tertia qualis sit ordo ipsorum conferentium: in quarta quomodo interpretentur: secunda ibi, sed nunc: tertia ibi, item si a sede: quarta ibi. Io. Bapt.

Per rescriptũ [a] Apostolicum mandatur fieri collatio, aut pure, aut adiecto die, aut sub conditione [b] pure, vt cum mandatur simpliciter, vt alicui de beneficio, aut præbenda prouideatur.

Collatio Apostolici in diẽ facta accedente decreto irritante, ligat manus ordinarij. hoc dicit.

Dies adijcitur collationi; vt cum præbẽda confertur, quam quis intra [c] mensem, aut alio tempore a vacationis notitia [d] duxerit acceptandam [e]. quo casu cum temporis appositio fauorem afferat [f] impetranti, si decretum irritans fuerit appositum [g], collatio per ordinarium alteri facta intra præfixum tempus nullius obtinebit roboris firmitatem. Decreti enim appositio [h], reseruatio [i] executoris inhibitio [k], & lis mota [l] beneficium affectum reddunt.

Publice notum, præsumitur notum etiam priuatis. hoc dicit.

Interpretamur aũt quem prædictæ vacationis habere notitiã, ex quo ipsa vacatio in loco [m] vel Ecclesia [n] huiusmodi beneficij publice nota erit. Imputet enim sibi, si hoc casu, quo de ipsius commodo agitur, id quod per se, vel per alium [o] scire potuerit [p], ignorauerit.

Collatio conditionalis, & concurrente decreto non impletis conditionibus, non ligat manus ordinarij. h.d.

Sub cõditione mã-

ibi, sunt autem: quoad primum adhuc subdiuiditur in 2. part. in prima enim habetur qualitas rescipti ex parte formæ: in secunda ex parte concedentis: secunda ibi, sed multum: quoad primum CASVS ita figuratur. Cum summ. Pontifex faceret rescripta ad beneficia aliquando pure, aliquando tẽpore adiecto, & aliquando sub conditione, fuit propterea dubitatum, an posset, licet enim sit Caput in Ecclesia Dei legibus solutus, debet tamen viuere secundũ leges, vt longe meli' docent Theologi & Iuristę. Sol. tamen vt hic habetur, quia nec iuri, nec rationi repugnat, cum aliud sit considerare rescriptum, & aliud collationẽ per rescriptũ: Not. Rescriptum æquiparari cũ contractibus, qui similiter celebrãt pure, die adiecto, uel sub conditione § omnis stipulatio. instit. de uerb. obliga. Not. a qualitatẽ rescripti aliquando tollere potestatem Ordinarij, aliquando reddere eam qualificatam.

a ¶ Rescriptum.] Quid sit rescriptũ per Abb. & alios in Rub. de rescrip.

ANT. TIMO. Est autem illud quod ab Apostolica sede, idest Papa, seu Principe rescribitur ad consultationem, relationẽ, seu intimationẽ alterius, vel alicui indulgendo. quod potest sumi generaliter, & large, vel stricte, vide latius ibi.

b ¶Sub conditione.] Nota quod hæc triplex distinctio quæ ponitur hic, nõ fit supra in aliis collatoribus: quia solus Papa potest beneficia, & prælaturas sub conditione, & ad tempus, & sicut vult conferre: vt 7. q. 1. ca. pastoralis, & cap. veniens. ext. de filiis presb. & not. in c. si gratiose de rescr. in 6. in glos. in verbo à Romano. fac. cle. 2. de concess. preb.

c ¶Intra mensem.] Vt est de stylo curiæ. Sed quæri consueuit, an talis expectans possit acceptare etiam post mensem beneficium adhuc vacans. De quo die vt latissime not. in cle. vni. de conces. præb. in glos. in vers. infra mensem. ante medium vsque ad finem.

d ¶Notitia.] Et poterit talis obtinere, non solũ beneficiũ quod uacabit post rescriptum: sed etiã illud quod tpe rescripti deprehenditur vacãs, et si in reseruatione diceret. [Quod vacabit.] Nam & illud vacabit, quod vacans reperitur, fac. l. verbu oportebit. ff. de verb. signif. & no. in cle. vnic. de concess. præb. & per Felin. in cap. constitutus. de rescrip.

e ¶ Acceptandã] Acceptare autẽ intelligitur, & petendo sibi cõferri. cle. vni. de concess. pręb. versic. quin etiam. Acceptare.

f ¶Afferat.] Sic in cle. vbi. de concess. præb. & in ca. si Papa de priuil. in 6.

g ¶ Appositũ.] Secus si non sit appositũ. c. si soli. de cõcess. præb. in 6 & quod est appositũ decretũ, etiam ante præsentationẽ litterarum est affectũ beneficium: vt not. in d. c. si soli.

h ¶Appositio.] Ca. tibi qui. de rescrip. in 6.

i ¶Reseruatio.] De cõcess. præb. per to.

K ¶Inhibitio] Ca. tibi q. de rescr. in 6.

l ¶ Lis mota.] Ca. 2. & c. 2. vt lit. pẽd. in 6. Sũt & alij modi, quib' beneficia afficiuntur: puta si cõmendata fuerit. Rom. cons. 350. si quia fuerit in canonicũ receptus. ca. si postquã. de pręb. in 6 cum concord.

m ¶¶Loco.] Quid si locus vbi sita est Ecclesia caret habitatoribus? Resp. põderãda esset notitia loci uicinioris. arg. ca. ubi periculũ. § porro. de elec in 6. & elem. quãuis. de for. cõpe. nota. in clem. vni. de conces. præb. in fi.

n ¶Vel Ecclesia.] Not. alternatiuam, quia satis est, quod vacatio sit nota in Ecclesia, licet in loco, vel opido sit occulta.

o ¶Per aliũ.] Vbi ergo nec per se, nec per aliũ scire potuit vacationẽ, nõ videtur habere locũ quod hic dicitur; cum cesset ratio legis: & ita nota. in clementina vnic. de concess. præb. super verb. nota erit.

p ¶Potuerit.] Imputatur ergo illi qui scire potuit

datur fieri collatio, vt cum alicui si per executoris inquisitioné [a] repertus fuerit vitæ laudabilis [b] : vel si consensus accesserit Capituli [c], vel alia adiecta conditione, de beneficio prouideri committitur. & eo casu etiam, apposito irritante decreto, non impletis [d] adhuc conditionibus, vacans beneficium per ordinarium [e], aut per executorem [f] ad prouidendum de tali beneficio datum, libere conferri poterit.

Obstat taciturnitas obtenti beneficij, etiam modici; nisi prouisio sit facta motu proprio. hoc dicit.

Sed multum interest motune [g] proprio, an ad alterius petitionem de beneficio prouideri mandetur [h]. Si enim proprio motu, longe pinguius erit mandatum: nam etiam de beneficijs [i] quæ impetrans obtinet, nulla habita mentione, erit huiusmodi prouisio valida [k], qualiacunque fuerint beneficia, & in numero quantocunque [l] quæ habe-

inquirendo. fac. l. in bonorum. ff. de bonor. poss. & l. pupillus. ff. de priuil. cred. cum simi.

a ¶Inquisitionem.] Et ista est prouisio, quæ dicitur in forma pauperum; in qua fit examinatio, quomodo prouidendi legant, cantent, construant: hæc autem erit quædam inquisitio quæ fiet sine sollemnitate iudiciali: & propterea non requiretur, quod præcedat infamia aliqua, iuxta ca. qualiter, & quando. de accus. nec testes exiguntur iurati: nec erit inquisitio super certo crimine: sed solum de ætate, legitimitate, de moribus, scientia, & similibus, erit in summa informatio. Abba. in cap. 1. in fin. de postul. prælat. ubi etiam alii, & in cap. postquam. de elect.

b ¶Laudabilis.] Sed videtur, quòd hæc clausula non inducat conditionem, cum tacite insit. quilibet enim præsumitur idoneus. cap. si. de præscr. l. 3 ff. de leg. 1. Sol. hic quando est appositum decretū irritans. in d. cap. si. erat rescriptum sine decreto. Vel ibi dicitur, quòd is, pro quo scribitur, non debet probare: non autem quòd collator, vel executor non debeat inquirere: & sic conditionem implere. Vel dic, quòd intrinseca idoneitas præsumitur: vt in d. cap. si. vbi Abb. non autem extrinseca. Idem tenet Abb. in c. postquam de elect. & vide late per Anto. de Butr. in cap. 1. de serui. in ord. fac.

c ¶Capituli.] Dicetur autem consentire capitulū si maior pars consenserit c. 1. de his quæ fi. à maio. part. cap. c. duobus. de rescrip in 6.

d ¶Non impletis.] Secus ergo impletis.

e ¶ Per ordinarium.] Vt cap. 1. de concess. præbend.

f ¶Per executorem.] Non mirum, quia si istud decretum non impletis conditionibus non afficit potestatem ordinarii, minus afficiet potestatem alterius executoris, qui maior est ordinario. cap. sane. 2. de offic deleg.

Io. Bapt. Sed multum.] CASVS in hac parte ita figuratur. Cum rescripta ipsius Summi Pontific. ita reperiantur concessa, vt quædam sint facta ad petitionem alicuius, quædam vero motu proprio, vnde fuit de duobus dubitatum, videlicet quid iuris de ista diuisione, & quid iuris de istorum rescriptorum interpretatione, ad vtrumque dubium videbatur de iure respondendum iuxta tex. in ca. cum dilecta. de rescript. accedit quoque tex. in c. quamuis. de præben. in 6. Sol. tamen ut hic dicitur, quia Pontifex non ligatur suis constitution. cap. proposuit. de concess. præben. Ideo secundum diuersam formam rescripti diuersa quoque debet esse intelligentia, vnde prima Obiectio nō obstat, quia in utroque rescripto attenditur mens rescribentis, quæ dicitur esse diuersa ob diuersum modum rescribendi: nec etiam secunda cum intelligatur tex. ille de rescripto concesso ad petitionem alterius. Not. primo argumentum, quod suspitio fraudis est in causa vt rescripta modo large, & modo stricte intelligantur cum aliquando cesset, & aliquando secus: Not. secundo non præsumi illa quæ extrinsecus ad aliquem actum requiruntur, iuxta ad. not. in l. sciendū. ff. de verb. obligat. Not. 3. cautel. quod in omnibus beneficiis à Principe conceden. bonum esset apponere clausulam Motu proprio.

g ¶Motune proprio.] Quo casu uerba etiam solū enunciatiua Pontificis disponunt: ut per Abb. in c. dudum, de priuil.

h ¶Mandetur.] per Apostolicum. non eius legato, an habeat locū quod hic dicitur, sunt opi. not. in cap. fin. de offic. delegat. in 6. clemen. si Romanus. de præb.

i ¶ De beneficiis.] Large hic sumitur hoc verbū. capit. 1. de re iu. in 6.

K Valida.] Id est, non surreptitia: aliam enim inhabilitatem eius, pro quo scribitur, non tollit motus proprius, vbi aliud non addatur, etiam si talis inhabilitas ex tali pluralitate procedat: ut, quia sine dispensatione habebat pluralitatem dignitatum, uel curatorum contra extrauag. execrabilis. Satis est ergo illi clausulæ quòd certum habet effectum: nec alium operabitur præter intentionem scribentis. cle 2. de præben. Not. in capit. cum adeo de rescript.

l ¶Quantocunque.] Ratio enim motus proprij excludens surreptionem prouisionis ita adaptatur curatis vt simplicibus: ita multis ut uni. Pro hoc tamen non censetur in retentione dispensatum. c.

non

bat[a] impetrans, cum ſibi promiſio facta fuerit. Quòd ſi ad petitionem gratia huiuſmodi facta ſit, quantumcumque modicum[b] beneficium ſcienter[c] taceatur, veluti ſurreptitia non valebit.

Collatio facta motu proprio pluribus beneficiis in eadem Eccleſia ſimul vacantibus, intelligitur facta de pinguiori: ſi beneficia ſint æqualia, ad eum ſpectet electio, cui gratia eſt conceſſa. hoc dicit.

Item, ſi pluribus in aliqua Eccleſia vacantibus[d] dignitatibus, vel præbendis, Roman. Pontifex de hac vacatione incertus[e], dignitatem, vel pbendā[f], ſi qua nulli debita in ipſa vacat Eccleſia, cuiquā motu proprio conferat; fiet interpretatio pleniſsima, & ad illam dignitatem, ſeu præbendam erit habenda relatio, quæ inter illas maioris[g] cenſeatur eſſe valoris: quòd ſi forſan æquales ſint, ad eam quam is, cui confertur infra decem dies, poſt habitam de dicta vacatione notitiam[h], duxerit eligendam.

Collatio facta ad petitionem alterius, ad minus beneficium reſtringitur: ſi ſint æqualia eligit collator. hoc dicit.

Si uero ad petitionem alterius[i], gratia huiuſmodi facta fuerit, ad illam erit habenda relatio, quæ minoris[k] valoris exiſtit: & ſi ſit æqualitas ad eam, quam is ad quem ipſarum ſpectat collatio, infra dictum[l] tempus elegerit[m], poſtquam ſibi huiuſmodi gratia erit nota.

Gratia quando dicatur fieri motu proprio. h.d.

Motu autem proprio, tunc ſolum gratia fieri cenſetur; cum hoc expreſſe[n] cautū fuerit.

non poteſt. in fin. de præbend. in 6.

a ¶ Habebat.] Re vel ſpe. clem. gratiæ. de reſcrip.

b ¶ Modicum.] Nota caſum, in quo modicum eſt in conſideratione. contra. l. ſcio. ff. de reſtit. in integr. & cap. in noſtra. extra. de reſcr. Idem etiam ſi tacitum fuerit de penſione. ca. ad audientiam. de. reſcrip.

c ¶ Scienter.] Secus ſi ignoranter. vt in terminis. ca. ſi gratia de reſcrip. in 6. fac. cap. ſi motu. de præbend. in 6. vnde ſumitur, & capit. ſi proponentes. de reſcrip.

d ¶ Vacantibus.] Idem dicendum eſſet quando ſcriberetur de prima uacatura, & duæ ſimul uacarent: ita quòd neutra primo ex identitate rationis: ut not. in cap. ſi pluribus. de præben. in 6. unde ſumitur.

e ¶ Incertus.] Dato tamen quòd Papa eſſet certus, niſi tamen declaraſſet ſtaretur huic definitioni.

f ¶ Vel præbendam.] Non ſunt verba litterarum: ſed eſt hæc alternatiua legis: ſcilicet cap. ſi pluribus. de præb. in 6. vt quia mandauit de dignitate prouideri, & plures dignitates vacant: vel mādauit de præbēda, & plures præbendæ vacant.

g ¶ Maioris.] Licet maioritas conſiſtat in multis, ca. ſuper eo. de teſtibus ſecūdo. & not. in cap. ſedes. de reſcrip. hic tamen inſpicitur maioritas ualoris; clerici enim hanc maioritatem magis attendunt. cap. quia nonnulli. de cle. non reſid. c. auaritiæ. de præb. & c. auaritiæ. de electio. in 6.

h ¶ Notitiam.] Non ergo currit ignoranti hoc tempus. & ſic in decendio dato ad appellandum. cap. concertationis. de appel. in 6. facit cap. quia diuerſitatem. extra de conceſſ. præb.

i ¶ Alterius.] Scilicet ipſius, cui ſit gratia, uel etiam alterius: vt cap. ſi motu proprio. de præb. in 6.

k ¶ Minoris.] ca. in obſcuris. de reg. iu. in 6. l. ſemper. ff. eod. tit. ca. ex parte. de cenſib. l. nummis. ff. de legat. 2.

l ¶ Dictum tempus.] Scilicet decē dierum.

m ¶ Elegerit.] Nota quòd ſeruatur optio ſolum, quam eſt æqualitas. vnde in primo quando eſt inæqualitas non poſſet conferri minor: nec in ſecundo caſu maior. perinde enim eſt ac ſi primo caſu Papa expreſſiſſet de maiori: ſecundo uerò de minori. Sicut ergo ſi expreſſiſſet, mutari non poſſet, ut capit. cui. de non ſacerdotali. de præb. in 6. Ita nec habetur pro expreſſo: vt not. in cap. ſi pluribus. de præbend. in 6.

n ¶ Expreſſe.] Cap. cum aliquibus. de reſcri. in 6. in cap. 2. ad fin. de præb. & hoc locum habet etiā ſi probaretur aliàs quòd Papa motu proprio collationem fecit? quî enim ſcire poſſumus, quòd Papa forte ante annum rogatus fuerit pro illo beneficio? Sic etiam contra ſi Papa exprimit, quòd facit gratiam

Solus Papa tribuit ius in beneficijs vacaturis. h. d.

Sed siue motu proprio, siue ad alterius petitionem per rescriptum Apostolicum fiat prouisio, ceteris longe præstat. Nam cum ex Lateranensi Concilio, ministeria, & beneficia Ecclesiæ tribui, aut promitti non debeant, antequam vacent [a], Rom. Pontifex etiam in ipsis ius potest tribuere vacaturis [b].

Ponit gradus quosdā circa potestatem conferendi inter ordinarium, legatum, & summum Pontificem. h. d.

Est ergo inter Ordinarium [c], Legatum, ac summum Pontificem circa collationis potestatem quasi per gradus [d] ascēsus quidam. Nam ad Episcopum omnium [e] quidem basilicarum, quæ in eius territorio positæ sunt, collatio regulariter [f] pertinet: vacaturam tamen præbendam suæ dispositioni reseruare non potest [g]: & longe minus in eadem alicui ius tribuere. Legatus autem non modo vacantes intra suæ legationis terminos Ecclesias cōferre; uerum etiam uacaturas: iuxta ea, quæ supra [h] diximus, reseruare poterit; licet eidem in vacaturis alicui ius tribuendi nulla sit facultas. At Apostolicus & vbique uacantes donare; & vacaturas suę prouisioni reseruare; & in vacaturis ius tribuere [i] potest; cum in ipso plenitudo resideat potestatis [K].

tiam motu proprio, si aduersarius uelit probare, q immo ad alterius petitionem non audietur: ut no. in ca. si motu in fin de præb. in 6.

Io. Bapt. Sed siue.] CASVS in hac parte ita figuratur, Cū quidam obtinuissent rescriptum à Summo Pōtifice, non solum ad beneficia vacatura, sed etiam ad plures Ecclesias, & propterea certa atque plura beneficia ab executorib' petebant, fuit quæsitum quid iuris, ne daretur occasio captandæ mortis, & ne Ecclesia priuaretur residentia sui clerici negatiue in vtroque capit. videbatur respondendum, Sol. tamen est tenenda prout hic legimus, siquidem cum Pontifex habeat plenitudinem potestatis cap. ad honorē. de auto. & vsu pall. conuenit rationi, vt gaudeat maiori potestate in conferendis beneficiis: non obstat prima ratio, quia verificatur in certo beneficio ratione personæ singularis. c. ne captandæ. de concess. præben. in 6. nec etiam secūda, cum liceat aliquādo causa tamen legitima suadente recedere à iure communi, iuxta § nisi rigor. 1. quæst. 7. Not. primo beneficia diuersa ratione considerata modo possunt, & modo nō possunt conferri, & hoc contingit ob diuersā potestatem conferentis. Not. 2. quod in beneficiis tria considerantur, videlicet quando sunt vacantia, quando sunt uacatura, & reseruationes, & hinc intelligimus ipsos Collatores esse inæqualis potestatis, & duo vltima capit. non posse verificari respectu certæ personæ iuxta ca. ne captandæ. sup. cita. Not. tertio pluralitatem benefic esse de iure prohibitā, & dispensatiue permissam iux. cap. de multa. de præben.

a ¶Antequam vacent.] Cap. 2 cap. relatum. ca. ex tenore. de concess. præb & per tot. vt euitetur votū captandæ mortis. fac. l. fin. C. de pact. Sed contra d. cap. relatum. de præb. Sol. illud ibi operatur receptio in canonicum: vt clarius no. in d. cap. relatū. ubi signatum est contrarium, & not. in d. cap. 2. de concess. præb.

b ¶Vacaturis.] Cap. 2. de præben. in 6. non tamen legatus de latere potest hoc casu facere, quod ipse Papa. cap. dilectus filius. ext. de præb. & dicitur in §. sequent.

c ¶Inter ordinarium.] Idest, Episcopum. Sunt enim etiam alii ordinarii, ut sunt minores collatores, & ij quos consuetudo facit ordinarios: vt sup. eod. in princip. vbi not. hic autē intellige de Episcopo: vt demōstrat sequentia.

d ¶Gradus.] Sumpta à scalis similitudine, prout dicimus de gradibus affinitatis.

e ¶Omnium.] 16. quæst. 7. cap. omnes basilicæ.

f ¶Regulariter.] Aliquando enim non ad Episcopū: ut in cap. cū olim. ubi no. Ab. de caus. pos. & propri. Et de hac materia; ad quem scilicet iure communi pertineat collatio dignitatum, & beneficiorum habetur per Abb. & alios late in ca. cum Ecclesia Vulterana. de elec. not. etiam in cap. quamquam. de elect. in 6. & per Io. Andr. in regul. quod alicui. d̄ reg. iur. in 6. in mercurial. præsertim in solutione quæstionis.

g ¶Non potest.] Habetur in cap. 2. de concess. præben.

h ¶Supra.] In §. ex legationis. & sequen. sup. eod.

i ¶Ius tribuere.] Cap. 2. de præb. in 6. quod tamen hodie videtur immutatum per Concil. Trid. sessio. 24. cap. 10.

K ¶Potestatis.] Vt traditur in cap. significasti. de elect. & in cap. proposuit. de concess. præben.

ANT. TIM. Quæ summa est, licet non extendatur eo, vt possit Papa sine rationabili causa auferre rem meam a me, & alteri dare secundum pla-

citum

Si clericus, cum mādatur prouideri de beneficio vacaturo, negligat petere præbendam, non poterit postea aliā petere, nisi fuerit in canonicū receptus. h. d.

Quo tamen casu summus Pontifex de vacatura præbenda alicui prouideri mandat, si is, in cuius gratiam mandatum obtētum est, prębendam quando vacat, negligenter [a] omittit [b], nō poterit postmodum prętextu dicti mandati, nisi antea in canonicū fuerit receptus [c], aliam in ipsa Ecclesia vacaturam petere [d].

Habens expectatiuam potest acceptare beneficium vacaturum primum, vel secundum, vel alterius. certum tamen acceptare non potest. hoc dicit.

Poterit tamen is, cui certis super hoc executoribus [e] deputatis ab Apostolica Sede de huiusmodi gratia concessa fuerit, nō solum primum in genere [f] vacaturum beneficium, vel præbēdam; verum etiam si rationabilis [g] causa subsit, secundum & vlterius acceptare: certum tamē & expressum, priusquā vacet, acceptare non poterit; ne captandæ alienę mortis occasio ex benignitate gratiarū, Sedis Apostolicæ tribuatur [h]: q si de certo acceptatio secuta fuerit, nullam obtinebit roboris firmitatem, vt Bonifacianæ constitutionis [i] tenore latius continetur.

Rescripto Apostolico dispēsatur super pluralitate beneficiorum, maxime circa litteratas personas. h. d.

Inde [k] etiam licet beneficiatæ [l] personæ de alio beneficio, nisi primo illud, quod obtinet omnino dimittat, prouideri non possit [m]: nisi aut Cardinales [n] sint, aut regum [o]

citum suum: secundum Abb. in c. 1. de noto, & Inno. in c. inquisitioni. de sent. & re iudic.

a ¶ Negligenter.] Quia desidiosus erat, execrabat ius: si autem infirmitate laborabat magna, vel alienatus erat mente, vel alia iusta causa impeditus, ita vt non posset dici negligens, præbendā non perderet. facit c. commissa. de electio. in 6. & cap. fi. de electi. in antiq. c. quia diuersitatē. de concess. præbē. Erit autem iudicis arbitrio statuendū numquid possit dici negligens. c. cupientes. de elect. in 6. & not in cap. si clericus. de pręb. in 6.

ANT. TIM. Est autem negligētia eius quod fieri debet, & pōt, omissio, vide Ioan. And. in cap. cupiētes. §. quod super. ext. de electi. vbi ponit differentiam inter negligere, & contemnere.

b ¶ Omittit.] Adde & illa est alteri collata: nam si neglexi debitam petere, adhuc tamen illa nō est aliis collata, adhuc eādem petere potero, cap. si tibi absenti. in fi. de præb. in 6. & no. in c. si clericus. de præb. in 6.

c ¶ Recept⁹.] Quia tunc habet locum quod dicitur in ca. si clericus versicu. verum, vsque ad fi. de præb. in 6.

d ¶ Petere.] Quia gratia Papæ est extincta. & cum ea executoris potestas sicut ecōuerso. cap. si clericus de pb. in 6. & de offic. deleg. cap. si super gratia & cap. accessorium. cum suis concor. de regul. iur. in 6 & non etito extincta est talis potestas. Cum enim sibi forma tradita fuerit per rescriptum super uno beneficio tantum proxime uacaturo, illo omisso nihil superest rescripto cap. ex part. 1. de offic. deleg. & not. in cap. si clericus de præben. in 6.

e ¶ Executoribus deputatis.] Siue ad prouidendum, siue ad compellendum dati fuerint, non est hic curandum: licet aliàs distinguatur in capitulo executor. de concess. præbend. in sexto. & de natura horum executorum. per Abb. in c. fi. de præsum.

f ¶ In genere.] Et sic licet in genere qđ nō licet in specie. Interdū e contra econuerso. de quo dic vt cap. si sacerdos. de offic. ordin. & 23. distinct. cap. quamquam.

g ¶ Rationabilis causa.] Sed quæ erit causa rationabilis? forte, qa primo debebatur alteri, vel dubitabatur an deberet, & hoc ponunt Inno. Host. & Archid. Ioann. And. vt not. in cap. ne captandę de concess. præben. in 6.

h ¶ Tribuat.] Cōtra concilium Lateranense, vt in ca. 2. de concess. præb. & in c. detestandæ. &c. ne captandę. de conc. prębend. in 6.

i ¶ Cōstitutionis.] Cap. ne captandæ. de concess. præb. in 6. vnde sumitur.

K ¶ Inde.] Idest, eadem ratione: qa scilicet prouisio facta per rescriptū sedis Apostolicæ præstat ceteris, vt sup. eod. §. sed siue.

l ¶ Beneficiatæ.] Quæ tamē habeat beneficium sufficiens: aliàs secus: vt not. in c. is cui. in pri. de pręb. in 6.

m ¶ Non possit.] Cap de multa. ext. de præb. c. is cui. de præb. in 6. extrauag. execrabilis. eod. ti.

Cardinales.

n ¶ Cardinales sint.] Quia Cardinales in seruiendo vniuersali ecclesię singularum ecclesiarum commoditatibus se exhibent, vt dicitur in extrauag. execrabilis. fac. c. cum dilectus. de cleric. non resid. Item, quia sunt, vel tenetur esse sublimiores ceteris in virtutibus, & bonis moribus. c. miramur. dist. 61. & in aut. de defens. ciui. §. nos igitur. & not. in d. extrauag. execrabilis.

o ¶ Regum.] Scilicet catholicorum: vt not. in extrauag. execrabilis. de præbend. Et hoc ob generis claritatem;

filij: per tale tamen rescriptum [a] maxime [b] circa litteratas [c] personas, super hac pluralitate dispensari poterit.

Vbi de prioritate beneficij pluribus collati non constat, primo possessor. h.d.

Item si à sede Apostolica, aut legato [d], & ab ordinario eodem die idem beneficium cõferatur, & quæ fuerit primo facta collatio non appareat, nemine possidente [e], is erit ceteris præferendus, cuius conferens ampliore gaudet prærogatiua [f].

Maior prærogatiua præfertur. h.d.

Hac ratione [g] & ij, qui in aliqua Ecclesia in canonicos suntrecepti, debent in præbendarum assecutione ceteris siue legatorum, siue aliorũ quorumcumque auctoritate antea [h] fuerint admissi, anteferri.

Qui dicatur receptus auctoritate Apostolica. h.d.

Auctoritate [i] autẽ Apostolica receptus, & is intelligitur, qui legati, vel alterius mãdato [K], cui specialiter

claritatem, cuius quomodo sit habenda ratio dicitur, & not. in d. extrauag. execrabilis.

a ¶ Rescriptum.] A contrario sensu uidetur hic inferri, quod Episcopi non dispensant circa pluralitatem, quod multi tenent: vt late no. in ca. de multa. extra de præb. circa fin. Quidam tamen contra, cum quibus si teneas. Responde ad hanc litteram, quod argu. a contrario sensu nõ est sumendum vbi resultat prauus intellectus, vel iuris correctio: vt not. in l. conuenticula. C. de Epis. & cleri. in l. 1. ff. de of. eius. Vel expone quod facilius dispensatur per rescriptum Apostolicum, quàm per alios collatores, & ita præstat alijs: vt dicitur supr. eo §. sed fine. Vel posset quod hic dicitur, restringi ad curata secundum opi. eorum qui uolunt Episcopos posse dispensare tantũ super simplicib[us]. Vel dic quod Epus dispensat circa pluralitatem ex necessitate, sed per rescriptum Apostolicum, etiam si non subsit necessitas, quod multi tenent in d. c. de multa.

Literati. b ¶ Maxime.] Implicat etiam non litteratas, quod quotidie & frequentius fit. cum litterati non indigeant tali dispensatione, cum vel unum interdum non assequantur, & coguntur sæpe mendicare: vt dicit extrauag. execrabilis, de prębendis.

c ¶ Litteratas.] Quibus ecclesia Dei per maxime noscitur indigere, ut circundata muro inexpugnabili pugnatorum, & bellatorum &c. c. super Specula. § fi. de magist. facit cap. nisi. §. pro defectu. de renunc. & c. inter cetera. de offic ordi. & cap. de multa. §. fi. de præb. & no. in extrau. execrabilis. de præb.

Io. Bapt. Item si à sede. CASVS. cum orta esset controuersia inter quosdam Beneficiatos, sub prætextu quod unus dicebat se primo obtinuisse beneficium ab Epõ, & ideo uolebat præferri, cum prior in tempore potior sit in iure cap. qui prior. de reg. iur. in 6. alter uero id negabat, & uolebat præferri ea ratione, quod beneficium sibi erat collatum à Superiori potestate. argumento c. inferior. distin. 21. de alio uero dubitabatur an esset beneficiatus auctoritate apostol. & in dubio præsumptio fauebat ipsi Ordinario: aliter præsumeretur delinquere, quia præsumeretur negligens in conferendo quod esset inconueniens. argu. cap. fin. de præsumpt. Sol tamẽ prout hic legimus. quia in obscuris maior pręsumptio aliquando, & aliquando maior prærogatiua attendi debet: unde hac ratione suadente obiecta quoque uidentur soluta, & ideo notandum est primo, possessionem causare præsumptionem legitimæ collationis uel institutionis. argu. l. fi. C. de rei uendic. Not. 2. illum esse semper præferẽdum, qui aliquid obtinuit à Superiori ei cui aliquid simile collatum esset ab inferiori: quod facit pro præcedẽtia Doctorum, qui à diuersis potestatẽ doctorandi habentibus gradum Doctoratus acceperũt No. 3. regulam interpretandi rescripta qua põtifex in dubio intendit se conformare cũ iure communi iuxta c. mandatum. de rescript.

d ¶ Legato.] Scilicet de latere, per ea quæ not. sup. §. ex legationis.

e ¶ Possidẽte.] Aliàs enim possessor præfertur. c. si a sede. de præb. in 6. vnde sumitur. Magnũ ergo est commodũ possessionis. l. res alienas. C. de rei vend. instit. de interdictis. §. retinendæ. c. in pari. de re. iur. in 6. nisi ille qui possidet fuisset prouisum per concessum. Et non possidenti eadem die per fiat. Cassador. in reg Cancel. decisio. 13. Rebuf. in praxi. beneficiaria in secunda parte signaturæ. nu. 15. & nu. 12. Idem si uterque possideret, nec apparet quis primo. c. duobus. 2. resp. de rescrip. Prouisio per cõcessum. oui sio per fiat.

f ¶ Prærogatiua.] Fac. c. per tuas. de ma. & obed. & c. si a sede de præb. in 6. Sed quid si duobus conferatur ab eodem sub eadem data, nec apparet cuius supplicatio fuerit a Papa signata? Respond. consulendus est Papa ipse, & secundum eius responsum procedendum. secundum Ioan. Andr. in d. c. a sede. sequitur Abb. in c. sane. de offi. delegat in prin.

g ¶ Ratione.] Scilicet quod is habet maius priuilegiũ, cui facta est collatio a digniori.

h ¶ Antea.] Sed contra c. qui prior. de re. iu. in 6. Sol. illud procedit in his, quorũ par est causa. capi. quoties utriusque. de re. iur. in 6. & no. in d. ca. qui prior. secus si dispar sit causa vt hic. Vnde dicit lex priuilegia considerari non tam ex tempore quàm ex causa. l. priuilegia. ff de re. in, fac. l. fi. C. qui pot. in pign. habe & l. interdum. ff in qui. cau. pign. vel hypoth. ta. contrah. Priuilegia, ex causa cõsideranda, nõ ex tẽpore.

i ¶ Auctoritate.] Concor. c. hi qui. in fi. de præben. in 6. vnde sumitur.

K ¶ Mandato.] Idest, litteras reseruationis. Legatus enim vacaturam præbendam non confert. cap. dilectus filius. extr. de præbẽ. sed bene reseruat suæ collationi, & super ea conferenda, cum vacabit, dat executores. c. 3. & c. 4. de offic. deleg in 6 &

cap. si

in ea re auctoritas Apostolica concessa fuerit, recipitur. Sed etsi mandatum legati ratum habeat Ro. Pontifex, atque id auctoritate sua muniat [a], ex eo receptus non legati: sed Apostolica [b] intelligitur auctoritate receptus: atque ideo est in assecutione prębendæ omnibus post eum receptis in Ecclesia dicta pręferendus [c].

Expressio eius, quod tacite inest, nihil operatur, nisi per alium modũ, quàm quo tacite inest, fuerit facta expressio. h.d.

Aliud iuris est, si ijs, ad quos aliàs pertinet [d] canonicorũ receptio, facultas conceditur ab Apostolico, vt aliquem recipiant in canonicum eiusdẽ Ecclesię, ordinationibus forte certum numerum [e] canonicorũ pręfigentibus nõ obstãtibus: hoc enim casu non Apl'ca [f] sed recipientiũ censetur auctoritate receptus; nisi quòd eum auctoritate Apostolica recipiant in litteris caueatur expresse [g]. Quòd si ad eos aliàs talis receptio non pertinebat [h]: Apostolica dicetur auctoritate receptus. Aliàs vero si litteræ impetratæ certi numeri canonicorũ, nullam fecerint mentionem [i], quod illarũ occasione factum fuerit, nullam obtinebit firmitatem.

Papa non onerat aliquem pluribus prouisionibus, nisi id exprimat. h.d.

Illud etiam omittẽdum non est, non solere [k] Apostolicũ eundem collatorem pluribus onerare prouisionibus, nisi id uelle se suis litteris expresse [l] fuerit complexus.

Mandati Apostolici fines sunt diligenter custodiendi, nec extenduntur, nisi ad casus expressos, etiam de consensu, & in praeiudicium prouisi. h.d.

Sunt autem Apo-

cap si Apostolicæ de præb. eod. lib. & not. in cap. si eum. eo. tit. & lib. in princ.

a ¶ Muniat.] Dicendo expresse, quòd prouisus recipiatur auctoritate Apostolica, c. si eum. & cap. si Apostolicæ. de præb. in 6. Et confirmando non in forma communi; sed ex certa scientia. c. pen. de confirma. vtil. vel inutil.

b ¶ Sed Apostolica.] Cap. si Apostolicæ. de præben. in 6. fac. l. 1. ante medium. C. de iu. ve. enunc. Sed quomodo ponitur hic aduersatiua; cum etiã sine tali confirmatione prouisus a legato dicatur prouisus auctoritate Apostolica? vt cap. hi qui. de præb. in 6. & hoc eodem. §. in prin. Respon. contrarium forte procedit quando legatus prouidet ex speciali Papę commissione, non iure legationis. Vel dicitur prouisus receptus auctoritate Apostolica respectu prouisi ab ordinario, nõ respectu prouisi a Papa, nisi interueniat cõfirmatio Papæ. quo casu erit tamquàm a Papa immediate prouisus.

c ¶ Praeferendus.] Cap. si eum. in fin. de præb. in 6.

d ¶ Pertinet.] In capit. constitutus. eti. de rescrip.

e ¶ Numerum.] Qui non debet excedere facultates ecclesiæ, vt in capit. quoniam & vit. & ho. cleri & in capitul. ex parte. de concess. præben. & in authen. vt determinatus sit canonicorum numerus. col. penul.

f ¶ Non Apostolica.] Cẽsetur enim Papa noluisse solum tollere impedimentum; cum potestatem iam hi ad quos litteras dirigebantur haberẽt.

g ¶ Expresse.] Quo casu nõ erit locus coniecturis.

h ¶ Non pertinebat.] Capi. hi qui. de præben in 6.

i ¶ Mentionem.] Sed quid si fecerint litterę mentionem de numero; cum tamen ecclesia non esset numerata? Respond. dic vt per Abbat. in capitulo constitutus. de rescript.

k ¶ Non solere.] Hoc non uidetur habere locum temporibus nostris, quibus multum possunt ordinarii conqueri de grauaminibus: vt dicit Abba. in capit. mandatum. extr. de rescr. & fac. text. in dict. capit. mandatum. & in capit. litteris. & in capit. Abbat. de rescript. Nouissime tamen in multis per Concilium Tridentinum est ordinariis residentibus restituta, & ampliata potestas, & iurisdictio.

l ¶ Expresse.] Et ita seruat stylus curiæ: vt nota. in capit. mandatum. de rescript. Quidam tamen dicunt, quod in rescripto Papæ semper intelligitur illa clausula; Si pro alio non rescripserimus. Alii tamen contra.

Sunt autem. hæc pars est summopere notab. atque vtilis; in ea autem satis erit casum ita in communi figurare, videlicet quamuis clarissima sit iuris regula in rescriptis fines mandati diligenter esse custodiendos capit. cum dilecta. de rescript. quoniam tamen summus Pontifex rescribendo diuersa utitur forma cum aliquando mẽtionem faciat de resignatione, & aliquando de uacatione, modo de beneficio, & aliquando de pensione, modo de una circunstantia, & aliquando Io. Bapt.

de

de alia:modo de executione, & aliquando de qualitate exequendi, qua de re propter hanc Rescriptorom dioersitatem, impossibile uidebatur obseruare fines mandati, quia ad id faciẽdum opus erat cognoscere uolnotatem rescribentis. c. mandatum in fin. de rescript. & ideo quæsitum fuit quid iuris quãnis autem secundũ ius commune tantum uidebatur intelligenda, cũ Pontifex intentionem habeat se conformare com dispositione eius. §. illud etiam. supra eod. Sol. tamẽ vt hic legimus, quia uoluntas rescribentis est præcipua regula in rescript. quæ tamẽ est sequenda secundum quod apparet explicata, unde cessat ni fallor etiam omnis difficultas, cum diuersa forma rescripti ostẽdat diuersam Rescribentis uoluntatem. Nota primo, quod regula in rescriptis est vt fines mandati custodiantur. etiãsi uideantur mó ampliandi, & aliquando limitandi, si tñ uoluntas Rescribẽtis quæ aliquando est tacita, & aliqñ expressa consideretur. secus uidetur teneodotn. Not. 2. quod intelligentia Rescriptorum põt desumi à contemplatione circunstãtiarũ, videlicet qs, quid, cui, cur, quã do ubi, quomodo. Not. 3. quod rescripta continẽt quædã expresse, & quędam tacite, & hinc redduntor difficillima. difficultas autem tollitur. à regulis hic supra adnote

stolici mandati [a] fines diligenter custodiendi. ideoq; non debent ad casus alios, quàm expressos extendi. Vnde cum iniungitur, vt alicui de præbẽda certi valoris ꝓuideatur, in præbenda minoris valoris [b], etiam impetrante uolente [c], mandatum impleri nó poterit.

Mandatum faciens mentionem de collatione non. põt trahi ad præsentationem, vel institutionem h.d.

Idẽ obseruari oportet, si cui de beneficio, quod ad alicuius collationem spectat, prouideri mandatur. hoc enim casu, de eo qđ ad eiusdem præsentationem, vel institutionem pertinet, prouideri minime poterit, nec etiam ecõuerso [d].

Casus resignationis nõ includitur, nec uerificatur in casu mortis. h.d.

Eodem spectat, si quis ab Apostolica sede [e] mandatum suscipiat, vt ab aliquo beneficii resignatione recepta, idem beneficiũ alteri [f] cõferat. Si enĩ is, qui resignaturus erat, rebus eximatur humanis [g], mandato locus non erit: cum nõ [h] per resignationem uacauerit; sed per mortem.

Casus futuræ vacationis non verificatur in casu nouæ creationis. h.d.

Idem obtinet si litteræ [i] Apostolicæ super conferendo [k] beneficio proxime uacaturo fuerint impetratæ. Nam ad illud,

a ¶ Apostolici mãdati.] Vt etiam ceterorũ mandatorũ: vt l. diligenter. ff mandati: & hoc ꝓbatur multis infra subiectis exemplis. fac. c. cum dilecta. de rescript.

b ¶ Minoris ualoris.] Vt c. cui de non sacerdotali. de præben. in 6. Et sic quod est inductũ in fauorẽ uidetur in odiũ retorqueri, cõtra l. ꝙ fauore. C. de legibus. hoc propter naturam mandati.

c ¶ Volente.] Nota casum, in quo uidetur quis nõ posse suo fauori renunciare, contra l. si quis in cõscribendo. C. de Episcopa. audien. & l. si quis in cõscribendo. C. de pact.

d ¶ Econuerso.] Cap. cum in illis. §. cum autem de præb. in 6. vnde sumitur. Nam vt ibi dicitur magna est inter collationem & institutionem differẽtia. Hinc est, quòd capitulum, vacante sede, non cõfert beneficia, quæ spectant ad collationem Episcopi. c. 2. ne sed. vac. & c. uni. eod. tit. in 6. & infra de instit. §. dissimiles. & tamen sede uacante instituit Instituendos c. 1. de instit. in 6. & cap. cum olim. de maiorit. & obedien. Idẽ videmus in generali Vicario, c. ex frequentibus. de instit. & ca. si. de offic. vic. in 6. & not. in d. §. cum autem.

e ¶ Apostolica sede.] Idem si ab alio, qui hoc mandare posset; puta Legato, qui ad hoc haberet speciale mandatum: aliàs legatus hoc non potest, vt cap. penul §. prohibemus, de offic. legat in 6. & not. in c. susceptum de rescri. eo. lib. vnde sumitur.

f ¶ Alteri.] Expresso, vel non expresso non curatur: licet interdũ sit differentia. c. is. cui. de offic. deleg. in 6. & cap. is cui. de præb. eo. lib.

g ¶ Humanis Argu.] contra cap. si delegat. 1. respon. de offi. deleg in 6. Sola. de propria significatione vocabuli abesse dicitur, qui non est in reb. humanis. l. mulieris. §. fin. ff. de verbor. significat. Non sic impropria significatione dicitur is renunciasse, qui mortuus est, cum renunciatio sit uoluntaria: mors coacta, & necessaria. ideo secos, & strictissima fit interpretatio in rescrip. ad beneficia. capit. quamuis. de præb. in 6. facit l. commodissime. ff. de liber & posthu. & not. in c. susceptum. de rescrip. in 6.

Abesse.

Renunciare.

h ¶ Cum non &c.] Ratio: secus est si apparet aliud esse de intentione mandãtis. cap. susceptum. de rescripti. in 6.

i ¶ Litteræ Apostolicæ.] Idem multo magis in litteris reseruatiuis legati, vt notatum fuit supra.

K ¶ Conferendo] Siue certæ personæ, siue incertæ. Idem si contulisset fructus beneficiorum primi anni: quæ vacare contingerit in diœcesi, vel prouincia,

quod post illarum im petrationem a fuerit creatum b, non extenditur c.

Appellatione beneficii non venit pensio. h.d.

Et si quis litteras super obtinendis beneficiis, usque ad certam summam d impetrauerit, eidem non in pensione e: sed in beneficiis Ecclesiasticis erit prouidendum; nisi de pēsione in litteris mētio habeatur.

Dispositio regulariter restringitur ad tēpus praesens, & mentio potentia intelligitur de praesenti, h.d.

Eodem etiam spectat, quòd si de conferēdo alicui beneficio ad Episcopi f collationem spectante rescribatur g, illud ei conferri non poterit, cuius collatio ex negligentia h ipsius Episcopi i ad eiusdem capitulum deuoluta fuit k: quamquam ex contrario de eo, cuius ad Episcopum ex capitulo, vel alterius cuius-

cia, cum in his eadem sit ratio, vt not. in clement. litteris de rescrip.

a ¶ Impetrationem.] Idest, post datam litterarum. cap. si eo tempore, de rescript. in 6. & clemen. litteras. vbi not. de rescript. & procedit hoc etiā si paulo post fuerit beneficium creatum. Inspicimus ergo an extaret beneficiū tempore datę, sicut inspicimus aetatē impetrātis tempore impetrationis. cap. si eo tempore, de rescrip. in 6 habetur in cap. dilectus. 2 de prębend. & in ca. eam te, de rescrip.

Creatur dignitas cōstruitur ecclesia instituitur prębēda.

b ¶ Creatū.] Creatur noua dignitas. capi. cum olim. de consuetu. & nouū beneficium. clem. litteras; de rescrip. noua ecclesia construitur capitu. ad audientiam de eccles. aedifi. noua pręhenda constituitur capitulo dilecto. & capitu. vacante. de praeben.

c ¶ Non extenditur mandatū.] Sed quid dicēdum de beneficio olim creato, sed tempore datae suppresso, nunc autem renouato? Pro & contra quae not. in cap. quamuis, de rescript. in 6. & magis est vt extendatur: argu. not. in cap. cum accessissent. in fi. & not. per. Host. & Ioann. Andr. in c. significauit. ante fin. de cens. & clem. litteras, vnde haec littera sumitur de creato loquitur non de renouato. fac. quae ponunt Legistae super rub. de noui oper. nunciat. Sed quid si dubitatur, an data praecedat creationem beneficii, uel contra; puta quia eadem die factum est utrumque, nec apparet de prioritate, an obtinebit impetrans? Resp. ue. vt late no. ta. in d. cle. litteras, non obstantibus quibusdam in contrarium facientibus, quae ibi confutantur.

d ¶ Vsque ad certam summam.] Aliud si Papa scribat vt prouideatur impetrāti vsque ad talem summam. Aliud si scribat, vt prouideatur de praebenda tanti ualoris uel summae. Primo enim casu potest prouideri de minori, sed non de maiori: quia mandati forma seruanda est. c. cui de non sacerdotali. de praeben. in 6. & cum dictio, usque. ponitur in litteris intelligendū est, quòd ueniat accensiue, quasi scribendo Papa, quod prouideatur de summa usque ad centum libras, uelit quòd prouideatur usque summam centum, & non ultra, fac. c. 1 de arbit. in 6. cū suis concord. & formaliter no. in cap. quamuis. de praeb. in 6. vnde sumitur.

Titulus a pensione quid differt.

e ¶ In pensione.] Videtur enim Papa mandasse et prouideri, de eo quod Prouidens per se non potest retinere, vt sunt beneficia & per quae quis intitulatur, & obligatus ecclesiae, & tenetur ad continuā residentiam, cap. si de cler. non resid. per pensionē autem quis non intitulatur, nec ad residentiam tenetur. 16. q. 1. cap. possessiones. & q. 6. c. illud. cū illa etiam laico concedi possit, vt probatur ibi, & licet in conferendo sit liberalitas, non tamen est in ipsa collatione: sed in eo quod magis isti, quàm illi confertur, quod dic vt in cap. relatum, de praeb. & in c. fin de instit. & licet in fauorem impetrātis dictum vt deatur de beneficio, huic tamen fauori non potest renunciare pp intentionē Papae, & propter formam mandati, quae diligenter est seruanda, vt sup. eod. §. sunt autem.

Casus in quo non pōt renūciari fauori.

ANT. TIMO. Pensio. Idem uidetur interdum quod cēsus gloss. in uerb. pensiones. clemen. 1. de supp. neg prael. vide quae ibi allegat. ca. suaritiae. de praebendis & c. prohibemus de censib.

f ¶ Ad Episcopi.] Quorumcunque siue sint exempti, siue non exempti, siue etiam sint Episcopis superiores, clemens, si de beneficio, vbi etiam not. de prae. & dignit.

g ¶ Rescribatur.] Siue executori, siue Episcopo: idem enim est in utroque casu, saluo quod si rescribatur Episcopo, cum beneficium est deuolutū ad Papam distinguitur, an per litteras exerceatur officium, an constituatur delegatus. c. licet. & capit. pen. de offic. ordin. & cap. cum aliquibus de rescri. in 6. & not. in clem. cum de beneficio de praeb.

h ¶ Ex negligentia.] Idem si ex delicto; licet sint opiniones an hoc casu deuoluatur ad c. vt per Doc. in c. cū in cunctis. in fin. de electio. Vbi uero ex commissione Episcopi cap. vel alius haberet conferre, hoc non impediret executorem cap. fin. de praeb. in 6. aliàs facile posset Episcopus eludere impetrantem: vt not. in cle. cum de beneficio, de praeb.

i ¶ Episcopi.] Sed numquid negligentia ipsius executoris; quando scilicet: eo sciente ultra sex menses uacauit beneficium quod conferre poterat, oberit ei? Respon. vt no. in cle. si de beneficio. de praeb. in verb. Episcopi.

k ¶ Fuit.] Intellige tempore prouisionis suae nō datae, & sic potestas huius executoria uariatur secundum tempora. Simile in clem. vnic. de concess. praeb. quam diu enim beneficium est in collatione Episcopus confert illud, illo ad alium deuoluto nō confert illud. ita est & de beneficio ad inferiores spectante, quod ipse non confert donec ad Episcopum deuoluatur. Ratio: quia cum Episcopum Papa grauare voluerit, confert executor quandiu est in manibus Episcopi: licet enim ex deuolutione, pro-

prium

cumque [a] siue ad sedē Apostolicam [b] ex ipsius Episcopi [c], vel aliorum in hoc eidem succedentium [d] negligentia collatio fuerit deuoluta, hoc casu prouideri poterit.

Mandatum Apostolicum restrictionem recipit ex persona prouisi. b.d.

Interdum tamen licet mandatum generale sit, ex persona impetrantis recipit restrictionem: Vt si cui de prębenda proxime vacatura simpliciter [e] prouideri mādatur. nam si talis nondum [f] in ea ætate [g] existat, vt ad sacerdotium promoueri possit, sacerdotalis sibi præbenda conferri non poterit.

Ex loco sumitur rescripti interpretatio.

r. Ex loci quoque expressione rescripti sumitur declaratio: & ideo quamquam sub nomine Ecclesiarum ciuitatis, etiam Ecclesia [h] cathedralis comprehendatur: cum tamen alicui de beneficio mandatur in aliqua Ecclesiarum ciuitatis, vel diœcesis prouideri; ad cathedralē Ecclesiam mādatum huiusmodi non extēditur [i]: secus est si in aliqua Ecclesiarū prouinciæ [k] prouideri mādatur; tunc enim & Metropolitana [l], & ceteræ cathedrales Ecclesiæ, tali mādato includuntur.

prium tamen est pro ea uice, & ipse nunc ex collatione granatur, quando est in manibus alterius non confert executor. quia Papa illum grauare noluit, vt not. in clem. si de beneficio. de præbē.

a ¶ Cuiuscumque.] Hoc dicitur quia per quotcumque gradus siue proximos, siue mediatos ad Episcopum deuenerit, executor confert, quamdiu est in manibus Episcopi. clemen. si de beneficio. de præb. & ibi, Ioann. And.

b ¶ Ad sedem Apostolicam.] Nota ergo quod beneficiū deuolutum ad Papam semper cōfert executor, ea quo primus collator est de eis, qui per litteras grauabātur: secus tamen est in beneficiis spectantibus ad collationē Papæ: quia vacarunt in Curia, ut in c. 2. de præb. in 6. Tunc enim Papa cōfert iure proprio nō deuoluto. Nam Papa dando executorem ad prouidēdum auferebat collatori potestatem, cap. si capitulo. de concess. præb. in 6. Ex quo ergo collatio, de illo deuoluta est ad Papā, confert executor, vt hic, & cle. si de beneficio de præben. Et licet aliàs in beneficiis fiat stricta interpretatio, cap. quamuis. de præb. in 6. hic tamen fit larga contra concedentem, c. cum dilectus. de consuetud. & no. in d. clemen. si de beneficio.

c ¶ Episcopi.] Primi scilicet collatoris. Si enim de Archidiacono, vel capitulo ad Episcopum, & demum per ipsius negligentiam gradatim ad Papam perueniatur, non confert executor, cui de collatione Episcopi scribebatur; & ita not. in clem. si de beneficio, de præb.

d ¶ Succedentium.] Et sic habemus primo tempus Episcopi. Secundo tempus medium aliorum facientium gradum inter ipsum & Papam. Tertio tēpus Papale, Primo & ultimo tempore confert executor: medio uero non. Et semper intelligas, quòd tempus acceptionis elapsum non impediat executorem. cle. vni. de concess. præben.

e ¶ Simpliciter.] Secus si in litteris diceretur: Nō obstantibus aliquibus, per quæ effectus gratiæ nostræ ualeat impediri uel differri; vt not. in c. ei cui. de præb. in 6. unde sumitur.

f ¶ Nondum.] Ergo non inspicimus tempus datæ, sed tempus uacationis, vt si tempore uacationis sit idoneæ ætatis, sequētem expectet, etiam sacerdotalem si tempore secundæ uacationis, sit idoneæ ætatis. Sed immo contra d. c. si eo tempore. de rescri. in 6. Solu. vt not. in ca. ei cui. de præbend. in 6.

g ¶ Aetate.] Scilicet in vigesimo quinto anno, cle. generalem. de ætat. & qualit. & inf. de sacerd. in ser. gra. cōstitutis. §. pen. Sed quid dicemus si iā sit sacerdos ordinatus, licet non sit in legitima ætate? an poterit conferri sacerdotalis præbenda? Respon. vt not. in c. ei cui, de præ. in 6. Vide etiā not. in c. licet canon. de elect. in 6.

h ¶ Ecclesia Cathedralis.] Ca. palliū. d. cap. & c. 2. de au. & usu pall. ubi de hoc, & per Host. in cap. requisisti. de testam. ad hoc capit. cum tibi, de verbo. signif. immo interdum sola cathedralis comprehēditur: vt cap. cum clerici de uerb. signific. quod tamen est speciale ibi ob periculum quod potest imminere ex periurio; vt ibi, not. & in c. quamuis. de præbē. in 6. vnde hoc sumitur. Item fit differētia in hac materia, utrum simus in litteris gratiæ uel iustitiæ: vt per Butr. in capit. accepimus. de ætat. & qualit. & late de hoc habetur in cap. Rodulphus. 1. de rescrip.

i ¶ Non extenditur.] Simile in ca. quia periculosum. de sententia excommunic. in 6. Sed num hoc casu prouideri poterit in capellania, vel mansionaria cathedralis ecclesiæ? Quidam quòd sic, alii contra. vt not. in c. quamuis. de præb. in 6.

k ¶ Prouinciæ.] Ca. pro illorum. de præbendis.

l ¶ Metropolitana.] Immo uidebatur contrarium per ea, quæ supra hoc eodem §. Quæ est ergo diuersitatis ratio? Textus in capit. eum qui. de præbend. in 6. reddit hanc rationem; uidelicet, quòd Papa uidetur hoc casu uelle facere uberiorem gratiam, quam casu superiore, quæ ratio in Metropolitana ecclesia non concludit. Vnde expeditius est dicere, quòd lex ita posita est. l. prospexit. ff. qui & a quibus, capitu. in causis. de re iudic.

Idoneitas inspicitur tpe vacationis, non datæ.

Ad col-

Ordo scripturæ declarat mandatum. h.d.

Ex ordine quoque scripturæ rescripti interpretatio sumitur; veluti cum Ioanni de beneficio ad collationem [a] suam, vel Pauli pertinente, vt alicui prouideat mandatur. Nam si plura simul [b] beneficia uacare contigerit, ad utriusque collationē separatim spectantia, tunc ordo scripturæ [c] seruandus est: & de illo beneficio prouidendum erit, quod ad Ioannē [d] noscitur pertinere.

Cum mandatur prouideri de beneficio spectante ad prouisionem plurium, intelligitur communiter. h. d.

Si vero [e] de beneficio ad aliquorum collationem, vel præsentationem spectante, non adiecto [f] communiter, vel diuisim prouisio iniungitur facienda in beneficio, quod ad collationem, vel præsentationem alterius tātum [g] pertinet; adimpleri non poterit.

Ex insertione causæ elicitur interpretatio rescripti. hoc dicit.

Item insertio causæ declarat rescriptum; sicut accidit, cum clerico nullum beneficium obtinēti ob paupertatem [h] per Episcopum de beneficio prouideri mandatur. Nā si antequam ei prouisum sit, beneficium fuerit assecutus, cessante causa [i] mandati, prouidere sibi Episcopus in posterum non tenetur.

Ex simplici mandato de prouidendo non potest prouideri obtinenti aliud beneficiū, nisi fuerit id expressum: quo casu solum unicum & non curatum beneficium obtinenti prouideri poterit. hoc dicit.

Nam & is, cui conceditur, vt idoneo [k]

a ¶ Ad collationem.] Ergo non ad præsentationē cap. cum in illis § cum autem. de præbend. in 6.
b ¶ Simul.] Pone mortuus, vel promotus est clericus qui habebat illa duo beneficia: uel duo clerici simul mortui sunt; puta, facto naufragio, vel promoti, vel renunciauerūt, nec pōt apparere quis pri⁹ fac. c. duobus de rescr. in 6.
c ¶ Scripturæ.] Simile cap. si quis in fin. § 1. de elect. in 6. & c. si rector. dist. 43 in fi. & ff. de vsufruct. l. quoties. & sup. de elect. § quid si pluribus. facit not. in capit. in alternatiuis. de re. iur. in 6. & ff. de leg. 2. l. cum pater. § fin. & l. heredes. § fin. ff. ad Trebel. & quod not. in c. cum dilecta. de rescript. argu. contra in l. a. § si prius. ff. de usuf. & pup. l.
d ¶ Ad Ioannem.] Id est, ad collationem Ioannis: aliàs si non simul uacēt de primo nacante prouidēdum esset: ut not. in cap. mandato. de præb. in 6. vnde sumitur.
e ¶ Si vero.] Ca. cū in illis. § fi. de præ. in 6. unde sumit.
f ¶ Non adiecto.] Ex quo enim Papa non addit alterum tantum grauare nō intendit, not. in ca. cum in illis. § fin. de præb. & hoc intellige secundum determinationem, quam habes in c. fi. de præb. in 6.
g ¶ Alterius tantum.] Sed quid si spectaret quidem ad omnes: sed non successiue, iuxta ea, quę not. in c. ad audientiā. de eccl. ædific. puta, si Papa mādet prouideri de beneficio spectante ad præsentationē plebani & Abbatis, sed pleban⁹ pręsentat Abbati, & Abbas præsentat Epō, poterit ne de hm̄odi beneficio prouideri? Respondeo affirmatiue. Sufficit enim ꝙ ad eos simul spectat præsentatio, ita ꝙ non ad alterum tantum, cap. cum illis. § fin. ubi Perusin. secus tamen esset si plebanus & Abbas inter se pepigissent alternatim præsentare, iuxta cle. a de iure patr. & § sed vt facilius. inf. tit. proximo, & Papa scriberet, vt prouideat de beneficio ad utriusque pręsentationē spectante: quia tunc secundum aliquos in d. § fi. non procederet quod hic dicitur. at si de beneficio spectante ad collationē nui⁹ prouisio fuisset iniūcta, impleri non posset in beneficio, cuius collatio ad eum simul cum alio pertineret. d § fi.
h ¶ Ob paupertatē.] Nō est otiosum hoc uerbū. loquit̄ enī hic de litteris in forma pauperū: aliàs appellantur litteræ in forma, cum secundum .., quæ dicuntur litteræ iustitiæ, vel quasi ea. cum secdm. de præb. Sed si de gratia speciali prouisum sit alicui, & postea ante uacationē adipiscatur aliud beneficiū, non expiraret gratia. Ita no. in ca. si pauper. de præb. in 6. vnde sumitur. Et nota ꝙ clericus pauper faciēs pro beneficio non potest notari de ambitione, nisi postularet dignitatem aliquā: vt per Abb. in c. si per inquisitionē. de elec.
i ¶ Cessante causa.] Quæ erat, ꝙ clericus, nullum habebat beneficiū, concor. c. cū cessante. de appe. cū similibus. Sed aūquid idē sit, si pauperi clerico prouisum sit de Vicaria? Resp. Aut Vicaria est perpetua, vt c. extirpādæ. de præb. & tūc idem, c. postulasti. de rescrip. Aut temporalis; pone in terminis capituli cū ex eo. in fi. de elect. in 6 & c. beneficium. de re. iu. in 6. & cap. peruenit. secundo de appel. c. si de voto. extrauag. execrabilis, & tūc non expirabit mandatum. Quia beneficiatus non est, cum beneficia sint perpetua ita no. in capitu. si pauper. de præb in 6. & facit ad hanc litteram cap. si Epus. de præb. in 6. Et quod ius beneficiatum nō beneficiat, c quia iu tantum de præb. cle. gratiæ. de rescrip.
K ¶ Idoneo.] Idem est si hoc verbū nō apponat. c. causam

Litteræ in forma pauperū. Lr̄æ in forma cū secdm. Litteræ iustitiæ.

possit in sua, vel aliena Ecclesia prouidere beneficiū[a], aliud obtinenti prouidere non potest, nisi vel primo ille beneficium, quod obtinet omnino dimittat[b], vel in concessione huiusmodi sit expressum, quòd etiā beneficiatæ ualeat ꝓuidere personæ. quo casu vnicum[c] duntaxat beneficium, atque illud nō curatum obtinenti prouideri poterit.

Pluralis locutio restringitur ad duo. h. d.

Sed si cōcessum fuerit vt prouidere illi valeat, qui & alia beneficia noscitur obtinere, huiusmodi pluralitas debet solum ad duo beneficia non curata[d] restringi.

Mandatum simplex de prouidendo non extenditur ad beneficium curatum, h. d.

Ex natura quoque, & beneficii qualitate Apostolicum rescriptum restrictionē recipit: nā si de quibuscumq; beneficiis prouideri mandatum fuerit, de animarum cura mentione[e] non habita, de iis prouidendum nō erit[f], quibus huiusmodi cura noscitur imminere.

Mandatum quamuis generale non extenditur ad electiuum h. d.

Illis quoque, pro quibus scribitur, vt ď personatibus & dignitatibus[g] ad collationem, prouisionē, præsentationē, vel dispositionem pertinentibus quorumcumque prouideatur, de iis ꝓuideri non poterit, ad quos per electionē[h] præficiendi assumuntur.[i]

Gratia alicui concessa, vt prouidere possit personis idoneis in certa Ecclesia personis non expressis, non expirat re integra per obitū concedentis, secus si personæ essent expressæ h. d.

Illud quoque omittendum nō est. Quòd sicut nulla facta personarū expressione[k] sit gratiose concessa facultas, vt auctoritate Apostolica, aliquibus personis idoneis, in certa Ecclesia prouidere possit, vel beneficia, quorum collatio est ad sedem Apostolicam legitime deuoluta[l], conferre: huiusmodi cōcessio, etiam re integra, per obitum concedentis non expirat[m]. secus si super prouisione certæ personæ facienda

causam quę. de ele c. cū adeo. de rescr. ca. si. de præsumpt.
a ¶ Beneficiū.] Scilicet sufficiens, c. is cui de præbē. in 6. vnde sumitur. Aliud enim si nō esset sufficiēs: vt ibidē no. fac. ca. qa in tin. ext. de præb. & qđ no. sup. §. prox.
b ¶ Dimittat.] Si ergo dimittat sibi prouideri poterit. Sed contra vř c. si motu versic. secus. de præben. in 6. Sol. ibi, a principio impetrauit ille, cui prouideř, quo casu non sufficit beneficiū primū dimittere, si tpe impetrationis tacuit: hic is cui prouidetur, nō fuit is, ad cuius petitionem gratia facta fuit: & ideo cū nulla in eo possit notari subreptio, sufficit ꝙ postea dimittat. & dic. t. lo. Monach. quod per hoc rescriptum nihil habetur actualiter: sed potentialiter: & ideo satis est ꝙ sit habilis persona, quando potentia redigiř ad actū.
c ¶ Vnicum.] No. strictam interpretationē, ad idē c. cum illis. de præb. in 6.
d ¶ Non curata.] Si igitur utrumq; vel alterū sit curatum, tali non poterit prouideri. fac. c. pluralis. de testib. in 6. & l. vbi numerus de testibus.
e ¶ Mentione nō habita.] Etiā si in litteris prouideri mandetur, ꝙ animarū cura, si qua beneficio imminerei nō negligař, no. l c. cū i illis. in pri. de præb. in 6 vñ sumitur qđ dic vt habetur in c. ele. si dignitatē. t respon.
f ¶ Nō erit.] Quia maior idoneitas exigitur in curatis, quam in alijs, c. cū in illis, in princ. de præb. in 6. Hinc est ꝙ cū patiētibus ďefectum in ætate dispensant Epi in dignitatibus nō curatis secus in curatis. c. vni. de æta. & qual. ord. in 6. & est simile de fi. presbyterorum. ca. 1. Sed qđ si mādeř alicui simpliciter ꝓuideri de beneficio, nū quid poterit executor prouidere ď tali beneficio qđ requirat sacrū ordinē? Et per hāc litterā vř, ꝙ nō, sed dic cōtra c. ei qui. & c. si pro clericis. de præb. in 6. & not. in dicto c. cum in illis.
g ¶ Et dignitatib⁹.] Etiam si curam habeāt aiarum. c. cū in illis. §. 1. ď pb. in 6.
h ¶ Per electionē.] Electio igiř nō cōtineř sub uerbo ꝓuisionis, vel dispositionis, simile in c. deliberatione. & c. responso, ď off. dele. in 6. facit qđ no. in c. si de ele. in 6. & c. cū in illis. §. 1. & §. 2. de præb. in 6.
i ¶ Assumunř.] Et si inhibeař in litteris ne electores eligāt, clem. si dignitatem. de præben.
K ¶ Expressione.] Nota ꝙ personarū expressio multū operař. fac. c. si cui. & c. si Epus de pb. in 6. & c. is cui. de offi deleg. eod. lib.
l ¶ Legitime deuoluta.] Scilicet secū dū statuta Lateranēsis, vel generalis Cōcilij, c. 2. ď cōce. præb. c. ne ꝓ defectu. de ele. & talia beneficia legati de latere conferre possunt. c. venerabilis. de præb. & no. in c. 1. de off dele. in fi.
m ¶ Nō expirat.] Quia cum specialē gratiam

Electio nō continet sub verbo ꝓuisionis.

eidem sit data potestas nõ ob suam [a], sed eius cui prouidetur gratiã vel fauorẽ. Illa enim expirat omnino, si cõcedens re integra moriatur [b].

Mandatarius cuius non est electa industria, potest alteri mandare h. d.

Illud etiam [c] interest, Vtrum cui ab Apostolica sede prouisio [d] de beneficio in certa Ecclesia, diœcesi vel prouincia [e] certæ personæ facienda cõmittatur, an de certa Ecclesia incertę tamẽ personæ. Primo enim casu licite qui vices suas alteri committere poterit: secundo vero, cum in eligenda p̃sona mandatarij electa videatur industria prouisionem sibi commissam alteri demandare non poterit [f], nisi forma commissionis id habeat, vt p̃ se, vel per aliũ [g] hoc expedire valeat.

Beneficia ecclesiastica debent sine diminutione conferri. h. d.

Postremo illud sciẽdum est, tam Turonẽsi [h] Concilio cautum esse, ne præbendę aliquam sectionẽ patiãtur [i]; quã ex Lateranẽsi [k], ne quis conferens beneficium Ecclesiasticum partem prouentuum suis vsibus [l]

decet esse mansuram. cap. si cui. de præb. in 6 capit. decet. de reg. iur. eod. lib. Sed quid si fuerit generaliter concessa potestas dispensandi cum filiis sacerdotum, si is cui talis potestas concessa est dispensauerit quo ad vnum, an si moriatur concedens, talis potestas expiret morte concedẽtis? An vero per dispensationem quo ad vnum sit perpetuata? Respon. vt per But. & alios in ca. ex tua ante fin. de fil. presby. Et in materia nota unã regulam, quã ponit Ab. in c. fi. de prec. Quòd ubi actus ualiditas dependet à voluntate alterius non reuocatur per ipsius mortẽ. præsumitur enim quis durare in uoluntate in qua decedit. c. maiores. de bap.

a ¶ Ob suam] Qñ ergo gratia est eius cui scribitur nõ expirat: secus quando alterius, puta p̃ quo scribit. vt hic.

b ¶ Moriatur.] Vel renunciet. ca. 1. de renunciat. in 6 sed contra. ca. si super gratia. de offi. dele. in 6. & c si Apostolica. de præb. in 6. Respon. vt not. in c. si cui. in fi. eo. ti. & lib.

c ¶ Illud etiam.] Sumitur ex cap. is cui. de offic. deleg. in 6.

d ¶ Prouisio] Etiam si committatur ei quòd inquirat de illius uita, & conuersatione ele. iudices. de offi. deleg. not. in c. is cui. de offi. deleg in 6.

e ¶ Prouincia.] Ergo non requiritur, quòd beneficium sit certum; sed sufficit quòd sit certa persona, vt habeat locum subdelegatio, q̃ hoc casu non habet locum. cap. fi. de offi. deleg.

f ¶ Non poterit.] Et sic intelligatur. c. fi. §. fi. eo. & deleg. is cqim cuius industria est electa subdeleg. fac. l. inter artifices. de solu. & late in d. cap. fin

g ¶ Per aliũ.] Ergo quod de iure communi non potest, poterit ex potestate commissionis. ca. is cui. & c. fin. §. vices. de offic. deleg. in 6. Et faciunt hæc ad quæstionẽ, an delegatus ab alio, quàm à principe habens speciale mandatum subdelegandi, subdelegare possit. Et quidam q̃ sic: vt Io. And. in d. cap. is cui: quia sicut isti non habent à lege quod subdelegare possint: tamen si ad hoc haberent speciale mãdatum hoc possent. Sic dicendum videtur, q̃ licet delegatus ab alio quàm a principe non habeat hoc a lege: & sic loquuntur contraria: tamen si habet hoc ab homine, subdelegare poterit. fac. c. 1. 2. resp. de procu. in 6. & c. fi. eo. tit. & c. pen. §. porro. de ele. in 6. & c. 1. de offi. leg. in 6. & c. 2. & c. 3. de offic. leg. in 6. & c. qui per alium. & c. potest quis. de reg. iur. in 6 standum erit igitur regulæ, cum contrarium non repertatur. Nam & lex dicit, non referre an ipse ordo decurionum elegerit, an is, cui ordo negotium dedit. ff. quod cuiusque uni. no. l. item eorum §. si decuriones. facit cap. cum aliquibus de rescrip. in 6. & de præb. cap. si qui. & respons. & instit. de Atil. tuto. §. sed quod veteri.

h ¶ Turonensi Cõcilio.] Cap. maioribus de præb.

Postremo CASVS. Quidam Episcopi uolebant beneficia conferre cũ aliqua diminutione. argumẽto c. nisi. de præbend. & quoniam tota diœcesis est eis commissa, fuit quæsitũ quid iuris, & cum argumenta adducta fauerent eorum voluntati, affirmatiue uidebatur respondendum. Sol. tamen vt hic habetur, ratio est, quia non est recedendũ ab illo iure, quod diu iustum est iudicatum nisi maxima ratio aliter suadeat, iuxta l. 2. ff. de constitut. & cum ratione suadente liceat aliquando recedere à lege, vt ibid. adnot. Ideo obiectio non tenet. Io. Bapt.

No. primo collationem posse connumerari inter illos actus legitimos, qui non recipiunt conditionẽ. No. secundo argumentum, pensionem regulariter non approbari à iure, & ideo uidetur nulla de iure si sine causa facta fuerit.

i ¶ Patiantur.] Sine iusta causa; ex iusta enim causa potest vna præbenda diuidi in duas, cum vacat, si facultates sufficiant, cap. vacante. de præb. fac. c. cum causam, & cap. significatum eod tit. & cap. ad audientiam. De Eccles. ædifi. Et sic erunt duo intra: sed duo ad unam præbendam eligi non possunt, vt unus unam medietatem habeat, & alter alteram: vel quod onus expectet quousque alia uacabit, imo cassanda est talis electio. cap. tua. & cap. uel electo. de præb. & ita formaliter not. in ca. maioribus de præb. & ibi declaratur, & disputatur per Ab. & Doctor. facit cap. uni. vt Eccles. bene. sine dimin. confe.

K ¶ Lateranensi] Cap. prohibemus. de censib. & ca. vni. vt Eccle. bene. sine dimi. confe.

l ¶ Suis vsibus] Nisi sint de mensa. ele. quia regulares. §. 1. de sup. negl. præl. vel nisi sit aliquis lau-

I dabilis

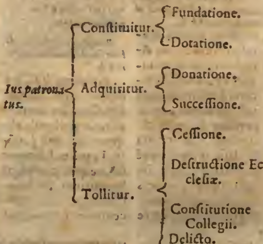
dabilis vsus, Abb. in cap. 1. vt Eccle. bene. sine dimi. confe.

DE INSTITVTIONIBVS & iure patronatus.

retinere audeat; cum sine vlla debeant dimi nutione conferri.

DE INSTITVTIONIBVS, a *& iure Patronatus.*

TIT. XXVIII.

Ius patronatus.
Constituitur. { Fundatione. / Dotatione. }
Adquiritur. { Donatione. / Successione. }
Tollitur. { Cessione. / Destructione Ecclesiæ. / Constitutione Collegii. / Delicto. }

Quando dicatur prouideri per institutionem. h.d.

Accidit autē interdum, vt prælati b liberam de vacātibus beneficijs disponendi facultatem non habeant. quod tunc euenit, cum ea vacare contigerit, in quibus aliquis ius obtinet patronatus: tunc enim stricte sumpto vocabulo nō conferre, sed instituere c dicētur eos, quibus præsentante patrono, prouidendū erit.

Quid sit ius patronatus. h.d.

Est igitur d Ius patronatus potestas presentandi instituendū ad beneficiū vacans.

Io. Bapt. Cum supra titu. lo proximo dictū sit de collatione ꝓpito iure, sequebatur videre de Institut. iuxta §. fin. supra de præbend. ideo proponitur modo tit. iste, qui diuiditur in 3. partes. in prima habetur q̄d sit ius patronatus, in secunda quomodo acquiratur, & quale sit: in tertia quomodo finiatur. secunda ibi, cōstituitur autem. tertia ibi, tollitur.

a ¶ De institutionibus, late patet hoc verbum.] Adaptatur enī hoc verbum instituo, ad contractus. l. 1. ff. si certū pet. Ad obligationes. l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iur. Ad actiones. l. 1. ff. de inter. actio. Ad vltimas uoluntates. §. ante heredis instit. de leg. & in summa omnis ordinatio potest appellari institutio. Vnde etiam hic liber est liber institutionum. Sed in hac materia beneficiali alia est institutio iuris translatiua: vt hæc de qua in ti. præsenti. Alia iuris iam translati executiua, vt ea, quæ fit per Arch. vt c. ad hæc. & c. vt nostrum. de offic. Archid. est & institutio auctorizabilis, quæ & ipsa uidetur executiua iuris: vt c. vni. de capel. monachor. Sumitur autem continuatio ex §. fin. de præben.

Instituē di apiū verbum.

Institutio quotuplex.

ANT. TIMO. Postquam plores nominis istius, instituere, significationes allatæ sīt in glo. dicamus, quid sit. Est igitur institutio secundum canones, Ecclesiæ, seu ecclesiastici beneficii collatio; quasi ius habentem ad beneficium, per præsentationem intus, vel in beneficium statuens. Et secundum Goffr. institutio proprie est personarum prælatorum, & clericorum: collatio vero beneficiorum, & præbendarum.

Io. Bapt. Accidit aūt. CASVS hic non figuratur. No. tamē q̄ conferre beneficia ad præsentationē alicuius patroni diminuit potestatē ordinariam. Not. 2. patronum nō semper significare defensorē. No. iuncto § fi supra de præb. significatum termini institutionis cōtra doctrinā quorund. Docto. in ca. auctoritate. d' inst.

b ¶ Prælati.] Qui veniant appellatione prælatorum. no. sup. de uita, & honest. præl.

c ¶ Sed instituere.] Supra de præb. §. fi.

d ¶ Est igitur.] Ista definitio sumpta ē ex mente Host. in summa huius tit. qui tñ addit unum verbū simplex, dū dicit ad beneficiū simplex & vacans. Et super uerbū simplex Host. vellet solum excludere Ecclesias collegiatas, bene sentiret; quia in illis nō cadit ius patronatus, ita vt patronus possit p̄sentare: vt habetur communiter in c. cum in terra. extr. de elect. & in c. nobis. eod Sed cū sint quædam beneficia non simplicia, in quibus vere cadit ius patronatus, vt declarat Paul. de Cittadi. In tract. de iure patr. in 3 parte sub Rubr. ex q̄bus causis acquiritur ius patronatus, cōsultius fuit illud verbum non apponere: & ita placuit cuidam Auditori Rot. Rom. ex primarijs, quem consului super illo verbo. Aliter tamen.

tamen definit Abb post Io. And. in Rub. extr. eod. sed ea definitio uidetur nimium prolixa.

ANT. TIM. Aliter definiuit Goffr. est auctoritas, siue potestas proueniens ex beneficijs ante consecrationem Ecclesiæ collatis: uerum melius, vt auctor in tex.

Quot modis constituatur ius patronatus. h. d.

Cōstituitur autem tale Ius varijs modis: veluti Ecclesiæ ędificatione [a], dotatione [b], & similibus.

Aedificans rite, vel dotans acquirit ius patronatus: & eum sequi debent commoda, quem sequūtur incommoda. h. d.

Aedificatione acquiritur Ius patronatus; cum quis Ecclesiā de consensu diœcesani Iuris ordine seruato [d] construxit. Dotatione acquiritur, vt cum is, qui non fundauit, Ecclesiæ pro dote certa bona assignauit [e]. Sicut enim in carnali matrimonio ad onera [f] sustinenda dos adsignari debet: ita etiam concedenda sunt Ecclesiæ quæ ad luminaria [g], & ad custodiam, & ad stipendia custodum [h], & ad cetera sacrę domui necessaria sufficiāt. Institutū est igitur; vt quasi cuiusdā loco remu-

Io. Bapt. Constituitur autē.] Hæc pars diuiditur in 2. par. in 1. habetur quomodo hoc ius acquirat, & quale sit: in secūda qualiter Institutio conueniat cum collatione: secūda. ibi, sunt autem: prima pars iterū subdiuiditur in 2. par. in prima demonstrat qualis sit acquisitio istius iuris quando constituit. in secunda qualis sit ead. acquisitio postquam est constiturum: secunda ibi, successione. prima iterum subdiuiditur in 4. par. in prima adnot. qualiter hoc ius constituatur, in secunda qd iuris sit de p̄sentatione, & institutione postquam est constitutum: in tertia an legatus de latere in eo habeat aliquod ius: in quarta an patronus debeat Ecclesiā defendere in qua tale ius est constitutum: secūda ibi, Institutū: tertia ibi, legatus: quarta ibi, licebit. quoad primum Casus, Cum quidam fideles deuotione moti concurrerēt ad Ecclesias constituendas, & in ea ius patronatus habendū, quidā id faciebant eas fundando, quidā ædificando, & quidam dotando, unde fuit quæsitū an istis modis hoc ius constituatur, Et negatiue uidebat respondendum, quia cum ecclesia construi non posset, nisi de assensu diœcesani. c. nobis. eo. vt p̄pea ex priuilegio hoc ius concedi, & sic tales modos non oportere attendi, Sol. tā vt hic dicitur, siquidem hoc ius conceditur in remuneratione beneficij collati, qd̄ modis præ. originaliter confertur, & sic etiam cessat obiectio, vnde not. beneficia beneficijs esse compensanda. No. secundo Ecclesiam p̄p dotem æquiparari cum Matrimonio ad onera sustinenda. No. tertio causam propter quam datur. dos tam in Matrimonio, quàm in Ecclesia facit. l. pro oneribus. C. de iur. dot.

a ¶ Aedificatione.] Cap. nobis. ext. eod. ca. Frigentius. c. plæ mentis. & c. monasterium. 16. q. 7 & hoc procedit etiā si fundās sibi tale ius expresse non reseruauerit. capit significauit. Vbi Abbas. in 1. not. de rest.

ANT. TIM. Et c. filijs. 16. q. 7. vbi illud Patronum faciunt dos, ędificatio, census, glo. in cap. piæ. 16. quæst. 7.

b ¶ Dotatione.] Cap. nemo. de cons. distin. 1. cap. filijs 16. qō. 7.

c ¶ Similibus.] Puta fundatione, id est, dā q̄s præbet solum, & agrum ad fundandā ecclesiā: vt not. in c. piæ 16. q. 7. & per Abb. in c. ad audientiam, primo de Eccles. ædifi. Itē dotatione, idest. cum quis dotatæ Ecclesiæ facultates auget: vt habetur in d. c. ad audientiam, & late locis suis per eos, qui in hac materia conie cerunt vbertimos tractatus.

d ¶ Seruato.] Quis sit iste iuris ordo, dices vt inf. de consecra. Ecc. vel alt. & capi. nemo. de consecratio. distin. 1.

e ¶ Assignauit.] Vt de consec. dist. 1. ca. nemo. & ca. ad audientiam. primo. de Eccl. ædifi.

f ¶ Onera.] L. pro oneribus, C. de iu. dot.

ANT. TIMO. Si uero det, & assignet certa bona: sed nō nomine dotis, non habebit huiusmodi Ius patronatus: nec dicetur patronus: sed benefactor, cap. quarum, eod.

g ¶ Ad luminaria.] Auten. vt nullus fabricet oratorium. doct. §. 1. collat. 5.

h ¶ Custodum.] Idest, sacerdotum. fac. cap. de monachis. ext. de præbendis: & erunt ad minus duo clerici. cap. præposuit. de filiis presbyter. c. illud. 7. q. 1.

Io. Bapt. Institutum CASVS. Cum Ecclesiæ iuris patronatus duæ essent uacantes in una clericus patronus intra sex menses volebat pręsentare, in altera uero laicus intra quatuor plures præsentauit. vnde Episcopus in prima præsentatione uolebat admittere, ne Ecclesiæ diu essent uacantes, argumento c. quàm sit de elect. in 6. in secunda uero dicebat se posse illum instituere, qui sibi magis placeret. c. cū autem. eod. vnde fuit quæsitum quid iuris, Sol. vt hic legimus, qa clericus debet diligenter animaduertere quis sit præsentandus, laicus uero cū cognitionem de rebus ecclesiæ nō heāt, & propterea posset in præsentatione uariare, primo præsentatus afficeretur aliqua iniuria, si statim reiicerētur, cū in dubio præsumatur idoneus, cap fin. de præsum. & hinc intelligimus Episcopum non habere optionem instituendi, nisi quando æquales præsentati apparerent idonei: & sic intelligitur text. in contrarium adduct. non obstat capitu. quamuis de elect. habet locū in electionis cōfirmatione, in qua maius est periculum, & ideo cautius erat agendum. Nota decisiones super eadem materia faciendas debere esse diuersas ob diuersas personarum qualitates, cap. erit. distinct. 4. Nota secundo neminem, ad aliquod officium legitime propositum esse temere reiiciendum, sed prius examinandum, cum in dubio præsumatur idoneus. d. c. fin.

nerationis a ad præsẽtationem patronorũ in funditis, vel dotatis Ecclesijs sacerdotes instituantur, nullo professionis b vel sexus habito discrimine.

Ecclesiasticus patronus habet ad presentandum mẽses sex: laicus quattuor. Ecclesiasticus non potest variare. laicus potest. h. d.

Sunt tamen c inter Ecclesiasticos, & laicos patronos, plereq; differentię. Nam ecclesiastico ad pręsentandum sex mensiũ d conceditur spatium. Laico quadrimestre e tempus datur. Et videtur optima ratione f inductum, vt longius præfigatur tempus Ecclesiasticis; quippe q- bus semel facta præsentatione amplius variare minime licet g, quod in laicis diuersum statuitur h.

Episcopus qui instituit secũdo loco pręsentatum in pœnam tenetur prouidere, etiã primo prasentato. h. d.

Sed si laic[9], cui plures præsentandi tributa est facultas, primo Ioannem instituendũ offerat: secundo loco i Paulum vtrũque idoneum K: Ordinarius autem secundo loco præsentatũ instituat, videamus an primus appellare valeat l? Et statutũ est de secundo factã institutionẽ infringi non posse m. Episcopum tamen qui primo loco præsentatum dolo n recusauit admittere, recusato, vt in cõpetẽti beneficio prouideat cõpellẽdum o: vt in eo puniã-

a ¶ Remuneratioais.] Ad quam tenemur. l. sed etsi lege § consuluit ff de petit. hęred.

b ¶ Professionis] Scilicet virum sit laicus, vel clericus, vel alias religiosus, facit c si. de inst.

c ¶ Tamen] Quasi dicat, licet nõ sit habẽda differentia inter laicos, & personas ecclesiasticas quo ad ius patronatus obtinẽdum: sunt tamẽ inter eos plerręq; differentiæ.

d ¶ Sex mẽsium.] Cap. vni eod. in 6.

e ¶ Quadrimestre.] Cap vbi eod. in 6.

f ¶ Ratione] Quia scilicet qui in vno grauatur, in altero releuatur. l. cũ qui. ff. de iureiur & ita videns dicere Doctor. in c. vni. eod. in 6. & in clem. cn. plures. eod. & uide quod nota in c. cũ vos. de offi. ordin.

g ¶ Licet] Ca. cũ autem. eo. pastoralis. eod. & si secundum Inocen. prę sentatio facta patrono Ecclesiastico habet uim electionis, in qua non admittitur uariatio, c publicato de cle. vt per Abb. in d. c. cũ autẽ. & nota in clem. 2. eo. ũ Et est ratio: quia clerici patroni pinguius habẽt quàm laici. arg 16 q. 2. ca. si qs Eparum. Vel hoc: quia clerici uariare nõ debent, ideo hoc in pœnam eorum statutum est: vt not. in d c. cum autem, per glossam Host & Abb.

h ¶ Statuitur.] Qui possunt uariare, non recedendo a primo prasentato: sed accumulando: vt habetur in ca cum autem. eo. c. quod autem eo. Et intellige hic patronum Ecclesiasticum, cui competit præsentatio iure Ecclesiæ: secus si iure patrimonii, etiam quòd sit clericus: quia tũc idem per omnia in eo quod in laico: arg c. cum dilectus. eod. & not. Abb. in d c. cum autem. & not. etiam in clem. 2. eo. tit. & in cap cum dilectus estr. eod.

i ¶ Secundo loco.] Etiam post appellationem interpositam a primo præsentato; nam & tunc quoq; potest laicus variare. Abb. in capit. pastoralis. eod. vnde sumitur.

K ¶ Idoneum.] Sed quid aget prælatus, si timet, quod non idoneus sibi præsentatus fuerit, forte ad preces aliquorum? Respond. vt per Abb. in cap. constitutis. in princip. de appella s. Sed numquid peccet patronus, qui idoneum præsentat: poterat tamen magis idoneum præsentare? Respond. ex nota. per Ab post alios in dicto c. constitutis. 2. de appel.

l ¶ Appellare valeat.] Licet expresse ad hoc hic non respondeatur: tamen implicite satis bene habetur qd operetur hęc appellatio. fac. c. pastoralis. eo Datur vltra appellationem etiã aliud remedium, vt scilicet præsentatus primo loco adeat superiorem, debentis instituere per uiam querelæ, & petet compelli recusantem instituere per hoc qd' legitur. & nota in cap ex parte Hastẽsis, & in cap. cum Bertoldus. de re iudic. & per Abb. in dicto capit. pastoralis.

m ¶ Nõ posse] Secus tamen esset in patrono ecclesiastico, secundum Ab. in capit. pastoralis. eo. Sed quid si habens instituere nõ instituit intra sex menses, an fiet deuolutio ad superiorem, sicut dicimus in collatione? Respond. non, Tempus enim ad instituendum est arbitrarium. Abbas in dicto capit. pastoralis. Tpus ad instituẽdũ arbitrarium.

n ¶ Dolo.] Sed quis probabit, quod Episcopus malitiose, & dolose non instituerit? Gloss. & Doctor. in capitu. pastoralis. eodem varie distinguunt. dic vt ibi. & nota ex hoc. § quòd licet alias contradictio sine iusta causa habeatur pro consensu; vt not. Archidia. in capit. s. de constitut. in 6. & Abba. in capitu. quoniam. in fin. de vit. & honest. cleric. tamen hoc non habet locum quando contradictio non fit in paris terminis contradictionis: sed procedit hoc ubi non requireretur non solum consensus, sed actus perficiens consensum, vt in fine huius §. in quo non sufficeret Episcopi consensus, sed vlterius requiritur institutio. Cõtradictionis vis

o ¶ Compellendum.] sed si essemus in electo, qui peteret à superiore confirmationem, posset eundẽ præcise compellere ad confirmandum. Electus enim

tur, in quo [a] eum deliquisse constat.

Legatus de latere potest derogare iuri patronatus Ecclesiasticorum non laicorum Ecclesiastico patrono reddatur ratio prouentuum patronatæ Ecclesię, secus laico. h.d.

Legatus etiam beneficium in præiudicium Ecclesiastici patroni, vt supra tetigimus [b] conferre potest cum in laicis diuersum accidat [c]. Item Ecclesiastico patrono de temporalibus rebus ratio debet exhiberi [d], quod in laico minime obtinet.

Patronus laicus potest deferre ad superiores clericos, qui dilapidant bona Ecclesiæ, cuius est patronus. h.d.

Licebit tamen [e] patrono laico [f], si sacerdotem ex collatis in Ecclesiam rebus fraudare cognouerit, aut honesta illum conuentione compescere, aut Episcopo, vel competenti iudici corrigenda denuntiare. quòd si talia agere tentet & Episcopus, Metropolitano eius hæc insinuabit: sin autem, & Metropolitanus talia gerat, Principis [g] hæc auribus (si aliter Eccle-

enim innititur pleno iure, & petendo confirmationem in nullo petit gratiam Vnde dicit Io. And. in cap postulationem. de postul. prælator. quod canonice electus, si confidat de idoneitate personæ suæ potest superbe accedere ante superiorem, etiam capuccio, vel birreto non eleuato, & comminari quod nisi confirmetur, habebit recursum ad superiorem: & hoc intellige in superiore citra Papã. Præsentatus uero consequitur ius, sed non adeo plenum; cum patronus variare possit. cap. cũ autem. de iure patronatus: unde debet cũ humilitate petere institutionẽ, vnde petit gratiam expeditionis, idest, vt expediatur cito, ne alius interim per patronum præsentetur, vnde debet leuare capuccium, & se curuare. Postulans uero debet etiam genua flectere: vt per Docto. in dicto capi. postulationem.

a ¶ In quo.] Cap. quanto & c. trãslationem de translatio. c. fin. de immunit eccles. 17. q. 4 c. frater. & coepiscopus.

Io. Bapt. Legatus CASVS. Quidam legatus de latere volebat conferre beneficia iuris patronatus, quemadmodum beneficia libera, ad idque faciendum monebatur illa ratione, quia est maior Ordinario cap. pastoralis. de offic. ordin. quod non esset, si id non posset, unde fuit quæsitum quid iuris? Sol. ut hic dicitur, quia licet ratio illa teneat respectu clericorum, respectu tamen laicorum secus, ne retardentur à beneficiorũ collatione. Not. ius patronatus laicorum esse maioris efficaciæ iure patronatus clericorum uno respectu, secus alio.

b ¶ Tetigimus.] In §. ex legatione supra de præb.

c ¶ Accidat.] Vt probatur in cap. cum dilectus. & per ea quæ ibi habentur. Sed quid in Papa? Dic, quod potest conferre etiam Ecclesiastico patrono inuito: vt not per Abb. in d. c cum dilectus. potest not. in clem. litteras. de præb. Sed Papa non solet hoc facere, quin saltem mentionem faciat: & aliter collatio tamquam surreptitia nõ ualeret. faciunt quæ not. Abb. in cap. 3. in 1. not. de iur. patro. & in cap. illud. eod. tit. in fin.

Ius patronatus ecclesiasticum pinguius sęculari. d ¶ Exhiberi.] Vt in cap. in Lateranensi. de præb. & cap ex litteris. ext. eo. & habetur in cap. cum & plantare. extr. de priuil. Et quomodo sit reddenda ista ratio, uide tam per Inno & alios in d cap. cum & plantare, quam per Abb. in dict. cap. ex litteris. Et not. ex hoc quòd hic dicitur, quòd quo ad quid pinguius est ius patronatus Ecclesiasticum, quàm sęculare.

Io. Bapt. Licebit. CASVS. Quidam patroni laici uolebant in omnibus defendere Ecclesiam sui iuris patronatus contra institutum, quia hoc putabãt proprium ipsorum patronorum, Et ideo quæsitum fuit quid iuris? Sol, vt hic dicitur, siquidem defensio licet sit de iure promissa, hoc tamen intelligitur secundum qualitatem subiectæ materiæ, quæ est defendẽda, & ideo obiectio cessat. No. ex hoc. tex. patronum in hoc casu dici & esse proprie defensorẽ, cũ eius officio & opera cõseruetur Ecclesiæ ius suum.

e ¶ Licebit tamẽ.] Quamquam sibi de temporalibus reb. ratio exhiberi non debeat: & sic dictio, tamen, recte aduersatur. & not. differentiam in iure, & in facto, & de eius natura habetur in l. si quis ex argentarijs § si initio. ff. de edend. & per Bat. & Doct. in l. 1. ff. si quis ius dicens non obtem.

f ¶ Patrono laico.] Cap. constitutum. 16 q. 1. & c. filijs. 16. q. 7. immo quilibet de plebe poterit sacerdotẽ dilapidantem accusare: arg. cap plebs. di 63. & c. ex parte Ada. de testibus. Cum de rebus Ecclesiæ dentur actiones populares. Sed dic quod in concursu semper erit patronus, & eius descendentes præponendi: argu. l. si §. fi. cum l. seq. ff. de adul. & leg. 1. ff. de lib. causa. Et idem poterit patronus facere in Ecclesia conuentuali: arg c. Reatina. & ca. nobis. & cap. lectis dist. 63. Sed in hoc est differentia: quia in ecclesia conuentuali patronus nõ præsentat, nec eligit. c. nobis. extra eo nec est contra. 18. q. 2 cap. Abbatem. quia ibi intelligitur electio possessoris, idest, requisitio, quia facta electione requiritur consensus. c. cum in terra de elect. De rebus ecclesiasticis dãtur populares actiones.

g ¶ Principis.] Etiam sæcularis. puta Regis: cum sacerdos per Ecclesiasticum iudicem compelli nõ potest: vt 11. q. 1. c petimus. & dist 17 c. nec licuit. Vel etiam cum iudex Ecclesiasticus deest, vel aliàs est deses. cap. ex transmissa. de fo. comp & in c. filiis. 16. q 7. Vnde sumitur hæc littera, habetur verbum Regis. non autem Principis. sed non inconuenienter fuit illud uerbum immutatum, & repositũ verbum Principis. Primo, quia Principis verbum est latius respectu sæcularium, & includit non solum Regem, sed Imperatorem, Duces, Marchiones, & Barones: vt not. in cle. uni de baptis. qui non

fię consuli nō [a] possit si intimare non differet.

Ius patronatus transmittitur ad quoscunque heredes. h.d.

Successione quoq; ius patronatus acquiritur [b]: quod quidem procedit, siue sui, siue extranei [e], siue ex testamento, siue ab intestato sint hæredes [d].

Plures succedentes uni habent uocem unius, nec hęres patronum institutum mutare potest. h.d.

Plures tamen ab vno [e] ex patronis Ecclesiæ relicti hęredes; vocem dumtaxat unius habebunt in pręsentatione Rectoris [f]: nec iam institutos mutare poterunt. [g]

Si patroni in præsentatione non sint concordes, attenditur maior, & melior pars. hoc dicit.

Et si forte in plures partes patronorum se vota in præsentando diuiserint [h], ille præficiendus est Ecclesiæ, qui maioribus [i] iuuatur meritis, & plurium approbatur consensu.

Si Ecclesia ob patronorū discordiam detrimētum patiatur, potest Episcopus interdicere diuinis. h.d.

Quod si ita simul-

sunt excludendi ab hac dispositione, maxime si nō recognoscant superiorem. Secundo, quia includitur etiam Papa, qui interdum appellatur Princeps. c. corpora. de conse. di. 1 & not. in d. ele. vni. de quo si intelligas, non sunt necessariæ supradictę subauditiones & suppletiones.

a ¶ Nō possit.] Hæc parenthesis non est in ca. filijs. 16. q. 7. sed si uerbum Principis, referatur ad sæculares, est omnino ualde opportuna, & quasi necessaria, per ea quę in supra prox. ima notula.

Io. Bapt. Successione] Hæc pars diuiditur in 5. pa. in prima agitur de acquisitione isti' iuris per successionē: in secūda de acquisitione eiusdē per donationem: in 3. de eadem acquisitione per emptionem: in quarta adnota. quid iuris de occupatione præsētationis & institut. legit. in quinta demonstratur quis patronus debeat pręsentare & quem 2. ibi, donatione. tertia ibi, sed si quis. quarta ibi, quemadmodum. quinta ibi, interdū. Quoad primum casus ita signatur. Cum quidam Ecclesiarum, patroni reliquissēt ius patronatus pluribus, & huiusmodi successores non conuenirēt inter se in præsentādo, fuit propterea dubitatum quid de iure esset circa hoc agendū. argumento cap. si quis iusto. de elect. in 6. uidebatur successionem esse nullam si patroni inter se nō conuenirent, uel alias successio non esset omnino clara. Sol. tamen vt hic legimus, quia uel conuentione, uel pœna, vel alio simili modo possunt remoueri inconuenientia, quæ inde oriuntur, & propterea etiam oppositio in contrarium facta, non uidetur obstare. No. primo quod hoc ius est indiuisibile sicut ius eligendi, ut ex d. cap. si quis iusto colligitur No. secundo argumentum quod cum causa vnus potest puniri pro alio iuxta. cap. sine culpa. de regul. iur. In 6. No. tertio argumentū lite durante prouidendum esse ne res litigiosa reddatur. deterior iuxta tot. tit. de eo qui mittitur in posses. causa rei seruandæ.

b ¶ Acquiritur.] Capit. 1. cap. 3. ext. eo. & ele. plures. eo. bene dicit acquiritur non constituitur, vt dixerat in principio.

ANT. TIM. Et ideo filius, qui repudiauit hęreditatem paternam, non erit patronus in huiusmodi bonis, secundum Fel. col. 3.

c ¶ Extranei.] Sed contra uidetur l. 1. §. sub conditione. C. de lat. liber. tol. & l. filii. ff. de iur. patron. Sol. facilius transmittitur ius patronatus Ecclesiæ quam libertorum, quasi habeat plus realitatis. quā ius patronatus libertorum, quòd uidetur habere plus personalitatis; cum hinc inde uertatur respectus personæ. & hinc ius patronat' Ecclesiæ transfert cū uniuersitate rerum. Item donari potest, vt in c. cum speculum. & ea. illud, eo. quod non accedit in iure patronatus personarum, licet pater possit vni ex liberis libertum assignare. l. 1 & per tot. ff. de liber. assigna. & pro hac opi. videtur tex. in ele. plures. eod. vbi ius patronatus transfertur in hęredes, nec distinguitur in quos, merito & de hoc per Abb. in ca. 3. & in d. cap cum sæculum. de iure patro. vbi post antiquos, inquit, quod si filia dotata nō succedit patri, quia renuntiauit hęreditati, non succedit in iure patronatus vna cum masculis. Item quòd ius patronatus regulatur ab hęreditate, etiam inter filios. Vnde si in loco pio vt in Anglia esset consuetudo quòd solum primogenitus & nō alii succederet in hęreditate, idē esset in iure patr.

d ¶ Sint hęredes.] Et in quocumque numero. ele. plures. eo. Sed an alio titulo quàm hęreditario poterit hoc ius patronatus relinqui; puta legari? Et respon est affirmatiue; cum etiam donari possit, vnde & legari, cum legatum donatio sit. in iur. de leg. post pri. n. ita Io. An. Ab. & alij in c. cum sæculū. eo.

e ¶ Ab vno.] Secus ergo si plures a pluribus, vel vnus a pluribus: vt no. in ele. fin. eod.

f ¶ Rectoris.] Et clerici cum eadem sit ratio; licet quidam contra: vt nota in c. postulasti. extr. eod. & in cle plures. eod tit.

g ¶ Poterunt.] Nec mirū; cum nec hi, quibus succeditur a prima præsentatione resilire possint, quod est multo min': vt no. su. § sūt iā & cō. c. quoniamā eo.

h ¶ Diuiserint.] An aūt requiratur quod patroni tempore præsentationis simul conueniāt, an vero quisque possit præsentare per Ab. in c. quoniā eod. in fi.

i ¶ Maioribus.] Ca. si forte. dist. 63. & c. quoniam. eod.

tates inter eos [a] ortæ fuerint, vt sacerdos suo ibi officio canonice fungi non possit, si aliter prouideri non poterit, præcipere debet Episcopus, vt ibi missarum sollemnia [b] non celebrentur, donec patroni ad cōcordiam redeant. quod si intra quattuor mēses factū non fuerit, tunc ordinet [c] Antistes Ecclesiam sicut melius eam secūdum Deum iudicauerit ordinandam [d].

Episcopus potest ex causa Ecclesiam patronatam secū dum certam formam cōmendare h. d.

Quod si necessariū, aut expediens esse duxerit, poterit etiā interim Ecclesiā alicui commendare [e]: ita tamen vt si parochialis sit Ecclesia [f] nemini cōmendetur, qui non sit in sacerdotio [g] cōstitutus: nec huiusmodi commēda vltra semestris [h] tēporis spacium vires suas porriget, nec in vnius persona, nisi vnica [i] fieri poterit.

Episcopus in Ecclesia iuris patronatus laicorū ex causa potest ponere Oeconomos qui colligant fructus erogandos in vtilitatē laicorū. h. d.

Erit etiam Episcopo [k] facultas in Ecclesiis, in quibus Ecclesiastica [l] persona præsentationē non habet, si vel minus [m] idonei præsententur, vel alia de causa [n] aliquos in eis instituere non valeat, Oeconomos [o] ponere, qui fructus percipere debeāt in Ecclesiarū vtilitatē erogandos; aut his qui quandoq; instituētur

eod. An autem requiratur, q maioris sint meriti, & plures eum præsentet copulatiue, dic vt habetur in c. Ecclesia uestra de elect. & in c. 2. de offi. custo. & in c. 1 de is quæ fi. a ma. parte c. Et numquid saluent conscientiam qui eligunt, vel præsentant idoneū cū possint præsentare magis idoneum, not. in ca. licet. 8. q. 1. & ponit Abb. in cap. constitutus. de appell. & no. remissiue. sup. eod. §. sed si laic⁹.

a ¶ Inter eos.] Quid si nō inter eos, sed inter Episcopum, & patronos? Resp. ponendus est œconomus in Ecclesia donec sopita fuerit contentio. cap. cum uos. de offi. ordi. & per Abb. in c. 1. ext eod.

b ¶ Sollemnia.] Sic c. considerandū & c. si plures. 16. q. 6. vbi diffuse de materia notatur.

c ¶ Ordinet.] De virtute, & efficacia huius verbi vide p Ant. de Butr. in ca. si Archiepiscopus. de tempor. ordin. & latius per Abba. in c. super eo super gl. 2. de offic. deleg.

d ¶ Ordinādam.] Ca. quoniam. eod. & patronis non pꝛesentātib⁹ post quattuor menses, liberum sua instituendi, & prouidēdi deuoluetur ad Episcopum: secus tamen est in materia electionis, vt late disputat Panor. in d. c. quoniam. post antiquos.

Commēdare.

e ¶ Commēdare] Idem est qđ deponere. l. cōmendare. ff. de uerb. sign. & l. Lucius. ff. deposit. & 22. q. 2. c. ne quis arbitretur. & c 1. de depos. Qñque commendare est laudare. l. si vero § cū quidam ff. dep. l. sciendū. ff de ædil edict. & l. ea quæ. ff de contra. empt. Sed hic commendare est Ecclesiam alicui custodiendam committere. vt not. in c. nemo. de elec. in 6. vbi de materia per glo. & Doctor. latissime, & vide per Ab. in cap. bonę de appella.

f ¶ Parochialis Ecclesia.] Habes hic unū speciale parochialis Ecclesiæ concor. ca. nemo de elec. in 6. de aliis in c. licet, de ele. in 6. & c si Apostolica. de præbend in 6. & c extirpandæ § qui vero. de præb. in antiq. & clem. vni. de offi. Vica.

g ¶ In sacerdotio.] Vt possit interim ipsi ecclesiæ in sacerdotali ordine deseruire. Et not. quòd parochialis Ecclesia potest intitulata dari etiam non presbytero. c. licet. & cap. cum ex eo. de elect. in 6. & c. 2. de instit. eod. lib. commendari autem non. quod fuit inductum per cap. nemo. de electio. in 6. vnde sumitur, & ibi not.

h ¶ Semestris temporis.] Sed numqd finitis sex mēsibus poterit ordinarius eam iterum eidē, uel alteri commendare? Respond. vt not. in cap. nemo. de elect. in 6.

i ¶ Vnica] Ergo duas commendatas habere non licet: sicut nec duas intitulatas: sed q quis possit habere vnam commendatam, & aliam intitulatam non prohibetur: vt 21. q. 1. ca. qui plures.

K ¶ Episcopo.] Ad quem regulariter spectat collatio, vel ad eundem spectabit uacantis Ecclesiæ custodia: vt per Abb. in c. ad an tea. de excess. prælat. & in ca. cū uenissent. de instit. & in c. bonæ. de appel. no. etiam in c. cum vos de offi. ord.

l ¶ Ecclesiastica pꝛsona.] Hoc ideo dicit: q a persona Ecclesiastica facilius cogitur. puta per suspensionem, vel subtractionem beneficij c. cōsuluit. di. 74. & no. in c. cū nos. de offi. ordin.

m ¶ Minus idonei.] Sic patet qđ patronus laicus, licet præsentet indignum, non est priuatus, nec priuandus potestate præsentandi: secus in collegio, vel persona Ecclesiastica. capitu. cum in cunctis de elec. & not. in cap. cum vos. de offic. ord.

ANT. TIM. Bene uerū est, q præsentans indignum mortaliter peccat: quia infideliter agit in officio sibi cōmisso, vt dicūt cōiter Do. & Sūmistæ.

n ¶ De causa] Puta scandalum magnum: arg. ca. 1. & c. 2. sed pro modico scandalo non dimittet Episcopus Ecclesiam ordinare. c. quoniam. de iur. pat. & not. in cap cum nos. de offic. ord.

o ¶ Oeconomos.] Patronus enim se de rebus Ecclesiæ intromittere nō debet, nisi quo ad defensionē. 16. q. 7. c. decernimus. & c. filiis: sed is custodiet: qui

habet Ecclesiæ Institutionem: vt hoc §. in 2. notula. Constituetur autem hic œconomus ad conseruandum, non ad agendum. cap. quoniam. dist 85. licet quandoque etiam ad agendum, cap. Imperatorum. de iuram. calum. cap. dilectus. de cap. mon.

fideliter reseruādos [a].

Patroni possunt conuenire de præsentado alternis vicibus, & plures simul possūt præsentari vt de ipsis Episcopus eligat instituendum. h. d.

Sed vt facilius prouideatur Ecclesijs [b], non inconueniens visum fuit patronos [c] ipsos inter se posse libere [d] conuenire de Rectore ab eis alternis vicibus [e] præsentando: quibus etiam ex eadem causa permittitur, vt plures ad vacantem Ecclesiam præsentare valeāt; ita vt vn⁹ ex eis eligi possit per Episcopum [f] & admitti.

Ius patronatus donari potest, sed ob donationem non præiudicatur iuribus Episcopalibus. h. d.

Donatione [g] quoq; ius patronatus acquiritur. Vt cū ius quod quis in Ecclesijs habet in aliquem libera liter cōfert; quę si fiat Ecclesiæ, aut loco religioso [h], quammis absque assensu Episcopi facta fuerit, efficax est censenda, sed per eam Epalibus iuribus ī aliquo non derogatur.

Ius patronatus non potest vendi nisi cum vniuersitate. h. d.

Sed si quis dato p̄tio huiusmodi sibi ius comparare ausus fuerit, talis contractus irritus erit, & inanis [i] nisi tale ius cum vniuersitate [k] rerum temporalium transferretur.

a ¶ Reseruādos.] Cap. hæc huius placiti. & c. charitatē 12. qō 2 & dist. 75. c. quoniam quidā. & 10. q. 2. c si quis Episcopus; nisi sint talia, quæ seruādo seruari nō possunt. l. lex quæ tutores C. de administ. tutor. & ff. de pet hęr. l. diuus. & 10 q. 1. c. si q̄s Episcopus.

b ¶ Ecclesijs.] Quarum dispēdiosa est vacatio. c. quam sit de elect. in 6.

c ¶ Patronos.] Omnes. Fac. t quod no. in ca. quia propter versi. vel saltem. de elect.

d ¶ Libere.] idest. sine superioris auctoritate. Item libere, idest, etiam si nō uacet Ecclesia: vt not. in cle. plures. eo. vnde sumitur. Eadem ratione videtur, quòd patroni plurium Ecclesiarum possint inter se diuidere, scilicet unus sit patronus in una, ali⁹ in alia: arg. tamen contra in l. quædā ff. famil hereisc. & in l. quædam. ff. de alim. leg. dic vt nota in d. cle. plures.

e ¶ Vicibus] Fac. c. fin. de præb. in 6.

f ¶ Episcopum.] Vel alium habentem ius instituendi, cum eadem sit ratio.

Io. Bapt. Donatione. CASVS. Quidam Ecclesiæ patronus donauit suum ius patronatus cuidam Canonico eius amico, & cum Episcopus se opposuisset, fuit dubitatum an donatio teneret, cum enim Ecclesia tale ius concedendo, uideatur respicere qualitatem personę, propterea non uidebatur ipsam forte admittendam argumento c fin. de locat. Sol. tamen vt hic legimus, quia in hac parte Ecclesiæ nullum sit præiudituri. & ideo etiam obiectio non tenet. Not. quod licet quilibet posset ius suum donare, donatio tamen est ita intelligenda vt dicatur facta sine læsione iuris alterius.

g ¶ Donatione.] Cap. ex insinuatione. eod. capit. vni. eod. in 6.

h ¶ Religioso,] Idem si eidem, vel alteri Ecclesię. cap. vni. eod. in 6 unde sumitur. idem si laico, sed compatrono. capit. ex insinuatione. eodem quamquam tunc non est proprie donatio, sed potius proprii iuris relaxatio, cum quilibet patronus habeat ius in solidum: vt per Abb. in d. c. ex insinuatione. secus si laicus non sit compatronus. cap. illud. & c. cum laici. ext. eod.

Sed si quis. CASVS. Quidam patronus uolebat uēdere suum ius patronatus quomodocunque posset ea ratione motus, quia si de eo. habetur dominium vt præsupponitur ob naturam dominij videtur propterea id et esse licitū iuxta. l. in re mandata. C. mandati. Sol. tamen vt hic habetur, quia hoc ius si de se consideretur, non recipit æstimationem Nō obstat obiect. quia illa potestas limitatur p̄pter qualitatem subiectæ materiæ, vt contingit in casu isto Not. inde argumentum illud qd' directæ non potest alienari indirecte sæpe esse alienabile, & hoc contingit quia dicitur mutare naturam. Io. Bapt.

i ¶ Inanis.] Cs. q̄a clerici. eo. adeo q̄ emptor poterit de facto, & sine iudiciali processu spoliari, cum in actib⁹ notoriè iniustis possit iudex extraiudicialiter procedere fac cap. quoniam. de fil. presby. & not. per Abb. in d. cap. quia clerici.

k ¶ Cum vniuersitate.] Cap ex litteris. c. cum sæculum. ext. eo. fa. l. 1. ff. de fundo dot. & l. in modicis. de contra. emptio. & l. quædam ff. de acqui. re. do. Ius ergo patronatus pōt esse accessorium rebus temporalibus, & sic magis dignū pōt accedere minus digno, & de hoc p Abb. in d. c. ex lr̄is. ante fin. Min⁹ dignū trahit in accessionē magis dignum.

Quemadmodum.] CASVS. Ob controuersiā ortam inter Ep̄m & Patronos Ecclesiarum circa præsentationem ac institutionem cum unus mitteret falcem in ius alterius, fuit dubitatū an id liceat. & argu. tit. de supplend neglig Prælat. affirmatiue erat respondendum. Sol. tamen vt hic legimus, q̄a si secus esset, daretur occasio priuandi alterum iure suo sine culpa, & causa. Non obstat obiectio siquidem potestas supplendi negligentiam, non conceditur inter Prælatum, & patronum. Not. de iure canonico inuadere ius alterius esse tale crimen, & posset puniri etiam excommunicatione. Io. Bapt.

Ad

Episcopus non potest spernere patroni præsentationem. Patronus non potest quem propria auctoritate instituere, sub pœna excommunicationis. h.d.

Quemadmodũ autem ad præsentationem [a] patroni, debet Episcopus clericos instituere [b], & quod spretis fundatoribus de vacanti Ecclesia disposuerit, erit irritum: ita etiam patronus auctoritatem Episcopi negligere non debet. Quòd si laici [c] ausu temerario propria auctoritate ad institutionem processerint, tã ipsi anathemate [d] feriendi, quàm etiam perperam instituti clerici cõmunione sunt priuandi [e], qui si etiã adhuc perstiterint, a ministerio ecclesiastico, & ordine deponendi erunt.

Patroni putatiui præsentatio tenet. h.d.

Interdum accidit, vt eius, qui patronus non est [f], præsentatio tamen rata sit habenda. Vt cum ordinarius ad eius præsentationem clericũ instituit, qui & iuris patronatus erat possessor [g], & patronus credebatúr [h]. nam si postea ius patronatus alius in iudicio euicerit, institutus nõ debet propter hoc ab Ecclesia remoueri [i].

Nemo potest seipsum præsentare. h.d.

Licet autem patronus alios præsentet: seipsum [k] tamen, quã-

a ¶Ad præsentationem patroni.] Ca. illud in fi. eo. ca. decernimus. 16 quæst. 7. Sed contra de supp. neg. prælat. Sol. Illud propter negligentiam patroni ob quam potestas deuoluitur ad eum, ad quem institutio pertinet. etiam si non sit Episcopus. Not. in clem. 1. de supp. negl. præl. Abba. in c. illud. eo. An autem sit idem si indignum præsentauerit. Not. sup. eo. §. erit. & in ca. cum vos de offi. ord.

b ¶Instituere.] An & restituere depositum? Et idem uidetur, cum hæc habeatur pro noua receptione, & videtur hoc sentire Butr. in cap. ex trãsmissa. in fin. de renunc. Vide no. in c. quamuis. de refer. in 6.

c ¶Laici.] Quid si sit clericus patronus non laicus? Resp. idem. ut in cap. 1. 16. quæst. 5. & tenet Abb. in ca. præterea. 1. eo.

d ¶Anathemate.] Cap. præterea. 1. eod.

e ¶Priuãdi.] Et ita non est ipso iure suspensus qui recipit ecclesiam à laico: ut plenius no. in c. præterea. eo.

Io. Bapt. Interdum accidit.] CASVS. Quidam tantum possessionem habebat istius iuris patronatus, & nihilominus non solum nolebat præsentare, sed etiam volebat beneficium sibi conferri, unde fuit quæsitum an posset, & ne verus patronus priuaretur iure suo in primo cap. negatiue videbatur respondendum: in secundo vero cum nemo posset melius cognosci quàm à seipso, affirmatiua dabatur responsio. Cæterum solut. est sequenda quæ hic habetur, quia cum verus Patronus non potest semper cognosci, oportet vt putatiuus pro vero in dubio habeatur, & cum affectio propria decipiat sæpe hominem, propterea non conuenit seipsum præsentare, quibus consideratis nec etiam obiectiones aliquid obstãt. Not. primo possessorem alicuius rei, esse dominum putatiuum, iuxta l. fin. C. de rei uendica. Not. secundo esse maxime inconueniens aliquem seipsum idoneum iudicare ad aliquod officium exercendum. Not. tertio vnam & eand. rem esse non posse causam, & subiectũ vt etiã Philosophi docẽt.

f ¶Non est.] Et hoc est quod faciebat dubitandi rationem, cum ius præsentandi pertineat ad patronum. c. decernimus. & c. filiis. 17. quæst. 7 & hic per tot. Sed cum præsentare fructus sit iuris patronatus uelut fructus rei materialis pertinet ad possessorẽ bonæ fidei, & non ad dominum. §. si quis à non domino. i nst. de re. diui. & not. in ca. graui. de rest. spol. ita & iste fructus iuris præsentandi, vt latius per Abb. in c. consultationibus. eod. vnde sumitur.

g ¶Possessor.] Et bonæ fidei: secus si malæ: quia tunc in futurus est remouendus, vt tradunt omnes in cap. consultationibus. eod. quia uelut possessor malæ fidei non facit fructus suos. Sic nec qui est in quasi possessione præsentandi mala fide. Quando autẽ quis dicatur esse in bona, vel mala fide, dic vt per Doct. in d. c. consultationibus. Cald. consil. 13. hoc tit. Old. cõs. 1. Ro. Rom. decis. 278.

h ¶Credebatur.] Sola ergo credulitas sine possessione non sufficit, & sic debet limitari qđ habetur in l. Barbarius, scilicet quòd com. error fac. ius. fac. c. querelam. de elect. & ca. cum olim. de causa poss. & propriet.

i ¶Remoueri.] Quia quod legitime factum est, nõ debet irritari, licet ad eum casum deueniat, a quo incipere non potest dist. 55. cap. præcepta. l. 1. §. casum. ff. de postu. & 30. quæst. 7. cap. neque furiosus. fac l. sancimus. C. admin. tut. & l. Gracchus. C. de adult.

k ¶Seipsum.] Sed numquid saltem filium? Et non videtur, cum censeatur vna persona cum parte. 25. quæst. 3 §. hac auctoritate. & l. fi. C. de imp. & aliis subst. communiter contra, ut per Abb. in cap. ex ore, de his quæ fi. a maior. part. cap. & in cap. fin. de instit. & in cap. consuluit. eod. per glos. & per glos. & Innoc. in cap. quia clerici. eod. Et facit quòd suffragium patris proficit filio. l. illud. ff. quod quisq; iu. Nec ob. quòd pater, & filius videatur eadem persona: nam hoc est iuris fictione, non vere. Sed videtur adhuc contra: quia quidquid quærit filius, quæ- Pater & filius quasi eadẽ persona.

rit

rit patri. §. 1. insti. per quas person. Not acquir. eam timi. Resp. non quærit patri in spiritualibus, in quibus, non curatur de patria potestate. ca. si annum. de iud. in 6.

ANTON. TIMOT. Potest tamen præsentari unus de patronis si huiusmodi præsentatio facienda est a pluribus, si præsentabitur a maiori parte: nã præsentat quasi a collegio. Abb. in cap. quoniam. eod. tit.

a ¶Clericus.]Quia ex vi iuris patronatus solum cõsequitur præsentationẽ, licet sit clericus ipse patronus. ca. fin. eod.

b ¶Præsentare.]Nõ solum ob rationẽ, quæ sequitur; uerum etiam, quia differentia debet esse inter præsentatum, & præsentantem, baptizatũ, & baptizantem, dantem, & recipientẽ. ca. fin. de instit. ca. debitũ. de baptis. l. a. ff. de stip. seruor. plures tamen patroni possunt unum ex ipsis præsentare: arg cap. cum in iure. de offic. deleg. Sic & decuriones possunt dare tutorem vnum ex seipsis. l. vbi absunt. ff. de tutos. & cur. da. ab his. Et electores eligunt prælatum ex seipsis. cap. ne pro defectu. & cap. quia propter. de electio. & ita not. ca. consuluit. extr. eod.

quam clericus [a] sit; præsentare [b] non potest, quantumuis idoneus sit, & quibuscunque studijs iuuetur, & meritis. Cum nullus Ecclesiasticis sese officijs vltro immiscere [c] debeat [d].

Nemo sibi beneficium confert, veluti nemo se præsentat h. d.

Sunt autem institutiones collationibus in quibusdã similes, in quibusdã vero dissimiles. Similes sunt, quia quemadmodum is, qui seipsum præsentat, instituendus non [e] est: ita etiam is, ad quẽ pertinet collatio, seipsum non potest instituere [f]; cum inter dantem & accipientem [g] distinctio debeat esse personalis.

Vacaturi beneficij, nec collatio, nec præsentationis permissio tenet. h. d.

Item quemadmodũ vacaturæ præbendæ, nõ tenet regulariter [h] collatio: ita etiã promissiones [i] de non va-

dari similitudinem inter eas, quia de natura collationis est ut sit libera concessio, & de natura institutionis ut dependeat a præsentatione. §. fin sup. de præbend. Quidam uero tenebant oppositum respectu beneficii cõferẽdi, & eius cui ueniret cõferẽdum, siquidem & natura beneficii & actus conferendi id suadebat ut possent euitari inconuenientia quæ aliter inde orirentur, qua de re fuit quæsitum quid iuris, Solu. ut hic legimus, quia cum reperiantur sub uno genere, oportet ut sapiant naturam eius, & sic habent in hoc similitudinem, qua ratione suadente etiã Obiectio alterius opinionis non tenet. Not. ex hac part. arg. quod similitudo datur inter ea, quæ saltem aliquo respectu sunt eiusdem naturæ, quod regulariter a rationis identitate cognoscitur cap 4. & ibi, gloss. in uers. similitudine. de confirmation.

c ¶immiscere.]Immo hoc ipso tamquam ambitiosus debet repelli. 8. quæst. 1. ca. in scripturis. & 1. q. 6. e sicut. l. quãquam. C. de Episc. & cler l. quæ omnia. de procu. fac. l. contra remp. C. de re milit. lib. 12. & c. miramur dist. 61. Sed contra videtur quod dicitur in c. cum in iure. de elect. Resp. hic non eligit: quia fuit primo ab alijs electus, & postea ipse consensit.

d ¶ Debeat.] Et si aliter faciat, perderet ius conferendi, uel præsentandi, per ea quæ Abb. in cap. ad aures. de excess. præla. in fin. Si tamẽ Episcopus motu proprio conferat beneficium patronatũ, valebit collatio. Item potest patronus supplicare Episcopo, quod sibi beneficium conferatur, forte propter indigẽtiam: vt per Abba. in cap. per nostras. eod. vnde sumitur.

Io. Bapt. Sunt autem.]Hæc pars subdiuiditur in 2. partic. in prima habetur inter collationem & institutionem similitudo: in secunda inter easd. dissimilitudo. secunda ibi, dissimiles sunt. quoad primum CASVS commode non figuratur. Sed loco eius est adnotan. quod inter quosd. scholares Canonist. orta fuit quæst. circa naturam Collationis, & institutionis, quidam enim dicebant nullam penitus

e ¶Non est.]Vt sup. eod § proxi.

f ¶Instituere.]Alias iure instituendi priuabitur, ut per Abb in c. ad aures. de exces. præla. fac. cap. si. de institis Poterit tamen conferre filio, uel alijs consanguineis idoneis, ut not. sup in præcedenti. § Caueat tamen hic conferens, ne carnali moueatur affectu. ca. de præb. & sup. de confirm. §. illud.

g ¶Accipientem.]Cõcor. 24. q. 1. cap. didicimus. & l. 1. ff. de aut. tutor. Nec potest quis uicẽ plurium personarum sustinere. 16. quæst. 1. cap presbyteros. l. nemo. C de asses. cap singula di. 89. l. & si plures. ff. de pact. Arg contra. ff de adopt. l. si consul. cap cum inter canonicos. de elect. Sed si ordinarius collator conferret alij potestatem conferendi, numquid possit ab illo beneficium recipere, vt sic non videatur sibi ipsi cõferre? Respon. Distinguendum est, an collator trãsferat omnimodam potestatem in alium: & tunc potest ab illo beneficium recipere; cum ille conferat iure proprio: aut transtulit tamquã in suum commissarium, tunc secus: quia repræsentat personam collatoris. Nec facit contra, quod Papa dat potestatem suo Confessori, & nihilominus potest ab illo ligari, & absolui: ut habetur in ca. ex parte. 2. & in ca. sane. 2. de offic deleg. & cap nemo. q. 3. quia respondetur vt per Abb. in c. fin. de instit.

h ¶Regulariter.]Vt c. 2. & cap. constitutus. de concess. præb. Papa tamen tribuere potest ius, etiam in vacaturis c. 2. de præb. in 6. & sup ut. proxi. §. est ergo, & propterea dicit regulariter.

i ¶Promissiones.]Concor. ca. nulla. cap. relatũ. c. ex tenore.

tenore.cap.constitutus.& cap. fi.de concess.præb. Nam quæ ratio militat in collatione; scilicet vt vitetur uotum captandæ mortis c.a.de cōcess.præb. militat etiam in præsentatione: Posset tamen patronus forte absuturus dare uni potestatem præsentādi in genere: licet Episcopus ius conferendi soli vicario generali possit committere.: ut per Abb.in ca.constitutus. de cōcess. præb. De ratione diuersitatis dic, vt per eundem in ca. fi. eod. tit.

Io. Bapt. Dissimiles sunt.] CASVS. Capitulum certæ Ecclesiæ Cathedral. sede vacante uolebat præsentatos instituere, idem intēdebat facere Vicarius Episcopi vigore generalis mādati, nec attēdebant an præsentati essent in sacris, & quod patronis debeat cōseruari ius percipiendi uitæ necessaria: unde fuit dubitatum an id esset de iure permittendum, siquidē sicut ecclesia non pōt cōstrui sine consensu Diœcesani §.ædificatione sup. eod. ita quoque uidetur dicendum aliquem in ea nō posse institui, nec aliqd fieri sine eiusd. uoluntate. Sol. tamen est tenenda quam hic legimus, quia cum institutio depēdeat à præsentatione nequit propterea in ea obseruari illud quod in collatione tequitur; patronis autē à principio fuit illud ius cōcessum, ideo nō debēt postea eo priuari, quibus obseruatis etiam obiectio uidetur cessare. Not. institutionem habere quædam specialia propter qualitatem præsentationis, sine qua institutio est nulla § institutum.& § quemadmodum sup eod. No. 2. una cum glo. in uers. ad inopiam quod subuenire pauperi est de præcepto generali, & aliquando est de obligatione speciali, ut contingit in Ecclesia respectu patroni pauperis.

cātibus beneficijs Ecclesiarum, in quibus quis ius obtinet patronatus, nullo iure subsistunt.

Capitulū sede vacante potest instituere præsentatos. h.d.

Dissimiles sūt, quia etsi capitulum, sede vacāte, beneficia, quæ ad collationem Episcopi [a] pertinent, conferre non possit [b] præsentatos tamen à patronis potest, si idonei [c] sint, admittere, & instituere.

Vicarius licet non conferat sine speciali commissione, tamē instituit. h.d.

Idem obtinet in vicario: quia licet sine speciali concessione [d] conferre non possit, præsentatos tamē instituere [e] minime prohibetur.

In Rectorem parochialis Ecclesiæ potest præsentari etiā non in sacris constitutus, licet secus in libera collatione. h.d.

Sunt etiam in eo dissimiles, quod in rectorē parochialis Ecclesiæ, & non in sacris cōstitutus [f] præsentari potest, dummodo alias sit idoneus, & infra tempus a iure constitutum ad ordines, quos ipsius Ecclesiæ cura requirit, promoueri valeat. Collatio autem fieri nō potest, nisi in persona eius, qui saltem sit in subdiaconatu [g] constitutus.

Potentia actui proxima habetur pro actu ex dispensatione h.d.

Cum his tamē, qui in minoribus sunt ordinibus constituti, si tales sint, qui infra breue tēpus [h] possint in presbyteros ordinari, dispensari [i] poterit.

Patronis defertur circa honorem, & vita necessaria subministranda. h.d.

Defertur [k] autē pa

a ¶ Episcopi.] Solius cap.unic.ne sed.vacan.

b ¶ Possit.] Cap. illa ext.ne sed. vac.

c ¶ Idonei.] Hoc intelligitur etiam si nō fuisset appositum: ut l. ut gradatim.ff de mu. & hon & cap. causam quæ.de elec. Arg. est ergo q̄ potest examinari instituēdus. de quo uide per Abb. in c. in Lateranensi. de præb. post prin.

d ¶ Concessione.] C. fi. d̄ offi. vic. in 6.

e ¶ instituere.] Ca. ex frequētibus. de instit. Ratio differentiæ est: quia collatio est quædam donatio, ideo in vicarium non trāsit per rationem, quæ ponitur in c. fin. de offic. vic in 6. institutio vero est quædam collatio non libera, ut sup. de præb §. fi. fac. ca. decreuimus. 16. q. 7. & c. nobis. eo. Et in quibus capitulum Episcopo succedat, sede vacante, habetur in ca. cum olim, & in c. his q̄. de maio. & ob. & in cap. cum vos. de offi per Abb. & per eundem in c. veru. de for. compet. & est de ea re tract. Franc. de Pauinis.

f ¶ Cōstitutus.] Et sic apparet, quòd ca. præterea. de ætat. & qualit. quantum ad institutionem est correctū, ut not. in cap. fin. de instit. in 6 & in cap. 1. de constit. in 6 in uer. facti.

g ¶ In subdiaconatu.] Nec mirum, cum & in Episcopum possit subdiaconus eligi. cap a multis. de æta. & qualit. & sup. de elect. §. igitur.

h ¶ Breue tēpus.] Arg. quod nō interest q̄ fiat in præsenti, an breui t̄pe post; cēsentur. n. inesse quæ fiunt in continenti. l. lecta. ff. si cert. pet. Et habetur pro accincto p̄xime accingendus l. pen. ff. de milit. test. Et qualiter interpretabimur hāc breuitate t̄pis, ui de quæ traduntur in c. præterea. de ætat. & qualit.

i ¶ Dispensari.] Per Ep̄m: nam ex quo ius permittit dispensari, nec Papa sua dispensandi sibi reseruauit, dicetur id etiam inferioribus concessum, secūdum Io. And in c. licet. canon. de elect. in 6. & sequitur Abb. in d. c. præterea.

k ¶ Defertur.] Not. ex hoc §. tria, quæ consequitur patronus.

tronis non solum circa præsentationem: verum etiam circa honorem processionis [a], & circa necessarium vitæ subsidium. Nam si aut ipsi, aut illorum filij ad inopiam [b] redacti fuerint, illis erit modeste [c] ab ecclesia succurrendum [d].

Ius patronatus tollitur cessione, collegio, constitutione, ecclesiæ destructione. h.d.

Tollitur ius patronatus cessione; ut puta cum quis id Ecclesiæ, in qua ius habet huiusmodi, conferendum duxerit [e]. Item si quis Ecclesiam sine sui reseruatione [f] iuris collegiatam [g] fieri patiatur [h], eo amplius constat, si ædes sacræ incendio consumptæ fuerint, vel etiam terræ motu, vel vitio suo corruerint, extingui

patronus ex iure patronatus. Primum, quod præsentat. Secundum honor processionis. Tertium quod consequitur alimenta, si deueniat ad inopiam. Adde & quartum, quod ponitur sup. eod. §. licebit; scilicet ius defendendi. ita enim sibi ecclesiæ suæ incumbit defensio, ut possit presbyterum denunciare, si sit dilapidator, uel aliàs inhonestus: ut habetur. 16. q. 7. cap. filiis. & per Abb. in c. nobis. eod.

ANTO. TIM. Plures habet vtilitates patronus ab ecclesia, unde illud. Patrono debetur honorũ onus, vtilitasque, præsentet, præsit, defendat, alatur egens. Sunt & patrono ab ecclesia certa quædam onera: nam tenetur eam defendere ab omnibus oppressionibus, ut 16. q. 7. c. filiis.

a ¶Processionis.] Sed qualis est hic honor processionis? Resp. quidã intelligũt, quod cũ patronus uadit ad ecclesiam, dẽt prælatus cũ clericis sibi obuiã procedere. quod intellige si patronat' sit magnus, & cui hoc conueniat; puta Rex, uel magnus Princeps, & hoc seruatur Venetiis in ecclesia sancti Marci, in qua Dux habet ius patronatus. Vel aliter, quia patrono debetur honor præ ceteris laicis in sessionibus, uel actibus similibus. Vel dic, ut per Abb. in cap. nobis. eod. unde sumitur.

b ¶Ad Inopiam.] Sed quale est istud priuilegium patroni pauperis, cum ecclesia teneatur subuenire pauperibus indistincte. 16 quæst. 1. c. quoniã. & 12. q. 2. cap. aurum? Resp. largius subueniet patrono quàm aliis. cap. cum in officiis. de testa. & not. in c. quicunque. 16. q. 7. Item pauperes non habent actionem contra ecclesiam: ut not. in cap. sicut hi. dist. 47. & cap. exiguus 1. q. 7. & per Butr. in ca. 1. de empt. & uend. sed patronus habet actionem per c. quicunque. & cap. nobis. eod.

c ¶Modeste.] Habita ratione qualitatis personæ ipsius patroni: arg. l. ius alimentorum. ff. ubi pupil. educa. deb. & magis ei qui quandoque fuit diues, quàm ei qui numquam: ut cap. non cogantur. dist. 41.

d ¶Succurrendum. Intellige quando patronus in summam egestatem deductus est, ut accidit Perusiæ in nobili ciue de familia Guidalotorum, cui ad extremam Inopiam redacto subuentum fuit a Magnifica Sapientia noua, in qua habebat præsentationem quorundam scholarium, & quæ fundata fuit a quodam Episcopo illius familiæ. Item intellige quando familiæ superest, ut not. in ca. quicumque. 16. q 7 & c. nobis. eod.

Tollitur] CASVS ita figuratur. Cum orta esset
Io. Bapt. controuersia inter Episcopum certæ diœcesis, & quosdam ecclesiæ patronos, Episcopus enim dicebat ius patronatus esse extinctum cessione tam tacita, quam expressa, uel loci consumptione, & destructione, seu alicuius delicti grauitate. aliter enim Ecclesia grauaretur; quia ius ei altero ex ijs modis acquisitum non teneret: quod esset incõueniens. argumento cap. 1. de consuetud. Patronus autem dicebat oppositum per ca. decet. de reg. iu. in 6. Sol. tamen est sequenda, quã hic legimus: & ratio est quia ius patronatus in hac parte est simile seruituti usufructus, unde non obstat cap. decet, quia uerificatur regulariter & ex parte sui: secus causa aliqua legitima concurrente, & suadente. Not. primo argumentum, quod extincto fundamento, extinguitur quoque ædificium desuper factum, ut est census, Emphyteusis & simil. Not. causam extinctionis istius iuris reduci ad uoluntatem, culpam, & rem ipsam.

e ¶Duxerit.] Quo casu ecclesia remanebit libera: vt habetur in c. 1. eod, in 6. Et idem esset si patronus uenderet Ius patronatus ipsimet Ecclesiæ: quia adhuc remaneret libera, non ratione contractus qui improbatur a iure: sed quia patronus ob delictum suum uenit spoliandus; vnde consequenter ecclesia remanet libera, vt per Abb. in c. quia clerici. eod in fin.

ANT. TIMO. Es per quæ istud Ius patronatus tollitur, uel transit, in aliam personã, quæ his uersibus a quibusdam afferuntur.

Iura patronatus transire facit nouus hęres,
Res permutatur, donatio, uẽditioq. adduntur.

Etiam alii modi, prout in textu. Verum si publicentur omnia bona alicuius propter crimen, etiam læsę maiestatis per sæcularem iudicem, filius non priuatur iure patronatus, quod pater habebat: nam illud à Papa habet. Archi. in c. filiis. 16 quæst. 7 intellige quando lis est cum aliqua uniuersitate sæculari.

f ¶Reseruatione Iuris.] Ergo si reseruabit sibi ius, poterit præsentare in ecclesia collegiata, uel colligere; quod satis uidetur posse fieri. cap nobis. eod. Sed contra cap. sacrosancta. & c. Messana. de elect. Solu. ut ibi.

f ¶Collegiatam.] Quod quando accidat, die vt per Abb. in c. nobis eod.

g ¶Patiatur.] Bene patiatur, quia alias eo inuito non potest ecclesia patronata fieri collegiata, vt concluditur in cap. nobis. eod. & in cap. cum accessissset. de constit.

Necesse

ius patronatus necesse [a] est.

Patronus delinquendo amittit ius patronatus. h. d.

Sed & si patronus ausu nefando Rectorem, vel clericum ipsius Ecclesiæ per se, vel per alios occidere vel mutilare ausus fuerit, tam alias pœnas [b], quàm Iuris patronatus amissionẽ [c] sustinere debet. Idem iuris est, si patronus efficiatur hæreticus: cum enim bona hæreticorũ vniuersa sint confiscanda [d], merito cum ista vniuersitate [e] etiã Ius patronatus interibit.

DE CLERICIS NON residentibus.

TIT. XXIX.

Clerici non residentes.
- Qui puniendi.
  - Qui deserunt sine causa.
  - Qui nolunt.
- Qui excusãdi.
  - Papæ inseruientes.
  - Negotijs Ecclesiæ.
  - Ob studia.

Si conferatur beneficium non idoneo ad residendum, & patronus priuãdus est beneficio, & collator conferendi potestate h. d.

Debent autem hi, quibus ecclesiastica ministeria sunt cõmittenda, tales deligi, qui & residere in Ecclesia, & curam demãdati sibi officij per se ipsos [f] valeant exercere: quod si aliter actũ fuerit, & qui receptus fuerit, quod contra

a ¶ Necesse est.] Quia sublata substantia necesse est accidẽs interire. fa. l. si seruũ § 1 ff. de act. emp. & instit. de usufru. §. fin. Forte idem si ecclesia detineretur ab infidelibus. arg. l. cum loco. ff de relig. & sumpt. funer.

b ¶ Pœnas.] Quæ ponuntur. in cap. in quibusdam. §. fin. de pœn.

c ¶ Amissionem.] Et sic ius patronatus deuoluetur ad ecclesiam, cui facta est iniuria. 17. quæst. 4 cap si quis deinceps. & cap. quisquis. & habetur in cap in quibusdam. & in cap. ad aures. de pœn.

d ¶ Confiscanda.] Vt cap. excommunicamus. 1. & 2. de hæret. in antiq. & cap. cum secundũ. de hæret. In 6.

e ¶ Vniuersitate.] Cum qua, & aliàs ius patronatus trãsfit. cap ex litteris. en. & sup. eod. §. donatione.

r. eod. quod videretur inconueniens. Sol. tamen vt hic legimus, quia beneficia, & Sacramentum Ordinis eis annexum sunt ad hunc finem à principio regulariter instituta & ordinata, vt Clerici ad diuersa seruitia pro salute fidelium teneantur, & ideo etiam obiectiones videntur cessare, cum ipsa sint causæ partiales, & limitatiue locum habeant. Not. primo beneficia eccles. de iure cõmuni requirere residentiã, licet de iure speciali aliter aliquãdo postea contingat. No. 2. quod in promotione clericorum ad beneficia eligitur industria personæ; & ideo promouentur magis idonei. cap. constitutis. de appell.

f ¶ Per seipsos.] 21. quæst. 1. & dist. 70 cap. sanctorum. & dist. 71. c. clericos. & dist. 91. cap. Eleuterius. & cap. 3. eod. Quandoque tamen potest quis deseruire per uicarium; vt cum parochialis ecclesia annexa est dignitati, uel præbendæ. Item si rationabilis consuetudo aliud induxerit: ut per Ab. post antiquos. in d. c. 3.

DE CLERICIS non residentibus.

Io. Bapt. Per primos precedẽtes tit. præsupponitur, Clericos esse beneficiatos, vnde cum propterea teneantur Ecclesiæ seruire, Ideo post tit. præcedentes proponitur modo iste qui diuiditur in 3. part. in prima habetur qualiter Clerici teneantur ad residentiã: in secunda qualiter excusentur: in tertia fit Epilogus supra dictorum: secunda ibi, iuste: tertia ibi, hæc.

Io. Bapt. Debent autẽ.] CASVS. Quidã Clerici beneficiati volebant in suo beneficio residere, & cum ab Episcopo loci ad id cogerentur excusabant se ea ratione, quod beneficia sunt eis concessa, ne cogerentur mendicare, iux. not. in c. cũ secũdum. de pb. ac etiã grauarentur multiplici onere, cum teneantur ad horas Canonicas, ca. 1. de celeb. missa. clem.

ANT. TIMO. Residentia enim respicit personam; nam residere in ecclesia est in ea seruire beneficio, & eius curam habere personaliter, Goffr. cap. quia nonnulli. de cler. non resid. Et non residere dicitur, si personaliter non persistit, & beneficio nõ inseruit secundum gloss. An vero sit de iure diuino disputatum fuit in Triden Concil. Vide quæ scribit de hoc Thom. Campegius in opusculo de residentia Episcoporum, & quando teneatur residere, & in quo casu non, uide S. Tho. in 2. 2. quæst 185. art. 4 & Caiet. in art. 4. ubi sustinuit eam sententiam, quod esset de iure diuino residentia.

Prius-

contra sacros canones acceperit, amittet; & qui dederit, largiendi potestate priuabitur a.

Qui sine causa non residet, post monitionem priuandus erit, & quæ sint iustæ causæ non residendi. h.d.

Si tamen ab initio idonei ad residendum reputati, postea Ecclesias b vel præbendas sibi concessas, sine iusta & necessaria c causa deserāt, si moniti d, & congruo tēpore e expectati f nō redierint, eis priuari g poterunt.

Quę sint iustæ non residendi causę. h.d.

Iustæ non residendi causæ sunt, veluti si quis aut Romano Pōtifici h, aut proprio,

a ¶Priuabitur.] Non ipso iure; sed per sententiā, ob uerbum, priuabitur, quod futuri temporis est, secundum aliquos in c. Rodulphus. e. de rescript. & per Alex. in l. Imperator. ff. de iu. fisci. Sed immo contra, quòd ipso iure. ca. cum in cunctis de elect. Sol. illud capitulū procedit solum in dignitatibus ibi positis: & quando fuit facta collatio patienti defectum in ætate, in moribus, in scientia, & in natalibus: in aliis vero non habet locū illa pœna, quæ imponitur ipso iure. Quod autem hic dicitur, habet locū in cōferente beneficium ei, qui non ualet per se in beneficio residere: aliàs nō est sufficiēs: ut not. Abb. in cap. extr eo. in fi.

ANTO. TIM. Ita ex gestis. c. quia nonnulli, & c. relatum, & demum toto titulo de cler. non resid. & c peruenit. 2. de app.

b ¶Ecclesias.] Sed uidetur species simoniæ, quod residere in ecclesia, uel non residere est causa consequendi fructus, uel non consequendi? Resp. ꝙ hoc fit lege permittente ca. cum secundum. de pb. & sup. de præb. § 1. Vel dic ꝙ non debet quis reside re ad consequendos fructus principaliter: sed gratia inseruiendi diuinis, in cōsequentiam tamen cōsequitur fructus: aliàs si canonicus principaliter accederet ad ecclesiam propter lucrum, esset simonia saltem mentalis. Not. in cap. vni. de cler. nō resid▪ in 6. & per Abb. in c. ex parte 2. de offi. deleg.

c ¶Necessaria.] Sed & si subsit huiusmodi necessaria causa, debet nihilominus peti licentia ab Epō. c. relatum eo. & de consecrat. dist. 5. cap. non oportet. & not. in cap. inter quattuor. ext. eo propter necessitatem tamen subito occurrentem posset quis se absentare sine licentia prælati, habetur in d. ca. relatum. & in c inter quattuor. Idem secundum aliquos si consuetudo esset, ꝙ non requiratur licētia. Episcopus autem non dabit licentiam nisi ex causa, & non nisi relinquat vicarium, is qui vult abesse, ut per Abb. in c. fi. eo & in ca. licet. de præb. & in c. quoniam. §. 1. vt lit. non contesta.

d ¶Moniti.] Et ista monitio sufficit, quā fit per viam simplicis requisitionis, nec requiritur sollemnis citatio, sed sufficit, ꝙ sit extraiudicialis. Abb. in cap. peruenit 2. de app. & in c ex tuæ. extr. eod. & in ca. qualiter. eod. tit. & an requirantur plures, uel sufficiat vna, per Abb. in c. cum causam. de offic deleg.

ANT. TIM. Vide quæ pulchre disposuerit circa hanc materiam residentiæ Concil. Trid. sess. 6. c. 1. & 2. de reformatione. late etiam Nauar. in Manua. cap. 25. nu. 121. Curatis enim præcepto diuino mandatur suas oues curare, & agnoscere, Ioan. 21. vide Concil. Trid. sess. 23. c. 1. de reformat. & in bulla Pii Quarti de residentia prælatorum, &c. incipiente, In suprema militantis Ecclesiæ, &c. vltra canones antiquos.

e ¶Congruo tempore.] Quod erit arbitrio Episcopi computandum, qui considerabit circumstantias debitas viarum, & distantiæ. cap. cum sit Romana. de appel. & in c. cupientes. post prin. de elect. in 6.

f ¶Expectati.] Puta per mensem post receptionem litterarum. ca. qualiter. ubi not. extr. eod.

g ¶Priuari poterunt.] Vt cap. inter quattuor. eo. & habetur in ca. ex parte. eod. Et hoc intellige nisi moniti us legitimam habeat excusationem superuenientem, ob quam venire nō potuerit, ut quia erat infirmus, 7. q. 1. c. præsentium. vel ob capitales inimicitias. c. bonæ. 2. de elect. vel ex alia causa simili: vt in ca. inter. & ca. si. eo. in quibus casibus, si procederetur contra ipsum, non præiudicaretur ei; arg. cap. in nomine domini. extr. de testi. & est valde not. ꝙ impedimentum superueniēs ei, qui dedit operā rei illicitę, nō sit ei imputandū, contra. l. 2. ff. si quis caut. sed secūdū Ab. in d. c. inter quattuor. potest dici, ꝙ imputabitur isti absentia, vt puniatur alia pœna. quā priuationis.

ANT. TIM. Nota, quod vltra pœnas, quæ irrogantur in foro contentioso, clerici non residentes in beneficiis suis, & in eis officia sua non implentes: sed voluptatibus vacantes peccant mortaliter, & nihil iuris habent in fructibus rerum ecclesiasticarum: & si dictos fructus recipiunt, restituere tenētur secundum Archie. Florent 3. par. tit. 2. cap 1 Nam reditus ecclesiarum sunt stipendia seruientiū. d c. quia nōnulli. de cle. nō resid vide Cōc. Trid. in dd. locis sess. 6. & 23. & Mar. Nauar. loco cit.

Iustæ.] CASVS. Cum clerici teneantur ad residentiam, vt sup. est demonstratum, fuit propterea dubitatum inter scholares, an aliquo casu possent ab ea excusari, & ratio dubitandi est, quia obligatio acquisita non pōtest tolli sicut res ecclesiæ non possunt alienari arg cap. nulli. de rebus eccles. non alienan. Sol. tamen vt hic habetur quia à iure aliquando debemus recedere. §. nisi rigor. 1. quæst. 7. & hinc cessat quoque obiectio. not. ex hoc tex. argumentum quod etiam iura quibus alicui est aliquid acquisitum, possunt cum causa aliquando limitari, quia mens legislatoris est semper sequenda. l. siue. ll. l. contra legem ff. de legib. Io. Bapt.

h ¶Romano Pontifici.] Ca. dilectus. eo. & per Ab. in cap. olim. de verb sign. Seruientes enim Papæ, vīr seruire vniuersali ecclesiæ. Sed quid dicemus de eo qui est in seruitio legati de latere? Doct. vīr sentire, ꝙ sit idem quo ad suam prouinciam. Vide per Abb. in d. cum dilectus, vbi & quid in seruientibus Archiepiscopis.

ANT. TIM. Causas obiter enumerat. Cōcil. Trid. sess. 24. cap. 1. his uerbis. Nam cum Christiana

cha-

Episcopo [a] obsequiũ exhibeat [b]. Item si iura, & negotia Ecclesiæ suæ fideliter prosequatur [c]: aut si vt studiorum causa [d] abesse possit, est alicui specialiter [e] indultum, & si q̃ sint aliç similes [f].

Ad memoriam iuuandã conducit repetitio. h. d.

Hæc de prçbendis, & dignitatibus, atque illarũ prouisionibus [g] dixisse nos sufficiat. Verumquia in hoc tractatu diffuse immorati sumus, vt sequentia præcedentibus melius contexamus [h], quædam in memoriam [i] reducemus.

Epilogus totius libri.

Personarũ ergo quidã laici sunt, quidã clerici. Rursus clericorũ quidã sunt in sacerdotio cõstituti, quidã in sacris, licet nõ in sacerdotio; quidam nec in sacris, neç in sacerdotio. Eorum rursus, qui in sacerdotio constituti sunt, quidam sunt in celsiore gradu; vt Episcopi: quidam in inferiore, vt presbyteri. In saçris vero dicũtur constituti diaconi & subdiaconi Qui vero, nec in sacerdotio, nec in sacris reperiuntur, ij suntqui sunt in minoribus ordinibus constituti.

charitat, vrgent necessitas, debita obediẽtia, ac euidens ecclesiæ, uel reip. vtilitas aliquos nonnunquã abesse postulent, & exigant. &c.

a ¶Proprio Epõ.] Cap. de cetero. Idẽ in prælatis inferioribus: ut per Ab. in d. c. de cetero. quotidianas tamen distributiones non habebit: nõ dantur enim non residentibus, aut his, qui habentur pro residentibus: sed interessentibus tantum diuinis, vt in d. c. de cetero. & in c. olim. de uerb. sign. per Abb.

b ¶Exhibeat.] Nota ergo, ꝙ Episcopus licite utitur seruitio aliquorũ suorum canonicorum, etiam subtrahendo eos ab offi- cio diuino quotidiano, & illi reputantur præsentes, & de numero, not. in cap. ad audientiam. eod. Sed non debent esse plures, quã duo, licet quidam dicant hoc esse arbitrarium.

c ¶Prosequatur.] Cap. ex parte 2. eo. Sed nũquid is qui abest intẽtus negotiis ecclesiæ percipiet quotidianas distributiones? Et non uidetur. ca. cum non deceat, de elect. in 6. & not. sup hoc eod, §. in uerbo proprio Epõ. In contrariũ tñ. fac. c. 1. eo. in 6. Dic vt ibi.

d ¶Causa] Vera non palliata, vt existentes in studio; sed non intrantes scholas, & non attendentes non gauderent hoc beneficio, Abb. in c. 1 ante fin. de iudi. per tex. in l. si quis. C. de domest. & protest. lib. 12. Idem Bald. in procem. digestorum. & per Cardin. in procem. clement. & Archid. in c. de quibusdam. d. st. 31 Idem si inhoneste viuerent. Abb. & supradicti per l. agentes. aliàs incipit, per id tẽpus. C. de curi & stationar. lib. 12. Immo forte si talis absens studiorum causa reuertatur ignarus, poterit beneficio priuari, secundum Butr. in cap. quamuis. de ætat. & qualit Sed de quibus studiis intelligenda est hæc littera? Et videtur de studiis Theologiæ. cap. fi. de magist. & cap. licet. de præbend. Sed an & de studio iuris scientiæ; Et idem uidetur. cap. cum ex eo. de electio. in 6. uide per Abb. in cap. tuæ. eod. & in cap. licet. eod. tit. & per eundem consil. 89. & per Card in cle. sane. §. sane. in 6. quæst. de statu monach. Et hic perciperet etiam quotidianas distributiones, si in ecclesiæ nulli alii sunt prouentus præterquam quotidianæ distributiones, ut no. in d. ca. licet. de præb & per Guil. de monte Laud. in cap. uni. de cle. non resid. in 6. Fel. in cons. 13 Rebuff. in trac. de priuil. scholar. 2 priuil. 31. n. 13.

ANT. TIMO. Quod autem tempus est constitutũ, in quo concessum est clericis, ut sint absentes a sua ecclesia, & nõ residere propter studiũ? Resp. quinquennium habetur in c. fi. de magist uide Cõcil. Trid. sess. 5. c. 1. de reform.

e ¶Specialiter indultum.] Licet hic dicat licentiã hanc specialiter indulgeri: non tamen debet prælatus petenti illam denegare: ut per Doct. in cap. relatum, eo. & cap. licet. de prçb. Sed immo contra. cap. fi. de magist. ubi ipso iure sine aliqua licentia uidetur cõpetere hæc facultas? Sol. ut per Abb. in d. cap. licet.

f ¶similes.] Vt puta si detineretur quia aliqua corporali infirmitate. c. ad audientiam. eod. & c. vni. eod. in 6. Idem si terreretur metu tyranni existentis in loco Abb. in ca. tanta. de excess. pl.

ANT. TIMO. Sunt & aliæ causæ; puta, mortales inimicitiæ, & alia iusta impedimẽta, ut habetur in ca. relatũ, & c. inter quatuor. d cler. n resid.

g ¶Prouisionibus.] Nõ dicit collationibus, uel institutionibus, sed ꝓuisionibus. Latũ enĩ est hoc verbum aptũ cõprehendere nõ solũ supradicta; uerum & electionẽ, postulationẽ, & nominationẽ, & præsentationẽ. No. in cle. fi. de elect. Domi. consi. 15. reuerende; & in summa omnẽ modum, per quẽ ecclesiæ prouidetur. Domi. & Peru si. in c. cũ in illis. §. 1. de præb. in 6. & per Feli. in cap. in nostra. & in ca. eam te de rescrip. fac. not. per Bald in l. Barbarius, ff. de offi præto. col. pen. Immo hoc uerbum, prouideat, notat prouidentiam non solum ecclesiæ impetratæ, sed etiã impetrantis. Bald. in c. fi. de ꝓsum. Prouisionis verbum.

h ¶Cõtexamus.] Arg. ꝙ rubricæ sunt continuãdæ. l. 2. ff. de sta hom. & ꝙ cõtinuatio siue subordinatio põt fieri etiã a remotis. l. 1. ff. si tab. test. nul. extab. & no. in rub. C. qui admit. & traditur in rub. ff. de leg. 1. Dũ tñ interiacentes materiæ non sint multũ diuersę. l. 2. §. 4 C. de io. uet. enuc. quod certe nõ est hic, ut sup. de prçb. in princ. & fac. instit de leg. in princ. & § fi. instit. per quas personas nob. adquir.

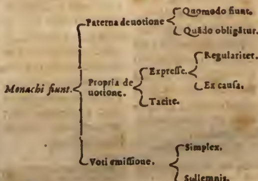
i ¶In memoriam.] Quam uelut euagatio impedit, ita intellectum ordo artificiose confirmat: ut not. in procemio institu. ciuil. § igitur. alioqui labilis est. l. peregre. ff. de acquiren. posse. & l. 1. §. si quid autẽ in tantam. C. de iur. uet. enucl.

Tam clerici, quàm laici possunt esse monachi. h.d.

Ceterum quoniam adhuc quidam in Ecclesia sunt, qui non minus in laicatu a, quàm in clericatu constituti domino deseruiũt; ut sunt regulares ac monachi: restat, ut de his pauca subijciamus b.

DE REGVLARIBVS, & Monachis c.

TIT. XXX.

Regulariter valet argumentum à regulari ad monachum, & contra. h.d.

Voniam vero siue de regularibus agẽdũ sit, siue de monachis; eadem fere d iura seruantur, ne uerbosa fiat euagatio e, dirigamus sermonem in personas monachorum,

a ¶In laicatu.] Clericatus enim non est de substantia regularitatis, uel monachatus: sed solum tria uota de quibus habetur in cap. cum ad monasterium. de stat. monac. Immo canones antiqui, uel non admittebant, uel ægre admittebant monachos ad clericatum, ca. nemo. 16. q. 1. & per tot. tur in cap. q Dei] timorem. de stat. monac. & in §. fugitiuos infra. eod. Alii uero licet aliqua promittat, non dicuntur proprie monachi, uel regulares, uel regulam habere. sed potius certum uiuendi modũ, licet modus ille sit ab Apostolica sede cõprobatus. & de hoc not. in cle 1. de relig do. & in cle. cũ ex eo. de sent. excom. & per Abb. in rubr. eod. Vbi infert, an, & quando dispositio loquens de regularibus cõprehendat fratres de tertiu Ordine, Iesuitas, & mulieres Mantellatas, & similes.

b ¶Pauca.] Respectu eorum, quæ traduntur in compilationibus Gratiani. Gregorii, Bonifacii, Clementis, & aliorum, uel etiam multiloquiũ interdum appellatur breuitas: ut nor. in l. fin. C. de usufr. & habit. Breuitas

DE REGVLARIbus, & monachis.

Io. Bapt. Cum persona Ecclesiast. alia dicatur Clericus, & alia Regularis, & Monachus, & hactenus auctor locutus sit de Clericis, sequebatur uidere de Regularib⁹, ideo post tit. præced. proponitur modo tit. iste qui diuiditur in 3. partes, in prima habetur intentio auctoris, in secunda explicatio materiæ propositæ: in tertia an liceat inuenire nouam Religionẽ: secunda ibi, monachi: tertia ibi, nouissime.

ANT. TIMO. Regulares secundũ Goff. sunt qui ad uiuendum regulariter, ideõ, sub aliqua certa regula, & ordine se adstringunt, ut monachi, fratres, canonici regulares, &c.

Q Voniam uero.] CASVS hic non figuratur. Not. tamen inde argumentum quod omnes Regulares Religiosi in essentialibus conueniunt, differunt autem secundum maiorem, & minorem perfectionem. Io. Bapt.

DE REGVLARIbus, & monachis.

c DE regularibus, & monachis.] Cũ copula ponatur inter diuersa, dubitari põt qui sint regulares, & qui monachi. Et quidẽ regulares dicuntur omnes qui regulã, & tria substantialia vota cuiuslibet religionis approbatæ profitentur; videlicet paupertatẽ, castitatem, & obedientiam: ut in c cum ad monasteriũ. de stat reg & in hoc monachi cum regularibus conueniunt. Vnde hoc respectu aliquando monachorum appellatione omnes regulares continentur: Abb. in cap 2. in prin. de postu. per illum tex. ibi. & per text. in cap. 1. & ca. monachi. 16. quæst 1. Sed dissident in eo, q quo ad cetera votis exceptis, regulares sunt cuiusdam laxioris regulæ, ut habetur

d ¶Fere] Quia nõ per omnia eadem seruantur iura, cũ regulares regulæ interuenisse laxiores, & possint parochialibus ecclesijs præponi. cap quòd Dei timorẽ. de stat. monach. fac. §. fugitiuos. inf. eod. & cap. 2. de postulat.

ANT. TIMO. Videtur, quòd regularis se habeat tamquam genus; quam species. Vnde omnes monachi sunt regulares: non autem econtra omnes regulares monachi.

e ¶Euagatio.] Simile est Instit. q cum eo, qui in aliena pote. lat. Et est arg. contra legentes, & consulentes, qui utuntur multiloquio. fac. l. 2. § contrarium. C de iu. uet. enucl. & quòd habetur in l. ampliorem. §. in refutatoriis. C. de appe & auth. de referend. post princi & in authent de tabell. post medium. & cap. talec. d. 3. 24. licet pro illis faciat l. antiquitas, Arg. contra multiloquos.

tiquitas, & qđ ibi not. C. de vsufr. & hab. & §. fi. supra titulo proximo.

a ¶ Idem etiam.] Nam fimillum eadem est discíplina, ut hic, & insti. quod cum eo, qui in alie. in princ. & ff. de in rem vers. l. 3. §. prouide. & §. quoties.

maxime diminutum; secus in superioribus ætatibus. Non obstat obiectio quæ tenet de filio pubeti. Not. primo paternam potestatem extendi etiam ad salutem animæ quæ tamen in hac parte limita. quando filius habet legitimũ vsum rationis. Not.

idem etiam [f] intellecturi, & de regularibus ceteris. Nã si quid in ijs [b] proprie serue tur, separatim ostendemus [c].

Ex triplici capite quis fit monachus, & impubes a patre traditus monasterio, post annum pubertatis, potest redire ad seculũ, si velit h. d.

Monachi [d] fiunt aut ex paterna deuotione, aut ex propria professione, aut ex voti emissione. Ex paterna [e] deuotione monachus quis efficitur, cũ pater filios ĩpuberes monasterio offert [f]. Quo casu si impuberes sacram tonsuram, vel velamina susceperint quintodecimo [g] ætatis anno, moneri debent, & inquiri, vtrum in ipso habitu

b ¶ In his.] Scilicet regularibus.

c ¶ Ostendemus.] Quod facit infra eo. §. fugitiuos.

Io. Bapt. Monachi fiunt.] Hæc pars subdiuiditur in 2. partic. in prima habetur quomodo monachi fiant, in secunda quomodo viuere debeat postquã sunt facti: secunda ibi, in igitur prima pars iterum subdiuiditur in 2. particul. in prima modi isti referuntur, in secunda ijdem modi explicantur, secunda ibi, ex paterna: quoad primum CASVS non figuratur. Not. tamen causam dist. quia homo respectu Religionis, aut est in potestate patris, & hinc datur unus modus: aut est sui iuris, & sic aut fecit votum Religionis, & hinc datur alius modus, aut non fecit votum, & hinc datur tertius modus.

d ¶ Monachi, &c.] Sumitur ex cap. monachum. 20. q. 1. & fac. cap. cum virum. ext. eodem. habetur per Doct. in cap. 2. eodem.

ANT. TIMO. Idest solitarij Latine; est enim Græcum verbũ à monòs, quòd Latine sonat unus vel solus. 16. q. 1. c. si cupis. & c. placuit. ibidem. Ducit etymologiã monachus a monòs Græce, Latine est vnus. Differunt autem a conuersis, & oblatis, vt per Abb. in c. non est, de regula. & trans. ad rel. Nam conuersi sunt, qui offerunt se, & sua mutando habitum, & profitendo: laici tamen, sunt quia non promouentur ad ordines: oblati vero sunt qui se, & sua offerunt monasterio habitu non mutato. vide glo. 1. cap. vt lex. 27 q. 1. Monachi autem videntur proprie esse, qui habitum mutant, profitentur, & ad ordines promouẽtur. 16. q. 1. per multa capp.

Io. Bapt. Ex paterna.] Hæc pars subdiuiditur in 3. partes, in prima explicatur modus ingrediendi religionẽ, ob paternam deuotionem: in secunda declaratur qualis sit professio ingrediẽtis proprie dicta: in tertia demonstratur qualiter uotum cogat aliquem ingredi Religionem: secunda ibi, propria professione. tertia ibi, in quoque, quo ad primum CASVS ita figuratur. Quidam paterfam. habens filios intuitu sanctitatis voluit eos offerre monasterio & Religioni D. Benedicti, unde fuit quæsitum an posset, & primo negatiue respondebatur per dictum Euangelicum: Si uis ad uitam ingredi. Si vis dicit text. quod uerbum denotat liberam & propriam voluntatem, Sol. tamen ut hic legimus, & ratio decisionis est, quia homo in eius impubertate, non habet vsum rationis, nisi

secũdo seruire Deo esse sctũm à principio liberæ voluntatis, secus postea. argumento obligationis ciuilis. l. sicut. C. de act. & oblig. Propria professione. Hæc pars iterum subdiuiditur in tres partic. in prima ponit distinct. de professione: in secunda eam declarat, in tertia soluit dubium circa clericos: secunda ibi, expresse: tertia ibi, & si contigerit: quoad primum CASVS non figuratur, Not. tamen distinct. esse verã, quia voluntas declaratur, aut factis, aut verbis.

e ¶ Ex paterna, &c.] Dictio. Ex, quæ hic ter inculcatur, non semper uniformiter, aut proprie sumitur: nam cum improprie remotam causam significet, ut in l. 1. §. ex incendio ff. de incen. rui. & naufr. ubi Bart. & proprie propinquam. vt in l. non dubium. C. de ll. & in l. 1. C. si ser. extero. ve. & per Abbs. in c. qualiter. de elec. & per Bart. in l. prætor. §. 1. ff. de bon. aut. iud. possid. hic & improprie sumitur, & proprie. Improprie, quo ad paternã deuotionem, uel uotum ad monachationem habet se potius inchoatiue quam perfectiue: quo vero ad professionem, uel sollemne votum sumitur proprie, & causam designat proximam; cum ista faciãt quem monachum vere, & irreuocabiliter, ut inf. eo. per tot. Alio tamen loquendi modo utitur text. in c. monachum. 20. quæst. 1 unde sumitur.

ANT. TI. Vnde parentes filiorũ curã habere tenẽtur: nã habẽt rationẽ principis in filios: & ecõ uerso ẽt filii parentũ, quibus in necessitate existẽtibus; ita vt sine ipsis viuere nequeãt, tenẽtur nõ intrare religionẽ, sed manere apud eos, vt eis subueniãt ratione, & pietate suadẽte, S. Th. a. 2. q. 189. ar 6.

f ¶ Offert] Sed an id possit, matre inuita: uel mater, inuito patre? Quidã ꝙ pferatur uolũtas cõtradicentis. l. Sabinus. ff. com. diui. c. in re cõmuni. de re. iu. in 6. Alij ꝙ volũtas patris: arg. de patri. põt. in princ. Inst. Prima communior Nec. n. spiritualibus patria potestas est magnopere in consideratione secundũ Innoc. & alios in c. a. eod. cũ Deus sine distinctione præceperit honorari patrẽ, & matrem. faciunt not. in c. 1. 20. q. 1 Sed an sola mater patre non contradicente. Respond cõmun. ꝙ sic, & pro hoc fauor religionis. l. sunt personæ. ff de reli. & sumpt. Sed an pater, qui habet filium in potestate patris sui, & sic aui possit offerre, auo inuito? commu. ꝙ possit: ut in d. cap a. vide quæ not. Abb in c. a officij de elect.

g ¶ Quintodecimo.] Hodie decimoseptimo, cum

per Concilium Tridentinum nemo profiteri possit ante 16. annum. & anteà facta professio nullum pariat effectum, vt in sess. 25. sub titul de regul. & monial. cap. 16. vnde tollnntur not. in cap. illud. 20. quæstione 1. & in cap. 1. de cler. per sal. prom. cap. 2. eo. arg. cap. 2. 20. q. 1.

ANT. TIM. Quia pueri, & puellæ ante pubertatis annos naturaliter sunt in potestate patris, quo ad dispositionem vitæ. ita S. Thom 2. 2. q. 189. ar. 5. habetur. c. 1. 20. q. 2. & cap. oportet.

permanere cupiant, si permansuros se professi fuerint[a], vel professionem à se prius factam ratam habuerint[b], vlterius pęnitendi locum non habebunt. Si vero ad sæcularem habitum reuerti maluerint, redeundi licentia concedenda erit: quia satis inutile est, vt coacta[c] seruitia Domino præstentur. Qua etiam ratione constitutum est, ne quis inuitus[d] ordinari debeat.

Si impubes præter parentum voluntatem monasterium fuerit ingressus, possunt parentes intra annum reclamare: secus si sit pubes. h. d.

Quòd si impubes præter parentum voluntatem tonsuram acceperit monachalem; parentes[e] id factum irritare[f] valent. Sed si intra annum ad propriũ Episcopum, vel alium competentem iudicẽ non reclamauerint, reuocare amplius non poterunt[g]. Si vero in grandiori ætate[h] adolescentes seruire Deo elegerint, non est potestas parentibus prohibendi[i].

Professio est duplex, tacita, & expressa, & potest fieri etiam ante annum. h. d.

Propria professione monachus efficitur quis, aut expresse,

per Ab. Sed numquid aliquis petere potest restitutionẽ in integrum? arg. quòd sic. cap. ad nostram. eod. Tu dic. contra. Nec enim deceptus est, qui Christo se coniunxit: & in talibus cẽsetur quis maior, vt & in matrimonio, capitu. ex parte. de testit. spol.

ANT. TIM. An pueri sint recipiendi ad religionẽ vide S. Th. d. q. 89. art. 5. qui late hoc disputat.

a ¶ Professi fuerint.] Expresse, vel tacite: vt infra. eod. § per propriam. & in cap. cum virum. eod.

b ¶ Habuerint.] Cap. significatum. de regula.

c ¶ Coacta.] Ar. quòd quis ad bonũ cogi non debet: hilarem enim datorẽ amat Deus. Sed si filius oblatus potest exire, quid operatur oblatio? quod ante pubertatẽ nõ poterunt exire sine consensu parentum, quòd posset, nisi interuenisset huiusmodi ablatio: vt not. in c. 2. & cap significauit. eod.

d ¶ Inuitus. Cap. vbi dist. 74. & per tot.

ANT. TIM. Vnde quis non debet cogi ad intrandam religionem, neque a patre, neque ab alijs: bene licet inducere, suauiter tamen, non autem violenter, aut simonice, aut mendacijs aliquibus: vt per S. Th 2. 2. q. 189. art. 9. Vide quæ vltra canones antiquos disposuit Concil. Trid. in hac materia sess. 25. cap. 17. & 18. tit. de regularibus & monialibus.

e ¶ Parentes.] Sed an & tutores. Fed. tenet tutorem posse quidem reuocare pupillum a monasterio, sed non offerre. Innoc. contra. cum contrariorum sit eadem disciplina, vide per Ab. in cap. 2. eo. & facit quod legitur. 20. q. 2. c. 2.

f ¶ Irritare.] Nota ergo, quòd impubes inuitis parentibus monasterium ingredi, nec per ingressũ factum ante eam ætatem, desinit esse in patria potestate, secus postea. 20. q. 2. c. 1. & ca. 2. Sed. quid erit contra, si parentes velint offerre impuberem inuitum? Innoc. ꝙ non valet oblatio; & ꝙ quandocunque poterit impubes exire: sequitur Abb. in

g ¶ Non poterũt.] Nisi ita longe absit monasterium, vt intra annale tẽpus non possit inueniri, tunc enim maius spatium habebit. arg. 17. q. 2. cap. si quis incognitus. & not. in c. 2. 20. quæst. 1. Sed a quo tempore curret annus iste? Itẽ nunquid erit continuus, ita ꝙ cedat ignoranti? Res. vt not. in d. cap. 2.

h ¶ Aetate.] Id est adolescẽtia, quã satis exprimit.

i ¶ Prohibendi.] Soluitur enim per talem ingressum patria potestas: vt not. in cap. 1. 20. q. 2. & in l. si ex causa. § Papinianus. ff. de minor. & per Abbat. post alios in c. 2. eod. mortuus enim quo ad mundum fingitur 19. q. 19. cap. placuit. idẽ esset si pater intraret monasterium, nam incontinenti soluitur patria potestas; quia cum pater transeat in potestatem Abbatis, non potest alium habere in potestate. l. si arrogator. ff. de adopt. not. in auth. ingressi. & in auth. si qua mulier. C. de sacrosanct. eccle. facit. cap. cum sumus. eod.

Expresse.] Hæc pars iterum subdiuiditur in 3. partic. in prima declaratur professio expressa: in secunda pro fessio tacita: in tertia demonstratur differentia inter eas. . secunda ibi, tacite: tertia ibi, virum autem. Quoad primum CASVS ita figuratur. Quidam Scholares ingressi sunt Religionem D. Francisci, sed in professione emittenda nõ eundem modum obseruarunt, si quidem professionem fecit vnus ex eis à principio, alius intra annum, & alius post annum, quæ de re fuit quæsitum quid iuris, & primo nulla distinct. videbatur attendenda, sed satis erat voluntatem ingredientis obseruare, cum professio simpliciter monachum faciat. §. 1. supra eod. Sol. tamen vt hic habetur, quia aliquando necessarium est periculũ facere de ingrediente, & hoc erit secundum qualitatem casus com. Non obstat obiectio, quia professio in illo. § accipitur large, & impropie, hic vero proprie Not. neminem esse regulariter recipiendũ ad Religionem nisi prius de eo factum sit

ali-

aliquod periculum. Not. secundum argumentum neminem esse ad aliquod officium promonendũ nisi de eo prius aliquod periculum fiat. Not. 3. Religiones differre inter se etiam in tempore vt appellant probationis.

duorum. & per Abb. in cap. ad Apostolicam. extra eod. Vel dic secundo ꝙ prohibitio de qua in cõtrario cum concernat solum fauorem prohibiti, habet vim exhortationis tantum, & cum concernat fauorem prohibiti, non mirum si potest per eundem renunciari fac. distin. 4. §. hæc & si legibus. l. si quis in conscribendo. C. de pact. Vel aliter dic, quod vbi prohibitio sit simpliciter fauore prohibiti non impeditur obligatio, quæ quæritur Deo principaliter, sed tantum obligatio quæ quæritur homini: quia in dubio non videtur de hoc lex cogitasse fac. c. debitores. de iur. iuran. Aliter etiam sol. Ioan. And. vt habetur in d. cap. ad Apostolicam. distingue tamen hanc materiam, vt habetur in d cap. a. cap. 3. eod. in 6.

aut tacite. Expresse, vt si quis post annũ [a] probationis habitum suscipiens monachalem regulis monasterij obstringi se velle profitetur [b] obligatur [e], & vere monachus est censendus.

Profiteri potest quis etiam ante annum ab ingressu. h. d.

Si tamen ante tempus [c] probationis regulariter præfinitum, is, qui conuerti desiderat, habitum recipit, & professionem emittit, Abbate [d] per se, vel per alium professionem recipiente regulari obseruantia

Ex causa post annum potest professio differri, vt si ingressus monasterium sit incognitus. Et seruus triennio in monasterio commoratus per monachationem fit liber. h. d.

Quemadmodũ autem discretus Abbas ex causa [f] ante probationis tempus [g] professioné recipere potest: ita ex causa interdum proferre [h]. Vnde si quis incognitus monasterium ingredi voluerit, ante triennium [i] monachalis habi--

a ¶ Post annum.] Post tamen ętatem legitimam concor. cap ad Apostolicã. eod. & cap. Consaldus, 17. quæst. 2. quandoque statuitur bienninm. 19. quæst. 2. ca. monasterijs. quandoque triennium vt infra eod § proximo, & cum intra varia sint circa tẽporum constitutionem, videtur id esse arbitrarium, quod satis per Docto. admittitur. in dicto cap. ad Apostolicam. licet quidam inter casũ & casum distinguant, regulariter tamẽ seruatur spatium anni. Sed an dicatur annum cõpleuisse, qui postquam stetit in monasterio per sex mẽses exuit, & interuallo interposito stetit per alios sex menses, & sic possit ad professionem recipi? & videtur posse; argum. l. fin. §. qui sæpius. ff. de abig. In contrarium fac. l. interdum. §. quoties. ff. de publ. & hoc tenet Ab. in d. c. ad Apostolicam. licet quidam primam teneant.

b ¶ Profitetur.] Per quæ autem verba possit professio fieri, & quæ sint de illius substantia, habetur per Doctor. in cap. porrectum. eod.

ANT. TIM. Professio expressa secundum Doctores quinque de necessitate requirit. Primo, quod profitens compleuerit 14. annum masculus, fœmina, 12. cap. puella. 20. quæstio. 2. cap. 1. de regul. li. 6. hoc veteres canones; vide tempus prorogatum vsque ad 16. per Conciliũ Tridentinũ licet in singulis requiratur 18. cap quia in insulis. de regul. Secundo, ꝙ professio fiat ei, qui potest religioni incorporare, vel de eius licentia. Tertio ꝙ fiat religioni approbatæ. cap. vnic. de vot. & vot. red. in 6. Quarto quod prælatus requirat consiliũ capituli. Quinto ꝙ fiat de tribus votis, vide quæ p Concil. Trid. de professione ordinata sunt. sess. 25. cap. 15. 16.

c ¶ Ante tempus.] Sed contra: quia professio facta ante annum non tenet. cap. Consaldus. 17. quæstio. 2. iuncto cap. vides. distinctio. 10. & cap. quæ contra ius. de re. iu. in 6. & l. non dubium. C. de ll. Item contra de cap. 2. & cap. 3. eo. in 6. Sol. hic legis prohibitio non habet perpetuam prohibitionis causam, ideo actus in contrarium gestus non annullatur, not. in d. cap. vides. & in cap. tua. de sponsa.

Prohibitio legis.

d ¶ Abbate.] Sed numquid solus Abbas sine capitulo potest recipere quẽ in monachum, & videtur posse. cap. ad Apostolicam. eod. & videtur innuere hæc littera. Plures contra quòd immo de necessitate teneatur requirere consilium capitulis aliàs receptio non valeat vt habetur in cap nouit. ext. de his quæ fi. a prælato. tale tamen consilium non tenetur sequi. vide per Abb. in ca. porrectum. eod. & quod not. in c. fi. eo. in 6.

c ¶ Obligatur.] Cap. non solum. & cap. constitutione eod. in 6. quæ sunt cõtra. Solu. licet in monasterio mendicantium ante annum professus non obligetur, in specie eorum religioni, obligatur tamen in genere ad religionem, quam elegerit, & hoc speciale est in mendicantibus, de quibus non loquitur hic.

f ¶ Ex causa.] Iusta & rationabili non autem si inhiet ad patrimonium monachandi. nam hoc casu licet professio valeat, respectu tamen finis malefaceret, & ob id bona monasterio non applicarentur. ca. constituit. 20. quæstio. 3. Abb. in capitulo præter. de offic. deleg. & in capitulo in præsentia. de proba. & in capitulo cum dilectus. de his quæ vi me. cau.

g ¶ Tempus.] Scilicet ordinarium vnius anni, cum alioqui sit arbitrarium: vt not. supra eod. §. proxim. & in capitulo Consaldus. 18. quæst. 2 & innuit hæc littera.

h ¶ Proferre.] Id est, protelare, & in longius ducere, quia contrariorum eadem est disciplina.

i ¶ Ante triennium] Sed cum iste deprehẽsus seruus furtum fecerit sui corporis, quomodo rem fur

tiuam usucapit triennio, cum nec spatio longi tē-por.s possit seruus fugitiuus præscribi : ut l.j.C.de ser.fugit. Respond. operatur hoc fauor ecclesiæ. Posset tamen dici, quod ecclesia debet recompensare damnum domino. 14.q.6.c.comperimus. simile est in cap. quæst. 17.q.4.

Fauor ecclesię tollit uiiū tutti.

rici sunt in publico, monachi latent.

f ¶ Euader.] Nota ergo hic, ꝙ in habentibus symbolum facilis est transitus: nam hic seruus, si fiat de laico monachus, licet domino illum intra annū recipere, ut hic & in ca. si seruus. dist. 54. Sed si fiat primo clericus, & postmodum monachus, etiam domino inulto, forte hoc operatur characteris impressio: non tamen ut a seruitute, sic a contractu, uel delicto ante ingressum perpetrato liberatur, ut per Abba. in c. I. de eo qui fur.

tus[a] concedendus nō erit; ne si forte post annum statim pręstetur, postea seruus, aut alias inhabilis[b] ad monasterium deprehendatur[c]. Quod si seruus[d] per triennium[e] in monasterio commoratus, postea monachus effectus fuerit ex hoc liber etiam efficietur.

Ordinatus ignorante domino si fiat monachus, fit liber. alias dominus potest intra annum recipere seruum. hoc dicit.

Quinnimo si prius ignorante domino ad sacra ministeria ordinatus monachus fieri elegerit, iugum seruitutis euadet[f]: aliàs intra vnius anni spatiū domino & seruilem fortunam probare[g], & seruum suum recipere licebit.

Prædicatores, minores, & mendicantes nō possunt profiteri ante lapsum anni, & recipientes professionem puniuntur. h.d.

Quod tamen de facultate recipiendi ante annum professionis dicitur, nō est perpetuum. Prędicatores enim, & Minores[h], alijque Mēdicantiū[i] ordines ante annum[k] probationis elapsum quemquam ad sui ordinis professionē, vel sęculi renunciationē faciendam, recipere non possunt. quod si forte contra fecerint, & is qui sic receptus fuerit, eorumdem ordini minime alligabitur, & receptores à receptione ad professionem quorumlibet suspensi, tam excommunicationi, quam alijs pœnis[l], quæ huiusmodi regularibus pro culpis infligi solent[m] grauioribus subijciēdi erunt.

a ¶ Habitus.] Videtur ergo, quòd tempore probationis debeat esse in habitu priore, & proprio, non monachali. cap. legem. distinct. 53. & cap. multos. dist. 54. & cap. super eo. ext. qui cler. vel nouē. Probabilius tamen videtur, quòd debeat esse in habitu monachali, cum non aliter possit experiri asperitatem ordinis, & ꝙ hic dicitur concedendus non erit, intellige cum effectu, ita ut eum reijcere non possit: ut not. in cap. fin. 17. quæst. 2.

b ¶ Inhabilis.] Puta oneratus ære alieno. de quo dic vt late per Anton. de Butr. in cap. I. de obligat. ad ratio. redden.

ANT. TIMO. Plura sunt quæ reddunt aliquem inhabilem, & prohibent ne possit fieri monachus, uel religiosus. Primo si non sit debitę ætatis, cap. ad nostrā. de regul. Secundo si sit seruus, ut habet hic. Tertio si sit obnoxius debitis. Quarto si sit in dignitate Episcopali sine licentia Papæ. Quinto si consumauerit matrimonium, uel post sponsalia rē cum vxore habuerit. Sexto si coacte, & non voluntarie, cap. I. de regular. uide Summistas in uerb. religio.

c ¶ Deprehendatur.] Caueri ergo debet, quòd infirmari, uel vituperari potest. supra. qui promou. nō pos. in princ.

d ¶ Quod si seruus.] Sumitur ex c. si seruus a. vers. debent enim dist. 54.

e ¶ Per triennium.] At ad clericatum extra claustrum annus sufficeret vt not. in c. seruus a. uersi. debent enim. dist. 54. Diuersitatis ratio est: quia cle

g ¶ Probare.] Puta probando, ꝙ illum cepit in bello licito; nam & fideles ita capti serui fiūt, vt per Ab. in c. I. de conuer. infid. licet. consuetudo non videatur hoc seruare, vel alio modo legitimo. & fac c. si. seruus. distin. 54. Annus autem iste incipit domino currere à die scientiæ: non autem ordinationis ipsius serui: vt no. ind. c. si seruus.

h ¶ Et Minores.] Cap. 2. & c. 3. eo. in 6.

i ¶ Medicantiū.] Cap. eod. in 6.

k ¶ Ante annū.] Sed an post annum præsumatur professio, nisi probetur? Respond. negatiue; cum sit facti, & ita Abb. in ca. nuper. de testib.

l ¶ Alijs pœnis.] Not. ꝙ quis multiplici pœna punitur. Ratio: quia altera per se non sufficiebat, not. in cap. at si clerici. in fi. extr. de iud.

m ¶ Solent.] Inspecta ipsa consuetudine, & ordinationibus, quæ sunt secundum regulam.

Tacite CASVS. Quidam accepit habitū Religiosorum Sancti Francisci, ipsumque vltra annū retinuit, sed nunquam expresse declarauit uoluntatem suā perseuerandi in Religione, unde quæsitū fuit an propterea teneatur ad regulam eius, & cū non constet de voluntate sua, negatiue erat respondendū, Solut tamen est tenenda quam hic legimus, siquidem idem est voluntatem declarare factis, & verbis: non obstat obiectio, Io. Bapt.

quia

quia uoluntas eius qualitate facti fuit declarata. Not. primo taciti & expressi eandem esse virtutem in iis quæ respiciunt salutem animæ. Not. 2. uitam hominis debere esse talem, qualis est habitus. §. penul. sup. de vita, & honestate prælat.

f ¶ Vnde.] Idest. hac ratione delationis habitus, de qua dixerat immediate.

g ¶ Concilio.] Vt in c. clerici. extr. eod.

h ¶ Fingunt.] Ex causa non honesta; puta iocosa, vel causa explendæ libidinis: Not. per gloss. & Abb. in cap. ex tuarum. de priuil. & fac. 27. quæst. 1. ca. vidua, & cap. ex litteris. de sponsal. Vel intellige de his, qui deferunt habitum extra monasteriũ, secundum Host. & Inn. quos sequitur Io. And. in cle. eos. eod. & ponit Abb. in cap porrectum. eod. Vel loquitur de his, qui protestã tur, quòd per delationem habitus nõ intendunt profiteri, vt per Abb in c. ut hi qui. eod. Vel intellige de his, q ingrediuntur monasterium, ubi non seruatur regula antiqua: ut ibidẽ per eundem, & de hoc late per Archid. & alios in cap. quod interrogasti. distin. 27.

Delatio habitus tacitam ostendit professionẽ, & vnusquisque debet se conformare cum habitu, quem gerit. h. d.

Tacite profitetur quis, cum idoneis coniecturis [a] apparet, ꝙ perpetuo vult domino in religione [b] seruire, & vitã ducere monachalem; vt puta habitum post annum [c] retinendo, vbi is nouitijs, & professis, communis & indistinctus [d] est: vel professorum [e] habitum suscipiendo, vbi is distinctus habetur. Vnde [f] & Toletano Cõcilio [g] inductũ est, vt clerici qui se fingunt [h] habitu, & nomine monachos, & nõ sunt, corrigantur, & veri monachi [i] fiant.

Ponit differentiam inter expressam & tacitam professionem. h. d.

Vtrum autem quis expresse professus fuerit, an tacite, interdũ multum [k] interest. Expressa enim professio, etiã sæculari habi-

a ¶ Coniecturis.] Quales sunt, quæ hic ponuntur statim: vel quia ipsemet fuit cõfessus, uel confitetur nũc, ꝙ voluit relinquere sæculum secundum Inno. & Host. in cap. statuimus. eod. vel quia dimisit beneficium, qđ habebat non protestando, ꝙ non intẽdit per hoc dimittere sęculum, uel de bonis propriis disponendo, vt no. in ca. consuluisti. & cap. statuimus. in antiquis. & in cap. non solum. eod. in 6. Habitus ergo etiam nouitiorum cum proposito mutandi vitã obligat quem religioni, saltem in genere, ut non possit ad sæculum amplius redire. Sed an talia vsque adeo sit verus monachus, ut matrimonium postea contractum non teneat? Respon. vt late not. per Abb. in d. cap. consului. & per eundem in cap. consuluit. qui cler. vel vouent.

b ¶ In religione.] Scilicet approbata, cap. vni. de voto in 6. & cle. 1. eod. Secus ergo, si extra religionem, quantocumque tempore portauerit talem habitum: vt in cap. vt clerici. eod. & in cle. eos. vbi not.

c ¶ Post annum.] Scilicet cõpletum, licet non excesserit: vt not. in cle. eos. eo. Debet ergò is, qui nõ uult obligari, talem habitum intra annum deponere, qđ intellige de pubere, & de eo qui sponte recepit: uel saltem portauit, ut ibidem not. Item intellige, nisi deferens contrarium fuerit protestatus: vt per Abb. post antiquos in cap. vt clerici. eo.

d ¶ Indistinctus.] Etiam si esset aliqua distinctio latens; ut quis licet non sit differentia in colore, & scissura; differentia tamen est, quia habitus professorum benedicitur; non autem nouitiorum. Vel quia habitus professorum datur ante altare, nouitiorum in alio loco. Vel quia habitus professorum datur per Abbatem, nouitiorum per alium. Et hãc materiam intellige, ut habetur per Abb. in c. ex parte. eod. & in cle. eos. eod. vbi copiose scribitur.

e ¶ Professorum.] Hoc casu secundum Abb. in ca. ad nostram. eo. in fin debent quattuor concurrere, scilicet diuersitas habitus, scientia, libera uolũtas, & tridui perseuerantis; quibus cõcurrentibus obligatur quis religioni in genere, non in specie. Idem tenet Abb. in cap. super eo.

i ¶ Veri monachi.] Supple, uel ueri clerici, ut in cap vt clerici. eo. vnde sumitur. Datur enim optio, vtrum velint esse clerici, uel monachi. simi. in cap. cum causam. de electi. & arg. 16. quæst. 1. cap. nemo potest. argu. contra. 27 quæst. 1. cui duo. & c. quid interrogasti. dist. 27. Sol. ut not. in d. cap. ut clerici. & not. hic, & in ca. tuarum. de priui. vbi glo. & Abb. quod ubi constat de animo deferentis habitum; scilicet quòd non intendit profiteri, talis delatio, quantumuis diuturna, non inducit professionem. Secus tamen si quia monialium habitu indutus in monasterio monialium profiteretur: quia secundum Io. And. quem etiam sequitur Abb. in d. cap. tuarum, valet talis professio, licet is compellatur intrare monasterium monachorum.

Io. Bapt. Vtrum autem. CASVS. Dubitatum fuit inter scholares an inter professionem tacitam, & expressam sit aliqua differentia, & primo negatiue uidebatur respondendum, quia per vtramque Religiosus dicitur uoto Religionis obligatus. Sol. tamen vt hic legimus, siquidem votum ita obligat sicut fuit modus viuendi, & ideo effectus est diuersus, & obiectio non tenet. No. quod causa obligationis aliquando consideratur simpliciter & aliquãdo cum aliqua qualitate adiecta, & hinc est quod effectus postea reperitur diuersus. arg. §. per rescriptum. sup. de collation.

k ¶ Interdum multum.] Interdum etiã nihil quo ad quædam; ut ecce professio tacita inducta per lapsum anni non habet triduum ad pænitendum, prout nec expressa: licet aliud sit in tacita, quæ per as-

 sumptio-

tu non mutato a, illi religioni prçcise b obligat, quā quis professus fuerit. Tacite vero facta infra probationis annum, per habitus, qui profitentib* tantum datur susceptionem, non illi specialiter, cuius est susceptus habitus: sed generaliter religioni recipientem obligat, dum tamen legitimæ sit ætatis ac sciens, & prudens c triduo d in eius habitus delatione perseueret.

Beneficium non vacat per religionis ingressū ante professionem, nisi de consensu ingressi h.d.

Et si contigerit, eū qui religionem ingreditur, beneficium retinere, intra probationis e annum non erit alicui cōferendum f, sed interim per alium assignata sibi cōgrua de prouentibus portione g, beneficio h inseruiendum erit, si tamen ingressi ad id accedat assensus i, aut quod mutare voluerit liquido appareat, aut legitimę professioné k emiserit, beneficium alteri libere conferri poterit.

sumptionem habitus intra annum inducitur: ut no. in ca. 3. eo. in 6. vnde sumitur. Item quo ad dissolutionem postea contracti matrimonii nihil inter expressam, & tacitam interest; quia semper dirimit, Io. And. in d. cap. 3. Abb. in cap. cum virum. eo. in antiqq.

a ¶Non mutato.] Cap. sicut. eo. in antiq. cap. 3. eod. in 6. habitus enim non facit monachum, sed professio regulæ, c. porrectum de regulari.

b ¶Præcise.] Idest, absolute, & necessario, & sine distinctione: ut not. in c. contra Christianos, de hæie. 2. in 6. & per Abb. in cap. ex parte. de referi. fac. l. miles. §. decem. ff. de re iudi. & l. sed & hæ. §. pen. ff de procur. & de hoc verbo traditur per Legistas in l. omnes populi. ff. de iustit. & iur. & in l. stipulatus sum damnum. ff. de verb. obl. per Bal. in aut. hodie. de ind. & in l. a. C. de execut. re. iud.

c ¶Sciens, & prudens.] Secus si forte laboret furore, c. sicut. eo. uel inultus deferat cap. cum virum. eo. & 20. q. 3. c. præsens.

d ¶Triduo.] Similis dilatio temporis in l. fin. C. de erro. aduoc.

Io. Bapt. Et si contigerit.] CASVS. Quidam Canonicus Mediolanensis meus amicus deuotione motus ingressus fuit Religionem Capuccinorum, & cum haberet præbendam fuit dubitatum an tale beneficium sit factum uacans, cum Regulares sint incapaces huiusmodi beneficiorū secularium, cap. 2. & ibi Docto. de statu monachor. Solut. tamen vt hic legimus, quia potest de Religione exire, & vitam clericalem ducere. non obstat obiectio siquidem ipsa tenet de Regulari professo. Not. inde argumentum, quod beneficia non dicuntur vacantia propter contracta sponsalia, sed solū propter contractum matrimonium quia sponsalia dissoluuntur. §. dissoluuntur. infra de spous.

e ¶ Probationis annum.] Sumitur ex cap beneficium. eod. in 6. & per hanc litteram dici posset, quòd si minor 14 ann. religionem ingrediatur, beneficium suum ante finem anni 17. stante Concilio Triden. sess. 25. sub titulo. de reg. cap. 16 conferri non poterit: ut not. per Io. And. in d ca. beneficium.

f ¶ Conferendum.] Immo contra cap. ex transmissa. de renunc. vbi tenuit collatio facta intra annum probationis. Solut. vt not. in cap. beneficium eo. in 6. Et idem erit si ingressus non habeat quidem ius in re, sed ad rem tantum: quia eadem ratione tale ius non creditur perire, ut ibidem ab eodem not. Sed numquid contra, constituto in probatione poterit beneficium conferri. Et non puto, cum hic sit statu dubius l. qui statu. ff. de re mili. & l. qui de libertate ff. de lib. cau. & quia per hoc induci posset ad religionem dimittendam, quod esse nō debet, 12. quęst. 2. cap. bonæ rei. & cap quorundam. de elect. & capit. cum & plantare. de priui. quod intellige de beneficio, quod per regularet possideri non posset: ad Episcopatum autem in sæculari vel regulari Ecclesia eligi posset, cap. nullus. de elect. in 6. & §. propterea. infra. eod. Sed numquid talis uocandus erit ad electionem Episcopi, sede vacante, si sit in monasterio vicino? Respondeo, vt prolixe nota. in dicto cap. beneficium.

g ¶Portione.] Sed quid fiet de reliqua portione? Respondeo secundum aliquos, reseruabitur constituto in probatione; licet actualiter dari non debeat; nam sic non bene probaretur. Alii quòd in utilitatem Eccle. expendetur. Alij aliter, ut not. in cap. beneficium eo. in 6.

h ¶Beneficio.] Etiam si sit curatum.

i ¶Assensus.] Et in his terminis est forte intelligendum cap. ex trasmissa. de renunt.

K ¶Professionem.] Non solum expressam: sed etiā tacitam, cap. beneficium. eod. in 6.

Is quoque.] CASVS. Quidam fecit uotum ingrediendi Religionem Iesuitarum, postea pœnitentia ductus cogitabat de promotione ad dignitatem Eccles. secularem, & si eam non obtinuisset de ingressu alterius Religionis, unde fuit quæsitum quid iuris, & primo videbatur dicendum, talem debere gaudere in hoc plena libertate, quia coacta seruitia Deo non sunt grata § 1. in fin. supra eod. Solu. tamen vt hic habetur. quia uotum à principio est voluntatis, sed ipsum obseruare est necessitatis, qua ratione suadente nec etiam obiectio tenet. Not. minus perfectum contineri in magis perfecto, quando sunt eiusd. ordinis; Not. 2. votum considerari aliquando Io. Bapt.

do

Qui vitam regularem vouit, monasterium ingredi debet, non obstante quod fuerit prælaturam conecutus. h. d.

Is quoque, qui votum de ingressu religionis cõpos mentis [a] emisit [b], vt monachus fiat cogendus erit. Vsque adeo enim Deo voti ligat emissio, vt etiam si quis post votum prælaturam fuerit consecutus, Domino tamẽ promissa reddere sit compellendus [c].

Per votum solemne derogatur simplici. h. d.

Illud quæri potest: Si quis post votum de certa religione intranda [d] emissum aliam religionem etiam laxiorem [e] ingrediatur, & in eadem profiteatur, ibidem ne possit voto non obstante priore licite remanere [f]? in qua specie cũ per secundum solemne votum priori simplici derogari potuerit, responsum est, posse monachum in ea religione, in quã professus est remanere: eidem tamen pro voto non cõpleto, pænitentiam [g] imponendam.

Votum simplex, & solemne, quid. h. d.

Est autem in proposito votũ simplex, [h] quod non est aliqua professione munitũ. Solemne vero est, quod quis per professionem tacitam, vel expressã comprobauit.

do simpliciter, & aliquando certa solemnitate adhibita, & hinc dantur de eo duæ species.

a ¶ Compos mentis.] Licet sit corpore impotens, infirmitas enim quantumuis grauis nullitatem actus non inducit, nisi mentis exilium inducat. ca. ex transmissa. ubi Ant. & Abba. de renunc. fac. cap. Gonsaldus. 22. q. 2. sed furiosus etiam si benefaciat sanæ mentis non præsumitur. cap. sicut. vbi Abba. eod. fac. not. per legistas. in l. furiosum. C. qui test. fac. poss.

b ¶ Emisit.] Vel furore liberatus ratam professionem habuit, vt ca. sicut. eod. sed an sufficiat tacita ratihabitio? Respon. vt not. per Abb. in d. ca. sicut. in fine.

ANT. TIMO. Est autem uotum secundum S. Thomam deliberata, & spontanea promissio Deo facta de his, quæ sunt Dei 2. 2. quæst. 88. art. 1. vide Magist. in 4. sent. distinct. 38. & ibi Doct.

c ¶ Compellendus.] Quia debet prælaturam dimittere, & monasteriũ ingredi, licet postea canonice electus Episcopatum recipere possit, cap. per tuas. de vot. & vot. red. & ex hoc nota differentiam inter matrimoniũ carnale, & spirituale: nam carnale tollit uotum prius emissum matrimonio non consonum. cap. 1. de voto & voti red. in 6. secus in spirituali, ut hic, & in d. cap. per tuas. nam inter Episcopum, & Eccles. contrahitur matrimonium spirituale, cap. 2. de transla. & sup. de corep vsu. subl §. 1. & tamen per hoc matrimoniũ non est sublatum uotum religionis præcedens, & sic carnale videtur fortius. Sed contra videtur ca. qui post. eod. in 6. & infra eo. §. prox. Solu. vt ibi in uerb. remanere. An autem quod dicitur habeat locum in aliis dignitatibus diuersis ab Episcopatu, vide per Abb. in d. cap. per tuas.

d ¶ Intranda.] Nota verbum: quia aliud est religionem profiteri, quod potest fieri etiam habitu non mutato, cap. sicut. & c. porrectum. eo. in antiq. & c. constitutionem. eo. in 6. quia habitus, & c. aliud vouere de intrando, vel profitendo, & tunc loquitur hic, & c. qui post. eo. in 6. Sicut & diuersum est vendere a promissione de uendendo.

e ¶ Laxiorem.] Quia de arctiori nõ dubitatur: quia etiam quod esset professus posset ad strictiorem transire, c. licet. eo. Voluntas enim, & propositum non infringit, qui commutat in melius, cap. peruenit. de iureiu. cap. scripturæ. de uo. & vot. redemp. & sic non esset locus tunc pænitentiæ imponendæ. de qua hic secundum Archi. vt not. in ca. qui post. eo. in 6.

ANT. TIMO. An quis possit uotum factum commutare in melius sine prælati auctoritate, est quæstio apud Theologos, de qua vide per S. Thom. 2, 2. quæst. 88. art. 12. quo in loco fuse Caietan. examinat hãc quæstionem. Nota præterea secundũ sententiam S. Thom. quod potest etiam regularis accedere ad laxiorem regulam si melius obseruetur 2. 2. quæst. 189. art. 8.

f ¶ Remanere.] Sed contra sup. eo. §. proxi. & cap. per tuas de voto, & voti redempt. ubi cõiugium spirituale quod non videtur minus esse efficax professione, non præiudicat simplici uoto de religione intranda, immo debet quis prælaturam deponere, vt uotum impleat. Sol. in contrario primus habebat conscientiam erroneam, quam deponere non poterat. vnde erat sequenda. facit, quod not. in cap. per tuas. de simo. vel sol. vt per Abb. in c. per tuas. eod.

g ¶ Pœnitentiam.] Quæ tanto debet esse durior quanto fuit uotum manifestius. cap vni. de vot. & vot. red in 6. ca. 1. de pæni & remis. & no. 12 q 4 ca. nemo & dist. 81. ca. clericus solus. & d. 19. ca. Anastasius. & c. de homine. de celeb. miss.

h ¶ Est autem.] Ca. vni. de vot. in 6. unde sumitur

¶ Is igitur.] Hæc pars subdiuiditur in 2. par. in prima habetur qualis debeat esse vita monachorum, in secunda qualiter superiores, inter eos fint eligendi. secunda ibi, ut autem. Quoad primũ CASUS ita signatur. Quidam Religiosi humiliati Io. Aspt.

Semel factus monachus, cogitur remanere in monasterio h.d.

Is igitur qui legitima in ætate constitutus, habitum semel [a] induit spõte [b] religiosum propositum vltro susceptum, desere re non poterit : sed proprio Abbati [c] obediens in castitate in proprio deget monasterio.

Monachus non potest aliquid proprium habere, nec cõtra hoc potest Papa dispensare hoc dicit.

Sed nec aliquid proprium [d] possidere debet : & si quid habet, totum in continẽti resignabit. Nam abdicatio proprietatis, adeo est annexa regulę monachali, vt contra eam [e] nec summus Pontifex [f] possit licentiam indulgere. Et si proprietas apud quemquam inuenta fuerit in morte, is est Christiana sepultura priuandus [g], & sepultus exhu--

nuncupati nolebant pœnitentie ducti in monasterio Superiori obedire, & uitam Regularem ducere, sed bone possidere, ad aliam Religionem cogitabant transire, de proprio monasterio exire, ac etiam nonnulli ad uitam clericalem uolebant promoueri, onde fuit quæsitum quid iuris, in quibus omnibus videbatur de iure eis licentiam esse cõcedendam, quia omnie illa quæ sunt perfectionis suot quoque liberæ volũtatis, iuxta dictum Euangelicum: Si vis perfectus esse &c. si uis dicit text. quibus accedit cap fin. 14. quæst. 1. Sol. tamen ptout io hac parte habetur quie isti Religiosi à princ. ad talem uiuendi Regulam seipsos obligeuerunt, qoa ratione suadente aperte constat etiã obiectionem noo tenere, siquidem ipse locum habet in princip secus autem postqoam facte est obligatio de tali uioendi regula. Not. ultram Regularem reduci ad hoc cap. vt monachus io Religiooe noo solum tria uota Religionis obseruet, sed etiam in ea perseueret, & de transitu ad aliam uitam regularis ret noo cogitet. Not. 2. Religiones differre inter se secundum magis & minus perfectum, & hinc est licitum esse aliquando transire de vna ad aliam. cap. licet. eod. & ibi Doct. Not. 3. inter fideles dari tria hominum genera, videlicet laicorum, Clericorum, & Religiosorum, quibus potest addi quartum nempe, illorum qui à Doctoribus dicuntur gerere certum viuendi modum, vt sunt confratres alicuius spiritualis Confraternitatis. de quib. per Doct. in cap. 1. de for. compet.

a ¶Semel.] Immo contra: quia adhuc habet triduum ad deliberandum post talis habitus susceptionem, cap. ad nostram. eo. Sol. hic in eo, qui prius nouit ingressum religionis, & postea habitum suscepit, ibi in eo, qui exorsus est à susceptiooe habitus, & cum dubitari possit quo id animo fecerit, ideo datur triduum secundum Abb. in contrario. uel in cõtrario fuerat qs illectus, & erat vicio⁹ pueritiæ, & nõ fuerat in ꝓbatione, ut no. io c. ꝑ hui⁹. 20. q. 3.

A N T. T I M. Vnde adeo verum est hoc secundum S. Tho. quod post perfecte absolutam professionem non potest amplius votum deserere quod neque ipse Papa potest facere quod ille, qui est professus religionem non sit amplius religiosus: ita tenet S. Th. contra aliquos iuristas aliter tenentes, vt inquit ibi 2. 2. q. 88 ar. 11. per decretalem ad monasteriũ. de stat. mon. quod intelligendum est stãte monachatu nõ põt Papa dispẽsare, ut declarat Caie. ibi. Sotus uero aliter sentit de iu. & iu. li. 7. q. 3. ar. 2.

b ¶ Sponte.] Secus si coacte, cap. 1. & quæ ibi Doct. & c. ad nostrã. eo. & 20. q. 1. c. sicut. & q 3. per tot. dũmodo talis sit coactio, q̃ cadat io constãtẽ uirum. cap. cum dilectus, qđ met. caus. Sed & conditionalis coactio impedit, ca. prolatum. quod met. caus. nisi quia ex timore propter maleficium intraret religionem, vt not. in cap. 1. d. quæst. 3. Sed cõtra uidetur, quia coacta uoluntas, uoluntas est, c. merito 15 quæst. 1. l. si mulier. ff. quod me. cau. Respõdeo in hac materia debet esse spontanea. fac. no. in ca. abbates. quod me. cau. arg. contra in cap. maiores. §. itẽ quæritur. de bapt.

c ¶ Abbati.] Sine cuius licentia, nec litteras quidem audebit a quoquam recipere: ut per Ab. in c. cum L. & A. de re iud. & aliter faciẽs, uel delinquẽs punietur solo Abbatis arbitrio sioe consensu capituli. Abb. in c. reprehensibilis de app. sed latius per eundem in cap. Ioannes eo.

d ¶Propriũ.] De facto, & tãquã propriũ; sed quãdo dicetur monachus propriũ habere? Resp. secũdũ Io. And. & Ab. in c. cũ ad monasteriũ. de stat. mon. qñ oon habet administrationẽ, & aliqoid tenet illud celando Abbati. Vnde si hẽt administrationem, vel est in studio cum licentia superioris licite aliquid detinet, nec ob id dicitur habere propriũ si paratus sit illud dimittere ad nutum superioris. Facit, qoia idem videmus in seruo, qui noo dicitur habere aliquid proprium, licet habeat peculium. l. quam Tuberonis. ff. de pecul. & per Abb in c. Ioannes. eod.

A N T. T I M. Diuitiæ vero in cõi retentæ non sunt contra professionem paupertatis religionis, seu monachalis, sed proprio, unde habere aliquid proprium io communi non derogat perfectiooi religionis. ita S. Th. 2. 2. quæst. 88.

e ¶Contra eã.] Etiã si sibi fuerit aliquid relictũ: quia nõ debet illud capere sine licentia superioris, cũ tale relictũ acquiratur mooasterio, secundum Abb. in c cum ad monasterium eo. & latius in c 2. de sta. mooa. & de hoc vide Concil. Trid. sess. 25. in tit. de regularibus. cap. 2. & cap. 3.

f ¶Summus Pontifex.] Aliqui dicunt, ꝙ Pontifex potest prius facere de monacho non monachum, & eidẽ postea permittere, ut possit habere propriũ.

g ¶Priuandus.] Nisi in puncto mortis ostẽderit cõtritionem: arg. cap. a nobis. de sententie excom.

Exhu-

mandus [a], prout etiã beatus Gregorius se fecisse narrat.

Potest monachus transire solum in arctiorem religionẽ. b d

Sed nec temere [b] monachus de monasterio in monasteriũ [c] migrare permittend[o] est: nisi monasterium ad quod transitum facere cupit, districtius [d] existat. Quo casu nullo obstãte priuilegio [e] prælatus monacho sine difficultate debet transeundi licentiam indulgere [f], ne videatur propositum impedire diuinitus [g] inspiratum.

Statur iudicio Abbatis, quæ religio sit arctior. h.d.

Quod si forte probabiliter dubitatur, vtrum quis velit ad ordinem arctiorem transire, an ad laxiorem; ex charitate, an ex temeritate, superioris [h] est iudicium requirendum: ne forte angelus Satanæ in lucis [i] Angelum se transformet.

Mendicantes solum in ordinem Carthusiensum migrare possunt. h.d.

Mendicantibus vero approbatis [k], qui prætextu arctioris ducendæ vitæ ad monasterium confugiunt, etiam si auctoritate apostolica fuerint muniti, Clemens [l] quintus sacro approbante Concilio interdixit, ne vocem aut locum in capitulo talis monasterij haberent, neue ad prioratus administrationes, aut quæcunque officia assu-

a ¶ Exhumandus.] Si possit fieri sine scandalo. ã. super. de stat. monach.

b ¶ Temere.] Nota duo, quæ requiruntur ad hoc, vt quis possit transire in aliam religionẽ. Primo, vt absit temeritas, & leuitas. Scđo, q religio, in quã, vult trãsire sit strictior, & fac. c. Ioãn. & c. sup eo. & c. sane. & c. licet eo. & 20. q. 4. per totum.

c ¶ In monasteriũ.] Sed cõtra vr̃, q trãsire de uno monasterio in aliud, non est apostatare, c ex par. de rẽp. or. nec debet iste trãsitus prohiberi, cũ tã in primo, quàm in secundo, tria substantialia religionis obseruent. Sol, immo large est apostata, vt no per Ab. in c. Ioannes. añ fi. eo. & licet hic in substantialibus nõ sit preuaricator: ẽtñ quo ad obedientiã quã debet prælato, e sicut. de inreiut. Sed cui ex duobus monasteriis applicabũtur bona istius trãseuntis de uno in aliud; maxime si licite transeat? Res. vt per Ab. in c. qđ a re. de cler. coniu. & in c. ne religiosi. de reg. & in c. cum olim. 2. de priuile.

ANT. TI. Qñ aũt sit licitũ trãsire de una religione in aliã, dicit S. Th. & enumerat tres causas, Primo, zelo pfectionis religionis. Secũdo, pp declinationẽ religionis á debita perfectione. Tertio, propter infirmitatem, vel debilitatem, ita 2. 2. qõ. 88. ar. 8. in primo casu debet petere licentiam propter humilitatẽ; in secundo requiritur superioris iudiciũ; in tertio est necessaria dispensatio. verum quia hodie data sunt multa priuilegia regularibus, ideo non est facile sine licentia Papæ transire de religione in religionẽ, & non incidere in excommunicationem per Bullã Martini quinti, quæ incipit viam ambitiosæ; & Sixti quarti incipiẽte, regimini.

d ¶ Districtius.] Quid dicemus de eo qui intrauit religionem ubi non seruabatur regula antiquitus instituta, demum monasterium reformatur, numquid is qui fuit ingressus dissolutionis tẽpe, possit compelli ad obseruantiam regulæ reformatæ? Res vt per Abb. in cap super eo. tit. Item sciendum, q per licitum transitum ad secundum monasterium transiens est penitus a primo separatur etiam infra probationis tempus, & antea quam profiteatur in secundo monasterio: Abb. in cap. ex transmissa. de renunc. fac. not. per eundem in cap. Abbate. de verbo. signi. fi. Et forte non poterit amplius ad priorem religionem reuerti. De quo dic, vt per Butr. in cap. intelleximus de æta. & qualit.

e ¶ Priuilegio.] Cõcor capit. licet. eo. Et sic no. quòd vbi priuilegium possit diuinæ inspirationi præiudicare. pẽrum, aut nihil operatur.

f ¶ Indulgere.] Et si non indulgeatur nihilominus poterit monachus exequi propositũ suũ. fac. not. per Abb. in capit. admonet. de renunciat vbi amplius quod hic dicitur in clerico sæculari uolente trãsire ad regularem vitam. Sed quid si talem licentiã non petijt, an per Abbatem renocari possit? quidam q sic: vt not. in capit. intelleximus. de æta. & qualit. & in ca. mandamus. 19. q. 3. Alii contra cap. sane. eod. Dic vt per Ab. in c. licet eod.

g ¶ Diuinitus.] Facit ad illud, q monachus electus in Papam possit inuito Abbate acceptare; cũ talis electio credi debeat inspirata diuinitus, de quo in cap. quàm sit. 18. q. 3.

h ¶ Superioris. Non intelligas de Abbate, qui immediatus superior est monachi: quia non debet esse iudex quodammodo in causa propria: sed de eo ad quem religiosus apppellaret, si grauaretur a superiore immediato: vt per Abba. in capi. licet. eod. simil. 11. quæst. 1. cap. peruenit. & capit. nullus. de iur. patron. authen. de sanct. Episcopis. §. si a cle. 30. col. 9.

i ¶ Lucis.] Capitu. nec mirum. 26. quæst. 5. & 29. q. 1. §. 1.

K ¶ Approbatis.] Quales sunt Prædicatores, Minores, Eremitæ S. Augustini, Carmelitæ. de quibus in cap. uni. §. sane. de reli. domi. in 6. vbi habetur, qui sint mendicantes: & nota. in clement. 1. eodem in glo. in uerbo quoslibet.

l ¶ Clemens.] Cle. 1. eodem.

Martinus.

mi possét. Sed nouissime Martinus a quartus omnino vetuit, Mendicantes ad aliquem monasticum ordinem, excepto ordine Chartusiẽsium, sine speciali sedis Apostolicæ cõcessione trãsire, tam recipientibus quam receptis, ipso facto, excõmunicationis pœnam incursuris.

Abbates debent perquirere fugitiuos: & monachi non possunt preesse Ecclesiis parochialibus, licet secus sit in regularibus. h.d.

Fugitiuos b vero debet Abbates sollicite perquirere c, & vt ad monasterium, & frugem melioris vitæ reuertantur opportunis remedijs d prouidere, nec ordinarios e qui eorum suppleant negligentiam expectare.

a ¶ Martinus.] Vt in extrauagantibus communibus, in extrauagan. quæ incipit, uiam ambitiosæ cupiditatis.

b ¶ Fugitiuos.] Sed quis dicetur fugitiuus? Resp. secundum Ioann. Andr. & Abb. in capit. fin. eod. ille qui moratur extra monasterium, & celat se Abbati. facit l. quis sit fugitiuus. ff. de ædil. edict. Et eo ipso, quòd religiosus recedit de monasterio, & non est sub obedientia prælati, est apostata. Inn. in cap. fin. de renũtiat. Abb. in cap. fi. eod. Nouitius tamen, si sine licentia superioris recedat de monasterio, non potest fugitiuus appellari: vt per Abb. in capitu. fin. eod.

c ¶ Perquirere.] Et vagabundum recipere, ne animæ incurrat detrimentũ. Sed contra 27. q. 1. c. si qua monachorum. & c. si quis rapuerit. Sol. Illud vbi priora monasteria redarguũtur de dissolutione. ita no. ta. in cap. Ioannes. eod.

d ¶ Remedijs.] Puta excommunicando, & faciendo excommunicatũ denuntiari ab Ecclesiarum prælatis: vt per Abb. in ca. fin. eod. & circa hanc materiam plura remedia opportuna inuenit, & introduxit nouissime Concil. Trident. in sess. 25. sub tit. de regularibus. c. 4. & cap. 5. & c. 15. & c. 13.

e Ordinarios.] Cap. quanto. de offi. ord. & per Cõcil. Trid. sess. 25. in tit. de regula, cap. 14. Sed an monachus possit de licentia Abbatis perpetuo extra claustrum morari? Resp. vt per Abb. post antiquos in cap ex rescripto. de iureiur.

f ¶ Quascunque.] Istam generalitatem declara, & intellige vt late habetur per gloss. Abb. & alios in c. 2. & in c. qđ Dei timorem, de sta. monac. vnde sumitur & uide per Ant. de Butr. in c. sicut. de sup. neg. præla. Et uidetur notabilis hæc determinatio; cũ liceat monachũ de monasterio detrahere gratia docendi; immo (quod longe minus est) vt sit Epi cubicularius. Abb. in cap. clerici. 2. de vita & hon. cleri.

g ¶ Permittit.] Vt late hẽtur in c. qđ Dei timorẽ. de sta. mo. & aliqđ per Ab. in c. cũ ad nostrã. de elect. Io. Bags.

Summatus est in §. præcedenti. h.d.

Singuli quoq; monachi per villas, & oppida non debent discurrere, nec per quascunque f parochiales Ecclesias disponi. Qđ in regularibus cũ regulæ inseruiant laxiori, specialiter cautum non inuenitur: ideoq; illis cum minori difficultate parochialibus Ecclesijs præesse permittitur g.

Quomodo, & qualis sit eligendus in Abbatem. h.d.

Vt autem inuiolabiliter monastica disciplina custodiatur, de congregatione monachorum h Abbas eligendus est, quem ordo vitæ, & meritũ magis popoſcerit ordi-

Vt autem.] CASVS. Monachi Augustiniani contendebant inter se de superioribus eligendis, siquidem dicebant, quidam non esse superiores eligendos, cum quilibet sponte talem sibi elegit uiuendi Regulam, quidam vero alij uolebant eos forte esse constituendos, quia omnes æqualiter ad eandẽ regulam tenentur. & propterea unus non uidebatur magis idoneus quàm alius, qua de re quæsitũ fuit quid iuris. Sola. ut hic habet, siquidem frustra darentur regulæ nisi constituerentur. aliqui, quorum ui gilantia essent exequendæ, vt dicebat Iureconsul. in l. 2. ff. de origi. iur. ad hoc autem prudenter consequendum non quslib. uidetur idoneus, iuxta doctri. Apostol. dicẽtis: Oportet Episcopum esse irreprehensibilem, & c. & c. constitutis. de appellat. Non obstant obiecta, quia etsi aliquid promittat in obseruando, tñ sæpe est transgressor, qui ad obseruantiam discrete & prudenter debet cogi, & ideo nõ quilibet indifferenter est idone⁹. No. neminem ad aliquod Regimen esse promouendum nisi peritus & prudens existat circa pertinentia ad tale Officium, cum turpe sit ignorare ius, in quo quis uersatur l. 2. ff. de orig. iur. Not. 2. quod superior, & subditi debent esse vnius & eiusd. professionis. No. 3. argumentum summopere utile fore in quolib. regimine constituere vigilatores, quorum opera ac etiam timore iustitia longe melius custoditur.

h ¶ Monachorum.] Clericus ergo sæcularis nõ eligetur in Abbatem, c. cum ad nostram. de elect. & in c. cum in magistrum. eod. tit. Immo non solum debet esse professus, uerum etiam expresse professus, vt possit in Abbatem eligi d. cap. cum in magistrum. vbi Abb. & not. supra. eo. §. vtrum. & infra. §. proximo. Immo debet esse de eadem congregatione. c. Abbate. 2. 18. qõ. 2. & per tot. Nisi forte in tali congregatione non reperiatur idoneus: quia tunc sumetur

nari, vt vni [a] tantum præsit monasterio, qui cautus [b] sit in regimine, humilis, & discretus; & cui monachi cum omni obedientia & deuotione subiaceant.

Non professus non potest eligi in Abbatem, sed bene in Episcopum. h.d.

Et propterea cum in magistrum [c] assumi nō debeat, qui formam discipuli non assumpsit, nec sit præficiendus [d], qui subesse non nouit; Religiosus qui regularem ordinem ante non fuerit exprese professus in Abbatē vel ad aliā regulariū prælaturā [f] eligi [g] non poterit: quāquam ad episcopalem dignitatem talis in sæcularibus, vel regularibus [h] Ecclesijs eligi minime prohibeatur.

Visitatores creādi, & quid agere debeant. h.d.

Visitatores quoque in capitulo creandi sunt secundum formam generalis Concilij [i], qui visitationis officium exequantur [K] & omnia, quę Viennensi Concilio [l] constituta sunt, fideliter obseruari faciant: & de statu monasteriorum, & obseruantis regularibus diligenter inqui-

sumetur de alio, ca. quam sit. 18. q. 2. ubi not. & ca. officii. de elect. vel nisi monachi huic fauori; scilicet, da sua gremio eligendi Abbatem renunciarēt, vt per Abb. in d. c. officij. arg. not. in c. cum inter canonicos. de elect. Electus tamen in Abbatē in alieno monasterio non habebit amplius vocem in primo monasterio, etiā si ex consensu capituli sibi hoc reseruauerit; vt per Abba. in cap. constitutus. de elect.

A N T. T I M O. Debet autem Abb. annum saltem 25. incępisse. Doct. in clemē. generalem. de ætat. & qualita. ordin. & esse presbyter cap. 1 eod.

a ¶ Vni tantum.] Concord. 21. q. 4. c. si. & 21. q. 1. c. unū. Sed contra videtur c. 1. de priuil. in 6. & cap. cum singula. de præb. eod. lib. Sol. hic loquitur in monasteriis separatis, & in contrariis loquitur in connexis & unitis: vt per Abb. in ca. fi. de rell. dom. fac. not. in cap. constitutus. de elect. Vel dic quod non potest præesse duobus monasteriis. quod non negatur in contrariis. simil. cap. de multa de præb. & in c. cum nostris. & ca. litteras. supra. de conces. præb.

b ¶ Cautus.] Fac. ca. si quis. & c. Abbates. 18. q. 2.

A N T. T I M O. Habetis magnam auctoritatē in monachos suos, quos potest absoluere ab omnibus peccatis, & censuris: nisi specialiter alteri de iure reseruatis, secundum Innoc. in cap. nuper. de sen. excomm. & S. Thom. in 4. sent. dist. 18. q. 2. ar. 3. & Archi. Floren. par. 3. tit. 25. ca. 77.

c ¶ In magistrum.] Cap. cum in magistrum. de electio. & cap. ordinatos dist. 59. & c. miserum. di. 61. & 16. quæst. 1. cap. si clericatus.

d ¶ Præficiendus.] Simil. cap. indecorum. de ætat. & qualit. & l. fin. C. de legi. tuto & l. sic eueniet. ff. de adult. & l. filium habeo. ff. ad Macedo. & 1. q. 1. cap. estote.

e ¶ Expresse.] Cap. nullus & cap. indemnitatibus. de elect in 6. Vnde cautela est, vt huiusmodi professio fiat in scriptis; vt electioni obsistentibus scriptura obuiet, vt 27. q. 1. c. omnes feminæ. & 1. q. 7. c. saluberrimū, & un. in d. c. nullus.

f ¶ Prælaturam.] Puta prioratum, Guardianatum, vel Magistratū, secūdum diuersa nomina talium prælatorū: qui religiosis præsunt, c. Fundamēta. & c. quorundam. & c. nullus. & not. de elect. in 6.

g ¶ Eligi.] Posset tñ iste non expresse professus postulari, secūdum Ioan. And. & Abb. in cap. 2. de testam. quia ius nouum c. nullus. de electio. in 6. inquēs de electione, cum sit pœnale, nō extenditur ad postulationem. Itē poterit hic eligere, si sit saltē tacite professus: not. in dicto ca. nullus.

h ¶ Regularibus.] Quasi dicat interdum cathedralis Ecclesia sęcularis est, idest, sæcularium canonicorū: interdū regularis: & vtroque casu tacite professos, in Epūm eligi poterit. Sed quæ ratio quòd in cathedrali regulari eligitur nō professus, in aliis non? Respondeo secundum Laurē. Tanc. Goff. Comp. ob excellentiā Epalis dignitatis, vt Epus etiam sæcularis immediate præsit monachis: vt not in c. nullus. de elect. in 6. unde sumitur.

i ¶ Concilii.] Ca. pen. ext de stat. monach. & ad hoc vide quæ statuit Concil. Trident. in sess. 25. c. 20. sub tit. de regularibus.

K ¶ Exequantur.] Sed quæri potest: An hi uisitatores habeant iurisdictionem ordinariam, an uero delegatam? Quidam, vt Innoc. & Goff. quòd ordinariam; cum habeant a lege, iuxta not. in cap. cum ab Ecclesiarū. de offi. deleg. & in l. more maiorum. ff. de iur. om. iud. & infra de iudic. §. est & alia. Alii quòd delegatam: cum in capit. penult. de stat. monach. unde hic §. sumitur, dicat Ro. Pontif. Vice nostra studeant visitare. Et hoc tenet Host. quod & uerius videtur cum talia uerba delegatam iurisdictionem designent: vt not. in capit. 1. de cleric. ægrot. in 6. & capit. cum aliquibus. de rescrip. eod. lib. & hanc uidetur firmare Abb. in d. cap. penul. in uisitatoribus; licet secus dicat in præsidentibus.

l ¶ Viennensi Concilio.] Quod habetur in Clem. 2. de stat. monach.

A N T. T I M. Visitatores, qui habent ordinariam iurisdictionem sunt Episcopus, Archiepiscopus, Archidiaconus, Decanus, Abbas, & Prælati religiosorum, & Legati Sedis Apostolicæ. Ordo autem,

quem

quem debent tenere uisitando, est is, qui præscribitur in cap. Romana de censi. lib. 6. Scilicet vt primo proponant uerbũ Dei; deinde inquirant de vita, & conuersatione ministrantium in Ecclesia, & de alijs quæ spectant ad officium. Religiosi vero sua sequantur instituta, & consuetudines.

rãt [a]: & tã in spiritualibus, quam in temporalibus corrigant; & reforment quæ viderint corrigenda: & omnia secundum Honorianæ constitutionis [b] tenorem prosequantur.

Non debet quis inuenire vel fundare nouam religionem h.d.

Nouissime [c] sciendum est generali Concilio semel, atque iterum [d] cautum esse, ne quis in posterum nouam religionem [e] inueniat [f]. Sed quòd quicunque ad religionẽ conuerti voluerit, vnam de probatis assumat [g].

Fundans nouum domum religiosam debet assumere regulam de approbatis. h. d.

Similiter etiam de ijs, qui religiosam domum de nouo fundare voluerint, cautum est, vt regulam & institutionem de probatis assumant [h].

a ¶ Inquirant.] An autem per hanc potestatem, quæ reperitur data uisitatoribus, derogetur iuri Episcopi, uide quod not. in capit. pen. de stat. mo.

b ¶ Cõstitutionis.] Quã habemus in cap. fi. de statu mo.

Io. Bapt. Nouissime.] CASVS. Quidam fideles deuotione moti uolebant fundare nouam Religionem, cum antiquæ sibi non placerent, fuit quæsitum quid iuris, & cu nos habeamus cultũ Dei esse potius augendum capit. penult. de cõstitut. affirmatiue erat respondendum Solu. tamen aliter hic facta fuit, quia ad sedem tm̃ Apostol. spectat cognoscere an expediat Ecclesiæ inuenire & constituere nouam Religionem, unde hac ratione considerata cessat quoque obiectio in contrarium adducta: No. grauiora non esse amplianda, vel mutanda nisi cum consensu, & cognitione legitimi Superioris: No. secundo nouos viuendi modos regulariter esse damnatos, ne temere recedatur ab eo quod diu bonum iudicatũ fuit l. 2. ff. de constitut princ.

c ¶ Semel.] Vt cap. fi. de relig. domi. in antiquis.

d ¶ Iterum.] Vt cap. 1. de relig. domi. in 6. Adde & tertio, vt extrau. Ioannes. 22. quæ incip. sancta. Romana.

e ¶ Nouam religionem.] Sed contra l. 1. ff. de coll. illici. Sol. illud de iure ciuili: hoe de iure canonico, cui in hoc stare debemus. Et intellige quod hic dicitur non habere locum, si quis inueniat nouum uiuendi modum, non facta professione: vt sunt fratres S. Francisci de tertio ordine, qui appellantur, fratres de pœnitentia: quia tales non dicuntur inducere nouam religionem, nec sunt proprie & stricte religiosi. Not. in cle. 1. de relig. dom. Abb. in cap. causam quæ. de iud. vbi & alij, Feli. in cap. Ecclesia S. Mariæ de const. in princ.

f ¶ Inueniat.] Sed quid si inuenerit quis, qua pœna erit contra inuentorem statuenda? Resp. Primo non est tutus in foro poli, & apud Deum. Nam in errorum barathrum facile ruit qui conceptus proprios patrum definitionibus anteponit, cap. ne innitaris. de constit. Et apud homines forte ipso facto incurrit excommunicationis sententiam, per extrauag. Ioan. 22. quæ incipit, sancta Romana. Dico forte: quia illa extrauag. videtur loqui in casu speciali, vnde posset aliquis dicere, quod tanquam pœnalis & odiosa sit restringenda: generaliter tamen illam intelligit Ab. in ca. fi. de religiosi. domi.

g ¶ Assumat.] Sed quid si assumat quis religionem de non approbatis, & professionem emittat, an sit huiusmodi professione ligatus? Et non videtur secundum Hos. in cap. is qui monasterium. Tu de hoc vide quæ dicuntur per Doct. in c. quod uerum. de not. in 6.

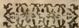
ANT. TIMO. Regulæ approbatæ religionum sunt quattuor: Basilij, Benedicti, Aug. & Francisci, sub quibus omnes religiosi militant, exceptis Cartusiẽsibus, qui suas ordinationes pro regula habẽt. An aũt sit tm̃ una religio, an plures dicantur esse religiones, & uariæ. leg. S. Tho 2. 2 q. 188 ar. 1.

h ¶ Assumant.] Sed numquid Epũs possit dispensare contra id, quod hic dr̃, & in iuribus conco. Resp. negatiue; cũ Epũs nõ dispenset cõtra generale cõcilium, c. cũ dilecti de ele. imò forte talis Epũs incurreret sñiam excõicationis per extrau. Ioan. 22 quæ incipit sancta Rom Eccl. Simile est quod nemini citra Papã licet sanctũ Canonizare, c. 1. & e a. de reli. & vene. sanct. & sunt hæc contra eos qui cogitata sua sanctorũ patrũ constitutionibus anteponunt. Sunt enim magistri eorum, quia ueritatis discipuli esse noluerunt, c. quod autem iniquius. 24. q. ultima.

ANT. TIM. Nota, quod non solũ prohibetur noua religio vt d. c. ne nimia. de relig. domi. Sed etiam nouus ordo, vt in c. religionũ in 6. eod tit. & nouæ religionis habitus. Vide Caiet. in S. Tho. loco citat. 2. 2. q 188. ar. 1 ubi quid dicendũ sit de noua institutione Tertianorum disputat, & determinat.

FINIS LIBRI PRIMI.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER SECVNDVS.

DE RERVM[a] DIVISIONE ATQVE illarum administratione.

TIT I.

Res Ecclesiastica sunt aut spūales, aut temporales. h.d.

SVperiore libro[b] de Iure personarū[c] exposuimus: modo videamus[d] de rebus Ecclesiasticis, illarumque tractatione. Summa rerum Ecclesiasticarū diuisio[e] in duos articulos diducitur. Nam aut spirituales sunt, aut tēporales. Spūales sunt[f] quę spiritui deseruiūt atq; animæ causa sunt institutę; vt sacramēta Ecclesiæ, altaria, & his similia. Temporales sunt, quæ non tam spiritus quàm corporis[g] gratia pro Ecclesiasticis ministerijs, sacrorumque ministrorum vsu sunt compa-

DE RERVM DIVISIONE, atque illorum administratione.

Io. Bapt. COntinuatur hæc materia de rebus per text. præsentia tit in prin. sed not. quia cum secūdum ordinem doctrinæ cōueniebat eam explicare primo in vniuersali iuxta. no. su. in rub. de iure can. propterea tit. iste à princ. proponit. qui in tres diuidit partes in prima. n. ad not. vt dixi continuatio: in secūda ipsarum rerum diuisio: in 3. quo ordine res istæ sunt explicān. proponitur. secūda ibi summa: tertia ibi, videamus.

Res. a ¶ Rerum.] Accipe uerbum hoc largissime, vt comprehendat res temporales, & spirituales, corporales, & incorporales, iuxta ea, quæ habētur in l. res. ff. de verb. sig. & in l. 1. ff. si cert. pet. & per Abb. in ca. 1. de teg. iur. & not. in cap 1. de rebus eccl. non alie. in 6 & passim.

Summa Rerum. CASVS hic non figuratur, no. tamē causam diuisionis quia homo constat ex anima & hinc dantur res spirituales, constat etiam ex corpore, & hinc habentur res temporales, spiritualibus enim anima, temporalibus vero corpus conseruat.

SVperiori libro.] CASVS. Hic non figuratur not. tamē continuationem fieri ad remota, vt factum quoq; fuit ab imperat. in princ. tit. instit. de rer. diuis. not. 2. quod non de reb. simpliciter in hoc lib. tractatur, sed de rebus Ecclesiast.

b ¶ Superiore libro.] Imitatio principij libri secūdi institutionum iuris ciuilis, & est argu. quòd etiā in principiis librorum facienda est continuatio.

c ¶ De iure personarum.] Scilicet a titulo de iure personarum usque huc, licet interserti sint aliqui tituli, qui licet principaliter non tractent de personis: habent tamen materiam annexam & dependentem, vt est ille de præbendis cum aliquibus sequentibus. vt in d. tit. in princ. fac. l. cum de lanionis §. asinam ff. de fid. instru. l. quæ religiosis ff de rei vendi. l. arbor ff com. diuid. c. super eo. de paroch. & per Ab. in cap. quando in prin de iud.

d ¶ Videamus.] Sicut promisimus supra, de eccle. consti. §. fin.

e ¶ Diuisio.] Hæc diuisio sumpta fuit ex his, quæ ponunt Ab. & Doct. in ca. consuluit, de simo. & in c. quando. de iudic. faciunt quæ ponit Io. de Sel. in tract. de beneficio. parte prima, q6. 7. nu. 76. & nu. 34. & Gamma. in tracta. de permut. beneficiorum in princip. nu. 75. & Rochus de Curte in tract. de iure patron. in verbo ius. nu. 2.

f ¶ Spirituales sunt.] Not. tamen φ licet plures, & plures sint res spirituales; diuersimode tamen sunt spirituales. Quædam enim secundum essentiā: vt dona Dei. c. 1. vbi no. 1. q. 1. Item sanctorum reliquiæ. Quædam propter statum, vt est religio. Quædam, quia dependēt a potestate spirituali. Quædā, ratione officij. Quædam, quia annexa spiritualibus. De quibus omnibus per Abb. in c. cōsuluit. de sim. vbi ponit, quia sit effectus an uno vel alio modo res sit spiritualis. Res quotuplici ratione spūles.

g ¶ Quam corporis.] In consequentiam tamen bene comparatæ gratia spiritus; cum spiritualia sine temporalibus subsistere non possint. 1. q 3. cap. si quis obiecerit. & infra de reb. Eccle. alie. in princ. Et propterea non dixit simpliciter huiusmodi res

compāratas

ratæ, vt sunt prædia, domus [a], & fructus decimales [b].

Res spirituales sunt aut corporales, aut corporales & corporales diuiduntur in Sacramenta, in res sacras sāctas, & religiosas. h. d.

Rursus [c] spiritualium quædam sunt incorporales, quędā vero corporales. Incorporales sunt, quæ neque tangi, neque sēsu corporeo percipi possunt; quales sunt virtutes [d], & dona Dei, aut quæ in iure consistunt [e]. Corporales sunt, quæ tangi, & humanis sensibus percipi possunt. Harū autem quædam sunt Sacramenta [f]; quædā sacræ [g] sunt, & sanctæ quædam religiosę [h].

Subordinat sequentia ad præcedentia. h. d.

Videamus igitur nūc de spiritualibus [i]: & quidem incorporales, cum de his tam supra opportunis locis loquuti fuerimus, quàm etiam infra suo tempore dicturi sim', specialem tractatum minime exigūt [K]. Itaque tractemus iam de corporalibus, ac primum de sacramentis, de sacris, sanctis, & religiosis consequenter etiam loquuturi, ac demum de rebus temporalibus, atque illarum administratione.

DE SACRAMENTIS.

TIT. II.

Quid sit sacramentum. h. d.

SAcramentum [l] est inuisibilis gratiæ visibilis forma [m], ita quòd eius similitudinem gerens, & causa existat [n].

comparatas causa corporis & non spiritus, sed non tam, &c. q. d. quòd & spiritui deseruiunt, licet principaliter & immediate corpori.

a ¶ Domus.] Intellige de domibus profanis, quæ tamen sunt in dominio ecclesiæ, & forte alicui locatæ; nō autem religiosis, quæ magis sunt de mēbro spiritualium rerum.

b ¶ Decimales.] Fructus dicit non ius decimandi; q a illud spirituale est: vt infra. de decim. in principio. ca. ad hæc. ext. de decim. fac. not. per Abba. in cap. 2. de iuram. calum.

c ¶ Rursus.] Sub diuisio.

d ¶ Virtutes.] 1. q. 1. c. 1.

e ¶ Consistunt.] Vt est ius eligendi, ius patronatus secundum quosdā, præbēda quatenus cōsideratur tamquā ius, & alia similia, de quibus sparsim fuit dicendum tam supra, quam infra secūdum opportunitatem materię, vt proxime immediate dicitur.

f ¶ Sacramenta.] Immo contra, q̄ sacramenta nō sunt corporalia: vt cap. inter corporalia. de translat. Sol. accipe ibi corporalia, id est, temporalia & profana. Vel aliter sacramentum, id est, gratia quę confert per susceptionem sacramentorū est incorporalis: & sic tollitur contrarium. Sed adhuc contra: quia sacramentum Pœnitentiæ non potest dici corporale; cum nihil ibi sit, quod tangi possit? Respond. licet in tali sacramento nihil sit quòd tangi possit, tamen potest & debet sensu corporeo percipi, & explicari per enunciationem uerborum: quæ faciunt vt hoc quoque sacramentum possit dici corporale, vt per B. Tho. de Aqu. in suis opus. in tract. de sacramentis. fac. illud Lucre. de rerum natura lib. 1.

Nec voces cernere suemus,
Quæ tamen omnia corporea constare necesse est. Natura.

g ¶ Sacræ.] Ita quod non sacramenta: nam & sacramenta sunt sacra.

h ¶ Religiosæ.] De quibus infra. de rebus sacra. sanct. & relig. vt tit. seq.

i ¶ De spiritualibus.] Tamquam dignioribus. fac. §. aliam. Instit. de bon. pos. l. 1. & l. 2. ff. de alb. scrip.

K ¶ Exigunt.] Argu contra. l. si. seruus seruum. §. inquit lex. ff. ad leg. Aquil. & fac. l. sanctio legū. ff. de pœ. & l. doli. ff. de verb. oblig.

DE SACRAmentis. Io. Bapt.

Continuatio huius materiæ habet in § si sup ti prox. sed sm̄ ordinē doctrinæ; & ad imitationem theolog. in pn̄ti ti. tractatur d' sacramētis i cōi. Diuiditur aūt tit. iste in 2. partes in prima explicatur materia proposita, in 2. proponitur q d infra fit declarando: 2. ibi, his circa.

Sacramentum. hæc pars subdiuiditur in 3. partes. in prima habetur quid sit sacramentū: in 2. quotuplex sit: in 3 quæ sint eius causæ: 2. ibi, sacramentorū: 3. ibi, constat: quoad primū casus non figuratur. nor. tn̄ quod per corporalia recipimus spiritualia.

l SAcramētum est.] Multę dātur sacramenti definitiones, vt videre est per Host. in summa super ti. de sacram iterand. §. 1. Sed quę hic ponitur videt esse receptior, vt per Nic. Plo. in tract. de sacramentis in præludijs, vbi uidēdum pro declaratione. Item uidēdus est Beatus Antoninus in sua summa in 3. parte in tit. 14. c. 11. & fac. c. sacrificium. & quod ibi not. per Doct. de consec. d. 2.

m ¶ visibilis forma.] Idest sensibilis: ponit tamē de visu, quia excellentior omni sensu.

n ¶ Existat.] Hæc postrema verba non ponuntur in canone sacrificiorum de conse. dis. 2. Sunt tamen apposita ad designandam differentiam inter sacramenta legis veteris, quæ significabant quidem gratiam; sed non conferebant, & sacramenta nouæ legis,

gis, quæ & significant & conferunt, vt habetur in locis congestis in superiori notula; & nouissime per Concil. Trid. in 7. sess. sub tit. de sacramentis in genere, in cano. 2. & 6. & 7.

corum sacramentorum veritatem.

e ¶ Et rursus.] Subdistinguit necessaria, & quæ principaliter tendũt ad cuiusq; particularẽ ꝓfectũ.

f ¶ Baptismus.] Dist. 32. c. præter hoc. §. porro.

g ¶ Confirmatio.] De conse. d. 5. c. Spiritu sancto.

Io. Bapt. Sacramentorum.] Cum auctor diuidendo procedat, propterea CASVS hic nõ signatur. No. tamen causam diuisionum: siquidem ratione finis datur meo iudicio prima diuisio: ratione qualitatis indigẽtiæ uitæ humanæ datur secunda: ratione deniq; reiterationis datur tertia. hinc not. qđ si adhuc aliis respectibus sacramenta considerarentur, aliis quoque modis diuiderentur: No. a. res ob diuersum respectũ diuersam habere naturam.

a ¶ Summa diuisio.] Hæc diuisio ponitur in capitu. veniens. per glos. & Doct. de transact. Alij tamen aliter diuidunt; scilicet quod sacramentorum quædam sunt necessitatis, quædã dignitatis, & dignitatis sacramẽta appellant Ordines: vt no. in d. loco, & per Host. in sum. de sacra. non iterand.

b ¶ Prætermitti, vel contẽni.] Idest, prætermitti ex contẽptu: nã secus si ex necessitate, vt infr. tit. 2. §. sed quamquam, & c. debitũ. de bapt. & c. baptismus. de cõsec. d. 4. & c. fi. de pres. non baptiz. Et uide de necessitate sacramentorum Concil. Trident. sess. 7. in tit. de sacramentis in genere. cap. 4. & sub tit. de bap. cap. 5.

Sacramentorum quædam necessaria sunt, quædam voluntaria h. d.

Sacramentorũ sũma [a] diuisio hæc est, quòd aut sunt necessaria, aut voluntaria. Necessaria sunt quę sine interitu salutis æternæ prætermitti [b], & contemni non possunt; vt sunt Baptism⁹ Confirmatio, Pænitẽtia, Eucharistia, Extrema unctio: quæ omnia ad particularem cuiusque profectum sunt principaliter [c] instituta. Volũtaria sũt quæ sine salutis dispẽdio, pro cuiusque arbitrio recipi possunt & refutari: qualia sũt Ordo sacer, & Matrimonium: & hæc ad totius Ecclesię [d] profectum, & subsidium principaliter pertinent.

Necessariorum Sacramentorum quędam deseruiunt ad ingressum Ecclesię, quędam ad progressum in Ecclesia, quędam ad egressum ab Ecclesia. h. d.

Et rursus [e] necessariorũm quædam, ad ingressũ Ecclesiæ sunt comparata; vt baptismus [f]: quædam ad ꝓgressum in Ecclesia; vt confirmatio [g], pęnitentia [h], Eucharistia [i]: quædam ad egressum ab Ecclesia, vt extrema vnctio [K].

Secunda distinctio sacramentorum, quod quædã characterem imprimunt, quę iterari non possunt, quędam nõ imprimunt, quę iterationem admittunt. h. d.

Rursus [l] sacramentorum quædam characterem [m] imprimũt, quædã vero nõ. Quæ characterem imprimunt, iterari non possunt; vt baptismus [n], confirmatio [o], or-

h ¶ Pñia.] Quæ & ad reditũ est cõparata. 26. q. 7. c. hi qui. & de pęn. d. 3. c. 2. §. 2.

i ¶ Eucharistia.] Quod propterea & viaticum dicitur. 26. q. 6. c. qui recedunt. & c. de his.

K ¶ Vnctio.] 26. q. 7. c. ab infirmis.

l ¶ Rursus.] Hæc est secunda principalis diuisio, quæ complectitur oĩa septem sacramẽta.

m ¶ Characterẽ imprimunt.] Idest, signum quoddã a ceteris distinctũ animę indelebiliter infigunt: Ita exponit in unione Græcorum, & Armen. versi. 5. Ecclesiasticorũ. & per Conci. Trid. sess. 7. in tit. de sacramentis in gñre, c. 9 & sess. 23. c. 4.

n ¶ Baptismus.] 1. q. 1. c. sacramenta; & c. manus.

o ¶ Confirmatio.] 5. q. 1. c. manus. Et licet tam in baptismate & confirmatione character æque imprimatur: hoc tamen accidit diuersimode. Nã per baptismum participat quis spiritualia & disponitur anima ad facilius suscipiendum gratiã Dei. Sed in sacramento cõfirmationis efficitur fortior: & infunditur gratia cõtra diaboli insidias. Ita Ab. post S. Th. in c. quãto. đ cõsue. & in rub. de bapti. post In.

c ¶ Principaliter.] Bene principaliter: quia in cõsequentiam tendunt ad perfectum totius etiam Ecclesię. Argu. auth. vt ind. sine quoquo suffr. post princip.

d ¶ Totius Ecclesiæ.] Et propterea magis accurate danda. vt 1. q. 1. §. ecce. & c. præter. in fi. dist. 32. & magistraliter traditur hæc materia in Conc. Trid. sessio 7. & multis aliis locis, in quibus antiquæ, & modernæ hæreses sanctissime damnantur. Item traditur compẽdiose hæc materia per Euge. Quartum in unione Græcorum uersiculo quinto ecclesiasti-

ANT. TIMO. Dictum Abbatis relatum hic a gloss. quod per baptismum participat quis spiritualia, & disponitur anima ad facilius suscipiendum gratiam Dei, licet quoad ultimam particulã, si simpliciter, & secũdum proprietatem uerborum intelligatur, sit falsum: quia per baptismum non solũ anima disponitur ad suscipiendam gratiã: sed realiter suscipit nisi ponat obicem; vt est communissima sententia omnium Theologorum. Et fides catholica tenet in Concil. Tridenti. sess. 7. can. 6. Si vero, Per disponitur, interpretamur efficaciter præparatur ad habendam gratiã, quam suscipit in di-

cto

do sacer[a]. Cętera vero, quæ characterem nullum imprimunt, iterari minime prohibentur [b], vt Eucharistia[c], vnctio[d], pænitẽtia[e] matrimonium[f].

Sacramenta constant elemento & verbo. h.d.

Constant [g] autem sacramenta elemento & verbo[h]. Elementũ hic accipimus quidquid[i] sub visibili natura, inuisibilem gratiam designat, & continet. Verba sunt, quę formæ visibilis efficaciam exprimunt [k]: ergo[l] accedente verbo ad elementum sacramentum fiet[m].

Non ecclesia, sed Christus instituit sacramenta, quæ tamen dicuntur Ecclesiæ, quia illa per ea sanctificatur, & illa ministrat. h.d.

Illud quoque scire nos oportet, quòd nõ Ecclesia: sed ipso Do-

cto sacramento cum eodemmet tempore, & disponat, & conferat gratiam quod recipit, id quod postea declarat per aliud uerbum quod addit in materia: nam sic etiam loquuntur Doctores Alex. de Ales. 1. par. q. 11. membr. 2. & S. Tho. in 4. d. 1. q. 4. & q. de bapt. ubi inquit, quod character est qualitas, quæ habilitat, seu disponit animam ad suscipiendã gratiam Dei, ex qua indicatur se nõ accipere verbum disponitur in propria & strictiori significatione; sed in latiori. Vel dicamus fortasse, non male quod disponitur ad gratiam, idest, ad plenitudinem gratiæ, quam deinde recepturus est in sacramento confirmationis, de quo sacramẽto mox loquitur in eadẽ gl. in sequentib. verbis..

a ¶ Ordo sacer.] Cap. de homine. & c. de his. & c. dictum. de consec. dis. 5. & per. Host. in sum de sacra. non iterand. §. & quæ sint iteranda.

b ¶ Prohibentur.] Quemadmodum tota die videmus iterari: & facit uersus:

Fons, ordo, chrisma non; cætera sunt iteranda,

c ¶ Eucharistia.] De consec. dist. 2. c. quotidie. & c. si non frequentius.

d ¶ Vnctio.] Per ea, quæ allegat Host. in summa de sacram. non iterand. §. & quæ sint. Et not. quod licet hoc sacramentum supra dicatur necessitatis, hoc verum est respectu contemptus: alias secus: vt per Abbat. in c. quanto. de consecr.

e ¶ Pænitentia.] Sed contra ea. in capite. cum seq. dist. 1. & c. quamuis. de pæn. dist. 3. Solu. hic loquitur de pænitentia priuata & non sollemni, quæ nõ modo iterari potest; verum etiam debet. c. omnis. extr. de pæn. & rem. si contraria de sollemni, quæ non debet iterari. Facit. supra qui promo. non poss. §. pænitens.

f ¶ Matrimonium.] Cap. aperiant. 32. quæst. 1. & de secun. nupti. per tot.

Constant autem.] C A S V S. ita figuratur. Cum

Io. Bapt. videamus Ecclesiam multa disposuisse circa sacramenta, vt nouissime: habetur in concil. Triden. plurib. in locis, propterea fuit quæsitum, an sint iuris humani; præterea si sacramentum est forma, vt in prin. huius tit. non videtur posse habere formam. rursũs si possunt administrari etiam à malis ministris, inde uidetur dicendum, ipsos esse tamquam instrumentum inanimatum. Sol tamen vt hic legimus; causa aũt sol. satis illa videt, quod Iesus Christus Dñs noster ita ordinauit, & sic cessant obiect. No. in sacramentis reperiri diuersa ob diuersum respectum, & hinc est quod in eorum administratione quædam requiruntur de necessitate sacramẽti, quædã de necessitate præcepti, vt recte theologi animaduertunt. D. Thom. par 3. suæ sum. q. 64. ar. 2.

g ¶ Constãt.] Fac. 1 quæst. 1. cap. detrahe.

h ¶ Et uerbo.] Vnde si aliquis proferat verba, & non immergat, nõ baptizat: quia nec sola uerba, nec solum elemẽtum sacramentũ faciunt. c. detrahe. 1. q. 1. Vnde falsa est Gandulphi opin. dicentis solum elementum constituere sacramentum: argu. c. sacrificium. de consecra. distin. 2. Et quod asinus bibens illã aquam dicitur bibere sacramẽtum: sicut de mure dicimus. c. qui bene nõ custodiunt. de cõsec. dist. 2. Nam, vt quidam dicunt, aqua baptismatis in eodem instanti incipit ac desinit esse sacramentum, scilicet in ultima prolatione ipsius formæ. Ego te baptizo: &c. vt not. in c. 1. de consecr. dist. 4. & in d. c. detrahe argu. l. quod autem §. fi. ff. de don. inter vi. & vx. & l. debitrix. ff. ad Velleia.

A N T. T I M. Not. illud quod dicitur in glossa, quod aqua baptismalis in eodem instante incipit, & desinit esse sacramentum, idest materia sacramenti ea mente quorundam in glos. in ca. 1. de consecrat. d. 4. in verb. sacramentum. vbi determinans, quod aqua tantum in baptismate non est sacramentum, nisi adsint uerba, quæ accedunt elemento tamquam forma, dicit quod aqua incipit, & desinit, simul in prolatione vltimæ syllabæ, quæ tunc signat completum esse sacramentum, non autem ipsa aqua, aut ante, aut post, remanet sacramẽtum; sed res sacra. Opus enim est, vt in sacramento concurrant simul materia & forma, elementum, & uerba secundum omnes Doctores. Ista autem similitas intelligitur secundum Scotum modo humano; quia Euangelistæ loquuti sunt hominibus.

i ¶ Quidquid.] Vnde in hac materia appellatione elementi continetur non solum aqua, sed etiã panis, vinum, oleum, & sic de singulis.

K ¶ Exprimunt:] Non ergo omnia verba, quæ in confectione sacramentorum proferuntur, dicũtur constituere sacramentum: sed ea quæ sunt formalia, de quibus intelligit; puta: Ego te baptizo in nomine, &c. Hoc est enim corpus, &c. Sed per alias orationes, quæ primo funduntur super aqua, vel pane, & vino, non constituitur sacramentum: vt not. in c. detrahe. 1. q. 1.

l ¶ Ergo.] Reassumptiue stat, non illatiue.

m ¶ Fiet.] Sed quæritur. si in litore maris baptizetur quis, an tota aqua consecretur, an non? Et videtur quòd illa solum, quæ baptizandum tangit: arg. l. 2. §. Celsus. ff. de relig. Vel potest dici quòd & illa

quæ

quæ iſtam tangit. argu l.qui relig ff.de rei vendic.

ANT. TIMO. Qnoad hanc quæſtionem, recte ſolnit primo modo; nam ſolum illa aqua credi tnr eſſe materia ſacramenti baptiſmi in actu ipſo quæ tangit, & abluit corpus baptizati, ideo ea ſola dicitur conſecrata.

quæſ.t.c.neceſſe.& c.in grauibus.3.q.7.Et quia ad exemplũ bonæ actionis inſtituuntur.c.quia Epiſcopus.5.q.3.& 1.quæſt.1.c.ſi qui Epiſcopi talem.

K ¶ Poterunt.] 1.q.1.cap.ſignificaſtis.& c.multi.& cap.dedit.& traditur per Abb & alios.in cap.veſtra de cohab.mulie.& cleric. Quantum tamen ad receptionem ſacramentorũ abheretenis, diſtinguendũ eſt, nũ ſcientes quis recipiat, quo caſu non cõfertiur gratia, an ignorantes, quo caſu confertur: vt per Innoc.& Abb.in c.ſtatcinitatis.de hæret. Et hoc qđ hic dicitur, reformatur nouiſſime per Cõcilium Tridentinũ ſeſſio.7. in tit.de ſacramen. in genere. c.12. & eadem ſeſſio.in tit.de baptiſ. ca.4.& ſeſſi.14.ſub rubric. de miniſtro huius ſacramen.& abſolutione.c.6.

mino[a] instituente ſacramentis vtimur: ſed tamen ideo Eccleſiæ ſacramenta nuncupamus; tum quod per ea ſanctificata, & cæleſti ſponſo matrimonij[b] fœdere coniuncta ſit; tum quòd illorum diſpenſatio[c] eius credita ſit miniſterio.

Etiam malus miniſter, & hæreticus poteſt miniſtrare ſacramenta. h d.

Ergo qui baptizat[d] qui abſoluit[e], & in ſingulis ſacramentis diuinitus operatur, Dominus[f] eſt: miniſtri vero Eccleſię in cõficiendis ſacris myſterijs, vel diſpenſandis, pręter nudũ miniſterium nihil ſibi vendicare valent[g]; cum nõ propriã, ſed eius, qui ſacramenta inſtituit, perſonam referant[h]: nec vlla ex ipſis ſanctificãdi virtus emanet. Vnde quamquam eos inculpatos eſſe deceat[i]: ſi tamen mali ſint, vel a catholica cõmunione ſeiuncti, nihilominus, & conficere ſacramenta, & diſpenſare poterunt[k]: veluti[l] enim per lapideos canales ad areolas aqua transfunditur: & Solis radii per loca fœtidiſſima tranſeuntes nulla contactus maculatione contaminantur[m], ſic multo magis ſacramenta nulla miniſtri fœditate commaculantur.

Spiritualis poteſtas exerceri ſine fide poteſt, ſed non ſine intentione eccleſiæ. h.d.

Hoc tamen ſic intelligi oportet, ſi tales miniſtri intentionem eccleſiæ concordem[n] habeãt. Ceterũ ſi aliud agere intẽdãt; puta ſacris illudere myſteriis vel aliud, qđ eccleſiæ non conſentiat, nihil agitur[o]. Sine fide[p]

a ¶ Domino inſtituẽte.] Vt & in Cõcil. Trid. ſeſſ.7.in titu. de ſacramentis in genere in cap.1. vnde eccleſia numero ſacramentorũ nec addere, nec detrahere poteſt.

b ¶ Matrimonij fœdere.] Vnde ſicut vxorem ſocietas vitæ rerum mariti quodam modo dominam facit.l.1.ff. re.amo.ſic & eccleſia, quæ eſt quædã ſpiritualis uxor, poteſt dici domina ſacramentorum.

c ¶ Diſpenſatio.]. Ratione ergo diſpẽſationis dicuntur ſacramenta eccleſiæ. Sic & ius Papyrianum fuit appellatum ratione compilationis, licet Papyrius nihil de ſuo adiecerit: vt nor.l.2.poſt princip. ff.de or iu.fac.quod no. in l.2.C. in quibus cauſ.coloni.cenſit. & c l.b.11.

d ¶ Qui baptizat.] Per uirtutem, non per miniſterium.c.aliud.de conſecra. diſt 4.

e ¶ Qui abſoluit.] Per uirtutem. capi. aliud.de conſec.diſtinct.4.1.q.1.capi. intra æt.

f ¶ Dominus eſt.] Ca.panis.de conſe. diſt.2.& ca.baptiſmus.de conſe. d.4. & cap. verbum. de pęn.di.1.& per Abb.in c. extirpandæ. §. qui vero. de præb.in repet.

g ¶ Valent] Nam neque qui plantat aliquid eſt, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat.1.qõ.1. cap. multi.

h ¶ Referat.] Cap.baptiſmus.de conſec. diſt.4.

i ¶ Deceat. Cum lumen ſint mundi, cap. ſacerdotes. dic.93.& aliorum patres ac magiſtri. cap.quis dubitet. diſtinct. 96. & quia neceſſe eſt, vt munda ſit manus, quæ aliorum ſordes diluere curat. 1.

l ¶ Veluti.] 1.q.1. c.intra. cum pluribus ſequent. & ca. ſecundum.diſt. 19. & 1.q.1.c.hãc regulam.in fi.fac.15.q. vlti.c.ſi.& c. nihil. in fin di.83.

m ¶ Contaminantur.] Immo contra. diſt.49.cap.ſacerdotes.& 1.q.1.cap.ſic populus.cum ſimi. Sol. non polluitur ſacramentum fœditate miniſtri, niſi opinione vulgi: uel niſi quãtum eſt in ipſo miniſtro: vt p Abb. in cap. veſtra. de cohabita tio.mulier. & clerico. vel in ipſo ſuſcipiente: vt 1.q.1.c.multi.§. ſiue ergo malorũ: tamen miniſtrorũ orationes poti⁹ nocẽt, quàm proſunt: vt per Abba. in rubri. de uit. & honeſt.cler.fac.c.ſi.in ſi. diſt. 83.

n ¶ Concordem.] Vnde commendatur factũ Alc. Epiſcopi Alexandriæ, de quo 1.q.1.ca. Spiritus Sanctus. & cap ſic autem. cum pluribus ſeq. & quod hæc concors intentio requiratur, determinat nouiſſime Concil. Trid.ſeſ.7.in tit.de ſacramentis in genere.c.11. & anathematizat tenentes contrarium.

o ¶ Agitur.] Fac.c.quod autem ait 22.q.5.

p ¶ Sine fide.] 1.quæſt.1.quod autem. cum mul-

L tis

enim spiritualis potestas exerceri quidem potest, sine ecclesię intentione non potest.

Cognitio specierum debet subsequi cognitionem generis. h.d.

His circa sacramenta generaliter [a] cognitis, exordiamur nunc de singulis etiam specialiter dicere: & quia baptismus fundamentum [b] est, & ianua caeterorũ, merito ab eo principiũ sumamus.

DE BAPTISMO & eius effectu.

TIT III.

Baptismus operatur animæ ablutionem, & in locum circumcisionis est institutus. h.d.

Baptismus [c] est ablutio [d] corporis exterior quæ adhibita certa verborum forma [e] interiorem animæ ablutionem [f] designat & operatur. [g] Veluti enim circumcisio [h] in populo Dei, in fidei iustitięque signaculum instituta, ad significationem [i] purgationis originalis veterisque peccati paruulis valebat: sic & baptismus ad hominis innouationem, valere cœpit.

Licet in baptismo plena

tis seq. & aliis sparsis per tot. d.q.

a ¶ Generaliter.] Et bene; cum generalium cognitio debeat præcedere cognitionem particularium. §. his itaque. institut. de iustit. & iur.

b ¶ Fundamentum.] Cap. veniens. ext. de presbyter. nõ baptiz. quo fundamento deficiente superędificari non potest. 1. q. 1. c. cum Paulus. c. si. de presbyter. non baptiz.

DE BAPTISMO & eius effectu.

Io. Bapt. Continuatur tit. iste per § fin supra tit. proximo: Diuiditur autem in 6. partes. in prima habetur quid sit baptismus: in secũda qualis sit eius effectus: in tertia quis possit baptizare: in quarta quis debeat baptizari: in quinta, an hoc sacram. possit reiterari: in sexta quid extrinsecus sit in eo obseruandum: secunda ibi, non tamen: tertia ibi, baptizandi: quarta ibi, non tamen quia: quinta ibi, quod si quis: sexta ibi, postremo.

Baptismus. CASVS hic nõ figuratur sed nota, quod anima abluitur ad similitudinem corporis: nota secundo baptismum successisse circumcisioni.

c Baptismus.] Ita paucis immutatis verbis definit Host. in sum. eo. in princ. & Nic. Plo. in tractatu de sacramentis in prima parte. cap. 1. Dantur & aliæ plures definitiones: vt per Cardi. Arac. in lib. institut. Theologicarum. lib. 2. c. 11. Et quinque sunt de substantia baptismi. Baptizantis intentio, siue generalis siue specialis. Baptizandi fides, si sit adultus; aliàs baptizari poterit in fide parentũ. Et ecclesiæ expressio uocalis formæ a Christo institutæ. Ablutio per elementum. Et quòd ablutio & uerborum prolatio sint actus contemporanei. quæ late prosequitur Nicol. Plo. loco supra citato.

Substantialia baptismatis

d ¶ Ablutio.] Et sic operatio transiens. Vnde baptismus non est aqua, quia tunc esset res permanens.

e ¶ Forma.] Quæ sunt ista: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti Quæ in tantum sunt in forma, vt si dicatur: Ego te baptizo in nomine genitoris, & geniti, & procedentis ab vtroque, non sit baptismus. Idem si dicatur: In nomine Iesu Christi: Vel in nomine Trinitatis. Vide late per Car. Aracel. in suis institu. Theologicis. lib. 2. c. 11. & per Plo. in tract. de sacramentis in prima parte capit. 1.

f ¶ Ablutionem.] Inest ergo in baptismate duplex ablutio, exterior corporis, interior animę, quæ fit per Spiritũ sanctũ Nam aqua & uerba nil prodessent, nisi Spiritus sanctus baptizaret interius. cap per aquam. de consecr. dist. 4. Vnde & duplex paternitas & filiatio reperitur in baptismo. Vna exterior, in qua baptizans est pater; alia interior, in qua Spiritus sanctus est pater. & ideo omnes Christiani dicũtur filii Dei, & inter se sunt fratres spirituales: quia habent eundem patrẽ spiritualem in ista secunda natiuitate. Facit quod not. in cap. ad mensam. 30. q. 3. & ponit Abba. in c debitum. in vl ti. not. eod.

g ¶ Operatur.] Ad hoc vide Cõci. Tri. ses. 7. in tit. de sacramentis in genere. cap. 1. & capit. 6. & cap. 8.

h ¶ Circumcisio] Siml. in cap. ex quo. de consec. dist. 4. facit c maiores. extr. eod.

i ¶ Ad significationem.] Alij ad sanctificationẽ; vt c. ex quo. de consecr. dist 4. prima verior.

Non tamen. CASVS cum homo per eius conceptionem, & postea per proprias eius operationes in varias incidisset calamitates, & imperfectiones fuit propterea quęsitum, an per baptismum posset ab eis liberari; & cum per ipsum dicatur renasci vt omnes communiter admittunt, videbatur propterea inde recuperare antiquam eius perfectionem. cæterum Sol. aliter hic legimus, quia baptismus est institutus in remedium animæ, quæ Deo debebat reconciliari. unde non obstat obiectio, siquidẽ per hanc regenerationem anima restituitur solum in gratiam Dei, & remanet ei fomes concupiscentiæ ad exercendas uirtutes, ut theolog docent: Nota primo in christiano post baptismũ susceptũ remanere aliquid de antiquo hoĩe, cũ ista renouatio operetur circa spiritualia. Not. secundo baptismum dici fundamentum quia per ipsum homo renouatur. Io. Bapt.

Non

contingat peccatorum remissio, non tamen contingit plena nouitas. h. d.

Non tamē [a] ex quo quisque baptizatur, statim etiam in eo omnis vetus infirmitas [b] absumitur: sed renouatio ad remissionem peccatorum incipit & ad intelligentiam, & operationem spiritualium: cetera vero sunt in spe donec recompleantur; quod erit in resurrectionis tempore. Quamuis ergo in baptismate plena [c] fiat peccatorum remissio, non propterea plena nouitas [d], & mutatio contingit.

Cura baptizandi ad solos sacerdotes spectat, sed ex causa necessitatis quilibet potest baptizare. h. d.

Baptizandi autem cura ad solos sacerdotes [e] pertinet: eiusque ministerium, nec ipsis diaconibus explere permittitur absque Episcopo vel presbytero [f], nisi his ꝓcul absentibus vltima languoris cogat necessitas [g]: quo casu & laicis fidelibus, atque ipsis mulieribus baptizare permittitur [h].

Presbyter negligens in baptizando quomodo puniendus h. d.

Presbyter vero cuius negligentia cōmissū est, vt quis sine baptismate ex humanis

a ¶ Non tamen.] Pro intelligentia istius litteræ vide Conci. Trid. in 5. sessi. in 1. decreto de peccato originali in fi. & per totum illud decretum, & fac. ca. non ex quo. de consecrat. dist 4. vnde sumitur.

b ¶ Vetus infirmitas.] Idest, originale peccatū, q̄d contrahitur in ipsa infusione animæ: quia tunc tres vires principales animæ debilitantur, de quo in cap. quæris. de consecr. dist. 4. & in cap. non ex quo. d. distinct. 4. remissiue.

ANT. TIM. Quod dicitur hic in textu, quod per baptismum omnis vetus infirmitas nō statim absumitur, si per veterem infirmitatem peccatum originale interpretemur, sumendo peccatum originale pro culpa, quæ in infusione animę cōtrahitur, sic simpliciter nō est intelligendū. Esset enī hæretica positio cōtra Concil. Trid. determinationē ses. 5. cap. 5. Nam baptismus illud q̄d ꝓpriam, & veram rationē peccati habet totum tollit: ꝑ quod sacramentū incorporamur passioni, & morti Christi. ita. D. Hieronymus ad Oceanum, & D. Chrysostomus in Ioan. Home. 24. iate Origenes Homel. 5. suꝑ Ioā. Sed id ita intelligendum, ꝙ remanet peccatum, id est, infirmitas contracta per peccatum, & fomes, vt inquit. D. Aug. lib. 1. & in aliis locis cum qua remanent cęterę pœnalitates. Vide rationes apud S. Th. 3. par. q 69. ar. 1. & 2. & D. Bonau. in 4. sēt. d. 4. par. 1. ar. 1. quæstio 2.

c ¶ Plena.] Quo ad reatum mortis æternæ, & omnem pœnam originalis peccati. vide per Abbat. in cap. 1. §. vna uero. de sum Trinit. & fide catho.

ANT. TIM. Dicitur hic in glo. quod baptismus tollit omnem pœnam originalis peccati. Pro cuius rei intelligentia nota quod dicit D. Bonau. in 4 sent. d. 4 par. 1. art. 1. quæst. 2. Nam distinguendum est de pœnis, cum quædā sint æternales, quædam temporales, Temporales rursus quædam imponuntur, quædam assumuntur, quædam contrahuntur. Baptismus igitur absoluit ab omni pœna peccati originalis, & æternali & temporali, satisfactione assumpta, seu imposita. sed non ab omni contracta, vt a fame, siti, infirmitate fomite, & similibus. vide rationem apud eum.

d ¶ Nouitas.] Nam relinquitur originale peccatū ad pugnandum dum sumus in via, sed debilitatū, & superatum, & ad mortem æternam non imputabile. c. per baptismum. de consec dist. 4.

ANT. TIM. Quod dicitur in glo. relinqui peccatū originale ad pugnandum, intellige fomitem, qui est pœnalitas relicta nobis ad exercitium, & ad pugnandum, vt gloriosi' coronari mereamur. vide S. Bonauen. & S. Tho. locis citatis.

Baptizādi autē] CASVS. Videmus baptismum conferri modo à sacerdotibus, modo à viris maxime improbis & infidelibus, modo etiam à semetipsos; vnde dubitatū fuit de eius ministro; cum enim diuinitus in eo operetur dominus §. ego qui baptizat. supra tit. proximo, nō oportebat assignari certū ministrū, eoque minus, quo datus baptism' flaminis §. quod quidem in. eod. Sol. tamen aliter hic facta fuit tum ratione congruentiæ, tū quia in regeneratione est imitanda generatio naturalis: & ideo argumenta in contrariū adducta non obstant. Not. primo ēr congruentiam esse fundamentum iuris, & ideo quędam dicūtur legitima vigore congruentiæ: No. 2. baptismum ab hæreticis collatum, aliquando omnino tenere: Not. 3. ob diuersum baptismum dictum Euangelii, nisi quis renatus fuerit, esse ita intelligendum, vt verificetur aliquādo actu, & aliquādo intentione. 10. Bapt.

e ¶ Sacerdotes.] Cap. constat. de consecrat. dist. 4. vnde sumitur, & nouissime per Concil. Tridē. sessio. 7. in tit. de sacramentis in genere, cap. 10. Sed contra. cap. sanctum. de consecr. dist. 4. Respon. ibi in casu necessitatis, vt hic etiam statim dicitur. fac. capitul. in necessitate. d. distinctio. 4.

f ¶ Presbytero.] Id est, licentia presbyteri. Sed contra cap. diacones. & capit. diaconi. distinct. 93. Respon. vt ibidem not.

g ¶ Necessitas] Quæ legem non habet. fac. de cōsecratio. distinctio. 4. capitu. sanctum. & capit. in necessitate.

h ¶ Permittitur.] Capi. diacones. distinctio. 93. Sed quid si diaconus. vel etiam laicus baptizat non instante necessitate? Respon. valet baptismus,

excesserit, deponend' erit[a].

Baptizati ab hęreticis, schismaticis, paganis, vel alias facinorosis, non sunt denuo rebaptizandi h.d.

Sed & si qui ab hæreticis[b], siue schismaticis, vel etiam a paganis[c], aut alias facinorosis baptizati fuerint quasi baptizati non fuerint, iterum baptizari[d] non debent. Antiqua[e] tamen patrum induxit institutio, vt qui ab his in Trinitatis nomine baptizati fuerint, cum ad sanctam Ecclesiam redierint: aut vnctione chrismatis[f], aut impositione manus[g], aut sola professione[h] fidei ad sinum matris ecclesię reuocentur.

Nemo seipsum baptizare potest. h.d.

Sed quamquã[i] baptismus ab hęreticis, schismaticis, vel paganis susceptus valeat: ipsum tamen se baptizare nemo poterit. Sicut enim in carnali generatione[k], qua proles ex viro, & femina nascitur, alius est, qui carnaliter gignit, ali', qui gignit: sic in sacramentali generatione, qua soboles ex aqua, & spiritu sancto renascit, ali' debet esse, qui spiritualiter generet, alius qui generetur[l].

Fides sacramenti supplet sacramentum fidei.

Vnde de Iudæo, qui in mortis[m] articulo constitutus in aquam seipsum im mergen-

sed vt usurpatores alieni muneria puniendi erunt: vt per Abb. in c. quanto de consuetud.

a ¶ Deponendus erit.] 1. q. 1. cap. neque. & c. si qs per ignorantiam, & de conse. dist. 4. c. quicumque.

b ¶ Hæreticis.] Concord. c. siue. c. a quodam. cap. Romanus. capit. hi qui. ca. de Arianis. de consecra. dist. 4. cum plurimis simili. & nouissime idẽ firmatur per Conc. Trid. sess. 7. sub tit. & rub. de baptism. cap. 3.

c ¶ A paganis.] Sed contra cap quos a paganis de consec. dist. 4. Sol. ibi non in forma ecclesiæ fuerat traditus baptismus. Item contra dist 62. c. nulla ratio. & 1. q. 1 ca. 1. & l traditio ff de adqui. re dom. & de conse. dist. 4. c. qũo. Quomodo ergo paganus baptismum tradere dr̃, quem non habet? Resp. fit hoc auctoritate legis; sic & creditor in casu dominiũ rei sibi obligatæ in alium transfert, qd' tamen non habet. insti quib alie. lic. vel non. §. 1. Item hoc casuale, cõtrarium regulare. 1. q. 7. c. Daibertum. & no. in c. Romanus. de consec dist. 4. Paganus tamen leuare non posset, vt declaratur in Concil. Magnntin.

d ¶ Iterum baptizari] Cap. rebaptizari. de conse. dist. 4. & nouissime per Conci. Trid. sess. 7. de baptismo. cap. 11.

e ¶ Antiqua tñ.] Vt in cap. ab antiqua. de conse. d. 4. c. hi qui. 1. q. 1. A qua antiquitate non est recedendũ, nisi euidens error ostendatur. fac c. vtique. dist. 19. & per Abb. post glos. in c. quanto de translat.

f ¶ Chrismatis.] Cap. ab antiqua de consec. d. 4. & cap. hi qui. 1. q. 1.

g ¶ Impositione manus.] Reconciliatio sic fiet. Imponetur eis manus ab Ep̃o, & dicetur: Accipe Spũm sanctum. Sicut in Actib. Apostolorum factũ esse legitur baptizatis a Ioanne; cum ipsi dicerent Apostolis: Neque si Spiritus sanctus sit audiuimus. Manus eis Apostoli imponebant dicentes: Accipe Spiritum sanctum. & si non erant chrismati chrismabantur: vt no. in c. vt hi de quibus de conse. d 4.

AN. TIM. Modus hic recõciliationis desumptus est ad uerbum ex glos. in uerbo impositione. d. c. hi de quib. de consec. dist. 4.

h ¶ Sola professione.] Si manus erat eis imposita; aliàs suppleretur. 1. q. 1. c. ecce, & tunc dicitur fieri professio, cum interrogantur, sciamus, an ipsi recte credant.

i ¶ Sed quamquam, &c.] Ratio est dubitandi ad decisionem sequẽ.

k ¶ Carnali generatione.] No. ergo, q̃ spiritualis generatio imitari debet naturalem inquantum potest: sicut etiam legitima. Et ex hoc Ab. in cap. debitum. eo. tenet, q̃ nemo possit aliũ baptizare, vel de sacro fonte leuare, si idem non potest esse suus pater carnalis, & si præcedat baptizãdum in plena pubertate. Simile in §. minorum. instit. de adop. Ancharanus tñ putat sufficere si 14. annis baptizãs præcedat baptizandum. Idẽ forte in leuante secundũ Abb. cuius tñ intera ẽtus nõ videtur de substantia baptismi. sec̃m eũdem in d. c. debitũ.

l ¶ Qui generet.] Concor. c. per tuas aliàs p nostras. de iu. pa. & §. interdũ. supr. eo. tit & c si. de init. & l. 2. ff. de stip. ser. Et nemo debet oriri a semetipso. c. dicim'. 14 q. 1. arg. contra in l. si cons. ff de adopt.

m ¶ Mortis articulo.] Et sic nota, q̃ vbi aliqua requirũtur ad substantiã. & pro forma actus, nisi formalia illa, & substãtialia interueniãt, nõ tenet actus, etiã si ex necessitate substantialis, & formalis sollẽnitas obseruari nõ possit, necessitas ergo nõ facit desinere sollemnitatẽ substantialẽ. Sed cõtra c. sanctũ. & c. in necessitate, de consec. di. 4. & sup. eod. § baptizandi. Sol. sacerdotium in ministro non est de substantia baptismi. sicut & alia quædam de quib. in §. pen. inf. Sed adhuc contra, infra de pænit. §. quod autem & §. seq. vbi qualitas in ministro sacramenti pænitentiæ est de substantia talis sacramẽti. & per Cõcil. Trident. sessio. 14. c. 6. vbi agitur de ministro talis sacramenti. Sol. aliud in sacramento baptismi, aliud in sacramento pęnitentiæ. Sed adhuc contra: quia ubicumq; obligatio dirigitur in Deum, defectus formæ non uitiat actum. not. in ca. sacro. de sentent. excomm. & per Abb. in c. porrectum. ante fin. de regul. Solu. illud apud ecclesiam triumphãtem, hic militantẽ, qd̃ satis innuit etiã hæc littera.

Immer-

do[a] dixerat: *Ego me baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti*, responsum[b] est, denuo[c] ab alio illum baptizandum[d] esse, vt ostendatur, quod alius est qui baptizatur, alius qui baptizat: quamuis si talis cōtinuo decessisset, protinus ad patriam euolasset[e]; non propter fidei sacramentum; sed propter sacramēti fidem.

Baptismus alius fluminis, alius flaminis, alius sanguinis. h. d.

Quod quidem & de illo recte creditur, qui visibiliter non baptizatus martyrij[f] subijt sacramentum. Baptismus enim inuisibiliter ministratur, quem non contēptus religionis, sed terminus necessitatis[g] excludit. Vnde scite scriptum a quibusdam[h] reperitur, baptismum alium esse fluminis[i] alium esse flaminis[k], aliū vero sanguinis[l]. Cum baptismi virtus, & efficacia, nō tā ablutione corporis, quàm fide cordis contineatur[m]: & aliud[n] fit per ministerium baptizare, quod sacerdos exequitur; aliud per potestatem, quam Dominus non vsque adeo sacramentis adiunxit, vt sine illis eorundem gratiam tribuere non possit[o].

Paruuli baptizantur in fide parentum, & Ecclesiae, & non debet minor esse virtus baptismi, quam circumcisionis h. d.

Non tamen[p], quia

a ¶ Immergēdo.] Quid si aliquis immergat se ipsum, alio tamen dicente: Ego te baptizo, &c. numquid satisfiat formae? Respō. negatiue, nisi enim ipse qui verba illa profert immergat, non pōt veredicere, ego te baptizo, &c. secūm Abb. in c. debitū. eo.

b ¶ Responsum est.] Vt in cap. debitum eodem.

c ¶ Denuo.] Non tamē illico, sed debet aliquo tempore differri, vt appareat, an habeat rectam intētionem: & differendus est baptismus saltem quadraginta dies: vt in cap. ne qd' absit. dist. 4. licet multi hoc non seruent. Vnde festināter baptizati, quia feruēte calore primae deuotionis, saepe ad errores vomitū redeunt; vt per Abb. in ca. debitum. eo. & comparari possunt tritico, quod cecidit super petrā, quod & cito natū fuit, & cito etiā exaruit, vt in Euangelio.

d ¶ Baptizandum.] Primo tamen restituere debet extorta per vsurariam prauitatē, & illicite. capi. Iudaei, vbi nota. de consecrat. dist. 4. Alia vero licite quaesita non tenetur relinquere: sicut multi simplices credūt, pro hoc cap. sicut Iudaei. de Iudae. sequitur Abbas in capi. debitū, eodem.

e ¶ Euolasset.] Cap. debitum. eo. & de paenit. dist. 7. c. fin. versi. nullus expectet, ca. Apostolicam, & c. fin. de presbyt. non baptiz.

f ¶ Martyrij.] Cap. baptismi vicem. c. catechumenum. cap. non dubito. de consecra. dist. 4.

g ¶ Necessitatis.] Ca. fin. de presbyte. non baptiz. & cap. baptismus. de consecr. dist. 4. fac. illud Aug. in Psalmo 103. Coronat Deus intus voluntatem, cum non inuenit facultatem; affectum enim Deus pensat non effectum.

h ¶ A quibusdam.] Vt per Augustinum lib. 4. de baptismo, contra Donatistas. capit. 22. & per Host. in sum. eo. vers. quot sint eius, & iam ab omnibus hoc dictum vsurpatur.

i ¶ Fluminis.] Id est, aquae cum verbo. 1. q. 1. cap. detrahe. & ca. debitum. eod.

k ¶ Flaminis.] Id est, Spiritus sancti. cap. Apostolicam. de presbyt. non baptiza.

l ¶ Sanguinis.] Capit. martyrij, & ca. baptismi vicem, cum simil. de consec. dist. 4.

m ¶ Contineatur.] Cap. verum. de consect. dist. 4.

n ¶ Aliud.] Capi. aliud. de consecra. dist. 4.

o ¶ Non possit.] Et sic reuincitur praua quaedam opinio, quae tēporibus Bernardi inualuerat; neminem scilicet sine actuali baptismo saluari posse, cuius errorem idē confutauit epistola 77. ad Hugonem scribens: & de hoc etiam vide Magistrum Sententiarū. lib. 4. dist. 4.

Non tā.] CASVS in tota hac parte ita figurat. homines indigentes baptismo in diuerso statu reperiuntur; nam quidam sunt pueri, quidā adulti, & illorū quidam dementes, quidā dormientes, quidam quasi coacti, de quibusdam dubitatur, & alijs simil. vnde quaesitū fuit, an omnes indifferenter debeant baptizari, & quamuis affirmatiue respondere possit ea ratione, quia in ijs, quae sunt cōmodi & vtilitatis quilibet in dubio dicitur consentire, iuxta vulg. regul. à doct. adno. in l. cum qd. ff. si cert. peta. ac etiam quoniā Deus vult omnes homines saluos fieri: tamen Sol. est tenenda iuxta id, quod in hac parte habetur, quia ad hoc sacramentum incipiendum satis est, vt recipiens non opponat obicem. Non obstant autem argumenta: quia obex in recipientibus aliquando reperitur, & aliquando secus: atque fides requisita modo actu, & aliquando habitu est necessaria; vnde nota primo ad hoc sacramentum recipiendum non esse necessariam voluntatem actualem, cum aliquando sufficiat habitualis, vt dixi. Not. 2. voluntatem secundum quid coactam, esse nihilominus voluntatem; Not. tertio susceptionem baptismi obligare suscipientem ad obseruandum quae sunt religionis christianae: Not. quarto, non dicitur aliquid esse factum si de eo probabiliter dubitetur, quia quoad Ecclesiam, quae de occultis non iudicat c. sicut. cum seq. de simon. idem est non esse, & non apparere.

p ¶ Non tamen.] Ratio est dubitandi eius quod

Io. Bapt.

Baptismus: Fluminis. Flaminis. Sanguinis.

Affectū pensat Deus nō effectū.

hic continetur. Et de hoc vide nouissime per Concilium Tridentinum in quinta sess. in decreto de peccato originali, quod est primum, versic. si quis hoc Adæ.

capitul. maiores. eodem.

f ¶ Feminæ.] Quæ licet non circumciderentur, offerebantur tamen vigesimooctauo die in templum, & ibi nomen imponebatur. baptismus igitur generalior est.

fide cordis baptismatis virtus continetur, ideo minus paruulos[a], qui credere ob ætatem non possunt, vnda salutaris abluit, cùm & ij non per vsum, sed per habitum[b] fidei, quem suscipiunt in baptismate, credere non male credantur, & in fide parentum & Ecclesiæ, alio profitente, baptizari ob fidei[c] sacramentum rectè fideles[d] dici possũt: & cum circumcisio[e] tã adultis quàm paruulis ex præcepto Domini conferetur, ne baptismus, qui succedit in locum ipsius, & generalior tamẽ existit, cum tam viri; quàm feminæ[f] baptizentur, minoris videatur effectus, tam adultis, quam paruulis est cõferendus[g].

Tam mater, quàm filius in ipso articulo parturiendi, possunt separatim baptizari, nec ob id creditur baptismus iteratus. h.d.

Is quoque, cuius mater, vel prægnans, vel in ipsa hora, qua parturit mortis vrgente periculo[h], baptismatis gratiam receperit, baptizari poterit[i], nec propterea bis baptizatus reputabit. Cũ vtriq; ad maternũ corpus, cũ esset in vtero, pertineret[k]; nec ibi regeneratio reperiri possit, vbi generatio non præcesserit: nec in hoc infanti, qui nascitur aliquid mater participat; cũ vniuscuiusq; propria volũtas[l] in confessione sit attendenda.

Muti, surdi, & ægrotãtes baptizari possunt h.d.

Muti quoque, & surdi, itẽ ægrotãtes[m],

a ¶ Paruulos.] Concord. capit. maiores. eod. & ca. paruuli. cum pluribus sequent. & capit. quæris. distinct. 4.

b ¶ Habitum.] Idest, aptitudinem, & sic illa verba, qui non crediderit, &c. referuntur ad aptitudinẽ. sicut etiam cum dicimus, matrimonium est maris, & feminæ coniunctio indiuiduæ vitæ cõsuetudinem retinens. 27. quæst. 2. §. 1. institutio. de patria potest. in princip. Nam verbum retinens, intelligendum est quo ad aptitudinem. sic etiam consueuit dici de iustitia quatenus est in creatura. l. iustitia. ff. de iust. & iur.

ANT. TIM. Valde impropriè videtur hoc in loco explicare gloss. habitum, idest, aptitudinem. neque enim solum aptitudinem, idest, potentiam habet ad agendum, qui habet habitum infusum: sed habet virtutem ipsam realiter, licet pro tunc non exeat in actũ. Quod si per aptitudinem intelligas facultatem producendi ad actum ex habitu, recta erit interpretatio, licet aliquo aliter dura. Qui enim habet fidem in habitu, licet semper non operetur actus fidei: plura tamen habet, quam aptitudinem ad credendum, & ad fidem.

c ¶ Ob fidei.] Baptismus sacramentum fidei dicitur, quia in fide Christi consecratur, & in fide ecclesiæ confertur: vel quia in nomine Trinitatis confertur, quam offerentes & oblati tenentur credere, & confiteri: vel etiam alia ratione prout nota. in capitu. nihil. de consecrat. dist. 4.

d ¶ Fideles.] Sic in cap. paruuli fideles. de consecrat. distinct. 4

e ¶ Circumcisio.] Argum. a maiori, & concord.

g ¶ Conferendus.] Sed an cum adolescentur paruuli; & nolint baptismum ratum habere, sint eorum arbitrio relinquendi, vel cogendi ad Christianam uitam? Et quidam hoc sunt ausi affirmare: quorum tamen opinio, damnata, & anathematizata fuit per Concilium Tridentinum. in 7. session. sub titul. de baptismo. ca. 14.

h ¶ Periculo.] Concord. capitul. baptizari de conse. dist. 5.

i ¶ Poterit.] Licet contra teneret Iolianus hæretic⁹. Sed contra, quia si mater manumittitur, & partus censetur manumissus. institut. de ingen. § 2. Item partus est pars viscerum matris. l. 1. ff. de vent. inspi. Sciunt. vt nota. in cap. si ad matris. de consecrat. distinct. 4.

k ¶ Pertineret.] Fa. capit. si ad matris. cum seqq. de consecrat. distin. 4. & l. 1. ff. de vent. inspic.

l ¶ Propria uoluntas.] Intellige propriam vere si baptizatur adultus, & intelligens: aliàs dicetur propria iuris & diuinæ legis interpretatione, si baptizandus sit paruulus, vel non intelligens alio profitente, vt infra eod. §. proxi. & cap. paruuli. cum seq. de consecr. distin. 4.

m ¶ Aegrotantes.] Nota quòd infantes, muti, surdi, ægrotantes, æquiparantur, quos satis conuenieus est ignorantes quodam modo, & per alios liberari, cum & ignorantes, & per alios fuerint obligati; vt de consecrat. dist. 4. cap. quæris. facit quòd & pro ignorante fideiubere possum: vt l. fideiubere. ff. de fideiu. & ignoranti etiam actio acquiritur. l. si a furioso. ff. si cert. pet. & concord. cum hoc. c. paruuli. & c. ægrotantes, de consec. di. 4.

Perdu-

qui pro se responde- re non possunt, alijs pro se profitentibus recte baptizari pote- runt.

Dormiens & amens, si ante somnum & amentiam habuerunt propositum baptizandi, baptizari possunt. h. d.

De dormientibus, & amentibus quæsitū est, & plane si priusquam dormirent, aut amentiam incurrerēt non baptizandi propositum haberent; quia in eis eadē perdurare[a] voluntas intelligitur, si sic immersi fuerint, characterem sacramenti nō suscipiunt[b]: secus autem si prius catechumeni extitissent, & baptizandi propositū habuissent, tales enim in necessitatis articulo baptizare consueuit ecclesia. Tunc ergo characterē sacramētalis imprimit operatio, cum obicem voluntatis contrariæ non inuenit obsistentem[c].

Inuitus baptizatus characterem suscipit, & cogendus est ad obseruantiam fidei: secus si penitus sit coactus. hoc dicit.

Sed & si quis non sponte, dum tamē nō omnino coactus[d] baptismatis susceperit sacramentum, Christianitatis characterem suscipit, vtputa cum quis terroribus, atque supplicijs ad vndam salutarem trahitur, & ob id tanquam[e] conditionaliter[f] volens, licet absolute non velit, est ad fidei Christianæ cogendus obseruantiam[g]. Ille vero, qui numquam consentit: sed penitus contradicit, nec rem, nec characterem[h] sacramenti suscipit. Plus est enim[i] expresse contradi-

a ¶ Perdurare.] Simile de senten. excommuni. capit. a nobis. nam semper perdurare præsumitur voluntas, nisi probetur mutata: vt capit. perlatum, de his, quæ vi metusue cau. fi. & l. eum qui. ff. de de prob. & l. Lucius. ff. deleg. 2. in fin. Sed quid si quis ab infantia fuit amens numquid prodest ei si baptizetur? Argumen. quod sic. ff. de legat. 2. l. cum pater. §. surdo. quia perinde habetur ac si tunc sit infans: quia nullo peccato grauatur nisi originali. 3. quæst. 9. capitul. indicas. & not. in cap. maiores §. fin. eod.

b ¶ Non suscipiunt.] Sed quid si excitati somno ratum habeant? Respond. non prodest: quia nihil recipit, & ideo non est quod ratum habeat, sed iterum erit baptizandus: vt nota. in cap. maiores. in fin. eodem.

c ¶ Obsistentem.] Simile de consecr. distinct. 4. cap. quæris a me. & ff. ad Maced. l. si filius. & ff de acquir. hæred. l. 2. §. si is.

d ¶ Omnino coactus.] Vt puta si ligatis pedibus, ac manibus baptizaretur. fac l. qui testamento. §. fi. ff. de testam.

e ¶ Tamquam.] Veritatem denotat hæc dictio, non similitudinem. sic in capit. ex parte. vbi Abb. nota de sponsal. Vnde, si dicatur: Titius ab omnibus vitetur tamquam excommunicatus, diceretur vere excommunicatus argum. nota per Abb. in capit. fin. ne cler. vel monach. in princ. Natura tamen sui similitudinē denotat.

f ¶ Conditionaliter volens.] Et sic coacta voluntas, voluntas est, cone. l. mulier. l. fin. ff. quod me cau. & 15. q. 6. 1. c. merito quæritur. Idem est in sacramento matrimonii. 22. quæst. 4. capit. inter cetera, & cap. veniens. de sponsalib. Videtur tamen impedire matrimonium spirituale. capitul. perlatum. de his quæ vi, metusve caus. sed ibi fuit iustus metus mortis, qui caderet in inconstantē virum: sed datis terminis paribus idem esset in vtraque. Item hęc coactio conditionalis non impedit sacramentum ordinis. dist. 74. cap. vbi ista. & nota. in capit. maiores. §. fin. eod. Sed numquid ille, qui conditionali coactione recipit ordinem, tenebitur continere? Respond. vt nota. in dict. §. fina.

g ¶ Obseruantiā.] Vt capit. de Iudæis distinct. 45. & capi. maiores. §. fin. eo. multo magis igitur si sponte baptizatus est. capitulo. quidam. de apostatis.

h ¶ Characterē.] Sed quare amens, vel dormiens, vel absolute coact⁹ baptismi sacramentū non recipit; cum in baptismo non requiratur intentio baptizati, sed baptizantis? 1. q. 1. capit. sicut ficti. & de cōsecrat. distin. 4. cap. solet. Hæc quæstio soluitur per litterā superioris §. & per §. fin. cap. maiores. eod. Quia amens, & dormiens qui ante catechumini fuerunt, recipiunt bene sacramentum: qui vero semper inuiti fuerunt, & cōtradixerunt, nō recipiūt; quia adhuc præsumuntur inuiti & nemo inuitus ad fidem compellitur. Nec ob. d. cap. sicut. & c. solet, quia ficti ore exprimūt; licet corde dissentiant & ideo sacramentum recipiunt; quia ecclesia dare intendit: sed tale sacramentum non proficit ad remissionem peccatorum, nisi cum fictio recesserit. cap. tunc valere de consecrat. dist. 4. & per Abb. c. fi. eo. cuius dicta procedunt in foro poli.

i ¶ Plus est enim.] Sic e sicut. de simo. & cap. Petrus. de homi. & q. 4. c. quia præsulatus. cū concor. allegatis in cap. maiores. §. fina. de baptism.

tradicere [a], quam minime consentire.

Is, de quo non est præsumptio, quod sit baptizatus; debet sine metu iterationis baptizari. h. d.

Illud in dubium venire non debet [b], quoties nulla extant indicia [c] inter propinquos & familiares, quibus aliquos baptizatos esse doceri possit; eosdẽ baptizari minime prohibendos esse. Quod enim factum esse nescitur, nulla ratio sinit, vt iteratũ [d] videatur: nec temeritas interuenit præsumptionis, vbi est diligentia pietatis.

Suspitio vehemens pro veritate habetur. h. d.

De eo tamen, qui Christianis parentib[us] natus inter Christianos est fideliter conuersatus, tam violenter præsumitur quòd baptizatus fuerit, vt hæc presũptio pro ueritate sit habenda, donec euidentissimis argumentis cõtrarium probatum [e] fuerit.

Iterum scienter baptizatus debet seuerissimè puniri: ignoranter vero bis baptizatus non potest ordinari nisi ex necessitate. h. d.

Quod si quis sciẽs & prudens iterum baptizari sustinuerit, acerrimæ pænitentiç [f] subijciendus erit: qd' si ignoranter, nulla quidem imponenda erit pænitentia; sed ni

a ¶ Contradicere.] Argum. quòd ad fidem nullus debet compelli inuitus; sed sicut libera voluntate perijt, ita libero arbitrio conuertatur: vt cap. de Iudæis. & cap. qui sincera. distin. 45. & 23. q. 5. c. ad finem. Arg. contra. 23. q. 6. c. 1. vbi habetur quod Paulus coactus venit ad fidem. Sed illud diuino iudicio fuit factum; cuius facta ad consequentiam trahi non debent. Vel dic, vt no. in c. maiores § fin. eodem.

b ¶ Non debet.] Vt in ca. paruulos, cum quatuor seq. de consec. dist 4. & c. fi. de presby. non bapt.

c ¶ Indicia.] Benè dicit indicia: quia non requiritur plena probatio: immo sufficeret vnus testis, veluti in consecratione ecclesiæ; secus tamen in ordine. c. atros. distin. 99. de ratione diuersitatis dicitur. prima q. 1. § ecce. Sed qd si probet quis, se ordinatum, & contra eum excipiatur illum non fuisse baptizatum, numqd tunc crederetur vnius testimonio quo ad baptismũ? Quidam ꝙ non, vbi necesset alteri præiudicium. Vnde nõ, sufficeret unicus testis ad probandum baptismum, si sub ea conditione ei esset relictum legatum, si esset baptizatus: quia heredi præiudicium fieret: vt not. in c. placuit. de consecratio. distinct. 4. Cum autem sufficit vnus testis, is debet esse Christianus, non Iudæus vel Paganus, nota. in capitul. cum itaque. de consecrat. distinct. 4.

d ¶ Iteratum videatur.] Concor. c. cum itaque. & c. si nulla. & c. fi. de presbyt. non baptiz. vbi infert Abbas, ꝙ qui nõ recordatur, utrum dixerit aliquã horam puta tertiam, vel sextam, tenetur iterare. Item si non apparet, ꝙ ecclesia fuerit consecrata, quòd debet consecrari. Et generaliter vbi actus ex necessitate debet explicari, si de eo ambigitur, debet iterari, licet propriè non possit dici iteratus, & facit ratio quę immediatè sequetur. Qua autem forma sit baptismus concedendus si probabiliter dubitetur, an quis sit baptizatus, vide tex. & quæ ib. D. c. in c. 2. eo.

e ¶ Probatum fuerit.] Nota primum, quòd uiolenta præsumptio transfert onus probandi in aduersarium. fac c. vt nostrum, vt eccles. benef. Item ꝙ violenta præsumptio admittit probationem in contrarium. 35. q. 3. c. extraordinaria & 27. q. 1. c. nec aliqua. capit. proposuisti. & c. causam matrimonii. de proba. & per gl. in c. ferrum. dist. 50. & per Abb. in c. is qui. de spõs. Debet tamen probatio talis esse euidentissima, vt hic & cap. fi. de presbyter. non baptiza. & ca. quia uerisimile. de præsumpt. & l. non est uerisimile. ff. quod met. caus. — Io. Bapt.

Quod si quis.] CASVS. Præsupponitur quosdam esse baptizatos, sed postea istorum quidam volebant rebaptizari, quidam vero de facto fuerũt rebaptizati, vñ quæsitum fuit quid iuris, quamuis aũt rebaptizatio uideatur permittenda ad similitudinem aliquorũ sacramentorum, quæ possunt reiterari, & præsertim ob maiorem deuotionem &, vt ille nequeat excusari ab obligatione fidei: solut. tamen aliter hic facta fuit, tum ob characterem iã impressum, tum etiã quoniam cum baptismus sit ianua ingrediendi religionem, qui semel eam est ingressus, amplius non oportet ingredi, siquidẽ si per peccatũ exeat, habet remediũ pœnitẽtiæ reingrediendi: Nõ obstãt obiecta primo ob dissimilitudinem inter hoc sacramentum & alia, secundo quia in receptione istius sacramenti, satis est habere deuotionem congruam: & in necessariis ad salutem nulla admittitur excusatio iuxta not. per docto. in ca. 1. de constitu. cum vulg. quæ in casu nostro non erat necessaria cum sufficienter semel baptismus conferatur. Not. primo reiterationem alicuius actus non esse faciendam, quando inde sequeretur aliquod inconueniens. Not. secundo aliquem puniri aliquando ob culpam & aliquando ob causam iuxta capit. sine culpa de regulis iuris in 6. Nota tertio non tantum uoluntatem, sed etiam scientiã requiri ad hoc vt aliquis dicatur esse in culpa alicuius mali.

f ¶ Pænitentiæ.] Quam habes in cap. qui bis ignoranter. de consecrat. distinct. 4. & vide de non rebaptizand. paruulis Concil. Triden. sess. 7. in titu. de baptis. cap. 13.

Non

si magna cogat necessitas, ordinari non poterit [a].

Iterantes baptismum sũt deponendi ab officio & beneficio. h.d.

Illi quoque, qui ausu temerario in homine iam baptizato cæleste lauacrum iterare ausi fuerint, excommunicationis mucrone percussi ab omni officio, & beneficio Ecclesiastico deponẽtur [b].

Multa sunt in baptismo, quæ non sunt de eius substantia. h.d.

Postremo sciendũ est, quòd licet verbo tantum, & elemento baptismatis substãtia contineatur & forma [c]: multa tamen a sanctis patribus [d] ad eius decorem fuerũt sollemniter constituta, vt immersionis numerus, exorcismi [e], clericorũ exufflationes [f], salis [g] benedicti exhibitio, saliuæ contactus [h], inunctio [i]: quæ si ex negle ctu prætermissa fuerint, ommissio culpæ reos arguet.

Baptismus non debet conferri in priuatis domibus, nisi ex necessitate, vel ob magnam nobilitatem. h.d.

Illud etiam nouissime Viennensi Concilio [k] constitutũ est, ne quis in priuatis domibus [l], sed dumtaxat in Ecclesijs, in quibus sunt ad hoc fontes specialiter deputati [m], aliquos audeat baptizare: nisi Regum [n], vel Principum [o] liberi baptizandi fuerint: vel ta

Sal, oleum, chrisma, cereus, chrismale, saliua.
Flatus, virtutem baptismatis ista figurant.
Hæc eis patronis nõ mutant, sed tamẽ ornant.

a ¶ Non poterit.] Erit erg. in potestate cuiusq; mihi ordines auferre: quia poterit me dormientẽ rebaptizare: qđ videtur durum. Ideo quidam dicebant q hic intelligitur de ignorantia iuris, quæ nõ excusat. Tu intellige prout littera iacet. & indistinctẽ, & hic est vnus casus, in quo alicui fit sine sua culpa præiudicium: arg. 1. q. 5. cap. 1. fac. l. prospexit. ff. qui & a quibus. Sed contra 1. q. 4. cap. placuit. vide Abb. in cap. ex litteratum de aposta.

b ¶ Deponentur.] Cap. fin. eod. & per Abba. in cap ex tuarum. de apostat.

Io. Bapt. Postremo.] CASVS. Quidam volebant baptismum conferre nulla iuris sollemnitate obseruata, ea, præsertim ratione, quia secundum Theolog cum sacramẽta sint à Christo instituta, non potest Ecclesia aliquid addere vel detrahere, accedit ad id text. in cap. cum inferior. de maiorit. & obedi. Oppositum tamen hic legimus. & hęc solutio probatur, quia Sãcta sancte, & pie sunt administranda, & ideo Ecclesia, circa Sacramẽtorum administrationẽ multa statuit ratione congruentiæ. essentialia enim vtiq; non potest Ecclesia statuere cum statuta sint à Christo, & sic intelligunt Theologi & tex. in argumento adducto hodie autem habemus etiam Concil. Triden. sess. 7 de sacram. vbi legimus si quis dixerit septem sacramenta nouæ legis, &c. esse instituta à Christo anathema sit. vnde dicas instituta ratione essentiæ Ecclesia autem ratione congruentiæ multa circa illorum administrationem, addidit, vt in eod. concil. habetur Not. primo potestatem Ecclesiæ esse circa Sacramenta in statuendo quæ circa illorum administrationẽ conueniunt secundum congruentiam: Not. 2 constitutiones obligare ad culpam etiam quando ob neglectum non obseruantur: Not. 3. vltra intrinsecam solemnitatem in sacramentis institutam à Christo, requiri etiam solemnitatem extrinsecam institutam ab Ecclesia.

c ¶ Et forma] Cap. 1. & cap penul. eod. & 1. q. 1. c. detrahe. Et cum de substantia baptismi sit elementum, sequitur q non posset quis baptizari in aqua rosata; cum non sit elementũ: licet posset in aqua aliquantulum trãsformata: vt in lixiuio, vel brodio, vel aqua lutosa: vt per Ab. in d. capi. penult.

d ¶ Patribus.] Etiã a tempore Apostolorum: vt per Dionys. de eccle Hierarc. & traditur nouissime per duos recẽtissimos Cardinales secundum Vuarmiensem, in tractatu de sacra. c. 37. & Araceli. in tracta. inde de sacram. c. 13.

e ¶ Exorcismi] Ca. sicut. c. ante & sicut. de cõsecrat. dis. 4.

f ¶ Exufflationes.] Cap. fine, de cõsec. distinct. 4.

g ¶ Salis.] Cap. ex tn. ca sal catechis. de cõsect. dis 4.

h ¶ Contact⁹.] Ca. postea de cõse. d. 4.

i ¶ Inunctio.] Ca. 1. §. quia vero. de sacra. vncti. c. dein. de. de consecrat. d. 4. Sunt etiã & alia, puta cereus & patrinus, quæ omnia constituũt numerũ octonariũ & his versib⁹ concludũtur:

K ¶ Concilio.] Cle. 1. eo. vnde sumitur.

l ¶ Domib⁹.] Cõcor. auth. vt in priu. do sacr. my. nõ fi.

m ¶ Deputati de maio. & obe. c. his. quæ. c a de c. mona. & tales Ecclesiæ dicuntur baptismales. c. 1. de no. ope. nuncia. Et quia renascimur per baptismum dicuntur matrices c. ex transmissa de præsc. & clem. 2. de sent. excom. & not. in clem. 1. eo.

n ¶ Regum.] Simile cap. fin. de offi. deleg. & c. ne aliqui. de priuil in 6.

o ¶ Principum.] Non autem tyrannorum. Et interlige

lige hic de principe, qui habeat notabilem potentiam: & q̄ sit quasi comparandus regiæ potestati: arg. l. t. ff. de re. dub. licet principis appellatio multi pliciter sumatur: vt not. in elem. vni. eod.
a ¶ Necessitas.] No q̄ necessitas, & nobilitas æqui parantur. alibi nobilitas & litteratura. c. de mul- ra. de præb. extra nag. execrabilis. cod. tit.

Nobilitas & necessitas æquiparātur.

b ¶ Periculo.] Forte pueri baptizandi existentia in mortis articulo: vt c. pen. cod. vel defetentiom qui fiut obsessi. Sed q̄d si deferēs puerum ad baptismum temorum vidēs in eo signū futuræ mortis, nec habens secū aquam proiiciat puerum in puteū dicendo: Ego te baptizo, & c. nunquid puer sit baptizatus, & ita possit sepeliri in sacro? Respon. vt habetur per Abb. in cap. pen. eo. At si baptizetur in domo priuati exceptis casibus per missis puniri poterit contrafaciēs pœna arbitraria: vt not. in cle vni. cod.

& Ideo in collatione vnitur iuxta modum, qui in text. legitur.
c ¶ Necessarium.] Quia victuris in hoc mūdo inter inuisibiles hostes, & pericula gradiendum est, & in baptismo regeneramur ad vitā: post baptismum confirmamur ad pugnam, c. 2. de cōsecra. dist. 5.
d ¶ Non debeat.] ac. cap. 1. & 2. ea. de his de consec. d. 5.

lis necessitas [a] emerserit, propter quam ad Ecclesiam absque periculo [b] accessus haberi nequeat.

DE SACRAMENTO Chrismatis.

TIT. IIII.

Fideles post receptum baptismum debent chrismari, hoc dicit.

Quamuis autem continuo transitu ris regenerationis sufficiat beneficium: victuris tamē etiam confirmationis auxilium est necessarium [c]. Ita enim coniuncta sunt hæc duo sacramenta, vt vnum ab altero, nisi morte præueniente separari non debeat [d]:

Chrismatis sacramētum operatur augmentum gratiæ. h. d.

Igitur omnes fideles [e] post baptismum [f] paracletum per manus impositionē accipere debent, vt perfecte Christiani inueniantur. Spiritus sanctus enim, qui super aquas baptismi saluti fero descendit [g] lapsu, in fonte plenitudinē tribuit ad innocētiā [h], in confirmatione robur, & augmentum præstat ad gratiam.

Soli episcopi Chrismant. h. d.

Vnde cū ceteras vn-

Igitur omnes fideles.] CASVS. Quidam ob gratiā per baptismū susceptam putabant hoc sacram. gratiā non cōferre, si qui dem cum eam habeant, vt præsupponitur, non videtur alio sacramento ad ipsam consequendam: Sol. tamē vt hic legim'. quia ob pugnam habendam erat ne cessarium etiam tale augmentum, & obiectio in contrarium facta non obstat, sicuti apparent. Not. primo sacramētum hoc cōferre gratiam & augmentū ad illā. Not. secundo gratiam augeri, sicuti augetur charitas: Not. tertio hoc sacramentum cōferre perfectionis Christianæ augmentū.
e ¶ Oēs fideles.] Scilicet adulti, vel saltem aliculos cū

Io. Bapt.

DE SACRAMENTO Chrismatis.

Io. Bapt.

Continuatur hæc materia per glos. 1. tit. eius. vel dicas secundo, quod iuxta ordinem sacramentorum post baptismum sequitur confirmatio, vt hic habetur in princ. vnde merito post tit. præceden. proponitur iste: qui diuiditur in quinque partes: in prima habetur vnio inter hoc, & pcedēs sacramentum, in secunda adnot. effectus: in tertia minister. In quarta quomodo sit conferendum: in quinta quid habeat commune cum sacramento præceden. secunda ibi, igitur. tertia ibi, vnde, quarta ibi, accedent quinta ibi, illud commune.

Quamuis autem.] CASVS. Quidam scholares volentes docti apparere, dubitauerunt, an Sacramenta baptismi, & confirmationis haberent inter se aliquam vnionē; putabant enim eam non dari, quia aliter non videretur duo sacramenta, sed potius vnum. Sol. tamen vt hic legitur, quia vnum post aliud est conferendum, & hinc cessat obiectio: Not. hoc sacramentū esse necessarium victuris oppugnam, vt docet glo. subtil.

pacitatis, vt Insf. co. §. prox. ar. l. vt gradatim. ff. de mon. & hon. & l. 1. cū ibi not. C. de sacr. Eccles. nā infantibus, vel paruulis sufficit solus baptismus. c. quæris. de consec. dist. 4. & no. in c. 1 de consecr. dist. 5.
f ¶ Post baptismum.] Sic olim ostia prius lauabatur in litore. & postea offerebatur in holocaustū: ut not. in c. 1. de consec. dist. 5.
g ¶ Descendit.] Conferendo aquis vim generatiuā cap. nomquam, de consecr. dist. 4. & cap. 2. de consecr. distinctio 5.
h ¶ Innocentiam.] Ad quam denotandam baptizatis statim datur vestis candida. cap. accepisti. & cap. venit, de consectat. distinctio 4. & not. in cap. 2. de consecr. distin. 5.
Vnde.] CASVS. Quidam sacerdotes inferiores volebant hoc sacramentum conferre ea ratione moti, quia liceet eis, quod est plus nempe baptizare & consecrare per reg. plos. de reg. ior. in 6. Sol. tamen vt hic dicitur, quia Episcopi cum sint superiores, debent habere aliquid plus quam inferiores

riores ſacerdotes; obiectio autem non tenet, ſi quidem iſta duo ſacramenta ſine reſpectu ſunt magis neceſſaria. Not. epiſcopis eſſe reſeruata quæ reſpiciũt perfectionis plenitudinẽ, iuxta not. per Doct. in cap quanto de conſuetud. cum ſimilib.

ctiones ſimplex ſacerdos a vel presbyter valeat exhibere, hanc non niſi ſummus ſacerdos, hoc eſt Epiſcopus conferre debet; alioqui nulla excuſante cõſuetudine b chriſmatio irrita habebitur, & vacua: nec inter Eccleſiaſtica ſacramenta reputabitur c, cum manum d impoſuiſſe præter Apoſtolos, quorum hodie vicem ſuſtinent Epiſcopi, nulli alij legantur.

Ieiunis & à ieiuno debet dari chriſma, niſi neceſſitas aliud cogat. h. d.

Accedẽt igitur qui legitimæ e ſunt ætatis ad confirmationem ieiuni, vt à ieiunis f Epiſcopis ſacro chriſmate in fronte g deliniti per manus impoſitionem, paracletum recipiant. Plane infirmis & morte periclitantibus h, vel qualibet cauſa impeditis, nulla de ieiunio habita ratione manus imponi poterit.

In Baptiſmo, Confirmatione, & Catechiſmo debent patrini interuenire. h. d.

Illud cõmune eſt tam his qui baptizandi ſunt, quàm etiã illis, qui confirmationis munus recipere debẽt, vt aliquem in patri-

a ¶ Simplex ſacerdos.] Etiam epiſcopo delegante: ſed bene delegante Papa, vt late per Docto. in c quanto. de conſuet. & per Archiepiſcopum Floren. in tertia parte ſummæ tit. 14 in §. de miniſtro. fac. c. presbyteris. cõ ſeq. de conſec. diſt. 4.

b ¶ Cõſuetudine.] Cap. quanto. de cõſuetud. nam præſcriptio quarumuis lõgiſſima requirit capacitatem in præſcribẽte, vt per Ioã. Andr. in cap. 2. de præben & ſic limita. cap. 1. de reſcri. in 6 & l. 1. § ductus aquæ. ff. de aqua quoti. & æſti. Secus eſt in competẽtibus ratione iuriſdictionis, vel dignitatis epiſcopalis, non autem ordinis, vt in dicto capitulo quanto. & in capitulo accedẽtibus. de exceſſ. prælat. & in cap. cum contingat. de foro competenti.

c ¶ Reputabitur.] Et merito, cum nullum characterem imprimat. Et ſic nota quod ordinatio & ritus Apoſtolorum circa ſacramenta habent impedite characteris impreſſionem, vt per Abb. in cap. quanto. de conſuetud. Sed quid ſi Romanus Pontifex prohibeat epiſcopos conferre tale ſacramentum, an valeat collatio facta poſt prohibitionem? Reſpon. vt per Abb. in dicto cap. quanto.

d ¶ Cum manum.] Ratio, ab antiqua patrum ordinatione Eſt & alia ratio, quæ ponitur per Abb. in cap. quanto. de conſuetud. quia perfectio actua communiter reſeruatur ſuperiori. Vnde cum hoc ſacramentum ſit confirmatio & perfectio baptiſmi, vt hic, congruum fuit illud reſeruari ſuperioribus fac. cap. nihil. cum ibi traditis. de elect. & quod huius ſacramenti exhibitio eſt epiſcopis reſeruata, vide nouiſſime per Concilium Trident. ſeſſ. 23. circa princ cap 4.

Io. Bapt. Accedent. C A S V S. Fuit dubitatum an hoc ſacramentum ieiunis, & à ieiunis ſit conferendum, illud enim videbatur ſatis, vt in gratia recipiatur, & conferatur, cum tribuat gratiæ augmentum, vt habetur ſupra eod. § 1. Sol. tamen hic aliter legitur, vel ob rationem communem, quia ſancta ſancte ſunt adminiſtranda, vel quia maior diſpoſitio requiritur ad perfectionem, vnde hac conſiderata obiectio nil videtur concludere. Not. primo in ſacramentis adminiſtrandis tam actiue, quàm paſſiue deſiderari etiam aliquam accidentalem diſpoſitionem Not. ſecundo cauſa ſuadente licitum eſſe recedere aliquando à can. ll. diſpoſitione ciua.

e ¶ Legitimæ ætatis.] Sed quæ erit ætas legitima? Quidam dicunt de 14. annis, quo tempore etiam ad minores ordines promoueri poſſunt. cap. 2 diſtin. 77. Alij de 25. arg. l 1 ff de mino. & not. in cap. vt ieiuni. de conſe. diſt. 5. Neutra tamen ſeruari videtur in practica, cũ etiam trimi, & quatrimi deferãtur ad epiſcopos chriſmãtes, quod forte nõ bene fit.

f ¶ Ieiunis epiſcopis.] Quod ieiunium & in aliorũ ſacramentorũ exhibitione ſeruandũ eſt 22. q. 2. cap honeſtum. & de conſecrat diſt 2. cap. liquido quod tamen male videtur ſeruari fac. c. vt ieiuni. c. vt epiſcopi. de cõſecr. diſtin. 5.

g ¶ In fronte.] Quo in loco non liceat presbyteris, cap. presbyteris. de conſecrat. diſt. 3. cum ſeq. & de ſignificatione locorum, & vicium quibus quis inungitur, vide in cap. nouiſſime. de conſecratione, diſtin. 5.

h ¶ Periclitantibus.] Vitanda enim mora eſt vbi periculum timetur. cap. baptizari, de conſecra. diſt. 5. cap ne quod abſit. de conſec. diſt. 4. cap. de Syracuſanæ. diſt. 28. Arg. contra l ſi debitori ff de iudi. & l. quod dicimus. ff. de ſolu. Sol. illud in contractibus: hic in periculo animæ, vt not. in dicto cap baptizari.

Illud commune.] In hac parte duo docentur cõmunia: ſecundum ibi, cõmune etiam. quoad primum caſus ita adnot. Quidam volebat baptizari, vel chriſmari, nullo adhibito, vt vocant patrino, ea præſertim ratione, quia nemo poteſt ſaluari per operam & diligentiam alterius, ſed per ſemetipſum tantum, cum virtus & vitium ſuos tantum teneant auctores. l. ſancimus. C. de pœn. Sol. tamẽ aliter hic legimus, quia patrinus conſulendo, admonẽdo, & quid ſimile faciẽdo ſummopere poteſt adiuuare; hinc intelligimus qualiter ad obiectionem Io. Bapt.

num[a] habeant, qui eos dē in religione Christiana, & fide dominica instituat, & pro eis apud Deum quasi fideiussor[b] existat, quod & in catechismo[c] obseruandum erit.

Patrini non debent esse plures, vel non baptizati, vel confirmati. h. d.

Admonendi tamē sumus, quòd nec plures[d] quemquam in baptismo, aut in confirmatione suscipere debēt: sed vnus tantum siue vir, siue mulier: nec quemquam quispiam tenere, vel leuare poterit, qui ipse baptizatus[e] non sit vel confirmatus.

Parentes non possunt esse patrini propriorum filiorum, nec Abbates, vel monachi alienorum. h. d.

Parentes[f] quoque proprios filios, vel abbates,[g] vel monachi[h] alienos de sacro fonte suscipere, aut in confirmatione tenere non debent.

Nec baptismus, nec chrisma possunt iterari. & vtrumque conferri potest tempore interdicti. h. d.

Commune etiam illud est vtrisque, quòd & neutrum (vt paulo ante diximus) iterari[i] potest; quippe quod ambo characterem imprimunt[k]: & quod interdicti tempore ob imminens ex dilatione periculum vtrumque cōferri, & pro vtroque chrisma confici poterit, vt infra suo loco[l] latius exponemus.

nem sit respondendū, siquidē per operam alterius summopere quis adiuuatur ad salutē; vnde not. diligentiā & curam Ecclesiæ erga salutem fideliū: Not. 2. patres, & patrinos teneri iuri obligatione, vt doceant suos filios quæ sunt fidei. de substantia, vt not. supra tit. prox §. postremo. Sed fuerunt instituti ratione, de qua in §. proxi. vbi not & fac. dist. 47. § necesse.

f ¶ Parentes.] Cap. si vir. de spi. cogna. possent tñ ex necessitate, vt in c. ad limina 30. q. 1. & not. Abb. in d. c. si vir.

a ¶ In patrinum.] Cap in catechismo. cum pluribus seq. de consecr. d. 4. & de cogn. spir. per totum. Sed illi patrini non sunt de substantia: vt not. supra tit. proxi. §. postremo

b ¶ Fideiussor.] De consecra. distin. 3. ca. vos ante. & hæc est caussa quare in catechismo, & cōfirmatione, quod qui non est Christianus non offerat puerum, cū enim nostram fidē quis non tenet, qualiter docebit, & qualiter erit obses pro puero? quæ ratio cessat in baptizāte

c ¶ In catechismo.] Cap. in catechismo. de consec. distin. 4 & cap. peruenit. 30. q. 1.

d ¶ Nec plures.] Cap. non plures. de consec. dist 4. Sed contra. cap. quod autem. 30. q. 4. Sol. maritus, & vxor pro vno reputātur; cum sint vna caro, iuxta illud: & erūt duo in carne vna. pro qua sol. fac t. cap si quis ex vno. distin. 4 Vel dic aliter, vt not. in d. c. quod autem Sed an vnus possit esse patrinus in baptismo, & idem in confirmatione? Kelp tantū ex necessitate. cap. in catechismo. de consecr. d. 4. qua cessante singuli per singula sunt habendi: ita enim latius extendit charitas. Sed an actus valeat si idem sæpius interueniat? Respon. affirmatiue, quemadmodum & si plures patrini eidem actui interueniant cum omnibus contrahitur cognatio: vt in cap fin. de spi. cogn. in 6. & per Ab. in c con: tracto. eo tit. quod tamen hodie videtur correctū per Concil. Trid. quod ita arctauit hanc materiam, vt vnus tantum possit interuenire in patrinum, & si plures interueniant, non contrahitur spiritualis cognatio: vt in sessione 24. in decretis de reformatione matrimonij. ca. 2.

e ¶ Baptizatus non sit.] Si tamen aliter fiat non impeditur propterea baptismus; cum talis in casu baptizare possit: & patrinorum adhibitio non sit

g ¶ Abbates.] Cap. non licet de consec d. 4.

h ¶ Monachi.] 16. q. 1. cap. placuit. & 18. q. 2. c. peruenit. Idem forte in alijs regularibus vt sup. de regular. in prin. Sed contra cap doctos. 16 q. 1. & ca. omnes. 30. q. 1. Sol. vt no. in cap. non licet. de cōsec. d. 4.

Io. Bapt.

Cōmune etiā.] CASVS. Quidam dubitauerunt an hoc sacramentum posset reiterari vel potius debeat reiteratio phiberi sicut in baptismo: putabant enim talem reiterationem esse admittēdā ad maius robur habēdum pro victoria in pugna consequenda: Sol. tamē vt hic legitur, quia licet ista duo sacramenta, quoad necessitatem simpliciter consideratā, conueniant; tamē cum ad salutē debeat quis primo admitti, deinde ad ea pugnam habere, propterea sufficienter prædicta sacramēta semel conferuntur: non obstat obiectio, quia sicut pugna est continua, ita illud robur ex parte sacramenti semper est præsens: Not. argumentum quod ob identitatem rationis quæ sunt diuersæ naturæ, eod. iure censentur.

i ¶ Iterari.] Cap. non licet. & c. rebaptizare. & c. dictum. & c. de homine. de consec. dist. 4. Sed cōtra. 1. q. 1 c. manus. Sol. ibi agitur de manus impositione consecratoria, non confirmatoria, vt ibi not. Si tamen fuerit iterata confirmatio mitior pœna imponitur, quam si fuerit iteratus baptismus; de quo vide per Archiep. Floren. in sua summa sub tit. nostro. versic. effectus autem.

K ¶ Imprimunt.] Vt de sacram. § 1.

l ¶ Suo loco.] Vt infra de eccles. interdicto. §. pen. & fi.

DE POENITENTIIS ET & remißionibus.

TIT. V.

Quid sit pænitentia .h.d.

PAEnitētia [a] est sacramētum, qđ cōtritione, confessione, & satisfactione concurrentibus, peccatorum operatur remißionem.

Pęnitentia instituta ad finem, ad quem baptismus, & confirmatio; vel pęnitentia habet se ad baptismum, vt scapha ad nauem. h.d.

Multiplex [b] enim Dei misericordia, ita lapsib' humanis subuenit, vt non solum per baptismi, & confirmationis gratiam: sed etiam per pænitētiæ medicinam spes æternæ vitæ reparari velit. Vnde qui dona regenerationis violauerint, proprio se iudicio [c] condemnātes, per sacramentum pænitentię ad criminum remißionem, quasi ex naufragio [d] arrepta tabula [e] ad portum peruenient.

Tres sunt species pænitentię, & pænitentia sollemnis iterari non potest, & pęnitētes ad sacros ordines reddit inhabiles. h.d.

Sunt autem pæni-

DE PAENITEN. ET REMISSION.

Io. Bapt. Etsi homo habeat augmentum gratiæ ad pugnam per sacramen. confirmationis. §. 1. supra tit. 1. quoniam tamen sæpe incidit in peccata, & amittit gratiam: ad cuius recuperationē cum instituta sit pęnitentia; propterea post tit. præcedētem proponitur iste: qui diuiditus in 4 partes. in prima habetur quid sit pęnitentia, & cur sit instituta: in secunda quot sint eius species: in tertia ex quibus constat: in quarta soluuntur quædā dubia circa eam orta: secūda ibi, sunt autem: tertia ibi, constat: quarta ibi, medicos.

PAenitentia est.] CASVS in hac parte ita potest figurari quidam rector uolens inducere suos scolares ad recipiendum hoc sacramen. multas rationes adducebat, quidam tamen se opposuerunt tacite dicentes ipsum nō esse necessarium, cum eorum iudicio ad uictoriam consequendam in pugna de peccato etiam commisso sufsatis habere sacramen. confirmation. §. 1. supra tit. 1. unde fuit quæsitum quid iuris. Sol. ut hic legimus, quia hoc sacramentum est datum ad resurgendum si homo esset lapsus propter peccatum: cum per seipsum resurgere nequeat: illud uero in obiectione adductum cum sit ad pugnandum ob causæ diuersitatem non concludit: Vnde not. primo pęnitentiam præsupposito peccato actuali esse ita necessariam sicut & baptismus: Not. secundo pęnitentiam esse secundam naufragii tabulam, quia est instituta contra peccatum actuale.

a PAenitentia.] Multæ ponuntur pęnitentiæ definitiones, seu descriptiones: nam præter hanc, alia ponitur in c. ecce. §. si. de pęni. di. 1. alia in c. pænitentia. de pęnit. dist. 3. Plures ponit Host. in sum. eo. aliā Magister sententiarum. lib. 4. dist. 13. de quibus per Archiep Flor. in sua summa. eod. tit. & per Nico. Plo. in suo tractatu de sacram. in princ. quartæ partis, sed & hæc satis rem ipsam demonstrat. licet forte regulis logicorum ex amussim non respondeat.

b ¶ Multiplex.] idest multipliciter subueniens. facit cap. multiplex. de pęni. dist. 1.

c ¶ Iudicio.] Idest, proprio motu, ut c. non potest. c. ecce. c. porro, & ca. facilius. de pænit. dist. 1. non quod pęnitentes ipsimet iniungāt pęnitentiā: quia si ita intelligatur, frustra claues essent datæ sacerdotibus: ut de pæni. dist. 5. §. alii. & cap. sgite.

d ¶ Naufragio.] Scilicet peccatorū.

e ¶ Tabula.] Duæ sunt tabulæ. Prima est baptismus, vbi purgatur uetus homo, & nouus induitur. ut cap. deinde. dist. 26. Secunda est pænitentia, qua lapsi post baptismū per pęnitentiam resurgimus. c. secunda. ubi etiam no. de pæn. dist. 1. Aliī quòd prima tabula est nauis; secunda est scapha, qua naufragiu periculū euitatur.

Sunt autem.] CASVS in tot. hac parte ita figurari potest. Quidam ad pęnitentiam uenientes modo priuatim modo publice, & modo solemniter admittebantur, qđ non uidebatur cōueniēter factum, quiá cum gratia restituatur tantum à Deo, propterea tantum coram eo videbatur satis pænitere, accedit etiam quod Ecclesia non iudicat de occultis ca. sicut. de simon. & ideo per actus exteriores nō oportet ut gratia restituatur; Solut. tamen hic aliter facta fuit, & ratio est, quia cum pęnitentia respiciat peccatum. §. 1. supra eod. sequitur quod sicut peccatum aliquando est occultum: aliquando publicum tantum, & aliquando non tantum publicum, sed etiam maxime graue: ita pęnitentia debet esse eiusd. qualitatis. argumento. ca. 1 eod. licet autem gratia restituatur tantum à Deo, quoniam tamen peccator reconciliari debet aliquando Deo tantum, & aliquando Ecclesię quoque, cui cum reconciliari debeat secundum qualitatem delicti propterea diuersa introducta fuit species pænitentiæ, & ideo cessant obiectiones in contrarium factæ: Vnde not. primo causam distinction. de pęnitentia, quę est ut dixi peccati peccatorisve reconciliationis diuersa qualitas, quæ propterea diuersum

quoque

tiæ tres [a] species. Quædam enim est sollemnis: quædam publica; quædam priuata. Sollemnis est, quam propter maiora [b] scelera Episcopus [c] in capite ieiunij seruata certa rerum serie [d] delinquentibus solet imponere. quæ quidem ne Ecclesiæ vilescat [e] auctoritas, iterari non debet. Et tales pænitentes ad sacros ordines (vt supra exposuimus [f]) inhabiles reddit, quippe [g] quæ nec aliter potest sacerdotibus imponi, quàm si prius cælestis militiæ cingulo exuti [h] fuerint.

Publica delicta, publica pænitentia lui debent. h. d.

Publica pænitentia est, quæ publice nulla seruata iuris sollemnitate [i] peragenda iniungitur: qualis est peregrinatio, certi habitus delatio, & his similia. Cum enim manifesta peccata non sint [k] occulta correctione purganda, recte constitutum est, vt qui publice peccãdo proximo [l] suo scandalum præbuerint, publicam etiam pænitentiam à proprijs sibi sacerdotibus impositam peragentes emendationis exemplum præbeãt [m].

Sollemnis, & publica pænitentia non conuertuntur. h. d.

Apparet itaque ex his, quòd licet omnis sollemnis pænitentia publica sit: non tamẽ omnis publica est sollemnis [n].

Vnusquisque semel in anno debet confiteri, & Eucharistiam sumere: nisi de consilio sacerdotis abstineat. h. d.

Priuata, aut secreta pænitentia est, quæ in occulto Deo fit, & sacerdoti [o]. Statutũ est enim generali Concilio [p], vt omnis fidelis, quàm primũ sapere [q]

quoque producit effectum. Not. secundo argumẽtum ecclesiam non cognoscere occulta, vt etiam dicit tex. in cap. sicut. cum seq. de simon.

a ¶ Tres species.] De quibus per Abb. in c. 1. eod. & per Nic. Plo. in tract. de sacra. cap. 1. in 4. par. & per Arch. Floren. in tit. de pæn. vers. de partibus, & per Host. in summa. eod. vers. his prælibatis.

b ¶ Maiora scelera.] Et vulgata. Quæ autẽ sint hæc habetur in cap. at si clerici. §. 1. de iud.

c ¶ Episcopus.] Nõ autem inferiores.

d ¶ Serie.] De qua in cap. in capite. dist. 50.

e ¶ Vilescat.] Cũ frequentia, & iteratio contemptum pariant. l. obseruãdũ. ff. de offi. præs.

f ¶ Exposuimus.] §. pænitentes. supra qui promo. nõ poss.

g ¶ Quippe quæ.] Bona ratio: nam si fabricatũ destruit, multo fortius impedit fabricandum arg. l. patre furioso. ff. de his, qui sunt su. vel alie. iu.

h ¶ Exuti.] Ca. cõfirmandũ. dist. 50. & in c. sacerdos. de pæn. dist. 6.

i ¶ Sollemnitate.] De qua habetur in c. in capite. di. 50.

K ¶ Non sint.] Vt c. plurimos. dist. 72. ca. si illud. dist. 45. fac. 2. q. 1. cap. si peccauerit & l. nihil. ff. de re iu. & per Abb. in c. 1. eod.

Proxim⁹ etiam in fidelis.

l ¶ Proximo suo.] Scilicet homini Christiano, qui proprie vñ dici posse proximus. Sed & de infideli erit hoc intelligendum, si peccatum, quod scandalum induxit, consistat in præuaricatione legis naturalis, per ea quæ Abb. & Doct. in cap. nouit. de iudi. in 3. not.

m ¶ Præbeant.] Dic ergo, quod aut delictum est graue, & scandalizans totam vrbem: & tunc laico imponitur pænitentia sollemnis, quæ & publica est, vt statim dicitur cap. in capite. dist. 50. & 26. q. 6. ca. fin. Aut est graue, sed non generat scandalum: & tunc aut est occultum: & tunc non imponetur pænitentia neque sollemnis, neque publica, siue delinquens sit clericus, siue laicus. d. cap. in capite, & per Abb. in ca. 1. de pænit. & remiss. Aut est publicum, sed non scandalosum. & tunc imponenda erit pænitẽtia publica, sed nõ sollemnis, dict. ca. fin. iuncto. d. cap. 1 & ita firmat Abb. in cap. quæsitum. de pænit. & remiss. Et vide de hoc per Concil. Trid. sess. 24. in decretis reformationis. c. 8.

n ¶ Sollemnis.] Cum in simplici publica non seruẽtur quæ ponuntur in capit. in capite. dist. 50. Et de hac vide qui citantur supra in proxi. §. in 1. notul.

o ¶ Sacerdoti.] Tamquam Deo, vel Dei ministro.

p ¶ Concilio.] Ca. omnis eo.

q ¶ Sapere.] Sunt autem annorum discretionis tres gradus, secundum Host. & Abb. in cap. omnis. eod. Primus cum quis est doli capax: & hic sufficit ad confessionem, & solet hoc contingere in septẽnio vel post c. 1. & c. 2. de delict. puero l. 1. C. si aduer. delict. l. 3. C. si mi. se ma. dixe. Fac. c. eos. de consec. dist 4. & l. 1. C. de fal mo. & c. litteras. & quod ibi not. de d spons. impub. Secundus gradus est pubertas: & hic requiritur ad matrimonium, & religionis ingressum, c. 2. de d spons. imp. c. 1. de reg. in 6. Tertius est exacta adolescentia, vt in l. 1. ff. de mino. & hic seruatur quo ad bonorum administrationem. Obseruantia tñ videtur habere, ꝙ quo ad confessionẽ seruetur primus gradus: quoad Eucharistiam secundus; & hoc forte non est malum, secundum Abb. in d. ca. omnis. propter reuerentiam tanti sacramenti. Tres gradus discretionis iuxta tres ætates.

¶ Omnia.]

cęperit omnia [a] sua [b] peccata proprio sacerdoti [c] confiteatur, & iniunctam sibi pænitētiā proprijs viribus [d] adimplere studeat, suscipiens reuerenter ad minus [e] singulis annis in Paschate [f] Eucharistiæ sacramētum: nisi forte de sacerdotis [g] consilio, ex causa duxerit abstinēdum: alioqui & viuens ab ingressu Ecclesiæ arcebitur [h], & moriēs Christiana carebit sepultura [i].

Pænitentia constat contritione, confessione, & satisfactione. h. d.

Constat [k] igitur pænitentiæ sacramētum tribus partibus, contritione cordis, confessione oris, & operis satisfactione. Contritio [l] nihil aliud est, quàm dolor pro peccatis voluntarie assumptus cū proposito confitendi, & satisfaciendi. Confessio [m] (vt Augustino placet) est per quam morbus latens spe veniæ aperitur: vel confessio est canonica [n] peccatorum coram proprio sacerdote facta declaratio.

a ¶ Omnia. Bene omnia: quia cōfessio nō debet fieri p partes, cōfitēdo vni sacerdoti partē peccatorū, alteri aliam partem: sed omnia vni sunt confitenda: aliàs confessio parum prodesset: vt per Abb. in cap. omnis eod in prin. immo debet nō solum vni omnia cōfiteri: sed etiam eodem contextu si recordetur vt per Abb. in cap. ex parte de offic. ordinarij.

b ¶ Sua.] Non autē aliena. Et facit cōtra mulieres impudicas, reuelantes etiam participes. & hoc verum, nisi proprium peccatū non posset bene detegi absq; participibus. Vt puta, si concubuit cum matre, so rore. Nam hæ circunstantiæ cum aggrauent peccatum, sunt manifestandę. facit de pænit. dist. 3. in princ. & per Docto. in cap. omnis. eod.

Proprius sacerdos quis.

c ¶ Proprio sacerdoti.] Sed quis est proprius sacerdos? Respondeo presbyter parochialis, episcopus, eius vicarius generalis. Legatus prouincię, & ipsius pænitentiarius, Archipresbyter, vt per Abb. in cap. omnis. eod. & not. in cap. 2. eod. in 6. & in cap. 2. de offic. leg in 6.

d ¶ Proprijs viribus.] Cap. pænitentia. de pæniten. dist. 3. & cap omnis. eod. Posset tamen pater adimplere per filium, cum censeantur vna persona 35. q. 3 § hac auctoritate. & not. in d cap. pęnitentia. & per Tiraq. in l. si vnquam. in præfat. nu. 35 C. de reuoca. dona. quod forte & in extraneis posset admitti, vigente necessitate.

e ¶ Ad minus.] Melius tamen esset sæpius, quod olim fiebat, vt infra tit prox in princ. & in cap & si frequentius. de consec. dist. 2. Et quod hic dicitur, habet locum in laicis: de religiosis dic vt in clem. ne in agro § sane de statu regul.

f ¶ In Paschate.] Facit contra eos, qui suscipiunt sacramentum in die Iouis sancti, de quo narrat Abb. in cap omnis. eod. vidisse se inter valentes Theologos magnam quæstionem: & se fuisse super hoc cōsultum, qui respondit, vt ibi per eum.

g ¶ Sacerdotis.] Scilicet proprij, secundum Abb. quod multi male aduertunt. cap. omnis. eod. vnde sumitur.

h ¶ Arcebitur] Nota casum, in quo non excommunicatus arcetur ab ingressu Ecclesiæ & non otiose dicit, arcebitur, quod verbum denotat violentiam: quia & brachium sæculare ad talem arcendū inuocari poterit. cap. 1. de offic. ord. & 23. q. 5. cap. administratores.

i ¶ Sepultura] Hoc est contra regulam illam: Cui communicamus viuo, communicamus & mortuo. Fal. etiam in alio casu. 23. q. 5. cap. placuit. & cap. monachi. de statu monach. & cap 1. de torneamentis. & cap. quia in omnibus. de vsur. & cap. super eo. de rapt.

Constat igitur.] Hæc pars diuiditur in duas particulas, in prima referuntur partes istius sacramenti. in secunda explicantur: secunda ibi, contritio. quoad primum casus non figuratur: not. tamē causam distinctionis. siquidē hoc sacramentum consideratur ex parte pęnitentis tantum, & hinc datur contritio: aut in habitudine ad sacerdotē, & sic talis respectu vel incipit à pænitente, & tendit in sacerdotem, & hinc oritur cōfessio: aut econtra à sacerdote in pęnitentem, & inde datur satisfactio. Io. Bapt.

K Constat.] Fac. de pęnit. distin. 3. cap. perfecta. & de pænit. dist. 1 §. alij. & § ex his.

Contritio.] Hæc pars subdiuiditur in tres particulas, in prima describitur contritio: in secūda explicatur confessio: in tertia declaratur satisfactio. secunda ibi, confessio. tertia ibi, sed nec contritio. quoad primum casus non figuratur: not. tamen quòd sicut peccatum committitur voluntate, ita eius culpa tollitur opposita voluntate, licet quoque requiratur ob gratiam, quæ inde est conferenda. Io. Bapt.

l ¶ Contritio.] De hoc late per Archiepiscopū Florentinum in summa in tit. de contritione Flo. in tractatu de sacra. in quarta parte cap. 2. Hostien. in summa eod. §. quot & quibus, in vers. prima igitur: quibus locis habetur, quid contritio ab attritione differat.

Confessio. Hæc pars diuiditur in duas particulas: in prima definitur confessio. in secunda ead. explicatur: secunda ibi, quod autem. quoad primum casus nō figuratur: not. tamen argumentū, quod remedia tam spiritualia, quàm corporalia nequeunt defectibus nostris applicari, nisi prius ipsi cognoscantur. Not secundo argumentum quo confessio fori poli differt à confessione fori fori. Io. Bapt.

m ¶ Confessio.] De his descriptionibus per Flo. in tractatu de sacramentis in quarta parte cap. 3. & per Archiepiscopum Florentinum in summa in tit. de confess.

Nec per epistolā, quis nec per nuncium pōt cōfiteri.

n ¶ Canonica.] Sed an sit canonica, si quis velit per

nuntium, vel epistolam confiteri. & videtur vt 30 q.5.cap.qualis. Tu dic contra cap. quem pænitet. de pœnit. dist. 5. Et hic est vna de casibus, in quo nô potest quis per aliû qđ potest per seipsum.fac.l. inter artifices.ff de solu. Nec obst. contrariû: quia non dicitur ibi, ꝙ in scriptis cõfessio recipiatur: sed qđ accepta in scripturam redigantur, ne mãdentur obliuioni.

Io. Bapt. Quod aût.] CASVS in tota hac parte ita figurat: q̃dam pœnitentes nô certo, & proprio sacerdoti, sed cui magis placebat, volebant peccata sua confiteri: & ideo de episcopi potestate non curabãt, & aliquando etiã laicis confitebant: sacerdotes aût confessione audita, & ipsam reuelabant, & à quolibet casu indifferenter absoluere volebant, vnde quęsitû fuit quid iuris, siquidê in fauorê pænitentium, & sacerdotia facit summopere potestas ordinis, quam recipiunt sacerdotes in eorum promotione ad sacerdotium à Deo. Solut. tamen est tenêda, quam in hac parte legimus: & ratio est, quia in administratione istius sacramêti pænitentiæ requirit, tam potestas ordinis, quàm iurisdictionis, iuxta not. in cap. omnis. eod. Docet Caie. in 1. tom. opusc. tract. 7 & hinc cognoscimus obiectionem cessare, cum in collatione ordinis prędicti non semper vtraque potestas conferatur. Not. forum pænitentiæ simile esse cum foro exteriori, quia sicut in vno datur iudex proprius, ita & in alio: & ideo sæpe tenet argumentum ab vno ad aliud.

Tribus casibus potest quis confiteri non proprio sacerdoti, si obtineat licentiam ab eodem, vel ab Episcopo vel si confiteatur fratribus habentibus generalem potestatem audiendi confessiones. h.d.

Quod autê dicitur, *Coram proprio sacerdote*, ita demum obtinet, si nulla legitima [a] causa sub sit eius declinandi iudicium. Ceterum si quis, vel proprij sacerdotis imperitiam [b] vereatur, vel aliàs eius vitam, & mores suspectos habeat, & propterea alieno sacerdoti [c] confiteri voluerit, licentiam prius postuler, & obtineat [d] à proprio: cum aliter illum alienus, quacunque suffragante consuetudine [e], non possit absoluere, vel ligare [f].

Confessus habentibus generalem auctoritatem audiêdi confessiones consequitur absolutionem. h.d.

Si quis tamen regularibus generalem audiendi confessiones potestatem habentibus [g]; & locorum ordinarijs præsentatis, & ab ijsdem approbatis confessus fuerit, Parisiêsis Doctoris [h] reiecta sententia, non magis eadem peccata tenebitur iterum confiteri, quàm si ea proprio sacerdoti iuxta generalis concilij dispositionem cõfessus fuisset.

Episcopus potest suo subdito concedere licentiam eligendi confessorem. h.d.

Episcopus [i] quoque

a ¶ Legitima causa.] Puta si plebanus sit hæreticus, sollicitator ad malum, pronus ad reuelandû. De quibus cau. per Plou. in tract. de sacra. in quarta parte, cap. 10.

b ¶ Imperitiam.] Quo casu secundû quosdã pænitens nô tenetur petere licentiã à proprio sacerdote; cû habeat à iure, vt not. in c. fin. de pænit. dist. 6. Sed id videtur expresse contra cap. omnis. §. pars autê. eod. & contra hanc litteram, quæ inde sumitur.

c ¶ Alieno sacerdoti.] Executionem scilicet habêti ob ea, quæ not. in c. omnis. eo. aliàs nô potest habere locû prorogatio, vt ibi per Abb. nisi proprius sacerdos alij committeret ꝙ audiret: tunc enim nô requiritur, quod habeat executionem. fac. not. per Abb. in cap. fin de offic. ord.

d ¶ Obtineat.] Quid si ille malitiose recuset? Videtur ꝙ possit ire ad alium. cap. licet. de regul. vel ibit ad superiorê, si potest, vt illum compellat. Vel superior ipse dabit licentiã: arg cap. nullus. de iure pat. & not. in cap. omnis. eod.

e ¶ Cõsuetudine.] c. si episcopus. eod. in 6. Esset enî hæc consuetudo ecclesijs onerosa, vnde non valet, cap. 2. đ consuet. & ea ea infringeretur nerua ecclesiasticæ disciplinæ. c. cum venerabilis. de consue. esset etiam hoc cõtra obedientiã principis pręscribere, c. merito. & in c. cû non liceat. de pręscript. Et hoc forte etiã procederet in Imperatore, qui subest suo parocho, vt per Abb. in c. nouit. de iudic. & in regibus, vt per Ab. in c. omnes. de maio. & obed. Quid de monialibus? Respondeo vt per Ab. in cap. 2. de capel. monach.

f ¶ Ligare.] Cap. ꝙ autem. supra eo. & 9. q. 2. c. 1. & c. 2. & de paroc. cap. nullus. Et ideo dicit, ligare: quia cuicumque volo possum confiteri peccata mea, petendo salubre consilium animæ. Sed ille non potest ligare vel absoluere, vt in c. si episcopus. eo. in 6. Sed non sacerdos non proprius tenetur credere ei qui dicet se licentiam habuisse à proprio? Respondeo affirmatiue: arg. not. in c. fin. de pęni. dist. 6. no. in clem. 1 de priuileg. in glos. quarta. Nec enim præsumendum est mentiri eû, qui statim vult cõfiteri.

g ¶ Habentibus.] De qua potestate apparet. In cle. 2. vers. statuimus. de sepul. vel apparebit ex proprijs priuilegijs.

h ¶ Doctoris.] idest, Ioannis de Pollaco, cuius sententiæ reprobatio tanquam hæreticę habetur in extrauag. commu. in tit. de hæreticis, incip. Vas electionis. Quidam tamen dicunt, ꝙ non sufficit priuilegium, nisi etiam concurrat licentia proprij sacerdotis: quod tamen communiter non tenetur secundum Abb. in cap. omnis eod.

i ¶ Episcopus quoque.] Non solum parochialis sacerdos, vt habetur in cap. si episcopus. eod. in 6. &

ibi

ibi traditur, & in cle. religiosis. de priuil.
a ¶Minoris.] Immo maioris, cum ei & parochus subsit.
b ¶Necessitas.] Cō cor. ca. quem pœnitet. versic. tanta. de pęni. dist. 1. & c. qui uult. de pæni. dist. 6. cap. sanctum. de conseer. dist. 4. fac. not. in cap. si Episcopus. in fin. eo. in 6. & in c. pastoralis. de offic. ordin. §. 1. vbi Abb. & idē in c. 1. de his qui fil. occi. & in cap. Deus. eod. & in cap. 2. de furtis, vbi de magna vi contritionis, & nouissime per Concil. Triden. sessio. 14. cap 4.
c ¶Votum enim.] Sic in cap. quis aliquando, uersic. ubtum enim de pæn. dist. 1.
d ¶ Quouis modo.] Sed quid si sacerdos indigeat prudentiori consilio? Resp debet illud requirere sine expressione personæ. cap omnis. eod. Quid si Episcopus excōmunicat omnes huius criminis conscios, an confessor debeat reuelare? Respond. ut no. in cap. sacerdos. de pæni. dist. 6. Et est differentia, utrum quis quid sciat in pęnitentia, an in confessione. Nam si quis sciat in pænitentia citra confessionem adinductus in testem debet reuelare: secus si in confessione sciat: quia potest libere iurare se nescire, ut per Abb. in cap. sacerdos. de offi. ordin. de pluribus similibus qq. vide p Abb. in ca. omnis. eod.
e ¶Detrudendus.]

Scire in pęnitentia vel in cōfessione.

subdito suo, vt quem uis idoneum sibi deligat confessorem facultatem concedere poterit. Cum non minoris [a] esse debeat efficaciæ ab episcopo obtenta licentia, quam a parochiali sacerdote.

Necessitas facit affectum reputari pro effectu. h.d.

Sed & si pænitendi vrgeat necessitas [b], nec desiderandi loc⁹, aut tempus proprium sacerdotem offerat: & si is cui quis confitetur soluendi nullam potestatem habeat: rāta tamen est vis confessionis, vt dign⁹ fiat venia ex desiderio sacerdotis, qui proximo suo criminis turpitudinem confiteri non refugit. Votū [c] enim pro opere reputatur, cum operis perficiendi facultas deest.

In perpetuum est in monasterium detrudendus, qui reuelat confessionem. h. d.

Sed siue proprius sacerdos, siue alius pænitentiam audiat, cauebit omnino, ne aut verbo, aut alio quouis [d] modo confitentem prodat. Quoniam qui peccatum in pænitētiali iudicio sibi detectum reuelare ausus fuerit, non solum a sacerdotali officio deponendus erit; verum etiam ad agendam perpetuo pænitētiam in arctum monasteriū detrudendus [e].

Sacerdos non debet quem absoluere, de casibus reseruatis Papæ, vel Episcopo. h. d.

Illud etiam animaduertere sacerdotem oportet; ne quem scilicet ab his criminibus absoluendo liberare tentet, quorum absolutio aut Apostolico, aut proprio ordinario est reseruata [f]; vt puta si pænitens clericum enormiter læserit [g], Ecclesiam cōbusserit vel fregerit [h], falsum [i] commiserit, Cardinalem [k], vel Episcopū [l], insecutus fuerit, cum moniali rem habuerit, & in alijs casibus [m].

In generali concessione nō veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus. h.d.

De eo tamen quæsitum [n] est, si Episcopus subdito suo concesserit, vt sibi possit idoneum [o] eligere cōfessorem, an tunc ille quem is elegerit in ca

Immo uidetur, q suscipere debeat ignominiosam successionem. c. sacerdos. de pæn. dist. 6. Sol. illud iure ueteri, hoc nouo, ut not. in c. omnis. eo. licet quidam dicant utramque pœnā imponendam, qđ non uidetur verū. arg. l. 1. C. de fust. & l. vbi repugnantia. ff. de re iud.
f ¶Reseruata.] Nemo enim debet suos terminos transgredi. cap. 1. cū concordantiis ibi alleg. de sepul. & de huiusmodi reseruationibus, vide nouissime per Conc. Trid. sess. 14. c. 7.
g ¶Læserit.] Vt. c. si quis suadēte diabolo. 17. q. 4. c. si qa in clericos. de sent. excom. excipiūtur tamen multi casus, ut ibi not. & infra de sent. excom. per tot.
h ¶Fregerit.] Quo casu postquam delinquens fuit denūciatus, non potest ab alio absolui: q̄ à Papa, ante potest etiam ab Episcopo: habetur in ca. cum questi. & in ca. tua. de sent. excom.
i ¶Falsum.] Habetur in cap. dura. §. fi. de fals.
k ¶Cardinalem.] Ca. felicis. de pœn. in 6.
l ¶Episcopum.] Cap. si quis. de pœni. in 6.
o ¶Casibus.] De quibus not. in cap. si Episcopus. eod. in 6. & per Nic. Plo. in tract. de sacra. in quarta parte. ca. 5. & cap. 6.
m ¶Quęsitū.] Cap. si episcopus. eo. in 6. unde sumitur.
o ¶Idoneum.] Qui sciat soluere & ligare, cap. quem pænitet. de pęnit. dist. 1. uers.

M

2.vers.quare.& cap.qui vult.de pœni.dist.6.& cap. sanctum est.in prin.de consi.dist.4.cap.omnis.eo.

a ¶In generali.]Cap.si.de offi.vica.in 6.c.in generali.de re.iu.in 6.in c.frater.16.q.1.l.fi.C.quæ res pign.oblig.pos.vide per Feli.in c.fin.de offic.ord.Et de his casibus Episcopo reseruatis an possit Vicarius aliquid decernere,vide per concilium Triden. in sess.24. cap.6.

Io. Bapt. Sed nec.] CASVS. Quidam germani cum haberẽt de peccatis contritionem, & sacerdoti fuissent canonice confessi,nolebãt tamen satisfacere, prout à sacerdote erat eis impositũ: siquidem dicebant ipsi: si peccata gratis sunt remissa,nulla alia requiritur satisfactio, si uero non gratis, ergo de rigore iustitiæ debebant remitti;unde fuit quæsitum quid iuris, Sol. ut hic legimus, quia cũ peccatores peccent etiam contra iustitiam, debent quoque huic uirtuti satisfacere cap. nullus. de pœnit.distinct.1. unde quamuis peccata remittantur gratis, tamẽ etiam iustitiæ est satisfaciendum, licet non reddatur æquale debitum; vnde cum obiectio videatur inde cessare non requiritur alia solut.Not.arg.quod cõmissa contra iustitiam, non remittuntur,nisi accedente satisfactione, propter quam licet semper reddatur debitum cui debetur,non tñ semper æquale,sed aliqñ inæquale.

sibus,qui eidem Episcopo specialiter reseruantur absoluendi habeat facultatem:& cũ in generali[a] concessione illa minime veniant, quæ non esset quis verisimiliter in specie concessurus,responsum est, electum hunc huiusmodi non habere potestatem.

Contritio,& confessio sine satisfactione parum proficiũt h.d.

Sed nec contritio[b] multum[c] proficiet: nec confessio, nisi ambabus adiuncta fuerit satisfactio, quæ nihil aliud[d] est,quàm quędam iniuriæ illatæ cõpensatio. Nullus[e].n. delictorum accipit veniam,nisi(si nulla necessitate fuerit impeditus)qualemcunque & si longe minorem, quàm debeat pœnam soluerit[f]. Nec sufficit mores in melius commutare, & a præteritis malis recedere,nisi etiam de his,quæ facta sunt, Deo satisfiat per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis[g], orationibus, & ieiunijs[h].

Medici,qui ægrotos ad pœnitentiam nõ inducunt,sunt ab Ecclesia ingressu arcendi. h.d.

Medicos etiam admonere oportet, vt cũ eos ad infirmos vocari contigerit,ipsos ante omnia[i] moneant, & inducant[k], vt medicos vocent anima-

derari & terminare,& si in canone certa sit:ut per Abb.in ca.1.de emptio. & vendi. & in c.Deus.eod. & ca.mensurã.de pœnit.dist.1.nõ debet tamẽ de facili recedere:ut per Abb.in d.c.2. Sed quod hic dicitur,verũ intelligatur de interiori, an exteriori pœnitentia? Respõdeo ut not. in cap.nullos. de pœnit.d.1.

g ¶Eleemosynis.] Ad quæ etiam cicra pęnitentiam aliquã, uel satisfactionẽ tenemur pauperibus:& in tantum ut licet pauperes nõ habeant aliquã actionẽ cõtra diuites ad uictualia cõmunicanda:possint tamẽ implorare officiũ iudicis ut eos cõpeliant,ca.sicut. ubi etiã no.dist 47. & per Ab.in c.2.de empt.&. uend.

h ¶Ieiuniis.] Cap. nõ sufficit. de pęn. d.1. unde sumitur.

Io. Bapt. Medicos.] In hac parte tria soluũtur dubia:secundũ ibi, si quis:tertium ibi, nec infirmis:quoad primũ CASVS. Quidã medicus non curauit ægrotũ prius mederi medicina spirituali; unde fuit dubitatũ an posset propterea ab ingressu Ecclesię arceri, & quamuis negatiue uidebatur respondendũ, quia ob culpã alterius nemo debet grauari, cũ tantum suos teneat autores l. sancimus. C.de pęnis: Sol.tamẽ hic aliter habetur:quoniã Ecclesia nihil uoluit omittere pro salute fideliũ,& sic etiã medicos uoluit ad id obligare,quod & nouella constitutione Pij Quinti est innouatũ, & passim receptũ, & propterea cessat obiectio:Not.primo homines induci ad salutẽ aliqñãdo indirecte: Not.2. argu.qđ infideles non possunt esse medici fidelium.

b ¶Contritio.]Incipit nunc dicere de tertia parte pœnitentiæ,scilicet de satisfactione.

c ¶Multum.]Cum nihil credatur actum,cum aliquid superest addendum.l.fi.C.ad Syila.

d ¶Nihil aliud est.] Descriptio est ex mente S.Th. super 4.dist.15.q.1.qui addit & hæc verba,[Secundũ iustitiæ ęqualitatem vel quantitatẽ.]Aliã ponit Petr.de Palu.aliã Anse. de quibus per Archiepiscopũ Flor.in ti.de satisfactione,& p Nic.Pio.in tract. de sacra.in 4.parte c.7. Aliter etiã definitur in c.satisfactio.de pœnit.d.3.& c.quęrat.§.qđ autem d d.

e ¶Nullus enim.] Ca.nullus.de pœn.dist.1.unde sumitur,& hoc intellige quantum ad ecclesiam.

f ¶Pœnã soluerit.] Quã pœnã potest sacerdos mo-

i ¶Ante omnia.]Nimirũ cũ anima sit corpore longe pretiosior.12.q.1.c.præcipimus.& 24.q.3.cap.si habes. & l. sancimus.C.de sacrosanct. Eccles. ideo prius consulendum animæ quàm corpori. argum. ca.vbi periculũ.de elect.in 6 & dist.42.ca. quiescamus.& ca fi.9.q.7. & l.1.§.2.ff.de carbon.edict. Itẽ quod dicit ante omnia exponit Hostien.Antequam curã corporis medicus aggrediatur: aut de salario pacificatur,quod non improbat Abbas in cap. cum infirmitas.eod.vnde sumitur.

k ¶Inducant.]Intellige hæc uerba cũ effectu. Nec enim

enim sufficit medicum leuiter monere, nisi & cum effectu ægrotum inducat ad uocandum sacerdotē, ut traditur in cap. cum infirmitas. eod.

a ¶ Animarum.] Idest, sacerdotes. Sicut enim homo constat anima & corpore: ita habet medicū animæ, & corporis.

b ¶ Salubrius.] Cū infirmitas corporis nonnunquā ex peccato procedat, c. cū infirmitas. eod. Obuenit infirmitas corporis, & ex aliis quinque causis: ut per Abb. dicto loco.

c ¶ Arcebitur.] Per sententiam, non ipso iure: habetur in c. in pęnis. de regul. iur. in 6. in ca. quisquis. de elect. l. in criminali. C. de iuris. omn. iudi. Sed cū nullo modo seruetur quod hic dicitur, quæritur, an hæc dispositio, uel eius effectus sit ipso iure sublatus? Resp. negatiue secundum Host. cum cōsuetudo iuri nō præiudicet, nisi sit rationabilis: ut supra de iu. nat. consuet. & cōstit. §. sed hæc de ea, cum ibi not. est tamen hoc cōstitutione Pij V. innouatum & passim receptum.

d ¶ Satisfecerit.] Ad arbitrium iudicis, cum pęna certa non statuatur. cap. de causis. de offic. deleg. l. 1. in fi. ff. de in. delib. Vbicunq; enim pœna nō statuitur, ad arbitriū iudicis imponitur, Not. in cap. sane de celebr. missa.

rum a. Vt postquam fuerit ęgrotanti de spirituali salute prouisū, ad corporalis medicinæ remediū salubri b procedatur. Si quis autem medicorū secus fecerit, ab ecclesiæ ingressu arcebitur c, donec pro transgressione huiusmodi satis fecerit d.

Qui habuit propositum confitendi, potest absolui si se uitia morbi non posset confiteri. h.d.

Si quis autē in infirmitate constitutus pænitentiam petierit, & dum ad eum inuitatus sacerdos properat, morbo oppressus obmutuerit, vel in phernesim conuersus fuerit, & pænitētiā e moriturus, & per manus impositionem reconciliationē f accipere poterit.

Deputatis vltimo supplicio sacramentum pænitentiæ & Eucharistia non negatur. h.d.

Nec infirmis solū, sed etiam vltore gladio morituris in hac parte iura g subueniūt, cum vltimo damnatis supplicio, pænitentiæ sacramentum, si petant h, non solum negari non debeat: verū etiam sint censura i ecclesiastica ab ordinarijs locorum coercendi, quicumque aduersarentur, quo minus id consequantur, quod ipsum & de Eucharistia quoq; intelligendum erit. Cum quibuscunque pœnitētia non negetur, viaticum quoque quod vere pænitentibus,

6. cap. is qui.

ANT. TIM. Quod dicitur hic, & in summario deptomptum est ex d. cap Is qui. 26. q. 6. in quo videntur esse quædam duriora. Vide quod ibi disponitur per Concil. Trid. sess. 14. de pæniten. c. 9.

f ¶ Reconciliationem.] Quę fit priuate, & per simplicem sacerdotem, ne sit contra c. qui recedunt. 26. q. 6. Sic Turrec. Archid. & Bellam. In cap. is qui. d. causa. & q. unde sumitur: quibusdam tamen omissis.

Io. Bapt. Nec infirmis.] CASVS Quidam in carcere detentus debebat ultimo supplicio puniri, quod quidem cū sibi esse denūciatū, petebat sibi administrari sacramenta pœnitentiæ & Eucharistiæ in salutem animæ suæ, & cum sacerdos id denegasset ea ratione quia ob timorē mortis posset probabiliter dubitari de eius conscientia, ne etiam argumento gloss. super §. 1. in uar. grauiter ægrotantibus infra de extrem. unctio. fuit propterea quęsitum quid iuris. Sol. ut hic legimus quia remedia præcipua salutis ęternæ nemini canonice ex disposito sunt deneganda, cum expressa uoluntas tollat præsumptionem, quæ poterat esse in contrarium, & in sacramentis conferendis non militet ead. ratio, & ideo etiam obiectio uidetur cessare; unde not. quod ecclesia tanquā pia mater omnibus fidelibus in quouis statu constitutis pie uoluit subuenire vt uitā æternā acquirant. Not. a morituris ex Decreto iudicis ministranda esse sacramenta pęnitentiæ & Eucharistiæ.

Io. Bapt. Si quis autē. CASVS. Sæpe homines incurrūt in talem statum, ut nequeant amplius confessionē inchoatam perficere, unde dubitatum fuit, an illi possunt postea à peccatis absolui, ratio enim dubitationis fuit, quia iudex nequit iudicare nisi causa cognita. ca. 1. de offic. ordin. Sol. tamen ut hic legimus, siquidem constat de uoluntate eius, quæ ob impotentiam confitendi pro completa reputatur, unde argument. non tenet, quia cognitio habitualis cū causa sit fauorabilis videtur in tali casu sufficiens: Not. primo arg. cōfessionem uirtualem æquiparari cum actuali. Not. secūdo Ecclesiā declarare actus humanos in meliorem partem ob salutem fidelium, iuxta ca. 2. de reg. iur.

e ¶ Pœnitētiam.] Idest, absolutionem, sic 26. quæst.

g ¶ Iura.] Vt in clemen. 1. eod. capitulo secundo. de furt. 13. quæst. 2. cap. antepen. & cap. quod in te. eod.

h ¶ Si petant.] Not. verbum. & fac. capitulum significasti. in fin. & quod ibi not. extr. de eo, qui duxit in ma. quam per adult. pol.

i ¶ Censura.] Cap. quærenti. de verbor. signifi. & infra de Eccles. censu.

a ¶Intelligatur.]Non tamen de proprietate verborum, Nam viaticum non intelligitur proprie appellatione pœnitentiæ: immo sunt duo sacramenta separata, quod satis apparet ex diuersitate titulorũ, & ita not. Abb. in ca. quod in te. eod.

b. ¶Concessum.] Idem & multo magis de sepultura Ecclesiastica. capitulo ante penultimo. decima tertia quæstione vltima. & no. per Doctor. in capitulo ex parte. 2. de sepult. & in clement. prima eod. Licet suspensus nũ debeat deponi sine licentia iudicis, quam tamen facile concedet. l. prima, secunda, & tertia. ff. de cadu. punit. Secus tamen in his, qui se ipsos cõfodiunt, uel occidũtur a iudice: sed impœnitentes moriũtur, capit. placuit. 23. quæst. 5.

exhibetur ĩtelligatur[a] esse concessum[b].

DE EVCHARISTIA.

TIT. VI.

Maximum est Eucharistia sacramentum. h.d.

Est autẽ inter cetera eucharistiæ sacramẽtum maximũ[c] & oblationes omnes longe antecellit. Vnde sicut præstantius est ceteris: ita etiam diligentius excoli[d] debet.

DE EVCHARISTIA.

Io. Bapt. Cum fideles debeant accipere sacramentum Eucharistiæ post susceptã pœnitentiam cap. omnis. de pœniten. propterea post tit. de pœnit. suo iure sequitur iste de Euchar. qui diuiditur in quinque part. In prima habetur quando à fidelibus sit suscipiendum: in secunda quando, & quoties à sacerdotibus sit consecrandum: in tertia à quo sit administrandum: in 4. quibus sit denegandum: in quinta, ex quibus constet, & quid contineat: secunda ibi, Inualuit, tertia ibi, sed nec ab omnibus: quarta ibi, Item quãuis: quinta ibi, constat.

Io. Bapt. EST autem. CASVS. Quidam fideles ad libitum uolebant communicari cũ communio ista sit cibus spiritualis, quidam uero nullo modo; cum enim suscepissent sacramen. pœnitentiæ dicebant se non indigere S. Eucharistia, cum per pœnitentiam iam gratiam sint consecuti, ut supra tit. proximo uidimus. & præcipue in princ. unde fuit quæsitum quid iuris? Sol. ut hic legimus, quia hoc sacramen. est utile animæ, ut cibus corpori, & ideo dicitur cibus spiritualis: & cum sancte, digne ac deuote sit suscipiendum, propterea obiectiones nõ uidentur aliquid concludere: Not. primo fideles in primitiua Ecclesia maiorem habuisse perfectionẽ, quã habeant hodie. Not. 2. licet fideles hodie ob diminutionem charitatis maiori indigeant auxilio, ne tamen sacramenta contemnantur, sequenda est prouisio Ecclesiæ.

a ¶Maximum.]Non sunt ergo omnia sacramenta inter se paria, ut quidam ariolantur, quod anathematizat Tridentina synodus in 6. sess. cap. 6 sub tit. de sacramentis in genere. Eucharistiæ igitur sacramentum est ceteris maius ratione sanctitatis, & contenti: quia cõtinet uerum corpus Saluatoris, 1. q. 1. cap. multi. At Baptismus est maior ratione efficaciæ, c. nullus. de pœnit. dist. 7. Matrimoniũ ratione significationis. cap. debitũ. de bigamis. cap. acutius. dist. a 6. licet quidam hunc modũ non admittant. Chrisma ratione conferentis, cap. de his. cum seq. de cõsecrat. dist. 5. & supra de sacra. chrismatis. §. 1. ordo ratione status, in quo constituit, vnde versus:

Quilibet semel saltem in anno cõmunicare debet. h.d.

Et quidẽ circa prima fidei cunabula frequentissima[e] erat apud fideles sanctissimi viatici susceptio: sed cum postea paulatim tepescente charitate rarius homines communicarent, constitutum fuit, vt nisi quis maioribus fortasse criminibus impediretur[f], tribus saltẽ vicibus[g] in anno communicare deberet, donec refrigescente penitus religionis ardore, eo tandem ventum est, vt semel[h]

Maior in effectu baptismus, corpus in esse:

Coniugiũ signo maius; sed chrisma ministro.

Charitas tamen, cum non sit in sacrificiis, nihilominus plus confert. Not. in ca. nihil. de consecr. distinct. 2.

ANTON. TIMO. Quod adnotatur hic in fine de charitate desumptum est ex d. cap. nihil. de conse. distinct. 2. iuncta glos. Et verum est, si ita intelligatur, quod sacramentum illi, qui non est in charitate, & non est dispositus ad recipiendam gratiam, non confert. Sed charitas & gratia, quæ est res sacramenti, sine sacramenti susceptione vtique. Nam quis sacramento vti male potest, bonum male accipiendo? Ita in cap. sicut Iudas, de consecr. dist. 2.

d ¶Excoli.] Arg. quod honor proportione meritorum est exhibendus.

e ¶Frequentissima.]Vt cap. quotidie cum seq. de consecr. dist. 2.

f ¶Impediretur.]Vel nisi ratione pœnitẽtiæ iniunctæ in illis diebus a communione cessasset, 32. q. 2. cap. admonere, & not. in cap. & si non frequentius. de consecr. dist. 2.

g ¶Vicibus.]Scilicet in Pascha, in Pentecoste, & in Natali Domini: ut in cap. & si non frequentius. & cap. omnis, de consecr. dist. 2.

f ¶Semel saltem.]Scilicet in Pascha, ca. omnis. de pœnit. & remis. & sup. tit. 1. §. priuata. & dicit saltem, quia melius est sæpius.

Inna-

faltem singulis annis, Vnusquisque cælestis mensæ debeat esse particeps.

Quotidie sacerdotes hodie pro populo sacrificare debent: sed semel tantum non pluries, nisi ex magna causa, vel in Natiuitate Domini. hoc dicit.

Inualuit [a] tamen, vt Deo quotidie sacerdotes pro populo hanc oblationem facerent. Quoniam enim quotidie labimur [b]; ideo etiã Christus quotidie mystice pro nobis immolatur [c]. in quo tamen illud cauendum est, ne sacerdos quacunque præfulgeat dignitate, amplius quam semel in die celebret: nisi aut aliter faciendum Domini Natiuitas [d] suadeat, aut vrgens cogat necessitas [e]. Satis enim felix [f] est, qui semel [g] digne celebrat.

Presbyter tantum debet exhibere Eucharistiam, non inferior, nisi subsit necessitas. h. d.

Sed nec ab omnib[9], nec passim omnib[9] tantũ sacramẽtum exhiberi debet: nã veluti

Io. Bapt. Inualuit tamen. CASVS. Quidam sacerdotes nolebant non tantum singulis diebus, sed etiam sæpius in die celebrare, & consecrare, ea præsertim ratione, quia quo plus imploratur diuinum auxiliũ eo uidetur melius, cum conuersatio fidelium in cælis esse debeat. Sol. tamen ut hic habetur, si quidẽ qualibet humana actio eo est melior, quo est facta, & regulata à meliori, & magis rationabili regula; & propterea etiam obiectiones non uidentur aliquid concludere, quia actus consecrandi & celebrandi debebat aliqua regula regularis. No. primo Ecclesiam singulis diebus Deum rogare pro salute populi. Not. 2. solũ causa legitima suadẽte recedendũ esse a lege: quod facit ad materiam dispensationis.

a ¶Inualuit.] Qui usus multum commendatur nouissime per Cõcil. Trid. sess. 22 cap. 2

b ¶Labimur.] Saltem venialiter. ca. si enim. de pœn. d. 2. & c. de quotidianis. de pœn. dist. 2. immo pluries in die, iuxta illud: Septies in die, &c.

c ¶Immolatur.] Id est, Christi immolatio facta ꝓ nobis in sacramento corporis, & sanguinis eius repræsentatur. facit ea. iteratur. de cõsecratio. dist. 2.

ANT. TIMO. Verba hæc desumpta sunt ex glos. in verbu immolatur in d. ca. iteratur quæ ita declarari possunt. Licet enim in sacrosanctu eucharistiæ sacramento sit corpus D. N. Iesu Christi uere & realiter: & non solum repræsentatiue, & tamquã signum, ut hæretici male, & impie blasphemantes asserunt, quatenus sacra eucharistia sacramentum est, & signum, potest dici, quod significat, & repræsentat: & sic species illæ panis, & vini repræsentant corpus Christi, quod est ibi realiter, & mystice ac in cruento quotidie immolatur pro peccatis nostris in sacrificio missæ. Doct. In 4 sen.

d ¶Natiuitas.] Cap. te referente. de celeb. miss.

e ¶Necessitas.] Sed quæro exemplum necessitatis? Respondeo, ut si parochianus infirmus vellet cõmunicari, nec esset reseruata eucharistia in prima missa. Item quando in ecclesia consueuerunt duæ missæ celebrari; & presbyter qui debebat alteram celebrare, deficit, facit cap. cum creatura. de celeb. missar. Item si superueniret Episcopus, aut alia magna persona, quam non deceret diem pertransire sine missa: argum. cap. 1. de celebr. missar. Item in casu. cap. sufficit. de consecrat. distinct. 1. & not. per gloss. & Doct. in cap. consuluisti. de celebrat. missar.

Sed adverte, in omnibus casibus, in quibus licet celebrari plusquam semel, intellige, si prius non recipit vinum purificationis, etiam in die Natiuitatis Domini, pro hoc quod not. in d. cap. sufficit. & per Abb. in d. cap. consuluisti. & in cap. ex parte. de celebr. missa. Et in hoo dicit Host. errare se vidisse magnos viros. Falsa enim est illa opin. quòd quidquid sanguini Christi commiscetur, sanguis fit, not. in d. ca. sufficit. & in d. cap. ex parte.

f ¶Felix.] Cap. sufficit. de conse. dist. 2. cap. te referente; de celebr. missar.

g ¶Qui semel.] Et ideo Aug. quotidie celebrare nec laudat, nec uitupetat. cap. quotidie. de conse. distinct. 2. Vnde ob difficultatem huius frequentationis statutum arctans sacerdotẽ ad quotidie celebrandum non valet. Quod est notandum pro institutionibus beneficiorum, de quo per Abb. in cap. significatum. de præbend. & in cap. consuluisti. de celeb. miss.

ANT. TIM. Quo ad verba D. Aug. legeca in d. cap. quotidie. & hunc articulum examinatũ a S. Thom. par. 3. q. 80 ar. 10 Nam circa usum huius sacramenti duo possunt considerari, unum ex parte sacramenti, cuius vsus est semper laudabilis & semper proficuus. Aliud ex parte sumentis in quo requiritur magna reuerentia, & deuotio, quæ non semper inuenitur in hominibus. Vnde defectus semper est ex parte hominum. Quid si quis inquit se ad hoc quotidie paratum inueniat, laudabile est quod quotidie sumat. Vide D. Bona. 4. sen. dist. 12. par. 3. art. 2. quæst. 2. & Alex. par. 4. quæst. 11. memb. 2. at. 4. §. 1. Alterũ quod infert glo. est, quod statutum arctans sacerdotem ad quotidie celebrandum non valet, est opinio Abb. in d. cap. consoluisti. de celeb. miss. Cuius ratio est, quia difficile est, quod quis sit quolibet die ita dispositus, ut missam ualeat celebrare, & nititur dispositioni tex. in d. cap. significatum. de præbend. vti de illo, cui præbenda data est in ecclesia cum hac conditione: ut quotidie celebraret. ad interrogationẽ respondit Pontifex Alex. vt quanto frequentius potest, salua honestate, & debita deuotione, missarum sollemnia celebret.

Io. Bapt. Sed nec ab omnibus.] CASVS. Quidam fideles sciebant suum parochialẽ sacerdotem esse non tantum peccatorem, sed etiam criminali macula infectum, & propterea nolebant ab eo communicari

ſolus[a] ſacerdos illud conficit, ita etiam nemo præter eũ exhibere poterit. Qđ ſi preſbyter aliter quàm per ſemetipſum infirmũ, vel alium communicet, ex Rhemenſis Cõcilij diſpoſitione, ſui gradus periculo ſubiacebit[b].

Neceſſitas non habet legem h.d.

Permiſit tamẽ Laodicenſe Concilium[c] ſi neceſſitas vrgeret, vt diaconus, præſente presbytero, Euchariſtiam iuſſus erogare poſſet.

Sacerdos conſtitutus in peccato mortali, quo ad ſeipſum eſt ſuſpenſus, non quo ad alios h.d.

Immo & ſacerdotes ſi qua criminali macula ſeſe infectos eſſe ſentiant, ab huiuſmodi exhibitione abſtinere debent[d]. Quam quã ſi peccato mortali vel minori excommunicatione illigatus celebret, & ſacramenta cõferat, licet grauiter peccet[e]; nullam tamẽ irregularitatis[f] notã incurrit: & ſacramenta ab eo collata virtutis effectu nõ carent[g] cum nõ a collatione, ſed a participatione, quæ in ſola perceptione conſiſtit, videatur eſſe remotus[h].

Scenicis & hiſtrionibus nõ eſt danda Euchariſtia: pro ceteris autem, maxime infirmis: ſemper debet eſſe parata. h.d.

Item[i] quamuis regulariter nullus, etiã ſi quẽ ſacerdoti[k] peccatorem, & impœnitentem eſſe liqueat[l], ab altari ſit arcendus: ſcænicis tamen atque,

ulcari, ſed uel ab aliis ſacerdotibus, uel eorũ ordine à diacono, quia dubitabant de virtute ſacramẽti ob inhoneſtam uitam ſacerdotis, unde fuit quæſitum quid iuris? Sol. ut hic legimus; quia cui eſt conceſſa poteſtas antecedentis, dicitur etiam conceſſa poteſtas neceſſarij conſequentis: nec obſtat obiectio, quia gratia Dei non poteſt aliquomodo decolorari ob delicta miniſtri. ca. ſi iuſtus. 1. q. 1 Not. primo qđ officium ſacerdotis circa hoc ſacramen. conſiſtit & in conſecrando, & in adminiſtrando: Not. 2. bonitatem in ſacerdote requiri de neceſſitate pcepti, ut præcipue adnot. in d. cap. ſi iuſtus: Not. quod irregularitas non cauſatur à quolib. crimine indifferenter, licet inde oriatur ſuſpenſio, quia à contrario ſuſpenſio etiam quoad alios cauſata irregularitatem poſtea producit, iuxta ca. 1. de ſent. excommunicat. in 6.

a ¶Solus ſacerdos.] Contra eos, qui mentiūtur omnes Chriſtianos in ſacramentis miniſtrandis habere parem poteſtatem: quos anathematizat Concil. Trid. in 7. ſeſſ. cap. 10. in tit. de ſacram. in genere.

b ¶Subiacebit.] Cap. peruenit. de conſec. diſt. 2.

c ¶Concilium.] Ca. præſente. diſt. 93. Et nota quòd quando presbyter eſt præſens, non ſufficit neceſſitas: ſed requiritur etiam iuſſus. cap. diacones, diſtinct. 93. ſed presbytero abſente ſufficit ſola neceſſitas. Et erit exemplum de iſta neceſſitate, ſi tot ſint, qui velint communicare, vt non poſſit presbyter omnibus ſufficere. & idem intelligas de baptiſmo: ut not. in d. cap. diacones.

d ¶Debent.] Quia quo ad ſe ipſos ſunt ſuſpenſi. cap. fi. vbi etiam no. de coha. mul. & cler.

e ¶Peccet.] Et ob id puniendus ſit ad ſui prælati arbitrium: vt not. in cap. fi. de cler. excom. uel depoſito mini.

f ¶Irregularitatis.] Cap. fi. de cler. excom. mini.

g ¶Non carent.] Quia à quocumque etiam criminoſo ſunt recipienda. 15. quæſt. 8. cap. fin. dum tamen toleretur. 28. d. cap. conſulendum. fac. ſup. de ſacram. §. pe. vbi not. & cap. fi. de cler. excom. mini. vnde ſumitur.

h ¶Remotus.] Dũmodo non in contemptũ eccleſiaſticæ diſciplinæ, & ut in c. fin. de cler. excom. mini. Et de hac materia ſanctè, ac copioſe ſtatuit Concil. Trid. ſeſſ. 22. in princ.

i Item quamuis.] CASVS. Quidam ſcænici, & ſimil. publici peccatores nolebant ſumere hoc Sacramentum Euchariſt. ad idq; monebantur, quia Eccleſia non claudit gremium redeuntibus, ac etiam uidebatur Eccleſiã tolerare publicas meretrices, & cum à ſacerdotibus id denegaretur, fuit propterea quæſitũ quid iuris? Solut. ut hic habetur quia cum uenia non cõcedatur niſi correpto. cap. peccati. de reg. iur. in 6. In caſu noſtro ob perſeuerantiam peccati non conſtat de correctione: & ideo nec obiectio uidetur obſtare quia Eccleſia aliter iudicat homines quo ad forum poli, & aliter quoad forum fori: Not. primo Eccleſiam quædam mala tollerare, ſed non quoad forum animæ: Not. ſecundo Eccleſiam prouidere ne quis decedat ſine hoc ſacramento. Io. Bapt.

i ¶Item quamuis.] Dixit qui poſſent exhibere, nunc quibus poſſit.

K ¶Sacerdoti.] Secus ſi notorie eſſet impœnitẽs. 23. q. 5. cap. placuit. & not. in c. pro dilectione, de conſecr. diſtinct. 2.

l ¶Liqueat.] Intellige hoc quando ille, quem ſacerdos ſcit eſſe impœnitentem poſceret euchariſtiã in manifeſto; nec enim ſacerdos negando debet peccatorem prodere. Nam & Dominus noſter Iudam impœnitentem communicauit. c. ſicut Iudas. de conſec. diſt. 2. & 1. q. 1. c. Chriſtus. Sed ſi impœnitens in occulto peteret ſacramentum, ſacerdos conſcius

histrionibus [a], ceterisque personis huiusmodi quamdiu tam detestandas artes exercuerint, sacra communio deneganda erit. Nec enim Euangelicæ disciplinæ congruit, vt pudor, & honor ecclesiæ tam turpi, & infami [b] contagione fœdetur. In ceteris prospiciet presbyter [c], vt si quis infirmatus fuerit, ita eucharistiã paratam habeat, vt nemo sine communione moriatur.

Sacramentum eucharistiæ constat visibili forma veritate corporis, & spirituali virtute. Et in calice poni debet vinum aqua mixtum. hoc dicit.

Constat [d] autem eucharistiæ sacramentũ visibili forma, veritate corporis, & virtute spirituali. Forma visibilis est panis [e], & vini. vinum vero hoc loco intelligim[us] aqua permixtum [f]: nec enim in calice Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri debet; cũ vtrumque [g] ex latere illius profluxisse legatur.

Ponit consuetudinem ecclesiæ. h. d.

Illud etiam rationabilis consuetudo [h] generalis habet ecclesiæ, vt plus in eo vini, quam aquæ sit ponendum.

In sacramento altaris panis, & vinum fiunt vera caro, & sanguis Domini. h. d.

Veritas est carnis, & sanguinis [i]. Sicut enim ante consecrationem panis est, & vinum, quod natura formauit: ita etiam post consecrationẽ vera Christi est caro, & san-

scita denegare debet, secundum Th. in 4. sent. dist. 9. q. 5. & de hoc vide plene per Archie. Flo. in sum. in tit. de singulis sacramentis. vers. quibus sit dãda. & per Nic. Plou. in 3. part. c. 4.

a ¶ Histrionibus.] Intellige de his qui turpibus, & illicitis uerbis ludũt: secus si honestis licet iocosis; quos audire nõ est peccatum mortale: ut not. in cap. donare. distin. 86. Immo talibus potest dari aliquid pro mercede, secundũ S. Th. 2. 2. quæst. 61. art. 3.

b ¶ Infami.] Tales enim sunt infames. l. 2. §. ait prætor. ff. de his qui not. infam. fac. cap. pro dilectione. de consecr. distin. 2. vnde sumitur.

c ¶ Presbyter.] Ca. presbyter. de consecr. distinct. 2. Et de hoc nouissime p Concil. Trid. sess. 13. cap. 6. Sanguinem tamen sacerdotes seruare non præcipiuntur: quia opus esset nimia cautela in eo seruando: ergo ne fundatur, ad cautelam non seruatur, ut not. in d. c. presbyter.

Io. Bapt. d Constat autem.] In tota hac parte CASVS ita figurari potest: Quidam sacerdos nõ habẽs vinum nec panem, uolebat in alia materia consecrare: quod quidem putabat esse licitum quia virtus Dei non est certis rebus alligata. cap. debitum. de baptism. unde fuit quæsitũ quid iuris? Sol. ut hic legitur. certa autem decisionis ratio assignari commode nequit, cum sacramenta nouæ legis sint instituta a Christo. & ideo standum est institutioni præscriptæ quoad omnes, propter quam institutionem, nec etiam obiectio uidetur aliquid concludere, cum præcipue in huiusmodi materiis ad cõstitution. Eccles. & ad Ecclesiam sit recurrendum si aliquod dubium oriretur. Not. primo hominem uniri cum Deo per corporalia; & inde cognoscimus quanta sit bonitas diuina erga hominem: Not. secundo excellentiam huius sacramenti, & propterea quantum excedat alia.

d ¶ Constat.] Cap. cum Marthę. vers. distinguendum est. de celebr. miss. & vide de hoc, & quæ sequuntur per Concil. Trid. sess. 13. c. 1. & sequ.

e ¶ Panis, & vini.] Vt in c. 1. & in c. in sacramento. de consecr. dist. 2. & per totũ. & c. cũ Marthæ. de celebr. missar.

f ¶ Aqua permixtum.] Cap. 1. & ca. 2. & cap. in sacramento. de consecr. distinct. 2. & per totum. Sed quid si sacerdos per obliuionem omisit aquam, vel econtra, omisit vinum, & posuit aquam, an conficiatur sacramentum prolatis verbis canonicis? Respond. vt not. per Abbat. post alios in cap. cum Marthæ. in fi. de celebrat. missa. Et uide prolixe de hoc in ca. cũ omne. & in c. in calice. & g tot. de conse. dist. 2.

g ¶ Vtrumque.] Immo male: quia uinum non exiuit de corpore domini, sed sanguis, & aqua. Tu expone utriusque sacrificium, uel significatum. sic. cap. 1. de consecr. distin. 2. ubi etiam sic exponitur, & latius.

h ¶ Consuetudo.] Not. quòd etiam in sacramentis attenditur ecclesiæ consuetudo: vt late not. in cap. perniciosus. de celeb. missar. Multa enim obseruantur ab ecclesia generali, de quibus non reperitur aliqua scriptura: credendum tamen est, quòd ab ipso Christo, vel Apostolis, uel aliis sanctis & antiquis patribus illa obseruantia emanauerit. fac. c. cum Marthæ, de celeb. miss. & c. ecclesiarum. dist. 11. & sup. de iu. na. consue. & constitut. §. consuetudo.

i ¶ Sanguinis.] Cap. in quibus. cap. panis. c. ante. ca. nos autem. & per plura alia capitula. de consec. dist. 2. & vide nouissime per Concil. Trid. in sess. 13. cap. 1. & cap. 4.

guis, quem benedictio consecrauit.

Virtus sacramenti est charitas, & vnitas.h. d.

Virtus est charitatis, & vnitatis[a]: nam veluti ex multis granis vnus fit panis, & ex multis racemis vnum viuũ: ita & nos per hoc charitatis sacramentum Christo incorporati vnum euadimus.

Ponit quomodo, & quando tria quibus constat sacramentum altaris, sint sacramenta.h.d.

His igitur repetitis apparet primum quidem sacramentum[b] esse non rem: secundum[c] & rem esse simul & sacramentum: tertium[d] vero rem esse, sed nõ sacramentũ.

Ponit relationem rei & sacramenti.h.d.

Sed primum[e] quidem sacramentum est geminę rei: secundũ[f] est sacramentũ vnius & alterius res: tertiũ[g] vero res est gemini sacramenti.

DE EXTREMA VNCTIONE. TIT. VII.

Ponit continuationẽ. h.d.

HActenus locuti fuimus de his sacramẽtis, quæ ad ingressum[h], & ad progressum[i] in ecclesia cõparata sũt, cõsequens nũc est, vt de ijs videamus, quæ propter egressum[k] ab Ecclesia sunt constituta.

Extrema vnctio exhibetur his, de quorum morte dubitatur. h. d.

Sciendũ est igitur,

a ¶Vnitatis.] Cap. quia passus. cap. hoc sacramẽtũ. cap. corpus. cum pluribus seq. de consecr. dist. 2. c. cum Marthæ. de celeb. missa.

b ¶Sacramentum.] Idest, sacræ rei signum. cap. sacrificium. de consecrat. dist. 2.

c ¶Secũdũ.] Idest, veritas corporis & sanguinis dominici, quæ designat vnitatem in Christo. cap. hoc est. & cap. [illegible] de consecr. dist. 2.

d ¶Tertiũ.] Idest, vnitas & charitas.

e ¶Sed primum.] Scilicet forma panis, & uini est sacramentum geminæ rei, idest, corporis Christi, & unitatis: & ita est figurans tantum.

f ¶Secundum.] Idest, corpus Christi; est sacramentũ scilicet vnitatis: & est res sacramenti; scilicet specierum panis & vini. & ita est signans & signatum.

g ¶Tertium.] Scilicet vnitas, & res siue signatum gemini sacramenti, idest, duorum sacramentorum præcedentium, id est, corporis Christi, quod est sacramentum unitatis, & specierũ panis & uini; quæ sunt sacramentum corporis Christi. Et ita istud tertiũ est tantum signatum per illa duo sacramenta species panis, & uini, & corporis Christi. Primum vero est tantum sacramentum signans. Secundum est signans, & signatũ. Tertiũ est signatũ tantũ.

h ¶Ad ingressum.] Vt est baptismus.

i ¶Ad progressum.] Vt est confirmatiõ, pœnitentia eucharistia.

k ¶Ad egressum.] Vt est extrema unctio. Sed cum unicum sit sacramentum constitutum ad egressum, cur de eo plurali numero loquitur? contra l. vbi numerus. ff. de testi. Forte respectu multiplicis vnctionis, quæ fit in uariis locis. Sic alias licet ordinis sacramentũ sit vnũ; tñ de eo loquimur numero multitudinis: quia plures sũt ordines: ut legitur & no. s. q. r. c. remissionem. §. sed notãdũ. Et hoc uidetur de mente Flor. Archiepiscopi, hoc eo. tit. in prin. Dum dicit, quod licet sit unicũ sacramẽtum: tñ sunt plures vnctiones. Vel forte posuit numerũ pro numero pp antecedẽtẽ pluralẽ locutionẽ. Vel quia iterari possit; vt habetur in cap. presbyteros. dist. 95. & supr. de sacr. §. rursus. Videtur quod ad eam adaptari possit pluralis locutio.

Io. Bapt. Sciendum est.] CASVS. Quidã fideles nolebant hoc sacramẽtũ aliter sucipere quia putabãt ipsum non esse necessarium cũ recepissent alia præcedentia pie, ac canonice & præcipue ut sacramentum Eucharistiæ in quo adest Christus, ut de fide habemus. quidam vero alij singulis fere diebus ipsum recipere capiebãt, cũ in sacris literis habemus quod nescimus diẽ, neque horam, vnde dubitatum fuit quid de iure sit tenendum: Sol. vt hic habetur, quia gratia potest augeri ut supra vidimus, & quando fidelis reperitur constitutus ob ægritudinem in probabili mortis periculo maiori indiget auxilio, & ideo prima obiectio non obstat, nec etiam secunda: quia Christus operatur secundum ordinem à se datũ, licet tali ordini nõ sit alligatus: Not. primo secundum qualitatem indigentiæ humanæ datum est remedium: Not. secundo remedia diuersa hominibus datá directe non habere locum post mortẽ eius.

DE EXTREMA VNCTIONE.

Io. Bapt. [l] Continuatur tit. iste prout legitimus in princ. eius: uel dicas secundo cum hoc sacram. sit ultimũ inter sacramẽta necessaria: propterea vltimo loco, & sic in hoc tit. explicatur: Diuiditur autem in 3. part. in prima continuatur hæc materia: in secunda de ead. explicatur: in 3. proponitur de quo in sequen. sit tractandum: secunda ibi, sciendum est: tertia ibi postquam.

Io. Bapt. HActenus. CASVS non figuratur. Not. tamen quod rectus ordo docendi est, ut ultima coniungantur primis, & econtra.

Gra-

grauiter) ægrotantibus [a]: & de quorum morte probabiliter timeri potest, certas corporis parte [b] sanctificato [c] oleo a presbyteris [d] ex institutione [e] diuina inungi debere. Quæ quidem inũctio non minus [f] interius animæ, quam exterius corporis sanitatem operatur [g].

Duæ sunt species vnctionis exterior & interior. h. d.

Sunt enim vnctionis duę species [h]. Exterior, quę materialis, & visibilis, & interior quæ spiritualis est, & inuisibilis. Exteriore visibiliter inũgitur corpus. Interiore, inuisibiliter cor inungitur [i].

Nomẽ debet esse consequẽs rei. h. d.

Hæc quòd in extremitate vitæ cõstitutis exhiberi cõsueuit, merito extremæ vnctionis nomen [k] est sortita.

Magis dignum trahit ad se minus dignum. h. d.

Sanctificatum autem oleum hoc loco accipimus, non modo quod ipsum totum cõsecratum est: sed etiã quod est consecrato admixtum [l].

a ¶ Grauiter ægrotantibus.] Et propterea appellatur extrema vnctio: quia confertur constitutis in extremitate vitæ, vt statim subditur. Sed numquid conferri poterit hoc sacramẽtum propinquis morti ex alia causa, quàm ex infirmitate naturali: puta suspendendis, vel necatis? Resp. non secundum Scotum in 4. dist. 23. Nisi tamen quis vulneratus in longam infirmitatẽ incidisset. De quo p Nic. Plo. in suo tract. de sacram. in 5. parte. ca. 3. vbi & alia. Item vide per Archiepi. Flor. hoc eod. titu. versic. quibus debeat dari. Et quod dicit, ægrotãtibus, adde & pœnitentibus. c. illud. di. 93.

b ¶ Partes.] idest, locis & organis quæ sensuum; scilicet in oculis propter visum: in auribus ppter auditũ: in naribus propter olfactũ: in ore propter gustum: in manib⁹ propter tactũ. Inunguntur tamẽ a quibusdam renes vel scapulę ob vim appetitiuam, & pedes ob vim motiuam. Sed hæc postrema non sunt de necessitate, vnde in eis seruabitur consuetudo ecclesiæ vt per Archid. Flor. in sum. eod. tit. vers. in quibus partibus. Quid si aliqui mutilati sint in istis organis? Resp. debet fieri inunctio in partibus magis propinquis ad organa amissa. Sed quid si quędam membra numquã habuit? Puta quòd sit cæcus natus. Videtur quòd omitti possit inunctio in illo loco, quia per visum numquam deliquit. vel secundum Archid. potest dici, quòd cum peccatum essentialiter sit in voluntate non in sensu, cæcus natus dicitur per visum cæcus natus non secundum operationem imperatam, sed elicitam: quia forte concupiuit videre inordinate, & de hoc sacramento uide per Conciliũ. Trid. sess. 14 per tot. in 2. par.

c ¶ Sanctificato oleo.] Scilicet oliuarum: non autem nucum, vel lauri: vt late per Archiep. Flor. in sum. hoc eod. tit. vers. materia. Sed quid si quis nõ habeat oleum, & inungit chrismate, an teneat inũctio? Resp. vt not. in c. presbyteros. dist. 93.

d ¶ Presbyteris.] An idem licebit Episcopis? Et non videtur. arg. l. cum prætor. ff. de iudi. Tu dic. cõtra. c. illud. dist. 93. & qđ hic dicit, presbyteris, fit expressio gratia maioris frequentiæ, quo casu non procedit arg. l. cum prætor. auth. cassa. & irrita. C. de sacrosan. eccle. c. 1. vbi Abb. de iniur. Item licet hic plurali numero loquatur, tamen in casu necessitatis vnus sufficiet. c. quæ sunt. vbi not. Abb. de verbo. signifi.

e ¶ Institutione diuina.] Bene diuina institutione. Nemo enim potest instituere sacramenta, nisi Dominus Iesus Christus, vt sup. de sacram. §. illud, quod est contra eos qui dixerunt, quod Iacobus Apostolus instituit hoc sacramentum, cũ in c. 5. suæ epistolæ dicit: Infirmatur quis in vobis, &c. cũ nullus Apostolus potuerit instituere sacramentum: sed bene publicare institutum. quod in hoc sacramento patet: cum & ante epistolam Iacobi videatur de eo constare: vt Marci. 6. vbi dicitur quod vngebant Apostoli infirmos, & sanabantur, ut late traditur tam p Nico. Plot. in suo tra. de sacram. in præfatione quintæ partis, quàm per Archiep. Flor. in sum. eiusdem tituli in princ. & de hoc vide nouissime per Concil. Trid. ses. 14. c. 1. & c. 3. & c. 4.

f ¶ Non minus.] Immo principalius; cum enim duo sint huius vnctionis effectus, Sanitas animæ, & Sanitas corporis. Prima est principalis. Secunda accessoria. Et inde est quòd ex hoc sacramento non semper sequitur corporis sanatio: quia illa non cõceditur nisi quatenus conferat spirituali sanitati: vt Nicol. de Plo. in suo tract. de sacram. c. 3. quintæ partis, & per Archiep. Flor. in sum. eo. tit. versi. effectus. vbi late, & aliquid per Abb in cap. 1. de sacr. unctio.

g ¶ Operatur.] Nam quemadmodum ob peccatum etiam præsumitur quis mori. c. qua fronte. ubi no. ext. de appel. cap. cum infirmitas. ext. de pœn. & remis. Sic ob perceptionem sacramentorum in quibus dimittuntur peccata credendum est, quod recuperet sanitatem; cum contrariorum eadem sit disciplina.

h ¶ Duæ species.] Ca. 1. in prin. de sacr. vnct. in prin.

i ¶ Cor inungitur.] Locum ponit pro locato: quia pro corde animam intelligit, quæ sedem habet in corde. Vel forte ideo facit cordis mentionem: quia non fructificat unctio in anima, nisi ex corde, & voluntate procedat, facit illud Euangelij; non quod intrat, & c. ex corde autem procedunt, &c.

k ¶ Nomen] Quod rei debet esse consequens.

l ¶ Admixtum] Quia sacrum tamquam dignius trahit ad se non sacrum. c. quod in dubiis. de consec. eccles. vel altar. & 14 q. 2. c. non æstimemus. fac. l.

qua

quæ religiosis. ff. de rei uend. l. si alieni. ff. de solut. arg. contra in c. ex litteris. de int. patr. Et quod hic dicitur de oleorum commixtione non habet locū, si uinum commisceatur sanguini dominico: quia vnum admixtum non transit in sanguinem. De ratione differentiæ p Abb. in d. ca. quod in dubijs. & fac. no, in c. presbyteros. d. 93. & in c. cū Marthæ. de cele. missa.

ratus uidetur aliquid officium habere, iuxta cap. psalmista dist. 23.

Transitum facit ad sacramenta voluntaria. h. d.

Postquàm hucusque de ijs sacramentis, quę quoquo [a] modo necessitatis sunt, tractatum habuimus: reliquum nunc est, vt de ijs loquamur, quæ dignitatis [b] sunt & voluntatis [c].

DE SACRAMENTO ordinis.

TIT. VIII.

Quid sit ordo. h. d.

Voluntatis sacramenta sunt (vt paulo [d] ante exposuimus) ordo sacer, & matrimonium. Est autem ordo [e] nihil aliud, quàm signaculum [f] quoddā Ecclesiæ, per quod spiritualis potestas [g] traditur ordinato; de cuius speciebus, differētijs, & gradibus, satis videtur superiore libro [h] dictū esse, vnde solū nunc restat, vt ad

a ¶ Quoquo modo.] Hoc ideo dicit, quia non sunt necessitatis, necessitate præcisa, adeo q̄ nullo casu saluari quis possit sine illis: sed q̄a sunt necessaria quando potest quis illa consequi, nec pōt q̄s illa omittere spernēdo, & d̄ industria, & uoluntate, & fac. cap. debitum. de baptis. cap. Apostolicam. de presby. non bapsis. & c. sæpe vicē. & c. catechuminū. de consec. dist. 4. & sup. de baptis. §. sed quamquam. & ca. qui uult. de pænit. d. 6. & de pæni. dis. 1. cap. quis aliquando. versic. votum pro opere, & sup. de pænitent. §. sed etsi.

b ¶ Dignitatis.] Referas ad ordinem solum, qui appellatur sacramentum dignitatis, quod non nisi dignis digne, & a dignis conferri debeat. c. remissionem. § sed notandum. & 1. qō. 1. cap. si quis Episcopus. §. ecce.

c ¶ Voluntaria.] Referas ad utrumque; scilicet tam ad matrimonium, quam ad ordinem.

d ¶ Paulo ante.] Supra de sacram. tit. generali. §. 1. fac. c. veniens. & quod ibi not. de transactio.

e ¶ Est autem ordo.] Istam definitionem posuit Magister Sententiarum in 4. distinctio. 24. quæ communiter recipitur, vt per Archiepiscop. Florent. in summ. hoc eodem. titu. in princip. & per Nic. Plo. in tract. de sacramē. in 6. parte. cap. 1.

f ¶ Signaculum quoddam.] Declara secundum Petr. de Paul. quem sequitur Archiepiscopus Flor. in summ. eod. tit. quia in collatione cuiuslibet ordinis adhibetur aliquod signū uisibile, per qd' unus ordo ab alio distinguitur: puta clauis, liber, calix, & similia. Et de hoc sacramento varie statuitur nouissime per Concil. Tridentin. sess. 23.

g ¶ Spiritualis potestas.] Per hoc verbum designatur differentia, quæ est inter characterem baptismi, qui est in potentia passiua, & characterem ordinis, qui est potentia actiua. Cum enim potentia sit nomen commune, ad actiuam, & passiuam potentiam: potestas importat actiuam tantū. Archiep. Floren. in summa eod. in princip. Item per hoc uerbum demonstratur, quod prima tonsura non est ordo, cum per eam nullam tonsurato conferatur potestas: sed solum capacitas ad ordines. Et secundum Pet. de Pal. est quadam dispositio congruitatis ad ordines, sed necessitatis respectu beneficij, & iurisdictionis ecclesiasticæ, quæ non cadūt in laicum, vt late per Archiepis. dicto loco. Nec obstat capitul. cum contingat. ext. de ætate & qualitate, quia ibi ordo accipitur large, prout dicimus de regularibus, quod sunt ordinis Sancti Francisci, vel Sancti Dominici, id est, adsciti in capitulum illorum Monasteriorū. Sic tonsuratus tantum deputatur inter clericos solum ad chorum sine speciali officio.

h ¶ Superiore libro.] A titulo de iure personarū vsque ad titulum de præbendis exclusiue, latissime per Archiepiscopum in summa, eod. tit. cap. 16. & per Nicol. Plot. in suo tractatu de sacramentis, in sexta parte.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

Io. Bapt.

Continuatio, quæ habetur supra tit. proxi. §. fin. demonstrat quod auctor modo incipit tractare de sacram. uoluntatis, sed quoniam sacramenti ordinis est dignius ratione potestatis, Ideo proponitur nunc tit. iste, in quo ipsum explicatur: diuiditur autem tit. iste in 3. part. in prima ad not. quę sint sacramenta uoluntatis: in secunda describitur ordo: in tertia proponitur de quo in seq. sit tractandum: secunda ibi, est autem: tertia ibi, unde & cum in toto isto tit. casus figurari non posset, propterea solū est adnotat. primo quod cum ista duo sacrament. sint uolūtatis, ideo ad ea nemo directe cogi potest, dico directe ob id quod legimus in cap. 1. de ætat. & qualit. ordin. cum simil. Not. secundo, quod ex definitione ista posset dubitari, an prima tonsura etiam secundum canonist. sit ordo, qui si accipitur large, dubium uidetur solutum, quia primo tonsu-

DE

DE SACRAMENTO Matrimonij.

Io. Bapt. Alterum voluntatis sacramentum est matrimonium, ideo de eo est uidendum iuxta. §. 1. in fi. sup. tit. proximo. caeterum cum tractare de matrimonio contingat dupliciter: primo in communi, secundo in specie; & primus modus secundum ordinē, doctrinę debeat praecedere, nō proponitur hic tit. iste: qui diuiditur in 4 p in primis hētur definitio matri monii, in secunda eiusd. excellentia: in tertia adnota. eius bona. in quarta demōstratur ea q bus constat: secunda ibi, & meritò: tertia ibi, consequuntur: 4. ibi, initiatur.

Io. Bapt. Matrimonium, CASVS non figuratur. No. tamen quod cum reguletur tam a lege diuina, quā humana, soluūtur inde multæ quęstion. sed per legem humanam intellige Ecclesiasti. iuxta text. & ibi communiter docto. in c. 1. eo. ext.

a ¶ Matrimonium est.] Concor. dist. 27. q. 2 in pri. c. illud, de præsu. l. 1. ff. de rit. nup. & ins. de pa. pote. in prin. l. aduersus. C de cri. expi. her. l. 1. ff. re. amot.

b ¶ Viri & mulieris.] Quia in pari sexu nō potest esse matrimonium, licet legatur de Nerone sceleratissimo Imperatore, qui duxit in uxorem, vel in matrimonio sibi coniunxit Sporum quemdam adolescentem, forma conspicuum. Quod nec naturali iure fieri potuit, nec ciuili, instit. de iu. nat. gent. & ciuili. in princ. l. cum vir. C. de adul. auth. vt non luxurientur homi. contra nat. Et ideo non fuerunt ab initio creati duo homines, vel duę mulieres, sed primum homo, secundo femina. 33. q. 5. c. mulierē. §. fi. Et dicit viri & mulieris, non virorum, & mulierum: nam eodem tpe mulierum, & virorum pluralitatem lex ciuilis, & canonica detestatur. capit. gaudemus. §. quia uero. de diuor. licet in veteri testamento de Patriarchis aliter legatur. quod tamē fuit diuina dispensatione, & mysterio. De ratione dispensationis per Archiepiscopum Flor. in 3. parte summæ. tit. 14 c. 9. §. sciendum. & Moder. in tract. de sponsal. in princ.

c ¶ Coniunctio.] Scilicet animorum. c. cum initiatur. & c. matrimonium. 27. q. 2. nuptias. ff. de reg. iur. Sed cum hic tractetur de matrimonio, quatenus est perfectum, nihil impedit uerbum coniunctio referri ad cōiunctionem corporum, & animorum: argu. not. in l. 1. ff. de offic. proc. & fac. l. doli clausula. ff. de verb. signifi.

d ¶ Indiuiduam.] Scilicet quantum ad propositū: vt not. instit. de pat. pote. in prin. facit. l. 1. ff. de iq. dn. Nam quantum ad exitum diuiditur interdum matrimonium de iure ciuili, apparet in l. consen-

matrimonij materiā orationem vertamus.

DE SACRAMENTO matrimonij.

TIT. IX.

Quid sit matrimonium. h. d.

MAtrimonium [a] est viri, & mulieris [b], coniunctio [c], indiuiduam [d] vitæ [e] cōsuetudinem [f] continens, cū diuini [g], & humani iuris communicatione.

Matrimonium pręcedit alia sacramenta ratione loci, in quo institutum est, temporis, latitudinis, & mysterij. h. d.

Et merito inter alia sacramenta matrimonium quoque adnumerari meruit [h], cū cete-

su. C. de repud. Idem & de iure canonico quo ad torum, vt in c. tuæ. de procur. & in c. vt lit. nō cōt. Item quantū ad fœdus. ca. ex publico. de conuers. coniug. vbi de hoc. fac. ca. gaudemus. de diuortiis.

e ¶ Vitæ.] Matrimonium igitur morte soluit: vt §. d. in ceps. auth de nupt. Vnde & si quis miraculose resurgeret, non rediret ad uxorem, maxime alteri copulatam: vt no in c. 2. 32. q. 7.

f ¶ Cōsuetudinē.] Cuius indiuiduæ consuetudinis ratione non poterit vnus sine alterius adsēsu orationi vacare, vel continentia vouere: vt 27. qō. 2. §. cum ergo. Sed si ex consensu vouerent, & fracto voto commiscerentur, filius ex tali coitu spurius nasceretur: vt no. in c. ministr. d. 81.

g ¶ Diuini.] Fac. l. 1. ff. de rit. nup. & l. neqis. C de Iudæ. vbi coniuges debent esse eiusdem religionis. & no. 27. q. 2. in prin.

Io. Bapt. Et merito CASVS. Cū orta esset controuersia inter quosd. scholares de excellētia matrim. & aliorum sacramen. præter tamen Euchari. dicebant enim quidā matrimon. esse inferioris conditionis quàm sit quodlib. aliud, quia vxorati dant operam rebus carnalibus, in quibus maxima imperfectio reperit, secundum apostol. explicantem concupiscentiam carnis: unde quæsitum fuit quid iuris? Sol. vt hic legimus, quia non est dubium matrimonium diuerso respectu esse dignius, & minus dignū aliis, quælib. enim res diuersa ratione considerata diuersam secundum philosophos & theolog. dicitur habere naturam; nec obstat obiectio, nec D. Paul. est modo prædic. intelligen. quantum facit ad institutum nostrum, quia personę uxoratæ non contraxerunt matrimon. vt darent operam rebus carnalibus, sed vt haberent remedium contra concupiscentiā carnalem, quæ est peccatum c. nam concupiscentiam. de consē. Not. primo nobilitatem, & excellentiam aliquando oriri etiam à causa extrinseca. No. secūdo matrim. esse sacram. i. rei sacrę signum, quia designat, & demonstrat unionem in tex. explicatam.

h ¶ Meruit.] Cōtra opi. hęreticorū, qui negāt coniugiū esse sacramentū cōtra quos nouissime est Cōc. Tri. ses. 7. c. 1. & ses. 24. in pri. & c. 1. & sparsim p tot. sed quærit an hoc sacramentū cōferat gratiā? Quidā q nō, q in eo pecunia interueniat, de quo, d. 75. §. 1. & c. 1. & c. qd a patribus & c seq. & 1. q. 1. c mulieri & 33. q. 5. c. aliter. Et q etiā inter infideles, quibus gratia nō imprimitur, coniugiū cōtrahatur, vt inf. §. 1. & c. quāto. de diuor. & ita no. 1. q. 1. c. quidquid. & in c. veniēs ext. de presbyter. non bapti. & in c. pen qui matri. accusare pos. & 32. q. 2. c. honoramus. Tu dic contra per ea, quæ not. Abb. in c. 1 §. scire. de sacra. vn. post Theologos & nouissime per d. Conc.

ris [a], loci [b], temporis [c], amplitudinis [d], & mysterij [e], ratione etiam præcellat. Si quidem ab orbis primordio in Paradiso a Deo ipso institutum est, vt esset omnibus etiam infidelibus commune, quod in alijs minime contingit.

Quod mysterium contineat matrimonium. h. d.

His [f] illud quoque accedit, quod animorum consensus, & corporũ cõmixtio, quæ in matrimonio intercedunt: primum quidem charitatẽ significat, quæ consistit in spiritu inter Deum & iustam animã, vel Ecclesiam. Alterum vero sacrosanctum cõiugium designat, quod inter Christũ & Ecclesiã per incarnationis [g] mysterium est contractum.

Bona matrimonij sunt sacramentum, fides, proles, & fornicationis remedium. h. d.

Cõsequũtur & inde præter sacramentum, & alia bona; vt puta

d. Concil. Trid. sess. 24. c. 1. Nam matrimonium fuit institutum in statu gratiæ, vt per S. Thom. in 4. dist. 26. art. 4. & ar. 8. Nec ob interuentus pecuniæ, quia id toleratur ob onera matrimonii. cap. salubriter. & cap. quia frustra de vsur. Et ob id potius respicit carnalitatẽ, quam spiritualitatem. licet si pecunia reciperetur pro benedictione, esset simonia. c. cum ecclesię. de simon. & quod ibi not. nec deest de esse matrimonii. Infideles vero contrahẽtes matrimonium non recipiunt gratiam, non quod id proueniat ex defectu sacramẽti; sed ob eorum incapacitatem, ac si in peccato existens Eucharistiam recipiat: vel fictos, aut cõditionaliter coactus recipiat baptismum. Vide de hac materia per S. Th. 4. sent. dist. 26. q. 2. arti. 3. & post eum per Abb. in d. capi. 2. de sacra. unctio.

ANT. TIMO. Nota circa ea, quæ dicuntur in hac gl. & primo circa dictum illud, quod matrimonium fuit institutum in statu gratiæ contra communem Doctorum opinionem sequentem Magistrum in quarto sententia. distinctio. 26. in prin. Cum alia sacramenta, inquit, post peccatũ, & propter peccatum exordium sumpserint; matrimonii sacramentum etiam ante peccatum legitur institutum a Domino, &c. Pro cuius dicti declaratione notandum, quòd matrimonii consideratio variatur secundum diuersos status hominum. Nam si consideretur, quatenus ordinatur ad procreationem, fuit institutum ante peccatum: si autem quo ad remedium, quod præbet contra vulnus peccati, fuit eius institutio post peccatum tempore legis naturæ; secundum determinationem plenam in lege Moysis. Secundum quod repræsentat mysterium coniunctionis Christi & ecclesiæ institutionem habuit in noua lege. Quantum ad alias vtilitates, quæ ex matrimonio consequuntur habet a iure ciuili. & secũdum eam significationem illius coniunctionis. Cum sit sacramentum nouæ legis institutionem habuit a Christo, Matthæ. 19 quo loco illud commendauit, vide S. Thom parte 3. in addi. q. 42. ar. 10. alii vt S. Bon. quod institutũ fuit in officium naturæ ante lapsum: in remedium post lapsum. Vide per eum. 4. sentent. distinct. 26. art. 2. quæst. 1. & 2.

Secundo ad id quod dicitur, quod interuentus pecuniæ, & dos tolerat ob onera matrimonij. Not. quod cum dos non sit aliquid de essentia, & intentione matrimonii faciendi: sed extraneũ quid, quod præstatur ob onera matrimonij; idcirco bene dicit glossa, quod simonia non committitur in datione dotis. Et bene dicit, quod permittitur interuenire in contractu matrimonii tamquam quid extraneum sacramento, non quod de se dos non sit licita: sed quod si respiceret matrimonium, vt sacramenti pretium, tunc nõ esset licita in hoc respectu, & saperet naturam simoniæ.

Tertio illud, quod dicitur, quod infideles contrahentes matrimonium nõ recipiunt gratiam. quod aliàs conferret, si essent fideles, id vero dictum est: quia illud, quod abusiue matrimoniũ dicitur, & defectu infidelitatis non est vere sacramentum, si personæ contrahentes fuissent fideles, vtique fuisset vere sacramentum, & contulisset gratiã, vnde id dicitur cõtigisse ex incapacitate personarum, in quibus defecit fides, quo minus fuerit vere sacramentum, & contulerit gratiam.

a ¶ Ceteris.] Scilicet sacramentis.

b ¶ Loci.] Quia ordinatum in paradiso: vt statim dicit. & est 12. q. 2. §. his ita.

c ¶ Temporis.] Et cum sit ceteris antiquius, hac etiam ratione proponendum. argument. not. in l. vinum. ff. si cert. petat.

d ¶ Amplitudinis.] Quia consistit etiam inter infideles. c. gaudemus. de diuort.

e ¶ Mysterii.] De quo subdit incontinenti. & no. in cap. debitũ. de big. & per Ab. in c. 1. de sacr. vnct.

f ¶ His.] Scilicet, quod matrimonium præcellat cetera sacramenta ratione loci, temporis, & latitudinis. Et ponit nunc triplex sacramentũ, quod per matrimonium carnali copula consummatum designatur. de quo per Abb. in ca. debitum. de big. & not. in c. acutius. dist. 26. & per Archiepis. in sum. in 3. par. c. 10. versic. 1. Scilicet.

g ¶ Incarnationis.] Et respectu istius significationis, & finis habet matrimonium inseparabilitatẽ: vt per Archiepiscopum Florent. in som. in tertia p. tit. 14. c. 10. ver. 1. & sine hoc primo bono numquã est inter fideles matrimonium: licet sine his, quæ sequuntur; fide scilicet & prole possit esse. vt per Host. in sum. de matrimo. §. & quare contrahitur. vers. in sacramento. & concor. ca. omne itaque 27. q. 2. & 32. q. 2. §. his ita.

Io. Bapt. Consequuntur. CASVS. Cum homines matrimonium contrahentes diuersum finem habeãt, fuit

fuit propterea dubitatum, an bona matrimonij tot ſint, quot in præſenti tex. adnot. his accedit tex. in c. 4. de frigid. & cap. Solut. tñ eſt ſequenda quam hic legimus, & ratio eſt, quia matrimonium conſiderat 4. modis videlicet vt contractus, vt officiū: vt remedium: & ut ſacramentū: hinc cognoſcimus 4. eſſe eius bona: quæ sūt fides, prolea, euitare peccatū carnis, & ſignificare unionem. ſup. in §. prox. adnota. Non obſtat obiectio qui a dicit Nausr. in telectio. de finib. humanor. actuum: finis alius eſt hominis, & alius rei: primo mō eſt multiplex, ſecus ſecundo reſpectu.

a ¶ Fides.] Hoc bonum habet matrimonium a natura ſpeciei, quo reſpectu habet pro fine fœdus humanæ ſocietatis, fidem & amicitiam, & communicationem in operibus ciuilibus.

b ¶ Proles.] Et hoc habet natura generis, quo reſpectu habet p̱ fine procreationem prolis, & educationem, inſtit. de iur. natur. gent. & ciuil. in prin.

c ¶ Læditur.] Hoc tamen non obſtante, ſacerdos & diaconus, magis puniatur ſi matrimoniū cōtrahat, licet de facto, quàm ſi fornicetur cap. presbyteros. diſt. 28. & not. in §. his ita. 30. q. 2.

fides [a], & proles [b], & quod humana infirmitas in ruinam turpitudinis prona, honeſtate excepta coniugij minime læditur [c]. Qd̄ que ab initio inſtitutū præceptumque fuit ſanis ad officium, vt natura multiplicaretur, idem vt eadem ſubleuaretur poſtea fuit ægrotis indultum ad remedium.

Matrimonium initiatur, ratificatur, conſūmatur ſponſione, conſenſu, copula. h. d.

Initiatur autē matrimonium ſponſione conſenſu ratificatur, & copula conſummatur. De quibus ſingulis diſtinctius diſpiciamus.

Io. Bapt. Initiatur. CASVS non figuratur, Nota tamen cauſam diſtinctionis. matrimoniū. n. aut futurū, & hinc dantur ſponſalia: aut eſt preſens, & ſic conſideratur dupliciter eſt videlicet uel reſpectu perfectionis intrinſece, & ſic datur conſenſus de Præſenti, uel reſpectu perfectionis extrinſece, & hinc requiritur copula.

DE SPONSALIBVS.

Io. Bapt. Quoniam matrim. initiatur ſponſalibus. §. fi. ſupra tit. prox. Ideo conuenienti ordine proponitur hic tit. iſte, qui diuiditur in 6. partes: in prima habetur quid ſint ſponſalia: in ſecunda qua iuris ſolemnitate contrahantur: in tertia an tantum puri, & ſimpliciter debeant contrahi; in quarta a quibus contrahantur: in quinta qualia ſint poſtquam ſunt contracta: in ſexta an, & quomodo diſſoluantur: ſecunda ibi, contrahuntur: tertia ibi, rurſus: quarta ibi, non tamen: quinta ibi, initiatum: ſexta ibi, diſſoluuntur.

DE SPONSALIBVS.

TIT. X.

Quid ſint ſponſalia, & vnde dicantur. h. d.

Sponſalia [d] ſūt futurarū nuptiarū mentio, & repromiſſio, & dicta ſunt a ſpōdeo, quod per ea ſibi inuicem ſe futuros cōiuges viri & mulieres ſpondent [e].

Sponſalia contrahuntur re, verbis, litteris, & conſenſu. h. d.

Contrahuntur [f] au

Sponſalia ſunt. CASVS hic non figuratur, Notamen q̄ obligatio da re futura cōtracta tenet.

d ¶ Sponſalia.] Concor. l. 1. & l. 2. ff. eod. & c. noſtrates. 30. q. 5. Sed an ſine ſponſalibus poſſint eſſe nuptiæ? Et non videtur; cum res non poſſit eſſe ſine ſuo principio; argum. l. 1. ff. de orig. iu. Tu dic cōtra, vt nota. in d. l. 1. ff. eo. nec enim ſponſalia ſunt matrimonij neceſſariū & ſubſtantiale principiū.

e ¶ Spondent.] Scilicet forma ſtipulationis ſecundū veterem morem: vt in l. 2. ff. eod.

Contrahuntur.] Io. Bapt. Hęc pars poſſet ſubdiuidi in alias par. ſed breuitatis gratia caſus in ea commode, & in cōmuni ita poteſt figurari, quidam contrahebāt ſpōſalia modis omnino diuerſis: uidelicet aliqñ verbis, & aliquando litteris, aliquando re, & aliquando conſenſu, unde ob hanc diuerſitatem dubitatum fuit q̄d iuris, ſiquidem tanta uarietas uidetur occaſionē dare dubitandi de uoluntate contrahentium, accedit quoque & id quod conſenſus cū in qualib. obligatione ſit neceſſarius, ſuperflue videtur conſtituere modum contrahendi diſtinctum ab alijs; cæterum Sol. eſt ſequendo prout hic legimus, quia cum ſponſalia ſint cōtractus ad ſimilitudinem illarum obligationū cōtrahuntur, quæ à contractu originem habent §. fi. inſtit. de obliga. & cum non dubitetur de voluntate contrahentium vt præſuponitur, ideo ceſſat prima obiectio: nec etiam tenet ſecunda, quia licet conſenſus in qualib. obligatione ſemper ſit neceſſarius, diuerſimode tamen adhibetur. Nota. primo hominem diuerſis modis obligari ad futurum matrimonium. No. ſecundo argumentum voluntatē hominis diuerſis ſignis poſſe explicari: not. tertio. argumentum: quod intelligentia alicuius rei dubiæ habetur à cognitione circumſtantiarum eius.

f ¶ Contrahuntur.] Sequens diuiſio licet explicite non reperiatur in textu aliquo, vel etiam per aliquem doctorem: viſa tamen eſt commodiſſima ad pertractandam magiſtraliter totam materiam: & proculdubio eſt de mente iurium: vt apparet ex ſequentibus, & videtur eam ſenſiſſe & quaſi poſuiſſe Ab. poſt Hoſt. in cap. 1. de ſpon. duorum, ſimile Inſtit. de obl. §. fin.

Nudam.

tem sponsalia variis modis, vt puta re, verbis, litteris, & cõsensu. Re contrahuntur per nudam subarrationẽ vel anuli immissionem [b].

Qualiter contrahitur matrimonium verbi. sh. d.

Verbis [c], vt si inter virum & mulierem promissio super futuro matrimonio intercesserit; veluti altero alteri vice mutua dicente: *Ego te accipiam in meum* [d] *maritum, & ego te in meam uxorem,* siue in hunc sensum verba similia [e] protulerint.

Litteris qualiter contrahatur matrimonium. h. d.

Litteris, vt cum absentes inter se de futuris nuptijs per epistolam [f] paciscuntur, qđ ipsum & per nuntiũ [g] vel procuratorem fieri poterit.

Procurator ad contrahendum matrimonium non potest substituere, nisi hoc habeat in mandatis. h. d.

Procurator tamen ad hoc specialiter [h] cõstitutus ob magnũ, quod ex facto tam arduo posset periculũ [i] imminere, alium substituere non poterit, nisi hoc ei specialiter commissum [k] fuerit.

Si duo impuberes, quorũ malitia non supplet ætatem, & qui pubertati nõ sint proximi, vel etiam alter tãtum sit impubes, per verba de presenti matrimonium contraxerint, talis contractus resoluitur in sponsalia de futuro. h. d.

Consensu contrahuntur sponsalia, vt cum pubes, & impubes, vel duo impuberes, non proximi [l] pubertati, & in quibus ætatem prudẽ-

a ¶ Nudam subarrationem.] Scilicet à consensu de præsenti: quia tũc esset matrimonium. Subarratio enim regulatur secundum verba præcedentia: vt per Abb. & Doc. in c. fi. de despon. impub. Et ibidem per eundem definitur, quod est desponsatio mutuo cõsensu interueniẽte facta ꝑ immissionẽ anuli. & dicit de mutuo consensu non exprimendo, an sit cõsensus super matrimonio de præsenti, vel de futuro: quia etiam per subarrationem interdum matrimonium contrahitur: vt ibidem per Doct. ille autẽ intẽdit definire subarrationem, tam qñ per eam contrahitur matrimoniũ, quàm cum contrahuntur sponsalia, vt apparet ibi per eum in sua distinctione in fin. ca. Et in dubio ex subarratione matrimonium præsumitur: arg. 30. q. 5. cap. nostrates. & c. feminæ. & d. 27. c. quod interrogasti. & no. in d. ca. fi. & in c. si qs vxorem. cum c. se. 27. q. 1. Et licet Ab. in sua descriptione faciat solum mentionem de immissione anuli: tamen quandoque etiam aliarum rerum vel insignium datione fit talis subarratio: vnde monisyllaba (vel) in littera posita, uidetur posita inter genus, & speciem: vt & in rubr. C. de ser. & aqua. & de hoc vide per Host. in sum. eo. §. quot sint species & no. in c. tenor. de re iu. & in cap. feminæ. 30. q. 5. & in cap. si inter eo.

b ¶ Immissionem.] Quæ facienda est in quarto digito, in quo dicitur esse vena vsque ad cor pertingens. Ideo in signum mutuæ dilectionis eidem immittitur anulus. & hæc anuli immissio est actus promiscuus, & ex se non designat contractum aliquem: sed regulatur secundum præcedentia. sicut dicimus in arrhis. instit. de contrah. empt. in princ. & quid operatur hæc anuli immissio: vide late per Abb. & Doct. in ca. fi. de spon. impub.

c ¶ Verbis.] Concor. c. si inter. eod. vnde sumitur. & c. is qui fidem. eod. tit. & ca. 1. de spons. duorum.

d ¶ In meum.] Argu. ꝙ in contractu matrimonii prius debet femina loqui, & interrogari. Et hoc forte bona ratione; cũ enim illa sit variabilis, cautius est prius perseruari consensum eius, ne vir primo consentiens remaneat cum dedecore, ea postmodũ consentire nolente: argu. contra in c. si inter. eod. & in c. licet. de spon. duorum.

e ¶ Similia.] Nota ergo, quòd in contractu matrimonii non est statuta certa forma uerborũ, de quo no. per Ab. in c. si inter. eod.

f ¶ Epistolam.] De hoc vide late per Host. in sum. eod. §. qualiter contrahatur.

g ¶ Nuntium.] Hic videt quintus modus, licet non explicetur in principio distinctionis, forte quia comprehenditur sub modo verborum, uel litterarum: argu. not. in l. 1. ff. quod me. causa. Et hic modus uidetur seruatus in beatissima Virgine quæ internũtio Gabriele facta est spõsa altissimi. Sed qd si ille, qui nuntiũ misit, ante pæniteat, quam puella consentiat: sed ipsa & illa post talem pænitentiam forte ignorans de mutata uoluntate uiri consentiat? Respõ. vt per Host. in sum. eod. §. qualiter ver sic. qd si pæniteat.

h ¶ Specialiter.] Nec enim aliter facta constitutio valet, quo ad hoc etiã si sit mandatum generale cum quibusdam expressis clausula subsecuta, iuxta c. qui ad agendum. de procur. in 6. & not. in c. fi. eo. tit. & ibi. vnde sumitur.

i ¶ Periculum.] Vnde vbi periculum maius, ibi agendum est cautius. c. vbi periculum. de elec. in 6.

K ¶ Commissum.] Ca. fi. de proc. in 6. cum conco. ibi alleg.

l ¶ Non proximi.] Intellige, quòd hæc duo copulatiue debeãt interuenire. nec enim sola proximitas ætatis sufficit ad contrahendum inter impuberes matrimoniũ: sed requiritur, quòd sint habiles ad se commiscendum carnaliter. c. de illis. vbi not. eod. nisi tu incipias a secundo. Sed quo modo deprehendi poterit hæc coeundi potestas, quæ ætatẽ supplet? Quidam vt Tanc. si inter impuberes copula

inter-

tia[a] nõ supplet[b], matrimonium per verba contrahũt de præsenti. Licet enim verba in præsens matrimoniũ[c] sonent: Iuris tamẽ interpretatione in spõsalia de futuro resoluuntur[d].

Quod non valet vt ago, valet, vt valere potest. h. d.

Quo casu dicta spõsalia, licet contrahentes matrimonium celebrare intenderent, coniugium, quod ab initio, ætate impediẽte, vt matrimonium non tenuit, per aduentum pubertatis minime conualescit, nisi per carnis copulam subsequutam, vel aliũ modum[e] contrahentes cum eiusdem perseuerantia voluntatis ad pubertatis tẽpora peruenisse euidenter cõstiterit.

Per matrimonij contractũ inter impuberes nascitur publica honestatis iustitia. h. d.

Per dictum tamen contractum, qui valuit vt potuit, non sicuti agebatur, publicæ honestatis iustitia censetur inducta.

In re dominãda potius est factum attendimus, quam modum. h. d.

Et ideo hoc casu cõsensu contracta sponsalia dicimus: quia si verba spectes, non spõsalia, sed ipsum matrimonium contractum videri poterit. Censuerunt autem iura eos, qui, cum non possent coniugium de facto contraxerunt, uoluisse[f] etiam in casu, quo possent contrahere: ideoque saltem vt spõsalia valere conuentionem.

Sponsalia contrahuntur tripliciter, pure, in diem, & sub conditione: & qui contraxerunt sponsalia pure cõpellendi sunt etiam matrimonium contrahere, & consanguinei contrahentium, nõ debent cum ipsis contrahentib⁹ contrahere. h. d.

Rursus[g] contrahun-

intercesserit: alii quod colligetur ex corporis aspectu, & aliis signis extrinsecis. Dic vt no. per Ab. in c. de illis. eod & per Doct. in c. 1. §. 1. de despons. impu. in 6.

a ¶ Prudentia.] Idest, vigor quidam naturalis & coeundi potentia, quæ interdum malitia appellatur. c. de illis. vbi Abb. & ea. fi. eo. & argu. in c. non in sola. 32. q. 1. Et notãdum est, quod interdum eidem rei conueniunt cõtraria nomina: sic & altum profundũ dicimus, profundũ altum. Sic Grammatici obesum, tã pro macro, quàm pro pingui usurpãt. Sic Legistæ creditũ pro debito l. cum in corpus. ff. de acqr. rer. do. uenditionẽ pro emptione. l. ex venditione. C. de pac. l. veteres. ff. de act. emp.

b ¶ Supplet.] Not. ergo, quod in matrimonii smalitia supplet ætatem. sic etiam in delictis doli capacitas supplet ætatem. esp. pueris. de delict. puerorum § in sum. inst. de obl. quæ ex delicto nascum. l. sed & si quæcunque. §. 1. ff ad leg. Aqui. l. 3. C. si mi. se. ma. dixer. l. 2. C de his. q. ve. æta. impe. cap. monachus nonitius. dist. 77. & doli capacitas facit impuberẽ obligari ex iuramẽto, habetur in c. ex litteris. 2. & l anth. sacramenta puberum. C. si aduer. vẽdi Non tamen supplet ætatẽ quo ad ingressum religionis: vt per Inno. in c. de illis eo. & in c. postulasti. de regulari. nec quo ad facultatem condendi testamentum: vt habetur in l. qua ætate. ff. de test. fac. l fi. C. de testam milit.

c ¶ In præsens matrimoniũ.] Quod ob ætatẽ ualere nõ pot. vñ videbatur quod nec in uim sponsaliorũ. c. cũ sup. de of. del. l. quæsitum. ff. eod. l. multum interest. C. si quis alteri uel sibi.

d ¶. Resoluuntur.] No. ergo si quod ago non valet, vt ago, valet vt ualere potest. ca. a nobis. de desp. imp.

e ¶ Aliũ modũ.] Puta. quia simul cohabitauerũt, vel se cõiuges nominabãt, & amplexabant vt cõiuges: vt no. in c 1. §. 1. de desp. imp. in 6. vñ sumitur.

f ¶ Voluisse.] Quia nemo præsumitur eligere uiã per quã iudicia sua subuertant. l. 3. de mili. testa. & tradit in c. Quintauallis. de iurei. & in c. cũ ordinẽ. de resc. & in c. præsentata. de testi. & in c. cũ ex officii. de rescrip.

Rursus contrahũtur.] Hæc similiter pars in plures part. posset diuidi: iuxta institutum tñ mihi propositũ casus in cõi ita in ea figurari põt. Volẽtes quidam spõsalia contrare, nolebãt id facere pure & simpliciter, sed poti⁹ sub conditione vel tpe adiecto, & quãuis primo uidebat id esse eis denegandũ, quia sponsalia ista tali modo cõtracta uel impeditent libertatem matrimonii ob tacitã dilationẽ, uel absolute conditionẽ aliquã nun recipiunt, cum per ea matrimon. initiet. arg. c. 2. de elect. in 6. sctus. n. legitimi conditionẽ nõ admittũt ca. actus de regu. iur. eo. lib. Sol. tñ est tenẽda quę hic hẽtur, quia cum spõsalia sint tm cõtract⁹ & nõ sacramentum, licet inde matrimoniũ postea oriatur, propterea debent regulari vt cæteri contractus, in quibus id legimus esse permissum §. ols. insti. de uerb. oblig. non obstant obiecta tũ ob rationem decidẽdi adductũ, tum quia uoluntarie id faciunt, & c. addu. in casu nostro limitari debeat, quia non eodem modo electio operatur. Not. qualiter in matrimonio conditiones reperiri possunt: licet sit sacramentum: Nota secundo libertatem matrimonii aliquando limitari ob uoluntatiam temporis dilationem: Nota tertio conditiones reperiri ita diuersas, vt aliquando uitient, & aliquando vitientur, iuxta nota etiam per docto. in cap. fin. de condition. apposit.

Io. Bapt.

g ¶ Rursus.] Secunda distinctio sponsaliorũ. fac. cap. 2.

tur spōsalia aut pure, aut adiecta die, aut sub conditione. Pure [a], vt cum vir & mulier se inuicem futuros cōiuges pollicentur. Et hoc casu nullus consanguineorū [b] aliquo pacto alterum ex contrahentibus matrimonio sibi copulare poterit [c]: immo qui cōtraxerunt, vt se inuicem recipiant, & mutua cōiugali affectione pertractent, moneri, nisi rationabilis causa obsistet, Ecclesiastica cēsura compelli [d] poterunt.

Si per contrahentem sponsalia in diem, non stetis quominus matrimoniū contraheret intra terminum, cum alia postmodum matrimoniū contrahere poterit. h.d.

Dies adijcitur spōsalibus: cū quis intra certum temporis spacium aliquam se ducturum in vxorem cōuenit: in qua specie si per eum non steterit quominus intra præfixum terminum [e] cū eadem matrimonium contraheret, libere ad nuptias alterius transire poterit.

Sponsalia contracta sub conditione euanescunt, conditione deficiente, nisi ab ea recessum fuerit. h.d.

Sub conditione [f] celebrantur sponsalia, cum quis, si quid fiet, vel contigerit, nuptias se contracturū pollicetur: veluti si dictum fuerit: *Ego te in vxorē accipiam, si centum mihi dederis* [g], *aut si pater*

e 2. e sponsa. c. ex litteris c. requisiuit. eo.

a ¶ Pure.] Immo contra: quia non videtur ꝙ sponsalia pure contrahi possint. c. quemadmodum. de iureiu. & §. vnius. infra eo Resp. contractus dicitur omnino purus, & sine omni conditione, ex quo nō fuit certa conditio expressa: conditio ergo sobintellecta non facit actū conditionalem. l. cōditiones quæ extrinsecus. ff. de condit. & dem. & c. significasti. & qđ ibi no. de elect. & per Ab. in c. 2. eo. & diffuse per Legistas in l. 3. ff. de leg. 1.

b ¶ Nullus consanguineorum.] Restringe hanc generalitatem secundū iura communia & antiqua ad terminos, cap. nō debet, de consang. & affi. ne sequatur quarū absurdum, de quo per Doct. in c. sponsam. eo. immo nouissime hæc generalitas est restringēda ad primum gradum; vt per Concil. Trid. sess. 24. c. 3. in decretis reformationis matrimonii. vbi disponitur, quòd impedimentum iustitiæ publicæ honestatis non excedat primum gradū.

c ¶ Poterit.] Si sit in quarto gradu, iuxta c. nō debet, vel in primo secūdum Concil. Trid. in loco. alleg. in proxima superiori notula. Et si de facto contrahatur nō tenebit, cū publicæ honestatis iustitia contrahendum matrimonium impediat, vt per Abb. in c. spōsam. in fi. eo. & c. 1. §. 1. eod. in 6.

d ¶ Compelli.] Quidam hoc intelligunt cum spōsalia sunt iurata: aliàs secus. cum c. 2. c. ex litteris. 2. c. requisiuit. cum aliis in compulsione semper videantur ponderare iuramentum & fidei interpositionem. Sed contrarium uidetur teneri comuniter: cum hæc compulsio fiat ratione peccati vitandi, quod committitur etiam si iuramentū non interueniat. cum Deus non faciat differentiam inter simplicem loquelam, vel pactum & iuramentum c. 1. c. 2. & c. 3. de pactis. c. iuramenti. 22. q. 5. licet magis peccet veniens contra iuramentum. c. pe. de iureiu. Vide per Abb. in c. 2. & in cap. ex litteris. 2. eo. & in c. ad aures. extr. quod met. caus. Immo intantum non est licitum resilire a sponsalibus, vt etiam si cum alia posteriore interuenerit iuramentum, debeat eum prima contrahere, Inn. & Abb. in c. sicut, & c. requisiuit. eo. & no. hic quòd compellitur quia ad factum: quia non potest solui interesse, spiritualia enim æstimationem non admittunt.

e ¶ Terminum.] Ergo si pure fuissent sponsalia cōtracta temporis lapsu non finirent: ar. l. imperator. ff. de postul. l. obligationum. §. placet. ff. de actio. & obli. Sed contra fac. ca. cum dilecti. de dolo. & contu. & l. Celsus. §. 1. ff. de arbi. Sed hic aliud videtur propter periculum fornicationis. Vel aliter quandoq; terminus opponitur obligationibus ad sollicitandum implementū; & tunc lapsus termini non liberat, & sic loquitur d. l. Celsus. Quandoq; ad limitandam, vel finiendam obligationem, & tunc si per promissorē nō stet, lapsus termini liberat ab obligatione. Sed quare cenlebitur terminus adiectus ad limitandam obligationem potiusquā ad sollicitandū implementum adiectus? Respo. vt per Ab. & ceteros in c. sicut. & in c. de illis. eo. ille casus videtur dubius & nota secundum eundem, quòd si a principio sponsalia fuissent pure contracta, si postea sponsus & sponsa de certa die matrimonii contrahendi conuenerint, post lapsum dicti termini non esset obligatio dissoluta. Sed adhuc contra. l. 2. C. eo. & l. sæpe. ff. eo. Sol vt in d. cap. de illis.

f ¶ Sub conditione.] Et in hoc matrimonium carnale differt à spirituali: quia illud non potest contrahi sub conditione, vt habetur in c. 2. de elect. in 6. & debet statim conditione apponi non ex interuallo: quia tunc reiicitur. no. in c. de illis. de cond. appo. Et nota quòd omnis conditio a iure non reprobata potest apponi in matrimonio: vt habetur in c. super. de cond. app.

g ¶ Dederis.] Dummodo ista datio non sit adiecta in modum pœnæ. cap. Gemma. eo. l. Titia. ff. d. verb. oblig. l. fi. C. de spon. l. 2. C. de inutil. stip. Sed contra de l. si ita stipulatus fuero. §. si tibi nupsero. ff. de verb. obl. sol. vt per Abb. in cap. de illis. de cond. appo.

meus consenserit[a]. Quibus conditionibus deficientibus, ad matrimonium quis cōpelli non poterit[b], nisi consensus de presenti, aut carnalis sit inter eos cōmixtio[c] subsequuta; cum his casibus a cōditionibus recessū[d] videatur.

Turpes conditiones adiectæ sponsalibus, vel matrimonio non vitiant, sed vitiātur. h. d.

Hoc tamen de his conditionibus intelligere nos oportet, quæ honestæ[e] sunt, & canonicis institutis non contrariæ: nam si turpes sint, aut impossibiles[f], ob fauorem matrimonij debent pro non adiectis[g] censeri.

Conditiones, quæ sunt contra substantiam matrimonii vitiant matrimonium. h. d.

Si tamen non solū turbes sint, sed etiam contra substantiam, vel naturam coniugij, puta[h] si alter dicat alteri: *Tecum contraho, si generationem prolis eui*

a ¶ Consenserit.] Et sic nota quòd matrimonium conferri potest in alterius arbitrium: & non solum parentis, vt hic: uerum etiam extranei. c. super eo. & c. per tuas. de cond. apposi. & ex hoc habes unā differentiam inter actum matrimonii contrahendi & testamentum conficiendi. quod in alterius potestatem cōferri potest. l. captatorias & l. illa institutio. ff. de he. insti. de quo in c. cum tibi. ext. de testa. ratio differentiæ esse potest, q matrimonium est de iure diuino, vnde solus consensus sufficit qualitercū que habeatur. Sed testamentum depēdet ex gratia: quia confertur effectus eius in id tempus, quo testator nō est futurus dominus, scilicet mortem vnde satis est, quòd ipsi soli permittatur libera disponendi facultas: vt not. in d. l. illa institutio. & per Abb. in d. c. super eo.

b ¶ Poterit.] Adeo q etiam copula sequens nihil operabitur: vt not. Abb. in cap. super eo. de condit. apposit.

c ¶ Commixtio.] Operatur ergo copula duo: nam & purificat sponsalia, & eodem momento ea transfundit in matrimonium: nota. Clos. & Abb. in c. de illis. de cond. app. Item not. hic duos casus, in quibus conditio apposita in sponsalibus tollitur, sc. licet quādo interueniat consensus, & quādo copula.

d ¶ Recessum.] Huic litteræ multa ob. Et quòd non est præsumendum quem recedere a iure suo ca. super hoc. de renunt. Et q præcedens consensus præsumatur durare. cap maiores. de baptism. Et q si pendente conditione res tradatur, & postea non existat conditio, res tradita repetitur. ff. de condi. indeb sub. condit & l. quod si. ff. de peri. & com. rei, vendi. Et quòd conditionalis consensus nullus est ante conditionis euentum. l. cedere diem ff. de ver. signif. Et quòd qui primo & vltimo contradicit, medio tempore non consentit dist. 28. ca. quia non sunt culpæ. & c cum Marthæ. versic Si tunc igitur in cælum. de cele miss. & 1 quæstio. 1. cap. iudices. Si ergo nullus præcessit coitus, solus consensus super coitu matrimonium non facit. c. fi. de despon. duorum l. nuptias ff. de re. iu. sol. hæc omnia. quòd fauore matrimonii inducta est præsumptio contra superiores regulas. c. is qui. co. c. de illis de condit. app. quia per carnalem copulam ipso facto videtur consensum exprimere de præsenti, & a condi tione recedere. fac. l. sed Celsus. §. fi. ff. de contrah. emp. & no. in c per tuas. de cond. app. Quid si ante coitu protestetur se nolle propter hoc recedere a conditione? Resp. neque hoc prodest c. cum M. de consti. c. sollicitudinem. de appe. Quid si contrahatur matrimonium sub conditione, quæ est omnino extitura? Item quid si primo contraho cum vna sub cōditione, deinde cum altera pure? Respō. de his & similibus qō. vt habetur in d. c. per tuas.

e ¶ Honestæ sunt.] Not. ex hac littera duas regulas. Prima quòd conditio inhonesta, vel impossibilis, quæ non est contra substātiam matrimonii, fauore matrimonii habetur pro non adiecta, unde uitiatur & non uitiat: licet regulariter in ceteris contractibus uitiet, & nō vitietur. § impossibilis. insti. de inutil. stip. Secūda, quòd omnis cōditio apposita contra substantiam coniugii uitiat matrimonium, & non vitiatur: & multo magis aliū contractū non ita fauorabilē. Ratio est, quia remota substantia alicuius actus remouetur & ipse actus cap. tua. eo. & ad cognoscendam substātiam alicuius actus debemus semper inspicere utrum talis actus sine illo possit consistere. Bar. in l prolatam. C de sent. & interlo. om iudi. & per Ab. in c. fi de cond app Sed contra videtur l. cum precario ff de preca. ubi pactum contra substantiam precarii uitiatur. Sol illud procedit: quia pactū ibi apponitur in uim modi, non cōditionis. Bart in auth. ingressi C. de sacro. Eccl. Immo. in l. vbi ita donatur. ff. de dona. cau. mort. forte, quia modus actum non suspendit: secus conditio. l. cum ab eo. ff de contr. empt. Sed an consuetudo possit tollere substantialia actus, puta quòd fiat electio ad uoluntatem certæ personæ? Resp. negatiue. c cum in terra. de elect. vbi Ab no. & fa. no in c. 3. de consue in 6. ubi consuetudo non pōt inducere q 3 Vicario appelletur ad Episcopū.

f ¶ Impossibiles.] Impossibilitas autem quotuplex sit, & quando dispositionem vitiet, vide per Abb in c. fin. de pact.

g ¶ Pro non adiectis.] Facit. l. generaliter. ff. de verb obl g.

h ¶ Puta.] Per exempla trium hic subiectarū conditionum extinguuntur tria bona matrimonii, scilicet proles, fides, sacramentum. de quibus supra tit. proxi. in fin. Sed & alia reperiri possunt similia, puta si contrahatur cum aliqua sub conditione,

taueris [a] *: vel donec aliā honore, vel facultatibus digniorem inueniam* [b], *aut si pro quæstu, adulterandā* [c] *te tradideris :* matrimonialis contractus, quantumcunq; sit fauorabilis, omni carebit effectu [d].

Minores septennio non possunt sponsalia contrahere, & contracta lapsu temporis non conualescunt, nisi noua volūtas accesserit. h.d.

Non tamen omnibus, cuiuscunque sint ętatis, licet sponsalia contrahere: nam inter minores [e] septennio celebrata nullius roboris efficaciam sortiuntur: ideoque si infantes [f], vel vnus maior septennio, alter minor sponsalia contraxerint ipsi, vel parentes [g] pro eis: nisi per cohabitationem [h] eorum mutuā, siue alias uerbo [i], vel facto [K] eosdem in eadem voluntate factos maiores perdurare liquido appareat, sponsalia huiusmodi, quæ ab initio nulla erāt, per lapsum dicti temporis

quòd si committat adulterium, liceat ei a matrimonio recedere, & aliam ducere. Nam licet hæc videatur conditio resolutiua, idem tamen operatur quod suspensiua: vt per Abb. in cap fin de cond. appo & hoc est mulieribus prædicandum, ne ob simplicitatem decipiātur. secundum Hostiens. Et intellige hanc materiam quū vterque consentit conditioni contra substantiam: si autem alter uel contradixit, uel etiam tacuit, tenet matrimoniū, si fuit processum ad consummationem: vt ibidē Abb. post alios. Itē ex hoc intellige id, quòd hæc, de quibus hic, vt impediant matrimoniū debent deduci in pactum expressum: secus si sit propositum in mente retētum: vt per Abb. in capit. commissum. eod. Ex hoc infertur quòd inter beatissimam Virginem & Ioseph, fuit uerū matrimonium, licet omnino beata Virgo in copulam non consenserit. in hoc tamen multi multa opinantur, de quo uide quæ habentur 27. q. 2. §. cum ergo. & cap. beata, & per Abb. in d. capit. commissum.

a ¶ Enitaueris.] Hæc conditio est contra bonum prolis.

b ¶ Inueniam.] Hæc conditio contra sacramentū quod esse debet indiuiduum.

c ¶ Adulterandam] Et hoc contra bonum fidei.

d ¶ Effectu.] Quid si quis ingrediatur religionē, & profiteatur sub hac uerborum forma: Profiteor talem religionem, ita quòd possim proprium habere & matrimonio uti, an teneat monachatus & ingressus? Respondeo, vt late habetur per Abbatem, & alios in cap. fi. de cond. apposit.

Io. Bap. Non tamen omnibus. C A S V S. Cum sponsalia indifferenter, & à quolib. cuiusuis ætatis contraherentur, fuit propterea dubitatum, an tenerent: ante pubertatem enim uidebantur nulla. argumento. §. 1. Institu. de autori. tuto. accedit etiam quod cum sint quedam dispositio ad matrimonium vt constat §. fi supra tit. proximo, oportet vt præsupponat dispositionem naturalem, quæ in tali ætate ob defectum naturæ & intellectus non reperiatur, Sol. tamen vt hic legimus, quia cum facillime dissoluantur § dissoluuntur in eod. non debent regulari vt reliqui contractus; qua decidendi ratione suadente intelligimus quoque vt puto quod obiectiones non tenēt. No. limitation. ad communem regulam qua cauetur quod impuberes non obligantur fide

facto per ipsos tantum aliquid contrahatur: Nota secundo circa matrimoniū simpliciter consideratum reperiri duas ætates.

e ¶ Minores septennio.] Idest, infantes: vt not. in procemio Sexti. Qui uero sunt maiores vsque ad pubertatem dicuntur pueri. vt in dic. procemio : & per Abb. in c. ueniens. de uoto & vo. re. & concor. cum hoc capitulum litteras. capitulum accessit. capitulum ad dissoluendum. & capitulum duo pue. ri. de desponsat. impub. & 30. qō. 2. per totum. & cap. 1. de despons. impub. in 6. Septennium autem debet esse cōpletum, nec sufficeret esse ceptum: vt in iuribus supra allegatis. Sed dubitatur an hæc ætas ex prudentia præueniri possit, vt accidit i matrimonio. Quidam qd sic: vt not. in c. sponsam. & c. iuuenis. eo. & per S. Tho. 4. sent. dist. 26. artic 4. Sed certe in cōtrarium est comm. opin. vt per Abb. in d. cap. iuuenis. & in dic. cap. Gemma. Cum ætas præueniri nō possit, cum illa requiritur respectu discretionis. l. ætate. ubi not. de testam. & late per Abba. in dict. cap. iuuenis.

f ¶ Infantes.] Idest, minores septennio. l. si infanti. C. de iu. delib. quæ ætas quidquid videt ignorat. l. 1. C. de fal. mon. Et not. quòd licet quo ad pubertatem sit in sexu differentia in numero annorum ca. plures. de despons. impub. & infra tit. 1. §. sed qui sint. tamen secus est quo ad infantiam: quia vterque tam masculus, quàm femina debet esse septennio minor, vt hic, & c. litteras. & ca. accessit. de despons. impub. Simile in ætate legitima, quæ in vtroque incipit post 25. ann. in l. 1. ff. de minor. l. 3. C. si mi. se ma. dixe. Insti. de curat. in princ.

g ¶ Parentes.] Concor. capitulum. fi. 3. q. 2. & c. 1. in princ. de despons. impub. in 6.

h ¶ Cohabitationem.] De hoc uot. late in capitu. fin. 30. quæst. 2.

i ¶ Verbo.] Non solum ratificando expresse, sed etiam si post septennium ad inuicem se sponsos vocent: vt not. in c. 1. de despons. impub. in 6.

K ¶ Facto.] Vt quia post septennium simul iacēt, & osculantur inuicem, vel quia sponsus uenit ad domum sponsæ, vel mittit iocalia tamquam sponsæ, vel quid simile: vt in cap. 1 de despon. impub. in 6. & per Ab. in cap. litteras. eo. tit. Et sic nota, quòd nō refert uerbo fiat, uel facto. c. dilecti. & c. vt nostrum. de appel. concor. ca. ex parte de sesti. spolia.

Con-

minime conualeſcũt [a] &ideo cum ſint nulla ratione de ectus conſenſus, publicæ honeſtatis iuſtitiam [b] non inducunr.

Nixus copula in ſeptennē inducit publica honeſtatis iuſtitiam. h.d.

Si tamen cum ea quam nondum ſeptēnem domum quis traduxerit, copulæ nixus intercesſerit, aliud [c] ſtatuendum erit.

Qui contraxerunt ſponſalia, debent compelli ad matrimonium, niſi aliquid triſte timeatur. h.d.

Initiatum igitur ſpōſalibus matrimoniũ fide conſenſus ratificari debet [d]. Quod ſi qui de contrahendo matrimonio fidem ſibi dederunt, ſe inuicē admittere omnino noluerint [e], inſtar corũ, qui ſocietatē [f] interpoſitione fidei [g] contrahunt, & poſtea eandē ſibi remittunt, diſſolutio tolerari [h] poterit. Cum coactio [i] diſſiciles ſoleat exitus frequenter habere.

Non ſunt audiendi impuberes volentes diſſoluere ſponſalia, ſed expectandum tempus pubertatis. h.d.

De illis, qui infra annos aptos matrimonio ſponſalia contrahunt, quęri poterit: & ſane ſiue vterque, ſiue alter reclamet, & ante quã ad annos matrimonijs aptos peruenerint, ſeparari poſtulēt,

a ¶ Conualeſcunt.] Cap. non firmatur. vbi late per Ioan. Aud. de regu. iur. in 6. l. quid ab initio. ff. de reg. ior.

b ¶ Inſtitiam.] Hoc impedimentom iuſtitiæ publicæ honeſtatis, nec ex cōſanguinitate cauſatur, nec ex affinitate: quia ante carnis commiſtionem non eſt orta affinitas: ſed ex conſenſu præſtito in legitimis ſponſalibus: & fuit hoc impedimentom ab eccleſia inductum propter honeſtatē duntaxat; quia quãque graues inimicitiæ oriebantur inter conſanguineos; cum uni deſponſatam alius conſanguineorum quæreba tin uxorem ducere. Et appellauit eccleſia hoc impedimentum publicã honeſtatem: quia non poterat dari congruentius nomen; cum non poſſet attribui alicui ex cognationibus de quibus infra de tripli. cognat. Iſtud ergo impedimentũ eſt de per ſe ex ſola honeſtate ab eccleſia inductum. & impedit matrimoniũ inter coniũctos uſque ad quartũ gradum cap. ſponſam. eo. & c. 1. de ſponſ. in 6. hodie per Cōcil. Trid. ſeſ. 24. c. 3. incipit iuſtitia. non excedit primum, ꝺ. etatat Abb. in c. iuuenis. eod.

e ¶ Aliud.] Quia induceretur publicæ honeſtatis iuſtitia ob nixum, licet ætas forte in altera non ſit legitima ad ſponſalia c. iuuenis. vbi Ab. eod. Hoſt. in ſum. eod §. quis effectos, uerſi. effectus etiam, & in uerſi. qois poſſit contrahere.

Io. Bapt. Initiatom igitur. Hæc pars & ſi plures contineat part. in communi tamen caſus ita poteſt in ea figurari. Præſupponuntor contracta ſponſalia vel à ſponſis in diuerſa ætate conſtitutis, vel ab eorum parentibus, & cum contrahentes poſt factum non conueniant, quæſitum fuit qoid iuris, ob naturam enim iſtius cōtractos qood faciliime poſſet reſcindi §. diſſoluontur. inf. eod. dubiom uidebatur ſolutom, ſi per contrahentes ſint contracta, ſi uero per parentes uidebatur reſpondendum ioxta priue. titu. inſtit. de nupt. Sol tamen vt hic habetur, quia in dubio, regulariter omnis promiſſio eſt de iure exequendo, iuxta not. in capit. 1. de pact. Non obſtant obiecta, quia quoad contrahentes repugnat iuri, & rationi, ut temere recedant, qooad parentes uero ius ciuile hodie intelligi debet iuxta not. in cap. 1. de ſponſalib. impuber. Nos primo argumentum quod ſpiritualia facilius contrahuntur quàm diſſoluantor: No. ſecūdo malos euentus ſemper eſſe euitandos & præcipue ubi maius eſt periculum. facit c. ubi periculum, de elect. in 6, No. tertio pręcipuam coactionē eſſe a iure regulariter reprobatã. facit cap maiores. de baptiſm.

d ¶ Debet.] Concor. c. 2. & c. requiſiuit. eod. Sed cōtra. in l. 1. C. eo. Quidã ꝙ illa lex eſt abrogata: ut not. 27. q. 2. deſponſatas. Alii & Cy. ibi, quòd contrarium procedit qoando renuntiatũ eſt ſponſalibus, ut quod hic dicitur qñ non eſt renuntiatũ tractat Abb. in cap. requiſiuit. eo.

e ¶ Noluerint.] Abſolute reſtiterint.

f ¶ Societatem.] Nota arg. de ſocietatate ad matrimonium. fac. l. uerum. §. ſi. & l. actione §. diximus. ff. pro ſoc.

g ¶ Fidei.] Siue p iuramentum: quia æquipollent. capit. peruenit. de fideiuſ. & 23. qũ. 5. cap. iuramentum.

h ¶ Tolerari.] Nota uerbum quod deſignat quamdam diſpenſationē: & eſt qoædam permiſſio comparatiua. fac. cap. tu. ueniens. qui cle. uel uo. Multa enim tolerantur, ne deterius contingat. capitol. cum iam dudum. de præbend. alias mero iure deberent compelli, ut habetor in capitul. ex litteris. a. eodem. Tancre. tamen dicebat in cap. a. eodem unde ſumitur, hanc litteram continere ius commune, ut ibidem not. Prima uerior. Ex qno nota caſum, in qoo Eccleſia non compellit quem ad pænitentiam: ſed patitur aliqoem ſtare in peccato, ut euitetur maius malum futurum. Et uidetur ex hoc notanter probari, quòd tolerandum eſt minus malum certum, ut uitetur maius malum ueriſimiliter futurum, licet poſſet illud non contingere: nota per Abb. in cap. requiſiuit. eodem. Tolerare

i ¶ Coactio.] Nota ergo ex hoc, ꝙ matrimonium

non sunt audiendi [a]: si vero alteruter istorũ ad pubertatis annos peruenerit, infra eosdem annos altero existente, cum sponsalia contraherentur [b], si is qui minoris est ætatis ad pubertatis annos perueniens reclamauerit, nec in alterum consentire voluerit, iudicio [c] Ecclesiæ separari poterunt.

Mulier viripotens contrahens cum impubere, non potest resilire; sed impubes factus pubes h.d.

Mulier quoque, quę nubiles annos attingens ei, qui nondum matrimonio erat aptus, nupsit [d]; cum in eum semel [e] consense rit, amplius dissentire non poterit: nisi ipse, cui nupsit, postquam ad legitimam ætatem peruenerit, in eã suũ negauerit præstare cõsensum.

Contrahens sponsalia cum impubere coacte non tenetur expectare impuberem. h.d.

Hæc tamen de his dicta intelliguntur, quæ spõte cũ minorib⁹ spõsalia contraxerint. Si qua em̃ non tã sponte sua [f], quam a parentibus coacta cum impubere cõtraxerit, & domum traducta fuerit, licet aliquando ibi inuita permãserit, si puerum vsque ad annum decimumquartũ minime expectandum duxerit, ei alium sibi virũ accipiendi libera cõcedenda facultas erit.

Sponsalia contracta a parentibus, non tenent, nisi filij assentiant. h.d.

Non absimile est qđ de sponsalibus, quæ parentes pro filiis puberibus [g] frequenter contrahunt, statuitur: nam si quidẽ ipsi filij expresse consenserint, vel tacite; vt si præsentes fuerint, nec contra dixerint [h], obligãtur: & ex eis oritur publicę honestatis iustitia.

Ratificatio tã tacita, quàm expressa equiparatur consensui pr cedenti. h. d.

Idem etiam obtinet si filij tempore spõsaliorum absentes, & etiam ignorãtes eadẽ sponsalia post scientes & prudentes ratifi-

debet esse liberum non solum in principio contractus sponsaliorum, sed etiam ex post facto in contractu matrimonii. Ex quo infert Abbas in capit. requisiuit. eod. quòd si quis sponte contraxisset sponsalia de futuro, & compellatur metu ad contrahendum matrimonium per verba de præsenti, q tale matrimonium nõ tenet. Plura tamen vrgẽt contra, de quibus in d. ca. requisiuit.

a ¶ Audiẽdi.] Propter facilitatẽ ætatis. Et est arg. quòd impubes de eo, qđ facit ante pubertatem, reclamare nõ valet: arg. di. 28. ca. de his. & 20. quæs. 1. cap. illud. & ff. de neg. gest. l. Pomponius.

b ¶ Contraherentur.] Declara vt in ca. de illis. 1. de desponsa. impub. unde sumitur.

c ¶ Iudicio ecclesiæ.] Sic cap. de illis & c. a nobis. de desponsa. impuber. & sic oportet quòd sponsalia dissoluantur iudicio ecclesię tantum: nisi forte vinculum superueniat, puta matrimonium cum alia: vel votum sollemne: tunc enim ipso iure soluta sunt: argumen. cap. fin. inter eodem. & capitul. 1. de desponsa. duorum.

d ¶ Nupsit.] Idest, sponsalia cõtraxit: quia matrimoniũ contrahere non poterat. sic cap. de illis. 1. cum cap. seq. de desponsa. impuberum.

e ¶ Semel.] Argu. quod semel probatum nõ possum amplius reprobare. 3. quæst. 4. cap. offeratur. & 8. quæstio. 1. dilectissimi. & 20. quæstio. 3. cap. eos qui. & 32. q. 5. c. horrendus. & dist. 4. c. in istis. Item arg. q contractus claudi- cat. Quòd licet aliquando contingat: tamen non accidit in matrimonio, qđ non potest constare, nisi ex duobus consensibus. capit. tua. eod. Et quod hic dicitur, & in cap. de illis unde sumitur, de desponsa. impub. non accidit ratione, vel ex natura matrimonii: sed ratione promissionis. vnde si cõtraheret cũ alia, teneret etiã si iuramentũ interuenisset. cap. si inter. eod. & not. plenius in d. ca. de istis.

f ¶ Non tam sponte sua.] Electiue stat uerbum non comparatiue, idest, non sua sponte: sed coacta a parentibus. Et sic nota quòd etiam minæ parentum inducũt iustum metum, maxime in muliere. Habenda tamen esset ratio qualitatis parentum, & minarum. De hoc habetur in cap. ex litteris. de desponsa. impuber. & in cap. accedens. de conuers. coniugat. & in capitu. fin. qui. cle. vel vou. per Innocen. in cap. causam matrimonii: de off. dele. per Peru. in c. 1. §. fi. de desponsa. impub. in 6. per Legistas in l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarũ re. act. nõ det. & in l. quę dotis. ff. so. matri. & l. Titia. ff. de uer. obl.

g ¶ Puberibus.] Quid si impuberibus? Videtur quod omnino sequi debeant uoluntatem paternam: vt in ca. 1. de desponsa. impuber. Immo dic. q in effectu iuris non est differentia: vt per Abbatem in dicto capitulo primo. & quatenus ibi dicitur, impuberem omnino implere debere uoluntatem paternam, intelligitur ex debito honestatis, non necessitatis.

h ¶ Cõtradixerint.]

Ergo

tificarūt [a] tacite [b], vel expresse: alias ex sponsalibus contractis a parentibus pro filijs, nec ipsi obligantur [c], nec publicæ honestatis iustitia inde exoritur [d].

Sponsalia dissoluuntur ipso iure, quando non habetur ratio voluntatis contrahentium. h. d.

Disoluuntur [e] sponsalia, aut ipso iure aut facto hominis. Ipso iure tūc dicuntur sponsalia dissolui; vt cū nulla habita ratione volūtatis, & consensus partium, ex certa superueniente causa distrahuntur; vt ex contractu matrimonij, sacrorum ordinum susceptione, religionis ingressu, cognationis interuentu.

Matrimonium per verba de præsenti contractum, tollit sponsalia præcedentia, & iuramento firmata, sed matrimonium contractum per verba de præsenti non irritatur, etiam sequuta copula. h. d.

Si quis igitur eam, quę tibi despōsata fuerat, per verba sibi iunxerit de præsenti, etiā si inter te & ipsam spōsalia iuramento firmata extitissent; dum tamē copula [f] non interuenerit: nihilominus per secundum matrimonium, etiam te inuito, tolluntur: licet fidem frangantibus salutaris sit iniungenda pænitentia: quāquam si prius per verba contraxisses de præsenti, ita firmum maneret matrimonium, vt per secundum etiam secu

Ergo qui tacet hoc casu consentit, ca. qui tacet. de re. iu. quia agitur de re naturaliter appetibili.

a ¶ Ratificarunt.] Ex hoc nota quòd licet ad cōtrahēdum matrimoniū requiratur specialissimū mandatum: tamen gestum sine ullo mandato potest ratificari, & valet. Et sic nota generaliter quòd subsequens ratihabitio specialissimo mandato æquipollet: vt hic, & c. 1. §. fin. de despon. impub. in 6. vbi Perus. & in ca. cum quis. de sent. excommu.

b ¶ Tacite.] Interuentu alicuius actus: sola enim taciturnitas non sufficeret, Perus. in cap. 1. § fi. de despō. impub. in 6.

c ¶ Obligantur.] Not. filios non esse in potestate parentum quo ad matrimonium. c. fi. de iu die. in 6. secus. de iure ciuili. l. sicut proponis. C. de nup. & institu. eo tit. & l. Paulus. de sta. homi. Sed in hac materia stamus iuri canon. co: vt not. in §. sexto gradu. instit. de gradi. & cap. pe. de secund. nup. Sed cōsueuit quæri, an pater teneatur dotare filiam quæ nupsit? In hac quæst. multipliciter distinguitur, vt per Abb. in ca. 1. de despon. impub. & Perusi in c. 1. §. fi. eo. tit. in 6.

d ¶ Exoritur.] Licet hæc littera loquatur de sponsalibus contractis per parentes; idē tamen est si per alium quemlibet: vt not. in c. 1. §. fin. de despon. impub.

Dissoluuntur.] Hæc pars in duas partes est subdiuiden: quia prima demonstratur qualiter sponsalia dissoluuntur ipso iure: in secunda qualiter facto hominis. secunda ibi, facto hominis: quoad primū breuitatis gratia casus in ea lia potest in communi figurari, Quidam cum sponsalia contraxissent, pænitentia postea ducti diuersimode statum mutauerunt, uel cum alia persona matrimonium contrahendo, uel ordinem sacrum suscipiendo, vel religionem aliquam ingrediendo, uel conditionē per consensum, vel aliquam qualitatem mutando: unde fuit dubitatum, an sponsalia sint ipso iure soluta. ob dictum enim prophe. relatum à glo. super ca. 3 de pact. negatiue respondebatur, quod posset cō-

Io. Bapt.

firmari per l. sicut C. de action. & oblig. Sol. tamen est sequenda prout hic legimus, quia cum sponsalia sint dispositio quædam ad matrimonium: vt supra suo loco est deductum, sequitur inde, quod q̄ñ talis dispositio non est amplius congrua ob mutationem modo prædic. factam; consequēter inutilis redditur, nec obstat obiectio. quia semper est seruāda q̄ñ legitime, & cano. obseruari potest. argumento ca. sciscitatus. de rescript. Not. primo legitime contracta nisi causa legitima aliter suadeat, semper sunt seruanda. No. secundo quod maior uirtus aliq̄ñ tollit, & aliquando perficit minorem. facit c. 3. de iureiu ran No. tertio. limitation. ad l. contractus. supra citat.

e ¶ Dissoluuntur.] De hoc dicit, vsq; ad finem tit. Et vide de hac materia per Host. in summa eod. §. qualiter dissoluantur. & causę ex quibus sponsalia dissoluuntur cō prehenduntur his versibus.

Crimen, dissensus, fuga tempus, & ordo, secunda
Morbus, & affinis, vox publica cumque reclamat.
Quodlibet istorum sponsalia soluit eorum.

Alii ponunt versus, qui sequuntur,

Lepra superueniens, furor, ordo sanguis & absens:
Læsaque virginitas, membris damnum: minor ætas,
In hæresim lapsus, fideique remissio prorsus.
Sponsos dissociant, & vota futura retractant.

Quorum uersuum declaratio apparet tam ex his quæ sequuntur & præcedunt, quam ex his, quæ not Host. dicto loco.

f ¶ Copula.] Cuius uirtus est, vt faciat transire spōsalia per uerba de futuro contracta, in sponsalia contracta per uerba de præsenti, vt supra eo §. sub conditione.

ta copula tolli nō possit [a]. Nec em̄, vt pactionis fidē [b] interdum frāgi iura sustinent: ita etiam fidem consensus [c] aboleri permittunt.

Per susceptionem sacrorum ordinum, & ingressum monasterij dissoluuntur sponsalia h.d.

Item ex contrario. Siquis sacris ordinib' fuerit insignitus, aut religionem fuerit ingressus, pari ratione soluuntur sponsalia [d]. Consultius [e] tamē egerit, qui certam mulierem se ducturum in vxorem forte iureiurando firmauerit, si antea contrahendo iusiurandum seruauerit, posteaq; nulla subsequente carnali copula religionem [f] ingrediatur.

Affinitas superueniens dirimit sponsalia de futuro. h.d.

Item [g] si inter sponsum, & sponsam affinitas superueniat; vt puta si sponsum propinquam sponsæ cognouisse: aut manifestum [h] sit; aut de hoc sit publice diffamatus [i], aut spiritualis inter eos cognatio [k] intercesserit, dissoluentur inter eos sponsalia, nec ad matrimoniū perueniri poterit [l].

Ponit quomodo facto hominis sponsalia dissoluantur. h.d.

condiiione.ubi no.& in c is qui,eo.Nisi tamen spōsa de futuro fuisset vi præcisa, vel metu cognita, arg.not.per Inno & per Abb. in capit insuper.qui ma. accusare. poss. & per eundem Abb. & alios in c.consultationi.eod.& concor.cum hac littera.ca. sicut. & ca.si inter. & c.is qui. eo.& c. 2.& c fi.de despon. duorum cum pluribus ibi adductis.

a ¶ Non possit.] An autem hoc habeat locum in foro poli, vide per Ab. in c.is qui.eod & an Papa possit approbare cōsuetudinem contra id, quod hic dicit, vide per eūdem in c.fi.de despon. duorum.

b ¶ Pactionis fidem.] Idest spōsalia de futuro facta per pactum.Omnis enim pactio quantumuis simplex, fides potest appellari.hinc ueniens cōtra promissionem dicitur venire contra fidem.l.1 ff.de pact. l.1.ff. de constitu. pecu. Et promissio appellatur fides religionis istar: quia sicut in religione credimus,qđ non uidemus: ita in promissione credo te facturum qđ promisisti, licet nō videam. Vnde Tullius; fides a fiendo dicitur,id est,quod fieri debeat quod est promissum. Vel secundum Abb.in cap.1. de fideiuss. a duorum firmitate.

c ¶ Fidem consensus.] Idest matrimonium cōtractum per uerba de præsenti.

d ¶ Sponsalia.] Hoc uerbum diuersimode terminatur.Nam in quātum respicit religionis ingressum, potest intelligi non solum de sponsalibus de futuro;sed etiam de præsenti:vt habetur in c. ex publico.de conuer. coniug. Et ita potest procedere quod dicitur de Machario in c.scripsit.§ ecce. 27. q.2.& facit c. commissum eod. Sed in quantum respicit sacrorum ordinum susceptionem,intelligitur solū de sponsalibus de futuro,vt not.in c.1.de vo. & uo. redemp in 6.per extrauag.Io.quæ incipit, Altercationis antiquæ.& habetur in c. ex parte secundo. de conuer.coniug Diuersitatem inducit religionis fauor:& quia religiosi,& professi sunt mortui mūdo, 16.q.1.c.placuit.& late not.in d.c. 1. & alia est causa monachi,alia clerici.16.qō. 1.cap.alia.Facit pro diuersitate: quia si aliter diceremus non esset æqualitas inter mares,& feminas: quia illi duplici remedio possent matrimonium impedire & spōsalia dissoluere; scilicet per ingressum religionis, & susceptionem ordinum, feminæ solo religionis ingressu:cum sacrorum ordinum non sint capaces.

e ¶ Consultius.] Ca.commissum eo. Et pondera hoc verbum quod importat consilium. Vnde qđ hic dicitur non est positum in necessitate,& consilium eo tendit,ne is qui sponsalia cōtraxit, notetur de periurio vulgi opinione, ubi sine peccato potuisset religionem intrare, & non contrahere; alii tamen aliter: vt late in d.cap. commissum.

f ¶ Religionem.] Scilicet approbatā, & in qua promittū tur tria uota. Nec enim sufficeret, si fieret de tertio ordine; vel si mulier esset, si fieret mantellata:vt per Abb. in c ap.ex parte de cōuer coniu.

g ¶ Item si.] Cōcor.cum hoc ca. 2. de consangui. & affini.& ca.ueniens. primo & secundo. & ca.ex litteris.de eo, qui cog.cōsan. vxo.c.præterea eo.

h ¶ Manifestū sit.] Quidam exponunt ita quòd notorium quasi non sufficiat impedimētum manifestum. vt not.in c. 2.de consang.& affin.Sed male vt ibidem per Abb Nam est manifestum in plus se habeat quam fama: vt not. in ca.uestra.de cohabi.mul.& cler. & fama per se sufficit, vt hic,& d.cap.2.Ergo multo magis manifestum.

i ¶ Diffamatus.] Not.qđ sola fama probat impedimentum matrimonii; & licet hic habeatur solum de fama circa affinitatem; idem tamen dicendum est de quolibet alio impedimento, cum sit eadem ratio,c.cum dilecta.de confir.vtil. vel inutil.Ratio est:quia agitur de modico præiudicio, cum sit de futuro matrimonio,vel id ob periculum animæ:vt late per Abb.in c. 2.de consanguin. & affinit.

K ¶ Cognatio.] Ca.veniens.de spiri.cognat.

l ¶ Poterit.] In tantum,quòd ille qui allegat hoc impedimentum affinitatis non possit repelli, quasi allegans propriam turpitudinem; cum illa regula non militet hoc casu ob periculum animæ.c.præterea.2.eo.& per Abb.in c.2.de consang & affin.

Facto

Facto hominis [a] dissoluuntur sponsalia: vel contrario vtriusque contrahentis consensu: vel cum legitima emergente causa dissolutio alterius tantum volũtati permittitur, veluti ex fornicatione absentia, membrorũ amissione, incurabilis morbi interuentu.

Sponsalia dissoluuntur cõtrario consensu, nec pœna appositio sponsalibus apposita aliquid operatur. h.d.

Si contrahentes igitur vel sese inuicem liberent [b], vel impubes contrahens adueniente pubertate ratũ noluit [c] habere matrimonium, dissoluentur spõsalia, nec aliquid proderit, quod sub certa pœna contracta fuerint. Cum enim libera matrimonia esse deceat, pœnarum inanis omnis est adiectio [d].

Ob fornicationem post spõsalia etiam iuramento firmata commissa potest quis licite resilire: & id quod coniunctos disiungit, multo magis impedit coniungendos. h.d.

Vnius quoque tantum dissensu, etiam iurati soluuntur interdum sponsalia; vel uti si quis aliquam se in vxorem ducturũ iurauerit, & ea postmodũ fornicata [e] fuerit. Nã licet idem fornicationem non possit opponere præcedentem [f], ob subsequentem tamen poterit eandem in coniugem nõ ducere. Quia illi iuramento talis inest

Facto hominis. CASVS in tota hac parte ita figurari debet. Quidam cum spõsalia contraxissẽt volebant ab iis recedere, diuersas causas assignabant, videlicet aliquando consensum alterius partis, aliquãdo fornicationẽ tam carnalẽ, quàm spiritualẽ, aliquãdo remotã partis absentiam, & aliqñ aliquẽ graнẽ morbũ, & cum facto partis aliquid istorum contingat, quæsitũ fuit quid iuris. argumento. n. c. si de homic. in 6 negatiue respondebatur, Solu tamen, vt hic legimus: & ratio meo iudicio est, ne matrimoniũ malũ hẽat exitũ, qua ratione suadente ẽt obiectio videt cessare, vt de se patet. No. primo argumẽtum contractus nõ esse obseruandus si Personæ vel res perueniant ad talẽ conditionem, vt de iure sit melius contractũ rescindere. quia lex aliqñ permittit quod à prin. prohibet: Not. secũdo quod lex debet aliquando accommodari conditioni humanæ, licet eam regulariter regulare debeat. c. regula. vbi docto. dixi 3.

a ¶ Facto hominis. Sed non ne in superioribus casibus facto hominis dissoluuntur spõsalia? vt cũ quia aliã ducit per verba de præsẽti, vel religionem ingreditur, vel ordines suscipit? Videtur ergo quòd hæc lectio non sit vera. Respo. quod diuersimode interuenit. Nam in superiorib' casibus est causa remota factum hominis dissoluẽdi: quia ius dissoluit, etiam ꝙ homo nolit hic contra: nã si nolint partes dissoluere in casibus sequentibus sponsalia non dissoluerẽtur: cũ dissoluuntur igitur in casibus sequentibus dissoluuntur mero hominis facto, idest, uoluntate, & sic causa dissolutionis propinqua est in homine: secus in superioribus casibus, in in quibus causa propinqua est iuris dispositio, etiam si homo nolit.

b ¶ Liberent.] Quod possunt. & si sponsalia sint iurata. Nam iuramentum præstitum ad commodum hominis, potest ab homine remitti, ad cuius commodum iuratum fuit: vt per Abba. in cap. 2. eod & per Moder. in capit. 1. de iureiuran. quod intellige ante incursum periurium, non postea, Bald. in aut. quod eis. C. de sec nupt.

c ¶ Noluit.] Vt in c. de illis. de despon. impu.

d ¶ Adiectio] l. Titia ff de verb. obli. c. Gemma de spons. Num quid autem & quando possit arrha interuenire: & quando pignus, & an peti possit interesse? vide late in d. c Gemma. & d. l. Titia. Solum illud hic nota, ꝙ si extraneus promittit sub pœna, quòd Titia contrahet cum Sẽpronio, quo casu valet pœnæ appositio, si facit quantũ in eo est, non incurrit pœnam. difficultas enim impedit commissionem pœnæ. l. si vehenda in fi ff. ad leg. Rhod. l. a. ff. si quis caut. & per Ab. in d c. Gemma. quod & in aliis cõtractibus locum habet, fac not. in c. delegantibus. de off. dele. & in c. si eni eod.

e ¶ Fornicata fuerit.] Sed quid si per violentiam opprimatur sponsa de futuro? Respondeo videtur quod nihilominus teneatur cũ ea contrahere: arg. 32. quæst. 5. c reuersa & l. si vxor. § si quis plane. ff. de adul. Sed non est verum, 27 q 1. ca. raptor. & c. sequent. & 32. q. 5. ca. singe. & c. tl. e. Et ita sine culpa q̃s punitur, licet non sine causa, & pro hac determinatione secundum Abba. in c. quemadmodum. de iureiu. Faciet ratio: quia non est cogendus quis contrahere bigamiam: secus tamen si fuisset sponsa de præsenti.

f ¶ Præcedentem.] Argumen. quòd contrahens non possit allegare debitorem suspectum propter paupertatem præcedentem: seu mores præcedentes, fac. l. si creditores de priuil. credi. l. fin. C. de sponsal. vbi Bart & per Abb. & alios in capitul. quemadmodum. de iureiur. Item argumen. secundum Hostien non posse prælatum repelli. præterea crimina præcedentis promotionem suam, de quo in cap. præterea. de testibus cogend & in cap. fin. de purg. canon. Et quod dicitur hic, quòd non posset dimittere, amplia quòd non posset etiam illam accusare. l. si vxor. §. si quis vxorem, & § fi. ff. de adul. & l propter uiolatam. C. eod. tit. Tarde enim quis accusat mores, quos semel probauit,

cap. quemadmodum. de iureiur.
a ¶Nnn debent.] Argu. ꝙ ea quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l. de ætate. §. ex causa. ff de interrog. actin. l. si mulier in iute. ff ad Velleia. l. t ff. de uent. inspic. capitulo insinuante, de offic. delegat.
bus facit doctrin. docto. in l. sciēdū. ff. de verb. obl
d ¶Consummar.] Vt supra de sacram. matrim. per tot.
e ¶Tanquā] Veritatē hic denotat, sicut & uerbū, quasi, in l. 1. ff. de translactio.

b ¶ Contractū matrimonium.] Etiā ꝙ non sit secuta copula, c quemadmodum. de iureiur. licet contrarium uideatur innuere in cap. si. de coniug. leprof. Sed respōdeo ut ibi per A: b.
c ¶ Dirimat] Parcitur tamen non leproso, ut non debeat indesinenter ad lectum compelli: sed sufficit si leprosus suo debito non fraudetur: ut no. in cap. t. de coniug. lepros. & 32. quæst. 2. cap. si uxorem Et not. regulam quòd nulla infirmitas quantācunque grauis præstat facultatē matrimonii dissoluendi, etiā quo ad thorum & mutuam seruitutem. fac. ca. 2. & per tot. de coniug. leprof. & capitulo hi qui, & ca. hi vero. 32. q. 7. Ethicus tamen. vel alia ægritudine detentus, non tenetur uxori reddere debitum, cum non possit nisi cum periculo uitæ. Nam ordinata charitas incipit a seipso. ca. nisi. de auctor. & vsu pal. c. non satis. dist. 70.

nasum, vel oculos amittat, aut quid sibi turpius eueniat, ad cōsummandam maritalem copulam compelli non debent [a]: licet iam contractum matrimonium [b] superueniens lepra, vel alius morbus nō dirimat [c].

DE NVPTIIS.

TIT. XI.

Ponit subordinationē pręsentis tituli ad pręcedētia, & sequentia. h. d.

EXposuimus hactenus quid esset matrimonium, quave ratione inter sacramenta reponatur, admonētes illud initiari sponsalibus, consensu ratificari, & copula consummari [d]. Sed cum proxime de sponsalibus, tamquam [e] de principio tractatum habuerimus; reliquū nunc est, vt de consensu & copula, quibus substantia [f] & perfectio [g] matrimonij continetur, differamus. Quid impediat nuptias contrahi, vel contractas dirimat cum ceteris, quæ tractatui adiacent, recensentes.

Nuptiæ consensu partium contrahuntur, nec sufficit consensus parentum h. d.

Nuptias igitur siue matrimonium inter se contrahunt viri puberes, & mulieres viripotentes, simulacque in se inuicem cōsenserunt [h]. Vbi [i] enim non est vtriusque consensus, non potest esse matrimoniū: ideoque si ex altera parte pater puellæ tātū cōsēserit, ex altera, qui se cupit maritum fieri

f ¶Substantia.] Referas ad cōsensum.
g ¶Perfectio.] Referas ad copulam.
Nuptias.] Hæc pars licet plures habeat particul. eā inde tamen CASVS in ea ita in communi figurari potest. Quidam uolentes nuptias contrahere ad sponsalia exequenda, propterea dubitatum fuit, an sufficiat uxorem ducere uel consensum quouis modo explicatum præstare. si enim p̄supponimus sponsalia, nil aliud uidetur requiri nisi executio: si uero ipsa ead. non præsuponimus, solum consensus uidetur sufficiens. iux. l. 1. ff depositi. l. in conuentionalibus. ff. de uerb. oblig. & l. nuptias. ff. de reg. iu. Sol. tamē ut in hac part. legimus, quia essentialiter requisita si non adhibeantur, act⁹ uitiatur: Obiectio autem non uidetur aliquid concludere, siquidem tam executio alicuius actus, quam cōsensum pręstare fieri debet iux. ea q̄ ad ipsum requiruntur, cum à iure regulari debeat. l nemo. ff. de legat. 2. Not. primo neminē obligari si de facto

DE NVPTIIS.

Qun modo tit. iste cōtinuari debeat, habetur in tex. in princ. eius: diuiditur autem in 4. partes, in prima aduot. continuatio. tit. & sententiæ. in secunda explicantur essentialia ad nuptias contrahendas: in 3. deciditur an serui possent matrimonio iungi: in quarta soluitur dubium circa actum nubendi ortum: secunda ibi; nuptias: tertia ibi: illud quoque; quarta ibi, de eo.

EXposuimus. CASVS non figuratur. Not. tamen argumētum, quod sicut in matrimonio quædam sunt de substantia, & quædā de perfectione, ita etiam idem dicas de multis aliis acti

cōtrahat nisi legitimā habeat personā ad cōtrahendū. Not. 2. quod matrimoniū ratione substantiæ & necessitatis solum à uoluntate contrahentium causatur, sed ratione honestatis, & reuerentiæ etiam à uoluntate quorundam aliorum: Not tertio quod uerba, & signa ad uoluntatem nostram demonstrādam sæpe æquiparātur, & secundum communem usum interpretationem recipiunt.
h ¶Consenserunt.] Exprimendo ipsum consensum verbis, ut inf. eod § licet. & not. de hoc in ca sufficit cum sequen. 27. quæst. 2.
i ¶Vbi, &c.] Cōcord. c. 2. 30. q. 2. & c. t d̄ spōs. Impub.

Nihil

matus, & surdus, & cæcus simul? & videtur posse contrahere, cum possit mulierem carnaliter cognoscere. Item quia habet naturalem rationem. In contrarium tamen facit, quòd numquam vidit, uel audiuit matrimonium contrahi. Cũ igitur ignoret, non videtur posse consentire, Respondeo si potest aliquo pacto consentire. quòd discretus iudex forte ex aliquibus gestis & signis poterit colligere, poterit contrahere: aliàs secus. in dubio tamen consulendus erit superior, ut p Abb. post. Hostien. in capitulo cum apud. eod.

a ¶ Tenebo.] Immo videtur dicendum, quòd hæc & similia verba non sint idonea ad matrimoniũ, cum respiciant tempus futurum, & hoc videtur firmare Bart. Laud. & Magister sententiarum in 4. distinct. 27. ut per Archid. 30. quæst. 5 §. si quis diuinus. post gloss. & per Abb. in cap. ex parte. eod. Contra tenetur communiter. Pro cuius rei intelligentia sciendum est, quòd si uerba futuri temporis denotant principiũ actus, ꝙ in dubio solum sponsalia contrahunt de futuro, ut si dicam: Promitto quòd te ducam in vxorem. Sed si verba futura respiciunt matrimonii executionem; vt si dicam: Promitto quòd te habebo pro legitima coniuge, vel uxore, tunc hæc uerba important matrimonium: nec enim aliqua pro legitima vxore teneri & haberi potest, nisi præcedat matrimoniũ. Abb. in cap iurauit. de probat. Sed quid si sic dictũ fuerit: Nõ habebo aliam uxorem nisi te, numquid per hæc uerba sic concepta sit cum muliere contractum matrimonium? Respon. ut per Abb. in d. c. ex parte. Quid si dicatur: Placet mihi te habere in vxorem, vel: Volo te habere in vxorem, vide per Abb. in cap ex litteris. eod.

b ¶ Prætextu.] Quia dicat se non intellexisse verba prolata a parte. fac. cap. ex litteris. eod.

c ¶ Dissidii.] Idest, matrimonii non contrahendi.

d ¶ Aetate.] Idest, 14. annorum in masculo, in muliere 12, ut sup eod. § 1. & cap. continebatur & ca. attestationes. de despons. impub. nisi malitia supplet ætatem. ca. de illis. & cap. finali, de despons. impuber. & d §. 1, supra eodem. nota ꝙ duo requiruntur ad validitatem matrimonii, scientia, & ætas.

e ¶ Non intellexerit.] Idest, non intellexisse se dicat, siue contrahatur matrimonium inter eos, qui erant eiusdem linguæ, siue per interpretem: cum & per interpretem matrimonium possit cõtrahi: ut not. in cap. ex litteris. eod.

Ponit quasdam verborum conceptiones aptas ad matrimonium contrahendum h. d.

Verba autẽ ad hoc apta sunt, verbi gratia *Ego te in meam vxorẽ accipio: & Ego te accipio in meum maritum: vel promitto quod te ab hoc tempore pro coniuge tenebo* [a]*; & tibi sicuti vxori meæ fidem seruabo*, & contra: *Promitto me te pro marito habituram, & tibi tanquam viro proprio fidem seruaturam*, vel similia consensum de præsenti exprimentia.

Verba prolata in contrahẽdo matrimonio sunt accipienda secundum communem intelligentiam. h. d.

Inde quæritur, si alter coniugum ita loquutus fuerit, vt quod propositum est altera pars non intellexisse se affirmet, quid agendum sit, si tali prętextu [b] causæ dissidii [c] quęrantur? In qua specie, si matrimonium contracturi iudicio, & ætate [d] sint idonei, si alter quod alter proposuit non intellexerit [e], statutum est ad communẽ [f] verbi intelligentiam [g] esse recurrendum; cogendique erũt ambo verba prolata in eum sensum accipere, quem solent recte intelligentibus [h] generare.

f ¶ Communem.] Nota ergo, quòd verba simpliciter prolata debent intelligi non secundum opin. singularium, sed communem, ad quod fac. not. per Bart. in l. Labeo. ff. de suppel. leg. & per Ab. in cap. ex litteris. eod. Item argum. ꝙ iudex in decisionibus causarum debeat sequi communes doctrinas. & fac. pro hoc quod hic dicitur. cap. intelligentia. de verbor. significat. & lex non aliter. ff. de legat. 3. & cap. retulerunt, de consecr. distinct. 4. & l. prospexit. ff. qui & à quibus: quia non ex opin. singulorũ, sed ex communi vsu nomina sunt intelligenda, d. l. Labeo. & l. si quis in fundi uocabulo. ff. de legat. 1. & cap. ad audientiam. de decim. l. cum quidam. C. de uerb. significat. cap. in calice. de consecra. distinct. 4

g ¶ Intelligentiam.] Aliud tamen statuitur si ambiguitas incidat in iudicijs, aliud si in contractibus, ut late not. in d. cap. ex litteris. & in l. quoties in stipulationibus. ff. de uerb. obligat.

h ¶ Intelligentibus.] Et secundum Abbatem facit hoc contra eos, qui post perfectum contractum dicunt se non percepisse vim uerborum per Notariũ prolatorum; habent enim verba uim secundum iuris dispositionem, nec excusat contrahentes iuris ignorantia. Potest etiam intelligi quod hic dicitur, quãdo alter proposuit verba sophistica. Puta, Promitto te tenere pro mea coniuge donec terra cooperiet oculos meos. Nec enim sufficit ad dissoluendum matrimonium quod adterram suis oculis superponat: nam illa verbã a recte intelligẽtibus accipiuntur pro morte naturali, nisi adeo appareret de dolo proferentis, quod sit clarum de dissensu: ut per Alexand. consil. 152. volum. 5. fac. quod dicit Innoc. in cap. veniens. de iureiuran. ubi ait, quòd in foro poli iuramentum recipit inter-

interpretationem secũdum intentionem iurantis: secus in foro fori 1s c. cap. ina nos. eod. & quod ponit Abba. in ca. ex litteris, eod. ante finem.

Io. Bapt. Illud quoque. CASVS. Quidam iuuenis amore cuiusd. ancillæ captus de facto nuptias cum ea contraxit, sed postea penitentia ductus uolebat eam dimittere, & aliam liberam personam ducere, ea motus licentia, quia cum seruis prohibitum est matrimonio copulari l. 9 C. de incest. nupt. instit. de nupt. in prin. unà cum glo. in uer. romani. Sol. tamẽ ut hic habemus, quia de iure can. conditio seruilis licet impediat matrimonium tamen non semper sese ndit, hinc habetur in hoc iure seruos ob salutem animæ postea nuptias celebrare, & uxorem ca. 1. de cõiug seru. & per tot. titu. nec obiectio tenet cum Ius ciuile in hac parte reperiatur correctum, ut constat in loc. cita not. seruos proprie dictos in hoc casu esse liberos. et ideo cum liberis æquiparari iuxta dictũ D. Pau. in d. cap. 1. relatum. Not. errorem etiam spiritualis uitiare, quia ubi uere est, ibi nõ est uoluntas argumento l. 1. ff. de cõdit. indebit.

Serui possunt etiam inuitis dominis contrahere matrimonium, dum tamen dominos non fraudent debitis obsequys. h. d.

Illud quoque explorati iuris est, quod matrimonia inter se contrahunt, non solũ liberi homines, verũ etiam serui [a]. Sicut enim neque liber, neq; seruus est ab alijs [b] sacramentis Ecclesiæ remouendus [c], ita nec inter seruos [d] matrimonia prohiberi debent. ideoque quamquam contradicentibus dominis, & inuitis contracta fuerint, nulla ratione propterea sunt dissoluẽda [e]. Serui tamen, qui contraxerint, proprios dominos debitis, & consuetis obsequijs [f] minime fraudare debent.

Si vnus coniugum comperiatur post contractum matrimoniũ seruilis conditionis, potest dissolui matrimoniũ, nisi post talem cognitionẽ fuerit renouatus consensus, vel sequuta copula. Et liberi sũt ex libero vẽtre nati, nisi aliud inducat lex, & mos regionis. h. d.

Si quis tamen, vel si qua insciens eum, vel eam sumpserit in coniugem, quam, vel quem postea seruilis compertum sit esse cõditionis [g], nec post [h] diem verę cognitionis [i] habitæ se inuicẽ cognouerint, aut aliter facto [k] inuicem in se consenserint, ita separari poterunt, vt vtrique libera cum alijs contrahendi facultas sit.

a ¶ Serui.] Et in hoc ius canonicum diffidet a iure ciuili, quo iure serui non contrahunt matrimonia, sed contubernia. instit. de nupt. in princip Not. igitur, quòd serui iure canonico approbantur vt hic, & in cap. 1. & per tot. de coning seru. Et hoc procedit non solum in persona infidelium, sed etiam Christianorum: nam si fidelis in insto bello ab alio fideli capiatur, mero iure capientis seruus efficitur, licet consuetudo generalis Christianorũ hoc non uideatur seruare: ut per Abb. in c. 1. de cõuers. infid. Immo quandoque per solam iuris Canonici dispositionem inducitur seruitus: vt in cap. ita quorundam, de Iudæ.

b ¶ Aliis sacramẽtis.] Scilicet, quæ recipientis causa conferuntur: non autem si conferuntur gratia aliorum, ut est ordo: quia tali sacramento serui remouentur: vt supra qui prom. non poss. & not. in cap. 1. de coniug. seruo.

c ¶ Remouendus.] §. Hinc nobis. in auth. de monach.

d ¶ Inter seruos.] Nec etiam inter liberum, & ancillam, si cõtrahere uoluerint scienter, ut 29. quęst. 2. cap si quis ingenuus, & cap. 2. de coniug. seruo. & infra § seq.

e ¶ Dissoluenda.] Fac. l. possessionũ. C. com. vtri. iudic. Partus tamen penes dominum ancillæ remanebit. l. & seruorũ. ff. d sta. homi. licet quidã contra: ut per Abb. in ca. 1, de coniug. seruo. Sed prima recepilor.

f ¶ Obsequiis.] Etiam si uxor debitum peteret, & cõcurreret cum domino iubẽte: quia obtemperandũ est domino secundum quosdam. Alii tamen contra, dic vt per Abbat. cap. 1. de coniug. seruo.

g ¶ Conditionis.] Et sic matrimoniũ nullum fuit, si erat ancilla, quam credebat liberam: ut 29. q. 2. per tot. & infra tit. proxi, in princ.

h ¶ Nec post.] Nihil enim refert si ante: nam copula carnalis nõ firmat matrimonium: imputãdum est enim ei qui non detexit statum & conditionem personæ suæ. fac. l. a. C. si ser. vel lib ad decur. aspi. ubi punitur quis ingerendo se actui, quem exercere nõ potest, non detegendo qualitatem personæ suæ. Vide de hoc quod not. in cap. lescitatus. de rescri.

i ¶ Verę cognitionis.] Non enim cuilibet referenti credere tenetur. argu. 33. quæst. 4 cap. quam magnum. & l. a. ff. quod fal. tuto. auctor. & titubans pro ignorante reputabitur. l. fi. C de cond. indeb. l. 3. §. is qui. ff. de lib. hom. exhib. cap. dominus. de secunda nupti. Vnde si quis habet conscientiam seruitutis ex discreta & probabili causa, tunc sibi prę iudicat copula carnalis subsequens: secus si ex leui & indiscreta: argu. cap. inquisitioni. de sent. excom. & not. in c. 2. de coniug seruo. An autem viro statum quæstionem mouente, possit mulier pendente lite debitum exigere? plene no. in d. ca. 2. — Titubãs pro ignorante.

K ¶ Facto] Per quod cognosci potuerit coniugalis affectus: ut no. sup. tit. proxi §. nõ tamẽ. Sed immo

uidetur

videtur quod verba sint necessaria. cap. tuæ. eod. & sup. eod §. licet. Solu. vt ibi not. & vt not. in c. fi. de coniug. ser. Item nota quod matrimonium ab initio nullum tractu temporis confirmatur, fac ca. litteras. & c. accessit. de desponsa. imp. & c. 2. de coniug. seruo. Sed contra. facit l. obligationum. § fere. ff. de act. & oblig. Sol. non est solum tempus quod validat matrimonium, sed consensus expressus, uel tacitus, ut hic apparet. Sed pone q aliquis contraxit cum ancilla ignoranter, & dominus postea illā manumittat viro ignorante, nūquid est matrimonium? Respond. non: quia adhuc cōmiscetur ei ex priori consensu, qui fuit nullus: argu. l. quamuis. C. ad Velleia. & l. si mulier. eod. titu. & l 3. §. scio. de mi nori. & not. in c. fin. de coniug. seruo.

a ¶ Non denegetur.] Et detectæ ancillæ quod putatiue marito pro dote dederit, erit restituendum: vt in cap 2. in fin. de coniug seruo.

b ¶ Libero vētre.] Cap 1. de nat. ex lib. vēt. fallit tamē hoc pluribus casibus ut no. per glo. & Doct. in d. c. 1.

c ¶ Leges.] Scilicet municipales, uel prouinciales, cum aliter sit de iu com. l. partum C. de rei vendi. & l. & seruorū. ff. de stat. hom. & instit. de iure per son. post princ. & ca. 1. de na. ex. lib. vent. & cap. fin. de ser. non ordin. Et sic nota, quòd valet statutum, vel consuetudo, quòd quis sequatur conditionem patris. Sed quæ est iuris communis ratio, q partus sequatur matrem? Respondeo secundum Bald. in l. fin. C. de seruis fugitiu. quia mater potest prodesse filio tribus temporibus. d. l. & seruorum. § ingenuum. ff. de stat. hom. & instit. de iure person. §. serui.

d ¶ Magis.] Quia maior est error in substantia, quā in qualitate.

e ¶ In persona.] Est autem persona rationalis creaturæ indiuidua essentia: ut not. 29. quæst. 1. post princ.

cultas nō denegetur [a].

Liberi qui sint, h. d.

Liberi autem sunt qui sunt ex libero ventre [b] nati, nisi quis patris conditionem secūdum leges [c], & consuetudinem prouinciæ sequatur. Multo magis [d] matrimonium inualidatur, cum quis in persona [e] errauerit: vtputa si existimans secum Gemma contrahere, cum Berta contrahat.

Si alter contrahentium vtitur verbis dubijs animo decipiendi mulierem, & eā postmodum carnaliter cognoscit, iudicatur pro matrimonio in foro iudiciali: secus in pœnitentiali. h. d.

Io. Bapt. De eo.] CASVS Præsupponuntur nuptiæ contractæ per ficta uerba alterius contrahentis, qui animo decipiendi, ut præsupponitur contrahebat, unde fuit quæsitum an teneant, & ne quis dolo alterius læderetur l. non debet. ff. de reg. iur. affirmatiue respondebatur. Sol. tamen est sequenda, quam hic legimus, quia in matrimonio obseruādum est an uere vel præsumptiue legitimus reperiatur consensus: obiectio autem non obstat, quia postquam cognitum fuerit qualis sit consensus præd. cognoscetur etiam an obiectione admittē da, in hac materia. Not. primo consensum ad matrimonium requisitū debere esse expressū, aliquando tamen admittitur etiam præsumptiu. Not. secundo argu. q ecclesia nō iudicat de occultis facit ca. sicut. cum seq. de simon.

f ¶ Perducere posset.] Nota igitur ex hac littera, q licet duæ sint principales causæ, ob quas est institutum matrimonium; scilicet causa sobolis procreandę, & euitandę incontinentię: ut not. 25. quęst. 1. in summa, tenet tamen matrimonium, etiam si quis alia de causa inducatur ad contrahēdum: puta ob dotē, parentelā, pulchritudinem mulieris, & libidinem. concord. cap tua nos. vbi Abb. eodem.

g ¶ Iudicari.] Immo videtur hoc iudicandum matrimonium, cum plus valeat qd̄ agitur, q̄ quod simulate concipitur C. plus ualere qd̄ agitur q qd̄, &c. Item simulatio, siue dolus matrimonium spirituale non impedit c. quod interrogasti distin. 26. Sol. quòd in prima parte littera loquitur in foro pœnitētiario, contraria procedunt in foro iudiciali, in quo loquitur postrema pars huius §. ut no. in ca. tua nos. eo. unde sumitur, in uersicu. qualiter. & latius Abb. in prima oppo. licet alii aliter, ut ibi per eum. Sed pone quòd protestetur coram pluribus, quòd omnia quæ faciet, uel dicet, nō faciet aīo cōtrahēdi matrimoniū, & postea in publico dicat: cōsentio in te; nūquid hic est matrimoniū? Resp. affirmatiue, cū recurrendū sit ad communem uerbi intelligentiam sup. eo. § inde quæritur. & c. ex litteris. eod. & quia potuit quis à priore uoluntate recedere, & uidetur recessisse per id quod publice facit, nec creditur ei affirmanti adhuc se esse in priore uoluntate ob dolum suum; cum sit contra dolosum facienda interpretatio. Alii, ut Hostiē. & Abb. in cap. tua eod. distinguunt, quòd si fuit idonea causa protestandi; puta iustus metus, prodest protestatio; nec per contrarium factum ab ea uidetur

De eo quæsitum est, qui cum nō aliter mulierem, vt sibi carnaliter cōmisceretur, perducere [f] posset, quam si eandem desponsasset, proprium mentitus nomen, illam per hęc verba despōsauit: *Te Ioannes despōsat*, an quia vir illo nomine non vocaretur, nec vllum nubendi haberet propositum, sed copulam tantum carnalem exequendi, inter prædictos matrimonium sit celebratum, cum tamen mulier in virum consenserit? Et responsum est, non debere ex isto facto coniugiū iudicari [g]; cum in eo

nec substantia coniugalis contractus, nec forma [a] contrahendi coniugium inueniri valeat: quoniam, ex altera parte solummodo dolus adfuit, consēsus omnino defuit, sine quo cetera fœdus coniugale perficere nequeunt.

In dubio pro matrimonio præsumitur. h.d.

Sed donec expresse non appareat, quòd is qui mulierem despon sauit in propria persona, sub nomine tamē alieno [b], quo vocari tūc se finxit, dissensit, interim erit pro matrimonio præsumendum [c].

tur recessum, cap. 1. quod met. causa. & in cap. Lotharius. 31 quæst. 2. Hoc tamen verum, nisi sequatur copula: quia tunc indistincte videtur recessum a protestatione. Sed si non fuerat iusta causa protestandi, procedit prima opinio. Nam si cōtractus procedit ex consensu duorū, nō ualet protestatio facta ab vno in præiudiciū alterius, nisi ille cōsentiat: not. in cap. Cumana. & ea. in Genesi. de electio. & in l. non solum. §. morte. ff. de nou. ope. nunt. & per Abb. in d. cap. tua.

a ¶Forma.] Nota quod ad esse matrimonii duo sunt necessaria; scilicet substātia & forma; sicut ad esse hominis. Pro substantia est consensus: pro forma verba apta ad exprimendum consensum: ut in c. si inter. eod. & cap. licet p̄ter. de spons. duorū: & quia in casu nostro utrūque defuit nullum fuit matrimonium. Idē esset si alterum defuisset. ca. eū apud. eo. cap. tuæ. eod. & c. q̄ sedem. de frig. & malefic. Quāuis antē matrimoniū duo exigat, res tamen est simplex & indiuidua. 27. q. 2. § 1. & in matrimonio præsumptio ipsum factum habetur pro substantia. & per ipsum factū præsumitur consensus. cap. is qui. eod.

b ¶Alieno.] Nota ergo, q̄ nō uitiatur contractus, si contrahens loquitur in tertia persona, intelligendo de tertia persona de se ipso. fac. c. quod autem. & c. dudum. de iur. patro. item q̄ contrahens propria persona efficaciter obligatur. licet dolose mutauerit sibi nomen. Nomina enim inuenta sunt significandorū hominum gratia l. ad recognoscēdos. C. de ingen. & manumis. & §. si quis. insti. de leg. Sed ex quo constat de corpore nō curamus de noīe. d §. si quis. & habetur late in c. tua. eod. vnde sumitur.

c ¶Præsumendum.] Fac. c. 1. de despon. impub.

QVAE MATRIMONIVM IMPEDIRE possunt.

Io. Bapt. Post declarationem eorum, quæ essentialiter requiruntur ad nuptias actu contrahendas, sequitur videre de impediment. ipsarum, propterea proponitur nunc tit. iste, qui diuiditur in part. 8. in quarum prima explicatur impedimen. erroris: in secunda impedimentum uoti continentiæ: in tertia impedimen. cultus disparitatis: in quarta impedimen. iusti metus: in quinta impedimen. furoris: in sexta impedimen. frigiditat. in septima impedimen. morbi lepræ: in octaua impedimen. publicæ honestatis: secunda ibi, item uoti: tertia ibi, cultus quoque: quarta ibi, coactio: quinta ibi, furor: sexta ibi, item frigiditas: septima ibi, alia est: octaua ibi, publicæ.

QVAE MATRIMOnium impedire possunt.

TIT. XII.

Error personæ, & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitatis, & fortunæ. h.d.

ERgo nō omnis error [d] matrimoniū impedit. Nam si quis corruptā in vxorē accipitē, quā virginē arbitratur; vel qui accipit meretricē, quā putat esse castā, vterq; quidē errat: neutro tamen casu ob errorem matrimonium infringitur.

Ei, qui sciēter ducit in vxorem publicam meretricem, peccata remittuntur. h.d.

Quin potius qui sciē

Io. Bapt. ERGO nō omnis. CASVS in tota hac parte ita figuratur. Quidam errore ductus matrimonio fuit copulatus cum muliere paupere, meretrice, & fortasse ancilla, postea errore cognito pœnitentia ductus cupiebat, & petebat ipsum dissoluere, & aliam uxorē ducere, ea præsertim motus ratione, quia vbi adest error, nec uoluntas, nec consensus reperitur. argumento l. error. ff. de iur. & fact. ignoran. & l 1. ff de cōdict. indeb. cum simil. Sol. tamen cum distinct. prout hic leg. mus, q̄a sicut error est diuersus, ita quoq; diuersum producit effectū, unde ob hanc diuersitatē, sequitur ni fallor quod nec etiam obiectio teneat, cum aliquādo ipsa quoque uerificetur: Nat. primo quod non quilibet error causat actum inuoluntarium, sed ille qui est circa rem essentialem, & ideo aliquando uitiat, & aliquando uitiatus.

d ¶Error.] Pro huius materiæ intelligentia dic, q̄ quadruplex est error conditionis, ut infra eod. §. 2. & cap. proposuit. de coniug. ser. Personæ, ut sup. tit. prox. §. multo magis. Fortunæ, vt d. § 2. Qualitatis, vt in hoc princ. Duo vltimi errores non impediunt, vt hic in princ. & § 2. & 29. quæst. 1. in princ. Secundus impedit. d. § multo magis. & ca. tua. eod. Primus autem error, scilicet conditionis, aut est error in libero, vt quia liber credit cum libera contrahere, & contraxit cum serua. & in dubio non tenet matrimonium. & hoc fauore libertatis, vt sup. tit. proxi. §. illud quoque. cum §. sequ. & 29. Error quadruplex.

tes, & prudentes [a], mulieres publicas [b] de lupanari extraxerint, & in vxores duxerint, qđ agent in remissionem proficiet [c] peccatorũ. Cum inter opera charitatis non minimum sit errãtem ab erroris semita reuocare [d].

Qualis sit error personę, cõditionis, fortunæ, & qualitatis. h. d.

Solum igitur [e] personæ, & conditionis error obstat matrimonio: qualitatis vero, & fortunæ non obstat. Est autem error personæ, cum is, qui est Ioãnes, Paulus putatur. Conditionis, cum is, qui seruus est, liber creditur. Fortunæ, vt cum is, qui pauper est, diues existimatur, vel contra. Qualitatis, cũ is reputatur bonus, q tamen est malus.

Defectus conditionis vitiat matrimonium. h. d.

Sunt & alij [f] plures modi, quib⁹ matrimonia impediuntur, vtputa conditio apposita, & non impleta, secundum ea, quæ supra [g] diximus de sponsalibus.

Sacer ordo, & votum sollẽne impediunt matrimonium contrahendum, & contractũ dirimunt. h. d.

Item uoti sollem-

& 29 quæst. 2. per tot. Aut econtra seruus credebat se contrahere cum serua, & contraxit cum libera. Et hoc casu sunt opin. Quidam enim dixerunt, ꝙ non est matrimonium: quia error est in dispari conditione, asserentes idem esse vbicunque contingit consimilis error: se cus dicunt si sit error in pari conditione, puta: quia seruus credebat cõtrahere cum libera, & contraxit cũ ancilla: ex quo ambo sunt serui, error non habet impedire, ita not. 29. quæst. 2. in sum. Communis tamẽ doctrina habet, ꝙ tantum fauore libertatis impetratur matrimonium; & sicubi cõtrahentis conditio deterioratur, secus si melioratur, uel conseruatur in æqualitate, & hoc plus placet Abb in c. 2. de cõiug. seru. Quia ex quo consensum est in personam, isti errores extrinseci non debent impedire hoc sacramentum, & in dubio est pro matrimonio iudicandum: ut in ea. licet ex quadam. de testib. Sed quid in adscriptitiis? Resp. communiter tenetur ꝙ talis error nõ impedit matrimonium: quia adscriptitius est persona libera, & inulto domino potest stare in possessione: ut l. iubemus. & anth. adscriptitios. C. de epi. & cler. & tenet Abb. in d. c. 2.

a ¶Prudentes.] Secus forte si per errorem, cũ tunc actus non procedat ex charitate: hoc tamen verbũ non ponitur in ca. inter opera. de spon. vnde sumitur nisi implicite.

b ¶Publicas.] Quas quidem nulla necessitas excusat. l. palam. ff. de ri. nupt. & 32. q. 5. c. ita ne, & not. quod meretricium quantumuis publicum non excludit mulieres ab hoc sacramento matrimonii: nam hoc est prohibitorium certarum personarum. unde quilibet potest contrahere, qui expresse non prohibetur. cap. cum apud de sponſ. Immo inuentũ est in remedium fornicationis & humanæ fragilitatis: ut legitur, & not. sup. de sacr. matr.

c ¶Proficiet.] Scilicet quoad remissionem peccatorum, secundũ Abb. in c. inter opera. de sponſ. Sed an hoc intelligendum sit de remissione omniũ peccatorũ: quidam ꝙ sic cum sit hic indefinita locutio quæ vniuersali æquipollet. c. vt circa. de elec. in 6. & hæc est materia fauorabilis, & extẽdẽda ca. odia. de re. ind. in 6. Alii cõtra: quia cũ Papa indulget remissionẽ omniũ peccatorũ, solet apponere plenam, uel plenissimã, quod hic non ponitur: ut not. Ioan. And. in c. ad liberandum, de Iudæ. & not. in cle. 2. de pœnit. & remiſſ. & pro hac fac. littera hic in verb. proficiat. Secundũ Ab. in d. c. inter opa.

ANT. TIM. Quod dicitur hic de remissione peccatorũ eius, qui duxerit meretricẽ in vxorẽ, est ex textu in d. ca. inter opera de sponſ. vbi Pontifex, inquit, ut huic in remissionẽ proficiat peccatorum, ubi not. Abb. quod opera charitatis ꝓficiunt in remissionẽ peccatorũ. Intelligitur autem id respectu pœnæ, quo ad opera exteriora nõ respectu culpæ; nã culpa remittitur ex contritione. Cetera quæ quęrũtur in glos. desumpta sunt ex Abb. q dubitat, & non resoluit, uide ibi.

d ¶Reuocare.] Est enim hoc unum ex trib⁹ generib⁹ eleemosynæ c. tria sunt genera. dist. 45. Hoc tamẽ crimen meretricii sub dissimulatione pertransit ecclesia.

e ¶Igitur.] De hoc dic vt not. sup. eod. in princ. Sed an in casibus, in quibus error non inualidat matrimonium, si minor contrahat, possit petere restitutionem in integrum, si fuerit seductus? Respon. negatiue. Et de hoc per Abb. in c. ex parte. de rest. spol.

f ¶Alii plures.] De quibus inf. eo. lat.

g ¶Supra.] Vt sup. de spõſ. §. sub cõditione. & c. sup. eo. de condi. app. & per tot. & c. de illis. de sponſal.

Item uoti.] CASVS. Quidam uouerunt continentiã perpetuã, sed modo diuerso, nam alij simpliciter, & alij cum solemnitate, & cum uoluissent postea uxorem ducere tum quia dicebãt tale notum non tenere cum sit contra libertatem matrimonij iux. not in cap. gemma. de sponſal. & matrim. tũ etiam quia matrimonium est datum in remedium peccati carnalis. §. si supra de matrim. fuit propterea quæsitum, quid iuris. Sol. ut hic habetur, quia minor virtus continetur sub maiori, nec ab ea superatur, & vincitur. argumento. ca. 3. de iureiuran. ꝓꝑ quã rationẽ prima obiectio uidetur cessare; nec secũda videt aliquid cõcludere tũ ꝓꝑ eãd. rõnẽ, tũ ẽt ꝓꝑ distin. in tex. assignat. Not. primo professionẽ religionis, & ordinis inter se æquiparari. facit Io. Bapt.

ca. 1.

cap. 1. de uoto in 6. Not. secundo solemnitatem iuris aliquando plus operari quam simplicem promissionem. facit tex in cap. cum ad monasterium. de statu monacho. Not. 3. scandalum augere delictum, eiusque pœnam.

nis [a] emissio, & sacri ordinis susceptio [b] iã matrimonium impedit contrahendũ, quã postea contractum dirimit.

Simplex votum non impedit matrimonium contractũ. h.d.

Secus vero statuitur in voto simplici [c], quamquam enim contrahendum impediat, non tamen contractũ dissoluit.

Habitus religionis non impedit matrimonium contractum h.d.

Sic & religionis habitus sine professione susceptus [d] ne contrahantur impedit, sed iã contractas nuptias nequaquam tollit [e].

Nubenti post votum simplex impenenda est pænitentia h.d.

a ¶ Sollemnis.] Dicitur autem uotũ sollemne in proposito, quod est in susceptione sacri ordinis, uel professione tacita, uel expressa munitum. cap. vni. de uot. in 6. & sup. de regul. §. illud quæri. & concord. cum hoc. ca. meminimus. cum sequ. extr. qui cle. uel uouen.

b. ¶ Susceptio.] Ex hac æquiparatione susceptionis sacrorum ordinum & ingressus in religionem, quidam tenebant, quòd per susceptionem sacri ordinis soluerẽtur sponsalia contracta per uerba de præsenti, uelut & per monachationem. c. ex publico de conuers. coniug. sed cõtrarium est uerũ: ut not. in c. 1. de voto. in 6. & sup. de spons. §. item ex contrario.

c ¶ Simplici.] Quia fortius matrimonij vinculum superueniẽs tollit primũ debilius, scilicet uotũ simplex. ca. 1. de uoto in 6. Licet ante matrimonium contractum sit quis cõpellendus uotũ implere: ut cap. ex parte. de conuers. coniug. e. porrectum. de reg. ca. rursus qui cle. uel uou.

d ¶ Susceptus.] Ab eo qui incorporandi religioni potestatem non habet. cap. consuluit. vbi Abb. qui cle uel uo.

e ¶ Tollit.] Arg. cap. quemadmodum. de iureiur. & l. patre. ff. de his qui sunt sui, uel ali. iu. Sed contra cap. super eo. de reg. & ca. uidua. qui cle. uel vo. Quidam quod hic & in cap. consuluit. qui cle. vel uo. loquitur de habitu probationis, in contrariis de habitu professionis. Tu dic aliter, ut per Abb. in d. ca. consuluit.

f ¶ Manifestius.] Sic c. 1. de uot. & uot. redempt. in 6. unde sumitur Not. ergo ꝙ ex manifestatione grauius fit peccatum. ad hoc. sup. de pænit. §. 1. & §. 2.

& not. in c. nemo. 22. q. 4. & c. clericus solus. dist. 81. & cap de homine. de celeb. miss.

Cultus quoque. Hæc pars posset in plures diuidi particulas, sed cum commode in ea CASVS in commune figurari ualeat, propterea est animaduertendum, quod inter personas alienigenas & cultus disparitate differentes, diuersimode matrimonium consideratur. & reperitur aliquando enim id contigit inter fidelem & infidelẽ, aliquando inter infidelem, & infidelem, quorũ alter uenit ad fidẽ: & aliquã inter fidelẽ & fidelem, quorum alter recedit à fide, unde in omnibus quæsitum fuit quid iuris, & in omnibus respondebatur per ea ius gentium. distinct. 1 & per cap. caue. 28 q. 1. vbi simpliciter matrimonium inter personas alienigenas & cultu dispares damnatur. ergo. Sol. tamen cum distin. vt in hac parte legimus, quia casuum diuersitas ob diuersas circumstantias diuersam requirit decisionem, & propterea. nec etiam can. in contrarium adducti uidentur aliquid concludere, quia aliquando uerificantur, & aliquãdo limitationẽ recipiunt: unde not. primo etiam ex d. iurib. simul iunctis quod matrimonium inter alienigenas regulariter est prohibitũ, sed limitatiue permissum: Not. secundo obiectum legis aliquando esse factum præteritum, quod contingit in approbando, uel reprobando ipsum, aliquando factum futurum, quod euenit in præcipiendo, vel prohibendo, permittẽdo, uel puniẽdo. No. tertio quod matrimoniũ, quoad substãtiã eius, etiã inter infideles reperitur. Io. Bapt.

Huic tamen, qui nubendo votũ simplex fecit irritum, quanto illud manifestius [f] emiserit, tãto propter plurium scandalum, erit durior imponenda pœnitentia.

Christiani non debent nubere infidelibus, & si nubant sunt excommunicandi. h.d.

Cultus quoque disparitas matrimoniũ, & contrahendum impedit, & contractum interdum dirimit. Si quis enim Iudeæ coniugali [g] societate iungi voluerit, siue Christiana Iudæo, vel alias infidelis Christiano carnali consortio misceatur: quicumque eorum id commisisse deprehenditur, a Christiano cœtu, & ecclesiæ communione protinus segregandus erit.

g ¶ Coniugali societate.] Circa hanc materiam dicas, ꝙ si Christianus, uel Christiana miscuerit se cũ Hebræo, uel Hebræa, siquidem in figura matrimonij, & ignoranter, tunc nulla eos manere pœna, cũ darent operam rei licitæ, & ignorantia facti legitimam præstet illis excusationem: ut per Abb. & alios in cap. in nonnullis. de Iudæ. Ita tamen quòd

quan-

Si vnus infidelium coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit sibi cohabitare, vel non sine peccato mortali, soluitur coniugium, & conuersus cum alia contrahere poterit, & proles communis conuerso assignabitur, h.d.

Item si alter [a] infidelium coniugum ad fidem catholicam cōuertatur, & alter, qui in infidelitate remansit, vel nullo pacto, vel nō sine blasphemia [b] diuini nominis, vel vt catholicum ad mortale peccatū protrahat, ei cohabitare voluerit, conuersus quasi [c] priore matrimonio dissoluto licite ad secunda vota conuolare poterit [d], & communis proles ipsi conuerso assignabitur [e].

Si alter infidelium coniugum conuertatur, & antequam alij legitime coniunctus fuerit, alius quoque conuertatur, debent se inuicem recipere. h.d.

Quod si conuersū ad fidem, & vxor conuersa sequatur, antequā propter causas [f] prædictas legitimam maritus ducat vxorē, eam recipere compelletur [g].

Inter conuersos ratum est matrimonium, non obstante repudio consuetudinario. h.d.

Nec quidquam cō

quādo habn erint notitiam de tali impedimēto statim se separent: aliàs secus. l. qui contra, ubi late traditur. C. de incest. nupt. Aut scienter, & tone pœna est dissolutio matrimonii, & excommunicatio, vt hic. 28. q. 1 c. caue. cum seq. & in d. c. nonnullis, & in foro pœnitentiali pœna septem annorum pœnitentiæ. ca. hoc ipsum. 34. q. 2. Hebræus vero quomodo puniatur sunt opi. vt dicetur statim. Si vero se cognouerunt in actu fornicationis, & scienter: quidam dicūt, Hebræum morte mulctandum. 2. q. 7. cap. nos si incompetenter. §. sed notandum vers. Nathan. & §. bis Ira. vers. moira enim. & 23. qu. 5. cap. reos. §. Nathan. & tenet quidam in d. c. in nonnullis. Quidā mitius sentiunt secundum Oldr. Petrū de Perus. & Roma. scilicet quod sit pœna, vel pecuniaria, uel temporalis iudicis arbit. & refert Oldr. consil. 131. quòd in casu isto vidit Hebræo amputari virilia. Tertij melius quod habenda est diligens consideratio singularum qualitatū, si mulier sit honesta, & nobilis; an meretricula, & uilis; an Iudæus semel coierit, an sæpius; an iuuenis sit, an maior natu; num unam cognouerit an plures, & pro uarietate casuum varie statuendum: ut per Paul. Ghirl. in tract. de pœnis omnifa. coitus illi. quæst. 12. Et quòd dicitur de Hebræis idem erit de Turcis, Moris, Saracenis, & simi. vt in hac littera.

a ¶Si alter.] Not. hic casum, in quo constat matrimonium inter fidelem, & infidelem; scilicet si infidelis cohabitare nollet cū fideli sine peccato. hoc ideo, quia matrimonium ab initio tenuit: arg. l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui, uel alie. iu. cap. quemadmodum. de iureiur. aliàs non teneret. ut sup. eod. §. proxi.

b ¶Blasphemia.] Puta astringendo coniugem ad aliquem Iudaicum ritum, uel Paganicum, uel idololatriam, & in hac materia habes hos uersus:

Desere spernentem, uel blasphemare volentem,
Vel te credentem scelus ad mortale trahentē.
Nā sunt absq; mora sic vincula rupta priora.

c ¶Quasi.] Forte propterea adiecta est nota impropietatis: quia non potest omnino dici dissolutum matrimonium, cum possit infidelem pœnitere, vt statim subdit.

d ¶Poterit.] Cap. quanto. & c. gaudemus. de diuor. Ex hoc habes casum quotidianum in Iudæis, qui veniūt ad fidē uxoribus remanētibus in Iudaismo. possunt enim cum aliis mulieribus de nouo cōtrahere ex causis hic positis. Sed cōtra uidetur: Nam inter infideles matrimonium est uerum. d. cap. quanto. & sup. de sacrament. matri. §. 1. Vnde uidetur quòd non possint separari ob defectum baptismi. Nā Christus interrogatos a Iudæis, qui non habebant baptismum, respondit: Quos Deus cōiunxit, homo non separet. cap. de infidelibus. de consang. & affin. Item matrimonium fuit institutum longe ante baptismum: scilicet in statu innocentiæ in Paradiso, & ibi recepit indissolubilitatem suam, cum fuit dictum: Et erunt duo in carne una: ut habetur in c. 1. de uoto. in 6. & in ca. fraternitaria. 35. q. 10. Sol. secundum Ab. 1d. c. quāto. quod ideo consideratur baptismus pro indissolubilitate: quia ubi non est fides Christiana, matrimoniū nō habet suā significationē: matrimoniū. n. consummatum denotat unionem, & conformitatem quæ est inter Deū, & ecclesiam per assumptionem carnis humanæ. ut in c. debitum. de biga. & sup. de sacram. mat. §. 1. Vnde sicut figuratū est indissolubile: quia carnē quam Deus assumpsit nunquam dimisit: ita & matrimoniū illud figurans debet esse indissolubile, sicut figuratū. facit quod not. in c. quia propter. 27. q. 2. Matrimonium autē inter infideles nō habet hoc significatum: quia negant carnis assumptionē. & sic matrimonium inter eos non est ita firmum: quia cessat ratio indissolubilitatis.

e ¶Assignabitur.] Scilicet post triennium. Nā ante indistincte remanet apud matrem, siue cōuersa sit siue non. ca. fin. de conuers. infideli.

f ¶ Causas prædictas.] Scilicet, vel quia infidelis nolit cohabitare cum marito, vel id nolit facere sine creatoris contumelia, ut sup. §. prox.

g ¶Compelletur.] Cap. gaudemus. de diuor. Vides ergo quod contumelia creatoris non soluat matrimoniū ipso iure. nec enim si fuisset solutum prius cōuersus compelleretur postea conuersam recipere,

uerso proderit, quod iam secundum ritum suum eandem repudiauerit; cum repudium ipsum ueritas euangelica repudiauerit [a].

Exceptio fornicationis, nō impedit matrimonium inter conuersos h.d.

Sed nec fornicationem dimissor dimissę poterit obijcere, propterea quod alij post repudium nupserit [b], nisi alias fornicata fuerit [c].

Si paganus prius plures uxores habeat, post fidem susceptam adhærebis primæ. h.d.

Quia vero pagani in plures simul feminas affectum coniugalem diuidunt: vtrum post conuersionē omnes, vel quam ex omnibus cū conuersus retinere valeat, nō immerito dubitari poterit. Et cum nulli vmquā [d] licuerit plures habere simul vxores, nisi cui diuina fuit reuelatione [e] concessum; nec cuiquam, vxore etiā ob fornicationem dimissa, aliam liceat superinducere, euidenter apparet, pluralitatem in vtroque sexu (cum inter coniuges seruanda sit æqualitas [f]) circa matrimonium reprobandam, & de pluribus primam tantum reti-

Io.d. dicit, q̄ licet ea nolente uiro cohabitare, matrimonium sit ipso iure solutum, restituitur tamen quasi iure postliminij: arg. cap. cum per bellicam. 34. q. 2. Sicut hæretico reuerso restituuntur alia bona, au. h. de Nestorianis. C. de hæret. Et licet non sit matrimonium inter eos, tamen eam recipere compellitur ex consequentia pristini matrimonij in fauorem fidei. Alij dicunt, q̄ matrimonium ipso iure non soluitur, sed soluitur ius matrimonij, idest, ius debitum exigendi. pro qua opin. uidetur cap. quanto. de diuor. ibi. Contumelia creatoris soluit ius matrimonij. Vere autem tunc matrimonium soluitur, cum contrahit cum secunda, & non ante: quia si esset ex toto solutum, non compelleretur eam recipere. Item si ex toto solutum, non compelleretur eā recipere. Item si ex toto esset matrimonium solutum, superfluum esset meminisse de quanis fornicatione præcedenti, de qua hic, & in d. ca. gaudemus. in fin. & cap. quemadmodum. de iureiur. Sed numquid conuersus posset intrare religionem ea inuita anteaquam cum alia contrahat? Resp. affirmatiue, cum iudicio ecclesiæ separati fuerint, c. fin. in fin. de conuer. coniug. & not. in d. cap. gaudemus.

a ¶ Repudiauerit.] Not. ergo quòd lex diuinā etiam infideles comprehendit. Vnde infert Abb. in cap. gaudemus. de diuor. Quòd tales infideles delinquentes contra legem diuinam possunt puniri: secus si delinquerent contra legem canonicā disponentem super spiritualibus, fac. no. per Inno. in cap. super his. de vot.

ANT. TIMO. Nota dictum hoc ex Abb. in d. cap. gaudemus: quod tamen uerum est de præceptis moralibus, quæ quoniam ex naturali iure proficiscuntur, quod insitum est in animis omnium hominum a natura, omnes ligant. Vnde quod continetur in lege, & Euangelio dicitur ius naturale. cap. 1. dist. 1. cetera vero iudicialia, & cærimonialia non comprehendunt eos, qui sunt extra ecclesiam. Quid enim ad nos de his, qui foris sunt? dicebat Apostolus.

b ¶ Nupserit.] Quia intelligitur legitime contraxisse, quæ auctoritate legis contraxit. 23. quæst. 4. cap. qui peccat. fac. cap. fraternitatis. de frig. & malef. & l. Gracchus. C. de adul. & l. inste. ff. de acqui. pos. Sed contra facit: quia iuris diuini ignorantia neminem excusat. c. quia. ea. distin. 38. sed iure diuino nō est licitum repudium. Ergo repudiata alteri nubendo committit adulterium? Respond. repudium erat approbatum lege antiqua, qua lege utentes excusantur ab adulterio, quod non committitur sine dolo: vt 34. quæst. 2. cap. in lectum & l. pen. de adult. & ita solut. Abba. in capitul. gaudemus. de diuort.

c ¶ Fuerit.] Sed cū omne peccatū, & sequela peccati in baptismo deleatur. 26. distinct. ca. deinde. & 32. q. 1. ca. quod autem. & dona baptismi fiunt sine omni luctu. c. 2. & cap. sine pęnitentia. de consec. dist. 4. qualiter reuertenti ad fidem poterit fornicatio ante baptismū cōmissa obiici? Dicas quod in baptismo tollitur omne crimen, & peccatum quo ad Deum: sed quatenus peccatum respiceret interesse tertii, uel reip. non tollitur, & sic marito ius excipiendi saluum remanet. Simile est in sacramento pœnitentiæ, per quā tollitur crimen fornicationis quo ad Deum: & tamen post quamcunque pœnitentiam potest maritus illam accusare. 32. quæst. 2. cap. admonere. Nec eam etiam post pœnitentiam recipere compellitur: ut cap. gaudemus. de diuor. An autem, & quando per baptismum tollatur irregularitas ante contracta, uide per Abb. in d. c. gaudemus.

d ¶ Nulli vmquam.] Vnde etiam lex plura coniugia prohibet Iudæis. l. nemo Iudæorū. C. de Iudæ. & l. 2. C. de incest. nupt.

e ¶ Reuelatione.] Vt legitur de Iacob, & de aliis antiquis Patriarchis: ut in c. gaudemus. de diuort.

f ¶ Aequalitas.] Nota, quòd matrimonium non debet claudicare, ut hic, & in c. quanto. de diuor. Quādoque tamen claudicat quoad debitum reddendum, cap. quædam. de conuers. coniug. Vel quo ad obli-

nendam [a].

Matrimonium non soluitur altero coniugum fidelium in hęresim lapso h.d.

Alia sane causa est eorum coniugũ, quorum alter vel in hæresim labitur, vel ad infidelium transit errorem: neque enim hoc casu, qui relinquitur, ad secundas nuptias descẽdere poterit. Nã etsi [b] matrimoniũ verũ inter infideles sit, nõ tamen [c] est ratum: inter fideles autem, & verum & ratum existit; quia sacramentũ fidei, quod semel est admissum, numquam amittitur [d]: sed ratum efficit coniugij sacramentum, vt ipsum in coniugibus, ipso durãte perduret.

Per dationem instantia soluitur argumentum.h.d.

Nec refert quod a quibusdam forsan obiici posset, quod fidelis relictus, nõ debeat iure suo sine culpa [e] priuari; cum idẽ multis casibus [f] cõtingat, ut si alter coniugum incidatur [g]. Ex hoc quoque quorumdam malitię occurrit, qui odio coniugum simularẽt [h] hæresim, vt post modum nubentibus coniugibus ab ipsa resilirent.

Cessante causa cesset effectus.h.d.

Quinimmo qui in fide permanserit, ad eum qui ab hęresi, vel infidelitate ad ecclesiã reuertitur; vel inuitus redire cogendus [i] erit, nisi ad religionem [k] transire maluerit.

obligationem expectandi alterum. cap. de illis, de despons. impub & supra. de spons. §. de illis.

a ¶Retinendam.] Hoc expresse non dicitur in ca. gaudemus. de diuort. vnde sumitur. Sed non potest aliter hæc materia intelligi, ut apparet ex his, quæ ibi dicunt omnes Doctor. Sed quid dicemus, si fidelis dicat pluribus mulieribus: Duco uos in uxores. & illæ pariter responderant: Et nos te in maritum. quæ istarũ erit vxor? Resp. nulla, etiam si una tãtum sit apta matrimonio: quia iste uir non habuit pręcise animum obligandi se uni: ut g. Abb in dicto cap. gaudemus.

b ¶Nam etsi] Occurrit tacitæ obiectioni: nam potuisset dici quod quando vnus ex duobus Infidelibus ad fidẽ conuertitur, si remanens in infidelitate nolit cohabitare cum cõuerso: uel non sine contumelia creatoris, permittitur cõuerso aliam ducere. Idem uidebatur altero delabente in hæresim, quod remanẽs catholicus posset aliam ducere. huic obiectioni respondetur, ut hic habes.

c ¶Non tamen est ratum.] Quia põt dissolui, ut hic, & cap. quanto. & c. gaudemus. de diuort. & 27. quæst. 2. cap. item illud.

d ¶ Amittitur.] 28 quæst. 7. cap. 1. & cap. 2. & 1. quæst. 1. cap. quod quidam.

e ¶Sine culpa.] Licet nemo sine culpa suo iure regulariter priuari debeat. c. quanto. de diuor. 16. q. 6. cap. inuenimus. & dist. 56. cap. satis peruersum, & de eo qui cogn. consang uxo. suæ. cap. discretionẽ. & ca fin. & c. 2. de constit. Quandoque tamen ex causa priuatur etiam sine culpa. capit. quoniam. §. 2. vt lit non contest. & cap. antiqua. de priuil. & dist. 22. cap. renuuantes.

f ¶Casibus] Fac. 14. q. 6. cap. comperimus. & dist. 34. cap. frequens. & 34 cap. si cuius. & 16. quæst. 7. decernimus. & distinct. 70. cap. neminem. & 18. q. 2. cap. definimus. & c. tua. de cler. ægrot.

g ¶Incidatur] 32. q. 7. cap illij.

h ¶Simularẽt.] Hæc est causa quare priuatur quis iure suo sine culpa: simile 32. quæst. 5. cap. dixit dominus.

i ¶Cogendus erit.] Sed contra in cap. gaudemus. de diuor. ubi separatam ob fornicationem non cogitur quis recipere, licet emendatam. Solu. illud in carnali fornicatione, hic sumus in spirituali. Sed quæ est diuersitatis ratio? Respond. in spirituali fornicatione sola anima polluitur, in carnali anima, & corpus, & uir magis scandalizatur de eo quod fit in corpore, quã ex eo quod fit in anima: & ita causa maioris scandali illati viro fit. vt post carnalem fornicationem etiam emẽdatam recipere nõ compellatur: quæ ratio non militat in simplici spirituali. Ita not. in cap. fin. de conuers. coniugat. uel dic ut not. inf. de diuort. §. multum autem.

K ¶Ad religionẽ.] Vt cap. fin de conuers. coniug. Quæri solet si uxor separata ob fornicationem a uiro commissam, postea & ipsa adulterium cõmittat, numquid marito reuerso possit intrare religionem? Et non uidetur, cum paria delicta mutua compensatione tollantur. l. viro. ff. solu. matrimo. Tu dic, ut per Abb. in d. ca. fin. Et quod dicitur de religionis ingressu altero coniugum inuito faciendo in casu spiritualis fornicationis, intellige cum interuenit separatio facta iudicio ecclesiæ: ut habetur in dicto cap. fin. Vel licet non præcesserit talis separatio, res tamen non est integra. Et amplia quod hic dicitur, ut habeat locum etiam in fornicatione carnali: ut scilicet innocens possit peccante inuito religionem intrare. fac. 27 q. 2. ca Agathosa. & cap. ueniens. de conuersio. coniugato. & per Abbat. in dicto cap. fi.

ra copula tolli nō possit [a]. Nec em̃, vt pactionis fidē [b] interdum frāgi iura sustinent: ita etiam fidem consensus [c] aboleri permittunt.

Per susceptionem sacrorum ordinum, & ingressum monasterij dissoluuntur sponsalia h.d.

Item ex contrario. Siquis sacris ordinib^9 fuerit insignitus, aut religionem fuerit ingressus, pari ratione soluuntur sponsalia [d]. Consultius [e] tamē egerit, qui certam mulierem se ducturum in vxorem forte iureiurando firmauerit, si antea contrahendo iusiurandum seruauerit, posteaq; nulla subsequente carnali copula religionem [f] ingrediatur.

Affinitas superueniens dirimit sponsalia de futuro h.d.

Item [g] si inter sponsum, & sponsam affinitas superueniat; vt puta si sponsum propinquam sponsæ cognouisse: aut manifestum [h] sit; aut de hoc sit publice diffamatus [i], aut spiritualis inter eos cognatio [K] intercesserit, dissoluentur inter eos sponsalia, nec ad matrimoniū perueniri poterit [l].

Ponit quomodo facto hominis sponsalia dissoluantur. h d.

conditione.ubi no.& in c is qui,eo.Nisi tamen spōsa de futuro fuisset vi præcisa, vel metu cognita, arg.not.per Inno & per Abb. in capit insuper.qui ma. accusare.poss. & per eundem Abb. & alios in c.consultationi.eod.& concor.cum hac littera.ca.sicut. & ca.si inter. & c.is qui.eo.& c.1.& c si.de despon. duorum cum pluribus ibi adductis.

a ¶ Non possit.] An autem hoc habeat locum in foro poli, vide per Ab. in c.is qui.eod & an Papa possit approbare cōsuetudinem contra id, quod hic dicitur, vide per eūdem in c.si de despon. duorum.

b ¶ Pactionis fidem.] Idest spōsalia de futuro facta per pactum. Omnis enim pactio quantumuis simplex, fides potest appellari. hinc ueniens cōtra promissionem dicitur venire contra fidem.l.1 ff.de pact. l.1.ff. de constitu. pecu. Et promissio appellatur fides religionis illa: quia sicut in religione credimus, qđ non uidemus: ita in promissione credo te facturum qđ promisisti, licet nō videam. Vnde Tullius; fides a fiendo dicitur, id est, quod fieri debeat quod est promissum. Vel secundum Abb.in cap.1. de fideiuss. a duorum firmitate.

c ¶ Fidem consensus.] Idest matrimonium cōtractum per uerba de præsenti.

d ¶ Sponsalia.] Hoc uerbum diuersimode terminatur. Nam in quātum respicit religionis ingressum, potest intelligi non solum de sponsalibus de futuro; sed etiam de præsenti: vt habetur in c. ex publico.de conuer. coniug. Et ita potest procedere quod dicitur de Machario in c.scripsit.§ ecce. 27. q.2.& facit c. commissum eod. Sed in quantum respicit sacrorum ordinum susceptionem, intelligitur solū de sponsalibus de futuro, vt not. in c.1.de vo. & uo. redemp in 6.per extrauag.Io.quæ incipit, Altercationis antiquæ.& habetur in c. ex parte secundo. de conuer.coniug Diuersitatem inducit religionis fauor: & quia religiosi, & professi sunt mortui mūdo, 16.q.1.c.placuit.& late not.in d.c. 1. & alia est causa monachi, alia clerici. 16.qō. 1.cap.alia. Facit pro diuersitate: quia si aliter diceremus non esset æqualitas inter mares, & feminas: quia illi duplici remedio possent matrimonium impedire & spōsalia dissoluere; scilicet per ingressum religionis, & susceptionem ordinum, feminæ solo religionis ingressu: cum sacrorum ordinum non sint capaces.

e ¶ Consultius.] Ca.commissum eo. Et pondera hoc verbum quod importat consilium. Vnde qđ hic dicitur non est positum in necessitate, & consilium eo tendit, ne is qui sponsalia cōtraxit, notetur de periurio vulgi opinione, usi sine peccato potuisset religionem intrare, & non contrahere; alii tamen aliter: vt late in d.cap. commissum.

f ¶ Religionem.] Scilicet approbatā, & in qua promittūtur tria uota. Nec enim sufficeret, si fieret de tertio ordine; vel si mulier esset, si fieret mantellata: vt per Abb. in cap.ex parte de cōuer coniu.

g ¶ Item si.] Cōcor.cum hoc ca. 2. de consangui. & affini.& ca.ueniens. primo & secundo. & ca.ex litteris.de eo, qui cog.cōsan. vxo.c.præterea eo.

h ¶ Manifestū sit.] Quidam exponunt ita quòd notorium quasi non sufficiat impedimētum manifestum. vt not.in c. 2.de consang.& affin.Sed male vt ibidem per Abb Nam cū manifestum in plus se habeat quam fama: vt not. in ca.uestra.de cohabi.mul.& cler. & fama per se sufficit, vt hic, & d.cap.2.Ergo multo magis manifestum.

i ¶ Diffamatus,] Not.ꝙ sola fama probat impedimentum matrimonii; & licet hic habeatur solum de fama circa affinitatem; idem tamen dicendum est de quolibet alio impedimento, cum sit eadem ratio, c.cum dilecta.de confir.vtil.vel inutil. Ratio est: quia agitur de modico præiudicio, cum sit de futuro matrimonio, vel id ob periculum animæ: vt late per Abb.in c. 2.de consanguin. & affinit.

K ¶ Cognatio.] Ca.veniens.de spiri.cognat.

l ¶ Poterit.] In tantum, quòd ille qui allegat hoc impedimentum affinitatis non possit repelli, quasi allegans propriam turpitudinem; cum illa regula non militet hoc casu ob periculum animæ.c.præterea.2.eo.& per Abb.in c.3.de consang & affin.

Facto

Facto hominis [a] diſſoluuntur ſponſalia: vel contrario vtriuſque contrahentis conſenſu: vel cum legitima emergente cauſa diſſolutio alterius tantum volútati permittitur, veluti ex fornicatione abſentia, membrorũ amiſſione, incurabilis morbi interuentu.

Sponſalia diſſoluuntur cõtrario conſenſu, nec pœna appoſitio ſponſalibus appoſita aliquid operatur. h.d.

Si contrahentes igitur vel ſeſe inuicem liberent [b], vel impubes contrahens adueniente pubertate ratũ noluit [c] habere matrimonium, diſſoluentur ſpõſalia, nec aliquid proderit, quod ſub certa pœna contracta fuerint. Cum enim libera matrimonia eſſe deceat, pœnarum inanis omnis eſt adiectio [d].

Ob fornicationem poſt ſpõſalia etiam iuramento firmata commiſſa poteſt quis licite reſilire: & id quod coniunctos disiungit, multo magis impedit coniungendos. h. d.

Vnius quoque tantum diſſenſu, etiam iurati ſoluuntur interdum ſponſalia; vel uti ſi quis aliquam ſe in vxorem ducturũ iurauerit, & ea poſtmodũ fornicata [e] fuerit. Nã licet idem fornicationem non poſſit opponere præcedentem [f], ob ſubſequentem tamen poterit eandem in coniugem nõ ducere. Quia illi iuramento talis ineſt

a Facto hominis. CASVS in tota hac parte ita figurari debet. Quidam cum ſpõſalia contraxiſſẽt volebant ab iis recedere, diuerſas cauſas aſſignabant, uidelicet aliquando conſenſum alterius partis, aliquãdo fornicationẽ tam carnalẽ, quàm ſpiritualẽ, aliquãdo remotã partis abſentiam, & aliqñ aliquẽ graue morbũ, & cum facto partis aliquid iſtorum contingat, quæſitũ fuit quid iuris. argumento. n. c. ſi. de homic. in 6 negati ue reſpondebatur, Solu tamen, vt hic legimus: & ratio meo iudicio eſt, ne matrimoniũ malũ hẽat exitũ, qua ratione ſuadente ẽt obiectio uidet̃ ceſſare, vt de ſe patet. No. primo argumẽtum contractus nõ eſſe obſeruandus ſi perſonæ vel res perueniant ad talẽ conditionem, vt de iure ſit melius contractũ reſcindere. quia lex aliqñ permittit quod a prin. prohibet: Not. ſecũdo quod lex debet aliquando accommodari conditioni humanæ, licet eam regulariter regulare debeat. c. regula. vbi docto. dixi 3.

a ¶ Facto hominis. Sed non ne in ſuperioribus caſibus facto hominis diſſoluuntur ſpõſalia? vt cũ quis aliã ducit per uerba de præſẽti, vel religionem ingreditur, vel ordines ſuſcipit? Videtur ergo quòd hæc ſectio non ſit vera. Reſpo. quod diuerſimode interuenit. Nam in ſuperiorib⁹ caſibus eſt cauſa remota factum hominis diſſoluẽdi: quia ius diſſoluit, etiam ꝙ homo nolit hic contra: nã ſi nolint partes diſſoluere in caſibus ſequentibus ſponſalia non diſſoluũtur: cũ diſſoluitur igitur in caſibus ſequentibus diſſoluuntur mero hominis facto, ideſt, uoluntate, & ſic cauſa diſſolutionis propinqua eſt in homine: ſecus in ſuperioribus caſibus, in in quibus cauſa propinqua eſt iuris diſpoſitio, etiam ſi homo nolit.

b ¶ Liberent.] Quod poſſunt. & ſi ſponſalia ſint iurata. Nam iuramentum præſtitum ad commodum hominis, poteſt ab homine remitti, ad cuius commodum iuratum fuit: vt per Abba. in cap. 2. eod & per Moder. in capit. 1. de iureiuran. quod intellige ante incurſum periurium, non poſtea, Bald. in aut. quod eis. C. de ſec. nupt.

c ¶ Nolit.] Vt in c. de illis. de deſpon. impu.

d ¶ Adiectio] l. Titia ff. de verb. obli. c. Gemma de ſponſ. Num quid autem & quando poſſit arrha interuenire: & quando pignus, & an peti poſſit intereſſe? vide late in d. c. Gemma. & d. l. Titia. Solum illud hic nota, ꝙ ſi extraneus promittit ſub pœna, quòd Titia contrahet cum Sẽpronio, quo caſu valet pœnæ appoſitio, ſi facit quantũ in eo eſt, non incurrit pœnam. difficultas enim impedit commiſſionem pœnæ. l. ſi vehenda in ſi ff. ad leg. Rhod l. a. ff. ſi quis caut. & per Ab. in d. c. Gemma. quod & in aliis cõtractibus locum habet, ſ(?)e not. in c. delegantibus. de officio deleg. & in c. ſicut eod.

e ¶ Fornicata fuerit.] Sed quid ſi per violentiam opprimatur ſponſa de futuro? Reſpondeo videtur quod nihilo minus teneatur eã contrahere: arg. 32. q. 5. c. ſi uera & l. ſi vxor. § ſi quis plane ff. de adul. Sed non eſt uerum, 27 q 2. ca. raptor. & c. ſequent. & 32. q. 5. ca. ſi ingẽ. & c. il. c. Et ita ſine culpa q̃s punitur, licet non ſine cauſa, & pro hac determinatione ſecundum Abba. in c. quemadmodum. de iureiu. Facit ratio: quia non eſt cogendus quis contrahere bigamiam: ſecus tamen ſi fuiſſet ſponſa de præſenti.

f ¶ Præcedentem.] Argumen. quòd contrahens non poſſit allegare debitorem ſuſpectum propter paupertatem præcedentem: ſeu mores præcedentes, fac. l. ſi creditores. de priuil. credi. l. fin. C. de ſponſal. vbi Bart & per Abb. & alios in capitul. quemadmodum. de iureiur. Item argumen. ſecundum Hoſtien non poſſe prælatum repelli. prætextu criminis præcedentis promotionem ſuam, de quo in cap. præterea. de teſtibus cogend & in cap. fin. de purg. canon. Et quod dicitur hic, quòd non poſſet dimittere, amplia quòd non poſſet etiam illam accuſare. l. ſi vxor. §. ſi quis vxorem, & § ſi. ff. de adul. & l propter uiolatam. C. eod. tit. Tarde enim quis accuſat mores, quos ſemel probauit,

conditio [a], si illa contra regulam desponsationis non uenerit: alioqui si posthuiusmodi iuramentum publica meretrix fieret, teneretur eam in vxorem ducere, quod est prorsus absurdum [b]. Nam si post contractũ coniugium vir propter fornicationem licite potest a sua cohabi·atione recedere, lõge fortius e ante coniugium celebratum spõsus sponsam [d] poterit non admittere.

Carnalis, & spiritualis fornicatio æquiparãtur. h.d.

Idem [e] erit si sponsus vel sponsa idololatrando vel hæresim sequẽdo in spiritualem fornicationẽ inciderit [f].

Si sponsi contrahant se ad remotas regiones spõsa possũt se ad aliorum nuptias conferre recepta si peierauerint pœnitentia h.d.

Sed & si qui præstito iuramento promittant aliquas se mulieres ducturos, posteaque illis non cognitis, procul [g] recedentes ad alias partes se trasferant, liberum [h] erit mulieribus ad alia migrare [i] vota: recepta tamen de periurio [K], si forte iuramentum p̃stiterint, pęnitentia, si per eas steterit [l] quo minus fuerit matrimonium cõsummatum.

Lepra, vel similis morbus sponsalia dirimit licet non dirimat matrimonium h.d.

Item si sponsus [m] aut sponsa leprosus fiat, vel leprosa, paraliticus, vel paralitica, aut

facit 32. q.5. cap. horrendus. nisi ex superuenienti causa, c. accepimus de ætat. & qualita. c. insinuante de offi. deleg. & 4. q.3. § si quis testibus.

a ¶ Conditio.] Nota quòd subintelliguntur conditiones in iuramentis, fac c. uenientes. cap. peruenit. c. sicut. c. breui & ea. Quintauallis de iureiu. & 22. q. 2. c ne quis. & l. cũ quis. ff de solut. & l. quaro. § inter locatorem. ff locat. l. indubitati C de nõ nume. pecu. & l. stipulationem. C. de iu. doti. l. si libert°. ff. de oper. libert. & l. 1 §. quæ oneranda ff. quar. re. act. non detur. Sed hoc non intelligitur de specialibus conditionibus. l. repetendi. C. de cond. ob. tur cau. & 32. q vltima. capi. si. in fin. nisi ubi lex aliud præsumeret tacite inter contrahentes agi: quia tunc id habetur pro expresso l. cum quid. ff. si cert pet. & l. triticum. ff. de uer. obli. Et hæc vera in iuramentis promissorijs: secus in assertorijs. Nam in his nulla conditio intelligitur: & de his in c. si. 32. quæst. vltimã. & facit l. si mulier. C. de iur. dot. Not. tamen quia in promissorio iuramento quædã conditiones intelligũtur, ideo conditionale poterit appellari. l. cõditione. ff. de cõd. & dem.

b ¶ Absurdum] Ideo non dicendum. l. nam quod absurdum. ff. de oper. libert.

c ¶ Fortius.] Nam cui damus actionẽ, multo magis exceptionem. ff. de re. iu. l. inuitus §. cui. damna & ff de superfi. l. 1. §. plane facit c. quemadmodũ, de iureiur. vnde sumitur.

d ¶ Sponsam.] Nam & sponsus potest sponsam accusare de adulterio, quasi matrimonio iam initiato. arg. l propter C. de adult. nisi in casu l. miles. §. quærebatur ff de adult. & quia facta est ei iniuria. l. item apud. §. sponsum ff. de iniu. Nam nec matrimonium, nec species matrimonii uiolare permissum est l. si uxor. §. diuus ff de adult.

e ¶ Idem erit.] Transit de fornicatione carnali ad spiritualem.

f ¶ Inciderit.] Vt c. non solum. & c. iam nunc. 28. quæst. 1. & hoc intellige de simplicibus & sponsalibus: vt & per Ioan. Andr. in tracta. de sponsal. ante fi. Quid autem in ipso matrimonio habetur in ca. quanto. de diuor. & dicetur infr. de diuort. § mul tum autem.

g ¶ Procul.] Sed quando dicentur procul recessisse? Respondeo, stabitur consuetudini & communi reputationi; vt not. per glos. Goff. Abb. & alios in ca. nihil de elect.

h ¶ Liberum.] Immo tenentur expectare per tres menses. l. 2. C. de repud. Et quidam hoc admittunt, alii quod illud secundum leges: secus secundũ canones: vt not. in cap. de illis. eod. unde sumitur. Et ex hoc quod dicit, liberum, collige quod non teneatur alicuius expectare licentiam. aliàs non esset liberum, vt not. Abb. in dicto loco, & in sponsa de futuro nõ de præsenti, c in præsentia. & c. dominus noster. de secundis nupt.

i ¶ Migrare.] Et sic non tenẽtur sequi sponsos vagabundos. l. 2. C. de repu. Sed quid de vxore? Respon. Aut sciebat maritum uagã dum tempore contractus, & tenetur sequi. 13. q 2. c. vna quæque. vbi ð hoc no. Aut ignorabat, vel ex post facto ẽ factus vagabundus & non tenetur sequi, Ab. in c de illis. eo. Bar. in l Mænia. §. fi. ff. de ann. legat. Doct. in l. si cum dotem. §. maritus. ff. solu. matri. Si tamen mutaret domiciliũ, etiam sine causa tenetur eum sequi. de hoc not. in c. 1 de coniug. leproso.

K ¶ De periurio.] Nota quod periurium non impedit contractum matrimonii. ex quo generaliter infertur, quòd actus spiritualis gestus non est nullus ipso iure, licet de periurio sit iniungenda pœnitentia. facit cap. sicut. & ca. de illis. eo. hoc tamen videtur contra Inno. in cap. dilecto. de præben. vide per Ioan. And. in c. quod semel. de re. iur. in 6. in Mercuriali.

l ¶ Steterit.] Sed si per eas stetit quare dat ecclesia licentiã cõtrahẽdi? Res. ne deterius cõtingat ob pericula fornicationis. Simile in c. veniẽs. qui cle. vel vo. Sed si certũ esset per eas nõ stetisse, non imputaret eis periuriũ, c. sicut. eo. In dubio tñ ad cautelam esset imponẽda pœnitentia, c. de illis eod.

m ¶ Si spõsus.] Concor. c. si. de coniug. lepros. &

cap.

cap. quemadmodum. de iureiur.
a ¶Non debent.] Argo. q ea quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l. de ætate. §. ex causa. ff de interrog. actio. l. si mulier in iote. ff ad Veleia. l. t ff. de uent. inspic. capitulo insinuante. de offic. delegat.

bus facit doctrin. docto. in l. sciēdū. ff. de verb. obl
d ¶Consummari.] Vt supra de sacram. matrim. per tot.
e ¶Tanquā] Veritatē hic denotat, sicut & uerbū, quasi, in l. 1. ff. de transactio.

nasum, vel oculos amittat, aut quid sibi turpius eueniat, ad cōsummandam maritalem copulam compelli non debent[a]: licet iam contractum matrimonium[b] superueniens lepra, vel alius morbus nō dirimat[c].

DE NVPTIIS.

TIT. XI.

Ponit subordinationē presentis tituli ad precedētia, & sequentia. h. d.

EXposuimus hactenus quid esset matrimonium, quave ratione inter sacramenta reponatur, admonētes illud initiari sponsalibus, consensu ratificari, & copula consummari[d]. Sed cum proxime de sponsalibus, tamquam[e] de principio tractatum habuerimus; reliquū nunc est, vt de consensu & copula, quibus substantia[f] & perfectio[g] matrimonij continetur, differamus. Quid impediat nuptias contrahi, vel contractas dirimat cum ceteris, quæ tractatui adiacent, recensentes.

Nuptiæ consensu partium contrahuntur, nec sufficit consensus parentum h. d.

Nuptias igitur siue matrimonium inter se contrahunt viri puberes, & mulieres viripotentes, simulacque in se inuicem cōsenserunt[h]. Vbi[i] enim non est vtriusque consensus, non potest esse matrimoniū: ideoque si ex altera parte pater puellæ tātū cōsēserit, ex altera, qui se cupit maritum fieri

b ¶Contractū matrimonium.] Etiā q non sit secuta copula, c. quemadmodum. de iureiur. licet contrarium uideatur innuere in cap. fi. de coniug. lepros. Sed respōdeo ut ibi per A. b.
c ¶Dirimat] Patitur tamen non leproso, ut non debeat indesinenter ad lectum compelli; sed sufficit si leprosus suo debito non fraudetur: ut no. in cap. t. de coniug. lepros. & 32. quæst. 2. cap. si uxorem Et not. regulam quòd nulla infirmitas quantacunque grauis præstat facultatē matrimonii dissoluendi, etiā quo ad thorum & mutuam seruitutem. fac. ca. 2. & per tot. de coniug. lepros. & capitulo hi qui, & ca. hi vero. 32. q. 7. Ethicus tamen. vel alia ægritudine detentus, non tenetur uxori reddere debitum, cum non possit nisi cum periculo uitæ. Nam ordinata charitas incipit a seipso. ca. nisi. de auctor. & vso pal. c. non satis. dist. 70.

DE NVPTIIS.

Quo modo tit. iste cōtinuari debeat, habetur in tex. in princ. eius: diuiditur autem in 4. partes, in prima adnot. continuatio. tit. & sententiæ. in secunda explicantur essentialia ad nuptias contrahendas: in 3. deciditur an serui possent matrimonio iungi: in quarta soluitur dubium circa actum nubendi ortum: secunda ibi; nuptias: tertia ibi: illud quoque: quarta ibi, de eo.

EXposuimus. CASVS non figuratur. Not. tamen argumētum, quod sicut in matrimonio quædam sunt de substantia, & quædā de perfectione, ita etiam idem dicas de multis aliis acti

f ¶Substantia.] Referas ad cōsensum.
g ¶Perfectio.] Referas ad copulam.
Nuptias.] Hæc pars licet plures habeat particul. cōmode tamen CASVS in ea ita in communi figurari potest. Quidam uolentes nuptias contrahere ad sponsalia exequenda, propterea dubitatum fuit, an sufficiat uxorem ducere uel consensum quouis modo explicatum præstare. si enim p̄supponimus sponsalia, nil aliud uidetur requiri nisi executio: si uero ipsa ead. non præsuponimus, solum consensus uidetur sufficiens. iox. l. r. ff depo sit. l. in conuentio nalibus. ff. de uerb. oblig. & l. nuptias. ff. de reg. iu. Sol. tamē ut in hac part. legimus, quia essentialiter requisita si non adhibeantur, act⁹ uitiatur: Obiectio autem non uidetur aliquid concludere, siquidem tam executio alicuius actus, quam cōsensum præstare fieri debet iux. ea q̄ ad ipsum requiruntur, cum à iure regulari debeat. l ne mu. ff. de legat. 1. Not. primo neminē obligari si de facto cōtrahat nisi legitimā habeat personā ad cōtrahendū. Not. 2. quod matrimoniū ratione substantiæ & necessitatis solum à uoluntate contrahentium causatur, sed ratione honestatis, & reuerentiæ etiam à uoluntate quorundam aliorum: Not tertio quod uerba, & signa ad uoluntatem nostram demonstrādam sæpe æquiparātur, & secundum communem usum interpretationem recipiunt.
h ¶Consenserunt.] Exprimendo ipsum consensum verbis, ut inf. eod § licet. & not. de hoc in ca. sufficit cum sequen. 27. quæst. 2.
i ¶Vbi, &c.] Cōcord. c. 2. 30. q. 2. & c. t & spōs. impub.

Nihil

Ponit quasdam verborum conceptiones aptas ad matrimonium contrahendum h.d.

Verba autē ad hoc apta sunt, verbi gratia *Ego te in meam vxorē accipio: & Ego te accipio in meum maritum: vel promitto quod te ab hoc tempore pro coniuge tenebo*[a] *; & tibi sicuti vxori meæ fidem seruabo*, & contra: *Promitto me te pro marito habituram, & tibi tanquam viro proprio fidem seruaturam*, vel similia consensum de præsenti exprimentia.

Verba prolata in contrahēdo matrimonio sunt accipienda secundum communem intelligentiam h.d.

Inde quæritur, si alter coniugum ita loquutus fuerit, vt quod propositum est altera pars non intellexisse se affirmet, quid agendum sit, si tali prætextu [b] causæ dissidii [c] querantur? In qua specie, si matrimonium contracturi iudicio, & ætate [d] sint idonei, si alter quod alter proposuit non intellexerit [e], statutum est ad communē [f] verbi intelligentiam [g] esse recurrendum; cogendique erūt ambo verba prolata in eum sensum accipere, quem solent recte intelligentibus [h] generare.

mutus, & surdus, & cæcus simul? & videtur posse contrahere, cum possit mulierem carnaliter cognoscere. Item quia habet naturalem rationem. In contrarium tamen facit, quòd numquam vidit, uel audiuit matrimonium contrahi. Cū igitur ignoret, non videtur posse consentire. Respondeo si potest aliquo pacto consentire, quòd discretus iudex forte ex aliquibus gestis & signis poterit colligere, poterit contrahere: aliàs secus. in dubio tamen consulendus erit superior, ut p Abb. post. Hostien. in capitulo cum apud eod.

a ¶Tenebo.] Immo videtur dicendum, quòd hæc & similia verba non sint idonea ad matrimoniū, cum respiciant tempus futurum, & huc vidētur firmare Bart. Laud. & Magister sententiarum in 4. distinct. 27. ut per Archid. in quæst. 5 S. si quis diuinus. post gloss. & per Abb. in cap. ex parte. eod. Contra tenetur cōmuniter. Pro cuius rei intelligentia sciendum est, quòd si uerba futuri temporis denotant principiū actus, q in dubio solum sponsalia contrahunt de futuro, ut si dicam: Promitto quòd te ducam in vxorem. Sed si verba futura respiciunt matrimonii executionem; vt si dicam: Promitto quòd te habebo pro legitima coniuge, vel uxore, tunc hæc uerba important matrimonium: nec enim aliqua pro legitima vxore teneri & haberi potest, nisi præcedat matrimoniū. Abb. in cap intauit. de probat. Sed quid si sic dictū fuerit: Nō habebo aliam uxorem nisi te, numquid per hæc uerba sic concepta sit cum muliere contractum matrimonium? Respon. ut per Abb. in d. c. ex parte. Quid si dicatur: Placet mihi te habere in vxorem, vel: Volo te habere in vxorem, vide per Abb. in cap ex litteris. eod.

b ¶Prætextu.] Quia dicat se non intellexisse verba prolata a parte. fac. cap. ex litteris. eod.

c ¶Dissidii.] Idest, matrimonii non contrahendi.

d ¶Aetate.] Idest, 14. annorum in masculo, in muliere 12, ut sup. eod. § 1. & cap. continebatur & ca. attestationes. de despons. impub. nisi malitia supplet ætatem. ca. de illis. & cap. finali, de despons. impuber. & d. § 1, supra eodem. nota q duo requiruntur ad validitatem matrimonii, scientia, & ætas.

e ¶Non intellexerit.] Idest, non intellexisse se dicat, siue contrahatur matrimonium inter eos, qui erant eiusdem linguæ, siue per interpretem: cum & per interpretem matrimonium possit cōtrahi: ut not. in cap. ex litteris. eod.

f ¶Communem.] Nota ergo, quòd verba simpliciter prolata debent intelligi non secundum opin. singulatium, sed communem, ad quod fac. not. per Bart. in l. Labeo. ff. de suppel. leg. & per Ab. in cap. ex litteris. eod. Item argum. q iudex in decisionibus causarum debeat sequi communes doctrinas. & fac. pro hoc quod hic dicitur. cap. intelligentia. de verbor. significat. & lex non aliter. ff. de legat. 3. & cap. retulerunt, de consecr. distinct. 4. & l. prospexit. ff. qui & à quibus: quia non ex opin. singularū, sed ex communi vsu nomina sunt intelligenda, d l. Labeo. & l. si quis in fundi uocabulo. ff. de legat. 1. & cap. ad audientiam. de decim. l. cum quidam. C. de uerb. significat. cap. in calice. de consecra. distinct. 4

g ¶Intelligentiam.] Aliud tamen statuitur si ambiguitas incidat in iudicijs, aliud si in contractibus, ut late not. in d. cap. ex litteris. & in l. quoties in stipulationibus. ff. de uerb. obligat.

h ¶Intelligentibus.] Et secundum Abbatem facit hoc contra eos, qui post perfectum contractum dicunt se non percepisse vim uerborum per Notariū prolatorum; habent enim verba uim secundum iuris dispositionem, nec excusat contrahentes iuris ignorantia. Potest etiam intelligi quod hic dicitur, quādo alter proposuit verba sophistica. Puta, Promitto te tenere pro mea coniuge donec terra cooperiet oculus meos. Nec enim sufficit ad dissoluendum matrimonium quod adteram suis oculis superponat: nam illa verba a recte intelligētibus accipiuntur pro morte naturali, nisi adeo appareret de dolo proferentis, quod sit clarum de dissensu: ut per Alexand. consil. 152. volum. 1. fac. qd dicit Innoc. in cap. veniens. de iureiuran. ubi ait, quòd in foro poli iuramentum recipit

inter-

interpretationem secundum intentionem iurantis: secus in foro fori fac. cap. tua nos. eod. & quod ponit Abba. in ca. ex litteris, eod. ante finem.

Io. Bapt. Illud quoque. CASVS. Quidam iuuenis amore cuiusdam ancillæ captus de facto nuptias cum ea contraxit, sed postea pœnitentia ductus nolebat eam dimittere, & aliam liberam personam ducere, ex motus licentia, quia cum seruis prohibitum est matrimonio copulari l. 3. C. de incest. nupt. instit. de nupt. in prin. vnà cum gl. in ver. ro mani. Sol. tamē ut hic habemus, quia de iure can. conditio seruilis licet impediat matrimonium tamen non semper rescindit, hinc habetur in hoc iure seruos ob salutem animæ postea nuptias celebrare, & uxorem ca. 1. de cōiug seru. & per tot. titu. nec obiectio tenet cum ius ciuile in hac parte reperiatur correctum, ut constat in loc. cita not. seruos proprie dictus in hoc casu esse liberos, et ideo cum liberis æquiparari iuxta dictū D Pau. in d. cap. 1. relatum Not. errorem etiam spiritualiter uitiare, quia ubi uere est, ibi nō est uoluntas. argumento l. 1. ff. de cō di. indebit.

Serui possunt etiam inuitis dominis contrahere matrimonium, dum tamen dominos non fraudent debitis obsequijs. h. d.

Illud quoque explorati iuris est, quod matrimonia inter se contrahunt, non solū liberi homines, verū etiam serui [a]. Sicut enim neque liber, neq; seruus est ab alijs [b] sacramentis Ecclesiæ remouendus [c], ita nec inter seruos [d] matrimonia prohiberi debent. ideoque quamquam contradicentibus dominis, & inuitis contracta fuerint, nulla ratione propterea sunt dissoluēda [e]. Serui tamen, qui contraxerint, proprios dominos debitis, & consuetis obsequijs [f] minime fraudare debent.

Si vnus coniugum comperiatur post contractum matrimoniū seruilis conditionis, potest dissolui matrimoniū, nisi post talem cognitionē fuerit renouatus consensus, vel sequuta copula. Et liberi sūt ex libero vētre nati, nisi aliud inducat lex, & mos regionis. h. d.

Si quis tamen, vel si qua insciens eum, vel eam sumpserit in coniugem, quam, vel quem postea seruilis compertum sit esse cōditionis [g], nec post [h] diem verę cognitionis [i] habitæ se inuicē cognouerint, aut aliter facto [k] inuicem in se consenserint, ita separari poterunt, vt vtrique libera cum alijs contrahendi fa-

cap. 1. de coniug. seruo.

c ¶Remouendus.] §. Hinc uobis. in auth. de monach.

d ¶Inter seruos.] Nec etiam inter liberum, & ancillam, si cōtrahere uoluerint scienter, ut 29. quęst. 2. cap si quis ingenuus, & cap. 2. de coniug. seruo. & infra § seq.

e ¶Dissoluenda.] Fac. l. possessionū. C. com. vtri. iudic. Partus tamen penes dominum ancillæ remanebit. l. & seruorū. ff. d sta. homi. licet quidā contra; ut per Abb. in ca. 1, de coniug. seruo. Sed prima receptior.

f ¶Obsequiis.] Etiam si uxor debitum peteret, & cōcurreret cum domino iubēte: quia obtemperandū est domino secundum quosdam. Alii tamen contra, dic vt per Abbat. cap. 1. de coniug. seruo.

g ¶Conditionis.] Et sic matrimoniū nullum fuit, si erat ancilla, quam credebat liberam: ut 29. q. 2. per tot. & infra tit. proxi, in princ.

h ¶Nec post.] Nihil enim refert si ante ea nam copula carnalis nō firmat matrimonium: imputādum est enim ei qui non detexit statum & conditionem personæ suæ. fac. l. a. C. si ser. vel lib. ad decur. aspi. ubi puniatur quis ingerendo se actui, quem exercere nō potest, uel non detegendo qualitatem personæ suæ. Vide de hoc quod not. in cap. sciscitatus. de rescri.

a ¶Serui.] Et in hoc ius canonicum dissidet a iure ciuili, quo iure serui non contrahunt matrimonia, sed contubernia. instit. de nupt. in princip Not. igitur, quòd serui iure canonico approbantur vt hic, & in cap. 1. & per tot. de coniug seru. Et hoc procedit non solum in personis infidelium, sed etiam Christianorum: nam si fidelis in iusto bello ab alio fideli capiatur, mero iure capientis seruus efficitur, licet consuetudo generalis Christianorū hoc non uideatur seruare: ut per Abb. in c. 1. de cōuers. infid. Immo quandoque per solam iuris Canonici dispositionem inducitur seruitus: vt in cap. ita quorundam, de Iudæ.

b ¶Aliis sacramētis.] Scilicet, quæ recipientia causa conferuntur: non autem si conferuntur gratia aliorum, ut est ordo: quia tali sacramento serui remouentur: vt supra qui prom. non poss. & not. in

i ¶Verę cognitionis.] Non enim cuilibet referenti credere tenetur. argu. 33. quæst. 4 cap. quam magnum. & l. 2. ff. quod fal. tutor. auctor. & titubans pro ignorante reputabitur. l. fi. C de cond. indeb. l. 3. §. is qui. ff. de lib. hom. exhib. cap. dominus. de secundis nupti. Vnde si quis habet conscientiam seruitutis ex discreta & probabili causa, tunc sibi pręiudicat copula carnalis subsequens: secus si ex leui & indiscreta: argu. cap. inquisitioni. de sent. excom. & not. in c. 2. de coniug seruo. An autem viro status quæstionem mouente, possit mulier pendente lite debitum exigere? plene no. in d. ca. 2. Titubās pro ignorante.

K ¶Facto.] Per quod cognosci potuerit coniugalis affectus: ut no. sup. tit. proxi §. nō tamē. Sed immo

uidetur

videtur quod verba sint necessaria. cap. tuæ. eod. & sup. eod §. licet. Solu. vt ibi not. & vt not. in c. fi. de coniug. ser. item nota quod matrimonium ab initio nullum tractu temporis confirmatur, fac. ca. litteras. & c. accessit. de desponf. imp. & c. 2. de coniug. seruo, Sed contra. facit l obligationum. § fere. ff. de act. & oblig. Sol. non est solum tempus quod validat matrimonium, sed consensus expressus, uel tacitus, ut hic apparet. Sed pone q aliquis contraxit cum ancilla ignoranter, & dominus postea illã manumittat viro ignorante, nũquid est matrimonium? Respond. non: quia adhuc cõmiscetur ei ex priori consensu, qui fuit nullus: argu. l. quamuis. C. ad Velleia. & l. si mulier. eod. titu. & l. 3. §. scio. de in l noti. & not. in c. fin. de coniug. seruo.

cultas nó denegetur [a].

Liberi qui sint, h. d.

Liberi autem sunt qui sunt ex libero ventre [b] nati, nisi quis patris conditionem secũdum leges [c], & consuetudinem prouinciæ sequatur. Multo magis [d] matrimonium inualidatur, cum quis in persona [e] errauerit: vt puta si existimans secum Gemma contrahere, cum Berta contrahat.

Si alter contrahentium vtitur verbis dubijs animo decipiendi mulierem, & eã postmodum carnaliter cognoscit, iudicatur pro matrimonio in foro iudiciali: secus in pœnitentiali. h. a.

a ¶ Non denegetur.] Et detectæ ancillæ quod puratiue marito pro dote dederit, erit restituendum: vt in cap 2. in fin. de coniug seruo.

b ¶ Libero vẽtre.] Cap 1. de nat. ex li. vẽt. fallit tamẽ hoc pluribus casibus ut oo. per glo. & Doct. lo d. c. 1.

c ¶ Leges.] Scilicet municipales, uel prouinciales, cum aliter sit de iu com. l. partum C. de rei vendi. & l. & seruorũ. ff. de stat. hom. & instit. de iure personarum. post princ. & ca. 1. de na. ex. lib. vent. & cap. fin. de ser. non ordin. Et sic nota, quòd valet statutum, vel consuetudo, quòd quis sequatur conditionem patris. Sed quæ est iuris communis ratio, q partus sequatur matrem? Respondeo secundum Bald. in l. fin. C. de seruis fugitiu. quia mater potest prodesse filio tribus temporibus. d. l. & seruorum. § ingenuum. ff. de stat. hom. & instit. de iure person. §. seroi.

d ¶ Magis.] Quia maior est error in substantia, quã in qualitate.

e ¶ In persona.] Est autem persona rationalis creaturæ indiuidua essentia: ut not. 29. quæst. 1. post princ.

Io. Bapt. De eo.] CASVS Præsupponantur nuptiæ contractæ per ficta uerba alterius contrahentis, qui animo decipiendi, ut præsupponitur contrahebat, unde fuit quæsitum an teneaot, & ne quis dolo alterius læderetur l. non debet. ff. de reg. iur. affirmatiue respondebatur. Sol. tamen est sequenda, quam hic legimus, quia in matrimonio obseruãdum est an uere vel præsumptiue legitimus reperiatur consensus: obiectio autem non obstat, quia postquam cognitum fuerit qualis sit consensus præd. cognosceitur etiam an obiectione admittẽtis, in hac materia. Not. primo consensum ad matrimonium requisitũ debere esse expressũ, aliquando tamen admittitur etiam præsumptiu. Not. secundo argu. q ecclesia nõ iudicat de occultis. facit ca. sicut. cum seq. de simon.

De eo quæsitum est, qui cum nó aliter mulierem, vt sibi carnaliter cómisceretur, perducere [f] posset, quam si eandem desponsasset, proprium mentitus nomen, illam per hęc verba despõsauit; *Te Ioannes despõsat*, an quia vir illo nomine non vocaretur, nec vllum nubendi haberet propositum, sed copulam tantum carnalem exequendi, inter prædictos matrimonium sit celebratum, cum tamen mulier in virum consenserit? Et responsum est, non debere ex isto facto coniugiũ iudicari [g]; cum in eo

f ¶ Perducere posset.] Nota igitur ex hac littera, q licet duæ sint principales causæ, ob quas est institutum matrimonium; scilicet causa sobolis procreandę, & euitandę incontinentię: ut not. 25. quęst. 1 in summa, tenet tamen matrimonium, etiam si quis alia de causa inductus ad contrahẽdum; puta ob dotẽ, parentelã, pulchritudinem mulieris, & libidinem. con cord. cap. tua nos. vbi Abb. eodem.

g ¶ Iudicari.] Immo videtur hoc iudicandum matrimonium, cum plus valeat qđ agitur, q̃ quod simulate concipitur C. plus ualere qđ agitur q̃ qđ, &c. Item simulatio, siue dolus matrimonium spirituale non impedit c. quod interrogasti distin. 26. Sol. quòd in prima parte littera loquitur in foro pęnitẽtiario, contraria procedunt in foro iudiciali, in quo loquitur postrema pars huius §. ut no. in ca. tua nos. eo. unde sumitur, in uersicu. qualiter. & latius Abb. in prima oppo. licet alii aliter, ut ibi per eum. Sed pone quòd protestetur coram pluribus, quòd omnia quæ faciet, uel dicet, nõ faciet aïo cõtrahẽdi matrimoniũ, & postea in publico dicat: cõsentio in te; nũquid hic est matrimoniũ? Resp. affirmatiue, cũ recurrendũ sit ad communem uerbi intelligentiam sup. eo. § inde quæritur. & c. ex litteris. eod. & quia potuit quis à priore uoluntate recedere, & uidetur recessisse per id quod publice facit, nec creditur ei affirmanti adhuc se esse in priore uoluntate ob dolum suum; cum sit contra dolosum facienda interpretatio. Alii, ut Hostiẽ. & Abb. in cap. tua eod. distinguunt, quòd si fuit idonea causa protestandi; puta iustus metus, prodest protestatio; nec per contrarium factum ab ea uide-

tur recessum, cap. 1. quod met. causa. & in cap. Lotharius. 31 quæst. 2. Hoc tamen verum, nisi sequatur copula: quia tunc indistincte videtur recessum a protestatione. Sed si non fuerat iusta causa protestandi, procedit prima opinio. Nam si cõtractus procedit ex consensu duorũ, nõ ualet protestatio facta ab vno in præiudiciũ alterius, nisi ille cõsentiat: nor. in cap. Cumana. & ea. in Genesi. de electio. & in l. non solum. §. morte. ff. de nou. ope. nunt. & per Abb. in d. cap. tua.

nec substantia coniugalis contractus, nec forma a contrahendi coniugium inueniri valeat: quoniam, ex altera parte solummodo dolus adfuit, consẽsus omnino defuit, sine quo cetera fœdus coniugale perficere nequeunt.

In dubio pro matrimonio præsumitur. h. d.

Sed donec expresse non appareat, quòd is qui mulierem desponsauit in propria persona, sub nomine tamẽ alieno b, quo vocari tũc se finxit, dissensit, interim erit pro matrimonio præsumendum c.

a ¶Forma.] Nota quòd ad esse matrimonii duo sunt necessaria; scilicet substãtia & forma; sicut ad esse hominis. Pro substantia est consensus: pro forma verba apta ad exprimendum consensum: ut in c. si inter. eod. & cap. licet prẽt. de spons. duorũ: & quia in casu nostro utrũque defuit nullum fuit matrimonium. Idẽ esset si alterum defuisset. ca. cũ apud. eo. cap. tuæ. eod. & c. ꝙ sedem. de frig. & malefic. Quãuis autẽ matrimoniũ duo exigat, res tamen est simplex & indiuidua. 27. q. 2. § 1. & in matrimonio præsumptio ipsum factum habetur pro substantia. & per ipsum factũ præsumitur consensus. cap. is qui. eod.

b ¶Alieno.] Nota ergo, ꝙ nõ uitiatur contractus, si contrahens loquitur in tertia persona, intelligendo de tertia persona de se ipso. fac. c. quod autem. & c. dudum. de iur. patro. item ꝙ contrahens propria persona efficaciter obligatur. licet dolose mutauerit sibi nomen. Nomina enim inuenta sunt significandorũ hominum gratia l. ad recognoscẽdos. C. de ingen. & manumil. & §. si quis. insti. de leg. Sed ex quo constat de corpore nõ curamus de noĩe. d §. si quis. & habetur late in c. tua eod. vnde sumitur.

c ¶Præsumendum.] Fac. c. 1. de despon. impub.

QVAE MATRIMONIVM IMPEDIRE possunt.

Io. Bapt. Post declarationem eorum, quæ essentialiter requiruntur ad nuptias actu contrahendas, sequitur videre de impediment. ipsarum, propterea proponitur nunc tit. iste, qui diuiditur in part. 8. in quarum prima explicatur impedimen. erroris: in secunda impedimentum uoti cõtinentiæ: in tertia impedimen. cultus disparitatis: in quarta impedimen. iusti metus: in quinta impedimen. furoris: in sexta impedimen. frigiditat. in septima impedimen. morbi lepræ: in octaua impedimen. publicæ honestatis: secunda ibi, item uoti: tertia ibi, cultus quoque: quarta ibi, coactio: quinta ibi, furor: sexta ibi, item frigiditas: septima ibi, alia est: octaua ibi, publicæ.

QVAE MATRIMOnium impedire possunt.

TIT. XII.

Error personę, & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitatis, & fortunæ. h. d.

ERgo nõ omnis error d matrimoniũ impedit. Nam si quis corruptã in vxorẽ accipitẽ, quã virginẽ arbitratur; vel qui accipit meretricẽ, quã putat esse castã, vterq; quidẽ errat: neutro tamen casu ob errorem matrimonium infringitur.

Ei, qui sciẽter ducit in vxorem publicam meretricem, peccata remittuntur. h. d.

Quin potius qui sciẽ

Io. Bapt. ERGO nõ omnis. CASVS in tota hac parte ita figuratur. Quidam errore ductus matrimonio fuit copulatus cum muliere paupere, meretrice, & fortasse ancilla, postea errore cognito pœnitentia ductus cupiebat, & petebat ipsum dissoluere, & aliam uxorẽ ducere, ea præsertim motus ratione, quia vbi adest error, nec uoluntas, nec consensus reperitur, argumento. l. error. ff. de iur. & fact. ignoran. & l 1. ff de cõdict. indeb. cum simil. Sol. tamen cum distinct. prout hic legimus, qa sicut error est diuersus, ita quoq; diuersum producit effectũ, unde ob hanc diuersitatẽ, sequitur ni fallor quod nec etiam obiectio teneat, cum aliquãdo ipsa quoque uerificetur: Not. primo quod non quilibet error causat actum inuoluntarium, sed ille qui est circa rem essentialem, & ideo aliquando uitiat, & aliquando uitiatur.

d ¶Error.] Pro huius materiæ intelligentia dic, ꝙ quadruplex est error conditionis, ut infra eod. §. 2. & cap. proposuit. de coniug. ser. Personæ, ut sup. tit. prox. §. multo magis. Fortunæ, vt d. §. 2. Qualitatis, vt in hoc princ. Duo vltimi errores non impediunt, vt hic in princ. & § 2. & 29. quæst. 1. in princ. Secundus impedit. d. § multo magis. & ca. tua. eod. Primus autem error, scilicet conditionis, aut est error in libero, vt quia liber credit cum libera contrahere, & contraxit cum serua. & in dubio non tenet matrimonium, & hoc fauore libertatis, vt sup. tit. proxi. §. illud quoque. cum §. sequ. & 29. Error quadruplex.

tes, & prudentes[a], mulieres publicas[b] de lupanari extraxerint, & in vxores duxerint, qđ agent in remissionem proficiet[c] peccatorū. Cum inter opera charitatis non minimum sit errãtem ab erroris semita reuocare[d].

Qualis sit error personæ, cōditionis, fortunæ, & qualitatis. h.d.

Solum igitur[e] personæ, & conditionis error obstat matrimonio: qualitatis vero, & fortunæ non obstat. Est autem error personæ, cum is, qui est Ioãnes, Paulus putatur. Conditionis, cum is, qui seruus est, liber creditur. Fortunæ, vt cum is, qui pauper est, diues existimatur, vel contra. Qualitatis, cū is reputatur bonus, q̃ tamen est malus.

Defectus conditionis vitiat matrimonium. h.d.

Sunt & alij[f] plures modi, quib⁹ matrimonia impediuntur, vtputa conditio apposita, & non impleta, secundum ea, quæ supra[g] diximus de sponsalibus.

Sacer ordo, & votum sollẽne impediunt matrimonium contrahendum, & contractū dirimunt. h.d.

Item uoti sollem-

& 19 quæst. 2. per tot. Aut econtra seruus credebat se contrahere cum serua, & contraxit cum libera. Et hoc casu sunt opin. Quidam enim dixerunt, q non est matrimonium: quia error est in dispari conditione, asserentes idem esse vbicunque contingit consimilis error: se cus dicunt si sit error in pari conditione, puta r quia seruus credebat cō trahere cum libera, & contraxit cū ancilla: ex quo ambo sunt serui, error non habet impedire, ita not. 29. quæst. 2. in sum. Communis tamē doctrina habet, q tantum fauore libertatis impetratur matrimonium; & sicubi cōtrahentis conditio deterioratur, secus si melioratur, uel conseruatur in æqualitate, & hoc plus placet Abb in c. 2. de cōiug. seru. Quia ex quo consensum est in personam, isti errores extrinseci non debent impedire hoc sacramentum, & in dubio est pro matrimonio iudicandum: ut in ca. licet ex quadam. de testib. Sed quid in adscriptitio? Resp. communiter tenetur q talis error nō impedit matrimonium: quia adscriptitius est persona libera, & inuito domino potest stare in possessione: ut l. iubemus. & auth. adscriptitios. C. de epi. & cler. & tenet Abb. in d. c. 2.

a ¶Prudentes.] Secus forte si per errorem, cū tunc actus non procedat ex charitate: hoc tamen verbū non ponitur in ca. inter opera. de spon. vnde sumitur nisi implicite.

b ¶Publicas.] Quas quidem nulla necessitas excusat. l. palam. ff. de ri. nupt. & 32. q. 5. c. ita ne, & not. quod meretricium quantumuis publicum non excludit mulieres ab hoc sacramento matrimonii: nam hoc est prohibitorium certarum personarum. unde quilibet potest contrahere, qui expresse non prohibetur. cap. cum apud de spons. Immo inuentū est in remedium fornicationis & humanæ fragilitatis: ut legitur, & not. sup. de sacr. matr.

c ¶Proficiet.] Scilicet quoad remissionem peccatorum, secundū Abb. in c. inter opera. de spons. Sed an hoc intelligendum sit de remissione omniū peccatorū: quidam q sic cum sit hic indefinita locutio quæ vniuersali æquippolet. c. vt circa. de elec. in 6. & hæc est materia fauorabilis, & extēdēda ca. odia. de re iud. in 6. Alii cōtra: quia cū Papa indulget remissionē omniū peccatorū, solet apponere plenam, uel plenissimā, quod hic non ponitur: ut not. Ioan. And. in c. ad liberandum, de Iudæ. & not. in cle. 2. de pænit. & remiss. & pro hac fac. litera hic in verb. proficiat. Secundū Ab. in d. c. Iter opa. ANT. TIM. Quod dicitur hic de remissione peccatorū eius, qui duxerit meretricē in vxorē, est ex textu in d. ca. inter opera de spons. vbi Pontifex, inquit, ut huic in remissionē proficiat peccatorum, ubi not. Abb. quod opera charitatis proficiunt in remissionē peccatorū. Intelligitur autem id respectu pœnæ, quo ad opera exteriora uō respectu culpæ; nā culpa remittitur ex contritione. Cetera quæ quęrūtur in glos. desumpta sunt ex Abb. q dubitat, & non resoluit, uide ibi.

d ¶Reuocare.] Est enim hoc unum ex trib⁹ generib⁹ eleemosynæ c. tria sunt genera. dist. 45 Hoc tamē crimen meretricii sub dissimulatione pertransit ecclesia.

e ¶Igitur.] De hoc dic vt not. sup. eod. in princ. Sed an in casibus, in quibus error non inualidat matrimonium, si minor contrahat, possit petere restitutionem in integrum, si fuerit seductus? Respon. negatiue. Et de hoc per Abb. in c. ex parte. de resti. spol.

f ¶Alii plures.] De quibus inf. eo. late.

g ¶Supra.] Vt sup. de spōs. §. sub cōditione. & c. sup eo. de condi. app. & per tot. & c. de illis. de sponsal.

Item uoti.] CASVS, Quidam uouerunt continentiā perpetuā, sed modo diuerso, nam alij simpliciter, & alij cum solemnitate, & cum uoluissent postea uxorem ducere tum quia dicebāt tale uotum non tenere cum sit contra libertatem matrimonij rnx. not in cap. gemma. de sponsal. & matrim. tū etiam quia matrimonium est datum in remedium peccati carnalis. §. si supra de matrim. fuit propterea quæsitum, quid iuris. Sol[ut] hic habetur, quia minor virtus continetur sub maiori, uel ab ea superatur, & vincitur. argumento. ca. 3. de ieiuniis. pp quā rationē prima obiectio uidetur cessare; nec secūda videt aliquid cōcludere tū pp eād. rōnē, tū ēt pp distin. in tex. assignat. Nor. primo professionē religionis, & ordinis inter se æquiparari. facit Io. Bapt.

ca. 1.

cap. 1. de voto in 6. Not. secundo solemnitatem legis aliquando plus operari quam simplicem promissionem. facit tex in cap. cum ad monasterium. de statu monacho. Not. 3. scandalum augere delictum, eiusque pœnam.

& not. in c. nemo. 22. q. 4. & c. clericus solus. dist. 81. & cap de homine. de celeb. miss.

nis [a] emissio, & sacri ordinis susceptio [b] iam matrimonium impedit contrahendum, quam postea contractum dirimit.

Simplex votum non impedit matrimonium contractum. h. d.

Secus vero statuitur in voto simplici [c], quamquam enim contrahendum impediat, non tamen contractum dissoluit.

Habitus religionis non impedit matrimonium contractum h. d.

Sic & religionis habitus sine professione susceptus [d] ne contrahantur impedit, sed iam contractas nuptias nequaquam tollit [e].

Nubenti post votum simplex imponenda est pœnitentia h. d.

Huic tamen, qui nubendo votum simplex fecit irritum, quanto illud manifestius [f] emiserit, tanto propter plurium scandalum, erit durior imponenda pœnitentia.

Christiani non debent nubere infidelibus, & si nubant sunt excommunicandi. h. d.

Cultus quoque disparitas matrimonium, & contrahendum impedit, & contractum interdum dirimit. Si quis enim Iudeæ coniugali [g] societate iungi voluerit, siue Christiana Iudæo, vel alias infidelis Christiano carnali consortio misceatur: quicumque eorum id commisisse deprehenditur, a Christiano cœtu, & ecclesiæ communione protinus segregandus erit.

a ¶ Sollemnia.] Dicitur autem votum sollemne in proposito, quod est susceptione sacri ordinis, uel professione tacita, uel expressa munitum. cap. vnic. de uot. in 6. & sup. de regul. §. illud quæri. & concord. cum hoc. ca. meminimus. cum sequ. extr. qui cle. uel uouen.

b ¶ Susceptio.] Ex hac æquiparatione susceptionis sacrorum ordinum & ingressus in religionem, quidam ceuebant, quod per susceptionem sacri ordinis solueretur sponsalia contracta per uerba de præsenti, uelut & per monachationem. c. ex publico de conuers. coniug. sed contrarium est uerum: ut not. in c. 1. de voto. in 6. & sup. de spous. §. item ex contrario.

c ¶ Simplici.] Quia fortius matrimonij uinculum superueniens tollit primum debilius, scilicet uotum simplex. ca. 1. de uoto in 6. Licet ante matrimonium contractum sit quis compellendus uotum implere: ut cap. ex parte. de censib. c. porrectum. de reg. ca. rursus qui cle. uel uou.

d ¶ Susceptus.] Ab eo qui incorporandi religioni potestatem non habet. cap. consuluit. vbi Abb. qui cle uel uo.

e ¶ Tollit.] Arg. cap. quemadmodum. de iureiur. & l. patre. ff. de his qui sunt sui, uel alt. iu. Sed contra cap. super eo. de reg. & ca. uidua. qui cle. uel vo. Quidam quod hic & in cap. consuluit. qui cle. vel uo. loquitur de habitu probationis, in contrariis de habitu professionis. Tu dic aliter, ut per Abb. in d. ca consuluit.

f ¶ Manifestius.] Sic c. 1. de uot. & uot. redempt. in 6. unde sumitur Not. ergo quod ex manifestatione grauius sit peccatum. ad hoc. sup. de pœnit. §. 1. & §. 2.

Cultus quoque. Hæc pars posset in plures diuidi particulas, sed cum commode in ea CASVS in communi figurari ualeat, propterea est animaduertendum, quod inter personas alienigenas & cultus disparitate differentes, diuersimode matrimonium consideratur. & reperitur aliquando enim id contigit inter fidelem, & infidelem, aliquando inter infidelem, & infidelem, quorum alter uenit ad fidem: & aliquando inter fidelem & fidelem, quorum alter recedit à fide; unde in omnibus quæsitum fuit quid iuris, & in omnibus respondebatur per ca ius gentium. distinct. 1 & per cap. caue. 28 q. 1. vbi simpliciter matrimonium inter personas alienigenas & cultu dispares damnatur. ergo. Sol. tamen cum distin. ut in hac parte legimus, quia casuum diuersitas ob diuersas circumstantias diuersam requirit decisionem, & propterea nec etiam can. in contrarium adducti uidentur aliquid concludere, quia aliquando uerificantur, & aliquando limitationem recipiunt: unde nor. primo etiam ex d. iurib. simul inuent. quod matrimonium inter alienigenas regulariter est prohibitum, sed limitatur ue permissum: Not. secundo obiectum legis aliquando esse factum præteritum, quod contingit in approbando, uel reprobando ipsum, aliquando factum futurum, quod euenit in præcipiendo, vel prohibendo, permittendo, uel puniendo. No. tertio quod matrimonium, quoad substantiam eius, etiam inter infideles reperitur. Io. Bapt.

g ¶ Coniugali societate.] Circa hanc materiam dicas, quod si Christianus, uel Christiana miscuerit se cum Hebræo, uel Hebræa, siquidem in figura matrimonij, & ignoranter, tunc nulla eos manere pœna, cum darent operam rei licitæ, & ignorantia facti legitimam præstet illis excusationem: ut per Abb. & alios in cap. in nonnullis. de Iudæ. Ita tamen quod

quan-

quãdo habu erint notitiam de tail impedimēto statim se separent: aliàs secus. l. qui contra, ubi iate traditur. C. de incest. nupt. Aut scienter, & tunc pœna est dissolutio matrimonii, & excommunicatio, vt hic. 28. q. 1 c. caue. cum seq. & in d. c. nonnuiiis. & in foro pænitentiali pœna septem annorum pænitentiæ. ca. hoc ipsum. 34. q. 2. Hebræus vero quomodo puniatur sunt opi. vt dicetur statim. Si vero se coguouerunt in actu fornicationis, & scienter: quidam dicũt, Hebræum morte mulctandum. 2. q. 7. cap. nos si incompetenter. §. sed notandum vers. Nathan. & §. his ita. vers. multa enim. & 23. qu. 5. cap. reos. §. Nathan. & tenet quidam in d. c. in nonnuiils. Quidã mitius sentiunt secundum Oldr. Petrũ de Perus. & Roma. scilicet ꝙ sit pœna, vel pecuniaria, uel temporalis iudicia arbit. & refert Oldr. consi. 318. quòd in casu isto vidit Hebræo amputari virilia. Tertij melius ꝙ habenda est diligens consideratio singularum qualitatũ, si mulier sit honesta, & nobilis; an meretricula, & uilis; an Iudæus semel coierit, an sæpius; an iuuenis sit, an maior natu; num unam cognouerit an plures, & pro natietate casuum varie statuendum: ut per Paul. Ghirl. in tract. de pœnis omnifa. coitus illi. quæst. 12. Et quòd dicitur de Hebræis idem erit de Turcis, Moris, Saracenis, & simi. vt in hac littera.

Si unus infidelium coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit sibi cohabitare, vel non sine peccato mortali, soluitur coniugium, & conuersus cum alia contrahere poterit, & proles communis conuerso assignabitur, h. d.

Item si alter [a] infidelium coniugum ad fidem catholicam cõuertatur, & alter, qui in infidelitate remansit, vel nullo pacto, vel nõ sine blasphemia [b] diuini nominis, vel vt catholicum ad mortale peccatũ protrahat, ei cohabitare voluerit, conuersus quasi [c] priore matrimonio dissoluto licite ad secunda vota conuolare poterit [d], & communis proles ipsi conuerso assignabitur [e].

Si alter infidelium coniugum conuertatur, & antequam alij legitime coniunctus fuerit, alius quoque conuertatur, debent se inuicem recipere. h. d.

Quod si conuersũ ad fidem, & vxor conuersa sequatur, antequã propter causas [f] prædictas legitimam maritus ducat vxorẽ, eam recipere compelletur [g].

Inter conuersos ratum est matrimonium, non obstante repudio consuetudinario. h. d.

Nec quidquam cõ

a ¶Si alter.] Not. hic casum, in quo constat matrimonium inter fidelem, & infidelem; scilicet si infidelis cohabitare uellet cũ fideli sine peccato. hoc ideo, quia matrimonium ab initio tenuit: arg. l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui, uel alie. iu. cap. quemadmodum. de iureiur. aliàs non teneret. ut sup. eod. §. proxi.

b ¶Blasphemia.] Puta astringendo coniugem ad aliquem Iudaicum ritum, uel Paganicum, uel idololatriam, & in hac materia habes hos uersus:

Desere spernentem, uel blasphemare volentem,
Vel te credentem scelus ad mortale trahentẽ.
Nã sunt absq; mora sic vincula rupta priora.

c ¶Quasi.] Forte propterea adiecta est nota improprietatis: quia non potest omnino dici dissolutum matrimonium, cum possit infidelem pænitere, vt statim subdit.

d ¶Poterit.] Cap. quanto. & c. gaudemus. de diuor. Ex hoc habes casum quotidianum in Iudæis, qui veniũt ad fidẽ uxoribus remanẽtibus in Iudaismo. possunt enim cum aliis mulieribus de nouo cõtrahere ex causis hic positis. Sed cõtra uidetur: Nam inter infideles matrimonium est uerum. d. cap. quanto. & sup. de sacrament. matri. §. 1. Vnde uidetur quòd non possint separari ob defectum baptismi. Nã Christus interrogatus a Iudæis, qui non habebant baptismum, respondit: Quod Deus cõiunxit, homo non separet. cap. de infidelibus. de consang. & affin. Item matrimonium fuit institutum longe ante baptismum: scilicet in statu innocentiæ in Paradiso, & ibi recepit indissolubilitatem suam, cum fuit dictum: Et erunt duo in carne una: ut habetur in c. 1. de uoto. in 6. & in ca. fraternitatis. 35. q. 10. Sol, secundum Ab. in d. c. quãto. ꝙ ideo consideratur baptismus pro indissolubilitate: quia ubi non est fides Christiana, matrimoniũ nõ habet suã significationẽ: matrimoniũ. n. consummatum denotat unionem, & conformitatem quæ est inter Deũ, & ecclesiam per assumptionem carnis humanæ. ut in c. debitum. de biga. & sup. de sacram. mat. §. 1. Vnde sicut figuratũ est indissolubile: quia carnẽ quam Deus assumpsit numquam dimisit: ita & matrimoniũ illud figurans debet esse indissolubile, sicut figuratũ. facit quod not. in c. quia propter. 27. q. 2. Matrimonium autem inter infideles nõ habet hoc significatum: quia negant carnis assumptionẽ. & sic matrimonium inter eos non est ita firmum: quia cessat ratio indissolubilitatis.

e ¶Assignabitur.] Scilicet post triennium. Nã ante indistincte remanet apud matrem, siue cõuersa sit siue non. ca. fin. de conuers. infideli.

f ¶ Causas prædictas.] Scilicet, vel quia infidelis nolit cohabitare cum marito, vel id nolit facere sine creatoris contumelia, ut sup. §. prox.

g ¶Compelletur.] Cap. gaudemus. de diuor. Vides ergo ꝙ contumelia creatoris non soluat matrimoniũ ipso iure. nec enim si fuisset solutum prius cõuersus compelleretur postea conuersam recipere,

nendam [a].

Matrimonium non soluitur altero coniugum fidelium in hæresim lapso h.d.

Alia sane causa est eorum coniugũ, quorum alter vel in hæresim labitur, vel ad infidelium transit errorem: neque enim hoc casu, qui relinquitur, ad secundas nuptias descẽdere poterit. Nã etsi [b] matrimoniũ verũ inter infideles sit, nõ tamen [c] est ratum: inter fideles autem, & verum & ratum existit; quia sacramentũ fidei, quod semel est admissum, numquam amittitur [d]: sed ratum efficit coniugij sacramentum, vt ipsum in coniugibus, ipso durãte perduret.

Per dationem instantia soluitur argumentum.h.d.

Nec refert quod a quibusdam forsan obijci posset, quod fidelis relictus, nõ debeat iure suo sine culpa [e] priuari; cum idẽ multis casibus [f] cõtingat, ut si alter coniugum incidatur [g]. Ex hoc quoque quorumdam malitiæ occurrit, qui odio coniugum simularẽt [h] hæresim, vt post modum nubentibus coniugibus ab ipsa resilirent.

Cessante causa cesset effectus.h.d.

Quinimmo qui in fide permanserit, ad eum qui ab hæresi, vel infidelitate ad ecclesiã reuertitur: vel inuitus redire cogendus [i] erit, nisi ad religionem [k] transire maluerit.

obligationem expectandi alterum.cap. de illis, de despons. impub & supra. de spons. §. de illis.

a ¶Retinendam.] Hoc expresse non dicunt in ca. gaudemus.de diuort. vnde sumitur. Sed non potest aliter hæc materia intelligi, ut apparet ex his, quæ ibi dicunt omnes Doctor. Sed quid dicemus, si fidelis dicat pluribus mulieribus: Duco uos in uxores. & illæ pariter respondeant: Et nos te in maritum. quæ istarũ erit vxor? Resp. nulla, etiam si una tãtum sit apta matrimonio: quia iste ulr non habuit præcise animum obligandi se uni, ut p Abb in dicto cap. gaudemus.

b ¶Nam etsi] Occurrit tacitæ obiectioni: nam potuisset dici quod quando vnus ex duobus infidelibus ad fidẽ conuertitur, si remanens in infidelitate nolit cohabitare cum cõuerso vel non sine contumelia creatoris, permittitur cõuerso aliam ducere. Idem uidebatur altero delabente in hæresim, quod remanẽs catholicus posset aliam ducere. huic obiectioni respondetur, ut hic habes.

c ¶Non tamen est ratum.] Quia pot dissolui, ut hic, & cap. quanto. & c. gaudemus .de diuort. & 27. quæst. 2. cap. item illud.

d ¶ Amittitur.] 28 quæst.7.cap. 1. & cap. 2. & 1. quæst. 1. cap. quod quidam.

e ¶Sine culpa.] Licet nemo sine culpa suo iure regulariter priuari debeat. c. quanto. de diuor. 16.q. 2. cap. inuentum.& dist. 56.cap. satis peruersum, & de eo qui cogn. consang uxo. suæ. cap. discretionẽ. & ca fin. & c. 2. de constit. Quandoque tamen ex causa priuatur etiam sine culpa. capit. quoniam. §.2. vt lit non contest.& cap. antiqua. de priuil. & dist. 22. cap. renouantes.

f ¶Casibus] Fac. 14.q.6. cap. comperimus. & dist. 34.cap. frequens.& 34 cap. si cuius. & 16. quæst.7. decernimus.& distinct.70.cap. neminem. & 18.q. 2.cap. definimus. & c.tua.de cler. ægrot.

g ¶Incidatur] 32.q.7.cap illij.

h ¶Simularẽt.] Hæc est causa quare priuatur quis iure suo sine culpa: simile 32. quæst. 1. cap. dixit dominus.

i ¶Cogendus erit.] Sed contra in cap. gaudemus. de diuor. ubi separatam ob fornicationem non cogitur quis recipere, licet emendatam. Solu. illud in carnali fornicatione, hic sumus in spirituali. Sed quæ est diuersitatis ratio? Respond. in spirituali fornicatione sola anima polluitur, in carnali anima, & corpus, & uir magis scandalizatur de eo quod fit in corpore, quã ex eo quod fit in anima: & ita causa maioris scandali allati vltro fit. vt post carnalem fornicationem etiam emẽdatam recipere nõ compellatur: quæ ratio non militat in simplici spirituali. Ita not. in cap. fin. de conuers. coniugat. uel dic ut nor. inf. de diuor. §. multum autem.

k ¶Ad religionẽ.] Vt cap. fin de conuers. coniug. Quæri solet si uxor separata ob fornicationem a uiro commissam, postea & ipsa adulterium cõmittat, numquid marito reuerso possit intrare religionem? Et non uidetur, cum paria delicta mutua compensatione tollantur. l. viro. ff. solu. matrimo. Tu dic, ut per Abb. in d. ca. fin Et quod dicitur de religionis ingressu altero coniugum inuito faciendo in casu spiritualis fornicationis, intellige cum interuenit separatio facta iudicio ecclesiæ: ut habetur in dicto cap. fin. Vel licet non præcesserit talis separatio, res tamen non est integra. Et amplia quod hic dicitur, ut habeat locum etiam in fornicatione carnali: ut scilicet innocens possit peccante inuito religionem intrare. fac. 27 q. 2. ca Agathosa. & cap. ueniens. de conuersio. coniugato. & per Abbat. in dicto cap. fi.

Coniugiorum aliud est legitimum, & non ratũ, aliud legitimum, & ratum, aliud ratũ, & non legitimum. h.d.

Ex his apparet [a], coniugium aliud esse legitimum, & non ratum: aliud legitimum, & ratum: quoddam vero, quod ratum quidem est, sed non legitimũ. legitimum, & non ratum coniugium est, quod legali institutione, vel prouinciæ moribus cõtrahitur; hoc inter infideles ratum non est, quia [b] dissolui potest dato libello repudij lege fori, & nõ lege poli, quam non sequuntur. Inter fideles vero semper ratũ est coniugium; cũ coniugia semel inter eos contracta [c] numquam solui possunt. Horum vero quędã sunt etiã legitima; veluti cum, seruatis nuptialibus ritibus, vxor sponso traditur [d]. Illorum vero coniugia, qui, contemptis legitimis solemnitatibus, solo affectu aliquam sibi deligũt in coniugem, non legitima, sed rata tantummodo esse creduntur. Quamquam [e] enim spretis ritibus Ecclesiæ, matrimoniũ contrahi non debeat: non tamen ob id solũ sacramentum coniugij dissolui debet.

Idem operatur comprobatio quod legitima institutio. h.d.

Quin potius, si tale matrimonium fuerit ab ecclesia postmodũ comprobatum, filij generati, & legitimi iudicandi erunt, & hęredes: aliqua tamen illis erit imponenda pænitentia [f], qui contemptis ecclesiæ pręceptionibus matrimonium contraxerunt.

Iustus metus nisi purgatus fuerit impedit matrimoniũ. h.d.

Coactio [g] quoque, & iustus violentię metus [h] matrimoniũ impediunt [i]. Cum enim solo consensu coniugiũ cõtrahatur, plena debet [k]: ille securitate [l] gaudere, cuius est ani

a ¶Ex his apparet.] Recte hoc infertur ex superioribus. & sumitur ex cap. fin. 28 q. 1.

b ¶Quia, &c.] Ista ratio a quibusdam non probatur: ut not. 28. quæst 1. cap. fin. posset forte alia ratio adduci; scilicet, quia si alter fiat Christianus, & infidelis nolit cohabitare, dissoluetur matrimonium: ut sup. eod. § item si alter. & in cap. quanto. & cap. gaudemus. de diuort.

c ¶Contracta.] Et consummata.

d ¶Traditur.] 30. quæst. 5. cap. aliter.

e ¶Quamquam enim, &c. De tota ista materia uide per gloss. Abb. & ceteros in ca. quod nobis. qui fil. sint legit. & cap. 2. & per totum. de matrimon. contract. contra interdict. eccles. & in cap. non oportet. 14. quæst. 4. & cap. pen. de fer. & nouissime per Concil. Tridentinum. sessio. 24. in decretis reformationis, qđ forte ex parte corrigit qđ hic dicit 1. s. respectu matrimonii clandestini.

f ¶ Pœnitentia.] Ca 1. de matrimo. cont. cõtra. interd. eccles.

Io. Bapt. Coactio. CASVS, Quidam forensis habuit rem cum ancilla cuiusdam nobilis Perusini, à quo tandem coactus fuit iam in uxorem ducere: qui forensis cum ob hanc coactionem sibi illatam uoluisset ipsam repudiare, fuit dubitatũ an de iure posset, siquidẽ contra eum faciebat cap. maiores. de baptis. §. penul. accedit etiam commune dictum iuristar. quod uoluntas coacta uoluntas est. ergo. Sol. tamen ut hic habetur, quia talis coactio causat actum inuoluntariũ: unde non obstant in contrarium adducta, siquidẽ iuxta not. in d. cap. & §. distinguen. est de coactione, nam una reddit actum nullum, secus altera, argumento. l. 5. & 6. ff. de eo, quod metus causa. Not. quod iustus uiolentie timor causat actum nullum, quia uoluntas non dicitur consentire, secus autẽ si non esset iustus, facit text. in ca. penult. de eo qđ met. causa. Cum simil.

g ¶Coactio.] Est ĩt coactio cũ uiolẽtia corporali, uel captura: metus uero est præter aliquam uiolentiam, & captionem.

h ¶Metus.] Iustus autem metus dicitur qui potest cadere in constantem uirum. fac. l. si quis ab alio. ff. de re iudi. & l. metum. ff. quod met. causa. & qđ not. in cap. de muliere. de sponsa. vel in constantem mulierem, cum ob sexus imbecillitatem minor metus in muliere sufficiat ad impedimentum, quàm in viro. arg. cap. indignamur. 12. qu. 6. & c. sicut dignũ. de homic. & per Abb. in c. causam. de offic. delegat.

i ¶Impediũt.] Et quidẽ ipso iure, ut in c. cũ locũ. de spõs. Sed cõtra uidetur ꝗa regulariter metus actũ ipso iure nõ infringit, sed ope dũtaxat exceptionis. ff. de eo quod met. caus. ꝑ totũ. & hoc quidam admittũt. vt Card. Cõmuniter tñ contra. De rõne uide per Abb. in d. c. cũ locum. Et nota ꝙ si ambigatur de metus interuentu, magis creditur duobus testib⁹ deponentibus de metu, quã mille deponentibus de spõtanea uolũtate: vt per Abb. in ca. 1. de his, q̃ ui, met. cau.

K ¶Debet.] Necessitatem importat, non honestatẽ. & hoc est regulare ubi materia est indifferens. no, in cle attendentes. de sta. regul. & per Abb. post glo. in c. si vir. de adulter. quandoque solam honestatem. c. 1. vbi no. de despons. impub.

l ¶ Securitate.] Et sic in materia matrimonij

uoluntas

uoluntas coacta nō habetur pro uolūtate.c.de muliere. Vbi Abb.not. de sponsal.
a ¶Sponte.] Aliud si inuita c.cōsultationi. ubi per Abb.& in ea.insuper. qui ma. accu. pos. & per aliquos in cap. pen. de probatio.

mus indagandus, ne metu impulsus dicar, sibi placere quod odit.

Copula metum purgat.h.d.

Plane quæ inuita probat se sponsalia cō traxisse, si comperiatur postmodum sponte[a] cognita, ad matrimonij dissolutionem proclamare, & metū causari non poterit[b].

Furor impedit matrimonium contrahendum, sed nō dirimit contractum.h.d.

Furor quoque quia consensum impedit, nuptias contrahi prohibet[c]: contractas autem non dirimit[d].

Frigiditas.& coeundi impotentia matrimonium impediunt.h.d.

b ¶Poterit.] Ex quo enim carnali copulæ consensit, omnis uiolētia sublata intelligitur:& matrimonium tenet.cap.illia.de desponsa.impub.& ca.s.de eo qui duxit vxo. quā per adult. pol. & ita ratihabitio validat quod nō ualebat a princ. cap. cum virum de regul. de hoc per Conc.Trid.sess.24. cap.9.

Io. Bapt. Furor.] CASVS licet hic uideatur clarus, cum furor tollat intellectum, & causet actum inuoluntariū, habet tamen difficultatē cum matrimoniū consideretur ratione officij naturæ, ut dixi supra in §. fi. de matrim. quæ difficultas dicitur cessare, quia effectus talis officij habetur per alios.
c ¶Prohibet.] Interueniens, scilicet tempore contracti matrimonii. 32. q. 7.ca.neq; furiosus. simile in c.sicut de regul.
d ¶Dirimit.] Cap. neque.32. q.7. fac. l. qui furere. ff. de stat. homi. l. patre. ff. de his qui sunt sui,uel alie.iur.sed pone,q mulier contraxit cum furioso, & co reuerso ad sanam mentem perduret in eodem consensu,numquid erit matrimonium? Respond. varie de hoc per Doct. traditur in cap.dilectus.eod

Io. Bapt. Item frigiditas.] CASVS, præsupponitur matrimonium esse contractum cum impedimento impotentiæ ad copulam uel ob frigiditatem,uel ob aliam similem causam:&quamuis posset de iure dici ualidum per ca. consultationi. de frigid.matrimonium enim est etiam cōtractus, Sol.tamen ut hic habetur,quia potentia ad copulā simpliciter uidetur necessaria. cap.2.eod.tit.de frigid.cap.autē adductū. nō obstat ob diuersum eius intellectum, uel dicas quod ubi cessat periculum peccati potest matrimonium contrahi ratione qua est contractus,& sic etiam confirmatio non conclu

dit. Not.primo potentiam ad copulam esse necessariam,licet aliquando limitetur.facit d ca.consultationi. de frigid. Not. secundo artem aliquando perficere naturam remouendo impedimenta.
e ¶Impotentia.] Argu. q licet allegare impotentiam sine expressione generia ipsius impotentiæ:ut not. per Abb. in cap. q sedem. de frigid. & malefic.unde sumitur.

Item frigiditas, & coeundi impotentia[e] legitimum matrimonijs impedimentum adferunt. Sicut enim[f] puer, qui debitum reddere non potest, non est aptus coniugio, sic qui ita sunt natura[g] impotētes, vt nec ope medicorū[h] sine mortis periculo iuuari possint, apti ad contrahēda matrimonia minime putātur. Ea igitur quæ adeo est arcta, vt mulier fieri, & alteri carnaliter commisceri non possit, nisi per incisionem, ad matrimonium contrahendum non debet idonea iudicari[i].

Leprosi possunt matrimoniū contrahere h. d.

Alia est causa lepro-

f ¶Sicut enim, &c.] Nota quod idem operatur impotentia corporalis quoad tempus, quod perpetua in perpetuum,fac. ca. a nobis. & cap. puberes. de despon. impu. & de sponsa. §. qui sint puberes.
g ¶Natura.] Sed an senes, qui calore naturali sunt destituti. possint matrimonium contrahere? Respond. affirmatiue, l. sancimus. C. de nupt. cap.nuptiarum.27. quæst.1. Et senibus matrimonium dicitur esse legis obsequium, & humanitatis solatiū. 31.quæst 1. cap. aperiant. & cap. qd si dormierit. Et senex quandoque habet habitum reducibilem ad exercitium.sicut dicimus de spadone habente unum testiculū. l.si serua. § spadonem.ff de iur. dot. & per Abb. in cap. quod sedem,de frig. & malefi. ubi habetur. & de eo,qui habet virgam erectam, sed non potest semē emittere.quòd contrahere non potest, iuxta not. in cap hi qui 32.q.7.
h ¶Nec ope medicorum.] Ita ut tale adiumentū non sit sine mortis periculo c.fraternitatis. de frig. & malefic. & not.in cap. ex litteris. eod.tit. & statim subditur in hac littera. Modicam autem vexationem, & molestiam debent coniuges sustinere, vt matrimonium sortiatur effectum:ut habetur in dictis locis.
i ¶Iudicari.] De hoc in cap.fraternitatis.eod.in fi. de frig. & malefi.

Alia est causa.] CASVS. Quidam infirmus morbo gallico, volebat nihilominus uxorem ducere:fuit propterea dubitatum an posset, & quamuis etiam morbus lepræ uideatur nuptias impedire ob Io. Bapt.

periculum uitæ: tamen Sol. iuxta id quod hic legimus, quia huiusmodi infirmitates impediunt quidem, sed non dirimunt ca. fi. de coniug. lepros. & sic cessat obiectio. Not. quod tex. non sine causa dicit, possunt, &c. & non debent, &c. sic plures sunt species, ut not. in cap. non debet. de consang. & affin.

Matrimonium potest contrahi etiã in articulo mortis.

sorum, nam si mulierem inuenerint, quæ sibi velit nubere: vel mulier leprosa virum, liberum erit illis coniugali vinculo [a] colligari.

Publicæ honestatis iustitia impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. h. d.

Publicæ quoque honestatis iustitia, tam matrimonium contrahendũ impedit, quã contractum irritat [b]. Est autem publicæ honestatis iustitia, quæ ex legitimis sponsalibus [c] oritur, mulieris, quæ illi coniuncta [d] est, cum qua nunc vir matrimonium cõtrahere desiderat: vt ecce: Cum Berta sponsalia contraxi, volo nunc cum Gẽma, quæ Bertæ cognationis vinculo est coniuncta matrimonium contrahere, publica honestate impedior. Inhonestum enim ac turpissimi visum est exempli, vt ei quis nubere valeat, cuius coniunctam sponsalia frãgendo deceperit; ne in eandem eius nubendo coniunctæ, quasi iniuriam committet.

Spõsalia pura & certa ex consensu valida, licet alias nulla, inducunt publicæ honestatis iustitiam, quæ sequẽtia sponsalia dirimit nõ præterita. h. d.

Vsque adeo autem ex puris [e] & certis [f] sponsalibus, impedimentum Iustitiæ publicæ honestatis exoritur, vt etiam si illa

a ¶ Vinculo.] Vt ca. 2. & per tot. de coniug. lepros. Et sic nota, quod infirmitas quantumcunque grauis non impedit matrimoniũ contrahendum, imo & in articulo mortis potest quis contrahere matrimonium, adeo quod filij etiam ante geniti legitimantur: ut no. in cap. tanta. qui fil. sint legi. & per Io. And. in cap. culpæ. de reg. iu. in 6. Et facit pro hoc quod edictum de matrimonio prohibendorum est certarum personarum. cap. cum apud. de spons. bus.

Publicæ quoque. CASVS: in ista hac parte ita figurabatur. Quidam uolebat ac cupiebat matrimonio copulari cum quadam muliere pulchra, & diuite & cum fuisset, opposita sibi exceptio, quod spõsalia non conditionalia sed pure & simpliciter fuerint contracta cum illius sorore, licet esset soluta, & si de facto contraxisset, denunciabatur sibi prolem non fore legitimam. unde quæsitum fuit quidam, & arg. c fi. de consang. & affin. affirmatiue respondebatur, quia gradus consanguinitatis quartus, & ultimus non impedit matrimonium, ut ibi ca. tenur, cũ uideatur maioris uirtutis, ita quoque idem uidebatur dicẽdum de hac publi. honestate. Sol. tamen prout hic legimus, quia ad euitandum scandalum nõ gradus ille, sed publica ista honestas est maioris uirtutis, & hinc intelligimus, quod nec etiam obiectio aliquid concludit: Not. primo publicã honestatẽ causare inter homines quandam cognationem, quæ non solum facit ad materiam propositã, sed etiam ad cognitionem ordinis charitatis. No. secundo argum. quod debitor ex conditione non est proprie debitor.

b ¶ Irritat.] Haius autem publicæ honestatis iustitiæ

c ¶ Sponsalibus.] De futuro, & multo magis de præsenti. Et sic nota quòd tam ex sponsalibus de futuro, quam ex matrimonio de præsenti oritur publica honestas inter spõsam, seu maritũ & consanguineos sponsi, seu mariti. Superueniente uero inter eos carnis copula, oritur aliud uinculum, scilicet affinitatis. Vnde omnes consanguinei uiri sunt affines vxoris, & econtra, cap. super his. de cõsang. & affin. & durant hæc vincula etiã post mortem alterius. cap. fraternitatis 35. q. 10. & ca. 1. de spõs. in 6. Oritur ergo quandoque publica honestas sine affinitate, quandoque affinitas cum iustitia publicæ honestatis: quandoque oritur affinitas sine honestate publica; ut si quis citra sponsalia, seu matrimonium cognoscat mulierem: nã inter eum & consanguineos mulieris oritur affinitas, & econtra. cap. discretionem. de spõsal. & de eo qui cogn. consangu. uxo. suæ. per tot. nec oritur hoc casu publica honestas. Et fac. hæc ad quæst. illam, an sufficiat in dispensatione facere mentionem de affinitate tantum, an etiam debeat & de publica honestate, de qua per Abb. in capitulo non debet. de consang. & affini.

d ¶ Coniuncta.] Non tamen quocumque gradu vsque in infinitum, sed usque ad quartum. cap. non debet. de consangui. & affinit. & per Abba. in cap. sponsam. de sponsal. hodie tamen Concil. Trident. session. 24. cap. tertio. de reformat. matrimonii valde restrinxit huius impedimenti efficaciam: noluit enim excedere primum gradum quod puto rectissime factum.

e ¶ Puris] Conditionalia enim non inducunt publicæ honestatis iustitiam: ut no. in cap. 1. in fin. de sponsal. in 6.

f ¶ Certis.] Vt si promisisti ducere Bertã filiã Titii, & incertã

incerta vero sunt quando promisit ducere vnã ex filiabus Titij, fac. c. ex litteris. ij. de spons.

ctam, non ergo ex secũdis potest esse honestas, quæ tollat primam. simile c. si quis. dist. 57.

consanguinitatis[a], affinitatis[b], frigiditatis[c], religionis[d], aut alia[e] quauis ratione nulla sint, dum tamen non sint nulla ex defectu consensus[f], nihilominus & impedire, & dirimere sequentia sponsalia, vel matrimonia dignoscantur, licet præcedentia dissoluere non valeant. Quare, qui sponsalia pure ac determinate cum aliqua muliere contraxit, & postmodum cum secúda prioris cõsanguinea idem fecit[g], ex priorũ sponsaliorum vigore, ad matrimonium contrahendum cum prima remanet obligatus[h].

Filii nati ex matrimonio, cui obsistit publica honestatis iustitia, non succedũt patri scienter contrahenti. h. d.

Filij quoque nati ex matrimonio, quod publicę honestatis iustitia impediente contractum fuit: cum nec ecclesiæ permissionem[i] nec patris allegare possint ignorantiam[k] ad successionem bonorum paternorum minime admittentur.

a ¶ Consanguinitatis. Scilicet intra quartũ gradum de iure Decretalium, c. non debet. de consangui. & affi. vel usque ad primum secundum Cõcil. Trid. sess. 24. in decretis reformationis matrimonij. c. 3. per quod videtur quasi in totum tolli, & corrigi quod ponitur in hoc. §. cum disponat, qđ quacumque ratione sponsalia nulla sint, nullam inducant publicæ honestatis iustitiam.

b ¶ Affinitatis.] Scilicet præcedentis in primo genere, & vsq; ad quartum gradum iure Decretalium, cap. non debet. de consang. & affi. facit c. discretionẽ. de eo qui cogn. consang. vxo. suæ. secus nouissime per Concil. Trident. in loco allegato in superiori notula.

c ¶ Frigiditatis.] Vt de frigid. & male. per tot.

d ¶ Religionis.] Scilicet præcedentis & approbatæ. vt no. in c. 1. de spons. in 6. in princ.

e ¶ Alia.] puta ex cognatione spirituali, & legali.

f ¶ Ex defectu consensus.] Puta: quia contracta ab infante, vel furioso. c. dilectus. de sponsal. & supra eo. c. litteras. & ca. accessit. de despon. impub. sed nouissime per Concil. Trid. non est distinctio, quæ ex capite nullitatis procedat.

g ¶ Idem fecit. Quia contraxit per verba de futuro, sed si contraxit cum prima per verba de futuro, & postea cum secunda primæ consanguinea, eodẽ modo in gradu prohibito contraxit, & secundam cognouit, nec primam habere poterit ob affinitatem superuenientem, quæ soluit sponsalia de futuro. c. veniens primo. de eo qui cogn. cõsan. vxo. suę. & c. ex litteris. eo tit. secundam habere non potest, quia publicæ honestatis iustitia impedit, vt hic, & c. 1. de spons. in 6. & ibi not.

h ¶ Obligatur.] Secus si cum alia non ipsius consãguinea contraheret per verba de præsenti. c. si inter. de spon. Et ex hoc, quod hic dicitur, nota quod licet superueniens affinitas dissoluat sponsalia de futuro, tamen iustitia publicæ honestatis ipsa non dissoluit, & merito. Secunda enim sponsalia tollũtur per publicæ honestatis iustitiam ex primis indu

i ¶ Permissionem.] Idest, dispensationem. Potest enim Papa dispensare super impedimento publicæ honestatis. Nam illud impedimentum non est a iure diuino, sed humano: circa quod Papa potest dispensare c. proposuit. de concess. præb. & dispensando Papa super matrimonio, in consequentiam dispensat super legitimitate filiorum, etiam respectu hereditatum, & successionum, de quo in c. per venerabilem. & in c. referente. q. fil. sint legit. & in c. quia circa. de con. sang. & affin. & 35. q. 8. c. 1. Et ex hoc, quod hic dicitur, ampliatur dispositio c. sponsam. de sponsal.

k ¶ Ignorantiam.] Nota, quod ignorãtia prodest, & interdum validat actũ. l. & liberi. & l. liberi. ff. de contrah. emp. concor. c. 2. & c. referente. & c. ex tenore. qui fil. sint legit. Sed an qualibet ignorantia excuset? Et certe ignorãtia facti probabilis excusabit fortius ignorantia iuris, & facti. Quid autem de ignorantia iuris tantum? Respon. vt no. per Abbatem in d. c. referente. Hodie tamen paterna ignorãtia non excusat filios ob omissam sollemnitatem, c. cum inhibitio, de clandest. despon. Et hæc impedimenta matrimonij, quæ colliguntur, tam ex sępradictis quam ex his quæ habent infra, & sparsim per alia loca concluduntur his versib.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen.
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas.
Si sis affinis, vel si coire nequibis,
Hęc socianda vetant connubia, iuncta retractant.

Quorum versuum declaratio, & sensus patet ex his, quæ supra, & infra dicuntur, & serio se declarantur per Ioan. Andr. in summa quarti libri Decretalium.

ptizatũ [a] & suscipiẽtis filios, & vxorẽ [b] ante susceptionẽ a suscipiẽte carnaliter cognitã [c] verum eti- inter susci pientem parentesq; baptizati cognatio spi ritualis contrahitur, quæ & contrahendũ matrimonium impedit, & dirimit postea contractum.

Dicta de suscipiente habent locum in baptizante. h.d.

Et quæ de suscipiente dicta sunt, eadem etiam de baptizante sunt intelligenda.

Excepto baptismate, & confirmatione, non oritur ex sacramentis cognatio impediti ua matrimony .h.d.

Eisdem [e] modis ex confirmatione spiritualis cognatio contrahitur, matrimonia similiter impediẽs cõ trahenda, & postea contracta dirimens.

Ex datione vero aliorum sacramentorum [f] cognatio spiritualis nequaquam oritur, quæ matrimoniũ impediat, vel dissoluat.

Cognatio spiritualis per Catechismum contracta impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum.h.d.

Per Catechismũ [g] an spiritualis cognatio contrahatur, dubitatum est: & constitutum est contrahi quidem illam, sed non tãtam: licet enim ex ea contrahendum matrimonium impediatur, post eam tamen contractum minime dissoluentur. [h]

Spiritualis cognatio non dirimit matrimonium antea contractum.h.d.

Diximus autem huiusmodi cognationẽ matrimonia contracta dirimere non simpli-

ad limina. Quæ loquendi formulæ cũ denotent, actum proprium & personalem. fac pro ea opin. q non possit hæc cognatio contrahi per procuratorẽ, quam multi tenuerunt: vt per Abb. & alios in e ve niens. eo. & per Legistas. in l. Gallus. §. forsitan. ff. de lib. & posthu. Consuetudo tamẽ præcipue in magnis viris cõtrariam approbauit: vt per Perusin. in ca. uni. de cogna. spir. in 6. Abbas ante factũ putat negatiuam tenendam: post factũ affirmatiuam. Sed numquid per vniuersitatẽ possit hæc cognatio contrahi? Et non putat Federi. de Sen. cum uniuersitas non sit baptizata, c. baptismate. de consecr. dist. 4. c. Romana §. vniuersitatem, & ca. si sententia de sentẽ. excom. in 6. Abba. contrarium tentat si per syndicum cõtrahat: quia dispositio cõcepta in uniuersitatem resoluitur, vt concernat personas singulares de uniuersitate si actus non cadit in uniuersitatem, ne res effectu careat, dicto c. si sententia. facit quod not. in d. §. in uniuersitatem. & ca. nonne sit. & ca. graue, de sentent. excom. prima uidetur receptior in dic §. forsitan. Hodie cum vno tantum patrinorũ hæc cognatio contrahi, ita disponente Concil. Tri. sess. 24. in decre. reformationum matrimonii. c. 2.

a ¶ Baptizatum.] De personis, quas innectit hæc spiritualis cognatio, dicut nouissime per Concil Trid. ses. 24 in decretis reformationum matrimonii c. 2. & contrahitur, videlicet inter patrinum, ac baptizatum, & illius patrem, ac matrẽ necnon inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem, ac matrem, & non inter alios: Vnde sublatæ sunt multæ disputationes inter filios patrinorum, & alias personas, de quibus per Doct. in c. Martinus. eod.

b ¶ Vxorem.] Idem videtur, & de concubina. cap. contracto de spir. cogn. comm. contra. vt habetur in c. 1. & cap. Martinus. eod. Nec enim conuenit vt spiritualis cognatio extendatur ad coitum illicitũ. vir ergo, & coniunx sibi communicant actiones spirituales. 30. q. 4. si quis unus. & d. c. Martinus. licet non passiones, vnde si filius alterius tãtum leuetur de sacro fonte, leuans alteri cuius filius non est, compater non est. d. ca. 1. & d. c. Martinus.

c ¶ Cognitam. Secus, si post fiat vxor, vel etiã si prius erat uxor, sed non cognita: quia per vnionem carnis sequentem, non põt transire in unionẽ spiritus præcedentem. 30. q. 3. ca post vxoris. & latius per Abb. in c. Martinus eod post. glos. ibid.

d ¶ Suscipiẽtem:] Supple & uxorem eius prius carnaliter cognitã, vt hic, & c. Martinus: eo. 30. q. 4. ca si unus.

e ¶ Eisdẽ modis.] Idest, inter easdem personas, vt no. supra proxi. in princ. & in c. 1. §. 1. de cogna. spir. in 6 Ex q- bus elicitur, quod compaternitas spiritualis pertinet ad paternitatem, & filiationẽ, & fraternitatem, secũdum iura Decretalium, auos uero, uel nepotes spirituales nõ habemus, vt not. in d. c. 1. § 1. immo hodie secundum Cõc. Trid nec fratres habemus spirituales, vt in locis supra an notat.

f ¶ Sacramentorũ. De ratione not. in princi. in uerbo sacramenti.

g ¶ Per catechismum.] Catechismus est illa instructio, quæ fit ante baptismum. Nam catechizare dicitur esse idem, quod instruere, & habet locum maxime in adultis, & capacibus, de consecra. d. 4. ca. ante uigesimum. hodie fit ante fores ecclesiæ, & in Infantibus antequam baptizentur: vt per Ab. in rub. de cog spir.

h ¶ Dissoluetur] Vt in cap. contracto de cogni. spir. & cap. 2. eod. tit. in 6.

Simpli-

pliciter [a], sed postea contracta: nam si vir, vel mulier ex ignorantia [b] vel dolo propriū [c] filium de sacro fonte susceperit, propter hoc separari non debent, nec alter alteri debitum subtrahere [d] nisi ad continentiam seruādam possint induci: quia si ex ignorantia [e] id factum est, eos ignorantia excusare videtur: si ex malitia, eis proprius dolus patrocinari [f] non debet. Quinimmo pro tali ausu matrimonio in sua firmitate durante pœnitentia [g] imponenda erit.

Filij per quorum neutrum ventum est ad compaternitatem, copulari possūt, nisi mos regionis aliud inducat. h.d.

De filijs [h] quoque per quorum neutrum ad compaternitatem ventum est, an copulari possint, quæsitum est. Et sane nisi consuetudo [i] ecclesiæ, vbi de contrahendis nuptijs agitur, vel aliarum [k] vicinarum aliter se habeat, tali coniugio minime obsistendum [l] erit.

Licet plures non debeant esse patrini, si plures tamen fuerint, cum omnibus spiritualis cognatio contrahitur. h.d.

De eo quoque [m] admonendi sumus, qđ licet nō plures quam vnus [n] vir, vel vna mulier [o] ad suscipiendū de sacro fonte infantem accedere debeāt, si tamē plures accesserint, spiritualis cognatio ęque quo ad om-

a ¶ Simpliciter.] Idest, non pure, & sine aliqua distinctione, cum enim cum distinctione, vel aliquo addito quid affirmatur, non dicitur simpliciter affirmari, vt per Ant. de Butr. in ca. 1. de seru. in ord. fa & de hoc ucibo vide Immo. & Doct. in l. 1. §. si quis simpliciter, & per Bar. & Legistas in l. 1. in princ. ff. de vulg. & pup. & in alijs sexcētis locis.

b ¶ Ignorantia.] Nota igitur, ꝙ quo ad compaternitatē requiritur animus, & certa sciētia. Argum. ꝙ si quis credens tenere filium vnius, tenuit filiū alterius, non efficitur pater spiritualis baptizati, saltē ad dirimēdum matrimonium postea cōtractum. De quo vide per Abb. in c. 1. & c. inueniēs. de spirit. cognat.

c ¶ Propriū filiū.] Nota hic, quòd parentes non debent proprios filios de sacro fonte leuare. Alius enim esse debet pater spiritualis, alius carnalis, instāte necessitate licitē baptizāt proprios filios. 30 q. 1. c. ad limina nec oritur inter eos aliqđ impedimentū. Ab. in ca. 2. de cog spir.

d ¶ Subtrahere.] Sed numquid possit exigere? Resp. vt late not. in ca. 2. de cog. spir.

e ¶ Ex ignorātia.] Scilicet probabili: aliàs non excusaretur a peccato, ca. 1. in fi. de eo qui re. episcopat. & c. apostolicæ, de cle. exc. mini. c. 2 de cog. spir.

f ¶ Patrocinari.] Ca. 1. de eo qui duxit in matr. & c. audiuimus. de collus. & 30. q. 1. c. dictum. & c. sedes. de rescri. c. 2. de cog. spiri.

g ¶ Pœnitentia.] Facit c. contracto de cog. spi. & no hic quòd pœnitentia imponitur ob solam delinquendi affectionem, licet intentio non habuerit effectum. fac. c. si cui. & c. si propterea. de pænit. dist. 1. l. si quis non dicam rapere. C. de epis. & cler

h ¶ De filiis.] Est hodie huiusmodi dubitatio superflua; cum inter filios indistincte huiusmodi cognatio non contrahatur, vt per Concil. Triden. ses. 24. in decretis reformationum matrimonii. c. 2. habetur tamen de hoc in c. super eo. de cog. spit. & in c ex litteris. & vtrobique Abb. in d. tit.

i ¶ Consuetudo.] Consuetudo ergo personas aliequi legitimas ad contrahendum reddit illegitimas c. 1. & c. super eo, de cogn. spirit. c. cum olim, de cler. coniug. & intelligo de tali consuetudine, quæ non obseruata scandalum generaret: vt dicitur in dd. locis. & facit, quia cum ex probibitione talis matrimonij nullū resultet peccatum: ergo si scandalum est, quòd huiusmodi personæ coniungantur, propter scādalum sunt probibendi. Et uidetur rationabilis ista cōsuetudo ex quadā affinitate, cōtracta ex compaternitate vnius aliorum: vt etiam aliis coniungi nō possit, vel ex nouissimæ dispositione Concil. Trid. ex affinitate, contracta cum patētibus: arg. d. c. primi. & 30. q. 3. c. post susceptum. Vnde forte umili modo posset dici si in aliquo loco esset magnū scandalum, si quis cōtraheret in quinto gradu: nō enim deberet contrahi, non obstante eo qđ disponitur in capitulo non debet. de consan. & aff. Quia ob scandalū multa alioqui permissa omittūtur: vt not. in d. c sup eo. qđ multū cōmēdat ibi Ab. Scādalū.

k ¶ Vel aliarum.] Not. ergo ꝙ cōsuetudo vnius loci pōt extēdi ad alia loca qđ qñ. & quomodo procedat, late per Ant. de But. in c. fin. de offi. Arch.

l ¶ Obsistendū erit.] Si ergo consuetudo obsistat. aliud dicendū erit, vt sup. proxi not. qđ quidē quo ad matrimoniū contrahendum non habet magnū dubiū. Sed an matrimoniū contractū cōtra consuetudinē teneat, & non uidetur. c. fi. de consuet. Tu dic, vt latissime per Ab. in c. super eo. de cog. spirit.

m ¶ De eo quoq; &c.] Qđ hic dr̄ ē hodie correctū ꝑ Cōc. Tri. ses. 24. in decretis reformationū matrimonii. c. 2. vbi statuitur, ꝙ hmōdi cognatio nō contrahitur, nisi quoad vnū, & ad summū vnū, & vnam.

n ¶ Vnus.] Ca. nō plures ꝺ cōsec. di. 4. Sed an vnus possit esse patrinus in catechismo, baptismo, & cōfirmatione? R. c. pōt si necessitas urgeat: vt no. in c fi. de cog spir. Sed cōsuetudo Roma. hoc nō recipit.

o ¶ Mulier.] Ex hoc nota vnā differentiam inter

cogna-

cognationem spiritualem, & legalem: quia spiritualem potest femina contrahere, vt hic, & c.fi. de cogn.spir. & per Concil. Trid. in loco allegato in suprascriptis annalis: legalem autem non potest §. feminæ.instit.de adopt. De ratione diuersitatis vide per Abb.in c. veniens.de spir.cogn.

tandum, & dirimendū matrimoniū. Sed tū verius id nō procedit in uirtute dispositionis iuris ciuilis: sed ex approbatione legis canonicę expressa. Vñ licet ius ciuile prohibeat matrimonium inter tutorea, & pupillā rectorē ꝓuincię, & subditā: nihilominus inter istos coniugiū teneret, cū lex canonica speci fice has dispositiones non approbet.

nes inde contrahiuntur[a] tam matrimonia contrahenda impediens, quàm etiam postea contracta dissoluens. Circa quod idem[b] tractatur, & de confirmatione.

Legalis cognatio modo affert temporale impedimentū matrimonij, modo perpetuū. h.d.

Legalis[c] cognatio est proximitas per adoptionē prouenięs: eius autem duæ sunt species. Vna quę temporalem impediendi matrimonij causam continet. Alia, quæ pꝑetuā. Temporalem causam impedimenti continet ea, quæ inter te, & eam, quæ tibi ꝑ adoptionem soror esse cœperit, intercedit. Nā per adoptionem quęsita fraternitas eo vsque nuptias impedit, donec[e] manet.

Quę adoptio contineat perpetuam prohibitionis causam. h.d.

Perpetuam prohibitionis causam continet; vt puta quę inter adoptantem, & adoptatum: item inter adoptantem, vxoremque adoptati, & inter adoptatum, vxoremque adoptantis[f] intercedit. Nam & per emācipationem dissoluta adoptione matrimonium impeditur.

Quid sit naturalis cognatio, quid consanguinitas. h.d.

Naturalis[g] cognatio est, quæ medio cōsāguinitatis, vel affinitatis contracta reperitur. Est autem consanguinitas[h] attinen-

a ¶ Contrahitur.] Scilicet cum omnibus iure Decretalium: quia multa impediuntur, &c. c. quemadmodum. de iure:. l. patre. ff de his qui sui, vel alie.

b ¶ Idem.] Scilicet vt plures in cōfirmatione tenere non debeant, tamē si teneant nēs fiunt compatres, & eum patrini iure Decre.

Io. Bapt. Legalis. CASVS. Quidā iuuenis eapius pulchritudine cuiusdā suæ adoptiuæ sororis, cupiebat eam in vxorem ducere, & cum sibi id prohiberetur; ea ratione quia soror est amāda vt soror, quemadmodum filia vt filia, & vxor vt vxor. arg. c consultationi. de frigi. iste autem replicabat dicendo homines laicos non posse super matrimonio disponere. ea. s. vbi docto. de sponsal. & matrim. vn de fuit quæsitum quid iuris? Solu. vt hic habetur ob rationem assignatam à canonis latore: ad alteram vero obiectionē. respondetur quod licet adoptio fiat a laico, tū ī hac materia uolētā uirtutē habet a iure Ecclesiast. can. 1. de cog. legal. No. primo quod impedimentum istius cognationis est aliquando perpetuum, & aliquando temporale: Not. secundo argumentum quod talis est effectus qualis est causa eius.

fac an. 30 q. 3 c. 1, & per Abb. & alios.

c ¶ Donec manet. Sic c. vni. de leg cogna & ea. per adoptionem, & ea. ita diligere. 30. q. 3. & l per adoptionem. ff de rit. nupt. cessāte ergo causa cessat effectus. ea. post translationem. de renun. Sed numqd adoptiui possint inter se contrahere? Quidam quod sic vt not. in d. ca. vni. Item numquid dissoluatur matrimoniū ob impedimentum legalis cognationis? Quidam qd̃ non, cum sit impedimentum temporale, ut hic. Alii cōtra, quod uidetur uerius: ut per Abb. in d. c. uni Et intellige hęc oīa de adoptione sollemniter facta, & in forma: per Ab in d. c. uni.

f ¶ Vxorēque adoptantis.] Ex eo qd̃ hic inculcat d̃ uxore uidetur innui, ꝙ sacerdotes non possint adoptare: arg. no. per Iaco. Butri. in l. mancipia. C. de ser. fug pro quo uī § illud insti de adop. Communis est contra, ut per Abb in c uni. de lega cogn. & traditur in l si quis postumus. ff. de lib. & postu. fac. l. si pater. ff de adopt,

e ¶ Legalis.] Hic secūda pars principalis huius ti.

d ¶ Prouenięs.] Hæc definitio, siue descriptio est Host. in tit. de lega. cogn. Sed in rub. eiusdem tituli dicit, ꝙ est quædam propinquitas a lege inducta, per quā efficitur qs filius, vel nepos, vel deinceps, seu frater, uel affinis, qui non est naturam imitans, allegat l. adoptiones. ff. de adopt. Et not. secundum eundē ibi, ꝙ lex ciuilis ex qua emanauit hæc cognatio, quēque inducit impedimentū habile ad ve-

Io. Bapt. Naturalis Hęc pars in 3. par. est subdiuidenda. in prima describit & diuidit cognatio ista: in 2. adnō. causa; a qua depēdet: in 3 demonstrat qualiter matrimon. impediat: 1. ibi, nec interest: 3 ibi, eunstitutum igitur. quoad primum eius aliter nō figurat. no. tū causam dist. quia hæc cognatio consideratur quatenus una persona dependet ab alia, & sic dr̄ consanguinitas: aut quatenus causat personarum unionem mediante copula, & sic dicitur affinitas,

g ¶ Naturalis.] Tertia pars principalis titul.

h ¶ Consanguinitas.] De hac definitione uide quæ not.

not. 35 q. 5. per glo. in arbore affinitatis, & per Host. in sum. de consan. & affin.

a ¶ Affinitas.] Hanc descriptionem ponit Host. in sum. de affin. Sed addit hæc uerba, omoi catens pa rentela. Di dicitur simpliciter ex coitu non ex ma trimonio, vel nuptiis: quia hic ponitur descriptio non modo legitimæ affinitatis, uerum et illegitimæ, & verbum coitus est aptum comprehendere vtramque speciē affinitatis: licet quidam dicerēt ex iniusto coitu non cōtrahi affinitatē, sed publica honestatis iustitiā: vt per Host. loco supra citato.

b ¶ Ex eo dicta.] l. non facile §. affines. ff. de grad. affi. & per Abb. in c. qđ super. de consan. & affin.

Io. Bapt. Nec intererit.] CASVS: Cum quidam cognouisset quandam mulierē lege prohibente, propterea dubitatum fuit, an inde sit cōtracta affinitas: quasi causa a iure damnatur, etiā effectus debet esse prohibitus: Sol. tamen, vt hic legimus: quia est facta permixtio sanguinis, nec tenet obiectio, quia quod est naturale non potest tolli: argu. § penul. institu. de iure nāli transgressor uero legis non est ppea à pœna immunis. Nota aliquando oriri effectū à causa, quæ a iure damnatur.

c ¶ Ex damnato coitu] Ca. 1. & ca. discretionem. de eo qui cogno. consan. vxor. suæ, etiam si ignorāter fuerit talis coitus habitus. d. c. 1. Est tamen nouissime hoc affinitatis ex illicito coitu prouenientis impedimentum contractum, nec enim excedit secundum gradum: vt per Concil. Tridentinum sessio. 24. in decretis super reformationibus matrimonij. cap. 4.

tia personarum ex eo proueniēs, quod vna descendit ab altera. Vel ambo ab eadem. Vel cōsanguinitas est vinculum personarū ab eodem stipite descendentium carnali propagatione contractum. Et dicitur consanguinitas, quasi sanguinis vnitas, quia scilicet consanguinei de cōmuni sanguine descendunt.

Quid sit affinitas. h. d.

Affinitas [a] est quędam personarum proximitas ex coitu proueniens, ex eo dicta [b], quasi duorum sit ad vnum finem vnitas. Cū enim duæ cognationes diuersæ per aliquorum copulam coniuguntur, alter ad alteri cognationis quasi quosdam fines accedere videtur.

Affinitas, & consanguinitas: contrahitur etiam ex dānato coitu. h. d.

Nec intererit quo ad cōsanguinitatem, vel affinitatem contrahēdam, ex iustis nuptijs aliqui, an ex damnato [c] coitu inuicem copulati fuerint.

Hodie matrimonia vsque ad quartum gradum inclusiue sunt prohibita. h. d.

Constitutum igitur erat olim [d], vt quicūque vel septimo consanguinitatis, siue affinitatis gradu sese inuicem contingerent, legitimas nuptias contrahere non possent: quod ipsum non solū in primo, verum etiā in secundo, & tertio affinitatis genere [e] sibi locum vēdicabat: nec soboles ex secūdo matrimonio suscepta, cognationi præmortui viri copulari poterat. Sed cum huiusmodi prohibitiones difficultatem frequenter inducerent, & aliquando periculum parerēt animarum, euidēti vtilitate suadente, huiusmodi constitutiones abrogatæ fuerunt sancitumque, vt prohibitio copulę coniu-

Constitutum igitur. Licet hæc pars posset in plures subdiuidi particul. casus tamen commode pōt io ca its in communi figurari: clare cōstat vt præ supponitur, quod homines hac cognatione sunt inter se coniuncti, & cum nihilominus uoluissent adinuicem nuptias contrahere, fuit propterea dubitatum, an simpliciter uel potius extra certū gradū dēat id cōcedi, quidam enim dicebant tantum inter ascendentes, & descendentes matrimonium esse prohibendū cum inter illos uere, & præcipue reperiatur sanguinis unio. & posset confirmari per §. ergo. institut. de nuptijs. quidam vero putabant tantū consuetudinem esse, sequendo iuxta c. 1. in fi. de cogna. spirit. & quilib. istorum putabat suam opinion. esse sequēdā. In quolib. casu in hac parte adnot. Solu. tū prout legimus, quia honestas ob diuersos respectus demōstrat qđ decisio nō in quol. casu poterat esse ead. qua ratione diligenter considerata etiam obiecta ui dētur meo iudicio soluta: Not. primo quod cum sanguinis huius unio maximam habeat latitudinem, ideo fuit opus in fauorē matrimonij eā restringere: Nota. 2. quod hæc cognatio licet sit naturalis non tamen eod. pacto impedit matrimoniū contractum, & cōtrahendum. Io. Bapt.

d ¶ Olim.] Vt ca. 1. & ca. nullum. & per totum 35 q. 2.

e ¶ Genere.] Vt melius intelligatur hæc littera, videndum est quod sit primum genus affinitatis, quod secundum, quod tertium. De quibus secundum Ioan.

galis quartum [a] consanguinitatis gradum primi duntaxat generis non excedat.

De facto contracta matrimonia temporis cursu nō validantur. h.d.

Vir igitur qui a stipite quarto gradu, & mulier quæ ex alio latere distat quinto, licite coniūgi poterunt. Alias si propiore gradu sese inuicem contingant, temere cōtractum matrimonium adeo erit irritum, qđ nullo poterit annorū numero [b] defendi.

Infideles intra quartū gradum coniūcti si conuertātur, non sunt separandi, & eorū proles est legitima. h.d.

Si tamen infideles, qui secundum veteris vel propriæ legis instituta, circa gradus consanguinitatis vel affinitatis a canonibus notatos [c], coniuncti sūt Domino inspirāte cōuersi fuerint, matrimonium ante contractum non erit post baptismi lauacrum irritandum. Cum per sacramentum baptismi non soluantur cōiugia, sed crimina dimittantur [d]. Vnde & proles inde nata legiti

Ioan. And. in c. non debet de consang. & affinit. dic sic, & sume hanc regulam. Persona addita personæ per carnis copulam mutat genus attinentiæ & non gradum. Verbi gratia. Ego & frater meus sumus consanguinei in primo gradu cōsanguinitatis, frater meus ducit vxorem, illa est persona addita personæ per carnis copulā, illa mutat genus attinentiæ, idest, alio genere attinentiæ attinet mihi quam frater meus: quia ille est mihi consanguineus, & illa est affinis: sed nō mutat gradum: quia sicut frater est mihi cōsanguineus in primo gradu, sic & illa mediāte fratre meo est mihi affinis in primo gradu primæ affinitatis. Ergo si uis habere primū genus affinitatis, adde per carnis copulam alicui de tua consanguinitate aliquam personā, & illa persona est affinis omnibus cōsanguineis viri sui in primo genere affinitatis, & solū hoc genus hodie prohibitionē habet, vt hic, & ca. non debet. de consanguin. & affinit. Vnde mortuo uiro illius mulieris, illa non potest habere aliquem de consanguinitate uiri sui. Ergo patet quòd omnes consanguinei & consanguineæ uxoris meæ sunt mihi affines primo genere affinitatis, & econtra. Si vis habere secundū genus affinitatis adde personā per carnis copulam primo generi hoc modo. Vxor fratris mei est mihi in primo genere affinitatis, mortuo fratre meo, adde illi alium virum, & ille erit mihi affinis in secundo genere affinitatis, & ille secundum antiqua iura mortua illa non poterat accipere aliquam de consanguinitate prioris mariti usque ad quartum gradum. Et de isto secundo genere habes 35. q. 4. c. de propinquis. Sed hodie nō prohibetur, vt hic dicitur. & in d. c. non debet. Si vis habere tertium genus adde personam personæ per carnis copulam secundo generi, & sic habebis tertium genus. Verbi gratia. Seius fuit maritus relictę fratris tui, mortua illa relicta: maritus eius, qui est tibi in secundo genere accepit aliam, illa est tibi in tertio genere, & illa olim mortuo uiro suo non poterat copulari alicui de consanguinitate tua; cum illa esset tibi, & consanguineis fratris tui in tertio genere usque ad secundum gradum. De hoc genere habes 35. q. 3. c. porro. Et primum genus contrahitur tantum ex una parte: secundum, & tertium genus quandoque ex una parte, vt in prędictis, exēplis; quandoque ex vtraque parte, vt in uxoribus duorum fratrum, quæ sunt inter se in secundo genere ex utraque parte appositum, altero fratre mortuo si illa copulatur alteri ille erit in tertio genere vxoris alterius fratris. Primum genus dicitur, quia primo emanat de consanguinitate, uel quia vna persona mediāte contrahitur. Secundū dicitur, quia secundo loco emanat post primū, vel quia duabus personis mediātibus cōtrahitur. Tertium, quia in tertio loco vel quia tribus personis mediantibus emanat.

a ¶ Quartum.] Vt. c. non debet & c. fi. de consangui. & affinitat. Videtur ergo quod ascendentes post quartū gradum possint cōtrahere cum descendēnbus, & è cōtra, qđ admittit Goffr. ob generalitatem d. c. non debet. Tene contrarium cū Ioann. Andr. Hostl. & Ab. d. loco. & de hoc est tex. in l. nuptiæ. ff. de rit. nupt. vbi nota. quòd si Adam hodie uiueret, non reperiret vxorem: quæ lex cum non reperiatur correcta specialiter, non debemus per generalem Iuris Canonici dispositionem dicere contrarium: argum. ſea. capitu. 2. de despon. impuber. hoc tamen propter breuem hominum vitam uix posset in facto contingere.

b ¶ Numero.] Et ita nulla præscriptio currit cōtra matrimonium, quemadmodum nec contra uotum. c. q Deo. 33 q. 5 & c. sicut nobis de regul. immo diuturnitas temporis auget peccatū. c. quanto. & cap. fin. de consuetu. & cap. non satis. & cap. seq. de simon.

c ¶ Notatos.] Vt 35. q. 2. c. contradicimus, cum aliis. & q. 5. c. ad sedem. & c. non debet. & cap. fin. de consangui. & affinit. Et nota, quod circa sacramenta, & spiritualia animam concernentia Iudæi non astringuntur legé cannnica, vnde licite contrahūt matrimonia in casibus humana tantum lege prohibitis, facit capit. gaudemus. de diuor. & late per Doctor. in c. Iudæi, 2. de Iudæis.

d ¶ Dimittantur.] 28. dist. c. deinde. & cap. gaudemus. de diuor. etiam quo ad pœnam, ita q si baptizatus statim moreretur, non sentiret aliquam pœnam Purgatorii secundum Aug. in c. fin. de pænit. dist. 7. & per Abb. in dict. c. gaudemus.

ma[a] censebitur.

Propinquitas viri reputatur vxoris, & propinquitas vxoris reputatur viri. h.d.

Admonendi etiam sumus perinde virũ a consanguineis & ꝓpinquis vxoris abstinere debere, & vxorem a propinquis viri atque a proprijs[b] Huius autem rei manifesta[c] ratio illa est, quia si secundum diuinam sententiam: Ego & vxor mea vna caro sumus, profecto mihi & illi, mea suaq; cognatio vna propinquitas efficiuntur. Quo circa ego & soror meæ vxoris in vno, & primo gradu erimꝰ; filius vero eius in secundo gradu erit a me: nepos tertio, & sic deinceps.

Vxor cuiusque eius gradu est reputanda, cuius est maritus. h.d.

Vxorem vero propinqui cuiuscunque gradus sit, ita me oportet attendere, quẽadmodum eiusdem gradus femina propriæ ꝓpinquitatis existat: quod nimirum & vxori meæ de propinquitate mea, in cunctis cognationis gradibus conuenit obseruare.

Coniuncti vxoris non impediuntur matrimonium cõtrahere cum coniunctis viri. h.d.

Quamquam autem omnes consanguinei viri, vxoris sint affines: inter consanguineos tamen vxoris, & viri nulla intelligitur esse affinitas contracta, ꝓpter quam inter eos matrimonium debeat impediri.[d] Pater igitur, & filius cum matre & filia, item duo cognati cum duobus cognatis licite contrahere poterunt.

Qui cognouit consanguineam vxoris suæ, non potest debitum petere, licet reddere teneatur, & vxori superstes carebit spe coniugii. h.d.

Si quis[e] autem cõtracto matrimonio, consanguineam vxoris suæ cognouerit[f]; vt puta si vitricus priuignam, vel maritus sororem proprie vxoris adulterauerit, matrimonium quidẽ antea contractũ nõ dirimitur: sed qui se ita contra leges alteri cõmiscuit[g], a cõiuge nũquã debitũ petere poterit[h], nec cum aliquã legitimas vnquã nuptias contrahere[i];

a ¶ Legitima.] Ca. si qui hi. sint legit. b ¶ Proprijs.] Vt ca. 1. de consang. & affinit. & 35. q. 2. c. æqualiter. cũ sequ. c ¶ Manifesta ratio.] Vt 31. q. 5. ca. porro. c. debitum, de bigamis.
d ¶ impediri.] Vt c. qđ super. de consanguini. & affinit. & quemadmodum nõ oritur affinitas inter cõsanguineos viri, & consanguineos vxoris: ita nec inter maritum, & vxorẽ; sunt enim ipsi affinitatis causa, & una caro: ideoq; vir cõmunicat cõsanguineos suos vxori, & uxor communicat uiro suo. Et facit hoc ad quõ. aq si illa uiũ faciat mentionem de affinibus, comprehendat virum & vxorem, de qua per Doctor. in l. non ideo. C de here. instit. & in l. affinitatis. C. comm. de success. & in l prima. C. vnde uir & uxor.
e ¶ Si quis autem. Visum est hucusq; qualiter spiritualis & legalis cognatio impediat matrimonium. Item etiã carnalis, & qualiter impediat affinitas legitima, nũc qualiter illegitima, q̃ in summa hoc tm̃ potest quod dirimit spõsalia de futuro vsque ad quartum gradum iure Decretaliũ, vsque ad secundũ per Concilium Trident. sessi. 24. in decretis reformationũ matrimonii, c. 4. non aũt de præsenti. Itẽ priuat facultate amplius matrimoniũ cõtrahendi, & potestate debitum exigendi, vt hic apparet, & per totum titulum de eo, qui cogno.

consang. vxo. suæ. f ¶ Cognouerit.] Scilicet scienter. c. 1. de eo qui. cogno. consangui. Ignorãtia tamen non impedit quia oritur affinitas. vt in c. discretionem. eod. ti. Sed operatur quòd ignorans nõ priuaretur iure exigendi debitum, nec inhabilitaretur ad contrahendũ, si superuiueret uxori, vt p. Abbatem in d. c. 1. g ¶ Commiscuit.] Nota uerbum, q. aliud esset si se nõ commiscuisset, sed tantum cognouisset mulierem circa fæmora, & naturalia nõ intrãdo claustra pudoris: quia tunc nõ oritetur affinitas, licet emissio seminis interuenisset. facit cap. diuinæ cõstitutionis. 27. q. 2. & c. extraordinaria pollutio. cum ibi no. 35. q. 3. Immo. innocẽtius tenet requiri emissionẽ seminis vtriusque, & commistionẽ intra claustra pudoris. nec vnius tantum sufficere. Communiter tamen tenetur sufficere unius vt per Abb. in c. fraternitati. de eo qui cogno. consan. vxo. suæ.
h ¶ Petere poterit.] Sed nũquid hoc erit uerum, si alter coniugum dederit consam huic illicito coitui, vt si ęgrotus mandet uxori, ut patiat se cognosci a medico suo consanguineo: vel carceratus mãdet vt se patiatur cognosci a iudice? Respon. vt not. in c. discretionem, de eo qui cogno. consan. vxor. suæ.
i ¶ Contrahere.] Poterit tamen cum hoc Papa dispensa

re, cum hoc sit impedimentum iuris positiui. ca. proposuit. de concess. prębend. Immo interdum & Epus: vt nota per Ab. in c. 1. & c. 2. de eo, qui cog. consang vxo. suæ.
a ¶ Soluere.] Sed non exigere. c. 1. & c. fin. de eo, qui cogno. consang. vxo. suæ, c. inquisitioni. de sent. excommu.
b ¶ Non debeat.] Nota, ꝙ affinitas superueniēs inter uirum, & uxorem priuat solum culpabilem iure exigendi debitum.
c ¶ Dirimit.] Quia non solum vxor, & maritus efficiūtur vna caro per copulam, sed etiam fornicarius, & fornicaria. ca. de illo. de eo qui cogno consang. vxo. suæ. vbi Abb. & clarius 32. q. 4 per totum.
d ¶ Assertione] Nota ergo, quod ad confessionem coniugum non debet fieri separatio: quia matrimonium habet dependētiam, nō ab homine: sed ab ipso Deo recipit indissolubilitatem 33. qō. 2. cap. quos Deus. & 35. qō. 10. cap. 1.
e ¶ Habere debet. Immo uidetur, ꝙ debeat; cum confessus habebatur pro iudicato l. 1. ff. & C. de confess. Sed dic, ꝙ in casu isto non statur confessioni cōtra matrimonium ꝑ rationē, quæ hic subiicitur: & quia nō pōt quis pro se testificari, vt 14. q. 2. §. 1. & ff. de integro. act. l. de ætate. §. 1. & in casu nostro cōsiderata ratione tex. quilibet diceretur testificari, vel confiteri pro se, & non

licet proprię vxori superuixerit.

Vxor cuius consanguinea a proprio viro cognita est, monenda est, non cogenda ad continentiam. h. d.

Vxor quoq;, cuius consanguinea a proprio marito fuerit cognita, diligenter est cōmonenda, vt a cōmixtione viri abstineat, & in continentia maneat, donec vir viam vniuersę carnis ingressus fuerit.

Non debet quis alieno de licto pregrauari h. d.

Quod si forte monitionibus parere recusans, talis fuerit, vt de lapsu ipsius probabiliter timeri possit, vir eius & poterit & debebit debitum sibi soluere a coniugale: cum affinitas post matrimonium inique cōtracta, illi nocere non debeat b, quæ iniquitatis particeps non extitit.

Subsequens affinitas non dirimit matrimonium, sed præcedens legitimè probata. h. d.

Ergo præcedens affinitas non subsequens dirimit c matrimoniū: sed nec id quidem indistincte obtinet. nam etsi vtriusque cōiugū constet assertione d, acclamante etiam vicinia, quod coniugatus ante contractum matrimoniū vxoris suæ consanguineā cognouerit, propterea coniuges separari non debēt: nec enim talis cōfessio momentum habere debet e; cum alioqui facile fieri possit, vt quicumque interse cōtra matrimonium velint colludere, ad confessionem incesti facile prosilianr, si suę assertioni Ecclesiæ iudicium accessurū credant.

Rumor viciniæ probationem non inducit. h. d.

Rumor autem viciniæ non est adeo iudicandus validus f, vt nisi fide dignæ probationes accedāt, possit rite contractum matrimonium irritare.

DE CLANDESTINA g DESPONSATIONE.

TIT. XIIII.

Prohibentur matrimonia cōtrahi clādestine, ne postea oporteat illa dissoluere. h. d.

cōtra, cū neutrq; appetat dissolutionē & sic iste contumax nō prodest ei talis cōfessio. De hoc tamen late per Ab. & reliquos in c. 1. & in c. super eo. de eo qui cogno. consang. uxor. suæ. & in ca. per tuas. qui fil. sint legitimi.
f ¶ Validus.] Imò contra, ca. illud. & c. 3. loco. de pręsumptio. Sol. ibi de contrahendo matrimonio, hic de contracto facit c. super eodem. de consang & affin. Vel ibi fama, hic rumor, qui minor est quam fama. ut per Doctor. in c. qualiter, & qñ. de accusatio. & in ca. super eo. de eo qui cogno. cōsa uxor. suæ. & per Archid. 35. q. 5. c. si duo. Legistæ. in l. de minore. §. plurimum. ff. de q. & in l. 3. §. eiusdem ff. de test. & in l. fi. ff. de hęre instit. Alciat. in Parergis lib. 1. c. 6.

DE CLANDESTINA despon satione.

Cum inter impedimenta matrimonii connumeretur etiam clādesti. desponsatio: ꝓpterea post tit. pręceden. proponitur nūc iste: qui diuiditur in 2. par. in prima habetur qualis sit ista despōsatio ante matrim. in secūda uero qualis sit post ipsum cōtractum: secunda ibi. quicumque. Io. Bapt.
g ¶ De clandestina.] Clandestinum dicitur tribus modis. Primo, cum nō habētur testes, iuxta tenorem c. 2. eo. Secundo, cum non sit cum sollemnitate. c. aliter. 30. q. 5. Tertio, quod sit cōtra tenorem, c. fin. eod. unde firmitur hic

& interdicta [a] coniugia inire ausus fuerit, etiam ignoranter, proles ex huiusmodi coniunctione suscepta ,prorsus illegitima censebitur: nec de parentum ignorantia vllum est habitura subsidium; cum sic contrahentes, vel non expertes scientię, vel saltem affectatores [b] ignorantiæ videantur: licet alioqui si ignorantes in faciem Ecclesiæ contraxerint ante latam sententiā diuortij nati, & legitimi habeantur [c], & in bona paterna hęreditario iure succedant. Idem iuris [d] erit, si in cōspectu quidem Ecclesiæ contraxerint, sed impedimentum ambo [e] nouerint.

Sacerdos contemnēs constitutiones Ecclesiæ punitur pro qualitate culpę, & clandestina matrimonia si publicentur recipit Ecclesia. h.d.

Sane si parochialis sacerdos tales [f] coniūctiones prohibere cōtempserit, per triennium ab officio suspēdēdus erit, grauius etiam puniendus, si culpæ qualitas postulauerit [g]. Verum (vt supra indicauimus) si contrahentes clandestina matrimonia publicare voluerint, nisi alia causa [h] impediat, ab ecclesia recipiēda sūt tamquā a principio [i] in ecclesiæ conspectu contracta.

QVI MATRIMONIUM accusare possunt, vel contra illud testificari [k].

TIT. XV.

Non admittitur ad accusandum matrimonium, qui tempore denunciationis siluit nisi iuret de calumnia: & quod post denunciationem nouit, qua obiecturus est: & negligentia auctoris mei non intelligitur esse mea. h.d.

NOn tamē quā documque, aut indistincte omnes ad matri-

a ¶ Interdicta.] Post probabilem causam allegatam, nec finitam.
b ¶ Affectatores ignorantiæ.] Quia præsumitur male agere qui clandestine contrahendo fugit lucem. Et facit, quia paria sunt scire impedimētum, & scire posse. l. Iulianus. ff. ad Mace.
c ¶ Legitimi habeantur, e cum in tet. vbi etiam. not. qui fil. sint legit. Imò & si vnus tantum ignorat, ca. ex tenore. eo. tit.
d ¶ Idem iuris.] Scilicet quod proles erit illegitima.
e ¶ Ambo.] Et idō non prodest opinio ecclesiæ, si ambo patentes sciant impedimentum, quin filii sint illegitimi. Sed quid si vnus scit & alter nescit? Dicūt Bar. & Laur. quo quantum ad sciētem sūt illegitimi, quantum ad ignorantem legitimi: argu. C. de ince. nup. l. qui cōtra. Tu dic quod sunt absolute legitimi: vt in ea p. ex tenore. qui fil. sint legi. Monstrum autem esset, si quis esset partim legitimus, & partim illegitimus, sicut si aliquis esset partim seruus, & partim liber. l. si duobus, ff. de statu homi. & ita not. in c. fin. eo.
f ¶ Tales.] Scilicet post allegatum impedimentum
g ¶ Postulauerit.] Cap. 6. § fi. eod. vnde sumitur.
h ¶ Causa.] Puta cōsanguinitas. 35. q. 5. c. nottendus. & 35. q. 3. c. contradicimus. vel affinitas vel aliud, ea. super eo. de eo qui cogn. cons. vx. suæ. facit c. a. eo. vnde sumit.
i ¶ A principio] arg. quod id quod principio nō ualebat, tractu tē temporis conualescit, ca. quod sicut. §. si aūt. de elect. Arg. contra. de elec. c. dudum. 1. vbi d hoc no. & ca. scientes. de censi. Sed in casu nostro iure Decretalium matrimonium, etiam a principio valebat quo ad Deum, licet non quo ad ecclesiam; sed solum cum primum declaratur, sic de frigidis & malefi e fraternitatis. in fi. & ff. si ser. vēdic etur. l. sicut § sed si quæritur. & ff de adquit. ter. domi. l. adeo. § cum quis, in fi. Hodie autem potest habere dubitationem quod hic dicitur, per ea, quę statuit Concil. Triden. in sess. 24 in Decretis reformationum matrimonii. cap. 1.

QVI MATRIMONIUM accusare possunt, vel contra illud testificari.

Io. Bapt. Continuatur tit. iste per glo. rubric. cius: vel dicas secūdo, quod matrimonium legitime cōtractum cum aliquā dissoluatur iuxta. tot. titu. de diuort. atq; id accidat mediāte accusatione propterea post tit. præced. proponitur nunc iste: qui diuiditur in 3. part. in prima habetur quis matrimonium accusari debēt: in secunda qui accusare, uel testificari possunt: in tertia qualiter sit procedendū. secunda ibi, sed nec oēs: tertia: ibi, quoties.

K ¶ Testificari.] Quoniā factis denunciationibus de quibus in titulo præcedenti, interdum cōmparent quod matrimonium accusant. & testes quod cōtra matrimoniū testificantur, ideo post titulum præcedentē congrue ponitur hic tit.

Io. Bapt. NON tā. CASUS Fuit dubitatū inter scholares an, & quā matrimoniū posset accusari, & [quan]tō est, quia ante ipsum publice, & notorie contrahitur, & sic accusatio videtur superflua. c. euidentia. de accusa. aut occulte: & sic per denunciat. euangelic. esset procedendū iuxta c. nouit. & ibi docto. de

 iudic.

monium impugnandum admittēdi erūt. Nam si quis tēpore [a] factę a sacerdote denunciationis in ipsa diœcesi constitutus, nihil contra matrimonium dixerit, eidem mox coniunctos impetere minime concedendum [b] erit, nisi ꝓpio firmauerit iuramento [c], quod ea, quę obiecturus est, postea didicerit, quodque ad accusandum, dolo nō prosiliat, quo casu etiam si quod obiecturus est, ab illis didicisset, qui denūciationis tēpore siluerunt, claudi non debet ei accusandi aditus [d]: quoniam etsi ab impetitione huiusmodi, culpa ex tali silentio contracta, auctores excludat, iste tamen qui culpa caret amoueri non debet.

Ex causa etiam post denūciationem potest quis matrimonium accusare. h.d.

Idem iuris [e] erit, si tempore denunciationis, vel extra diœcesim commorabatur [f], vel aliàs denunciatio ad eius notitiam peruenire non potuit; vt puta si nimiæ infirmitatis feruore [g] laborās mentis non erat compos, vel in annis tam teneris [h] constitutus erat, vt ad talium rerū perceptionē, eius ętas sufficere non valeret, siue alia legitima causa [i] fuerit impeditus.

Ad accusandum matrimonium non ex causa delicti soli coniuges admittūtur. h.d.

Sed nec omnes ad accusationē, testimo-

iudic. Solu. prout hic habetur, quia hæc accusatio est instituta ad cognoscenda impedimenta matrimonii, quæ quōdocunq; ipsum cōtrahatur, possunt esse occulta etiā ipsis contrahentibus vnde cū large accusatio hic accipiatur, & non proprie, propterea cessat utraque obiectio: Nota, qđ accusatio aliqñ est instituta ad euitandum peccatum, & malum: Not. secundo argumē. qđ qui intra certum terminum ad aliqd tenetur, non propterea excusatur si extra. ipsum id faceret.

a ¶ Tempore.] Et ita qui intra tempus constitutū non proponit ius suum, postea repellitur, & ab accusatione, & a testimonio: argu. c. fi. de clandest. de spons. & c. licet. de proba. & l. diffamari. C. de ingenuis. Sed numquid saltē admittuntur ad denunciādum? Videtur quod sic; cum iuramentum ei nō obstaret, c. quemadmodum de iureiu. & in c. tua. de cog. spir. Dicas, qđ non est admittendus, cū sit suspectus, vt in c. fi. eo. & suspectæ personæ remouentur a denunciatione, sicut ab accusatione, c. cū dilectus filios. iof de accus. & c cum in tua. de simon. Et cui una via aliqd prohibet, & ca. cum quid. de reg. iu. in 6. & cap. tux. de procu, cū conc. ibi alleg. & ita no. in d. c. fi.

b ¶ Concedendū erit.] Nā existēs in diœcesi, præsumitur habere notitiā eorū, quæ palā fiunt in ciuitate fac c. quod dicitis. d. 15. & 22. q. 2. ca. qui & diuinis. & d. 12 c proposuisti. Et nota ꝙ valet citatio generalis per edicta, qñ nescitur quis specialiter sit citandus, l t. cū auth. quæ sequitur. C. si minor, ab hęre. se absti, Quod facit pro consuetudine scholarium, nolentium a studio discedere, qui faciunt fieri ed cts, & proclamata in studiis, de quo vide per Abb. in ca. fin. eod.

c ¶ iuramento] Sic. de testi. c. præsentium. & c. pastoralis, de exce. & c. fi. eo. Ex quo nota, quod plus valet iuramentum unius, quam præsumptio iuris: quia per istius iuramentum eliditur præsumptio iuris. 15 q. 3 c. extraordinaria. & no. in d. c. fi.

d ¶ Aditus.] Hic habes, quod aliquis admittitur ad accusandum cuius auctor repellitur: secus est in testibus, c. licet. de testi. c. fraternitatis. de hæret. Sed quæ est ratio diuersitatis? Respon. ad dictum accusatoris nulla fit condemnatio, nisi adsint legitimi testes: sed ad dictum testis quis condemnatur, & ideo debent esse tales auctores, vt ipsorū dicta sufficiant ad hoc, vt illi admittantur, qui habent causam ab eis: argu. l. uitia. C. de acqui. poss.

e ¶ Idē iuris.] Nota tres casus, in quibus præsumit ignorantia eorum, quæ fiunt in ciuitate.

f ¶ Cōmorabatur.] Facit ꝙ statutum pœnale non comprehēdat absentes.

g ¶ Feruore.] 15. q. 1. c. illa. & 17. q. 2. c. Gonsaldus. & ca. sicut tenor. de reg.

h ¶ Tam teneris.] Sed quæ erit ista ætas? Quidam vt Innoc. qđ quia est doli capax. Ab. qđ iudicantis id relinquendum est arbitrio, qui discernet ætatem & discretionē pueri, an sufficiat ad comprehēdendum hoc factū.

i ¶ Causa.] Vt, qa tempore denunciationis factæ erat excommunicatus: & sic non poterat matrimonium contrahendum denunciare, secundum vtrumque Ab. facis cap. quia diuersitatē. de concess. præb.

Sed nec omnes.] Io. Bapt. Hæc pars licet posset diuidi, casus tamen in ea ita commode figuratur; cum diuersæ personæ indifferenter accessissent ad superiorem nolentes matrimoniū accusare, & contra ipsum testificari: vnde videns Episcopus hāc personarum varietatem, dubitauit an essent admittendæ: siquidem vno respectu putabat esse admittend. ne matrimonium permittatur in gradu prohibito: alia uero ratione nolebat eas recipere, quia cum accusatio sit instituta ad interesse priuatum ca. super his: ca. qualiter. el 2. de accusa. solum ad coniuges uidebatur pertinere; testis uero id nolebat obseruare quod in aliis casibus de iure obseruatur argumento ca. 4. §. nos igitur. una cum glo. de confirma. vti l. Sol. vt hic legimus, quia interest etiam ecclesiæ, vt matrimonia canonici contrahantur, vnde cum accusatio accipiatur non proprie, & stricte, sed large: propterea cessant

niumve dicendum admitti debent: nam [a] si de tali impedimento agendum sit, quod neque coniugum in se delictum contineat, nec ob id matrimoniũ dissolui cuiusquã intersit, præter quam ipsorum coniugum; vtputa, si erratum in cõditione status [b] fuerit: vel si mulier ita sit arcta, vt cognosci nõ possit: vel vir ita frigidus, vt coire nequeat, soli ipsi coniuges admittentur.

Ad accusandum matrimonium ex causa delicti, omnes admittuntur, sed potissimũ coniunctiores, h.d.

Quod si delictũ contineat; vt quia, aliqui in gradu vetito, vel cõtraxisse, vel contrahere velle dicantur, tũc quilibet [c] quidem ad accusandum recipitur: sed omnium maxime parẽtes [d], & si ij desint proximiores, idest soror, frater, patruus, auunculus, amita, matertera, eorumque descendentes.

Antiquiores proponuntur & honestiores in testificando h.d.

Quod si progenies tota defecerit, ab antiquioribus [e], & honestioribus, quibus eadem propinquitas nota verisimiliter esse debeat, accusatio [f] testimoniumve [g] recipi poterit.

Ex præsumptione sciẽtia acquiritur fides. h.d.

Ideo autem omniũ maxime parẽtes, & cõiũctiores admittũtur, quoniam: vnusquisque suã genealogiã [h], cum testibus, & chartis, tum vero ex recitatione maiorm scire laborat. Nulli igitur decentius admitti debent, quam qui meliꝰ sciunt [i].

Speciale est in causa matrimony, quod pater admittitur in causa filij, & econtrario. h.d.

cessant meo iudicio obiectiones, testes autẽ si admittantur a simili, & habita ratione ad qualitatẽ casus contingentis, dubium est nullum. Not. primo accusationẽ matrimonii esse institutam ad triplicem finem, videlicet, ad euitandum peccatum, vt adnot. supra in prima part. huius tit. secundo ad ipsum dissoluẽdum, vt ex alio postea proles habeatur, & ad delictum manifestandum. Not. secundo argumẽtum, quod matrimoniũ in gradu prohibito contrahere est delictũ publicum, & ideo quilib. regulariter ad accusandum admittitur.

a ¶ Nam si de tali.] Distinctio, quæ hic ponitur, an impedimentum matrimonii concernat delictum vel non, verificatur ex his, quæ post Innoc. notat Abb. rub. eo. & Host. in sum. Quis admittatur ad accusationem matrimonii, vbi vidẽdũ.

b ¶ Status.] Vtputa: quia credebatur alter coniugum liber, cum tamen esset seruus. & fac. supra de spons. §. illud. & § si quis tamen. & supra, quæ matri. imped. poss. in princip.

c ¶ Quilibet quidem.] Vt sup. tit. 7. in princi. vbi not. in verbo voluerit.

d ¶ Parentes.] 35. q. 6. c. videtur. & c. videtur. eo. Et ex hac littera no. regulam, quod in causa matrimoniali sunt idonei testes & parẽtes, & ceteri coniuncti, si agatur de coniungendo, vel separãdo matrimonio ratione de qua hic. Videndi tamen sunt de hoc Docto. in d. c. videtur. vbi Ab. in fi. dicit q̃ in hac materia non potest dari certa regula.

e ¶ Antiquioribus.] Nota q̃ testes seniores præferuntur iunioribus. de quo in l. minum. ff. si cert. pe. fac. l. si chorus. ff. de leg. 3. & per Ab. in ca. quoties. de test.

f ¶ Accusatio.] Improprie secundum quosdam: arg. l. parentibus. ff. de inoffic. testa. vbi accusare ponitur pro agere. Matrimonialis enim causa nec criminalis est, nec ciuilis, sed mixta. c. tuæ de procurator. & not. 35. q. 6. c. cõsanguineos. vnde sumit, & per Ab. in c. 2 vt lit. nõ cedente.

g ¶ Testimoniũ.] Ex hac littera, & ex cap. consanguineos. 35. q. 6. vnde sumitur, videtur sumi posse arg. quòd idem possit esse testis & accusator in causa matrimonii, quod quidam admittunt, dicentes, esse hoc speciale in causa matrimoniis in qua sunt etiam alia specialia, cum non iuretur de calumnia, cap. litteras de iurã. calum. admittuntur consanguinei, vt hic. non seruatur ordo iudiciarius per omnia, c. ad hoc Deus. vt lit non contesta. valet testimonium de auditu. 35 q. 6. c. de parentela. inducuntur testes post publicationẽ, cap. series. & c. licet. de test. & not. in d. ca. consanguineos. & hoc tenuit Inno. & Ioan. And. Sed Speculat. quẽ refert Ab. in rubr. eo. dicit se non posse concipere, quod accusator qui tenetur saltem ad expensas, si succubuit, sit idoneus testis, sed ipse Ab. in d. rubri. & in ca. curauit. de probat. saluat Innoc. duobus casibus. Primo quãdo officialis publicus denũciauit, vel accusauit c. prætere a. de testi. cog. Scd'o qñ quis ductus cõscientia denũciauit impedimẽtum iudici, & iudex ipse ex officio inquirit quòd nota.

h ¶ Genealogiã.] Ca. vĩ. eo. & c. vĩ. 35 q. 6. & ex hac præsumptione infert Ab in d. c. vĩ. q̃d allegãs ignorantiã consanguinitatis nõ est de facili audiendus.

i ¶ Sciũt.] Scilicet ipsam consanguinitatem. Nam de consensu ita bene posse testificari extraneus, sicut suus, vt not. in c. videtur. eo.

Quod autem legitur[a], pater nō recipiatur in causa filij, nec filius in causa patris, in criminalibus causis, & contractibus sibi locum vendicat: in matrimonio vero cōiungendo[b], & impediendo, ex ipsius coniugij prærogatiua, & quia fauorabilis res est, congrue admittūtur.

Testimonium parentum nō admittitur vbi inter coniungendos est disparitas. h.d.

Vbi tamē alter coniugum diuitijs[c], honore[d], nobilitate[e], & potentia[f] superior esset, testimoniū illius, qui parens esset, inferioris adeo suspectū redditur, vt illud nullo modo[g] sit admittendum. Cum parentes filiorum[h] incrementum & honorem affectare proculdubio comperiantur.

Quot, & quales debent esse testes super consanguinitate. h.d.

Quoties ergo aliqui propter cogationem propinquitatis[i] separari petūtur, duobus[k] uel tribus eiusdem cōsanguinitatis testibus adhibitis, vel totidem senioribus, & melioribus eiusdem loci id debet legitime comprobari.

Qualiter testes super consanguinitate iurare dēnt. h. d.

Testiū autem examinatio in hac causa duplicis[l] interuentu iuramēti fieri debet. Vt iurēt, scilicet & se nō priuato[m] odio, neq;

a ¶ Legitur.] l. testis idoneus. ff. de test. & 4. q. 3. §. item testis idoneus. fac. c. uidetur. eod.

b ¶ Coniungendo.] Ex hoc uidetur, q ad probandum matrimonium esse contractum admittantur parentes, & ad hoc a pluribus allegatur. cap. super eo. de testib. unde hic sumitur. cōtra tamen not. in c. videtur. eo. vbi Bern. intelligit illū text. quando ageretur de consanguinitate. Hostiens. tamen & Ab. & magis commun. tenent, q super omni articulo, & indistincte possint esse testes, cum moderamine tamē quod statim hic sequitur, & de quo per Doct. in d. c. videtur. & in d. c. insuper eo & per Anto. de But. in c. 1. de fil. presbytero.

Diuitiæ exaltant hominē.

c ¶ Diuitijs.] Nota, q diuitiæ exaltāt hominem, quę sitæ tamē bonis artibus. fac. ea in hoc scripsimus. d. 30 & c. habebat. 18. q. 1. & no. in. c. clericus eadem causa & q. si tamen affluant non est cor apponē dum eis, secūdum Salomonem. Et an requirantur ad essentiā nobilitatis? arg. hic quod non, cum ponantur iā quam diuersa, dic tamen vt per Bart. in l. 1. C de dignit. lib 12.

Doctoratus pōt dici dignitas.

d ¶ Honore.] Puta q sit doctor Nam doctoratus est honor, & potest dici dignitas, Bat. in l. si C. de iud & in l. 1 C. de no. C comp & per Ab. in c. quanto. de magist.

Nobilitas.

e ¶ Nobilitate.] Nobilitas ergo etiam secundum canones esse debet in consideratione. fac. c. de multa & c. pe de præb. & c. quæ contra pacem & quod ibi no. 14 q. 1. Est tamen nobilitas multiplex: vt per Bart. in l. 1. C. de dignit. lib 12 & contra nobilitatē generis pro nobilitate virtutum uide tex. in c. nū quam dist. 56 & in c. quoniam. vetus 13. q. 1.

f ¶ Potentia.] Puta amicorum copia: vt c. constitutus 2. & quod ibi not. de appel facit c. officii de elec.

g ¶ Nullo modo.] Licet uerbū hoc sit ualde præcisum, debet tamen intelligi cum temperamento. nam Doct. in c. super eo. de testi. vnde hic sumitur, dicunt, hanc rem multum pendere ab arbitrio iudicis, vt per Ab. in d. c. insuper eo. super gloss. 2.

h ¶ Filiorum.] Et propter magnam communionem uiri, & vxoris. id, qd est unius, censetur quodammodo esse alterius, facit l. fin. C. de incolis. lib. 10. l. feminæ. ff. de senat. c. licet. §. mulier. de sepul. in 6. Et quod hic dicitur de matrimonio, habet multo magis locum in sponsalibus; scilicet q circa ea idoneum sit parentum testimonium: vt per Abb. in c. super eo. de testi. Sed an super matrimonio spirituali? Resp. vt not. per Ab. in c. super eo.

Quoties ergo CASUS. Quidam Episcopus postquā sibi esset matrimoniū accusatū iuxta formam iuris uolebat ad libitum in eius cognitione procedere, ea ratione motus, quia causa matrimonii est summaria clem. dispendiosam. de iudic. vnde fuit quæsitū quid iuris, Solu. vt hic legimus, quia si aliter procederet aperiretur uia dolo, & fraudi: nō obstat obiectio, quia aliter consideratur causa summaria, prout declaratur in d. clem. & in clem. sæpe. de uerb sign. Nota primo quod ob periculum animæ probatio debet esse eo clarior, quo fieri posset: Not. secūdo casum, in quo contra primas probationes aliæ probationes admitti non debent. Io. Bapt.

i ¶ Propinquitatis. Accipe in transitione, idest. propter cognationem, quæ est propinquitas, 35 qō. 5. cap. 1. & cap 2.

K ¶ Duobus.] Nota q etiā in actibus, qui sunt grauissimi præiudicii, duo testes faciunt plenam fidem, & probationem. Separatio enim matrimonii est res grauissima. c. licet ex quadam. in fi. de testi. c. debitum. de bigamis. Idem etiam numerus sufficit contra Papam: vt not. in cap. præsul, 2. quæst. 4. quod reputat valde not. Abb. in cap. quoties & cap. super eo de testi. & in rep. c. cum esses. de testa. Nec secundum eundem interest, utrum isti duo testes sint mares, an feminæ: nam d. ca. super eo. uidetur probare de feminis: immo quod plus est, sufficit q deponant de auditu. debent tamen esse rogati not. 30 q. 1. c. prostratos.

l ¶ Duplicis.] Idest, in tali iuramento duo articuli continentur.

m ¶ Priuato odio.] Ergo non omne odium repellit, sed priuatum tantum: nam publicū; puta si quis aliquem

aliquem prosequeretur odio tamquam peccatorē, hoc non eleuaret dictum testificantis, secundum Ab. in c. quoties. de testi. facit c. odio. distin. 86. & 24. q. 4. cap. duo ista nomina. & idem dici potest de amicitia: vt late per Abb. in d. c. quoties.

a ¶ Credere.] Nota casum, in quo valet testimonium de credulitate. facit c. licet. de testib. & cap. litteris. de presumpt. De quo an, & quando, & quomodo procedat, latissime per Abb. in c. quoties. de testibus.

b ¶ Audiendus nō erit.] Ca. iurauit. de prob. unde sumitur. Sed contra videtur. ca. series. de testibus. Doct. tam in d. c. iurauit. quā in contrario multū pro solutione laborant, & varias conciliationes afferūt. Ea uero uidetur esse præcipua, quod contrarium loquatur quando impedimentum est probatum ad separandum matrimoniū iam contractū; tūc enim in fauorem matrimonii, etiam post publicationē, admittuntur testes ad probandum cōtrarium ob maximum periculum, quod est in separādo matrimonio legitime cōtracto c. licet ex quadam. in fi. de testi. hic uero & in c. iurauit, loquitur probato impedimento circa sponsalia de futuro, quo casu nullum subest periculum si non contrahant, ideo debet seruari regula ordinaria de non examinando post publicationem. Sed hæc non omnino placet Host. & Ab. qui in d. c. iurauit. deducit, eandem interdum esse in sponsalibus rationem, quæ est in matrimonio. Vnde inquit, quod ubicunque in caussa matrimoniali, siue agatur occasione spōsalium, siue matrimonii sententia trāsit in rem iudicatam, ibi obstabit publicatio attestationum. Si vero talis sententia non transit in rem iudicatam, tūc nec publicatio attestationū impediet nouas ꝓbationes. Sed quando est, quod sententia in causa matrimoniali transit in rem indicatam? Resp. vbicunque vitiū sententiæ est per partes, contra quas fertur remissibile: vbicunque vero tale uitium non est per partes remissibile, tunc non transit, id autē accidit ubicumque ueritate non manifesta imminet peccatū. Hoc igitur casu numquam officit publicatio, nec habebit locum quod hic dicitur, & in d. c. iurauit. vbi Ab. clare exemplificat omnia supradicta. In casibus tamen, in quibus non obstabit huiusmod publicatio examini faciendo super iisdem, vel directo contrariis, non debet iudex admittere nouas probationes, nisi cum aliqua causæ cognitione. Ad euitandā igitur testium subornationem examinabit, quare prius nō produxit testes quos intendit nūc producere, & quales sint; & si viderit legitimam caussam admittet, & non alias. & ita etiam accidit in d. c. series, vbi suberat legitima causa producendi de nouo, & ita Abb. in d. c. iurauit.

amicitia, nec alicuius proprij commodi intuitu, ad hoc iurandū inductos: & sicut ipsi dicunt rei veritatem a maioribus accepisse, & se credere [a], ita esse.

Probatio matrimonialis impedimenti non potest reprobari. h. d.

Prestitis autem iuramentis, & impedimento matrimonij legitime ꝓbato, si quis contra præcedentem probationem, partib[9] publicatam quasi matrimonium impediri iure non valeat, probare velit, audiēdus nō erit [b], sed priori standum erit probationi.

DE DIVORTIIS [e]. TIT. XVI.

Diuortium est dissolutio matrimonij: & separatio thori potest appellari diuortiū. h. d.

Diuortiū est dissolutio matrimonij, quæ vtroque viuēte [d] coniuge contingit [e]. Sed & simplicem thori separationē diuortium non male [f] appellamus.

Matrimonium regulariter dissolui non potest. h. d.

Sciendum est igitur legitime contractum matrimonium dissolui non posse; quippe a Deo coniuncti ab homine separari nec de-

DE DIVORTIIS.

Hæc materia de diuortijs continuatur per glos. rubri. vt hic habetur. tit. autem iste diuidiā in 2. partes, in quarum prima tractatur de materia ꝓposita: in secunda de secūdis nuptiis: secunda ibi, illud quoque. prima pars rursus subdiuiditur in 2. partic. in prima adnot. quid significat diuortiū: in secūda ponitur circa ipsum regula cum amplia. & limita. secunda ibi, sciendum est. Io. Bapt.

e ¶ De diuortiis.] Quia ex accusatione, matrimoniorum deuenitur ad diuortia & repudia, congrue post titulum præcedentem, & in calce huius tractatus proponitur de diuortiis: & sic de materia, quæ concernit nouissima matrimonii, excepta morte.

Diuortium. CASVS non figuratur, nota tamen separationem matrimonii nō esse unicam, sed plures, & diuersas. Io. Bapt.

d ¶ Viuente.] Quia si per mortem dissoluatur matrimonium, non est diuortium. Et differt diuortium a repudio, quod hoc respectu matrimonii iam contracti, illud respectu sponsalium. ff. de uerb signi. l. inter stuprum. §. diuortium. sed tamen sæpe his uocabulis promiscue vtimur: vt not. 32. q. 7. ca. 1. Diuortiū repudiū.

e ¶ Contingit.] Vt perpetuo duret, ca. diuortium de pænis. dist. 1.

f ¶ Non male.] Vt 32. q. 7. ca. interueniente, & per Abb. in rub. eod. Et separatio thori alia est perpe-

 tua,

debent, nec valent [a].

Matrimonium soluitur per religionis ingressum, non soluta copula. h.d.

Si tamen alter coniugum, qui per verba contraxit de præsenti, copula non secuta [b], se se ad obseruantiam regularem voluerit astringere, poterit id, altero etiam inconsulto efficere, & ei, qui in sęculo remanere voluerit, alteri se iũgere p̃mittendum erit.

Falsa causa non vitiat ingressum religionis. h.d.

Nec causari poterit religionem ingressus, se falsa [c] ad id causa inductum; puta quod coniugem lepra percussam crediderit, & ob id eius abominatus complexus fuerit; cum & sine [d] causa, id ipsũ facere potuerit.

Dicenti se velle ingredi religionem, est certum tempus pręfigendum, intra quod vel ingrediatur, vel ad vxorem redeat. h.d.

Ei autem qui se ad religionem transire velle dictitat, certum est præfigendum tempus [e], intra quod [f] le-

tua, alia temporalis: vt not. in d. ca. interueniente.

Io. Bapt. Sciendum est.] Hæc pars subdiuiditur adhuc in 2 partes. in prima adnot. prædict. regula de diuortio quoad matrimonium simpliciter: in secunda vero adnotatur. eadem regula quoad possessionem eiusdem. ibi, ergo 1 quoad primum licet pars ista posset adhuc in plures diuidi particu. casus tamen in ea ita meo iudicio in communi figurari cõmode potest: Videntes superiores, quod laici diuersa ratione moti diuersimode nuptias iã contractas separabant aliquando. n. id faciebant intuitu ingressus religionis: aliquando ratione disparitatis cultus diuini: aliquando ob impotẽtiam coeundi: aliquando ob fornicationem carnal. vel spiritual. aliquãdo ratione mutui consensus, seu dissensus: & aliquando sub pręrextu lõgę peregrinationis, qua de re dubitauerunt an id esset de iure permittendum: matrimoniũ enim cum sit indiuiduum vt eius definitio demõstrat supra de sacram. matrim. in prin. & text. in genes. per illa uerb. quos Deus coniunxit, &c. uidetur propterea id esse prohibendũ. confirmatur, hęc ratio per regul. quod contractus post factum sunt necessarii. l. sicut. C. de action. & obliga. & per regul. quod semel placuit. de regul. iur. in 6. In oppositũ vero facit c. 1. extra. de reg. iur. & l. nihil tam naturali. ff. eod. secundo maius uinculum magis operatur, argumento, c. 3. de iureiuran. tertio si matrimonium esset omnino indiuiduũ, si aliquando alter coniux consentiret in delicto, cum non posset adulteram dimittere, quod esset inconueniens, vt de se patet. unde merito iSol. vt in hac part. legimus, & ratio est, quia cum ex facto ius oriatur l. si ex plagiis: §. in clicio ff ad l. aquil. ex diuersa qualitate facti diuersum quoque debet dari ius. qua de re nõ puto necessarium ad obiecta aliter respondere, siquidem ob casuum diuersitatem sine controuersia aliquando omnes rationes pro utraque parte adductæ uerificantur. Not. primo matrimonium more iurist. regulariter esse indiuiduum, quia ut ex hac parte constat aliquando dissoluitur Not. secundo quòd cum matrimonium aliquando dissoluatur ad similitudinem sponsalium, dissoluitur aliquando ipso iure, & aliquando facto hominis. Not. tertio quod diuortium in hac par. tex. permissum ad tria cap. reducitur aliquando enim matrimonium dissoluitur quoad essentiam eius, aliquãdo quoad torum, vel habitationem, & aliquando declaratur nullum, quod putatiue erat ualidum.

a ¶ Nec valent.] Ca. quos Deus. 32. q. 2. & l. eius. & l. nihil. ff. de reg. iur.

b ¶ Non secuta.] Nam si copula secuta fuisset, etiam de consensu uxoris nõ posset ingredi. c. ex parte primo. de cõuers. coniu. De quo tamen dic, vt cap. cum sis. & in capi. ad Apostolicam, & capit. vxoratus. eo. titu. de conuersio. coniu.

c ¶ Falsa, &c.] Si dicimus falsam causam non uitiare legatum. l. 2. C. de fals. causa adie. & l. falsa. ff. de cond. & demon. Facit q̃ mẽdacium se obligãtis obligationẽ non impedit. c. veniẽs. de cõue. coni. l. t. & l. si rem alienam. ff. de pigno. actio. Item non vitiat dispensationẽ, cap. quia circa. & ibi Abb. de consangui. & affi. & facit pro hac littera l. vni. in princ. C. de rei vxo. actione. Sed contra cap. ex parte Astensis. de conces. præben. Nam ubicumque quis potest agere actum vno iure, si explicat alio iure incompetenti, non ualet actus; cum in pendentibus a uoluntate magis consideretur opinio, quam ueritas, dict. capitulo ex parte. Respond. quidam quòd falsa causa non vitiat in spiritualibus, sicut nec dolus. Sed hæc non bona, cum sit contra dictũ capitul. ex parte. Vnde alii melius quòd falsa causa non fuit expressa, sed in mente retenta. facit l. si repetendi. C. de cond. ob caus. Vel dic tertio quòd hic. & in dict. capitu. ex parte. de conuers. coniug. vnde sumitur, causa falsa erat potius impulsiua, quam finalis: finalis enim credi debet; vt quia seruiat Deo, ideoque ingrediatur religionem, cessante igitur causa impulsiua, non cessat votum & dispositio. facit l. 1 §. sexum, ff. de postul. & § affinitatis. instit. de nupt. & quæ not. Innoc. in cap. in præsentia, de renuntiatio.

d ¶ Cum & sine.] Fac. l. unic. in princ. C. de rei vxo. act.

e ¶ Tempus.] Quod a iure taxatur duorum mensium, cap. ex publico. unde sumitur. de conuersio. coniug. Sed dicas, quòd istud remittendum est arbitrio iudicis, vt ibidem late per glos. & Abb. licet iudex a dicto termino, non debeat temere, & sine causa recedere.

f ¶ Intra quod.] Videtur ergo q̃ lapso tempore nõ

gitimè caueat [a], quod aut ad religionem se transferet [b], vel redibit ad coniugem.

Reddit rationem, cur non secuta copula per religionis ingressum matrimonium dissoluitur. h.d.

Neque mirum [c] videri debet, quod post legitimum de præsenti præstitum consensū carnis non secuta cōmistione, alter coniugum, etiam altero inuito, ad vitam regularem transitum facere valeat: quia cum nondum vna caro [d] effecti sint, satis probabiliter vno ad Deum transeūte, alter in sæculo remanere [e] poterit.

Per sacri ordinis susceptionem non dissoluitur matrimonium, etiam non consummatum. h.d.

Diuersum [f] statuitur, si quis posthabito canonico religionis ingressu post aliquam per verba de præsenti desponsatā sacros ordines susceperit, quāquam enim votum p sacri susceptionem ordinis firmatum, ad impediendum matrimonium futurum, ac dirimendum postea cōtractum, habeatur essicax: ad dissoluendum tamen prius contractum etiam non consummatum, inualidū censetur. Ideoque talium ordinum nō obstante susceptione, si ad profitendam probatam religionem iudici non valeat, & sponsa eius institerit contractum matrimonium consummare, per censuram Ecclesiasticam compellendus erit.

Cultus disparitas, & creatoris contumelia sunt iusta causa dirimendi: & quod facit Papa, Deus censetur facere. h.d.

Sed & si inter infideles matrimonio cōtracto sequuta copula fuerit, si alter, qui in infidelitate permanserit, velit a fideli disiungi, aut non nisi cū contumelia creatoris cum altero commorari, licebit Christiano non modo matrimoniū dissoluere, sed etiā (vt supra diximus [g]) alteri se matrimonio

possit is, cui est præfixum tempus, amplius intrare religionem. Sed contrariū est uerius: quia semper licebit ingredi ante secutam copulam: vt not. in c. ex publico. de conuers. coniug. & iste terminus datur nō solū ad ingrediendū monasterium, sed etiā ad profitendum, vt ibidē per Ab. aliàs nō esset sufficiēter prouisum spōso, cū non possit ad secūdas nuptias transire nisi altero profitente.

a ¶Caueat.] Datis pignoribus, & fideiussoribus, sic enim intelligit legitima cautio l. si mādato. §. si. ff. mād. Vel hoc quoque iudicis arbitrio relinquetur, adeo q̄ si quis non posset præstare aliā quā iuratoriā cautionem, deberet iudex esse cōtentus, c. per tuas. de dona. Iter vir. & vx. auth. generaliter. C. de Epis. & cleri. Ab in cap. ex publico. de conuers. coniugat. facit ca. quaquam dist. 24.

b ¶Trāsferet.] An autē sit audiēdus alter coniugum si dicat se uelle seruare religionē, sed remanere in propria domo, hētur in d. c. ex publico. de conuers. coniug. & casu quo trāseat, fiet hinc inde restitutio acceptorum. d. c. ex publico.

c ¶Neque mirum. capi. 2. unde sumitur, de conuers. coniuga.

d ¶Vna caro.] No. vnū effectū secutæ copulæ: quia scilicet præcludit facultatē monasteriū ingredīedi. Alios plures effectus ponit. Ab. in c. 2. de cōue. coniugat. Sed qd si hæc copula fuit violēta? puta sponsus violēter cognouit sponsam, an possit ingredi monasteriū inuito spōso? & q. dam, vt Bart. Brix.

hoc tenuerūt, ne delinquēs sit melioris conditionis, q̄ sapiēs: arg. c. eū qui. de præb. in 6. Itē quæ inuita fuit cognita, nō uidetur cōmunicasse corpus suū, 32. q. 5. §. 1 cū c seq. Alii cōtra Vide per Io. Andr. in c. ea quæ contra. de reg. iur. in 6. in Mercu. per Bal. & Moder. in cap. penult. de probat. & per Abb. remissiue in dicto capitulo. 2.

e ¶Remanere.] Et cū alia cōtrahere. capit. ex publico. de conuer. infid. Et dicunt quidā quod nihilominus remanet vinculum prioris matrimonii, sed prorsus inefficax p̄ ingressum. alii q̄ penitus soluitur p̄ matrimonium: & hoc est receptius: vt plene no. in c. 2. de conuers. coniu.

f ¶Diuersum, &c. Sumitur hic §. ex extrauagan. Ioan. 22. quæ incipit, Antiquæ, vbi copiose scribitur per Glossatores super ratione diuersitatis. Licet autem matrimonium non soluatur per susceptionem sacrorum ordinum: tamen matrimonium non impedit, quominus character imprimatur; sed solum ordinis executio: vt in dicta extrauaga. Antiquæ. & sic est casus in quo sacerdos, etiā apud Latinos, potest habere uxorē, quod procederet etiam si matrimonium esset cōsummatum: quia nihilominus imprimeretur character. fac nota. per Innocen. & Abb. in cap. placet. de conuers. coniugat. & in capitul. 2. eodem. tit.

g ¶Diximus.] §. penult. de sponsa. §. si tamen. supra. de triplic. cogn. §. item si aliter. supra quæ matrimo. impedi. poss.

iungere. Quibus casibus [a] cum auctoritate sedis Apostolicę, & Romani Pontificis [b] matrimonium distrahatur, non iam humana: sed potius diuina potestate coniugium dissolutū intelligitur.

Ob coeundi impotentiam, dissoluitur matrimoniū. h.d.

Itē si quis ignarus [c] virginem in vxorem duxerit, quæ adeo arcta sit, vt mulier [d] fieri non possit, vel simile vtium a natura [e] cō traxerit, vt ope medicorum [f] non possit adiuuari. Aut mulier virum acceperit, qui adeo frigidæ sit naturę, vt eidem carnaliter comisceri non possit, poterunt inuicem separari [g]: & qui matrimonio aptus erit ad secundas nuptias libere transitum facere.

Putatiua impotentia coeūdi non dissoluit coniugium. h.d.

Si quis tamē coeūdi impotentiam causatus post separationē aliam acceperit, aut ea, quæ arcta putabatur, aliquem inuenerit, qui sibi seras reseraret, vtroq; casu post peractam pænitentiā, ad priora coniugia redire [h] compellendi [i] erunt.

Quam quis duxit, vel retinuit sciens copula non idoneam, habebit vt sororem, si non potest habere velut vxorem h.d.

Plane si scienter q̄s cum ea, quæ maribus impotens est commisceri, matrimonium contraxerit, vel alterius cōperta postmodum impotentia, simul morari consenserit, his casibus Ecclesia [K] iudicare consueuit, vt quas viri tamquam vxores habere non possunt, habeant vt sorores [l].

Ob fornicationem carnalē vel spiritualem non soluitur matrimonium, sed fit separatio thori. h.d.

a ¶ Quibus casibus.] Respondet tacitæ obiectioni, quæ poterat fieri. de c. quos Deus. 33. q. 2.

b ¶ Pontificis.] Et sic nota, q̄ dr̄ fieri auctoritate Dei qd̄ fit auctoritate Papæ, qd̄ est uerū si iusta causa faciat. 24. q. 1. c. qd̄cumque. & q. 3. c. si quis nō recto iudicio. & facit c. Inter corporalia. de transla. Sed cum diuersum sit de eo, qui cū sit Christianus labitur in hæresim, vel in aliū errorē gētilitatis; q̄a tunc non dissoluit matrimonium, nec pōt remanēs in fide alteri nubere. c. quāto. & c. gaudemus eo. & §. itē si alter. supra quæ mat. imp poss. Quæritur an Papa, & ecclesia possit hodie constituere, vt altero fidelium in hęresim labente, possit fidelis ad alia uota transire? Hos. q̄ sic exēplo Infidelium, inter quos etiā est verū matrimoniū. c. de infidelibus. d̄ consang. & affinit. eodē modo uidet quod possit statuere inter fideles. Nā ratificatio matrimonii, quæ est inter fideles causatur ex sacramento baptismi d. c. quanto. ergo potest ecclesia aliter statuere, sed de hoc ualde dubitat Abb. in ca. ex p. secto. de conuer. coniu. vide ibi per eū.

c ¶ Ignarus.] Videtur ergo innuere hæc littera, q̄ impedimentū dirimēs matrimoniū dēat subesse t̄pe contracti matrimonij. Sed si tale impedimentum accideret post contractū matrimonium, licet nondū consummatū, non tribueret facultatē dirimendi. putat tñ Ab. in c. ex litteris. de frig. & malefi. qd̄ esset causa legitima ob quam Papa posset illud separare, si multum timeatur de incontinentia sani.

d ¶ Mulier fieri.] Idest, cognosci: nā virgo prædicatur de femina nō cognita, mulier de cognita, licet interdum uirginis appellatione intelligamus de ea, quæ non est nupta, licet sit impudica, institu. de public. iudic. §. Item lex Iulia. iuncta glo. in verbo uidua. & Poeta:

Ah virgo infelix quæ te dementia cepit.

e ¶ A natura.] Idē si ab accidēti. dūmodo matrimoniū præcedat, c. quod sedē. c. cōsultationi, & c. ex litteris. vbi no. per glos. & Doct. de frigid. & malefic.

f ¶ Ope medicorū.] De hoc dicit supra quæ matri. imped. glo. § item frigiditas, & in c. ex litteris, de fri. & malef.

g ¶ Separari.] Et pōt separationē petere etiā is a quo impedimentū prouenit: vt per Doct. in cap. 1. de frig. & malefic. Sed intra quantū t̄poris separatio peti poterit? Respon. vt not. per Ab. in c. 1. & c. laudabile. de frigi. & malefi.

h ¶ Redire.] Cap. fraternitatis. de frigi. & malefi. & intellige hoc q̄n esset primo cognoscibilis. Nam si prima esset adeo menstruosa, & instrumentum genitale haberet ita grossum, qd̄ numquā posset deflorare mulierē sine periculo mortis Secundus ob suam gracilitatem posset eā cognoscere, tūc non esset restituenda primo, licet per frequentem usum cū secundo habitū sit apta reddita primo, ita uterq; Abb. in ca. fraternitatis. de frig. & malefic.

i ¶ Compellēdi erunt.] Quia cognita ab vno præsumitur cognoscibilis ab alio, secundum Docto. in capitu. fraternitatis. de frigi. & malefic.

K ¶ Ecclesia.] Ergo & nos sic iudicare debemus: vt capit. in causis. de re iudic. de quo dic, vt habetur in capit. consultationi. de frig. & malefi. unde sumitur.

l ¶ Vt sorores.] Id est, secum caste uiuent uelut cū sororibus. Nā sicut ueri coniuges possūt promittere continentiam simul morando 33. quæstio. 5.

c. quod

Sæpius[a] tamen accidit, vt matrimonij remanente sacramento thori[b] tantum fiat separatio[c], vt puta, si alter coniugum carnaliter[d], vel spiritualiter fornicat⁹ fuerit, quibus casibus matrimonium minime aboletur, sed sibi sunt inuicem coniuges[e], etiam separati[f].

Pendente iudicio super adulterio, non habet locum separatio thori. h.d.

Sed & separatio nõ instituta statim de crimine accusatione, facienda erit: sed probata & peracta[g]. Interim enim pendente iudicio, coniugum alteruter, iure, quod habet in altero priuari non poterit[h].

Facta separatione thori ob fornicationem carnalem, post emendationem non compellũtur coniuges se resumere, secus si ob spiritualem, nisi alter velit monasterium ingredi h.d.

Multum autem interest[i], vtrum ob carnalem, an vero ob spiritualem fornicationẽ thori sit facta separatio. Primo enim casu maritus adulteram vxorem, etiam emendatam, nisi[k] & ipse simili fornicatione pollutus fuerit, recipere nõ compellitur[l]: sed fornicatrix in claustris cum religiosis mulieribus, ad perpetuam

ca. quod Deo. Ita & isti morari simul poterunt in continentia. facit cap. omnino. 31. dist. vbi coniuges cum quibus Apostolus non exercebãt carnale commercium appellantur sorores. Et not. ꝙ cum huiusmodi impotentibus non potest consistere uerum matrimoniũ. Nam desinunt causæ institutionis matrimonij: nam nec ob spem sobolis, nec vt vitetur fornicatio, põt stare matrimonium. Vnde si is, qui contraxit cum impotente, cum alia post contrahat, tenet matrimonium cũ secunda. Simile in eo qui contraxit cum minore. Nam licet sit obligatus ad expectandum, capitulo de illis. de sponsal. Tamen si cum alia contrahat, tenet matrimonium, tenebitur tamen primæ tribuere alimenta, & alia necessaria: ut per Abb in cap. consultationi. de frig. & malefi. facit cap. laudabilem. eod. tit. & ca. 2. eod.

a ¶Sæpius.] Cum dupliciter sumatur diuortium, ut sup. eo. in prin. Hucusque dixit de diuort. iuxta primã acceptionẽ, idest, quatenus est separatio matrimonij: nunc iuxta secundam, idest, quatenus est thori separatio, & concor. cum hoc cap. 2. cap. ex litteris, eod. & cap. Interueniente. 32. quæst. 6. & quod ibi not.

b ¶Thori tantum.] Contra eos, qui dicebant innocentem non esse solutum obligatione reddendi debitum: ut not. Abb. in ca. 2. eo.

c ¶Separatio.] Quæ interdum est perpetua, interdũ temporalis, ut not. In c. interueniente. 32. q. 7.

d ¶Carnaliter.] Sed an ob uitium Sodomiticum possit fieri talis separatio? Resp. ut late per Inno. & Abb. In cap. 1. & in cap. maritus. de adult. & not. in cap. omnes. 32. q. 7.

e ¶Coniuges.] Quia uinculum coniugii semel contractum, & habitum numquam amittitur uiuentibus coniugibus 32 q. 2. c. 2. & cap. 3. Sicut nec baptisma, nec ordo. 1. quæst. 1. cap. quod quidam. versi. cum videamus. & facit hoc ad quæst. an Lazarus, & alii resuscitati recuperent uxores, & liberos, de qua per Abb. In cap. fraternitatis. de frig. & malefi. & in locis ibi per eũ, & alios allegatis.

f ¶Separati.] Not. tamen, quod si lata sententia alter coniugum qui est innocens non posset continere, deberet matrimonium redintegrari. secundũ plurium opin. vt not 32. q. 7. cap. Apostolus. & per Abb. & alios in cap. ex litteris. eod. licet quidam contra.

g ¶Peracta.] idest, finita per condemnationem rei. Moder. in l. transacta. ff. de uerb. sign. Et sic nota, ꝙ non sufficeret probatio, sententia non lata, quod tenent Alai. lo. And. & Abb. in cap. 2. ut lit. pend. vnde sumitur, Ant. de Butr. & Sicul. tenent ꝙ & post conclusionem in causa: cum tunc inducatur notorium, quod sententiæ æquipatatur. facit. cap. cum olim. de uerb sign. fac. no. in cap. significauerunt. de test. & per Innoc. in c. pastoralis. de causs. poss. & prop. & not. in cap. cũ dilectus. de fid. instr. dic ut in d. cap. 2.

h ¶Non poterit.] Sed contra cap tenor. de re iud. & c. veniens. de reg. vbi lite pendente interdicitur carnale commercium. Sol. in contrariis contractum fuit matrimonium lite pendente: Et sic possessio non erat iure approbata, hic lis reperit cõiuges in quieta possessione, ita per Abb. in c. 2. ut lit. pẽd. Item contra d. cap. libertas. de rest. spol. & in c. inquisitioni. de sent. excom. Sol. hic in indice, in contrariis in parte: ut per Abb. in d. cap. 2.

i ¶Interest.] Habes hic unam differẽtiam inter spiritualem, & carnalem fornicationem, de aliis vide per Ant. de Butr. in c. fi. de conuers. coniug. fac. ca. proposito. & quod ibi no. 27. q. 1.

k ¶Nisi.] Paria enim delicta mutua compensatione tolluntur. 32. q. 6. c. nihil. ca pen. & c. fi. ubi late traditur. de adult. l. viro. ff. sol. mat. cum allegatis in cap. significasti. eo. Et amplia hoc etiam si delicta essent differentis qualitatis: puta ꝙ adulteriũ vxoris esset notoriũ, & uiri esset occultum, Abb. in d. ca. significasti. Hoc tamen non procedit quo ad vindictam publicam: ut per Abb. in c. 1. de iniur. & per eundem in c. cum olim. in fi. de resti. spoliat.

l ¶Non cõpellitur.] Etiã si ei occasionẽ adulteriũ committendi maritus dedisset c. ex litteris, eo. Nec enim prætextu paupertatis, uel alterius incõmodi turpiter

agendam pœnitentiā erit collocanda. Secūdo vero si fornicat' spiritualiter ab infidelitate reuertatur, cogetur[a] quæ in fide remāsit, illum resumere[b], nisi & ipsa ad religionem transitum facere voluerit, quod etiam nolente[c] viro ad fidē reuerso, exequi libere poterit.

Regulariter vxor, & vir nō possunt disiungi, vt alter sumat sacros ordines, aut monasterium ingrediatur. fallit hoc in casibus præcedentibus, & sequentibus. h.d.

His exceptis[d] casib' alter coniugum, altera in sæculo remanente, nec ad sacros[e] ordines, nec ad regularē suscipiendus est obseruantiam: nisi forte remanens eius sit ætatis, vt sine suspicione incontinentiæ[f] valeat in sæculo remanere: aut ipsam continentiam vouere voluerit. Alioqui quamquam de vxoris licentia[g] monasterium quis ingressus fuerit, & professionem[h] fecerit, non vxor ad continentiam cogi, sed vir ad vxoris thorum euocari poterit: nisi post coniugis ingressum fornicata[i] fuerit: aut se inuicem continentiam promittendo absoluerint[k].

Qui inuita vxore ingressus est monasterium ab eadem vxore coactus, ea mortua, non cogitur rursus in monasterium reuerti, sed non poterit amplius vxorem ducere. h.d.

Quæsitū tamen est, si quis vxore inuita monasterium intrauerit, & repetitus ad eā redire coactus[l] fuerit, an eadē mortua cogēdus sit ad mona-

turpiter agere debuit.l.palam §. non est.ff de rit. nupt.Immo potius debuit omnia mala pati. 32.q. 5.c.ita ne,nisi maritus fuisset causa immediata:puta,quia duxerit eam ad cōmittendū adulteriū, & præceperit:ut per Ab.in c.significasti.eo. & per eūdem in c. discretionem,de eo qui cogno.consan. uxor. suæ. Et amplia supradicta alio modo, vt procedāt ēt si adulterium esset cōmissum in figura matrimonii,ca. constitutus.de conuers. coniug.

a ¶Cogetur.] An autē sedes Apostolica possit hoc immutare, dando licentiā ꝙ ei, qui remansit in fide possit ad alia vota conuolare per Abb.& alios.in c.ex parte.2.de cōuer.coniug.

b ¶Resumere.] Ca.quāto. & c.gaudemus.eo.Sed quæ est diuersitatis ratio inter carnalem, & spiritualē fornicationem? Respon. vt not. supra quæ matri.impe.poss.§. nec refert. Vel dic, ꝙ spiritualis fornicatio per regressū ad gremiū ecclesiæ penitus aboletur: sed fornicatio carnalis nullo pacto pōt aboleri semel commissa.l.1.C de rapt. virg. & 32. q. 5.ca. si Paulus.l in bello.§.factæ.ff.de cap. & postli.reuer.

c¶Nolēte viro.]C. si. de cōuer. cōiug.

d ¶His exceptis.] Huius §. materia solet reputari valde intricata,pro cuius elucidatione, vide late per Abb.in c.1.de conuers. coniug. & per eundem in c.tua nos.2. de iureiur.

e ¶Ad sacros.]Sed numquid ad minores? Et uidetur arg.l.cum prætor.ff.de iud. & dist 25.c. qualis. Contrarium videtur verius, cum coniugati promoueri non debeant. c. diuersis fallaciis. de cler. coniug.& promoti sunt priuandi beneficiis,ut ca. 1.eod.tit.fac.c.si.de temp.ordi. vbi ponitur pœna ordinantis coniugatū.Sed quid si inuita,uel ignorante vxore fuit promotus ad sacros ordines, numquid illa defuncta contineri teneatur? Goff. quòd non,Host.Ioan.And.Ab,& magis communiter contra.in tantum quòd si iterum nuberet,non teneret matrimonium:argu. contra in cap. placet. de conuers. coniugat.& in §.seq.Sol.ut per Abb,in dicto capitulo placet.

f ¶Incontinentiæ.]Sed quid si non sit suspecta incontinentiæ:sed de aliis malis morib'? Puta quòd sit incantatrix, malefica, aut usuraria, numquid hoc casu maritus possit ingredi religionem, uxore vouente cōtinentiam? Ioann. Andr. negat, licet fateatur tenere ingressum, si contra fiat, ut per Abbat. in cap.ad Apostolicam. de conuers. coniugat.

g ¶Licentia.] Et sic nota,ꝙ non sufficit sola licentia nisi concurrat, & votum continētiæ. cap. 1. & cap. cum sis.& ca.ad Apostolicam. de conuers. coniugat. Sed contra uidetur.cap. Agathosa. 27. qu. 2. Sol. secundum Innoc. quod id quod hic dicitur fallit in casu illius canonis, scilicet quādo vxor cōmisit adulterium; tunc enim cum maritus solutus sit a seruitute vxoris,quæ nō potest debitum exigere, libere potest ingredi religionem, sequitur Abb.in dicto cap. cum sis.

h ¶Professionē fecerit.]Ca. accedēs. de conuers. cōiug. An autem iste, qui non seruatis seruādis professus est, possit egredi propria auctoritate,vide per Doctor.in d.c. accedens. & in cap.quidam.eod.tit.

i ¶Fornicata.]Cap.veniens.de conuersione coniugatorum.

k ¶Absoluerint.]Cap.dudum,de conuers.coniug. quo casu si se redintegrauerint, maxime propria auctoritate,proles nata est illegitima: ut not.in c. ministri.distinct.81.& per Innoc.in cap.dudum.de cōuers.coniug.& per Abb.in c.tua nos. 2.de iureiurando.

l ¶Coactus.] Nota quòd quoad quid uxor habet in potestate maritum, cum habeat maiorem potestatem

sterium reuerti: an vero aliam possit in vxorem ducere. Et in hac specie responsum est, votum quidem nō tenuisse, & propterea ad monasterium redire minime illum teneri [a]. Sed cum ingrediēdo monasterium, debitum se non exacturum promisisse videatur, vlterius vxorem ducere non poterit [b]. Cum id vouere in sua positum voluntate [c] fuerit.

Ingressus monasterium vxore non contradicente, illa mortua non potest exire. h.d.

Quod si quis [d] sciēte vxore, nec contradicēte [e] vitam professus fuerit monachalē, vxore postmodum defuncta, nec habitum, quem semel assūpsit, abijcere, nec aliquam sibi matrimonio copulare poterit. Matrimonium quoque temere contractum dirimendum [f] erit.

Professio facta consentiente vxore idem operatur quod ingressus. h.d.

Quod in eo, qui cō sentiente [g] vxore professus fuerit, multo magis obtinebit; quāquam monasterium nūq̃ ingressus fuerit.

Quę credens virū esse mortuum, religionem est ingressa a viro educta, si vir moriatur, non cogitur reuerti ad monasterium, licet id sibi expediat. h.d.

Quid statuemus [h] de ea quæ credēs maritū mortuū, habitū religionis assūpsit, an si eo reuerso, de monasterio educta fuerit, post obitum viri sit ad regularem obseruantiā compellenda? Et quidem huic consultius [i].

statem corporis mariti, quam ipsemet. cap. non debet. de consang. & affinit. & sic vxor non est simpliciter in potestate viri. ad hoc l. si vxorem. C. de cond. incert. vbi not. Plus tamē obligatur vxor marito, quam contra, cum respectu seruitiorum sit quasi famula mariti. 33. q. 5. cap. hæc imago. & ca. mulierem. & per Abb. & alios in c. 3. de conuers. coniug.

a ¶Teneri.] Scilicet taliter ot possit ab ecclesia compelli secundū quosdam: peccat tamen ipse si non perficit quod uouit, ex quo impedimentū cessauit. arg. 17. q. 2. ca. nos nouimus. Sed Abb. contra, q immo nullo modo peccat: quia tale votum respectu ingressus monasterii fuit nullum, cū tunc non haberet consensum habilē ad se obligandum, & venire contra factum proprium, licet quando tale factum non tenuit ex defectu potestatis: ut per Abb. in ca. nostri. de elect. Vnde requiritur consensus de nouo: fac. quod in simili not. in c. proposuit. de coniug. seruo. Et est hoc q hic habetur mirabile secūdum Ab. in c. 3. de conuers. coniug. Scilicet q vbi votum impeditur aliquo facto intrinseco, uotum non obligat ad implēdum etiam cessante impedimento. Et fac. hoc ad quæs. Vtrum filiusfamil. teneatur exequi votum, postquam fuit a patria potestate liberatus, si est tale, quod non potuit sine consensu patris emitti. de quo uide in ea. scripturæ de uoto. Item nota ex hac littera, q etiam in materia uoti ualet illa regula: Si quod ago non ualet ut ago, ualat ut ualere potest.

b ¶Nō poterit.] Sed quid si duxerit, an tenebit matrimonium? Quidam, vt Ant. dicunt, tutius esse tenere, q matrimonium non ualeat: quia licet hoc votum videatur simplex; tamē quātū ad continentiam seruandam, cum fuerit determinatum ad certam religionem approbatam, uidetur sollemnizatum. Sed hoc non placet Abb. in cap. 3. de conuer. coniug. quia cap. uni. de uoto, in 6. requirit, quod votum sollemnizetur per professionem tacitam, uel expressam, & sic quod iste vouens sit effectus religiosus, quod non est in casu nostro; cum paria sint nō profiteri, uel inualide profiteri. arg. cap 2. de translat. prælat. unde tenet valere matrimonium. quod satis admitti potest, maxime cum declaratione glo. ibi. scilicet, quod ipse debitum ab uxore non possit exigere, licet cogatur reddere: argu. cap. litteras. de restit. spoliat. & cap. inquisitioni. de sent. excom.

c ¶ Voluntate.] Vnde non poterit contra factum proprium a se dependente amplius uenire: arg. not. per Abb. in cap. nosti. de elect. & c. quod semel. de regul. iur. in 6. cum ibi congestis.

d ¶Quod si quis.] Hic versiculus sumptus est ex c. consuluit. de conuers. coniug. secundum communem intellectum, ut declarant adiectio quorundam uerborū.

e ¶Sciente, nec cōtradicente.] Ita cōmuniter intelligitur tex in c. consuluit. de conuers. coniug. licet dentur & duo alii intellectus, qui uidētur prorsus diuinatiui.

f ¶Dirimendum] Cap. 3. & cap. ex parte. 1. de conuers. coniug.

g ¶Consentiente.] Et cōsequenter etiā continētiā uouente, si fuit certiorata de iuris communis dispositione, secundum Abb. in ca. 1. de conuer. coniug. & not. in c. ex parte 1. ubi Abb. eod tit.

h ¶Quid statuemus.] Dixit supra de altero coniugum consentiente, item de iouito, item de sciente, & dissimulante, nunc de errante. fac. cap. placet. de conuers. coniuga.

i ¶ Consultius.] Ca. placet, de conuers. coniug. & nota, quod lex consulit, ut not. in l. legis. ff. de legibus.

Non

ad ſalutem fuerit, ſi ad monaſterium redear:ſed ſi ad hoc pducı non poterit, cogenda non erit [a].

Etiam altero coniugum inuito poteſt quis vouere peregrinationem.h.d.

Licet [b] autem alter coniugum altero inuito religionis votum non poſſit aſſumere: viri tamen, etiam præter vxorum [c] aſſensũ, peregrinationis ad terram ſanctam propoſitum vouere, & implere [d] libere valent.

Vxor non plene certificata de morte viri contrahere non poteſt, quamuis continere nequeat. h.d. in ſumma.

Et quamuis illi diu tiſſime in peregrinatione commorentur, vel etiam ab hoſtibus capti [e] nuncientur, do nec certum [f] nuncium đ virorum morte vxores non receperint, ad aliorum coniugium conuolare non poterunt [g]. quamuis vt certiorarentur magnam adhibuerint diligentiam [h], & eius ætatis ſint, & fragilitatis, vt continere [i] nequeant.

Agenti petitorio ad coniugem obſtat conſanguinitatis exceptio, ſecus ſi poſeſſorio: quia antequã de exceptione cognoſcatur plenaria reſtitutio eſt facienda, niſi conuentus excipiens iuret de malitia, & probationes habeat in promptu, quo caſu fiet reſtitutio quo ad alia, non quo ad copulam. h.d.

a ¶Non erit.] Quia uotum emiſſum tempore inhabili non obligat tempore habili: quia patia ſunt nullum, & minus efficax. cap 2. de translat. præl. & tangitur ſupra §. prox. in uerſula ſuper uerbo teneri.

b ¶ Licet autem.] Cum hæc littera ſumpta fuerit de cap. ex multa. §. in tanta. de uoto, & uot. redempt. & ut ibi not. continet ſpecialiſſimum caſum, in quo vir poteſt emittere uotũ præter licentiam vxoris. contra ca. quod Deo. 33. qu. 5. & 27. quæſt. 2. ca. ſi tu abſtines. Et forte poſſet tentari, quòd hodie non ſit verũ quod hic dicitur: quia tempore, quo fuit promulgata decretalis illa ex multa. Terra ſancta erat in poteſtate Chriſtianorum, licet multum obſideretur ab infidelibus. Vnde ad ſubſidiũ ferendum in illa magna neceſſitate indulſit ſummus Pontifex, vt viri poſſent uouere peregrinationem ad Terram ſanctam præter vxorum licentiam, ut apertiſſime colligitur ex dicto. §. in tanta quoque neceſſitate, & per totam illam decretalem. Vnde ille §. debet capere interpretationem a præcedentibus, & conſequentibus. l. ſi ſeruus plurium. & l. qui filiabus. ff. de legat. 1. & a præfationibus. l. fin. ff de hęredi. inſtit. Quæ ratio ceſſat hodie, cum Terra ſancta abſolute ſit in manibus Infidelium: nec eo uadant Chriſtiani gratia alicuius ſubſidii ferendi: ſed ſolum ex deuotione. Vnde ceſſante cauſa, & ratione, &c. cap. cum ceſſante. de appell. Sed hac ratione non obſt. tene, quod etiam hodie habet locum quod hic dicitur, & in dicto §. in tanta. & ita dictat conſuetudo quæ eſt optima legum interpres. l. ſi de interpretatione. cum ſeq. ff. de legibus. & forte ſupradicta ratio non fuit finalis, ſed impulſiua, quæ non facit ceſſare effectum l. 1 §. ſexum. ff. de poſtul.

c ¶Præter uxorum.] Sed an monachi præter conſenſum Abbatis? Dic ut traditur in cap. ſi. de uoto, & uot. redempt.

d ¶Et implere.] Non tamen uxores tenentur uiros ſuos ſequi. Abb. in c. ex multa. de uoto, & in cap. de illis. de ſponſ.

e ¶Capti.] Nota, quod de iure canonico per captiuitatem non ſoluitur matrimonium, licet aliud ſit de iure ciuili. concor. capitulum. in præſentia. de ſponſal unde ſumitur. & capitulum dominus. de ſecund. nupt. l. non ſicut. ff. de caps. aliud in ſponſalibus. capitulo de illis. de ſponſali.

f ¶ Certum nuncium.] Videtur ergo quod per unum teſtem probari poſſit mors, quod ſatis admitti poteſt, quando non agitur de magno præiudicio. alioqui quomodo ſit mors probanda, dic vt per Bart. in l. ſi quidem. C. ſolut. matrimo. & in l. 2. §. ſi dubitetur. ff. quemadmodũ teſt. ape. & per Abb. in cap. In præſentia. de ſponſal. & cap. quoniam frequenter. §. 1. in fin. ut lit. non conteſt. Circa quod licet multa, & uaria per Doctor. dicantur in uariis locis: Abb. tamen in d. cap. in præſentia. putat arbitrio Iudicis remittendum, quando dicatur mors probata.

g ¶ Non poterũt.] Si tamen non bene certioratus, uel certiorata contraxerit matrimonium non debet propterea illico ſecundam dimittere, uel ſecundum: ſed debet debitum reddere, non autem exigere: ut per Abb. in c. dominus. de ſecund. nupt. quod intellige ubi veriſimiliter dubitat de morte prioris.

h ¶ Diligentiam.] Nota ergo, ꝙ non præſumitur quis mortuus etiam ſi magna adhibita diligentia ignoretur ubi ſit, & ita amplia quod habetur in l. ſi. de ſacroſanct. eccleſ. Sed an in adhibenda hac diligentia, ſeruãdus ſit tenor authen. hodie. C. de repu. Reſp. ut habetur per Abb. & alios in ca. in præſentia de ſponſal.

i ¶Continere nequeant.] Nota, quod potius tolerandum eſt periculum quod lædatur matrimonium non in figura matrimonii, quam ſub ſpecie matrimonii, fac. quod habetur in ca. nuper. de bigam. & ſupra qui promo. non poſſ. §. aliud, ubi grauius peccant clerici, qui fornicantur in figura matrimonii, quam qui non ſub tali figura fornicantur.

Ergo

Io. Bapt. Ergo.]Licet hæc pars posset subdiuidi quouiam tamen CASVS in ea commode in communi figurari potest, propterea est animaduertendum, quod cum in causa matrimonij, non solum sæpe dubitatur de proprietate eius, uerum etiam & de possessione alterius coniugis; unde quæritur circa possessionem istã an obstet exceptio consanguinitatis, uel sæuitiæ alterius cõiugis, uel traditionis alterius ad domum, uel alterius matrimonii altero coniuge adhuc uiuente cõtracti, vel alterius carnaliter cognitæ mulieris, uel alienius machinationis aduersus alterum cõiugem: in quo quæstio nidebatur de iure respõdendum, quod cum possessio & proprietas nihil habeant commune.l. naturaliter §.nihil commune ff de acquiren.possess. propterea huiusmodi exceptiones potius in petitorio, quã in possessorio uidebãtur admittendæ, quia bona matrimonii uidentur resp'cere, si dil'gẽter fuerint cõsideratæ: cæterum.Sol. ut in tot. hac parte legimus, quia ut supra quoque in hoc tit. dicebamus ex diuersitate casuum diuersa quoque debet oriri iuris decisio, & ideo, nec obiectio uidetur obstare, cum in aliquo casu ueritatem habeat; Not. primo arg. quod etiam in materia sacramentali datur iudiciũ possessorium, & petitorium. Not. secundo, quod etiam in quasi possessione rei scilicet spiritualis Eccles. requiritur animus, & corpus: Not. tertio, quod non omnis machinatio habet uim annullandi actum contra quem est facta.

Ergo [a] nisi legitima subsit exceptio, cõiugibus temere disiunctis, alterum alterius repetendi semper integrum ius manet [b]. Erit autem legitima exceptio, cum aliquis consanguinitatis [c] gradus obijcit, quo quidem casu, licet si petitorio iudicio actum sit, antea de ipsa exceptione [d] cognosci debeat. Si tamen possessorio quis experiatur, antequam de consanguinitate discutiatur, plenaria erit facienda restitutio [e]: nisi is qui conuenitur, & de malitia iuret [f], & super exceptione prõptas probationes [g] offerat. Quo casu excepta carnali commixtione, tãtum quoad reliqua restitutio [h] facienda erit.

Si mulier restituenda timeat sæuitiam viri, debet ab eo præstari cautio, & si ea non putetur sufficiens, dum causa plene cognoscitur, vxor est deponenda in loco honesto & tuto. h.d.

Præstanda tamen erit idonea cautio [i], quod nullã restitutæ [K] violentia inferatur[*] ... mitur.

a ¶Ergo.]Inceptiue, & reassumptiue.

b ¶Ius manet.] Sed numquid istud erit verũ etiã si uir a se repulerit uxorem? Et non uidetur, cũ se ipsum hoc casu spoliarit: argu. 27. q. 2 c. Agathosa. & hoc tenuit magister Abbatis Antiqui. Cõmuniter contra Nec obst. quod expellens animo amittendi possessionem perdit eam, etiam si habeat animum recuperandi. l. si quis vi. § differentia ff. de acquiren. possess. quia secundum Hostien. iu hoc est priuilegiata possessio, de qua agimus. Vel secundũ Butr. hoc casu possessio est cõ uncta proprietati nõ abdicabili nuda uoluntate. Sapit ergo hæc possessio naturam proprietatis, ut non perdatur, saltem irreuocabiliter: ut per Abb. in cap. litteras. de restit. spoliat.

c ¶Consanguinitatis.] Quod procedit etiam si a principio opponeas sciuisset consanguinitatẽ, quia licet alleget turpitudinem suam, excusatus tamen & admittitur ad hanc allegationem ratione peccati uitandi, & declinandi periculum animæ. ca. lator. de re iud. c. consanguinei., & c. tenor. & cap. præterea. de sponsal. & per Abb. in cap. litteras. de restit. spol.

d ¶Exceptione.] Tamquam peremptoria, ut habetur. in cap. 1. de ordin. cogn.

e ¶Restitutio.] C. ex conquestione. de restit. spol.

f ¶Iuret.] Hoc est not. quod licet in causa matrimonii, & aliis causis spiritualibus de calumnia, siue malitia nõ iuretur. iuratur tamen de calumnia super exceptionibus postea emergentibus, si tamen per eas alterius ius aliquo pacto impugnetur. c. cum dilecti. de elec. c. si qui ma. secul. poss. cap. præsentium. de test. l. qui bona §. si quis stipulatus, ff. de dam. infect. De quo dic. ut per glo. & Abb. & Doct. in c. litteras. de restit. spoliat. unde sumitur.

g ¶Promptas probationes.] Idest, intra breue tempus: nec enim mora modici temporis excluditur. c. exhibita. de iud. l. quod dicimus. & l. ratum ff. de sol. l. si debitori. ff. de iudi. Nec requiritur, quòd quis habeat probationes quasi in sinu: ut per Abb. in ca. litteras. de restit. spol.

h ¶Restitutio.] Nota ergo, spoliatum restituendũ, non obstante, quod reus offerat probationes incontinenti super iure suo: & licet hic non fiat restitutio ad copulam, hoc fit gratia peccatum uitandi, quo respectu. & alia specialia admittuntur. Sed contra de leg. 3. § ibidẽ. ff. ad exhib. Sol. ibi in possessorio adipiscendæ, hic recuperandæ, de hoc tamen latissime per Legistas. in l. naturaliter. §. nihil. commune. ff. de acquiren. possess.

i ¶Idonea cautio.] Scilicet mediantibus pignoribus, & fideiussoribus. l. si mandato §. si. ff. man. l. ergo § adilci. ff de fideicomm. libert. Nuda uero cautio, & simplex erit interuentu stipulationis. l. sancimus ubi de hoc traditur. C. de verb. sign. Ad hoc quod not. in cap. qua fronte. de appel. & in cap. 1. de seq. poss. & fruc. & quod not. in c. de benedictio. 33. q. 1. fac. cap. litteras. in fin. & cap. ex transmissa. de restit. spol.

K ¶Restitutæ.] Etiam quòd restituta propria culpa recesserit a uiro suo: puta quia commisit adulterium: quia adhuc non est restituenda sine idonea cautione: ut per Abb. in cap. litteras. & in c. ex trãsmissa.

violentiam [a] vir inferet. Quod si tanta sit viri sęuitia, aut odio tam capitali [b] vxorem prosequatur, vt trepidanti mulieri [c] sufficiens [d] securitas prouideri nequeat, vsque ad causę decisionem alicui probę, & honestę mulieri studiosius custodienda committetur [e] in loco vbi vir, vel eius coniuncti mulieri nullá possint iniuriam inferre.

Ob solam traductionē mulieris ad domum nullum ius oritur impeditiuum sequentis matrimonij. h.d.

Et hęc quidem obtinent, secuto inter viros, & mulieres matrimonio [f]: cæterum si nullis præcedentibus sponsalibus, vel legitimo consensu mulier ad viri domū iam traducta, postea abscedens alij forte nubere voluerit, nulla facienda erit restitutio [g].

Qui viuente vxore etiam ab eo separata quo ad thorū secunda conscia duxit vxorem, etiam prima mortua separabitur a secunda, sed cum alia contrahere poterit. h.d.

Fornicationis [h] quoque repetenti obstat exceptio, thorique ob eam causam sequuta separatione, separata uiuente aliam [i] vsque adeo superinducere quis prohibetur, vt si de facto duxerit, exq; ea filios susceperit, etiam mortua adultera eandem retinere non possit, quod ipsum, & priore vxore minime cognita sibi locum vēdicat, licet aliam ducere minime prohbeatur [k].

Si mulier matrimonium contraxerit cum eo, quē ignorabat coniugatū vxore prima mortua, erit in eius potestate virum retinere. h.d.

Hoc tamen de ea intelligi oportet [l], quam quis nó ignarā aliam

missa. de rest. spol. Hæc enim cautio præstatur ex nona causa, hoc est ob sæuitiam, quæ timetur, fac. ca. de benedictio. cum ibi no. 33. q. 1.

a ¶Violentiam.] Not. hoc verbum: quia cautione non obstante poterit maritus uxorem leuiter castigare; sicut & prius poterat, iuxta ea, quæ habentur in c. quemadmodum. de iureiur. Quia tunc non diceretur inferre violentiā, cum id iure permittente faciat; arg. 33. q. 2. c. placuit. & 22. quæst. 4. c. qui peccat. & l. Gracchus. C. de adult.

b ¶Capitali.] Vt quia oderit ad mortem, quam forte aliquando fuit comminatus, de quo in c. cum oporteat. de accus. in c. bonæ. 2. de elec. per Bal. in c. ueniens. de iureiu. per Abb. in ca. accedens. vt lit. nō cōtest. per Legistas in l. 3. ff de testib. & in l. 3. §. fin. ff de alimen. lega. in l. licet. ff. de arbitria.

c ¶Mulieri.] Quid dicemus per contrarium si maritus uxorem timeat, an uxor cauebit; Item quid si maritus timeat uxorem insidiantem vitæ suæ, an possit illam dimittere? Respond. affirmatiue: vt per Abb. in c. 1. eod.

d ¶Sufficiēs.] Cautio enim salui conductus est satis fragilis. ca. accedens. vbi Abb. ut lit. non contest. & ca. litteras. de restit. spol. & satisdatio non mutat animū maleuolum. instit. de suspect. tuto. § nouissime.

e ¶Committetur.] Nota casum, in quo libera persona quodammodo sequestratur, & hoc ob sæuitiam: immo vxor iniuste a uiro verberata debet aufugere, & petere se ali extra domum. Bald. in l. 1. C. de legibus. & aliqui in c. ex transmissa. de restit. spol.

f ¶Matrimonio.] Et per copulam consummato: ut not. in c. ex transmissa. de restitu. spol.

g ¶Restitutio.] Quia petens restitutionem debet probare possessionem. ca. consultationibus. de iur. patr. c. olim. 3. de rest. spol. Nec ista traductio operatur aliquā possessionē. c. ex parte. vbi late de restit. spol. Immo ēt si ligaueris liberum hominē adhuc nō possides. l. cum heredes. ff. de acq. possessio.

h ¶Fornicationis.] Cap. ex tuarum. de eo qui dux. in matri. quam per adul. pol. Sed an contra repetentem possit opponi exceptio excōicationis? Respon. vt per Abb. in ca. Inter alia. ante fi. de sent. excom.

i ¶Aliam.] Quæ sit conscia quod uir aliam habebat vxorem: alias non noceret ductæ. c. 1. & ca. ueniens. de eo, qui dux. in matr. quam per adult. pol. & § sequent.

k ¶Vendicat.] Vt in cap. 1. de eo qui dux. in uxor. quam per adult. pollu.

l ¶Prohibeatur.] De hoc concludendo dicas secūdum Abb. in cap. 1. de eo qui duxit in matr. quam per adul. Pollu. Aut solummodo præcessit adulterium, & non impedit matrimoniū sequens; unde alio non interueniente quis potest ducere in uxorem quā polluit per adulteriū. ca. significasti eod. tit. & 31. q. 1 cap. si uiuente. Aut quis contraxit cum muliere, superstite propria uxore, nec ad ulteriora fuit processum, & solus cōtractus matrimonii nō impedit matrimonium cōtrahi, mortua uxore, multo magis si de præsenti non contraxisset, sed solum fidem dedisset: ut in cap. si. eo. tit. Aut contractui matrimonii fuit admixtum adulterium, & tunc si contractum fuit cum ignorante, potest inter eos esse matrimonium post mortem coniugis. ca. 1. eod. tit & §. seq. Quod intellige si superinducta ignorauit tototempore ante mortem primæ vxoris. Sin autem certo-

dorata de uita primæ uxoris permisit se cognosci ab illo uiro, non potest amplius habere, cum in maritum. cap. fin. eod. tit.

a Forte.] Immo hoc requiritur sine dubio, quando in matrimonio non fuit mixtum adulterium, secundum Ioann. And. a quo non abhorret Abb. in ca. 1. de eo qui dux. &c fac. ca. veniens. & cap. significasti. & ca. super hoc. eod. tit. & § seq.

quisque in. c. relatum. de elec. non re. c. fi. de sponsa facit secundum Ab. ratio. Nam hoc est impedimentum iuris positiui, unde non debet ita laxari, ut restringatur facultas contrahendi matrimonium contra dispositionem iuris diuini: atq. c. licet ex quadam. de testi. Sed quid si interuenit effectus mortis sine machinatione cum proposito contrahendi cum coiuge superstite, numquid potest cum superstite coniuge contrahi per eum, qui interfecit? Resp. affirmatiue. cap. laudabilem. de conuers. infid. Immo secundum Abb. in c. super eo. de eo qui dux. quam, &c. & in c. 1. de conuers. infidelium. etiam si quis aliquem eo proposito interfecerit, ut uxorem ducat, idem erit dicendum: quia machinatio unius tantum, sine adulterio non sufficit ad impediendum. no. in §. fornicationis. sup. eo. quamquam Inno. aliter sentiat. Et facit contra eum quod legitur de Dauide & Bersabe, ut no. in ca. olim. 2. de offic. deleg. ubi Dauid machinatus fuit in mortem Vriæ, & tamen habuit eius uxorem in coniugem. Sed forte hoc ex permissione diuina, & in figura: argu. cap. gaudemus. eo.

uiuere, & forte [a] aliquid in mortem alterius machinatam, in uxorem duxit: nam si qua præcedentis matrimonij penitus inscia alicui nupserit, priore mortua, nisi mulier diuortium petat, ad petitionem viri [b] non sunt separandi [c]. Nec enim sustinendum est, vt vir, qui scienter in legem commisit, de proprio dolo commodum reportet [d].

Cum ea, quam quis vxore viuente cognouit, non sub specie matrimonii defuncta uxore potest quis contrahere, si neuter ipsorum machinatus est in mortem prædefunctæ vxoris. h.d.

Cum ea [e] autem, quam quis vxore viuente non prætextu matrimonij cognouit, si nihil in perniciem olim viuentis vxoris vir, aut mulier cognita, machinati [f] fuerint, nec fidem de contrahendo sibi inuicem dederint [g], contractæ postea nuptiæ, legitimæ reputandæ erunt.

Præcedens coniugum culpa non vitiat matrimonium. h.d.

Sed etsi fidem quidem sibi inuicem dederint, vel etiam de facto contraxerint, si nec ante, nec post legitima coiuge superstite carnalis intercessit copula [h], quamuis vterque grauiter deliquerit, & propterea etiam sit imponenda pœnitentia: matrimonium tamen contractum post vxoris obitum, minime dissoluetur.

Bonum aliquod subsecutum præcedens delictum, & eius pœnam non abluit. h.d.

Vsque adeo autem machinatio alterius coniugum obitum adhibita inter superstites machinatores matrimonij spem excludit, vt si infidelis cum Christiana communicato [i] consilio eiusdem maritum de medio sustulerit, licet postea per studium superstitis vxoris ad fidem Christianam translatus fuerit: non tamen

b Viri.] Sed bene ad petitionem vxoris. ca. 1. de eo qui duxit, &c. & simile in cap. 2. de adult. Argu. quod contractus pro parte tenet, & pro parte non: fac. c. de illis. de desponsa. impub. cum multis alleg. in d. ca. et licet alias uit, & uxor ad imparia iudicari non debeant. ca. tua nos. de sponsa. sed hoc facit culpa viri. ut hic dicitur.

c Separandi.] Si vxor de nouo consentiat; nec enim primus ille consensus sufficeret. cap. veniens. vbi not. de eo qui dux. in uxo. &c. Sufficit tamen quod iste consensus sit tacitus, immo non solum non sunt separandi, immo filii de tali matrimonio legitimi sunt censendi cap. ex tenore. & c. cum inter. qui fil. sint legi. propter bonam fidem uxoris.

d Reportet.] Simile in l. itaq; fullo. ff. de furt. & c. 1. de eo qui duxit in vxorem quam, &c.

e Cum ea.] Concord. c. significasti. cap. super eo. de eo qui duxit in uxor. &c.

f Machinati.] Sed an sola machinatio sine effectu sufficiat? Et hoc quidam admittunt, cum lex de machinatione tantum loquatur. l. prospexit. ff. qui & a quib. Tu dic contra, cum uerba sint intelligenda cum effectu. ca. si quis viuente. 31. q. 1. fac. l. 1. ff. quod

g Dederint.] Quæ tamen datio non valet: quia inducit votum captandæ mortis. Simile de promissione beneficii vacaturi, & sic de matrimonio spirituali. cap. 2. de concess. præbend.

h Copula.] Et sic not. quod non secuto effectu, affectus non punitur. fac. c. fin. de sponsa. & quod not sup. in uersicu. machinati. & in cap. fin. de eo qui duxit quam, &c. vnde sumitur.

i Communicato consilio.] Secus non communicato:

ćato: quia vnius tantum machinatio non sufficit, vt sup. §. prox in notula super verbo machinati.
a ¶Lucro.] Nota ergo, quod non debet quis delictum committere propter bonum spirituale, quod inde sequitur. facit cap. quod ait. & quod ibi nota. distinct. 14 & c. nõ magno. ne ele. uel monac. & 33. quęs. 5. cap si dicat. & 2. quæst. 1. cap. nõ est putanda. & cap. super eo. de vsur. & 22. q. 2. ca. ne quis arbitretur.

non fuerit secutus: quia licet non perfecerit, qui sufficit peruenisse ad actum propinquũ; nec per eũ stetisse, quin delictum perfecerit. de quo plene. per Doct. in c. 1. de eo qui mit. in poss. & in c. 1. de præsumpt.

propterea magis cum ea nuptias legitimas contrahere, aut contractas retinere poterit. Nec enim huiusmodi lucro, tam detestandum damnũ Ecclesia [b] resarciri patit'.

Animus & propositum distinguunt maleficia. h. d.

Diuersa ratio est eorum, qui ad fidem cõuersi, illorum sibi matrimonio iunxerunt vxores; quos in belli certamine [c] occiderũt, eorumque, qui conuersas duxerunt, quarũ infideles maritos simili modo interfecerunt: nam cum tales virorum defunctorum interitum specialiter nõ quæsiuerint [d] & matrimonium inter huiusmodi personas licite potest contrahi, & sic coniuncti diuortium postulare nequeunt.

Punitur affectus, licet non sequatur effectus. h. d.

Sed etsi machinationem adhibitam in necem cõiugis effectus consequutus non fuerit [e], si insidiator alteri superuixerit, spe cõiugij perpetuo destitutus, ad secundas nuptias numquam adspirare poterit [f]: sicut & in ijs accidit, qui incestum admiserunt [g], sacerdotem interfecerunt [h], & alijs pluribus [i] casibus.

Secunda nuptia absque timore infamię intra annum luctus possunt celebrari. h. d.

Illud quoque admonendi sumus, quibus casibus secundarum nuptiarum permissa est celebratio, minime verendum esse nupturis; ne si intra annũ luctus ad secunda vota transeant, aliqua notẽtur infamia [k]. Cũ

b ¶Ecclesia.] Nota magnam potestatem, quam habet ecclesia: potest enim ratione delicti inducere nouũ impedimentum habile ad impediendum, & dirimendũ matrimonium, postea contractum. Simile in ca. fin. de eo qui dux. in matri &c.

c ¶Certamine.] Puta dum certant pro patria, & sic dant operam rei licitæ: nam usque adeo pro patria pugnare licet, ut pater in filium, filius in patrem insurgere debeat. l. minime. ff. de relig. & sump. fune. & maritus in uxorem 28. quæst. 1. c. uxor. in fi. quod facit ad q. an filius possit occidere patrem bannitum, stante statuto de bannitis impune offendendis? De qua per Abb. in ca. 1. de conuer. infid. post Bart. in d. l. minime. & in l. amissione ff. de ca. dimi.

d ¶Quæsiuerint.] Nam ad hoc, ut matrimoniũ impediatur, duo requiruntur copulatiue, scilicet affectus cum opere subsecuto. facit l. 2. in fi. ff. de eõd. & dem Sed quid si ratum habuerit eos interfectos? Idem uideretur: quia in maleficiis ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur. l. 1. §. sed & si cum quis. ff. de vi & ui arma. Communiter contra. Nam edictum de matrimonio est prohibitorium. ca. cum apud. de spons. & ratihabitio nõ retrotrahitur nisi concurrentibus extremo a quo, & ad quod habilibus: quod non est hic, ut declarat Abb. in e. 1. de conuersi. infideli.

e ¶Nõ fuerit.] Punitur ergo affectus, licet effectus

f ¶Poterit.] Cap. 1. eod.

g ¶Admiserunt.] Cap. 1. & per tot. de eo qui cog consangui. Qui tamen si contrahant ualet matrimonium, ut habetur in c. transmissæ. e. tit.

h ¶Interfecerunt.] Cap. 2. de pœni.

i ¶Pluribus.] De quibus habes Not. in cap. 1. de pœnit. An autẽ inter hos sint pœnitentes. not. in cap. hoc ipsum. 33 q. 1.

Illud quoque.] CASVS. Quidam laicus adeo delectabatur amore cõiugali, quod post mortem primę vxoris volebat transire ad secundas nuptias, & cum matrimonium sit sacramentum, fuit dubitatũ an posset. primo enim videbatur hoc ei esse denegandũ, quia in huiusmodi nuptiis non reperitur significatum quod in primo matrimonio habetur. ca. debitum de bigamis, & ideo dubitabatur an esset sacramentum, Sol. tamẽ ut hic legimus, quia finis, & bonũ matrimonii reperiuntur tam in primo quam in secundo, nec obstat obiectio, siquidem, significatum essentiale repetitur tam in primo quam in secundo, & propterea utrumque est proprie sacramen. Not. primo quod obligatio naturalis tollitur morte naturali, quod quidem dictũ, licet regulariter sit meo iudicio verum, posset tamen limitari ratione ciuili eid. con:nncta Not secundo argumentum, quod est semel tale, semper & necessario est tale, quod intellige de qualitate necessaria, secus de contingenti. Io. Bapt.

k ¶Infamia.] Quam ei lex ciuilis infligit, qui intra annum luctus nubit. l. consenso § si uero. C. de repud. l. 1. liberorum. §. 1. ff. de his qui not. infam. & per Abb. in cap. ecclesia sanctæ Mariæ. de constitu.

Apo-

enim secundum Apostolum [a] mulier, viro mortuo, sit ab eius lege soluta, eiusdem sententia, & auctoritate, omnis legalis infamia censetur abolita [b]: cũ in his præsertim sæculares leges non dedignentur sacros canones imitari [c].

Ad bigamiam transiens nõ debet benedici. h.d.

Vir tamẽ & mulier ad bigamiam [d] transiens, non debet a presbytero benedici: qa cum semel benedicti [e] fuerint, huiusmodi benedicto iterari [f] non debet.

DE REBVS SAcris, sanctis, & religiosis.

TIT. XVII.

Titulus sequens solum subordinat sequentia ad precedẽtia. h.d.

SAcramẽtorũ breuiter explicato tractatu illorumque sectione, ac natura cognitis: trãseamus [g] iam ad res sacras, & sãctas, quales [h] sunt ecclesię, altaria, sanctorum in his conditæ reliquię, vasa, vestes, & similia ad diuinum cultum principaliter comparata, paulo mox & de religiosis dicturi, vt sunt [i] religiosę domus, Xenodochia, cœmiteria, & sepulturæ.

DE CONSTRVENdis, consecran. & reparandis ecclesijs, & altarib.

TIT. XVIII.

Non licet celebrare, nisi in templis consecratis, nisi ex priuilegio, vel ex causa necessitatis. h.d.

a ¶Apostolum.] Not. q dicta Apostoli sunt præferenda legibus ciuilibus, etiã in decisionibus causarum: quod satis procedit in spiritualibus. faciunt not. per Doct. in c. ecclesia S. Mariæ. de constit.

b ¶Abolita.] Etiã in foro ciuili, ex quo per ecclesiam, & ex licentia Apostoli remissa est. arg. c. per venerabilem. & 2. q. 3. §. hinc colligitur. & ampliabat qđ hic dicitur Io. And. dicens extẽdi ad omnes leges ciuiles, q ex aliqua causa phibent matrimonium, & ppterea est rectum esse hodie quod disponitur. C. de interdict. matr. inter pupil. & tut. eius, & C. si rector prouinciæ, & c quod est cõiter receptum. Sed cum lege ciuili præter infamiam multæ aliæ pœnæ infligantur transeuntibus ad secundas nuptias, ut apparet ex l. 1. & ex l. s. & in l. feminæ & in l. hac edictali. & l. fin. & auth. ijsdem pęnis. C. de sec. nupt. & in auth. de restit. & ea quæ parit, & in auth. de nuptijs. § qa uero hactenus. & in l. omnem. C. ad Tertul. quæri põt, virum omnes hodie sint sublatæ p c. pen. & fin. de secun. nup. vnde hic sumitur. Abb. in d. ca. fi. tenet affirmatiuam, quod quidã admiserunt, qñ ex secũdis nuptiis oritur incertitudo plis. Sed Bart. in l. 1. C de secun. nup. & in l. liberorum. ff. de his qui no. infa. distinguit inter pœnas, quæ sunt impositæ in odium secundi matrimonii, seu propter nubentis festinationem, & eas, quæ sunt inductæ fauore filiorum, & primas quidem dicit sublatas: secundas autem non, & hæc receptior.

c ¶Imitari.] Ca. 1. de ope. nou. nunc. c. fi. de secun. nup. cũ ibi no. Sic contra in causa ecclesiastica possumus vti legibus sæcularibus. vt habetur in cap. 1. de nou. oper. nunc.

d ¶Bigamiã.] No. q non solum vir, sed etiam mulier dicitur transire ad bigamiam.

e ¶Benedicti.] Sed quomodo benedicti, cum possit esse, q alter tãtum fuerit benedictus? Resp. quia cõiux alias benedictus in primo matrimonio communicat suam benedictionem secundo coniugi: arg. c. q in dubiis. de consec. eccl. vel altar. Sed hæc non videtur bona rõ, cũ maritus cõicet vxori solas actiones spirituales, non passiones, ut not. in c. 1. de cogna. spir. in 6 & in c. Martinus. eod tit. in antiqu. Vnde potest dici, q hæc pluralitas resoluitur in singularitates: arg. no. in l. hęredes mei. §. cũ ita ff. ad Treb. & l. falsa §. fi. ff de cõd. & demon.

f ¶Iterari.] Qua autẽ ratione prohibeatur iterari. no. in c. si uir. de secũ. nup. & hoc intellige, nisi sit cõsuetudo in contrarium, & Papa toleret, licet contra sit, quod no. in ca. leges dist. 4. sed illud nõ procedit in sacramentalibus secundum Ab. in d. c. si vir.

DE REBVS SAcris, sanctis, &c.

Cõtinuatur hæc materia prout in text. legimus, & habetur sup. in §. fin. in fi. de rer. diuis. & cum autor in hoc tit. adnot. continuationem sequent. titul. cum præceden. ideo nec diuisio, nec aliqua CASVS figuratio in eo obseruari põt, propterea solum debem adnot. quod huiusmodi res sunt ordinatæ pro administratione sacramẽ. & diuinorum, unde à nonnullis sacramentalia uocantur. Io. Bapt.

g ¶Transeamus iam.] Iuxta ordinem promissum in principio libri.

h ¶Quales.] Nota quæ res dicatur sacræ, & sanctę.

i ¶Vt sunt.] Not. quæ dicantur res religiosæ.

DE CONSTRVENDIS, CONSECRANDIS, & reparandis ecclesiis, uel altaribus.

Continuatur tit. iste quoad præceden. iux. id qđ Io. Bapt.

Ecclesiā hoc loco accipimus non tam Christianorum multitudinem, fideliumq; congregationem, quā manufactum ipsum templum [a] Dei, & orationis domum, ab eo quod continet sumpta denominatione [b]. Sicut [c] ergo non alij, quam sacrati Deo sacerdotes sacramenta ministrare debent, sic non in alijs, quam in Domino consecratis locis, cum suis altaribus, vasis, vestibus, & reliquis ad diuinum cultum explendum vtensilibus, itidem consecratis sacrificia offerre licet [d]. Nisi quis super hoc speciali sit priuilegio munitus, vel summa coegerit necessitas; vtpote, quia combusta sit ecclesia, quo casu donec illa restauretur, in capellis [e] cum sacrata tabula celebrari poterit.

Constitutis in itinere, licet celebrare sub dio, & celebrās in priuatis domibus est deponendus h.d.

In itinere quoque constitutis ecclesia nō reperta sub dio [f], siue in tentorijs, si tabula altaris, ceteraque sacra ministeria adfuerint, missarum solemnia celebrari permitēdū erit: alioqui si quis in oratorijs intra priuatas domos constitutis, sine cōsēsu Episcopi hoc facere ausus fuerit, deponendus erit [g].

Ponit causas ædificandi nouam ecclesiam. h.d.

legimus in §.1.sup.tit. prox. quoad sequen. uero ita continuari debet cum ecclesia primum locum teneat inter res sacras d.§ 1.propterea de ea hic pertractatur: diuiditur autem tot. iste context. in tres part.princip. in quarum prima demonstratur quid iuris de ædificatione Ecclesiarum: in secunda quid iuris de earundem consecratione; in tertia quid iuris de ipsarummet cōparatione secunda ibi, basilica igitur: tertia ibi, hæc de ædificandis.

Ecclesiam.] Hęc pars tur sua subdiuiditur in duas partes. in prima habetur an Ecclesia sit ædificanda: in 2. tractatur de eius ædificatione. secūda ibi, construuntur autem. quoad primum CASVS ita figuratur, Orta fuit controuersia inter nōnullos circa ædificationem Ecclesiarum, quidam enim intuitu pietatis uolebant Ecclesias construere, quia per eas cultus diuinus uidetur augeri iuxta intentionem sacrot.cano. ca. pen. de constitur. quidā vero alij se opposuerunt, dicentes Ecclesias non esse ædificandas, quia cumDeus sit vbiq; ut omnes admittūt, uideretur inde certo loco restringi, quod posset iudicari inconueniens tum ob naturam ipsiusmet Dei, tum etiam quoniam commoditas quoque orandi uideretur restringenda, & ideo quæsitum fuit quid iuris. Sol. ut hic habetur, quia sancta in loco etiam sancto sunt tractanda, quemadmodum & sanctis debent ut text. dicit administrari: ad obiecta autem dicimus, quod per alterum decisio potius confirmatur, alterum uero non obstat quia Deus nobiliori modo in Ecclesia reperitur, & ideo ibi congruentius laudatur & diuina administrantur. Not. primo quod Ecclesia diuersa significat, & ad hoc est glo. notab. super ca. fi. in uer Ecclesiam. ne prælat. uices suas. Not. secūdo quod ratio congruentiæ habet locum ubi cessat necessitas. secus alitet. arg. cap. quod non est. extra de reg iur.

a ¶Templū Dei.] Est igitur ecclesiæ nomē æquiuocū. Nūc dicitur cōgregatio malignātiū. Vnde Psal. in ecclesiā malignantiū non introibo. Nunc fideliū collectio, vt hic, & in c. ecclesia. de consec.d.1. Nūc corpus Christi. 1.q.1. in ecclesia. & 27 q 2. c. sed illud. Itē prælatura ipsius ecclesiæ. c. qm̄ ne præla. vice suas. Item obuētiones ecclesiasticæ, vt cap. fi. vbi de hoc no. eo. tit. Item murorū ambitus. c. de fabrica. & ca. ecclesia. de consec. dist. 1. Ecclesia.

b ¶Denominatione.] Fac. l. ius pluribus. in fi. de iustit. & iur. l. noluit. §. quod ait. ff. de inter. actio.

c ¶Sicut ergo.] 1. q. 1. cap. sicut. cum sequent.

d ¶Licet.] Cap. tabernaculum. & ca. missarum. de consecr. dist. 1. Contra ca. ecclesiæ de immunit eccles. vbi celebratur etiā in ecclesia non consecrata. Solu ibi erat de proximo consecrāda; hic de locis, in quibus nulla spes cōsecrationis, facit l. penult. ff. de milit. test. & l. ligni. ff. de legat. 3. Vel potest celebrari in basilica de licentia Episcopi, & nō aliter. c. nullus. c. vnicuique. c. clericos. de conse. d. 1. secundum Abb. in d. c. ecclesiæ.

e ¶In capellis.] Id est, in oratorijs nō consecratis: ut no. in ca concedimus. de conse. d. 1. in quibus sine permissione Epi celebrare non licet. c. unicuique. & c. missarū. d. dist. 1. Et hæc nomina oratorium, basilica, & ecclesia, interdū sunt æquiuoca, vt per Abb. in ca. fi. de eccle. ædifi. Sed quid opus est hac concessione? forte tempore d. c. concedimus, vnde hic sumitur, capellæ non erant consecratæ. vt ibi nota. Oratorium, Basilica, Ecclesia.

f ¶Sub dio.] Idest, sub aperto aere: vt not. in c. concedimus. de consecr. dist. 1.

g ¶Erit.] Cap. clericos. de consecr. dist. 1.

Construuntur. Hæc pars subdiuiditur in 3. part. in prima adnot. causæ quibus ecclesiæ possunt ædificari: in secunda eadem causæ distinctæ explicantur: in tertia demonstratur quomodo ista Ecclesiæ ædificatio sit facienda: secunda ibi, ob incrementū: tertia ibi, quacunque: quo ad primum CASVS non figuratur, Not. tamen causam distinctionis. Io. Bapt.

causa

causa enim istius ædificationis consideratur, uel ex parte Dei, & sic nulla reperitur, quia non indiget huiusmodi rebus: vel ex parte hominis, qui vel est particularis, & sic si erit persona publi. producit causam unam, secus si fuerit persona priuata: uel est multiplex, & ita hoc ei permittitur aliquando ratione necessitatis, aliqñ ratione commoditatis, & aliquando ratione pietatis.

Io. Bapt. Ob incrementũ. Hæc pars licet diuidatur in 4. partic. sicut 4. sunt causæ istius Ecclesiastiæ ædificationis, CASVS tamen in omnibus ita in cõmuni figurari põt. Archiepiscopus Mediolanen. cupiebat nouas Ecclesias cõstruere, cuius exẽplo quidã alii Epi idem facere desiderabant, ad idque mouebant uel ob necessitatem propter augmentum populi, uel propter commoditatem, ut fideles facilius ueniant ad Ecclesiã pro diuinis audiendis, uel intuitu pietatis, cũ sæpe quædam hominum uniuersitates ob maiorem deuotionẽ id desiderent, uel ob aliã causam secundum iudicium Epi ob priuilegium ei concessum. propter quam constructionem valebant certa bona ex aliis Ecclesiis huiusmodi nouæ Ecclesiæ vniri. unde fuit quæsitum an possunt. & arg. c. si. de relig. domi. & c. nulli. de reb. Eccles. nõ alie. negatiue respondebatur. Sol. tamen vt in hac parte cauetur, & ratio est, quia cultus diuinus congruenter augeri debet. non obstant obiecta, quia d. ca. fin. intelligitur ita ut in eo non prohibeatur cõstructio Ecclesiæ, sed modus cõstruendi: vt c. nulli. vel in casu nostro limitatur, uel solum quoad laicos intelligitur. No. cultum diuinum esse augendum, congruenter & causa canonica suadente.

a ¶Multitudo.] 16. quæst. 1 cap. præcipimus. & ca. nulli. dist. 99. Et hoc de consensu Episcopi, si regio, in qua multitudo fideliũ crescit spectat ad aliquẽ Episcopum: vt in c. multis. 16. q. 1. no. in d. ca. præcipimus. & cap. quoniam Ioannes. de deci.

b ¶Absoluitur.] 16 q. 1. cap. præcipimus. fac. l. 1. C. de Metrop. Bery. lib. 11.

c ¶In una terminatione.] Idest, intra eosdem limites: puta quod intra eosdem terminos sint duæ ecclesiæ baptismales, in quibus promiscue populus baptizari possit. fac 13. q. 1. c. in apibus. & c. quoniam. de offic ordin, arg. contra in l. uni. C. de Metropol. Bery. vbi in eadem prouincia sunt duæ Metropoles ciuitates. Sed dic, aut dignitas additur rei, & procedit contrarium: aut personæ, & procedit quod hic dicitur. Sed hęc non uidetur bona solutio, cum hic prohibeatur addi dignitas, uel qualitas etiam rei. Vnde posses dicere, quod sicut Imperator in eadem prouincia facit duas Metropoles, sic Papa potest duas baptismales ecclesias facere sub vna terminatione: alias autem & nemo potest facere plures Metropolitanas ciuitates in eadem prouincia, nec plures baptismales ecclesias in eadem terminatione.

Construuntur autẽ ecclesię, vel ob incrementum populi, vel ob cõmoditatem plebium vel, certę vniuersitatis intuitu, aut in pastoralis dignitatis priuilegium. d

Episcopus excrescentibus fidelibus potest nouam ecclesiã construere. h. d.

Ob incrementum populi tunc noua cõstituenda est ecclesia, cum certis in regionibus adeo multitudo a fidelium excreuit, vt illorum curę vnica sit impar ecclesia.

Ob incrementum populi diuidi possunt ecclesia. h. d.

Sicut enim ea ratione vnus Episcopatus in duos Antistitis accedente voluntate, diuidi potest: sic etiam Episcopus de baptismalibus, & parochialibus ecclesijs rectorũ accedente consensu facere potest: quod cum factũ fuerit; illa pars populi, q̃ nouis ecclesiis supponitur, a iure prioris ecclesiæ absoluetur b.

Plures baptismales Ecclesia non debent fieri sub vna terminatione: & terminationis controuersia dirimenda est iudicio plebiũ, vel sorte. h. d.

Plures tamen baptismales Ecclesias in vna terminatione c facere non poterit. Quod si de terminatione duarum matricum Ecclesiarum contentio fuerit, plebes d vtrarumq; discernent e: quod si non conuenerint, Dei iudicio f controuersia discernetur.

Non est periurus Episcopus fabricans Ecclesiam, licet iurauerit non alienare Ecclesiastica. h d.

Nec quidquam Epis

d ¶Plebes.] Quasi melius informatæ: fac. ca. videtur. qui mat. accus. pos. & §. 1. eod. tit. & cap. ueniens. de test. in fin. & l. consensu. C. de repud.

e ¶Discernent.] Vel per arbitrium, vel per amicabilem compositionem; superioris tamen auctoritas est necessaria, cap. de cetero. & cap. statuimus. de transact. & cap. per tuas. de arbit. alias laicus non posset esse iudex in spiritualibus. & cap. decernimus. cum cap. seq. de iudi. & est hic, & in c. plures. 16. quæst. 1. Vnde sumitur arg. quod spiritualis causa laico potest committi. distinct. 11. §. vetum.

f ¶Iudicio.] Idest, sortibus, quibus Dei uoluntas ostenditur. 26. q. 2. §. 1. & cap. sors. facit l. si C. com. de leg. & l. si quæ cautiones. & l. heredes §. si incerto. ff. famil. ercisc. & l. sed cum ambo. ff. de iudi. &

copo obstiterit, quod de rebus Ecclesię non alienandis iurauerit [a]: nam & tali non obstáte iuramento [b], populo indigenti [c] super basilicarum institutione salubriter prouidere poterit, & debebit [d].

Ob commoditatem plebiũ noua Ecclesia ædificari potest, quæ tamen matrici honorem exhibere debet. h. d.

Plebium cõmoditas tunc nouam ædificare suadet Ecclesiam, cum parochianorum pars adeo distat a veteri, vt certis temporib⁹ non sine magna difficultate [e], & periculo illam adire, & ibi congruis temporibus diuinis interesse, & sacraméta percipere possint: quo quidem casu maxime [f] si ministro commode pro sustentatione sua prouideri possit, noua quidem erit Ecclesia construenda: sed a filiali matrici [g] Ecclesiæ, pro facultate loci cópetens honor [h] exhibendus erit.

Vniuersitatis intuitu potest noua ecclesia ædificari, vt puta pro leprosis. h. d.

Vniuersitatis intuitu noua ecclesia ædificari permittitur; veluti cum plures [i] simul leprosi sub communi vita congregati fuerint. Iis enim quod ecclesia cũ cœmeterio [k], & quod proprio gaudere valeant priuilegio, permittendum erit.

Beneficium non debet torqueri ad iniuriam dantis. h. d.

Cauebunt tamen hi,

per Abb. in ca. fin. de sortil. & per Moder. in cap. capitulum. de rescrip.

a ¶Iurauerit.] De cuius iuramenti forma per Ab. in c. 1. eod.

b ¶Iuramento.] Quod est restringendum ad alienationem illicitã, nõ aũt trahendũ ad necessariam; ut per Doct. in c. fin. eod. & in c. ut super. de reb. eccle. non alienan. & in c. extirpãdæ §. quia uero. de præb. Idem esset dicendum in alienatione, quæ fieret ad vtilitatẽ ecclesiæ. nam necessitas, & vtilitas in hoc ęquiparantur. 12. quęst. 11. cap. sine exceptione. facit quod in simili not. Inno. & alii in c. cum omnes. de constit. Restringitur ergo iuramentum ad limites iuris: ut late per Abb. in d. ca. fi. Sed an idem sit de iuramento, quod præstatur hodie a prælatis de non alienãdo Rom. Pont. inconsulto? Quidam ꝙ sic. Commũ contra, pro quibus est illa ratio, ꝙ recipiens tale iuramentum videtur sibi reseruare consilium, ut patet ex forma, & ui uerborũ. Sed astrictus ad petendum consilium super aliqua re, non potest etiam licite de illa re disponere, consilio non petito. ca. cum in ueteri, de elect. & c. cum olim. de arbit. & in cap. nouit. de his, quæ fi. à prælat. & not in c. si pro debilitate. de offic. deleg. Sed prædicta uera, nisi necessitas imminetet, uel esset modica res: vt per Abb. in d. c. fi. & in ca. olim, de restit. spoli. & dicetur. inf. de reb. eccl. non alien. in §. tertulas.

c ¶Indigenti.] Ex qua causa indigentiæ potest cõstitui ecclesi. etiam in præiudicium alterius. facit c. 3. & cap. fin. eod. & 16. q. 1. cap. præcipimus. & q. 7. cap. ecclesi.

d ¶Debebit.] Etiam constituta dote secundum vnum intellectum. cap. fin. eod. vt ibi per utrumque Abb.

e ¶Difficultate.] Difficultas ergo aliquid interdũ inducit, quod regulariter prohibetur. fac. c. ad audientiam. 1. eod. & dist. 63. c. cum longe. & dist. 93. cap. ista. cum alleg. in d. c. ad audientiam.

f ¶Maxime.] Hoc ideo dicit: quia si imminetet periculum animarum, etiam quod a ueteri ecclesia non possent ministro necessaria subministrari, nihilominus deberet noua ecclesia construi, secundum Host. & dicetur inf. §. quaecunque.

g ¶Matrici.] Cathedrali, ut per Ab. in c. fi. de offi. Archipresbyt. uel baptismali. c. ex transmissa, ubi no. de renũ. Vel intellige de ecclesia, a qua noue subministrãtur necessaria: nam hoc uerbum sumitur secundum subiectam materiam: ut not. Ab. in cap. uenerabili. de uerb. significat.

h ¶Honor.] Sed in quo cõsistet huius honoris exhibitio? Quidam in eo, qđ antiquior ecclesia efficitur patrona, & clericũ instituendum præsentabit in noua: quod satis admitti posset, si solum in quo ædificata est noua ecclesia esset in domino ueteris, licet laicus ędificet ꝓpriis sumptibus: quia tunc ambo erunt patroni, & ambo præsentabunt: vt not. in c. ad audientiam. eo. & in c. piæ mentis. 16. quæst. 7. Secus si nihil conferret, licet noua ecclesia sit intra suos limites. Idem putandũ, si rector construxit capellã. uel ecclesiã in solo quidẽ alieno, sed de reditibus ecclesiæ: quia ius patronatus acquiritur ecclesiæ nõ sibi, & cõsanguineis. Sed nõ vr, qđ iste intellectus possit accommodari huic litteræ ꝓ illo uerbo; Pro facultate loci. Ideo expone quod debeat aliqd p̄stari annuatim in signũ subiectionis: arg. c. ois anima. de censib. moderãdũ arbitrio Episcopi, vel aliter: ut per Abb. in d. cap. ad audientiam.

i ¶Plures.] Puta decem. 10 q. 52. c. vni. Vel etiã plures, dũmodo velint ecclesiã dotare: argu. ca. nemo. de cõsec. dist. 1. & inf. eo. § quæcũque. Immo unus leprosus ꝑmitteretur, si vellet dotare secundum Ab. in c. 2. eod. Sed tunc non diceretur cõstructa ecclesia gratia vniuersitatis. arg. hic quod tales leprosi faciunt collegium licitũ, de quo per Abb. in d. c. 2.

k ¶Cœmeterio.] Argu. quod tales leprosi non debeant

beat cū aliis sepeliri: quia alias ista cōcessio nō haberet causam rōnabilē. habet in c. sacris. de sepult.
a ¶Veteribus.] Veteres enim ecclesiæ propter nouas lædi non debent. 16. q. 1. cap. quicumque. modicum tamen dānum respectu decimarū ex rationabili causa substinere debent: arg. §. proxi. sup eo. & ca. ad audientiam. t. eod.
b ¶Aliorum.] Priuilegium enim est stricte intelligendum, quatenus cōcernit præiudiciū tertii, etiam quod sit concessum causa pietatis, quod not. fac 22. q. 2. primum. l. nā hac natura. ff. de condit. indeb. l. nec anua. C. de emancip. lib. & l a. §. si quis a principe. ff. ne quid in loco public. cum alleg in cap. 2. eod.
c ¶In sua.] Secus ergo si quis uellet uti hoc priuilegio extra suā diœcesim. Sed qd si uellet magnificare ecclesiam, in sua quidē diœcesi constitutā, sed exemptam? Resp. secundū Anto. quod permittitur licet enim non sit de diœcesi t est tñ in diœcesi. c. pe. de offi. ordin. sequitur Abb in ca. pen. de donat.
d ¶Parochia.] Idest, diœcesi. vt in cap. penul. de donat. vbi Abb & in cap. penul. de rapt.
e ¶Permittitur.] Sed an hæc permissio debet intelligi accedente consensu capituli? Et non uidet hoc necessarium. Sufficit enim hoc a iure semel concessum fuisse: argu. l. 1. C. de thesau. lib. 10. & l. q̄ sub cōditione. §. si ff. de cond. instit. Et de hoc plene habetur in c. pen. de donat. & 12. q. 2. ca bonæ. & in c. pastoralis. de his quæ fi. a præl. quibus locis magis cōmuniter concluditur, quod a principio Eps non pōt de nouo cōstruere monasteriū, nec ecclesiā sæcularē iā constructā monasticis regulis informare, sine consensu capituli. & ita procedit. 12. q. 2. ca. si Eps. Sed postquam hæc acta sunt siue consensu capituli, potest solus hanc donationem facere, quando tñ est necessaria. d. c. pen. quod declarat hunc. §.
f ¶Sepulturis.] Pōt enim Epa sepeliri etiā extra cathedralē ecclesiam: ut per. Abb. in ca pen. de dona. Et est hic arg. q̄ impensa funeralis Epi est faciēda sumptibus ecclesiæ, & non de proprio patrimonio. de quo uide per Abb. in c. vt præteritæ. de electio.
g ¶Rebus ecclesiæ.] Vel etiam de rebus mēsæ suę: vt in cap. pen. vbi declarat Abb. de donat.

vt iniuriosi veterib[a] ecclesijs de iure parochiali nequaquam existant. Nec enim qd' eis ob pietatem indulgetur ad aliorū[b] iniuriam flecti conuenit.

Episcopo cōceditur pro sepultura propria ecclesiā ædificare, aut nouum monasterium construere. h. d.

Episcopo quoque in sua[c] parochia[d] nouā ecclesiā ędificare permittitur[e], sed multū intererit ecclesiā monasticis informādam regulis construat, an vero ex alia causa: & forte pro proprijs erigere velit sepulturis[f]. Cum primo casu eā dem ex reb' ecclesiæ[g] cui præsidet, vsque ad quinquagesimam[h] tantum partem dotare debeat. Secundo vero nō amplius, quam centesimā conferre[i] licebit, ea quoque adhibita cautela, vt vnā tantummodo ex his duabus, remunerationem eligat[k].

Quę seruari debent in construenda ecclesia, vel consecrāda, & quod ecclesia indotata consecrari nō debet. h. d.

Quacumque tamen ex causa noua extruēda sit ecclesia, obseruandum est in primis, vt ciuitatis episcopus, sine cuius assensu id inchoari non debet[l].

h ¶Quinquagesimā tantum.] Sed de quibus rebus dat ista quinquagesima? Hugo. in c. bonæ. 12. q. 2. quod de fructibus annuis. Sed cōiter tenetur. q̄ etiam de proprietatibus possit dari, immo secundū Ab. in c. pen. de donat. hoc erit cathedralis ecclesiæ expedientius. Sed an aliquod ius retinebit ecclesia cathedralis in ista quinquagesima, uel cētesima? Resp. secundum Gof. directum dominiū, quod tamen secundum Ioan. And. & Ab. non uidetur in re probari.
i ¶ Conferre.] Scilicet donatione inter uiuos, non autē testamento, secundum Archid. in ca. quia Ioannes. 12. q. 5. & Abb in cap. pen. de don. vbi diffuse de ratione differentiæ.
k ¶Eligat.] Vt cap. bonæ. in fi. 12. q. 2.
Quaecunque.] CASVS in hac parte ita meo iudicio figuratur. Postquā conclusum fuit certam ecclesiam esse construendā, quærebatur ulterius, quid esset in tali cōstructione obseruandum: quidā enim dicebant nil aliud esse necessarium nisi eam ædificare, atque locū, ac ædificium Deo simpliciter dedicare, siquidem si solemnitas aliqua adhiberetur idem esset construere & consecrare, quod uidetur inconueniens. Sol. ut hic deciditur, & ratio illa assignari potest, quia cum cura Ecclesiar. pertineat ad Episcopum ca. omnes basilicæ. 16. q 7. conuenit quoque iuri, & rationi, ut eius autoritate, & ordine construantur, nō obstat obiectio, quia alia solemnitas requiritur in constructione, & alia in consecratione. Not. primo in constructione Ecclesiar. duo esse necessaria, uidelicet ædificare, & certam solemnitatē adhibere: Not. 2. cum etiam ea SS. super quod licet spiritualia ob salutem fidelium & fauorem religionis sint amplianda, tamen non permittitur talis ampliatio cum læsione alterius rei, uel personæ. hinc not. amplia. ad regul. id quod nostrum. & ad regul. non debet. ff. de reg. iur. Io. Bapt.
l ¶Non debet.] Facit cap. pastoralis. de priuileg. Si tamen nollet consentire, posset recurri ad superiorem. arg. ca. nullus. de iur. patro. & per Ab. c. 2. eod. in fin. & fac. 1. q. 2. cap. placuit. de consec. dist. 1. ca. nemo. 16. quæst. vlt. ca piæ. & c. Frigentius. ca. cum sicut. de consec. eccles. vel altar. Auth. ut determ.

ad locum ueniat, in quo crucem [a] ipse figet, & publice atrium designabit, nec illam antea patietur ędificari, aut munus impēdet consecrationis, quam dotem [b] basilicæ, & obsequium ipsius per donationem chartula confirmatā accipiat, quæ ad luminaria, & ad custodiā, & custodum stipēdia, sufficere valeat [c].

Construenti nouam ecclesiam, potest nouum opus nunciari. h.d.

Sed si quis dum noua construitur ecclesia, aut proprium ius imminui, aut sibi quoquo modo noceri existimet, noui operis nūciatione [d] consulere sibi poterit, postquā si legitima non sit impetrata remissio [e], quidquid ædificatum fuerit, siue illud iure, siue iniuria [f], omnino ædificantium impensis destruendum [g] erit, negotiumque ipsum, secundum legum [h], & canonum statuta terminabitur.

Qui præter Episcopi consensum ecclesiam construit, facit iacturam iuris patronatus. h.d.

Diuersum statuetur in ea, quæ præter Episcopi consensum constructa fuerit: hæc enim si nemini nocet, destruenda quidē nō erit [i], sed ob superioris neglectum [k] exclu so iure patronatus cū dotibus [l] suis Episcopalibus iuribus [m] applicabitur.

Ecclesia debet quanto potest citius consecrari. h.d.

Basilica igitur legiti

st cleri. numerus.

a ¶Crucem.] Auth. de mona. §. illud. & orationes Episcopus dicet. authen. de eccle. tit. §. si quis autem uoluerit.

b ¶Dotem.] Vt sup. de iur. patr. post prin. Sed quid si dotis constitutio fuit omissa in fundatione? Resp. debet constitui in cōsecratione. Sed quid si, & in consecratione fuit omissa dotis constitutio? Respon. quidam quòd cogendus est qui consecrauit. sed secundum Abb. in ca. cū sicut. de consecr. eccle. vel alta. est prima ex quasi contractu conueniendus, & cogendus is, qui consecrari fecit, & obligatio trāsibit in heredes, vt ibi not.

c ¶Valeat.] Nisi ex necessitate construeretur, quo casu posset construi sine dote: vt not. sup. eod. §. plebiū. & hoc casu instituetur in ea sacerdos, qui sibi victum manibus, & industria, & eleemosynis quæreret: arg. cap. clericus victum. dist. 91. & tenet Abb. in c. ad audientiam. 1. eo.

d ¶Nunciatione.] Cap. 1. & cap. 2. de nou. ope. nunc.

e ¶Remissio.] Vel: nisi notorium sit de non iure nunciantis. ut per Abb. in cap. 1. de nou. oper. nunci. & hæc remissio quandoque fit expresse, quandoque tacite; puta morte nunciantis: ut ff. de nou. oper. nunc. l. non solum. §. sciendum. Sed quid si denunciator non uult remittere nunciationem? Respon. vt no. in c. 2. de non. oper. nunc.

f ¶Iniuria.] l. 2. & l. prætor. §. ait prætor. ff. de nou. oper. nunc. & c. 1. vbi not. de nou. oper. nunc. Et est simile in excōmunicatione, quæ semper tenet, siue iusta sit, siue iniusta 11. q. 3. c. 1.

g ¶Destruendum erit.] Sed immo contra: nam attētata post appellationem extraiudicialē nō ueniunt retractanda, nisi sint contra ipsam appellationem, & nisi prius iustificetur appellatio. cap. cum nobis. & quod ibi not. de ele. & in c. bonæ. de appel. & c. non solum. de appel. in 6. Ergo cum nunciatio sit huiusmodi, debet expectari finis denunciationis antequam deueniri deberet ad destructionem. Sol. Ab. in cap. 1. de nou. oper. nunc. Quod speciale est hoc in hac nunciatione ob rixas euitandas, & quia tractatur de modico præiudicio: nam intra tres menses nuncians probare debet de iure suo. l. 1. C. de nou. oper. nunc. & ob neglectum iudicis. quæ rationes non militant in appellatione extraiudiciali.

h ¶Legum, & canonum.] Nota duo ex hac littera. Primum, quod in causa ecclesiastica possumus leges sæculares allegare: & quod potest utriusque iuris dispositio allegari. De quo late habetur. in ca. 3. de non. opa. nunc. & in ca. cum ecclesia S. Mariæ. de const.

i ¶Non erit.] Et hic probat Abbas multis iuribus in cap. 1. in fi. de non. ope. nūc. quidquid ibi dicat glo. & videtur tex. in c. cum olim. 2. de priuil.

k ¶Neglectum.] Accipe actiue. i. desidia, quia neglexit. & fac. c. cum olim. 2. ubi Abb. de priuileg.

l ¶Dotibus suis.] Quas non poterūt ædificatores retrocedere, & ad ipsorum vtilitatem cōuertere, secundum Abb. in cap. cum olim. 2. de priui.

m ¶Iuribus.] Non ut Episcopus dispo nat ad utilitatem propriam, sed sicut de aliis ecclesiis: quia habebit ipse collationem, & alia iura Episcopalia. 10. q. 1. c. regenda.

Basilica igitur.] Hæc pars subdiuiditur in 5. partic. in prima habetur quando & à quo Eccles. sit consecran. in secunda, an consecratio sit reiteranda: in tertia, an actus consecrandi posset delegari: in quarta quæ Ecclesia debeat cōsecrari: in quinta an & quando Ecclesiæ dedicatio debeat celebrari. secunda ibi, ecclesiæ: tertia ibi, confici autem: quarta ibi, illud etiam: quinta ibi, solemnitates: quoad primum CASVS ita figuratur. Cum esset in quadam villa noua Ecclesia ædificata, & sciens sacerdos Io. Bapt.

me extructa non ante sacris est deputanda mysterijs, quam munus consecrationis acceperit[a], quod ne qua diuino cultui afferatur mora, quanto poterit citius[b] conficiendum erit.

Ecclesia consecranda est ab Episcopo, qui prius baptizauit incolas regionis, vbi cōstructa est. h.d.

Et si dubitetur, a quo dedicanda sit, illud exquiri oportebit, cuius ciuitatis Episcopus antequam fundaretur, incolas baptizauerit[c]: & ad cuius consignationem sub annua deuotione concurrerint[d], atque is etiam ad consecrationem uocandus erit.

Ecclesia semel consecrata non debet amplius consecrari. h.d.

Ecclesiæ autem, vel altari semel Deo consecratis, non debet iterum consecratio adhiberi; quia velut infans a sacerdote rite baptizatus non debet iterum baptizari[e], ita nec locus semel Deo dicatus, iterum consecrari.

Non dicitur iteratū quod semel factum ignoratur. h.d.

Plane si de ecclesiarum, vel altarium consecratione dubitetur; nec de ea, aut scriptura[f] appareat, aut testes[g] existant, sine vlla dubitatione erunt cōsecranda. Nec talis trepidatio iterationē facit: quia iteratum dici nō pōt, quod semel esse factum ignoratur[h].

dos illius loci quod non posset in ea celebrare, nisi esset quoque consecrata. ca. sicut. de consecra. dist. 1. propterea noluit eam consecrare, putans id sibi esse licitum cū posset celebrare, quod est plus. arg. ca. plus. de regu. iur. in 6. unde fuit quæsitum quid iuris Sol. at hic deciditur, quia, quæ conueniunt ad cōgruentiā celebrationis ad Episcopū videtur pertinere. arg. d. cap. sicut. ex qua ratione intelligimus obiectionē non concludere, & ca. plus. in huiusmodi casibus esse limitandum. Not. primo argumentū quod desinere quę conueniunt ad congruentiam diuinorū pertinet ad Episcopum: Not. secundo, spiritualia in vtilitatem fideliū citius esse celebrāda secundū qualitatem subiectæ materiæ. ca. si. eod. de consacration.

a ¶ Acceperit.] Nisi tamen Episcopus permiserit. c. missarum. de consecr. d. 1. ne sit contra id quod habetur inf. de immu. eccle. §. sed & conuiuia. in fine.

b ¶ Citius.] Ca. si. de consec. eccl. uel alta.

c ¶ Baptizauerit.] Quod officium pertinet ad epm alio nō apparente. fac. c. 1. de relig. dom. Et nota, ꝙ per exercitiū unius iuris, seu articuli cōprehensi sub uniuerso, infertur ad possessionē iuris uniuersalis. Sed contra uidetur. c. auditis & c. olim. de præscri. Vbi exercens certa iura Episcopalia solum præscribit in illis, quæ exercuit. fac. not. per Bald. in l. 1. §. si quis. ff. de itine. actuq; priu. fac. c. cū contingat. de decim. & c. cū consuetudinis. cū ibi not. de cōsuet. Sol. ex mente Iun. & Ab. ꝙ hoc quod dicitur hic procedit, vbi per ius commune non fundatur intentio alterius: quia tūc p possessionē vnius articuli probatur possessio uniuersalis: quia non apparebat, ꝙ hic locus esset alterius. Sed si alius aduersarius haberet fundatā intētionem in iure cōi: quia esset clarum, quod esset possessum ab alio ius aliquid in sua diœcesi, tunc procedunt contraria. & ad hoc vide Inn. in c. cum dilectus de capel. monach.

d ¶ Concurrerint.] Idest, chrismati fuerint. Et sic nota quod Episcopus quolibet anno debet tenere chrisma: vt per Abb in cap. 1. de relig. domi. Sed an ista duo copulatiue requirantur ad hoc, ut id quod hic dicitur habeat locum, an sufficiat alterum? Respon. alterum sufficit, secundum Iun. & Abb. in d. ca. 1. licet quidam contra. Quid si nullus Episcoporum exercuit aliquam iurisdictionem? Resp. superior ipsorū litem dirimet, & cui uoluerit id ius concedere poterit, uel etiam pro se retinere, secundum Host. & per Abb. in d. ca. 1. arg. c. quoniam. de decim.

Ecclesiæ.] CASVS. Quidam rurales sacerdotes deuotione moti petebant ob quamlib. leuissimā causam Ecclesias & altaria denouo consecrari, quod quidē videbatur sibi esse concedēdum, quia fideles ꝓbabiliter audirent in eis diuina maiori deuotione, uel maiori frequentia, qua de re fuit quæsitum quid iuris. Sol. ut hic habetur, quia reiterare huiusmodi actus nisi canonica causa suadente tendit in contēptū eius, & propterea inde nō pōt oriri illa utilitas, quā isti putabant, & sic cessat obiectio. Not. primo nonnullos actus non posse reiterari, ne contemnantur iux. not. in ca. 2. de baptism. Not. 2. aliquid non dici esse factum nisi de eo constet. d. ca. 2. Io. Bapt.

e ¶ Baptizati.] Dist. 68. c. sicut. & 32. q. 7. c. quemadmodum. & de consecrat. dist. 1. esp. ecclesijs.

f ¶ Scriptura.] Arg. quod id, quod scriptura, uel testibus probari non potest, pro infecto haberi debet l. si maior. C. com. diuid.

g ¶ Testes.] Sed an sufficiat unus testis? Resp. sic, velut & in baptismo. cap. paruulos. de consecr. dist. 4 Nisi essemus in contradictorio: ut not. in cap. sollemnitates. de consec. dist. 1. etiam, ꝙ esset testis de auditu Item sufficeret liber ecclesiæ, uel lapis incisus 24. q. 2. c. sane 2 vbi not. & not. in d. c. sollemnitates. & per Abb. in c. proposuisti. de consecrat. eccle. vel alta.

h ¶ ignoratur.] Sic c. sollemnitates. de consecr. d. 1.

Ecclesia polluta debet reconciliari h.d.

Sed si ecclesia [a], aut ab igne exusta [b], aut fusione sanguinis [c], vel seminis [d], vel excommunicati humatione [e] polluta [f] fuerit, etiam si semel antea consecrata appareat: nihilominus diligentissime expurgata iterato consecrāda [g], vel reconcilianda [h] erit.

Propter detrimentum altaris ipsum altare, non ecclesia est iterum consecranda. h.d.

De eo dubitari [i] cōtigit, si altare motū [k] fuerit, aut lapis super positus, qui sigillum [l] continet cōfractus [m] aut diminutus, an ecclesia debeat iterū cōsecrari? Et responsum est, ob id ecclesiæ non esse consecrationem iterandam: sed ipsum solū altare denuo consecrandum [n].

Quibuscumque diebus potest ecclesia consecrari sed solum ab Episcopis, qui ea, quæ sunt iurisdictionis possunt demandare inferioribus, secus quæ sunt ordinis. h.d.

Confici autē poterit

vnde sumitur, & in c. 1. de baptism. Arg. contra clericum, qui non recordatur, vtrum dixerit aliquam horam, quod debeat illam dicere de nouo in dubio. fac. l. in lege. ff. de contrahen. emptio,

a ¶Sed si, &c.] No. in hoc § casus, in quibus ecclesia debet reconsecrari uel reconciliari. & de materia in ea. ecclesiæ. de cousec. dist. 1. & not. in c. proposuisti. de consec. eccl. uel altar. Et in hoc differt res inanimata, ab animata, quę nunquam reconsecratur: ut per Abb. in cap. 1. eod. vbi de ratione diuersitatis.

b ¶Exusta.] Pro maiori parte: alias secus: ut not. in cap. ecclesijs. de cōsec. dist. 1. quod intellige, ut per Abb. in cap. proposuisti. de consecr. eccle. vel altar.

c ¶Sanguinis.] Humani, & iniuriosi. fac. cap. tuarum. in princ. de priuil. Vnde si ibi sanguis humanus casu effundatur: puta, quod quis minorationē faciat, uel si occidatur canis, ecclesia non est reconcilianda, ut not. In c. uni. de consecrāt. eccles. vel altar. in 6. & per Abb. in c. proposuisti. eod. tit. Sed quid si vulneratus extra ecclesiam in ecclesiam fugiens sanguinē ibi spargat? Resp. non est reconcilianda: ut not. in d. c. 1. secus econtra. Quid si homo occidatur in tecto: puta sagitta, secundū Hug. non est facienda reconciliatio; quia id uidetur factum extra ecclesiā. Eadem ratione, si in cella, uel spelunca fuerit facta effusio Sed quid si sanctus ibi occidatur? Videtur ecclesia sanctificata, non polluta. Dic quòd est reconcilianda, licet non lauanda: ut no. in d cap. 1. Quod si fuerit commissum homicidium sine sanguinis emissione: puta quia fuit quis suspensus? Resp. adhuc debet reconciliari, vt ca. proposuisti. de conse. eccl. uel alt. & not. in cap. 1. eo. in 6. ubi de hoc late. Item intellige, si homicidium fuit uiolentum: Secus si casuale, Abb. in dicto cap. proposuisti. Et intellige, quod hic dicitur, non habere locum in modica sanguinis effusione, quod suadet verbum effusio, secundum Abb. in dicto c. proposuisti.

d ¶Seminis.] Humani, non canum Et quidam hoc intelligunt de semine fornicario; secus si uir cognoscere et uxorē, quod tamen a pluribus non probatur: ut no. in c. 1. de consecr. eccles. uel altar. in 6.

e ¶Humatione.] Cap. consuluisti. de consecr. Eccl. uel altar. vbi. Ab. addit alium casum, uidelicet si ecclesia fuisset consecrata ab eo, qui esset excommunicatus.

f ¶Polluta.] Immo ecclesia non potest pollui. ca. uestra. de cohabit. cul. & clerico. Sol. uerum est, quod ecclesia non potest peccare, non potest etiam pollui a peccatis hominū; sed ista reconciliatio fit ad terrorem, vt homines inde intelligant, quod ex facto atroci, etiam sancta polluantur, ita vt inducantur ad cogitandum quantum sit elaborandum pro expiatione proprij peccati. Vnde infertur per Doct. quòd ubi ista fierent occulte, non est opus reconciliatione. fac. no. in ca. unico eo. in 6. vbi etiam an polluto cœmiterio sit polluta ecclesia, & econtra.

g ¶Consecranda.] Referas ad casum totalis exustionis, uel pro maxima parte, uel destructionis. nam his tribus casibus Ecclesia reconsecratur Abb. in ca. proposuisti. eo.

h ¶Reconcilianda.] Differunt autem hæc reconsecrare, & reconciliare, licet interdum confundantur ut not. in cap si motum. de consecr. distin. 1. & hoc verbum referas ad omnes alios casus, exceptis tribus, de quibus in nota proxima superiori.

i ¶Dubitari.] Cap. 1. cap. quod in dubiis. cap. ligneis. eo.

k ¶Motum.] Ita quod formā primam amiserit: ut not. in cap. si motum. de consecra. dist. 1.

l ¶Sigillum] Quid sit lapis iste per Abba. in cap. 1. eo.

m ¶Confractus.] Enormiter: secus si fuerit passus modicam rupturam, ut per Abb. in cap. ligneis. eo.

n ¶Consecrandum.] Immo etiā Ecclesia tota. c. si motū de consec. dist. 1. Resp. ibi, uerbum consecretur exponendū est, idest, reconcilietur. Sed hæc expositio non tollit ex toto contrarium. Vnde potes dicere, quod hodie non stamus illi textui per c. 1. eod. quod videtur illū corrigere. vel dic in d. ca. 1. & de hoc vide per Abb. in cap. proposuisti. eo. ubi plene prosequitur omnes casus.

¶Confici. CASVS. Quidā Epūs cū deberet certā Ecclesiā consecrare, & esset impeditus, uoluit hoc cuidā sacerdoti cōmittere, putabat aūt id sibi esse licitū per §. fi. ver. Epo permittente. sup. de sacerd. inf. grad. vnde cū de hoc fuisset dubitatū, fuit data Sol. prout hic legimus, quia quæ sunt ordinis, sola voluntate nequeūt cōmitti, ut docet glo. magna super ca. aqua eod. tit. de consecra. non obstat obiectio, quia non est inconueniens, ut nōnulla de ipsis, Io. Bapt.

quæ

ecclesiarũ, altariũque consecratio quibuscũque [a] diebus tam dominicis, quam priuatis; sed non a quocumque: licet enim aqua per Episcopum benedicta, per alium Episcopum, qui aquæ benedictionem non impenderit ecclesia recõciliari possit: idem tamen per sacerdotes simplices fieri non poterit; quia ea quidem quæ iurisdictionis [b] sunt, etiam inferioribus Episcopus demandare potest: sed quę ordinis [c] sunt, inferioris gradus clericis committere non potest [d].

Non debet consecrari ecclesia vbi sepulta sunt corpora infidelium, nisi seruata forma huius §. h.d.

Illud etiam animaduertere consecrantẽ oportebit, ne basilicã in qua infidelium sepulta sunt cadauera sanctificet [e]. Sed si cõsecrationi apta videbitur, euulsis [f] inde corporibus, & rasis [g] parietibus, & tignis, consecrari poterit.

Festa Dedicationum ecclesiarũ debent celebrari. h.d.

Solemnitates quoque dedicationum ipsarũ ecclesiarum per singulos annos erunt celebrandæ [h] ipso Domino exemplũ dante, qui dũ ad festum dedicationis tẽpli celebrãdum, cum reliquis populis accessi, omnib⁹

quæ sunt ordinis possunt committi etiam inferioribus. vt aduo. glo. in d. §. fin. & in hoc tit. nostro: No. primo differentiam inter potestatem ordinis, & iurisdictionis. Not. secundo argumentum quod episcopus habeat aliquod plus essentialiter, & intrinsice respectu ordinis, quàm habeat sacerdos inferior, & ideo ordo episcopalis videtur dist. ab ordine sacerdotali: qua de re tñ quid sentiãt Theologi declarat Sot. de iust. & iu. lib. 10. q. 1. ar. 2.

a ¶ Quibuscunq; diebus.] Cap. 2. eo. immo regulariter contra. 21. q. 1. c. de nouis. & c. 1. de tẽp. ord. & supra com. mu. 1ã ma. cõ. quã. mi. or. § igitur Respon. hic sumus in consecratione rei inanimatę, quæ est minus digna, in cõtrariis i cõsecratione rei animatę, q̃ est magis digna & magis firma: vt per Abb. in dict. c. 2.

b ¶ Iurisdictionis.] Puta iudicare, cognoscere, instituere, conferre, excommunicare, c. transmissam. vbi not. de electio. & in c. pen. eo. fac. quod no. in c. peruenit. dist. 95.

c ¶ Ordinis.] Puta clericos ordinare, virgines consecrare. chrisma conficere, & huiusmodi, quæ ministerium consecrationis, desiderant. Vnde fac. regulam generalem, quod ea quæ sunt alicuius ordinis non possunt delegari nõ habenti illum ordinem: vnde Papa non posset dare potestatẽ non sacerdoti conficiendi corpus Christi. no. in c. peruenit. d. 95. & per Abb. in cap. fin. de cler. ægro. & in c. pe. eo. Sed an Archiepiscopus, qui nondum est consecratus, sed solum confirmatus, possit suffraganeorum consecrationem alteri demandare, & non uidetur, cum id per se non posset. si uellet facere, dic vt per Abb. & Doct. in cap. suffraganeis. de electio.

d ¶ Non potest.] Ratio. diuersitatis no. in c. pe. eo.

Io. Bapt. Illud etiam. CASVS, Quidam Episcopi indifferenter uolebant ecclesias consecrare iam constructas, et cum in una essent infidelium cadauera sepulta, fuit dubitatum an possunt; huiusmodi. enim corpora non videntur posse afficere loca iam Deo dedicata: Sol. tamen vt hic legimus, ne ecclesia uideatur curam habere de infidelibus contra dictũ Apostol: Qui sunt extra nos nihil ad nos, relatum in c. gaudemus. de diuort. & sic etiam obiectio non concludit: Nota primo cum infidelibus. etiam mortuis non esse communicandũ, vt infra melius dicemus: Not. secundo quod aliquid redditur aliquando ad aliquem finem idoneum, quando videlicet ab eo. remouetur contrarium.

e ¶ Sanctificet.] Cap. placuit. cũ pluribus seq. de conse. dist. 1. huius constitutionis rõ est, quia infideles viui ab Ecclesia repellũtur 2 1. distinct. c. cleros. & distin. 25. c. per lectis ergo & mortuis; qa quibus viuentibus Ecclesia non communicat, mortuis communicari non pñt, 24. quæst 2. cap. 1. Sed quid dicemus de muliere prægnãte mortua? quidam quod sepelietur in Ecclesia: quia fœtus est pars vẽtris. l. 1. § 1. ff. de uent. insp. Consueuit tamen aperiri, & fœtus extrahi, & seorsum sepeliri. fac c. sacris de sepult. & no. in c. ecclesia. 1. de conse. d. 1.

f ¶ Euulsis.] Auctoritate principis vel Episcopi tantũ. l. ossa. ff. de relig. fa. de conse. d. 1. cap. corpora.

g ¶ Rasis.] Idest, dealbatis. Nam mutata forma, mutatur substantia rei. l. Iulianus. §. sed etsi quis ff. ad exhiben.

Solemnitates. CASVS. Quidam sacerdotes nolebant celebrare dedicationes suarũ ecclesiarũ, ea ratione moti, quia dicebant beneficium esse sibi collatum solum ad curam habendam de salute animarum: unde cum de hoc fuisset quæsitum quid iuris: Sol. vt hic cauetur, quia Ecclesia non solum est ordinata ad salutem animæ, sed etiam ad laudes Deo reddendas, & ideo etiam obiectio soluitur, No. quod argument. istius celebrationis vellet omnibus fidelibus diem quoque celebrare, in quo Deo per baptismum sunt dedicati sub tutela alicuius sancti. Nota secundo argumentum qđ etiam nomen debent accipere sub cuius tutela reperiuntur.

h ¶ Celebrandæ.] Cap. sollennitates. de consecra. dist. 1. scilicet in ipsis ecclesijs dedicatis, quod seruatur in hac ciuitate nostra Perusina, in qua die quintadecima Mensis Iulij celebratur dedicatio ecclesiæ cathedralis Hierosolymitanæ, quæ & cu-

tus

ius capitulū occupata Hierusalem ab infidelibus fuit translatum in nostram ciuitatem in ecclesiam S. Lucæ, vt extant publica monumenta in dicta ecclesia, & meminit Bart. in l. 1. ff. ad munici. & cum hæc scriberem erat festum dictæ dedicationis.

tio, modo tertia appellatur, vt hic & d. c. priscis: modo quarta, vt 12. q. 2. c. nobis. & c. Vulteranæ. & ca. quatuor. & c. cognouimus. Sed hodie prælati, neq; tertiam, neque quartā soluūt, nec forte aliam portionem de consuetudine, quæ consuetudo ualet,

idem faciendi formā tribuit [a].

Reparatio ecclesiæ pertinet ad possessorem beneficij, & Episcopus debet de sua tertia contribuere h. d.

Hæc de ædificādis & consecrandis ecclesiis, vel altaribus delibasse sufficiat: nam si reparandæ sint, vel emendandæ, id oneris proculdubio ad eum, qui ecclesiasticū possidet beneficium [b] pertinebit [c]. Sed & Episcopus tertiam partē [d] sibi obtingentem impendere debebit. Nūc de ecclesiarum unionibus paucis despiciamus.

DE VNIONIBVS ecclesiarum.

TIT. XIX.

Quid sit unio hoc dicit.

Nio [e] nihil aliud est, quam duarū pluriumve ecclesiarū facta connexio, dicta ab vniendo ex eo, qd plures ecclesiæ in unū coniunguntur.

Vnio aut est perpetua, aut temporalis. h. d.

Vnionum autem duæ sunt species: [f] aut enim perpetuæ sunt, aut temporales. Perpetuæ sunt, quæ fiunt vt sine præfinitione tēporis perdurent. temporales sunt, quæ ad certum tempus, pu-

a ¶ Tribuit.] Nam eius operatiu nostra est instructio. 11. q. 1. c. Dena.

Hæc de ædificandis. CASVS. Cū Ecclesia vt præsupponitur constructa aliquando destruatur vel in totū, vel pro parte, & propterea indigeat reparatione fuit dubitatū qs ad id teneat, & cum ecclesiæ ædificentur in gratiam fideliū, vt habetur hic supra ex § cōstruuntur. cū seq. propterea ipsi uidebantur ad id obligati Sol. tamen ut hic legimus, quia Ecclesia possidet bona etiā ad hunc finem, hinc soluitur quoq; obiectio: si quidem bona Ecclesiast. triplici de causa a fidelibus videntur concessa & in Ecclesia consecrata, iuxta doctrinam D. Tho. 2. 2 q 185. ar. 7. si recte fuerit considerata, videlicet ob ecclesiā ob clericos, & ob pauperes: Not primu argumentū qđ clerici grauiter peccant si Ecclesias nō conseruant, vel nō reparant; & restaurant: Not 2. quod bona Ecclesiast. etiam pro conseruatione Ecclesiarum sunt data, & conseruata vt supra probaui.

b ¶ Beneficiū] Et sic non solū rector parochialis ecclesiæ de quo in c. de his. eod. & 16. q. 5. c si monachus. Sed etiam minores beneficiati in ipsa ecclesia fac c. 1. vbi Abb. eo. & c. fin. de his quæ fi. a ma. parte cap & intellige deductis redditibus pro necessitatibus beneficiati. d c. de his.

c ¶ Pertinebit] Nisi consuetudo aliter disponeret: vt puta quia transfunderet onus fabricæ in populū, vt est Mediolani ar c. ad Apostolicā. de simo. Vel nisi aliqua dispositio specialis, & localis aliter ordinaret prout uidemus hodie in multis locis, immo communiter ecclesiæ habent prouentus distinctos pro fabrica: vt per Abb. in c. 1. eo Et no. quid si quis de proprio patrimonio, & non de fructibus beneficii reficeret ecclesiam, posset repetere, & testari de erogatis. Abb. in c. cum pro causa. de proc.

d ¶ Tertiā partē. 10. q. 1. priscis. cum seq. & hæc portio,

secūdum Iun c. fin. de his, quæ fi. a mai p. c. & secūdum Ab. in c. 1. eo. Vbi etiā dicit, q si aliter prouidere nō pōt. teneri parochiani, ex quo ibi percipiunt diuina: arg. c. si Epūs de offi. ord. in 6.

DE VNIONIBVS ecclesiarum.

Præsuposito per tit. supra proximū: Ecclesias iam esse constructas, & consecratas, contingit aliquando eas inter se uniri, propterea post tit. procedē. proponitur nūc iste, qui diuiditur in 5. part. in prima habet quid & quotuplex sit unio: in secūda ponit quid sit facienda: in tertia à quo, & quō fieri debeat: in quarta qualis sit eius effectus: in quinta quō dissoluatur: secunda ibi, velut: tertia ibi, non tamen, quarta ibi, secuta vero quinta ibi, dissoluitur. Io. Bapt.

V Nio nihil aliud. CASVS non figuratur. No. primo causam dis. quia Ecclesia in unione aut mutat esse simpliciter, & sic datur una ipsis: aut secundū quid, & sic datur altera: Not secundo argumentū, quod cū aliquid mutatur secūdum quid, & non simpliciter, dicitur retinere propriam naturā, & facit ad intelligentiam capitu. diminutionis.

e ¶ Vnio.] In iure, uel apud Doctor. antiquos non reperitur definitio, seu descriptio unionis. Primus omniū Caciaiupus eā descripsit in suo tractatu de unionibus: sed sua descriptio longior est, quam S. Callimachus, quod valde inconuenit. Aliā ponūt Moderni Galli in praxi beneficiaria sub tit. de unionibus; quæ cū non multū distet ab ea, quæ hic ponitur, (est enim hæc breuior aliquanto, & simplicior) inde mutuati poteria quæ ad huius declarationem sunt necessaria, & communiter hæc uerificatur, qđ Iuristis uidetur sufficere. §. seruitur. instit. de stat. homi. & tenent Doct. in rub. de iudi. in antiq.

f ¶ Duæ sunt species.] Hæc diuisio licet explicite non ponatur in iure, proculdubio tamen est ex mēte iurium, vt apparet ex c. 1. ne sed. vacā. aliq. inn. ibi:

ta ad alicuius vitam [a] instituuntur.

Causa uniendi sunt, necessitas, & vtilitas.h.d.

Velut ergo ex causa una Ecclesia, vel Episcopatus in plures diuidi permittitur [b], sic etiam rebus suadentibus plures Ecclesiæ in unam coniũgi possunt [c]. Causæ [d] vero vnionum sunt, aut urgens necessitas, aut euidens utilitas. Necessitas; veluti cum duæ Ecclesiæ adeo sũt pauperes, vt impossibile sit, earum prouentus ad uictum duorum sacerdotum sufficere [e]: aut si altera hostium immanitate desolata sit. Vtilitas, vt cum locorum opportunitas id exposcit, vel temporis qualitas [f]; puta, qa in loco nunc Christianorum dicatur immi nutus numerus: aut qa ob fructuũ tenuitatem nõ perinde idonei sacerdotes ad beneficium procurandũ inueniantur [g]. His igitur casibus, ne quid detrimẽti diuinus cultus, & animarum cura patiatur, debẽt plura beneficia, vel Ecclesiæ in unum coniũgi.

Sicut unire Episcopatus pertinet ad Romanum Pontificem, sic minores Ecclesias ad Episcopum, cui subsunt, inferiores uero non possunt vnire.h.d.

Non tamen omnibus passim quascunq; Ecclesias uniendi potestas indistinctè permittitur, sed certis dũtaxat seruatis regulis. Et quidem sicut unire Episcopatus, atque potestati alienæ subiice-

ibi: Ne plus fauisse personæ, quam ecclesiæ, & in c. quoniam Abb. de offi. deleg. & de tali diuisione vide p Petrum de Peru. in suo tract. de unionibus, & per Rebuff. in sua praxi. in tit. de unionibus ecclesiarum. & Paris. consil. 5. vol. 4. & quomodo cognoscatur, an unio sit perpetua, vel temporalis, & qualis in dubio esse præsumatur, vide per Petrũ in d. loco. fac. no. per Abb. in c. cũ inter. de elect.

a ¶ Vitam.] Imma unio ad uitam uidetur perpetua. l. 1. ff pro socio, Solut. verum hoc respectu personæ, non actus, qui geritur: & quo ad quid, non simpliciter. fac. no. per Abb. in c. contingebatur. de his, quæ fi. a prælat. sine cõsens. capituli.

Io. Bapt. Velut ergo. CASVS. Quidam Episcopi moti rationibus hic in text. adnot. nolebãt certas Ecclesias inter se vnire: unde fuit quæsitum quid iuris. negociũ enĩ faciebat, q̃a si Ecclesiæ sunt ædificãdæ vel ob deuotionem vel cõmoditatẽ fideliũ §. cõstruũtur supra titu. prox. vẽ mõ implicare contradictionem, vt ralis Ecclesiarũ multiplicitas tollatur: Sol. tamen vt hic legimus, quia eisd. causis leges quoq; instituuntur, & reuocantur. c. 1. di. 4. cap. non debet de consanguin. facit §. ius autem gentium. institu. de iure nãli. hinc cessat quoq; obiectio: & ideo non indiget alia solutione. Not primo quod ead. causa diuerso tamen respectu considerata in Ecclesijs producit constructionem, & unionem, unde à simili idem dicat in reliquis rebus: Nota secundo officiũ Episcopi esse animaduertere ne cultus diuinus detrimentum patiatur, sed per oppositum vel augeatur iuxta. c. penul de constitut. uel conseruetur.

b ¶ Permittitur.] Cap. ad audientiam. r. de Eccle. ædif. & supra eo. tit. §. plebium. & 16. quæst. 1. cap. multis. & c. præcipimus.

c ¶ Possunt.] Cum contrariorum sit eadem disciplina. ut supra de in. perso. & ibi not.

d ¶ Causæ.] Concord. c. exposuisti. de præb. c. 2. de relig. domib. & 16. q. 1. c. & temporis. & 25. q. vlt. c. fin. & per Hostien. in sum. de relig. domi. uers. & subest. & ista duo frequenter dispensationem [illegible] cunt. ut 1. q. 7. c. tali. & 10. q. 3. c. unio. & de [illegible] qualit. e eam te, & not. in d. c. exposuisti.

e ¶ Sufficere.] Ca. exposuisti. de præb. & c. 1. ne sede uacãte. & super hoc uide prouisionem nouissime factam per Conciliũ Tridentinum, Sess. 24. c. 13.

f ¶ Qualitas.] Ca. & quantas. & cap. post quam. 16. q. 1.

g ¶ Inueniantur.] Fac. 10. q. 3. c. unio. & cle. 1. §. ad hæc de stat. monach. & quando dicatur ecclesia pauper, uide not. in ca. clericus. 21. q. 1. fac nota. in aut. præterea. C. unde uir. & uxor.

Non tamen. CASVS. Quidam Archiepiscopus indifferẽter nolebat Ecclesias suæ prouinciæ & diœcesis inter se unire, etiam non habito consensu beneficiatorum, idque putabat sibi esse licitum: quia curam totius prouinciæ & diœcesis dicebat sibi commissam, §. archiepiscopi: supra de episcopis, & summ. põtif. & ob utilitatẽ Ecclesiarum talem consensum non esse necessariũ. qua de re fuit quæsitũ quid esset dicendũ: So. ut hic legimus, quia maioribus maiora sunt reseruata in signum priuilegii personalis c 4 de off. legat. & in spiritualibus etiã unicuiq; qđ suum est debet cõseruari. § sed si qs. supra titu proximo. quibus consideratis nec obiectiones tenent, siquidem cura præde. non simpliciter, sed limitatiue est demandata, & utilitas Ecclesiæ non debet ius alterius lędere. Nota primo, quod maiora, & grauiora maioribus respectiue sunt seruata. d. c. 4. & ibi docto. Not. secundo, archiepiscopum non habere immediate iurisdictionem in diœcesi sui suffraganei, nisi de illius consensu uel ratione uisitation. cap. 1. de censi in 6. aut aliis expressis in iure casib. Not. tertio nihil esse a superiori faciendum, in quo aliquis posset lædi, nisi eo uocato, & aliquando cum eius consensu, etiam si id tendat in utilitatem Ecclesiæ, argumento. l. id quod uestrum. ff. de reg. Iur. Io. Bapt.

Ad.

tium utilitas [a] probabilem non rectę factę vnionis suspicionem ingerat.

In unione facienda requiritur consensus nō solum capituli, sed etiam eorum qui lędi possent. h. d.

Nec solum capituli vnientis Episcopi in unione consensus exigitur, sed etiam illorum, qui ex unione lædi possent [b]. Vnde si aut collegiata, aut patronata, aut alicuius suffraganei Ecclesia sit vnięda, collegii patroni & suffraganei assensum interuenire oportebit.

Quis sit unionis effectus. hoc dicit.

Secuta uero unione canonica, statim is, cuius ecclesiæ alia per unionem est applicata, eandem in unitam nanciscitur potestatē, & Ius quod in eam olim habebat, cui ab initio præfuit, statimque vnitę Ecclesię eadem priuilegia competunt, quæ principali Ecclesiæ competere comperiuntur [c].

Per unionem non praeiudicatur Iuribus Episcopalibus. hoc dicit.

Sed queri poterit, si per Apostolicum Ecclesia in certa diœcesi constituta, puta in Perusina, Ecclesiæ alterius diœcesis, veluti Tiphernatis unita fuerit, an Ecclesia per vnionem alteri connexa, per hoc a iurisdictione præsulis Perusini censeatur exempta, & Tiphernati subiecta? Et responsum est a iurisdictiōe prioris Episcopi unitā Ecclesiam non eximi. Cum Rom. Pontifex in huiusmodi unionibus singulis Episcopis iura sua inuiolata seruari velit [d].

Vnio dissoluitur temporis lapsu, & causę cessatione, & ab his qui habent ius vniendi h. d.

Dissoluetur autem

a ¶ Vtilitas.] Nota quod utilitas nostra inducit præsumptionem contra nos.

b ¶ Lędi possent.] Qui sint isti ultra eos, qui hic enumerantur, Vide latissime per Cacialupum. in suo tractatu de unionibus in 6. articulo. facit c. ratonis & ca. monasterium. 16. q. 1.

Io. Bapt. Secuta uero. CASVS. Orta fuit cōtrouersia inter Episcopum Ticinēsem & Vegenensem ob unionem quarundam Ecclesiarū factam, unus. enim dicebat nulli Ecclesiæ aliquod ius esse reseruatū, quia ex duabus v. g. Ecclesia una tertia erat facta. alioquin vel qualibet Ecclesia deberet ius unū conseruare, vel altera diceretur extincta, & sic non daretur unio: qua de re cum fuisset de hoc dubitatum, Solu. vt hic legimus, siquidem aliud est unire, & aliud ex pluribus unum tertium constituere, & propterea nō tantum uera apparet Sol. sed etiam obiectio remanet soluta: Not. primū effectū unionis Ecclesiarū vel aliarū rerū regulari à cā, & à natura eius: iō non semper potest esse vniformis: Not. secundo unionē causare perfectionem in qualib. re vnita.

c ¶ Comperiunt.] Tractatur hic de effectu unionis, & quia contingit illā fieri uariis modis, vt per Abb. in c. 1. ne sede uacante aliquid innouetur. Id quod hic generaliter dicitur, uarias etiam declarationes recipit, & quia breuiter tractari nō potest, sed multas chartas exigeret, non est hic hic ponendum. Vide per Abba. in capitu. 2. de relig. domi. & per Cacialupum in suo tractatu, in 8. articu. & per Butr. in capitu. cum te. de ætat. & qualitate.

d ¶ Velit.] Ca. cum olim. de consue. c. ex tuarum. de auct. & usu pal. c. licet. de offi. ord. l. 2. §. si quis a principe. ff. ne quid in loco pub. quia si unicuiq; Episcoporum sua iurisdictio non seruaretur, ecclesiasticus ordo conturbaretur, 11. q. 1. c. peruenit. & esp. inter dilectos. de don. Sed quæritur, an eccle. vnita collectanda sit in diœcesi vbi sita est, an in diœcesi ecclesiæ, cui est unita? Resp. ut per Doct. in c. 1. de immu. eccles. in 6. Itē si immineat alienatio rei ecclesiæ unitę, quis Episcoporū auctorizabitur in alienatione? Resp. vt per Inno. in cap. pastoralis. de priui. & per Archid. in c. in uenditionib. 12. q. 4. & per Bar. in l. 1. C. de sum. Trini. & fid. catholica. Vtrum autem patronus principalis ecclesiæ efficiatur patronus unitæ. habetur per Speculatorem in titu. de iur. patrn. in fin. & per Abb. in ca. 2. de relig. domib. unde sumitur sed omnes hæ, & similes difficultates cessabunt in posterum in vnionibus faciēdis; si quidem Concil. Trident. sess. 14. in decretis reformationum c. 9. statuit, quod ecclesia unius diœcesis ecclesiæ alterius diœcesis vniri nō possit, licet non tollat præcedētes ita actas uniones.

Dissoluitur aūt. CASVS. Cū quarumdam Ecclesiarum facta fuisset vnio, vt præsuponitur, quidam Episcopus uolebat ad libitum eam dissoluere per regulam vulgar. eius est destruere cuius est cōdere. arg. c. 1. de regul. iur. cum simil. fuit propterea dubitatum an posset: Sol. vt hic cauetur, quia si non fuerit temporalis eisd. causis debet dissolui, quibus fuit facta. d. c. 1. & sic obiectio non tenet, nam aliud est loqui de potestate, & aliud de modo exercendi potestatē. Not. primo quod cessante causa debet cessare effe- Io. Bapt.

ctus

ctus.c.cum cessante. vbi docto.de appell. Nota. secundo quod esse, & conseruari dependent ab eisdem causis,& ideo ab eisd.debent regulari.

a ¶ Temporis lapsu.] Vnde si fuerit facta ad vitā alicuius dissoluetur illo mortuo.

b ¶ Cessantibus.] Facit ele. ne in agro §. ad hæc. de rel.domi. Vnde bello cessante, & in frequentia populi, ob quam fuit facta vnio, cessabit etiā ipsa unio,c.2.de relig.domi c.fi.de parochia.c.1.de verb.signi.in 6.facit l.1. in princ.C. de cath. col.& 25.q.fi.c.vlt. mouet. sed obiicitur. Idem quando vnio resultaret in præiudicium ecclesiæ,& ruinam, c.1. ne sede vac.Sed an istis causis cessantibus unio dissoluatur ipso iure. Quidam quod sic,vt Archid.in capit.unio. 10. q 3.Alii contra quod immo solum præstat iustam causam dissolutionis, vt per Zenzel. in cle.fin. de rebus eccle.non alie. quod magis placet.Et de hac materia plura per Cacialupum in suo tract. de unio. articu.nono.& per Modernos Gallos in sua praxi. iudiciaria.in capitu.de unionis reuocatione post Petrum de Perusio in suo tractatu.

e ¶ Conceditur.] l.is potest.ff. de acquit. hęredit. & l. nihil tam naturale ff.de re.iu. Petere autem dissolutionem is poterit impedire, idest, is cuius interest,vt supra. § nec solum. & cap.1.ne sede vacante.

nio, si temporalis sit, temporis lapsu [a] q[d] si sit perpetua, cessantibus [b] eisdem causis, ex quibus facta fuerit, ab ijs itidem dissolui poterit, quorum consensu, & auctoritate olim fuerit instituta: nihil est enim tam rationi consonum, quā vt is destruēdi habeat potestatem, cui construendi facultas conceditur [c].

Licet vacans ecclesia possit vniri, vnio tamen ecclesiarū vacantium dissolui non potest.h.d.

Illud inter instituēdam, & disoluendam vnionem interest, q[d] licet etiam vacās ecclesia alteri possit vniri [d], si tamen ecclesias per vnionem connexas vacare contigerit, vnio interim vacantium ecclesiarum dissolui minime poterit [e].

d ¶ Vniri.] Vt supra.eod,§.in tantum.& clem. fi. de reb. eccles.non alienan.

e ¶ Potent.] Hoc intellige iuxta cap. 1.ne sede vacan. cum his. quæ ibi traduntur. & not. quod non semper eadem est doctrina contrariorum.

DE IMMVNITATE ECCLESIARVM, & subiectione.

Continuatur tit.iste per glo. rubri. uel dicas aliter. Post quàm autor in superioribus pertractauit de Ecclesiarū substātia, consequēter dēt agere de pertinentibus ad eas, hæc autē cum quędam pertineant ex priuilegio, quædā vero de iure communi,autor uoluit prius agere de iis, quæ competunt iure priuilegii, & iō proponit tit. istum qui diuiditur,in 2. part.in prima explicatur immunitas. in secunda subiectio: secunda ibi, quemadmodum. Io. Bapt.

DE IMMVNITATE [f] ecclesiarum, & subiectione.

TIT, XX.

Immunitas in hoc titulo large assumitur, & quid sit immunitas h.d.

IMmunitas est a muneribus [g], indulta exemptio [h]. Sed hoc loco immunitatem large accipimus pro quolibet ecclesiarum fauore, indulgentia, rigoris remissione, & priuilegio.

Triplex est species immunitatis ecclesiarum, localis, personalis,& realis: & quod immunitas localis est per quam profana in ecclesiis & non consecratis, vel oratoriis exerceri prohibentur. h.d.

Est autem ecclesiarū

IMmunitas. hæc pars subdiuiditur in duas part. In prima habetur quid sit immunitas: in secunda quotuplex sit.secunda ibi,est autē. quoad primum casus non figuratur. No.tamen argum. istius uocis quod quilib.terminus in iure dupliciter accipi potest, videlicet,proprie, & improprie.

f ¶ De immunitate &c.] Dictum est supra de pluribus pertinētibus ad eccles & cū ipsas cōtingat in pluribus priuilegiari, & immunes reddi, merito uidēdum erat etiam de immunitate ipsarum.

g ¶ A muneribus. Multiplicem habet significationē uerbum munus l.munus. & l.inter donum,ff.de uerb. sign. & inter alia quandoque capitur pro officio, quandoque pro onere, & ita capitur hic.vt per Abba.in rub.eo.Vnde ecclesia dicitur habere immunitatem,scilicet a muneribus & officiis secularib.

h ¶ Exemptio.] Dicitur enim immunitas quasi emunitas, idest, extra mnnia, vel munera:vt per Hosti.in summa eod.vers. & unde dicatur. Immunitas.

immunitas triplex [a], localis, personalis, & realis. Localis immunitas est, quæ sacris ipsis domibus, aut aliquibus sacratarum ędiũ intuitu conceditur. Cũ enim ecclesia, secundum Euangelicã veritatem domus esse debeat orationis [b], merito a profanis vsibus esse conuenit alienã.

Processus facti & sententia latę in ecclesiis, vel cœmeteriis sunt nulli. h.d.

Sæculares [c] igitur iudices causas, præcipue vbi de sanguinis agitur effusione, & de pœna corporali tractatur in ecclesijs, vel earum cœmiterijs agere sub anathematis interminatione prohibentur. Absurdũ est enim ibi iudiciũ sãguinis exerceri, vbi est tutela [d] cõstituta refugij.

Summatus est in præcedenti h.d.

Processus [e] quoque, quos ibi legitima contẽpta prohibitione, & spreta vltione diuina faciẽdos duxerint, ac

Io. Bapt. Est autem. Hæc pars adhuc subdiuiditur in 2. pa. in prima habetur quotuplex sit immunitas, in secũda quælib. spẽs declaratur. secunda ibi, localis: quo ad primum casus non figuratur. no. tamen causam dist. quia ecclesia in genere considerata constat ex tribus, videlicet ex templo, ex persona quæ in eo diuina administrat, & ex rebus per quas diuina administrant.

a ¶ Triplex.] Licet hæc diuisio explicite non reperiatur in iure, neque clare ponatur, etiã per Doctores, commode tamen totã materiam complectitur. Sed quomodo vna species ab alia secernetur, respond. inspicienda erunt verba: arg. l. 3. §. toties ff. de dã. infect. sed tamen secundum Butr. in c. quanto. de transl. magis erit attẽdenda natura materiæ, quam verborum. facit quod notat idem. in c. 1. eo. tit. & Bart. in l. pe. ff de seru. leg & quod not. in c. cum venissent. de institutio.

Io. Bapt. Localis.] Hæc pars subdiuiditur in tres part. in prima explicatur immunitas localis. in secunda immunitas personalis: in tertia immunitas realis. secunda ibi, personalis: tertia ibi, realis: quoad primum: licet hæc pars habeat plures particul. quia tamen commode in ea potest casus in communi figurari, propterea est animaduertẽdum, quod quidam volebant in Ecclesiis, & religiosis Oratoriis, ac locis causas tã ciuiles, quàm criminales cognoscere, tractatus, ac negocia secularia habere, contractus & conuiuia facere, ac celebrare, ob delicta commissa vos ad eas confugientes defendere, & alia similia agere, unde fuit quæsitũ an ista omnia esset de iure permittenda, putabant autẽ id esse licitum, quia si in huiusmodi locis tantum sancta sunt pertractanda, delinquentes in eis non debent defendi, nec immunitatem habere, inconueniens est. n. unũ permittere, & aliud ꝓhibere, siquidẽ delinquentes defendere videtur malum c. quantæ. de sententia excommunica. cum simil. accedit etiam quod actus supra dict. videntur ordinati ad bonũ finem vt præsuponitur, & ideo videntur liciti per reg. à docto. traditam, quorum finis bonus est illa quoque bona sunt: Sol. vt in tot. hac part. legimus, quia cum locus iste præsuponatur sanctus, & religiosus est consequẽter veneratione dignus, atq; iniuria aliqua minime afficiendus: nõ obstant obiecta, quia Ecclesia non intendit delinquentes ad se confugientes defendere, sed solum cauere vt in veneratione sibi debita conseruetur. illa autem defensio per accidens inde oritur sicut per accidens ex defensione aliquando mors causatur. actus autem prædicti licet sint liciti. quoniam tamen sunt humani, propterea humanum requirunt locum, Not primo argumentum à contrario sensu, quod actus spirituales, possent tractari in locis prædict. Not. secundo argumentum, quod etiam in iure accidẽtalia non debent attendi, sed propria, & principalia. cauere enim ne Ecclesia afficiatur aliqua iniuria, est princip. cap. fin. eodem. Nota, tertio quod ecclesia ob hanc immunitatem potest vocari sancta, quia sancta, & diuina in ea sunt tractanda, potest etiam nominari pia, quia alit delinquẽtes ad eam confugientis. inde extrahi non possunt, nisi in certis casibus.

b ¶ Orationis.] Facit c. cũ eccl esia. eo. & d. 4. c. per simoniã. & quod ibi not. & c. decet. §. nullus. eod. in 6.

c ¶ Seculares.] Secus ergo quo ad iudicẽ ecclesiasticũ. ipse enim licite iudiciũ exercet in ecclesia. c. præceptũ. 2. q. 2 & c. qua fronte. vbi traditur. de ap. & gl & Abb. in c ecclesia. eo. tenẽt iudiciũ ecclesiasticũ de honestate exercendũ in ecclesia, & nõ alibi, vt pp loci reuerentiã caueãt homines a periuriis, & mendaciis; licet possit & in aliis locis; puta in palatio episcopali, d, c. qua fronte. Sed quid, si vni parti, vel etiã utrique est ecclesiæ ingressus interdictus? Quidam quod nihilominus possunt intrare. q a interdictũ nõ extenditur ad hunc casum. Alii, quod iudicium debet exerceri extra ecclesiã. Sed hæc non placet Ab. quia nõ videtur conueniẽs quod ob delictũ partiũ debeat mutari locus iudicii. Tenet ergo quod actor debet facere se absolui, alias nõ debeat audiri: secus in reo, qui venit necessitatus: arg. c. intelleximus. de iudi.

d ¶ Tutela.] Facit hoc pro cõsuetudine rusticorũ, qui tpe hostilitatis habent refugiũ ad ecclesias cũ bonis suis, & ibi fortificantur Facit optime arg. de personis ad locũ, c 2. eo. itẽ qđ hic habetur, facit ad q. an ecclesię debeãt incastellari? Quod ad alicuius offensionẽ fieri non põt. 10. q. 1. c. sanctorũ in fi secus ad defensionẽ Christianorum, & bonorum virorum, vt per Ab. in c. ecclesia eo. Et facit quod legitur in Iosepho de bello Iudaico, vbi legitur: qđ templum Hierosolymitanum erat munitissimum.

e ¶ Processus.] Quid de contractibus initis, & celebratis.

lebratis in ecclesia? Dic, quod licet fieri nō debeāt, facti tamen teneat: nam cum hic simus in pœnalibus, nō erit faciēda extensio: vt not. in cap. a. in 6. Ex quo nota, quod dispositio odiosa concepta super quasi contractu: non extenditur ad purum, & simplicem contractum, secundū Ab. in c. qua fronte, de appel. nā in iudicio quasi cōtrahimus, l. 3. de pecul. Idem dic econtra, vt per Abb in c. cum ecclesia. eod. post Bar. in l. more ff de acqui hęred. fac. not. in l. apud Iulian. ff. ex quibus cauf. in pos. eat. Sed ista omnia procedunt quotiescumque cōtractus, & actus explicarentur per uiam voluntariæ iurisdictionis: quia tunc bene ualent, licet fieri non debeant, nisi concernāt pietatem: puta, quia sit dandus tutor, sic contrahendum matrimoniū. Nec ob. capitulū decet. eo. in 6. quia loquitur in strepitu iudiciorū, prout & in hac littera, & tenet Barto. in l. actus. C. de feriis. Sed si explicaretur per viā cōtētiosæ iurisdictionis, nō ualeret, etiā si concerneret pietatem, debet enim iudex procedere in tribunali suo, non in ecclesia: aliter lex annullat indistincte quoscumq; actus: vt per Ab. in d. c. cū ecclesia: sīn processus fieret in domo ecclesiæ valeret, scd̄m Abb. in c. r. eo. ubi late de materia.

specialiter prolatę sententię, omni firmitatis robore carebunt.

Concilia publica, nundinę, & negotia secularia non debent tractari in ecclesiis. hoc dicit.

Publicæ quoque quarumlibet societatum, & vniuersitatū conciones & concilia [a], nundinarum, aliorūq; sæculariū tractationes, negotiorū [b] confabulationes, & profana colloquia [c] ab his penitus amoueri debent.

Conuiuia non debent fieri in ecclesiis, nisi ex necessitate: & quod dicitur de ecclesiis, intelligitur etiam de non consecratis, & oratoriis. hoc dicit.

Sed & conuiuia, & hospitia, licet illa despicere nō oporteat [d], in sacris domibus celebrari, vel exerceri a laicis non poterunt [e], nec etiam clericis: nisi forte transeuntes ob hospitiorum necessitatē illic reficiantur [f], quod & in oratoriis [g] obseruari conueniet; vt nomini opera iugiter impensa concordet [h]; & ne ubi peccatorum est venia postulanda, ibi peccādi detur occasio [i] Idem statuitur, & de ecclesia [k], in qua diuina mysteria celebrantur [l], licet adhuc consecrata nō fuerit [m]: quia cum obsequiis diuinis sit dedicata, nullius temerariis ausibus est profananda [n].

Qui inuitum abstrahit a sacris locis excommunicatur, & quasi sacrilegus punitur. h. d.

Sacrorum locorū intuitu illis conceditur immunitas, qui ad ipsam ecclesiā cō-

Nisi quis reseruasset sibi hospitiū annuū in ecclesia aliqua pro recognitione suorū beneficiorum. Idē in patrono, iuxta ea, quæ post Innoc. & Ioan. And, tradit Abb. in d. cap. 3.

f ¶ Reficiantur:] Di. 42. c. nulli. & sic possunt clerici cā necessitatis comedere i tabernis, d. 44. c. clerici. & c. clerici. de uit. & honest. cler. Sed utrū ad prandiū inuitarus, & non perductus agere possit, & qua actione cōtra inuitantē? Et si uiator acceptauerit, & ppterea itinerari illa die intermiserit, vr̄ dari posse actionē de dolo ad interesse, s̄m Io. Andr. licet alias ex nuda promissione nō agatur. Vide p Ab. in rubrica proœm. Decr. versi. secūdo quæritur de causa efficieīl, & per Doctor. in c. fi. de reu. facit l. sed hæc actio ff. si qs cautio.

g ¶ In oratoriis] Ca. pen. ea. fi. d. 42.

h ¶ Concordet.] Id est, vt nomē sit rei consequens.

i ¶ Occasio.] Facit c immunitatē. eo. & c. 2. eo. in 6 cap. qualiter, & qñ. de accu. & auth. vt li. ma. & auiæ. §. q2 vero ita, & l meminerint. C. vnde ui.

K ¶ De ecclesia.] No. qd̄ appellatione ecclesiæ uenit etiā non cōsecrata, c fi. de conse. eccle, vel alta. & no. i n. c. 2. de relig doml.

l ¶ Celebrātur.] Vñ si in basilica nondū essent celebrata diuina, nō gauderet priuilegiis immunitatis: vt no. in c. ecclesiæ. eo. per litterā ibi. quæ ē etiā hic. in. qua &c. Cōmuniter cōtra per rationē, quæ ibi, & hic redditur, quæ dictū ampliat l. cū paret. §. dulcissimis. ff de leg. a. & uerbū celebrantur, exponitur celebrari possunt. facit l. Iulianus. ff. ad S C Maced. Ab. late in c. ecclesiæ. eodem.

a ¶ Concilia.] No. contra consuetudinem populorum Italiæ, qui faciunt parlamenta in ecclesiis.

b ¶ Negoriorum.] Nam dominos negotiatores eiecit de templo, & mensas numulariorum euertit. 1. q. 1. c. ex multis. & dist. 88. c, eiiciens.

c ¶ Colloquia.] Vñ male vñr facere cucullati qui publicāt conclusiones de rebus profanis, & eas in propriis ecclesiis dispatāt, & facit decretū Cōc. Triden. de obseruādis, & euitādis in cele. missę. ses. 22.

d ¶ Non oporteat.] Dist. 42. per totam.

e ¶ Non poterunt.] Cap. 1. eo. c. nulli. cū seq. d. 42.

m ¶ Non fuerit.] Sed quomodo celebratur in ea si non est consecrata? Respondeo ut not. supra. de construen. consecra. & rep. eccle. in princ.

n ¶ Profananda.] Dño enim consecratum non dēt redire ad humanos vsus. c. mācipia. de rerū pmuta.

fugiunt [a]: nam si eos, qui ad statuam Principis se proripiunt, ab omni violentia leges sæculares [b] vindicant, quanto magis conuenit ad templum Domini confugientes loci sancti reuerētia, & auctoritate defendi? Quicunque igitur inde hominē [c] reluctantem, reclamantemq; violēter abstraxerit [d], tam alijs pœnis pro sacrilegio, quod admisit, quam ecclesiasticę subiacebit excommunicationi.

Non potest quis inuitus abstrahi a domo Episcopi, vel ab ecclesiæ circuitu, intra triginta passus. h.d.

Nec ab atrijs tantū ecclesiæ quemquam inuitū abstrahere nō licebit: verum etiam nec a domo Episcopi, & ab ecclesię circuitu intra triginta passus [e] ab ostio; quod spaciū ecclesiæ reuerētia defendi sacri Canones voluerunt [f].

Liber homo non debet ab ecclesia uiolenter abstrahi, nisi impetrata vita, & membrorum incolumitate h.d.

Hæc tamen securitas nō omnibus æque & indistinctè solet indulgeri, sed status habetur ratio, & causarum, quibus quis fugiēdum ad ecclesiam duxerit. Si liber igitur quis sit, quātumuis [g] grauia perpetrauerit, non est uiolēter ab ecclesia extrahēdus, nec inde ad mortē damnari debet: sed ecclesiarum rectores vitam, & membra debent fugientibus obtinere; alijs etiā pœnis de eo, quod inique egerint puniendi erunt [h].

Publici latrones, & qui in sacris locis immunitatis spe ducti delinquunt, priuilegijs sacrorum locorum non gaudent h.d.

Hoc autem de publicis latronibus [i], vel nocturnis agrorū populatoribus [K], viarūque obsessoribus intelligi non oportet. Hi enim secundum canonicas sanctiones nulla impunitate præstita uiolenter, & aggressionis adhibitis insidijs ab ecclesia extrahi poterunt [l].

a ¶ Confugiunt] Dist. 87. c. eos. 17 q. 4. c. reom. b ¶ Seculares leges] Vt C. de his qui ad stat. confug. per tot. & §. fi. de his qui suor sui vel ali. int. c ¶ Hominem.] Sed an hoc locum habeat & in Iudæo? quidam admittunt, si modo absque simulatione asserat se velle fieri Christianū, per l. 1. C de his, q ad eccles. confug. quod tamen non admittit glos. in d. l. 1. etiam si esset simulatio, & respōdet ad l. 1. quatenus pōderat simulationem. Pro quo facit quod dici solet de auth cassa & irrita C. de sacrosan. eccles. quatenus meminit de Italia, & quod nota. Abb. in ca. fi. de iniur. post princip. quam secūdam opi. sequitur Abb. in capit. inter alia eod ca pot. summam ratione, qđ illa præsumptio simulationis, de qua lo d. l. 1. est præsumptio iuris & de iure, nec admittit ꝓbationē in contrarium, iuxta not. in c. ferrum di. 50. facit not. in c. vni. de oblig. ad ratiocin. reddend. & in cap. is, qui fidē. de spōs. d ¶ Abstraxerit.] Concor. 17. q. 4 ca. definiuit & ca. frater & c. sicut. & c. constituimus, & c. si quis contumax, & per to. & de materia plene per Ab. lo c. inter alia eo. e ¶ Triginta passus.] 17 q. 7. c. quisquis innocuus. f ¶ Voluerūt.] Sed quia interim proui debit de expensis his qui se mēnibus ecclesiæ, & priuilegiis tuentur? Respōdeo, ecclesia l. præsenti. in fi C. de his qui ad eccles. cōfugiunt, & custos carceris prouidet captiuis, l. vt iudices. C. de episcop. audi. Sed an ecclesia postea sumptus recuperabit? videtur quod sic, nisi confugiēs sit pauper: quia tunc ecclesia, etiam non confug entem teneretur alere. 12. q. 2. c. aurum habet ecclesia. g ¶ Quantumuis.] Hanc generalitatem intellige, vt infra. §. sequen.

h ¶ Puniēdi erūt.] Sed quænam erit ista legitima punitio? Quidam, quod pecuniaria, vel omnis alia præter eā, quæ est corporis afflictiua; puta. forte exilium, quod sentit glos. in c inter alia eo. & vidēmus communiter sequi Doctor. dicentes, quòd cum illo nūquam postea potest criminaliter agi, vel accusatio institui, etiam processu temporis. Sed hoc no placet Ab. in dict. c. inter. alia defendens etiā criminaliter procedi posse circūscripta pœna corporis afflictiua, vbi ponit, & de modo, & ordine executionis. i ¶ Latronibus.] Quales sunt Piratæ, vel hi, qui publice stant in uijs, vel habentes castrum, vel arcem, qui spoliant transeuntes, & aufugiunt ad loca munita. K ¶ Populatoribus.] Idest, qui fructus & vineas de nocte vastant. vt not. in l. s. C. quando lic. vnicuique sine iudi. vendi, Vel secundum Inno. qui segetes destruit. dū in illis se, & rapta de nocte abscōdit. l ¶ Poterunt.] Immo uidetur, quod non solum qui hic enumerantur non debeant gaudere hoc priuilegio, verum etiam adulteri, raptores uirginū homicidę. § quod si delinquētes, aut. de mand prin Quidam quod aliud iure ciuili, aliud iure canonico, & sic secundum

R

copo obstiterit, quod de rebus Ecclesię non alienandis iurauerit [a]: nam & tali non obstã te iuramento [b], populo indigenti [c] super basilicarum institutione salubriter prouidere poterit, & debebit [d].

Ob commoditatem plebiũ noua Ecclesia ædificari potest, quæ tamen matrici honorem exhibere debet. h. d.

Plebium cõmoditas tunc nouam ædificare suader Ecclesiam, cum parochianorum pars adeo distat a veteri, vt certis temporib' non sine magna difficultate [e], & periculo illam adire, & ibi congruis temporibus diuinis interesse, & sacraméta percipere possint: quo quidem casu maxime [f] si ministro commode pro sustentatione sua prouideri possit, noua quidem erit Ecclesia construenda: sed a filiali matrici [g] Ecclesiæ, pro facultare loci cõpetens honor [h] exhibendus erit.

Vniuersitatis intuitu potest noua ecclesia ædificari, vt puta pro leprosis. h. d.

Vniuersitatis intuitu noua ecclesia ædificari permittitur; veluti cum plures [i] simul leprosi sub communi vita congregati fuerint. Iis enim quod ecclesia cũ cœmeterio [k], & quod proprio gaudere valeant priuilegio, permittendum erit.

Beneficium non debet torqueri ad iniuriam dantis. h. d.

Cauebunt tamen hi,

per Abb. in ca. fin. de fortil & per Moder. in cap. capitulum. de rescrip.

a ¶Iurauerit.] De cuius iuramenti forma per Ab. in c. 1. eod.

b ¶Iuramento.] Quod est restringendum ad alienationem illicitã, nõ aũt trahendũ ad necessariam; ut per Doct. in c. fin. eod. & in c. nu super. de reb. eccle. non alienan. & in c. extirpã dæ §. quia uero. de præb. Idem esset dicendum in alienatione, quæ fieret ad vtilitaté ecclesiæ. nam necessitas, & vtilitas in hoc ęquiparantur. 12. quęst. 2. cap. sine exceptione. facit quod in simili not. Inno. & alii in c. cum omnes. de constit. Restringitur ergo iuramentum ad limites iuris: ut late per Abb. in d. ca. fi. Sed an idem sit de iuramento, quod præstatur hodie a prælatis de non alienãdo Rom. Pont. inconsulto? Quidam ꝙ sic. Commũ contra, pro quibus est illa ratio, ꝙ recipiens tale iuramentum videtur sibi reseruare consilium, ut patet ex forma, & ui uerborũ. Sed astrictus ad petendum consilium super aliqua re, non potest etiam licite de illa re disponere, consilio non petito. ca. cum in veteri, de elect. & c. cum olim. de arbit. & in cap. nouit. de his, quæ fi. à prælat. & not in c. si pro debilitate. de offic. delegat. Sed prædicta uera, nisi necessitas immineret, uel esset modica res: vt per Abb. in d. c. fi. & in ca. ol m. de restit. spoli. & dicetur. inf. de reb. eccl. non alien. in §. tetrulas.

c ¶Indigenti.] Ex qua causa indigentiæ potest cõstitui ecclesia. etiam in præiudicium alterius. facit c. 3. & cap. fin. eod. & 16. q. 1. cap. præcipimus. & q. 7. cap. ecclesi.

d ¶Debebit.] Etiam constituta dote secundum vnum intellectum. cap. fin. eod. vt ibi per utrumque Abb.

e ¶Difficultate.] Difficultas ergo aliquid interdũ inducit, quod regulariter prohibetur. fac. c. ad audientiam. 1. eod. & dist. 63. c. cum longe. & dist. 93. cap. ista. cum alleg. in d. c. ad audientiam.

f ¶Maxime.] Hoc ideo dicit: quia si immineret periculum animarum, etiam quod a ueteri ecclesia non possent ministro necessaria subministrari, nihilominus deberet noua ecclesia construi, secundum Host. & dicetur inf. §. quacumque.

g ¶Matrici.] Cathedrali, ut per Ab. in c. fi. de offi. Archipresbyt. uel baptismali. c. ex transmissa, ubi no. de cenũ. Vel intellige de ecclesia, a qua noue subministrãtur necessaria: nam hoc uerbum sumitur secundum subiectam materiam: ut not. Ab. in cap. uenerabili. de uerb. significat.

h ¶Honor.] Sed in quo cõsistet huius honoris exhibitio? Quidam in eo, qđ antiquior ecclesia efficitur patrona, & clericũ instituendum præsentabit in noua: quod satis admitti posset, si solum in quo ædificata est noua ecclesia esset in domino ueteris, licet laicus ędificet ꝓpriis sumptibus: quia tunc ambo erunt patroni, & ambo præsentabunt: vt not. in c. ad audientiam. eo. & in c. piæ mentis. 16. quæst. 7. Secus si nihil conferret, licet noua ecclesia sit intra suos limites. Idem putandũ, si rector construxit capellã. uel ecclesiã in solo quidé alieno, sed de redditibus ecclesiæ: quia Ius patronatus acquiritur ecclesiæ nõ sibi, & cõsanguineis. Sed nõ vr, qđ iste intellectus possit accommodari huic litteræ ꝑ illa uerba; Pro facultate loci. Ideo expone quod debeat aliqđ ꝓstari annuatim in signũ subiectionis: arg. c. ols anima. de censib. moderãdũ arbitrio Episcopi, vel aliter: ut per Abb. in d. cap. ad audientiam.

i ¶Plures.] Puta decem. 10 q. 52. c. vni. Vel etiã plures, dũmodo velint ecclesiã dotare: argu. ca. nemo. de cõsec. dist. 1. & inf. eo. § quacũque. immo unus leprosus ꝑmittetur, si vellet dotare secundum Ab. in c. 2. eod. Sed tunc non diceretur cõstructa ecclesia gratia vniuersitatis. arg. hic quod tales leprosi faciunt collegium licitũ, de quo per Abb. in d. c. 2.

k ¶Cœmeterio.] Argu. quod tales leprosi non debeant

beant

vt iniuriosi veterib⁹ [a] ecclesijs de iure parochiali nequaquam existant. Nec enim q̄d eis ob pietatem indulgetur ad aliorū [b] iniuriam flecti conuenit.

Episcopo cōceditur pro sepultura propria ecclesiā adificare, aut nouum monasterium construere. h.d.

Episcopo quoque in sua [c] parochia [d] nouā ecclesiā ędificare permittitur [e], sed multū intererit ecclesiā monasticis informādam regulis construat, an vero ex alia causa: & forte pro proprijs erigere velit sepulturis [f], Cum primo casu eādem ex reb⁹ ecclesiæ [g] cui præsidet, vsque ad quinquagesimam [h] tantum partem dotare debeat. Secūndo vero nō amplius, quam centesimā conferre [i] licebit, ea quoque adhibita cautela, vt vnā tantummodo ex his duabus, remunerationem eligat [k].

Quæ seruari debent in construenda ecclesia, vel consecrāda, & quod ecclesia indotata consecrari nō debet. h.d.

Quacumque tamen ex causa noua extruēda sit ecclesia, obseruandum est in primis, vt ciuitatis episcopus, sine cuius assensu id inchoari non debet [l].

beat eā aliis sepeliri: quia alias ista cōcessio nō haberet causam rōnabilē. habet in c. sacris. de sepult.

a ¶Veteribus.] Veteres enim ecclesiæ propter nouas lædi non debent. 16. q. 1. cap. quicumque. modi cum tamen dānum respectu decimarū ex rationabili causa substinere debent: arg. §. proxi. sup eo. & ca. ad audientiam. 1. eod.

b ¶Aliorum.] Priuilegium enim est stricte intelligendum, quatenus cōcernit præiudiciū tertii, etiam quod sit concessum causa pietatis, quod not. fac 22. q. 2. primum. l. nā hae natura. ff. de condit. Indeb. l. nec auus. C. de emancip. lib. & l a. §. si quis a principe. ff. ne quid in loco public. cum alleg in cap. 2. eod.

c ¶In sua.] Serua ergo si quis uellet uti hoc priuilegio extra suā diœcesim. Sed q̄d si vellet magnificare ecclesiam, in sua quidē diœcesi constiturā, sed exemptam? Resp. secundū Anto. quod permittit; licet enim non sit de diœcesi, tamen est sitā in diœcesi. c. pe. de offi. ordin. sequitur Abb in ca. pen. de donat.

d ¶Parochia.] Id est, diœcesi. vt in cap. penul. de donat. vbi Abb & in cap. penul. de rapt.

e ¶Permittitur.] Sed an hæc permissio debet intelligi accedente consensu capituli? Et non uidet hoc necessarium. Sufficit enim hoc a iure semel concessum fuisse: argu. l. 1. C. de thesau. libr. 10. & l. q̄ sub cōditione. §. si ff. de cond. instit. Et de hoc plene habetur in c. pen. de donat. & 12. q. 2. ca bonæ. & in c. pastoralis. de his quæ fi. a prel. quibus locis magis cōmuniter concluditur, quod a principio Ep̄s non pōt de nouo cōstruere monasteriū, nec ecclesiā sæcularē iā constructā monasticis regulis informare, sine consensu capituli. & ita procedit. 12. q. 2. ca. si Ep̄s. Sed postquam hæc acta sunt sine consensu capituli, potest solus hanc donationem facere, quando tñ est necessaria. d. c. pen. quod declarat hunc. §.

f ¶Sepulturis.] Pōt enim Ep̄s sepeliri etiā extra cathedralē ecclesiam: ut per. abb. in ca pen. de dona. Et est hic arg. q̄ impensa funeralis Epi est faciēda sumptibus ecclesiæ, & non de proprio patrimonio. de quo uide per Abb. in c. vt præteritæ. de electio.

g ¶Rebus ecclesiæ.] Vel etiam de rebus mēsæ suæ: vt in cap. pen. vbi declarat Abb. de donat.

h ¶Quinquagesimā tantum.] Sed de quibus rebus daī ista quinquagesima? Hugo. in c. bonæ. 12. q. 2. quod de fructibus annuis. Sed cōiter tenetur, q̄ etiam de proprietatibus possit dari, immo secundū Ab. in c. pen. de donat. hoc erit cathedrali ecclesiæ expedientius. Sed an aliquod ius retinebit ecclesia cathedralis in ista quinquagesima, uel cētesima? Resp. secundum Goff. directum dominiū, quod tamen secundum Ioan. And. & Ab. non uidetur in re probari.

i ¶Conferre.] Scilicet donatione inter uiuos, non autē testamento, secundum Archid. in ca. quia Ioannes. 12. q. 5. & Abb in cap. pen. de don. vbi diffuse de ratione differentiæ.

k ¶Eligat.] Vt cap. bonæ. in fi. 12. q. 2.

Quacunque.] Io. Bapt. CASVS in hac parte ita meo iudicio figuratur. Postquā conclusum fuit certam ecclesiam esse construendā, quærebatur ulterius, quid esset in tali cōstructione obseruandum: quidā enim dicebant nil aliud esse necessarium nisi eam ædificare, atque locū, ac ædificium Deo simpliciter dedicare, siquidem si solemnitas aliqua adhiberetur idem esset construere & consecrare, quod uidetur inconueniens. Sol. ut hic decīditur, & ratio illa assignari potest, quia cum cura Ecclesiar. pertineat ad Episcopum ca. omnes basilicæ 16. q 7. conuenit quoque iuri, & rationi, ut eius autoritate, & ordine construantur, nō obstat obiectio, quia alia solemnitas requiritur in constructione, & alia in consecratione. Not. primo in constructione Ecclesiar. duo esse necessaria, uidelicet ædificare, & certam solemnitatē adhibere: Not. 2. cum etiam ca §§. super quod licet spiritualia ob salutem fidelium & fauorem religionis sint amplianda, tamen non permittitur talis ampliatio cum læsione alterius rei, uel personæ. hinc not. amplia. ad regul. id quod nostrum. & ad regul. non debet. ff. de reg. iur.

l ¶Non debet.] Facit cap. pastoralis. de priuileg. Si tamen nollet consentire, posset recurri ad superiorem. arg. ca. nullus. de iur. patro. & per Ab. c. 2. eod. in fin. & fac. 1. q. 2. cap. placuit. de consec. dist. 1. ca. nemo. 16. quæst. vlt. ca piæ. & c. Frigentios. ca. cum sicut. de consec. eccles. vel altar. Auth. ut determ.

ad locum ueniat, in quo crucem [a] ipse figet, & publice atrium designabit, nec illam antea patietur ędificari, aut munus impēdet consecrationis, quam dotem [b] basilicæ, & obsequium ipsius per donationem chartula confirmatā accipiat, quæ ad luminaria, & ad custodiā, & custodum stipēdia, sufficere valeat [c].

Construenti nouam ecclesiam, potest nouum opus nunciari. h.d.

Sed si quis dum noua construitur ecclesia, aut proprium ius imminui, aut sibi quoquo modo noceri existimet, noui operis nūciatione [d] consulere sibi poterit, postquā si legitima non sit impetrata remissio [e], quidquid ædificatum fuerit, siue illud iure, siue iniuria [f], omnino ædificantium impensis destruendum [g] erit, negotiumque ipsum, secundum legum [h], & canonum statuta terminabitur.

Qui præter Episcopi consensum ecclesiam construit, facit iacturam iuris patronatus. h.d.

Diuersum statuetur in ea, quæ præter Episcopi consensum constructa fuerit: hæc enim si nemini nocet, destruenda quidē nō erit [i], sed ob superioris neglectum [k] excluso iure patronatus cū dotibus [l] suis Episcopalibus iuribus [m] applicabitur.

Ecclesia debet quanto potest citius consecrari. h.d.

Basilica igitur legiti

sti cleri.numerus.

a ¶Crucem.] Auth. de mona.§.illud. & orationes Episcopus dicet. authen. de eccle. tit. §.si quis autem uoluerit.

b ¶Dotem.] Vt sup.de iur.patr. post prin. Sed quid si dotis constitutio fuit omissa in fundatione? Resp. debet constitui in cōsecratione. Sed quid si, & in consecratione fuit omissa dotis constitutio? Respon. quidam quòd cogendus est qui consecrauit. sed secundum Abb.in ca. cū sicut. de consecr. eccle. vel alia. est prius ex quasi contractu conueniendus, & cogendus is, qui consecrari fecit, & obligatio trāsibit in heredes, vt ibi not.

c ¶Valeat.] Nisi ex necessitate construeretur, quo casu posset construi sine dote: vt not. sup.eod.§. plebiū. & hoc casu instituereiur in ea sacerdos, qui sibi victum manibus, & industria, & eleemosynis quæreret: arg.cap.clericus victum.dist.91.& tenet Abb.in c.ad audientiam.t.eo.

d ¶Nunciatione.] Cap. 1. & cap.2.de nou.ope. nunc.

e ¶Remissio.] Vel nisi notorium sit de non iure nunciantis.ut per Abb. in cap. 1. de nou. oper.nunci. & hæc remissio quandoque fit expresse, quandoque tacite; puta morte nunciantis: ut ff.de nou.oper.nunc.l.non solum.§.sciendum.Sed quid si denunciator non uult remittere nunciationem? Respon.vt no.in c.2.de non. oper. nunc.

f ¶Iniuria.] l.2.& l.prætor.§.ait prætor.ff. de nou. oper.nunc.& c.1.vbi not.de nou.oper.nunc. Et est simile in excōmunicatione, quæ semper tenet, siue iusta sit, siue iniusta 11.q.3.c.1.

g ¶Destruendum erit.] Sed immo contra: nam attētata post appellationem extraiudicialē nō ueniunt irritanda, nisi sint contra ipsam appellationem, & nisi prius iustificetur appellatio. cap.cum nobis.& quod ibi not.de ele.& in c.bonæ.de appel.& c.non solum.de appel.in 6. Ergo cum nunciatio sit huius modi, deberet expectari finis denunciationis antequam deueniri deberet ad destructionem. Sol.Ab. in cap.1.de nou.oper.nunc. Quod speciale est hoc in hac nunciatione ob rixas euitandas, & quia tractatur de modico præiudicio: nam intra tres menses nuncians probare debet de iure suo. l.1.C.de nou.oper. nunc. & ob neglectum iudicis. quæ rationes non militant in appellatione extraiudiciali.

h ¶Legum, & canonum.] Nota duo ex hac littera. Primum, quod in causa ecclesiastica possumus leges sæculares allegare: & quod potest utriusque iuris dispositio allegari. De quo late habetur.in ca. 1.de nou. ope. nunc. & in ca.cum ecclesia S.Mariæ. de const.

i ¶Non erit.] Et hoc probat Abbas multis iuribus in cap 1.in fi.de non. ope.nūc. quidquid ibi dicat glo.& videtur tex.in c.cum olim.2. de priuil.

k ¶Neglectum.] Accipe actiue. idest, quia neglexit. & fac.c.cum olim. 2. ubi Abb. de priuileg.

l ¶Dotibus suis.] Quas non poterāt ædificatores retrocedere, & ad ipsorum vtilitatem cōuertere, secundum Abb.in cap.cum olim.2.de priul.

m ¶Iuribus.] Non ut Episcopus dispo nat ad utilitatem propriam, sed sicut de aliis ecclesiis: quia habebit ipse collationem, & alia iura Episcopalia.10.q.1.c.regenda.

Basilica Igitur.] Hæc pars subdiuiditur in 5.partic. in prima habetur quando & à quo Eccles. sit consecran. in secunda, an consecratio sit reiteranda: in tertia, an actus consecrandi posset delegari: in quarta quæ Ecclesia debeat cōsecrari: in quinta an & quando Ecclesiæ dedicatio debeat celebrari: secunda ibi, ecclesiæ: tertia ibi, confici autem: quarta ibi, illud etiam: quinta ibi, solemnitates: quoad primum CASVS ita figuratur. Cum esset in quadam villa noua Ecclesia ædificata, & sciens sacer- Io. Bapt.

doo

me extructa non ante sacris est deputanda mysterijs, quam munus consecrationis acceperit[a], quod ne qua diuino cultui afferatur mora, quanto poterit citius[b] conficiendum erit.

Ecclesia consecranda est ab Episcopo, qui prius baptizauit incolās regionis, vbi cōstructa est. h.d.

Et si dubitetur, a quo dedicanda sit, illud exquiri oportebit, cuius ciuitatis Episcopus antequam fundaretur, incolas baptizauerit[c]: & ad cuius consignationem sub annua deuotione concurreriut[d], atque is etiam ad consecrationem uocandus erit.

Ecclesia semel consecrata non debet amplius consecrari. h.d.

Ecclesiæ autem, vel altari semel Deo consecratis, non debet iterum consecratio adhiberi; quia velut infans a sacerdote rite baptizatus non debet iterum baptizari[e], ita nec locus semel Deo dicatus, iterum consecrari.

Non dicitur iteratū quod semel factum ignoratur. h.d.

Plane si de ecclesiarum, vel altarium consecratione dubitetur, nec de ea, aut scriptura[f] appareat, aut testes[g] existant, sine vlla dubitatione erunt cōsecranda. Nec talis trepidatio iterationē facit: quia iteratum dici nō pōt, quod semel esse factum ignoratur[h].

dos illius loci quod non posset in ea celebrare, nisi esset quoque consecrata. ca. sicut de consecra. dist. 1. propterea uoluit eam consecrare, putans id sibi esse licitum cū posses celebrare, quod est plus. arg. ca. plus. de regu. iur. in 6. unde fuit quæsitum quid iuris Sol. ut hic deciditur, quia, quæ conueniunt ad cōgruentiā celebrationis ad Episcopū videtur pertinere. arg. d. cap. sicut. ex qua ratione intelligimus obiectionē non concludere, & ca. plus. in huiusmodi casibus esse limitandum. Not. primo argumentū quod definere quę conueniant ad congruentiam diuinorū pertinet ad Episcopum: Not. secundo, spiritualia in vtilitatem fideliū citius esse celebrāda secundū qualitatem subiectæ materiæ. ca. si. eod. de consacration.

a ¶ Acceperit.] Nisi tamen Episcopus permiserit. c. missarum. de consecr. d. 1. ne sit contra id quod habetur inf. de immu. eccle. §. sed & conuiuia. in fine.

b ¶ Citius.] Ca. fi. de consec. eccl. uel alta.

c ¶ Baptizauerit.] Quod officium pertinet ad epm alio nō apparente. fac. c. 1. de relig. dom. Et nota, ꝙ per exercitiū unius iuris, seu articuli cōprehensi sub uniuerso, infertur ad possessionē iuris vniuersalis. Sed contra uidetur. c. auditis & c. olim. de præscri. Vbi exercens certa iura Episcopalia solum præscribit in illis, quæ exercuit. fac. not. per Bald. in l. 1. §. si quis. ff. de itine. actuq; priu. fac. c. cū contingat. de decim. & c. cū consuetudinis. cū ibi not. de cōsuet. Sol. ex mente Inn. & Ab. ꝙ hoc quod dicitur hic procedit, vbi per iura communia non fundatur intentio alterius: quia tūc ꝑ possessionē vnius articuli probatur possessio vniuersalis: quia non apparebat, ꝙ hic locus esset alterius. Sed si alius aduersarius haberet fundatā intētionem in iure cōi: quia esset clarum, quod esset possessum ab alio ius aliquid in sua diœcesi, tunc procedunt contraria. & ad hoc vide Inn. in c. cum dilectus de capel. monach.

d ¶ Concurrerint.] Idest, chrismati fuerint. Et sic nota quòd Episcopus quolibet anno debet tenere chrisma: vt per Abb in cap. 1. de relig. domi. Sed an ista duo copulatiue requirantur ad hoc, ut id quod hic dicitur habeat locum, an sufficiat alterum? Respon. alterum sufficit, secundum Inn. & Abb. in d. ca. 1. licet quidam contra. Quid si nullus Episcoporum exercuit aliquam iurisdictionem? Resp. superior ipsorū litem dirimet, & cui noluerit id ius concedere poterit, uel etiam pro se retinere, secundum Host. & per Abb. in d. ca. 1. arg. c. quoniam. de decim.

Ecclesiæ.] CASVS. Quidam rurales sacerdotes deuotione moti petebant ob quamlib. leuissimā causam Ecclesias & altaria de nouo consecrari, quod quidē videbatur sibi esse concedēdum, quia fideles ꝓbabiliter audirent in eis diuina maiori deuotione, uel maiori frequentia, qua de re fuit quæsitum quid iuris. Sol. vt hic habetur, quia reiterare huiusmodi actus nisi canonica causa suadente tendit in contēptū eius, & propterea inde nō pōt oriri illa utilitas, quā isti putabant, & sic cessat obiectio. Not. primo nonnullos actus non posse reiterari, ne contemnantur iux. not. in ca. a. de baptism. Not. 2. aliquid non dici esse factum nisi de eo constet. d. ca. 2. Io. Bapt.

e ¶ Baptizari.] Dist. 68. c. sicut. & 32. q. 7. c. quemadmodum. & de consecrat. dist. 1. cap. ecclesijs.

f ¶ Scriptura.] Arg quod id, quod scriptura, uel testibus probari non potest, pro infecto haberi debet l. si maior. C. com. diuid.

g ¶ Testes.] Sed an sufficiat unus testis? Resp. sic, velut & in baptismo. cap. paruulos. de consecr. dist. 4 Nisi essemus in contradictorio: ut not. in cap. sollemnitates. de consec. dist. 1. etiam, ꝙ esset testis de auditu Item sufficeret liber ecclesiæ, uel lapis incisus 24. q 2. c. sane a vbi not. & not. in d. c. sollemnitates. & per Abb. in c. proposuisti. de consecrat. eccle. vel alta.

h ¶ Ignoratur.] Sic c. sollemnitates. de consecr. d. 1.

Ecclesia polluta debet reconciliari h.d.

Sed si ecclesia [a], aut ab igne exusta [b], aut fusione sanguinis [c], vel seminis [d], vel excommunicati humatione [e] polluta [f] fuerit, etiam si semel antea consecrata appareat: nihilominus diligentissime expurgata iterato consecrāda [g], vel reconcilianda [h] erit.

Propter detrimentum altaris ipsum altare, non ecclesia est iterum consecranda. h.d.

De eo dubitari [i] cōtigit, si altare motū [k] fuerit, aut lapis superpositus, qui sigillum [l] continet cōfractus [m] aut diminutus, an ecclesia debeat iterū cōsecrari? Et responsum est, ob id ecclesiæ non esse consecrationem iterandam: sed ipsum solū altare denuo consecrandum [n].

Quibuscumque diebus potest ecclesia consecrari sed solum ab Episcopis, qui ea, quæ sunt iurisdictionis possunt demandare inferioribus, secus quæ sunt ordinis. h.d.

Confici autē poterit

vnde sumitur, & in c.2. de baptism. Arg. contra clericum, qui non recordatur, utrum dixerit aliquam horam, quod debeat illam dicere de nouo in dubio. fac. l. in lege. ff. de contrahen. emptio.

a ¶Sed si, &c.] No. in hoc § casus, in quibus ecclesia debet reconsecrari uel reconciliari. & de materia in ca. ecclesiæ. de consec. dist. 1. & not. in c. proposuisti. de consec. eccl. uel altar. Et in hoc differt res inanimata, ab animata, quę nunquam reconsecratur: ut per Abb. in cap. 1. eod. vbi de ratione diuersitatis.

b ¶Exusta] Pro maiori parte: alias secus: ut not. in cap. ecclesijs. de cōsec. dist. 1. quod intellige, ut per Abb. in cap. proposuisti. de consecr. eccle. vel altar.

c ¶Sanguinis.] Humani, & iniuriosi. fac. cap. tuarum. in princ. de priuil. Vnde si ibi sanguis humanus casu effundatur: puta, quod quis minorationē faciat, uel si occidatur canis, ecclesia non est reconcilianda, ut not. in c. uni. de consecrat. eccles. vel altar. in 6. & per Abb. in c. proposuisti. eod. tit. Sed quid si vulneratus extra ecclesiam in ecclesiam fugiens sanguinē ibi spargat? Resp. non est reconcilianda: ut not. in d. c. 1. secus econtra. Quid si homo occidatur in tectu: puta sagitta, secundū Hug. non est facienda reconciliatio; quia id uidetur factum extra ecclesiā. Eadem ratione, si in cellis, uel spelunca fuerit facta effusio. Sed quid si sanctus ibi occidatur? Videtur ecclesia sanctificata, non polluta. Dic quòd est reconcilianda, licet non lauanda: ut no. in d. cap. 1. Quod si fuerit commissum homicidium sine sanguinis emissione: puta quis fuit quis suspensus? Resp. adhuc debet reconciliari, vt ca. proposuisti. de consec. eccl. uel alt. & not. in cap. 1. eo. in 6. ubi de hoc late. Item intellige, si homicidium fuit uiolentum: Secus si casuale, Abb. in dicto cap. proposuisti. Et intellige, quod hic dicitur, non habere locum in modica sanguinis effusione, quod suadet verbum effusio, secundum Abb. in dicto c. proposuisti.

d ¶Seminis.] Humani, non canum. Et quidam hoc intelligunt de semine fornicario; secus si uir cognoscet uxorē, quod tamen a pluribus non probatur: ut no. in c. 1. de consecr. eccles. uel alta. in 6.

e ¶Humatione.] Cap. consuluisti. de consecr. Eccl. uel altar. vbi. Ab. addit alium casum, uidelicet si ecclesia fuisset consecrata ab eo, qui esset excommunicatus.

f ¶Polluta.] Immo ecclesia non potest pollui. ca. uestra. de cohabit. cul. & clerico. Sol. uerum est, quod ecclesia non potest peccare, non potest etiam pollui a peccatis hominū; sed ista reconciliatio fit ad terrorem, vt homines inde intelligant, quod ex factu atroci, etiam sancta polluantur, ita vt inducantur ad cogitandum quantum sit elaborandum pro expiatione proprii peccati. Vnde infertur per Doct. quòd ubi ista fierent occulte, non est opus reconciliatione. fac. no. in ca. unico eo. in 6. vbi etiam an polluto cœmiterio sit polluta ecclesia, & econtra.

g ¶Consecranda.] Referas ad casum totalis exustionis, uel pro maxima parte, uel destructionis, nam his tribus casibus Ecclesia reconsecratur Abb. in ca. proposuisti. eo.

h ¶Reconcilianda.] Differunt autem hæc reconsecrare, & reconciliare, licet interdum confundātur: ut not. in cap. si motum. de consecr. distin. 1. & hoc verbum referas ad omnes alios casus, exceptis tribus, de quibus in notula proxima superiori.

i ¶Dubitari.] Cap. 1. cap. quod in dubiis. cap. ligneis. eo.

k ¶Motum.] Ita quod formā primam amiserit: ut not. in cap. si motum. de consecra. dist. 1.

l ¶Sigillum] Quid sit lapis, iste per Abba. in cap. 1. eo.

m ¶Confractus.] Enormiter: secus si fuerit passus modicam rupturam, ut per Abb. in cap. ligneis. eo.

n ¶Consecrandum.] Immo etiā Ecclesia tota. c. si motū de consec. dist. 1. Resp. ibi, uerbum consecretur exponendū est, idest, reconcilietur. Sed hæc expositio non tollit ex toto contrarium. Vnde potes dicere, quod hodie non stamus illi textui per c. 1. eod. quod videtur illū corrigere. vel dic in d. ca. 1. & de hoc vide per Abb. in cap. proposuisti. eo. ubi plene prosequitur omnes casus.

¶Confici. CASVS. Quidā Eps cū deberet certā Ecclesiā consecrare, & esset impeditus, uoluit hoc cuidā sacerdoti cōmittere, putabat aūt id sibi esse licitū per §. fi. ver. Epo permittente. sup. de sacerd. inf. grad. vnde cū de hoc fuisset dubitatū, fuit data Sol. prout hic legimus, quia quæ sunt ordinis, sola voluntate nequeāt cōmitti, ut docet glo. magna super ca. aqua eod. tit. de consecra. non obstat obiectio, quia non est inconueniens, ut nōnulla de ijs, Io. Bapt.

quæ

quæ sunt ordinis possunt committi etiam inferioribus vt aduo. glo. in d. §. fin. & in hoc tit. nostro: No. primo differentiam inter potestatem ordinis, & iurisdictionis. Not. secundo argumentum quod episcopus habeat aliquod plus essentialiter, & intrinsice respectu ordinis, quàm habeat sacerdos inferior, & ideo ordo episcopalis videt̄ dist. ab ordine sacerdotali: qua de re īn quid sentiāt Theologi declarat Sot. de iust. & iu. lib. 10. q. 1. ar. 2.

a ¶ Quibuscunq; diebus.] Cap. 2. eo. immo regulariter contra. s. 1. q. 1. c. de uotis. & c. 1 de tēp. ord. & supra commu. iā ma. cō. quā. mi. or. § igitur. Respon. hic sumus in consecratione rei inanimatę, quæ est minus digna, in cōtrariis ī consecratione rei animatę, q̄ est magis digna & magis firma: vt per Abb in dict. c. a.

b ¶ Iurisdictionis.] Puta iudicare, cognoscere, instituere, conferre, excommunicare, c. transmissam. vbi not. de electio. & in c pen. eo. fac. quod no. in c. peruenit. dist. 95.

c ¶ Ordinis.] Puta clericos ordinare, virgines consecrare. chrisma conficere, & huiusmodi, quæ ministerium consecrationis, desiderant. Vnde fac. c. regulam generalem, quod ea quæ sunt alicuius ordinis non possunt delegari nō habenti illum ordinem: vnde Papa non posset dare potestatē non sacerdoti conficiendi corpus Christi. no. in c. peruenit. d. 95. & per Abb. in cap. fin. de cler. ægro. & in c. pe. eo. Sed an Archiepiscopus, qui nondum est consecratus, sed solum confirmatus, possit suffraganeorum consecrationem alteri demandare, & non uidetur, cum id per se non posset si uellet facere, dic vt per Abb. & Doct. in cap. suffraganeis. de electio.

d ¶ Non potest.] Ratio diuersitatis no. in c. pe. eo.

ecclesiarū, altariūque consecratio quibuscūque [a] diebus tam dominicis, quam priuatis; sed non a quocumque: licet enim aqua per Episcopum benedicta, per alium Episcopum, qui aquæ benedictionem non impenderit ecclesia recōciliari possit: idem tamen per sacerdotes simplices fieri non poterit; quia ea quidem quæ iurisdictionis [b] sunt, etiam inferioribus Episcopus demandare potest: sed quę ordinis [c] sunt, inferioris gradus clericis committere non potest [d].

Non debet consecrari ecclesia vbi sepulta sunt corpora infidelium, nisi seruata forma huius § h.d.

Illud etiam animaduertere consecrantē oportebit, ne basilicā in qua infidelium sepulta sunt cadauera sanctificet [e]. Sed si cōsecrationi apta videbitur, euulsis [f] inde corporibus, & rasis [g] parietibus, & tignis, consecrari poterit.

Festa Dedicationum ecclesiarū debent celebrari. h.d.

Solemnitates quoque dedicationum ipsarū ecclesiarum per singulos annos erunt celebrandæ [h] ipso Domino exemplū dante, qui dū ad festum dedicationis tēpli celebrādum, cum reliquis populis accessi, omnibꝰ

Io. Bapt. Illud etiam. CASVS. Quidam Episcopi indifferenter uolebant ecclesias consecrare iam constructas, et cum in eis essent infidelium cadauera sepulta, fuit dubitatum an possunt; huiusmodi. enim corpora non videntur posse afficere loca iam Deo dedicata: Sol. tamen vt hic legimus, ne ecclesia uideatur curam habere de infidelibus contra dictū Apostol: Qui sunt extra nos nihil ad nos, relatum in c. gaudemus. de diuort. & sic etiam obiectio non concludit: Nota primo cum infidelibus, etiam mortuis non esse communicandū, vt infra melius dicemus: Not. secundo quod aliquid redditur aliquando ad aliquem finem idoneum, quando videlicet ab eo remouetur contrarium.

e ¶ Sanctificet.] Cap. placuit. cū pluribus seq. de conse. dist. 1. huius constitutionis rō est, quia infideles viui ab Ecclesia repellūtur a 1. distinct. c. cleros. & distin. 25. c. perlectis. ergo & mortuis; quibus viuentibus Ecclesia non communicat, mortuis communicari non pōt, 24. quæst. 2. cap. 1. Sed quid dicemus de muliere prægnāte mortua? quidam quod sepelietur in Ecclesiis: quia fœtus est pars vētris. l. 1 §. 1. ff. de uent. insp. Consueuit tamen aperiri, & fœtus extrahi, & seorsum sepeliri. fac c. sactis de sepult. & no. in c. ecclesia. 1. de conse. d. 1.

f ¶ Euulsis.] Auctoritate principis vel Episcopi tantū. l. ossa. ff. de relig. fa. de conse. d. 1. cap. corpora.

g ¶ Rasis.] Idest, dealbatis. Nam mutata forma, mutatur substantia rei. l. Iulianus. §. sed etsi quis ff. ad exhiben.

Solemnitates. CASVS. Quidam sacerdotes nolebant celebrare dedicationes suarū ecclesiarū, ea ratione moti, quia dicebant beneficium esse sibi collatum solum ad curam habendam de salute animarum: unde cum de hoc fuisset quæsitum quid iuris: Sol. vt hic cauetur, quia Ecclesia non solum est ordinata ad salutem animæ, sed etiam ad laudes Deo reddendas, & ideo etiam obiectio soluitur, No. quod argument. istius celebrationis vtile esset omnibus fidelibus diem quoque celebrare, in quo Deo per baptismum sunt dedicati sub tutela alicuius sancti. Nota secundo argumentum qd' etiam nomen debent accipere sub cuius tutela reperiuntur.

h ¶ Celebrandæ.] Cap. sollennitates. de consecra. dist. 1. scilicet in ipsis ecclesijs dedicatis, quod seruatur in hac ciuitate nostra Perusina, in qua die quintadecima Mensis Iulii celebratur dedicatio ecclesiæ cathedralis Hierosolymitanæ, quæ & eius

ius

ina capitali occupata Hierusalem ab Infidelibus fuit translatum in nostram ciuitatem in ecclesiam S. Lucæ, vt extant publica monumenta in dicta ecclesia, & meminit Bart. in l. 1. ff. ad munici. & cum hæc scriberem erat festum dictæ dedicationis.

a ¶ Tribuit.] Nam eius operatio nostra est instructio. 11. q. 3. c. Deus.

Hæc de ædificandis. CASVS. Cū Ecclesia vt præsupponitur constructa aliquando destruatur vel in totū, vel pro parte, & propterea indigeat reparatione fuit dubitatū qs ad id teneat, & cum ecclesiæ ædificentur in gratiam fideliū, vt habetur hic supra ex § cōstruuntur. cū seq. propterea ipsi uidebantur ad id obligati: Sol. tamen ut hic legimus, quia Ecclesia possidebona etiā ad huuc finem, hinc soluitur quoq; obiectio: si. quidem bona Ecclesiast. triplici de causa a fidelibus videntur concessa & in Ecclesia consecrata, iuxta doctrinam D. Tho. 2. 2 q 185. ar. 7. si recte fuerit considerata, videlicet ob ecclesiā, ob clericos, & ob pauperes: Not primo argumentū qd clerici grauiter peccant si Ecclesias nō conseruant, vel nō reparant; & restaurant: Not. 2. quod bona Ecclesiast. etiam pro conseruatione Ecclesiarum sunt data, & conseruata vt supra probaui.

idem faciendi formā tribuit [a].

Reparatio ecclesiæ pertinet ad possessorem beneficij, & Episcopus debet de sua tertia contribuere h. d.

Hæc de ædificādis & consecrandis ecclesiis, vel altaribus delibasse sufficiat: nam si reparandæ sint, vel emendandę, id oneris proculdubio ad eum, qui ecclesiasticū possidet beneficium [b] pertinebit [c]. Sed & Episcopus tertiam partē [d] sibi obtingentem impendere debebit. Nūc de ecclesiarum unionibus paucis despiciamus.

DE VNIONIBVS ecclesiarum.

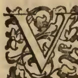
b ¶ Beneficiū] Et sic non solū rector parochialis ecclesiæ de quo in c. de his. eod. & 16. q. 1. c. si monachus. Sed etiam minores beneficiati in ipsa ecclesia fac c. 1. vbi Abb. eo. & c. fin. de his quæ fi. a ma. parte cap. & Intellige deductis redditibus pro necessitatibus beneficiati. d c. de his.

c ¶ Pertinebit] Nisi consuetudo aliter disponeret: vt puta quia transfunderet onus fabricæ in populū, vt est Mediolani at c. ad Apostolicā. de simo. Vel nisi aliqua dispositio specialis, & localis aliter ordinaret prout uidemus hodie in multis locis, imo communiter ecclesiæ habent prouentus distinctos pro fabrica: vt per Abb. in c. 1. eo Et no. quòd si quis de proprio patrimonio, & non de fructibus beneficii reficeret ecclesiam, posset repetere, & testari de erogatis. Abb. in c. cum pro causa. de proc.

d ¶ Tertiā partē. 10. q. 1. priscis. cum seq. & hæc portio, modo tertia appellatur, vt hic & d. c. priscis: modo quarta, vt 12. q. 2. c. nobis. & c. Vulteranæ. & ca. quatuor. & c. cognouimus. Sed hodie prælati, neque tertiam, neque quartā soluūt, nec forte aliam portionem de consuetudine, quæ consuetudo ualet, secūdum Ion c. fin. de his, quæ fi. a mai. p. c. & secūdum Ab. in c. 1. eo. Vbi etiā dicit, quod si aliter prouide. ri nō pōt. reueni pa rochiani, ex quo ibi percipiunt diui na: arg. c. si Eps de offi. ord. in 6.

TIT. XIX.

Quid sit unio hic dicit.

VNio [e] nihil aliud est, quam duarū pluriumve ecclesiarū facta connexio, dicta ab vniendo ex eo, qđ plures ecclesiæ in unū coniunguntur.

Vnio aut est perpetua, aut temporalis. h. d.

Vnionum autem duæ sunt species: [f] aut enim perpetuę sunt, aut temporales. Perpetuæ sunt, quę fiunt vt sine præfinitione tēporis perdurent. temporales sunt, quæ ad certum tempus, pu-

DE VNIONIBVS ecclesiarum.

Præsupposito per tit. supra proximū: Ecclesias iam esse constructas, & consecratas, contingit aliquando eas inter se uniri, propterea post tit. procedē. proponitur nūc iste, qui diuiditur in 5. part. In prima habet quid & quotuplex sit unio: In secūda pp quid sit facienda: in tertia à quo, & quō fieri debeat: in quarta qualis sit eius effectus: in quinta quō dissoluatur: secunda ibi, vel: tertia ibi, non tamen, quarta ibi, secunta vero quinta ibi, dissoluitur. Io. Baptista

VNio nihil aliud. CASVS non figuratur. No. primo causam dis. quia Ecclesia in unione aut mutat esse simpliciter, & sic datur una ipsis: aut secundū quid, & sic datur altera: Not secundo argumentū, quod cū aliquid mutatur secūdum quid, & non simpliciter, dicitur retinere propriam naturā, & facit ad intelligentiam capitu. diminutionis.

e ¶ Vnio.] In iure, nec apud Doctor. aut quos non reperitur definitio, seu descriptio unionis. Primus omniū Cacialupus eā describit in suo tractatu de vnionibus: sed sua descriptio longior est, quam S. Callimachus, quod valde inconuenit. Aliā ponūt Moderni Galli in praxi beneficiaria sub tit. d unionibus; quæ cū non multū distet ab ea, quæ hic ponitur, (est enī hæc breuior aliquanto, & simplicior) Inde mutuari poteris quę ad huius declarationem sunt necessaria, & communiter hæc uerificatur, qđ Iuristis uidetur sufficere. §. seruitur. instit. de stat. homi. & tenent Doct. in rub. de iudi. in antiq.

f ¶ Duæ sunt species.] Hæc diuisio licet explicite non ponatur in iure, proculdubio tamen est ea mēte iuttium, vt apparet ex c. 1. ne sed. vacā. aliq. inn. ibi:

ta ad alicuius vitam [a] instituuntur.

Causa uniendi sunt, necessitas, & vtilitas.h.d.

Velut ergo ex causa una Ecclesia, vel Episcopatus in plures diuidi permittitur [b], sic etiam rebus suadētibus plures Ecclesiæ in unam coniūgi possunt [c]. Causæ [d] vero vnionum sunt, aut urgens necessitas, aut euidens utilitas. Necessitas; veluti cum duæ Ecclesiæ adeo sūt pauperes, vt impossibile sit, earum prouentus ad uictum duorum sacerdotum sufficere [e]: aut si altera hostium immanitate desolata sit. Vtilitas, vt cum locorum opportunitas id exposcit, vel temporis qualitas [f]; puta, qa in loco nunc Christianorum dicatur imminutus numerus: aut qa ob fructuū tenuitatem nō perinde idonei sacerdotes ad beneficium procurandū inueniantur [g]. His igitur casibus, ne quid detrimēti diuinus cultus, & animarum cura patiatur, debēt plura beneficia, vel Ecclesiæ in unum coniūgi.

Sicut unire Episcopatus pertinet ad Romanum Pontificem, sic minores Ecclesias ad Episcopum, cui subsunt, inferiores uero non possunt vnire.h.d.

Non tamen omnibus passim quascunq; Ecclesias uniendi potestas indistincte permittitur, sed certis dū taxat seruatis regulis. Et quidem sicut unire Episcopatus, atque potestati alienæ subiice-

ibi: Ne plus fanisse personæ, quam ecclesiæ, & in c. quoniam Abb. de offi. deleg. & de tali diuisione vide p Petrum de Peru. in suo tract. de unionibus, & per Rebuff. in sua praxi. in tit. de unionibus ecclesiarum. & Paris. consi. 5. vol. 4. & quomodo cognoscatur, an unio sit perpetua, vel temporalis, & qualis in dubio esse præsumatur, vide per Petrū in d. loco. fac. no. per Abb. in c. cū inter. de elect.

a ¶ Vitam.] Immo vnio ad uitam uidetur perpetua. l. t. ff pro socio, Solut. verum hoc respectu personæ, non actus, qui geritur: & quo ad quid, non simpliciter. fac. no. per Abb. in c. contin ebatur. de his, quę fi. a prælat. sine cōsens. capituli.

Io. Bapt. Velut ergo. CASVS. Quidam Episcopi moti rationibus hic in text. adnot. nolebāt certas Ecclesias inter se vnire: unde fuit quæsitum quid iuris. negociū eni faciebat, q a si Ecclesiæ sunt ædificādæ vel ob deuotionem vel cōmoditatē fideliū §. cōstruūtur supra titu. prox. vr mo implicare contradictionem, vt talis Ecclesiarū multiplicitas tollatur: Sol. tamen vt hic legimus, quia eisd. causis leges quoq; instituuntur, & reuocantur. c. t. di 4. cap. non debet de consanguin. facit §. ius autem gentium. institu. de iure nāli. hinc cessat quoq; obiectio: & ideo non indiget alia solutione. Not primo quod ead. causa diuerso tamen respectu considerata in Ecclesijs producit constructionem, & unionem, unde à simili idem dicas in reliquis rebus: Nota secundo officiū Episcopi esse animaduertere ne cultus diuinus detrimentum patiatur, sed per oppositum vel augeatur iuxta. c. penul de constitut. uel conseruetur.

b ¶ Permittitur.] Cap. ad audientiam. t. de Eccle. ædif. & supra eo. tit. §. plebium. & 16. quæst. t. cap. multis. & c. præcipimus.

c ¶ Possunt.] Cum contrariorum sit eadem disciplina. ut supra de in. perso. & ibi not.

d ¶ Causæ.] Concord. c. exposuisti. de præb. c. 2. de relig. domib. & 16. q. 1. c. & temporis. & 25. q. vlt. c.

fin. & per Hostien. in sum. de relig. dom. uers. si subest. & ista duo frequenter dispensationem [illegible] eunt. ut 1. q. 7. c. tali. & 10. q. 3. c. unio. & de a [illegible] qualit. c. eam te, & not. in d. c. exposu [illegible].

e ¶ Sufficere.] Ca. exposuisti. de præb. & c. t. ne sede uacante. & super hoc uide prouisionem nouissime factam per Conciliū Tridentinum, Sess. 24. c. 13.

f ¶ Qualitas.] Ca. & qualitas. & cap. post quam. 16. q. 1.

g ¶ Inueniantur.] Fac. 10. q. 3. c. unio. & cle. t. §. ad hæc de stat. monach. & quando dicatur ecclesia pauper, uide not. in ca. clericus. 21. q. 2. fac nota. in aut. præterea. C. unde uir, & uxor.

Non tamen. CASVS. Quidam Archiepiscopus indifferēter nolebat Ecclesias suæ prouinciæ & diœcesis inter se unire, etiam non habito consensu beneficiatorum, idque putabat sibi esse licitum: quia curam totius prouinciæ & diœcesis dicebat sibi commissam, §. archiepiscopi: supra de episcopis, & summ. pōtif. & ob utilitatē Ecclesiarum talem consensum non esse necessariū, qua de re fuit quæsitū quid esset dicendū: So. ut hic legimus, quia maioribus maiora sunt reseruata in signum priuile. personalis c. 4 de off. legat. & in spiritualibus etiā unicuiq; qđ suum est debet cōseruari. § sed si qs. supra tit. proximo. quibus consideratis nec obiectiones tenent, siquidem cura præde. non simpliciter, sed limitatiue est demandata, & utilitas Ecclesiæ non debet iura alterius lędere. Nota primo, quod maiora, & grauiora maioribus respectiue sunt seruata. d. c. 4. & ibi docto. Not. secundo, archiepiscopum non habere immediate iurisdictionem in diœcesi sui suffraganei, nisi de illius consensu uel ratione uisitation. cap. t. de censi in 6. aut aliis expressis in iure casib. Not. tertio nihil esse a superiori faciendum, in quo aliquis posset lædi, nisi eo uocato, & aliquando cum eius consensu, etiam si id tendat in utilitatem Ecclesiæ, argumento. l. id quod nostrum. ff. de reg. iur.

Ad-

a ¶ Vtilitas.] Nota quod utilitas nostra inducit præsumptionem contra nos.

b ¶ Lędi possent.] Qui sint isti ultra eos, qui hic enumerantur, Vide latissime per Cacialupum. in suo tractatu de unionibus in 6. articulo. facit c. ratiouia. & ca. mouasterium. 16. q. 1. de auct. & usu pal. c. licet. de offi. ord. l. a. §. si quis a principe. ff. ne quid in loco pub. quia si unicuiq; Episcoporum sua iurisdictio non seruaretur, ecclesiasticus ordo conturbaretur, 11. q. 1. c. peruenit. & cap. inter dilectos. de don. Sed quæritur, an eccle. vnita collectanda sit in diœcesi vbi sita est, an in diœcesi ecclesiæ, cui est unita? Resp. ut per Doct. in c. 1. de immu. eccles. in 6. Itē si immineat alienatio rei ecclesiæ unitę, quis Episcoporū auctorizabitur in alienatione? Resp. vt per Inno. in cap. pastoralis. de priui. & per Archid. in c. in uenditionib. 18. q. 4. & per Bar. in l. 1. C. de sum. Trini. & fid. catholica. Verum autem patronus principalis ecclesiæ efficiatur patronus unitæ. habetur per Speculatorem in titu. de iur. patro. in fin. & per Abb. in c. a. de relig. domib. unde sumitur sed omnes hæ, & similes difficultates cessabunt in posterum in vnionibus faciēdis; si quidem Concil. Trident. ses. 14. in decretis reformationum c. 9. statuit, quod ecclesia unius diœcesis ecclesiis alterius diœcesis vniri nō possit, licet non tollat præcedētes ita actas uniones.

tium utilitas [a] probabilem non rectę factę vnionis suspicionem ingerat.

In unione facienda requiritur consensus nō solum capituli, sed etiam eorum qui lędi possent. h. d.

Nec solum capituli vnientis Episcopi in unione consensus exigitur, sed etiam illorum, qui ex unione lædi possent [b]. Vnde si aut collegiata, aut patronata, aut alicuius suffraganei Ecclesia sit vniēda, collegii patroni & suffraganei assensum interuenire oportebit.

Quis sit unionis effectus. hoc dicit.

Secuta uero unione canonica, statim is, cuius ecclesiæ alia per unionem est applicata, eandem in unitam nanciscitur potestatē, & Ius quod in eam olim habebat, cui ab initio præfuit, statimque vnitę Ecclesię eadem priuilegia competunt, quæ principali Ecclesiæ competere comperiuntur [c].

Per unionem non præiudicatur Iuribus Episcopalibus. hoc dicit.

Sed quęri poterit, si per Apostolicum Ecclesia in certa diœcesi constituta, puta in Perusina, Ecclesiæ alterius diœcesis, veluti Tiphernatis unita fuerit, an Ecclesia per vnionem alteri connexa; per hoc a iurisdictione præsulis Perusini censeatur exempta, & Tiphernati subiecta? Et responsum est a iurisdictiōe prioris Episcopi unitā Ecclesiam non eximi. Cum Rom. Pontifex in huiusmodi unionibus singulis Episcopis iura sua inuiolata seruari velit [d].

Vnio dissoluitur temporis lapsu, & causę cessatione, & ab his qui habent ius vniendi h. d.

Dissoluetur autem

Io. Bapt. Secuta uero. CASVS. Orta fuit cōtrouersia inter Episcopum Ticinēsem & Vegenensem ob unionem quarundam Ecclesiarū factam, unus enim dicebat nulli Ecclesiæ aliquod ius esse reseruatū, quia ex duabus v. g. Ecclesia una tertia erat facta. alioquin vel quælibet Ecclesia deberet ius unū conseruare, vel altera diceretur extincta, & sic non daretur unio: qua de re cum fuisset de hoc dubitatum, Solu. vt hic legimus, siquidem aliud est unire, & aliud ex pluribus unum tertium constituere, & propterea nō tantum uera apparet Sol. sed etiam obiectio remanet soluta: Not. primū effectū unionis Ecclesiarū vel aliarū rerū regulari à cā, & à natura eius; iō non semper potest esse vniformis: Not. secundo unionē causare perfectionem in qualib. re vnita.

c ¶ Comperiunt.] Tractatur hic de effectu unionis, & quia contingit illā fieri uariis modis, vt per Abb. in c. 1. ne sede uacante aliquid innouetur. Id quod hic generaliter dicitur, uarias etiam declarationes recipit, & quia breuiter tractari nō potest, sed multas chartas exigeret, non est hic hic ponendum. Vide per Abba. in capitu. a. de relig. domi. & per Cacialupum in suo tractatu, in 8. articu. & per Butr. in capitu. cum te. de ætat. & qualitate.

d ¶ Velit.] Ca. cum olim, de consue. c. ex tuarum.

Dissoluitur aūt. CASVS. Cū quarumdam Ecclesiarum facta fuisset vnio, vt præsuponitur, quidam Episcopus uolebat ad libitum eam dissoluere per regulam vulgar. eius est destruere cuius est cōdere. arg. c. 1. de regul. iur. cum simil. fuit propterea dubitatum an posset: Sol. vt hic cauetur, quia si non fuerit temporalis eisd. causis debet dissolui, quibus fuit facta d. c. 1. & sic obiectio non tenet, nam aliud est loqui de potestate, & aliud de modo exercendi potestatē. Not. primo quod cessante causa debet cessare effectus Io. Bapt.

ctus.c.cum cessante. vbi docto.de appell. Nota. secundo quod esse, & conseruari dependent ab eisdem causis, & ideo ab eisd. debent regulari.

a ¶ Temporis lapsu.] Vnde si fuerit facta ad vitã alicuius dissoluetur illo mortuo.

b ¶ Cessantibus.] Facit cle. ne in agro §. ad hæc. de sta. mona. Vnde bello cessante, & in frequentia populi, ob quam fuit facta vnio, cessabit etiã ipsa unio, c.2.de relig.domi c.fi.de parochia.c.1.de verb. signi.in 6. facit l.1. in princ.C. de cath. tol.& 25.q.fi.c.vlti mouet. sed obiicitur, Idem quando vnio resultaret in præiudicium ecclesiæ,& ruinam, c.1. ne sede uac. Sed an istis causis cessantibus uuio dissoluatur ipso iure. Quidam quod sic, vt Archid. in capit.unio. 10. q 3. Alii contra quod immo solum præstat iustam causam dissolutionis, vt per Zenzel. in cle.fin. de rebus eccle.non alie. quod magis placet. Et de hac materia plura per Cacialupum in suo tract. de unio. articu.nono.& per Modernos Gallos in sua praxi. iudiciaria.in capitu.de unionis reuocatione post Petrum de Perusio in suo tractatu.

c ¶ Conceditur.] l is potest.ff. de acquir. hęredit. & l. nihil tam naturale ff.de re.iu. Petere autem dissolutionem is poterit impedire, idest, is cuius interest, vt supra. § nec solum. & rap.1.ne sede vacante.

d ¶ Vniri.] Vt supra.eod.§.in tantum.& clem. fi. de reb. eccles.non alienan.

e ¶ Potent.] Hoc intellige iuxta cap. 1 ne sede vacan. cum his. quæ ibi traduntur. & not. quod non semper eadem est doctrina contrariorum.

nio, si temporalis sit, temporis lapsu [a] qđ si sit perpetua, cessantibus [b] eisdem causis, ex quibus facta fuerit, ab ijs itidem dissolui poterit, quorum consensu, & auctoritate olim fuerit instituta: nihil est enim tam rationi consonum, quã vt is destruẽdi habeat potestatem, cui construendi facultas conceditur [c].

Licet vacans ecclesia possit vniri, vnio tamen ecclesiarũ vacantium dissolui non potest. h.d.

Illud inter instituẽdam, & disoluendam vnionem interest, qđ licet etiam vacãs ecclesia alteri possit vniri [d], si tamen ecclesias per vnionem connexas vacare contigerit, vnio interim vacantium ecclesiarum dissolui minime poterit [e].

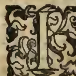
DE IMMVNITATE ECCLESIARVM, & subiectione.

Continuatur tit. iste per glo. rubri. uel dicas aliter. Post quàm autor in superioribus pertractauit de Ecclesiarũ substãtia, consequẽter debet agere de pertinentibus ad eas, hæc autẽ cum quędam pertineant ex priuilegio, quædã vero de iure communi, autor uoluit prius agere de iis, quæ competunt iure priuilegii, & iõ proponit tit. illum qui diuiditur, in 2. part. in prima explicatur immunitas. in secunda subiectio i secunda ibi, quemadmodum. Io. Bapt.

DE IMMVNITATE [f] ecclesiarum, & subiectione.

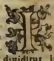
TIT. XX.

Immunitas in hoc titulo large assumitur, & quid sit immunitas h d.

Mmunitas est a muneribus [g], indulta exemptio [h]. Sed hoc loco immunitatem large accipimus pro quolibet ecclesiarum fauore, indulgentia, rigoris remissione, & priuilegio.

Triplex est species immunitatis ecclesiarum, localis, personalis, & realis: & quod immunitas localis est per quam profana in ecclesiis & non consecratis, vel oratoriis exerceri prohibentur. h.d.

Est autem ecclesiarũ

Mmunitas. hæc para subdiuiditur in duas part. In prima habetur quid sit Immunitas: in secunda quotuplex sit. secunda ibi, est autẽ. quoad primum casus non figuratur. No. tamen argum. istius uocis quod quilib. terminus in iure dupliciter accipi potest, videlicet, proprie, & improprie.

f ¶ De immunitate &c.] Dictum est supra de pluribus pertinẽtibus ad ecclesias & cũ ipsas cõtingat in pluribus priuilegiari, & immunes reddi, merito uidẽdum erat etiam de immunitate ipsarum.

g ¶ A muneribus. Multiplicem habet significationẽ verbum munus l.munus.& l.inter donum, ff.de uerb. sign. & inter alia quandoque capitur pro officio, quandoque pro onere, & ita capitur hic. vt per Abba. in rub.eo. Vnde ecclesia dicitur habere immunitatem, scilicet a muneribus & officiis secularib.

h ¶ Exemptio.] Dicitur enim immunitas quasi emunitas, idest, extra munia, vel munera: vt per Hosti. in summa eod. vers. & unde dicatur. Immunitas.

Io. Bapt. Est autem. Hæc pars adhuc subdiuiditur in 2. ps. in prima habetur quotuplex sit immunitas, in secũda qualib. spẽs declaratur. secunda ibi, localis: quo ad primum casus non figuratur. no. tamen causam dist. quia ecclesia in genere considerata constat ex tribus, uidelicet ex templo, ex persona quæ in eo diuina administrat, & ex rebus per quas diuina administrant. veneratione sibi debita conseruetur. illa autem defensio per accidens inde oritur sicut per accidens ex defensione aliquando mors causatur: actus autem prædicti licet sint illicit. quoniam tamen sunt humani, propterea humanum requirunt locum, Not primo argumentum à contrario sensu, quod actus spirituales, possent tractari in locis prædict Not. secundo argumentum, quod etiam in iure accidentalia non debent attendi, sed propria, & principalia. cauere enim ne Ecclesia afficiat ut aliqua iniuria, est princip. cap. fin. eodem. Nota. tertio quod ecclesia ob hanc immunitatem potest nocari sancta, quia sancta, & diuina in ea sunt tractanda, potest etiam nominari pia, quia alit delinquẽtes ad eam confugientis, inde extrahi non possunt, nisi in certis casibus.

a ¶ Triplex,] Licet hæc diuisio explicite non reperiatur in iure, neque clare ponatur, etiã per Doctores, commode tamen totã materiam complectitur. Sed quomodo una species ab alia secernetur? Respond. inspicienda erunt uerba: arg. l. 3. §. tolle ff. de dã. infect. sed tamen secundum Butr. in c. quanto. de transl. lat. magis erit attẽdenda natura materiæ, quam uerborum. facit quod notat idem. in c. 1. eo. tit. & Bart in l. pe. ff de seru. leg. & quod not. in c. cum uenissent. de institutio.

immunitas triplex [a], localis, personalis, & realis. Localis immunitas est, quæ sacris ipsis domibus, aut aliquibus sacrarum ędiũ intuitu conceditur. Cũ enim ecclesia, secundum Euangelicã veritatem domus esse debeat orationis [b], merito a profanis vsibus esse conuenit alienã.

Processus facti & sententiæ latę in ecclesiis, vel cœmeteriis sunt nulli. h. d.

Sæculares [c] igitur iudices causas, præcipue vbi de sanguinis agitur effusione, & de pęna corporali tractatur in ecclesijs, vel earum cœmiteriis agere sub anathematis interminatione prohibentur. Absurdũ est enim ibi iudiciũ sãguinis exerceri, vbi est tutela [d] cõstituta refugij.

Summatus est in præcedenti h. d.

Processus [e] quoque, quos ibi legitima contẽpta prohibitione, & spreta vltione diuina faciẽdos duxerint, ac

b ¶ Orationis.] Facit c. cũ ecclesia. eo. & d. 41. c. per simoniã. & quod ibi not. & c. decet. §. nullus. eod. in 6.

Io. Bapt. Localis.] Hæc pars subdiuiditur in tres part. in prima explicatur immunitas localis, in secunda immunitas personalis: in tertia immunitas realis. secunda ibi, personalis: tertia ibi, realis: quoad primum: licet hæc pars habeat plures particul. qm̃ tamen commode in ea potest casus in communi figurari, propterea est animaduertẽdum, quod quidam uolebant in Ecclesiis, & religiosis Oratoriis, ac locis causas tã ciuiles, quàm criminales cognoscere, tractatus, ac negocia secularia habere, contractus & conuiuia facere, ac celebrare, ob delicta commissa uos ad eas confugientes defendere, & alia similia agere, unde fuit quæsitũ an ista omnia esset de iure permittenda, putabant autẽ id esse illicitum, quia si in huiusmodi locis tantum sancta sunt pertractanda, delinquentes in eis non debent defendi, nec immunitatem habere, inconueniens est. n. unũ permittere, & aliud ꝓhibere, siquidẽ delinquentes defendere uidetur malum c. quantæ. de sententia excommunica. cum simil. accedit etiam quod actus supra dict. uidentur ordinari ad bonũ finem vt præsuponitur, & ideo uidentur liciti per reg à docto. traditam, quorum finis bonus est illa quoque bona sunt: Sol. vt in tot hac part. legimus, quia cum locus iste præsuponatur sanctus, & religiosus est consequẽter ueneratione dignus, atq; iniuria aliqua minime afficiendus: nõ obstant obiecta, quia Ecclesia non intendit delinquentes ad se confugientes defendere, sed solum cauere vt in

c ¶ Sæculares.] Secus ergo quo ad iudicẽ ecclesiasticũ. ipse enim licite iudiciũ exercet in ecclesia, c. præceptũ. 2. q. 2 & c. qua fronte. vbi traditur. de ap. imo & gl & Abb. in c ecclesia. eo. tenẽt iudiciũ ecclesiasticũ de honestate exercendũ in ecclesia, & nõ alibi, vt pp loci reuerentiã caueãt homines a periuriis, & mendaciis; licet possit; & in aliis locis; puta in palatio episcopali, d. c. qua fronte. Sed quid, si vni parti, vel etiã utrique est ecclesiæ ingressus interdictus? Quidam quod nihilominus possunt intrare q a interdictũ nõ extenditur ad hunc casum. Alii. quod iudicium debet exerceri extra ecclesiã. Sed hæc non placet Ab. quia nõ uidetur conueniẽs quod ob delictũ partiũ debeat mutari locus iudicii. Tenet ergo quod actor debet facere se absolui, alias nõ debeat audiri: secus in reo, qui uenit necessitatis: arg. c. intelleximus. de iudi.

d ¶ Tutela.] Facit hoc pro cõsuetudine rusticorũ, qui tpe hostilitatis habent refugiũ ad ecclesias cũ bonis suis, & ibi fortificantur Facit optime arg. de personis ad locũ, e. 2. eo. Itẽ qđ hic habetur, facit ad q. an ecclesię debeãt incastellari? Quod ad alicuius offensionẽ fieri non põt. 10. q. 1. c. sanctorũ in fi secus ad defensionẽ Christianorum, & bonorum uirorum, vt per Ab. in c. ecclesia eo. Et facit quod legitur in Iosepho de bello Iudaico, vbi legitur: qđ templum Hierosolymitanum erat munitissimum.

e ¶ Processus.] Quid de contractibus initis, & celebratis,

fugiunt [a]: nam si eos, qui ad statuam Principis se proripiunt, ab omni violentia leges sæculares [b] vindicant, quanto magis conuenit ad templum Domini confugientes loci sancti reuerentia, & auctoritate defendi? Quicunque igitur inde hominem [c] reluctantem, reclamantemque; violenter abstraxerit [d], tam alijs pœnis pro sacrilegio, quod admisit, quam ecclesiasticę subiacebit excommunicationi.

Non potest quis inuitus abstrahi a domo Episcopi, vel ab ecclesia circuitu, intra triginta passus. h.d.

Nec ab atrijs tantũ ecclesiæ, quemquam inuitũ abstrahere nõ licebit: verum etiam nec a domo Episcopi, & ab ecclesię circuitu intra triginta passus [e] ab ostio; quod spaciũ ecclesiæ reuerẽtia defendi sacri Canones voluerunt [f].

Liber homo non debet ab ecclesia uiolenter abstrahi, nisi impetrata vita, & membrorum incolumitate. h.d.

Hæc tamen securitas nõ omnibus æque & indistincte solet indulgeri, sed status habetur ratio, & causarũ, quibus quis fugiẽdum ad ecclesiam duxerit. Si liber igitur quis sit, quãtumuis [g] grauia perpetrauerit, non est uiolẽter ab ecclesia extrahẽdus, nec inde ad mortẽ damnari debet: sed ecclesiarum rectores vitam, & membra debent fugientibus obtinere; alijs etiã pœnis de eo, quod inique egerint puniendi erunt [h].

Publici latrones, & qui in sacris locis immunitatis spe ducti delinquunt, priuilegijs sacrorum locorum non gaudent h.d.

Hoc autem de publicis latronibus [i], vel nocturnis agrorũ populatoribus [K], viarũque obsessoribus intelligi non oportet. Hi enim secundum canonicas sanctiones nulla impunitate præstita uiolenter, & aggressionis adhibitis insidijs ab ecclesia extrahi poterunt [l].

a ¶ Confugiunt] Dist. 87. c. eos. 17 q. 4. c. reum.
b ¶ Seculares leges] Vt C. de his qui ad stat. confug. per tot. & §. fi. de his qui sunt sui vel ali. iur.
c ¶ Hominem.] Sed an hoc locum habeat & in Iudæo? quidam admittunt, si modo absque simulatione asserat se velle fieri Christianũ, per l. 1. C de his, q ad ecclesi. confug. quod tamen non admittit glos. in d. l. 1. etiam si esset simulatio, & respõdet ad l. 1. quatenus põderat simulationem. Pro quo facit quod dici solet de auth cassa & irrita C. de sacrosan. ecclesi. quatenus meminit de Italia, & quod nota. Abb. in ca. fi. de iniur. post princip. quam secũdam opi. sequitur Abb. in capit. inter alia eod ca pot ssimum ratione, qđ illa præsumptio simulationis, de qua in d. l. 1. est pręsumptio iuris & de iure, nec admittit ꝓbationẽ in contrarium, iuxta not. in c. ferrum di. 50. facit no. in c. vni. de oblig. ad ratiocin. reddend. & in cap. is, qui fidẽ. de spõs.
d ¶ Abstraxerit.] Concor. 17. q. 4. ca. definiuit & ca. frater & c. sicut. & c. constituimus, & c. si quis contumax, & per to. & de materia plene per Ab. in c. inter alia. eo.
e ¶ Triginta passus.] 17 q. 7. c. quisquis inuentus.
f ¶ Voluerũt.] Sed quis interim prouidebit de expensis his qui se mœnibus ecclesiæ, & priuilegiis tuentur? Respõdeo, ecclesia l. præsenti. in fi C. de his qui ad ecclesi. cõfugiunt, & custos carceris prouidet captiuis, l. vt iudices. C. de episcop. audi. Sed an ecclesia postea sumptus recuperabit? videtur quod sic, nisi confugiẽs sit pauper: quia tunc ecclesia, etiam non confug entem tenetur alere. 12. q. 2. c. aurum habet ecclesia.
g ¶ Quantumuis] Hanc generalitatem intellige, vt infra. §. sequen.
h ¶ Puniẽdi erũt,] Sed quænam erit ista legitima punitio? Quidam, quòd pecuniaria, vel omnis alia præter eã, quæ est corporis afflictiua; puta. forte exilium, quod sentit glos. in c. inter alia eo. & videtur communiter sequi Doctor dicentes, quod cum illo nũquam postea posit criminaliter agi, vel accusatio institui, etiam processu temporis. Sed hoc non placet Ab. in dict. c. inter. alia defendens etiã criminaliter procedi posse circũscripta pœna corporis afflictiua, vbi ponit, & de modo, & ordine executionis.
i ¶ Latronibus.] Quales sunt Piratæ, vel hi, qui publice stant in uijs, vel habentes castrum, vel arcem, qui spoliant transeuntes, & aufugiunt ad loca munita.
K ¶ Populatoribus.] Idest, qui fructus & vineas de nocte vastant, vt not. in l. 1. C. quando lic. vnicuique sine iudi. vendi. Vel secundum Inno. qui segetes destruit. dũ in illis se, & rapta de nocte abscõdit.
l ¶ Poterunt.] Imo uidetur, quod non solum qui hic enumerantur non debeant gaudere hoc priuilegio, verum etiam adulteri, raptores uirginũ homicidę. § quod si delinquẽtes. aut. de mand prin Quidam quod aliud iure ciuili, aliud iure canonico, & sic se-

R cundum

In eo, in quo quis deliquit puniri debet. h.d.

Idem & de his statuendum erit, qui impunitatem suorũ excessuum obtinere sperantes [a], homicidia, & mutilationes membrorum [b] in ipsis ecclesijs [c], vel ipsarum cœmeteriis committere non verentur, quæ nisi per ecclesiam crederent se defendi, nullo pacto cõmissuri [d] fuerant: tales enim, cum in eo, in quo quis deliquit [e], puniri debeat, & frustra [f] legis inuocet auxilium, qui in ipsam legem committit, immunitatis priuilegio, quo se fecerũt indignos [g], minime gaudebunt.

Dominus, præstito iuramẽto de impunitate, potest seruum suum, etiam inuitum, ab ecclesia abducere. h.d.

Quod si seruus sit, qui ad ecclesiam confugerit, postquam de impunitate dominus clericis iuramẽtum [h] præstiterit, ad seruitiũ domini sui redire cõpelletur [i]: alioqui, si redire nolit, a domino occupari [k] poterit: famuli enim, qui dominos metuunt, si ad ecclesiæ septa confugerint, intercessionem debent quærere, non latebras; nec quemquam religionis reuerentia proprio iure fraudari conuenit.

Clerici, & monachi deseruientes ecclesiæ sunt exempti a muneribus personalibus. h.d.

Personalis immunitas est, quæ personis ecclesiasticis indulgetur. Cum enim in clericorum mini-

eundem hos corrigitur d. ant. Anchs. dicit non recedendum a dicta ant. Pro cuius opi. est, quod quoties constitutio loquitur in materia iuris communis, & aliquos casus excipit, non per hoc firmat regulã in non enumeratis contra ius commune antiquũ: imò in casibus exceptis suppletur a iure communi. ca. ad audientiam. de ele. non resid. cum ibi not. & faciunt, quæ notant per Legislas in l. serui. ff. de usucap. fac. c. qm̃ frequẽter. in pri. & qđ ibi no. vt lit. nõ cõtest. Nõ recedas a prima opi. quam late defendit Abb. in c. inter alia. eod. vbi & quare hi casus magis, quã alii fuerunt excepti.

a ¶ Sperantes.] Spe enim veniæ peccãtes fortius delinquunt, quam alij. Vnde dicit scriptura: Maledictus homo, qui peccat in spiritum sanctum, quod tñ a Theologis non recipit. fac. c. illud de cle. exc. ministr. & c. qñqs. de conse. di. 4. & facilitas veniæ incẽtiuum tribuit peccandi. 24. q. 4. ca. est iniusta. & c. vt clericorum. de vita & honest. cleric.

b ¶ Membrorũ.] Nũquid qđ hic dr̃ locũ habeat etiã in alijs delictis minoribus his, quæ hic enumerantur? Et uidetur, cum & in his rationes hic allegatæ militent. Et in contrarium fac. quia sumus hic in odiosis; s. in adimẽdo beneficio ordinario iuris cõmunis. Dic ut per Ab. in c. fi. eod.

c ¶ Ecclesijs.] Amplia hoc tribus modis. Primo quod sit idẽ in delinquẽte extra ecclesiã: sed in loco prope ecclesiã animo cõfugiendi ad ecclesiã, aliàs nõ cõmissurus: ut per Host. in sum. eo. §. in quantũ. nec sic si uero maleficiũ cõmiserit. & per Domi. in ca. decet. eo. lib. 6. Secũdo in eo, qui ui abstrahit existentẽ in loco immuni, & extra offendit: ut per Ab. eo. c. fi. in fi. Tertio si existens in loco immuni percutiat existentẽ extra; puta sagitta, uel missilibus, uel lapidibus: ut per Ab. in d. c. fi. ubi & qđ in mandante.

d ¶ Commissuri.] Quid si nõ cõmisit eo animo ut defenderetur, immunitate loci? Respon. idem erit secũdũ Host. & Ab. in ca. fi. eo. Et quia contra delinquentẽ est præsumptio iuris, & de iure, & quia rationes, quæ ponuntur hic, & in dicto c. fi. militant etiã isto casu: & licet vna cessaret uidelicet propositũ delinquẽtis, tñ non cessant aliæ: fac. §. affinitatis. instit. de nup. & c. quia frustra de usuris. & c. cũ olim. de offi. dele. Facit. quia qui fuerũt stulti in culpa, sicut sapientes in pœna dist. 38 c. [illegible]

e ¶ Deliquit.] Fac. c. litteras. de temp. or. & c. pastoralis. de iur. patron.

f ¶ Frustra.] Cap. qa frustra. de vsu. & de sent. exc. c. in audientia. l. auxilium. ff. de minor.

g ¶ Indignos.] Fac 17. q. 4. ca. frater. & ca. coepiscopus. & seq. c. gratiã. de postul. prælato. & habetur plene in c. cũ necessissent. de cõstit. etiã in c. cũ illorũ. de sent. excõ.

h ¶ Iuramẽtum.] Intellige, qñ nõ est tãta sæuitia domini, quin suo sacramento possit credi: vt no. in c. de benedictio. 32. q. 1. fac. c. litteras. & ca. ex transmissa. de rest. spol. & sup. de diuor. §. præstanda.

i ¶ Compelletur.] Ca. fi. eo c. metuentes. & c. id cõstituimus. 17. q. 4. Quid dicemus de eo, qui de carcere fuit dimissus, vt iret ad missam cũ iuramẽto de redeundo, & iuit ad ecclesiã, & non vult redire, an teneaẽ redire, vel possit extrahi inuitus de ecclesia? Res. si iniuste detinebatur, vel a nõ habente potestatem, non tenetur redire. clemẽ. pastoralis. de re iudi. in verbo per uiolentiam. quod intelligit Abb. in d. c. fin. quando subest timor mortis. secus si iuste; peccat enim tunc fugiẽdo de carcere. Bar. in l. relegati. ff. de pœnis debet tamen sibi idonee caueri: quod non patietur mortẽ, vel membri mutilationem etiã quod iurauerit redire, quod not.

K ¶ Occupari.] Auctoritate propria; arg. econtra in l. 3. C. de his, qui ad eccles. confug. & l. extat. ff. quod met. causa. & c definiuit. in fi. 17. q. 4. Io. Bapt.

Personalis.] CASVS. Quidam ciues Perusini fuerunt promoti ad ordines, & cum eis quædam munera personalia fuissent imposita, nolebant illa sustinere, quia cum modo essent alterius conditio-

nis

ſterio conſtituti, non niſi altari, & ſacrificijs deſeruire debeant [a], rectiſſime conſtitutū eſt, vt Deo dicati ab omnibus perſonalib[9] muneribus reddātur immunes. Perſonalia autem munera [b] ſunt, quæ cum corporis labore, & animi ſollicitudine, ac vigilantia principaliter ſuſtinentur. Generaliter igitur Epiſcopi, presbyteri, diaconi, ſubdiaconi, monachi [c], immunitate omnis tutela [d], & curæ ipſo iure [e] gaudebunt.

Miſerabilium perſonarū tutelam debent clerici ſuſcipere. h. d.

Viduarum autem, & orphanorum curā ſuſcipere non ſolum non prohibentur clerici [f], ſed etiam iubentur, cum ipſis cupiditatis [g] negotia nō pietatis interdicantur.

Ad murorum cuſtodiam etiam clerici tenentur tempore neceſſitatis. h. d.

Excipitur etiā ab his muneribus [h] murorū

nis dicebant quod ab eis erāt liberati. argumento, l. adminiſtrantis. ff. de excuſat. tuto. amplius n. non ſunt iuriſdict. ſecularis. c. 2. ubi docto. de foro competen. at reliqui ciues ſe oppoſuerunt, dicēres illā promotionem eſſe intelligendam ſine eorum præiudicio, iuxta not. in c. olim. de uerb. ſignif., & quod adhuc remanent ciues. c. Rodulphus. vbi do. de reſcri. vbi fuit quæſitum qd iuris. Sol. vt hic habetur; cū enim munera pſonalia ſint plura, & diuerſa, quædam repugnāt ordini clericali, qdam uero pñt conuenire, & ideo ſolutio remanet uera, & obiectiones videatur adiuuicē conciliatæ: Not. primo quod ſi clerici ab uno munerum genere ſunt liberati ab altero erunt grauari per regul. Qui ſentit commodum debet ſentire incommodū. Not. ſcdo quod munera perſonalia quædam ſunt ciuilia, quędam Eccleſiaſt. & quędam poſſunt dici miſta, cum indifferenter ſint ſuſtinenda.

a ¶ Debeant.] Fac ne cle. vel monach per tot.

b ¶ Munera ſunt.] Hæc ſunt uerba text. in l. 1. §. perſonalia. ff. de mun. & honor. Aliter tamē deſcribuntur munera perſonalia in l. fi. ff. eod. tit. videlicet perſonalia munera ſunt, quæ animi prouiſione, & corporalis laboris intentione ſine aliquo gerentis detrimento pertractantur. exempla ponuntur in d. §. 1. & l. fi. Et horum perſonaliū eſt triplex ſpecies, quædam habent honorem annexum: quædam vtilitatem, ſed non honorem: quæ dicuntur ſordida: quædam nec honorem, nec vtilitatem. de quibus plene per Abb. in cap. non minus. verſi. veniamus. nunc eo.

c ¶ Monachi.] Et cum ſecundum communē opin. perſonæ hic enumeratæ poſſunt eſſe tutores legitimi ſi velint, licet non cogantur, vt dicetur proxime de monacho, ſunt qui hoc non admittant: vt Arch. in cap. peruenit. d. 81. & Bald. in l. generaliter. C. de Epiſco. & cler. tum, quia mortuus eſt mundo: tum quia, ſi male gereret, non eſſet cautum pupillo. Idē dicit glo. de Epiſcopo in d. l. generaliter. & tangit gl. in c. fi. d. 86 per §. Deo amabiles. aut. de ſan. Epi. licet ſubdat, quòd illa auth. ſit hodie correcta.

d ¶ Omnis tutelæ.] Scilicet datiuæ, teſtamētariæ, & legitimæ. 16. q. 1. c. generaliter. & c. fi. diſt. 88. Sed contra c. fi. d. 86. Sol. commu. ꝙ tales perſonæ poſſunt legitimam tutelam ſuſcipere. ſed non coguntur, & ita not. in d. c. fi. & in c. generaliter. 16. q. 1, & per Ab. in c. ex parte. 2. de ſepul. Sed hæc com. Sol. habet duplicem difficultatem. Prima eſt, quia videntur poſſe cogi ad legitimam per d. c. fin. ibi: Ad tutelas, & curationes inexcuſabiles attrahunt, ponderando ultima duo verba, ex contrario. d. opin. videtur contra generalitatem d. c. generaliter. iuncta l. iā hoc iure ff. de vul. & pupil. cum ibi traditis. Fortè iura, quæ dicunt, ꝙ tales perſonæ poſſūt aut debent tutelā ſuſcipere, intelligi debent large, & improprie pro quadā protectione, non procura, & tutela ſpecifica, & formata minorum, & pupillorū. ad hoc ponderari poteſt c. 1. d. 88. quatenus meminit viduarum, in quibus non cadit tutela, & cura proprie, & vnum determinabile, §&c. qui ſequitur immediate, & quod licet clerici aduocare prohibeantur, tamen pro viduis, & orphanis non ſolū non prohibentur, ſed debent, & gratis: vt per Abb. in c. 3. ne cle. uel monachi. & §. poſtulandi, vbi etiam not. infra. de procurat.

e ¶ Ipſo iure.] Adeo quòd non eſt neceſſarium, ꝙ ad ſe excuſandum compareant, ſecundum Bald. in l. generaliter. C. de Epiſ. & cler. in 2. oppoſitione. Et ſi quis daret clericum tutorem in ſuo teſtamento incurreret pœnam c. fi. diſt. 88. quia non poſſet pro eius anima fieri aliqua oblatio, vel oratio, quod eſt valde ſeuerum, & notabile.

f ¶ Clerici.] Scilicet in ſacris conſtituti: nam conſtituti in minoribus poſſunt eſſe tutores, & curatores, etiam teſtamentarii, etiam quod nō ſubſit cauſa aliqua ſpecialis pietatis. Sed quis dabit tales in minoribus conſtitutos tutores? Non Epiſcopus: quia pupillus non eſt ſibi ſubiectus. l. neque. ff. de tut. & cur. da. ab his. Non poteſtas: quia clericus futurus tutor non eſt ſibi ſubiectus. Non vterque: quia cum ſint in iuriſdictionibus ſeparatis & ſingularibus iungi non poſſunt. l. 1. C. qui num. tutel. Vide per Bald. in l. generaliter. C. de epiſcopis & clericis.

g ¶ Cupiditatis.] Concord. c. 1. d. 88. & cap. fin. diſtinct. 86. intelligitur autem ſemper id fieri cauſa cupiditatis, niſi neceſſitas probetur: arg. 12. quæſt. 1. c. 1. & not. in cap. 2. diſt. 88. quod not. etiam quod hic dicitur de viduis, intellige de minoribus: aut intellige de tutela & cura improprie, vt in proxi. § fuit notatum.

h ¶ Muneribus.] Scilicet perſonalibus.

custodia[a], a qua si magna immineat necessitas, neminem excusari constitutum est, vt cunctis vigilantibus melius valeat ciuitas custodiri.

Personæ ecclesiasticæ non possunt à sæcularibus potestatibus collectari. h. d.

Realis immunitas[b] est per quam res ecclesiasticæ a cēsu, vel collectis potestatum sæcularium liberæ redduntur. Siquidē tam profanis legibus[c] q̃ sacris canonibus sub excōmunicationis[d], & interdicti[e] pœna constitutum est, ne quis eorū, qui iurisdictionem temporalem obtinent, possit tributa, collectas, seu quascunque[f] exactiones, sub quouis titulo uel colore imponere ecclesijs, vel personis ecclesiasticis, ꝑ domibus, prædijs, vel quibuscū que possessionibus legitime acquisitis, etiā si ipsæ ecclesiæ, vel ꝑsonæ, vel res sint intra illorum territorium constitutæ.

Ob magnam necessitatem, vel vtilitatem consulto Pontifice possunt clerici sine tamen coactione laicis subueniri. h. d.

Si tanta tamen sit in republica necessitas, aut vtilitas[g], vt episcopus cum clero suo laicorum non suppetētibus facultatibus, communes[h] vtilitates per subsidia ecclesiastica subleuādas ducāt, Romano prius cōsulto Pontifice, omni pę nitus cessante coactione, poterunt aliquid in commune conferre, & laici humiliter, ac deuote cum gratiarū actione suscipere.

Ecclesia episcopo omnimodam subiectionē debēt. h. d.

a ¶ Maiorum custodia.] Quilibet enim tenetur patriam defendere. facit cap. omni timore. & ca. si nulla. 23. q. 8. & propter hoc excusatur pater occidens filiū, & cōtra l. minime. vbi traditur. ff. de religiosis, & sumpt. func. Sed contra est. c. reprehensibile. 23. q. 8. Solut. q̃d hic dicitur, & in c. ea. unde hæc littera sumitur, procedit tēpore magnæ necessitatis, vt hic capitur, contrarium regulariter, facit lex nullus. C. de curs. public. lib. 12. & ca penult. de homicid.

Io. Bapt Realis. CASVS. officialis regiminis Mediolanen. de uoluntate principis imposuerunt suis ciuibus & subditis quasdam vt dicūt collectas, vñ fuit dubitatum, an clerici quoque ad eas essent obligati: per §. excipitur. supra eod. dubium uidebatur clarum. eoq; magis quia illa impositio tēdebat ad commune bonum: Sol. tamē vt hic diuiditur, quia cum huiusmodi bona sint cultui diuino dedicata, uidetur maxime inconueniens huiusmodi oneribus ipsa grauare: Ad obiectionē aūt respondetur, quod ipsa tenet non regulariter, sed limitatiue, & ideo non obstat: Not. primo bona Ecclesiæ esse sub potestate Ecclesiæ sicuti sunt clerici. Nota secundo auxiliū reale, vel personale non esse ab Ecclesia laicis dandum, nisi causa suadente legitima, & cognita: iuncto §. excipitur. supra eod.

b ¶ Immunitas.] Verificantur quę in hoc § dicūtur ex c. in qualibet & ca c secundum. 23 q. 8 & c. non minus & c aduersus. eo. & cap. clericis. & cap. quamquam. eo. in 6. & clem. vni. eo. in quibus iuribus diffusissime Pontifices dilatauerunt hanc materiam. & nouissime uel confirmauit vel adauxit Concilium Trident. sessio. 25. c. 20. & trahitur hæc immunitas etiam ad bona patrimonialia clericorum, secundum multos. habetur de hoc in cap. si diligenti. de præscrip. & in c. ecclesia sanctæ Mariæ. de constitut. aliquid in c. si clericus. de for. competenti.

c ¶ Legibus.] Lege sancimus. C. de sacrosanct. ecclesi.

d ¶ Excommunicationis.] Scilicet cō tra particulares, & singulares personas, hoc tamē præcedē te monitione, iuxta ea, quæ tradit Ab. in c. nō minus. eo.

e ¶ Interdicti.] Cōtra uniuersitates, quæ excommunicari non possunt. cap. Romana. §. in vniuersitatem. de sententia excommun. in 6 & capit. quamquam. de cen. si in 6.

f ¶ Quascunque.] Istam generalitatē restringe, & intellige: vt non comprehēdat onera ꝑpetua & annexa, vt quia forte onus faciendi, vel soluendi certum quid, & nisi forte prædium esset feudale: nam ratione feudi ecclesia subiicit laico. capit. solitæ. cum ibi no. de maio. & obedien. vt per Abb. in cap. 1. de cens. in fin. & in capit. fin. de vi. & honest. cleric. & not. in cap. tributum 23. quęs. 8. & de materia late per Abbat. in capi. non minus. eodem.

g ¶ Vtilitas.] Nota, necessitatem & vtilitatem æquiparari. concor. c. non minus. & cap. aduersus eod.

h ¶ Communes.] Idest, alicuius uniuersitatis, etiā laicorum tantum, secundum quosdam. Abb. tamē in cap. aduersus. eod. vnde sumitur uerbum communes, intelligit, laicorum scilicet & clericorum, & sentit non procedere quod hic dicitur, quando verteretur utilitas vel necessitas laicorum tātum. prima benignior. & forte etiam verior, cum dicat laicos debere suscipere cum gratiarū actione quasi beneficium solum laicorum: & cum exceptio debeat esse de regula, regula negatiua loquitur de laicis tantum, vt in c. aduersus.

Quemad-

Quemadmodum autem sacrosanctis domibus sæcularium potestatum intuitu omnimoda debetur immunitas tam locorũ ratione, quam personarum, & rerum: sic eisdem rationibus ab illis proprio episcopo omnimoda subiectio debetur. Nam quantũ ad ipsa loca pertinet (vt paulo ante diximus [b]) nemo ecclesiã in diœcesi ædificare poterit, aut cõsecrare preter sui presulis cõscientiam. Quo ad personas ecclesiasticas ipsi debetur, canonica obedientia [c], subiectio [d], reuerentia [e]. ad eundem spectat institutio [f] destitutio [g], correctio [h], reformatio [i], causarum omnium ad forum ecclesiasticũ de iure spectantiũ iurisdictio [k], ecclesiasticarum censurarum [l] promulgatio, sacramentorũ exhibitio [m]. Si res ecclesiasticas spectes, ipsi cẽsus debetur, ipsi cathedraticũ [n], siue synodaticũ ipsi procuratio [o] anua, ipsi mortuariorum [p], & decimarum quarta.

Ad episcopum quadam pertinent iure ordinationis, quadam lege iurisdictionis, quadam lege diœcesana. h. d.

Sed hæc omnis pastoralis põtas in tria principalia membra contrahitur: quædam enim ad episcopum spectant iure ordinis; vt clericorum ordina-

Io. Bapt. Quemadmodũ. CASVS. Cum esset orta controuersia inter certos clericos beneficiatos & eorũ episcopos circa subiectionem suarum Ecclesiarũ, fuit propterea de hoc dubitatum. dicebant enim clerici illi talem subiectionem non dari, quia immunitas supra relata, & explicata seruiret de uento, cum respectu unius potestatis concederetur, respectu uero alterius tolleretur: nec uidetur obstare potestas Episcopi, quia in gratiam Ecclesiarum est instituta. Sol. vt hic canetur, quia Ecclesia cum sit à Deo instituta debet esse in suis partibus bene ordinata. & ideo potestas Epi ad capita hic adnot. debet extendi: non obstat obiectio, quia illa immunitas intelligit respectu potestatis secularis, & in gratiam, ac utilitatem Ecclesiæ: Nota primo quod de iure communi cano. nihil reperitur, vt Episcopo non subiiciatur ob debitum ordinem in Ecclesia requisitum. No. secundo potestatẽ Episcoporũ in sua diœcesi diuidi, & reduci ad iiii. cap. hic adnot.

a ¶ Quemadmodũ. Huc usque posuit pertinentia ad primam partem rubricæ: quæ sequuntur pertinent ad secũdam partem, & sic ad subiectionem.

b ¶ Diximus.] Supra de construend. consecr. & te par. eccles. per totum.

c ¶ Obedientia.] Cap. quamquam. d. 23 & ad hanc non solum tenentur clerici, sed etiam laici, quantumcunque potentes in his quæ concernunt animam. c. omnes principes. de maio. & obe.

d ¶ Subiectio.] Quia ecclesiæ recognoscunt episcopum in dominum. fac. c. grauem. de excess. prælato. non tamen debent ei seruire tamquam principi sæculari, sed tamquam filii suo patri, ea. cum Apostolus. de censi. & c. esto subiectus. cũ ibi not. distinct 95.

e ¶ Reuerentia.] Instar eius, quæ debetur patrono a libertis. l. fi. cum ibi not. ff. de obseq. a lib. pa. præsta.

f ¶ Institutio.] 16. q. 7. c. omnes & ca. si quis princeps. & c. decernimus. & c. piæ mentis, & de hæret. c. ex Ininncto. in fi. Et de qua institutione hæc littera intelligi debeat, habetur per Abb. in c. conquerẽte de offi. ordi. vnde sumitur. & de hoc uerbo not. supra in rubrica de institut.

g ¶ Destitutio.] Id est, potestas priuandi clericum beneficio: nam, nisi aliud habeat consuetudo, ad epũm pertinet destitutio omnium clericorũ licet alius habeat ius conferendi. c. 1. de capellis monachorum. & 16. q. 2. c. vt fis. & quod ibi nota.

h ¶ Correctio.] quia corrigit subditorũ excessus, & ea, quæ deuiant. c. Irrefragabili. & c. licet. de offi. ordin.

i ¶ Reformatio.] Cap. irrefragabili. & c. licet. de offi. ordin. Et sunt hæc diuersa, corrigere, & reformare, adeo quod data alicui potestate reformandi non venit potestas corrigendi, vt per Ab. in d. c. Irrefragabili. & c. conquerente. de offi. ordi.

k ¶ Iurisdictio.] Facit c. cum ab ecclesiarum. cum ibi not. de offi or. & c. cõquerente. eo. tit.

l ¶ Censurarum.] Quæ sint istæ censuræ ecclesiasticæ, dic vt infra de eccles. cens. & per to. & ca. quærenti. de verb. signi.

m ¶ Sacramentorum exhibitio.] Potest hoc verbum dupliciter intelligi. Primo de sacramẽtis, quæ sunt ordinis epãlis; vt ordinis collatio: nã tenemur ordines recipere a proprio epõ, nõ alieno, 9. q. 2 per totũ. & c. nullus. de paroch. itẽ virginũ benedictio. c. ueniẽs de præscri. Secũdo põt intelligi de omnibus sacramentis: nã quilibet de diœcesi debet pro sacramẽtis recurrete ad propriũ epũm, vel parochum Epũs enim cõcurrit cũ quolibet presbytero parochiali, vnde omnes ecclesiæ diœcesis censentur sub vna ecclesia. c. pen. & ibi not. de pænit. & remiss.

n ¶ Cathedraticum.] Cathedraticum, siue synodaticum est pensio duorũ solidorũ aureorum vel argentiorum, secundum loci consuetudinem: quæ datur episcopo a quali bet ecclesia, vt declarat Ab. in c. conquerente de offi ord. & est c. 1. 10. q. 3.

o ¶ Procuratio.] De qua dicetur in tit. seq.

p ¶ Mortuariorum.] Idest, de his quæ relinquuntur ecclesiis occasione funerum, secundum Ab. in

tio, uirginum benedictio, altarium, & ecclesię cõsecratio: quędam lege iurisdictionis; vt corrigendi, cõferendi, excommunicandi, & instituendi potestas: quædam lege diœcesana [a]; vt ius, census, & cathedraticum exigendi, decimam percipiendi, ius hospitij indicendi, & his similia. Sed cum tam de locali, quam de psonali subiectione, deque his, quæ ad episcopos tam iure ordinis, quam lege iurisdictionis pertinẽt, supra locis congruis loquuti fuerimus, transeamus nunc ad eam subiectionem, quę cognoscitur ex solutione census, & rerum, quæ lege diœcesana ad ordinarium pertinent.

DE CENSIBVS, exactionibus, & procurationibus.

TIT. XXI.

Census generaliter sumptus continet omnem pensionem, specialiter vero tantũ cathedraticum. h. d.

Census appellatio generalis ẽ, sumiturque pro omni pensione, quæ prę latis de ecclesiasticis prouentibus singulis annis in signum subiectionis, vel alterius [b] iuris penditur. Specialitamen nomine [c] cẽsus, qui episcopo ab ecclesiis in argumentum subiectionis tribuitur, *Cathedraticũ* [d] appellatur, eo quòd ob honorem cathedrę persoluatur.

Quibus temporibus, & quibus causis potest census constitui in ecclesiis. h. d.

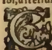
Constituitur [e] autem census, aut fundationis tempore, aut consecrationis, aut donationis, aut tempore immunitatis indultæ.

c. conquerẽte. uel dic, vt per gl. in d. c. conquerẽte. Et de hac, & de quarta decimarũ dicitur in titulo de canonica portione, & de omnibus superioribus iuribus habetur late in c. conquerente de offi. or.

a ¶ Diœcesana.] Ista nomina & diuisio non reperit explicite in aliquo textu: sed ad faciliorem traditionẽ ex mente & intentione iurium fuit a doctoribus inuenta, & usu recepta, & vr̃ ualde cõmoda: & de ea uide late per Abb. in c. dilectus. de offi. ord. ex quo etiam poteris mutuari qua quid ratione dicat pertinere ad episcopum tam lege iurisdictionis, quã lege diœcesana quã iure ordinis.

DE CENSIBVS exactionibus, & ꝓcurationn.

Io. Bapt. Cõtinuatur hæc materia per text. in §. fi. in fi. ti. ꝓxi. vel dicas scđo cũ d. ti. §. quemadmodũ vsq; ad fi. autor locutus sit đ subiectione Ecclesiarũ in genere, erat conueniens de ead. ꝑtractare in specie & ideo proponitur hic tit. iste, qui diuiditur in duas partes. in prima tractatur de censibus, in secunda de procuratione: secunda ibi, ulterius.

Census. hæc pars subdiuiditur in 4. partic. in prima adnut. uocis istius intelligẽtia: in 2. demonstratur qñ, & à quo imponatur census: in 3. habetur quis prohibeatur ipsum imponere, vel augere. in quarta docet quid iuris si Ecclesia de nouo fiat: secũda ibi, constituitur. tertia ibi, simplices. quarta ibi, sed qs: quo ad primum Casus non figuratur, nota. tamen æquiuoca esse prius distinguenda l. 2. ff. de dolo. Not. secundũ nomen census in statutis secundum largam significationẽ in dubio esse intelligendũ, cum proprie subiectionis sit signum.

b ¶ Vel alterius iuris.] Not. ergo ex hac littera, q census præstatio & receptio non denotat de necessitate subiectionem, c. quanto, & ibi no. Ab eod. & in c. quoniam. & c. recepimus. de priuil. & per Fel. in c. ad audientiam. de rescr post Ab. in ea. in causa de cau. poss. & ꝓpr. vbi plura alleg. Census pictũa [?] uo.

e ¶ Nomine.] Nõ est nouum in iure, vt unum & idem nomẽ deseruiat generi & speciei, vt in adoptione. l. 1. ff de adopt. in iurisdictione, vt in l. imperiũ. ff. de iuris. omn. iud. iũcta rubrica eiusdẽ tituli cũ ibi traditis. & q̃dam idẽ dicunt de testamẽto, vt ordinarie tradit in rubrica de leg. 1.

d ¶ Cathedraticũ.] De quo in c. 1. 10. q. 1. & in c. cõquerente. de offi. or. & supra ti. prox. §. penul. & per Host. in sum. eo. §. ex quibus. versic. cathedraticũ autẽ. Vide Euseb. eccles. histo riæ li. 7. c. 15. & 16. & Tripar. li. 5. c. 29.

Constituit autẽ. CASVS. Quidam Epi uolebãt ad eorũ libitũ, & qñcũq; Ecclesiis suæ diœcesis cẽsum constituere, ea moti rõne quia sicut in eorũ potestate est Ecclesiã cõstruere & cõsecrare §. quacũq; supra de constitué. Eccles. ita hoc idẽ uidebat dicendum de censum impositione, quia concesso antecedente dñ ẽi concessum cõsequens. c. translato. de cõstit. qua de re fuit quæsitũ qd iuris: Sol. vt hic legit q̃ cũ census denotet un⁹ quoddã, nõ dẽt temere imponi, nisi canonica cã suadẽte, & ab hñte legitimã potestatẽ, & hoc mõ est intelligenda obiectio in contrarium facta, & iõ nõ obstat. Not. primo inde arg. quod quemadmodũ res uel persona est alteri subiecta, ita quoq; conuenit vt det signũ subiectionis: No. secũdo. arg. quod res dẽat cõseruari in illo esse, quod in principio acceperunt.

Io. Bapt.

e ¶ Constituitur.] Nota quattuor tempora census consti-

Fundationis & consecrationis causa potest imponi cẽsus. h.d.

Fũdationis aut cõsecrationis tempore census imponitur: qa veluti præter ordinarii cõsensum nec fundari, nec dedicari [a] potest ecclesia: ita eodẽ tempore certum censum episcopus in subiectionis signũ constituere [b] poterit.

Episcopus ecclesiis pijs locis concessis, vel exemptis potest censum imponere. h.d.

Sed nec illud insolitum [c], aut nouũ haberi debet, vt cum episcopi ecclesias piis locis rite cõcesserint [d], aut exẽptas fecerint [e], aliquid sibi in eis pensionis nomine reseruent.

Sedes apostolica ab ecclesiis sub protectione receptis censum recipit. h.d.

Sedes quoque Apostolica cum libertatis priuilegium, vel etiã quibusdam ecclesiis protectionis indulget præsidum, cẽsum gratis oblatum suscipit, & in litteris Apostolicis, ad futurorum Pontificũ memoriã [f] quantitas census exprimitur.

Patrono fundanti potest census constitui. h.d.

Sed & patrono fundationis tempore poterit episcopus hmoderatos [i] sumptus cõstituere.

Simplices sacerdotes non possunt proprias ecclesias facere consuales; & qui de facto id fecerit, ab ecclesia ipsa remouebitur. h.d.

Simplices [k] autem sacerdotes, vel clerici non possunt ecclesias, qbus præsunt, ꝓpria auctoritate, præsertim [l] post eorum decessum, censuales efficere. Ideoque qui ab

constituendi. & de his vide late per Hostie. in sum. eod. §. si quis census.
a ¶ Nec dedicari.] Vt supra de constrnen. eccles. §. quamecunque cum ibi not.
b ¶ Constituere.] Habes de hoc 18. qõ. 2. cap. Eleutherius.
c ¶ Insolitũ.] Not. præsumendum pro his, quæ diu agitata sunt in ecclesia Dei patiẽte & tolerãte superiore fac. l. fi. C. de cõst. prin. & l. minime. C. de legibus. & c. constitutua de relig. domi. unde sumitur.
d ¶ Concesserint.] Vt in c. cõstitutus. de relig. domib.
e ¶ Fecerint.] Qᵭ põt: sed nõ quo ad omnia, vt per Abb. in ea. cũ uenerabilis. eod. & dicetur. inf. eo. §. & in tm̃.
f ¶ Memoriã.] Nõ ad obligationẽ, cũ dicatur gratis offerri. fac. l. contrahitur. ff. de pigno. actio.
g ¶ Patrono.] Ca. præterea de iu. pa.
h ¶ Epus.] Nota, ꝙ epi auctoritate est faciẽda hæc reseruatio; ꝓpria. n. auctoritate patronus non põt aliqᵭ seruitium vel temporale sibi reseruare in ecclesia. fac. c. cum dilectus. de consu. & per Inno. in c. qm̃. ne prælati vices suas. Et per hoc infert Ab. in c. præterea de iur. patro. ꝙ si quis mãdauit in testamento ecclesiam costrui, & reseruauerit aliquã annuam pensionẽ filiis soluendã, ꝙ nisi epus illud reseruet per statutum suum, filii non poterunt exigere, licet testator id disposuerit. fac. not. in c. significatum, de præben. & illa reseruatio debet fieri ante consecrationem, non postea, vt not. in d. c. præterea. arg. l. perfecta. C. de dona. quæ sub mo.
i ¶ Moderatos.] Qñ. s. aliquid plus contulit ecclesiæ, quam sit dos necessaria. Ab. in c. 1. eo. & in ea. præterea. de iur. patro. Necessaria aũt illa dos dicetur sine qua ecclesia in statu debito & cõuenienti substentari non dẽt. arg. c. 1. tit. de instit. & no. in c. cũ sicut. de consec. eccl. uel alt. alioqui si epus qñ ecclesia nihil haberet vltra necessaria, nõ valeret reseruatio, & epi auctoritas nihil suffragaretur: vt p Ab. in c. 1. eo. arg. c. vides. dist. 10. Imò si reseruatio esset legitime facta a principio; inciperet aũt ex post facto esse immoderata, poterit, & debebit reduci ad moderationem: vt per Ab. ind. c. præterea. fac. ea. t. de consu.

Simplices antẽ. CASVS cum cõmode in tota hac parte figurari põt ꝓpea omissa eius diuisione ita dẽ ad notari. Quidã simplex sacerdos uoluit suã ecclesiã cẽsualẽ efficere: Epus aũt nõ solũ nouos cẽsus imponere sed ẽt antiquos intendebat augere, & cũ dubitabat, an possent, ipsi dicebant hoc sibi esse licitũ tũ qa ob tit. quem habent in suis Ecclesiis sunt dñi, vel quasi. tit. n. cũ traditione rei dominiũ trãsfert. l. nunquã. ff de acquir. rer. domin. tũ ẽt qm̃ hmõdi cura ecclesiç eis cõmissa aliàs videref diminuta: Sol. tñ vt hic cauet, qa cõuenit iurie ecclesiã cõseruari in illo esse, qᵭ hũit à principio, qᵭ si dẽt mutari & causa suadẽte & à superiori fieri cõuenit. arg. l. 2. ff de constit. & c. 4. de offi. lega. nõ obstat obiectio, quia in rebus Ecclesiasl. tit. nõ hẽt pręd. intelligentiam glos. super cap. dudũ el. 2. in ver. intitulatã de elect. iũcto c. 2. de donation. & iõ nec secunda obiectio tenet: Not. primo hic argumentum quod grauiora sunt superioribus reseruata cap. 4 de offic. lega. supra adduct. vb: est gloss. notab. Not. secundo quod superiores non debẽt uti potestate quam habent in eorum commoditatem: Not. tertio quod argumento istius text. Episcopi possunt super eccl. causa suadente eius pensionem imponere. facit ea. nisi. de præben
K ¶ Simplices.] Id est, qui non habent aliquam prælaturam, cuius prætextu id possint facere.
l ¶ Præsertim.] Implicat quod nec etiam inuita. Alii exponunt pro tantum, asserentes quod qui potest se obligare ad soluendum censum in uita

Ioa. Bap.

eisdem quadam collusione pensionem annuam de ecclesiis receperint, illis defunctis super pẽsionis receptione audiendi nõ erunt [a], si Rom. Pontificis, aut alterius, qui de iure id facere potuerit, [b] auctoritatẽ super hoc non interuenisse constiterit. Quin potius si qui per collusionem [c] talia facere comperti fuerint, ab ipsis ecclesiis remouendi erunt.

Episcopus non potest nouũ censum imponere, vel ueterẽ augere, præter cathedraticum. h.d.

Sed nec episcopus [d] ipse, aut quilibet [e] alius ecclesiis nouos cẽsus [f] imponere, aut ueterẽ augere [g], aut partem prouentuũ [h] suis vsibus uendicare poterit. idque adeo obtinet, vt etiam si iuramentum [i] de nouo cẽsu persoluendo quis susceperit, non propterea soluere, sed ab solui ab illicito iureiurando debeat.

Ex eo, quod quis facit ex debito officij, non debet prẽmium consequi. h.d.

Nec quidquã profuerit, quod episcopus, uel quilibet de nouo illas de manib[us] laicorum eripuerit [k]: nam nec eo casu præter cathedraticum, & quæ ceteris imponuntur aliquid exigi poterit [l].

Ex causa & non in propriam utilitatem potest episcopus nouum censum constituere, vel augere ueterẽ accedente consensu capituli. hoc dicit.

Quod autem diximus [m] episcopũ, nec nouum posse censum imponere, nec augere ueterem, ita intelligi oportet, si in propriam [n] uelit utilitatem conuertere. Ceterum si non in suum, sed in alterius sibi subiectæ Ecclesiæ cõmodum, ex iuxta causa [o], vel nouũ censum constituere, uel ueterem

sua. Sed hoc procedit ita demum, si personaliter se ad soluendum ceosom obliget, oon si ecclesiam: quia obligando ecclesiam diceretur alienare, qđ noo potest fieri, nisi seruata iuris solẽmnitate. 12. q. 2. c. sine exceptione.

tionem diuersitatis. eodem.

a ¶ Non erunt.] Qoia illa peosioois coostitutio successores non ligat.

b ¶ Potuerit.] Argu. ꝙ auctoritate prælati põt poni nouus census, de quo infra §. prox. & ca. prohibemus. eo.

c ¶ Per collosionem.] Nota uerbũ, qoia aliud si non ꝑ collusiooem: quia tunc noo militat pœna hic posita: sed arbitraria. Ab. in c. cum clerici. & in cap. graois eod. Verbum autẽ, collusio hic late sumitur, non solum pro collusione, quam cootingeret fieri in iudicio: sed etiam extra, vt per Doct. io d. c. cum clerici. licet ibi aliter not.

d ¶ Epus.] Cõcor. c. scieotes. c. prohibemus. c. significauit. & c. graois, & ca. cũ uenerabilis. eo. & c. constitutus de relig. domi. c. vt oostrum, vt eccle. benefi. sine dim. con.

e ¶ Quilibet.] Puta Abbas. facit clementi. quia regulares. §. 1. de supplenda negligentia prælatorum.

f ¶ Nooos censos. Sed quem dicemus nouum cẽsum? Respondeo, qui non est impositus in fũdatiooe ipsius ecclesiæ. 18. q. 2. c. Eleutherius. vel qui nõ est præstitus tãto tempore, quod ad legitimam præscriptionẽ sufficiat vt not. in cap significauit. eodem.

g ¶ Augere.] Etiam qoòd augereotur possessiones. quod intellige in ceosu: secus in procuratione. ca. quanto eo. Procuratio autem non dicitur proprie census: sed pensio, quæ oidetur posse aogeri ex causa iusta, etiam sioe episcopi aoctoritate. ca. præterea. eod. & not. in ca. prohibemus. vbi Abb. not. ra-

h ¶ Prooentuum.] Facit capitulom vt nostrum. in fine. vt eccles. benefic. sine dimi. & element. qoia regulares. §. 1. de supplenda negligẽtia prælatorũ.

i ¶ Iuramentum.] De hoc habes io c. significauit. & in c. grauis. eod. Et idem dicas de fideiussore præstito, vt habetur in dicto ca. grauis. Et facit. quia potios periuriom, quam iorameotum meretur hoc appellari. c. sicut oostris, de iure.

K ¶ Eripuerit.] Puta, quia de facto a laicis detioebãtur, & usurpabant sibi istas ecclesias: oel quia laicus episcopo libere remisit ius patronatus, vel forte census debebaf patrono laico, a quo liberaoit ecclesiã suo ingenio.

l ¶ Poterit.] Videri tamen poterat coutrariom prima facie. cum quando qs liberat uel eximit ecclesiam possit oooum ceosum impouere. c. constitutus. de relig. domib. & supra. §. 1. & idem quãdo fundãtur de oooo: q[uo]d & hic oidetur interuenire, cum capiens ecclesiam de manibus laici uideatur eam de nouo adducere in libertatem, & quasi fundare. Sed contrariom hic decidi tur, & io ca. ecclesiis, unde sumitur. eo. quia Episcopus tenebator ad hoc faciendum a necessitate, quo casu facieoti aliq[uo]d laudabile ex proprio tũ officio oõ debetur aliq[uo]d prẽmium. Vñ præmiũ promissũ capieoti baouitum nõ dẽtur Barisello & familiæ, q ad hoc faciendũ tẽnent ex of. fac. l. cõgruit ff. đ of. ꝑsi & l e. 1. đ of. or.

m ¶ Diximus.] Pro declaratione, & uerificatione hoius. §. suot uidenda qoæ ponit Host. in summa. eo. §. quis imponere potest.

n ¶ Propriã.] Ca. ꝓhibemos, & ibi Ab. in 1. uo. eo.

o ¶ Ex iusta causa.] Collige hic quæ sint necessaria

ria in impositione noui censua. Primo auctoritas episcopi. Secũdo causa iusta. Tertio consensus capituli. arg. c. pastoralis, & cap. tua. de his, quæ fi. a prę l. sine consen. cap. Quarto consensus ecclesiæ. cui imponitur census, si est collegiata; arg. ca. 1. de reb. eccles. non alien & c. 1. de re perm. Abb. tamen in c. signifi. cauit eod. tenet q͛d si causa impositionis esset vrgens, & ecclesia collegiata noller consentire, posset Episcopua hoc facere cum cõsensu capituli: arg. clem. fin. de reb. eccles. non alien. & c. 1. eod. titu. in 6.

augere, vel etiam minuere [a] velit. Capituli accedente consensu [b], id sibi minime interdicitur [c].

Prouincia, & Ecclesia de nouo conuersa, in persoluendis censibus seruabunt consuetudinē prouinciarū. h. d.

Sed quis erit modus obsequiorum Metropolitano exhibendorum, si qua de nouo conuersa prouincia, ad alicuius ecclesiæ iurisdictionem accesserit [d]? & ex facto respõsum est id obseruari debere, quod in vicinis prouincijs [e] obseruatum reperitur [f].

Episcopis visitantibus debetur procuratio. h. d.

Vlterius prælatis diœcesim visitantibus, etiam procuratio debetur. Est autem procuratio necessariorũ sumptuum exhibitio. Nam cum Apostolico testimonio [g] suffragãte congruum sit, vt a quibus spiritualia recipimus, eisdem etiã temporalia nostra cõmunicemus [h]. Rectissime cõstitutum [i] est, vt cum prælati diœcesim peragrando [k] diuina nobis exhibent,

a ¶Minuere.] Vt in cap. auaritiæ. cũ ibi traditis. de præbend.

b ¶Cõsensu.] Fac. ca. pastoralis. & ca. tua. de his, quæ fi. a præl. sine consen. cap. & cap. pen. de con.

c ¶Interdicitur.] Hoc intellige, quãdo detracta pensione ecclesia cui census imponitur, potest congrue viuere: alias non debemus | discooperire unum altare, ut alius cooperiatur, cap. cum causam, & c. extirpandæ cũ ibi no. de præbend. fac. c. penul. de donat.

Sed quis. CASVS: Præsuponitur quod pars cuiusdam prouinciæ veniat ad fidem, unde quæsitum fuit quid iuris de obsequio, & subiectione eius, & argu. l. cum qui calendis. ff. de uerb. oblig. & §. omnis. insti. eod. secundum conuentionem erat respondendum. quæ si non esset facta simpliciter. Sol. tñ ut hic legimus arg. l. de quib. ff. de legib & sic non obstat obiectio, quia aliquando in controuersijs decidendis a simili est procedendum iux. not. in cap. translato de constitu. & ind. l. de quib. not. primo quod consuetudo unius loci deseruit aliquãdo ad causas decidendas alterius loci: Not. 2. arg. quod coniecturæ sunt desumendæ à proximioribus. — Io. Bapt.

d ¶Accesserit?] Siue nunc primum, siue quod occupata ab infidelibus fuit a nostris recuperata & sic quodammodo postliminio redit, secundum Hostien. quod Abb. putat, no. in quadam additione super cap. super eo. eod.

e ¶Prouinciis.] Ca. super eo. cũ cõcord. ibi allegat. Sed contra c. illa. & c. illud dist. 14. & c. vtinam, dist. 76. & c. de trina, de consecrat. dist. 4. Sol. ibi apparebat de propria consuetudine loci: quæ præfertur consuetudini aliorum locorum, hic quando nulla consuetudo apparebat. de hoc late per Io. And. & Butri. in rubric. de consue.

f ¶Reperitur.] Hoc tamen non procedit quando consuetudo vicini loci esset nimium onerosa. quia negligentia unius loci non debet nocere alteri nõ negligenti, secundum Innoc. in c. fi. de offic. ordin. & sequitur Abb. in c. super eo. eod. Item non procedit in sacramentis ecclesiæ, uel articulis fidei: nam in his debet locus ad fidem ueniens tenere quod tenet ecclesia Rom. c. abolendæ de hæret. cũ his q̃ alleg. Abb. in d. c. super. eod.

Vlterius.] Hæc para subdiuiditur in 3. partic. in prima habetur qualiter procuratio dependeat à uisitatione: in secunda quia potest visitare: in tertia an ex uisitatione Oratorij debeatur procuratio: secunda ibi, uisitandi: tertia ibi, postremo. Quoad primũ CASVS ita figuratur quidam Episcopi in visitatione ita procedebant, quod unus petebat à clericis uisitatis, & beneficiatis expensas, procurationes nominatas, alter uero omnia seruitia remittebat, & nihil accipiebat, qui quidem clerici id soluere nolebant dicentes q͛d bona illius Ecclesiæ ad alium finem erant ordinata, & ideo ad id non teneri l. legatum à contratio ff. de usufru. legat & remissionem dicebant esse omnino ualidã per l. penul. C. de pactis. Sol. tñ ut hic cauetur, quia seminans spiritualia debet metere tẽporalia, & renunciatio in præiudicium alterius nõ tenet. ca. si diligenti. de foro competen. non obstãt obiecta, quia cum bona illa sint ordinata ad cõmodum Ecclesiæ etiã hanc procurationẽ continẽt ob naturam visitationis, & remissio illa non tenet ob rationem assignatam. Not. primo inde arg. subditos non esse grauandos nisi in eorum utilitatem. Not. secundo quamcunque cõcessionem in alterius præiudicium factam de iure esse nullam. — Io. Bapt.

g ¶Testimonio.] 1 Corinth ca. 9. facit ca. cum secundum. de præbend. c. inter cetera de offic. ordin. cap. si Episcopus. de offic. ordin. in 6. cap. cum uoluntate. de senten. excom.

h ¶Communicemus.] Cum non sit ferendus qui lucrum amplectitur & onus recusat l. vni. §. pro secũdo. C. de ca. tol. l. secundum naturam. ff. de re iud. cap. qui sentit, eo. tit. in 6. & clem. 1. vbi not. eod.

i ¶Cõstitutũ est.] Ca. cũ Apostolus & ca. cũ uenerabilis. per totũ. eod. & eod. titu. in 6 & clementinis.

k ¶Peragrando.] Sed quid si ecclesia adeo sit nigi

na ur

illi etiam a nobis exhibeantur[a].

Episcopus remittens ecclesiæ seruitia, non censetur remittere procurationem, sed illã dare detrectantes potest excommunicare, & procurationi non præscribitur. h.d.

Et adeo visitationi annexa est ꝓcuratio, vt si Episcopus alicui ecclesiæ omnia seruitia remiserit[b], eidem visitanti nihilominus moderata debeatur procuratio[c]: quam si visitati exhibere negauerint, si quam in contumaces rite tulerit sententiam[d], erit inuiolabiliter obseruanda[e]. Cum nec vllam aduersus procurationem, quæ ratione uisitationis[f] competit, præscriptionem[g] currere dignoscatur.

Qui visitare possint, & quod Archiepiscopus potest visitare prouinciam, etiam quod suffraganei non sint negligentes. h.d.

Visitandi vero sollicitudo non modo incumbit Episcopis[h], verum etiã Archiepiscopis, Patriarchis, Sedis Apostolicæ Legatis[i],

na vt nulla necessaria sit peragratio, an exigetur procuratio? Et non videtur, cum esset ratio laboris, & ita quidam tenuerunt: ut not. in cap. cum sit. de simon. Communiter contra per cap. venerabili. eod. Nec enim procuratio solius laboris intuitu exhibetur, sed etiã in signum superioritatis, & ut facili' prælati ad uisitandum inducantur, ut per Abb. in d. ca. cum sit.

a ¶ Exhibeantur.] Idest, alantur. l. periculi. in fin. ff. de nautico fœno. & c. cũ Apostolus. eod. Et hæc allusio quędam, siue agminatio sicut supra eod. §. sed nec Epũs.

b ¶ Remiserit.] Quod tamen facere non poterit, nisi faciat ex causa, cũ sine causa, & consensu capituli non possit Episcopus alienare iura ecclesiæ suæ. ca. pastoralis. de don. & 12. q. 2. cap. sine exceptione. & c. fin. cum ibi not. 12. q. 3.

c ¶ Procuratio.] In generali enim remissione non ueniunt ea, quę in speciali non remittuntur, sicut in obligatione generali. l. obligatione. ff. de pig. & huius naturæ sunt etiã alia, quæ non ueniunt in remissione generali; scilicet cathedraticum. c. pastoralis. de dona. quod nec specialiter potest remitti, secundũ commun. opin. vt habetur in cap. cum venerabilis. eod. licet Archid. contra in ca. 1. de præbend. in 6. Item non potest remittere charitatiuum subsidium. ca. cum Apostolos. eod. nec institutionem auctorizabilẽ quo ad curam populi: argu. cap. cum satis. de offic. Archid. cap. 2. de capel. monach. in 6. Item quo ad ea, quæ sunt ordinis Episcopalis: non enim potest Episcopus eximere subditum, ut non teneatur ab eo recipere quæ sunt ordinis Episcopalis. Dicas tamẽ secundum Ioann. And. quod licet Episcopus non possit a se in totum eximere ecclesiam: tamen per modũ cuiusdam perpetuæ vicariæ põt concedere inferiori prælato, etiam recipienti nomine suæ dignitatis omnia prædicta iura, tribus exceptis; scilicet cathedratico, reuerentia, & charitatiuo subsidio: vt per Abb. in d. c. cũ venerabilis. Per hãc tamẽ perpetui vicarij constitutionem ex toto iura hæc non abdicantur ab Episcopo: quia saltem illo negligente poterit Episcopus exercere: arg. c. irrefragabili. §. excessus de offic. ordin.

d ¶ Sententiam.] Sed an visitator habeat etiam potestatem priuandi beneficiis? Resp. vt per Abb. in cap. dilectus filius. de rescrip.

e ¶ Obseruanda.] Cap. cum nuper. eod.

f ¶ Visitationis.] Ideo dicit, visitationis: quia in ꝓcuratione, quę competit ratione institutionis, siue consuetudinis, bene currit præscriptio: arg. 18. qu. 2. c. Eleutherios, & c. seruitium. & no. in c. venerabili. eod. Habetur in c. cum ex officii. de præscri.

g ¶ Præscriptionẽ.] Ca. venerabili. & c. cum instantia. eo. & c. cum ex officii. de præscr. etiam lõgissimi temporis. d. c. cum instantia. posset tamen cõtra procurationẽ proficere priuilegium Apostolicũ, & sic scriptio & priuilegiũ Apostolicũ nõ ꝓcedunt a pari. Vnde præscriptio non reddit laicum capacem iuris spiritualis, sed priuilegiũ Apostolicum. sic Abb. in d. cap. cum instãtia. post Ioan. Andr. in cap. 2. de ꝑb. in 6. in nouella: arg. cõtra ĩſ ti. ꝓx. Io. Bapt.

Visitandi. CASVS: Orta fuit cõtentio inter prælatos circa munus uisitandi, siquidem nonnulli nolebant uisitare, & quidam alii se opponebant, dicentes ad illos id non pertinere; quæ cõtrouersia uidebatur nulla, quia quilib. clericus beneficiatus etiam in dignitate constitutus dicebat suam Ecclesiam non esse visitandam: siquidem esset arguere de negligentia cõtra ea. semel à contrario. de reg. iur. in 6. & ca. si. de præsumpt. Sol. tamen ut hic habetur, quia inter partes curæ commissæ etiam munus visitandi connumeratur, & ideo qui id facit, suum officium dicitur exercere, propter quam rationem obiectio facta nil uidetur obstare: Not. primo, quod sicut prælati tenentur ad uisitationem, ita bonum esset etiam potestates seculares ad eã obligari in rebus secularibus: Not. secũdo qđ finis visitationis est obseruatia, & executio sacrorũ canonũ, animarũ salus.

h ¶ Episcopis.] Nota quæ sint personę quæ visitare possunt subditos. fac. ca. cum Apostolus. & c. procurationes. eod. & in ca. 1. cum seq. in 6. Et quod dicit de Archidiaconis, & Decanis habet respectum ad consuetudinem quorundam locorum, in quibus Archidiaconi visitant, aut iure proprio, aut vice Episcopi. Et põt in hac materia formari regula, ꝙ omnis prælatus habens iurisdictionem põt visitare, pro hoc ca. in singulis. de sta. monach. fac. quod habetur per Feder. consil. 145. & consil. 111. & per Cald. consi. 10 & per Oldr. consil. 204. & per Abb. consi. 26. Sed quid si plures ex istis concurrant in visitando? an unus impediat alium? Resp. ut per Abb. post glo. in c. sicut. de cens.

i ¶ Legatis.] In cap. cum Apostolus. eod. unde hæc

littera

Nuntijs, Archidiaconis, & Decanis: qui quidem, ne non tam diuina, quã propria [a] quæsisse videri possint, caute prospiciẽt; vt ea, quæ tam generali, quam Lateranensi [b] concilio continentur, & quæ Innocentiana [d] constitutione, atque alijs canonibus salubriter constituta comperiuntur, inuiolabiliter obseruent.

Archiepiscopus visitat diœcesim suffraganeorum etiam non negligentium. h. d.

Quod autem diximus Archiepiscopis visitare licere prouinciam, ac procurationes a locis recipere visitatis, tunc etiam sibi locum vendicat, cum eius suffraganei argui negligentiæ nomine non possunt [e]. Nec enim propterea minus suam libere visitare prouinciam poterunt [f].

Ob oratorium non est exigenda procuratio, & ob vrgentem necessitatẽ potest Episcopus exigere charitatiuum subsidium. h. d.

Postremo admonẽdi sumus propter priuatum [g] oratorium [h], in quo quis interdum celebrat procurationes, quæ visitationis ratione debentur, a quoquam exigi, vel extorqueri [i] non posse, sed nec alijs exactionibus subditos suos Episcopi grauare debent, nisi quandoq; eisdem multæ superueniant necessitates. quibus casibus si manifesta, ac probabilis [K] causa extiterit, cũ charitate moderatum ab eis postulare subsidiũ

litera videtur sumi, fit mentio non de legatis, sed de Cardinalibus, quod in effectu in idem uidetur recidere; cum Cardinales tantum credantur esse de latere legati, vt nor. sup. de collat. § ex legationis, de quibus videtur hic intelligere, & est text. in c. procurationes. eo. Sed vnũ fac. dubiũ: quia in d. cap. cum Apostolus. habendo respectũ ad numerum euectionũ, videtur facere non solum Archiepiscopos, sed etiam simplices Episcopos maiores Cardinalibus, qui, si sint Apostolicæ sedis legati, deberent esse multo superiores, & maiore honore digni, immo etiam si sint simplices Cardinales sine ulla legatione, quo casu non satis percipi potest, quo iure possint visitare, nisi forte visitent proprium titulum. An autem Episcopus sit maior, vel minor Cardinali non Episcopo disputari solet, & not. in cap. quamquam. a. qu. 7. & per Host. in ca. ecclesia. 2. de elect. & remissiue per Abb in d. cap. cum Apostolus. hoc dubitatum: Sol. vt hic deciditur, quia res priuata est alterius naturæ à re publica, & ideo diuersa quoque debebat esse iuris decisio: ob quam rationem etiam obiectio videtur cessare, cum debeat propterea limitari, ne persona priuata nimis grauetur: Not. oratoria non esse in omnibus eiusd. naturæ cum ecclesiis: Not. secundo Ecclesias, & loca religiosa vltra grauamen ordinarium non esse grauandas, nisi necessitate vrgente suadente.

a ¶Quam propria.] Argu. contra concionatores, & alias religiosas p̃sonas; quæ recipiunt munera, qui tametsi indigeant, possunt nõ modo recipere, sed etiam vltro petere. fac. §. vlterius. cum concord. ibi allegat. sup. eod.

b ¶Generali.] Cap. 2. eod. in 6.

c ¶Lateranensi.] Cap. cum Apostolus. eod.

d ¶Innocentiana] Cap. 1. eod. in 6.

e ¶Non possunt.] Cap 6. eod. in 6.

f ¶Poterunt.] Poterunt etiam, dum uisitant audire confessiones subditorum suis suffraganeis, absoluere, & pœnitentias iniungere, non obstante quauis consuetudine: vt in cap. fin. eod. in 6.

Io. Bapt. Postremo. CASVS. Quidam Episcopi visitando priuata Oratoria volebant ab eis procurationẽ exigere tum ratione subiectionis, tum etiam quoniam qui seminat spiritualia debet metere temporalia, & cũ id sibi denegabatur, fuit propterea de

g ¶Priuatum.] Ca. fin. eod. & dicit priuatum, quia potest esse etiam Oratorium publicum: puta si sit constructũ auctoritate Pontificis, quo casu non esset priuatum: vt per Abb. in d. c. fin: nec posset transferri ad vsus profanos, & priuatos.

h ¶Oratoriũ.] Sed qualiter cognoscitur oratorium ab ecclesia? Resp. ecclesia est illa, quæ principaliter deputatur ad celebrandum, & orandum, ac etiam consecratur per Episcopum, & sibi pro ministria dos constituitur, & diuino cultu. cap. nemo. de consecra. dist. 1. vbi per Archid. & supra de cõstru. eccle. §. quacũque. oratorium vero nõ consecratur, nõ constituitur sibi dos, nec principaliter fit, vt ibi celebretur, sed ut oretur. vnde sine licentia Episcopi nõ potest in oratoriis celebrari, vt in ca. vnicuique cum seq. de cõsecr. dist. 1. Nec possunt habere campanam publicam. c. patẽtibus. & ibi Docto. de priuileg. de quibus com. opi. est quod nõ gaudeant priuileg. eccle. vide per Dec. consi. 148.

i ¶Extorqueri.] Potest tamen Episcopus accedere ad videndũ, an illud priuatum oratoriũ honeste tractetur, & an sit rite cõstructũ, & põt facere illud demoliri, secundum Innoc & Abb. in c. fin. eo.

K ¶Probabilis.] Nota duo requisita ad causam charitatiui subsidii indicendam; scilicet, quod sit manifesta, & quod sit rationabilis. fac. cap. cum Apostolus.

DE RELIGIOSIS DOMIBVS.

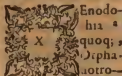
Co. Bapt. Post declarationem ecclesiarum merito sequitur tractatus de religios. domib. quia sicut habitatio est vnita templo, ita hæc materia videtur vnita materiæ ecclesiarum: & ideo proponitur hic ab auctore tr. iste, qui diuiditur in 4 part. in prima habetur quæ sint domus istæ, & cui subiiciantur: in secunda an possint conferri in beneficium: in tertia ad quid teneantur ipsarum rectores: in quarta prædicta limitantur: secunda ibi, eodẽ cauetur: tertia ibi, ut autem: quarta ib. prædicta vero.

Xenodochia. CASVS orta fuit controuersia, & Perusiæ, & Mediolani inter Episcopos, & rectores huiusmodi locorũ, quæ hic adnot. Episcopi enim dicebant huiusmodi domus esse religiosas, & eis subiectas, quia cum sint ordinatæ in honorem Dei ob charitatem, quæ in eis exercetur, ut præsupponitur, ad Episcopos spectat de huiusmodi rebus iuramenta habere, cum tota diœcesis sit eis demandata. ca. 1. 11 q. 1. Rectores vero p̃d se opponunt dicentes, quod sicut deuotione laicorum sunt constructæ, & ædificatæ, ita ead. deuotione debent tantum ab eis gubernari, alioquin laici retardarentur a uoluntate benefaciendi erga proximum: solu. tamẽ est sequen. prout hic deciditur, quia quod est Deo dedicatum auctoritate Episcopi conuenit iuri, & rationi, ut ei subiiciatur, nec obstat obiectio, quia potest verificari in locis pijs iuxta not. in c. 4 per Abba. eod. Not. primo quod illa loca debent iudicari Episcopo subiecta, quæ eius auctoritate sunt constituta. Not. secundo quod ordinata ad vnum finem, non debẽt applicari ad aliũ, nisi auctoritate pontificia, limit. tamen ut per l. legatum vbi docto ff. de usufr. leg.

DE RELIGIOSIS DOMIBUS.

TIT. XXII.

Xenodochia, Orphanotrophia, & loca similia Episcopo subsunt, qui prouidere debent, ne illorum res dissipentur. h. d.

Enodochia[a] quoq; Orphanotropia[b], Bethotrophiæ[c], Nosocomia[d], Gerontocomia[e], aliaque similia[f] loca, ad Episcoporum, in quorũ sunt diœcesi sollicitudinẽ pertinent[g], per eosdẽque ad eas utilitates, quibus cõstituta sunt ordinãda, ac dirigẽda erunt: nec postquã huiusmodi loca ad hospitalitatis vsum, & pauperum prouisionem Pontificis ordinatione deputata fuerint, ad profanos vsus conuerti poterunt[h]. Cũ ea[i], quæ ad certum vsum largitione fideliũ sunt destinata, ad alium[k] salua sedis Apostolicæ[l] auctoritate conuerti non valeant.

Ordinarij loca pia, & religiosa possunt reformare auctoritate Apostolica, si opus sit reformatione. h. d.

Quinimmo si taliũ locorum Rectores exempti sint, si tamen illorum cura postposita, bona & iura ipsorum ab vsurpatorum manibus uendica--

a ¶ Xenodochia.] Loca in quibus pauperes peregrini recipiuntur.

b ¶ Orphanotrophia.] Vbi orphani, idest, parentibus priuati nutriuntur.

c ¶ Bethotrophia.] Vbi aluntur infantes pauperũ.

d ¶ Nosocomia.] Vbi ægroti curantur.

e ¶ Gerontocomia.] Vbi senes aluntur, & sunt ista secundum Host. in summa eo. religiosa non consecrata. & de horũ omnium vocabulorũ significatione habes Host. d. loco, & not. in c. in qualibet. 23. q. 8. & in l. omnia C. de Epis. & cleric. & vulgo omnia ista hospitalia appellantur.

Hospitalia.

f ¶ Similia.] Puta leprosarium, uel eleemosynarium, clem. 2 eo. est tamẽ dubium, an leprosorum collegium sit religiosum, ut apparet ex not. in d. cle 2. § 1.

g ¶ Pertinent.] Si sunt constructa auctoritate Episcopi, & sic religiosa: ut in cap. quia monasterium. eo. Sed si sint ædificata sine Episcopi auctoritate, Episcopus non debet se de his impedire iure decretalium. Abb. in ca. de Xenodochis. eo. sed patronus ad libitũ disponet, secũdũ Inno. & alios in c. inter dilectos de donat. sed hodie p Cõc. Trid. sessione 22. c. 8. videtur hoc immutatum. Si tamen patronus esset mortuus tunc procul dubio ad curã Episcopi pertinet, quod pia voluntas defuncti mãdetur executioni: vt in auth. de eccles. titulis. §. si quis autem pro redemptione. fac. cap. hæc. & quod ibi not. eod.

h ¶ Poterunt.] Cap. nulli licet 12. & cap mancipia. de re. permut. cap ligna & cap. vestimenta. de consec. dist. 1 & 19 quæ. 3. c. quæ semel. & ff. de relig. & sump. fun. l. si quis sepulchrum. Ar. contra. cap. ex antiquis. & cap. frequens. dist. 54. Sol. ut not. in d. cap. ad hæc. eod.

i ¶ Cum ea, &c.] q. d. si deputata ad certum vsum piũ, sacrũ, aut religiosum, nõ possunt transferri ad alium vsum eiusdẽ qualitatis & naturæ sine licẽtia sedis Apostolicæ, licet sit facilis transitus in habẽtibus symbolũ. q. m minus ad vsum penitus profanũ.

k ¶ Ad alium.] Etiam pium. fac. 22. quæst 2. ca. in autem & dist. 41. cap. licet. 2. & ca. inter corporalia. de translat. & c. ad nostram. ubi no. & ca suggestũ. de appel. arg. contra. c. quamuis. de pœn. in 6.

l ¶ Sedis Apostolicæ.] Not casum reseruatum sedi Apostolicæ de quibus omnibus in c. quod translationem

sustinendi [a] erunt.

DE CAPELLIS monachorum [b].

TIT. XXII.

Omnes Ecclesię posita in diœcesi subsunt Episcopo. h.d.

Sque adeo autem omnes basilicæ [c] per diuersa loca constructæ in Episcopi, in cuius territorio positę sunt, potestate cõsistunt, vt si Ecclesia, vbi monachi habitant [d], populi curã habeat, cum per monachum plebs regi nõ debeat, Capellanus ad consilium [e] monachorum ab Episcopo sit instituendus: ita vt consuetudine [f], aut quouis statuto contrario non obstante ex solius Episcopi arbitrio, tam ordinatio eius, quã depositio [g], & vitæ pẽdeat cõuersatio.

Monasteria iure communi subsunt Episcopo. h.d.

Nec id mirum videri debet; cum monasteria ipsa, & monachorum disciplina, si nec priuilegio, nec legitima pręscriptione doceantur exempta [h] ad eum pertineat Episcopum, in cuius sunt territorio cõstituta [i].

solus. §. 1. eo. Et de isto subsidio charitatiuo habes amplum tractatum per Barth. Bellenzinum, ad quẽ erit recurrẽdũ in casibus, & q̃stionibus emergẽtib⁹.

a ¶Sustinendi.] Loquitur de Episcopis, sed idẽ, & multo magis habebit locum in Papa. vt per Host. in summa eod. §. ex quibus causis. versic. & breuiter. & per Bellen. in d. suo tract. in princ.

Ioa. Bap. DE CAPELLIS monachorum. Continuatur tit. iste per gl. rubricæ. eiusd. & cum ob eius breuitatem cõmodam non admittat diuisionem. propterea CASVS in eo ita figurari põt. Cũ certi regulares in tali Ecclesia habitarent, quæ curã populi habebat annexam, orta fuit cõtentio inter eos & Episcopum loci: isti enim dicebant curam istam nullo iure pertinere ad Episcopum, quia non uidetur posse stare curam esse annexam, & pertinere ad Episcopũ, cũ talis vnio uideatur facere exemptionem arg. §. secuta. sup. de vnion. b. Eccles. Episcopus autẽ oppositũ dicebat, arg. §. sed quæri poterit d. tit. unde Sol. ut hic dimiditur, quia non debent se immiscere rebus clericorum. nõ obstat obiectio, quia talis unio causat illam tantum exemptionem quã potest: Not. oẽs Ecclesias esse Episcopo de iure subiectas, licet aliquando id limitetur pro parte.

b ¶Monachorum.] Ad titulum de subiectione ecclesiarum subiecit præcedentẽ de censibus, qui pertinet ad subiectionẽ: sed quia & monachorũ capellæ sunt subiectæ, merito post præcedentes ponit etiam istum titulum.

c ¶Omnes basilicæ.] Cap. omnes. 16. q. 7. & dist. 61. ca. obitũ. & 10. quæst. 1. c. 1. & 10. q. 2. ca. Episcopus. & 18. q. 2. c. monasteria. & c. cum venerabilis & ca. cum dilectus. de relig. domib. Nisi tamen ex speciali priuilegio sint exemptæ. ca. cum & plantare. de priuileg. & de hoc vide per Host. in sum. eod. §. quid iuris habeant.

d ¶Habitant.] Secus si monachi ibi non cohabitarent. c. quod Dei timorem. de stat. regula. Sed quæ est ratio, quod proprio monasterio plebem habenti non potest præponi, cum magis proprio monasterio obligetur, quam ecclesiæ alteræ, & habeat nedum socium, sed socios, & concurrat fauor ecclesiæ sit? Vnde videtur magis idoneus ad explicandam curam imminentem proprio monasterio, quam ecclesiæ foris sitæ. Hæc est maxima difficultas, & Abbas in ca. 1. eod. unde sumitur, pro solutione multum laborat, demum uidetur residere vt id quod hic dicitur, & in d. cap. primo. habeat locum quoties esset copia clericorũ sæcularium: alias in necessitate non procedere, sed raro non procedat, cum semper fuerit copia clericorum. cap. legimus. dist. 93.

e ¶Ad consiliũ.] Quod tamen Episcopus, non tenetur sequi, nam hoc est generale, quod quoties quis tenetur quid facere de consilio alterius, tenetur quidẽ consilium requirere, non sequitur in ca. dilecti. de arbitris, & cap. cum in veteri de elec. nec ideo minus ab eius arbitrio actus pendere videtur, de quo per Legistas in l. si conuenerit. ff. de re iudica.

f ¶Cõsuetudine.] Hoc verbum respicit inferiora; scilicet quod non ualet consuetudo, quod alius ab Episcopo ordinet, uel destituat, & est sumptum de cap. 1. eod. in 6. non autem respicit dictũ superius; uidelicet, quod nõ valeat cõsuetudo q̃ monachus possit in Ecclesia & monasterio, in quo inhabitat, curam habere, nam contrarium uidemus seruari de consuetudine, quæ est valida, secundum Abb. in c. primo. eod. in antiquis. post. Ioan. Andr. Lau. Ioan. de Ligna. per tex. a contrario sensu. in clem. ne in agro §. ceterum. de stat. regul. quidquid. ibi sentiat gloss.

g ¶Depositio.] Monachi enim, si iste delinqueret, non possent remouere, sed debet remoueri per Episcopum ordine iudiciario: immo plures Episcopi sunt necessarij ad veram depositionem. 15. quæst. 7. cap. felix. & ca. si quis tumidus, licet hodie secus per Concil. Trid.

h ¶Exempta.] Cap. cum venerabilis. cum cap. sequen. & cap. constitutus. de relig. dom. cap. auditis. de præscr.

i ¶Constituta.] Cap. monasteria. 18. q. 2.

DE RELIGIOSIS DOMIBVS.

Io. Bapt. Post declarationem ecclesiarum merito sequitur tractatus de religiosis domib. quia sicut habitatio est unita templo, ita haec materia videtur vnita materiae ecclesiarum: & ideo proponi ut hic ab auctore ti. iste, qui diuiditur in 4 part. in prima habetur quae sint domus ipsae, & cui subiiciantur: in secunda an possint conferri in beneficium in ter tia ad quid teneantur ipsarum rectores: in quarta praedicta limitantur: secunda ibi, codē cauetur: tertia ibi, ut autem: quarta ib. praedicta vero.

DE RELIGIOSIS DOMIBUS.

TIT. XXII.

Xenodochia, Orphanotrophia, & loca similia Episcopo subsunt, qui prouidere debent, ne illorum res dissipentur. h. d.

Xenodochia [a] quoq; , Orphanotrophia [b], Bethotrophiae, Nosocomia [d], Gerontocomia [e], aliaque similia [f] loca, ad Episcoporum, in quorū sunt diœcesi sollicitudinē pertinent [g], per eosdēque ad eas utilitates, quibus cōstituta sunt ordināda, ac dirigēda erunt: nec postquā huiusmodi loca ad hospitalitatis vsum, & pauperum prouisionem Pontificis ordinatione deputata fuerint, ad profanos vsus conuerti poterunt [h]. Cū ea [i], quae ad certum vsum largitione fideliū sunt destinata, ad alium [k] salua sedis Apostolicae [l] auctoritate conuerti non valeant.

Ordinarij loca pia, & religiosa possunt reformare auctoritate Apostolica, si opus sit reformatione. h. d.

Quinimmo si taliū locorum Rectores exempti sint, si tamen illorum cura postposita, bona & iura ipsorum ab vsurpatorum manibus uendica--

X Enodochia. CASVS orta fuit contrauersia, & Perusiae, & Mediolani inter Episcopos, & rectores huiusmodi locorū, quae hic adnot. Episcopi enim dicebant huiusmodi domus esse religiosas, & eis subiectas, quia cum sint ordinatae in honorem Dei ob charitatem, quae in eis exercetur, ut praesupponitur, ad Episcopos spectat de huiusmodi rebus iuramenta habere, cum tota dioecesis sit eis demandata. ca. 1. 13 q. 1. Rectores vero pd se opponunt dicentes, quod sicut deuotione laicorum sunt constructae, & aedificatae, ita ead. deuotione debent tantum ab eis gubernari, alioquin laici retardarentur a voluntate benefaciendi erga proximum: Sol. tamē est sequen. prout hic decidītur, quia quod est Deo dedicatum auctoritate Episcopi conuenit iuri, & rationi ut ei subiiciatur, nec obstat ob. ectio, quia potest verificari in locis pijs initia not. in c. 4 per Abba. eod. Not. primo quod illa loca debent iudicari Episcopo subiecta, quae eius auctoritate sunt constituta. Not. secundo quod ordinata ad vnum finem, non debēt applicari ad aliū, nisi auctoritate pontificia. limit. tamen ut per l. legatum vbi docto ff. de usufr. leg.

a X Enodochia.] Loca in quibus pauperes peregrini recipiuntur.

b Orphanotrophia.] Vbi orphani, idest, parentibus priuati nutriuntur.

c ¶Bethotrophia.] Vbi aluntur infantes pauperū.

d ¶Nosocomia.] Vbi aegroti curantur.

e ¶Gerontocomia.] Vbi senes aluntur, & sunt ista, secundum Hoff. in summa eo. religiosa non consecrata: & de horū omnium vocabulorum significatione habes Host. d. loco, & aut. in c. in qualibet. 23. q. 8. & in l. omnia C. de Ep. sc. & cleric. & vulgo omnia ista hospitalia appellātur.

Hospitalia.

f ¶Similia.] Puta leprosariorum, vel eleemosynarium. clem. a eo. est tamē dubium, an leprosorum collegium sit religiosum, ut apparet ex not. in d. cle. 2. § t.

g ¶Pertinent.] Si sint constructa auctoritate Episcopi, & sic religiosa sunt in cap quia monasterium. eo. Sed si sint aedificata sine Episcopi auctoritate, Episcopus non debet se de his impedire inre decreti talium. Abb. in ea. de Xenodochis. eo. sed patronus ad libitū disponet, secū dū Inno & alios in c. inter dilectos de donat. sed hodie p Côc. Trid. sessione 22. c. 8. videtur hoc immutatum. Si tamen patronus esset mortuus tunc pro culdubio ad eurā Episcopi pertinet, quod pia voluntas defuncti mādetur executioni: vt in auth. de eccles. titulis §. si quis autem pro redemptione. fac. cap. hac. & quod ibi not. eod.

h ¶Poterunt.] Cap. nulli liceat 12. & cap mancipia. de re. permut. cap ligna & cap. vestimenta. de consec. dist. 1 & 19. quae. 3. c. quae semel. & ff. de reli. & sump. fun. l. si quis sepulchrum. Ar. contra. cap. ex antiquis. & cap. frequens. dist. 54. Sol. ut not. in d. cap ad haec. eod.

i ¶Cum ea, &c] q. d. si deputata ad certum vsum piū, sacrū, aut religiosum, nō possunt transferri ad alium vsum eiusdē qualitatis & naturae sine licētia sedis Apostolicae, licet sit facilis trāsitus in habētibus symbolū. qā minus ad vsum penitus profanū.

k ¶Ad alium.] Etiam pium. fac. 22. quaest 2. ca. in aurem & dist. 4. cap. licet 2. & ca. inter corporalia. de translat. & c. ad nostram. ubi no. & ca suggestū. de appel. arg. contra. c quamuis. de poen. in 6.

l ¶Sedis Apostolicae.] Not casum reseruatum sedi Apostolicae de quibus omnibus in c. quod translationam

tionē de off.leg. Hodie tamen per Conc. Trid. hæc potestas videtur communicata etiam ordinariis: vt sess. 22. in decretis reformationum. cap. 6. quod est factum cum ipsis tamquam sedis Apostol. legatis.

na cored. loc. accipere, ac dispensare ea moti ratione, quia cum sint approbati uiri ad id idonei, & rectæ conscientiæ non uidebatur necessariū aliquā iuris solennitatē esse seruandā, sicuti nec clericus beneficiatus tenetur bona suæ ecclesiæ inuētario adnot. cū in iure hoc non caueatur & cum Episcopus loci se opposuisset. Sol. fuit facta prout hic legimus, quia huiusmodi rectores sunt veluti tutores, & propterea obiectio nil uidetur concludere, nec etiam similitudo de beneficiato tenet, siquidē iste habet plus iuris, quā tutor. ca. si. unà cum glo. de pecul. cle. Not. primo arg. quod clerici beneficiati tenētur inuētarium facere de bonis suæ Ecclesiæ, & rationabiliter de eis disponere: Not. secundo quod qui administrat bona aliena tenetur postea rationem reddere, facit § fin. institut. de attilia. tuto.

re [a] negligāt, aut quoquo modo res illorū collabi sinant, poterūt ordinarij auctoritate Apostolica [b] sibi ex Viennensi cōcilio præstita, loca ipsa salubriter reformare, & occupata, alienata, deperdita, vt in statutum pristinum redigantur, ꝓcurare: cōtradictoresque quoscunq; per censuram Ecclesiasticam & alijs iuris remedijs [c] compescere, licet nullum per hoc exemptionibus, seu priuilegijs, quo ad alia [d] ꝓ iudiciū generali dēat.

Xenodochia, & loca similia nō possunt in beneficiū cōferri, nisi certis casibus, h. d.

Eodem cauetur cōcilio, [e] vt nullus ex huiusmodi locis secularibus clericis in beneficium [f] conferatur, etiam si consuetudine id fuerit alias obseruatum, nisi in illorum fundatione aliter constitutum fuerit, siue per electionem [g] sit de Rectore huiusmodi locis prouidendum. Sed quod eorum gubernatio viris prouidis, ac boni testimonij cōmittatur, quos bona prædicta in alios vsus cōuertere, præsumptio verisimilis non existat.

Administratores hospitalium æquiparantur tutoribus. h. d.

Vt autem hi demādatę sibi curę diligentius insistant, instar tutorum [h] & curatorum debent iuramentum præstare [i], ac de bonis inuentaria cōficere, & ordinarijs, seu alijs, quib' loca huiusmodi subsunt, vel deputādis ab eis, singulis annis [k]

a ¶Vendicare.] Etiam in iudicio, & coram iudice ecclesiastico, quod possunt cap. cum sit. de for. compet.

b ¶Apostolica.] Concord. clem. 2. eod. cap. irrefragabili. de offic ordin. & ca. ad abolendā. de hære. & ca. vni. de cler. ægro in 6. cum allegatis in clem. 1. de supplen. neglig prælato. Et vide quæ in hac materia statuūtur per Concil. Trid. in decretis reformationum. sess. 7. cap. 15. & sess. 22. cap. 6. & cap. 8. & cap. 2. sess. 25. ca. 4. & c 8.

c ¶Remedijs.] Etiam innocādo brachium sæculare, si expedierit. ca. 1. & c. quoniam. de offi. ordi.

d ¶Alia.] Sic. cle. 2. de stat. mona.

Eodem cauetur. CASVS. Quidam Episcopi volebant conferre in tit. beneficii huiusmodi domus ea ratione, quia cum bona eis annexa videantur, propterea Ecclesiast. putabant id esse licitū cum sint ordinata in gratiā clericorum iuxta not. præcipue per Sarment. in suo tract. de reddit. Eccles. post princ. Sol. tamen vt hic habetur, quia & loca & eorū bona sunt destinata ad certū usum, & sic etiam obiectio nil videtur concludere cum teneat de reliquia bonis Ecclesiast. Not. spiritualia à princip. posse recipere aliquā cōditionem licet ad certum vsum destineniur.

Io. Bapt.

e ¶Concilio.] Vt cle. 2. §. 1. eod. & pro pleniſsima cognitione eius qđ hic dicitur, vidēdus est Pet. de Perus. in trac. de canonica Episcopali, & parochiali § 2. principaliter.

f ¶Beneficium.] Fac. cle. per litteras. de præb.

g ¶Electionem.] A superiore confirmandam.

Vt autem. CASVS. Rectores huiusmodi locorum uolebant simpliciter, & ad libitum suum bo-

Io. Bapt.

h ¶Tutorum.] Iurādo vtilia facere. & inutilia prætermittere inuentariū faciendo, & administrationis suæ rationem tēpore debito reddere & residua reddere promittendo & cetera, de quibus in l. de creationibus. C. de Episcop. audi. & in l. fi. C. de curat. furi. & per Specul. in titulo de tutoribus, vt not. in clem. 2. §. 1. eod.

i ¶Præstare.] Sed an & satisdare etiam teneantur instar tutorum? Respō. negatiue, cū dētur ex inquisitione. fac. l. orphanotrophos. in princi. C. de Episc. & cleri. & ita not. in clem. 2. §. 1. eod. nisi tamen hi suspecti essent. propter vxorem, & filios, vt in cap. de Siracusanæ. distinct. 28. sed tali suspecto committi non deberet: vidi tamen seruari, quod huiusmodi personæ satisdent.

k ¶Singulis annis.] Per huius temporis designationem videtur ꝙ etiam non petitam administrationis rationem teneātur reddere, de quo no. in clem. 2. eod. Sed contra. l. orphanotrophos. C. de Episcop. & cle. & in anthen. de eccles. titulis. §. pen. Sol. An quæris, an teneantur reddere rationem pauperibus

ipsis

de administratione sua rationem reddere. quod si secus à quoquam fuerit attentatum [a], prouisio, seu ordinatio minime valebit.

Supra dicta non habent locum in hospitalibus militarium ordinum, aut religiosorum. h. d.

Prædicta vero ad hospitalia militariū [b] ordinum, vel aliorum religiosorum minime extenduntur. Hi enim suorum ordinum institutiones, & consuetudines obseruare cogendi erunt.

Hospitalibus circa sacramentorum exhibitionem seruanda est antiqua consuetudo. h. d.

Sed & si qua sint hospitalia, altaria, & cœmeterium ab antiquo habentia [c], & presbyteros celebrantes, & sacramenta Ecclesiastica pauperibus ministrantes, quo ad exercenda, & ministranda spiritualia prædicta [d], antiquam consuetudinem Viennense Concilium obseruari voluit.

DE SEPVLTVRIS [e].

TIT. XXIIII.

Cur in ecclesiis & locis sacris sepultura constituantur, h. d.

TRactemus nunc de sepulturis, quę quidē per fideles nō nisi in sacris, & religiosis locis, ideo constituuntur [f],

ꝓsit & orphania. & non teneantur, & ita procedūt contraria. Aut de ratione reddenda Episcopo, vel aliis superioribus, & procedit qđ hic dicitur, & in §. œconomos. authent. de sanctiss. Episcop. Alii qđ contraria corriguntur, sed prima verior, vt not. in cle. s. §. 1. eod.

a ¶ Attentatum.] Respicit etiam pręcedentem §. nedū istum.

Io. Bapt. Prædicta.] CASVS non oportet, vt hic aliter figuretur, nisi dicamus & quæramus an disposita circa loca religiosa prout in hoc tit. habentur debeant limitari in hospitalib. in hac parte aduoc. & cum ordinationes pręd. tendant in vtilitatem eorund. locorum, negatiue uidebatur respondēdū, Sol. tamen prout hic deciditur, & ratio illa fortasse assignari pōt, quia ob qualitatem militū & personatū haud potest talia solemnitas seruari, quæ in aliis est ordinata, & sic cessat obiectio: Not. Consuetudinem vim maximā habere etiā circa administrationem diuinorū.

b ¶ Militarium.] Vt S. Io. Hierosolymitani, & S. Mariæ Calastrensium, & Cruciferorum, & similium: vt in cle. a. §. præmissa. eod.

c ¶ Habentia.] Sic cle. a. §. fi. eod. vnde sumitur.

d ¶ Prædicta.] Concord. 24. q. 1. cap. pudenda. & de elect. cap. nihil est in fine. & in cle. 1. de priuil. in fi.

DE SEPVLTVRIS.

Io. Bap. Continuatur tit. iste per gloss. Rubr. uel dicas secundo, quod postquam tractatum fuit de locis religiosis, sequitur videre de iure ad ea pertinente, in quo cum sepultura reperiatur, ideo de ea hic pertractatur: diuiditur autem tit. iste in quatuor part. in prima habetur qua de causa in locis sacris sepultura constitui debeat: in secunda explicatur quid iuris de eius electione: in tertia demonstratur qui prohibeantur in ea sepelliri: in quarta cauetur, an aliquid pro ea posset dari, & recipi: secunda ibi, regulariter: tertia ibi, nō tamē: quarta ibi, illud etiā.

Io. Bapt. TRACTEMVS nunc. CASVS. Cum quidam Christiani nullam de sepultura ecclesiast. curam haberent ob dictum sacræ scripturæ, memento homo quia cinis es, &c. ac etiam quia dicebant isti corpus humanum sanctificat locum, nō antē ecōtra §. religiosum: instit. de rerū diuis. propterea fuit dubitatū quid iuris: Solu. ut hic legimus, & ob rationes in tex. assignatas, nec obstant obiecta, quia dictū sacrę scripe. docet hominē qualiter viuere debeat, & non quomodo debeat sepeliri: cōfirmatio autem tenet de iure ciuil. secus vero de interiano. Not. primo hominem sepeliri in loco sacro nō solum esse pium, sed etiam utile: & hinc intelligimus quomodo priuatio sepulturæ sit pœna: Not. secundo quod cū sepultura Ecclesiast. debeat esse in loco sacro, & religiose, distinguitur propterea à sepultura ciuili, & ab illa, quæ de facto potest esse in loco pio.

e ¶ De sepulturis.] Dictum est supra de rell. domi. Sed quia sepulturæ fiunt in locis religiosis, & faciunt etiā locum religiosum, toto tit. ff. de relig. & sumpt. fune. merito sequitur, & de sepulturis etiā videre. Quod aūt sepultura faciat locū religiosum forte non procedit isto iure, ad not. in c. pe. eo. & in c. ecclesiastico. 13. q. 2. Sumitur aūt sepultura pluribꝰ modis, vt habetur. in d. c. pe. In ꝓposito tñ nostro sepultura est locus cōcauus in ecclesiastico, & c. vt ꝑ Ab. in rub. eod. Sed q̄ritur, vtrū cū luctu & plāctu sint mortui sepeliendi? Respōd. nō, sed cū psalmis & psallentiū vocibus. c. quā diuina. & c. quā præposterū. 13 q. 2. Ex officio tamē charitatis, vel causa pietatis, & humanitatis si lacrymæ fundantur, non est iure reprobatum. Nā de plerisque sanctis legitur, quod lacrymas fuderunt in exequiis charorum amicorum, dūmodo nō multū lugeatur: vt in cap. qui diuina, & in cap. vbicumque. 13. q. 3 & de hoc per Abb. in rubrica eod.

f ¶ Constituuntur.] Not. tres rationes, ob quas fideles sepeliuntur in locis sacris. Prima, q defunctorum

& quod minus ibi spiritibus vexantur immundis, & quod sanctorum illorum commendantur patrocinijs, quorum nomini Ecclesia, in qua corpora conquiescunt, est consecrata.

Probandum est quod dat occasionem benefaciendi h.d.

Accedit quod defunctorum proximi ad sacra loca venientes, sepulturamq; conspicientes suorum recordantur, & pro eis pias preces fundunt. Vnde mortuorum sepulturæ, & cœmeteria apud illas Ecclesias, & monasteria [a] ex antiquo disposita esse comperiuntur, in quibus religiosorum cōuentus sunt constituti, vbi orationes, & missarum sollemnia, tā pro viuis, quam pro defunctis frequentius [b] celebrātur.

Vnusquisque habet liberam facultatem sepulturam eligendi: & si quis non eligat in parochiali Ecclesia, aut maiorum sepulchris est sepeliendus h.d.

Regulariter [c] igitur in parochiali Ecclesia, aut ibi quis sepeliendus erit, vbi maiorum [d] suorum sepulchra constituta reperiuntur: nulli tamen propterea propriam [e], si contemptus [f] absit, negatur eligere sepul-

rum corpora minus uexantur spiritibus immūdis. Vnde in sepulturis dicitur esse requies mortuorū. 13.q.2.c.autē Secūda, quia sunt muniti patrocinio illius sancti, cui dicata est Ecclesia. 13. quæst. 2.c.non æstimemus.in fin. Tertia ut fideles viuentes facilius mortuorum recordentur: ut in cap. cum grauia.13.quæst 2.

a ¶ Monasteria.] Sed quomodo apud monasteria, cū illa non habeāt cœmeterium nisi pro suis.16.q.1.ca. 1. Respondeo secūdum Ab.in ca. fraternitatem. eod. quod hoc intelligendum est de his monasterijs, quæ habent populum, vel habent cœmeterium ex priuilegio: vt sunt hodie omnes regulares. Quis autem dare possit tale priuilegium? habes per Doctor.in cap. certificari. eod.

b ¶ Frequentius] Ca. fraternitatem. vbi Abba. eo. & in cle.2. §. huiusmodi.eo. & 13.q.2.ca. cum grauia.

Io. Bapt. Regulariter. Licet hæc pars in plures partic. diuidi posset, quoniam tamen in ea CASVS in communi commode adnotari ualet, propterea est animaduertendū, quod personarum quædam sunt sui iuris, quædam alieno iuri subiectæ: rursus primæ quædam sunt maiores, quædam minores, & infantes, quædam masculi, quædam fæminæ: secundæ vero quædam dicuntur uxores, quædam filij, quædam serui, quædam monachi, vnde dubitatum fuit, an omnes indifferenter valeant sepulturam sibi eligere, & si casu contingat quod non eligant ubi sepeliri debeant, & quoad primū quidam negatiue respondebant, quia ille, qui eligit videtur aliquod iure in re electa habere l. an sepen. ff de option.lega. quod in casu nostro non potest esse per §. nullius.institu.de rer. diuis quoad illos uero qui alieno iuri subiciuntur, confirmatur id per l.uelle ff.de reg iur. cæterum si talis electio esset concedenda intuitu salutis æternæ arg. ca.1.de conuig seruo. nemini deberet denegari, & sic nulla esset in hoc differentia inter præd. personas: quoad secundum vero tantum in Ecclesia parochiali illi deberent sepeliri, quia dum ipsi uiuebant, tenebantur in ea diuina audire & sacramenta recipere, iuxta tot.tit.de paroch. & paroch. solu. tamen ut in tot. hac par cauetur. ratio autem ita diuersa reperitur sicut casus erit diuersus; nam aliquando est ut detur occasio augendi deuotionem: aliquando tota uoluntatis impotentia, vel priuatio; & aliquando maxima casus contingentis difficultas. Ad obiecta dicimus primo quod ob fidelium deuotionem concessum est eis ius sepulturæ; & ideo cessat prima obiectio: at l. uelle in nonnullis personis ex supra relatis uerificatur, in alijs vero limitatur, præd. vero.ca.1. ideo permittit, quod in eo cauetur, quia peccatum fornicationis aliter euitari non poterat, unde casus noster est lōge diuersus: ad ultimam denique obiectionem respondetur per decisionē ex.1.ae rationea adductas nunc ex hac part. Not. primo quod sepultura licet sit res Ecclesiast & spiritual. permittitur tamen ut possideatur, vel quasi a laico: Not. 2. casus in quibus potestas mariti, patris, domini, & Abbatis limitat: Not. tertio quod nemo facto proprio pōt priuari facultate aliquid deuote, & pie faciendi: Not. quarto argumentum quod difficultas, & impossibilitas aliquando inter se æquiparantur.

e ¶ Regulariter.] De hoc latissime per Petrum de Vbald.in tract.de cano.paroch. §. venio ad nonum.

d ¶ Maiorum.] Fac. 13.q.2.cap placuit.& ca.1.eod. & c.is qui. & cap. licet.eo in 6. Sed quid dicemus, si auus & proauus, & alij ab antiquo fuerunt sepulti in aliqua Ecclesia, pater vero elegit sepulturam in alia, filius decedens eritne sepeliendus, in sepultura patris, an aliorum maiorum? Respond. videtur quod æque commode possit in vtraque Ecclesia sepeliri. de quo not. in cap. is qui, eod. in 6.

e ¶ Propriam.] Quo ad possessionem, non quo ad dominium, nemo enim est sepulturæ dominus: vt per Abba. post gloss. in cap. quanto. de iudicijs.

f ¶ Contemptus.] 13.q.2.c. contempt 1.

Im-

turam. quod vsque adeo obtinet, vt antiqua dimissa, nouam possit quis, etiam in loco minus religioso, sibi deligere; nec propterea poterit hodie electio talis impugnari [a], licet antiqua iura super hoc diuersa esse videantur.

Vxor non tenetur sequi sepulturam viri, si velit aliam eligere. h.d.

Nec vlla super hoc inter virum & mulierem facienda est distinctio [b], quasi [c] vxor capitis sui sequi iudicium, & sepulturam sit compellenda: sed vtrique æqualis [d] erit eligendi facultas; cum huiusmodi electio ad eum statum pertineat, quo mulier a lege viri soluitur [e].

Si vxor sepulturam non eligat, tenetur sequi sepulturam vltimi viri, si plures habuerit. h.d.

Si tamen ipsa sibi sepulturam non eligat, & plures forte viros habuerit, cum viro vltimo [f], cuius domicilium retinet, tumulanda erit.

Filius familias, licet non possit aliquid relinquere pro anima, si careat castrensi peculio, vel quasi: tamen potest sibi eligere sepulturam, nisi sit impubes, quo casu poterit pater sepelire illum vbi voluerit, nisi sit consuetudo in contrarium. h.d.

De filiofamilias [g], an sibi sepulturam eligere valeat, dubitari poterit, & multũ interest, an eius ætas intra pubertatis annos [h] cõtineatur, an vero pubertatem excesserit. Primo enim casu sepulturam eligere non poterit [i], permittendũ tamen erit patri, si id loci consuetudo [k] patiatur, vbicunque voluerit [l] illum sepelire. Quod si consuetudo id non habeat, cum suis maioribus, vel in parochiali Ecclesia tumulandus erit. Secundo uero casu cum pubertatem attigit, libere absque patris assensu

a ¶Impugnari.] Cap. 2. §. fi. eo. in 6. vnde sumitur.
b ¶Distinctio.] immo iudicandi sunt ad paria. ca. gaudemus. de diuort.
c ¶Quasi.] dubitandi ratio.
d ¶Aequalis.] Argu. contra. 33. q. 2. c. vnaquæque. & 33. quæst. 2. cap. quos Deus. Sol. illud intelligitur secundum illud, vel istud locum habet cum mulier eligit sibi sepulturam, secus si non eligat: arg. l. mulieres. C. de digni. lib. 12. & ff. ad munici. l. t. t. respon. & l. fin. & not. in cap. de vxore. eo. unde sumitur.
e ¶Soluitur.] Et sic nota, q̃ paria sunt aliquid disponi tempore habili, vel tempore inhabili, dummodo effectus conferatur ad tempus habile. Sic contra, veluti non licet disponere tempore inhabili, si effectus dispositionis conferatur in tempus inhabile, facit l. quod spõsæ. C. de donat. inter vir. & vxor. & l. in tempus ff. de hæred. instit. Quod limita, vt not. infra. eo §. impuberi.
f ¶Vltimo viro.] Sed pone, quod vxor prius decedit, quam maritus, an debeat sepeliri in sepulchro maiorũ mariti, an vero maiorum patris sui? Hæc quæstio est dubia, & egeret declaratione, secundum Ab. in c. de vxore. eodem. vbi tamen esset consuetudo, staremus consuetudini: si nõ extaret, tunc si appareret de voluntate viri viuentis, quod vellet in aliquo loco sepeliri: puta, quia præparasset, vel aliter declarasset intentionem suam, tunc secundum eum sepelienda esset in loco deputato a marito. Sed contra hoc facit, quia ambulatoria est uoluntas hominis vsq; ad mortem. l. 4. ff. de adi. leg. alias in loco suorum maiorum sepeliri deberet, nisi ipsa sibi eligeret sepulturam. Sed quid si vxor præcedat, electa sepultura? vtrum maritus postea moriens, sepultura non electa, debeat sepeliri cum eadem? Respondeo vt per Abb. in d. cap. vxore.
g ¶De filiofamilias.] Quid dicemus de patrefamilias impubere, an cum auctoritate tutoris possit eligere sepulturam? Respondeo, non: nec enim tutoris auctoritas potest ea perficere, quæ portiguntur post mortem pupilli, quo tempore tutela expirauit. Ita Petr. de Perus. in tractatu de Canonica Parochiali, cap. 11. Et nota verbum, filiofamilias, quia si esset naturalis tantum, qui nõ põt dici filiusfamilias non posset se pater intromittere: vt per Petr. in dicto loco.
h ¶Annos.] Videlicet 14. in masculo. 12. in femina.
i ¶Non poterit.] Sicut nec testari.
k ¶Consuetudo.] Not. quod consuetudo dat ius eligendi sepulturã sicut etiã dat iurisdictionẽ, & ius eligendi prælatũ, vt c. cũ cõtingat. de for. cõpet. cap. cum ecclesia. de caus. poss. & proprietatis: & potest consuetudo dare huc ius non solum patri, verum etiam matri, & amicis: vt per Frãc. in c. licet. eod. in 6.
l ¶Voluerit.] Quid si impuberi viuenti pater elegit sepulturam, permittente consuetudine, & filius decedat factus pubes? Respondeo non tenetur sequi iudicium patris; cum res deuenerit ad casum a quo nõ potuit incipere. Ita Petrus de Perus. in tracta. de canonica Episcopali. cap. 11.

sua. Sed hoc procedit ita demum, si personaliter se ad soluendum censum obliget, non si ecclesiam: quia obligando ecclesiam diceretur alienare, qđ non potest fieri, nisi seruata iuris solẽnitate. 12. q. 2. c. sine exceptione.

tionem diuersitatis. eodem.

h ¶ Prouentuum.] Facit capitulum vt nostrum. in fine. vt eccles. benefic. sine dimi. & clement. quia regulares. §. 1. de supplenda negligẽtia prælatorũ.

i ¶ Iuramentum.] De hoc habes in c. significauit. & in c grauis. eod. Et idem dicas de fideiussore præstito, vt habetur in dicto ca. grauis. Et facit. quia potius periurium, quam iuramentum meretur hoc appellari. c. sicut nostris, de iure.

eisdem quadam collusione pensionem annuam de ecclesiis receperint, illis defunctis super pẽsionis receptione audiendi nõ erunt[a], si Rom. Pontificis, aut alterius, qui de iure id facere potuerit[b], auctoritatẽ super hoc non interuenisse constiterit. Quin potius si qui per collusionem[c] talia facere comperti fuerint, ab ipsis ecclesiis remouendi erunt.

Episcopus non potest nouũ censum imponere, vel ueterẽ augere, præter cathedraticum. h.d.

Sed nec episcopus[d] ipse, aut quilibet[e] alius ecclesiis nouos cẽsus[f] imponere, aut veterẽ augere[g], aut partem prouentuũ[h] suis vsibus uendicare poterit. idque adeo obtinet, vt etiam si iuramentum[i] de nouo cẽsu persoluendo quis susceperit, non propterea soluere, sed ab solui ab illicito iureiurando debeat.

Ex eo, quod quis facit ex debito officij, non debet præmium consequi. h.d.

Nec quidquã profuerit, quod episcopus, uel quilibet de nouo illas de manib⁹ laicorum eripuerit[k]: nam nec eo casu præter cathedraticum, & quæ ceteris imponuntur aliquid exigi poterit[l].

Ex causa & non in propriam utilitatem potest episcopus nouum censum constituere, vel augere veterẽ accedente consensu capituli. hoc dicit.

Quod autem diximus[m] episcopũ, nec nouum posse censum imponere, nec augere ueterem, ita intelligi oportet, si in propriam[n] uelit utilitatem conuertere. Ceterum si non in suum, sed in alterius sibi subiectæ Ecclesiæ cõmodum, ex iuxta causa[o], vel nouũ censum constituere, uel ueterem

a ¶ Non erunt.] Quia illa pensionis constitutio successores non ligat.

b ¶ Potuerit.] Argu. quod auctoritate prælati põt poni nouus census, de quo infra §. prox. & ca. prohibemus. eo.

c ¶ Per collusionem.] Nota uerbũ, quia aliud si non per collusionem: quia tunc non militat poena hic posita: sed arbitraria. Ab. in c. cum clerici. & in cap. grauis eod. Verbum autẽ, collusio hic late sumitur, non solum pro collusione, quam contingeret fieri in iudicio: sed etiam extra, vt per Doct. in d. c. cum clerici. licet ibi aliter not.

d ¶ Epũs.] Cõcor. c. scientes. c. prohibemus. c. significauit. c. grauis, & ca. cũ uenerabilis. eo. & c. constitutus de relig. domi. c. vt nostrum, vt eccle. benefi. sine dim. con-

e ¶ Quilibet.] Puta Abbas. facit clementi. quia regulares. §. 1. de supplenda negligentia prælatorum.

f ¶ Nouos census. Sed quem dicemus nouum cẽsum? Respondeo, qui non est impositus in fundatione ipsius ecclesiæ. 18. q. 2. c. Eleutherius. vel qui nõ est præstitus tãto tempore, quod ad legitimam præscriptionẽ sufficiat vt not. in cap significauit. eodem.

g ¶ Augere.] Etiam quòd augerentur possessiones. quod intellige in censu: secus in procuratione. ca. quanto eo. Procuratio autem non dicitur proprie census: sed pensio, quæ uidetur posse augeri ex causa iusta, etiam sine episcopi auctoritate. ca. præterea. eod. & not. in ca. prohibemus. vbi Abb. not. ra-

k ¶ Eripuerit.] Puta, quia de facto a laicis detinebãtur, & usurpabant sibi istas ecclesias: uel quia laicus episcopo libere remisit ius patronatus, vel forte census debebat patrono laico, a quo liberauit ecclesiã suo ingenio.

l ¶ Poterit.] Videri tamen poterat contrarium prima facie. cum quando qs liberat uel eximit ecclesiam possit nouum censum imponere. c. constitutus. de relig. domib. & supra. §. 1. & idem quãdo fundãtur de nouo: qđ & hic uidetur interuenire, cum capiens ecclesiam de manibus laici uideatur eam de nouo adducere in libertatem, & quasi fundare. Sed contrarium hic deciditur, & in ca. ecclesiis, unde sumitur. eo. quia Episcopus tenebatur ad hoc faciendum a necessitate, quo casu facienti aliqđ laudabile ex proprio suo officio nõ debetur aliqđ præmium. Vñ præmiũ promissũ capienti bannitum nõ dẽtur Barisello & familiæ, q ad hoc faciendũ tenẽ ex of. fac. l. cõgnit ff. đ of. psi & i c. 1. đ of. or.

m ¶ Diximus.] Pro declaratione, & uerificatione huius. §. sunt uidenda quæ ponit Host. in summa. eo. §. quis imponere potest.

n ¶ Propriã.] Ca. prohibemus. & ibi Ab. in 1. no. eo.

o ¶ Ex iusta causa.] Collige hic quæ sint necessa-

ria

augere, vel etiam minuere [a] velit. Capituli accedente consensu [b], id sibi minime interdicitur [c].

Prouincia, & Ecclesia de nouo conuersa, in persoluendis censibus seruabunt consuetudinẽ prouinciarũ. h.d. 2

Sed quis erit modus obsequiorum Metropolitano exhibendorum, si qua de nouo conuersa prouincia, ad alicuius ecclesiæ iurisdictionem accesserit [d]? & ex facto respõsum est id obseruari debere, quod in vicinis prouincijs [e] obseruatum reperitur [f].

Episcopis visitantibus debetur procuratio. h.d.

Vlterius prælatis diœcesim visitantibus, etiam procuratio debetur. Est autem procuratio necessariorũ sumptuum exhibitio. Nam cum Apostolico testimonio [g] suffragãte congruum sit, vt a quibus spiritualia recipimus, eisdem etiã temporalia nostra cõmunicemus [h]. Rectissime cõstitutum [i] est, vt cum prælati diœcesim peragrando [k] diuina nobis exhibent,

ria in impositione noui census. Primo auctoritas episcopi. Secũdo causa iusta. Tertio consensus capituli. arg. c. pastoralis, & cap. tua. de his, quæ fi. a prę l. sine consen. cap. Quarto consensus ecclesiæ. cui imponitur census, si est collegiata: arg. ca. 2. de reb. ecclesi. non alien & c. 2. de re perm. Abb. tamen in c. signifi. cauit eod. tenet q̃d si causa impositionis esset vrgens, & ecclesia collegiata nollet consentire, posset Episcopus hoc facere cum cõsensu capituli: arg. clem. fin. de reb. ecclesi. non alien. & c. 2. eod. titu. in 6.

a ¶Minuere.] Vt in cap. auaritiæ. cũ ibi traditis. de præbend.

b ¶Cõsensu.] Fac. ca. pastoralis. & ca. tua. de his, quæ fi. a præl. sine consen. cap. & cap. pen. de con.

c ¶Interdicitur.] Hoc intellige, quãdo detracta pensione ecclesia cui census imponitur, potest congrue viuere: alias non debemus discooperire unum altare, ut alius cooperiatur, cap. cum causam, & c. extirpandæ cũ ibi no. de præbend. fac. c. penul. de donat.

Sed quis. CASVS: Præsupponitur quod pars cuiusdam prouinciæ veniat ad fidem, unde quæsitum fuit quid iuris de obsequio, & subiectione eius, & argu. l. eum qui calendis. ff. de uerb. oblig. & §. omnis. insti. eod. secundum conuentionem erat respondendum. quæ si non esset facta simpliciter. Sol. isi ut hic legimus arg. l. de quib. ff. de legib & sic non obstat obiectio, quia aliquando in controuersijs decidendis a simili est procedendum iux. not. in cap. translato. de constitu. & ind. l. de quib. not. primo quod consuetudo unius loci deseruit aliquãdo ad causas decidendas alterius loci: Not. 2. arg. quod coniecturæ sunt desumendæ à proximioribus. Io. Bapt.

d ¶Accesserit?] Siue nunc primum, siue quod occupata ab infidelibus fuit a nostris recuperata & sic quodammodo postliminio redijt, secundum Hostien. quod Abb. putat, no. in quadam additione super cap. super eo. eod.

e ¶Prouinciis.] Ca. super eo. cũ cõcord ibi allegat. Sed contra c. illa. & c. illud dist. 14. & c. vtinam, dist. 76. & c. de trina, de consecrat. dist. 4. Sol. ibi apparebat de propria consuetudine loci: quæ præfertur consuetudini aliorum locorum, hic quando nulla consuetudo apparebat. de hoc late per Io. And. & Butri. in rubric. de consue.

f ¶Reperitur.] Hoc tamen non procedit quando consuetudo vicini loci esset nimium onerosa. quia negligentia unius loci non debet nocere alteri nõ negligenti, secundum Innoc. in c. fi. de offic. ordin. & sequitur Abb. in c. super eo. eod. Item non procedit in sacramentis ecclesiæ, uel articulis fidei: nam in his debet locus ad fidem ueniens tenere quod tenet ecclesia Rom. c. abolendæ de hæret. cũ his q̃ alleg. Abb. in d. c. super. eod.

Vlterius.] Hæc pars subdiuiditur in 3. partic. in prima habetur qualiter procuratio dependeat à uisitatione: in secunda quis potest visitare: in tertia an ex uisitatione Oratorij debeatur procuratio: secunda ibi, uisitandi: tertia ibi, postremo. Quoad primũ CASVS ita figuratur quidam Episcopi in visitatione ita procedebant, quod unus petebat à clericis uisitatis, & beneficiatis expensas, procurationes nominatas, alter uero omnia seruitia remittebat, & nihil accipiebat, qui quidem clerici id soluere nolebant dicentes q̃d bona illius Ecclesiæ ad aliud finem erant ordinata, & ideo ad id non teneri l. legatum à contrario ff. de usufru. legat. & remissionem dicebant esse omnino ualidã per l. penul. C. de pactis. Sol. isi ut hic canetur, quia seminans spiritualia debet metere tẽporalia, & renunciatio in præiudicium alterius nõ tenet. ca. si diligenti. de foro competen. non obstãt obiecta, quia cum bona illa sint ordinata ad cõmodum Ecclesiæ etiã hanc procurationẽ continẽt ob naturam visitationis, & remissio illa non tenet ob rationem assignatam. Not. primo inde arg. subditos non esse grauandos nisi in eorum utilitatem. Not. secundo quamcunque cõcessionem in alterius præiudicium factam de iure esse nullam. Io. Bapt.

g ¶Testimonio.] 1 Corinth ca. 9. facit ca. cum secundum. de præbend. c. inter cetera de offic. ordin. cap. si Episcopus. de offic. ordin. in 6. cap. cum uoluntate. de senten. excom.

h ¶Communicemus.] Cum non sit ferendus qui lucrum amplectitur & onus recusat l. vni. §. pro secũdo. C. de ca. tol. l. secundum naturam. ff. de re ind. cap. qui sentit. eo. tit. in 6. & clem. 1. vbi not. eod.

i ¶Cõstitutũ est.] Ca. cũ Apostolus & ca cũ uenerabilis. per totũ. eod. & eod. titu. in 6 & clementinis.

k ¶Peragrando.] Sed quid si ecclesia adeo sit tenui

na ut

illi etiam a nobis exhibeantur [a].

Episcopus remittens ecclesiæ seruitia, non censetur remittere procurationem, sed illã dare detrectantes potest excommunicare, & procurationi non præscribitur. h. d.

Et adeo visitationi annexa est ꝓcuratio, vt si Episcopus alicui ecclesiæ omnia seruitia remiserit [b], eidem visitanti nihilominus moderata debeatur procuratio [c]: quam si visitari exhibere negauerint, si quam in contumaces rite tulerit sententiam [d], erit inuiolabiliter obseruanda [e]. Cum nec vllam aduersus procurationem, quæ ratione uisitationis [f] competit, præscriptionem [g] currere dignoscatur.

Qui visitare possint, & quod Archiepiscopus potest visitare prouinciam, etiam quod suffraganei non sint negligentes. h. d.

Visitandi vero sollicitudo non modo incumbit Episcopis [h], verum etiã Archiepiscopis, Patriarchis, Sedis Apostolicæ Legatis [i],

na vt nulla necessaria sit peragratio, an exigetur procuratio? Et non videtur, cum esset ratio laboris, & ita quidam tenueruntint not. in cap. cum sit. de simon. Communiter contra per cap. venerabili. eod. Nec enim procuratio solius laboris intuitu exhibetur, sed etiã in signum superioritatis, & ut facilius prælati ad uisitandum inducantur, ut per Abb. in d. ca. cum sit.

a ¶ Exhibeantur.] Idest, alantur. l. periculi. in fin. ff. de nautico fœno. & c. cũ Apostolus. eod. Et hæc alinsio quę dam, siue agminatio sicut supra eod. §. sed nec Epũs.

b ¶ Remiserit.] Quod tamen facere non poterit, nisi faciat ex causa, cũ sine causa, & consensu capituli non possit Episcopus alienare iura ecclesiæ suæ. ca pastoralis. de don. & 12. q. 2. cap. sine exceptione. & c. fin. cum ibi not. 12. q. 3.

c ¶ Procuratio.] In generali enim remissione non ueniunt ea, quę in speciali non remittuntur, sicut in obligatione generali. l. obligatione. ff. de pig. & huius naturæ sunt etiã alia, quæ non veniunt in remissione generali; scilicet cathedraticum. c. pastoralis. de dona. quod nec specialiter potest remitti, secundũ commun. opin. vt habetur in cap. cum venerabilis. eod. licet Archid. contra in ca. 1. de præbend. in 6. Item non potest remittere charitatiuum subsidium. ca cum Apostolus. eod. nec institutionem auctorizabilẽ quo ad curam populi: argu. cap. cum satis. de offic. Archid. cap. 2. de capel. monach. in 6. Item quo ad ea, quæ sunt ordinis Episcopalis: non enim potest Episcopus eximere subditum, ut non teneatur ab eo recipere quæ sunt ordinis Episcopalia. Dicas tamẽ secundum Ioann. And. quod licet Episcopus non possit a se in totum eximere ecclesiam: tamen per modũ cuiusdam perpetuæ vicariæ põt concedere inferiori prælato, etiam recipienti nomine suæ dignitatis omnia prædicta iura, tribus exceptis; scilicet cathedratico, reuerentia, & charitatiuo subsidio: vt per Abb. in d. c. cũ venerabilis. Per hãc tamẽ perpetui vicarij constitutionem ex toto iura hæc non abdicantur ab Episcopo: quia saltem illo negligente poterit Episcopus exercere: arg. c. irrefragabili. §. excessus de offic. ordin.

d ¶ Sententiam.] Sed an visitator habeat etiam potestatem priuandi beneficiis? Resp. vt per Abb. in cap. dilecti filius. de rescrip.

e ¶ Obseruanda.] Cap. cum nuper. eod.

f ¶ Visitationis.] Ideo dicit, visitationis: quia in ꝓcuratione, quę competit ratione institutionis, siue consuetudinis, bene currit præscriptio: arg. 18. q. 2. c. Eleutherius, & c. seruitium. & no. in c. venerabili. eod. Habetur in c. cum ex officii. de præscri.

g ¶ Præscriptionẽ.] Ca. venerabili. & c. cum instantia. eo. & c. cum ex officii. de præscr. etiam lõgissimi temporis. d. c. cum instantia. posset tamen cõtra procurationẽ proficere priuilegium Apostolicũ, & sic scriptio & priuilegiũ Apostolicũ nõ ꝓcedunt a pari. Vnde præscriptio non reddit laicum capacem iuris spiritualis, sed priuilegiũ Apostolicum. sic Abb. in d. cap. cum instãtia. post Ioan. Andr. in cap. 2. de p̄b. in 6. in nouella: arg. cõtra ff ti. px. Io. Bapt.

Visitandi. CASVS: Orta fuit cõtentio inter prælatos circa munus uisitandi, siquidem nonnulli nolebant uisitare, & quidam alii se opponebant, dicentes ad illos id non pertinere; quæ cõtrouersia uidebatur nulla, quia quilib. clericus beneficiatus etiam in dignitate constitutus dicebat suam Ecclesiam non esse visitandam: siquidem esset argueree de negligentia cõtra ca. semel à contrario. de reg. iur. in 6. & ca. si. de præsumpt. Sol. tamen ut hic habetur, quia inter partes curæ commissæ etiam munus visitandi connumeratur, & ideo qui id facit, suum officium dicitur exercere, propter quam rationem obiectio facta nil uidetur obstare: Not. primo, quod sicut prælati tenentur ad uisitationem, ita bonum esset etiam potestates seculares ad eã obligari in rebus secularibus: Not. scdo qđ finis visitationis est obseruatia, & executio sacrorũ canonũ, animarũ salus.

h ¶ Episcopis.] Notã quæ sint personę quæ visitare possunt subditos. fac. ca. cum Apostolus. & c. procurationes. eod. & in ca 1. cum seq. in 6 Et quod dicit de Archidiaconis, & Decanis habet respectum ad consuetudinem quorundam locorum, in quibus Archidiaconi visitant, aut iure proprio, aut vice Episcopi. Et põt in hac materia formari regula, ꝙ omnis prælatus habens iurisdictionem põt visitare, pro hoc ca. in singulis. de sta. monach. fac. quod habetur per Feder. consil. 145. & consil. 118. & per Cald. consi. 10 & per Oldr. consil. 204. & per Abb. consi. 26. Sed quid si plures ex istis concurrant in visitando? an unus impediat alium? Resp ut per Abb. post glo. in c. sicut. de accus.

i ¶ Legatis.] In cap. cum Apostolus. eod. unde hæc

littera

Nuntijs, Archidiaconis, & Decanis : qui quidem, ne non tam diuina, quã propria [a] quæsisse videri possint, caute prospiciẽt; vt ea, quæ tam generali, quam Lateranensi [b] concilio continentur, & quæ Innocentiana [d] constitutione, atque alijs canonibus salubriter constituta comperiuntur, inuiolabiliter obseruent.

Archiepiscopus visitat diœcesim suffraganeorum etiam non negligentium. h. d.

Quod autem diximus Archiepiscopis visitare licere prouinciam, ac procurationes a locis recipere visitatis, tunc etiam sibi locum vendicat, cum eius suffraganei argui negligentiæ nomine non possunt [e]. Nec enim propterea minus suam libere visitare prouinciam poterunt [f].

Ob oratorium non est exigenda procuratio, & ob vrgentem necessitatẽ potest Episcopus exigere charitatiuum subsidium. h.d.

Postremo admonẽdi sumus propter priuatum [g] oratorium [h], in quo quis interdum celebrat procurationes, quæ visitationis ratione debentur, a quoquam exigi, vel extorqueri [i] non posse, sed nec alijs exactionibus subditos suos Episcopi grauare debent, nisi quandoq; eisdem multæ superueniant necessitates. quibus casibus si manifesta, ac probabilis [k] causa extiterit, cũ charitate moderatum ab eis postulare subsidiũ

litera videtur sumi, fit mentio non de legatis, sed de Cardinalibus, quod in effectu in idem uidetur recidere; cum Cardinales tantum credantur esse de latere legati, vt not. sup. de collat. § ex legationis, de quibus videtur hic intelligere, & est text. in c. ꝓcurationes. eo. Sed vnũ fac. dubiũ: quia in d. cap. cum Apostolus. habendo respectũ ad numerum euectionũ, videtur facere non solum Archiepiscopos, sed etiam simplices Episcopos maiores Cardinalibus, qui, si sint Apostolicæ sedis legati, deberent esse multo superiores, & maiore honore digni, immo etiam si sint simplices Cardinales sine ulla legatione, quo casu non satis percipi potest, quo iure possint visitare, nisi forte visitent proprium titulum. An autem Episcopus sit maior, vel minor Cardinali non Episcopo disputari solet, & not. in cap. quamquam. a. qu. 7. & per Host. in ca. ecclesia. 2. de elect. & remissiue per Abb in d. cap. cum Apostolus.

a ¶Quam propria.] Argu. contra concionatores, & alias religiosas ꝑsonas; quæ recipiunt munera, qui tametsi indigeant, possunt nõ modo recipere, sed etiam vltro petere. fac. §. vlterius. cum concord. ibi allegat. sup. eod.

b ¶Generali.] Cap. 2. eod. in 6.

c ¶Lateranensi.] Cap. cum Apostolus. eod.

d ¶Innocentiana.] Cap. 2. eod. in 6.

e ¶Non possunt.] Cap 6. eod. in 6.

f ¶Poterunt.] Poterunt etiam, dum visitant audire confessiones subditorum suis suffraganeis, absoluere, & pœnitentias iniungere, non obstante quauis consuetudine: vt in cap. fin. eod. in 6.

Io. Bapt. Postremo. CASVS. Quidam Episcopi visitando priuata Oratoria volebant ab eis procurationẽ exigere tum ratione subiectionis, tum etiam quoniam qui seminat spiritualia debet metere temporalia, & cũ id sibi denegabatur, fuit propterea de hoc dubitatum: Sol. vt hic deciditur, quia res priuata est alterius naturæ à re publica, & ideo diuersa quoque debebat esse iuris decisio: ob quam rationem etiam obiectio videtur cessare, cum debeat propterea limitari, ne persona priuata nimis grauetur. Not. oratoria non esse in omnibus eiusd. naturæ cum ecclesiis. Not. secundo Ecclesias, & loca religiosa vltra grauamen ordinarium non esse grauandas, nisi necessitate vrgente suadente.

g ¶Priuatum.] Ca. fin. eod. & dicit priuatum, quia potest esse etiam Oratorium publicum: puta si sit constructũ auctoritate Pontificis, quo casu non esset priuatum: vt per Abb. in d. c. fin. nec posset transferri ad vsus profanos, & priuatos.

h ¶Oratoriũ.] Sed qualiter cognoscitur oratorium ab ecclesia? Resp. ecclesia est illa, quæ principaliter deputatur ad celebrandum, & orandum, ac etiam consecratur per Episcopum, & sibi pro ministris dos constituitur, & diuino cultu. cap. nemo. de consecra. dist. 1. vbi per Archid. & supra de cõstru. eccle. §. quacũque. oratorium vero nõ consecratur, nõ constituitur sibi dos, nec principaliter fit, vt ibi celebretur, sed vt oretur. vnde sine licentia Episcopi nõ potest in oratoriis celebrari, vt in ca. vnicuique cum seq. de cõsecr. dist. 1. Nec possunt habere campanam publicam. c. patẽtibus. & ibi Docto. de priuileg. de quibus com. opi. est quod nõ gaudeant priuileg. eccle. vide per Dec. consi. 148.

i ¶Extorqueri.] Potest tamen Episcopus accedere ad videndũ, an illud priuatum oratoriũ honeste tractetur, & an sit rite cõstructũ, & põt facere illud demoliri, secundum Innoc. & Abb. in c. fin. eo.

K ¶Probabilis.] Nota duo requisita ad causam charitatiui subsidii indicendam; scilicet, quod sit manifesta, & quod sit rationabilis. fac. cap. cum Apostolus.

DE RELIGIOSIS DOMIBVS.

Io. Bapt. Post declarationem ecclesiarum merito sequitur tractatus de religiof. domib. quia sicut habitatio est unita templo, ita hæc materia videtur vnita materiæ ecclesiarum: & ideo proponi ur hic ab auctore ti. iste, qui diuiditur in 4 part. in prima habetur quæ sint domus istæ, & cui subiiciantur: in secunda an possint conferri in beneficium: in tertia ad quid tenentur ipsarum recto res: in quarta præ dicta l imitantur: secunda ibi, eodé cauetur: tertia ibi, ut autem: quarta ib. prædicta vero. Xenodochia. CASVS oria fuit contra- ncrsia, & Perusiæ, & Mediola ni inter Episcopos, & rectores huiusmodi locorũ, quæ hic adnot Episcopi enim dicebant huiusmodi domus esse religiosas, & eis subiectas, quia cum sint ordinatæ in honorem Dei ob charitatem, quæ in eis exercetur, ut præsupponitur, ad Episcopos spectat de huiusmodi rebus iuramenta habere, cum tota diœcesis sit eis demandata. ca. 1. 18 q. 2. Rectores vero ꝓd se opponunt dicentes, quod sicut deuotione laicorum sunt constructæ, & ædificatæ, ita ead. deuo ione debent tantum ab eis gubernari, alioquin laici retardarentur a uoluntate benefaciendi erga proximum: Solutio tamẽ est sequen. prout hic deciditur, quia quod est Deo dedicatum auctoritate Episcopi conuenit iuri, & rationi ut ei subiiciatur, nec obstat obiectio, quia potest verificari in locis pijs iuxta not. in c. 4 per Abba. eod. Not. primo quod illa loca debent iudicari Episcopo subiecta, quæ eius auctoritate sunt constituta, Not. secundo quod ordinata ad vnum finem, non debẽt applicari ad aliũ, nisi auctoritate pontificia, limit. tamen ut per l legatum vbi docto ff. de usufr. leg.

DE RELIGIOsis domibus.

TIT. XXII.

Xenodochia, Orphanotrophia, & loca similia Episcopo subsunt, qui prouidere debent, ne illorum res dissipentur. h. d.

XEnodochia[a] quoq;, Orphanotrophia[b], Bethotrophiæ[c], Nosocomia[d], Gerontocomia[e], aliaque similia[f] loca, ad Episcoporum, in quorũ sunt diœcesi sollicitudinẽ pertinent[g], per eosdẽque ad eas utilitates, quibus cõstituta sunt ordinãda, ac dirigẽda erunt: nec postquã huiusmodi loca ad hospitalitatis vsum, & pauperum prouisionem Pontificis ordinatione deputata fuerint, ad profanos vsus conuerti poterunt[h]. Cũ ea[i], quæ ad certum vsum largitione fideliũ sunt destinata, ad alium[k] salua sedis Apostolicæ[l] auctoritate conuerti non valeant.

Ordinarij loca pia, & religiosa possunt reformare auctoritate Apostolica, si opus sit reformatione. h. d.

Quinimmo si taliũ locorum Rectores exempti sint, si tamen illorum cura postposita, bona & iura ipsorum ab vsurpatorum manibus uendica--

a Xenodochia.] Loca in quibus pauperes peregrini recipiuntur.

b Orphanotrophia.] Vbi orphani, idest, parentibus priuati nutriuntur.

c ¶Bethotrophia.] Vbi aluntur infantes pauperũ.

d ¶Nosocomia.] Vbi ægroti curantur.

e ¶Gerontocomia.] Vbi senes aluntur, & sunt ista, secundum Host. in summa eo. religiosa non consecrata. & de horũ oium vocabulorũ significatione habes Host. d. loco, & not. in c. in qualibet. 23. q. 8. & in l. omnia C. de Epis. & cleric. & vulgo omnia ista hospitalia appellãtur. Hospitalia.

f ¶Similia.] Puta leprosarium, uel eleemosynarium. clem. 2. eo. est tamẽ dubium, an leprosorum collegium sit religiosum, ut apparet ex not. in d. cle. 2. § 1.

g ¶Pertinent.] Si sunt constructa auctoritate Episcopi, & sic religiosa sunt. In cap. quia monasterium. eo. Sed si sint ædificata sine Episcopi auctoritate, Episcopus non debet se de his impedire iure decretalium. Abb. in ca. de Xenodochis. eo. sed patronus ad libitũ disponet, secũdũ Inno & alios in c. inter dilectos de donat. sed hodie ꝑ Cõc. Trid. sessione 22. c. 8. videtur hoc immutatum. Si tamen patronus esset mortuus tunc procul dubio ad curã Episcopi pertinet, quod pia voluntas defuncti mãdetur executioni: vt in auth. de eccles. titulis. §. si quis autem pro redemptione. fac. cap. hæc. & quod ibi not. eod.

h ¶Poterunt.] Cap. nulli licet 12. & cap mancipia. de re. permut. cap ligna & cap. vestimenta. de consec. dist. 1 & 19. quæ. 3. c. quæ semel. & ff. de reli. & sump. fun. l. si quis sepulchrum. Ar. contra. cap. ex antiquis. & cap. si sequens. dist. 54. Sol. ut not. in d. cap. ad hæc. eod.

i ¶Cum ea, &c.] q. d. si deputata ad certum vsum piũ, sacrũ, aut religiosum, nõ possunt transferri ad alium vsum eiusdẽ qualitatis & naturæ sine licẽtia sedis Apostolicæ, licet sit facilis trãsitus in habẽtibus symbolũ. q. s. minus ad vsum penitus profanũ.

k ¶Ad alium.] Etiam pium. fac. 22. quæst. 2. ca. is autem & dist. 41. cap. licet. 2. & ca. inter corporalia. de translat. & c. ad nostram. ubi nn. & ca suggestũ. de appel. arg. contra. c. quamuis. de pœn. in 6.

l ¶Sedis Apostolicæ.] Not casum reseruatum sedi Apostolicæ de quibus omnibus in c. quod translationem

tiunt de off.leg. Hodie tamen per Conc. Trid. hæc potestas videtur communicata etiam ordinariis: vt sess. 22. in decretis reformationum. cap. 6. quod est factum cum ipsis tamquam sedis Apostol. legatis.

na cored. loc. accipere, ac dispensare ea moti⁓ tione, quia cum sint approbati uiri ad id idonei, & rectæ conscientiæ non uidebatur necessariũ aliquã iuris solennitatẽ esse seruandã, sicuti nec clericus beneficiatus tenetur bona suæ ecclesiæ inuẽtario aduot. cũ in iure hoc non caueatur & cum Episcopus loci se opposuisset. Sol. fuit facta prout hic legimus, quia huiusmodi rectores sunt veluti tutores, & proptarea obiectio nil uidetur concludere, nec etiam similitudo de beneficiato tenet, siquidẽ iste habet plus iuris, quã tutor. ca. si. unà cum glo. de pecul. cle. Not. primo arg. quod clerici beneficiati tenẽtur Inuẽtarium facere de bonis suæ Ecclesiæ, & rationabiliter de eis disponere: Not. secundo quod qui administrat bona aliena tenetur postea rationem reddere, facit § fin. institut. de attilia. tuto.

re [a] negligãt, aut quoquo modo res illorũ collabi sinant, poterũt ordinarij auctoritate Apostolica [b] sibi ex Viennensi cõcilio præstita, loca ipsa salubriter reformare, & occupata, alienata, deperdita, vt in statutum pristinum redigantur, ꝓcurare: cõtradictoresque quoscunq; per censuram Ecclesiasticam & alijs iuris remedijs [c] compescere, licet nullum per hoc exemptionibus, seu priuilegijs, quo ad alia ap̃ iudiciũ generali dẽat.

Xenodochia, & loca similia nõ possunt in beneficiũ cõferri, nisi certis casibus, h.d.

Eodem cauetur cõcilio, [e] vt nullus ex huiusmodi locis secularibus clericis in beneficium [f] conferatur, etiam si consuetudine id fuerit alias obseruatum, nisi in illorum fundatione aliter constitutum fuerit, siue per electionem [g] sit de Rectore huiusmodi locis prouidendum. Sed quod eorum gubernatio viris prouidis, ac boni testimonij cõmittatur, quos bona prædicta in alios vsus cõuertere, præsumptio verisimilis non existat.

Administratores hospitalium æquiparantur tutoribus. h.d.

Vt autem hi demãdatę sibi curę diligentius insistant, instar tutorum [h] & curatorum debent iuramentum præstare [i], ac de bonis inuentaria cõficere, & ordinarijs, seu alijs, quib9 loca huiusmodi subsunt, vel deputãdis ab eis, singulis annis [k]

a ¶Vendicare.] Etiam in iudicio, & coram iudice ecclesiastico, quod possunt cap. cum sit. de for. comper.

b ¶Apostolica.] Concord. clem. 2. eod. cap. irrefragabili. de offic ordin. & ca. ad abolendã. de hære. & ca. vni. de cler. ægro in 6. cum allegatis in clem. 1. de supplen. neglig prælato. Et vide quæ in hac materia statuũtur per Concil. Trid. in decretis reformationum. sess. 7. cap. 15. & sess. 22. cap. 6. & cap. 8. & cap. 2. sess. 25. ca. 4. & c 8.

c ¶Remediis.] Etiam inuocãdo brachium sæculare, si expedierit. ca. 1. & c. quoniam. de offi. ordi.

d ¶Alia.] Sic. cle. 2. de stat. mona.

Jo. Bapt. Eodem cauetur. CASVS. Quidam Episcopi volebant conferre in tit. beneficii huiusmodi domus ea ratione, quia cum bona eis annexa videantur, propterea Ecclesiast. putabant id esse licitũ cum sint ordinata in gratiã clericorum iuxta not. præcipue per Sarment. in suo tract. de reddit. Eccles. post princ. Sol. tamen vt hic habetur, quia & loca & corũ bona sunt destipata ad certũ usum, & sic etiam obiectio nil videtur concludere cum teneat de reliquis bonis Ecclesiast. Not. spiritualia à princip. posse recipere aliquã cõditionem licet ad certum vsum destinentur.

e ¶Concilio.] Vt cle. 2. §. 1. eod. & pro pleuissima cognitione eius qđ hic dicitur, vidẽdus est Pet. de Perus. in trac. de canonica Episcopali, & parochiali §. 2. principaliter.

f ¶Beneficium.] Fac. cle. per litteras. de præb.

g ¶Electionem.] A superiore confirmandam.

Jo. Bapt. Vt autem. CASVS. Rectores huiusmodi locorum uolebant simpliciter, & ad libitum suum bo-

h ¶Tutorum.] Iurãdo vtilia facere. & inutilia prætermittere inuentariũ faciendo, & administrationis suæ rationem tẽpore debito reddere & residua reddere promittendo & cetera, de quibus in l. de creationibus. C. de Episcop. audi. & in l. fi. C. de curat. furi. & per Specul. in titulo de tutoribus, vt not. in clem. 2. §. 1. eod.

i ¶Præstare.] Sed an & satisdare etiam teneantur instar tutorum? Respõ. negatiue, cũ dẽtur ex inquisitione. fac. l. orphanotrophos. in princi. C. de Episc. & cleri. & ita not. in clem. 2. §. 1. eod. nisi tamen hi suspecti essent. propter vxorem, & filios, vt in cap. de Siracusanæ. distinct. 28. sed tali suspecto committi non deberet: vidi tamen seruari, quod huiusmodi personæ satisdent.

k ¶Singulis annis.] Per huius temporis designationem videtur ꝙ etiam non petitam administrationis rationem teneãtur reddere, de quo no. in clem. 2. eod. Sed contra. l. orphanotrophus. C. de Episcop. & cle. & in authen. de eccles. titulis §. pen. Sol. An quæris, an teneantur reddere rationem pauperibus

ipsis

ipsis & orphanis. & non teneantur, & ita procedūt contraria. Aut de ratione seddenda Episcopo, vel aliis superioribus, & procedit q̄d hic dicitur, & in §. œconomos. anthent. de sanctiss. Episcop. Alii q̄d contraria corriguntur, sed prima verior, vt not. in cle. 2. §. 1. eod.

quidam Christiani nullam de sepultura ecclesiast. curam haberent ob dictum sacræ scripturæ, memento homo quia cinis es, &c. ac etiam quia dicebant isti corpus humanum sanctificar locum, nō antē ecōtra §. religiosum instit. de reiū diuis. propterea fuit dubitatū quid iuris: Solu. ut hic legimus, & ob rationes in tex. assignatas, nec obstant obiecta, quia dictū sacræ script. docet hominē qualiter viuere debeat, & non quomodo debeat sepeliri: cōfirmatio autem tenet de iure ciuil. secus vero de iure cano. Not. primo hominem sepeliri in loco sacro nō solum esse pium, sed etiam utile: & hinc intelligimus quomodo priuatio sepulturæ sit pœna: Not. secundo quod cū sepultura Ecclesiast. debeat esse in loco sacro, & religioso, distinguitur propterea à sepultura ciuili, & ab illa, quæ de facto potest esse in loco pio.

de administratione sua rationem reddere. quod si secus à quoquam fuerit attentatum [a], prouisio, seu ordinatio minime valebit.

Supra dicta non habent locum in hospitalibus militarium ordinum, aut religiosorum. h. d.

Prædicta vero ad hospitalia militariū [b] ordinum, vel aliorum religiosorum minime extenduntur. Hi enim suorum ordinum institutiones, & consuetudines obseruare cogendi erunt.

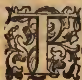
Hospitalibus circa sacramentorum exhibitionem seruanda est antiqua consuetudo. h. d.

Sed & si qua sint hospitalia, altaria, & cœmeterium ab antiquo habentia [c], & presbyteros celebrantes, & sacramenta Ecclesiastica pauperibus ministrantes, quo ad exercenda, & ministranda spiritualia prædicta [d], antiquam consuetudinem Viennense Concilium obseruari voluit.

DE SEPVLTVRIS [e].

TIT. XXIIII.

Cur in ecclesiis & locis sacris sepultura constituantur. h. d.

TRactemus nunc de sepulturis, quę quidē per fideles nō nisi in sacris, & religiosis locis, ideo constituuntur [f],

a ¶ Attentatum.] Respicit etiam precedentem §. nedū istum.

Io. Bapt. Prædicta.] CASVS non oportet, vt hic aliter fignretur, nisi dicamus & quæramus an dispositia circa loca religiosa prout in hoc tit. habetur debeant limitari in hospitalib. in hac parte adnot. & cum ordinationes pręd. tendant in vtilitatem eorund. locorum, negatiue uidebatur respondēdū, Sol. tamen ptont hic deciditur, & ratio illa fortasse assignari pōt, quia ob qualitatem militū & personarū haud potest talis solemnitas seruari, quæ in aliis est ordinata, & sic cessat obiectio: Not. Consuetudinem vim maximā habere etiā circa administrationem diuinorū.

b ¶ Militarium.] Vt S. Io. Hierosolymitani, & S. Mariæ Calastrensium, & Cruciferorum, & similium: vt in cle. u. §. præmissa. eod.

c ¶ Habentia.] Sic cle. 2. §. fi. eod. vnde sumitur.

d ¶ Prædicta.] Concord. 24. q. 1. cap. pudenda. & de elect. cap. nihil est in fine. & in cle. 1. de priuil. in fi.

e ¶ De sepulturis.] Dictum est supra de reli. domi. Sed quia sepulturæ fiunt in locis religiosis, & faciunt etiā locum religiosum, toto titu. ff. de relig. & sumpt. fune. merito sequitur, & de sepulturis etiā videre. Quod aūt sepultura faciat locū religiosum forte non procedit isto iure, ad not. in c. pe. eo. & in c. ecclesiastico. 13. q. 2. Sumitur aūt sepultura pluribꝰ modis, vt habetur in d. c. pe. In ꝓposito tū nostro sepultura est locus cōcauus in ecclesiastico, & c. vt ꝑ Ab. in rub. eod. Sed q̄ritur, vtrū cū luctu & plāctu sint mortui sepeliendi? Respōd. nō, sed cū psalmis & psallentiū vocibus. c. quī diuinu. & c. quā præposterū. 13 q. 2. Ex officio tamē charitatis, vel causa pietatis, & humanitatis si lacrymæ fundantur, non est iure reprobatum. Nā de plerisque sanctis legitur, quod lacrymas fuderunt in exequiis charorum amicorum, dūmodo nō multū lugeatur: vt in cap. qui diuina. & in cap. vbi cum que. 13. q. 3 & de hoc per Abb. in rubrica eod.

f ¶ Constituuntur.] Not. tres rationes, ob quas fideles sepeliuntur in locis sacris. Prima, q̄ defunctorum.

DE SEPVLTVRIS.

Io. Bap. Continuatur tit. iste per gloss. Rubr. uel dicas secundo, quod postquam tractatum fuit de locis religiosis, sequitur videre de iure ad ea pertinente, in quo cum sepultura repetatur, ideo de ea hic pertractatur: diuiditur autem tit. iste in quatuor part. in prima habetur qua de causa in locis sacris sepultura constitui debeat: in secunda explicatur quid iuris de eius electione: in tertia demonstratur qui prohibeantur in ea sepelliri: in quarta cauetur, an aliquid pro ea posset dari, & recipi: secunda ibi, regulariter: tertia ibi, nō tamē: quarta ibi, Illud etiā.

Io. Bapt. TRACTEMVS nunc. CASVS. Cum

& quod minus ibi spiritibus vexantur immundis, & quod sanctorum illorum commendantur patrocinijs, quorum nomini Ecclesia, in qua corpora conquiescunt, est consecrata.

Probandum est quod dat occasionem benefaciendi h.d.

Accedit quod defunctorum proximi ad sacra loca venientes, sepulturamq; conspicientes suorum recordantur, & pro eis pias preces fundunt. Vnde mortuorum sepulturæ, & cœmeteria apud illas Ecclesias, & monasteria [a] ex antiquo disposita esse comperiũtur, in quibus religiosorum cõuentus sunt constituti, vbi orationes, & missarum solemnia, tã pro viuis, quam pro defunctis frequentius [b] celebrãtur.

Vnusquisque habet liberam facultatem sepulturam eligendi: & si quis non eligat in parochiali Ecclesia, aut maiorum sepulchris est sepeliendus. h.d.

Regulariter [c] igitur in parochiali Ecclesia, aut ibi quis sepeliendus erit, vbi maiorum [d] suorum sepulchra constituta reperiuntur: nulli tamen propterea propriam [e], si contemptus [f] absit, negatur eligere sepul-

rum corpore minus uexantur spiritibus immũdis. Vnde in sepulturis dicitur esse requies mortuorũ. 13. q. 2. c. autẽ. Secũda, quia sunt muniti patrocinio illius sancti, cui dicata est Ecclesia. 13. quæst. 2. c. non æstimemus. in fin. Tertia ut fideles viuentes facilius mortuorum recordentur: ut in cap. cum grauia. 13. quæst. 2.

a ¶ Monasteria.] Sed quomodo apud monasteria, cũ illa non habeãt cœmeterium nisi pro suis. 16. q. 1. ca. 1. Respondeo secũdum Ab. in ca. fraternitatem. eod. quod hoc intelligendum est de his monasterijs, quæ habent populum, vel habent cœmeterium ex priuilegio: vt sunt hodie omnes regulares. Quis autem dare possit tale priuilegium? habes per Doctor. in cap. certificari. eod.

b ¶ Frequentius] Cs. fraternitatem. vbi Abba. eo. & in cle. 2. §. huiusmodi. eo. & 13. q. 3. ca. cum grauia.

Io. Bapt. Regulariter. Licet hæc pars in plures partic. diuidi posset, quoniam tamen in ea CASVS in communi commode adnotari uolet, propterea est animaduertendũ, quod personarum quædam sunt sui iuris, quædam alieno iuri subiectæ: rursus primæ quædam sunt maiores, quædam minores, & infantes, quædam masculi, quædam fœminæ: secundæ vero quædam dicuntur uxores, quædam filij, quædam serui, quædam monachi, vnde dubitatum fuit, an omnes indifferenter valeant sepulturam sibi eligere, & si casu contingat quod non eligant ubi sepeliri debeant, & quoad primũ quidam negatiue respondebant, quia ille, qui eligit videtur aliquid iuris in re electa habere l. au tepen. ff. de option. lega. quod in casu nostro non potest esse per §. nullius. instit. de rer. diuis. quoad illos uero qui alieno iuri subijciuntur, confirmatur id per l. uelle ff. de reg. iur. cæterum si talis electio esset concedenda intuitu salutis æternæ arg. ca. 1. de coniug. seruo. nemini deberet denegari, & sic nulla esset in hoc differentia inter præd. personas: quoad secundum vero tantum in Ecclesia parochiali illi deberent sepeliri, quia dum ipsi uiuebant, tenebantur in ea diuina audire & sacramenta recipere, iuxta tot. tit. de paroch. & paroch. Solu. tamen ut in tot. hac par. cauetur. ratio autem ita diuersa reperitur sicut casus erit diuersus; nam aliquando est ut detur occasio augendi deuotionem: aliquando tota uoluntatis impotentia, vel priuatio; & aliquando maxima casus contingentis difficultas. Ad obiecta dicimus primo quod ob fidelium deuotionem concessum est eis ius sepulturæ; & ideo cessat prima obiectio: at l. uelle in nonnullis personis ex supra relatis uerificatur, in alijs vero limitatur, præd. vero. ca. 1. idem permittit, quod in eo cauetur, quia peccatum fornicationis aliter euitari non poterat, unde casus noster est lõge diuersus: ad ultimam denique obiectionem respondetur per decisionẽ eat. ac rationes adductas nunc ex hac part. Not. primo quod sepultura licet sit res Ecclesiast. & spiritual. permittitur tamen ut possideatur, vel quasi a laico: Not. 2. casus in quibus potestas mariti, patris, domini, & Abbatis limitat: Not. tertio quod nemo facto proprio põt priuari facultate aliquid deuote, & pie faciendi: Not. quarto argumentum quod difficultas, & impossibilitas aliquando inter se æquiparantur.

c ¶ Regulariter.] De hoc latissime per Petrum de Vbald. in tract. de cano. paroch. §. venio ad nonum.

d ¶ Maiorum.] Fac 13. q. 2. cap. placuit. & ca. 1. eod. & c. is qui. & cap. licet, eo in 6. Sed quid dicemus, si auus & proauus, & alij ab antiquo fuerunt sepulti in aliqua Ecclesia, pater vero elegit sepulturam in alia, filius decedens erit ne sepeliendus in sepultura patris, an aliorum maiorum? Respond. videtur quod æque commode possit in vtraque Ecclesia sepeliri. de quo not. in cap. is qui. eod. in 6.

e ¶ Propriam.] Quo ad possessionem, non quo ad dominium, nemo enim est sepulturæ dominus: vt per Abba. post gloss. in cap. quanto. de iudicijs.

f ¶ Contemptus.] 13. q. 2. c. contempta.

Im-

turam. quod vsque adeo obtinet, vt antiqua dimissa, nouam possit quis, etiam in loco minus religioso, sibi deligere, nec propterea poterit hodie electio talis impugnari [a], licet antiqua iura super hoc diuersa esse videantur.

Vxor non tenetur sequi sepulturam viri, si velit aliam eligere. h.d.

Nec vlla super hoc inter virum & mulierem facienda est distinctio [b], quasi [c] vxor capitis sui sequi iudicium, & sepulturam sit compellenda: sed vtrique æqualis [d] erit eligendi facultas; cum huiusmodi electio ad eum statum pertineat, quo mulier a lege viri soluitur [e].

Si vxor sepulturam non eligat, tenetur sequi sepulturam vltimi viri, si plures habuerit. h.d.

Si tamen ipsa sibi sepulturam non eligat, & plures forte viros habuerit, cum viro vltimo [f], cuius domicilium retinet, tumulanda erit.

Filius familias, licet non possit aliquid relinquere pro anima, si careat castrensi peculio, vel quasi: tamen potest sibi eligere sepulturam, nisi sit impubes, quo casu poterit pater sepelire illum vbi voluerit, nisi sit consuetudo in contrarium. h.d.

De filiofamilias [g], an sibi sepulturam eligere valeat, dubitari poterit, & multũ interest, an eius ætas intra pubertatis annos [h] cõtineatur, an vero pubertatem excesserit. Primo enim casu sepulturam eligere non poterit [i], permittendũ tamen erit patri, si id loci consuetudo [k] patiatur, vbicunque voluerit [l] illum sepelire. Quod si consuetudo id non habeat, cum suis maioribus, vel in parochiali Ecclesia tumulandus erit. Secundo uero casu cum pubertatem attigit, libere absque patris assen

a ¶Impugnari.] Cap. 2. §. fi. eo. in 6. vnde sumitur.
b ¶Distinctio.] Immo iudicandi sunt ad paria. ca. gaudemus. de diuort.
c ¶Quasi.] dubitandi ratio.
d ¶Aequalis.] Argu. contra. 33. q. 2. c. vnaquæque. & 33. quæst. 2. cap. quos Deus. Sol. illud intelligitur secundum istud, vel istud locum habet cum mulier eligit sibi sepulturam, secus si non eligat: arg. l. mulieres. C. de digni. lib. 12. & ff. ad munici. l. 2. t. respon. & l. fin. & not. in cap. de vxore. eo. unde sumitur.
e ¶Soluitur.] Et sic nota, ꝙ paria sunt aliquid disponi tempore habili, vel tempore inhabili, dummodo effectus conferatur ad tempus habile. Sic contra, veluti non licet disponere tempore inhabili, si effectus dispositionis conferatur in tempus inhabile, facit l. quod spõsæ. C. de donat. inter vir. & vxor. & l. in tempus ff. de hæred. instit. Quod limita, vt not. infra. eo §. impuberi.
f ¶Vltimo viro.] Sed pone, quod vxor prius decedit, quam maritus, an debeat sepeliri in sepulchro maiorũ mariti, an vero maiorum patris sui? Hæc quæstio est dubia, & egeret declaratione, secundum Ab. in c. de vxore. eodem. vbi tamen esset consuetudo, staremus consuetudini: si nõ extaret, tunc si appareret de voluntate viri viuentis, quod vellet in aliquo loco sepeliri: puta, quia præparasset, vel aliter declarasset intentionem suam, tunc secundum eum sepelienda esset in loco deputato a marito. Sed contra hoc facit, quia ambulatoria est voluntas hominis vsq; ad mortem. l. 4. ff. de adi. leg. alias in loco suorum maiorum sepeliri deberet, nisi ipsa sibi eligeret sepulturam. Sed quid si vxor præcedat, electa sepultura? vtrum maritus postea moriens, sepultura non electa, debeat sepeliri cum eadem? Respondeo vt per Abb. in d. cap. vxore.
g ¶De filiofamilias.] Quid dicemus de patrefamilias impubere, an cum auctoritate tutoris possit eligere sepulturam? Respondeo, non: nec enim tutoris auctoritas potest ea perficere, quæ porriguntur post mortem pupilli, quo tempore tutela expirauit. Ita Petr. de Perus. in tracta tu de Canonica Parochiali, cap. 11. Et nota verbum, filiofamilias, quia si esset naturalis tantum, qui nõ põt dici filiusfamilias non posset se pater intromittere: vt per Petr. in dicto loco.
h ¶Annos.] Videlicet 14. in masculo, 12. in femina.
i ¶Non poterit.] Sicut nec testari.
k ¶Consuetudo.] Not. quod consuetudo dat ius eligendi sepulturã sicut etiã dat iurisdictionẽ, & ius eligendi prælatũ, vt c. cũ cõtingat. de for. cõpet. cap. cum ecclesia. de caus. poss. & proprietatis: & potest consuetudo dare hoc ius non solum patri, verum etiam matri, & amicis: vt per Frãc. in c. licet. eod. in 6.
l ¶Voluerit.] Quid si impuberi viuenti pater elegit sepulturam, permittente consuetudine, & filius decedat factus pubes? Respondeo non tenetur sequi iudicium patris; cum res deuenerit ad casum a quo nõ potuit incipere. Ita Petrus de Perus. in tracta. de canonica Episcopali. cap. 11.

su sibi sepulturam eligere poterit [a], quamquam pro anima sua, pręter patris assensum aliquid iudicare non possit, nisi castrense, vel quasi castrense peculium [b] habuerit.

Religiosi non possunt sibi sepulturam eligere. h.d.

Impuberi similes religiosi habentur: hi enim cum propriæ voluntatis libertatem non habeant, eligere sibi sepulturã nequeunt [c], sed apud ꝓpria monasteria tumulandi sunt, nisi adeo forte sint remoti, quod ad ea cum moriuntur, commode [d] exportari nequeant [e].

Non potest quis etiam iureiurando a seipso abdicare liberam eligendę sepulturę potestatem. h.d.

Alias autem sepulturæ vsque adeo libera esse debet electio, vt Bonifaciana constitutione [f] cautum sit, ne qui ad vouendum, iurandum, vel fide interposita, vel alias promittendum [g] aliquos inducant [h], vt apud eorum Ecclesias sepulturam [i] eligant, vel iam electam, vlterius nõ immutent, & secus factum omnino infringit [k].

Mortuus ruri qui sepulturam non eligit, si sine periculo possit exportari, vel in parochiali ecclesia, uel in maiorum sepultura, debet sepeliri. h d.

Illud tamen in dubium venire potest, si quem dum animi, vel agri colendi causa rusticatur, ruri inopinato forsitan interitu, nec electa sepultura cõtingat occumbere, an in Ecclesia ruri cõstituta [l] an potius in alia sepeliri debeat, &

a ¶Eligere poterit.] Quia electio refertur ad id tempus, quo solutus est a patria potestate. facit. ca. de vxore, eod. & supra. eo. §. proximo.

b ¶Peculium.] Et quid mirum ꝗ de his bonis possit pro anima disponere, quæ cunctis rebus est fauorabilior, si libere potest de his testari ad quamcunque causam, & in vtilitatem cuiuscũque. l. si. C. qui test. fa. poss. & insti. quibus non est permissa. testa. in princ.

c ¶ Nequeunt.] Immo videtur, ꝗ isti religiosi possint eligere, cum ista electio conferat effectum suum in tẽpus habile; scilicet. quo ipsi sunt soluti a lege superioris arg. c. de vxore. & sup. eo. §. nec vlla. & per hanc rationem Host. olim tenuit, ꝗ religiosi possent eligere, vt habetur in cap. nimis, el primo, de excess. prælat. Sed cõtrarium reperitur determinatum in ca. fi. eo. in 6. Nec obstat ratio Host. quia non procedit quando ius probet aliquid non solum attento effectu, sed etiam attento initio. l. minor ff. de ser. exportandis, & no. Ab. in. dicto c. de vxore. & Perus. in cap. fin eo. in 6. Imol. in l. Gallus. ff. de lib. & post. Sed contra est cap. nimis. el primo de excess prælat. & in cap. vt priuilegia. de priuil. Sol. illa iura non loquuntur de ueris religiosis: vt no. in d. cap. fin. eo. in 6. An autem hæc dispositio comprehendat Abbatem. vide per Abb. in d. cap. de vxore.

d ¶Commode.] Not. ratione incommoditatis id permitti quod alias non permitteretur, sic capitulum is qui eo. in 6. & 12. q. 2. ca. terrulas.

e ¶Nequeant.] Quo casu secundum. op. pluriũ poterit monachus eligere sepulturã, & ita sustinetur opi. Host. de quo per Abb. in cap. nimis. el primo de excess. prælar. & in cap. vt priuilegia. de priuilegiis, licet multi contra. Alias autem si non eligant, sepeliuntur in ecclesia parochiali loci, in quo decedunt.

f ¶Constitutione.] Cap. 1. eod. in 6.

g ¶Promittendum.] Nec enim Deus inter ista facit differentiam, 22. quæst. 5. cap. iuramenti. & not. in ca. debitores de iureiur. & per Doc. in capitulo ad aures, quod met. causa, & in cap. peruenit. de arbitris. Vnde veniens contra simplicẽ fidei præstationem nulla necessitate compulsus, potest beneficio priuari, ca. querelam. de iureiu. & per Perus. post alios in cap. 1. eod. in 6. Et ex eo quod dicitur hic de iuramento, not. quod Papa ex causa fac. interdum, quod iuramentum non liget. fac. cap. 2. de rebus eccles. non alie. in 6. & cap. vbi periculum. §. pen. de. ele. eo. lib. Nec hoc mirum: quia etiam si quis sponte iuret non mutare sepulturam. potest illam nihilominus mutare, secundum opin. quorundam, de quo plene per Perus. in cap. 1. eod. in 6.

h ¶Inducant.] Si quis tamen esset inductus ad eligendum sepulturam in certo loco, non voto, iuramento, vel ꝓmissione simplici, non haberet locum quod hic dicitur, secundum Ioan. And. & Ioan. de Ligna, & Perusinum in cap. 1. eod. in 6 argu. l. 1. & per tot. C. si quis ali. testari prohib.

i ¶Sepulturam.] Cum enim simus in spiritualibus pactio interuenire non debet, 1. quæst. 2. cap. quam pio. & cap. pactiones. de pact. hoc intellige inter sepeliendos & sepelituros, secus inter duas ecclesias. cap. 1. de pact. in 6. & infra de pact. §. 1.

K ¶Infringit.] Ca. 1. eod. in 6. vbi prolixe ponitur pœnę contrafacientium.

l ¶Ruri constituta.] Quod videbatur, quia ibi decesserat.

Absque

responsum est, si absque periculo [a] defunctus inde valeat exportari, non in Ecclesia ruri posita, sed in sua parochiali, vel in qua maiorum ipsius ab antiquo sepultura extitit, sepeliendum [b] fore.

Quibus non communicamus viuis, nec mortuis communicamus. h.d.

Non tamen omnes [c], qui fato functi fuerint, ecclesiasticæ tradendi sunt sepulturæ: quibus enim nō communicamus viuis, nec defunctis cōmunicare debemus [d]. Vnde carebunt ecclesiastica sepultura, qui prius erant ab ecclesiastica vnitate præcisi [e]. Igitur nec paganus [f] nec Iudæus, nec hæreticus, nec qui vsuras exercuit [g], nec qui sibi mortem consciuerunt [h], aut qui personis ecclesia-

Periculū immutat ius.

a ¶ Absque periculo.] Simile cap. fin. eod. in 6. & supra. eod. §. impuberi. ergo. periculum immutat ius commune. facit cap. si duo §. sane. de procura. in 6. & de eccles. ædific. cap. ad audientiam.

b ¶ Sepeliendum fore.] Si quis igitur habeat in loco domicilium, & se ex causa limitata ad tempus in aliū locum transferat, non censetur illuc trāsferre domicilium, & parochiā cōstituere. Quod inducitur ad scholares, vt in dubio nō censeatur transtulisse domiciliū ad locum studii, de quo plene not. in c. quod clericis, & in cap. ex parte. de for. compet. de quibus vbi debeant sepeliri per Abb. in ca. t. eod. Item ex hoc infertur, quòd ecclesia loci, ī quo decedunt, non debet habere parochialem, ex quo non habent ibi domicilium, & per consequens nec parochiam, prout requiritur, ut per Doct. in cap. 2. & c. 3. eod. in 6. & per Host. in c. in nostra, eod. in antiq.

Io. Bapt.

Non tamen Hæc pars licet commode diuidi possit, quoniam tamen quantum attinet ad CASVS, vt dicūt, figurationem, non uidetur necesse eā aliter diuidere, cum similiter commode in ea tot. adnotari valeat, qua de re est animaduertendum, qđ hominum quidam sunt sine crimine, quidam uero, vel vere, vel præsumptiue in graui scelere reperiuntur macula adnot. & istorum quidam sunt excommunicati, quidam sunt reconciliati; quidā denique sunt in delicto perseuerantes, qua de re ob hanc ipsorum varietatem dubitatum fuit, & quæsitum, an indifferenter esset eis sepultura cōcedenda; & cum nos habeamus in iure, quod nemo præsumitur immemor suæ salutis; ca. significasti. vna cum glo. in uer. credendum, de homicid. propterea in casu nostro vr̄ dicendū saltē in vlt. vitæ præd. delinquentes de d. delictis pænituisse; confirmatur quia Ecclesia nemini debet denegare auxilium ad salutem, cuius gratia etiam sepultura est instituta, ut habetur sup. eod. in princ. & in dubio interpretatio semper est facienda in eandem salutem animæ. ca. 2. dist. 57 Sol. prout in tota hac parte cauetur, & ratio est, quia cum Ecclesia non iudicet de occultis. ca. sicut. de simon. propterea nisi sibi constet de reconciliatione à peccato, & delicto, seu censura Eccles. iudicat talem non esse dignum hoc extrinseco sepulturæ auxilio: non obstat prima obiectio quia intelligitur in foro animæ, nos autem sumus in foro exteriori: nec etiam confirmatio obstat, quia regula intelligitur respectu viuentiū. arg. ca. à nobis el 2. de sententia excommunicat. interpretatio autem præd. haberet locum, quando in contrarium non adesset præsumptio: unde in casu nostro aliqñ verificatur, & aliqñ limitatur: & ideo ueræ remanent solut. in text. datæ. Not. primo Ecclesia cum quibusdam communicat viuis, & defunctis, cum alijs vero, nec viuis, nec defunctis, sed cum aliis modo sic, & modo non. Not. 2. argum. quod priuilegiū indebite concessum debet de iure reuocari: Not. tertio cōmunionem corporum denotare cōmunionem animorum, quia per exteriora cognoscimus interiora: No. quarto, quod perseuerātia in peccatis reddit hominem grauiori pœna dignū. Not 5. quod afflicto non est addenda noua afflictio, ꝓbat tex in c. penul. de cleric. ægrotan.

c ¶ Omnes.] Habes hic qui sint qui in sacro sepeliri non possunt. de hoc vide & Host. in summa eo. §. quibus interdicatur, & per Pet. de Peru. in tract. de canonica episcopali. c. vlt.

d ¶ Debemus.] sic in c. sacris, vñ sumitur eod & 24. q. 1. & c. a. nisi tñ viuētes reconciliationē petierint, nec per eos steterit, quo minus ecclesiæ recōciliati fuerint: qa tūc etiā post mortē sunt absoluendi. 16. q 6. qui recedunt. c. a nobis. de sent. excom. & per Ab. in c. litteras. de rest. spol. No ergo ex hac regula, ꝙ & cū defunctis pōt esse cōmunio, vt lauando mortuū. vestiendo, sepeliendo, assoc. ādo ad sepulturā, & sic cōmunicās incidit in minorē excōmunicationē, vt si cū viuo cōmunicasses, & sic excōmunicatio afficit non solū animā, sed etiā corpus. Ab in c. ad hæc. de priuileg. & in d. c. sacris, vbi & illud firmat, leprosos nō posse cū alijs in cœmeterio sepeliri, cōtra opi. Host. ꝙ licet possit admitti sūtibus ibi ꝑ eū redditis, si tñ quis cōtrariū faceret, nō crederē, illum incurrere pœnas, dicto c. sacris. clem. 1. eod. & §. sequen. & hoc casu ante factū tenerem opin. Abb. post factum vero opin. Hosti.

Communio ēt cū defūctis.

e ¶ Præcisi.] Not. regulam. qđ præcisi dicuntur excōmunicati, suspensi, & interdicti. fac. ca. is cui. de senten. excōmu. in 6. ele. eos. eo. Et not. ꝙ eorū, qui nominantur, quidam sunt excommunicati ipso iure, quidam veniunt excommunicandi per sentētiā iudicis. de quibus dicere non est hic locus, not. aliqd in c. fi. eod. & plenius in c. tua nos. de sent. exc.

f ¶ Paganus.] C. ecclesia. & c. sequ. de cōsec. dist. 4.

g ¶ Exercuit.] Cap. quia in omnibus. de vsuris.

h ¶ Cōsciuerūt.] 23. q. 5. c. placuit, & c. ex parte, eod.

sticis violentas man' iniecerunt [a], nec homicidæ, nec incendiarij, aut ecclesiarum violatores, nec incestuosi, nec blasphemi [b], nec vllus qui pro manifestis [c] condemnatus est excessibus, ecclesiasticæ sepulturæ tradi poterit.

Tumulati contra canones sunt exhumandi, si illorum corpora possint discerni a corporibus fidelium. h. d.

Et si contigerit aliquando horum corpora in cœmeterio ecclesiastico tumulari, si ab aliorum corporibus discerni poterunt, exhumari [d] debent, & ab ecclesiastica sepultura procul [e] iactari. Quod si discerni non poterunt, cum excommunicatorum [f] ossibus corpora fidelium extumulanda non erunt [g].

Cum licet non obsit iustis sepultura nulla, vel vilis, celebris tamen, vel speciosa non prosit improbis [h].

Qui contemptis clauibus non humandos locis sacris humauerit, excommunicationem incurrit, a qua non est absoluendus antequam arbitrio episcopi satisfecerit. h. d.

Si quis autem contemptu ecclesiæ clauibus huiusmodi personas, aut interdicti tempore [i] quoslibet in ecclesijs vel cœmeterijs sepelire ausus fuerit [k], ipso facto [l], excommunicationis sententiam incurret, a qua nisi prius ad arbitriū diœcesani episcopi eis, quibus [m] iniuria irrogata fuerit, satisfactionem competentē exhibuerit; absolui non poterit, nec vllū circa præmissa contra facientibus priuilegium suffragabitur.

a ¶Iniecerunt.] Cap. fin. eo. vbi & de incestis, & de ecclesiarum violatoribus, & de homicidis.

b ¶Blaspemi.] Cap. statuimus. de maledi.

c ¶Pro manifestis.] cap. fi. eod.

d ¶Exhumari.] Quod potest facere episcopus sua auctoritate, etiam in locis exemptis, vt per Abb. in cap. sacris. in fin. eod. alias effodientes sepulturas incurrūt sacrilegium, ut per Abb. in ca. ad hæc. de auct. & vsu pal. & spolians cadauer, vel aliter ei iniuriam inferens vltra alias pœnas faciunt iacturam legitimæ. si sint personæ quibus legitima debeatur, & omnium sibi a defuncto relictorum, Roman. consil. 185 & per Anton. & Frāc. in d. cap ad hæc.

e ¶Procul.] In tanta distantia quod voces clericorum cantantium non possint inde exaudiri, arg. cap. quod in te, de pœnit. & remiss. & per Abb. in cap. sacris. eod.

f ¶Excommunicatorum.] Intellige etiam de excommunicatis minori excommunicatione, vt habetur in clem. 1. eod. & per Inno. in cap. sacris. eod. & commun. Doct.

Nō dubietatis, & connexitatis.

g ¶Non erunt.] Not. quod ratione dubietatis aliquid admittitur, quod aliàs non admitteretur. 11. quæst. 3. nolite. & 13. quæst. 2. cap. licet æstimemus, & ff. de adim. leg. l. 3. §. si duobus. Idem contingit ratione connexitatis. 14. quæst. 5. cap. denique, & dist. 81. cap. cum omnibus. & ff. de sol. l. si alieni, & ff. de minor. l. etiam. Idem ratione difficilis separationis. ff de neg. gestis l. cum cum actum, & ff. de adm. tuto. l. tutorem qui tutelam. Idem ratione difficilis probationis. l. duo sunt Titii. ff. de testa. tutel. Arg. contra de pœnit. d. 5. & ff. ad leg. Aquil. l. ita vulneratus, & l. cum ex pluribus. ff de manu. testamen. & not. in capit. sacris, eodem.

h ¶Improbis.] Si ergo non potest puniri malus quin etiam bonus puniatur, potius est tolerandus malus, quam bonus puniendus. l. absentem. ff de pœn. & 23. quæst. 4 cap. quam magnum. Et fac. hoc ad quæst. de fratribus habentibus domum cōmunem pro indiuiso, quod propter partem innocentis pars delinquentis destrui non debeat. Sed contra facit cap sed ecōtrario. de pœn. dist. 2. ubi ob delictum Sodomitarum fuerunt combustæ quædā vicinæ ciuitates. De hoc vide quod ibidem no. & per Bart. in l. Atheius. ff. de aqua plu. ar. & per Doct in l. & seuerior. C. de his qui not. infam. & per Abb. & alios in cap. sacris. eod. & quod hic & in d. cap. sacris. dicitur, quod improbis speciosa sepultura nō prodest, secundum Abb. ibi. dic quod imo nocet, & facit cap. quibus. cu seq. 13. q. 2.

Mal' poti' tolerādus, q̄ bona puniendus.

i ¶Tempore.] Quo tempore est interdicta ecclesiastica sepultura, ca. quod in te. de pœnit. & remis. & cap. vt priuilegia. de priuileg.

k ¶Ausus fuerit.] Scilicet scienter, vt in Clem. 1. de sepult. cum ibi alleg. Sed an quod hic dicitur militet in portantibus ad sepulturam: non tamen sepelientibus, an in concomitantibus eo, in fodientibus, fabricātibus, uel sepulchrum aperientibus; an in prælatis, sacerdotibus, & ministris, qui id non prohibent, sed patiuntur; an in his qui portant cereos, crucem, & similia? Respondeo hæc dubia potius principis declarationem exposcunt, quàm interpretantis opinionem. vide glos. in Cle 1. eod.

l ¶Ipso facto.] No. casum, in quo quis ipso facto est excommunicatus, alij not. in Clem. 1. de sent. excom.

m ¶Eis quibus.] Sed qui erunt hi? Respon. vt not. in Clem. 1. eod.

Reconciliati, licet alioqui ecclesiastica sepultura non essent tradendi, post reconciliationem tradi poterunt. h.d.

Sed hæc de illis intelligenda sunt, qui impœnitentes decessẽrint, nec in articulo [a], saltẽ mortis, ecclesiæ reconciliati fuerint. Nam si, dum forsitan in extremis agerent, legitime [b] absoluti fuerint, cœmeterium his & alia [c] ecclesiastica suffragia denegari nõ debẽt: hęredes tamẽ [d] & propinqui ad quos ipsorum bona peruenerint [e], vt pro eisdẽ satisfaciãt, si casus exigat, ecclesiastica sunt censura compellẽdi [f].

Cadauera punitoru m pœnitentium sunt tradenda sepulturæ ecclesiasticę. h.d.

Ex his apparet, eorũ cadauera, qui post cõfessionem [g] Deo peractam, pro sceleribus suis in patibulis suspẽduntur, ad ecclesiam esse deferenda, & oblationes pro eis offerẽdas. Cum enim pro peccatis suis pœnam extremam soluerint, & digne pęnituerint, non iudicat Deus bis idipsum [h].

Deprehensi in scelere, & vulnerati, si confessi ex vulneribus mortui fuerint. item improuiso casu oppressi, non priuantur ecclesiastica sepultura. h.d.

Quin etiam si dum in scelere comprehenduntur, vulnerati fuerint, & sacerdoti postmodum confessi, ex vulneribus acceptis decesserint, communio eis minime denegabitur [i], quamquã, si dum seipsos defendũt interfecti fuerint, aliud [K] sit statuẽdum. Is autem quem casus improuisus [l] opprimit, si nihil aliud obsistat, ecclesiastica sepultura non arcebitur.

a ¶In articulo mortis.] Quo tempore absolui poterit per sacerdotem à vinculo excommunicationis, etiam in casibus Papæ reseruatis, Abb. & alij in c. si eod.

b ¶Legitime.] Secundum formam cap. ex tenore. & c. cu desideres. de sent. excommu.

Quod dr̃ de confessione vnius sacramẽti & de ceteris est intelligẽdum.

e ¶Et alia.] Arg. ꝙ cui cõceditur unũ sacramentum vel negatur, & alia intelliguntur negata vel concessa. fac. c. ad eius. dist. 5. & c. illud. dist. 95. & 23. q. 2. c. fin. sed cõtra de torneam. c. 1. & de raptor. ca. super eo. vbi licet concedatur pœnitentiæ sacramẽtum & Eucharistiæ, ecclesiastica tamen sepultura denegatur: sed illud fit ad terrorẽ aliorum, vt not. in c. fin. eod.

d ¶Hęredes tamẽ.] Not. limitationem ad c. ex parte 1. de verb. signi. vbi excommunicatus ꝓ manifesta offensa non debet absolui, nisi prius satisfaciat: nam hoc non habet locum, si quis sit in extremis, vt hic, & c. si eo. Idem putat Ab si satisfactio lõgum exigat tractatum. ca. quæstionis. de appel. vbi plene per Abb. fac. c. qui recedũt. 21. q 7. Item no. ex hoc §. vnam differentiam inter ius canonicum, & ius ciuile: quia de iure canonico hęres indistincte tenetur pro delicto defuncti, secus de iure ciuili. quod tamen quomodo procedat, latissime per Abb. in d. ca. fin.

Qualiter hæres teneaẽ de d̃licto d̃functi re missiue.

e ¶Bona peruenerint.] Videtur ergo ꝙ hoc satisfaciendi onus sit nõ tàm hæredis, quàm bonorum. fac. c. fin. vnde sumitur, ꝙ forte poterit procedere quando bona quæ deuenerunt ad manus hęredis non sufficerent.

f ¶Cõpellendi.] Scilicet si decessit pœnitens: aliàs si impœnitens, ecclesia se non impedit super ista satisfactione & defuncti exoneratione, vt per Ab. in c. a nobis 2. de sent. excom. in vltimo not. Et nota hic casum generalẽ, in quo ecclesia exercet iurisdictionem in laicos; videlicet compellendo hęredes ad satisfaciendum pro defuncto, vt per Abb. in dicto cap. a nobis. & in c. fi. eodem.

Super satisfactione impœnitentis ecclesia se nõ impedit.

g ¶Post confessionem.] Et eucharistiam sumptam: quia si petant non est deneganda, c. 1. de pœnit. & remiss. Sed quæri cõsueuit, quare liberetur ille, qui fugit ad ecclesiam, & nõ ille, qui recipit corpus Christi, cum tamẽ eucharistia multum præstet ecclesiæ? Respond. quia corpus Christi cibus est animæ non corporis: ergo animã liberat nõ corpus. Vel dic, ꝙ cum hoc sit priuilegium ecclesiæ ad consequẽtiam trahi non debet, vt 12. quæst. 4. c. sicut. Vel dic, ꝙ etiam corpus Christi aliquando liberat; puta, si ductus ad patibulum fiat obuius sacerdoti deferenti sacramentum, secundũ quosdam.

Corpus Christi an liberet eũ q ducit̃ ad patibulũ

h ¶Bis idipsũ.] Immo videtur contra: quia delictum punitum in foro pœnitentiali punitur in contentioso, & ecõtra, vt per Abb. in c. si. eod. Item punitus per iudicem ecclesiasticum punitur per sæcularem. Doct. in cap. 1. & in cap. at si clerici. de iud. & in ca. tuæ. de procur. & per Abb. in c. cũ in cunctis. §. fin. de elect. Sol. ꝙ hic bis puniretur in eodem foro; scilicet pœnitentiali & ecclesiastico. Vel sol. ex his quæ ponuntur per Doct. in cap. cum sit. de for. compe. & in aliis locis supra allegatis.

i ¶Denegabitur.] Cap. fures. cum cap. seq. 23. q. 2.

K ¶Aliud.] Fac. cap. ex parte. 2. eo. & 24. quæst. q. 5. cap de occidendis.

l ¶Improuisus.] Not. quòd decedens sine confessione exteriori in extremo vitæ facta, debet sepeliri in cœmeterio ecclesiæ, ex quo confessionẽ non

Pro sepultura non possunt clerici aliquid exigere, nec consuetudo in cõtrarium valet, possunt tamen sponte oblatum accipere. h.d.

Illud etiam atque [a] etiam admonendi sumus, sacris canonibus penitus interdici, ne quis terram pro sepulchro [b] vendere, aut ꝑ hominibus sepeliendis, quoquo modo munera exigere audeat, nisi forte sepeliendus ecclesiæ, in cuius atrio sepelitur aliquis viuens tradi iusserit [c], aut post mortem ipsius parentes, proximi, vel heredes pro luminaribus, vel eleemosyna aliquid vltro dare voluerint. quo casu sponte oblatum licite recipi poterit: peti vero vel aliquid exigi est omnino vetitum; ne aut venalis dicatur ecclesia, aut clerici hominum interitu gaudere videantur, si ex illorum cadaueribus studeant habere compendium [d]: nec obtentu cuiusquã consuetudinis [e], nisi pia & laudabilis [f] fuerit, reatum suum quis excusare poterit.

contempsit: sed est morte præuentus. nec est præsumendum quod decesserit in peccato mortali, cũ quilibet præsumatur bonus. nisi tamen per annum confessionem contempsisset, iuxta formam ca. omnis, de pænit. & remiss. & sic not. quod quis sepeliendus est in cœmeterio sine aliquo sacramento, quod putat notandum Abbat. in ca. ex parte. eodem.

Io. Bapt. Illud etiam. CASVS. Fuit inducta consuetudo fere in qualibet diœcesi, vt pro sepultura aliquid detur, & accipiatur, sed cum postea quidam fideles nolebant quod tali consuetudine erat introductum amplius soluere, sub prætextu quod erat illicita; fuit propterea dubitatũ, an possent ad id cogi ea ratione quod, consuetudo eum sit ius cap. consuetudo. dist. 1. Ideo debet omnino obseruari cap. in his. dist. 11. accedit etiã quod illud soluebatur pro loco sepulturæ, qua de re nihil mali uidebatur inde oriri: Sol. tamen ut hic habetur ob rationem & hic, & in text. assignatam, nec obstat consuetudinẽ esse ius, quia hoc non verificatur de qualibet consuetudine, sed intelligitur iuxta ca. fi. de consuetud. licet autem illud soluebatur pro loco, & terræ, locus tamen iste erat sacer, ideo non est in commercio instit. de inutili stipula. in princ. seu §. 1. Not. primo quod dare, & accipere cum ob diuersum finem contingat, ideo à fine cognoscitur, & distinguitur. Not. secundo quod exigere præsupponitur obligationem, at accipere proprie aliquando obligationem, & aliquando liberalitatem: Not. tertio consuetudinem piam & rationabilẽ esse seruandam, secus aliam. facit ca. fi. de cõsuetud. hinc intelligimus quando quis consuetudine excusetur.

a ¶ Etiam atque etiã.] Et sæpe ac sæpius, & utitur hac verborum inculcatione: quia districtissime ac sæpissime quod hic dicitur a iure prohibetur, vt apparet 13. q. 2. c. questa. cum pluribus seq. in c. abolẽdæ eod. c. non satis. & cap. ad Apostolicam. de simo. & alibi sæpe; licet iam multæ prohibitiones ob auiditatem sacerdotum male seruentur.

b ¶ Terram pro sepulchro.] Intellige secũdũ glo. & Doct. in ca. abolendæ. eo. de terra & loco iam religioso & cœmeteriato, qui cum saltem large accipiendo sit sacer, non est mirum, si pro eo nõ potest aliquid accipi, ceterum si sit locus mere purus & priuatus: tunc proculdubio poterit vendi etiam q̃ ibi fiat cœmeterium, vel ecclesia. 12. quæst. 2. cap. aurum. nemo enim de suo beneficium facere cogitur, 10. quæst. 2. ca. precariæ, est & alius casus, quando locus est religiosus inspecto solo iure ciuili illatione cadaueris, de quo late per Doctores in capitulo abolendæ eodem.

Terra ꝑ sepultura quando uendi possit.

c ¶ Iusserit.] Cap. abolendæ. eod., sed quæritur, an forte intuitu huius præstationis, vel ex simili causa possit quis habere sepulturam in ecclesia, hoc est aliquod ius in persona sua, suorumque heredum radicatum? respõdeo, respectu proprietatis nõ est dubium, quod non, cũ locus sit sacer, uel religiosus, qui non est in commercio, Abb. in ca. quanto, de iudi. sed bene secundum quosdam habet ius sepeliendi. adeo vt nemo possit ibi eo inuito sepeliri, nisi in casu necessitatis, secundum Vincen. Sed melior videtur opinio, quod laicus inuito episcopo non possit aliquid iuris acquirere, & potest episcopus concedere, quod vnus sepeliatur in sepulchro alterius, vt per Archi. in cap. præcipieodum. 13. q. 2. & si aliter videatur se habere consuetudo, hoc est potius ex quadam tolerantia, ut per Abb. in c. 1. & ca. abolendæ. eodem.

d ¶ Compendium.] Sic 13. quæst. 2. capitulo questa.

e ¶ Consuetudinis.] Facit cap. abolendæ, eod. & c. quando. & c. dilectus. & c. ad Apostolicam. & ca. non satis. de simo. & de viribus huius consuetudinis latissime per Abb. in d. cap. ad Apostolicam. & in c. suam. de simo.

f ¶ Nisi pia & laudabilis.] Quo casu laici ab episcopo compelli poterunt illam seruare, vt habetur in c. abolendæ. eo. & in c. ad Apostolicam. de sim. & sic nota alium casum in hac materia, in quo episcopus habet iurisdictionẽ in laicos, vltra casum. §. sed hæc de illis. sup. eo. Sed quomodo potest hoc procedere, cum ex his, quæ sunt meræ facultatis, vel ex datione annua gratis facta non inducatur aliqua consuetudo, vel præscriptio, vt not. & legitur in l. 1. C. de serui. & aqua. & per Bart. in l. cum de in rem verso. ff. de usuris, Ioan. And. in cap. Ioannes. de elec. coniug. Innoc. in cap. bonæ. 2. de postul. prælat. & late per Abb. in cap. suam. de simo. Hoc putatur fortissimum contrarium, & tribus modis respon-

respondet Abb. in d. cap. suam. & demum videtur in hoc residere, quod contrarium non procedat fauore ecclesiæ. Sed cuius erit iudicium, an hæc consuetudo sit laudabilis? Respondeo, episcopi, Abb. in d. cap. ad Apostolicam. vbi rationem etiam assignat, vt per Abb. in cap. requisisti. de testamen. & per Pet. de Peru. in tractatu de canonica episcopali cap. a. & in eod. tractatu cum tractat de parochiali, cap. 5. incipiente venio ad quintum. consuetudo tamen potest illam augere, in cap. certificari. de sepult.

& in tantum seruanda erit hæc laudabilis consuetudo, vt non possit per contrarium statutum laicorum tolli, vt per Abb. in d. cap. abolendæ. post Bar. in l. priuilegia. C. de sacrosanct. eccles. ex quo infertur, quod Senenses non possunt per statutum tollere, quominus fiat oblatio fieri solita in Assumptione Beatæ Mariæ.

DE CANONICA portione.

TIT. XXV.

Quid sit canonica portio, & quod est duplex parochialis, & episcopalis. h. d.

Canonica portio[a] est, quæ de relictis[b] & prouenientibus ecclesijs obuenientibus[c] detrahitur, & prælatis[d] debetur. Est autem duplex, parochialis & episcopalis. Parochialis est, quæ parochiali ecclesiæ, vel ipsius curato, & rectori debetur.

Canonica portio parochialis est, quę debetur curato de relictis factis ecclesiæ, in qua quis posthabita propria ecclesia elegit sepeliri. h. d.

Sciendum est enim, si quis in alia ecclesia, quam in ea, in qua diuina audit officia, & ecclesiastica sacramenta percipit, sepulturam sibi elegerit, (quod quibus casibus fieri possit, proxime exposuimus) ne parochialium ecclesiarum rectores, quibus cura incumbit animarum, debitis fraudentur subsidijs, constitutum esse, vt

DE CANONICA portione.

Io. Bapt. Continuatur tit. iste per glo. rubric. diuiditur autem in tres partes, in prima habetur quid, & quotuplex sit portio ista: in secunda explicantur species: in tertia adnot. quid habeat commune: secunda ibi, parochialis: tertia ibi, item de: quibus.

Canonica portio. CASUS non figuratur; Not. tamen primo quod sicut de legatis secularibus detrahitur Falcidia, ita de legatis piis detrahitur portio ista: Not secundo causam distinct. illam esse, quia salus fidelium commissa est Episcopo, & parocho, ideo eis portio ista debetur.

Portione.] Dictum est supra de sepulturis, quæ regulariter, & de iure communi debent fieri in parochialibus ecclesijs: sed cum contingat sæpe laicos posthabita parochiali ecclesia in alia sibi sepulturam eligere, quo casu parochialis detrahit quartam de relictis ecclesiæ, in qua quis eligit sepeliri, merito post dictum de sepulturis, venit dicendum de portione canonica, quæ detrahitur occasione sepulturæ & quia canonica parochialis est in multis similis episcopali, ideo in eodē titulo tractat de vtraque.

a ¶Portio.] Sed quota est hęc portio? videtur quod sit dimidia, vt 10. q. 1. cap. antiquos. & cap. 2. de sepult. Immo videtur tertia portio, vt in cap. de his. & ca. decernimus 13 q. 2. & 16. quæst. 1. cap. constitutus. & d. cap. 2. Immo videtur quarta, 12. q. 2. cap. Vulterrana. & cap. conquerente de offic. ordin. & cap. cū super. de sepul. & hoc magis communiter tenetur,

b ¶Relictis.] Hoc verbū respicit ea, quæ dantur per viā vltimæ voluntatis, l. 1. in fin. ff. de tab. exhib. qui test. mihi hoc nunquam probauit; cum ibi fiat via in tempore præterito: non in qualitate & natura verbi. vnde forte non est vera. cōmu. opi. de isto verbo per l. hoc sermone. ff. si liber. ingen. esse dicatur.

c. ¶ Obuenientibus.] Etiam alia via, quam vltimæ voluntatis. cap. de his. de sepult. & inf. eod. §. 1.

d ¶Prælatis.] Accipe hoc verbum large, vt comprehendat etiam rectorem & curatum parochialis ecclesię, iuxta ea quæ ponit Abb. in cap. de multa. de præb. & in c. requisisti. de testa. & in cap. 2. de iud.

Parochialis: Hæc pars in duas subdiuiditur partes principales, in quarum prima declaratur portio parochialis, in secunda vero portio Episcopalis: secunda ibi, canonica portio. Quoad primum hæc pars rursus subdiuiditur in duas particulas, in prima habetur per modum regulæ cui ecclesiæ & ex quibus relictis ista portio debeatur: in secunda vero per modum limitationis ista regula declaratur: secunda ibi, sed & si: quoad primum CASUS ita figuratur, Quidam lege permittente elegit, sibi sepulturam in Ecclesia diuersa à parochiali, & ab Ecclesia sepulturæ suorum maiorum, illique etiā aliquid intuitu salutis, & deuotionis reliquit, & cū parochus sacerdos ex tali legato hanc portionem detrahere voluisset, sibi hoc denegabatur, quia non videbatur sibi deberi ob administrationem diuinorum, cum propterea ei soluatur decima. cap. ad apostolicæ. de decim. cum vulg. Ideo fuit quæsitū quid iuris: Solu, vt hic canetur, & ob rationem in textu assignatam: non obstat obiectio quia decimæ licet soluantur etiam ob dictam causam, non propterea excludunt hanc portionem quia decima soluitur dum homo viuit, & de bonis eius

Io. Bap.

 at por-

curatus de his rebus, quas defunctus[a] pro anima sua in vltima dispositione reliquit ecclesiæ, in qua sepeliri elegit, quartã partem[b] percipiat[c], aut aliam, quam legitima consuetudo[d] pręfixerit.

De his quę quis viuens, & sanus contulit alicui ecclesię curato non debetur canonica portio: secus si infirmus, & ex eadem infirmitate decedens. h.d.

Sed etsi nihil quidẽ testamento quis reliquerit, sed in ægritudine constitutus[e] cũ bonis suis ad loca religiosa se transtulerit[f], ecclesiæ parochiali, canonica portio debetur: si modo ille de eadem ægritudine decesserit. Quod si sanus ad ea loca se transtulerit, de his, quæ locis ipsis contulit, cogi non poterit[g] aliquid ecclesiæ, a qua discessit, impartiri: quia liberum est eis tunc bona sua non solum religiosis: sed etiam quibuslibet[h] priuatis conferre[i].

& portio ista soluitur post mortem eius, & de bonis tali ecclesiæ per legatum acquisitis: Not primo quod portio ista debetur. ratione sepulturæ. hinc obiectio facta de decimis potest etiam ita solui, ut diuerso respectu soluantur sicut per supra dicta constat. Not. secundo, portionem istã non esse proprie à canone limitatam, sed à consuetudine regulatur, facit ea. certificari. de sepultur.

Clericis vita laicorũ passio; mors consolatio.

a ¶ Defunctus.] Et ex hoc not. secũdum vtrunque Ab. in cap. 1. de sepult. quod vita laicorũ est clericis passio: sed mors est consolatio: quia dum laici uiuunt, debent eis sacramenta exhibere, prædicare, orare, & alia diuina facere, vnde eis scribit: Peccata populi mei comedẽt. idest, orando delebunt, cap. quem pæniteт. de pæn. dist. 1. & 1. quast. 1. cap. dictum. & cap. ipsi sacerdotes. mors vero dicitur solatium respectu perceptionis temporalium.

b ¶ Quartam.] Cap. cum super. de sepultur. & not. sup. eod. in princi.

c ¶ Percipiat.] Sed quid, si quis in vna ecclesia audit diuina, in alia vero accipit sacramenta, & iuridice hoc facit; puta habet quis domum in confinio duarum parochiarum, vel habet duas domus cõtiguas, quas utrasque inhabitat, sed vna est vnius parochiæ, alia alterius, quænam habebit canonicã? Respond. diuidenda erit, vt not. in cap. 2. de sepult. in 6. & per Abb. eod. tit. cap. 1. in antiq. fac. no. per Innocen. & per Ioan. And. in cap. super eo. de parochia. & not. etiam in cap. de his. de sepult. fac. inf. eo. §. dubitari.

d ¶ Consuetudo.] Vt in cap. certificari. de sepultur. vbi de hoc Petrus de Vbald. qui fuit ante Abb. in suo tract. de canonica parochiali, cap. 5. incipit. venio ad quintum, vltra consuetudinem addit de pię scriptione tamquam a consuetudine diuersa, & eius dicta possent intelligi iuxta tradita per Abb. in d. cap. certificari.

Io. Bapt.

Sed & si.] Cũ cõmode in tota hac parte CASVS figurari posset, propterea est animaduertendũ quod quidã fideles diuersimode disposuerũt de rebus suis sã videlicet ex testamẽto, quã sine eo, tã per mutationẽ habitationis, & parochiæ quã sine ea: iam pro fabrica, luminaribus, armis vel aliis simil. causis, quã etiã simpliciter tã monasteriis mendicantium, quã etiã aliis locis religiosis, unde quęsitum fuit an tm̃ prima Ecclesia parochial. & de præd. omnib. relictis debeat indifferenter portionẽ istã habere: si .n. causam talis solution. volumus attendere. quæ est ius sepeliendi, sine dubio videtur affirmatiue esse respondendũ, siquidem si ecclesia ista priuatur tali iure, esset à ratione alienum, vt etiam priuetur iure detrahendi portionẽ ex d. legatis, & relictis. Sol. tamen vt in tota hac parte cauetur, quia quãdo plura offeruntur bona, semper illud est sequendũ, quod melius esse cõstat c. 1. dist. 13. ex qua ratione intelligimus quoque obiectionẽ nõ tenere, quia arg § 1. instit. quib. ex causis manumit. licet non est inconueniẽs, vt ecclesia prima parochial. priuetur aliquo iure suo aliquã ob aliquod aliud bonum consequendum. Not. primo argumẽtum, quod regula iuris star. qua cauetur quod arg. à contractu ad vlt. volũtatem teneat, aliquando limitatur, ut hic contingit: Not. secundo quod ius futurum & potest tolli, & aliquando de facto tollitur. facit text. in c. penul. & antepe. de præben. in 6. Not. tertio quod licet omnia legata pia sint priuilegiata, vt docent docto. in auth. similiter. C. ad l. Falcid. Quædam tamen sunt magis priuilegiata.

e ¶ Constitutus.] Nota quẽ ingredi posse religionẽ dũ est in ægritudine, quia talis ingressus, vel votũ de ingrediẽdo pẽdet a sanitate mẽtis, nõ corporis. fac. c. porrectum de testa. & c de his. de sepul.

f ¶ Transtulerit.] Hoc verbũ in ca. de his. de sepul. vnde sumitur, intelligitur duobus modis. primo, vt hęc trãslatio importet monachationẽ: & tunc ideo dari debebit canonica: quia per professionẽ & monachationem censetur mortuus, vt per Abb. in ca. 2. & ca. de his. de sep. Inn. vero intelligit solum quã quis ingreditur monasterium vt viuat cum monachis, citra tamen professionem prima melior, cum verbum, transtulerit, designet plenam translationem. 21. q. 2. cap. si quis translatus. Verbum trãsferre

g ¶ Non poterit.] No. ergo quod de relictis, vel traditis alicui ecclesiæ in vita nõ debetur canonica portio, quod intellige non solum de parochiali sed etiam de episcopali, secũdum Ab. in c. de his. de sepul. dic tamen vt per eundem in cap. requisisti. de testam.

h ¶ Quibuslibet.] Honestis tamen, & nõ hæreticis, dist. 86. c. donare. & l. ei qui. C. de Apostat. & cap. si quis episcopus, cum c. seq. de heret.

i ¶ Conferre.] Põt etiã bona sua cõsumere, nisi tã faceret in fraudẽ filiorũ: quia tũc reuocaretur alienatio

Canonica portio soluitur ecclesia, in qua quis diuina percipit, h.d.

Dubitari tamen potest, si cuius maiores antiquitus in aliqua ecclesia sepeliri consueuerãt, ea dimissa [a] alibi sepulturam elegerit, num dimissæ canonica portio debeatur, an parochiali, & statutum est, illi persoluendã, in qua quis audire diuina, vel sacraméta recipere debet.

Canonica portio habentis duplex domicilium diuidenda. h.d.

Quod si is, qui duo habet domicilia [b], seque in vtroque collocat [c], æqualiter in loco tertio sepulchrũm eligat [d], domiciliorũ ecclesiæ inter se canonicam portionem diuident [e].

Ponit de quibus rebus parochialis non detrahatur. hoc dicit.

Sunt [f] tamen quædam relicta [g], ex quibus canonica portio detrahi non debet; vt pura, si quid pro fabrica, pro luminarijs, ꝓ anniuersario, pro equis vel armis [h] contra infideles exercendis, vel aliás ad perpetuum cultum diuinũ, vel particulari personę legatur: de quibus omnibus, nisi ea machinatione facta fuerint, vt parochialis ecclesia fraudetur, huiusmodi portio detrahéda non erit.

Minores, & Prædicatores, indistinctè de omnibus obuẽtionibus parochialem portionem soluere tenentur. hoc dicit.

Sed istud [i] quidem ita demum obtinet, si neq; in Minorum, neque Prædicatorum quis ecclesiis sepulturam sibi elegerit: hoc enim casu dictorum ordinum fratres de omnibus obuentionibus, tã funeralibus [k], quam quibuscunque, & quomodocunque [l] relictis distinctè, vel indistinctè, ad quoscunque certos, vel determinatos vsus, etiã de quibus canonica portio dari, siue exigi non consueuit, vel de iure [m] non debet, nec

natio vsque ad portionem filij debitam, vt per Docto. in c Raynutius. & in ca. Raynaldus. de testa. & per Abb. in c. de his. de sepul. & est hic argu. ꝙ quis potest in uita, quod non potest in morte.

a ¶ Ea dimissa.] Quid si non dimisesset, sed in ea sepeliatur, & aliquid eidem relinquat? Resp. adhuc parochialis habebit canonicam, secundũ Lapum. alle. 60. in fin. quem sequitur Peru. in c. 2. de sepul. in 6. vnde sumitur. Aliud. n. est ius parochiale, aliud ius funerãdi, vt patet in d. c. 2. secundum inductionem Perusi. & tenet ibidem expresse glo per c. 1. de sepu. eo. lib.

b ¶ Domicilia] Quod esse põt. c. dilectus. 2. de rescri. not in c. ex parte. & in c. fin. de foro comp. fac. l. assumptio ff ad municip. posset etiam quis esse sine domicilio, si nauiger, vt uagetur, non dum constitutũ habens, quo loco se collocet, l. Labeo, & l. eius. ff. ad municip.

c ¶ Collocat.] Secus ergo si in vno tantum domicilio habitet: quia hic requiritur actualis habitatio secundũ Dominic. & Perus. in c 2. de sep. in 6.

d ¶ Eligat.] Idẽ si nõ eligat: sed aliàs de iure in ea ueniat sepeliẽdus; puta quia in ea est sepulchrum maiorũ suorum, secundum Io. And. in c. in nostra. de sepul. sequitur Perus. in c. 2. eo. tit. in 6. Sed qualiter erit facienda diuisio, si in altera earũ sepeliri elegerit. Respon. vt per eundẽ. in d. c. 2.

e ¶ Diuident.] Facit hoc ad quæstionem de pluribus simul castrum intrãtibus, proposito vnico præmio, quod debeant inter se diuidere, de quo Bar. in l. hoc articulo. ff de hær. inst.

f ¶ Sunt tamen, &c.] De hac materia ultra ea, quæ dicuntur per Doct. in c. requisisti. & in c. officij. & in c. si. de testa. uidendus est Petrus de Perusia in suo tractatu de canonica episcopali, in prima parte. c 7. & in 2. par. c. 4. ver. uenio ad quartum.

g ¶ Quædam relicta.] Regulariter ergo de quibuscunque. exceptio. n. regulam firmat. l. nã quod liquide. § si. ff. de pe. lega. & 32. q. 7. ca. si dominus, & ca. 2. de coniug. lepro.

h ¶ Vel armis] Ca. in nostra. de sepul.

i ¶ Sed istud.] De hac materia latissime per Petrum de Perus. in suo tract. de canonica episcopali & parochiali, in secunda parte c. quoniam autẽ. & c. venio ad quintũ. ubi late explicat materiam. cle. 2. §. hũiusmodi. de sepult.

k ¶ Funeralibus.] Funeralia sunt quæ funeris occasione erogantur etiã candelæ, quæ dantur ad manus, ut not. in clem. 2 §. huiusmodi. aliàs uerum.

l ¶ Quomodocũque.] Ex ista tam inculcata generaliter uidetur dicendum, ꝙ etiã de relictis pro dicendis missis sit facienda ista detractio, ut nota in d. cle. 2. §. uerum. de sepult.

m ¶ De iure.] Vt su. §. px. & c. fin. de testa. & sic patet, ꝙ hic sumus in correctoriis, meritò nõ est hoc extendendum ad alios, quã ad fratres Minores & Prædicatores, iuxta not in c. quæ a iur. de re. iu. in 6 & not. in cle 2. §. uerum. de sepul. Abb. tñ in d. c. fin. dicit, ꝙ hoc hodie est ꝓroga-

nõ de datis a, uel qualitercunque b donatis in morte, seu mortis articulo in infirmitate donantis, vel dantis, de qua decesserit c, quo modocũque directe, vel indirecte d, quartam partem parochialibus sacerdotibus, & ecclesiarũ rectorib⁹ integre largiri e tenent f.

Canonica episcopalis est quam detrahit episcopus de relictis pro anima, quam testator prohibere non potest: & vbi eadẽ ratio eadem debet esse iuris dispositio. h. d.

Canonica portio episcopalis est, quæ de relictis alicui ecclesię pro anima ab episcopo deducitur. Nam veluti parochialis ecclesia pro labore, & cura, quam gessit, animarum, certam portionem detrahit de relictis alteri ecclesię, in qua quis sepulturam elegerit: sic etiam g licebit ipso episcopo, nisi sibi quadragenaria obstet præscriptio h, curæ pastoralis intuitu, quam diœcesi superintendens suscipit de relictis, & pro anima i cuiuslibet ecclesię k oblatis canonicã sumere portionem l, etiã si testator expresserit, quod non episcopi uelit esse relictum: sed tantum m ecclesię, cum priuata testatoris dispositio generalem hominis dispositio contra legem facta tũc dicitur nulla, quando lex specialiter resistit, & ita põt intelligi l. pacta quæ contra. C de pactis.

rogatum ad fratres S. Augustini, & Carmelitanos.

a ¶ Datis.] Etiam si testator legatum soluat in vita: quia uidetur illud soluere vt legatum, vt not. in clem. a. § uerum. in uerbo, datis. de sepult.

b ¶ Qualitercunque.] Quid si nil relinquitur: sed frater datur executor ad certam summã destribuẽdam arbitrio suo, vel sibi quid legatur distribuendum, quã summam, & quod ipse executor, vel legatarius distribuit in eosdẽ? Dic adhuc debetur hæc quarta ob hãc verborũ generalitatem: & quia tunc accipit a tali executore, vel delegatario, vt a ministro l. si quis Titio. ff. de lega. a. l. diuus. ff. si cui plusquã per le. Falci. Idẽ est si decedens mandet alicui executori vt aliquid det uel promittat, sicut & fidei commissum tacitũ non capaci dimissũ subiacet Falcidiæ. fac l. 3. §. si quis. & §. qñ. ff. de iu. fisci. & ff. de his quib. vt indig. l. in fraudem. & l. 3. C. ad l. fal. & no. in cl. a. §. verũ. de sepul.

c ¶ Decesserit.] Etiã, & quod petierit habitũ in morte, imò etiã quod fuerit professus, vt hic habetur in c. de his. de sep. & not supra eo. §. sed & si nihil, in uerb. transtulerit.

d ¶ Indirecte.] Puta quod detur mandando quod detur non facta de hoc mentione in testamento.

e ¶ Largiri.] Videtur ergo, quod istã quartam debeat curatus accipere de manu istorum fratrum non heredũ: sed dic quod curati hanc quartã uendicare possunt & inhibere heredibus uel per fideicommissũ grauatis, ne illam soluãt fratribus, præcipue cũ illos suspectus habere possunt, quod sibi eandem non soluant, ad hoc l. heres. in fin. ff. ad Trebel. & in l. linea. ff. ad leg. Falcid.

f ¶ Teneantur.] Hoc fuit inductum in recompensatione damnorũ, quæ sustinent ecclesiæ parochiales pp privilegia concessa dictis fratribus, vt in cl. a. § verũ. de sepul & per Ab. in c. fin. in fi. de testa.

Io. Bapt. Canonica portio Epalis. Hæc pars subdiuidit in duas pa. in prima declarat portio ista per modũ regulę: in secunda vero per modũ ampliat. & limita. secunda ibi. item ex contrario quoad primũ: casus ita figuratur, quidã fidelis reliquit cuidam ecclesiæ certa bona intuitu suæ salutis æternæ, & cum ex hoc legato uoluisset episcopus loci suam vt dicebat portionem detrahere, fuit dubitatum an de iure esset permittendum, inconueniens. n. uidebat primo quia iste legatũ dupliciter grauaretur videlicet. portione parochi. & Epali: secundo qm non est maior rõ de portione illa quã de decima, at decima soluitur parocho tm̃ §. inter personales. id est de decim. ergo idem uidetur dicẽdum de portione: Sol. tamẽ prout legimus per rationẽ in text. assignatam; nec obstãt obiecta, qa ad primum dicimus, non esse inconueniens tale legatum magis prę d. grauari cũ id contingat ob diuersas rõnes, qua ratione suadẽte & altera obiectio videtur cessare; possunt etiam multa hic adnot. pertinẽtia ad difficultatẽ propositam, sed ne trãseamus limites nostri instituti, propterea si quis plura cupit uidere, uideat loca per gl. in hac parte adduct. No. primo parochiã, & diœcesim in nonnullis æquiparari, & cũ qualib. habeat certa iura, ideo inter eas datur præscriptio; Nota secundo arg quod

g ¶ Sic etiã.] Nam similitudo causæ effectus similitudinẽ arguere dẽt & vt ualere arg. de canonica parochiali ad epalem, & contra c fi. de testa.

h ¶ Præscriptio.] Vt habetur in cap. de quarta de præscr.

i ¶ Pro anima.] Quod præsumitur eo ipso, quod relictum est ecclesiæ, vt per Ab. in ca requisisti. de testa & per Legistas in l. ciuibus ff de reb. dub.

K ¶ Ecclesiæ.] Quid si pauperibus? Resp. distinguẽdum est, vtrũ relictũ sit pauperibus certi loci, an simpliciter pauperibus, ut per Ab. in c. dudum. de conuer. coniug. Quid si ecclesia, cui relinquitur sit exempta? Quid si ut relictũ alicui hospitali? Quid si istis fraternitatibus laicorum, dic vt per Abb. & alios in cap officii. de testam.

l ¶ Portionem.] Dignus est enim operarius mercede sua. c. 1. de sepul.

m ¶ Tantum ecclesiæ.] Sed quæ est ratio diuersitatis, quod quando ecclesiæ tm̃ relinquitur, nihilominus epus habet suam canonicã, vt hic. Sed quando relinquitur epo tm̃ ecclesia nihil habet, vt in §. se. & in

canonis constitutionem immutare nequeat [a].

Ecclesia debetur canonica portio de relictis episcopo, quam tamen potest testator prohibere. h.d.

Item ex contrario, quemadmodum episcopo sua portio competit, si quid ecclesiæ relinquatur, ita si quid episcopo relictum fuerit, ecclesia de illo canonicam petere portionem poterit [b]; sed hoc casu si testator exprimat quod uelit illud episcopi tantum esse, non ecclesię testatoris erit seruanda dispositio [c].

Si quid simpliciter episcopo a coniuncto fuerit relictū, in dubio non debetur ecclesia canonica portio, secus si ab extraneo. h.d.

Sed in hac specie multū intererit, qua legandi formula testator usus fuerit. Nam si simpliciter dixerit: Rem talem relinquo, distinguendum est, episcopi propinquus leget, an extraneus. Primo enim casu cum non ecclesiæ relictum præsumatur intuitu, nisi forte id probetur [d]; sed personæ de relicto in vita episcopi ecclesia petere nihil poterit. Contraria obtinet præsumptio & dispositio, si ab extraneo quid episcopo relictum fuerit.

Si quid coniunctim legetur episcopo, & ecclesia, fit inter ipsos diuisio, etiam si testator hoc reliquerit episcopo, illud ecclesiæ, nisi stare velint testatoris uoluntati, quod ob fauorem ultima uoluntatis conceditur. h.d.

Quod si coniūctim dictum fuerit: Relinquo rē episcopo & ecclesiæ, de ea inter ipsos canonica [e] diuisio facienda erit. Si uero istud episcopo, & illud ecclesię relinquatur, relicta inter episcopum & cathedralē ecclesiam ad canonicam diuisionem sunt redigenda, nisi ambo

& in c. requisisti. de testa. Cū in ep̄us sit in ecclesia, & ecclesia in ep̄o, vt c. scire debes. 7. q. 1 & sic ip. qū relinquit ecclesię, quāuis apponat taxatiua, tm, nihilominus ep̄us non excluditur, q̄ a conuenitur in relicto: q. a ipse est caput ecclesiæ, c. nouit. de his, quæ fi. a præl. si cō se. c. Impossibile est ergo q̄ ita legari possit ecclesiæ, q̄ non & ep̄o, qui est pars, & potissima, ecclesię arg. l. cum in diuersis. ff de relig. & sum. fun. At cū relinquitur tm̄ ep̄o, quia intuitu personæ nō dignitatis intelligit non magis ecclesiæ portio aliqua debebitur, q̄ si cuilibet priuato fuisset aliquid relictū, & ita videtur notari in d. ca. requisisti ubi etiam aliter respōdetur. Sed text. ibi uidetur dicere hoc esse iuris positiui, vt & hæc littera innuit ibi: Cū priuata testatoris dispositio.

a ¶ Nequeat.] 12. q. 3 c. Pontifices. l. nemo. ff. de leg. 1. c. requisisti d̄ testa.

Io. Bapt. Item ex contrario. Hæc pars subdiuiditur in duas partes in prima declaratur portio ista respectu Ecclesiæ cathedral. in secūda. ead. hētur declaratio respectu ecclesiarum inferiorū: a ibi, secus aūt: quoad primum casus ita figuratur, cum fideles intuitu salutis diuersimode disponant de rebus suis, eas relinquēdo aliquādo ecclesiæ præcipue cathedr. aliqū ep̄o, aliqñ simpliciter, & aliqñ sub certa forma fuit quæsitū an ep̄ liceat hāc portionē detrahere, & cū præsuponat legatū factū esse intuitu salutis eūleg. semper Ecclesiæ uidetur relictū, & tō in eo dēr verificari §. canonica. sup. eo. Sol. tñ cū distin. prout in hac parte cauetur, q. a in ulti. dispositionibus uoluntas disponentis est sequenda niū lex resista iuxta. no. in l. nemo. ff. de leg. 1. hinc cognoscimus obiectionē non tenere, cū aliqd debeat limitari. No. uoluntatē testatoris semp esse sequendā, quæ si clare non appareat ad coniecturas est recurrendū etiā in piis legatis.

b ¶ Poterit.] Hoc de facto hodie nō seruatur secundum Ab. in c requisisti. d̄ testam. quia ep̄i omnia fere iura capitulorū præscripserunt.

c ¶ Dispositio.] Aliud est in casu cōtrario, cum relinquatur ecclesiæ tantū, quo casu ep̄s habet quartā non obstante taxatiua, vt sup. § prox. vbi de ratione diuersitatis fac. c. requisisti. de test. vnde supra.

d ¶ Probetur. Admittitur ergo probatio in contrariū, & sic non est præsumptio iuris & d̄ iure. Tolletur aūt hæc præsumptio; puta, si probetur magna. dilectio relinquētis erga episcopum, ra q. s. liē ex qualitate rei, vt si donauit ep̄o falconem, vel canē venaticū. qbus ille d̄lectabatur. Sic ecōtra qñ propinquus relinqueret episcopo, licet hoc casu præsumatur relīq̄sse intuitu personæ nō ecclesiæ, c. requisisti. de testa. & c. r. 12. q. 2. & eo casu nisi ecclesiæ adquiratur. l. itē ueniūt. § itē non solū. ff. d̄ petit. hered. Aliud tamen diceremus quando præsumptio esset in contrariū; puta quòd propinquus legaret episcopo calicē aut ornamentum ecclesiæ: quia vna præsumptio tollit aliā. si sit uehemētior. c. litteras. de p̄sum. l. diuus. de resti. in inte. Et no. qd̄ in hac materia nō est in cōsideratione, vtrū quis relinquēdo usus fuerit noīe p̄prio uel dignitatis, nā videm' in c. requisisti & hic, qd̄ si ep̄o relinquatur sub nomine dignitatis, adhuc ep̄o adquirit & non ecclesiæ de ratione per Ab. in d. c. requisisti. fac. no. in c. sc̄do, d̄ test. in vi. & in l. cū quid. ff. si cer. peta.

e ¶ Canonica.] id est, æqualis, c. requisisti. de testa.

Di-

ris velint esse dispositione [a] contenti, quā propter vltimæ uolūtatis fauorem obseruare est satis condecens [b], vbi neque fraus interuenit, nec alteruter nimium [c] debita portione fraudatur.

Cum ecclesiis inferioribus episcopus non diuidit sibi relictum: sed bene detrahit quartam de relictis dictis ecclesiis. h.d.

Secus autem est, si quid legetur episcopo, & capellis, vel monasteriis, aut aliis piis locis: nam hoc casu, quod episcopo legatur, eius præcipuū est, cum ecclesia cathedrali, & de illis, quæ aliis locis legātur, portionem canonicam nihilomin' obtinebit [d]. Et hæc ideo tam varie, quia non tanta [e] inter monasteria, aut capellas est communio, quanta [f] inter ecclesiam cathedralem & episcopum, qui cathedrali spirituali copulatus est coniugio: vnde & quæ acquirit episcopus non illis: sed isti tantum acquirit [g].

Sed testator aliquid episcopo, aliquid ecclesiis reliquit, & iussit episcopum esse contentum suo relicto, posthabita detractione quartę, seruanda est testatoris voluntas. h.d.

Hoc autē tunc obtinere oportet, si simpliciter [h] episcopo legatum factum fuerit, ceterum si eam adie-

a ¶ Dispositione.] Fauore ultimæ noluntatis.t 3. q.a.c.fin.& l cum duobus.§ idem respondit.ff.pro socio.

b ¶ Concedens.] Sed nō necessarium:decet enim ut quis modico non contendat.l. si merces. §. uis maior.ff.de loca.& l quintus ff.mand.

c ¶ Nimium.] Secus si in modico fraudaretur, cū nō sit curandū de modicis.l.scio. .de restitutio. in integr.

Io. Bapt. Secus autē. CASVS in hac parte ita in communi figuratur. Cum legata quædam sint episcopis facta, quędam uero diuersis Ecclesiis, præcipue inferioribus, fuit propteres quæsitū, an ex omnibus indifferenter sit portio aliqua detrahēda, ita qd' ex legatis ecclesiarum soluatur Epō, & ex legatis eporum debeatur Ecclesiis, & primo affirmatiue respondabatur. argumēto obligationis, qua fideles tenentur ergs Eccle. & prælatos, ut ex tot. hoc tit. colligitur, confirmatur argumēto societatis. §.t.instit.de societat. Sol. tamen ut in hac parte legimus, q a ad cognoscendu cui, & qn portio ista debeat non solū uoluntsa testatoris, sed etiā unio inter prælatum & Ecclesiam est attendenda, propter quarum uarietatem oportet etiam decisiones uariari. Not. primo communionē inter episcopum & ecclesiā cathedralem, uel alias inferiores non esse eiusd. ordin. & hinc est quod relicta diuersimode acquiruntur. Nota secundo, quod portio ista potest a testatore assignari, cum non sit a lege definita, ut supra quoque eo. tit. adnot. Not. tertio argumentum quod prælati sunt accipiendi secundum qualit. subiectæ materiæ, & ideo aliquando in nulla habentur consideratione.

d ¶ Obtinebit.] Numquid autem idem sit in canonica parochiali, hoc est q presbyter parochialis possit capere relictum sibi a testatore factum, & petere canonicā portionem de relictis factis ecclesiis, in quibus relinquens elegit sepulturam? Ardua est quæstio, & de ea late Imola in clemen. dudum de sepul. & Abb. in c. officii. de testa. qui demum resides in negatiua.

e ¶ Non tanta.] Probatur ergo hic. & in c. requisisti de testa q inter episcopum & ecclesias inferiores est communio, licet minor, quam sit cum cathedrali. Inde infertur q d. inferiores ecclesiæ nō possunt facere statutum sine consensu episcopi. c cum consuetudinis. de consu. quem text. licet loquat in cathedralibus. Doct. tamen extendunt etiam ad inferiores, vt per Abb. in d.c. requisisti, qd tamē intellige de statutis concernentibus statum ecclesiæ. de quo plene per Inn. in d.c. cum consuetudinis, & not. in ca. constitutionem. de uerb. signi. in 6. Item infertur, q non possunt dictæ ecclesiæ inferiores locare bona ecclesiæ ad longū tempus sine cōsensu episcopi, secus ad modicum tempus. fac. c. querelā. & quod ibi not ne prel. uic. suas. & el. infra de reb. eccle. non alienan. Item ob hanc communionem infertur, q tales ecclesiæ non possunt ardua negotia explicare sine consensu episcopi: arg. c. causam. de iud. & 17. q. 4. c. in uenditionibus. & per Abb. in dicto cap. requisisti.

f ¶ Quanta.] Arg. quod non dicitur de gremio ecclesię qui eligitur de minoribus ecclesiis, licet sit eiusdem ciuitatis.

g ¶ Acquirit.] 18. q. 1. c. 1.

h ¶ Simpliciter.] Sed contra hunc & præcedentē §. opponitur de l. si cum dotem. §. si pater. ff. solut. matri. ubi relinquens creditori uidetur relinquere animo compensandi: ergo cum hæc portio debeatur episcopo iuris dispositione, legant licet simpliciter, uidetur legare in recompensationem eius, quod illi debetur, arg. l. & magis. ff. de solu. Quidā soluentes distinguunt inter debitorem necessariū & uoluntarium, ut per Bar. in d. §. si pater. Sed tu dic, secundum Abb. in ca offici. de testa. q testator in casu nostro non est debitor episcopi, nec necessarius nec uoluntarius: quia portio datur episcopo non a testatore, sed ab ecclesiis, quibus factum est relictum. c. requisisti. de testam. Unde si testator aliquid simpliciter relinquit non poterit dici quod reliquerit animo cōpensandi cū debito, cū ipse non sit

sit debitor epi: oportet ergo ꝙ exprimat si unlt cõpensationem fieri. s. quod uult epm contentũ esse illa portione & relicto, vt in d. ca. offic j. & hic di. cum allegatis in c. requisisti. de testam. in fin.

a ¶ Conditionem.] Immo u. detur potius modus, quàm conditio illa adiectio, ꝙ sit contentus, &c. iusta no. in c. verũ. de cond. appo. & in rub. de dona. quæ sub mod. & in l. q. bus dieb. §. Termilius. ff. de cond. & dem

Itẽ de quibus. Cum casus positio in hac parte nõ requiratur, ex supradictis. u clare meo iudicio cognoscet, propterea arg. istius tex. puto adno. æquiparationẽ inter diuersa non dari nisi vel expresse caueatur uel clara ratione demõstretur. Io. Bapt.

cerit conditionẽ testator, vt epũs suo sit legato contentus, & ipse legitum agnouit, quia per hoc aliis renuntiasse uidetur, de ceteris portionẽ [b] exigere non poterit.

Dolus & fraus patrocinari non debet. h. d.

Sed si constiterit, quod eadem adiecta conditione in fraudẽ modicum constituit mortuariũ, vt episcopus portione debita fraudetur in ceteris, quia dolus cuiquam patrocinari nõ debet, poterit is etiam ex aliis relictis exigere portionem a canone constitutam, saluis tamẽ indulgentijs [c] quæ a Romano Pontifice quibusdam regularibus sunt concessæ.

Relictũ ei, qui potest proprium possidere non habenti prælationem, vel administrationem a quocumque presumitur relictum intuitu propria persone, non ecclesia h. d.

Illud etiam generaliter obseruãdum est circa eum, qui proprium possidere potest, prælationem, vel administrationem ecclesiæ non habẽtem, [d] quod si ei aliquid relinquatur specialiter, non solum a propinquo, verum etiam ab extraneo, non intuitu ecclesiæ, sed personæ esse relictum intelligitur [e], nisi probatio in contrarium appareret: & idcirco de illo nec episcopus, nec ecclesia potest in uita [f] eius sibi aliquid uendicare.

Episcopalis, & parochialis pari passu ambulãt. h. d.

Item de quibus relictis parochialis portio nõ detrahitur, nec episcopalis detrahenda erit [g].

DE DECIMIS.

TIT. XXVI.

Ponit subordinationem tituli ad precedentia, & sequẽtia. h. d.

EXplicito tractatu rerum, quę spiritualitate quadam [h] continentur & cẽsen-

b ¶ Portionem.] s. exigendo supplementum, vt not in c. officij. de tes. arg. l. si qñ. § generaliter. & l. omnimodo. C. de inoffi. test. & l. si arrogator. §. sed an impuberi. ff. de adopt.

c ¶ Indulgentijs.] c. si de testa. c. si. de sepul.

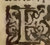
d ¶ Non habentẽ. Exemplũ erit in canonicis. Canonici em̃ nec prelationẽ hẽnt, nec administrationẽ in ecclesia: vñ relinquendo canonico in dubio non uĩ testator habuisse respectũ ad ecclesiam: nec em̃ est uerisimile ꝙ reliquisset intuitu ecclesiæ ei, qui nõ habet administrationem ecclesiæ, nisi aliquo modo appareat contrarium, quo casu non curatur de prælatione, vel administratione, vt in c. requisisti. §. si. de testamẽ. Qui autem in hac materia veniant prælatorum appellatione. not. infra. eod. in prin

e ¶ Intelligitur.] Siue habeat officiũ ecclesiasticũ, siue non.

f ¶ In vita.] Secus post mortẽ, si intestatus decedat, arg. n. ea. cũ dilectus. de successio. ab intesta ita tñ qđ non habeat ꝓpinquos. 12. q. viij. c. si & in auth. de ecclesiast. tit. §. si quis autẽ.

g ¶ Erit.] Ista æquiparatio ꝓbatur in c. si. de testa. ibi, Vt ea epũa seu parochialis ecclesia. & quæ sint ex res, habetur in d. c. fin. & sup. eod. §. sunt tamen quædam.

DE DECIMIS Continuatur tit. & & materia ista ꝑ ut dicit tex. in pri. eius. diuiditur aũs in 8. pa. in quarum prima hẽtur vt dixi cõtinuatio: in secunda decimę diffinitio: tertia eius diuisio, diuisionisq; declaratio: in quarta demõstratur qñ ea dẽ decima sit assoluẽda: in quinta ad not. an sit soluẽda ex oibus bonis: in sexta definitur qui teneantur eã soluere: in septima an laici sint decimarũ capaces deciditur: in octaua an ex ea aliquid epo sit soluẽdũ declaratur: secunda ibi, decima est: tertia ibi, decimarum: in quarta ibi, itẽ si ꝑsonalis: in quinta ibi, ead. rõne: sexta ibi, illud etiam: septima ibi, ex cõtrario: octa. ibi, postremo. Io. Bapt.

Xplicito. CASVS hic nõ figuratur: No. iñ primo continuationẽ aliqñ esse faciendã ad præcedẽtia, & ad sequentia: Nota secundo, quod quæ sapiunt naturã extremorũ, aliqñ in medio eorum debent explicari.

h ¶ Quædam.] Propterea dicit quadã

tur[a], superest nunc, vt de rebus ecclesiasticis quidem: sed temporalibus, illarumq; administratione dicamus. Sed cum decimę mediam quandā inter spirituales res, & temporales naturam obtineant; quippe[b] quod ipsum deciman di ius spirituale sit[c]: fructus[d] vero ipsi decimarum temporales & profani; merito de his quasi in confinio[e] quodam tractatus habendus erit, & tam pręcedentibus, quam subsequentibus annectendus. Quod eo etiam congruētius pos se fieri videtur, quod & proxime de ijs quę sacerdotibus, & ecclesijs[f] parochialibus debentur, & similem naturam habere vidētur[g] loquuti fuimus: & ipsarum quoq; decimarū ad parochiales ecclesias[h] iure cōmuni spectat perceptio[i].

Quid sit decima. h.d.

Decima[k] est quota[l] bonorum mobiliū portio, Deo tam diuina[m], quam humana[n] constitutione debita.

Decimarum alia personales, alia prędiales. h.d.

Decimarum duæ sunt species[o], personales, & prędiales. Personales[p] sunt, quæ ex iis prouentibus deducuntur, qui ex propria cuique solertia & industria obueniunt, vt puta de negotiatione, artificio, & militia. Prædiales[q] sunt, quæ ex fructibus prędiorū soluūtur, vt de vino, tritico, & his similibus[r], quas in signum

Verbum quidam. quod uerbū uf importare improprietatē: qa re uera multæ sunt res, de quibus supra tractatum fuit, quæ quidē quantū ad sui essentiā nō sunt spirituales: sed solū certis respectibus; puta, religiosæ domus, sepulturæ, & si qua sunt similia: me re vero spiritualia, de quibus supra tractatū fuit solū uitur esse sacramēta, & illorum efficacia, & consecrationes.

a ¶ Cēsentur.] Numerantur, reputantur, sunt in honore sim. inst. de iur. na. gent & ciuil.

b ¶ Quippe qd̄] Declarat curnām mediā tencāt decimę.

c ¶ Spirituale sit.] Concor. c. 2. de iur. calum. vbi Abb. c. cum olim, de pręs. c. fi. de re. permut. & intellige de illo iure decimā respectu Dei & ecclesiis eiusdē in signū vniuersalis dñii. c. tua. eo. & §. 1. inf. eod.

d ¶ Fructus uero.] Ca. nostra de loca. ea. vt super. de reb. eccl. non ali. & per Ab. in c. 2. d' iu. cal.

e ¶ Confinio.] Sic l. 2. §. quod cælesti. C. de iur. vet. enu.

f ¶ Ecclesiis parochialibus.] Vt est canonica parochialis, de qua dictum est supra tit. proxi.

g ¶ Habere uidentur.] Quia & ipsum ius percipiendi d. canonicā est spūale, & res præceptæ sunt temporales.

h ¶ Ad parochiales ecclesias.] q.d. cum nō solū canonicæ portionis, sed etiā decimarū perceptio pertineat ad parochiales ecclesias, merito istarū coniungēdus est tractatus.

i ¶ Perceptio.] Ca. cum in tua. c. cum sint, & c. cū contingat. eodem.

Io. Bapt. Decima est. CASVS non figuratur, No. tamen, quod decima quoad eius substantiam est de iure diuino, sed quoad quotā est de iure humano: hinc soluuntur multæ quæst.

k ¶ Decima est.] Host. in sum. eo. aliter definit; videlicet: Decima est omniū bonorū mobiliū licite quæsitorū pars decima Deo data, constitutione diuina debita. & in idē recidit cū ea quę hic ponitur, licet sit aliqua diuersitas in uerbis.

l ¶ Quota.] Nō exprimit istā quotā, vt facit Ho. Vel qa ipsum nomē decimæ satis id p se ostendit. nec idē uerbū dēr sæpius in definitione inculcari. Vel, qa cū hodie cōsuetudo attēdat in cognoscēdo quotā istā. c. ad Apostolicę. & c. in aliqbus. eo. nō potuit id exprimi, cū consuetudo sit uaria, & quid facti.

m ¶ Diuina.] Vt 16. q. 1. ca. 1. & c. parochianos. & in c. aliquibus & c. tua nobis. eod. licet autē decimæ diuina cōstitutione debeantur, pōtiū super eis fieri cōpositio, vt minus, vel certo modo soluant: sed hoc nō nisi cū auctoritate epi, vt p Ab. & alios in c. 2. de transa.

n ¶ Humana.] Cōtra c. parochianos. eo. Rñ. originaliter ab homine nō sunt institutæ: sed sunt approbatæ. Sed uī inconueniēs, ꝙ approbatio exeat a minore: nisi dicat, sunt approbatæ. i. acceptatæ. Vel humana cōstitutio habet se circa decimas declarando & interpretādo iur diuinū. Vel dic, ꝙ hoc verbū, humana, respicit psonales decimas, quæ uñr inductæ iure positiuo, vt per Do. in c. cām. de præsc. & in c. de terris. eo.

Io. Bapt. Decimarū. CASVS hic non oportet vt aliter figuretur: qa auctor procedit distinguēdo, & declarādo, No. tñ primo cām di. illam esse, qa sicut decima soluitur aliqñ rōne administrationis diuini notū, & aliqñ rōne dñii directi, ita quoq; p pca duæ sūt eius spēs, vt in text. dr: No. scđo quod ius decimādi pertinet de iure ad ecclesiā parochia. quæ aliquando est una tm, aliquando uero diuersa, qd' facit ad intelligentiā alienation rerum Ecclesiæ.

o ¶ Species.] Habes de his in c. ad Apostolicæ. eo. & in c. fi. de paroch. & alie. paroch.

p ¶ Personales sunt.] De his habes in c. pastoralis. eod. & 16. q. 1. c. decimæ.

q ¶ Prædiales sunt.] De his habes in ca. in aliquibus. & cap. ad Apostolicæ. eod. & in c. fi. de paroch. & alien. parochi. Et nota, quod & reges debent has decimas: vt per Ab. in c. omnes. de maior. & obed.

Decimæ alalium. r ¶ Similibus.] Decimæ animalium personalibus

uniuersalis sibi referri dominij [a] reddi, Deus præcipere uoluit.

Personales decimę deben tur ecclesię, in qua quis sacramenta percipit: prædiales vero ecclesię, in cuius finibus sunt constituta prædia, nisi aliud inducat consuetudo. h. d.

Inter personales autem, & prædiales decimas hoc interest, quod personales illi solum parochiæ debētur, in qua quis ecclesiastica sacramenta [b] recipit, tametsi lucrū alibi [c] cōtigerit. Prædiales vero, si ex prædiis in aliena parochia constitutis fructus collecti fuerint, ei debentur ecclesiæ regulariter, in cuius territorio prędia sunt constituta [d], quamquā si consuetudo aliud introduxerit, seruanda [e] erit.

Personales decimæ, quę soluuntur ex rebus uenditis & paratis pecunia decimata soluuntur deductis impensis: secus vero prædiales, & fructus non nisi cum onere decimarum alienari possunt. h. d.

Item si personales, quę de rebus acquisitis, vel factis ex pecunia decimata [f], si vendantur, soluēdæ sint; vt puta si vendatur domus [g], ager, vinea, molendinū, grex, aut merces, quælibet expensæ prius, quas quis in rebus parandis fecerit, deduci dēnt [h]; & d

an prædialibus annumerari debeant, quæritur? Et videntur prædialibus annumerandæ: cum semper pascantur in prædiis, & hoc tenet glo. in c. ad Apostolicæ. eo. Host. in summa eo. §. quod sint eius species; puta mixtas esse, quia partim capiunt a prædijs; scilicet pascuis. c. commissum. eo l. pecoris pascēdi. ff. de serui. rusti. prædior. partim a personis ob curam & custodiam quæ si deficiat disperdūtur animalia. ex hoc dubitabile vr̄ esse quod no. in d. ca. ad Apostolicæ. scilicet, quod vbi continue pascūtur animalia ibi ex his decimæ solui debet, arg. c. commissum. eo. & d. l. pecoris. & l. 2. C. de verb. sig. cum secūdum hoc nulla custodiæ rō habeatur & personalitatis.
a ¶ Dominii.] Ca. tua. eo. & §. inf. eo.
b ¶ Sacramēta recipit.] Adeo & diuina audit, scd̄m Ab. in c. ad Apostolicæ. eo. qa hoc duplici respectu soluuntur personales decimæ. fac. c. 2. de sepu. in 6. & habet in ca. fi. de paroch. & alie. paroch.
c ¶ Alibi.] Ca. ad Apostolicę eo. quē ita intelligit ibi Abb. & Inn. in c. a.
d ¶ Constituta.] Cap. fi. de paroc. & alie. patr. & in c. ad Apostolicæ, eo. & vt ubique no.
e ¶ Seruanda erit. Cōco. c. ad Apostolicæ, & c. in aliquibus. & c. cum sint homines. eo. & in c. fin. de parochi. maxime si sit consuetudo præscripta, vt nor. in locis supra allegatis: cum alias non deroget iuri communi, c. cū dilectus. de consue. & intellige ꝙ valet ista consuetodo respectu ipsarū ecclesiarum. valet n. consuetodo uni ecclesiæ adimens & alteri non ferens: quia non magna est uis quæ ecclesia decimas habeat. Sed quo ad retentionem laicorū consuetodo non ualet, vt per Abb. & alios in c. in aliquibus. & in c. ad Apostolicæ.

Io. Bapt. Item si personalis. CASVS. Licet clari iuris sic decimas esse soluendas, tamen orta fuit controuersia inter quosdā clericos, & laicos, siquidem laici ante solutionē decimarum uolebāt in primis deducere expensas factas pro conseruatione rerum ex quibus soluuntur, ac etiam & censum atque tributa soluere, putabāt autem hoc sibi esse licitum, imò esse debitum. argumento l. & si quis. §. 1. ff. de relig. & sumpt. funer. & c. bonæ memoriæ. el 1. de postula. prælat. vnde fuit quæsitum quid iuris: Sol. tamen vt in hac parte habetur, quia prius tenetur Deo, quàm hominibus, hæc tamen ratio limita. ob casuum diuersitatem prout hic in tex. habetur: Ad obiectiones uel dicās eas uerificari iuxta rōnem regulariter adductā ob rōnem decimandi, quā adno. sup. eod. § decimarū. uel si p iura adducta decimæ secūdo loco essent soluendæ, id contingeret ob maius bonum consequendum. No. primo prius esse satisfaciendum obligationibus, quæ sunt iuris diuini, & postea illis, quæ sunt iuris humani: Not. secundo quod inter munera realia ius decimandi tenet primum locū, & primo est adimplendū, ex quo inferf, vt puto, actionem decimādi posse dici realem, sed de hoc pronunc relinquo melius esse cogitandum.
f ¶ Decimata.] Quid si empta res esset d̄ pecunia nō decimata? v. g. aduocatus de suo patrocinio lucratus est decē, de quibus postea emit domū, quam deinde vendit. dēt solui decima de toto pretio: quia pecunia ex qua domus fuit empta, non fuit decimata, si autem de pecunia ante emptionē soluisset decimam, & de nouo emerit domum, quam postea uēdidit pro uiginti, soluet decimā de lucro rū, & sic de vndecim. Si aūt quis sibi retinet rem, quam emit de pecunia nō decimata, ecclesia habebit decimā partē illius domus: qa pro decima parte fuit empta de pecunia ecclesiæ. & sic nota, ꝙ res efficit ecclesiæ nō solū qn̄ tota emitur ex pecunia ecclesiæ, vt in c. 1. de pecul. cle. verū etiā qn̄ solū p parte emitur de pecunia ecclesiæ. Et idē dici pōt in pecunia militis vel minoris. Sūt. n. in hoc istæ personæ priuilegiatæ l. si vt proponis. C. de rei uend. l. 3. C. arb. tute. & no. in c. inquirendū. de pecul. cl. & est quotidianū in practica, sm̄ Ab. in d. c. pastoralis.
g ¶ Domus, ager.] No. ꝙ negotiatio pōt consistere etiā circa bona immobilia. An autē ista negotiatio sit licita cū emitur res integra, & integra uenditur pro maiori pretio? vide in c. eiiciens. dist. 88. Negotiatio etiā circa immobilia.
h ¶ Deduci debent.] Sed quæ est rō, ꝙ expensæ deducuntur

reſiduo, quaſi de lucro[a] decimæ præſtabuntur.

De prædialibus decimis impenſæ non deducuntur, & fructus non niſi cum onere decimarum alienantur. h.d.

Expenſæ uero, etiã ſeminis[b], quæ fiunt pro percipiendis fructibus ex illis, de quibus fructus perueniunt, etiam ſi decimatæ fuerint, non deducuntur; quoniam ſalua decima, fructus efficiuntur eorum, qui expenſas ipſas faciũt: ſed nec fructus ipſi, niſi cum onere[c] decimarum, alienari poterunt.

Non impenſæ factæ pro inſtaurandis rebus, de quibus ſoluendæ ſunt decimæ, tam perſonales, quam reales. hoc dicit.

Illud commune tamen eſt tam perſonalibus, quam prædialibus, quod expenſæ, quæ factæ fuerint pro reſtaurando detrimento rerum, ex quibus decimæ perſoluũtur, ut ſi pars aliqua moriatur armenti, vinea fiat deterior, mercis depereat, portio de prouentibus decimandis minime deduci debent[d]. Cuius rei illa eſt ratio, quod penes dominũ res inſtauratæ remanent.

Cenſus & tributa de fructibus, quibus decima ſoluẽdæ ſunt, non debent deduci. hoc dicit.

Sed nec cenſus, nec tributa de fructibus, de quibus decimæ ſoluendæ fuerint, primitus deduci poterunt[e]. Cum enim in ſignum vniuerſalis dominii quaſi quodam ſpeciali titulo decimas ſibi Dominus reſeruauerit, conſequens eſt, vt in prærogatiuam[f] dicti generalis dominii decimarũ ſolutio cenſuum & tributorum præcedat exactionẽ, vel ſaltem hi, ad quos cenſus, vel tributa peruenerint; quoniã res cum ſuo tranſit onere, decimas ſoluere per cẽſuram eccleſiaſticam compellantur.

De omnibus prouentibus decimæ ſolui debent. h.d.

Eadem ratione cõ-

ducuntur de mercimoniis, & non de fructibus & reditibus aliarũ rerũ? Reſp. in negotiatione operatur manus hominis: ſed in aliis præcipue operantur manus Dei: atq; c. naſci. diſt. 56. & c. non eſt. & c. cũ non ſit eo. Aliam rationẽ ponit gl. in c. paſtoralis. in uerſ. deducũtur in fi. quæ uidetur innuere, quod hæ decimæ non ſunt perſonales. quod non uidetur uerũ, cum ſoluantur ex negotiatione: c. in aliquibus. eo. niſi forte gloſſa habuit alium intellectũ. Vel dic de ratione, vt per Abba. in c. paſtoralis. eo.

a ¶ Quaſi de lucro. Ex hoc uidetur, quod de omni eo, quod peruenit ad aliquẽ gratuito titulo decima ſit ſoluenda, & ſic hæres, legatarius & donatarius de hæreditate, legato, & donato, ſoluent decimam. quod intellige de hærede extraneo, vt late not. in c. paſtoralis. eod.

Ruſtici teneantur ponere ſemen de ſuo, nec educunt antequã partiantur.

b ¶ Seminis.] Not. contra ruſticos, qui fundos excolẽdos conducunt pro certa quota: quia tenentur ponere ſemẽ de ſuo. nec poſſunt dedùcere antequam partiãtur cum domino, niſi ſit conuentum in contrarium, vt per Innoc & Abb, in c. tua 2. eod. fac. c. cũ homines. eo.

c ¶ Cum onere] Regulariter enim res tranſit cũm ſuo onere. 16. q. 1. ca. ſi quis laicus. c. cum non ſit. & c. paſtoralis. eo. c. ex litteris. de pig. l. alienatio. ff. de contr. em.

L. fruct⁹. ff. de ſol. matr.

d ¶ Debent.] Sed contra. l. fructus. ff. ſolu. matrim. vbi fructus intelliguntur deductis expẽſis. Quidam, quod hoc ſpeciale in decimis: ſed hoc non placet Ab. per cap. tua. eo. Innoc. dicebat, quod l. fructus. & omnia iura, quæ dicunt, fructum eſſe quod ſupereſt deductis expenſis, intelliguntur ex interpretatione ciuili, nõ naturali: quia naturaliter quidquid percipimus ex re in fructu eſt & reditu: & ita accipimus in ſolutione decimæ. & hoc notandum eſt pro contrahẽtibus, inter quos ſi fiat mentio fructuum, intelligetur expenſis non deductis: quia contrahentes & ruſtici capiunt uerba naturaliter. l. librorum. § quod tamen Caſſius. ff. de leg. 3. & per Abb. in c. paſtoralis. eo. Hoſt. en. dicebat aliter, quod ubi verbum, fructus, refertur ad partem quotam, non deducuntur expenſæ. & ita eſt in ſolutione decimæ, & ita procedit. d. ca. tua. ſecus ſi agatur de omnibus fructibus reſtituendis, & hanc tenet Abb. in dicto c. paſtoralis, reprobando Bar. in dicta l. fructus.

Fructus vñ intelligantur deductis expẽſis.

e ¶ Poterunt.] Capi. cum non ſit. eo. vnde ſumitur.

f ¶ Prærogatiuã.] Quando ergo concurrunt duæ cauſæ, quarum altera eſt potentior, illa præponenda eſt minus potenti: nam decima ſoluitur in ſignũ vniuerſalis dominii, tributum ſpecialis; cum autem cauſa ſolutionis decimarum ſit potentior, merito præponitur ſolutioni tributorum. Ita not. Abb. in ca. cum non ſit. eod.

Cauſa potẽtior p̃ponẽda.

Eadem ratione. CASVS. Cum ſup. ſuo loco dictũ ſit decimas eſſe perſonales, & prædiales quæ ſicut nomen demonſtrat à prædiis ſoluũtur hinc fortaſſe factũ fuit quod quidam ſacerdotes paroch.

Io. Bapt.

pete-

ſtitutum[a] eſt, vt non ſolum de uino & grano, fructibus arborũ, & hortorum decimæ perſolui debeant: ſed etiam de pecoribus[b], de uenationibus[c], negotiationibus, de ipſa etiam militia[d], & denique de omnibus bonis, & prouẽtibus omnibus[e], ita vt qui de his eas cum integritate ſoluere neglexerint eccleſiaſtica diſtrictione percelli[f] debeant.

Omnes tenẽtur ſoluere decimas, tam Chriſtiani, quã Iudæi. h. d.

Illud etiam nullam recipit dubitationem ad ſolutionem earum quemlibet[g] teneri, niſi quis ſpeciali priuilegio ab ipſarum pręſtatione doceatur exemptus[h]. Vnde non ſolũ Chriſtiani: ſed etiam Iudæi tenebuntur.

Iudæi tantum prædiales decimas tenentur ſoluere. Chriſtiani & prædiales & perſonales. h. d.

Inter eos tamen illa eſt differẽtia, quod fideles ad perſonales, & prædiales præſtandas indiſtincte tenentur: Iudæi vero ad prędiales tantum[i]. quas ſi recuſent ſoluere, ad ipſas poſſeſſiones re-

petebant decimas ex quacumque re indifferenter, laici hoc recuſabant, quia ſi ita indifferenter eſſent ſoluẽdo etiã de re modica ſoluerent, qđ vř contra l. ſcio. ff. de reſtit. in integr. præterea etiam infideles eſſet obligati contra dictum Apoſtol. qui ſunt extra nos, nihil ad nos c. gaudemus. đ diuor. Sol. tamẽ vt hic cauetur, quia in qualib. re Deus retinet dñium directum, pp quã ratione quæ in obiectione ſunt adducta, debẽt in hac parte limitari: No. primo quod homo non dicitur habere ſimpliciter dñium ſuarum rerum, ſed ſub onere iſto decimãdi, cuius cauſa prędia ſubiecta, & affecta dñr. Not. ſecũdo minima etiã de iure canonico ſunt in conſideratione. facit c. de appellationib. de appellat.

a ¶ Conſtitutum eſt.] Ca. puenit. ea. nuntios. capit. tua. 2. c. ex parte c. non eſt. & c. ex trãſmiſſa. eo. & 16. q. 2. ca. omnes.

b ¶ Pecoribus.] De his dic vt no. ſupra eo. §. decimarum. & per Doc. in c. ad Apoſtolicæ. eo.

c ¶ Venationibus.] An autem iſta decima uenationis, & auſpicii ſit prædialis, vel perſonalis? Ab. & alii in c. nõ eſt. eo.

d ¶ Militia.] Iuſta tamen: nam ſiquis ſtipendium. acciperet in bello iniuſto, cum illicite recipiat, eccleſia non debet recipere decimas talium. de quo habes in c. ex tranſmiſſa. eod. Rex quoque de eo quod iuſte acquireret in militia, ſoluet decimam. Ab. in c. omnes. de maio. & obe.

e ¶ Omnibus.] Licite tamen quæſitis, vt habetur in c ex tranſmiſſa eo. concor. 16. q. 1. ca. decimæ. & q. 7. c. quincunque & c. omnes.

f ¶ Percelli.] Et etiam eccleſiaſtica ſepultura priuari, qui decimas non reſtituit. c. prohibemus. eod. & not. in c. non eſt. eo. unde ſumitur.

Illud etiam. Hæc pars ſubdiuiditur, in 2. partes.
Io. Bapt. in prima habetur qui ad decimas tenentur: in ſecunda an aliqui ex priuilegio exenſentur: ſecunda ibi, ſed nec ſemper. quoad primum caſus ita figuratur, Cum uaria ſint hominũ genera, quidam. n. ſunt fideles, & quidã infideles: fideles vero quidã ſunt laici, quidam clerici, quidã religioſi, quidam ſuperiores, & quidam ſubditi. unde fuit quæſitum an omnes ad decimas indifferenter eſſet obligati. negatiue. n. quidam reſpondebant, ſiquidem cum decimæ ſint de iure diuino ſcripto c. parochianos. eo.

& ibi doct. uidetur inde inferendum quod infideles cum tali iure non teneatur cum ſint extra nos, debeant excludi, ac etiam ſuperiores clerici, & religioſi uidetur exempti cũ ſpiritnali modo ſint Deo vniti vt de ſe patet. Sol. tñ prout in hac parte cauetur, q a rō decimandi uel una uel altera in pſonis iſtis verificatur, vt conſtat per ea, quæ in hoc ii. ſup. ſunt adnot. ex qua ratione cognoſcitur obiectionem nõ tenere cum Deus uoluerit omnes bonorũ poſſeſſores ad id obligare ob rõnea aſſignatas niſi nomine ei' poſſideãt quod in ſacerdotibus parochial contingit, vt ſupra ſuo loco vidimus: No. primo quod ratione decimarum oẽs homines includuntur in Eccleſia, & ſic limita in hoc illud dictu, Qui ſunt extra nos, &c. c. gaudemus. de diuort. No. ſecundo quod rõne decimarum omnes homines cuiuſcunque ſint cõditionis, & ſtatus ſacerdotibus ſubiiciuntur.

g ¶ Quemlibet.] Etiam reges, vt per ab. in c. omnes. de maio & obe. nulla obſtante tpis præſcriptione. ca. cauſam quæ. de præſcrip. clerici uero, vt dicitur in c nouum. eo. fac c. a nobis unde ſumitur.

h ¶ Exemptus.] Sed cũ decimæ tributum ſint egẽtium animarum, & eas in ſignum vniuerſalis dominii ſibi Deus retinuerit. 16 q. 1. c decimæ. & ca. tua nobis. eo. & quæ debentur diuina conſtitutione. §. 1. ſupra eo. & c. tua. eo. quomodo poteſt Papa concedere priuilegium de non ſoluendis decimis contra pręceptum diuinę legis, contra quam diſpẽſare non põt, imò vſque ad animã & ſanguinẽ dẽt defendere 25. q. 1. c. ſunt quidẽ. & d 5. in prin. & d. 8. c. quæ contra. Sol. Papa non dat alicui priuilegiũ de nõ dandis decimis. ſed concedit alicui adminiſtrationem decimarũ, vt inde ſuſcipiat ſuſtentationem, & reſiduũ cõuertat in uſus pauperum, & tali modo concedit monachis, & poſſet etiam laicis cõcedere. Vel dic, ꝙ Papa contra ius naturale diſpenſare poteſt, remittẽdo decimas alicui ſpecialiter, nõ tñ poſſet facere conſtitutionẽ, quæ oino tolleret illud præceptũ: q a ius naturale immutabile permanet. d. 5 in prin. Verũ eſt uniuerſaliter: ſed nõ in individuis, vt not. in c. a nobis. vnde ſumitur.

l ¶ Tantum.] Cap. de terris vbi traditur eo. Itẽ intellige de aliis infidelibus. Dicunt tamen cõmuni.

sticis violentas man⁹ iniecerunt [a], nec homicidæ, nec incendiarij, aut ecclesiarum violatores, nec incestuosi, nec blasphemi [b], nec vllus qui pro manifestis [c] condemnatus est excessibus, ecclesiasticæ sepulturæ tradi poterit.

Tumulati contra canones sunt exhumandi, si illorum corpora possint discerni a corporibus fidelium. h. d.

Et si contigerit aliquando horum corpora in cœmeterio ecclesiastico tumulari, si ab aliorum corporibus discerni poterunt, exhumari [d] debent, & ab ecclesiastica sepultura procul [e] iactari. Quod si discerni non poterunt, cum excommunicatorum [f] ossibus corpora fidelium extumulanda non erunt [g].

Cum licet non obsit iustis sepultura nulla, vel vilis, celebris tamen, vel speciosa non prosit improbis [h].

Qui contemptis clauibus non humandos locis sacris humauerit, excommunicationem incurrit, a qua non est absoluendus antequam arbitrio episcopi satisfecerit. h. d.

Si quis autem contemptis ecclesiæ clauibus huiusmodi personas, aut interdicti tempore [i] quoslibet in ecclesijs vel cœmeterijs sepelire ausus fuerit [k], ipso facto [l], excommunicationis sentētiam incurret, a qua nisi prius ad arbitriū diœcesani episcopi eis, quibus [m] iniuria irrogata fuerit, satisfactionem competentē exhibuerit; absolui non poterit, nec vllū circa præmissa contra facientibus priuilegium suffragabitur.

a ¶Iniecerunt.] Cap. fin. eo. vbi & de incestis, & de ecclesiarum violatoribus, & de homicidis.

b ¶Blaspemi.] Cap. statuimus. de maledi.

c ¶Pro manifestis.] cap. fi. eod.

d ¶Exhumari.] Quod potest facere episcopus sua auctoritate, etiam in locis exemptis, vt per Abb. in cap. sacris. in fin. eod. alias effodientes sepulturas incurrūt sacrilegium, ut per Abb. in ca. ad hęc. de auct. & vsu pal. & spolians cadauer, vel aliter ei iniuriam inferens vltra alias pœnas faciunt iacturam legitimæ. si sint per sonæ quibus legitima debeatur, & omnium sibi a defuncto relictorum, Roman. consil. 185 & per Anton. & Feli. in d. cap ad hæc.

e ¶Procul.] In tanta distantia quod voces clericorum cantantium non possint inde exaudiri, arg. cap. quod in te, de pęnit. & remiss. & per Abb. in cap. sacris. eod.

f ¶Excommunicatorum.] Intellige etiam de excommunicatis minori excommunicatione, vt habetur in clem. 1. eod. & per Inno. in cap. sacris. eod. & commun. Doct.

g ¶Non erunt.] Not. quod ratione dubietatis aliquid admittitur, quod aliàs non admitteretur. 11. quæst. 3. nolite. & 13. quæst. 2. cap. si æstimemus, & ff. de adim. leg. l. 3 §. si duobus. Idem contingit ratione connexitatis. 14. quæst. 5. cap. denique, & dist. 81. cap. cum omnibus. & ff. de sol. l. si alieni, & ff. de minor. l. etiam. Idem ratione difficilis separationis. ff de neg. gestis l cum eum actum, & ff. de adm. tuto. l. tutorem qui tutelam. Idem ratione difficilis probationis. l. duo sunt Titij. ff. de testa. tutel. Arg. contra de pænit. d 5. & ff. ad leg. Aquil. l. ita vulneratus, & l. cum ex pluribus. ff de manu. testamen. & not. in capit. sacris, eodem.

Rō dubietatis, & connexitatis.

h ¶Improbis.] Si ergo non potest puniri malus quin etiam bonus puniatur, potius est tolerandus malus, quam bonus puniendus. l. absentem. ff de pœn. & 23. quæst. 4 cap. quam magnum. Et fac. hoc ad quæst. de fratribus habentibus dominium cōmunem pro indiuiso, quod propter partem innocentis pars delinquentis destrui non debeat. Sed contra facit cap sed ecōtra. io. de pæn. dist. 2. ubi ob delictum Sodomitarum fuerunt combustæ quædā vicinæ ciuitates. De hoc vide quod ibidem no. & per Bart. in l. Attheius. ff. de aqua plu. at. & per Doct in l. & seuerior. C. de his qui not. infam. & per Abb. & alios in cap. sacris. eod. & quod hic & in d. cap. sacris. dicitur, quod improbis speciosa sepultura nō prodest, secundum Abb. ibi. dic quòd imo nocet, & facit cap. quibus. cu seq. 13. q. 2.

Mal⁹ potius tolerādus, q̄ bonus puniendus.

i ¶Tempore.] Quo tempore est interdicta ecclesiastica sepultura, ca. quod in te. de pænit. & remis. & cap. vt priuilegia. de priuileg.

k ¶Ausus fuerit.] Scilicet scienter, vt in Clem. 1. de sepult. cum ibi alleg. Sed an quod hic dicitur militet in portantibus ad sepulturam & non tamen sepelientibus, an in concomitantibus eo, in fodientibus, fabricātibus, uel sepulchrum aperientibus; an in prælatis, sacerdotibus, & ministris, qui id non prohibent, sed patiuntur; an in his qui portant cereos, crucem, & similia? Respondeo hæ dubia potius principis declarationem exposcunt, quàm interpretantis opinionem. vide glos. in Cle 1. eod.

l ¶Ipso facto.] No. casum, in quo quis ipso facto est excommunicatus, alij not. in Clem. 1. de sent. excom.

m ¶Eis quibus.] Sed qui erunt hi? Respon. vt not. in Clem. 1. eod.

Reconciliati, licet alioqui ecclesiastica sepultura non essent tradendi, post reconciliationem tradi poterunt. h.d.

Sed hæc de illis intelligenda sunt, qui impænitentes decessẽrint, nec in articulo [a], saltē mortis, ecclesiæ reconciliati fuerint. Nam si, dum forsitan in extremis agerent, legitime [b] absoluti fuerint, cœmeterium his & alia [c] ecclesiastica suffragia denegari nō debēt: hęredes tamē [d] & propinqui ad quos ipsorum bona peruenerint [e], vt pro eisdē satisfaciāt, si casus exigat, ecclesiastica sunt censura compellēdi [f].

Cadauera punitorum pęnitentium sunt tradenda sepulturæ ecclesiasticę. h.d.

Ex his apparet, eorū cadauera, qui post cōfessionem [g] Deo peractam, pro sceleribus suis in patibulis suspēduntur, ad ecclesiam esse deferenda, & oblationes pro eis offerēdas. Cum enim pro peccatis suis pœnam extremam soluerint, & digne pęnituerint, non iudicat Deus bis idipsum [h].

Deprehensi in scelere, & vulnerati, si confessi ex vulneribus mortui fuerint. item improuiso casu oppressi, non priuantur ecclesiastica sepulta. h.d.

Quin etiam si dum in scelere comprehenduntur, vulnerati fuerint, & sacerdoti postmodum confessi, ex vulneribus acceptis decesserint, communio eis minime denegabitur [i], quamquā, si dum seipsos defendūt interfecti fuerint, aliud [K] sit statuēdum. Is autem quem casus improuisus [l] opprimit, si nihil aliud obsistat, ecclesiastica sepultura non arcebitur.

a ¶In articulo mortis.] Quo tempore absolui poterit per sacerdotem à vinculo excommunicationis, etiam in casibus Papæ reseruatis, Abb. & alij in c. si eod.

b ¶Legitime.] Secundum formam cap. ex tenore. & c. cu desideres. de sent. excommu.

c ¶Et alia.] Arg. ꝙ cui cōceditur unū sacramentum vel negatur, & alia intelliguntur negata vel concessa. fac. c. ad eius. dist. 5. & c. illud. dist. 95. & 23. q. 2. c. fin. sed cōtra de torneam. c. 1. & de raptor. ca. super eo. vbi licet concedatur pænitentiæ sacramētum & Eucharistiæ, ecclesiastica tamen sepultura denegatur: sed illud fit ad terrorē aliorum, vt not. in c. fin eod.

Quod dr de concessione vnius sacramēti & de ceteris est intelligēdum.

d ¶Hęredes tamē.] Not. limitationem ad c. ex parte 2. de verb. signi. vbi excommunicatus ꝓ manifesta offensa non debet absolui, nisi prius satisfaciat: nam hoc non habet locum, si quia sit in extremis, vt hic, & c. si eo. Idem putat Ab si satisfactio lōgum exigat tractatum. ca. quæstionis. de appel. vbi plene per Abb. fac. c. qui recedūt. 22. q. 7. Item no. ex hoc §. vnam differentiam inter ius canonicum, & ius ciuile: quia de iure canonico hęres indistincte tenetur pro delicto defuncti, secus de iure ciuili. quod tamen quomodo procedat, latissime per Abb. in d ca. fin.

Qualiter hæres teneaẗ de dlicto dfuncti remissiue.

e ¶Bona peruenerint.] Videtur ergo ꝙ hoc satisfaciendi onus sit nō tam hæredis, quàm bonorum. fac. c. fin. vnde sumitur, ꝙ forte poterit procedere quando bona quæ deuenerunt ad manus heredis non sufficerent.

f ¶Cōpellendi.] Scilicet si decessit pænitens: aliàs si impænitens, ecclesia se non impedit super ista satisfactione & defuncti exonerati one, vt per Ab. in c. a nobis 2. de sent. excom. in vltimo not. Et nota hic casum generalē, in quo ecclesia exercet iurisdictionem in laicos; videlicet compellendo heredes ad satisfaciendum pro defuncto, vt per Abb. in dicto cap. a nobis. & in c. si. eodem.

Super satisfactione impænitentis ecclesia se nō im pedit.

g ¶Post confessionem.] Et eucharistiam sumptam: quia si petant non est deneganda, cle. 1. de pænit. & remiss. Sed quæri cōsueuit, quare liberetur ille, qui fugit ad ecclesiam, & nō ille, qui recipit corpus Christi, cum tamē eucharistia multum præstet ecclesiæ? Respond. quia corpus Christi cibus est animæ non corporis: ergo animā liberat nō corpus. Vel dic, ꝙ cum hoc sit priuilegium ecclesiæ ad consequētiam trahi non debet, vt 22. quæst. 4. c. sicut. Vel dic, ꝙ etiam corpus Christi aliquando liberat; puta, si ductus ad patibulum fiat obuius sacerdoti deferenti sacramentum, secundū quosdam.

Corpus Christi an liberet eū ꝙ ducit ad patibulū

h ¶Bis idipsū.] Immo videtur contra: quia delictum punitum in foro pænitentiali punitur in contentioso, & ecōtra, vt per Abb. in c. si. eod. Item punitus per iudicem ecclesiasticum punitur per sæcularem. Doct. in cap. 1. & in cap. at si clerici. de iud. & in ca. tuæ. de procur. & per Abb. in c. cū in cunctis. §. fin. de elect. Sol. ꝙ hic bis puniretur in eodem foro; scilicet pænitentiali & ecclesiastico. Vel sol. ex his quæ ponuntur per Doct. in cap. cum sit. de for. compe. & in aliis locis supra allegatis.

i ¶Denegabitur.] Cap. fures. cum cap. seq. 13. q. 2.

K ¶Aliud] Fac. cap. ex parte. 2. eo. & 24. quæst. q. 5. cap. de occidendis.

l ¶Improuisus.] Not. quòd decedens sine confessione exteriori in extremo vitæ facta, debet sepeliri in cœmeterio ecclesiæ, ex quo confessionē non

Pro sepultura non possunt clerici aliquid exigere, nec consuetudo in cõtrarium valet, possunt tamen sponte oblatum accipere. h.d.

Illud etiam atque [a] etiam admonendi sumus, sacris canonibus penitus interdici, ne quis terram pro sepulchro [b] vendere, aut pro hominibus sepeliendis, quoquo modo munera exigere audeat, nisi forte sepeliendus ecclesiæ, in cuius atrio sepelitur aliquis viuens tradi iusserit [c], aut post mortem ipsius parentes, proximi, vel heredes pro luminaribus, vel eleemosyna aliquid vltro dare voluerint. quo casu sponte oblatum licite recipi poterit: peti vero vel aliquid exigi est omnino vetitum; ne aut venalis dicatur ecclesia, aut clerici hominum interitu gaudere videantur, si ex illorum cadaueribus studeant habere compendium [d]: nec obtentu cuiusquã consuetudinis [e], nisi pia & laudabilis [f] fuerit, reatum suum quis excusare poterit.

contempsisset, sed est morte præuentus. nec est præsumendum quod decesserit in peccato mortali, cũ quilibet præsumatur bonus. omnis tamen per annum confessionem contempsisset, iuxta formam ca. omnis, de pænit. & remiss. & sic not. quod quis sepeliendus est in cœmeterio sine aliquo sacramento, quod putat notandum Abbat. in ca. ex parte. eodem.

Io. Bapt. Illud etiam. CASUS. Fuit inducta consuetudo fere in qualibet diœcesi, vt pro sepultura aliquid detur, & accipiatur, sed cum postea quidam fideles nolebant quod tali consuetudine erat introductum amplius soluere, sub prætextu quod erat illicita; fuit propterea dubitatũ an possent ad id cogi ea ratione, quod, consuetudo cum sit ius cap. consuetudo. dist. 1. ideo debet omnino obseruari cap. in his. dist. 11. accedit etiã, quod illud soluebatur pro loco sepulturæ, qua de re nihil mali videbatur inde oriri: Sol. tamen ut hic habetur ob rationem & hic, & in text. assignatam, nec obstat consuetudinẽ esse ius, quia hoc non verificatur de qualibet consuetudine, sed intelligitur iuxta ca. fi. de consuetud. licet autem illud soluebatur pro loco, & terra, locus tamen iste erat sacer, ideo non est in commercio instit. de inutili stipula. in princ. seu §. 1. Not. primo quod dare, & accipere cum ob diuersum finem contingat, ideo à fine cognoscitur, & distinguitur. Not. secundo quod exigere præsupponitur obligationem, at accipere proprie aliquando obligationem, & aliquando liberalitatem. Not. tertio consuetudinem piam & rationabilẽ esse seruandam, secus aliam. facit ca. fi. de cõsuetud. hinc intelligimus quando quis consuetudine excusetur.

a ¶Etiam atque etiã.] Et sæpe ac sæpius, & vtitur hac verborum inculcatione: quia districtissime ac sæpissime quod hic dicitur a iure prohibetur, vt apparet 13. q. 2. c. questa. cum pluribus seq. in c. abolendæ eod. c. non satis. & cap. ad Apostolicam. de simo. & alibi sæpe, licet iam multæ prohibitiones ob auiditatem sacerdotum malo seruentur.

b ¶Terram pro sepulchro.] intellige secũdũ glo. & Doct. in ca. abolendæ. eo. de terra & loco iam religioso & cœmeteriato, qui cum saltem large accipiendo sit sacer, non est mirum, si pro eo no potest aliquid accipi, ceterum si sit locus mere purus & priuatus: tunc procul dubio poterit vendi etiam qđ ibi fiat cœmeterium, vel ecclesia. 12. quæst. 2. cap. ausum. nemo enim de suo beneficium facere cogitur, 10. quæst. 2. ca. precariæ, est & alius casus, quando locus est religiosus inspecto solo iure ciuili illatione cadaueris, de quo late per Doctores in capitulo abolendæ eodem. — Terra pro sepultura quando vendi possit.

c ¶Iusserit.] Cap. abolendæ. eod., sed quæritur, an forte intuitu huius præstationis, vel ex simili causa possit quis habere sepulturam in ecclesia, hoc est aliquod ius in persona sua, suorumque heredum radicatum? respõdeo, respectu proprietatis nõ est dubium, quod non, cũ locus sit sacer, vel religiosus, qui non est in commercio, Abb. in cã. quanto, de iudi. sed bene secundum quosdam habet ius sepeliendi. adeo vt nemo possit ibi eo inuito sepeliri, nisi in casu necessitatis, secundum Vincen. Sed melior videtur opinio, quod laicus inuito episcopo non possit aliquid iuris acquirere, & potest episcopus concedere, quod vnus sepeliatur in sepulchro alterius, vt per Archi. in cap. præcipiendum. 13. q. 2. & si aliter videatur se habere consuetudo, hoc est potius ex quadam tolerantia, vt per Abb. in c. 1. & ca. abolendæ. eodem.

d ¶Compendium.] Sic 13. quæst. 2. capitulo questa.

e ¶Consuetudinis.] Facit cap. abolendæ, eod. & c. quando. & c. dilectus. & c. ad Apostolicam. & ca. non satis. de simo. & de viribus huius consuetudinis latissime per Abb. in d. cap. ad Apostolicam. & in c. suam. de simo.

f ¶Nisi pia & laudabilis.] Quo casu laici ab episcopo compelli poterunt illam seruare, vt habetur in c. abolendæ. eo. & in c. ad Apostolicam. de sim. & sic nota alium casum in hac materia, in quo episcopus habet iurisdictionẽ in laicos, vltra casum. §. sed hæc de illis. sup. eo. Sed quomodo potest hoc procedere, cum ex his, quæ sunt meræ facultatis, vel ex datione annua gratis facta non inducatur aliqua consuetudo, vel præscriptio, vt not. & legitur in l. 1. C. de serui. & aqua. & per Bart. in l. cum de in rem verso. ff. de vsuris, Ioan. And. in cap. Ioannes. de cler. coniug. Innoc. in cap. bonæ. 2. de postul. prælat. & late per Abb. in cap. suam. de simo. Hoc putatur fortissimum contrarium, & tribus modis respon-

respondet Abb. in d. cap. suam. & demum videtur in hoc residere, ꝙ contrarium non procedat fauore ecclesiæ. Sed cuius erit iudicium, an hæc consuetudo sit laudabilis? Respondeo, episcopi, Abb. in d. cap. ad Apostolicam. vbi rationem etiam assignat, vt per Abb. in cap. requisisti. de testamen. & per Pet. de Peru. in tractatu de canonica episcopali cap. a. & in eod. tractatu cum tractat de parochiali, cap. 5. incipiente venio ad quintum. consuetudo tamen potest illam augere, in cap. certificari. de sepult.

& in tantum seruanda erit hæc laudabilis consuetudo, vt non possit per contrarium statutum laicorum tolli, vt per Abb. in d. cap. abolendæ. post Bar. in l. priuilegia. C. de sacrosanct. eccles. ex quo infertur, ꝙ Senenses nõ possunt per statutũ tollere quominus fiat oblatio fieri solita in Assumptione Beatæ Mariæ.

DE CANONICA portione.

TIT. XXV.

Quid sit canonica portio, & quod est duplex parochialis, & episcopalis. h. d.

Canonica portio[a] est, quæ de relictis[b] & prouenientibus ecclesijs obuenientibus[c] detrahitur, & prælatis[d] debetur. Est autem duplex, parochialis & episcopalis. Parochialis est, quæ parochiali ecclesiæ, vel ipsius curato, & rectori debetur.

Canonica portio parochialis est, quę debetur curato de relictis factis ecclesiæ, in qua quis posthabita propria ecclesia eligit sepeliri. h. d.

Sciendum est enim, si quis in alia ecclesia, q̃ in ea, in qua diuina audit officia, & ecclesiastica sacramenta percipit, sepulturam sibi elegerit, (quod quibus casibus fieri possit, proxime exposuimus) ne parochialium ecclesiarum rectores, quibus cura incumbit animarum, debitis fraudentur subsidijs, constitutum esse, vt

DE CANONICA portione.

Io. Bapt. Continuatur tit. iste per glo. rubric. diuiditur autem in tres partes, in prima habetur quid, & quotuplex sit portio ista: in secũda explicantur species eius: in tertia adnot. quid habeãt commune: secũda ibi, parochialis: tertia ibi, itẽ de: quibus.

Canonica portio. CASVS nõ figuratur; Not. tamen primo quod sicut de legatis secularibus detrahitur Falcidia, ita de legatis piis detrahitur portio ista: Not secundo causam distinct. illam esse, quia salus fidelium commissa est Episcopo, & parocho, ideo eis portio ista debetur.

Portione.] Dictum est supra de sepulturis, quæ regulariter, & de iure communi debent fieri in parochialibus ecclesijs: sed cum contingat sæpe laicos posthabita parochiali ecclesia in alia sibi sepulturã eligere, quo casu parochialis detrahit quartam de relictis ecclesiæ, in qua quis eligit sepeliri, merito post dictum de sepulturis, venit dicendum de portione canonica, quæ detrahitur occasione sepulturæ & quia canonica parochialis est in multis similis episcopali, ideo in eodẽ titulo tractat de vtraque.

a ¶ Portio.] Sed quota est hęc portio? videtur ꝙ sit dimidia, vt 10. q. 1. cap. antiquos. & cap. 2. de sepult. Immo videtur tertia portio, vt in cap. de his. & ca. decernimus 13 q. 1. & 16. quæst. 1. cap. constitutus. & d. cap. 2. Immo videtur quarta, 12. q. 2. cap. Vulterana. & cap conquerente de offic. ordin. & cap. cũ super. de sepul. & hoc magis communiter tenetur,

pult.

b ¶ Relictis.] Hoc verbũ respicit ea, quæ dantur per viã vltimæ voluntatis, l. 1. in fin. ff. de tab. exhib. qui text. mihi hoc nunquam probauit; cum ibi fiat vis in tempore præterito: non in qualitate & natura verbi. vnde forte non est vera. cõmu. opi. de isto verbo per l. hoc sermone. ff. si liber. ingen. esse dicatur.

c ¶ Obuenientibus.] Etiam alia via, quam vltimæ voluntatis. cap. de his. de sepult. & inf. eod. §. 1.

d ¶ Prælatis.] Accipe hoc verbum large, vt comprehendat etiam rectorem & curatum parochialis ecclesię, iuxta ea quæ ponit Abb. in cap. de multa. de præb. & in c. requisisti. de testa. & in cap 2. de iud.

Parochialis: Hæc pars in duas subdiuiditur partes principales, in quarum prima declaratur portio parochialis, Ioa. Bap. in secunda vero portio Episcopalis: secunda ibi, canonica portio. Quoad primum hæc pars rursus subdiuiditur in duas particulas, In prima habetur per modum regulæ cui ecclesiæ & ex quibus relictis ista portio debeatur: in secunda vero per modum limitationis ista regula declaratur: secunda ibi, sed & si: quo ad primum CASVS ita figuratur, Quidam lege permittente elegit, sibi sepulturam in Ecclesia diuersa à parochiali, & ab Ecclesia sepulturæ suorum maiorum, illique etiã aliquid intuitu salutis, & deuotionis reliquit, & cũ parochus sacerdos ex tali legato hanc portionem detrahere voluisset, sibi hoc denegabatur, quia non uidebatur sibi deberi ob administrationem diuinorum, cum propterea ei soluatur decima. cap. ad apostolicæ. de decim. cum vulg. Ideo fuit quæsitũ quid iuris: Solu. vt hic cauetur, & ob rationem in textu assignatam: non obstat obiectio quia decimæ licet soluantur etiam ob dictam causam, non propterea excludunt hanc portionem quia decima soluitur dum homo viuit, & de bonis eius

Canonica portio soluitur ecclesia, in qua quis diuina percipit, h.d.

Dubitari tamen potest, si cuius maiores antiquitus in aliqua ecclesia sepeliri consueuerāt, ea dimissa [a] alibi sepulturam elegerit, num dimissæ canonica portio debeatur, an parochiali, & statutum est, illi persoluendā, in qua quis audire diuina, vel sacraméta recipere debet.

Canonica portio habentis duplex domicilium diuidenda. h.d.

Quod si is, qui duo habet domicilia [b], seque in vtroque collocat [c], æqualiter in loco tertio sepulchrum eligat [d], domiciliorū ecclesiæ inter se canonicam portionem diuident [e].

Ponit de quibus rebus parochialis non detrahatur. hoc dicit.

Sunt [f] tamen quædam relicta [g], ex quibus canonica portio detrahi non debet; vt puta, si quid pro fabrica, pro luminarijs, pro anniuersario, pro equis vel armis [h] contra infideles exercendis, vel aliás ad perpetuum cultum diuinū, vel particulari personę legatur: de quibus omnibus, nisi ea machinatione facta fuerint, vt parochialis ecclesia fraudetur, huiusmodi portio detrahēda non erit.

Minores, & Prędicatores, indistinctè de omnibus obuētionibus parochialem portionem soluere tenentur. hoc dicit.

Sed istud [l] quidem ita demum obtinet, si neq; in Minorum, neque Prædicatorum quis ecclesiis sepulturam sibi elegerit: hoc enim casu dictorum ordinum fratres de omnibus obuentionibus, tā funeralibus [k], quam quibuscunque, & quomodocunque [l] relictis distinctè, vel indistinctè, ad quoscunque certos, vel determinatos usus, etiā de quibus canonica portio dari, siue exigi non consueuit, vel de iure [m] non debet, nec

natio vsque ad portionem filiis debitam, vt per Docto. in c. Raynutius. & in ca. Raynaldus. de testa. & per Abb. in c. de his. de sepul. & est hic argu. quod quis potest in uita, quod non potest in morte.

a ¶ Ea dimissa.] Quid si non dimiserit: sed in ea sepeliatur, & aliquid eidem relinquat? Resp. adhuc parochialis habebit canonicam, secundū Lapum. alle. 60. in fin. quem sequitur Peru. in c. 2. de sepul. in 6. vnde sumitur. Aliud. n. est ius parochiale, aliud ius funerādi, vt patet in d. c. 2. secundum inductionem Perusi. & tenet ibidem expresse glo. per c. 2. de sepu. eo. lib.

b ¶ Domicilia.] Quod esse pōt. c. dilectus. 2. de rescri. not in ea. ea parte. & in c. fin. de foro comp. fac. l. assumptio ff ad municip. posset etiam quis esse sine domicilio, si nauiger, vt uagetur, non dum constitutū habens, quo loco se collocet, l. Labeo, & l. eius. ff. ad municip.

c ¶ Collocat.] Secus ergo si in vno tantum domicilio habitet: quia hic requiritur actualia habitatio secundū Dominic. & Perus. in c. 2. de sep. in 6.

d ¶ Eligat.] Idē si nō eligat: sed aliàs de iure in ea ueniat sepeliēdus, puta quia in ea est sepulchrum maiorū suorum, sedm Io. And. in c. in nostra. de sepul. sequitur Perus. in c. 2. eo. tit. in 6. Sed qualiter erit facienda diuisio, si in altera earū sepeliri elegerit. Respon. vt per eundē. in d. c. 2.

e ¶ Diuident.] Facit hoc ad quæstionem de pluribus simul castrum. inirātibus, proposito vnico præmio, quòd debeant inter se diuidere. de quo Bar. in l. hoc articulo. ff de hær. inst.

f ¶ Sunt tamen, &c.] De hac materia ultra ea, quæ dicuntur per Doct. in c. requisisti. & in c. officii. & in c. si. de testa. uidendus est Petrus de Perusia in suo tractatu de canonica episcopali, in prima parte. c. 7. & in 2. par. c. 4. ver. uenio ad quartum.

g ¶ Quædam relicta.] Regulariter ergo de quibuscunque. exceptio. n. regulam firmat. l. nā quod liquide. § fi. ff. de pe. lega. & 32. q. 7. ca. si dominus, & ca. 2. de coniug. lepro.

h ¶ Vel armis.] Ca. in nostra. de sepul.

i ¶ Sed istud.] De hac materia latissime per Petrum de Perus. in suo tract. de canonica episcopali & parochiali, in secunda parte c. quoniam autē. & c. venio ad quintū. ubi late explicat materiam. cle. 2. §. hūmodi. de sepult.

k ¶ Funeralibus.] Funeralia sunt q̄ funeris occasione erogantur etiā candelæ, quæ dantur ad manus, ut not. in clem. 2 §. huiusmodi. aliàs uerum.

l ¶ Quomodocūque.] Ex ista tam inculcata generaliter uidetur dicendum, quod etiā de relictia pro dicendis missis sit facienda illa detractio, ut nota in d. cle. 2. §. uerum. de sepult.

m ¶ De iure.] Vt su. §. px. & c. fin. de testa. & sic patet, quod hic sumus in correctoriis, meritonō est hoc extendendum ad alios, quā ad fratres Minores & Prædicatores, iuxta not in c. quæ a iur. de re. iu. in 6 & not. in cle 2. §. uerum. de sepul. Abb. tñ in d. c. fin. dicit, quod hoc hodie est prorogatum

nõ de datis [a], uel qualitercunque [b] donatis in morte, ſeu mortis articulo in infirmitate donantis, vel dantis, de qua deceſſerit [c] quo modocũque directe, vel indirecte [d], quartam partem parochialibus ſacerdotibus, & eccleſiarũ rectorib⁹ integre largiri [e] tenent [f].

Canonica epiſcopalis eſt quam detrahit epiſcopus de relictis pro anima, quam teſtator prohibere non poteſt: & vbi eadẽ ratio eadem debet eſſe iuris diſpoſitio. h. d.

Canonica portio epiſcopalis eſt, quæ de relictis alicui eccleſię pro anima ab epiſcopo deducitur. Nam veluti parochialis eccleſia pro labore, & cura, quam geſſit, animarum, certam portionem detrahit de relictis alteri eccleſię, in qua quis ſepulturam elegerit: ſic etiam [g] licebit ipſo epiſcopo, niſi ſibi quadragenaria obſtet præſcriptio [h], curæ paſtoralis intuitu, quam diœceſi ſuperintendens ſuſcipit de relictis, & pro anima [i] cuiuslibet eccleſię [k] oblatis canonicã ſumere portionem [l], etiã ſi teſtator expreſſerit, quod non epiſcopi uelit eſſe relictum: ſed tantum [m] eccleſię, cum priuata teſtatoris diſpoſitio generalem hominis diſpoſitio contra legem facta tñe dicitur

rogatum ad fratres S. Auguſtini, & Carmelitanos.

a ¶ Datis.] Etiam ſi teſtator legatum ſoluat in vita: quia uidetur illud ſoluere vt legatum, vt not. in clem. a. § uerum. in uerbo, datis. de ſepult.

b ¶ Qualitercunque.] Quid ſi nil relinquitur: ſed frater datur executor ad certam ſummã deſtribuẽdam arbitrio ſuo, vel ſibi quid legatur diſtribuendum, quã ſummam, & quod ipſe executor, vel legatarius diſtribuit in eoſdẽ? Dic ꝙ adhuc debetur hæc quarta ob hãc verborũ generalitatem: & quia tunc accipit a tali executore, vel delegatario, vt a miniſtro l. ſi quis Titio. ff. de lega. 2. l. diuus. ff. ſi cui pluſquã per le. Falci. Idẽ eſt ſi decedens mandet alicui executori vt aliquid det uel promittat, ſicut & ſidei commiſſum tacitũ non capaci dimiſſũ ſubiacet Falcidiæ. fac l. 3. §. ſi quis. & §. qñ. ff. de iu. fiſci. & ff. de his quib. vt indig. l. in fraudem. & l 3. C. ad l. fal. & no. in cl. 2. §. verũ. de ſepul.

e ¶ Deceſſerit.] Etiã, & ꝙ petierit habitũ in morte, imò etiã ꝙ fuerit profeſſus, vt hic habetur in c. de his. de ſep. & not ſupra eo. §. ſed & ſi nihil. in uerb. tranſtulerit.

d ¶ Indirecte.] Puta quod detur mandando quod detur non facta de hoc mentione in teſtamento.

e ¶ Largiri.] Videtur ergo, ꝙ iſtã quartam debeat curatus accipere de manu iſtorum fratrum non heredũ: ſed dic ꝙ curati hanc quartã uendicare poſſunt & inhibere heredibus uel per fideicommiſſũ grauatis, ne illam ſoluãt fratribus, præcipue cũ illos ſuſpectus habere poſſunt, ꝙ ſibi eandem non ſoluant, ad hoc l. heres. in fin. ff. ad Trebel. & in l. linea. ff. ad leg. Falcid.

f ¶ Teneantur.] Hoc fuit inductum in recompenſatione damnorũ, quæ ſuſtinent eccleſiæ parochiales pp priuilegia conceſſa dictis fratribus, vt in cl. 2. § verũ. de ſepul & per Ab. in c. fin. in ſi. de teſta.

Io. Bapt. Canonica portio Epãlis. Hæc pars ſubdiuidit in duas pa. in prima declarat portio iſta per modũ regulę: in ſecunda vero per modũ ampliat. & limita. ſecunda ibi. item ex contrario quoad primũ: caſus ita figuratur, quidã fidelis reliquit cuidam eccleſiæ certa bona intuitu ſuæ ſalutis æternæ, & cum ex hoc legato uoluiſſet epiſcopus loci ſuam vt dicebat portionem detrahere, fuit dubitatum an de iure eſſet permittendum, inconueniens. n. uidebat primo quia tale legatũ dupliciter grauaretur videlicet. portione parochi. & Epãli: ſecundo qm̃ non eſt maior rõ de portione iſta quã de decima; at decima ſoluitur parocho tñ §. inter perſonales. ideſt de decim. ergo idem uidetur dicẽdum de portione: Sol. tamẽ ꝓut legimus per rationẽ in text. aſſignatam; nec obſtãt obiecta, qa ad primum dicimus, non eſſe inconueniens tale legatum magis prę d. grauati cũ id contingat ob diuerſas rõnes, qua ratione ſuadẽte & altera obiectio videtur ceſſare; poſſunt etiam multa hic adnot. pertinẽtia ad difficultatẽ propoſitam, ſed ne trãſeamus limites noſtri inſtituti, propterea ſi quis plura cupit uidere, uideat loca per gl. in hac parte adduct. No. primo parochiã, & diœceſim in nonnullis æquiparari, & cũ quælib. habeat certa iura, ideo inter eas datur præſcriptio; Nota ſecundo arg qđ hominis diſpoſitio contra legem facta tñe dicitur nulla, quando lex ſpecialiter reſiſtit, & ita pōt intelligi l. pacta quæ contra. C de pactis.

g ¶ Sic etiã.] Nam ſimilitudo cauſæ effectus ſimilitudinẽ arguere dēt & vr ualere arg. de canonica parochiali ad epãlem, & contra c ſi de teſta.

h ¶ Præſcriptio.] Vt habetur in cap. de quarta de præſcr.

i ¶ Pro anima.] Quod præſumitur eo ipſo, quod relictum eſt eccleſiæ, vt per Ab. in ca requiſiſti. de teſta & per Legiſtas in l. ciuibus ff. de reb. dub.

K ¶ Eccleſiæ.] Quid ſi pauperibus? Reſp. diſtinguẽdum eſt, vtrum relictũ ſit pauperibus certi loci, an ſimpliciter pauperibus, ut per Ab. in c. dudum. de conuer. coniug. Quid ſi eccleſia, cui relinquitur ſit exempta? Quid ſi ut relictũ alicui hoſpitali? Quid ſi iſtis fraternitatibus laicorum, dic vt per Abb. & alios in cap officii. de teſtam.

l ¶ Portionem.] Dignus eſt enim operarius mercede ſua. c, t. de ſepul.

m ¶ Tantum eccleſiæ.] Sed quæ eſt ratio diuerſitatis, ꝙ quando eccleſiæ tm̃ relinquitur, nihilominus epus habet ſuam canonicã, vt hic, Sed quando relinquitur epo tm̃ eccleſia nihil habet, vt in §. ſe, & in

& in c. requisisti. de testa. Cū n. epus sit in eccle-sia, & ecclesia in epo, vt c. scire debes. 7. q. 1. & ei∣p. qō relinquit ecclesię, quāuis apponat taxatiua, tm, nihillominus epus non exclud. tm. q. continetur in relicto: q. ipse est caput ecclesiæ, c. nouit. de his, tenere, cū aliqñ debeat limitari. No. uoluntatē testatoru semp esse sequendā, quæ si clare non appareat ad coniecturas est recurrendū etiā in piis legatis. b ¶ Poterit.] Hoc de facto hodie nō seruatur secundum Ab. in c. requisisti. de testam. quia epi omnia fere iura capitulorū præscripserunt.

canonis constitutionem immutare nequeat [a].

Ecclesia debetur canonica portio de relictis episcopo, quam tamen potest testator prohibere. h.d.

Item ex contrario, quemadmodum episcopo sua portio competit, si quid ecclesiæ relinquatur, ita si quid episcopo relictum fuerit, ecclesia de illo canonicam petere portionem poterit [b]: sed hoc casu si testator exprimat quod uelit illud episcopitãtum esse, non ecclesię testatoris erit seruanda dispositio [c].

Si quid simpliciter episcopo a coniuncto fuerit relictū, in dubio non debetur ecclesia canonica portio, secus si ab extraneo. h.d.

Sed in hac specie multū intererit, qua legandi formula testator usus fuerit. Nam si simpliciter dixerit: Rem talem, relinquo, distinguendum est, episcopi propinquus leget, an extraneus. Primo enim casu cum non ecclesiæ relictum præsumatur intuitu, nisi forte id probetur [d]: sed personæ de relicto in vita episcopi ecclesia petere nihil poterit. Contraria obtinet præsumptio & dispositio, si ab extraneo quid episcopo relictum fuerit.

Si quid coniunctim legetur episcopo, & ecclesia, fit inter ipsos diuisio, etiam si testator hoc reliquerit episcopo, illud ecclesiæ, nisi stare velint testatoris uoluntati, quod ob fauorem ultimæ uoluntatis conceditur. h.d.

Quod si coniūctim dictum fuerit: Relinquo rē episcopo & ecclesiæ, de ea inter ipsos canonica [e] diuisio facienda erit. Si uero istud episcopo, & illud ecclesię relinquatur, relicta inter episcopum & cathedralē ecclesiam ad canonicam diuisionem sunt redigenda, nisi ambo

quæ fi. a præl. si cō∣se. c. Impossibile cū ergo q ita legari possit ecclesiæ, q non & epo, qui est pars, & potissima, ecclesię arg. l. cum in diuersis. ff. de relig. & sum fun. At cū relinquitur tm epo, quia intuitu personæ nō dignitatis intelligit non magis ecclesiæ portio aliqua debebitur, q̃ si cuilibet priuato fuisset aliquid relictū, & ita uidetur notari in d. ca. requisisti ubi etiam aliter respōdetur. Sed text. ibi uidetur dicere hoc esse iuris positiui, vt & hæc littera innuit ibi: Cū priuata testatoris dispositio.

a ¶ Nequeat.] 12. q. 3. c. Pontifices. l. nemo. ff. de leg. 1. c. requisisti đ testa.

Io. Bapt. Item ex contrario. Hæc pars subdiuiditur in duas partes in prima declaratur portio ista respectu Ecclesiæ cathedral. in secūda ead. hētor declaratio respectu ecclesiarum inferiorū: & ibi, secus aūt: quoad primum casus ita figuratur, cum fideles intuitu salutis diuersimode disponant de rebus suis, eas relinquēdo aliquādo ecclesiæ præcipue cathedr. aliqñ epo, aliqñ simpliciter, & aliqñ sub certa forma fuit quæsitū an sit

p. liceat hāc portionē detrahere, & cū præsuponat legatū factū esse intuitu salutis cōseq. semper Ecclesiæ uidetur relictū, & tō in eo dēt verificari §. canonica. sup. eo. Sol. tñ cū distin. prout in hac parte cauetur, q. in ulti. dispositionibus uoluntas disponentis est sequenda nisi lex resista iuxta. no. in l. nemo. ff. de lega. 1. hinc cognoscimus obiectionē non

e ¶ Dispositio.] Aliud est in casu cōtrario, cum relinquitur ecclesiæ tantu, quo casu eps habet quartā non obstante taxatiua, vt sup. § prox. vbi de ratio ne diuersitatis fac. c. requisisti. de test. vnde supra.

d ¶ Probetur Admittitur ergo probatio in contrariū, & sic non est præsumptio iuris & đ iure. Tolletur autē hæc præsumptio, puta, si probetur magna. dilectio relinquētis erga episcopum, 12. q. 2. Itē ex qualitate rei, vt si donauit epo falconem, vel canē venaticū, qbus ille đ lectabatur. Sic ecōtra qñ propinquus relinquet episcopo, licet hoc casu præsumatur relictū se intuitu personæ nō ecclesiæ, c. requisisti. de testa. & c. 1. 12. q. 2. & eo casu nisi ecclesiæ adquiratur. l. itē ueniūt. § itē non solū. ff. đ petit. hered. Aliud tamen diceremus quando præsumptio esset in contrariū; puta quòd propinquus legaret episcopo calicē aut ornamentum ecclesiæ: quia vna præsumptio tollit aliā. si sit uehemētior, c. litteras, de psum. l. diuus. de resti. in inte. Eino. qđ in hac materia nō est in cōsideratione, vtrū quis relinquēdo usus fuerit noie ppri o uel dignitatis, nā videm' in c. requisisti & hic, qđ si epo relinquatur sub nomine dignitatis, adhuc epo adquirit & non ecclesiæ de ratione per Ab. in d. c. requisisti. fac. no. in c. scđo, đ test. in vi. & in l. cū quid. ff. si cer. pet.

e ¶ Canonica.] Id est, æqualis, c. requisisti. de teste.

Di-

ris velint esse dispositione[a] contenti, quā propter vltimæ uolūtatis fauorem obseruare est satis condecens[b], vbi neque fraus interuenit, nec alteruter nimium[c] debita portione fraudatur.

Cum ecclesiis inferioribus episcopus non diuidit sibi relictum : sed bene detrahit quartam de relictis dictis ecclesiis. h.d.

Secus autem est, si quid legetur episcopo, & capellis, vel monasteriis, aut aliis piis locis: nam hoc casu, quod episcopo legatur, eius præcipuū est, cum ecclesia cathedrali, & de illis, quæ aliis locis legātur, portionem canonicam nihilomin⁹ obtinebit[d]. Et hæc ideo tam varie, quia non tanta[e] inter monasteria, aut capellas est communio, quanta[f] inter ecclesiam cathedralem & episcopum, qui cathedrali spirituali copulatus est coniugio: vnde & quæ acquirit episcopus non illis: sed isti tantum acquirit[g].

Sed testator aliquid episcopo, aliquid ecclesiis relinquit, & iussit episcopum esse contentum suo relicto, posthabita detractione quartę, seruanda est testatoris voluntas. h.d.

Hoc autē tunc obtinere oportet, si simpliciter[h] episcopo legatum factum fuerit, ceterum si eam adie-

a ¶ Dispositione.] Fauore ultimæ uoluntatis. 13. q. 2. c. fin. & l. cum duobus. § idem respondit. ff. pro socio.

b ¶ Concedens.] Sed nō necessarium: decet enim ut quis modico non contendat. l. si merces. §. uis maiur. ff. de loca. & l. quintus ff. mand.

c ¶ Nimium.] Secus si in modico fraudaretur, cū nō sit curandū de modicis. l. sciu. . de restitutio. in integr.

Secus autē. CASVS in hac parte

Io. Bept ita in communi signatur. Cum legata quædam sint episcopis facta, quędam uero diuersis Ecclesiis, præcipue inferioribus, fuit propterea quæsitū, an ex omnibus indifferenter sit portio aliqua detrahēda, ita qd' ex legatis ecclesiarum soluatur Epūs, & ex legatis epōrum debeatur Ecclesiis, & primo affirmatiue respondebatur. argumēto obligationis, qua fideles tenentur erga Eccle. & prælatos, ut ex tot. hoc tit. colligitur, confirmatur argumētu societatis. §. 1. instit. de societat. Sol. tamen ut in hac parte legimus, q̃a ad cognoscendu eui, & q̃ portio ista debeat non solū uoluntas testatoris, sed etiā unio inter prælatum & Ecclesiam est attendenda, propter quarum uarietatem oportet etiam decisiones uariari. Not. primo communionē inter episcopum & ecclesiā cathedralem, uel alias inferiores non esse eiusd. ordin. & hinc est quod relicta diuersimode acquiruntur. Nota secundo, quod portio ista potest a testatore assignari, cum non sit a lege definita, ut supra quoque eo. tit. adnot. Not. tertio argumentum quod prælati sunt accipiendi secundum qualit. subiectæ materiæ, & ideo aliquando in nulla habentur consideratione.

d ¶ Obtinebit.] Numquid autem idem sit in canonica parochiali, hoc est q presbyter parochialis possit capere relictum sibi a testatore factum, & petere canonicā portionem de relictis factis ecclesiis, in quibus relinquens elegit sepulturam? Ardua est quæstio, & de ea late Imola in clemen. dudum de sepul. & Abb. in c. officii, de testa. qui demum residet in negatiua.

e ¶ Non tanta.] Probatur ergo hic. & in c. requisisti de testa q inter episcopum & ecclesias inferiores est communio, licet minor, quam sit cum cathedrali. Inde infertur q d. inferiores ecclesiæ nō possunt facere statutum sine consensu episcopi. c. cum consuetudinis. de consu. quem text. licet loquar in cathedralibus. Doct. tamen extendunt etiam ad inferiores, vt per Abb. in d. c. requisisti, q̃d tamē intellige de statutis concernentibus statum ecclesiæ. de quo plene per Inn. in d. c. cum consuetudinis, & not. in ca. constitutionem. de uerb. signi. in 6. Item infertur, q non possunt dictæ ecclesiæ inferiores locare bona ecclesiæ ad longū tempus sine cōsensu episcopi:, secus ad modicum tempus. fac. c. querelā. & quod ibi not ne prel. uic. suas. & cl. infra de reb. eccle. non alienan. Item ob hanc communionem infertur, q tales ecclesiæ non possunt ardua negotia explicare sine consensu episcopi: arg. c. causam. de iud. & 17. q. 4. c. in uenditionibus. & per Abb. in dicto cap. requisisti.

f ¶ Quanta.] Arg. quod non dicitur de gremio ecclesię qui eligitur de minoribus ecclesiis, licet sit eiusdem ciuitatis.

g ¶ Acquirit.] 18. q. 1. c. 1.

h ¶ Simpliciter.] Sed contra hunc & præcedentē §. opponitur de l. si cum dotem. §. si pater. ff. solut. matri. ubi relinquens creditori uidetur relinquere animo compensandi: ergo cum hæc portio debeatur episcopo iuris dispositione, legans licet simpliciter, uidetur legare in recompensationem eius, quod illi debetur, arg. l. & magis. ff. de solu. Quidā soluentes distinguunt inter debitorem necessariū & uoluntarium, ut per Bar. in d. §. si pater. Sed tu dic, secundum Abb. in ca officii. de testa. q testator in casu nostro non est debitor episcopi, nec necessarius nec uoluntarius: quia portio datur episcopo non a testatore, sed ab ecclesiis, quibus factum est relictum. c. requisisti. de testam. Vnde si testator aliquid simpliciter relinquit non poterit dici quod reliquerit animo cōpensandi cū debito, cū ipse non sit

et debitor epi: oportet ergo q exprimat si nult cõpensationem fieri. s. quod uult epm contentũ esse illa portione & relicto, vt in d. ea. offic j. & hic dr.
a ¶ Conditionem.] Immo u. detur potius modus, quàm conditio illa adiectio, q sit contentus, &c. iuxta no. in c. verũ. de cond. appo. & in rub. de dona. quæ sub mod. & in l. q. bus dieb §. Termilius. ff. de cond. & dem
b ¶ Portionem.] s. exigendo supplementum vt not in c officij. de tes. arg. l. si qũ. § generaliter. & l. omnimodo. C. de inoffi. test. & l. si arrogator. §. sed an impuberi. ff. de adopt.
c ¶ Indulgentijs.] c. si de testa. e si de sepul.
d ¶ Non habentẽ. Exemplũ erit in ea nonicis. Canonici em̃ nec prelationẽ hẽnt, nec administratione in ecclesia: vñ relinquendo canonico in dubio non uẽ testator habuisse respectũ ad ecclesiam: nec em̃ est uerisimile q relinquisset intuitu ecclesiæ ei, qui nõ habet administrationem ecclesiæ, nisi aliquo modo appareat contrarium, quo casu non curatur de prælatione, vel administratione, vt in c. requisi sti. §. fi. de testamẽ. Qui autem in hac materia venlant appellatio ne. not. inf. a. eod. in prin.
e ¶ Intelligitur.] Siue habeat officiũ ecclesiasticũ, siue non.
f ¶ In vita.] Secus post mortẽ, si intestatus decedat, arg. ea. cõ dilectus. de successio. ab intesta ita si qd̃ non habeat ꝓpinquos. 12. q. vlti. c. si & in auth. de ecclesiast. tit. §. si quis autẽ.

cerit conditionẽ testator, vt epũs suo sit legato contentus, & ipse legatum agnouit, quia per hoc aliis renuntiasse uidetur, de ceteris portionẽ [b] exigere non poterit.

Dolus & fraus patrocinari non debet. h. d.

Sed si constiterit, quòd eadem adiecta conditione in fraudẽ modicum constituit mortuariũ, vt episcopus portione debita fraudetur in ceteris, quia dolus cuiquam patrocinari nõ debet, poterit is etiam ex aliis relictis exigere portionem a canone constitutam, saluis tamẽ indulgentijs [c] quæ a Romano Pontifice quibusdam regularibus sunt concessæ.

Relictũ ei, qui potest proprium possidere non habenti prælationem, vel administrationem a quocumque præsumitur relictum intuitu propriæ personæ, non ecclesiæ h. d.

Illud etiam generaliter obseruãdum est circa eum, qui proprium possidere potest, prælationem, vel adminiſtrationem ecclesiæ non habẽtem, [d] quod si ei aliquid relinquatur specialiter, non solum a propinquo, verum etiam ab extraneo, non intuitu ecclesiæ, sed personæ esse relictum intelligitur [e], nisi probatio in contrarium appareret: & idcirco de illo nec episcopus, nec ecclesia potest in uita [f] eius sibi aliquid uendicare.

Episcopalis, & parochialis pari passu ambulãt. h. d.

Item de quibus relictis parochialis portio nõ detrahitur, nec episcopalis detrahenda erit.

cum allegatis in c. requisisti. de testam. in fin.
Itẽ de quibus. Cum casus positio in hac parte nõ requiratur, ex supradictis. n clare meo iudicio cognoscitur, propterea arg istiua tex. puto adno. æquipa ratione inter diuersa non dari nisi vel expresse caueatur uel clarara tione demõstretur. Io. Bapt.
g ¶ Erit.] Ista æqparatio ꝓbatur in c. si. de testa. ibi, Vt ea epus seu parochialia ecclesia. & quæ sint ex rea, habetur in d. c. fin. & sup. eod. §. sunt tamen quædam.

DE DECIMIS. TIT. XXVI.

Ponit subordinationem tituli ad præcedentia, & sequẽtia. h d.

Explicito tractatu rerum, quæ spiritualitate quadam [h] continentur & cẽsen-

DE DECIMIS Io. Bapt.
Continuatur tit. & & materia ista ꝓ ut dicit tex. in pri. eius. diuiditur aũt in 8. pa. in quarum prima hẽtur vt dixi cõtinuatio: in secunda decimæ diffinitio: tertia eius diuisio, diuisionisq; declaratio: in quarta demõstrat qñ ea dẽ decima sit assolueda: in quinta ad nor. an sit soluẽda ex oibus bonis: in sexta desinitur qs teneatur eã soluere: in septima an laici sint decimarũ capaces deciditur: in octaua an ex ea aliquid epõ sit soluẽdũ declaratur: secunda ibi, decima est: tertia ibi, decimarum: in quarta ibi, itẽ si ꝑsonalis: in quinta ibi, eadẽ rõne: sexta ibi, illut etiam: septima ibi, cõtrario: octa. ibi, postremo.
Explicito. CASVS hic nõ figuratur: Io. Bapt.
No. in primo continuationẽ aliqñ esse faciendã ad præcedẽtia, & ad sequentia: Nota secundo. quod quæ sapiunt naturã extremorũ, aliqñ in medio eorum debent explicari.
h ¶ Quadam.] Propterea dicit quadã

quod

tur [a], superest nunc, vt de rebus ecclesiastici cis quidem: sed temporalibus, illarumq; administratione dicamus. Sed cum decimę mediam quandā inter spirituales res, & temporales naturam obtineant; quippe [b] quod ipsum deciman di ius spirituale sit [c]: fructus [d] vero ipsi decimarum temporales & profani; merito de his quasi in confinio [e] quodam tractatus habendus erit, & tam pręcedentibus, quam subsequentibus annectendus. Quod eo etiam congruētius posse fieri videtur, quod & proxime de ijs quę sacerdotibus, & ecclesijs [f] parochialibus debentur, & similem naturam habere videtur [g] loquuti fuimus: & ipsarum quoq; decimarū ad parochiales ecclesias [h] iure cōmuni spectat perceptio [i].

Quid sit decima.h.d.

Decima [k] est quota [l] bonorum mobiliū portio, Deo tam diuina [m], quam humana [n] constitutione debita.

Decimarum aliæ personales, aliæ prędiales.h.d.

Decimarum duæ sunt species [o], personales, & prędiales. Personales [p] sunt, quæ ex iis prouentibus deducuntur, qui ex propria cuique solertia & industria obueniunt, vt puta de negotiatione, artificio, & militia. Prædiales [q] sunt, quæ ex fructibus prędiorū soluūtur, vt de vino, tritico, & his similibus [r], quas in signum

Verbum quidam. quod uerbū uī importare impropriet atē: qa te uera multæ sunt res, de quibus supra tractatum fuit, quæ quidē quantū ad sui essentiā nō sunt spiritua les: sed solū certis respectibus; puta, religiosæ domus, sepulturæ, & si qua sunt similia: me re vero spiritualia, de quibus supra tractatū fuit solū uītur esse sacramēta, & illorum efficacia, & consecrationes.

a ¶ Cēsentur.] Numerantur, reputantur, sunt in honore sim. inst. de iur. na. geni & ciuil.

b ¶ Quippe qd] Declarat cur nām mediā teneāt decimę.

c ¶ Spirituale sit.] Concor. c. a. de iur. calum. vbi Abb. c. cum olim, de pręs. c. fi. de re. permut. & intellige de illo iure decimā respectu Dei & ecclesiis eiusdē in signū vniuersalis dñii. c. ma. eo. & §. 1. inf. eod.

d ¶ Fructus uero. Ca. nostra de loca. ca. vt super. de reb. eccl. non ali. & per Ab. in c. a. d iu. cal.

e ¶ Confinio.] Sic l. 2. §. quod cælesti. C. de iur. ver. enu.

f ¶ Ecclesiis parochialibus.] Vt est canonica parochialis, de qua dictum est supra tit. proxi.

g ¶ Habere uidentur.] Quia & ipsum ius percipiendi d. canonicā est spūale, & res præceptæ sunt temporales.

h ¶ Ad parochiales ecclesias.] q.d. cum nō solū canonicæ portionis, sed etiā decimarū perceptio pertineat ad parochiales ecclesias, merito istarū coniungēdus est tractatus.

i ¶ Perceptio.] Ca. cum in tua. c. cum sint, & c. cū contingat. eodem.

Io. Bapt. Decima est. CASVS non figuratur, No. tamen, quod decima quoad eius substantiam est de iure diuino, sed quoad quotā est de iure humano: hinc soluuntur multæ quæst.

k ¶ Decima est.] Host. in sum. eo. aliter definit; videlicet: Decima est omniū bonorū mobiliū licite quæsitorū pars decima Deo data, constitutione diuina debita. & in idē recidit cū ea quę hic ponitur, licet sit aliqua diuersitas in uerbis.

l ¶ Quota.] Nō exprimit istā quotā, vt facit Ho. Vel qa ipsum nomē decimæ satis id p se ostendit. nec idē uerbū dēt sæpius in definitione inculcari. Vel, qa cū hodie cōsuetudo attēdat in cognoscēdo quotā istā. c. ad Apostolicę. & c. in aliqbus. eo. nō potuit id exprimi, cū consuetudo sit uaria, & quid facti.

m ¶ Diuina.] Vt 16. q. 1. ca. 1. & c. parochianos. & in c. aliquibus & c. tua nobis. eod. licet autē decimæ diuina cōstitutione debeantur. pōt tñ super eis fieri cōpositio, vt minus, vel certo modo soluant: sed hoc nō nisi cū auctoritate epi, vt p Ab. & alios in c. a. de transa.

n ¶ Humana.] Cōtra c. parochianos. eo. Rñ. originaliter ab homine nō sunt institutæ: sed sunt approbatæ. Sed uī inconueniēs, q approbatio exeat a minore: nisi dicas, sunt approbatæ. i. acceptatæ. Vel humana cōstitutio habet se circa decimas declarando & interpretādo ius diuinū Vel dic, q hoc verbū, humana, respicit psonales decimas, quæ nōr inductæ iure positiuo, vt per Do. in c. eām. de præsc. & in c. de terris. eo.

Decimarū. CASVS hic non oportet vt aliter figuretur: qa auctor procedit distinguēdo, & declarādo, No. tñ primo eām di. illam esse, qa sicut decima soluitur aliqn rōne administrationis diuinorū, & aliqn rōne dñii directi, ita quoq; p pca duæ sūt eius spēs, vt in text. dr: No. scdo quod ius decimādi pertinet de iure ad ecclesiā parochia. quæ aliquando est una tm, aliquando uero diuersa, qd facit ad intelligentiā alienation rerum Ecclesiæ. Io. Bapt.

o ¶ Species.] Habes de his in c. ad Apostolicæ. eo. & in c. fi. de paroch. & alie. paroch.

p ¶ Personales sunt.] De his habes in c. pastoralis. eod. & 16. q. 1. c. decimæ.

q ¶ Prædiales sunt.] De his habes in ca. in aliquibus. & cap. ad Apostolicæ. eod. & in c. fi. de paroch. & alien. parochi. Et nota, quod & reges debent has decimas: vt per Ab. in c. omnes. de maior. & obed.

r ¶ Similibus.] Decimæ animalium personalibus Decimæ aialium.

an

uniuersalis sibi retẽti dominij [a] reddi, Deus præcipere uoluit.

Personales decimę debentur ecclesię, in qua quis sacramenta percipit: prædiales vero ecclesię, in cuius finibus sunt constituta prædia, nisi aliud inducat consuetudo. h. d.

Inter personales autem, & prædiales decimas hoc interest, quod personales illi solum parochiæ debẽtur, in qua quis ecclesiastica sacramenta [b] recipit, tametsi lucrũ alibi [c] cõtigerit. Prædiales vero, si ex prædiis in aliena parochia constitutis fructus collecti fuerint, ei debentur ecclesiæ regulariter, in cuius territorio prędia sunt constituta[d], quamquã si consuetudo aliud introduxerit, seruanda [e] erit.

Personales decimæ, quę soluuntur ex rebus uenditis & paratis pecunia decimata soluuntur deductis impensis: secus vero prædiales, & fructus non nisi cum onere decimarum alienari possunt. h. d.

Item si personales, quę de rebus acquisitis, vel factis ex pecunia decimata [f], si vendantur, soluẽdæ sint; vt puta si vendatur domus [g], ager, vinea, molendinũ, grex, aut merces, quælibet expensæ prius, quas quis in rebus parandis fecerit, deduci dẽnt [h]; & d

an prædialibus annumerari debeant, quæritur? Et videntur prædialibus annumerandæ: eum semper pascantur in prædiis, & hoc tenet glo. in c. ad Apostolicæ. eo. Host. in summa eo. §. quod sint eius species; puta mixtas esse, quia partim capiunt a prædijs; scilicet pascuis. c. commissum. eo l. pecoris pascẽdi. ff. de serui. rusti. prædior. partim a personis ob curam & custodiam quæ si deficiat disperdũtur animalia. ex hoc dubitabile vr̃ esse quod no. in d. ca. ad Apostolicæ. scilicet, quod vbi continue pascũtur animalia ibi ex his decimæ solui debet, arg. c. commissum. eo. & d. l. pecoris. & l. a. C. de verb. sig. cum secũdum hoc nulla custodiæ rõ habeatur & personalitatis.

a ¶ Dominii.] Ca. tua. eo. & §. inf. eo.

b ¶ Sacramẽta recipit.] Adeo & diuina audit, secũdm Ab. in c. ad Apostolicæ. eo. q̃a hoc duplici respectu soluuntur personales decimæ. fac. c. a. de sepu. in 6. & habet in ca. fi. de paroch. & alie. paroch.

c ¶ Alibi.] Ca. ad Apostolicę eo. quẽ ita intelligit ibi Abb. & Inn. in c. a.

d ¶ Constituta.] Cap. fi. de paroc. & alie. patr. & in c. ad Apostolicæ, eo. & vtrobique no.

e ¶ Seruanda erit. Cõco. c. ad Apostolicæ, & c. In aliquibus. & c. cum sint homines. eo. & in c. fin. de parochi. maxime si sit consuetudo præscripta, vt not. in locis supra allegatis: cum aliàs non deroget iuri communi, c. cũ dilectus. de consue. & intellige q̃ valet ista consuetudo respectu ipsarũ ecclesiarum. valet n. consuetudo uni ecclesiæ adimens & alteri non ferens: quia non magna est uis quæ ecclesia decimas habeat. Sed quo ad retentionem laicorũ consuetudo non ualeret, vt per Abb. & alios in c. in aliquibus. & in c. ad Apostolicæ.

Io. Bapt. Item si personalis. CASVS. Licet clari iuris sit decimas esse soluendas, tamen orta fuit contrauersia inter quosdã clericos, & laicos, siquidem laici ante solutionẽ decimarum uolebãt in primis deducere expensas factas pro conseruatione rerum ex quibus soluuntur, ac etiam & censum atque tributa soluere, putabãt autem hoc sibi esse licitum, imò esse debitum. argumento l. & si quis. §. 1. ff. de relig. & sumpt. funer. & c. bonæ memoriæ. el 1. de postula. prælat. vnde fuit quæsitum quid iuris: Sol. tamen vt in hac parte habetur, quia prius tenetur Deo, quàm hominibus, hæc tamen ratio limitat. ob casuum diuersitatem prout hic in tex. habetur: Ad obiectiones uel dĩcas eas uerificari iuxta rõnem regulariter adductã ob rõnem decimandi, quã adno. sup. eod. § decimarũ. uel si p̃ inta adducta decimæ secũdo loco essent soluendæ, id contingeret ob maius bonum consequendum. No. primo prius esse satisfaciendum obligationibus, quæ sunt iuris diuini, & postea illis, quæ sunt iuris humani: Not. secundo quod inter munera realia ius decimandi tenet primum locũ, & primo est adimplendũ, ex quo infert, vt puto, actionem decimãdi posse dici realem, sed de hoc pronunc relinquo melius esse cogitandum.

f ¶ Decimata.] Quid si empta res esset d̃ pecunia nõ decimata? v. g. aduocatus de suo patrocinio lucratus est decẽ, de quibus postea emit domũ, quam deinde vendit. dẽt solui decima de toto pretio: quia pecunia ex qua domus fuit empta, non fuit decimata, si autem de pecunia ante emptionẽ soluisset decimam, & de nono emerit domum, quam postea uẽdidit pro uiginti, soluet decimã de lucro tm̃, & sic de vndecim. Si aũt quis sibi retinet rem, quam emit de pecunia nõ decimata, ecclesia habebit decimã partẽ illius domus: q̃a pro decima parte fuit empta de pecunia ecclesiæ. & sic nota, q̃ res efficitũ ecclesiæ nõ solũ q̃n tota emitur ex pecunia ecclesiæ, vt in c. 1. de pecul. cle. verũ etiã q̃n solũ p̃ parte emitur de pecunia ecclesiæ. Et idẽ dici põt in pecunia militis vel minoris. Sũt. n. in hoc istæ p̃sonæ priuilegiatæ l. si vt proponis. C. de rei uend. l. 3 C. arb. tute. & no. in c. inquirendũ. de pecul. cl. & est quotidianũ in practica, sm̃ Ab. in d. c. pastoralis.

g ¶ Domus, ager.] No. q̃ negotiatio põt consistere etiã circa bona immobilia. An autẽ ista negotiatio sit licita cũ emitur res integra, & integra uenditur pro maiori pretio? vide in c. eiiciens. dist. 88.

Negotiatio etiã circa immobilia.

h ¶ Deduci debent.] Sed quæ est rõ, q̃ expensæ deducuntur

petebant decimas ex quacumque re indifferenter, laici hoc recusabant, quia si ita indifferenter essent soluēdo etiā de re modica soluerent qđ vř contra l. scio. ff. de restit. in integr. praeterea etiam infideles esset obligati contra dictum Apostol. qui sunt extra nos, nihil ad nos c. gaudemus. đ diuor. Sol. tamē vt hic cauetur, quia in qualib. re Deus retinet dñium directum, pp quā ratio nē quæ in obiectio ne sunt adducta, debēt in hac parte limitari: No. primo quod homo non dicitur habere simpliciter dñium suarum rerum, sed sub onere isto decimādi, cuius causa prędia subiecta, & affecta dñr. Not. secūdo minima etiā de iure canonico sunt in consideratione. facit c. de appellationib. de appellat.

& ibi doct. uidetur inde inferendum quod Infideles cum tali iure non teneātur cum sint extra nos, debeant excludi, ac etiam superiores clerici, & religiosi uidētur exempti cū spirituali modo sint Deo vniti vt de se patet. Sol. tñ prout in hac parte cauetur, q a tō decimandi uel rōa uel altera in psonis istis verificatur, vt constat per ea, quæ in hoc ti. sup. sunt adnot. ex qua ratione cognoscitur obiectionem nō tenere cum Deus uoluerit omnes bonorū possessorea ad id obligare ob rōnes assignatas nisi nomine ei⁹ possideāt quod in sacerdotibus parochial contingit, vt supra suo loco vidimus: No. primo quod ratione decimatum oēs homines includuntur in Ecclesia, & sic limita in hoc illud dictū, Qui sunt extra nos, &c. c. gaudemus. de diuort. No. secundo quod rōne decimarum omnes homines cuiuscunque sint cōditionis, & status sacerdotibus subiiciuntur.

stitutum [a] est, vt non solum de uino & grano, fructibus arborū, & hortorum decimæ persolui debeant: sed etiam de pecoribus [b], de uenationibus [c], negotiationibus, de ipsa etiam militia [d], & denique de omnibus bonis, & prouētibus omnibus [e], ita vt qui de his eas cum integritate soluere neglexerint ecclesiastica districtione percelli [f] debeant.

Omnes tenētur soluere decimas, tam Christiani, quā Iudæi. h. d.

Illud etiam nullam recipit dubitationem ad solutionem earum quemlibet [g] teneri, nisi quis speciali priuilegio ab ipsarum pręstatione doceatur exemptus [h]. Vnde non solū Christiani: sed etiam Iudæi tenebuntur.

Iudæi tantum prædiales decimas tenentur soluere, Christiani & prædiales & personales. h. d.

Inter eos tamen illa est differētia, quod fideles ad personales, & prædiales præstandas indistincte tenentur: Iudæi vero ad prędiales tantum [i]. quas si recusent soluere, ad ipsas possessiones re-

a ¶ Constitutum est.] Ca. peruenit. ca. nuntios. capit. tua. 2. c. ex parte. c. non est. & c. ex trāsmissa. eo. & 16. q. 2. ca. omnes.

b ¶ Pecoribus.] De his dic vt no. supra eo. §. decimarum. & per Doc. in c. ad Apostolicæ. eo.

c ¶ Venationibus.] An autem ista decima uenationis, & auspicii sit prædialis, vel personalis? Ab. & alii in c. nō est. eo.

d ¶ Militia.] Iusta tamen: nam siquis stipendium. acciperet in bello iniusto, cum illicite recipiat, ecclesia non debet recipere decimas talium. de quo habes in c. ex transmissa. eod. Rex quoque de eo quod iuste acquireret in militia, soluet decimam. Ab. in c. omnes. de maio. & obe.

e ¶ Omnibus.] Licite tamen quæsitis, vt habetur in c. ex transmissa. eo. concor. 16. q. 1. ca. decimæ. & q. 7. c. quicunque & c. omnes.

f ¶ Percelli.] Et etiam ecclesiastica sepultura priuari, qui decimas non restituit. c. prohibemus. eod. & not. in c. non est. eo. unde sumitur.

Io. Bapt. Illud etiam. Hæc pars subdiuiditur, in 2. partes. in prima habetur qui ad decimas tenentur: in secunda an aliqui ex priuilegio excusentur: secunda ibi, sed nec semper. quoad primum casus ita figuratur, Cum uaria sint hominū genera, quidam. n. sunt fideles, & quidā infideles: fideles vero quidā sunt laici, quidam clerici, quidā religiosi, quidam superiores, & quidam subditi. unde fuit quæsitum an omnes ad decimas indifferenter esset obligati. negatiue. n. quidam respondebant, siquidem cum decimæ sint de iure diuino scripto c. parochianos. eo.

g ¶ Quemlibet.] Etiam reges, vt per Ab. in c. omnes. de maio & obe. nulla obstante tpis præscriptione. ca. causam quæ. de præscrip. clerici uero, vt dicitur in c. nouum. eo. fac c. a nobis unde sumitur.

h ¶ Exemptus.] Sed cū decimæ tributum sint egētium animarum, & eas in signum vniuersalis domini sibi Deus retinuerit. 16 q. 1. c. decimæ. & ca. tua nobis. eo. & quæ debentur diuina constitutione. §. 1. supra eo. & c. tua. eo. quomodo potest Papa concedere priuilegium de non soluendis decimis contra preceptum diuinę legis, contra quam dispēsare non pōt, imò vsque ad animā & sanguinē dēt defendere 25. q. 1. c. sunt quidē. & d. 5. in prin. & d. 8. c. quæ contra. Sol. Papa non dat alicui priuilegiū de nō dandis decimis. sed concedit alicui administrationem decimarū, vt inde suscipiat sustentationem, & residuū cōuertat in usus pauperum, & tali modo concedit monachis, & posset etiam laicis cōcedere. Vel dic, ꝙ Papa contra ius naturale dispensare potest, remittēdo decimas alicui specialiter, nō tñ posset facere constitutionē, quæ oino tolleret illud præceptū: q a ius naturale immutabile permanet. d. 5 in prin. Verū est uniuersaliter: sed nō in indiuiduis, vt not. in c. a nobis. vnde sumitur.

i ¶ Tantum.] Cap. de tertis vbi traditur eo. Itē intellige de aliis infidelibus. Dicunt tamen cōmuni.

nunciandas[a] compellẽdi erũt, ne forte hac occaſione eccleſię ſuo iure fraudari valeant.

Monachi, regulares, & clerici communiter uiuentes ſoluunt prędiales decimas. h.d.

De monachis & regularibus, ſeu clericis communiter uiuentibus[b] videamus, & ſane nulla ſinit ratio, vt his de laboribus[c], ac nutrimentis propriis decimæ extorqueantur: ad prædiales tamen, etiam de nouali bus, de quibus antea decimæ ſoluebãtur,[d] tenebuntur.

Nouale quid ſit. h. d.

Eſt autem nouale[e] ager nunc primum præciſus, & nuper ad culturam redactus; de quo quod aliquando cultus fuerit, memoria non extat.

Decimas ſoluere tenẽtur monachi, & alii communiter uiuentes, etiam de prędijs de nouo acquiſitis, & propriis manibus excultis, niſi obſtat aliquod priuilegium. h.d.

Sed & ſi ijſdẽ poſſeſſiones pia fidelium deuotione collatę fuerint, aut pro monaſteriis de nouo fundandis[f] comparatæ, vel quoquo modo recenter acquiſitæ, etiam ſi eas proprijs manibus, aut ſumptibus excolant, nihilominus decimas perſoluent eccleſiis, quibus ratione talium prædiorũ antea ſoluebantur: niſi ſuper hoc ſpeciali iure[g], uel priuilegio muniti eſſe probentur.

Priuilegium tollitur re preiudicata & pręſcriptione. h. d.

Sed nec ſemper eis priuilegium ſuffragabitur: nam ſi res iudi-

Doc. ꝙ quamuis hi non teneantur ſoluere has decimas, aſtringuntur tamen ad ſatisfactionem eius, qđ eccleſia fuiſſet perceptura ab alio chriſtiano, qui inhabitaſſet in eius parochia. c quanto. de vſu. & no. in c. tua, eo. vt bene ponderauit Ab. in d. c. de terris. Imò ſuppoſito ꝙ perſonales decimæ ſint de iure diuino (quod tamẽ non tenetur) defendit Ab. etiã iudęos ad eas eſſe obligatos. vt ibi per eum late. Et not. ex hac littera, ꝙ iure communi poſſunt infideles inter Chriſtianos habere bona immobilia, de quo pulchre per Inno. in c. quod ſuper eo. de voto. ſed nouiſſimorum põtificum cõſtitutionibus non poſſunt.
a ¶ Renuntiãdas. No. ergo, ꝙ obligatus ratione oneris realis poteſt ſe exonerare rem oneratam relinquendo, vt per Abb. in c. de terris. eo. & ob hãc realitatem tollun tur contraria, quæ poſſent fieri. Et ꝙ iudæi non percipiunt ſacramenta, vnde non arctandi ad decimas. Et ꝙ quæ extra nos nihil ad nos. capitu. gaudemus de diuortiis. Et quòd eccleſia a facinoroſis, & vſurariis non recipit eleemoſynas, vt hr̃ in cap. plerique. de immu. eccl. & inf. de ſent. exc. §. mercatores. ubi not.
b ¶ Cõlter uiuentibus.] Habent ergo clerici communiter uiuentes priuilegium quod nõ haberent ſeparati, & ſinguli. habent etiam in abſolutione petenda aliud priuilegium commune cum monachis. c. quoniam. in fin. de vi. & ho. cler. & ca. 1. qui cle. vel. uou. & no. 16. q. 1. c. decimas. unde ſumitur. cõcor. c. cõmiſſum. & c. pen. eo. & c. cũctis. §. 1 16. q. 1.
c ¶ Laboribus.] De quibus qui uiuunt dãr pauperes. Ab. in c. quod ſuper. per illum tex. de voto. & per Legiſtas in l. ſi conſtante. in pri. ff. ſolu. matri.
d ¶ Decimæ ſoluebantur.] Aliàs monachi eſſent immunes. ca. commiſſum. & c. pen. eo. fac. c. 1. & c. quod per nouale. de verb. ſig. & in c. ſi de priuil.

e ¶ Nouale.] Aliqñ ſumitur pro quolibet agro, vñ Poeta: Impius hæc tam culta noualia miles habebit. aliàs ager nũc primũ proſciſſus. c. 1. de uer. ſig.
f ¶ Fundandis.] Concor. c. pen. eod. vnde ſumitur, vbi. Ab. dicit eſſe tex. fere apertum, ꝙ etiã de prædiis dotalibus eccleſiæ debet ſolui decima illis eccleſiis quibus prius ſoluebantur. fac. p hoc qđ not. in c. 1. de cenſib. & not. p Aba. in ca. nouum genus. eod.
g ¶ Speciali iure.] Concor. c. 1. §. ceterum. & §. fi. eo. in 6. fa. cle. 2. eo.

Sed nec ſemper. CASVS. Quidam nolebant decimas ſoluere, ſe autem excuſabant modo priuilegio à ſuperioribus conceſſo, & modo præſcriptione longi temporis: clerici uero dicebant nec priuilegium, nec præſcriptionẽ in hoc aliquid concludere, argumento ca. inferior. d. 21. cum inferior. de maior. & c. decimę. n. ſunt de iure diuino, vt ſupra ſuo loco, eſt deductũ. & priuilegium à quocumque cõceſſum eſt de iure humano, vt đ ſe patet, & idem dicas de præſcript. & cum priuilegia de iure debeãt eſſe firma c. priuilegia. đ 3. l. 1. ff. de conſtit. ideo fuit quęſitum quid iuris: Sol. prout hic legimus, qa ob bonum publ. aliquando a communi iure eſt recedẽdum. argumento §. niſi rigor. 1. q. 7. cum ſe. can. Nõ obſtat obiectio, ſiquidem ius diuinum poteſt a iure humano per viam declarationis limitari. Doct. in ca. fi. de conſuetud. Not. primo quod priuilegia pñt concedi etiam reſpectu eorum, quæ ſunt iuris diuini, limitata tamen ad certã cauſam. No. ſecũdo priuilegia ſemper eſſe ita interpretanda vt læſionem & præcipue enormem non inferant, & propterea aliquando etiam in totum reuocatur c. ſuggeſtũ. eo. Not. tertio quod priuilegium conceſſum à non habente põtatem, nullius eſt roboris, hinc no. qđ pñt reuocari in dubiũ priuilegia conceſſa ab Imperatore eccleſijs. Io. Fap.

Obſtat,

cata obsistat [a], uel priuilegio muniti decimas per quadraginta annorum spatium sol uerint; cum liberum sit unicuique iuri pro prio renũciare [c], pręstatione tanti temporis [d] proprio priuilegio detrahere uoluisse pręsumuntur, & ea propter ad decimarũ præstationem compelli poterunt.

Priuilegia sunt interpretanda, vt nemini indebite damnum inferant.h.d.

Item si post initam inter aliquos [e] super decimis conuentionem [f], certi tenoris priuilegia obtenta fuerint, nisi conuentioni per ea derogetur [g] expresse, illis non obstãtibus erit inuiolabiliter obseruanda [h]. Ita enim huiusmodi priuilegia sunt accipienda, vt nemini lęsionẽ, præcipue enormem, inferre debeant [i].

Ordinarius cognoscit de priuilegiis exemptorum.h.d.

Vnde si per huiusmodi concessiones parochiales ecclesias adeo grauari cõtingat, vt rectores de reditibus earum congrue sustentari, & episcopo debita persoluere non possint per locorum ordinarios [k] ita prouidendum erit, vt eisdẽ rectoribus inire

a ¶ Obsistat.] Et sic ualet sententia lata contra priuilegium principis. etiam si priuilegium fuerit in iudicio exhibitum.c.suborta.vbi scribentes. de re iudic.licet de illius iuribus non fuerit disputatum. præsumitur enim iudex ex causa rationabili reiecisse, vt per Abb.in dict.c.suborta.

b ¶ Quadraginta annorum.] Ca. accedentibus de priuileg immo etiam triginta.c.si de terra.eod. tit. sed dic secundum Abb. in di.c.accedentibus. quod ille tex. corrigitur, licet quidam hoc nõ admittant, c.cum expediat.de ele.in 6 potest etiã dicere, quod licet hic dicatur de quadraginta. fa. quod in maiori summa minor inest: non sufficit ergo una contrafactio uel contrauentio, vt priuilegium etiam concessum ad non faciẽdum tollatur. De quo tamẽ dic, vt plene per Cano. in c. cum accessis. sent.de const.& per Legist. in l. fi.ff de const. princ. & intelligunt Io. Andr. & Host. hoc procedere, quando solutio est facta sponte non per ignorantiam, quod nõ placet Ab.& miratur quod Doctores sequãtur hoc dictum, quod putat falsum per c.vigilanti. cũ ibi not.per eum.de præscr.& per l.fi.in fi.de præsc, longi tempor.

c ¶ Renunciare.] Intellige quando non tangitur ius superioris uel tertij. Vnde priuilegio exemptionis non potest priuilegiatus expresse renunciare sine licentia Papæ.cap.cum tempore.de arbit. & per Ab.in c.de terra de priuil.tacendo tamen & patiẽdo præscriptionem currere, præiudicat ecclesiæ: ita tamen qui cum posset impedire, passus est contra ecclesiam præscriptionem currere potest per clericum conueniri ad satisfactionem de omni damno. Ita not.in c.placuit.12.q.2.fac.quia prælatus tenetur de suo, sicut tutor, si quid ecclesiæ potuit acquirere, & neglexit.c.monemus.12.q.2. l. quidquid. C. arb.tutel.fac.l.nõ ignotum.C.de admi.tuto.sequitur Abb.in d.c.si de terra.

d ¶ Tanti temporis.] Sicut ergo contra ius commune non currit præscriptio, nisi 40.anno.c.fin.de consuet.ita nec contra priuilegia indulta ecclesiæ. c.accedentibus.de priuil Nec etiam contra alia bona competentia ecclesiis, in c.de quarta.de præscr. auth.quas actiones C.de sacrosan. eccles.

e ¶ Inter aliquos.] Scilicet clericos, c.ex multiplici.eod.vbi Abb.

f ¶ Conuentionem.] Not.ergo, quod licet solutio decimarum sit de iure diuino, super eis tamen potest pactum & transactio fieri, maxime cum superioris auctoritate.ca statuimus. vbi Ab. de transact. immo & citra superioris auctoritatem, si non excedat uitam cõponentium.cap. veniens de transact. cap. ex multiplici. eo, & hoc in clericis, quid autem sit in laicis not. in ca. 2.de transact & in ca. cum homines. eod.

g ¶ Derogetur.] Potest ergo Papa derogare pacto & cõuentioni priuatorum c.ex multiplici.eo Sed cõtra ex conuẽtione oritur obligatio, quæ est de iure naturali. l. hoc iure.ff.de iust. & iure ergo non potest tolli, etiã per principem. cle. pastoralis. de re iudi. & per Inn.in c.quę in ecclesiarum. de constit. Sol.aut cõuentio fit inter personas ecclesiasticas super iuribus ecclesiarum, & tunc Papa potest tali conuentioni derogare: quia super talibus habet plenitudinem potestatis & sua potestas in omnibus intelligitur excepta c ueniens.ei de iureiu.not.in c.constitutus. de rescri. fac. clem. dudum §.non.de sepul. Aut conuentio fit super iure priuato, & tunc procedunt contraria. Abb. in dicto capit. ex multiplici.& per Inno.cap.inquisitioni. de senten. excomm.

h ¶ Obseruanda.] Quia priuilegium nunquam refertur ad specialem prouisionem, vel dispositionẽ nisi de ea fiat mentio expresse.c.veniens.de præsc. & cap.ex multiplici.eod.

i ¶ Inferre debeant.] De quo dic vt in cap de monachis de præben.& 21.quæst.1.cap. 1. & fac. cap. 1.§.vbi autem.eod.in 6.vnde sumitur. Et de pluribus casibus, in quibus non obstante priuilegio debent solui decimæ, vide per Hostien. in summa eo. §. a quibus.

K ¶ Ordinarios.] Not.casum.in quo episcopus cognoscit super rebus exemptorum: alios vide notatos in cle.3.de sent.excom.

quatur, quod & competentem sustētationem habere, aliaque [a] onera debita supportare ualeant.

Priuilegiati super decimis tenentur illas soluere de prædijs conductis: & priuilegiatus super laboribus proprijs soluet decimas super prædys locatis. h.d.

Super decimis quoque non soluēdis priuilegiati, si aliena prædia conduxerint, priuilegio minime obstā te de conductis prædiis [b] solitas decimas parochiis suis integras persoluent [c]. Idēque erit de locatis prędiis, si priuilegiatus super laboribus, quos propriis, vel manibus vel sumptibus excoleret terras suas aliis locauerit [d].

Laici & etiam Imperator non possunt concedere priuilegium super decimis non soluendis. h.d.

Generaliter autem nisi huiusmodi immunitatum priuilegia ab Apostolica potestate obtenta fuerint, nullam habebunt efficaciam [e], ideoque etiam Imperialis concessio quantumcunque cōcepta generaliter, cū nulla sit laicis [f] de spiritualibus disponendi facultas [g], a solutione decimarum neminē poterit eximere; immo sacrilegij crimen incurrit [h] qui de manu laicorum rem ecclesiasticam recipiet.

Laicus etiam de manu clericorum non potest decimas recipere sub pœna excommunicationis, & priuationis sepulturę, & clericus concedēs deponetur. h.d.

Ex contrario [i] quoque laicus [k] etiā a cle

a ¶ Aliaque onera.] Puta procurationes legatorū & nuntiorum sedis Apostolicæ, collectarum & similium. ad idem. c. 1 de præb. in 6 fac. c. sicut. de su. neg præl. & c. de monachis. & c. auaritiæ. de præb.

b ¶ Prædiis.] Sed contra d. 86. c. peruenit. & c. 2. & & ca. 3. ne cler. vel mon. Sol. religiosi possunt conducere prædia, qū propria non sufficiunt, vt hic, & in c. dilecti. eo. aliàs secus, vt in contrariis.

Religiosi prædia aliquando conducunt.

c ¶ Persoluent.] Ca. dilecti eo. Nam priuilegiū concessum non est ita accipiendum vt alteri infligat enorme damnū, imò tali casu priuilegium nō solum redigitur ad modificationē: sed tollitur etiā in totum c. suggestum. eo. ubi late tradit, & in c. licet. eo tit.

d ¶ Locauerit.] No. quod in hac materia priuilegii qui p aliū facit, nō vr facere per seipsum. Quid autē in delictis plene per Ab. in ca. mulieres. de sen. excom & in c. si quis suadēte diabolo. 17. qō. 4. & in c. licet eod.

e ¶ Efficaciā.] Cō. cor. c. tua. i. c. dudū & ca. prohibemus. eo. & c. cum & plātare. de priuileg. & c. 2. de reb. ecclesię non alienandis.

f ¶ Laicis.] No. qd Imperator & Rex etiā post incoronationem & unctionē, sunt meri laici, nec ullum ecclesiasticum ordinē recipiunt, & nō solum non dant immunitatem: sed etiam ipsi debet decimas soluere. Abb. in cap. omnes. de maior. & obedien.

Imperator, & Rex meri laici licet ungātur.

g ¶ Facultas.] Capit. secundo, de reb. ecclesi. non alien.

h ¶ Incurrit.] Ca. dudū. eod. & non excusatur isto qui de manu laici ecclesiasticas res & decimas accipit, ex eo, qd habeat titulū: quia pro nō dato habetur quod ab illo datur, qui de iure dare non pōt. c. quod autem. de iur. patron. c. Daibertum. 1. q. 7. & per Ab. in dicto. c. dudum.

Casus, quo titulus nō excusat.

Io. Bapt. Ex contrario. C A S V S. Quidam laici Mediolanenses accipiebant decimas tanquā sibi debitas tū iure cōductionis tum iure proprio, unde fuit quęsitū an id liceat, laici. cū dicebant, quod sicut pōt aliquando liberari à solutione decimarū. §. sed & si, sup. eo. ita quoq; uō dicendū vt pōt eas sibi proprio iure acquirere: Solut. tamen vt hic habetur, quia ille proprie debet decimas proprio iure accipere, qui in hoc Deū repsentat, qd nullibi reperit laicis cōpetere. Nō obstat obiectio, q. non est par ratio in utroque casu, posset etiā negari intelligētia illius te. vt quis liberetur à solutione decimarum quoad substātiam ipsarum: No. hic argum. quod aliquando est necesse aliquam regul. decisiue ampliaret eam. n. uariis in locis colligatur reg. laicos esse incapaces rerum spiritualiū Eccles. hic ampliatur: Not. quod operationes iustæ à fine præcipuæ discernuntur.

i ¶ Ex contrario.] ideo ex contrario quia in superiori. §. dictum erat de laicis dantibus decimas, vel priuilegia super decimis nō soluēdis: nūc de laicis accipientib'.

k ¶ Laicus.] Intellige de laicis in sæculo remanētibus, vt in cap. quamuis eod. ex quo secundum Abba. ibi pōt inferri non existentibus in sæculo, veluti conuersis, & religiosis potest ecclesia, uel decima, vel oblatio conferri, & si laicus est conuersus, est capax iuris spiritualis, facit, quod notatur. in capitulo ex eo. de electio. In 6. & quod not. per Doct. in c. 2. de institu. Si tamen hi habeant ecclesias, non debent regere per seipsos, sed per clericos, iuxta not. In ca. a. de ætat. & qual. remanentibus autem in sæculo in tantum locum habet quod hic dicitur, vt non possit episcopus domino domus in qua est pictura alicuius sancti, cōcedere, vt de oblationibus sancto factis disponat ad libitum, secundum Doct. in dicto c. quamuis.

Laicus cōuersus capax iuria spiritualis.

A cle-

ricali potestate [a] decimas recipere, & in alium uelut hereditario iure transmittere nõ poterit: & si secus actum fuerit, & qui concesserit a statu suo deiicietur [b], & qui receperit, & ecclesiæ nõ reddiderit, & viuens [c] quidem excommunicationis vinculo innodabitur, & mortuus ecclesiastica sepultura [d] carebit.

Reditus decimarum locari possunt, dummodo locatio non sapiat alienationem. h.d.

Si quis tamẽ cũ ecclesię suæ cõditionem meliorem facere possit, decimarum suarũ prouentus [e] alicui locare velit, dummodo huiusmodi locatio ad feudũ [f], vel alienationem non videatur extendi, id facere minime impedietur.

Episcopo debetur a rectoribus quarta decimarum quas exigunt, nisi præscripta fuerit. h.d.

Postremo sciendũ est, quod ueluti parochialibus ecclesiis (secundum ea, quæ proxime exposuimus [g]) decimæ debentur, ita etiam decimarum ipsarum quarta [h] episcopo a rectoribus ecclesiarum, nisi legitima obstet præscriptio [i], persoluenda erit.

DE REBVS ECclesiæ alienandis, uel non.

TIT. XXVII.

Regulariter episcopus non potest aliquid agere sine consensu, vel consilio Capituli. h.d.

TRactemus nũc de rebus tempo-

a ¶ A clericali potestate.] Excepto Papa, qui solus potest laicum reddere capacem iuris spiritualis. c. 2 & quod ibi no de iud. & d. 30. §. uerum. vbi no. & habetur per aliquos in c. ecclesia S. Mariæ. de cõst.
b ¶ Deiicietur.] Id est, suspendetur, secundum aliquos. Alii dicunt intelligẽdum esse de depositione, & excommunicatione, vt per glo. Abb. & alios. in c. quãuis. eo. vnde sumitur.
c ¶ Viuens.] Cap. ad hæc. eod.
d ¶ Sepultura.] Ca. prohibemus eo. sic & vsurariis. c. quia in omnibus. de vsu.
e ¶ Prouẽtus.] Ca. 2. de loca. & bene dicit prouẽtus: quia ius ipsum percipiendi non transfertur in laicos. vt per Ab. in c. 2. de in. cal. & in c. cum olim de præb. & supr. eo. in prin. & in c. Messana de ele. & c. pernenit. de arb.
f ¶ Ad feudũ.] De hoc diffuse not. in c. quamuis. eod. per glo. s. quã ibi Abb. dicit ab omnibus approbatam, & per eundem in cap. ad hæc. eo. & per Fel. in c. quæ in ecclesiarum. versi. quinta declaratio. de consti.

Io. Bapt. Postremo. CASVS. Cum supra dictum sit decimas esse soluendas Ecclesiis parochialib. §. inter personales, supra eod. fuit propterea quæsitũ an ex eis esset aliquid ẽpo soluendum. quidam. n. negatiue respondebãt, quia ratio decimandi tantũ in ipsa parochia verificatur, vt in d. § legimus Sol. tamen vt hic legimus, quia ratio quæ in cura parochiali, consideratur etiam in ẽpo. uerificatur argumento. § canonica portio sup. tit. prox. & ideo nec etiam obstat obiectio: No præscriptionẽ rerum Eccles. spiritual. non dari nisi inter personas ecclesiast. & capaces.
g ¶ Exposuimus.] supra eo. § inter personales.
h ¶ Quarta.] Cap. conquerente. vbi traditur. de off. ord. & sup. de imm. eccl. § pen. licet quidam cõtra, & male, vt per Abb. in c. cum contingat. eod. vbi late disputat ad quem iure communi pertineãt decimæ.
i ¶ Præscriptio.] Ca. de quarta. de præscrip.

DE REBVS ECCLESIÆ ALIENAN. Io. Bapt.
In superioribus autor locutus fuit de rebus Eccles. spiritual. & mixtis, sequebatur videre de rebus temporalibus: de quibus cum primo in genere debuisset tractari, argum. § 1. sup. de iur. can. Ideo ponitur hic titulus, qui diuiditur in 3. partes, in quarum prima habetur ad quos spectat istarũ rerũ alienatio, & quõ ipsa sit facienda: in secunda adnot. quid iste terminus significet, & quid regulariter in hac materia sit tenendũ: in tertia a regula data multi excipiuntur casus: secunda ibi, alienationis: tertia ibi, excipiuntur.

TRactemus nũc CASVS. Io. Bapt.
Quidam clerici beneficiati, ac etiam monachi uolebant per seipsos tantũ causa tamen suadente bona suæ ecclesiæ, vel monasterii alienare, vel aliter de eis disponere, dicebant aũt id esse sibi licitum, & permissum, quia à prĩnc & viri idonei, & rectæ conscientiæ sunt iudicati, & approbati ob examen de eis factum iuxta ea, quæ supra in primo lib. de elect. & promo. dicta sunt: his accedit quod sicut bona unius Ecclesiæ non sunt alterius vt præsupponitur, ita non uidetur conueniens, vt alius clericus vel prælatus in alienatione eorum se debeat intromittere, cũ nõ liceat mittere falcẽ in messam alienã. Solu. tñ vt hic cauet, quia sicut fuit maximæ vtilitatis bona Eccles. in Ecclesia conseruare, cap. uidentes. 12. q. 1. ita quoq; cautẽ est animaduertendũ quid obseruari debeat in ipsorũ alienatione: qua rõne suadẽte nõ obstãt obiecta, quia ad maiorẽ cautelã hoc statutũ fuit. argu. c. vbi periculũ. de ele. in 6. No. primo qđ cũ hæc bona sint de intrinseca rõne tẽporali ppa ẽt a laicis põt præscribi. No. scđo, qđ cũ in alienatione illorũ bonorũ reqrat certa solẽnitas, ppea teneret arg. ab istis ad bona pupillorũ, & ecõtra. Not. tertio qđ aliqñ ob unicũ delictũ plures & diuersæ imponũtur pœnæ.
k ¶ Tractemus nunc.] q. d. vidimus hucusque de

rebus ecclesiasticis mere spiritualib. vt sunt sacramenta. Item de rebus ecclesiasticis, quæ quodam respectu sunt spirituales, quodã alio respectu sunt temporales: vt est canonica portio, vt sunt decimę vt sup. tit. prox. in prin. restat nunc videre de rebus ecclesiasticis mere temporalibus.

reb. ecclesf. non alienan. in 6 Et intellige de præsentibus: absentes enim non sunt uocandi necessario. 10. q. 2. c. hoc ius. & Ab. in d. c. 1. Si agatur de alienatione rerum inferioris ecclesiæ, magna narietas est opinionum. Quidam enim dicunt, quod sufficit clericorum consensus dictę inferioris ecclesiæ. quidã quod exigitur consilium canonicorũ cathedralis ecclesiæ, alii aliter, vt habet in dicto c. 1. Sed quid si episcopus nõ habet capitulũ, quia propter bella ecclesia est destructa? Res. loco canonicorũ adhibebit alios clericos honestos. ar. c. si forte. d. 65. fac. c. nullus res. 57. q. 4. fac. l. ubi absunt. ff. de tut. & cura. dat. ab his.

a ¶ Consistere potest. 1. q. 3. c. si quis obiecerit. & di. 93. c. legimus.

b ¶ Regulariter.] Ideo regulariter: quia quædam pōt epš explicare absque consilio capituli, vt sunt minora negotia. vt per Ab. in ca. nouit. de his quæ fi. a p̄l. sin. cons. c. fac. not. per Ion. in c. si de mai. & obe. fac. c. edoceri. de resc. Item existente rōnabili causa etiã ardua poterit sine consensu capituli explicare; puta, si uellet procedere contra aliquē consanguineũ & ualde amicũ collegij. Item in notorijs non requireret consiliũ capituli, & multo minus consensus. Ab. in d. ca. nouit.

ralibus ecclesiarum, illarumque administratione, & alienatione, sine quibus spiritualium dignitas, haud facile consistere pōt [a]. Et quidē illud in primis firmare nos oportet, nihil episcopum regulariter [b] sine cōsensu sui Capituli, vel consilio [c] posse super his statuere. Cum uelut caput ad membra; ita sese prælatus habeat ad Capitulum [d]. In eo autem totius uidetur esse consensus Capituli, cui & maior & sanior [e] fratrum accesserit sententia.

Alienatio rei ecclesiasticę facta sine utilitate ecclesia, & clericorum consensu non valet. h. d.

Ex his consequens est, vt rerum ecclesiasticarum absque clericorum [f] subscriptione [g], & ecclesiæ utilitate [h], & Romano inconsulto [i] Pōtifice, ab episcopo facta donatio, vel alienatio, vel suppositio [k] non teneat [l]: nisi eam postmodum ratam habeant [m]. Prælatus enim ecclesiasticarum rerũ

g ¶ Subscriptione. No. unum ex casibus, qui indigens subscriptione. nec enim necessaria est nisi in casibus a iure expressis. regulariter enim consensus sufficit. l. pactũ. C. de pact. nisi in casibus not. in c. 1. de censib. in 6. Immo hoc quod hic de subscriptione dicitur, hodie in pluribus locis non seruatur, secũdũ Ab. in c. 1. de his, quæ fi. a præ. sine con. c. quamquã multi teneant consuetudinem per quam tollitur sollemnitas requisita in alienatione rei ecclesiasticę non tenere. de quo in c. nulli. eod.

c ¶ Vel consilio.] Per hãc alternatiuã reiicitur opi. glo. in c. cũ vos. de his quæ fiu. à præl. sin. cons. c. quæ dicebat, quod in oĩbus negotiis ecclesiæ est necessarius consensus capituli. quod est contra c. quanto, & c. nouit. eo. ti. & illam reprehendit Ab. in c. cum nos eod. tit. in quo etiam elegãter considerat differentiã inter iussum, auctoritatem, consilium, & consensum. dic vt per eum ibi.

Epũs & Capitulum unũ corpus.

d ¶ Ad capitulum] Sunt ergo episcopus & capitulum vnum corpus fictum & representatũ in singulis de corpore, ex quo, secundum Ab. in c. nouit. de his quæ fi a præ. si. cons. c. quod dispositio concepta per verba, Si quis, & per uerba, Si qua fecerit, & c. comprehendat etiam vniuersitatem, cum sit quoddam corpus fictum, vt hic, & d. c. nouit. quod procederet in fauorabilibus nō aũt in odiosis. vt ibi per Ab.

e ¶ Sanior:] Quod tñ præsumitur si constet de maioritate. de quo in c. ecclesia. 2. de ele. Sed si minor pars, vel etiã unus tantũ afferret aliquod multum rationabile & probaret, posset impedire ordinationem vniuersitatis. fac. c. Nicæna d. 31. & l. 1. § sed neque. C. de iur. vet. enuc. & per Abb. in c. 1. de his quæ fi a ma. par. capit.

Vnus interdũ pōt impedire ordinationē vniuersorum.

f ¶ Clericorum] Sed de quibus clericis est hoc intelligendum? Res. secũdũ Ab. & Doct. in c. 1. de his quæ fiu. a præl. sin. consen. capituli. Si agit de alienatione rei ecclesiæ cathedralis, intelligas de clericis qui sunt de capitulo dictæ ecclesiæ. ad hoc ca. 1. de

h ¶ Vtilitate.] Sed an sufficiet utiliter alienationis negotium esse cœptum, licet effectus secutus non fuerit? & uidetur sufficere. l. sed an ultro. ff. de neg. gest. contrarium videtur uerius, quia cum ecclesia comparetur pupillo, non sufficit negotiũ utiliter esse cœptum, nisi ecclesia sit facta locupletior. l. si pupilli. ff. de neg. ge. eo tamen ipso, quòd non est damnificata, reputatur facta locupletior. l. in pupillo. ff. de sol. & no. in c. sine. 12. q. 2.

Præsumitur ecclesia facta locupletior.

i ¶ Inconsulto. fac. c. 2. eo. in 6. & extrau. Pauli 2. Veneri, quæ incipit, ambitiosæ.

K ¶ Suppositio.] Cap. 2. eod. in 6.

l ¶ Non teneat.] Etiã si omnes clerici consentiũt. c. sine. 12. q. 2. vbi not. l. iubemus. C. de sacrosa. eccl. Sed si alienatio fiat seruata forma in casu non cōcesso, tenet. alienatio, licet ecclesia tamquam læsa restituatur per ea, quæ no. in c. ad nostram. eo. Alienatio tamen a rectore aliquo perperam facta valet in uita sua, & in sui præiudicium, Ab. in c. veniens de transact. vbi hoc dictum declarat.

Procurator ecclesiæ prælatus quō dicatur.

m ¶ Ratam habeant.] Ca. cum nos. de his, quæ fi. a præl. sin. cons. c. quod quidam. vt Inno. tenebant hoc procedere in alienatione temporali tantum: secus

fecus in perpetua, Sed tu dic id habere locum etiã in perpetua si ratificatio concernit fauorem ecclesiæ, & sic contractus hoc casu claudicabit, vt per Ab. in c. 1. eo. tit.

a ¶ Procurator.] 12. q. 2. c. si. & q. 2. c. sine. & c. 2. de donat. & dr̃ procurator prælatus ex eo, quod debet ꝓcurare utilitatẽ ecclesię: nam proprie nõ est procurator, secundum Abb. in d. c. 2. prælatus eñ habet dignitatem, & potest latius & liberius disponere de reb. eccles. quã procurator. fac. no. in c. si. 5. q. 3. & 12. q 1. c. duo sunt genera. & in c. pręsenti. de offi. ord. in 6. patet, quia procurator numquã donat. l. procurator tu torum. ff. de procurat. prælatus uero aliquando donare potest, secundũ ea, quæ habentur in c. 3. de donat. & in §. licet. cũ seq. fit. inf. tit. prox. & § excipiuntur. infra eo.

procurator [a] est, non dominus, & conditionem ecclesiæ meliorẽ quidem facere potest, deteriorem [b] non potest [c]. Quod si secus factum fuerit, nec qđ gestum [d] est, vires ullas sortietur [e], & canonum temeratores, tam sæcularium, quã ecclesiasticarum legũ pœnis subiacebunt.

Alienationis verbo quid contineatur h. d.

Alienationis [f] autẽ uerbum continet hoc loco uenditionẽ, permutationem, hypothecam, donationem, conductionem [g], emphytheusim, & omnẽ conuentionẽ, per quã dominiũ transfertur.

b ¶ Deteriorem.] Sic. c. 1. de io int. resti. & c 2. de donat.

c ¶ Nõ pôt] In faciẽdo, ordi modice. c. 2. & c 3. de dona. ubi not. secus in omittendo. 16. q. 3. c. placuit, & de materia p Ab. in c. 1. de dolo & cõt.

d ¶ Gestum.] Et inde secutum. c. 2. eo. in 6.

e ¶ Sortietur.] Ca. 2. eo. in 6. c. si quis presbyterorum. & c. ad nostram. eo. in antiq c. 2. de re. permu. & in extrau. Pauli. 2. incip. ambitiosæ.

Io. Bapt. Alienationis. CASVS Quidam clericus beneficiatus contraxit diuersa negocia, uidelicet locando bona Ecclesiæ, alienando, promittendo, & simil. faciendo: unde fuit dubitatum primo, an oẽs hm̃odi actus sub nomine alienationis comprehendantur, secundo an in huiusmodi rebus sit regulariter deneganda alienatio: quoad primũ habemus l. 1. C. de fund dotal. confirmatur, quia aliter prohiberent negocia quoad sm̃ nulla nẽ regula ponẽda, quia de bonis istis debet disponi prout ecclesiæ utilitas postulat, cum in eius commoditatẽ sint relicta: Sol. tamen vt hic cauetur, quia alienationis vocabulũ: aliquñ large accipi dẽt. c. nulli. eo. & regulariter ecclesiæ expedit bona ista conseruari c. uidẽtes. 12. q. 2. nõ obstant obiecta, quia l. 1. intelligit de alienatione proprie dicta: quoad sm̃ regulariter expedit magis ipsa conseruare vt dixi. Not. primo quod qñ vocabula duo habent significata secũdum illud sũt accipienda, quod facit ad materiam, & intentionẽ propositam: Not. secundo inde argumentum quod successor in aliqua dignitate tenetur ad illa debita, quę à prædecessore fuerint contracta ob utilitatem, uel necessitatem præd. dignitatis.

f ¶ Alienationis.] Accipitur autem largissime in hac materia verbum, alienationis. fac. c. nulli. eod. vbi late traditur. & extra. Paul. 2. inci. ambitiosæ, & per Abb. in c. 1. de his, quæ fin. a præl. si. cons. capituli.

Ecclesiam suam nõ potest quis grauari pro alienis debitis. h. d.

Sed nec [h] commissam sibi ecclesiam pro alienis grauare debitis [i], aut litteras [k] alicui, vel sigilla [l] concedere, quibus ecclesia possit obligari, aliquis audere debet, alioqui nec ecclesia ad talium debitorum solutionẽ tenebitur [m] & qui id ausus fuerit, a spiritualiũ & temporalium administratione suspensus erit [n].

Ponit casus, in quibus clericus obligare potest ecclesiã suam. h. d.

g ¶ Conductionẽ.] l. ad longum tempus. c. nulli. eo. l. 1. ff. de superfici. & cle. 1. eo. alii habent cõditionem, de cuius litterę intellectu late per Ab. And. Sicul. & Moder. Bononienses in dicto cap. nulli.

h ¶ Sed nec, &c.] Dixit alienatione rerũ, nunc de obligatione Eid̃ ecclesia alicui cõmissa etiã si ei sit cõmẽdata, vel in administratione concessa. & olbus his casib. habebit locũ quod hic dr̃, & in c. 2. de sol. Sed quid si intrusit se quis in ecclesiã? Rñ. idẽ, cum nõ debeat esse melioris conditionis, quã sit ille qui canonice ecclesiã obtinuit, vt in c. cum qui. de pręb. in 6.

i ¶ Debitis. Quæ dicantur aliena debita, vide per Inn. in c. pastoralis. de præb. & quod ibi etiã per alios not. potest tamen prælatus obligare pro sua sustentatione: quia hæc sunt ecclesiæ debita: vt per Ab. in c. 1. & in c. 2. de solut. vbi de intellectu d. ca. 1 & d. c. 2. & huius litteræ, quæ inde sumitur.

k ¶ Litteras.] Per quas concedunt prælati, vt quis possit sumere mutuo nomine suo & ecclesiæ. An autem & quomodo prælatorum litteræ faciant fidẽ, late in c. quoniam contra. de proba.

l ¶ Sigilla concedere.] Nisi forsan honestæ personæ, cui posset prælatus cõmittere. Ab. in c. scripta. de fid. instru. & est hic arg. ꝙ sigillũ probat procurationẽ. de quo per Ab. in c. 2 de sol. & in c. 1 de syndico, & quæ detrahãt fidei sigilli per Ab & alios in c. inter dilectos. vbi de materia plene, de fi. instru.

m ¶ Tenebitur.] Nisi quatenus in eius utilitatẽ erit versum. c. qđ quibusdã de fideiuss. & conco. c. 2. de sol. & 10. q 2. c. ea. n. uer. creditor: qđ tñ nõ pręsumitur, nisi probet. Ab. in c. super hoc. de renunt.

n ¶ Suspensus erit.] Ipso iure: cum verbum suspensus, sit uerbum præteriti, vel præsentis temporis fac. not. in reg. in pœnis. de re. iu. in 6. & not. in ca. 2. de solut. & not. pœnam committi ex actu nullo. simi. in c. nuper. de big.

Debita tamē a prędecessore [a] suo pro ecclesię neceſſitate cõtracta, ſoluere procul dubio tenebitur. Idē ſi clericus demandato [c] fideiuſſerit, aut ſi non de mandato, in rem tamē eccleſię mutuum verterit.

Poteſt prælatus rem non magni ualoris in aliquem benemeritum transferre. h.d.

Excipiuntur tamē nonnulli caſus, in quibus donādi, pmutandi, locandi libertatē, feudum, & emphyteuſim dandi, aut aliter alienādi iure licentia conceditur. Nam ſi quid prælatus [e] non magni ualoris [f] alicui forte ob benemerita [g] donauerit, præſertim [h] ſuadente cõſuetudine [i], iure ſuſtinebitur [k] donatio.

a ¶ A prædeceſſore.] Eſt enim quaſi hęres ipſius. 24.q.8.c.conueniot.& 12.q.2.c.ſi. Vnde iſte ſucceſſor, & hęres comparantur. Nam vt hęres ſuccedit in uniuerſum ius:ita & ſucceſſor in beneficio ſuccedit in uniuerſum ius eccleſiæ, & ſic eccleſia dicitur habere quid vniuerſum, de quo no. in cap. cum ad ſedem. de reſt. ſpo. Item quo ad ſuſtinendum onera cõtracta per prædeceſſores, vt hic. Differunt tamen in quibuſdam. Nam hęredis ius cauſatur a defuncto, ſucceſſor vero in beneficio non a defuncto ius habet: ſed a ſuperiore. Item hęres tenet ſoluere omnia debita defuncti qualitercunq; contracta, vt no. in c. 1. de teſta. ſucceſſor in beneficio ſolū cõtracta pro neceſſitate eccleſię, vt hic. & c. 2. de ſol.

b ¶ Pro neceſſitate.] Alias enim non teneretur. c. quod quibuſdam de dona. c. 2. vbi not. de ſolu. Sed an hoc caſu debeat probare creditor pecuniam in vtilitatem eccleſiæ verſam? Inn. quod ſic. Hoſt. Ab. & communis contra. ſufficit enim ſecundum eos probare neceſſitatem obligationis. c. 1. de ſol. & ita limitabitur quod not. Idem Ab. in c. ſuper. de renū. vide per Ab. in c. pen. de fideiuſſ.

c ¶ De mādato.] ſ. prælati & cap. c. pen. de fideiuſſ.

d ¶ Verterit.] Cap. pen. de fideiu. & intellige hoc quando utile eſt eccleſiæ illam verſionem eſſe factam, ita quòd uaiſimiliter eccleſia de ſuo expendiſſet, niſi eſſet facta, illa verſio l. fundo. ff. de rei vend. aliàs eccleſia teneretur ſolum illud reſunde re in quo eſt meliorata: non autem quantum eſſet expenſum. quod intellige, quādo particularis, qui contraxit, nullam habebat adminiſtrationem, uel peculium, vt latiſſime per Abb. in d. c. pen.

Io. Bapt. Excipiuntur. Licet hæc pars plures habeat parti. quoniam tamen omnes tendunt ad limitand. reg. in hac materia ſupra ſuo loc. in hoc tit. adnot. propterea commode in ea ita in communi caſus figurari poteſt, uidelicet: Clerici beneficiati, & adminiſtrationē. ſui beneficii habēris in multis caſibus alienabant bona ſuæ eccleſiæ aliquando donando rem aliquam modici ualoris, uel ad modicum tēpus: aliquando eaſd. res locando, vel titulo precarii concedendo; uel ruinas ipſarum alienando, vel terrulas concedendo, vel res ſolitas feudari feudando vel bona relicta refutādo, vel principi diuerſorit. concedendo, vel permutando, vel præſcriptionē tolerando, vel alio ſimili modo in alium transferendo, qua de re fuit dubitatum an in omnibus huiuſmodi caſibus regula ſupra adn. debeat uerificari. quidam enim affirmatiue reſpondebant, quia aliter ſeruiret deuento cum per uiam indirectam poſſet ab ea recedi contra c. cum quid. de regu. iur. in 6. confirmatur quia eccleſiæ conditio debet reddi melior, non autem deterior. cap. 1. de donation. his accedit, quod ſolemnitas alienandi ead. uia indirecta, redderetur uana quod non eſt admittendum. Sol. tamen prout in to. hac parte legimus, quia omnis regula in iura aliquando limitas l. omnis definitio. ff. de reg. iur. in caſibus. n. ſup. adnot. Eccleſia vel non læditur, vel modice læditur, & hoc permittitur ob aliqđ bonum: quod inde oritur. argumento §. 1. ſen in prin. Inſtit. quibus ex cauſis manumitt. non liceat. Non obſtant obiecta, quia regu. præd. habet locum quando ſpiritualis ratio non eſt in cōtrarium, ſecus aliter: nec propterea conditio eccleſiæ; redditur deterior, cum lege & rōne cōcurrente talis alienatio pmittatur, qua de re ſicuti alienatio in caſibus ſpūal. bus eſt permiſſa, ita ſolemnitas neceſſario non eſt ſeruanda; puto tamen in hoc c. eſſe cogitandum. Not. primo, quod caſus excepti non ſunt ſub regula, firmant tamen eā in contrarium: Nota ſecundo quod aliqñ id dicitur de iure eſſe conceſſum, quod expreſſe cauetur: Not. tertio argumentum: quod de iure ſtatutorum id in prohibitis eſt permiſſum, quod expreſſe fuerit cautum.

e ¶ Prælatus.] Intellige non ſolū de prælato ſæculari, verū etiā de regulari. in regulari. n. loquitur. c. cęterum de donat. vñ hic ſumitur: de ſæculari probatur in c. fi. de pecul. cler.

f ¶ Valoris.] Scilicet mobiles & non pretioſas, aliàs nō procederet quod hic dř, nec etiam conſuetudo, vt per Ab. in c. ceterum de don.

g ¶ Ob benemerita. c. fi. de pec. cler. addit dictionē forte, qa idē eſſet dicendū, ſi donaſſet ob aliam rōnabilem cauſam. fa c. c. relatū 2 & quod ibi not. de teſta. Ab. in c. ceterum, de don.

h ¶ Præſertim.] Ideo additur dictio, pręſertim, qa non eſt ſemper neceſſaria conſuetudo: ſi quid enī uellet donare đ redditibus eccleſiæ, quos facit ſuos, pōt prælatus etiā ſine conſenſu capitali, & ſine aliqua cōſuetudine, pro hoc quod not. in c præſenti. de off. ord. in 6. Idē eſſet de alia re minima: ſed ſi nō eſſet minima, non poſſet aliquid donare ſine conſuetudine, niſi cū cauſa probabili, vt eſt notatū ſup.

i ¶ Conſuetudine.] Iuri non contraria. d. 11. c. ſcit ſancta. & de re Iud. c. cum cauſa.

K ¶ Suſtinebitur.] Sed contra: qa nil dat, q nihil hēt. l. ſi uniuerſæ. C de leg. 1. q. 7. c. Daibertū. cū all. in c. ceterū. de don. & eſt c. 2. eo. tit. & 12. q. 1. cap. ſi priuatum. Reſp. hoc intelligitur de erogatione in pauperes. ſed hoc licet ſit in ſe uerū, huic tñ litteræ nō conuenit, nec c ceterū. qa hoc caſu nō eſt neceſſaria conſuetudo, & alia de quibus hic quia ad

eleo-

Licet prælato concedere alicui terram gratia fabricã de ecclesia. h. d.

Multo magis idem erit statuendũ, si quid forte soli ad ecclesiæ fabricam erigendam concessum fuerit: quo casu tantum donare licet, quantum ecclesiæ parietes concludere possunt [a].

Prouentus ecclesiastici possunt vendi ad modicum tempus, & ad precariam concedi, quæ renouanda erit de quinquennio in quinquennium. h. d.

Idem iuris erit & de redituum fructuũque [b] venditionibus ad tempus [c] modicũ faciendis, & de precarijs [d], quæ quandoque de ecclesiarum possessionibus fieri solent; quæ ne tẽporis longinquitate iuris ecclesiastici pereat memoria [e], de quinquennio, in quinquennium [f] renouandæ erunt.

Precarium soluitur ad beneplacitum concedentis: secus precaria, nisi sit irrationalis. h. d.

Distat autem precariũ a precaria; quia precariũ tamdiu conceditur, quoad is qui cõcessit, patitur [g]: precariæ vero non sunt pro voluntate concedentium reuocãdæ [h], nisi sint irrationabiles: quo casu poterit successor [i] a prædecessore concessam precariam rescindere, & reuocare.

Ruinæ, prædia inculta, & silua extirpatæ, possunt sub annuo censu concedi in emphyteusim: & si per bienniũ in solutione census cessatum fuerit, potest emphyteuta expelli. h. d.

Ruinæ [k] quoque, quas ecclesia reficere non ualeat, & inculta prædia, aut extirpatæ siluæ in emphyteusim sub annuo censu his concedi poterunt, a quibus vel suo, vel parentum suorum labore constiterit extirpatas: nisi forte possint alijs ad maiorẽ ecclesiæ vtilitatem, cum eodem onere conferri. Qui tamen si per biennium [l] in solutione canonis cessauerint, nisi celeri satisfactione [m]

eleemosynã tenet ecclesia de rebus suis. 16. q. 1. ca. quoniã. 12 q. 2 sytum. Vnde intellige etiam de donatione facta uñ pauperi. quæ erit valida concurrẽte cõsuetudine, etiã quod res non sit minima, dummodo non magna. Facit simile de tutore, qui quãquã non sit proprietarius, ratione tñ liberæ administrationis aliqua donare potest l. cũ plures. ff. de adm. tut. fac. l. filius. ff. de donat. & c. nobis. in fin. de elect. & cap. is cui. eo. tit. in 6.

a ¶ Possũt.] 17. q. 4. c. in venditionib. & c. questi.

Fructus differt a reditu.

b ¶ Fructuũque.] Differentia est inter fructus & reditus: quia quidquid est in fructu, est in reditu: sed uõ contra, vt not. in ca. generali. in fi. de elec. in 6. & fac. Cle. 1. in fi. eod. vnde sumit.

Tempus modicũ.

c ¶ Ad tẽpus modicũ.] Sed quod dicetur modicũ tẽpus? Rñ. relinquendũ erit iudicis arbitrio. l. 1. in fi. ff. de iure delib. l. 1. §. 1 ff. de effract. c. de causis. de offi. deleg. ca inquisitionis. de accu. & no. in l. 1 §. quod ait. ff. de superfi. iudex aũt arbitrabitur secũdũ subiectã materiã. & not. de hoc in cl. 1. eo in fi.

Contractus precariæ iure ciuili incognitus.

d ¶ Precariis.] Cõtractus iste precariæ, vel precariũ est iure ciuili incognit[9], & de eius natura, vide per Ab. in cap. 1. de preca.

e ¶ Memoria.] Fac. 12. q. 2. c. lõginquitate & c. sæpe.

f ¶ In quinquenniũ.] Nõ est de substãtia cõtractus huius q fiat de quinquẽnio in quinquẽniũ, vt per Ab. in c. 1. de precar.

g ¶ Patitur.] Nec pactũ factũ in contrariũ valet. l. cũ precario. ff. de precar. Item extinguitur morte eius cui precariũ fuit concessum: & sic in hęredẽ non transfertur, non tñ cõcedentis morte finitur: nã vbi actus validitas dependet ab alicuius voluntate, non extinguitur ipsius morte: q2 præsumitur decedere in eadem voluntate. c. maiores. extr. de bapti. concor. c. fi. de preca. vbi Ab. latissime de eius natura disserit. Et quomodo a cõmodato differat, quæ materia cum sit mere iuris ciuilis, nõ est hic ponẽda. Finitur etiã precarium cum res est alienata, & nouus acquisitor vult reuocare. d. cap. fi. & fac. 10. q. 2. c. precariæ. cũ duobus seq.

h ¶ Reuocandæ.] Host. in hac materia ponit hoc versus. Riæ, tia, rium, tria sunt, quibus caput vnũ. Riæ sunt solitæ post singula lustra renasci. Ria fit ad mortem, nec citra vult reuocari. Riũ finitur tunc qñ vult suus actor. Tertium tamẽ versum non approbat Ab. in cap. 1. de preca. nec differentiã singularis & pluralis numeri.

Versus.

i ¶ Successor] Etiã ea officio, c. qm §. sunt & alii, vt lit. non contc. vbi Ab. & absq; timore pœnæ appositæ rescissioni a prædecessore. c. a. d preca. fac. 25. q. 9. c. quod gs.

k ¶ Ruinæ. 10. q. 2. c. ea q. §. si quas vero. fac ca. ad aures. eo. unde sumitur, & fac. c. cũ dilecti. cum ibi not. de emp. & uend.

l ¶ Bienniũ.] Ca. fin. de loca. 10. q. 2. c. hoc ius. § q rem. In priuato vero trienniũ requiritur. L. 2 C. de iur. emphy.

m ¶ Celeri satisfactione.] Potest ergo emphytheuta purgare morã offerendo canonẽ post biennium. ca. pen. & c. fi. de loca. quãtum aũt tẽporis dãdũ sit ad purgandã hãc morã, sunt.

postmodum sibi consulere studuerint, iure expelli [a] poterunt.

Dies interpellat pro homine. h. d.

Nec quicquā eis ꝓderit, quod, vt canonē soluerent sibi nuntiatum nō fuit; cum hoc casu præfixus dies pro domino interpellet [b].

Terrulas incommodas, & minus vtiles, potest prælatus alienare. h. d.

Terrulas quoque, aut vineolas exiguas [c], & ecclesię minus vtiles [d], aut lōge positas, vel domos [e], quæ ecclesię plus incōmodi, quā vtilitatis afferūt, si necessitas fuerit, distrahendi potestatem episcopus habebit [f].

Episcopus potest distrahere seruos fugitiuos ecclesiæ. hoc dicit.

Simili ratione fugitiuos seruos, & qui de fuga reuocati retineri non possunt, si voluerint [g], aut illi ex alio meruerint, epis distrahendi potestas erit [h].

Feudum a vasallo alienatum, & difficilis recuperationis potest episcopus alteri sub conditione recuperandi concedere. h. d.

Sed & in feudū certis casibus, & iureiurādo de non alienando [i] minime obstante res ecclesiasticas concedere poterit: veluti si feudum per vasallū alienatum [k] fuerit: & per episcopum id facile recuperari non valeat: poterit enim per episcopū illud alicui cōcedi [l], qui & ipsum recuperet, & in feudū ab ecclesia recognoscat.

Feudum deuolutum potest per episcopum alteri concedi. h. d.

Quinimmo etiam, si talis necessitas non immineat nihilominus alienāris [m] filiū [n], vel consanguineum, vel eiusdem feudi consortem poterit episco

sunt opiniones, & dicitur latissime in d. c. fin.

a ¶Expelli] Sed iudicis ne auctoritate, an propria? dic vt latissime in c. fi. de loca.

b ¶Interpellet.] Non est ergo requirendus emphyteuta: quia tempus statutum ipsum admonet. l. magnam. C. de contr. & com. stip. & l. 2. C. de iu. emphy. q᷑ tamen non militat in foro pœnitentiali, & quo ad peccatū inducendū, vt ꝑ Ab. in c. fi. de præsc. vbi ꝙ in foro pœnitentiali, dies non interpellat pro homine.

c ¶Exiguas.] Forte appellat exiguas non valentes vltra 20. solidos. vt 12. quæst. 2. cap. si quos. & no. in c. terrulas. ead. cau. & q. vnde sumitur, & in ea. anteriorū. 2. q. 6. Sed contra d. l. pen. ff. de reb. eorum, & l. eum hi. §. in annos. ff. de trāsact. & 17. q. 4. c. quicunq. Sol. in eō trāctis erāt res vtiles, nec vrgebat necessitas, hic quādo stimulat necessitas & res sunt inutiles.

d ¶Minus vtiles.] Nullū & minus ę- qniparā- tur. Idest nō vtiles, vel patum vtiles. Facit quia nullū & min⁹ vtile æquiparātur, c. 2. de transl. præl. hoc tamen nō semper c. si proponēte. & ibi Ab. dicit refer.

e ¶Domos.] Fac. 12. q. 2. c. fine. & c. 4. non liceat.

f ¶Habebit.] Sed nūquid debeat interuenire consensus capituli? & non uidetur, 12. q. 2. c. terrulas. In contrariū quod interuenire debeat, videtur probare tex. in c. nr su per. §. 1. eod. Sol. de necessitate non debet: sed de honestate. Vel expressus non debet necessario interuenire, sed bene tacitus, uel dic vt not. in d §. 1.

g ¶Si voluerint.] Episcopi.

h ¶Potestas erit.] ca. terrulas. & c. fugitiuos. 12. q. 2. non tamen dū sunt in fuga. l. in fuga. C. de plagi. forte, quia tunc sunt in quadam libertatis specie. l. quis sit fugitiuus. §. idem teste. ff. de ædil. edi. nisi forte sub conditione si apprehendatur, vt no. in d. c. fugitiuos. Host. tamē putat posse teneri ꝙ seruus ecclesiæ quamquā in fuga vendi possit, idq; fauore ecclesiæ, quod tamen non placet Ab. in ca. iustum. de re. perm.

i ¶Nō alienādo.] Pontifice. s. inconsulto. Iur in ca. 2. de feu. vnde sumitur. & no. ꝙ hoc iuramentum refertur solum ad res, quæ sunt de mensa ecclesiæ. i. ad eas res quarum dominiū directū & vtile est penes ecclesiā, non autem ad bona, in quibus habet tātū directū: quia ista si reuertantur ad ecclesiam pōt prælatus alicui rursus cō cedere non obstante tali iuramento, vt per Ab in d. ca. 2. & fac. not. per eū dē in c. ut super eo.

k ¶Alienatū.] Q᷑ regulariter non licet, maxime si sit temporale secūdū Host. pōt bene in dotem dari ad vitā ipsius feudatarii. c. nuper. de donat. inter vi. & vxo. & habetur per Doct. in c. 2 de feudis.

l ¶Concedi.] Not. casum, in quo licet inra cedere potentioribus, contra tit. C. ne li. potent. q᷑ est fauore ecclesię. & odio eorum, qui vsurpant res ecclesiasticas. Sed an idē sit in re ecclesiastica occupata, & quę non possit facile recuperari per epm, vt. s. possit dari recuperatori, & tecū peraturo in feudū, maxime stante tali iuramento? Respō. secundū Io. And. & Ab. ꝙ non. ne. s. via fraudibus aperiat, vt per eos in c. 2. de feu.

m ¶Alienantis.] Collige ex eo, quod hic dicitur, ꝙ alienās feudū in casu nō permisso ipso facto cadit a iure suo, nec alia sententia requiritur: quod probatur tā hic, q̄ in d. c. 2. de feud. dū permittitur epo fendum alteri concedere sine noua priuatione.

n ¶Filium.] Not. ꝙ licet delictum patris priuet filium

pnis inueftire [a]. Idẽ erit fi per obitum [b] vasalli feudum ad ecclesiam remeauerit: ná & eo cafu inueftire prælatus alium libere poterit, fi ecclefiæ viderit expedire.

Qui aliquid contulerunt, vel acquifiuerunt ecclefiis, poffunt pro modo collati, vel acquifiti manumittere: dum tamen manumiffus cum pofteritate, & peculio remaneat in patrocinio ecclefia. h.d.

Illud etiam Toletano concilio [c] definitum reperitur, quòd fi facerdotes aliquid ecclefiæ fuæ relinquũt, vel nihil habentes aliqua p̃dia, vel familias ecclefijs fuis acquirũt [d], liceat eifdem aliquos iuxta collatę modum rei de familia eiufdem ecclefiæ manumittere [e], ita vt manumiffi cum peculio & pofteritate [f] fua fub ecclefiæ remaneãt patrocinio.

Lucrj, & damni eadem difciplina. h.d.

Quod fi qui nihil de proprio ecclefiæ cõtulerunt, libertati feruos ecclefiæ donare aufi fuerint, ex eodem cõcilio epifcopus fucceffor [g] ad ecclefię [h] ius reuocare poterit. Impiũ eft enim, vt qui lucrũ de rebus fuis ecclefiæ non cõtulit, dãnum inferre valeat.

Princeps poteft rem fuam æqualem, vel maiorem cum ecclefiaftica permutare: & ferui ecclefiaftici, fi frugi fint, præterquã ad libertatẽ commutari non poffunt. h.d.

Sed & princeps [l], fi cã probabilis [k] id pofcerit, cũ re ecclefiaftica & immobili rem fuã maiorẽ, vel æqualẽ permutare poterit,

lium feudo, tamẽ illum non inhabilitat ad feudũ, de quo ifte per Ab. in c. 2. de feudis.

a ¶Inueftire.] Qđ non videbatur quafi delictũ patris noceret filio, & propinquo, uel quafi fufficeret ꝙ filius veniret iure fucceffionis, vt no. plenius in c. 2. de feu. fac. ca. per tuas, de don.

b ¶Per obitum.] Intellige quando feudũ fuit perfonale, vel quando fuit cõceffum vafallo, & filiis; & moritur fine filiis mafculis: nam femina, nifi fit expreffe dictum de ea nõ fuccedit, esp. r. de fucceff. feud. coll. 10.

c ¶Concilio.] Ca. confenfus eod. habet ergo conciliũ iurifdictionẽ & nõ folus Papa. Nam fi non haberet, non poffet definire vel ftatuere. l. fin. ff. de iurif. om. iud. ca. 2. de confti. in 6. An autẽ cõftitutio facta in concilio debeat edi fub nomine Papæ, an vero fub nomine concilij? vide per Abbatem in c. 1. de fpõf.

Conftitutio facta in concilio.

d ¶Acquirunt.] Quidam intelligũt de acquifitis intuitu ecclefiæ, vt Inn. Hoftien. vero & alij quidam intelligunt de acquifitis intuitu perfonæ, & ex propria perfona. Pro quib' videtur facere littera hic, & in cap. confenfus. eod. vnde fumitur ibi: Iuxta collatæ modũ rei. fecundũ quem modum non poterant ifti clerici libertatem dare, fi acquifiuerũt primo, fed intuitu ecclefiæ. Opinio tamen Inno. videtur magis communis, pro qua facit 12. q. 2. cap. epifcopus qui mancipium, cum expediat. iura fuis bus, &c. cap. cum expediat. de elect. in [illegible]

e ¶Manumittere.] Etiã non benemeritos: benemeritos enim poffet manumittere, etiam ꝙ nil ecclefiæ contuliffet. c. fi quos de feruis. 12. q. 2. & fup. eo. §. excipiuntur. 1. & in utroque cafu requiritur fuperioris auctoritas, vt not. per Ab. in c. confenfus. eo. & in cap. ina. de his quæ fi. a præla. fin. conf. cap.

f ¶Pofteritate fua.] Sed cõtra l. antepe. C. de oper. liber. Sol. quidã ꝙ ifta pofteritas fuit manumiffa fimul cum parentibus. Sed hæc diuinat, immo eft contra ca. liberti. 12 q. 2. Vnde alii ꝙ fpeciale in ecclefia, vt proles liberti fit femper ecclefiæ obnoxia, hanc nõ probat glo. in d. c. liberti. fpecialitas enim eft cauenda. not. in l. filium. C. fami. erc. ifcund. Tertij dicunt, ꝙ filii nati poft manumiffionem funt ingenui: funt tamen obnoxii ecclefiæ quo ad quafdam operas, quæ confiftũt in honore exhibẽdo; puta affurgendo, falutando, vt not. 12. q. 2. cap. de libertis. Vel dicas quarto, ꝙ hæc lex põt dici in ipfa manumiffione velut & in traditione rei poteft pactũ apponi. l. in tradendis. ff. de pact.

g ¶Succeffor.] Ca. 2. de precar. & fup. eod. diftat. & 35. q. 9. c. quod quis.

h ¶Ad ecclefiæ ius.] Not. ꝙ licet alienatio non tenuerit, & fic dominiũ ab ecclefia non fuerit ablatum, nihilo minus dicitur reuocari res ad ius ecclefię. Quod facit ad quæftio. fi Papa cõmittat delegato ꝙ ea, quæ reperierit alienata de bonis talis ecclefiæ, debeat ad proprietatem dictæ ecclefiæ renocare, ꝙ talis delegatus habebit iurifdictionem fuper rebus inuafis, & de quibus poffeffio tamẽ tranfiuit ad alios, de quo vide per Abb. & alios in c. epi eo. & per Feli. in rubr. de refcr.

l ¶Princeps.] Intellige de Imperatore, qui cum muniuerit ecclefiã multis priuilegiis. nõ fuit magnum fibi hoc quod hic dicitur rependi, aliàs hæc vox, princeps, varie fumitur. vt not. in cle. 1. de baptifmo.

K ¶Probabilis.] Quidam intelligunt, ꝙ in hac permutatione verfari debet vtilitas ecclefiæ, & ꝙ aliàs non debet fieri, vt not. in cap. 1. de re. permu. Sed cõmuni. contra ꝙ nõ requirat ecclefiæ vtilitas. fed ꝙ fufficiat, ꝙ nõ fit in dãno, & qđ dicit de caufa ꝓbabili, intelligẽdũ eft de cã, ex qua mouetur princeps ad ꝑmutãdũ; puta, quia ecclefia ꝓpe palatiũ principis habet prædiũ, & princeps vult ampliare ædificium Immo plus dicunt Doct. ꝙ fi p̃latus nollet cõfentire, poffet compelli per fuperiorem fuum.

Forma.

DE PECVLIO CLERICORVM, RELIctis, & successionibus eorum.

Jo. Bapt. Cum tit. iste sit vltimus in hoc lib. propterea nō videtur indigere continuatione: cæterum pro meliori cognitione est animaduertendū, qđ cū autor supra locutus sit in genere de rebus Eccles. temporal. loquitur nunc de eisdem in specie pertractares: vel dicas secundo sup. tit. prox. autor locutus fuit de rebus temporalib Ecclesiarum, in pręsenti vero loquitur de reb. temporal. clericorum: unde siue vna, siue altera attendatur cōtinuatio, congrue ponitur hic tit. iste, qui diuiditur in quatuor part. in prima loquitur de rebus, quas clerici acquirunt per contractum: in secunda de rebus, quas acquirunt per vltimā voluntatē in tertia demonstratur, an clerici possent testari de rebus Ecclesiast. in quarta tractatur de successione ab intestato clericorum: secunda ibi, sed & si: tertia ibi, generaliter: quarta ibi, quod si decesserint.

DE PECVLIO [a] clericorum [b], relictis, & successionibus eorum.

TIT. XXVIII.

Ecclesiastica res reputātur etiam illę, quas sacerdos acquisiuit, cum tempore suę promotionis nihil haberet. hoc dicit.

Ergo [c] res ecclesiasticas ab ecclesiæ iuribus abdicare non licet [d]. Ecclesiasticas autem res intelligimus nō modo, quas ecclesiæ rationibus sacerdos comperis adscriptas, sed etiam eas [e] quas is emerit cū tempore suę promotionis nihil [f] haberet.

De emptis & pecunia ecclesię debet instrumentum cōfici nomine ecclesię. h. d.

Cum igitur & hæc tanquam de bonis ecclesię [g] quęsita eiusdē esse intelligantur [h], nequando ius ecclesiasticum imminuatur, curabit sacerdos, vt de his, quę superemerit, & ad ipsius Ecclesię nomen [i] scripturā conficiat, & ecclesię relinquat, alioqui ab eius ordinatione discedet. Qui vero prętextu p-

Ergo res. CASVS. Quidā clerici beneficiati sæpe emebant diuersa bona, & cum instrumēta continuo celebrassent nomine proprio, fuerunt apud Episcopum accusati, unde fuit dubitatū, an huiusmodi contractus teneant, & quatenus aliqđ interesse Ecclesiæ posset considerari, res uidetur clara per l. res quæ. ff. de iut. dotium: Sol. tamen vt hic habetur, quia inde tollitur omnis difficultas, quæ in facto circa hanc materiam posset oriri. Non obstat l. adducta, quia cum sibi contrarietur l. ex pecunia. C. eod. non est admodum clara eius intelligentia. Not. arg. quod soluens pecuniā præsumitur soluere de suo: Not. secundo, quod bona ab aliquo acquisita cuius in dubio præsumantur ex qualitate personæ acquirentis præsumptiue cognoscitur.

a ¶De peculio.] Licet peculiū sui natura supponat habentem in aliena potestate. l. fin. C. de bon. quæ lib. & ff. de pecu. per tot. & Inst. quod cum eo qui in ali. potesta & sit quadruplex, vt in l. fin. C de inoff. test. & per Ab. in rub. eod. hic tamen sumitur pro patrimonio ipso clericorum: & dicitur a pecunia quasi parua pecunia: quia clerici vt plurimum nō habent ampla patrimonia.

b ¶Clericorum.] Hic accipe stricte & proprie, vt non cōprehendat monachos, sed solum sæculares: vt per Ab. in c. 1. de insti. quorum est habere hoc peculium.

c ¶Ergo.] Ex hoc principio patet cōtinuatio ad præcedentia: & est inceptiuū verbum, uel coniunctiuum, vel illatiuum.

d ¶Non licet.] 12. q. 2 per tot. & sup. tit. prox. per tot.

e ¶Sed etiam eas.] Ca. 1. eo. vnde sumitur. & 13. qu. 3. per tot.

f ¶Nihil.] Paupertas ergo non obest, quo minus quis promoueri possit. ita nota. 12. q. 3 c. 1. & per Ab. c. 1. eod. licet aliud sit in tutore, Insti. de excu. tut. in fi.

g ¶Bonis ecclesię.] Non tamen hæc est præsumptio iuris & de iure, vt non admittat probationem in contrariū. Nam poterit per heredem clerici probari, quod licet nō habuerit patrimoniū, lucratus tamē fuit ex aliquo licito artificio, & ex industria. quo casu non acquiritur ecclesiæ, c. quia nos, de testis. & per Abb. in cap. 1. eod. & latius in cap. 3. Simile est in vxore, quæ licet præsumatur in dubio quæsiuisse ex bonis mariti. l. Quintus. ff. de donat. inter vi. & vxo. l. etiam. C eod. tit. ista tamen præsumptio recipit probationem in contrarium, vt per Abb. in d. cap. 1. & per Neuiza. in Sil. nuptiali, lib. 4. per Altiat. de præsumpt. reg. 3. Aym. consil. 31. lib. 1.

h ¶Intelligantur.] Sed contra. C. de arbit. tutel. l. si defunctus. Respon. aliud in tutore & curatore, qui est temporalis, & licite negotiatur: aliud in clerico, qui nō se immiscet negotiis sæcularibus, ne cle. uel mon. per tot. & est perpetuus & habet liberiorem administrationem. nam sic delictum præsumeres contra l. merito. ff. pro socio. & l. Quintus. ff. de donat. int. vir. & vxo.

i ¶Nomen.] Cap. 2. eo. Sed quid si conficiat scripturam sub nomine proprio, vel alieno? Respō. adhuc res efficitur ipsius ecclesiæ, & hoc speciale est in ea, vt res empta ex pecunia sua, licet sub nomine alieno, fiat ecclesiæ, nam regulariter contra l. si ex eo. C. de rei ven. l. & si de tua. C. de don. int. vir. & vxo.

quæsita intuitu ecclesiæ administrabit. quæ ratio satis hic innuitur in illis verbis, velut, & alia,&c.

nec de mobilibus ipsi testamentum conficere possint: consuetudinis tamen est non improbatæ, vt de his pauperibus, & religiosis locis, & his qui uiuenti seruierint [a], siue sint consanguinei, siue extranei, aliqua [b] iuxta seruitij meritum conferantur, non testamenti [c] ratione: sed eleemosynæ dũtaxat intuitu.

Potest quis tantum legare de bonis ecclesiasticis, quãtum contulerit ecclesię.h d.

Item si tantundem de proprij iuris facultate cõtulerit ecclesię, quantum de ecclesiasticis bonis legauerit, legatũ sustinebit [d].

a ¶Seruierint. Ad erogandũ pauperibus & pijs locis sufficit sola charitas, in alijs requiritur q̃ pcesserit seruitium, c. relatũ .2. vbi Abb. & esp. ad hæc. de test. & non est mirum q̃ fiat hic remuneratio de reb⁹ ecclesię: quia seruitium impẽsum prę lato censetur ecclesiæ impensum.fac. c.per tuas. & quod ibi per Ab.de dona.

b ¶ Aliqua. Hoc verbũ denotat moderationem, adeo quod nõ posset omnia mobilia eps erogare. Ab.& doct. in c. relatum 2. & c. ad hæc.de testa.

c ¶ Non testamenti. Not. q̃ quãque aliquid conceditur inter viuos, quod non licet in vltima volũtate, & sic põt quis facere per se, quod non põt relinquere alteri faciendum, fac.cap. quia Ioannes. 12. quæst. 5.& not.in ca. Apostolicæ. de dona.& sup.de cõstit.eccl. §.episcopo quoq;. Ratio differentiæ est, quia testamentum confirmatur morte.cap. cũ Marthæ.de celeb. miss. effectus ergo cõfertur in tẽpus, in quo nõ est futurus prælatus, ideo non potest de aliquo disponere de facultatibus ecclesiæ. arg.l.eum qui ff. de iuri. om.iud.sed si vult disponere dum viuit,non prohibetur, quia est administrator ecclesiæ, licet ergo vna vis quid non liceat, licet tamen alia, contra c. cum quid.de reg.iur.in 6.sed illud est quãdo quid prohibetur ratione effectus,non modi,ut per Abb. in c.ad hæc.de testam.

Quando licest vna via qd non licet alia.

d ¶Substinebitur.] 12.q.2.c.si quis qualibet. & q. 5.c.si episcopus.

e ¶Intuitu.] Nota quod clerici, tam sæculares, q̃ religiosi retinent iura sanguinis, & ideo succedant l.Deo nobis.C. de epi.& cler. & 16.quæst.1.c.vno. hæc tamen est differentia inter religiosos & sæculares clericos, q̃ sæculares sibi acquirunt. ca.quia nos.vbi Abb.de testam.religiosi monasterio. omnes in d.c. quia nos.

f ¶Ad ecclesiam.]Quia tunc aliud esset,c.requisisti.de testa.c.1.de succe.ab intest. & §. sed in hac specie,supra de cano.port.

g ¶Peruenerint.]Idem si ex aliquo condecenti artificio clericus lucraretur, puta quia assumpsisset lecturam,ca.quia nos.de testa.vbi Abb. & alii.fac. not.in c.1.de celebr. miss. Sed quid erit si clericus lucratus fuit ex illicita aduocatione, uel etiam ex ludo? Respõ.vt per Ab.in ca.relatum. 2. in fi. de testa.

Quid iuris sit de quæsitis per clerũ cũ ex artificio.

Clerici possunt testari de his, quę acquisierunt non intuitu ecclesię.h.d.

De his vero, q̃ aut paternæ successionis, vel cognationis intuitu [e], seu consanguineorum, vel amicorũ munere respectu non habito ad ecclesiam [f] ad clericos peruenerint [g], libere [h] testari poterunt.

Clerico ingenuo deficientibus successoribus ab intestato succedit in totum ecclesia. h.d.

Quod si decesserint ĩtestati nec aliqui fuerint inuenti, qui iure cognationis ipsis succedere valeant, si ingenuis gaudeant natalibus [i], in integrũ tunc ecclesia succedet [k],

h ¶Libere.] Etiam si sit filiusfamil. quia nihilominus de aduentitiis testabitur, quod intellige, ut per Ab. & alios in c. quia nos. de testam.

Quod si decesserint.] CASVS. Quidam clericus Perusinus decessit Romæ plura relinquẽs bona, & cum fuisset beneficiat⁹ & testamentum nõ fecisset, orta fuit lis inter ecclesiam, & eius consanguineos, ecclesia enim dicebat quod ad se pertinebat eius successio ob mutuam obligationẽ quę cõtrahitur inter clericum, & eius ecclesiam argu.§.1. instit.de societa.facit auth.ingressi. C.de sacrosan. eccles. & ca.in presentia. de probation. exterũ Sol.vt hic legimus, quis sicut in humanis uir, & vxor adinuicẽ succedũt deficientibus reliquis successionib⁹ l.1.C. unde uir,& vxor, ita quoq; hoc idẽ dicendũ est de clerico, & eius Ecclesia: Non obstat ratio adducta, quia verificatur deficiente legitima successione: at iura citata intelligũtur respectu religionis, secus respectu clericatus. Not. primo clericatum non tollere successionem actiuam, & passiuam à iure ciuili inductam: Not. secundo ecclesiam in successione ab intestato æquiparari vxori in secularibus, iuxta.d.l.1.

i ¶Natalibus.] Aliud si non sint Ingenui, vt in §. sequen.

K ¶Succedet.]Concor.12.q.5.c. fin.& q.3.c.quicũque.& c.2.de succe ab intest.& in §. si quis episcopus.auth.de eccle.titu q̃ si quis habuit plura beneficia videtur q̃ hęreditas siue patrimonium decedentis clerici debeat diuidi. sed tu dic quod succedit ecclesia in qua vltimo loco clericus inseruiuit, vt per Doct. in cap. 1. de succes. ab intest. quod si tempore mortis habebat duo beneficia, tunc forte facienda est diuisio. Quid si clericus nullam habet ecclesiam, nec successorem ab inte-

stato?

nec cuiquam ex rebus eorum aliquid prǽsumere[a] licebit.

Bona serui promoti ad sacros ordines ab intestato decedentis diuiduntur in quattuor partes. vt hic.

Si vero seruus[b] ad sacros ordines promotus, libertatem nactus fuerit, idemq; postea decesserit intestatus, nihil olim dominus de bonis eius uendicare poterit. Sed eius peculium in quattuor partes diuidetur. quarum vna episcopo; altera ecclesię; tertia pauperibus assignabitur; quarta parentibus: & si non sint capaces[c] parentes, episcopus[d] eam recipiet, & in vsum ecclesię diligenter distribuet.

FINIS LIBRI SECVNDI.

stato? Respon. secundum Abb. in d. cap. 1. bona deuenient ad episcopum. Et ipse disponet secundum Deum. vide per eũdem in c. 2. de pœn. & in ca. in præsentia; de proba. Facit auth omnes peregrini. C. com. de succes. Et quod dicitur de ecclesia. intellige large vt comprehendat omne beneficium, etiã sine cura. facit. cap. relatum. 2. de test. & tenet Ab. in d. c. 1.

a ¶ Præsumere.] Ante sumere a sumo dictum, q. d. expilare, surripere.

Præsumere.

b ¶ Seruus.] Fac. c. 2. de suc. ab inte.

c ¶ Capaces.] Puta hæretici. 24 q. 2. c. sane. & cap. si quis episcopus.

d ¶ Episcopus.] Et sic nota, quòd illud quod venit applicandum fisco de bonis clericorum, non applicatur fisco Papæ, sed episcopo loci, vt diligenter distribuat ad vsum ecclesiæ, vt hic. Item nota aliud, quod Abb. in cap. 2. de successione ab intesta. putat mirabile, quod in d. cap. 2. vnde hæc littera sumitur, videtur probari quod si vni ex heredibus aufertur sua portio tamquam ab indigno, non applicatur fisco sæculari, licet hęres sit sæcularis: sed potius fisco ecclesiæ, habito respectu ad qualitatem relinquentis: quia fuit clericus.

Si bona clerici sunt fisco applicanda, applicari debent fisco epi.

INSTI-

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER TERTIVS.

DE IVDICIIS, ET ILLORVM DIVISIONE.

Quid sit iudicium, & quid causa. h.d.

REstat [a], vt videamus de iudicijs. Potest autem iudicium ita describi: Iudicium [b] est discussio causę, quæ rite fit in foro coram iudice. Causa [c] vero est origo negotij, & materia iudicij.

Quæ sint iudicia sæcularia, & quæ ecclesiastica. h.d.

Summa diuisio iudiciorũ hęc est, quod aut sunt sęcularia, aut ecclesiastica. Iudicia sęcularia sunt, quæ coram iudice laico inter personas sæculares exercentur. Ecclesiastica vero sunt quæ corã iudice ecclesiastico inter p̃sonas [d] ecclesiasticas agitãtur. Duo.n. sũt [e], quib⁹ principaliter orbis regitur [f]. Au-

DE IVDICIIS, ET ILLORVM DIVISIONE.

Io. Bapt. Continuatur hæc materia cum superioribus & sequen. per tex in princ. vna cum glos. huius propolit. tit. qui meo iudicio diuidi debet in tres partes, quarum prima admot. vt dixi continuatio: in secunda describitur iudicium: in tertia quotuplex ipsum sit demonstratur: secunda ibi, potest autẽ: tertia ibi, summa diuisio.

REstat. CASVS non figurat, Not. tamen continuationem aliquando necessario esse faciendam de materia ad materiã facit text. instit. de rer. diuis. in princ.

a REstat.] Quasi dicat, explicito tractatu personarum in primo libro. Item rerum in secundo iuxta partitionẽ factã sup. de iu. nat. consue. & consti. §. fin. restat tractare solũ de iudicijs. de quibus quĩ materia est ampla, & admodum diffusa, tractat duobus libris, vno cõplectitur iudicia ciuilia, qui est hic tertius. allo criminalia, qui est ultimus. Et licet hic terminus iudiciũ varia significet: vt per Doc. in rub. eo. tñ hic sumitur pro instantia causæ discotiendæ & partibus eius. l. properandum. C. eod. ca. forus. de verb. sign. 4. quęst. 4. cap. 1.

Io. Bapt: Potest autem. CASVS non figuratur, sed not. quod iudicium vt doct. aduut. in rubr eod. cum sit terminus plura habens significata t nihilominus potest describi, licet primo non adnot. secundum quod significatum accipiatur.

b ¶Iudicium est] Variæ traduntur iudicii definitiones in rubr. eod. hæc tamen non videtur in sensu differre ab alsis, præsertim ab ea, quæ tradit ibi per Abb. & licet forte aliquæ possint fieri oppositiones, si uelimus attendere naturam definitionum, prout stricte accipiuntur, & insanas scribentiũ disputationes: sufficit tamen ut substineatur & uerificetur prout in pluribus, & tanquam descriptio, ponitur hic, quod apparet ex illo ver describi.

c ¶Causa vero, &c.] Cap. forus. de verb. signifi.

Io. Ba. Sũma. Hæc pars subdiuiditur in 3. part. sicuti tres in ea explicantur iudicij diuisionis: in quarum prima habetur diuisio iudicij desumpta à materia. vel à potestate: in secunda declaratur alia eiusdem diuisio desumpta à qualitate iudicis: in tertia demõstrat alia eiusdem diuisio desumpta ab ordine procedendi: secunda ibi, est & alia: tertia ibi, rursus iudiciorum: quoad primum adhuc puto ipsam diuidendam esse in duas particulas: in prima habetur ista prima iudicij diuisio: in secunda eiusdem diuisionis declaratio. secũda ibi, laicus ergo. quoad primũ CASVS aliter non figuratur. Not. tamen quod humanum genus non tantũ legibus, sed etiã & potestate, regitur facit. ca. duo. distinct. 96 Not. secundo argumentum quod ius ciuile, & ius canon. originaliter & effectiue dependent à potestate cæsarea, ac pontificia.

d ¶Personas ecclesiasticas.] Vt inf. eo. §. pari ratione. & in tantum clerici sunt ab ecclesiastico iudice iudicandi, vt nec Papa subijcere possit clericos potestati sæculari. Inn. & Ab. in c. a. de maior. & obed. nisi ex causa. Abb. in cap. proposuit. de concess. præb.

e ¶Enim duo sunt.] Concor. dist. 96 & auth. quomodo opor. & c. & pulchre, per Arch in rub. decreti. col. t.

f ¶Regitur.] Et vnũ non dependet ab altero. & sic potestas Imperatoris veri nõ uidetur pendere a Papa: sed immediate a Deo, & ita not. in c duo. & c. si Imperator. dist 96. de quo tñ dic, vt per eximiũ doctorẽ & præceptorẽ meũ dominũ Restaurũ Castal-

ctoritas sacra Pontificum, & Imperialis, ac Regia potestas. Vnde sicut ciuiliũ legũ non nisi ciuilis esse debet executor, ita etiam ecclesiasticarum, ecclesiasticus iudex est administrator [a].

Laicus a laico coram sæculari iudice conueniri debet, nisi causa sit spiritualis, vel similis: & litteræ impetratæ ad iudicem ecclesiasticum non tenent. h.d.

Laicus ergo a laico coram iudice sæculari, non autem ecclesiastico cõueniendus erit. quod vsque adeo obtinet, ut etiam si alteruter litigãtium ab Apostolica sede litteras ad ecclesiasticum iudicem impetrauit, irritæ sint & inanes [b]: si tamen causa sit huiusmodi, quæ ad ecclesiasticũ forum pertineat, qualis est matrimonij [c], vsurarũ [d], periurij [e], & similes [f], licet inter laicos discepratio sit, iudex ecclesiasticus adeundus erit.

Spiritualis iudex ex causa iudicat inter laicos. h. d.

Idem iuris est, si uel a sæculari iudice iustitia impetrari non potest [g], vel consuetu

dũ in tractatu de Imperatore, q. 4. qui testatur communem hodie esse sententiã, q̃ Imperator & imperium est ab ecclesia, & latius per eundem in eod. tractatu, q. 1. fac. quod not. Ab. in c. licet. de for. cõp. a ¶Administrator.] 11. q. 1. c. sicut. & per tot. & c. nouit. eo. & hoc te gulariter. Sunt ñ casus, in quibus iudex clericus cognoscit inter laicos, & contra, vt diffuse p Stephanum Aufrerium Tholosanum in tractatu de potestate secularium su per ecclesiis, & per eundem in tract. de potestate ecclesiæ super laicis, & per Bernardũ Laurentii in quadã recollecta casuũ in quibus iudex sæcularis põt in personas ecclesiasticas manus immittere, in Tomo 5. tractatuum, & per Doct. in c. a. de iud. vbi qñ laicus possit esse assessor iudicis ecclesiastici, & in c. licet. & in ea ex tenore de fo. cõp. & in c. ecclesia sanctæ Mariæ. de cõst. & dicetur inf. eod. in discursu uariis in locis.

Io. Bapt. Laicus ergo. Licet hæc pars in plures posset diuidi particulas. CASVS tñ ita in cõmuni figurari commode potest, cum sæpe diuersæ orian tur inter homines fideles controuersiæ, adeo qđ aliquando oriantur inter laicos & laicos, aliquãdo inter clericos, & clericos, aliquãdo inter laicos, & clericos, & aliquando inter tales fideles, ut dubiũ sit an sint laici, uel clerici, propterea dubitatũ fuit de cõpetentia iudicis: si enim nos uolumus considerare duplicem potestatẽ supra adnot. in §. 1. uersic. duo enim. res uidetur clara quod inter laicos debet esse laicus, inter clericos, clericus, & in dubio sit locus præuentioni, iuxta. not. in c. penult. de foro cõpeten cõfirmatur præuentio ista arg. c. 1. §. cuius in agendo. 3. q. 8. Sol. tamen prout in hac parte legimus, & ratio est, quia ad cognoscendam hanc iudicis cõpetentiã meliorẽ regulam non habemus nisi obseruare quis gerat personam rei conuenti, aut qualis sit res quæ in iudicio est proponenda, tunc enim in claris cessat omne dubiũ: at in dubio conuenientius esset deuenire ad potestatem superiorem, quę in casu nostro est Ecclesiast. e. solitæ. de maiori. & obe dien. vnde eum solum ad obiectionẽ præuentionis sit respondendũ sine controuersia est dicendum ipsam locum habere quãdo utterque iudex esset competens; secus aliter, atque hoc eodem modo dicendũ est ad reconuentionẽm, secundũ sñ

ult. opin. vt docent doct. in c. 1. de mutuis petition. & Maran. in suo specul. Not. primo iudicis in competentiam aliquando esse omnino notoriam, & aliquando dubiã, & tunc ad superiorẽ esset deueniendum. Not. secundo quod iudicis cõpetentia cognoscitur aliquando à reo conuento, aliquando à qualitate negocii.

b ¶Et inanes.] Sed quæritur an sint irritæ & inanes ipso iure? Quidã quod tales litteræ sunt in suspenso, & quod euentus declarabit, an sint nullæ. s. si appareat iudicẽ laicum esse, vel nõ esse negligentem: vt not. in c. licet. & in ea. ex tenore. de for. compe. & tenuerunt multi antiqui. Ab. in d. ea. licet. distinguit, an litteræ sint impetratæ a personis miserabilibus, an vero nõ miserabilib⁹, vt secũdo quidẽ casu irritæ sint ipso iure: primo vero non, ratio autẽ diuersitatis est secundum eum (reiectis rationibus Ioan. de Ligna. & Anto. de Butrio.) quia in personas miserabiles, seu delinquentes contra eas habet Papa iurisdictionem magis latam, quam in alias non miserabiles: quia miserabiles sunt sub ei⁹ protectione, ut hic, & c. significatibus. de offi. deleg. unde cõmittendo videtur exercere officium protectionis, quasi comminetur sæculari, q̃ si non procedet, ipse per suum delegatum procedet, sicut in simili dat conseruatorem ante tentiam illatam. ea. 1. de offic. delega. in 6. sed alios laicos non sic habet in protectione, ideo nullo modo committit ante negligentiæ tempus. l. obseruate. §. nec pro eo. ff. de offi. procõs. & c. quod clericis de for. compe.

c ¶Matrimonii.] Cap. causam matrimonii. de off. deleg. & c. ex litteris. de consang. & affi.

d ¶Vsurarum.] Cap. quoniã. de vsuris, & per tot.

e ¶Periurii.] Cap. fin. de for. comp. in 6. potest tñ de iuramento esse cognitio iudicis sæcularis; puta si agatur de obseruantia iuramenti, non de validitate. Ab. in c. cum sit de fo. comp. sicut & si agatur mero possessorio, licet causa in petitorio sit spiritualis iuxta doctrinam Abb. in c. litteras. versic. vnde multum probabiliter. de inst. calum.

f ¶Et similes.] De quibus habetur latissime in ca. licet de for. comp. fac c. tuam. de ord. cogni.

g ¶Non potest.] Puta, quia vacat imperiũ, ea. licet de for. comp. vel ex negligentia iudicis sæcularis. vt in

do [a] loci, vel miserabilitas [b] personarum ecclesiasticum iudicem compellendum suadeat.

Clerici habent priuilegium, ne coram iudice laico conueniri valeant, cui non potest vllo pacto renunciari. hoc dicit.

Pari ratione [c] tam Mileuitanensi [d], quã Carthaginensi [e] concilio cõstitutum est, ne clerici clericos, relicto suo pontifice, ad publica [f] iudicia sub pœna depositionis [g], & amissionis [h] propriorum iurium pertrahant [i]: cui beneficio, cum non sit personale: sed collegio [k] ecclesiastico indultum, pactionibus priuatorũ, aut iuramento illicito derogari non potest [l].

Qualiter clerici in iudicem non suum consentire possunt h.d.

In iudicem tamen non suum, si is persona sit ecclesiastica, & episcopi diœcesani cõsensus accesserit, clerici consentire poterũt.

Actor sequi debet forum rei.h.d.

Quod si inter clericum & laicum contentio sit, vt cognoscamus, vtrũ ecclesiasticus, an secularis iudex causam dirimere debeat, dispiciendũ erit, quis rei cõuẽti partes sustinet. Nam si clericus apud ecclesiasticũ forũ, si laicus apud secularem erit agitãda causa. Cum generale sit, vt actor forum rei sequatur [m].

vt in d.c.licet. & c.ex tenore. de for.comp.

a ¶Consuetudo loci.] Cap. si duobus. de appe. & c.si clericus.de for.comp.

b ¶Miserabilitas.] Ca.ex tenore.de for.compet. & c. super.de verb.signifi. & cap. significantibus. de off. deleg. & quæ sint hæ, & quando possint immediate iudicem ecclesiasticum adire, per Ab. in ca. licet.de foro compet.

c ¶Ratione.] Quæ scilicet ponitur in §.1.sup. eod.

d ¶Mileuitanẽsi.] 11.q.1.cap.inolita: & cap. si diligenti. de for.compet.

e ¶Carthaginensi.] 11.q 1. ca. placuit. cap.si diligenti. de for.compet.

f ¶Publica.] Secularia, vt per Doct. in cap. si diligenti. de for.comp.

g ¶Depositionis.] Hoc quando, traxit in criminali causa secundum quosdam.

h ¶Amissionis.] In causa ciuili secundum quosdam. Abb.tamen in cap. si diligenti. §.si.de for.compet.in vlti. not. aliter declarat, dic ut per eũ. Dubitatur tamen an ipso iure incurratur hæc pœna, an per sententiam. & communiter tenetur, quòd per sententiam, vt traditur in d.cap. si diligenti. Quid tamen si laicus trahat clericum ad forum sæcularem? Respon. perdet causam. auth. statuimus. C.de episc. & cler. quod priuilegium Specul. trahebat etiam ad clericum coniugatum, de quo tamen dicas, vt in cap.vni.de cler.coniug.in 6. Sed numquid clerici, qui consentiunt in iudicem ecclesiasticum, non suum incurrant pœnam de qua hic? Respon. vt plene habetur in cap.significasti.de for. comp. Sed an possit clericus de consensu episcopi consentire in iudicem laicum? Respon. non ex ratione quæ statim subditur in hac littera. ita not.in d. cap. significasti. Arg. contra cap. 2. de for. comp. Solu. vt ibi per Abb.

i ¶Pertrahant.] Sed quando intelligetur quis pertrahere, vt sit locus pœnis, de quibus hic, & videt quã primũ quia clericũ in iudiciũ vocauit, 11.q.1. cap.inolita vnde sumitur hæc littera. & l.in criminali.C.de iuris. omn.iud. Alij quod solum post litis contestationem. l.quamuis. ff. de in ius uocan. l. si conuenerit.ff.de iuris. omn. iud. & arg. 11.q.1. c.placuit & l.Papin. §. meminisse. ff. de inoffi. test. l.alia. C.de his, qui vt indig. l. si cum exceptione. §. hæc actio. & §. satis. ff. quod met. causa. & hæc placet Bart. & Abb. per l. qui cum minor. § accusasse. ff. de bon.liber. & per l. in seruitutem. §. petisse. ff. eod. tit. & hæc videtur cõmun. opin. quando summa in dispositione legis: aliud si in dispositione hominis, de hoc plene per Bar. in l. amplius. ff. rem rat. hab. & quod dicitur licere desistere vsque ad sententiam, intellige secundum Abb. in cap. si diligenti. de foro compe. siue illa sit definitiua, siue habeat vim definitiuæ, vbi & de quadruplici modo practicandi, quod hic dicitur. Sed an teneantur clerici cõpromittere præter conscientiam episcopi? Respon. non super rebus proprijs. An autem idem sit super rebus ecclesiæ? dic vt not. in cap. contingit. de transact. & in c. 2. & in cap.cum tẽpore.de arb.

k ¶Collegio.] Et tamẽ maior pars collegii potest renunciare fauori introducto ad honorem totius collegij. Ab.in c. cũ inter canonicos. de ele. versi. ex hoc nota quod maior pars, &c.

l ¶Non potest.] l.ius publicum.ff.de pact.c. si diligenti.de fo.cõp. vbi latissime, an & quomodo hæc positio procedat. Sũt & aliæ rõnes quod clericus corã iudice laico cõueniri nõ possit, de quib' ĩ d.c.si diligẽti.

m ¶Sequatur.] Ca.experientia. cum seq. 11.q.1 c. cum sit. & ca.si clericus.de for. cõp. l. in criminali. C.de iu.omn. iud. hoc tamen nõ procedit pluribus casibus, no. in c.licet & in c.ex tenore de for. cõp. de quibus aliquid sup. §.prox. Item non procedit si agatur de exceptione. l. si contendat. ff. de fideius. c. 1. de iureiu. de quo diffuse per Ab. in c.si quia cõtra clericũ. tã in lectura, q̃ in rep.de foro cõpe. Item nõ procedit hoc si consuetudo aliter disponat: valet enim consuetudo quòd laicus conueniatur coram iudice ecclesiastico per clericum, etiam si non agatur de re ecclesiastica, vel patrimoniali ipsius

li ipsius clerici.d.c.si clericus.vbi no.fac. c.nouit. eod. & 2.q.5.c. si quis presbyter.

a ¶Clericum.] Ca.2.c. significasti.& ca.peu de fo. comp.& intellige nō solum de eo, qui est in sacris constitutus: sed etiam in minoribus ordinibus.d c. 2.& c. cum non ab homine Sed an idē sit in clericis coniugatis? dic vt not. in c.vni.de cle.cōiug. in 6.& quod nō sit idem videtur hodie per Cōcil. Trid. statutum respectu certarum qualitatū, ut sess.23.c 6.in decre.reform. Sed quid dicemus de eremitis? & idem videtur quod de clericis, cum subsint episcopo in cuius sunt territorio, vt not.in ca. nulla. dist.93.in cap. quæ vere 16.q.1 & hoc videtur probare in no. & Archid Contra Lauren. & Io. de Lign. Nam a iurisdictione sæculari duplex actus eximit, ordinum receptio & conuersio ad aliquam probatā religionē.c.si.de relig.dom.c. non dubium. de sen. excō. 17.q.4.c.si quis suadente. quorū neutrum in simplicib⁹ eremitis cōcurrit. & hoc videtur iure verius, licet primum forte uideri possit æquius, de quo per Ab.in d.c. 2.vbi quid de rectoribus hospitalium & Iesuatis.

b ¶Condemnet] Sed contra 3.quæst. 5. cuius in agendo. & cap.at si clerici.eo.cū materia. Respon.hoc non procedit in causa reconuentionis, de quo late in d. c.at si clerici. Idem dicendum in causa feudali.ca. verum, de fo.cōp.de quo dic, vt per Ab.in c.certū. eo.tit.& habetur in c.cum non ab homine. eod.

c ¶Iniuriam] 2.q.7.cap.accusatio.in fi.& dicendo de hoc.vt per Ab.in c.cum venissent. eodem.

d ¶Sequestrandus] i.excommunicandus. 23 q.5. c c. tt... & ex hoc quod loquitur per verba futuri tēporis, collige quod talis iudex non est excōicatus ipso iure: sed venit excommunicādus per sententiā, vt communiter per Doct.in c.2.de for.compe.

e ¶Dubitari.] Cap.si iudex.de sent.exc. in 6. unde sumitur.

Iudex laicus non potest condemnare clericos.h.d.

Cauendum erit igitur laico iudici, ne quoquo modo clericum[a] cōdemnet[b]: quod si fecerit, ab ecclesia, cui iniuriam[c] irrogasse noscitur, tādiu sequestrandus[d] erit, quousque reatum suum cognoscens emendet.

Si delinquens captus pretendatur clericus, vtrum ita sit, debet cognoscere iudex clericus uocato iudice seculari.h.d.

Dubitari[e] tamen contingit, si iudex laicus delinquentē captum detineat, & is se clericum asserens ad curiam ecclesiasticam remitti postulet, vel illum curia ipsa ecclesiastica tamquam clericum repetat[f], si iudex laicus illum esse clericum inficiatur, & propterea minime remittendum contendat, quis sit huius dubitationis legitimus futurus iudex? & cum de re ecclesiastica, & spirituali[g] sit controuersia, ad iudicem ecclesiasticum huiusmodi cognitio pertinebit. Iudex tamen sæcularis, vel alius, cuius interfuit[h], dum res huiusmodi cognoscitur, vocandus erit.

Delinquēs captus habitus pro clerico statim debet restitui iudici ecclesiastico.h.d.

Sed si notorium[i] fuerit, vel fama publica extiterit, reū captū talem esse clericū, qui huiusmodi priuilegio gaudere debeat[k], aut ipse pro clerico cōmuniter habeatur[l], statim ante vllam de clericatu cognitionem[m], ecclesiasticę curiæ restituendus erit.

f ¶Repetat.] Sic ciuitas repetit suū ciuem.l.1 §.2. ff.de rei vend.& l. de iure. ff.ad muni. Sic & petit ciui suo iustitiam fieri,& violenter ablata restitui. 23.quæst.2.c.dñs.Sic & pater petit filiū §.quid si impubes.sup.de reg.& ca.fi. de conuer.infi.Sic miles armatæ militiæ per magistrum militū in ciuilibus & criminalibus iudicatur. l. magisteriæ. C. de iur. om iud. Vnde & hic clerici coram suo iudice. c.at si clerici. eod.

g ¶Spirituali.] De qua regulariter, nec principaliter, nec incidenter debet se iudex laicus intromittere. c.tuam.de ordi. cogni. & ca.per venerabilem.qui fil.sint legi.cum simil.

h ¶Interfuit.] Puta aduersarius, qui illum detineri fecit, & pro aliquo prætēso maleficio vult puniri facere. si aūt non est aduersarius; puta quia iudex procedit ex officio, tunc citabitur sæcularis iudex.concor.c.venerabilib⁹. §.2.& ca. si iudex. de sen.exc.in 6.vbi not.& fac. pro hac littera c. inter quatuor.de mai.& obe. & l.emptor fundi. C. de euict. & l de uno quoque. ff. de re iud.

i ¶Notorium.] Facti. s. quod nulla possit tergiuersatione celari. ca.vestra. de coha. cle. & multi.quia notorie cognoscitur pro clerico, vt archipresbyter, vel his similes: uel si est notorium iuris, ad idem.c.cū olim.de ver.sig.& no. in c. si iudex, de sent.excom.in 6.

k ¶Debeat.] Hoc ideo dicit: quia si esset clericus buffo vel goliardus, & artē illam per annū exercuisset, vel tertio monitus non destitisset, vel esset clericus vxoratus non incedens habitu, uel esset bigamus, vel degradatus, non remitteretur. Ita no.in c. si iudex.de sent.excom. in 6.

l ¶Habeatur.] Sic ff.ad Maced.l.3. & ff.de off pr.l. Barbarius.& de iur.patr.c. consultationibus, & §. interdum.sup.eod.tit.

m ¶Cognitione.] Determinat, quod dixerat de fama, vel cōi reputatione, quibus casibus adhuc est necessaria

satis

ſaria cognitio ſuper veritate: ſed ſi eſt notoriũ, nõ eſt neceſſaria aliqua cognitio, ad not. in c. veſtra. de coha. mul. & cle. & not. in c. ſi iudex. de ſent. exc.
a ¶Publice.] i. corã populo: alias & qđ fit corã duobus vel tribus dr publice fieri. Ab. in c. 2. de pur. ca.

cleſiaſtico, vel vt laicus a laico puniri debeat, & eſt ſimile l. ſi. C. de ordi. cogn. & 3. q. 1. in fine.
f ¶Proceſſus.] Ergo non ſolum iudicare prohibetur, ſed etiam procedere. fac. ca. vt inquiſitionis. §. pen. de hæret. in 6. & c. ſi iudex de ſent. excom. in 6. unde ſumitur.

b ¶Præſumẽdus.] in quo ſtatu enim quia reperitur in eo pro præſenti iudicandus, licet de alio ſtatu poſſit inquiri. ff. de iniur. l. cũ apud. §. ſi quis. & multis ſimilib. hoc probatur in c. ſi iudex. de ſent. excõ. in 6. & de materia vide per Ab. in c. ex parte 3. & in c. 1. de apoſta. & in ca. contingit. de ſent. excom.
c ¶Clericali.] Et ſic ultima poſſeſſio nil releuat, ut remiſſio fiat, Arg. cõtra l. illud. ff. de pe rie & cõ. rei uẽdit. Sol ꝙ vehemẽtior retinetur pſumptio ex anteriori diuturna laicalis habitus delatione, q̃ ex iſto ultimo ſtatu, vt innuitur in hac littera. Itẽ ſecundũ Ioã. Monac. plura faciebant contra deprehenſum, & ſolus habitus pro deprehenſo unde non mirũ ſi plura uincunt unũ. arg. auth. itaq; C. cõ de ſucceſſio. & ibi no. in c. ſi iudex. de ſent. ex c. l 6.
d ¶Fecerit.] Corã

curię reſtituendus erit.

Talis quis præſumitur in quali habitu reperitur aliquandiu conuerſatus & captus. h.d.

Idem dicendum erit, ſi ante deprehenſionem pro clerico publice [a] ſe gerens, tonſuram & clericales veſtes deferens deprehẽſus fuerit: donec enim contrarium conſtiterit, talis, qualem eum demonſtrat habitus, præſumendus [b] erit.

Ex actu momentaneo non tollitur præſumptio orta ex actu habente tractum temporis. h.d.

Aliud obſeruãdũ, ſi antequam deprehẽderetur, publice ſe ꝓ laico gerebat, & quaſi laicus cõmuniter habebatur: nã quamquã deprehenſionis tempore in habitu clericali [c] repertus fuerit, ob præſumptionem, quę aduerſus captum ex præcedenti laicalis habitus delatione orta eſt, non antea reſtituẽdus erit, quam de clericali titulo fidem fecerit [d], interim [e] tamẽ quiuis proceſſus [f] iudicis penitus cõquieſcet.

Secunda iudiciorum diuiſio, quod quædam ſunt ordinaria, & quędam extraordinaria. h.d.

Eſt & alia diuiſio [g] iudiciorum. nam eccleſiaſticorum, quędã ſunt ordinaria, quędã vero extraordinaria [h], ſiue delegata. Iudicium ordinariũ eſt

Eſt & alia.] Hæc pars eſt ſubdiuidẽda in 5 part. in quantum prima habet qualis ſit iſta ſecũda iudicii diuiſio. in ſecunda quis poſſit delegare, & cui: in tertia ſi delegatio fiat pluribus, quomodo ſit facienda: in quarta qualiter iſta iuriſdictio delegata ſit exercenda: in 5. qualiter finiatur, ſecũda ibi, poſſunt autem: tertia ibi, Item mandari põt: quarta ibi, ſed ſi. ue vni: quinta ibi, ſoluitur autem. Quoad primũ CASVS nõ figuratur. Not. tamẽ cauſam diſtinctionis: ille enim qui iudicat, aut iudicat iure proprio, aut iure alieno, primo reſpectu datur iudicium ordinarium, ſecundo uero iudicium delegatum: hinc puto inferendum quod omnia, quæ ſunt iuriſdictionis poſſunt ſecundum eorum naturã delegari, ſed ratione congruentiæ ſecus eſt dicendum. Io. Bapt.

iudice eccleſiaſtico, ſecundum Archi. Io. Monac. & Io. An. in c. ſi iudex. de ſent excom. in 6 & ſic continentia cauſæ diuiditur, contra c. 1. de ſequeſt. qđ eſt ideo, quia natura cauſæ requirit alium iudicẽ, c. tuã. de ordi. cogni. c. lator. qui fil. ſint legit. Sed detentus in ſæculari curia, quõ litigabit coram iudice eccleſiaſtico? Dic relaxabitur forte datis fideiuſſoribus. nec enim per hoc remittetur. c. ſi clericos de ſen excõ. in 6. vel litigabit per procuratorẽ. Natura enim facti hoc habet, ꝙ interdũ per alium quis proſequatur cauſam. c. mulieres. de iud. in 6. & cap. vni. de ſtat. regu. in 6. & l. diuus. ff de cuſto. reo. Sed quomodo faciet hanc fidem? Rñ. per publicũ inſtrumentum ſuæ ordinationis. 2. q. 1. ca. legã. Per teſtes etiam poterit hoc probare. c. tuæ. de cler. peregr. fac not per Ioan. And. in c non licet. de reg. iur. in 6. & in d. c. ſi iudex.
e ¶Interim.] Id eſt, pendente probatione titulo clericali: eſt enim hoc præiudiciale, de quo primitus debet cognoſci, vt ſciatur, an vt clericus ab ec-

g ¶Diuiſio.] Subdiuiſio: quia hic diuiduntur iudicia eccleſiaſtica: & licet hæc ſubdiuiſio conueniat etiã ſæcularibus iudiciis: de illis tamen tractare non intendit.
h ¶Extraordinaria.] Appellat delegata iudicia extraordinaria, ſic & in ca quoniam contra. de probat. quod factum eſt ad tollendum quandam amphibologiam, nam ordinaria interdum alio ſenſu ſumuntur, vt inf. eod. § fin. ſcilicet pro his, in quibus proceditur exquiſito iuris ordine: ſecundum quam ſignificationem etiam iudicium delegatum poteſt dici ordinarium, quando nõ proceditur ſummarie, appellatur ergo iudex delegatus. & iudiciũ delegationis extraordinarium: quia exercetur a iudice non ordinario, vnde fuit electa hæc vox: quia melius opponitur ordinario, nec ſatis ſonare videbatur ſi fuiſſet dictum iudicium delegatum. fac. d. cap. quoniam contra. & 3. quæſt. 3. §. ſpatium verſic. ei autem.

quod coram iudicib⁹ ordinarijs exercetur. Ordinari⁹ [a] iudex est, qui suo iure vel superioris beneficio vniuersalem iurisdictionem exercere potest, vt episcopus, archiepiscopus, legatus & similes. Constituitur [b] autem a lege, vel Principe [c], consuetudine, vel vniuersitate.

Episcopus potest ius dicere in quolibet loco sua iurisdictionis. h.d.

Igitur cum episcopus [d] in tota [e] sua diœcesi iurisdictioné ordinariam noscatur habere, poterit in quolibet loco suæ diœcesis non exempto per se, vel per alium pro tribunali sedere, & ea, quæ ad ipsius spectãt officium libere exercere, & cum opus fuerit, auxilium publicũ implorare [f].

Quid sit iudicium extra ordinarium, & quid iudex delegatus. h.d.

Extraordinarium [g] siue delegatum iudicium est, quod coram iudice delegato exercetur. Iudex delegatus [h] est is, cui ab eo, qui demãdare potest, causa committitur.

Non solum Princeps, sed etiam alij ordinarij possunt delegare, licet delegatus a Principe sit magis priuilegiatus. h.d.

Possunt auté iurisdictionem mandare non solũ Princeps, verũ etiã alij ordinar. j [i]

a ¶Ordinarius, &c.] In istam descriptionem consentiunt Hostien. in summa de offi. ord § 1. & Speculat. eod. tit. in prin. & communiter Legistæ in l. more maiorum. ff. de iurisd. omn. indi. sunt tamen immutata duo verba, primum verbum superioris, nam Host. & Specul. dd. locis, & Bal. in d. l. more. vtũtur verbo, Principis. Sed commodius visum fuit verbum, superioris: quia licet Principis appellatio late pateat, vt in clem. 1. de baptis. In dubio tamen videtur repręsentare Principem supremum: & tamen alii sunt, qui licet non sint supremi, nihilominus constituunt ordinarium, vt patet in episcopo, qui constituit vicarium, qui secũdum commu. opi. est ordinarius, & non habet iurisdictioné a principe, sed bene a superiore: aliàs quoque facit episcopus ordinariũ in consequẽtiam, vt declarat Host. de off. dele. §. quis delegare. in sum. vers. item sciẽdum. Aliud immutatum verbum, est, quod hic dicit vniuersalem, cum tamen Host. Specu. & Bald. & alij dicant vniuersaliter: in quo tamen non videtur magna vis.

b ¶Constituitur.] Pro declaratione & verificatione huius versiculi videndus est Hostien. in summa de offi ord. §. quis possit constituere. & per Specul. eod. tit §. 1. & communiter per Canonistas in c. duo. eod. tit. & per Legistas in l. more. ff. de iurisd. omn. indi.

c ¶A Principe.] Cum autem possit Princeps & delegatum & ordinarium constituere, quomodo cognoscemus vtrum voluerit ordinarium constituere, vel delegatum? Respon. vt not. per Ab. in ca. relatum. de offi. deleg. & per Legistas in l. & quia. ff. de iurisd. omn. iud.

d ¶Episcopus.] Idem intellige de legato circa suã legationem. c. sp. nouit. de offic. leg. Idem archiepiscopo circa propriam diœcesim. c. vt litigantes de offi. ordi. in 6. sed non quoad prouinciam. d. cap. vt litigantes. & 9. q. 3. c. 1. cap. 2. & cap. 3.

e ¶In tota.] Ita, quod nullus in tota sua diœcesi sub eo iurisdictionem habeat, in parte autem bene, quod dic ut not. 25 distinct. ca. perfectis. & fac. quod not. Host. de offic. archipresbyt. cap. vlti. An autem inferiores prælati præferantur episcopis in cognoscendis causis subditorum, & quam iurisdictionem habeant, late per Abb. in c. cum cõtingat. de for. compet. & nouissime in fauorem ordinariorum multa constituit concilium Tridentinum, vt patet in 6. Sessio. in decretis. refor. c. 3. & Sessio. 24. ca. 11. & c. 20.

f ¶Implorare.] Not. ergo ex hoc verbo, quod episcopus non potest habere officiales armatos, nisi haberet iurisdictionem tẽporalem, vt per Ab. in ca. cum non ab homine. de iud. & in c. significasti. de offi. deleg. & de eo, & toto quod hic dicitur, plene habetur in c. 1. de offic. ordi. in antiq. & in c. 1 eod titu. in 6.

g ¶Extraordinarium.] Fac. c. quoniam contra. de proba. & 3. q. 3. §. spatium. vers. ei autem, & per Fel. in rubri. de offi. deleg. nu. 3.

h ¶Delegatus.] Hæc descriptio videtur communiter approbari ex his, q̃ tradunt Legistæ in rubr. ff. de offi. eius. & Canonistæ in rubr. de offi. deleg. post. Host. in summa, licet sit aliqua verborum diuersitar, & hæc uideatur simplicior, quod conuenit instituto operi.

Possunt autem. CASVS. Cum iurisdictio non solum in principe tanquam in capite reperiatur, sed etiã diuersis personis inferioribus atque modo diuerso competebat indifferenter omnes uolebãt eam alteri etiã dignitate non ornato delegare: quare de re fuit de hoc dubitatum, quoniam enim in promotione ad dignitatem, uel officium, uidetur electa industria personæ. ca. constitutis. de appella. facit l. inter artifices. ff. de solution. negatiue respondebatur. Sol. tamen vt in hac parte legimus, quia ob bonũ publicũ non solum expedit, sed oportet aliquãdo iudicem aliquem delegare: non obstat obiectio quia in nonnullis iudicibus aliquando necessificatur, & aliquando limitatur, & sic secundum qualitatem casus contingẽtis locũ haberet: Not. primo q̃ personæ inter se differentes ob identitatẽ rationis aliquã adinuicẽ æquiparãtur: Not. 2. quod licet delegatus gerat vicem delegantis, & nihil proprij habeat, non quilibet tamen constitui potest.

i ¶Alii ordinarii,] Princeps ergo est ordinarius, cum

Is tamen cui a Principe [a] mandatur, ceteris longe prǽstat. Nam & alteri ex causa [b] subdelegare, nisi illius electa fuerit industria [c], renitentemque compellere, & propriã sententiam exequi, & cõtra ipsum ordinariũ ꝓcedere potest [d] quæ in ceteris delegatis nõ obtinent.

Delegatus a principe regulariter non potest quem citare vt compareat personaliter. h.d.

Non tamen in ciuili iudicio [e] alterutri parti, vt coram se personaliter compareat iubere poterit [f], nisi vel mãdatum ad hoc speciale [g] receperit, vel nisi pro veritate dicenda [h], vel pro iuramento calumniæ [i] exhibendo, vel alia iuris necessitas partes corã exigat specialiter prǽsentari.

Delegatus a Papa non subdelegat, nisi personis hic enumeratis. h.d.

Sed nec omnibus promiscue vices suas demandare poterit: sed illis dũtaxat, quib⁹ auctoritate litterarũ sedis Apostolicæ [K], vel Legatorum [l] eius-

eum dictio, alii, sit earundem qualitatum repetitiva, not. in l. si fugitiui. C. de ser. fugit. immo & ordinarius ordinarium. 11. q. 3. ca. per principalem & not. in c. felicis. § fin. de pœn. in 6.

a ¶ A Principe.] Intellige hic principẽ quemlibet non recognoscentem superiorem, saltem in tẽporalibus, vt per Abb. in c. pastoralis. de off. & pót. iudi. deleg.

b ¶ Ex causa.] Videtur ergo, ꝙ sine causa delegatus a principe subdelegare non possit. Sed contra videtur esse: quia hoc habet simpliciter a lege, vt subdelegare possit. c. fin. de off. deleg. & l. vni. C. qui pro sua iuris. Rñ. ad hoc distinguendo ex mente Inno. & Abb. ꝙ aut delegatus a Principe vult delegare ex causa, & non est dubium. c. si pro debilitate. de off. deleg. aut nulla iusta causa subest: & tũc aut non facit in fraudẽ alicuius: sed non vult se implicare litigiis: & põt subdelegare ac cõpellere subdelegatũ ad acceptandã subdelegationẽ. ca. pastoralis. de off. del. aut malitiose vult subdelegare, & in fraudem alicuius, & tunc licet valeat subdelegatio, tamen non potest cõpellere renitentẽ. d. c. pastoralis. secundũ intellectũ Abb. in dubio tamen non præsumitur in fraudẽ subdelegare, nisi saltẽ probetur ex coniecturis, vt not. in d. c. pastoralis.

c ¶ Industria.] Quo casu non permittitur subdelegatio. cap. fin. de off. deleg. l. inter artifices. ff. de solu. quomodo autem hoc cognoscatur, per Fel. in dicto cap. fin.

d ¶ Potest.] Cap. significasti. cap. in litteris ca. quærenti. & c. sane. de off. del. & in his locis late tradit.

e ¶ Ciuili iudicio.] Secus extra iudicium, vt in notula seq. Item secus in causa criminali. c. 1. de iud. in 6. nisi de crimine ageretur ciuiliter. cap. tuæ. de procur. cap. super his. de accus. si autem de crimine criminale iudicium intentaretur, non interuenit procurator nisi in casibus. not. 3. q. 6. cap. si quãdo. & de accus. c. veniẽs. Sed quid si procurator in causa criminali admittatur; an quæ facta sunt cũ eo valeant? Respon. vt not. in c. 1. vnde sumitur.

f ¶ Poterit.] Cum hic loquatur in delegato principis a contrario sensu, videtur secus in ordinario. 25. dist. c. qualis. cap. cum Apostolica. de his, quæ fi. a præl. tu dic idem in ordinario, vt not. in c. 1. eod. in 6. vnde sumitur, licet ordinarius extra iudicium multis casibus possit subditos personaliter coram se conuocare, vt si eget illorum consilio, vel personali auxilio, & in aliis casibus, in d. c. 1. annotatis. Sed videbatur ꝙ delegatus Papæ quo ad causam sibi delegatam, idem posset quod Papa: cum substitutus, & c. l. si cũ. §. qui iniuriarum. ff. si quis caut. iuncto c. cum dilecti. de dolo & cont. cũ ibi not. & ca. fi. de maio. & obe. & ca. fi. de dilat. Sed hoc obtinet tantum in Papa, non in delegato eius, vt not. in d. c. 1. Potest autem delegatus quod Papa, hoc verũ quod illa sine quibus nõ potest causa expediri. c. 1. & ca. præterea. de off. deleg. & ita soluit Innoc. & Archid. cum autem liberum sit cuilibet per se, vel per procuratorem respondere. l. præsenti. §. cum autẽ. C. de his, qui ad eccles. confug. l. 1. ff. de proc. c. fi. de iur. cal. in 6. beneficiis iuris nemini fuit auferendum. d. 18. cap. de his. cap. indultum. de reg. iur. in 6. In causis vero collegii, vel vniuersitatis de necessitate debet syndicus interuenire. cap. in pertractãdis. de iur. cal & no. in c. dilectus 2. de sim.

g ¶ Speciale.] Quia tunc sicut Papa potest & ipse similiter. c. pen. cu ibi not. de ꝓe. & not. in c. 1. de iud.

h ¶ Dicenda.] Scilicet ad præstandum iuramentũ de veritate, quod solum olim præstabatur in spiritualibus: hodie secus. c. 1. de iur calu. in 6. Et in eo differt a iuramento calumniæ: quia per illud rũdetur de eo quod credũt & existimant respõdentes. l. 2. §. sin autem. C de iur. calum. per illud de veritate respondetur prout littera sonat. ca. dudum. 2. de elect. & not. in c. 1. eod. in 6.

i ¶ Calumniæ.] Quod principales personæ præstare debent. C. de iur. calum. auth. principales. & de iur. calu. ca. in pertractandis. nisi procurator ad id habeat speciale mandatum. ca. si de iur. calu. in 6. quo casu delegatus principalem ad iurandum cõpellere non poterit: cum hoc casu nulla sit iuris necessitas, de qua hic, & in cap. 1. eod. in 6. nisi forte principalis instior sit, quam procurator, & natura causæ hoc requirat, vel sciat melius veritatẽ, l. fi. C. de procu. & fac. c. si quem. de procur. in 6.

K ¶ Sedis Apostolicæ.] Vt in cap. statutum. de rescript. in 6.

l ¶ Legatorum.] Vt cap. statutum, §. in nullo. de rescript. in 6.

dem causę committū-tur: hoc est non nisi dignitate [a] præditis, aut personatum obtinentibus [b], vel ecclesiarum cathedralium canonicis [c].

Potest vna causa etiam pluribus delegari, & si in rescripto nō fuerit adiecta clausula: Quod si non omnes, non valebit processus, nisi simul procedant. h.d.

Item mandari potest iurisdictio, tam vni, quam pluribus [d], certis tamen [e]. Sed si pluribus mandata sit non adiecto eo: Quod si omnes interesse nequiuerint, vel noluerint, reliqui exequantur: nisi simul omnes coniunctim processerint, quidquid aliqui fecerint, nullam iuris habebit efficaciam [f].

Qui per alium facit, per seipsum facere videtur. h.d.

Plane si is, qui interesse non potest, vel coniudici [g] suo, vel alij vices suas commiserit, perinde res accipienda est, atque si omnes simul procedant.

Clausula, quid si omnes. impedit subdelegationem. hoc dicit.

Aliud iuris est si illud [h] adiectum sit. Nam nec impeditorū collegarum subdele-

a ¶Dignitate.] Sumitur autē dignitas multis modis, vt traditur in c. de multa. de præb. & per antiquos in c. 3 de cle. non resid. & in ca. denique, dist. 4. Sed quomodo ergo poterunt causæ committi natis annos viginti. c. cum vigesimum. de offi. deleg. & l. quidam consulebant. ff. de re ind. cum tamen in dignitate vel personatu constitutus natus esse debeat annos 25 c. cum in cunctis. §. inferiora. de elect. Sol. obiectio non procedit in canonicis, in quibus non requiritur tanta ætas, habetur in c ex eo. de elect. in 6. Item dispēsatiue potest minor 25. habere dignitatem, vel personarum. ca. vni. de æta. & qual. in 6.

b ¶ Obtinētibus.] Idem de officialibus episcoporum principalibus & foraneis, & de prioribus religiosis conuētualibus & Claustralibus. cle. & si principalis. de rescr. secus est de monacho, nisi de certa scientia Papæ. Abb. in cap. per inquisitionem. de elect. & in ca. causam. eo. & nisi in casu qui ponitur in sequenti notula.

c ¶Canonicis.] Idem si quis sit monachus in ecclesia cathedrali, quia vbi reperitur qualitas in monachis, quæ requiritur in clericis, censentur habiles, vt in cle & si principalis. de rescrip. Sed hi cēsentur canonici ecclesiæ cathedralis, vt no. in c. t. 63. dist. & ita Abb. consuluit, vt ipse refert in ca. cum olim de priui. Idem tenet. in c causam quæ. eo. licet Archid. in c. statutum de rescr. aliter sentiat. aliàs igitur habentibus perpetuum officium in ecclesia cathedrali non poterit causa per sedem Apostolicam delegari d. c. statutum. & ibi etiam not. licet aliàs extra iudicium simplex religiosus possit esse cōmissarius Papæ. c. cum in veteri, de ele. & ibi Abb. in 2. no. immo de potestatis plenitudine posset etiā mero laico cōmittere causam etiā spiritualem, & cōcedere excōmunicandi potestatē Ab in c. Messana de elect & in c. fin. de cle. ægro. & not. dist. 32. § verū, & in c bene quidē. d. 96. Hi autē canonici cathedralium licet possint esse delegati apostolici: conseruatores tamen esse non possunt. c. fi. de offi. deleg. in 6. Sed quid si tempore datæ quis esset canonicus, & nō tēpore præsentationis vel ecōuerso? Rñ. initium attenderetur, & sic tēpus datæ, vt not. in dicto c. statutū. super verbo canonicis, in fi. Circa hoc autē nouā & bonā fecit prouisionem Conc. Trid. sess. 25. in decretis reform. ca. 10. incipien. quoniam ob malitiosam.

Item mandari potest. CASVS. Quidam potestatem habētes delegabant eā modo vni, & modo pluribus, & sic aliquando simpliciter, & aliquando diuersis clausulis adiectis ad libitum eorum, unde ob hanc delegandi diuersitatē fuit dubitatū quid iuris sit tenēdum, videbant enim à iure alienū ita delegare, quia inde daretur occasio prorogandi lites, cū sæpe propterea dubitari posset de potestate delegati quod esset contra l. properandū. in princ. C. de iudic. Sol. tamen prout hic legimus, quia mandatū delegationis ita uariari debet sicut postulat Casus, & occasio contingēs hinc cognoscimus etiā obiectionem nō tenere, quia prorogatio inutilis in d. l. dānatur. Not. primo, quod ob hāc delegandi diuersitatē difficile est cognoscere qualis sit potestas delegati, & ideo ad formā mandati regulariter est recurrendū, prout melius colligitur ex seq. partic. huius partis. Not. 2. qđ arg. istius notan. hoc idē cōtingere in procuratore & ppea in hoc tenet arg. ab vno mādato ad aliud Not 3. quod cū iura in hoc, & doctrinę nō sint omnino conformes inde habetur modus cōciliādi. Io. Bapt.

d ¶Pluribus.] Ca. sciscitatus. de rescr. c causam. & c. cum causa. & c quamuis. de offi. deleg.

e ¶Certis tamen.] Ca. ad hæc de rescr. vbi Doc. sic nec procurator incertus cōstituitur. l. 2. ff. de proc. nec tutor ff. de test. tutel. l. tutor incertus. nec arbiter. ca. innotuit. de arbitris.

e ¶Efficaciā.] Nō solū quo ad sententiā definitiuā, sed etiā quoad interlocutorias. c. causam. de off. dele. qđ loquitur indistincte de sententia. & qđ hic dicitur, limitatur per Inno. Abb. & alios duobus vel tribus modis in d. c causam. vbi videndum.

g ¶Coniudici.] Et sic diuersa auctoritate in eodē iudicio poterit quis procedere. s. & tamquā delegat⁹, & tāquā subdelegatus. Sed an tunc ea ratione poterit ferre duas sniās? Rñ. non, arg. ca. pen. de cle. in 6. & ita Ab. & alij in cap. quamuis. de offic. deleg.

h ¶Illud.] i. clausula, quid si omnes.

Admit-

a ¶ Admittere.] c. coram. & ibi traditur per Doc. de offi. deleg.

b ¶ Nihil agent.] De hoc late in ea prudentia in priu. & §. 1. de offi deleg & in c. sciscitatus. de resc.

c ¶ Vno illorum.] Idem de duobus, vel de omnibus qui simul inchoauerūt quo ad quid ʃ ꝙ si omnes inceperunt, omnes finiant, nisi ex causa vt sequitur, & ita not in c. cū plures de offic. deleg. in 6.

d ¶ Inchoante.] Qualitercumque, etiam si lis non sit contestat secūdū eo, c. gratis. c. licet. ea. quamuis. de offic. del. & c. si a subdelegato eo. tit. in 6. Aliud in procuratore, qui dicitur occupasse per litis cōtestationem, vt sit melior eius conditio, ca. si duo. de procur. in 6.

e ¶ Non poterunt. Sic in pluribus ꝓcuratoribus datis in solidū. l. pluribꝰ. ff. de procu. l. creditor. § duobus. ff. mand & c. nō iniuste de procu. in antiq & in ca. si duo. eo. ti. in 6. aliàs sequi posset perplexitas, si quilibet per se ꝓcedere vellet: quia forte eodem tempore ad diuersa loca citaretur, c. fin. de rescri. vnus excommunicaret, alter absolueret. c. si cōtingat. de resc. vt plenius no. in c. cum plures. de off. dele. in 6.

f ¶ Recusaret.] Tūc ergo poterit alius, vel alii procedere: non sic in procuratoribus datis in solidum: quia uno occupante, & postea impedito, alii non possunt procedere, nisi dictum fuisset in constitutione. ꝙ non fieret melior conditio occupantis. c. si duo. de procu. in 6. Et quod hic dr̄ de delegato impeditu collegam procedere posse intelligendum est nisi ille, qui inchoauit subdelegatum daret. arg. d. c. si duo, de proc. in 6. vt nor. in c. si plures. de off. del. in 6. Sed an si cesset impedimētum in eo, qui inchoauit, possit causam resumere: Respond. non, vt nota in dicto cap. cum plures.

g ¶ Quo ad omnes.] Concor. c. cum plures. de off. deleg in 6. vnde sumitur.

gitos admittere [a] cogendi erunt: & quod pars illorum fecerit, ratum habēdum erit.

Clausula, quid si omnes. operatur solum in casu impotentia uel uoluntatis. h. d.

Hoc tamen ita demum obtinebit, si reliquis procedere uolentibus, quosdā vel interesse non posse, vel omnino nolle legitime constiterit: alioqui procedentes nihil [b] agent.

Si unus ex pluribus delegatis negotium inchoauerit. alii non possunt se intromittere, nisi ex causa. h. d.

Porro uno [c] illorū commissum negotiū inchoante [d], alii vlterius se intromittere non poterūt [e], nisi aut infirmitate, vel alia iusta causa illū, qui causam tractare incœperit, cōtigerit impediri, aut idem nollet, vel dolo malo in eo procedere recusaret [f].

Iurisdictio perpetuata per unum intelligitur perpetuata quo ad omnes. h. d.

Iurisdictione uero per unum uiuo mandatore ꝑpetuata, quo ad omnes [g] condelegatos iudices perpetuata intelligitur.

Delegatus debet diligenter seruare fines mandati. h. dicit.

Sed siue uni, siue pluribus, siue a Principe, siue ab alio mandata fuerit iurisdictio, mandati forma diligenter custodienda erit, nec aliquid cōtra quam sibi mandatum fuerit, delegatus sibi tentare [h] audebit.

Cum quid committitur, cēsentur omnia commissa, per quę peruenitur ad illud. h. d.

Plane [i] iurisdictionem impedientes [k], vel in iudicium venire detrectantes, dele-

Sed siue uni. CASVS. Cum singula facta, quæ sub iurisdictione delegata continentur singulari scriptura comprehendi nequeant, hinc est, quod quidam delegati extēdebant potestatem sibi demandatā vltra litteralem intelligentiā, quidā uero ipsam iuxta litteram continebant vnde fuit propterea de hoc dubitatū. si. n permitteretur extensio, falsa redditur regula ut fines mādati diligēter custodiantur, quæ habetur in l. diligenter. ff. mandati cū uulg. si uero secundum esset faciendū, falsa redderetur decisio in c. 1. de off. deleg. cū simil ceterum Sol. vt hic legimus, qa licet mens delegātis sit consideranda, & sequenda. tn̄ cum aliqn̄ expresse & aliquando uirtualiter ipsa in mādato contineatur propterea & solutio est, uera, & obiectio non obstat cū vtraque para eius aliqn̄ uerificetur. No. primo qd̄ potestas delegati à uoluntate delegantis in mandato contenta regulatur. No. a. quod uoluntas delegātis vel alterius constituētis cognoscitur vel ab ipsamet scriptura, uel à natura rei in mandato contentæ; qa declarare aliquid contingit aliqn̄ expresse, & aliquando uirtualiter. Io. Bapt.

h ¶ Tentare audebit.] Cōcor. c. uenerabili. de off. deleg. & c. cum dilecta. de rescr. l. si procurator. C. de procu. l. diligentes. ff. manda.

i ¶ Plane limitat dictum generale præcedens.

K ¶ Impedientes.] Extenditur ergo iurisdictio ad alios, de quibus non hr̄ mentio in rescripto, fac c. 1. de off. deleg. vbi de hoc late hr̄, si excommunicatio extenditur interdum ad illos, in quos lata non fuit,

fuit, c. nuper. de senten. excom. & ca. si concubinæ. eo. tit. & ratio ponitur in fine huius litteræ, & cõcor. c. præterea e significasti. c. prudentiã in fi. c. suspicionis a. r. respon. de offi. deleg. & c. tam litteris. de testib.

g ¶ Fuerit.] Adde secundum quosdã, & constet talẽ fuisse intentionem Papæ, ꝙ voluerit quãcunque exceptionẽ remouere: aliàs nõ obstãte generali remotione admitti poterũt rõnabiles exceptiones, ar gu. c. audita. de resti. spo. & l. obligatione. ff. de pig. qđ quõ procedat, late per Io. in c. ex parte. 2. de offi. del.

gatus a Principe ecclesiastica districtione [a], etiam si litteræ commissionis id non contineant, coercere poterit, vel pro delicti & causæ qualitate secundum arbitrium [b] suũ, si certa pœna canonibus non exprimatur, mulctare: quia ex eo, quod alicui causa committitur, super omnibus [c]; quę ad causam ipsam spectare noscũtur, plenam [d] recipit potestatem.

Rationabiles exceptiones admittet delegatus, nisi verba rescripti sonent in contrarium. h.d.

Rationabiles [e] quoque & honestas exceptiones, & a iuris ęquitate [f] non abhorrẽtes, licet id expresse mandato non comprehendatur, admittet, nisi quod nullę debeãt exceptiones admitti, litteris expressũ fuerit [g].

Delegatus habet iurisdictionem etiam in eum in quẽ fuit facta alienatio post impetratum rescriptum licet rescriptum de eo non faciat mẽtionem. h.d.

Sed etsi litteras aduersus Titium ab Apostolico impetraueris, & is vt mãdatum eludat antequam litteræ ad iudicem datũ perueniant, vel etiam postea, antequam citetur de possessione, de qua controuersia vertitur, commutationem fecerit, eum qui in possessionem sese ingesserit [h] poterit delegatus cogere, vt coram se iuris pareat æquitati, nec quod rescriptum contra Titium impetratum fuerit, opponi poterit: generaliter enim omnis venditio, cessio [i], & alienatio iudicii mutandi causa facta [k], vtroque iure prohibetur [l]. Aliás delegata iurisdictio ad personas rescripto nõ comprehensas, etiam ipsis volentibus prorogari non potest.

Mandatũ Apostolicũ ex causa potest executioni man

a ¶ Districtione.] Sed si esset lata vltra comprehẽsa in rescripto, esset ipso iure nulla, vt in c. cum olim. aliàs si. de præb. Sed quid si est lata vltra intentionem delegãtis, an sit ipso iure nulla? Respõ. valet secundum Cardi. Ant. & Abb. in d. cap. fin. vbi videndum.

b ¶ Arbitrium.] Qualitate delicti, causæ, & personæ inspecta, c. sicut dignũ. de homi. fac. c. de causis. §. 1. de of. del. vñ sumitur.

c ¶ Super omnib⁹.] Vñ non solum super accessorio, verum etiã super accessorio accessorii, c. prudentiã §. si vero. de off. del. & ibi Abb. not. concor. c. 1. & c. præterea. de off. dele. ubi etiam respondetur ad cõtraria.

d ¶ Plenam.] Arg. ꝙ delegatus iudex põt compellere litigantes ad soluendum salaria aduocatis in causa sibi delegata: quod tñ non tenetur communiter, nisi qñ ipse in subsidiũ dedisset aduocatum nõ inuenienti, secundum Imolam post Pet. de Perus. in c. cum ab omni. col. fin. vers. an autem index. de iudi.

e ¶ Rationabiles.] Arg. ꝙ magis procedendũ est secundũ iuris ordinẽ, quàm sm̃ formã rescripti. Sed contra c. cũ dilecta. de resc. Sol. vt not. in c. ex parte 2. de off. del. vñ sumitur hic argu. ꝙ si cõpromissi in aliquẽ promittens oĩno stare mãdato suo, intelligendũ est de rationabili & honesto, c. veniẽs. & cap. Quintauallia. de iureiur. & l. si libertus. ff. de ope. liberto.

f ¶ Æquitate.] A iure. C. informata. Ab. in c. ex parte. de off. del. & Legistæ in l. placuit. C. de iudi.

h ¶ Ingesserit.] Nota ergo ꝙ in odiũ volentium eludere rescriptũ per alienationẽ rei in alium factã, extendit rescriptũ ad personã, in eo nõ expressã, & cõtra singularẽ successorẽ, qđ est cõtra regulã, vt c. P. & G. de off dele. & cõtra ea, quæ habentur in ca. quia. vbi late Ab. eo.

i ¶ Cessio.] Ca. 2. de alien. iudi. mut. causa fact.

k ¶ Facta.] Et nõ solũ requirit dolus ex parte alienantis, vt habeat locũ qđ hic dñ, sed etiã ex parte ei⁹, in quẽ fuit alienatio facta, quod suadet hæc littera i verbo. ingesserit & in c. 1. de ali. iu. mut. cau. fact. vñ sumitur. vbi etiã hoc verbũ Ab. põderat, & in hoc ius canonicũ continet prouisionem nõ cogitatam iure ciuili: qa lex ciuilis bene pmittit eũ. in quẽ facta sit alienatio cõueniri, vt l. 2. C. eo. sed corã suo iudice Sed de iure canon: eo, etiam corã delegato, etiã ꝙ rescriptũ de eo nõ faciat mentionẽ, sic fit prorogatio de persona ad personã, cõtra regulã c. P & G. de off del. vide per Ab. in c. quia. eod.

l ¶ Prohibet.] Vt ff. & C. de alie. iu. mut. causa fact. & ext. eod. ti. per totũ. Quorũ titulorũ remed. ũ vt habeat locũ, tria debent concurrere. primũ, vt alienatio sit facta causa mutandi iudicii futuri, & nõ ciui a quod iã est. l. hoc edicto. ff. de alie. iu. mu. cau. fact. quia si fiat alienatio rei litigiosæ, cõmittitur edictũ de litigiosis. l. fin. C. de litig. & c. ecclesia S. Mariæ. vt lit. pen. Item ꝙ dolo fiat. vt dictũ est in superiori notula. Itẽ quod mea volcatis agere inter

ſit rem nõ fuiſſe alienatã L.1.2.& 3.& l. non ſolũ. § hæc actio ff.de alien.iud.mut. cau. fa. Ex his infertur, ꝙ ſi quis alienaret, vel ex neceſſitate, vel eſſet paratus ſubire iudicium ac ſi poſſideret nõ datur actio ex illo titulo: quia ceſſat dolus alienantis, vel intereſſe agere volentis. l.nõ ſolum.§. ſi quis.ff. eo.tit & l. q2 etiã. Sed nonne contra poſſeſſorẽ competit rei uendicatio, quo ergo competit actio in factũ ex illo edicto, quæ eſt extraordinaria, cũ remedium ordinariũ ceſſare faciat extraordinariũ. l. in cauſæ.ff. de minor.Reſp.l. ĩ cauſæ procedit reſpectu eiuſdem perſonæ, ſed reſpectu diuerſarum remedium ordinarium bene poteſt conenirere cũ extraordinario, vt not. Ab.in ca. s. eo.tit. & not. in L. vni.C.eo. tit. de alie. &c.

dari, etiam in alio loco ab expreſſo in mandato. h.d.

Simili ratione ſtatutũ eſt, vt ſi is, per quẽ ab Apoſtolica [a] ſede certo loco inquiſitio, vel quid [b] aliud expediri mandatur, ob illius potẽtiam, vel malitiam contra quẽ inquiri, vel procedi mãdatur, uel fautorũ eius eo loco ſecure mandatum executioni mãdari nequeat, ad id exequẽdum locum ſecurum [c], & idoneum [d] eligere ualeat, ne quis ſcilicet ex proprio dolo, vel fraude commodũ reportet [e] Quinimmo idem faciet ſi alia probabilis cauſa [f] ſubſit, propter quã in loco decreto perfici cõmode [g] nequeat, quod mãdatur, ne tali prætextu impediri cõtingat mandatum Apoſtolicũ vel differri [h].

a ¶ Ab Apoſtolica ſede. Quid ſi ab inferiori ordinario fiat talis commiſſio? ſatis idem dẽt videri, cum ſit eadem rõ. l. a Titio. ff.de verb. oblig.c. inter corporalia & tranſlat.cõiter contra in c.ſtatuimus.de off. del.in 6. vñ ſumitur.vt hoc verbũ aliqd operetur ad hoc c.ad audiẽtiam de deci.c.ſi Papa de priuil. nec eadem eſt ratio qanuu ſic de facili a delegato Papæ per uniuerſum orbẽ recurritur ad Papã ſicut ad ordinariũ de prouincia, vel diœceſi ſua põt recurri. Hinc quoq; delegatus Papæ recuſaſ corã arbitris, ꝙ difficile ſit ad Papã recurrere: delegatus ordinarii nõ itẽ.c.ſi cõtra unũ.de off.del.in 6. ſi igitur delegatus ordinarii in loco exequi non põt, inſinuet ordinario, qui ſup hoc prouideat, vel expreſſe committendo eidẽ quod extra locum ſtatutum id poſſit, uel alio modo.

b ¶ Vel quid aliud.] Puta pronunciatio, monitio, denuntiatio, vel his ſimilia.

c ¶ Securum.] Locus ergo non ſolum debet eſſe ſecurus partibus.c.ex parte, 1 de appel. ſed & iudici, & inquiſitori, vt in c ſtatuimus.de off.delega.

d ¶ Idoneum.] Quia id non in taberna, uel in loco inhoneſto expediri debet, quamuis tuto.

e ¶ Reportet.] Contra.l.itaque ff.de fur.

f ¶ Cauſa.] Etiam ſine dolo, & culpa eius contra quem id imminet expediendum, vt no. in c.ſtatuimus.de offi. deleg.in 6.

g ¶ Commode.] 22.q.2.c.faciat.l.Nepos Proculo. ff de verb.ſignifi.

h ¶ Differri.] Prouideri igitur debet, non ſolum ne impediatur in totum, ſed etiam ne nimium differatur concor.c.ſi ſuper gratia.& ca. ſtatuimus. de off.deleg.in 6.

Delegatio ſoluit̃ reuocatione iuriſdictionis re integra h.d.

Soluitur autẽ delegatio multis modis, puta reuocatiõe, morte, impotentia delegati, executione, ſententiæ, propria pronũtiatione, tẽporis fluxu. Reuocatione, cũ is, q mãdauit iuriſdictionẽ, antequã is, cui mãdata fuerit, ea vti cœperit [i], mandatum

Soluitur autem. Hæc pars tot habet particui. quot ſunt modi, quibus diſſoluitur iſta delegatio, cæterum cum in communi caſus in ea commode figurari poſſet, propterea eſt animaduertendũ qđ cũ inter exceptiones frequens ſit in hoc iudicio delegatu exceptio iudicis, hinc eſt, quod contra ipſum opponitur aliqñ reuocatio eius, aliquando mors delegati, uel delegãtis, aliquando impotentia alterius: aliquãdo executio ſententię, aliquãdo propria delegati pronunciatio, aliquando temporis lapſus: & aliquando recuſatio eiuſ. & aliquando eiuſdem ſuſpenſio cum ſimil. vñ fuit quæſitum an modis iſtis finiatur hæc delegata iuriſdict. vt inde cognoſcamus an huiuſmodi exceptiones teneant, ſiquidẽ inconueniens uidetur tot modos admittere, tum quia lites prorogãtur tali habita occaſione, vt de ſe patet, tum etiam quoniam mandatum poſt factũ non eſt uoluntatis l. 1.2.ff.manda.facit.l.1.ff.quod iuſſu.Sol. tamen vt hic habetur, quia modi iſti vel oriuntur a natura mandati, vel à qualitate cauſæ, delegãtis, & delegati, hinc uur. vnde ſit deſumenda ſufficientia iſtorum modorum: obiectio autem non uidetur obſtare, quia quæ oriuntur ex natura rerum uel cauſarum, non dicuntur proprie cauſare litium immortalitatẽ à iure damnatam: cõtractus uero mandati non ſemper neceſſitatem importat, vt in d.l.2. ad not. Not. primo vnam differentiã inter iuriſdictionem ordinariã & delegatam, quia vna eſt terminabilis de ſui natura, sec⁹ altera: No. ſecundo argumentum, quod eiſdem ſimilibus modis diſſoluitur mandatum compromiſſi & procuræ cum dependeant ab eodem fonte. 1. à uoluntate, & a natura rerum Not. tertio, quod plures modi aliquid diſſoluendi cauſant facilius eſſe diſſoluere quã contrahere, & hinc limita. reg. Contrariorum ead. eſt diſciplina, & capitul. 1. de regulis iuris. extra.

i ¶ Vti cœperit.] Qualitercumque. ca.quamuis de offi.

Io. Baſ.

reuocat [a]. Cum eo casu iurisdictio in eum efficaciter transisse nõ censeatur [b].

Morte tam delegantium, quam delegatorum soluitur delegatio, & si unus ex pluribus delegatis moriatur, adhuc soluitur delegatio: nisi aliud expressum sit in rescripto, vel sub nomine dignitatis facta sit delegatio. h. d.

Morte [c] extinguitur delegatio, tã eius, qui mãdauit, si re integra [d] decesserit, quã etiam eorum, qui delegationẽ susceperũt. quod quidẽ adeo obtinet, vt si pluribus iudicibus datis unus reb⁹ eximatur humanis, dẽlegatio etiam quo ad superstites expiret: nisi aliud in delegatione comprehensum fuerit. Aut sub dignitatis [e] nomine non proprio facta fuerit.

Mors & absentia equiparantur re non integra. h. d.

Quæsitum est, si ab Apostolica sede datus iudex quoties eũ abesse [f] cõtingerit, vices tibi suas commiserit, an si is rebus eximatur humanis, commissum tibi negotium libere valeas definire: & cum tunc quoque cẽseatur abesse, rescriptum est si illo viuente iurisdictione vti cœperis [g], posse te nõ secus ac si is uiueret, & abesset in negotio ꝓcedere. Idem iuris est, si tibi vices sub ea forma committat, donec eas reuocandas [h] duxerit.

Delegatio perimitur impedimento delegati, tam iuris, quam facti. h. d.

Sed etsi delegatus mortuus quidem nõ fuerit, ita tamen impediatur, vt omnino delegationis negotio interesse non possit, extinguitur [i] delegatio. Impedimentum autẽ intelligitur, tam iuris,

offi. deleg. in 6. vbi no & fac. c. licet vndique. eo. tit. in antiq. adeo ꝙ per solam rescripti præsentationẽ dicitur perpetuata iurisdictio, & sic etiam per actũ ante citationem, contra tñ tenuit Archid. in d. ca. quamuis. quem multi uidentur sequi, vt per Peru. in d. c. quamuis. & inferunt. ꝙ per electionẽ notatũ nõ dicatur iudex vsus iurisdictione. prima æquior, secunda de iure uerior, secundum Perusi. in d c quãuis. vbi late. & per Abb. in c. relatum. de offi. deleg.

a ¶ Reuocat.] Nõ solum expresse: sed etiam tacite, puta, si delegans ad partis petitionem citet, vel alio modo procedat, secundũ Arch. & Io. And. in c. quamuis. de offi. del. in 6 & per Do. in ca. intimasti. de appel. & hoc qñ in totũ commisisset vices suas: aliàs etiam re non integra posset reuocare. l. iudicium soluitur. ff. de iud. & p Pern. in c. iudex & in ca. quamuis. de off. del. in 6. Vñ etiam necesse, ꝙ iudici delegato intimetur reuocatio, ad hoc vt ꝓcessus coram eo factus nõ teneat, vt per Pern. in d. c. quãuis. post Bal. in l mãdatum. col. 8. C. mand. & aduerte quòd d. c. quamuis. loquitur in subdelegato à delegato principis, hic vniuersaliter etiam in delegato. vnde uel intellige hanc litteram secũdum illum tex. vel cum non uideatur ratio diuersitatis, intellige etiam in delegato ab ordinario, & sic uniuersaliter.

b ¶ Censeatur.] Ca. is qui de procu. in 6. §. hæc autẽ. inf. eo. ti. quæ sunt. Sol, illud in procuratore. hic in iudice delegato, vel subdelegato. Quæ aũt sit diuersitatis ratio. not. in d. c. is qui. & dicetur in d. ca. hæc autem.

c ¶ Morte.] Ca. relatũ. & c. si delegatus. de off. delega. & intellige qđ hic dicitur: qñ ei cui fit mandatũ datur noua potestas ad actum. ita ꝙ in exercitio actus gerit uicẽ mandatoris: secus in præcepto qđ fit habenti aliàs potestatẽ: nam cũ non detur noua potestas, sed potius excitetur antiqua. c. licet. & c. pen. de offi. ord. cessat ratio supradicta extinguendi mandatum. vnde recipiens præceptũ tenetur illud implere, non obstante morte præcipientis. Bart. & Legistæ in l. & quia. ff. de iur. om. iu. Can. in d. c. relatum.

d ¶ Re integra.] l. postquam deuentum est ad citationem c. gratum. de off. del. & c. si. đ offi. lega. & hanc interpretationẽ uerã late deducit Ab. in c. relatum. de offi. delega.

e ¶ Dignitatis.] Quia tunc mortuo eo, qui est in dignitate constitutus, iurisdictio transit in successorem, etiã re integra. ca. quoniam. de off. deleg. Quid si is, cui sub nomine dignitatis facta est cõmissio transeat ad aliam dignitatem? an possit cognoscere? de hac & pluribus similibus quæstionibus dic vt per Ab. & alios in d. c qm. & Perusi in c. quãuis. de of del. in 6.

f ¶ Abesse.] Cap. si delegatus. de offic. del. in 6 arg. cõtra in l. absentem. ff de ver. sign. vbi captus ab hostibus, & ciuiliter mortuus, non dicitur abesse. Sol. ꝙ hæc vox uarie sumitur, & secundum subiectã materiam, vt per Accurs. & Alciat. in d. l absentem. Abesse

g ¶ Vti cœperis.] Qualitercumque, etiam citra litis cõtestationem. c. relatum. & c licet. de offi. deleg. vbi Doct & not. supra. eod § proxi.

h ¶ Reuocandas.] Reuocare est iurisdictionis. l. iudicium soluitur. ff. eod. retinendo ergo reuocandi potestatem aliquid de iurisdictione retinuit, vt no. in c. si delegatus. de offi. deleg. in 6.

i ¶ Extinguitur.] Ca. sciscitatus. & ibi late Do. de rescr.

quam facti. Iuris, vt si infamis [a] factus, aut alio legitimo impedimento [b] detentus fuerit. Facti, vt si ineuitabili necessitatis articulo, puta infirmitate, præpediatur.

Iurisdictio delegati a principe expirat per executionem sententiæ. h.d.

Idem iuris est si delegatus a principe [c] per se, vel per [d] alium sententiam executioni mandauit [e], vel mādari præcepit. Tunc enim eius iurisdictio cessat: quia semel est officio suo functus [f].

Si iudex delegatus pronūciat se iudicem incompetentem, expirat iurisdictio. h.d.

Item si iudex delegatus interloquēdo [g] pronunciauerit se super aliqua causa procedere non debere, vsque adeo iurisdictionem amittit, vt etiam ex litigatorum [h] consensu illam reassumere non possit.

Si in rescripto tempus apponatur, transacto termino, expirat iurisdictio. h.d.

Sed & cū causa intra certum terminū [i] decidenda committitur, termino transacto, mandatum expirat [k]: nisi tempus communi partium consensu [l] prorogatum fuerit. Terminus autem tunc incipit currere, cum iudices litteras recepisse contigerit [m].

Potest quis conueniri vigore litterarum posteriorum etiam non facientium mentionem anteriorum, quas aduersarius impetrauit, sed per annum non fuit vsus. h.d.

esse. dicimus autem aliquid posse quinque modis de iure, vt in c. faciat homo. 22. q. 2. c. Agatosa. 27. q. 2. ex natura. c. puberes. & c. a nobis. de desp. impub. ex officio, c. 1. in si de consan. & affi. & c. cum inferior. de ma. & ob. ex merito, vt 3. q. 7. §. tria. ex diuina uoluntate, vt de pœnit. d. 2. §. charitas. Vnde uersus. Posse quidem rebus dant ius natura potestas, Officium meritum, demum diuina uolūtas. & de eo quod dicitur uide in d. §. tria. & l. cū prætor. ff eo & per Specul. in tit. de delegato. §. excipitur.

a ¶ Infamis.] Ca. sciscitatus. de rescr. c. præterea. de test. cogend. c. insinuante, & c. vno, & qđ ibi not. de off. del. & an hoc ꝓcedat, si impedimentum proueniat in medio, & an iudex ipse possit allegare se infamem, Abb & Doct. in d. c. sciscitatus.

b ¶ Impedimēto.] Vt quia fuerit excōmunicatus, vel suspectus, vel sit factus seruus, vel ēt sit iudex illitteratus, nec habeat cōsuetudinem causarum: peritus. n. dēt esse iudex, nec ex aliis debet quærere quid eum loqui oporteat. auth. de iudicibus, in prin. & c. ex litteris. de cō-san. & affinit. Si tamen illitteratus habeat consuetudinem iudicandi, potest ei causa committi, l. certi iuris. C. e. arg. l. parabolani. C. de epi. & cle. & no. in c. sciscitatus. de resc. & not. hoc pro commissionibus. quæ fiunt aliquando a sede Apostolica quibusdam prælatis, qui non habent nec practicam, nec theoricam: quia contra tales posset excipi, ꝙ nō possunt esse iudices. Quid si cessaret impedimentum? puta quia infamia est restitutus, excommunicatus est absolutus? Respond. vt per Abb. & alios in d. c. sciscitatus.

c ¶ A principe.] Quia delegati ab alijs non exequūtur c. pastoralis. de off. dele. & §. possunt. sup. eo.

d ¶ Per alium.] Etiā ꝙ nō sit ordinarius iudex, vt per Abb. in cap. in litteris. & in c. significasti. de offic. deleg.

e ¶ Mandauit.] Et effectum habuit mandatum. Nam si mandauit & non est paritū, ipsemet postea exequetur, c. significasti. de off. del. verba enim sunt intelligenda cum effectu, l. 1. §. hæc uerba ff. quod quisq. iu. & ita no. in c. in litteris de off. del. Dic plene per Ab. & alios in locis supra alleg.

f ¶ Functus.] Per sententiam ergo solam non ūr iudex officio suo functus c. in litteris. de off. del. Sed contra uř esse. l. iudex posteaquā. & l. cū quærebatur. ff. de re iud. Sol. quod ibi dicit obtinet respectu cognitionis.

g ¶ Interloquendo.] Sententia ergo, per quam quis pronunciat se non iudicem, est Interlocutoria: habet tamen vim diffinitiuæ: quia prorsus extinguit iurisdictionem pronūciātis, adeo ꝙ talem interlocutoriā amplius reuocare non pōt, & sic limitat. l. quod iussit. ff. de re. iud. & c. cū cessante. de ap. quæ tñ procedunt in ordinario, qui etiam ꝙ se pronunciaret incompetentē, pōt tñ suam pronunciā reuocare. l. si præses. C. quō, & quando iud. ubi Bal nos hic sumus in delegato. vide de hoc per Ab. in c. significasti. & Fel. in c. ex parte. de off deleg.

h ¶ Litigatorum.] Qui consensus litigatorum iudicem non facit eum, qui nulli præest iudicio l. priuatorum. C. de iur. om. iu. fac. supra eod. § pari ratione. & c. si diligenti. de for. com. & l. ius publicum. ubi late Bar. ff. de pact.

i ¶ Terminum.] Sed quid si terminus sit ita breuis vt non possit expediri causa nisi arctatis induciis & dilationibus, an poterunt arctari inuitis partibus? Respondeo vt per Inn. in c. super eo. de appe. & per Ab. in c. de causis. de off. del. vbi distinguit.

k ¶ Expirat.] Cap. de causis. de offic. deleg. & per Legistas. in l. properandum. C de iud.

l ¶ Consensu.] Quando terminus appositus est fauore partium, aliàs secus, vt per Inno. in c. de causis. de off dele & per Bart. in l. si quis ex consensu. C. de episc. aud & in l. 1. C. de iuri. om. iud.

m ¶ Contigerit.] Capit. super eo. & ibi Docto. de app.

Non absimili [a] ratione cōstitutum est, vt si quis Apostolicas litteras impetrans infra annum [b] postquā iudicum copiam habuerit, dolo, vel negligentia [c] eis vti distulerit, auctoritate posteriorum litterarū, quas postea forsan eius aduersarius impetrauerit, conueniri valeat: licet in posterioribus nulla mētio [d] de prioribus habeatur.

Recusatione extinguitur delegatio, cum iudex datus suspectus postulatur, & pronunciatur. h.d.

Recusatione [e] quoque extinguitur delegatio. quod eo casu accidit, quo iudex datus altero [f] litigatorū petente, ob probabilē aliquam suspicionis causam ab iudicio remouendus pronūciatur: vtputa si iudex datus dicatur dñs [g] litigantium, aut consanguineus, aut aduocatus [h], aut cum altero immodicam contraxisse familiaritatem [i], aut ab eodem in alia causa partem appellasse [k], aut nondum iudicem ad legitimam ætatem [l] peruenisse.

app. & hoc intellige qñ terminus est statutus per numerum dierū, seu mensiū, uel annorum: secus si ad certū diē uel terminū, puta, vsq; ad festū Paschæ. Nā tūc semper terminus currit: qa post illum terminū expirat iurisdictio, & incipit currere absq; alia præsentatione, vt per Ab. in a. de cau sis. de offic. dele.

a ¶ Nō absimili.] Sed nec per omnia simili: qa in casu superioris. §. solus lapsus temporis facit iurisdictionem expirare: sed in casu huius § non solū requirit anni lapsus: sed dolus, vel negligentia nō præsentantis, & ꝙ secūdus impetrās præsentet suas: aliàs nō data impetratione scdi valet primū rescriptū perpetuo. l. falso. C. d' diuer. resc. Et ex hoc sm̃ Ab. in c. plerūq; de rescr. vñ hæc littera sumit, habes notabilem differētiā inter rescriptū, & priuilegiū. nā rescriptū nō tollitur per non usum, licet sit datū ad aliquid faciendū: sed priuilegiū tollitur spatio decē annorū si fuit datū ad aliquid faciendum, & priuilegiatus infra illud tempus non fuit vsus. l. unic. ff. de nundi. plene traditur in c cum accessissent. de cōstitu.

b ¶ Infra annum.] Sed quando incipiet currere iste annus? gl. in ca. plerunque. de rescr. ponit quatuor opiniones, sed illa uidet uerior & receptior, quod ad hoc ut currere incipiat, duo sequiruntur, primū ꝙ habuerit copiam iudicis, & quod ipse ex parte sua uere non fuerit impeditus, vt per Ab. in d. c. plerumque. nō tñ sufficeret probare impedimētum nisi probetur diligētia tpe impedimenti, & ꝙ impedimentum fuit causa immediata quare non egit quod satis probabitur per protestationem, & hoc uoluit Inn. in c. ex transmissa. de rescr. Bart. in l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. ff de no. op. nūc. Sic non sufficit ad obtinendā quottidianas distributiones, probare ꝙ canonicus de præsenti est infirmus, nisi appareat ꝙ infirmitas fuit causa non interessendi diuinis, vt quia tpe sanitatis residebat, secus si ꝓ prius nō solebat interesse diuinis, vt no. Inn. in c. ad audientiam. de cle. nō resi. & in c. 2. de cler. ægr.

c ¶ Vel negligentia.] Sed quis probabit hāc negligentiā? Rñ. transcursus anni, nec alia interpellatio erit facienda, c. potuit, de loca. nisi ille vellet ostendere contrarium. sicut dicitur. de anno appellationis, c. cū sit Romana, de app. An antē & qñ qd' hic dicitur practicari possit, no. in c. plerūq;. de resc.

d ¶ Nulla mētio.] Not. arg. optimū sm̃ Ab. in c. plerūq; de resc. ꝙ litteræ surreptitiæ ad lites nō sunt ipso iure nullæ, de quo per Fel. in c. ad audientiam. 2. de resc. post Ab. in d. c. plerunque ante fin.

e ¶ Recusatione.] Materia recusationis iudicium latissime patet, & habetur de ea in c. causam. & c. insinuante. & cap. suspicionis. de offi. deleg. & in c. cum speciali. de app. & in c. si contra. & in c. si iudex. de offic. dele. in 6. per Legistas in l. apertissimi. C. de iud. & in l. prætor. ff. de iur. om. iud. & Host. in sum. de ea facit duos titulos, unū sub tit. de off. dele. ubi tractat de remotione iudicis delegati, alium sub tit. de appe. vbi tractat d' remo. iudic. ordin.

f ¶ Altero.] Et sic etiā actor dicit suspectū iudicē c. statuimus. §. 1. de rescr. in 6. & ibi nota. in uerb. recuset. & late per Doc. in locis allegatis in superiori notula.

g ¶ Dñs.] Intellige improprie, de dño alicuius familiæ etiā large accipiēdo verbū familia puta si quis dicatur de familia alicuius episcopi, cardinalis, vel alterius sæcularis personæ: nam si intelligimus de vero domino, vtique famuli non possent litigare, l. seruitutem. & l. fi. ff. de reg. iur. & l. his nulla. & l. vix certis. ff. eo. Et amplia hoc ꝙ non solum dominus, sed etiam omnes de eadem familia, Doct. in capit. insinuante. de off. deleg. quia sunt socii, cum sæpe conueniāt in unū: vt dicimus de canonicis, ut per Abb. in c. cum R. Canonicus, de offic. deleg. & fac. quod idem ponit in c. 2. de off. iudi.

h ¶ Aduocatus.] Cap postremo. de appe. secus est si is fuit impetratus iudex: qui erat destinatus aduocatus alterius partis: nisi impetratio fuisset facta in fraudem, vt per Ab in c. dilecto. de testib.

i ¶ Familiaritatē.] Cap. insinuante. de off. del. Vnde nec doctor poterit esse iudex in causa sui scholaris sine recusatione, Ab. post Spe. in c. cū R. Canonicus. de offi. deleg. quod intellige in causa quæ sit cum alio non scholari, vel non suo scholari: alias inter suos æqualitas affectionis operaretur, vt non posset remoueri. l. penul. §. 1. ff. de rit. nupt. & sic nota quòd ex modica causa iudex tamquam suspectus reuocari potest, vt per Abb. in d. cap. cum R. Canonicus.

k ¶ Appellasse.] Ca. ad hæc. 2. c. proposuit. de appe.

l ¶ Ætatem.] Cap. cum vigesimum. de offi. deleg. & l. quidam consulebant. ff. de re iud.

Qualiter cognoscatur & expediatur causa suspicionis h.d.

Recusationis autē causa varie cognoscitur, nam si contra vnū ex duobus [a] ab Apostolica sede delegatis suspicionis causa proponatur, si quidem il la clausula apposita sit: Quod si ambo interesse non possunt, al ter in causa procedat, coram non recusato coniudice expedienda [b] erit: vbi vero non est dicta clausula in rescripto, debet super hoc ad arbitros recur sus haberi [c], prout Gregoriana constitutione [d] latius cōtinet. Cū aut delegatus episcopi [e] recusatur, recusationis causa coram episcopo probanda erit: licet coram ipso qui recusatur [f], sit allegnada.

Iudicium summariū est, in quo subtili ordinis iudiciarij obseruatione praetermissa proceditur. Ordinariū & sollemne est, in quo series iudiciaria tela obseruatur. h.d.

Rursus iudiciorū tertia diuisio hæc est, quod quædam sunt summaria, quædam ordinaria, & solemnia. Summaria sunt in quibus subtili [g], & sol lemni ordinis iudiciarii obseruatione prætermissa proceditur. Vt sunt causę electionum, prouisionū, matrimonii, vsurarū, & similes [h], in q bus nec solēnis libelli porrectio, nec litis contestatio est necessaria, sed simpliciter de plano [i] sine strepitu, ac figura iudiciali proceditur. Itaque de his iudex etiam tempore feriarum, ob hominum necessitates [k]

a ¶Ex duobus.] Idem si ex pluribus, si sit eadē ratio, & concor. c. si cōtra, de officio delegati in sexto.
b ¶ Expedienda erit.] Sed nunquid medio tempore pendente probatione coram collega poterit ipse collega dum cognoscit de causa suspicionis etiā in principali procedere? Quidam qd' sic, tu dic contra, vt no. in c. si cōtra. de offi. dele. in 6.
c ¶ Haberi.] Ex quo n. simpliciter dati sunt, vnus sine altero pcedere nō potest, c. causam, & c. uno de off. del. supra. eo. item mandati. Impedito ergo vno, ita q non possit committere, alii procedere nequeunt, secundum Ioan. And. in ca. si contra. de offi. del. in 6.
d ¶ Cōstitutione.] Cap. suspicionis. de off. dele.
e ¶ Episcopi.] Idem in subdelegato delegati ipsius Papæ, habetur in c super quęstionum. §. quem uero. de off dele. si autem episcopus ipse recusaretur, eligerentur arbitri, cap. cum speciali. de ap pe Sed cur non & tunc aditur superior? Resp. quia iurisdictio ordinaria est fauorabilior. Itē non ita de facili potest haberi superior ordinarius, sicut nec sic de facili potest adiri Papa, & ideo si recusatur delegat[a] ipsius itur ad arbitros. noluerunt em̄ iura quantum possent proui dere partium incōmodis & expensis. secundum Io. And. in c. si contra de offi. deleg.
f ¶ Recusatur.] Ca. 2. requiris. & ibi not. in cap. si contra de offi. del. in 6.

bet ob indemitatē rationis. l. a titio. ff. de ver. obli. cum simil. Sol. tamen vt hic habetur, quia solemnitas est inducta ad euitandam etiam fraudem: unde maius est periculum in una causa quā in alias natura etiam causarum cum diuersa reperiatur, diuersum quoq; modum procedēdi postular, & ideo etiā obiectio inde uidetur cessare: Not. primo quod modus procedendi in causis cognoscendis debet esse talis qualis est natura ipsius causæ: Not. secundo causam istius diuisionis q est meo iudicio natura causarum & suspicio fraudis.
g ¶ Subtili.] Not. subtilitatem quandoque reprobari, maxime in causis ecclesiasticis, vt hic. & cle. dispēdiosā. de iud c. litteras. de iur. cal. c. 1. de dol. & cont. c. sæpe. de rest. spol. fac. l. si fideiussor. §. quædā. ff. mand. quandoq; tamen approbatur vt per Abb. in c. ea pellanus. de feriis. circa quod distingue, vt per Abb. in c. dilecti. de iud.
h ¶ Similes.] Puta super beneficiis, super decimis, & aliis, quæ enumerantur in cle. dispē diosam. de iud. quę solum procedit in enumeratis ibi, secundum Doct. vt per Cassa. decis. 1. de iud. p quo fac. no. per Bar. in l. qui liberis. §. hæc uerba, ponderādo verbum subscriptis. ff. de vulga. & pupil. post glos. in d. cle. in verbo. subscriptis.
i ¶ Simpliciter de plano.] De uirtute horum uerborum not. in cle. sæpe. de uerb. sign. & per Bart. in extrauag. ad reprimēdum. vbi late de singulis omnibus uerbis huiusmodi.
k ¶ Necessitates.] Secus in honorem Dei, & in hoc differunt hæ causæ summariæ: quia in his procedit iudex etiam inuitis partibus: secus in aliis, quibus accedere debet partium consensus ad hoc vt derogetur feriis, e. si. de feriis. habetur in cle. sæpe. de uerbor. signifi.

Io. Bapt. Rursus iudiciorū. CASVS. Cū iudex Ecclesiast. in causis cognoscendis, & decidendis aliquando certa solemnitate obseruata procedebat, & aliquando nullum iuris ordinem obseruabat propterea dubitatum an tales modi essent de iure admittendi, siquidem si solemnitas fuit inducta ad inueniendā, & cognoscendam ueritatem controuersiæ in iudicio propositæ in qualib. causa obseruari de-

Constitu-

indultarum cognoſcet, & litem, dilationes amputando, exceptiones, & appellationes dilatorias, & fruſtratorias repellendo, quanto poterit faciet breuiorem, prout hæc duabus Clementis luculentiſſimis conſtitutionibus [a] latius continentur.

Iudicium ordinariũ quid ſit.h.d.

Iudicium ordinarium & ſolemne eſt, in quo exquiſito & ſolemni iuris ordine [b] ſeruato proceditur; vt puta libellũ porrigendo, litem cõteſtando, & alia faciẽdo, de quibus infra latius uiſuri ſumus.

DE PROCVRAtoribus.

TIT. II.

Iudicia exercemus per noſmetipſos, & per procuratores, vel ſyndicos, & quot ſint procuratorum ſpecies.h. dicit.

Expoſitis generib⁹ iudiciorũ, conſequens nunc eſt vt uideamus per quas perſonas [c] illa exerceri poſſint. Exercemus igitur iudicia non ſolum per noſmetipſos, verum per procuratores noſtros, aut ſyndicos. Procurator eſt, q aliena negotia mãdato domini [d], uel quaſi domini [e] adminiſtrat. Syndicus [f] eſt uniuerſitatis defenſor, & procurator.

Procuratorum dua ſpecies.h.d.

Porro procuratorũ duæ ſunt ſpecies: alii enim dantur ad iudicia alii ad negotia extra iudicium explicanda.

Procurator conſtitui poteſt pater familias, & filiuſfamilias: & ad negotia poteſt procurator conſtitui qui natus eſt annos xvij. ad iudicia ſolum natus xxv. h.d.

Poteſt autem ad iu

a ¶ Conſtitutionibus.] Clemẽ. diſpendioſam, de iud. cle ſæpe. de verb. ſignifi.
b ¶ Ordine.] Et propterea forte appellatur ordinarium.

DE PROCVRATORIBVS.

Io. Bapt. Continuatur tit. iſte prout legimus in princ. eius, vel dicas ſecũdo hactenus uiſum eſt de perſona iudicis, reliquum erat uidere de litigantibus, qui cum regulariter ſoleant litigare per procuratorẽ ideo poſt tit. præceden. proponit iſte, qui diuiditur in 7. partes, in prima adnotatur cõtinuatio: in ſecunda. habetur quid, & quotuplex ſit procurator: in tertia quia cõſtituı valeat ꝓcurator: in quarta an unus, vel plures: in quinta qualis ſit procuratoris autoritas: in 6. quia nequit eſſe procurator: in 7. quomodo procura iſta finiatur: ſecunda ibi exercemus: tertia, ibi, põt aũt: quarta & tam unus: quinta ibi, ſed ſine un⁹. ſexta: ibi, ſed nec omnes: ſeptima ibi, tamdiu autem.

Io. Bapt. Expoſitis. CASVS nõ figuratur: Nota tamen quod licet in primo lib. oratio habeatur d perſonis nihilominus ob diuerſum reſpectum etiã alibi de eiſdẽ pertractari poteſt, & debet, vt contingit in hoc tit. hæc. n. perſona procuratoris in præſenti eſt pars iudicii, vt ex text. colligitur.

c ¶ Perſonas.] Immo prius de perſonis debuit dici. l. quidam referũt ff. de iure codici. l. ſi quæramus. ff. de teſta. & not. in l. 2. C. de edic. diui Hadria. tollen. Sol. ille ord. non ſemper ſeruatur, ut apparet inſtit. de teſtamento iuncto tit. quibus non eſt permiſ. fac. teſta. & aliàs ſæpe; & utique eſt inchoandũ a generalioribus. §. is igitur. inſti. de iuſt. & iur. & ſupra. de ſacra. §. fi. & l. 1. ff. ſi cer. pe.

Io. Bapt. Exercemus. CASVS. non figuratur, ſed Not. primo argumentum: quod cum per procuratores litigare liceat, ideo quod per eos facimus per noſmetipſos facere dicimus. Not. ſecundo quod procurare eſt quædã ſpecies defenſionis, hinc cognoſcemus cauſã cur unicuique ſit permiſſum procuratorem conſtituere §. quin etiam, in fi. in eod.

d ¶ Mandato domini.] Cap. 1. eo. & l. 1. eod. aliàs ſine mãdato diceretur negociorũ geſtor, vt ff. de nego. geſt. per totum, & not. in rubric.

e ¶ Vel quaſi domini. Vt eſt prælatus & adminiſtrator alicuius eccleſiæ, & ſimiles, & d his vide per Hoſt. in fi. princip. & traditur communiter in l. 1. ff. eo.

f ¶ Syndicus.] l. 1. §. 1. & per tot. ff. q cuiuſ. vni. no. & in c. 1. de ſynd. & licet conſtitutus fuerit ad vnam tantũ cauſam, nihilominus dicitur ſyndicus, ſecundum comm. opin. licet quidam contra, vt per Ab. in d. c. 1. de ſyn. Et de differẽtiis inter procuratorem, ſyndicum, œconomũ, & actorem not. in c. ſi quis 2. q. 7. & in ca. petitio. eo. & not. in §. fi. inſti. de curato. Et quæ ſit differẽtia inter hos circa iuramentum calumniæ, habetur per Ab. in c. quia, eod. in c. pertractãdis. de iur. calu. & in ca. fin. vt lit. non conteſt.

Io. Bapt. Poteſt autem. Hęc pars licet poſſet ſubdiuidi, quia tamen in ea caſus commode in communi figurari valet, propterea eſt adnotandũ, cum hominum quidam ſint patres famil. quidam, uero filii famil. quidam

dam maioris, quidam minoris, fuit propterea quæsitum, an omnes indifferent et possunt pro se, & pro alijs procuraro, si nos dicimus procurare esse quẽdam defendere. §. exercemus. §. quod si quartum hoc eo. tit. nullus & in nullo casu est excludendus. Io. Bapt. si uero consideramus qualitatẽ personæ tantum maiores ob perfectionẽ intellectus venirẽt admitendi iustitu. de curat. in princi. Sol. vt hic legimus, quia sicut negocia sunt diuersa, ita quoque diuersam admittunt, vel repellunt personã litigantium: ad obiectionem uero puto respondendã iuxta rationẽ decisionis supra adnot. siquidẽ qualitas iudicij & negocij nec oẽs admittit, nec tũ minores reijcit. Not primo diuersitatẽ inter iudiciũ spiritnale, & reliqua iudicia: No. secundo quod maior vel minor ætas cõsideratur respectu negocij quod administrari debet No. tertio argum. quod iudex põt aliquẽ cogere ad suscipiendum patrocinium alicuius qui nõ habeat legitimum defensorem.

C. eo. per Specu. in tit de aduocato. §. i. vers. item quod est minor.

f ¶ Ad quartumdecimum.] In mare, in muliere duodecimum c. indemnitatibus e. tñ. de elect. in 6. c. continebatur de despon. impu. & sic intellige decret. ex parte. de resti. spol. & not in c. fi. de iud. in 6. vnde sumitur.

dicia [a], non solum patresfamilias, verum etiam filiusfamilias [b], nullo intercedente patris cõsensu [c], fieri procurator, si legitimam ætatem compleuerit. Licet enim quis post 17. annum [d], procurator ad negotia licite constituatur: ad iudicia tãmen, nisi maior 25. annis fuerit, constitui non poterit [e].

Natus annos 14. potest esse in iudicio super causis spiritualibus per se, & per procuratorem non obstante patria potestate h.d.

Aliud tamen iuris est in principali: nam si is ad quartumdecimum [f] ætatis annum peruenerit, in causis beneficialibus, & aliis spiritualibus [g] necnõ ab eisdem dependentibus [h], ad agendum, defendẽdũq; p se, vel procuratorem perinde admittendus [i] erit atque si uigesimum [k] quintum ætatis annũ natus esset, nec ulla patriæ potestatis, vel uoluntatis erit habenda ratio, quamquã aliàs regulariter [l] filiusfamilias [m], sine patris assensu, in iudicio esse non possit.

Quomodo sit agendum, si minor quatuordecim annis in causis spiritualibus in iudicio esse velit. h.d.

Quod si quartumdecimum annum natus nõ fuerit, in huiusmodi causis, nec agere defendere p se poterit [n], sed vel per episcopum vel eiusdem [o] officialem, ad has lites [p] curator sibi dandus

g ¶ Spiritualibus.] puta matrimonio, & similibus.

h ¶ Dependentibus.] Vt dote, quæ dependet a matrimonio, c. 2. de don. post diuor. restit.

i ¶ Admittendus erit.] Ca. fin. de iu. in 6.

k ¶ Vigesimumquintũ.] Et propterea etiam sine curatore.

l ¶ Regulariter.] Iõ regulariter, quia aliqñ non solũ agit sine patris consensu: verum etiã contra ipsum patrem. l. ita nulla. ff de iu. item cũ impetrat veniam ætat. s. l. a. C. de his, q ve. æta. imper. & in momentanea possessione. l. fi. C qui legi. person. itẽ cũ agit de thoro uiolato. l. lex Iulia. & l inter liberas. § penul. ff. de adu. item in interdicto de libero hom. exhib. l. 3. § si mulier. item secundum canones uidetur, quod indistincte conqueratur filius de patre. c. non est, de sponl. & a. q. 7 c. quæritur. vbi de hoc & 24 q. 4 c. si ecclesiæ. itẽ in casu l. si longius. ff. de iud. & de materia late per Spec. in tit. de actore. § 1. vers item quòd est filius, & per omnes in l fi. C. de bon. quæ liber.

m ¶ Filius familias.] Etiam maior, l. cum oportet, & l cum non solum. C. de bon quæ lib.

n ¶ Per se poterit.] Ca. fi. § si vero. de iudi. in 6.

o ¶ Eiusdem.] Non enim sufficit, immo nec requiritur patria auctoritas, nec. n. de patrimonialibus tractamus, in quibus id locũ hẽt C. de bon. quæ li. l. nõ oportet. & l. cũ non solũ. Imò nec Imperatoria vel alterius sæcularis iudicis auctoritas sufficeret cũ sit causa spũalis & ecclesiastica, d. 96. c. bene quidẽ & c. si clerici. ff iud. & de arb. c. cõtingit. arg. ff ad Trebel. l. ille a quo. §. si cum l sequent.

p ¶ Lites.] Ad hoc C. de cur in lib. dand per tot. & C. de curat. furi. l. fi. in prin. & dicit ad has, quia

a ¶ Ad iudicia.] Accipit primũ membrum distinctionis.

b ¶ Filiusfamilias.] l. filius fam. § ipse quoque ff. eo. & c. iuste. eo.

c ¶ Patris consensu.] Quod non uidebatur: quia qui per se non admittitur, non uidebatur pro alio admittendus, cum interdum quis pro se admittatur, & non pro alio, l. 1. §. 2. ff de postul. 3. q. 7 § tria. & habetur de hoc in l. fi. §. 1. C. de bon. quæ lib. Sed fuit si ius ad procurationem admissus: quia ob eã rem nihil deperit pa tri. vt not. in ca. qui generaliter § 1 de procu. in 6.

d ¶ Ad 17. annũ] §. iustæ. inst. quibus ex cau. ma. non licet, fac. l 1 § pueritis ff de postul. & c. qui generaliter § si eo. in 63 q 7. § verum.

e ¶ Non poterit.] Sed quare maior ætas requiritur in procuratore, quàm in aduocato, & quam in teste? Respond. quia procurator tenetur obligatione mandati. itẽ cõtra. cum fertur sententia, quod nõ est in aduocato. & in teste. no. in c. qui generaliter. §. fi. eo. in 6 l. 1 §. initium ff. de postu. in l. exigendi.

& C.de curat.furi.l.fi.in prin.& dicit ad has, quia de temporalibus & non dependentibus à spiritualibus se intromittere non debet: nisi forte ratione personæ, puta, si clericus esset: vt not.in c. fi. de iudi.in 6.vnde sumitur.

a ¶ Maior infante.] Id est, septennio, c. litteras, & c.accessit. de desp.impub. minor enim ætas quidquid uidet ignorat.l.1.in fin. C.de fal. mone. Sed dices quam causam spiritualem tractare potest minor infante. matrimoniũ enim vel sponsalia contrahere non potest vt dictis iurib. beneficium ecclesiasticũ habere nõ potest: vt not. in c. super inordinata.de præb. Qualis ergo erit hæc causa? Respon. forte dispensatione Papæ adeptus est benefic.de quo agit, vel defendit, vel forte repetit, vel ab eo repetũtur vsuræ, quæ causa saltē large dicitur spiritualis, vt per Io. And in c.le. dispēdiosam. de iudi.& in c.3.de vsu. in 6. Vel dicitur natus de illegitimo matrimonio, c.tuã. de ord. cogni.

b ¶ Eorundem.] Epi scilicet vel officialit.

c ¶ Ab eodem.] Non dicitur delegato ordinarii, quasi ordinarius hoc delegare nõ possit, ad hoc l.nec quidquã.§.vbi decretũ. ff.de off.proc.fac.no.in c. pe.de rest. in integ.c.licet. de offi.vica.in 6.& in c.fi. de iu.in 6.vnde sumitur.

erit, vel si maior infante[a] fuerit cum auctoritate alterius eorundem[b] procuratorem constituere poterit.

Delegatus sedis Apostolica in causis, quę agitantur corã se pro minori quatuordecim annorum, potest eidẽ curatorem dare, vel auctoritatem constituendi procuratorem. h.d.

Quin etiam Apostolicæ sedis delegatus, & ab eodẽ[c] subdelegatus ad eas dũtaxat causas, quæ corã ipsis ventilandæ[d] fuerint, vel curatorẽ dare, vel procuratoris constituendi auctoritátem præstare poterunt.

Edictum de procuratoribus est prohibitiuum certarum personarum. h.d.

Constitui autẽ poterit non solum clericus, verum etiam laicus[e]. Regulariter enĩ omnis, qui non prohibetur ad procuratoris officium idoneus habetur[f].

Si duo dati sint procuratores insolidum, occupantis erit melior conditio; nisi in mandato sit comprehensum contrarium: quo casu solum altero non ualente, vel volente prosequi poterit inchoatũ negotium suscipere: nisi is, qui non prosequitur alium substituerit, si non sint dati insolidum, vnus sine alio procedere non poterit. h.d.

Et tam vnus, quam plures possunt in vna causa constitui procuratores. Si tamen duo simul[g] non adiecto quod insolidum sint procuratores, constituantur, vnus sine altero nõ admittetur[h]. Secus si sint insolidũ constituti: tunc enim illius melior erit conditio, qui per litis cõ-

d ¶ Ventilandæ.] Delegata enim causa, & omnia delegata uidentur sine quibus causa &cet. c. prætere a.de off.dele.§.sed siue.supra.tit.prox. Ad causam autem pertinet quod persona legitima sit in causa.C.qui.da.tut.& cura.l.in uniuersis.ergo possunt per quod peruenitur ad illud l.legarum.ff.eod.

e ¶ Laicus.] Etiã purus, & qui nullum penitus habeat ordinẽ, nec sit ecclesiastica persona.12.q.1.c.duo.& c.1.eo.in 6.& per Spec.in tit de procuratore, ver.itẽ quod est laicus. Sed contra.c 2.de iudi. Sol. ibi, nomine proprio, hic procuratorio, dic vt habetur plene in dict.capitu.2.

f ¶ Habetur.] l. mutus.§.1.vbi de hoc ff. eo. & insti.per quas pers. Idem in teste, l.1.ff.de testi. Idem in matrimonio, c.cum apud, de sponsa.

Et tam unus CASVS. Cum quidam ad uictoriã in iudicio consequendam uoluisset plures procuratores constituere, dubitauit an sibi id expediat, siquidē pluralitas personarum uidetur negociorũ expeditionem impedire, cum plures personę difficile simul conueniant. Sol. tamē prout habetur, in præsenti tex. quod facilius res conseruatur, vel recuperatur à pluribus quam ab uno: non obstat obiectio, quia ipsa locũ haberet quantum ad actum in unum conueniēdi, secus uero quoad modum rem procurando. Not. primo, quod mandatũ procuratorum non habet certam formam ob diuersam, & liberam uoluntatem constituentis. No. secundo quod clausula insolidũ in instrumētis aliquando non præsumitur, nec intelligitur, nisi expresse dicatur, de qua re vide glo.2.super §. si plures. institu.de fideiuss. Not. tertio quod in pari causa melior est conditio occupãtis. hinc no. vnã intelligētiam ad regul. quod ius ciuile sit scriptum uigilantibus. l. pupillus. in fi. ff.quæ in fraud. credi. Io. Bapt.

g ¶ Simul.] Secus si in diuersis tēporibus, quia constituendo secundum uidetur primum reuocare.l.si quis tamen.§.fi.ff eo. c.nõ instite, eod. etiam si secundus nolit suscipere mandatum, arg.§.posteriore.instit.quib mo.testa. infir.& not.in c.si duo.eo.in 6. nisi quis exprimat se nolle primũ reuocare, fac.l. si quis pluribus.ff.de le.1.& c.si quem, eod.in 6. limita tamen hoc duobus modis, vt per Peru.in c.si quem, §.1. eod.in 6.

h ¶ Non admittetur.] Quia hi duo censentur pro vno, capitu. penultim. §.1.de electio. in 6. aliud in executionibus ultimarum uoluntatum, capitu. fin.de test.& in causis spiritualibus, c. si duo. §.fin. eod. in 6. & in tutoribus. l. decreto. ff. de administuto.& in his est hoc de benignitate receptum, no. in dict.cap. si duo.

Con-

a ¶ Contestationem.] Quia tum demum videtur agi. l. amplius. ff. rem rat. hab. facit cap. relatum. de offi. deleg. Interdũ sic dr̃ occupare qui prius ad sententiã deuenit, l. si vero. ff. de pecu. l. si qs à multis. ff. de noxal. & not. in c. si duo. eo. in 6. vnde sumitur.

Not. primo mandatum aliquando extendi, & aliquando restringi, quod facit ad intelligentiam regul. supra posit. §. qui u etiam in fi. eod. Not. secundo grauiora in dubio non dicuntur demandata, quę autem sint ista in tex. ad no.

testationem a negotium primus occupauerit b. Et dominus litis factus alterum excludet, nisi constituẽs dixerit, quod occupãtis c conditio melior esse non deberet. Tũc enim si eum qui occupauit, aut legitime impediri contingat, aut prosequi forte nolit, poterit alter negotiũ ab alio inchoatum d suscipere ac perficere, dum tamen ab alio alius e non fuerit substitutus.

Procurator constitutus etiam ad ea quæ speciale mãdatum exigunt, non potest explicare ea, quę exigunt mãdatum speciale: nisi in procuratorio sit facta expressio aliquorum articulorum specialẽ mandatum exigentium, quo casu etiam non expressos articulos poterit exequi procurator. h.d.

Sed siue vnus sit procurator, siue plures, fines mandati diligenter f custodiendi erunt, vsque adeo vt si generaliter quis ad omnia, etiam speciale g mandatum exigẽtia constitutus procurator fuerit, ex vi generalitatis huiusmodi ad aliquem articulũ, in quo mãdatum speciale exigitur admitti non h debeat, nisi clausulam generalẽ quorundam articulorum speciale mandatũ exigentium subsequatur expressio, puta transactionis, & iusiurandũ deferendi. Tũc enim & non expressos i casus mandatum complectetur k.

Mandatum non complectitur maiora, quàm sint in procuratorio expressa. h.d.

Crimina tamẽ, vel defectus in personam electi l, siue eius cuius fauore, vel facienda, vel jam facta est prouisio, nec huiusmodi generalitatis vel

b ¶ Occupauerit.] In bona significatione. sic 7. q. 1. c. 1. capit. factus est Cornelius, aliàs in mala capi. generali. de electio. in 6.

c ¶ Occupantis.] Et nihilominus sic contra uoluntatẽ domini melior fiet conditio occupantis, cum alius non admittatur, nisi eo qui occupauit impedito, uel agere desistente: quia cõstituens in totum statum iuris immotare non potest ca. requisisti. & c. tua. de testa. l. nemo. ff. de leg. 1. si ergo nõ valet in totũ, vt ager, valet quo modo valere potest. fac. ca. 2. §. 1 de despo. impu. & not in cap. si duo. eod. in 6.

d ¶ Inchoatum.] Simile in cap. cum in plures. de offic. deleg. in 6.

e ¶ Alius.] Qui cũ uices potiores gerat, alium exclu. det, c. si duo. in fin. eo. in 6. cum cõcor. ibi allegatis.

Sed siue unus.

Io. Bapt: Hæc pars continet regul. cum quibus. limitation. vnde in ea casus tra in communi figurari dẽt. Quidam fuit cõstitutus procurator ad possessionem beneficii consequendã, & ad oẽs & quascumque alias causas, qua de re uolebat in qualibet causa indifferenter, & coram quolib. iudice litigare, ac etiam & alios procuratores substitueret ad hoc autem mouebarur quia uoluntas constituẽtis, quæ attendi debet iuxta l. diligenter. ff. mandati, uidetur id concessisse, alioquin potestas procuratoris non dependeret à uoluntate constituentis, sed aliunde, quod uidetur inconueniens. Solut. tamen prout hic legimus, quia in quibusdam causis uoluntas constituentis non præsumitur, in quibusdam uero natura ipsarum id nõ permittit, qua ratione suadente etiam obiectio uidetur cessare:

f ¶ Diligenter.] l. diligenter. ff. manda. & §. sed siue. supra tit. prox. capit. cum dilecta. de rescrip. capi. venerabili. de offic. delegat.

g ¶ Speciale mandatum.] Quæ sint ista, per Specul. in titul. de procurat. num. 4. & per Doc. in cap. qui ad agendum, eodem in 6. & instit. de his per quos agere possumus.

h ¶ Non debeat.] Vnde non ualet istum genus quoad speciem, quantum species ipsa, fa. cap. 2. de appell. & l. Põponius, & quod ibi not. ff. eod. in princ. & cap. si sacerdos. de offic. ordin.

i ¶ Non expressos.] Non tamen omnes quia matrimoniũ nec tunc contrahere poterit, cap. fin. eod. in 6. nec contra electũ. vel prouisum crimina, vel defectus opponere. c. non potest. eodem not. in capit. qui ad agendum. eod. in 6. & §. crimina. infra eo.

k ¶ Cõplectetur.] Fac. ad hoc quod not. per Legi. in l. sed & si. § quęsitũ. ff. si quis cautio. dũ dicũt quòd renuntiatio casus fortuiti non ualet quando est generalis & nullus casus exprimitur: secus si aliqui exprimuntur: ut eti & not. in c. qui ad agendum, eod. in 6.

l ¶ Electi.] Vel eligendi, ex quo contra certam personam, cap. qui contra certam, de elect. in 6. fac. ad hoc uerbum, facienda. & idem dic de postulato, c. 1. de ele. in 6. & ex hoc quòd solum meminit de persona electi sequitur quòd in personas eligentium, uel prouidentium, iudicũ testium, & his similiũ posset opponere: nam tales etiam ex probatione non puniuntur, c. 2. de ord. cogn. ut not. in c. non potest. eo. unde sumitur

X a Expres-

expreſſionis [a] obtẽtu, opponendi facultas competit, niſi ſuper hoc aliud in mandatis [b] habeat. Nam huiuſmodi generale mãdatum grauiora [c], vel maiora [d] quã in ipſo procuratorio ſint expreſſa, nõ complectitur.

Procuratori ad negotia liberum eſt quandocunq; ſubſtituere, procuratori uerò ad iudicia ſubſtituitur ſolum in caſibus hic expreſsis. h. d.

Sed & illud nõ eſt omittendum, quòd licet procuratori ad negotia [e] liberum ſit alium, quandocunque conſtituere [f]. Iudiciario tamen minime id cõcedi, niſi aut lis fuerit conteſtata [g], vel in rem [h] ſuam datus ſit, vel a domino ſuſtituẽdi fuerit conceſſa poteſtas [i]: quo caſu etiã non expreſſam perſonam poterit in procuratorem eligere.

Regulariter in cauſis criminalibus non poteſt interuenire procurator. h.d.

Non tamen in omni iudicio procurator interuenire poteſt. In criminalibus enĩ cauſis neque accuſator, nec accuſatus niſi per ſeipſos impetere [k], vel defendere [l] permittũtur [m]: niſi uel ab illuſtri propulſanda ſit iniuria [n]: aut rei contumacia ſit excuſanda [o]: vel contra accuſatorẽ ſit excipiẽdum [p]: aut de leui crimine [q] tractetur: aut ſi de graui agendum ſit, ciuiliter [r] agatur.

Clerici & monachi nõ poſſunt eſſe procuratores. h.d.

a ¶ Expreſſionis.] De qua ſupra. §. proxi.

b ¶ In mandantis] Quia. ſ. habet mandatũ opponẽdi crimina & defectus contra electũ, vel prouiſum: nec eſt neceſſe, q crimina, vel defectus ſpecificentur in procuratorio, & in hoc differt procurator ſolum excipiens, vel opponens ab appellãte. ille. n. habere debet crimina & circunſtãtias ſpecificatas in procuratorio, c. procurator. de ele. in 6. & not. in cle. non poteſt. eod.

c ¶ Grauiora] Cõcor. c. ſedes, de reſc. vbi per antiquos & modernos materia latiſſime tractatur.

d ¶ Maiora.] Cõcor. l. ſi ff. de ui. tri. & ole. leg. & l. Plautius ff. de auro & argen leg. & d. 12. c. nos conſuetudinem & c. ſcriptum. de elect. Sed cum anima ſit corpore pretioſior, c. cũ infirmitas, de pœn. & remi. ergo expreſſa iuramenta, quæ ligãt animam ad pœnam æternam grauiora videntur, quã iſti obiectus, qui ligant corpus ad pœnã temporalẽ. Solu anima conſtituentis non ligatur ad periurium per procuratorem, niſi cõſtituens ſit in culpa, vt not. in cle. nõ poteſt, eo. & dic vt habetur in ca. ſi. da iuteiu. in 6.

e ¶ Ad negotia.] Idem ſi datum ſit ad unum negotiũ, l. 3. ff. de neg. geſt. & l. 1. ff. eo. fac. l. 2. §. quod ait. ff. de vi. bonor. rapto.

f ¶ Conſtituere.] Cap. 1. §. fi. eo. in 6. hoc tamen nõ procederet in caſo ca. fi. eo. in 6. & not. in dicto §. fi. Sed quæ eſt ratio huius differentiæ inter iudiciarium, & extra iudicialem procuratorem? Reſpon. ſecundum Bar. in l. pen. §. acceſſio. ff. de diuer. & tẽpo. præſcri. quia in iudiciario uidetur electa induſtria perſonæ, arg. l. inter artifices. ff. de ſolut. ſecus in extraiudiciali. Alii aliam rationem afferunt, vide per Peruſ. poſt Bal. & alios in d. § fi.

g ¶ Conteſtata.] Scilicet, ab ipſo procuratore, qui vult ſubſtituere. Aliud enim videtur eſſe ſi poſt litẽ a domino cõteſtatam fuiſſet quia datus procurator: q̃a tũc nõ poſſet ſubſtituere, c. 1. § pen. vbi not. eo. in 6 conc. l. nulla & l. neque. & l. pen. C. eo. & l. in cauſæ. ff. eo, & quod ibi dicitur intellige verum cum ſimpliciter fuit datus procurator vel non expreſſe prohibitus: vt not. in d. c. 1. § 1. aliàs pen.

h ¶ In rem ſuam.] Puta, quia mihi nomine donationis ſint actiones ceſſæ, & datus ſim procurator ad eas intentandas, l. illam. C de dona. & poteſt dari procurator in rẽ ſuam, etiam ex parte rei, de quo dic, vt not. in l. Plautius. ff eod.

i ¶ Poteſtas.] Tũc enim videtur ſubſtitutus, vel datus ab ipſo domino ad hoc l. item eorum §. decuriones. ff. q̃d cuiuſque vni. not, & habet locum hoc etiam ſi in conceſſione huius poteſtatis non ſit expreſſa certa perſona, cap. 1. § 1. eo. in 6. Arg. contra in l. item ſi unus. §. ſi in duos, ff de arb. & c. innotuit. eod. tit. Sol. vt no. in d. c 1 §. 1.

k ¶ Impetere.] Accuſator.

l ¶ Defendere.] Accuſatus.

m ¶ Permittũtur. Ca. ueniens de accuſat. ca. tuæ. eod. 3. quæſt. 9. c. in criminalibus. & 2. q. 6. cap. ſi quando. & l. pen. § fi. ff. de pub. iudi. & 9 quæſt. 9 c abſens.

n ¶ Iniuria. 3. q. 9. §. niſi. & l. fin. C. de iniur.

o ¶ Excuſanda] l. pen. §. fi. ff. de pub. iudi. & c. veniens. de accuſat. & 23. quæſt. 5. ca. reos. & cap. cum dilecti. de dolo & contu.

p ¶ Excipiendum.] Habetur in c. veniens. & in ca. de his. de accu.

q ¶ Leui crimine.] ff. de accuſ. l. leuia. Idem ſi nõ excedant pœnam relegationis: quia forte tunc videntur leuia. l. 1. ff. an per alium cauſa appellat. & pro intellectu huius materiæ dic, quod delictorũ quædam ſunt leuia, quædam grauia, quædam grauiora, quædam grauiſſima, & quæ ſint iſta, vel illa, declara magiſtraliter, vt per Abb. in capi. tuæ. de pœn.

r ¶ Ciuiliter.] Cap. tuæ. eod. c. ſuper his. de accuſ. & habent in hoc §. quinque caſus in quibus cum agatur de crimine tñ admittitur procurator: adnumerantur tñ & alii, vt crimen ſuſpecti tutoris, l. non ſolũ. §. fi. ff. eo. Item cum agitur de ingratitudine l. ſed hæ perſonæ. §. 1. ff. eo. de quibus & de aliis

dic

dle vt per Spec. in titu. de procuratore, & late per Doct. in cap. veniens. de accu. & in c. si quando. 5. quæ. 3. & in l. penul. §. fi. ff. de pub. iudi.

Sed nec omnes. CASVS in hac parte ita in cõfigurarut. Cum procurator regulariter constitui soleat aliquis idone[a] amicus, propterea quidã intendebãt constituere procuratores tam clericos, quã monachos, tam excommunicatos quã alios omnes suos amicos, putantes id sibi esse licitum, argumẽto c. fi. de postulan. si n. licet procurare pro coniunctia, pro ut ind. c. habetur, etiã pro amicia videt id esse permissum: excommunicatio vero si impediret agere, tolleret ius partis, quod esset contra rationem. Sol. tñ vt hic habetur, quia dicit Apost. quod clerici & monachi nõ debent immiscere rebus secul. & excõmunicatio excludit hominem à cõmunione. non obstant obiecta, quia quoad primum nõ est par ratio inter coniũctos, & amicos, sed quaten[a] esset, verificatur in casu necessitatis, vt text. docet: excommunicatio autem non tollit, sed solum suspendit ius partis. Not. primo quod ratione professionis, vel conditionis personæ non vnicuique quodlib. officium est imponendum. Not. secundo quod excommunicatio non tollit ea quæ sunt iuris naturæ.

Ab. Dept.

Sed nec omnes ad procurationis officiũ temere admitti debẽt. Ideoque Episcopus, & vniuersi sacerdotes cum ad solam Dei laudem, piorumque operum actiones sint cõstituti [a] ab huiusmodi ministerio excludendi [b] erunt.

Monachi non possunt esse procuratores, nisi propria ecclesia urgente necessitate, & superioris iussu. h.d.

Idem quoque obtinet in monachis [c]: nã & illos, cum solitariã vitam degere profiteantur, a forensi strepitu, ac litigiis summoueri conuenit [d]. Plane monasterij exigente vtilitate, vel necessitate, & Abbatis accedẽte imperio [e] ad procurationis officium accedere minime prohibentur [f].

Clerici regulariter coram secularibus iudicibus postulare non possunt. h.d.

Postulandi quoque officiũ clericis [g], qui stipendiis sustentantur Ecclesiasticis [h] coram sæculari iudice in sæcularibus nego-

a ¶ Constituti.] Vt 5. q. 3. c. quia epi. aliàs fina.
b ¶ Excludendi.] Vt in §. Deo autem amabiles. authẽ de sanct. Episco. imò nec tanquam principales possunt, vel debent interuenire, 5. q. 3. cap. quia episcopus. & per Host. in sum. eo. §. quis dare & §. sunt autem quędam. & hoc duplici ratione. primo per eam, quæ hic ponitur, & in l. omnes. C. de epis. & cle. Secundo, quia causæ & lites materiam criminibus creant. l. properandum in princ. C. de iud. fac. c. vni. de synd. & 2 q. 7. c. sicut. fac. etiam quod exercentes lites nomine alieno uidentur quodammodo esse infames, not. in §. fi. Instit. de except. & an indistincte clerici repellantur ab officio procurandi, per Ab. in c. sed nec. & in c. sicut, ne cle. vel mona. & in c. per venerabilem, qui fil. sint. leg. & in c. cum essent. de sim. & in c. 1 de fideiusso.
c ¶ Monachis.] Concor. c. 1. de synd. & 16. q. 1. c. qui vere, & c. monachi.
d ¶ Conuenit.] Et ideo constituendum est alicui salarium, vt expediet negotia monasterii: expedit enim modico incommodo magnã redimere vexationem, cap. 1. de syndi. cap. qui vero. 16. quæst. 1.
e ¶ Imperio.] 16. q. 1. c. monachi, & sic non sufficit vtilitas ecclesiæ. licet enim aliquid bonum & vtile sit, non tamen est agendum nisi eo modo quo fieri debet, 11. q. 3. c. quid ergo. & 12. q. 2. c. quattuor. & c. non oportet. & consi. d. 5. & l. 3. §. in bello. ff. de re mil. & no. in d. c. monachi. Et de hoc, an scilicet monachus possit esse in iudicio sine licẽtia Abbatis, in c. dilecta. de rescr. & in cap. olim. & in c. ex parte. de accusa.
f ¶ Prohibent.] sed contra d. c. 1. de syndi. vbi monasteriũ potius cogitur non monacho cõstituere salarium, quàm monachos occupare. So. quod ibi dicitur habet locũ de honestate, non de necessitate. Quid enĩ si monasteriũ ob paupertatẽ non habet, vnde salariũ commode soluere possit? & ita tenet communiter in d. c. 1. Sed an sine mãdato potest pro ecclesia interuenire? & videtur, ar. l. exigendi. C. eod. sicut miles procurat causam sui numeri, qui aliàs non põt esse procurator, vt ff. eod. l. filius fami. Tu dic contra, cum monachus non possit cauere de rato, qua ratione forte, nec syndicus fiet, arg. not. in d. c. 1. nec etiã põt præstare cautionẽ de iudicato soluẽdo, vt not. in c. monachi. 16. q. 1. gestum tamen vtiliter ab eo posset ecclesiam ratum habere, secus forte in clerico sæculari, vt not. in cap. 1. eo. & fac. cap Nicolao, de appel.
g ¶ Clericis] Sed cũ multiplex sit ordo clericorũ, vt sup de iu. per s. tot. de quibus clericis intelligitur quod hic dicitur? Rñ. de omnibus, sed secundũ distinctiones quæ ponũtur per Do. in c 1. & in c. fi. de postul.
h ¶ Ecclesiasticis.] Quid si non habet beneficium ecclesiasticũ, & tñ est in sacerdotio, vel sacris cõstitutus, an possit postulare vt inde uiuat? quidã quod nõ, quia põt hic agere cõtra epm, vt sibi prouideat de beneficio § 1 sup. de præb. vt no. in c. 1 de postul. Cõtra tenet Host. & Ab. nã si clericus propter indigentiã licite exercet opus rurale, ca 1. de cel. mis. & licite emit materiã, vt in formã traducat, arg. eorũ, quæ no in c. canonũ. 14 q 4 multo decẽtius poterit postulare, cũ hoc sit dignius munus. l. adu. ca. 1. C. de adu diuer. iud. Nec quidquã obest quod possit agere contra episcopum: quia forte non posset obtinere, vel propter impotẽtiam, vel indigentiã epi, vel ob aliã causam. Idẽ diceremus in eo, qui nõ haberet sufficientia stipẽdia, arguendo de toto ad partem.

tiis [a] interdicitur [b]: nisi propriam causam, vel ecclesiæ [c] suæ prosequuti fuerint, vel nisi vrgente necessitate pro coniunctis [d], aut miserabilibus personis [e] postulare velint [f].

Excommunicati nec proprio nomine, nec alieno possunt esse in iudicio, nisi ad defensionem. h.d.

Hi vero, qui excommunicationis vinculo innodati sunt, non solum procuratorio nomine iudicio interesse non possunt [g], verum etiã nec proprio. Actore tamen impugnante, excommunicato reo, legitimæ defensionis copia [h] non est adimenda.

Procurator vniuersitatis in qua sunt excommunicati, non potest a iudicio repelli, nisi tribus casibus. h.d.

Sed belle dubitari contigit, an vniuersitatis alicuius procurator, ex eo repelli debeat, quod maiores [i], & iurati [k], per quos eadem vniuersitas regitur, tempore [l] quo iniunctũm fuit procurationis officium, erãt excõmunicationis sententia innodati [m], quasi [n] & ille repelli debeat, cuius non recipiuntur auctores? Et responsum est, huiusmodi procuratorem

a ¶ In sæcularibus negotijs.] Secus igitur in ecclesiasticis. & dicitur negotiũ ecclesiasticum ratione personæ, vt quia persona ecclesiastica sequendo forum rei litigat coram sæculari. Item ratione delicti, vt quia pro sacrilegio vult ecclesiæ conuenire laicum coram iudice sæculari. c. cum sit. de for. compet. Item ratione rei, d qua agitur, vt quia res est ecclesiæ, vt per Abb. & Host. in c. 1. de postul.

b ¶ Interdicitur.] Quid si exerceant, an amittant beneficium, vel officium? Resp. negatiue, c. 1. & c. fi. de postu. immo nec si exerceãt tabellionatum, qui est vilior, vt per Ab. in c. sicut. ne cl. uel mo.

c ¶ Vel ecclesiæ suæ.] Not. ergo ex hac littera, q̃d causa ecclesiæ non dicitur proprie causa rectoris. & hinc est quod in causa ecclesiæ suæ põt quis esse iudex. a. q. 7. c. si quis erga, & d̃ hoc late in c. cum venissent. de iu.

d ¶ Pro coniũctis. Sed nec pro coniũctis personis semper procurare, vel postulare poterũt, vt si simus in casu in quo speciale mãdatum requiratur, vt not. in c. ex parte decani. de rescr. Idẽ si id fieret contra voluntatem absentis. Idẽ in c. cõstitutis. eo. & l. Pomponius, in fin. ff. eod. Sed an q̃d hic dicitur possit intelligi de cõiunctione spirituali: vt quia unus canonicus possit procurare, aduocare, litteras impetrare pro suo canonico, aut comparet pro cõpatre? R̃n. vt fuse de hoc tradit in c. cõsulti. eo. in c. 2. & c. fi. de postu. & in ca. nonnulli. de rescr. & per Arch. & alios in c. statutũ. §. cũ antẽ. de rescr. in 6. Sed an naturales tantũ, vel aliàs spurii possint in hac materia appellari coniũcti? Respon. vt not. per Ab. & alios in c. nonnulli. §. sunt & alii. de rescri. vbi late habetur.

e ¶ Personis.] Quæ sint miserabiles habitu & actu, vt non solum sint miserabiles, sed etiam pro se ipsis non possint postulare, vt sunt viduæ, orphani, & diuites qui non reperiret aduocatum, vt per Abb. in c. 1. de postu. & in c. postulantibus. de offi. deleg.

f ¶ Velint.] Quibus casibus possunt, sed tamẽ debent hoc gratis facere, vt dicit Host. sequitur Abb. in c. 1. ne cle. vel mona. cum permittatur hoc eis ex pietate. Sed tu de hoc dic vt latius per Ab. in c. 1. in fi. de postu. vbi habes etiam an in criminalibus possit pro parte rei, & ad defendendum interuenire sine metu irregularitatis.

g ¶ Nõ possunt.] Ca. intelleximus. de iud. vbi late traditur. c. excommunicamus. §. credentes. de hær.

h ¶ Copia.] Cap. inter priorem. & c. venerabilem. de excep. vbi traditur ordinarie. Sed quid dicemus de infami. an possit esse procurator, œconomus, vel syndicus? Respondeo, vt late traditur per Ab. in c. Imperatorũ. de iur. cal. in fi.

i ¶ Maiores.] Præsidentes, rectores, seu potestates.

k ¶ Iurati.] Consiliarii, præsidentes, vel priores, qui sic appellantur a iuramento, q̃d præstãt de officio fideliter exercendo: non tamen est de substantia vniuersitatis vt habeat rectorẽ, &c. potest esse vniuersitas sine aliquo capite. s̃m Inno. in c. cũ non ignores. de præben. & sequitur Ab. in c. fi. de proc. vnde sumitur.

Datur vniuersitas sine capite vel rectore.

l ¶ Tempore quo &c.] Not. q̃ debet põderari habilitas agẽtium tpe actus gesti. Vnde si tempore quo cõstituitur quis procurator est excommunicatus, non reconualescit talis constitutio, si talis desinat esse excommunicatus, facit c. post cessionẽ. de probat. & Hostien. & Ab. in c. fin. eo.

Habilitas tẽpore actus gesti.

m ¶ Innodati.] Sed quæritur, an excõmunicatus ratione officii remaneat etiam deposito officio excommunicatus, ita vt excommunicatio transeat in successorem, & uidetur non remanere, sed excõmunicationem in successorem transire velut & officium transit. c. quoniam Abbas. de off. deleg. & §. mortc. supra tit. proxi. Contrarium est verum, c. aduersus. de immu. eccl. vbi quod remanet adhuc excomm. olim officialis, vt ibi etiam Abb. no. & fac. c. Romana. §. caueant. de sent. exco. lib. 6. transiret tamen tunc in successorem si nollet de delicto cõmisso p̃ prædecessorẽ satisfacere. Nec ob c. quoniã Abbas. quia ille tex. habet locum quando dispositio concepta sub nomine dignitatis est dignitati ac personę æque proportionabilis, quod declara vt per Abb. in d. cap. aduersus. vers. sed contra hoc & contra text.

Ex cõicatio an trãseat i successorẽ officii.

n ¶ Quasi, &c.] Hæc ratio dubitandi, pro qua c. li- ect. de restl. & c. cum non liceat. de præscrip. vbi q̃ membra a capite ordinantur: sed decidendi ratio est, quia actus geritur nomine vniuersitatis, ius vero uniuersitatis residet penes habiles, etiam si esset

vnus

non repellēdum,[a] nisi vel illi ipsi excommunicati in litteris procurationis essent expressi[b], vel aliàs eorum auctoritate[c] procurationis institutio facta fuisset: aut ipsa vniuersitas excommunicationis conscia[d] simul cum eis eundē procuratorem constituisset[e].

Procurator reuocari potest expresse, & tacite: puta si dominus per se incipiat causam tractare. h.d.

Tamdiu autem durat quis procurator, quamdiu is, qui eum constituit, reuocet, siue expresse, siue etiam

vnus solus, vt not. in c gratum, de postu. prælat. & l. sicut. ff. quod cuiusque vni. nom. inhabiles vero non sunt de vniuersitate, ideo actus gestus sub nomine vniuersitatis non debet corruere ob interessentiam inhabiliū: nam habiles videntur actū gessisse omni meliori modo, arg. l. 3. ff. de mil. testa. Non obs. adducta pro ratione dubitandi: quia qñ actus exercetur ab vniuersitate, psidentes intersunt vt singuli de vniuersitate, & actus spectat ad vniuersitatem principaliter, quod intellige qñ iu vniuersitatis nō est translatum perpetuo in præsidentem, nec est principaliter penes præsidentē iure proprio, sed iure vniuersitatis: nam tunc secus, vt per Ab. in c. aduersus. versi. primo igitur. de immunit. eccles. Quid si actus explicatur a pluribus, vt a singulis, & nō nomine collegii? Dic q si inter eos est aliquis inhabilis, nō valet actus ex quo habilis & inhabilis exercent actū indiuiduū & inseparabilem, casus in c. cum super. de offic. delega. & l. Pædius. aliàs parui. ff. de arbit. Cessat enim hoc casu ratio quę militat in vniuersitate.

a ¶ Non repellendum.] Hæc regula pro qua ca. fi. eod. c nobis. vbi not. Ab de simo.

b ¶ Expressi.] Sed qualiter erit intelligenda hæc expressio? Rñ. vt late per Abb. in c. fi. eo. vers. Venio ad sm̄, & est prima regulæ limitatio, pro qua fac. l. nonnunquam. ff. de condit. & dem. & ff. de reg. iur. l. expressa.

c ¶ Eorum auctoritate.] Puta, quia dicebatur in procuratione, talis communitas fecit Titiū procuratorem suū ad tale negotiū, & maiores ac iurati interposuerunt auctoritatem suam, & est secunda limitatio ad regulam, cuius ea ratio est: quia vbicunque interuenit auctoritas, si illa non est legitime præstita, corruit actus. quia auctoritas dat robur actui. §. tutor. instit. de aucto. tut. & in l. obligati. §. tutor. ff. de auct. tut. & 12. q. 2. ca. si qua de rebus. Sed auctoritas præstita ab excommunicato nō valet, vt in c. ad probandum. de re iud. merito, &c. Sed contra opponitur, vniuersitas cum sit domina suorum iuriū. l. in tm̄. ff. de re. diuisi. constituit syndicum sine auctoritate superioris, c. in causis. eod. l. 1. ff. quod cuiusque vni. no. si ergo non erat necessaria hæc auctoritas superiorū, actus debebat subsistere, arg. l. vni. in princ. C. de rei vxo. act. Sol. secūdum Inn. & Ab. in c. fi. eo. q ex quo isti de vniuersitate voluerunt syndicū cōstituere auctoritate istorum maiorū & curatorū, videtur nō voluisse aliter actū explicare, q̄ nisi illorū accedente auctoritate, ideoq; actus nō dēt valere, ex quo isti erāt excōicati, in actu igitur in quo de iure nō requiritur auctoritas, si fuerit postulata, & interposita a nō habēte potestatē interponendi, non valet actus. Sed cōtra in c. bonæ, 1. de elect. Sol. hic deficit voluntas constituentiū sine illa auctoritate, secus in contrario, & ex hoc not. intellectum l. 1. C. de re. vx. act.

d ¶ Conscia.] Tertia limitatio, pro qua fac. c. scriptum est, in fi. de elect. & hoc intellige de inhabilitate propter excōicationem, & omni alia quam cōstituētes remittere, & purgare non possent. secus si defectus esset talis, q posset purgari & remitti per habiles: quia tunc admittēdo videntur eos habilitare, c. cū Vintoniensis. de electio.

e ¶ Cōstituisset,] Quid si simus extra hos tres casus, si obijciatur ab aduersaria vniuersitatis quod maiores constituentium, & iurati sunt excommunicati, & sint parati hoc excipiēdo probare, poterit nihilominus vigore impetratarū litterarum agere? Resp. affirmatiue, si agatur nomine vniuersitatis non excōicatorū, vt not. in ca. fin. eod. in fi. Quid si Imperator ipse est excommunicatus? Respondeo. vt plene habetur in d. c. fi.

Tam diu autem. Licet hæc pars posset diuidi in plures particul. quoniam tamen in ea casus valet commode in cōmuni adnot. propterea est animaduertendum, quod cum exceptio procuratoris sit frequens & sæpe in iudicio opponatur, hinc est qđ quidam dicebant procuratorem non esse audiendum cum sit reuocatus tacite, vel expresse: quidā vero opponebant mandatum fuisse refutatum, nec vnquā post refutationem acceptatum, quidam denique dicebāt idem mandatum morte esse finitū, & ideo omnia gesta inde facta esse nulla, vnde fuit dubitatum de huiusmodi exceptionibus, siquidem mandatum cum sit contractus quidam tot. tit. ff. mandati, non videtur posse reuocari l. sicut. C. de act. & obliga. Sed si posset non debet iterum posse acceptari per reg. quod semel. de reg. iur. in 6. & cū talis procurator si mortuus fuerit per hæredē repræsentetur auth. de iuram. à defun. præstit. nec etiam morte extingui. Sol. tamen prout in tota hac parte habetur, quia huiusmodi mandata regulariter fiūt in gratiam constituentis, & in eis industria personæ eligitur, quæ libertatem habet acceptare, vel refutare mandatum, cum solum in certis casibus posset ad id cogi, vt supra suo loc. adnot. Non obstat obiecta, siquidem ad primum respondetur per primam, rationem adductam propter quam d. l. sicut. aliquando recipit limit. ad secundum vero puto d. regul. quod semel. esse intelligendam vbi posset considerari damnum alterius, secus aliter, ad tertium denique ob industriam personæ debet limitari. Nota. primo quod quæ dependent à voluntate vnius tantum & in esse, & in conseruari ab illa regulatur quod facit pro testamentis. Nota secundo quod in dubio præsumitur, quod homo persistat in illa voluntate in qua fuit a principio, nisi aliter appareat, & ideo gesta per procuratorem reuocatum, & non denuncia- Io. Fapt:

tum regulariter tenent. Not. tertio quod in voluntate habemos explicamus aliquando tacite, & signis, & aliquando expresse, & uerbis. Nota quarto argumentum quod obligatio alicui absenti facti nō tenet nisi ab eo fuerit tacite, vel expresse ratificata, aliter non tenet.

rat: aliter tamen dicitur res non integra in subdelegato quam in procuratore. Item aliter in procuratore ad iudicia, quàm ad negotia, not. in l mandatum. C. mand. & in c. si quem. in prin. eo. in 6.

tacite. vnde si tu [a] Titiū simpliciter [b] procuratorem constitueris, isq; in iudicio procuratorio nomine esse cœperit, deinde tu siue ante litem contestatam, siue post [c], ad causam ipsam veniés, non vt ipsi assistas [d], sed vt causam eandē tractes: tractando causam Titium procuratorem reuocare censeris [e]. Nisi quod non animo reuocandi facias, vel expresse professus [f] fueris, vel ex aliquibus appareat cō niecturis [g].

Actus præcedens subsequētem limitat et interpretatur. h.d.

Sed si eundem Titium sub ea forma: Quoties te abesse [h] contigerit, procuratorem constitueris: & postmodum per teipsum causam tractes, non propterea tamen procuratorem reuocare videris. Quinimmo Titius quandocūque [i] abesse te contigerit, procuratoris assumet officium [k].

Procurator qui substituit non potest substitutum reuocare, nisi & reuocandi habeat potestatem. h.d.

Hæc autem de reuocatione domini sūt intelligēda. Nam si à procuratorē tuo alius procurator legitime [l] substituatur, post mādatum susceptū, etiā si eo substitutus vsus nō fuerit, ab [m] illo reuocari (nisi etiā potestas reuocandi fuerit eidē cōcessa) non pōt.

Qui substituit in una causa non prohibetur se intromittere in aliam. h.d.

Sed si cū ad plures, vel ad omnes causas Titiū generaliter procuratorem constituisses, is in vna, vel in altera substituerit, in reliquis procuratoris

a ¶ Vnde si tu.] Prosequitur solummodo membrum tacite reuocationis: quia de expressa non videbatur difficultas.

b ¶ Simpliciter.] Nō addendo, s. quoties me abesse cōtigerit, vel aliā similē cōditionem, vel modum, vt infra §. prox. & in c. si quē. eod. in 6.

c ¶ Siue post.] Cōtra c. 2. eo. in 6. Sol. illud quando procurator nō contradicit, hic quā cōtradicitur per procuratorem, vt latius not. in c. si quem. eo. in 6.

d ¶ Assistat.] Quod poteris etiā procuratore tuo inuito. cap. 2. eod. in 6. in fin. & l. Paulus. ff. eodem & l. si suspecta de in offic. testamem.

e ¶ Censeris.] Ca. si quem. eo. in 6. isā si dominus incipiat causam tractare in prima instantia, quam si in secunda secūdum Peru s. post Rom. in dicto c. si quem, idem in procuratore substituente, alium procuratorem.

f ¶ Professus fueris.] Not. ergo secūdum Peru in d. c. si quē quod etiā protestatio contraria facto iuuat protestantem, quando factum est contrarium protestationi præsumptiue tantum, non vere & expresse: cum hic possit reuocare procuratorem id exprimendo. & not. quod protestatio saluat quod sine ea perderetur.

g ¶ Coniecturis.] Quæ coniecturæ ponuntur in c. quem. in si cod. in 6.

h ¶ Abesse contigerit.] Potest ergo procurator constitui ad actus iudiciales incertos, & sub hac eadem forma potest delegatus Papæ dare subdelegatum, c. si delegatus. de off. delegat. & vtroque casu si moritur constituens re integra mandatū expirat.

i ¶ Quandocūque.] Sed quid si sit cōstitutus procurator simpliciter, puta dominus volens peregrinari fecit procuratorē ad negotia, postea rediens nihil dixit, sed iuit in aliā peregrinationē, an durat primū mandatum? Io. And. refert fuisse d hoc disputatū & terminatū, quod finita prima peregrinatione, tacite censetur reuocatū primum mandatum. Alii tamē distinguunt, an peregrinatio sit causa impulsiua, an finalis mandati, dic vt per Perusin. in c. si quem. cod. in 6.

k ¶ Officiū.] l. pen. C. de curat. furi. l. qui mutuam. §. nō iō. ff. mand. & not. quod procurator dicitur habere officiū. Quod facit ad statutū disponens super habentibus officiū, puta, quod quilibet de lucro officij teneatur soluere gabellā de quo per Doc. in rub. ff. offi. eius. & in c. transmissa de decim.

l ¶ Legitime.] Vt qui habeat potestā substituendi, ca. in qui. cod. in 6. alias non posset, nisi in casibus. ca. 1 eo. in 6. Sed an quod hic dicitur habeat locū etiam in aliis duobus casibus, d. c. 1. in quibus etiā legitime substituit, puta si procurator sit factus dominus per litis contestationem. Vel quia sit datus in rem suam? Respondeo non, cum in illis habeat potestatem a lege non ab homine. Præterea in dic. cap. is qui. vnde hæc littera sumitur, fit mentio solum de vno casu. ergo & c. nonne. de præsumpt. l. cū prætor. ff. de iudi. ergo quod hic dicitur in duobus casibus d. c. limitatur, etiam aliis tribus, vel quattuor modis. vt per Perus. in d. c. is qui.

m ¶ Ab illo.] Substituente: secus autem a domino, secundum tamen ea, quæ traduntur in capitu. quamuis. cod. in 6.

Probi-

officium exercere minime prohibetur [a].

Acta cum procuratore reuocato, donec ignoratur reuocatio tenent. h d.

Ad hęc etiã admonendi sumus, quod si ignorante iudice, vel aduersario post contestatam [b] litem mandatum reuocatum fuerit, ratum [c] esse debet iudicium, in quo quis post ignoratam reuocationem quasi procurator uersat' fuerit.

Matrimonium contractũ per procuratorem reuocatũ, non tenet, licet reuocatio non venerit ad notitiam partiũ. hoc dicit.

Non sic tamen in matrimonio statuitur: nam si procurator ad contrahendum specialiter [d] constitutus, antequam contrahat, a domino reuocatus [e] fuerit, contractũ post modum matrimoniũ licet tam procurator, quam ea, cum qua cõtraxit, reuocationem huiusmodi penitus ignorauerint [f], nullius momenti penitus existet [g]: cum illius [h] consensus defecerit, sine quo firmitatem habere non potuit [i].

Acta iudicij post reuocationem procuratoris non ignoratam non tenent. h d.

Quod si scientibus iudice & parte mandatum reuocatum fuit, & nihilominus est in iudicio processum per procuratorem reuocatum, tã alia acta, quã ipsa sententia nullum afferet domino prąiudiciũ [k]. Cum falsi procuratoris [l] exceptio [m] non solum ante sentẽtiã: verũ etiam postea possit obijci, qua probata iudiciũ prorsus nullum redditur [n].

a ¶Prohibetur.] Sic & delegatus ab alio, quam a Principe ad vniuersitatem causarum: nã delegat, in aliis iurisdictionem retinet. l. cum prętor. §. 1. ff. de iudic.

b ¶Post contestatam litem.] Sic c. mandato. eo. vide tur ergo q si ante litem contestatam fuisset facta hęc procuratoris reuocatio, q nõ sit necessarium q veniat ad notitiã iudicis & partis. Cõtrarium tamen cõmuniter tenetur in d c. mãdato. & qđ ibi & hic dicitur post litis contestationem, subaudiendum est maxime, nam idem ante vt no. in d. cap. mandato.

c ¶Ratum.] Cap. mandato. eod.

d ¶Specialiter.] Nec enim aliter esset idoneus procurator. cap. fin. in 6. eo. etiam si haberet mandatum generale cum quibusdam expressis clausula subsecuta, iuxta. cap. qui ad agendum. eod. in 6. clausula enim illa, generalis, quę sequitur specialiter expressa similia quidem includit. sed non longe maiora. cle. non potest. eo. & sup. eod. §. crimina. Sed num sufficit speciale mandatum ad contrahendum, vel requiritur speciale de certa & expressa persona? & uidetur q non requiratur expressio personę arg. c. 1. in 2. respõ. eo. in 6. Sed dic contra l. generali. ff. de ritu nupt. fac cap. innotuit. de arbi. & quę not. 29. quęst. 1. in summa. & per Ab. in ca. causis. versi. ex isto textu, de ele.

e ¶Reuocatus.] Vel uetitus, ne contraheret. Quid si intanerit dominus non reuocare, vel pœnitere? Rñ. idem, licet periurus sit, & de eo debeat sibi pœnitentiam imponi, c. sicut. & c. inter. de spons. defuit enim consensus, ut not. in c. fi. eo. in 6. Vnde secundum Io. And. caute agitur, si post contractum procuratoris fiat ratificatio constituentis.

f ¶Ignorauerint.] Speciale hoc, cum aliàs reuocatio procuratoris ad negotia ad ipsum procuratorẽ venire debeat, vt habetur in c. ex parte decani. de rescrip. Ratio specialitatis continetur in proxima superiori notula. & hic in hac littera, & in c. fi. eo. in 6. vnde sumitur.

g ¶Existet.] Arg. contra. l. si prędicat, ff. de diuor. ibi, nisi is, qui recepit, & c. Sol. in contrahendo requiritur vtriusque consensus: secus in diuertendo vt in contrario, & l consensu. C. de repud. reuocatum est ergo mandatum, licet mandatarius hoc ignoret. quamquã agat, ne sine culpa sua damno afficiatur. l. si vero non remunerandi. & l. si mãdassem. ff. mãd.

h ¶Illius.] Id est, constituentis.

i ¶Non potuit.] Cap. 1 & c. 2. & per tot 27. quęst. 2. & c. cum. locum. de spon. & ca. 1. de despon. impub.

k ¶Pręiudicium.] Ca. in nostra. eo. & quia hęc materia diffusius gloss. tractatur, quã ut breuibus notulis possit comprehendi, videnda sunt quę ponuntur in c. ex parte decani. de rescr. & c. ex insinuatione. & in ca. mandato. eod. & in cap. 2. eod. in 6. & per Bar. & Legist. in l. vni. C. de satisd. & Hostien. in sum. eod. §. & qualiter mandatum. & aliis in locis.

l ¶Falsi procuratoris.] Quis autem dicatur falsus procurator, habetur in cap. ex parte decani. de rescr.

m ¶Exceptio.] Triplex est exceptio procuratoria. Prima, quem esse non posse procuratorem, puta q sit miles, vel simili modo inhabilis. Secunda, quod quis non habeat mãdatum. Tertia, q habuerit, sed sit reuocatum. quod est peius. c. ex parte decani. de rescr prima potest opponi solum ante litem contestatam. l. filiusfamil §. veterani. ff eod. & l. ita demum C. eod. & not in c. in nostra. eod. aliæ duæ etiam post sententiam, vt ibidem habetur, ubi Abb. ponit rationem diuersitatis. Exceptio procuratoria triplex.

n ¶Nullum redditur.] Nec est hoc speciale hoc casu, sed idem obtinet in omni exceptione, per quã pro-

probatur tetro nihil actum esse, vtpnta si ista sit sententia a iudice non suo. 11.q.1.c.1.& ca.pen.l. fi.C.si à non compe.iudi.esp. ad probandum.de re iudic.cap.exceptinnem.de except. & not.in cap.in nostra.eodem.

Refutatio mandati non impedit refutātem acceptare, si mādans perduret in voluntate mandandi. h.d.

Non idem iuris statuetur in eo, qui absens procurator[a] constitutus præsentatum sibi mandatum suscipere nolle dixerit. Is enim, refutatione huiusmodi nequaquā[b] obstāte, quandiu[c] cōstituens in eadem voluntate perstiterit, ad libitum[d] mandatum acceptare poterit.

Receptio instrumenti, & cautio domini operātur, quibus procurator non possit renunciare mandato, sed teneatur defendere. h.d.

At litteris[e], vel instrumento, quibus te aliquis in causis suis procuratorē cōstituēs pro te debito modo[f] cauit[g], simpliciter nulla facta ꝓtestatione[h], a te sciēter[i] receptis[k], non potes postea recusare illius defensionē, immo cogi[l] poteris il

a Procurator.] Tā ad iudiciū, quā ad negotia. nec enim in c.licet. eod.in 6. vnde sumitur, distinguitur, & est vtrobique eadem ratio, ut ibi not.

b ¶Nequaquā obstante.] Et sic nota speciale contra regulam quod semel placuit.de reg. iur. in 6.

c ¶Quamdiu.] Si ergo mutasset voluntatem, uel causam agendi, uel alium procuratorē dando, vel id uerbis exprimendo, secus est, ut not.in c. si dno.in prin.cum duobus sequen.eo. in 6.

d ¶ Ad libitum.] Argumen. contra. ff.de success. edic.l.1.§.qua semel. Vbi si ille, qui est primi gradus dixerit se nolle acceptare, vel succedere, statim ius deuoluitur ad eum, qui est secūdi gradus. Sol. ibi erat ad quem ex renuntiatione ius deuoluebatur, hic ad nullum alium quam ad procuratorem constituentem. Vnde satis dici potest, quod de quadam perseuerantia voluntatis & æquitate ille uel non desinit esse procurator, vel desinit, vt tenet Io. Mon. Iure permittente reassumere potest, & forte ita statutum fuit, ne contingat ob procuratoris defectum negotia protelari. Sed per hanc litteram quamdiu, & ea quæ sumitur ex c. licet.eod. in 6. si principalis diceret: Constituo talem, qui si renuerit, talem constituo, non haberet locum quod hic dicitur. & in cap. licet. eo. in 6. & est hic arg. quod si electus præsentata sibi electione intra tempus, de quo in c. quam sit. de elect. in 6. electoribus adhuc in eadem voluntate manentibus, & lapso tempore poterit consentire, nec id mirum, cum a principio renuentes quasi inuiti trahantur. 8.quæst.1.cap.qui episcopatum. & cap. in scripturis. Idem in delegato, & multo fortius cum ipsius officium sit necessarium, c.sciscitatus. de rescript. l.legatus, ff.de offic. præsid.l. legatus.l. penult.§.qui autem.ff.de excus.tut. not. in dicto cap.licet.

e ¶Litteris.] Per quas etiam constituitur procurator.l.1.ff.eod.& c.sopitæ.de censib.& est casus quo litteræ & sigillum priuati facit fidem, habetur de hoc in l.si procuratorem.ff.eod.

f ¶Debito modo.] Secus si vitiose cautū est.l.quoties.ff.qui sat.cog.fac.quæ traduntur in ca. fi.de dil.

g ¶Cauit.] Scilicet de iudicato soluendo, loquitur enim hic de procuratore rei, vt designatur per uerbum, defensionem, ad idem.ff.eod.l.filius,§.fin. & not.in cle.1.unde sumitur.

h ¶Protestatione.] Potest intelligi & de generali & speciali. de prima, puta, quia protestatur, quod recipiendo instrumentum procuratorium, vel litteras intendit se obligare, sed uelle deliberare. fac. de rest.spol. cap.olim.3. De secunda, vt quia de certa clausula inclusa in procuratorio protestatur, quod illam, vel illius mandatū suscipere non intēdit, & sic protestatio iuuat: quia nec primo nec secūdo casu est contraria facto. Bene enim se compatiuntur instrumentum recipere & deliberare velle. Item recipere & acceptare mādatum in quibusdam, & in aliis nō, vbi vero protestatio & factum se nō compatiuntur, protestatio non iuuat, habetur in ca.cum M. de constit.

i ¶Scienter.] Secus si ignoraret quid contineretur in instrumento uel litteris, nec enim ignorans vel errans consentit. dist.38.c.quāuis.cap. si de beneficio. de præb. in 6. l.si per errorem.ff de iurisd.om.iud. sicut nec contemnit, c.Apostolicæ.de excep. ca.si vero aliquis.c. 2.de consti.in 6. Requiritur etiam ꝙ sponte receperit, quia officium est uoluntarium. l.inuitus.C. eo.& not.in cle.1.eod.

k ¶Receptis.] Etiam si prius recusasset & re integra pœnituit & recipit, cap.licet.eod. in 6. & supra eod.§.non idē, & nisi hoc casu interuenisset actus receptionis litterarū, tacens fuisset habitus pro cōtradicente, quod bene declarat Ab. post alios in c. non iniuste.super glo.a.eo.post hanc autem receptionem, competit huic exercitium officii, sicut & de iudice dicitur, c.super eo.a.ext.de appell.fac.c. is qui.eod.in 6. & 4.quæst.5. cap. vni. & quod not. de cle.excomm.mini.cap.pen.

l ¶Cogi.] Præcise: licet enim regulariter procurator non cogatur præcise dominum defendere, & si satisdedit de iudicato soluendo, & de domino defendendo.l.mutus.§. fi. ff. eo. cum l. seq. sed satis est stipulationem committi.ff.eo.l.non cogēdum. & eum teneri domino ad interesse. insti. mand.§. mandatum. In casibus tamen cogitur, scilicet cum dominus satisdedit pro procuratore præsente, & non contradicente.ff.eo.l.filius.§.fi. & hoc ne fallat fidem domino & aduersario, & idem si pro absente & postea procurator expresse, vel tacite ratū habet l si defunctus 1.respon.ff.eod.vt in cle.in eo. & hic est & alius casus, scilicet quādo agit. cogitur enim defendere, aliàs denegatur actio.l. mutus.§. fin. Alius casus est in actione peritura: vt cogatur saltem litem contestari.ff.eod.l.sed etiam. & d.§. fin. Et per hoc soluitur, quod obiici posset, procura

torem

torem etiam post susceptum mandatum re integra pænitere prius quam interfit aduersarii. § manda- tum. institu. manda. quia illud verum in procura- tore, pro quo constituens non cauit: secus in illo pro quo cauit, & ita loquitur hic, & in clement. I. eod. unde sumitur. Sed hoc intellige, nisi iusta causa procuratorem excusaret. dicto §. fina. cum l. sequen. nam in casibus in dictis iuribus enumeratis, & dominus eum reuocaret, etiam post litẽ contestatam. capit. 2. eodem in sexto.

a ¶In omnibus.] Tacita ergo acceptatio vniuersalis est ad omnia, etiã futura si sint inclusa, quod esse potest, vt in cap. iniuste. eodem titulo.

b ¶Per hoc.] Id est, per receptionem litterarum & procuratorii.

c ¶ Assensum.] Cle. I. eod. ubi de hoc habetur.

d ¶Morte.] l. inter causas in princip. ff. mand. & de hoc per Hostiẽ. in sum. eod. § & qualiter mandatum finiatur. Sed nunquid quando procurator per mortem constituentis desinit esse procurator sit necessariũ, ꝙ iudex & aduersarius certioretur? quemadmodũ in terminis. § ad hæc etiã. sup. eo. aliàs valeat iudicium? Respon. Bart. in l. si procuratorem. ff. eo. videtur concludere, ꝙ hæc certioratio non sit necessaria, & ꝙ iudicium etiã sine ea erit validum, & placet etiam Abb. in c. mandato. eod. per l. pen. ff. quæ sent sine app. re. quod militat singulariter in casu l. si defunctus. ff. eodem.

e ¶Ecclesia.] Secus si pro causa sua propria & priuata: quia tunc mandatum finiretur morte re integra: secus non integra. l. si defunctus. ff. eod. l. inter causas. ff. mand. §. item si adhuc. instit. manda. & concor. clemen. fin. eod. vnde sumitur.

f ¶Desinis.] Contrarium videbatur dicendũ secũdũ Inn. quia cum ecclesia non moriatur. 12. q. 2. ca. liberti. c. si gratiose. de rescri. in 6. & procurator sit datus ab eo qui potest. s. a prælato, etiam sine consen. cap. e. edoceri. de rescrip. nihil videbatur esse ꝙ eũ prohiberet agere causam sibi cõmissam, etiã si res esset integra, ut not. in clem. fin. eod. Sed contrarium fuit decisum, cum sede vacante nihil debeat innouari. c. I. & c. fin. ne sede vacan. qui loquitur etiam lite contestata. Immo Hostien. mirabatur de hoc fuisse dubitatum, ut refertur in d. cle. fin. dic vt ibi. & per Doct. præcipue per Archidiac. in cap. si duo. in 6.

lum defendere in omnibus [a] causis, & negotijs, ad quę prędicta instrumenta, seu litteræ se extendunt: cũ per hoc [b] ad omnia tuum præstitisse videaris assensum [c].

Morte constituentis expirat mandatum, interdum etiam re non integra. h. d.

Morte [d] quoque cõstituentis desinit quis esse procurator, quod interdum obtinet, etiam re non integra. Nam si prælatus, vel rector te pro beneficio suo, uel ecclesia [e] procuratorem constituat, & tu uiuente illo litem contestatus fueris; aut negotium aliter attigeris, post mortem tamen illius, etiã quo ad cœpta, procurator esse desinis [f].

DE PACTIS ET transactionibus [g].

TIT. III.

Metu iudiciorum interdum deuenitur ad pacta, ad transactiones, & ad compromissa. h. d.

Consequens [h] nunc est, vt videam de serie, & actis ip

DE PACTIS ET TRANSActionibus.

Continuatur tit. iste, prout legimus in text. in princ. diuiditur autem in tres partes, in prima habetur ut dixi continuatio: in secunda pacti explicatio: in tertia trãsactionis declaratio: secunda ibi, & quidem: tertia ibi, transactiones quoque.

Consequens. CASUS non figuratur, sed not. litis euentum sæpe esse incertum, & ideo partes ueniunt ad concordiam. Not. secundo, quod quæ sunt diuersi generis ob identitatem rationis sapiũt eandẽ naturam. Io. Bapt.

DE PACTIS ET transactionibus g.

Et transactionibus.] Copula. hic ponitur inter genus & speciem. Pactum enim nomen est generale, comprehendẽs in se omnem conuentionem, & generaliter sumptum definitur, vt in l. I. ff. eo. & in cap. pactum. de verbo. signifi. Vnde omnis contractus potest generaliter contineri nomine pacti, sed vbi pactum assumit sibi specificum nomen non denominatur, a suo genere; sed a specie tanquam à digniori, l. iurisgentium, ff. eod. Vbi vero conuentio non potest habere nomen specificũ, cum plura sint negotia, quam vocabula. l. natura. ff. de præscript. verb. stat in nomine sui generis, & est quandoque nudum, quandoque vestitum. de quo traduntur exempla per Doct. in l. iurisgentium. §. igitur nuda. ff. eod. & in rubr. ff. de verb. oblig. & in cap. I. eod. Transactio est species pacti, & definitur, vt in l. I. ff. de transact. quæ declaratur, vt per Abb. in rubri. eod. Immo etiam arbitria, siue compromissa quandoque dicuntur pacta siue transactiones, ut habetur in cap. Quintauallis. de iurein. & in auth. si uero contigerit. C. de iudi. Vnde autem dicatur pactum, uel transactio, per Abb. in rubr. eod.

h ¶Consequens.] Quasi dicat, viso per quos exerceantur iudicia, videndum est de actis ipsorum iudiciorum, & sic seruatur in parte quod dicitur in l. si quæramus. ff. de testa. quidquid not. supra. titu. proxi. in princ.

Io. Bapt.

...sorum iudiciorum. Sed [a] quia interdum accidit, ut iudiciorum metu litigaturi ad pacta & transactiones veniant, aut ad arbitros declinent, ideo prius paucis de his dispiciamus.

Pacta sunt obseruanda. hoc dicit.

Et quidem pacta inter quoscunque quacunque de re [b] inita, regulariter suam habere debent firmitatem [c]: neq; enim quisquam (vt diuinū monet oraculum [d]) ea, quæ de labiis suis procedunt [e], irrita facere debet.

Per pacta potest derogari indultis Apostolicis. h.d.

Quod quidem vsq; adeo obtinet, vt Apostolicis etiam indultis pactum deroget [f]. Inde cum monasterio [g] ab Apostolica sede libera [h] sepultura concessa esset, pactumque esset cum rectore [i] parochialis ecclesiæ, ne parochiani ipsius ad sepulturam reciperentur. Responsum est in dicto monasterio sepeliri eligentes obstā te conuentione [x], voti sui fieri non posse compotes [l].

Pactū per quod filia dotata renuntiat hereditati paternæ iuramento vallatum tenet. h.d.

Eodem etiam spectat, quod pactum a filia, dum nuptui tra-

a ¶Sed quia.] Continuatio.

Et quidem. CASVS Cum partes timore iudicij sæpe ad inuicem ueniant ad pacta, ita tamen vt aliquando derogent indultis apostolicis, aliquando vero specialiter derogant legibus humanis: & propterea iuramento confirmant, unde quæsitū fuit quid iuris & quāuis pactum in suo genere sit seruandum per dictum prophe. q̄ procedunt de ore meo non faciam irrita, tamen si à lege fuerit reprobatum, nec etiam iuramentum insuper adhibitum debet tenere, quia materia non videtur licita iuxta ea 1. 2. q. 2. & per l. nemo ff. de legat. 3. ceterū Sol. vt hic legim², quia ordinatio seruandi pacta cum sit affirmatiua non obligat pro. semp. si enim pactum esset à iure naturali damnatum, tunc nec etiam iuramentum insuper adhibitum teneret: secus uero si a lege damnaretur, per iuramentum enim quod superius est, tale pactum omnino tenetur, & valeret. Non obstant obiecta, quia ad primum respondetur per rationem decidendi. ad 2. uero l. nemo, puto dicendum ipsam esse intelligendam de lege, quæ specialiter prouidet: secus aliter. Not. primo quod pacta derogant priuilegijs, iuramentum uero iuri humano: uo1. secundo pacta illicita esse talia uel uigore iuris naturalis, uel uirtute iuris humani.

b ¶Quacunque de re.] Ista generalitas uarie restringitur, ut not in cap. 1. eod. & inf. eod. §. pen. fac. l. ut gradatim. ff. de mu. & ho.

c ¶Firmitatem.] Non tamen promittens potest cogi de eo quod promisit facere scripturam, capit. legebatur. & ibi not. Abb. de maiorit. & obedient. Sed an tantam firmitatem habebunt, ut ex eis etiam actio oriatur, & de iure ciuili expeditū est quod non. l. iurisgentium. §. igitur nuda. ff. eodem. exceptis casibus, not. in l. legitima. ff. eod. titu. de quibus per Legistas in rubr. ff. de uerb. obligat. Canonistæ tamen in cap. 1. eo & in cap. quæ in ecclesiarum. de constit. contrarium tenent: scilicet quod pactum nudum actionem pariat, licet quidā dicunt Ius canonicum non distare a ciuili, ut Saly. in l. legem. C. de pact. Ang. in § in personam. insti. de actio. & quidam alii in rub. ff de verb. oblig.

d ¶Oraculum.] Psalmus, in quo dicitur, quæ procedunt ex labiis meis non faciam irrita.

e ¶Procedunt.] Ex hac generalitate inferunt quidam, quidquid sit de iure ciuili, de iure canonico et ex simplici pollicitatione, est soluta offerētia promissio oritur naturalis obligatio, immo & actio, pro qua opi. fac. c. iuramenti. 22. q. 5. & licet com. opin. sit in cōtrariū: contra eā tn̄ egregie pugnat eximius doctor & praeceptor meus Guil. Pont. Peru. in rub. ff. de uet. obli. ubi uidendum.

f ¶Deroget.] Qd̄ intellige, non solū de pacto qd̄ subsequitur priuilegiū, c. cum olim. de priui. sed etiam de pacto antecedēti, si in indulto de pacto non fiat mētio, ca. ex multiplici. de decim. ele. dudū. de sepul. & not. in c. j. eo. in 6. vnde sumitur. idē si simus in dubio. Peru l. d. c. 1.

g ¶Monasterio.] Idē de alia ecclesia seculari, uel parochiali, ut per Peru. in cap. 1. eodem. in 6 post Innoc.

h ¶Libera.] Hinc dubitatio, ex quo enim ecclesia habet potestatē liberam sepeliendi, videbatur quod omnes possent sepeliri, quod non est uerum: nā nec eos posset sepelire, quibus est sepultura interdicta, de quibus in c. ex parte. de sepul. & sup. eod. tit. §. nō tū omnes. Sicut & ille qui habet liberā administrationē, non habet potestatē donandi. c. 1. de offi. uica. in 6. fac. l. si quando. C. de inoff. test. operatur tamē libera sepultura ita vt ecclesijs habentibus talē potestatem & priuilegium competat ius sepeliendi, vbi aliàs non haberet, ut per Perusin. in cap. 1. eod. in 6.

i ¶Cum rectore.] Quod pactum erit perpetuū, nec expirabit rectore mortuo, ut per Perusin. in cap. 1. eod. in 6. post alios.

x ¶Conuentione.] Possunt ergo religiosi renuntiare proprio priuilegio fac. c. si de terra. & c. accedentibus. de priui. secus si concerneret fauorem Papæ, iusta not. in c. cum tempore de arbi.

l ¶Compotes.] Sed contra, quia pactum inter ecclesias

ditur [a], cum patre [b] factum, vt dote contenta, ad bona paterna nullum habeat regressum, si iuramento [c] vallatum sit (licet lege [d] ciuili improbetur) seruari [e] debet: cum tale pactum non vergat in æternæ salutis dispendium [f].

Pactum quod tendit ad periculum animæ non ligat. hoc dicit.

Quod si seruatum in animæ tendat detrimentum; quia forte sit pactum de re turpi; veluti quod post mortem Titij clerici, Seius in beneficio succedat [g], vel aliter de iure, uel de facto sit impossibile [h], nullam inducet obligationem [i].

Transactiones seruari debent, & partium iuribus derogant. h. d.

Trãsactiones quoque similẽ iuris firmitatẽ obtinent [k] vsque adeo, vt iuribus omnibus, quæ partibus, aut obtentu præscriptionis, aut priuilegij seu quocunque modo suffragari poterant, vires adimant [l].

Transactiones iuri contraria non tenent. h. d.

Sed & hoc de alijs transactionibus intelligere nos oportet, q̃ nõ sunt iuri contrariç. Alioqui si aut super re

dessis non debet nocere aliis non pacıscentibus, a.ueniens.de transact.l.si vnus §.ante omnis.ff.de pact. Sol. secundum Perus.in c 1.eod.in 6 quod recipere ad sepulturam est in potestate ecclesiæ recipientis, si non sit ecclesia parochialis, in qua procederet contrarium: quis ipsa non posset præiudicare, parochianis suis. sed aliæ ecclesię bene possũt p̃iudicare, cũ non teneãt quẽquam Inuite recipere. immo uere non dicerentur eis gẽtibus præiudicare: cũ nullũ habeãt ius in eis inuitis.

a ¶Traditur.] idẽ si iam tradita esset, vel si esset renuntiatum antequam traderetur: quia respectus iuramenti militat omni tempore: ut per Ioan. And. & Perusin. in cap. 2. eod. in 6 vnde sumitur. Et hæc materia ventilatur quotidie inter cõsulentes. Sed quid si renunciet adhibito iuramẽto ea, quæ est ingressura monasterium? dic quod non ualet, nisi fiat de licẽtia episcopi, vel eius vicarii intra duos menses proximos ante professionẽ: vt per Concili Trident. sess 25 sub rubr. de regularibus. & mon c. 16.

b ¶Cum patre.] Idem si cum fratre, vel alijs cõsanguineis propter identitatem rationis, ut late per Doct. in c. 2. eod. in 6.

c ¶Iuramento.] Non extorto vi vel dolo. ca. 2. eod. in 6. vbi late quando dicatur vis, uel dolus interuenisse. Et not. quod ratione iuramenti Papa statuit etiam inter laicos, de quo in c. fi. de fo. comp. in 6 & in §. laicus. sup. de iud.

d ¶Lege ciuili.] l. pactum quod dotali. C. de pac. & l. pactum quod dotali. C. de colla.

e ¶Seruari.] Facit authen. sacramenta puberum. C. si aduer. vend. & capit. cum contingat. de iureiuran. in antiq. & c. licet. eo. tit. in 6. & c. 2. eo. tit. & lib. & possunt iudices sæculares compelli per censuram ecclesiasticam ad seruandum hoc ius canonicum, vt not. in d. c. 2.

f ¶Dispendium.] Quo casu non esset seruandum. 22. quæstio 4 per totum. & not. ex hoc verbo, quod non solum non est seruandum iuramentum, quando vergit in interitum animæ: sed etiam quando vergit in damnum etiam modicum. Vnde iurans facere illud, quod est peccatum ueniale, non obligatur tali iuramento, ut per Archid. Ioan. Andr. & Perus. in cap. eod in 6.

g ¶Succedat.] Fac. c. accepimus. & c. fi. eo. hoc enim nemo potest facere sine auctoritate Papæ, sed cum auctoritate Papæ bene poterit hoc fieri, c. petisti. 7. q. 1. & per Abb. in d. c. accepimus. Sed an Papa possit in uita sibi eligere successorẽ? Respon. negatiue, secundum comm. opin. vt per Ab. in d. c. accepimus. & per Fel. in ca. 1. de consu. Ratio: quia hæc electio potissime geretur ad tempus in quo quis nõ est futurus Papa, merito. l. quod sponsæ. C. de do. prop. nupt. cap. vxore. & quod ibi Abb. de sepul.

h ¶Impossibile.] Not. impossibilitatem iuris, & impossibilitatem facti æquiparari. fac. l. filius. ff. de condi. instit. & l. nepos. ff. de verb. signific. & cap. faciat homo 22. q. 2.

i ¶Obligationẽ.] Fac not. in ca. 1. & ca. fin. eo. vbi Abb. reducit totam materiam ad quatuor regulas. dic ut per eum. fac. cap. generaliter. ff. de uerbo. obliga. & l. si remunerandi. §. rei turpis. ff. mandati.

Transactiones. CASVS. Quidam litigantes inter se super beneficio, tandem iudicii tædio affecti uenerunt ad transactionem; unde fuit dubitatum, & quæsitum, an talis transactio teneat, argumento eorũ, quæ dicta sunt de pactis quæst. videtur de indubitabili, eoque magis quo lites de sepulti. tolluntur. Sol. tamen iuxta id quod in præsenti text. legimus, quoniam secundum qualitatẽ rei super qua litigatur, transactio est iudicanda ualida: & sic etiam obiectio uidetur cessare, si recte fuerit considerata. Not. transactionem super re illa esse de iure admittendam, quæ est in potestate nostra. Io. Bapt.

k ¶Obtinent.] Intellige quando altera pars transactionem impleret: aliàs transigens posset uti iura suo, l. cum proponas C. de transact.

l ¶Adimãt.] Concor ca. 1. de trans. ergo licet postea reperiãtur instrumentã, non tamen lis instaurabitur. l. sub prætextu. C. de transact. ea inter mo nasterium de re iud. cum ca. seq. Circa hoc tamen consueuit distingui, utrum petitio super qua transigitur sit specialis, uel generalis, addũt aliqui uel tade-

cra [a], & litigiosa, aut in causa matrimonii [b] interpositæ sint, nullũ robur obtinent.

DE ARBITRIS.

TIT. IIII.

Qui sint proprie arbitri h.d.

ARbitri dicũtur proprie, qui nullam potestatem [c] habentes, consensu litigantium in iudices eliguntur, in quos compromittitur, ut eorum sententiæ stetur.

Tam in iudicem ordinarium, quam delegatum potest compromitti. h.d.

Sed etsi qui legitimã in partes potestatem habeant, ab eisdẽ tamen in arbitros eligi [d] poterũt. Quod nõ solũ de eis intelligendum est, qui ordinariam exercent iurisdictionem, verũ etiam de his, qui delegatã [e] tantum obtinent

Ponit personas, in quas nõ potest compromitti. h.d.

Sed neque serui [f], nec (qui seruis similes sunt) monachi [g] & regulares arbitrium in se recipere possunt. Ad hos enim quies, oratio, & manuum labor, non autẽ causarũ spectat cognitio [h]. Hæretici quoque, apostatæ, schismatici, infideles, & excõmunicationis vinculo ob delictum proprium innodati, arbitrorum in se officium assumere nõ poterunt [i].

indefinita, ut per Legistas in d.l. sub prætextu. & per Cano. in d. cap. s.

a ¶ Sacra] Cap. constitutus. c. super eo. & c. præterea. eod. possunt tamen litigantes inter se gratia & amicabiliter componere. traditur in d.c. super eo, vbi per Ab. ꝙ aliud est trãsactio, aliud amicabilis compositio, de quo per eũdem in ca. si quando. de offi. dele. & per eundem in ca. 1. de cohabi. cler. & mulier. deteg.

b ¶ Matrimonii.] Fac. c. si de trãsact. quos enim Deus coniunxit homo non separet. 33. q. 2. cap. quos Deus. cap. inter corporalia. de transl. posset ergo fieri transactio, & compositio etiam super matrimonio, quando nõ tenderet ad dissolutionem: quia cessat tunc ratio prohibitionis, & ita tenetur communiter in d. cap. si.

DE ARBITRIS.

Io. Bapt. Continuator tit. iste iunta id quod habetur supra tit. proximo in princ. diuiditur autẽ in quinque partes in quarum prima habetur quid sint arbitri: in secunda qui possint esse arbitri: in tertia qui possint compromittere: in quarta super qua re fiat compromissum: in quinta quomodo finiatur: secunda ibi, sed & si: tertia ibi, sicut autem: quarta ibi, pleræque: quinta ibi, finiit antẽ.

Io. Bapt. ARbitri dicuntur. CASUS non figuratur, sed not. quod arbitri sunt tanquã iudices, cum habeant autoritatem tantum à compromittentibus, licet aliqñ secus contingat vigore statutorum.

c ¶ Nullam potestatem.] Scilicet a lege. fac. c. a iudicibus. 2. q. 7. vnde sumitur. reiecta tamen illa distinctione arbitrorum ordinariorum & arbitrariorum: quæ nec est necessaria nec recepta: vt ibi per glossã & Doct. Sed contra infra eo. §. proxi. vbi & a lege habent potestatem. Sol.: quia nec tunc habent aliquam potestatem a lege, tamquam arbitri, sed tamquam iudices.

Io. Bapt. Sed & si. CASUS. Quidam litigantes nolentes suam controuersiam compromittere nõ conueniebant in eligendis arbitris: alter enim putabat indifferenter de quolibet genere personarum ipsum posse eligere, idest iudicem, seruum, monachum, uiuũ criminosum, laicum etiã super re spirituali, feminã, & similia: si quidẽ à fine debet cognosci an in iure aliquid liceat iuxta doctrin. Nauar. lib. de finibus huma. actuũ. illa enim quorum finis bonus est, bona erunt, ut ipse dicit, at finis compromissi est bonus. sup. tit. prox in prin. merito videtur dicendũ indifferenter esse admittẽdum, quia veritas à quocunq; dicatur semper est veritas. Sol. tamen preor in hac parte legimus, quia arbiter ob similitudinem, quam habet cum iudice debet esse sicut iudex, cui ætas, conditio, sexus & probitas præcipue cõuenire debent, ut iura docent. Non obstat obiectio, siquidẽ ad hoc vt aliquid liceat non solum finis, sed etiam aliæ debitæ circumstantiæ requiruntur. argo. ca. non satis. dist. 86 Not. argumentũ quod si arbiter nõ potest esse quælib. persona indifferenter, multo magis hoc idẽ videtur dicendum de iudice cum habeat potestatem à lege. Not. secũdo aliquẽ phiberi ne aliqd faciat, vel aliqđ munus suscipiat natura, lege, & suspicione.

d ¶ Eligi.] Forte cũ potestate & facultate ꝙ procedant, vt arbitri, vel arbitratores, & ut iudices prout sibi videbitur, iuxta ea, quæ traduntur latissima p Io. Bapt. Perusi. in tractatu de arbitris, lib. 12.

e ¶ Delegatam.] Ca. cum olim. & ca. innotuit. eod. ca. nisi. de præb c. litteras. de præsumpt.

f ¶ Serui.] l. Pædius. § 1. ff. eod. Liber tamen postea factus posset pronunciare ex nouo consensu partium. l. sed & si seruum. in princ. ff. eod.

g ¶ Monachi.] c. monachi. & c. de p̃sentiñ. 16. q. 1.

h ¶ Cognitio.] Cap. de præsentiom. 16. q. 1.

i ¶ Poterunt.] Nota, quod de excõicato, apostata, & aliis, de quibus hic, non sunt de omnibus in terminis & expresse iura loquentia: sed ex mente iuriũ fere indubitata cõiter opinamur non posse hos arbitros fieri, vt apparet ex his, quæ diserte & eleganter tradit Perusi. in tractatu de arbitris lib. 4. c. 6. & c. 9.

In laicum de re spirituali non potest compromitti: nisi sit clerico adiunctus, uel in eum sit compromissum aucto ritate Apostolica. h.d.

Sed nec in eum, cuius licet ex delicto aliquo non sit læsa existimatio: laicus tamen est, de re spirituali cõpromissum fieri potest [a]. Si tamen is, aut clerico sit adiunctus, aut Apostolica auctoritate compromissum susceperit, arbitri partes exequi minime ꝓhibebitur [b].

In feminas non potest cõpromitti: nisi id permittat regionis consuetudo, & ordinis. hoc dicit.

Feminæ quoque, licet illę summę opinionis existant, ab omni iudiciali [c] examine vsque adeo sunt separandæ [d], vt ex illarum sententijs nulla pęna aduersus illius contẽptores, nullaque pacti exceptio oriatur: nisi regionis probata cõsuetudo [e] talium munerum, participes illas redderet.

Qui non prohibetur potest esse arbiter. h.d.

Ceteri vero, quos neque sacrorum canonum, nec sæcularium legum statuta specialiter arcent, omnes ad tractanda arbitria admittendi [f] erunt.

Reperiũtur quidã, qui nõ possunt cõpromittere. h.d.

Sicuti autẽ ij, quos supra recensuimus arbitria exercere prohibentur: ita etiam illorum [g] quidam cõ-

c9. Indigeret forte hoc Pontificali decisione.

a ¶ Fieri pôt.] Ca. cum contingit. eo. sicut nec iudicare potest. ca. a. de iudic. nec etiam pôt esse delegatus nisi iussu Papæ, habetur in d. cap. a. Sed nec per viam recõuentionis pôt cognoscere super spiritualibus, habetur in c. 1. de usur. peti. Immo nec vt arbitrator, & amicabilis compositor secundum Ab. in d. c. cũ contingit, vbi, an possit cognoscere de causa usurarũ.

b ¶ Prohibebit.] c. per tuas. eod. Nota ergo duos casus, in quibus potest laic9 cognoscere de re spirituali, & amplia primum casum, vt procedat etiam ꝙ plures sint laici, ꝙ clerici, d. c. ꝑ tuas, vbi Abb. fac. ca. qđ in dubiis, de consecr. eccle. vel alt. & cap. sacris. de sepul. traditur per recentiores in c. a. de iudi. & in l. imperium. ff. de iu. om. iud. Sed contra videtur ꝙ per ministerium clericorũ laicus actuum spiritualium capax fieri non possit, ca. Messana & c sacrosancta. de ele. & ꝑ Io. And. in d. c. per tuas, & in c. nobis, de iure patr. Sol. arbitrium de re spirituali non est actus spiritualis, vt per Ab. in c contingit, & c. per tuas, eo. & eius laicus non est uere incapax, sed prohibetur solũ ratione honestatis: honestas autem satis seruatur ex mixtura clerici. Sed adhuc contra d. l. Pædiur. ff. eod. Sol. seruus est mere incapax vnde non fit capax ex mixtura habili: sed in terminis nostris laicus non est incapax, sed solum ratione honestatis est ꝓhibitur sũ ꝑ tali re arbitrari, Ab. in d. c. ꝑ tuas.

c ¶ Iudiciali.] Cũ igitur arbitria sint redacta ad instar iudiciorũ, l. 1. ff. eo. merito nec arbitriũ poterũt suscipere, fac. l. fi. C. eo. secus ergo esset si fieret cõpromissum in mulierem tanquã in cõmunem amicã & amicabilẽ compositricem: posset enim tale cõpromissum mulier acceptare: quia corã procuratore non est iudicium, sed extraiudicialiter proceditur, ut in cap. Quintauallis. de iureiur. & cap. dilecti, a contrario sensu eodem sumitur.

d ¶ Separandæ.] Cap. dilecti, eod. ca. mulierem 33. q. 5. per Legistas in l. 1. ff. de legib. & in l. feminæ, ff. de re iud. & in l. 1. C. de mul. in quo lo. mu. sex. congru. & c. lib. ro. Sed nunquid saltẽ cũ iuramẽto possit cõpromitti? Rñd. non, ut per Ab. post Specul. in d. cap. dilecti. vbi etiam reddit rationem.

e ¶ Consuetudo.] Consuetudo ergo potest dare iurisdictionem mulieri. Ex quo infertur, ꝙ mulier prohibetur iudicare non ratione incapacitatis: quia tũc consuetudo nõ posset eas habilitare: arg. cap. quanto. de foro compet. & ca. causam. de præscri. sed ratione honestatis, facit not. in c. sciscitatus, de rescri. Sed tunc contra, consuetudo nõ debet ualere cõtra honestatem, c. cum decorem, & c. cum ab omni, de vit. & hone. cler. Respõd. id admittitur in mulieribus solum præcellentibus habentibus dignitatem, sicut uidemus de Abbatissa, quæ ratione dignitatis, habet iurisdictionem, cap. dilecta. de exce. prel. Et qđ hic dicitur de consuetudine, intellige de mulieribus præcellentibus nuptis principibus vlerie, ita ꝙ principatus pertineat ad virum: nam si mulier haberet principatum proprio iure, tunc non indigeret consuetudine: sed esset iure communi munita, vt per Abb. post Inno. in cap. dilecti. eod.

Consuetudo pôt dare iurisdictionem mulieri.

f ¶ Admittendi erunt.] Est ergo edictum de arbitris prohibitorium certarum personarum: vnde omnes admittuntur, qui non sunt expresse prohibiti, ut hic, fac. l. 3. §. tam etsi. & l. Pædius. cum l. sequ. ff. eo. l. 1. ff. de testa. l. cum prætor. ff. de iudi. cap. inter corporalia. de translat. prælat.

Sicut. CASVS non figuratur, sed not quod in lib. introductorio non omnia, & singula sunt explicanda, sed illa quæ uidentur magis utilia. Io. Bapt.

g ¶ Illorum quidam.] Vt est seruus. l. non distinguemus. §. seruus. ff. eod. l. 3. §. si seruus. ff. de pecu. facit l. seruus, C. de iud. Item monachi & etiam alii clerici. 16. quæst. 1. cap. monachi, & cap. de præsentium, quod tamen intellige secundũ ea, quæ latissime traduntur, tã per Abb. in c. per tuas, eod. Item excommunicati secundum Ioan. And. & Specu. fac. c. dilecti. de exce. Itẽ hæretici, & pro plenissima

nissima informatione personarum, quæ compromittere non possunt, videndus est Perus. in suo luculento tractatu de arbitris in 2. lib. per tot.

b ¶ Matrimoniorum.] Cap. causa. in fin. de rest. in integr. tamen secundum aliquos posset arbiter cognoscere de tali causa incidenter, & de materia huius §. latissime per Peru. in tract. de arbitris. lib. 2. per totum.

promittere non permittuntur, quæ tam ex libris Pontificij, quã Cæsarei iuris commodius cognosci poterunt.

Ponit causas, super quibus non potest compromitti: & quod super matrimonio spirituali potest compromitti: secus super carnali. h. d.

Pleræque etiã causæ arbitrorum notionem effugiunt: nam liberales [a], matrimoniorum [b], filiationũ [c], monachationum [d], cõuersionum, in integrũ restitutionum [e]: item criminales [f] & quæ maiores iudices exigunt, per arbitros cognosci non possunt.

Super matrimonio spirituali potest compromitti, non super carnali. h. d.

Quod autem diximus de matrimoniis compromitti non posse, de carnalibus intelligendum est: nam quòd de spirituali matrimonio compromitti possit (secundum ea quæ supra diximus [g]) nulla est dubitatio.

Arbiter super pluribus, si super uno tantum pronunciet, non expirat cõpromissum: nisi habuerit à partibus facultatem ita pronunciandi. hoc dicit.

Finiuntur [h] autem arbitria pluribus modis: vt puta sententiæ prolatione, & tẽporis lapsu. Sẽtentiæ prolatione finiuntur arbitria, cũ de omnibus, de quibus cõpromissum fuerit, arbiter pronunciauit. Nam si de quibusdam tantũ sententiam tulerit, nisi talem pronunciandi potestatẽ à partibus habuerit, compromissũ non expirat [i].

Io. Bapt. Pleræque etiam causæ. CASVS Quidam Perusini desiderio euitandi lites compromiserant omnes, & quascunque causas ciuil. crimi nal. ecclesiast. & cuiuscunque alterius generis, unde fuit quæsitũ quid iuris. si enim uolumus considerare finem compromissi, qui est supra titu. prox. in princ. affirmatiue est respondendum confirmatus per reg. legis ita sum quod una causa recipiens plura determinabilia debeat æqualiter ipsa determinare. Sol. tamen ut hic habetur, quia illa quæ sub compromisso cõtinent debent esse in nostra potestate. arg. cap. si diligenter. de foro comperen. quod in nonnullis causis non contingit: non obstat obiectio, si quidem ad eam respondetur per id quod dixi supra in §. sed & si eod. ad cõfirmationem uero dico, quod non est eadem causa in omnibus, ut cõstat in text. Not. primo quod quædam causæ, quæ in iudicio examinantur, licet pertineant ad nos, non tamen sunt in potestate nostra. Not. secundo quod ob hanc causarum diuersitatẽ, uidetur necessariũ in iudicio examinare in primis, quæ causa sit compromittibilis, quod facit pro intelligentia statuto rum loquentium de compromissis.

a ¶ Liberales.] l. non distinguemus. § de liberali. eod. l. 2. C. de pedan. iud. c. penul. eod. secundum vnam lecturam, & hoc intellige principaliter: Nam si coram arbitro compromitterẽ de aliqua causa compromittibili, si incidenter esset necesse cognoscere super libertate, posset tunc cognoscere, ut not. in d. §. de liberali. pro quo. l. cum proponas secundum vnam lect. C. de reb. cred. facit secundum quosdam l. quoties. C. de iud. & l. 2. C. de ordin. cogni.

c ¶ Filiationum] Fac. l. abdicatio. C. de patr. potest.

d ¶ Monachationum.] Per Doct. in l. nõ distinguemus. §. de liberali. ff. eo. & per Perus. in suo tractatu de arbit. lib 3 cap. 3.

e ¶ Restitutionũ.] l. fi. C. vbi & apud quem, ea. causa, in prin. de rest. in integ. poterit tamen secũdum quosdã, & de hoc incidenter cognoscere, Ab. in d. cap. causa. in princ. versic. secundo nota.

f ¶ Criminales.] Cap. causa. in fin. de rest. in integr. l. non distinguemus. §. Iulianus. ff. eod.

g ¶ Supra diximus] §. per cõpromissum, de ele. & cap. quia propter, eod tit.

Io. Bapt. Finiuntur aut. CASVS facto ut præsupponitur cõpromisso fuit quæsitum, an finiatur modis diuersis sicut iudicium delegatum, præcipue uero sententia, tẽporis lapsu, morte, & simil. & cum dependeat à libero compromittentiũ, contractu uidebatur respondendum quod tantum per sententiam deberet finire, cum ista fuerit compromittentium intentio. Sol. tamen ut hic legimus, quia compromissum in hoc assimilatur delegationi, & procuræ, & sic non tenet obiectio: imo propter hanc similitudinem tenet argumentum ab uno ad aliud, ut alibi dixi, & adnot. Not. formam mandati compromissi tendi esse diuersam ad arbitrium ipsorum compromittentium, & ideo in hoc nequit certa regula assignari.

h ¶ Finiuntur.] De materia huius §. latissime per Perus. in tracta. de arbit. lib 13. per tot.

i ¶ Non expirat.] Ideoque sententiã super vna sola causa latam mutare potest. l. quid tamẽ. ff. eo Sed

Termini lapsu compromissum expirat. h.d.

Lapsu temporis expirat arbitrium, cum terminus compromisso comprehensus re infecta labitur [a].

Morte tàm arbitrorum, quàm compromittentium expirat compromissum: nisi specialiter sit dictum de heredibus compromittentium. h.d.

Mortis quoq; interuentu compromissa irritantur, tam arbitrorum [b], quàm etiã litigatorum [c]. Compromissum [d] enim in compromittentis hęredes non extenditur [e], nisi de his quoque specialiter caueatur [f]. Sunt & alij modi, quibus compromissa finiuntur, quos tamen vt ad cœptum iudiciarij ordinis propositum festinemus, ex al js iuris libris cognoscendos relinquimus [g].

an idem sit de iudice ordinario, qui de pluribus simul quæstionibus fuerit aditus? Rñ non: quia licet arbiter fines cõpromissi excedere non debeat. l. nõ distinguemus. §. si. cum l. seq ff eod. iudiciũ tamen redditur in irritum. l. inter stipulantem. §. Sticum. ff. de verb. obl. & ideo in quibusdam lata sententia tenet, licet de aliis nihil dicat. l. sin autem. §. fin. ff. de nego. gest. & no. in d. l. quid tamen.

a ¶Labitur.] Possent tamen partes terminum prorogare, licet arbiter non cogatur in se compromissum assumere, quando per eum non stetit, quo minus pronunciaret in primo termino, l. si cũ dies. ff. eod.

b ¶Arbitrorum.] Et si fuerit in plures arbitros compromissum, etiam morte vnius tantũ, expirat compromissum. cap. vno delegatorum, vbi etiam not. de offi. deleg. & in iudicibus delegatis accidit: nisi expresse cautum fuisset, quod non deberet expirare. quid autem sit in iudicibus ordinariis & aliis officialibus, habetur per Docto. in c. prudentiam, de off. deleg. Et quod dicitur de morte, extende etiam ad diuturnam absentiam: quia diu absente arbitro, vel expirat compromissum, uel certe illo non obstante põt pars recurrere ad iudicem ordinarium. Ab. in c. præsentata vers. not. ibi per duodecim, & per eundem in c. fi. eod.

Absẽtia diuturna morti æquiparatur.

c ¶Litigatorum. Etiam alterius tantũ, c. ex parte, eod. Sed nunquid erit idem si moriatur prælatus, qui compromisit super rebus ecclesiæ suæ, vt expiret compromissum morte prælat.? Respond. distinguendo, vt per Ab. in cap. fin. eodem.

d ¶Compromissum.] Sed an quod dicitur hic de ipso cõpromisso obtineat etiã in actis gestis corã arbitro, scilicet vt eorũ virtus expiret vnà cũ cõpromisso? Respondeo, quædam sunt acta litis, vt citatio. litis contestatio, satisdatio, & similia, & ista pereũt vnà cũ compromisso, sicut quando perit instantia iudicij, vt plene per Inn Ab & ceteros, in c. causam quæ. de testi. Quædã sunt acta causæ, puta attestationes, partium confessiones, & similia concernentia merita causæ, & ista non expirant, etiã quod expiret compromissum non solũ morte: verũ etiã alio quocũque modo, l pen. C. eod vbi Doct Canonistæ in c. fin. eod. De testibus tamẽ distingue, vt habetur in c. præsentata, de testib. & in l. fina. C. eo. titu. Idẽ intelligas de effectibus cõpromissi productis de prescrito: nã nõ extinguuntur. Vnde si fuerit corã arbitris interrupta præscriptio per contestationem litis, uel alio modo legitimo, nõ expirat ille effectus expirante cõpromisso, vt per Bal. in dicto cap. causam. & per Abb. in d. cap. fin. eod.

e Non extenditur.] Etiã si ante mortem esset conclusum in causa, & dies præfixus ad sententiam ferendã, cap. ex parte, & ibi Abb. codẽ: quamquam si esset sententia lata, executio transit in hæredes, l. quãuis, & l. diẽ proferre. § fina. ff. eod. & habetur in dicto ca ex parte, & in cap. fina. eodem: & sic hoc casu sententia, & conclusiõ in causa non æquiparantur, licet aliquando contra, ut per Legistas in l. naturaliter §. nihil cõmune. ff. de acquir. possess. l. emptore. ff. de actio empt. Et nota hic casum in quo obligatio cõtracta cũ defuncto nõ trãsit ad heredẽ: regulariter cõtra, licet de herede nõ fuerit facta mẽtio in contractu. l. veteribus. C. de cõtra. & com. stipul. de aliis similibus casibus. not. in l. tu tigentium. §. pactorũ, & in l. qui in futurũ. § 1. ff de pact. & generaliter, quando pactum factum cum defuncto cohæret personæ defuncti, non transfertur obligatio in hęredem, Legistæ in l. eadem ff de uerb obligat, & in l. si decesserit. ff. qui satisd. cogan. in l postulãre. ff. ad Trebell Et facit ad quæstionem, an si cõuenerit vt quis possit personaliter capi, si non impleuerit ex parte sua, possit etiam illo mortuo hęres capi? Et ad statutum d sponte debitorem posse personaliter capi, de quo remissiue per Abb. in cap. fin. eodem. Sed quæ est ratio quod compromissum non transit in hęredes? Respondeo secundum Ab. in dicto cap fin quia arbitri plerumque eliguntur ratione confidentiæ & amicitiæ, quę forte non erit ita cum hęrede meo vt mecum, merito si morior non debet cogi hęres meus stare compromisso, in quo cessat illa ratio confidentiæ. Aliam rationem reddebat Host. ut per Abb. in d. cap fin.

f ¶Caueatur.] Sed pone, quod sit cautum, intelligetur ne de uno tantum hęrede, an etiam de pluribus? Et uidetur quod de uno tantum. l. antiquitas. C de usufr. l. bones. §. hoc sermone. ff de uerbor. significa. Specula. Abb. & communiter contra l in annalibus. C. de lega. l. fi. C de hęre. institu. facit l. qui per successionem. ff. de re. iur. Non obstat l. antiquitas, quia illud speciale, ne frustra semper apud proprietarium sit ipsa proprietas. Item numquid quod hic dicitur habeat locum in arbitratoribus & amicabilibus compositoribus? Specu. quod nõ, contra Abbas in capitulo fin. eodem, & hæc magis placet.

g ¶Relinquimus.] De his plenissime per Perusinum in suo tractatu de arbitris, libro decimotertio, per totum.

DE IN IVS vocando.

TIT. V.

Iudex debet habere notarium, uel duos viros idoneos, qui scribant acta iudicij. h.d.

Rgo si partes neq; pactionibus, neque transactionibus, neque compromissis concordes reddi pote runt, ad iudicem deueniendum erit. Illud autem in primis prospicere iudicem oportebit, ne scilicet debitæ sollemnitates in iudicio prætermittantur [a]. Adhibebitque publicam personam, aut duos [b] viros idoneos, qui vniuersa acta iudicij conscribãt, vt Innocentiana [c] constitutione; in generali concilio edita, latius continetur.

Initium iudiciorum est citatio, sine qua omnes actus regulariter sunt nulli. h.d.

Omnium [d] autem iudiciorum instituendorum principium, & fundamentum sunt citationes, sine quibus omnia, quæ aduersus absentes in omni negotio, aut loco aguntur, uiribus carent [e]. Nam neque natura-

DE IN IVS VOCANDO.

Io. Bapt. Continuatur hæc materia prout legimus in princ. huius tit. vel dicas aliter, præmittendum est partes non potuisse uenire ad aliquam concordiã per aliquem modũ ex supra relatis, & explicatis, unde coactæ fuerunt uenire ad iudicium, & quoniam principium iudicii est ipsa citatio §. omniũ. hoc tit. nostro, ideo præponitur hic tit. iste, qui diuiditur in quatuor partes, in quarum prima adnot. cõtinuatio: in secunda qualiter acta iudicii sint in scriptis redigenda, in tertia demõstratur qualiter citatio est principiũ iudicii in quarta habentur casus diuersi non comparẽdi: secunda ibi, illud autem: tertia ibi, omnium autẽ: quarta ibi, sit tamen.

Io. Bapt. Ergo si partes. CASVS non signatũ. Not. tamen quod ad iudicium est deueniendum quãdo aliter partes ad cõcordiam uenire nequeunt, unde not. argum. prius esse tentanda remedia ad parem conducentia.

Io. Bapt. Illud autem. CASVS Quidam Episcopus dicebat ius partes solũ audiendo, non curando vt singula acta scriberentur, qua de re fuit quæsitũ, an expediret singula iudicij acta scribere: si enim finis iudicii est attendendus non videbat huiusmodi scriptura necessaria, siquidẽ postquã vnicuiq; qđ suũ est ꝑ iudiciũ est redditũ, nõ uidetur opus aliud addere. Sol tñ vt hic habetur, quia oportet aliquando demonstrare sentẽtiã esse legitime latã, ex actitatis, qđ sine prouisione præsentia partis fieri non potest, vnde cũ prouisio ista sit ordinata ad aliũ finem, ideo obiectio non tenet. No. primo scripturam esse necessariam in quolibet actu, qui fieri debet in iudicio. Not. secundo quod notarius sapit naturam duorum testium.

a ¶Prætermittantur.] Cap. causam. de iudic. cap. quoniam contra, de probat.

b ¶Duos viros.] Videtur ergo, quod tabellio æquiualeat duobus, ex quo loco eius adhibentur duo idonei: aliàs videtur quod æquiualeat tribus, 16. q. 3. §. potest, uersic. in autem, & sic videtur, quod plus credatur scripturæ tabellionis, quã scripturæ episcopi, vel alterius iudicis: nisi habeat testiũ subscriptionem, capitulo cum a nobis, de testib. hoc ideo, quia tabellio cõiuratus sit, credendũ est instrumento suo, capitulo ad audientiam, de præscriptionibus, capitulo illud, de præsumption. Sic consuetudo regionis interdum habet, quod credatur instrumẽto principis, vt in capitulo, cum dilectus, de fide instrumentorum. Licet autẽ circa iudicia credatur scripturæ tabellionis, circa contractus tamen ei non creditur, nisi habeat testiũ subscriptionem. §. sancimus, authent. de hęr. & falc. tutius tamen est quod & in iudiciis adhibeãtur si adhiberi possunt, vt nota. in ca. quoniam contra, de probat. vnde sumitur.

c ¶Innocentiana.] Cap. quoniam contra, de probation.

Io. Bapt. Omnium autem. CASVS. Quidam Iudex Mediolan. indifferẽter ius reddebat parte non citata, idque putabat sibi licitum, quia dicebat satis esse causam sibi constare tanquam iudici, & propterea nil aliud requiri. argumento. cap. euidentis, de accusat. cum simil. Sol. tamen, vt hic habetur, quia si secus esset, sæpe contingeret aliquem indefensum condemnari, quod repugnat iuri, & rationi. Non obstat obiectio quia non est satis, ut aliquid sit notum iudici, nisi sit notum legitime, & canonice, & sic intelligi debet d. cap. euidentia. Not. primo quod nemo potest in iudicio iudicari, nisi prius fuerit legitime citatus. Not. secundo qđ cum citatio sit ordinata ad defensionem faciendã, ideo in quolibet indifferenter requiritur. facit l. in ciuile. ff. de legib.

d ¶Omnium, &c.] Sic Instit. de pœn. tem. liti. §. 6.

e ¶Viribus carent.] Facit l. de vnoquoque. ff. de re iud. clem. pastoralis. eod. tit. ca. inter quattuor. vbi no. de maio. & obe. c. caueant & c. omnia. 3. q. 9. In tantum vt sententia lata in fauorem absentis non citati non teneat, ut not in l. ea quæ. C. quomodo, & quando Iudex, Abb. in cap. quoniam contra, de proba. licet videatur contra l. quod fauore. C. de ll. & l. nulla ratio. ff. de legib. Non mirum cum sit de Iure diuino, ut apparet in princ. libri Gene. in quo habetur ꝙ Deus noluit Adam condemnare de inobedientia, priusquam illũ citasset. Ideo ei nec ꝑ Pa

pam

pam derogari põt: & de hoc per Legistas præcipue recentiores, in l. nec quidquã. §. vbi decrerũ. ff. de offi. procons. Centũ tñ & quindecim casus, in quib' non est necessaria citatio colligit Ant. Nicel. in opere quod inscribitur, concordia gloss. q. 3. in primo tomo tractatuum.

si dubitaretur, prętoris enim est æstimare, an sua sit iurisdictio, l. 2. §. sed & si dubitetur, & l. si quis aliena, cũ ibi no. ff. de iu. l. cõtuma. & ibi etiã not. ff. de re iud. & faciunt tradita per Canonistas in ca. cum ordinem. de rescr. & in c. cum parati, de appell.

lis a, neque ciuilis ratio quemquam indefensum iudicari permittit. Quicunque igitur cũ altero iudicio contendere uoluerit, ante omnia curare debet aduersariũ ita moneri, ut sese corã iudice exhibere teneat b.

Ex quattuor capitibus exlusoria redditur citatio: & citatus a non suo iudice non tenetur comparere h.d.

Fit tamen interdũ pluribus modis, ut quis vocationi de se factæ parere non compellatur; vtputa c ex personæ qualitate, loci conditione, tẽporis ratione, & forma citationis. Personæ qualitas inefficacẽ reddit citationẽ, tã ius dicẽtis, quã etiã in ius uocati. Nam si te is in ius uocet, quẽ tibi iudicem non esse competentẽ manifestũ d sit, dubio procul ad cõparendũ uocatio talis te minime coarctabit e.

Qui legitime citatus mutauit iudicem, non propterea potest declinare iudicem, cũ sit præuentus. h.d.

Si tamen contigerit, eũ, qui legitime f citatus fuerit, alterius postmodum fieri iurisdictionis, quasi præuentus g ius reuocandi forum nõ habebit.

Citatus ad instantiã spoliatoris non tenetur comparere. h.d.

Idẽ iuris h est, si iu-

Quando curandũ de modo.

a ¶Naturalis.] Immo rõ naturalis vñ permittere si sola lata sit iusta: quia dummodo finem habeamus non curamus de modo. Solut. hoc verum, qñ modus non est de substantia, aliàs qñ est de substãtia, nõ sufficit habere solũ effectum Ab. in ca. vniuersitatis, vers. in glos. pen. de sen. excom. fac c. ecclesia, de consti. & vt lit. non cõt. per tot.

b ¶Teneatur.] Qđ tunc erit cum citatio habebit sua requisita, de quibus Inf. eodem in progressu.

Io. Bapt.

Fit tamen.] Hæc pars tot partic. habet, quot sunt causæ quibus quis excusatur ni ad iudiciũm cõpareat in cõmuni tamẽ CASVS ita cõmode figurari põt. Quidã fuit ad iudicium citatus, qui aliter, nõ cõparuit, & cum iudex uoluisset ipsũ condemnare fuit quæsitũ, an posset excusari allegando citationem non fuisse legitime factã vel ratione personæ, vel ratione loci, vel ratione temporis, vel ratione formæ citationis, cum in ea requisita non contineantur, vel alia simili causa, & cum contumacia sit punibilis, ut docto. adnot. in cap. 1. de iudic. ideo cum simpliciter non comparuisset videbatur puniendus. Cæterum Sol. ut in hac part. legimus, quia citatio cum debeat esse legitima, tũc erit talis quando secundũ debitas & adnot. circumstãtias fuerit facta Non obstat obiectio, quia de legitima contumacia intelligitur, ut docto. ibi præsuponunt: Not. primo cõpetentiam iudicis simpliciter, vel respectu alienius actus aliunde non cognosci, nisi ex qualitate iurisdict. personarum in iudicio interuenientiũ loci, tẽporis, formæ, & aliarũ circũstantiarum, hinc habemus variũ modũ excipiendi. Not. 2. quod causa, propter quam citatio est nulla aliquando est perpetua, & aliquando temporalis.

c ¶Vt pura.] Nota quattuor capita ex quibus oritur inualiditas citationis.

d ¶Manifestũ sit.] Hoc ideo dicit quia aliud esset

e ¶Coarctabit.] Et hoc procedit nõ solum in ordinariis, sed põt procedere etiã in delegatis, puta, si sit comissa causa pluribus siue clausula illa, q si nõ omnes, & pars tñ eorum esset, vt in ca. prudentiã, in prin. & ibi not. cũ c. seq de off. deleg. fac. c. ex litteris. eo. tit. & c. si duobus, de appell. & habes per Specu. in tit. de citatione. col. 2. vers. sic. Itẽ q ẽ euidẽs. Sed quid si iudex q citauit mortuus est & alius in locũ de mortui substitut', vtrũ citatus teneatur cõparere absq; noua citatione? Vel contra: quid si aliquis citatus est sub nomine dignitatis, & mortuus est, & alius substitutus? an citatio coarctabit substitutum? Rñd. vt per Abb. in c. licet, in fi. de acc.

f ¶Legitime.] Vt, quia commissa ad petitionem partis, vt in c. proposuisti, vbi Ab. de for. cõp. si iudex procederet ad vtilitatem priuatam: aliàs esset nulla, & per consequens non perpetuaret iurisdictionem, cap. cum plures. vbi no. de off. deleg. in 6. nec etiam præuentionẽ induceret. Io. And. & Abb. in d. c. proposuisti. vbi, an talis citatio debeat esse per tria edicta, an per vnicam citationem peremptoriam.

g ¶Præuentus.] l. si quis postea. ff. de iud. l. cum quædam. ff. de iurisd. omn. iudi. patet ergo quòd per solam citationem perpetuatur iurisdictio, tam ordinarii, quam delegati, vt cap. proposuisti. de foro compet. vnde sumitur, & cap. gratum, & c. licet. de offic. deleg. & cap. fin. de offic. leg. fac. cap. ut debitus, de appel. & cap. capitulum sanctæ Crucis, de rescrip. vt citatio præualet impetrationi litterarum: qui ergo conuenitur coram iudice competenti cogitur usque ad finem persistere etiam si mutauerit forum: quia præuentus fuit.

Citatio impetrationi litterarũ præualet.

h ¶Idem iuris.] Supra dixit de nullitate, quæ obuenit ex persona iudicis, nunc de ea, quæ ex persona rei conuenti.

dex quidem tuus sit, ex eo tamen te mādet vocari, vt in iudicio cū spoliatore tuo stare compellaris, nec enim antea comparere cogeris, quàm ad omnia canonice restitutus [a] fueris.

Ex qualitate loci citatio non arctat ad comparendū. h.d.

Locus quoque ad quem uocatus fueris, nunc inualidam reddit citationem, cum aut incertus [b] est, aut citantis non subest iurisdictioni [c]. Idem etiam dici poterit, si citandus extra iudicis territorium [d] moram trahere comperiatur. Tunc enim ius dicenti impune non paretur [e]. Quemadmodū & si locus citationi designatus pestilēs [f] sit, aut aliàs pro citato male tutus [g].

Diebus feriatis in honorē Dei, etiam ex consensu partium, non potest procedi. Et angustia temporis ad comparendum dati, uitiat citationem. h.d.

Sed etsi te iudex iusserit adesse, aut inter angusta nimis tempora [h], aut quæ veneranda sint diuini cultus gratia [i], nullas uires habebit talis iussio. Quāuis enim non prorogare, sed expedire deceat q̄stiones [k]: vsque adeo tamen his diebus iudicio--

a ¶Restitutus fueris.] Cap 1. & c. prius. 3. quæst. 2. Specu. in tit. de citatione. § 1. & ponitur hic vnum tantum exemplum de spoliato: sed plura uideri possunt in l. 2 & l. 3 ff. eo. in quibus citatio non valet ex qualitate personæ, quæ citatur.

b ¶Incertus est.] Tūc enim uidetur perinde ac si nullus locus constitutus fuisset. l. de ætate. §. nihil. ff. de interro. act. & nimia generalitas reprobatur, cap. ex litteris. de dolo & contu. Sed hæc citatio ad locum incertum non est ipso iure nulla, si nō est omnimoda incertitudo, puta, q̄ citatus fuerit quis ad uillam, & sunt plura loca eiusdem nominis, ut in ca. fi. de rescri. quia debet citatus comparere in locum in quo consueuit cōparere. l. si locus. ff. de iud. l. si cū dies. §. si arbiter. ff. de arbi. & habetur in dicto. c. fi. de rescr.

b ¶Iurisdictioni.] l. fi. ff. de iur. om. iud. & c. cum episcopus. de off. ord. in 6. & hoc adaptari pōt, etiam ad delegatum, ca. statutum, §. in nullo. de rescr. in 6. & in tantum hoc procedit secūdum quosdā, vt citatio nec ex partium consensu possit conualescere, ut not. in d. § in nullo, & de hoe p Spec. in tit. de cita. § 1. uers. itē q̄ iudex. & ibi etiā per Io. And. in apostil. Quod tñ hic dr̄ nō haber locum in terminis. clem. 1. de foro compet.

d ¶Extra territorium.] Poterit uideri forte temere hic istud positum, cum si de uerbali citatione intelligendum sit, quemadmodum uidetur intelligendum, ita uideatur dubium yt non defuerint alii Legistarum, ut Ang. de Peru. & etiam alii, qui dicerint hoc egere decisione Cæsarea, ut per Ias. in l. fi. ff. de iur. omn. iudi sed hoc forte verum fuerit apud Legistas certe, apud Canonistas uidetur clarum per cle. pastoralis de re iudic. & quando etiā apud eos id non esset clarum quod hic dr̄, esset intelligendū iux. not. per Spec. in tit. de citat. §. 1. uersic. septimus, & per Bart. & alios in d. l. fin. vtputa, q̄n diuersi iudices non subsunt vni dño: sed sunt omnino separati, de quo nemo uidetur dubitare.

e ¶Non paretur.] Ratio. l. fi. de iurisd. om. iud.

f ¶Pestilens.] Vt not. in c. cōmunis. dist. 23. in uers. morari. & in cle. quādiu de app. & per Spec. in titu. de citatio. §. 1. uers. itē excipitur. Sed quid si in loco pestis redderetur Ius, an citatus excusaretur, si non compareret? Respon. vt per Bar. in l. de ætate, quam legit. in l. recusare. §. si quis alio. ff. ad Trebell: & latius per Ab. in c. cum dilecti. uersi. ex hoc dicto nota. d. auth. quod si Ius. & fac. not. per eundē Abb. in c. propter sterilitatem. versi. sed dubium est.

g ¶Male tutus.] Facit ca. de cetero. de sent. excom. & c. ueniēs. de accus. & utrobique Abb. nec distinguemus ex qua causa ortæ fuerint inimicitię, & an culpa non cōparentis. Abb. in d. cap. de cetero. fac. not. per eundem in ca. 1. in 2. notab. de iud. fac. cle. 1. de re iud. & l. sententia. C. de iur. om. iud. Idem etiam esset, si locus sit inhonestus, ut per Spec. in tit. d̄ citat. § 1. vers. itē quod sit citat°.

h ¶Tempora.] 5. q. 2. c. 1. & c. primates, & per tot.

i ¶Diuini cultus gratia.] Hoc procedit quando fuit facta citatio vt cōpareat tali die, quæ est feriata in honorē Dei: secus si fuisset dictū, cōpareas vsque ad talē diē, quia licet illa dies esset feriata, tñ pōt cōparere ante diē feriatā, & hoc dicit esse uerissimū Ab. in c. fi. de fer. licet antiqui multis modis distinguerēt, ut ibi p eū in 1. q. Quod āt sit econtra, si sit facta citatio die feriata, ad diē nō feriatā, dic vt per eūdē in d c. fi. q. 2.

k ¶Quæstiones.] Cap. finem. & c. venerabilis. de dolo, & contu. ca. fi. eo. l. properandum. C. de iud. Sed quid dicemus de actibus extraiudicialibus, & iurisdictionis voluntariæ? Rñ. possunt etiam diebus feriatis in honorē Dei explicari, quantū ad hoc vt teneant: sed talem actum celebrantes peccant, nisi certis casibus, ut in notulis seq. Et vidi in doctoratu Illustrissimi Flauij Vrsini olim scholaris, & Domini mei, & postea Auditoris Cameræ Apostolicæ meritissimi, & nunc Cardinalis amplissimi in collegio Perusino, non modicam altercationem: quia d. Dominus cupiebat præsentari in die feriata in honorem Dei, hoc est in die S. Angeli. de mense Septembris, & aliqui doctores multum reclamauerūt dicentes, hoc non debere fieri, quod esset peccatū, cum esset actus, in quo iudex debet pro tribunali sedere: tamen obtentum fuit quod fieret, forte, quia magis cupimus hominibus placere, quā Deo & eodem ann. 1556. fuit doctoratus illustrissimus

Do. An-

rum[a] strepitus debet conquiescere, ut nisi uel necessitas[b] cogat, vel pietas[c] suadeat, consentientibus etiã partibus processus habitus non teneat.

Ferijs indultis hominum causa renunciari potest. h.d.

Aliud tamen obtinet, si ob hominũ necessitates[d] feriæ indultæ fuerint. Tũc enim acta cuncta tenent, si de partium processerint voluntate[e].

[*Delegatus debet in citatione inserere tenorem suæ cõmissionis, & designare auditorium: secus est in ordinario. h d.*

Iam vero multum interest, delegatus ne citet, an ordinarius. Ille enim cum aliena vtatur iurisdictione, longe remotos[f], non nisi litteris commissionis suæ tenorem continentibus[g], & intra certa spatia[h], quẽ vocare poterit. Et cũ proprium non habeat auditoriũ certum huiusmodi litteris locũ, vbi se citatus exhibere valeat, designare illum oportebit. Cum in ordinario nulla sub sit huiusmodi necessitas[i].

Ponit quid agendum sit delegato, si iurisdictio eius expirat in peremptorio h d.

Item in delegato[K] quæri potest, si peremptorie partes is citanerit, & earum altera (die data) sese absentat contumaciter, an saltem circa vltimam diei partẽ sit in negotio procedendum: & vtrum si duxerit expectandũ, sit iterũ citandus[l] contumax? Et in hac specie multum interest, duret iurisdictio post perempto-

Do. Andreas Matthæus de aqua uina, ad præsens meritissimus eps de Venafro, qui licet fuerit præsentatus die non feriata, sed iuridica, fuit tamen doctoratus in festo S. Augustini, nec forte fuit indecens in festo doctoris fieri quem doctorem. de hoc late per Ab. in c. fi. de fer. & in tit. de citat. §. 1.

a ¶ Iudiciorum.] Sed an idem sit in cõpromissis, quod in iudicijs? Respõ. idem secundũ Ab. in cap. fi. de fer. & hoc intellige in vero arbitro: secus est in arbitratore & amicabili compositore, c. 1. de ferijs. Specu. in tit. de arbit. §. si versi. in forma. Ioan. And. & Abb. in c. si de fer.

b ¶ Necessitas.] Puta, quia sit res rem pore peritura. Plura exempla dantur in l 1. & 2. & l. 3. ff. de fer. fac. l. 2. ff. de dam. infecto.

c ¶ Pietas.] Puta, quia sit causa miserabilium personarum: nec enim in operibus misericordię est habenda dierum distinctio, arg. cap vtinam, distinct. 76. & c nunquam. dist. 5. & alijs casibus per Ab. & Doct. in cap. fi. de ferijs, qui concluduntur his uersibus.

Hæc faciunt causas festis tractare diebus,
Pax, scelus admissum, manumissio res peritura.
Terminus expirans, mora, testis abesse uolẽtis,
Cumque potestatis patria ius filius exit.

De quorum versuum declaratione, Abb. & alij, in d cap. fin.

d ¶ Necessitates.] Vt messium, vindemiarum. Sed quid dicemus, si simus in loco, vbi non recolligitur vinum, vel granum? Item quid si recolligitur quidem, sed quæstio vertitur inter milites, uel clericos, an tunc possit procedi? Respond. vt no. in ca. fi. per Abb. & alios de ferijs.

e ¶ Volnntate.] Idem etiam dicas de ferijs repentinia. puta, si sint indictæ ob res prospere gestas. Vel propter natiuitatem filij ipsius principis. Vel quia duxit vxorem l. sed & si per prætorem. §. feriæ ff quibus ex caus maio. enim enim non sint inductæ fauore partiũ, merito non potest eis per partes renunciari, facit l. omnes dies. in fine & l a nullo. C. de ferijs, & ita per Doct. in c. fin. de ferijs.

f ¶ Lõge remotos.] De quo per Abb in cap. præterea. de dilat.

g ¶ Continentib⁹.] Ad hoc, ut reus possit instrui & deliberare, quid debeat in termino respondere, habetur late in cap. præterea. de dilation. & per Speculat. in titulo de citatio. §. sequitur versic. vtrum autem citatus. vbi allegat multa cõcordãtiæ.

h ¶ Spatia.] Id est, intra duas dietas, cap nonnulli, & c. dilectus, 2. de rescript cap ex parte, de Foro competent. cap. olim. de except. cum concord. Et hic nihil fuit expressum de duabus dietis: q a ista materia de duabus dietis habet multa capita, & multas distinctiones. de quibus plene per Specu. in tit. de citatio. §. 1.

i ¶ Necessitas.] Habes ergo quomodo differant citationes ordinarij, & delegati. Sed de hoc die plenius, imo plenissime vt Spec. in tit. de citat. §. cum de citatione, & alibi in d. tit.

K ¶ In delegato.] Non autem in ordinario, cuius iurisdictio tẽpore non expirat: & sic commode annectitur superiori §. in quo ponitur alia differentia inter delegatũ & ordinarium conco. cap. consuluit de offi. del. vnde sumitur.

l ¶ Citandus.] Videbatur, ꝙ peremptorium esset circunductum & sublatũ, ut iterũ esset citandus, vt l. & post peremptoriũ. ff. de iud. Sed nunquid, parte non comparente, circunducatur edictum ipso iure? Respon. non, vt per Abb. in c. consuluit, de off. deleg. super glo. 2. Quod ergo remediũ habet pars comparens contra absentem? Respon. duplex. Primum quidem, ut faciat circunduci terminum, & ab illa citatione absolui: nec enim debet propria

anctoritate recedere. Secundum est, ut faciat se absolui ab instantia iudicii. Est antem inter hæc duo remedia differentia non modica, vt prosequitur Abb. in d cap. consuluit. vers. numquid, aut parte non comparente.

rium terminum, an expiret. Primo enim casu, in diem alteram ęquitate [a] suadente iudex expectare poterit: nec propterea peremptorio elapso pars cōtumax citanda erit: nisi gratiam [b] eidem fecerit benignitatis iudicantis. Posteriore vero, ne frustra iudicialis instantia [c] euanescat, si pars cum id nouerit, sese judici nō præsentauerit hora [d], qua congrue procedi possit, ad exequendū, propter quod [e] eis legitime terminum [f] peremptorium assignauerit, ad executionē libere procedere poterit.

Iudex in peremptorio non debet terminum nimium coarctare. h. d.

Discretus tamen iudex in asignatione peremptorij [g], nō debet iurisdictionem suam, nisi necessitas vrgeat adeo coarctare [h].

Citatus potest ex legitimo impedimento non comparere: quo tamen cessante debet se iudici præsentare. h. d.

Adhuc tametsi omnia sollemniter peracta fuerint, nec vocatus accedat ad iudicē, quibusdā casibus excusandus erit; vtputa si facto aduersarii impeditus [i], aut ad maius tribunal [k] uocatus, uel uinculis [l], aut infirmitate [m] detētus, aut alijs similibus [n] causis implicatus non accesserit. Debet tamē cessante impedimento, quanto potuerit

a ¶Aequitate.] Ergo æqnum & honestum est in diem alteram: nec enim statim atque non comparuit potest dici contumax qa potest habere iustā causam absentiæ. & sic reuocabitur sententia. ca. cum Berthuldus, de re iud. nec prætor festinare debet ad decernendum, ut iubeat possidere, vt l. si finita §. si forte. ff. de dam. infect. non tamen est necessarium, si nolit in diem alterū expectare.

b ¶Gratiam.] Ecce quanta potestas datur iudici circa iudicia, vt possit parcere contumaci in præiudicium alterius. l. 1. C. quomodo, & quando iudex. l. si cū dies. §. si quis ex litigatoribus. ff. de arbit. Nō enim quidquid iudicis potestati permittitur, iuris etiā necessitati subiicitur. l. nō quidquid. ff. de iud. & est contra id 3. q. 9. cap. si. Item licet iudex possit parcere inferendo sententiam termino constituto: non tamen potest ei parcere in expensis, & sumptibus: alioqui ipse de suo restituet expensas l. sancimus. C. de iud. Sed uidetur, quod de iure mero teneatur expectare vsque in sequentem diem. l. qui hoc anno. ff. de verb. oblig. Vel saltem, quòd suprema hora diei possit iudicare. 2. quæst. 6. cap. biduum. dic vt not. in cap. consuluit. de offic. deleg. per Abb. & alios.

c ¶Instantia.] Id est, potestas.

d ¶Hora.] Nota hic & ex cap. consuluit. de off. deleg. quod citatus pro certa die, hora tamen non determinata, debet comparere hora, qua congrue possit iudex incipere & finire actum incumbentem: nam secundum qualitatem actus tacite videtur hora diei præfixa. Vnde dixit Innocen. & secutus est Ab. in d. cap. consuluit. quod canonicus citatus ad electionem faciendam certa die, debet comparere de mane: quia electiō solet fieri illa hora propter missam Spiritus sancti, vt not in cap. cum nobis. de elect. citatus ergo ad certā diē, debet cōparere hora, qua iudex non solum potest: sed solet iudicare, fac. l. quod si nolit §. quia assidua. ff. de ædil. edict. fac. l. qui femissem. ff. de vsur. & cap. ex litteris de constit. & l. penul. ff. de iust. & iure.

e ¶Propter quod.] Id est, id propter quod.

f ¶Terminum peremptorium.] Sine cuius assignatione non valeret sententia. l. 1. §. Item cum ex edicto. ff. quæ sent. si appel. rescind. nisi ipsemet iudex partes in sua præsentia constitutas moneret. hæc enim monitio vim habet trinæ citationis.

g ¶Peremptorij.] l. numquam. ff. de iud. cap. tam ex litteris. de rest. in integ.

h ¶Coarctare.] ca. constituit. de offic. dele. cap. reprehensibilis. de appel. 2. q. 6. c. appellatore. l. non tantum. ff. de excus. tutor.

i ¶Impeditus.] Exemplum habes in cap. ex litteris. de in integr. restit. facit cap. pastoralis. § t. de offi. deleg. si tamen citatus tarde, arripuit iter, nō excusatur ob impedimentum post tarditatē cōtingens. l. 1. ff. si quis caut. in fine, facit no. sa. per Innocen. in cap. P. & G. de offic. deleg. De iudice, qui nimium se arctabit in petendo consilio, & notata per Abbatem in capit. cum in veteri. uersi. vlti. not. de elect.

k ¶Tribunal.] l. contra pupillū. §. 1. ff. si quis caut. & per Legistas in l. a §. 1. ff. eo. titu. Nisi procurasset se citari per maiorem iudicem, cap. pastoralis. circa finem de offi. de leg. & per Specu. in titu. de citat. §. 1. versic. Item quod uocatus fuit.

l ¶Vinculis.] Facit l. succurritur. ff. ex quib. cau. maio. l. 2. §. fin. cum ll. sequent. ff. si quis caut.

m ¶Infirmitate.] Cap. si episcopus. dist. 18. cum ibi not. cap. querelam. de procu.

n ¶Similibus.] Puta, quod iussus fuerit esse in legatione a Rege, cap. si episcopus. distinct. 18. c. cum parati. de appell. & de his similibus casibus per Specula.

Specula. in tit. de citatione. §. 1. & per Abbatem in sua practica. cap. 17. versi. & multi, & per Feli. & alios in cap. cum olim de re iudi. calores tamen immoderati non excusant, cap. cum dilecti. de dolo & contu.

a ¶ Facere.] Cap. cum dilecti. de dolo & contum. Debet etiam mittere ad iudicem ad faciendam fidem de impedimento, vt per Abb. & alios in cap. querelam, de procurat. Et hæc excusatoris missio multum operatur, & maxime quod sententia lata a iudice per excusatorem certificato nō tenet, Abb. & alij, in dicto loco.

tumacia. In princ. Abb. in cap. consuluit. de o ffi. de leg. versi. & ideo.

f ¶ Aduersario.] Nota, q collitigans ciuiliter dicitur aduersarius, & sic ex facto a iure non improbato quandoque oritur inimicitia, nec inspicitur iuste quis litiget an iniuste, ut p Ab. in c. 1 de iud. & in c. 1. de pi° peti. & in c. proposuisti. de for. cōpe. & fac. Not. in cap. cum super, de off. dele. Puto tñ q mētioe sit appellatio aduersarij, q inimici, & q licet omnis, qui est inimic° sit aduersarius, qui tamen est aduersarius nō semper est inimicus.

citius iudici sui copiā facere[a].

DE DOLO ET *contumacia, & in possessionem missione.*

TIT. VI.

Quis dicatur contumax, & quid sit contumacia. hoc dicit.

Ergo iuridice[b] euocat[c] nulla legitima[c] causa impeditus[d], si se iudici præsentare neglexerit[e], aduersario[f] accusante[g], contumaciæ crimen[h] incurrit. Est[i] enim cōtumacia erga iudicē, vel prælatum commissa inobedientia[k].

Contumacia vario punitur. h.d.

Hæc autem varie[l] iuribus coercetur: nūc enim litis damno[m], nunc mulcta[n]; nunc

DE DOLO, ET contumac &c.

Io. Bapt. 1 Continuatur tit. iste prout ex prin. eius aperte colligitur, siquidem cum citatus sæpe nō intendat, nec velit compatere, & propterea incidat in contumaciam, hinc est quod post tit. præceden. proponitur iste; qui diuiditur in tres partes, in quarum prima habetur quid tur. in communi de dolo, & contumacia: in secunda tractatur de missione in possessionem causa custodiæ: in tertia demonstratur an contumax posset puniri multiplici pœna: secunda ibi, illud quoque, tertia ibi, quod autem.

Io. Bapt. ERGO iuridice. CASVS non figuratur, cum definiendo & theoricam dando procedat. Not. tamen quod ideo cōtumacia est crimen, & consequenter potest puniri, quia nos de iure naturæ, & diuino tenemur obedire superioribus legitime cōstitutis, dicente apostolo. Obedite superioribus vestris &c. sicut autem contumacia in specie non est una tantum, ita etiam non una tantum pœna debet puniri, hoc tamen intellige de contumacia delusa, secus aliter.

b ¶ Iuridice.] Id est, secundum ea, quæ supra titulo proximo.

c ¶ Legitima causa.] De quibus supra tit. prox. §. sit tamen, cum seqq.

d ¶ Impeditus.] Poterit autem de legitimo impedimento constare, non solum per legitimas ac ordinarias probationes: sed etiam per solum iuramentum impediti, cap. ex litteris, de restit. in inte. qd forte non procederet de iure ciuili, ut per Ab. ibi, vers. licet plene non probetur, & forte solum in causis fauorabilibus, ut in d. cap. ex litteris.

e ¶ Neglexerit.] Aut etiam postquam venerit illicentiatus recesserit. Abb. in cap. constitutis. in prin. de proc. & in cap. prout. eod. & in sua pract. cap. 18. Quis dicatur contumax post Specu. in tit. de cō-

g ¶ Accusante.] Hoc ideo, quia si aduersarius non accusaret quis nō posset dici contumax. l. properandum, §. & si quidē. C. de iudi. vbi Bald. l. consentaneum & ibi Bat. C. quō, & qñ iud immo non veniente actore in ultimo peremptorio circunducitur citatio, adeo vt necesse sit reū ex integro citari. l. & post edictū. ff. de iud. Legist. in l. fi. §. sed si stipulator. ff. de eo q certo loco quē fact. erit. Sed cōtra videtur qd not. Ab. in ca. 1. vers. nota iudicē posse, de iudi. vt ait, q iudex pōt mulctare cōtumacē, etiā parte non petente. Sol. cōtumax quis nō est parte nō accusante: sed per accusationē partis redditur cōtumax, iudex mulctat etiam parte nō petente cōtumacem mulctari, quod tñ fieri nō poterit in continenti. Sed in ipsa mulcta imponenda debet cōtumax de nouo citari. Ab. in c. veniens. de accu. sac. ca. cum contumacia. de hær. in 6.

h ¶ Crimen.] Nota, q cōtumacia est crimen, & quidē interdum capitale. l. omne. § contumacia. ff. de re mil. & est peccatum mortale. Ab. in c. 1. uersi. nota contumaciam, de iudi

i ¶ Est enim, &c.] Hanc definitionem siue descriptionē ponit Host. in sum. eo sequitur Abb. in sua practica. cap. 18. quis sit contumax.

k ¶ Inobedientia.] Contumax tñ in uno articulo citādus est ad alios, nisi a principio fuisset citatus ad totā causam. Ab in c. aditis. de pe. & sic ista inobediētia nō egredit actū, in quo qs fuit inobediēs.

l ¶ Varie.] Adeo ut possit colonia interdici, ne dñis de fructibus rñdeant, uel ne colant agros cōtumacis, Ab. in c. grauem, de sent. excom.

m ¶ Litis damno.] l. contumacia. ff. de re iudic. Itē nec poterit litis, in qua est contumax, pendentiam allegare, vt per Ab. in c. ex tenore. de rescri. in fin. vers. nunquid autem conuenius, &c.

n ¶ Mulcta.] l. 1. ff. si quis ius di. non obtēp. l. 1. ff. si quis in ius voc. non ierit. Sed hæ duæ pœnæ non habent locū, nisi in vero contumace, nō autem in

 ficto.

fecto. Doctores commun. in d.l.1.§. fin. & in l.4. §.prætor.ff.de dam. infect. Quis autem sit verus contumax, vel fictus, Legistæ in l. fi. ff. de restit. in integ. & in l.properandum. §. sin autem reus. C. de iudi.

sicut idem delictum potest augeri & grauius reddi, ita quoque pęna & augumentũ debet recipere, & grauior imponi. Not. tertio casum in quo acquiritur possessio, & quomodo ipsa acquiratur. Not. ultimo duo honesti uiri quo ad hunc casum æquiparãtur superiori, qd facit pro appellare uolentibus, qui copiam superioris nõ habent, ut alibi dicemus.

ne a, & rei sequestratione b, uel ecclesiasticæ sententię innodatione c ob cõtumaciã suã conuentus afficitur.

Actor mittitur in possessionem rerum rei contumacis, & post annum efficitur verus possessor, reseruata quæstione super proprietate. h.d.

Illud quoque videtur ordinarium, vt cõtumace, aduersario tuo existẽte, in possessionem earũ reiũ, de quibus quæstio vertitur, vel quę aliàs sunt in patrimonio rei, pro modo debiti, si personalis d instituatur actio, custodiæ causa e inducaris f, ut tædio g affectus reus ueniat aliquando responsurus. Quod si adhuc per annum in sua contumacia perseuerauerit, iudice decernente, uerus possessor h efficieris, super proprietate dũtaxat aduersę parti defensione reseruata i.

Fructus ne dilapidentur, sunt sequestrandi. h.d.

Sed si missus in possessionem fructus dilapides, sequestrandi erunt K: & quod distra

a ¶ Refectione.] l. sancimus. vbi traditur C. de ind.

b ¶ Sequestratione.] Cap 2. eod.

c ¶ Innodatione.] Cap. quoniam frequenter. §. fin. vt lit. non conte. ca. 1. eo. in 6 c. constitutus, ubi no. de sen. excom. in 6. & iudex, si uiderit hãc pœnam, magis timere debet illam imponere: pars tamen nõ posset hoc petere: quia cum excõmunicatio proferatur loco mulctæ, nulla actio ad hoc competit parti. Bar. in l 3 ff si qs in ius uoc. non ierit. & per Abb. in c. 1. de iudi. & in ca. prout, eo. in fi. Vbi etiam hoc limitat uno modo. hodie tamen non est deueniendum ad hãc pœnam excommunicationis, nisi cũ nõ potest aduersus reos realis, vel personalis executio fieri, vt per Concil. Trid sess. 25. in decretis reformat. cap. 3.

d ¶ Si personalis.] Quo casu prius incipiẽdum est a possessione mobiliũ, demũ si nõ sunt res mobiles venitur ad immobiles, ut late per Legistas in l. a diuo Pio, ff. de re iud. & per Canonistas in ca. quoniam frequenter, § fi. vt lit. non conte.

e ¶ Custodiæ causa.] Vnde hæc missio non est ualde prędicialis, vnde nõ mirum si fit etiam contra absentẽ reipub. causa l. ignorate. C de restit. in integ nisi tamẽ absens accessisset ad sed. Apostolicã, c. meminimus, de appel. & ibi Ab. uers. ex his põt tãderi.

Io. Bapt. Illud quoque. Hæc pars diuiditur in duas partes, in quarum prima habetur qualis sit ista in possessionem missio: in secunda quando locum non habeat demonstratur: secunda ibi, sed ista quidem: quoad primum CASVS ita potest in communi figurari. Duo fuerunt citati ad judicium, occasione quorundam bonorũ, & cũ noluissent comparere, iudex ob talẽ compromissam contumaciã volebat alterum possessione præd. bonorũ priuare, alterum vero excõmunicare: fuit dubitatum an posset, primũ enim pęna non debet esse grauior delicto l. respiciendũ. ff de pęnis. ca. sicut. de homicid. negatiue respondebatur, confirmatur quia si delictũ est ejusd. generis non debet diuersa pęna puniri. Sol. tamen ut in hac parte legimus, tum per rationẽ in tex. assignatam tum etiam quia nec in possessionẽ missio, nec excommunicatio simpliciter imponuntur, sed donec & quousque nolunt obedire, qua ratione suadente prima obiectio nil uidetur concludere, ad confirmationem autẽ puto dicendum uel contumaciam non fuisse omnino eiusd. generis, vel si erat talis, tali pęna debebat puniri, quæ magis timebatur §. fin. hoc eod. Not. primo quod mittere aliquẽ in possessionem habet latitudinẽ, quia ad diuersum finẽ ordinatur, & ideo aliquando est perfecta, & aliquando imperfecta: Not. secundo qd.

f ¶ Inducaris.] c. fi. de eo, qui mit. in pos. c. qm frequenter. § fi. vt lite non cõtest. Hæc tñ inductio in possessionẽ potest facile impediri: nã si vel amicus aliquis rei cõpareat pro absente audiendus erit, vt p Ab. in d. § fi. Sed an huiusmodi amici sint citãdi antequã fiat huiusmodi missio? Rñ. Legistæ multi tenẽt, hoc nõ esse necessariũ, neque cõtrariũ alicubi probari: cõtrariũ tñ not. in c. causam. de do. & cõtu. & tenet hoc Abb. in c. cõsultationibus. de offic. del. in vers. tertio, not. qp amici per illum text.

g ¶ Tædio.] Tædium aut consistet in hoc, qa actor missus in possessionẽ expellet reũ de possessione, percipiet fructus, & conseruabit eos, c. 2. & ca. 3. de seq poss. & fruct. In personali uero actione tædiũ erit, quia cũ cultura spectet ad contumacẽ, missus erit cũ eo in agro, ne ille cõsumat fructus. l. 15 cui, §. qui legatorũ. ff. ut in poss. l. si finita §. si quis aũt. ff. de damn. infect. & not. in ca quoniã frequenter. §. fin. vt lit. non cont. & in cap. contingit. eod.

h ¶ Verus possessor.] Ca. qm frequenter. §. fin. vt li. non cont. an autẽ incõmutabiliter, dic vt ibi not.

i ¶ Reseruata.] Cap. quoniam frequenter §. fin. ut lit. non contest.

K ¶ Sequestrandi erunt.] Hoc intellige, si ante annum missus in possessionem distrahet, ut in cap. dilectus, de sequest. possess. & fruct. & not. ex hoc, quod misso in possessionem non reuocatur, licet missus peruerse se gerat circa conseruandos fructus: sed fit sequestratio. Sed quid si non

si non dilapidet adhuc, sed sit suspectus de dilapidatione, an erit facienda sequestratio? Respond. non sed erit ab eo, qui missus est in possessionem danda cautio de fructibus debito tempore restituendis, not. in c. suscitata. de restit. in integ. & per Ab. in dict. c. dilectus. etiam expensas reficeret, arg. in c. venerabilibus. §. idem & §. secus. de sent. excom. in 6. & per Abb. in d. c. cum venissent. & fac hoc ad limitandum, cap. quoniam. §. in alijs. vt lit. non contesta. Item dicas etiam si non cauit, per eum tamen non stetit, vt ita tum sequitur.

ctum, in pristinum statum reuocandum.

Si ob potentiam aduersarij contumacis non possit actor possessionem ingredi, vel illã amiserit, nihilominus efficitur verus possessor elapso anno. h. d.

Si tamen [b] propter rei potentiam, siue dolum contigerit, vt intra annum rem custodiendam nancisci nõ possis, vel etiã acquisitam amittas, ne contumax melioris [c] quam obediens conditionis existat, de canonica ęquitate sancitum est, vt hoc etiam casu uerus, elapso anno, possessor actor [d] constituatur [e].

Si reus contumax dederit cautionem de stãdo iuri, nec multandus est quod aduersarium non fuerit passus esse in possessione, & missionem passus restituetur. h. d.

Hoc tamen tũc obtinet, cum reus nullã cautionem præstitit: nam si de stando iuri cauerit [f], nec multandus, quod in possessione actorẽ esse passus non fuerit: & missionem passus illico restituendus [g] erit.

Actor anno lapso nõ reputatur possessor, si per eum stetit, quominus intrauerit possessionem. h. d.

Idem iuris est, si annus lapsus esse proponatur: per reum tamẽ non steterit [h], quominus ante terminum, & possessionem receperit, & cautionem dederit.

Excommunicatus a delegato Principis, etiam delegato mortuo, non potest ab ordinario absolui, vel alio præter quam in mortis articulo, uel de mandato Papę. h. d.

Quæri contingit, si delegatus [i], qui reum propter cõtumaciam manifestam, excommunicationis [k] vinculo innodauit, vel petitorem causa rei seruandæ in possessionem induxit, rebus eximatur humanis, an eidem iu

a ¶ Renocãdum.] Not quod ille, qui mittitur in possessionem causa custodiæ siue reali actione agatur, siue personali, infra annum non facit fructus suos: sed custodire eos debet, vt si intra annum reus recuperare uelit possessionẽ, ei fructus restituantur, expensę tamẽ necessariæ pro fructibus percipiẽdis factæ primo debẽt deduci. l. fundus, in princ. ff. famil. ercis. anno autem elapso lucratur omnes fructus, vt not. in cap. contingit, eod. & hoc in reali.

b ¶ Si tamen.] Nota casum, in quo quis sine aliqua apprehensione nanciscitur possessionẽ, concor. c. cõtingit. eod. vnde sumitur: de alijs habes per Legistas in l. 1. ff. de acqui. pos. Item nota remedium vnũ contra eum, qui nõ admittit alium in possessionem: de alijs pluribus habes in c. tua, vt lit. non conte.

c ¶ Melioris.] Facit c. contingit, eo. & l. 1. §. 1. ff. de dona. inter vi. & vx. l. Seruius. ff. quod vi aut clam. l. non solum. ff. de noxa. l. itaque fullo. ff. de fur. c. ad hæc. de postul. 16. q. 3. c. legi.

d ¶ Actor.] Siue agat reali, siue personali: de quo tamen dic vt late in c. contingit. eod.

e ¶ Constituatur.] Sed an ipso iure uel requiratur sententia? Resp. vt in c. contingit. eod.

f ¶ Cauerit.] Allegando se non esse contumacem, & habetur de hoc in c. cũ uenissent. de eo qui mit. in pos. & hoc quando dubitatur de contumacia: alias si contumacia sit manifesta, nõ audiretur nisi

g ¶ Restituendus erit.] Nisi missus in possessionem sit necessario & causa reipu. absens: quia tunc non est restituenda possessio, c. dilecto. de uer. sig. & no. in c. 2. de eo, qui mit. in pos. & c.

h ¶ Non steterit.] Paria ergo sunt, aliquid per me fieri, aut per me non stare, quo minus fiat, fac. c. imputari. de reg. iu. in 6. & c. quia diuersitatem. de cõcess. præb. c. plerũque de rescr. c. quoniam in prin. vt lit. non conte. c. ex insinuatione, & c. ex tenore, de ap. 2. q. 7 c. anteriorũ. §. ad hoc. Vicini ergo, qui fecerunt quantũ potuerunt, vt malefactorẽ caperẽt, si nõ ceperint, nõ tenentur etiã stante statuto, Bar. in l. ne quid, ff. de incẽ. rui. & nauf. Ab. in c. 2. de eo, q. mit. in pos. Arg. in contra in c. 1. de eo, qui mittit in poss. cei ser. cau. Sol. ibi volũtas fiet, in pu. tir terminis voluntatis, hic quia noluit cauere, & voluit cautionẽ: sed defuit qui reciperet. & sic habes vnã limitationẽ ad id, quod hic dicitur, & ad d. c. 2. Idẽ etiam esset vbi plures conueniri possunt, & unus tm esset contumax: quia non est facienda missio, nisi oẽs vocentur. l. Aemilius. ff. de mino. & argu. in l. hoc autẽ ff. qui ex cau. in pos. ea. & per Ab. in c. cũ deputati, vel & subijcit unum notabile, de iudicijs.

i ¶ Delegatus.] s. a principe, vt patet ex sequentibus, & concord. cap. pastoralis. §. præterea, de offic. ordina. vnde sumitur.

k ¶ Excommunicationis.] Habet ergo talis delegatus quo ad causam sibi commissam ea, quæ sunt

meri

ri parere uolenti, & idoneam cautionem offerenti ordinarius absolutionis beneficium impertiri, & possessionẽ restituere valeat? Et responsum [a] est quod (cum delegatus quo ad hoc sit Ordinario maior [b]) excommunicatus ab eo, nõ potest [c] per alium preterquam in mortis articulo [d], sine manto summi Pontificis, absolutionis gratiam obtinere, vel possessionem recuperare: nisi alius ei in onere successerit [e], & honore.

Passus missionem, si mortuo delegato prastet infra annum cautionem de parendo iuri, etiam post annum recuperabit possessionem. h.d.

Sed ne missus in possessionẽ verus [f] efficiatur post annum possessor, missionem passus coram ordinario, vel (si eius copiam habere nequiuerit) coram publicis [g] & honestis viris, vt quasi prescriptionem interrũpat annalem [h], offerre, ac præstare poterit [i] de parendo iuri cautionem [k]: vt sic etiam post annum per Apostolicam sedẽ possessionem recuperare mereatur.

In causis beneficialibus nõ habet locum missio in possessionem. h.d.

Sed ista quidẽ tunc procedent, cũ de pro-

meri & mixti imperii. de quo dicut per Doct. in c. quud sedra. de offi. ordi.

a ¶ Et responsum est.] Vt c. pastoralis. §. præterea. de offic. ord.

b ¶ Maior.] Cap. sane, de offi. deleg. c. pastoralis. §. præterea. de off. or.

c ¶ Non potest.] Not. hic, & ex cap. pastoralis. § præterea. de offic. ord. regulam, quod ab excommunicatione, ab homine lata ille duntaxat potest absoluere, qui excõicauit, vel successor vel superior ei[*], licet excõicatio nõ sit specifice excommunicaturi reseruata: secus est in excõmunicatione lata per constitutionem, legem, vel statutum: quia quilibet episcopus superior excommunicati absoluere potest, si absolutio nõ est reseruata statuẽti, fac. c. nuper, de sen. excõmunicationis, not Ab. in d. § pręterea.

d ¶ Articulo.] Quo casu ꝺ quolibet genere excõicationis & a quolibet eccle siastico potest absolui, arg. 17. q. 4. c. si quis suadente. & ca. quod de his. de sent. excomm. & c. sanctum est baptisma, de consec. di. 4. Sed nunquid trã fretare uolens, vel obsessus, vel prælium campestre ingressurus absolui possit quasi constitutus in mortis articulo? Respond. vt not. in c. pastoralis. § præterea, de offi. or.

e ¶ Successerit.] Cap. quoniam Abbas de offi. de legat. c. aduersus de immunita. de eccles. facit l. mortuo iudice. & l. proponebatur. ff. de iudic. & l. quædam, §. nihil interest. ff. de eden.

f ¶ Verus, &c.] Solus ergo anni lapsus videtur quem facere verum possessorem, nec requiritur secundum decretum, cap. quoniam frequenter. §. in aliis. vt lite non contestata argumen. contra, in c. primo, de eo, qui mittit. in possess. causa rei seruan. de hoc not. in c. pastoralis. §. præterea, de offi. ord.

g ¶ Publicis.] L. vt perfectius. C. de anna. except. decimasexta quæstione tertia, §. potest. l. sancimus. C. de episcopal. audien & capitulo fina. de appellation. & licet viatur numero plurali sufficiet tamẽ vnicus notarius cum testibus, vt per Abb. & Doct. in c. pastoralis. § præterea. de offi. or. in fi. uersi. quę autem dicantur. & uers. not. hoc vltimum.

h ¶ Annalem.] Sed usq; ad quod tempus poterit postea petere rem sibi restitui, siue recipere possessionem? Quidam constituunt differentiam inter ius canonicum, & leges, vt secundum illud usque ad spatium quadraginta annorum, secundum hoc triginta, Abb. in capitul. pastoralis §. præterea, de offi. ordin. tenet quod vsque ad decem cum postea fit completa præscriptio, dic vt ibi.

i ¶ Poterit.] Cap. pastoralis §. præterea, de offic. ordin. vnde not. quod lex consulit, simile in l. is qui destinauit. ff. de rei uendic. & in l. fin. ff. de præt. stipu. Et nota quod dicit offerre ac pręstare: quia oblatio sola non sufficit, nisi factũ sequatur, ca. 1. de eo qui mittit. in poss. causa rei seru. Sicut nec etiã sufficit offerre pecuniam ad interrũpendũ cursum vsurarum: nisi deponatur in æde sacra. l. acceptum. C. de vsur.

k ¶ Cautionem.] Sed cum cautionis verbũ includat stipulationem. l. sancimus. C. de verbo. obli. quis stipulabitur? Respon. secũdum antiquos in c. pastoralis. §. præterea, de offi. ordi. ordinarius causæ. vnde si causa est temporalis, Iudex secularis, si ecclesiastica, iudex ecclesiasticus. Alii quod quilibet ordinarius, vt per Specul. in tit. de primo & secundo decreto. §. iam de effectu. versic. Et nota, ꝙ præmissa. cum uersi. seq. Ex quo dicto nota secundum Ab. & alios in d. §. præterea, ꝙ ordinarius potest stipulari ei, qui non est sibi subditus. est enim publica persona, & stipulationis actus est uoluntarius, de quo per Ant. Abb. & alios in c. dudum de conuers. coniug. & idem in procę. decret. & per Imol. in ca. si de sepult.

Sed ista quidem. CASVS in hac parte ita figuratur. Orta fuit controuersia inter quosdã clericos super beneficio Ecclesiast. Inter laicos uero super materia seculari, sed cũ in prima causa fuisset contumax reus conuentus, in altera vero ipse actor, iudex uolebat propterea reum contumacem punire per pęnã missionis in possessionem per ea quæ sup. sunt statuta de hac missione: ipsum uero actorem impunitum relinquebat ob libertatem, quam ipse Io. Bapt.

videtur

fanis [a] rebus erit discepratio: nam qui super dignitate, personatu, vel beneficio [b] ecclesiastico [c] obtinendis [d] cum aliquo litigat possessore, ob partis aduersę cōtumaciam in possessionem mittendus non erit: ne [e] per hoc ad ea ingressus vitiosus pateat.

In beneficialibus contra contumacem proceditur, et iā lite non contestata. h.d.

Licebit tamen iudici hoc casu (etiā lite nō contestata [f]) diligenter examinato [g] negotio ipsum fine debito [h] terminare, contumaciam absentis diuina replente præsentia [i].

Contra reum contumacē si de causa liqueat, potest ferri sententia, etiam in causa profana, lite contestata: contra actorem vero etiam lite non contestata. h.d.

Quod interdum etiam in profanis obtinebit [k], vtputa si contestata lite reus contumax fuerit, & de causa liqueat [l], vel actor ipse contumaciæ crimen incurrat, quo casu etiā lite non [m] contestata, instante reo, iudex & testes recipere, & sentētiam ferre debebit.

Si actor non venerit in termino ad quem reum citari fecerit, debet reo reficere expensas, cauere de in posterū comparendo: alias non admittitur ad aliam citationē. h. d.

Idem quoq; actor,

videtur habere in litigando C. vt nemo inuit. ager cog. Et ideo quærebatur quid iuris. solu. vt in hac parte statuitur, quia in pœnis imponendis nō tantū delictū, sed etiam persona & materia delicti sunt considerandæ l. aut facta. ff. de pœnis. c. sicut de homi. in princ. nō obstant obiecta, quia ad primū dico qđ non est parratio in qualibet materia super qua orta est lis, vt de se patet, ad secundum vero facilis est solutio, quia illa regula, est intelligēda tūc p̄ iudicio ipsius rei conuenti: Not. primo quod iura debent uariare sunt uarietatem rerum quibus secundum promulganda: Nota. casum in quo licitum est iudici & alteri parti litiganti ad ulteriora in iudicio procedere etiam lite non contestata; de qua re dicemus in de litis contestat.

a ¶ Profanis rebus.] Imò & in ecclesiasticis rebus habet locum hæc missio, si agatur de ecclesia uel rebus ecclesiæ, non tamquam de beneficio, sed tamquam de proprietate, c. 1. ut lit. nō cont. c. dilecto, de uerb. sign. & ca. 1. de eo qui mit. in pos. in 6. uñ sumit. qui text. restringit ad causas beneficiales, unde quod hic & ibi dicitur non procedet in iure patronatus, ut per Perus. ibi. Et qđ exprimitur de rebus profanis, fit gratia frequentioris contingentiæ: arg. authen. cassa & irrita C. de sacrosan. eccles & c. 1. eum ibi not. per Ab. de iuiu.

b ¶ Beneficio.] Quantumuis modico, secundum Host. ad hoc c. maioribus de præb. & c. pen. de uerb. sign & no. in c. 1. de eo qui mit. in poss. in 6.

c ¶ Ecclesiastico.] Secus in præbenda, uel bñficio tpali, qđ possit sine canonica institutione obtineri.

d ¶ Obtinendis.] Idem in obtentis, ut habetur in c. 1. de eo qui mit. in pos. in 6.

e ¶ Ne per hoc. &c.] Hac eadē ratione agens recuperandæ non est restituendus nisi primo probat spoliata possessione ex titulo ut per Archid & Perus. in c. 1. de eo qui mit. in pos. in 6 habetur plene in c. ad decimas de rest. spo. in 6. & in ca. in litteris. eod. tit. in antiq.

f ¶ Non cōtestata.] Et hoc uidetur tradi pro regula, quia ubi de remedio in possessionem missionis nō est prouisum contra contumacem absentem, posset procedi ad sententiam definitiuam lite non cōtestata, ut per Bart in auth. qui semel. C. quomodo & quando iudex. Perus. in cap. 1 de eo qui mitt. in possess. in 6.

g ¶ Examinato negotio.] Nota quod ubi deueniri potest ad sententiam, lite non contestata, iudex potest supplere de facto pro absente adducendo probationes. not. in authen. qui semel. C. quō. & qñ iudex, & in l. ampliorem. C. de appel. Regulariter contra: quia iudex non supplet in his, quæ sunt facti. l. 1. C. ut quæ desunt. Doct. in ca. ad nostram. 2. de iureiu. & not. in ca. bonæ. primo de postulat. prælat. In beneficialibus autē ubi uertitur periculū animæ iudex semper ex officio supplere dēt. c. cum nobis olim. de ele. Perus. in c. 1. de eo qui mit. in pos. in 6.

h ¶ Fine debito.] Ut in c. prout. eod.

i ¶ Præsentia.] C. qñ frequēter. §. 1. ut lit. nō cont. c. 2. & at. in 6. c. 1 de eo qui mi in pos. in 6. l. properandum. §. cum autem. C. de iud.

k ¶ Obtinebit.] s. quod pōt per iudicem deueniri ad definitiuam sententiā. reo cōtumace: & hoc est unū ex remediis, quæ dantur contra reū contumacem, fac. c. prout. eo. De aliis, uide not. in d. ca. prout. & per Bart. in l. consentaneum. C quomodo, & quando iudex.

l ¶ Liqueat.] Vel liquere possit, ut per Abb. in cap. prout. eod. Sed uidetur quod semper liqueat. Aut enim actor probauit, & liquet pro eo: aut nō probauit, & liquet contra eum: cum actore non probante, & c. c. si de iureiur. Sed resp. contrarium hēt locum, quando actor habuit omnes dilationes ad probandum, ita quod fecit quidquid potuit, & demum reperitur non probasse: secus ubi ob contumaciam partis aduersæ non recepit omnes dilationes iuridicas, quia forte multa potuisset probare, si reus fuisset præsens, ut per Ab. in d. c. prout & in c. causam. eo.

m ¶ Lite non contestata.] Cap. causam. eo. secundum communem & uerum intellectum. nota ergo differentiam inter reum contumacem, & actorem,

per

per quam magis fauemus reo, quo instante põt fer ri sententia, etiã lite non contestata, actore cõtuma ce: secus contra. Rationes plures redduntur in d. c. causam. per glo & Doct. quæ tamen omnes uident tendere ad hoc, quod hoc accidat: quia maior est cõtumacia actoris, quam rei. vnde seuerius etiã cũ eo agitur. Et licet de iure ciuili actori contumaci dentur quædã dilationes, tñ id non uidet necessario seruãdum de iure canonico secundum Abb. in d. c. causam.

a ¶ Terminum.] Siue peremptorie, siue non, siue in principio causæ, siue in progressu cũ lex loquatur generaliter l. de pretio. ff. de pu ber. & ita not. in c. 3. eod in 6. vnde sumitur.

b ¶ Venienti.] Ergo non uenienti nõ cõdemnabitur: sed contumacia cum contumacia compẽsabitur l. si duo. ff de dolo. l. si ambo. ff de compen. & e rit circũducta citatio. l & post edictũ. ff. de iudi. quod tñ intellige de speciali: secus in generali ad totã causam: quia licet quoad terminum, a quo neuter comparuit sit circunducta citatio: non tñ quo ad alios actus, & totam causam, vt per Petrus. in d. ca. 3. eo. in 6. post notam.

si ad terminum [a], ad quem aduersarium citari fecerit; venire cõtempserit, venienti [b] reo in expensis propter [c] hoc factis legitime [d] condemnabitur: ad aliam citationem minime admittendus nisi de fideliter [e] in posterum comparendo, idoneam cautionem [f] dederit.

Iudex debet esse cõtentus vna pœna ex pluribus, quæ aduersus contumacem competunt: & excrescente contumacia potest etiam ad alias procedere. h. d.

Quod autem diximus, iuribus varie cõtumaciam coerceri, non est ita accipiendũ quasi omnes simul pœnas ius dicens infligere contumaci debeat, sed quod variarũ pœnarum sibi datur optio [g]. vnde alterutra, quę magis timeri [h] debeat, iudex a principio contentus erit, ad aliam [i] nihilominus pceßurus, si hoc meruerit proteruitas contumacis.

DE LIBELLI conceptione [k], & oblatione.

TIT. VIII.

Actor reo comparente debet clarum iudici libellum offerre. Et quid sit libellus, hoc dicit.

Quod autem. CASVS. Quidam iudex Mediola. potius affectione quàm iure motus uolebat contumaces pluribus simul pęnis punire, quia dicebat ipse ob talem pęnarum impositionem facilius litigantes redduntur obedientes, & lites citius terminantur, quod est iuxta intentionem legislatorum, unde fuit quæsitum qd iuris? sol. vt hic habetur, quia in impositione pęnę iustitia distributiua semper ante oculos est habenda: non obstat obiectio, siquidem non debet malum permitti ut inde veniat bonũ: malũ est. n. aliquem tot pęnis punire cũ sit contra iustitiã. No. qd licet pœna posset & debeat augeri iuxta augmentũ delicti, non tñ põt regulariter multiplicari ob vnum, & idem delictum. Io. Bapt.

g ¶ Optio.] Hoc intellige iuxta ea, quæ not. in c. a crapula. de uit. & hon. cler. & in c. fraternitatis di. 33. & per Ab in c. inter cetera. de rescri. & per Legistas, in l quicũque. C. de ser. fugi. & uidetur hoc intelligendum qñ ad hæc remedia vel pœnas contumaciæ nulla parti competit actio: aliàs uidetur secus, vt per Ab. in c. proui. eod. col pen. & in fi.

c ¶ Propter hoc.] Idem ratione contumaciæ, ca. 1. de excep. in 6. c. finẽ. & c. cum dilecti. eo. alias autẽ etiam ad expensas factas in aduocatis & procuratoribus reficiendas quis tenetur, cap. in nostra. vbi Inno. de iureiu. & in l. nõ ignorat. C de fruct. & lit. expens. cum tamen quis condemnatur ob contumaciam, secus est. c. 1 eod. in 6. vbi Petrus.

d ¶ Legitime.] Quod dic vt not. a. q 1. in primis. & in c. finem. eod ubi, an in condemnatione expensarum requiratur alia citatio, de quo etiam per Bar. in l. 3. § si ad diem ff de re mili. & l. 1. ff. si quis ius di. non obtem.

e ¶ Fideliter.] Præsumitur autem malitiose quis abesse, nisi probetur legitimum impedimentum c. cum Bertoldus, & c. querelam. de re iud.

f ¶ Idoneam cautionem.] Ex eo qd' dicit idoneã, intellige quod pignora, vel fideiussiones dentur. l. si mandato. §. fina. ff manda. licet aliàs verbo cautionis intelligamus simplicem promissionem. l. sancimus. C. de uerb signifi. si quis tamen hoc dare non potest, det iuratoriam, vel quam potest vt traditur in c. 1. eod. in 6.

h ¶ Timeri.] illa enim est potius infligenda. 24. q. 3. c. prodest. Arg. contra, c. saue, & c. pastoralis. 1. ref. de off del. Sol. vt ibi. hodie datur modus procedẽdi per Coc. Trid. ses. 25. in dec. reformationum, c. 3.

i ¶ Aliã.] Vsq; ad tertiã uicẽ per contumaciã eiusdẽ actus. l si. C. de mo mul & per Ab. in c. 1. de pę.

DE LIBEL. CONCEPTION. ET OBL.

Postquam uidimus in præcedenti qualiter reus legitime citatus debeat coram iudice comparere, sequitur nunc uidere ad quid teneatur actor in princ. iudicii, & ideo proponitur nunc tit. iste, qui diuiditur in 6. partes, in quarum prima habetur qd iuris de libello isto in communi: in secunda, quot sint eius species: in tertia quid continere debeat: in quarta an semper eius solemnitas sit seruanda: in quinta quale sit officium iudicis circa ipsam: in sexta adnot. continuatio cum seq. tit. secunda ibi, porro: tertia ibi, exprimitur: quarta ibi, sunt tamen: quinta ibi, in his: sexta ibi, sed ne. Io. Bapt.

k ¶ Conceptione.] Non male fuit in hac rub. adiecta hæc dictio, licet non ponatur in decretalibus: quia in hoc titu. non tractatur simpliciter de oblatione libelli: sed etiam qua forma debeat concipi.

Conti-

Continua autem fit: Supra uisum fuit de contumacia: sed quia non semper contingit reum, vel actorem esse contumacem, ideo uidendum quid agendum comparente reo, & sic non contumace.

Io. Bapt. IN primis CASVS. Quidam iudices pe aitus & omnino negligebant huiusmodi libellos, quia dicebant eorum officiũ esse intra partiũ litigantium audire, & postea inter eas iudicare, iuxta. ca. forus. de verbor. sign. vnde fuit quæsitũ quid iuris Sol. vt hic habetur & per rationes in text. assignatas cõfirmatur, quia aliter frustra esset ordinariũ quod in §. fi. supra de iud. & in clem. sæpe. de uerb. sign. legimus. Nõ obstat obiectio, quia libellus iste non solum respicit iudicẽ, sed etiã reũ, vt in text. legimus: Nota primo ad libellũ duo essẽtialiter esse necessaria, uidelicet scripturam, & claritatem: Not. secundo casum, in quo scriptura essentialiter requiritur.

a ¶ Iudici.] Et a iudice postea offeretur reo. & hęc est bona practica secũdum Abbatem in c. 1. eodem, vbi & aliæ plures practicæ ponũtur, de hoc per Legist. in auth. offeratur. C. de lit. contest.

IN primis igitur reo in assignato termino comparente iudici [a] libellum actor offeret, & illum ita clarum [b] & planum, vt ex eius inspectione deliberare [c] reus ualeat, vtrum cedere uelit, an contendere, atque vt si contendendum sit, dispicere ualeat iudex quemadmodum a se concipienda sit sententia [d]. Nihil [e] enim aliud est libellus, quam breuis [f] scriptura clara in [g] actoris intentionem continens, & contra aduersarium necessario concludens.

hoc dicit.

Porro libellorum duæ sunt species [h], alii enim sunt accusatorii, alii conuentionales. Accusatorii sunt, quibus quis aliquos apud iudicem alicuius criminis reos defert [i]: de quibus quidẽ in præsenti nobis non est institutus sermo: sed infra suo loco [k] & ordine dicetur. Conuentionales sunt quibus in ciuilibus disceptationibus utimur, dum rem nostram [l] aut quam nobis deberi [m] putamus, in iudicio petimus.

Libellorum alii sunt accusatorii, alii conuentionales.

Quæ debeat continere libellus, & quod ineptus, uel obscurus libellus non obligat ad respondendum: & quod iudex illum potest lacerare. h. d.

b ¶ Clarum.] Cauendum ergo erit a nimia generalitate, c. a. eod. Itẽ cauendũ quod non sit alternatiuus, l. prætor edixit. § qđ antẽ. ff. de iureiur. Nec conditionalis. §. ex conditionali. Institut. de verbo. obligat. Item quod non habeat verbum prægnans, vel duplex c. fin de rescr. l. si is qui ducenta. ff. de reb. dub. Et generaliter, quod non ponatur aliquid unde obscuritas oriatur, not. in c. constitutus. de in integ. restit. per Inno & Abb in c. 1. eod.

c ¶ Deliberare.] Fac. l. 1. ff. de eden. nec enim incontinenti compellitur rñdere, maxime si tale est factũ quod indiget matura deliberatione. fac c. proposuisti d. ta. & per Ab. in c. 1. eo. & habetur infra. eo. § fin.

d ¶ Sententia.] Quæ debet esse cõformis libello. l. fi. C. de fideic. liber. & traditur late per Legist. in l. uinum. ff. si cer. pet. l. ut fundus. ff. com. diui. c. licet Hely. de simo. c. cum dilectus. de ord. cog.

e ¶ Nihil enim, &c.] Variæ quidem dantur definitiones libelli, vt per Abb. in rub. eo. & per Host. in sum. eo. & per Specul. in tit. de libel. concept. tamẽ hæc uisa est ceteris commodior, & eam ponit Abb. in sua praxi. in ca. 38. pro qua allegat l. ampliorem. § 1. C. de appel. & declaratur per eundẽ in dicta rubr.

f ¶ Breuis scriptura.] Libellus ergo dandus est in scriptis. 3. q. 3. c. offeratur, & auth. offeratur. C. de lit. conte. & cap. 2. eo. & per Ab. in rub. & ca. 1. eo. Hoc tamen nõ procedit in causis vilioribus, in quib' nulla scriptura requiritur, vt in supra alleg. locis.

g ¶ Claram.] Sed si breuis quo clarã iuxta illud Horatii, Breuis esse laboro, obscurus fio. Sol. illud procedit in breuitate nimia.

Io. Bapt. l. Porro. CASVS non figuratur, sed nota causam diuisionis, quia. s. omnis cõtrouersia est ciuilis, uel criminalis: vel aliter dicas quod una species oritur à iustitia cõmutatiua, altera uero à iustitia distributiua.

h ¶ Duæ sunt species.] Ita diuidit gloss. & Docto. in cap. 1. eod. & Speculat. de libellorum concept. in ca. quot sunt species libellorum.

i ¶ Reos defert.] De his habet in l. libellorum. ff. de accus. ubi latissime per Bar. & 2. q. 8. cap. legum. & quæst. 8. cap. libellorum.

l ¶ Suo loco.] Infra de accus. post princ.

K ¶ Nostram.] Ratione dominii, vel quasi, uel ratione alicuius alterius iuris, ut designet libellum super omnibus realibus actionibus: & sic uerbum nostram stat hic large, nec significat solum dominium: sed omne aliud ius, cuius occasione quis potest agere, fac. nota. in l. 2. C. in quibus cau. colo. censi. domin. accus. poss. lib. 11. & in l. 2. in princ. ff. de orig. iur. in uerb. Papinianum.

m ¶ Deberi.] Cap. fi. eo. & designat per hæc uerba, libellum in personalibus actionibus.

Expli-

Plures dantur casus, in quibus solemnis libelli porrectio non est necessaria. h.d.

Exprimet [a] igitur oblatus libellus, nō solum agentis [b], & conuenti [c] nomen: sed & ius dicentis [d], & petitæ rei, & actionis qualitatem. Et si personali experiēdum sit actione, petēdi quoque causa exprimenda [f] erit, alioqui nec conuentus respōdere tenebitur [g]. Et iudex libellum nō legitimæ cōuentionis formam continentem cōcerpere ac destruere [h] poterit.

Sunt tamen casus, in quibus sollemnis [i] hæc libelli oblatio minime est necessaria [k]: veluti in quibus deplano ac sine strepitu, & figura [l] iudicii procedendū erit, & in quibus etiam non contestata [m] lite testes recipi possūt, & alii plures [n].

Bene faciet iudex, si rem terminare quęrat sine tela iudiciaria. h.d.

In his quoque casibus in q̄bus libelli est necessaria porrectio,

Io. Bapt. Exprimet igitur. CASVS. Quidam actor composuit libellum nulla solemnitate obseruata, sed simpliciter suam intentionem in eo explicauit, unde fuit quæsitum quid iuris, & argumento ca. dilecti. de iudic. respondebatur nullam solemnitatem esse necessariam: Sol. tū vt hic legimus, q̄a libellus ille est iudicii ordinatij, iuxta § fi. sup. de iudi. nō obst obiectio, quia illud c. intelligitur quoad nomē actionis, sec^a quoad substantiam: Nota primo in libello quinque esse necessario explicanda, videlicet quis, a quo, q̄d cur, & coram quo. Not secundo argu. quod conuentionalis libellus distinguitur in realem, & personalē, q̄a cuius lib. est diuersa &c.

a ¶ Exprimet.] Materia huius §. cumulata traditur per Host. in sum eod. §. quid continere debeat. & per Specul. in sua pract. in tertia parte in tit. de libel. concep. & in ca. quid libellus continere debeat, & communiter in c. 1. eo.

b ¶ Agentis.] Cap. querelam. de elect.

c ¶ Conuenti.] Specu. in sua practi. in tertia parte in c. quid libellus cuntīnere debeat, allegat ad hoc in arg. 3. q. 3. ca. nullus, & l. in his tribus. ff de iudi. l. fi. C. de eden. l. 1. ff. eod. tit. c. 2. de ord. cogni. & c. querelam. de elect. sed iura per eū allegata intendum non multum faciunt.

d ¶ Ius dicentis.] Non intelligas necessario de nomine proprio: sed sufficit q̄ exprimatur nomen dignitatis & officii, ita vt reus intelligat coram quo conuenitur. Sed cautius videtur vt & nomen propriū exprimatur, & id usus seruari in practica, quæ est optima legū interpres, & hoc est exprimendum, vt sciat reus, an sit iudex competens, vt infra. eo. §. fi.

e ¶ Petitæ rei.] Vt habetur in c. significantibus. de appell. & c. 2. eod. quod est idem ad uerbum.

f ¶ Exprimenda erit.] Vt traditur late in fine eod. & dantur per Specul. quam per Host. gloss. Abb. & omnes hi uersus, qui comprehendunt, quid debeat libellus continere, uidelicet.

Quis, quid, coram quo, quo iure petatur, & a quo.
Recte compositus quisque libellus habet.

Vel clarius sic:

Conuenti nomen, & nomen conuenientis.
Iudicis & nomen scribes causamque petendi.
Et quascunque petes res istas scribere debet.

Dicit tamen Host. in summa eod. §. quid debeat cōtinere, vers. ideoq; apponendus est, q̄ de cōsuetudine in libellis apponitur solum quis, quid, a quo, & qua de causa petat.

g ¶ Non tenebitur.] Cap. 2. eod. cap. significantibus. de appell.

h ¶ Destruere poterit. 11. quæst. 1. c. sacerdotibus. & ibi glo. in verbo incendit, & passim per Doct.

i ¶ Sollēnis.] Quia licet non sit necessarius libellus in forma, est tñ necesse fieri in litis exordio petitionem, siue in scriptis, siue sine, vt possit inde nasci p̄nuntiatio petitioni cōformis; & vt possit haberi plenior certitudo super q̄bus petitiones, & articuli formari debeat: vt in cl. sępe. & ver. sig. vbi late traditur. Quo aūt differat ista petitio a libello sollēni, hr in d. cl. sæpe. & p Abb. in sua practi. c. 38.

Sūt tū. CASVS hic cōmode non figurat, sed oo. toc solū. q̄d inter scholases fuit dubitatū, an libelli solēnitas sit indifferenter in qualib. causa necessaria, & si n. est inducta ad ueritatē sine fraude & melius inueniendā, ac cognoscendā affirmatiue respondebatur. Cęterū Sol. est tenenda, quam hic legimus, quia si secus esset, non daretur distinctio iudicii relata sup. in §. fi. de iud. Non tenet obiectio, quia talis solemnitas conuenit oi negocio: vnde puto inde inferendū, q̄d præd. iudicii dist relata à qualitate materiæ videtur originē trahere, licet immediate a forma sit, vt suo loco adnot.

K ¶ Necessaria.] In casibus ergo nō exceptis libellus uidetur de substantia iudicii, de quo tamē late no. in cl. sæpe de ver. sign. in verbo, necessario. circa quod tñ multę sunt varietates apud Doct. vt per Abb. & alios in c. 3. eo.

l ¶ Et figura iudicii.] Vt in cle. sæpe. de uerb. sign. & de ratione no. ibi in verb. figura.

m ¶ Nō cōtestata lite.] De hoc vide per Spec. in sua pra. in 3. p. in tit. de libel. cōce. & in ca. in q̄bus casibus sit offerēdos libellos ante si. vers. & generaliter.

n ¶ Alii plores.] Vt puta si sint causæ viles. aut nisi breuiores C. ď sen. ex breui. reci. Si ex cōsensu partiū fuisset remissa hęc sollemnitas, si cōsuetudo haberet, vt non detur libellus: sunt & multi alii; quos enumerare sit magis laboriosum, quàm subtile, & latius per Spec. in tit. de libe. concep. in c. In quibus casibus, vel causis sit offerendus libellos, vel non, in 3. par. sul oper.

Io. Bapt. In his quoque. CASVS. Cum actor libellum formasset,

probe a iudex fecerit, si principales personas b, vel in subsidiū etiam aduocatos c factum ipsum proponere iusserit, & sine tela iudiciariā controuersiam terminare d tentauerit.

Oblato libello debent reo dari dilationes ad excipiendum. h. d.

Oblato tamen secundum iuris ordinem libello, certe reo conuēto indulgendæ sunt induciæ f, quibus deliberet cedendum sibi sit, an cōtendendū: acceptādus, an recusandus iudex: denique vt proponat, siquas habet exceptiones. Quæ propterea comparatę sunt, vt ij aduersus quos instituuntur actiones defendātur g.

Diuersarum rerum commistio parit obscuritatem. hoc dicit.

Harum vero quædam ante litis contestationem opponēdæ erunt. quædam uero etiam post contestatā litem. Sed ne si qui inter has alieni tractatus medii fuerint interiecti, huiusmodi sectio obscuritatem h pariat. Videamus nūc generaliter de exceptionibus.

DE EXCEPTIONIBUS, & replicationibus. TIT. VIII.

Quid sit exceptio, et quod duplex eius est species, dilatoria, & peremptoria. Et qđ dilatoriarum quędam respiciunt iudicem, quædam actorem, quædam reum, quædam causam. h. d.

masset, & per iudicem reo obtulisset, quęsitū fuit, an iudex teneatur ad aliquid aliud: negariue autē respondebatur, quia cum partes non ueniunt ad concordiā præsupponitur ipsas nelle litigare, vt supra de in ius uocan. in princ. & ideo nil aliud uidebatur necessariū quàm ad ulteriora procedere. Sol. tā vt hic legimus tum ꝑ rōnes adductas in tex. tum etiā iudex cū sit bonus uir, cōuenit illa etiā consulere, quæ partib' expediunt, nec tenet obiectio, quia semper in iudicio pōt esse locus pęnitentiæ: Not. primo arg. qđ medici, & iurisconsul. nō debēt ex improuiso ad q. sibi propositas respondere, sed matura habita deliberatione: Not. secundo inducias esse sēper cōcedendas qñ ob difficultatē rei propositæ locus est consultationi, qa velox responsum sępe sequitur pęnitentia.

a ¶ Probe fecerit.] Quod hic dicitur, sumitur ex c. pastoralis, de iud. non tamen secundū intellectū, quē ibi cōitet vident tradere Docto. Sed sm̄ intęllectū & op. Ab. in sua practica. ca. 36. qđ est sub ista inscriptione. Quod reus petat libellum offerri per actorē: q valde post Spe. cōmendat practicam faciendi, quod hic dicitur, gratia litium finiendarum, vel minuendarum, & breuiandarum.

b ¶ Principales personas.] Not. ꝙ ea, quę consistūt in facto, debent nō per aduocatos, vel procuratores proponi: sed per principales personas. fac. not. per gloss. & Doct. in l. 2. de iurā. calu. ex quo infertur per Ab. in c. pastoralis de iudi. vnde hæc littera sumitur, quòd cum litis contestatio fiat per propositionem negotii, petionem & responsionem ad illā. l. unica. C. de lit. contest. per ipsas principales partes, non autem per procuratores & aduocatos fieri debet: quod tamen limita. vt ibi per eū, & per ea, quæ habentur infra de lit. contest. §. de illo.

c ¶ Etiam aduocatos.] Vel procuratores, vt not. in c. pastoralis. de iudi. & per Ab. in sua pract. c. 36. sub. rub. quòd reus petat libellum offerri per actorem. & erit hoc cum principales sunt indiscreti, & nimiæ simplicitatis: quad intellige, Vt per Ab. in d. cap. pastoralis.

e ¶ Terminare.] Et ista terminatio non fiet per sēntentiam definitiuā, casu quo sine tela iudiciaria li queat iudicij de negotio: sed faciet iudex præceptū patti conlestæ, vt satisfaciat intra certum tempus: secus si præcessisset libellus, & secuta esset confessio: quia tūc debet ferri sententia, vt nota, per gl. & alios in c. dudū. 2. de ele. refert, & comendat Abb. in sua pract. in loco in præcedenti notula allegato.

f ¶ Induciæ.] Scilicet uiginti dierum auth. offeratur. C. de lit. conte. uidetū tā in hoc standum cōsuetudini ipsius Curiæ, sm̄ Bart. in d. auth. & in auth. qui semel. C. quō. & qū iudex. & l l. 2. ff. de re iud. Erit ergo hoc arbitrio iudicis. Ab. in c. cum in veteri. vers. quinto not. de elec. Quinque etiam nullo modo dantur tales induciæ, puta si citatoriis litteris libellum continentibus (vt quibusdam locis & casibus practicatur) potuerit reus instrui, & ex eis deliberare, vt per Legi. in d. auth. offeratur & per Canonistas. in c 2. & c. litteras. de dilat.

g ¶ Defendantur. Vt insti. de exce. in prin.

h ¶ Obscuritatem.] Quasi dicat tractatum illarū exceptionum, quæ proponuntur post litem contestatam, debeat præcedere tractatus ipsius litis contestationis: sed quia facere diuisionem, & tractare prius de his, quæ proponuntur post litem contestatem, & postea de litis contestatione, & postea de exceptionibus, quæ proponuntur ante litem contestatam, pareret obscuritatem, merito eius uitandę gratia tractemus semel de omnibus exceptionibus. Est autem huiusmodi situatio arbitraria: vt per Ab. in rub. de excep. post Ioan. And.

DE EXCEPTIONIBUS, ET replicationibus.

Continuatur titul. iste per §. fin. supra titulo prox. Io. Bapt.

EXceptio est actionis, vel intentionis exclusio [a]. Exceptionum summa diuisio in duo genera [b] deducitur: aut enim sũt dilatoriæ, aut peremptoriæ. Dilatoriæ sũt, quæ rem [c] & iudiciũ [d] differũt. Harum quædam iudicis personã respiciunt, quædã agẽtis, quędam rei conuenti, quædam vero actionis, & causæ qualitatem.

Exceptio incompetentiæ & suspicionis sunt declinatoria, h.d.

Personam iudicis, respiciunt, vel quę illius incompetentiã [e] arguunt, vel quę de ipso suspicionẽ ingerũt, secundum ea, quæ supra [f] suo loco latiꝰ exposuimus. Et hę declinatorię quoque potetunt appellari.

Procuratoris exceptiones spectant personam actoris, hoc dicit.

Actoris partẽ illę spectant, quę illũ non

prox.in fi. vel dicas aliter quod post tit. præceden. ideo proponitur iste, quia reus conuentus debet libello sibi oblato vel consentire, vel aliqua exceptione ipsam reijcere: diuiditur autẽ tot. iste context. in 2. par. quemadmodum duo proponuntur. in prima tractatur de exceptionibus: in secunda de replicationibus: secunda ibi, dantur aduersus: quoad primum subdiuidit in duas partes, in prima ad- not. quid, & quotuplex sit exceptio: in secunda quęlib. species eius explicatur: secunda ibi, dilatoriæ sunt.

Io. Bapt. EXceptio est. CASVS non figuratur, sed not. causam dic. esse, quia excludere actorem contingit aliquando simpliciter & aliquando ad tempus: hinc est quod omnis exceptio ad unam ex d. speciebus commode reduci põt.

a ¶ Exclusio.] Declara hanc descriptionem sequendo Ab. in rubr. eo. vt exceptio dicatur actionis exclusio, cum in ueritate competit actio, & eam per exceptionem excludi oportet, vt cũ promitto tibi vel metu compulsus vel dolo: nã ex stipulatione mero iure ciuili oritur actio: sed aduersus eam excipitur de dolo vel metu, vt in prin. insti. de excep. dr̃ etiam exceptio exclusio intentionis, qñ actio in ueritate non competit actori, agit tamen de facto, vt si petas a me decẽ, & ego excipio me soluisse: nam si hoc uerum est, nulla tibi cõpetit actio, cum solutione eius quod debetur tollatur omnis obligatio, inst. quib. mod. toll. obl. in princip. erit ergo tue exceptio exclusio non actionis, quæ nulla est, sed intentionis, q̃ solũ est facti hoc casu nõ iuris. vide de hoc quod habetur in l. 2. ff. eo. & aliquid per Bar. in l. Iulianus. ff. de cond. indeb. & per Ioa. in c. cum dilecti. & in c. dudum. 2. de elect. vbi appellat exceptionem intentionis, quando excipitur contra eũ qui non petit, vt refertur per Abb. in rub. eod.

b ¶ In duo genera] In hanc primam sectionẽ oẽs conueniunt, vt apparet ex not. p gl. & Doct. in c. exceptionem. eo. & per Host. in sum. eod. §. quæ sit exceptionũ diuisio, & per Spec. eo. tit §. 1. & passim per Doct. Verũ est q̃ prædicti ultra ista duo membra addunt tertiũ, dicẽtes alias etiã esse quas appellant mixtas vel anomalas, de quibus etiã hic dr̃ vt infr. eo §. sunt & quædam. & §. sunt & aliæ. Sed non placuit statim hic in ista prima sectione huius generis meminisse, tũ ob exemplũ institutionũ iuris ciuilis, in §. appellãtur. eo. tit. tũ etiam quia illæ quas vel mixtas, vel anomalas appellant, sunt vel dilatoriæ, vel perẽptoriæ quantũ ad sui essentiam licet participent de alterius natura, vt dicimus de petitione hęreditatis, quæ procul dubio est realis quo ad sui essentiã, & substantiã, licet participet d̃ personalitate l. hęreditatis. C. de peti. hęred. vel si habent substantiã separatã non possunt dici mixtæ, ex natura dilatoriarũ, & perẽptoriarum, vel si constant ex substantia vtriusq; veniunt sub enumeratione simplicium, fac. §. 1. de action. vbi nõ fit mentio de mixtis in prima sectione & merito. si eñ sunt anomalæ merito & modo quodã anomalo debuit de his tractari.

Dilatoriæ.] Hæc pars diuiditur in 4. partes, in quarũ prima tractatur de exceptione dilatoria: in secunda de perẽptoria: in tertia de exceptione mixta: in quarta habetur consiliũ circa eas, & adnot. earũ natura secunda ibi, peremptoriæ: tertia ibi, sunt etiã: quarta ibi, cauebit autẽ. Io. Bapt. prima pars adhuc subdiuiditur in quatuor partes, in prima habetur unde d. exceptiones, desumantur in secũda, qñ opponãtur: in tertia infertur quædã gñalis reg. in quarta explicaf qd iuris d̃ exceptiõe excõicationis: secunda ibi, hæ vero: tertia ibi, deducunt: quarta ibi, his annumerãda. quoad primũ casus litigãtis quidã cõsilio quorũdã aduocatorũ opponebãt diuersas exceptiones desumptas modo à persona iudicis uel alterius partis, mõ à qualitate causæ vel actionis, & modo ab aliqua alia circũstantia; vñ fuit quæsitũ, an id de iure liceat, & cũ inde in longũ protrahañ nõ uidebatur id permittendũ. confirmatur q̃s inde aperitur uia cõmittendi in legẽ vt de se patet, Sol. tñ vt hic cauetur, q̃a si secus esset ex diuerso capite iudiciũ posset reddi illegitimũ, cũ bonũ cõstet ex tota causa l. 1. ff. de orig. iu. qua rõne suadẽte nec obiectio aliqd concludit, q̃a ex bono nõ deducitur malum, nisi eo male utatur homo: Not. primo à contrario sensu q̃ si hm̃odi exceptiones non opponerentur, actus teneret: Not. secundo atq; perfectionem alicuius aliquando cognosci nõ posse nisi beneficio exceptionis.

c ¶ Rẽ.] vt si sit factũ pactũ de nõ petẽdo intra certũ tẽpus, q̃a hæ nõ solũ differunt iudiciũ oppositæ: sed etiã rẽ, vt in § appellãtur. insti. eo. & per Ab. in c. exceptionem. versi. secundæ dilatoriæ, eod.

d ¶ Iudiciũ.] Vt sunt illæ, quæ specialiori nomine appellãtur declinatoriæ, de qbus statim hic dicit. quæ licet iudicium differãt, tamen non differant rem principaliter.

e ¶ Incõpetentiã.] C. si diligẽti, & p to. ti. d̃ for. cõ.

f ¶ Supra,] Vt supra de iud. §. recusatione. cum seq. e.

ſeq.c.cũ ſpeciali.de appel.c.ſuſpicionis.de off del.
a ¶ Agere velit.] Ca.1.de ſynd.c.qui uere.16.q.1. & ſupra de procurat §. ſed necomnes.& per Hoſt. in ſum.eod.tit. § quis dare, verſi.ſunt autem.& §. quis dari.verſi item monachi.& fac.§ pen.inſtitu.

tus.C qui accuſ.non poſſunt, Fel.in cap.exceptionem, eod.
K ¶ Diē ſolutionis.] Vt in l.1.in fi. ff.qñ dies vſuf. eod. hoc tñ qñq. opponitur ad proceſſum, qñq; ad merita cauſæ; itaq; ſm modũ proponendi uariandum erit & tēpus, vt per Ab. & alios in c.exceptionē.e.

legitimam in iudicio ſtandi perſonam habere demõſtrant: quales ſunt procuratoriç, vt puta, ſi quis per monachum, aut regularem, aut clericum agere [a] velit. Itē ſi quis vt tutor, vel curator, vel procurator, vel ſyndicus compareat, & illum tutorem, vel curatorem, vel procuratorem, vel ſyndicũ eſſe negetur[b], vel ſua non intereſſe [c] vel audiri non [d] debere proteſtetur, & ſi quæ ſũt his ſimiles.

Quæ ſint exceptiones deſcendentes ex perſona rei. h. dicit.

Ex perſona rei deducuntur, veluti ſi quis ab eo, qui alienã litem defendit, de iudicato ſoluendo cautionem poſtulet [e]: aut ſi ab actore ſe ſpoliatum [f] eſſe reus conuẽtus coram iudice queratur: et propterea reſtitutionis beneficiũ imploret: vel ſi actorem ex legitima cauſa domum reuocet [g].

Quæ ſint exceptiones deſcendentes ex cauſa. h.d.

Actionem & causã reſpiciunt, vt cũ proponitur de ineptitudine; aut incertitudine libelli [h] aut de litis pẽdentia [i], aut cum nondum diẽ ſolutionis [k] veniſſe prætenditur.

Declinatoria exceptiones proponi debent ante omnem exceptionem, alioqui amplius opponi non poterunt. hoc dicit.

Hæ vero regulariter [l] omnes ante litis conteſtationem proponi debẽt. Sed quas declinatorias appellauimus non modo ante litem conteſtatam: verum etiam ante omnem [m] dilatoriam exceptionem opponere reum oportebit: alioqui ſi aliam [n] primo propoſuerit, cum per hoc i iuriſdictionẽ eius, coram quo propoſuit, conſenſiſſe videatur, eiuſdem iuriſdictionem ſero declinare conabitur.

Dilatoria exceptiones non declinatoria regulariter proponuntur ante litem conteſtatam. h.d.

eod.fac.C qui leg. perſ. hab. ſtandi in iudi.per tot & l ff. §.neceſſitate.C.de bo. quæ lib. & ibi per Doct.
b ¶ Eſſe negetur.] Vt per Bart. in l. 3. §.defendi.ff.ex quibus.cau.in poſ.eat. & hæc quæ proueniũt ex defectu mãdati, poteſt opponi etiam poſt latã ſententiam, vt inf.eo. §. ergo in initio. Ab.in ca.in noſtra. ver.Itẽ no.de proc.
c ¶ Non intereſſe. Quæ pariter eſt dilatoria. ut not per gl.& Abb. in c. ex parte. de teſtib. & per Abb.in ca.2.de accu per Bart. in l. poſthumus. §.ſi qs ex his ff. de in offi. teſtam.
d ¶ Audiri, nõ debere.] Vt per Ab.in c. quia fruſtra. de vſur.in fi.
e ¶ Cautionẽ poſtulet.] Vt l. qui proprio, § q aliũ. ff.de proc.l.exigendi.C. eo.ti. de procurat.
f ¶ Spoliatũ eſſe.] Ca.cũ dilectus, vbi latiſſime per Ab.& Doct.de ord.cogn.
g ¶ Reuocet.] Vt c fi.de fo. comp. & l.2. ff.de iudi.
h ¶ Libelli.] Hæc aũt licet ſit dilatoria, poterit tñ interdum opponi etiam poſt ſnĩam, uidelicet cũ talis eſt ineptitudo libelli, quę non concludit ius agẽdi nec ſuper eo ſnĩa formari poteſt vel firmari, vt per Ab.in c. cum dilecti, de emp.& uẽd.
i ¶ De litis pendẽtia, ut per Bald. in l.peremptorias. in fi. C ſent.reſcin. non poſſe. & in l. ſena-

Hæ uero. CASVS. Quidã litigãtes deſiderio victoriç moti in qualib. parte iudicii uolebãt ſe pra adno. exceptiones proponere; putabant autẽ ſibi eſſe licitũ, quia ipſarũ beneficio ſingula iudicii geſta nõ ſolũ legitime ſiũt, ſed etiã apparenter aliter vero ſecus contingeret. Cæterum Sol vt hic cauetur, quia natura iſtarum nẽ exceptionum id uidetur regrere, nec tenet obiectio, ſiquidem tunc aliquod factũ dr legitimũ, qñ ſuo loco, & tẽpore eſt geſtum. No primo actiones nõ eſſe legitimas niſi loco, & tpe debito fuerint factæ: Not. ſecundo quod eſt tacite uel expreſſe ſemel approbatũ, nõ põt pollea re pbari.
l ¶ Regulariter,] Hoc iõ dicit: qa qñque etiã poſt litem conteſtatã proponũtur, vt patet ex ſuperioribus notulis, & hr latiſſime per Canoniſtas, in c.exceptionẽ, e & if. c. § prox. vide al qd per Legiſtas in l.naturaliter, §. nihil cõmune. ff. de acquir poſſ ſuper cõbin. Bart.
m ¶ Omnẽ.] 3.q.6. §.exceptio, c paſtoralis, eo c.inter monaſteriũ, d re iu. l. l, apertiſſimi, & l. cũ ſpãlis.C. de in. fi C eo l.exceptionẽ C. de pb & ibi hr & in c.qm contra, de probat.
n ¶ Si aliã,] Puta dicen-

dicendo quod aduersarius eius, qui excipit, est excommunicatus, & super hoc sententia feratur, & sic approbatur persona iudicis, vnde ipsum postea reprobare excipiens non poterit, 4.q. 3.§. item si quis te stibus, & 2.q 8.c.cuius in agendo, fac.l. sed etsi susceperit. ff. de iudi. & habes late in c. inter monasteriũ, de re iud.

si diceretur orta post conclusionem in causa.

Ergo [a] in initio litis declinatoriæ opponi debent & probari. Ceteræ post oblatum libellum, ante litem cõtestatam intra terminũ a iudice [b] assignatum, quandoque opponi, & probari [c] poterunt.

Ponit aliquos casus, quibus, & post litem contestatã dilatoriæ opponi possunt. h.d.

Sed & lite contestata quandoque eas opponere licebit, veluti si qua nuper [d] reo competens exorta fuerit, vel is, qui eam opponere voluerit, se postmodum [e] ad eius notitiam peruenisse iureiurando [f] fidem faciat, vel esset huiusmodi, quæ retractũ processum nullum [g] redderet, vt est ea, quæ vel mãdati, vel iurisdictionis defectũ arguit.

Et ex loco, & ex tempore, & ex aliis fontibus ducuntur exceptiones. h.d.

Ducũtur autem huiusmodi exceptiones non solum ex suprapositis causis: sed etiã ex loco [h], ex tẽpore [i], & ex aliis pluribus [k], vt tam Pontificii, quã Cæsarei iuris libris facile est legentibus cognoscere [l].

Exceptio excommunicationis licet sit dilatoria, tamen potest opponi, & ante, & post litem contestatam h.d.

His annumeranda est etiam excommunicationis exceptio, quæ licet & ipsa dila-

a ¶ Ergo.] Bene ergo quia hoc ex supradictis infertur, & no. in hac materia quattuor tempora ante litis ingressum, & tunc regulariter proponũtur declinatoriæ & peremptoriæ litis finitæ, vt infra eo. §. harũ, post litis ingressum ante contestationem, & tũc proponuntur regulariter dilatoriæ illæ, quæ non cõcernunt personam iudicis. Tertium post litem contestatam ante sententiam, & hic regulariter proponuntur peremptoriæ. Quartũ post sententiam, & tũc proponi possunt quædam dilatoriæ: puta, quæ retro actũ processum nullum redderent, vt hic in fin. & quædam peremptoriæ, vt per Spec. eo tit. nostro, §. dicto, nu 14. & per Bal. in l 1. C. de iur. & fa. ig.

b ¶ A iudice.] No. iudicẽ ex causa posse abbreuiare terminum a iure statutum: nam ad proponendas dilatorias ius perfigit terminũ litis contestationis, c. inter monasterium, de re iud. & l. fi. C. eo & tamen iudex põt abbreuiare, vt hic, & c. pastoralis, eo. vnde sumitur, & hoc tenet Bar. in l. 2. ff. de re iu.

c ¶ Probari.] Imò dilatoria solutionis probabitur, postquã actor fundauerit intentionem suam, l. exceptionem, C. de probat. & 3 q. 6. §. exceptionem, habetur in c. exceptionem eod.

d ¶ Nuper.] Nihil est enim, quod imputet reo quod non proposuerit ante litem contestatam, fac. c. in tuã. te, vbi Doct. de offi. dele. & c. pastoralis, eod. arg. in l. de ætate. §. ex causa, ff. de interr. actio. & in l. 1. in princ. ff de nent. insp. c. cetetũ & in. cal. & d. 50. c. vt constitueretur. fac l. 2. C. de consort. eiusdem lit.

e ¶ Postmodum.] Id est, post terminum intra quẽ omnes exceptiones dilatoriæ proponi debent, sic c. præsentiũ. de testib. late habetur in c. pastoralis. vbi inquit Ab. quod non posset proponi hæc dilatoria,

f ¶ Iureiurando.] Nota casum, in quo iuramentũ est legitima probatio. Vtrum autem hoc habeat locũ in peremptoriis, uarie loquuntur Doct. vt hr in c. pastoralis. eod. & per Spec. in §. dicto. eodem.

g ¶ Nullum redderet.] Hr late in c in nostra. de pro. Host. in sum. eo. §. hæc de dilatoriis. versi. sed certe. Idẽ si partes fuissent protestatæ uelle se aliquando huiusmodi exceptiones opponere, ca. pastoralis. eod, vide late per Feli. in c. exceptionem. eo. per Legist. in l. ita demũ curat. & in l. licet. C. de proc.

Ducuntur. CASVS hic non figuratur no. tamen ex isto §. iũcto §. 1. supra eod. quod omnis exceptio desumitur aliquando à causa intrinseca eorum quæ in iudicio necessario requiruntur, aliquando vero à causa extrinseca. Io. Bapt.

h ¶ Ex loco.] Vt, quia dicatur nõ tutus. cle. pastoralis. de re iu. & supra & in ius uoc. §. locus vbi not. vel quia alio loco sit quid soluendũ, cap. vni. de plus pet.

i ¶ Ex tẽpore.] Vt sup. de in ius uoc. §. sed etsi te

k ¶ Pluribus.] Vt pura ratione rescripti, vt p Spec. eo. ti. nostro. §. 1. uersi. dilatoriarũ aũt. & sunt plures exceptiones, quàm actiones, vt per eundẽ. eod. ti. §. viso. ante fin. vers. postremo nnt.

l ¶ Cognoscere] Sic instit eod. §. hæc exempli.

His annumeranda. CASVS in tota hac parte ita põt in cõi figurari. Quidam opposuerunt exceptionem ab excommunicatione desumptam, idque faciebant in qualib. parte iudicii, nulla iuris forma seruata, non declarando excommunication. atque modo contra unam, modo uero contra alterã partem litigantiũ, vnde fuit quæsitũ quid iuris: si enĩ excommunicatus põt esse in iudicio cũ defensionis §. hi uero. supra de procurat. excep. ista ex hoc c. esset nulla: si uero causa agendi prohiberetur, ius eius tolleretur uel diminueretur, quod esset contra iustitiam; at si id esset admittẽdum, deberet opponi iuxta §. hi uero. supra eo. tit. nostra. Sol. tamen vt in hac parte definitur, quia si aliter esset, ius excõmunicationis redderetur frustra: non obstat obiectio, Io. Bapt.

toria [a] sit, a ceteris tamen dissimilem naturam sortita esse deprehenditur: nec enim post oblatum tantum libellum ante contestatam litem vel urcetetæ: sed in qualibet parte litis opponi poterit [b], peremptorio termino ad proponendum exceptiones declinatorias, & dilatorias, præfixo minime [c] obstante. Quod est in hac exceptione specialiter obseruãdum: ne quisquam in periculũ [d] animæ suæ excommunicato communicare compellatur, quod si eam reus omiserit, vt actor [e] sũptibus & laboribus fatigetur, in expensis legitimis [f] condemnandus erit.

In opponenda exceptione excommunicationis, seruanda est certa forma h. d.

Sed cum per malitiam [g] hæc exceptio in iudicijs opponeretur, frequentius Innocentiana constitutione [h] consultissime cautum est, vt certa in ea proponenda forma seruari debeat, vti ex ipsius constitutionis tenore facile apparere potest.

Exceptio excommunicationis potest actori opponi in prima tantum instantia, non in secunda. Idem de ceteris dilatoriis. h. d.

Hæc tamen in prima tantum instantia sibi locum vendicant: quod si succumbens actor appellauerit p̃textu excommunicationis opposite a prosequutione appellationis minime excludendus [i] erit, qđ & in ceteris dilatoriis, multo magis locũ obtinet [K].

Reus excõmunicatus licet reconuenire nõ possit, admittitur tamen ad proponendas suas legitimas defẽsiones. h. d.

Reus autem [l] nullo obstãte excõmunicationis uinculo, velut recte conuenit, ita

ctio, quia ius alterius nec tollitur, nec proprie diminuitur, sed solum differtur. ad text. autem in d. §. hæ uero. dico ipsum uerificari regulariter, at in casu nostro limitatur ob naturam excommunicationis. Not. primo exceptionem excommunicationis ẽẽ spẽlem, & iõ regulæ quę dantur da exceptionibus in cõi, in ista sæpe debẽt limitari. No. secundo exceptiones aliquando oti ri etiam à iure speciali, & ideo à iure cõi non debent regulari.

a ¶ Dilatoria sit.] Quoad sui substantiã, & regulariter opponit̃, tñ qñq; in vim peremptoriæ, puta, ad perimendã electionẽ pp excõicationẽ eligentiũ, vel electi, quo casu nõ haberet locum quod hic dr̃, & in c. 1. eo. in 6. & ibi etiam no. & no. in cle. c. eo.

b ¶ Opponi poterit.] Ca. exceptionẽ eod. c. 1. eo. in 6. cl. 1. eod.

c ¶ Minime obstã te.] Not. ꝙ termin' p̃fixus simpliciter ad aliquid faciendũ, seu proponendũ ad id ex cui' omissione imminet animæ periculũ, uiam non præcludit. Et hæc ẽ rõ, ob quã in causa matrimoniali sñia ab negatiua matrimonii nõ trãsit in rẽ iudicatã, c. lator. & c. cõsanguinei. de re iu. vbi ẽt no. de quo plene p Ab. in c. iurauit. de pb. & aliqd in ca. exceptionem. eod.

d ¶ Periculũ aĩæ.] No. ꝙ etiã in iudicio nõ sine periculo communicatur, de quo dic vt no. in e. Intelleximus, de iud. Et ex hac ratione aliter dicendum est de suspenso, quam de excommunicato, de quo late per Ab. in c. Apostolicæ, eod.

e ¶ Vt actor.] Requiritur ergo, ꝙ reus malitiose distulerit opponere: aliàs non procederet quod hic dicitur. Vnde si destiterit opponere ex causa rationabili, puta, quia non habebat in promptu probationes, cessaret hæc condemnatio, pro quo allegat Host. l. argentarius. § pen. ff. de eden. Ab. vero in c. exceptionem eo. adducit bonum text. in cap. plerunque 2. quæst. 7.

f ¶ Legitimis.] Quæ autem sint expensæ legitimæ, dic vt per Ab. & alios in c. exceptionem. eod. Sed nunquid iudex teneatur condemnare in expẽsis, etiam si nõ fuerit petitum. Item si non condemnauerit, an pars possit appellare? Vide per Abb. in c. significauerunt. versic. sed circa prædicta. eo.

g ¶ Malitiã.] Quæ semper crescit, 12. q. 2. c. omnis ætas. & 20. q. 3. c. procliuus. & §. mitiores, authen. de nup.

h ¶ Cõstitutione.] Vt in c. 1. eod. in 6.

i ¶ Excludendus erit.] Sed contra, c. per tuas. de sentẽ. excom. Sol. contrarium procedit, qñ quis appellat a sententia excommunicationis, quã dicit iniustam: hic loquitur cum appellatur ab alio grauamine, & de excõicatione nihil ipse dixit, nec confitendo eam iniustam, neque nullam, sed aduersarius opponit de excommunicatione ad finẽ istũ repellendi, qđ non debet admitti, cũ iste se defendat. Ita solu. Ab. in c. significauerunt, & in c. fi. eo. Sed quid dicemus, si quis sit excommunicatus ob illam eamdem causam, ob quã appellauit? Resp. adhuc habet locum, quod hic dicitur, nec p̃cedet, ca. per tuas, vt per Ab. in d. c. fi.

K ¶ Locũ obtinet.] Vt habetur in l. ita demum C. de procur. aliquid etiam per Abba. in cap. pastoralis, eod. & cap. coram. de restitution. in integ.

l ¶ Reus autem.] Intellige hoc de reo necessario, non aũt de voluntario, sm ea, quæ diffuse not. per Ab. & alios in c. cum inter. eo. Vbi ponit ꝙ intantũ necessitas, vel præiudicium imminens aditum præbet ad essendum iudicio, vt ob hanc causam admittatur quia etiam tamquã actor, vt puta, si reus esset fugitiuus, si res esset t pe peritura, cum enim

ad legitimas [a] defensiones semper admittitur. Satis enim absurdum [b] esset, si actore impugnante defensionis copia reo denegaretur. Quia sic multoties condemnaretur [c] absoluendus. Reconuentionis tamen potestas eidem minime permittitur [d].

Superius dicta de excommunicatione, intelliguntur de maiori h.d.

Ceterum, quæ supra de excommunicatione diximus, nō de quacunque excōmunicatione sunt intelligenda: sed de ea tantum, quæ a perceptione sacramentorum, & a fidelium cōmunione separat, [e], vt etiam ipsa Innocentianæ cōstitutionis verba demonstrant [f].

Peremptoriæ exceptiones sunt, quę ius actoris perimunt, & semper agentibus obstant. h.d.

Peremptoriæ [g] seu elisoriæ [h] exceptiones sunt, quæ in totum ius agentis perimunt [i] & semper [k] agētibus obstant: qualis est doli mali, metus, pacti conuenti [l], solutionis, iurisiurandi, præscriptionis, trāsactionis, & rei iudicatæ, & si quid cōtra leges [m] factum esse dicatur.

quis simulatur ad agendum ex imminenti periculo, potest dici hæc actio defensio quædam, quod tamen penitus non firmat.

a ¶ Legitimas defensiones.] Cap. cum inter. eod. c. intelleximus. de iud. ubi ordinarie.

b ¶ Absurdum.] Nota. arg ab absurdo. simile in ca ex ore. de priuil & c. quemadmodū. de iuretur. c. cum inter eo. l. nam absurdum ff de bo. libe.

c ¶ Condemnaretur.] Quod est absurdum. argu. l. absenti. ff de pœ. sed an reus excommunicatus possit petere a iudice sententiam ferri ꝓ se, & videtur, cum enim permittatur ei esse in iudicio, uidetur etiam permitti, vt faciat omnes act⁹, quos potest facere tamquam reus in iudicio. Contrariū tenetur cōiter, vt per Doct. in c cum inter. eo. in c. intelleximus. de ind.

d ¶ Permittitur.] Vt c. cum inter. eo. & §. fi. infra de mu. pet. An autem possit excommunicatus compensare? no. in d. c. cum inter. in fi. de iu. § fi.

e ¶ Separat.] Hoc est de maiori, quæ appellatur anathema, vt infra de senten. excom. in priu. & c. si quem. eo. ti. & huius decisionis ratio est in promptu: q. a scilicet minor excommunicatio nō separat a communione fidelium, sed tantum a participatione sacramentorum, vt nota in locis supra allega. Vnde non mirum si potest esse in iudicio excommunicatus minori, cum non uetetur communicare ceteris fidelibus, fa. cap. Engeltrudam. 3. q 4. & habetur per Specu. in §. viso. versi. & minor.

f ¶ Demonstrant.] Cap. r. eo. in 6.

Io. Bapt. Peremptoriæ. Licet hæc pars posset subdiuidi, qm̄ tamen in ea pōt in communi casus vt puto figurari, propterea est animaduertendum, quod quidā uolentes uideri iurisperiti proponebant in iudicio nullo temporis, vel iudicii ordine seruato, & ideo petebant à iudice vt iudicare uellet iudicium fuisse, & esse nullum, & parti tale ius agendi minime competere, quia quæ contra ll. fiunt, debent declarari nulla. l. non dubium. C. de legibus, unde quæsitum fuit, quæ, quot, & qn̄ sint exceptiones istæ ꝓponendæ Solut. vt in hac parte cauetur, quia sicut sunt diuersæ, ita etiam diuersam habēt naturam, & tempore sibi proprio suum producūt effectum. obiectio autem non uidetur concludere, quia si legitimæ & mō legitimo fuerint propositę, nō tenet argumentum: secus aliter. Not. primo unde huiusmodi exceptiones desumantur, & ideo sicut c. ista sunt diuersa, ita etiam diuersæ erunt naturæ: Not. secundo, quod semel legitime terminatum fuit, absonum uidetur iterum examinari, q. a reiteratio iniuriæ numquam est admittenda: Not. tertio quasd. exceptiones, licet peremptorias reddi omnino nullas, nisi debito iudicii loco fuerint propositæ.

g ¶ Peremptorię.] Simile in §. appellantur. eod.

h ¶ Elisoriæ.] Vt intelligamus quid sibi vult ista duplex appellatio. sciendum est, quod Ab. in sua practi. c. 16. ubi tractat de peremptoriis exceptionibus, facit differentiā inter perēptorias. & elisorias & perēptorias putat ess appellari oportere, q̄ funditus, vel in totum (vt hic dr̄) perimunt & tollūt obligationē ciuilem & naturalē, vt exceptio solutionis, & acceptilationis, & has potius putat dicendas defensiones, quàm exceptiones: quia non sunt actionum exclusiones. Aliæ uero vt pacti conuenti, doli, metus, quæ nō perimunt, sed elidunt, putat melius appellari elisorias, quàm peremptorias. Et licet hæc differentia denominationis non sit seruata in §. appellantur. i usti. eod. tamen, quia non est contraria iuri, imò adiuuatur rationibus, non fuit visum ab re, hanc differentiam quasi digito ostendere, quæ uidetur etiam de mente Spec vt per Ab. ibi, & facit ad hoc quæ dicit Ab. in rub. eod. & no. ta. supra eo. in prin. & per eūdem Ab. in c. exceptionem. uers circa peremptorias, & quod not. glo. 2. in c. r. de lit. contest. in 6 ubi etiam Doct.

i ¶ Perimunt.] Vt solutionis, acceptilationis.

K ¶ Semper.] Id est, siue præfinitione temporis, vt ff. de doli except. l. pore. §. fi.

l ¶ Pacti conuenti.] Scilicet de amplius non petendo, quæ tamquam peremptoria non impedit litis contestationem, vt per Bar. in l. si tibi. §. pactus. ne. peteret ff. de pact. Sed an exceptio pacti de nō agendo impediat litis cōtestationē? & ſi. Do. varie sētiūt d̄ quo post alios uide ꝓ Peru. in c. 1. d̄ lit. cōt. In 6.

m ¶ Contra leges.] Verbi gratia, cōtra legē Iuliam

fundi

Exceptiones peremptoriæ litis finitæ sunt, quæ impediunt litis ingressum. hoc d.

Harum quędam dicuntur peremptoriæ litis finitæ, quædam simpliciter peremptoriæ. Peremptoriæ litis finitæ sunt, quæ litis impediunt ingressū a & aduersus agentem omni tempore opponi possunt: qualis est exceptio trāsactionis b iurisiurādi c, & rei iudicatæ d, quæ vel in ipso limine iudicij proponi poterunt. Cum enim super negotijs, transactione, iureiurando, & sententia decisis, aliàs lis inchoata terminata fuerit, valde absonū visum e fuit, super eisdē nouū assumi debere iudicium, & quasi in infinitum forensia iurgia protrahere. Indequoque litis finitæ exceptiones appellantur, quod vt aliquis esset finis litiū institutæ fuerint. Idem iuris est, in alijs etiam peremptorijs exceptionibus, quæ vulgo manifestæ sint, & notoriæ f habeantur.

Exceptiones peremptoriæ proponuntur post litem contestatam ante sententiam. h. dicit.

Cæteræ vero litis contestationem minime impediūt g, atque ante sententiam erūt regulariter h proponendæ: quas quidem si dolo malo, suo tempore in prima instantia reus proponere distulerit, etiam in causa appellationis opponendi sibi facultas denegabitur i.

Prąiudiciales exceptiones sunt, quæ alteri causæ præiudicium afferunt, puta, exceptio cōsanguinitatis, causæ restitutionis viri, exceptio natalium, petitionis hæreditatis. h. d.

fundi dotalis. Insti. quib. alien. li. vel non. l. 3. & ibi, nor. ff. eod.

a ¶ ingressum.] f. si ante litem contestatam opponantur, & in vim declinatoriarum, sed opposita post litem contestatam censentur opposita ad merita causæ. Bal. & Do. in l. postquam liti. C. de pac. & l. exceptionem. C. de probat. Legistæ cōmuniter in l. nā postea. ff. de iureiurā. & in l. elegāter. §. si quis post transactionē ff. de cōdi. inde. & l. fi. ff. pro suo. Et plerasque differētias, quæ resultant, utrū tales exceptiones opponātur tamq̄ declinatoriæ, vel tamquā peremptoriæ, per Perusi. in c. 1. de lit. conte. in 6 post gl. & alios. Si antē non apparet, utrū sint oppositæ tanquā peremptoriæ, vel tamquā declinatoriæ, in dubio quales sint reputādæ, per eūdem ibidem. Debet tñ esse cautus is qui opponit exceptionē litis finitæ tamquā declinatoriā, vt offerat se paratū incontinēti probare, aliàs si aduersari⁹ negaret dictas exceptiones esse ueras, tunc non impediretur litis contestatio: sed deberet reseruari post litis contestationem, vt traditur in l. nam postea. §. 1. ff. de iureiur. & late Perusi. in d. c. 1.

b ¶ Transactionis.] Cap. 1. & ibi Ab. de transact. & no. in c. fi. eod in 6.

c ¶ Iurisiurandi.] Siue sit pactū iuratū de non petendo, siue de nō agēdo, siue simplex iuramentum de non petendo, omni casu exceptio ex iuramento descendēs impedit litis contestationē, & ad rescriptum, & ad processum opponi pōt, vt sic periuriū uitetur, vt tenēt cōiter Docto. quos refert Perus. in c. 1. de lit. conte. in 6. reiecta dict. Io. And. & fac. l. 2. ff. de iureiur. & l. non erit. § dato ff. de iureiur. c. etsi Christus. eo. tit & c. veniens. de accus. de hoc per Specul. in §. dicto eod. tit. nostro. nu. 45.

d ¶ Rei iudicatæ.] Ab eo. §. cui fuit ius iudicādi. l. 4. § condemnatū. ff. de re iu. l. nō putauit. §. nō quæuis ff. de bo. poss. cōtra ta. aliàs nō tenuisset sñia c. at si clerici. de iu. Vñ sñia lata ab excōicato, & schismatico nō pareret hāc exceptionē, per no. in c. 1. de litis cōte. in 6. Idē si sit iudicatū non seruato iuris ord. 2. q. 6. § definitiua. Idē si sim⁹ in cā cuius natura repugnet huic exceptioni, vt est cā matrimonialis in casibus ca. latos. de re iu. Et ꝓcedit quod hic dr̄, tā in cā ciuili, q̄ criminali. c. de his. de ac. Per. i d. c. 1.

e ¶ Visum fuit.] l. causas & l. fratris. C de trans.

f ¶ Notoriæ.] Fa. no. ꝑ Ab in c. 1. de no. oper. nūci. uers. fac. qd̄ no. i simili, post no. i l. post rē iudicatā. ff. de trāſ. & in c. 1. de lit. cōt. in 6. & ꝑ eundē Ab. in ca. exceptionē. nu. 16. eo. & in c. 1. de ord cog. vbi reassumit totā materiā, fa. c. quon. ā. de fil. preby. & Peru. in d. c. 1. Ponit regulā q̄ perēptoriæ dēnt opponi post litē cōtestatam, cui accommodat quadraginta tres limitatiōes.

g ¶ Impediūt.] Ergo ꝑ talē exceptionē nō fit litis cōtestatio, aliàs nō requireretur, an impediret vel nō, c. 2. de li. cōt. in 6. & quemadmodū hæ perēptoriæ nō impediunt litis contestationē, ita etiā illi arū tacitur nitas nō faceret rescriptū ad lites surreptitiū, quin min⁹ saltē procedat sm̄ formā iuris. Inn. in c. ex par. de lit. cōt. Peru. in c. 1. eo ti. in 6. Nisi essēt litis finitæ, vel nisi essem⁹ in rescriptis gratiosis ad bñficia: sec⁹ in rescriptis ad beñficia iustitiæ: q a tūc stamus iuri cōi, vt latius ꝑ Peru. i d. c. 1. in t. coin.

h ¶ Regulariter.] Iō dicit, regulariter: quia dantur multi casus, in quibus tales exceptiones etiā post sñiam opponi possunt, vt exceptio falsitatis, c. cum venerabilis. eo. per Abb. in c. licet. de proba. & plures casus posuit Accurs. in §. appellantur. Instit. eo. & per Specu §. dicto num. 14 hoc eod. titu. & per Bal. post Accur. in l. 1. C. de in. & fact. igno.

i ¶ Denegabitur.] Secus si non dolo proponere di-

Sunt etiam quædã exceptiones, quę præiudiciales appellari possunt [a], ex eo quod alteri cognitioni pręiudicium afferunt, vtpote, si qua mulier Titium in uirum petat [b] qui ad mulieris intentionem [c] elidendam consanguinitatis obiiciat exceptionẽ, qua probata, cum quæstio principalis perimatur, de ipsa est cognoscendum ante, quã ad definitionis [d] articulum procedatur. Idem si petenti hæreditatem natalium obiecta sit exceptio. Cum enim successionis causa, a causa natalium dependeat, posteriore quoque loco cognoscenda [e] erit.

Spoliatus opponens de spolio in modum exceptionis, nõ cogitur respondere ante quã sit restitutus. h. d.

Sed etsi quæstio spolii in modum exceptionis [f], petentibus obiecta fuerit, probationes super spolio primitus erunt audiendæ. Eoque legitime probato, reus non cogetur respondere positionibus, donec integre restitutus [g] fuerit.

stulerit: quia potuerunt opponi. l. per hanc. C. de temp. appel. c. cum Ioannes. de fid. instru. & hoc q̃ d. sciens dolose opponere in prima instantia non poterit post in secunda opponere uidetur audacius forte oppositum hic, cũ non sit de hoc in promptu tex. aliquis nisi ca. exceptionẽ eod. arguendo a speciali. Sed hoc & æquissimum uidetur, & tenet Ioan. And. & Host. in c. inter monasterium. de re iudi. & Ab. in c. 1. eo. & idem Ab. & Anto. de Butr. in d. ca. exceptionem. nu. 17. & uidetur com. opin. Canonistarũ.

Io. Bapt. Sunt etiam.. Hęc pars diuiditur in duas partes: in quarum prima habetur qd iuris de exceptione præiudiciali, & spolii in secunda ne de exceptione contra testes tractatur. secũda ibi, sunt & aliæ: quoad primum casus ita in hac parte põt in cõmuni figurari. Cũ litigantes soleãt diuersas in iudicio pponere exceptiones ad aduersariũ repellendum, hinc est, quod fuit dubitatum de nonnullis, vt si quis petat hæreditatem, & opponatur sibi exceptio de legitima natiuitate, vel d̃ spolio facto, cuius uigore sit prius restitutio facienda, vel alia simil. secundum qualitatem casus cõtingentis, & cum unum iudicium distinguatur ab alio, iuxta tradita per docto. de dist. iudicii loquentes, negatiue respondebatur: alioquin requiritur iudicia esse adinuicem permista, quod uidetur inconueniens secundum tradit. dist. de iudiciis vt dixi, & si exceptio esset spolii tantum, eod. pacto uidetur esse respondendum, quia dolo petit qui statim restituturus est, cap. dolo. facit. de reg. iur. in 6. Cæterum Sol. prout in hac parte cauetur, quia aliquando inde tolluntur lites quod expedit reipub. & ideo præiudiciales exception. merito quidem dñr, aliquando uero in pęnã ipsius spoliatoris id factum fuit: Nõ obstant obiecta. ad primã obiectionem dico iudicia esse adinuicem distincta, quoniã tantum unum dependet ab altero, propterea non tenet obiectio, & uera remanet decisio: ad secundã autem dico dict. regul. uerificari quando constat de dolo, secus in dubio, uel ob delictum spolii dẽt puniri iuxta. cap. 5. in fi. de restit. spol. Not. primo quod aliquando iudicia habent adinuicem ordinem, & dependentiam quæ nisi obseruetur, administraretur iniustitia: Not. secundo medium consequendi quod suum est esse actionem, & exceptionem aliquando, sed actio directe, exceptio uero indirecte operatur, sed reductiue est tantum actio.

a ¶ Appellari possunt.] Et sic eas appellat Abb in sua pract. c. 61. quod inscribitur de exceptionibus peremptoriis. facit §. præiudiciales. insti. de acti. & not. per Abb. in c. 3. de ord. cogni.

b ¶ Petat.] Et si libera persona uendicari potest adiecta tamen causa vt q̃a filius meus est, maritus meus est. fac. l. 1. ff. de rei uendi. & not. in ca. ex parte. de rest. spol. vbi Inno. & alii, & no. per Ab. in c. 1. d̃ ord. cogn. unde hic sumitur. & not. verbum. petat, quod designat, q̃ id qđ dicitur hic, habet locum, cum agitur petitorio: secus cũ esset, si mulier ageret possessorio: q̃a tunc non admitteretur exceptio cõsanguinitatis, seu alia concernens defectum proprietatis, c. ex conquestione. de resti. spol. & per Abb. in d. c. 1.

c ¶ Intentionẽ elidendã.] Quæ prius est fundata, vnde reus condemnandus ueniret, nisi se defenderet. debet enim iudex iudicare sñ merita causæ, quæ panduntur assertione partiũ l. fi. C. si per uim, vel alio modo. Vñ vt appareat, vtrũ reus sit absoluendus, uel non: debet discuti sua exceptio, & hæc est decidendi ratio hoc casu, secundum Ab. in c. 1 de ordin. cogn.

d ¶ Definitionis.] Scilicet causæ principalis & matrimonii, super qua sufficit vt pronũcietur, de qua tamen late per Ab. in c. 1. de ordin. cogni.

e ¶ Cognoscenda erit.] Ca. 3. de ord. cogn. & ibi p glo. & Doc. fac. c. lator. qui fil. sin. legi. & 3. q. 11. §. si de hereditate. & §. si crimen. & l. 2. C. de ordin. cogn. & l. q̃m. C de adult. & l. præser. C. de plagi.

f ¶ Exceptionis.] Et ista exceptio spolii est dilatoria. Ab. in c. cũ dilectus. vñ sumit. de ord cogn. & p Ab. in c. uenerabilis. de off. del. per Lanfr. & in rub. d̃ cau. pos. & prop. & licet videat̃ hic poni inter peremptorias: tñ ponit̃ respectu quo sapit natura pręiudicialiũ exceptionũ. Et qđ hic dicit in modũ exceptionis, procedit in iudiciis ciuilibus, in quorum tractatu sumus: in criminali aũt procedit qđ hic dr̃ etiã si per uiã actionis spoliũ intentet̃. 3 q. 1 p to. & 2. q. 2. per tot & per Ab. in c 2. ver. quarto. hic tex di cit de or. cog & de hoc §. inter, scholares infra eod.

g ¶ Restitutus fuerit.] Quia nec nudi contendere, nec

Non debet iudex in causa superedere obtentu exceptionis spolii, nisi dicatur factum ab actore, & hoc in ciuilibus, h.d.

Sed quia huiusmodi exceptionem nonnumquam iniudiciis calumniose propositá causas ecclesiasticas contingebat impedire, & per interpositas appellatiões principalis causę cognitionem perimere [a], consultissime Innocentiana [b] constitutione decretum fuit, vt in ciuilibus negotiis spoliationis obiectu ab alio quàm ab [c] actore factę, iudex in causa principali procedere non postponat.

An & quomodo in criminali iudicio possit opponi exceptio spolij a tertio facti, hoc dicit.

In criminalibus uero etiam si a tertio [d] spoliatus fuerit, dum tamē uel tota sua substantia, vel maiori parte [e] ipsius se per violētiā [f] priuatū [g] affirmet, obiecta exceptio processum differet pœnis [h] statutis, si eandē intra certa [i] tempora non probauerit obiiciens. Eo quoque salubriter adiecto, vt rerū priuatarum spoliatio, agenti super ecclesiasticis, uel ex cōtrario, non opponatur [k].

Accusato excipienti de spolio a tertio facto debet indulgeri tēpus, intra quod restitutionē petat, & causam si potest finiat, quo elapso non obstante tali exceptione accusari poterit, h.d.

nec inermes inimicis nos opponere debemus. ca. 1. de rest. spo. in 6. sed non habet locū quod hic dicitur, ubi notorie constat de non iure spoliati. Inn. in c. constitutus. de fil. presb. Perus. in c. proposuit. de appella. & per eundem in dict. capit. 1. §. fin. in princ. Abba. & alii in c. 2. de ord. cog. Itē in causa depositi, secundū quosdā quod satis pōt admitti, si cōstaret d̄ deposito. Itē nō habet locum, qñ quis cōueniretur in sua obligatione iurata. Sunt etiā alii casus in quibus non militat, quod hic dicitur, pro quibus recurrendū est ad ea, quæ Doct. in dict. cap. 2.

a ¶ Perimere.] De facto intelligas, nō de iure, hoc est, quia multi propter tot impedimenta, & timorē expensarum ius suum indiscussum relinquebant: nec enī spoliationis exceptio est peremptoria: sed dilatoria, vt not. supra. eo. §. proa. Nec obst. l. si quis in tantam. C. unde vi. quia licet priuatio dominii insurgat cōditione ex illa lege, nō tñ oritur ex exceptione, vt not. in ca. pastoralis. de caus. poss. & propr. & in c. 1. de rest. sp. in 6. unde sumitur vel die perimere, id est differre, vt not. in dict. ca. 1. prima placet.

b ¶ Innocentiana const.] C. 1. de rest. spolia. in 6.

c ¶ Ab actore.] Esset enim iniquū q̄ reus excipe ret contra actorē de spolio facto a tertio, cū in hoc nō deliquerit actor, & ideo factū alterius sibi non debet obesse. l. si quis in suo. §. fi. C. de inof. test. & l. non debet ff. de reg. iur. & peccata suos auctores tenere debent, l. sancimus. C. de pœn. & procedit hoc etiā si res spoliata peruenerit ad ipsum agentē, licet contra eum possit agi remedio c. sæpe. de rest. spoliat. secundum Ioan. And. & Perus. in c. 1. eod. in 6. in princ. Item etiam si spoliatio facta esset a procuratore ipsius agentis suo proprio nomine spoliāte. l. procurator. ff. de excep. doli. Et idem si spoliatio sit facta a syndico collegii, etiam si ipse syndicus sit de collegio. cum nec tunc de tali spoliatione excipi possit, per plura allega. per Perusi. in d. c. 1. licet possit opponi secundum quosdam ad execu tionem sententiæ. Bern tamen in d. c. 1. dicit se nō uidisse aliquem sic excipientem in ciuilibus, vt ibi refert Ioan. And.

d ¶ A tertio.] Hæc est differentia inter causam ciuilē, & criminalē; & intellige. ho ent nō hēat locū quando denuntiaretur ad pænitētiā, uel quando ex crimine agerent ciuiliter ad interesse agentis, sed solum quando ea crimine ageretur criminaliter & p accusationem. Sed quid si p cedatur inquirendo? Et communiter uidetur teneri, qd' hic dicitur obtinere etiam hoc casu, ueluti & si accusaretur, & per Perus. in c. 1. de restit. spolia. in 6. licet quidam contra.

e ¶ Maiori parte.] Nota. q̄ spoliatio omnium bonorum & maioris partis æquiparātur. l. omnes. §. Lucius. ff. q̄ in fraud cred. iuncta l. in summa ff. de pecul. & l. 2. C. de iur. emphyt. & quod habetur in c. potuit. de loca. latissime per Tiraq. in l. umquam. C. de reuoc. donat. in gl. uel partis.

f ¶ Per uiolentiā.] Requirit ergo qd', talis spoliatio sit facta per uiolentiam expulsiuam, uel ablatiuam: secus ergo si esset spoliatio tantum dolosa: quia non haberet locum quod hic dicitur, secundum Ioan. And. & Perus. in c. 1. de resti. spol. in 6.

g ¶ Priuatum.] Nota. q̄ requiritur, quod tempore quo agitatur iudicium quis sit spoliatus omnibus bonis, uel maiori parte: secus ergo si recepisset bona uel maiorē partē bonorū, & hoc si opponat̄ d̄ expoliatione facta à tertio. sed si de expoliatione facta ab accusatore, tunc requiritur q̄ spoliatus sit integraliter restitutus, sicut esset quando ageretur ciuiliter. Peru. in c. 1. de resti. spol. in 6.

h ¶ Pœnis statutis.] Expensarum uel etiam arbitrariis, ut no. in c. 1. de rest. spol. in 6.

i ¶ Certa tempora.] s. quindecim dierū vt in ca. 1. de resti. spol. in 6 Sed an hæc tempora possint prorogari? ut si. ut p Do. in d. c. 1. & in ca. pia. de excep. in 6.

k ¶ Opponatur.] Ca. 1. §. fi. de rest. spo. in 6. ubi etiā not. quæ sit ratio.

Inter scholares[a] olim dubitari contigit, si spoliatus a tertio[b] cō tra suum accusatorē de spolio excipiat, an ei tempus[c] indulgeri debeat, infra quod restitutionem imploret, ne forte sic existēs omnem accusationē eludat: & id æquitati, & iuri satis cōsonum visum fuit. Vnde si infra tempus indultum restitutionem non petierit: & causam cum posset ad finem non perduxerit[d] non obstante exceptione[e] spolij, deinceps accusari poterit.

Exceptiones contra testes peremptoriarum naturam sapiunt, ideo ante sententiā proponenda h.d.

Sunt & aliæ exceptiones, quas proprie neque dilatorias[f], neque peremptorias[g] appellaueris, cuiusmodi sunt, quę aduersus productos testes opponuntur, vtputa, si quis Mæuium examinatum, infamem excommunicatum, vel aliàs criminosum esse dicat. Quæ tamen cū ad peremptoriarum naturam[h] accedere videantur, ipsæ quoq; ante sententiam proponendæ erunt.

Ponit differentiam vtrū testi obiiciatur crimen, de quo numquam aliàs fuerit conuictus, vel obiiciatur crimen, de quo aliàs quis confessus, & conuictus fuit. h.d.

Multum tamen interest, an per exceptionem tantum testibus opponantur crimina, de quibus numquam accusati fuerint, an vero ea, de quibus aliàs conuicti, vel confessi fuerūt. Primo enim casu obiectorum criminum probatio an-

a ¶ Scholares.] Sic.c.1.§.solet.de restit. spol.in 6. & not.quod fuit responsum ad consultationē scholarium.nec mirum, cum illorum auctoritas sit ꝓbabilis, argu.l.quæsitum.in princ.ff de fund instr. & l.cum scriptum.ff.de dot.præle. & in casu pręponitur scholaris doctori, vt not.in l.1.C.de anno.ciu. lib.12.

b ¶ A tertio.] i.ab alio, quàm ab accusatore.3.q.1.c.episcopi, & q.2 c.cum ecclesiæ.& nota.in c.1.de rest.spo.in 6.

c ¶ Tempus.] Iudicis arbitrio statuendum, cum nō reperiatur iure determinatum.l prima. ff. de iure delib.

d ¶ Perduxerit.] Not.casum, in quo quis cōpellitur agere, facit not.in l. vnica.C.vt ne inn. ag.vel acc. & decē & septē huiusmodi casus ponuntur per Io And.in c.1. §.solet.de restitut. spol.in 6.& de hoc per Bald. in l.diffamari. C. de ingen. manu. & iustissime ibidē p Cæsarē Cōtard.Celebrē aduocatum in Romana Curia, & per Bart. in l.a. ff.de re iudi.

e ¶ Exceptione spolii.] Nota quod exclusus per lapsum temporis ab agendo, videtur etiam exclusus ab excipiendo. quod ideo est secundum Perusinum in c. primo. §.solet.de rest.spo. in sexto. q̄a terminus tēdebat ad exclusionē exceptionis, aliàs annalia ad agēdū sunt perpetua ad excipiendum, l.secunda, in fine.ff de dol. excep.l.1.& l.innasor.C.vnde vi, vbi Doct.& habetur in cle.1.de rest.in inte.

Io. Bapt. Sunt & aliæ.etiam in tota hac parte casus pōt in communi figurari, & ideo not. quod cū exceptiones desumātur ea diuersis sedibus, vt ex supra adno.suis locis clare habetur, propterea contra testes quoque aliquando proponuntur, quod quidem qn̄ cōtingit, quæsitū fuit quales sint exceptiones istæ, cum.n.testes sint quid extrinsecū a iudicio, qđ aliquando sine eis pōt reperiri, uīr ſpa dilatoriæ per §.hæ uero.supra eod.ubi adno.at cū ius deficiat ꝓbationibus deficiētibus l.duo sunt titij.ff. de testa.tutel.potius peremptoriæ, debēt iudicari·cæterum quōcumque sint, vīr proponēdæ, q̄a quilib. in dubio præsumitur bonus c si.de pręsumpt.& si nō sumus in dubio aliter sequeretur actorē priuari culpa aliena iure suo, quod esset cōtra regulā nō debet.de regul iur. in 6. cū simil, Sol.tū prout in hac parte legimus quia diuerso respectu sapiunt utramque naturā, pōtq; cōtingere testes esse personas moribus ornatas, & tñ falsum dicere, cū sæpe cognitio nr̄a sit erronea, vt doc. adnot.qua quidem rōne suadente clare in primis cōstat primā obiectionē non obstare, neque etiā secundā: & iō nō indigēt spāli solutione: qn̄ vero nō sumus in dubio, qđ actor non priuat culpa aliena, sed sua, quia nō legitime ꝓbaret, & sic cessat quoque al ota obiectio: No.primo uiros criminosos, & infames ab omni actu leg. repellit: quia cōtinuo præsumunt delinquere.ca.semel de reg iu in 6 Not secūdo aliquē nō esse criminosum reputandū nisi postq̄ legitime cōstiterit ipsum deliquisset quia Ecclesia non iudicat aliquid esse tale, nisi legitime appareat. facit c sicut.de simon.

f ¶ Neque dilatorias.] Quia nō differunt processum super principali, sicut faciūt dilatoriæ, facit simil.c de iu.cap. exhibita, & quia non est necesse eas proponere ante litē contestatā, sicut dilatorias.§.1.sup. eo.c.inter monasterium.de re iudi.

g ¶ Neque perēptorias.] Cū nō cōcernāt actionē & eius exclutionē, qđ faciunt perēptoriæ. l.1.& l.2. ff.de exce.& sn. eo.in prin.1.ē non possunt opponi publicatis attestationibus.c. de testibus, de testi.& not.Abb.in c.præsentiū eo. tit.in prin.licet contra uideatur id quod notat Abb.in c.1.eo vt in notula sequenti, sed dic vt per Abb. in secundo not.

h ¶ Naturam.] Quia si non directe saltem per

obli-

tea exhibenda [a] erit, quam causa per sententiam [b] terminetur, & si conuicti, vel confessi [c] fuerint, ordinaria cessante pœna, sufficiet [d] quod a perhibendo testimonio repellantur, præsertim [e] cum obiectum crimen minime causam contingat [f]. Posteriore vero, cum non sit cuiquam contra alios credendum, nisi se prius probauerit innocentem [g], a ferendo testimonio penitus repelli poterunt.

Opponens exceptionem, quæ aduersus opponentem opponi potest, nihil agit, & hoc si proprio nomine excipiat: secus si nomine suæ ecclesiæ. h. d.

Cauebit autem reus, ne quam contra aduersariũ suum exceptionem porrigat, cuius ipse nexib⁹ im-

obliquum actionem perimit, sublata enim probatione remanet ius patris inutile, ea. sæpe. de restit. spoliat. l. duo sunt Titii. ff. de testa tutel. & ideo potest dici quasi peremptoria, argu. 4. quæst 3. Hermaphroditus. ideoque vsque ad sententiam potest opponi, sicut aliæ peremptoriæ. l 2. C. quæ sent. rescind. non poss. Abb. in c. 1. eod. licet hoc uideatur contra id quod not. Ab. in c. præsentium. de testib. in princ. cum dicit publicatis attestationibus opponi non posse, ut in superiori notula, facit not. per Abb. in ca. finem. de dolo & contu. versic. dico ergo ponendo.

a ¶ Exhibenda.] Statim, vel infra terminum competentem a iudice statuendum, ea. licet. de probat. & c. prudentiæ. §. sexta. de offi. del. arg. seruata distinctione illius auth C. de testib. auth. si dicatur. & not. in cap. 1 eo. vnde sumitur.

b ¶ Per sententiam.] Nisi fuerit appellatum. l. si C. de fide instrum. & not. in ca. 1. eod. vnde sumitur. Et quidam intelligunt quod hic vt Tancr. de illa exceptione, quæ obiicitur in personam testiũ, quæ ante sententiam debet probari: secus si testes arguerentur de falso, uel etiam actor: quia usque ad viginti annos poterit opponi l. querelam. C. de fal. dic vt no. in d. c. 1.

c ¶ Confessi.] Vnde repelluntur, si hoc ostendatur sine aliqua probatione. c. testimonium. de testib. secundum quod intelligendum est quod hic dicitur vt not. in c. 1. eo & in d. cap. testimonium.

d ¶ Sufficiet.] Ca. 1. eo. Sed immo contra, quod nõ sufficiat. Primo, quia littera tam in d. c. 1. quam hic videtur innuere, q debeat imponi pœna extraordinaria, arguendo ab exclusione unius, c. nonne. de præsumpt. & l. cum prætor. ff. de iud. Secundo obstat cap. ecce. 24. quæst. 3. vbi dicitur crimina esse punienda vbicunque claruerint. Tertio obst. text. in cap. cum super. de confes. Quarto obst. l. 2. § si publico. ff. de adul. Solu. vt not. in cap 2 de ordin. cogn. vbi late Abb. in verb. nunc venio ad glo. in versi. restitutio omissa præcedenti.

e ¶ Præsertim.] idest tantum, secundum Hostien. & Goff. qui tenent, quod tantum tunc nõ punitur, cũ crimen causam non contingit, aliàs indistincte. Sed secũdum Inno. hæc dictio, præsertim, stat pro, maxime, quasi idem sit, si crimẽ contingat causam, de qua agitur. quod dic, vt per Ab. in c. eo. uers. ex his videtur uelle.

f ¶ Contingat.] Quod erit, quando testis non soliũ confitetur se inuolutum eodem crimine, vt voluit Inno. sed etiam circa idem factum, ut voluit Host. & sequitur Abb. in c. 1. eo. in fin. Bart. autem in l. 2. §. si publico. ff. de adult. videtur exigere, q tãgat idem delictum, & easdem personas, dic ut per Ab. in dicto cap. 1.

g ¶ Innocentem.] Sed quomodo si est quis conuictus, uel confessus, poterit probare se innocentem, cum & talia negatiua non admittatur contra testes. c. ad nostrã. de probat. nec possit quis infirmare quod dilucide voce sua est protestatus. ea. per tuas. de proba. l. generaliter. C. de nu. pecu. & confessioni primæ sit standum c. literas. de præsump. Abb. antiquus dixit probari posse talem innocentiam, si testis probet absentiam a loco delicti. Sed hoc non placet Ioan. And. quia licet hoc procedat respectu verbi. conuicti, non tamen procedit respectu verbi, cõfessi. q. d. licet admittatur ad probandum contra probationem, non tamen contra propriam confessionem. Sed Anto defendendo Abb. dicit, quod etiã respectu confessionis potest admitti: non tamen petimendo confessionem, sed potius excusando, iuxta ea, quæ habentur in c. cum dilecti. de accus. Sed Panor. non probat supradicta, nec respectu probationis, nec confessionis Loquimur enim nunc, quãdo testis alio tempore fuit conuictus, uel cõfessus, & nunc opponuntur crimina illa. Certum est autẽ, q ex quo non probauit, tunc contrarium, nec excusauit confessionem, nec nunc debet admitti: quia non appellando videtur simpliciter adquieuisse cõuictioni & confessioni, arg ca quo ad consultationem. de re iudi. & cap. 1. de frig. & male. Sed dicta per Ant. & alios procedunt vbi noniter conuinceretur testis de crimine, uel cõfiteretur, vnde dic, q & tunc probat se testis innocentem, cum probat se emendatum, & pænitentiam egisse, etiam si alià a fuisset conuictus, vel confessus. & hoc probari poterit per proprium sacerdotem. cap. in capite. dist. 50. & 2 quæst. 1. cap. si peccauerit. in fi. de sim. fac. cap. ferrum. d. dist. 50. & ita not. in c. 1. eod. vbi etiam Abb.

Cauebit autem. CASVS. Quidam litigantes non obseruabant nec eligebãt quales exceptiones essent proponendæ, sed solum numerum earũ, quia putabant quod si non omnes, saltem altera iuuaret ad intentionem consequendam, cum excipiendi sit reo concessum ad ius suum defendendum §. fin. supra tit. prox. Cæterum Sal. prout in hac parte habetur, & consulitur: quia licet quis excipiendo nõ confiteatur, nõ debet tamen eademmet exceptio- Io. Bapt.

ne

plicetur a. Cum scire debeat nullum hanc esse iuris effectum habituram, veluti, si plura beneficia possidens de eadem pluralitate aduersus alium excipiat b, vel si periuriũ c, aut excommunicationem is objiciat, qui peierauit d, vel ecclesiastica sententia innodatus fuerit.

Non quis, sed quo nomine agatur, est attendendum. hoc dicit.

Hoc tamen ita accipiendum est, cum proprio nomine conuentus excipit: ceterum si suam defendens ecclesiam, tales exceptiones opposuerit, audiẽdus e erit, nec quod opponens eisdem sit obnoxius replicari poterit.

Qui excipit non confitetur agentis intentionem, & potest quis plures, etiam contrarias, exceptiones opponere, & si iudex non admittat, potest appellari, & iudex puniri. h.d.

Postremo sciendũ est eum, qui excipit, non propterea agentis intentionem confiteri f illum videri: cũ eidem nõ solum vnã, sed etiã plures g, quãquam contrarias h, proponere liceat: quæ si legitimæ fuerint, & iudex non admiserit reo quidem per appellationis remediũ succurretur, & iudex ipse meritis pœnis i coercendus erit.

Aduersus exceptiones dãtur replicationes. h.d.

Dãtur aduersus exceptiones replicatio-

ne teneri, cum delicta mutua compensatione tolluntur. ca. fin. de adulteriis non obstat obiectio, si quidem constat propterea ipsam non concludere ad finem consequendum: Not. primo quod delicta mutua compensatione tolluntur, & ideo excipiens ibi nihil operatur prout text. dicit: Not. secundo casum in quo contraria simul tolerantur, cuius ratio illa uidetur esse, quia qui excipit nõ confitetur actoris intẽtionem.

a ¶Implicetur.] Vt 32. q. 6. ca. nihil. cum plurib. seq. & dist. 26 ca. si. & 3. q. 7. c. iudicet c. cum ecclesiasticæ. eod. Et contra tales solet illud objici. Clodius accusat moechos, Catilina Cethegum. fac. ca. pro illorum. de præbẽ. & ca. cum omnes. & quod ibi not. de consti.

b ¶Excipiat.] Ca. cum ecclesiasticæ. eo. An autem pluralia possit de pluralitate nomine ecclesiæ excipere, latissime tradit ibi, & hic statim subdit.

c ¶Periurium.] Videtur ergo, quod periurus repellatur ab agendo, & facit capitulum dilecti, eodem. Arguendo a speciali, quod intelligas, non indistincte sed vt appellat, quemadmodũ & alia crimina, a multis enim repelluntur criminosi. c. 1. & ca. cum dilectus. de accu. & 4. q. 6. c. omnibus. vnde criminosi non possunt alios denunciare, vel accusare, vt iuribus præalleg. & ita hanc materiam intelligit Ab. in c. dilecti. eo.

d ¶Qui peierauit.] Et sic contra exceptionem criminis non datur replicatio criminis. fac. l. apud Iulianum. §. Marcellus. ff. de excep. doli. Sed contra fac. l. cum mulier. & l. viro ff. solu. matrim. & cap. penul. & cap. fin. de adul. solue vt prolixe no in d. l. cum mulier & l. uiro. per Bar. & Doct. & diffuse per Ab. post glo. in c. dilecti. eo. vbi notanter infert ad decisionem plurium quæstionum.

e ¶Audiendus erit.] Vt habetur in c. dilecti. eod.

f ¶Confiteri.] Ca. cum venerabilis. eod. l. non vtique. ff. eod. & ibi Doct.

g ¶Plures.] l. nemo. ff. eod. l. nemo. ff. de reg. iur. & cap. nullus. eod. tit. licet secus sit in actionibus, vt not. in dictis legibus.

h ¶Contrarias.] l. nemo vbi not. ff. eod. Hoc autem potest intellig. uariis modis. Primo, secundũ Dyn. in cap. nullus. de regul. iur. Scilicet quando tales exceptiones non sunt prorsus contrariæ: aliàs secundum eum non possunt opponi, nec simul, nec successiue: quia reus conuincitur de mẽdacio, ad hoc authẽt. cõtra qui propriã. C. de non nu. pecu. l. 1. ff. si quadru. pauper. fecis. dica. & l. fin. C. de noxal. Sed hanc declarationem reprobat Bart. in dicta l. nemo. post gloss. & ponit aliam declarationem distinguendo, vt per eum ibi, & refert Abb. in c. pastoralis. eodem. qui in summa residet in hoc vt possit quis vti contrariis exceptionibus, cum contrarietas resultat ex diuersis exceptionibus, & onus probandi incumbit excipienti, de quo habes exẽpla ibi per Abba. Tertio modo potest intelligi quod hic dicitur, vt possit reus uti pluribus exceptionibus contrariis eodem tempore nõ pure, sed sub cõditione, & disiunctiue, ueluti, si excipiens dicat: Propono talẽ exceptionem, & si hæc non procedat propono talem. & hic est bonus modus practicandi secundum Abb. in cap. fina. in fine. de religiosis domibus.

i ¶Pœnis.] De quibus per Specu. §. fin. versi. puniatur enim, &c.

Dantur. CASVS. Cum actor voluisset contra reum replicationes opponere, & reus contra actorem duplication. fuit quæsitum an liceat. si enim proprium officium actoris, & rei volumus considerare, huiusmodi replicationes non deberent admitti, alioquin esset transire proprios terminos: at si essent admittendæ, procederetur in infinitum, quia non est maior ratio in vna, quàm in altera. Sol. tamen prout in hoc text. & in aliis in eo generaliter cirat. habetur, quia quatenus tendunt ad debitum finem, & sunt admittendæ, & in infinitũ

non

non procedunt, secus aliter: & sic etiam obiectio cessat: Not. primo argumentum quod in casibus nō specifice decisis a simili, & sub identitate rationis est procedendum. facit ea. 4. vbi glo. & Doct. de cō firmation. cum simil. Not. secundo exceptiones, replicationes, & duplicationes, sunt eiusd. naturæ, & ratio est quia, qui excipit dicitur agere, & ideo replicationes exceptiones dici possunt.

n ¶ Superuacuū.] merito resecandū. l. 1. & quod ibi no. ff. quod me. caus. §. quibus. in prima const C. ar. cōtra in l. 1. §. fin. ff. de vent. inspi. & insti. de repli. per tot.

DE MVTVIS PEtitionibus.

Io. Bapt. Continuatur tit. iste prout ex princ. eius colligitur: uel dicas secūdo, quod cum mutua petitio sapiat naturam exceptionis, vt inf. vl debimus, ideo post tit. preceden. ponitur iste, qui diuiditur in tres partes, in prima enim tractatur de mutua petitione in genere: in secunda adnot. regul. de iudice coram quo fit facienda: in tertia habentur plures limit. ad regul. adnot. secunda ibi, nec solum: tertia ibi, de arbitris.

nes, de quibus multis agere superuacuum n esset: cum institutæ sint ad similitudinem exceptionum, quę aduersus actiones opponuntur, de quibus, si quis plenius velit intelligere, ex his, quæ superius diffuse de exceptionibus posuimus, mutuari poterit.

DE MVTVIS petitionibus b.

TIT. IX.

Si reus cōuentus nolit, vel nō possit excipere, si habeat unde actorem reconuenire, poterit illum reconuenire. hoc dicit.

Igitur oblato ab actore libello, si reus conuentus nulla sit exceptione munitus, quæ vel iudiciū differat c, uel litis ingressum impediat d, mutuis petitionibus aduersarium suum fatigare poterit, & agentem coram eodem iudice e, antequā litē cōtestetur f, reum constituere. Cuius g enim quis ī agēdo obseruat arbitriū, eūdem habere contra se iudicē in eodem negotio h dedignari non debet.

nominatio mutuæ petitionis est largior aliquāto, quam appellatio reconuentionis. quia mutua petitio potest dici non solum reconuentio: uerum etiā simplex conuentio: vt quia secunda inchoat quando prima est fere in fine: tunc enim non est, proprie reconuentio cum non possint simul tractari, & una sententia terminari, sed habet locum regula, qui prius appellat, prior agat. l. qui prior. ff. de iud. & c. 2. versi. nos autem. de ord. cog. & ita Abb. in rub. eo. fac. glo. in c. dispendia. §. fin. de refer. in 6. in ver bo, uel conuentionis. Et sic uidetur posse intelligi opi. Spe. in tit. de reconuentione. §. sequitur. dum tenet, quod reconuentio possit fieri vsque ad conclusionem in causa, hic tamen uidetur tractari de reconuentione, & sic de mutua petitione stricte sumpta.

c ¶ Differat.] Vt sunt declinatoriæ & dilatoriæ.

d ¶ Impediat.] Vt sunt exceptiones litis finitæ.

e ¶ Iudice.], Vt ca. dispendia. §. fin. de referi. in 6. Et hæc est una ratio, quæ nititur reconuentionis materia, quæ facit pro actore contra reum, iuxta ea, quæ declarat Ab. in c. 1. eo. in primo not.

f ¶ Contestetur.] Vel etiam post, statim iā ac fuerit lis cōtestata, & antequā de calūnia iuretur, secūdū Bal. in c. cum uenissent. de ind. Ias. in l. non solum. §. morte. ff. de non. ope nun. Et nota, quod per hanc litterā reiicitur opi Specu. in tit. de reconuen. §. sequitur. & glos. in c. 1. eo. dicentium vsque ad cōclusionē in causa posse locū habere recōuentionē, quod pōt procedere in recōuentione impropria, ut tactū fuit supra eo. in rubr. & nor. de hoc in cle. sæpe. §. uerb. ff. de uerb. sig. & latissime per Moder. in c. 1. eo. & facit contra Specula. & sequaces ordo titulorū in Decretal. in quibus prima ponitur de mutuis petitionibus, quā de lit. contest. qd & in hoc libro seruatur. simile not. in rub. ff. de eo. per quē fact erit.

g ¶ Cuius enim &c.] Sic 3. q. 8. c. 1. § cui. & l. cū Papinian. in §. C de sent. & inter. & de duplici ratione reconuentionis, quæ uirtualiter de hoc versiculo includitur per Ab. in c. 1. eod. in 1. not.

h ¶ Negotio.] Sed non ne alia causa est conuentionis principalis, alia reconuentionis? Respon. vtique ea. 1. & 2. eo. Quomodo ergo appellat idem negotium? Respon. quia idem iudex, idem litigatores.

Io. Bapt. Igitur oblato. CASVS. Quidam clericus agens nomine suæ Ecclesiæ ad ius eius conseruandum, non habens exceptiones congruas uoluit aduersarium suum reconuenire, dubitauit tamen an ista reconuentio esset licita, quia argum. l. fi. C. de compensation. uidetur illicita, nisi in re clara: Sol. tamen ut hic habetur, quia reconuentio ista sapit naturam exceptionis, vt alibi supra dixi, & lites da republi. tolluntur, nec tenet obiectio cū aliud sit recōpēsare, & aliud recōuenire: Not. primo arg. illud quod nos pro nobis approbamus, contra nos etiā dicimus approbare. facit glo. super cap. si quid. d. 37 Not. secundo, quod licet mutua petitio causet duo iudicia, vnica tamen sententia debent terminari, cum simul cognoscantur.

b ¶ De mutuis petitionibus.] Continuatio patet ex principio tituli. Sed quæritur, quæ sit mutua petitio? R. si conuentio ex parte actoris, reconuentio ex parte rei: nam reconuentio est secunda conuentio. Sunt ergo duæ petitiones, & cum ex utraque parte fiat petitio, pōt merito appellari. Contra petitio secundum Abb. in rubr. eod. secūdum quē ista de-

tores, eadem instantia cum una sententia terminã dum sit vtrumque. cap. cum dilectus. de ord cogn. & quia prohibita appellatione in uno, censetur ꝓhibita & in alio. d. cap 2. & infra eod. § vtriusque, vel dic vt not. in l. cũ Papinianus. in fi. C. de sent. & interlo.

nis causam: aliàs iurisdictionem non habeat, fit enim iudex per reconuentionem, siue sit ordinarius, siue delegatus, cap. 1. eod cap prudentiam. de offic. deleg. In tantum vt per viam reconuentionis possit quis habere iurisdictionem in clericos, ut nota in d. cap. 1. & in c. at si clerici. de iudi. Si tamen natura causæ patiatur, vt infra eod. §. interdum.

Reconuentio statim post conuentionem est facienda. hoc dicit.

Proposita ergo actoris intentione, & responsione a facta super quæstionibus rei monitione b præmissa, incõtinenti c actor respondere compellendus erit, vt vicissim d postea rationes partium iudex audiẽs concordia e, uel iudicio vtriusque f negotium terminet.

Nec solum coram ordinario reconuentio talis sibi locum uendicat: verum etiã coram delegato g. vnde nisi reus litteras impetrare malueri h actorem sibi obnoxium i, eodem durante iudicio, coram datis iudicibus reconuenire poterit.

Etiam coram iudice delegato potest reus actorem reconuenire. h. d.

Actoris & rei conuenientis æqualis debet esse conditio in iudicio. h. d.

Vtriusque autem, tam actoris, quam rei reconuenientis æqua debet esse condi-

Io. Bapt.

Nec solum. CASVS: Cum præsupponatur reconuentionem vnicuique esse permissam, quidam litigantes rei conuenti uolebãt suos aduersarios indifferenter corã quouis iudice reconuenire: unde fuit quæsitum an possent, & an ipsorum æqualis debeat esse cõditio per ca. cum sit. & cap. licet el 1. de foro competen. negatiue respondebatur, Cæterũ Sol. ut hic cauetur, quia cuius arbitriũ sequimur in agendo, idẽ sequi debemus in reconuentionẽ patiendo, sup. eo. post princ. Non tenet obiectio, quia nos præsupponimus iudicem esse competentem, & sic iura adducta non contradicunt. Not. primo quod vna, & ead. persona non potest approbari, & reprobari, quod intellige respectu eiusdem finis: Not. secundo quod litigantium par debet esse conditio. facit reg. non debet actori. ff. de reg iur.

a ¶ Responsione.] Quæ respõsio vel confessio non præiudicat confitẽti, vel respondenti, nisi respectu interrogantis. l. fin. ff. de interrog. action. & per Ab. in cap. quamuis. vers. quarto quæro. de sent. vide tamen circa hoc, qđ not. Inno. in c. qualiter. 2. de accus. & in c. per inquisitionem, de elec. & Abba. in c. si de confes.

b ¶ Monitione præmissa] Sic cap 1. eod. vnde sumitur, ex quo not. ibi Ab. sufficere vnicã monitionem ad hoc, vt actor teneatur respondere libello rei in causa reconuentionis, & regulariter monitio iudicis facta in præsentem habet vim trinæ citationis, & sufficit etiam vbi requiritur peremptorium, ut not. in c. consuluit. de offic. dele. & probatur in l. 2. C. quo modo, & quando iudex, iuncta glossa.

c ¶ Incontinenti.] Id est, nullo actu medio interposito vel eodem durante iudicio, vel die vt latissime habetur in ca. 1. eod. vbi de natura huius dictionis per Ab. & alios.

d ¶ Vicissim.] Scilicet, eodem tẽpore, ordine tamẽ successiuo, ita ut non concurrat in tẽporis momentum. glos. & Abb. in c. 1. eodem.

e ¶ Concordia.] Debet enim iudex primo, si potest partes reducere ad concordiam, fac. c 1. co. & habetur de hoc 2. q. 1. c. si primates. & 24. q 4. in cap. si quis membrorum. l. æquissimum. ff de vsufr cap. querelam de simo. habetur in c. fin. de transact & per Ab. in c. humilis. de mai. & obe. & c. cum inter. de elc. & in c. si quando de off. dele. & in c. cum pridem. de pact. & in tub. de treu. & pac. vbi latissime per Moder. & hoc uerum in principio litis, quo tẽpore iura partium sunt incognita. Sed quid, si iam est cõclusum in causa, & iudici liquet pro qua parte debeat ferre sententiam, an possit cum bona cõscientia hortari partes ad concordiã? Specu. in tit. de præparatoriis iudiciorum. § excipitur. reliquit hoc indecisum. tu pro solu. vide per Abb. in cap. si. de transact. vers. secundo quæro.

f ¶ Vtriusque.] Etiam si quantum ad reconuentio

g ¶ Delegato.] Vt in c. 1 co. & in c. dispẽdia. §. reus. de rescri. in 6. vnde sumitur.

h ¶ Maluerit.] Esset tamen stultus, si faceret, cum per litteras actoris possit suum negotium expedite, vt not. in c. dispendia. §. fin. de rescri. in 6. arg. §. sed nostra. insti. de here. quali. & dif. & l. fin §. pen. C. de iu deli. Posset tamen casus dari, in quo compelleretur impetrare nouas literas, puta, si esset causa, quæ non caderet in cognitionem delegati sine speciali mandato Papæ. 6. q. 2. c. si episcopus. & cap. 3. eo. c. 2. de confir. vti. vel inutl. & c. penul. de rest. in integ.

i ¶ Obnoxium.] Etiam actione reali, secundum quosdam, ut not. in c. dispendia. §. fi. in 6. & per hoc verbum dicunt communiter Doct. quod cum qualitas adiuncta verbo debeat intelligi secundum tẽpus verbi, l. in delictis. §. si extraneus ff. de noxal. act. & in rescriptis attendatur tempus datæ. cap. cũ te. de rescri in antiq. & cap si eo tempore. de rescr. in 6. quòd solum habebit locum reconuentio in causis & actionibus competentibus tempore impetrati

trati rescripti: secus autem in his, quæ sunt ortæ post datã rescripti, vt late Perus. in d § fi. Qui in tãtum putat hoc uerum, vt post Aneh. dicat, ꝙ si fuisset in iudicio processum, etiam non opposita exceptione. s. ꝙ non potuerit actor reconueniri occasione actionis natæ post datam rescripti, nihil valeat sententia, de quo late per Abb. in cap. fi. eod.

tio a: vnde cum causa appellatione remota committitur, si reus actorem reconuenerit, vno eodemque iure circa appellationis remedium b, vterque censendus erit.

Coram arbitris, non habet locum reconuentio. h. d.

a ¶Conditio.] Cũ in iudiciis non debeat esse personarum acceptio, cap. nouit. de iudi. 4 q. 4. cap. 2. nec debet actori licere, quod reo non permittitur. l. non debet. ff. de re iud. fac. l. fin. C. de fruct. & lit. expens. & l. 1. cum sequent. ff. quod quisque iur. & capit. cum omnes. de constito. concord. cap. fin. eod. vnde sumitur. sed an si actor super vna tãtum causa rescriptum impetrauerit, possit a reo super pluribus reconueniri? Et non videtur ratione seruandæ æqualitatis, contrarium est uerius, & tenetur communiter in dicto cap. fin. Item namquid actor reconuentus possit iterum reconuenire reum super causa in rescripto non expressa, cum efficiatur reus in causa reconuentionis? & commu. tenetur, quod non, ut per Legistas in authen. & consequenter. C. de sent. & interlocut. omn. iudi. & per Cano. in d. c. fin.

b ¶Appellationis remedium.] Idem intellige in alis procedendi formula, vtputa, si quis sit priuilegiatus, ne possit extrahi extra diœcesim, ut per vtrumque Abb. in cap. fin. eo Sed contra fac. l. quod fauore. C. de legib. Sol. vt communiter in d. ca fin. quod contrarium procedit, vbi priuilegium fuit concessum motu proprio; secus si ad petitionẽ partis: quod valde notandum putat Panor. in d. ca. fin. licet subtiliter tentet tenere cõtrarium in ista materia reconuentionis.

Io. Bapt. De arbitris. Hæc pars licet plures habeat particul tamen cum in ea posset CASUS in communi figurari, propterea est adnotandum, quod alter litigantium volebat suum aduersarium reconuenire coram arbitris, coram iudice uero laico nolebat reconuentionem proponere super re ecclesiastica, & fortasse erat excommunicatus, vel de crimine accusatus, unde fuit quæsitum quid iuris, ob rationem enim reconuentionis sup. eod. in princ. affirmatiue respondebatur, nec qualitas rei, uel personæ debebat obstare, quia mutua petitio sapit aliquo modo naturã exceptionis, vt ex cõtinuatione rubri. aperte colligitur, sic etiã quia expedit reipub. plures lites vna sententia definire. Sol. tamen vt in tota hac parte cauetur, quia arbitrium dependet à uoluntate partium; & reconuentio non põt facere iudicem competentem, uel personam inhabilem reddere habilem. ad obiectionem autem dico, quod ipsa non uerificatur, nec militat coram arbitris, & ratione qualitatis rei vel litigantium. licet autem mutua petitio sapiat præd. naturam, est tamẽ ab exceptione maxime diuersa: reipubl. quãuis id expediat, singula tamen legitime sunt tractãda. Not. primo unam differentiam inter iudicium, & compromissum, & sic limit. l. 1. ff. de arbit. Not. 2. reconuentionem esse similẽ compromisso, quia sicut compromissum aliquando prohibetur, vt supra de arbit. habetur, ita reconuentio aliquãdo nõ permittitur.

De arbitris dubitari poterit, an coram eis reconuentioni locus esse possit? Et cũ arbitri iudicare c non possint, nisi de his tãtum, super quibus in eos cõpromissum fuit d, responsum est, coram eis reconuen-

c ¶Iudicare.] Improprie videtur arbiter iudicare, cũ coram eo proprie non sit iudicium, cum id non sit sine iurisdictione, quã non habet arbiter; sed habet tantum notionem, l. prætor. ff. de re iudi. l. priuatorum. C. de iuris. omn. iud. Item improprie fert sententiam. l. quid ergo. §. ex compromisso. ff. de his, qui no. infam. Vnde illa ordinatione, ꝙ a duabus conformibus sententiis non appelletur, non comprehenderet pronuntias arbitrorum, vt not. aliqui in rubr. de arbit. ad Abb. post And. Sic in c. super quæstionum. in princ. de offic. deleg. & Io. de Ana. in consil. 16 viso puncto. Tria enim requiruntur ad hoc, ut proprie dicatur sententia. Primo, quòd infamet, si causa sit eius naturę. Secundo, quòd ex ea detur actio. Tertio, quòd qui succubuit possit agere de euictione, quæ omnia cessant in sententia arbitri. Primo non infamat d. §. ex compromisso. Ex ea non datur actio. l. 1. C. de arbit. Non competit regressus de euictione. l. si dictum. §. si compromissero. ff. de euict. Ex hoc tamen verbo collige, quòd debet arbiter procedere in forma iudicii, ut late declarat Abb. in c. cum dilectus. de arbi. & fac. not. per eundem in ca. ex parte in quarto not. eod. tit.

d ¶Fuit.] Sed non uidetur hæc bona ratio. Nam & delegatus non potest cognoscere, nisi de rebus expressis in rescripto, c. cum olim. e P. & G. cap. de causis. de offi. deleg Et tamen coram eo habet locum reconuentio, vt sup. eo. §. nec solũ. & c. dispendia §. fin. de rescri. in 6. sic videbatur etiam in arbitro. Sol. secundum Abb. in cap. 1. eod & in ca. cum dilectus. de arbit. Primo, quod diuersitas est inter iudicem delegatum, & arbitrum: quia iurisdictio delegata procedit a iure, merito succedit iuris dispositio edita in materia reconuentionis: at potestas reconueniendi datur beneficio iuris, sed arbitrium procedit ex mero facto, & sola voluntate partium, ideo non debet extendi vltra ea, quæ partes voluerunt, ex quo enim partes recesserunt a dispositione iuris adeundo arbitrum relicto iudice recesserunt, & ab alia iuris dispositione, ideo ius in compromisso non supplet, arg. l. fi. C. de pact. cõue. Vel secundo solue subtilius, iudex communiter aditur ab actore, & iudicium exercetur in reũ inuitum. l. inter stipulantẽ § si Stichum. ff. de uerb. obli. vnde merito fuit ipsi reo subueniendum volenti

tionem locum habere non posse [a].

Reus conuentus coram iudice laico non potest reconuenire actorem super causa spirituali. h.d.

Interdum etiam accidit, ut nec coram ordinario, nec coram delegato iudice reo actorem recõuniere sit potestas: vtputa, si corã iudice [b] laico conuentus actorem super causa iuris patronatus [c], decimarum [d], matrimonij [e], aut alia spirituali reconuenire uelit.

Excommunicatus, non potest reconuenire. h.d.

Idem iuris est, si cõuentus excommunicationis [f] vinculo innodatus existat: huic enim licet alioqui excipiendi facultas minime sit interdicta, actorem tamen reconuenire non conceditur [g]: ne quod (ut supra diximus) in defensionis remedium sustinetur, ad impugnationis materiam extendatur [h].

Super causa criminali nõ permittitur reconuentio: idẽ in causa depositi. h.d.

Illis quoque, qui coram iudice criminaliter [i] cõuenti fuerint, uel super deposito [k], nisi se prius innocentes probauerint, & depositum restituerint, alios criminandi, vel conueniendi licentia non conceditur.

lenti aliquid petere, cum ab eo petatur: compromissum autẽ fit communi consensu partium, ideo non debet habere locũ reconuentio: quia est quod imputetur reo quare causam reconuentionis non curauit exprimi in cõpromisso: & sic cessat ratio super qua fundatur reconuentio. Hinc dixit not. Bart. in authen. & cõsequẽter. C de sent. quod corã delegato impetrato communi consensu partium non habet locum reconuentio: quia est ꝙ imputetur reo cur causam reconuentionis nõ fecit exprimi in rescripto. sequitur Ab. in d.c. cum dilectus. vbi late de hoc.

a ¶ Non posse.] Et hoc in arbitris voluntarijs procedit indubitanter. An autem sit idem in arbitris iuris? Dic ut per Abba. post Specu. in cap. cum dilectus. de arbit. & in c. 1. eod.

b ¶ Iudice laico.] Qui cognoscere de spiritualibus nõ potest. c. ex tenore. & c. si diligenti. de fo. compe. & habetur in cap. at si clerici. de iudi.

c ¶ Iuris patronatus.] Cap. quando. de iud.

d ¶ Decimarum.] Cap. tua. 1. & 2. de deci.

e ¶ Matrimonij.] Cap. 1. de consangui. & affin. fac. c. relatum. §. ad hoc. de iur. patr. & sic not. quod iudex conuentionis non potest cognoscere virtute reconuentionis de causa, de qua alias cognoscere non poterat. Accur. tamen in auth. & consequẽter. contrarium tenet per l. quoties C. de iudi. & facit l. si idem cum eodem. post prin. ff. de iuris. om. iudi. Sed tu dic secundum Bart. in d. auth. & consequenter. C de sen. & interlo. & Ab. in ca. 1. eod. ꝙ opi. Accur. potest procedere in causis, in quibus non poterat cognoscere, nisi de consensu partium. actor enim per electionem sibi praeiudicat, cum pati debeat eundem esse iudicem contra se. l. cum Papinianus. C. de sen. Sed quod hic dicitur procedit, si actor reconueniretur super re, uel causa, de qua iudex non posset cognoscere, etiam vtraque parte volente. & ita procedit com. opi. Canonist. vt late per Abb. in d.c. 1. Hoc tamen casu, scilicet quãdo iudex conuentionis non potest cognoscere ex natura causae de ipsa reconuentione admitteretur reconuentio coram alio iudice, licet pendeat conuentio in alio iudicio, & sic limitatur. cap. dispendia. de rescri. in 6. de quo tamen vide plenius per Abb. in d. c. 1. eod.

f ¶ Excommunicationis.] Scilicet maioris, vt per Archid. dist. 23. c. 1. & per Gemin. & alios in ca. 1. de rescri. in 6.

g ¶ Non conceditur.] Missionem tamen passus, & comparens petendo sibi restitui possessionem est audiendus secundum Ab. in c. cum inter. de exce. quidquid distinxerit Bart. in l. de pupillo. §. fi. ff. de no. ope. nun. Sed an possit excommunicatus saltem compensare? Respon. varii varia sentiũt, vt per Ab. in d. ca. cum inter. Videntur tamen Doctor. in hoc conuenire, quod aut conueniens debitum confitetur & compensationi acquiescit, & admittitur compensatio; videtur enim tunc solutio quaedam, l. si debitor. ff. qui po. in pign. hab. nec enim refert qualiter satisfiat. l. si rem. §. omnis ff. de pig. actio. Aut aduersarius negat, & compensationi non adquiescit: & tunc non audietur reus super compẽsatione, licet Ab. in d.c. cum inter. dicat aequum sibi videri, vt etiam hoc casu audiatur excommunicatus, dic vt per Canon. ibi, & per Legistas in l. amplius. ff. rem rat. habe.

h ¶ Extẽdatur.] Nisi quod excõmunicato debeatur ex eodẽ contractu ex quo cõuenitur, puta, si ab eo petatur res uendita, poterit ipse pretiũ petere. Inn. in c. si vere, de sent. exc. & p Ab. in c. cũ inter de exc.

i ¶ Criminaliter.] Habes hic, ꝙ in causis criminalibus non habet locũ reconuentio, quod tamen intellige prout habetur per Bart. in l. is qui reus ff. de publ. iudi. & per Abb in cap. 1. eod. & in c. cum dilectus. de arbi. Materia enim diffusior est, quam vt breuibus notulis possit explicari.

k ¶ Deposito.] l. si quis pecunias. C. de pos. & c. fin. eo. tit. Quae iura licet loquãtur in compensatione, tamen multo magis procedere debent in reconuẽtione, quae plus est, quam sit compensatio, vt not. sup. tit. prox. & habetur per Ab. & Docto. in c. cum inter R. de excep.

DE RESTITVTIONE SPOLIATORUM.

Io. Bapt. Dictum est in § fin. supra tit. prox. quod reconuentio in quibusdam causis non habet locum, inter quas cum etiā spoliū reperiatur, ut hic in priu. propterea post tit. præceden. proponitur iste, qui diuiditur in quinque partes, in quarum prima habetur qualiter spolium sit prius cognoscendū, quā alia causa: in secūda qualiter, & quō spoliatus sit restituendus: in tertia quis dicatur spoliatus: in quarta quādo spoliatus nō sit restituendus, in quinta qualiter ꝑmittatur recedere à petitorio, & accipere possessorium spolij: secunda ibi, sed & si: tertia ibi, spoliatus autem: quarta ibi, illud: quinta ibi, postremo.

Io. Bapt. IS quoque. CASVS. Quidam spoliatus possessione quarundā rerum agitabat ad ipsas recuperādas, dicendo se tanquā spoliatum esse prius restituendum: pars autem aduersa volebat reconuenire super prætenso credito: unde fuit quæsitū, an reconuentio ista sit concedenda, uel spolium tantū sit prius cognoscendum: per id enim quod legimus supra tit. prox. in princ. reconuentio uidebatur cōcedenda, Sol. tamen vt hic cauetur, & per rationē in text. assignatam, nec etiam tenet obiectio, quia, nonnullæ causæ reconuentionem non admittunt d. § fin. sup. tit. prox. spolium enim vt hic habetur, est priuilegiatum. Not. primo causam spolij esse possessoriam & priuilegiatam, & propterea multas reijcit exceptiones. Not. secundo arg. quod nō tenet priuilegium aduersus aliud priuilegium eiusdem generis, quod facit pro restitutione non concedenda Ecclesiæ vel minori, aduersus ecclesiam, uel minorem.

DE RESTITVtione spoliatorum.

TIT. X.

Intentans spolia nō potest reconueniri, nisi super causa spolii. h. d.

IS quoque [a], qui se quibusdam rebus, aut iuribus spoliatum conqueritur, ab aduersario suo reconueniri non poterit [b]: nam [c] super spoliatione conuentus aduersus restitutionem petentem, non est, nisi super quæstione spolij [d] audiendus. Restitutionis enim petitio in hoc priuilegiata esse noscitur, vt ipsam intentatus, non cogatur ante restitutionem [e] spoliatoribus respondere.

Non datur reconuentio de possessione ad titulum. h. d.

Vnde cum quis, se de beneficii possessione [f] violenter eiectū apud iudicem cōqueritur, si aduersarius eundem non canonice dicat institutum, de violenta prius [g] eiectione [h], quam de canonica institutione cognoscendum erit.

Spoliatus est ante omnia & que ad omnia restituendus. h. d.

Sed etsi spoliatus non primus corā iudice super spolio sibi illato consistat, sed cri-

a IS quoque.] Continuatio.

b Non poterit.] Cap. 1. eod. & c. fi. de ord. cogn. vbi late de materia.

c ¶ Nam super, &c.] Sic c. fi. de ord. cog. vñ sumit.

d ¶ Spolii.] Not. ergo, ꝙ priuilegiatus non utitur priuilegio suo cōtra pariter priuilegiatum: quod intellige, quādo uterque est pariter priuilegiatus respectu eiusdē causæ, quæ agitur, vt in l. 1 ff. quibus ex cau. maio. & fac. l in fraudem. in fi. ff. de mil. testam. ubi generalis dispositio comprehendit etiam personā priuilegiatā in casu, in quo loquitur dispositio, & de hoc plene per Bart. & Legist. in auth. quas actiones. C. de sacros. eccle & per Cano. in c. ad aures. ꝗ refer. & in ea. in præsentia. de probat.

e ¶ Ante restitutionē.] Et sic hoc priuilegiū nō tollitur per sententiā, nisi sit secuta realis restitutio: ex quo infertur, ꝙ agēs actione iudicari sup possessorio consequitur, ut nō teneatur sidere ante restitutionem factā, qđ tenet Spec. in tit. de recōuent. §. 2. uers. quid si conuentio. & Abb. in ca. fin. de ord cog. fa. quia subest eadērū post ꝙ suberat ante sententiam. s. ne nudi, & inermes cōtēdam⁹. c. freqnēs. eo. in 6. & 2. q. 2. per tot.

f ¶ Possessione.] Quæ in beneficiisibus potest haberi etiā sine canonica institutione, vt hic, & in c. in litteris, eod. & ibi bene deducit Ab. in 4. not.

g ¶ Prius.] Hoc uerbū intelligi pōt duobus modis. Primo, ut denotet prioritatem respectu diuersarum instantiarū. Secūdo, ut denotet prioritatē respectu eiusdem instantiæ. prima melior ut late deducit Abb. in cap. in litteris eo. in 5. not.

h ¶ Electione.] Id est, de possessione uiolenter ablata, vt exponitur, & not. in c. in litteris. eod.

Io. Bapt. Sed & si. CASVS in hac parte ita debet meo iudicio figurari. Præsupponitur quod quidam clericus beneficiatus fuit iniuste spoliatus possessione sui beneficij, & cū uoluisset suam possessionē recuperare nō attēdebat qualiter spoliū in iudicio esset proponēdū, & ideo indifferēter ipsum proposuit. s. modo per exceptionē, & modo per actionē, unde fuit q̄situ quid iuris, q̄m enim restitutio spolii est priuilegiata supra eod. in princ. propterea quilibet modus uidetur ad id congruus. confirmatur quia restitutio spolii est facienda in odium spoliatoris. Sol. tamen ut in hac parte cauetur, quia iudicium

illud

minali iudicio [a] ab aduersario lacessitus spoliationis causam proponat [b], ita demum super petitione iudex procedere poterit, si prius restitui spoliatum sua sententia iusserit: omnes enim leges, tam ecclesiasticæ, quam sæculares ante omnia cuncta spoliatis, vel eiectis reintegranda, & damna sarcienda [c] esse præcipiunt [d].

Spoliator tenetur ad fructus, qui percipi potuerunt. hoc dicit.

Fructus [e] quoque non tantum a violento possessore perceptos: sed etiam qui a ueteri possessore percipi verisimiliter potuissent, restituendi erũt.

Sola sententia non purgat spolium, sed iuncta cum executione. h. d.

Nec restitutionis solum sententia sufficiet: nisi re ipsa omnia iudicis officio restituãtur, ita vt eiectus, vel spoliatus etiam naturalem possessioné [f] recipiat, cunctaque, quæ sibi ablata fuerint, eodem vnde surrepta fuerunt, reuocentur.

Quæstio spolij per modum reconuentionis proposita non impedit processum super alia causa ciuiliter institutã. hoc dicit.

Quod si ciuiliter conuentus aduersario spolij quęstionem regerat [g], cum mutuę tunc intelligantur petitiones, in idem iudicium [h] deductæ, uicissimque tractatæ, vnica simul erunt sententia [i] terminandæ.

Cum spolium proponitur in modum exceptionis, nulla fertur restitutionis sententia: sed quamdiu non fuerit reus restitutus, non est cogendus actori respondere. hoc dicit.

Sed hæc quidẽ ob-

illud spolij debet regulari ab intentione agentis, & intentio ista à modo cognoscitur ca. 2. de ordin. cognition. non obstat obiectio, quia priuilegium, & oratum præd non debent operari ultra intentionem agentis. Not primo quod priuilegium spolij est diuersum, quia non solum spoliatus ante omnia est restituendus; sed etiam suspendit aliud iudiciũ. Not. secundo quod ordinata ad unum finem non debent finem diuersum producere, cum ad illum non habeant proprie aptitudinem: Not tertio quod finis proprie dispo nit, & regulat quæ ad ipsum conueniunt, & ordinari debent.

a ¶ Criminali iudicio.] Secus ciuili, vt statim dicit, & hæc littera procedit secundum com. intelligentiam Doctorum, qui ita intelligunt omnia in ca. 2. q. 2. per tot. & 3. q. 1. per tot. vt apparet ex not. per Spec. de caus. poss. & propri §. 1. uers. illud. per gloss. & Ab. in c. cum dilectus de ord. cogn. ubi dicit Ab. quod d. gloss. nemo unquam reprobauit excepto Ant. Butr. & fac. bona ratio, quod in hoc casu causa spoliationis proposita per uiam actionis, operetur supernaturaliter, id est, etiam effectum exceptionis excludendo criminaliter agẽtẽ: quia non debet quis cõtendere criminaliter cum suo aduersario spoliatus: posset enim ex defectu facultatũ perdere causam. habeat ergo locũ illud. Nec nudi contendere, nec inermes inimicis nos opponere debemus. c. 1. eo. in 6. & hæc ratio redditur per Ab. in d. c. cum dilectus.

b ¶ Causam proponat.] Scilicet per uiam actionis.

c ¶ Damna sarcienda.] Cap. grauis. eo. c. accedens. 2. ubi Abb. in pen. not. vt lit. non conte. Rot. decis. 25. & non solum ad damna, & expensas passas post spoliũ: sed etiã ad factas in conuocandis amicis, & parandis armis ab eo, qui propulsauit uim incontinẽti, & sic ab eo, qui nũquã perdidit possessionẽ, iuxta tex. in l. 1. §. uim ui. & l. 3. § cũ igitur. ff. de vi, & ui arma. secundũ unum intellectum, quem in hoc sequitur ibi Bart.

d ¶ Præcipiunt.] vt 2. q. 2 ca. omnes. & c. nullus. & per tot. & 3. q. 1. ca. reintegranda. & per tot. l. si quis in tantã. C. unde vi. l. si quis ad se fundũ. C. ad leg. Iul. de vi publ.

e ¶ Fructus.] Vt in cap. grauis. eod. vbi Abb. & Doct. Abb. in c. accedens. 2. ut lit. nõ conte. Bart. in l. si quis ad se fundũ. C. ad l. Iul. de ui publ.

f ¶ Possessionem.] Nec sufficiet dare pignora, c. cum aliquibus. de sen. excom. & not. in c. epi §. 1. 3. q. 1. vnde sumitur. Immo de æstimatione rerum ablatarũ stabitur in iuramento spoliati, c. si. de his, quæ vi, met. causa.

g ¶ Quæstionem regerat.] Idest per viam actionis opponat. & fac. ca. cũ dilectus. §. nos autem distinguendũ. de ord. cogn. vnde sumitur. & intellige quando recõuẽtio est facta ante litem contestatam. iuxta not. sup. tit. prox. in prin. Immo idẽ quod esset actum de spolio post litẽ cõtestatam ab alio quãtũ ad non impediẽdũ processũ primo institutũ ab aduersario. vt in d. §. nos autẽ, sed non quantũ ad id, quod hic dicitur d termiatione facienda unica sententia: quia cum se istę causæ non contingãt, procedit regula, qui prior appellat, prior agat, quam declarat, ut per Ab. in d. c. cum dilectus, adeo quod non est ius in litis contestatione quantum ad effectum, de quo quærimus.

h ¶ Idem Iudicium.] Sic supra titulo proximo in princi. vbi not.

i ¶ Sententia.] Immo videtur, quod sint plures sententiæ.

tinent, cum in modū actionis spolij quęstio proponitur: sed si citra litis cōtestationē, de spolio quis excipiē dum a duxerit, super ipsa quidem exceptione probationes primitus recipiendæ b erūt: ea tamē legitime probata nulla restitutionis erit ferenda sententia c: sed tamdiu spoliatori super petitionibus suis respondere cogendus non erit, donec ab ipso restitutus fuerit: quemadmodum d enim, si in modum exceptionis aliquod crimen testi obijcitur, vt a testimonio repellatur, & si crimen cōtra eū ciuiliter probatum fuerit, sibi pœna nō infligitur ordinaria e, sed eius dūtaxat testimonio non creditur: sic spoliatione in modum exceptionis tantum probata restitutionis sententia, minime ferenda erit.

Tribus casibus priuatus a iudice dicitur spoliatus, si nō seruauit iuris ordinem, si nulliter pronuntiauit, si erat iudex incompetens. hoc dicit.

Spoliatus autē, nō solum is intelligitur, qui a priuato quocunque homine rerum quarundam possessione indebite priua-

tiu.l.etiam.§ ex causa.ff.de mino. cap cum ecclesia.cap.cum super.de causa possess. & proprie.Sol. re vera duæ sunt sententiæ, sed dicitur vnica propter temporis vnitatem & identitatem: quia inter easdem personas eodem tempore ab eodem iudice feruntur.fac. l. scire debemus. ff. de verbo. signific. Sed quid. si iudex pronuntiauit super conuentione, & non super reconuentione? Quidam quod nō valet sententia, tu dic quod valet, licet possit appellari, vt not.& late traditur in d. cap. cum dilectus. Magnum enim in eo versari potest, partis interesse, in cuius causa non pronūtiauit iudex propter compensationem directe, vel indirecte faciendā, vt latius per Abb. in d.cap cum dilectus. Nunquid aūt supposito quod sit verum non tenere sententiam possit peti executio antequam pronuntietur super alia causa? Doct.in d. ca. cum dilectus.

a ¶ Excipiendū.] Ergo qui excipit nō cōtestatur litē, & sic patet, quod qui negat non excipit, nec qui excipit, confitetur.l. non vtique. ff. de except.c.cum venerabilis.de except.& infra de litis contest.post prin.

b ¶ Recipiendæ.] Cap.cum dilectus de ordi.cogn.

c ¶ Ferenda sententia.] Nec enim ad hoc fuit actu, sed de hoc exceptum, attenditur autē semper id quod agitur, & secundum modum agendi fertur sententia c licet Hely.de simon.& cap quando.de accus. Nec potestas iudicandi extenditur vltra id quod est libello comprehensum. l. vt fundus. ff. com. diuid. Sed pone, quod ego succubui in exceptione, numquid possum postea directe agere possessorio? Videtur quod non: quia eandem quæstionem volo resuscitare, licet alio genere iudicij, quod non licet.l.si quis cum totum. §.fi. ff. de exceptio.rei iudica contrariū not.in c.cum dilectus. de ordi cogn.vbi de hoc late.Sed an tunc probationes factæ super exceptione, in qua quis succubuit fidem faciant in iudicio, in quo quis agit ad faciendam fieri restitutionē? Respon. non, nisi aduersarius consentiret.de quo in d.cap cum dilectus.

d ¶ Quemadmodum enim.] Sic ca. cum dilectus. de ordi. cogni.

e ¶ Ordinaria.] Secus in extraordinaria: quia testis inhabilis gerens se pro habili offendit auctoritatē iudicis retificando, secundum ea, quæ tradit Abb. in c.cum dilectus. de ordi. cogni. vbi latissime rē tractat. Immo si ob crimen obiectum grauaretur, opi.testis repelleretur is a promotione, secundum quosdam, vt per Abb. in dicto cap. cum dilectus. Sed contra id, quod testis obiectu criminis repulsus, non sit puniendus videtur esse, cap. ecce. 24. quæst. 3. vbi dicitur, quod vbicunque crimina claruerint, sunt punienda. Solu. illud est intelligendum, quod claruerint modo legitimo, vt per accusationem, denuntiationem, vel inquisitionem. Item contra cap. cum super.de confes.Sol.illud ob cōfessionem, secundū quosdam Item cōtra ca. per inquisitionem, de ele. vbi fuit punitus is, cōtra quem principaliter nō agebatur. Sol ibi fuerat formata inquisitio, etiam contra illū punitum, cum fuisset mandatum procedi, tam in capite, quam in membris. Item contra l. a.§. si publico. ff. de adult. Solu. vt per Bart.& Legi. in d. §. si publico. & per Ab. & Cano. in d.c.cum dilectus.

Spoliatus autem. CASVS, Fuit dubitatum inter scholares quia ꝓprie dicatur spoliatus siquidem priuatus aliquando quia sua possessione ab aliqua persona priuata, & aliquando mandato iudicis, ita tamen, quod possessio aliquando erat apud ipsum, spoliatorem, & aliquando transibat ad tertium successorem; pro iudice facit præsumptio ca.cum ad sedem.hoc eod. tit. pro priuato vero facit præsumptio.ca.fi. de præsumption. iunct.l.2.C. quādo liceat ius sibi dicere. & ideo nō refert apud quem sit possessio. Sol. tamen vt in hac parte caueatur, quia iudex vel non est competens vel iniuste processit, priuata persona non ratione sed affectione id fecit, & sic his obseruatis nō tenent obiecta, nec solutione aliqua indigent. Not. primo quod in dea, & priuatus in prohibitis æquiparantur quia mala ab omnibus æqualiter sunt euitanda: Not. secundo quod iudex nulliter agit aliquando ob incompetentiam, & aliquando ob ordinem nō seruatum: Not. tertio quod idem, & paria sunt aliquid per nos vel per alios mandato nostro agere, quia semper causæ principali id attribuitur. Io. Bapt.

Aa Pro-

tus fuit: sed etiam ille, quem iudex ipse iuris ordine prætermisso [a], beneficio, uel alijs rebus carere coegit, vel is, qui licet iuris quidem ordinẽ seruauerit: spoliati tamen, & de facto damnati iudex erat incõpetẽs [b]: vel si iudex sit competens, circa priuationẽ tamen nulliter [c] pronuntiauit.

Spoliasse & is intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spolium suo nomine factum, ratum habuit, uel spoliatori successit in uitium. h. d.

Is quoque [d] spoliasse intelligitur, qui licet ipse non spoliauerit, per alium tamen spoliari mandauerit, aut spolium suo patratum nomine ratum habuerit [e]. vnde & is restitutioni obligabitur [f], quemadmodum & ille, qui rem indebite occupatam [g] scienter [h] recipiendo spoliatori succedit in id vitium. Licet enim is non spoliauerit: cum tamen quoad periculum animæ non multum intersit [i], vtrum quis iniuste detineat, an alienum inuaserit, cõtra huiusmodi pos-

a ¶Prætermisso.] Secus si processit iudicialiter & sententia allegetur iniusta, ex iniustitia causæ: quia tunc procul dubio contra iudicem possessorium non competit: sed necesse est venire per viam appellationis: aliàs sententia transiret in rem iudicatam, etiam si esset iniusta, nec vlterius reus audiretur, cap. cum inter. de re iudi. l. res iudicata. ff. de re iudic. & l. ingenui. ff. de stat. hom. Aduertendum tamen est, quod aut processit mere extraiudicialiter, & sibi incumbit onus probandi legitimitatem causa, ca conquerente. eodẽ vnde sumitur. Aut processit iudicialiter, sed allegatur processus nullus, & sic, quod iniuste, & uiolenter spoliauit, & tunc dicens debet probare, nisi appellauerit: quia pro iudice præsumitur ex quo processit in figura iudicij, & non fuit appellatum. faciunt not. in cap. quoniã contra de probat. & cap. cum in iure. de offic. delegat.
b ¶Incompetens.] Vt per Doct. in ca. conquerente. co. Specula. in tit. de petitio. & possess. §. quoniam Legistæ in l. naturaliter. in §. nihil commune. ff. de acqu. possess.
c ¶Nulliter pronuntiauit.] Habetur in ca. conquerente, eod. & in cap. causam matrimonij. vbi per gloss. & Docto. de off deleg. & ca. cum causam. vbi Abb. in quarto not. eod. tit. qui dicit, quod potest condemnatus de facto resistere aduersus executionem sententiæ nullæ, Immo ingrediens possessionem virtute sententiæ latæ parte non audita sine causę cognitione priuatur iure suo. l. meminerint. C. unde vi. l. si. C. si per vim, vel alio modo. est enim in lata culpa, qui vtitur sententia nulla, nimirum si teneatur de uiolentia. § 1. instit. de vi bon. rapt. Hinc est, quod statutum puniens ingrediens possessionem alterius de facto locum habet contra ingredientem possessionem alterius virtute decreti iudicis inualidi, vt per Bart. & Legistas in l. iuste possidet. ff de acquit. possess. vbi in fortioribus terminis ampliatur materia nostra, vt procedat etiam in spoliato vigore sententiæ ualidæ & iustæ: nã ingrediens possessionem de facto resistente possessore, & virtute validæ sententiæ priuatur iure suo, secundum Doct. in d. l. iuste. fac. not. per Bart. in l. si creditores in 3. quæst. principali. C. de pigno. & Bal. in l. omnino. in penult. col. C. ne vxor pro marito, quod secundum eos procedit, etiam si alicui sit data licentia ingrediendi possessionem propria auctoritate, licet in hoc contrarium teneat Fel. in c. de cetero colum penul. de re iudi. Tu pro concordia vide Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. co. 10. ff. de acq. pos.
d ¶Is quoque.] De hoc in cap. cum ad sedem. eod. & in l. 1. § quoties. ff. ff. de vi, & vi arma.
e ¶Ratum habuerit.] Nota. quod ad hoc vt qui non spoliauit nec spoliari mandauit teneatur interdicto vnde vi, tria concurrere debent. Primo, quod spolium sit suo nomine factum. Secundo quod illud ratũ habeat. Tertio quod illud habeat ratũ tãquam factum suo nomine, ut per Accur. in l. 1. § sed & cum quis. ff. de vi, & vi arma. Rip. in l. naturaliter. §. nihil cõmune col. 1. ff de acquir poss.
f ¶Obligabitur.] Immo & cõtra possessorem, qui nec uere, nec ficte spoliauit, potest implorari officium iudicis, ut in cap. quod sedem. & in ca. sæpe. de rest. spol. & in ca. post electionem. de concess. præb. contra quẽ datur, & remedium d. c. sæpe. vt statim subditur.
g ¶Occupatam.] Siue sit res clericorum siue laicorum, & in hoc remedium, cap. sæpe. de restit. spol. vnde hic sumitur est generalius quam remediũ canonis reintegranda. 3. q. 1. vt per Ab. in d. cap sæpe. in c cum sedem. eo. & habetur per Senen. in l. rem quæ nobis. ff. de acquir. possess.
h ¶Scienter.] Cõcor. c. quia V. de iud. aliàs si ignoranter, nõ haberet locũ prouisio, c. sępe eo. sed c. reintegrãda. 3. q. 1 quia rõ illius c. sæpe, est fundata sup peccato quod nõ contingit fieri sine scientia. Sed quid si ab initio quidẽ ignorauit vitium, sed ex post facto sciuit, an cõtra talẽ possessorẽ habeat locũ talis prouisio? Et nõ videt, cũ videt exigi sciẽtia tpe receptionis, vt hic in illis verbis: sciẽter recipiẽdo, & in d. c. sæpe fac. l. in delictis §. si extraneus. ff. de noxal. & l ex facto ff de vul. & pu. & quod not. in c. statutũ. de præscr. in 6. super verbo Canonicis. & in c. decreuit. de hæret. in 6. & in clem. 1. de cõsang. & affi. Tu dic, satis eẽ subesse sciẽtiã tpe, quo agit. pro qua opi. fac. ratio text quia vult obuiari peccato, tũ quod sic subueniĩ spoliato oppresso: & sic sumus in materia fauorabili, & extẽdẽda cũ hic nõ agit de aliqua pęna iponẽda spoliatori, vt lati⁹ d. fleni p Ab ĩ d. c. sępe.
i ¶Non multum interfuit.] Hinc referens rem altetius,

sessoré [a] spoliato per restitutionis beneficium, non obstante iuris ciuilis [b] rigore succurritur. [c].

Renuntiatio facta post spolium non impedit spoliati restitutionem: secus si ante fuerit renunciatum. hoc dicit.

Illud quęsitum est, si post spolium ecclesiæ renuntiasse quis dicatur, an ob huiusmodi renuntiationé spoliato sit deneganda restitutio: & cum non sit verisimile [d] quod sponte proprio iuri renútiauerit, qui renuntiat spoliatus, huiusmodi non obstante renútiatione [e], restituendus erit.

Testes super spontanea renuntiatione non sunt recipiendi ante restitutionem. h. d.

Testes etiam partis alterius de iuramento, & renuntiatione sponte facta non ante admittédi erunt, quá spoliatus plenarie fuerit restitutus [f]. Quod si ante [g] spoliú eccle-

nus, & non restituens tenetur furti. veluti si ab alio subtraxisset. l. falsus. §. qui alienum, ff. de furt. 14. q. 5. c. si quid inuenisti. not. in c. qu. a frustra. de vsu. fac. quod not. in c. sæpe. eo. in fine.

a ¶ Possessorem.] Not. casum, in quo ius agêdi personale, in ré scrí sc... piú sequitur successorê singularê, & hoc accidit rône peccati quo qs se inuoluit recipiendo rem vitiosam scienter vt subueniatur oppresso, & habet locum hoc non solú, si immediate venerit in manus possessoris ab ipso spoliatore: sed etiam, si per multorum manus prius ambulauerit, vt per Abb. in c. sæpe. eo.

b ¶ Iuris ciuilis.] Leum a te. ff. de vi & vi arma. & ita secundum Canonca rigor iuris ciuilis non est seruandus. fac. c. 1. de dol. & contuma. & ca. dilectí, de iud. & l. penul. C. ad Trebdisti. 49. c. hinc etenim. & no. in c. sæpe. eod.

c ¶ Succurritur.] Remedio conditionis ex c. sępe. eod. vt late ibi per Abb. deducitur, vbi defendit illius capituli prouisioné a superfluitate demonstrans, quæ sit differentia inter d. c. & l. si coloni. C. de agri. & cens. lib. xi.

Io. Bapt. Illud quæsitum, est. Licet hæc pars plures habebat particulas in communi, tamen ita potest in ea CASVS figurari. Quidam beneficiatus volebat possessionem sui beneficij recuperare, sed pars aduersa plures, & diuersas excogitauit exceptiones, ac remedia ad se defendendum, sciens enim sibi licitú esse plura opponere. §. pen. supra de except. propterea contra eum opposuit renunciationem ab eo factam, item aliud spolium; item rescriptú à principe concessum: item titulum non legitimú, item præsumptionem iuris, item crimen heresis, & simil. qua de re fuit quæsitum, an nihilominus esset restitutio ista facienda: & cum restitutio sit inducta in odium & pœnam spoliantis, vt supra suo loco est deductum, non uidet differenda, eoq; minus quo si secus daret occasio spoliandi, & rem inuasam indebite retinédi: quod non est dicendum, ceterum. Sol. prout in tota hac parte habetur, quia ob qualitatem facti contingentis vel non, adest vitium spolij, vel est purgatú, vel regula ista restitution. est limitanda, & sic obiecta aliquando non tantum non obstant, imò omnino concludunt. No. primo renunciationem debere esse omnino liberam alioqnin nihil operatur: not. 2. quod priuatio præsumit habitum, & ideo qui núquàm nel nulliter fuit in possessionem non est restituendus: Not. 3. restitutionem non esse faciendam quando timetur de salute animæ, vel aliquod scandalum timeri posset, qa min' boná hêt rationé mali. c. 1. d. 14.

d ¶ Verisimile.] Ex his verbis, & ex hac ratione Ab. in c. ij. eod. vnde sumitur putat hãc materiam restringendam, vt non habeat locum quoties renútiatio fuisset facta, etiam post spoliú in manibus tamé superioris, tú quia illa præsumitur spótanea, argumen. l. non est verisimile. ff. q; met. cau. & eorum quæ not. in l. transactionem. C. de trãsact. tum quia ex quo cõstat illú nó habere ius in ꝓprietate, nó dêt sibi restitui beneficium. Quando autem renútiatio beneficij fit in manibus non superioris, non perditur ius, quod renútiãs hêt in beneficio immo nó tenet talis renútiatio, iuxta not. in ca. qd in dubijs. de renũcia. nec superior in odiú renũtiãtis posset talé renũciationé ratá habere, vt late deducit Ab. í d. c. 2.

e ¶ Renuntiatione.] Quid si ante spolium spoliatori fecisset pactum de non agendo iudicio possessorio IRñ. pactum nihil proficit. quasi det derelinquédi materiá. l. si vnus. §. illud ff. de pact. dotal. secus si post, secundum Ab. post alios in c. ij. eod.

f ¶ Restitutus.] Sed contra hoc opponitur ex méte Inno in c. super hoc. de renunciat. & Doct. in c. 2. eod. Quia videtur, quod renunciando post spoliationem purgetur vitium spolij. Simile in l. 2. C. qd met. caus. & in l. si ob turpê ff. de cõdi. ob turp. caus. Vbi ꝓmittens ob metum, vel turpê causam sponte soluens videtur purgasse vitium præcedés. Sol. In contrarijs solutio subsequens est executio actus præcedêtis, nec ad aliud posset ordinari solutio nisi ad solutionis promissioné ꝑcedenté, ideo sponte soluédo, cú nó teneatur, videtur libere docere & purgare vitiú ꝑcedês, arg. l. cuius per errorê. ff. de re iu. Sed renúciatio sequês post spoliú nó ordinat ad actú ꝑcedétê, vt executio illius, cú ad multa alia possit fieri spoliatio, quá propter renútiationé ꝑcedêté. Itê per renúciationé sic factá nó acrescit ius spoliatori, Bar. in l. naturaliter. §. nihil cõmune ff. de acquir. pos. & per Ab. in c. ii. eod.

g ¶ Quod si ante, &c.] Facit c. accepta, eod. vnde sumitur. Sed quæ est diuersitatis ratio, inter hunc & superiorem vsum? Respondeo. exceptio renuntiationis factæ ante spoliationé concludit ad possessorium, renunciando enim dum quis existit in

ſponte abiuraſſe [a] reperiatur, perpetuum ei ſuper negotio ſilentium imponēdū erit.

Ponit aliquos caſus exceptos ab illa regula: Spoliatus ante omnia eſt reſtituendus. hoc dicit.

Sunt & alij caſus [b], quibus iure denegabitur ſpoliatis reſtitutio: vtputa, cum agenti per modum exceptionis de alia ſpoliatione opponitur [c]: aut tā ſuper proprietate, quam ſuper ſpolio eodem tempore diſceptari ſpoliatus ipſe cōſenſerit [d]: aut ante reſtitutionis poſtulationem petitoria actione iudicium expertus ſuccubuerit [e].

Probatio ſpolii, abſentia ſpoliatoris, & lapſus temporis non operātur reſtitutionē, ſi ſpoliator non abſit per contumaciam, vel dolum. h.d.

Item [f] ſi ſpoliatore non per cōtumaciā [g], vel per dolum abſente, ab Apoſtolica ſede ad iudices ſpoliatus litteras obtinuerit: vt ſi eum ſpoliatum iudicibus conſtiterit, intra certum temporis ſpatium reſtituatur, ſi reus intra præfixum terminum ſeſe iudici exhibere non poſsit, quamquam temporis lapſus immineat, & actor ſit ſuam poſſeſſionem, & deiectionē [h] probare paratus, nihilominus reſtituēdus [i] non erit.

poſſeſsione habet rem ex toto pro derelicta, & perdit proprietatem, & poſſeſsionem. l. ſi quia vi. §. differentia. ff. de acqui. poſſeſ. vnde iſta exceptio admittitur tamquam concernens proprietatem, & poſſeſsionem: ſecus ſi renunciatio fiat poſtea: quia concernit proprietatem tantum non poſſeſsionem, quā quia non poteſt renuntiare, cum non habeat, ut per Ab. in c. 2. eod.

a ¶ Abiuraſſe.] Id eſt, renuntiaſſe, & idem ſecundū Lapum, ſi quis conſtituiſſet ante ſpoliū procuratorem ad renuntiandum, & ante renuntiationem fuiſſet factū ſpolium vt per Ab. in c. 2. eo.

b ¶ Alii caſus.] De quibus latiſſime p Legiſt. in l. naturaliter. § nihil commune. ff de acquir. poſſ. & ponit. glo. ſummæ. 3. q. 1.

c ¶ Opponitur.] Ca. ſi. de ord cogn.

d ¶ Conſenſerit.] Ca. 1. eod. Vnde cautela eſt vt ſpoliatus proteſtetur, quod non cōſentit q̄ ſpolians probet de ſuo dominio, vt per Vero. cautela 8a. Sed an iudex poſsit impedire tunc conſenſum? Reſpon. ſecundum Abba in d. ca. 1. nō debet impedire, niſi ob periculū animæ, & timorem peccati. Sed quid ſi ſpoliatus non conſenſerit, expreſſe tamen non replicauerit contra exceptionem proprietatis, an tunc cenſeatur tacite conſentire, & talis conſenſus valeat? Rñ. Bart. in l. ſi quis ad ſecundum C. ad legem Iul. de ui publ. tenet ſufficere: quia ita ſe habet replicatio ad exceptionē, ſicut ſe habet exceptio ad actionem l. ſecunda. ff. de excep. Sicut ergo actio nō excluditur, niſi exceptio proponatur, ita non debet excludi exceptio, niſi proponatur replicatio. Simile eſt, q̄ licet contra præſumptionem iuris, & de iure non admittatur probatio in contrarium. niſi per confeſsionem partis, ut not. in auth. ſed iam. neceſſe. C. de don. ante nup. & in ca. is qui fidem. de ſponſ. Si tamen parte tacente fuerit probatio admiſſa, illi ſtandum erit, vt per Inno. in cap. fraternitatis. de frig. & malefi. & in cap. cum Bertholdus. de re iud. Sic etiam licet ad impediendā executionem trium conformium non poſsit nullitatis exceptio opponi, ſi tamen fuerit oppoſita parte tacente impeditur executio, dic vt per Ripam in l. naturaliter. § nihil commune. ff. de acquir. poſſeſ.

e ¶ Succubuerit.] De hoc latiſsime per Legi. in l. naturaliter. § nihil commune. ff. de acquir. poſſ.

f ¶ Item ſi, &c.] In quo ſpoliatus non reſtituitur ante omnia. concord. c. conſultationibus. de offic. deleg. vnde ſumitur.

g ¶ Per contumaciam.] Quid ſi per cōtumaciam obeſſet? Reſpon. idem ſi non eſſet adhuc lis conteſtata, ut not. in c. conſultationibus. in prin. & fine de offic. deleg. licet ad illum text. vnde hic ſumitur, dētur multi intellectus. vt ibi per Ab. in fin.

h ¶ Et deiectionē.] Not. q̄ duo probare tenetur, qui petit reſtitui. ſ. ſe poſſediſſe, & ſe ſpoliatum fuiſſe. c. cōſultationibus. de offi. deleg. & cap. olim eod. & in cap. cauſam quæ. qui fil. ſint legit.

i ¶ Reſtituendus non erit.] Nota ergo, quod licet iudici non poſsit ſiquere de cauſa, infra tempus ubi præfixum per delegantē, non tamen propter hoc debet omittere ſollemnitates iure ſubſtantiales. Sed contra uidetur l. ignorare. C. de reſtit. milit. & ff. de priuil. credi. l. ſi. & l. Fulcinius §. ſi fundum ff. quibus ex cau. in poſſeſ. eat. vbi abſens etiā ex iuſta cauſa ſi non defendatur patitur miſsionē in poſſeſsionē. Sol. aliud eſt in poſſeſsionem mitti, aliud poſſeſsionem reſtituere. Miſſus enim in poſſeſsionem non efficitur poſſeſſor, ſed cuſtos, ſupra de dolo & contu. §. 1. & l is cui. ff. ut legat. no. caue. Vnde cum ſit modici præiudicii, non mirum, ſi ſit etiam contra abſentem ex iuſta cauſa: ſed reſtitutus vere poſsidetet, & conſequeretur multa poſſeſsionis commoda, de quibus per Abb. in ca. conſultationibus, de offic. deleg. & in §. commodum. inſtit. de interdict. Sed adhuc contra: nam iuſſus poſsidere ex ſecundo decreto efficitur verus poſſeſſor. l. cum proponas. C. de bon. auct. iudi. poſsi. & in d. §. 1. ſup de dolo & contum. & c. quoniam frequenter. in fin. vt lit. non conte. Et tamen tale decretum interponitur contra abſentem, & lite non conteſtata iuribus ſupra alleg. vnde multo magis idem videbatur dicendum de reſtitutione poſſeſsionis, cum hic concurrat fauor

ſpoliati,

Si contra agentem spolio opponatur electio, per quam concludatur actorem non possedisse, spoliatus ante omnia non restituatur. h.d.

Sed etsi talis opponatur exceptio, quæ agentem minime possedisse concludat, tãdiu substinenda erit restitutio, donec super tali exceptione cognitum [a] fuerit. Vt ecce nec laici spiritualia possidere [b], nec sacerdotes vxores habere possunt. Vnde si vel illi se beneficijs spoliatos, vel hi ab vxoribus se destitutos corã judice conquerantur, & ab aduersarijs de sęcularitate, vel d sacerdotio agentibus opponatur, proculdubio differenda erit restitutio [c].

Cum pro spoliatore militat iuris præsumptio, spoliatus non est ante omnia restituendus. h.d.

Quinimmo & cũ sola iuris præsumptio pro spoliatore contra spoliatum militat [d], impedienda erit restitutio: ex quo apparet, eum, qui (exempli gratia) restitui postulat [e], ad decimas, quas intra alienæ parochiæ limites possedisse asserit, nequaquam restituendum esse, nisi euidenter [f] docuerit, qđ earum possessionem legitime assequutus [g] fuerit, quia eas occupasse iniuste verisimiliter præsumitur, cum ex prædijs perueniãt intra alienam parochiam constitutis, manifestumq; sit, eas iure cõmuni ad eandẽ

spoliati, Sol. in causa restitutionis requiritur sententia definitiua: quia principaliter quæritur de spoliatione, & regula iuris est, ꝙ lite non contestata, non debet procedi ad sententiã definitiuam, vt in tit. vt lit. non conte. per tot. sed cum interponitur secundum decretum, non fertur sententia definitiua, unde non pronunciatur principaliter super debito: sed in odium contumacis iudex per interlocutoriã suã dat possessionẽ, uel bona in solutum, quod fit per interlocutoriam, Inno. in cap. dilecto. de uerb. sig. Ioã. And. & Abb. in d. c. consultationibus. Vnde si iudex videret sẽ deceptum, quia causa, propter quã fuit secundũ decretũ interpositũ non fuit vera, ipsemet iudex potest decretũ reuocare, quod non posset, si sentẽtia esse definitiuã, vt per Canon. in c. litteris. de offi. deleg. & per Legistas in l. quod iussit. ff. de re iudi. Quid ergo faciet ille spoliatus? Respondeo, faciet ad domum absentis legitime denunciari, & si non sit, qui eum defendat, mittetur in possessionem causa rei seruandæ, reo postea veniente, & iusta probata causa absentiæ restituetur in integrũ, uel ad appellandũ: nec enim hæc missio prohibetur in d. c. consultationibus, ut ibi not.

a ¶Cognitum.] Et hæc exceptio, cum opponi possit, nõ minus ad possessorium, quam ad peritoriũ, consueuit a Docto. appellari anomala, vt per Ab. in cap ex parte. col. fin. eod. fac. ad hoc notat. per Bald in tit. de pace Constantiæ, in uers. restituitur. & in l. 1. C. si de mo. poss. & in l. 2. C de edicto dt. Hadr. tollen.

b ¶Spiritualia possidere.] Ca. causam. de prescrip.

c ¶Restitutio.] Ex hoc fuerunt communiter Doc. ꝙ exceptio specialis reseruationis beneficii impedit restitutionem, etiam quod spoliatus iustificare possit possessionem titulo colorato: quia reseruatio Apostolica inficit titulũ, & possessionẽ, ca. si eo tpe de elect. in 6. & ita tenet Rota Rom. deci. 16. in nouis sequitur Lap. alleg. 24. & Ab. in c. in litteris, nu. 18. eo. Et licet hanc decisionẽ impugnet Aret. eam tamen bene defendit Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de aeq. poss. nu. 82. & contra Aret. est commun. opin.

d ¶Militat.] Facit cap. fi. eod. in 6. & intellige hoc, quãdo hæc iuris præsumptio, nõ solum ostendit iniustitiã possessionis ex parte spoliati: sed etiã iustificat possessionem spoliatoris. & ita procedit exemplum hic positum. & d. c. fin. Secundo intelligo, nisi præsumptio iuris, quæ est contra spoliatũ elidatur contrariis præsumptionibus, ut per Ab. in ca. cũ ecclesia Sutrina. de caus. pos. & ꝓprie. Tertio, intellige in spolio facto ante litem motã: secus in spoliato lite pendẽte agente remedio attentatorum, cap. si cõliterit, vbi Aretin. de accusat. Franc. in cap. bonę. de appellatio. & ꝑ Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de aeq. posses. Quod tamen non procedit in beneficialibus, in quibus iuris præsumptio impedit restitutionem, etiam per uiã attentatorum petitam, vt per Gem n. in d. cap. fin. & per Rot. decis. 440. & per Rip. ubi supra.

e ¶Postular.] Et ꝑ hoc verbũ apparet, quod illud, quod hic dicitur, habet locum in spoliato agente, non autem in reo se defendente: quia licet ius commune faciat contra eum, potest tamẽ se defendere ex legitima præscriptione, & aliis legitimis defensionibus, ut per Francum post alios in d. cap. fin. in 4. not.

f ¶Euidenter.] Quod dicitur fieri, etiam si aliæ efficaciores præsumptiones sint in contrariũ, vt supra in prima notula huius §. fac. l. si quis locuples. ff. de manumiss. testa. & l. prætor ait, §. prætor ait. & quod ibi not. ff. de dam. infect. Iuramentum autem partis non faceret rem euidentem Ab. in c. ex ratione. in 4 q. in fi. de appella.

g ¶Assecutus fuerit.] Exceptio ergo notoria ex defectu proprietatis obstat agenti possessorio recu-

peranda, licet regulariter exceptio dominij nō obstet, cum etiā prædo sit restituendus ad suam possessionem. c. in litteris eod de quo d: clare, vt per Perus.in c.fi.eo.in 6.ante finem. spoliatis concessum, fuit dubitatum an posset, quia dominium trahit ad se possessionem.c. cū dilectus de causa possession. confirmatur, siquidē una oia electa non videtur conueniens postea relinquere per reg.quod semel placuit.de reg.iu.in 6.Ceterū

a ¶Pertinere.] 17.q.7.c.omnes basilicæ.c. cū olim. de præsumpt. c.du dum.de decim.

b ¶Ostensum fuerit.] Regulariter ergo qn̄ ius commune facit contra actorē pro reo, debet iustificari possessio, ut hic, & ca. fi.eod.in 6.quā regulam limita nota biliter 5. modis, vt per Perus.in d. c. fi.

c ¶Sunt casus.] De quibus latissime p legist. præcipue Modet. in l. naturaliter. §. nihil cōmune ff. de acquiren. possess.

d ¶Deprehēditur.] Cap.quo iure.dist. 8.& 23.q.5.§.r.ra tio est: quia exceptio hæresis cōcludit etiam in possessorio: quia hæreticus nihil potest possidere.c.1.& s. 23. q.7.ergo obstat agēti interdicto recuperandæ, ut sup.eo. §. sed etsi talis. & ostende, quod hic dicitur, vt pcedat non solum in crimine hæresis: verū etiam in omni crimine quæ induceret beneficii priuationem ipso iure, ut per Abb.in ca. item cum quis eod. vbi etiam habes quid iuris sit in profanis.

ecclesiam pertinere [a], nisi aliud ostensum [b] fuerit.

Hæreticus non restituitur ante omnia. Idem si in restitutione timetur de periculo animæ, uel scandalo: quia differtur restitutio. h.d.

Plures præterea sūt casus [c], quibus spoliatus illico non restituitur: veluti cum hæresis labe pollutus deprehenditur [d], vel facta restitutione, animæ periculum immineret [e]: vel scandalū [f] timeri possit. Et alij, qui non minus sæcularibus, quam Pontificijs legibus continentur.

Spoliatus potest suspenso petitorio ante conclusionem in causa, intentare possessorium: secus si sit conclusum, nisi tamen aliter iudici videatur, h.d.

Postremo [g] sciendū est, in spoliantis odium constitutum esse, si spoliatus proprietatis litem ingressus fuerit [h], nullam de illata sibi violentia mētionem faciens, antequam renūtiatum sit, aut cōclusum [i] in proprietatis iudicio, vt idē debeat super possessorio (etiam petitorio suspenso) audiri, quod si renuntiatum fuerit, vel conclusum, vt iā possit causa proprietatis sententia terminari, ne lites litib9

Sol. prout hic cauetur, quia in odium spoliatoris hoc statutum, fuitque ratione suadēre, nec etiam obiectio aliquid cōcludit. Nō. primo aliud priuilegium restitutionis spoliatorum vltra quæ sup habentur hoc eod. tit. nostro. Not. 2. quod iudiciū possessoriū est commodius iudicio petitorio, & ideo in certis casibus, & certo modo licet transire à petitorio ad possessorium.

g ¶Postremo.] Sumitur hic §. ex ca. pastoralis. de cau. poss. & prop. & ex clem.vni.eo.ti. vbi per Doct. diffuse tractatur materia cumulationum petitorii & possessorii, quā Legistæ ponunt in l.naturaliter.§.nihil commune ff.de acqu.poss. quæ quoniā diffusior est, quā vt breuibus notulis possit cōprehendi, nō tangetur hic, sed sufficiet remissio ad prædicta loca.

e ¶Immineret.] Vtputa, qa spoliatus est quis vxore, quæ excipit de consanguinitate in grado prohibito, adeo q̄ facta restitutione potest timeri de cōiunctione illicita, & incestuosa c.litteras.eod.innocēs not.per gloss.in ca.1.eod quod procedit omnino, quando super tali coniunctione non posset Papa dispensare. vt per Rip in l.naturaliter.§.nihil cōmune.ff. de acquir.possess.

f ¶Scandalum.] Maxime graue, & de hoc per Ant. de Butr.in c. ex parte.eod. & not.in c. In primis.2. q 1.& in summa.3.q.1 & in cap ad petitionem.de accus. & per Fel.in c.nihil. de præscri.

Postremo. CASVS. Quidam dominus spoliatus fuit possessione cuiusdam domus, & cum noluisset eam recuperare inaduertenter incepit agitare iudicio petitorio, dicens eam esse sibi restituendam, quia est dominus; & cum in progressu iudicii dubitasset de exitu eius ob defectum probationum, pœnitentia ductus, voluit ab isto iudicio recedere, & possessorium accipere ob priuilegium

Io. Bapt.

h ¶Ingressus fuerit.] Immo etiam si simus in causa appellationis. ut in cle.uni.de cā poss. & propr.

i ¶Conclusum.] Fac.authent.de testib.§. quia vero multi. & c. cū dilectus.de fide instrum. Et exponunt aliqui, qui tenent, q̄ renunciare, & concludere sint idē, vel pro, id est, vt in c.pastoralis.de cau. poss.& propr. Sed tu dic secundū Inno. Ioan. And. & Abb. q̄ hæc differunt: nam dicitur quis renuntiare cū renuntiat probationibus facti, concludi vero cū renuntiatur, tā probationibus facti, quā allegationibus iuris, de quo tamen videndus est Feli. in c.cum dilectus de probat. & per Dec in c. 1.de iud. Ias.in l. admonendi. ff. de iureiur. & dicit Abb. in c.pastoralis.de caus.poss. & propr. quod renuntiatio dicitur, quando fit a parte, conclusio, quando fit a iudice. Potest enim iudex sufficientibus dilationibus inuitis partibus concludere in causa, vt not. in clem. sæpe. de verb. signi. Sed ad impediendum hoc possessorium sufficiet alterum tantum? Respondeo non, secundum Abb. in cap. pastoralis. de caus. pos & propr.

inculcentur, & via possit fraudibus aperiri; causa non decisa [a] possessorio non erit vtendum; nisi iudex, qui de causa cognoscit, hoc ipsum ex iusta causa viderit expedire: puta cum ex perspicuis indicijs iniquitas inuasoris facile arguitur; & spoliato casu, siue dolo spoliatoris dominium probandi facultas subtracta [b] fuerit.

DE LITIS *contestatione*.

TIT. XI.

[a] Litis contestatio est fundamentum iudicii, quo deficiente frustra superadificabitur. h. d.

DE LITIS CONTESTATIONE.

Io. Bapt. Continuatur tit. iste prout legimus in princ. eius vel dicas secundo, quod ex supra dictis præsumendum est reum conuentum non habere exceptionē, vel reconuentionem, & ideo actor debet procedere ad ulteriora in iudicio proposito: sed cum hoc fieri nequeat nisi præcedat litis contestatio, propterea post tit. præceden. proponitur iste; qui diuiditur in quinq; partes: in quarum prima habetur continuatio: in secunda quid sit, & quomodo fiat ista litis contestatio: in tertia à quo fiat: in quarta, qñ fiat: in quinta qualis sit eius effectus: secunda ibi, est autem: tertia ibi, fit autem: in quarta ibi, nec solum: quinta ibi, igitur.

Io. Bapt. HActenus. CASVS non signatur, not. tñ quod verum fundamentum iudicii est litis contestatio, & ideo, quæ præcedunt, potius præparatoria quam partes iudicii dicūtur.

Io. Bapt. Est autem. CASVS non signatur. Not. primo quod per præsentem text. confirmatur, quod obseruaui supra in princ. Not. secundo iudicium ideo dicitur incipere à contestatione litis, quia tūc causa in eo proposita cognoscitur, & non antea, hinc sol. quæst. à quo actu iudicium incipere debeat.

HActenus ex complexi fuimus, quæ plerunque [c] ante causarū discussionem vertuntur, quæ non tam iudicij partes [d] habentur, quam iudiciorū præparatoria [e], perueniamus nunc ad ea, quibus ipsum iudiciū constituitur. Est autē iudiciorum quasi fundamentum [f] quoddā litis contestatio: nam si illa a partibus prætermissa fuerit, procul dubio omnia, quæ sequuta fuerint, corruent, seq; ipsos litigatores inanibus laboribus, & sumptib⁹ vexa

a ¶Causa non decisa.] Si ergo aliquis succubuit in iudicio proprietatis, adhoc post sententiā potest redire ad possessorium, sicut econuerso, arg cap. querelam. de electio. quia alius est modus agendi. & aliud petitur quam prius. l. cum quæritur. cum l. sequent. ff. de except. rei iudi. Argument. contra in capit. cū dilectus, de causa poss. & ppriet. Sol. vt not. in cap. pastoralis. eod. tit. super verbo, causa.

b ¶Subtracta fuerit.] Si non potuit probare dominiū; vt hic dicit, Quid proderit redire ad possessorium cum videatur condēnādus: quia sentētia super proprietate trahit ad se sententiam super possessione. ca. cum dilectus. de causa poss. & propriet. Rñ. potest valere quo ad fructus quos recuperat a tempore desectionis. Itē quia ex quo habuit possessionem, habebit commodum retentionis, nisi aduersarius proprietatem probauerit. l. res alienas. C. de rei vendi. & quia si spoliator rem petat, potest ei obiici quod amisit ius, si quod habebat, per l. si quis in tātam. C. unde vi.

c ¶Plerunque.] Ideo plerunque: quia non semper ante discussionem causæ contingit, locum esse pœnis statutis contra contumaces, de quibus dixit supra de dolo. & cōtum. nec semper proponuntur exceptiones; nec semper mutuæ petitiones fiunt ante litem contestatā, vt not. supra de mut. petit. in princ. nec semper spoliati ante litem contestatam restituuntur. supra tit. proxi §. si fac. d per Specu. in tit. de lit. cōtest.

d ¶Iudicii partes.] Facit not. in l. iudicium. ff. de iud. & l. amplius. ff. rem rat. hab. & cap. ex parte. a. de uerbor. significa. Sed quo ad hoc vt cōfessio, vel quid aliud dicatur factum in iudicio, seu in iure satis est, quod iudex iurisdicendi, uel reddendi gratia sedeat, licet lis non sit contestata, Abb. post alios in rubr. de iud. uersic. ex quo etiam infero. & in cap. super qq. in princ. in gloss. in verbo, exordium.

e ¶Præparatoria.] De quibus dic, vt habetur per Legistas in rub. C. de edend. & per Canon. in rubr. de iudi. & per Specul. in rub. de præparatoriis iudiciorum.

f ¶Fundamentum.] Immo fundamentum est citatio, vt supra de in ius vocan. §. 1. Dic q̄ citatio est fundamentum iudicii, in quantum est primum principium, & sine ea iudicium non ualet, sed re uera ante litis contestationem non sumus certi, an illi actus sint portio iudicii, cum possit esse q̄ partes non contendant, diuersis ergo respectibus hoc verbum, fundamentum, iudicii potest prædicari de vtraque, videlicet tam de citatione, quàm litis contestatione, & fac pro hac littera ca. ex parte 2. de uerb. signi. & c. relatum. de offic. deleg. & §. omnē. authē. de litig. & q̄ ante litis contestationē iudicis officium nō imploratur. ca. significante. de appel. & fac. no. in d. ca. ex parte.

bunt a, vnde nec testes recipi, nec ad sententiam per iudicem procedi poterit b.

Lis quomodo contestetur. hoc dicit.

Ea vero c fit per petitionem in iure d propositam, & congruã e responsionem sequutam, animo f contestandi litem factam, cum iudex g per narrationem negotij causam audire cœperit. Vnde si quis positionibus simpliciter respondeat h, aut peremptoriam exceptionẽ proponat, nequaquã per hoc esse facta contestatio litis intelligitur.

Procurator, tutor, & similes possunt litem contestari. hoc dicit.

Fit autem litis contestatio nõ solum per principales: sed etiam per procuratorem i, tutorem, & personas similes k.

Aduocati responsio, nisi sit statim reuocata, facit litis cõtestationem. h.d.

An aduocati l responsio litis contestationẽ faciat, dubitari potest? Et ex facto respõsum est, nisi statim m

a ¶Vexabunt.]Simile in l.1.ff.de inof. testa. & de hoc per Host.in tit. de lit. contest. §. quid sit litis contestatio.

b ¶Procedi poterit.] Vt lite non contesta. per tot.

c ¶Ea vero fit, &c.] Verba hæc, quibus uidetur litis contestatio definiri, uel describi sumuntur ex ca.1. eod & ex ca.dudũ. de elect. 2. & ex l. 1.C eod sa. c.pnt. de dolo & cont. & c.cum causam de iura. calu. & per Spec.eod.tit.§.1.& p Host. in sum.eo.

d ¶In iure]De significatione huius verbi, habes in l. ius pluribus. ff. de iust & iure.& expone hic in iure. id est, in iudicio, & iudice sedẽte pro tribunali vt per Abb. in ca.1.eod.in vltimo not.& super prima gloss. vide tamen de hoc Abba. in c. cum causam. de appel.in prin.

e ¶Congruã resp.] Hoc uerbum, congruam, nõ est in ca. 1. eod. nec in cap. dudum.2.de elect. vnde hic sumitur, sed uisum fuit congruum, & ualde opportunum inserere ex mente Host. in sum. eod.§.1.quia deseruit ad tollenda plura contraria, de quibus in locis prælleg.

f ¶Animo, &c.]Non tamen est necessariũ, q reus dicat responden ad libellum, animo contestandi litem:nam in dubio talis animus debet præsumi ex quo respondetur ad libellũ, nisi protestatio fiat in contrarium, vt per Ion.in c.cum M.de const.& Io. And.& Ab.in c.dudũ.2.de elec.vers nota qualiter. & in c.vni.eod.licet tñ talis expressio non requiratur, talis tñ animus requiritur, ideo sunt hic hæc uerba adiecta ex intentione Host.in sum.eo.§.1.& licet nõ ponant in iuribus:vnde sumitur hæc littera, uisa tñ fuerunt inserenda ad tollendã omnẽ ambiguitatem. Et, quia si quis proponat factũ corã iudice non ea mente vt litem contestetur, uel rñdeat saluo iure suo, vel sine præiudicio, non erit propterea litis contestatio, cum hoc fiat non ad iudicia interrogationẽ, sed motu proprio, ut not.in c.vni.eo.

g ¶Cum iudex.] Vel etiã arbiter, l.1 ff.de arbit.ut not.in l.1.C.eo.vnde postrema ista uerba sumũtur, de quorum intelligentia & declaratione, uide quæ ibi scribuntur.

h ¶Respõdeat.]Ratio ponitur in c. vni.eo.quia q ponit aliquid dictũ, uel factũ nihil petit ab aduersario, nec etiã ostendit per hoc velle agere, atq; ita p hoc nõ posset ferri sentẽtia cõdẽnationis uel absolutionis cũ nil petitũ sit per positionẽ, sed ostenditur aliquid esse factũ, uel dictũ, uel promissum, & sententia est ferenda secundũ modũ agendi, c. qualiter. de accus. c. licet Hely. de simo. & cõdẽnatio nõ est facienda, nisi ad hoc sit actũ. c.cum dilectus. de ord. cog. Asseruntur & aliæ plures rationes, de quibus per Ab. in d.cap. vni. in prin. Excipit tñ ab eo, qd hic dr vnus casus secũdũ Host. Bar. & quosdam alios. s. qñ fieret positio generalis de omnibus, q continent in libello, quã nõ tenet Ab. i c. vni. e.

Fit aũt. CASVS. Cum in iudicio diuersæ interueniãt psonæ ut sunt principal. litigantes, procuratores, aduocati, & simil. dubitauerũt qdã, scholares per quas fieri debeat illa cõtestatio, siquidem sicut tm principal. interest litigare uel nõ litigare, ita ipsi tm debent litem contestare. confirmat quia isti solũ respõdent act. Sol. tamẽ ut hic cauetur, q a cõtestare litem est declarare uoluntatem litigãdi, quod etiam per alios fieri potest, secus respondere ar. in quibus factum ipsum quæritur declarari, & ideo non tenent obiecta: Not. primo quædam facta pariter per nos, ac per alios explicari possunt, quia dependent à uolũtate a qua si non dependerent secus esset: Not. secundo quod facta nomine nostro possunt reuocari a nobis, & reddi nulla, dummodo tempore debito id fiat, alioquin oritur contra nos præsumptio, ut per nos sint tacite approbata. Io. Bapt.

i ¶Per procuratorẽ.]Ca.cum ad sedẽ. de resti.spo.

k ¶Similes.]Puta actores, uel syndicos, & facit ad l.rem non nouam.§. patroni. C. de iudic.c.prout, de dolo & contum. & cap.cum causam.de iura.calum.l.si cum procurator agit.ff de exce.dol.l.procuratoribus.& l.neque.C. de procur, l. licet. ff. de iud. quæ iura allegãtur ad hoc per Spec. in tit. de lit.conte.§.sequitur.

l ¶Aduocati.]Nota ergo hinc, q etiam per responsionem aduocati fit litis contestatio, nisi sit reuocata, c.cum causam.de appell.unde sumitur. sic & confessio aduocati præiudicat parti non reuocãti, c.olim.vbi Ab.de cens.facit l. 1. C. de erro.aduoc. & not per Ab.& alios in c.pastoralis. de iud.

m ¶Nisi statim.]Sed quando intelligetur statim reuocata? Rñ. aut responsio aduocati præiudicat ad processum, ut quia inducit contestationem litis

& sic

reuocata a fuerit, illius quoque responsionē contestationem fieri.

Cum officium iudicis pro actione instituitur, est necessaria litis contestatio. h.d.

Nec solum b, cum per actionem iudiciū instituitur, erit litis cōtestatio necessaria: sed etiam vbicunq; c iudicis officio pro ipsa proponitur actione d, veluti cum resti-

tutio in integrum nō incidenter, sed principaliter postulatur.

Qui effectus sequantur ex litis contestatione. h.d.

Igitur e sequuta cōtestatione reus & iudici subiicitur f, & actori obligabitur, dilatoriis exceptionibus via præcluditur g, actiones perpetuantur, h præscriptio interrum-

& sic præcludit viam dilatoriis proponendis, & tunc oportet, quod pars illam reuocet antea, quam pars faciat aliquid quod soleat fieri post litem cōtestatam. uidetur enim pars ipso facto responsionem aduocati approbare, cum plus sit aliquid facto approbare, quā cum verbo. c. dilecti. de appe. aut cōfessio aduocati præiudicat ad merita causæ & debet reuocari infra triduū l. 3. C. de erro. adu. Sed & post triduū, & vsque ad sententiam potest reuocare, si uelit docere de errore, & ita procedunt no. 35. q. 6. §. his ita. fac. c. si ā confes. l. venditor. § iussus. ff. de appe. Sed & hoc etiam intellige, quādo nō esset secutus alius actus, per quē per partem induceret approbatio responsionis ipsius aduocati, quemadmodū dictu est prox. me, quando concernit processum: quia eadē, & in hoc casu uidetur ratio secundum Perus. post alios in d. c. cum causam. de appell.

a ¶ Reuocata.] Sed an ad reuocandam aduocati responsionem sit necessarium docere de errore aduocati? Et uidetur necesse, c. fi. de confe. & l. error. C. de iu. & fa. igno. Contrarium verius. Contrarium enim loquitur de personis principalibus, hic in aduocato, & ratio diuersitatis est, secundū Host. quia aduocatus non habet mandatum ad confitēdum, uel ad procedendum in causa, sed solum patrocinandi. Idem aduocatus numquam fit dominus litis. l. 1. §. 1. ff. de post. Peru. post Bal. in ca. causam. de app.

Io. Bapt. Nec solum. CASVS. Cum iudicium aliquando officio iudicis, & aliquando actione exerceatur inter docto. fuit dubitatum an semper ista contestatio sit necessaria; siquidem quando officio iudicis proceditur à iudice uidetur peti, vt tali quid sua auctoritate faciat, Sol tamen prout hic cauet, quia cum officium iudicis diuersimode consideretur, hic accipitur loco actionis, & sic etiam obiectio cessat: No officium iudicis aliquando æquiparari cum actionibus, & ideo eiusdē iuris iudicari.

b ¶ Nec solum.] Sumitur ex c. fi. de off. iud & cōtinet duas regulas, unam expressam & affirmatiuā secundum quod in officio iudicis principaliter intentato requiritur litis contestatio, aliam tacitam & negatiuā a contrario sensu, quod in officio incidenter implorando non est necesse litem contestari. Et concludendo materiam secundum Ab. in d. c. fi. Aut officium iudicis imploratur incidenter, & nō est necessaria litis contestatio, nec libellus. Aut imploratur principaliter, & tunc, aut super iam liquido ita quod non est necessaria causæ cognitio, & non dēt fieri litis contestatio. Exemplum, cum filius petit alimenta a patre; ual contra. debet enim de plano procedi. l. nequaquam. § de plano ff. de offi. proc. Vel cum petitur executio sententiæ a iudice, qui iudicauit. Aut petitur super non liquido, & tunc, aut aduersarius & certus est & præsens, & procedit quod hic dicitur, vt cum petitur restitutio in integrū aduersus cōtractū: aut aduersarius est absens, & certus, & tunc, si aliquid petitur dari vel fieri in præiudicium partis, vel a parte debet fieri cōtestatio, vt no. in d. c. fi. Aut non petitur aliquid dari vel fieri. Exemplum, cū minor uult abstinere ab hæreditate adita. & potest procedi lite non contestata, auth. ē si ver. C. si minor. ab hæ. se abst. Idē si aduersarius est incertus. vt in d. auth.

c ¶ Vbicunque.] Idem, vbi deficit actio, vt no. in cap. fin. de offic. ind. deleg.

d ¶ Actione.] Quod est cum actio nulla competit, si enim communi auxilio quis munitus est, non debet ei extraordinarium remedium concedi. l. in causæ ff. de min. Ex quo infertur, quod actio, & officium iudicis sunt diuersa, de quo per Leg. in l. 1. ff de iuris. om. ind. & per Cano. in c. fi. de offi. indi. & est hic arg quod actio secundum Cano. est proponēda, de quo in c. dilecti. & in c examinata. de iud c.

Igitur hæc pars subdiuiditur in duas partes, in quarum prima habentur dicti effectus: in secunda adpo. quædam limitation. secūda ibi, admonendi. Io. Bapt. quoad primum casus. Fuit inter scholares dubitatū an litis contestatio illos producat effectus, qui hic in text. adnotantur, siquidem contestata litem nil aliud uidetur significare, nisi declarare uoluntatē litigandi, vel non: ceterum Sol. vt hic legimus, quod ex natura contestationis oriuntur, vn cum ista uoluntatis declaratio omnia ista diuerso respectu cōtineat, iō nec etiam tenet obiectio. Nos, quod effectus alicuius actus, qui sunt plures quidam oriuntur à natura actus, quidam à uoluntate hominis per talem actum explicata.

e ¶ Igitur.] Hic ponuntur aliqui effectus qui proueniunt ex litis contestatione, de quibus per Spec, eo. tit § fin incipit effectus.

f ¶ Subiicitur.] Ita, quod post litis contestationē non pōt amplius recusari, per ea, quæ Spec in tit. de recusatione iudicis §. fi autē & per eundem in tit. de except. §. uiso. & habetur supra. de excep §. hæ vero. & c. inter monasterium de sent. & re iud.

g ¶ Præcluditur] Vt supra. de exce. §. hæ vero, vbi no. & in c. inter monasterium. de sen. & re ind. l. Pōponius. §. rati. ff. de procura.

h ¶ Perpetuantur.] l. ordinata. ff. de liber. cau. l. si eum. § qui iniuriarum ff. si quis cau. vbi ipse Doc.

Al. vel

Aliud in exceptione doli.l.fi.C.de dolo. Item aliud etiã in officio iudicis, quod pro actione proponitur quia litis contestatione non perpetuantur, not. in c.fin de offi. iudi. & ibi declaratur per Abb.

a ¶ Interrumpitur.] l.more.C.de rei.vend.l.sicut. vbi Bald.de præscr. 30.vel 40.annorũ. l.naturaliter. ff.de vsucapio.

b ¶ Alii quoque effectus.] Vt, quia constituit aduersa-rium in mora quã-tum ad fructus. l. certum. & l.morẽ. C de rei uandi. l.litigator.C.de fruct. & lit. expen. Item quia post non põt reuocari procuratorium mãdatum, nisi certis de causis. l. post litem ff. de procur. Sequuntur & alii plures effectus, de quibus per Specu. §.penu. & §.fi.e.tit.nostro.

c ¶ Admonendi.] Hic §. venit declaratiue ad principiũ huius tituli, vbi dicitur, quòd lite nõ contestata non possunt testes recipi: nam hoc fallit aliquibus casibus, vt hic patet, & in ca.quoniam frequenter.vt lit. non contest.vnde sumitur.

e ¶ De morte.] Quod accidit non solum ob senium & ægrotationem: sed etiam ex aliis causis, puta; si mulier sit prægnans, si mare quis sit ingressurus, & hoc plurimum residet in iudicis arbitrio. Doct. in c. quoniam frequenter. vt lit.non conte.

pitur [a], alij quoque effectus [b] emanant, vt tam ciuilibus, quam ecclesiasticis constitutionibus suis locis traditur.

Cum ciuiliter agitur, & probabiliter de morte testiũ vel diuturna absentia timetur, possunt examinari testes, etiam lite non contestata. hoc dicit.

Admonendi [c] tamẽ sumus, quod traditũ est, lite non contestata non posse testes recipi, aut ad sententiã perueniri, non esse perpetuum [d]. Nam si forte de morte [e] testiũ timeatur, vel absentia diuturna [f], cum ciuiliter [g] est agendum, ne veritas [h] occultetur, & probationis copia fortuitis casibus subtrahatur [i], senes, & valetudinarij, & alij testes, de quibus ex probabili [k] causa timetur [l] etiam, lite non contestata [m], sunt admittendi [n]. Seu pars conuenta [o] sit contumax, seu sine dolo sit absens, vt conueniri

f ¶ Diuturna.] Puta, si quis peregrinetur ad sanctum sepulchrum, vel alio arbitrio iudicis.

g ¶ Ciuiliter.] Hoc ideo: quia in criminalibus numquam recipiuntur testes lite non contestata, cum enim tunc agatur de maximo præiudicio, non est aliquid faciẽdum inordinate. 5. q. 6. ca Epiphanium. & l.fi.C de prob. Alii alias rationes reddunt, de quibus p Abb. in ca.quoniã frequenter. vt lit. non contest.

h ¶ Veritas.] Cap. quamquã. 14. q.2.

i ¶ Subtrahatur.] Curare enim dẽt iudex vt salua sit rerum probatio. l. cutẽt. ff. de testi. & in auth. de testi. §. his uero. & §. pen. cum concord.

d ¶ Perpetuum.] i. generale, sed bene regulare. Nã differunt hæc inter se, nam ad constituendam, & verificandam regulam non requiritur, q nullam habeat exceptionem, sed sufficit illam uerificari, prout in pluribus habetur in l. 1. ff. de re iud. aliud obtinet in uerbo, generaliter, & in uerbo, genus: quia illud comprehendit omnia supposita sine aliqua exceptione, pro hoc ca. uenerabilem. de elect. versi. est enim vbi hæc ponuntur tamquam diuersa, & per Abb. in c. quoniam frequenter vt lit. non contesta.

Admonendi. CASVS. Quidam cauti de rebus Io. Bapt. suis, & timore amittendi ius suum voluerunt testes examinare ante litis contestationem, & cum supra dictũ sit, qđ causa tũc proprie incipit cognosci quando videlicet lis est contestata §. 1. supra eod. dubitatum fuit, an id esset concedendum, Sol. vt in hac parte habetur, quia si aliter esset, ob qualitatem casus contingentis aliquando quia amitteret probationes, & consequitur ius suum, & sic qđ dicitur in obiectione intelligitur regulariter, secus autem limitatiue. Nota primo argumentum, quod probat aliquid ad diuersum finem potest ordinari, & ideo etiam aliquando ante contestationem litis: Not. secundo quod non in omni iudicio requiritur litis contestatio, & ideo solemnitas probandi nõ obseruatur: Nota. tertio arg. intelligendi statuta circa materiam examinandi testes.

k ¶ Probabili causa.] Sed quæritur, an sit causa probabilis quod pars uereatur ne ex mora uarient fidem, uel obliuiscantur? Quidam quòd non, tum quia talis casus non est exceptuatus, tum quia semper allegatur talis timor, & sic uacuaretur effectus regulæ, q testes non examinantur ante litis contestationẽ Communiter contra. Et facit pro hac opi. l. 3. § dux, ff. de Carbo. edict. & l. hæc cõsultissima. §. at cum humana. C. de testa. & late hanc partem tuetur Ab. in c. quoniam frequenter ut lit. non cõtestat. Idem procederet, si periculum esset in fuga. Ab. in c. cum non ab homine. uers. & in quartum, de iud. etiam sine citatione, ut ibi per Abb.

l ¶ Timetur.] Quo casu solum ij recipiuntur, de quibus timetur, non alij, nisi in casu, c. significauit. de testib. & in c. quoniam freqnẽter. §. sunt & alii. ut lit. non con contest. & ibi Abb. declarat.

m ¶ Contestata.] Licet his casibus testes lite non contestata recipi uideantur, ueritate tamen inspecta, & quo ad effectũ, non intelliguntur recepti lite nõ cõtestata: quia non publicantur, nisi lite cõtestata, & cum aliis, si alii lite contestata inducti fuerint. Nec ob tales testes ad sententiã procedet iudex. nisi in casibus specialibus, no. in d. c. quoniam frequenter.

n ¶ Admittendi.] s. per iudicem rei, Ab. post Feder de Sen. in c. si quis contra de for, comp. uers. Item quod supra uoluit.

o ¶ Conuenta.] Idem si nondum est conuenta, sed conuenienda.

Non

non posſit [a].

Qui teſtes examinavit ad perpetuam rei memoriam, debet intra annum, vel conuenire aduerſarium, vel examen denunciare. h. d.

Debet tamen actor intra [b] annum, ex quo facultas ſibi data fuerit aduerſarium [c] conuenire, aut ſaltem huiuſmodi teſtium receptionem eidem denunciare [d]: alioqui atteſtationes ſic receptæ non valebunt [e], ne forte hoc procuretur in fraudem [f], vt ſcilicet proceſſu temporis exceptiones legitimę ad repellendum teſtes [g], vel aliæ [h], locum habere non posſint.

Nota ex iſto paragrapho bonam regulam ad cognoſcendum, quando non eſt neceſſaria litis conteſtatio. h. d.

Sunt & alii [i] caſus, in quibus abſque litis conteſtatione legitime poſſunt teſtes produci, & lis ſententia terminari, quos tam ex his, quę ſupra de contumacia diximus, quàm etiam ex aliis locis cognoſcere licebit. Et generaliter [k] vbicumque libellus non exigitur, aut ius agendi contra certam perſonam non dirigitur, litis conteſtatio non eſt neceſſaria,

a ¶ Non posſit.] Plures alii caſus enumerantur in c. quoniam frequenter vt lit non conteſt. & 36 enumerat Specul. in titul. de teſte. §. nunc tractemus.

b ¶ Intra annum.] Not. præſcriptionem annalem. ſic c. pleruumque de reſcri. c. paſtoralis. de offi. ord. cum concor. alleg. in ca. quoniam. vt lit. non conteſt. nō proce. & c. Sed quæſitus, an iſte annus ſit vtilis vel continuus? Reſpond. a princi. vtilis eſt, quod ſatis hic probatur, & in dict. cap. quoniam. cum fiat mētio de poteſtate cōueniendi. Sed in proceſſu erit continuus. fac. nō. ſuper rubri. ff. de diuerſ. & tempo. præſcri. vbi ponitur regula, quod iſtarum præſcriptionum tempora ſemper ſunt cōtinua, niſi aliud ſpecialiter lege caueatur. vt uidetur caueri in d. c. quoniam frequenter.

c ¶ Aduerſariū.] Cum fuerit abſens & non contumaces, vt not. in capit. quoniam frequenter. vt lit non cont.

d ¶ Denunciare.] Hoc intellige ſecundum Inno. quando aduerſarius fuiſſet abſens, ita quòd cōmode citari non poterat: nam ſi fuiſſet præſens, non eſſet neceſſaria iſta citatio, ipſe enim interfuiſſet receptioni teſtiū iuramento ab eis præſtito. c. 2. de teſti. 2. q. 1. cap in primis. ſequitur Ab. in cā quoniam frequenter. vt lit. non conteſt. verſ. ſeptimo quæro.

e ¶ Non ualebunt.] Sed an ipſo iure non ualent, an potius requiritur ſententia? Reſpon. neceſſarius eſt interuentus ſententiæ, quoties enim ius dicit quid non ualere propter aliquod omiſſum, quod debet fieri poſt expletionem actus, non corruit actus ipſo iure: ſed opus eſt ſententia, uel exceptione, not. in l. vniuerſa. C. de prec. Imp. offer. & per Bar. in l. 3. ff. de teſti. Vnde in caſu noſtro ex non facta denunciatione, vel conuentione intra annum, atteſtationes nō annullantur ipſo iure: ſed per ſententiam, uel opus eſt exceptione, vnde ualeret ſententia poſtea lata earum prætextu, & ſic in fauorem non ſeruantis hanc ſollemnitatem, non enim annullantur ipſo iure. quod eſt valde nota. ſed ſecundum Abb. in cap. quoniam frequenter, vt li. t. non conteſt. Sed an annullentur tales probationes, etiā reſpectu alterius partis, quæ non fuit in culpa ſ. vt & illæ, quæ faciunt in ſui fauorem non teneant? Reſpon. Inno. Hoſt. & Ant. & communiter tenent, quòd non, cum non ſit in dolo. 14. q. 5. cap. non ſane. Cardin. uidetur tenere contrarium. putat enim quod ſi aduerſarius recipit has probationes pro ſe, neceſſe eſſe, quod recipiat etiam contra ſe. Ab. tamen in d. cap. quoniam frequenter. tentat opin. concordare duplici ſœdeſe diſtinctionis. die vt per eum. Et facit hæc ad quō. ſi ſtatutum caueatur, quod gabella non ſoluta, nō ualeat contractus, ſi alter tantum pro parte ſua ſoluat gabellam, an ualeat contractus ſaltē pro parte ſoluentis?

f ¶ In fraudem.] Sed quid ſi pars velit probare; quòd non fecit in fraudem, an admittī debeat? Reſp. non, vt not. in c. quoniā frequenter. vt lit. non conteſt. Sed bene admitteretur ad probandum, quod nō habuit copiam conueniendi, cum iſte annus a principio debeat eſſe vtilis, vt ſupra not. fuit.

g ¶ Ad repellendū teſtes.] Teſtibus humanis rebus exemptis, per quos teſtes recepti reprobarentur ſine eorū dicta. c. ex tenore. & c. præſentium. de teſtib. & l. optimam. C. de contrahen. ſtip. verſ. & ſi inter præſentes partes. Vel quia ſe abſentarent, vel quia efficerentur inimici actoris. l. 3. §. dux. ff. de Carbo. edict. & plenius de hoc not. in c. quoniam. Vt lit. non conteſt. in fi. princ.

h ¶ Vel aliæ.] Exceptiones elidentes principale negotium; vt puta, præſcriptio, quam tunc poterat probare, uel pactum de non petendo, vel conſimiles, quia poſſet eſſe, quòd tunc temporis probationes ſuper his haberi non poſſent, argum. l. in lege. ff. ad leg. Aquil. & l. quidam. ff. de furt.

i ¶ Alii caſus.] Qui ſint iſti caſus habetur in cap. quoniam frequenter. vt lit. non cont. §. porro. in prin. vbi adnotantur. 20. caſus. & 36. caſus ponit Spe. in tit. de teſte. § nunc tractemus.

k ¶ Et generaliter.] No. duas regulas generales, in quibus comprehenduntur caſus, in quibus non eſt neceſſaria litis conteſtatio. quatuor ponit Abba. in capitul. quoniam frequenter. vt lite non conteſtat.

DE

DE IVRAMENTO a calumniæ b.

TIT. XII.

Actor recusans subire iuramentum calumniæ, cadit ab actione, reus habetur pro confesso h.d.

SEd vt ueritate ꝑquia iudicia expediantur, institutum est, vt litigatores in exordio c litis, de calumnia d vitanda e iurare debeāt. Quod iuramentum, si quis præstare recusauerit, actor quidem ab instituta cadet actione f, & pro confesso reus habendus g erit.

In causę sua ecclesiæ clericus non cogitur iurare de calumnia, secus in propria. hoc dicit.

DE IVRAMENTO CALVMNIÆ.

Io. Bapt. Continuatur titu. iste per glos. rubr. uel dicas secundo quod facta litis contestatione erat necessarium deuenire ad probationem, uerum quia in iudicio à litigatibus fraus committitur, & præcipue circa probationes, propterea post tit. præcedentem proponitur iste, qui diuiditur in tres partes, in prima habetur quid iuris, si quis non vult iurare: in secunda quis quando, & quomodo hoc iuramentū sit præstandum: in tertia quid iuris, si non sit præstitum secunda ibi, in hac tamen: tertia ibi, illud postremo.

a ¶ De iuramēto, &c. quia post contestatam litem statim iurandum est de calumnia. c. cū causam. eo. merito post superiorem titulum, & de hoc est dicendum secundum Spec. eod. in prin & secundum Abb. in rubr eod.

b ¶ Calumniæ.] Euitandæ, sic exponitur & illud, habeat unusquisque suam propter fornicationem scilicet uitandam, vt dist. 14. ca nerui. in fin. & per Spec. & Abb. in rub. eo. & exprimitur infra eod. in princ.

SEd vt. CASVS. Quidam requisitus iurare de calumnia, recusauit ea motus ratione, quia eum ageret ad ius suum recuperandum, vel conseruandum, non uidetur posse præsumi ipsum vti fraude aliqua, aliter enim præsumeretur delinquere quod esset contra c. fi. de præsump. Sol. tamen vt hic cauetur, quia cum in iudicio quælib. pars intendat uictoriam consequi: propterea præsumitur quod adhibeatur omne opportunum remedium, qua ratione suadente etiam ratio in contrarium adducta uidetur cessare, siquidem sæpe contingit, quod vna præsumptio tollat aliam Not. ꝙ ex qualitate modi agendi præsumitur aliquem iniuste, & indebite litigare, & ideo quædam iuris refugia ab honesto uiro debent euitari.

c ¶ In exordio litis.] i. post. tunc enim uere incipit esse lis, vt supra tit. prox. in prin. not. in l. 1. §. 1. ff. si quis ius di. non obtemp & c. super qq. § quid si. d. offi dele. c. ex parte 2. de uerbo. signi. Argu. contra infra. tit. prox. Sol. vt apparet ibi in littera. Sciendum tamen est, ꝙ si præstitum sit ante litis contestationem, super tota causa, nō est opus, ꝙ denuo præstetur, item si iteretur longe post litem contestatā, non per hoc vitiatur iudicium, & in summa secundum multos quandocumque, etiam post sententiā præstari poterit tale iuramentum, vt per Legistas in l. qui bona. § si alieno. ff de dam. infect. & per Abb. & alios in c. 1 eo Et quod dicitur de tempore post litis contestationem est frequentius. & facit infra eo. § & non tantum, & in terminis. cap. 1. eo. in 6.

d ¶ De calumnia.] Continet autem hoc iuramentum quinque capitula. Scilicet, quod credit se iurans bonam causam habere, quòd interrogatus nō negabit quod uerum credit, quod non vtetur scienter falsa probatione, & quod dilationem non petet in fraudē, nec dabit, nec dedit, nec promisit, nec promittet aliquid pro causa, nisi quibus leges dari permittunt. vt in l 2. circa prin. & auth. principales. C. eod. auth. vt litig. iu. in prin. Vnde uersus.

Illud iuretur quod lis sibi iusta videtur,

Et si quæretur, verum non inficietur:

Nil promittetur nec falsa probatio detur,

Vt lis tardetur, dilatio nulla petetur.

Spec. tamen in §. nunc dicamus. eod. tit. consulit, ꝙ omittatur capitulum de dilatoriis frustratoriis non petendis: aliàs raro eueniet, ꝙ litigantes non sint periuri. quod & Abb. probat in d. cap. 1. eo. Nec enim vbi uerisimiliter potest de transgressione timeri, deferendum est iusiurandum. c. clericos, de cohabit mul. & cler. & c. ille 22. q 5.

e ¶ Vitanda] Nō ergo iurabit de præterito, vt verbum futuri temporis demonstrat, & quia facta pro infectis non possunt haberi. l in bello. § factæ. Quidā tamen, ꝙ & de præterito debet iurari. l 2. C. eo. ponderando uerbum, monisse, & facit secundum eos ratio: quia uidens se iurare falsum, desistet a iuramento, & per consequens a causa. Item sciens se iuraturum non calumniabitur etiam a principio litis. Abb. tamen in c 1. eo. tenet primam opini. licet dicat hoc non esse magni momenti. dic vt per eum ibidem.

f ¶ Cadet actione.] Cap. fin §. fi. eo. vnde sumitur. Sed numquid ipso iure, an potius requiratur sententia? Dicas ꝙ per sententiam, vt no. in d. §. fi. quod intellige, tam de reo, qui habetur pro confesso, quam actore, qui cadet actione, vt hic. Sed ad quid requiritur sententia, cum confitens habeatur pro condemnato. l. 1 ff. de confess. & l. 1. C. eod. tit. & l. debitoribus & l. post rem iudicatam. ff. de re iud. Resp. contraria procedunt in confessione ante litē contestatam: secus in ea, quæ emanauit ante contestationem quia tunc secundum commu. opi. requiritur sententia, vt not. in l. 1. ff. de suppell lega. & in cap. dudum. de ele & 2. q. 1. ca. nos in quemquā. at in casu nostro supponimus litem contestatam: quia aliàs non fuisset iuratum de calumnia uerisimiliter, & ficta confessio non debet plus operari, quam vera.

g ¶ Habendus erit.] Poterit tamen contumax in iurando vsque ad pronunciam iudicis purgare contumaciam,

tumaciam, vt late in c. fi. eo. & p Legistas in l. 2. C. eod. & aut. quod talis confessio facta causata ex contumacia non transit ad hęredes, nec eis præiudicat, si principalis non fuit condemnatus, vt per Ab. post alios in c. pen. & c. fin. eo.

In hac tamen parte quibusdam casibus clericis iura pepercerunt. Veruerunt enim ne dum proprię ecclesiæ causa peragitur in cōsultis illorum prę latis [a] huiusmodi subire iusiurandum cogātur, licet in propriis causis huiusmodi priuilegio minime gaudere noscantur [b].

Prælati iurant non tactis sed propositis scripturis. h. d.

Sed & quo casu hoc iuramentum subire, vel permittuntur pręlati, uel iubētur, non tactis, sed tātum propositis scripturis [d] id implebitur.

Hodie etiam in causis spiritualibus iuratur de calumnia. h. d.

In causis spiritualibus [e] olim de calumnia minime iurabatur [f]: sed quia & in illis litigatores frequenter calumniari compertum est, nouissime sancitum [g] est, vt in eis id, quod in ceteris constitutum est, obseruari debeat.

Etiam procuratores iurare de calumnia tenentur, quandocunque iudici videbitur. h. d.

Et non tātum principales: verum etiam procuratores, & syndici [h] huiusmodi iu-

Io. Bapt. In hac tamen. Hæc pars licet posset diuidi in plures particul. quoniam in omnibus potest casus commode in communi figurari, propterea est animaduertendum, quod quidā cum litigarent super diuersis rebus, cum diuersis personis, & in diuersis instantijs petebat hoc iuramentum præstari super omnibus rebus ab omnibus personis, in qualibet instantia, ac etiām manu tactis scripturis: qua de re fuit quæsitū an petitio ista esset admittenda, siquidē si uoluimus cōsiderare causam qua inductum fuit hoc iuramentum, sine dubio petitio uidetur honesta quia facilius fraus inde euitatur, Sol. tamē vt hic habetur, q ratio qua inductū fuit hoc iuramentum supra suo loco à nobis aduot. non militat in qualibet causa, licet in qualibet persona, atque instantia, & sic etiam obiectio uidetur cessare: Not. primo præsumptionem diuersam oriri à diuersitate rerum, in quibus diuersus finis consideretur. Not. secundo quod ad euitanda mala, quędam debent reiterari, in quacunque persona cōsideretur. Not. tertio quod secunda instantia habet quædam communia cum prima, & ideo ead. prouisio in vtraque sæpe verificatur.

a ¶ Prælatis.] Et ita episcopus non iurabit, inconsulto Romano Pontifice, quod satis exprimitur in c. 1. eo. vnde sumitur. Sed cum ista requisitio sit valde difficilis de cōsuetudine hoc nō seruatur, vnde iurant episcopi etiam irrequisito Papa, vt traditur in dicto c. 1. quam consuetudinem seruandam dicit Abb. ibi, etiam in inferioribus clericis sic ubi extaret, licet non sit admodum uerisimile, quòd inducatur, cū ipsi facile adire possint propriū prælatum. quod tamen si non faciant, non propterea uitiatur iudicium, vt not. in d. cap. 1. & intelligitur hoc non solum de episcopis: sed etiam de prælatis inferioribus: quia d. c. 1. nō restringit ad episcopos, vt ibi aduertit Ab. in fi. vbi etiam late examinat, an dispositio habeat locum in quocumque iuramento. Consuetudo aūt vr̄ admisisse in oībus clericis.

b ¶ Gaudere noscantur.] Vt in c. ceterum eo. secundum com. intellectum, etiam q extaret consuetudo in contrarium, vt late ibi traditur.

c ¶ Non tactis.] Not. casum, in quo in iurando nō requiritur tactura scripturarum, regulariter contra. An autem talis tactura aliàs sit de forma iuramenti, not. in cap. vt circa. de elec. in 6. super ver. corporali, & p gl. in cle. 1. de hæret. in ver. tacta. & p Ab. in c. laudabilem. de frig. & malef. & per Abb. in cap. ad aures. de his quæ vi, met. eu usa. vbi & quid. distet iuramētum a fide præstita.

d ¶ Scripturis.] i. Euangeliis, vt per Ab. in ca. etsi Christus. de iureiuran. Sed de consuetudine sufficit, q testis tangat quamlibet scripturam, vt per Ab. in c. fraternitatis, & in ca. tuis. in fi. de test. & in c. 1. eo. & tales scripturæ sunt tangendæ manibus, adeo q non sufficeret tangere brachio. Ab. in c. cum in causa. eo. Sed qualiter iurabit Iudæus, qui non credit Euangelio? Resp. secundū Specul. eod. §. restat. versic. sed pone, super decem præceptis Moysi, vel per Deum patrem. quod probat etiam Ab. in d. c. 1. Vel forte etiam Iudæis seruabitur consuetudo de qualibet scriptura.

e ¶ Spiritualibus.] Vt puta de ecclesiis, de decimis, & similibus, vt in c. 2. eo. Sed an in criminalibus sit iurandum de calumnia? Late traditur per Doct. in l. 1. C. eo. & in c. 1. eod.

f ¶ Iurabatur.] Forte, quia in spiritualibus præsumebatur, q Deus semper esset in memoria, & propterea, q litigantes nō calumniarentur. Tres alias rationes ponebat Ioan. in c 2. eo. Prima, quia rigor in spiritualibus non seruatur. c. 1. de dol. & contu. Secunda, quia licet iuramentum non sit peccatū, ex frequenti tamen iuratione sæpe sequitur peccatum. c. etsi Christus. de iureiur. maxime de credulitate sit hoc sacramentum. Tertio, quia hoc iuramētum est a malo non credentis. c significasti. de ele. Sed parum valent hæ rationes, & militant etiam in non spiritualibus causis. vnde illis non obstantibus tamquam friuolis antiqua iuris dispositio fuit immutata. vt in § fi. c 1 eo in 6.

g ¶ Sancitum est.] Vt in c. 1. §. fi. eo. in 6.

h ¶ Et syndici.] Cap. cum causam. eo. c. 2. § 1. eod. in 6. Et idem est in tutore & curatore, l. 2. § tutores.

res. C. eo. Idem, & in patre, quando habet legitimã administrationem, vt per Ab. in c. pen. eo. Idẽ in ad nocatis. l. ij. C. eod. l. rem non nouam. C. de iud. Sed hoc in patronis causarũ de cõsuetudine nõ seruat. quia cõsuetudo tamquam peccati nutritiua nõ valet, ca. ex parte. & c. fi. de cõsuetu. & optimũ esset secũdum Ab. quod ea nõ obstãte de ferretur iuramentum calumniæ, & aduocatis: quia si ita fieret temperarent à patrocinio causarum iniustarum, quod suscipiunt, vel propter amicitias, vel ob alias causas.

a ¶ Instructi fuerint.] Not. ergo, quod procurator licet habeat specialissimũ mãdatũ ad iurãdũ nomine dñi, vel ad respondendum, vel agendum, nihilominus tenetur iurare in animã suã de calumnia: quia procurator non debet causam iniustam suscipere. l. rẽ non nouam. C. de iud. de quo late habetur in c. 1. eo. in 6. & differt hoc iuramentum calumniæ ab aliis: quia procurator in aliis iuramentis iurare debet in animam domini, vt plene not. in c. præsentium. § j. de testi. In iuramento autem calumniæ & in animam dñi, & suam iurare tenetur. Ita Rota Rom. decis. xxxvij. incip. quidam procurator. refert. & sequitur Perusi. in d. ca. a.

fi. eo. De veritate vero in spiritualibus, c. litteras. eod. & c. dudum. de elect. Item, quia in iuramento de veritate respõdetur de credulitate. auth. de his, qui ingre. ad appe. §. pen. & §. fi. sed in isto non, nisi de scientia. 4. q. 1 & 3. c. hortamur. & c. præsentiũ. de testi. in 6. Item iuramentum veritatis cõtinet multa capitula de calũnia vero solũ quod ipsum verbum sonat. Item ad iurandum de veritate non datur dilatio: quia statim potest iuraturus dicere, Credo, vel, Nõ credo. Ad iurandum vero de calumnia datur l. qui interrogatur. ff. de interr. actio. de quo dic vt per Abb. & Cano. in c. pen. eo. de veritate iurant principales personæ, de calumnia etiã procuratores, vt supra eo §. proxi. Item de veritate iurat syndicus vel actor in animam propriã, c. in patrandis. eo. De calumnia vero, etiam in personam domini & vniuersitatis, habetur in c. a eo. in 6. & in ca. præsentium. de testi. in 6. Et has differentias cum aliis quibusdam ponit Spe. eod. tit. §. j vers. dicit autem. quas subtilius examinat declarando, & limitando, & quasi quodam sarculo extirpatiuo prosequitur Ab. in c. litteras. eod.

ramentum suscipere compellendi erunt, etiam si quid ponere, aut respõdere debeãt a dominis instructi[a] fuerint, aut post hoc præstitum iuramentum deputati fuerint. nec enim illud intra certa iudicij tempora coarctatũ reperitur: sed poterit iudex exigere, quoties expedire viderit[b].

De calumnia iuratur etiam in causa appellationis, hoc dicit.

Præterea quãquã in prima instãtia partes iurauerint, non tamen propterea in causa appellationis[c] huiusmodi iuramentũ[d] declinare poterunt, cum rursus & de calũnia vitanda, & dicenda veritate[e] iurare partes sint compellendæ.

Iuramenti de calumnia omissio non vitiat processum, h.d.

Illud postremo admonẽdi sumus, quod propter omissum tacite[f] in tota causa calũniæ iuramentum, iudicialis processus aliàs factus legitime, nec est nullus, nec ob

b ¶ Viderit.] Sic in c. j. eo. in vj. & dictum est sup. in prin.

Causa appellationis diuersa à principali.

c ¶ Appellationis cã. Not. quod cã appellationis dicitur esse diuersa à principali. Hinc est quod procurator cãæ principalis nõ cogitur prosequi cãm appellationis c. nõ iniuste. de procu. & in cã appellationis fiũt nouæ probationes. c. le. testibus. de testi. & dicitur instãtia esse diuersa à cã principali. c. ex rõne. de app. est & diuersitas iudicis l. eos. C. de app. & tribunalis. c. a de consue. in 6. & vide per Peru. in c. 2. eo.

d ¶ Iuramentũ.] Quod non videbatur, cum cauendum sit à frequentia iuramenti, iuxta not. in c. etsi Christus. de iureiur. & in c. a. de prob. & licet hoc secũdum videatur superfluũ, sed re vera nõ est, cũ causa appellationis sit diuersa, vt in proxima notula.

Iuramẽtũ de calũnia, & iuramẽtũ de veritate, quo differunt.

e ¶ Veritate.] Not. quod iuramentum calumniæ, & iuramentum de veritate dicenda sunt diuersa. Et in pluribus differunt, & primo: quia hoc iuramentum calumniæ præstatur in causis ciuilibus, & pecuniariis. c. ceterum. & ca. cum causam. & c.

Illud postremo. CASVS. Cum in iudicio hoc iuramentum non sit præstitum, quia à parte non fuit petitum, & ideo iudex processit ad vlteriora, fuit propterea postea dubitatum, an processus valeat, præcipue vero quia fuit oppositum de nullitate, & cum contra ll. hoc sit factum, nullus iudicabatur per l. non est dubium. C. de leg. b. Sol. tamen vt hic legimus per rationem in text. assignatã. Non obstat obiectio, quia debebat à princ. legitime peti, & ideo non fuit id factum contra ll. Not. quod factum aliquod contra legem non semper est nullum ipso iure, quod intellige si non sit de substantia, sed ad bene esse, secus aliter. Io. Bapt.

f ¶ Tacite.] Secus si expresse: quia sic remitti non potest. l. ij. § sed quia. C. de iura. cal. Immo consuetudo de ipso non præstando non valeret, traditur late in c. tuis. de testi. & hæc species iuramenti est tota in hoc cõtraria iuramento testiũ, quod expresse põt remitti. d. c. tuis. Non tacite. c. licet. de testi. quædã ergo possunt tacite fieri, & nõ expresse, de quo in c. fi. de vit. & hon. cle. & 8t. q. i. c. inclyta Licet tamẽ hoc iuramentũ calũniæ possit tacite omitti, &

Iuramẽtũ testiũ remitti potest.

ti. si tamen petatur, & dimittatur, iudiciũ est nullũ, quia tunc est de substantialibus, secundũ Bart. in l. de pupillo. §. qui opus. ff. de no. ope. nun. & post illos sequitur Perus. in c j eo. in vj. vbi dicit, quod malitiosi procuratores petunt à principio, quod iuretur de calumnia, & postea non curant vlterius insistere, vt sic postea in fine, si non appareat iuratũ, curatur iudicium nullũ; & de his per Imol. in l. qui bona §. si alieno ff. de damno infecto.

Cautela malitiosorũ procuratorũ

a ¶ Annullãdus.] Cap. j. eo. in 6.

b De substantia] Et ideo poterit huiusmodi iuramentum remitti per rescriptum supremi principis, dum tamen in eo dicatur non obstante tali lege, tradunt in l. 2. C. eo. & per Ab. in c. ceterum. eo. in fin. vbi quid etiam in legato.

eã cãm venit annullãdus a: cũ huiusmodi iuramenta prẽstari de substãtia b ordinis iudiciatij non existat.

VT LITE c PENdente nihil innouetur.

TIT. XIII.

Lite pendente nihil innouandum. h. d.

INstituta ergo lite, & sollemnib' d prẽstitis satisdationibus e, calumniæ iuramento exhibito, ad probationes, & merita causæ descendendum erit: & interim pendente lite nihil innouari poterit f.

Lis quando dicatur pendere ad impediendam innouationem. h. d.

Lis autẽ g pendere

reus cõuẽtus, Insti. de satisd. § sed hodie Prẽstãt tñ defendẽtes rẽ alienã. l. q pprio. §. q alnã. ff. de pcu. l. exigendi. C. eo. tit. nisi dominus seleuet procuratorẽ in mandato ab hoc onere ut inoleuit com. practica, ut per Bar. in rub. ff de indi. solu. Ex parte actoris prẽstatur satisdatio de expẽsis reficiendis in casũ succumbentiæ, de hac in auth genera liter. C. de episc. & cler. & in authen. de litig. § ad excludendas, & hãc prẽstat etiam si immobilia possideat Ab. in c. quoniam frequenter. §. in aliis. ut lit. non conte. Itẽ satisdatio de rato, q̃ prẽstatur ab eo, qui comparet pro actore, cum dubium est de mandato. l. i. C. de procur. l. Pomponius. §. ratihabitionis. ff. eod. titu. & generaliter ab omnibus, qui agunt alieno nomine. l. nõ solum. §. alieno. ff. de procur. l. Pomponius. §. sed & is. eod. tito. Sunt & aliæ species satisdationum, de quibus prolixe per Specul. in titu. de satisdat.

Io. Bapt.

VT LITE PENDENTE NIHIL INNOVETVR. Continuatur ut. iste prout colligitur ex principio eius. vel dicas 2. quod cum prẽstito iuramento calumniæ esset deueniendum ad probationem, voluit auctor antequam duceat quid iuris de probatione, demonstrare quid à partibus interim sit observandũ, & ideo tanquam in medio proposuit hic prẽsentem titulum, qui diuiditur in iij. partes, in prima habetur, vt dixi continuatio, & regul. ad materiam propositam: in secunda quid sit litera pẽdere: in tertia quid iuris si aliquid innouatum sit. secunda ibi, lis autem: tertia ibi, plane.

Lis dicit etiam ex traiudicialis.

e Lite. i. iudicialis: nã aliãt verbum, lis, adaptatur etiã ad controuersias extraiudiciales, vt p Ab in c. sæpe. de appell. Quod facit sd statuta loquentia de litibus & litigatoribus, fac. nota. per eundem Abb in c. ij. de uerb. signifi.

Io. Bapt.

INstituta. CASVS hic commode non figuratur, cum auctor procedat continuando, & dando theoricam, est tamen adnotãdum, quod causa istius theoricæ, & regulæ illa uidetur esse, quia ius alterius litigantis læderetur si innouaretur aliquid, h: nc nã materiam de attentatis.

d ¶ Sollemnibus.] i. prẽstari solitis.

e ¶ Satisdationibus.] Quarum aliquæ prẽstantur ex parte rei conuenti, partim ab actore. A reo satisdatur de iudicio sisti, quæ satisdatio fuit inuenta suspicione fugæ, ut per Duct. in l. sciendum ff qui satis. cog. cum reorum sit fugere l. properandum. §. fin. C. de iudi. & propterea possidens immobilia releuatur ab hac satisdatione, cum tunc non sit probabilis suspicio fugæ. & de hac in authen. offeratur. C de lit. cõte. & in toto tit q satisd. cog. & in l. j. ff. si qsiu ius uoe nõ icrit. Itẽ ex parte rei est illa fideiussio de iudicato soluẽdo, quã licet nõ pñes

f ¶ Innouari poterit.] Vt ext. eo. per tot. & eod. titu, in 6. per tot. Quod intellige de his, quæ pertinent ad iudicem, & causæ processum, Rot. Rom. hac eod. titu. decisio 3. Item Innouatio lite pendente nemini præiudicialis valet, ut per Feli. in ca. ceterum. num. 15. de rescr. quo in loco multa ponuntur ad declarationem huius tituli. Item ius non uum impetrare non est attentare, Sisphil in titu. de gratiis & spectatiuis. §. subsequenter. nume. 33. Quando autem tacita litis pendentia videt priuilegium, & quando illa allegari possit, Felin in ca. l. & in cap. super litteris. de rescript. & est notandum, quod facta lite pendente sunt odiosiora, quam si aliãs facta fuissent. Hinc licet contra spoliatum possit opponi exceptio alterius spol'., cap. fin. de ordin. cogn. & supra de restitu. spol. in princip. contra spoliatum tamen lite pendente non potest talis exceptio oppona. not. in clemen. ii. de appel. & per Ab. in c. bonę de appel. Itẽ cõtra spoliatũ lite pendẽte nõ põt opponi exceptio excõicat'onis, secundũ Rot. Rom. deci. 2. de rest. spol. Addit, quod resto de spoliato facta lite pendẽte fit officio iudicis. c. pe. & c. fi. eo. Nec mirũ, qa spoliãs lite pẽdẽte nõ solũ offendit partẽ: sed & iudicẽ, vnde magis peccat. not. in l. i. C. de pact. int. Rip. in l naturaliter. §. nihil commune. nu. 47. ff. de acqu. poss.

Io. Bapt.

Lis autem. CASVS, non figuratur, sed not. primo quod paria sunt esse citatũ, & non permitti citati, habere notitiã & nolle eã habere: Nut. secundo citationes debent esse tales, vt ille qui citatur in strui super illo facto commode posset.

g ¶ Lis autem. Sic cle. 2. vt lit. penden.

fuit dubitatū an omnia indifferenter essent reintegranda, quidam scholares tenebāt partem affirmatiuam, ob causam qua fuit statutum nil esse innouandum lite pendente, qua supra in princ. nos ad not. Sol. tamen iuxta id quod hic legimus, quia non est par ratio in omnibus rebus in iudicio proposi tis, & ideo nec etiā obiectio tenet No. primo, quod reus conuentus cum nō posset ad libitum de fructibus dispo nere suæ possessionis, videtur propterea quasi custos. Nota secundo casum, in quo potest contrahi secundū matrimonium stāte primo, licet contrahendo peccet, & propterea debeat pœnitentiam pati.

hoc respectu [a] tunc dicetur, non modo cum lis contestata fuerit, verum etiā postquā [b] à iudice competenti [c] citatio emanarit [d], & ad partem citatā peruenerit [e], vel per eam factū [f] est, quominus ad eius notitiam perueniret [g], dum tamen in citatione ea sint expressa [h], per quæ possit quis instrui, super quibus in iudicio cōuenitur.

Ob dilapidationem, etiam lite pendente, fit sequestratio h.d.

Plane ab eo, qui postquam a sententia prouocauit, possessionis fructus dissipat, etiam lite pendente, sequestrari [i] poterūt.

Litis pendentia non inualidat matrimonium contractum. h.d.

Sic etiam [k], si dum super matrimonio lis pendet, secundū quis matrimonium rite [l] contraxerit, si primū non tenuisse declaratum [m] fuerit, pendentis litis obtentu secundum irritari non poterit [n]. Ei tamen, qui in contemptum contraxerit competēs pœnitentia [o] imponenda erit.

a ¶ Hoc respectu.] Scilicet quo ad innouationem impediendam, & fortius quo ad iurisdictionem perpetuandam. c. proposuisti. de foro compe. c. gratum. de offi. dele. sed quo ad quædam alia non sufficit citatio. sed requiritur litis contestatio, vt supra. tit. secundo, §. igitur.

b ¶ Postquam.] In pendentia ponderamus principium, & finem, hic determinat principium. aliud autem idest quando desinat. pa ter in c. 1. eo. in 6. & ca. quia res. 11. q. 1. scilicet lite finita, quod esse potest per sententiā, a qua nō est appel latum, vel aliter, vt nos in c. 1. de li contestat. in 6. & in locis allegatis. in clemen. 2. eod.

c ¶ Competenti.] Competentem hoc loco appellamus iudicem, qui causæ iurisdictionem habet eum exercitio dato, quod illa possit per exceptionem elidi, siue exceptio contingat per sonam, vt quia suspectus, siue iurisdictionem, vt quia rescriptum surreptitium, valet enim hoc casu processus in principali, si non excipiatur. c. inter monasterium. de re iud. & c. ad audientiam. 2. de resc. sicut autem requiritur competentia in iudice, sic & in citatione, ut hic & in cle. 2. eod. vbi not.

d ¶ Emanarit.] Limita hoc duobus casibus, qui ponuntur per Feli. in c super litteris. nu. 32. de rescrip. vbi & alia valde notanda in materia. & facit ad hoc c. causam & quod ibi not. de testi. Item limita in electione secundum ea quæ ponit Abb. in c. cum venisset. de rest. in integrum.

e ¶ Peruenerit.] Licet ergo quo ad perpetuandam iurisdictionem sufficiat, citationem emanasse, secundum canones, vt not. in c gratum, & in c. fi. de offi. delega & in c. proposuisti de for. comp. tamen quo ad inducendam litis pendentiam non sufficit emanasse, nisi peruenerit.

f ¶ Factum.] Scilicet dolose.

g ¶ Perueniret.] Concor. cle. causam. de testib. cū alleg. in clem. 2. codem.

h ¶ Expressa.] Concor. cle. non potest. de procur. cum alleg. in clem. 2. cod. Et est consilium, quod actor inserat citationi libellum, de quo dic, vt not. in d. clem. 2.

Plane ab eo. CASVS. Cum lite pendente diuersa ab altera parte fuerunt innouata, uidelicet dissipare fructus, matrimonium contrahere, & simil.

i ¶ Sequestrari poterunt.] Cap. fin. de seq. poss. & fru. l. ab executore, C. quorum appell. nō reci. & hic est vnus ex casibus, in quibus fallit hic tit. Et an sit opus in sequestro, quod res sit in iudicium deducta. Item num cadat in rebus corporalibus, per Ab. & alios in cap. examinata. de iud.

K ¶ Sic etiam.] Ponit alium casum, in quo litis pendentia non operatur. de his supra eo. in prin. in verb. emanarit fac. cap. cum in Apostolica. de desponsa. unde Inmittur.

l ¶ Rite.] Et recte.

m ¶ Declaratum fuerit.] Et uere non tenuerit, filii tamen concepti lite pendente ante sententiam diuortii sunt legitimi, cap cum inter. ubi Abb. qui fil. sint legi.

n ¶ Non poterit.] Cap. cum in Apostolica. de spon. & fac. simile de electione, secundum opi. illorum, qui dicunt, quod electio facta lite pendente non retractatur, sed differtur eius executio, ut in c. cum uenissent in prin. & super gloss fi. de testi. in inte. sed illud ob possessionem. Sed contra uidetur. cap. considerauimus. & c. auditis. de elect. Sol secundū Host. & Abb. in cap cum in Apostolica. Cōtrarium procedit in uinculo instituto per ecclesiam, contra, ecclesia statuere poterit ad libitum, hic & in d. cap cum in Apostolica. in matrimonio carnali. quod fuit institutum a Deo, circa quod ecclesia non tantam habet potestatem.

o ¶ Pœnitentia] Et intra tempus pœnitentiæ sibi carnali commercio interdicetur, c. cum in Apostolica. de desponsa. & ibi not.

DE PROBATIONIBVS.

Io. Bapt. Continuatur tit. iste prout adnot. glo. rubri. per princ. tit. præceden. vel dicas clarius, quod postquã auctor explicauit ea omnia, quæ causæ cognitionẽ præcedunt, consequens erat ad cognitionem ipsam transitum facere, quæ cum habeatur per probationem, ideo ꝓponitur hic tit. iste: qui diuiditur ĩ 2. partes. In prima habetur qd & quotuplex sit ꝓbatio ĩ secũda ei⁹ ſpẽs explicãtur. 2. ibi, partium confessio.

a ¶ De probationibus.] Continuatio sumitur ex præcedenti titu. in princ. Et sub hoc titulo comprehenduntur plures tituli, qui tam in Gregoriano, quam in sexto ponuntur separatim, & distincte. Itidem fecisse videmus Iustinianum in titu. de legatis, & aliis, vbi sub vnius rubricæ inscriptione concludit plures titulos digestorum, & C. Additur, quòd ita rubricãdo cessãt angustiæ & oppositiones, quas ponunt Doct. in rubri. eod.

DE PROBATIONIBUS [a].

TIT. XIV.

Quid sit probatio. h. d.

Robatio igitur [b] est idoneis argumentis [c], & legitimis mediis [d] facta demonstratio.

Quibus mediis fiat probatio. h. d.

Contingit autem, quid probari variis modis; vtputa, confessione partium, depositione testium, instrumentorum exhibitione, iusiurandi religione, inspectione iudicis, notorietate rei, suspicione vehementi, fama, atq; aliis adminiculis.

Quomodo noscatur probatio ex confessione, & quæ sint positiones. h. d.

Partium confessione [e] tunc constat probatio, cũ reus positionibus [f] respondendo,

Io. Bapt. Robatio. CASVS non signatur, Not. tamẽ primo, quod probatio ideo videtur dicta demonstratio, quia concludenter debet probare: Not. secundo, quod probatio desumitur vel a persona rei, conuicti: vel a persona iudicis, vel a causa ipsa, vel ab extrinseco, vt est confessio, inspectio, notorium, & testes, & sic reductiue ad ista capitula reducitur.

b ¶ Igitur.] Reassumptiue ad principium tituli præcedentis. Fuit autem per antiquos descripta probatio, vt videre est, tam per Hostien. in summ. eodem quam per Abba. in rubric. ea qu bus hæc fuit elicita, de cuius declaratione ibi videndum.

c ¶ Argumentis.] Sume pro indiciis, præsumptionibus, & aliis adminiculis, vel secundum Host. pro omni specie probationis.

d ¶ Legitimis mediis.] Puta, testibus, & instrumẽtis.

Io. Bapt. Partium confessio. Hæc pars diuiditur in octo particul. in quarum prima explicatur confessio, in secunda testium depositio, in tertia fides instrumẽtorum, in quarta iuramentum, in quinta inspectio iudicis, in sexta notorium, in septima sumptio, & præsumptio, in octaua fama, & opinio, secunda ibi debet autem, tertia ibi at si partes, quarta ibi, quod si nec testibus, quinta ibi, iudicis inspectio, sexta ibi, sed & si, septima ibi, ad notorium, octaua ibi, fama. Quoad primum hæc pars rursus, sub diuiditur in duas particul. in prima tractatur de confessione in iudicio facienda, in secunda de scripturarum editione, secunda ibi, non tamen, quoad primum casus ita potest in ea figurari, Quidam clerici litigantes inter se diuersis positionibus propositis petebant vt eis daretur responsum, & quatenus denegaretur ab aliquo qđ denegãs debeat haberi pro confesso si cuti ac si conuictus esset, fuit quæsitũ quid iuris, & per §. sed ista. in fin. cum § sequen. supra de dolo, & contumac. Respondebatur ad vlteriora esse procedendum, Solu. tamen vt in hac parte caueatur, quia cũ contenta in libello sint quid facti, oportebat prius videre an aduersarius ipsa concedat vel neget, quod vt legitime fiat debet obseruari quod hic legimus, Non obstat obiectio, quia cum responsum quod debet dari libello in iudicio proposito sit diuersum a responso quod datur huiusmodi positionibus, ideo nõ tenet argumentum ab vno, ad aliud Not. primo qualia debeat esse confessio iudicialis, nam de ista loquitur hic auctor, si aliter enim esset nõ esset iudicial. dicenda. Not. secundo quod confessio cum possit esse erronea ideo permittitur eam posse reuocari dummodo statim id fiat, hinc deducitur pariа aliquando esse nasc., & statim perire Not. tertio, quod quis conuincatur, & confiteatur paria sunt, cum producant eundem effectum.

e ¶ Confessione.] Not. ergo, quòd appellatione probationis continetur etiam confessio, quod quidã negant proprie, cum potius sit releuatio ab onere probandi, de quo dic, vt per Docto. in rub. eo. & hoc principium est veluti summarium totius huius tituli.

f ¶ Positionibus.] Pro intelligentia sciendũ est, ꝙ positiones differũt ab articulis, & libellis. Ab articulis differunt, quia positiones sunt breues, & e vt hic dicit. Sed articulus est pars intẽtionis, continẽs id, quod quis probare intendit; puta, per testes, uel scripturas. Bal. in l generaliter. §. iuramento. C. de reb. cred. Spec. in tit. de teste. § nunc videndũ. col. 1. vers. sciendũ est igitur. & habet plene in c pñtium, de test. in 6 Et fiunt positiones per verbum, ponit, ad eliciendã confessionẽ ab aduersario. Articulus fit per verbũ, probare intendit, & respicit probationes faciẽdas per testes, vel scripturas, casu quo positiones negentur Itẽ positio fieri põt mere negatiue, & tenetur illi para rñdere. c. 1. de confes. in 6. Sed articulus non põt cõcipi negatiue: quia esset improbabilis, nisi cohæreret loco, & tẽpori. Alex. in

vel aliàs in iudicio de intentione confitetur actoris. Sunt[a] autem positiones, breues quædam narrationes facti seriem continentes, ad eliciendam veritatem conceptæ, super quibus quis petit ab aduersario[b] responderi[c], quas ad faciliorem expeditionem litium propter partiũ confessiones[d], & probationum defectũ[e] vsus longæuus in causis admisit, & iuris probauit auctoritas[f].

Recusans respondere positionibus, habetur pro confesso. h. d.

Si quis igitur[g] positionibus sibi factis respondere requisitus[h] recusauerit, vel ne responderet se per contumaciam subtraxerit, pro[i] confesso habendus erit.

Contumax nondum iussus a iudice respondere non habetur pro confesso. h. d.

Hoc tamen ita demum obtinet, si a iudice[k] respondere iussus, illum absentem fieri contigerit, sed si antequam[l] iuberetur contumaciter abscesserit, tunc pro confesso minime reputabitur: sed contra eundem tamquam contumacem, procedendũ erit, prout iuris ratio dictauerit[m].

l. inter stipulantẽ. in prin. ff. de verb. obl. Itẽ ponens positũ cõfitetur, si positio fuit in iudicio pñtata, nec potest reuocari, nisi doceat de errore, siue positio fiat in scriptis, siue non. Specul. in tit. de positionibus. § decimo. vers. quid si actor. & vers. quid si ponens. Bal. in l. generaliter. §. sed iuramento. versic. not. super verbo, &c. C. de reb. cred. & not. in cap. cum contingat. de offic. deleg. & habetur p Ab. in c. examinata. de iudi. & in ca. causam de iura. cal. Sed articulans non censetur fateri, quod dicit in articulis. Abb. in c. cũ venerabilis. in fin. de exce. lo. And. in c. fin. de iureiuran. in 6. Doct. in c. fin. de confess. Bart. in l. a § quod obseruari. C. de iur. cal. Bal. in l. sicut. in fi. C. de repud. hære. A libello autem differunt positiones: quia libellus habet conclusionem, & respondẽs libello litem censetur contestari, vt not. supra de litis contest. in princip. nisi forte essemus in summariis habetur de hoc. in ca. 2. de confess. in 6. Capitulorum autem generalior est appellatio (licet interdum promiscue his nominibus vtamur) & comprehendit, tam articulos, quam positiones. Vnde terminus datus ad capitulandum censetur datus tam ad ponendum, quam ad articulandum. Bal. in d. §. sed iuramento.

Positio differt a libello.

Capitula

a ¶ Sunt autem, &c.] ista descriptio sumitur ex his, quæ ponit Spec. in tit. de posit. § 1. iunctis not. p Bal. in l. generaliter. §. sed iuramẽto. C. de reb. cre.

b ¶ Ab aduersario.] Nõ autẽ ab aduocato, vel alia tertia persona: nisi tñ pars sit simplex, & probabiliter timeat, ne capiatur. Nã secundũ Host. poterit rñdere per aduocatũ. Idẽ si sit psona indiscreta, secũdũ Inn. vt per Ab. in c. pastoralis. in fi. de iudi.

c ¶ Responderi.] Quod clare fieri debet: aliàs fiet interpretatio contra respondentem. Ab. in ca. cum causa de iuram. calum.

d ¶ Confessiones.] Fac. cle. sæpe. de ver. signi. vnde sumitur. Sed si pars negat, quod petitur, quid relevat positiones facere, quas etiam negabit? Rñd. Vt not. in d. cle. sæpe. in verbo, confessiones.

e ¶ Defectum.] Cap. 1 de confes. in 6.

f ¶ Auctoritas.] Vt in ca. dudum 2. de elect. ca. 1. de lit. conte. c. 1. & c. 2. de confess. in 6. & clem. sæpe. de verb. signifi.

g ¶ Si quis igitur, &c.] Siue reus sit, siue actor. secundũ com. resolutionem. Quidã tamen hoc intelligunt in reo tñ & eius procuratore. pro quibus videtur c. fi. de cõf. in 6. qui tex. solũ meminit de reo. hæc littera desetuit vtrique opi.

h ¶ Requisitus.] Scilicet per iudicẽ non per partem, vt not. in c. 1. de conf. in 6. Valeret tamẽ spontanea confessio, si fieret ad instantiam aduersarii iudice non præcipiente. l. si fine ff. de interro. act. Doct. in c. prout, de do. & cont. & plura alleg. Perus. in c. fi. de conf. in 6.

i ¶ Pro confesso.] Sed quærit, an ipso iure, an potius per sententiam? Archi. & Io. An. q ipso iure. Contra Ioã. Mona. q immo requiritur declaratoria, & eius opi. videtur sequi Ab. in c. cum causam: vers. item aduerte. & in c. cũ in causa vers. quarto hic dicitur. de iura. cal. & Lep. in l. 2. §. quod si actor. C. eo. titu. pro quo fac. not. in l. eius q debitorem. ff. de iudici. & c. 1. de homi. & c. si feliciis. de pœ. in 6. & in c. cum secundum. de hæret. eod. lib. vbi quantumcũque pœna imponatur ipso iure, semper tamen requiritur declaratoria. Sed possunt opi. concordari, vt per Peru. in c. fi. de confe. in 6. qui limitat quod hic dicitur quinque modis, dic vt per eum.

k ¶ A iudice.] Ergo quod hic dicitur, nõ hẽt locũ in citato per nuntiũ, vel epistolã, vt not. in c. fi. de cõf. in 6 & tenẽt Arch. Dy. & Perus. ibi, q tñ limitat hãc opi. duobus in casibus Primo, cũ cõtumax dixit se nolle rñdere, vel venire. Secũdo qñ iudex in citatione fuit cõminatus, q nisi cõpareat hẽbit positiones pro cõfessatis, per allegata ibi per eũ intelligentẽ hoc, qñ quis est citandus secundo: secus si primo tñ: quia nõ haberet locũ, qđ hic dicit. Intellige ergo, cũ iudex ipse interrogat in iantum, q si notarius, etiã ex cõmissione iudicis interrogaret, nõ haberet locũ, qđ hic dicit, nisi iudex esset pñs.

l ¶ Sed si antequam.] Nota casum, in quo quis nõ respondens positionibus non propterea habetur pro confesso. de aliis pluribus habetur in c. fin. de confes. per glos. & Doct.

m ¶ Dictauerit.] Quod habes in c. prout. de dolo & contu. & supra de dolo & contu. per tot.

Red-

Confessus & probationibus conuictus æquiparantur hoc dicit.

Redditis igitur [a] circa exhibitas positiones respōsionibus, diligenter ab actore dispiciendum erit, an a reo [b] super controuersia legitimam [c] cōfessionē extorserit [d]. quo quidem casu, & ipse probationum oneribus releuabitur, & iudicis in cognoscendo [e] partibus cessantibus statim super tali cōfessione pronūciandum [f] erit.

Confessio erronea statim reuocata non præiudicat. hoc dicit.

Plane si per errorem [g] facti huiusmodi confessionem emanasse doceatur confitenti (sed tamen confessionē suā statim reuocanti) nullum præiudicium generabitur [h]: alioqui quod sua quisque voce dilucide [i] testatus est, proprio non valebit amplius testimonio infirmare [k].

Reus non tenetur edere actori, nisi instrumenta communia: h. d.

Nō tamē [l], quia po

a ¶ Redditis igit.]Sic Spec in tit.de conf.in prin. b ¶ A reo.]Vel procuratore eius, licet non sit sem per eiusdem efficaciæ confessio procuratoris cuius est rei, vt, quia nō facit fidem in alio iudicio, velut confessio principalis, vt per Ab.in c.per inquisitionem, nume. 12. de electio.

Legitimā cōfessionem, q faciāt.

c ¶ Legitimā confessionē.] Sed quæ nā concurrere debēt ad hoc, vt dici possit legitima cōfessio? Rñ multa. & primo, q fiat a pubere, vel maiore. nec n. tenet confessio facta a pupillo. 22. q.5. cap.paruuli. c.ex parte.de cōuer. coniu. & capit. cum virum de regul. fac. l 1. C. de fal. mone. l. certū. §.si a pupillo ff de confess. Minor tamen 25. annor. licet obligetur ex sua confessione: tamen restituitur: l. si ex causa. §. 2. ff. de mino. & multa in materia per Hostien in summ. de confess in princip. Secundo, quod sit sponte facta alias non teneret capit. 1.de his q̄ me.cau. l. 1 § diuus & § si quis vltro ff de quæstio. & 15 quæstio. 6. cap. Lotharius. Tertio, quod non sit facta per errorem ca. fina de confess. & h. c. Quarto, q non faciat pro cōfitente, sed contra. l. de ætate. §. 1. ff. de minor. Quinto, q fiat coram suo iudice, alias non teneret cap at si clerici vbi Ab. de iud. Hoc intellige, si pro tribunali sedeat, vt ibi traditur. Sed quid si processus, in quo emanauit confessio, sit nullus? Re. spon. nihilominus tenet confessio, vt in dicto cap. at si clerici. & per Ab. in c. dudum. 2. de elect. nisi causa nullitatis percutiat, & afficiat et confessionē; puta quia facta tēpore feriato, vel corā non suo iudice, Ab. in c. Pisanis. de restit. spol. Sexto, q fiat in iudicio per ea, quæ supra. & per Specu. in tit.de confes § nunc videndū restat, vbi distinguit. Septimo, q fiat præsente aduersario, vt in l. certum § si quis absente de confes. Octauo, q sit certa. d. l. certū. Requiruntur & alia, de quibus diffuse per Specul. in tit. de confes § sequitur. & per Host. eod tit. § qualiter. per quattuor col per Doct. in ca. olim. de rescri. & in cap si. de confes.

d ¶ Extorserit]Dicetur autē extorta cōfessio nō solum quo ad id, quod quis est expresse confessus: sed etiam omne id, quod sequitur ex illo, Ab. in c. cum venerabilis. de excep

e ¶ In cognoscendo] Et etiam in pronuntiando, aliquando sumus in ciuilibus, vt per Ab in c. quæ renu. de off. dele. Licet secus in criminalibus, quo casu confessus non habetur pro condemnato, vt per eūdem in c. at si clerici. de iud. de quo late per Host. in sum. de confes § si. vbi habes, q etiam in ciuilibus sæpe in confessum est pronuntiandum.

f ¶ Pronuntiandū erit.] Vt in c. præterea. 5 de trāsact. & tenet Spec. de confess. in princip. Hoc tamen nō procedit indistincte, vt in proxim. notul & per Host. in §. si. de confess. & per Docto. in l. 1. C. de conf Sed videtur habere locū cum confessio fit post litem contestatam, vt per Barto. in l 1. ff de conf. & per Doct. communiter in c. quæren. de offi deleg.

g ¶ Per errorem.] Vel iracūdiam vel nimiam festinantiam Ab. in c. cum venerabilis. de except. versi opp videtur enim statim. Forte vsque ad definitiuam sententiam, non post, licet post præceptum iudicis de soluendo, confessio possit reuocari. Ab. in ca. ex parte. de verbo. signi.

h ¶ Generabitur.] c. si de confe. vbi Ab. subtiliter distinguit, an, & quando possit confessio prætextu erroris reuocari, post Bar. in l non fatetur. ff de conf. & per Host. in sum. de confess § an error.

i ¶ Diluc de. Quod erit, etiam si respondeat per verbum credo, si interrogetur super facto proprio. Ab in c. literas. & c. cum causam de iura calum.

k ¶ In firmare.]Ca. per tuas. de proba. l. generaliter. C de non nume. pecu.

Non tamen. CASVS. Sæpe inter litigantes cōtingit quod alter habeat apud se diuersas scripturas ad litem, & iudicium pertinentes, quæ de re altera parte instante petebantur, quod omnes edi deberent, idque videbatur iustum, argumento § admonendi. supra de litis contestatio. Sol tamen vt hic habetur, quia ad fundandam intentionem non sunt desumenda arma de domo rei, ut communiter Doct. adnot. nō ob. obiectio, quia ibi in d. §. loquitur de legitima probatione, quod non contingeret in casu nostro: Not. arg. quod nō tenemur aliquid facere pro beneficio alterius cum damno nostro. Io. Bapt.

l ¶ Non tamen, & c. Hic ponitur ratio dubitandi. §. ultimus. videbatur enim, q quemadmodū dū reus cogitur rñdere positionibus, possum ab eo quamquā inuito confessionē extorquere cōtra seipsum, ita ēt possumus cogere eūdē ad edendū quamquā possit ex tali editione damnum pati, quæ ratio nulla est adeo fortis quibusdam legistis. in l. 1. C.

de edeu. ꝙ fuerunt ausi tenere ꝙ reus hodie tenea tur actori edere, quod tamen expresse est contra iu ra in d. l. t. & l. nimis. C. de testi. & in c. 2. eod. vbi plenissime de tota materia per Ab. & alios.

a ¶ Compellitur.] Vt c. 2. de testi. in 6.

dū sunt oīno obligari, & ꝓpterea ꝑ se ipse cogi pñt, idq; vr̄ factū vt partes possiēt in iudicio sua iura ꝓbare.

c ¶ Admoneri.] Personaliter, vel ad domum, nō tñ semper sufficit citatio ad domū, de quo per Ab. & Doct. in ca. causam. de do. & cōtu. & in c. fi. de eo

...sitionibus reus respōdere compellitur [a], documenta quoque, quæ ad causam pertinentia penes se detinet: nisi sibi cū actore sint communia [b], exhibere compellendus erit. Nam graue nimis [c] esset illum ad eorum exhibitionem vrgeri, per quæ sibi postea præiudicium fieret. Sed actor ipse inficiāte reo sumptis congruis dilationum temporibus intentionis suæ proprias probationes afferet [d], vel testes inducendo, vel instrumenta, & alias scripturas ꝑducēdo.

Reus citandus est ad videndum iurare, & deponere testes. h.d.

Debet autem in primis, si ex dictis testium rei sit eruenda veritas, admoneri [e] aduersarius, quod auditurus [f] iuramētum veniat [g]; ne si prætermissum id fuerit, quod contra leges actum deprehēditur, nullam habeat firmitatem [h].

Non creditur testi non iurato, nisi remittatur iuramentum. h.d.

Sed & testium depositiones non aliter recipiet iudex, quam prius iurisiurandi religione firmauerint, quod tantum quæ vera nouerint pro-

b ¶ Communia.] Not. casum, in quo reus edit actori. fac. c. G. perpetuus. de fide instru. & de aliis habes per Cano. in c. 1. eo per Legi. in l. t. C. de edē.

c ¶ Graue nimis.] Sic in l. nimis. C. de testi.

d ¶ Afferet.] Sed contra videtur l. si post. C. de asses. Solu. ibi nō probatio nē, sed personæ pręsentiā pars exigit vel illud est speciale, vt not. in l. nimis. C. de. testi.

Io. Bapt. Debet autē. Hæc pars ob eius maximam vtilitatē est subdiuidēda in 7. particul. in quarū prima habetur qualiter recipiantur testes: i secūda quot, & qualiter examinētur: in tertia qui possunt esse testes: in quarta quid cōcedatur ne peteāt ꝓbationes in quinta an liceat probare post renunciationem: in sexta quando, & quomodo opponatur contra testes: in septima qualiter testis possit scriptum corrigere, secunda ibi. Interrogabit, tertia ibi: testes vero, quarta ibi, dabunt autem, quinta ibi, elapsis igitur, sexta ibi, sed interdum, septima ibi, cum quoque. Quo ad primum casus ita figuratur, Cū in quadā causa essent testes recipiendi, iudex sine aliquo iuramento, nec partis aduersæ citatione volebat eos recipere, atque examinare, idque putabat esse de iure ob præsumptionem bonitatis cuiuslibet hominis, confirmatur quo ad iuramentum quia infra in hoc. eod tit. explicatur ut est species vna probationis, & cum hoc ad notitiam alterius partis peruenisset, instabat id non esse aliquo modo faciendū; quadere Sol. prout in parte legimus, quia testes in iudicio ordinario, de quo nos in pręsenti loquimur debent recipi, & admitti certa iuris solemnitate obseruata, & sic prima obiectio nō videt̄ aliqd cōcludere: quo ad cōfirmationē vero dico qđ diuersę sunt spēs iuramēti, diuersi sunt fines, vnde hic tex. noster intelligitur de iuramēto veritatis dicēdę: Not. primo casum, in quo nemini est eredendū sine iuramēto q̄uis ille sit religiosiss. qđ facit contra. c. si. de ꝑsumpt. No. secūdo qđ testes ad testificā

qui mit. in pos. Sed si non fuit pars citata, non valet depositio, vt hic. Excipiuntur quidam casus per Doct. in c. 2. de testi. & inter alios casus quem ponit Bartol. in l. Theopompus. ff. de dot. præl. vt si testator mandet stari super aliquibus dicto alicuius, quē dicit informatū: quia sine vlla citatione poterit deponere, hoc tamē bonis rationibus reprobat Ab. in d. cap. 2. Sed non sufficiet vulca citatio, vel potius requiratur trina? R̄ñ. vt per Ab. in c. consuluit. de offic. deleg.

f ¶ Auditurus.] Immo contra: quia testes audiēdi sunt in secreto, & sigillatim recipiendi c. venerabili. de testī. c. inquisitionis §. i. de accu. c. nullum. C. de testi. Quomodo ergo veniet pars testes auditura? Solu. secundum glō. & Docto. in c. 2. de testi. vnde sumitur, ꝙ hæc litera non intelligitur ita iudaice, vt pars debeat audire dicta testium, dum ipsi deponunt: sed potest audire testes iurantes, & post publicationem videbit etiam dicta testium. Vel aliter hoc intelligitur, quando testes deponunt in causa publicationis, id est, ad perpetuam rei memoriam, vt in c. quoniam. §. sunt & alij, vt lite non conte. prima verior secundum Abb. in d. cap. 2. & fac. pro prima not. in ca. constitutus. de fideiussor.

g ¶ Veniat.] Quid si nolit venire? R̄ñ. recipientur, & valebunt depositiones, ac si venisset, cum venire, vel non sit in potestate partis, nisi in casu, vt no. in cap. constitutus. de fideiuss. Et hoc etiam intelligitur, quando lis fuit contestata, vt in titu. ut lit. non contest. & not. in cap. 2. de testi. Quid si pars non possit venire? an depositiones valeant? Respon. de hoc sunt opin. videntur tamen mero iure depositiones tenere, licet legitime impeditus sit restituendus ad opponendum contra testes, secundum Abb. in c. 2. de testi. restituetur etiam aduersus depositiones ipsas testium.

h ¶ Firmitatē.] Ita ut nec iudiciū quātūuis modi

cum

fessione suę testificationis aperient [a]: nulli[°] enim testimonio, quantumcumque religiosus [b] existat, nisi iuratus [c] deposuerit in præiudicium credi debet alterius [d], nisi forte iuramentũ ab aduersa parte [e] remittatur [f].

Testes recusantes iurare, sunt sub pœna excommunicationis cogendi, & iuramentum de non deponendo non tenet. h.d.

Quod si testes a iudice moniti [g] sese, vel odio, vel gratia, vel timore a ferendo testimonio subtraxerint, per censuras ecclesiasticas testificari compellendi [h] erunt, nec [i] audientur, quod sese quo minus deponant proprij iuramenti [k] vinculo innodatos [l] asserant.

Diligens debet esse iudex examinando super omnibus qualitatibus totius causæ. hoc dicit.

Interrogabit ergo

eũ faciãt depositiones. Ab. in c. 2. de testi. Bar. in l. maritus. ff. de quæstio. not. ergo, ꝙ actus gestus cõtra legẽ est ipso iure nullus. l. non dubiũ. C. de ll. c. quæ contra. de re iud. An autẽ hoc verũ sit, vbi est apposita pœna aliđe vt per Bar. in l. prætor. ff. de no. op. nun. & per Ab. in c. 2. de testib.

a ¶ Aperient.] Vt 3. q. 9. c. hortamur. Sunt & alia plura, quæ debet testis iurare antequam deponat, de quibus p Specul. in tit. de teste. sub capite de testium iuramento. & per Hostien. in sum de testib. §. qđ debeant iurare.

b ¶ Religiosus. ca. nuper. de testib. Etiam si esset episcopus, vel Cardinalis Ab. in c. cum olim. un. 5. de priuil. licet hi non tangant scripturas, c. fin. de iur. cal. & in §. in hac tamen parte. su pra eod. titu. Dictũ tamen magni viri iurati faciet præsumptionem. Abb. in cap. cum olim de dolo & contum.

c ¶ Iuratus.] Licet non citatus. Ab post Spec. & Domi. de Ro. in cap. 2. de testib. versic. extra gloss. quæro.

d ¶ Alterius.] Secus forte, si dictum testis non esset in præiudicium alterius; puta, quia deponat quem baptizatum, vel ecclesiam consecratam: quia crederetur forte vni, etiam non iurato, c. paruulos. & ibi not. & c. cum itaque. de conse. dist. 4. Item ubi quis uult probare se egisse pœnitentiam per confessorem suum. c. nemo. de sim. fac c. omnis. de pœn. & remis. uel deponeret tamquam peritus in arte. Ab. in c. proposuisti. eod.

e ¶ Parte.] Cap. tuis. de testi. vnde sumitur, licet autem & ibi, & hic fiat mentio in singulari numero de parte, debet tamen vtriusque partis interuenire consensus, testis enim iurat pro vtraque parte verum dicere, & ex falso eius testimonio potest vtraque pars lædi: c. quod omnes. de reg. iur. in 6. Sed an requiratur consensus etiam iudicis? Quidam ꝙ sic, ne circumueniatur illius auctoritas, pro hoc. l. acta. ff. de re iud. Cõtra tenet Ab. in d. c. tuus. Quando scilicet causa est mere priuata, tum quia iuramentum debet esse necessarium. ca. & si Christus de iureiur. quæ necessitas cessat ex quo partes, de quarum fauore principaliter agitur, remittunt, tum per l. si conuenerit. ff. de re iud. & respõ. ad l. acta. vt ibi per eum. Et pro hac opi. fac. ꝙ iura non meminerunt de iudice. Sed si non apparet remissum vel præstitum, an præsumatur interuenisse? Resp. non, cum sollemnitas intrinseca non præsumatur. cap. dudum. 2. de elect. ibi: Non inuenimus esse factam. per Legistas late in l. sciendum. ff. de verbo. obliga.

f ¶ Remittatur.] Cum igitur iuramentum possit remitti, patet quod non est de sollemnitate formali ipsius testimonij, & vt quidam dicunt, est magis de ordine, quam de substantia. Sed contrarium tenet Ab. in c. tuis. de testi. per c. de testibus eo. tit. Et cũ per hanc suam opinionem videatur dicendum, ꝙ non possit a partibus renuntiari tamquam formæ, arg. not. in l. 1. ff. de verbo. obl. & in cap. cum dilecta de rescrip. limitat ipse illa dicta, vt non procedant, quãdo forma principaliter concernat fauorem partis. fac. l. fina. C. de fideicom. cum ibi not.

Formalia cõcernentia principaliter fauorẽ partis possunt remitti.

g ¶ Moniti.] Not. quod testes antequam cogantur, moneri debent. fac. c. super. de test. cogen.

h ¶ Compellendi.] Cap. fi. de test. cogen. & per tot.

i ¶ Nec audientur.] Non valet ergo iuramentũ de non testificando, fac. c. intimauit. & c. constitutis. de testi. & c. quia plerique. de off. ordi. in 6. Cum enim testimonium ferre sit munus publicum, compelli quis potest vel inuitus l. si quãdo. C. de test. & de test. cog. per tot. & 12. q. 3. ca. quisquis. & c. 1. de crim. fal. & de hoc per Ab. in c. qualiter de accus. etiam in c. omnis. de pœn. & remi. & in c. dilectus, de exces. præl. & in c. 2. de off. ord.

Testificari munus publicũ.

k ¶ Iuramenti.] Sed videtur, quod tales iurantes nõ sint compellendi contra iuramentum proprium deponere. c. debitores. et si Christus. ca. quanto. de iureiu. Et si dicatur quod non tenuit iuramẽtum, ergo tales iurando peccauerunt, & sic peccati debet eos arcere a ferendo testimonio? Rñ secũdum Ab. in c. intimauit. de testi. quod istud iuramentũ tamquam illicitum non potest obseruari sine peccato, cum celare veritatem sit peccatum. Non obstat temeritas iurantis: quia sicut temerarium iuramentum non remouet a promotione. cap. sicut. de iureiur. Sic nec a testimonio. Vel solue distinguendo, vt per Abb. in c. constitutus. 1 de test.

l ¶ Innodatos.] Cum vere non sint innodati, vt in superioribus notulis, ideoque secundum Anchar. in cap. intimauit. de test. non erit necessaria absolutio, licet caute faciant, qui petunt. Specu. in titu. de teste §. de testium compulsione. ver. quid si quis iuramento.

Interrogabit. CASVS. Quidã iudex plures testes, & suo iudicio examinabat: aliqñ uero pauciores & mõ diuerso ipsos interrogabat, ut qđã alius uoleñs hãc molestiã euitare suã ptãtem examinandi cõtinuo delegabat, idque ambo putabãt esse licitũ ob varias rerũ circũstantias quũ eñ multa sunt in arbitrio iudicis ut passim in iure habef, his accede- Io. Bapt.

copia negociorum, quæ Iudicem videtur tenere in aliis rebus occupatū, qua de re quæsitum fuit quid iuris, Sol. prout in hac parte legimus: quia iudex quomodocunque procedat, semper debet ab aliqua iuris regula regulari ob interesse etiā ipsarum partium, qua tōa e sua dente nec ēt obiectio aliquid cōcludit, eā aliquando limit. & aliquādo verificetur. Not. primo quod perfectio cuiuslibet actionis ab omnibus circunstantiis necessario dependet; & sic intelligi debet l. 1. ff. de orig. iur. & idō obseruare huiusmodi circunstātias est necessarium in qualibet operatione: Not secundo delegationē alicuius causæ non esse faciēdam nisi aliqua legitima ratione suadente.

iudex testes in qualibet causa ad minus duos [a] (nulla [b] enim causa est regulariter, quę vnius testimonio quātumuis legitimo terminetur) eosque diligenter [c] examinabit de singulis circūstantiis [d], diligenter inquirens de causis [e], vide licet de personis [f], loco [g] tempore, visu [h], auditu [i], scientia [k], credulitate [l], fama, & certitudine, ceterisque, quę ad rem facere [m], & negotio conuenire existimabit.

Non solum ex verbis testium: verum etiam ex coniecturis alijs, ueritas deprehenditur. h. d.

Illud quoq; subtili

a ¶ Duos.] Quia in ore duorum uel trium, & c. cū licet. de testib.

b ¶ Nulla enim, &c.] Intellige hoc regulariter. Nā triginta casus, in quibus dictū vnius facit plenam probationē enumerat Specul. in tit. de teste. § restat. vers. hoc tamen fallit. Plures enumerant Legistæ in l. admonendi. ff. de iureiur. & Canon. in c. veniens. de test. Et Abb in c. super eo. de test. per illū textum ponit regulam, quod vbicūque agitur ad peccatum impediendum, nec ius alterius læditur, sufficit dictum vnius. fac. not. In c. nuper. de testi. & c. sollemnitates. de consecrat dist. 1. & 2 q. 1. c. multi. & no per Abb. in c. at si clerici. de iud. & allegatur bonus textus. in c. quicunque. 11. q. 1 de cuius intellectu, p Ab. in d. c. nuper. & in d. c. 2. eo. An aūt valeat consuetudo, q vni testi credatur, per Abb. & posteriores. in d. c. 2. & per Ias. in l. de quibus. ff. de ll.

c ¶ Diligenter.] Hæc diligentia consistit in multis quæ hic ponuntur. quibus adde, q debet eos sigillatim examinare & de per se, c. venerabili. de testi. quod intellige pro ut per Abb. in c. causam. & cap. sicut. de testibus.

d ¶ De singulis circumstantiis.] Aliàs non peruenitur ad veritatē. c. occidit. 23. q. 8. & de his habes in l. 3. ff. de test. & in §. si testes. 4 q. 3. Sed an sit exa minandi testes, etiam super occultis circumstantiis? Dic vt per Innoc. Host. & Abb. In c. qualiter. 1. de accusat.

e ¶ De causis.] Debet enim iudex quærere de causis scientiæ, quam si testis non reddiderit nō valebit dictum eius. 4. q. 3 §. solam. & 23. q. 3 c. si habes & in authen. de testi § & licet dudū nec faciet quidem præsumptionem. Idem erit, si reddiderit rationem, sed inutilem, Abb. in cap. cum causam de testi. Sed quid, si iudex non quæsiuerit, & testis simpliciter responderit, se scire? Respon. valebit eius testimonium. c. sicut vbi de hoc de re iudi. & communiter in cap. cum causam. de test. & not. in l. 3. ff. de test. Vel distinguendum est, vt per Innoc. in d. cap. cum causam.

f ¶ De personis.] Scilicet ipsorum testium, an sint honesti, vel turpes personæ. 4. q. 3. §. 1., vel dic de personis, id est, de contestibus.

g ¶ Loco, & tēpore.] id est, quo loco, & quo tēpore actus, de quo quæritur fuit gestus. Nam si in his testes essent diuersi, non valeret eorū testimoniū c. nihilominus. & ibi not. 3 q. 9 vbi hoc limitat glo. & declarat Ab. in c. cum causam. de testi. vel dic de tempore. i. ex qualitate, vel tarditate tēporis, qua testis vtitur in respondēdo. Nam ex tarditate deponendi redditur testimonium suspectū. 4 q. 3. §. idem in testibus. fac. not. per Ab in c nihil. de verb. signi. De teste, qui loquitur præmeditatum sermonem, vel per omnia se remittit prima accommodatior litteræ.

h ¶ Visu.] Accipe hic de sensu visus speciali, quē habemus per organū oculorum. Nam aliàs sensus visus est generalis ad omnē sensum. Vnde si deponatur per hunc sensum visus super re perceptibili alio sensu, non vitiaretur testimoniū, de hoc no. 3. q 9. c. testes. Bar in l. 2. §. idem Labeo. ff. de aqu. plu arcen. & per Bal. in l. solam C. de test. Abb. & alios in d. c. cum causam. eod tit. Visus.

i ¶ Auditu.] Sed an cęcus possit esse testis super re perceptibili auditu, si habeat notas voces contrahentium? Rā. commu q sic, vt per Ab. in c. cū causam. de testi. licet il. e distinguat Ang tamen in l. si non speciali. C. de testam. tenet, q illa depositio cæci non facit plenam probationem.

k ¶ Scientia.] Et debet reddi causa scientiæ per illum sensum corporeū, quo percipitur actus, super quo deponitur, vt si deponendum sit super re perceptibili visu, debet dicere: quia vidi, si super re perceptibili auditu: quia audiui, & sic de singulis, licet sensus visus sit generalis ad omnem sensum, vt in notula in verbo, visu. Et idē in sensu tactus, secundum Bal. in l. solam. C. de testi. Ias. in l. manumissiones ff. de iust. & iure.

l ¶ Credulitate.] Scilicet, an credant ea, quæ deponunt. Sciendum est tamen, quod de auditu, fama, & credulitate interrogātur testes ad præsumptionem, non ad plenam probationem, vt per Abbat. post Goffr. in c. cum causam. de testi. & de hoc per Vero in caut. 43.

m ¶ Ad rem facere.] Fac. l. de minore, in fin. ff. de qō. l. 3. §. 1 ff. de test. c. constitutus. in fi. de fideiusso. & quæ ponit Spec. in tit. de teste, § nunc tractandum. vers. sæpe pallor. & illud Nasonis.

Heu quam difficile est, crimen non prodere vultu.

Et ea, super quibus examinari debent testes clauduntur his versibus.

Audi-

ter animaduertere nõ omittet, quo vultu, qua constantia, quave animi trepidatione testes deponant: cũ interdum ex his, vel ipsis inuitis testibus, magis, quam ex verborum serie rerum veritas elucescat.

Ex causa delegabit iudex examen testium, hoc dicit.

Si qui tamen eorũ, qui interrogãdi sunt, valetudinarij[a], vel senes[b], vel debilitate confecti habeantur, vel etiam ita paupertate depressi[c], vt ad prçsentiam iudicis venire non possint[d], idoneum deliget iudex, quem ad suscipiẽdas illorum attestationes dirigat[e].

Testes considerantur conditione, natura, & vita, hoc dicit.

Testes vero nõ omnes recipiendi sunt, sed fideles[f] dumtaxat, & idonei[g]. Censentur[h] autem testes conditione, natura, & vita. Conditione, si liber testis sit, non[i] seruus: seruus enim sæ-

Auditus, visus, persona, scientia, causa.
Fama locus, tempus ac certum, credulitasq́.
Dum testes recipi iudex hæc cuncta notabit.

Sed nunquid teneatur respondere testis, vtrum sit criminosus? vel talis, qui nõ possit testificari? Rñ. de hoc sunt multæ ac multæ opi. & sex refert Ab. in ca. cum causam. de testibus. uide per Cano. in ca. a de confess. in 6. præcipue per Beltenzia.

a ¶ Valetudinarii.] Valetudinarii autem, qui sint, relinquitur iudicis arbitrio: ut per Ab. & alios in cap. quoniam frequenter, pcipue uers. quarto. quæro. ut lite non contesta.

b ¶ Senes] In casu nostro senes dicuntur post septuagesimum annum: quia ante non excusantur a muneribus, tutelis & similib. l. maiores. ff. de iu. immu. & ita tradit Abb. in cap. si qui. de testi. unde sumitur. Aliàs autem multæ sunt opi. qui dicantur senes, ut per eundem in c. quoniam frequenter. uers. tertio principaliter quæro.

c ¶ Depressi.] Immo non uidetur, quod ad testem pauperem debeat iudex mittere, cum nihil impediat, quin possit se conferre ad iudicem? Respond. forte hoc dicitur, quia testis posset esse nobilis, & pudore afficeretur, si sentus & pannosus compareret coram iudice. Ita not. in cap. si qui. de testi. Ex quo nota, quod pauperes nobiles excusantur a muneribus publicis, quę palam explicanda sunt, si ob paupertatem domo non egrediuntur. Sed adhuc contra: quia paupertas repellit a testimonio. 2. q. 1. c. in primis. & 4. q. 3. c. si testes. Sol. contrarium procedit, quãdo testes essent aliàs suspecti: secus si sint honesti uiri, licet pauperes. Ita commun. in dicto cap. si qui.

d ¶ Non possint.] Idem si sint egregiæ personæ. debet enim iudex ad eas mittere, nisi illæ suo priuilegio renunciare uelint, l. ad egregias. ff. de iureiur. Vel nisi sit causa criminalis. Vel aliàs ita ardua, ut testis debeat deponere in præsentia iudicis: quia tũc potius debet egregia persona ire ad eum, quã contra, ut per Ab. & alios in cap. si qui. de testi. Et quibus casibus iudex mittit ad examinandũ citanda erit pars aduersa, ut uadat ad uidendũ iurare ad domum testis. Bar. in l. ad egregias. ff. de iureiur. nisi testis sit mulier, quod Ab. in d. c. si qui. admittit de honestate, non de rigore.

e ¶ Dirigat.] Nota ergo, quod articulus receptionis testium est delegabilis. clem. unica. de offi. delega. Sed hoc non procedit in causa criminali. pro quo fac. not. in c. at si clerici, de iud. in & super gl. a. & hoc pcedit regulariter, ut in authen. apud eloquentissimũ. C. de fide instr. Nam si talis sit iudex quẽ non deceat ire ad domum testiũ, & testes ita grauantur, ut non possint accedere ad iudicem, poterit tunc iudex mittere ad eos, licet causa sit criminalis, ut per Abb. in c. si qui. de test. fac. no. in c. mulieres. de testi. in 6. Alii tamen putant distinguendum, ut habetur in d. cap. si qui.

Io. Bapt. Testes vero. Hęc pars quamuis possit diuidi in plures particulas quoniam tamen commode potest in ea casus in communi figurari, propterea est animaduertendum, quod cũ quidam iudices indifferẽter admisissent ad testificandũ omnes, & quascunque personas ita quod nec conditio, nec natura, nec qualitas vitæ & morum aliquo modo obstabat, idque putabant esse licitum, quia via cognoscendi ueritatem est potius amplianda quam restringenda, argumento. ca. quoniam frequenter. ut lite non contestat. Ceterum Sol. ut in hac parte legimus, quia si indifferenter testes admitterentur, admitteretur etiam correctio iuris naturalis, & aperiretur uia committendi fraudes. Non obstat obiectio, quia aliud est excludere uel admittere personã ad testificandũ, & aliud est definire, qñ, & ubi pbatio sit facięda: Not primo qđ cã cognoscẽdi testẽ ad testificandũ habilẽ reductiue est natura, conditio, & uita illius, quibus, possit addi & suspicio: Not. secundo quod hmõi causæ etiã in iudice verificantur, & aliquando in arbitro, & simil.

f ¶ Fideles] Fac. l. 1. ff de testi. & 2. q. 7. cap. non oportet. & ca. si hæreticus. sic nec ad accusandum. c. alieni. & c. quærendum. ca. causa & qõ. excipe iñ casu in c. cõtra Christianos. de hæret. i 6. & ibi not.

g ¶ Idonei.] i. integri. debent autem quattuor concurrere ad hoc ut dicantur idonei, uel integri, de quibus per Abb. in c. 1. de exceptio.

h ¶ Cẽsentur.] Reputãtur, sunt magis & minus in pretio respectu illorum trium, quæ hic ponuntur. fac. in institu de iur. nat. gent. & ciuil. in fin. prin. in verbo, censeri, secundum expositionem Gull. Bud. fac. text. in c forus. de verbo. signifi. vnde sumitur, vbi est uerbum, non censentur, sed considerantur, quod in idem recidit.

i ¶ Non seruus.] 4. q. 3. c. ubi. § item serui. & c. ità

pe metu dominantis veritatis testimoniũ supprimit. Natura, si vir sit, non femina [a]: nam varium [b], & mutabile semper femina.

Mulieres non sunt in forum trahendæ gratia testimony ferendi, sed ad eas est mittendus tabellio. h.d.

Cuius tamen testimonium, si quando necessarium [c] fuerit, cum mulieres honestas [d] ipsa, ac naturalis pudor virorum cętibus immisceri [e] prohibeat, quacumque auctoritate [f] testimonij ferendi causa, vel alia, quæ iure non exprimatur [g], in iudiciũ personaliter euocari, vel trahi [h] nõ poterit: sed ad eam mittendus tabellio [i], & iuxta Bonifacianę cõstitutionis [k] tenorem procedendum erit.

Testis mala vita caret fide, h.d.

Vita censetur testis, si innocens sit, & integer [l]: nã si vita bo

idonei.& 11.quæst.3. cap. quattuor.authent.si dicatur.C.de testibus.

a ¶ Non femina.] Intellige diuerso modo, secundum diuersos respectus. Nam respectu testamenti feminæ penitus arcentur.§.testes. instit.de testa.l. qui testamento. §. mulier. ff. de testa. Idem in causis criminalibus, secundum Canones. 33. q. 5.cap mulierem. licet arg. sit contra. 15.quæstio. 3 ca.ex eod. sed illud secundum leges. vt not. in ca.forus de verbo, signi.& hoc regulariter. Aliquãdo autem admittitur in criminali causa, etiam mulier, etiam malę famæ, vt meretrix, vt in c.tanta.de simo. Respectu tamẽ casuum, in quibus mulier in testẽ admittitur, quod est regulariter d.§.mulier.& late per Fel. in c. quoniam. de testi. Intellige qđ hic dicitur, ꝙ femina in comparatio cionem masculi non est perinde idonea, nec facit tantam fidem. Vnde si sunt duo viri ex vna parte, ex alia duæ feminæ, pręferendum est testimonium virorum, vt per Abb. in d. ca.forus, quod intellige quando testimonium feminarum non tenderet in fauorem rei: aliàs secus: quia præferentur feminæ. Bella.in d c.forus.gl.in c.clerici.dist. 81. Mars.in l. vnius.§ in ea causa.in fi de quæstio.

b ¶ Varium, &c.] verba sunt Poetæ lib.4. Aeneid.& habentur in c.forus de ver.signi.vnde sumitur. fac. l. filia. C.de inoff.testa.& est arg.in l.reprehendenda.C de insti.substi. Vnde versus,

Quid leuius fumo? flamen, quid flamine? ventus,
Quid vento? mulier, quid muliere? nihil.

c ¶ Necessarium.] Vt quia non sunt alij, qui veritatem sciant, vel non ita bene sciunt. 14.q. 2. cap. quamquam.

d ¶ Honestas.] Ergo, quod hic dicitur, non habet locum in omni muliere: sed tantum inhoneste viuẽtibus. Sic aliàs licet mulieres pro debito ciuili personaliter capi nõ possint, auth.sed nouo iure. C.de custo.reo. Nec possint tali priuilegio renunciare nisi pro reddenda administratione tutelæ, vt per Bar. in auth.matri, & auiæ.C.quando mul. tutel. offic. Mulier tamen inhoneste viuens poterit indistincte pro ciuilibus debitis personaliter capi, gloss. & Bald.in l.consentaneum. C. quomodo & quando iudex.

e ¶ Immisceri.] Periculosa est enim sexuum cõmistio.18.q.2.c. definimus.l.maritus.C.de procu.l.fi. C.de arbi.& not.in c.2.de iudi.in 6.vnde sumitur, fac l.1.§ sexum ff.de postul.

f ¶ Quacunque auctoritate.] Etiam literarum sedis Apostolicæ, vel legatorum ipsius, c.2.de iud.in 6.nisi litteræ Apostolicæ specialiter hoc continerent, quod non intelligas de literis legatorum. legatus enim de latere, vel alij inferiores, nõ possunt casum cõmittere cõtra iuris formam, vt not.in cap. fin.de hæret.in 6.& tenẽt Domi. & Perusi.in d.cap.2.

g ¶ Exprimatur.] Exprimuntur autẽ hæ causæ in c.1.§.fi. de iudi.in 6. secundum aliquos, quos tamen reprobat Perusi. post Ancha. in c.2.de iud. in 6.putantes causas expressas esse omnes criminales, vt in auten. sed nouo iure. C. de custo. reo. Item casus.l.1. §.ex hoc. ff. de vẽt. inspici.

h ¶ Trahi.] Scilicet inuitas, qđ satis per se denotat hoc verbum, volẽtes, ergo possunt ad iudicẽ accedere, nisi simus in feminis religiosis, quæ nec si velint, debẽt iudiciis personaliter interesse, c.2.de iud in 6.vnde sumitur. Et nota hic casum.in quo mulieres sunt melioris conditionis, ꝙ masculi. Ad idem c.mulieres. & c.ea noscitur de sent.excom.& ca. ex literis. de pigno.de quo latissime per Legi.in l.2.ff.de re iu.

i ¶ Tabellio.] vel alia idonea persona; puta, presbyterum, vel alium honestum virum, vt legitur, & not.in c.2.de iudi.in 6. Et nota hinc, ꝙ licet de iure ciuili examinatio testium non possit committi, nisi habenti iurisdictionem, vt per Bart. in l.iudices.C.de fide instru. de iure tamen canonico potest committi etiam tabellioni, & priuatæ personæ. primo tamen debet iudex committere tabellioni, si eius copia haberi poterit, Perusi. in dicto cap.2. post Ioan. in c.quoniam contra.eod.

k ¶ Constitutionis.] Vt in c.2.de iudi.in 6.

l ¶ Integer.] Quattuor concurrere debent, vt testis dici possit integer. Primo, quod sit omnino immunis a crimine, quod intellige vt per Abba. in cap.testimonium.de testi. & dicetur aliquid in sequenti notula. Secundo, quod procul sit ab infamia. & an hoc procedat in infamia facti, Abba.in dicto cap.testimonium. Suspicione, id est, inimicitia. 3. quæstio. 5. cap. accusatores. dicens fraudulenter se inimicum, vt se a testificando subtrahat, licet mortaliter peccet: quia dicit mendacium in causa proximi. 22. quæstio. 2. cap ne quis. & cap.1.de crimin.falsi. nihilominus fraude comperta reciperetur, & ei crederetur, Abba. in cap. inquisitionis §.1.de accusat. vers.sic vlterius, Quarto, suspicione criminis: quia non debet in aliquo

Testis, integer.

quo vacillare, sicut opinio ordinandi. dist. 81. c. tantis, & declarat Abb. in cap. 1. de except. in 3. not. fac. illud Horatij.

Integer vitæ, scelerisq; purus.

quia par affectionis causa omnem exclusit suspicionem. ff. non solum. ff. de ritu nupt. & late per Abb. in d. cap. insuper. immo secundum plerosque non sunt omnino integri, maxime quando per adversam partem producerentur testes in contrariũ, vt per Abb. in d. ca. insuper.

na defuerit, fide carebit [a].

Clerici possunt testificari pro ecclesia, & singulares personæ pro vniuersitate sua nisi tamen aliqua causa probabilis impediat, h. d.

In summa quicunque iure minime prohibentur [b] ad testimonium perhibendũ sunt admittendi. Clerici [c] ergo a ferẽdo testimonio super negotio propriæ ecclesiæ, vel aliæ singulares personæ, in causa suæ vniuersitatis [d] arcẽdi nõ erunt [e]: nisi ad agendum, respõdendumve fuerint instituti [f], vel ipsos alia causa [g] ꝓbabilis impedierit.

Monachi de consensu abbatis, possunt testimoniũ dicere h. d.

Monachi quoque, & quicunque sub alterius obedientia [h] constituti sunt, de sui præsulis licentia [i] recte testimoniũ dicẽt.

a ¶ Carebit.] Ergo peccatum mortale repellit a ferendo testimonio, c. testimonium de testi. & c. 2. de accus. Sed hoc non est indistincte verũ, sed prout declarat Ab. in d. c. testimonium. & in cap. illa de elect. & in c. accusationis. §. 1. vbi bonus tex. in materia de accusa. Illud no. quod enormiter peccans non facit fidem, etiam cũ iuramento, Ab. in c. 1. de purg. can. nec famam inducunt tales testes. Abb. in d. c. inquisitionis. §. 2.

b ¶ Prohibentur.] Nam quod edictum de testibus est prohibitorium certarum personarum, & permissorium regulæ. quilibet enim admittitur, nisi prohibeatur, vt hic, fac. c. cum apud. vbi Abb. in 1. not. de spons. & c. 1. de testib.

c ¶ Clerici.] Tam sæculares, quam regulares religiosi & conversi: nec enim in materia ista inter hos est differentia, Abb. in c. insuper. in 1. quæst. de testi. Item tam clerici inferiores, quam prælati ecclesiarum, quod satis probatur in d. c. insuper. ponderando inscriptionem d. ca. insuper. quæ est, priori & fratribus. Et cũ prælatus possit esse iudex in causa ecclesiæ suæ. 2. q. 7. cap. si quis. & ibi not. & in c. cum personæ de priui. in 6. ergo multo magis poterit esse testis, cum facilius repellatur quis a iudicãdo, quam a testificando & ita arguit Abb. in d. cap. insuper facit. cap. cum R. de offic. delega. Hoc tamen limita primo non habere locum, si prælatus promoveret causam, in qua vult testificari, dicto cap. insuper. Item quando ageretur de causa, quæ spectaret specialiter ad mensam episcopalẽ, vt per Ab. in d. c insuper. versic. ex his infertur, & de materia latissime in d. c. insup. & c. cũ nũcius de testi.

d ¶ Vniuersitatis Etiam sæcularis, eadem enim est in omnibus rõ: quia scilicet causa non est singulorum. l. in tantum. ff. de re. diuisio. & 12. q. 2. ca. qui manumittitur. & per Canon. in cap. insuper. & capit. cum nuncius. de testi. Legistæ in l. parentes, C. eod. titu.

e ¶ Non erunt.] Cap. insuper. ca cum nuncius. & c. in tuis. de testi. c. etsi Christus. de iureiur. & hoc intellige in ciuilibus. distinguendo tamen plene, vt per Abb. in dicto c. insuper. Secus in criminalibus. cap. super prudentia. 14. q. 2. nisi esset res & criminalis quæstio inter eosdem de vniuersitate:

f ¶ Instituti.] Quo casu non poterit testificari: quia nemo debet habere duplex officiũ in causa. 4. quæst. 4 cap. 1. & cap. 2. facit cap. singula. distinct. 89. & 16. q. 1. cap. presbyteros. Et l. ille a quo. §. tempestiuũ. ff. ad Trebel. l. si plures. ff. de pact. l. nemo. C. de asses.

g ¶ Alia causa.] Sed quæ nam erit ista alia causa? Rñ. multiplex, vt excõmunicatio, crimen graue, periurium, infamia, cap. testimonium, de testib. & c. ex parte, eo. ti tu. Vnde nota, quod habilitatus ad certum actum respectu vnius causæ, videtur habilitatus solum respectu illius non aliarũ causarum pariter impedientium fac. c. ex tuatum, de auct. & vsu pal. l. si domus. ff. de serui. vrb. prædio. fac. quod not. in c. statutũ. de rescri. in 6. & per Abb. in c. cum nuncius de testi. in princ.

h ¶ Sub obedientia.] Vt sunt canonici regulares, conversi, & alij religiosi huiusmodi, vt per Specu. in tit. de teste. §. 1. versic. Item Excipitur, quod est monachus, vbi multa iura allegat in materia: suæ tamen allegationes sæpe plus valent numero, quã pondere.

i ¶ Licentia.] Sed quid si non habuerint licentiã? Respondeo, quidam distinguunt inter testimoniũ exhibitum in iudicio, & testimonium adhibitum contractui: magis tamen cõmuniter tenetur, quod valeat, vt per Spec. in tit. de teste. §. 1. versi. item excipitur, quod est monachus: quia non reperiuntur prohibiti, immo potius permissi c. nuper. de testi. c. etsi Christus de iureiuran. cum simili, & hoc tenet Accur. in §. cogitandum. in auth. de monachi. Bal. in auth. ingressi. C de sacros. eccles. Abb. in cap. cum nuncius. de testi. per c. Abbate. de verbo. significat. & c. veritatis. de dolo & contumac. Et quod hic, & in c. monachi. 16. q. 1. dicitur. de licentia intellige secundum eum, quod a principio debent habere licentiam prælati, cum nec legere literas debeant sine licentia prælati 18. quæstio. 2. capit. non dicatis. Sed si testificati fuerint, valebit testimonium cum lex illud non annullet. Simile est, quod licet non debeant fieri plures, quam vnus patrinus, si tamen fiant plures cum omnibus contrahitur spiritualis cognatio, vt supra de cognat. spirit. c. de eo, & ibi not. licet hoc sit nouissime per

Con-

Concilium Tridentinum immutatum. Vel intellige de licentia, quæ procedat de honestate, non de necessitate. Quemadmodum etiam dicimus de teste, qui debet deponere ieiunus, ca. 1. de testi. fac. c. 1 de despon. impu. in fin. Nec sumendum est hic arg. a contrario sensu.

Christianorũ testimonia aduersus infideles admittuntur, sed non econtra. h. d.

Christianorũ quoque testimonia aduersus Iudæos in omnibus causis recipiéda[a] erunt, núllis sibi contra hoc principũ priuilegijs[b] suffragantibus. Sed contra Christianum, nec Iudęus, nec Páganus, nec Hæreticus, aut aliter Infidelis[c], neque ęxcómunicatus[d], aut aliter criminosus[e] recte testimonium[f] dicent.

Criminosus perseuerans in crimine non potest testificari: emendatus vero in causa ciuili potest, nisi fuerit reus periurij, vel nisi sit affectus infamia. In causa vero criminali, licet emendatus, difficilius admittitur. h. d.

Plane[g], quod de criminoso diximus, distinctionem recipit: nam si is, cui ab aduersa parte opponitur, adhuc in ipso crimine[h] perseuerat, tã in ciuili, quàm in criminali causa ab omni prorsus testificãdi officio[i] excludendus erit: si vero sit de crimine emendatus[k], nec eũ comitetĩfamia[l] nõ est in causa ciuili, vel

a ¶Recipienda erunt.] Cap. Iudæi. de testi. An autem Iudæus possit contra Christianũ de crimine excipere, dic vt per Ab. in d. c. Iudæi.

b ¶Priuilegiis.] Vt habes in cle. 1. de testi.

c ¶Infidelis.] Vt cap. 1. & cap. licet. de test. l. quoniam. C. de hæret. cum authent. ibi posita. & per Specul in titu. de teste. §. 1. vers. item quod Iudæus. Sed contrarium videtur probari in cap. Iudæi. eo. titu. Solus uerbum, præsumant, tollit difficultatẽ, vt ibi not. Itẽ contra, cum in iudicio sit seruanda æqualitas. c. a. de mutua petitio. cap. cum inter. de except. ergo nõ iuridicũ, qđ sicut Christiani Iudæos non recipiunt contra se, sic nec ipsi contra Iudæos recipi debeant. Solu. vt not in clem. 1. de testi.

d ¶Excommunicatus.] 3. quæst. 4. c. conspiratores. cum concor. alleg. per Specul. in titu. de testibus, § 1. vers. item quod est excommunicatus. Et idem dicat de suspenso, vt per Specul. in dicto § 1. uers. quod de suspenso.

e ¶Criminosus.] Quod intellige, ut in §. seq. & cõcord 3. quæst. 11. ca. neganda. & cap. non est. & 3. quæst. 7. cap. qui sine. & ca. postulatus. & 32. quæst. 5. cap. præceptum.

f ¶Testimonium dicent.] Sed numquid orthodoxus poterit huic iuris dispositioni renunciare, & contra se admittere testimonium infidelis? Spec. in tit. de test. vers. sed numquid orthodoxus, quod sic. Contra tamen Ioan. And. ibi in additionibus quia sic daremus fauorem infidelibus, contra ca. excommunicamus. & ca. si aduersus. de hæret. Est tñ sciendũ, quod si testis dicatur excõmunicatus, infamis, fur, raptor, vel ita criminosus vt non debeat admitti, nihilominus productus statim examinabitur, & in fine discutietur, an obiecta sint vera. quilibet enim donec contrariũ appareat bonus præsumitur, cap. vni. de seruu. non ordi. faci. & late per Spec. in tit. de teste §. 1. vers. sed quid si dicitur. cum versiculis sequent.

g ¶Plane, &c.] Iste §. cõtinet septem casus, in quibus quia repellitur a testimonio in causa criminali, & tres casus, in quibus repellitur in causa ciuili, & sumitur ex c. testimonium. de testi. quasi ad verbum, in quo Ab. valde diffuse explicat materiã prosequendo sigillatim casus singulos.

h ¶Crimine.] De quo autem crimine sit hoc intelligẽdum, uarie loquũtur Docto. in cap. testimonium. de testi. Sed quid si testis tempore præstiti iuramenti fuerit nõ criminosus, sed bene tempore depositionis? Respondeo non est legitimus testis, nec admittendus. Aliud est in casu conuerso, scilicet, si criminosus fuisset tempore iuramenti, & non fuit oppositum, non potest repelli tempore depositionis. Nam iuramentum astringit eum, licet criminosum. Ita Ab. in d. c. testimoniũ. vers. circa hunc casum. post Specul. & Ioan. Andr. crederem tamen, quod vel iudex impedire posset ex officio, eidẽ fidẽ, vel modicã vel nullã adhibere deberet.

i ¶Officio.] Non sic facile criminosus repellitur ab alio officio, quam testificandi, de quo latissime, per Cano. in c. suscitatus. de rescri.

k ¶Emendatus.] In causa ergo ciuili emendatus nõ repellitur: quia iã incipit esse quod nõ fuit. ca. ferrum. dist. 50. Sed qualiter probabitur quis emẽdatus? Rñ. per sacerdotem, cui confessus est, qui de ipso debet testimonium perhibere, c. in capite. dist. 50. & 2. q. 1. cap. si peccauerit in fi. & in c. nemo. de simon. vt per glo. fi. de testi. in c. testimonium. vbi latius Docto. vbi specialiter inquit Abb. quod cõfessio quidem probabitur per sacerdotem: sed satisfactio per familiares & alios, qui viderũt. Quid si emendatio contigit per dispensationem? Rñd. communiter, quod prosit quo ad omnes quæstiones ciuiles & criminales. Sed Abb. in d. cap. testimonium, putat consultius esse, si inspiciantur verba dispensationis.

l ¶Infamia.] Not. q infamia concomitatur & associat infamem, adeo, q eum sequitur quocũque se uerterit tanquã lepra leprosum, arg. 1. q. 1. ca. cito turpem. vnde in quolibet loco poterit tamquam infamia repelli, fac. ad hoc not. per Inno. in c. qualiter, & qñ. de accusa. & per Ab. in c. testimonium. eod. vers. vnũ, &c. Sed cum tria sint genera infamiæ, quædam iuris, quæ dicitur ciuilis, quædam quæ dicitur canonica, quædam, quæ est infamia

facti,

facti, quæ probe appellabitur infamatio, de qua e sit intelligendum quod hic dicitur? R͞n. secundum varietatem casuum variandæ erunt & responsiones, vt proxime per Ab in d. c. testimonium vers. venio ad secundum & vers. ego in hac materia. dum Io. And. & Abb. in c. testimonium de testi & intellige hoc etiam si sit emendatus vt ponat aliquid speciale in causa criminali. quod satis innuit litera in fi. fac. c. super eo i. de testi.

etiam cum de crimine ciuiliter [a] agitur, præterquā pro reatu [b] periurij repellēdus.

Emendatus de crimine in causa criminali difficilius admittitur in testem, quam in ciuili.

In criminali autē quęstione, si in alio iudicio cōtra ipsum accusatione de crimine instituta confessus [c], vel conuictus [d] fuit, vel si nūc per exceptionē conuincatur [e], aut ei⁹ grauata sit opinio [f], ex eo, quod quādoq; fuit tali modo repulsus, quamuis hoc casu non excluderetur, in causa ciuili, potest a testimonio licet egerit pænitentiam [g] remoueri [h].

Validum ab initio tractu temporis non infirmatur, etiam noua superueniēte causa, h.d.

Illud in dubiū non venit, ei⁹ testimoniū, qui īteger deposuit [i],

a ¶ Ciuiliter agitur.] Nota hic, q͞d appellatione causæ ciuilis non venit causa, in qua agitur de crimine, licet ciuiliter agatur ponuntur enim hic ista, vt diuersa. & dic quod ista causa est quasi mixta inter ciuilem, & criminalem cap. tuæ de proc. cap. super his. de accusat. q͞d est notandum pro interpretatione statutorum, & aliarū similium constitutionum.

b ¶ Reatu periurii.] Fac 6 q. 1. c. quicunque & 22. q. 5. c. paruuli. & cap. si quis. cum simili. & procedat hoc quoties quis violauit iuramentum licitū vel de quo dubitatur, an sit licitū. si vero iuramentū sit illicitum & temerariū, secundū comm. opi. non repellit a testimonio, nec infamat, sicut nec a dignitate repellit, c sicut. de iure iur. & fac. quod not. in c. Florentinum. dist 85. Sed vnde aduenit ista specialitas in periurio, cum secus sit in aliis criminibus grauioribus? sufficit enim, quod quis sit emendatus? R͞n secundum Io. And. & Goff. q͞ in teste pura & simplex requiritur veritas. 3. q. 8. c puta & 4. q. 4 cap 1. & iuramentum est veritatis confirmatio, ea etsi Christus. de iure iur. Sol. nihil est æque veritati contrarium ac falsitas, quæ est veritatis immutatio authen. de instrumē. caut. in prin. Item periurus quodam respectu vincit homicidam 22. q. 5. ca. ille qui. & hoc maxime, quando quis commisit periurium in testificando. nam ex quo semel commisit in illo officio suspectus est semper in illo. l. si aliquid. C. de suscepi. & Arch lib. 10. & c. quicumque sciens. 6. q. 1. & per Abb. in cap. testimonium. de testi. Sed videtur quod tam hic, quam in ca. testimonium. sit superfluitas; sufficiebat enim meminisse de infamia cū quilibet periurus sit infamis ca. infames 6 quæst. 1. Solu. vt per Abbat. in dicto capit. testimonium. vers sed contra.

c ¶ Confessus.] Ex hoc nota, q͞ confessio facta in vno iudicio, etiam criminali, facit fidem in alio cōtra confitentem, quo ad hoc vt repellatur a testimonio quasi suggillet opinionem ipsius: secus quoad alia. l. pen. ff. de in integr. actio. item talis confessus non admittitur ad purgationem alicuius. c cō stitutus, de purg cano. & c. denique § 1 de exce. q͞d intellige secundum hunc §. & fac. c. super eo. t. de testibus.

d ¶ Conuictus.] Multo magis, si condēnatus, secū

e ¶ Conuincatur.] Quia tunc etiam si esset emendatus non admitteretur. si cā esset criminalis, licet durū videatur, q͞ semel delinquens quantūcunque sit emendatus remaneat suspiciosus, si etiā intrasset religionem forte remora esset omnis causa suspicionis, c penu. & fi. 19. q. vlt. & sentit Abb. in cap. testimonium de testi.

f ¶ Opinio.] Et iō ia, cuius opin. est grauata ad testimonium admitti non debet in causa criminali; quia omni infamia debet testis carere cap. denique, de excep. & 2. q. 1 cap. testes. & præcipue in causa criminali, nec etiā tales sunt admittendi ad honores. 81 dist. c tantis. & infra de accus. c. omnipotens. & c. si de testib. in nullo enim debet vacillare opin ordinandi. dist. 55. c. laici seq. l. reum crimin s. C de procur. & l. eos. ff. de decurio. & est hic arg. q͞ res siue sententia inter alios acta facit fidem in alio iudicio, sed dic, q͞ sola repulsio non sufficit, sed infamia inde orta ipsum repellit: aliàs iterum oportet crimen probari ut repellatur, vt not. in c. testimonium de test. vnde hæc notula sumitur.

g ¶ Pænitentiam.] Nota ergo, quod emendatus de crimine non remanet omnino integer, vnde non restituitur pristinæ p̄sumptioni naturæ; qua quilibet bonus præsumitur. c. si. de præsum. immo in aliquis remanet præsumptio. contra fac. ca. forus. in fi. de verb. sign & ex hoc limi. c. ferrum dist 50. & not. q͞ non præfigitur aliquod tempus, sed sufficit probare, q͞ alias erat criminosus. Ex quo infertur quod peractio pænitentiæ, etiam cum interuallo longi temporis, non sufficit vt purgetur ex toto præsumptio contra eum ex delicto orta Arg. contra in auth. de monac. § humana autem natura. de hoc p Ab. in c. testimonium. in 3. not. de testi.

h ¶ Remoueri.] Et circa hoc datur per Ab in c q͞stioni de appell. in fin. talis regula & conclusio, q͞ omne iuramentum honoris est regulariter periuro interdictum, per ea, quæ alleg per glos. in dicto c quæstioni. sed iuramentum oneris, quod tendit ob obligandum tenetur præstare periurus sicut alius, c cum in ecclesiis, de maior. & obed. nisi sit p̄sumptio, q͞ iterū deieraret, tunc n nunq͞ est deferendum iuramentum etiam oneris, c. clericos de coha bi. mul. & cler.

i ¶ Deposuit.] No. tempus depositionis attendendum, concor. l. ad testium. §. 1. ff. de testa. vbi not. & l. 3.

infringi debilitarive minime posse, quamquam illum post depositionem factum esse contigerit criminosum. Nec enim, quod recte semel factum est, ex huiusmodi euentu postea debet infirmari a; cum culpandus non sit, qui idoneum nunc in testem producit, si aliquando eundem futurum malum nō diuinauerit b.

Domestici & similem habentes causam, non possunt esse testes. h. d.

Domestici c quoq; & qui similem habentes causam consimili quoque morbo d veri similiter laborare existimandi sunt, si e certum id sit, aut super eo legitime conuinci possint, si ab alterutra partium testes adducti fuerint, ad testimonium admittendi nō erunt f.

Non potest quis esse testis in causa in qua fuit aduocatus, vel procurator. h. d.

Is quoque, qui in prima instantia g alicuius causæ aduocationē h & patrociniū,

l. 3 circa princ. ff de testi. & de hoc per Spec. in tit. de teste §. 1. vers. quid si post datum. & est argu. q pubes factus non fert testimonium de eo, quod vidit ante pubertatem, de quo not. in d. l. testiū. §. 1.

a ¶ Infirmari.] Et merito: quia factū legitime infirmari non debet, licet casus postea eueniat, a quo non potuit inchoari. ca. factum de reg. iur. in 6. fac. 32 q. 7. ca. neque furiosus. ff. de his, q sunt sui, vel ali. iur. l. patre. fac. c. pen. de eo qui cogn. consan. vxo. suæ. & l. in ambiguis. §. 1. ff. de re iu. & l. adoptiuus & l. si qua ff. de ri. nup. & l. nec enim. ff de iure. actuque priua. Contra tñ videtur, c. cūrtet. & c. vsque adeo dist. 33. & c. presbyterū. & ca. tua. de elec. ægrot. Sol. non infirmatur & retractatur totaliter, sed quo ad effectum tantum, & ita not. in d. ca. factum. Sic etiam cōtra, licet quid ad eum casum veniat a quo potuit inchoari, non tamen firmatur quod ab initio non valebat. c. non firmatur. de reg. iur. in 6. de quo dic vt ibi.

b ¶ Diuinauerit.] Not. q non tenetur quis diuinare fac. c. vni. vt eccl. benef. sin. dimi. confe. & l. si fideiussor § si eum debito. ff. mand. & l. si putator. ff. ad leg. Aquil. Nam & Paulus licet esset spiritu Dei plenus, non tñ potuit secreta diuini cōsilij perscrutari. 22. qō. 2. c. beatus. diuinare autem sumitur in malam partem, vt 5. q. 1. c. numquam.

Domestici.

c ¶ Domestici Concor.] l. pe. ff. eo. l. 1. C. eo. & c. in literis, de testi. & 4. q. 3. §. testes. Sed qui nā dicūtur domestici. vel familiares? R. ñ. ꝓprie ij, quibus imperari potest rōne patriæ, vel dominicæ potestatis, vt not. in d. c. in literis. hic tñ non adeo stricte sumitur domesticus: nā & alij seruitores, qui stant in domo ad seruiendum: & sunt liberi, comprehendūtur in dispositione huius text. vt per Ab. in d. c. in literis in 3. not. per l. 2 §. familiæ. ff. de vi. bo rapto. & l. pronunciatio §. 1. ff de verb. signi. licet idem in eodem capitulo. vers. sed contra prædicta. in fi. videatur adhærere primæ expositioni & significationi. Quidam tamen circa hos seruitores distinguūt, an habeant salarium, vel non habeant: vt quod hic dicitur locum habeat in primo casu, non in secundo, vt per Specu. in tit. de teste. §. 1. vers. sed quid de mercenario. Verbum tamen, familiares, secundum aliquos latius patet, quam verbum, domestici, vt per Iuristas in l. 1. C. eod. Sed an subditus testificabitur in causa domini? Respon. affirmatiue, vt per Abb. & Docto. in cap. accedens. vt lit. non contesta.

Familiares.

d ¶ Morbo.] Id est, delicto, secundum quosdam. fac. 3. q. 7. c. qui sine. & c. postulatus, §. porro. in fi. & 1. q. 1 cap. multi. in princ. & ca. cum in tua. extra de sponsa. Sic non potest alium corripere, qui in simile delictum corruerit. dist. 25. cap. fin. Sed certe licet hæc dispositio vera sit in se: non tamē videtur quadrare huic litteræ: nam cum agitur de repellendo teste non est necesse ponderare similitudinē, sine conformitatem delicti, cum etiam dissimile repellat. c. testimonium. de testi. Vnde videtur meliꝰ intelligi posse de similitudine causæ, non tamē de qualibet similitudine; puta, quod is, qui emit non possit testificari in causa alterius, q emerit. Sed quotiens est tanta causarum similitudo, q ex decisione causæ, in qua est testis, infertur ad decisionem causæ in qua est principalis, non sufficit ergo similitudo in genere, vel in qua non cadit affectio, vt per Ab. in c. personas. de testib.

e ¶ Si certum.] Sed quid agendum, si certū sit me super tractatu non habere, nisi testes de mea familia? Respond. secundum Abb. in c. in literis. q debeo eos expellere, & post producere eos in testes. satis enim videtur, quod tempore testimonij non sunt mihi familiares. hæc tamen expulsio non debet esse de fraude suspecta, secundum Doct. in l. 21 §. si seruus. ff de qq & in d. c. literis.

f ¶ Non erunt.] Et sic infertur, quod interrogandi non erunt. putat tamen Ab. in cap. personas. in fin. de testi. Non absurde dici posse, quod isti admitti poterunt, sed quanta sit adhibenda fides iudex ex variis circunstantiis arbitrabitur, arg. not. in cap. insuper. & in cap. litteris. de testib. erunt ergo testes huiusmodi nō omnino integri. Et quod dicitur eos non admittendos, intelligendum erit, quo ad effectum plenæ probationis. Et facit pro eo, quod hic dicitur cap. causam. 2. de iudi. vbi iudex, qui habet causam consimilem potest recusari.

g ¶ Instantia.] Instantia, bene dicit instantia, quæ durat a litis contestatione vsque ad sententiam, vt etiam per triennium, secundum ius ciuile. l. properandum. C. de iud. Secus enim esset, si datus esset procurator ad vnum actum tantum; puta, ad impetrandum: quia poterit in aliis articulis disiunctis testificari, secundum Ioan. And. & Persū. in c. fi. de testi. in 6. post Rot.

h ¶ Aduocationē.] Quod intelligerē etiam si tantū

scri-

ſuſceperit [a], licet aduocat[us] [b], & procurator [c] eſſe deſierit, quia tamen adhuc affectus cauſæ præſumitur [d], in iudicio appellationis [e] in teſtem recipiendus non erit [f].

Ad teſtes examinandos etiam tres dilationes dari poſſunt, & ex cauſa etiam quarta, ſub certo tamen iureiurando. h.d.

Dabunt autem iudices, tam in eccleſiaſticis, quam in ciuilibus [g] cauſis ad exhibẽdos teſtes non ſolum vnã: ſed ex cauſa [h] ſecundam etiam & tertiam dilationem [i]:

ſetiberet in camera, & non cõpareat coram indice, licet hic proprie non poſſit dici aduocatus, ſecũdũ Ab. in rub. de poſtu. & prohibitus aduocare non cẽſeatur prohibitus domi ſeribere. Sed hic videtur eadẽ in vtroque caſu ratio, vt infra in notula ſuper verbo, præſumitur.

a ¶ Suſceperit.] Si quis ergo fuerit q. dem procurator cõſtitutus, mandatũ tamen non recepe rit, teſtificari poterit. ca. dilecto. de teſti. Idem etiam in aduocato, & de hoc not. in l. fin. ff. eo. tit. Immo & ſi ſuſcepiſſet mandatum & re integra renunciaſſet, idem eſſet dicendum, ſecundum Innoc. in c. inſuper. de teſt. Fortius ſecundum Hoſt. ibi idem diceremus, ſi procurator agere incœpiſſet, dummodo ante litem conteſtatam deſtitiſſet, & etiam ſi dictus procurator poſſet cauſam reſumere ſecundum formam cap. ſi duo. de procur. in 6. Expone ergo ſuſceperit, ita quod dominus litis factus fuerit, non alias, de hoc plene habetur in cap. inſuper. de teſt. & in cap. ſi. eod. tit in 6.

b ¶ Aduocatus.] Intellige de aduocato, qui intentionem ſuam propalauerit ex intentione Innoc. & Abb. in cap. irrefragabili. de offic. ordin. Qui ita etiam intelliguntur. l. prætor. ff. de iuriſdict. omn. iudic. Poteſt tamen eſſe teſtis in inſtrumento tranſactionis, & deſcriptus in inſtrumento poteſt eſſe aduocatus cum agitur ad executionem, ſed ſi in aliquo dubitetur de iuribus inſtrumenti non poteſt teſtificari. Abb. in c. ex litteris. de tranſact. Et ſic not. quod cuius viui vox non facit fidem, facit deſcripta. Et facit ad quæſtio. an notarius procurans poſſit producere inſtrumentum a ſe confectum in fauorem ſui principalis, de quo per Ioan. Andr. in cap. cum quid vna. in Mercur. fac. not. per Bal. in l. deferre. §. idẽ reſcripſerunt. ff. de iure fiſci.

c ¶ Procurator.] Patet quod hic loquitur de procuratore ad iudicia. Sed numquid ſit idem de procuratore ad negotia? Reſpon. ſecundum Hoſt. quod in negotio, quod procurauit de conſenſu partium poteſt admitti, ſicut & indiciarius & mediator. §. quoniam vero. auth. en. de teſti. in aliis vero, etiam parte inuita, cum non prohibeatur. l. 1. ff. eod. & not. in c. ſi. de teſti. in 6. Notarius quoque, qui ſcripſit acta non prohibetur eſſe teſtis, habetur in d. ca. ſi. Iudex quoque poteſt deponere coram aliis iudicibus de geſtis coram ſe, ca. inter dilectos. vbi Ab. de exceſ. præl. in c. non ſine. de arbit. plenius in ca. cum nobis. de teſtib.

d ¶ Præſumitur.] Sed quomodo hoc præſumitur cũ ceſſet lucrũ? Reſp. quia huiuſmodi perſonæ reputant victoriã cauſæ ad honorem, & perditionẽ ad dedecus: quia memores ſui officii forte veritatẽ non deponerent, & ſic nota, quod honor & cauſa affectionis non minus repellit teſtem, quam lucrũ. Peruſ. poſt Bal. in c. ſi. de teſti. in 6. fac. c. ſtatuẽdũ. 2. q. 6. & fac. quia aduocatus dicitur offendere eũ, contra quẽ aduocat: vnde tanquã non amicus videtur repellẽdus per ea, quæ dicit Anto in c. cum ſacerdotis. de poſtu. vbi inquit, quod promittẽs ſub certa pœna nõ offendere, incidit in pœnã accipiẽdo cõtra eũ officiũ aduocationis: quod nota pro inſtrumẽtis pacis. Cõtrariũ tamẽ ibi & melius tenet Ab. Sed quid ſi vehementiores pſumptiones vigerent in contrariũ? Forte nõ procederet quod hic dicitur. l. diuus. ff. de teſti. in integr. niſi dicas hanc eſſe præſumptionẽ iuris, & de iure, quæ nõ admittat probationẽ in contrariũ.

e ¶ Appellationis.] Videbatur tñ dicẽdũ contrariũ, cũ cauſa appellationis videatur diuerſa a cauſa principali propter diuerſitatem iudicis, aduocati, & procuratoris, ſed dic quod non eſt ſimpliciter alia. ſed quo ad quid. not. in cap. fina. de teſtib. in 6.

f ¶ Non erit.] Fac. quod not. Abb. in c. cum venerabilis. verſi. ex prędictis etiam infertur. vbi inquit, quod ſi approbaui aliquẽ, poſſum eundẽ reprobare reſpectu alterius diſſimilis actus. Vnde ſi approbaui aliquẽ in iudicẽ poſſum reprobare, ſi producitur cõtra me in teſtẽ: quia perſona criminoſa põt eſſe iudex, ad not. in c. ſciſcitatus. de reſcr. non autẽ teſtis. § vita. ſup. eo. & c. teſtimoniũ. de teſtib. Sic approbatus in rectorẽ ſtudij poteſt reprobari in examine, nec ſtatutũ vniuerſitatis in cõtrariũ valeret.

Dabũt ãt. CASVS. Cũ finis litigãtiũ ſit ex iudicio ſniam reportare, ppea petebãt ſibi cõcedi diuerſas dilationes, & aliqñ aliqd aliud ad pbationẽ iuriũ, alioquin dicebãt iſti deficerẽt probationes, & conſequenter ius ipſum, In cõtrariũ vero facit text. in c. licet dilectus. in ſi. de teſtib. Hãc difficultatẽ Sol. prout in hac parte legimus, & ratio eſt, quia in iudicio ita procedi debet, vt ex defectu probationis nõ tollatur ius, & ne ita qdã concedantur vt in infinitũ iudiciũ tendere videatur, & obiectiones cũ adinuicem pugnent inter ſe conciliant. Not primo quod dilationes probandi nõ ſunt ampliandæ, neq; reſtringẽdæ, aliter enim ſequerentur diuerſa incõmoda: Not. ſecundo, quod ad damnum euitandum id ſæpe conceditur, quod aliter denegaretur. Io. Bapt.

g ¶ Ciuilibus.] Id eſt, quę agũtur in foro ſeculari, eccleſiaſticis, q̃ agũtur in foro eccleſiaſtico, vel ciuilibus, id eſt, q̃ agũtur de rebus tẽporalibus, eccleſiaſticis, id eſt, ſpiritualib[us], vel criminalib[us]. vtranq; expoſitionẽ amplectit[ur] Ab in ca. in cauſis. de teſtib. vnde ſuniitur ſecũdũ primã expoſitionem nota, quod regulariter cauſæ eccleſiaſticæ regulantur ad inſtar ciuilium. fac cle. diſpendioſam. de iudi. per locum a ſpeciali, & in ca. 1. de iuramen calum. in 6. fac. not. in d. c. 1. de non. oper. nunciatio.

h ¶ Ex cauſa.] Fac. not. in d. c. in cauſis. & in c pen. de teſti. & in l. ſi. ff de fer.

i ¶ Dilationem.] Aliàs productionẽ, & ita reperitur

quartam vero disceptantibus non largiẽtur [a], nisi præstito ab eo, qui postulat iuramento [b], quod nõ per calliditatem aliquam quartam productionem [c] postulet. Sed quia illorũ, quos instat nunc de nouo producere prius notitiã habere nequiuerit [d], quodque neque per se, neque per [e] aliũ testificata subtraxerit [f], vel didicerit, quo casu quartam quoque dilationem accommodabit [g] iudex, maxime si productioni testiũ non fuerit a partibus renunciatum [h].

Multa conceduntur, ne probationes intereant, quæ aliàs non cõcederentur: quod probatur hic tribus exẽplis. hoc dicit.

Siquidẽ [i], ne probationes depereant, multa permittuntur, quæ alioqui nõ concederentur: vt ecce, si is in causa [K] iudex datus fuerit, quem in testẽ ꝓduci sit necessariũ [l],

tur littera in c. in causis. & in cap penult. de testib. vnde sumitur Et erit sensus, quod etiam in unica tãtũ dilatione non poterunt fieri, nisi tres productiones. & hunc intellectum sequitur Abb. & alii magni viri, tam in d. c. in causis, quam in dicto c. pen. multis cõprobãs: cõsuetudo tñ, quæ est optima legũ interpres. ca. cũ dilectus de cõsuet. approbauit aliũ intellectũ, scilicet, vt in dictis iuribus exponamus ꝓductione, id est, dilatione, in qua scilicet fiunt productiones, & ob id hic ad tollendas difficultates meminit de dilatione. & pro hac intelligentia fac. qđ not 3. q. 3 c. spatiũ. pro alio tamen intellectu fac c. significauerũt. de testi. & authen. qui semel C de ꝓbatio.

a ¶ Largientur.] Sed quid dicemus, si iudex hanc quartam largiatur, omissa sollemnitate iuramẽti, de qua hic dicitur? Resp licet varij varia senserint, cõmu. tñ est opi. quod teneat illa quarta productio, si a parte nõ fuerit reclamatum & appellatum. & ita Butr. & alij in ca. pen. de test. & per Ab. fuse in c. in causis. eo tit. idẽ erit, si productio fuerit facta post terminum assignatum tacente parte. Imol. in c. fraternitatis. de testi.

b ¶ Iuramento.] Sed cur exigitur hoc iuramentũ cum semel sit iuratum de calumnia? Respond. vt not. in c. penul. de testi. & est not. secundum Inno. quod hæc quarta dilatio non datur indistincte seruata sollemnitate, de qua hic dicitur. sed oportet quod ꝓpetatur intra tempora statuta de quibus in l. 1. C. de dilat. & 3. q. 3 c. spatium. sequitur Ab. in c. pen. de testib.

c ¶ Productionem] Id est. dilationem, in qua fit productio, vel secundum alios capi debet hoc verbum, prout iacet, vt not. sup. in verb. dilationem, secundum quem intellectũ sequitur, quod si quis habuisset tres dilationes, tamen non potuisset facere, nisi unam, aut alteram productionem, quod in danda quarta dilatione non haberet locum, quod hic dicitur de iuramento exhibendo, sequitur Ab. in c. in causis. de testib. versi. ex his habes clare intellectum, &c.

d ¶ Nequiuerit.] Simile in c. pastoralis. de except. & in c præsentium. de test:b.

e ¶ Per aliũ.] Nec enim refert vtrũ quis faciat per se, vel per alium, vbi idem resultat effectus, ꝙ procedit etiã in pœnalibus, vt 17 q. 4 c. si qs suadẽte. iuncto c. mulieres de sentent excõmuni. & quod ib vet Abbat. & per Iuristas in l 1. C de ser. fugi.

f ¶ Subtraxerit.] Eo enim ipso quod subtraxit testificata, præsumitur quod didicerit: præsumitur enim contra subtrahentem ex delicto, secundũ Inno. Host. & Abo. in ca. in causis argu. l. si de possessione. C. de prob. si igitur cessaret ista ratio, puta. ꝙ in dilationibus, vel ꝓductionib⁹ testes nõ fuerint examinati, non haberet locum quod hic dicitur, secundum Abb. in dicto c. in causis. versic. ex hac ratione.

g ¶ Accõmodabit.] Sed quid, si pars simpliciter petit quartã productionem, vel dilationẽ, non adiecto cũ sollemnitate legali? Inno. dicit, quod est iniusta petitio, & iusta denegatio, & si a denegatione appellaretur esset iniusta appellatio: de hoc tamen late per Ab. in c. significauerunt de testib. Nota tamen vnum ꝙ dispositio huius §. non seruatur in Romana Curia: quia in ea tales productiones, siue dilationes dantur pro iudicis arbitrio, vt accepi ab Antonio Massa censore huius operis, & excellentissimo practico.

h ¶ Renunciatum.] Tunc enim pars quæ probationibus renunciauit, non est ad hoc vlterius admittenda. c. cum venisset. & ibi not. de testi.

i ¶ Siquidem, &c.] Quasi dicat, non mirum si superiore casu datur etiam quarta dilatio: quia multa sunt inducta, ne probationes pereant. fac l qm̃ C. de hære & mani. & l. eurent ff. de testi & ff. ad leg. Aquil. l in lege & in c. qm̃ frequenter. vt lit. nõ cõt.

K ¶ In causa] etiã criminali, licet in ea testes non cogantur. ita tenetur cõiter in c dilecto. de testib.

l ¶ Necessarium.] Quia ille, qui probare intendit non habet nisi unum teste, nisi remoueatur iudex datus, vt in c. dilecto. de testib. Sed numquid idem sit dicendum, si iste, qui vult iudicem remoueri haberet duos testes præter istũ? Et non videtur, cũ duo testes sufficiant l. vbi numerus. ff de testi. ca. licet. eo tit. c. relatum. de testa. Sed satis potest dici istũ posse & debere remoueri a iudicio, præcipue si illi duo non sint maiores omni exceptione, & quia testes non habent omnia in memoria. l. 2. §. si quid autem in tanta. C de iur vet. enucl. & l. peregre. ff. de acquir. poss. Si autem plures haberet, non deberet remoueri: quia vbi quis habet sufficiẽtes testes, alii non cõpelluntur. c. de testibus. in fin. de testi. nisi tamẽ aduersarius meus in fraudem procuret, vt causa cõmittatur ei, quo ego volebam vti in testem: quia tunc remouebitur, licet habeam plures, quos uolebam & poteram in testes producere, ne meo aduersario sua fraus prosit, c. nobis, & c sicut. de iure c. super litteris. & rescri. l. itaque. ff. de furt.

Remo.

remouendus [a], & alius in eius locum substituendus erit. Sic & aliàs citato [b] aduersario recipiuntur, & publicantur testes, quos reus [c] inducendos duxerit. Sic & ecclesia necessariæ probationis omissione læsa, etiã aduersus ecclesiã, restituenda [d] erit.

Publicato processu nõ possunt testes examinari super eisdem, nec in prima, nec in secunda instantia: secus super emergẽtibus de nouo. h d.

Elapsis igitur trib[us] dilationibus, post quã renuntiatum est probationibus, & publicata dicta testium, regulariter [e] producendi testes, rursus non erit [f] danda copia. & sicut non licet super eisdem, vel directo contrarijs [g] articulis alios, vel eosdem testes in principali causa ꝑducere [h]: sic nõ debet in causa appellationis [i] licere; cum non minus in ea, quã in principali testiũ sit timẽda subornatio [k].

Etiam post publicationẽ testium possunt super nouis capitulis testes examinari. hoc dicit.

a ¶Remouendus erit.] Nisi iudex vellet iurare, ꝙ nihil scit in illa causa, ut not. in c dilecto de test. b ¶Citato.] Citari enim debet pars non modo qñ producuntur testes directe in causa in iudiciũ deducta, c. 2. de testi. Sed etiam quando producũtur indirecte quadam uia extraordinaria ad futuram rei memoriam, vt in auth. sed & si quis. C. eo. ti. secundũ vnũ intellectũ, quia eadẽ est in vtroq; casu ratio. Sp enim præmitti debet citatio vbi agitur de ꝑiudicio absentis. 3. q. 9. c. caueant. & c omnia. & cũ hæc qualitas citationis sit extrinseca non præsumitur nisi ꝓbetur, habetur in c. tuis. de testib & in l sciendum ff. de verb. obli.

c ¶Reus, &c.] Ca. significauit. de test. secundũ in. intellectũ magis cõmunẽ. & minus dubiũ, licet secundũ aliquos ille tex possit intelligi & in actore & in eo, qui potest esse actor & reus.

d ¶Restituenda erit.] Ca. auditis. de resti. in inte.

Elapsis igitur.

CASVS. Cum testium depositiones fuissent publicatæ, cognouerunt partes earum intentionem non esse concludenter probatã: qua de re petierũt nouas dilationes ad nouos testes examinandos, putabant autẽ hoc sibi esse licitum per §. siquidẽ. supra eod saltim in secunda instantia per l. eos qui. C. de appella. vbi Docto. adnot. quod non deducta deducerentur. Cæterum Sol. vt hic cauetur per rationẽ in textu assignatã, quibus rationibus suadentibus nec etiã obiecta aliquid concludere uidetur, & sic non indigens speciali solutione, & ideo rationibus præd. cessantibus oppositum videtur dicendũ: Not. primo renunciationẽ aliquãdo extẽdi per quãdã consequentiã ad id quod expresse non fuit e gitatũ. Not. secundo casum in quo prima & secũda instantia æquiparantur.

e ¶Regulariter.] Concor c. causam. 2 c. cõstitutus. & c cum venissent de testi. & dicit, regulariter: quia dã ur aliqui casus, in quibus non hẽt locũ, qđ hic dicitur, de quibus per Abb. & alios in supra allegatis capitulis, ꝑcipue in c. cum venissent. & in c fraternitatis. vbi Ioã. And. enumerat sexdecim casus, in quibus nõ ꝓcedit dispositio huius literæ, duos addit ibidẽ Abb. in dicto loco. Sed nũquid sola publicatio impediat productionẽ, an vero etiã requiratur, qđ pars didicerit testificata? Quidã quod nõ sufficit sola publicatio, sed quod requiritur, quod pars inspexerit dicta testium. magis tamen communiter cõtra, qđ sola publicatio sufficiat, vt per Abb. in d cap. fraternitatis. & deducit, & defendit nouissime Ioan. Bapt. Feret. consil 153

f ¶Non erit.] Admissa tamen probatio licet cõtra iuris dispositionẽ ualebit, secundum Ioannem Andr. & Sozin. in c. fraternitatis de testib. & Abb. in c. cum contingat. de offic. deleg. Excipiuntur & alij plures casus, vt per Docto. in d. ca. fraternitatis. & per Sozin in suis regulis & fallentiis, si tñ illæ Sozini sunt.

g ¶Contrarijs.] Vt esset probatio furoris, & sanæ mẽtis, virginitatis & corruptionis, præsentiæ & absentiæ, qñ scilicet talia & similia de eisdẽ psonis & actibus, & eodẽ temporis instanti sic contrariæ formarentur, indirectam vero cõtrarietatẽ bene licet per testes probare post attestationes publicatas, puta absentiã testis, vel partis a loco eo tẽpore, de quo deponit. vt in c. ex tenore. de testi. & l. optimam. C de contr. & comm. stipul. super directa vero contrarietate nõ licet. clem. 2. de testi. vnde sumitur, nisi opponeretur falsitas directa ipsius testis cum corruptione, vt not. in d. clemen. 2. & in c. licet. de probat. & per Ab. in ca. fraternitatis. de testib

h ¶Producere.] Parte scilicet inuita, ut per Io. And. in c. fraternitatis de testi.

i ¶Appellationis.] Clem. 2. de testi. unde sumitur. damnatur itaque ex hoc opi. plurium Legistarum tenentium, quod in iudicio appellationis possint super eisdẽ capitulis noui testes examinari. cõtra quam fac. etiam textus ipsorum dominorum iuris ciuilis in auth. de testi. § quia vero. cui satis firmo le ipsi respondent, vt not & habetur in c fraternitatis eod tit. & in d. clem 2. & cum Canonistis tenet Bar. in l per hanc. C. de temp. appel.

k ¶Subornatio.] Sed quare magis timetur de subornatione post publicationem, quam ante, cũ semper a principio potuerint partes testes ipsos subornare? arg. c. sicut. de testib & c. licet. eo. ti. secundũ Ioan. And. & Ab. in ca. fraternitatis. de testib. ante publicationem non est tantus timor. cum pars verisimiliter speret se posse probare intentionẽ suã, vel aduersarium defecturum in probando. sed post publicationem probationum cum videt se succubiturum: quia non probauit, uel quia aduersarius

Io. Bapt.

plene

plene probauit, facilius inducitur ad corruptionē testium, tamquam omni alia spe destitutus. Item ante productionem non poterat aliter prouideri, cum necessario testes essent producendi ad causæ instructionem, quod non est in iudicio appellationis, cum potuerit instrui ex actis prioris instantiæ.

Quod si noua[a] contingat emergere capitula, super quibus partes testes nouos velint inducere, recepto sollemni iuramento[b] testium, non obstante publicatione, super veteribus facta, nec in primo[c], nec in secundo[d] iudicio reijciendi erunt.

In testes non potest obijci post publicationem. h. d.

a ¶ Quod si noua. &c.] Duplex considerari potest species nouorum capitulorum. quidā enim sunt omnino noui, vt sunt illi, qui nō concludūt, nec adiuuant intentum articulantis, & de his non intelligit hiec quia super his non admittūtur testes, siue sint publicatæ depositiones, siue non. Nec enim quia admitti debet ad probandum, quod probatum non releuat, ca cum contingat. de offi. delegat l. ad probationem. C. eo. fac. quod not in c. t. de cōfess. in 6. Secunda est species nouorum capitulorum depēdentium ab antiquis, vt sunt ij, qui fundant, vel adiuuant intentionem articulantis in eadem causa. exemplum in cap. cū Ioannes. de fide instrumentor. & plura exempla ponunt Ioan. And. & Ant. de Butr. in cap. fraternitatis. de testib. vbi etiam Ab. & nota. in ca. causam. eo. tit. & Legistæ late in l. per hanc. C. de tempo. appellatio.

b ¶ Sollemni iuramento.] Hoc tamen non habet locum duobus casibus. Primo, si tale iuramentum a parte remittatur, c. tuis de testib. Secundo, quando testes simpliciter super tota causa fuerunt producti, & super tota causa iurauerunt: quia tunc non solum iurare non tenebuntur, sed nec producí poterunt: quia non possunt emergere noua capitula, cum testes fuerint generaliter examinati, vt per Abb. in c fraternitatis. de testib. versic. omnia prædicta limita. vbi etiam vide in quo consistere debeat sollemnitas & forma talis iuramenti post gloss. ibi in verbo iuramentis.

c ¶ Nec in primo.] Ca ex tenore. & ibi not de test.

d ¶ In secundo] Cle. a. de testi.

Io. Bapt. Sed interdum. CASVS. Facta testium deposition. publicatione volebant partes contra testes, ac eorūdicta excipere, replicare, ac etiā triplicare: vnde iudex ignorans quō debebat procedere, dubitauit, & quæsiuit quid agendum. si enim huiusmodi exceptiones essent admittendæ, redderetur superflua, vel quasi decisio §. debet autem supra eod. accedit quoque quod inter tot contrarietates ab huiusmodi exceptionibus & replicationibus ortas difficile esset veritatem cognoscere. Cæterum Sol. vt hic legimus, quia exceptio, & replicatio cū sint defensiones quædam non debent denegari. Nec obstat §. adduct. quia intelligi debet prout in hac parte in text. ipso declaratur, nec etiam obstat confirmatio, quia veritas ꝑ opposita magis elucescit. Not. primo probationem tunc dici esse sufficientē, & concludentem, quando non potest reprobari, & hinc cognoscimus quomodo conuentus æquiparetur cum confesso Not. secundo, quod fides quæ testibus est adhibenda à duobus dependet, videlicet a qualitate personæ, & à qualitate dicti.

Sed interdum accidit, vt eos, qui iure in testes recipi nō debuerant, admissos tamen esse ab aliqua partiū[e] prætendatur, in qua specie statutum est, vt si quid in[f] eos habent, ante publicationem debeant obijcere, postea vero tunc demum id licebit, cū iuramento[g] partes

e ¶ Partium.] Ex hoc quod dicit partium plurali numero, videtur hæc littera inferre, quod etiam actor potérit opponere cōtra testes quos produxit, quod nun nidetur permittendum, cum producē do adeo illos approbet, ut non possit postmodum eosdem reprobare. ut 4. quæst. 3. c. si quis testibus. Sed dic, ꝙ hoc nō infert necessario ex hac littera: qa licet actor regulariter producat testes: tamen etiam reus producit ad probandas suas exceptiones, quo casu eit actor. l. t. ff. de exceptio. vnde & reus opponet cōtra testes actoria, & actor contra testes rei t vnde recte dicit partium & non partis. Vel dic aliter, ꝙ non solum reus obiicit in personas testium, quos examinauit actor. verū etiam quādoque ipsemet actor, vtputa, si vellet reprobare tales personas, qui delicto producenti tempore productionis verisimiliter incognito, ut in c. nulli. de electio. in 6. alium casum habes per Ab. in ca. in præsentia. de testib. vt late de materia per Antonium, & alios.

f ¶ In eos.] Puta, quod sint periuri, infames, serui inimici, conspiratores, & alia, de quibus habetur in capitulo testimonium. de testi. Et bene dicit in eos: quia in dicta eorum obiicere possunt, etiam illi, qui testes produxerunt, 4 quæst. 3. §. si quia testibus. Et est ratio differentiæ: quia cum produco testem, personam eius approbo: & ideo cōtra personā eius dicere non possum. Sed quid sit dictum eius ignoro, & ideo in dicta dicere possum, si video, ꝙ contradicit sibi ipsi, vel etiā aliis testibus meis, uel facit pro aduersario meo, licet arg. sit contra in cap. præsentium. de testi. & ibi not. Sed an idem sit in producente instrumenta, vt possit producens contra illa obiicere? respon. non. diligenter enim debuit prouidere, an instrumenta facerent pro se, vel contra antequam produceret, quod in teste fieri non potest: quia testes frequenter dicunt se scire quod nesciunt, & nescire, quod sciunt. Potest tamē quia protestari dicendo, quòd non intendit vti instrumento producto, si falsitatis arguatur, vt in l. 3. C. de fide instr. & not. in d. c. præsentium.

g ¶ Iuramento.] Iuramentū est hic legitima probatio: quia quilibet ꝓsumitur bonus nisi probet malus, c. vni. de scrut. in ordi. faci. ca. dudū. de persum. Sic etiā conscientia, vel fides, probant per iuramēt rū. aa. si vero. 2. de sen. ex com. fac. cap. pastoralis, de exce. fac. cap. fin. quod met. caus. Sed non videtur

firmauerint, quod nõ dolo velint ad opponendum descendere.

Quod quis post publicationẽ didicit aduersus personas testium, obijci postea posse. h.d.

Sed & si ostendere a quis paratus fuerit, post publicationẽ didicisse, se quod in personas vult obiicere, tunc quoque opponendi patere debet aditus.

Protestatio operatur, vt possit aduersus testes obijci post publicationem. h.d.

Idem iuris est, si forte quis ante publicationẽ id fuerit protestatus b. Ceterum cum quis protestatus fuerit, velle se post publicationẽ depositionũ personas testiũ repellere, si quid in fauorem potestantis dixerit non de facili e fides adhibebitur.

Testes probatorios, & reprobatorios probatoriorum reprobare licet h.d.

Illud etiam admonendi sumus, quod non solum testes d super principali negotio deponentes aliis testibus licebit repellere: sed etiam contra secundos primorum reprobatorios probationes proferre licebit. Et non admittente iudice, appellationis e remedium licitũ erit interponere.

Non licet examinare testes reprobatorios reprobatoriorum. h.d.

Vlterius autẽ partibus ad reprobationẽ testium aspirare minime f licebit, ne si producendi quartos contra tertios, & sic deinceps partibus licentia

hoc iuramentum præstandum, cum semel de calũnia iuratum fuerit, quod iuramentum nõ est iterãdum. auth. in hoc sacramento. C. de iura. calũ. Sol. contrarium procedit in iuramento calũniæ, quod hic dicitur in iuramento malitiæ, quod declara, vt per Abb. in c. præsentium. de testi.

a ¶ Ostendere.] Sed quomodo poterit id ostendi? Respon. per iuramentum, vt in casu proximo, fac. cap pastoralis. de except. & not. in cap. præsentium. de testib. fac. cap nulli. de elect. in 6.

b ¶ Fuerit protestatus.] Sed qualis erit protestatio ista, vt admittatur quis post publicationem ad opponẽdum? Respõ. quod quis protestetur, quod vult testes repellere tamquam non idoneos, & si ita concipiatur nõ est necessarius consensus partis, vel iudicis nam per eã tollitur suspitio malitiæ. At si quis generaliter protestetur, quod liceat dicere in personas testium, prout habet communis practica non releuat talis protestatio, nisi iudicis & aduersarij accedente cõsensu, iusta not. in c. cum M. de const. & in c. Cumana. de elect. & late deducitur p Inn. & Ab. in c. pñtiũ. de testi.

c ¶ Non de facili, &c.] Et merito: nã per præcedentẽ protestationẽ videtur q noluerit adhibere fidem dictis illorum contra se, non ergo debet habere pro se. cap. si Romanorum. dist. 19. & 3. q. 8. c. cuius in agendo. & c. cum olim. de censi. l. pe. C. de solu. l. qui falsam. C. de falsis. l. Papr. §. meminisse ff. de inoff. testa. & est absurdum redire ad renuntiatum l. si quis iusiurandum. C. de reb. cre. Sic contra, semel probatum reprobare non possum. 8. q. 2. cap dilectissimi. l. Põponius. ff. de nego. gest. l. si vxor ff. de adul. c. quemadmodum. de iureiur. Et quod hic dicitur de facili varie consueuit exponi. quidam enim dicunt de facili, id est, nullo modo. Simile 2. q. 6. c. biduum. vers. si aduersarius. cã concor. alle. in c. præsentium. de testi. Sed hæc expositio non videtur omnino litteræ cohærere. Vnde dic q circa hoc plurimum potest arbitrium iudicis, vt per ab. in d. c. præsentium vnde sumitur, licet circa hoc cõtrouersia inter Host. Io. And. Goff. Inno. Abb. & alios in dicto c. præsentium, vbi videndum.

d ¶ Non solum testes.] Concor. ca licet. 3. de testi. vnde sumitur. Sed an qđ hic & ibi dicitur habeat locum in reprobatione dictorum. Item in reprobatione instrumentorum? Dic vt per Abba. in dicto cap. licet.

e ¶ Appellationis remedium.] Ca. ex parte. de testi. Videtur autem esse in iudicis arbitrio, an primo admittat testes, an exceptionẽ contra eos, quibusdam casibus exceptis, de quo latissime per Docto. in c. ex parte.

f ¶ Minime licebit.] Videtur quod hæc iuris dispositio contineat absurditatem. Nam in iudiciis debet æqualitas seruari, c. 1. & 2. de mut. peti. cap. non licet. de reg. iur. in 6. l. fi. C. de fruct. & lit. expens. sed secũdum id, qđ hic dicit, & in c. licet. 3. de testi. actor habebit duas productiones testium. s. probatoriorum, & reprobatoriorũ, reus vero habebit solũ vnã. s. reprobatoriorum? Rñ. vt no. in d. c. licet. reus sibi debet imputare, q non produxit testes in principali: q a si produxisset, fuisset æqualis cũ actore. Vel dic, q semp seruatur æqualitas. Nam aut reus probat in principali, & tunc indubitanter seruatur æqualitas respectu eius, aut solus actor produxit testes in principali, & tunc et seruatur æqualitas respectu facultatis reprobãdi: quia quælibet pars habet vnã dumtaxat reprobatoriam, & in potestate rei fuit producere testes in principali, & in hoc potuit sibi præiudicare. Nam & idem videmus in reo, quando ipse solus produxit testes super exceptione sua. actor enim habebit solum vnam productionem re

probatoriorū, & reus duas productiones habebit. 1. probatoriorum, & reprobatoriorum, & sic quocunque te vertas inuenies æqualitatem.

a ¶ Infinitum.] Not. infinitatem vitādam. l. inter diuinum. C. de sacrosanct. eccl. & per Fel. late in cap. licet. tertio. de testi.

Indi. in 6. Secundo, quia est timor subornationis c. fraternitatis. de testib. Sol. quod hic dicitur obtinet, qñ iudex procedit, & mouetur officio suo non ad instantiam partis. Nam iudex potest interrogare quandocunque sibi visum fuerit. 30. q. 5. c. iudicantē. l. vbicūq;. ff. de interr. act. & §. fi. inf. e. Nec impedit, ꝙ disceptatio est inter partes, dū modo repetitio nō fiat ad illarū instantiā, vt p Doct. in d. c. cū clamor. fa. no. in d. ca. in pñtia. & I e. p tuas. de testi. & d. c. iudicantē. & in hoc multū prodest hēre iudicē fauorabilē: nā licet possit hoc facere ex suo motu proprio tñ nō tenet hoc agere ad partis instantiā ob timorē subornationis, nisi in casibus, not. p Ab. in d. c. p tuas. & quibus casibus testes repetunt, debēt denuo iurare, vt p Bar. in c. 1. de sac. vnct.

buatur negotium cōtingat in infinitum a protelari.

Qualiter iudex pensare debet dicta testium. h. d.

Publicatis igitur attestationibus non solum ad multitudinē b testium respicere iudicem oportet: sed etiam ad qualitatē illorum: itē depositiones rimari, & diligēter inspicere dēt, & ex his, quibus potius veritatis lucē assistere iudicabit, animi sui motū informabit c.

Iudex potest testes repetere, & interrogare vsque ad sententiam h. d.

Quod si circa alicuius testis dictum iudicis hæsitet intellectꝰ, eūdem rursus ad examē reuocare poterit d. Et generaliter iudex usque ad prolationē sententiæ interrogare super facto poterit, vbicunque aliquid dubitationis inciderit e.

Testi statī seipsū corrigēti nō adimitur ob id fides. h. d.

Eum quoque, qui non studiose f, sed linguæ lubrico errauerit, & sese confestim g

b ¶ Ad multitudinem.] Nota ex hac littera tria, ex quibus testes testibus præferuntur. Primo, ex eorum qualitate: quia sunt honestiores, ditiores, & famæ melioris. Secundo, ex depositorum qualitate: vt quia sunt iuri communi consona, vel aptiora negotio, de quo agitur cap. si testes. 4. quæstio. 3. cap. licet eod: & per Innocē. in cap. auditis. de præscrip. Tertio, ex eorum multitudine, quæ licet hic in ordine litteræ ponatur primo loco, si tamen loquendi modus perpendatur in ordine sensus & intellectus videtur posita tertio loco. Primo enim loco recurrendum est ad auctoritatem testiū. Nam vt dicebat Host. & sequitur Ab. in c. in nostra. de testib. possent ex vna parte esse centum ribaldi, & viles homines, ex alia duo tantæ auctoritatis & honestatis, quod eis potius staretur, quàm maiorū multitudini, licet aliud esset dicendū, si esset multitudo testium idoneorum, licet pauciores essent magis idonei, secundum Innocent. & alios in d. c. in nostra. Secundo est recurrendum ad verisimilitudinem, arg. c. verisimile. de præsum. c. super hæc de renun. c. sollicite. de resti. spol. Tertio ad multitudinem. Addebat & Hosti. & quartam qualitatē. s. personæ producentis, ea qua dicebat posse præsumi de testium corruptela. Dic tamen, qđ in his reuera certa doctrina tradi nō pōt, sed iudex ex variis causis animi sui motū informabit, vt hic & in l. 3. ff. de testib. & in d. c. in nostra. Et no. circa hoc, qđ modicus excessus in probationibus actori non facit, quo minus reus dēat absolui. Ab. in c. ex litteris. et& idē Ab. in d. c. ad nostrā. in fi. ver. ex quo infero.

c ¶ Informabit.] Ca. in nostra. & c. præterea. de testib. c. in præsentia. de renunt. & 4. q. 3. cap. si testes. & l. 3. ff. de testib.

d ¶ Reuocare poterit.] Concor. c. cum clamor. de testi. qui licet loquatur in causa criminali, & cum proceditur per inquisitionē: tñ cōiter tenetur procedere etiam in causa ciuili, per multa, quæ ibi allegantur. Sed contra videtur obstare; ꝙ non sit testis rursus reuocandus ad examen: quia si testis obscure deponit, fieri debet interpretatio contra producentem, c. in præsentia. eo. ca. contra eum. de re

e ¶ Inciderit.] Concor. c. cū Ioā. de fi. inst. & l. vbicūq;. ff. de inter. actio.

Eū quoq;. CASVS. Quidā testis depositione facta volebat eā corrigere, idq; putabat sibi esse licitū, qa sæpe homo errat fragilitate humana tm c. sciēdū. de pœnit. dist. in. a. & cū fuisset hoc ei denegatū ea rōne qa interrogat de iis, q̄ psumit certo scire, līn fuit q̄situ qd iuris: Sol. proptur hic legimus p rōnē assignatā, obiectio aūt non tenet, qa error ē in iis, q̄ scimus pōt repiri: Not primo correctionē aliqñ esse pmissam, & aliqñ denegatā, qđ in foro fori cōtingit ob diuersam iuris psumptionē. Not secundo cautelā in iudiciis admodū vtilē pro ipsis litigātibus & deseruit ad multa, quæ sæpe occurrant. Io. Bapt.

f ¶ Nō studiose,] Sed an dicere dēat testes, ꝙ non studiose errauerit, & afferre dēat pbabilē cām erroris? Rñ. nō, vt p Ab. in c. pterea. de testi. cog. vnde sumit. Et idē erit in parte reuocāte in cōtinēti confessionē suā, pro quo est hæc rō, ꝙ difficilius testis corrigit errorē suū, q̄ pars confessionē suā, & hoc pp timorē subornationis, arg. d. c. pterea. iuncto c. fi. de cōfes. Sed testis pōt incōtinēti ēt nō docto de errore: ergo fortius pars. fac. c. ex litteris, & qđ ibi notat. de diuor. & c. diuortiū, de pœni. dist. 1. Dēt tñ iudex multū diligēter attēdere modū & cām correctionis, de quo per Inn. & Ab. in d. c. præterea.

g ¶ Confestim.] Id est, in eadē instantia, secundū quosdā. Alii quousq; nullū actū est interpositū cōtrariū depositioni, arg. l. cōtinuus. ff. de ver. sig. & l. qđ ait. §. fi. ff. de adul. Alii, ꝙ vsq; ad sñiam quēadmodū & principalis. Inn. distinguebat, an testis velit corrigere dictū suū, an addere, vt habet in c. pterea. de testi. cog. Alii exponūt cōfestim. i. priusq̄ de- Confestim.

correxerit, reprobare iudex nō debet: secus autem si correctioni suæ tempus interposuerit.

Iudex repetit testes super omissis. h. d.

Repetere autem, non solū obscure deponentē poterit: sed etiam, si a principio super certis capitulis [a] eundem interrogare, postulante aduersario, vel negligentia, vel calliditate [b] prætermiserit.

Probationes fiunt non solum testibus: sed & instrumentis, & instrumentorum appellatione non large sumpta continentur solum scriptura, quæ in iudicio exhibentur. h. d.

At si partes [c] viuæ vocis adminiculo in probando destitutæ fuerint, ad instrumentorum productiones decurrere eas oportebit. Et licet instrumētorum adeo late pateat appellatio, vt hoc nomine etiam testes contineantur [d], quippe & ipsi causam instruunt: nos tamen in præsenti pro scripturis [e] in iudicio exhibendis magis vtimur, q̃ quidē in litib⁹ exercendis eandē [f] cū depositione testium vim obtinent.

deposito & dictū fuerit redactū in scriptis, vt vš no. 32. q. 1 c. apud. Tu dic ꝙ hoc erit iudici arbitrariū cōsiderata qualitate ꝑsonæ, & spatio interualli, colloquio partiū, & reliqs circūstātiis, & hęc placet Ab. in d. c. ꝓterea. Quid. n. si cā est inter viles, & epūs, & alia notabilis ꝑsona produciť in testē. q ex interuallo corrigit dictū suū: q̃a melius tūc recordať, debemus ne dicere ꝙ ꝓsumatur corruptus a vili & rusticoꝛ Certe nō, arg. ca. etsi q̄ones. de simo. & fac. ad hoc qđ dicit in c. rusauit. in 3. co. c.

a ¶ Certis capitulis.] Non impertinētibus, & captiosis, sed cōcernentibus substantialia negotij. Immo & sup inclusis & cōnexis ipsis capitulis dēt interrogare secundū Inn. & Ab. in c. per tuas. de testi. vnde sumiť. Vnde si pars articulauit simpliciter de ꝓscriptione, interrogabit iudex de titulo, bona fide, & tpis continuatione, ex quo hæc sunt necessaria ad ꝓscriptionē, & si nō fecerit, debent testes repeti. fac. ad hoc not. per Inn. & Ab. in c. fraternitatis. de testi. Idē erit, si nō exhibitis capitulis testes fuerint examinati solum sup petitione, p eandē rōnē de qua hic, & in d. c. p tuas. Non ꝓcedit tñ qđ hic dicit, qñ iudex a principio correxit capitula, vel interrogatoria, & patefecit partibus, & nemo appellauit: q̃a non pōt peti vt testes super resecatis iterum examinentur, etiam si iniuste iudex resecauit: quia illa resecatio habet vim interlocutoriæ, vnde imputandum est parti, quæ non appellauit. Ita Abb. in dicto. ca. per tuas, versicu. circa tamen.

b ¶ Calliditate.] Nota casum, in quo malitia, & negligētia æquiparantur: aliàs differūt, vbi agitur de puniendo dolosum, vel negligentē, c. super litteris. de rescrip. & in dicto capitu. falsariorum. de crimi. falsi.

Io. Bapt. At si partes. Hæc pars q̃ois plures hēat particul. qm̃ tñ casus pōt in eūi commode figurari, ꝓpea est aīaduertēdū, qđ quidā litigantes vidētes eorū intētionē nō esse concludenter per testes probatam, volebant diuersas scripturas tam publicas quā priuatas, ac ēt & earū exēpla in iudicio ꝓducere ad ꝓd. ꝓbōnē corroborādā: ob quā scripturarū varietatē hoc eis denegabať, q̃a p publicationē processus videtur probationibus renūciatū. §. elapsis. supra eo. secundo, quia de veritate istarū scripturarum posset dubitari cū facillime possent falsificari. arg. tot. tit. de falsis. Cōfirmatur quia cū sint diuersa forma cōceptæ nō videtur p ꝓea hēre eād. auctoritat. Cæterū Sol. prout in hac part. legimus, quia si scripturis hmōi fides nō esset adhibenda, & cōuētiones hominū aliqñ nō possēt ꝓbari, vel sępe cōtingeret, qđ tali probatione deficiēte tollereť ius Non obst. d. §. q̃a ꝓd. renūciatio intelligitur de ea q̃ fit p testes, & nos loquimur de alia vt constat ad secundū dicu qđ obiectio tenet de nonnullis scripturis q̃ sine dubio nō probatēt, secus aūt de oībus, vnde confirmatio adducta est ita intelligēda qđ vt fidem faciāt requirūt certā formā, nō est opus vt æqualiter probēt. Not. primo tria genera scripturarū, q̃ sicut habent diuersum esse, & formā, ita diuersimode probāt: Not. secundo quod probare per instrumenta vsque ad cōclusionē ꝓcess⁹ q̃ cūq3 est permissum Not. tertio, quod publicatio tollit præsumptionē falsitatis alicuius instrumenti.

c ¶ At si partes.] Dixit hucusque de probationibus faciendis per testes, nunc de faciendis per instrumenta de quibus vsque ad § quod si nec testibus infra eodem exclusiue.

d ¶ Contineantur.] Secundum latam significationem, concord. capit. peruenit. 1. de testibus cogen. l. prima. ff. de fide instrumen. l. notionem. § instrumentorum. ff. de verbo. signific. capit. forus. eod. titu. Secus secundum strictam significationem: quia sunt diuersa, cap. cum Ioannes. de fide instrumen. & cap. forte. in fin. 24. quæstio. 4 & hoc etiam apparet ex diuersitate titulorum, vt ponderat Abb. in rubr. de fide instrumen. Inde videmus, quod post publicationem attestationum possunt instrumenta produci, testes vero non. cap. cum dilectus. de fi. de instrumen. fac. l. testium C eod. titu. quod not. pro interpretatione statutorum. quandoque hoc verbum sumitur latissime, vt in cap. fraternitatis, & c. ex litteris de frig. & per Ab. in d. rub.

e ¶ Scripturis.] Etiam priuatis dummodo fidem faciant, vt per Abba. in rubric. de fide instrumen. in finem.

f ¶ Eandē.] Ca. cū Ioan. de fid. instru. l. in exercendis C eo. tit. quod dic ue. si nisi in probatione facti: aliqui & perplexi, ut per Spec in tit. de proba. § 3.

Instrumēta possunt exhiberi vsque ad conclusionem in causa. h.d.

Exhiberi autem in iure poterunt instrumenta non solum ante attestationum publicationē: sed & postea [a] vsque ad definitiuæ sententiæ calculum, antea tamen quā in causa conclusum [b] fuerit. In causa autē conclusum esse tunc dicimus, cum a partibus omnibus probationibus renuntiatū [c] fuerit.

Scriptura solum publica in iudicio fidem facit, & quæ sit scriptura publica. hoc dicit.

Non tamen omnis scriptura in iudicio producta fidem faciet, sed ita demum, si per manum publicā [d] scripta fuerit, ita vt appareat publica [e], aut authentico sigillo [f] muniatur: alioqui nullius roboris firmitatem obtinebit.

Exempla solemniter sumpta, fidem faciunt. hoc dicit.

Idem & de exemplis [g] dicendum erit, quæ tamen si sollemniter sūpta fuerint [h], eandem [i] cum originalibus habitura sunt auctoritatem. Solemniter autem tunc dicentur sumpta, cum coram ordinario [k] iudice, vel ad hoc ab ipso specialiter [l] delegato præsentata fuerint, atque is dili-

§. 3. & nisi scriptura esset de substantia actus], de quo per Bal. in l. 3. C. si mi se emaio. dix. & per Docto. in l. emptor §. Lucius. ff. de pact. & in l. optimā. C. de contra. & com. stip. Spec. in tit. de instru. edit. §. testat. vers. sed si alij.

a ¶ Postea.] Ca. cū dilectus. de fid. instru. vnde sumitur. dubitatio forte fuit illa: quia forte diu tacuit cū protestari, vel edere debuisset. l. 1. §. edere. & §. edenda. ff. de eden. vel illa erat dubitatio: quia post publicationē testium non licet producere alios testes, vnde videbat quod non liceret producere instrumenta: quia nomine instrumentorū & testes continentur, c. peruenit. de testi. cog. & supra eo. §. prox. vbi not. Sed nō est ita: quia in instrumentis nō timetur subornatio, sicut in test. b° quia ex multis cau sis & facilius deprehēditur falsitas instrumētorū. c. inter dilectos. de fi instr. & c. licet eo. & no. in d. c. cū dilectus.

b ¶ Conclusum fuerit.] Sed an testium publicatio, & conclusio in causa ita sint de substantia iudicij, vt illis non præcedentibus sententia lata non valeat? Respon. cōiter tenetur non esse de substantia, sed de iustitia, vt p Bat. in l. plati. C. de seu. & alios quos recenset Ab. in c. cū dilectus. de fi. instr. An aūt pcedat qđ hic dr̄, et si certū terminum iudex ꝑductioni ꝓfixerit? Vide ibidem per Abba. in dicto c. cum dilectus, versic nunc quæro, an liceat.

c ¶ Renuntiatū fuerit.] Concor. c. cum dilectus. vbi not. de fid. instr. c. auditis, & cap. pastoralis. de caus. pos. & propr. & per Spe. in tit. de renun. & conclusione. §. 1. vers. & not. & intellige quod hic dicitur, ꝗ post conclusionē non licet instrumenta producere, scilicet in causa, in qua facta est conclusio: secus in causa appellationis, c. cum Ioannes. de fi. de instru. & not. in c. 1. de exce. de ratione per Ab. in d. c. cum dilectus. post Specu.

d ¶ Manū publicā.] i. per notariū, qui est seruus publicus. l. 1. ff. rē pupil. sal. fo. & not. in c. 2. de fid inst. vnde sumitur, & de requisitis plutibus ad hoc vt instrumentum & notarius faciat fidē late habetur in c. 1. & c. cum P. tabellio. de fide instru.

e ¶ Appareat publica.] Idē si appareret authentica licet non publica, vt statim in sequenti verbo. non enim omnis scriptura authentica est publica. Authentica est. quæ fidem facit, quasi ex se auctoritatem habens, secundū Ab. in c. 1. de fi. instr. siue ex appositione sigilli authentici, siue alio modo, ita ꝗ ad sui validitatem non requirit aliud adminiculū, vt est scriptura priuata confessata & per testes iurata. Item in scriptura confecta ab aliquo officiali super pertinentibus ad officium suum. Vel in scriptura reposita in Archiuo publico: nam his casibus cum non sit scripta manu publica. non dicetur scriptura publica: sed quia fidem facit bene dicetur authentica. Ab. in d. cap. 1. post Batt. in l. quædam. § numulario. ff. de edend. & in authē. & si contractus. C. de fide instru. priuata vero scriptura dicetur quælibet, quę ex se fidem nō facit.

f ¶ Authentico sigillo] Puta, sigillo epi, c. post cessionē. eo. & 11. q. 3. c. cuᵗ. Item capituli. c. 3. eo. & dist. 73. c. in nomine. Itē & secularia principis. creditur enim ei ex consuetudine, c. cum dilectus. de fid. inst. cum not. in c. 1. eo. tit. & de materia sigilli diffuse in c. 2. de fide instru.

g ¶ De exemplis.] c. 1. de fi. inst. auth. si quis in aliquo. C de eden.

h ¶ Sūpta fuerint.] Quod tū nō pmittitur, nisi ex iusta causa, vt puta, quotiescunq, verisimiliter timetur ne pereat ꝓbandi facultas ꝑ vetustatem originaliū, vt in c. fi. de fi. instr. vel ob aliam causam, vt ibi not.

i ¶ Eandē.] Not. effectū exēplationis. Vnde infertur, ꝗ post exemplationē sollēniter factam non est opus producere ipsa originalia, si tū sit exemplatū totum instrumentum, secundum Inno. & Abb. in c fin. de fid. instru.

k ¶ Ordinario.] Et administrationem habente, secundū Host. & Ab. in c. pen. de fi. instru. in 2. not. & an talis iudex esse debeat ecclesiasticus, vel secularis? Per Ab. in c. fi eo. titu.

l ¶ Specialiter.] Nota verbū. Ex quo infertur, qđ delegatus deputatus ad causam non potest pręsta

se

re auctoritatē huic exemplationi, etiā si instrumētum faciat ad causam illam, vt tenēt Doct. in c. fin. de fid. instr. Arg. contra in l. a. ff. de lur. om. iudi.

a ¶ Diligenter, inspecta.] Nō sufficit ergo simplex auctoritas iudicis, sed requiritur officiū & opera in inspiciendo. Qđ nota cōtra practicā Modernorum. Nā tabellio, qui transcribit attestaē qđ ipse diligenter inspexit, & nullum vitium reperit: nā hoc est officium iudicis, non notarij, ideo deberet dicere, ꝙ iudex diligenter inspexit, & nullo vitio reperto, mandauit sibi notario, vt exemplaret, licet non sit damnosum, si etiam notarius attestetur de sensu suo, vt per Ab. in c. fi. de fi. instru. fac. not. per Io. noe. & Abb. in cap. quoniam contra. eod.

genter [a] inspecta, dū nulla parte sui vitiata [b] comperit, per publicā personam [c] exēpla sumi præcepit.

Redacta in publicam formam post mortem tabellionis faciunt fidem. h.d.

Eandē etiam auctoritatem & ea obtinebunt, quæ ad petitionem eorū, ad quos pertinent permissu iudicis ordinarij in publicam formam [d] redacta fuerint, si tabellio morte prçuentus [e] ea non præfecerit: sed in notas tantum redacta moriens reliquerit.

Instrumentis non vitiatis, & de vitio non suspectis creditur, & error vnius litteræ, & rasio in loco non suspecto, non vitiat instrumentum. h.d.

Exhibebuntur ergo instrumenta publica non cancellata, neque abolita, nec vlla parte sui vitiata, aut aliquo pacto de falsitate suspecta, quamquam si exceptor litteram [f] imprudens omiserit, aut documentum in loco nō suspecto [g] interleuerit, nō propterea veri fides, & instrumenti auctoritas vacillabit.

Ad supplendam probationem potest iusiurandum deferri. h.d.

Qđ si nec testibus,

b ¶ Vitiata.] Puta, quòd sit rasura in loco suspecto, vt per Abb. in ca. cum venerabilis. de rell. dom. in fin. vel simile vitium, de quo per Fel. in c. ex litteris. de fid. instrumen. & latissime per Legistas. in l. fi. C. de edic. diu. Hadr. tollen.

c ¶ Personam.] Et si publica persona non posset haberi, poterit instrumentum exemplari authoritate iudicis per honestas aliquas personas, arg. c. quoniam contra. eo. & not. in c. fi. de fid. instr.

d ¶ In publicam formam.] Not. loquendi modū. quia non dicit exēplata fuerint, sed redacta in publicā formā: nā instrumenta aliàs publica dicūtur exēplari, non aūt publicari, cū iā sint publica, exēplū iā etiam debet esse publicū, aliàs non faceret fidē, vt hic: priuata vero & nō authentica dicūtur publicari, vel in publicā formā redigi, vt hic & in c. cū P. tabellio de fid. instru. vbi Inn. & Ab. in 2. not. Insinuatio aūt differt, & ab exēplatione, & a publicatione, de qua dic vt per Bart. in l. Modestinus. de donat.

e ¶ Præuētus.] Si enim viueret nō posset alteri cōmittere cōpletionē instri, sed ipsemet deberet cōplere instr̄m prout repetitur in protocollo, nihil addēdo, vel diminuendo, vt in auth. de tabel. col. 5. & not. in c. pe. de fid. inst. post mortē vero fiet, vt hic dicitur, & in d. c. pe & in l. cōtractus. C. de fid. inst.

f ¶ Litterā.] Exēplū in c. ex parte de fi. instr q. rex. licet loquatur specialiter in litteris Do. Papæ tamē multo magis obtinet in aliis scripturis, in quibus non tāta adhibetur diligētia quāta in litteris Papæ, in quibus nihil debet esse diminutū. arg. c. cùm adeo. & c. ad audientiā. de rescr. & c. Apostolicæ. 35. q. 9. & ampliatur quod hic dicitur tribus, vel quattuor modis, de quibus per Ab. in d. c. rex parte.

g ¶ Nō suspecto.] Sed qui dicetur locus suspectus? Rū. in nominibus iudicū, in data in remotione appellationis, in nominibus partiū, rerū, de quibus agitur, & in multis aliis, super quibus discretus iudex arbitrabitur. vt no. in c. inter dilectos. & in c. ex litteris. de fid. instr. & not. ꝙ magis reddit suspectam scripturā rasura, quàm consumptio, secundū Doct. in d. ca. inter dilectos. per c. fi. de fid. instr. & c. cum dilecta. de confir. vti. vel inu.

Quod si. CASVS Videns quod non probauit intētionē suam testibus, vel documentis offerebat iuramentū, qđ eum a parte reiiceretur, etiamsi auctoritate audi. oblatū esset, fuit quęsitum, quid iuris: per regul. enim auctore non probante reus debet absolui. cap. 1. vt ec clesiast. beneficia sine diminu. conferan. Negatiuē respondebatur, idest, quod nō esset admittendum, eoque magis quod si quis negaret verum, etiam falsum probabiliter iuraret. Cæterum Sol. prout in hac parte habetur, quia cum iuramentum sit attestatio rei diuinæ ad aliquem finem, non est verisimile rem diuinam adducere ad probandū falsum, sed solum verum: Nō obstant obiecta, quia ad primum dicimus d. regulā verificari deficiente omni genere ꝓbationis legitimę. vnde in casu nostro nō verificatur, siqdē casus præsupponitur talis, qđ ēt iuramentū posset adhiberi, qđ indifferēter non admitteretur iux. c. fi. de iure iu. ad confirmationē aūt rñderem, quod non sit par ratio inter ista duo, quia aliud est aliquid affirmare, vel negare: & aliud rē sacram in testem adducere: Not. primo qđ iuramētū vt est spēs probationis non indifferenter sed in certo casu conceditur: Not. secundo eām dilim. ipsius iuramenti esse voluntatē, q̄ aliqñ libere, & aliquo modo coacte ad id mouetur Not. tertio qđ cā suadēte ēt ab obseruantia legis aliqs aliqñ excusatur, sicuti contingit de iuramento. Io. Bapt.

a ¶ Legitime.] i. plene, vt statim innuitur ex sequenti.

b ¶ Suppleri.] Ca. ex literis. & c. fi. de iureiu. & de hoc late per Leg. in l. admonendi. ff de iureiu. & in l. i bonę fi. C. de reb. cre. & per Can. in c. fi. de iureiu.

c ¶ Confirmatio.] ca. etsi Christus versic. sic & iuramentum. & c. de iureiu. & vide quod not. az. q. i. in summa. Host. in summ. eod. titu. § 1. aliter describit iuramentum, aliter Cyn. in auth. sacramēta puberum C. si aduer. vendi. vide per Ab. in rubri. de iureiu.

d ¶ Multiplex.] De ista multiplicitate vide not. in rubri. ff. de iureiur. & in c. fi. eo. tit. latissime per Venus. in spe. aureo. in 2. par. iudicij. in 9. acto.

e ¶ Probationes.] Fac. c. ex literis ca. etsi Christus. & ca. fi. de iureiur.

f ¶ Parti.] Sed cui parti actori ne an reo? Respon. circa hoc quot sunt capita tot sunt sententiæ, vt per Leg. in l. admonendi. ff de iureiuran. per Cano. in cap. fina. de iureiur.

g ¶ Partibus.] s. petentibus, secundū Bart. in l. admonendi. ff. de iureiu. Nec enim tenetur iudex impendere officium ad commodum partis non petentis. l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damn. infec. Tu dic contra, secundum Abb. scilicet ꝙ etiam non petente parte tenebit iudex hoc iuramētū deferre. l. in bonæ fidei. C. de reb. cre. ponderando verbum, oportet. secundum vnam literam. Nec ob. ratio Barto. quia satis est partem a principio petiisse iustitiam, iudex autem debet cūcta rimari, & modis omnibus laborare pro veritate habenda 30. quæst. 5. cap. iudicantem. l. nullus. C. de testib. vt per Ab. in c. fi. §. 1. de iureiur. in quarto not. & in fin.

h ¶ Plene probauerit.] Sed qñ dicet actor plene ꝓbasse? Rñ qñ iudex ex his, ꝗ sibi ostēsa sunt est adductus ad fidē, & credulitatē eius qđ intendit. l. ad fidē. ff de testib. l. quinquagista. ff. de ꝓb. qualiter autē ad hoc adducatur, nō pōt dari certa doctrina, vide per Legi. in l. admonendi. ff. de iureiur. & per Abb. in c. tertio loco. eo. & in c. fi. §. 1 de iureiu ver. secūdo ꝗrit. Sed an saltē iuramētū sit deferendū eo casu, quo actor plene ꝓbauit intentionē suā, & reus semiplene defensionē? R̄ñ. vt per Do. in l. bonę fidei. C de reb. cre. & in d. l. admonēdi. & ꝑ Cano. in d. §. 1. præcipue per Ab. in vers. sed quia supra. & per Bar. in l. manifestæ. ff. de iureiur.

nec instrumentis intētionem suam actor legitime^a deduxerit, permittente iudice, non plene probationes iusiurandi religione suppleri^b, & causa terminari poterit. Nec enim aliud est iuramentum, quam veritatis confirmatio^c, cum aliquid Deo teste asseritur.

Iuramentum aliud voluntarium, aliud necessarium: & necessarium nisi ex causa recusari non potest, hoc dicit.

Sed cum sit iuramentum multiplex^d, duplex tāntum in proposito considerari poterit: aut enim est necessarium, aut voluntarium. Necessarium est, quod ad supplendas probationes^e a iudice parti^f defertur. quod propterea necessarium nuncupatur, & quod a iudice illud omnino deferri partibus^g oporter, & quod rite delatum ab eisdem, nisi ex iustis causis recusari non poterit.

Quæ sint iustæ causæ recusandi iuramentum, hoc dicit.

Sunt autem iustæ recusandi causæ, vtputa, si actor plene^h probauerit, aut si sibi non plene cognitam rem ipsam asserat^i, & si quæ sunt huiusmodi^k.

Si pro reo sunt præsumptiones, sibi deferendum est iuramentum nisi aliter iudex arbitretur h d.

Sed etsi pro reo præsumptiones fuerint, eidem hoc sacramentum iudex deferret ad suam tuendam innocentiam, nisi inspectis personarum^l, & causę^m qualitatibus, illud actori deferendum censeat.

Voluntarium iuramentum quod defertur a parte parti, quod deferenti potest referri. h d.

Voluntariū est, qđ

i ¶ Asserat.] Not. vnū de sex requisitis ad hoc vt huiusmodi iuramentum deferri valeat. s. ꝙ requiritur ꝙ pars sciat verisimiliter veritatem per sensum corporeum, vt not. in l. admonendi. ff de iureiur. in verbo exacto. & in l. in bonæ fidei. C. de reb. cre. & ideo non defertur hęredi, quia verisimiliter ignorat veritatē negotij, de aliis requisitis latissime in locis supra alle.

k ¶ Huiusmodi.] De quibus per Legistas. in l. manifestæ. ff. de iur. iu. & per Cano. in c. fin. eod. tit.

l ¶ Personarum.] Quia non cuilibet defertur hoc iuramentū, sed requiritur, ꝙ is, cui defertur sit persona honesta, & bonæ vitę quia vili & suspectæ de periurio nō defertur, vt habetur in c. fi. §. plane. de iureiur. & in l. admonendi. ff. de iureiu. & per Bal. in l. qui accusare. C. de eden. concor. cum hoc. d. c. fi. in fi. & inde hac litera sumitur. & c. fi. de testi. in 6.

m ¶ Cāę.] Vt qa cā nō sit magna, sed modica. Nec enim hmōi iuſm defertur in causa ardua, vel criminali, vt tradit in l. admonēdi. ff de iureiu. & in l. in bonæ fidei. C. de reb. cre. dr̄ autē parua, vel magna

causa

a parte a parti in iudicio defertur: quod quia litẽ terminat, decisoriũ b quoq; nuncupari poterit Et appellatur volũtarium, quia pars non nisi volens defere c, & ab eo, cui defert licite recusari, ac referri poterit.

In famosis actionibus nõ refertur iuramentum. hoc dicit.

Plane, si reus famosis actionibus d conuentus fuerit, huiusmodi iusiurandum agenti referre minime permittetur, cum non actor, sed ipse; qui conuenitur facti proprij e conscius esse debeat.

Ponit exempla plura, in quibus probationes respiciunt personam iudicis. hoc dicit.

Iudicis f inspectione consistunt probationes; vt puta, cum pro terminandis finalibus g quæstionibus proprijs h oculis loca iudex subiicit, aut ex aspectu corporis ætatem i colligit, aut cum ex litteris ordinarij, vel Apostolicis excõmunicatus, aut dignitatibus honestat⁹ quis deprehẽditur k: vel cum ad

causa secundũ cõditionẽ personarũ secundũ Bar. in authen nisi breuiores. C. de sent. ex breui cu. reci.

a ¶ Parte parti.] Iudice tñ approbãte, alioqui qđ hic dicitur de necessitate suscipiẽdi iuramentũ, vel referẽdi nõ habet locũ secundũ Host. in c. fi. de iureiu. quẽ ibi seqt Ab. & Bar. in l. manifestę. ff. eo ti. pbatur. in d. c. fi. & l. generaliter. §. sin aũt. C. de iureiu. Rõ, quia pars non põt necessitare partem ad iurandum, vel referendum, arg. eorũ, q not. p Ab. in c. ꝑuenit, de do. & cõtu. se c⁹ si & iudex cõcurrat, Ab. i d. c. fi. ver. sed cõtra prædicta.

b ¶ Decisoriom] Videtur hue esse ꝓter, vel etiam contra id, quod dicit Ab. in c. fi. de iureiu. vbi in principio summando tex. videtur inferre, ꝙ tã necessarium, quam voluntariũ appelletur decisoriũ. immo idẽ ibidem in 3. col. vers. appellatur, illud et videtur vel. e, ꝙ solum necessariu dicas decisorium. sed quid conferat ad litis decisionẽ. Sed re vera hæc appellatio potius conuenit iuramento voluntario: nam necessarium licet conferat ad litis decisionẽ, id tñ accidit non principaliter, sed in consequentiam: quia sꝫ ea probationibus lis deciditur, principaliter tamen & immediate respicit probationes, ideo dicitur supplere probationes semiplenas, nõ sic voluntarium, in quo pars efficitur iudex & propterea dicitur non minorem habere auctoritatẽ q̃ res iudicata l. 1 & l 2 ff de iureiu. & l. non erit §. dato ff. eo. tit Doct in l. 1 C. de reb cred & regulariter non admittitur probatio in contrarium, & iõ non est curandum de dictis per Abbat.

c ¶ Deferet.] Et sic tã respectu partis deferentis, q̃ eius cui defertur, q̃ et iudicis dicitur voluntariu, fac. l. manifestæ ff de iureiur & ibi late p Legistas.

d ¶ Actionibus.] Vt in actione furti, & aliis famosis actionibus, itẽ actione rerũ amotarũ nõ refertur iuramẽtũ ff. rer amot l. Marcellus. § fi. cũ ll. seqq. Idẽ vbi cũq; lex defert iusiurandũ. l. fi. C. de fideic. & C de iu delib. l. sancimus § licẽtia. & C. de iu. dom. in pei. l fi. & C. de his, q ad eccl cofug. l ꝑsenti. §. sicubi. & C. de bo. auc. iu. poss. l. fi § fi nisi eadẽ lege ꝑmittatur referendi ꝑtã ... ciendu, ꝙ q deferri iurabit ꝙ p calũniã nõ deferi, vt no in d. c. fi.

e ¶ Facti ꝓprij.] Not rõnẽ, cur in actione famosa nõ liceat referre iuramentũ, q̃dq̃d aliqui dixerint

voluerint alias rões reddere, de quibus per Ab. in c. fi. de iureiu. in prin. vers. venio nunc Et cũ ea rõne legis, et cõiectura ea restringatur & amplietur legis dispõ. l. cũ pater. §. dulcissimis ff. de leg. 2. & no. in l. non dubium. C. de ll. & per Bar. in l. itẽ quæritur. §. qui impleto. ff. de loca. infertur, ꝙ si actio famosa est talis, in qua accusator, seu actor potest esse tam bene, vel forte melius informatus, quã reus potest referri vt si accuso te, ꝙ intuleris mihi iniuriam. Ita Bart. in l. iusiurandum & ad pecunias. §. aut prætor. ff. de iureiur. & in l. lex Cornelia. §. hac lege. ff. de iniu. sequunt But. & Ab. in c. fi. de iureiur.

f ¶ Iudicis. CASVS. Quidam iudex cupiens definire cõtrouersiam ortam de confinibus inter duos eius amicos, volebat ad locum venire, ipsam inspicere, & inspectione definire, & cum altera pars ad id se opposuisset ea ratione, quia non erat quæstio de qualitate rei, sed solum an actor in ea habeat ius, quod oculis inspici nequit, cũ sit spũal. §. 2. Insti. de reb. corpo. Propterea fuit dubitatũ, & q̃situ q̃d iuris: Sol. prout ĩ hac parte legimus, q a ex natura rerũ hoc cõtingit: ad obiectionẽ aũt dicimus, quod licet qõ sit ꝓut in obiectione dicitur, tamen quoad eius definitionẽ attinet, non est inconueniens vt locus inspiciatur, cum ex qualitate oriatur ius. Not. quod qualitas probationis debet esse secundum qualitatem controuersiæ. quod tamẽ limit. de probationibus communibus. Io. Bapt.

f ¶ Iudicis] Habes hic al quos casus, in q̃bus fit ꝓbatio p aspectum, maxime iudicis. plures alios cumulat Mãdosius in suo cõmẽto in regulas Cãcellariæ. in reg De ætate ꝓ canonicatibus, quæ est 18. nu. 4. vers. aspectu atrox iniuria.

g ¶ Finalibus.] l. si irruptione § ad officium. ff fi. reg. fac. l 3 C e ti. & c. q a iudicãtẽ. vbi Ab ponit practicã de præscr. & c. ex litteris & c. cu cãm. de ꝓb.

h ¶ Proprijs oculis.] Vel et si mãdet peritis, vt suo noĩe inspiciat vt hic in fi. Sed an debeat iurare vt alij testes? dic q̃ sic, nõ iurãt de veritate, sed de credulitate. Ab. in c. fraternitas. post Bar de fr gi. & male.

i ¶ Aetatẽ colligit.] l. minor 25. ann. adeo ꝓside, ff. de mino. & plene per Bar. in l. de ætate. ff. eo. & in l. tabulatum. §. si dubitet. ff. quemadmo testa spe.

K ¶ Deprehẽditur.] Cle. 2. eo. Host in sum. huius titu. §.

in §. si versi. decimo si etiam.
a ¶ Mulierē]Nō. casum. in quo facienda est mulieris inspectio, fac. ca. causam. & c. proposuisti. eo. Alius casus est, an sit idonea matrimonio c. fraternitatis. de frig. & male. Item an sit prægnans. l. 1. §. 1. & §. de inspie ca do. ff. de vent. inspic.

tione celari. c. tua & c. si de cohab. mul & cler. & in tali appellans non auditur, c. cum Romana. in fi. & c. peruenit. de app & in tali notorio creditur simplici officiali. 4 q. 4. § aliquando. Nec requisitur scientia omnium, sed plurium. fac. 2. q. 1. c. scelus. & ca. manifesta. Iuris est de quo aliquis condemnatur, vel est in iure confessus, vt in ca. vestra. & c. si. de co. habi. ele. & mu. l. si. ff. de stat. homi. & l. res iudicata. ff. de re iud. & in hoc notorio quandoque requiritur probatio, si negetur, c. si. cur. de re iud. Notorium præsumptū est paternitas filiatio. ff. de in ius vocan. l. quia semper. ff. de in ius voc. fac. l. Lucius. ff. de condi. & demonstra. & c. conquerente. de fil. presbyt. & consanguinitas, c. porro. de diuort.

Io. Bapt. Sed etsi. CASVS. Quidā iudex volebat in certa causa sententiare nullis auditis probationibus, ea rōne motus quia dicebat factū esse notoriū ca. euidentia. de accusat. quod quidē ante esset faciendū. fuit dubitatum, quia nisi qō. sit probata in dici vt iudex est nō potest ipse iudicare ca 2. de offic. ordi. cum vulg. Solu. vt hic habetur, quia probationes cū adhibeantur ad rem manifestandam sequitur non semper esse necessarias. quia de hic postquā iudici constabit factum esse notoriū, nil aliud requiritur, & sic obiectiones cessant, cum habeamus quomodo intelligi debeant 1 Not. argumentum, quod partes nō debent grauari ad probandū aliquid suæ intentionis nisi quando illud probatione vere indigeat: & ideo etiam ordo iudiciarius aliquando debet cessare d. c. euidentia.

probandam virginitatē ab honestis & prudentibus matronis, vice sua iudex inspici mulierem [a] iubet.

Notorium probatione nō indiget. h. d.

Sed & si quid notorium fuerit, testium depositionibus, vel instrumentorum exhibitione amplius declarari [b] non debet [c], cum talia probationem, vel ordinem iudiciarium non requirant [d].

Iudex debet aduertere, ne dubium recipiat pro notorio h. d.

Sed cum multa dicantur notoria, quæ non sunt, prospicere debet iudex, ne quod dubium est, pro notorio recipiat [e].

Vehemens suspicio interdum habet vim notorij. hoc dicit.

Ad notorium prope accedit vehemens suspicio: nam si (exēpli gratia) de carnali copula quæratur [f], & sint, qui solum cum sola, nudum cum nuda in eodem lecto iacentem locis secretis, & ad hoc commodis, & horis electis se vidisse [g] deponāt, procul

Ad notoriū. CASVS. Quidā iudex dialecticæ studiosus nolebat per suspectiones, & coniecturas causas cognoscere, & iudicare, & cum pars dixisset id non esse faciendum, cum suspicio non videatur probatio concludens, quia etiā extrinsecus aliquādo capiatur, fuit propterea quæsitum quid iuris. Sol. ut hic legimus, quia id quod probari, debet aliquando est ita occultum ut aliis modis probandi probari nequeat, & sic etiam obiectio videtur cessare, cum in ea illud requiratur, ut inde concludenter inferatur veritas dubij propositi. Not. quod occulta per coniecturas, & præsumptiones manifestantur, non tamen qualibet præsumptio probat cum habeat latitudinem, & ideo debet esse uehemens. Io. Bapt.

b ¶ Declarari.]Licet aūt notoriū releuet ab onere ꝓbandi, vt hic dr̄, & in c. super eo. de testi. cogē nō tn̄ releuat ab onere proponēdi, & allegandi, vt notat. in cle. appellanti. de appe. in verb. iudicis. & ibi per Card. q. 5. Idem tenet Perus. in c. vt debitus. eo. tit. In 6. & per Gemi. in c. 1. eo. tit. in 6.
c ¶ Non debet.]Nec distinguitur, vtrū pars neget vel cōfiteatur. Vnde infert secūdū Ab. in c. super eo. de testi. cogē. ꝙ negatio partis nō inficit notoriū, nec reddit rē dubiā. fac qd̄ not. Inn. in c. tua. de cohabi. mul. & cle. & de materia latissime per Doct. ꝓsertim per Butr in c. vestra. de cohabi. mul. & cle. & secundū Bal. in auth. quod locum. C. de colla. decem testium depositio videtur facere notorium.
d ¶ Nō reqrāt.]Quantū ad probationē sicut nec in confirmē e necessariæ sunt partes iudicis. l. ꝓinde. ff. ad le. Aquil. sententia tamen est necessaria. l. 1. ff. de confes. c. porro. de diuort.
e ¶ Recipiat.]ca. consuluit. de appel. Est aūt notoriū triplex, facti, iuris, & ꝓsumptionis. facti, ꝙ ita se exhibet hominū cōspectui qd̄ nulla pōt tergiuersatione celari.

f ¶ Quæratur.]Sumitur quod hic dicit ex c. litteris. cū c. seq. de præsump. & ex c. præterea. de testib.
g ¶ Vidisse.]Et qd̄ se inuicē cognouerint credere, ut no. in c. litteris. de præsum. & sic nota casum, in quo valet testimoniū de credulitate, qn̄ s. est coniūctū actibus propinquis rei probandæ. fac. not. per Ab. in c. quoties. de testi. Sufficit. n. dictū testis concludere præsumptiue, qū ꝓsumptio est uiolenta, & iuridica. not. per Legi. in l. 1. ff. si cert. pet. Sed qd si nihil deponant de uisu, sed dicāt, ꝙ audiuerūt ipsos cōmiscētes? Rn̄. licet testimoniū de auditu proprio sit aliàs per se sufficiēs. 14. q. 2. c. quāquā. & not. in l. in sum. §. idē Labeo. ff. de aqua plu. arcen. hoc tamē casu non sufficeret: nā actus copulæ nō ꝑcipitur

sensu auditus tm̃, sed requirantur & alia adminicula; puta, fama publica, risus, iocus, missio nunciorũ, & munerũ, amplexus, oscula, & similia, vt per Ab. post Host. in c. præterea de testi. Sed posset dici, q̃ possent testes deponere de taliũ verborũ auditu per quæ probaretur copula; puta, si alter coeuntiũ fuisset auditus interrogãs aliũ, an adhuc semen emiserit, vel quã morã interponat emissioni, in instrumentum totũ vuluã fuerit ingressum, & alia verba, quæ inuenit effrenatus libidinis ardor.

a ¶ Suspicionibus.] Nec enim aliter potest probari hoc delictum, nisi per suspiciones vehementes, licet enim testes viderint virum supra mulierem, non per hoc necessario inferunt q̃ illam cognouerit, forte enim vir erat frigidus, vel maleficiatus, vel non potuit tunc coire, licet aliàs esset potens: quis forte erat mulier arcta, vt per Ioann. And. & Abb. in ca. præterea. de testib.

cap. quanto. de præsump. versic. ego autem. & in versic. sic ex his etiam concludo, & in hac littera diuersitatem inducit criminum grauitas, & diuersitas, non autem vehementia suspicionis; & violentia.

dubio ex suspicionibus [a] tam vehementibus sequutam copulã pronunciari poterit [b]. Plane, si de graui crimine [c] actũ fuerit propter solam suspicionem, quamquam vehementem [d], nemo cõdemnabitur.

Fama præstat adminiculum ceteris probationibus: & iudex ex variis debet animum suum instruere. hoc dicit.

Fama quoque, si de aliquo facto diuulgata fuerit, ceteris præsumptionibus [e] non leue, præsertim in quibusdam [f], præstabit adminiculum. Demum circumspectus iudex motum animi sui non ex vna tantum re: sed ex variis argumentis, & testimoniis, quæ rei aptiora esse compererit, confirmabit [g]. Iudicaturum enim oportet cuncta [h] rimari, & ordinem rerum plena inquisitione [i] discutere, nec sententiam prius ferre, quã, peractis omnibus, nihil habeat in quæstione, quod proponat [k].

Fama quoque. Io. Bapt. CASVS in hac parte, ita debet adnotari, quod inter scholares quosdam fuit dubitatum, an fama sit species distincta a notorio; quidam enim negatiue respondebant, quia sicut notoriũ significat factum non indigere probatione, ita quoq; & fama, Cæterum Sol. vt hic legimus, quia rem esse manifestã habent latitudinem, hinc dantur diuersæ species seu potius gradus, ideo etiam obiectio cessat: Not. primo quod decisio huius text. potest extendi, ad communem doctorum opinionem: Not. secundo quod probatio cum habeat latitudinem, ideo vna dicitur plena, altera semiplena, & propterea iudex ad plura debet respicere antequam sententiam ferat.

b ¶ Poterit.] Immo Bart. in l. furem. ff. de fur dicebat posse pronunciari, etiam si tantum quis fuisset repertus in domo alicuius pulchræ mulieris, licet idem aliter sentiat post glo. in l. capite quinto. ff. de adul. aliter etiam tenuit Abb. in cap. tertio loco, eod. versic sed ego addo, & in cap. tertio loco, versicu, sed quæro hic. de præsu. Et amplia quod hic dicitur, vt habeat locum, etiam si agatur super adulterio, & incestu criminaliter, vt per Abb. in c. litteris. de præsum.

c ¶ Graui crimine.] Vt est crimen hæresis, vt in capit. litteras. de præsumpt. vnde sumitur. videtur ergo a contrario sensu inferri primum, q̃ in crimine non graui possit ex vehementibus præsumptionibus sequi condemnatio, de quo dic vt late per Abba. & alios in cap. quanto de præsump. Secundo infertur, q̃ adulterium non videtur esse graue crimen, quod satis videtur posse admitti, per cap. at si clerici. §. de adulteriis, de iudi. Contra tamen videtur 32 quæstio. 7. cap. quod in omnibus. Solu. vt not. in dicto §. de adulteriis. & in d. cap. quod in omnibus.

d ¶ Vehementem.] Secus si sit violenta, quia plus est quam vehemens, vt not. in cap. litteras de præsum. Sed tu dic q̃ violenta & vehemens idem sunt in proposito, vt in dicto cap. litteras. & in capit. cum contumacia. de hære. in 6. & deducit Abb. in

e ¶ Cæteris præsumptionibus.] Vt puta, si agatur de matrimonio, & dicerentur vir & mulier diu simul habitasse, se coniuges nominasse, annos detulisse. ut in cap. illud, & ibi plene not. de præsumpt.

f ¶ In quibusdam.] Puta, cum agitur de matrimonio carnali & spirituali, ut per Abb. in c. illud, not. tertium intellectum.

g ¶ Confirmabit.] Cap. præterea. de testi. & l. 3. ff. eod.

h ¶ Cuncta.] Videtur ergo, quòd a teste possit inquirere, an talis sit, qui testificari possit, ut 2. quæst. 7. cap quærendum, et not. in cap. iudicantem. 35. q. 5. unde sumitur.

i ¶ Plena inquisitione.] scilicet in petitorio: secus in possessorio: quia sufficit summatim negotium tangere. l. 3. §. sciendum. ff. ad exhiben. l. a diuo Pio ff. de re iudi. cap. quoniam frequenter. in si ut lit. non contest.

K. ¶ Proponat.] Et tam diu actio uentiletur quousque ad rei ueritatem perueniatur, ut in c. iudicantem 35. q. 5. In tantum q̃ sententia lata non visis uidendis non ualet, licet postea appareat, q̃ illa, quæ erant uidenda non faciunt ad rombum, argu. eorum, quæ habentur per Abb. in cap prudentiam, in fine principii super gl. in uerbo, constate.

DE SENTENTIIS, ET RE iudicata.

Io. Bapt. Continuatur hæc materia per glo. rubri. vel dicas aliter, quod cum duo præcipue videantur actus ipsius iudicij, videlicet cognoscere, & iudicare, & hactenus autor, locutus est de primo nã pe de cognitione, sequitur nunc vide re de secundo, & ideo proponitur hic tit. iste: qui diuiditur in 4. partes, in quarum prima ad not continuatio, in secũda explicatur, nomina, in tertia declaratur res iudicata: in quarta soluitur dubium, secũda ibi, est autem, tertia ibi, lata tamen, quarta ibi, de eo quoque.

a ¶ De sententiis, &c. Quia ex probationibus deuenitur ad sententias, & ex sententijs ad rem iudicatam, ideo de his subnectit. Differt autem sententia a re iudic. secundum Ioan. And. quia sententia proprie & stricte appellatur cum adest appellandi facultas, cum vero non subest remedium retractationis appellatur res iudicata, large tamẽ videtur quod etiam si subsit remedium appellationis possit appellari res iudicata. l. litigatoribus. C. de app. de quo tamen pro resolutione vide per Legist. in l. 1. ff de re iudi. & per Ab. & alios in rub. eod.

DE SENTENTIJS, & re iudicata.

TIT. XV.

Sentẽtia quid sit, & quod duæ sunt species sententiarum, interlocutoria, & definitiua h. d.

Videamus nunc b de sententijs c, & re iudicata d. Est autem sententia nihil aliud, quã controuersiæ proposita a iudice rite e facta definitio.

Sententiarum duæ species, & sententia interlocutoria est, quæ fertur super his, quæ incidunt inter principium & finem causæ. hoc dicit.

Sententiarum duæ sũt species f aut enim interlocutoriæ sunt, aut definitiuæ. Interlocutoria g est illa, q̃ inter principium & finẽ cãæ fertur sup his, quę incidũt, vel emergunt h: qualis cum

bum respicit iustitiam ea causa, rite iustitiã ex ordine l. non putauit. § non quæuis. ff. de bono poss. contra tab. omissio aũt iustitiæ ea causa nõ reddit sententiam nullam, & non sententiam, l. 1. ff. de appel. Sed omissio, vel defectus iustitiæ ordinis, ita officit, vt pronunciatum non sit sententia. l. 4. § condemnatum ff de re iudi. & per Barto. in l. placet. C de sent. & per Abb in cap. cum olim. vers. sed in contrarium. Et in tantum omissio substantialis processus releuat, q̃ quamuis iudex appellationis regula riter sentẽtiam ex quocumque etiam iurisdictionis aut citationis defectu nullam reformare possit, secundum communẽ opinionem. Alex. in consi 67 lib 6. & consil. 109 lib. 5 & cõsil 79. lib. 2 Sententia tamen nulla ex defectu ordinis iudiciarij substãtialis per dictum iudicẽ reformari non possit, sed dumtaxat pronunciari nulla. Abb. post anti quos in ea. cum dilecti. de empt. & vend.

Io. Bapt. Videamus. CASVS non figuratur, sed not. quod particula, nunc, denotat continuationem, & ordinem inter illa, in quibus reperitur.

b Videamus nunc.] Quasi dicat postquam vidimus de probationibus, videamus de sentẽtiis, quę subsequũtur probationes.

c ¶ Sententiis.] Tam interlocutoriis, quam definitiuis, vt infra per totum.

d ¶ Re iudicata.] Quæ differt a sententia, vt supra eodem in rubrica.

Io. Bapt. Est autem. Hæc pars subdiuiditur in 4 particul. In prima demonstratur quid, & quotuplex sit sententia, in secunda quomodo sit ferenda, in tertia adnot quid iuris si diuersę vel contrariæ sententię fuerint latæ, in quarta demonstratur qualiter iudex dẽt iudicare secundũ can & quid iuris si aliter iudicauerit, secũda ibi, vocatis tertia ibi, ea facto, quarta ibi, sed sine Quoad primũ casus nõ figurat, sed not. cãm diffin. q. iudex ad finir cãm principalẽ, aut casum in medio causæ contingẽtẽ: not. secundo officiũ iudicis cõsistere in absoluẽdo, vel cõdẽnando, facit reg. nemo q cõdẽnare. ff. de reg. iur.

e ¶ Rite.] Sed cur nõ dixit recte? R̃n quia hoc ver

f ¶ Duæ sunt species.] Immo plures. Nam præter definitiuam & interlocutoriam sententiam numerantur etiam species quarundam, quæ habent vim definitiuarum, vt per Abb in rubr. eod. Item sententia præcepti, vt not. s. q. 1. in summa. itẽ quasi definitiua, vt sententia lata super possessorio, ad not. in c. consultationibus de off. deleg & per Abb. in c. fi. de iudi. Respon. hic ponitur Cardinalis distinctio & sectio, ad quam omnes cuiuscunque generis sententia redigi possunt. sicut dicimus in actionibus, quod aut sunt reales, aut personales, & licet repetiantur etiam mixtæ, vel quæ habent alias qualitates præter realitatem, vel personalitatẽ, omnes tamen rediguntur ad illam bimẽbrẽ distinctionem. fac. not. per Hostien. in summ. eod. in principio.

g ¶ Interlocutoria est.] Hæc definitio, sine descriptio sumitur ex his, quæ ponit Spec. in tit. de sent. prolatione in prin. & ea glo. in cle. 1. de seq. pos. & fruct. & sequitur Abb. In rub. eo. & ideo dicitur interlocutoria: quia iudex non definit causam, sed loquitur inter principium & finem causæ, vel quia iudex inter partes loquendo sine sollemnitate seri pturæ pronunciat, vt per Host. post Goffr in summ. eo. §. a. in prin. & per Ab. in rub. eo. & not. per Legist. in rub. ff. de re iud.

h ¶ Emergunt.] Vsque adeo vt omnis vox iudicis faciens ad causam possit dici interlocutoria. Bald. in l arbitro. ff. qui satisd. cogan. & per Legi. in rub. eod.

iudex dãdam, vel negandam dilationẽ [a] ad examinandos testes, vel exhibenda instrumenta interloquitur, vel super aliquibus exceptionibus [b] pronũciat, quam nec in scriptis [c] ferri oportet, & ante definitiuã sententiam quandocumque iudex reuocare poterit [d].

Definitiua sententia est, quæ condemnando, vel absoluendo liti finem imponit hoc dicit.

Definitiua vero sẽtentia est definitio iudicialis [e], quę condẽnando, vel absoluendo principali controuersię finẽ imponit [f]. Definitiua enim, quę nec condemnationẽ, nec absolutionem cõtinet, pro nulla habetur [g]: hanc simul ac tulerit retractandi copia iudici denegabitur [h].

Sufficit faciendum certo modo fieri per ęquipollens. hoc dicit.

Non tamen vt sententia valeat condemnandi, vel absoluendi verbum necessario cõtinere debebit: sed satis erit quod verbũ æquiualens [i] contineat. Vnde rescriptũ est, eius definitionẽ, quæ ita se statuere, & præcipere pronunciasset, legitimæ sententiæ obtinere firmitatem [k].

Sententia debet ferri sedendo, & de scripti recitatione, aliàs non valet. hoc dicit.

Vocatis [l] igitur partibus, loco [m] & tempore [n] congruis,

a ¶ Dilationem.] Cap. significauerunt. de testi.
b ¶ Exceptionibus.] sc. dilatorijs, si re peremptoria, vt no. in cle fi. de appel. licet lata super peremptoria habeat vim definitiuæ.
c ¶ Nec in scriptis.] Licet autẽ non sit necesse interlocutoriam ferri in scriptis, debet tamen in scriptis redigi, vt appareat in actis c quoniam contra. & ibi not. in verb. interlocutionem. de prob. Spec. in tit. de sent. §. iusta. versic. quid de interlocutoria. not. in l. 2 ff. de appel. recip. per Doct. in l. nec quidquã. §. vbi decretum. ff. de offic. procu. & not. in c. fi. eo. in 6.
d ¶ Poterit.] l. quod iussit. vbi late per Legistas ff de re iudi. & per Cano. in c cum cessante. de appel. & §. sed & si iudex. infra titu. proxi.
e ¶ Definitio iudicialis.] Hoc verbũ stat tamquam genus: Nam cõuenit etiam sententiæ interlocutoriæ, nam & interlocutoria aliquid definit in iudicio, nempe id super quo fertur.
f ¶ Imponit.] Terminat enim iurgãtiũ cõtrouersias l. 1. ff eo. c iurgantiũ. extra eod qualem. ff. de arbitr. 21. q. 3. cap. summopere.
g ¶ Habetur.] 2. q. 6. § definitiua Quãdoque non valet, etiam si contineat condemnationem, vt si iudex præcipiat solui debitum, & quando sententia est incerta, vt C. de sent. quæ si cer. quanti. quandoque tenet etiam si non contineat condemnationem, vel absolutionem. 2. q. 6. §. biduum. & not. in d. § definitiua.
h ¶ Denegabitur.] l. iudex postquã eũ materia ff. eo.
i ¶ Aequiualens.] Nõ. n. tam verba consideranda sunt, quã voluntas, cum non intentio verbis, sed verba deseruiant intentioni c. intelligentia. & ca. præterea, de verb. sign. & 1. q. 1. ca. Marchion. quod habet locum etiam in sententiis, Abb in c. in his, de verb. sign. i. Sed an possit iudex pronunciare per verbum videtur, vt puta, videri sibi, &c? Rñ vt per Abb. in c. 1. de iudi. in vlti. notando post Bar. in l. quid tamen §. sed arbiter ff de arb.

Iudex an pronũciare possit per verbum, videtur.

k ¶ Firmitatem Ca in his de verb. signifi.
Vocatis. CASVS. Quidã iudices ferebãt sniam nulla solẽnitate seruata, ideo faciebãt ea tũc moti, quia cũ per sniam debeat declarari ius litigãtiũ nil aliud videbatur necessariũ quã iudicare secõdũ acta, & probata glos. & docto. in c. 2 de offic. ordin. Solũ prout in hac parte legimus, quia quo maiori solẽnitate fert, eo magis iusta pręsumitur. Nõ obstat obiectio, quia intelligitur quoad actũ excommunicãdi, sed non quoad modũ. Not. 1. arg quod solẽnitas extrinseca denotat maiorẽ rei perfectionẽ, eoque magis quo est de substãtia actus. Not. 2. quod etiã in ijs, quę habent rationẽ formę aliquando limitata reperiuntur.
l ¶ Vocatis.] Cap. cum olim. de testimo. aliàs lata sine citatione esset ipso iure nulla. cle. pastoralis. de re iudi. etiam si esset lata in fauorem non citati, not. in l. ea quę. C quõ. & quãdo iudex & per Ab. in c. causam quę. de iudi. ante fin. & in c. quoniam contra. de proba.
m ¶ Loco.] Est autem locus cõgruus iudicialis, in quo prædecessores sui iura reddere solent, aliàs sententia non valeret. l. pen. ff. de iust. & iur. & ibi per Legi. & in l. cum sentẽtiam. C. eod. quod intelligo in ordinario, vel etiam in delegato ad vniuersitatem causarum: secus in delegato ad causam particularem: quia is, ex quo non habet certum locum, potest vbicunque vult, etiam, in camera locum deligere. habetur in locis præalleg. Item locus erit congruus, si sit tutus, & non aliter, Bal. in l. 1. C de sent. ex breui. c. reci. c. statuimus. de offi. deleg. in 6 Alios plures casus, in quibus iudex dum fert sententiam in loco ordinario, vel certo residere non tenetur ponit Venul. in speculo aureo in principio tertiæ partis princi. iudi. sub numero 72.

Locus cõgruus.

n ¶ Tempore.] Vt quia tunc ius dicatur, aliàs nõ valeret, in l. fi. C. de ferijs, & in l. 2. ff. si quis in ius voc. non ierit, & in l. 2. C. quomodo, & quando iudex Item quod feratur sententia die & hora, qua facta est citatio: aliàs non valeret l. aut qui aliter, in princ. & in l. si virem §. fin ff. quod vi, aut clã. & l. cum non eo die. C. quando prouoc. non est necesse.

ces. Item consideratur tempus, vt feratur sententia non perempta instantia, vt per Legistas in l. properandum, in prin. C. de iudi. fac. simile de arbitro. l. si cum dies. §. si intra. & l. non distinguemus §. cõpromisso. & §. fina. ff. de arbitr. Item vt feratur de die non de nocte, habetur in l. more Romano. ff. de feriis, & in cap. consuluit. de offic. delega. Item quod non sit lata pendente dilatione. l. siue pars. C. de dilat.

significasti de homi. & not. de hoc. in ea. si. eo. in 6. & dicitur sedendo, & non in sede: quia debet actu sedere, nec sufficeret, si sup staret uel iaceret, sed si culus iudicis doleret ita, quod non posset sedere, die ut not. in d. c. si. unde hæc notula sumitur.

iudex ipse sedẽs [a] sententiam descripti [b] recitatione proferet: aliàs, si non iudex, sed alius [c] legerit, vel scriptam litigatoribus tãrum ediderit [d], vel stãdo non sedendo [e] tulerit, nullius penitus momenti erit, vt ab ea nec appellare sit necesse [f].

Episcopus potest sententiam per alium recitare. hoc dicit.

Episcopo tamen, quem tantæ dignitatis apex [g] attollit, instar personarum illustrium [h], sententiam per alium recitare permittitur.

Ex pluribus iudicibus sufficit, quod vnus recitet sententiam vsus plurali numero: secus in actu electionis h. d.

Sed & si plures iudices [i] sint, vel arbitri [k], si ceteris præsentibus, ac mandantibus [l] per vnum tantũ sententia recitetur, si plurali [m] numero perlegendo vsus fuerit, perinde habebitur, ac si ab omnibus recitata fuerit, licet aliud in electione [n] seruetur.

Si duo iudices ordinarij sententias diuersas ferant, tenet sententia lata pro reo,

a ¶ Sedens.] Anima enim sedendo & quiescendo fit prudentior. Vnde Hieronymus super Daniele cap. 8. super illis verbis: Antiquus dierum sedit. sic dicit. Sedeat describitur vt maturitas sententiæ comprobetur.

b ¶ Descripti.] Scribenda est autẽ sententia non vt melius probet, vt alia gesta: sed vt cũ maiore deliberatione & maturitate feratur, Abb. in c. si cui. eo. ante fi. vers. vel tertio.

c ¶ Alius legerit.] Quid si iudex noviter excæcatus est, vel nescit legere? Cũ tales iudicare possint. l. cæcus. ff. de iud. vbi de hoc, & l. certi. C. eo. ti. Sol. deleget eã ad definitionẽ alteri, vel faciat per aliũ leg. petitionẽ & allegationẽ partiũ, & p se ipsum ab alio instructus proferat verba definitionis causæ. s. absoluo, vel condemno, quod licet non uidea: ut probare Host. in sum. eo. §. qualiter. approbatur tñ ab aliis communiter, & a consuetudine, ut no in c. fi. eo. in 6.

d ¶ Ediderit.] s. iudex, nec est aliqua uis, an edita fuerit aperta, uel clausa, ut no. in c. fi. eo. in 6. Arg. contra in c. appellatio. de appe. in 6. Sol. ut ibi per Io. And. & de hoc l. 1. C. de sent. ex breui. reci.

e ¶ Non sedendo. Et hoc non solũ cum iudices definitiue pronuntiant: sed etiam quoties res plenã cognitionem desiderat, l. 2. § dies. ff. quis ordo in bon. pos. ser. & §. sancimus igit. auth. ut ab illust. & qui super eam digni sunt. §. sedebũt. auth de iu di. 23. q. 1. c paratus. ibi: Sedes me iudicare. Quid si iudex sedeat i alta turri, uel palatio. & partes erãt i ferius? Dic q̃ ualet sñia. potuit enim sibi prouidere de tuto loco, si forte timebat, arg. c. cũ locum. de spon. c. bonæ. 1. de elect. & l. qđ meo. §. si uenditorem, ff. de aequi. poss. & arg. l. 3. C. ubi sen. uel claris, ante medium, ad hoc etiam c. statuimus. de offi. deleg. in 6. & c. fin. de hæret. eo. lib. Idem possumus affirmare de eo, qui sederet super equum, arg. l. qui sella. ff. de serui. rust. præd. & c. dilectus. & ca. significasti de homi. & not. de hoc. in ea. si. eo. in 6.

f ¶ Necesse.] Vt 2. q. 1. c. in primis, in fi. & c. fi. eo. in 6. cũ ibi notat.

g ¶ Apex.] Nec. n. est dignitas in ecclesia Dei episcopatu maior. & fac. c. sane. il 2. de offic. deleg. & cap. 2. eo. titu. in 6. cum concord. alleg. in cap. fi. eod. in 6.

h ¶ Illustrium.] l. 2. C. de sent. ex breui. rec. §. sancimus. in authen. ut ab illustr. & qui super eam digni. sunt Habes ergo casum, in quo iudex non recitat per se sententiam, sunt & alii, in quibus ualet sententia sine his sollẽnitatibus, ut no. in c. fi. eo. in 6.

i ¶ Iudices.] Siue ordinarij, siue delegati, ut not. in c. pen. eo. in 6.

k ¶ Vel arbitri.] Nota æquiparationem inter iudices & arbitros. Ad idẽ cap. uno delegatorum. de offic. delegat. & §. 1. instit. de actio. interdum tamen magna est differentia, cap. fi. eo. in antiq. & c. 2. de arbitr. in 6.

l ¶ Mandantibus.] Ergo si alij præsentes essent, sed non mandarent, secus: & sufficit ita esse scriptum. ff. qui. & a qui. l. prospexit. 6. quæst. 3 cap. scriptum est. & sic taciturnitas hic non habetur pro mandato. & fac. cap. qui tacet. de regu. iur. in 6. & quod ibi Ioan. Andr. Nec enim in sententiis procedit ratihabitio sicut in aliis actibus, de hoc 9. quæstio. 2. cap. 2. c. cum nos. de his, quæ fi. a præla. & cet. cante ergo facit is, pro quo lata est sententia ab uno solo recitata, si de mandato aliorum possit fidem facere, sicut de sententia, & pro hoc fac. quod not. in c. cum in iure. de offi. deleg. & in c. pen. eo. in 6. unde sumitur hæc notula.

m ¶ Plurali numero.] idẽ si singulari, si collegæ, qui hoc possent illi uices suas commisissent, nõ solum in recitando: sed etiam in pronuntiando, ut not. in c. pe. eo. in 6. in uerbo oportet.

n ¶ In electione.] In ea enim (ut cẽseatur unica & communis) est ab uno uice omnium, siue per compromissum, siue per scrutiniũ procedatur, electionis pronuntiatio per uerba singularis numeri faciẽda. cap. pen. eo. in 6. Sed quid dicemus in collationibus, si ad plures spectet collatio, erit necesse fieri ab uno, & per uerba singularis numeri? Rñ. negatiue.

gatiue: nam vbi non habet locum ea quia propter. de elect. ibi non habet locum quod hic dicitur, & in c. pen. eo. Sed in collationibus non habet locum decretalis illa quia pp & ita fusius not. in d. c. pen.

Io. Bapt. Ex facto. CASVS. Saepe contingit quod iudices sint plures ad vnã & eandem causam definiendam, vt in auditoribus Rotae experientia docet, & cum aliquando inter se non conuen. ant. propterea super vno, & eodẽ negocio vel diuersas, vel contrarias ferant sententias, & ideo dubitatur de ea cum valore, sicut. n. vna praesum ptio tollit aliam. c. litteras: de praesum ptio. ita quoq; hoc idem videbatur dicendum de sententijs praedict. extera

nisi actoris causa sit fauorabilis: si vero delegati sententia pendet ex voluntate delegantis: si vero arbitri neutra tenet. hoc dicit.

Ex facto [a] dubitatum fuit, duobus [b] iudicibus diuersas proferentibus [c] sententias [d], vtra sit habenda potior? in qua specie responsum est, quod si ex iurisdictione ordinaria [e] processerũt, tenet pro reo [f], non pro actore lata sententia: nisi agentis causa sit fauorabilis; vt puta [g], libertatis [h], dotis [i], matrimonij [k]. Si vero ex delegata vtraq; ex delegãtis pendebit arbitrio. [l] Quod si ex compromisso [m]

Sol. vt hic legimus, quia qualitas sententiae debet regulari à qualitate potestatis, & materiae, & cum Sol. sit data pro dilu ideo, nec etiam obiectio aliquid cõcludit: Not. primo argumẽtum actum esse ita interpretandum, vt potius valeat quàm pereat. Not 2. quod valor sententiae cognoscitur ex praesumptione sic coniuncti, ex qualitate iurisdictionis, ex fauore causae, & ex forma qua est lata.

a ¶ Ex facto.] Vt in c. si eo. in antiq. vnde sumitur.

b ¶ Duobus.] Idem si sint plures in numero pari, puta, quattuor sunt iudices, duo pronunciant pro vna parte, alij pro alia: aliàs si pronuntient in numero dispari, vel etiam pari, & sint praesentes, & appareat quae sit maior pars, tenebit sententia maioris partis. c. 1. & c. 11. dist. 65. duo ex tribus. ff de re iu. & l. si in tres. cum l. seq. & l. diem. §. si plures. ff. de arb. Fall. in casu ca. pastoralis. primo responso. de rescr. Item secundum quosdam fallit in causa criminali episcopi, quia tunc non valet sententia, nisi omnes concordent, 6. q. 1. c. 2. & c. si quis episcopus criminaliter. not. in c. si. eo. & per Legistas late in l. duo ex tribus. ff de re iud.

c ¶ Profesentibus.] Hoc intellige quando omnes sunt praesentes: aliàs vel vno absente lata sententia erit nulla, c. causam matrimonij de off. dele. & no. in cap. fin. eod.

d ¶ Sententias.] Quid in alijs ordinationibus, puta, ecclesia posita est in limite duarum dioecesum, ita quod subiecta est duobus episcopis, quid erit agendum si non conueniant in ordinando? Resp. superioris erit officium prouidere vt alternis annis disponant. arg. l. quoties. ff. de vsufruct. & not. in c. licet. 17. q. 3. & sequitur Ab. in c. si. eo. ver. in alijs. Ad materiam vide no. per Bar. in l. Pomponius. aliàs in l. si vni. ff. de re iu. & Abb. in c. prudentiã de of. del.

e ¶ Ordinaria.] Vt si sint duo comites, duo consules, & similes, in ecclesiasticis, potes ponere exemplum in duobus vicarijs eiusdem episcopi, qui habent ordinariam. not. in c. perfectis dist. 25. & in c. licet. de off. vic. in 6 & per Inn. in c. suam. de of. vic. Item in duobus episcopis, qui ex speciali dispositione Papae possunt praeesse vni episcopatui, not. in ca. non autem. 7. q. 1. Item in duobus episcopis diuersarum dioecesum, quibus est eadem ecclesia subiecta, quod potest esse de iure cõmuni, vt not. in proxima superiori notula. Item in duobus eiusdem coadiutoribus, vt habetur in c. j. de cle. aegrot.

f ¶ Pro reo.] Hoc ideo quia sumus in fine causae: nam si essemus in principio, faueremus actori in medio vtriq;, vt per Barto. in l. de die. ff. qui sat. cog. per Abb & alios in cap. examinata. de iud fac. l. fauorabiliores. ff de reg. iur. l. non est nouum. C. de eden. c. ex litteris. de proba. c. cũ sunt iura. de re. iur.

g ¶ Vt puta.] Nota verbum exemplificationum. vnde cum exempla non restringant regulam. l. ita vulneratus. & l. illud. ff. ad leg. Aqui. not. in c. 1. ne cler. vel monach. Idem etiam erit in alijs causis fauorabilibus, cũ casus à regula excepti extendantur ad similes, ad not. in l. 1. C. de cond. indebi. c. cum d. lecta. de confir. vtil. vel inuti. sequitur Abb. post Vinc in c. si. eo.

h ¶ Libertatis.] Quae omnibus rebus est fauorabilior. l. libertas. ff. de reg. iur. fac. c. ex litteris. de proba. l. inter pares. ff. de re iud.

i ¶ Dotis l j. cum materia ff. sol. mat. Quae intantũ est fauorabilis, vt dicat ibi Pau. de Castr. ꝙ cum ad tollendam aliquam ambiguitatem non succurrit aliqua responsio, bona erit responsio, hoc speciale est fauore dotis. fac c. nuper. de dot. post diuor. rest. c. ex litteris. de pignor.

K ¶ Matrimonij.] S. si fertur sententia in fauorem matrimonij: nam in dubio standum est pro matrimonio, c. licet. ex quadam in fi. de testa. Inde Host. in c. super eo de cog. spi dicit ꝙ si reperitur aliquorum opin. pro matrimonio, illa sequenda est, licet multi teneant contrarium, quod sequitur Ab. in c. fi. eo. nisi esset euidenter falsa, aut possit conuinci rationibus probabilibus. fac. quod ponit Io. An. in d. c. fi. & alij in cap. penult. de despon. impub. videlicet, quòd si non apparet quando furiosus habens dilucida interualla contraxerit matrimonium, praesumetur contraxisse tempore dilucidi interualli.

l ¶ Arbitrio.] Ita vt possit neutram approbare, per ea quae Ab. in c. fi. eo. ver si vero, vbi & de delegato ad vniuersitatem causarum, & de ordinario procedente cum delegato Papae.

m ¶ Compromisso.] Intellige hoc de compromisso voluntario, non autem necessario, secundum Io. And. Vnde quod hic dicitur non habebit locum in arbitris iuris, de quo plenius per Abb. in cap fin. ver. circa vltimam. eo. Sed quid in arbitratoribus? Respondeo idem quod in arbitrir voluntarij, cum sit eadem ratio, secundum Abbat. in dicto cap. fin. versic. & idem.

vtraque, firmitatis robore destituetur b.

Si vnus ex pluribus iudicibus pronunciauerit, nulla est sententia h.d.

Quod si pluribus iudicibus c datis, vnus tantum ex eis pronunciasse proponatur, adeo nullas sententia vires obtinebit, vt nec prouocationis remedium necessariũ sit futurum.

Iudicare secundum leges & consuetudinem debet quilibet iudex, & summ. Pontifex.h d.

Sed siue ordinarius sit, siue delegatus iudex in primis illud obseruare debet, ne cōtra id iudicet, quod legibus d, aut canonibus proditum sit: alio qui ipso iure sententia e non subsistet f.

Nec Romanus Pontifex, potest recedere à legibus, nisi ex causa h.d.

In causis quoque, quæ summi Pontificis g iudicio deciduntur, cum in similibus h causis cæteri teneantur iudicare similiter, iuris ordo i, & vigor æquitatis subtiliter obseruandus

a ¶ Vtraque.] simile not.in c.si duo.in 2.gl.de procur.de duobus procuratoribus alteuius quorum vnus negat, alter cōfitetur, nā nihil putantur egisse.

b ¶ Destituetur.] Sed quæritur de ratione diuersitatis? Resp. vt not.in c.fin.eo.in gl.fi.& ibidem per Abb. ver.vnde ego puto, quod ratio fundamentalis, decidēdi, &c.

c ¶ Iudicibus] datis.2. q.6. §. item si plures. vnde sumitur. & de hoc ibi plene not.

Io.Bapt.

Sed fine. CASVS. Quidā iudex Mutinens. satis imperitus suo sensu iudicabat, vñ fuit quæsitũ an posset, & dato.qđ nō posset, qualiter esset puniendus. in 1.ca, affirmatiue respondebatur, quia si aliteresset non possēt lites definiri cum ll. sint similes, & sententia respiciat casum singularem: in secundo vero iuxt. l.respiciendum. & l.aut facta ff.de pœnis, videbatur esse procedendum. Cæterum vtrumque ea. Sol. pro nt in hac parte cauetur, quia alioqnin ll essent frustrariæ & pœnas non possent imponere, quod non est dicendum. Non obstant obiecta, quia ad primum respondetur quod lex vniuersalis debet applicari ad casum particulare & sic secundum ll. iudicāte, vel dicas quod in illis casibus pōt modo præd. iudicare in quibus hēt arbitriũ, secus aliter. Ad secundum dico prædict. ll. esse intelligendas in illis casibus, in quibus pœna non est à lege imposita: Not 1. argumentum quod proprium sit sententiæ declarare ius litigantium, quod facit ad quæst an sententia faciat ius: Not. 2. quod dupliciter, actus dicit nullꝰ videlicet, ipso iure; & per exceptionem, sed in dubio præsumitur validus: 3. not. aliquem posse puniri multiplici pœna ob diuersos respectus atque causas vt docent doct. in ea de tnis.de accu No 4 quod non solum transgressores legum, & canonum sunt puniendi, sed etiam contemptores pœnarum.

d ¶ Legibus.] Nota differentiam inter iura ciuilia & canonica. Nam legum appellatione veniunt iura ciuilia, appellatione canonum veniunt canonica, & large sumpto vocabulo omnis constitutio ecclesiastica potest appellari canon ca.1. vbi Abb.eo. & c.1.de consti & c.Nicena.dist.31.vide de hoc gl. in sum.dist.3. Item canones possunt dici leges, d.c. Nicæna.arg contra dist.2. c.lex est. Et minum probatur hic & in d.c.1.vnde sumitur, quod sententia

Canon.

lata cōtra leges ciuiles est nulla et in foro ecclesiastico. Quid aūt si sit lata contra extranag. contra simile legis, contra rōnem expressam contra statuta loci, diffuse in d.c.1. & in c.pastoralis. §.quia vero. de of.del.& in c.pastoralis. de fid.inst. & fac.inst.de of.iud.1 prin Quid autē, si sit lata contra cōsuetudinem? Hr̄ in d.c 1.& in c. cum causa.eo.& alibi sæpe.

e ¶ Sententia.] Nota quod snīa nulla appellatur snīa, sed hoc large & improprie: secus stricte, l. sancimus C eo.fac. l 4 § condemnatū. ff. de re iud not.in clem. 1.de sequest. poss. & fruct.

f ¶ Non subsistet.] Ca.1.eo.vbi de hoc latissime per Abb.

g Summi Pontificis.] Id est, Papæ Romani. Interdum.n. & simplex epīs appellatur sūmus sacerdos, & Pontifex Maximus, dis 21 c. cleros. ver. Pōtifex. fac.ea.in causis.eo. vnde sumitur.

Episcopus Pōc. Maximꝰ

h ¶ Similibus.] Sed contra l.nemo.C.e. Sol. cōtrarium procedit in snīa inferiorit: secus in snīa principis, vt hic, & in c.in causis.eo.& in l.fi.C.de ll. ratio diuersitatis: quia quidquid principi placuit, &c. § sed quod principi. inst.de iu.nat. gen & ciu.l. Et quia non præsumitur quod processus principis habeat maculā, c.in sede.& c.hæc est fides.24 q.1. omnia enim præsumūtur per eum plene examinata, c. Apostolicæ.35.q 9 arg.l.vni. ff.de off.præfec.prætor. Sed inferiorum non sic præsumitur iudicium integrum, nec habent legis condendæ potestatem, vel interpretādi quoad alios, fac.quod not.in c.1.de postul.præl. & per Inn.in c.cum speciali.de app Immo plus in re dubia iudicare debemus exemplo etiam inferiorum, cap.si quis eo.ca. fin.vbi etiam glo.dist 20. l.si de interpretatione.ff. de ll tenet Abb in dicto cap in causis, vbi prolixe & per distinctionem multorum membrorum hoc declarat, scilicet quando sententia principis faciat ius quoad alios.

i ¶ Iuris ordo.] Hoc intellige respectu præiudicij quod generaretur, si princeps non seruaret leges, æquitatem, & iuris ordinem, non quod ipse sit magis astrictus, quam cæteri, cum sit supra leges. l.digna vox. C.de ll. & l.princeps. ff de legib. ca.proposuit. de concess. præbend. Immō sententia lata per principem non seruato iuris ordine valet, secundum distinctionem Abb. & Docto. in d.l.princeps. & l.fi.C.de legib.

a ¶ Obser-

erit[a]: nisi is cum ille aliquid causa necessitatis[b], & vulitatis dispensatiue duxerit statuendum.

Licet sententia lata contra ius constitutionis, sit nulla: secus tamen est in sententia lata contra ius litigatoris. h.d.

Si tamen sententia non contra ius constitutionis expresse[c] a iudice lata fuerit, sed contra ius litigatoris, cũ iure quidem teneat, legitimis medijs retractanda[d] erit.

Sententia quando dicatur lata contra ius constitutionis, vel contra ius litigatoris. h.d.

Dicitur[e] autem iudex contra ius constitutionis pronũciasse, veluti cũ defunctus, & minor quattuordecim annis fuisse asseritur[f], & testamentum iure fecisse pronũciatur. Contra ius vero litigatoris; veluti cum minor quattuordecim annis, annũ quartum decimum impleuisse, ac per hoc testamentum iure fecisse asseritur.

Qui contra leges, & conscientiam corruptus iudicat, varie punitur. h.d.

Is autem[g], qui in grauamen[h] partis alterius in iudicio[i] aliquid iniuste fecerit[k] per gratiã, vel per sordes[l], siue ordinarius[m], siue delegatus[n] sit, ab executione officij[o]

a ¶ Obseruandus erit.] De hoc 35.q.9.
b ¶ Necessitatis.] Vel saltem vtilitatis, nec enim Papa debet sine causa dispensare, traditur in c. de multa. de præben.
c ¶ Expresse.] Cap. cum inter. eo. Videtur ergo requiri ad hoc, vt sententia sit ipso iure nulla, q continear iuris errorẽ expressum in ea & pro hoc l. si expressim. ff. de appel. l. 2. C. de sent. quæ si. app. rescin. & 2. q. 6. c. defi nitiua. §. sententia. & ita tenetur communiter in c. 1. eo. & in d. c. cum inter. licet Abb. in d. c. 1. nõ putet materiam hanc ita stricte accipiendam.
d ¶ Retractanda.] Immo videtur q hæc sententia sit ipso iure nulla: quia & ipsa est cõtra ius cõstitutionis, & ius commune: nam ius commune mandat istã sententiam ferri, vt infra §. proxi. & in c. forus. de verbo. sig. Sol. quod lata sententia contra ius litigatoris licet mediate & implicite videatur contra ius cõmune: tamen non est expresse cõtra, quæ expressio sequitur ad inducendam hanc nullitatem, c. cum inter. eo. ratio diuersitatis est: quia quãdo nil exprimit cõtra ius commune præsumitur sola iusta. maxime cum pars videatur acquiescere non appellando, c. causam, cũ seq. eo sed qñ exprimit causam contra ius tollitur oĩs præsumptio sniæ, merito tamẽ notorie iniusta dicit nulla.
e ¶ Dicitur.] Concor. 2. q. 6. § item si sententia.
f ¶ Asseritur.] Quo casu non sufficit ad concludẽdam iniustitiam sniæ ostendere ex actis probõnem contra quam snĩa est lata: quia nõ semper iudex in sententiando applicat mentem ad vnam speciem probationis. Ant. de Butr. in c. in pñtia. de renunc.
g ¶ Is autem.] Dixi supra quomodo debeat se gerere iudex, vt sententia valeat, nunc dicit de pœnis, quæ debent infligi male iudicanti. Et continet hic §. quædam requisita ad hoc vt possint habere locũ pœnæ, de quibus hic. Primum est, q decernat in grauamen partis. Secundum, q in iudicio. Tertium, q fecerit. idem tamen esset, si omisisset, secundum Io. And. Anch. & Perus. in c. 1. eo in 6. cum & omittens dicatur facere. l. si mora. ff. so. mat. Quartum, q per gratiam, vel per sordes. Quintum q contra iustitiã. Sextum, q contra cõscientiam, & si vnum istorum deficeret, non esset locus dispositioni istius § arg. l. si quis ita stipulatus. ff. de verb. obl. l. si hæredi plures. ff. de condi. & dem. Sed mihi videtur, q vltimũ requisitũ destruat totam materiam: cum cuilibet sit in promptu dicere se non fecisse contra conscientiam.
h ¶ In grauamen.] Primum requisitũ.
i ¶ In iudicio.] Secundum requisitũ. Sed quid de arbitrio, nunquid hæc pœna in ipso locũ habebit? Resp. non: de ordinario. h. & de delega. tñ canetur, & hæc est pœna, idõ non amplianda. c. pœnæ. de pœ. dist. 1. c. odia. & c. in pœnis. de re iu. fac. no. in c. 1. de for. cõpe. in 6. & hoc communiter probatur, licet cõtrarium videatur sentire gl. in c. 1. de confes. in verbo iudices. in 6. vide ibidem per Peru sin. & hoc intellige in arbitrio compromissario: secus in eo, qui succedit in locum iudicia ordinarij, vel delegati, ad hoc c. ab arbitris de of. del. & not. in c. 1. eod. in 6.
k ¶ Fecerit.] Tertiũ requisitum. Idem si omisit.
l ¶ Per sordes.] Id est, prece, vel pretio, vel aliter ex corruptione, & est quartum requisitũ.
m ¶ Ordinarius. Fallit hoc in episcopis, qui licet ceteris delinquẽdo grauius peccent, c. cum quidã. de iureiu. tamen aliqua suspicionis pena à canone inducta non comprehenduntur, nisi de ipsis caueatur nominatim. c. si compromissarius. §. huiusmodi. de elect. in 6. & c. quia periculosum. de sent. exc. eo lib. & infra de suspen. §. fin.
n ¶ Siue delegatus.] Quid in auditore & mero executore? Resp. secundum Host. & alios in c. 1. eo. in 6. non habet locum quod hic dicitur, cum hi nõ sint iudices, c. super qq. §. 1. & §. verum. de of. del. secus si esset executor mixtus, iuxta no. in cle. 1. de of. dele. in glo. magna, & per Perus. in d. c. 1.
o ¶ Officij.] Quid de beneficio? Resp. secundũ Host. hoc nõ extenditur ad beneficia quia si Papa voluisset vtrũq; expressisset, c. ad audientiam. de deci. & de hoc per gl. in c. cupientes. de pœ. in ver. suspensi. & per But. in c. inter sollicitudines. de purga. in princ.

a ¶ Fec

per annum [a] suspendendus erit, & ad æstimationem litis parti, quam læserit nihilominus condemnabitur [b]

Suspensus ingerens se diuinis irregularitatem incurrit, hoc dicit.

Et si suspẽsione durante diuinis [c] sese ingesserit [d], irregularitatis [e] quoque laqueo innodabitur, à qua nõ nisi per summum Pontificem [f] liberari poterit: alijs quoque legum animaduersionibus coercebitur; cũ dignum sit, vt qui in multis [g] audet offendere, pœnæ etiã multiplici [h] subdatur.

Sententia lata postquam per decem dies non fuit appellatum, regulariter retractari non potest, hoc dicit.

Lata tamen sententia, nisi per appellationem intra terminum lege constitutum suspensa fuerit, amplius reuocari nõ poterit [i]. Cum enim post decem dierum spatiũ [k] sententia in auctoritatem rei iudicatæ [l] transeat, qui ad prouocationis subsidium intra id temporis spatium non recurrit, ideo appellandi sibi aditum præcludi: quia

a ¶ Per annum.] Ex tunc inchoandum, c cupientes. §. cæterum. de elect. in 6. & de hoc not. in c 11. d. st. 55 & in c quæsiuit. de verbo signif.

b ¶ Condemnabitur.] Fac. l. si C. de pœna iud. qui male iud. & infamis est, d. l. si. & l. si filiusfam. ff. de iud. & iure authenticorum condemnatur in triplum si ciuilis sit causa, si criminalis in confiscationem bonorũ, cap. in exilium agitur, auth. vt litig. in exord. ll. iuteni. §. si quis autem auth. sed nouo iure. C. de pœna iud. qui male iud. Si autẽ per imprudentiam iudex male iudicauerit, tenetur ex quasi maleficio inquantum visum fuerit iudici. l. si. ff. de va. & extraord. cog. & instit. de oblig. quæ ex quasi delic. in princ.

c ¶ Diuinis.] s. officijs, non beneficijs, secundum Hostien. & hoc intellige non solum de officio missæ: sed etiã de alijs: puta, de vesperis, & matutino, & similibus, secundũ Io. And. & Peru. in c. 1. eo. in 6.

d ¶ Ingesserit.] Videlicet officiando: secus si priuatim, & solus dicat illa officia: quia nõ solũ non incurrit pœnas hic positas, & irregularitatem: verum etiam tenetur dicere, licet suspensus, vt not. in c. presbyterorum. dist 28. & sequitur Arch & Perus. in ca. 1. eod. in 6. Sed an incurrat irregularitatem, non dicẽdo officia diuina? Resp. non, secundum gl. in cle. 2. de priuil. in verbo celebrari debet.

e ¶ Irregularitatis.] An & quãdo suspensus incurrat irregularitatem ingerens se diuinis, vide per Perus. post alios in c. 1. eo. in 6.

f ¶ Summum Pontificem.] Not. casum Romano Pontif. reseruatum. de alijs pluribus habetur in c. 1. eo. in 6. & ibi Io. An. Dom. & Perus. ponunt vnũ quod est valde not. s. ꝙ si ista absolutio non esset reseruata summo Pontifici, nihilominus episcopus talem ad tempus suspensum non posset absoluere, & valet hoc ad limitationem c. nuper. de sent. exc. & fac. not. in c. 1. eo. tit.

g ¶ In multis.] Quæ sunt Deus, iustitia, solitum officium, humana natura. fac c. 1. de cri. fal. & cap. cordi. in fi. de ap in 6. & no. per Io. An. in c. ad Apostolicæ. eo. in 6.

h ¶ Multiplici.] Si ergo lex noua inducat nouam pœnam, non censetur abrogare veterem. sed potius accumulare, de quo per Bart. in l. 1. ff. vi bono. rapt. & per Bal. in l. In eum. C. de furt.

Lata tamen. CASVS. Fuit lata sententia contra præpositum S. Georgij, in causa fornicationis, qui intra decem dies ab ea non appellauit, & cum postea voluisset appellare, iudex nolebat appellationem admittere, vnde fuit quæsitum quia cum appellatio sit species defensionis nunquam videtur deneganda argumento clem. pastoralis. de re iudicata. Sol. tamen, vt hic legimus, quia ob bonũ commune fuit omnino conueniens in certo casu tollere ius appellandi. Ad obiectionem autem dico, quod appellatio licet sit defensio quędam, est tamen iuris humani, & ideo potuit ab eodem iure aliquãdo tolli. Not. 1. causam propter quam res iudicata pro veritate habentur, vt dicit l. res iudicata. ff. de regul. iur. Not. 2. argumentum, quod in quibusdam rebus veritas, & in quibusdam præsumptio, & opinio. Io. Bapt.

i ¶ Non poterit.] Via scilicet ordinaria, & iure ordinario: sed per supplicationem, in integrum restitutionem, bene quandoque potest, vt infra de restitut. in integr. §. fin. & per tot. vbi de hoc.

K ¶ Spatiũ.] Quod currit à die latæ sñiæ, & sic nõ, excludit à numero dies illa, in quo fuit sñia lata: sed tp̃s currit de momẽto ad momentũ à principio, tñ hoc tp̃s est vtile: sed in ꝓgressu est continuũ. l. 1. §. dies. qñ ap. sit vbi no. & 2. q. 6 §. biduum. vbi gl. in versi dies. si. n. iudex à quo, & ad quem sui copiam non facit, tempus non currit. consulit tamen Bartol. ꝙ pars protestetur, & appellet coram publicis personis. sequitur Abba. in cap. quo ad consultationem. eod. pro quo videtur text. in cap pastoralis. §. præterea. de of. deleg. & in ca. fin. de app. & ibi late habetur. dic vt ibi.

l ¶ Iudicatæ. Ante sententiam: ergo non est repetere rem iudicatam, si ergo ante mandatur executioni, reuocabitur executio. capit. non solum. vbi not. de appell. in 6. quod habebit locum etiam in causa criminali, tenet Abb. in capit. quo ad consultationem, eod. fac. not. per Bartol. in l. qui vltimo supplicio, ff de pœnis, & not. per Abb. in capit. consanguinei. versic. vltimo quæro. eod.

a ¶ Ob-

per hoc videtur interpretatione iuris vello latæ sententiæ obtemperare [a].

Interdum nec post decem dies sententia transit in iudicatum. h. d.

Excipiuntur tamẽ multi casus, in quib' sententię etiam post decem dies rei iudicatę firmitatem sibi vendicare non valent, veluti cum de matrimonio [b] est quæstio, aut seruata sententia salus animę in discrimen [c] adducitur, & alij plures [d].

Res inter alios acta alijs præiudicium regulariter nõ adfert h. d.

De eo quoque admonendi sumus [e], qđ & si sententia [f] transierit in rem iudicatam pręter eos, inter quos dicta fuerit regulariter [g] neminem lędet [h]; si quis tamen cum sibi primum de ea re actio, vel defensio competeret sustinuit sequentem agere, aut passus est eum, a quo causam habuit, experire; ipse quoque sentiet ex re iudicata pręiudicium.

rire rẽ iudicatã], si ergo ante mãdatur [executioni, reuocabitur executio. c. non solum. vbi not. de ap. in 6. quod habebit locũ, ẽt in causa criminali, tenet Ab. in c. quo ad consultationẽ, eo ;fac. ;nnt. per Bar. in l. qui vltimo supplicio. ff. de pœn. & not. per Abb. in c. cõsangui nei. ver. vltimo q̃ ro. eod.

a ¶ Obtẽperare.] Sentẽtia enim tũc demũ post decem dies trãsit in rẽ iudicatam, quando vitiũ forte in ea cõtentũ est per partes remissibile, & non aliàs. Ab. in c. iurauit. de proba. concor. l. fi. C. de sent. quæ sine cer. quan ti. & l. ab eo. C. quo modo, & quando iud. Et inducitur hoc ad q. an ex sententia cõdẽnatoria iniusta oriatur naturalis obligatio? Videtur enim q̃ oriatur: quia ex cõsensu oritur naturalis obligatio. l. 1. ff. de pact. dic vt p Bar. in d. l. ab eo. & per Abb. in c. quo ad consultationẽ. eo. Nota tamen, q̃ omissio appellationis, p̃sertim ea causa, nõ purgat vitiũ sulæ quo minus pars possit habere regressum contra iudicẽ: q a istę cõsensus nõ est verus, sed interp̃tatiu', vt p Ab. in c. pastoralis § q a vero. de of. del. Idẽ si pars fecit q̃tũ potuit; puta, q a bis appellauit.

b ¶ De matrimonio.] Ca. lator. vbi de hoc late hr. eo. causa tamen matrimonialis transit in rem iudicatam quo ad instantiam: quia non potest amplius super dictã causa p̃cedi ex primit actis. Abb. in c. ex litterit. de testi. in integ.

c ¶ Discrimen]Cap. inter monasterium. [vbi in fi. not. eo Ab in c. nouit. de iudi. Ratio: quia hoc nõ est per partes remissibile. Ab. in c. iurauit. de prob. & not. sup in verbo, obtemperare.

d ¶ Plures.] Puta, si simus in causa beneficiali respectu superioris, Abb. in c cũ Bertholdus. eo. & in c. nisi de p̃ben. & in c. 1. de conce præb. & in c cum olim. de do & cont & in c. cum contingit. eo titu. & in c. cũ dilecti. de ele. Idẽ in sententia cẽsuræ ecclesiasticæ. Ab. in c. ad reprimendã. de off. ord & in aliis pluribus, de quibus per Ias in l. admonẽdi ff. de iureiur. & vigintiquatuor similes casus enumer. Vennsis in suo spe. aureo in pr n. 3 partis principalis iudicij. Not. tñ quod in omnibus casibus, in quibus sententia non transit in rem iudicatam debet nihilominus appellari infra 10. dies, sicut ab aliis: aliàs lapso dicto termino appellari nõ poterit, sed solum per viam querelæ poterunt tales sententiæ reuocari, nec põt adiri iudex appellationis: q a per lapsum dicti termini tollitur [remedium deuolutiuum. not. in d. c. ad reprimendam. & per Abb. in cap. consanguinei. & in cap. ex parte de restitutio spolia. versicu. concludo breuiter. Felin. in dicto cap. lator. Perusi. in cap. directe. de appellatio. vnde non videntur dictæ causæ ab aliis differre.

De eo quoque. CASVS. Cũ sententia super certo negocio præsupponatur lata, nec ab eo fuerit appellatũ ille ad cuius fauorẽ lata fuit, volebat ea vti aduersus quosdam tertios in processu non nominatos, ea rõne motus, quia res iudicata simpliciter, & non respectiue pro veritate habetur. l. res iudicata. ff. de reg. iur. Sol. tñ vt hic in text. legimus, quia actiones morales cũ a circunstantiis regulentur, secundum earum quoq. varietatem varientur, & ideo verificatur regul in text. adnot. & obiectio in contrarium facta non obstat: No. iudicium afficere solum res, & personas in processu nominatas, sed limit. iuxta text. & ibi Docto. in ca. fi. de probat. — Io. Bapt.

e ¶ Sumus.] Hic §. & c. quamuis. eo. vnde sumitur, materiã continent subtilem, & prolixam, & copiosiorem, quàm vt per notulas tradi possit, ideoque pro eius clariore, & pleniore elucidatione recurrẽdum est ad not. per Doct in d c. quamuis.

f ¶ Sententia.] Quid dicemus de aliis actis causæ, vtputa, de attestationibus, & similibus? Dic q̃ regulantur a sñia. Vnde quibus nocet vel prodest sñia, nocent [vel prosunt acta, c. inter dilectos. ver. nec attestationes. de fi. instr. Inn & Ab. in c. causam quæ. de testib. per Legistas in l. sæpe. ff. de re indi. Idem de confessione, vt per Doct. in c. quamuis. eo. quæ ratione publicæ vtilitatis facit fidem etiam in alio iudicio, Abb. in d. c. causam quæ.

g ¶ Regulariter.] Bene regulariter: quia hoc habet satis multas exceptiones, de quibus per glo. in c. quamuis. e. in verbo. res inter alios. & prolixius, & exactius ibidem per Abb.

h ¶ Lædet.] Respectu pleni præiudicij: sed quoad præsumptionem inducendam bene præiudicat: quia acta inter alios transferunt onus probandi in eum contra quẽ faciunt Abb. in cap. cũ inter canonicos, de elect. & not. in cap. dilectus. 2. de simo. & in cap. interrogatum 2. quæstio. 5. & per Legistas in l. si duo. ff. de iureiuran. Immo Barto in l ad monendi. ff. de iureiuran. tenet q̃ illa sententia fa-

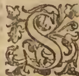
ciet semiplenam probationē. Ab.in c.quōnis.eo.dicit hoc relinquēdū iudicis arbitrio. Sed an saltem proſit? Rñ non.l.res inter alios C. quibus res iudi. non no.& fac.illa regula, Contrariorum est eadem disciplina.

Quorū versuū declarationē habes in d.c.cū apud.
c ¶ Quattuor mensiū.] Sed an hoc tempus dādum sit & his,qui a principio confitentur debitum,cum hic non feratur sententia; sed solum fiat pceptum de soluendo?iuxta not.in c.dudū.2.de ele & 2.q.1. c.nos in quemquā. & in l.1. C.de confess. Quidā q non, vt not. in l.si debitori.ff de iudi & in §.omnes . instit.de verb.obl. Sed in cōtrariū videtur tex. in l certum.§. si.ff. de confes.dic q primam opin. approbat cōsuetudo,que dat confesso solū decē dies. Secunda est de iure verior, vt per Bar. in d.l.si debitori . si ergo cesset consuetudo, seruabitur d. l.certū.§.fin. is autē cui hæc tempora indulgentur, vt euitet oēs molestias, debet satisdare de soluendo. dicta l si debitori.vbi Bar.& per Ab in d. c.quoad consultationē. eo.versi,sed quero iuxta pdicta, quid putat verum Abb. qñ talis debitor esset de fuga suspectus, vel non esset soluendo.

DE EXECVTIONE rei iudicatæ.

TIT. XVI.

Rem iudicatam sequitur executio.h.d.

I igitur sententiæ latæ legitima appellatio non occurrerit, intra statuta tempora executioni mandanda [a] erit.

Sententia lata in reali actione statim executioni demandatur , in personali post quattuor menses.h.d.

Sed multum inter erit, vtrum in reali,an vero super personali actione sententia lata fuerit. Primo enim casu statim [b]. Secundo, non nisi post emensa quattuor mensium [c] spatia executioni mādabitur.

Quadrimestre tempus potest prorogari & breuiari . hoc dicit.

Licet autem quadrimestre tempus in personali actione sit regulariter statutum, ex causa [d] tamē nōnūquam [e] & arctari , & prorogari [f] potest. Sed qui ab initio terminum recipit sponte [g] breuiorem, sibi id imputare [h] debebit;cum ex voluntate propria

DE EXECVTIONE rei iudicatæ.

Io. Bapt. Postquam in precedēti tit. vidimus de sententiis , & re iudica. sequitur videre de illarū executione, ppea proponitur hic ti. iste, qui diuiditur in 3. partes,in quarū prima hr̄ qualiter res iudicata sit exequēda : in secunda a quo sit exequenda:in tertia an executor possit de fraude cōtra eā opposita cognoscere.secūda ibi , sed si ordinarius : tertia ibi, quod si princeps.

Io. Bapt. S I igitur. CASVS Alter litigantium videns qd a sn̄ia ad eius fauorem lata non fuit aliter appellatū petebat eā executioni mādari:quia si via eā rescindendi est denegata,solū executio remanebat ; sed pars aduersa se opposuit, quia videtur absurdam executionē cōcedere nisi prius cognito an sit iusta,So. vt in tex.legimus , qa aliter res iudicata nō hēret p iudicata,& sic tenet rō ,p altera parte adducta, p altera vero tenet limitatiue qñ s.vt dicit tex.executio excederet Not.primo qd ēt in executione datur certus terminus , idq; videt factū vt inde iusta appareat:vnde not. secundo arg. qd creditor non debet esse ad exigendum ita promptus, vt debitor cogatur statim fere soluere.

a ¶ Mandanda erit.] Quia parum est iura esse in ciuitate, nisi sint , & per quos iura mandentur executioni.l 2 §.post originem.ff.de orig.iur. & de materia vide per Host.in sum eo.§ qñ & a quibus. & per Spec.in §.videndum. & in c.quoad consultationē.eo.vnde sumitur & alibi sæpe.

b ¶ Statim.] Vt no.in c. qrenti de offi.dele.Et idē in cā criminali,vt ibidē habet,& 11 q.3 in c.cum apud.Et habetur hæc materia clare per hoc versus.

In personali post menses quattuor in re
Protinus est omnis sententia perficienda ,
Sic in criminibus,sed casus excipe quinq;
Confessus,pregnans,iratus,& insula seruus.

d ¶ Ex causa.] Quia autem pbare debeat in causa appellationis , an appellans,q sine iusta cā iudex terminos iuris breuiauerit,an appellatus,q ex cā fecerit,vide p Ab.in c. quoad cōsultationem.eo ver. qui aūt probare.

e ¶ Nonnunquā.]Non ergo semper & indistincte, sed cum causæ cognitione, iuxta not.in l.a procedente.C.de dilat.& per Ab. in c. quoad consultationem,eo.versi.sed ego , & versi. & fac.hæc littera.& in c cū sit de appel. Bar.in l.2. ff. de re iud,& in c quærenti,de offi.deleg.

f ¶ Prorogari.] Poterit aūt prorogatio fieri ēt sine cā,cū sit fauorabilior coarctatione.ita no.in l.4 §. si qs.ff.de re iu.qd intelligit Ab. qtū ad hoc qd factū iudicis valeat,nisi appellerur.poterit tñ secūdū eū appellari: qa non debet aliam partem sine causa grauare.de quo late per Legistas. in d §.si quis, & per Nattam in cle. sæpe.de verb signi.

g ¶ Sponte.]Secus si cōtradixit,& inuitus recipit, secundum Host. sed secundum Inno. in dubio præsumitur quis sponte recepisse,de quo dic latius per Ab.in c.quoad consultationem.eo.

h ¶ Imputare.]Sed contra:quia immo videtur,q lex suppleat factum hominis. l.4 §.si quis condemnatus.ff.de re iud.Sol.secundum gloss.in c. quoad

con-

iuris beneficium contempsisse videatur. Vnde postea non audietur appellans, nisi forte aduersus eum modus executionis canonic[9] excedatur [a], siue ab ordinario [b], siue a iudice delegato, siue ēt ab arbitro res iudicata fuerit.

Delegatus a principe potest propriam sententiam intra annum exequi. hoc dicit.

Sed si ordinarius [c] ad mādatū [d] iudicis a Princip[e] delegati noluit, aut quibusdam obsistentibus sententiā ab eo latam suo effectui mancipare nequeat, datus ipse iudex illam executioni mandare poterit [f], & resistentes ecclesiastica [g] sententia coercere [h], & non solum vsque ad quadrimestre tempus quod ad soluendum debitum a lege reo cōceditur: sed vsque ad annum [i]

consultationem.eo.q id quod hic dicitur, procedit quando iudex arctat cum causa, vt not.hic in verbo, nonnunquam contrarium quando sine causa: sed hæc non placet Ab. quia si ponderentur verba versiculi, & quæ ab initio. clare ibi innuitur q ēt si sine causa iudex decurtanit spatium, imputādum est sponte recipienti: alias versi.ille superflueret. quia vbi tota causa subest, non requiritur quod in liciū exerceatur in inuitum, secundū Host quē sequitur Anto vis ergo tota videtur in hoc, scilicet, an pars sponte receperit terminum breuiorem, an non spōte, vt per Abb. ibi ver. & tā circa primam fac l.ad solutionem ff.de re iu.

a ¶ Excedatur.] Sic 2. q. 6. §. sunt quorū.& §. ab executore, & c.nouit, de appel.& ea. super quæstionibus. § nos autem de offi.deleg.& l.ab executione C. quorum appell.non reci. Sed videtur quod numquam sit necessaria appellatio: quia aut executor facit quod mandatur, & tunc non excedit. aut facit aliud, & tunc nulla est sententia sua, vnde non est necesse appellare, ca pi. 2.de sent.& re iud. quia non fuit seruata forma mandati, vt cap cum dilecta. de rescrip. cap. examinata, de confirm. vtil.uel inutil. Respon iudex potest excedere mandatum faciendo quod mandatur plus aggrauando illum contra quem fit executio: nam tunc tenet sententia & necessaria est appellatio. Item si obiciatur excommunicatio, 11 quæst. 3. cum excommunicatio, & cap. cum inter, de excep.& cap. pia. eod. titu. In 6. item si innouatio facta esset post rem iudicatam: nam tunc mutatur ordo executionis, l 4.§.si ex conuentione. ff de re iudic. Item si præuenire velit tempus quadrimestre. d l. 4 § si quis condemnatus. Item si male interpretetur sententiam. l. ab executore ff. de app item si obiiciatur quæstio falsi cap.de cetero, extra de senten.& re iud & l.iudicati.C. si ex fals. instrum.& cap super eo de falsariis. Item si fiat exceptio, per quam tertio nullum fiat iudicium, ut in cap. nostra. de procu & hæc not. in cap. quoad consultationem de senten. & re iud. super uerbo excedatur. Sed adhuc contra de l.diligenter ff.mand ubi dicitur, q qui excessit mandatum aliud quidem facere uidetur. Solue, ut per Abb in d c quoad consultationem, uer sed contra præcedens dictum.

b ¶ Siue ab ordinario] Vt per Host. in summa eo. § quando, & a quibus, uer.& a quibus, & per Spe. eo § nunc dicendum

Io. Bap: sed si CASVS. Quidam iudex delegatus nolebat ad petitionem alicuius partis suam sententiam executioni mandare, ea ratione quia qui pōt circa antecedens uidetur ēt posse circa cōsequens c. trāslato. de cōst. altera uero pars opposuit exceptionē de ptāte quia iā functus est officio suo, l iudex. ff. de re iud. & iō non uidetur ipse posse se amplius intromittere: Solu. tamen ut in tex. legimus, quia si aliter esset executio sæpe traheretur in longum; ad obiectiones aūt dico quod per unam cōfirmatur solu. altera uero aliqñ uerifi catur: Not. casum in quo iurisdō delegati extēditur ad euitandum absurdum, & sic est inferendum quādā esse concedenda aliquando propter aliquod bonū, q̄ alias prohiberentur.

c ¶ Ordinarius.] Ad quem regulariter pertinet executio sententiarum, ut infra eo. §. cum igitur.

d ¶ Ad mandatū] Nota quod delegatus Papæ potest mandare ordinario loci, quod sententiam suam exequatur: nec mirum, quia quo ad causam sibi commissam maior est omnibus post Papam, capitu. studuisti, de offic. delegat. & repræsentat personam Papæ, unde honorari debet, ut Papa, capitu. sane, de offic. delegat cap. finali distin 93.

e ¶ A Principe.] Secus in delegato ab Inferiore, de quo per Abbatem in cap. si quis contra clericum, de foro compet. & aliquid per eundem in c. significasti. de offi. deleg. unde hic sumitur, & per Legistas. in l. a diuo Pio, ff. de re iudi.

f ¶ Poterit.] Sed an possit delegatus a principe nō requisito, uel non detrectante, uel impedito ordinario, per se principaliter propriam sententiam executioni mandare? Et non uidetur, cum hæc littera, & cap significasti. de offic. delegat. uideantur late hanc potestatem in defectum ordinarij, contrarium uerius, ut per Ab. in d. c. significasti, uersi. sed quæro numquid.

g ¶ Ecclesiastica sententia.] Cap. quæsitum, & c significasti. de offi. dele Sed an possit talis delegatus Principis inuocare brachium sæculare? quod sunt opin. communiter tenetur q sic, ut per Abb in d. c. significasti, uersi extra glo. quæro. non tamen potest habere officiales armatos.

h ¶ Coercere] Cuiuscunque dignitatis sint resistentes, ratio: quia repræsentat personā Papæ, cui totus orbis subest. 9 q. 3 c cuncta per mundum. unde secus in delegato alterius.

i ¶ Ad annum] Post annum uero expirat iurisdictio talis delegati, licet sententiam non fuerit executioni manda a quā quam aliud sit in ordinario. lege prima. ff. ne ius fisci. & no. in c quærenti. de

integrum ad exequẽdam sententiam iurisdictionem [a] exercere poterit.

Iudex deputatus super executione sententia admittit exceptionem fraudis, seu nullitatis, non vt super ea pronuntiet, sed vt negotium ad superiorem, qui iudicauit transmittat.h.d.

Quod si Princeps propriam sententiam per aliquem executioni mandari iubeat [b], & circa negotiũ fraus interuenisse dicatur [c], executori de toto negotio cognoscendi facultas non [d] erit: sed ad superiorem quæstiones, si quæ inciderint, deferri oportebit.

Iudex ordinarius tenetur exequi sententiam delegati a Principe etiam iniustam.h.d.

Cum igitur [e] regulariter contingat, qđ executio sententiæ ordinario demandetur, quęri poterit, an si ipsam iniustam esse cognouerit, executioni eam mandare debeat, an sit ei subsistendum potius. In qua specie responsum est, quod cum ordinarius delegato teneatur obsequi, licet sententiam non esse [f] iu-

offi.dele. vnde sumitur. & ibi late per Glossatores, & Docto. erit aũt hic annus continuus vnde curret omni tpe. Regulariter.n.omne tẽpus intelligiť continuũ, nisi reperiatur contrariũ, not.in rub.ff.de diuer.& temp. præscri.& in cle.vni.de relti. in integ. & sic curret ẽt diebus feriatis, & dato impedimento, & habebit iste annus dies 365. sicut annus quilibet, nec est curandum, quod incidat ann⁹ bissextilis: nã secundum Abb.in d. c. quęrenti. pro regula capiendum est, ꝙ vbi a iure datur annus intelligitur de 365. diebus continuis.l. 3 § Stichus. ff de stat.lib.

a ¶ Iurisdictionẽ.] Nisi fuisset dies ꝑfixus iurisdictioni: quia tunc post terminũ nõ posset delegatus se impedire, secũm Io.And.in c.de causis.de offi. deleg sequitur Ab. in c.significasti.co. tit.in 3 not.

Io. Bapt. Qđ si princeps. Hæc pars licet habeat plura capitula; quoniam tamẽ casus potest in omnibus commode figurari, ppea est aduertendum, qđ quidam executores sententiarum cum ab altera parte audiuissent quandam sententiam non esse exequẽdam ꝑp fraudem, vel quia alia de causa erat iniusta, vel pp appellationem a principe admissam, nõ obstante clausu. appellatio remota, vel pp restitutio.in integrum, vel pp aliam simil. qua de re volebant vel tale negocium cognoscere, vel ipsum ad superiorem referre, & sic executionem retardare, idque putabat sibi esse licitum, quia alioqn aliquis indebite, & iniuste læderetur, quod repugnat iuri & rõni. Cæterum Solui; prout in hac parte cauetur, quia regulariter ad executionem est omnino proceden. cum res iudicata pro veritate habeatur, vt sæpe dixi: aliqñ tñ ob qualitatẽ casus contingentis aliter est dicendum, & tunc procederet obiectio in contrarium facta: Not. primo quod executio aliqñ ob diuersas causas suspenditur, qđ facit pro illis, q cupiunt eam euitare Not. secundo, qđ arg. rei iudicatæ ẽt instrumenta debent regulariter executioni mandari, qđ tñ dictum videtur habere aliquã difficultatẽ: Not. tertio, qđ executor tenetur sine causæ cognitione mãdare executioni sententiam, licet iniustam, sed cum hoc negotiũ faciat vide glo. hic in ver. tenebitur.

b ¶ Iubeat.] Et sic nota, ꝙ executio sententiæ est delegabilis, quod in delegatione principis non habet dubium, vt hic, & c de cetero. eod. vnde sumitur. Sed dubium potest esse de inferioribus, & communiter tenetur idem esse saltem de iure canonico; quo iure omnia sunt delegabilia, habetur .in c. quod sedes. de offi. ordi. ex quo infertur secũdum Abb. in d. c. de cetero. qđ ordinarius, vel delegat⁹ a principe possunt delegare executionem sententię: licet executio requirat maiorem iurisdictionem, quàm requirat decisio causæ.

c ¶ Dicatur.] Scilicet circa negociũ principale: vt quia fuerit obtenta sententia per fraudẽ; puta, per falsos testes, vel per falsa instrumenta: nam si hæc obiiciantur coram executore, vt executio differatur non esse executori facultas hoc cognoscendi: quia sic assumeret partes iudicis, qđ esse non debet .l. si vt proponis. C. de exec. rei iudi. sed debet referre superiori. c. de cetero. eod. fa. c. cap. super eo. de falsis.

d ¶ Non erit.] Immo contra .a. s. quęstio. a. cap. etsi non cognitio. C. si contra ius vel vti. publ. Sol secundũ gloss in cap. de cetero eo. quod hic sumus in mero executore, qui nullam habet iurisdictionem annexam sed nudum tantum ministerium. Contraria vindicat sibi locum in executore mixto, qui scilicet habet iurisdictionem & cognitionem annexam. Hæc solutio non placet Abb. quia merus executor nullam admittit exceptionẽ.l. si vt proponit. C. de execu. rei iudic. sed hic admittitur exceptio, & executor cognoscit nõ vt pronuntiet, super principali, sed vt remittat negocium infectum ad superiorem: sed non cognoscit de toto negotio, ut hic, & in d. c. de cetero. superior ergo plene cognoscet & pronuntiabit. Nec huic expositioni obstant contraria; ibi. n. dicitur, quod executor põt cognoscere de fraude allegata, ut si fraus interuenerit de toto negotio cognoscatur, non dicit per executorem: quia intelligit per iudicem. Ita nota. in dicto c. etsi nõ cognitio. & per Inn. & Abb. in dicto cap. de cetero.

e ¶ Cũ igitur.] Pro intelligentia, tam huius §. quã vniuersæ materiæ præmitte, ꝙ plures sunt species executorum, de quibus per glo. & Doct. in c. pastoralis §. quia uero de offi deleg. unde hic sumitur.

f ¶ Non esse iustã.] Secus si executor nouerit sententiam esse nullam, uel præceptũ nullum ipso iure;

tunc

ſtam nouerit, exequi nihilominus tenebitur [a] cum ſibi non cognitio, ſed executio tantum fuerit demandata, niſi à dato iudice impetrare valeat, vt ab hoc onere ipsũ liberet [b]. nec enim debet iudicis delegati mandato violẽter reſiſtere: ſed & apud eũdem inſtare poterit, [c] vt executionem tamdiu differri patiatur, donec principi rei veritas innoteſcat.

Si Papa ſcienter commiſit appellationem interpoſitã à ſuo delegato dato cum clauſula, appellatione remota, iuriſdictio primi delegati eſt ſuſpenſa quo ad executionem h. d.

Sed quid ſi cum à ſententia lata auctoritate literarũ Apoſtolicarum, in quibus inhibita [d] fuerat appellatio, prouocatũ fuerit, & litteræ poſt appellationem ad alios iudices emanauerint, an ad mandatum poſteriorum iudicũ executio ſententiæ à prioribus delegata retardari [e] debeat? Et quidem cũ Apoſtolicus aliis iudicibus appellationis cauſam ex certa ſcientia [f] committit, & appellationẽ videtur recipere, & ſimul priorum iudicum reuocare iuriſdictionẽ. Vſq; eo igitur ſniæ ſuſpendetur executio, donec appellationis merita plenius diſcuſſa [g] fuerint.

Poſtulatio reſtitutionis in integrum differt executionem. h. d.

Danțur & caſus alij, in quibus licet ſententia in rem tranſierit iudicatam differẽda nihilominus erit

tunc enim non tenetur quis tali mandato parere, nec enim poteſt in tali actu dici iudex, arg. cap. forus, de verb. ſignifi. Immo tali iudici exequi volẽti reſiſti poteſt propria auctoritate, vt per Abb. in ca. paſtoralis. §. quia vero. & in c. ſi quando. de offi. deleg. & not. per Ab. in c. ſuper eo. de cri mi. falſi. Eſt tamen differentia, an ſit lata per falſas litteras delegatorias, vel contra falſum procuratorẽ, an per falſas probationes. Primo enim caſu ſine vlla tẽporis præfinitione non mandatur executioni. Secundo vero tempora ad agendum de falſitate ſunt limitata, vt per Ioan. And. in c. cum venerabilis. de excep. & per Abb. in d. c. ſuper eo.

a ¶ Tenebit.] Sed an hoc procedat & in cauſa criminali vbi ſnia ẽ corporis afflictiua? Ioan. non putat hoc caſu ſententiam iniuſtam exequendam, & approbat Ab. in c. paſtoralis. §. q̃a vero. de offi. dele. pro quo facit, quod ẽt taciturnitas partis nõ purgat ſententiã: quia nemo eſt dominus membrorum ſuorum. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. & c. cõtingit 2. de ſentẽ. excõ. hic eſt, qđ condemnato ipſo inuito põt tertius appellare. l. non tã tum ff. de appel. & 2. q. 6. in ſumma. Item non procedit quod hic dicitur in executore extraiudiciali; quia tunc executor non tenetur exequi mandatum ſuperioris iniuſtum. De ratione diuerſitatis inter executorem iudiciarium, & extraiudicialem. per Abb. in cap. vniuerſitatis. de ſenten. excom.

b ¶ Liberet.] Ca. paſtoralis. §. q̃a vero. de off. dele.

c ¶ Inſtare.] Quid ſi inſtiterit nõ tamẽ impetrauit? Reſpon. appellet & tenebit appellatio. c. ſuper eo. de offi. deleg. c. cum ſuper controuerſia. eo. not. in c. paſtoralis. §. quia vero. de offi deleg.

d ¶ Inhibita.] Eſt autem huius inhibitionis vis in eo quod tollit appellationis effectum, vt non habeat impedire executionem ſententiæ, nec deuolueret cãm ad ſuperiorẽ, niſi à tpe, quo ſuperior ex certa ſcientia admiſit appellationẽ, vt hic, & in ca. paſtoralis. §. præterea de offi. dele. vnde ſumitur.

e ¶ Retardari.] Vt priores iudices ſententiã neq; per ſe, neq; per alios exequantur, vt in ca. paſtoralis. §. præterea. de offi. deleg. vnde ſumitur.

f ¶ Scientia.] Non intelligas quod ſit neceſſe hæc verba ex certa ſcientia poni in commiſſione cauſæ appellationis. Sed quod in litteris commiſſionis fiat mentio de proceſſu cauſæ, de appellatione interpoſita, & de exceptione oppoſita, ſcilicet qđ prius fuerat cauſa commiſſa appellatione remota: aliàs commiſſio cauſæ appellationis non valeret, niſi fieret mentio de illa clauſula: quia ſi Papa ſciuiſſet, nõ ſic de facili admiſiſſet appellationem. Vnde Papa dicitur committere ex certa ſciẽtia, quando fuit certificatus de oĩbus, quæ potuiſſent eum mouere ad commiſſionem denegandam. Vnde de qualibet clauſula appoſita in primis litteris, quæ poteſt eſſe impedimẽtum ſecundarum debet fieri mentio in ſecundis: aliàs non dicitur concedere ex certa ſcientia. ſed per ignorãtiam, & ſurreptionem, not. in c. cum dilecta. & in capit. ceterum, de reſcript. & per Abba. in capitu. paſtoralis. §. præterea. de offic. delegat. & in capit. inter eod. fac l. finali. C. de prec. imper. offer. Et ad hanc materiam referuntur, hæc verba, ex certa ſcientia, non autem ad merita cauſæ appellationis, ſecundum Abb. in dicto. §. præterea. & ita tolluntur quædam obiectiones ibi per eum factæ.

g ¶ Diſcuſſa.] Cõfirmatione, vel caſſatione, ſed pone, quod iudices appellationis pronunciauerint male appellatum, & ſic confirmauerunt ſententiam latam. Quis mandauit ſententiam executioni? vtrum primi iudices, an ſecundi? Reſpon. materia

est ꝓlixior, quam vt breuibus notulis tradi possit, ideo vide per Doct. in cap. pastoralis, § præterea de offi. delega.

a ¶ In integrum restitutio.] Regulariter enim restitutio in integrum impedit executionem sententiæ. l. vni. C. si sæp. in integ. restitu. postul. si tamẽ est præsumptio contra petentem, quod hoc petat malitiose, & causa protelãdi executionẽ, tũc mãdat̃ executioni sẽtẽtia præstita cautione, de qua in cap. sciscitata. de restit. in integ. & per Bal. in l. falsã. C. si ex fal. instru. vide etiam per Lanfran. in ca. quoniam contra. de prob. versi. restitutio aũt. in integ.

b ¶ Plures.] De quibus per Docto. in ca. qđ ad consultationem. eod.

executio; vtputa, si nõ protelãdi causa in integrum a restitutio petita fuerit, & alij plures b.

DE APPELLAtionibus c.

TIT. XVII.

Quid sit appellatio, & quare inuenta h. d.

DE APPELLATIONIBVS.

Io. Bapt. Continuatur tit. & materia ista per gl. rub. & lõ non occurrit aliud adnot. diuidit aũt tot. iste contex in 2. partes principal. in quarum prima tractatur de appellation. in secunda de confirmation. secunda ibi, postremo: Prima rursus subdiuidit in 3. partes in prima hr̃ quid & cur sit introducta appellatio in secunda quotuplex ipsa sit adnot. in tertia qualis sit declaratur, secunda ibi, appellationũ: tertia ibi, multum autem interest.

Io. Bapt. Appellandi vsus. CASVS non figuratur, Not. tñ qđ litigantes pñt in iudicio grauamen recipere aliqñ ob iniqtatẽ, & aliqñ ob imperitiã iudicum. Not secũdo qđ ex hoc text. potest inferri limitat. ad regul. qua cauetur, quemlib. in dubio præsumi bonum.

DE APPELLATIONIBVS.

c ¶ De appellationibus.] Hæc rubrica secundum Abb. eo. continuari potest duobus modis. Primo, ad totum præcedentem tractatum huius tertij libri. Secundo specialius ad rubricam proxime præcedentem. Primo sic, supra in præcedentibus rubricis visum est de his, quæ fiunt in iudiciis, & tandem de ipsius sententiis: merito restabat tractare de remediis quibus ipsi litigantes releuantur in iudiciis, ideo subiicitur, &c. Vel secundum Ioann. Andr. extra eod. quoniam si a sententia non appelletur, transit in rem iudicatam, & de hoc vidimus supra tit. proxi. appellatio autem impedit effectum rei iudicatæ, ideo de illa est videndum Vel tertius supra visum est de sententia & eius effectu, sed quia appellatio est remedium contra sententiam, merito subiicitur hæc rubrica.

d ¶ Iniquitatem.] Sic l. 1. ff. de appel. Et dic iniquitatem cum dolo, imperitiam sine dolo. Ad primũ. l. præfecti. ff. de minor. Ad secundum. l. 1. C. eod. ad vtrumque instit. de iniu. § 1. & vtrobiq; facit litẽ suam, vt insti. de obli. quæ ex quasi delict. in prin.

si autem contra constitutionem iudicetur, ipso iure non valet sententia, & non est opus appellatione, vt l. 1. ff. quæ sent. si ap rescind.

e ¶ Detegit.] Isti sunt duo effectus appellationis accidentales: nec enim ob appellationem detegitur imperitia, vel iniquitas iudicis a quo. Immo interdũ Iudex ad quem sententiam latã a iudice a quo in peius reformat. l. 1. ff. eo. Producit autem appellatio duos effectus naturales, & ordinarios, vnum scilicet suspẽsiuũ, alium deuolutiuũ. Effectus suspensiuus est triplex. Nã suspendit pronunciatum, vt in c. venientes. de iureiur. c. pastoralis § præterea de offi. deleg. & licet text. in l. 1. ff. ad Turpil. dicat.

Appellãdi vsus præcipue iudicantiũ iniquitatẽ d corrigit, & ĩperitiã detegit e. Est aũt f appellatio iurisdõnis prioris iudicis ꝑ superioris inuocationẽ legitime facta suspensio. Vel appellatio est ꝓuocatio ad maiorẽ g iudicẽ rõne

qđ appellatio extinguit ꝓnũtiatũ, intelligendũ est q̃ extinguit de pñti, & ꝓ præterito; sed quoad futurũ tps suspẽdit, vt p Ab. in rub. eo. Itẽ suspẽdit iurisdictionẽ iudicis quo ad illam cãm de quo in c. super eo. de præsump. & statim dicitur hic in descriptione. Itẽ suspendit præsumptionem, quæ erat pro sentẽtia, c. cum ad sedem, de resti. spol. & not. in c. in præsentia. eo. tit. Nec tamen appellatio operatur semper omnes istos effectus: nam interdum operatur deuolutiuum tantum, exemplum in appellatione sententiæ censuræ ecclesiasticæ: nam per eam talis sententia non suspenditur, cap. pastoralis. eod. cap. is cui de senten. excom. in 6. deuoluit tamen talis appellatio causam ad superiorem. cap. cum contingat. de offi. deleg. cap. per tuas. de sentent. excom. & tollit præsumptionem sententiæ, vt per Innoc. in cap. bonæ. 1. de elect. & in cap. quoniam contra. de probat. fac not. in cap. ad reprimendam. de off. ordina. Idem est cum appellatur a sententia nulla. talis enim appellatio nõ suspendit ꝓnunciatũ, cum virib. non subsistat, sed operatur effectum deuolutiuũ dumtaxat, deuoluit enim causam ad superiorem, & hoc respectu appellari potest a sententia nulla, vt habetur in cap. dilecto eodem. & per Barto. in l. si expressim. ff. de appell. vt per Abb. & Perusi. in rubrica eodem.

f ¶ Est autem.] Hæc descriptio est de mente Host. in summa eod. § quid sit. & licet Bar. in l. 1. ff. eod. aliter definiat; eius tamen definitio non discrepat in sensu ab ista, licet eam Abb. non probet in rub. eo. Aliam ponit ipse Abb. quæ quamquam complecti videatur naturam appellationis, prolixior est tamen quam vt definitione conueniat.

g ¶ Ad maiorem iudicem.] Et hoc est vnũ de substantialibus appellationis, contra quod non valeret consuetudo, iuxta not. in ca. 2. de consuet. in 6. fac. l. 1 § si quis in appellatione. ff. eo. quamquam autem non valeat consuetudo, quod appelletur ad minorem. vel parem, vel eundem iuris fictione, vt in dicto c. 2. Valeret tamen consuetudo appellandi

grauaminis illati, vel inferendi a.

Appellatio alia extra iudicialis, alia iudicialis. Et de iure canonico etiā extra iudicium appellatur, quæ appellatio prouocatio dicitur, hoc dicit.

Io. Bapt. Appellationū duæ sunt spēs b: aut enim extra iudicium appellatur, aut in iudicio. Extra iudicium appellatur, cum quis ante litis ingressum ab aliquo grauamine appellat; vtputa ab electionibus, postulationibus, prouisionibus, & quibuslibet extraiudicialib⁹ actibus c, ex quibus se grauatū putet. licet enim secu lares leges non nisi in casibus d ante sententiam appellationem admittant, sacri tamē canones etiam extra iudicium e passim appellare permittunt: nec solent f huiusmo di dici proprie g appel lationes, sed prouoca tiones.

Appellatio iudicialis diuiditur in duas species. hoc dicit.

Rursus h in iudicio appellatur, aut ante definitiuam senten tiam, aut postea. Antea appellatur, vt cū ab interlocutoria, vel alio grauamine prouocatur i. Postea, vt cum ab ipsa definitiua sententia appellatur.

Appellans ab interlocutoria, & debet in scriptis appellare, & intra triginta dies apostolos petere, & exhibere continentes causam appellationis, aliàs causa cēsebitur deserta. h. d.

di omisso medio. c. referēte. vbi no. de probat. & c. Romana. §. 1. eo. Immo etiam cessante consuetudine valeret appellatio omisso medio, si non fuisset obiectum, no. in c. dilecti. eo. & traditur per Ab. & Perusi. in rub. eo. fac. 2. q. 6. c. anteriorum. §. illo videlicet. Et hanc secundam definitionem approbant, & difficile declarant Moder. Venusi. in suo speculo aureo. in tit. de appellat.

a ¶ Vel inferēdi.] Hoc verbū respicit ēt extraiudiciales appellationes, dic vt habetur in c. bonæ eo.

Io. Bapt. Appellationum. CASVS non figuratur, Not. tñ cām distin. q̄a sicut q̄s aliq̄ñ in iudicio, & aliq̄ñ extra pōt grauari, ita quoq; conuenit, vt ei duplici appellatione subueniatur.

b ¶ Species.] Colliguntur hæ duæ species ex c. 1. eo. in 6. & ex c. cum sit. & c. super eo. eo. titu. in antiq. Sed quomodo differunt hæ duæ species quo ad effectum? Rñ secūdum Inn. in c. dilecti. de maio. & obe. & ibi etiam Panor. & per eundem Inno. in c. quia propter. de ele. Appellatio iudicialis suspendit factum de præterito & etiam de futuro donec expediat factū appellationis: nā suspendit pronuntiatū, & iurisdictionē iudicis a quo, vt in c. si a iudice. eo. in 6. & in l. 1. ff. ad Turp. Sed extraiudicialis nō suspendit q̄d gestū est, sed summittit in futurū protectioni superioris, ne q̄s indebite molestetur, vt. not. in c. cū sit Romana. eo. & no. Bar. in l. fin. ff. de appe. recip. sunt & aliæ plures differētiæ, vt p Ab. i c. bonæ. eo.

c ¶ Actibus.] Siue fiāt a iudice, siue a priuato, vt i c. cōcertationi. eo. in 6 & ibi not. & i c. 1. e. tit. & li.

d ¶ In casibus.] s. q. 6 § ante sententiam.

e ¶ Et extra iudiciū.] Ne dū post uel ante sñiam. cōco. c. sup eo. 2. eo. & 2. q. 6. c. ad Romanā cū seq. & c. accedens. a. ut lit. non contesta.

f ¶ Nec solent.] Q̄ io hoc procedat & q̄uo sit intelligendū, no. in c. cū sit. in uerbo, nec solēt. eo. unde sumitur, & per Abb. in c. sup eo. de seq. pos. & fruct. ubi declarat. nu. 2.

g ¶ Proprie.] Vnde si statutum maxime odiosum faceret mentionē appellationis, non contineretur extraiudicialis, ut p Ab. in c. cū sit. & in c. bonæ. eo.

h ¶ Rursus.] Secunda diuisio appellationū iudicialium. Et quomodo differant hæ species inter se, lat. de per Ab. in sua praxi. c. centesimo.

i ¶ Prouocatur.] Q̄d hodie per Concilium Tridētinū, sessione 24. in primo decreto reformationis, non licet indistincte. Nam in causis uisitationis, & correctionis siue habilitatis & inhabilitatis, nec nō criminalib⁹ ab ep̄o seu illius in spiritualibus uicario generali, ante definitiuā sententiam ab interlocutoria, uel alio quocumq; grauamine nō appellatur, nec ep̄s, uel eius uicarius huic appellationi tāquam friuolæ tenetur deferre, nullo obstante stylo, uel consuetudine, nisi grauamen huiusmodi p definitiuam sententiam reparari, uel ab ipsa definitiua appellari nō possit, unde ex hoc apparent correcta multa iura.

Io. Bapt. Multū aūt. Hæc pars diuiditur in 7. partes, in quarū prima habetur quid obseruari debeat appellādo: in secunda quid sit agendū si appellatio congrua non fuerit: in tertia aduor. casus in quibus appellatio prohibet: in quarta habetur qualiter iurisdō iudicis a quo suspendatur: in quinta qualiter tacite appelletur: in sexta q̄d iuris si eā est inter plures, & corā plurib. in septima agitur de prosequenda appellatione: secunda ibi, q̄d si iudex. ei a. tertia ibi, non nis: quarta ibi, licet aut: quinta ibi, appellasse aūt: sexta ibi, q̄d si a plurib septima ibi, illud tñ iudicialt. Quo ad primū casus ita figurari pōt: q̄dam clericus habens diuersas lites, in una fuit suo iudici ingrauatus p sñiam definitiuā, in altera uero per sñiam interlocutoriā, qua de re ab utraq; appellauit ita simpliciter, ut nec apostolos postulauit, nec de termino ad psequēdū curauit, nec cām aliquā appellationis assignauit, unde fuit q̄sitū q̄d iuris de hmōi appellationib. & cū practici dicāt in secūda i nstātia nō deducta esse deducenda, & nō probata probāda, nō uidebatur ppē esse dubitādū in

vtraque a firmitatis robore destituetur b.

Si vnus ex pluribus iudicibus pronunciauerit, nulla est sententia h.d.

Quod si pluribus iudicibus c datis, vnus tantum ex eis pronunciasse proponatur, adeo nullas sententia vires obtinebit, vt nec prouocationis remedium necessariũ sit futurum.

Iudicare secundum leges & consuetudinem debet quilibet iudex, & summ. Pontifex. h d.

Sed siue ordinarius sit, siue delegatus iudex in primis illud obseruare debet, ne cōtra id iudicet, quod legibus d, aut canonibus proditum sit: alioqui ipso iure sententia e non subsistet f.

Nec Romanus Pontifex, potest recedere à legibus, nisi ex causa h.d.

In causis quoque, quæ summi Pontificis g iudicio deciduntur, cum in similibus h causis cæteri teneantur iudicare similiter, iuris ordo i, & vigor æquitatis subtiliter obseruandus

a ¶ Vtraque.] simile not. in c. si duo. in 3. gl. de procur. de duobus procuratoribus alicuius quorum vnus negat, alter cōfitetur. nā nihil putantur egisse.
b ¶ Destituetur.] Sed quæritur de ratione diuersitatis? Resp. vt not. in c. fin. eo. in gl. fi. & ibidem per Abb. ver. vnde ego puto, quod ratio fundamentalis, decidendi, &c.
c ¶ Iudicibus] datis. 2. q. 6. §. item si plures. vnde sumitur. & de hoc ibi plene not.

Io.Bapt. Sed siue. CASVS. Quidā iudex Mutinens. satis imperitus suo sensu iudicabat. vñ fuit quæsitū an posset, & dato. qđ nō posset, qualiter esset puniendus. in 1. ca. affirmatiue respondebatur, quia si alteresset non pñ lites definiri cum ll. sint similes, & sententia respiciat casum singularem: in secundo vero iuxt. l. scripi. iendum. & l. aut facta ff. de pœnis, videbatur esse procedendum. Cæterum vtrumque ca. Sol. prout in hac parte cauetur, quia aliuquin ll. essent frustrarię & pœnas nun possent imponere, quod non est dicendum Nun obstant obiecta, quia ad primum respondetur quod lex vniuersalis debet applicari ad casum particulare & sic secundum ll. iudicāre, vel dicas quod in illis casibus pōt modo p'ad. iudicare in quibus hēt arbitriū, secus aliter. Ad secundum dico prædict. ll. esse intelligendas in illis casibus, in quibus pœna non est à lege imposita: Not 1. argumentum quod proprium sit sententiæ declarare ius litigantium, quod facit ad quęst an sententia faciat ius: Not. 2. quod dupliciter, actus dic'r null⁹ videlicet, ipso iure; & per exceptionem, sed in dubio præsumitur validus: 3. not. aliquem posse puniri multiplici pœna ob diuersos respectus atque causas vt docent doct. In cs de tuis. de accu No 4 quod non solum transgressores legum, & canonum sunt puniendi, sed etiam contemptores pœnarum.

d ¶ Legibus.] Nota differentiam inter iura ciuilia & canonica. Nam legum appellatione veniunt iura ciuilia, appellatione canonum veniunt canonica, & large sumpto vocabulo omnis constitutio ecclesiastica potest appellari canon ca. 1. vbi Abb. eo. & c. 3. de consti & c. Nicena. dist. 31. vide de hoc gl. in sum. dist. 3. Item canones possunt dici leges, d. c. Nicæna. arg contra dist. 2. c. lex est. Et mirum probatur hic & in d. c. 1. vnde sumitur, quod sententia lata cōtra leges ciuiles est nulla et in foro ecclesiastico. Quid aūt si sit lata contra exiranag. contra simile legis, contra rōnem expressam contra statuta loci, diffuse in d. c. 1. & in c. pastoralis. §. quia vero. de of. del. & in c. pastoralis. de fid. inst. & fac. inst. de of. iud. i prin Quid autē, si sit lata contra cōsuetudinem? Hr̄ in d. c 1. & in c. cum causa. eo. & alibi sæpe.

Canon.

e ¶ Sententia.] Nota quod snīa nulla appellatur snīa, sed hoc large & improprie: secus stricte, l. sancimus C eo. fac. l 4 § condemnatū. ff. de re iud not. in clem. 1. de sequest. poss. & f. uct.
f ¶ Non subsistet.] Ca. 1. eo. vb· de hoc latissime per Abb.
g Summi Pontificis.] Id est, Papę Romani. Interdum. n. & simplex eps̄ appellatur sūmus sacerdos, & Pontifex Maximus, dis' a 1. c. cleros. ver. Pōtifex. fac. ca. in causis. eo. vnde sumitur.

Episcopus Pōr. Maxim⁹

h ¶ Similibus.] Sed contra l. nemo. C. e. Sol. cōtrarium procedit in snīa inferioris: secus in snīa principis, vt hic, & in c. in causis. eo. & in l. si C de il. ratio diuersitatis: quia quidquid principi placuit, &c. § sed quod principi. inst. de iu. nat. gen & ciuili Et quia non præsumitur quod processus principis habeat maculā, c. in sede. & c. hæc est fides. 24 q. 1. omnia enim præsumūtur per eum plene examinata, c. Apostolicæ. 35. q 9 arg. l. vni. ff. de off. præfec. prætor. Sed inferiorum non sic præsumitur iudicium integrum, nec habent legis condendę potestatem, vel interpretādi quoad alios, fac. quod not. in c. 1. de postul. præl. & per Inn. in c. cum speciali. de app Immo plus in re dubia iudicare debemus exemplo etiam inferiorum, cap. si quis eu. ca. fin. vbi etiam glo. dist 50. l. si de interpretatione. ff. de ll tenet Abb in dicto cap In causis, vbi prolixe & per distinctionem multorum membrorum hoc declarat, scilicet quando sententia principis faciat ius quoad alios.

i ¶ Iuris ordo.] Hoc intellige respectu præiudicij quod generaretur, si princeps non seruaret leges, æquitatem, & iuris ordinem, non quod ipse sit magis astrictus, quam cæteri, cum sit supra leges. l. digna vox. C. de ll. & l. princeps. ff de legib. ca. proposuit. de concess. præbend. Immo sententia lata per principem non seruato iuris ordine valet, secundum distinctionem Abb. & Docto. in d. l. princeps. & l. si. C. de legib.

erit a: nisi is cum ille aliquid causa necessitatis b, & vtilitatis dispensatiue duxerit statuendum.

Licet sententia lata contra ius constitutionis, sit nulla: secus tamen est in sententia lata contra ius litigatoris. h.d.

Si tamen sententia non contra ius constitutionis expresse c a iudice lata fuerit, sed contra ius litigatoris, cũ iure quidem teneat, legitimis medijs retractanda d erit.

Sententia quando dicatur lata contra ius constitutionis, vel contra ius litigatoris. h.d.

Dicitur e autem iudex contra ius constitutionis pronũciasse, veluti cũ defunctus, & minor quattuordecim annis fuisse asseritur f, & testamentum iure fecisse pronũciatur. Contra ius vero litigatoris; veluti cum minor quattuordecim annis, annũ quartum decimum impleuisse, ac per hoc testamentum iure fecisse asseritur.

Qui contra leges, & conscientiam corruptus iudicat, varie punitur. h.d.

Is autem g, qui in grauamen h partis alterius in iudicio i aliquid iniuste fecerit k per gratiã, vel per sordes l, siue ordinarius m, siue delegatus n sit, ab executione officij o

a ¶ Obseruandus erit.] De hoc 35. q. 9.

b ¶ Necessitatis.] Vel saltem vtilitatis, nec enim Papa debet sine causa dispensare, traditur in c. de mul ta. de praeben.

c ¶ Expresse.] Cap. cum inter. eo. Videtur ergo requiri ad hoc, vt sententia sit ipso iure nulla, ꝙ contineat iuris errorẽ expressum in ea & pro hoc l. si expressim. ff. de appel. l. 2. C. de sent. quae si. app. resc. in. & 2. q. 6. c. diffinitiua. §. sententia. & ita tenent communiter in c. 1. eo. & in d. c. cum inter. licet Abb. in d. c. 1. nõ putet materiam hanc ita stricte accipiendam.

d ¶ Retractanda.] Immo videtur ꝙ haec sententia sit ipso iure nulla: quia & ipsa est cõtra ius cõstitutionis, & ius commune: nam ius commune mandat istã sententiam ferri, vt infra §. proxi. & in c. forus. de verbo. sig. Sol. quod lata sententia contra ius litigatoris licet mediate & implicite videatur contra ius cõmune: tamen non est expresse cõtra, quae expressio requiritur ad inducendam hanc nullitatem, c. cum inter. eo. ratio diuersitatis est: quia quãdo nil exprimit cõtra ius commune praesumitur snia iusta. maxime cum pars videatur acquiescere non appellando, c. causam, eñ seq. eo. sed qñ exprimit causam contra ius tollitur oĩs praesumptio sniae, merito tamq̃ notorie iniusta dicit nulla.

e ¶ Dicitur.] Concor. 2. q. 6. §. item si sententia.

f ¶ Asseritur.] Quo casu non sufficit ad concludẽdam iniustitiam sniae ostendere ex actis probõnem contra quam snia est lata: quia nõ semper iudex in sententiando applicat mentem ad vnam speciem probationis. Ant. de Butr. in c. in pñtia. de renunc.

g ¶ Is autem.] Dixi supra quomodo debeat se gerere iudex, vt sententia valeat, nunc dicit de poenis, quae debent infligi male iudicanti. Et continet hic §. quaedam requisita ad hoc vt possint habere locũ poenę, de quibus hic. Primum est, ꝙ decernat in grauamen partis. Secundum, ꝙ in iudicio. Tertium, ꝙ fecerit. idem tamen esset, si omisisset, secundum Io. And. Anch. & Perus. in c. 1. eo. in 6. nam & omittens dicatur facere. l. si mora. ff. so. mat. Quartum, ꝙ per gratiam, vel per sordes. Quintum ꝙ contra iustitiã. Sextum, ꝙ contra cõscientiam, & si vnum istorum deficeret, non esset locus dispositioni istius § arg. l. si quis ita stipulatus. ff. de verb. obl. l. si haeredi plures. ff. de condi. & dem. Sed mihi videtur, ꝙ vltimũ requisitũ destruat totam materiam: cum cuilibet sit in promptu dicere se non fecisse contra conscientiam.

h ¶ In grauamen.] Primum requisitũ.

i ¶ In iudicio.] Secundum requisitũ. Sed quid de arbitrio, nunquid haec poena in ipso locũ habebit? Resp. non: de ordinario. h. & de delega. tñ cauetur, & haec est poena, ideo non amplianda. c. poenae. de poe. dist. 1. c. odia. & c. in poenis. de re iu. fac. no. in c. 1. de for. cõpe. in 6. & hoc communiter probatur, licet cõtrarium videatur sentire gl. in c. 1. de confes. in verbo iudices. in 6. vide ibidem per Perusin. & hoc intellige in arbitrio compromissario: secus in eo, qui succedit in locum iudicis ordinarij, vel delegati, ad hoc c. ab arbitris de of. del. & not. in c. 1. eod. in 6.

k ¶ Fecerit.] Tertiũ requisitum, Idem si omiserit.

l ¶ Per sordes.] Idest, prece, vel pretio; vel aliter ex corruptione, & est quartum requisitũ.

m ¶ Ordinarius. Fallit hoc in episcopis, qui licet ceteris delinquẽdo grauius peccent, c. cum quidã. de iureiu. tamen aliqua suspicionis pena à canone inducta non comprehenduntur, nisi de ipsis caueatur nominatim. c. si compromissarius. §. huiusmodi. de elect. in 6. & c. quia periculosum. de sent. exco. lib. & infra de suspen. §. fin.

n ¶ Siue delegatus.] Quid in auditore & mero executore? Resp. secundum Host. & alios in c. 1. eo. in 6. non habet locum quod hic dicitur, cum hi nõ sint iudices, c. super qq. §. 1. & §. verum. de of. del. secus si esset executor mixtus, iuxta nõ. in cle. 1. de of. dele. in glo. magna, & per Perus. in d. c. 1.

o ¶ Officij.] Quid de beneficio? Resp. secundũ Host. hoc nõ extenditur ad beneficia: quia si Papa voluisset vtiq; expressisset, c. ad audientiam. de deci. & de hoc per gl. in c. cupientes. de pa. in ver. suspensi. & per But. in c. inter sollicitudines. de pur. ca. in prin.

a ¶ Per

per annum [a], suspendendus erit, & ad æstimationem litis parti, quam læserit nihilominus condemnabitur [b].

Suspensus ingerens se diuinis irregularitatem incurrit, hoc dicit.

Et si suspẽsione durante diuinis [c] sese ingesserit [d], irrregularitatis [e] quoque laqueo innodabitur, à qua nõ nisi per summum Pontificem [f] liberari poterit: alijs quoque legum animaduersionibus coercebitur; cũ dignum sit, vt qui in multis [g] audet offendere, pœnæ etiã multiplici [h] subdatur.

Sententia lata postquam per decem dies non fuit appellatum, regulariter retractari non potest, hoc dicit.

Lata tamen sententia, nisi per appellationem intra terminum lege constitutum suspensa fuerit, amplius reuocari nõ poterit [i]. Cum enim post decem dierum spatiũ [k] sententia in auctoritatem rei iudicatæ [l] transeat, qui ad prouocationis subsidium intra id temporis spatium non recurrit, ideo appellandi sibi aditum precludi: quia

a ¶ Per annum.] Ex tunc inchoandum, c. cupientes. §. cæterum. de elect. in 6. & de hoc not. in c. 11. d. st. 15 & in c. quæsiuit. de verbo signif.

b ¶ Condemnabitur.] Fac. l. si C. de pœna iud. qui male iud. & infamis est, d. l. si. & l. si filiusfam. ff. de iud. & iure authenticorum condemnatur in triplum si ciuilis sit causa, si criminalis in confiscationem bonorũ, cap. in exilium agitur, auth. vt litig. in exord. ll. Iurent. §. si quis autem auth. sed nouo iure. C. de pœna iud. qui male iud. Si autẽ per imprudentiam iudex male iudicauerit, tenetur ex quasi maleficio inquantum visum fuerit iudici. l. fi. ff. de va. & extraord. cog. & instit. de oblig. quæ ex quasi delic. in princ.

c ¶ Diuinis.] s. officijs, non beneficijs, secundum Hostien. & hoc intellige non solum de officio missæ: sed etiã de alijs: puta, de vesperis, & matutino, & similibus, secundũ Io. And. & Peru. in c. 1. eo. in 6.

d ¶ Ingesserit.] Videlicet officiando: secus si priuatim, & solus dicat illa officia: quia nõ solũ non incurrit pœnas hic positas, & irregularitatem: verum etiam tenetur dicere, licet suspensus, vt not. in c. presbyterorum. dist. 28. & sequitur Arch. & Perus. in ca. 1. eod. in 6. Sed an incurrat irregularitatem, non dicẽdo officia diuina? Resp. non, secundum gl. in cle. 2. de priuil. in verbo celebrari debet.

e ¶ Irregularitatis.] An & quãdo suspensus incurrat irregularitatem ingerens se diuinis, vide per Perus. post alios in c. 1. eo. in 6.

f ¶ Summum Pontificem.] Not. casum Romano Pontif. reseruatum. de alijs pluribus habetur in c. 2. eo. in 6. & ibi Io. An. Dom. & Perus. ponunt vnũ quod est valde not. s. q si ista absolutio non esset reseruata summo Pontifici, nihilominus episcopus talem ad tempus suspensum non posset absoluere, & valet hoc ad limitationem c. nuper. de sent. exc. & fac. not. in c. 1. eo. tit.

g ¶ In multis.] Quæ sunt Deus, iustitia, solitum officium, humana natura. fac c. 1. de cri. fal. & cap. cordi. in fi. de ap in 6. & no. per Io. An. in c. ad Apostolicæ. eo. in 6.

h ¶ Multiplici.] Si ergo lex noua inducat nouam pœnam, non censetur abrogare veterem. sed potius accumulare, de quo per Bart. in l. 1. ff. vi bonorum rapt. & per Bal. in l. in eum. C. de furt.

Lata tamen. CASUS. Fuit lata sententia contra præpositum S. Georgij, in causa fornicationis, qui intra decem dies ab ea non appellauit, & cum postea voluisset appellare, iudex nolebat appellationem admittere, vnde fuit quæsitum quia cum appellatio sit species defensionis nunquam videtur deneganda argumento clem. pastoralis. de re iudicata. Sol. tamen, vt hic legimus, quia ob bonũ commune fuit omnino conueniens in certo casu tollere via appellandi. Ad obiectionem autem dico, quod appellatio licet sit defensio quędam, est tamen iuris humani, & ideo potuit ab eodem iure aliquãdo tolli. Not. 1. causam propter quam res iudicata pro veritate habeatur, vt dicit l. res iudicata. ff. de regul. iur. Not. 2. argumentum, quod in quibusdam rebus veritas, & in quibusdam præsumptio, & opinio. Io. Bapt.

i ¶ Non poterit.] Via scilicet ordinaria, & iure ordinario: sed per supplicationem, in integrum restitutionem, bene quandoque potest, vt infra de restitut. in integr. §. fin. & per tot. vbi de hoc.

k ¶ Spatiũ.] Quod currit à die latæ sniæ, & sic nõ excludit à numero dies illa, in quo fuit snia lata: sed tp̃s currit de momẽto ad momentũ à principio, sñ hoc tp̃s est vtile: sed in pgressu est continuũ. l. 1. §. dies. qñ ap sit vbi no. & 2. q. 6 §. biduum. vbi gl. in versi dies. si. n. iudex à quo, & ad quem sui copiam non facit, tempus non currit. consuluit tamen Bartol. q pars protestetur, & appellet coram publicis personis. sequitur Abba. in cap. quo ad consultationem. eod. pro quo videtur text. in cap pastoralis. §. præterea. de of. deleg. & in ca. fin. de app. & ibi late habetur. dic vt ibi.

l ¶ Iudicatæ.] Ante sententiam: ergo non est reperire rem iudicatam, si ergo ante mandatur executioni, reuocabitur executio. capit. non solum. vbi not. de appell. in 6. quod habebis locum etiam in causa criminali, tenet Abb. in capit. quo ad consultationem, eod. fac not. per Bartol. in l. qui vltimo supplicio, ff de pœnis, & not. per Abb. in capit. consanguinei. versic. vltimo quæro. eod.

a ¶ Ob-

riæ rē iudicatā], si ergo ante mādatur [executioni, reuocabitur executio.c.non solum.vbi not.de ap. in 6.quod habebit locū, ēt in causa criminali, retinet Ab.in c.quo ad consultationē,eo.;fac.;not.per Bat.in l.qui vltimo supplicio.ff.de pœn.& not.per Abb.in c.cōsanguinei.ver. vltimo q̄ ro.eod.

a ¶ Obtēperare.] Sentētia enim tūc demū post decem dies trāsit in rē iudicatam, quando vitiū forte in ea cōtentū est per partes remissibile,;& non aliàs.Ab.in c iurauit. de proba. concor.l. si.C.de sent. quæ sine cer.quanti.& l.ab eo C.quo modo, & quando iud. Et inducitur hoc ad q. an ex sententia cōdēnatoria iniusta oriatur naturalis obligatio? Videtur enim q̄ oriatur:quia ex consensu oritur naturalis obligatio.l.1. ff.de pact. dic vt p Bar.in d.l,ab eo.& per Abb. in c. quoad consultationē. eo.Nota tamen, q̄ omissio appellationis,p̄sertim ex causa, nō purgat vitiū snīæ quo minus pars possit habere regressum contra iudicē:q̄a iste cōsensus nō est verus,sed interp̄tatiu˚, vt p Ab.in c.pastoralis § q̄a vero.de of.del. Idē si pars fecit q̄cū potuit; pnta,q̄a bis appellauit.

b ¶ De matrimonio.]Ca.lator.vbi de hoc late hr. eo.causa tamen matrimonialis transit in rem iudicatam quo ad instantiam : quia non potest amplius super dictā causa p̄cedi ex primis actis.Abb. in c.ea litteris de resti.in integ.

c ¶ Discrimen]Cap inter monasterium.[vbi in fi. not.eo Ab in c.nouit.de iudi.Ratio : quia hoc nō est per partes remissibile. Ab.in c. iurauit.de prob. & not.sup in verbo, obtemperare.

d ¶ Plures.]Puta,si simus in causa beneficiali respectu superioris, Abb.in c cū Bertholdus.eo.& in c.nisi de p̄ben.& in c.1.de conce præb.& in c cum olim.de do & cont & in c.cum contingit.eo tin. & in c.cū dilecti.de ele.Idē in sententia cēsuræ ecclesiasticæ.Ab.in c.ad reprimendā. de off.ord & in alis pluribus,de quibusper Ias in l. admonēdi.ff. de iureiur. & vigintiquattuor similes casus enumer.Vennsin in suo spe.aureo in pr n.3 partis principalis iudicij.Not.tn̄ quod in omnibus casibus,in quibus sententia non transit in rem iudicatam debet nihilominus appellari infra 10.dies,sicut ab alijs:aliàs lapso dicto termino appellari nō poterit, sed solum per viam querelæ poterunt tales sententiæ reuocari,nec pōt adiri iudex appellationis: q̄a per lapsum dicti termini tollitur [remedium deuolutiuum.not.in d.c.ad reprimendam. & per Abb. in cap.consanguinei.& in cap.ex parte de restitutio spolia.versicu. concludo breuiter. Felin in dicto cap.lator.Perusi.in cap. directe. de appellatio. vnde non videntur dictæ causæ ab alijs differre.

per hoc videtur interpretatione iuris velle latæ sententiæ obtemperare [a].

Interdum nec post decem dies sententia transit in iudicatum.h d.

Excipiuntur tamē multi casus, in quib˚ sententię etiam post decem dies rei indicatę firmitatem sibi vendicare non valent, velut cum de matrimonio [b] est quæstio, aut seruata sententia salus animę in discrimen [c] adducitur,& alij plures [d].

Res inter alios acta alijs præiudicium regulariter nō adfert h.d.

De eo quoque admonendi sumus [e],qd & si sententia [f] transierit in rem iudicatam pręter eos, inter quos dicta fuerit regulariter [g] neminem lędet [h]; si quis tamen cum sibi primum de ea re actio,vel defensio competeret sustinuit sequentem agere,aut passus est eum, a quo causam habuit, experire; ipse quoque sentiet ex re iudicata pręiudicium.

De eo quoque. Io. Bapt.
CASVS. Cū sententia super certo negocio præsupponatur lata, nec ab eo fuerit appellatū ille ad cuius fauorē lata fuit, volebat ea vti aduersus quosdam tertios in processu non noiatos,ea rōne motus, quia res indicata simpliciter, & non respectiue pro veritate habetur. l. res iudicata.ff. de reg. iur.Sol.iū vt hic in text. legimus,quia actiones morales cū a circunstantijs regulentur, secundum earum quoq, varietatem varientur, & ideo verificatur regul in tex. adnot. & obiectio in contrarium facta non obstat:No. iudicium afficere solum res,& personas in processu nominatas,sed limit.iuxta text.& ibi Docto.in ca.si.de probat.

e ¶ Sumus.]Hic §.& c.quamuis.eo.vnde sumitur, materiā continent subtilem,& prolixam,& copiosiorem , quàm vt per notulas tradi possit, ideoque pro eius clariore,& pleniore elucidatione recurrēdum est ad not.per Doct in d c.quamuis.

f ¶ Sententia.]Quid dicemus de alijs actis causæ, vtputa,de attestationibus,& similibus?Dic q̄ regulantur a snīa . Vnde quibus nocet vel prodest snīa, nocent[vel prosunt acta,c.inter dilectos.ver.nec attestationes.de fi.instr.Inn & Ab.in c.causam quæ. de testib.per Legistas in l.sæpe. ff.de re indi. Idem de confessione, vt per Doct.in c.quamuis. eo. quæ ratione publicæ vtilitatis facit fidem etiam in alio iudicio,Abb.in d.c.causam quæ.

g ¶ Regulariter.] Bene regulariter : quia hoc habet satis multas exceptiones,de quibus per glo.in c.quamuis.e.in verbo.res inter alios. & prolixius, & exactius ibidem per Abb.

h ¶ Lædet.]Respectu pleni præiudicij: sed quoad præsumptionem inducendam bene præiudicat: quia acta inter alios transferunt onus probandi in eum contra quē faciunt Abb.in cap. cū inter canonicos,de elect.& not.in cap.dilectus.2.de simo. & in cap. interrogatum 2. quæstio. 5. & per Legistas in l.si duo.ff.de iureiuran.Immo Bart. in l ad monendi.ff.de iureiuran.tenet q̄ illa sententia fa-

D d ciet

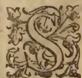
ciet semiplenam probationē. Ab.in c.quũnis.eo.dicit hoc relinquẽdũ iudicis arbitrio. Sed an saltem proũrRñ non.l.res inter alios C. quibus res indi. non no.& fac.illa regula, Contrariorum est eadem disciplina.

Quorũ versuũ declarationē habes in d. c. cũ apud.
c ¶ Quatuor mensiũ.] Sed an hoc tempus dãdum sit & his,qui a principio confitentur debitum,cum hic non feratur sententia; sed solum fiat pceptum de soluendo?iuxta not.in c.dudũ.2.de ele & 2.q.1.

DE EXECVTIONE rei iudicatæ.

TIT. XVI.

Rem iudicatam sequitur executio.h.d.

SI igitur sententiæ latæ legitima appellatio non occurrerit, intra statuta tẽpora executioni mandanda [a] erit.

Sententia lata in reali actione statim executioni demandatur, in personali post quattuor menses.h.d.

Sed multum intererit, vtrum in reali, an vero super personali actione sententia lata fuerit. Primo enim casu statim [b]. Secundo, non nisi post emensa quattuor mensium [c] spatia executioni mãdabitur.

Quadrimestre tempus potest prorogari & breuiari. hoc dicit.

Licet autem quadrimestre tempus in personali actione sit regulariter statutum, ex causa [d] tamẽ nõnũquam [e] & arctari, & prorogari [f] potest. Sed qui ab initio terminum recipit sponte [g] breuiorem, sibi id imputare [h] debebit;cum ex voluntate propria

DE EXECVTIONE rei iudicatæ.

Io. Bapt. Postquam in prę cedẽti tit. vidimus de sententiis, & re iudica. sequitur videre de illarũ executione, ppea proponitur hic ti. ille, qui diuiditur in 3. partes, in quarũ prima hr qualiter res iudicata sit exequẽda: In secunda n quo sit exequenda: in tertia an executor possit de fiau de cõtra eã opposita cognoscere: secũda ibi, sed si ordinarius: tertia ibi, quod si princeps.

Io. Bapt. SI igitur. CASVS Alter litigantium videns qd a snia ad eius fauorem lata non fuit aliter appellatũ petebat eã executioni mãdari:quia si via eã rescindendi est denegata, solũ executio remanebat; sed pars aduersa se opposuit, quia videtur absurdam executionē cõcedere nisi prius cognito an sit iusta, So. vt in tex.legimus, qa aliter res iudicata nõ hẽret p iudicata,& sic tenet rõ p altera parte adducta, p altera vero tenet limitatiue qñ s.vt dicit tex.executio excederet Not.primo qd ẽt in executione datur certus terminus, idq; videt factũ vt inde iusta appareat:vnde not. secundo arg. qd creditor non debet esse ad ea gendum ita promptus, vt debitor cogatur statim fere soluere.

a ¶ Mandanda erit.] Quia parum est iura esse in ciuitate, nisi sint, & per quos iura mandentur executioni.l 2 §.post originem.ff.de orig.iur. & de materia vide per Host.in sum eo.§ qñ & a quibus. & per Spec.in §.videndum. & in c.quoad consultationē.eo.vnde sumitur & alibi sæpe.

b ¶ Statim.] Vt no.in c. q̃renti de offi.dele. Et idẽ in cã criminali, vt ibidẽ habet, & 11 q.3 in c.cum apud. Et habetur hæc materia clare per hoc versus.

In personali post menses quattuor in re
Protinus est omnis sententia perficienda,
Sic in criminibus, sed casus excipe quinq;
Confessus, pregnans, iratus, & insula seruus.

e.nos in quemqnã. & in l.1. C.de confess. Quidã q non, vt not. in l.si debitori.ff de iudi & in §.omnes . instit.de verb.obl. Sed in cõtrariũ videtur tex. in l certum.§. fi.ff. de confes.dic q primam opin. approbat cõsuetudo,quę dat confesso solũ decẽ dies. Secunda est de iure verior, vt per Bar. in d.l.si debitori . si ergo cesset consuetudo, seruabitur d. l.certũ.§.fin. is antẽ cui hæc tempora indulgentur, vt euitet oẽs molestias, debet satisdare de soluendo. dicta l si debitori.vbi Bar.& per Ab in d. c.quoad consultationē. eo.versi,sed quęro iuxta pdicta,quod putat verum Abb. qñ talis debitor esset de fuga suspectus, vel non esset soluendo.

d ¶ Ex causa.] Qua autem pbare debeat in causa appellationis, an appellans, q sine iusta cã iudex terminos iuris breuiauerit,an appellatus,q ex cã fecerit,vide p Ab.in c. quoad cõsultationem.eo vet. qui aũt probare.

e ¶ Nonnunquã.]Non ergo semper & indistincte, sed cum causæ cognitione, iuxta not.in l.a procedente.C.de dilat.& per Ab. in c. quoad consultationem,eo.versi.sed ego , & versi. & fac.hæc litera.& in c cũ sit de appel. Bar.in l.2. ff. de re iud.& in c quærenti,de offi.deleg.

f ¶ Prorogari.] Poterit aũt prorogatio fieri ẽt sine cã,cũ sit fauorabilior coarctatione.ita no.in l.4 §. si qs.ff.de re iu.qd intelligit Ab. q̃tũ ad hoc qd factũ iudicis valeat,nisi appellerit.poterit tñ secũdũ eũ appellari qa non debet aliam partem sine causa grauare.de quo late per Legistas. in d §.si quis, & per Nattam in cle. sæpe.de verb signi.

g ¶ Sponte.]Secus si cõtradixit, & inuitus recipit, secundum Host. sed secundum Inno. in dubio præsumitur quis sponte recepisse, de quo dic latius per Ab in c.quoad consultationem. eo.

h ¶ Imputare.]Sed contra:quia immo videtur,q lex suppleat factum hominis. l.4 §.si quis condemnatus.ff.de re iud. Sol.secundum gloss.in c. quoad con-

iuris beneficium contempsisse videatur. Vnde postea non audie:ur appellans, nisi forte aduersus eum modus executionis canonic[9] excedatur [a], siue ab ordinario [b], siue a iudice delegato, siue etiam ab arbitro res iudicata fuerit.

Delegatus a principe potest propriam sententiam intra annum exequi. hoc dicit.

Sed si ordinarius [c] ad mãdatũ [d] iudicis a Principe [e] delegati nolit, aut quibusdam obsistentibus sententiã ab eo latam suo effectui mancipare nequeat, datus ipse iudex illam executioni mandare poterit [f], & resistentes ecclesiastica [g] sententia coercere [h], & non solum vsque ad quadrimestre tempus quod ad soluendum debitum a lege reo cõceditur: sed vsque ad annum [i]

consultationem eo. q id quod hic dicitur, procedit quando iudex arctat cum causa, vt not. hic in verbo, nonnunquam contrarium quando sine causa: sed hoc non placet Ab. quia si ponderentur verba versiculi, & quia ab initio, clare ibi innuitur q etiã si sine causa iudex decurtauit spatium, imputãdum est sponte recipienti: alias versi. ille superflueret. quia vbi iusta causa subest, non requiritur quod iudiciũ exerceatur in inuitum, secundũ Host. quẽ sequitur Anto. via ergo tota videtur in hoc, scilicet, an pars sponte recepe rit terminum breuiorem, an non spõte, vt per Abb. ibi ver. & ad circa primam fac. l. ad solutionem ff. de re iu.

a ¶ Excedatur.] Sic 2. q. 6. §. sunt quorũ. & §. ab executore, & c. nouit, de appel. & ca. super quæstionibus. § nos autem de offi. deleg. & l. ab executione C. quorum appell. non reci. Sed videtur quod numquam sit necessaria appellatio: quia aut executor facit quod mandatur, & tunc non excedit aut facit aliud, & tunc nulla est sententia sua, vnde non est necesse appellare, ca pi. r. de sent. & re iud. quia non fuit seruata forma mandati, vt cap. cum dilecta. de rescrip. cap. examinata, de confirm. vtil. uel inuti. Respon. iudex potest excedere mandatum faciendo quod mandatur plus aggrauando illum contra quem fit executio: nam tunc tenet sententia & necessaria est appellatio. Item si obiiciatur excommunicatio, 11 quæst. 3. cum excommunicato, & cap. cum inter, de exce. & cap. pia. eod. titu. in 6. item si innocatio facta esset post rem iudicatam: nam tunc mutatur ordo executionis, l. 4. §. si ex conuentione. ff. de re iudic. Item si præuenire velit tempus quadrimestre, d. l. 4. § si quis condemnatus. Item si male interpretetur sententiam. l. ab executore ff. de app. item si obiiciatur quæstio falsi cap. de cetero, extra de sen ten. & re iud. & l. iudicati. C. si ex fals. instrum. & cap. super eo de falsariis. Item si fiat exceptio, per quam iterũ nullum fiat iudicium, vt in cap. nostra. de procu. & hæc not. in cap. quoad consultationem de senten. & re iud. super verbo excedatur. Sed adhuc contra de l. diligenter ff. mand. ubi dicitur, q qui excessit mandatum aliud, quidem facere uidetur. Solue, ut per Abb. in d. c. quoad consultationem, uer. sed contra præcedens dictum.

b ¶ Siue ab ordinario] Vt per Host. in summa eo. § quando, & a quibus, uer. & a quibus, & per Spe. eo § nunc dicendum

Io. Bapt. sed si CASVS Quidam iudex delegatus uolebat ad petitionem alicuius partis suam sententiam executioni mandare, ea ratione quia qui pot circa antecedens uidetur & posse circa cõsequens c. prætera. de cõst. altera uero pars opposuit exceptionẽ de præteritis quia iã functus est officio suo, l. iudex. ff. de re iud. & iõ non uidetur ipse posse se amplius intro mittere: Solu. tamen ut in tex. legimus, quia si aliter esset executio sæpe traheretur in longum; ad obiectiones aũt dico quod per unam cõfirmatur solu. altera uero aliqñ uerificatur: Not. casum in quo iurisdõ delegati extẽditur ad euitandum absurdum, & sic est inferendum quædã esse concedenda aliquando propter aliquod bonũ, q̃ alias prohiberentur.

c ¶ Ordinarius.] Ad quem regulariter pertinet executio sententiarum, ut infra eo. §. cum igitur.

d ¶ Ad mandatũ] Nota quod delegatus Papę potest mandare ordinario loci, quod sententiam suam exequatur: nec mirum, quia quo ad causam sibi commissam maior est omnibus post Papam, capitu. studuisti, de offic. delegat. & repræsentat personam Papæ, unde honorari debet, ut Papa, capitu. sane, de offic. delegat. cap. finali distin. 93.

e ¶ A Principe.] Secus in delegato ab inferiore, de quo per Abbatem in cap. si quis contra clericum, de foro compet. & aliquid per eundem in c. significasti, de offi. deleg. unde hic sumitur, & per Legistas in l. a diuo Pio, ff. de re iudi.

f ¶ Poterit.] Sed an possit delegatus a principe nõ requisito, uel non detrectante, uel impedito ordinario, per se principaliter propriam sententiam executioni mandare? Et non uidetur, cum hæc litera, & cap. significasti. de offic. delegat. uideantur late hanc potestatem in defectum ordinarij, contrarium uerius, ut per Ab. in d. c. significasti, uersi. sed quæro numquid.

g ¶ Ecclesiastica sententia.] Cap. quæsitum, & c. significasti, de offi. dele. Sed an possit talis delegatus Principis inuocare brachium sæculare? & sũd sunt opin. communiter tenetur q sic, ut per Abb. in d. c. significasti, uersi. extra glo. quæro. non tamen potest habere officiales armatos.

h ¶ Coercere] Cuiuscunque dignitatis sint resistẽtes, ratio: quia repræsentat personã Papæ, cui iura orbis subest. 9. q. 3. c. cuncta per mundum. unde secus in delegato alterius.

i ¶ Ad annum] Post annum uero expirat iurisdictio talis delegati, licet sententiam non fuerit executioni mandata quã quam aliud sit in ordinario. lege prima. ff. ne uis fiat ei. & no. in c. quærenti. de offi.

ſtam nouerit, exequi nihilominus tenebitur [a] cum ſibi non cognitio, ſed executio tantum fuerit demādata, niſi a dato iudice impetrare valeat, vt ab hoc onere ipsū liberet [b]. nec enim debet iudicis delegati mandato violēter reſiſtere: ſed & apud eūdem inſtare poterit, [c] vt executionem tamdiu differri patiatur, donec principi rei veritas innoteſcat.

Si Papa ſcienter commiſit appellationem interpoſitā a ſuo delegato dato cum clauſula, appellatione remota, iuriſdictio primi delegati eſt ſuſpenſa quo ad executionem h. d.

Sed quid ſi cum a ſententia lata auctoritate literarū Apoſtolicarum, in quibus inhibita [d] fuerat appellatio, prouocatū fuerit, & litteræ poſt appellationem ad alios iudices emanauerint, an ad mandatum poſteriorum iudicū executio ſententiæ à prioribus delegata retardari [e] debeat? Et quidem cū Apoſtolicus aliis iudicibus appellationis cauſam ex certa ſcientia [f] committit, & appellationē videtur recipere, & ſimul priorum iudicum reuocare iuriſdictionē. Vſq; eo igitur ſnīæ ſuſpendetur executio, donec appellationis merita plenius diſcuſſa [g] fuerint.

Poſtulatio reſtitutionis in integrum differt executionem. h. d.

Dantur & caſus alij, in quibus licet ſententia in rem tranſierit iudicatam differēda nihilominus erit

tunc enim non tenetur quis tali mandato parere, nec enim poteſt in tali actu dici iudex, arg. cap. forus, de verb. ſignifi. Immo tali iudici exequi volēti reſiſti poteſt propria auctoritate, vt per Abb. in ca. paſtoralis. § quia vero. & in c. ſi quando. de offi. de leg. & not. per Ab. in c. ſuper eo. de crimi. falſi. Eſt tamen differentia, an ſit lata per falſas litteras delegatorias, vel contra falſum procuratorē, an per falſas probationes. Primo enim caſu ſine vlla tēporis præfinitione non mandatur executioni. Secundo vero tempora ad agendum de falſitate ſunt limitata, vt per Ioan. And. in c. cum venerabilis. de excep. & per Abb. in d. c. ſuper eo.

a ¶ Tenebit.] Sed an hoc procedat ēt in cauſa criminali vbi ſula ē corporis afflictina? Inn. non putat hoc caſu ſententiam iniuſtam exequendam, & approbat Ab. in c. paſtoralis. §. q a vero. de offi. dele. ꝓ quo facit, ꝙ ēt taciturnitas partis nō purgat ſententiā: quia nemo eſt dominus membrorum ſuorum. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. & c. cōtingit 2. de ſentē. ex cō. hic eſt, qđ condemnato ipſo inuito pōt tertius appellare. l. non tā tum ff. de appel. & 2. q. 6. in ſumma. Item non procedit quod hic dicitur in executore extraiudiciali; quia tunc executor non tenetur exequi mandatum ſuperioris iniuſtum. De ratione diuerſitatis inter executorem iudiciarium, & extraiudicialem. per Abb. in cap. vniuerſitatis. de ſenten. excom.

b ¶ Liberet.] Ca. paſtoralis. § q a vero. de off. dele.

c ¶ Inſtare.] Quid ſi inſtiterit nō tamē impetrauit? Reſpon. appellet & tenebit appellatio. c. ſuper eo. de offi. deleg. c. cum ſuper controuerſia. eo. not. in c. paſtoralis. §. quia vero. de offi deleg.

d ¶ Inhibita.] Eſt autem huius inhibitionis vis in eo quod tollit appellationis effectum, vt non habeat impedire executionem ſententiæ, nec deuolucre eam ad ſuperiorē, niſi a tpe, quo ſuperior ex certa ſcientia admiſit appellationē, vt hic, & in ca. paſtoralis. §. præterea de offi. dele. vnde ſumitur.

e ¶ Retardari.] Vt priores iudices ſententiā neq; per ſe, neq; ꝑ alios exequantur, vt in ca. paſtoralis. §. præterea. de offi. deleg. vnde ſumitur.

f ¶ Scientia.] Non intelligas quod ſit neceſſe hæc verba ex certa ſcientia poni in commiſſione cauſæ appellationis. Sed ꝙ in litteris commiſſionis fiat mentio de proceſſu cauſæ, de appellatione interpoſita, & de exceptione oppoſita, ſcilicet qđ prius fuerat cauſa commiſſa appellatione remota: aliàs commiſſio cauſæ appellationis non valeret, niſi fieret mentio de illa clauſula; quia ſi Papa sciuiſſet, nō ſic de facili admiſiſſet appellationem. Vnde Papa dicitur committere ex certa ſciētia, qñ fuit certificatus de oībus, q̄ potuiſſent eum monere ad commiſſionem denegandam, Vnde de qualibet clauſula appoſita in primis litteris, quæ poteſt eſſe impedimētum ſecundarum debet fieri mentio in ſecundis: aliàs non dicitur concedere ex certa ſcientia: ſed per ignorātiam, & ſubreptionem, not. in c. cum dilecta. & in capi. p:t. ceterum. de reſcript. & per Abbs. in capitu. paſtoralis. §. præterea. de offic. delegat. & in capit. inter cæ. fac l. finali. C. de pre. imper. offer. Et ad hanc materiam referuntur, hæc verba, ex certa ſcientia, non autem ad merita cauſæ appellationis, ſecundum Abb. in dicto. §. præterea. & ita tolluntur quædam obiectiones ibi per eum factæ.

g ¶ Diſcuſſa.] Cōfirmatione, vel caſſatione, ſed pone, quod iudices appellationis pnunciauerint male appellatum, & ſic confirmauerunt ſententiam latam. Quis mandauit ſententiam executioni? vtrum primi iudices, an ſecundi? Reſpon. materia

est ,plixior, quam vt breuibus notulis tradi possit, ideo vide per Doct.in cap.pastoralis.§.præterea de offi.delega.

a ¶ In integrum restitutio.] Regulariter enim re stitutio in integrum impedit executionem senten

executio; vtputa, si nõ procelãdi causa in integrum a restitutio petita fuerit, & alij plures.

tiæ.l.vni. C.si sæp. in integ. restitu.postul. si tamẽ est præsumptio contra petentem, quod hoc petat malitiose, & causa procelãdi executionẽ,tũc mãdaĩ executioni sẽtẽtia præstita cautione, de qua in cap.sciscitata. de restit.in integ. & per Bal.in l.falsã. C. si ex fal. instru. vide etiam per Lanfran. in ca. quoniam contra. de prob. versi.restitutio aũt. in integ.

b ¶ Plures.] De quibus per Docto. in ca.qđ ad consultationem.eod.

DE APPELLATIONIBUS c.

TIT. XVII.

Quid sit appellatio, & quare inuenta h.d.

DE APPELLATIONIBVS.

Io. Bapt. Continuatur tit.& materia ista per gl. rub.& lõ non occurrit aliud adnot. diuidiĩ aũt tot. iste contex in 2.partes principal. in quarum prima tractatur de appellation. in secunda de confirmation. secunda ibi, postremo: Prima rursus subdiuidiĩ in 2.partes:in prima hĩ quid & cur sit introducta appellatio:in secunda quotuplex ipsa sit adnot.in tertia qualia sit declaratur, secunda ibi, appellationũ: tertia ibi,multum autem interest.

Io. Bapt. Appellandi vsus.CASVS non figuratur. Not.tñ qđ litigantes pñt in iudicio grauamen recipere aliqñ ob iniqtatẽ, & aliqñ ob imperitiã iudicum:Not secũdo qđ ex hoc text. potest inferri limitat. ad regul.qua cauetur, quemlib.in dubio præsomi bonum.

DE APPELLATIONIBVS.

c ¶De appellationibus.] Hæc rubrica secundum Abb.eo. continuari potest duobus modis.Primo, adtotum præcedentem tractatum huius tertij libri. Secundo specialius ad rubricam proxime præcedentem.Primo sic, supra in præcedentibus rubricis visum est de his, quæ fiunt in iudicijs, & tandem de ipsius sententiis:merito restabat tractare de remediis quibus ipsi litigantes releuantur in iudiciis,ideo subiicitur,&c. Vel secundum Ioann. Andr. extra eod.quoniam si a sententiæ non appelletur,transit in rem iudicatam, & de hoc vidimus supra tit.proxi appellatio autem impedit effectum rei iudicatæ,ideo de illa est videndum Vel tertius supra visum est de sententia & eius effectu, sed quia appellatio est remedium contra sententiam, merito subiicitur hæc rubrica.

d ¶ Iniquitatem.]Si el.1.ff.de appel.Et dic iniquitatem cum dolo, imperitiam sine dolo.Ad primũ. l.præfecti.ff.de minor. Ad secundum.l.1.C.eod.ad vtrumque instit.de iniu.§.1.& vtrobiq; facit litẽ suam, vt insti.de obli. quæ ex quasi delict.in prin.

si autem contra constitutionem iudicetur,Ipso iure non valet sententia,& non est opus appellatione.vt l.1.ff.quæ sent.si ap rescind.

e ¶ Detegit.] Isti sunt duo effectus appellationis accidentales: nec enim ob appellationem detegitur

Appellãdi vsus præcipue iudicantiũ iniquitatẽ d corrigit,& ĩperitiã detegit e. Est aũt f appellatio iurisdõnis prioris iudicis p superioris ĩuocationẽ legitime facta suspensio. Vel appellatio est ,puocatio ad maiorẽ g iudicẽ rõne

imperitia, vel iniquitas iudicis a quo.Immo interdũ iudex ad quem sententiam latã a iudice a quo in peius reformat,l.1.ff.eo. Producit autem appellatio duos effectus] naturales, & ordinarios, vnum scilicet suspẽsiuũ, alium deuolutiuũ. Effectus suspensiuus est triplex. Nã suspendit pronunciatum, vt in c venientes.de iureiur. c.pastoralis.§.præterea de offi.deleg. & licet text. in l.1. ff.ad Turpil dicat.

qđ appellatio extinguit ,pnũtiatũ, intelligendũ est q̃ extinguit de pñti,& ,pualiter; sed quoad futurũ tps suspẽdit, vt p Ab.in rub.eo.Itẽ suspẽdit iurisdõnẽ iudicis quo ad illam cãm de quo in c.super eo.de præsump.& statim dicitur hic in descriptione. Itẽ suspendit præsumptionem, quæ erat pro sententia, c.cum ad sedem,de resti.spol.& not.in c.in præsentia.eo.tit. Nec tamen appellatio operatur semper omnes istos effectus: nam interdum operatur deuolutiuum tantum,exemplum in appellatione sententiæ censuræ ecclesiasticæ:nam per eam talis sententia non suspenditur, cap. pastoralis. eod.cap.is cui de senten.excom.in 6.deuoluit tamen talis appellatio causam ad superiorem. cap. cum contingat de offi.deleg.cap.per tuas. de sentent. excom. & tollit præsumptionem sententiæ, vt per Innoc. in cap.bonæ.1.de elect. & in cap.quoniam contra.de probat.fac not. in cap. ad reprimendam.de off.ordina. idem est cum appellatur a sententia nulla.talis enim appellatio nõ suspendit ,pnuntiatũ, cum viribus non subsistat, sed operatur effectum deuolutiuũ dumtaxat,deuoluit enim causam ad superiorem,& hoc respectu appellari potest a sententia nulla,vt habetur in cap. dilecto eodem. & per Barto.in l. si expressim. ff. de appell. vt per Abb. & Perusi.in rubrica eodem.

f ¶ Est autem.] Hæc descriptio est de mente Host. in summa eod.§.quid sit.& licet Bar.in l.1.ff.eod. aliter definiat; eius tamen definitio non discrepat in sensu ab ista,licet eam Abb. non probet in rub. eo.Aliam ponit ipse Abb.quæ quamquam complecti videatur naturam appellationis, prolixior est tamen quam vt definitione conueniat.

g ¶ Ad maiorem iudicem.] Et hoc est vnũ de substantialibus appellationis, contra quod non valeret consuetudo,iuxta not.in ca.1.de consuet.in 6. fac.l.1.§.si quis in appellatione. ff.eo.quamquam autem non valeat consuetudo, quod appelletur ad minorem.vel parem, vel eundem iuris fictione,vt in dicto c.1. Valeret tamen consuetudo appellandi

di omisso medio.c.referēte. ubi no.de probat.& c. Romana. §.1.eo.immo etiam cessante consuetudine valeret appellatio omisso medio, si non fuisset obiectum,no.in c.dilecti.eo. & traditur per Ab. & Perus.in rub.eo.fac.2.q.6.c. anteriorum.§.illo videlicet. Et hanc secundam definitionem approbant, & difficile declarant Moder. Venusi. in suo speculo antea. in tit. de appellat.

a ¶ Vel inferēdi.] Hoc verbū respicit extraiudiciales appellationes, dic vt habetur in c. bonæ eo.

Io. Bapt. Appellationum. CASVS non figuratur.Not. tñ cām dilig.ñ,ꝗa sicut qs ali qñ in iudicio,& ali qñ extra pōt grauari,ita quoq; conuenit,vt ei duplici appellatione subueniatur.

b ¶ Species.]Colliguntur hæ duæ species ex c.1. eo.in 6. & ex c. cum sit. & c.super eo. eo.titu. in antiq. Sed quomodo differunt hæ duæ species quo ad effectum? Rñ secūdum Inn. in c.dilecti.de maio.& obe. & ibi etiam Panor. & per eundem Inno. in c.quia propter.de ele. Appellatio iudicialis suspendit factum de præterito & etiam de futuro donec expediaᵗ factū appellationis: nā suspendit pronuntiatū, & iurisdictionē iudicis a quo,vt in c.si a iudice.eo.in 6.& in l.1.ff.ad Turp.Sed extraiudicialis nō suspendit qđ gestū est, sed summittit in futurū protectioni suiplius,ne qs indebite molestetur, vt not.in c.si Romana.eo.& no.Bar.in l.fin. ff.de appe recip. sunt & aliæ plures differētiæ, vt p Ab.in c.bonæ.eo.

c ¶ Actibus.]Siue fiāt a iudice, siue a priuato, vt in c.cōcertationi.eo.in 6 & ibi not. & i c.ut.li.& li,

d ¶ In casibus.]2.q.6 § ante sententiam.

e ¶ Et extra iudiciū.] Nc dū post uel ante sñiam. eo.c. sup eo.2.eo. & 2.q. 6. c.ad Romanā cū seq. & c accedens.2.ut lit.non contesta.

f ¶ Nec soleat.]Quo hoc procedat & quō sit intelligendū,no.in c.cū sit.in uerbo, nec solēt.eo.unde sumitur,& per Abb.in c.sup eo.de seq.pos.& fruct. ubi declarat.nu.2.

g ¶ Proprie.]Vnde si statutum maxime odiosum faceret mentionē appellationū, non contineretur extraiudicialis,ut p Ab.in c.cū sit.& in c.bonæ.eo.

h ¶ Rursus.]Secunda diuisio appellationū iudicialium. Et quomodo differant hæ species inter se, dic per Ab.in sua praxi.c.centesimo.

grauaminis illati, vel inferendi a.

Appellatio alia extra iudicialis, alia iudicialis. Et de iure canonico etiā extra iudicium appellatur, quæ appellatio prouocatio dicitur, hoc dicit.

Appellationū duæ sunt spēs b: aut enim extra iudicium appellatur, aut in iudicio. Extra iudicium appellatur,cum quis ante litis ingressum ab aliquo grauamine appellat; vtputa ab electionibus, postulationibus, prouisionibus, & quibuslibet extraiudicialib⁹ actibus c, ex quibus se grauatū putet. licet enim seculares leges non nisi in casibus d ante sententiam appellationem admittant, sacri tamē canones etiam extra iudicium e passim appellare permittunt: nec solent f huiusmo di dici proprie g appellationes, sed prouocationes.

Appellatio iudicialis diuiditur in duas species. hoc dicit.

Rursus h in iudicio appellatur, aut ante definitiuam sententiam, aut postea. Antea appellatur, vt cū ab interlocutoria, vel alio grauamine prouocatur i. Postea, vt cum ab ipsa definitiua sententia appellatur.

Appellans ab interlocutoria, & debet in scriptis appellare, & intra triginta dies apostolos petere, & exhibere continentes causam appellationis, aliàs causa cēsebitur deserta.h.d.

i ¶ Prouocatur.] Qđ hodie per Concilium Tridētinū, sessione 13.in primo decreto reformationis,non licet iudicibus. Nam in causis uisitationis, & correctionis siue habilitatis & inhabilitatis, nec nō criminalib⁹ ab epō seu illius in spiritualibus uicario gn̄rali, ante definitiuā sententiam ab interlocutoria, uel alio quocumq; grauamine nō appellatur,nec epūs, uel ei⁹ uicarius huic appellationi tāquam friuolæ tenetur deferre, nullo obstante stylo,uel consuetudine, nisi grauamen huiusmodi p definitiuam sententiam reparari nequeat uel ab ipsa definitiua appellari nō possit, unde ex hoc apparent correcta multa hic lata.

Io. Bapt. Multū aūt. Hæc pars diuiditur in 9. partes,in quarū prima habetur quid obseruari debeat appellādo:in secunda quid sit agendū si appellatio congrua non fuerit: in tertia adnot. casus in quibus appellatio prohibetᵣ:in quarta habetur qualiter iurisdō iudicis a quo suspendatur: in quinta qualiter tacite appelletur:in sexta qđ iuris si cā est inter plures,& coīa plurib. in septima agitur de prosequenda appellatione:secunda ibi, qđ si iudex.el 2.tertiā ibi, non ols:quarta ibi,licet aut : quinta ibi,appellasse aūt:sexta ibi, qđ si a plurib septima ibi, illud tñ iudiciali. Quo ad primū casus ita figurari pōt:quidam clericus habens diuersas lites,in una fuit suo iudicio grauatus p sñiam definitiuā,in altera uero per sñiam interlocutoriā, qua de re ab utraq; appellauit ita simpliciter,ut nec apostolos postulauit, nec de termino ad psequēdū curauit, nec etiā aliquē appellationis assignauit, unde fuit qsitū qđ iuris de hmōi appellationib. & cū practici dicāt in secūda instātia nō deducta esse deducenda, & nō probata probāda, nō uidebatur pꝑea esse dubitādū in

isto ꝓposito casu. Ceterū Sol. vt in hac parte legimus, q̄a quēadmodū prima instātia hēt certū ordinē procedēdi, ita ēt & in secūda aliq̄d simile debebat obseruari, & ꝓpea licet sit verū q̄d in obiectione dr̄, tñ nō videt aliquo modo obstare, cū vtrūq; posset obseruari. Not. primo q̄d obseruari dēat in appellationibus vt legitime fiāt: Not. secūdo q̄d renūciare appellationi aliq̄n ēt tacite cōtingit, & hinc limitatur regul. qua cauetur q̄d q̄ tacet, consentire dicitur in iis, q̄ prosunt.

Multum [a] autē interest ab interlocutoria quis prouocet, vel alio grauamine, an a definitiua: nā primo casu, & causam appellationis in scriptis [b] assignare, & a iudice infra triginta dies [c] instāter [d] petere debet [e] litteras dimissorias, & eidem intra dictū temporis spatium debent ab eodem iudice exhiberi continentes, & appellationis [f] causam, & cur appellatio nō sit admissa [g], vel si appellationi forsan ex superioris reuerentia sit delatum. Alioqui si eos intra idē tempus appellans petere prætermittat [h], appellationi suæ renunciasse putabitur [i], etiam si vadat [k], aut mittat ad appellationem huiusmodi prosequendam.

Ponit tres casus, in quibus ob non petitos apostolos causa deseritur. h.d.

Idem iuris est, si iudex, a quo appellatur, certū [l] terminum appellanti ad recipiendos apostolos assignauerit, & appellans in assignato sibi termino nō cōpareat, nec eos sibi tradi petat [m]. Idē & si iudex appellanti responderit intra iuris terminū [n] se daturum, nec intra dictū spatium congruo loco & tempore instanter & sæpius saltem vno cōtextu petierit, vel sibi oblatos [o] appellans recipere recusauerit.

a ¶ Multū autē.] Sumit ex c. 1. eo. in 6. de quo multi dicūt, ꝙ solū hēt locū cū appellat ad Papam, alij, ꝙ si ad quēcūq; superiorē, de quo pluribꝰ locis disputat ibi Perus. vnde q̄ de eo capitulo tradūtur, habebūt locū ēt in hac littera.

b ¶ In scriptis.] Et adeo in scriptis, vt nō sufficiat si q̄s appellet viua voce, & statim ꝑ notarium appellationē redigi faciat in scriptis cū expssione causę grauaminis. Nā debet offerri libellus in scriptis, secūdū Ang. in l. a sūa. ff. e. in fi. quē seq̄t Perus. in c. 1. eo. in 6. fac. not. in ca. fi. de sen. & re iu. l. 6. Immo secundū eūdē nō teneret libellus appellatorius, nisi in eo essent illa verba, in his scriptis: sed hoc cōi ter non tenet. Sed nūq̄d q̄libet scriptura sufficiat ēt priuata? Cōmu. ꝙ sic, & approbat consuetudo, vt no. in d c. 1. & in c. appellatio. eo. in 6. Dicta tñ scriptura priuata nō faceret fidē, nec probaret esse appellatū in scriptis, nisi id probaret ꝑ testes, vel nisi notarius se subscriberet, tradit in d c. 1. tutius tñ est vt fiat scriptura publica, & hæc de cedula, q̄ datur iudici a quo in qua cōtinetur appellatio, sed in cedula, q̄ dat parti ad sumādū secūdū formā cle. eām de ele. requiritur scriptura authentica, vt in d. cle.

c ¶ Dies.] Numerādos. s. a diē interpositæ appellationis, secūdū Host. Sed Io. And. putat currere q̄ primū incipit currere tp̄s appellationis, & sic a tp̄e scientiæ, allegat l. 1. C. de tēp. ap fac. not. in l. quinquaginta. ff. de excus. tut. & cle. 2. eo in 3. gl q̄dam concor. vt habetur per Perusi. in c. ab eo. eod. in 6.

d ¶ Instanter.] Ca. ab eo. eod. in 6. et vnico contextu. cle. quamuis. eo. & vtrobique de hoc not.

e ¶ Petere debet.] Nisi iudex ipse spōte obtulisset & dedisset, secūdū Bal. in l. eos. §. apostolos. C. e. nec enim hoc casu tenetur petere spōte oblatos, & traditos, sequitur Peru. post Rotā, in c. ab eo. eo. in 6.

f ¶ Appellationis.] Admittēdę, vel nō. & hoc q̄d dr̄ de expressione cāæ, limita sex notabilibus modis, de quibus per Perus. in ca. 1. eo. in 6.

g ¶ Admissa.] Sub hoc verborū innuendo insinuat tres species apostolorū, nēpe dimissorios, refutatorios, reuerentiales.

h ¶ Prætermittat.] Ex negligentia, nō aūt ex impotentia, secundū Io. An. & Peru. in ca. sup eo. eo. in 6.

i ¶ Putabitur.] Et hæc est præsumptio iuris & de iure, nec admitteret ꝓbationē in contrariū, iuxta no. in c. is qui. de spons. & tenet Perusi. in c. ab eo. in 6.

k ¶ Vadat.] Sed non iter arreptū habetur pro appellatione. c. dilecti filij 1. e. Sed forte illud correctū est ꝑ c. vt debitus. e. vel licet habeatur pro appellatione, cū rñ appellatū est verbo, non habetur pro apostolorum petitione, vt hic, & in c. ab eo. eo. in 6. & fuit hoc statutum, vt facilior instructio per apostolos habeatur. e. vt super. eo. in 6 simile est vbi non sufficit factū: quia requiritur verbum c. ecclesia nostra. de elect. & no. in d c. ab eo.

l ¶ Certū terminū.] Siue per denominationē diei, puta, die Iouis proxima, vel ꝑ numerū, puta, hinc ad octo dies, vel octaua die mensis, vt not in cle. 2. eo. vnde sumi.

m ¶ Petat.] Sola ergo cōparitio nō sufficeret. Arg. contra c. sr a iudice. eo. in 6. Sol. vt not. in cle. 2. c. in verbo, nec petat.

n ¶ Terminum.] Qui etiam iudicem arctat, vt no. in clement. 2 eo.

o ¶ Oblatos.] Arg. ꝙ apostoli sunt tradendi appellanti nō expēsis proprijs, sed expēsis iudicis cū ipse debeat offerre, de quo die, vt not. in cle. 2. eo.

Quod

Taciti, & expressi eadem est virtus h.d.

Quod si iudex in termino per eum præfixo ipsos petenti non dederit [a], aut si dũ peterentur, vel intra iuris [b] terminum, vel nullo [c] certo termino præfixo, se daturum asseruerit, postea per appellantẽ congruo loco, & tempore sępius, & instanter vnico etiam contextu requisitus eos exhibere non curauerit, perinde propriam appellationem prosequi appellans poterit, ac si ei expresse fuissent apostoli denegati [d]. Alia quoque [e] agenda erunt, prout ex tenore, tam Innocẽtianæ [f], quam aliarum [g] constitutionum luculenter apparet.

In appellatione a definitiua non est necesse causam inserere h.d.

In appellationibus autem a sententia definitiua interponendis, nec causam [h] reddere tenetur appellans, nec etiam supradicta diligens obseruatio per omnia [i] sibi locum vendicat.

In appellatione ab interlocutoria debet talis causa allegari, quæ si esset vera reputaretur legitima h.d.

Cum aũt ex probabili [k] causa ab interlo

Io. Bapt. Quod si iudex minor. CASVS. Præsupponitur quod sit facta appellatio, & cum dubitabatur an esset congrua, iudex ad quem simpliciter volebat appellãtem remittere: nec aliter causam cognoscere vel iudicem à quo ne amplius se intromittat prohibere rursus ẽt iudex à quo, vel ipsemet appellans volentes appellationem reuocare, dubitabatur an possent, & cum proprium appellationis sit transferre iurisdictionem in illa causa ad superiorem iuxta no. in rubric. de app. facit §. archiepiscopi. in fi. supra de episcopis. videbatur necessario tenendum causam omnino esse cognoscendã à iudice superiori. Cæterum Sol. vt hic decidirur, quia cũ appellatio sit inducta ad remouendũ grauamen, vt habetur supra e. in prin. sequitur quod si nõ adest, ipsa non concedatur, si vero adest prouideatur etiam prout hic legimus, vnde nõ obstat obiectio, quia illa iurisdictio trãsfertur in gratiam appellantis. Not. 1. quod cessante causa, debeat cessare effectus, ampli, siue à princ. siue postea. Not. 2. quod in secũda instantia solum illa causa debet cognosci, & examinari cuius occasione fuit appellatum Not. 3. quod aliquid inhibere non faciendum nisi cũ causa legitima, ac etiam cognita quod facit cõtra nõnullos iudices. Not. 4. quod in iudicio exteriori causa vera, & probabilis æquiparantur, quia interiora nequeunt iudicari.

a ¶ Non dederit.] Primus casus, in quo non officit appellanti nõ habere apostolos, & fac. cle. 2. eo. §. quod si iudex. vnde sumitur.

b Intra iuris.] Secundus casus, & per id quod hic dicitur, & in §. superiori patet, ꝙ iudex a quo potest infra terminum iuris tenere impeditum appellantem: nec enim cogitur infra terminum illos dare, fac. c. commissa. de elect. in 6 licet ergo satis sit appellanti infra terminum illos petere per modum, de quo hic, & in cle. 2. eo. tenetur tamen finem termini expectare, vt videat an iudex offerat, & moram purget.

c Nullo.] Tertius casus. per quem patet, ꝙ appellans, qui sufficienter petijt apostolos coram iudice, qui respondit se illos daturum, nullo certo termino statuto comparere, vlterius non tenetur, fortius ergo, si iudex non responderit, & adhuc fortius, si negauerit, vt not. in cle. 2. eo.

d Denegati.] Nec processus super principali factus a iudice a quo tenet. c. ab eo. & c. si. eo. in 6. Considera igitur in ista materia quatuor casus contra appellantẽ, & tres contra iudicem, vt fusius not. in cle. 2. eo. in verb. denegati.

e ¶ Alia quoque.] Vtputa, ꝙ appellatori congruum tẽpus assignetur ad prosequendum, & ꝙ instructe compareatur coram sede Apostolica, ita vt possit procedi super negotio principali. c. 1. eo. in 6.

f ¶ Innocentianę.] c. 1. eo. in 6.

g ¶ Aliarum.] Ca. cum sit. eo. in Antiq. c. Romana. eo. in 6 cum similib.

h ¶ Causã.] Cap. 1. §. post hoc. eo. in 6 & ibi no. & in c. Romana. §. cum autẽ. & ibi quoque not. eo. tit. & lib.

i ¶ Per omnia.] qa in definitiua nõ est necesse appellare in scriptis, sed sufficit si appelletur viua voce dicendo appello, & hoc scribatur in actis per notarium, & hoc si appelletur incontinenti: nam si appelletur ex interuallo, & in definitiua, appellandum erit in scriptis l. 2. in fi. cum l. seq. & in l. litigatoribus, vbi omnes Legistæ. C. e. tit. Spec. in tit. de app. § qualiter. in prin. Quædam tamẽ eorum, quæ supra dicuntur bene locum habent, etiam in definitiua, vt sunt ea, quæ dicuntur de parte negligente petere apostolos, & de iudice terminum præfigente ad petendum, & de iudice dante, vel dare recusante, vt in superioribus. §§.

K ¶ Probabili.] Ca. vt debitus. & c. cum causam. e. vbi de hoc. Sed potest quæri, quæ dicatur causa probabilis, verum illa, quæ videtur iudici, vel alijs? Et videtur, quòd hoc non sit referendum ad opinionem iudicis, capit. sacrosan. de sentent. excommunica. Sicut nec ad opin. iudicis refertur quid dicatur manifestum: sed ad ipsam rei veritatem, capi. cum olim de verbor. signi ficat. Facit ad hoc 2. quæstion. 7. capit. iudices. Sententiabit enim iudex in hoc, vt sibi videtur. habita tamen collatione sapientum, si non est cautus, argum. l. qualiter ff. de a:b.

cutoria quis duxerit appellandum talē tenetur ꝓponere[a], quæ si probata fuisset, deberet legitima reputari, de quo postea superior cognoscet: nec[b] enim sufficit appellanti probare, quod ex causa huiusmodi appellauit, si eam nō doceat esse verā, nisi hoc se offerens[c] probaturum non fuisset admissus.

Is, qui minus rationabiliter appellauit condemnatus in expensis ad inferiorem iudicem remittetur, nec potest quis alias causas prosequi quam expressas. h.d.

Quod si iudex minus probabiliter appellatum esse compererit, appellantem ad inferiorem iudicem remittet, & in expensis[d] alteri parti condemnabit: alioqui[e] ipse procedet, nec licebit appellanti alias[f] causas prosequi, quā quas in appellatione sua nominatim[g] expresserit.

Si dicitur ex iniusta causa appellatum, iudex ad quem inhibere non potest, nisi prius recepta appellatione vt probabili, incipiat cognoscere de causa veritate. hoc dicit.

Quod si obijciatur non ex legitima[h] causa ante sententiam appellationem interpositam, & propterea nō admittēdam esse, nisi prius appellatione recepta, velut emissa ex causa probabili, iudex superior cognoscere incipiat, ne procedatur inferiori prohibere non poterit[i].

vbi. & in dubio deferat appellationi. c. sacros. de sent. excomm ad fi. & ita no. in c. vt debitus. vbi late per Abb & Petu.

a ¶Proponere.] s. coram iudice a quo, vt in cap. vt debitus. eo. unde sumitur. Sed quid si non possit illius haberi copia? Rñ. vt not per Ab. in ca. suggestū. eo. & quod hic dicitur habet locum etiā si causa esset notoria: quia licet notorium releuet ab onere probādi, nō tñ ab onere proponendi, cle. appellanti. eo. vbi not. & per Ab. in d. c. vt de bitus.

b ¶Nec enim, &c.] Concor. c. interposita, eod. vnde sumitur. Et nota ex hoc versi. 1. ꝙ ex reiectione exceptionis legitimæ nō iustificatur appellatio, nisi coram iudice ad quem probetur exceptio legitima. Vnde infert Abb. iudicem non grauare partē ex eo solo, quod exceptionem etiā probabilem nō admisit, vt per eū latius in dicto cap. interposita. Secūdo not. quod probationis oblatio & repulsio exceptionis propositę iustificat appellationē a iudice interpositam, ita quod sufficit coram iudice ad quem probare exceptionem legitime interpositam, & oblationem probationis, & repulsionem de ratione diuersitatis vide per Ab. Perusi & alios in d. c. interposita.

c ¶Offerens.] Sed qualis esse debet hæc oblatio ꝓbationis ad iustificandam appellationem? Respon. secundum Ioan Andr. realis, vi puta, quod secum habeat testes & instrumenta, & ea offerat iudici, sed secundum Butr. Panor. & ceteros ma. is communiter in c. interposita. eo. sufficit verbalis, vt si dicat pars: ego me offero probaturum hanc exceptionem, & simul petat breuem terminum ad probandum. Item sciendum, quod hæc oblatio non semper iustificat appellationem: sed regulariter, & quatuor casus, in quibus non iustificat ponit Abb. in d. ca. interposita. Sed contra hanc literam est argument. in c. cum causa de offi. delegat. & in c. vt debitus. & in c. dilecto. eo. Sol. vt not. in d. ca. cum causa & per Abb. in d. c. interposita.

d ¶In expensis.] Hoc generaliter obtinet, ꝙ qui deficit in appellatione, punitur in expensis, c. significauerunt. de test fac. c. vt debitus, eo.

e ¶Alioqui.] Hinc patet, quod si iudex appellationis pronunciat appellationem tenere, quod per hoc eius officium non expirat: sed incipiet postea cognoscere de causa principali. l. generaliter. §. sin autem. C. de reb. cred. & authen. de sanct. episcopis. §. si quia cōtra aliquem, & no. plenius in c. vt debitus. eo. in versi. alioquin.

f ¶Alias causas.] etiam notorias, vt not. in cle. appellāti. eo. aliud tamen in appellatione a definitiua habetur in c. vt debitus. eo.

g ¶Nominatim] Fac. c. cōstitutionē de sent. excomm. in 6.

h ¶Legitima.] Vt cum causa non est in iure expressa, & iudex arbitrabitur, an causa sit legitima, vel non, & si male arbitrabitur, appellari poterit. l. arbitro. ff. qui sat. cog & secundū Io. And. causa appellatur dubia uel cum iudex recusatur ratione cō fraternitatis, & affinitatis ad coniugem, & talis exceptio non admittitur, vel quando quæstio esset dubia propter opiniones, de quibus late, in c. cum specіali. & in c. pastoralis. eo.

i ¶Non poterit.] Habes hic practicam, quæ seruari debet in appellatione ab interlocutoria per iudicem ad quem, antequam inhibeat: Primo enim citari debet appellatus ad opponendum contra appellationem, & si opponatur quod causa in appellatione expressa non sit legitima, uel vera, tunc si constet iudici, quod per appellationem sit ad eum deuoluta causa, vt quia constat esse appellatum intra decem dies, & quod causa sit legitima, debet tunc admittere appellationem ex causa legitima interpositam, & deinde cognoscere de ueritate causæ, & his præcedentibus statim potest inhibere, & non ante, secundum Domin. & Perusin. in ca. Romana §. quid si obiiciatur. eo. vnde sumitur.

post

Cessante causa cessat effectus h. d.

Sed & si iudex a sano vlus consilio b ab eius executione destiterit c, quod comminando d, vel interloquendo in grauamen partis protulit, nō obstante, quod ab huiusmodi comminatione, vel interlocutione prouocatū fuerit e, ne processus negotij friuolis occasionibus retardetur, in causę cognitione libere f procedere poterit.

Iudex a quo, compellere non potest appellantem a grauamine ipsius veritatem probare, licet citare possit ad ipsius reuocationem audiendā. hoc dicit.

Sed videamus, an ius dicenti obtemperare tenearis, a quo propter grauamen, quod tibi illatum g asseris appellaueris, si tibi is ad docendū de grauamine, & si de ipso liquerit ad eiusdē reuocationem audiēdam terminum pręfixerit: & sane cum id ipsum a iudice h perspiciendum i sit, nec coram eo de grauamine docere, nec etiam tamquam coram iudice (cum per appellationem eius suspēta k sit iurisdictio) comparere teneberis l.

Iudex a quo citata parte ad reuocationem grauaminis potest procedere, eius contumacia non obstante. h.d.

Quod si tantum, vt reuocationē audias, te vocādum duxerit, licet non compareas, ipse tñ in termino grauamē reuocauerit m,

post Rot. Rom. de quodie, vt ibi per eum.

a ¶Iudex.] Tā ordinarius, vel quod iussi .ff. de re iudic. quā delegatus. c. cū cessante eo. vñ sumitur.

Sani consilii male facta reuocare

b ¶Consilio.] Nota quod dicitur sanum consiliū si quis reuocat, quod male fecit, nec notari debet de inconstātia, sed potius de sapiētia. fac. 22. q. 4. ca. magna & c. qualiter, & quando 1 de accusat. vbi Felin. & l. nōnumquam. ff. de collat. fac. illud Poetę,

Quin aspera Iuno.

Quę mare nūc, cœlumque metu, terrasque fatigat

Consilia in melius referet.

Desistere

c ¶Destiterit.] Tūc autem dicetur desistere, cum si est processum ad actū facti, sed solū ad interlocutoriam: nec enim sufficeret si iudex diceret se paratū reuocare grauamen: nam requiritur, quod ipsum de facto reuocet, secundum Inno. & Host. pro quo. ca. si a iudice, eod. in 6. & ibi not. & sequitur Perusi. in ca. cū cessante. eod. Sed qualiter iudex mutabit consiliū suū in alterius iniuriā, cōtra l. nemo. ff. de re iudi. Solu. quod hoc fit lege permittente, & ne friuolis, & c. vt in d. c. cū cessante. vbi Abb. & alij.

d ¶Comminādo.] Videtur ergo. qđ si iudex comminatoria verba proferat parti, quod etiam ex hoc possit appellari, nisi de hoc iudex satisfaciat, quod quomodo procedat habetur late in cap. cum cessante. eod.

e ¶Fuerit.] Quod non videbatur, quasi eius iurisdictio per appellationem suspensa sit, & sic pertinere reuocatio ad iudicem ad quem. ca. vt debitus, eo. Et nota hoc ad ampliationem. l. quod iussit. ff. de re iudic. Intellige tamen, si appellans non fecit sumptus ad prosequendam appellationem. l. si pecuniam. ff. de cond. ob caus. tenebitur ergo appellans ante reuocationem reficere sumptus appellato, vt not. in c. cum cessante. eo. Multi tamen contra, de quo ibi per Perusin vers. duodecimo limita.

f ¶Libere.] Ita vt non sit necessarius cōsensus partium. hoc enim importat verbum, libere, vt not. in c. de multa. de preb. & c. licet episcopus. eo tit. in 6. & in clem. dudum. de sepul. quod non habet locum secundum quosdam, si dicta sententia transisset in rem iudicatam, de quo late in cap. cum cessante eo.

g ¶Illatum.] Per sententiam interlocutoriam, vel aliter, dummodo non per definitiuam. illam enim iudex regulariter reuocare non potest, siue bene, siue male iudicauerit l. iudex. ff. de re iud. ca. in litteris, & c. venerabilis. de offic. deleg. Interlocutoria vero regulariter reuocari pōt, sed vtraq; regula habet duas exceptiones, de qbus per Perusi. in ca. si a iudice. eo. in 6. vnde sumitur.

h ¶A iudice.] A quo, debet enim esse de facto suo certus, cap. ab excommunicato. de rescrip. l. quisquis. C. de rescind. vēd.

i ¶Perspiciendum sit.] Sed videtur cōtradictio implicari. Quomodo enim hoc a iudice a quo perspiciēdum erit, si eius iurisdictio est per appellationem suspensa? Et veritas causę appellationis probanda sit corā iudice appellationis. c. Romana. eo. in 6. cum simil. Sed dic, q licet non possit cognoscere in forma iudicij: debet tamen inquirere, & se informare extraiudicialiter & aperte, verum causa in appellatione expressa sit probabilis, & si post inquisitionem remanet dubius, stabitur potius appellationi, quàm sententię, c. dilectus. eo. quia praesumitur appellatum propter grauamen, c. tenor. eo. Perus. in ca. si a iudice. eo. in 6 fac. not. in c. sollicitudinem. eo. in verbo, sed quia.

k ¶Suspensa.] Non ergo extincta, de hoc not. supra eod. in prin. & in l. 1 ff ad Turpil. & in l. furti. §. 1. ff de his, qui not. infam.

l ¶Teneberis.] Quid si compareat appellans, & coram iudice ipso, a quo appellauit de grauamine doceat, numquid ab appellatione videtur recessisse? Respon. vt not. in c. si a iudice. eo. in 6.

m ¶Reuocauerit.] Cum effectu. c. si a iudice. eo.

in 6 & ibi not. & fac. not. supra eo. §. proxi.
a ¶ Numquam.] Not. q licet appellans non possit suæ appellationi renunciare inuito appellato, de quo in c. ex parte de rescr. & in c. sacro. in fi. de sen. ex. & in l. si quis libellos. ff. de appel. iudex tamē reuocando grauamen potest facere, q appellans renunciet suæ appellationi, appellante & appellato inuito, vt hic, & per Po. rosi. in c. si a iudice. eo. in 6.

nem indifferenter etiam cum clausula si & in quantum, quis debent considerare causas supra dictas.
e ¶ Generalis.] c. 2. & c. cōsuluit. s. c. arg. ergo, q illud, quod nō valet in genere, valet in spē. l. si vnus. §. pacta. & §. illud. ff. de pact. fac. l. in tradendis, ff. com. præd. & in l. at si quis. §. quæsitū. ff si quis esut.

perinde in causa procedere poterit, ac si appellatio nunquā a fuisset interposita.

Potest appellantem ab interlocutoria pœnitere, & facere, vt prior iudex cognoscat, sed appellato sunt reficienda expensa, quas is fecit ob appellationem. h. d.

Ac veluti in potestate iudicis grauamē reuocantis positū est, non obstante appellatione, causam resumere, sic contra, si is, qui vocem appellationis emisit, cuius adhuc nemini est demandata cognitio b, petierit c vt ad iudicem a quo prouocauit rursus causa remittatur, id ei alterius partis contradictione minime obstāte indulgendum erit. Sed hoc ita, vt in legitimis expensis aduersario quas eū propter hoc fecisse cōstiterit, condemnetur d.

Ponit quamplures casus in quibus appellationi non est deferendum. h. d.

Non omnis ergo appellatio indistincte recipienda erit: nam si adeo sit vaga, & generalis e vt incertitudinem f afferat, siue quod omisso medio sit interposita, a parte opponatur g causa nō deuoluetur. Idē iuris est, si super notorio h crimine, vel de quo quis in iure i confessus k fuit, prouocetur: nec l enim ad defensionem iniquitatis, sed ad præsidium innocentiæ est appellationis remedium institutum.

Regulares non appellant a correctione sui prelati. h. d.

Et ideo nec regula

b ¶ Cognitio.] Sola ergo delegatio videtur facere rem non esse integram. conco. e interpositis. §. ille. e. vñ in mis die vt per Abb. ibi.
c ¶ Petierit] Cap. accepta. & c. interpositis. §. ille. eo. solùs non debet causa remitti ad iudicem a quo. l. eos. C. de ap. & 2 q 6. §. ab eo, & c. per tuas. de sent. excom.
d Condemnetur.] Perinde est n. ac si ipse nō fuisset prosecutus alteri prosequēte. c. reprehēsibilis. & c. interpositis. §. ille. eo.
e Non omnis ergo. CASVS in hac parte ita figuratur. Quidam cum amaret iustitiam potius verbis quā factis à quacunque sententia, atque facto indifferenter volebat appellare, & iudicis vel domini inferioris potestatem suspendere, vnde fuit q̄situm, an esset permittendum. gdā. n. scholares affirmati ue tibāt, qs cū appellatio sit promissa ad tollendū, & euitandū grauamen, vt supra habetur eod. in princ. sequitur per c. cum cessante. eo. de app. & ibi doct. quod vbi potest reperiri aliquod grauamē, ibi dari debeat appellatio. Sol. tamen prout in hac parte legimus, quia ad cognoscendum quando liceat appellare non tantum sinem, sed etiam qualitatem causæ super qua dubitatur de appellatione diligenter debemus considerare, hinc cognoscimus qualiter obiectio sit intelligenda, cum aliquādo verificetur & aliquando secus. Not. 1. argum. quod temere, & inutiliter aliquid facere a iure damnatur. Not. 2. argumentū quod male faciunt iudices admittentes appellatio

f ¶ Incertitudinē.] Hoc verbū pōt tollere contrariū, c. consuluit. de ap. & continet rōnem vnius dī in interius ciuile, & canonicū. Nā de iure ciuili appellatio gñalis respu in dicū valet, puta, si dicat appello ad iudicē cōpetentē. l. 1. in fi. cū l. seq. vbi traditur. ff. de ap. q hoc si inducit incertitudo: q a de iure ciuili nō pt appellari omisso medio. l. in persōtes. ff. eo. Vñ gen' qd nō pt verificari, nisi in vna spē si induceit aliquā incertitudinē: q a dēt necessario intelligi de iudice superiore proxime immediate: sec' est de iure canonico, quo pt appellari omisso medio, nō solū ad Papā: sed et secūdū aliquos ad legatū, vt no in c. 1. & in c. trāslationē. de of. le. Iez sd Pattis tenā, secūdū Inn. i c antiqua. de priuil. & p Abb. i c. dilecti. eo. 2. Vñ q a talis appellatio induceret incertitudinē, nō deberet valere, si tñ euitaretur Icertitudo valeret, et de iure canonico, vt p Ab. i c. 2. e.
g ¶ Opponatur.] A cōtrario ergo si nō opponeretur, valeret appellō omisso medio, & hoc cōnet teuct in c dile. 1. eo. ibi p Ab.
h ¶ Notorio.] Per facti euidentiā, vt dicitur à notorio iuris, de quo statim dicit. fa. e. c cum sit. & ea. peruenit. & c. consuluit 2. eo. & c. Romana §. si autem. eo. in 6. Quid aūt sit notoriū facti, & qd notoriū iuris, per Io. An. in c. dudū de ele. & in c. vestra. de coha. mulie. & cle. per Ant. de But.
i ¶ In iure.] Aliās nō præiudicatet talis confessio. c. si. de confes. saluo eo, qd habes in c. q si. de exc. [illegible].
k ¶ Cōfessus.] De quo in c Romana § si aūt. e. in 6.
l ¶ Nec enim.] Sic in c. eū spec. ali § porro. & c. ad nostram. & c. ap. suggestum. & c præterea. eod.

Regu-

a ¶Regulares.] Cap. 3 & c reprehensibilis eo. vnde sumitur, quod si appellarent, nō euaderent notam transgressionis obedientiæ, Ab. in c breui de iureiu. b ¶Pro salute.] Secus si excederetur modus in illis coercendis, vt habetur latu in c. 3 eod.

c ¶ Non subiicitur.] Secus si esset de sub. ectis, cap. si duobus. § 1. eo. & hoc intellige, nisi cōsuetudo esset in contrarium. d. §. 1. Nam non solū hoc posset consuetudo: verum etiam posset inducere, quod laicus posset conueniri coram iudice ecclesiastico, habetur in c. si clericus laicum. & in ca. ex transmissa de foro comp. & in d §. 1.

d ¶Casibus.] Quos collige ex c. peruenit. & c. consuluit. & c. cum parati ca. cum sit. c. cum speciali. §. 1. c. meminimus. c. suggestum. & alijs cap eod

e ¶De minima causa.] Ca. de appellationibus. eo. Sed cōtra videtur, quod immo de minimis nō sit curandum. c. & si qq. de simo. & l. scio. ff. de rest. in integ. Sol. illud procedit vbi est diuersa ratio inter magna, & minima, vel vbi agitur remedio extraordinario, Ita Abb. in c. de appellationib⁹. Sed quæ dicet minima causa? Resp. vt no. in c. de appellationib⁹. & in auth. nisi breuiores. C. de sen ex peric. recitan.

De minimis quā curandū.

rés [a], cum pro aliquo excessu corrigēdi fuerint, contra regularem prælati sui, vel capituli disciplinam appellabūt, sed quod sibi pro salute [b], iniungitur humiliter suscipient.

A iudice sæculari sedis Apostolicæ non subdito ad Papam non appellatur, & non deferens appellationi punitur. h.d.

Sed nec tūc appellationi deferendum erit, cum a sæculari iudice, qui temporali sedis Apostolicæ iurisdictioni nō subiicitur [c], ad Apostolicum appellatum fuerit, & alijs quibusdam casibus [d]: alioqui is qui legitimæ appellationi etiā de minima [e] causa interpositæ non detulit, canonicis pœnis [f] coercendus erit.

Appellans ab ordinario potest coram eodem super alia causa conueniri. h.d.

Licet autem prouocatione canonice [g] a partibus interiecta iudicis, a quo appellatū fuit, officium in illa quidem causa [h] pœnitus conquiescat [i]: si tamen is, qui ab ordinario appellauit super alia causa coram eodem conueniatur, præsertim pro graui [k], & manifesto crimine appellationis obtentu, quominus canonica censura puniatur effugere non potest [l].

Innouata per iudicē post definitiuam sententiam, a qua appellatum fuit, reuocantur statim per iudicem Apostolicum, etiam si ante appellationem fuerint innouata. h.d.

Interposita ergo a

prout in hac parte legimus, quia pendente lite, & secunda instantia nec iudex inferior habet aliquid iurisdictionis, & in damnum alicuius litigantis nō est aliquid faciendū. Nō obstat obiectio, quia conseruare, & defendere non permittitur indifferenter, sed iuxta formā à lege traditam: Nos. t. iurisdictiuu. iudicia à quo esse trāslatam ad iudicem ad quē solum in illo cap. In quo facta fuit appellatio ı Nut. a quod litigantes debēt esse in re litigiosa æquales, & ideo attētata sūt reuocāda.

g ¶Canonice] Secus si ex falsa causa. c. super eo. eodē, & ibi not.

h ¶Causa]Et si cā sit accessoria; puta, quia appelletur ab interlocutoria, conquiescit offm iudicis, & in principali, siue cā principalis sit cōnexa articulo appel. ōmo. siue nō, c. super eo. eod. vbi Abb & Perus.

i ¶ Conquiescat.] Fac c dilectis. c. vt nostrū. & c. præterea. & c. proposuit. & ca. adhæc c. Immo nec quoad illā eām officiū iudicis à quo pœnitus conquiescit. Nā in his, quæ tendunt ad faciliorem exitū cāæ appellōnis, iurisdictio iudicis a quo nō est suspensa, dūmodo abstineat à cognitiōe causæ appellationis. vnde nō potest prohibere attentata de facto, & attentata reuocare, pro huc c. 2. & quod ibi not. de matrim.

f ¶ Pœnit.] Quia si est cleric⁹ dēt deponi. 2 q. 6. c. decreto. si laic⁹ 30. anri pōdo multaf. l. qm. C. e. & no. in c. de priore. e.

Io. Bapt. Licet autem. CASVS cum præsupponatur appellationem esse canonice factam, partes non contentæ vt in secunda instantia controuersia melius examinetur, non solum coram eodem iudice litigabant, sed etiam circa rem litigiosam multa innouabant: qua de re cum a parte læsa petitum esset attentata prius reuocari, & anullari, fuit propterea quæsitū quid iuris, & quoniam conseruare iur suū vnicuique est permissum. l. fi. ff de ll. & ideo permissa est etiam defensio l. vt vim. ff. de iustit. propterea talis reuocatio non videtur necessaria. Sol. tamen

contract. contra inter eccles. vbi iudex a quo præcipit partibus, ne appellatione durante super matrimonio, de nouo contrahant. fac. c. qua fronte. & quod ibi not. eo. & clarius in ca. cum teneamur. & quod ibi dicit Abb. in primo not. & in verbo, mihi placet.

K Graui.] Vt si vxorem alterius detineret, si manus violentas in clericum iniiceret. c. consuluit j. eo. fac: c. præterea. & c proposuit. eo.

l ¶ Non potest.] Nota ergo, quod appellatio iurisdictionem non suspendit nisi respectu causæ, in qua fuit appellatū fac c. proposuit c. super eo. c. adhæc. & c. pastoralis. §. verum. eo. & c. Romana. § cū vero a

definitiua a sententia appellatione, non solum post eam innouata debēt per iudicem appellationis penitus, & ante omnia b reuocari (exceptis tamē casibus c, in quibus iura post sententiā prohibent appellare.) Sed etiam ea omnia, quæ medio tempore inter sententiam, & appellationem contigerit innouari, perinde ac si post appellationem in nouata d fuissent.

Attentata post appellationem ante definitiuam non reuocantur, nisi primo de veritate constiterit, vel nisi post inhibitionem debito modo factam attentata fuerint. h.d.

Illa vero, quæ post appellationem interpositam ante definitiuam e sententiam innouantur, donec appellationis causam veram esse constiterit, reuocari non debent. Nisi iudex appellationis postquam sibi cōstiterit, per appellationem emissam ex causa probabili fore ad se negotium deuolutū f inhibeat canonice iudici a quo appellatum fuit, ne procedat g tunc enim quidquid g post inhibitionem huiusmodi fuerit innouatum, est per appellationis iudicem ante omnia in statum pristinum reducēdum h licet eandem causam i non esse veram contingat.

Non refert quid ex aequipollentibus fiat, & facta plus operantur, quàm verba. h.d.

Appellasse autem dicetur non solum is, qui vocem appellationis emiserit, sed etiam qui aliquo indubitato k facto prouocandi

to. eod. in 6 Hoc tamen est verum nisi appellans diceret illum in alia causa suspectum, quod potest, d. c. adhæc, & c. proposuit. & ibi de hoc dicitur.
a ¶ A definitiua.] Distinguitur ergo inter definitiuam, & interlocutoriam, de ratione diuersitatis infra facit ca. non solum. eod. in 6. vnde sumitur.
b ¶ Ante omnia.] Et sic non expectabitur euentus litis. Sed contra l. eum ex ca. ff. eod. Sol. ibi non negatur, quin etiam ante reuocari possit, quod conceditur per alias leges ff. nil no appel. pen. & sic non sumitur ibi arg a cōtrario sensu, sicut & in l. conuenticulā. C. de epi. & cle.
c ¶ Casibus.] De quibus 2. qu. 6. § sunt quorum. & l. 1. 2. 3. 4. 5 & 6 C. quo. ap. non recip. & no. in c. nō solum. e. in 6.
d ¶ Innouata.] Et est ratio: quia sicut post appellationem a definitiua nil attentari debet, sic nec pendente iure quod competit cōdemnato ad appellandum s. vsque ad decem dies. Indultum n. a iure beneficium, & e. c. indultum de re iud. in 6. & dist. 28 c. de his. Vnde sicut ius alicui non debet auferri, ita nec spes ad ius, vt ff. vsufru. quemad. ca. l. si vsufru. la prin. An autem hoc habeat locum in sent excō. habetur per Io. An. in c. venerabilibus. §. porro. de sen. exc. in 6.
e ¶ Ante definitiuam.] Scilicet ab interlocutoria, vel grauamine. huiusmodi autem dicti ratio est: quia in casu isto appellatio debet interponi expressa causa probabili. & vera. e. interposita e. est igitur necesse, quod prius constet de veritate, in euentum ergo litis sistitur, an attentata veniant reuocanda necne, simile in c fraternitatis de fr. g.
f ¶ Deuolutum.] Aliàs inhiberi non posset. ca Romana. § si vero cum seq. eo. in 6
g ¶ Quidquid.] Hoc intellige, vt not in c. non solū. § nisi iudex. in verbo, quidquid eo. in 6.
h ¶ Reducendum.] Intellige hoc de his, quæ sunt attentata per iudicem, quod apparet, & hic, & in c. non solum. §. si e. in 6. vnde sumitur. dicit inhibeat canonice iudici. Si autē aliquid attentaretur a tertio. i. qui non fuit pars, vel iudex in causa illa attentata, non reuocatur per modum attentati a iudice ad quem fuit appellatum, sed per suum proprium iudicem cognito de causa seruato iuris ordine. cap Romana §. in alium, eo. in 6 l. is a quo. ff. de rei vendic. nisi ille tertius per attentationem illam iurisdictionem iudicis impediret. ca 2 de off. dele de quo dic, vt plenissime in d ca. non solum. in fin.
i ¶ Causam.] Ob quam fuit appellatum.

Io. Bapt.

Iudicis. CASVS, Quidam iud. x cupiens definire controuersiam ortam de confinibus inter duas eius amicor, volebat ad locum venire, ipsum inspicere, & inspectione definire, & cum altera pars ad id se opposuisset, ea ratione, quia nō erat quæstio de qualitate rei, sed solū an actor in ea habeat ius quod oculis inspici nequit, cum sit spirituale §. 2 instit. de reb. corpora. propterea fuit dubitatum, & quæsitum quid iuris: Solut. prout in hac parte legimus quia ex natura rerū hoc contingit: ad obiectionem autem dicimus quod licet quæst. sit prout in obiectione dicitur tamen quoad eius defensionem attinet, non est inconueniens vt locus inspiciatur cum ex qualitate oritur ius nor. quod qualitas probationis debet esse secundum qualitatem controuersiæ, quod tamen limit de probationibus communibus
K ¶ Indubitato facto.] Cum plus sit facto, quàm verbis prouocare, vt statim dicit. & concor. c dilecti e eo vnde sumitur. & l. si tamen § ei qui ff de ædil. edi & l. quibus. ff. de ll. & c. ad audientiam. & c vt nostrom. eo Sic facto renunciat quia iuri suo. e ex ore de his, quæ fi a maio. par. e. & ex grauam. de off. del. & etiam factis mentimur. c. 22. q 5. c. caue te

propositum declarauerit. Vnde rescriptū est eum, in quem post iter ad sedem Apostolicam arreptum [a] excōmunicationis sententia ab ordinario promulgata fuerit, excōmunicationis vinculo non teneri, quasi appellatione pendente lata fuerit, cū plus sit facto, quàm [b] verbo prouocare.

Sufficit exprimere effectū vbi verba non sunt de forma. hoc dicit.

Idem & in eo responsum est, qui licet ex simplicitate [c] forte verbum appellationis nō expresserit, se tamen & ecclesiam suam cum molestatur Romani Pōtificis protectioni subiecit [d].

uero & factis quis consentit. c per tuas de cond. appo. vt diffusius not. in d. c. dilecti.

a ¶Arreptum.] Ad Papam, secundum aliquos in c. dilecti eo. non ad alium superiorem. Tu dic secundum Ab. q ad quemcunque superiorem sit iter arreptum, habet arreptio vim appellationis, sed hoc inter est, quod si superior est talis, qui possit adiri per viam querelæ, tunc talis arreptio habebit vim extraiudicialis appellationis: aliàs si adiri non possit per viam querelę, si iudex talis iudicialiter procedat, & pars dum lis procedit iter arripiat, habebit arreptio talis vim appellationis iudicialis, & ita soluuntur contraria quędā, de quib. habet in d. c. dilecti.

b ¶Facto, quā verbo.] Immo videt, quòd sit min⁹: quia quando quis appellat verbo explimet, vt debet tustā causam petet apostolos & cætera requisita, quæ non explicantur simplici itineris arreptione. Sol. secundum communem sententiā, q in itineris arreptione ista omnia debent explicari, vt hoc latius explicat in c. dilecti. t. eod.

c ¶ Ex simplicitate.] Vñ est ei parcēdum. dist. 86. c. tanta. & l. si quid qd. §. doli. ff de iu. om. iud. cōcor. alle. in c. ad audientiā. e. vnde sumitur.

d ¶Subiecit.] Cap ad audientiam. e & sic no q vbi ad certum actum explicandum non est prefixa verborum sollemnitas, sufficit exprimere effectū rei, licet non exprimantur propria verba actui conformia: quia verba deseruiunt intentioni. c intelligētia. de verb. sig. secus vbi sollemnitas verborum requiritur. l. 2. ff. de ver. obl. fac. c pen de iureiu. & intelligit Ab. & Doct. q tunc demum submissio protectionis habebit vim appellationis cum habuerit requisita in formali appellatione.

e ¶Iustus metus.] i. non vanus, sed probabilis. fac. not. in c. pe de in inte rest. & in l. j ff. quod me cau. Non tamen requiritur, q pars non dederit cām metus: nam idem si pars fuisset cā metus. fac. l. nec timorem ff. quod met cau & in c. veniens. & quod ibi not de spon. & per Abb. in c. si. eo. vnde sumitur.

Iustus metus excusat adeo quod non appellans habetur pro appellante, si fuerit protestatus, & causas appellationis expresserit. h. d.

Is quoque quem quo minus appellaret iustus metus [e] impedierit, ad appellationis beneficium cōuolasse reputabitur, dummodo infra tempus quo licite prouocatur coram iudice [f], a quo appellasse vellet, vel si ipsius copiā habere nequierit, coram probatis viris [g] contestatione [h] super hoc proposita causas appellationis expresserit.

Sufficit appellare coram maiori parte iudicum. [i] Et omnium aliorum intimatiō parti appellatæ est facienda. hoc dicit.

Quod si a plurib⁹ iu

f ¶Coram iudice.] Not. q si non potest habere copiam iudicis, a quo non debet coram alio protestari. Sed nullius vtilitatis videtur hoc remedium: nā quemadmodū timet quis appellare, ita timebit & ꝓtestari, sed dic, q minus prouocat iudex ꝓtestando, quam appellando, sed si timeret etiam protestari, tūc etiam q ipsius copiam haberet, nihilominus protestaretur coram probatis viris, secūdum Ab, in c. si. eo.

g ¶ Viris.] Et sic plures debent esse ij, coram quibus ē facienda contestatio l. vbi numerus. ff. de testi. sed communiter tenet sufficere contestari coram vno dummodo fiat in pręsentia testium, arg not. in c. vt circa. de ele. in 6. & sic pluralitas verificatur in vno. simile i l. 2. §. quod ait. ff de vi bo. rapt.

h ¶Cōtestatione.] Metus ergo licet soleat tollere efficaciam actui, tñ hoc loco non sufficit, nisi interueniat etiā protestatio. fac. l a. C de his, qui p me. iud non app. & l. cū quā ff. de app. ita ēt curtit tps ei, q agere non pt, nisi illud ꝓteste int. fac c. pastoralis. in fi. de off. or. & 16 q. 3. §. is au tē. & c. fi. de elec & l. vt perfectius. C. de anna. except. & l. fin. C. de episcop. aud.

Quod si à pluribus. C A S V S. Causa aliquādo in iudicio proposita & diuersa habet cap. & corā pluribus atq. in pluribus litigatur: qua de re ob hanc pluralitatē personarū euenit, q iudices cōstituunt ad ius dicendū locū non tutū, & partes nō oēs, nec corā omnibus appellāt, sed E. G. vnus corā vno, & in cap. vno appellat: vnde quæritur quid, & cum iudiciū videretur propter ea diuidi cōtra cap. r. & Doct. de causa posses. & propr. negatiue videbatur. Ceterū Sol. vt hic legimus, vel quia nō semper pōt haberi copia omniā iudicū, vel ob vnionē negotij, & personarū aliud nō requiritur, qua ratione suadente etiam obiectio videtur cassare, quia iudiciū aliter non diuiditur. Not. 1. ne litigantes prioenē iure suo, sæpe quædā permittuntur, quæ aliàs prohiberētur. Not. 2. arg. q appellatio aliqñ permittitur, licet in mandato cōstitutiuo iudicis ipsa ꝓhibeat. Io. Bapt.

a ¶Appel.

dicibus appellādum a fuerit, quia non semper facile eorum pręsentia simul haberi posset, coram maiore parte b ipsorum appellare, & apostolos separatim petere licebit, valebitque hęc appellatio perinde atque si coram omnibus c interposita fuisset, omnium tamen subsecutorum d appellato ignoranti e intimatio legitime f facienda erit.

Si vnus ex pluribus appellet, & obtineat in causa appellationis prodest victoria consortibus, si sit idem negotium, & causa. h.d.

Idem g ex contrario, si plures vna sententia h condemnati fuerint, & vnus solus ad appellationis beneficium conuolauerit, istius victoria ceteris quoq; suffragabitur, si communi i iure iuuentur; idemque negotium & eadem causa k defensionis existat.

Si per rescriptum committantur plures articuli connexi, & in vno remoueatur appellatio, intelligitur remota etiam in aliis h.d.

Iam dubitari poterit, si ex pluribus articulis vnis precibus cō prehensis in vno tantum contingat appellationem vetari, vtrū appellatio teneat, si super alijs prouocatum fuerit. Et cū delegantis hęc sit intentio l, vt de omnibus articulis, qui in precibus ponūtur, iustitia m suum consequatur effectū, in omnibus n appellatio interdicta intelligetur. Vnde nihil intererit, vtrum appellatio inhibeatur in primo, an in secundo, in medio, an in fine.

De connexis idem est iudicium & determinatio hoc dicit.

Sed hoc ita intelli-

a ¶ Appellandum.] In iudicio, vel extra a sententia, vel grauamine fac. cle. 1. eo. vnde sumitur.

b ¶ Maiore parte.] Appellabitur quidem corā maiore parte. sed tamen appellabitur ab omnibus, & hoc quādo plures sunt, quam duo: nam in duobus nō est dare partem maiorem. oportebit ergo tunc, quod coram ambobus fiat appellatio, si diuisim possunt haberi. Sed quid si ambo etiam diuisim nō possunt haberi, vel quādo sunt plures non potest habere maior pars etiā diuisim. Sol. vt not. in cle. 1. eo. in verbo, maiori.

c ¶ Coram omnibus.] Vidēdum quod no. in c. vt circa. de ele. in 6. in pręsentia enim iudicis est appellandum. 2. q. 6. c. biduum. vbi de hoc. & ca. suggestū. eo. fac. c. pen. de sent. iod. in 6.

d ¶ Subsecutorū.] Scilicet appellationis delationis, termini pręfixionis, ele. 1. eod.

e ¶ Ignoranti.] Sciēs enim certificari nō debet. l. 1. ff. de act. empt. l. 1. ff de dot. pręleg. ca. eum qui certus. de re iud. in 6. pręsumitur autē ignorantia. l. verius. ff. de prob. c. pręsumitur. de regu. iur. in 6.

f ¶ Legitime.] Per modum, qui habetur in cle. causam. de elec. quę tamen nihil dicit de intimatione delationis, vel termini, sed tantum de appellatione, de ratione dic vt not. in clem. 1. eod.

g ¶ Idem, &c.] Octo requiruntur ad hoc vt sententia lata in fauorem vnius prosit alteri. Quinq; ponuntur in hoc §. & in c. vna. eo. vnde sumitur, alia tria per Ab. in d. c. vna, vbi copiose de materia.

h ¶ Vna sententia.] Fac. 2. q. 6. c. sunt quorum, & C. si vnus ex plu. app. l. 1. & 2. & intellige quod hic dicitur, quando res est communis pluribus & corporalis, nec diuersitas facti separationem recipit, vt in duobus reis debendi, si omnes condemnati sint, & vnus appellauit, victoria vnius omnibus prodest, vt hic dicitur, & in c. vna eo. & 2. q. 6. c. quandoque. & d. l. 2. & sint tales, qui non iuuentur beneficio restitutionis: si vero vnus fauore minoris ętatis impetrauit contra sniam beneficiū restitutionis, hoc nō prodest aliis, per supra alle. & ideo dicitur hic, si iure communi iuuētur. Si vero res sit incorporalis, communis, & indiuidua, tunc victoria minoris prodest maiori. l. si communem. ff. quemadmo. ser. amit. in primo responso, & in seruitute indiuidua.

i ¶ Iure communi.] Secus si speciali; puta, beneficio restitutionis in integrum, vt not. supra immediate.

k ¶ Eadem causa.] Exemplum in tribus tutoribus indiuisam administrationem gerentibus condemnatis: secus si vnus gessit, & alter nō: quia appellatio eius, qui non gessit non debet prodesse ei, qui gessit. l. 1. C. si vnus ex plus. &c. & 2. q. 6. § quandoque. Idem si habent diuersas administrationes: quia tunc vnius appellatio non prodest alteri, arg. l. 1. C. de diuer. rescript.

l ¶ Intentio.] Not. quod verba cuiuscumque dispositionis sunt amplianda, vel restringenda, secundum mentem disponentis, quę colligitur ex ratione expressa in dispositione, ad hoc quod not. in c. fin. de re iudi. in 6. Idem si non sit expressa, sed possit rationabiliter & indubitanter coniecturari, quę fuerit. arg. not. in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. & not. Bald. in l. maximum vitium. C. de lib. pręt. fac. e intelligentia. de ver. sig. & l. eum pater. § dulcissimis. ff. de leg. 2.

m ¶ Iustitia.] Quę sępe violatur per frustratorias appellationes.

n ¶ Omnibus.] Intellige dependentibus & connexis, vt in c. inquisitioni. eo. & de hoc in c. secundo requiris, eodem.

a ¶ Con-

gerur. Vnde nihil intererit, vtrum appellatio inhibeatur in primo, an in secundo, in medio, an in fine.

De connexis idem est iudicium & determinatio h.d.

Sed hoc ita intelligi oportet, si capitula connexa [a] fuerint. ceterum quoties clausula, per quam appellationis remedium tollitur, in medio litterarum ponitur, si sunt plura negotia, se minime contingentia, tantum pręmissa complectitur, nisi forte, & in fine [b] litterarum prędicta clausula iteretur.

Appellari potest, si locus non tutus assignatur, etiam si sit rescriptum appellatione remota h.d.

Interdū etiam non obstante prohibitione appellare poterit, vt decretum est in eo, qui per delegatos iudices in iudicium ad locum non tutum [c] euocatus fuerit [d]: nisi enim locum idoneum iudices assignent, non erit propterea appellationis remedium [e] interclusum, quod appellatione remota procedi debere mandatum fuerit.

Manifesta iniquitas impedit effectum clausulę, appellatione remota.h.d.

Idem [f] etiam obtinet cum sententia fertur iniqua: licet enim causa appellatione remota commissa fuerit, sententię tamen stari non debet, si iniquitatem contineat manifestam [g].

Lapso anno, & ex causa biennio, appellatio est deserta.h.d.

Illud tam iudicia-

a ¶Connexa.] De connexis enim idem iudicium. l.cum actum.ff.de nego.gest.
b ¶In fine.] Not. ergo ꝙ clausula seu qualitas in fine dispositionis posita non restringitur ad immediate pręcedentia, fac.ca.inquisitioni.eo. vnde sumitur, & per Ab.in c. secundo requiris. eod.
c ¶ Non tutum.] Nota, ꝙ iudex locū comparere debentibus constituere debet quo partes sine periculo possint accedere, & etiam testes, & aduocati, & similes.33.q.2.c.sp. hortamur.2.q.2. c.si.& l.si locus ff.de iud. immo nec altera pars, quę non potest venire honeste tenetur ire ad locū inhonestum. l.si cū dies. §.si arbiter.ff. de arbi. Item nō solum dicitur locus incommodus propter inimicitias, sed etiam si excedat duas dietas, vt cap. nonnulli. de rescri. Item nec extra prouinciarum terminos est facienda citatio, 3.q 6. c.neminem, nisi ex speciali iussione principis, auth.sed hodie. C.de epis.& cle. & vbi quis citatur ad locū periculosum non sufficit pręstare ducatum, c.accedens.ext.vt lit.non cont.& not.in c.ex parte tua.eo.
d ¶Fuerit.] Sed nū quid sufficiet locū esse tutum procuratori, licet non sit tutus domino? Inn. videtur affirmare: q2 potest quis mittere procuratorē. Hosti. contra. concludit enim non sufficere locum esse tutum ipsi domino, nisi etiam sit tutus procuratori, & non domino ratio: quia si sibi & nō procuratori, priuabitur iste facultate sibi concessa a iure, vt possit in causa procuratorem constituere. l.1.ff.de proc. maximum autē est commodum per procuratorem magis instructā causam promoueri. Ita ex contrario, si locus est tutus procuratori & non principali, sequeretur ꝙ in causa ardua compelleretur constituere procuratorem, contra c.querelam.de procu. & hęc opi.com. tenetur, pro qua fac.c.siue de coniugi.33.q.2.& de hoc per Abb.in c ex parte.eod.
e ¶Remedium.] Sed quęritur, an hoc casu possit incontinenti appellare, an teneatur proponere coram iudice exceptionem loci non tuti, & si sit proponenda exceptio, debeat ne ibi veritas probari coram iudice, littera hic, & in c.ex parte eod videtur innuere, ꝙ possit statim appellari. Sed circa hoc plures ac plures sunt opi. Docto. de quibus per Ab. in d.c.ex parte.
f ¶Idē etiam, &c.] ca.Inter ceteras.de sent. & re iud. vnde sumitur.
g ¶ Manifestam.] Puta, quia lata est contra ius scriptū, scilicet contra leges vel canones. §.1.supra e. ita quod in ipsa sentētia cōtinetur error.2.q.1. 6 § definitiua, ver. itē si sententia contra ius scriptum .c. examinata, de confir.vtil.vel inuti.& c.per tuas, de sent. excō. vt habetur in ca inter ceteras. de sent & re iud.

Illud tam iudiciali. Hęc pars licet plura contineat capita, tamen eū ad eūdem finem tendant. propterea commode potest in ea casus in communi ita figurari: cum esset a litigantibus canonice facta appellatio, oportebat postea terminū eis assignare ad ipsam prosequendam, vnde iudex sciens ꝙ lites debent de iure restringi iuxta l.,properandum.C.de iudic. volebat non solum terminum breuem, & continuum assignare, sed etiam vnicū, hoc aūt iudicabat iuri congruū, quia in prima instantia eām putabat satis esse in processu instructam, & cū litigantes se opposuissent, vt commode possent nō deducta deducere, iuxta l eos.C de app. fuit quęsitum quid iuris. Sol. vt in hac parte cauetur, quia ad appellationem prosequendam opus erat certam regulā assignare, a quo postea est recedendum secundum qualitatē casus contingentis, qua quidē rōne suadente intelligimus, ni fallor, quod obiecta non obstant cum etiam ipsa possent verificari. Not t. Io.Bapt.

quod remedium appellationis debet esse moderatum, ne prima sententia reddatur vana. No. 2. quod termini ad aliquid faciendum debẽt modo restringi, & aliquando amplificari secundum qualitatem casus contingentis.

sicut per appellationem omissam, non transiret in rem iudicatam, ita nec propter interpositam & desertam, c. licet, & quod ibi not. de sent. excom.

m ¶Quandiu.] Concor. auth. si tamen. C. de temp. app. & cle. quamdiu eo. vnde sumitur.

li[a] appellationi, quàm ei, quæ extra iudiciũ[b] interponitur commune[c] est, quod huiusmodi appellantibus annus[d], & ex iusta[e] causa biennium[f] à die appellationis interpositæ[g] indulgetur: quo temporis spatio, & prosequi, & finire[h] appellationis causam cõpellendi erunt: alioqui si per negligentiã appellantis hoc temporis spatium fluxerit, adeo causa deserta censebitur, vt etiam si appellans ipse cum appellato[i], aut appellatus etiam per se, & principaliter prosequatur, nõ propterea minus in rem[k] iudicatam censebitur transisse sententia[l], a qua fuerit appellatum.

Ponit casus, quibus tempus ad prosequendum non currit. h. d.

Quamdiu[m] tamen per compromissum[n], vel aliàs de partium expresso[o] cõsensu differtur prosecutio, tẽpus ad prosequẽdam appellationem ab homine, vel à iure præfixum minime currit[p] appellanti[q], nisi forte iudex ex dilatione periculum imminere[r] videns in illa procedi præciperet.[s]

Tempus datum a iure ad prosequẽdam appellationem potest breuiari per iudicem ex causa. h. d.

Et licet[t] anni, vel

a ¶Iudiciali.] 2. q. 6. c. ei qui. & c. cum sit Romana. eo. & p. Abb. in c. venerabilis. de iud.

b ¶Extra iudiciũ.] vt in c. constitutus, eo. & c. concertationi. eo. in 6. & cle. sicut. eod. tit.

c ¶Commune est.] Licet in hoc iudicialis & extraiudicialis appellatio eodem statut eodem iure, sunt tamẽ inter eas differentiæ multæ, de quibus per Doc. in c. bonæ. eo. & no. supra eo. §. 1.

d ¶Annus.] 2. q. 6. c. ei qui. & ca. cum sit. & ca. oblatæ. eo.

e ¶Iusta causa.] Et euidenti, c. cum sit. vbi no. Ab. q̃ nõ stabitur assertioni partis, sed oportet q̃ aut probetur, aut causa sit notoria, & qualis reputetur iusta causa, per Ab. in c. ex ratione. versi. ad quintam quæstionem.

f ¶Biennium.] Immo dabitur etiam triennium ex causa, c. ex ratione eo. & not. in c. cum sit. eo. in prin. sed vt dicit Abb. in d. c. cũ sit. hoc nullibi probatur expresse.

g ¶Interpositæ.] Vel a die illati grauaminis, vbi a futuro grauamine appellatur, cle. sicut. eo. vnde sumitur. quæ tollit varietatem opinionum circa hoc de quibus per Legistas in l. fi. C. de temp. app. & per Io. And. in d. clem. sicut. vbi late.

h ¶Finire.] In hoc cõuenit tempus restitutionis in integrum. clem. vni. de rest. in integ.

i ¶Cum appellato.] Licet ergo dilationes quas petit appellatus, per quas protelatur prosecutio appellationis prosint appellanti, sicut & restitutionẽ petenti prosunt, quas petit reus contra quem petitur. l. pe. C. de temp. rest. in integ. Ipsa tamen prosecutio quam facit etiam appellatus sibi nõ prodest, ratio: quia in appellato dicẽte male appellatum & sententiam transisse in rem iudicatã nulla est contrarietas, vt late deducitur in cle. si appellationem. eod. in verbo, appellatus.

k ¶In rem iudicatam.] Cap. cum sit. & c. sæpe. eo.

l ¶Sententia.] Quæ tamen erat aliqua: vt quia contra ius litigatoris lata, si n. a principio fuisset nulla,

n ¶Compromissum.] Non sic in eligentibus, qui compromittunt, quibus bene currunt electionum tempora, ca. si compromissarius. in prin. de ele. in 6 vbi ponitur diuersitatis rõ, si ergo compromissarius non pronunciat, tenetur appellans ad iudicẽ, idẽ si pronunciat: sed appellans vult pœnã soluere, & appellationem prosequi. Itẽ etiam ante pronunciationem compromisso durante poterit appellans ad iudicem redire soluẽdo pœnam, c. significantibus vbi not. de of. del. & not. in clem quamdiu eo.

o ¶Expresso.] Non sufficeret ergo tacitus cõsensus, puta, q̃ simul appellãs & appellatus domum redirent, vel longã peregrinationem simul arriperent; imputet enim sibi appellans, qui sic itineraret. Item per procuratorem prosequi poterat, vt no. in clement. quamdiu. eod.

p ¶Currit.] Non intelligas, quod compromisso finito habeat appellãs tempus integrum, sed solum habebit quantum tempore compromissi supererat, dormit enim tunc illius temporis cursus. fac. clem. vni. de rest. in integ. & c. dilecto. de ver. sig. & l. sed & si per prætorem. §. quoties. ff. ex quib. cau. maio.

q ¶Appellanti.] nec appellato.

r ¶Imminere.] Vt in causa electionis, & spiritualis matrimonij, cap. oblatæ. eod. vnde sumitur. Idem in matrimonio carnali, secundum Goff. Host. & Aegid. cap. quoniam. vt lit. non contest. Idem in alijs, quæ celeritatem desiderant l. 1. ff. de dam. infect. & l. 1. & 2. ff. de fer. & tradunt Legistæ in l. 2. ff. de offi. eius cui mand. est iurisd.

s ¶Præciperet.] Post illud ergo præceptũ incipient currere tempora.

t ¶Et licet.] Sumitur hic §. ex cap. cum sit & capit. oblatæ. & capit. consuluit & capit. ad aures. & capit. ad hæc. & capitul. personas. & capitul. superior. eod.

u ¶Distan-

biennij spatium appellantibus indulgeatur, poterit tamen iudex, a quo secundum locorum distantiam[a], personarum, & negotij qualitatem recisius[b] tempus moderari, intra quod si is, qui appellauit, causam appellationis non fuerit prosequutus, tenebit sententia. Coget[c] ergo iudex partes appellatione non admissa, vt vel appellationem interpositam prosequantur, vel coram eo iuris pareant æquitati.

Quando periculum est in mora, debet iudex breuiare terminum prosequendæ appellationis. h. d.

Superior[d] quoque iudex, si ex dilatione viderit imminere periculum[e], potest & debet neutro appellationem prosequente, vt periculum euitetur occurrere; puta, si a sententia lata super confirmatione alicuius electi prouocatũ fuerit, & vtraque pars velit etiam ad annum appellationis prosecutionem differre, potest vtique, immo debet is, ad quem appellatum fuit, prouide terminum moderari, ne diu gregi Dominico cura pastoris desit.

Interdum ad prosequendam appellationem datur plusquam biennium. h. d.

Accidit tamen aliquando, vt nõ per annum, vel biennium: sed etiã vlterius causam appellationis alicui prosequi concedatur[f]; vt puta si quem per impotẽtiam[g] prosecutionem omisisse constiterit[h], uel cum iudici ex proprio officio[i] super causa electionis etiã lapso bien

a ¶ Distantiam.] Fac. dist. 63. cap. cum longe. & 23. q. 2. c. vbicunque. & l. qui bona. §. si. ff. de dam. inf. cum l. seq. & l. nonnumquam. ff. de iud. & l. 2. ff. de re iudic.

b ¶ Recisius.] Argu. quod iudex potest abbreuiare inducias datas a lege. sic ff. de re iud. l. a. c. oblatæ. eo. & c. quoad consultationem. de sent. & re iud. Arg. contra dist. 28. ca. de his. & l. 4. §. si quis eodem natura. & 3. q. 3. c. de inducijs. Sol. induciæ quæ dãtur a lege, vel canone seruandæ sunt: nisi iusta causa interueneerit, ob quã sint breuiandæ: & tunc id committitur arbitrio iudicis, c. cum sit. e. & l. cõmunis. §. a. ff. de verb. obli. Quędã tamen sunt induciæ a iure statutæ, quæ alterari nõ possunt, vt tempus x. dierum datũ ad appellandũ tempus intra quod peti debet restitutio in integrum, & terminari, vt not. in d. c. cum sit. & in ca. præterea. de dilat. Sed nunquid quod iudex possit diminuere de anno appellationis, ita simpliciter intelligendum sit, vt appellãs teneatur causã appellationis finire infra minus tẽpus anno, vel biennio? Respondeo vt not. in d. cap. cum sit. in verbo, recisius. ver. sed nunquid.

c ¶ Coget.] Ca. ad hæc. r. e. consuluit. 1. ca. ad auter. eod. cum concor.

d ¶ Superior.] Sic cap. oblatæ. §. superior. eod. vnde sumitur.

e ¶ Periculum.] Ne scilicet ecclesia in spiritualibus vel temporalibus ex mora detrimentum incurrat. c. quam sit. de elect. in 6. quo casu posset etiam lite non contestata procedi. c. quoniam. § 1. arg. ca. constitutus. eo. & not. in c. oblatæ. §. superior.

f ¶ Concedatur.] Non exprimit ipso ne iure, an per restitutionem in integrum, & verbum concedatur, hic positum est aptum vtrumque comprehendere. de quo dic vt iare habetur in c. ex ratione. eo.

g ¶ Impotentiam.] Verbum hoc est generale, vt in c. sciscitatus, de rescri. vnde hæc impotentia variis modis potest intelligi: vt quia appellantes fuerunt impediti iusta de causa, vel per iudicem stetit, vnde eis non imputatur. 2. q. 6. c. anteriorum. §. ad hoc. & §. biduum. & §. si forte. & c. ex insinuatione. eod.

h ¶ Constiterit.] Sed quomodo poterit constare. Specu. in §. nũc breuiter. ver. quid ergo. eod. ti. dicit per iuramẽtum impediri. sed Io. And. ibi in additionibus dicit hoc procedere quando appellaretur ad iudicem valde remotum: quia tunc difficile est secum adducere testes, & si daretur terminus ad probandum in partibus occuparetur forte maius tẽpus. Si autem loci distantia impedit, debet impedimentum plene probari, secundum eum. & hoc placet etiam Anton. de Butr. Sed Abb. in ca. ex ratione eo. versi. quarta quæstio. firmiter tenet, quod etiam data distantia locorũ nõ sufficiat hoc casu probare impedimentum per iuramentum: quia vbi impedimentum nõ transit sententia in rem iudicatam, ca. cum sit. cum ergo hic agatur de maximo præiudicio, & de abdicando iure iam quæsito appellato per desertionẽ appellationis, debet impedimẽtum plene probari, sicut probari dẽt in quolibet facto graui non obstante distãtia locorum, & licet Abb. loquatur cum agitur de dando secundo fatali, tamen idem erit dicendum & multo fortius in termini. § nostri.

i ¶ Officio.] Vt in c. constitutus. eo. nec enim ex negligentia appellantis cessat officium iudicis, vbi iudex sine parte potuisset procedere, quod est vbi cõcernitur vtilitas publica. Exemplum in c. crimina. de collus. det. fac. l. quamuis. C. de adult. aliud est simile in c. si forte. iuncta gl. de cle. in 6. fac. c. cũ nobis. & c. cum dilecti. de ele. Aliud esset vbi causa nõ esset talis in qua officium iudicis exhuberaret; vt

Ee 2 puta,

puta, concernent merum commodum priuatum: quia tunc iudex non debet se impedire actore, vel appellatore cessante, iuxta not. in c. ad nostram. a. de iureiur. fac. not. in l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de dam inf. & l. ad peremptorium. & quod ibi Bar. ff. de iud.

hoc quod non licet tertio appellare ab eodem articulo, procedit etiam in sententijs, quæ non transeunt in rem iudicatam, vt not in ca. fraternitatis, de frigid. & malefic. Sic etiam in huiusmodi causis post x. dies licet appellari non possit, potest tamen agi per viam querelæ, not. in ca. ad reprimēdam. de of. ordin.

nio cognoscere conceditur.

Pars potest sibi terminū prosequēda appellationis breuiare, non prorogare. h. d.

Pars quoque[a] interdum sibi [b] prosequendæ appellationis terminum præfigit. Sed cum hoc gratia litiū citius [c] expediendarum indultum fuerit, iuris terminus a parte preueniri non prorogari [d] poterit, sicut nec in vna causa tertio[e] prouocari licebit.

Confirmatio in forma cōmuni non præiudicat appellationi, nec laudum inualidum roborat, aut processum impedit, sed obtenta super re ab aliquo pacifice possessa, facit vt quis non possit conueniri sedi Apostolicę. h. d.

Postremo sciendū est, quod si sententiam appellatione suspensam, antequam ipsius appellationis causa commissa [f] fuerit, vel laudum contra [g] iuris, vel compromissi [h] formam latum Apostolico rescripto in forma [i] communi cōfirmari obtentum fuerit, talis confirmatio, nec appellationi præiudicium afferet[k], nec inualidum laudū

a ¶ Pars quoque.] Ne dum iudex a quo concor. c. personas. eo.

b ¶ Sibi.] Sed an appellatus valeat talem terminum præfigere, sicut potest appellans & iudex? Resp. hoc non reperitur iure cautum, nec mirum: quia esset in potestate aduersarij duram cōditionem imponere suo aduersario, quod non est concedendum, sed appellans hoc potest: quia ipse imponit legem sibi ipsi præiudicando restringendo terminū iuris, & hoc committetur vt per Ab. in c. personas. eod.

c ¶ Citius.] Cap. oblatæ. eo.

d ¶ Non prorogari.] Quia inducta in vnum propositū non debeant operari contrarium. l. legata inutiliter. ff. de leg. 1.

Postremo. CASUS. Cum iudex ad quem vidisset processum causę, & cōsiderasset merita eius, volebat litem terminare: partea autem timentes exitum istius instantiæ, diuersas petebant a principe cōfirmationes: vnde ob hāc varietatem fuit quæsitū quid iuris & tum argu. l. 2. C. vt li. penden. tum argumē. §. illa vero, supra eod. respondebatur solum primam sententiam esse cōfirmādā, vel reiiciendam: Sol. tamē vt hic legimus, quia cū petere confirmationem de iure aliquando non prohibeatur, propterea secundū qualitatem casus contingentis modo decisio, & aliquando obiectio potest verificari: No. quod licet confirmatio solum ius antiquum corroboret, si simpliciter consideretur, tamen cum diuersimode concedatur secundum formam concessionis debet cognosci eius effectus. Io. Bapt.

e ¶ Tertio.] Cap. directe. & c. tuæ. eo. & 2. q. 6. ca. si quis in quacumque. & l. vni. C ne li. in vna eadem que causa ter. prouo. Sed contra 2. q. 6 c. quoties. vbi dicitur quoties se putauerint grauari, ad sed. Apost. appellent. Sed dic quoties, id est, secundo & nō vltra in definitiua sententia, siue super eo. c. sic in d. ca. directe. & sic verbum illud generale quoties restringitur, dist. 18. c. placuit. & dis. 75. c. quod die. in fin. & 12. q. 2. c. sine exceptione, & c. sedes, de rescrip. Vel dic secundum Abb. quod verbum, quoties, intelligitur proprie, sed verificatur in diuersis grauaminibus: Nā si millies quis grauaretur in eadem causa, toties poterit appellare. hic autem §. procedit quando super eodem fuit bis appellatum per eandem partem, & bis sententia fuit confirmata. Item intellige respectu eiusdem partis, secus diuersæ: nam hoc respectu super quolibet articulo possunt interponi quatuor appellationes, vt per Legistas in d. l. vni. & per Io. And. in d. c. directe. Sed ad hoc cōtra, quod immo eadem pars ter appellat 25. q. 2. c. Lotharius. vbi q Taberga ter appellauit. Sed dic ter appellauit, i. ter vocem appellationis emisit dicendo, scilicet appello, appello, appello: nec enim per hanc geminationem videtur recedere a iure suo, sed potius loqui ex quadam cordis abundantia, ad hoc c. bonæ, eo. & fac. cle. 1. eo. Et nota, quod

f ¶ Commissa.] Ca. bonæ, de confirma. vti. vel inut. vbi habes exemplum.

g ¶ Contra iuris.] Quia forte laudum fuit latum per sordes, vel per gratiam, & ideo nullum. l. 3. C. de arbit. fac. c. examinata. de confirm. vtil. vel inut. vnde sumitur.

h ¶ Compromissi.] Nil enim potest arbiter facere contra formam compromissi, cap. cum dilectus de arbit. l. Pedius. & l. non distinguemus §. de officio. ff. de arbitr. & capit. examinata. de confirm. vtil. vel inutil.

i ¶ In forma communi.] Dicitur autem confirmatio facta in forma communi, quando fit conditionaliter non cognito de causa, vt si dicatur, confirmamus tibi possessiones, quas iuste possides, vel per similia verba, vel sub simili forma, vt per Abbat. in capit. 2. de confirmat. vtil. vel inutil. de qua etiam vide text. cum gloss. in capit. quia diuersitatem. de concession. præbend.

k ¶ Afferet.] Capit. bonæ. de confirmatione vtili vel inutili.

a ¶ Liti-

vllo firmitatis robore muniet. Nam etiam si ante sententiam litigiosæ [a] rei confirmationem ab Apostolica sede quis impetrauerit, non propterea minus de causa poterit iudex cognoscere, & eam sine debito terminare. Quamquam si rem pacifice quis possedisset, cum inde confirmationem [b] obtinuit [c], non erit licitum iudici de quæstione postmodum exorta absque mandato sedis Apostolicæ decernere: nisi certū sit, quod per falsi suggestionē fuerit elicita [d].

DE RESTItutione [e] in integrum.

TIT. XVIII.

Minor & ecclesia restituuntur aduersus sententiã, etiam a sede Apostolica latam. h. d.

ADhuc autem ijs, qui appellationis remedio destituti sunt, auxilio restitutionis in integrum succurritur, sed nec omnibus, nec semper, nec ab omnibus.

a ¶Litigiosæ.] Cap. 1. de confirm. vtil. vel inutil. & dicitur res litigiosa de cuius dominio causa mouetur inter petitorē & possessorem. auth. litigiosa res. C. de litigio & sic cōtrouersia super possessione orta non facit rem litigiosam, de quo dic vt not. in d. c. 1. & per Cassa. de reser. decis. 6.

b ¶Confirmationem.] Pro declaratione materię sciēdum est secundum Ab. in c. j. de confir. vtil. vel inuti. super secunda gl. qđ qñq; cōfirmatio tribuit multum noui iuris vt confirmatio electionis facta per superiorem. Nam tribuit potestatem administrandi, c. trās missa. & c. qualiter, de elect. quãdoque nullum ius tribuit, vt confirmatio concessa a Papa in forma communi, sed solet ad cautelam impetrari, ne videatur sine scientia Papæ procedere, & vt magis timeatur, vt per gl. in d. c. 1 cap. quamquam. di. 23. Quædam confirmatio vetus ius confirmat & consolidat, vt quando fit confirmatio ex certa scientia, & dicitur ex certa scientia, quando totum negotium fuit Papæ reseruatum, & ipse postmodum confirmauit, maxime opponendo clausulam, ex certa scientia, & hæc confirmatio operatur plus vel minus secundum subiectum dispositum: nam si iuste possidebat vt inferior non possit amplius de illa re cognoscere, scilicet, vtrum iuste possideat necne, cap. 2. de confirm. vtil. vel inutil. & dicitur hic. Item facit rem maioris auctoritatis, capit. quis nesciat. dist. 11. Quandoque operatur maiorem effectum: nam si ille iuste non possidebat incipit iuste possidere, vnde solet Papa opponere clausulam: Supplentes de plenitudine potestatis omnem defectū, &c. & sic inualidum facit validum, c. 1. de transac. & 3. q. 6. c. hæc quippe.

c ¶Obtinuit.] Non facta mentione de litigioso: alias si facta esset mentio, arriperet illa causa ab inferiore iudice, vt in c. 1. & ibi Abb. in 1. not. de confirm. vti. vel inut.

d ¶Elicita.] Vt in ca. 1. & 2. & ibi plene per Abb. & Doct. super gl. in verbo, exorta.

DE RESTITVTIONE in integrum.

Io. Bapt. Continuatur tit. iste per tex. in eius princ. vt etiã animaduertit gl. rubr. diuiditur autem in 2. par. in prima habetur continuatio: in secunda propositæ materiæ declaratio: secunda ibi, sed nec omnibus.

e ¶De restitutione in integrum.] Continuatio patet ex principio tituli: Restitutio autem in integrũ nihil aliud est, quã in pristinum statū repositio. a. qu. 3. in fin. & l. 1. C. de sent. pass.

Io. Bapt. ADhuc. CASVS non figuraf, No. tamen, quod restitutio videtur producere eundem effectū, quē producit appellatio; sed cum secundum locum habeat, debet dici remedium potius extraordinarium, quàm ordinarium, facit l. in causæ. ff. de mino.

Sed nec omnibus. Hæc pars in 2 part. in prima tractatur de restitutione quę a iure conceditur: in secunda de ea q̃ per gratiam concedi solet: Secunda ibi, per supplicationem. Prima pars rursus subdiuiditur in 5. particul. in prima demonstratur cui restitutio ista cōcedatur: in secunda quando cōcedatur: in tertia intra quantum tempus: in quarta, an semel: in quinta coram quo iudice: secunda ibi, sed, & si: tertia ibi, sed siue: quarta ibi, quod si semel: quinta ibi, huiusmodi vero. Quantum attinet ad casus figurationem cum commode in omnibus istis 5. particul. posset in communi meo iudicio adnotari, propterea puto animaduertendum, quod quidam maior habens causam communem cum certa ecclesia, simul litigauerunt coram iudice delegato, a quo tandem contra se reportauerunt sententiam, a qua cum intra tẽpus debitum non appellassent, postea petierunt coram eod. iudice restitutionem in integrum, & non tantum semel sed ēt bis, & sæpius cum a prin. non obseruauissent intra quantum tempus debebant id petere, putabãt autem suam petitionē esse licitam, & honestã, arg. c. qm̃ frequenter. vt lit. non cont. & ibi docto, iudex autẽ p̃d. putans habere potestatem. c. forus de verb. sig. nolebat eam admittere, quia cum eã esset contra aliam ecclesiam, iudicabat obstare tex. in l. sed & militis. ff. de excusa. tut. ac etiam quia cum sententia transeat in rem iudicatam qñ non appellatur c. cum inter de re iud. non haberetur pro talli cōtra l. res iudicata. ff. de reg. iur. vnde quæsitũ fuit quid iuris: Solut. prout in hac parte habetur, quia

Minor igitur & ecclesia[a], si se prolatione sententiæ grauiter[b] læsos conquerantur[c], & appellandi tempora iam fluxerint, restitutionem in integrũ implorare poterunt.

Eminentia iudicis restitutionem non impedit. h. d.

Quod quidem adeo obtinet, vt etiam si ab Apostolico sententia lata fuerit, non propterea magis in integrum restitutionis petitio impediatur. Nec enim negatur[d], Romanæ sedis sententiam in melius posse commutari, cum aut surreptum[e] aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione ætatum[f], & temporum[g], seu grauium necessitatum aliquid ordinauit.

Restituitur ecclesia aduersus quamlibet læsionem etiã aduersus aliam ecclesiam. hoc dicit.

Sed & si non sententia, sed vel contractu[h], vel confessione[i], vel probationis omissione[k], vel temporis fluxu ecclesia læsa fuerit, restitutio indulgenda erit, nec solum contra priuatos homines: sed etiam aduersus aliam ecclesiam[l].

certæ personæ præsumuntur hanc ignorantiam iuris iuxta not. in reg. ignorantia de reg. iur. in 6. & ideo aliquando eis subuenitur, ne tamen temere, & indifferenter huiusmodi extraordinariũ subsidium eis concedatur, propterea est obseruãdum, quod in hac parte legimus: qua ratione suadẽte non obstant obiecta, quia ea. quoniam frequẽter. habet locum in casibus omnino diuersis vt in eo legim^s: iudex autẽ nec est competens cum eius auctoritas solũ a mandato dependeat, vt alibi diximus, nec etiam potuisset id denegare, quia d. l. sed & milites intelligitur de lucro acquirendo, sed non de damno euitãdo; at l. res iudicata. fauore huiusmodi personarũ limitatur. Not. 1. q̃d minores, & ecclesia æquiparantur, & ideo tenet argumentũ ab vno ad aliud. Not. 2. quod aliquã do priuilegiatus p̃t vti priuilegio aduersus priuilegiatum: Not. 3. arg. q̃d gratia a Principe cõcessa aliquando intelligitur pro vnica vice facit l. boues. ff. de verb. sign.

a ¶ Et ecclesia.] Habes ergo duos qui restitui possunt in integrum, minorem scilicet & ecclesiam. fac. cap. constitutus, & c. tam ex litteris eo. quod procedit etiam si prælatus iuret non petere talem restitutionem: nam licet valeat iuramentum, nihilominus restitutio in integrum potest peti. vt no. in ca. 1 eo. in 6. & tenet Ab. in c. 1. in antiquis. Adde tu tertio, etiam Remp. l. Rempublicam. C. de iure reipub. lib. 11. l. Respublica. C. ea qui. caus. maio. Sed an ciuitas? Hosti. in summa eo. §. cui. tenet q̃ non. Idem tenet Ion in c. 1. e. Et quod dicitur de Republica intelligunt de Repub. Rom. l. eum qui vectigal. ff. de verb. sign. Contrarium not. gl. in d. l. Respub. quam videntur sequi But. Bar. & Bal. dicentes, quod ciuitas habebit resti. in integ. saltem ex clausula generali, ex quo enim regitur per administratores habet iustam cãm petendi restitutionem in integrũ, saltẽ ex clausula generali. & hoc sequitur ẽt Ab. in e 1. eo. allegans. l. legatis. ff de iud. inuocta auth. multo magis. C. de epi & cle. Idem ẽt tenendum est de castris & villis, & piis locis, vt late comprobat idem Ab. in d. c. 1. vbi tenet, quod etiam collegium scholarium possit petere restitutionem in integrũ: quia in eo sunt multi minores.

b ¶ Grauiter.] Pro modica enim læsione nõ daretur restitutio in integrum. l. scio. ff eo l ex causa. iudicati. l. ff de min. c. pe. de reb. ec. non al. e. Sed quæ dicetur magna læsio, vel parua? Resp. ex conditione ecclesiæ: nam si ecclesia esset tenuis in redditibus, modica læsio reputaretur grauis & enormis, contrarium esset in ecclesia valde abũdanti, sic Abba. in e. 1. e. continebit ergo libellus enormem læsionem, vt habetur in ca. tã ex litteris, eod.

c ¶ Conquerãtur.] Et plene probent læsionem & cãm ex qua restitutionem petunt, vt per Abb. in c. tam ex litteris, ver. dubium est, eo. & ex tex. in cle. 1. e. & in § proxim. sequenti.

d ¶ Negat.] Sic 35. q. 9. ca. sententiam. & c. tam litteris. e.

e ¶ Surreptum.] ca. cum olim. de re iu.

f ¶ Aetatum.] Dist. 36 c. ranta. & 26. q. 2. c. hoc sit, & c. tẽpora, & dist. 50. cap. pœnitentes.

g ¶ Temporum.] Dist. 55. c priscis. & 31. q̃. 7. c. necessaria. & ca. quod pro remedio.

h ¶ Contractu.] ca. 1. eo. in 6. l. 1. C. si aduer. vend. l. 1. C. si aduer dona.

i ¶ Confessione.] Cap. 2. eo. in 6. l. certum. § pe. ff de confes. Sed contra. Aut enim ecclesia confessa est veritatem, contra quam non datur restitutio. Aut falsitatem, & hoc probato non nocet confessio, vt in d. c. 2. non ergo est recurrendum ad extraordinarium remedium ex quo ordinarium competit. l. 2. ff. de min. Sol. dicit Hostien. quod posset esse, quod falsitas confessa probari non posset, vnde expedit restitutionem dari. Vel dic, quod fuit confessa non per errorem, vel non potest error probari, sed læsio, vel fuit confessa tempore quo non debuit, vel lata est sententia: tamen est adhuc infra quadriennium a die confessionis.

K ¶ Omissione.] Capit. 2. eod. Quid si dicat ecclesia se læsam præscriptione? Respond. vt traditur in cap. auditis. eod. & vide per Hosti. in summa eod. § in quibus.

l ¶ Aliam ecclesiam.] Cap. auditis, eod. quod non videbatur, cum priuilegiatus contra pariter priuilegiatum suo priuilegio vti non possit. l. sed & milites. ff. de excu. tut.

a ¶ Contra-

Beneficium restitutionis in integrum non indulgetur nisi intra quattuor annos, si non subsit aliqua rationabilis causa, vt dictũ spatium prorogetur. h.d.

Sed siue sententia, siue contractu [a], vel aliter se læsam prætendat ecclesia, & propterea se ad beneficium restitutionis in integrum admitti postulet, si quadriennij [b] spatium a die læsionis lapsum fuerit, amplius restituenda non erit, nisi præuaricationis [c], vel manifestæ fraudis [d] probetur [e] super hoc interuenisse commentum [f], aut alia causa [g] subsit, quæ iudicem ad hoc beneficium concedẽdum mouere debeat. Et si tempore læsa asseratur, non fiet restitutio, nisi ad tantum tẽporis, inquantum se læsam esse legitime probauerit [h].

Restitutio in integrum semel negata non conceditur amplius, etiam in alio iudicio, nisi duobus casibus hic contentis. h.d.

Quod si semel restitutio in integrum in alio iudicio denegata fuerit, præterquam ad appellationem omissam, non erit eadem amplius cõcedenda [i], nisi nouis defensionibus [k], ad huiusmodi beneficium admittenda fuerit.

Ponit, qui & quando possunt de restitutione in integrum cognoscere h.d.

Huiusmodi vero restitutionum causæ solum coram iudicibus ordinarijs administrationem habentibus [l], vel delegatis ab eis tractari poterunt, & terminari: siue hoc ipsis delegatis [m] specialiter de-

a ¶Contractu.] Not. vnum, quod quando ecclesia petit restitui contra contractum, maior est eius priuilegium, quàm minoris: quia si minor iurat non contrauenire non restituitur. auth sacramenta puberum. C si aduers. ven. si autem prælatus iurat nõ repetere, vel non contrauenire in cõtractu damnoso ecclesiæ, licet contraueniendo deieret, ecclesia tamen eodem peierante, vel alio ex iudicis officio restituitur. 10. q 9. c. quod quis. & c. si quis, de reb ec. non alie. e intellecto de iureiur. cap. cũm venissent. de instit. c. 1. eo. in 6.

b ¶Quadriennij] Cap 1. eod. in 6 & clem. 1 eo. cum ibi alleg.

c ¶Præuaricationis.] Quoad sententiam, & quis sit præuaricatos, habetur in l 1. ff ad Turp & 2. q 3. § notandum.

d ¶Fraudis.] Respectu contractus, vel respectu vtriusque.

e ¶Probetur.] Quia qui allegat dolũ, & cet. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probat.

f ¶Commentum.] Machinatio, deceptio.

g ¶Causa] Verbi gratia secundum quosdam, si prælatus male contrahẽs dixit dicto quadriennij spatio: tunc enim nõ currit præscriptio. 16. q 3 c si sacerdotes. & hoc tennit Inn. in cap. tam ex litteris, eodem, & sequuntur plures, vt per Peru. eod. in 6. & licet quidam secus teneãt, cũm tamen hæc opinio faciat in fauorem ecclesiæ, scilicet tenendum contra non tenenda, argu. l. sunt personæ ff de relig. vel iusta causa erit, si multas prælatorum haberi mutationes, vt not. in c. 1 e. in 6 Perus. tamen quod hoc totum sit reponendum in iudicis arbitrium.

h ¶Probauerit.] Clem vni eod.

i ¶Concedenda] Aliàs nullus esset litium finis, secundum Hostiensem, sed de ratione istius dispositionis, vide per Abb. in c. fi. eo. vnde sumitur, versi. vltra glossam scias.

K ¶Nouis defensionibus.] Tunc enim propter nouas defensiones iterum auditur l 1. 2. & 3 C. si sep. in integ resti postul. ex quibus sumptum est quod hic dicitur, & in c. fi. eod. sed quas intelligemus esse nouas defensiones? Resp. secundũ quosdam tãn illas quæ tunc erant, sed non fuerunt allegatæ, quia occultæ erant, siue quæ postea emerserũt. Quidam tamen intelligũt de primis omissis tãtum, quasi nõ possint aliæ de nouo superuanire, & hoc putat verius gl. in c. fi. de rest. in integ. Sed contra hoc videtur quia ex noua causa recusatus iudex post litem cõtestatam. cap. insinuante de off dele. c. pastoralis, de excep & 4 q. 3 c. si qs testibus. & quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l. de ætate § ex causa ff. de interro. act. Sol. vt habetur in d c fi.

l ¶Habentibus.] Sicut est episcopus, potestas & huiusmodi, & alij etiam minores ordinarij contentiosam, qui pia sunt alicui vniuersitati. l. 1. §. fin. de postul l. fi. C. vbi & app quos. etiam 11. q. 1. ca de persona. & not. in c. pen. eo. vnde sumitur.

m ¶Delegatis.] Et multo magis delegatus a principe, facit l fi. C vbi, & apud quos restit. in integr. & c. pen eo. vnde sumitur Sed non videtur quod ordinarius demandare posit cognitionem istam, cum in integrum restitutio causæ cognitionem desideret l 3 ff de restit. in integ & l. in causæ § causa ff de min. & ca, tam ex litteris eod. sed quæ officio iudicis causa cógnita expediuntur, alieri demandari nõ possunt. l. nec quidquam § vbi decretum ff. de off procon. Sol. restitutio in integrum con petit iure magistratus, & transit cognitio restitutionis siue generaliter committatur. d l. fi sed ea, quæ competunt iure magistratus l. 1 ff. de of. eius, & c. Sed adhuc contras

mandatum fuerit, sine commisso eis negotio, huiusmodi quęstionem incidere contingat. Delegati vero ab ordinarijs, qui administrationem non habent[a], sed tantummodo judicandi facultatem, siue arbitri, de his causis cognoscere nequeunt, nisi coram eis incidenter[b] motæ fuerint.

Per querelam, & supplicationem retractatur sententia. Et sub qua forma supplicatio porrigatur. h.d.

Per supplicationē quoque Principi porrectam, aut per querelam[c] appellationis remedio destitutis subueniri solet. Erit autem supplicatio[d] intra decem dies post sententiam offerenda[e], quo subsecuto sententia non aliter executioni mandabitur, quàm si victrix pars idoneam fideiussionem prębuerit tātum restituendi, cum legitimis augmētis[f], quantū fuerit in condemnatione, si legitima retractatione sententia resoluatur.

Omissio formæ impedit effectū remedij intentati. h.d.

Et nisi sub hac forma supplicatio porrigatur, executio sententiæ sine fideiussione procedet, retractationis[g] iure illi seruādo, qui se grauatum putauerit, ut intra biennium supplicare valeat.

quia ea, quę magis sunt imperij, quam iurisdictionis magistratus facere non potest, sed restituere est magis imperij, quam iurisdictionis: ergo non permittitur magistratui. l. ea quæ. ff. ad municip. ergo multo minus possunt delegare. Sol. ut not. in c. pen. eod. in verb. delegatis.

a ¶ Non habent.] Qui autem sint isti no. in c. pe. eo. vnde sumitur.

b ¶ Incidenter.] Principaliter autē isti cognoscere nō possunt de restitutione, cum causa ista requirat maiores iudices, & hoc ex officio suo faciant, si autem inciderit quæstio restitutionis in integrū in negotio de quo est compromissum, vel quod est alijs delegatis commissum, possunt tunc de restitutione cognoscere. sic l. quotres. C. de iudi. & l. 1. C. de ord. iud. ibi enim iudex cognoscit de causa litatis incidenter, qui aliàs cognoscere nō valet. Nec dicitur arbiter tunc facere compromissum, quia huiusmodi restitutio non est alia causa, siue negotium ab eo, de quo compromissum est, sed oritur ex illo, & illi cohæret, de quo compromissum est, vtputa, si omisit probationem arbiter, & de hoc & consimilibus, quæ incidunt in causa potest cognoscere, ut not. in c. pe. eo.

c ¶ Querelam.] Hoc verbum large sumptum includit omne remedium, per quod quis recurrit ad superiorem per viam grauaminis, & tunc includet etiam appellationem, & in integrum restitutionē. l. ab eo. & ibi not. C. quo. & quand. iud. & declarat Ab. in c. querelam. de procur. & Fel. in c. querelam. col. pen. de iurein. Accur. Bart. & alij in l. si ab arbitrio. ff. qui sat. cog. Stricte vero cum ab eo, qui remedio appellationis destitutus est, iudex aditur, ut hic. & per Card. Alex. in c. cum sit Romana. de app. post notam, & tam per Canonistas, quam per Legistas in locis supra all. & per gl. & alios in c. ad reprimendam, de off. ord. Abb. in c. consanguinei. col. pen. in si de re iud. & competit hoc remedium querelæ, tam in extraiudicialib. ut per Card. in d. ca. cū sit. quam iudicialibus. Vnde si iudex tardaret expeditionem causæ licet ab hac tardatione non possit appellari, poterit tamen querelari, Baldus in l. final. § illud C. de temp. ap.

d ¶ Supplicatio.] Sic in authen. quæ supplicatio. C. de precib. Imp. off. vnde sumitur.

Per supplicationem. CASUS. Quidam maiores putātes esse per sententiam læsos, & cum a princ. id non cognouissent non appellauerunt intra tempus debitum, qua de re supplicauerunt principi, qd vellit eis concedere talē sententiam melius cognosci & in melius reformari, quæ petitio videbatur ex eo hōesta, quia si secus esset, contra iuris intentionem isti priuarētur iure suo, quod non videtur dicendum; princeps vero dubitabat an de iure posset id concedere, quia inde aperiretur via ad perpetuādas lites, ut de se patet. Solut. tamen ut hic cauetur, quia secūdum qualitatem negocij gratia concedi, vel denegari debet, & sic obiectiones non obstant cū aliquando possint verificari. Not. quod si iste tex. diligenter consideretur, ex eo colligitur huiusmodi preces esse reijciendas. Not. a cautel. qua aliquādo posset euitari executio sententiæ. sed in foro animæ non esset regulariter admittenda. Io. Bapt.

e ¶ Offerenda.] In scriptis.

f ¶ Augmentis.] Id est fructibus, & accessionibus.

g ¶ Retractationis.] Sed quomodo retractabitur? Respond. ut not. in authent. quæ supplicatio. C. de precib. Imperat. offer. & not. hic, quod pendente supplicatione mandatur sententia executioni, non sic pendente appellatione. l. 1. ff. nil nou. appel. pendente.

FINIS LIBRI TERTII.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER QVARTVS.

DE ACCVSATIONIBVS [a], DEnunciationibus, & Inquisitionibus.

TIT. I.

Criminalia iudicia non habent aliquid simile cum ciuilibus. Et instituuntur per accusationem, denunciationem, & inquisitionem.

CRiminalia [b] iudicia nihil ferme [c] simile habent cũ ceteris iudiciis, de quibus proxime locuti sumus: magnaq; diuersitas [d] eorum est, & in instituẽdis, & in exercendis. Instituuntur autem, aut per accusationem, aut per denunciationem, aut per inquisitionem.

Accusationem inscriptio, denunciationem charitatiua monitio precedere debet. h. d.

Per accusatio-

DE ACCVSATIONIBVS, DENVNtiationibus, & Inquisitionibus.

Io. Bapt. Continuatur ista proposita materia per glos. Rubri. cui addi potest quod cùm in iudicio criminal. considerentur tria, videlicet modus agendi, delicta, & delictorum pœna: compilator volens primo modũ istum demõstrare, proposuit præsentem titul. qui diuiditur in 4. par. in quarum prima adnot. an sit differentia inter iudiciũ ciuile, & criminale: in secunda proponit, & explicat modus criminaliter agendi: in tertia demonstratur quid iuris, si modus iste non sit obseruatus, & reus confessus sit delictum: in quarta declaratur an criminis exceptio sit modus agendi criminaliter: secũda ibi, instituuntur: tertia ibi, si quis tñ. quarta ibi, accidit. aũt.

a ¶ De accusationibus.] Continuatur ad præcedentia & sequentia. Supra dictum fuit de iudiciis ciuilibus, sequebatur videre de criminalibus: & quia ea instituuntur per accusationẽ, denunciationem, & inquisitionem, merito pmittit de his. Ad sequẽtia, cũ esset tractandũ hoc quarto libro de criminibus, & super his procedaẽ per accusationẽ, & denuntiationem, & inquisitionem, merito de his præmittit.

Io. Bapt. CRiminalia. CASVS nõ figuraẽ. Not. tñ qđ q dã scholares dubitauerũt an iudicia ista habeãt aliqd simile arg n. l. i. ff. de arbi. Affirmatiue rñdebãt, cæterũ aliter fuit data solut. put hic legim⁹, qa longe maior vr̃ esse differẽtia inter iudiciũ ciuile & criminale, quam inter iudiciũ ciuile & cõpromissum, & iõ obiectio nõ vr̃ concludere.

b ¶ Criminalia.] Supra est imitatio ex tit. de publi ci iudiciis, in inst. ciuilibus similis imitatio supra in tit de præb. in princi. & in tit. de regu. & monachis. in prin. An autem dicantur criminalia ea iudicia, in quibus pœna pecuniaria venit imponenda, per Ab. & alios in rub. de iudi.

c ¶ Ferme.] Melius hic dicitur ferme, quàm in insti. ciuil. de pub. iud in prin. nec omnino quidquã simile. habent. n. aliqua similia, & est hoc de intentione Accur. in d. prin. in vtrisq; n libellus porrigitur, in vtrisque de calumnia iuratur, vt not. I d. prin.

d ¶ Diuersitas.] Quia in ciuilibus agitur, vt aliquid detur actori, in criminalibus aũt nõ, vt aliqd detur principaliter, sed vt puniatur accusatus, & ita considerata petitione magna est diuersitas. eadẽ est considerato fine. Itẽ est diuersitas etiam exerciti a cũ in ciuilibus probet actor tantum. l q accusare. C. de eden. sed in criminalibus actor & reus quoque. l. falsi reitor. C de aboli. & l vbi. C. ad leg. C r. de falsis.

Instituũtur. Hęc pars diuidit I a. par. in prima proponitur modus ttte a in scda explicaẽ: scda ibi, p accusatione. Quoad primũ, casus nõ figuraẽ, sed No. qđ delictũ pponitur in iudicio aut p modũ agẽdi, aut p modũ excipiẽdi: si primõ, aut ex officio, & datur inqsitio: aut ad instãtiã partis læsæ, & hinc datur accusatio; qcũq; aũt agat aut agit ad pœnam & iõ modis præd. ageret, aut ad correctionem, & inde oritur denũciatio: de exceptione autem dicamus infra in 4. part.

Io. Bapt. Per accusationẽ. Hæc pars licet posset subdiuidi, puto tñ casũ in ea esse ita cõiter proponẽdũ. Quidã Vicari⁹ Mut nẽsis criminaliter agitabat cõtra quosdã clericos, & cũ isti rei essent plures, cõtra quosdã pcedebat p inqsitionẽ nulla pcedẽte ifamia: cõtra alios p accusationẽ. sed nõ facta pri⁹ p accusatoẽ subscriptione ad pęnã talionis cõtra alios deniq; dicebat procedere per viam denunciationis, sed non facta prius correctione: & cum sibi fuisset significatum quod non procedebat legitime, volebat nihilominus suum errorem defendere illa ratione

quia

nem [a], cum solemni præcedente inscriptione [b] per accusatorem rei crimen ad iudicē defertur. Per denunciationem, vt cū nulla [c] præcedente inscriptione, sed tantū charitatiua monitione [d] ad iudicis notitiā crimen deducitur.

Inscriptio quare magis necessaria in accusatione, quā in denunciatione. h. d.

Ideo [e] autē cum in modū accusationis, crimen obiicitur, est inscriptio necessaria, non cum in modum denunciationis: quoniam ad depositionē instruitur accusatio: sed ad correctionem est denunciatio facienda.

Accusator non probans obiectum crimen tenetur ad pœnam talionis, nisi suam innocentiam purgauerit, & interim, dum purgat, est suspendendus. h. d.

Accusator igitur, si legitimis destitutus sit probationibus, eā pœnam debet incurrere, quam, si probasset reus sübstinere debebat [f]. Denuntians [g] vero licet ad talionē non teneatur, si tamen in probatione deficiat, donec [h] suam purgauerit [i] innocentiam ab officio, & beneficio suspendendus.

qoia cum intersit reipubli. delicta corrigere & punire. c. vt famæ. de sent. excom. non videbatur necessarium certā sollemnitatem esse obseruandā, siquidē si secus esset, posset contingere delicta remanere impunita, & nō correcta: qua de re cū de hoc fuisset q̄situm qd iuris, Sol. prout in hac parte legimus, q̄a sicut finis agendi conuenit rationi, ita ēt modus debet esse rōnabil. aliter n. daretur occasio infamandi ēt viros honestos, qd de iure non est permittendū: Non obstat aūt obiectio, q̄a ēt ob dict. interesse publ. legitime est procedendum, cum melius nocentem absoluere q̄ innocentē condēnare: Not. quod a fine debet regulari modos agendi, hinc legimus in c. qualiter. el a. de accusa. & inquis. q̄d sentētia dēt esse conformis l. bello Not secūdo quod nō omnia in iure conside rata sunt ordinata ad iustitiam, & tō pōt limit l iustitia. in fi. de insti. & iu. ff. in ver. iusti atq; iniusti scientia.

a ¶ Per accusationē.] Adde q̄ per exceptionē etiam intentantur interdū crimina, vt in c. super his eo. §. accidit. inf eo, sed non adiungitur hic modus tribus hic enumeratis? Quia licet p exceptionē opponantur crimina, non tū per illum modō vere, criminale iudiciū dr institui cū exceptio in iudicio sit q̄d dependens. & concor. est hac littera, c. qualiter. 2. & c. licet Heli. de simo.

b ¶ Inscriptione. Sed qđ dicetur facta sollēnis inscriptio? Quidā q̄ qñ accusator ꝓfitef in fine libelli accusationis se perfectu libellū dedisse, per quod statim obligatus intelligitur ad talionem. Alij q̄ inscribere est qñ accusator ꝓfitetur. & ꝓmittit de ꝓsequenda accusatione vsq; finē & de hoc no. in l. si cui ff eod. & in l. in causis. C. eo. Tertij, q̄ tunc quis dr inscribere, cum se obligat ad eandem pœnam, si non probauerit, quam reus debuit pati, si probasset ipse accusator, vt 2. q. 8 c. quisquis, & c. qui crimen, & hæc tenenda: pro qua c. cum, de procur. & per glo. in c super his, eo. & ibidem Ab. Sūt autem casus, in quibus non est necessaria hæc inscriptio, vt in crimine abigeatus l. cui C de abige. Item in leuibus, arg. l. leuia. ff. eo. Item in his, quæ apparitores referunt. l. ea quidem. C. eo. Item in crimine apostasiæ. l. apostatarum. C. de aposta. item cū accusatur Christianus, qui contraxit cum iudæa, vel contra. l. ne quis. C. de iudæ. & not. de his, in c. super his. eo. vbi etiam Abb. & per eundem in c. fi. de calumn

c ¶ Nulla ꝓcedēte inscriptione.] Ca. super his, eo.

d ¶ Monitione.] c qualiter. §. fi. & c. cum dilectus, eod.

e ¶ ideo aūt.] Not. hanc rōnē, q̄ sumit ex c. super his, eo. q̄ nihil aliud infert nisi, q̄ cū ex sui natura modus ꝓcedēdi per denūtiationē nō importet alicuius pœnæ impositionē, nō cōuenit rei & negotio, vt quis se inscribat ad talionis pœnā, q̄ non venit imponēda finis. n. cuiusl. libet denūtiationis est correctio, & licet denuntiatus q̄n que compellaf satisfacere, qñ. s. aliter se corrigere nō pōt, illud tñ accidit in quandam consequentiam, vnde nō est in consideratione l. 1. ff de auct. tut Et in accusatione instatur principaliter ad pœnā, vnde non mirum, si est scribendum, & si opponatur q̄ crimina quocunque clarueriut, sunt punienda ac. q 1. c ec ec. Respon secundum Ab in d. c. super his. q̄ sunt punienda secundum modum propositum & probatum. idem tamen Ab. in c inquisitioni, super glo. in ver. accusationis, videtur contrarium sentire, cū dicit saluando dictum Host. q̄ ius non considerat modum procedendi, sed effectum pœnæ, limita tamen & declara superius dicta, vt per Ab. in c. fi. ante fi. de calum

f ¶ Debebat.] 5. q 6 c 1. & c. 2. & traditur de hoc, 2. q 3 per totam.

g ¶ Denuntians.] Ca. fi. de calum vnde sumitur.

h ¶ Donec. & c.] Sic in c. fi. de calū. & vr hoc mirabile, q̄ primo q̄s puniaf tamquā calumniator. & postea recipiant ꝓbationes super innocētia. vr enim hoc esse dupliciter absurdū. primo, quia pœna ꝑcedit ꝓbationē delicti, & q̄ sæpe innocē poterit pœnā pati l. cōtra absentē ff de re. dic q̄ forte operaf ꝑsumptio delicti, eo enim q̄ non ꝓbat, non solum ꝑsumitur denuntians, vel accusans calūniari: verū etiā conuincitur. licet hoc pluribus casibus nō procedat, vt ꝑ c. fi. de calum. per Abb. ꝑ na. & alios

i ¶ Purgauerit.] Sed q̄ erit canonica purgatio? Quidā q̄ per iuramentū denūtiātis, arg c. ꝑsentium de testi. & c. pastoralis. de exce. Sed tu dic q̄ huiusmodi

di purgatio pstabitur ad arbitrium iudicis ex quo iure non determinatur, c. de causis, de offi. dele. itē omnes purgationes hodie sunt arbitrariæ, vti de purgat. canonica, per tot. & 2. q 5 c omnibus, & c. consuluisti, 2. q. 5. & not. in c. fi. de calum. per gloss. Ab. & alios.

eo cap præterea. de testibus cogend. quamquam dici possit, quod hoc casu præcedat fama: quia non denuntiantur, nisi notoria, alioqui denunstianti nō creditur, secundum Abb. in dicto cap. qualiter, no. in § aliquando. 4. quæst. 4. & in supra alleg intib.

dus [a] erit: vt ceteri simili [b] pœna perterriti ad aliorum infamiā facile non prosiliāt [c].

Ponit quando procedendū sit per inquisitionē. h. d.

Per inquisitionē [d] criminale iudicium instituitur, cum præcedente diffamatione ac quasi denunciante fama [a], de crimine iudex inquirit. Constitutum est enim, ne criminum facilis nimis sit obiectio, vt sicut ad accusationem legitima pręcedere debet inscriptio, & denunciationem charitatiua monitio: ita & inquisitionem clamorosa [f] insinuatio præcedere debeat.

Confessus crimina coram inquisitore, non poterit confessionem suam eo prætextu reuocare, quod nōn præcesserit fama inquisitionem. hoc dicit.

Si quis tamen [g] postquam coram eo, qui contra ipsum sup certis criminibus inqsitor deputatus [h] fuerat, eadem crimina

a ¶ Suspendēdus.] Quam pœnā euitabit denuncians vel accusator, si probet intentionē suā, vel crimen obiectum per vnum testem. Doct. communiter in c. a de calum. secus esset in pœna conuentionali, qa ipsam non euaderet, nisi plene probaret, vt in c. cum dilecti, de elect. & ibi pulchre Abb. versiculo. tertio oppono contra textū.
b ¶ Simili pœna.] Ita pœna vnius est metus multorum. a. q. 7. c. quapropter & l. capitolinum. §. famosos. ff. de pœnis. & c. Irrefragabili. de offic. ord. & c. fi. de calum.
c ¶ Prosiliāt.] Deficiente tamen denunciatione, vel accusatore non prohibetur iudex ex suo officio inquirere ad vtilitatem Reipub. c. crimina, de colluf. deteg l. quāuis. C de adult. & per Ab. in c. constitutus. de appell. in primo notabili.
d ¶ Per inquisitionem.] Sunt inquisitionis plures species. Quadā generalissima, vt cum prælatus inquirit super statu totius prouinciæ, de qua in c. sicut, eo. & in c. Romana. de censi. & in 6 & per Ab. in ca. qualiter, 2. eo. & in hac non est necesse infamiam præcedere. immo tenetur prælatus quolibet anno hanc generalem inquisitionem facere, ca. cū venerabilis, de censibus. Quædam generalis, vt cū inquiritur super statu ciuitatis, castri, vel alterius particularis loci, nec tunc exigitur quod infamia præcedat, facit cap. 1. de offic. ordin. l. congruit. ff. de offic. præsid. Quædam est specialis contra certā personam, & hæc interdum fit non ad pœnam imponendam, sed ex debito officij; vt puta, ne carnale matrimonium stante legitimo impedimento contrahatur. Vel non confirmetur electus: & nec hoc casu exigitur infamia: quia non agitur ad pœnam, ex quo fit ex debito officij, fac. cap postquam, & cap cum dilecti, & cap. nihil. cum simil. de elec. capit. finali. de cland desponſ. & not. per Innocen. in capit 1. de excess. præl. & per Hostien. in cap. vni. vt eccles. benef. & per Abb in dicto cap quali ter. & in cap penult. eo. Quandoque ista specialis inquisitio fit ad pœnam imponendam, & tunc si fit ad denuntiationem publici officialis non est necessarium, quod fama præcedat, l. ea quidem. C.

Quandoque fit speciali fama deferente, & tunc habet locum, quod hic dicitur, quod tamen recipit aliquas distinctiones & limitationes, de quibus habetur in dicto c. qualiter, & in l. 2. § ex publico. ff. de adulter. vbi traditur, quæ sint inter has species differentiæ.
e ¶ Denunciante fama.] Sumit hoc verbum hic in malam partem, aliquā do tamen & in bonam, c. nolo, 12. q 1. & sic est nomē medium. fungitur ergo fama coram iudice vice accusatoris, vnde hoc casu nihil probabit, licet aliquando plene, aut semiplene probet, iuxta ea, q̄ hātur in c. veniēs, de testi. & in l. de minore. §. tormēta. ff. de quæst. q a si probaret in casu nostro teneret locū accusatoris & testis, quod esse non debet 4 q 4. c 1. & c. forus. de ver. sig. debet autem hæc fama habuisse ortū non a maleuolis, vt traditur plenissime in c. qualiter. 2. eo. vbi habetur qā sit effectus famæ, q̄ habet ortum a maleuolis: & an compellat infamatum ad canonicam purgationem.
f ¶ Clamorosa.] id est, late sparsa c. qualiter, 2. vbi Ab. & c. inquisitionis. § ad hæc eod.

Si qs tñ. CASVS ita figuratur. Quidā iudex ita contra inqsitos, & de crimine accusatos pcedebat qd formā agēdi nō seruauit, eorum tñ hoc nō obstante alter delictū fuit cōfessus, & alter a principio aliquā exceptionē nō opposuit, vnde fuit dubitatū de valore hmōi pcessus, q videbatur nullus p regulam qd forma dat esse rei. l. Iulianus. ff. ad exhibendū. Sol. tñ ,ptr hic legimus, qa solēnitas iuris vr inducta ad veritatē inueniēdā, & ne qs indebite grauetur, & cū hoc intersit rei, pōt ipse renūciare: vnde obiectio est intelligēda de forma intrinseca & essētiali, secus autē de extrinseca: No. qd qs dr iuri suo renūciare aliqñ tacite, & aliqñ expsse, & iō caute in iudiciis est pcedēdū: No secūdo quasdā solēnitates esse necessarias ad libitū istorū, qui eis vel volunt. Io. Bapt
g ¶ Si qs tamē.] Habes hic, & in §. seq duos casus in quibus tenet processus etiā non præcedente diffamatione. alios casus vide in c. vni. vt eccle. benefi. sin. dim. confer. & in l 2 § publico. ff de adulter.
h ¶ Deputatus.] Non solum ab Apostolico verum

etiam

confessus[a] fuerit, frustra postmodū eo prætextū[b] confessionem suam impugnare contendet, quod super eisdem criminibus non fuerit antea diffamatus.

Si iudex processerit nō excipiente inquisito de non diffamatione processus tenebit. hoc dicit.

Idem etiam erit, si is, cui contra te commissa[c] super certis criminibus, fuerit inquisitio, te præsente[d], nec quidquam super hoc excipiente, infamiæ inquisitione omissa, ad veritatem eorundem criminum inquirendam processerit. Nec enim processum huiusmodi, eo quod non fuit de infamia primitus inquisitum, vlterius impugnare poteris[e].

Si crimē opponatur excipiendo, non est necessaria inscriptio h.d.

Accidit[f] autem interdum, vt alicui nec accusando, nec denūciando, nec inquirendo, sed excipiendo[g] crimen opponatur: vt puta cum quid obiicitur, vt quis ab accusatione, vel testificatione repellatur, quo casu non erit inscriptio necessaria[h].

etiam ab ordinario, secundum Archid. Io. And. & Perusi. in c. 1. eo in 6. vnde sumitur. fac. quæ habētur. in c. quod sedem, de offi. ordi.

a ¶ Confessus.] Nullæ ergo sunt partes iudicis, nisi vt sententiam ferat. quid enim quærimus de infamia, cum de crimine clareat? 24. q. 3. c. cccc. ca. per inquisitionem. de elect. c. si super, de confess. l. si debitori. ff. de iud. iam enim est notorium crimen, c. vestra, & c. si. de cohab. mulier. & cler.

b ¶ Eo prætextu.] Vel illo, quod capitula super quibus quis fuit inquisitus, sibi non fuerint tradita, c. 1. in 2. respon. eo lib. 6. alio tamen prætextu; puta, erroris, vel falsitatis ipsius confessionis, licet. n. ex confessione in iudicio resultet notorium: c. si. de cohab. cleri. & mul. Confessio tamē potest non solum exponi, & declarari ita quod illa non perimatur, ca. cum dilecti, eo. sed etiā respectu erroris, vel falsitatis reuocari, fac l. cōfessionib. ff. de iterr. act. nec. n. fatei q.ettat. l. non fatetur. ff. de confess. l. si per errorem. ff. de iuris. omn. iud. nisi tamen confessio facta fuerit deliberata, vt not. in c. ex litteris, de diuor. secundum Ioan. And. Arch. & Perusi. in d. c. 1. Quod ipsum tamen multis modis limitatur, vt per Peru. in d. c. 1. post alios plures, quos allegat.

c ¶ Commissa.] Intellige ad petitionem alicuius: quia si Papa motu proprio cōmittit inquisitionem, criminum alicuius, iam illū approbat infamatum, cum eps. & metropolitanus procedant, etiam ad inquisitionem, omisso tali articulo, 2. q. 5. c. omnibus, & c. sicut olim, eod. Sed si ad petitionem alterius commiserit. tunc prius inquirendū erit de infamia, secundum Inn. in c. cū oporteat, eo. etiā ita not. in c. si. eo. in 6. quod declara vt ibi per Perusi. & alios.

d ¶ Præsente.] Sciente, nec reclamante secus. n. esset, si quis esset quidē pñs sed ignoraret, quod testes deponerēt super principali omissa inquisitione infamiæ: qa tunc non valeret processus, c. 1. inquisitionis § 1. c. eo. Vel si contumaciter abesset, vt per Doct. in c. 2. eo. in 6. non tamen tenetur respondere, nisi citatus, Ab. in c. 1. de iudi. nu. 15.

e ¶ Poteris.] Nota ergo, quod infamiæ inquisitio est de substantia processus initi per viam inquisitionis; cum possit omitti non solum expresse: verum etiam tacite, de quo. in c. 2. eo. in 6. & late per Perusi. in c. 1. eo. tit. & lib. post alios. Aliàs autē iudex inquirens contra aliquem sine indiciis siue expresso, vel tacito consensu inquisiti, si eundem postea absoluat, tenetur sibi in expensis. Ab. in c. cum dilecti, versi gloss. vltima colligit, arg. ex text.

Accidit autem. Io. Bapt.

CASVS. Fuit dubitatum inter scholares an modus proponēdi crimina in iudicio per exceptionem esset criminalis. quidā n. affirmatiue putabant esse respondēdum, quia illic reus ob ipsum delictū aliquo modo saltem punitur, quidam vero alij putabāt oppositū cū solū delictū talē reū ab illo actu excludat sicut testis criminosus. c. testimonium. de testib. Sol. tamē vt in hac parte cauetur, quia finis exceptionis opponitur fini iudicij siue ciuilis siue criminalis, cum exceptio sit quædā exclusio actionis vel intentionis agētis. l. 2. ff. de exceptio.

Not. quod exceptio non solum excludit, sed etiā aliquando tollit ius quæsitum, vt declarat ca. super his. & ibi docto. eo. de accusa. Not. 3. qđ differētia distinctiua desumi debet a fine, vt sit vera & propria.

f ¶ Accidit.] Ad ea, quæ in hoc, & in sequen. §. veniunt dicenda, vide per Hostien. in titu. de exceptionibus. lib. 5.

g ¶ Excipiendo.] Sed an contra excipientem de crimine possit replicari de alio crimine, ad effectum remouendi reum ab exceptione? Respon. non admittitur triplicatio, vt traditur in c. super his. de accu. quia cuilibet quantumuis criminoso reseruatur defensio legitima, vt in cap. intelleximus. de iudic.

h ¶ Necessaria.] Cap. super his. eo. c. cum dilectus, vbi late de ordin. cogni. & hoc intellige iuxta verba huius litteræ, scilicet qñ recipiē de crimine ad hoc, vt testis, vel accusator simpliciter repellantur a deponendo, vel accusando hoc enim casu non est inscriptio necessaria. sed si incidenter hæc exceptio operare ne alicuius iuris priuationem, imponetur excipienti poena extraordinaria, vt dicitur in §. seq. & in c. super his. vnde sumit. Si vero excipe retur ad effectum puniendi principaliter, qua ratione

Non est necessaria inscriptio, si crimen obyciatur, vt quis ab officy, vel beneficij assecutione excludatur: quo tamen casu, si post confirmationem opponatur, deficiens in probatione punitur pœna extraordinaria. hoc dicit.

Sed an si propterea crimē opponatur, vt quis a promotione officij, vel beneficij, assecutione excludatur, necessaria tunc sit inscriptio? Et proditū est, si ante confirmationem obiiciatur, nō cogi quemquam inscribere: quia crimen hoc modo probatum promouendum quidem impedit [a], non tamen iam promotū deiicit. Post confirmationem [b] vero, cū scilicet ordinandus fuerit aliquis, aut etiam consecrandus, quia & ab obtinēdo repellit, & ab obtento deiicit, ad extraordinariā pœnam secundum arbitrium [c] iudicis citra vinculum inscriptionis, si defecerit in probando, est excipiens astringendus.

DE DVPLICI [d] purgatione.

TIT. II.

Quid sit purgatio. hoc dicit.

Ontingit et interdum, vt licet aduersus criminosum [e], nec accusator consistat, neque testibus, aut propria sit confessione conuictus, ita tamen alicuius criminis, vel maculae publica laborat infamia, quod super manifesta fere nota ei dem purgatio sit indicēda [f]. Est autem purgatio demonstratio [g] innocentiæ super obiecto crimine.

ne interuenire debet inscriptio in directa accusatione, eadem ratione debet in exceptione hoc casu interuenire. Ita Abb. in d. ca. cum dilectus. post Bar. in l. si cui. ff. eod. sed an crimen probatū per viā exceptionis infamet. p Abb. in d. c. cū dilectus. ver. quoad tertium, & per eundem in c. super eo. de ele.

a ¶ Impedit.] Immo obstat in dignitatibus etiā acquirendis. c. super eo. de elect. & arg. 2. q. 1. c. prohibentur, & c. omnipotens. eo. quia ex ista exceptione probata semper grauata remanet eius opinio. l. Lucius. ff. de his, q. not. infa. c. cum tu. de testi. c. super eo. de elect. Sed contra videtur facere: quia exceptio non debet operari vltra intentionem agentis. l. non omnis. ff. si cer. pet. ergo hæc exceptio nō debet operari remotionē ab alia. Sol. secundum Abb. in d. c. super his. quod hoc non operatur virtus exceptionis, sed aggrauatio opinionis, quæ surrexit ex prima repulsione, vt not. in d. c. super eo. An ante iste possit se purgare, ne repellatur ab alia dignitate consequenda, per Abb. in d. cap. super his. ver. & aduerte post glos.

b ¶ Post confirmationem. Tunc. n. spirituale coniugium est contractum. ca. inter corporalia. de translat. præla. §. fi. supra de confirma.

c ¶ Arbitriū.] Est hoc generale vbi certe pœna expressa non est in iure, c. de causis. de offi. deleg. l. 1. in fi. ff. de iu. delib. & a tali pœna imposita pōt appellari: secus a pœna expressa in iure. l. aurep. ff. de verb. sig. & in c. super his. de accus. vel posset peti reductio pœnæ ad arbitrium boni viri, c. Quintauallis. & c. veniens. ad fi. de iureiur.

DE DVPLICI PVRGATIONE.

Io. Bapt. Cōtinuatur tit. iste prout colligitur ex prin. eius, siquidem cum ex modo criminaliter procedendi aliquando quis remaneat infamatus, & ideo debeat se purgare, propterea conuenienti ordine proponitur hic tit. iste, qui diuiditur in 4. part. in prima parte aduot. continuatio: in secunda declaratur quid & quotuplex sit purgatio. in tertia demonstratur quid iuris de deficiente in purgatione. in 4. adnot. de delictis quædam distin. secunda ibi, est autem. tertia ibi, quicunq;. quarta ibi, criminum.

DE DVPLICI purgatione.

d ¶ De duplici.] Vulgari, scilicet, & canonica.

Io. Bapt. Contingit. CASVS non figuratur. Not. quod ex delicto in iudicio legitime proposito, non tamen concludenter probato contrahitur infamia, quæ cum a iure damnetur, propterea debet de iure purgari: Not. secundo argum. quod caute est procedendū in hoc criminali iudicio ne quis indebite infametur.

e ¶ Criminosum.] Id est, qui putatur criminosus.

f ¶ Indicenda.] c. de hoc autem. de simo. & cap. nos inter. de purg. can.

Io. Bapt. Est autem. CASVS non figuratur Not. tamen quod purgatio cum sit demonstratio innocentiæ, aut est secūdum canones, & ista est promissa, aut est contra eosd. can. & ista est damnata, & ideo dicitur vulgaris, sicuti est duellum: per primum probabiliter demonstratur innocentia: per secundum vero tentatur Deus, & ideo damnatur.

g ¶ Demonstratio.] Non quemadmodum sumunt Theologi, vt scilicet non possit res aliter esse, sed per quasdam coniecturas, vel media a iure adinuenta, quæ vulgus, vel ius habent loco demonstrationum.

Aquæ

a ¶ Aquæ frigidæ.] Cap. ex tuarum. de purg. canõ.
b ¶ Ferri.] Cap. si. de purg. vulg.
c ¶ Certaminis.] Cap. 1. de purg. vulg. 2. q. 4. c. monomachiam.
d ¶ Tentari.] Quod est cauendum, 23. q. 8. c. si nulla vrget. & 22. q. 2. c. quæritur cur.
e ¶ Exulare.] Ca. 1. de purg. vulg. ca. monomachiam. 2. q. 4. irrepserat tamen abusus quidam nuper in Italia, vt passim ferme singulare certãmen iniretur, ita vt assuetudine quadã licere videretur, vnde de eo tamquam de re non illicita luculenti tractatus scripti comperiuntur, & Doctores passim consulebãt, sed saluberrime prouidit nuper Conc. Trident. in sess. 25. in 19. decreto, in decretis reformationum. per quod credendum est hoie magnæ corruptelæ iam impositum finem, cum non solum volentibus pugnare, verũ & principibus, patrinis, aduocatis, magnæ pœnæ imponãtur.
f ¶ Quosdam.] Vt Dauid cum Golia.
g ¶ Auctoritas.] Non ergo omnia, quæ sunt, vel legũtur in sacra pagina sunt imitãda. Quædam enim in ea dicuntur narratiue non approbatiue, vt de Esau, q fuit venator, c. Esau, dist. 86. Quædam dispensatiue, vt de Iacob, q habuerit plures vxores, cap. gaudemus, de diuor. fac. c. occidit. 23. q. vlt.
h ¶ Canonibus.] Vt de purg. can. per tot. & 2. q. 4. per tot. & 15. q. 5.
i ¶ Firmat.] Cap. constitutos, de purg. canon. cuius autem numeri esse debeat hæc manus, per Hostiẽ. in summa de purg. cano §. quotus numerus.
k ¶ Erunt autem, &c.] Not. requisita in purgatoribus. Primum enim debent iurare secundum conscientiam & opinionem suam. Secundum, q probentur ab ecclesia. Tertium, vt sint bonæ famæ. Quartum, quod non fuerint de crimine condemnati. Quintum, q non sint vicini, vel habeant conuersationem cum purgando, vt in ea. constitutus. vbi Abb. de purg. cano. c. cum dilectus, cap. cum P. Manconella. eod. tit.

Quicunque. CASVS. Quidã cum fuisset de crimine infamatus, fuit ei indicta purgatio canonica, in qua cum defecisset, fuit quæsitum an vlterius contra eum esset procedẽdum per c. at si clerici. de iudic. videbatur absolu ẽdus cũ non sit confessus, vel conuictus, sol. tamen ut hic habetur, quia cum non potuisset se purgare, habetur propterea pro conuicto, & sic æquiparatur criminoso notorio, in quo non conceditur purgatio, & ita nec etiam obiectio videtur obstare: Not. in primis cautelã. ad probãda delicta quæ concludenter vel nõ sunt probata, vel non potuerunt probari. Not. secundo quod delictum notoriũ æquiparatur seu delicto confesso, vel conuicto tam in condemnando, quã etiam in indicendo purgationẽ. Io. Bapt.

Quotuplex sit purgatio, & quod vulgaris est penitus improbata. h.d.

Purgationis duæ sunt species, vulgaris, scilicet & canonica. Vulgaris purgatio est, quam vulgus, vel inuenit vel sequitur. Vt cum aquæ frigidæ [a], vel candentis ferri [b], vel singularis certaminis [c] quis subit iudiciũ. quæ cũ Deus in ea tentari [d] videatur, merito iussa est sacris canonibus exulare [e]: licet enim quosdam [f] singulare certamen iniuisse diuina prodat historia, numquam tamẽ, vt id pro lege teneatur, diuina sanxit auctoritas [g].

Quæ sit canonica purgatio. Et quales esse debent cõpurgatores. h.d.

Canonica purgatio dicitur, quæ sacris canonibus [h] est cõprobata, vt cum de crimine infamatus iurat, se non esse tali crimine, vel macula inquinatum, & certa compurgatorum manus eundem a crimine immunem, & verum credere illum iurasse, ipsa quoque iureiurando firmat [i]. Erunt [k] autem compurgatores huiusmodi honestatis & opinionis, vt verisimile sit eos amore, vel odio, vel obtentu pecuniæ non deierare. necesse etiã est, vt eius, quem purgare intendunt, vitam & mores notos habeãt.

Deficiens in purgatione habetur pro conuicto. h.d.

Quicũque vero in canonica purgatione defecerint, perinde [l] puniendi sunt, atque si de crimine, de quo diffamati fuerint, legitime conuicti, vel confessi fuissent [m].

l ¶ Perinde.] Cap. cum P. Manconella, de purg. Hoc tamen intellige secũdum distinctionẽ Ab. in c. accedens, de accu. versi. & iõ vltra alios. videlicet, si aliquis modus agendi præcessit purgationis indictionem: nam tũc deficiens in purgatione punitur secundum illum modum, vnde si præcessit accusatio deficiens punietur vt mediante accusatione conuictus, si præcessit inquisitio, vt conuictus medio inquisitionis, crimiet, & quod ibi not. de purg. can. Aut nullus agendi modus præcessit purgationem, & tunc deficiens punitur modo extraordinario, & suspenduntur tantum ab officio, vt per Ioann. Andr. in cap significasti, de adul. & de hoc per eundem Abb. in c. veritatis, ver. alius intellectus notabilis, de do. & contu. & in c. cum dilectus, in gl. 1. de purg. cano.
m ¶ Fuissent.] Quod si purgauerint se, an nihilominus post purgationem accusari possint, vel inquiri? Resp.

Rā. secundum distinctionem Abb. in c. ex tuarum, ver. sed quoad principalem, de purg. cano. Notandum est, quod si fuit præstita purgatio super crimine enormi, nihilominus purgatus potest temporaliter suspendi. c. inter, de purgat. cano.

prima habetur quid, & vnde sit dicta simonia: in secunda quotuplex sit: in tertia quomodo, & in quibus rebus committatur. In quarta quis possit dispensare: in quinta adnot. an simonia suo vitio vitiet datum in dispendium electionis: in sexta demonstratur qua pęna, & quomodo ipsa puniatur: in secunda [sic: prima] adnot. quia possit eam accusare: in octaua soluũtur quędam dubia: secunda ibi, simoniæ: tertia ibi, contrahitur autẽ: quarta ibi, sed uideamus: quinta ibi, plane: sexta ibi, ac veluti: septima ibi, huius autem: octaua ibi, sciendum tamen est.

Nisi tamen aliud iudicantis [a] ęquitas statuẽdum duxerit.

Super notorio nulli erit indicenda purgatio h.d.

Plane super notorio nulli erit indicenda purgatio [b], sed tantum condemnationis promulganda sententia. Cum patrati sceleris euidentia [c] neque accusatoris [d] clamore indigeat.

Criminum quædam solũ Deum lædunt, quædam etiã homines. h.d.

Criminum [e] autẽ quædam diuinæ maiestatis læsionem continent: quædam uero & hominibus [f] damnum irrogant. Quæ Deum principaliter lædunt, hæc ferme habentur, simonia, hæresis, schisma, apostasia, sortilegium, maledicentia, sacrilegium. Hominibus uero lęsionem inferunt, homicidium, adulteriũ, stuprum, rapina, furtum, vsura, falsum, iniurię, de quibus distinctius, sed tamen breuiter uideamus.

DE SIMONIA.

TIT. III.

Quid sit simonia, & unde dicta. h.d.

Simonia nihil aliud est, quàm studiosa uoluntas [g], siue cupiditas emendi uel uendendi spiritualia [h], uel spiritualibus annexa [i]. Vel si-

a ¶ Iudicantis æquitas.] De hoc Fel. in c. accedens, de accus. post Hostien. in summa de purg. cano. §. quę sit pœna.

b ¶ Purgatio.] Ca. cum dilectus. de purg. can.

c ¶ Euidẽtia.] Ca. euidentia. de accu. Sufficit autem scelus esse euidens peritis & intelligentibus, non autẽ & idiotis per id quod ponit But. in c. litteras. de temp. ordi. vbi dicit, euidentẽ legis intellectum, qui extrahitur subtiliter per peritos, licet non omnes scirent ita extrahere.

d ¶ Neque accusatoris.] Vnde nec purgatio admittetur, cum nec accusator sit necessarius, quod magis videbatur dicẽdum, & not. arg. de accusatione ad purgationem.

Criminum. CASVS non figuratur. Not. tamen causam distinctionis, quoniam ex delicto oritur læsio, & damnum, & hęc respiciunt immediatè vel Deum, vel hominem, propterea duo assignatur genera delictorum: reliquæ autẽ cicaturæ non sunt in ista distinct. considerate, quia reducuntur vt puto ad Deum, vel hominem.

e ¶ Criminum.] Dixit hucusque de causa formali iudicij criminalis, exoritur nunc de materiali.

f ¶ Et hominibus.] Copulatiua implicat, quod postea enumerata continent non solum damnum hominum, sed etiam læsionem Dei.

DE SIMONIA.

Io. Bapt. Cum auctor supra §. fi. tit. prox. adnot. distin. de delictis, ea ratione vr̃ id fecisse, quia post explicationem modi criminaliter agendi, intendebat postea tractare de ipsismet delictis, atq; primo de illis quæ principaliter respiciebant Deum; quã de re cum simonia sit de illorum inter ista magis graue, vt adnot. in sum. 1. q. 1. propterea proposuit in præsenti tit. istum. qui diuiditur in 8. part. in quarum

Io. Bapt. Simonia. CASVS non figuratur: sed no. quod ideo simonia est damnata, quia quod non est æstimabile per eam fit æstimabile: Not. secundo quod quando duo in aliquo actu considerantur, id quod est principale habetur in consideratione.

g ¶ Voluntas.] Videtur ergo, quod sola voluntate possit cõmitti, quod satis verum est quoad ecclesiam triumphantem, vel forũ poli. c. tua nos, eo. secus quoad ecclesiam militantem, & in foro fori, vt declarat late Host. in sum. e. §. quid sit simonia. & 1. q. 1. in gloss. summæ. & quia antiquorum definitiones singulæ rẽ totaliter non videntur complecti. Ideo plures ponit.

ANT. TIM. Quod dicitur in glos. quod uoluntate sola in foro fori non committitur simonia. i. non punitur simonia mentalis legibus humanis, credo verum: in causa enim iudex non potest animaduertere: cum iudicium tutum ecclesia non ferat super occultis, de quibus non iudicat, neq; ea punit iuxta l. cogitationes, ff. de pœn. cogitationis pœnam nemo patitur.

h ¶ Spiritualia.] Vtputa ordinem, & de his not. supra de re iudi. & in ca. consulere. eo. & per Host. in summa eo. § 1.

i ¶ Annexa.] Vt ius percipiendi fructus perpetuò secundum Hõst. in summa eo §. 1. Vel ius patronatus, c. de iure & c. quia clerici, de iure patr. vt latius

tius per Hostl.in d.§. t. dātur & aliæ definitiones, vt ibi per Host.& per Abb.in c.nemo.eo.

a ¶ Commutatio.] Hæc definitio ponitur per Ab. in c.nemo.eo vbi declarat, & videtur accommodatior.dic vt ibi per com.

bet adnotari. Quidā seruitores, vt dicunt, Cardinalium ita suis dominis seruiebant, quod ob suam seruitutem intendebant habere beneficium ecclesiast.quidam vero quia laudabant summopere dominum suum sperabant propterea certam ecclesiast.dignitatē, quidā denique pecuniam dederunt pro aliis spiritualibus consequendis, vnde fuit quæsitum, an omnes dicantur simoniam committere secundum definitionem.n. simoniæ supra in prin. huius tit. assignatam videbatur dicendū non omnes eam cōmittere, imo nec illi qui pecuniam dederunt. argum. ca. dilectus.eo. Sol. tamen vt in hac parte legimus, quia omnes dabant temporale pro spirituali. appellatione. n. commodi temporalis intelligitur munus a lingua, ab obsequio & a manu. cap.sunt nonnulli. 1. q. 1. hinc cessat prima obiectio: text.autem. in d.c. dilectus. intelligitur quoad euitandam vexationem, & ideo sumus in diuersis: Not. primo, quod taciti & expressi etiam in delictis ead. est virtus: Not. secundo quod munus a lingua, ab obsequio, & a mano est extimabile. Not. tertio simoniam committi non tantum ab eo, qui dat, vel recipit spirituale pro temporali, sed etiam aliquando ab aliis isto ignorante.

monia est rei spiritualis, vel spiritualibus annexę cum aliquo temporali facta commutatio a. Appellata est autem a Simone mago, qui primus huius detestandi sceleris auctor fuit b.

Simonia aut est simplex cōuētionalis, aut realis. Et realis subdiuiditur in realē conuentionalem, & realem mentalem h d.

Simonię duplex c est species. Nam aut est cōuentionalis, aut mentalis. Conuentionalis est, cum aut aliquid datū est, vel de dando in posterum tractatus intercesserit, & conuētio d. Mētalis est, cum nullum quidem intercessit factum, sed sola praua dantis, aut recipiētis mens, & intentio concurrit; & propter ea rudi, sed congruenti vocabulo e mentalis appellatur.

Cuiuscunque muneris receptione simonia contrahitur h.d.

Contrahitur autē simonia non modo cum pecunia ipsa pro re sacra datur, aut recipitur, vel de danda & recipienda tacite, vel expresse conuentum fuerit: verum etiam cum dans a lingua f, vel ab obsequio g recipientis munus exigit. Cū enim spiritualia tribuens manus ab omni munere h excutere debeat, id tunc facere intelligitur, cum pro diuinis rebus non solū pecuniā nullam: sed nec humanum i obsequium, aut gratiam aliquam requirit.

b ¶ Auctor fuit.] Vt apparet in actis Apostolicis, c.8. Sic senatuscons. Macedonianum a Macedone homine malo fuit denominatū, & licet conueniret huiusmodi personas delere de hominum memoria, tamen tolerabile est, quod per dedecus immortalitati commendentur.

Io. Bapt. Simoniæ. CASVS nō figuratur, Not. tamen eorum distin. quia aut cōmittitur voluntate alterius contrahentis tantum, aut voluntate, & conuentione.

c ¶ Doplex.] Pro verificatione, & declaratione huius distinctionis, adeundus est Ab.in c nemo. vers. sed oppono contra gio.& in c consolere. eo. in fi. & c. veniens. eo. in t.no. & per Cassa.in tit. de consti. decis.5.

d ¶ Conoentio.] Simonia enim cōmittitur non solū recipiendo actualiter temporale pro spirituali; sed etiā recipiendo solam obligationem temporalitatis, c. cum super. vbi Ab. not. de confess.fac 1.q. 3.ca. sunt nonnulli.

e ¶ Vocabnlo.] Arg. q magis curandum est de magistralitate.quā de puritate linguæ Latinæ, quod non solum fuit seruatum in hoc libr. Sed etiam seruatur in omnibus facultatibus quæ habent propria ac peculiaria vocabula plerunque barbara, & facit hoc contra Iurisconsultos Germanos & Gallos modernos, & quosdam etiā Italos qui interdū adeo verba spectant, vt rem post habeant contra illud Manilij.

Ornari res ipsa vetat, contenta doceri.

Fac.not.io l.2.§.post hos.ff de orig iur. & c.intelligentia.& c.propterea de ver.signi.

Io. Bapt. Contrahitur autem. CASVS in hac part.ita de

f ¶ A lingua] Munus a linguo est fauor. 1.q.1.ca. sunt nonnulli.

g ¶ Ab obseqoio.] Quod est seruitus indebite impensa. 1.q. 1.c.sunt nonnulli.

h ¶ Ab omni munere.] Scilicet humano, vt declaratur statim. Nā pro obsequio spirituali licite promittitur aliquid spirituale, vt videtur tenere Archid.in c.sunt nonnulli.1.q.1.nisi forte eius lectura sit mendosa: sed quidquid dicat Archid. & Abb. in c.cum essent.eod.tenet, quod idem sit in spirituali, quod in temporali.

i ¶ Humanum obsequium.] Et sic videtur, q non possim licite seruire episcopo pro consequendo beneficia.

Notarius vel minister nil debent recipere pro ordinatione h. d.

Et sicut pro manus impositione non debet episcopus, ita nec minister, nec notarius in ordinatione pro voce, vel calamo pecuniam recipere [a].

Pecuniæ appellatione continetur quidquid homines habent in terris h. d.

Pecuniam [b] vero hoc loco accipiemus quidquid homines habent: hoc enim nomine ideo omnia continentur, quia antiqui quidquid ferme habebant, in pecoribus habebant. Contrahitur ergo simonia, cum quis sacra quodammodo [c] in commercium deducit.

Ponit plura capita, ex quibus committitur simonia. h. d.

Sed & tunc quoq; [e] simonia committi dicitur, cum quid pro personis ecclesiasticis deducendis in sedem, vel sacerdotibus instituendis [f], aut sepeliendis [g] mortuis, seu pro nubentium benedictionibus [h] accipitur.

neficia. fac. 1. q. 1. c. sunt nonnulli. & c. cum essent. eo. Arg contra 12 q. 2. c. quicumque suffragio. & c. charitatem & de cler non resid. c. de cætero. Itẽ licite quis sperare potest dignitatẽ c. consuluit di stin 74 & c. quid pro derit. dist. 61. c. cum pridem. de pact. Sol quod propter seruitium principaliter non est licitum nec appetere, nec concedere beneficium, quia quod in se debitum est & honestum, non debet exerceri fauore humana gratiæ, sed recto iudicio vt cap. nemo. eo. & ca. grauc. de præben. & 12. q. 3. §. si ergo. Sed secundario bene potest sperari, & concedi beneficium. ita nota. in d. ca. consu- luit. & in c. quid pro derit. dist. 61 & per Innoc. in c. venerabilem. de elec. in fi. in verbo) fiduciã. & de hoc plene in ea: sunt nonnulli. 1. quæst. 1 & in cap. cum essent. eod.

a ¶ Recipere.] Etiam sponte oblatum Concil. Trid. sessio 21. in 1. c. in decretis reformationum.

Pecuniæ verbum.

b ¶ Pecuniã.] Fac. 1 q 3. c totũ. vnde sumitur. Itẽ fac. 1 extrauag in cõibus lib 5 quæ est Vrbani Pontificis, incipit. Sane in vinea. Põt aũt pecuniæ verbũ sumi tripliciter, largissime, ita vt contineat & incorporalia, puta, iura & actiones, & ita sumitur hic, & in l. pecuniæ ff de verb sign. fac. l. quisquis. ff. de leg. 3. fac. l 1 §. si cum l. seq ff de ca[illegible]um. Secũdo modo sumitur large, non tñ largissime s pro his tantum rebus, quæ consistunt in pondere, numero, & mensura. l talis scriptura ff. de leg 1. Tertio modo sumitur stricte s pro pecunia, quæ est in numerato, vt 14 q 3. c. 1 2 & 3. & §. pretiũ. Instit. de emp & vend & l. si. C. de præd. decur. lib. 10

c ¶ Quodammodo.] Hoc verbum improprietatem denotat, quasi dicat de facto sacramenta veniunt in commercium, & permutantur non vere.

d ¶ Deducit.] Sed nũquid detur licite pecunia sacerdoti, qui nõ vult aliter baptizare? Rñ vt no 1 q. 1. c. baptizandis. Itẽ nũquid licite detur pecunia pagano, vt se baptizet? Rñ vt nor. 1 q 2. c quam pio, & de vtraque quæstione per Ab. in c. cum in ecclesiæ versi extra gl. quæro, eod

e ¶ Tunc quoque] Quasi dicat, non solũ cũ venduntur sacramẽta verũ ẽt in casibus, in quibus maior videbatur dubitatio cõmittitur simonia, & maior dubitandi rõ est in casibus hic enumeratis: quia lõge minus continẽt spiritualitatis, quam sacramenta.

f ¶ Instituendis.] Concor. c. cum ecclesiæ. eo. & 1. q 3. c. si quis obiecerit.

g ¶ Sepeliendis.] Ca cũ ecclesiæ, & c. suam, vbi de hoc per Doct eo. & §. si sup de sep. vbi not.

h ¶ Benedictionibus.] Sic c. cũ ecclesiæ & c suã, eod. pro matrimonio in aliquid date vel recipere nõ est peccatum 1. q. 2. c. quidquid. & 32. q. 2. ca. honorantur. Sed quæ ratio differentiæ? Rñ. quia in benedictione gratia confertur: secus in matrimonio 27. q. 2. cap. nuptiarum. & 32. q. 2. c connubia. Vnde est argu. quod non idem est in accessorio, quod in principali. Sed hæc responsio nõ placet Ioan. And. tam in d. cap. cum ecclesiæ, quã in cap. vni. de sacr. vnct. Afferit enim etiam in matrimonio gratiam cõferri. Et rñdet ad contraria, quod licet in matrimonio in actu copulæ carnalis non adsit præsentia spiritus sancti propter horrorem, & quia homo efficitur totus carneus: potest tñ ibi adesse gratia; puta, si fiat copula gratia reddendi debitum: quia tunc cõiux meretur, 33. q 5. ca. 1. & 27. q. 2. c. si tu abstines. Vnde dic secundum Ab. in d. c. cum ecclesiæ, quod dos & donatio pp nuptias iõ possunt in matrimonio interuenire: quia pprie & vere nõ dantur pro matrimonio. i. vt cõtrahatur ipsum matrimoniũ, sed pro onere matrimonij, c. per vestras, de dor. post diuor. resti. An aũt aliud possit dari vltra dotẽ gratia contrahendi matrimonij, & quando, vide per Ab. in d. c cum ecclesiæ, post Bar. in locis per eum ibi alleg.

AMT. TIM. Dictũ illud glossæ hic, quid in benedictione gratia confertur, secus in matrimonio, si simpliciter vt videntur sonare verba intelligãtur, procul dubio error est: nã oppositũ verum est, cũ in matrimonio cõferatur gratia; quia sacramentũ est, vt per Concil Trid ses 7. c 6 7. & 8. In benedictione autem, quæ non est de effectu matrimonij, sed sacramentale quoddam, non confertur gratia ex opere operato: quia nõ est sacramentum verum, si intelligamus per matrimonium contractum, id est, expressione consensus, vt contractus est, non vt est sacramentum vel copulam, sine qua etiam constat matrimonium. Per benedictionem aũt mutuũ consensum, & vinculum, subiẽt quo feriur, potuit dictum hoc sustinere, quod ibi confertur gratia: verum id certe valde improprie dictum videtur.

a ¶ Pro electione.] 1.q.6.in prin. vnde sumitur. fa cit.c.sane.15.q.3.& c.sunt viri,dist.40.
b ¶ Probãda.] Cõcor.c.nobis.eo.vnde sumit. & sic alienum factum alij obest. Sic et alienum factum impedit vsucapionem bonæ fidei possessoris.l.2.C. de vsuca.pro emp. licet enim iste non peccauerit, electio tamen vitiosa est propter eligentes. Idem cum peccant electores in forma, licet electus nõ sit in culpa. c. Cumana. & c. ecclesia, de elc.fac.infra eo. §. quinimmo. in fi. Sed an quod hic dicitur verum sit, etiam si vni soli et omnibus electoribus pecunia data vel promissa, ceteris sine labe existentibus? Et nõ videtur, c.fi.de pio eu. vbi interuenientibus excõmunicati admissi actum nõ vitiant. Contrarium verius d. c. nobis, quod Abb. reputat ibi mirabile. fac. c. pen. de ele.

Io. Bapt. Sed videamus. CASVS. Quidam clericus Iulius nominatus cõmisit simoniam in permutatione sui beneficij, qua de re pænitentia ductus petiit dispensationem ab episcopo, putabat autem episcopum simpliciter habere dispensandi facultatem: quia cũ ei sit simpliciter demandata cura beneficiorum suæ diœcesis, capit. 1. 13. quæstio. 1. consequenter videtur etiam sibi concessa potestas dispensandi, & remouendi impedimenta eius, arg. c. translato. de consti. cęterũ cũ simonia dicat prohibita de iure diuino, vt hr in actib. apost. epũs dubitauit de hoc, & q̃siuit quid iuris: Sol. vt hic habemus, quia grauiora sunt superioribus reserua ta. c. 4. de offi.leg. & sic vr et obiectionẽ cessare, cũ illa cõta intelligi debeat iuxta declaratio. aliorũ can. No qd sicut gradus simoniæ sunt plures & diuersi, ita quoq; ptãs epi aliqñ est restricta, & aliqñ conseruata. Not. secundo arg. qd maior, & minor superiorũ ptãs cognoscitur ex grauitate negociorum, si superiores adinuicem sint subordinati.

Et in electione committitur simonia h. d.

Is quoque, qui pro electione a prẹmia largirur, quia per electionem peruenitur ad consecrationem, perinde simoniacus habebitur, ac si pro consecratione munera dedisset.

Simoniace dicitur quis electus etiam si quid ignorante eo datum fuerit, vel promissum. h. d.

Nec distinguemus sciente, an ignorante eo, qui promissionis, vel dationis alicuius interuentu postmodum electus fuit, promissum quid, vel datum fuerit. quamuis enim electus tempore dationis, vel promissionis cõscius nõ fuerit, non proprerea minus electio rei probanda b erit.

Episcopus non potest dispensare cum electo simoniace licet ignoranter, sed bene super assertione beneficij simplicis prauia tamen resignatione. h. d.

Sed videamus, an post reprobatam electionem cum eo super prẹlatione ad quã quis sic elect⁹ fuerit, possit episcopus dispẽsare, & constitutum est non posse c Quamuis circa eum, qui per simoniacam prauitatem simplex beneficium d recipit, post liberam resignationẽ e episcopi dispensatio toleretur.

Datum in dispẽdium eligendi, vel illo etiam reclamante non facit electionem simoniacam. h. d.

Plane, si constet, eos qui quid dederint, vel promiserint, quod per fraudem f in dispendiũ eligendi dolo malo id fecerint aut electo ipso non

c ¶ Nõ posse] illa. f. vicc. & l illa vacatione. c. pen. de ele. vnde sumitur. vitium tñ hoc purgabitur per intermediã personã, c. ex transmissa, de fil. presb. hunc iõ tam varie, quia ex his, quæ incõtinenti fiũt præsumptio nascitur. c. officij de elect. & inesse videntur, q̃ fiunt incontinenti. l. lecta. ff. si cer. pet. & ex vicinitate consortium trahitur. de pæni. dist. 1. cap. sed & continuo.

d ¶ Simplex beneficium.] immo videtur, q etiam circa prælaturam. 1. q. 5. c. præsentium. quod satis admittit Host. si id suadeat euidens ecclesiæ vtilitas, & illã sequuntur Docto. cõmuniter, vt per Anan. c. pe. de elec. alij aliter & varie, vt in d. c. pen. & in ca. simoniace. eod. vbi late per Abb.

e ¶ Liberam resignationem] Tria ergo secũdũ Boat. cõcurrere debent ad hoc, vt epũs possit dispensare. Primum, q simonia sit commissa ignorante, nec ratum habente eo, cum quo dispensatur. quod beneficium sit simplex, & qd procedat libera resignatio, de quo latius in ca. pen. de ele. in c. de simoniace. eod. Vnum tamen nota, q non est idem in monachatu, quod in assecutione beneficij, nec. n. vitiat ob simoniã, c. veniẽs. vbi Abb. eo.

Io. Bapt. Plane. CASVS. Quidam cupiens impedire promotionẽ cuiusdã Perusini ad canonicatũ dolo, & fraude promisit certũ munus obseqnij noie istius promouẽdi, vnde dubitatũ fuit an pmotio ista esset p ficiẽda, & caequẽda, cũ. n. simoniã videretur sapere. §. nec distinguimus sup. eo. pptea rñdebatur vlterius nõ esse procedẽdũ, Cęterũ Sol. est tenẽda, put hic legimus, q a dolo alterius nemo dẽt granari. c. nõ dẽt de reg. iu. in 6. Nõ obstat obiectio cũ locum hẽat vbi cessat fraus, & princip. nõ sunt in culpa: No. dolosã simoniã esse a iure dãnatã, alioqn multi actus reputarẽtur simoniaci, licet nõ essent. Not. secundo casum in quo verificatur d. c. non debet. de reg. iur. in 6.

f ¶ Per fraudem.] Not. casum, in quo electio facta per

per simoniā nō vitiatur. Sed qualiter apparebit de fraude? Dic p cōiectutas. fraus. n. & dolus per coniecturas ,pbaatur. c. 2 de renun. in 6. l. dolū. C. de dolo. vtputa, si illi, qui se opponebāt electioni dederunt pecuniam, vt eligeretur.

do p viā inquisitionis, aliqñ vero p viā accusationis, fuit ppea dubitatū, an pęna dēat īponi scdm qualitatē casus aduot. p c. su p his. de accusa. Dicebatur accusatū esse semp deponēdū, si p accusationē ,pcederetur, si vero q inquisitionē esse extraordinarie ,pcedēdū p e. qualiter. el a. eo Sol tñ pront in hac part. legimus, quia si secus esset, pęna non imponeretur secūdū qualitatē delicti, quod esset contra iuris dispositionē. arg. e. sicut. de homic. cum simil. Non obstant obiecta, quia licet accusatio, & inquisitio ad diuersa sint ordinatę, tñ qualitas delicti aliqñ aliter suadet esse faciendū iuxta c. inquisitionis. §. t. in fi. e2. Not. primo arg. simon z, quodlib. delictū dicitur habere latitudinē & iō pęna secundum qualitatem gradus imponi dēt: Not. secundo arg. ad ostēdēdū inquisitionē esse iudiciū extraordinariū, cū regulariter pęna p eā iponenda debeat esse mitior. facit d. c. qualiter. el 2. vbi docto.

modo ignorante: sed etiā reclamante, nec aliquando ratum a habente, secuta electio minime reprobanda erit: alioquin contingeret, quod factum insidias inimico parātis b innocenti damnosum c existeret, & vir malus de fraude sua commodum reportaret d.

Simoniace ordinans cum suo ordinato, & clerico mediatore est deponendus. laicus vero mediator excommunicatur. h.d.

Ac veluti variis modis e simoniaca lab es committitur, sic etiā variis pęnis f simoniacos percelli admonēdi sumus. Nā si quis vt ordinetur pecuniā episcopo obtulerit, & qui turpissimi lucri commodo sancti Spiritus gratiam vendere tentauerit, amissionis proprij gradus periculo subiacebit: & qui ordinatus est a dignitate g, quam pecuniis acquisiuit erit prorsus alienus h. Si quis vero, tam turpibus, & nefandis datis, vel acceptis mediator i extiterit, si quidē clericus erit, a proprio gradu deiiciendus: si vero laicus, anathematizandus erit.

Ordinatus a simoniace non simoniace, & simoniace non simoniacus ordinem conferens non sunt deponendi. h.d.

Hæc tamen de illis intelligere nos oportet, quos nec ignorantia, nec attractionis excusat violentia k: sed simoniaci simoniace ordinati, vel ordinatores existūt. Ceterum, si quis a simoniaco, quidem, non tamen simoniace ordinem susceperit: aut si simoniace nō simoniacus ordinem contulerit, misericorditer in ecclesia substinendi l

a ¶ Ratū habēte.] Arg. q de iure canonico possum habere ratū gestū nō meo nomine. qđ tñ non est verum. si intelligas de ratihabitione, q̄ trahatur retro, e. ratū. de reg. iu. i 6. de quo dic vt not. in c. cū qs. de sen. excom. in 6. iste igitur ,ppriè nō cōmittit simoniā. Aliud est n. vēdere, aliud vēdenti consentire: l. aliud. ff de reg. iur. Nec habet locum ratihabitio ex quo pecuniæ datio nō fuit facta nomine suo. inuoluitur tamen peccato quod meretur puniri, vt hic, approbando factum damnabile, vt per Abb. in c. sicut. de sent. excō.

b ¶ Parantis] Sic, l. 4. §. fin. ff. si quis caut.

c ¶ Damnosum.] Quod esset iniquū cū peccata tenere debeant suos auctores. l. sancimus. C. de pœn. c q̄siu, de his, q̄ fi. a mai. par. c. nec. n debet alius alterius odio ,pgrauari. l. si qs in suo. C. de ino. test.

d ¶ Reportaret.] Quod esse non debet. c. significante. qui, matri. accus. pos. e. super, & c. sedes Apostolica. de rescrip. l. fundo. ff. de re vendi. c. nobis. & c. sicut. eod.

e ¶ Variis modis.] De quibus in superioribus paragraphis.

f ¶ Variis pęnis.] Vt p Host. in sum. § qua pœna. & p Ab. in cap. inquisitionis. de accusat. versicu. sed contra hoc dictum facit, & per eum aliquid in c. de simoniace, & in c accusatum, & in c. insinuatū. eod.

Io. Bapt. Ac veluti. CASVS. Licet hæc pars plures hēat particul. qm tñ in cōi potest casus in ea aduot. propterea sciendum est, quod diuersi diuersimode simoniam commiserunt, quidam. n. obtulerunt epo pecuniā pro consequenda spūs sancti grā: qdā vero ad idē fuerunt mediatores: alij aūt ,pmittūt ordinari a simoniaco licet nō simoniace, qdā rursus pecuniā dederūt ad beneficiū tm ecclesiast. consequendū vel pro se, aut p propriis filiis. hæc aūt omnia cum ad ecclesiæ notitiam deducantur, aliquan

g ¶ A dignitate.] Id est, prælatura.

h ¶ Alienus.] Ca. si quis eps. & c. si qui a simoniacis. & c. de cetero. 1. q. 1.

i ¶ Mediator.] 1. q. 1. c. si quis episcopus. c. non satis, vbi Ab. eo. & c. per inquisitionem, de ele. & in c. 2. de confess.

k ¶ Violentia.] Sic. c. statuimus, primo, 1. q. 1. & fac. c. statuimus, 2. & c. si quid. 1. q. 1.

l ¶ Substinendi erunt.] Ex dispensatione, c. statuimus, 2. 1. q. 1. An autem eps possit dispensare, & qñ,

vide not. in cap. pen. de ele. & in c. post translatinnẽ. de renunc. latissime per Abba. in capit. de simoniace. eod.

a ¶ Hos enim.] Sic in c. statuimus. 1. q. 1. & tales nnn male agunt, sed patiuntur.

b ¶ Spoliãd⁹ erit.] 1. q. 1. c. presbyter, vbi nnt.

c ¶ Permittendus erit.] Cap. qualiter 2. de accus. dic tñ de hnc, vt habetur latius in cap. dilectus. 2. eod.

d ¶ Quinimmo.] 1. q. 5. cap. quicunque.

e ¶ Omnino.] Id est, libere. Sed quid filij nolunt parentibus eredere? Quidam dicunt, quod si non habent ex hnc læsam conscientiam, sunt omninn securi, argu. l. filium. ff. de his, qui sunt sui, vel alien. iur. alioquin si faciunt contra cnnscientiam, ædificant ad gehennam. cap. fina. de præscript. Sed tu dic, ꝙ in hnc acquiescere debent testimonio parentum, de quibus verisimile est, qnod non dicerent falsum, c. afferte. & cap. litteras. de præsumpt. & ita firmat Archid. 1. q. 5. c. quicumque.

f ¶ Substineri.] Quia hnc non peccauerunt, sed parentes. vnde filius non debet portare iniquitatem patris.

g ¶ Quæ ex consecratione. Puta iura spiritualia, cui cohærent officia ecclesiastica, vel ius percipiendi res officij adhæ-

erunt; hos enim [a] faciunt simoniacos, non reatus criminis, sed ordinatio, vel susceptio simoniaci.

Beneficium consecutus simoniace per accusationem conuictus priuatur beneficio, & deponitur: per inquisitionem vero priuatur quidem beneficio, sed post peractam pænitentiam in suo ordine permittitur ministrare. h.d.

Quod si non ordinem quis, sed beneficium ecclesiasticum data pecunia consecutus fuerit, multũ interest p accusationẽ, an per inquisitionẽ quis conuictus fuerit. Primo enim casu non solum ecclesia priuandus: verum etiam honore sacerdotij presbyter spoliandus [b] erit. Posteriore vero postquam ab ecclesia, quam sibi per pecuniam comparauerat, amotus fuerit, & iniunctam pænitentiam egerit, in susceptis ordinibus ministrare permittendus [c] erit.

Cum paruulis, qui cupiditate parentũ ecclesias sunt consecuti post liberam resignationem potest dispensari. h.d.

Quinimmo [d] qui paruuli parentum cupiditate ecclesias per pecuniam sunt consecuti ob paternum factum non modo a sacris ordinibus non sunt remouendi: verũ etiã postquã eas omnino [e] dimiserint, si canonice in eisdẽ viuere voluerint, pro magna misericordia substineri [f] poterunt.

Idem iuris est de accessorio, quod de principali. h.d.

Nec obiiciat quis non consecrationem emisse se, sed quæ ex consecratione [g] proueniant. Nam sicut anima sine corpore corporaliter [h] viuere non potest, sic corporalis ecclesia [i], vel dignitas [k], & ordo [l] ecclesiasticus sine rebus corporalibus parum proficiet. Quisquis igitur eorum alterum vendit, sine quo alterum haberi non contingit, neutrum [m] inuenditum reliquisse intelligitur.

Quilibet admittitur ad accusandum simoniacum. Et solus simoniacus inter peccatores Missam non celebrat. h.d.

Huiꝰ aũt criminis tãta ẽ labes, vt & sce-

rentibus, vel res ipsas, vel vt latius not. in cap. si quis nbiecerit. 1. q. 3. vnde sumitur.

h ¶ Corporaliter.] Id est, exercendo sensus corporeos: aliàs enim viuit etiam sine copore.

i ¶ Corporalis ecclesia. i. ecclesiasticorum. corpus enim collegium significat. l. 1. ff. qđ cuiusque vni. nomi. & in l. 1. C. de Alex. prim. li. 11. & l. 1. C. de priuileg. corp. vrbis Rnmæ. lib 11. vel dic corporalis ecclesia, id est, materialis. & est hoc contra opi. illorum, qui asserunt ecclesiam carere debere statu ac bonis temporalibus.

k ¶ Vel dignitas.] Vt episcopatus, archidiaconatus.

l ¶ Et ordo.] Vnde nemo ordinari debet sine certo titul. §. 1. cum ibi nota. supra de præben.

m ¶ Neutrum.] Argumen. quod in connexis quod iuris statuitur in vno, statuitur in alio. fac. cap. quo iuris. dist. 8. & 3. q. 6. cap. hæc quippe, & 16. quæst. 2. ca. 1. & ff. de iureiuran. l. eum qui. §. si liber tus. Arg. a cõnexis.

Huius autem. CASVS. Cum quilibet de populo in diœcesi Alexandrina veniret ad accusandum de simonia quosdam clericos, fuit quæsitum an esset ita in Io. Bapt.

seruiᵃ aduersus dominos, & quilibet criminosi admittantur ad accusationem. Itẽ omnis peccatorᵇ missam celebrare potest, præterquã simoniacus, quem adeo quilibet, vt ab ordine male accepto remoueatur, accusare potest, vt nec meretrixᶜ excludatur.

Oblatum sponte vel datũ non inducit simoniam. h. d.

Sciendum tamen est non datione qualibet, aut receptione simoniã contrahi: nã si quid sponte, pure, sineᵈ pacto, & cõuentione, & taxationeᵉ, qualibet fuerit gratis oblatum, id sine scrupuloᶠ simoniacæ prauitatis recipi poterit.

Datum gratia redimendę molestię non inducit simoniam. h. d.

Idẽ obtinet ex cõtrario, si quid non spõte quis dederit, sed vt indebite illatam mo-

Indifferenter admittendus: siquidem sicut delictũ solum ecclesiam videtur offendere, ita quoque solus prælatus per inquisitionem ad ipsam punien. admittendus, accedit etiam quod si criminosus excludit à testimonio c. testimoniũ. de testi. ita quoque ab accusatione debebat repelli. Sol. tñ vt hic hr. q̃a ob enormitatẽ delicti à cõi iuris regula erat recedendũ, & cum iuris rigore procedendũt. Non obstant obiecta, quia secunda obiectio soluit per rõnem decidẽdi assignatã. Ad primũ aut dico qd̃ appellatione ecclesiæ oẽs fideles intelligunt aliqñ, & iõ nõ est inconueniẽs vt accusatio admittat modo pdicto. Not. primo arg. qd̃ ob aliquã spãlem rõnẽ aliqñ a cõibus iuris regulis est recedẽdũ Not. 2. qd̃ p sona aliàs de iure inhabilis ad aliquẽ actum ob qualitatem casus & rationẽ specialẽ sæpe efficitur habilis & legitima.

a ¶ Serui.] Qui regulariter nõ stãt ĩ iudicio. l. ex certis. ff. de iud. fac. c. pen. 3. q. 4. & ca. tanta. eo. vnde sumitur.

b ¶ Omnis peccator.] Non præcisus scilicet ab ecclesia per sententiã canonis, vel iudicis toleratus & pœnitens & sic cessat obiectio de excommunicatis, & suspensis, vt sunt notorij fornicarij. dist. 32. c. nullus. Vel põt hoc referri ad facilitatem dispensandi quasi facilius dispensetur cum omnibus aliis criminosis præter homicidium, quam cum simoniaco. Vel sic dato, q̃ omnis peccator possit celebrare, simoniacus tamen non potest considerato initio: quia simoniacus in ipso sui initio commissionis suspensus est, vt 1. q. 1. c. reperiuntur. & interitus occidit, & in ipsa sui radice est vitiatus, vt 1. q. 1. c. quibusdam, vel dic vt latius not. & traditur in c. tanta. eo.

Meretrix

c ¶ Meretrix.] Quæ aliàs non est admittẽda ad accusationum ob eius vilitatem. l. quæ adulterium. C. de adul. & l. 3 §. lege Iulia. ff de testi. Et ex hac litteris, & c. tanta, eo. vnde sumitur. collige secundum Abb. quod sub dispositione generali, qua criminosi admittuntur ad exercitium alicuius actus non comprehenditur meretrix, nisi de ea caueatur specialiter, facit l. quoniam Alexandrum. & l. qui adulter. C. de adult. Sed an admitti possit meretrix ad testificandum in crimine simoniæ? Et non videtur. nulla enim iura specialiter dicunt meretrices admittendas, sed tantum criminosos, & licet admittantur ad accusandum, non tamen sequitur ergo etiam ad testificandum: quia maior idoneitas requiritur ad testificandum ob maius periculum,

cap. licet Hely, in fin. eod. Sed contra videtur not. in dicto cap. tanta. & videtur hoc teneri communiter, vt per Alexan in consi. 12. primo volum.

Sciendum est. CASVS in hac parte ita debet adnotari. Quidã ob beneficium acceptum spõte munus quoddam dederunt prælato: quidam vero dederunt ei aliquid vt eos liberaret a molestia: econtrario autem quidam prælati locabant vices suas sub certa mercede: quidam verò alij exigebant certam pecuniam pro licentia docendi: vnde fuit quæsitũ an huiusmodi act⁹ saperent simoniã; primus enim & secundus definitione simoniæ cognoscit, siqdẽ illud munus ob rẽ spũalẽ vẽ datũ. terti⁹ vel quart⁹ excusabat a tali delicto ob cõsuetudinẽ, qua doctorib⁹ & superiorib⁹ soluit aliqd p doctoratu cosequendo: cæterum Solu pront hic habetur, quia in primo, & secundo casu intẽtio datis nõ est deprauata & iõ cessat quoque obiectio in tertio vero, & quarto vere & proprie verificat definitio simoniæ. nec obstat pñ cõsuetudo, q̃a illud, qd̃ datur p doctoratu, datur p labores, & nõ intuitu talis dignitatis principaliter. No. primo qd̃ actus dr̃ simoniacus vere & pprie a fine & intẽtione dãtis, vel recipiẽtis, q̃ aliqñ a iure dãnatur, & aliqñ cõceditur. Not. secundo iurisd. & ptãtẽ docendi aliqñ æquiparari, & iõ continentur sub ead. iuris decisione. Io. Bapt.

d ¶ Pure sine pacto. 1. q. 1. cap. placuit. 3. cap dilectus. in fin a. & cap. tua. 2. eod. & de hoc facit nouissime salubrem prouisionem Conci Triden.

e ¶ Taxatione.] Hoc iõ: q̃a taxatio est q̃dã venditio l. plerumque §. si autem. ff de iu. dot. & videtur quasi quædam pactio.

f ¶ Sine scrupulo.] Fac. hoc secundum Ab. in ca. tua. eod. pro Cardinalibus & aliis prælatis, quibus aliqua munuscula siue encenia conferunt rogantes pro aliquo beneficio consequendo. Si en. non ducuntur principali intentione ut spiritualia adipiscantur, quamquam secundario habeat talem spem extra omnem nosam iudicantur; nam vix ista fieri possunt sine spe secundaria, secundum Innocent. Hostien. & Abb. in dicto capit tua; fac quod legitur, & not. in cap. quid prodest. distinct. 61 & 1. quæstio. 2 capitu. sunt nonnulli, & in capit. tuam. de ætat. & qualitate. videatur tamen quid in hoc materia nouissime statuit Concil Tridenti. sess 21 decreto primo in decretis reformat. & sess. 24. capitu. 14. in decretis pariter reformationum.

lestationē super quæsito [a] iure redimat dare coactus fuerit [b].

Puniuntur prælati committentes vices suas sub annuo censu.h.d.

Demum sciendum est tam Lateranensi [c], quam Turonensi [d] cōcilio statuente canonicæ districtioni [e] prælatos eos subiacere, qui vices [f] suas, vel ecclesias sub annuo [g] cēsu concedunt: quia dum sacerdotium sub huiusmodi mercede venale disponitur ad æternæ retributionis præmium consideratio non habetur [h].

Puniuntur aliquid recipientes pro concedenda docendi licentia.h.d.

Pro docendi quoque licentia concedēda nullus cuiuscunque consuetudinis obtentu [i] aliquid exigere [k] debet. Et qui secus fecerit, ab ecclesiastico beneficio fiet alienus: dignum enim videtur, vt ī ecclesia fructus sui laboris [l] non habeat, qui cupiditate animi, dum vendit docendi licentiam ecclesiasticū profectum nititur impedire.

DE HAERETICIS [m], & schismaticis, & apostatis.

TIT. IIII.

Qui sint hæretici, & qui schismatici, & quomodo differant.h.d.

Haeretici sūt, qui vanæ gloriæ prī

a ¶ Quæsito iure.] Ca.dilectus.& c.Matthæus,eo. & vbique not. consequitur enim magnum commodum transigens.e.1.vbi Abb.de transact.

b ¶ Coactus fuerit.] Sed quæritur, an licite detur pecunia sacerdoti, qui non vult aliter baptizare, nisi accepta pecunia, & sic etiam in aliis sacramentis? Resp. vt per Abb & alios in cap. cum in ecclesiæ. & in c. non satis.eod.

c ¶ Lateranensi.] Vt in c. 1. ne præl. vi.suas.&c.

d ¶ Turonen.] Ca. 2. ne præl. vi. suas. &c.

e ¶ Districtioni.] Et aliis etiam pœnis, vt legitur, & not.in c. 1 ne præl. vi.suas. &c.

f ¶ Vices suas.] Id est, iurisdictionem suam, cū enim epālis iurisdictio sit quid spirituale, c. decernimus. de iudi.non mirū, si per hoc committitur simonia. Sed numquid idem sit, si vēdatur temporalis iurisdictio? Gloss. in c.2. ne præla.vi. suas. videtur inclinare in partem affirmatiuam:magis tamen communiter contra: nam licet grauiter peccet accipiens pro iurisdictione temporali pecuniam, ne scilicet subditi plus æquo grauentur.§.illud. authē. de mand. prin. non tamen est simonia. fac.not. in cap. nemo.de sim & quod not.1.quæstio.3.In sum.Si tñ tēporalis iurisdictio haberet dependentiam ab officio ecclesiastico propter huiusmodi connexitatē cōmitteretur simonia.Ab.in cap.2 ne præl.vi.suas, & in cap.consulere,eo.

g ¶ Sub annuo censu.] Bene potest ecclesia a principio constitui censualis,c.scientes.&c. prohibemus.de censib. Sed an obuentiones iurisdictionis tamquam fructus possint vendi.& posse tenet glo. in c.1.ne præl. vi. suas. qđ intellige ita demū esse verum,si non vendantur illi met, qui exercet iurisdōnem:nam si fieret exercenti venditio ob connexitatē videretur vendita ipsa iurisdō. 1.q.3.c.si qs obiecerit, vt per Host.& Abb in d.c.1.

h ¶ Non habetur.] Sacerdos ergo in regimine ecclesiæ debet habere considerationem ad præmium æternæ retributionis, non alicuius temporalitatis, quod non fit plerumque.

i ¶ Obtētu.] Quia talis similitudo simoniam quādam videtur inducere,& hac ratione.§ iste ponitur sub titulo.de simo.licet stricte & vere nō sit simonia, vt per Ab. in c.1.de magist.

k ¶ Exigere.] Et si exigat, debet restituere.

l ¶ Sui laboris.] Nota beneficium appellari laboris fructum, fac.cap. cum secundum.de præben.& concor. c.1.de magistr.

DE HAERETICIS, schismaticis, & apostatis.

Continuatur ti. iste per glo. rubri. vel dicas secundo postquam vidimus de delicto, quod mutat naturā Dei, sequitur videre de alio, quod ipsum negat, & tollit, & ideo proponitur iste, qui diuiditur in 2.part. princi.in prima tractatur de hæreticis, & schismaticis simul: in secunda vero de apostat. secunda ibi, apostatæ. Prima pars adhuc diuiditur in 6.par.in prima adnot. qui sint hæretici, & schismatici: in secunda qua pœna puniantur: in tertia quid iuris si ad ecclesiam reuertantur: in quarta qui sint relapsi: in quinta quid iuris de suspectis: in sexta colligitur quædam regula vniuersalis: secūda ibi, vtrumque vero: tertia ibi, sed videamus: quarta ibi, relapsi autem: quinta ibi, qui vero: sexta ibi, plura quoque. Io. Bapt.

m ¶ De hæreticis, &c.] Post habitum tractatum de vno crimine, quod principaliter continet Dei læsionem, vt §.finali, supra de duplici purg. sequitur de aliis videre, vnde ponitur hæc rubr.

Haeretici sunt. CASVS non figuratur: Nota tamen quod istæ definitiones videntur demonstrare hæresim principaliter consistere in intellectu, schism. vero in voluntate quid autem sit dicendum non est præsentis tractatus: satis.n.est modo illud scire, quod in tantum sunt delicta, in quantum sunt voluntaria.c.cum voluntate,de senten.excommu. Io. Bapt.

cipatusque a sui causa falsas opiniones gignunt b, vel sequuntur c. Schismatici d sunt, qui se ab vnitate ecclesiæ per inobedientiam separant. Licet autem inter hos a principio quædam videatur esse diuersitas e: nullum tamen est schisma, quod sibi aliquam tandem hæresim nõ confingat f, vt ab ecclesia recte re cessisse videatur.

Schismatici excommunicatione, depositione, bonorum confiscatione, & a se gestorum annullatione puniuntur. h. d.

Vtrumq; vero crimen atrocissimis pœnis ecclesiastica disciplina prosequitur: nã schismaticos excommunicationis sententia g canones insectantur: & si nec sic resipuerint ab omni ministerio ecclesiastico

a ¶ Principatusque sui.] Vel alterius temporalis commoditatis, vt in c. hæreticus. 24. q. 3. vnde sumitur. Et dicitur hæresis a verbo Græco, αἵρεσις, quod electionem designat, scilicet, quod vnus quisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem. c. hæresis. 24. q. 3. licet Archi. dicat hæresim ibi dici ab errando, & in c. seq. dicat dici a verbo hercisco, quod est diuido, quæ detinationes licet quadrare videantur quoad rem ipsam, & naturam rei, quo tamẽ ad vocem nõ probantur a Grammaticis & humanioribus.

b ¶ Gignunt.] Hi sunt hæresiarchæ, vt Lutherus, Zuinglius.

c ¶ Sequuntur.] Vt Lutherani Zuingliani.

d ¶ Schismatici.] Tribus modis aliquis schismatici dici possunt, largissime, vt omnes constituti in peccato mortali, quia sunt extra charitatem. 11. q. 3. c. audi denique. & 24 q. 3. c. dixi. large vt excommunicati: quia sunt extra ecclesiam, & communionem fidelium. 11. q. 3. c. cum excommunicato, & seq. stricte, qui episcopum deficiunt de sede episcopali, magis tamen communiter in hoc tenetur contrarium. ex quo enim isti non sunt diuisi a Romana ecclesia. licet eiecerint proprium episcopum, & alium receperint, non tamen per hoc schismatici dicuntur. sed illi stricte dicuntur schismatici, qui diuidunt se ab vnitate ecclesiæ constituendo sibi ecclesiam, & ordinando clericos & sacerdotes vt per Ab. in cap. tua. eo.

e ¶ Diuersitas.] Vt in c. inter. 24 q. 3. diuersitas tamen est ea, quæ est inter dispositionem, & habitũ. Primum n. dicitur schisma, sed cum post tempus pertinaciter adhæserit suæ sectæ, dicitur hæresis. Vel dicas quod omnis hæreticus, est schismaticus: sed non conuersa, & sic est ea differentia, quæ est inter genus & speciem, vt not. in d. c. inter, vbi Arch. ponit etiam alias opiniones circa istas diuersitates.

A N T. T A M. Dictum hoc. quod schisma, & hæresis differant sicut dispositio & habitus est desumptum ex gl. in verbo. & schisma. d. c. inter. quod licet improprie admodum dicatur: potuit tamen habere veritatem si non simpliciter, sed in casu quo quis prius se separat ab ecclesiæ vnitate ex intentione quod dicitur esse schisma, vt per S. Thom. 2. sec. q. 39. art. 1. ex quo deinde sequitur vt separatus ab vnione ecclesiæ disponatur ad incidendum in mille errores, & ibi pertinaciter permanens fiat hæreticus, vide Caietan. in verbo, schisma.

f ¶ Confingat.] Et si nullam aliam confingeret nõ credit eam, vt si non peccet in illo articulo, & vnã sanctam ecclesiam, vt per Ab. in rubri. eod. & per Hostien. in summ. eod. per Archi. in c. inter. 24 q. 3. & nota. in c. quia diligentia de elect.

Io. Bapt.

Vtrũque vero. Licet hæc pars plures habeat particul potest tamen commode casus in ea in cõi adnotari, & ideo præmittendum est, quod cum quidam fortasse auaritia motus incidisset in hæc delicta, ita. n. diuitiis operam dabat vt & Deum, & ecclesiã postea negligebat, debebat propterea aliqua graui pęna puniri: qua de re fuit quæsitum an esset puniendus per sententiam excommunicationis, per priuationem cuiuscunq; dignitatis, per confiscationẽ bonorum, item mediãte persona suæ vxoris filiorum, & descendentium tã in vita, quàm post mortem, & tã per sententiam hominis, quàm iuris: cui quæstio videbatur primo respondendum huiusmodi modis non esse de iure puniendum quia in primis nemo, debet multiplici pœna puniri l. senatus ff. de accusatio. Secundo quia nemo debet alterius culpa grauari. ca. non debet de reg. iur. in 6. tertio quia nisi parti citetur ad allegandum iura sua actus dicitur nullus. l. de vnoquoque ff de re iudi. Sol. tamen prout in hac part. legimus, quia si grauissima, & multiplici pœna punitur qui offendit maiestatem humanam l. quisquis. C. ad l. Iul. maiest. multo magis debet puniri qui offendit maiestatem diuinam, non obstant obiecta, ad primum enim respondetur quod ob grauitatem delicti illa multiplex pœna habet rationem vnius pœnæ tantum, & ita intelligitur lex adducta. Ad secundum dico illam reg. verificari respectu culpæ, & limitari respectu causæ per reg. sine culpa. eo. de reg. iu. in 6. Ad tertium dico, quod in sententia quæ imponitur ipso iure citatio præcedit virtualiter, & ideo etiam in ea reperitur. Not primo arg. quod quædam pœnæ non imponũtur directe, sed per quandam necessariã consequẽtiam: Not secundo multiplicari pęnã aliquã ob grauitatẽ delicti, quia tunc multiplicatio illa hẽt rõnẽ vnius pœnæ: Not. tertio quod quis punitur aliquã nõ tm̃ in propriis suis bonis, sed etiam in propriis filiis, & descendentibus: Not. quarto limita. ad illud, C. ne de stat. defuncto.

g ¶ Sententia.] Ista est excõicatio latæ sententiæ, sicut & illa cap. si quis suadente. 17. q. 4 & no. in c. quoniam. in fi. de offi. ordi. & hoc nõ habet dubiũ in schismate, quod hẽt hæresim coniunctã, de quo vr hæc littera loqui. Sed magnũ dubium est de schismate, quod est sine hæresi, & licet quidã teneãt, quod nõ sunt excõicati tales schismatici. Abb. in tamen rubri. quã in c. 1. de schismat. tenet contrarium, & idem tenet Host. in summa eo. § qua pœna. nisi

deponentur [a], adhibito etiā si necesse fuerit brachij sæcularis [b] auxilio, ad illorum insolētiam coercendā, cum omnium etiam bonorum confiscatione [c].

Gesta à schismaticis sunt nulla h.d.

Ordinationes quoque ab his factas, & dignitatem siue beneficiorum cōcessiones, alienationes retū ecclesiasticarum omnini penitus firmitate carere voluerunt [d].

Hæretici nisi hæresim abiurauerint omni ecclesiastica prærogatiua nudati, traduntur sæculari curiæ puniendi. h.d.

In hæresim autem deprehēsi [e] præter perpetui vinculum anathematis; si clerici sint, vel religiosi toti ordinis ecclesiastici prærogatiua [f] spoliandi erunt [g], & omni officio, & beneficio nudati sæcularis relinquentur arbitrio potestatis [h] animaduersione debita [i] puniendi: nisi continuo post deprehensionem erroris ad fidei catholicæ vnitatem recurrere [k], & errorem suū publice abiurare, & congruam satisfactionem exhibere consenserint.

Laici hæretici puniuntur arbitrio iudicis sæcularis. hoc dicit.

Laici [l] vero, nisi (prout dictū est) abiurata hæresi, & satisfactiōe exhibita ad fidē redierint orthodoxā, sæcularis iudicis arbitrio relinquentur [m],

tamen schismatici sequerentur schisma probabili errore inducti.

a ¶ Deponentur.] Cap. quoniam. in fi. de offi. ord.

b ¶ Brachij sæcularis.] Sic in c. 1. & ca. quoniā. de off. ord. & dist. 17. c. nec licuit. & 23. q. 5. c. principes: aliàs autē nisi clericus sit incorrigibilis non est implorandū brachiū sæculare, nisi ad adiuuandū ecclesiasticū iudicē: nā etiā depositū non pōt laicus punire, nisi sit incorrigibilis. c. cū nō ab homine, de iud. c. dictū d. 81. nisi in crimine fal. & vbicūq; deficit ecclesiastica ptās recurritur ad auxiliū sæculare. 10 q. 1. c. petimus, & 23. q. 5. c. de Liguribus. & ita vna potestas per aliā iuuatur. esp. cum ad verum. & c. veatum est d. 96. & not. in d. c. qm.

c ¶ Cōfiscatione.] Cap. 1. de schis. in 6. an autem redeūtes ad vnitatem ecclesiæ recuperent, habetur in c. quod a te. de cler. coniu.

d ¶ Voluerunt.] Not. ergo, quod gesta per schismaticos nō teneat, de quo dic vt latius per Ab. in c. 1. de schi. ad fi.

e ¶ Deprehensi.] Vel euidentia facti, vt quia publice prædicat hæresim, arg. l. palam. l. a. §. fina. ff. de rit. nupt. Vel legitima probatione, puta per testes, vel propria confessione.

f ¶ Prærogatiua.] Argum. quod clericus depositus nō habet priuilegium clericale, quod concedunt quidam, alij contra, vt not. in cap. ad abolendam. eo. vnde sumitur.

g ¶ Spoliandi erunt.] Scilicet ab episcopo, qui cognoscit de crimine hæresis, tam contra clericos, quam contra laicos, etiam exemptos. ca. ad abolēdam. eo. vbi Abb. not. si tamen factum sit clarum & determinat, si autem esset dubium, tunc quæstio remitti debet ad solum Papam. cap. quoties. 24. q. 1. & cap. maiores. de baptism.

h ¶ Potestatis.] Not. casum, in quo clericus traditur curiæ sæculari. de aliis vide not. in cap. ad abolendam. eod. & latissime per omnes in c. at si clerici. de iudi.

i ¶ Debita.] Quæ est mors, vt not. in c. ad abolendā. eo. vbi Doct. & per Host. in sum. eo. §. qua pœna.

K ¶ Recurrere.] Scilicet spōte, vt in c. ad abolēdā. eo. vnde sumitur. Quattuor autem sunt, quæ concurrere debent ad hoc, vt redeūtibus ad fidē dimittatur pœna mortis. Primo, quod lapsi incōtinenti reuertātur. Secundo, quod spōte: alias si ex interuallo, nec sponte, sed metu pœnæ, vel per probationū appareat eos redire ad gremium ecclesiæ, nō est redeūtibus parcendum. Quando autē quis dicatur sponte redire, habes per Ab. in c. excōmunicamus. eo. & per Arch. in c. vt commissi. eo in 6. & per Ioan. de Ligna. & cle. ad nostram. eod. & fac. l. nouissime. ff. quod fal. tuto. authen. Sed quoad ista duo hodie ex consuetudine minus videtur habere se ecclesia Romana. Nam vidi aliquos ex interuallo redire, de quibus etiam esse poterat probabilis suspitio, ne non metu pœnæ, vel propter probationis redirēt, qui tñ fuerūt admissi non ad pœnam, sed ad abiurationē. & ex hoc forte nō ponitur in hac littera verbū, sponte, quod ponitur in c. ad abolendam eo licet illud videatur virtualiter includi in verbo consenserunt, hic positum. Tertio requiritur publica abiuratio ad arbitrium proprij episcopi. Quarto, congrua satisfactio, de quo dicendum, vt in d. c. vt commissi. & in d. cle. ad nostram.

l ¶ Laici.] Collige ex hoc versic. quod rōne criminis hæresis, etiam laicus est subiectus episcopo, nec mirum cum hoc crimen sit merum ecclesiasticū, vnde sæcularis iudex etiam contra laicum cognoscere non potest, not. in ca. vt officium. §. prohibemus, eo. in 6. sed sola executio relīqr iudici sæculari post sniam epī, & ad epī requisitionē, a cū scdm. eo. in 6. & c. ad abbolendam, eo. in antiquit.

m ¶ Relinquent.] Magis proprie stat hic hoc verbū, quam superius, cum agit de clericis. laici enim non traduntur curiæ sæculari, vnde non est necessaria traditio, aliud in clericis: quia prius traduntur curiæ

sæcu-

sæculari, & traditi puniendi relinquuntur, vt no. in c. ad abolendam. eodem.

a ¶Receperunt.] De hoc d. c. vt habetur in c. excommunicamus. eod.

b ¶Filijs.] Nota ergo, q̄ propter acerbitatem delicti filius punitur temporaliter propter delictum patris tantum: quia ipsi parētes puniuntur in personis filiorum. l. illi quidem ff. qd met. cau. Item cū filius soleat esse patri similis. l. quod si nolit. §. quia assidua. ff. de ædil. edi. merito exempla paterni criminis metuuntur. l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiesta. Spiritualiter autē & æternaliter non puniuntur, & ita procedit illud, Filius nō portabit iniquitatē patris, nec contra. de quo 24. q. 4. in sum. sed immo videtur, q̄ nec temporaliter. l. Manichæos. & l. cognouimus. eo. Sol. illa iura corriguntur per c. vergentis eo. Sed an filius hæretici propter delictū patris perdat etiam beneficium ecclesiasticum? Resp. non, vt not. in ca. satis peruersum. dist. 16 & de hoc vide quæ notat in c. quicūque. eodem in 6.

Filij qñ puniunt pp pr̄is crimen.

c ¶Confiscata.] c. vergentis. & c. excommunicamus e. & c. cum secundum. eo. in 6.

d ¶Receperunt.] Idest ecclesijs, quas habuerunt. Abb. in cap. excommunicamus. eo. Sed quid si clericus non habet ecclesiam aliquā? Resp. secūdum Ab. applicabuntur episcopo loci, qui illa in pios vsus distribuat, ad hoc no. per Inn. in c. si qui cle. vel mon. & quod no. in c. quia diuersitatem. de cōcess. præb.

e ¶Promulgata.] Sic in c. cum secundum. eo. in 6. & intellige de snīa declaratoria non condemnatoria: quia condēnatio & pœnæ impositio fit ipso iure, & ita not. q̄ quantūcunq; ex aliquo delicto imponatur pœna ipso iure, ita vt alia dānatio non requiratur, antequā tñ fiat executio requiritur declaratio iudi-

debitam pro qualitate facinoris vltionem recepturi[a].

Bona hæreticorum post latam sententiam confiscantur. h.d.

Bona quoque damnatorum propter hæresim ipso iure, & omni spe potiundæ hæreditatis filijs[b] adempta, confiscata[c] intelligentur: aut si clerici fuerint ecclesijs, a quibus stipendia receperunt[d] applicabuntur. Cōfiscationis tamen huiusmodi executio, vel bonorum occupatio facienda non erit antequam super crimine sententia fuerit promulgata[e].

Ob hæresim maritorum dotes vxorum non sunt confiscandæ, nisi si scienter contraxerint matrimonium cum hæreticis. h.d.

Sed & cum alteri per alterū iniqua conditio inferri non debeat[f], propter hæresim maritorum, vxorum catholicarū dotes confiscari non debent[g], nisi forte cum viris matrimonia cōtraxerint[h], quos hæreticos esse sciebant.[i]

Etiam post mortem bona hæreticorum confiscantur. hoc dicit.

Post mortem quoque ob sceleris immanitatē hæreticos pœna prosequitur. Ideoque & si criminoso viuente nihil fuerit super bonorum confiscatione declaratum, nihilominus ad eam etiam ipso mortuo[k] procedendum erit.

Hæretici non possunt tradi ecclesiasticæ sepulturæ. Et tumulantes eos excommunicantur, nec ante absoluuntur, quam proprijs manibus exhumauerint. h.d.

Ecclesiastica quoq; sepultura vsqueadeo carere debēt, vt si qui eosdem credentes[l], aut fautores eorum scienter[m] ecclesia-

eis sec. l. eius qui delatorem, & qd ibi not. ff. de iu. fis. Hoc est secundū Dom. & Petrul. in d. c. cum secūdum limita duobus modis, vt ibi per eos.

f ¶Non debeat.] c. nō debet cum concord. de reg. iur. in 6. c. decreuit. eo in 6. vnde sumitur.

g ¶Non debent.] Quia nec vxor pro marito cōuenitur. C. ne vxor pro mari. p. tot. nisi in cā primipilari. l. sacris. C. in qui. cau. pig. vel hyp. cōtra. & de hoc vide not. in c. pe. in gl. antep. de cōsue.

h ¶Contraxerint.] Valet. n. matrimonium contractum cum hæretico, qui tñ in forma ecclesiæ baptizatus fuerit: alias secus, traditur in c. fi. de cōdi. appo. cōtractum aūt matrimoniū cū excōicato procul dubio valet, c. significasti. de eo, q dux. in mat. quā, per ad.

i ¶Sciebāt. Tēpore. s. cōtractus, sed si tpe initi cōtractus ignorasset, licet postea resciissent non hēt locū hæc pœna, & sic inspiciendū erit initiū. ca. cū dilecti. de empt. & ven. fac. no. in c. dudum. 2. de ele. & in cle. 2. de cons. & af. in verb. scientes. Sciētia tñ nō p̄sumitur. l. verius. ff. de prob.

K ¶Ipso mortuo.] Intellige vsq; ad annos quadraginta a die mortis: nam postea bona a filijs catholicis & a Romana ecclesia abdicari nō poterūt, & hoc verū, si parētes mortui catholici putabantur. Ita no. in c. accusatus. §. pe. eo. in 6 vnde sumitur. fac. l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiest. §. interdum. instit. de hæred. quæ ab intesta. deferuntur.

l ¶Credentes.] Not. quod est differentia inter hæreticos & alios hic descriptos, vnde vno expresso non contineretur aliud: quod per Doct. in c. 2. eo. in 6 inducitur ad statuta, quomodo autem hæ personæ inter se distent, vide per Doct. ibi.

m ¶Scienter.] Ergo ignorātia probabilis illos excusaret, c. Apostolicæ. de cle. excom. min. & no. i. c. p.e. i 6.

a ¶Proprijs.

a ¶ Proprijs manibus.] Not. casum quo possum per me, quod non possum per alium, de quo not. in ca. potest de re iud. in 6. Sicut enim exhibuerunt membra sua seruire iniquitati ad iniquitatem, sic exhibere debent illa seruire iustitiæ ad iustitiam, vt dicit Apost. ad Rom. c. 6. & dicitur dist. 47. c. omnes huius.

& sic dictio, vsque, stat inclusiue, de quo per Fran. in c. statutum. 1. eo. in 6. remissiue.

h ¶ Ad primum tantum.] Cap. statutum. 2. eo. in 6.

i ¶ Legitimas sanctiones.] l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiest.

sticæ sepulturæ tradere ausi fuerint, excommunicationis sententiæ subiacere debeant, nec antea absolutionis mereantur beneficium, quàm proprijs manibus[a] huiusmodi corpora extumulent[b] & proijciant: locus[c] autem ille perpetuo carebit sepultura.

Descendentes ab hæretico vsque ad secundum gradũ, ab hæretica vsque ad primũ non possunt habere beneficiũ ecclesiasticum, h. d.

Sed & eorumdem filij[d] ad beneficia ecclesiastica[e], seu publica[f] officia admittendi non erunt, quod quidem per paternam lineam vsque ad secundum[g] gradum, per maternam vero vsque ad primum[h] tantum extenditur. Cum enim secũdum legitimas sanctiones[i] reis læsæ maiestatis capite punitis, & bonis confiscatis eorum filijs vita solummodo ex misericordia conseruetur, quanto magis, qui aberrantes in fide Deum offendunt muneribus, bonis, honoribus debent spoliari? Cum longe sit grauius[k] æternam, quàm temporalem lædere maiestatem.

Emendatio tollit pœnam. hoc dicit.

Hoc tamen intelligendum est de filijs & posteris eorum, qui tales esse, vel etiam decessisse probantur: nõ autem illorum, quos emendatos & ecclesię vnitari reincorporatos[l] esse constiterit.

Qui receperunt pœnitentiã ecclesiæ, vel recipere sunt parati, sunt reincorporandi. hoc dicit.

Sed videamus, qui & quando incorporari debeant, & constat eos, qui pro culpa huiusmodi ad mandatũ ecclesiæ pœnitentiam acceptauerint, eamq; vel perfecerint, vel humiliter prosecutioni eius insistant[m], redeuntibus ad eam.

b ¶ Extumulent.] Si ossa ipsorum possunt ab ossibus aliorum discerni, c. sacris. de sep. & debent hoc facere si publice tumulauerint, si occulte tumulassent locus esset cap. quidam. 5. q. 1.

c ¶ Locus.] No. q̃d dicitur puniri res inanimata, sic c. in quibusdam. de pœ. & in c. vbi periculum. §. ciuitas, de ele. in 6. & c. fi. e. in 6. & 15 q. 1. ca. mulier.

d ¶ Filij.] Sed an hoc intelligi possit de filiis etiam illegitimis? Et non videtur, cum nõ sint in patria potestate, institu. de nupt. circa fin. fac. l. filium. ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iur. committere contra, vt not. in c. statuimus. 2. eod. in 6 ne plus hẽat luxuria, quam castitas, auth. de resti. & ea quę pa. 800. in fin. & hoc intellige quando illegitimorũ pater est certus: secus si nati ex damnato coitu lex existimaret patrem incertum: quia tũc cessat legis ratio, nec enim dici posset natus ex patre improbato, vt per Perusi. in d. c. statutum.

e ¶ Beneficia ecclesiastica.] Large hic sumendum verbũ, vt not. in c. 1. de reg. iur.

f ¶ Publica.] Vt iudicatus, notariatus & his similia, ad idem cap. felicis. §. quod si quis. de poen. in 6.

g ¶ Vsque ad secundum.] Id est, vsque ad nepotes,

k ¶ Grauius.] 17. quæst. 4. c. sicut qui ecclesiam. & 23. q. 5. c. 1. apud & quod in religionem diuinam committitur in omnium fertur iniuriam l. Manichæos. C. eod. vnde grauius est.

l ¶ Reincorporatos.] Vt in c. statutum. in fi. eod. in 6. vbi ponuntur requisita ad canonicam reincorporationẽ, & dicetur statim in §. seq.

Sed; videamus. Io. Bapt.

CASVS. Quidam hæretici pœnitentia ducti reuersi sunt ad ecclesiam, & cum voluissent gaudere beneficijs, quibus antea gaudebant, fuit quæsitum, quid iuris: vnde sicut per pœnitentiam restituuntur ad gratiam Dei, ita quoque videbatur dicendum ipsos esse restituendos ad reliqua bona, Cæterum Solu. prout hic habetur quia si ita simpliciter essent recipiendi quo facillime posset ecclesia decipi, & ideo ne detur tale inconueniens procedẽdum est prout hic legimus, non obstat obiectio quia ecclesia non iudicat de occultis capit. sicut. eum seq. de simon. Not. quod licet pœnitentia restituat pœnitẽtem ad gratiam, nõ tamen ad illum statum in quo antea reperiebatur. Not a. quod ecclesia non claudit gremiũ redeuntibus ad eam.

m ¶ Insistant.] c. statutum. in fi. 2. eod. in 6. vnde sumitur. & fac. c. ex tenore. de temp. ord. & c. fi. de fun.

a ¶ Pata-

cipiendos esse. Idem iuris est, si pœnitentia nec peracta sit, nec imposita, dum tamen crimini obnoxij ad eam recipiendam parati [a] fuerint.

Relapsi non sunt reintegrandi, sed traduntur curia sæculari: eis tamen non negantur sacramenta pœnitentia. h.d.

Quod [b] si qui post abiurationem erroris, vel postquam se proprij Antistitis examinatione purgauerint, in abiuratam hęresim recidisse deprehensi fuerint sæculari iudicio sine vlla penitus audientia [c] relinquendi erunt, licet si postmodum pœniteant, & pœnitentię signa in eis apparuerint manifesta, nequaquam sint relapsis humiliter petita [d] sacramenta pœnitentiæ & Eucharistiæ [e] deneganda [f].

Quando quis dicatur relapsus h.d.

Relapsi autem intelligendi sunt non solum ij, quorum ante abiurationem crimen plene probatum fuerit: verum etiam ij, qui postquam accusati, vel vehementer [g] suspecti semel hæresim in iudicio [h] abiurauerint, & postmodum in eandem iterum reincidunt. Plane, si ex modica [i] & leui suspicione semel quis abiurauerit reincidens, quamquam ex hoc [k] sit grauius [l] puniendus, non tamen debet in hæresim relapsorum pœna puniri.

Qui abiurauerit in vno articulo, si post sit hæreticus in alio, dicitur relapsus. hoc dicit.

Is vero, qui in vna hæresis specie, vel secta [m] commisit: aut in vno fidei articulo [n], seu ecclesiæ sacramento errauit, & postmodum hæresim simpliciter [o] vel generali-

a ¶ Parati.] Ex quo enim non stat per eos non debet eis imputari, de hoc in c.1.& c.2. de eo qui mit. in poss.

b ¶ Quod si qui.] Sumitur ex c. ad abolendam. eo. & ex c. super eo. eod. in 6.

c ¶ Audentia.] Nota casum, in quo audientia denegatur, de alijs not. distin.24 cap 1.& per Bal. in l. postquam liti. C. de pact.

d ¶ Petita.] Not. sacramenta non esse concedenda nisi pœnitenti, vel habenti signa contritionis, secundum Dom. & Perusin. in capit. super eo. eodem in sexto.

e ¶ Euchatistiæ.] Sed quid de extrema vnctione & sepultura? Respon. secundum Ioan. An. hæc non possunt relapsis adaptari quippe qui comburuntur, de quo dic latius vt per Peru. in cap. super eo. eod. in 6.

f ¶ Deneganda.] Et sic procedant illa, ecclesia nunquam claudit gremium redeunti authent. inter claras. C. de summa Trinit. & fi de cathol. & delicti veniam petentibus non negamus. l. Manichæos. C. eod. & cap. adhuc instant de pœnit. distinct. 3. intelliguntur enim hæc quo ad salutem animæ, non quo ad alia. cap. super eo. & ibi no. eo. in 6.

Io. Bapt. Relapsi autem. CASVS non figuratur, quia procedit solum declarando. Not. tamē quod crimen relapsi præsupponit antea iure hæresim fuisse cōmissam, & ideo suspecti abiurati non dicuntur relapsi: Not. 2. quod in articul. fidei an peccans in vno dicatur in omnibus peccare, quidam scholares dubitauerunt, dicas tamen secundum theolog. quod dicitur peccare in omnibus quia negat primam veritatem, quæ est obiectū fidei, & ideo abiuratio fit simpliciter. sed not. loc per glo. adductam.

g ¶ Vehementer.] Not. ergo, quod crimen non dicitur plene probatum, quādo de eo constat præsumptione vehementi, vt hic, & in c. accusatus. in prin eo. in 6. vnde sumitur, quod Dom ibi inducit ad statuta requirentia plenam probationem, & hoc intellige tu de vehementi suspicione hominis, non iuris: quia præsumptione a iuria dicuntur non solum plenæ, sed liquidissimæ probationes, vt not. in l. si tutor. C. de pœ. tut. & per Perus. in d. ca. accusatus.

h ¶ In iudicio.] Sic dicitur in c. accusatus. eo. in 6 Sed audini, quod extat quædam extrauagans Alexandri vj quæ moderatur, siue corrigit hoc verbū, in iudicio: quidam tamen asserunt, illam non esse in vsu mihi nō liquet nec de extrauagan. nec de vsu.

i ¶ Ex modica & leui.] Ex qua modica & leui in causa hæresis potest contra aliquem procedi, vt not. per Inno. in c sicut. de simo. per Perus. in c. accusatus eod. in 6.

K ¶ Ex hoc.] Scilicet quod post abiurationem ex leui causa reperitur lapsus.

l ¶ Grauius.] Quā si nunquam abiurasset.

m ¶ Secta.] De quibus sectis habetur 24 q.3 c. pen. hodie tamen in tanta nostrorum temporum calamitate facta est illa accessio, nō modica.

n ¶ Articulo.] De quibus habes in symbolo. & in c fir miter. de sum. Trin & fid cath.

o ¶ Simpliciter.] Per hoc verbum putant quidam quod si quis abiurasset in vno illo capitulo, in quo reperitur errare, licet postmodū laberetur in alio, nihilominus non diceretur relapsus: quod tenet Io. And. in cap. accusatus. eod. in 6. Quidam cōtra,

nec

ter [a] abiurauit, si deinde in aliam etiam hęresis speciem siue sectam, aut alio articulo, seu sacramento cōmittat, vt relapsus in hæresim iudicandus [b] erit.

Suspecti de haresi nisi se purgent, sunt excommunicādi, & excommunicati si in excōmunicatione insorduerint condemnantur tanquam hæretici. h. d.

Qui vero [c] inuenti fuerint sola suspicione [d] notabiles ob eam, quamtūuis vehementem de tam graui crimine condemnandi non erunt [e], sed nisi iusta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ [f] propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio, sese feriendos exponunt. Et vsque ad satisfactionem ab omnibus euitabuntur, & si per annum in excommunicatione cōstiterint, velut hęretici condēnabuntur [g].

Plura specialiter inducta sunt in causa hareticorum, & processu contra eos, hoc dicit.

Plura quoque ad hoc atrocissimum crimen vindicandum specialiter, & præter ordinarias iuris regulas inducta sunt, tam circa iudicium & processum [h] instituēdum & testium depositiones [i], & carcerum custodiam, & immurationis [k] pœnam, quam etiam cōtra fautores [l], receptatores & defen

nec satis liquet quid magis communiter teneatur, vt per Perus. ibi. Sed nunquid de vno articulo diffamatus teneatur de omnibus se expurgare? Resp. vt not. in c. ego Berengarius. de consec. dist. 2. & in d. cap. accusatus.

a ¶ Generaliter.] Cui generali & vniuersali æquipollet indefinita. fac. cap. quia circa. de priui. & l. Iulianus. ff. de leg. 3.

b ¶ Iudicandus.] Contra C. de transact. l. si de certa. & ff. de transact. l. qui cum tutoribus. §. 1. & vbi generalis transactio restringitur ad id de quo specialiter erat actum. Solut. illa locum habent in non connexis, secundum Io. Mon. & Io. And. in cap. accusatus. §. 2. eod. in 6. arg. 26. q. 2. c. & illud. sed hæreses omnes sunt connexæ. ea. excommunicamus. eod. §. 1. & 2.

Io. Bapt. Qui vero. CASVS: Quidam iudex imperit. volebat quosdam de hæresi suspectos tanquam hęreticos punire, quia sicut offensio maiestatis diuinæ est delictum magis graue quā sit offensio maiestatis humanæ, ita quoque maiori culpa, & pœna debet reputari, & puniri. Sola tamen vt hic habetur, qa suspectus de crimine non est proprie criminosus, & ideo tanquam talis non debet puniri, vnde obiectio intelligi debet in paribus terminis: alioquin non concludit. Not. quod suspicio delicti aliquando idem operatur quod ipsum delictum, licet adinuicem distinguantur. Not. 2. quod non petere absolutionem ab excommunicatione causa concludentem præsumptionem delictum vere esse commissum propter quod fuit lata excommunicatio.

c ¶ Qui vero.] Sic, c. excommunicamus. §. qui vero & c. ad abolendam. eo.

d ¶ Suspicione.] id est, præsumptione & quidē probabili, aliàs non indiceretur purgatio, & sic non obstat. 2. q. 1. c. 1. & not. in c. excommunicamus. § qui autem. eod.

e ¶ Non erunt.] Cap. litteras. de præsumptio. vnde sumitur.

f ¶ Personæ.] Quæ qualitas semper est attendenda. 2. q. 5. c. omnibus. & c. inter. de purg. canon.

g ¶ Condemnabuntur.] Videtur ergo hic, & in ca. excommunicamus. §. qui autem. eo. quod aliquis sit de hæresi condemnandus, licet contra ipsum nō videatur violenta præsumptio, argu. contra ex. litteras. de præsum. vbi Papa non vult illum condemnari aduersus quem stat violenta præsumptio. Respōdeo præsumptio de qua in hac littera, & in d. § q. autem. vnde sumitur, non est violenta: sed violentissima. Primo, quia probabilis fuit ob infamiam. Secundo, quia noluit se purgare, & ea propter fuit excommunicatus. Tertio, quia cū per annum steterit in excommunicatione pro conuicto habetur. 11. q. 3. ca. rursus. & c. quicunque. secus in aliis criminibus: quia si bona alicuius contumacis ꝓpter crimē annotata sunt, si infra annum non venit, bona deuoluuntur ad fiscum, sed quoad crimen nō obest, quin post annum probare possit innocentiam suam. l. annus. ff. de requi. reis.

Plura. CASVS non figuratur, sed not. quod ob grauitatem & enormitatem delicti in eius cognitione, & punitione recedendum est a communibus regul. iuris & secundum rigorem, est procedendum. Io. Bapt.

h ¶ Processum instituendum.] Specialia circa processum habes in capitul. per hoc. & in capitu. vt inquisitionis. & in capit. final. eod. in 6. & in extrauagantibus communibus, in prima, quæ incipit, ex eo.

i ¶ Depositiones.] Specialia circa depositiones testium habes in c. in fide. & in ca. accusatus. §. licet. & §. fi. & in c. fi. eod in 6.

K ¶ Immurationis pœnam.] De hoc in clementi. 1. eod.

l ¶ Fautores.] De his in c. ad abolendam. & in c. fi. eod. & in ca. præsidentes. & in c. accusatus. §. final. eod. in 6.

a ¶ Con-

sores eorum, vt clare ex lectione sacrarum constitutionum [a] apparere potest.

Apostatæ qui sint, & quotuplex apostasia, h.d.

Et hæc est tertia pars principalis huius tituli.

Apostatæ [b] sunt, qui à statu fidei obedientiæ vel religionis, quam se tenere professi sunt, temerarie recedunt [c]. Apostasiæ triplex [d] est species; alia enim est perfidiæ, alia inobedientiæ, alia irregularitatis. Apostasia perfidiæ est cum qui a fide recedunt. Vtputa cum Christiani effecti in Christi fide præuaricantur, & ad Iudaicos vel alios detestabiles ritus se conuertunt [e]. Apostasia inobedientiæ est cum quis præceptum superioris sui sponte transgreditur, siue patrum regulis vel constitutionibus non obtemperat [f]. Irregularitatis apostasia est cum quis ab ordine suo, siue assumptæ religionis recedit [g].

Quæ pœna apostatarum. hoc dicit.

Apostatas autem sacri canones tam inter infames deputant, quam etiam excommunicationis & aliarum pœnarum [h] vinculis innodandos esse præcipiunt.

DE SORTILEGIS, MALEDICIS, & SACRILEGIS.

TIT. V.

Inquisitor hæreticæ paruitatis non potest procedere cõtra sortilegos, nisi sortilegiũ expresse contineat hæresim. hoc dicit.

SCiendũ [i] est hæreticæ pestis inquisitores de diuinationibus & sortilegiis (nisi hęresim saperẽt [k]

a ¶Constitutionum] Scilicet allegatarum in præcedentibus notulis.

Apostatæ CASVS non est necesse vt hic aliter figuretur: vnde ad causam dictæ apostasiæ: ille enim qui recedit a religione christiana, aut simpliciter recedit ab ea relinquendo fidem, & sic datur apostasia fidei: aut recedit ab aliquo actu eius, qui aut respicit obedientiam, & hinc datur apostasia inobedientiæ: aut respicit officium sui ordinis, & inde habetur apostasia irregularitatis.

b ¶Apostatæ sunt.] Pertinet hic §. ad tertiam partem rubricæ, & sumitur hæc descriptio, ex his, quæ ponit Hosti. in summa de apostatis. §. quid sit. fac. 3.q.4 c beatus.

c ¶Recedunt.] Et inde etiam secundum Hosti. dicitur apostasia, id est, post status, id est, retrogradus status, & apostata quasi retro stãs, vel retro abiẽs; vt 26.q.7.c. non obseruetis. & ca. si. q̃d forte non admitterẽt humaniores, & Greeę liguæ periti.

Apostasia.

d ¶ Triplex est species.] Ita per Hosti. in summa eo. § q̃d species. & communiter per gl & Doc. in cap. 1. de aposta. vbi Henric. addit quartam speciem generaliorem.

e ¶ Conuertunt.] Fac. cap. non potest 2. quæst. 7. & capit. quidam. de aposta. & in c. contra Christianos. d̃ hær. in 6.

f ¶Non obtemperat.] Fac. capit. alieni. 3.q.4 & c. alieni. 2.q.7. & c si quis. & c. illud. d̃ ma. & ob.

g ¶Recedit.] Facit ca. fin. distin. 50. & 16. quæst. 1. cap. legi.

h ¶Aliarum pœnarum.] Et iuxta diuersitatem apostasiæ diuersificabuntur pœnæ, vt magistraliter traditur per Abbat. in capit. 1 de aposta. & de hoc per Hostien. in summa de apostatis. §. qualiter puniantur.

DE SORTILEGIS, MALEDICIS, ET MALEF. C. *Io. Bapt.*

Cum autem supra locutus sit de delictis, quæ immediate respiciunt Deum, & inter ista connumerantur etiam illa quæ in pręsenti rubri. proponunt, propterea cõuenienti ordine post tit. præced. propositus iste pñs, qui diuiditur in 4 partes, in prima ad not. an ista delicta pertineãt ad inquisitores: in secunda qui sint sortilegi: i tertia demõstratur qũo delicta ista sint punienda: in quarta habetur qualiter sacrilegium cõmittatur: secunda ibi, sunt autem: tertia ibi, diuersa ẽ: quarta ibi, sacrilegiũ ẽt.

SCiendum est. CASVS. Orta fuit cõtrouersia inter episcopos & inquisitores fidei circa iudiciũ delictorũ in hac rubri. ꝓpositorũ: inq. sitores. n. dicebant ipsos hr̃e in eis iurisdõnem, q̃a hmõi delinquẽtes vel nõ vidẽt credere Deo, vel si credũt, nõ vidẽtur canonice credere: ep̃i vero dicebãt oppositũ: q̃a cũ sint ordinarij iudices ca. 1. & p tot. de. off. ord. non dñr sua p̃tãte priuari, nisi sp̃aliter caueat. Solu. vt hic hr̃ ob rõnẽ in tex. assignatã. nõ obstant obiecta, quia per ea, quæ in tex. hñr soluuntur. Not. 1. q̃d quædam delicta p̃nt sapere ẽt hæresim, & iõ vñ oriatur esset obseruandũ: Not. 2. p̃tãtẽ inquisitorũ esse stricte intelligendam, vt ep̃orum iurisdõ minus lædatur. *Io. Bapt.*

i SCiendũ]. Fac. c. accusat⁹. §. sane. eod. in 6. vñ sumitur. & vide ad id, q̃d hic dicitur. Abb. in c. cũ sit. versicul. item & addo vltra Docto. de fo. comp.

i ¶Saperẽt.] Sicut ẽ circa aras idolorũ, nefarias p̃ces emittere, sacrificia offerre, dæmones cõsulere, eorum responsa accipere. 26. q. 2. cap. hi qui. & q. 4. igitur, secus si quis non adoret dęmones. Sed solum ad tentandam mulieris impudicitiam inuocet, vel

poculum,

poculum amatorium misceat; hoc enim non sapit aliquod crimen hæresis, secundum Dom. Perus. & alios in c. accusatus. § sane. de hæret. in 6. quia hoc est proprium diaboli tentare, sed si associant sibi propter sortes exercendas hæreticos, vel faciunt prædicta cum corpore, vel sanguine Christi, vel si vt in sortibus possint habere responsa puerū rebaptizent, tunc inquisitor procedere poterit, & de hac materia extat tractatus Pauli Ghirlandi.

tione naturali, de qua quid sit dicendum, non pertinet ad præsentem locum. Not. quod societas cum dæmone non est homini permissa, cum sit dolosa, & in offensionem Dei. No. 2. quodlibet factum sub prætextu religionis, si non fuerit secundum canones gestum, dicitur de iure damnatum, & est pœna dignū.

manifeste a) sese intromittere non debere, nec talia exercentes posse punire, sed eos suis debere iudicibus[b] puniendos relinquere. Cum negotium fidei, quod summe priuilegiatum[c] esse conuenit, per occupationes alias non debeat impediri.

Qui sint sortilegi h. d.

Sunt autem[d] sortilegi, qui prætextu religionis, per quasdam sortes diuinationis, scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione facta futura promittunt.

Sortilegi sunt deiiciendi ab ecclesia. h. d.

Ariolorum igitur, Aruspicum, Incantatorum & omnium sortilegorum artes, cum sint ex quadam pestifera societate dæmonum, atque hominū, quasi pacta infidelis & dolosæ amicitiæ[e] constituta, penitus sunt ab ecclesia eliminanda[f]. Et superstitiosi artifices nisi per pœnitentiam resipiscant, perpetuo anathemate feriendi. Et si clerici sint, degradandi.[g]

Si blasphemus iniunctam sibi pœnitentiam peragere recuset, & viuens ab ingressu ecclesiæ arcebitur, & mortuus ecclesiastica carebit sepultura h. d.

Diuersa est pœna maledicorum[h]: nam si quis in Deum, vel aliquem sanctorum linguam in blasphe-

In dubio iudex cō petens dicendus est.

a ¶ Manifeste.] In dubio ergo hoc casu non habent iurisdictionem, & licet alias iudex agnoscat, an sua sit iurisdictio, & in dubio dicatur iurisdictionem habere. l. si quis ex aliena. ff. de iud. quæ in ordinatio loquitur: hic tamē nisi id manifeste appareat, se non intromittit. & est simile, c. 1. § notoria. de elē. in 6. & cap. 1. de pœ. eod. lib. & c. si. de off. del. secūdum Io. And. Io. Monac. & Arch. in c. accusatus. §. sane. de hæret.

b ¶ Iudicibus.] Puta episcopis, & legatis, secūdum Io. Andr. immo etiam iudicibus secularibus, qui hoc casu procedere poterūt, vt per Abb. in cap. cum sit. vet. item & addo vltra Doctores. de for. compet.

c ¶ Priuilegiarū.] Not. quod magis priuilegiatum anteponitur, c. volentes. de of. del. & dist. 21. c. denique. & l. si. ff. de of. proconsu.

d ¶ Sunt autem.] Sic 26. q. 1. c. sortilegi. & q. 5. c. aliquanti, vnde sumitur.

e ¶ Amicitiæ.] Nota amicitiā in malam partem, sic c. illud sane. in fi. 26. q. 2. vnde sumitur.

f ¶ Eliminandæ.] 26. qu. 5. §. ex præmissis.

g ¶ Degradandi.] Fac. 26. q. 5. c. aliquāti. & c. si quis ariolos. & 26. q. 7. c. admoneant. & p Hos. in summa e. §. quæ sit pœna.

Io. Bapt. Sunt autem. CASVS hic commode non figuratur, quia potius declarando proceditur: quidam tamen scholares dubitauerunt de declaratione, dicētes, non omnem diuinationem fieri ob pactum factum cum dæmone, cum detur etiam diuinatio naturalis; præterea nō est malum scire futura, neque etiam debet dari illud pactum si non contineat aliquid inhonesti, de iure enim solum pacta inhonesta dantur l. pacta, quæ contra. C. de pact. Sol. tamen vt hic legimus, quia per huiusmodi sortilegia homo reuocatur a vero cultu Dei; & sic illud pactū est illicitum & ideo datum: Ad primam autem obiectionē dico quod textus nō loquitur de diuina

Diuersa est. Licet hæc pars posset diuidi, casus tamē commode potest in eam communi adnotari. Quidam deliquerunt delicto blasphemiæ, & sacrilegij, quidam vero in huiusmodi delictis cōsenserunt, & cum episcopus post causæ cognitionem voluisset eos punire, fuit quæsitū quam pœnam posset eis indicere, & cum delicta ista immediate offendant Deū, videbatur propterea contra tales delinquentes esse procedendum sicut contra hæreticos. Cæterum Sol. aliter hic data fuit, quia pœna non debet esse grauior ipso delicto. licet autem delicta ista respiciant Deum sicut reliqua supra in alijs tit. explicata, non tamen id faciunt eod. modo, & ideo vnum debet reputari grauius altero, & propterea etiam obiectio videtur cessare: grauitas autem delictorum debet demonstrari vbi est proprius loc. Not. 1. quod dicta & facta etiam in delictis aliquando æquiparantur, & ideo pari pœna puniuntur. No. 2. quod delicta diuersi generis aliquando puniuntur eod genere pœnarum; causa aūt illa potest assignari ob circūstantias iure ipsarū. No. 3. qd cum delictum vnius, & eiusdē generis habeat diuersos gradus ob circūstantias eius, ppterea pœna eius nō semp eiusdē dēt esse grauitatis.

h ¶ Maledicorum.] Licet plures sint species maledicorum

miam [a] publice, relaxare ausus fuerit [c] pœnæ iuxta Gregorianæ constitutionis [d] tenorem subdendus erit; quam si recipere & pœnitentiam peragere recusauerit, & ecclesiæ eidem interdicetur ingressus [e] & in obitu ecclesiastica carebit sepultura.

Sacrilegi varijs pœnis puniuntur. h.d.

Similibus [f] interdumque acrioribus vrgentur pœnis, qui in sacrilegij crimen incidunt, & ecclesias incendere & violare [g] minime verentur: nam pro modo sceleris [h] admissi, facinorisque perpetrati nisi plene satisfecerint, aut de satisfaciendo plenam securitatem [i] exhibuerint, nunc pœnitentiæ beneficium sacrilego penitus denegatur [k], nunc anathemate [l] vincitur, nunc perpetua damnatus infamia carceri [m] traditur, aut exilio perpetuæ deportationis, & depositionis [n] animaduersione coercetur; aliquando etiam pecuniaria [o] pœna multabitur.

Consentientes sacrilegis, & sacerdotes ipsis pœnitentiam dantes, vel sepulturā eorum interuenientes, vel ab eis eleemosynas recipientes pari pœna cum eis puniuntur. h.d.

Nec solum talibus pœnis illi plectendi erunt, qui sacrilegium admiserint: sed etiam consentientes [p] eis. Presbyteri quoque, vel clerici, qui in vita vel morte sacrilegis pœnitentias [q] dare,

dicorum & maledicentiæ, vt late per Host. in sum. eod. hic tamen solum tractatur de maledicentia in Deum & sanctos. quod colligitur tum ex contextu ipso, tum quia adhuc sumus in tractatu criminum, quæ continent Dei læsionem.

a ¶ In blasphemiā.] Consistit autē blasphemia in attribuendo aliqd Deo, quod illi non conuenit vel negando de eo quod ei conuenit, vel attribuēdo creaturæ quod conuenit soli Deo, & de crimine per S. Tho. 2. 2. q. 13. art. 1. vbi & Caietanus in verbo, blasphemia.

Publice blasphemare.

b ¶ Publice.] Sed quādo dicetur quis publice blasphemare? vt sit locus ei quod hic dicitur? Respon. secundum Host. quando blasphemia est notoria de iure, vt est in conuicto & condēnato in iudicio, vel de facto; vt quia publice palam pluribus astantibus blasphemiam intulit. fac. c. si. de cohabit. cler. & mul. item dicetur publice quando coram personis blasphemauit, hoc referentibus postea episcopo, & sic licet non transierit in notorium, satis est, quod probari potest, arg. l. palam. ff. de verb. sig. sumitur ergo hic publicum pro specie distincta a notorio.

c ¶ Fuerit.] Per hoc verbum quod videtur sonare in calorem & iracundiam animi, tenent quidam, quòd etiam si quis ex nimia iracundia, vel ebrietate inciderit in blasphemiā, sit locus ei quod hic dicitur. Alij contra tu dic vt per Abb. in c. 2. de maledicis, ver. sed quæro nunquid.

d ¶ Constitutionis.] ca. 2. de maledi. Imponitur & alia pœna in Concilio Lateranensi in nona sessione sub Leone x. quæ non videtur vsu comprobata.

e ¶ Ingressus.] Quia qui peccat in Deum, peccat in eius ecclesiam, & econuerso, vnde priuatur eius ingressu, sic 12. q. 2. c. de viro & 17. q. 4 c. frater. nec debet eis pœna remitti, qui in Deum peccant. dist. 63. c. Salonitanæ & 23 q. 4. c. si is qui.

f ¶ Similibus] Ad tertiam partem tituli.

g ¶ Violare.] Idem crimen incurreretur, etiam si res ecclesiæ non occuparentur, sed ecclesia in possessione suorum bonorum molestaretur, & turbaretur, vt per Abb. in c. conquestus. de for. compet. & fac. ad hunc §. c. super. & c. in litteris. de rapt.

h ¶ Modo sceleris.] Vt per Host. in sum. eo. in fi.

i ¶ Securitatem.] Capit. super eo. de rapt.

k ¶ Denegatur.] Argu contra: quia si aliquis pœnitentiam petat de aliquibus criminibus, & de quibusdam non: pœnitentia tamen non est ei deneganda, cap. quod quidam de pœnit. & remis. & 26. q. 6. capi. cognouimus. & de pœnit. dist. 3. §. vlt. Argum. contra 24. q. 2. cap. legatur. & de pœn. dist. 3. capi. sunt plures. Quidam dicunt, quod hoc quod dicitur hic penitus fuit statutum ad terrorē, vt denegetur pœnitentia de omnibus, nisi de illo satisfaciat: quia talis pœnitentia non est fructuosa. Alij dicunt, quod melius videtur, quod super illo crimine tantum denegabitur pœnitentia: sed super aliis imponetur. & licet non sit fructuosa quoad vitam æternam, valebit ad mitius suppliciū subeundum. de pœnit. dist. 3. § vlt. c. vlt. & no. formaliter in c. 2. de raptoribus.

l ¶ Anathemate.] Cap. conquestus. de for. comp. & 17. q. 4. c. quisquis. in fi. & 12. q. 2. c. nulli. & c. prædia.

m ¶ Carceri.] Ergo ecclesia habet carcerem, & iniungit pœnam relegationis, vt hic, & in c. attendendum. 17. q. 4 & 2. q. 1. c in primis.

n ¶ Depositionis.] Capit. si quis deinceps. 17. quæstion 4.

o ¶ Pecuniaria.] 17. q. 4. c. quisquis. in prin. c. in litteris de rapt.

p ¶ Consentientes] Et cooperantes. 17. q. 4 ca. omnes, & ibi not. fac c. nuper de sent excom.

q ¶ Pœnitentias dare.] Hoc referas ad illos, qui nec in vita, nec in morte satisfacere volunt & possunt.

hæ.

his enim deneganda est pœnitentia in fine, & alia ecclesiastica sacramenta, cum in peccato mortali decedant, vt not. in c. super eo. de rapt.

a ¶Sepulturæ interesse.] Etiam si delinquentes pœniteant dũ tamen satisfacere non possint. his enim non denegatur cœmeterium sed clerici non põt interesse quod fit ad terrorẽ viuentium, & cum possint satisfaciant timore huiusmodi pœnæ, sed eis non nocet. Argu. q cui cõceditur, quod est maius, non conceditur quod est minus. de hoc not. in c. super eo. de rapt.

b ¶Eleemosynas.] Nota, qđ a publico peccatore non dẽt sacerdos recipere eleemosynam, ne videatur illum fouere in delicto suo. concord. cap. super eo. de rapt. vide no. in c. ex transmissa, de decim. & 13. qu. 2. in summa.

c ¶Irrecuperabiliter.] c. super eo. de rapt. & c. si quis. 17. q. 4 Sed videtur hoc verbum superfluo appositũ, cũ semel depositus nũquam recuperet ordinẽ: nam depositio est perpetua, suspensio ad tp̃s, vt in ca. at si clerici. đ ind. Resp. secundum Io. And. & Ab. in d. c. super eo. quod hoc verbũ positum est ad denotandũ, quod ep̃s proprius non potest hunc restituere; requiritur ergo Papæ dispensatio; in beneficio tamen posset ep̃s dispensare, secundum Ab. ibi vt in c. Salouitanæ. dist. 63. fac. c. 2. & quod ibi not. Ab. de cle. pug. in duello.

aut sepulturæ interesse[a], vel eorum eleemosynas[b] accipere ausi fuerint, siue rapinæ participes inuenti fuerint, ecclesiastico beneficio priuati ordinis sui damnum irrecuperabiliter[c] patientur.

Sacrilegium committitur tam intuitu rerum, quam personarum. Et qualiter intuitu rerum. h. d.

Sacrilegium autẽ admitti dicitur tam ratione rerum[d], quam personarum[e]. Rerũ, vt cum quis sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro, vel nõ[f] sacrum de sacro aufert. Sed & si non de sacro aliquid ablatum fuerit, sed intra certos passus[g], qui in circuitu ecclesiæ sunt, adhuc sacrilegium committi dicitur.

Ratione personarum committitur sacrilegium, cum quis clericum percutit, vel cum moniali rem habet. hoc dicit.

Personarum ratione sacrilegium perpetratur, cũ quis in clericum vel monachum violentas[h], & impias manus obiicit: vel cũ personæ Deo dicatæ[i] per coitum apperuntur, de quibus infra suo[k] loco latius dicturi sumus.

DE FVRTIS. TIT. VI.

Furti nomine omnis illicita vsurpatio continetur. hoc dicit

FVrti quidẽ noĩe omnis illicita, vsurpa

contra. Sol. illa corrigitur per hanc, & per ca. quisquis. 17 q. 2. vel illud de iure ciuili, hoc de iure can.

g ¶Passus.] 17. q 4. c. quisquis. immo & perturbatio vel non solũ rerum ecclesiasticarum nedum per inuasionẽ hm̃oi crimen cõmittitur, c. conquestus. vbi Ab. de fo. comp. cõtrahitur ẽt per inuasionẽ rerum patrimonialium ipsius clerici, vt per Abb. in c. exterum. vers. nota ergo ex omnibus de iud.

h ¶Violẽtas.] Interdum ẽt si non violentas, vt infra de sent. exc. §. volentẽ. & c. cõtingit. eo. ti. in antiq. fac. c. si qua suadente. 17. q. 4 vn de sumitur.

i ¶Dicatæ.] c. impudicas 27. q. 1.

k ¶Suo loco.] s. infra de adul. §. pe. & infra de sent. exc §. si quis igitur. cum pluribus seq.

DE FVRTIS.

Io. Bapt. Continuatur tit. iste per gl. sub. quã cõtinuationem melius declarando dicas, postq̃ autem locutus est in superioribus tit. de delictis quæ immediate offendũt ipsum Deũ, erat rõni cõueniẽs declarare reliqua delicta, quæ immediate offendũt hominẽ, iuxt. §. fi. sup. đ duplici putg hoc ãt incipit explicare a pñti tit. idq; facit, qa supra tit. px. § fi. locutus fuit de quadã spẽ furti: Diuidit̃ aũt tit iste i 2 p̃tes. I 1. demõstraf qd sit furtũ, & quõ puniaf: I 2. vero đ quo fcõ id intelligaf: 3. ibi, sed hæc.

Io. Bapt. FVrti qdẽ. CASVS: qdã vsurpauit rẽ alienã ad pprium cõmodũ, postea pnĩa ductus eã restituit, & petebat ab ep̃o suo ordinari fuit q̃situ gd iuris, qñ n. furto dãnificat, pximũ fcã restitutione vñ furti culpa remissa, & cõsequẽt posset ille ordinari: sig đẽ si pctm̃ ñ remittif nisi restituaf ablatũ ca. pctm̃. đ re. iur. l. 6. ergo a cõtrario remittif pctm̃ restituto ablato. Sol. vñ vt hic hĩ q ex delicto vltra culpã diuersa mala cõtrahũt, vt ẽ infamia. ñ obstat obiectum q restitõ solũ ñ remittit eũ pñ, sed ẽ eã, vt ipsa postea remittaf. No 1 qđ ois illicita rei alienæ vsurpatio comprehenditur sub furto simpliciter considerato: Not. 2. argu. quodlibet delictum potest puniri ab vtroque iudice, s. ciuili, & ecclesiastico.

l ¶De furtis.] Dictum est supra proxime de quadã spec. e

Io. Bapt. Sacrilegium. CASVS non figuratur. Not. tñ quod delictum trahere videtur originẽ aut a re, aut a loco, aut a psona, quia ista tria considerantur esse præcipue priuilegiata de iure can §. 1. supra de imm. eccle. Not 2. quod sacrilegium personale specificatur ab illa persona quæ habet rationem, obiecti & hoc facit ad q̃st criminalẽ, qua q̃ritur an sacerdos dẽat puniri pœna sacrilegij si cognouit mulierẽ laicã.

d ¶Rerũ.] c. quisquis. ver. similiter. 17. q 4 & quod ibi no. Archi. in princ.

e ¶Personarum.] c. si quis deinceps. & c. si quis suadente diabolo. & c. sicut. 17. q. 4.

f ¶Non sacrũ.] l. diuus. ff. ad leg. Iul. pecul. quæ est

tio alienæ rei concluditur, sed nunc de his tantum agimus, quæ speciali nomine destituta generali furti appellatione continentur.[h]

Fures promoueri non possunt, & promoti deponuntur, & si sint incorrigibiles tradendi sunt curiæ sæculari.h.d.

Fures autem non solum sæculares leges: verum etiam canones acriter insectantur: nam nec ad sacros ordines promoueri (nisi secūdum ea, quæ supra diximus [b]) & promoti ab eisdē deiici [c], & si depositi incorrigibiles fuerint, excommunicari, & demum potestati sæculari tradi debent.

Pro occisis in ipso furto nō est orandum, nisi sint confessi ante mortem.h.d.

Et si dum furtum cōmittitur occisi fuerint, pro eis minime orandum[d] erit: quamquam si comprehensi, aut vulnerati confessi [e] fuerint, communio [f] eis non sit deneganda.

Furtum committentes ob necessitatem mitius puniuntur.h.d.

Sed hęc de illis intelligere nos oportet, qui nulla necessitate adacti furtum commiserunt. Cæterum si quis propter [g] necessitatem cibaria, vestem, vel pecus furatus fuerit, longe mitiori pœna [a] puniendus erit.

Patientes cum furibus & conscij occultantes pari pœna puniuntur.h.d.

specie furti. s. de sacrilegio, quod est furtum factū de re vel loco sacro, nunc de furtis generaliter, & incipit tractare de secunda specie criminum, s. de his, quæ lædūt homines principaliter, iuxta §. fi. supra de dupli. purgat.

a ¶Continentur.] 14 q.5.§.item obiicitur.& c.pœnale.

b ¶Diximus.]§.de fure. supra qui promo.non pos.

c ¶Deiici.] c.cum non ab homine de iud. Sed si clericus non solum commisit furtum, sed latrocinium etiam, tunc debet etiam detrudi in carcerē ad pœnitentiā peragendam.c.tuæ.de pœ. est enim differentia inter furtum quod fit sine violētia, & plerumque in obscuro, ac de nocte, & latrocinium, quod fit cū violentia.& aperte, vt faciunt deprędātes in stratis publicis. Vnde non mirum, si differentia est etiam in pœnis: nam & ius ciuile acrius punit latrones, quàm fures occultos, l. capitaliū. §.famosos, ff. de pę. authē sed nouo iure. C.e.arg. contra, in c.2.eod.

d ¶Minime orandum.] Quia constat eos decessisse in peccato mortali. 23.q.5.c.placuit.

e ¶Confessi fuerint.] Non solum sacerdoti: verum etiam diacono, immo etiam laico, de consec.dist.4. c.sanctum est, de pœ.di. 1.c.quem pœnitet. circa fi.& dis.6.c.1.in prin. licet laicus non possit concedere absolutionem, quia nō habet potestatem clauium, sed Deus remittit peccatum propter contritionem, vt per Abb. in d.c.2. Immo nec Papa posset dare talem potestatem non sacerdoti, de quo not. in c. peruenit. dist.95.

f ¶Communio.] Id est, Eucharistia simil. dist 50.c. pœnitentes. Et sepulturam etiam concedit ecclesia, ex quo confessi sunt. 13.q. vlt. c. fin. & not. in capit. 2.eod.

Io.Bapt. ¶Sed hæc. CASVS. Præsupponitur quendam necessitate astrictum accepisse rem alienam, & in proprium commodum conuertisse, vnde quærebatur an necessitas ipsum excusare valeat, & cum furtum sit iure diuino prohibitum, non videtur etiam ob necessitatem esse permittendum, quia quod est essentialiter malum, nullo modo potest fieri bonum. ca. primum. 22.q 2. Sol. tamen vt hic habetur, quia tempore necessitatis omnia sunt communia vt adnot doct. & tollitur meū & tuum, & sic cessat etiam obiectio: Not. quod necessitas sæpe facit id licitum quod aliàs esset illicitum. No. 2. quod non omnia necessitas excusat a toto, sed solum aliquando a tanto.

g ¶Propter necessitatem.] Scilicet modicam: quæ interpretatio colligitur ex eo, quod pœna, vel pœnitentia imponit, si.n. magna asset necessitas, nulla pœna imponeretur, cū in necessitate oīa sint communia fac. de consecr. dist.5. c. discipulos. & di.42.c 1.& 12 q. 1.c.2. & 23.q 8. qđ aūt & di.47 c. sicut. debuit eñ credere dñm permissurum. §.placuit. de obli. q̄ ex delict. sic ēt dicimus, qđ tpe necessitatis potest religiosus facere eleemosynam de bonis monasterij. vt per Ab. I c. si qs. eo. Et vxor đ bonis mariti, iuxta id qđ putaret ipsum maritum daturum, si non fuerit sibi vetitum ab eod. Alij intelligūt procedere qđ hic dř ēt in maxima necessitate, si postea veniēs ad pinguiorē fortunā nō restituit. Et secūdum hos not qđ subtrahēs aliqd tpe necessitatis, tenet illud restituere eum pr, quasi cessante cā. vt p Ab. I d. c. si qs pp. Sed an ex quo tpe necessitatis oīa sunt cōia, possit pauper agere cōtra diuitē, vt sibi subueniat? Rñd. nō cōpetit quidē pauperi actio, sed bene pt implorare offm iud cis, q̄a diues peccat nō subueniēdo pauperi in necessitate. Ab. I d. c. si q. post & in c. cū cām de ele & in e. cū dilecti, de cons. dt. no. in e. sicut. di.47 Est & alius casus, in quo f... ri vř licere, videlicet cū quis aliter non p[illegible] recuperare. Ab. ic t ve. [illegible]

h ¶Pœna.] De qua in c. si. quis propter necessit... [illegible]

Necessitas facit oīa communia.

Pro conse... [illegible]

 a ¶Pal

a ¶Partiuntur.] § si vero opem.insti.de oblig.quæ ex delicto.fac not.in c r.de off.dele.

b ¶Possessoribus.] Id est, dominis, vel quibuscunque quorum interfit.l.interdum. ff.de verb.sig.ea. pen.eod.

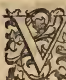
c ¶Indicant.] Nota ergo, quod tenetur quis indicare furem, vel furtum, de quo late per Canon.in c.pen.eo. & per Legistas in l.in ciuile C.eo. Sed an furtum passus possit petere a iudice, vt scrutetur domũ & scrinia etiam loca secreta Titij, de quo forte suspicatur? Respondeo, vt per Abb & alios in d.c pen.

Nec fures solum supradictis pœnis tenentur, sed ij quoque, qui aut cum furibus partiuntur [a], aut qui furtorum conscij fures quereñtibus possessoribus [b] non indicant [c].

DE VSVRIS. [d]

TIT. VII.

Vsura quid sit, & vnde dicta, habens possessionem in pignus recepta propria pecunia, si recuset fructus in sortem computare, vsuras committit. h.d.

Sura [e] est quid quid [f] vltra sortem mutuatam [g] percipitur [h], dicta ab vsu [i]; quia scilicet, pro vsu pecuniæ recipitur. Vnde [K] & si quis pignoris obtentu rei alicuius nactus fuerit possessionem [l], si sortem suam deductis expensis [m] de fructibus

DE VSVRIS.

Io. Bapt. Continuatur tit. iste per gl. rub. ideo non oportet aliter ipsum continuare. Not. tamen ex ista continuatione q̃ vsura ẽ species furti. Diuiditur autem tot. iste tit. in 6 partes. In 1 adno. quid sit vsura, & qualiter committatur, in 2. quomodo puniatur, in 3. an vsurarius excusetur ratione intentionis, In 4. qualiter acquisitum per vsurã restituatur. In 5 quid iuris de Iudæis demonstratur, In 6. in quibus casibus non committatur, 2. ibi, multiplicibus, 3. ibi, nec quicquam, 4. ibi, plane si nec ij, 5. ibi, Iudæi quoque, 6 ibi, sunt tamen casus.

d ¶ De vsuris.] Postquam supra visum est de furtis, competenter subijcitur de vsuris, cum vsuram exercens quodammodo furtum committat. 14. q. 4. c. si quis vsuram.

Io. Bapt. VSura est. CASVS potest ita adnot. quod cum quidam mutuasset aliquid cuidam amico, & pro cautione pignus accep. esset, volebat eo vti ea ratione, quia dominus pignoris ad id consentiebat, & volenti non fit iniuria, fuit tamen de hoc dubitatum. Sol. vt hic habetur, quia ex mutuo nihil commodi temporalis recipi debet. Non obstat obiectio, quia ille consensus non potest mutare naturam contractus: Not. vsuram aliquando esse furtiuam, quia fit fraus de contractu ad contractũ.

e ¶Vsura est.] Hæc definitio, siue descriptio sumitur virtualiter ex c. vsura. & ex c. plerique. 14. q 3. v. no tantum addito verbo, s. mutuatam, quod conuenienter fuit additum, vt dicetur super illo verbo. Sed hæc definitio siue descriptio secundum Ab nõ est perfecta: quia posset aliquid accedere sorti gratis, & tunc non esset vsura, arg. 1. q. 2. & c. sicut. & c. dilectus, & c. etsi qq. de sim. Vnde ipse aliter definit, i. vsura est lucrum mutui ex pacto debitum, vel exactum. Sed hæc quoque est defectiua: quia vsura committitur etiam si absit pactum, dummodo ad sit intentio c. consuluit. eo. Vnde Host. in sum. e. §. quid sit. ponit aliam, quæ licet oppositionibus nõ videatur relinquere locum: longior tamen est, quã § Callimachus, quod est contra naturam definitionis, quę nihil aliud est, quam rei breuis explicatio, vt a Crassus apud Tullium de oratore. Ideo dic quod satis defendi potest illa, quæ hic ponitur. Nec obstat q̃ opponitur de traditione facta gratis: quia verbum percipitur in ea positum potest tollere cõtrarium: nam percipere hoc loco denotat quandam acceptionem non simplicem sed fructuũ vel earum rerum, quæ sunt loco fructuum, vnde dicimus fructus percipit non ita donum percipit. Idem erit in verbo, accedit, quo vtitur, d. ca. plerique. & d c. vsura. quia nõ bene dicitur donum sorti accedere quod vtique stat per se, sed accedere est alteri principali rei adhærere, vt est vsura sorti, vel dic percipitur, scilicet ex pacto, vt not. in d. c. vsura.

f ¶Quidquid.] Siue sit pecunia, siue electuarium, siue capella, siue quodcunque nomen imponas. ca. plerique, & c. vsura 14. q. 3 etiam si detur factũ inæstimabile, vt si doctor mutuet scholari, vt secũ intret, aliter non mutuaturus, vt per Ab. in rub. eod.

g ¶Mutuatam.] Hoc ideo: quia vsura non committitur, nisi in rebus, in quibus consistit mutuum, scilicet, quæ constant pondere, numero, vel mensura, ratio diffuse ponitur per Ab. in rub. eo. post Host. in summa. § 1. Immo nec in his cõmittitur nisi actualiter sit deuentum ad mutuum, quod designat hoc verbum mutuatam, licet res sit apta mutuari. Vnde infert Abb in d. rub. q̃ si ego commodarem tibi pecuniam non vt expendas, sed vt ad pompam retineas in banco, possum licite aliquod lucrum capere: quia tunc non est celebratus contractus mutui.

h ¶Percipitur.] Quasi debitum, & quasi fructus.

i ¶Ab vsu.] Alij alias ponunt etymologias, vt per Abb. in rub. & per Arch. post alios in c. vsura. 14. q. 3. quæ non reciperentur ab humanioribus.

K ¶Vnde, &c.] Quia in casu sequenti aliquid accipitur vltra sortem. & fac. c. 1. & c 2.

l ¶Possessionem.] Idem dicendum de domibus & alijs rebus: debent enim soluta pensione extenuare sortem. Abb. in c. 1. eo.

m ¶Expensis.] Quia quod superest ẽ fructus. l. fructus. ff. sol. ma. & 12. q. 2. c. vobis. & l. 1. C. de fru. & lit. expen. & pig. per fructus perceptos liberatur ipso iure. l. 1. & 2. C. de distr. pig. c. 1. & 2. & c. cum quæstus. eodem. Cuiusmodi autem debeant esse tales

expen-

expensæ, & quo medio possint repeti, not. in d. c. 1.

a ¶ Perceptos.] Quid de percipiendis? Resp. vt not. per Abb. in c. 1. eo. vbi etiam alij.

Io. Bapt. Multiplicibus autem. CASVS. Quidam episcopi habens diuersos vsurarios in sua diœcesi, crimina licet aduersus eos procedebant, & cũ deberet postea eos punire volebat imponere pœnã, quæ imponitur ob furtum manifestum, & non manifestum § si autem. de oblig. quæ ex delict. § in duplum § quadrupli. insti. ideo quia vsura est species vt docet gl. tubi huius tit. qua de re fuit q̃situm quid iuris. Sol. vt in hac parte habetur, quia cum vsura præ ceteris ratione qua frequentius committitur, sit delictum admodum graue, debet quoque grauiori pœna puniri. Non obstat obiectio, quia licet vsura aliquo respectu sit furtum est tamen speciale crimen, & maxime graue. No. 1 pœnas esse multiplicãdas ob grauitatem delicti. Not. 2. quod pœna debet augeri ob perseuerantiam in delicto. No. 3 quod regulariter pœna non imponitur nisi ob delicta manifesta.

iam perceperit, si eandem debitori restituere recuset, & perceptos [a] fructus in sortem computare, proculdubio vsurarum cõmittitur crimen.

Pœnæ vsurariorum sunt, infamia, excommunicatio, beneficiorum, & officiorum, & ecclesiastica sepultura amissio. h. d.

Multiplicibus autem pœnis sacri canones vsurarios [b] insequuntur: nam præter iniustam infamiam, nec ad Christianam, nec ad cõmunionem admittuntur altaris [c], nec quisquam de manu eorũ oblationes [d] accipiet. Et si clerici fuerint, tam officij, quam beneficij ecclesiastici periculum patientur. [e]

b ¶ Vsurarios.] Scilicet manifestos c. quia in omnibus. eodem.

c ¶ Altaris.] Idest, ad suscipiendum sacramentum Eucharistiæ, secundum Inn. Sed vterque Ab. tam in c. quia in omnibus. quam in c. cum tu. eo. exponit, vt si eo vsurarius non admittatur ad ecclesiam quando celebrantur diuina, & forte secundum Abb. iuniorem ista expositio est melior, vt vsurarius rubore suffusus facilius resipiscat sicut dicimus & de excommunicato. c. pia de exc. in 6.

d ¶ Oblationes.] c. quia in omnibus eo. Sed nunquid saltem eleemosynam recipere quis possit ab vsurario? Resp. sic secundum Io. And. in c. cum voluntate. de senten. exc. sequitur Ab. in d. c. quia in omnibus, fac. c. ea transmissa. de deci. & 14. q. 5. in sum. Ratio differentiæ est: quia oblatio fit in publico, eleemosyna de sui natura fit in occulto, licet etiam in publico fieri possit. Sed an idem sit in alijs pe. ca toribus manifestis? Resp. non, nisi in casibus expressis sed hoc videtur text. cum ibi no. in c. oblationes. dist. 90. Hug. cõtra primum æquius, secundum Ab. arg. c. multi. 2. q. 1.

e ¶ Patientur.] Cap. 1. eod.

Vsurariis non debent domus locari. h. d.

Nullus [f] quoq; sub pœnis in Gregoriana constitutione [g] comprehensis, manifestis vsurarijs, aut locabit [h] domus, aut cõductas habere permittet. Sed & si in hoc scelere decesserint, ecclesiastica carebunt sepultura [i].

f ¶ Nullus.] Siue particularis persona cuiuscunque status, vel conditionis, siue collegium, vel vniuersitas. c. 1. eo. in 6.

g ¶ Constitutione.] Capit. 1. eod. in 6.

h ¶ Locabit.] Quid si ignorabat locator vsurarium esse conductorem, vel nõ locauit ad exercẽdum fœnus? Dic, q̃ probabilis ignorantia illum excusat. l. si quis ignorãs. ff loc. & c. si vero. de sent. exc. 2. & ca. in audientia. in dubio tamen præsumuntur ad hoc conducere, si consueuerunt vsuras exercere l. si cui. ff de accus. & ca. semel. de re iud. in 6.

i ¶ Sepultura.] Ca. quamquam eod. in 6. c. quia in omnib. eo. in antiq. nec prodesset defuncto, q̃ hæres eius velit satisfacere: nam oportet, q̃ ipsemet restituat vel de restituẽdo caueat, ita q̃ appareat illũ non decessisse in illo peccato, de quo not. in c. 2. eo. in 6 & i cle. eo. de sepul. & aliquid per Ab. in ca. quia in omnibus e.

Licet quis de vsuris satisfieri mandet per hæredem nõ tamen est tradendus ecclesiastica sepultura, donec fuerit satisfactum, & contra faciens incurrit pœnas eorundem. h. d.

Et id adeo obtinet, vt etiam si morituri in vltima volũtate de vsuris satisfieri [k], expressa quantitate, vel indistincte [l] mandauerint [m], donec secundum Gregorianæ

K ¶ Satisfieri.] Debet autem satisfieri ei, a quo pecunia fuit extorta, vel eius hæredibus illis non extantibus, vel non petentibus, vel non curantibus, pauperibus ea totum erogabitur c. cum tu. eo. Dicit tamen Guil. q̃ hoc casu debet publice proponi edictum in locis a quorum incolis vsuræ sunt extortæ, & si aliqui appareant quibus fides sit adhibenda, potius illis restituentur, quam pauperibus erogentur, fac. c. sicut § eos de hom. & no. formaliter in c. 2. e. in 6 Sed quid si facta erogatione in pauperes appareant illi, quibus fieri debet restitutio? Resp. vt per Perus. in d. c. 2.

l ¶ Indistincte.] Id est, non expressa aliqua quantitate: quia mandauit in genere restitui quæcunque extorserat per vsurariam prauitatem.

m ¶ Mandauerint.] Hoc fuit statutũ in Concilium

constitutionis [a] tenorem satisfactum [b] fuerit; ecclesiastica sepultura carere [c] debeant. Quicumque vero manifestos vsurarios contra prædictæ sanctionis formam tumulare [d] ausi fuerint, pœnæ Lateranensis concilij contra vsurarios promulgatæ subijciendi erunt.

Testamenta vsurariorum non valent.h.d.

Testamenta [e] quoque ab eisdem facta aliter [f], quam secundum dictæ constitutionis formam nõ valebunt, sed ipso iure erunt irrita.

Non debemus facere malum, vt postea faciamus bonum.h.d.

Nec quidquam proficiet, quod quis pro captiuis redimendis, vel eleemosynis [g] dandis sese vsuras exercuisse [h] alleget: nec enim propter ea magis cum vsurario dispensari [i] poterit; cum pro vita alterius mentiri [k] quidem nedum rapere liceat.

Lateranense, de quo in c.1.eo.eludatur. dicit enim ꝙ qui decedit in hoc peccato, non admittitur ad sepulturam ecclesiasticam, ex quo autem quis mandat de restituendo non dicitur decedere in illo peccato. & sic Lateranense Cõcilium non habet locũ. occurritur ergo per c.2.eo.in 6.vnde sumitur hæc littera huic elusioni. Ex hoc etiã refert Io. Andr. post Guil. ꝙ fœneratores Tusci dicebant, ꝙ solum vltimus de genere dãnabitur, ex quo omnes prædecessores reperiatur mãdasse vsuras restitui. Tenebitur autẽ hæres restituere, etiam si testator non mandet, immo & si vsuræ ad eum non peruenerint, in quãtum se extendunt vires hæreditatis. traditur in cap.tua nos.eo. Sed hoc casu non conceditur defuncto propter restitutionẽ ecclesiastica sepultura, cum in peccato decesserit, nisi aliàs ꝺ morte eius contritione appareat.26.q.6 ca. qui recedunt. & c. nob.s.2.de sen.exc.

a ¶Cõstitutionis.] c quamquam.eo in 6.

b ¶Satisfactum.] Quid sit satisfacere, habes in l.1. ff.qui sat.cog. & in l.si rem.§ omnis. ff.de pig.act. & ex hoc modo loquendi impersonaliter collige, ꝙ non solum sufficit de vsuris per quemcunque esse satisfactum: sed etiam sufficit ꝙ idonee cautum per quemcumque. ꝙ intellige quo ad hoc vt vsurarius admitti possit ad sepulturam, non ad validandum testamentum, vt not.in cle 1.eo.in ver.manifestos sequitur Peru.in c 2 eod.in 6.& dicitur satisfactum si sit satisfactum de vsuris tantum, non.n. sequitur quod satisfiat de interesse secundum Archid.in d.c.2. & latius per Perusin. vers.sed quærit hic Archid.

c ¶Carere debeant.] Est ergo hic opus facto.l restitutione vel satisfactione, nec satis est bene velle c. non satis.dist.86.verba.n.sunt cum effectu intelligenda c.relatum.de cle.non resi.l 1.ff ꝙ quisq iu. Sed non ne qui solui mandat, soluere videtur.l.qui mandat.ff.de sol Resp. illud habet locum facta solutione per mandatarium, qui enim per alium,&c. c qui per alium.de reg.iur.in 6.

Simulatio pro veritate.

d ¶Tumulare.] Idẽ si non tumulauerũt: simulauerunt tñ tumulare, secundũ Io.de Lig Do.& Peru. l c quãquã.ver.cæterũ.eo.in 6.ex quo.n.simulando dederũt alijs malũ exẽplum, & ex scandalizauerũt ecclesiam nõ debẽt a pœna excusari.11.q.3.c.præcipue de portantibus & associantibus, per Do.in d.c. quamquã.&fa.gl.in cle.nos.de sep in ver.sepelire.

e ¶Testamenta.] Quid de codicillis? Et vr valere: diuersa.n.sunt hæc l si idem.C.de cod. & constitutio.c 2.c.in 6 est pœnalis ergo restringẽda.c.statutũ,de ele.in 6.l.si pſes &l.si de interpretatione ff.ꝺ pœ.& ꝓhibitis maiorib.minora petere nõ prohibemur, l.cui pacto.ff.ꝺ ser.export.c.p venerabilẽ. qui fi.sint le. Com. contra per d. c.2.qꝺ in principio facit mẽtionẽ de vltima volũtate i genere,& arg.c.cũ esses, de testa.fac.q a codicillus large dr testm: q a mẽtis est testatio, vt 33.qu.2. §.sed illud.& inst. de testa.in princ.l. cõficiuntur.& l.ab intestato.ff de cod. & melius in l.2.§. quintus. C.de iure vet.enuc. & latissime p Legi. in rub. ff.de le.2. aliàs facile esset constitutionẽ eludere qꝺ esse non dẽt; ea.si ciuitas.de sent.exc.l 6.

f ¶Aliter.] s.nõ facta satisfactiõe nec idonea præstita cautione.

Io. Bapt.

Nec quicquam. CASVS. Quidam faciebat vsuram, & quid inde lucrabitur dispensabat inter pauperes. fuit quæsitum an iste propterea excusetur eo præsertim, quia legimus in c.pe.14.q.5. si quid habetis de malo facite bonum. Solu tamen vt habetur & ob rationem in tex.assignatam, & iõ non sufficit bona intentio.c.non est satis dis.86 de malo aũt facere bonũ i casu intelligit qꝺ restõ fiat et cui debetur. No.1.qꝺ recta intẽtio n est sufficiẽs ad causandã actionẽ virtuosam, at a cõtrario sensu secus est de mala. No.2. qꝺ bonum ẽt in moralibus non oritur a malo directe & proprie seu per se.

g ¶Eleemosynis.] 14 q.5 p tot.c.sicut. § eos.ꝺ homi.ꝺ reb' n.restõnt subiectia n pt eleemosyna fieri. c.innouam' vbi Ab.ꝺ cẽs.& i c.ex trãsmissa.ꝺ dec.

h ¶Exercuisse.] Licet hoc verbũ magis videat accõmodari ad eũ q dat ad vsurã, q̃ ad eũ, q accipit. Inn.tñ i c.sup eo.eo.vñ hæc lr a sumit, tenet ꝙ dispõ illius tex.vẽdicet sibi locũ ẽt in accipiente, mouet, q a si nõ reperiret, qui reciperet, pctm vsurarũ non reperiret.cũ ergo recipientes dent cãm huic crimini, per cõsequẽs, vñr ipsi quoq; eodẽ iure censendi cũ dãtibus. sed in cõtrariũ fac.c.debitores.de iurei. vñ distinguendum est, vt per Abb.in d.c.super eo.

i ¶Dispensari.] Arg.ꝙ ptextu boni malũ fieri non dẽt.1.q.1.c nõ est putãda.& 34.q.5.c.si dicat. & 14. q.5.c.1.2 & 3.& c.neq;.at.cõtra 17.q.1.c.nõ oportet.dic vt plene no.in c.nõ magno,de ele.vel mon.

k ¶Mentiri.] Cap.super eo.eo.& 22.q.2.c.ne quis arbi-

arbitretur. vbi de hoc, & dist. 14 In summa. & cap. quod ait. Et fac. hoc contra doctores dantes consilium contra conscientiam, vt liberent quem a morte. Immo aduocatus habens iustam causam non debet niti ad obtinendum per mendacium, not. in c. cupientes. de elect. in 6. & per Ab. in c. 1. de his, quę vi, metusve causa. fi. & p allos ibi ad cum notatos.

veritas eruatur. 5. q. 5 c. illi qui. & 14. q6. c. 1. vel inret se nō habere vnde reddat. quod potius videtur. quia non debet vlla pœna puniri, & inanis est actio, & c l. nam his. ff. de dolo. c. olim. de rest. spol. & not. in c. cum tu. eod.

Io. Bapt. Plane si nec ij. CASVS Quidam lucratus fuit multa per vsurariam prauitatem, & cum nec ipse acquisitum restituisset, nec eius hæredes restituere vellent fuit quæsitum an teneātur atque posset ad id cogi, ar gum. enim l. 3. & 4. ff. de cond. ob turp. causam negatiue respōdebatur Sol. tamen vt in hac parte cauetur, quia nemo debet commodum reportare ex propria culpa, prout contingeret in casu nostro, si restitutio non esset facienda. nō obstant iura adducta, quia licet nō detur refectio, non propterea datur retentio repetitio autem ideo in d ll. dānatur, quia præsupponitur turpitudo ex parte dantis, at secus est in casu nostro. No 1. quod pauperes subintrant in locum illius personæ incertæ cui deinde esset facienda restitutio Not. 2. Iudex ecclesiastic. etiam ex officio & parte non petēte tenetur cogere vsurarium, eiusque hęredem ad restitutionem faciendam. No. 3. quod pacta in fauorem delictorum inita non tenent, nec valent etiā si sint iurata. facit l. pacta quæ contra. C de pact.

Si non sint quibus restitui possint vsura, eroganda sunt in pauperes & paupertas excusat a restitutione. h. d.

Plane, si nec ij, a quibus quis vsuras extorserit, nec illorum sint hæredes superstites [a] non solum pauperibus [b] vsurarū nomine acceptum erogare poterit: verum etiam compellendus erit, nisi eū nota paupertas euidenter [c] excuset [d].

Non solum fœneratore s: sed etiam illorum heredes debent vsuras restituere nulla obstante appellatione hoc dicit.

Nec is tantum ecclesiastica districtione extortas vsuras restituere cogendus erit, qui fœneratus est, verum etiam filij [e], & quicunque extranei hæredes [f], qui omnes super vsuris conuenti nullius appellationis [g] remedio restitutionem subterfugere permittendi erunt.

Iudex fœneratori potest præcipere sub pœna excommunicationis. tam ne vsuras exigat, quam vt exactas restituat, non obstāte iuramento præstito de non repetendis vsuris. h. d.

Sed & si quis sub vsuris pecuniam acceperit, & de eis numquam repetendis fœneratori iurauerit, [h] adhuc iudex [i] vsurarios per censuram

d ¶Excuset.] Si tamen venerit ad pinguiorem fortunam tenetur vt antea, c. Odoardus. de solu. & l. si debitoris. ff. de ces. bon. & argu. 26. q 6. c. si quis de corpore. & no. in c. cum tu. eo.

e ¶Filij.] Fac. cap. tua. eo. vnde sumitur, & tenentur filij pro parentibus pro hæreditaria portione. fac. l ex qua persona. ff de re iudi. Sed pone, quod alter hæredum efficiatur in soluendo ante restitutionem vsurarum, nūquid alter conuenietur insolidum? Dic quod etiam si non sit defuncti hęres, sed ad eum bona defuncti peruenerint, in quantum talium bonorum mensura patitur, est restitutio facienda, vt plenius not. in d. cap. tua.

f ¶ Hæredes.] Sed tantum intra vires hæreditarias in foro poli, in foro autem fori est distinguendum vtrum hæres fecerit vel non fecerit inuentarium, vt plene per Doct. in c. tua. eod.

a ¶Superstites.] Sed quid si principales sint superstites, nunquid vt vsurarius liberetur a peccato sufficiat remissio illius a quo fuerunt extortæ vsuræ? Resp sufficere secundum distinctionem tā Abb. & aliorum in c cum tu. eo. in fi. vbi & quid si ille cui debent vsuræ restitui sit valde absens. an vsurarius teneatur ad eum mittere vsuras, & cuius expensis.

b ¶Pauperibus.] Sed quibus pauperibus? Resp. secundū Host. pauperibus illius loci, vbi pecunia fuit extorta: quia facilius inter illos poterunt reperiri ij, quibus est datum damnum, & secundum Feder. consil. 32. quem videtur sequi Ab. in c. cum tu. eo. in fi. est hoc consilium non præceptum.

c ¶Euidenter.] Si enim credatur habere, verberib.

g ¶Appellationis.] Intellige hoc in manifestis vsurarijs, vt in c. quā perniciosum eo. Idem est in quolibet crimine manifesto, c. cum sit Romana. de appel. aliàs si iniuste grauaretur, nō est appellatio deneganda, vt plenius not. in dicto cap quam perniciosum.

h ¶Iurauerit.] Nota, quòd iuramentum præstitum de vsuris non repetendis, non inducit liberam remissionem vsurarum, immo vsuræ præsumuntur magis extortæ, cum iuramentum huiusmodi, non præsumatur interuenire ex libero consensu iurantis c. super de te nunc.

i ¶Iudex.] Nota casum, in quo iudex supplet commodum priuatarum personarum, cum mandat vsuras restitui Sed dic, quod immo hoc facit Iudex potius ob vtilitatem publicam, & vt obuiet periculo animarum, aliàs non faceret, cap ad nostram. 1. de iureiurando. l. 1. § hoc autem ff de damn infect. debet enim iudex etiam præuenire ante con-

ecclesiasticam compellere poterit, tam vt ab earum desistant exactione, & iuramentum remittant[a], quam etiam vt exactas restituant, ne de dolo & fraude quemquam contingat commodum reportare.

Iudæi satisfacere debent de immoderato grauamine, Christianis, aliàs excommunicantur modo, quo possunt. hoc dicit.

Iudæi quoque si a Christianis quocunque prætextu graues immoderatasue[b] vsuras extorserint, & per sæculares principes[c] & potestates illas remittere sunt compellendi, & donec de immoderato grauamine competenter satisfecerint ab vniuersis Christi fidelibus, tam in mercimonijs[d], quàm

summationem peccati. cum videt aliquem in præcipitio & actu peccandi. not. in c. ex litteris. de spōs.

a ¶ Remittant.] Hoc tunc est necessarium, cum pars proprio motu intendit repetere, & ipsa implorat officium iudicis: secus si iudex procederet ex officio non implorato: quia tunc non erit opus remissione vel absolutione: quia pars nō venit contra iuramentū: quia iurauit non repetere, non autem non recipere, si redderentur secūdum Ab. in c. tuas. eo. licet gl. aliter ibi sentire videatur. Quid si iurauit absolutionem non petere? Resp. adhuc poterit denunciare, not. in d. c. tuas. Quid si iurauit, nō denunciare? Resp. non valet iuramentum, quia non potest quis se obligare contra bonum charitatis, & dispositionē Euangelicam, si peccauerit, &c. not. in c. ad nostram. 2. & c. quemadmodum. de iureiur. de materia. c. 1. & in c. debitores. de iureiur.

Io. Bap. Iudæi quoque. CASVS. Quidam Iudæi passim dabant pecuniam ad vsuram, & cum hoc renderet in damnum reipubl. fuit quæsitum, an eis esset vsura prohibenda. ad fauorem. n. Iudæorum facit dictum D. pauli dicentis Qui sunt extra nos, nihil ad nos in contrarium facit damnum a reipub. esse euitandum. Sol. vt hic legimus ob vtilitatem Christianorum: illud autem dictum intelligitur respectu salutis ipsorummet iudæorum, & ideo non obstat. No. quod iudæi, tenentur obseruare canones, in vtilitatem Christianorum, & ideo etiam iurisdictioni eorundem subijciuntur. Not. 2. qualiter officium potestatum esse ne subditi indebite grauentur; & propterea princeps dicitur constitutus propter populi vtilitatem, sed non econtra.

b ¶ Immoderatasve.] Fac. c. quanto. eo. videtur ergo, q moderatas exercere possint a contrario sensu. di stin. 25. c qualis. & l. cum prætor. ff. de iud. contrariū videtur verius, vt in c. post miserabilē. eo. & ita cessat hic hoc arg. a contrario sensu. l. cōnenticula. C. de epi. & cle. Sed cur hic insertum fuit hoc verbū, immoderatas, inducens hanc ambiguitatem? Resp. quia legitur in d. ca. quanto. vnde sumitur. Et licet Doct. commu. tenere videantur, q Iudæi nō possint fœnerari Christianis per d. c. post miserabilem. vsus tamen & practica. quæ est optima interpres legum suadet contrarium, & Doctores in hoc potuerunt decipi, sed & si non fuerunt decepti, qua ratione id verbum legitur in d. c. quanto. eadem ratione potuit hic verbum inseri. Sed an iure Mosaico possint Hebræi fœnerari Christianis? Multi q non, & ita ēt Ab. in d. c. post miserabilem potissimum per ca. 28. Deuter. ibi: Alienigena fœnerabitur tibi. Facile tenetem contrarium per d. ca. 28. Deuter. vbi dicitur, quod seruantibus legem nemo fœnerabitur, sed ipsi seruantes fœnerabantur alijs. non est ergo dicendum, quod in præmium obseruātiæ legis Deus permitteret hebræis facere illud, quod est peccatum, & quod in euentum inobseruantiæ ipsi hebræi nulli fœnerabūtur, nō dicitur ipsi præceptiue, sed per modū impositionis pœnæ, quasi dicat Deus: Eritis pauperes, & non poteritis exercere negotium valde lucratiuum, vobis a me aliàs permissum. Communiter tamen tenetur contra, vt apparet ex his, quæ hēt in d. c. post miserabilem. ANT. TIM. Opinio gl. hic quam tū non firmat, quod liceat Iudæis ex lege Mosaica fœnerari Christianis, licet videatur ei facere littera Deut. 28. tū ex cōi doctorum expositione falsa est. Fœnerabetis. n. ibi non interpretatur dabis ad vsurā, sed fœnus ibi large accipitur pro mutuo, sicut & Eccl. 29. dicitur. Multi nō causa nequitiæ nō fœnerati sunt. i. non mutuauerunt alijs. Promittit. n. ibi Deus Iudæis obseruantibus legem suam abundantiam diuitiarum ex qua contingeret, qd alijs commodare, & mutuare poterunt. Ita Nicolaus de Lyra exponit tex. illum, & Hugo ēt Card. in suis glo. & conueniunt in hoc oēs Doctores. Verū ad alium locū magis expressum Deut. 23. vbi inquit: Non fœnerabèris fratri tuo ad vsuram pecuniam, nec fruges, nec quālibet aliam rē, sed alieno. Rñdet S. Th. Non fuit per hoc hebræis cōcessum, qd vsurā ab alienis acciperēt, quasi licitū: sed permissum ad maius malum vitandū ne. s. a Iudæis Deū colētibus vsuras acciperent pp auaritiam. Ex quo loco colligit Caiet. qd licitum est principibus condere leges permissiuas vsurarum, nō pp lucrum principum: quia hoc est participare in crimine, sed propter vitandū maius malum, i. furtum: quemadmodum licitum est condere leges permissiuas meretricum propter vitanda adulteria.

c ¶ Sæculares principes.] Quorum legibus in temporalibus Iudæi subijciūtur. c. quo iure. dist. 8. & l. iudæi. C. de iudæ. non tū intelligas, q etiam ecclesia non possit eos compellere ad vsuras restituēdas: nam cum hoc crimen sit ecclesiasticum, & sit contra legem eorum, & contra naturam, licite possunt compelli per iudicē ecclesiasticum, vt per Inn. in c. cum super. de vot. & vot. redemp. & per Ab. in c. post miserabilem. eo. Ideo autem fit mentio de principibus sæcularibus: quia per eos facilius compellī possunt cum habeant homines armatos, quos non habet ecclesia in loco, vbi non habet temporalitatem, at de iurisdictione spirituali parum curant iudæi, fac. not. per Abb. in c. postulasti. de Iudæ.

d ¶ In mercimonijs.] Non peccant ergo Christiani

commu-

in alijs per excommunicationis ſententiam eis omnimoda communio[a] denegabitur.

Ponuntur plures caſus, quibus quis fructus in ſortē computare non tenetur. h. d.

Sunt tamen caſus[b], in quibus aliquid vltra ſortem abſque vitio vſurarum licite recipitur; vt puta, ſi clericus eccleſiaſticum beneficium[c] aliter redimere non valens prętextu pignoris de manu laici illud acceperit: nec enim hic in ſortem fructus tenebitur computare. Idem ſi terra non[d] ſit beneficij alicuius eccleſiaſtici, ſed ad accipientem in pignus iure dominij directi pertinere noſcatur.

Fauore dotis fructus non computantur in ſortem. h. d.

Idem ſi poſſeſſiones[e] pro non numerata dote genero[f] a ſocero pignori obligatę fuerint[g]. Cum enim frequenter dotis fructus non ſufficiant ad onera matrimonij ſupportanda pignoratarum poſſeſſionum fructus in ſortem computandi non erunt.

Non eſt vſurarius rem emens minus iuſto pretio, ſi tunc veriſimiliter dubitetur, an tempore ſolutionis plus vel minus valitura. Vel aliter dubius euentus vſurarum ſuſpicionem remouet. hoc dicit.

Illi quoque, qui dant decem ſolidos[h], aut alio tempore totidem ſibi grani, vini, vel olei menſuræ reddantur, ex hoc vſurarius cenſeri non debet: quia licet tūc plus valeāt, vtrum plus vel minus ſolutionis tem

communicātes Iudæis in mercimonijs regulariter, licet nimia familiaritas & conuerſatio interdicatur. 28. q. 1. c. ſæpe. & c. nullus. & c. ad hoc. de iudæ.
a ¶Communio.] Et eſt hæc quædam indirecta excommunicatio in perſonis hebræorum, vt & in ca. poſt miſerabilem. eod. vnde ſumitur, vbi not. Abb.

Io. Bapt. Sunt tamen. CASVS. Quidam clericus accepit a laico occaſione mutui fundum tit. pignoris, in quo habebat certum ius: qui quidem laicus pro dote ſuæ filiæ ſoluebat ſingulis annis certam penſionem loco fructuum; & cupiēs a tali debito liberari, vendidit quædam bona maiori pretio quam de pręſenti valeant, & cū eſſet mercator, accepit pecuniam ab amico promittens aliquid ſperans inde lucrari: vñ fuit quæſitum an huiuſmodi cōtractus ſapiāt vſuram: in primo enim de clerico res videtur clara per princip. huius titu. noſtri; in ſecūdo vero, & tertio cū non verificetur definitio vſuræ, ſimiliter videtur clarum qd iuris: at in vltimo ſi ille mutuans ſuſcepit in ſe periculum ob naturam contractus aſſecurationis non videtur eſſe dubitandum. Solu. tamen vt in tex. hac parte habetur, cauſa autē deciſionis in communi talis poteſt aduoc. quod in vno vel altero caſu non reperitur proprie mutuum, & ſi reperitur etiam intereſſe damni emergentis à princ. in altero vero præponitur pactum appoſitum fuiſſe tali, vt deſtruat cōtractum: vnde his obſeruatis habemus quomodo ſint intelligenda obiecta, & ſic non obſtant. No. quod ob cauſam ſpecialem receddendum eſt a communibus iuris regulis. Not. a quod in cognitione valoris terū ipſarum id quod eſt veriſimile & probabile attenditur. No. 3. quod pactum licet aliàs citatum ſi aliquo contractu apponatur, & ſit contra ſubſtantiam eius, dicitur ipſum vitiare.
b ¶Caſus.] Duodecim caſus tales enumerātur per Ab. poſt gl. in c. conqueſtus. eo. & no. 14. q. 4. in ſumma, & generaliter vbicunque recipitur pecunia loco intereſſe non committitur vſura. Abb. in c. 1. eo.
c ¶Beneficium.] Cap. 1. in fin. eo. & idem in feudo c. conqueſtus. eodem.

d ¶Non ſit.] c. conqueſtus. vbi Abba. eod.
e ¶Poſſeſſiones.] Quæ debēt eſſe traditæ, vt eius fructꝰ lucro genero cedant. l. de diuiſione. ff. ſol. ma. & no. in c. ſalubriter. eo. vnde ſumitur.
f ¶Genero.] Quid in hærede generi poſſidente, ſeu detinente pignus poſt mortem generi. In no. & Ab. in c. ſalubriter. eod. tenent hunc non lucrari fructus: quia in optione eius eſt reſtituere pignus, & ſe ab obligatione liberare, quod non eſt in gener:o & marttus, eum vel inuitus teneatur ad onera matrimonij. Idem tenetur de vxore, cui ſoluto matrimonio pro reſtitutione dotis eſt datum pignus, vnde debet eſſe cauta, vt faciat ſibi conſignari poſſeſſionem in ſolutum, aliàs fructus extenuabunt ſortem.
g ¶Fuerint.] Quid ſi pmiſit ſocer certos annuos denarios pro quolibet centenario vſque ad ſolutionis tempus, an teneat conuentio? Reſp. valde dubitaut. Ab diſtinguit, vt per eum in capit. ſalubriter. eodem.
h ¶Solidos.] Sed cum pretij interuentus deſignet contractum emptionis, & venditionis. lege final. C. de præd. decur. libro decimo, non videtur, quod hic poſſit cadere vſura, quæ non committitur niſi in contractu mutui, capitul. conſuluit. eodem, & ſupra eodem in principio, & notat Abbas in rubrica eodem. Reſpondeo, quod quoad formam contractus non eſt vſura, ſed quo ad intentionem contrahentium depranatam, vt notat Abbas in capit. nauiganti. eod. vnde ſumitur.

pore fuerint valituræ verisimiliter dubitatur [a].

Vsurarius est, qui a debitore recipit aliquid vltra sortem, etiam si suscipiat in se periculum h.d.

Aliud tamen iuris est, si quis naviganti, vel ad nundinas eunti certã pecuniæ quantitatem mutuatur, & ex eo, quod in se mutuans periculum [b] suscipit, aliquid [c] vltra sortẽ, vt recipiat conuenit: nam hic vsurarius reputandus erit.

DE ADVLTERIJS, & alijs coniunctionibus illicitis.

TIT. VIII.

Adulterij appellatio est generalis, proprie tamen in nuptam committitur, & quæ sit adulterij pœna. h.d.

ADulterij generalis [d] est appellatio; continet enim nõ modo alieni tori violationem, sed omnem prope [e] illicitam fornicationem. Proprie [f] tamen adulterium in nuptam committitur. Pœna in laico excommunicatio [g], in clerico depositio [h], vel in vtroque certæ [i] pœnitentiæ impositio.

Arbitraria est pœna incestus, sodomia, & rei habita cum brutis. h.d.

Eadẽ, vel etiam pro

a ¶ Dubitatur.] Ergo si certum esset, quod tempore solutionis plus valerent, vsurarius esset censendus, c. in ciuitate, & c. fi. in fin. eo. & ita propter dubium excusator. simil. l. pen. C. de sol. Arg. quod dubia in meliorem partem interpretari debent, c. 2. de re iud. c. ex litteris, de proba. l. Arria. ff. de act. & oblig. Sed immo videtur, quod in tali dubio abstinendum esset a talibus contractibus ob periculum animæ, arg. c. illud. de cler. ægr. mini. c. significasti, 2. de homi. & not. in capit. vei de sent. in ord sa. Sol. hoc procedit in foro contentioso, contrarium in foro cõscientiæ, vt per Ab. in d. c. fin.

b ¶ Periculum.] Quia ille recipiebat in se periculũ, videbatur quasi quadam compensatione licite aliquid vltra sortem recipere posse: quia periculum mutuatæ pecuniæ pertinebat ad debitorem, cũ sua facta fuisset, sed nihilominus est vsurarius, vt in c. fi. eo. & not. in c. conquestus. eo. tit.

c ¶ Aliquid.] Etiã modicum dummodo natura extimabile. 14. q. 3. c. 1. 2. & 3. & per S. Tho. 2. 2. q. 78. art. 2. siue id sit res, siue factum, siue consistat in verbis, pota, inducendo, sequitur Ab. in cap. fin. eod.

de pœ. fuit quæsitum quid iuris. Sol. vt hic habetur, quia in delictis puniendis, à lege siue ab homine multa debeat obseruari. arg. c. sicut. de hom. & ideo non semper est ead. pœna imponẽda, non obstat obiectio, quia aliquando etiam ipsa verificatur. Not. argum. illius vocis quodlibet vocabulum dicitur habere duo significata. Not. 2. pœnam respectu eiusdem delicti variari secundum varietatẽ personarum.

d ¶ Generalis.] 32. q. 3. c. nemo. & q. 5. c. nõ mœchaberis. & l. inter liberas. §. 1. ff. eo. & l. inter stuprum. ff. de ver. signif.

e ¶ Prope.] Hoc ideo, quia etiam generaliter sumendo verbum non continet omnes species fornicationis illicitæ, & de his habes 36. q. 1. c. lex illa.

f ¶ Proprie.] l. inter liberas. § 1. ff. e. l. inter stuprum. ff. de ver. sig.

g ¶ Excommunicatio. 27. q. 1. c. si quis episcopus not. in c. laior. 2 q. 7.

h ¶ Depositio.] 27. q. 1. c. si quis episcopus, per Ab. & alios in c. vt clericorum. & in cap. peruenit. de adulter. & latius in cap. at si clerici, de iud. licet quidã moderniores dispensent contrarium, vt per Pau. Ghirl. in tract. de pœna. omnis s. coitus. q. 6.

i ¶ Certæ.] Quia scilicet laicum pœnitere debet septem annis, clericus decem 82. distinct. capit. presbyter. & 27. quæstione 1. capit. deuotam, & 33. quæst. 2. capit. hoc ipsum. & hoc intellige in foro pœnitentiali.

DE ADVLTERIIS, ET ALIIS coniunctionibus illicitis.

Io. Bapt. Cum delictum adulterij vel alij illiciti coitus ita frequenter cõmittitur sicuti crimen vsuræ, propterea post tit. præcedentem proponitur in præsenti iste de adulterijs, qui diuiditur in 5. partes. in prima tractatur de adulterio: in 2. de incestu, & sodomia: in 3. de stupro: in 4. de raptu: in 5. de simplici fornicatione: secunda ibi, eadem: tertia ibi, quod si quis: quarta ibi, maior: quinta ibi, demum.

Io. Bapt. ADulterij. CASVS. Quidam cognouit vxorem cuiusdam sui amici, & cum iudex ecclesiast. vellet ipsum grauissima pœna punire, ob damnum quod in republ. posset inde oriri. arg. l. quædam. ff.

Io. Bapt. Eadem. CASVS. Quidam pessimi viri commiserunt non tantum delictum incestus, sed etiam sodomiæ & bestialia coitus, vnde fuit quæsitum an debeant puniri eadem vel maiori pœna, qua punitur adulterium: sicut enim delicta illa specie distinguuntur vt de se patet, ita quoque hoc idem videtur dicendum de pœna: Cæterum Sol. prout hic legimus, quia in impositione pœnarum non tãtum natura delictorum, sed etiam multa alia sunt consideranda, vt frequentia, scandalũ, & similia & idẽ obiectio nõ vr aliquid cõcludere: No. quod ita omnino diuersæ aliqñ eodem iure censentur facit c. 6. de fal-

de falsis. Not secundo quod incestus, & reliqua delicta etiam huius tit. dicuntur esse contra naturã humanæ societatis.

a ¶ Arbitrio.] Not. horum delictorum pœnas esse arbitrarias, vt not. in c. hoc ipsum. 33. q. 2. vnde sumitur.

nitur pęna ob scandalum natum. sed ob iniuriam quoque factam: secundo quia huiusmodi mulieres quam facillime decipiuntur. Not quod virgo, & mulier honestæ vitæ æquiparantur: Not. secundo quod pœna potest alternatiue poni: Not. tertio quod pœna, quæ parti est applicanda debet esse secũdum quantitatem damni illati.

iudicis arbitrio [a] maior, aut minor eos manet pœna, qui incestũ commiserunt. Vtputa, cum qui contra naturam humanæ societatis [b] parentibus, vel liberis, vel aliis eiusmodi personis impudice adhærent, aut si cum illa, quam quis de sacro fonte [c] susceperit, aut quam ante episcopum tenuerit; cum sacro chrismate inungeretur fornicationis scelus perpetrauerit; aut cum relicto naturali vsu contra naturam more sodomitico [d] fornicabitur; aut humani generis naturam transgressus sese brutis [e] commiscuerit.

Quæ pœna sit stuprantis mulierem, & honeste viuentem, & virginem deflorantis. h. d.

Quod si quis stuprum admiserit mulierem honeste viuẽte rem habuerit, aut virginem defloraverit. Primo enim casu stuprator pænitẽtiæ [f] subditus, pecuniaria [g] etiam pœna coercendus erit. Posteriore vero dotata uirgine [h] eandem patre consentiente habebit vxorẽ: si vero pater virginis dare noluerit, aut stuprator eam vxorem habere legibus impediatur, reddet pecuniã iuxta modum [i] dotis, quam virgines accipere consueuerunt.

Renuens habere vxorem a se stupratam castigatur, & excommunicatus in monasterium traditur. h. d.

Quod si consentiẽtẽ patre stuprator ipse corruptam virginem in vxorem ducere renuerit, corporaliter castigatus [k] excõmunicatusq; [l] in mo-

b ¶ Societatis.] Immo non solum natura hominum hoc reformidat: verum ẽt quorũdam brutorum.

c ¶ Sacro fonte.] Ca. si quis a matre. 33. q. 2. vnde sumitur. & 30 q. 1. c. omnis.

d ¶ Sodomitico.] Non exprimitur hic de masculo, vel femina: quia in vtroque passiue dicitur posse committi sodomia, vt per Ab. in c. in archiepiscopatu. de rapt. post gl. in c. omnes. 32. q. 5 & de hoc in c. clerici. de excess. præl. illa autem ratione contra sodomiticos procedit ecclesia, quia huiusmodi crimẽ est contra naturam, quo casu ecclesia vindicat sibi potestatem non solum in laicos: verum etiam in infideles, & sic etiam procedit contra Iudæos ratione criminis vsurarum, vt not. in §. Iudæi. supra tit. prox. & per Inno. in c. quod sup. de vot. & per Ab. in d. c. clerici. & sodomitas puniuit Deus, licet non essent de populo electo & iurisdictione, vt in Gene. c. 19 ergo & eodem modo eius vicarius.

e ¶ Brutis.] 15. q. 1. c. mulier.

f ¶ Pænitentiæ.] de qua not. sup. eo. in princi. in verbo, certæ pœnæ.

g ¶ Pecuniaria et pœna. Iuxta qualitatem. s. facti, & personarum conditionem, vt per Domi. & Ab in ca. vt clericorum. de vit. & hon. cle. & per Ab. in cap. licet. de pœ. nec tolleretur istud arbitrium, vel alia pœna certa iuris canonici vel ciuilis, si statutum imponeret aliam pęnam, Doct. in c. 1. eo.

h ¶ Dotata virgine.] i. assignata donatione propter nuptias, vel proprie meminit de dote: quia stuprator dabit pecuniã mulieri, quam retinebit sibi pro dote, quod fieri potest. l. si quis vxori. ff. de dona. inter vi. & vxo. & l. 2. C. de dot. caut. non nu. & si eam ea stuprator non contrahat nihilominus mulier habebit eã, c. 1. eo. vnde sumitur & ibi not.

i ¶ Iuxta modũ] Qui æstimabitur iuxta facultates illius & dignitatem puellæ. l. pe. C. de episc. audi. auth. sed quãuis. C de rei vxo. actio. & l. siue generalis. ff de iu. dot. & 30. q. 5. c. nullum hæc olim fuit pęna in Exodo, hodie alia secundum leges, vt not. in c. 1. & 2. eo.

Io. Bapt. Quod si quis. C A S V S. Quidam cognouit quandam virginem, ac etiam & mulierem honestam de consensu ipsarum, & cum iudex voluisset ipsum punire prout hic cauetur dicebat ille non esse dignum aliqua pœna, quia quoad ecclesiam nullum inde fuit ortum scandalum & quo ad partem delicta mutua compensatione tolluntur. c. si eo. Sol. tamen prout hic legimus, quia aliàs delicta remanerent impunita, & daretur occasio delinquendi. Nõ obstant obiecta, primo quia non semper impo

k ¶ Castigatus.] Ad arbitrium iudicis, c. 2. & ibi no. eo. vnde sumitur. licet seuerius de iure ciuili agatur, quæ pœna seruabitur in suo foro.

l ¶ Excommunicatusque.] Quoad communionem sacramentorum quousque visum fuerit superiori: finaliter tamen non compelletur eam recipere, sed quia illam decepit, ad tempus punietur, vt not. in c. 2. eod.

Re

nasteriũ ad agendã pœnitentiã, retrudetur [a], de quo nulla erit ei egrediendi sine iudicis permissione licentia.

Raptorum pœna excommunicatio, depositio, & seruitus, cum facultate tamen seipsum redimendi. h.d.

Maior legum seueritas raptores cohibet: nam præter sæcularium [b] sanctionum pœnas, anathemate [c] cum suis adiutoribus feriri, aut si clerici sint proprij ordinis, & honoris amissionẽ subsrinere debent.

In propria sponsa non cadit raptus, & raptus per consensum purgari potest. h.d.

Raptus [d] autẽ tũc committi dicitur, cũ illa de cuius nuptiis nihil actum fuerit antea, abducitur. Vnde qui sibi desponsatã [e], vel [f] parentibus reclamantibus abduxerit, in crimen raptus & in pœnas minime incidit. Rapta quoque puella legitime cum [g] raptore matrimoniũ contrahet, si prior dissensio in consensum [h] transeat. Raptor enim & rapta nomina sunt vitiorum, non personarum. Vitia autem, cum purgata fuerint, eorum etiam nomina abolẽtur [i].

Raptus Monialis purgari non potest. h.d.

Sed hæc de illis intelligenda sunt, qui mulierum laicarũ cõsensum habuerunt: nam si quis Deo dicatas virgines vel rapuerit [k], vel volentes [l] matrimonio sibi sociare tẽtauerit [m] tamquã [n] sacrilegiũ [o], admittẽs ꝓ tã nefãdi criminis

Io. Bapt. Maior. CASVS. Quidam clericus iuuenis in minoribus constitutus ordinibus captus amore cuiusdã pulcherrimæ mulieris Deo dedicata, data opportunitate eam rapuit, & cognouit & cum iudex voluisset ipsum punire graui pœna ipse, se ipsum excusabat primo ob eius amorem argu. l. & mulieri. ff. de curat. furio. secundo quia id fecit volens eam habere in vxorem, cũ fortasse adhuc nõ esset professa. Sol. tamen vt hic habetur quia quod est de se malum, non potest aliqua circunstantia fieri bonum; vnde non excusatur ex eo quia erat amore captus, quoniam non propterea dicitur furiosus, quod si esset posset hæc decisio limitari, nec etiam aliquid valet bona intentio in delictis, cum non sit satis bene velle: Nota. primo, quod vna circunstantia aliquando causat nouam speciem delicti, ut est etiam circunstantia loci: Nota. secundo quod crimen violentiæ & raptus in rebus propriis non committitur: Not. tertio quod crimen raptus cessat, si violentia remoueatur, & purgetur.

a ¶ Retrudetur.] Hanc iotrusionem cultare poterit dotis constitutione, secundũ Inn. licet non vitetur pœna corporalis & excommunicatio. licet sentẽtia Inn. videatur refragari literæ in c. a eo. vnde sumitur.

b ¶ Sæculariũ sanctionum. l. vni. C. de rapt. virgi. l. raptores. C. de epis. & cler.

c ¶ Anathemate.] 36 q. a. c. eos & ca. raptores, & cap. si quis virginem.

d ¶ Raptus aũt.] Fac. 36. quæst. t. lex illa. versic. raptus vnde sumitur. & c. pe. de rapt.

e ¶ Despõsatam.] Cap pen. de rap. Idem forte, si nõ fuisset desponsata, sed præcessisset tractatus matrimonij secundum Ab. in d. c pen. & in hoc corrigitur seueritas Iuris ciuilis, de qua. in l. vni. C. de rapt. uirg.

f ¶ Vel.] Id est etiam.

g ¶ Cum raptore] Secundum aliquos canones non poterat raptor contrahere cum rapta. 36. q. 2. c de puellis. & c. si autem & c. placuit. & C. de rap. uirg. l. uni. §. sin autem. Lodie secus iure communi, c. fina de rap. & 36. q. 2. c. denique. & c. tria. Nouissime tamen per Concilium Tridentinũ fuit constitutum, ꝙ quamdiu rapta in potestate raptoris manserit, nullũ possit inter reos matrimonium consistere, nisi rapta a raptore separata, & in loco tuto & libero constituta fuerit, & nihilominus raptor ipse ac fautores acerrimis pœnis puniũtur, ut in d. Concilio sess. 24. cap 6. in decretis reformationum.

h ¶ In cõsensum.] Etiam tacitum secundum Ab. in ca. fina de raptor.

¶ Abolentur.] 36. q. 2. § his aucto ritatibus, unde sumitur. fac. cap. ferrum dist. 50. & 33. quæstio. 3. cap. uidea.

K ¶ Rapuerit.] Cum uiolentia, & de hoc in l. si quis non dicam rapere. C. de episcop. & cler.

l ¶ Volentes.] Nã hæc uoluntas non excusat, sic 16. quæstio. 4. capitu. placuit. & capit. si quis episcopus. distin. 92. quia moniales uelle non habent. 22. quæstio. 2. capit. non dicatis. immo, & laica si uelit præsumitur seducta. l. uni. C. de rapt. uir. & in c. t. eo. ubi Abb. & no. in cap. raptores. 3 3. quæst. a.

m ¶ Tentauerit.] Sim. l. si quis non dicam rapere. C. de episc. & clc.

n ¶ Tamquam.] Veritatem designat non improprietatem fac. l. 1. ff. de trans.

o ¶ Sacrilegium.] Cum incestu & adulterio. Nam tria hæc crimina uno instanti cum moniali se coniungens committit, ut nota. a 7. quæstio. prima capit. uirginibus. Adde tu & stuprum. d. quæst. 1 cap. si qua monachorum. fac. l. inter liberas. & l. stuprum. ff. de adul.

a ¶ Ple-

atrocitate plectẽdus [a] erit. Nulla prorsus voluntatis sacrarum virginum habita ratione.

Pœna simplicis fornicationis est arbitraria.h.d.

Demum si quis cũ muliere soluta, & impudica simpliciter fornicatus fuerit, tam pœnitentię [b] modus, quã etiam alia pœna [c] in iudicis potissimum reponetur arbitrio, qui ex qualitatibus variis minorem, vel maiorem pœnam statuet [d].

DE CRIMINE falsi.

TIT. IX.

Qui per se vel per alios litteras Papa falsant, excommunicati sunt cum suis fautoribus, & clerici officijs & beneficijs priuantur, & degradati traduntur curiæ sæculari.h.d.

Aduersus eos quoque, qui falsi crimen commiserunt, varie [e] statutum reperitur: illos tamen ceteris acrius canones [f] insectantur, qui litteris Apostolicis falsis vsi fuerint. Talium enim litterarum falsarij cum fautoribus & defensoribus suis anathemate feriũtur. Et si clerici fuerint, omnibus officiis, & beneficiis ecclesiasticis perpetuò priuabuntur. Ita vt qui per se falsitatis vitiũ exercuerint, postquam per ecclesiasticum Iudicem degradati fuerint, sæculari potestati tradendi [g] sint secundum legitimas [h] constitutiones puniendi, per quam & laici, qui fuerint de falsitate conuicti legitime punientur.

Qui falsis litteris vtitur, si clericus est, officijs & beneficijs priuatur, si laicus, excommunicatur. h.d.

a ¶ Plectendus erit.] Ca. si episcopus. 27.q.1.32 q. 2.c. raptores. 30.q.1. si quis sacerdos.

Io. Bapt. Demum. CASVS. Quidam iuuenes sæpe secedebant ad mulieres impudicas eas cognoscendo, & cum iudex voluisset illos punire, quia interest reipub. vt homines honeste viuant qđ lex præcipit. l.2.ff. de legib. propterea dicebant ipsi, non esse cõueniens per c. vidua. 34.distin. Solu. tamen vt hic cauetur, quia delicta quantumuis leuia non debent remanere impunita. Non obstat ca. vidua. quia intelligitur respectu solemnitatis. Nota, quod simplex fornicatio habet pœnam arbitrariam. Not. 2. quod debet augere, vel diminuere pœnam secundum qualitatem delicti, & cum crimina vtroque iure damnentur propterea vterque iudex ciuilis, & ecclesiast. volebat talẽ delinquentem punire, quod quidem videbatur a ratione alienum, quia sicut Deus non iudicat bis ipsum delinquentem, vt in sacris litteris dicitur, ita idem debet obseruare iudex ecclesiast. ca. 1. de sententia. in 6. Sol. tamen vt hic cauetur vel propter grauitatem delicti, vel quia tam respubl. quam ecclesia dicitur iniuriata, Non obstat obiectio, quia quoad Deum vnus tantum habetur respectus, secus quoad hominem. Docto. in ca. de his. de accusatio Not. quod delictum eo est grauius, quo persona quæ iniuriatur & offenditur est dignior: Not. secundo, quod argum. istius delicti, delinquentes non omnes, sed qui grauiter delinquunt, sont curiæ sæculari tradendi.

b ¶ Pœnitentiæ.] 33.q. 2.cap hoc ipsum. & 22.q.1. cap. prædicandum. & 30.q.7. adulterij & 32.q.4. c. meretrices.

c ¶ Pœna.] Vt per Ab. & Docto. in c. vt clericorum. de vi. & hon. cler.

d ¶ Statuet.] Et hoc iure canonico: nam ciuili talis, coitus est impunibilis. Bar. in l. verum. ff. de furt. & in l. 3. in prin ff. de condi ob tur. cau.

DE CRIMINE falsi.

Io. Bapt. Quoniam homines sæpe dicunt mendacia pro amore fœminarum consequendo, propterea conuenienti ordine post titu. præcedentem proponitur iste de crimin. falsi. qui diuiditur. in 2. partes in prima tractatur de crimine proposito: in secunda de vtentibus litteris falsis: secunda ibi, mitios cum illis.

Io. Bapt. Aduersus eos. CASVS. Quidam Sidonensis falsificauit litteras principis, ac etiam aliorum, aliter quoque falsum commisit,

e ¶ Varie.] Quæ varietas apparet ex his, quæ not. in capit. ad audientiam. & in cap. ad falsariorum. eod. & per Hostien. in summ. eo. versicu. qua pœna. & in capi. in memoriam. distinct. 19. & 11. quæstio. 3. cap. quisquis. & 4. quæstio. 3. ca. quæ falso.

f ¶ Canones.] Capitu. ad falsariorum. de crim. falsi.

g ¶ Tradẽdi sunt.] Qualiter autem tradi debeant, habes in cap. nouimus. de pœn & supra. de depo. seu degrad. post princip.

h ¶ Legitimas cõstitutiones.] Est autem de iure ciuili pœna falsi in libero homine deportatio, & omnium bonorum publicatio, in seruo vltimum supplicium. l. 1. §. fina ff. eod. & l. vbi. C eod. & not. in cap. ad falsariorum. eo. vnde sumitur.

Mi-

Io. Bapt. Mitius cum illis CASVS: Quidam litigantes vtebantur litteris ab aliis falsificatis, & cum ipsi vere falsum non commisissent, fuit dubitatum, an pœna falsi possent puniri, siquidem aut id faciant doto, & sic ead. pœna debent puniri ratione consensus: aut non, & ita ad nullam pœnam debent dici obligati: Sol. tamen prout hic cauetur, quia si semper non sunt in dolo, sunt tamē aliquando in culpa, & hoc est satis, exterum si nos præsupponimus istos non esse in dolo vel culpa, tex. reciperet limitationē; & sic non obstat obiectio: No. quod committere falsum, & vti falso in genere delicti æquiparantur, licet in obligatione ad pœnam inter se differant.

a ¶ Mitius.] Cap. ad falsariorum. §. fin. eod. vnde sumitur.

b ¶ Negligentia.] Quæ tamen quandoq; comparatur dolo, cum. s. dissoluta est crassa & supina. l. si fideiussor. ff. mand. l. late. ff. de ver. sig. & per Bar. in l. quod Nerua. ff. de pos. & si in vtente sit probabilis ignorantia nullo pacto punitur, si post obiectionem falsitatis ab vtendo destiterit. c. inter dilectos. vbi not. Abba. de eacess. prxla.

c ¶ Punietur.] Nō tamē circa hæc quod si notarius sit condēnatus de falso instrumento hæc tamē sententia non faciet præiudicium domino ad quem spectat instrumentum. l. denunciasse, § quæritur, ff. de adul. vbi Bar. & per Ab. in c. quamuis, vers. ex quo infert quod licet, &c. Item licet producēs falsos testes sit condemnatus de falso, non de necessitate sequitur quod ipsi sint falsi, Bar. & Ab. vbi supra fac. tex. in l Lucius, ff. de his qui not. infam. & c. cum dilectus, in fi. de ordi. cogni.

Mitius [a] cum illis agitur, qui licet his vtantur: tamen ipsi nō falsificauerūt: si enim clerici fuerint, officiis & beneficiis ecclesiasticis spoliandi erunt: si laici tamdiu excommunicationi subiicientur, quamdiu cōpetenter satisfecerint: in vtriusque tamen malitia grauius quam negligētia [b] punietur [c], quod & de his, qui falsas litteras impetrant obseruabitur.

DE HOMICIDIO.

TIT. X.

Assassinium sicuti omnium homicidiorum est atrocissimum, ita etiam atrocissime punitur. h. d.

DE HOMICIDIO.

Io. Bapt. Potest iste tit. specialiter ita continuari, quoniam etiam in falsificando aliquando affirmatur aliquē esse mortuū morte naturali, vel violenta: propterea post tit. præcedentem proponitur iste de homicid. qui diuiditur in 6. part. in prima tractatur de homici. voluntario: in secunda de necessario: in tertia de casuali: in quarta de oppressione filiorum: in quinta de impedientibus conceptionem: in sexta de interficiēte seipsum: secūda ibi, quod si quis: tertia ibi, Idem etiam: quarta ibi, alia ratio: quinta ibi, is quoque: sexta ibi, non illime.

Vm nō ad operā tantū sit respiciendum, sed tempus, causa [d], volūtas, personarum differentia, & omnia, quæ operibus accidunt sint peruestiganda: sequitur, vt non sit omniū homicidiorum eadē [e] conditio. Cunctorū vero illud atrocissimū videtur, qd Assasiniū [f] vulgo nuncupant. Vnde non solū assassini ipsi, sed etiā receptatores [g], occultatores, consultores, & defensores eorum, & qui per eosdem quē quam interfici fecerit, aut mandauerit [h],

Io. Bapt. CVm non ad operam. CASVS. Quidā Hispanus data opera & cum insidia interfecit quendā mediolanensem, & cum delictum esset propterea graue, fuit dubitatum de qualitate pœnæ, quoniam enim ob homicidium voluntarium imponitur pœna mortis, naturalis. ea. s. eo. nō videbatur opus vlterius dubitare. Solu. tamen vt hic habetur, quia pœna cum debeat aliquando augeri. Id aliquando contingit in eius substantia, aliquando vero in modo & qualitate, & sic intelligimus, quod nec ēt obiectio aliquid concludit: No. qd̄ grauitas delictorū augetur ratione modi, & medij quibus committuntur, atque hoc idem dicta de pœna: Not. secundo, quod in moralibus non substantia facti, sed ēt circunstantiæ sunt considerandæ, vt distincte intelligamus & cognoscamus ipsum.

d ¶ Causa] Omnes enim circunstantiæ sunt inquirendæ, c. cum causam. de test. fac. c occidit, 23. q. 8 & 15. q. 6. c. 1. in fi & l. aut facta, post prin. ff de pœn. & causa facti potius est inquirenda, quam ipsum factum. dist. 29. c. sciendum, & l. verum ff de furt.

e ¶ Eadem conditio.] Qd̄ apparet ex toto hoc tit.

f ¶ Assassinium.] Forsan sic nuncupatum a verbo Gallico, saysire, qd̄ est saginare, vt per Tiraq in tracta Le mort saysit le vif. in præfa declara. 1. nu. 3. quia cum assassini spolient a se interfectos, nimirum, si saginantur a mortuis, de his vide Paulum Æmil. in Hist. Franc

g ¶ Receptatores.] Cap. 1 e. in 6. vnde sumitur. & tenentur vt aggressores, l. 1. & 2. C de his, qui latro. occul. pessimi. n. sunt receptatores, sine quibus delinquens diu latere non potest. l. 1. ff. de recepta.

h ¶ Mandauerit] Licet ex hoc mors secuta nō fuerit, c. 3. eod. in 6. quod non mirum: quia cogitatio

non

dignitatibus, honoribus, officiis, beneficiis, omnibusque bonis nudatus excommunicationis a & depositionis incurret ipso b iure sententiam, & tamquam Christianæ religionis hostis a toto Christiano populo perpetuò diffidatus c erit.

Interficiens per industriã similis est assassinio. h. d.

Non absimilis d cũ tenet pœna, qui licet non per assassinium, per insidias tamen, & industriam e hominẽ interfecerit.

Interficiens latronem non ex necessitate, punietur, secus si ex necessitate. h. d.

Quod si quis latronem f, vel furem g peremerit h, videamus, an sit puniendus? Et si quidem furem absq; occisione comprehẽdere potuit i, certa adversus eum statuta pœnitentia k reperitur, quod si nõ potuit, nulla occisori erit ex necessitate l iniungenda pœna.

Non punitur homicidiũ fortuitum, si nulla culpa casum præcessit. h. d.

Idem etiã obtinebit m, si casu ꝑpetratũ

non stetit in finibus suis. quia hoc ipsum mandare est delictum consummare. Vnde talis mandans etiam si re integra mandatum renocauerit pœnam incurret secundum Io. And. in d. c. i. & sic non obstaret communis Doct. theorica, in c. 1. de eo, qui mit. in pos. ꝙ vbicunque pœna imponitur, ipso iure acquiritur delicti consummatio, nec preparatio sufficit, vel est hoc ob sceleris immanitatẽ, cum reuocans re integra mandatũ non puniatur, ca. quicumq. de sen. excom. in 6. de hoc per Perusi in d. c. f. eo. in 6 post antiq.

a ¶ Excommunicationis.]A qua tamen poterit ordinarius absoluere, ex quo Papa sibi absolutionem non reseruauit, cap. ad hoc, de sent. excõ. & es. vni. de schis. in 6. & not. in c. 1. eo. in 6.

b ¶ Ipso iure]Requiritur tamẽ sententia declaratoria, iuxta tradita in c. cum secundũ. de hære. in 6 & in c felicis, de pœn. eo. l. b. & per Doct. in c 1 eod in 6. vnde sumitur.

c ¶ Diffidatus.]Et eo ipso ꝙ persona est diffidata intelliguntur eius bona diffidata, ca præcipimus, 23. q 1 secundum Perusi. post Host. In ca 1. eo. in 6. Ideoque si statutum permittit, ꝙ aliquis possit impune offendi in persona, fortius in rebus, l. in suis, ff. de lib & posth & ibi Bal. non tamen posset vxor talis adulterari. Bal. in si. C. si contra Ius vel vt. l. Perusi. in d. c 1. eod. in 6 nec in hoc crimine inducenda est differentia inter laicum & clericum, secundum Ab. in c. at si clerici, num. 41. de iudi. Sed an idem dicendum sit de pirata quod de assassino? Respondeo non, vt resp. Alcia. in 11. consi.

d ¶ Non absimilis.]Quæ autem sit hæc pœna, traditur per Docto. late in cap. 1. eod. cuius varius est intellectus, & propterea hic pœna talis aliter non exprimitur.

Industriam in malam partem. e ¶ Industriam.]Idest ex proposito, & sic not. ꝙ verbum, Industria, sumitur in malam partem: quia verbum, per insidias, declarat verbum, per industriam. Idem est dicẽdum de verbo, studiose, vt per Bar & Ang. in l. 1 § huius studij, ff de iust. & iu. & per Bal. in auth. ad hoc C. de lau. lib. toll. & ibidem copiose And Sicul. in addi. suis ad Bal. & no. Abb. in c. t. eo. vnde sumitur.

Io. Bapt. Quod si quis. C A S V S. Quidam fur cum ingressus fuisset domum cuiusdam causa furandi, fuit a domino pro defensione rerum suarum occisus, cum autem Iudex voluisset tale homicidium punire, dubitabat an posset, quia ad fauorẽ istius præsumptio rei facit l. vt vim. ff de iusti. c. significasti. eo. cum simil. Sol. vt hic cauetur, quia in defensione rerum suarum non fuit vsus legitimo moderamine, quod in ea requiritur vt doct. ibidem adnota. & ideo nec etiam tenet obiectio: Not. quod defendere bona sua vbicunque permittitur, sed sine læsione alterius quando tamen id commode fieri potest.

f ¶ Latronem.]Nõ intelligas de publico nocturno agrorum populatore: quia licite interficitur præterquam a clerico. l. 2. & 2. eo vnde sumitur.

g ¶ Furem.] Qui est, qui de nocte surripit, secũdum Ab. in c 2. eod qui dat de hoc versum, per quem designat differentiam inter latronem & furem. Tempore nocturno fur capit, latro diurno. Tu dic, ꝙ tempus noctis, vel diei nõ inducit differentiam inter hos, sed modus surripiendi: nam latro palam, fur occulte surripit.

h ¶ Peremerit.]s. liberando se & sua, vt in c. a. eo.

i ¶ Potuit.]Ex hoc limitatur, l. itaque. ff ad leg. Aquil. & declaratur, c. si perfodiens, eo. vt scilicet non possit occidi nocturnus latro, quando potest comprehendi, & hoc intellige etiam, si ab alio, vel alia via potuit comprehendi, quàm per damnum passum, c. 2. eo. ubi est litera generalis, & ibi Ab illam ponderat, & infert, ꝙ licet talis non possit de nocte comprehendi, si tamen fuit cognitus, & hoc potest probari. & per iudicem possunt bona rehaberi, quod tunc non debet occidi, sic. not. per Ab. in l. furem ff. de sica.

K ¶ Pænitentia.]De qua in c a eo.

l ¶ Necessitate] Quæ excusat, & legem nõ habet.

Io. Bapt. Idem etiam. CASVS. Quidam dabat operã agriculturæ, & cum ascendisset arborem cecidit inde ramus quo transiens per talem locum fuit uulneratus & tandem periit, dubitabatur an iste teneretur ad aliquam pœnam. cum. n. in nulla sit culpa uidebatur immunis a pœna Sol. tñ ut hic hr̃, quia oportet animaduertere an adhibuerit debitam diligentiam, & sic et obiectio aliquando uerificatur. Not. quod casus fortuiti in quibus homini aliquid contingat mali, & damni quidam habent admissã culpam, quidam uero secus.

m ¶ Idẽ etiam obtinebit]c. hi qui arborẽ, cũ duobus

bus seq dist. 50. & procedit quod hic dicitur, quando quis in priuato loco incidebat: tunc enim non potuit diuinare. l. si putator. ff. ad leg. Aqui. c. vt no strā, vt eccles benef. sin dimi. cōse si in publico de. buit clamare, vt not. in d. c hi q. & in d. l. si putator

Inn. Vin. & Ab. & Host. in c. vni. de infantibus & languidis expositis, licet Goff nullam statuat esse differentiam inter languidum & sanum.

e ¶ Sciente.] Et ratum habēte. c. 1 de infan. expo & ratihabitio in delictis retrotrahitur, & mandato cō

fuerit homicidium; vtputa, si quis necessario insistens operi arborem inciderit, & aliquis subtus transiēs opprimatur: nam si neque voluntate, nec vlla incidentis culpa[a] factum fuerit, vt pertransiens opprimeretur, arborem incidēs homicidij pœnis obnoxius non erit.

Pœnitentia certorum annorum est iniungenda parentibus opprimentibus filios. hoc dicit.

Alia ratio est eorū, qui proprios filios oppressisse reperiuntur. Cum enim hos grauiter[b] deliquisse non sit dubium, certorum annorum erit illis iniungenda pænitentia[c].

Filius a patre, vel ab alio, patre sciente expositus liberatur a patria potestate: *& expositum suscipiens nullum in eo habet ius. hoc dicit.*

Quod si filius[d] a patre, vel ab alio, patre sciente[e] fuerit expositus, aut eidem alimenta denegata[f] fuerint, hoc ipso a potestate patria liberabitur[g]. Nec tamen propterea, qui expositos susceperit, aliquod in eis ius vendicare[h] poterit.

3. *Impediens conceptionem, vel abortum procurans punitur vt homicida: secus, si id casu fieri contingat. hoc dicit.*

Is quoque, qui vel causa explendæ libidinis, vel odij medita tione[i] viro, aut mulieri aliquid fecerit, vel potandū dederit quo minus possit generare, vel concipere, vel nasci soboles, vt ho-

a ¶ Culpa.] Cap. sæpe dist. 50.

Io. Bapt. Alia ratio est. CASVS. Quidam parentes tales aliquando reperiuntur vt vel filios in lecto opprimant, vel eisdem alimenta denegant, seu consentiunt denegari, & cum de huiusmodi factis fuisset dubitatum ad fauorem patrium faciebat tex. in l. 2. C de iis, qui fili. distraxe. Sol. tamē vt hic legimus, & ratio diuisionis potest desumi a §. pe. & fin. instit. de iis, iis, qui sunt sui Nō obstat obiect o, q a illa lex dat potestatem limitat. vt in ea videri potest. Not filios non esse in potestate parentum quoad vitam imo parentes tenētur prouidere saluti ipsorum, sub pœna hic adnot Not. secundo in parentibus verificatur Il la iuris regu. qui non resistit delicto dicitur ipsum approbare c. quantæ, de sententia excōmunica.

b ¶ Grauiter.] Grauitas autem delicti commensuratur ex qualitate præcedentis culpę, & pro modo culpæ imponetur pœna, vel pænitentia, vt not. in capit. fina de his, qui fil. occ. Sed quid si non constat paruulum interfectum a patre, vel matre, sed enectus fuit causa mortis? Respon. non debet eis pænitentia imponi, ad cautelam tamen tutius est, q inde pænitentiam agant: quia forte minorem diligentiam illis adhibuerunt. arg. 33. q. 5 c. excommunicatorum & 33. q. 2. c. in lectum & quia bonarum est mentium ibi culpam timere, vbi culpa non est, c. concilium. § 2. de obser. ieiu. & c. quæsitum. de pæn. & remis. & fac. ad hanc materiam. 2. q. 4 c consuluisti.

c ¶ Pænitentia.] De qua in c. fi. de his, qui fil. occi.

d ¶ Filius.] Infans, vel languidus cuiuscumq; ætatis respectu denegationis alimentorum, secūdum

paratur. l. 1. § sed & si quis. ff. de vi & vi arma. cap. cum ad sedem, de restit. spol. & not. in d. c. 1. & fac. cap si seruus sciente. dist. 54. secus si ignorante vel inuito.

f ¶ Denegata.] Siue filius sit sanus, siue languidus secundum Goff communiter de languido tantum.

g ¶ Liberaliter.] Cap. 1. de infant & langui. exposi. & L. 2. & 3. C de infan. exposi. Idem in seruis, vt in d. ll. & l. vni. §. sed scimus. C. de lat. lib. tol. Sic & monasterium debet propgiom monachum recolligere: aliàs, quæsita per neglectum & eiectum monasterio non quæritur, vt nota in d. c. 1.

h ¶ Vendicare.] Sed an nutritor possit tal'em expēsas, vel alimenta repetere? Respon. affirmatiue, secundum distinctionē tamen Abba. & aliorum in capit. 2. de infant. exposi.

Io. Bapt. Is quoque. CASVS, Quidam ob diuersa eorum desideria dabant opem modis diuersis ne mulieres cōciperēt aut si cōcepissent ne parturiēt. dubitabatur propterea an isti homicidæ essent reputandi & puniendi, & cum definitio homicidij non posset proprie in tali delicto verificari, ideo ad fauorem illorum respondebatur; definitio autem ista habetur apud H ... in summ huius tit § 1 cæterum Sol. vt hic habetur, quia par videtur esse impedire natiuitatem & eam tollere quoad substantiam excessus argumen cap 1. de falso. Et hic obiectio non videtur obstare N t. quod impedire natiuitatem, & occidere iam natum æquiparantur quia in viro que casu ille priuatur vita: Not. secundo quod argumentum ab identitate rationis verificatur etiā in delictis.

i ¶ Odij meditatione.] Idem si propter amorem.

L si

l. si aliquid §. abortionis. ff. de poen. vel propter lucrum: quia sperabat successionem ab intestato, secundum Abb in c. si aliquis. eo. vnde sumitur.
a ¶ Vt homicida.] Quantum ad poenam legalem. l. si aliquid §. qui abortionis. & l. si mulierem. & quantum ad poenam spiritualem, sed non est irregularis ac si hominem interfecisset. illa enim irregularitas non contrahitur, nisi actu homo iam animatos interficiatur. e sicut. e & 33. q. 2. c. quod vero. & not. in c. si aliquis eo.
b ¶ Dolo malo.] Vel culpa.
c ¶ Occasionem.] Id est, causam remotam

micida[a] puniendus erit. Quanquam aliàs si conceptus nondum viuificatus fuerit, nec vt abigeretur quisquã dolo malo[b] fecerit, abortui occasionem[c] tradidit, puniẽdus nõ erit[d].

Qui sibi mortẽ inferunt, habentur similes illis, qui impenitentes moriuntur. hoc dicit.

Io. Bapt. Nouissime. CASVS Qui. a namo se cuiusdam mulieris captus perueniit ad tantam insaniam, quod seipsum interfecit, fuit quæsitum an post mortem esset aliqua poena puniendus, & quod non esset aliter puniendus adducebatur in primis ius eius amoris quo videbatur prio... me te, secundo quia Deus constituit hominem in manibus consilij sui: et tertium Sol. vt hic le glmus, quia nemo est dominus mem brorum suorum. l. liber homo. ff. ad l. Aquil. hinc limitatur libertas hominis, & ideo non concludit secunda obiectio, nec etiam prima quia non præsumitur amorem causare talem effectum, cum habeamus a natura instinctum conseruandi nos in esse Not. hominem ita dici peccare contra se sicut contra alium, quã tum ad substantiam peccati, & ideo per oppositũ tenetur in primis curare seipsum.

Nouissime sciendum æst pro his, qui quocumque prætextu[e] voluntarie[f] ferro, vel veneno, vel suspendio, vel quolibet modo sibi mortem inferũt, nullam in oblatione faciendam esse commemorationem[g] & ecclesiastica

d ¶ Non erit.] Vt homicida. nec enim qui non vixit potest mori. e. ad dissoluendum. de despon impu. 32. q. 2 c. quod vero. & c. Moyses. & fac. e. sicut. eo. vnde sumitur. & ibi latius hoc per Doct. declaratur.
e ¶ Prætextu.] Etiam tędio vitæ licet tales iure ci uili non puniantur, l. si quis filio. §. eius. ff. de iniu. rup & irri. testam.
f ¶ Voluntarie. Secus si per furorem c. si quis insaniens. & c. placuit. a 33. q. 5. vnde sumitur. eum sequen.
g ¶ Commemorationem. Sed cum huic commu-

nicauerimus viuo, & mortuo communicare possumus, & debemus 24. q. 2. c. sane. Sed hic moriendo deliquit, contrarium cum in vita, licet aliter not. in c. placuit 33. q. 5.
h ¶ Sceleribus.] Vt sicut fures & latrones. c. fures. extra de furt.
i ¶ Impęnitẽter.] Secus si contriti. 3. q. 2. c. si & §. si. supra de poen. vbi not.

eos debere carere sepultura, non aliter atque illos, qui pro suis sceleribus[h] impenitẽtes[i] moriuntur.

DE INIVRIIS & damno dato.

TIT. XI.

Inferens iniuriam & dãnum, debet damnum passo satisfacere, nec illum excusat ignorantia. h. d.

Mitius[k] cũ his agitur, q̃ in pugna, vel rixa aliquem lapide, vel pugno percusserint, Si enim ille mortuus non fuerit, sed in lecto[l] iacuerit,

DE INIVRIIS, & damno dato. De delictis, quæ immediate lædunt hominem remanebat vltimo loco tractare de proposit. in ista rubri. iõ post tit. præceden. proponitur nunc iste præsens: qui diuidit in 3. partes. in prima tractatur de iniuria illata ab homine. in secunda de iniuria illata ab aliquo animali: in tertia adnotatur qualiter ipsa committatur: secũda ibi, quod si: tertia ibi, inferuntur. Io. Bapt.

Io. Bapt. Mitius. CASVS, Quidã cũ esset iuuenis lucri tamen cupidus coiuit societatem super diuersis merci bus cum aliis eiusdem fere ætatis, in qua societate nec admodum diligẽs erat, & sæpe existens in conuiuio cum aliis grauiter alterum læsit, non animaduertendo quid ageret. vnde fuit quæsitum an dicatur propterea deliquisse, & quo delicto & cum delicta omnia voluntate distinguãtur, c. cum voluntate. de sent. excommu. Iste excusabatur cum non constet de mala intentione, Sol. tamen vt hic cauetur: quia satis est ut sit in aliqua culpa ob negligentiam commissam: vnde tex. in contrarium adduct. intelligitur ita, vt vel dolus vel culpa reperiatur. Not. quod ille tenetur ad dãnum illatum, qui quacunque culpa sua ipsum intulit, secus uero vbi nulla reperitur culpa.
k ¶ Mitius.] Et tanto mitius, quãto probabiliorẽ, vel excusabiliorem habuit causam iniuriam inferendi. l. si adulteri. §. Imperatores. ff. de adul. & per Ab. in c. olim. de rescrip. num. 6. & in c. 1. eod. vnde sumitur.
l ¶ In lecto iacuerit.] Idem si non iacuerit in lecto. l. ex hac. ff. si quad. paup. fe. di. & in l fi. ff. de his, qui deiece. vel effud. sed ideo de decubitu fit mentio:

a ¶Tribus modis.] Et forsitam pluribus, qui colligi possunt ex varijs casibus in titulo de iniurijs aggregatis, sed vix est vt ad vnum de istis tribus non possint redigi.

b ¶Inferuntur.] Cum certa animi destinatione: alias secus, l. si quis seruo meo, ff. de iniur.

c ¶Dicitur.] Etiam si verum dicatur secundum Ab. in c. c. & in vlt. q. de sent. & re iud. cũcor. l. 1. in prin. ver. iniuriã. ff. e. vnde sumitur. & l. item apud Labeonem. §. conuicium. ff. eod.

d ¶Conscribitur.] l. lex Cornelia. § si quis librum. ff. e. & l. vni. C. de fam. lib.

e ¶Quasi auctor.] auctor autem puniri debet ea pœna qua puniendus esset diffamatus, si crimen cuius prætextu diffamatur esset verũ, vt in l. 1. C. de famo. lib. & in c. si. 5. q. 1. vbi not. vel forte capitali pœna punietur indistincte. d. l. 1.

DE ECCLEsiasticis censuris.

Io. Bapt. Continuatur materia ista de censuris per text. in prin. illius tit. vel addendo dicas secundo quod postquam auctor supra per plures tit. locutus est de varijs delictorũ generibus consequens erat pertractare de eorundẽ pœnis, quam cum in iure canonico præcipue sint censuræ ecclesiasticæ. ideo in præsenti incipit eas explicare, idque facit tali ordine quod cum debeant primo explicari in vniuersali, & postea in specie iuxta not. supra in rub. de iure canon. propterea proponitur in præsenti tit. iste. qui diuiditur in 2. part. in prima habetur, vt dixi continuatio, in secunda quid, & quintuplex sit censura ista, secunda ibi, ecclesiasticæ.

Inferuntur autem iniuriæ tribus [a] modis, Re, Verbis, & Litteris. Re, vt cum manus inferuntur[b]. Verbis, vt cum conuicium dicitur[c]. Litteris, vt cum in alterius vituperationem carmen, aut famosus libellus conscribitur[d], quibus omnibus casibus pro qualitatibus admissi & atrocitate prudens iudex pœnas irrogabit.

Conficiens famosum libellum & manifestans pari pœne puniuntur. h. d.

Eo amplius, si quis famosum libellum inuenerit, & non statim corruperit, vel combusserit, sed eius tenorem dolose manifestauerit, quasi auctor[e] plectendus erit.

DE ECCLEsiasticis Censuris.

TIT. XII.

Ponit continuationem præcedentium, & subsequentiũ. hoc dicit.

Postquã tam primo libro personarũ, quam secundo rerum ecclesiasticarum tractatum cum his, quæ annexa [f] sunt summatim cõplexi fuimus, subinde ad reliquos veniẽtes iudiciorum, tam ciuilium, quam criminalium materiam & seriem explanauimus: delictorum & naturam & pœnas breuiter perstringentes. Cum tam ratione contumaciæ[h], quam etiam aliorum excessuum ecclesiasticis cẽsuris interdum aliquos innodari varijs locis admonuerimus. Superest[i] nunc, vt operi finem imponentes, de ipsis censuris fusios & distinctius disseramus.

Quid veniat appellatione censura ecclesiastica, quid sit excommunicatio, quid interdictum, quid suspensio.

Ecclesiasticæ censu

Io. Bapt. Postquam CASVS non figuratur, materia men vtile esse per ordinem compilare quæ in præcedentibus dicta sunt. Not. 2. quod censuræ ecclesiast. imponuntur aliquando ob contumaciam, & aliquando ob alios excessus. Nota tertio contumaciam connumerari inter excessus, & delicta.

f ¶ Annexa.] facit supra de præbend. in prin.

g ¶ Ad reliquos.] Tractatus.

h ¶Contumaciæ.] Supra de dolo & contum. in princip. c. quoniam frequẽter. §. fin. vt lit. non contest. cap. 1. de dolo & contumac. in 6. capi. constitutus, vbi not. de sentent. excommunicat. in sexto.

i ¶ Superest.] Nec enim nouum est, vt quibusdam specialiter enumeratis generalis clausula tractatus subiiciatur, quæ omnia comprehendat, lege si seruus seruum, §. inquit lex. versicul. sed non est nouum. ff. ad le. Aquil.

Io. Bapt. Ecclesiasticę. CASVS non figuratur, notat tamen causam distinctionem censuræ igitur cum sit quædam pœna consequitur dicitur hominem priuare aliquo bono: quod quidẽ in præsenti est mero iudicio vel executio sui officij, vel communio rerum, & hominum: si primum aut homo priuatur simpliciter & sic non pertinet ad censuram, aut priuatur ad tempus & hinc datur suspensio: si secundum aut respicit hominem, vt est persona priuata, & hinc habetur excommunicatio, aut vt est pars vniuersitatis, & inde oritur interdictum.

ræ nuncupatio tria [a] regulariter complecti tur [b] scilicet, Excommunicationis, Interdicti, & Suspensionis sententiam. Excommunicatio est a communione exclusio [c]. Interdictum ecclesiasticum [d] est a certis sacramentis [e], & omnibus diuinis officijs, & sepultura ecclesiastica facta prohibitio. Suspensio [f] est inhabilitas quędam ordinum vel officiorum executionē impediens. Sed ne de omnibus [g] simul tractantes legentibus difficultatem ingeramus, distinctè de singulis differamus, ac primum de excommunicatione.

DE SENTENTIA [h] excommunicationis.

TIT. XIII.

Minor excommunicatio a perceptione sacramentorum: Maior etiam a fidelium communione separat. h. d.

Excommunicationum duæ [i], sunt species, minor scilicet, & maior. Minor est, per quam quis a sacramétorum participatione conscientiā [k], vel sen-

a ¶Tria.] Videtur ergo, quod iudex delegatus virtute illius clausulæ solitæ in delegationibus apponi compescendo contradictores per censuram ecclesiasticam, & c. nō possit apponere aliam pœnam in iure expressam, vel arbitratiam: quod satis verū est virtute clausulæ, vt per Perus. in c. 1. de homic. in 6. pauper se poterit tamen huiusmodi pœnas imponere virtute delegationis, nec hæc clausula ad ampliandum iurisdictionem inducta, restrictionem operabitur, arg. ca. fi. de verb. sig. & deducit Ab. in c. quærenti. e. ti. vnde sumitur.

b ¶Complectitur.] Verbum igitur animaduersionis late patet: continet enim depositionem & alias pœnas, ca. 1. de hom. in 6. vbi nota Perus.

c ¶Exclusio.] Varie per Doct. diffiniur excommunicatio, vt apparet per Host. in sum. & per Io de Lig. Nic. Plo. & Archiepis. Flo. in suis tractatib', sed hæc est breuior, ac simplicior, & rei accommodatior, cum comprehendat vtramque excommunicationis speciem, ad declarationem vide supra alle & Ab. in ca. 1. eo.

d ¶Ecclesiasticum.] Sunt & profana Interdicta, vt ff. C & instit. de interd.

e ¶Certis sacramentis.] De hoc infra ti prox. §. itē eum loci, cum §. seq. & in c. quod in te. de pœn. & remiss. dantur tamen & aliæ definitiones. vt per Io. And. Nic. Plo. & alios in suis tractatibus.

f ¶Suspensio est.] Hæc descriptio est de mente Beati Antonini, In sua tractatu de suspensione, vbi late declarat, & de eo dicetur infra tit. de suspens.

g ¶Omnibus.] Quia vbi multitudo, ibi confusio auth. de referend. post prin. partitio autem multum prodest, vt no. in procem. instit. § igitur.

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS.

Io. Bapt. Continuatio huius tit. habetur supra tit. prox. §. 6. in fi. vel dicas quod auctor tractaturus de cēsur. eccles. in specie incipit a sententia excommunic. vel quia est in vsu frequentior, vel quoniam reliqua præsupponunt istam, & aliquomodo ab ea dependent: Diuiditur autem tot. iste titu. in 5 partes prin. in quarum prima habetur dist. excommunicationis: in secunda explicatur excommunicatio iuris: in tertia declaratur excommunicatio hominis: in quarta tractatur de excommunicatione cum excommunicatis: in quinta agitur de absolutione eiusd. secunda ibi, sciendum est, tertia ibi, iudicis, quarta ibi, quarum ille, quinta ibi, si quis tamē.

h ¶De sententia.] Immo videtur, qđ excōmunicatio nō possit dici sententia; quia nec definitiua; quia non definit causam cum petenti absolutionē, numquam denegetur audientia, c. ex parte, 1. de ver sig. nec interlocutoria; quia Interlocutoria est illa, quæ fertur inter principiū & finem causæ, vt nor in cle. 1. de seq. poss. & fruct. & est supra de sent. & re ind. in prin. sed excōmunicatio quandoque fertur extra iudiciū. ca dilecto, eod. in 6. Et multas differentias ponūt Doct. inter sententiam, & excommunicationem, & maxime procedit obiectio in excommunicatione, quæ fertur a iure, dic soluēdo quod large & improprie appellatur sententia. stricte appellatur censura, c. quærenti, de verb. sig. & §. 1. supra tit. prox. & per Ab. in rub. eod.

Io. Bapt. Excommunicationum. CASVS nō figuratur cum duę afferantur de excommunicatione distinct. quarum prima desumpta est ab effectu: qui est duplex. valet priuatio communionis simpliciter, & priuatio communionis secundum quid, idest quarundā rerum: Altera est desumpta ab auctore efficiente, qui est aliquando ius ipsum, & aliquando iudex.

i ¶Duæ sunt species.] c. ad mensam. § aliquando. & § est & alia. 11 q. 3. & c. Engeltrudā. 3. q. 4 ANT. TIM. Est hæc cōis sñia Dnc. quod excōicatio minor sit cēsura ecclesiastica, qua homo excluditur a participatione tantum passiua sacramētorum, vt post alios F. Victoria in summa de sacram. in fi.

k ¶Conscientia.] Vt quia ob aliquod delictum abstinet a sacramentis sua sponte, fac. c. ad mensam. §. aliqñ 11 q 3. & c. nūc autē. dis. 23. & c. fi. de coh. mu. & cle. & c. a nobis, de excep & c. fi. de cle. exc. min.

a ¶Sca.

rentia[a] arcetur. Maior est, per quam quis nō solum a sacramentorum excluditur perceptione: verum etiam a communione[b] fidelium, quæ ab omni actu legitimo separat[c] ac diuidit: & hæc alio nomine anathema[d] appellatur.

Excommunicationum alia sunt latæ sententiæ, aliæ ferendæ. Et latæ sententiæ est cum quis sine facto iudicis a iure excommunicatur. h.d.

Rursus excommunicationum alia canonis[e] alia iudicis[f]. Canonis est, qua quis ab ipso solum canone absque iudicis ministerio innodatur; quæ etiam alio vocabulo, Latæ sententiæ excommunicatio nuncupatur. Sciendum est enim, complures esse

a ¶Sententia.] Vt cum fertur a iudice pro contumacia, quod tamen non est in vsu: quia communiter iudices ferūt excommunicationem maiorem, testatur Abb. in rub eo. & de ea in dubio intelligitur. c. pe eo. §. sed quæri. infra eo. & hæc minor excommunicatio nō est semper peccatū mortale, vt per Ab. in ca dudum, a. de elect. n. 24. & in c. sacris, de his, quæ vi metusue causa. ANT. TIM. An detur casus, in quo incurrens excommunicationem minorē non peccet mortaliter; vtputa, ex metu, vel fame impellente, disputat hanc quæstionem Ab. in d. c. sacris, de his, quę vi metusve cau. nu. 8 vbi affert opinionem Doctorum tenētium, qđ sic Gof. & Hostien. Quod autem peccet tantum venialiter, tenuit Io. And. exceptis tamen sex casibus relatis ibi per Abb quam tenuit etiam Archid. 11 q. 3 quam dicit tenere D. Th. in 4. lib. sent. & pro communi allegat ibi Pan. cui tamen non videtur assentiri, licet cupiat esse verum pro salute animarum, vt ibi dicit.

b ¶Communione.] c. ad mensam. §. aliquando. 11. q. 3 & c. Engeltrudam 3 q 4 & videtur hæc species excommunicationis & superior non fuisse Gentilibus ante Christū incognita, vt de Gallis, Atheniensibus, Argiuis, & al.]. . estatur, & deducit Tiraq in tractatu de retractu consanguineorum § 1. in glo. 9. num. 27.

c ¶Separat.] Vt traditur in c. cum non ab homine & in c intelleximus. de iud. & in c pe. eod. licet hic dicat ab omni actu legitimo, nihilominus potest excommunicatus seipsum in iudicio defendere. d. c. intelleximus, sed rea nō agit, sed patitur potius, sed videtur his desctiptionibus, c. Engeltrudam 3. q 4. aduersari, vbi dicitur, quod Engeltruda fuit excommunicata, non solum excōmunicatione minori, quæ separat a communione fratrum: sed etiā maiori, quæ separat a corpore Christi, ergo videtur totum contrarium eius quod hic dicitur, scilicet, quod minor separet a communione fidelium, maior vero sacramentorum Sol per fraternam societatem intellige illam, quam contrahimus in sacramentis, & per corpus Christi etiam collocutionem fidelium, qui sunt corpus Christi mysticum. quę expositio licet videatur dura, est tamen de mente Doctorum, vt per Io. de Lig. in tractatu de censura ecclesiastica. § 2. ver. aliquando.

d ¶Anathema.] Quod est seiunctio quædam & alienatio secundum verbum Græcum. licet aliter dicat Ab. in ca cum non ab homine. de iudi. vbi inquit, quod anathema proprie dicitur mucro episcopalis, quia tantum ipsi episcopi debent illud proferre, & cum magna causa. c. nemo episcoporum. 11. q. 3. fertur autem astantibus duodecim sacerdotibus, cum candelis accensis, quas debent post promulgationem sententiæ proiicere: & pedibus conculcare. Et non dissimilis sollemnitas requiritur in absolutione, vt in ca. cum aliquis. 11. q. 3. nec est maioris potentiæ, quam sit ea, quæ fertur sine hac sollemnitate, sed maioris erroris.

e ¶Canonis.] Et hæc est pœna criminis, Abb. in rub. eod in prin.

f ¶Iudicis.] Et hæc pœna contumacię. Abb. in rub. eod. in princ. & in c. reprehensibilis. post principium de appel. fac. 11. quæst. 3. cap. curæ.

Sciendum est. Io. Bapt. Hæc pars subdiuiditur in 3. part. in quarum prima demonstrat in quibus casibus quis excōmunicetur a iure: in secunda affetuntur limitation. ad istam excommunicationem, in tertia habetur quia possit absoluere excommunicatum à iure, secunda ibi, ex contrario, tertia ibi, quod autem. quoad primum casus ita potest in communi figurari, Quidam percusserunt non tantum clericos, sed etiam religiosos, & conuersos, quidam vero in huiusmodi facto consenserunt, imo quosdam eorum in carcere retinuerant, cæterum percussores illi nonnulli id fecerunt de mandato cuiusd. abbatis, nonnulli vero de consensu ipsorummet clericorum: vnde fuit quæsitum, an omnes essent excommunicandi, vel potius excommunicati declarandi: nullus enim debet puniri nisi facta delicti probatione. l. cum reia. C. de pœ. propterea non videtur conueniens aliquem excommunicare ipso iure: sed dato obiectionem non concludere, oppositum tamen esset dicendum, si de mandato superioris id contingat, vel de consensu clerici, quia in huiusmodi casibus cessat dolus, & culpa. argument. cap scienti. de reg iur. in 6 Sol. tamen vt in tot hac parte cauetur: quia grauitas huiusmodi excessuum cognoscitur ex hoc quod non persona singularis, sed ordo clericalis iniuria inde afficitur. & ideo grauiori modo debebat puniri: Nō obstat prima obiectio, q a illa lex intelligitur de pęna imponenda per hominem, secundo quando lex ipsa aliquem ipso facto punit virtualiter primo dicitur etiam admonere, & ideo ex parte ipsius delinquentis non videtur necessarium aliud probare. ad secundam vero dico ipsam non concludere: quia nec superior potuit id concedere, nec ille clericus consentire, cum talis licentia, & consensus tendāt in iniuriam ordinis clerical. vt disi, & ideo delinquentes sunt ad minus in culpa Not. 1. quod constitutus in aliqua dignitate non potest aliquem actū celebrare, vel consentire celebrari quo dignitas il-

la læ-

la lædatur facit c si diligenti, de for.comp. No.2. casum in quo limitat regul. scienti. de reg.iu. sup.cit. Not.3 casum in quo clericus, religiosus, & conuersus in iure æquiparantur Not.4. percutere clericos adeo esse laicis prohibitum, vt nec etiam de licentia & consensu ad facere valeant. ecclesiæ, vnde habent immunitatem ecclesiasticam, & hoc est benignius, vt scilicet illorum gaudeant priuilegio, quorum vitam & religionem assumant. capit. recolentes, de stata monachor. quidam tamen contra, vt not. in capit. non dubium.

casus [a], in quibus adeo quis delinquere existimatur, vt nulla expectata iudicis pronunciatione ipso iure excommunicationis vinculis innodetur: quod quidem quamquam innumerabilibus prope exemplis declarari possit: vnius [b] tamen tantum prosecutione contenti erimus.

Qui Deo dicatos homines corporaliter offendunt, incidunt in excommunicationem latæ sententiæ, a qua nõ possunt absolui, nisi per Papam h.d.

Si quis igitur in clericos [c] regulares monachos [d] professos vel nouitios [e], vel conuersos [f] violentas [g] & impias manus [h] iniecerit, ipso iure canonis incurret sententiam, a qua præter quam a Romano Põtifice, vel eius de latere legato [i], a quoquam absolui non poterit.

Complices inferentium manus violentas clericis pari pœna cum inferentibus puniuntur h.d.

Sed & si manus quis violentas non iniecerit: inferenti tamẽ, vel auctor [k], vel fautor, vel adiutor fuerit, aut factum ratum habuerit [l], pari pœna illum plectendum

a ¶Casua.] De quibus not. in c. cos. e. in 6. & per Host. in sum. eo. §. quis possit. & latissime per Io. de Lig. in tractato de censura ecclesiastica. §.7.

b ¶Vnius.] &c. Sic in l. ita vulneratus, ver. multa auriure ciuili. ff. ad leg. Aq. & in l. scire. §. b ff. de excu. tuto & ab vno disce omnes, inquit Poeta. fac. l. si quis obrepsetir. ff. de fal arg. contra vrentes multilogo.

c ¶Clericos.] Et si esset tantum psalmista: quia & is clericus dicitur, c. cleros, dist. 21. & 17. q. 4. d. c. si quis suadente. vbi no. c. non dubium. eod.

d ¶Monachos.] c. parochianos. e. Sed nũquid monachus possit agere iniuriarum? Resp. non, sed aget monasterium, vel eius syndicus, sicut de iniuria seruo illata agit dominus, & non seruos. §. seruus. insti. de iniur. Sed an saltem possit remittere? Respondeo nihil agit, & adhuc monasterium aget, sicut nec filius remittens adimit ipsi patri iniuriam. l. 1. §. vsque ff. de iniur. Sed bene poterit monasterium remittere talem iniuriam, vt no in d. c. parochianna. Secus est in sæculari ecclesia: quia nõ posset remittere iniuriam factam clerico, arg. 17. q. 4. cap. quisquis.

e ¶Nouitios.] Nec obstat, quod forte cras poterit esse merus laicus deponendo habitum, & renuendo professionem: quia idem est in clerico constituto in minoribus ordinibus: quia tamen gaudet hoc priuilegio. 17. q. 4. c. quisquis. nisi dicas, quod ordines retinentur etiam a coniugato. Arg. contra. l. ita vulibet. ff. de statu lib. fac. c. religioso. §. 1. eo. in 6.

f ¶Conuersos.] Cap. non dubium. & ca parochianos. eo. Sed an hoc procedat in conuersis ecclesiarum sæcularium? Et non videtur, arg. ca. lex continentiæ. 17. q. 1. tu dic contra ex quo enim se & sua tradiderunt diuino obsequio, siue in sæculari ecclesia, siue in regulari causa censentur ecclesiasticæ personæ, & ex toto translati sunt in forum

g ¶Violentas.] Idem interdum, si non violentas, vt infra eod. § violentem.

h ¶Manus.] Idem si pedes; puta, quia calce percutiat clericum, vel si spuat, vel in eum aquam vel lutum profundat. Quid si vestes scindat? Et idem videtur quia violentia fit personæ: nã quæ religiosis. &c. l. quæ religiosis. ff. de rei vendi. & no. in capi. si quis suadente, 17. quæstione 4.

h ¶Legatn.] Cap. ea noscitur. & capitul. ad eminentiam. & cap. quamuis. eodem & habent hoc ex officio legationis. capitul. quod translationem, de offic. lega. alij vero legati, qui de latere Papæ non mittuntur, secus, quod dicitur in capitul. penult. de of. leg.

K ¶Auctor.] Capitul. quantæ. vnde sumitur. & capitul. mulieres. eodem, puta mandato. Sed quid si ante quam clericus verberetur reuocatur mandatum, mandatarius tamen percussit antequam notitia reuocationis ad eum perueniret? Respond. apud Deum quidem non tenetur, secundum Bartolo. Brixien. & Ioannem Andream. Quid autem sit apud ecclesiam militantem? Varie per docto. differitur, vt apparet ex his, quæ notat in capitulo mulieres, & in capitulo cum quis. eodem in sexto.

l ¶Ratum habuerit.] Factum scilicet priua suo nomine, capitulo cum quis eodem in sexto, puta, si tui contemplatione famulus tuus, vel amicus clericum, qui tibi iniuriam intulerat percussit, quem tu postea recepisti, & magis amicum habuisti, & sic ratum habuisti: At si corde tantum ratum habuisti. sed hoc per aliqua exteriora apparere non potest, apud Deum quidem ligatur, non apud ecclesiam., quæ de occultis non iudicat, capitolo sicut nobis. de simon. & notat in dicto capitolo cum quis. Sed si ratum habes factum non tuo nomine vtique

catholica sanxit auctoritas, eos etiam delinquentibus fauere interpretata [a], quicũ possunt [b] manifesto sceleri desinunt obuiare.

Detinens vel ducens clericos in vincula incurrit excommunicationem latæ sententiæ, nisi faciat de voluntate suorum prælatorum. hoc dicit.

Interdum etiam si nullam corporis læsionem [c] clericis quis intulerit, excommunicationis tamen pœnã non euadet; vtputa, si laicus in publica, vel priuata custodia illos detinuerit [d], vel in vincula coniecerit [e], nisi tamen id de mandato [f] faciat prælatorũ, quorum illi sunt iurisdictioni subiecti [g]; tũc enim citra excommunicationis metum, & capere clericos, & ad iudicium violenter [h] ducere laici poterũt: cum hoc non ipsi

que peccas, sed hac excommunicatione non ligasis. d. c. cum quis. & c. ratum. de reg. iur. in 6.

a ¶ Interpretata.] Cap. quantæ. eod. si c dissin. 83. §. 1. ver. non est grandis. & c. seq. & dist. 86. c. pasce. l. necare. ff. de lib. agno. & ita videtur peccare quilibet, qui non defendit alium si potest. 23. q. 3. c. non inferenda. & c. fin. & si non potest aliter defendat saltem clamore. l. 2. §. hoc autem. ff. ad S.C. syll.

b ¶ Possunt.] Tripliciter hanc potestatem interpretari possumus. Primo generaliter & indistincte, sicut verbũ sonat, vt sit sensus, quod quilibet, qui potest obuiare & non obuiat incurrat in hanc excommunicationẽ, quã tenuit Io. & alij quidam ante Host. ea ratione, quia hoc pertinet ad publicum iudicium eius publicum. vnde ob publicam vtilitatẽ, hæc materia large videtur accipiẽda, fac. l. sunt personæ. ff. de relig. & sump. func. & fac. quia pro huiusmodi iniuria competit actio popularis. Sed hæc interpretatio videtur nimis dura, ac grauis cum vt solum periculum vitem possim hãc excommunicationem incurrere. Secunda est quod lex in c. quantæ. eo. vnde hæc littera sumitur, intelligatur de potestate, quæ non solum est facti: sed etiam sonat in ius. Vnde dicunt, quod hoc pertinet ad solos prælatos, siue iudices, siue alios, qui ratione potestatis ad hoc tenentur, 24. q. 4. c. forte, & ca. duo. Et secundum hos, si ego, qui nullam habeo potestatem video, quod aliquis vult verberare clericum sine mea auctoritate, vel consilio, si non prohibeo, non ero excommunicatus, licet forte peccẽ: quia ipsum non defendo cum possim, & de his per Host. in sum. §. quis possit excommunicare, versiculo, quintus. Alia & tertia est interpretatio, vt intelligatur etiam in non habente potestatem seu iurisdictionem, dummodo dolose iniuriam inferri patiatur: secus si non dolose, sed negligenter, vel quia non vult se immiscere rumoribus aliorum, & hæc fuit Inn. & aliorum quorumdam, & placet Abb. in d. c. quantæ, quia videtur probari. 17. q. 4. in c. si quis suadente, & illis verbis, suadente diabolo, quæ designant dolum, vbi ergo cessat dolus, cessat etiam illa dispositio, & fac. in simil. l. pe. C. de adul. & l. 1. C. de sic. Sed numquid eo ipso, quod quis fuit præsens & non obuiauit præsumetur dolus? Respon. vt per Abb. in d. c. quantæ. in fin.

c ¶ Corporis læsionem.] Not. ex hac littera, & ex c. nuper. eo. vnde sumitur, q detentus in custodia, seu vinculatus ex hoc solo nõ dicitur pati corporalem læsionem, hoc ideo secundum Ab. in d. cap. nuper. quia vinculatio vel districtio non fit ad pœnam, sed ad custodiam. l. aut damnum §. solent. ff. de pœnis vnde consideratur quod fit principaliter. c. cum voluntate. eo. l. verum. ff. de furt. fac §. cæterum. in stit. ad leg. Aquil. & facit hoc ad statuta facientia mentionem de læsione corporali.

d ¶ Detinuerit.] Quia attenditur sola violentia nõ modus, fac. cap. contingit. eod. & per Ab. in capitul. nuper eod.

e ¶ Coniecerit.] Nota æquiparatione carceris & vinculorum. Vnde dicit aliàs lex non referre, vtrum quis vinculis, an parietibus contineatur, l. succurritur, in fin. ff. ex quib cau. maior.

f ¶ Mandato.] Sed nonne sufficit generale mandatum quod continetur, 24. qu. 5. capi. princeps regum? Resp. non sufficit, sed speciale mandatum, hic expectandum est; quamdiu enim non est notum ipsos esse incorrigibiles, & traditos curiæ sæculari, non licet hoc facere sine mandato prælatorum: quia adhuc sub regula clericali tenentur etiam depositi. 81. distin. cap. dictum, nisi se enormitatibus immisceant, capit. cum non ab homine, & capit. perpendimus, eodem.

g ¶ Subiecti]. Tam in criminalibus, quàm in ciuilibus. nec enim sufficeret prælatum iurisdictionem habere tantum in ciuilibus. Vnde infertur, quod rector vniuersitatis, cum ad eum non spectet corrigere criminosum clericum, non poterit etiam impune mandare capi scholarem clericum, nec familia capiens tunc esset excusata, secundum Abb. in capit. vt famæ, eodem vnde sumitur, vbi quinam sint tales prælati, qui talem habent potestatem.

h ¶ Violenter.] Argumentum contra, capitul. vniuersitatis, eodem. Solut. quidam, quod contrarium loquitur de clerico corrigibili, hic de non corrigibili. hæc non bona: quia de mandato prælati licite per laicum clericus capitur, quantumuis corrigibilis, capitul. si clericos, eodem in 6. vnde dic, quod contrarium loquitur de verberatione, hic in captura & detrusione, vt notat in dicto capitulo si clericos: & per Abbat. in dicto capitul. vniuersitatis, & capitul. vt famæ, eodem. & facit hæc responsio pro Anton. & Anchar. tenentibus, quod clericus non possit per laicum birroarium torqueri, quod licet de iure verum sit: contrarium tamen seruat consuetudo, & male, vt per Abbat. in locis supra allegat. forte id accidit: quia in torquendo requiritur quædam

ioco percutit, vt not. in ea. contingit. eod. vnde sumitur.

a ¶Consuetudinem.] Not. valere consuetudinem, q offendens possit se subiicere iudicio offensi pro satisfactione, pro hoc c. Quintauallis. & c. veniens, de iureiu. quod tamen est duob⁹ modis restringendum. Primo, vt haec subiectio non sit absoluta, sed tamquam facta in arbitrium boni viri: nec enim posset facere offensum arbitrum & iudicem in causa & facto suo. l. pe. ff. de arb. l. vni. C. ne quis in sua cau. & no. in d. ea Quintauallis. Secundo, quando per satisfactionem non ingeritur vulneratio: nam nemo est dominus membrorum suorum. l. liber homo. ff. ad l. Aqui. vt tradit Bar. in l. 1. §. vsque. ff. de iniu. & per Abb. in c. contingit. eod.

b ¶Percussionib⁹.] Sed an tot incurratur excommunicationes, quot inferuntur percussiones? Respon non, vt per

consuetudinem [a] patriae pro iniuria illata offenso satisfacere, sponte sua fustium se subiecit percussionibus [b]. Quamquam enim haec manuum iniectio non sit violenta, tamen iniuriosa [c] videtur, & canon respexit non tam fauorem clerici ordinati, quam clericalis ordinis [d]. Vnde hoc casu, tam percutiēs, quam seipsum percussionibus sponte subiiciens excommunicationis, sententia innodabitur [e].

Io. And. in c. delictum, de reg. iur. in 6. & per Abb. in c contingit. eo. fac. not. per Bart. in l. numquam. ff de priua delict.

c ¶Iniuriosa.] Sed quomodo dicitur iniuriosa cum volenti non fiat iniuria. 33. q. 5. c. noluit. & L. 1. §. vsque adeo. ff. de iniu. & l eum donatione. C. de transa. & l. nemo videtur. ff. de reg. iu. Resp. iniuria dicitur fieri ecclesiae, vnde cum pertineat etiam ad alios non potest quantum ad alios remitti. 33. q. 4. c. si ita qui, & c. cum desideres. eo. Sic filius remittit iniuriam quantum ad se, non quantum ad patrem. d §. vsque adeo. fac. l. intelligentium. §. si paciscor ff. de pac. & cap. Salonitanae. dist. 63. & traditur plene per Doct. in c. contingit. eo.

d ¶Ordinis.] Cui renunciari non potest, c. si diligēti. & c. significasti. de fo. comp.

e ¶Innodabitur.] Sed diuersimode percutiens erit ipso facto, subiiciens se per sententiam, vt not Ab. in c. contingit. eo. Sed contra hanc declarationem opponitur. Nam communicans criminoso in crimine propter quod incurrit excommunicationem est excommunicatus ipso facto: sed iste clericus communicat percutienti eum in crimine percussionis, ergo incurrit eandem excommunicationem cum ipso. c. nuper eod Sol aliud est partic. pate cum excommunicato in crimine, aliud subiicere se misericordiae alicuius, cum possit cogitare illum remissurum offensam. Vel sol. aliter, vt per Io. And. & Panorm. in d c. contingit.

Io. Bapt. Ex contrario. CASVS. Quidā clericorum percus-

Ponit tres casus, in quibus percutiens clericos in canonem lata sententia non incid. 1. h. d.

Ex contrario [f] accidit interdum, vt etiā pro violenta manuū iniectione excommunicationi quis nō subiiciatur. Veluti, si clericum sibi manus inferentem [g], ita quis in continenti vim repellat, vt laesionem inferat [h], aut in eum, quē cum vxore [i], matre [K],

sores excusabant se ab excommunicatione aliquā do ratione defensionis sui seu rerum suarum: aliquando ratione qua clericus erat incognitus ob mutatum habitum: & aliquando ratione officij: vnde fuit quaesitum an talis excusatio esset admittenda, quia illud canonis priuilegium nō clericis, sed ordini clericali dicitur esse concessum, vt supra est deductū: propterea excusatio ista non videbatur legitima. Sol. tamē vt hic habetur, quia excommunicatio nia sententia neque etiam à iure est ferenda nisi legitima culpa praecedat, qđ non contingit in ea su proposito: propterea ne. etiam ob iectio aliquid concludit iuxta not. in c. 1. de iudiciis. No. 1. quod defensio est nobis permissa nō tantum respectu rerum nostrarum, sed etiam respectu personarum quae nobis aliquo vinculo sunt coniunctae. No. 2. quod qui delinquit contra priuilegium sibi cōcessum meretur ipsum amittere. Not. 3. qui habet in ma ioritatia super alios dicitur etiam habere aliquid iuris correctionis.

tur [c].

f ¶Ex contrario.] Ideo ex contrario: quia in superioribus paragraphis ponuntur casus, in quibus q. incurrit excommunicationem etiam quod manuum iniectio non sit violenta, nunc sequuntur casus, in quibus pro violenta manuum iniectione talis excommunicatio non incurritur.

g ¶Inferentem.] Tunc enim ideo excommunicatus non est offendens clericum: quia iure naturae licet vim vi repellere. l. vt vim. ff. de iust. & iur. ca. si vero. 1. vnde sumitur. & c. ex tenore. eo. seruato tamen moderamine inculpatae tutelae, ca. significasti. a. de homi & amplia hoc etiam in clerico asportante res laici: nam pro recuperandis rebus licet clericum cum praedicto moderamine inuadere. c. olim. a. de rest. spo. & per Abb. in c. eum non ab homine. ver. & optime facit de iud. & in d. c. si vero. non sufficit ergo ad incurrendum hanc excommunicationem solū factum, sed iniuriādi animus requiritur.

h ¶Inferat.] Intellige hoc quādo clericus volebat iterum percutere: sed si clericus percutiens destitit quia tūc ipsum percutiēs esset excōicatus: quia nō esset repellere vim, sed vindictā exercere, secundū Ab. in c. si vero 1. eo. ad hoc c. olim. a. de resti. spol.

i ¶Vxore.] Etiam non cognita dum sit sponsa de praesenti, quia lex pr mittit illā accusari iure mariti, l. si vxor. §. 1. ff de adult.

K ¶Matre.] Quid in auia, & alijs ascendentibus? Et

sorore vel filia turpiter[a] se gerentem inuenerit, manus violẽtas iniecerit. Idem statuitur & de eo, qui illum percusserit, quem probabiliter[b] ignorabat esse clericum.

Interficientes clericos, qui post habito habitu committunt enormitates non sunt excommunicati. h.d.

Quinimmo & si occiderit[c] quis clericos, vel presbyteros, qui contempto clericali habitu[d] sceleribus sese immiscuerint[e], in odium clericalis excessus[f] canone latæ sententię minime coercebitur[g]; frustra[h] enim ecclesiæ implorat auxiliũ, qui in ecclesiam ipsam committit.

Qui ratione officij vel intuitu disciplinæ clericos percutiunt, non sunt excommunicati. h.d.

Item si qui ratione officij[i], quod obtinet in ecclesia, aut si clerici seniores pueros, vel adolescentes in minoribus ordinibus constitutos[k] diuinum turbantes officium, vel etiam, si qui magisterij vel prælationis obtentu subditos & scholares correctionis causa percusserint[l], excommunicationis sententiam non incurrent. Quod & de his intelligẽdum est, qui aliquos de familia[m] sua vel propinquos inferiorum graduum[n] simili modo, vt ab excessibus prohibeantur, & scientia bonisq; moribus informẽtur,

Idem videtur. l. appellatione. ff. de verb. sig tu dieli teram haue, & c. si vero. 1. vnde sumitur. eo restringendam ad personas tantum expressas, vt per glo. Io. And. Panor. & alios in d. c. si vero

a ¶ Turpiter.] Ignoscit enim lex iusto dolori. l. Graechus. C. de adul. & lex sic inuentum permittit occidi, l. quod ait lex, §. quod ait, ff. de adul. licet hoc non permittant canones, c. inter hæc, & ca. admonere 33. q. 2. & not. in d. c. inter hæc.

b ¶ Probabiliter.] Vt quia incedebat in habitu non congruẽti ipsi clerico, & deferebat tonsuram more quorundam laicorum deferentium eam tempore æstiuo. Quid si & habitum & tõsuram deferebat & credens illum clericum percussisti? Dic q non incidis in excommunicationẽ, vt plene traditur in c. si vero, 2. vnde sumitur. nemo enim sola sua opinione excommunicatur, licet propter ista accidentia grauius peccet, vt not. in c. in audientia. eod.

c ¶ Occiderit.] Nedum vulnerauerit, vel percusserit.

d ¶ Habitu.] Concor. ca. cum non ab homine. vnde sumitur. & c. perpendimus, & ca. in audientia eo. & fac. l. item apud Labeonem §. si quis virgines. ff. de iniur. & l. senatoris filia. ff. de ri. nup.

e ¶ Immiscuerint.] Secus si se nõ immiscuisset sceleribus: quia tunc non perdit priuilegium clericale ob solam non delationem habitus, c. si vero. 2. c. in audientia, vbi not. & per Ab. in d. c. cum non ab homine, & latius in c. perpendimus, eod.

f ¶ Excessus.] Et terrorem correctionemque similium.

g ¶ Coercebitur.] Asperior tamen pœna imponetur, c. cum non ab homine, eo. in fi. Nam ex persona augetur crimen, dist. 40. ca. homo. l. omne. §. 1. ff. de re milit.

h ¶ Frustra.] Sic c. si de imm. eccl. & in c. 2 ne cler. vel mo. & 17. q 4. c frater. & c. in audientia, eod. vnde sumitur, & l. quia frustra, ff. de vsu. & l. auxiliũ, in fi. ff. de min. & l. isti quidem, ff. quod met. caus.

i ¶ Officij.] Not. ergo, q ratione officij licet quod alias non liceret, hoc ideo quia ex quo alicui commissum est officium, censentur commissa, & alia sine quibus commode officium expediri non potest, concor. c. cum voluntate. §. si. eo. vnde sumitur. Sic & iudex compescere potest omnes turbantes & impediẽtes iurisdictionem suam, c. 1. & c. præterea, & c. prudentiam, & c. suspicionis, de off. del. & §. sed sine. sup. d' iud.

k ¶ In minoribus.] Constitutos ergo in sacris ordinibus, licet & hi turbent officiũ percutere non poterunt: quia ex eo, quod specialiter de istis permittitur, de aliis prohibetur, c. qualia. dist. 25. & ca. nonne, de præsum. l. cum prætor. ff. de iud. & honorabilia membra exceptis grauiorib. culpis verberibus subiici nõ debent, dist. 45. c. cum beatus. agatur ergo cũ ipsis admonitionibus, & si se nõ correxerint, suspendãtur, ca. dolentes, de celeb. mis.

l ¶ Percusserint.] Leuiter tamen, c. 1. & c. cum voluntate. §. fi. c. modica enim tantum castigatio permissa est docenti. l. 5. in fi. ff. ad leg. Aqui. cum l. seq. & humilis debet esse doctrina magistri, & c. humilis, de maio. & obe. cum concor. ibi alleg. aliàs inciderent in canonem, vt notat in dicto §. 1.

m ¶ De familia.] Capit. cum voluntate. §. fin. eod. 23. quæst. 4 capit. duo ista, & distinct. 45. ca. disciplinam, qui enim domesticorum suorum curam non habet, fidem negauit. distinct. 47. §. necesse. versicul. hinc etiam Paulus, facit l. si filius, C. de patria potestate, & leg. vnica. C. de emendat. propinquo.

n ¶ Graduum.] Secus si sint in superioribus, quia liberantur a patria potestate saltem quo ad spiritualia, & quo ad percussiones, vt deferatur sacro ordini, immo gl. in c. cum voluntate. §. 1. eo. tenet sacrũ ordinem indistincte liberare a patria potestate quod non est verum, vt per Ian. & Host. in c. indecorum. de æta. & qual. & per Ab. in d. §. fi.

o ¶ Com-

corrigẽdos duxerint, & aliis casibus compluribus [a].

Ex causa potest quis absolui ab alio, quam ab Apostolico h.d.

Quod autẽ supradiximus ab hac excõmunicatione, ab alio, quàm ab Apostolico, aut eius legato absolui neminem posse, nõ est ppetuũ. Nam si quis excõmunicationis latæ sentẽtiæ vinculis innodatus in mortis articulo [b] constitutus reperiatur, aut capitales habeat inimicitias [c], aut alias iustas [d] excusationes ita vt sine periculo Apostolico se nequeat conspectui pręsentare, licebit dięcesano [e] episcopo iuramento [f] secundum morem ecclesiæ recepto sibi absolutionis gratiam impartiri.

Cessante causa, cessat effectus. h.d.

Periculo tamen & impedimento cessantibus, quam cito commode [g] poterunt, ad sedem Apostolicam se præsentabunt, mandatũ illius super negotiis, pro quibus excõmunicati fuerant humiliter recepturi, & prout iustitia suadebit satisfacturi, alioqui si id facere cõtem pserint (ne temere & impune censuræ ecclesiasticæ illudatur) ipso iure in eandem sententiam recident, quod generaliter constitutũ est, quotiescũque legitima subsistẽte causa [h], ab alio quis quam ab eo, a quo aliàs de iure absoluendus fuerat, absolutionis beneficium consecutus fuerit: & quibusdam casibus similibus [i].

Si modica fit illata iniuria clerico vel qui intulit, non prouecta sit ætatis, potest ordinarius absoluere eum, qui incidit in canonem latæ sententiæ. h.d.

Item si non enormis, sed modica & leuis [k] iniuria fuerit cle

Io. Bapt. Quod autem CASVS: Cum quidã fideles præsupponantur excõmunicati a iure ob diuersos excessus, accesserunt ad episcopum loci, a quo petebant absolutionem, qui videns excessus istos esse varios, & diuersę grauitatis, dubitauit de sua potestate, quia licet ipse dicatur habere potestatem absoluendi nisi specialiter prohibeatur cap. nuper eod. tamen grauiora dicuntur superiori reseruata, capit. 4. de offic. legati. Qua de re Solu. vt hic habetur, quia potestas ista absoluendi fuit inferioribus prælatis & episcopis aliquando concessa, & aliquando denegata secundũ quod magis expediens erat pro salute fidelium, qui facilius retrahuntur a malo vna via quàm alia, qua ratione considerata nec etiam obiectio aliquid concludit, cũ vtraque pars aliquando verificetur: Not. primo diuersos casus in quibus habetur limitatio eorũ quæ principi sunt reseruata: Not. secundo quod cessante causa finali, ipsius legis debet cessare etiam lex ipsa, quia causa dicitur anima legis: Not. tertio argu. istius tex. in §. monachi. qđ excessus intra monasteria commissi non debent puniri extra, ne inde oriantur scandala: Not. quarto quod qui habet potestatem absoluendi a iure, potest etiam causa delegare, cum expediens fuerit.

a ¶ Cõpluribus.] De quibus late per Host. in summa eo § quis possit excommunicare, ver. super illo autem canone. & per gl. io. c. cũ voluntate. §. fi. eo. & aliàs sæpe.

b ¶ Articulo.] Cap. non dubium, c. de cetero, c. qđ de his, c. quamuis, eo. c. si quis suadente. 17. q. 4. generalis enim reseruatio absolutionis non extenditur ad casum mortis, c. eos qui. eod. in 6. & per Ab. in c pastoralis, §. præterea, de offi. ord.

c ¶ Inimicitias.] Etiam si ipsemet dederit causam inimicitiis. nec enim ponderatur quæ sit causa inimicitiæ, arg. l. nec timorẽ, ff. quod met. cau. & ca. veniens de spon. & per Abb in c. de cetero, eod. vnde sumitur, licet aliàs causa debeat esse iusta, vt in d. ca de cætero, & hic.

d ¶ Iustas excusationes. In omni enim edicto rationabilis excusatio excepta. c. ex parte de offi deleg & c. quãdo, de rescrip. fac. c. ea noscitur, eo.

e ¶ Diœcesano.] Et non aliis inferioribus, nisi forte in summa necessitate, de quo dic, vt per Ab. in c. monachi, eo. & in ca. de cetero, vnde sumitur.

f ¶ Iuramento.] Cap. de cetero, ca. quamuis, eo. quod de his, eo. & promittens in tali iuramẽto, quod quã primũ cessabit impedimentum se cõspectui Apostolico præsentabit mandatum super hoc excessu recepturus, c. ea noscitur, in fi. eo. & hoc qđ hic dicitur intellige etiam in aliis casibus, c. eos. eo. in 6. & per Abbat. in dicto capit. de cetero.

g ¶ Commode.] Non tñ delicate, vt l. cõtinuus. §. cum ita, ff. de verb. obl. & fac. c. eos, eo. in 6. vnde sumitur.

h ¶ Causa.] De quibus causis in c. ea noscitur, & in c. de cætero, eo. & supra. §. proxi.

i ¶ Similibus.] De quibus in c. eos, §. fi. eo. in 6.

K ¶ Leuis iniuria. Quæ autẽ dicatur leuis vel grauis iniuria, erit in arbitrio iudicis. §. atrox, instit. de iniur. fac. c. cum illorum, & quod ibi no. eo. & p Spe. in ti. de lenoc §. nunc dicamus, ver. quæ aũt dicatur,

fuerit homicidium; vtputa, si quis necessario insistens operi arborem inciderit, & aliquis subtus transiēs opprimatur: nam si neque voluntate, nec vlla incidentis culpa[a] factum fuerit, vt pertransiens opprimeretur, arborem incidēs homicidij pœnis obnoxius non erit.

Pœnitentia certorum annorum est iniungenda parentibus opprimentibus filios. hoc dicit.

Alia ratio est eorū, qui proprios filios oppressisse reperiuntur. Cum enim hos grauiter[b] deliquisse non sit dubium, certorum annorum erit illis iniungenda pœnitentia[c].

Filius a patre, vel ab alio, patre sciente expositus liberatur a patria potestate: & expositum suscipiens nullum in eo habet ius. hoc dicit.

Quod si filius[d] a patre, vel ab alio, patre sciente[e] fuerit expositus, aut eidem alimenta denegata[f] fuerint, hoc ipso a potestate patria liberabitur[g]. Nec tamen propterea, qui expositos susceperit, aliquod in eis ius vendicare[h] poterit.

3. *Impediens conceptionem, vel abortum procurans punitur vt homicida: secus, si id casu fieri contingat. hoc dicit.*

Is quoque, qui vel causa explendæ libidinis, vel odij medita[i]tione in viro, aut mulieri aliquid fecerit, vel potandū dederit quo minus possit generare, vel concipere, vel nasci soboles, vt ho-

bus seq. dist. 50. & procedit quod hic dicitur, quando quis in priuato loco incidebat: tunc enim non potuit diuinare. l. si putator. ff. ad leg. Aqui. c. vt nostrā, vt eccles. benef. sin dimi. cōfe si in publico debuit clamare, vt not. in d. c. hi g. & in d. l. si putator

a ¶ Culpa.] Cap. sæpe dist. 50.

Io. Bapt. Alia ratio est. CASVS. Quidam parentes tales aliquando reperiuntur vt vel filios in lecto opprimant, vel eisdem alimenta denegant, seu consentiunt denegari, & cum de huiusmodi facta fuisset dubitatum ad fauorem patrium faciebat tex. in l. 2. C de iis, qui fili. distraxe. Sol. tamē vt hic legimus, & ratio diuisionis potest desumi a §. pe. & fin. instit. de iis, iis qui sunt sui Nō obstat obiect. o. quia illa lex dat potestatem limitat. vt in ea videri potest. Not filios non esse in potestate parentum quoad vitam imo parentes tenētur prouidere saluti ipsorum, sub pœna hic adnot. Not. secundo in parentibus verificatur illa iuris regu. qui non resistit delicto dicitur ipsum approbare c. quanta. de sententia excōmunica.

b ¶ Grauiter.] Grauitas autem delicti commensuratur ex qualitate præcedentis culpæ, & pro modo culpæ imponetur pœna, vel pœnitentia, vt not. in capit. fina de his, qui fil. occ. Sed quid si non constat paruulum interfectum a patre, vel matre, sed euentus fuit causa mortis? Respon. non debet eis pœnitentia imponi, ad cautelam tamen totius est, q inde pœnitentiam agant: quia forte minorem diligentiam illis adhibuerunt. arg. 33. q. 5 c. excommunicatorum & 33. q. 2. c. in lectum & quia bonarum est mentium ibi culpam timere, vbi culpa non est, c. concilium. § 2. de obser. ieiu. & c. quæsiuim. de pæn. & remis. & fac. ad hanc materiam. 2. q. 4 c consuluisti.

c ¶ Pœnitentia.] De qua in c. fi. de his, qui fil. occi.

d ¶ Filius.] Infans, vel languidus cuiuscumq; ætatis respectu denegationis alimentorum, secūdum Inn. Vln. & Ab. & Host. in c. vni. de infantibus & languidis expositis, licet Goff nullam statuat esse differentiam inter languidum & sanum.

e ¶ Sciente.] Et ratum habēre. c. 1 de infan. expo. quia ratihabitio in delictis retrotrahitur, & mandato cōparatur. l. 1. § sed & si quis. ff. de vi & vi arma. cap. cum ad sedem, de resti. spol. & not. in d. c. 1. & fac. cap si seruus sciente. dist. 54. secus si ignorante vel inuito.

f ¶ Denegata.] Siue fuerit sanus, siue languidus secundum Goff communiter de languido tantum.

g ¶ Liberaliter.] Cap. 1. de infant & langui. exposi. & L. 2. & 3. C de infan. exposi. Idem in seruis, vt in d. ll. & l. vni. § sed scimus. C. de lat. lib. tol. Sic & monasterium debet propriam monachum recolligere: aliàs quæstia per neglectum & eiectum monasterio non quæritur, vt nota in d. c. 1.

h ¶ Vendicare.] Sed an nutritos possit saltem expēsas, vel alimenta repetere? Respon. affirmatiue, secundum distinctionē tamen Abba. & aliorum in capit. 1. de infant. exposi.

Io. Bapt. Is quoque. CASVS. Quidam ob diuersa eorum desideria dabant operam modis diuersis ne mulieres cōciperēt aut si cōcepissent ne parturirēt. dubitabatur propterea an isti homicidæ essent reputandi & puniendi, & cum definitio homicidij non posset proprie in tali delicto verificari, ideo ad fauorem illorum respondebatur; definitio autem ista habetur apud Hostien in summ huius titu § 1 cæterum Sol. vt hic habetur, quia par videtur esse impedire natiuitatem & eam tollere quoad substantiam excessus argumen cap 1. de falso. Et sic obiectio non videtur obstare N 1. quod impedire natiuitatem, & occidere iam natum æquipa antur quia in vtroque casu ille priuatur vita: Not. secundo quod argumentum ab identitate rationis verificatur etiā in delictis.

i ¶ Odij meditatione.] Idem si propter amorem.

L si

l. si aliquid §. abortionis. ff de pœn. vel propter lucrum: quia sperabat successionem ab intestato, secundum Abb in c. si aliquis. eo vnde sumitur.
a ¶ Vt homicida.] Quantum ad pœnam legalem. l. si aliquid §. qui abortionis. & l. si mulierem. & quantum ad pœnam spiritualem, sed non est irregularis ac si hominẽ interfecisset. Illa enim irregularitas non contrahitur, nisi actu homo iam animatus interficiatur. e sicut. e & 33. q. 2. c. quod vero. & not. in c. si aliquis eo.
b ¶ Dolo malo.] Vel culpa.
c ¶ Occasionem.] Id est, causam remotam.

nicauerimus viuo, & mortuo communicare possumus, & debemus 24. q. 2. c. sane. Sed hic moriendo deliquit, contrarium cum in vita, licet aliter not. in c. placuit 33. q. 5.
h ¶ Sceleribus.] Vt sicut fures & latrones. c. fures. extra de furt.
i ¶ impœnitẽtes.] Secus si contriti. 3. q. 2. c. si & §. si. supra de pœn. vbi not.

micida [a] puniendus erit. Quanquam aliàs si conceptus nondum viuificatus fuerit, nec vt abigeretur quisquã dolo malo [b] fecerit, abortui occasionem [c] tradidit, puniẽdus nõ erit [d].

Qui sibi mortẽ inferunt, habentur similes illis, qui impœnitentes moriuntur. hoc dicit.

Nouissime sciendum est pro his, qui quocumque prætextu [e] voluntarie [f] ferro, vel veneno, vel suspendio, vel quolibet modo sibi mortem inferũt, nullam in oblatione faciendam esse commemorationem [g]. & ecclesiastica eos debere carere sepultura, non aliter atque illos, qui pro suis sceleribus [h] impœnitẽtes [i] moriuntur.

DE INIVRIIS & damno dato.

TIT. XI.

Inferens iniuriam & dãnum, debet damnum passo satisfacere, nec illum excusat ignorantia. h.d.

MItius [k] cũ his agitur, q̃ in pugna, vel rixa aliquem lapide, vel pugno percusserint, Si enim ille mortuus non fuerit, sed in lecto [l] iacuerit,

Io. Bapt. Nouissime. CASVS Qui amore cuiusdam mulieris captus peruenit ad tantam insaniam, quod seipsum interfecit, fuit quæsitum an post mortem esset aliqua pœna puniendus, & quod non esset aliter puniendus adducebatur in primis ius eius amoris quo videbatur perustus mente, secundo quia Deus constituit hominem in manibus consilij sui: extra tum Sol. vt hic legimus, quia nemo est dominus membrorum suorum. l. liber homo. ff. ad l. Aquil. hinc limitatur libertas hominis, & ideo non concludit secunda obiectio, nec etiam prima quia non præsumitur amorem causare talem effectum, cum habeamus a natura instinctum conseruandi nos in esse Not. hominem ita dici peccare contra se, sicut contra alium, quãtum ad substantiam peccati, & ideo per oppositũ tenetur in primis curare seipsum.
d ¶ Non erit.] Vt homicida. nec enim qui non vixit potest mori. c. ad dissoluendum. de despon impu. 32. q. 2. c. quod vero. & c. Moysea. & fac. c. sicut. eo. vnde sumitur. & ibi latius hoc per Doct. declaratur.
e ¶ Prætextu.] Etiam tedio vitæ licet tales iure ciuili non puniantur, l. si quis filio. §. eius. ff. de iniu. rup. & irri. testam.
f ¶ Voluntarie. Secus si per furorem c. si quis insaniens. & c. placuit. 23. q. 5. vnde sumitur. cum sequen.
g ¶ Commemorationem. Sed cum huic commu-

DE INIVRIIS, & damno dato. Io. Bapt. De delictis, quæ immediate lædunt hominem remanebat vltimo loco tractare de proposit. in ista rubri., idõ post tit. præceden. proponitur nunc iste præsens: qui diuidit in 3. partes. in prima tractatur de iniuria illata ab homine. in secunda de iniuria illata ab aliquo animali: in tertia adnotatur qualiter ipsa committatur: secũda ibi, quod si: tertia ibi, inferuntur, Io. Bapt. MItius. CASVS, Quidã cũ esset iuuenis lucri tamen cupidus coiuit societatem super diuersis mercibus cum aliis eiusdem fere ætatis, in qua societate nec admodum diligẽs erat, & sæpe existens in conuiuio cum aliis grauiter alterum læsit, non animaduertendo quid ageret. vnde fuit quæsitum an dicatur propterea deliquisse, & quo delicto & cum delicta omnia voluntate distinguãtur, c. cum voluntate. de sent. excommu. Iste excusabatur cum non constet de mala intentione, Sol. tamen vt hic cauetur: quia satis est ut sit in aliqua culpa ob negligentiam commissam: vnde tex. in contrarium adduct. intelligitur ita, vt vel dolus vel culpa reperiatur. Not. quod ille tenetur ad dãnum illatum, qui quacunque culpa sua ipsum intulit, secus uero vbi nulla reperitur culpa.
k ¶ Mitius.] Et tanto mitius, quãto probabiliorẽ, vel excusabiliorem habuit causam iniuriam inferendi. l. si adulteri. §. Imperatores. ff. de adul. & per Ab. in c. olim. de rescrip. num. 6. & in c. 1. eod. vnde sumitur.
l ¶ In lecto iacuerit.] Idem si non iacuerit in lecto. l. ex hac. ff. si quad. paup. fe. di. & in l. si. ff. de his, qui deiece. vel effud. sed ideo de decubitu fit men-

tio

Inferuntur autem iniuriæ tribus [a] modis, Re, Verbis, & Litteris. Re, vt cum manus inferuntur[b]. Verbis, vt cum conuicium dicitur[c]. Litteris, vt cum in alterius vituperationem carmen, aut famosus libellus conscribitur[d], quibus omnibus casibus pro qualitatibus admissi & atrocitate prudens iudex pœnas irrogabit.

Conficiens famosum libellum & manif. stans pari pœne puniuntur. h.d.

Eo amplius, si quis famosum libellum inuenerit, & non statim corruperit, vel combusserit, sed eius tenorem dolose manifestauerit, quasi auctor[e] plectendus erit.

DE ECCLE- *siasticis Censuris.*

TIT. XII.

Ponit continuationem præcedentium, & subsequentiũ. hoc dicit.

Ostquã tam primo libro personarũ, quam secundo rerum ecclesiasticarum tractatum cum his, quæ annexa [f] sunt summatim cõplexi fuimus, subinde ad reliquos [g] veniẽtes iudiciorum, tam ciuilium, quam criminalium materiam & seriem explanauimus: delictorum & naturam & pœnas breuiter perstringentes. Cum tam ratione contumaciæ [h], quam etiam aliorum excessuum ecclesiasticis cẽsuris interdum aliquos innodari varijs locis admonuerimus. Superest [i] nunc, vt operi finem imponentes, de ipsis censuris fusius & distinctius disseramus.

Quid veniat appellatione censura ecclesiastica, quid sit excommunicatio, quid interdictum, quid suspensio.

Ecclesiasticæ censuræ

a ¶ Tribus modis.] Et forsitam pluribus, qui colligi possunt ex varijs casibus in titulo de iniurijs aggregatis, sed vix est vt ad vnum de istis tribus non possint redigi.

b ¶ Inferuntur.] Cum certa animi destinatione: alias secus, l. si quis serno meo, ff. de furt.

c ¶ Dicitur.] Etiam si verum dicatur secundum Ab. in c. e. & in vlt. q. de sent. & re iud cõcor. l. 1. in prin. ver. iniuriã. ff. e. vnde sumitur. & l. item apud Labeonem. §. conuicium. ff. eod.

d ¶ Conscribitur.] l. lex Cornelia. § si quis librum. ff. e & l. vni. C. de fam. lib.

e ¶ Quasi auctor.] auctor autem puniendus ea pœna qua puniendus esset diffamatus, si crimen cuius prætextu diffamatur esset verũ, vt in l. 1. C. de famo. lib. & in c. si. 5. q. 1. vbi not. vel forte capitali pœna punietur indistincte. d. l. 1.

DE ECCLEsiasticis censuris.

Io. Bapt. Continuatur materia ista de censuris p text. in prin. istius tit. vel addendo dicas secundo quod postquam auctor supra per plures tit. locutus est de varijs delictorũ generibus consequens erat pertractare de eorundẽ pœnis, quam cum in iure canonico præcipue sint censuræ ecclesiastic. ideo in præsenti incipit eas explicare, idque facit tali ordine quod cum debeant primo explicari in vniuersali, & postea in specie iuxta not. supra in rub. de iure canon. propterea proponitur in præsenti tit. ille. qui diuiditur in 2. part. in prima habetur, vt dixi continuatio, in secunda quid, & quotuplex sit cẽsura ista, secunda ibi, ecclesiasticæ.

Ostquam CASVS non figuratur, notamen vtile esse per ordinem compilare quæ in præcedentibus dicta sunt. Not. 2. quod censuræ ecclesiasti. imponuntur aliquando ob contumaciam, & aliquando ob alios excessus. Nota tertio contumaciam connumerari inter excessus, & delicta. Io. Bapt.

f ¶ Annexa.] facit supra de prabend. in prin.

g ¶ Ad reliquos.] Tractatus.

h ¶ Contumaciæ.] Supra de dolo & contum. in princip. c. quoniam freqũenter §. fin. vt lit. non contest. cap. 1. de dolo & contumac. in 6. capi. constitutus, vbi not. de sentent. excommunicat. in sexto.

i ¶ Superest.] Nec enim nouum est, vt quibusdam specialiter enumeratis generalis clausula tractatus subiiciatur, quæ omnia comprehendat, lege si seruus seruum, §. inquit lex. versicul. sed non est nouum. ff. ad le. Aquil.

Io. Bapt. Ecclesiasticę. CASVS non figuratur, notat tamen causam distinctionem censura igitur cum sit quædam pœna consequitur dicitur hominem priuare aliquo bono: quod quidẽ in præsenti est meo iudicio vel executio sui officij, vel communio rerum, & hominum: si primum aut homo priuatur simpliciter & sic non pertinet ad censuram, aut priuatur ad tempus & hinc datur suspensio: si secundum aut respicit hominem, vt est persona priuata, & hinc habetur excommunicatio, aut vt est pars vniuersitatis, & inde oritur interdictum.

Hh   a ¶ Tria.]

ræ nuncupatio tria [a] regulariter complectitur [b] scilicet, Excommunicationis, Interdicti, & Suspensionis sententiam. Excommunicatio est a communione exclusio [c]. Interdictum ecclesiasticum [d] est a certis sacramentis [e], & omnibus diuinis officijs, & sepultura ecclesiastica facta prohibitio. Suspensio [f] est inhabilitas quędam ordinum vel officiorum executionē impediens. Sed ne de omnibus [g] simul tractantes legentibus difficultatem ingeramus, distincte de singulis differamus, ac primum de excommunicatione.

DE SENTENTIA [h] excommunicationis.

TIT. XIII.

Minor excommunicatio a perceptione sacramentorum: Maior etiam a fidelium communione separat. h. d.

Excommunicationum duæ [i], sunt species, minor scilicet, & maior. Minor est, per quam quis a sacramētorum participatione conscientiā [k], vel sen-

a ¶Tria.] Videtur ergo, quod iudex delegatus virtute illius clausulæ solitæ in delegation bus apponi compescendo contradictores per censuram ecclesiasticam, & c. nō possit apponere aliam pœnam in iure expressam, vel arbitrariam: quod satis verū est virtute clausulæ, vt per Petrus in c. 1. de homic. in 6. pap. p. c. poterit tamen huiusmodi pœnas imponere virtute delegationis, nec hæc clausula ad ampliandum iurisdictionem inducta, restrictionem operabitur, arg. ca. fi. de verb. sig. & deducit Ab. in c. quærenti. e. ti. vnde sumitur.

b ¶Complectitur.] Verbum igitur animaduersionis latius patet: continet enim depositionem & alias pœnas, ca. 1. de hom. in 6. vbi nota Petrus.

c ¶Exclusio.] Varie per Doct. diffinitur excommunicatio, vt apparet per Host. in sum. & per Io. de Lig. Nic. Plo. & Archiepis. Flo. in suis tractatib', sed hæc est breuior, ac simplicior, & rei accommodatior, cum comprehendat vtramque excommunicationis speciem, ad declarationem vide supra al le. & Ab. in ca. 1. eo.

d ¶Ecclesiasticum.] Sunt & profana interdicta, vt ff. C & instit. de interd.

e ¶Certis sacramentis.] De hoc infra ti prox. §. itē cum loci, cum §. seq. & in c. quod in te. de pœn. & remis. dantur tamen & aliæ definitiones. vt per Io. And. Nic. Plo. & alios in suis tractatibus.

f ¶Suspensio est.] Hæc descriptio est de mente Beati Antonini, in suo tractatu de suspensione, vbi late declarat, & de eo dicetur infra tit. de suspens.

g ¶Omnibus.] Quia vbi multitudo, ibi confusio auth. de referend. post prin. partitio autem multum prodest, vt no. in procem. instit. § igitur.

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS.

Io. Bapt. Continuatio huius tit. habetur supra tit. prox. §. 6. in fi. vel dicas quod auctor tractaturus de cēsur. eccles. in specie incipit a sententia excommunic. vel quia est in vsu frequentior, vel quoniam reliquæ præsupponunt istam, & aliquomodo ab ea dependent: Diuiditur autem tot. iste titu. in 5. partes prin. in quarum prima habetur dist. excommunicationis: in secunda explicatur excommunicatio iuris: in tertia declaratur excommunicatio hominis: in quarta tractatur de excommunicatione cum excommunicatis: in quinta agitur de absolutione eiusd. secunda ibi, sciendum est, tertia ibi, iudic. s, quarta ibi, quarum ille, quinta ibi, si quis tamē.

h ¶De sententia.] Immo videtur, qđ excōmunicatio nō possit dici sententia; quia nec definitiua; quia non definit causam cum petenti absolutionē, nunquam denegetur audientia, c. ex parte, 2. de ver sig. nec interlocutoria; quia Interlocutoria est illa, quæ fertur inter principiū & finem causæ, vt not. in cle. 1. de seq. poss. & fruct. & est supra de sent. & re iud. in prin. sed excōmunicatio quandoque fertur extra iudiciū, ca. dilecto, eod. in 6. Et multas differentias ponūt Doct. inter sententiam, & excommunicationem, & maxime procedit obiectio in excommunicatione, quæ fertur a iure, dic soluēdo quod large & improprie appellatur sententia, stricte appellatur censura, c. quærenti, de verb. sig. & §. 1. supra tit. prox. & per Ab. in rub. eod.

Excommunicationum. CASVS nō signatur cum duę afferantur de excommunicatione distinct. quarum prima desumpta est ab effectu: qui est duplex. valet priuatio communionis simpliciter, & priuatio communionis secundum quid, idest quarundā rerum: Altera est desumpta ab auctore efficiente, qui est aliquando ius ipsum, & aliquando iudex. Io. Bapt.

i ¶Duæ sunt species.] c. ad mensam. § aliquando. & § est & alia. 11 q. 3. & c. Engeltrudā. 3. q. 4. ANT. TIM. Est hæc cōis snia Doc. quod excōicatio minor sit cēsura ecclesiastica, qua homo excluditur a participatione tantum passiua sacramētorum, vt post alios F. Victoria in summa de sacram. in fi.

k ¶Conscientia.] Vt quia ob aliquod delictum abstinet a sacramentis sua sponte, fac. c. ad mensam. §. aliqñ 11 q 3. & c. nūc aūt. dis. 32. & c. fi. đ coh. mu. & cle. & c. a nobis, de excep & c. fi. de cle. exc. min.

a ¶Sen-

tentia[a] arcetur. Maior est, per quam quis nō solum a sacramentorum excluditur perceptione: verum etiam a communione[b] fidelium, quæ ab omni actu legitimo separat[c] ac diuidit: & hæc alio nomine anathema[d] appellatur.

Excommunicationum aliæ sunt latæ sententiæ, aliæ ferendæ. Et latæ sententiæ est cum quis sine facto iudicis a iure excommunicatur. h.d.

Rursus excommunicationum alia canonis[e] alia iudicis[f]. Canonis est, qua quis ab ipso solum canone absque iudicis ministerio innodatur; quæ etiam alio vocabulo, Latæ sententiæ excōmunicatio nuncupatur. Sciendum est enim, complures esse

a ¶Sententia.] Vt cum fertur a iudice pro contumacia, quod tamen non est in vsu: quia communiter iudices ferūt excommunicationem maiorem, testatur Abb. in rub eo. & de ca in dubio intelligitur. c. pe eo. §. sed quæri. infra eo. & hæc minor excommunicatio nō est semper peccatū mortale, vt per Ab. in ca dudum, 2. de elect. n. 44. & in c. sacris, de his, quæ vi metusue causa. ANT. TIM. An detur casus, in quo incurrens excommunicationem minorē non peccet mortaliter; vtpura, ex metu, vel fame impellente, disputat hanc quæstionem Ab. in d. c. sacris, de his, quę vi metusve cau. nu. 8 vbi affert opinionem Doctorum tenēntium, quod sic Gof. & Hostien. Quod autem peccet tantum venialiter, tenuit Io. And. exceptis tamen sex casibus relatis ibi per Abb quam tenuit etiam Archid 11 q. 3 quam dicit tenere D. Th. in 4. lib. sent. & pro communi allegat ibi Pan. cui tamen non videtur assentiri, licet cupiat esse verum pro salute animarum, vt ibi dicit.

b ¶Communione.] c. ad mensam. §. aliquando. 11. q. 3 & c. Engeltrudam 3 q 4 & videtur hæc species excommunicationis & superior non fuisse Gentilibus ante Christū incognita, vt de Gallis, Atheniensibus, Arginis, & aliis testatur, & deducit Tiraq in tractatu de retractu consanguineorum § 1. in glo. 9. num. 271.

c ¶Separat.] Vt traditur in c. cum non ab homine & in c intelleximus. de iud. & in c pe. eod. licet hic dicat ab omni actu legitimo, nihilominus potest excommunicatus seipsum in iudicio defendere. d. c. intelleximus, sed reus nō agit, sed patitur potius, sed videtur his descriptionibus, c. Engeltrudam 3. q 4. aduersari, vbi dicitur, quod Engeltruda fuit excommunicata, non solum excōmunicatione minori, quæ separat a communione fratrum: sed etiā maiori, quæ separat a corpore Christi, ergo videtur totum contrarium eius quod hic dicitur, scilicet, quod minor separet a communione fidelium, maior vero sacramentorum Sol per fraternam societatem intellige illam, quam contrahimus in sacramentis, & per corpus Christi etiam collocutionem fidelium, qui sunt corpus Christi mysticum. quę expositio licet videatur dura, est tamen de mente Doctorum, vt per Io. de Lig. in tractatu de censura ecclesiastica. § 2. vers. aliquando.

d ¶Anathema.] Quod est scinctio quædam & alienatio secundum verbum Græcum. licet aliter dicat Ab. in ca cum non ab homine. de iudi. vbi inquit, quod anathema propter dicitur numero episcopalis, quia tantum ipsi episcopi debent illud proferre, & cum magna causa. c. nemo episcoporum. 11. q. 3. fertur autem astantibus duodecim sacerdotibus, cum candelis accensis, quas debent post promulgationem sententiæ proiicere: & pedibus conculcare. Et non dissimilis sollemnitas requiritur in absolutione, vt in ca. cum aliquis. 11. q. 3. nec est maioris potentiæ, quam sit ea, quæ fertur sine hac sollemnitate, sed maioris terroris.

e ¶Canonis.] Et hæc est pœna criminis, Abb. in rub. eod in prin.

f ¶Iudicis.] Et hæc pœna contumacię. Abb. in rub. eod. in princ. & in c. reprehensibilis. post princip. de appel. sac. 11. quæst. 3. cap. curæ.

Sciendum est. Hæc pars subdiuiditur in 3. part. in quarum prima demonstrat in quibus casibus quis excōmunicetur a iure, *Io. Bapt.* in secunda afferuntur limitation ad istam excommunicationem, in tertia habetur quis possit absoluere excommunicatum à iure, secunda ibi, ex contrario, tertia ibi, quod autem. quoad primum casus ita potest in communi figurari, Quidam percusserunt non tantum clericos, sed etiam religiosos, & conuersos, quidam vero in huiusmodi facto consenserunt, imo quosdam eorum in carcere retrudebant, cæterum percussores illi nonnulli id fecerunt de mandato cuiusd. abbatis, nonnulli vero de consensu ipsorummet clericorum: vnde fuit quæsitum, an omnes essent excommunicandi, vel potius excommunicati declarandi: nullus enim debet puniri nisi facta delicti probatione. l. cum reis. C. de pœ. propterea non videtur conueniens aliquem excommunicare ipso iure: sed dato obiectionem non concludere, oppositum tamen esset dicendum, si de mandato superioris id contingat, vel de consensu clerici, quia in huiusmodi casibus cessat dolus, & culpa. argument. cap scienti de reg. iur. in 6 Sol. tamen vtrum tot hac parte cauetur: quia grauitas huiusmodi excessuum cognoscitur ex hoc quod non persona singularis, sed ordo clericalis iniuria inde afficitur. & ideo grauiori modo debebat puniri: Nō obstat prima obiectio, q a illa lex intelligitur de pęna imponenda per hominem, secundo quando lex ipsa aliquem ipso facto punit virtualiter primo dicitur etiam admonere, & ideo ex parte ipsius delinquentis non videtur necessarium aliud probare. ad secundum vero dico ipsam non concludere: quia nec superior potuit id concedere, nec ille clericus consentire, cum talis licentia, & consensus tendat in iniuriam ordinis clericalis. vt disi, & ideo delinquentes sunt ad minus in culpa Not. 1. quod constitutus in aliqua dignitate non potest aliquem actū celebrare, vel consentire celebrari quo dignitas il-

casus[a], in quibus adeo quis delinquere existimatur, vt nulla expectata iudicis pronunciatione ipso iure excommunicationis vinculis innodetur: quod quidem quamquam innumerabilibus prope exemplis declarari possit: vnius[b] tamen tantum prosecutione contenti erimus.

Qui Deo dicatos homines corporaliter offendunt, incidunt in excommunicationem latæ sententiæ, a qua nõ possunt absolui, nisi per Papam h.d.

Si quis igitur in clericos[c] regulares monachos[d] professos vel nouitios[e], vel conuersos[f] violentas[g] & impias manus[h] iniecerit, ipso iure canonis incurret sententiam, a qua præter quam a Romano Põtifice, vel eius de latere legato[i], a quoquam absolui non poterit.

Complices inferentium manus violentas clericis pari pœna cum inferentibus puniuntur. h.d.

Sed & si manus quis violentas non iniecerit: inferenti tamẽ, vel auctor[k], vel fautor, vel adiutor fuerit, aut factum ratum habuerit[l], pari pœna illum plectendum

]a lædatur facit c. si diligenti, de for. comp. No. 2. casum in quo limitat regul. scienti. de reg. iu. sup. cit. Not. 3 casum in quo clericus, religiosus, & conuersus in iure æquiparantur Not. 4. percutere clericos adeo esse laicis prohibitum, vt nec etiam de licentia & consensu id facere valeant.

a ¶Casus.] De quibus not. in c. eos. e. in 6. & per Host. in sum. eo. §. quis poss. & latissime per Io. de Lig. in tractatu de censura ecclesiastica. §. 7.

b ¶Vnius.] &c. Sic in l. ita vulneratus, ver. multa autiure ciuili. ff. ad leg. Aq. & in l. scire. § ii ff. de excu. tuto & ab vno disce omnes, inquit Poeta. fac. l. si quis obrepserit. ff. de fal. arg. contra vtentes multilogo.

c ¶Clericos.] Et si esset tantum psalmista: quia & is clericus dicitur, c. cleros, dist. 21. & 17. q. 4. d. c. si quis suadẽte. vbi no. c. non dubium. eod.

d ¶Monachos.] c. parochianos. e. Sed nunquid monachus possit agere iniuriarum? Resp. non, sed aget monasterium, vel eius syndicus, sicut de iniuria seruo illata agit dominus, & non seruus. §. seruus. insti. de iniur. Sed an saltem possit remittere? Respondeo nihil agit, & adhuc monasterium aget, sicut nec filius remittens adimit ipsi patri iniuriam. l. 1. §. vsque ff. de iniur. Sed bene poterit monasterium remittere talem iniuriam, vt no in d. c. parochianos. Secus est in sæculari ecclesia: quia nõ posset remittere iniuriam factam clerico, arg. 17. q. 4. cap. quisquis.

e ¶Nouitios.] Nec obstat, quod forte cras poterit esse merus laicus deponendo habitum, & renuendo professionem: quia idem est in clerico constituto in minoribus ordinibus: quia tamen gaudet hoc priuilegio. 17. q. 4. c. quisquis. nisi dicas, quod ordines retinentur etiam a coniugato. Arg. contra. l. statuliber. ff. de statu lib. fac. c. religioso. §. 1. eo. in 6.

f ¶Conuersos.] Cap. non dubium. & c. parochianos. eo. Sed an hoc procedat in conuersis ecclesiarum sæcularium? Et non videtur, arg. ca. lex continentiæ. 17. q. 1. tu dic contra ex quo enim se & sua tradiderunt diuino obsequio, siue in sæculari ecclesia, siue in regulari causa censentur ecclesiasticæ personæ, & ex foro translati sunt in forum ecclesiæ, vnde habent immunitatem ecclesiasticam, & hoc est benignius, vt scilicet illorum gaudeant priuilegio, quorum vitam & religionem assumant. capit. recolentes, de statu monachor. quidam tamen contra, vt not. in capit. non dubium.

g ¶Violentas.] Idem interdum, si non violentas, vt infra eod. § valentem.

h ¶Manus.] Idem si pedes; puta, quia calce percutiat clericum, vel si spuat, vel in eum aquam vel lutum profundat. Quid si vestes scindat? Et idem videtur quia violentia fit personæ: nã quæ religiosis. &c. l. quæ religionis. ff. de rei vendi. & no. in capi. si quis suadente. 17. quæstione 4.

h ¶ Legato.] Cap. ea noscitur. & capitul. ad eminentiam. & cap. quamuis. eodem & habent hoc ex officio legationis. capitul. quod translationem, de offic. lega. alij vero legati, qui de latere Papæ non mittuntur, seruent quod dicitur in capitul. penult. de of. leg.

k ¶ Auctor.] Capitul. quantæ. vnde sumitur. & capitul. mulieres. eodem, puta mandato. Sed quid si ante quam clericus verberetur reuocatur mandatum, mandatarius tamen percussit antequam notitia reuocationis ad eum perueniret? Respond. apud Deum quidem non tenetur, secundum Bartolo. Brixien. & Ioannem Andream. Quid autem sit apud ecclesiam militantem? Varie per docto. differitur, vt apparet ex his, quæ notat in capitulo mulieres, & in capitulo cum quis. eodem in sexto.

l ¶ Ratum habuerit.] Factum scilicet prius suo nomine, capitulo cum quis eodem in sexto, puta, si tui contemplatione famulus tuus, vel amicus clericum, qui tibi iniuriam intulerat percussit, quem tu postea receptasti, & magis amicum habuisti, & sic ratum habuisti? At si corde tantum ratum habuisti, sed hoc per aliqua exteriora apparere non potest, apud Deum quidem ligatur, non apud ecclesiam, quæ de occultis non iudicat, capitulo sicut nobis. de simon. & notat in dicto capitulo cum quis. Sed si ratum habes factum non tuo nomine vti-

que

catholica sanxit auctoritas, eos etiam delinquentibus fauere interpretata [a], quicũ possunt [b] manifesto sceleri desinunt obuiare.

Detinens vel ducens clericos in vincula incurrit excommunicationem lata sententia, nisi faciat de voluntate suorum prælatorum. hoc dicit.

Interdum etiam si nullam corporis læsionem [c] clericis quis intulerit, excommunicationis tamen pœnã non euadet; vtputa, si laicus in publica, vel priuata custodia illos detinuerit [d], vel in vincula coniecerit [e], nisi tamen id de mandato [f] faciat prælatorũ, quorum illi sunt iurisdictioni subiecti [g]; tũc enim citra excommunicationis metum, & capere clericos, & ad iudicium violenter [h] ducere laici poterũt: cum hoc non ipsi

que peccas, sed hac excommunicatione non ligaris. d. c. cum quis. & c. ratum. de reg. iur. in 6.

a ¶ Interpretata.] Cap. quantæ. eod. si ediscin. 83. §. 1. ver. non est grandis. & c. seq. & dist. 86. c. facere. l. necare. ff. de lib. agno. & ita videtur peccare quilibet, qui non defendit alium si potest. 23. q. 3. c. non inferenda. & c. fin. & si non potest aliter defendat saltem clamore. l. 2. §. hoc autem. ff. ad S. C. syll.

b ¶ Possunt.] Tripliciter hanc potestatem interpretari possumus. Primo generaliter & indistincte, sicut verbũ sonat, vt sit sensus, quod quilibet, qui potest obuiare & non obuiat incurrat in hanc excommunicationẽ, quã tenuit Io. & alij quidam ante Hosti. ea ratione, quia hoc pertinet ad publicam ius dist. 1 c. ius publicum. vnde ob publicam vtilitatẽ, hæc materia large videtur accipiẽda, fac. l. sunt personæ. ff. de relig & sump. fune. & fac. quia pro hujusmodi iniuria competit actio popularis. Sed hæc interpretatio videtur nimis dura, ac grauis enim vt solum periculum vitem possim hãc excommunicationem incurrere. Secunda est quod lex in c quantæ. eo. vnde hæc littera sumitur, intelligatur de potestate, quæ non solum est facti: sed etiam sonat in ius. Vnde dicunt, quod hoc pertinet ad solos prælatos, siue Iudices, siue alios, qui ratione potestatis ad hoc tenentur, 24. q 4 c. forte, & ca. duo. Et secundum hos, si ego, qui nullam habeo potestatem video, quod aliquis vult verberare clericum sine mea auctoritate, vel consilio, si non prohibeo, non ero excommunicatus, licet forte peccẽ: quia ipsum non defendo cum possim, & de his per Host. in sum. §. quis possit excommunicare, versiculo, quintus. Alia & tertia est interpretatio, vt intelligatur etiam in non habente potestatem seu iurisdictionem, dummodo dolose iniuriam inferri patiatur: secus si non dolose, sed negligenter, vel quia non vult se immiscere rumoribus aliorum, & hæc fuit Inn. & aliorum quorumdam, & placet Abb. in d. c quantæ, quia videtur probari. 17. q. 4. in c. si quis suadente, & illis verbis, suadente diabolo, quæ designant dolum, vbi ergo cessat dolus, cessat etiam illa dispositio, & fac. in simili. l. pe. C. de adul. & l. 1. C. de sic. Sed numquid eo ipso, quod quis fuit præsens & non obuiauit præsumetur dolus? Respon. vt per Abb. in d. c. quantæ. in fin.

c ¶ Corporis læsionem.] Not. ex hac littera, & ex c. nuper. eo. vnde sumitur, quod detentus in custodia, seu vinculatus ex hoc solo nõ dicitur pati corporalem læsionem, hoc ideo secundum Ab. in d. cap. nuper. quia vinculatio vel districtio non fit ad pœnam, sed ad custodiam. l. aut damnum §. solent. ff de pœnis. vnde consideratur quod fit principaliter. c. cum voluntate. eo. l. verum. ff. de furt. fac §. cæterum. institut. ad leg. Aquil. & facit hoc ad statuta facientia mentionem de læsione corporali.

d ¶ Detinuerit.] Quia attenditur sola violentia nõ modus, fac. cap. contingit. eod. & per Ab. in capitul. nuper eod.

e ¶ Coniecerit.] Nota æquiparationẽ carceris & vinculorum. Vnde dicit alias lex non referre, vtrum quia vinculis, an parietibus contineatur, l. succurritur, in fin. ff. ex quib. cau. maior.

f ¶ Mandato.] Sed nonne sufficit generale mandatum quod contiuetur, 24. qu. 5. capi. princeps regum? Resp. non sufficit, sed speciale mandatum, hic expectandum est; quamdiu enim non est notum ipsos esse incorrigibiles, & traditos curiæ sæculari, non licet hoc facere sine mandato prælatorum: quia adhuc sub regula clericali tenentur etiam depositi. 81. distin. cap. dictum, nisi se enormitatibus immisceant, capit. cum non ab homine, & capit. perpendimus, eodem.

g ¶ Subiecti]. Tam in criminalibus, quàm in ciuilibus. nec enim sufficeret prælatum iurisdictionem habere tantum in ciuilibus. Vnde infertur, quod rector vniuersitatis, cum ad eum non spectet corrigere criminosum clericum, non poterit etiam impune mandare capi scholarem clericum, nec familia capiens tunc esset excusata, secundum Abb. in capit. vt famæ, eodem vnde sumitur, vbi quinam sint tales prælati, qui talem habent potestatem.

h ¶ Violenter.] Argumentum contra, capitul. vniuersitatis, eodem. Soluit. quidam, quod contrarium loquitur de clerico corrigibili, hic de non corrigibili. hæc non bona: quia de mandato prælati licite per laicum clericus capitur, quantumuis corrigibilis, capitul. si clericos, eodem in 6. vnde dic, quod contrarium loquitur de verberatione, hic in captura & detrusione, vt notat in dicto capitulo si clericos: & per Abbat. in dicto capitul. vniuersitatis, & capitul. vt famæ, eodem. & facit hæc responsio pro Anton. & Anchar. tenentibus, quod clericus non possit per laicum birroarium torqueri, quod licet de iure verum sit: contrarium tamen seruat consuetudo, & male, vt per Abbat. in locis supra allegat. forte id accidit: quia in torquendo requiritur quædam

consuetudinem [a] patriæ pro iniuria illata offenso satisfacere, sponte sua fustium se subiecit percussionibus [b]. Quamquam enim hæc manuum iniectio non sit violenta, tamen iniuriosa [c] videtur, & canon respexit non tam fauorem clerici ordinati, quam clericalis ordinis [d]. Vnde hoc casu, tam percutiẽs, quam seipsum percussionibus sponte subiiciens excommunicationis, sententia innodabitur [e].

Ponit tres casus, in quibus percutiens clericos in canonem latæ sententiæ non incid. t. h. d.

Ex contrario [f] accidit interdum, vt etiã pro violenta manuũ iniectione excommunicationi quis nõ subiiciatur. Veluti, si clericum sibi manus inferentem [g], ita quis in continenti vim repellat, vt læsionem inferat [h], aut in eum, quẽ cum vxore [i], matre [K],

ioco percutit, vt not. in ca. contingit. eod. vnde sumitur.

a ¶Consuetudinem.] Not. valere consuetudinem, quod offendens possit se subiicere iudicio offensi pro satisfactione, pro hoc c. Quintauallis. & c. veniens, de iureiu. quod tamen est duob⁹ modis restringendum. Primo, vt hæc subiectio non sit absoluta, sed tamquam facta in arbitrium boni viri; nec enim posset facere offensum arbitrum & iudicem in causa & facto suo. l. pe. ff. de arb. l. vni. C. ne quis in sua cau. & no. in d. ca. Quintauallis. Secundo, quando per satisfactionem non ingeritur vulneratio: nam nemo est dominus membrorum suorum. l. liber homo. ff. ad l. Aqui. vt tradit Bar. in l. 1. §. vsque. ff. de iniu. & per Abb. in c. contingit. eod.

b ¶Percussionib⁹.] Sed an tot incurrantur excommunicationes, quot inferuntur percussiones? Respon. non, vt per Io. And. in c. delictum, de reg. Ius. in 6. & per Abb. in c. contingit. eo. fac. not. per Bart. in l. numquam. ff. de priua. delict.

c ¶Iniuriosa.] Sed quomodo dicitur iniuriosa cum volenti non fiat iniuria. 33. q. 5. c. noluit. & l. 1. §. vsque adeo ff. de iniu. & l. cum donatione. C. de transa. & l. nemo videtur. ff. de reg. Iu. Resp. iniuria dicitur fieri ecclesiæ; vnde cum pertineat etiam ad alios non potest quantum ad alios remitti. 33. q. 4. c. si is qui, & c. cum desideres. eo. Sic filius remittit iniuriam quantum ad se, non quantum ad patrem. d. §. vsque adeo. fac. l. iurisgentium. § si paciscar. ff. de pac. & cap. Salonitanæ. dist. 63. & traditur plene per Doct. in c. contingit. eo.

d ¶Ordinis.] Cui renunciari non potest, c. si diligẽti. & c. significasti. de fo. comp.

e ¶Innodabitur.] Sed diuersimode percutiens eñ ipso facto, subiiciens se per sententiam, vt not. Ab. in c. contingit. eo. Sed contra hanc declarationem opponitur. Nam communicans criminoso in crimine propter quod incurrit excommunicationem est excommunicatus ipso facto; sed ille clericus communicat percutienti eum in crimine percussionis, ergo incurrit eandem excommunicationem cum ipso. c. nuper. eod. Sol. aliud est participare cum excommunicato in crimine, aliud subiicere se misericordiæ alicuius, cum possit cogitare illum remissurum offensam. Vel sol. aliter, vt per Io. And. & Panorm. in d. c. contingit.

Io. Bapt. Ex contrario. CASVS. Quidã clericorum percussores excusabant se ab excommunicatione aliquando ratione defensionis sui seu rerum suarum: aliquando ratione qua clericus erat incognitus ob mutatum habitum: & aliquando ratione officij: vnde fuit quæsitum an talis excusatio esset admittenda, quia illud canonis priuilegium nõ clerico, sed ordini clericali dicitur esse concessum, vt supra est deductũ: propterea excusatio ista non videbatur legitima. Sol. tamẽ vt hic habetur, quia excommunicationis sententia neque etiam à iure est ferenda nisi legitima culpa præcedat, quod non contingit in casu proposito: propterea nec etiam obiectio aliquid concludit iuxta not. in c. 1. de iudicijs. No. 1. quod defensio est nobis permissa nõ tantum respectu rerum nostrarum, sed etiam respectu personarum quæ nobis aliquo vinculo sunt cõiunctæ. No. 2. quod qui delinquit contra priuilegium sibi cõcessum meretur ipsum amittere. Not. 3. qui habet iura maioritatis super alios dicitur etiam habere aliquid iuris correctionis.

f ¶Ex contrario.] Ideo ex contrario: quia in superioribus paragraphis ponuntur casus, in quibus q. incurrit excommunicationem etiam quod manuum iniectio non sit violenta, nunc sequuntur casus, in quibus pro violenta manuum iniectione talis excommunicatio non incurritur.

g ¶Inferentem.] Tunc enim ideo excommunicatus non est offendens clericum: quia iure naturæ licet vim vi repellere. l. vt vim. ff. de iust. & iur. ca. si vero. 1. vnde sumitur. & c. ex tenore. eo. seruato tamen moderamine inculpatæ tutelæ, ca. significasti. 2. de homi. & amplia hoc etiam in clerico asportante res laici: nam pro recuperandis rebus licet clericum cum prædicto moderamine inuadere. c. olim. 2. de rest. spo. & per Abb. in c. cum non ab homine. ver. & optime facit de iud. & in d. c. si vero. non sufficit ergo ad incurrendum hanc excommunicationem solũ factum, sed iniuriãdi animus requiritur.

h ¶Inferat.] Intellige hoc quãdo clericus volebat iterum percutere: sed si clericus percutiens destitit: quia tũc ipsum percutiẽs esset excõicatus: quia nõ esset repellere vim, sed vindictã exercere, secundũ Ab. in c. si vero 1. eo. ad hoc c. olim. 2. de resti. spol.

l ¶Vxore.] Etiam non cognita dum sit sponsa de præsenti: quia lex permittit illã accusari iure mariti, l. si vxor. § 1. ff. de adult.

K ¶Matre.] Quid in auia, & alijs ascendentibus? Et

corrigēdos duxerint, & aliis casibus compluribns [a].

Ex causa potest quis absolui ab alio, quam ab Apostolico h.d.

Quod autē supradiximus ab hac excōmunicatione, ab alio, quàm ab Apostolico, aut eius legato absolui neminem posse, nō est ppetuū. Nam si quis excōmunicationis latæ sentētiæ vinculis innodatus in mortis articulo [b] constitutus repeřiatur, aut capitales habeat inimicitias [c], aut alias iustas [d] excusationes ita vt sine periculo Apostolico se nequeat conspectui pręsentare, licebit diœcesano [e] episcopo iuramento [f] secundum morem ecclesiæ recepto sibi absolutionis gratiam impartiri.

Cessante causa, cessat effectus. h.d.

Periculo tamen & impedimento cessantibus, quam cito commode [g] poterunt, ad sedem Apostolicam se præsentabunt, mandatū illius super negotiis, pro quibus excōmunicati fuerant humiliter recepturi, & prout iustitia suadebit satisfacturi, alioqui si id facere cōtempserint (ne temere & impune censuræ ecclesiasticæ illudatur) ipso iure in eandem sententiam recident, quod generaliter constitutū est, quotiescūque legitima subsistēte causa [h], ab alio quis quam ab eo, a quo aliàs de iure absoluendus fuerat, absolutionis beneficium consecutus fuerit: & quibusdam casibus similibus [i].

Si modica sit illata iniuria clerico vel qui intulit, non prouecta sit ætatis, potest ordinarius absoluere eum, qui incidit in canonem latæ sententiæ. h.d.

Item si non enormis, sed modica & leuis [k] iniuria fuerit cle

a ¶ Cōpluribus.] De quibus late per Host. in summa eo §. quis possit excommunicare, ver. super illo autem canone. & per gl. lo. c. cū voluntate. §. fi. eo. & aliàs sæpe.

Io. Bapt. Quod autem CASVS: Cum quidā fideles præsupponantur excōmunicati a iure ob diuersos excessus, accesserunt ad episcopum loci, a quo petebant absolutionem, qui videns excessus istos esse varios, & diuersæ grauitatis, dubitauit de sua potestate, quia licet ipse dicatur habere potestatem absoluendi nisi specialiter prohibeatur cap. nuper eod. tamen grauiores dicuntur superiori reseruata. capit. 4. de offic. legati. Qua de re Solu. vt hic habetur, quia potestas ista absoluendi fuit inferioribus prælatis & episcopis aliquando concessa, & aliquando denegata secundū quod magis expediens erat pro salute fidelium, qui facilius retrahuntur a malo vna via quàm alia, qua ratione considerata nec etiam obiectio aliquid concludit, cū vtraque pars aliquando verificetur: Not. primo diuersos casus in quibus habetur limitatio eorū quæ principi sunt reseruata: Not. secundo quod cessante causa finali, ipsius legis debet cessare etiam lex ipsa, quia causa dicitur anima legis: Not. tertio argu. istius tex. in §. monachi. qd excessus intra monasteria commissi non debent puniri extra, ne inde oriantur scandala: Not. quarto quod qui habet potestatem absoluendi a iure, potest etiam causa delegare, cum expediens fuerit.

b ¶ Articulo.] Cap. non dubium, c. de cetero, c. qd de his, c. quamuis, eo. c. si quis suadente. 17. q. 4. generalis enim reseruatio absolutionis non extenditur ad casum mortis, c. eos qui. eod. in 6. & per Ab. in c pastoralis, § præterea, de offi. ord.

c ¶ Inimicitias.] Etiam si ipsemet dederit causam inimicitiis. nec enim ponderatur quæ sit causa inimicitiæ, arg. l. nec timorē, ff. quod met. cau. & c. veniens de spon. & per Abb in c. de cetero, eod. vnde sumitur, licet aliàs causa debeat esse iusta, vt in d. ca de cætero, & hic.

d ¶ Iustas excusationes. In omni enim edicto rationabilis excusatio excepta. c. ex parte de offi deleg & c. quādo, de rescrip. fac. c. ea noscitur, eo.

e ¶ Diœcesano.] Et non aliis inferioribus, nisi forte in summa necessitate, de quo dic, vt per Ab. in c. monachi, eo. & in ca. de cetero, vnde sumitur.

f ¶ Iuramento.] Cap. de cetero, ea. quamuis, ea. quod de his, eo. & promittens in tali iuramēto, quod quā primū cessabit impedimentum se cōspectui Apostolico præsentabit mandatum super hoc excessu recepturus, c. ea noscitur, in fi. eo. & hoc qd hic dicitur intellige etiam in aliis casibus, c. eos. eo. in 6. & per Abbat. in dicto capit. de cetero.

g ¶ Commode.] Non tñ delicate, vt l. cōtinuus. §. cum ita, ff. de verb. obl. & fac. c. eos, eo. in 6. vnde sumitur.

h ¶ Causa.] De quibus causis in c. ea noscitur, & in c. de cætero, eo. & supra. §. proxi.

i ¶ Similibus.] De quibus in c. eos, §. fi eo. in 6.

K ¶ Leuis iniuria. Quæ autē dicatur leuis vel grauis iniuria, erit in arbitrio iudicis. §. atrox, instit. de iniur. fac. c. cum illorum, & quod ibi no. eo. & p Spe. in ti. de lenoc §. nunc dicamus, ver. quæ aūt dicatur,

ricis irrogata, inferés per episcopum [a] absolui poterit [b]. Itẽ ætatis [c] intuitu iuris rigor mansuetudine, tẽperatur. Vnde si in pueritia constitutus [d] in canonem inciderit sententiæ promulgatę, siue ante, siue post [e] pubertatem sese absolui postulet, diœcesanus episcopus absolutionis beneficium impartiri poterit [f].

Monachi se inuicem vel conuersos percutientes sunt ab abbate vel episcopo absoluendi. h. d.

Monachi quoque & alij regulares quomodocũque [g] in claustro [h] sese inuicẽ percusserint, non ad Apostolicam sedem remittendi, sed secundum prouidentiam proprij abbatis [i] coercendi erunt: quod si abbas non sufficit, episcopus [k] adhibendus erit.

Idẽ iuris seruatur in monialibus quod seruatur in monachis. h. d.

Simile [l] statuitur de monialibus [m]: nã si vel se inuicem, vel conuersos aut conuersas [n] suas, aut etiam in clericos violentas manus iniecerint, ne contra muliebris sexus verecundiam [o] & regularis obseruantię decorem peregrinari compellantur, per episcopum [p], in cuius diœcesi [q] monasteria fuerint, absolutionẽ consequentur. Sunt & alij casus [r], quibus ab alio quis, quam ab Apostolico, ab hac excommunicatione absolui poterit: vt ex ipsis Decretalium libris facile apparere potest.

Ex causa certis casibus absolutio potest delegari. hoc dicit.

His autẽ quibus id certis [s] casibus ex offi

catur, & per Ab. in c. peruenit, eo. vnde sumitur.

a ¶ Episcopũ.] Sed non alius inferior, vt per Ab. in c. peruenit. eo. ante fi.

b ¶ Poterit.] Quia leuis iniuria potest etiam leuiter emendari, c. cum dilecti, 1. de accu. nec infamat. c. cum te. de re iud. & intellige etiam de laicis leuiter clericos iniuriantibus, vt per Ab. in c. peruenit, eo.

c ¶ Aetatis.] Cap. fi. eo. vnde sumitur & dis. 86. c. tanta, & c. eos, de conse. dist. 3. & 35. q. 9. c. sentẽtiã. aliis quoque respectibus tẽperatur iste rigor, vt in d. c. fi. not.

d ¶ Constitutus.] Doli tamẽ capax. c. pueris, de delict. puer. aliàs iniuriã facere nõ possunt, pati vero cle. 1. de homi. & 16. q. 1. c. illud, & no. in c. fi. eod.

e ¶ Siue post.] No. ꝙ beneficium semel indultum minori ex quo semel cœpit habere locũ, nõ extinguitur per superuenientiã maioris ætatis. Ita no. Ab in c. fi. eo.

f ¶ Poterit.] Cap 1. c. fi. eo. cap. si quis suadente. 17. q. 4 & p Ab. c. 2. de delict. pueros.

g ¶ Quomodocunque.] Dum tamen non enormiter, vel in episcopum aut abbatem vel clericum sæcularẽ manus violentas iniiciant. c. cum illorum §. quid si claustrales. eo & no. in c 2. eo. vnde sumuntur. & sic secundũ Ab. in d. c. 2. nota, ꝙ in verbis permissiuis quantumcumque sint generalia, semper intelligitur exceptus casus enormis.

h ¶ In claustro.] Idẽ est fortius, si extra claustrũ: quia maius est delictum id facere in claustro, vbi debet seruari silentium: nam violatur immunitas claustri, secundum Ab. in c. 2. eo. in fi. fac c. cũ procausa eo & hoc tenet Io An. post Ab. antiquũ, in c. cum illorum. eo exprimitur autem claustrum ob frequentiorem cõtingentiã, sic auth. cassa & irrita. C. de sac. san. eccl. fac. not. per Ab. in c. 1. de iniu.

i ¶ Proprij abbatis.] Nisi monachum alterius monasterij percusserit; hoc enim casu vtriusque monasterij abbas concurrere debet in absoluendo, c. cum illorum. & c. canonica. eo. & no. in c. 2. eo.

k ¶ Eps.] Cap. 2. c. cum illorum. c. canonica. eo.

l ¶ Simile.] Nõ tamen idem per omnia: quia in monialibus non excipitur casus enormis, vt in monachis, vt in hoc §. in prima notula habetur, sed eps illas indistincte absoluit, vt in ca. de monialibus, vbi not. Ab. eo. vnde sumitur.

m ¶ De monialibus.] Vnde infert, ꝙ priuilegium ca. si quis suadẽte diabolo. 17. q 4. non competit ratione caracteris clericalis: quia si id esset, nõ competeret personis hic enumeratis, vt not. & Ab. in ca. de monialibus. eod.

n ¶ Conuersas.] Quæ non veniunt in appellatione monialium, licet illarum in hoc priuilegio gaudeant, c. de monialibus, vbi nota. Ab. eo.

o ¶ Verecũdiam.] l. 1. §. sexum. ff de postul.

p ¶ Per epm.] Impedit enim sexus muliebris fragilitas, ne abbatissa possit moniales suas absoluere: quia sexui feminino claues ecclesiæ non fuerunt commissæ, cap. noua, de pœniten. & remis. & ita dictus in cap. dilecta, de maior. & obed.

q ¶ Diœcesi.] Sed quid si monasteria essent in diuersis episcopatibus? & vna monacha percussit monachum, vel monacham, vel conuersam, vel clericum alterius diœcesis? Respon. conueniet vterque episcopus, vel alter alteri delegabit vices suas, vt hr in c. cum illorum, & c. de monialibus. eod.

r ¶ Alij casus.] De quibus per Host. in summa eo. §. quis possit excõmunicare. ver. secunda regula, & not. in c. fi. de offi. ord.

s ¶ Certis.] Quorum pars superius numeratur, & notab-

cio[a] competit non solum per seipsos absoluere[b]: verum et aliis, cũ expedire viderint, hmõi absolutioné cõmittere poterunt[c].

Excommunicatio iudicialis est quam infert iudex & cui causa committitur, omnia quę causam contingunt censentur permissa. h. d.

Iudicis siue iudicialis[d] excommunicatio est, quæ iudicis ministerio infertur. Iudicẽ autem hoc loco intelligimus non solum ordinarium: verum etiam delegatũ[e]. Nã si cui per Apostolicũ causa etiam simpliciter delegetur, nec litterę commissionis de excõicatione quidquam contineant, poterit nihilominus delegatus, concessæ sibi auctoritatis ratione cõtumaces (vt supra[f] diximus) ecclesiastica seueritate coercere.

Excommunicationis sententiam debet præcedere monitio: & debet ferri in scriptis, ita vt causam contineat. h. d.

Quoties aũt cã[g] suberit, vt iudex subditum[h] suũ ecclesiastica districtione coerceat, cum medicinalis[i],

nantur ad c. fi. de offi. ordi. vnde sumitur.

a ¶ Ex officio.] Puta ex officio legationis, c. quod trãslationẽ, & c. excõicatis, & c. nemini, de offic. leg. Idem si quis habeat hoc ex priuilegio, vt archidiaconus Bononiensis, qui ex priuilegio absoluit excõmunicatos in studio Bononiensi vel ibidem delinquentes, vt not. in c. si de offi ord.

b ¶ Absoluere.] Quod intellige nõ solum de absolutione ab excommunicatione, c. si quis suadente diabolo, 17. q. 4. verum etiã de aliis excommunicationibus, arg. ea. cum dilecta, de confir. vtil. vel inutil. & not. in c. fi de offi. ordi. & ibi sequitur Ab.

c ¶ Poterunt.] Nota ergo, q nudum ministerium est delegabile per ordinarium, c. fi. vbi not. de offi ordi. Quid autẽ in delegato? Rñ. idem se habet iurisdictionem, puta, quia fuit delegatus in causa, in qua tulit excommunicationem: secus si sibi fuisset delegata sola dumtaxat absoluẽdi potestas. Et sic procedit tex. in c. fi §. fi. de offi. deleg. & tenet Ab. in c. fi de offi. ord. Idem si alieni tale nudũ ministeriũ competeret, vt notauimus supra in 1. notula de Archidiacono Bononiensi, & ita glo quam Ab. etiã sequitur in c. fin. de offi. ord. & alij in d. c. fi §. fi. de offi deleg.

Io. Bapt. Iudicis Hæc pars subdiuiditur in 2. particul. in prima habetur qui, & qualiter iudex procedere debeat excõicãdo: in secunda qd in dubio significet terminus excõicationis. secũda ibi, sed qui potenit. Quoad primum casus ita potest figurari; quidam iudex ecclesiast. sciens nonnullos subditos suę diœcesis volebat eos excõicare nonnulla iuris solẽnitate obseruata, cum eorum excessus sibi noti essent tamquam iudici; idque putabat sibi licitum ea rõne quod excõicatio est medicinalis, c. 1. eo. in 6. & cum de hoc dubitatum fuisset. Sol. fuit data prout hic legimus, quia si secus esset, daretur occasio alii quẽ sæpe indebite condemnari, & sua defensione priuari, quod repugnat iuri, & rationi: Non obstat obiectio, quia licet excommunicatio sit talis, temere tamen non inferenda. Not primo litteras alicuius commissionis, & mandati sæpe de iure multa continere, quæ in eis non sunt expressa, sed virtualiter subintelliguntur: Not. secundo, quod sententia excõicationis quæ ab hoĩe est ferenda ob contumaciam fertur, de qua re vide doct. in c. 1. de iudi.

d ¶ Iudicialis.] Incipit secundum principale membrum huius tractatus: nam hucusque habitus est sermo de excommunicatione canonis, quæ quodã modo legitima potest appellari, nunc de iudiciali. Est & alia quædam species, quæ nec canonis est nec iudicialis, vt si cui Papa concedat priuilegium & potestatem excommunicandi suos manifestos malefactores. de qua indulgentia habetur in c. ex parte decani, iuncta gl. 1. de rescrip. & in c. ex parte, de verb. sig. & per Inno. in c. venerabili, de censib. & potest concedere etiã simplici laico hanc excommunicandi potestatem, not. in c. bene quidem, dist. 96. & in c. transmissam, de elect. & in c ab excommunicato, de rescri. alius autẽ nemo potest, nec consuetudo, et immemorabilis, Ab. in ca. sacrosancta, de ele. late in c quanto, & c. fin. de consuet. & de materia §. huius late Host. in summa eo. §. quis possit excommunicare, ver. nedum autem, & p In. de Ligna in tract. de ecclesiastica cẽsura, § 8.

e ¶ Delegatum.] Cap. 1. & c, præterea, de off. deleg.

f ¶ Supra.] sed siue, supra de iudi.

g ¶ Causa.] Sed quid si excommunicandi causa non subest, quid operabitur iniusta excommunicatio? Rñ. quo ad Deũ nihil operatur, immo patienter toleranti acquirit meritum, c. cum æterni, de sent. & re ind. in 6. & 11. q. 3. c. illud, sed quo ad homines operatur: quia antequam relaxetur debet excõicatus vitari, c. cum contingat. de offi. dele. & c. per tuas, eo. & per Ab. in rub. eo. Sed tamen non debet eñi ẽni, 11. q 3. c. 1. no. in c. 1. eo. in 6. & in c. sacsan. eo. in antiq. latissime tñ de hoc per Didac. Cona. in c. alma mater. eo. in 6. §. 7. ver. 11. in tertia cõclusione, ad quem pro clara elucidatione huius materię excommunicationis est recurrendum.

h ¶ Subditum suum.] Aliàs in non subditum non posset hæc censura exerceri. cap. a nobis, 1. eod. sententia enim a non suo iudice lata non tenet, cap. at si clerici, de iudi. & 9. q. 2. per totum, & de hoc late per Host. in summa eodem, §. quis valeat excommunicari.

i ¶ Medicinalis.] Non mortalis, 2. quæstio. 1. cap. multi, & 24. quæstio. 3. cap. notandum, & capit. 1. eodem. in 6. vnde sumitur, & quomodo hoc intelligatur, vide per Didac. confutatorem Lutherum in capitu. alma mater, in princ. vers. 6. eadem radice,

radicee, nu. 9. in 6.

a ¶ Competentibus. [Non minus tribus, cap. contingit. 2. & c. facio. eod. & in c. 1. & constitutionē, & c. statuimus, eo. in 6. vbi habetur, quæ sit competens admonitio, & in c. reprehensibilis, de appel.

Not. casum in quo extensio fit in pœnalib. contra communem regul. supra adnot.

g ¶ Censeatur. [Est in promptu dubitandi ratio: quia in pœnis mitior interpretatio est faciēda, c. in pœnis, & c. odia, de re. iu. in 6. l. si de interpretatione. ff. de pœ. Sol. contrarium procedit in pœnis corporalibus & pecuniariis: excōmunicatio autem nō est proprie pœna, sed animæ medicina, vt supra eo. §. proxi. vel dic, quod contrarium non procedit vbi controuertitur periculum animæ, c. iuuenis, de spons. & not. in capi. 1. de seru. in ordi. fac. Vnde regulare est, quod in foro pœnitentiali in dubio sumatur interpretatio grauioris pœnæ. Ab. in c. 1. de iudi. versi. & ad hoc allego. Vel dic quod hanc interpretationem induxit consuetudo quæ valet admodum in interpretando, c. litterit, de spons. l. Labeo, ff. de sup. leg. l. si de interpretatione ff de legib. sed nō est in vsu, vt iudices ferant minorē, Ab. in c. si diligenti, ver. ex qua glos. not. de foro competent.

non letalis excommunicatio esse debeat nō aliter, quam competētibus [a] præmissis monitionibus [b] ad huiusmodi sententiam descendet, quam etiam descripti [c] recitatione proferet, ita vt causam [d], ob quam proferrur expresse contineat. Aliaque obseruabit, quæ tam generali [e], quam Lugdunensi [f] concilio editis constitutionibus sunt cōprehensa, earundem pœnis, si contrāfecerit, subiiciendus.

Iudex aliquem excommunicans in dubia censetur inferre maiorem excommunicationem. h. d.

Sed quæri poterit, si iudex illa verborū formula vsus fuerit: Illum excommunico, vel simili, qua de maiori, vel minori excōmunicatione quidquam nō expresserit: vtra magis quis excōmunicatus cēseatur [g]. Et responsum est non tantum minorem: sed etiam maiorem censeri per iudicem illatā quam non modo a sacramentis, & fideliū participatione exclusio, sed alii præterea multi consequuntur effectus [h].

Communicans excommunicatis incidit in excommunicationem, & iudices curare debent, quod excommunicati ab actis legitimis, & cōmercio aliorum abstineant. hoc dicit.

Quorum ille prætereundus non est,

b ¶ Monitionibus.] Sed vtrum possit quis conuenire & obligare se, vt possit etiam sine monitione aliqua excommunicari? Rñ. non, vt not. per Host. & Abb. in c. P. & G. de offi. delega. ver. quo ad secūdum, hæc autem verba, Præcipio sub pœna excommunicationis, non inducunt excommunicationem, sed monitionem, vt per But. in ca. clericis, de ordi. ab episcopo qui renun. episcopatui.

c ¶ Descripti. [Nota casum, in quo actus requirit scripturam de necessitate, de aliis habes in c. 1. de censi. in 6.

d ¶ Causam. [Verbi gratia: quia peremptorie citatus corā nobis renuit cōparere, vel quia iniusta intra talem diem Titio soluere facere recusauit, vt not. in ca. 1. eo. in 6. & licet causa sit falsa, ligat nihilominus, vt not. in dicto capitulo primo, & per Abbat. in capitu. per tuas. eod.

e ¶ Generali. [Cap. sacro.

f ¶ Lugdunensi. [Cap. 1. eo. in 6.

h ¶ Effectus.] De quibus per Hostiē. in summ. §. quis sit effectus, & per Ioan. de Ligna. in tracta. de censura ecclesiastica, §. 13. & seq. inter alios est is, quod excommunicatus non potest alium excommunicare. Butr. in c. cum clericis, de ordi. ab episcopo, qui renun. episcopa.

Io. Bapt. Sed quæri poterit. C A S V S proprie non figuratur, dubitauerunt tamen quidam scholares de sententia excommunicationis lata a quodam imperito iudice sub huiusmodi verborum forma. Ego te excommunico ob excessus a te cōmissos, an videlicet iste dicatur in dubio excommunicatus maiori, vel minori excommunicatione in pœnalib. enim interpretatio est facienda in fauorem. rei ca. in pœnis. de reg. iur. in 6 l. penult. ff. de pœnis, in contrarium facit natura excommunicationis, quæ est vt sit medicinalis ca. 1. eod. in 6. Sol. vt hic legimus, & ratio est natura, vt dixi, excommunicationis. non obstant iura in contrarium adducta, quia ob naturam istam debent limitari, & locum habere solum in illis pœnis quæ non sunt medicinales

Quorum ille. Hæc para subdiuiditur in 2. partes, in quarum prima habetur quid iuris de communicantibus cum excommunicatis: in secunda vero adnot. qualiter quidam possunt impune communicare cum excommunicatis: secunda ibi, interdum: quoad primum licet posset subdiuidi in alias particul. quoniam tamen commode potest in ea casus in communi figurari: propterea est adnotan. quod quidam fidelis fuit excommunicatus maiori excommunicatione, & propterea ex parte sua clari est iuris, quod non potest cum aliis communicare: cæterum alii fideles communicabant cum eo in locutione, in iudicio, sub prætextu quòd ipse de- Io. Bapt.

dit

quod quamdiu de excommunicatorū absolutione legitime [a] non constat [b], qui cū ipsis communicauerint, ipsi quoque nullo obstante priuilegio [c] ipso iure [d] excōmunicationem incurrunt [e], decretumque [f] est propterea, vt ab ecclesiasticis, iudicibus sæculares [g] iudices canonica præmissa monitione [h] ecclesiastica cēsura cōpellantur, vt excōicatos ab agēdo [i], patrocinādo [k], & testificādo [l] ī suis curiis & iudiciis repellant.

Defectu, qui obuenit mihi ex te, non potes vti contra me ad suum commodū. h.d.

Dubitatū [m] ... fuit, nū is, q excōicato ī locutione, vel orone [n] sciēter cōicat, excōicatū ipsum a iudicio cōtra se instituēdo summouere possit [o]: cum

dit cautionem iuratoriam de parendo mandatis, & ideo etiam in sepultura, item sub prætextu qd ab ecclesia non fuit denunciatus, licet alias tanquam talis esset diffamatus, non cōicabant tamen in crimine, nec in contēptū ecclesiæ, & putabāt ipsum corrigi, & per debitam monitionem emendari, sunde dubitatum fuit an isti modis prædictis cōmunicantes incurrant propter id aliquam pœnam, in fauorem enim istorum primo facit quod excommunicatio nō ipsos, sed illum videtur afficere, & ideo dispositum in odiosis confirmatur per l. sancimus. C. de pœnis. secundo cum in eis non appareat culpa aliqua delicti vt constat ex qualitate facti neque debent aliqua pœna puniri, supra enim sæpe est dictum pœnam præsupponere culpā. Cæterum Solu prout in tot. hac parte legimus, quia si aliter esset excōicatio redderet nullius valoris. Ad hoc. n. vt excōicationis medicina sanare valeat, fuit necessariū indirecte & p accidēs reliquos fideles ita ligare, ne cōicēt cū excōicatis. hinc intelligimus primā obiectionē non cōcludere, vel ob naturā excōicationis, vel ob rationem assignatam: neque etiam obstat secunda, quia cum canones prohibeant ne fideles communicent cum excommunicatis, si postea ipsi communicant, committunt excessum, & sic constituuntur in culpa, & consequenter efficiunt digni pœna. Not. primo quod pœna alicui imposita per accidens aliquando extenditur ad extraneos facit ca. postulasti. de iudæis. Not. secundo proprium effectum excōmunicationis verificari etiam post mortem excommunicati: Not. tertio quod cōmunicare cū excōicatis cōtingit tripliciter videlicet aliquādo simpliciter, & aliquando in delicto, & aliquando in contemptum ecclesiæ: Not. quarto quod excommunicatus potest iterum excommunicari.

a ¶ Legitime.] Per literas Papæ, vel eius vicem gerentis, vel alio modo, c. sicut, eo. Sed an sufficiat vnus testis? Et videtur sufficere, arg. cap. nobilissimus, dist. 97 quod satis admitti posset, si nemini fieret præiudicium: quod non videtur hoc casu, secūdum ea, quæ not in d. c. sicut, vnde sumitur. secus tamen esset in foro pœnitentiali: quia ipsi etiam absoluto crederetur, de conse. dist. 4. c. cum itaque, & c. si nulla, & per Ab in d. c. sicut.

b ¶ Non constat.] semel enim excommunicatus adhuc psumit excōicatus, c. proposuit, de elec. exe. mini. c. semel malus. de re iu. in 6. & qd ibi not. & per Ab. in c. proposuit. de cle. excom. mini.

c ¶ Priuilegio.] Immo contra de c. cū voluntate, & c. quod in dubiis, & c. inter, eo. & de §. vxores, & §. mercatores, inf c. Sol. Itellige hoc de priuilegio nō clauso in corpore iuris, vt per Ab. in c. sicut, eo. vnde sumitur. qui intelligere vr illū tex. gnaliter de quolibet excōicato, licet gl. ibi videat intelligere put iacet lr̄a. l. q non valet tale priuilegiū respectu cōionis habendæ cum excōicato ex dispositione, c. si quis suadēte diabolo, 17. q. 4. Sed an idem dicendum sit de excōicato, quod teneatur alium excōicatū vitare? Et non vr: quia pœna non vr posse locū habere, per ea, quæ fac. Butr. in l. mancipia C. de fur. Cōlter cōtra. Nam qd non præstat priuilegiū, non præstabit excōicatio. Ab. in c. nulli, eo. vnde sumitur, & hr in c. illud, de cle. excom. mini. nec verū. qd pœna non possit habere locum in iam excommunicato §. quod si pluribus, & ibi not. infra eod. nec vera est doctrina Buttrigarij, vt per Fel in c. nonnulli, nu. 104 de rescri.

d ¶ Ipso iure.] Ca. cum excōicato, 11. q. 3. vbi not.

e ¶ Incurrunt.] Non haberet locū hoc in Papa, vt per Doct. in c. sicut, eo. fac. c. si summus. eo. Item si communicaret quis excommunicatus, qui esset toleratus: quia non est vitandus, nisi in occulto, Ab. in c. tanta, de simo. §. sed & si qui. inf eo. Itē in eo, qui denūtiatus quidem esset excommunicatus a prælato: constaret tamē hoc nō esse verum; puta, quia excommunicatio esset inualida; puta, tanquam lata post appellationem, vt per Ab. in c. dilectis, de appe; & aliis pluribus casibus, de quibus in §§. seqq.

f ¶ Decretumq.] Ca. decernimus. & c. constitutionem, & c. statuimus, eo in 6.

g ¶ Sæculares] Quorum potestas est minor ecclesiastica, c. solitæ de maio. & obe. & no. in c. decernimus, eo. in 6.

h ¶ Monitione.] Erit autē hoc casu canonica monitio, si aliis rite seruatis eos, qui monentur exprimat nominatim vel indubitabilibus indiciis, & modis, c. constitutionem. eo. in 6 & quod ibi not.

i ¶ Agendo.] Et reconueniendo, non autem a defendēdo, c. cū inter priorē, de exce. c. intelleximus, de iud. & not. in c. decernimus, eo. in 6. vn̄ sumitur.

K ¶ Patrocinādo.] Hoc verbū; tam aduocati, quā procuratoris includit ministeriū. vt not. in c. decernimus, eo. in 6. & intellige non solum pro aliis, sed nec pro seipso, vt ibi not.

l ¶ Testificando.] Cap. veniens; 2 in fi de testib.

m ¶ Dubitatū.] S. in c. a nobis, de exce. vn̄ sumit.

n ¶ Vel oratione] Id est, secum orando, 11. q. 3. c. cum excommunicato, & cap. nuper. & ca. a nobis. de except.

o ¶ Possit.] Videtur enim non posse, cū enim prius

com-

ille communionem huiuſmodi contra eũ replicet, & cũ is, qui impetitur a ſacramentorum [a] perceptione ſit remotus: alius vero etiam a fidelium communione [b] replicationem minime ſuffragante iudicium procedere non poterit.

Excommunicato communicari non poteſt ante abſolutionem, etiam ſi dederit cautionem iuratoriam de parendo mandatis eccleſiæ, & epiſcopus ei communionem reddiderit h.d.

Nec ideo magis agere volenti communicari [c] poterit quod ipſe ex cõſuetudine [d] de parendo mandatis eccleſiæ iuratoriã dederit cautionem, eiq; communionem epiſcopus reddiderit, aut quod eos, cum quibus participauit poſtmodum impugnauit: nam niſi poſt iuramẽtum præſtitum ſecundum formam eccleſiæ abſolutus fuerit, nec cautio, nec perperam [e] reſtituta communio quidquã proderit.

Cui non communicamus viuo, nec mortuo communicamus h.d.

Quod ipſum obtinet etiam, ſi poſt prædicta morte quis præuentus abſolutionis beneficiũ obtinere nõ potuerit [f]: nec enim is, cui viuo non cõmunicamus, defuncto communicabimus [g].

Excommunicatus, ſi ante mortem oſtenderit ſigna pœnitentiæ, etiam mortuus poteſt abſolui h.d.

Plane, ſi demortui pænitentia per euidẽtia ſigna [h] dum viueret conſtiterit, defuncto quoque abſolutionis beneficium a proprio iudice impendẽdum [i] erit: hæredeſ-

communicauerit ei, non videbatur poſtea ei obiicere poſſe excommunicationem, cum illius mores approbauerit. c nulli. de accuſ. c. quemadmodum, de iureiur. l. ſi vxor. in fi ff de adul. l Pomponius. §. ff. de neg. geſt. 8 q. 2. c dilectiſſimi. 32. q. 5. c hortendus. Item non debet quis obiicere quod ipſe noluit ſeruare, cap. pro illorum, de præb. c. cum eccleſiaſticæ. de excep. ca an ſit. de appellat. Contrarium deciditur in c a nobis, ratione de qua ibi, & in hac littera, & contraria non procedunt vbi approbatio non dependet a voluntate approbãtium, vt eſt hoc caſu, vt per Abb. in d. c. a nobis.

a ¶ Sacramẽtorũ.] Cap. ſignificauit. de ſent. exc cõtra. Solu. illud videtur eſſe ſpeciale in excómunicatis a Papa. Vel poteſt habere locum quando cõmunicat ei, pro quo eſt excommunicatus, c. nuper, & c. ſi concubinæ. eo. Vel fuit excommunicatus cum omnibus fautoribus ſuis 11. q. 3. c. excellentiſſimus.

b ¶ Communione.] Idem ſi & excipiens excommunicatus ſit maiori, ſecundum Docto. in c a nobis. & in ca. cum inter, de exce. omnis enim defenſio excommunicatis competit ſiue realis, vt peremptoria, ſiue perſonalis, vt contra iudicem competentem, ſiue ſit declinatoria, ſiue competat ratione temporis feriati, vel loci incompetentis, vel reſcripti ſurreptitij, vel inepti libelli, vt late in d. c. a nobis.

c ¶ Communicari.] A quocumque etiam epiſcopo, vt in c. cum deſideres, & ibi Ab. eo. vnde ſumitur: quia cum debeat alios prohibere, non debet ipſe hoc facere l. altius, ff. ſi ſer. vind. c. vni. de nat. ex lib. vent. vbi de hoc. §. hæc autem omnia. in fi. auth. vt differentes iudices, c in canonibus. 16. q. 1. Aliud in Papa ratione, de qua per Abb. in ca. cum deſideres.

d ¶ Ex conſuetudine.] Et ad cautelam potius, quã ex rigore canonum c cum deſideres. eo. & habetur in c. ex tenore, eo. Vnde inferri poteſt, quod iuramentum non eſt de forma abſolutionis, de quo in d. c. cum deſideres. per gl. & Doct.

e ¶ Perperã.] Hoc ideo quia non poteſt epiſcopus ex propria voluntate neglecta abſoluendi forma aliquem abſoluere, & ideo licet per communionem ſuam illi redditam haberi pro abſoluto, hoc tamen non poteſt, licet ſecus ſit in Papa, vt per Ab. in c. cum deſideres, eo.

f ¶ Nõ potuerit.] Cap. a nobis. 2. eo.

g ¶ Communicabimus.] Ca. ſacris, eo. & § non tamẽ. ſupra de ſepul.

h ¶ Signa.] Sic c. a nobis. & ca. ſacris, vnde ſumitur.

i ¶ Impendendũ.] Sed cur abſolui poteſt quis poſt mortem, c. a nobis. 2. c. ſacris, eo. baptizari non poteſt, arg 32. q 7. c. Illicite. Rñ excommunicatio percutit non ſolum animam: verum & corpus reſpectu ſepulturæ: ſecus baptiſmus quia animam tantum reſpicit, vt not. in d. c. a nobis. licet aliter ibi dicat Hoſtien. quem refert, & impugnat Abb. dic vt ibi per eum. Et infertur ex ratione ſupradicta quod ex quo nobilitas eſt corporis principaliter, quod poterit quis poſt mortem nobilitari, ſeu gradum militiæ recipere, quod tenuit Bar. in l. 1. C. de dign. lib. 12. Sed an poterit poſt mortem etiam doctorari? Abb. in d c. a nobis. refert ſe ex facto interrogatum reſpondiſſe, quod non, quia doctoratus potius virtuti animæ tribuatur, quam corporis, l. magiſtros. C. de profeſſ. lib 12. ergo ſi quid eſſet quod ad corpus pertineret, poſſet etiam doctorari mortuus: puta ſi doctores haberent honeſtiorem ſepulturam, ſi deſcendentes ex doctoribus certis priuilegijs gauderent, & ſcholaris dece-

decederet post recitationem punctorum benefa-ctam, puta casu & morte repentina.

a ¶ Hæredesque.] Etiam si nihil ad eos peruenerit. c. in litteris, de rapt. c. fi. de sepul. vbi de hoc diffuse per Ab. & alios, & not. in c. a nobis, a. in fi. eodem.

per illum tex.

i ¶ Toleratus.] Ex quo enim non possumus eum conuincere de excommunicatione, non debemus enim vitare in publico cum dedecore & infamia sua, argum. 6 quæst. a. c. si tantum, & c. placuit, fac. l. diffamari, C. de ingen. manu. & ita Abbas in capitulo cum non ab homine, eo.

que[a] eius, vt pro ipso satisfaciant, si sponte nolint, ecclesiastica cẽsura compelli poterunt.

Diffamato de excommunicatione non possumus communicare, nisi se purget, vel ad cautelam se faciat absolui, & toleratus ab ecclesia non debet vitari, nisi in occulto. h. d.

Sed etsi, qui pro sacrilega[b] manuum iniectione in edictum[c] excõmunicationis inciderit denũtiatus[d] quidem non sit, sed communicato communicatum de patrato scelere publica laboret infamia[e], Nemo sibi pari ratione communicare debet, nisi vel ad arbitrium episcopi de hoc se purgauerit[f], vel ad cautelam[g] absolutionis beneficium consequatur, nisi forte soli[h] tibi de facinore constet: hoc enim casu quamdiu toleratus[i] ab ecclesia, priuatim tantummodo a te vitandus erit, vt saltem verecũdiæ[k] rubore suffusus, pro latenti excessu satisfacere compellatur.

Participatio criminosa cum excommunicatis implicat participantem eadem excommunicatione. h. d.

Sed multum[l] interest, qualiter excõmunicato cõicetur: nã si quidem crimini, & criminoso communicarit quis; consiliũ puta, auxilium[m], vel fauorem impendendo, vel forte[n] cum clericis ab Apostolico excommunicati scienter, & sponte[o] participauerit, & ipsos in officiis receperit, eadẽ excõmunicationis sẽtẽtia inuoluetur, qua illi ipsi sunt obstricti, quibus cum ita ab eo communicatum fuit.

b ¶ Sacrilega.] Not. sacrilegium committi per iniectionem manuum in clericum. c. cum non ab homine. eo. vnde sumitur, & quod ibi not. Abbat.

c ¶ Edictum.] Ca. si quis suadente, 17. q. 4.

d ¶ Denunciatus.] Ca. cum nõ ab homine, eod. 7. q. 1. c. si tantum & c. placuit. nec enim qui scit amplius certiorari debet, l. 1. ff. de act. emp. l. 1. ff. de dot. præl. & dist. 93. c. si inimicus, & excommunicatio trahit secum executionem, c. pastoralis, de appel. & denuntiatio non fit, nisi propter ignorantes & ad inducendam certitudinem, vt not. in d. c. cum nõ ab homine.

e ¶ Infamia.] Nota casum, in quo fama probationem facit, fac. c. illud de cler. exc. mini. Itẽ matrimoniũ quoque impedit fama, c. super eo, de consan. & affin. & not. in c. cum desideres vnde sumitur.

f ¶ Purgauerit.] Sed tamen & ante purgationem debet vitari quicqd dixerit Inno. & ita tenet Abbat. in capit. cum desideres, eo.

g ¶ Cautelam.] Ca. ad præsentiam, de appel. capit. venerabili, & cap. cum desideres. eod. de cons. dist. 4 cap. si nullã, arg. quod per hunc modum fama tollatur.

h ¶ Soli tibi.] Sic in c. cum non ab homine, de sen ten. exc. contra Inn. in c. inquisitioni, de accu. qui uidetur tenere, ꝙ id quod hic dicitur, habeat locum cum notorium est de excommunicatione, nec sufficere, ꝙ multis pateat, argu. 2. q. 1. c. multi, quod improbat Abb. in d. c. cum non ab homine.

k ¶ Verecundiæ.] Quæ apud bonos multum operatur. l. Quintus. ff. mandat. l. iusta, ff. de man. vind.

l ¶ Sed multum, &c.] Sumitur ex cap. nuper, § in secunda, eodem.

m ¶ Auxilium.] Idem si consilium. Nam & ipsum ad eandem pœnam obligat ad quam factum ipsum consultum, c. nuper, §. in secunda, eod. secundum ea tamen quæ Canonistæ in c. nullius ex consilio, de reg. iu. in 6 & per Legistas in l. non solum, §. si mandato, ff. de iniu. & alibi sæpe.

n ¶ Vel forte.] Sumitur ex c. significauit, eod. cuius multiplex est intellectus, secundum communem tamẽ quinque requiruntur ad hoc, vt habeat locum quod ibi, & hic dicitur; & quod participantes sint clerici, vt hic, ibi cum clericis: quod scienter participauerint, vt ibi, scienter qđ sponte: quod is, cũ quo participatur sit excommunicatus a Papa, ibi Ab Apostolico: demum quod in diuinis officiis. licet alij aliter, vt late per Abb. in dicto capi. significauit.

o ¶ Sponte.] Immo idem, si per metum capitulo sacris, de his quæ vi, metusve causa fiunt, & secunda quæstione prima. capitulo in primis, licet talis mitius puniatur, secundum Abbat. in c. [illegible] de del. puer. Sol. incurret excommunicationem, sed nõ eandem qua implicitus est excõicatus a Papa, si illi communicet, sed minorem dumtaxat, & ita is quoque mitius punietur.

Cum

Absolutio pertinet ad eũ, qui damnauit.h.d.

Cumque [a] ratione damnari criminis in eum, qui damnauit, delinquere videatur, merito ab eo, vel (si detur [b]) eius superiore iuramēto præstito, delicti tunc erit absolutio [c] requirēda. Etidē statuetur, si qui cum participibus [d] suis excommunicati fuerint.

Participatio cum excommunicato non criminosa illigat participantem minori excommunicatione, a qua per ordinarium absolui potest.h.d.

Quod si aliter; puta, in choro, in mēsa, in osculo, aut sermone [e] excommunicatus fuerit, tunc minor tātum incurritur, & nulla interueniente iuratoria cautione a proprio sacerdote vel episcopo absolutionis beneficium obtineri poterit: quamuis enim & tūc non iudicis, sed iuris sñia excõicato cõicans fit illigatus: quia tamen conditor canonis eius absolutionem sibi specialiter non retinuit [f], eo ipso relaxandi facultatem aliis concessisse videtur.

Communicans excommunicato in cotemptum, incidit in maiorem excommunicationem.h.d.

Hoc tamen [g] tunc obtinet, cum non in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ cum excõmunicatis quis commercium habuerit: nam qui contra prohibitionem [h] sui præsulis [i] excommunicatorum communioni sese ingesserit, anathemate feriēdus erit.

Si excommunicatus minori, indurescat in ea, poterit excommunicari maiori.h.d.

Quod si ex locutione [k], & aliis similibus minori excommunicatione irretitus fortius indurescat [l], poterit iudex post canonicam [m] monitionem etiam maiori [n] excommunicatione, & consimili participantem illigare. Quod & in su-

a ¶ Cumque.] Ca. nuper, §. in secunda, eo.

b ¶ Si detur.] Hoc propter Apostolicum cuius superior non datur.

c ¶ Absolutio.] Sed cur quemadmodum ad alicuñ parochianum extenditur excõicatio, non item & absolutio? Rñ. vt no. in c. nuper, de sent. excom.

d ¶ Cum participibus.] Cap. quod in dubiis, eo. vnde sumitur. & ibi Abb. Hodie tñ hanc excõicationē, s. Excõico te cum tuis participibus, nullus ferre posset citra Papam, nisi seruatis quibusdam solemnitatib' & monitionibus, vt in c. statuimus, & c. cõstitutionem, eo. in 6. & per Ab in d. c. quod in dubiis.

e ¶ Aut sermone.] In illis. n. cõicans non dr̃ excõicato in crimine cõicare sest extra, vnde p̃ hoc non est ligatus eadem sentētia cũ illo, vñ si cõtra ipsũ in accusationem p̃silirer, excipere poteris contra illũ, nec replicatio cõionis habebis locũ. c. a nobis. de exce. & no. in c. nuper, eo. vnde sumit̃ Sed nũquid dando eleemosynã excõicato incidat quis in excõicationē; quēadmodũ cõicando in choro. & in officiis diuinis? Rñ. non, si excõicatus valde indigeat. c. quoniã 11. q 3. & per Ab. in c. veritatis. ver. nõ .n. potuit se per iuramentũ, &c. de dolo & contum.

f ¶ Retinuit.] Similiter p̃tor magistratibus quædam cõmittit. s. cautionē, & in possessionē mittere ex primo decreto ex cã damni infecti, sed missionē ex secundo decreto sibi reseruauit l. iubere cauere. ff. de iurisdi. om iud. Et est arg. ep̃os posse dispēsare vbi sp̃aliter dispensatio non est inhibita, arg c. cũ apud. & 16. q. 1. c. sunt nonnulli. & cõcessum vr̃ qđ non est prohibitũ, l. necnon. ff. ex q̃b. cau. maio. & de hoc not. in c. dilectus. de tēp. ord. & plene p̃ Ab. in c. at si clerici, §. de adulteriis. de iudi.

g ¶ Hoc tñ.] Sic c. fi. § fi. de cle. excõmuni.

h ¶ Prohibitionē.] No. qđ cōtēptus auget delictũ, vñ veniēs cõtra legē cõsilij, licet alias non peccet, nisi forte venialiter, veniēs tñ ex cõtēpto peccat mortaliter, vt not. I c q̃s aũt. dist. 10. & ibi Domi. & per Ab. in c. s de cõsti. & in c. 1. de vit. & ho. cle. & p̃ Io. An. i c dilecto sup ver bo, cõtēptis, de, sen. exc. in 6. Qñ aũt q̃s dicat̃ ex cõtēptu facere, hr̃ p̃ Domi. in c nullus dist. 50.

i ¶ Præsulis.] Simile in c 1. de matri. cõtract. contra interdictum, &c.

K ¶ Locutione.] Sumit̃ ex c. statuimus. eo. in 6.

l ¶ Indurescat.] Quia videt & sub. stinet se hr̃e cõuersationē hoĩum, q̃ nõ deberet hr̃e, & inter hoĩes grauis e' pœna. l hi q̃ sanctam. C de apost.

m ¶ Canonicam monitionē.] Quæ aũt si canonica monitio dr̃ statim in §. seq. & in c. cõstõnē. eo in 6. & si fecisset talis excõicatio omissa tali monitione esset nulla. c. statuimus. eo, in 6. licet aliàs ex talis õia omissione vitiet excõicationis sñiam. c. sacro, c & no. 2. q 1. in sũ. & p̃ Ab. i c. 1. de exce p̃l. licet aliæ sũiæ sunt ipso iure nullæ. 3. q. 9. c. caueant. & c. 1. de caus. possess. & proprie

n ¶ Maiori.] Vt

crescente contumacia, crescat etiam pœna. c. qm̄. in fi. dist. 31. & c. quoniam. §. fi. vt lit. non conte.
a ¶ Suspensionis.] Cap. statutū. eo. in 6. vnde sumitur, quod fuit cōstitutū: quia ordinarij nimis prompti erant ad inferendas huiusmodi excōicationes & suspensiones, vt dicitur in d. c. statutum, & quod hic dicitur de suspensione declara secūdum Inn. in c. 1. de excess. prælatorum quem ibi sequitur Abb. quando suspensio imponitur ob contumaciam: secus si ob aliud crimen.

a culpa connumeratur rusticitas. & simplicitas.
e ¶ Interdum.] Dictū hucusque est qn̄ participans, vel communicans excōicato incurrit minorē excōicationem. Item quando maiorem, nunc incipit dicere quando neutram incurrit.

suspensionis [a] & interdicti sententiis obseruandum erit.

Quæ sit monitio canonica h. d.

Tunc autem canonica cēsebitur esse monitio [b], si competentibus interuallis atque aliis [c] rite obseruatis, eos qui monentur exprimat nominatim [d].

Ignorantia excusat participantem cum excommunicato. h. d.

Interdum [e] tamen excommunicato communicās neutrius excōmunicationis vinculo obstringitur, vt accidit in eo, qui cum illo conuersatus fuerit, quem excommunicatū probabiliter [f] ignorabat.

Episcopi debent propalare nomina excommunicatorum h. d.

Vndevt excusationis [g] causa omnibus auferatur, prouidere excommunicatorum debent episcopi [h], vt omnium nomina, tā suis parochianis, quā vicinis episcopis pariter indicent, eaque in celebri loco posita [i] pro foribus ecclesiæ cunctis conuenientibus inculcent, vt huiusmodi adhibita diligentia excommunicatis ecclesiasticus aditus adimatur.

Omnes, qui ante prolationem sententię tenebantur excommunicato communicare, tenentur etiam post. hoc dicit.

b ¶ Monitio.] Intellige quando agitur de excommunicādis participibus. c. constitutionem. eo. in 6. vnde sumitur. alias autem bene posset fieri generalis monitio, vt not. in d. c. constitutionem.
c ¶ Aliis.] De quibus in c. sacro. eo.
d ¶ Nominatim.] Vel aliis indubitabilibus circunstantiis, quæ habent vicem proprii nominis. l. certum. ff. si cer pet. c. licet. 2. de testib. cap. constitutionem, eo. in 6. vbi not.

f ¶ Probabiliter.] Cap si vero. eod. c. Apostolicæ. de cler. exc. mini. § ex contrario. supra eo. vbi de percutiente, quē ignorabat clericū, hic de conuersante cū eo, quem ignorabat excōicatum, vnde neuter est superfluus. crassa autem & supina ignorātia non excusaret, no. in d. c. Apostolicæ. fac. c. si vir, & cogn. spi. c. 1. & 2. de episcopo, qui renun. episcopatui, vbi de hoc & 1. q. 1. cap. si qui a simoniacis.
g ¶ Excusationis.] Sic 11. q. 3. c. curæ. vnde sumitur. & præstat quod hic dicitur, arg. quod cōtra ea, quæ publice facta sunt, nemo sit postmodum audiendus, vt 8. q. 1. c. licet. & c. nullus. distin. 54 & c. quod dicitis. distin. 16. Argum. contra in ca. proposuisti. distin. 82.
h ¶ Episcopi.] Creditur ergo literis episcopi, fac. capi. post cessionem, de probat. & cap. cum dilectus, de fid. instrumen. nisi tamen probabiliter constet veritatem esse in contrarium: quia quis fuit excommunicatus post appellationem legitimam, vt per Ab. in c. dilectis. de appe. versi. vlti. nor.

Io. Bapt. Interdum. CASVS. Quidam cōmunicabant cum excōmunicatis diuersis de causis, aliquando enim quia ignorabant illos esse excōicatos, aliqn̄ qm̄ ad cōionem erant obligati vt est vxor, filius, & serua, aliqn̄ rōne necessitatis vt cōtingit in mercatoribus eūtibus ad nūdinas, in prædicatoribus, & mēdicātibus, aliqn̄ rōne simplicitatis, vt sunt rudes: aliqū rōne coactionis, & aliqn̄ rōne cōuersionis: cū igitur isti istis de causis cōicēt, dubitatū fuit an excusenf, cōtra eos. n. faciebat regula vulgaris qd̄ nō est faciēdū malū pp aliqd̄ bonū §. nec g̃ q̃ de vsuris sup. at talis cōicatio est mala, & p̄cipue q̃ a excōicatio est de iure diuino c. nouit. de iud. Ergo. Cæterū Sol. vt in hac parte caueat q̃ a si cāæ istæ excusāt a pctō cū nō pmittāt volūtatē, ꝓprie cōcurrere ad malū, sed solū ad id faciēdū qd̄ pñt vel qd̄ debēt, debent quoq; excusare a pœna: qua rōne considerata nō tenet obiectio, cū ista cōicatio nō sit mala: Not. primo arg qd̄ cū cā licet cōicare aliqn̄ cū infidelibus. Not. secūdo qd̄ q̃ sunt facti debēt probari, & manifestari: alioqn p̄sumunt̄ ignorari: Not. tertio qd̄ inter cās excusandi aliquē

i ¶ Posita.] Sed cū viua vox potior sit, quā mortua, quare non creditur verbo epi in talibus, 6. q 2. c. si tantū. & c. placuit, c. cum tu fili. de testib maxime cū compertū sit elogia ea mala fide scribi. l. diuus. ff. de custo. & exhib. reorum. nec scripturæ tabellionis creditur, nisi habeat testiū subscriptionem, §. sancimus. in auth. de hære. & falcid. nec instrumento procuratoris, c. 1. de procu. nec instrumento iudicia c. cū a nobis, de testib. Sol. scd̄m. Hug. ꝙ hoc operaf auctoritas sigilli epalia, quod obtinet vim publici instrumenti, c. scripta. de fi. inst. c. peruenit, de fideiuss. Alij. ꝙ non credetur huic scripturæ, nisi sit redacta in publicā formā. §. si vero, authen. vt nulli iudicū, & c. & l. in donationibus. C de dona. Alij aliter, vt no. in c. curæ. 11. q. 3. vnde sumitur.

Vxores [a] quoque excommunicatorũ, filij, serui [b], ancillę, rustici, seruientes [c] & omnes, qui ante sententiæ prolationem excommunicati obsequio tenebantur familiariter adhærere, non solum a communione excusantur: verum etiam (præterquã in criminibus [d]) communicare tenentur [e], cũ sine illa [f] debita præstare nequeãt obsequia.

Necessitas vel simplicitas excusat a communione cum hę reticis.h.d.

Mercatores [g] autẽ & viatores [h], nisi aut creditores [i] sint excõmunicatorum, aut necessitatis immineat articulus, abstinere debent: sed si in terram excommunicatorum deuenerint, vbi vel non possint ab aliis emere, vel vnde emant non habeant, ab eisdem accipere poterunt: nec illos ex cõmunicationis metus impediet.

Prædicatores excusantur ab communione cum hæreticis.h.d.

Prædicatores quoque præsertim [k] qui aliàs sustentari non possunt, ab excõmunicatis, & aliorum bonorum detẽtoribus [l] eleemosynam [m] lici-

a ¶ Vxores.] Sumitur ex c. quoniam, 11. q. 3. & ca. inter alia eo & est hoc arg. q statutũ imponẽs pœnam conuersanti cum bannito non includat vxorem. Sed numquid maritus excõicatus poterit ab vxore debitũ petere? Hug. q non, sed bene tenetur reddere, & ita tenet glo. in d. c. quoniã. Sed an excõicatus possit in iudicio vxorem petere? Rñ. quamquam nõ possit, per c. intelleximus, de iudi. iudex tamen ex officio propter periculum fornicationis restituet, sentit hoc gl. in d. cap. quoniam. Io. Cald. in c. fi. de ordi. cogni. & Ab. in c. inter alia.
b ¶ Filij, serui, &c.] Quid contra, si filius vel seruus sit excõicatus, excusabitur ne pater & dominus ei communicans? Et videtur excusandus: q eadem fide est superior inferiori astrictus, qua econtratio, c. de forma. 22 q. vlt. in dic contra 27. q. 2. cap. de filia. secundum vnam lecturam. Idẽ dic de filio emancipato: quia cum non subsit amplius patri tenetur eum excommunicatum vitare, vt not. 11. q. 3. c. quoniam.
c ¶ Seruientes.] Id est, qui mercedem pacti seruiunt qui non sunt serui, de quibus proxime supra dixerat.
d ¶ In criminibus.] In talibus enim nulli consentiendum nec obediendũ. 11. q. 3. c. qui resistit. & c. Iulianus. & 32. q. 5. ca. ita. ne aliàs si communicarent illis in criminibus eadem sententia tenerentur, c nuper. & c. si concubinæ. eo. & not. in c. quoniam 11. q. 3. & in c. inter aliã.
e ¶ Tenentur.] Cap. inter alia. eo.
f ¶ Sine illa.] Communione, & cum quid concedi tur, &c. l. 2. ff. de iurisd. om. iud.
g ¶ Mercatores.] Idem intelligi poterit de artifice. Est enim differentia inter mercatorem, siue negotiatorem & artificem, si quidem stricte mercator, siue negotiator est, cum quis rem a se emptam, alteri non mutata forma vendit, & hæc dicitur clericis prohibita dist. 88. per tot. & c. clericus, dist. 91. & c. 1 & 2. ne cle. vel mon. Artificium est, cum quis emit materiam, quam vendit mutata forma, vt si emat vimina, vt faciat canistra, vel cartas, vt faciat libros, vel filum, vt faciat retia: hoc autem licet clericis, c. numquam. de consec. distin. 5. & tradit

Mercator.
Artifex.
Negotiator.

Ab. post Ant. in c. fi. in fi. de vita & hone cle. Item mercatoris est, qui non vnam tantum, sed plures negotiationes exercet, l. 1 §. 1 ff. de tribu. vbi Bart. fac. l. semper, §. negotiatores, ff. de iu. immu. vbi immunitas concessa mercatoribus intelligitur de his, qui maiorem partem facultatum habent in mercimoniis, quod est contra ea, quæ Bar. in l. legatis seruis. ff. de leg. 3. Et facit ad statutum iubens præstari fidem libris mercatorum, vsque ad certam quantitatem, & de hoc per Ab. in c. 1, vet. quid autem dicendum est, &c. de iudi.
h ¶ Viatores.] Ca. si vere, § est autẽ, eo. vnde sumitur.
i ¶ Creditores.] Aliàs si creditores non possent ab excõmunicatis exigere, præmiũ quia ex sua contumacia reportaret, quod esse non debet, cap. si vere eo. 16. q. 1. c le gi, c. ex tenore. de rescr. c. petistis, de priui. l. itaque fullo, ff de fur. nec delinquentes debent esse melioris conditionis. l. 3 §. 1. ff. de don. inter vir. & vxo. Sed quid de debitoribus excõmunicatorum, an adueniente die excommunicato soluere teneantur? Respon. sunt opiniones. vt in c. veritatis, de dol. & cont. & in c. iuratos, 15. q. 6. & in ca. inter alia, vbi Abb. in fin. tuta ea est opin. quæ habet, vt apud ædem sacram depositio rei debitæ fieri debeat.
K ¶ Præsertim.] Sic c. cum voluntate, §. 1. eo. vnde sumitur, fac. c. quoniam, 11. q. 3. & secundum Inn. expone præsertim. i. tantũ secũdũ gl. i. maxime, q tamen in idem recidit secundum Ab. in d. c. 1.
l ¶ Detentoribus.] Id est vsurariis, quorum eleemosyna recipi non debet, ca. quia in omnibus, de vsur. & sup. de vsur. §. nec quidquã, tu intellige generaliter de omnibus, qui dolo malo detinẽt, licet nõ sint vsurarij, vt fures sunt & latrones, & de hoc per Host. in sum c. §. & quæ sit pęna participantiũ.
m ¶ Eleemosynã.] Non tñ oblationes, c. a nobis, i. e. q a in oĩbus, c. & p Ab. in c. cũ volũtate. e. diuersi tas tñ est: q a eleemosyna recipit in secreto, oblatio in publico. Vnde ne ecclesia fauere videat excõicatis. & detẽtoribus rerũ alienarũ, nõ dẽt ab eis oblationes recipere: faciũt, quæ traduntur in c. oblationes, dist. 90. Alia ratio exprimitur de eleemosyna in c. cum voluntate, §. 1. eo. s. quia prædicatores

Eleemosyna.
Oblatio.

te recipere possunt. Idem iuris [a] est de iis, qui adeo sunt rudes, vt eorum consilio verisimiliter scelera [b] pperpetrari nõ possint: aut qui cum iis cõicant, qui communicant ex communicatis.

Omnino coactus excõmunicatis communicans non cadit in excommunicationem, secus si quis selũ metu communicet h d

Sed an inuitus excommunicatis communicans excommunicationis labe inquinetur videamus: & si quidẽ sit per coactionẽ [c] adstrictus, cũ magis hoc casu pati [d], quam agere videatur, excõmunicatione nõ tenebitur [e].

Communicantes excommunicatis metu excommunicationem non euadunt. hoc dicit.

Aliud statuendum erit, si quis per metũ sit ĩductus; licet enim metus culpã minuat [f]: quia tamen eam non prorsus excludit, cum nullius metus obtentu mortale peccatum quis incurrere debeat, excommunicationis pœnam [g] non euadet.

Communicans excommunicato in conuertendo, non est excommunicatus h.d.

Item cum voluntate & proposito [h] malesicia distinguantur, excommunicationis sententiam non incurrit is, qui excommunicato in his, quæ ad absolutionem, vel aliàs ad salutem [i] eius pertinent, in locutione participat, licet & alia verba incidenter, vt apud eum magis [k] proficiat, interponat.

Absolutio ab excommunicatione ad cautelam peti potest h.d.

ses negotium gerunt excommunicatorum.

a ¶ Idem iuris.] Sic c. quoniã, 11. q. 3. vñ sumitur.

b ¶ Scelera.] Id est, si tales sint, qui non seruiũt ex cõicato in crimine, quo casu nec vxor, nec filius excusatur, c. inter alia, eo. & not. in c. quoniã, 11. q. 3.

c ¶ Per coactionẽ.] Absolutã, d. 45. ca. de Iudæis, & c. presbyteros, dist. 50 & 1. q 1. c. constat. Sic nec testm̃, valet vbi testes inuiti detinẽtur, l. qui testã, §. si. ff. de testa. Et si tutor sit per vim detẽtus non valet qđ agitur, immo dormienti cõparatur, l. 1. in fin. ff. de auct. tutor.

d ¶ Pati.] Sic in c. sacris, de his, quæ vi, metusve cau. fi. vnde sumitur.

e ¶ Nõ tenebitur.] Sed cur tenetur is, qui forte timore gladij, & vitæ seruandæ eã communicat, non tenentur mercatores, viatores, & alij de quibus in duobus superioribus §§. qui non sunt in tanta necessitate? Respõ. contrarium est forte, & soluitur quinque modis, vt per Io. And. Ant. & Ab. in cap. sacris, de his quæ vi, met. causa fi.

f ¶ Minuat.] 2. q. 1. in primis, quandoque tamen metus nullo modo excusat. cap. eos, de consec. distin. 4. & 11. quæst. 3. c. quisquis metu.

g ¶ Pœnam.] Arg. quod contra faciẽs statuto non euadit pœnam a statuto impositam propter metum, de quo dic vt per Ab. in c. sacris. de his quæ vi, met. causa fiunt.

h ¶ Proposito.] Sic in l. q. iniuriæ. ff. de fur. in prin. & c. cum voluntate. in prin. eo. ad cor enim & spontaneas voluntates respicit Deus, & non ad actus, 15. q 6. c. primo, & 14. quæst. 5 c si quid. & animus quam opus punitur, distin. 50. cap. contra animum. cum seq & hic dolus & temeritas attenditur. c t. eo. c. si quis suadente. 17. q 4 fac. not in c cum dilecti. de accu. & l. inter omnes. §. recte, & l. rerum. ff de fur.

i ¶ Ad salutem. 11. quæstio. 3 cap. cum excommunicato. cap. responso. & c. cum voluntate. eodem vnde sumitur.

K ¶ Magis.] Secus si ad alium finem attenditur. n. quod agitur principaliter. l. 1. ff. de auct. tut. Et facit ad statutum puniens participantes cum bannitis, vt non includat eum, qui cum bannito participat, vt illum inducat ad satisfactionem, vt per Ab. in cap. cum voluntate, in prin. eod.

Si quis tamen. Hæc pars licet posset subdiuidi in plures particulas: quoniam tamen casus potest in omnibus in vniuersali adnotari, propterea, breuitati studendo est animaduertendũ, quòd cum quidam essent excommunicati diuersis de causis petebant sicuti de iure debebant, absolutionem a proprio superiori, id tamen sub conditione faciebant quatenus videlicet opus esset, & non aliter: quidam vero eam petebant, non a proprio episcopo, sed ab archiepiscopo sperantes eam facilius obtinere, & asserentes episcopum noluisse eos absoluere, & ideo ipsum allegabant suspectum: quidam autem petebant absolutionem, sed nec idoneam volebant dare satisfactionem, neque etiam cautionem de parẽdo mandatis: quidam vero nec eã petere putabant, dicentes se esse excõicatos nulliter vt post appellationem factam: at alij eandem absolutionem non curabãt, quia dicebant iniustam fuisse contra eos latam excommunicationem, alij autem cum essent pluribus excommunicationibus innodati, tacita veritate vel causæ eius, vel alterius vinculi petebant absolui. quidam rursus volebant omnino absolui & ideo cum violentia absolutionem petebant: alij etiam existentes familiares episcopi putabant se esse absolutos cum sæpe sæpius tractarẽt, & alloquerentur cum superiori: vnde his in facto præmissis fuit quæsitum in omnibus istis casibus quid iuris Io. Bap.

Siquis tamen [a] ex his dubitet, vel ex aliis, nec non iudicis, vel canonis sententia sit innodatus; sese per cō petentem iudicem [b], iuxta Innocentianarum constitutionū [c] tenorem ad cautelā [d], absolui postulare [e] poterit [f]. Quod & is, qui minori innodatus est excōmunicatione, exequi poterit.

Excommunicationis absolutio non debet peti omisso medio, nisi in contrarium sit consuetudo. h. d.

contra primos facit c. actus. de reg. iu. in 6 sub con ditione enim absolutio non est concedenda: pro se cundis vero facit tex. in § pen. sup de episcopis, & sum. pontifi. pro tertiis facit e significasti & ibi gl. de homic. nemo enim præsumitur immemor suæ salutis, vt ibi xdno. Contra quartos, & quintos facit cap. 2. 11. q. 3. siquidem ea communicatio etiam iniusta est timenda, vt ibi di citur: pro sextis vero facit quod dolus bonus permitti tur. l. 1. ff. de dolo atque hoc idem dici potest pro septimis quia vis, & dolus videntur æquiparari. argum. tub. de eo quod vi metusve causa. Pro vltimis denique facit tacitus consensus in fauorabilibus arg. l. cum quid ff. si cer. peta. Cæterum Sol. aliter in tot. hac parte data fuit, & ratio talis potest assignari. primo in communi, quia excommunicatio est medicinalis vt sæpe sup. est adnot. secundo in specie, & primo in primo casu quoniam absolutio non debet concedi vbi non est necessaria, & ideo ad similitudinē baptismi procedit ut e. a. de baptismo. Et sic cessat ratio contra primo adnot. At in secundo ita statutum fuit ne aliquis superior indebite priuetur iure suo in contemptū suæ dignitatis, vnde obiectio non tenet, quia verificatur qñ debito ordine proceditur: in tertio vero talis decisio fuit facta ne ecclesia in absolutione concedenda decipiatur, non obstat aūt obiectio quia intelligitur in foro animæ: in quarto aūt, & quinto casu assignatur rō, quia qd non est, nec partes habet: secus vero qd est, licet nō legitime, & ideo nō tenet obiectio vt docto. super d. can. adnot. in sexto & septimo casu talia Sol. fuit data, quia repugnat rōni aliquem esse absolutum & excōicatum, esse corrigibilem, & incorrigibilē, & propterea dolus bonus in tali casu non potest verificari vt in obiectione dicebatur, & multo minus violentia, in vltimo denique ideo ita responsum fuit, quia quæ specialiter aliquid requirūt non psumuntur, put contingit in isto casu, iuxta § maniféstū sup eo. & ppea nec ēt obiectio tenet: Not. primo arg qd absolutio posset concedi sub conditione de præterito ad similitudinē baptismi c. 2. de baptismo. Not. secundo quod prælati superiores & inferiores sicut habent ordinem in natura ipsarum, ita quoque in executione idem obseruare debent. Not. tertio arg qd triplex est genus iniurū, qdā. n. sunt nullæ: qdam sunt iniustę: & qdam sunt iustæ. Not. quarto qd absolutio debet esse omnino libera, & clara aliter enim non teneret & nihil operaretur.

a ¶ Si quis tñ.] Tractatur hic de materia absolutionis ad cautelā, quā diffuse ponit Io. An post alios in c. solet, e. in 6. & per Inn. & Ab in c. Apostolicæ. in fi. ex mēte quorū hæc absolutio dr ad cautelam quatuor respectibus. Primo, respectu aīæ, vt si sub ut deleat & tollat vere ipsa excōicatio, & ne ppe tā se immisceat diuinis, vel hoīum commerciis. Secūdo ad cautelā opinionis ei, q se postulat absolui, licet falso opinet se excōicatū: qa erronea consciētia, aut sequenda est, aut deponenda. Tertio ad cautelā eorum qui sibi volunt communicare. Vltimo ad cautelā eius, quæ ipse gesturus est, ne ob latentē forte ea cōicationem veritate patefacta nulla appareant, vel infringenda, & ea quacunque causa sileretur nullitas habet locū hæc absolutio, secundū com mu. & verā opi. vt per Ab. in d. c. Apostolicæ.

Absolutio ad cautelam.

b ¶ Iudicem.] Sed an iudex delegatus in hoc sit iudex cōpetens? Et videtur arg. c. ad præsentiā. & ibi not. Ab. de appel dic vt not. & traditur fusius in c. solet eo. in 6.

c ¶ Constitutionum.] Cap. solet, & c. venerabilibus, eo in 6. fac c. venerabilis, eo. in antiq.

d ¶ Ad cautelam.] Quod verbum exprimi debet in ipsa absolutione: aliās non intelligitur de absolutione ad cautelam fieri, sed de vera & pura, quę psupponit vinculum, & per glo. in c. capitulum S. Crucis, de rescr. in fi. & per Ab. in c. Apostolicæ, de exce. Sed motu proprio non dicitur gratia fieri, ni si cum hoc est expressum, c. si motu, de præb. in 6.

e ¶ Postulare.] Sed quid si non postulet excommunicatus absolutionem? Respondeo regulariter iudex non debet non petentem, vel inuitum absoluere, capit significasti. de eo, qui dux. in ma. quam per. & c. cum tamen excōmunicatus indurescerct, & deterior fieret: tunc enim ex quo videt medici. nam non prodesse, sed nocere debet excommunicationem relaxare, fac 11. q. 3. c. prodest. Idem si ecclesiæ vtilitas suadeat non petentem absolui, Ab. in c. Apostolicæ in 1. not. de exce. Sed an possit cogi ad petendum? Respon. indirecte potest, d c. significasti, vbi Doct. Sed an ex eo probetur excommunicatio, quod quis absolutionem petit, & non videtur, argum. cap. veniens, & ibi Innoc. de renuntiat. vbi summittens se gratiæ non dicitur iuri suo renuntiare. dic vt per Abb. in cap venerabilem, de electio. quidam de hoc in capit. ab excommunicato, ad fin. de rescrip & per Legistas in l. 1 ff de nou. opet. nuntiat. Sed an per procuratorem potest peti talis absolutio? Dic vt traditur in cap intelleximus. de iudic.

f ¶ Poterit.] Sed contra videtur: quia cum vnus sit priuatus a sacramentis, non potest alterum restituere, de consec. distin. 4 cap. sanctum. nemo enim dat quod non habet. 1 q. 1. cap. 1 & quæst. 7. c. Daybertum. cap. fin. de eler. excommu. mini. l. traditio. ff. de acquir. rer. domin. Quidam, quod hoc intelligitur sequuta absolutione in persona alterius, & quod antea licet subsit potestas, tamen dormit, vt not. in cap. duobus, eod. vnde sumitur. sed hæc communiter reiicitur quia secundum eam, vt dicit Hostien. non esset aliquid speciale in excommunicatione minori, quod videtur inducere, dicto cap. duobus: nam idem posset dici, & de excommunicato maiori excommunicatione, per quam non tollitur potestas in habitu, sed tantum in actu, cap. ad probandum, de re

da te iud.& per Ab.in d.c. duobus. Vnde dic quod minor priuat solummodo a perceptione sacramentorum, non a collatione, c. si. de cler.excom.mini. & absoluendo non immiscet se sacramentis, sed exercet iurisdictionem, qua per minorem excommunicationem priuatus non est.

de offi.ordi.

e ¶ Vacante.] Idem si episcopus esset captus a paganis vel schismaticis, cap. si episcopus. de supplen. negl præl.& not. in c. vni. de maio. & obed.in 6. vnde sumitur.

Sed [i] hoc [a] casu aduertendum erit, ne omisso medio ab eo, qui tuus iudex nõ sit, absolutionis beneficiũ postules. Pone enim, qđ suffraganei cuiusdã subditus; puta, Archidiaconus [b] excommunicationis in te tulit sentẽtiam, non iam a Metropolitano [c]; cum nec excõmunicantis iudex sit, nec excommunicati: sed ab ipso suffraganeo absolutio petenda erit, nisi consuetudo [d] contrarium induxerit.

Sede vacante is absoluit, qui habet episcopalem iurisdictionem. h.d.

Episcopali vero sede vacante [e], capitulum, seu is, ad [f] quem episcopalis iurisdictio tunc temporis [g] ptinere noscitur, his, quibus posset episcopus, si viueret ab excõmunicationis sententia, siue iuris [h], siue hominis [i] fuerit absolutionis beneficium impertiri poterit: nisi ei fuerit ab apostolica se de [k] specialiter interdicta potestas.

Superior de excommunicatione cognoscens videns illam iustam, debet excommunicatum ad inferiorem remittere, nisi is malitiose differat absoluere h.d.

Vbi vero [l] superiori competit [m] de excõmunicatione cognoscere, si eam iustam esse constiterit, veluti cum propter manifestum [n] excessum est in aliquem promulgata, superior iudex, nisi sit in mora periculũ, excommunicatũ ad excommunicatorem prorsus remittere debet; nec eum absoluet [o], nisi excommunicator requisitus dolo illi absolutionis beneficium exhibere [p] deneget.

Si superior deprehendat excommunicationem iniustam debet excommunicatũ absoluere. h.d.

a ¶ Sed hoc casu.] Sumitur ex c. Romana, cap. venerabilibus, eo. in 6.

b ¶ Archidiaconus.] Qui vel ex permissione episcopi, vel ex consuetudine potest habere auctoritatem excõmunicandi, ca. ad hæc, vbi Docto. de offi. archi. & supra de offi. archi. in fine. & quod inferiores episcopis excõmunicent, habetur in c. cum ab ecclesiarum, de offi. ord. & 2.q.1.c. nemo, & distin. 25. cap. perlectis.

c ¶ A metropolitano.] Regulariter enim archiepiscopus nullam habet potestatem in subditos suffraganeorum, vt legitur in c. pastoralis, de offi. ordi. nisi quatenus reperitur iure expressum, vt per Ab. in c. sicut vnite, de exces. præl. & tres casus, in quibus archiepiscopus exercet iurisdictionem in subditos suffraganeorum, ponit Ab. in c. nostro, in priu. de pœ. alium casum ponit in c. In tantum, de simo. & idem dicemus de patriarcha, qui licet sit ordinarius archiepiscoporum, tamen non exercet iurisdictionem in subditos archiepiscoporum, Abb. in capit. antiqua, de priuileg.

d ¶ Consuetudo.] Quæ in talibus dat iurisdictionem, capit. Romana. de offi. ord. in 6. cap. Romana, eodem in 6. cap. 1. §. 1. de foro competen. in 6. Idem si archiepiscopus haberet priuilegium, super hoc a Papa priuilegium enim & consuetudo æquiparantur in hac materia. 9.q.3.c. conquestus, c. duo.

f ¶ Is ad quem.] Puta visitator datus a Papa, capi. is cui, de ele. in 6 vel ab archiepiscopo in casu. c. si. de supp. negl. prælat. in 6. vel ad hoc per capitulum electus.

g ¶ Tunc temporis.] Sede vacante.

h ¶ Iuris.] Vt quæ contrahitur per communionem in excommunicatis.

i ¶ Hominis.] Puta ipsius episcopi mortui, vel sui vicarij, vel delegati, quod dic vt in cap. prudentiam. de offi. ord.

k ¶ Sede.] Non autem ab inferiore, puta, patriarcha, vel archiepiscopo, secundum Ioann. Andr. & Archid. vt not. in cap. vni. de maio. & obed. in 6. fac. not. per Ioann. And. in cap. 1. de offic. ordina. in 6.

l ¶ Vbi vero.] Sumitur ex c. venerabilibus §. sane, eo. in 6. & ca. per tuas, eo. in antiq. vbi late per Docto. traditur hæc materia.

m ¶ Competit.] Igitur, si ei non competeret propter iurisdictionis defectum, non teneret absolutio: vbi vero competit, tenet, licet iniusta & perperam facta. 11. q. 3. ca. 1. voluit enim dominus par esse ius ligandi & absoluendi. v. verbum de pœn. dist. 1. & in c. venerabilibus, de sent. excom. in 6 §. sane.

n ¶ Manifestum.] Manifestus autem excessus dicitur vt in § sequen.

o ¶ Absoluer.] i. absoluere non debet: nã si absoluat, tenet absolutio, quãuis iniusta, c. venerabilibus §. sane, ver. vbi autem eo. in 6.

p ¶ Exhibere.] Ca per tuas, eo. c. cũ contingat, & c.

plu-

Si vero huiusmodi sententiam iniustam esse constet, excommunicatus ad suum excommunicatorem nequaquam remittendus erit, sed sine diffi cultate debet absolui.

In dubio honeste excommunicatori defertur. h.d.

Quod si dubitetur, vtrum iusta sit, uel iniusta, superior illam tollere poterit. Quanquam hoc casu honestius [a], & conuenientius egerit, si excommunicatori deferat [b].

Vbi manifestum est delictum, non conceditur absolutio, nisi prauia cautione. hoc dicit.

Manifestum [c] excessum illum esse intelligemus, qui uel per confessionem, uel probationem [d] iuridice notus fuerit, uel si sit adeo res euidens, ut nulla possit tergiuersatióe celari. Quo casu non ante concedenda erit absolutio, quam idonea pro delicto præstetur satisfactio [e].

Cum delictum non est manifestum, vel est quis excommunicatus ob cõtumaciam, præstita cautione, debet absolui. h.d.

Cæterum, si de ad misso dubitetur, ut sentẽtia relaxetur, sufficiet, si de parendo mandatis ecclesiæ legitime cautum [f] fuerit. Quanquam si pro simplici contumacia excommunicatus solam de stãdo iuri cautionem [g] exhibuerit, absoluendus erit.

Si pars se dicat post appellationem vel aliàs nulliter fuisse excommunicatã sunt super hoc partium admittenda probationes, vt appareat, an quis indigeat absolutione. h.d.

Multum etiam interesse [h] erit, utrum absolutionis beneficium postulans, se post appel[illegible]ionem ad Roma[illegible] [illegible]ontificem legi ti[illegible] [illegible]nterpositam, uel aliàs nulliter excommunicatione innodatum conqueratur. An uero simpliciter iniuste se proponat excommunicatũ. In prima enim specie, si episcopus sit probare paratus, se in illum antequam vocem appellationis emitteret sententiam protulisse: antequam decernatur aliquid vtriusque [i] partis super hoc probationes sunt admittendæ, per quas denique apparebit, an absolutione indigeat conquerens, vel potius non ligatus sit denunciandus [k].

prudentiam, de off. deleg.

a ¶ Honestius.] Nõ enim omne quod licet, honestum est l. non omne. ff. de regul. iur.

b ¶ Deferat.] Remittendo excommunicatum ab eo absoluendum, sed in claro prorsus debet remittere, vt hic dicitur, & in c. venerabilibus. §. sane. eo. in 6.

c ¶ Manifestum.] Capitur enim hic manifestum pro notorio, & ita sumitur in c. cum olim. de ver. sig vnde sumitur. Cæterum aliquando sumitur manifestum prout est species a notorio distincta; & tũc id dicitur manifestum quod probari potest, licet nõ constet per confessionem vel probationem, vel rei euidẽtiam, vt nn. & diffuse traditur in c. vestra. de coha. mu. & cle. & in c. quia suspecti. 3. q. 5. Sed an in dubio cũ sit mẽtio de manifesto, debeat sumi tanquam species distincta, an pro notorio? Resp. prout suadet subiecta materia, secundum Abb. in d. c. cũ olim.

Manifestum.

d ¶ Probationem.] Scilicet postq̃ est in eã cõclusum. ita q non potest aliquid obiici cõtra ipsam probationem: secus si probatio posset adhuc reprobari, vt per Ab. post Rot. in c. cum olim. de ver. sig. vbi plenius declaratur.

e ¶ Satisfactio.] Id est, emendare ipso facto, & per aliquas cautiones. ca. ex parte. 1. de verb. sig. sed hoc non procedit quinque casibus, de quibus copiose per Fel. in ca. cum contingat. in prin. de off. dele.

f ¶ Cautum.] ca. ex parte. de ver sig q si duobus modis declarat & restringit. Fel. in ca. cum contingat. post prin. de off. del. quorum tamen vnus valde est dubitabilis.

g ¶ Cautionem.] Sufficientem, vt in ca. ex parte, primo. de verb. sig. vbi de hoc plene no. sic c. ad hoc. de seq. poss. & fruct. sufficiens autem erit, si dentur pignora & fideiussores. l. si mandato. §. fin. ff. mand. & not. in c. quoniam. §. in aliis, vt lite nõ conte. Quid si idoneam nõ inueniat? Resp. præstet quam potest. c. pen. de do. & contu. & not. c. post dinne. test. ant. generaliter. C de epis. & cler.

h ¶ Multum etiã.] Sumitur ex c cum. contingat. de offic. deleg.

i ¶ Vtriusque.] Sed quid erit agẽdum, si testes episcopi vel alterius excommunicatoris deponant de tempore ante appellationẽ. excommunicati vero de tempore post? Resp. vt not. in c. cũ cõtingat de of. del.

k ¶ Denũciandus.] Quid si conquerẽs dixit excommunicationem nullam, postea probat eam iniustam, non antẽ nul-

Si quis dicat se iniuste excommunicatum prius est absoluendus antequam sint admittendæ probationes super iustitia excommunicationis. h. d.

Aliud iuris erit, cũ iniuste se quis excommunicatum asserit: tunc enim si episcopus, vt ostendat quod iuste excommunicauerit, probationes suas admitti postulet, audiendus non erit[a]: nam etsi constaret excommunicationis sententiam iuste promulgatam, nihilominus[b] humiliter postulanti esset absolutio impēdenda, ideoq; hoc casu protinus iuxta formam[c] ecclesiæ cõgruentem absoluendus erit, vt demum ꝓbationibus[d] vtriusque partis admissis, utrum iuste, uel iniuste quis ligatus[e] fuerit, decernatur.

Innodatus pluribus non potest ab vna tantum excõmunicatione absolui. Et absolutio surreptitia non tenet. hoc dicit.

Quod si quis pluribus[f] innodatus excõmunicationibus, etiam ex eodem[g] facto descendentibus, de una[h] tantum cau-

nullam, nunquid debeat obtinere? Vltramontani tenuerunt hunc posse obtinere, afferentes quod nullum est posse iniustum dici, pro his rubri. ff. de iniusto rup. & irri. fac testam. iuncta l. 3. vers. ex his, d. tit. inno. quem sequitur Ab. in c. cum contingat. de offi. dele. in si contrarium tenet, scilicet, q̃ nullitas in se iniustitiam non continet, & sequitur Io. de Ligna quia iniustitia præsupponit existentiam rei: secus contra, cum quia dicit sententiam iniustam obtinebit probando eam nullam, vide per Doct. in c. dilecto. de appel. præcipue per Petrũ.

a ¶ Non erit.] Nisi excommunicator, vel is, ad cuius petitionem excommunicatio lata fuit, vellet probare excõicationem fuisse latam propter offensam notoriam: nam tunc non debet absolui nisi prius satisfaciat. c. solet. eo. in 6. c. ex parte. 1. de verb. signi. & supra eo. vbi vere. & c. cum contingat vbi Abba in primo not. Idem si lata sit excommunicatio ob notoriam contumaciam.

b ¶ Nihilominus.] Nota, quod non debet quis admitti ad probandum, quod probatum non releuat. l. ad probationem C. de proba. & cap. per tuas de simonia. quod facit ad probationem exceptionũ: quia iudex, cum proponuntur debet videre, an sint vel non sint admittendæ, & cum iudicat eas admittendas tum demum super his admittere probationes, & qui aliter faciunt, non benefaciunt: quia si quis probaret exceptionem suam, & non admitteretur, esset iusta causa appellandi: quia audiendo probationes super illa videtur eam cum effectu admittere, ideo non est illud faciendum, nisi iudex sub illa protestatione illum ad probandum admittat vt si de iure valere debeant valeãt, & non aliàs, cap. Cumana de elect. & not. in cap. cum contingat. de offi. deleg.

c ¶ Formam.] De qua in c. a nobis. 2. & cap. cum desideres. eod.

d ¶ Probationibus.] Sed cum quis est iam absolutus quare probationes audiuntur super hoc? Resp. duplici de causa. Primo quia si excommunicatus & iam absolutus probabit, quod iniuste fuit excõmunicatus, non iniungitur ei aliquid per iuramentum, & ideo præceptum differtur, quousque cõstet vtrum iuste, vel iniuste sit excommunicatus, c. ad reprimendam. de offic. ordin. Si iuste fuit excommunicatus tunc præcipietur ei per iuramentum, quod super eo, pro quo fuit excommunicatus satis faciat dicto cap. ad reprimendam. Item si probaret, quod admonitione legitima non præmissa ipsum excommunicasset, excommunicator per mensem erit priuatus ingressu ecclesiæ, vt ca. sacro eod. Secundo si iniuste excõmunicatus probetur, tenetur excommunicator illi ad interesse, d. c. sacro. & in tantum tempus abstinebit, quãtum visum fuerit superiori. a. q. 1. c. nemo. & 24. quæstio. 3. cap. de illicita. econtra, si sententia iusta probata fuerit, excommunicatus tenebitur ad interesse excommunicatori. d. c. sacro. nisi vtrumque probabilis error excuset, vt in d. cap. sacro.

e ¶ Ligatus.] Not. ergo, quod excommunicatio iniusta ligat quo ad ecclesiam militantem, licet non quo ad triumphantem. lea. nobis 2. eod. Vnde necessaria est absolutio, licet non sit vera absolutio: sed potius quædam relaxatio quando est iniusta Hostien. in cap sacro eod. Abb. in cap. cum contingat. de offic. delegat. & in cap. Odoardus. de solut.

f ¶ Pluribus.] Sed quomodo potest quis pluribus excommunicationibus innodari, cum effectus excommunicationis sit excludere ab ecclesia, & qui semel iam exclusus est, non videtur amplius posse excludi, & sic semel excommunicatus non videtur posse amplius excommunicari excommunicatione eiusdem generis, licet contrarium tradatur 3. quæstio. 4. cap. Engeltrudam. & in cap ita quorundam. de iudæ. & in cap. ex parte. de offi. ordi. & in cap. dura. de crim. fal. & in cap. cum pro causa. & in cap. officij. eod. vnde sumitur Sol. duplex est excommunicationis effectus, expellendi secundum aliquem extra ecclesiam, & eiectum confirmandi, quo ad primum semel excommunicatus non potest amplius excommunicari, quo ad secundum bene potest: quia triplex funiculus difficile rumpitur, cap. 1. de treu. & pace, & not. in dicto capit. officij, eo.

g ¶ Ex eodem facto.] Vt si quis verberet clericum in ecclesia, vel claustro: nam vnam excommunicationem incurrit ratione facti, aliam ratione violationis loci, c. cũ pro causa. eo. vbi late de materia.

h ¶ Vna tantum.] Secus si velit satisfacere de omnibus causis, quia tũc poterit sufficere vnica absolutio,

ter enim debet absolutio peti.§.aliud,supra eo.sen teotiam pastoris, siue iusta, &c 11.q.3.c.1. hic Guil. & Gar.Io.Monach.& Io.And.in c.1.de his,quę vi, metusve causa fiunt.in 6.

sed Iudex absoluere noluit, non habebit locū hæc pœna,cum verba sint accipienda cum effectu,c.se latum,cum ibi oo.de cle.non resid.fac.l.quamuis. ff.de In ius voc.& tenent Io.Mona.Arch.& Io.An. aliàs tamē punietur pro qualitate delicti.l.ita vul neratus, ff ad l.Aq. fieri tamen posset, vt quis tētando extorquere pro quali tate sui conatus incideret in excōmu nicationem. c.si q̄s suadente diabolo, 17.q.4.hanc tamen incurreret , vt per Io.And. in cap.1.de his quæ vi, metusve causa fiunt.

a ¶Suspensionis.]Cuiuscumque siue ab officio,siue a beneficio,siue ab ingressu ecclesiæ, vt not. de his, quæ vi,met.cau.c. 1.in 6.

b ¶Reuocationis] Sed quæ est differē tia inter absolutio nem & reuocatio nem,quæ hic ponū tur tanquam diuer sa? Respondeo, potest dici,quod absolutio ē illa sollem nis , quæ fit iuxta formam ecclesiæ, de qua in cap.a nobis. 2. de sent.exc. reuocatio est verbalis secundū quosdam,& sine sollem nitate. Vel vt alij, cum tenuit excom municatio dicitur absolutio, cum nō tenuit reuocatio, vel reuocatio est absolutio ad cautelam , vt not. de his quæ vi, met.cau.c. 1.in 6.vel dic,q̄ ista hic sunt synonyma, & est quædam verborum inculcatio.

Absolutio quō differt ab excōicatione.

nis [a], vel interdicti sententia, absolutionis,aut reuocationis [b] cuiuscumque beneficium per [c] vim, vel metum [d] extorserit, viribus omnino [e] cariturum. Quin potius, ne sine vindicta violentiæ crescat [f] audacia,qui absolutionis [g], vel reuocationem vi [h], vel metu extorserit [h], quasi propria confossus sagitta, iterate excōmunicationis [i] sententiæ subiacebit [K].

[a] Excommunicatus,cui Papa communicat, non propter ea censetur absolutus, nisi Papa id exprimat.h.d.

Nouissime sciendū est,quod si Apostolicus etiam scienter [l] excommunicato participet [m] litteris [n] forte cum salutationis alloquio destinatis verbis, osculo, seu alio quouis modo [o], ipsum per hoc absoluere nulla ratione censetur, nisi forsitan exprimat, velle [p] illum ex hoc pro absoluto haberi. hæc de excommunicationis sententia delibasse sufficiat. Nunc

i ¶Excommunicationis.] Quid si nō ipse excommunicatus, sed alius metū inferat,an inferens hanc excommunicationem inferat? Resp.non, secundū Io.And.in c.vnico. de his quæ vi , metusve can.si.nā constitutio loquitur de excōmunicato cogente, non de alio, licet ia aliter sit puniendus. Sed numquid hoc casu ipse excōmunicatus interdictus,vel suspē sus incurret hanc pœnam? id quidem si mandauit, vel eius noīe gestum ratum habuit,c. sciant.de elc.in 6.c.cum quis,eo.in 6. & c.sed & si manus,supra c.Sed quid si absolutor ab initio quidem coactus postea ratum habeat? Resp cogens nō propterea excōicationem euitabit: quia statim ab initio ligatus fuit, coactus autē dicetur absolutor, etiam si per pœnam amissionis rerum ad absoluē dū fuerit cōpulsus,c.Abbas,de his q̄ vi, me.cau.si.

Vis. c ¶Per vim.] Vis est maioris rei impetus,cui resisti non potest ff quod met.cau.l.1.in fi.& l.2. Et quot modis sumatur,& quod actiones,vel interdicta inducat not.in c.ad audientiam,de his quæ vi,metusve causa fiunt.

Metus. d ¶Metum.]Metus est trepidatio mentis causa instantis,vel futuri periculi.l.1. ff.quod met.caus.& exigitur quod præsens sit metus,licet futurum sit periculū.l metū.2 ff.de eo qđ met.cau. Et quis metus excuset,no.in c.dilecti,de his quæ vi,met.cau.

Omnino e ¶Omnino.]Id est,ipso iure,l.1.§ si pecuniam.ff. depo.& ibi Bal.secundum litteram ibi in fine,quæ habet omnino:secus si habeat omni actione, vt vulgati codices,& de varia huius verbi significatione per Fel.in c.ex parte.de off.del.& per Legistas in l. 2.C.de iur.emphy. Alijs quoq; modis vacuatur metu factū,vt no l c.cū dilecti,de his,q̄ vi,me cau.si.

f ¶Crescat.] Fac.35.q 9 c.loci,c.vt clericorum, de vit & honest.cler.

g ¶Absolutionem.]Quid si per vim vel metum excommunicationem extorserit? Videtur quod & ipsa ipso iure non valeat:quia par ius ligandi & absoluendi dominus esse voluit,c.verbum,de pœ.dis.1. fac 11.q.3 c.iniuste. Sed dic cōtra secundum Guil. & Io.And in c.1.de his quæ vi, met.cau.fac.11.q. 3 c quattuor. poterit tamen per exceptionem elidi,vt ibi not arg.l.interdum.§.1.ff.de furt.

h ¶Extorserit.]Si ergo metum quidem intulit q̄s,

K ¶Subiacebit.] Quid si per vanum metū fuit absolutor cōpulsus? Rn.nō habebit locū hæc pœna.l. metū,cū ll.seq.ff.de eo qđ met.cau.& no.i c.vni de his q̄ vi,met.cau in 6 q̄s aūt sit iustus metus,erit iudicis arbitrio relinquēdū,secūdū Io.An.in d.c.vni.

l ¶Scienter.]Et multo minus si ignoranter,c.si aliquando.eo.& § interdum.supra eod.

m ¶Participet.]Quo participio Papa cum sit legibus solutus non ligatur minori,c.nulli, vbi not.de sent.exc.Quid si Papa vitet aliquem? Resp.non censetur per hoc excommunicatus. Vnde qui eidem participat non incurrit minorem, licet illum Papa vitet,arg.contra dist.93.c si inimicus.Sol.quod ibi loquitur de illo,qui non solum vitatur, sed etiā vitari præcipitur,vt not.in clem si summus eod.

n ¶Litteris.]Arg.q̄ scribēs excōicato incurrit minorem,de hoc no.in c.constitutionem eo.in 6.

o ¶Quouis modo.]Vt in conuiuio,oratione,vel itinerando,vel consedendo.

p ¶Velle.] Voluntas enim sua pro ratione haberi

debet, § sed & quod principi iusti de iu.na gen. & ciui. Sic & princept sola voluntate manumittit.l. apud eum. ff. de manomis.l. si volontate, C. de fidei com.lib. Secus est in inferioribus a Papa, c. cum desideres. eo. & § nec ideo magis, supra eo.

pel. Item vtraque requirit præcedentem monitionem, c. reprehensibilis, & ibi per Ab de appel. Item quia constitutos in alterutra celebrando incurrit irregularitatem, c. is cui. de sent. exc. in 6. Item in vtroque fit absolutio recepto iuramento de parendo mandatis ecclesiæ, c. venerabili, de sent. exc. Item ad cautelam sententia relaxari potest. Item vtraque sententia licet iniusta, 11. q. 3. c. sententia. & c. si quis episcopus. & not. hæc Ab. in d. c. ad hæc. Differunt tamen in aliquibus: quia excommunicatio fertur in personam nō in rem, c. Romana. §. in vniuersitatē. de sent. excō. in 6. Sed interdictum potest ferri, ne dum in personam, sed in locū, c. non est de spons. c. fin. de sen. exc. in 6. Item excommunicatio regulariter nō suspenditur per inferiorem a Papa, vt per Ab. in d. c. ad hæc. fac. c. 1. & c. statutū. de sen. exc. l. 6.

DE ECCLESIASTICO interdicto.

Io. Bapt. Quoniam ecclesiasticū interdictū multa habet communia cum excommunicatione vt dicit tex. in prin. huius tituli: propterea post tit. præcedentē proponitur iste, qui diuiditur ī tres partes: in quarum prima demonstratur quotuplex sit interdictum, & qualiter conueniat cum excommunicatione: in secunda soluuntur circa ipsum tria dubia: in tertia adnot. casus in quibus interdictū non habet executionē: secūda ibi, & si quidem, tertia, ibi, excepti vero.

Io. Bapt. Habent. CASVS in hac parte præponitur non signatur cum auctor procedat distinguendo, & declarando, No tamē quod prima diuisio est desumpta ab auctore, qui est aliquando canon, & aliquando iudex ecclesiast. sicuti contingit in excommunicatione: secunda vero distin. vel sub distin. desumitur a materia quę immediate tali interdicto innodatur, quæ est aliquando generalis vt regnum, aliquando vero specialis vt ciuitas. Not. 2. quod ob vnionem inter excommunicationem & interdictū tenet argumentum ab vno termino ad alium. No. 3. quod licet cēsura ecclesiast. sit medicinalis, vt docto. adnot. tamen talis medicina aliquando mediate applicatur, & ideo interdicitur vniuersitas.

de interdicto ecclesiastico & suspensione paucis dispiciamus.

DE ECCLEsiastico interdicto.

TIT. IIII.

Interdictum aliud iuris aliud iudicis, quæ distinctio exemplis declaratur. h. d.

Habent ecclesiastica interdicta cū excommunicatione multa communia [a]: nam & illorum alia ipso [b] iure inducūtur, alia iudicis sententia. Iuris ipsius dispositione interdictum inducitur, veluti cum ciuitas, vel vniuersitas in electione Romani Pōtificis seruanda non seruauerit [c], aut in necem Cardinalis aliquid machinata [d] fuerit, siue ab ecclesijs, vel personis ecclesiasticis aliquid extorserit [e], aut vsurarijs domos commodauerit [f]. Item cum in ecclesia sanguinis, vel humani seminis effusione polluta [g], aut simoniace consecrata [h] celebrare iure uetatur.

Celebrans in ecclesia polluta vel simoniace consecrata non incurrit irregularitatem: secus si alia ratione violat interdictum. h. d.

Est autem inter [i] hæc differentia non modica: nam si quis in ea ecclesia celebret, quæ uel polluta sit, uel simoniace consecrata, licet hoc temerarie faciat; nullum tamen ob id irregularitatis laqueum incurrit [k], Is uero, qui scienter [l] celebrat in locis alia ratione interdicto suppositis irregu-

b ¶ Alia ipso iure.] c. is cui. de sent. excom. in 6. Archid. Flor. in sua som. in 2. part. tertiæ partis, tit. 27. c. 2. & per Cald. in suo tract. de interd eccle ver si. tertio, effectus, l. bl, de secundo dic.

c ¶ Seruauerit.] c. vbi periculum. § ciuitas. de ele. in 6.

d ¶ Machinata.] c. fi. de pœ. in 6.

e ¶ Extorserit.] c. quā. de cen. ī 6. c. clericis de im ec. in 6.

f ¶ Cōmodauerit.] c. 1. de vsu. in 6.

g ¶ Polluta.] De cō sec. dis. 1. c. si motū. c. ecclesiis. c. fin. de consc. ec. vel alta. c. vni. de consec. eccl. vel alt. in 6.

h ¶ Consecrata.] 1. q. 4. c. ecclesia.

i ¶ Inter hæc.] I. duo posterma. s. inter ecclesiā pollutā & simoniace consecratam, & fac. c. is qui in ecclesia, de sent. excom. in 6. vnde sumitur.

k ¶ Incurrit.] Quia hoc non reperitur iure expressum. c. is qui. de sent. exc. in 6. & vide ad hæc not. per Spec. in ti. de dispensatione. no. 29 § insta.

l ¶ Scienter.]Secus ergo, si ignoranter, nisi talis esset.

a ¶ Communia.] Quia sicut excommunicatus per appellationem non suspendit sententiam, ita nec suppositus interdicto, c. ad hæc, cum ibi, no. 4. de ap

larítatem incurrit, a qua per alium, quam per Romanum Pontificem liberari [a] nō poterit, nisi aliqui super hoc priuilegio vel iure [b] muniti fuerint.

Quid sit iudiciale interdictum. b.d.

Iudicis sententia tunc inducitur interdictum, cū cōpetens [c] iudex ex aliqua causa terram vel homines a diuinis arcēdos pronunciat ac præcipit.

Interdictorū quædam generalia, quædam specialia. hoc dicis.

Rursus interdictū, quod prolatione iudicis īducitur, aliud est generale, aliud speciale [e] est, cum inter plures ecclesias paucæ, vel vna iure interdicitur. Generale interdictum est, non solum cum regno & prouinciæ, sed etiam cum castro & villæ [d] diuinis interdicitur. Speciale [e] est, cum inter plures ecclesias paucæ, vel vna iure interdicitur.

Interdicto loco principali, censetur interdictus accessorius vicinus & contiguus, & dispositio iudicis non debet posse reddi elusoria. b.d.

Et si quidē ciuitas, castrum, aut villa generali subiiciatur interdicto, nō solū, quæ murorū cōtinētur ambitu, cēsentur interdicto supposita: sed etiā illorū suburbia [f], & ędificia cōtinētia. Alioqn, si in illis locis posset licite celebrari, Ecclesiastica censura facile cōtēni [g] posset. Eadem quoque ratione, si specialiter ecclesia sit interdicto supposita, nec in capella eius celebrari, nec in cœmeterio eidem ecclesiæ contiguis [h] sepeliri [i] poterit.

essēt ignorantis, quæ excusare non deberet, c. Apostolicæ. de cleri. excom. mini. e 1. de postu.

a ¶ Liberari.] Ca. Apostolicæ. de cler. exc. mini. est alleg. in c. is qui d. de sen. excom.

b ¶ Vel iure.] Ca. si. de sen. exc. in 6.

c ¶ Competēs iudex.] Competens autem est Papa. ca. tanta. de exce. prel. Legatus. sca. nouit. de offi. lega. Delegatus. ca. quoniam de off. ord. Qui non habent iurisdictionem ab episcopis, sed a collegiis, Inno. in c. Archidiaconus, de off. archi. Episcopus cum capitulo. e. [1.] de his, quæ fi. a ma. par. capituli electus, & cōfirmatus quamuis non consecratus, c. transmissam, de elect. vacante ecclesia capitulum. c. graue, de off. ord. alii quoque, vt per Ioan. And. in suo tractatu de interdictis, coll. ver. interdicit Papa.

d ¶ Castro & villæ.] Cap. cū in partibus, de ver. signifi. vnde sumitur. etiā si in villa non esset nisi vna ecclesia: quia tamen est apta habere plures ecclesias, dicitur, saltem aptitudine, continere vniuersitatem. Quod facit ad interpretationē extrauag. Bonifacii, quæ incipit, prouide, sub tit. de sen. excommu. secundum Abb. in dicto cap. cum in partibus. & per Ioan. And. in tractatu de interdictis, post prin. num. 10. & Flour. in suo tract. in princip.

e ¶ Special] e. Ioan. And. in suo tractatu de interdictis. num. 10. in prin. & per Nic. Plo. in suo tracta tu post prin.

est inter excōicationē & interdictū, de qua est tex. in prin. eiusd. tit. videbat hmōi interdicta esse extēdēda, sicuti excōicatio c. pe. de sniā excō. ca. in cōtrariū vero facit summopere natura interdicti, quod est pœna distincta specie ab aliis, vt psupponat in iure. Cæterum Sol. vt hic habetur, qa in eius executione est ita procedendū vt videlicet disciplina ecclesiast. in hac parte in sua dignitate conseruetur, & ne interdictum contemnatur, vt etiam in tex. legimus: qua ratione obseruata intelligimus etiā obiectionem aliquid non concludere, cum secundum qualitatem casuum ipsa verificetur aliquando, & aliquando limitetur. Not. primo quod appellatione ciuitatis etiam suburbia intelligūtur, & continetur, sic appellatione ecclesiæ capella; amplia in fauorabil. vt vidi hoc anno in practica concessionia cuiusdā indulgentiæ, & vide quod docet Abb. in c. Rodulphus. de rescri. Not. 2. quod appellatione populi non intelligit clerus, neque econtra. Nota. tertio casum in quo appellatione vniuersitatis intelliguntur personæ singulares ratione qua sunt personæ priuatæ.

f ¶ Suburbia.] Facit l. 2. l. ædificia, l. vt Alphenus. & l. qui incontinentibus. ff. de verb. signi.

g ¶ Contemni.] Cap. si ciuitas. vnde sumitur, & c. si sententia, c. cum inter vos. de consuet. vnde nota, quod sumenda est interpretatio per quam dispositio non possit reddi elusoria.

h ¶ Contiguis.] Sunt autem contigua quorum extrema se inuicem contingunt, fac. notata per Ioan. And. in c. vni. de consec. eccle. vel alt. in 6. iur. glo. super verbo, contigua.

i ¶ Sepeliri.] Ca. si ciuitas. in fi. c. is cui. 2. respon. de sent. excō. Sed pone tempore interdicti aliquē in loco supposito interdicto sepultū, & postea reuocatum interdictum, an talis sit exhumandus? Respon.

Io. Bapt. Et si quidem, Licet hæc pars posset diuidi cū in ea tria soluantur dubia, vt dixi, quoniam tū in omnibus potest casus in communi adnotari, propterea sciendum est, quod cum interdicta sit aliqā ciuitas, vel alius similis locus simpliciter: aliqū vero nō interdr e. g ciuitas, sed populus eius, qritur an interdictū, interpretatione extendat, & illi de populo alibi audire valeant diuina. ob cōionē. n. q

Regulariter tempore interdicti potest quis baptizari, chrismari, & verbum diuinum audire. h. d.

Excepti vero casus [a] sunt, si qui ad baptismi, chrismatis, & pœnitentiæ [b] sacramentorum, vel ad verbū diuinum audiendum admitti velint, iam si infirmi sint, quam si sint in bona valetudine constituti. Quod tamen in his, qui interdicto causam dederunt, non obtinet indistincte: sed in eis Bonifacianæ constitutionis [c] forma obseruanda erit. Quæ & alia quædā [d] interdicti tēpore fieri benigne indulget, vt ex ipsius constitutionis perpēso tenore facile apparere poterit.

Tempore interdicti potest confici sacrum chrisma, sed unctio extrema, ecclesiastica sepultura, & diuinorum celebratio sunt prohibita: nisi concessa quibusdam sint ex priuilegio. h. d.

Velut igitur interdicti tēpore iure chrismatis vtimur vnctione, sic licet regio sit interdicto supposita, chrisma die cenæ Domini confici dubium esse non [e] debet. Vnctio autem extrema, & ecclesiastica sepultura, & diuinorum officiorum celebratio tempore generalis interdicti omnibus denegatur [f], nisi quibusdā, quibus [g] id ex gratia

de sen. excom. in 6. & c. si sententia. eo. titu. & lib. hæc enim solum cadunt in animam rationalem, & personam veram non repræsentatam. Et facit hæc littera pro opin. eorum, qui tenent cognationem spiritualem contrahi posse per vniuersitatem. licet ratio faciat in contrarium, de qua not. supra de cognat. spirit. cogna. in prin. cuius quæstionis occasio videtur hodie sopita per Concilium Tridentinum, ex cuius dispositione non potest cum pluribus, quam cum vno contrahi hæc cognatio, vt in sessio. 24. in 2. decreto. in decretis reformationum. Vbi autem tractamus de his, quæ vniuersitati competūt, ita quid dicitur esse penes vniuersitatē, quod non est penes singulos, l. sed si in hoc. § qui manumittitur. ff de in ius vocando. & 12. q. 2. c. qui manumittitur. Sed an si sit hodie interdictus populus, hinc ad centū annos quo tempore nemo victurus est, eorum, qui hodie viuunt durabit interdictum, & ligabit viuentes? Respondeo affirmatiue, si interdictum numquam fuit relaxatum: quia idem populus, l. proponebatur. ff de iudi. & dist. 16. c. haben. & 7. q. 1. c. denique, not. c. si sententia, & quod not. in c. si. de senten. excom. in 6. in verbo. insurgunt.

Jo. Bapt. Excepti vero. CASUS In tota hac parte ita pōt adduci. Cum quidam populus esset interdictus volebat eo durante, atq; non obstante quod possent ad ministrari sacra baptismi, confirmationis, pænitētiæ & extremæ vnctionis: ac ēt cupiebat diuinum verbū audire, idq; totū petebat siue a sn̄ia interdicti esset appellatū, siue nō; & cū hoc fuisset denegatū ne neruus ecclesiasticæ cēsuræ cōtēnat, & frustra reddat̄ cōtra. §. & sic q dē. sup. eo. fuit quæsitū quid iuris. Sol. vt in hac parte legimus, quia ecclesia ita intendit obuiare malis, vt ipsa corrigātur, & necessaria ad salutem non impediātur, atq; tali adhibito moderamine neq; obiectio aliqd vr̄ obstare. Nota primo casus in quibus interdictum differt ab excōicatiōne; & hūc tex cōiūge cū prin eiusd tit. No. secūdo arg. in ghe prohibitionē nisi aliqd spāaliter concedatur sub prohibitione diceretur reseruatū. Not. tertio argumentum quod contemptores pœnarum sunt puniendi quemadmodum transgressores legum.

a ¶ Casus.] Sumitur ex cap. responso. de senten. excom. & c. si. eo. tit. in 6.

b ¶ Pænitentiæ.] Sed numquid & Eucharistia danda erit sanis interdictis post impertitam pœnitentiam? Et videtur, quū ipsa per pænitentiam intelligatur, c. qđ in te. de pæni. & remiss. sed dic contra secundum Io. And. & in Archid. in ca. si de sent. exc. in 6. nisi quis sit in mortis constitutus articulo. cap. pœnitentes. dist. 50. & not. in d. c. si. Sed numquid proximè parītura gaudeat in hoc beneficio constitutorum in mortis articulo? Respōdeo vt not. per Ab. in c. quod in te. de pænit. & remiss. & per Doct. in c. quoniam frequenter. vt lit. non contesta.

c ¶ Constitutionis.] Cap. fin. de sentē. excom. in 6. quia tradent prius idoneam cautionē de satisfaciendo.

d ¶ Alia quædā.] Scilicet quod singulis diebus in ecclesiis celebretur ianuis clausis. & q̄ quibusdam magnis festiuitatibus etiam apertis portis, & campanis sonantibus interdictis admissis, non tamen excommunicatis, vt in cap. fina. de sentent. excom. in 6.

e ¶ Non debet.] Sic c. quoniam. de sen. excom. in 6. vnde sumitur, q. d. concesso baptismo & confirmatione satis est concessum confici chrisma. Et est ratio: quia vetus chrisma non debet esse vsui, & deponendus est sacerdos, qui de veteri chrismate vngit baptizatū, nisi in mortis articulo, c. si quis de alio. de conse. dist. 4. vnde singulis annis in die cœnæ Domini debet chrisma confici, & vetus cremari, c. litteris, de consec. dist. 3. bene ergo dicitur, quod velut tempore interdicti chrismatis vtimur vnctione sic, &c. vt hic in princ. § quia cum quid permittitur, & c. c præterea de offi. dele. l. ad rem mobilem, & l. ad legatum, ff. de procur.

f ¶ Denegatur.] Ca. quod in te, de pænit. & remis. c. si. de sen. excom in 6.

g ¶ Quibus.] Vt puta clericis decedētibus, q seruauerunt interdictū, c. qđ in te, de pænit. & remis. & fac. cle. 1. 2. & 3. de pænitent. & remis. & de materia

tia, certa seruata forma, conceditur.

Violantes interdictum incurrunt excommunicationem non obstantibus priuilegiis. h.d.

Ceteri autem, siue clerici, siue laici, qui interdictum violādo neruum ecclesiasticæ disciplinæ conantur infringere, quibuscūque priuilegiis non obstantibus, sententiæ excōmunicationis a subiicientur; a qua per sedem dumtaxat Apostolicam absolui poterunt.

Appellationis prætextu violatoribus interdicti minime suffragatur h.d.

Nec aliquid violatoribus proderit, qđ appellasse, atque ideo se interdicti sentétia, minime teneri contédant: sicut enim post appellationem excōmunicari non possunt b, sic interdictū c, cui ante appellationē eos constat esse suppositos, declinare nequeunt d.

DE SVSPENSIONE.

TIT. XV.

Suspensio est duplex, vt excommunicatio & interdictum h.d.

Suspensio quoque alia est canonis, alia iudicis e: sicuti excommunicatio, & interdictum. Canonis est; veluti cū quis ob simoniam f, vel ob notoriam fornicationem g, vel aliud crimen h, ipso iure a sui executione ordinis, vel officij i arcetur.

ria latissime per Spec. in tit. de dispensatione § iuxta, nu 24. cum seq. sed an episcopus possit dare facultatem celebrandi tempore interdicti? Respon. vt per Abb in c. ad hæc, 4. de appe

a ¶ Excommunicationis.] Vt in clemen. 1. 2. & 3. de sent. excom. Spec. in tit de dispensatione. §. iusta. nume 24.

b ¶ Non possunt.] Nisi sit aliqua causa commissa appellatione remota. vt per Ab in c. pastoralis, in prin dum ponit primum effectum huius clausulæ, appellatione remota.

c ¶ Interdictum.] Intellige hoc de interdicto a diuinis officiis, & sic a spiritualibus: secus esset in interdicto rerum tēporalium: nam si interdiceret ingressum alicuius possessionis appellādo ab eo suspendo effectum sententiæ, arg l nō tantum ff. eo. Idem esset in suspensione a beneficio, secundum Ab. In c ad hæc 4 in t. not de app post gl. in c. is cui, de sen. exc. in 6. Vnde qđ hic dicitur vendicat sibi locum in omnibus sententiis & cēsuris, quæ concernunt ipsam animam, quæ sunt tres, vt supra tit. 2. in prin. & §. 1. vnde infertur, quod suspensus a Pontificalibus, vel ab vsu pallij, appellando suspendit sententiam. vt per Abb. post Inno. & Host. in d. c ad hæc.

d ¶ Nequeūt.] Sed quæ est ratio, quod sententia excommunicationis, interdicti, & suspensionis, non suspenditur per appellationem? Respon afferuntur duodecim rationes per Abb. in c. pastoralis. § 1. de appel. dic vt ibi per Doct.

DE SVSPENSIONE

Io. Bapt. Cum suspensio sit vltima species censuræ ecclesiasticæ, de quibus in hac vltima parte istius libri tractatur; suo iure sequitur quod post tit. proxime præceden. in præsenti proponatur iste, qui diuiditur in 4. partes. in prima habetur quotuplex sit suspensio: in secunda quomodo ipsa distinguatur ab excommunicatione, & interdicto: in tertia adnot. eius effectus: in quarta soluitur dubium: secunda ibi, est autem; tertia ibi, cauebunt: quarta ibi, ea propter.

Io. Bapt. Suspensio quoque. CASVS non figuratur. Not. tamē causam distinctionis esse illam, quam assignauimus supra de distinctione excōmunicationis, & interdicti, & est videlicet aliquando canon, & aliquando iudex: Not. secūdo suspensionem dari quoad se tantum, & aliquando quo ad alios, quod facit ad intelligentiam multarū quęstionum.

e ¶ Iudicis.] Est autem inter canonis & iudicis suspēsionem multiplex differentia, de quibus per Ab. post Inn. in ca. sicut, versi. & ponit, tres notabiles effectus, &c. de cohab. mul. & cler. similis quoque est excommunicationi in alio: quia velut dat excōicatio maior & minor, sic & suspētio maior & minor vt declaratur per Ab. in ca. fin de cler. excom. mini. ipsa quoque imponitur aliquando pro cōtumacia, aliquando pro delicto alio, primo casu indiget monitione præuia, secundo non, vt per Abb. in c. reprehensibilis, de appel. num 4 & pro declaratione materiæ late idem Ab. in ca. Apostolicæ, de excep.

f ¶ Ob simoniam.] 1. q. 1. c reperiuntur, c. tanta, de simo. & declaratur per Archiepiscopum Florenti. in suo tract. de suspens. c. 2.

g ¶ Fornicationem.] Cap. si qui. dist. 81. & di 32. c præter hoc, & per beatum Antoninum in suo tracta. de suspensione, c. 3.

h ¶ Aliud crimen.] Quæ sint hæc crimina, late per B. Antoninum in suo tract. de suspens. c. 4.

i ¶ Vel officij] Et per consequens etiam a iurisdictione, secundum Ab. & alios communiter in c. si.

Ob mortale peccatum vt notorium est quis suspẽsus, quo ad seipsum, non quo ad alios h.d.

At si crimẽ per sententiam a, vel per confessionem factam in iure, aut per rei ipsius euidentiam b notoriũ non c sit: & si, quilibet pro mortali peccato quo ad seipsum d sit suspensus, quo ad e alios tamen pro suspẽso non habetur; ideoque in officiis ecclesiasticis vitandus nõ erit f.

Quæ sit suspensio iudicis. hoc dicit.

Iudicis suspensio est, vt cum sententia quis ab eadem executione ex causa remouetur g.

Suspensio solum ordinem & statum ecclesiasticum respicit, & priuatio præsupponit habitum. h.d.

Est autem suspẽsio (velut ecclesiastica cẽ

de cler. excom. mini. suspenditur quis & ab aliis pluribus, nedum ab executione ordinis, vel officii, puta, ab oblatione altaris, 17. q. 4. c. miror, a consecratione episcoporum, c. 2. de translat. & ab aliis infinitis, quæ enumerantur per gl. in cle. cupientes, de pœn. in verbo, suspensi. Sed an is, qui (vt hic dicitur) suspensus est ab officio, censeatur suspensus etiã a beneficio? Respõ. vt late no. in d. cle. cupientes, de pœn. post medium, vsque ad finem.

a ¶ Per sententiã.] Definitiuam, c. cũ dilectus, de ordi. c. denique, de excep. & notat in c. fi. de coha. mul. & cler. vnde sumitur.

b ¶ Euidentiam.] Nota tres modos, quibus crimen efficitur notorium, scilicet per sententiã, cõfessionem, & rei euidentiam, cum tergiuersatione aliqua celari non potest, sic in c. fi. de cohab. mul. & cleri. Sed cur ibi, & hic non fit mentio de notorio quod oritur ex probatione clara & iuridica, cum tamen & ex ea inducatur notorium, quando nihil potest opponi contra, vt puta, quando est conclusum in causa, vt in c. cum olim, de ver. sig. forte, quia cum expectanda sit de proximo sententia non oritur omnino notorium, cum probationes sint arbitrariæ, l. 3. ff. de testib. & potest iudex testibus etiam probantibus fidem non habere. Bar. in l. Lucius. ff. de his, qui not. infamia.

c ¶ Non sit.] Immo etiam si sit notorium crimen, non propterea vitandus est criminosus excepto crimine fornicationis, quamdiu quis ab ecclesia præcisus est, not. in c. fi. 16. q. fi. & in c. cum non liceat, de præscri. & in c. nonne, 8. q. 3. & probatur in c. præter, dist. 32. arguendo a speciali, & not. Ab. in c. fi. de cohab. mul. & cler. non potest ergo hinc sumi argu. a contrario sensu, nisi quoad crimen fornicationis, in quo vt inducat suspensionem non requiritur præcedens monitio, si res sit euidens, vt per Ab. in d. c. fi.

d ¶ Quoad seipsum.] Ideo sic, quia constitutio militantis ecclesiæ ligat, & comprehendit delictum omnino occultum, c. porro. & c. cum non ab homine. de sent. excommu. & clemen. 1. de hæret. vbi nota. licet quo ad ecclesiam militantem non habeatur pro ligato, cum non iudicet de occultis, c. erubescant. dist. 32. & not. 6. quæst. 1. c. si omnia. erit tamen in rei veritate ligatus, licet apud nos sit incertum, argu. in §. conditiones, institu. de verbor. obli. & declarat Ab. in c. extirpandæ, §. qui vero, in te. pe. num. 21.

e ¶ Quo ad alios], &c. Nota modos, quibus quis dicitur suspensus. Primus, quoad seipsum, & non quo ad alios, vt quilibet in peccato mortali constitutus, vt in c. testũ, dist. 6 & 1. q. 1. c. sacerdotes, & cap. fi. de tempor. ord. & c. vestra, & c. fi. de coha. mul. & cler. Secundus, quoad se, & quoad alios, 12. dist. nullus, & præter hæc. & c. tanta. de simon. & d. c. fi. de coha. mul. & cleri. Quandoque & tertio dicitur quis suspensus quo ad alios, & non quo ad se, vt cum villa, vel ciuitas est interdicta propter delictum ciuium, vel sæcularis potestatis, tunc enim clerici non sunt suspensi quoad se, quia possunt celebrare in loco non interdicto, ca. tuæ, de cleri. peregr. & not. in d. c. fi. item possunt celebrare clausis ianuis, cap. fin. de senten. excõmu. lib. 6. & de hoc per Io. An. in suo tracta. de suspen. cap. 1.

f ¶ Nõ erit.] Quia adhuc ab ecclesia toleratur, licet criminosus, c. vestra. & c. fi. de coha. mul. & cler. & c. fi. 15. q. fi. nisi in tribus casibus hic enumeratis & in d. c. fi.

g ¶ Remouetur.] Sententiam tamen præcedere debet monitio, quod procedit secundum Inno. in c. 1. de exces. præl. quando sententia & suspensio infertur ob contumaciam: secus si in pœnam delicti, quia tunc frustra fieret monitio, cum oporteat delinquentem luere pœnam delicti commissi. Suspẽsio enim sæpe infligitur ob delictum, vt in ca. tam litteris, de testi. & 5. q. 3. c. in loco, licet aliud sit in excommunicatione, quæ ab homine non fertur propter delictum, immo quam cito vult satisfacere debet relaxari, cap. nemo, & c. illud, 11. q. 3. Idẽ tenuit Inn. in c. ad hæc, qm. de appel. & licet Host. ibi non approbet opin. Inno. respectu suspensionis faciendæ a iudice, tamen cum Inno. tenet Abb. in c. reprehensibilis, de appel. & in d. c. 1. de exce. præla. per d. c. tam litteris, & per c. Romana. §. sed nec in specie de senten. excom. in 6.

Est autem. CASVS in hac parte proprie non figuratur, nisi dicamus, quod inter scholares fuit dubitatum an suspensio differat ab excommunicatione, & interdicto, quidam enim dicebant non differre cum comprehendatur sub censura ecclesiastica cap. quærenti. de verbo. significa. quidam vero oppositum affirmabant, quia specie distinguuntur vt in iure præsupponitur. Solu. vt hic habetur, & melior ratio meo iudicio non potest assignari, nisi ista iam adducta: Nec obstat obiectio quia in genere conueniunt, & in specie differunt: Not. primo quod suspensio proprie videtur introducta vt sit specialis clericorum pœna: Not. secundo quod ipsa magis accedit ad naturam pœnarũ, quæ non sunt, nec dicuntur medicinales. Io. Bapt.

Con-

a ¶ Est autem.] Hanc descriptionem posuit Spe. in tit. de dispensat., in prin. sequuti sunt, B Ancha. & Nic. Plou. in suis tractatibus de irregularitate.

b ¶ Nota.] Infamia, & quasi quædam cicatrix criminis, & quasi intellectualis vulneris, fac. c. accedens de purg. cano. & 2. q. 3. § notandum.

c ¶ Canonicum.] Quia habet ortum a iure canonico, secundum Specu. in titu de dispen. in princ. Sed tamen videtur habuisse originem a testamento veteri, vt apparet in libro Psalmo. cap 48. vbi dicitur, quod Dauid fuit prohibitus ædificare templū Deo, quia esset vir sanguinum, & in esp. hinc etenim distin. 49 vbi dicitur, qđ inter Leuitas multi a sacerdotio repellebantur; puta, ob gybbositatem, scabiem, & alios defectus naturales.

d ¶ Ex facto.] Puta homicidio, §. pa tran., qui prom. nō poss. & c. miror, di. 50. vel ex notabili inobedientia, præsertim contra Apostolicam ecclesiā, c. si quæ sunt dist. 81 c. tanta, de excef. præl. & c. 1. de re iudi. in 6. & c. 1. de sent. excom. in 6.

Quid sit irregularitas. hoc dicit.

Est autem [a] irregularitas nota [b], seu canonicū [c] impedimentum ex facto [d], seu defectu [e] proueniēs, quo quis tā ad ecclesiasticos ordines promoueri, quā promotus in iisdē ministrare prohibetur [f]: quod qualiter accidat tam supra ex primo [g] libro, quā etiam in variis Decretalium locis facile est legentibus cognoscere.

Episcopi & superiores nunquam incurrunt sententiam interdicti, vel suspensionis, ipso iure, nisi de ipsis expressa mentio habeatur, hoc dicit.

Ea propter optima ratione Innocentiana constitutione [h] cautū est, ne episcopi eorūque superiores, vllius constitutionis [i], sententiæ [k], siue mandati [l] occasione, interdicti, vel suspēsionis [m] sententiam: nisi ipsis [n] de episcopis [o] expressa mentio habeatur, ipso iure incurrant: esset enim hoc nimis periculosum [p], ob Pontificalis officij, quod frequenter exercere cōpelluntur, executionem [q].

quia d. c. 1. intelligitur regulariter, quia regula in pñ i limitat ob rōnē in tex. assignatā: c. vero proposuit, loquitur de potestate dispensandi, quo quidem modo Pontifex subijcitur iuri humano, non est præsentis loci. Not. primo leges aliquando limitari ob qualitatem personarum: quia in respectus debet haberi in eis promulgandis c. eiti. dist. 4. Nota. quod persona quo est dignior eo in dubio dicitur de iure magis priuilegiata. Not. quod adnot. in rubri. de vit. & honestat. clerico.

h ¶ Constitutione.] Cap. quàm periculosum. de sen. ten. excom. in 6. vnde sumitur.

i ¶ Constitutionis.] Cap. sacro, de sent. excom e. cum medicinalis, aliàs 1. eo tit. in 6. c. 1. de soln. e. cum in cunctis. de elect. cum simil.

k ¶ Sententiæ.] Vt si Papa vel episcopus ferat sententiā suspendendo contrafacientes, arg. c. Romana. §. caueat. de sent. exc. in 6. & not. in c. quam periculosum, de sen. excom. in 6.

e ¶ Ex defectu.] Tam corporis, vt de corpo. vitis. per tot. & supra qui promo. non poss. §. cauenda. q̄ animi, c. ex pænitētibus, & c. canones, cū pluribus seq. dist. 50. & in tit. de obli. ad rōcinia red. per tot. quāq; nec animi, nec corporis vitio, vt in eo, qui est naturalibus læsus, c. innotuit, de ele. & de filiis presb.

f ¶ Prohibetur.] Ponuntur hic duo effectus irregularitatis, ceterū sunt alij plures: quia priuata potestate eligēdi actiue & passiue. Itē reddit incapacē aliquē ad beneficia recipienda. Itē a facultate participiēdi fructus beneficiorū, secūdū distinctionē tamē Ab. & aliorū in c. cum bonæ, de æta. & qual.

g ¶ Primo libro.] Supra qui promo. non pos. p tot.

Io. Bapt. Ea propter. C A S V S proprie non figuratur. dubitatum tñ fuit inter scholares an constitōnes, qbus pœna suspensionis imponit, ipsarum transgressoribus cōprehendant epos, & alios similes superiores, de quibus in hmōi cōstitutionibus non fit spālis mentio. qdā. n. dicebant hmōi prælatos esse comprehensos ponderādo text in c. 1. de consti. in verb. ab oībus. Confirmatur quia cū constit. istæ sint ius humanum, tñ Pontifex Rom est exēptus c. proposuit. de concessio. præb. merito. Sol. tñ vt hic cauet ob rationem in tex. assignatā. nec obstant obiecta,

l ¶ Mandati.] Vt si Papa mandat qđ oēs p̄lati, & clerici soluāt tantā pecuniā suspēdēdo nō soluētes intra terminū assignatū, & fac. l. item apud Labeonem § hoc edictum. ff de iniu.

m ¶ Vel suspēsionis. Sed cur nō dicit ēt de excōicatione, q̄ ipsi suspēsioni & interdicto æquiparat. c. reprehēsibilis. vbi p Ab. de app. Rñ. secundū Inn. Host. Io. Mon. Archi. Io. And. q̄ Papa noluit eos in tm̄ priuilegiare, vt priuilegiādo tolleret, si qs suadēte diabolo. 17. q. 4. & alios similes. vt c. p humani. de homi. l. 6. ita not. i c. quā periculosū. de sen. excō. in 6.

n ¶ In ipsis.] Constitutione, sententia, & mādato.

o ¶ Epis.] Quorū appellatione ēt superiores, & ipse Papa cōtinet, vt sup. de ep̄is, & sū. Pōt. in pri. p tot.

p ¶ Periculosum.] Et ideo vitandum, c. vbi periculum, de elec. in 6. & c. quiescamus, dist 42. & no in c. 2. de iuram. cal. nam (vt inquit Salom.) Qui amat periculum, peribit in illo.

q ¶ Executionē.] Sic in c. quā periculosum. de sen. excō. in 6 p quā constitutionē apparet, qđ Papa voluit prouidere nō, tam ep̄is, quā subditis consistit ēt eporum officium in chrismatis confectione, ordinum collatione, ecclesiarum & altarium consecratione. §. pe. sup. de episco & sum. Pont. & ibi ēt not. quæ omnia magis subditorum, quàm episcoporum vtilitatem concernunt.

Expli-

Explicit liber quartus, & vltimus Institutionum Iuris Canonici, in quibus si quid diuersum, Lector, inueneris ab his, quæ in Commentario iam pridem edito delineata inueniuntur, scito ea auctorem, cum vltimam operi limam adhiberet, meliora secutum immutasse.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI COMMENTARIVM.

FLAVIVS VRSINVS FERDINANDO FARNESIO S. D.

KAL. Feb. accepi abs te litteras datas Idibus. Ianuariis; quas mihi iucundas fuisse nõ arbitror necesse esse me ad te scribere,cũ ex te nihil ad me proficisci posse,nisi iucundissimũ;iãpridem exploratum habeas. Sed pro fectò posteriores hæ eò fuerunt gratiores, quòd vnà Commentarium Lancelotti nostri secum attulerunt. Amo enim vehementer ingenij il lius elegantiam. Legi itaque totum vno fermè(vt sic dicam)haustu,pro boq; penitus tuum de libro iudicium:maluissem tamen,tam secundo cursu inchoa tum a se negotium processisset, vt huius nuper a se compositi libelli argumentum illi defuisset,nam & librum Institutionum ipsarum nunc teneremus,& ipse amicis vsus fuis set melioribus,candidioribusque. Quos tamen ille Commentario illo suo adeo strenuè (meo quidem iudicio) vlciscitur, vt mihi aliquo pacto suis illis detractoribus debere vi deatur,qui tam elegantem libellum conscribendi sibi occasionem dederint. Eum ego pluribus legendum exhibui, probatusque est ferme ab omnibus mirum in modum: ferme,in quam,nec enim obtineri potuit, quin illico semidocti quidam Commentariolum momorderint,non quin,quæ Lancelottus de compositis a se Institutionibus dissereret,vera non conniterentur:sed quod in eo illum non obscurè aliquid Institutionibus Iuris Ciuilis detrahere conatum esse prædicent. Is enim vno, aut altero in loco eius libelli dicit,quædam in illis esse ambigua,perplexa,& quæ inuicem pugnantia videantur: cum tamen Iustinianus nihil esse in toto iure ciuili ambiguum,vel contrarium scriptum reliquerit?Respondi eos Momum agere,qui cum Venerem non posset,sandalium ipsius quasi obstreperum dicitur improbasse,tantũ autem abesse, vt ciuilibus Institutionibus aliquid detraxerit, vt ego illis in eo plurimum a Lancelotto nostro tributum esse non dubitem,quem sciam illarum elegantiam non solum laudare,sed admirari solitum: sed profectò in eos interdum incidimus,qui indigni sint,quibus respondeatur. Sed de hoc aliàs. Sum equidem delectatus vehementer cognouisse ex tuis litteris tecũ delecto studio sissimorum iuuenum numero quotidianis prælectionibus, ac disputationibus in iure ciuili exerceri. Hanc enim ego optimam,ac solam prope proficiendi rationem esse semper statui, præsertim si non tam ostentationis,quàm discendi adsit studium cum lepore quodam ac nobilibus adolescentibus digna consuetudine coniunctum. Vtinámq; mihi interdum ab vrbano isto, atq; aulico ambitu secedere,& ad ista vestra studia salua existimatione reuerti liceret,profectò ad vos conuolarem illico, vbi & cum libris diutius, & attentius versari,& remoto ab omni molestia cum optimis commilitionibus securam, ac prope beatam vitam agere liceret. Sed quando mihi nunc hoc non datur, tu, quem ego me esse alterum semper statui, dum licet, fruere honestissimo illo, ac iucundissimo otio;sed ita fruere,vt interim non obliuiscaris eius quod Catonem vsurpare solitum ferunt: Non minus, scilicet, otij, quàm negotij, reddendam esse rationem, ac studiosum iuuenem Bernardinum Alphenum meo nomine salutere iube. Romæ Non. Febr.

Flauius hic nunc Cardinalis Vrsinus.

Commētarium Lancelotti reprehēsum.

FER-

FERDINANDVS FARNESIVS
FLAVIO VRSINO S. P. D.

NIHIL vnquam tam præter meam opinionem accidit, quàm audire ex te extitisse quosdam, qui in Commentario institutionum Iuris Canonici auctorem aliquid Institutionibus Iuris Ciuilis detrahere voluisse existiment, quòd is vno, aut altero in loco quædã in his perplexa, & prima facie contraria reperiri scripserit: quasi vero hoc cuiquam dubium esse debeat, aut eas ille pluribus in locis non ceteris libris Iuris Ciuilis prætulerit. Oportet omnino istos aut auctori esse parum æquos, qui ex re veteri nouam illi inuidiam conflare studeant: aut (quod magis reor) in iure ipso Ciuili parum versatos, aut omnino parum accurato Commentarium illud percurrisse. Si parũ æqui sint, nulla ratione de sua sententia deduci poterunt, nam, vt ait Comicus.

Qui inimicus est, etiam in scirpo nodum quærit.

Quid ergo ei suadere coneris, qui hoc, scilicet, vnum quæritet, nẽpe vt quidquid dixeris, deflectat in deterius? Si parum in legendo accurati fuerint, repetant, quæso, atque diligentius expendant, quod in eo ipso Commentario de Institutionibus Iustiniani sæpius inculcauerit: nam vsque adeo ipsas, dilaudat, vt mihi interdum veniat in mentem suspicari, ne plusculum illis tribuat, quàm par sit, quòd putet ita compositas à se Institutiones similitudine quadam operis facilius studiosorum animis insinuare posse. Sed vtcumque id sit, quo necumque animo is scripserit, illud quidem nullo pacto negari potest sexcentis propemodum locis de his honorificentissime meminisse. Nam primo libro, dum

Lancellotti de Institutionibus Iuris Ciuilis iudiciũ ac testimoniũ.

se cum Pontifice sermonem asserit habuisse, leguntur hæc verba *Esse apud Iurisconsultos Iustiniani Imperatoris iussu compositas Institutiones, quæ studiosis ad inuolutam, & valde perplexam iuris ciuilis scientiam expeditissimum aditum proculdubio præstent.* Et quòd suæ sententiæ illustrius testimonium dare potuit, quàm illis verbis, quæ tertio libro leguntur? *Id vero* (inquit) *non subticebo, quidquid isti garriant, censere me, idque etiam ex vniuersa illa enucleati Iuris collectione ac compositione, quam Iustinianus nobis reliquit, nihil esse absolutius, & ad comparandum in toto iure ciuili lumen quoddam conducibilius, quàm illud Institutionum opus, quod illi ex iuuenum manibus excutiendum, & ab omnibus gymnasiis eliminandum quasi nullius prorsus vtilitatis tam stulte censent.* Et paulo post: *Maiores nostri Institutiones Iuris Ciuilis, quasi sine his vix quisquam aliquid in legitima prudentia proficere valeat, magno in honore semper habuerunt, & varia interpretatione, & Commentarijs exornatas & locupletatas ad nos transmiserunt.* Et paulo post: *Hic ego te ad Iustinianum reuoco, cui ex immensa illa silua iuris ciuilis & infinita prope veterum librorum mole suas Institutiones elicere felicissime cessisse multorum seculorum testimonio comprobatur.* Et eodem libro, cum verba Marci Tullij recensuisset, subdit. *Et hoc quidẽ quod iure ciuili tantopere se desiderare, & expectare Crassus aiebat, & se facturum aliquando credebat, abunde suis Institutionibus Iustinianus videtur præstitisse.*

Denique vbi illarum meminit, non nisi magna cũ commendatione, atque insigni aliqua præfatione meminit: ecqua ratione potuit secus facere, qui suas ad illarũ imitationem effinxisse prædicet? At dixit, quædam esse in his obscura, perplexa, & quæ inuicem pugnare videantur: Quid tum demũ? non id proprium dixit esse Institutionum vitium, nam idem dixit & de sacris litteris, & de omni scriptorum genere, idem & posse fieri de suis Institutionibus, nec propterea omnibus etiam propriis scriptis illũ male dixisse quisquam asserat. At nihil esse perplexum, nihil ambiguum, nihil diminutum, nihil quod cõtrarium, aut simile videri possit, nullã esse geminam legem in toto iure ciuili Iustinianus ipse testatur. Certe, vt ita ille asseruerit, Veritas omnino reclamat. mihi quidẽ, vt similia propemodũ infinita prætercam, multa passim occurrunt ambigua, perplexa & quæ, nisi alicuius interpretationis ratione concilientur, ex diametro pugnantia videantur. Et quo-

niam.

niam pro summa inter nos necessitudine, ac studiorum communione vel quæuis mihi tecũ garrire posse videor, mitto ad te, qui ingentes pro eo pugnas pugnare cõsuesti, loca quædam, quæ ego in Institutionibus ipsis Iuris ciuilis obseruaui, & in vnũ collegi, simul atq; de obloquutoribus istis à te resciui; vt si quandò rursus in maledicos illos incidas, illorũ obiecta possis quàm primũ exemplis retundere. neque id facio, quin ea te, prius quàm me vidisse ac ponderasse non existimem: sed vt illa, quæ scholastica sunt, potius, quàm a doctissimis viris admodum perpensa, ad manus habeas; nec propterea grauissimis negotiis tuis quidquã temporis subtrahere cogaris. Ac vt primũ de his dicamus, quę videntur in eodẽ libro contraria. In Procemio §. 1. leguntur hæc verba: *Omnes vero populi legibus tam a nobis promulgatis, quàm compositis reguntur.* At in §. 1. de iur. natu. gen & ciu. *Omnes populi, qui legibus, & moribus reguntur partim suo proprio, partim communi omnium hominum iure vtuntur.* In § fi de libert. dicitur, quod omnes liberti consequuntur Ciuitatem Romanam, nullo nec ætatis manumissi, nec domini manumissoris habito discrimine.

Quæ videntur contraria in lib. Institutionum.

At in § fin. quib. man non lic. dicitur, quod qui non compleuit 17. anuum non potest manumittere testamento In §. 1. de re. diui. littora maris dicuntur communia; non publica In §. littorũ. littorum vsus dicitur esse publicus. In §. fi. de vsuf. dicitur, quòd vsufructuarius cedendo vsumfructum alteri. quàm domino, nihil agit. At in tit. seq. in fin. principij dicitur indistincte, quòd, licet vsurarius non possit ius suum alteri cedere, vsufructuarius tamẽ potest. In §. posthumus. de leg. dicitur. *Posthumus autem alienus hęres institui, & ante poterat & nunc potest.* At in titulo de bono. posses. in principio dicitur, quòd posthumus alienus hered tatem adire iure ciuili nõ poterat. Hæc quidem, & alia his similia sunt in eodem Institutionum libro. Si quis autem illa colligere velit, quæ aduersari videntur his, quæ Pandectarum libris, aut Imperatorum constitutionibus continentur librum (puto) conscriberet Institutionibus ipsis grandiorem: quæ quidem non negauit ille, vel aliqua saltem ratione conciliari posse: sed ruditer ac prout iacent accepta, illa re minimè posse asserit. Leguntur præterea in eodem libro multa, quæ nimium generaliter enuntiata videri possunt. cuiusmodi est illud. *Cuius filiam vxorem ducere non licet, neque eius neptem permittitur. filiam tamen aui, vel auiæ vxorem ducere non prohibeor:* vt omittamus interim, quod in coniunctis per adoptionem illa regula non obtinet locum.

Quę videntur nimis generaliter enunciata.

In §. feminæ. de adop. dicitur, quod feminę possunt adoptare in solatium liberorum amissorum At hoc ita demum verum esse aiunt, si in acie fuerint amissi, non simpliciter. In §. qui potestatem, de exe. tut, dicitur, quòd qui potestatem aliquam habẽt, se possunt excusare. At quibus inhæret dominica, vel patria potestas, nõ propterea possunt se excusare. In § Res sacrę in fine dicitur, quòd locus, in quo ædes sacrę sunt ædificatæ, etiam diruto ædificio adhuc sacer manet. At hoc non est verum, vbi ædificiũ esset ab hostibus dirutũ. l. cum loca. ff. de rel. & sumpt. fun. In §. item lapilli. dicitur, quòd lapilli, & gemmæ inuentæ in litore maris sunt inuentoris; sed hoc ita demum est verum, si etiam apprehendantur. In § fi. de codicil. dicitur, quòd codicilli nullam omnino sollemnitatem requirũt: & tamen requirunt quinque testes. In §. interdum. in fin. de obl. quæ ex del nascuntur, dicitur, quòd, qui ad furtum faciendum concilium dedit, atque hortatus est, furti non tenetur: at non est hoc verum, cum aliàs fur non erat furtum commissurus. Demum in tit. de publ. iud. dicitur, quòd publica iudicia nihil omnino simile habent cum priuatis iudiciis: & tamen multa habent similia, vt ibi notant interpretes. Atque vt hæc nimis videntur generalia, ita ex contrario quædam videntur diminuta: vt, exempli gratia, definitio seruitutis, de qua in § seruitus, de iure perso. cum enim dicatur esse constitutionẽ iuris gentium, seruitutem, inductam iure ciuili non comprehendit, vt in §. fin. eod. titu.

Quę videntur diminuta.

Item cũ dicitur, quòd vsusfructuarius non possidet §. idem placet. per quas perso. nobis acquir. de ciuili enim hoc possessione verificatur, non de naturali. l. naturaliter de acqui. posses. Quædam etiam videntur parum feliciter expressa. non intelligo hic de vocibus, & de his, quę Grãmaticis nõ probãtur; puta de etymologia stipulationis & similium. sed de his quæ ad rẽ spectant; quale est illud in § plebiscitum. de iur. naturali gentium, & ciuili. Plebs enim a popolo non ita differt vt species a genere, quod, ait tex. sed velut pars a toto Item cum dicitur natalibus non officere manumissionem. §. fi. de ingen. Item cũ dicitur aliud pro alio petentę posse in eodem iudicio corrigere errorem suum, §. si quis

Quę videntur parũ feliciter expressa.

aliud de act. nec enim verè iudicium erit idem, vt ibi notat. Item cum iusta & efficax appellatur actio: quæ tamen exceptione etiam doli elidi potest, §. præterea, i. inst. de excep. Item dicitur, necessarium esse detrahi Falcidiam §. quaotitas, versi. necesse: de leg. Falc. cum tamen sit in hæredis potestate remittere. Quædam male videntur inferri, vt est illud in §. ex contrario. quib. al. lic. vel non. *Ex contrario* (inquit) *omnes res pupillo & pupillæ sine tutoris auctoritate rectè dari possunt* (cum pessimè videtur inferri.) *Ideoque si debitor pupillo soluat, necessaria est debitori tutoris auctoritas: alioqui non liberabitur*. Similis propemodum est illatio in §. fina. institu. de vulg. substitu. Atque hæc quidem, & his similia non huiusmodi sunt, quæ aliqua saltem interpretatione saluari, & ad rectum sensum traduci non possint, licet id interdum ægrè obtineatur: sed certè, quæ scrupulosis hominibus, quales hi sunt, qui auctori nostro negotiū facere non desinunt, parū probari possint, at ille cum se, & censores suos exactissimam adhibuisse diligentiam doceat, ne quid tale in suis Institutionibus deprehendatur, & alieno periculo cautior fuerit, ad extremum subdit: *Si quid his exciderit, quod perplexitatem præ se ferat, vel ambiguitatem contineat. non propterea orbem fructum labi, sed posse id beneficio interpretationis explicatius, & clarius reddi, & in libris Iuris canonici, & ciuilis, atque adeo in Institutionibus ipsis Iustiniani, & in omni scriptorum genere multa esse huiusmodi contendit*. Hoc ipsum, quàm contineat detractionem, ego intelligere non possum: mihi quidem in eo, & acutissimè, & prudentissimè, & differere visus fuit. Nam (vt ipsemet initio sui Commentarij scripsit) nihil est in vllo genere rerum tam exactum, & pulchrum, quo non pulchrius id sit, quod quis in eodem genere cogitatione tantum, ac mente complectitur, Itaque & Michaelis Angeli simulacris, & picturis, quibus nihil in illo genere perfectius hæc ætas vidit, cogitare tamen possumus pulchriora: sed profectò (vt ille inquit) prima sequentem honestum est in secundis, tertiisque consistere.. Scio tamen illos, qui semel ei detrahere cœperunt, quieturos numquam, etiam si ille mera loquatur oracula: quippe qui inuidia, vel supercilio malint contemnere præclara, quàm discere. Nam quale tandem & illud est, in quo ego sibi detrahi a quibusdam audiui? Is in eodem Commentario asserit, si Iustinianus Procemio suarum Institutionum adscripsisset, quòd non intendit in eo opere ius nouum condere, nisi dilucidè id ibi protestaretur, multa nobis hodie fore explicatiora, & expeditiora, quàm sint. At quantas ob id verbum ei tragœdias quidam excitare conantur? quantas turbas conciunt? quasi hoc dicto Imper. maledixerit, vel eius maiestatem læserit, quod magis mirere, subscriptores habet, nimirum balbi balbos. At mihi hoc videtur excogitatum longe prudentissimè; quàm multis enim in locis hæsitamus, cum Iustinianus antiqua iura corrigere voluerit, cum ab illo promulgata, vel diuersa, vel contraria antiquis iuribus videantur. quàm sæpe circa id cæcutimus, & Andabatarum more interpretando ingredimur? Legitur sub titulo de re. diuis. §. cum ex aliena, quòd si quis ex alienis spicis frumentum fecerit, frumentum specificanti cedit, at contrarium prorsus legitur in l. adeò. §. cum quis. ff. de acquiren. rer. domi. scilicet, quòd frumentum remanet eius, cuius & spice fuerunt. Quidam, quòd responsum illud per Iustinianum corrigitur, alij aliter. In §. Thesauros, eiusdem tituli dicitur, quòd thesaurus inuentus in loco sacro, vel religioso sit inuentoris, in l. 3. §. si in locis. ff. de iure fisc. dimidia dicitur esse fisci. quidam putant Iustinianum corrigere veterum iura, at alij aliter. Item §. si quis ancillas. circa fin. aduersatur l. si cui. ff. de fund. instruct. quam quidam per Iustinianum putant corrigi, quidam aliter: nec cuius loci sententia præualere debeat, satis adhuc est in comperto. Quid illa? Legata nisi in testamento relicta non valent §. præterea, de singul. reb. per fid. relict. non ne apertissimè ius Digestorum abrogare, & antiquum reuocare videntur? Demum passim occurrunt huiusmodi, quibus explicandis mirum in modum interpretes torquentur, & in quibus, si huiusmodi testationem Procemio suarum Institutionum Iustinianus iniecisset, minimè laboraremus. Et profectò, qui hoc non agnoscit, in sole illum colligare dicere posis. Tanta tamen (vt ait Hieroymus) est vetustatis consuetudo, vt etiam confessa plerisq; vitia placeāt, quod vel ex his intelligi pōt, quæ ex scriptis Isidori pessimi, vt appellant

Quę male videntur inferri.

Nil tā pulchrū quo nō pulchrius id quod quis in eodem genere pōt imaginari.

Loca quędam in quibus de correctione dubitatur.

Vetustatis vis.

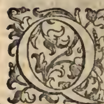
lant latinitatis auctoris, licet sanctissimi viri, in ius Canonicum irrepserunt: quorum quædam vix in puero hodie ferenda, diu visa sunt, & plerisque videntur adhuc huiusmodi, quæ pro legibus seruari debeant: & adhuc in hisce nostris Iuris Canonici Institutionibus vel ex vnius syllabæ adiectione isti solius vetustatis amatores egregij, & pro communi vtilitate vehementer anxij ingentia sibi fingūt pericula: in quibus tamen, etiam si quædam scribantur rudius, nihil id ab operis ipsius natura abhorreat: quippe quod Tyronibus tantum instituendis scriptum fit: & illa ipsa, quæ ibi generalius forte traduntur, & strictius, suo tempore alibi fusius, & subtilius tractata ab eisdem accipienda sint, & exactius cognoscenda. Sed Cancros prius recte ingredi doceas, quàm his, qui non tam iudicio, quàm proposito, & voluntate aberrant, quibusuis rationibus satisfacere possis: quibus, ne si persuadeas, quidem vnquàm persuaseris. Quod quidé vel ex eo satis dilucide apparet, quod nonnulli pessime ab eo factum prædicent, quód titulos quosdam in suis Institutionibus diuersis verbis inscripserit ab his, qua in Decretalium libris comperiuntur: quod & factum est raro, & non nisi ex causa valde probabili, & à censoribus suis approbata, nec sine exemplo. Multæ siquidem & in Institutionibus Iuris Ciuilis Rubricæ comperiuntur aliis verbis conceptæ, quàm in libris Digestorum sint, aut in libro Codicis. Quales illæ, De fiduciaria tutela, De litterarum obligatione. Quibus modis re contrahitur obligatio, & aliæ plures. Sed hæc omnia Lancelotto nostro propterea ferenda sunt leuius, quod idē insignibus etiam scriptoribus semper contigisse legimus. Venit nuper in manus meas liber quidam epistolarum familiariū Francisci Petrarchæ, quem antea ne extare quidem audieram, illum cum auctoris captus nomine auide in manus legendum sumpsissem, statim in ipso ferme operis limine, dum mecū Viti ligatores istos tacite stomacharet, & has ad te dare in animo haberem, incidi in epistolam meo quidem iudicio prudentissime scriptam, qua scriptorem amicum suum consolatur, querentem scilicet, scripta sua a liuidis carpi, eam primum percurro, inde lego accuratius. Quid quæris? visa mihi est omnē prope stomachum, & amarulentiam, quam ex detractoribus Lancelotti contraxeram, abstergere, ideoq; duo statim exempla exscribenda curaui, atq; è vestigio alterū Lancelotto ipsi misi, ad te cum his mitto alterum: vt intelligamus nihil, vt Tullius ait, esse nobis præcipue dolendum in eo, quod vniuersis accidit. Sum ego illi conatus suadere, vt Romam iter rum concedat. Nam cum Summus Pontifex renuntiatus is sit, qui cum bonarum omniū artium est amator mirificus, tum in vtroque iure valde (vt audio) excellit, facile fieri poterit, vt quod negotio deest, compleat, remque omnem ex sententia conficiat: is omnino negat se facturum, improbe dicens, Neptunum accusari ab eo, qui iterum naufragium faciat, Deosque, cum tempus aduenerit, rem dormienti confecturos. tu, cuius maxima est apud illum auctoritas, si id è re sua esse censeas, vrge quæso hominem, nec pulcherrimos conatus inter mori sinamus. Vale. Perusiæ Idib. Febr. M.D.LX.

Isidorus.

Rubricarū innouatio.

FRANCISCVS PETRARCHA

TOMAE MESSANENSI S. P. D.

QVERELAM publicā nemo sapiens suam facit. Satis quisque priuatarum querelarū domi habet. Satis dixi, nimis dicere debuerā. Nulli ne hoc vnquam accidisse reris? falleris. Nulli vero contrariū accidit. Vix superstite qui fecerat: cuiusquā scripta, vel gesta placuerūt. laudes hominum mors inchoat. Scis quare? quia cum corpore moritur inuidia. Multorū (inquis) scripta laudantur, quæ si gloriari licet nō pergis vlterius. sed (qui indignātibus mos est) suspēsū linquēs auditoris animū sermone præteruolas inexpleto. Verūenimuero fugiētem consequor mentis augurio: scio quid velis. Multorum scripta laudantur, quæ tuis

Laudes hominū mors inchoat.

admota carere non tantum laudatore, sed etiam lectore debuissent: cũ tua interim nullus attingat. Recognosce in verbis meis indignationem tuam, quæ iusta esset, nisi illã de communi omnium aceruo in vsus proprios traduxisses: omnium, inquam, quos hic scribẽdi, seu amor, seu morbus tenuit, omniumue quos tenebit. Respice enim in primis quorum sunt illa quæ laudantur, quære auctores, certe pridem in cinerem versi sunt. Vis & tua laudari? morere. A morte hominis vicere incipit humanus fauor, & vitæ finis principium est gloriæ: quæ si ante cœperit, singularis quædam, & intempestiua res est. Plus dicam, dum eorum, qui tecum vixerunt, quisquam superfuerit, cumulate quidem quod appetis non habebis; cum omnes pariter vrna concluserit, venient, qui sine odio, & sine inuidia iudicent. Ferat itaque de nobis quamlibet sententiam præsens ætas, si æquam, feramus æquo animo, si iniquam ad æquiores iudices, hoc est ad posteros prouocemus, quãdo ad alios non licet. Delicatissima res est iugis cõuersatio, minimis offenditur, & famæ semper inimica præsentia est. multaque admirationi hominum familiaritas detrahit, frequẽsque cõuictus. Vides ne tu hos scholasticos? genus hominum vigiliis ac ieiunio squalidum? Crede mihi, Nihil ad lucubrandum durius: nihil mollius ad iudicandum, cum multa laboriosissime legerint, nihil examinant: & quid in re sit dedignantur inquirere, cum hominem ipsum nosse videantur, itaque omnium vna lex est. Cuncta enim ex æquo quorum auctores, vel semel aspexerint, scripta fastidiũt. Hoc, inquies, paruis accidit ingeniis: magna enim & valida per obstantia quælibet erumpunt. Redde mihi Pythagoram, reddam tibi illius ingenij contemptores. Redeat in Græciam Plato, Renascatur Homerus. Reuiuiscat Aristoteles. Reuertatur in Italiam Varro. Resurgat Liuius Reflorescat Cicero: non modo segnes laudatores inuenient: sed mordaces etiam & liuidos detractores, quod quisque suis temporibus expertus est. Quid Virgilio maius habuit lingua Latina? Reperit tamen ille, qui non Poetam, sed raptorem alienarum inuentionum, & translatorem dicerent. Ipse autem & ingenij fiducia, & iudice fretus Augusto, alto animo inuidorum verba despexit. Tibi quidem magnam ingenij conscientiam esse scio: sed vbi Augustum iudicem inuenies? quem enixe admodum, atque omnibus modis ingeniis sui temporis fauisse compertum est. Nostri reges de saporibus epularum, & de volatu auium iudicare possunt: de ingeniis hominum nõ possunt. quod si forte præsumpserint; superbiæ tumor aperire oculos, aut flectere, & in verum figere non finit. Itaque ne quid suæ ætatis suspicere videantur, mirantur Veteres, quos nouere contemnunt, vt defunctorum laus, viuentium contumelia non vacet. Inter hos iudices viuendum, moriendũque nobis est, & (quod est durius) tacendum. Vbi enim, vt dixi, Augustum iudicem quæremus? Vnum habet Italia, immo vero terrarũ orbis vnum habet Robertum Siculum regem. fortunata Neapolis, quæ vnicum sæculi nostri decus incomparabili felicitate sortita es. Fortunata (inquam) & inuidiosa Neapolis litterarum domus augustissima, quæ si *Maroni* quondam dulcis visa es, quanto nunc dulcior videreris, vbi ingeniorum ac studiorũ æquissimus æstimator habitat? Ad te confugiat quisquis ingenio fidit. Neque vero differendum putet, suspecta mora est: deuexa enim est ætas & mundus iampridẽ eo carere, & ipse ad meliora regna transire meritus. Vereorq;, ne multa ipse mihi seræ pænitẽtiæ materiam prolatando quæsierim, omnis quidẽ inhonesta est, rapienda est occasio confestimque faciendum, quod ante tempus fieri nõ potest, Quod ad me attinet, currere & properare propositum est (vt quod de Iulio Cęsare in epistola quadam ait Cicero) omnia mea studia in istum conferam. Ego vero ardenti quidem studio, ac fortasse efficiã, quod sæpe viatoribus, cum properant euenit, vt si serius, quàm, voluerint forte surrexerint, properando etiam citius, quam si de nocte vigilassent perueniant, quò velint. Sic ergo quoniam in isto homine colendo, tam indormiui diu, cursu corrigam tarditatem. Tibi autem tuo foro vti necesse est, quando ad eum regem aspirare non tam freti, quam belli obice prohiberis. Patria enim tua, cuius nemo amantior ciuis est, inimici regis imperio subiacet. *Dicerem* Tyranni, nisi quia timeo aures offendere. Ad hęc & magna res est neque nostris calamis discernenda: sed illorum gladiis. Igitur ad inceptum redeo. Si hæc tibi exempla de illustrissimis electa non sufficiunt, alia ex alio grege hominum adiiciam, & ætate recẽtiora, & sanctitate Clarissima. Quantos olim æmulos Augustinus noster: quantos Hieronymus: quantos habuit Gregorius, donec spectata virtus. & litte-

Vitę finis principium glorię.

Præsentia inimica famæ.

Pythagoras. *Plato.* *Homerus.* *Aristoteles* *Liuius.* *Cicero.* *Virgilius.*

Reges de quibus iudicant.

Robertus rex.

Augustinus.

rarum

rarum diuina,& admirabilis vbertas inuidiã vinceret? Vix horum quisquam integrum famæ præconium,nisi ab ipso die mortis accepit. Vnum æmulo ac reprehensore carentẽ vnum plena & indecepta laudẽ decoratum Ambrosium, cuius ne in ventis quidẽ famã mordax liuor attigerit,apud quosdam inuenio,quod forte ad puram eius ac simplicem doctrinam omnis ambigui expertem referendum est.Nam apud Paulinũ,qui Ambrosij vitam, & obtrectatorum eius nomina legimus, & vindictam diuino iudicio irrogatam. Perfer igitur iam sine lamentis,quod summis ingeniis contigisse vides.Videris aũt quadam in parte tuarum litterarum hoc ipsum conqueri,quod multos noueris magnum in vita nomen assequutos,& hoc quoque si me audire volueris,magnifice contemnes.Scis enim quibus hoc cuenit?his equidem solis,qui famam suam,quoniam calamo nequeũt, cl: mo re defendunt.Aspice istos purpuratos, qui ingenti strepitu, populorum in se ora conuertunt,qui se sapientes dici volunt,quos sapientes vulgus appellat,singulis ciuitatibus ascribens sapientũ greges:cum tamen illa florens olim studiorum mater Græcia non amplius,quàm septem sapientum nominibus glorietur.quod ipsum posteris importune nomen arrogantiæ visum est.Sed qui eos excusant,aiunt non id eis cognomen proprio iudicio:sed populorum suffragiis obtigisse. Vnus ex omnibus sæculis Epycurus,sapientem se profiteri ausus,intoleranda superbia, seu potius ridiculosa demẽtia,cuius secundo de finibus bonorum & malorum meminit Cicero,hodie in nostrorũ causidicorũ grege furor ille vulgaris est.Respice & hos,qui in altercationibus & cauillationibus Dialecticis totum vitæ tempus expendunt,seque inanibus semper quæstiunculis exagitant, & præsagium meum de omnibus habeto.Omnium nempe cum ipsis fama corruet,vnũque sepulchrum nomini ossibusque sufficiet, cum enim mors frigidam linguam stare coegerit,non modo vt sileant necesse est:sed vt de his etiam sileatur. Possem exemplis affirmare,teque ipsum in multis testem facere, quot loquacissimas pitas agnouimus, in oculis insanæ multitudinis perstrepentes , quorum repente vox cecidit? nisi longa & apud quosdam superstitũ odiosa forte narratio esset.Sed de his & sæpe alias:& nũc quãtũ res ipsa poscebat,diximus.Neque enim,vt eos memorem,sermo mihi institutus,sed vt tibi satisfacerem,cuius omnino diuersa conditio est. tunc enim maxime resonabis,cum iam loqui amplius nequiueris.Ceterum valde impatientis animi est breuissima expectatione torqueri.Expecta paululum,eris voti compos: cum obstare tibi ipse desieris , id ex parte longæua forsan absentia,ad plenum mors sola præstabit. Reduc ad memoriam ex omnibus sæculis illustres viros,Romanos,Græcos,Barbaros, cuius non præsentia famæ nocuerit:tibi(si recentiore memoria es) plures forte ex historiis occurrent.Ego id vni omniũ Africano tributum memini,ut scilicet & fama mirabilis,& præsentia mirabilior haberetur.Idem sacris in litteris tribuitur Salomoni,quare aliũ forte non inuenies, & si Vergilius immodico studio Aeneã suum exornandi hoc ad eum gloriæ genus transferre contendat, sed immobilẽ; verum est,excusant tamen quasi non Aeneam, sed sub Aeneæ nomine virum fortem perfectumque describat. Dedit idẽ oratorum vni dũtaxat is,qui hoc sicut verius vsurpasset, præillustris scilicet oratorũ princeps Marcus Tullius vni quoque Poetarũ idem tribuit Aulo Licinio Archiæ: sed vereor ne id amore iudicium obliquante præceptori suo mediocris ingenij viro tribuat, quod nec Homero tribuit, nec Virgilio tribuisset. Ceterum, ut ad te reuertar, nihil ex omnibus quæ dixi,quod tibi iustam indignandi materiam præstare possit inuenies. Nemo enim se anteiri ab vno, vel à paucis ægre fert,nisi qui gloriæ principatũ pertinaci sibi mente constituit. Patere (vt ceterarum rerum)sic ingenij tui sortem nominisque fortunam putabas eam in solis diuitiis ius habere? humanarum rerum omnium excepta virtute domina est; illam quoque sæpe oppugnare;sed numquam expugnare permittitur. Famam certe,qua nihil est leuius facile rotat ac ventosis suffragiis circumuoluit;à dignis eam transferens ad indignos ; nihil quidem mobilius ; nihil iniquius uulgari iudicio ; super quo fama fundata est. Itaque mirum non est si assidue quatitur,quæ tam tremulis innititur fundamentis. Hæc sane non nisi in uiuos regnũ habet,mors hominẽ eximit ab Imperio fortunæ Cessant exinde ludibria,hęc uelit ipsa uel nolit,uirtutẽ fama,ceu solidum corpus umbra cõ sequitur.Habes ergo(ni fallor)gloriandi potius cãm,quã indignandi, si cũ omnibus fere

Hieronym[us] *Gregorius.* *Ambrosius.* *Clamosi in vita illustres.* *Epycurus* *Clamosorũ ossa & nomẽ eodẽ sepulchro conduntur pice.* *Africanus* *Salomon.* *Aeneas.* *Aulus Licinius.* *Fortune vis in fama.* *Vulgi iudicium.*

tem

præstantibus,atque clarissimis viris communis tibi tua sors est,Quoq; etiam nunc æquiore animo sis Africanum ipsum,quem ex hac acie segregare visus eram,in commune restituam.cui quamuis,quod rarissimum est(vt dixi)præsentia non noceret: nocuit tamen (vt ceteris)hominum inuidia.quam tantis virtutibus non potuit extinguere, incenditque potius & inflammauit. Nocuit(quod sine indignatione non possum meminisse) conuersatio longior,& nascens ex familiaritate contemptus.Vnde autem hæc eliciam percótabere. Nolo,me aliquid immutasse suspiceris,ipsa Titi Liuij, clarissimi scriptoris verba ponam,qui ora contentione dignitatis honorumq; inter Scipionem Africanum Titúq; Flaminium,in qua succubuisse Scipionem refert. Maior, inquit, gloria Scipionis,& quo maior eo propior inuidiæ,& statim postea: Accedebat, inquit, aliud,Scipio Africanus iá prope annum decimum assiduus in oculis hominum fuerat,quæ res minus verédos magnos homines ipsa satietate facit.Et hæc quidem ille Tu vero (vt iam finé faciam)fortunam tuam tanto comite solabere,expectabisque tranquillius,memor vetus apud Flaccú verbum esse,quod ut uina,sic poemata meliora dies reddit,apud Plautum aliquanto uetustius. Ille enim ait: Qui utuntur uino uetere sapientes puto: & qui libenter ueteres inspectát fabulas,quod nó minus ipsi Flacco bilé cómouisse suspicor,quám tibi, tantá esse uetustatis reuerentiam, ut crimen longo sermone purgandum sibi fuerit Luciliú reprehendisse.Postremo tecum cogita,quid est hoc,pro quo tam sollicite torqueamur. Vetus est fama,quam sequimur,fumus est,umbra est,nihil est.Itaque facillime recto atque acri iudicio contemni potest,quod si forte(quoniam generosos animos familiarius hæc pestis insequi solet)appetitum hunc extirpare radicitus non potes,excrescentem,rationis faltem falce compesce,parendum tempori,parendum rebus est.Denique(ut sententię meę summá breuibus expediam)uirtutem colédum uis,famam inuenies in sepulchro. Vale.

Verba Liuij.

Poemata sicut vina

Fama.

FERDINANDO FARNESIO
& Fabio Pennæ adolescentibus nobilíss. ac studiosiss.
Ioan. Paulus Lancelottus S.

Nota diu ante hanc scriptam epistolá has institutiones expectatus.

Psi uos scitis(ornatissimi adolescentes)quam frequentibus post nostrum ab Vrbe reditum communium Commilitonú flagitationibus interpellatus fuerim;ut eis post diuturnam moram,atque expectationé Institutionú Iuris Canonici copiá tandem facerem; cum sępe uos duces illis ipsis præbueritis,atque adeo strenuos,& fortes,ut nisi urgentissimis,nec uobis incognitis causis,quæ nos hoc facere hactenus impediuerút,quasi ualidissimo propugnaculo munitus fuissem, expugnatú iri me nihil dubité. Quomodo enim tam multis,mei tá amantibus,tam iusta,tam sæpe,ac tam instanter proprio quasi iure petentibus obsistere potuissem?Cum præsertim in hoc certamine,maiorem; si non laudis, at certe beneuolétiæ fructum uictus,quam uictor relaturus fuerim.Sed quádo nunc me;quamquam uehementer obsessum,sine nota uobis dedere non possum, & uobiscum optima,atq; utriusque ualde commoda ratione transigam.Ea autem huiusmodi,ut(nisi nouum accedat impedimentum)intra paucos menses operis me uobis facturum potestatem Romana fide recipiam?huius auté nostræ pollicitationis quasi obses apud uos erit hic Cómilitonibus meis,& uobis illorú quasi antesignanis nuncupatus Libellus. Qui quidem Institutionú ipsarum quasi filius parentis effigié refert:eo enim & operis totius breue compendium conclusimus;& apud cunctos nostri huius negotij Cómentariú quoddam esse uolumus. At ridetis?&quod nouo,atq; inusitato more prius Cómentaria,quam contextum ipsum editioni parauerim,cauillamini?Sed statui ita omnino appellare; cótinet enim rei totius crassiore quadam Minerua scriptá historiam: quam ea propter sum fusius prosecutus; tum

tum ne multis, qui ſępe à me de re tota edoceri flagitãt, eandẽ ſemper canere Cãtilenam cogar; tum etiam vt obiter reſpondeam, & his, qui motum Curiæ, ac Principum imperiti me non inuito factum eſſe prædicant, vt ita diu hæc editio protracta fuerit, & illis multo magis, qui libri noſtri non differri editionem: ſed quaſi parum in vrbe probatus ſit, penitus mihi interdictam garrire non dubitauerũt. Quorum rumoribus nulla expeditiore via, occurri poſſe cenſui, quàm ſi huiuſmodi liuidorum latratibus ſplendidiſſima ſummorum viroru m teſtimonia opponerem, & rei geſtæ ſeriem ad amuſsim recenſerem, in quo nihil eſt, quod vllum orationis florem, aut Latinæ linguæ candorem quiſquam à nobis expectare debeat. neque enim hoc requiri oportet ab homine Iuriſconſulto, qui ſolos pene Bartolos, ac Baldos, ne dicam Balbos, in deliciis habeat. Sed ſatis ſuperque ſit, ſi, quod narrare intendimus, vel quibuſlibet verbis ita exprimamus, vt qui lecturi ſunt, quoquo ſaltem modo id aſſequi valeant. Viſum autem mihi fuit ornatiſsimum nomen veſtrum libello huic noſtro præfigi oportere, non quod quaſi iniuſtæ cauſæ deſperatione præſidio potentiorum titulos affigendos, aut vela Regia ſuſpendenda ducam: ſed vt huius initæ inter nos tranſactionis veluti documentum aliquod extet, quod non modo conuentionis formam, ſed etiam tranſigentium ipſorum nomina ſollemni more complectatur, Valete, Peruſiæ, Non Mart. M.D.LX.

COM-

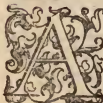

COMMENTARII INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI INCIPIT

LIBER PRIMVS.

Ioannes Paulus Lancelottus Perusinus Vtriusque Iuris Candidatis Academiæ Perusinæ S.D.

Auctor sæpe de edendis Institutionibus requisitus.

Ssidvis vestris, tum absens litteris, tum præsens interpellationibus pulsatus facile intellexi (Iuris studiosi) quanto Institutionum Iuris Canonici desiderio teneamini. Quarum copiam, cum vobis facere honestissimis rationibus hoc tempore impediar, agã vobiscum vti aliquando eos solere animaduerti, qui longo terrarum interuallo disiuncti, neq; sibi de facie inuicem cogniti per literas sponsalia, vel per procuratorem contrahunt. Nam si cito cõgredi impediantur, & congressus moram interim non nisi ęgre pati possint, proprij oris ex viuo ductam effigiem, & omnes corporis partes egregiè exprimentem vicissim sibi mittere consueuerunt; tum ad leniendũ desiderium, quo alter alterius conspiciendi tenetur, tum vero etiam, vt ex ipsa oris effigie, & totius corporis lineamentis coniugis mores, & ingenium, vel quoquo modo saltẽ coniiciant: sic vos quousq; opus ipsum in publicum dare prohibemur, detinebit exiguus iste libellus, quo ea quæ in quatuor Institutionum ipsarum libros a nobis congesta sunt, nõ aliter complexi sumus, ac facere soleant Cosmographi, cum late patentes prouincias, atque adeo orbem ipsum angustis chartularum spatijs cõcludere nituntur; veluti enim iis multi prætereundi sunt terrarum, ac marium tractus, & insignes sæpe ciuitates occultãdæ satisq; habent, si clymata ipsa, & principales mundi partes, ac Metropoles vrbes, vel exiguis picturis indicẽt, cætera inspectorũ cõiecturæ relinquunt: ita mihi plurima in hoc opusculo præterire necesse fuit, quæ tã angusto spatio concludi, vel cõmode representari non potuerunt. Erit igitur vestri iudicij ex hoc libello iustũ, atque integrũ ipsum opus quasi ex vnguibus, non dicam leonem: sed prout statueritis extimare, mihi quidem satis id fuerit, si, vt in cõmune studiosorum vtilitatem aliquid pro exiguitate ingenij conferrem, me nullam intermisisse diligentiam, nullis perterritũ fuisse laboribus, vel incommodis, nullis denique pepercisse sumptibus docuero, si proposito, atque ceptis exitus minus responderit, in nobis culpam omnino nullam residere, atque vt breue hoc totius operis compendium libenti animo conscriberem, non solum vestra causa adductus sum, vt vos scilicet mei amantissimos aliquo demererer officio, verum etiam mea. Nam cum in vrbe plura mihi necesse fuerit libri illius nostri exempla exscribenda curare, eaque sæpe per longa

Mos coniugum absentium sibi inuicem incognitorũ.

Cosmographi.

per longa temporis spacia non solum apud Censores operis, verū etiam apud alios plures fuerint, & in diuersorum manus deuenerint, illorum vnū mihi à grauissimo viro subtractum fuit, & alia quoq; ex aliis exempla clam me a curiosis quibusdam sumpta fuisse compertum habeo. Studiosi enim omnes mira quorumcunque nouorum operum cupiditate incendi solent, præsertim nondum in lucem editorum, quod solos se, vel cum paucis ea tenere pulchrum, ac præclarum existiment. Vnde adeo interdum auide vndique conquirunt, vt neque a furto ipso temperēt, & inscio sæpe auctore, dum lucello inhiant, & alienam messem metere cupiunt nonnumquam etiam suppresso, vel mentito scriptoris nomine formis excudere, ac peruulgare non verentur, atque ita sæpe, dum proprium commodum, vel gloriam aucupantur, alienam famam, & existimationem deturpant, ac plane perdunt. Plerumque enim opera ipsa adeo mutilata, ac deprauata in lucem prodeunt; vt consultius auctori futurum fuerit, si aliquando ea concremauisset. Quod quidem de nostro libro fieri posse minime suspicarer, nisi quotidianis prope exemplis ita accidere admoneremur. Quòd si princeps Poetarum, qui tam felici, ac diuite vena iam multa diuinitus scripsit, non modo ita exorsus est, & his carminibus propria clausit poemata, vt a quo conscripta essent, nunquā in dubium reuocari posset, verum etiam de duobus versiculis, quos in gratiam Augusti pepigisset, ita fuit sollicitus, vt nunquam cōquiesceret, donec magno astu eum detegeret, qui carminum sese auctorem mentitus alienā sibi gloriam vendicare conabatur, quanto tandem æquius est mihi ignosci de iusto opere laboranti, qui nec aliud ingenij (quantulumque illud est) specimen dederim, & qui in huiusmodi opere absoluendo multos annos posuerim, ac multos etiā sumptus fecerim? Postquam igitur vel teste Platone, quæ scribuntur, contineri non possunt, efficiam saltē huius libelli editione, quòd boni patresfamilias solent, qui quidem, ne quid pereat armēti, vel domesticæ suppellectilis, pecoribus certam cauterio notam inurere, vel familiare quoddam rebus signum apponere, atque affigere solent; vt quocunque locorum ea vagari, vel reperiri contigerit, cuius in dominio sint, ex nota ipsa, & signo facile, vel non quærentibus, apparere valeat. Sic nos libello hoc edito, quo totius operis, quasi quandam imaginem complexi sumus, facile hoc consecutur os speramus; vt nemo scilicet labores, ac vigiliolas nostras sibi temere arrogare possit. De quo si forte magis solliciti quibusdam videbimur, quàm libri ipsius mediocritas exposcere videatur, detur venia imbecillitati hominum, qui propria præsertim quæ magno labore, atque impendio sibi compararunt, persæpe plus æquo æstimare consueuerunt. Aliud quoque huc accedat, quòd cum non pauci sint, quorum minime contemnendum est iudicium, quibus institutum hoc nostrum non perinde probetur, fieri forte poterit, si ad horum deueniat manus noster hic libellus, quo rationes omnes huius a nobis susceptæ prouinciæ prosequimur, nec putetur indignus, quem semel saltem percurrant, vt eorum aliquem, quasi causa plenius cognita, ad sententiam nostrā adiungamus. Quod ego mihi polliceri, aut sperare non auderem, nisi eius rei periculum aliquando fecissem. Et quoniam de negotij serie vniuersa cognoscere non ingratum vobis esse intelligo, non ab re futurum puto, si a primis initiis, etiam si pleraque ex his vobis nota sint, rem repetam, & quasi ab ouo exordiar. Ea autem omnia ita partiemur, vt primo quidem rei gestæ seriem, ac historiam quandam contexamus. Deinde institutiones ipsas in Epitomen contractas quasi per transennam ostendamus. Demum ea, quæ nobis aliquando obiecta fuerunt confutare, ac refellere conemur. Cum igitur anno à Virgineo partu sesquimillesimo quinquagesimo quinto post Marcellum II in sui Pōtificatus limine nobis interceptū habitis de more comitiis Io. Petrus Caraffa Ro. Pontifex renunciatus esset, ego, qui has in ius Canonicum Institutiones multo antea meditatus fueram, cum Pontificem mihi viderer nactus generosæ cuiusdā naturæ, ac quem præclara inuenta minime aspernaturū confiderem, illum mihi compellandum esse statui. Itaque cum haud multo post initium Pontificatum, facta loquēdi copia qui, & cuias essem, breuiter ei exposuissem, illud etiam adieci, videri mihi, nullam esse prope bonarum artium, in qua non ab aliquo eius disciplinæ studioso, ac Doctore conscriptus extaret liber, quo prima artis initia, ac rudimenta continerentur, & qui ad cætera magis ardua quasi gradum faceret: atque, vt alia præterirem, quæ pro magna sua in omni facultate doctrina longe illi melius, quam mihi cognita essent, esse apud Iuriscon-

sultos

Exempla quædam operis auctori subtracta.

Non fefellerunt se sua oracula Lancelotte Virg. factū.

Nota auctor ē multos annos posuisse in componendis Canonicis Institutionibus ante hunc libellum editum.

Mors patrisfamil.

Hoc tamen non obstante libello inuentus est qui sibi arrogauit.

Existimantibus propria pretiosiora quàm sint, danda interdū venia.

Operis partitio.

Nota quod multo ante annū 1555 Auctor fuerat meditatus has Institutiones.

Sermo habitus ab Auctore cum Pontifice.

sultos Iustiniani Imperatoris iussit compositas Institutiones, quæ studiosis ad inuolutã, ac valde perplexam Iuris ciuilis scientiam expeditissimũ aditum proculdubio præstent, tum me sæpissime admiratum nemini aliquando venisse in mentem, vt similem librum in Iure Pontificio conscriberet, quod, si, vt tũc esset, diligenter inspectaretur, ædificio materia potius, quam aliqua eleganti forma conspicuo foribus ipsis, atque aditu carenti cõparari posset. Me iampridem animo versare, vt adhibita quanto maiore possem diligẽtia, & industria ad imitationem earum, quæ in Iure ciuili extarent, Iuris Canonici Institutiones conscriberem: quod ipsum, eum omne Ius Canonicũ auctoritati, ac potestati Romani Pontificis innitatur, sub eiusdem etiam Pontificis persona absoluendum videri, vnde nihil mihi faciendum Romano Pontifice inscio, atque inconsulto, proinde minime grauaretur, mihi planum facere, num tantam prouinciam quasi eo auctore aggredi, an vero potius à cœptis desistere deberem, neque, si non probaret, me bonas horas male collocare pateretur. Tum ille manibus me complexus, ac quasi cœlum intuẽs; Ago tibi (inquit) Domine gratias, quod temporibus quoque nostris præclara dare ingenia non desinis. est enim hoc Neapolitanis vsitatissimum, vt de re vel tenuissima magnificentissime loquantur. Inde ad me conuersus vehementer hortatur, vt nouum hoc tam pulchrum, ac necessarium (vt ipse asserebat) inuentum litteris mandem, curaturum se, vt neque ego frustra in ea re tempus triuisse videri possem, atque insuper daturum operam, vt si quid mihi forte non vndique expolitum excideret, à magnis viris perpoliretur. Multa propterea disertissime suo more, & copiosissime disseruit de antiquorum, & recentiorum ingeniis, in quo mihi, vt cætera præteream illud pulcherrime dixisse visus fuit, ac prudentissime, nostrorum scilicet hominum laborem veterum reprehensionem existimari non oportere: tantumque abesse, vt veram eam esse sententiam arbitraretur, quam vulgo solerent passim vsurpare; nihil scilicet dici, quod dictum non fuerit prius, vt ipse contra semper statuisset, multo plura ea esse, quæ pulchre inueniri, & conscribi possunt, his ipsis, quæ à veteribus feliciter inuenta, & litteris eleganter mandata fuissent. Hæc cum Pontifex dixisset, atque, vt prouinciam hanc nauiter susciperem, ac pro viribus absoluerem, mandasset, currentemque præmiorum pollicitatione sollicitasset, discessi paratissimo scilicet ad scribendum animo. Non defuerunt tamen grauissimi, ac doctissimi viri, qui cum me de huiusmodi opere conscribendo cogitare audissent, rem dicerent futuram laboriosissimam, ac difficillimam, & quam feliciter posse cadere pene diffiderent. Ego vero, cũ multa facta mihi proponerem, quæ antequam fierent, nunquam confici potuisse credebantur, quid alij opinarentur, non vsque adeo curandum statui, vt illorum opinio me ab instituto meo, ac sententia depelleret. Romano præsertim Pontifice non tam subscribente, quam vehementer vrgente. Cum scirem vel ab ipsis mundi initijs nihil vnquam in vllo genere rerum tam exactum, & pulchrum prodijsse, quo non pulchrius id fit, quod quis in eodem genere cogitatione tantum, ac mente complecti potest. vnde & Phidiæ simulachris, & Apellis picturis, quibus nihil in illo genere præstantius antiquorum ætas vidit, cogitare tamen possumus pulchriora. Putaui igitur non omnino illud spernẽdum fore, quod hac in re non modo mediocris vnius, sed etiam plurium præcellentium virorũ studium, vehemens, atq; enixa diligentia præstare potuisset, quamquã id ei, quod sum mi homines mẽte cõprendissent, minime respõderet. Nec.n. nisi prudenter admodũ ille:

Vbi plura nitent in carmine, non ego paucis

Offendar maculis.

Quod si adhuc fieret, vt ipsius rei euentus melius eos, quàm nos sensisse doceret, conatũ tamen ipsum fore gloriosum mihi persuaseram. Recepi itaque me in patriam, vt ibi altiore otio perfrui liceret, remque aggressus sum maiore forsan animo, atque ausu, quam ingenio, & viribus, atque per totum triennium ita operi inchoato absoluendo incubui, vt nulli negotio vnquam in omni vita vehementius. Percrebuerat interea in Perusina vestra Academia rumor non obscurus, mandasse summum Pontificem, vt Iuris Canonici Institutiones per nos componerentur, incenditque ea res mirum in modum iuuenum animos, quorum cum plures domum nostram ventitarent, meque sæpe deducerent, ac reducerent, de hoc sæpius percunctati non modo vt ipsis ingenue rem conficerer, verum etiam vt noui operis inspiciendi potestatẽ facerẽ, extorserunt. Quomodo enim nobilissimis

Iuris Canonici ædificium aditu carens.

Põtificis responsio.

Imo nimis frustra si Pontif. liberalitatem spectes.

Põtificis de inuentione sententia.

Multa præter spem feliciter confecta.

Nemo vnquam asse cutus quãtum potest mens hominis concipere.

In rebus arduis conatus gloriosus.

Nota opus inchoatum antea quã habitus esset sermo cum Pontifice.

mis iuuenibus, meique amantissimis, ac studiosissimis obnixe id flagitantibus negarem. Itaque maiorē tum incensi desiderio alij libri exemplum magnis precibus poscere, alij legendi tantum copiam facerem precari, omnes, vt opus cito ederem, cupere, an rogare. Cumque respondissem, neque exemplum me tradere, neque de edendo libro inconsulto Pontifice cogitare posse, accidit ipsis, quod fermè omnibus solet, vt vetitæ rei desiderio magis, quàm antea accenderentur. Igitur post aliquos inter se habitos sermones, eos apud quos totius vniuersitatis vestræ ius, & auctoritatis residet (consiliarios appellant) in publicas scholas cōuocant, ac Fuluio Ptolomeo nobili Senensi (is est, quem nunc magna cum laude Perusiæ iuri dicundo præesse conspicitis) rei exponendæ dant negotium. Qui cum eleganter, & copiose explicasset, quid mihi iampridem Pontifex mandasset, subiecit multum ipsorum omnium interesse, si liber ita maturè ederetur, vt ipsis quoque, qui adhuc sub præceptoribus vtriusque Iuris studia vrgerent, vsui esse posset. Vnde putare se cū alijs pluribus re ipsorum fore, si de numero ipsorum vnus, aut alter deligeretur, qui Romam concederet, vt illorum nomine cum Pontifice de opere ipso maturè edendo ageret. Ptolomeum exceperunt omnes, & mora non iniecta eligunt Petrum Glussianū Mediolanensem lectissimis, tum moribus, tum litteris ornatum iuuenem, mandantque, vt cum Pontifice de opere quamprimum castigando, & edendo illorum nomine agat, simul que litteras ab illis ad Pontificem accuratissimè perscriptas reddat. erant autem litteræ in hanc fermè sententiam conceptæ. Non esse illis nouum, sed vsitatū iam, ac propè quotidianum aliquid audire, quod ipse Pontifex pro Christiana Rep. sapientissimè cogitaret, atque exequi soleret, eius generis inter cętera multa, etiam illud esse, quod intellexissent illum Io. Paulo Lancelotto Iurisconsulto mandasse, vt absolueret, quas Iustinianum æmulatus Pontificio nomine Iuris Canonici Institutiones iam inchoasset; quo nullum illis in vita gratius nuntium, & optatius contingere potuisse. Quippe qui satis liquido perspicerent, quam vberem inde fructum essent aliquando percepturi. Cumque penè absolutum opus cognouissēt, obnixe orare, atque obsecrare, vt pro sua in omnes, atque adeo in studiosos caritate, & propensa semper voluntate, quamprimum opus ipsum castigandum, & edendum curare vellet, vt ipsi quoque, qui adhuc in cursu studiosorum essent, eo libro aliquid proficere valerent. Me quoque, vt cum Glussiano iter Romam arripiam, rogant. Ergo non multo postea ego & Glussianus Romam appulimus, redditisque litteris Academiæ vestræ ad Cardinales plures præsertim illos, quibus, quòd ab ipso Senatorio munere honestati essent, familiarius cæteris Pontifex vtebatur, vt vobis apud principem presto esse & negotio nostro fauere velint, rogamus. quod omnes sine cunctatione sunt polliciti, & pro viribus aliqui postea præstiterunt. Est in hac re, quod Fabio Myrto Præsuli Caiacensi nostræ tunc vrbis, Vmbriæque moderatori, atque Hyppolito Corneo Perusino Antistiti gratias habeamus, quod tum suis ad amplissimos viros litteris abeuntes nos prosecuti fuerunt, tum nullum officij genus postea prætermiserunt, quod ad hanc rē promouendam conducere sunt arbitrati. Litteris igitur redditis Cardinales ipsos, vt nobis ad Pontificem aditum impetrent, sæpius rogamus, id tamen quamquam sedulo insta remus à nobis nullo pacto tunc obtineri potuit. Quod propterea nobis leuius ferendum erat, quia propter ingrauescentem quotidie magis Pontificis ætatem graues, atque immodicas curas, & vacillantē sæpe valetudinem, & inueteratam sic viuendi consuetudinem idem principibus viris, & Regum ipsorum legatis contingere animaduertebamus. Non deerant tamen interea, qui nobis aditum ad Pontificem vel in horas constantissime pollicerentur, nobisque curiæ, ac Pontificis ipsius mores minimè callentibus facile id persuaderent. Vnde Pontificiæ ipsi aulæ ita inhærebamus, vt ne latum quidem vnguem plures totos dies, atque integros menses inde nos diuelli non pateremur, ne scilicet ille temporis articulus elaberetur absentibus, quo nos ad Pontificem accersiri posse stulte existimabamus. Sed cum spe nostra sæpissime frustrati essemus, & de congressu penitus desperassemus, cœptorum pertæsi discessum, amplissimis etiam viris id suadentibus, adornabamus, & discessissemus, nisi Nicolai Maiorani Præsulis Amalfitani viri integerrimi suasu, nouam gerendi negotij rationem fuissemus ingressi. Suasit enim is, vt, quæ coram per id tempus non possemus, per litteras saltem cum ipso ageremus

In vetitum nitimur.

Petr⁹ Glussianus orator ad Pontificem pro Academia Perusina.

Auctor Romam reuertitur opere absoluto.

Aditus ad Pon. cem non impetratus.

Glussianus & auctor cogitant de reditu in patriam re infecta.

Cum Pontifice actum per litteras.

Breue ergo Commentariolum ad Pontificem in hanc sententiam concepimus: Absolutas scilicet esse iam Iuris Canonici Institutiones hortatu suo compositas, proinde deligere vellet idoneos viros qui opus (sicubi res posceret) castigarent, & castigatum, atque emendatum tandem vel Pontificio, vel priuato nomine, prout cõsultius esse arbitraretur, edi pateretur. Rogamus Alphonsum Caraffam Cardinalem Neapolitanum iuuenem humanissimum, & qui nobis, quantum sibi per ingenium pontificis licebat, mirifice semper fauit, vt & schedulam ipsam, & litteras Academiæ vestræ ad Pontificem deferat, is acceptas reddit. Haud multo post easdem Pontifex Aloysio Lyppomano, qui nuperrime accitus ad aulam accesserat, & cum insigni laude tum fidei, tum diligentiæ principis à secretis agebar, legendas tradit. Quibus perlectis his verbis vsum Pontificem mihi Lyppomanus ipse dum viueret, sæpius retulit Iste bonus Doctor iusta petit, & meretur exaudiri, quia amat lucem, & odit tenebras, tum etiam plura adiecit, quibus, & opus absolui velle asserebat, & illius nostri primi congressus, ac demandatæ mihi triennio ante prouinciæ perspicue illum meminisse Lyppomanus testabatur. Addidit mihi, cui Põtificis mores & ingenium penitus erant incogniti, spem aliquã rei ex sententia conficiendæ audire eum, qui de negotiis tractandis, vel nihil, vel omnino modicè cogitare putabatur, huius nostri & diuturnã tenere memoriam, & de illo sic loqui, vt eius absoluendi desiderium, vt Lyppomanus restabatur, magnum præ se ferret. Venerunt nuper ad manus meas eiusdẽ Lyppomani ad vos litteræ, quibus vobis respondet, quòd gratias scilicet ei egissetis, quòd ille cum Pontifice de edendo opere tractatũ habuisset. Placuit eas huic nostro Commentario intexere, vt humanitatis diuini hominis testes. Audio Cardinales etiam aliquot vobis humanissimè rescripsisse. Sed illorum litteræ ad manus nostras, cum in vrbe tunc ageremus, non peruenerunt, ideoque illas commẽtario huic nostro inserere non potuimus.

Lyppoman' Pontifici, à secretis.

Quid respõderit Põtifex chirographo per esse.

DOCTISSIMAE ET ERVDItißimæ vniuersitati scholarium Perusiæ commorantium.

ACcepi litteras vestras, eruditissimi viri, quibus mihi grãtias agitis, quòd apud Sanctissimum nostrum negotio vero fauerim. Ego quidem (quod in me erat) summopere studui, vt desiderio petitionique vestrę Sanctitatem suam bene affectam redderem. Id si ex sententia successerit, gratissimũ mihi fuerit: non q̃ propterea aliquid mihi deberi velim, sed tantum, quia opera nostra bene fuerit collocata: quæ si alijs vobis in rebus contingerit esse necessaria, eã semper paratissimã habebitis. Romæ X. Kal. Ianuar j. M. D. LVII.

Vester totus A. Lyppomanus Episc. Veronensis indignus.

De institutionibus Iuris Canonici varia in vrbe opiniones.

Interea dum Pontifex de censoribus operis cogitat, serpit per Vrbem rumor, aducpisse, ignotum hominem, qui se Iuris Canonici Institutiones composuisse iactet, de quo (vt in rebus nouis assolet) varius illico sermo. Alij enim inuentum multis laudibus extollebant. Alij laboriosam esse prouinciam asserebant, ac periculi valde plenam. Alij rem putabant insulsam, ac plane ridiculam, & vsq;, adeo non probabant, vt nec institutionibus Iustiniani parcerent, quarum exẽplo quasi quodã clypeo nostras ego a b obtrectatoribus defendebam. Libet referre nostrũ quendam congressum cum homine, qui tunc apud nonnullos, qui ex dicacitate, & clamore cuiusq; eruditionẽ metiuntur, non modicam sibi doctrinæ, ac iudicij opinionẽ vindicarat. Is cum de nouo libro edendo Pontificem audit cogitare, statim me acciri iubet. accedo, vt libri inspiciendi copiam faciam, rogat: exhibeo, legit

Auctoris cũ præfecto An

legit paucissima nihil cunctatus, negat recte posita: in quo offendat, interrogo, utque castiget rogo. ille quasi comperti ssimum errorem haberet, statim locum emendat. bone Deus quàm insulsè? nego locum emendandum, ille constantissimè, & obstinatissimè, quanto negabam magis, asseuerabat magis. Iubemus afferri librum, unde quæ ille corrigenda asserebat, excerpsissem, & in meum librũ optima fide transtulissem. tum locum ipsum ostendo, ubi ad verbum penè ea omnia legebantur, quæ ipse emendanda duceret. Quid quæritis? commodè illi cecidit, quod cum turba Cupedinariorum, ac Pistorum circumfusus esset (erat enim Annonæ tunc præfectus) nemo nisi vous, aut alter, quàm delirarct, intelligere potuit. Is igitur, ubi frustra se tentare intelligit, ut mihi ineptias suas probet, ad imperitam multitudinem conuersus, quasi nullus sibi mecum esset sermo, plurima fermè concionabundus sermocinatur, me non tam contradicente, quàm tacite stomachante. Extremum illud fuit, ut diceret, se neq; Pontificis, neq; meum institutum ullo pacto probare posse, quãdo nec Iustiniani institutiones unquam multum probasset. Imo tamquam inutiles, ac iuuenibus damnosas improbare soleret, se se hominem esse, qui dicendi libertate gauderet, unde quæ sentiret, liberè etiam proloqui consueuisse. Hæc cum Pistoribus suis, & cauponibus acclamantibus dixisset, illud etiam (non omnino forsan temerè) adiecit, futurum scilicet, ut multorum inuidia magnum mihi in hac re negotium facerent: qui tunc cum maximè mihi studere se se fingerent, meæ causæ iugulũ essent petituri, ac quasi per cuniculos oppugnaturi. Ego ubi hominem palam insanire perspicio, nihil magis, quàm aliquem sermonis exitum quærebam, ut dentatæ bestiæ, cui me laceran dum temere obieceram, quanto possem citius subtraherẽ. Respondi itaque, quæ dixisset non omnino mihi improbari, præsertim si cæteri, qui Iuri Canonico daturi essent operã, ea futuri essent ingenij, & iudicij præstãtia, quam omnes in ipso admirarentur, cæterũ velut Lucilius non Persio, hoc est doctissimis viris, sed Tarentinis suis, hoc est mediocribus ingenijs sese scribere asserebat: ita me Tyronibus, qui plerunq; ingenio essent mediocri, ac nulla prorsus imbuti Iuris disciplina nõ sui similibus Iuris Canonici institutiones perscripsisse. Discedo itaque, sed tamẽ nescio quo familiari suo argutulo homine in ipsa via me acriter insectante, atq; obtundẽte, quòd opus ipsum Institutiones inscripsissem, quasi inscriptio ipsa nimis esset arrogans, cui cum respondissem, me non id a Iustiniano mutuatum, sed a Grammaticis, qui libellos suos, quibus pueritia institui soleret, Grammaticas Institutiones vocãt, vel, si magis placeret, à Rhetoricis, apud quos oratoriæ Institutiones haberentur, tum, ut mihi molestus esse desineret, etiam, atque etiam rogo, & librum vel quolibet nomine suo arbitratu appellaret, nec aliter me ab illa molestia potui explicare. Erant & qui dicerent non videri verisimile, me qui iuri ciuili interpretando duodecim annos occupatus fuissem, potuisse interim aliquid lectione dignũ in iure Põtificio commentari: quasi verò nõ hæc iura cõnexa sint, sed ita dissimilia ac inuicẽ pugnantia, ut qui alterutrũ profiteri velit, alterius dediscẽndi necessitate urgeatur. Nonnulli verò, qui ex aspectu annorũ numerũ coniiciebant, ætatẽ mihi obiicebãt, prouinciamque hanc iam iam non iuueni, quãuis erudito, sed grãdæuis, & præcellentibus viris demandari debuisse. His ego respondebã, barbam (ut est in adagio) Philosophum non facere, tum & iuuenes quandoque magna præstitisse, & quando liber esset in manibus, ex libro ipso de me, non ex ætate mea illico de opere iudicium fieri oportere, neque esse coniectura iudicãdum, ubi demonstrationi locus esse posset, nec multum interesse, num præcellentes illi viri, quos isti adhiberi oportuisse rectè existimarent, inchoando operi interfuissent, dum tamen castigando, atque absoluendo præessent. Alia quoque aduersus nos contemptim iaciebantur: quæ tunc dissimulanda, ac leuiter ferenda ducebamus, cum sciremus, nec diuinũ hominem Christophorũ Columbum (si parua maximis comparare liceat) antea noua maria, nouos orbes, noua sydera mortalibus patefacere potuisse, quàm de coctoris, ac vanissimi hominis apud omnes diu nomẽ pertulisset. Quamquã non deerant eruditissimi viri: qui institutũ nostrum nõ mediocriter collaudarẽt: quorũ (ut interim Italos plures omittam) quasi antesignanos videor mihi posse proferre summos, ac maximo iudicio præditos viros Franciscum Vargam, Gropperos fratres, & Franciscum Somnium Louaniẽsem; qui cum de ratiõe instituti nostri ex me cognoscere voluissent, tantũ abest ut improbauerint, ut nõ vulgaribus etiam laudibus rem extollerent. Erat tamen quod in hac re mirari possetis,

nona congressus.

Fuit is Bartholomeus Camerarius Beneuentanus vir audax & maledicus.

Institutiones Iustiniani improbatæ.

Præmonitio de inuidia.

Auctoris responsio.

Operis inscriptio.

Varia in auctorẽ obiecta.

Professio.

Aetas.

Barba non facit Philosophum.

Christophorus Columbus diu vanissimus reputatus.

Etiã impu-

gnatores operis inspiciendi desiderio capti.

possetis, nempe quod illi ipsi, qui instituti nostri impugnatores, vel contemptores essent, miro operis videndi desiderio teneri videbantur, ita vt vltro ad nos multi eius operis inspiciendi gratia accederent, & quos pudor, ac dignitas ad hospitium nostrum se conferre minimè patiebatur, nos ad se aduocabant, adeo vt tota prope die librum ipsum quasi rē quandam nouam ex remotissimis orbis regionibus aduectam circumferre necesse esset. Sed cum id mihi molestissimum accideret, nouo commēto amoui a me hanc molestiam. Si quidem nostris cursitationibus diecculam suffurati libellum conscripsimus: quo totius operis summam, atque ordinem breuissimè complexi sumus, atque is ipsius est, quem nunc vobis quoque à me compositum esse volo. Quem si quis perlegerit, de toto opere coniecturam ducere, immo explorato iudicare poterit. Eius igitur legendi copiam pluribus cum fecissem, vsque adeo ab omnibus ferme probatus est, vt illius lectio ex meis oppugnatoribus nonnullos strenuos reddiderit propugnatores. Inter hos Quinctilianus Mandosius aduocatus Romanus à me reponendus est, qui cum initio institutiones has vi deretur passim contemnere, neq; adduci posset, vt quidquam lectione dignum a nobis perfectū esse existimaret, quod tanto operis titulo respōdere posset, epitome perlecta, ita de pristina illa sua sententia deiectus est, & nostræ causæ addictus (nā bene nata ingenia nec pertinacia sunt, & vbi meliora vident, facile sequuntur) vt ego cum quasi ex Saulo meum Paulum euasisse prædicare solerē. Sed vt adhuc quanto possem vberius cunctis satisfacerem, & quottidiana à me certamina propellerē, & semel omnibus responderē, ipsi compendio Apologiām adiungendā duxi, qua collectis vniuersorū, qui institutum nostrū non probarent, sententijs aduersantium dicta confutare, ac reijcere pro viribus sum conatus. eius tenorem tertiæ parti huius ad vos destinati Commentarij sum complexus. In

Excusat se quod cum stomacho interdū loquatur.

qua quidem si eui fortasse in tanta præsertim ingenij, ac doctrinæ mediocritate tumidiores esse videbimur, quàm decere existimet, cōgitet is fieri, nescio quo pacto, vt dum iniustè nimis vrgemur, aduersus oppugnatores nostros ampulosi etiam inuiti esse cogamur. nam & milites dum prælium conserunt, non ictus taciti incutiunt, sed manus etiam clamoribus adiuuant. Natura enim sic cōparatum est, vt quod quisquis ordine ac recta mente complexum confidit, si obtrectetur, acriter tueatur. Intolerandum præterea illorū est

Intolerandi qui de alijs prompte iudicant, & nihil ipsi praestant.

supercilium, qui iudicare de aliis cum prompte soleant, ipsi facere nihil nouerūt, & optima quæque prius assuerunt contemnere, quàm cognoscere. Illis autē minime respondendum duxi: qui me librum surripuisse, ac magni alicuius viri scrinia compilasse calumniabantur, quod dicerent, eo me, quem nec de facie quidem nossent, nec esse iudicio, vel eruditione præditum, vt tantam rem aggredi, ac feliciter absoluere potuerim, quamquā cuius id opus esse existimarent, interea non proferrent. His enim magis erat, q; gratias agere, quàm succensere deberem, cum non tam mihi detrahere, quàm operi ipsi multum tribuere viderentur, & has senescentis, ac fessæ, & quasi laborātis aduersus virtutem inuidiæ

Auctor furti insimulatus.

voces lætus agnoscebam. Inter hęc, cùm antequàm rei finis haberi posset, diu mihi Romę manendum esse appareret, instantibus Aloysiis Lyppomano, & Ardinghello, necnō Paulo Tarano viris grauissimis, & prudentissimis publico decreto statuitur, vt in Perusina

Auctori absenti, & locus, & honorarium in Academia Perusinare seruata.

Academia mei quamquam absentis, ratio habeatur, atque ideo & profitendi locus, & honorarium mihi seruetur. Eodem tempore Alphōsus Caraffa in album familiarium ipsius Pontificis me referri iubet, & totius negotij conficiendi prouinciam suscipit, in quo est, quod gratias agam ornatissimis viris atque optimis Episcopis Io. Baptistæ Castaneæ, Vincentio Ferterio, Angelo Masarello, & Adoardo Gualando. Hi enim nō destiterunt in mediis negotiorum fluctibus, & nos, & rem nostram Alphonso commendare, atque currentem quidem illum sua sponte, sed tamen grauissimis rebus interdum valde implicitum, atque occupatum incitare. Pontifex verò dum de Censoribus, & castigatione operis cogitat, negotium dat Ioanni Reumano, & eidem Alphonso Cardinalibus, vt diligenti peruestigatione præuia ex omnibus, qui in Vrbe essent tres deligerent, qui huic ferendo oneri

Pōtifex mādat Reumano & Neapolitano, vt Censores eligant.

idonei, ac parēs esse possent, subiiciens (vt mihi postea Reumanus sæpius retulit) rē hanc maxime sibi esse cordi, atq; optare vehementer, vt antequam ex humanis excederet Christiana resp. huius operis commodum ex se sentiret, ac quasi munus quoddam librū hunc à se reciperet, perfecturum se, vt eos, qui operi expoliendo, & perficiendo insudassent, laboris, ac diligentiæ suæ non pœniterēt. At Cardinales Pontificis acceptis mandatis licet

hanc

hæc operis castigandi prouinciā multi non obscure vltro ambirent, ex omnibus tamen qui in Vrbe essent, delegerunt Fabiū Acorombonū Sacri Pontificij auditorij vt (appel lant) tunc Decanum, Iulium Oradinum, illius Collegam, & Antoniū Masiam causarū patronū viros cum iudicio & eruditione præstantissimos, tū in foro, & iudicijs, & interpretādo iure exercitatissimos. Acceptis ergo ab his mādatis Pontificiis, suum quisq; à me sumit operis exemplū, plura enim ego ante a in eū vsum priuatis sumptibus excri benda curauerā. Acorombonus autem, qui, quod amplissimi ordinis, & auditorij caput esset, negotio præesse videbatur, prius quā librū attingerent oneris socios, & me quoque vna splendido cōuiuio excepit, actumque eodem die inter eos est, quo ordine, quā ve ratione res tractari, & absolui oporteret: itumque est in hanc sententiam, vt singuli librum, vel libri partē seorsim excuterent, atque si qua offenderent, quę forte nō probarent, aut addenda, tollendaue putarent, non immutarent quidem, sed compactis ad eū vsum codicillis annotarēt, annotata mihi vna, aut altera die, antequā nobis esset in eundem locū conueniendū, traderent, ne imparatus quasi causam dicere cogerer, inde vt certis diebus cōueniremus, atque rebus inuicē, cōmunicatis quæ addēda, vel immu tāda, vel resecanda essent, de omnium, vel maioris partis sententia adderentur, immu tarentur, & resecarētur. Quæ omnia postmodum adamussim ex communi præscripto peracta fuerunt, atque toties simul conuentum, donec ex ipsorum consensu, & iudicio censuram opus ipsum recepit. Nullo hic pacto explicare possum, quanto omnes ingenio in hac castigatione, quanto animi candore, quanta demum eruditione versati fuerint: nihil vmquam improbauerunt, quin si quid ad defensionem afferrem & diligentissime, & libentissime audirent, ac ponderarent, & sæpe etiam de propria sententia, quasi causa plenius cognita decederent: vnde illis nō modo ego, sed etiam (si quando tandem librum edi contigerit) omnes studiosi adeo debebimus, vt pro collato in nos beneficio gratias numquam satis agere valeamus. Opere castigato, ac recognito reliquum erat, vt de re tota per Censores ad Pontificem referretur, quod ipsum illi quāprimum facturi videbantur, si eis ad ipsum aditus patere potuisset. Sed is tam in abdito asseruabatur, tam omnium congressus auersari videbatur, vt ne ad sacra quidem au dienda iam è conclaui pedem efferret. Vnde præter coniunctos, ac familiares paucissimos admittabatur nemo, nisi forte magnorū regum Legati: quos tamē & ipsos prius ob eam rem aliquandiu prensare oportebat, & sæpe die, atque hora ad compellandū Pontificem dicta venientes, ac per aliquot horas expectantes demum excludebantur. Neque mirum cuiquam hoc videatur, cum sæpe etiam (vt ferebatur) contingeret, vt viros amplissimos vltro ex remotissimis orbis regionibus magno illorum incommodo ac sumptu Romam euocarēt: venietesque vix post longum temporis spatium admitteret, quod quidem vtrum ex difficili, & omnia tardius agentis Pontificis ipsius ingenio, vel alia de causa contingeret, mihi quidem non satis est in comperto. Illud quidem certo scio, vel Solem ipsum ægre iam tum ad illum penetrare potuisse, Vnde cū omnis prope coram referendi esset Censoribus nostris spes ex hoc adepta, quod coram se non posse intelligerent, per litteras demum agere decreuerunt. Epistolam itaque communi nomine conscribunt, qua, quid de opere sentiant, complectuntur, eamque Pontifici reddi curant, vberius etiam, vbi colloquendi potestas fieret, coram relaturi. Vt autem quilibet, quæ sit illorum de libro sentētia, facile cognoscere valeat, illam ipsam omnium oculis subijciendam duxi.

Qui Censores delecti.

Operis castigandi modus & ordo.

Pōtificis adeundi maxima difficultas.

BEATISSIME PATER

Vm S. V. nobis iniūxerit, vt Institutiones Iuris Canonici iussu, & nomine B. V. cōpositas videremus, & excuteremus, primū vniuersum Opus singuli perlegimus. Inde certis diebus in vnū locū simul sępius cōueniētes, rebusq; inuicē cōmunicatis

Censorum relatio.

b ea, quæ

Non nulla per Censores immutata. *Testimoniū de diligentia auctoris liber necessarius & bene ordinatus.* *Ciuilium, & Canonicarum Institutionū comparatio.* *Quadam Procemio institutionum inserenda.* *Diligentia Censorum.*

ea,quæ vel immutāda,vel addenda,vel resecanda visa fuerūt,pro tenuitate iudicij nostri immutauimus,addidimus,& resecauimus,auctoréq; ipsum(qui nobis nō contēnendo ingenio, & eruditione præditus visus fuit) exactissimā operi absoluēdo diligentiā adhibuisse multis argumentis cōperimus. Librū itaq; iudicamus,cū necessariū,tum etiam bene ordinatū,ac digestum. Cū vniuersa prope,quę Pontificij iuris libris sparsa conspiciuntur,certa via,& ratione,cōpendiosaq; breuitate cōplectatur, & vere(nisi nos fallit opinio)ab omnibus cōmendandum erit proposi:ū, atq; institutū S.V.quasi sibi diuinitus inspiratū, quū nō minus gratū futurū sit hoc opus Iuris Pōtificij studiosis,quā sint Institutiones Iustiniani nomine cōpositę iura Ciuilia profiteri volentibus. Existimauimus tamen nequa omnino(quantū fieri potest) ansa detur,& occasio nouis altercationibus:quas interdum nimis anxie diligētes morosa curiositatę excitare cōsueuerunt,forte nō ab re esse, si nōnulla inserātur Procemio quod ipsi operi B V.pręfigendū duxerit,de quibus cum primū cōmodo suo fieri poterit,vt suo nos dignetur alloquio,plenius disseremꝰ, omnia tamē sapiētissimo iudicio B.V.relinquētes,cui quāto maiores possumus gratias agimus,quod nos,qui tanti nos non facimus,dignos putauerit, quibus tā arduum negotiū cōmitteret:in quo si quid defecimus,id totū nostrę imbecillitati ascribere digneur, nō quòd omni diligētia,& conatu ad exequenda mādata S.V.paratissimi(vt debemus)nō fuerimus.quā Deus Opt. Max.diu nobis incolumem,felicemq; superesse velit. E.B.V.

Fabius Acorambonus Rotæ Decanus.

Humiliss. Seruuli Iulius Oradinus Rotæ Auditor.

Antonius Massa.

A tergo.

A. C.

Pro magnif. D. Io. Paulo Lancelotto. Die iiij Nouembris.

Adam de Inuidia est Notarius.

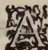
Recognitio.

Die quarta Nouembris constitutus in officio mei Notarij,& corā me,&c.D.Venantius Barnabęus clericus Fulginaten.testis inductus super recognitione retro scriptarū subscriptionum:qui visis,&c.recognouit manum,& subscriptionem Mag. Do. Antonij Massæ de Gallesio,quem vidit pluries subscribere,iurauit tactis,&c.

Deinde ibidē,&c.D.Carolus de Vallata Clericus Rodonē. diœcesis substitutus in officio D.felicis de Romālis:qui visis,&c.recognouit omnes tres manus,& subscriptiones in forma quia vidit eos omnes scribere,iurauit tactis,&c.Successiue i eodē officio corā me notatio,&c.D.Buerardus S.D.N.PP.Cursor testis inductus super eadē recognitione, qui visis, &c. recognouit binas primas subscriptiones scriptas, videlicet manibus R.P.D.Fabij Acorāboni,& Iulij Oradini:quos pluries vidit scribere,iurauit tactis &c.

Adam de Inuidia Notarius.

Testimoniū Cardinalis Reumani.

Nno salutis nostrę Millesimo quingētesimo quinquagesimo septimo, mēse Octobris Sāctissimus Dominus noster interpellatus litteris Scholarium Vniuersitatis Academiæ Perusinę,vt dignaretur edere librū Institutionū Iuris Canonici,quas D.I. Paulū Lancelottū iussu,& nomine suę Sanctitatis cōscripsisse audierant,

manda-

mādauit nobis, vt idoneos viros deligeremus; q perlecto, & diligēter excusso opere referrent, nū huiusmodi esset, quod sub nomine S.S. edi posset. Nos autem delegimus R. Fabium Acorambonum, & Iulium Oradinum Auditores Rotę, & D. Antonium Massam causarum Patronum; quorum electionem etiam S.D. confirmauit: qui quidem viso libro, retulerunt, pro vt habetur in eorum relatione inscriptis facta.

Suprascripta Vera sunt, in quorum fidem me subscripsi Io. Cardinalis Reumanus.

Istud est igitur grauissimorū, & eruditissimorū hominum causa, penitus cognitā, ac perspecta de nostris Institutionibus iudicium; cui si quis nō perlecto præsertim opere, proprium velit anteponere, non secus agere, me iudice, videri potest, atq; si quis dicat, acutius se nocte intempesta posse cernere, quàm alios ipso in meridie. Sed quoniam quiddā Procemio inseri non ab re esse significār, ne quis adhuc tergiuersari possit, hoc quoque cuiusmodi fit: est nobis aperiendum. Viri oculatissimi nihil æque timuerunt, quam ne quis (si qua forte verba operi essent inserta, quæ ab his, quæ in Decretalium libris leguntur, diuersa essent) ad veterum iurium correctionē eam varietatem subtilissimis, ac sophistica interpretatione detorqueret, vt Interpretes interdum, dum vel syllabas superstitiosius ponderant, sunt morosi, protereaque & a me prius, & ab ipsis postea magna est adhibitā diligentia, ne (quantum res pateretur) temere, & cum periculo a verbis veterem recederemus, immo multa, quę cubitalibus litteris alijs Pontificij Iuris libris inueniuntur expressa de libro Censores expungi voluerūt, siue quòd legentium auribus prima facie male sonarēt, siue quòd vsu non admodum recepta essent, siue quòd obscuritatē continerent: claritati enim mirum in modū videntur mihi studuisse. Ceterū vt adhuc Cauillatoribus, verborūque aucupatoribus penitus os occluderetur, consultissime agi putauerūt, si summus ipse Pontifex Procemio, quod operi esset prefigendū, testato hoc exprimeret, quòd ius nouū cōdere, vel vetus abrogare nō intendit. Et vt ipsius negotij effigiē plene cognitam habeatis, quasi ob oculos positā, subijciā hic Procemij exemplū non quidē a Pontifice, vel eius mādato aquoquā conscriptū, sed à me ipso hortatu, & iussu ipsorū Censorū antequā librū attingerēt cōpositū, quod (sicut ipsi tunc afferebāt) propterea, vt facerē, mandauerunt, vt ipsius rei ab ipso initio totam imaginem expressam, quasi de propinquo melius possent intueri.

Quid Censores operis procemio inferendū censuerint.

Male sonātia vel vsu non recepta de libro abrasa.

Operis Procemū iussu Censorum conscriptum.

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM *rum Dei Vniuersis Iuris Pontificij candidatis Sal. & Apost. Ben.*

HOminem rectum creauit Deus, ille autem dum declinat ad malum infinitis (vt diuina testantur oracula) sese miscuit quæstionibus. Hinc est, quòd ingruentibus malis moribus, & gliscentibus iugiter litigijs, & nouis casibus emergentibus, necesse fuit ad veteres Canones varia sacrorum Conciliorum Decreta, ac multas recentiorum Pontificum constitutiones adiungere: quæ inordinatis rebus ordinem tribuerent, inutilia præcinderent, labentia fulcirent, & ex vinea Domini, quasi quidam sarculus, non modo nocentes herbas euellerent, verum etiam salutiferas insererent. Vnde sacrorum Canonum, Decretaliumque Epistolarum (rebus ita exigentibus) tam magnus hodie factus est cumulus, vt numerum *Eccles. c. 7.*

propè legũ sæculariũ exæquare videantur. Inde fit, vt quæ cito, & cũctis innotescere necessarium foret, vix à paucis diuturno studio cognosci valeat: quod ipsum accidit, nõ modo ob Constitutionũ multitudinẽ, verũ etiam quod iis, qui istius iuris scientia imbui cupiunt, nulla certa via vel methodus à quoquã huc usque præscripta fuerit. Vnde nullis certis initiis, ac vestigijs inhærentes per deuia incerto cursu temere vagari cõpelluntur. Et sane per quã incongruũ erat, vt sacrosancta Iuris Pontificii facultas principio ipso, hoc est parte potissima, careret, & à legibus prophanis, quę Canonibus ipsis famulari consueuerũt, in hac parte superaretur. Idcirco iter cũctas sollicitudines, ad quas nos debitũ Apostolicę seruitutis adstringit, nõ in postremis ducimus, vt florẽtissimæ Iuuẽtutis studia nunc magnis propositis pręmijs, nunc eruditissimis viris ad docendũ ad Gymnasia nostra vndique accersitis, nũc nouorũ editione librorũ quãtum possumus subleuemus. Studiosorũ itaq; difficultatibus paternæ diligentię studijs obuiã ire cupientes, non tamen per hoc aliquid noui iuris statuere volẽtes, ea, quę huc vsq; varijs locis, ac libris dispersa fuerũt, quasi in artẽ redigenda curauimus, & dilecto. N. mãdauimus, vt ex vniuersis Põtificij Iuris libris Institutiones certo ordine cõtexeret, & conficeret; quas in quatuor libros, & cõgruos titulos partiri iussim⁹, vt sint totius Iuris Canonici principiũ, & elementa, quarũ ductu expeditius, & citius ad metã illius iuris studiosi peruenire valeant. Legimus itaq; , & per dilectos filios nostros. N. N. N. summa cũ diligẽtia, & studio recognouimus, easq; nũc ad vniuersitates vestras trãsmittim⁹. Sumite igitur alacri animo, & cũ omni reuerẽtia, atque iis ita operã date, vt ad cetera cito, & facile beneficio nostro peruenẽites Apostolicę sedis atq; vniuersę Christianæ Reip. cõmodo, atque ornamẽto àliquãdo esse valeatis. Datũ, &c.

Triplex remediũ ad effugiendũ innouationis, vel correctionis periculum.

Ad effugiendũ igitur scopulum istũ correctionis, & innouationis, quem multi non quidẽ temere, sed omnino nimis superstitiose formidãt, triplex est paratũ remedium. Primum omnium efficacissimũ, pręsentissimũque Pontificis ipsius testatio, si diserte caueat, quod non intendit ius nouum condere, nisi id ipsum exprimat. Quã quidẽ si prooemio suarũ Institutionum, & Iustinianus olim inseruisset, multæ de medio legũ perplexitates sublatæ essent: quæ legentiũ nunc ingenia vehementer torquẽt. Secundũ nostra omnium in ea re cauenda diligentia, qui ne latum quidẽ vnguẽ, vbi periculũ poterat imminere, nisi rebus valde perpẽsis a verbis Canonũ recessimus. Demũ id quod legibus ipsis est cũ omni scriptorũ genere cõmune, benigne scilicet ac probabilis iterpretationis beneficiũ, de quo, quoniã prolixe infra suo loco disputauimus, nihil hic dicam amplius, sed deinde vobis petendũ relinquimus. Nõ desinunt tamẽ adhuc nonnulli ad hæc aures obstruentes, formidãdũ Legis nomẽ, & innouationis scopulũ in vulgus iactare, & eos qui nostrorũ consiliorũ ignari sunt, nõ solum à causa nostra abducere, verum etiã & nos ipsis laniandos tradere, aut helleboro curãdos. Sed si quis acutius introspiciat, nõ secus his hac in re nunc accidit, quã vt cũ agricolæ iactis seminibus, vel succrescẽtibus herbis, vel maturis pomis, ab auiũ incursibus timẽtes medio ipso in agro, aut arboris summitate vilissimũ aliquid sordide, atq; attritæ vestis vẽto agitandũ ad terrẽdas aues suspẽdũt: veluti enĩ etsi vere nihil sit ab inani spectaculo volucribus timendũ, aufugiũt tamẽ, & à palliolo quasi ab insolẽti mõstro declinãt: sic multi audito Legis ad terrendũ cõficto nomine, potius quasi ab imminenti periculo aufugiẽtes, institutũ hoc nostrũ auersãtur, & tamẽ, si nõ ita essent formidolosi, & propius accedere nõ vererentur

Testatio Principis.

Diligẽtia.

Interpretatio.

Agricolarum mos.

& causam

& causam accuratius cognoscere, & quasi ex propinquo intueri vellent, intelligerent
profecto ab hoc Legis nomine nihil magnopere timendum, & pulicem hunc esse, non
Elephantum Hui (inquiunt) tantum ne priuatum, atque illum iuuenem esse ausum?
Senatus sæpe totus in vnica ferenda lege diu laborat, & vnus iste homuncio quatuor le
gū libros in suo solus cubiculo meditatus repente nobis condiderit? Quasi vero nouas
mihi leges cōfixerim, ac nō veteres potius expeditiore, quadā & cōpēdiosiore via, atq;
id quidem non sine exemplo probatissimorū virorum rudioribus tradere conatus fue-
rim? Quasi eadem nouarum legum ferendarum, quæ veterum sub certum ordinem re-
ponendarum sit ratio? Quasi non in magnam hominum lucem, & in Vrbem ipsam pro
dierim, diutissime permanserim, opus ipsum passim omnibus legendum: excutien-
dum, lacerandum non tradiderim. Habet Inuidia inter vitia cetera illud proprium, ac
quodammodo peculiare, quòd adeo turpis est, vt nulla ratione ipsa se intueri, & agno-
scere velit, ideoque liuori suo magnifica semper verba atque illustres sermones prætex-
xit. Vnde qui se iracundū, intemperantē, & ad voluptates procliuem confiteatur, facile
inuenias, at quòd se quis inuidum esse, ac liuidum concedat, nec tormentis quidem fa-
cile extorqueas, quinimmo cum maxime virus euomunt, se veritatis esse amatores inui
di prædicant, atque ea de causa nec amicis quidem parcere solere, tanta est enim virtu
tum, vitiorumque vicinia, vt maledicus pro libero se quis interdum venditare valeat,
ea autem inest vis pestilenti huic morbo, quod si quem gratia, vel auctoritate pollen-
tem occupet, præclaras quasque res euertit, ac destruit, sin vero (quod sæpius accidit)
humiliores arripiat, habet illud boni, quòd quasi in propria viscera verso gladio maxi-
mum malum inuidis ipsis afferre consueuit. Sed vt demus liberum esse cuique, vt suo
non alieno arbitratu explicet, quid de quaque re sentiat, aut periculum sibi fingit quan
tumuis magnum; idque animo fieri non posse, nisi candidissimo, certe vt ipsis pro suo,
ita etiam & nobis pro nostro ingenio diuersa sentire, atque opinari sine alicuius teme-
ritatis suspitione integrum esse debet, præsertim cum tot summos viros habeamus sub
scriptores, ac nostræ sententiæ propugnatores, ac propemodum auctores. Et meher-
cule, quanto magis cogito, tanto magis istorum hominum scrupulositatem, & tantam
formidinem demiror, præsertim quod sacræ Theologiæ Magistri, quibus etiam librum
hunc nostrum opportunis locis excutiendū tradi necesse fuit, nulla mihi ingentia peri-
cula, quod Iurisperiti aliqui faciunt finxerunt quippe quod, vbi tractantur ardua ver-
bis Canonū ipsorum quasi cuidam clauo tenaciter nos inhęsisse liquido compererint, &
tamen nemo nescit facilius, & haud paulo maiore cū detrimento, quàm in pertractan-
do iure, errari in re Theologica: quę non fluxæ alicuius, & cito euanescentis rei sed ip-
sius sempiternæ salutis solum rationem ducit: præsertim in hac temporum nostrorum
calamitate, quibus tam multarum hæresum obortæ sunt in Ecclesia procellæ, vt si quis
scrupulosa interpretatione quantumuis diligenter, ac sincere scripta pertinacius inue
stigare velit, aliquam hęresim eadem subolere facile (nisi fallor) extorquere poterit,
Theologi tamen non modo me ob eam rem ab hac scriptione non sunt cohortatiue
rum etiam Institutiones hasce nostras locupletissimo testimonio ornarunt. Nam cum
castigandi operis certis locis, qui rerum Theologicarum, vt puta sacramentorum, tra-
ctationem continent, prouincia Danieli Blanco Cremensi Dominicano regulari viro
doctissimo, atque acerrimi iudicij demandata esset. de paucis, quæ vidisset, ita censuit.

Nō eadem ratio nouarum legū ferēdarū, quæ veterū ordinādarū Inuidia nō pōt se ipsam ītueri

Quæ vis Inuidiæ.

Theologorū ſnia.

Facilius, et maiori cū periculo erratur in Theologia, quā in iure.

QVæ de Sacramentis in genere, quæ etiam de Baptismo in specie & confirmationis sacramentis legi in libro Institutionum Iuris Canonici, & Catholicæ veritati consentanea, & eleganti serie disposite, & apposite tractata, quantum assequi potui, meo exiguo ingenio videntur.

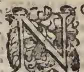
Testimonium magistri Sacri Palatij.

F. Daniel Blancus.

 Is autem

Is autem omnia peruestigare nō potuit, quippe qui sub ipso tēpore, quo nostro ope ri perlegendo, & diiudicando incumbebat, Sacri Apostolici Magister delectus est, vnde ad cetera multa: quæ sibi antea fidei, ac religionis causa obeunda erant negotia, adeo magnus accessit cumulus, vt nostri inspiciendi libri prouinciā alteri demandare coactus fuerit. Delegat itaque rē Matthæo Lachio Sodali suo, viro cum probatissimæ doctrinę, tum vero etiam spectatæ pietatis. Is autem ita censuit.

Testimonium Inquisitoris.

Os Frater Matthæus Lachius Ordinis Prædicatorum sacrę Theologię Professor, & in Diœcesi Perusina Commissarius S. Inquisitionis, legimus, & considerauimus librum nuper compositum ab Eccell. Doctore V. I. D. Io. Paulo Lancelotto Perusino, & specialiter, quę spectant ad septē Sacramenta fidei Christianę, & lætati sumus: quoniam minores & maiores; proficientes, & docti, ne dum incipientes inuenient breuissima hora, quę longo temporis tractu non potuissent, vnde sibi, & aliis ad ædificationem Ecclesiæ proficiant. Et iudicamus, vt non solum excudi tutò valeat, verum et quamprimum edi valde expediat, ad hoc vt præclara sacrorum Canonum statuta concinna structūra, atq; ordine elegāti cōnexa, omnibus innotescere valeant. Die VI. Ianuarij. M. D. LIX.

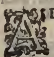
Ita est Fr. Matthæus, qui supra
manu propria subscripsi.

Perspicitis igitur præstantissimorum virorū testimonio tantum abesse, vt in re Theo
logica lapsus fuerim, vt in ea tractatione etiam à laudatissimis viris laudari meruerim.
Cum tamē interim Theologiam ipsam non profundius attigerim, quàm quo Canones
pertingūt, aut homine Christiano digna Institutio exposcit; vt sicubi, eo certe in loco
potissimum lapsus timendus fuerit. Vnde si in lubrico constitimus, & in locis nō admo
dum nobis exploratis, & cognitis certam nihilominus viam tenuimus, quanto tandem
est æquius, idem nobis contigisse, & in his credi, quæ ad metam tantum Iuris cognitio-
nem pertinent? quæ quidem, quod eis cognoscendis omnem prope ætatem consumpsi
mus, si non trita nobis sunt, certe longe magis habemus cognita, quàm ea ipsa, quæ ad
Theologiæ facultatē spectant, sed permittamus in suo quemque sensu (vt dicebat Apo
stolus) abundare, & ad institutam totius rei narrationem iam reuertamur.

Petrus Schultingus: Colonia Agrippina Nuncius.

Sub hoc ferme tempore, quo mihi cum Censoribus meis negotiū erat, & de ipsorum
Censorum Epistola Pontifici reddenda laboramus (fuit enim & in eo mihi laborandū)
splendidissima Germaniæ Ciuitas Colonia Agrippina Petrum quendam Schultingū à
Steenoich Iuris (vt vocant) Licentiatum Romam misit, vt is nomine Coloniensis Sena
tus cum Pontifice ageret, de priuilegiis quibusdā vniuersitatis, & Gymnasij publici con
firmandis, & augendis. Qui cum de Institutionibus nostris audisset, Operis, & argumen
ti nouitate vehementer, vt mihi visus est, captus, sæpe me obnixe obsecrat, vt libri de-
scribendi copiam ei faciam, nihil posse prædicans vniuersitati suæ gratius ex Italia ex-
portare: cui cum re nondum absoluta, non posse me obsequi sæpe respondissem, idē rur
sus à Neapolitano flagitat: sed cū nec ab ipso voti cōpos fieret, idem tandē ab ipso Pō
tifice per litteras, cū accessu ægre pateret, petit. Quarum litterarū, vt & eius rei apud
ceteros quoque fides extaret, exemplum mihi curaui, erant autē in hæc verba cōceptæ.

Nuncij Coloniæ Agrippinę petitio Compertū auctorū fuerit virū hunc.

D cetera S. V. erga Coloniensem Vniuersitatem magna beneficia humilem oro, atque obsecro, patiatur etiam eum cumulū accedere, vt reuertēti mihi ad Colonienses studiosos liceat Institutionum

ſtitutionum Iuris Canonici : quas iuſſu S. V. feliciſſime audio abſolutas,
exemplum deferre, vt iidem ab ea non ſolum Sacerdotiis, ac prouentibus,
ſed etiam præclaris litterarum monumentis ſe ſe adiutos eſſe perpetuo
gloriari poſſint. E. B. V.

Seruus humiliſsi. Petrus Schultingus Steinuoic Legum licentiatus Reip. Coloniæ Agrippinæ Nuntius.

Coloniã exẽplar Inſtitutionũ ſecum aſportaſſe & publice aliquando interpretatum antea quam ederentur.

Sed nec a Pontifice, quod nondum eſſet res abſoluta, aliquid impetrare potuit. At plu
ribus elapſis menſibus Cenſorum Epiſtola Pontifici tandem redditur. Is illam diligen
ter cum perlegiſſet. Cenſoribus craſtina die ad ſe, vt veniant, nuntiari iubet: poſtridie
mane me Neapolitanus acceſſit, edicitq; illa ipſa die, mihi vna cũ Cẽſoribus meis corã
Pontifice conſiſtendum, ibiq; de ratione edendi Operis agendum, ad hortam in Vatica
num omnes conuenimus, & me non ſubſequente, ne quid vel auribus meis dare viderẽ
tur vel liberius loqui impedirentur, aſtantibus ſex Cardinalibus, Cenſores, atq; vnà ſa
cri Palatij magiſter ad Põtificẽ intromittũtur, & exhibito libro de toto negotio retule
rũt longa corã illo diſceptatio ac ſermo, cui licet nõ interfuerim, nihil tñ ſuſpicari li-
cet eos retuliſſe, quod ab eo quod proprio firmaſſent Chirographo, diſſideret Poſtre-
mus & ipſe admittor. Secundo demũ anno poſtquã Romã appuliſſem: qui pedibus de
more exoſculatis expoſui breuibus, qđ cũ ſub initiis adepti a ſe Põtificatus ſuaſu, atq;
impulſu ſuo Inſtitutionũ iuris Canonici, quas antea inchoaſſem, abſoluendarũ prouin-
ciam aſſumpſiſſem, ab eo tẽpore per triennium ferme toto pectore operi abſoluẽdo in-
uigilaſſem, demumq; impellentibus Peruſinæ Academiæ Scholaribus Romam me cõ-
tuliſſem, ibique diu cõmoratus nullis laboribus, aut ſumptibus pepercíſſem, donec eru
ditiſſimi, ac præcellẽtes viri operi limam de mandato ſuo adhibuiſſent. Tũ ſiquid a me
fuiſſet elaboratũ, quod ſublimitate Romani Põtificis non indignũ videri, ac ſtudioſis ali
quam vtilitatem parere poſſet, primum quidem Deo Opt. Max. gratias agendas: qui
etiam mutis, & elinguibus loquendi facultatem interdum largiretur, Deinde Cenſori-
bus ipſis, qui nihil diligentiæ, aut laboris intermiſiſſent, vt opus ipſum caſtigarent, &
perpolirent: Reliquũ eſſe vt ille ſupremã operi manum imponeret, vt tandẽ vndecum-
que abſolutum in manus hominũ deuenire poſſet. His ille gaudere ſe mirum in modũ
quod de meo ingenio, & eruditione, atq; Inſtitutionum noſtrarum elegantia plura ex
doctiſſimis viris audiſſet, qui quidem tam multa prædicaſſent, vt niſi illorum iudicium,
ac fidem ſæpius in rebus arduis probaſſet, facile in eam ſuſpitionem adduci potuerit, ne
ſcilicet ex nimia quadã in me beneuolentia, atque amoris abundantia, potius quàm ex
iudicio ea de me ſentire, ac proloqui cogerentur. Sed cum ſæpius maximis in rebus illo
rum a ſe ſpectata eſſet integritas, quæ de me, atque opere retuliſſent, non tam eorũ in
me beneuolentiæ, quàm conſcientiæ, ac virtuti tributa eſſe ſe ſe credere, & pro certo ha
bere Proinde bono eſſem animo. ſtatuiſſe enim mihi obtemperare, & velle librum edi
appoſito a ſe Proœmio, deſiderare tamẽ non nihil circa operis ordinẽ, & Rubricas, vt eſ
ſem ex Cenſoribus intellecturus. Id autem erat huiuſmodi, ſcilicet vt quanto poſſem
minus ab ordine Gregoriani operis diſcederem, nec mihi nouas titulorum inſcriptio-
nes, niſi cogeret neceſſitas, fingerem. De reliquo ſe daturum operam, vt meorum labo-
rum me minime pigeret. His verbis acceptis plenius ex ipſis Cenſoribus Pontificis de
totà re ſententiam cognoui, quæ ad ſummã erat huiuſmodi, vt decernerẽt operi Proœ
mium præfigere declaraturus ibidem, quam ſtatuerit illi auctoritatem impertiendam,
idemque ea diſputatione adeo delectatus eſt, vt aſſereret conſtituiſſe ſe occu-
pationibus ſuis horas ſuffurari: quibus librum totum perlegeret, vt is de ſuo iudicio
ſupremam manum acciperet. Hucuſque (ſtudioſi Iuuenes) Inſtitutionum, quas
tantopere nunc a nobis flagitatis, edendatum tractatus proceſſit, nec vlterius vllo
pacto progredi potuit, ſiquidem, cum, non niſi a ſe quoque diligenter recogni-

Auctor ad Põtificẽ admiſſus poſt biennium.

Auctoris ad Pontificẽ oratio.

Quid Pontifex auctori reſponderit.

Hic nec Paulus nec ſucceſſor fecit qua fuit illorũ in ſtudioſor liberalitas.

Põtifex aſſerebat ſe vltimã operi manũ velle imponere.

 tum,

tum, editurum librum Pontifex assereret, atque is esset, qui cum innumerabilibus, ac grauissimis negotiis senio iam confectus premeretur, tum vero etiam: qui huiusmodi res cunctorum hominum opinione tardius soleret expedire, qui fieri vnquam potuit, vt me viuo, etiam si nunquam interiturus ille videretur, succesiuis tantum horis iustũ opus perlegeret, cuncta minutatim rimaretur, limam ex suo iudicio apponeret, in lucẽ ederet? præsertim quod, vt illi facultatum ceterarum cognitionem vel exactã concedamus, iuris quidem constat non fuisse valde consultũ, sed fuerit consultissimus, certe nõ ego librum meum melioris fore conditionis existimare debui, quàm Breuiariũ ipsum Romanum, quod non modo ab initio initi a se Pontificatus, verum etiam (vt audio) in omni propemodum vita a se castigatum clericis legendum tradere statuerat, & quod quotidie vel inuitus, dum horarias preces perlegeret, præ manibus habebat, & tamẽ nũquam absoluturus tunc videretur, & nunc non absoluisse liqueat, forte circa tollendos improbatæ lectionis libros vehementer occupato, edendis bonis eodem tempore vacare non licebat. Vnde tum mea sponte, tũ etiã viris amplissimis, & quibus Pontificis ipsius ingenium longe melius, quàm mihi cognitum erat, ita asseuerantibus per ipsum rẽ confici posse desperaui, itaque nihil non egi, vt mihi priuato nomine librũ edere liceret. Eius rei testes mihi sunt illustrissimi viri Bernardinus Scottus, Ioan. Reumanus, Scipio Rebiba. Testis, si viuat, Hieronymus Dandinus, cuius de omnibus benemerendi studiũ magnã mihi tunc admirationem mouit. Is enim, cum neque ab vniuersitate vestra litteras vllas accepisset, nec a quoquã vel leuiter admonitus esset, neque me de facie quidẽ nosset, simulatque causam aduentus nostri nescio qua ratione cognitã habuit, ita negotium complexus est, vt nullam vnquam occasionem, vel mei ornandi, vel rei summo studio maturandæ interire passus fuerit; ita vt sola viri humanitas non nullorũ erga nos inclemẽtiam lenire, ac redimere potuerit. Testes Pompeus Piccolhomineus, & Andreas Matthæus Aquæuiuius, qui nostræ cãæ ita semper fauerũt, & publicas prope cõtentiones adeo strenue susceperunt, ac sustinuerunt, vt propriam illos egisse causam credere possis. Testes denique Michael Guislerius, & Gulielmus Sirletus, & si viuant, Vergilius Rosarius, & Daniel Blancus: quibus cum, quod specialiter ambobus nouorum omnium operum iudicandorum, & edendorum prouinciam Põtifex delegasset, sæpe ac sæpius tam coram, quàm per litteras egi, vt eius libri, quem ipsi, & docti omnes probassent, edendi licentiam tandem mihi vel concederent, vel impetrarent. Sed nullo pacto id obtineri potuis affirmantibus illis non esse sibi integrũ, vt super his quibus summus ipse Pontifex manũ iã apposuisset, aliquid statuerent, vel permitterent, sed eidem omnia illibata reseruari oporteret. Ergo magnã temporis iacturam, & mille passus incõmoda, & sumptibus pene exhaustus, cũ negotia quædam familiaria causatus a Neapolitano abeundi licentiam vix impetrassem, Elephanti partum non duxi amplius expectandũ. Roma itaque discedo, quibusdam prouinciã, quam Pontifici ferent esse cordi, a nobis deseri vehementer admirantibus, plerisque tamen turpe nos tulisse repulsam, atq; improbatum opus nostrum existimantibus, neq; omnino id temere. Quis enim tã æquus rerum æstimator esse poterit, qui cum me post biennium fere exactum vix summis non dicam precibus, sed laboribus loquendi cum Pontifice copia semel tantum impetrata, re propemodũ infecta in patriam rediisse vel videt, vel audit, non pessime etiã de libro Institutionum nostrarum, ac de negotio toto iudicare debeat? En (inquiunt) redit tandem nouus hic noster Tribonianus: at cur iterum præclaras illas suas Institutiones nobis non exhibet? cur quasi thesaurum in abdito asseruat? nimirũ thesaurus in carbones versus est, nostis cetera. Atque hæc, & in hanc sententiam similia eiusmodi sunt, vt illis nec ego quidem satis commode queam respondere, nisi ab ouo totius facti seriem recõseam: at quantum quisq; fidei orationi nostræ habiturus sit, alieni prorsus est arbitrij, nec apud multos mendacij suspitione omnino caret, ita fit, vnde me laudis saltem præmium reficere oportuit, existimationis detrimentum feram: quod vt quoquo modo minuam saltẽ, quando ab eo me penitus vendicare non possum, non ab re fore existimaui si operis ipsius compendio locupletissima etiam illustrium virorum testimonia adiũgerem, atque in vulgus ederem: quibus mali de nobis rumores paullulum cõprimantur, neque enim ego omnium sermonibus, qui de hac re loquantur interesse, atq; omnibus in an-

Pontificis tarditas.

Breuiariũ Romanũ.

Legẽdi libri licentia non impetrata.

Auctor Roma discedit.

In angulis ad tutandam causam meam adesse possum. Agendum itaque mihi nūc est, vt milites, vel militum duces interdum solent, hi enim si pugnæ sic euentus ceciderit, vt, quamquam in illis nulla culpa sit, parum tamen probe rem gessisse vulgo existimetur, vt se purgent, & ab omni culpæ suspitione vindicet, chartulas quasdam in publicū edūt (Manifesta illi appellant) quibus rei gestæ seriē recensentes, ac probatissimorum testiū dictis confirmantes sese ab omni honoris labe, atque infamia asserere, & eximere conātur. Et hoc quidem liberius vt facerem, ea etiam ratione sum adductus, quòd ita illorū qui cœptis nostris fauere conati sunt, collatum in nos beneficium, quod per mea scripta fieri potest, apud omnes testatum faciam; atque ita (vt Comicus inquit) *Manifesta*

Vno labore exoluam ærumnas duas,

videor enim mihi hoc debere meis fautoribus, vt quando ipsis gratiam referre non valeo, aliquam saltem grati animi significationem ostendere conari debeam, imitandosq; mihi esse statui viatores, qui paulo sint accuratiores. Veluti enim hi, si quid in itinere, ac peregrinatione offenderint, vel vetustate admirandum, vel nouitate gratum, si quos itē latronum incursus, vel fluminum impetus incolumes euaserint, sicubi ab amicis splēdidiore conuiuio excepti fuerint, ne quando ea excidant, proprio libello solēt adnotare, & cum in patriam redierint, omnibus recensere: sic ego, qui vt adhuc portum nō tenuerim, naufragium certe non feci, quæcunque mihi in huius negotij tractatione obtigerunt, quæ non indigna visa sunt, de quibus meminisse deberem, in hoc nostrum commētarium congessi, eaque patronis, atque amicis meis (si vacet) legenda nunc libenter exhibeo. sicque (vt inquit Tragicus) *Viatorū ac curatiorū mos.*

Quod fuit durum pati, meminisse dulce est.

Quamquam & non sum nescius, sic me rursus exponere morsibus inuidorum, quorum liuori satius forte fuerat silentio meo modum ponere, quàm aliquid noui edentē, & ad huc eadem in sententia persistentem, eorundem insaniam prouocare: sed quādo semel imprudens manum in flammam nisi proprio malo factum audentiorem iuuat idem nunc facere scientem, prudentemque. Liceat tamen mihi ab his illud impetrare, quod a canibus suis Hieronymus precatur, scilicet vt hoc, quidquid est libelli, legant prius, & postea despiciant, ac pro libidine lacerent, ne si aliter faciant, vel inciuiles habeātur: qui quasi tota lege non perspecta iudicent, vel non tam ex iudicio, quàm ex liuore ignorata damnare videantur. Accesserunt huc præterea frequentes vestræ iuris studiosi, de Institutionibus ipsis edēdis interpellationes; quos ego assiduū interpretandi laborem causatus in æstiuos præteritos menses reieceram, atque hucusque tandem detinui, nūc cū a prælegēdi munere diu, ac sæpius cessatū sit, dilatoria huiusmodi exceptione destitutus apud vos planè [puto] decoxissem, nisi aliquo saltem commento, atque aliqua ex parte promissa repræsentassem. Egi ergo vobiscum, vt cum suis creditoribus solent tenuiores debitores: quibus satisfaciendi non voluntas, sed facultas deest: qui si ære alieno premātur grandiore nec dum omnino sint soluendo, sed interuallo temporis aliquam spem habeant, ne nimium differendo quasi debitum inficiari videantur, vel exiguam summā primum persoluunt, in reliquo mēses, hebdomadas, dies creditoribus auferendo, fidem tuentur suā. Sic vos hoc nunc a nobis accipietis Commentarium, atque operis totius Epitomen, vbi quam scribendi rationē, ac rerum seriem sequuti fuerimus cognoscetis, breui etiam (nisi Deo pœnitus renuente prouinciam hanc aggressi sumus) ipsarum Institutionum iustum opus, quasi integram crediti vestri summam accepturi, & consequuturi. *Inciuile nisi tota lege perspecta iudicare.*

FINIS PRIMI LIBRI.

FRANCISCVS
CANTVCIVS
LECTORI.

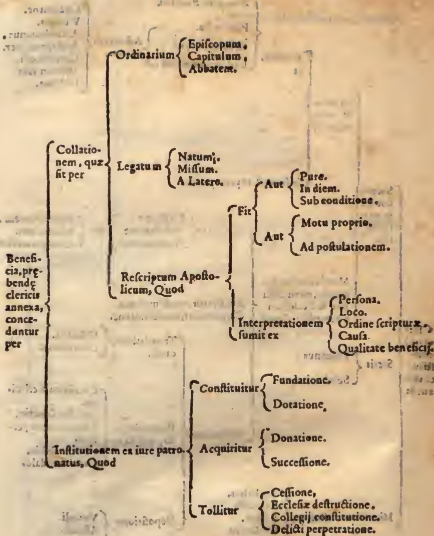

Equentem librũ consueuit Auctor interdum, quasi per arborem repræsentare: nec incondite, vt vulgo solent: sed incipiẽs ab imis radicibus, atq; inde perpetuo quodam nexu progrediẽs ad stipitem, ad ramos, ad ramusculos, ad frondes vsque ad summa cacumina, ordine tam eleganti, vt artem natura sui æmulam agnoscere facile possit. Sed, quando angustum chartulæ huius spatium eam latissime ramos explicantẽ, & vno intuitu totum Ius Canonicum sub ipsis oculis ostendentem capere non potest: si hanc operis ac Commentarij huius partem, quasi stantem, ac radicibus nixam plantã contemplari non vales: at saltẽ tamquam concisam in ligna, & erectam in struẽm intueberis. Ita enim radicum, stipitis, ac ramorum principaliũ effigiem, ob oculos ponimus, vt arborem ipsam totam per te, quasi ex pede staturam Herculis, conijcere possis.

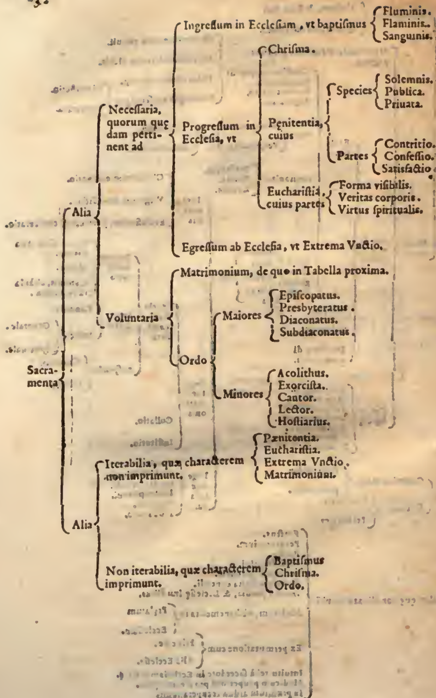

IVRIS Canonici
Radices quędam, quibus constat, & innititur,
Ius naturale.
Legis præcepta.
Instinctus naturæ.
Euangelij præcepta.
Mystica.
Moralia.
Mystica.
Moralia.
Consuetudo
Constitutio
Ecclesiastica.
Ciuilis.
Statuta Conciliorum.
Episcopalium.
Prouincialium.
Vniuersalium.
Decreta Pontificum.
Generalia.
Personalia.
Obiectum
Personę.
Laici.
Clerici.
Res Ecclesiasticæ.
Spirituales.
Mixtæ.
Temporales.
Incorporales.
Virtutes & dona Dei.
Quæ in iure consistunt.
Corporales.
Sacramenta.
Res sacrę & sanctæ.
Res religiosæ.
Iudicia.
Ecclesiasticum.
Sæculare.

Laici
Impediuntur promoueri ob
Subiectionem
Homines alienæ prouinciæ, vel diœcesis.
Libertini.
Monachi.
Serui.
Delictum commissum
Vsurarij.
Fures.
Homicidæ.
Apostatæ.
Pœnitentes.
Suspicionem delicti futuri
Implicati negotijs sæcularibus.
Baptizati in ægritudine.
Filij presbyterorum.
Mariti
Viduæ.
Eiectæ.
Meretricis.
Læsionem corporis
Voluntariam.
Necessariam.
Fortuitam.
Sunt aut
Seculares.
Regulares, qui fiunt ex
Paterna deuotione.
Professione.
Tacita.
Expressa.
Voto
Sollemni.
Simplici.

Romanus Pontifex
Patriarcha.
Archiepiscopus.
Episcopus simplex.
Adiutores horum.
Coadiutor.
Vicarius.
Archidiaconus.
Archipresbyter.
Corepiscopi, quorum vsus sublatus.
Excelso, vt
Gradus & ordo: nam alij
Inferiore, vt presbyteri.
Sacerdotio: in quo spectatus
Initiatur
Electione
Postulatione
Nominatione
per
Inspirationem.
Scrutinium.
Compromissum
Matrimonium spirituale, quod inter hos & Ecclesiam intercedit: Quod
Ratificatur, confirmatione.
Consumatur, consecratione.
Clerici qui constituti sūt, aut in
Translatione, causa.
Vtilitatis.
Necessitatis.
Sacris
Diaconus
Subdiaconus.
Conscientia criminis.
Defectu scientiæ.
Irregularitate personæ
Malitia plebis.
Graui scandalo.
Dissoluitur.
Renunciatione, quę fit ex
Minoribus ordinibus.
Acolithus.
Exorcista.
Lector.
Hostiarius.
Cantor.
Depositione
Verbali.
Actuali.

Benefi-
cia, prę-
bendę
clericis
annexa,
conce-
dantur
per
Collatio-
nem, quæ
fit per
Ordinarium
Episcopum,
Capitulum,
Abbatem.
Legatum
Natum,
Missum.
A Latere.
Rescriptum Aposto-
licum, Quod
Fit
Aut
Pure.
In diem.
Sub conditione.
Aut
Motu proprio.
Ad postulationem.
Interpretationem
sumit ex
Persona.
Loco.
Ordine scripturæ.
Causa.
Qualitate beneficij.
Institutionem ex iure patro-
natus, Quod
Constituitur
Fundatione.
Dotatione.
Acquiritur
Donatione.
Successione.
Tollitur
Cessione,
Ecclesiæ destructione.
Collegij constitutione.
Delicti perpetratione.

Res ecclesiasticæ
Spirituales
Incorporales
Virtutes, & dona Dei.
Quæ in iure consistunt.
Corporales.
Sacramenta, De quibus proxima pagella.
Res sacræ, & sanctę
Ecclesiæ.
Constitutio, quæ fit
Consecratio.
Reconciliatio.
Reparatio.
Ob incrementum populi.
Ob commoditatem plebis.
Vniuersitatis intuitu.
Priuilegio episcopi pro
Monasterio.
Sepultura.
Vnio
Temporalis.
Perpetualis.
ob
Vtilitatem.
Necessitatem.
Immunitas
Personalis.
Realis.
Localis.
Subiectio erga episcopū
Personalis
Realis
Localis
vel
Iure ordinis
Clericorum ordinatio.
Virginum benedictio.
Ecclesiarum, altariumq; consecratio.
Lege iurisdictionis
Ecclesiasticæ censuræ
Excommunicatio
Maior, aliàs Anathema.
Minor.
Canonis, aliàs latæ sententiæ.
Interdictio
Canonis
Iudicis
Generale.
Spirituale.
Suspensio
Canonis.
Iudicis.
Collatio.
Institutio.
Lege diœcesana.
Census.
Cathedraticum.
Ius decimandi.
Ius hospitandi.
Visitatio.
Procuratio.
Altaria.
Reliquiæ.
Deputata diuino cultui.
Res religiosę
Xenodochia.
Nosocomia.
Gerontocomiæ
Orphanotrophia.
Brephotrophia.
Cœmeteria.
Sepulturæ.
Mixtæ
Canonica portio
Episcopalis.
Parochialis.
Decimæ
Prædiales.
Personales.
Temporales, quę non alienantur, nisi
Fructus.
Per precarium.
Ruinæ.
Serui fugitiui.
Per præscriptionem.
Deuoluta solita concedi.
Inculta prædia, & Ecclesię inutilitas.
Modicum, ob benemerita in
Prælatum
Ecclesiam.
Ex permutatione cum
Principe.
Alia Ecclesia.
Intuitu rei à sacerdote in Ecclesiam collatæ.
Modicum pauperibus pro eleemosynas.
In præmium arduæ recuperationis.

Sacramenta
Alia
Necessaria, quorum quę dam perti- nent ad
Ingressum in Ecclesiam, vt baptismus
Fluminis.
Flaminis.
Sanguinis.
Progressum in Ecclesia, vt
Chrisma.
Pęnitentia, cuius
Species
Solemnis.
Publica.
Priuata.
Partes
Contritio.
Confessio.
Satisfactio.
Eucharistia, cuius partes
Forma visibilis.
Veritas corporis.
Virtus spiritualis.
Egressum ab Ecclesia, vt Extrema Vnctio.
Voluntaria
Matrimonium, de quo in Tabella proxima.
Ordo
Maiores
Episcopatus.
Presbyteratus.
Diaconatus.
Subdiaconatus.
Minores
Acolithus.
Exorcista.
Cantor.
Lector.
Hostiarius.
Alia
Iterabilia, quæ characterem non imprimunt.
Pænitentia.
Eucharistia.
Extrema Vnctio.
Matrimonium.
Non iterabilia, quæ characterem imprimunt.
Baptismus
Chrisma.
Ordo.

Matrimonii

- 1 Initiatur sponsalibus. Quę
  - Contrahuntur
    - Re.
    - Verbis.
    - Litteris.
    - Consensu.
    - vel
      - Purè
      - In diem.
      - Sub Conditione, quę est aut
        - Honesta.
        - Turpis
          - Simplex.
          - Contra substãtiam.
        - Impossibilis.
  - Dissoluuntur
    - Ipso Iure
      - Subsequente matrimonio.
      - Sacrorum ordinum susceptione.
      - Religionis ingressu.
      - Interuentu cognationis.
        - Carnalis.
        - Spiritualis.
    - Facto hominis
      - Fornicatione
        - Carnali.
        - Spirituali.
      - Partium consensu.
      - Membrorum amissione.
      - Morbi incurabilis interuentu.
      - Absentia diuturna.
- 2 Ratificatur, Consensu.
- 3 Consummatur, Copula.
- 4 Impeditur
  - Contrahendum
    - Furore.
    - Voto simplici.
    - Cognatione, & affinitate,
  - Contractum
    - Errore
      - Personæ
      - Conditionis.
      - non
        - Fortunę.
        - Qualitatis.
    - Voto sollemni.
    - Cultus disparitate.
    - Sacrorum ordinum susceptione.
    - Crimine.
    - Iusto metu.
    - Impotentia coeundi.
    - Publicæ honestatis iustitiæ.
    - Cognatione
      - Naturali
        - Consanguinitas.
        - Affinitas.
      - Spirituali ex
        - Baptismo.
        - Chrismate.
      - Legitima ex
        - Adoptione.
        - Arrogatione.
    - Adiectione conditionis contra eius substantiam.
- 5 Dissoluitur
  - Morte
  - Diuortio.
    - Separatio thori ob
      - Fornicationem.
        - Carnalem.
        - Spiritualem.
      - Viri sæuitiam
    - Dissolutio vera
      - Ante copulam
        - Ingressus religionis
        - Impotentia coeundi ignorata.
      - Post copulam
        - Cultus disparitas.
        - Machinatio in necem defuncti coniugis.

- Iudicium
  - Ecclesiasticum
    - Ciuile
      - Ordinarium
        - plenarium.
          - Exercetur per
            - Syndicos
            - Procuratores, qui
              - Constituuntur ad
                - Negotia
                - Iudicia
                  - Paterfamilias.
                  - Filius familias.
              - Prohibentur
                - Sacerdos
                - Monachus
                  - In criminalibus.
                - Excommunicatus.
              - Desinunt
                - Morte
                  - Constituentis.
                  - Constituti.
                - Reuocatione
                  - Tacita.
                  - Expressa.
            - Principales.
          - Cessat
            - Pacta
            - Transactiones.
            - Compromissa in Arbitros qui
              - Prohibentur
                - Seruus.
                - Monachus.
                - Femina.
                - Laicus super re spirituali.
                - Hæreticus.
                - Apostata.
                - Schismaticus.
                - Infidelis.
                - Excommunicatus.
              - Non cognoscunt causa
                - Liberales.
                - Matrimonium carnalium.
                - Filiationum
                - Monachationum.
                - Conuersationum.
                - In integrum restitutionum.
                - Criminales.
                - Maiores iudices exquirentes.
              - Desinunt
                - Prolatione sententiæ.
                - Morte
                  - Arbitrorum.
                  - Litigatorum.
                - Temporis lapsu.
          - Constat. Vt tabella sequenti.
        - Summarium Quod constat
          - Citatione
          - Petitione in
            - Verbo
            - Scriptis.
          - Iuramento de
            - Calumniæ.
            - Veritate dicenda.
          - Probationibus.
          - Sententia lata à iudice.
            - Sedente.
            - Stante.
      - Extraordinarium
        - Fit per delegationem
          - Ordinarij qui creatur à
            - Lege.
            - Principe.
            - Vniuersitate.
            - Consuetudine.
          - Principis.
        - Dissoluitur
          - Reuocatione mandati.
          - Morte
            - Delegantis.
            - Delegati.
          - Pronuntiatione incompetentiæ.
          - Impedimento
            - Iuris
            - Facti
          - Lapsu temporis rescripti.
          - Exequutione sententiæ Delegati Principis.
            - Per se
            - Per alium
          - Recusatione.
    - Criminale, de quo sequentibus tabellis.
  - Sæculare

- Plenariū iudiciū cōstat
  - 1 Citatione
    - Non arctat ad comparendum.
      - Personæ qualitate
        - Ius dicentis.
        - In ius vocati.
        - Incerti.
      - Loci conditione
        - Extra citantis iurisdictionem.
      - Formæ defectu.
        - Pestilentis, aut alias non tuti.
      - Legitima causa impeditum
        - Facto aduersarij.
        - Concursu maioris Iudicis.
        - Vinculis.
    - Neglecta parit contumaciam quæ punitur aut
      - Missione in possessionem.
      - Rei sequestratione.
      - Litis damno.
      - Mulcta.
      - Excommunicatione.
      - Expensarum refectione.
  - 2 Libelli conceptione, & oblatione
    - Accusatorij.
    - Conuentionalis.
  - 3 Exceptionibus, Quæ sunt aut
    - Dilatoriæ.
    - Declinatoriæ.
    - Peremptoriæ.
      - Simplices.
      - Litis finitæ, vt
        - Transactionis.
        - Iurisiurandi.
        - Rei iudicatæ.
        - Contractæ litis.
        - Excommunicationis.
        - Præiudiciales.
      - Anormalæ
  - 4 Replicationibus.
  - 5 Mutua petitione, Quæ
    - Fit coram
      - Ordinario.
      - Delegato
    - Prohibetur
      - Coram
        - Arbitro.
        - Iudice laico super causa spirituali.
      - In causa
        - Criminali.
        - Depositi.
      - Contra spoliatum.
      - Excommunicato.
  - 6 Litis contestatione, per
    - Principales.
    - Procuratores.
    - Tutores, & similes.
    - Aduocatum.
  - 7 Iuramento calumniæ, Quod
    - Remittitur
      - Clericis in causa suæ ecclesiæ.
      - Tacite per partes.
    - Permittitur etiam in causa
      - Spirituali.
      - Appellationis.
    - Præstatur per
      - Principales.
      - Procuratores.
      - Syndicos.
  - 8 Probatione quæ habetur ex
    - Reo per Confessionem.
    - Actore per
      - Testes, qui censentur idonei
        - Natura.
        - Conditione.
        - Vita.
      - Instrumenta, & scripturas.
      - Iuramentum.
        - Necessarium.
        - Voluntarium, siue
        - Decisorium.
    - Iudice, puta per
      - Inspectionem loci.
      - Aspectum corporis.
    - Rebus ipsis, per
      - Notorium.
      - Suspicionem vehementem.
    - Est aut
      - Interlocutoria.
      - Definitiua, Quæ potest esse cōtra ius.
        - Constitutionis.
        - Litigatoris.
  - 9 Sententia
    - Mandatur Executioni, quæ
      - Fit per
        - Ordinarium: mandante delegato.
        - Delegatum, non parente ordinario.
      - Retardatur
        - Restitutione in integrum, quæ datur
          - Intra quadriennium
            - Sententia.
            - Contractu.
            - Confessione.
          - Minori
          - Ecclesiæ
            - Læsis ex
              - Probationis omissione
              - Temporis fluxu.
          - Coram
            - Ordinario
            - Delegato specialiter.
    - Suspenditur appellatione, quæ
      - Opposita exceptione
      - Cōmissa causa appellatio
        - nisi per Princip.
          - Fraudis.
          - Nullitatis.
        - Definitiuā.
      - Est aut
        - Iudicialis à
          - Interlocutoria.
        - Extraiudicialis ab
          - Electionibus.
          - Postulationibus.
          - & alijs similibus.
      - Fit
        - Verbis
        - Factis.
      - Incerta.
      - Non admittitur
        - In confessis.
        - Super notorio criminis.
        - In correctione facta à prælato, & alijs similibus.

Criminale iudicium cuius causa
Materialis, Crimina, quorum alia principaliter ladunt.
Deum
Simonia.
Hæresis.
Schisma.
Simplex, Conuentionalis.
Realis.
Conuentionalis.
Mentalis.
Apostasia
Perfidiæ.
Inobedientiæ.
Irregularitatis.
Sortilegium.
Mfledicentia.
Sacrilegium quod admittitur, ratione
Rerum, cùm aufertur quid
Sacrum de facro.
Sacrum de non facro.
Non facrum de facro.
Personarum per
Iniectionem manuum
Coitum.
In ecclesiasticas personas.
Homines
Furtum.
Vsura.
Adulterium.
Stuprum.
Incestus.
Sodomia.
Coniúctio cum brutis.
Raptus.
Fornicatio.
Falsum.
Homicidium.
Voluntarium.
Necessarium.
Fortuitum.
Iniuriæ, quæ inferuntur.
Re.
Verbis.
Litteris.
Formalis per
Accusationem.
Denuntiationem.
Inquisitionem.
Præcedentibus.
Inscriptione.
Charitatiua monitione.
Diffamatione.
Purgationem.
Vulgaris, improbata.
Canonica, præcedente magna diffamatione.

COMMENTARII INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI AD SCHOLARES PERVSINOS

LIBER SECVNDVS.

FACTVRVS initium Institutionum Iuris Canonici, cum sciret auctor quæstionem, Quid nominis præcedere debere quæstionem, Quid rei, in vestibulo ipsius libri inscribit breuem titulum De iure Canonico: in quo primo ponit, vnde, & qua ratione id ius nomen huiusmodi sortitum fuerit. Inde transiens ad rem ipsam describit Ius ipsum Canonicum, demum quibus partibus illud constat explicat, dicens constare Lege diuina, Consuetudine, & Constitutionibus.

Inscribit igitur sequentem Titulum de Lege diuina, Consuetudine, & Constitutionibus, ac primum describit Ius ipsum Diuinum, docens, illud esse immutabile, distinguens tamen inter præcepta moralia, & mystica Diuinæ legis, Consequenter aggreditur materiam Consuetudinis tamquam secundum fontem Iuris Canonici, demonstrans & originem eius, & qualem eandem esse oporteat, vt sit iuris istius portio. Inde ad tertiam partem Iuris istius transitum faciens diuidit Constitutiones in duas species Seculares, scilicet, & Ecclesiasticas, subdens quæ vis, & quis vsus sit sæcularium Constitutionum, apud Ecclesiam, & clericos, breui rem perstringens, quippe quod talium Constitutionum tractatus potius ad Ius Ciuile, quàm ad Canonicum pertineat.

Dirigit igitur pleniorem stylum ad Ecclesiasticas constitutiones, quas partitur in statuta Conciliorum, & Decreta Pontificum, addit his & dicta Sanctorum: subdiuidit inde Concilia in vniuersalia, Prouincialia, & Episcopalia, illorum & originem, & potestatem & differentiam breuiter enarrans: transit inde ad Pontificum Decreta, exponitque qualia illa esse debeant, vt legis obtineant efficaciam, & qualiter differant ab his, quæ ab interpretibus sacræ paginę, aut ab alijs Sanctis scripta comperiuntur.

His totius operis quasi iactis fundamentis, venit ad subiectum Iuris Canonici, illud circa tria versari principaliter asserens, Personas nempe, Res, & Iudicia, & ad hanc trimembrem distinctionem redigit omnia, quæ in quatuor libros congessit.

Exorditur itaque à tractatu personarum tamquam à nobiliore, ponensque Titulum de Iure personarum, primum facit bimembrem distinctionem, dicẽs, personarum quosdam esse Laicos, quosdam Clericos, & eorum inter se differentiam planam facit: subinde accipiens secundum membrum (ex cuius intelligentia oritur cognitio primi) diuidit personas Ecclesiasticas in tres classes, prima est Sacerdotum, secunda Constitutorum tãtum in sacris, tertia eorum, qui neque in Sacerdotio, neque in sacris sunt constituti, quales sunt positi in minoribus ordinibus.

Rursus resumens primum membrum dicit, Sacerdotũ quosdam esse, qui sunt in gradu, & ordine altiore positi, quosdam, qui in inferiore. Et repetens primum membrũ in altiore gradu poni debere affirmat Episcopos, quorũ triplicem esse ordinẽ demonstrat,

Hoc secundo libro bene Lãcelotte dum das operam vt nemo tibi Institutionum inuentionẽ possit præripere docuisti quomodo vtrũ

que poſſet prȩcipi, vu de quaſi ſo rex iudicio tuo negotiū tibi feciſti.

ſcilicet Patriarchas, Archiepiſcopos,& ſimplices Epiſcopos, & ordinis cuiuſlibet ponit originem & poteſtatem ſubnectens in fine de primatu Romani Pontificis,ad quem omnes prædictos referri oportere deducit,& ſubiectos eſſe demonſtrat.

¶ Intendens autem horum plene tractare materiam,exorditur à cauſa efficienti docẽs prædictos creari duobus modis per electionem,& per poſtulationem.

Inde rediens ad electionem definit quid ea ſit, ponens quæ ad legitimam electionem requirantur,& ibi ponit quid interſit per ſe.vel procuratorem,vnum,vel plures electioni quis interueniat,diſtinguens tamen interim inter Romani,& aliorum Pontificum electionem,docetque eam celebrari tribus modis per inſpirationem,per Scrutinium,& per compromiſſum,vnumquemque modum dilucide deſcribens,annectitque & qui poſſint eligere,& in quos cadere poſſit electio, cum multis annexis quæſtionibus, & ad rem facientibus.

Quo primo membro cauſȩ efficientis expedito,tranſit ad ſecundum,ſcilicet,ad poſtulationem,illam deſcribens,ponenſque qui,& quibus caſibus ſint poſtulandi.

Et quia hȩc ſunt quaſi quædam coniugij ſpiritualis initia,poſtquam egit de electione, & poſtulatione, trãſit ad ratificationem talis matrimonij, quæ fit per confirmationem, docetque quid confirmatione quis conſequatur, nempe ea, quæ iuriſdictionis,non quæ ſunt Ordinis:& quomodo confirmans ſe habere debeat cum confirmando, cum alijs ad materiam facientibus.

Inde tranſit ad conſecrationem,per quam huiuſmodi ſpirituale coniugium cõſummatur,ponitque qualiter illa debeat explicari,cumque expediri non poſſit niſi conſecrans ſit palliatus,cõmode annectit de receptione,& auctoritate Pallij.Electo igitur confirmato,& per conſecrationẽ,& conſummationem coniugii ſpiritualis perfecto,& abſoluto Epiſcopo,quædam moralia præcepta ponit, quæ ad vitam, & honeſtatem Prælatorum ſpectant;cõgruebat enim,vt poſito quomodo inſtituantur Prælati,diceretur etiam quomodo eos in Eccleſia Dei verſari oporteret.

Et quia officium paſtorale monſtratur eſſe latiſſimum,& huiuſmodi, quod ab vno tantum homine vix recte ſuſcipi, & peragi poſſit, oſtendit Eccleſiam vocaſſe quoſdam in partem curæ paſtoralis, vt ſunt Archidiaconus, Archipresbyter, Vicarius,& coadiutor, qui vna cum Epiſcopo commiſſi ſibi gregis ſollicitudinem gerunt,de quorũ officiis & iuriſdictione,& poteſtate ſingulis titulis agit, ſpeciali etiam titulo adpoſito, quo Corepiſcoporum vſum ſublatum eſſe demonſtrat.

Deſcendit tandem ad diſſolutionem iſtius ſpiritualis coniugii,ſecutus ordinẽ naturæ. quo inductum eſt, vt res prius naſcantur, inde augeantur, viuant,& intereant, diciitque diſſolui huiuſmodi matrimoniũ tribus modis tranſlatione, renũciatione & diſpoſitione.

Rediẽſque ad primum modum, ſcilicet, tranſlationis,docet, eam fieri vel cauſa vtilitatis, vel cauſa neceſſitatis, ſubdens, qui poſſit transferre, & quis poſſit transferri, quomodo ſit facienda tranſlatio, nonnulla ibi & de beneficiorum permutatione,re ipſa ſuadente, ſubdens.

Conſequenter tranſit ad ſecundum modum diſſoluendi huiuſmodi matrimonii, ſcilicet ad renunciationem, qua deſcripta ponit ſex principales cauſas, ob quas licere poteſt quis renunciare,quas dicit eſſe conſcientiam criminis, debilitatem corporis, defectum ſcientiæ, malitiam plebis, graue ſcandalum, perſonæ irregularitatem, quas ſingulas declarando proſequitur, ſubdens inde per quos, quomodo huiuſmodi renunciatio fieri valeat.

Subinde transgreditur ad tertium modum,quo tale coniugium diſſoluitur,ſcilicet,ad depoſitionem, ſeu degradationem, quam diuidit in realem, verbalem, vtriuſque vim, ordinem, & naturam breuiter attingens.

Quibus explicatis redit ad ſecundum membrum perſonarũ Eccleſiaſticarum primæ claſſis, hoc eſt Sacerdotum, quorum dixerat quoſdam eſſe poſitos in altiore gradu, & ordine, vt ſunt omnes ordines Epiſcoporum, de quibus diffuſe ſupra dixerat, quoſdam eſſe poſitos in inferiore,vt ſunt presbyteri.dicitur igitur de origine presbyterorum,& poteſtate,docens quædam eſſe in Eccleſia,quæ presbyter ſuo iure,quædam,quæ permittente Epiſcopo,quȩdam,quæ nec proprio Iure, nec Epiſcopi permiſſu poteſt exequi.

Delabitur

Delabitur postea ad secundam classem, quæ est eorum qui sunt constituti in sacris tantum, non in sacerdotio, vt sunt Diaconi, & Subdiaconi illorumque sigillatim describit munus, & officium cum origine.

Inde transit ad tertiam classem personarum Ecclesiasticarum, quæ constat iis, qui tantum in minoribus ordinibus sunt cōstituti, vt sunt Acolytus, Exorcista, Lector, Ostiarius, Cantor: eorumque singulariter officia describit, demonstrans, quæ inter hos, & illos superiorum classium sit differentia.

Et quoniam quędam in iure habentur, quæ communia sunt tam maiorum, quàm minorum ordinum, speciali tractatu complectitur ea, quæ sunt omnium ordinum communia, vbi congerit de maioritate, & obedientia, de scrutinio faciēdo in susceptione ordinis, & de temporibus ordinationum? de eo qui per saltum, vel furtiue promotus fuit, & pleraque, quæ in Decretalibus, plures paginas occupant, quorum auctor singulos titulos singulis paragraphis artificiose concludit.

Demum ponit etiam titulum de iis, qui promoueri non possunt: qui & ipse communis est tam maioribus, quàm minoribus ordinibus, & in eo diffuse tractatur de generibus omnium ferme irregularitatum, redigitque auctor omnē tractatum ad quattuor capita, demonstrans, alios prohiberi ordines suscipere ratione subiectionis, vt sunt Serui, Libertini, Monachi alienæ diœcesis viri. Alios ratione delicti, vt qui commiserit homicidium, habita tamen ratione, an sit voluntarium, necessarium, vel fortuitum; publice pęnitentes, vsurarii, simoniaci, fures, & similes, Alios ratione suspitionis futuri lapsus, vt baptizati in ægritudine, filii presbyterorum, bigami. Alios ratione corporalis impedimenti, vt cæcus, aut aliter notanter corpore mutilatus, & vniuscuiusque capitis tractatum plene prosequitur.

Post hæc transitum facit ad materiam prębendarum, beneficiorumque; & sentiens tractatum hunc extra propositum legentibus videri posse, cum se de Iure personarum ab initio locuturum pollicitus fuerit, docet quemadmodum præbēdæ sunt dignitatibus annexæ. Et per hoc non inconcinne posse earum tractatum inseri, & annecti tractatui personarum, exorditurque iisdem fere verbis, quibus Iustinianus in suis Institutionibus super titulo de legatis, positaq; ibidem descriptione prębendę, & rationes cur illæ inuentę fuerint, ponit duos modos, per quos conceduntur beneficia, & præbendæ, scilicet, per collationem, & per institutionem, per collationem stricto vocabulo liberam ordinarii concessionem tantum designans, per institutionem ea, quæ fit ad præsentationem patroni.

Amplexusque primo membrum collationis ponit tres fontes, à quibus collationes ipsæ emanant, nempe ab ordinario, a legato sedis Apostolicæ & a Romano Pontifice.

Et prosequens primum caput definit, quis sit ordinarius collator, & quomodo sit agēdum, si duo sint ordinarii collatores, vel aliter ad collationem concurrere debeant, puta Episcopus, & capitulum, & quomodo de vno ad alium fiat deuolutio, & intra quod temporis spatium.

Transit inde ad secundum caput, cumque tres significet esse legatorum species, missos scilicet, natos a latere, declarat id, quod primo dixerat de legato simpliciter circa collationem beneficiorum, solummodo ad legatum de latere pertinere, atque illam ipsam conferendi potestatem certis limitibus contineri docet, ponitque, quid sit huic legato cū ordinario commune, & in quo etiam dissideant.

Explicitis duobus capitibus circa collationem descendit ad tertium, scilicet ad rescriptum Ro. Pon. quod quidem dicit concipi posse tribus modis, pure, adiecta die, & sub cōditione, ponitque quid intersit, hoc, vel illo modo rescriptum concipiatur.

Addit latenter & aliam distinctionem, quod scilicet, sit talis collatio per rescriptū Apostolicum, vel motu proprio, vel ad alterius petitionem, demostrans quæ inter vnum, & alium modum sit differentia, subnectitque quantum prouisio facta per Apostolicum cæteris antecedat, quando quis auctoritate Apostolica dicatur receptus, præfatosque Apostolici mandati fines diligenter custodiendos, nec ad alios pręterquam expressos casus trahendos adiicit huiusmodi rescriptum, ex persona, ex loco, ex ordine scripturæ, ex causę insertione, & qualitate benificii recipere interpretationem, singula exemplis clara faciens, aliaque adiiciens, quæ ad rescripti gratiosi interpretationem, pertinent.

Hūc titulū resecuit ante editionē Auctor, quēadmodū pauca quę alia ratus breuiquidam Institutioni minus conuenire.

Cumque circa prouisionem factam per Apostolicū multa dixisset, quia specialia quædam videntur inducta circa beneficia vacantia in curia, ponit tractatum separatum de beneficiis vacantibus in curia, edifferens, & quando in curia dicantur vacare, & quibus casibus licet in curia, vacent, possint tamen ab aliis, quàm ab Apostolico conferri.

Explicito primo modo, quo beneficia nanciscimur; scilicet, cum per collationem illa consequimur, descendit ad secundum, qui est per viam institutionis, ponens in quibus collationes, & institutiones cōueniāt, & quibus dissideant: & obiter tractat de Iure patronatus, docens quibus modis illud causetur, & quare sit institutum, quis sit illius effectus, quæ differentia sit inter laicos patronos, & Ecclesiasticos, & quomodo tale Ius intereat.

Cumque prouisi, siue per collationem, siue per institutionem residere debeant, subdit breuiter de clericis non residentibus: & quoniam à materia iuris personarum videbatur aliquo pacto digressus, sub epilogo omnia prope, quæ antea dixerat, reuocat ad memoriam, subnectitque materiam regularium, & monachorum, qui licet sint personę Ecclesiasticę, non tamen erant comprehensi sub prima principali distinctione, cum tam Laici quam Clerici possint esse regulares. *D*icit igitur monachū fieri vel paterna deuotione vel propria professione, quam nūc expressam, nunc tacitā esse docet: vel voti emisione, subdens votum esse duplex, simplex, & solemne. prosequiturque hæc tria membra vsq; ad finem tituli, & libri, ponens quid valeat patria potestas ad inducendam, vel prohibendam monachationem filiorum, quid intersit inter tacitam, & expressam professionem, inter hunc & illum ordinem, quæ sint substantialia religionis, vel regularitatis, qualiter, & quo ordine monachi viuere debeant, & in quo a ceteris regularibus differant.

LIB. II.

TRactatu Personarum explicito primo libro, aggreditur secūdum principale membrum, videlicet Rerum, factaque generali inscriptione, de rerū diuisione. distribuit primo res omnes Ecclesiasticas in duo genera; scilicet, in res spirituales, & tēporales. Rursus spirituales subdiuidit in incorporales, & corporales, rursus distribuit corporales in sacramenta, in res sacras, & sanctas, & in res religiosas, demonstransq; res incorporales particulari. & speciali tractatu minime indigere, aggreditur materiam corporalium, exorditurque a sacramentis tamquam a subiecto nobiliore. facta itaque generali inscriptione, & titulo de sacramentis, definit quid sit Sacramentum, inde ponit primam diuisionem Sacramentorum, quòd aut sunt necessaria, aut voluntaria, subdiuidit inde necessaria dicens, quòd quædam proficiunt ad ingressum in Ecclesiam, quædam ad progressum in Ecclesia quædam ad egressum ab Ecclesia. Ponit item & secundam diuisionem, quòd quædam characterem imprimunt, & non sunt iterabilia, quædam non imprimunt, & sunt iterabilia. Inde quibus partibus constent, a quo, & cur instituta, quales, & cuius propositi, & intentionis oporteat esse ministros, vt Sacramēta conficiāt, breuiter exponit.

Quibus generaliter cognitis, aggreditur auctor de singulis specialiter dicere, exorditurque a Sacramento baptismi, quod est ceterorum ianua, & fundamentum, illud describit, efficaciam eius, & naturam exponit: qui baptizare, & baptizari, & quot genera sint baptismi, & quæ sint eius solennia declarat,

Subinde dicit de Sacramento Chrismatis, quod videtur baptismo annexum, ponens, & qui chrismare, & quos, & quando valeant, & quę Chrisma propria, quę cum baptismo habeat communia.

Postea transit ad pænitentiam, per quam post baptismum, & confirmationē lapsis subuenitur, eaque descripta tres ponit Pænitentiæ species; scilicet, solemnem, publicam, & priuatam, quarum naturam. & vim describit, prosequitur inde tres partes ipsius pęnitentiæ: scilicet, contritionem, confessionem, & satisfactionem, annectens quęstiones a materia non abhorrentes.

Transitum inde facit ad Eucharistiæ Sacramentum, præuiaque illius commendatione, & quis illud exhibere, & quibus exhiberi valeat explanat; ponitque quibus partibus

hoc

hoc sacramentum constet, nempe visibili forma, veritate corporis, & virtute spiritualis quarum singulatum partium declarationem prosequitur.

Habito itaque tractatu Sacramentorum, quæ ad ingressum in Ecclesiam, & progressum in Ecclesia instituta sunt, transit ad ea, quæ proficiunt ad egressum, & sic ponit de extrema vnctione, duplicem inquiens vnctionis esse speciem, & exteriorem & interiorem.

Explicitis Sacramentis, quæ sunt necessitatis, ponit de iis, quæ voluntatis habentur, quæ sunt ordo, & matrimonium, Et quoniam materia ordinis diffuse tractata fuerit in primo libro, cum de personis ageretur, posita sola ordinis descriptiône, transitum facit ad matrimonium; quod quidẽ primo describit, tum eius laudes. & bona breuiter perstringens, illud initiari sponsalibus, ratificari consensu, & copula consummari.

Rediensque ad materiam sponsalium, positaque illorum descriptione, docet ea contrahi variis modis, vt puta re, verbis, litteris & consensu, & appositis exẽplis modorũ, inter se varietatem, ac declarationem planam facit, annectitque commodam distinctionẽ quòd aut contrahuntur pure, aut adiecta die, aut sub conditione, exponens quid intersit hoc, vel illo modo contrahantur, & a quibus, & sub quibus conditionibus possit matrimonium, vel sponsalia contrahi, distinguens inter conditionem honestam, turpem, & impossibilem. Item quis sit sponsalium effectus, quibus modis illa dissoluantur, docens ea interdum ipso iure dissolui, interdum facto hominis, & vtrumque per plura exẽpla declarat.

Pleno igitur de spõsalibus habito tractatu, trãsit ad ipsas nuptias, hoc est ad matrimonium contractũ per verba de præsenti. Item ad consummatum per copulam, ponens, & qui, & per quæ verba possint matrimonium contrahere, quæ possint matrimonium impedire: & quia inter multa, quæ matrimonium impediunt, est error, ponit quatuor genera errorum; videlicet personæ, cõditionis, qualitatis, & fortunæ; secernitque ea, quæ matrimonium impediunt, ab his, quæ non impediunt: ponit, & quid valeat ad impediendum, vel dissoluendum matrimonium cultus disparitas, eaque occasione triplicem quodammodo matrimoniorum speciem, ac differentiam prosequitur; quippe quód illorũ quædam sint legitima, & non rata, quædã ex cõtrario rata, sed non legitima: quædã vero, & legitima, & rata, & harum specierũ inter se differẽtiam breuiter declarat: ponit, & de voto sollemni, & de susceptione ordinum sacrorum, & de coactione, metu, de furore, frigiditate, de morbo incurabili; de publicæ honestatis iustitia: an, & quando prædicta matrimonium impediant planum faciens.

Et quoniam cognatio contrahendo matrimonio adfert impedimentum, quæ est triplex, ideo annectit tractatum de triplici cognatione; spirituali scilicet, quæ contrahitur non occasione omnium sacramentorum, sed tantum baptismi, chrismatis, & catechismi, licet non omnibus casibus eiusdem sit efficaciæ; legali, vt est ea, quæ contrahitur per adoptionem, vel arrogationem, quam docet modo habere temporalem causam prohibendi matrimonij, modo perpetuam: & naturali, quæ deducitur aut in consanguinitatem, aut in affinitatem: subnectitque quæ ad graduum cognitionem sunt necessaria, & quando, & quatenus, inter quos illa matrimonium contrahi impediat, distinguens inter affinitatem præcedentem ipsum matrimonium, & subsequentem: cũque ad detegenda huiusmodi impedimenta oporteat mattimonia esse non clandestina, ideo commode annectit de clandestina desponsatione: & qui matrimonium possint accusare, vel contra illud testificari.

Demum plene tractat de diuortiis tamquam de quodam interitu matrimonij, monstratque diuortij nomen nunc pro vera dissolutione matrimonij, nunc pro separatione tori duntaxat vsurpari.

Ponit igitur primo casus, in quibus veram contingit matrimonij dissolutionem fieri cum suis rationibus. Inde prosequitur casus, in quibus contingit fieri tori tantum separationem, annectens quæ sint exceptiones, quæ possunt opponi a coniugibus repetentibus coniuges, cui tractatui adiungit verbum de secundis nuptiis, exponens qui spe secundarum nuptiarum destituantur, & qualiter secundas nuptias ecclesia suscipiat? Et completur per supradicta tractatus sacramentorum.

Transit

Transit indè ad alias species rerum Ecclesiasticarum, corporalium scilicet, ad res sacras sanctas, & religiosas, vt sunt Ecclesiæ, altaria, religiosorum domus, sepulturæ. Ponitque primo de constituendis, consecrandis & reparãdis Ecclesiis, & altaribus: docẽs quattuor esse causas Ecclesiarũ ædificandarũ, prosequiturque quæ ad Ecclesiarũ, altarium ve ædificationem, & dedicationem, & ad reconciliationem (si execratæ fuerint) debeant cõcurrere. Transit inde ad vnionem Ecclesiarum, qua descripta, duas ponit vnionum species perpetuam scilicet, & temporalem. Ex quibus causis fit vnio facienda. Quis possit vnire. Quis vnionis effectus, quomodo vnio dissoluatur.

His traditis transit ad Ecclesiarum immunitatem, quam triplicem esse dicit, localem, personalem, & realem, & ibidem quamlibet prosequitur, indicans quæ negotia in materiali Ecclesia sint exercenda, & quæ ab eadem sunt arcenda, & qui per accessum ad Ecclesiam impunitatem, vel remissiorem pœnam consequantur: a quibus muneribus clericorum personæ sint immunes Ecclesiæ, quin Episcopo subiiciantur, ponit etiam de Ecclesiarum subiectione, docens qua ratione, & quarum rerum intuitu Ecclesiæ sint Episcopo subiectæ, restringens omnia ad tria capita, scilicet ad ius ordinis, ad legem iurisdictionis, & legem diœcesanam.

Et quia supra dixerat de iis, quæ ad Episcopos pertinent iure ordinis, & lege iurisdictionis, sub cõgruis titulis, prosequitur tertium caput, quod restabat; scilicet ea, quæ pertinent ad Episcopum lege diœcesana. Tractat igitur de censibus, de procuratoribus, exactionibus, vbi materiam censuum, iuris visitandi late prosequitur, annectitque, materia suadente, de capellis monachorum, & de religiosis domibus, vbi agit de pluribus inter se diuersis locis, quæ nos vulgo communi vocabulo hospitalia appellare consueuimus, de illorum regimine, qualitate compendiose differens.

Et cum sepulturæ sunt religiosæ, annectit de sepulturis, docens quid conferat sepultura in loco religioso magis, quàm profano, & an vxor, an filiusfamilias, an impubes habeant liberam sepulturæ electionem, an etiam monachi, vbi quis sepeliendus, non electa a se sepultura. Qui Christiana sepultura priuandi. Qua pœna afficiendi vendentes terrã pro sepultura.

Et quoniam si quis posthabita parochiali Ecclesia, vel ea, in qua sacramenta percipit, in alia Ecclesia sepulturam eligat, parochialis Ecclesia de relictis pro anima a defuncto quartam detrahit, ideo subdit de canonica portione, qua descripta, illã in duas species diuidit, scilicet, in parochialem, & Episcopalem, ibique materiam vtriusque diffuse prosequitur.

Cumque hucusque de rebus, quæ quadam spiritualitate continentur pertractasset, antequàm veniat ad tractatum rerum Ecclesiasticarum temporalium, quod erat secundũ caput primæ sectionis positæ in principio libri, prius dicit de decimis, quæ mixtam quandam habent naturam inter res spirituales, & temporales, cum ius quidem decimandi spirituale sit, fructus vero decimarum temporales, vnde de his ponit in quodam quasi cõfinio rerum spiritualium, & temporalium, maxime ob magnam similitudinem, quam habent decimæ cum canonica parochiali, & episcopali.

Posita igitur descriptione decimæ, duas eius ponit species, personales, & prædiales, ponitque earum naturam, & differentias, & quid habeant commune, docens qui soluere, & ex quibus rebus solui debeãt, & quæ priuilegia ab illarũ solutione præstent immunitatem.

Demum venit ad tractatum rerum Ecclesiasticarum temporaliũ, differens de administratione, & alienatione ipsarũ, cumque regula posita esset quod res Ecclesiasticę alienari non possunt, excipit quosdam casus, & docens quę sint res Ecclesiasticæ, ponit an, & quando clerici in vltima voluntate possint aliquid relinquere, sicque ponit titulum de peculio clericorum, relictis, & successionibus eorum quo claudit secundum librum, & tractatum ipsarum rerum, quod erat secundum membrum principale totius operis.

LIB. III.

SVpererat tertius principalis totius operis articulus, videlicet, iudiciorum, quẽ auctor par-

partitur in duos libros, quorum altero complectitur materiam iudiciorum ciuilium; altero criminalium.

Tertio igitur libro agit de iudiciis ciuilibus, appositaque iudicij descriptione, diuidit ea in sæcularia; & Ecclesiastica, cuius distinctionis occasione ponit tractatum de foro cõpetenti, docens, an, & quando laicus conueniri possit coram iudice clerico: & contra.

Inde ponit aliam distinctionem, scilicet, quod iudiciorum alia sint ordinaria, alia extraordinaria. Extraordinarium iudicium appellans (vt & canones ipsi appellant) quod mediante delegatione exercetur: ibique naturam vtriusque describit, & fusius extraordinarij, vel delegati, quippe quod sit magis ordinario varium. ascribit igitur primo quis possit delegare, & cũ inter hos præcipuus sit princeps, indicat in quo delegatus a principe sit magis priuilegiatus aliis delegatis; & quid intersit vni, vel pluribus delegetur, & an vltra ea, quæ sunt rescripto comprehensa, delegatus aliquid possit, docetque demum solui delegationem reuocatione, delegantis morte, impotentia delegati tam iuris, quàm facti, executione sententiæ, temporis fluxu, & iudicis tum pronunciatione, tum recusatione.

Addit, & tertiam iudiciorum diuisionẽ, quod aut sunt summaria, aut plenaria, & sollemnia, vtrorumque natura exposita, annectit per quas personas possumus iudicia exercere, ibique ponit tractatũ de procuratoribus, admoneus, qui, & quomodo, & in quibus causis possint procuratores constitui, & quid intersit, vtrum quis ad iudicia, an ad negotia sit procurator, in causa profana, an in Ecclesiastica, vnus, an plures constituantur, & quibus casibus procuratorium expiret.

Cumque iam iam ad seriem, & acta ipsorum iudiciorum esset venturus, quia accidit litigatores ad pacta, transactiones, & compromissa interdum venire, ponit tam de pactis, & transactionibus, quàm de arbitris eorum, & naturam, & efficaciam designans.

Deuenit tandem ad telam ipsam iudiciorum, & exorsus a citationibus, docet earum triplicem esse speciem, scilicet conuentionales, monitorias, & peremptorias: cumque firmasset regulariter quemcumque citatum teneri ad comparendum, ascribit etiam, quibus casibus citatio citatum minime arctet ad comparendum, quod dicit accidere ex personæ qualitate, ex loci conditione, ex temporis ratione, & citationis ipsius forma, quæ quidem capita sigillatim declarat, & prosequitur.

Et quia iuri dice citatus, nisi compareat, efficitur contumax, ponit de dolo, & contumacia, & in possessionem missione, vbi fuse prosequitur, an, & quando, & quibus cautionibus præstitis contumax audiri, & quibus pœnis affici debeat, & quia citatus, si possideat alieno nomine, dominum in iudicio nominare debet, ideo ponit de nominatione facienda. *Et hunc titulum reseruit auctor*

Et cum reo citato comparẽte debeat offerri libellus, subdit de libelli conceptione, & oblatione, docens duas esse libellorum species, & qualis esse debeat, ac quis sit effectus porrecti libelli, & quibus casibus non sit necessarius; & quia viso libello potest reus quasdam exceptiones opponere, ideo dicit de exceptionibus, tam iis, quę proponũtur ante libellum, quàm iis, quę proponuntur postea quandocunque, de quibus ideo simul dicit, vt facilior sit huius tractatus traditio.

Posita igitur exceptionis descriptione duas facit species exceptionum, dilatoriarũ scilicet, & peremptoriarum, docet dilatorias dici interdum ex persona actoris, interdũ ex persona rei, interdum ex natura actionis, & qualitate causæ, & ex aliis locis, & harum quasdam etiam appellari declinatorias, vtputa, quæ incompetentiã iudicis astruunt, quę ante omnes alias proponi debent, & cum exceptio excommunicationis ipsa quoque sit dilatoria, habeat tamen naturam anormalam, pluribus de ea tractat.

Descendit inde ad materiam peremptoriũ, quas & ipsas in duo genera subdiuidit, in peremptorias scilicet litis finitę, puta transactionis, iurisiurandi, reiiudicatæ, & peremptorias simplices, puta pacti conuenti, doli mali, solutionis, earumque inter se differentiam explanat, addit, & tertiam speciem, siue qualitatem, scilicet, exceptionum præiudicialium, addit, & de exceptionibus, quæ neque peremptoriæ, vere dici possint, quales sunt exceptiones contra testes, subdens aduersus exceptiones replicationes dari, & alia.

Et quoniam si reus nullam aduersus actorem habeat exceptionem, potest tamen acto-

rem

rem reconuenire, ideo statim post exceptiones, ponit de mutuis petitionibus, illarum naturam,& coram quibus proponi possint explanans.

Sed cum spoliator non possit spoliatum conuenire, eâ occasione ponit materiam restitutionis spoliatorum,& primû quid intersit spolium per modum actionis, an per modum exceptionis opponatur, & constituto, ac definito quis dicatur spoliasse, firmataq; vulgari regula de restituendo ante omnia spoliato, plures ponit casus, in quibus spoliatus non est ante omnia restituendus.

Explicatis autem his, quæ contingit fieri plerumque ante causarum discussionem, & quæ sunt iudiciorum potius præparatoria, quàm partes substantiales iudicii, venit ad lapidem angularem ipsius iudicii, scilicet, ad litis contestationem, docês, quomodo fiat litis contestatio,& quis sit eius effectus, ponitque aliquos casus, in quibus non est necessaria litis contestatio.

Transitum inde facit ad iuramentum calumniæ, quod præstari debet circa litis contestationem, docens in quibus casibus,& per quos iurari de calumnia debeat, cum aliis ad materiam pertinentibus.

Et quia lis tunc pendet, & lite pendente nihil potest innouari, ponit titulum, Vt lite pendente,&c. declarans quando lis dicatur pendere, & quibus casibus litis pendentia non officiat.

Deuenit inde ad ea, quæ merita causæ concernunt, dicit itaq; de probationibus,& posito quid sit probatio, prosequitur primùm materiam positionum, quarum & originem, & vsum explanat, inde aggreditur tractatum testium, admonens quæ seruanda sint in testium receptione. Quomodo sint compellendi ad testificandum. Quomodo se gerere debeat iudex, dum examinat: quòd testes censentur natura, conditione, vita: an,& quâdo clerici, monachi, quando Christiani contra Iudæos, vel contra, quando singularis persona pro sua vniuersitate, quando criminosi, quando domestici, & alii examinari valeant, quot dilationes concedendæ ad examinandum: subdit & de testibus reprobatoriis,& de reprobatoriis reprobatoriorû. Item de errore, correctione,& publicatione ipsorû testiû.

Post hæc aggreditur tractatû instrumêtorum, præfatusque, quid instrumentorû appellatione contineatur, annectit,& quando illa exhiberi,& qualia esse oporteat, vt fidem faciant in iudicio, quomodo de originali sint exempla sumenda, vt fidem faciât. Prosequitur inde materiam iuramenti. quod in proposito diuidit in necessarium,& voluntariû, licet ipsum aliàs sit multiplex. ponit itaque quòd sit necessarium, quæve eius iustæ sint recusandi causæ, postmodum attingit materiam iuramenti voluntarii, inde ponit quosdam casus, quibus sola iudicis inspectione probationes continentur, prosequitur demû & de notorio, de suspicione vehementi, de fama, aliisque huiusmodi ad probandû admi niculis, quæ vel saltê large probationis vocabulo contineri possunt,& sic claudit tractatum de probationibus.

Ex probationibus transitum facit ad sententias, quarû duas facit species, interlocutoriam scilicêt,& definitiuam, vtriusquo naturam breuiter demonstrans, adiiciens quomodo iudex in pronunciando gerere se debeat, tum quoque quid intersit vnus sit iudex, an plures, ordinarius, an delegatus, an vero etiam arbiter, & quid si plures iudices in eadê causa diuersas tulerint sententias, quid intersit iudicet quis contra ius constitutionis, an contra ius litigatoris.

Et cum ex sententia nascatur res iudicata, annectit,& de re iudicata,& de executione rei iudicatæ, distinguens inter sententiam latam in actione reali, & latam in personali, inter eam, quæ lata est ab ordinario,& eam quæ a delegato, apponens quosdam casus, in quibus res iudicata non potest executioni mandari.

Sed cum per appellationis remediû prohibeatur sententia in rem iudicatam transire, subdit de appellationibus. Posita itaque descriptione diuidit eas in iudiciales,& extraiudiciales, rursus iudiciales in appellationes ab interlocutoriis, & in appellationes a definitiuis, docens quæ sit inter eas differentia,& quando liceat appellare,& quibus, & an aliter, quàm verbo, vel scriptura,& quid intersit vnus, vel plures appellare debeât, ab vno, vel pluribus sit appellandum,& quid si prohibita sit appellatio, an tunc quoq; quibusdam casibus possit appellari, subdit,& de reuocatione attentatorum, & corâ quibus

sit

sit appellandum, cum pluribus ad materiam appellationum pertinentibus, præcipue de desertione causæ, & temporibus ipsarum appellationum.

Et quia remedio appellationis destitutis subuenitur per restitutionem in integrũ ponit de restitutione, in integrũ, qui restitui debeant, & cõtra quos, & quibus casibus, & intra quæ tempora, & quoties, adijciens verbũ etiam de querela, & de supplicatione, per quas pariter ijs, qui appellare non possunt, succurritur: & hoc titulo claudit tractatum ciuilium Iudiciorum, & sic primam partem tertij articuli principalis totius operis, & per consequens etiam tertium librum.

LIB. IIII.

QVarto libro, qui ceteris breuior est, prosequitur auctor secundum membrum principalis articuli totius libri, scilicet, materiam Iudiciorum criminalium, & ipsorum quoque criminũ, demonstrans ea institui tribus modis. Per accusationem, quam præcedere debet inscriptio. Per denunciationem, præcedente charitatiua monitione. Per inquisitionem, quam præcedit diffamatio: & quid intersit, crimen magis isto, quã in illo modo opponatur, addit & quid Iuris statuendum sit, si crimen nõ his modis, sed per exceptionem opponatur.

Inde transiens ad causam materialem horum iudiciorum: scilicet, ad ipsa crimina, diuidit illa in duas classes: quarũ prima continet ea quæ Deum principaliter lædunt, vt simonia, hæresis, schisma, apostasia, sortilegium, maledicentia, sacrilegium; secunda verò quę principaliter lędunt proximum; vt homicidium, adulterium, stuprum, rapina, furtum, vsura, falsum, iniuriæ; de quibus omnibus postmodum separatim tractat.

De simonia igitur primum exorsus, eam describit, inde diuidit illam in conuentionalem, & realem, ponitque plures casus, & exempla, quibus committi, vel non committi simoniam ostendit, addens pœnas tam ordinantium, quàm ordinatorum per simoniam, ac quid intersit, vtrum quis ordinem per simoniam, an beneficium, cõsecutus fuerit. Quomodo cum simoniaco possit dispensari, quique admittantur ad accusationem tam detestandi sceleris, cum pluribus materiæ connexis.

Transit inde ad alia crimina, quæ Dei læsionem principaliter cõtinent, dicitque de hæreticis, de schismaticis, & de apostatis, docens quæ sit inter hos differentia, de pœnis singulorum tractans: præcipue vero hæreticorum, declarãs quando per abiurationem dicantur reincorporati. Item quãdo relapsi. Itẽ quomodo agendũ cum relapsis, & his, qui semel abiurauerint, quomodo cũ suspectis, & vsque ad quẽ gradum hæreticorũ pœna transeat in descendentes. Demũ de apostatis differens tres in apostasia cõsiderat species scilicet, apostasiam perfidiæ, apostasiam inobedientię, & apostasiam irregularitatis.

Consequenter tractat de sortilegis, maledicis, & sacrilegis, de illorum natura, & pœnis differens, docens sacrilegium committi tribus modis, ratione personarum, ratione rerum, & ratione locorum.

Descendit inde ad crimina, quæ etiã hominum læsionem cõtinent, exorditurque à furtis, his annectit de vsuris, quarum plene tractat materiam, adiungit, de adulterijs, & alijs coniunctionibus illicitis, vbi agit de incestu tã ratione naturalis cognationis, quàm ratione spiritualis, de vitio Sodomitico, de commistione cũ brutis, & de raptu, addit de crimine falsi, distinguens, an quis circa litteras Apostolicas, an circa alia documenta falsum commiserit: falsauerit ipse, an falsis scripturis fuerit vsus. Item subdit de homicidio, vbi agit de assassinio, de interficiente latronem, de homicidio fortuito, de opprimente proprium filium, de exponente filium, de impedientibus conceptionem, vel procurantibus abortum, & de his qui sibi mortem consciscunt.

Tractat demum de iniurijs, & damno dato, dicens, iniuriã inferri re, verbis & litteris.

Et quia interdum, licet quis de crimine non possit conuinci, publicea tamen laborat infamia, ob quam indicenda est diffamato purgatio, ideo ponit de purgatione, quã descripta, duas subdit esse purgationum species, vulgarem, & canonicam, & vtriusque naturam, & ordinem demonstrat.

Demum cum sæpissime per totum librũ inueniantur facta mentio ecclesiasticarum censura-

censurarum, quas quis incurrit, non modo ratione contumaciæ, uerum etiam aliorum excessuum, de quibus auctor dixerat immediate supra, ponit quasi in fine operis titulũ de Ecclesiasticis censuris & cum appellatione Ecclesiasticæ censuræ demonstrasset con tineri excommunicationem, interdictum, & suspensionem, quæ quid sint ibidem sigillatim definit, de uno quoque facit titulum, & tractatum separatum.

Incipiensque ab excõicatione duas ponit excõicationum species, maiorem, & minorem, quo inuicem differant declarans. Item rursus diuidens, aliam dicit esse excõmunicationẽ canonis, aliam iudicis, declarãs canonis excommunicationem eam esse, quæ aliâs appellatur excommunicatio latæ sententiæ, cuius materiam diffuse prosequitur, dando exemplum de his, qui eam incurrunt ob in clericos manuum iniectionem.

Prosequitur inde materiam excommunicationis, quæ fertur à iudice, ponens quæ sint partes iudicis in ea ferenda, quid statuendum sit de participantibus excommunicatis, subdens in fine de absolutione ab excommunicatione quamplura cum ceteris omnibus tractatui annexis.

Transiens inde ad interdictum declarat, illud, quædam habere cum excommunicatione communia, quia & ipsum aliud inducitur à canone, aliud à iudice. Inde addit, quomodo sit interpretandum, quæ sit illius uirtus & efficacia, & quę interdictum uiolantium pœna. Vltimo agit de suspensione, quã & ipsam docet esse aliam canonis, aliã iudicis, ponitque eius descriptionem, & naturam, & hoc titulo librum quartum claudit, & operi finem imponit.

Operis nexus. Operis ordo Hæc sunt totius operis prima quędam lineamẽta: si quis autem uelit colores ipsos, umbras, & totius corporis quasi quandam effigiem intueri, totum percurrat necesse est: in quo præcipue in eo uidetur auctor laborasse, vt. s. ita tractatus tractatui annecteretur, vt vnus ex alio sponte sua fluere, non vi quadam trahi videretur: quod, cum ad libri pulchritudinẽ, tũ multo magis ad tyronum, & eorũ, qui lecturi essent, profectum, & memoriam iuuandam pertinere est arbitratus. Vsus est hoc ferme ordine, ut ante omnia rem, qua de ageretur, prius definiret, vel uerius describeret, vel per exẽpla

Definitiões quales. declararet. Inde diuideret in species, vbi diuisio locum habere poterat, vel poneret originem, vel initia ipsius rei; tum effectus, demum & interitum ostenderet. Satis autem habuit, si rem ita definisset, vt si minus tali definitione essentiam, & substantiam complexus esset, saltem rei intelligentiam clauderet; nec enim fuit sibi propositum tales definitiones redigere ad strictam normam Logicorum; cum sciret quàm difficile, & periculosum sit definitiones formare, quas auctor plerunque non ex ipsis

Non nulla sum pta ex optimis au cloribus. canonibus, in quibus rarę admodum reperiuntur, sed ex classicis, & probatissimis auctoribus fuit mutuatus, eas etiam interdum vnius rei plures posuit, vt quod vna minus comprehensum videbatur, alia suppleretur, sed hoc non nisi raro, & ex optimis auctoribus sumpsit enim hoc sibi, vt quę ad materiam concinne, ac methodice pertractandam pertinere arbitratus est, & si illa minus verbis, ac contextu ipsarum

Quæ conti neantur libro institu tionum. Decretalium expressa inuenirentur, dum tamen ex mente iuris fluerent, libro suo inferere, licet hoc perquam raro. Sed nec fuit auctori propositum omnia, quę ceteris Iuris Canonici libris continerentur, in suum librum congerere, & quasi transcribere sed ea tantum, quę Isagogice tradi potuerunt, quæ varijs locis, ac libris nullo fere

Solum quæ Isagogice tradi potue runt ex ca nonibus in librum institutionum translata. ordine dispersa in vnum colligere; & quodammodo in medullis canonum abstrusa, & recondita in lucem elicere fuit longe difficillimum: nec secus, atque siquis vetustam aliquam, & insignem statuam in multas partes confractam, & varijs locis dispersam, & opertam multis ruderibus, effossis, & conquisitis vndique membris glutine aliquo ita composuisset, vt ad pristinã formam, atq; pulchritudinẽ restituta appareat. Satis igitur esse arbitratus est, si ijs, qui lecturi essent, id vtilitatis liber afferret suus, vt quasdã tenebras modico labore discuteret: in quibus positos impossibile est aliquid diligenter inuestigare, & introspicere: tantumque in ea facultate afferret luminis: vt

Quid præ tereat institu tionũ liber. Quæ ratio quis sine cuiusquã ductu per se breui temporis spatio expedite per totum Ius Canoni cum quasi per immensam syluã peruagari posit, & certo pede discurrere, quædã etiã consulto ea ratione prætermisisse videtur, quod non satis venusse, vel ob prolixitatẽ, vel ob aliã causam operi suo inseri posse cõnderet: quæ tamẽ omnia breuibus, quibus dam

dam notulis est complexus. Quædam etiam ex professo videtur interdũ dixisse compressius, & perplexius, tum quod aliquo labore agnita, & intellecta solent nobis esse iucundiora: tum, quòd sciret eadem cum multo fœnore esse dictis notulis explicanda. Stilo scriptus est liber exili, & tenui; quali scilicet decet librum scribi, qui solum ad docendum atque adeò ad tyrones prima artis rudimenta docendum compositus sit: interdum tamen pro materiæ qualitate nonnihil assurgit, vt cum agit de primatu Romanæ Ecclesiæ, & Romani Pontificis, cum de vita, & honestate prælatorum disserit, & in alijs quibusdam raris locis. Lingua vsus est auctor neque omnino pura, & cãdida, neque omnino sordida, & impura, sed quantum potuit simili ceteris libris Iuris Canonici. Plura etiam fere ad verbum ex canonibus in opus suum transferens. institutionum iuris ciuilis ductus exemplo: nam cum daret operam, vt iste libellus reputari posset iuris ipsius canonici quasi portio. absurdum arbitratus est membrum vnum à reliquis corporis partibus cultu etiam, & vestitu dissidere, ac non proprium, sed ab alio quopiam mutuo sumptum videri. Accedit, quod cum cuiusque artis & scientię sunt propriæ voces, & peculiaria vocabula, ac plerũque barbara, si quis iis alia Latina voluisset reponere, quod ipsum factu fuisset multo difficillimum (vt fieri potuisse demus) longe tamẽ à proposito abaerrasset; cum institutũ auctori fuerit ea, quæ difficilia, & inuoluta essent, dilucide explicare, & plana facere, non nouis vocibus, & insolitis vocabulis obscurare, cum (vt ille inquit) ornari res ipsa vetet contenta doceri.

ne quædam prætermissa.

Stylus operis.

Lingua.

Mēbra corpori respondere debet.

Artis alicuius vocabula, quãquã barbara, nõ nunc immutanda.

FINIS LIBRI SECVNDI.

COMMENTARII INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI AD Scholares Perusinos.

LIBER TERTIVS.

Bene institutis à contentionibus abhorrent.

Libentius maledictis alijs quàm laudari se ipsum aures accomodamus.

VENTVM iam est (Iuris studiosi) ad eam partem instituti operis, quæ nobis una omniũ & difficillima uidetur, & molestiæ plenissima: nempe ad confutationem eorum, quæcunq; aduersus nos, atq; scriptas à nobis Institutiones obiiciuntur. Nam, ut omittã, quod vt quisque optime institutus est, ita ẽt à contentionibus spõte sua maxime solet abhorrere, natura ita comparatum est, vt, quę in alios uel temere dicuntur, libẽter excipiamus: eos uero, qui se, uel sua ẽt necessario laudant, non sine stomacho audire possimus. Vnde aduersariis nostris id relictum est, quod uoluptatem lecturis non mediocrem sit allaturum: nobis uero, quod statim nauseam sit facturum. nam si de me, ac mea diligentia libere, atque magnifice interdũ loquar, non dubito, quin statim arrogantiæ nomine suspectus omnibus sim futurus. Si id frigidus secero, non satis ualide aduersariorũ obiecta refutare, ac nostra tueri uideri potero. Sed ita profecto sermonẽ instituere conabimur, vt nec causæ defuisse, & modestiæ rationẽ habuisse æquis iudicibus uideri possimus. Et quamquam ex his, quę initia inchoati huius a nobis cõmentarij perscripta sunt, tam præstantissimorum uirorũ testimoniis, atque auctoritate, quàm etiã ualidissimis (vt nobis quidem uidetur) rationibus facti, atq; instituti nostri rationem satis, superq; omnibus probare potuisse uideamur; quia tamen eorum, quæ aduersus nos obijcerẽtur, quædã uel parcius attigimus, vel omnino prætermisimus; quippe quod nemini tunc respondere, sed tantũ gesti negotii seriẽ explicare, nobis propositum erat, ne quis ea dissimulasse, & quasi causæ nostrę diffisos, consulto præterire uoluisse nos existimet, colligemus in præsenti eorum omniũ, qui contra nos sentiunt argumẽta, quibus in vnũ locũ congestis semel omnibus respõdere conabimur, imitabimurq; Imperatores, qui post cõmissa leuiora prælia, eductis demũ omnibus copiis, de sũma rerũ decernũt. Et qm̃ prœliorum, ac copiarum meminimus, erit operę pretiũ diuersę opinantium numerũ, in suas quasi classes distribuere, vt quibuscũ negotiũ nobis futurũ sit, facilius, atq; explicatius agnoscere ualeamus.

Tria genera diuersę opinãtiũ.

Penitus probantes.

Horum omnium tria genera colligere mihi posse uideor. Plerique enim graues, & docti viri nostrarum harum Institutionum editionem ita mihi probasse uisi sunt, vt uehementer etiam admirentur, tot annorum sæculorum decursu, ex tot partibus, qui in vtroque Iure floruerunt, nemini uenisse in mentem, ut talẽ librũ conscriberet, quo Pontificii iuris clemẽta certa ordinis ratione cõplexus, ad cetera, quæ plus, quàm expediat, inuoluta sunt, & ardua, quasi gradũ faceret. Earumq; promulgationẽ omnino maturanda censeant, ut non solum posteri, sed etiam nostræ tẽpestatis homines eius rei uberẽ fructum capere aliquando valeant.

Penitus impugnantes.

Iustiniani institutiones parum probant.

Contra uero alii ab his toto cœlo dissidentes in ea re oleũ, & operam perdi affirmare nihil dubitant. Quippe qui consultius esse existiment, sitientibus (vt ipsi dicunt) ex ipsis fontibus, ac ueterum libris, quibus vniuersum Ius Canonicũ (quasi mare quibusdã litoribus) concluditur: quàm ex diductis inde riuulis non tam potum haurire, quàm vix primoribus labris degustare: Iustinianiq; ipsius institutum, qui Institutiones in iure ciuili curauerit tyronibus cõcinnãdas, incusare audent, remq; fecisse non modo nullius studiosis vtilitatis, uerũ etiã noxiam contendunt; satis enim fuerat (inquiunt) iuuenes præclaris illis ueterũ consultorum monumentis insuescere: atq; iis memoriã exercere, quã minutulis illis rebus, quę

quatuor

quattuor Institutionum iuris ciuilis libris continentur, diutius immorari. Horũ ita in
uicem pugnantium sententię nullum nobis in præsentia negotium faciunt: nam cum
primis quidẽ mihi per omnia conuenit, habeoque subscriptores grauissimos: ac doctissi
mos viros: Aliorum vero adeo deliram, & multorum sęculorum consensu confutatam
esse opinionem, sic omnes intelligunt: vt non nisi ineptus videri possit is, qui eo labo-
rat, vt eam multis argumentis reijcere, ac confutare conetur. Quemadmodum enim in
corpora mollia, cedentiaque non possis egregiam plagam infligere, eo quod obsistere,
contraque niti non queant: ita eos, qui palam insanire non verentur, nemo forti redar
gutione percellere poterit: inania enim ita sua sponte concidunt, & euanescunt, vt ex-
pulsoribus nullum omnino locũ relinquãt. Ideoque istorum, nescio quo pacto melior
est causa, quàm eorum, qui ratione aliqua aduersantur. Quippe quòd ipsis responderi
non possit, id vero nõ subticebo, quidquid isti garriant, censere me idq; etiam ex maxi
mis, & in iure ciuili eruditissimis viris sæpius audiuisse ex uniuersa illa enucleati iuris
collectione, ac compositione, quã Iustinianus nobis reliquit nihil esse absolutius, & ad
comparandum in toto iure ciuili lumen quoddam, cõducibilius, quam illud Institutio
num opus, quod isti ex iuuenum manibus excutiendũ, & ab omnibus gymnasiis elimi
nandum, quasi nullius prorsus vtilitatis, tam stulte cẽsent. Nam quod isti iuris Cæsarei
ac Pontificij libros quasi pacatissima maria iunioribus ipsis exhibent, non satis quidem
scio, num illorum in eo iudicium desiderẽ, an accusem inscitiam, omnino quam parũ,
in vtroque iura versati fuerint, planum faciunt: nam tam multi sunt in vtraque faculta
te anfractus, & disputationum procellę: tam multa nodosa, ac durissima, vt nullo pacto
iuuenum stomacho concoqui possint. Sed vt verissimũ sit, quod isti asserunt, & vtriusq;
iuris libri pacatissimi maris speciem nobis referant, illud certe negare nõ poterũt, stul
re scilicet facere eos, qui sint penitus natandi rudes si se mari primum, quamquã tran-
quillo ac nõ placidioribus vndis, nec ita profundis magis credere velint, vt se mari post
modum tutius committere valeant.

Insana loquentium aliquo pacto melior cõditio qd ipsis responderi nõ possit.

Institutionum ciuilium op⁹ pulcherrimũ atque absolutum.

Multi sũt in vtroque iure anfractus, & difficultates.

Plusculum igitur erit nobis negotij cum ijs, qui nostri instituti rationẽ magnopere
probantes, rem tamen adeo arduam, & difficilẽ existimant, vt præ difficultate nec ten-
randam quidẽ, nec si tentetur ipsam feliciter absolui posse iudicent. nam si futurum est
vt eum quẽadmodũ iuris ciuilis Institutiones, ita etiã noster hic liber legis vim sit habi
turus quãta tandẽ doctrina, prudentia, & vigilantia eos esse oportebit, qui tantã prouin
ciam aggredi velint, & librum conscribere audent huiusmodi, inquo nihil anceps ni-
hil obscurum, nihil ceteris canonibus contrariũ esse, nihil deesse, nihil abundare debe
at, & in quo pũctus deficiens, vel syllaba temere adiecta, nos in magnã aliquam, vel dif-
ficultatẽ, vel errorẽ possit conijcere. Addũt preterea non videri verisimile nihil huius
modi cogitasse tot Ro. Pontifi. quorum plures fuere, qui maxima cum laude ius ipsum
canonicũ professi fuerunt, si quo pacto id e re studiosorũ, vel publica fuisse. Illud virisi-
milius cogitasse quidẽ illos, sed tamquã id esset plenissimũ periculi, ac difficultatis cu-
iusdam insuperabilis, huius operis conficiendi, vel tentandi cõsilium abiecisse, aiuntq;
huic eorum sententiæ Innocentium IIII. subscripsisse videri posse; qui cum tã feliciter
hunc quasi campũ Iuris Canonici excoluisset, quemadmodũ præclara sua scripta facile
testãtur ad Põtificatus ipsius apicem tandem euectus, non sibi id sumpsit, vt, quę a se es
sent conscripta legis auctoritatem habere vellet, sed simplicis tantũ cuiusq; interpretis
nimirum prudẽtissimus Pontifex, & erudissimus satis põderauit, quid, ac quanti demũ
consilij, & deliberationis esset, leges condere. Demum addunt, vt cõmode fieri id posse
detur, nihil tamẽ esse causæ, ob quam quis huiusmodi laborem nullo ferme vsui poste
ris futurũ sibi sumat: cũ antiquorũ (vt ipsi appellant) summistarũ scripta, & præsertim
Ostiensis satis eleganter. & concinne totius Iuris Canonici quasi quoddam corpus con
tineant, quibus si quis diligenter insistat, breui procul dubio magnã (vt constanter asse
rũt) in illo Iure scientiã sibi cõparare poterit. Horũ ego dicta nec aspernari debeo, gra-
uiũ scilicet, & doctorũ virorũ, nec itẽ illis quasi re secundũ eos iudicata, acquiescere, qđ
instituti nostri rationẽ non satis adhuc hi mihi perpendisse videãtur, respõdebo autẽ, si
primũ illud præfatus fuero ita videlicet, ferre naturam rerũ, vt nihil sit tam rerũ nihil
tanta ratione in vitã, vsumque hominum inductũ, cuius nouitas nõ sit aliquibus, ingra-

Probantes sed rẽ cõfici posse diffidentes.

Cur Romani Pontifices non conscripserint institutiones iuris canonici.

Inocentius quid uideatur sensisse hac i re.

Ostiensis summa uidetur facere superfluas institutiones iuris cãonici

quando ingrata.

ta, nec inculcatas vias facile mutari posse: atque hęc ęque ardua reputari vetustis gratiã dare, & nobis auctoritatem. Docendum igitur nobis nunc est, eum quidem, quo de agimus, Institutionum librum nullo periculo, non tamen nullo negotio, etiã quasi Pontifice auctore, potuisse cõscribi: quod postquam euicerimus, tum demum etiam debere ob eam, quam inde studiosi consecuturi sunt, vtilitatẽ, ostendemus. Ac primũ quidem nullos praeterit esse in vnaquaque facultate certos conscriptos libros, quibus auctores alieni commodi, ac profectus amatores, prima quaedam cuiusque scientiae rudimenta complexi, ad cetera magis ardua gradum fecerunt, & viam a carceribus ad vltimam vsque metam certo ordine strauerunt, cum ad summa perueniri, nisi ex principiis, nõ possit. Nam vt corporum, ita etiam animorum, atque ingeniorum quaedam est infantia, in qua constituti solidiora, & crudiora nec mãdere, nec concoquere possunt. Vnde bonarũ artium doctores qui se ingeniorum altores esse voluerunt, nõnullos libellos quasi lac, & molliores quosdam cibos conscripserunt, quibus cognitis ingenia veluti adulta etiã duriora deuorare, ac digerere valeãt. Eius rei multa quidẽ ad manus nobis sunt exempla, sed vt de aliis taceamus, maiores nostri Institutiones Iuris Ciuilis quasi vix quisquã sine his aliquid in legitima prudentia proficere valeat, magno in honore sẽper habuerunt & varia interpretatione, ac Commentarijs exornatas, & locupletatas ad nos transmiserũt, huiusmodi aliquid & in hac Iuris Canonici facultate, cur excogitari, & cõscribi nõ possit, ac debeat, ego non video: nisi forte quis cũ his sentiat, qui Iustiniani factũ improbare nõ desinunt. Mihi quidem Ius ipsum Pontificium diligenter aliquãdo intuenti praestantissimę materiae, sed nõ dum ad certam aedificij formam constructę & compositae, vel (si mauis) aedificio quidem ianuis tamen, atque omni aditu carenti per simile videri solet. Nã si quis, quę sint eius iuris initia, quoq; libro eius prima elemẽta concludentur, interroget, nemo facile respõdere possit. At (inquis) hoc ideo contigit, quod ea res non facile explicari potuerit, propter immensum quendam, tum laborẽ, & difficultatem, tum vero etiam periculi metũ das tu quidẽ: ergo fieri hoc potuisse, vel etiam nũc posse: sed, quod id aliquando antea perfectum nõ fuerit, in causa laborem, & immodicam difficultatem, ac periculi formidinẽ fuisse afferis. Quid ergo? si sint, qui laborem vel iussi vel sponte subierunt, & difficultatẽ superarint? erit plane quod illis habeas gratiam. Erit quidem (inquies) sed vix in animum possum inducere eius eruditionis, ac iudicij viros hodie reperiri posse, quibus id oneris satis tuto credi posse existimem. hic tu mihi naturam iniuste nimis accusare videris, quasi non eadẽ, earundemque virium illa nunc sit, quę olim fuerit, aut tempestate hac nostra tamquam effeta, & debilis, vires in angustum contraxerit? Nam si eadem naturae vis, quae olim fuerit, idẽ vigor manent plantis, pecoribus, ac ceteris brutis, quae (malum) iniuria est vnis hominibus tandem mentis vim, easdem iudicij, & ingenij vires, quae paullo antiquioribus fuerit adimere? nisi forte similes illis sumus, quibus superior ãnus semper fertilior videri solet. At si verum amamus, nec ipsi nos, ac bona nostra nimis contemnimus, contrariũ vero propius esse, & ratione, & certis rerum argumentis statuendum erat. Siquidem cũ eadem semper generi humano ingenita solertia, atque idem insitum sẽper mentis acumen fuisse inficiari nõ possimus, nostrę tempestatis homines, ad naturalem, ac perpetuã illam vim ingenij, multam etiam veterum monumentorũ lectionem, multa praeterita rum rerum experimenta adiunxerunt: ita, vt mirum videri non debeat, si recensiores a veteribus accepta, & excogitata saepe reddũt meliora, aut imitatione veterũ ipsi quoq; quaedam noua inueniant, cum huic nostrae docendae ętati ceterae elaborasse videri possint: nec temere a nostris Iurecõsultis illa vsurpari credẽdũ est; omne scilicet artificiũ incrementum recipere, & quanto quique sint iuniores, tanto esse etiam perspicaciores. Quod quidẽ, vt de alijs taceã, nostra sane, & parentũ nostrorũ tempora satis planum faciunt, quibus nõ modo bonae, ac liberales artes antiquo nitori restitutae sunt; verũ etiam quaedam comperta, vel a veteribus non excogitata, nec cognita, vel etiam antea fabulosa credita. Quis vmquã apud antiquos librorum formis excudendorum rationem nouit? Quis antiquorum aeneas fistulas cõflatas ad pilas ferreas iaciendas aspexit? Quis Antipodas adiit? aut quis potius non haec antequam fierent factu impossibilia credidisset? aut anilibus fabulis non adnumerasset? at cuncta haec vel nostra, vel Patrum memoria

Cõuenit in omni facultate esse libros continentes principia artis.

Etiam ingeniorum est quaedam infantia.

Institutiones iuris ciuilis.

Ius Canonicum comparari potest aedificio, sed ianua atq; aditu carẽti.

Nullus certus liber cõtinet elemẽta iuris canonici.

Eadẽ nunc est Natura vis quae olim fuit.

Superior annus uideri quibusdã semper solet fertilior.

Quanto iuniores tanto perspicaciores.

Nostra aetatis in quo melior conditio.

moria facta cognouimus: non dabimus ergo recentiorum ingenijs, vt exiguum libellū atque illum quidem ad alterius veteris imitationē, maximo præsertim aspirante Principe, conscribere possint? cuius rei explicatio pro his, quæ nunc attigimus, mea quidē sententia ludus extimari poterit. Et sane superuacuus longior in studiis foret labor, si nihil liceret melius inuenire prēteritis, & quę magna nunc sunt, atque admirabilia tēpus aliquod, quo primum efficerentur, habuerunt. At (inquis) potest quidem id fieri, sed laboriosum est, difficile est, periculosum est: Bene tam nobiscū agi incipit. fieri enim posse iam confiteris. At id erit magni laboris. noli tu nunc tam vehemēter de labore alterius laborare, & quasi ante tubam trepidare: nam quę pulchra sint eadē & difficilia esse oportet. erit qui laborē libenter amplectatur, qui superis bene iuuātibus, difficultatem superet. quod si vnus non sit par oneri ferendo, illi comes adiungetur: nec vnus tantum, sed, si res exigat, etiam plures: nec enim vsque adeo est hæc ætas effeta, & Princeps præclaris, & eruditis viris sic indiget, vt rem hanc aggredi vereantur, dummodo nos in cassum non laborare, & Trebonianos, Theophilos, & Dorotheos temporibus quoque nostris reperiri posse confitearis. At adhuc vrges, cum periculosum (inquis) id sit, quod vel punctus, vel syllaba, ne dum dictio, vel oratio secus posita, quam deceat, nos ducere posset in graues errores; ea propter abstinere ab hoc incepto satius sit, quàm se temere nullius necessitatis impulsu periculo huic obiicere. Hæc quidē satis prudēter illi nos monent, ne punctus, vel syllaba secus in opere ponatur, quā deceat, ne scilicet, in magnos errores incidamus: proptereaqu ad eā vitādā adhibebitur vel adhibita est potius, quanto maior potuit diligentia, & ne quid accidat huiusmodi, legetur opus, relegetur opus, expolietur opus, non ab vno tantum, sed pluribus, addetur aliquid, & expungetur, mutabitur, multorumque sententiis iterum, atque iterū auditis, & collatis, eorum sequemur iudicium, qui prudentissime, & doctissime sentire videbuntur: nec enim sumus nescij nihil vnquam humano ingenio elaboratū iam exactū ab initio fuisse, quin multorū postea accedēte iudicio perfectius reddi potuerit. Quid quid enim optimū reperitur, ante non fuit, & quæ vetera nūc sunt, fuerunt olim noua. At quod feliciter rem posse cedere diffidis, etiamsi opus recoquatur, refingatur, & sæpius incudi reddatur, & propterea abstinendū ducis, hic ego te ad Iustinianū reuoco, cui ex immensa illa silua Iuris Ciuilis, & infinita prope veterum librorū mole suas Institutiones elicere, felicissime cessisse multorū sęculorū testimonio cōprobatur. quod si nos ab hac suscipienda prouincia laboris, & periculi metus retrahere debet, iam & nauiū vsus quasi generi humano pernitiosus improbandus sit: quippe quod nauigantibus ab vndis omnibus horis præsentissimū mortis periculū immineat: & quod (quāquā pretiosas merces aduecturi, & magnū quæstum facturi videantur) facile tamen fieri possit, vt transfretantes obrutis, & illisis nauibus medio mari mergantur. Agricolis cāpis semina mandare ne permittamus, quod post totius anni exantlatos labores vredine enatū germen ita corripi possit, aut alia calamitate seges ita atteri, & quassari, vt nec ipsū quidē semen ager reddere valeat, quāquā de certo fructu, ac prouentu longe nobis est exploratius quā aut nautis, aut agrorū cultoribus: nec enim antea liber edendus est, quā bene maturuerit, & rebus ad vnguē discussis, illū edi in rem esse studiosorum luce meridiana clarius appareat. Sed quid si etiā rebus nō ita ad amussim perpensis nullū subesse magnū periculum planum faciamus? aut si subsit, nullo ferme negotio id posse vitari doceamus? Neque ego aliquid nunc cogito, de illa a Censoribus nostris prudētissime excogitata cautela, qua putāt ex re esse, si Pontifex ipse diserte testetur, quod harum institutionū editione iura noua inducere, aut vetera abrogare nulla ratione intendat. nam istud quidem adeo nobis plana, & expedita reddit omnia, adeo aduersariorū obiecta contundit, vt nec Momo quidem vllum reprehendendi locum relinquat, verū etiam si nulla huiusmodi testatio; quā tamen ego obuiis venis amplector, adhibeatur. Principio nihil præcipue timendū est in eo, quod æque vniuersis accidere solet. Est autem perspicuum, non solū ea, quę paullo scripta sunt grauius, verumetiam nullū prorsus esse genus scriptorum ita clarum, & vndequaq; absolutum, quin interdum vel ad dictum ambiguum illustrandū, vel ad loca quæ inuicem pugnantia videantur cōciliāda, vel ad fusius quid explicandum, benigna legentis, vel docentis interpretatione indi-

Quæ parum nostrū memoriæ comperta.

Non est trepidandum ante tubā.

Diligentia.

Nihil perfectum ab initio.

Laboris & periculi metus non debet nos ab honesta prouincia retrahere.

Nullū sub esse in editione libri periculū et si diligētia fuerit remissior.

Cautela Censorum.

Omnia scriptorum genera benigna legetis.

Interpretatione interdū indiget. Sacra scriptura indiget interpretatione.

Vix posset ius ciuile subsistere sine interpretatione.

Quib⁹ modis iterpretes iuris se a perplexitatibus conentur eximere.

De hoc in Epist. Ferdinādi Farnesii ad Flaniū Vrsinū in operis limine.

Quid praestet interpretatio.

Etiā quotidianus amicorū sermo sine interpretatione non subsistit.

geat. Atque vt (quemadmodum solent boni Poetæ) a Ioue ipso exordiamur. Quis nescit in ipsis sacrarum litterarū oraculis diuino numine sanctissimis viris inspiratis nihil esse contrariū, nihil absurdum, nihil perperam positum? omnia pia omnia veritati consona, omnia denique ab vno, eodemque Spiritu tum inspirata, tum dictata? & tamen si quis Iudaice verbis tantū modo mordicus inhærere velit, nec vllā prorsus interpretandi rationem admittat, multis erroribus ansam tribuat necesse est, de quo vtinam non tam multa nobis exempla nostrorū temporum calamitas suppeditaret. notiora quidē sunt hæc, quàm vt exemplis indigeant, nec tamen adeo quis insanus est, & a communi sensu Christianorū tam abhorrens, qui solem ipsum dè mūdo tolli satius esse existimare non debeat, quā illa ipsa alicuius perplexitatis, vel ambiguitatis obtentu ab omnib⁹ non legi, non concoqui, in succum, & sanguinem verti: nimirum quod, quæ quandoque perplexa sunt, vel ambigua ab eruditissimis, ac sanctissimis viris explicentur, ac clara fiant. Iam vero si ad veterum Iurisconsultorum monumēta, & Imperatorū rescripta & sanctiones, quibus intelligendis, & enucleādis dies, ac noctes inuigilamus, animum referamus, & si nihil in his contrariū deprehendi posse Iustinianus cōstanter ausus fuerit affirmare. tam multa tamen, saltem ad speciem, inuicem pugnantia cōperiuntur, vt in eo porissimum nostrates interpretes insudare videantur. quemadmodū, scilicet ea, quæ ex diametro videntur aduersa cōciliari valeant, atque adeo interdū in eo laborāt, vt quasi cum monstro quodam frustra diu luctati demū dent manus, seque victos confiteri minime pudeat: sed, vt saltem quoquo modo sese ab inestricabilibus perplexitatibus eximant, & legislatoribus suis honorem seruent, aut vnū responsum secundum alterius legis sententiam accipiendū asserūt aut hoc quidem inspecta dispositione Iuris antiqui, illud vero recentioris, obtinere affirmāt: aut hoc stricte, illud large accipi debere contendunt: nunc etiam facti speciem inter se diuersam, contra verba cōtextus comminiscuntur, & vno quidem casu hoc, alio vero illud procedere affirmant. Quid plura? non satis quidem illi acute, sed proculdubio vi quadam, & necessitate cōpulsi & adacti, vel quid minus recte dictū erudiendorum iuue[n]um gratia contendunt, quasi vero docendi gratia errare, vel pugnantia loqui liceat; vel difficultatibus succumbentes nos ad Appollineos Tripodas reiiciunt. Cogitatam hic pauca huius rei exēpla subnectere, sed hęc minus etiam quam mediocriter in Iure Ciuili versatis cognita sunt, & penitus perspecta: obtinuerunt tamen, & obtinēt Digestorum libri, Imperatorumque Constitutiones & Institutiones Iustiniani nomine conscriptæ vim legum, nec propterea abiiciuntur, quod plurima in his valde ambigua: multa, quæ videntur contraria, non nulla inextricabilia deprehenduntur, nimirum quod velut Vrsę informes, & recēter natos catellos suos lambendo ad elegātiorem formam redigunt: ita interpretationis munere id consequimur, vt quæ ab Auctoribus scripta videntur durius, & perplexius, interpretando quasi admota leniter manu ad molliorem tactum, & ad quandam rerum planiciem extra ducamus. Non permitram hic orationem nostram ambitiosius vagari vt idē accidere, & in Philosophorum, Medicorum, Poetarum, & omniū prope Scriptotū libris planum facere velim: cum & res multis non indigeat, & satis nobis sit, si nos intra propria castra, ac domesticos cancellos contineamus. Illud non dubitanter ausim affirmare, ne quottidianum quidem ac familiarem amicorum inter se sermoné posse subsistere, si ita verbis inhæreas, vt nullam prorsus interpretationem admittere velis.

M. ne tu (inquit Comicus) *istic hodie malo tuo compsitis mendaciis*
Huc aduenisti audacia columen consutis dolis.
S. Immo equidem tunicis consutis huc aduenio; non dolis.
M. At mentiris etiam certo pedibus non tunicis venis.

His captionibus si nihil interpretationi demus, non modo Comicorum scena verū etiam grauissimorum quorumuis auctorum scripta sunt obnoxia: sic qui in clericum violētas manus intulerat non incidisse in pœnam Canonicis, si quis suadente diabolo. cōtendebat, quod sua sponte verberasset, non diabolo suadente: sic qui per annum non communicauerat, pœnis capituli omnis vtriusque sexus, non teneri, quod illud de hermaphrodito tātum loquantur, sed (vt inquit Paulus) non oportet iuris verba captari, sed qua mente quid dicatur animaduertere.

Cauen-

Cauendum igitur erit summopere, & quantum humana potest pręstare industria,& solertia,vitandum,ne quid in ista noua Institutionum Iuris Canonici editione sit ambiguum,perplexum,contrarium:& nos id studiose cauimus. Sed postquam omnis erit diligentia,& cura adhibita,si quid minus perspicue dictum exciderit,aut quod perplexitatem pręseferat,nihil adeo peruerse scriptum deprehendetur,quin interpretationis beneficio quasi manu medica adhibita ad sanum intellectum retrahi,ac traduci possit:quod vtiq; futurũ esset,etiam si diligentia adhibita fuisset paullo remissior, quod quidem ex lectione voluminum vtriusque iuris facile intelligere possumus, quibus colligendis,ac disponendis,quàm non magnum adhibitum fuerit studium nostro incõmodo quotidie experimur. Cur tantum formidamus,ne huic nostro,ceterorum etiam librorũ subeũda sis fortuna? scripserunt antiqui Põtifices libros suos, atque legis vim obtinere voluerũt, eosque hodie amplectimur.& exosculamur,in quibus tamen plurima sunt obscura,nõ nulla vero ita inuicem etiam in eodem libro,& sub eodem titulo pugnantia videntur,vt maximum conciliare volentibus negotium faciãt. Possem ego hic sexcenta huiusmodi afferre exempla,sed profecto clarior est res quã ut exemplis illustrãda sit. Nec hoc a me eo dicitur, quasi imitandum illud putem, quod vtique tamquã scopulum semper magno mihi studio,ac labore vitandũ cẽsui,sed,vt aliquando ipsis rerum experimentis, ac certissimis exemplis isti intelligant,nullum magnum formidandum,& extimescendum esse in hac editione periculum Alij tamen,nec illi quidem (vt sibi videntur) inepti, ita adhuc argumentatur. Aut quę in Decretalium libris comperiuntur, nullis omnino mutatis verbis in tuum librum transtulisti,& tunc;cũ sint illa ipsa penitus quæ,alibi ab ipsis Pontificibus scripta reperiuntur,etiam nullius nouę approbationis interuentu, vbi legantur,eandem semper retinebunt auctoritatem. Aut non quidem ad verbum transtulisti,sed pro ingenio,& iudicio tuo illa tibi finxisti,& tunc Pontificis interuenire approbationem est valde periculosum. Video,quid isti moliantur,& quàm mecum astute,ac callide agant sentio;nempe,vt nos omni penitus laude spolient:ita enim putant,si fateatur is se in suum librum ad verbum ex alijs Iuris Pontificij libris omnia transtulisse, non tam Auctoris operis noui sibi nomen vendicare poterit, quàm simplicis librarij nobis ministeriũ sese præstitisse cõfitebitur. Sin se pleraque pro suo ingenio innouasse asseruerit,eum metu imminentis periculi,de suo illum instituto deiiciemus: atque ita nostræ causæ arcem inuasisse existimant:vt se vel suspendio vitam finire velle magno clamore iactent, si quando me voti compotem fieri contingat: quem, qui sim, satis iam (vt isti prædicant)omnes norint. His obiectis facile me posse respõdere non dubito, quod ante quàm faciam,paucis mihi lautus iste vir est admonendus, & compellendus. Si nescis (bone vir) cum ita excandescis; cum sic stomacharis, cum me oblique in angulos perstringis,cum laqueum te meditari vociferaris,si Pontifex approber, atque alia viro graui indigna euomis,auctoritatem tuam,quæ sola tibi superest, ad euertenda consilia nostra,apud eos,qui te solum in cute norunt,multum imminuis,atque arma ipsa,quæ aduersus nos non cessas intorquere,ipsemet infringis, oportuit te sedatiore animo hanc causam attingere,nosque,& Institutiones nostras ad speciem interdum ornare tuo testimonio ac laudare, atque ita fouere, vt cum boni viri existimationem, atque intercedentis inter nos amicitiæ opinionem tibi comparasses,tum me facilius quasi per cuniculos oppugnare,& dũ altera manu scaberes altera ferire posses, nec alicui alieni a nobis animi suspicionem ingerere antea oportuit: nullæ enim grauiores sunt insidiæ, quàm, quæ in simulatione necessitudinis,& beneuolentiæ delitescunt: quod,vt facias, ego te aliquãdo conatum intellexi,sed vsque adeo in visceribus tuis venenum ebullit, vt illud intra stomachi claustra continere,& comprimere non semper possis:sed vel te inuito,interdum erumpit ardentius. Quòd vero(vt asseris)qui sim,norint omnes Non satis mirari possum quomodo id passim prædices, qui me non multis ante mensibus ipse noueris, immo nec nunc quidem forte bene cognitum habeas.sed me quidem huius rei, si ita sit, minime piget;te certe pauci omnino sunt, qui sicut ego, & alij quidam bene norint, & plane non tu talis es,qui aliquid in hac nostra mediocritate dispicere possis. Nũ me mihi cum primum Romam appulissem, neque me de facie antea nosses, quanto studio mecum mire amicitiam quæsieris,quoties mę inuiseris,quoties domum tuã,quo si vete

In libris iuris canonici multa sunt quæ videntur pugnare,& quę non facile conciliantur.

Quorũdã obiecta.

Insidiæ illæ sũt graues quę i simu-lationē necessitudinis delitescunt.

rem amicum perduxeris? quantis laudibus ingenium, iudicium, atque opus meum extulerit? quàm sæpe Pontificem ipsum magna mihi eo nomine debiturū prædicare soleres, quàm sæpe & Pontificis ipsius cunctationem, & vicem meam dolere te diceres? quæ omnia tunc ego non subdolo, sed humanissimo, & candidissimo animo dici & fieri abs te credebam: nec adagij memineram; intempestiuam, scilicet, beneuolentiam si multatis loco habendam. Itaque nihil non egi, vt, quod vnum te spectasse, & ambisse non multo post cōperi inter Censores meos, quos tu illico forte auro onerādos credideras ab ipso Pontifice legereris. At postquam hi, quibus melius, quàm tunc mihi cognitus esses, optimo iudicio, valde ambientem repulerunt, vix dici potest, quàm mihi repente fueris immutatus, quàm ab illa tua simulata humanitate, atque animi candore recesseris, quàm tibi homo, paulo ante plane cum Tribonianis, ac Dorotheis conferendus, statim nullius eruditionis, ac iudicij visus fuerim, quàm demū mihi iniquus factus, & omnibus cœptis nostris aduersatus fueris. Demū quid te cogitari potest leuius, & inconstantius, qui non modo aduersus ea, quæ sæpe dixeris; verum etiam contra illa ipsa, quæ proprio chirographo aliquando confirmasti, tam imprudenter, atque impudenter coram amplissimis iuris de me ac meis scriptis obloquutus fueris? num meministi, cum librum, quem tibi legendum tradideram, reposcerem, & tu me sic extolleres, vt Tribonianis ipsis parem facere non dubitares, petiisse me ex te, vt illius tuæ sententiæ scripto fidem faceres? num eorum, quæ scripseris penitus es oblitus? vel me adeo supinum arbitraris, vt ea, quæ ad existimationem meam valde pertinent, tui similis factus prorsus negligam? falleris amice, falleris. Nam veluti eo tempore, quo iam mihi in aliquā tergiuersationis suspitionē veneras, proprium a te chirographum extorsi ratus, ita me posse penitus coercere procacitatem istam tuam, quam quasi tempestatem quandam (velut ex longinquo) iam tum mihi videbar intueri, ita illud ipsum, vt impudentissimam garrulitatem tuam, saltē quoquo modo reprimam, diligentissime assero, & cum opus est proferre soleo, vt miretur iam nemo, si mihi tam inique detrahere conaris, qui nec ipsum tibi parcere noueris, & aliud stans, aliud sedens dicere assueueris atque chirographum illum tuum cōmentario huic nostro inseruissem, nisi ab illaudato viro laudari turpissimum duxissem. Qui sim (inquis) omnes iam bene norunt: ac norint quidem omnes, ecquem me tandem norūt? ecqua labe inquinatum? ecquo scelere, vel turpi nota commaculatum? norint omnes (inquam) me, nec enim recuso, nam & in patria nunc celeberrimi nominis viri, & qui aliquando in Aula maiori quā tu, qui in ea consenuisti, in pretio fuerunt, & nunc sunt, me collegā nec dedignantur, neq; aspernantur & ibidē probati quique cōsuetudinē nostram appetunt: & Romæ illustrium virorum patrocinijs non destituimur: &, quod forte scis, apud Maximum Principem maximis nos laudibus, maximi viri ornarunt. Sed tu nec etiam ipsis parcis, & fœdo isto tuo, atque incondito sermone grauissimorum & doctissimorum virorum laudes ita conspurcas, vt has ego obtrectationes, ac teterrimā, illā tuam verborum colluuiem æquiore animo iam feram, cum mihi socios, tantos scilicet viros adiungis, vnde nihil impedio, quin more ignauorum canum, qui non pro veritate, sed pro consuetudine latrant, quantumuis garrias. Sed reuertor iam ad causam nostrā, & præclaram argumentationem tuam, neque committam, vt diuerticulum, ne responderē quęsiisse, & (quod dicitur) nimium altercando veritatem perdere voluisse videri possim. Vnum illud addo, quod te suspendere velle iactas, si quan Pontifice auctore liber exeat: per me quidem, & si non exeat, id facias, licet: immo te, ac tui similibus aduersantibus non exiturum facile coniicere possum: non quod magnam omnino tibi inesse auctoritatem videam, sed quod in demoliendo plus vnum, quàm in construendo plures valere intelligā: sed tu, si cuius alterius sceleris conscientia, quasi furiis ad laqueum vrgeris, tantisper obsecro subsiste, ac sustine, donec ad pręclaram illā tuā argumentationem breuissime respōdero. Breuissime (inquā) tum quod priori parti, cum de imminenti periculo cū populo ipso nos admones, sæpius supra, ac varie à nobis responsum est, tum quòd anterior pars egregiæ istius tuæ complexionis tantum abest, vt contra nos faciat, vt illam ipsam maxime nostrā causam adiuuare contendamus. Quæro (inquis) quomodo egeris, & an ad verbum in librū tuū Canones ipsos intexueris? quomodo me gesserim alias supra satis dilucide explicaui, vnde nūc nō repeto, cū præsertim tibi satis id exploratū putem.

Interrogati ua le. uo lentia.

Dissolutio obiectionis.

Plus vnus potest in destruēdo, quàm multi in cōstruendo.

tem; nam & pluribus diebus perlegendi operis tibi potestatẽ feci, & ex me ipso de tota ratione instituti nostri sæpius cognouisti: quinimmo quidam nec illi quidem aspernãdi, ex nostro Codice, dum illũ apud te esse paterer, exemplũ clanculum sumpsisse, atque illud asseruare te domi diligenter ausi mihi fuerunt affirmare, Sed fac me ad verbum trãstulisse. Quid præterea? Ergo (inquis) nulla noua necessaria est Principis approbatio. Præclara me hercule illatio, & homine valde dialectico plane dignissima: sed finge, me cõcedere, nullam necessariam esse Principis comprobationẽ; quod tamẽ falsissimũ esse proxime docebimus, nõ propterea etiam euincis, approbationem Principis nullã ratione interuenire oportere; multa siquidem comperiuntur, quæ quidem, vt necessaria non sint, quia tamen vel decora sunt, vel vtilia non solum recipimus, verum etiam magno studio vndique conquirimus, quod satis liquidò apparet dum vestes nobis curamus, dũ ædificamus, dum agrum colimus. Nec enim omnia ad solam necessitatem referimus, sed multa vtilitatis, non nulla solius etiam decoris, ac pulchritudinis gratia facimus; imitamurque in hoc naturam ipsam, quæ, licet nihil agere frustra credatur, quædam tamen ostentat in herbis, floribus, in plantis, frondibus, atque terrestrium animalium pellibus, in pennis auium solius decoris, ac pulchritudinis causa a se confictam: nec tu (puto) inficiaberis, tum magnum operi decus accesserunt (quamquam hoc minime omnium cupis) tum Pontifici illi gloriosum futurum quo quasi auctore Iuris Canonici Institutiones in lucem sint proditura, cum inter egregia a se gesta maximus Imperator reposuerit, quod se auctore, Iuris Cęsarei Institutiones exissent, nisi forte tu, vt mihi, ita & Pontifici ipsi inuideas, nec quemquam præterquã te aliquam gloriæ particulam assequi, æquo animo pati possis: sed, puto, dabis decorum hoc futurum supremo Pontifici, saltem, vt illius amans, & studiosus videaris: ergo, vt hoc necessarium quidem non sit, gloria tamen Principis, atque operis ipsius decus satis est causæ, vt quasi illo auctore liber in publicum exeat huc accedat profectus studiosorum, ac vtilitas, qui longe alacrius, & impensius huic perdiscendo, & enucleando operi inuigilabunt, si quasi de manu Pontificis, quàm si ab homine priuato sint recepturi quippe quod ita natura comparatum est, vt munera ipsa non mag s interdum materia quàm auctores ipsi grata nobis, ac pretiosa faciant: vt non immerito Iustinianus ipse non semel iuuentuti a se docendæ gratuletur, quòd tanto honore digni tyrones habiti fuerint, ac tanta felicitate affecti, vt prima legum rudiméta ab Imperiali (vt ille inquit) splendore, ac voce principali accipere debeant. Accedit quòd cum Iuris Põtificij facultas Ius ipsum Ciuile quasi æmuletur, iniuriam quodãmodo illi facimus, si quemadmodũ Iuri Ciuili contigit *Iuri* etiam Canonico, quasi Principe auctore sua principia non concedimus: præsertim quòd illo suadẽte in libros collecta, illo iubente recognita, ac reuisa sunt, ac nõ nisi illo permittente sint edenda. Vides ne igitur etiã si ipsorum Canonũ verbis ad amussim vsum esse me tibi concessero, multas tamẽ esse causas, quæ quamquam necessitas (vt vis) non vrgeat, quasi Pontifice auctore liber exire debeat, suadere possint. Sed in præsenti nihil nos adiuuet, quòd Põtificis approbatio operi magnũ decus adderet, nullũ habeat momentũ, quòd eas res futura est approbanti Pontifici gloriosa. Nec attẽdamus, quod sit lectoris vtilitatẽ allatura, nec indecẽs habeatur, quòd Iuris quidem Ciuilis elementa, quasi Imperatore magistro discimus, ac Iuris Canonici a priuato accipiamus: omnia hæc nec assis faciamus, nec aliquo modo ad rẽ pertinere cõfitemur. At quid tandẽ dices, quo tãdẽ confugies, si vt tibi dederim me a Canonũ verbis ne latũ quidẽ vnguẽ recessisse, tunc tamẽ maxime hmõi necessariã esse approbationẽ extorsero? si tu te id spõte tua cõfiteberis? respõde sodes, vir acutissime, & q tã anceps Dilẽma ex quodã profundo *Dialecticæ* artis expiscatus es, quo quasi cornibus quibusdã ita posse nos impetere tibi persuaseras, vt nusquã posse nos effugiẽ aliquod reperire crederis? respõde (inquã) sodes, cuiusnã auctoritate muniuntur Iura ipsa, quæ in gratiã tuã fateor nũc me ad verbũ meo libro intexuisse? Romani (inquis) Pontificis, tũ præterea dicas, obsecro, eadem illa, cuius loquẽtis personã nobis exhibent, atque exprimunt? & pariter non negabis, quod Romani Pontificis. si ergo ad verbum translata sint in nostras Institutiones, nonne, & ibi Pontificem loquentem intueri necesse erit? & hoc quoque negare non poteris. Quid ergo? non putas tunc necessariam Pontificis approbationem? quasi mihi homini priuato in priuato opere liceat sine scelere, ac falsi crimine Pontificis induere personam? Quid tu ad hæc? quo pacto elaberis

Multa, quæ nõ sũt necessaria fiũt causa vtilitatis ac decoris.

Iustinian' de Institutionibus suis gloriatur.

Munera gratiora nobis facit largientiũ dignitas.

Iura Canonica, & ciuilia æmula.

quomodo ab hoc laqueo te expedies? video, quàm subito,quàm nullo negotio non dicam corruerit tota illa tua machina, quam ad quatiendam causam nostram parauerat sed in te ipsum retorta fuerit? viden, vt tuo te gladio confoderim? viden quam parū sis in disputando acutus? Quid dicam? videre non potuisse te,quod vel pueros latere non potuit? an potius vidisse te quidem, sed facile nostris,atque aliorum oculis tenebras offundi posse existimasse? sed neutrum horum statuam;nam nec tibi mediocris ingenij, ac iudicij laudem inuideo,neque itidem te de nobis tā praue sentire audio; vt huiusmodi nugas facile nos imbibere posse existimet. Sed profectò ita natura comparatum, atque vsu compertum est,vt cum primum mentem liuor occupat, animus quasi cæca caligine inuolutus nihil rectū cernere valeat,vnde multos alioquin oculatissimos viros impugnādi studio in fœdissimos errores fuisse delapsos legimus. Sinamus igitur hos pro sua libidine blaterare,prosequamurque illorum obiecta cōfutare,qui,vt multo,quàm hi nobiscum agunt,modestius,ita & a nobis modestius excipientur. Aiunt, si huiusmodi Iuris Canonici Institutiones conscribi,aut necessitas cogeret,aut suaderet vtilitas, vel res aliqua ratione sine magno periculo transigi potuisset,vtiq; futurum fuisse, vt alij Romani Pontifices eas conscribendas iampridem nobis curare debuerint:neq; existimandū hanc paratæ sibi laudis materiā posteris illos fuisse relicturos. Ego vero, quid illi curauerint, vel non curauerint, non multū ad rem pertinere arbitror. Primū enim omnis iniquos loco recentiores constituimus, si eisdem omnem inueniendi rationē præreptā statuimus, quod falsissimum esse supra demonstrauimus,cum rerū ipsarū parens & repertor tēpus non omnia simul perficiat,sed sub variis temporum spatiis, & distinctis annorum interuallis:& ex vnius perfectione alterius quoque rei trahat,& deducat inuentionem. Et(vt prudentissime in Ethicis docet Aristoteles)omnes præclaræ artes ab exiguis principiis profectæ sunt,atq; inde ad magnum decus peruenerunt. Sed per me cogitarint quidē,& alij Pontifices,non tamen continuo euinci eos difficultate perterritos huic rei manum non admouisse,id enim fieri potuit,quod hi ad alia negotia animum vehementius appulerint. Illi non diu superstites fuerint. Sed demus alios Pontifices omnino vacuos fuisse, diu superuixisse;demus de componendo huiusmodi opere cogitasse; demus difficile id, immo impossibile reputasse,& ideo abstinuisse;& si quid quęunt amplius;num propter eā nobis quasi lex quædam dicta est,vt non idem possimus & nos excogitare?& tamen aliter,atque ipsi opinari,& demum rem ab ipsis desperatam aggredi,ac tentare? Nonne sæpe fit,vt quædam nobis non posint, magis ex sententia cadere, quæ tamen non tam conficiendi,& absoluendi spe magna ducti,quàm libidine tentandi aggredimur? Quinimmo,inquit Comicus:

Imprudens itidem, & sæpe iam multis locis
Plus insciens quis facit,quàm prudens boni.

Et idem rursus.

Insperata accidunt magis sæpe,quàm quæ speres.

Quis scit igitur quin aliquo antico numine fauente, vel causa posint recentiores feliciter id absoluere,de quo veteres desperarint? Dij enim(vt est in adagio) facientes adiuuant,& omnia vendunt laboribus. Quamquam alia ratio diligentius id cogitanti solet interdū occurrere,quamobrem illi nullas in Iure Cononico Institutiones conscripserint; nempe quod veteres circa quædam Iuris illius quasi cunabula ad Pontificatū euecti ad firmandum,constituendumque Ius ipsum Cononicum,quod tum uidebatur adolescere animum intenderēt, nec potuerint Ius ipsum uel nullū omnino, uel certe rude adhuc, & uix inchoatum ad rectam methodum redigere. quod satis liquido apparere potest,si quis ad tempora Gregorij noni,Bonifacij octaui,& Clementis quinti animum,& memoriam reuocet,qui quidē haud ita multis sæculis suos libros promulgauerunt,qui nouissime Iuri Canonico certam quandam formam,& corpus,quod hodie retinemus,constituerunt. Institutiones itaq; tunc temporis quasi deficiente materia conscribere minime potuerūt sacrosancti illi Patres. quod in ipsis fuit satis luculēter præstiterunt;nempe ut ius ipsum fundarent,& constituerent. Nunc cū ipsa materia abunde suppeditetur,accipiēda est,atque ex ea,quasi de rudi prope marmore effigies ducēda. Nec ego propterea Pontificum illorum libros male digestos esse contendo,sed ad id,quod molimur,nullū, aut.

Impugnandi studiū ansam tribuit erroribus.

Non omnis inueniendi rō est recentioribus prærepta.

Tēpus omnia inuenit sed non simul.

Licet nobis a veterib. dissentire.

Et desperata cadunt interdū ex sententia.

Ratio probabilis cur veteres Pō. tifices in iure canonico Institutiones non conscripserunt.

fuit certe per exiguum vsum præbere; nec enim illis fuit propositum, vt nos iura veterũ docerent, aut rudes aliquos instituerent: sed tantum, vt quæ vel in vniuersum statuerunt vel antiquorum Imperatorum instar consulentibus responderent, Iustitiæ, & diuinę legi consona essent. in eo autem nulla necessaria erat Methodus, aut docendi ratio, sed diuinæ tantum Legis peritia, & eorum, quæ antea constituta essent, scientia. Atque cum interdum factum illorum cum nostro comparo, illud interesse mihi prope videri solet, quod inter marmorum, ac lignorum maceriem, optimam quidem illam, & ad ædificãdum longe præstantissimam. sed dissolutam, ac male congestam atque ex eadem materia fabrefactam domum, nam marmora, & ligna eadem sunt; illa quidem, sed vsum longe diuersum nobis præbet artifici manu certa ratione composita, & tenacissime inter se compacta, quã disiecta, ac in varias partes dissipata, vel ad inhabitandum non satis omnino illa commode constructa. Veluti ergo commode inhabitare volentibus non satis est saxa, atque materiam, & cætera ædificanti vtilia congerere, nisi disponendis eis, collocandisque artificum manus adhibeantur, sic non satis est facultatem quamlibet abundare rerum copia, cumulum tantum habere, nisi illas certa disponendi ratio in ordinem digestas, atque inter se coniunctas deuinxerit, eodem accedat oportet via, atq; ea cum ad ingrediendum, tum ad demonstrandum incipientibus expedita, neq; propterea ista comparatione antiquis illis Patribus aliquid nos detractum velle quisquam existimet; nihil enim mirum si id illi nõ præstiterunt, quod vel deficiente ipsa materia, vel alia quacunq; causa suadente, ne tentarunt quidem, minimum illud est, quod nobis vendicamus, atq; huiusmodi, vt si eo veteres animum appellere valuissent, vel voluissent, elegantius forte, quàm nos id ipsos præstare potuisse nõ negemus, hoc est, nonnullã forte laudẽ non inepte omnino disponendi, ac rudioribus expeditiore quadam & cõpendiosiore via tradendi ea ipsa, quæ a veteribus non modo præclare cogitata, atq; diuinitus inuenta, verum etiam ad constituendam Christianam Remp. sollemniter sancita, ac salubriter decreta fuerunt, vnde præter faciliorẽ quendam ordinem ad eas res perdiscendas cetera omnia ipsis relinquimus, atq; multo magis illos nobis, quã Cererem ipsam, quam frugũ inuentricem Poetæ fabulantur, molitori cuidam, vel pistori præstare existimamus. Quod autem de Innocẽtio dicitur, qui suis scriptis legis auctoritatem non est impartitus, nihil nos mouere debet, siquidem is nec cũ scripsit Pontifex erat, nec si fuisset quasi Legislator scripsit, sed quasi purus interpres, nec vnque dubium esse debet eundem, si collibitum esset, potuisse libris suis auctoritatem Legis cõcedere, cum illius multas Decretales cæteris Canonibus admixtas habeamus: sed credendum est eundẽ ideo abstinuisse; quod multa noua suis libris inseruit, quæ nõ ea, qua decet legẽ ferri diligentia expẽdisse. Cum multum intersit interpretemne quis se exhibeat, an Legislatorem, & vt cætera desint, certe nõ plus vnius nos mouere debet Innocẽtij aucto ritas, qui omnibus à se scriptis vim legis non tribuit, quam Gregorij, Bonifacij, Clemẽtis, atq, adeo ipsius etiam Innocentij, aliorumq; qui Ius ipsum Canonicum, quasi à fundamentis erexerunt. His accedit quod diuersa prorsus est ratio noua scribendi, quod illi cõtingit, alia eorũ, quæ etiam nõ modo scripta, verum etiam ab omnibus recepta sunt, ad certũ ordinem rationemq; redigendi, quod nos molimur. Extorsimus itaque, in harũ Institutionũ editione periculũ aliquod magnopere formidari non oportere: dispiciamus nũc, an eæ necessariæ sint, & quã allaturæ sint legentibus vtilitatem, & an omnino prouinciam istã suscipiẽdo oleum, & operã luserimus. Quamquam, quæ de hoc instituitur disputatio probabilior sane fuisset, si quis opus nondũ aggressus esset, quã nunc, cũ res in eo statu sit, vt summa tantum manu indigere videatur. Quis.n. quærat, an necesse sit, quid tentari, quod prope absolutũ ostendatur? conemur tamen etiã his (si possumus) satisfacere. Ac primũ quidem si librũ hunc nostrũ ita esse necessarium, vt sine eo nemo satis proficere valeat astruere coner, imprudẽtissimus sim: quis enim nõ nouit quotquot vnquã in ista nostra Iuris Canonici facultate floruerunt, neq; cogitasse quidem, neque librum attigisse similem? Sed quemadmodum ius ipsum Pontificium in omni vita profiteri volentibus, nõ omnino illũ necessarium minime diffitemur, ita cum omnibus conducere, tũ vero quosdam sine eo nihil posse proficere, affirmare audeamus Principio neminem later, vt proxime differimus, quã deceat vnamquamque facultatẽ certum habere librum, quo ipsius prima elementa concludantur, ac velut in artem redigantur, cuius rei, quamquam per se

ipsa satis

Veteribus Pontificib⁹ nõ tam docere propositum fuit quàm statuere.

Nihil detrahitur veteribus Pontificib⁹

Innocẽtius plures Decretales cõ didit.

Innocẽtius cur omnia se scriptis legis auctoritatem nõ dedit.

Diuersa rõ est scribendi noua vel uetera, ordinandi.

Institutiones in iure Canonico, an necessariç.

Ciceronis auctoritas. ipsa satis pateat, locupletem tamen testem apud M. Tullium habemus Marcum Crassum. Omnia fere (inquit) quæ sunt conclusa nunc artibus, dispersa, & dissipata quondam fuerunt: vt in Musicis numeri, & voces, & modi, in Geometria lineamenta formæ, internalla, magnitudines, in Astrologia cœli conuersio, ortus, obitus, motusque siderum: in Grammaticis Poetarum pertractatio, historiarum cognitio, verborũ interpretatio; pronunciandi quidam sonus. In hac denique ipsa ratione dicendi excogitare, ornare, disponere, meminisse, agere, ignota quondam omnibus, & diffusa late videbantur. Adhibita est igitur ars quædam, extrinsecus ex alio genere quodam, quod sibi totum Philosophi assumunt, Quæ rem dissolutam, diuisamq; conglutinaret, & ratione quadam constringeret. Sit ergo in Iure Ciuili finis hic legitimæ, atque vsitatæ in rebus, causisque Ciuium, æqualitatis conseruatio, tum sunt notanda genera, & ad certum numerum, paucitatemque reuocanda Genus autem, id est, quod sui similes communione quadam, specie autem differentes duas, aut plures complectitur partes, partes vero sunt, quæ generibus iis, ex quibus emanant subiiciuntur: omniaque, quæ sunt vel generum, vel partiũ nomina definitionibus, quam vim habeant, est exprimẽdum. Est enim definitio earum, quæ sunt eius rei propriæ quam definire volumus breuis, & circumscripta quædam explicatio: his ego rebus exempla adiungerem, nisi apud quos hæc haberetur oratio, cernerem. Nunc complectar, quod proposui breui, si enim aut mihi facere licuerit, quod iam diu cogito, aut alius quispiam, me impedito occuparit, aut mortuo effecerit, vt primum omne Ius Ciuile in genera digerat, quæ perpauca sunt, deinde eorum generum quasi quædam membra dispertiat: tum propriam cuiusq; vim definitione declaret, perfectam artem Iuris Ciuilis habebitis, magis magnam, atque vberem, quàm difficilem, & obscuram, atque interea tamen, dum hęc, quæ dispersa sint coguntur, & vel passim licet carpentem, vel colligentem vndique repleri illa Iuris Ciuilis scientia Hæc ille. Et hoc quidem, quod in Iure ciuili tantopere se desiderare, atque expectare Crassus aiebat, & se facturũ aliquando credebat, abunde suis Institutionibus Iustinianus videtur præstitisse: quod tamen tunc non erat perinde, ac nunc circa Ius Pontificium necessarium. Si quidem Ius Ciuile maxima sui parte ex veterũ Iurisconsultorum libris, & interpretationibus, constat, dum illi aliquid, vel ad Senatusconsultum, vel ad legem, vel ad prætoris edictum commentabantur, quibus suis lucubrationibus etiam ordinem quendam, vt homines erant magna tum doctrina, tam iudicio, certamque rationẽ seruasse comperiuntur, dum finiendo, diuidendo generales quasdã positiones formãdo rem tractant, ita vt ipsorum Iurisconsultorum monumentis, idem prope labore haud multo maiore consequemur, cum inde Institutiones illas ferme ad verbum desumptas, & excerptas fuisse videamus, quod de Iure Pontificio nõ itẽ affirmari potest: quippe quod potissimũ ipsorũ Pontificum ex facto consultorum responsis totũ ferme cõstet, vt omittã interea, q̃ antũ putem interesse inter ipsorũ Iurisconsultorum, & Pontificum aut eorũ, quorum opera ipsi vsi sunt in pertractandis, ac subtiliter peruestigandis disciplinis, eruditionẽ & exercitationem. Si quis igitur, quantumuis rudis quinquaginta Digestorum libros perlegat, non modicũ legendo consequetur in iure ciuili, tum doctrinæ, tum iudicij non idem legenti omnes Decretales vsuueniet, cum illæ cuncta fere ad solam oblatæ speciei decisionem nullo neque docendi, vel certa ratione interpretandi fine ipsis conditoribus proposito emanarint. Si igitur Iuris Ciuilis Institutiones recipimus, laudamus, & tanquam necessarias exosculamur, cur non multo magis idem existimemus de Institutionibus Iuris Canonici? cuius libris, si diligenter quis inspexerit, aut nulla, aut certe valde tenuis finiendi, diuidendi, certa Methodo rem explicandi ratio continetur, quod de Pandectarum libris vere prædicari non potest. Accedat huc, quòd studiosorum hominum, quibus liber hic noster vsui esse poterit duo genera considerari posse videntur. Alterum eorum, qui huius Iuris peritiam sibi ad quæstum comparare nituntur, vt sunt ij, qui per multos annos Iuri Cæsareo in publicis gymnasijs operam dantes in recessu vix paucis mensibus, aut ad summum anno Iuri Pontificio ita sese dedunt, vt tãquam de Nilo Canes recedentes vix pauca degustent. Alterum est eorum, qui non tam ad quæstum, quàm ad proprium vsum eam sibi facultatem parare cupiunt, vt sunt Theologi, quis cum Ius ipsum canonicum cũ Theologia communionem in plerisque, & affinitatẽ quandam habeat,

Institutiones in iure Canonico magis necessaria q̃ in iure ciuili & quam obr.m.

Duo hominum genera quibus hæ institutiones vsui esse possunt

Cur Theologis ius ca

habeat non multum se profecisse existimant, nisi ad eam etiam Iuris Canonici cognitionem, si non exactam, at quacunq; saltem adiungant. Et audiui ego sæpe non agnos in Theologia viros ad ius Pontificium, quasi sibi occlusas fores conquerentes. Quippe quibus ad publica gymnasia honeste non detur accessus, neque si detur multum sint profecturi, cũ ibi iudiciorum, vel beneficiorum tractatus, vel si qui sunt alij ad lucrum parandum aptiores interpretari doctores suis auditoribus consueuerint. Quæ vero habent cum Theologis, quædam cõmunia, & ad pœnitentiarium forum spectant, neque digito quidem attingere solent: eodem ferme loco, & Aulici sunt habendi, & præsertim qui ecclesiastica aliqua dignitate sunt insigniti, quibus circa suarum ecclesiarum administrationem, & multiplicia negotia impeditis nõ vacat multos annos in eius iuris sibi paranda cognitione consumere, cum tamen passim ea illis occurrant, quæ non possint sine illius iuris notitia explicari: siue igitur ad quæstum, siue ad proprium vsum huius iuris cognitionem referas, neutris harum Institutionum editio ingrata esse debet. Si quidem ij, qui ad quæstum rem totam referunt, eo ipso anno, quo iuris ciuilis desinunt audire prælectiones, & ad Pontificium se transferunt vix vnius, aut alterius tractatus cognitionem assequi valent. Ea enim his temporibus inualuit interpretandi ratio, vt interdum vix duobus, aut tribus mẽsibus vnius decretalis interpretationem absoluant, ita fit, vt iuuenes perpaucorum solummodo tractatuum notitiam tenentes sese, vel domum recipiant, vel ad ciuilia obeunda munera conferant, & sæpe incidunt quæstiones, quarum prima illa rudimenta ne olfecerunt quidem, adeo, vt sedes ipsas principales incidentis quæstionis misere interdum emẽdicare cogantur. his igitur hoc certe commodum liber hic noster afferet, vt, si vel mensem in eo diligenter perlegendo ponant, quocunque sub tractatu emergens quæstio reperiatur, ex illius lectione si non decisionem, quam tamen sæpe sunt ibidem inuenturi, at certe loca, vnde quæstionem soluere possint, nota nullo negotio habere valeant. Quod quidem & ad laborem leuandum, & ad vitandam grauem temporis iacturam, quam quis diu quærendo facere cogeretur, valet plurimum: vt omittam interea, quod generalis illa omnium, quæ Pontificio iure continentur, rerum cognitio incredibile est, quantũ mentis tenebras excutiat, & ad vnumquodque quantumuis abstrusum inuestigandum adiuuet. His vero, quibus circa Theologiæ cognitionẽ, vel alia negotia occupatis in iure Pontificio perdiscendo non vacat multos annos collocare, non modo vtiles erunt Institutiones istæ, verum etiam omnino necessariæ. Ac primum quidem quomodo hi nulla iuris ciuilis cognitione imbuti, quæ proculdubio multum adiuuat, audebunt tantam prouinciam aggredi? Quomodo Decretales ipsas incisas & plerumque longissimam facti speciem continẽtes ferre poterunt? aut si possint, quem inde succũ elicient? cum eæ, vti sunt iustitiæ & æquitatis plenissimæ, ita tanquam ad consultantium vota pro tempore ab auctoribus conscriptæ nullum certe ordinem cõtinere potuerunt, aliquid forte hi ex libro Gratiani (quem Decretum appellãt) consequi poterunt, sed non est incognitum quantum illius libri nutet auctoritas, quãm etiam perplexo ordine conscriptus sit: qui tamen vt sit optime digestus, & totus aureus, certe multa sunt in eo posteriorum Pontificum constitutionibus immutata, & correcta, multa nouiter inducta, de quibus verbum in eo nullum inuenias: & si omnia ibi sint, fusius tamen inueniuntur pertractata, quãm vt his expeditam quandam discendi viam sequi cupiunt, quod quidem libri ipsius magnitudo satis aperte ostendit. Sed neque Hostiensis summa hos meo iudicio multum adiuuare poterit, nec enim liber ille ab auctore ad eum vsum, de quo nobis nunc est institutus sermo, editus fuit, sed scripsit egregius ille vir, non minus consummatis viris, quãm tyronibus, neque vt suo libro elementa Iuris Canonici compleċteretur, sed vt omnia, quæ vsque ad tempora sua in iure tam Pontificio, quãm Cæsareo a quibusuis interpretibus, quantumuis ardua, vel ambigua conscripta essent, in librum suum congereret, quod satis perspicue ex operis ipsius proœmio liquere potest, vbi id ipsum auctor clarissime testatur. Et proculdubio, si omnia, quæ in illo libro congessit, numerentur, plura sunt quàm ea, quæ tribus ipsis Iuris Canonici libris continentur. Accedat, quod illius lectio non potest non esse periculi plenissima, si quidem constat Hostiensem antea scripsisse, quàm Bonifacij, Clementis, nõnullorumq; aliorũ Põtificũ cõstitutiones promulgarẽtur, ac velut Citharedus, quantũuis peritissimus, si ea Cithara, i qua plures principaliores fides cõfractæ fuerint, pulsãda sit, nul lum sua-

noni-ũ discere laboriosum sit, licet necessarium.
Quæ Iuris Canonici ĩ publicis gymnasijs explanetur portio.
Aulici ecclesiastica dignitate insigniti.
Quæ hodie interpretãdi ratio inualuerit.
Generalis terminorũ cognitio multũ confert Iuris Ciuilis cognitio adiuuat volẽtes profiteri Ius Canonicum.
Decretum Gratiani.
Hostiensis summa.
Hostiensis summa nõ est scripta solis tyronibus.
Grandior est liber summa Hostiẽsis quã oẽs canonum libri.
Lectio summa Hostiẽs

lum suauem concentum reddere poterit, sed obstrepet verius, quàm personet: sic vir ille insignis, cui scribendum fuit multo antea, quàm bona pars librorum illius iuris, quod interpretabitur, esset in lucem edita, non potuit non multa dicere, quæ aliter, atque ipse putauerit, hodie statuta comperiuntur. Potuit quidem ipse, quid maxime iuri, & æquitati pro tempore consentaneum sibi videretur, scriptis suis mandare, quid posteriores Pontifices constituturi essent diuinare non potuit. Quod item & de aliis plutibus dici potest: sed demus, illum scripsisse nudiustertius, quis obsecro omnium rerum rudis ad Ius Canonicum perducendum accedens, summamq; Hostiensis legendam assumens primùm qui dem tam grandis libri machina non terreatur, atque inde legendò operi incumbens, ob tam multiplices (vt vocant) allegationes, ob tam varias antiquissimorum doctorum, quas recenset, opiniones, ob tam multas quæstiones, non adeo se multiplicium rerũ mole grauatum sentiat, vt in ipso statim limine (vt dicebat Imperator) desertor fiat studiorũ? aut aliter, quàm cum labore maximo sero eò perueniat, quò leuiore, & simplici via ductus citius eum maiore etiam profectu peruenire potuisset? Alenda profectò primo tẽpore sunt ingenia, atque indulgentia quadam nutrienda, non asperiorum tractatu rerum atterenda, aut difficultate numerosæ, atque perplexæ institutionis deterrenda. Et sane si Hostiensis liber huiusmodi putetur, qui aliquem institutionibus vllis locum non relinquat, iam & Iustiniani institutiones frustra membranas occupabunt, si quidẽ & Placentinus & Azo, alijque nonnulli in ius ciuile summas (dicam audacter) elegantius, quàm in ius Pontificium Hostiensis, conscripserunt. Quod si neque Placẽtinus, nec Azo, nec alius quisquam ita scripsit, vt Cæsareæ institutiones hodie superfluæ existimari debeant, neque istorum libris ad ius ciuile paratur ingressus, sed per eas tantum ad illud primus nobis aditus patet, cur item, & de institutionibus Iuris Canonici existimari non debeat, non satis quidem perspicere possum: denique vt ea, quæ Hostiensis, & alij similes scripta reliquerunt per omnes numeros penitus cognoscere ad summam scientiæ necessarium est, ita incipientibus quædam breuius, ac simplicius tradi magis conuenit. Sed puto iis, qui metam contigerint, & in iure isto Pontificio ita progressi sunt, vt vix illis superfit, in quo proficere vlterius valeant in hoc libro nostro iudicando perinde accidere, atque si quis arduum, ac præruptum iter ingressus emenso longo spatio, terminum tamen tandem contigerit. Nam, si ad eundem locum expeditiorem quandam viam ei quis polliceatur, aspernetur, tũ quod ei qui ad metam peruenerit, quamquam cum labore, nulla noua, qua illum ingredi oporteat, via necessaria est, tum etiam quod vix æquo animo pati potest, alios breui, ac quasi nullo labore eò peruolare, quo, vt ipse pertingeret, multum insudauit, ac multos menses consumpsit. Cuius rei ex eo coniecturam facio, quod pauci ij, qui institutum nostrum nõ perinde mihi probare interdũ videntur, hi ferme huiusmodi sunt, quibus libri huius nostri vsus minime videatur necessarius, & qui didicisse malunt, quàm discere. Quamquam non desunt multi seniores, docti etiam, ac graues viri, qui rem hanc mirũ in modum collaudent, atque amplectãtur. horum ego tam multos in præsentia proferre possem, vt vel nuda illorum nomina vtramque paginam facere possint. Vt tamen vnusquisque de re tota possit exploratius iudicare, placuit breuissimum compendium, & prima totius operis lineamenta edere, ac quasi Apellis tabulam in publico proponere: obtestorque eos, qui lecturi sunt (si quis tamen hæc quoque, si quis) vt si qua sunt, quæ aut praue posita iudicet, aut quæ quaque ratione illis non probentur mihi ante editionem nota facere minime grauentur, à quibus tantum abest vt aliquid mihi detractum putem, vt hoc ipsum maximi beneficij loco sim repositurus. Neque enim ego is sum, qui ei, qui in scriptis meis aliquid desiderauerit, vel reprehenderit inimicitias denunciare velim: cuius enim esset hoc intemperantiæ, aut qui obtineri id potest, vt homines etiam quæ non probent, laudent? immo hæc reprehensio non solum sine offensione, verum etiam accidit cum gratia; ita enim se res habet, vt qui alterius librum corrigere conatur, si quid affert, quod in rem sit, gratia sit ei habenda: sin autem, vt eius saltem sedulitatem amare debeas.

ricu losa & quamobrẽ.

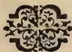
A principio alenda sunt ingenia non atterenda.

Malunt homines didicisse, quã discere. Nõ tamen vt quis surripiat.

Gratiæ sũt ei agendæ qui aliennũ librum conatur emẽdare.

FINIS LIBRI TERTII.

DE COMPARATIONE IVRIS PONTIFICII ET CAESAREI, ET VTRIVSQVE INTERPRETANDI RATIONE.

Prælectio in Rubricam ext. de Testamentis.

IO. PAVLO LANCELOTTO
I. C. PERVSINO AVCTORE.

ROMAE
Apud Alexandrum Gardanum, & Franciscum Coattinum Socios. 1587.

DE COMPARATIONE IVRIS PONTIFICII ET CAESAREI, ET VTRIVSQVE INTERPRETANDI RATIONE

Praelectio in Rubricam ext. de Testamentis.

IO. PAVLO LANCELOTTO I.C. PERVSINO AVCTORE.

ROMAE

Apud Alexandrum Gardanum, & Franciscum Coattinum Socios. 1587.

ILLVSTRISSIMIS ET ERVDITISSIMIS HENRICO ET CAMILLO, GAETANIS FRATRIBVS

Ioan. Paulus Lancelottus I. C. Perusinus S. D.

DVM post peractum felicissime cursum studiorum vestrorum reditum in patriam paratis, quam magnum in hac nostra Perusina Academia vestri desideriū sitis relicturi, cum argumentis multis, tum ex eo facile potuimus cōijcere; quod quāprimum est id auditum, bona pars iuris studiosorum, qui non omnino prima initia urgebant: sed qualescunque in iure progressus fecerāt, vos quasi duces quosdam secuti in album Iurisconsultorum referri se, atque adscribi curauerunt, vobis hinc discedentibus & ipsi euolaturi. Quis enim non torqueatur, qui diu suauissima vestra, atque omni genere virtutum, ac leporum refertissima consuetudine frui solitus intelligat sibi in posterum tanta vestra humanitate, & tanta comitate, demum tam illustri bonitatis, & prudentię ad imitandum proposito exemplari esse carendum? At illi hinc discedentes quoquo saltem modo desiderium frustrantur suum. Nobis autem interpretibus quid erit agendum, quibus neque hinc commigrare licet, & nihilominus discessus vester est ægerrime ferendus, verendumque est etiam ne magnorum præstantissimorumque virorum (quibus Romana curia abūdat) cōsuetudine implicitis vobis tenuiores, inelegātioresq; absētes amici, vel inuitis, ex animo penitus effluant, quanā ratione iacturę huic nostræ occurramus? Ceteri quid acturi sint, nescio. Ego quidem (quando aliter conceptam ex discessu vestro animi molestiam excutere non licet) eos nūc mihi imitandos esse statui, qui aliquo sibi necessitudinis vinculo coniunctis longam peregrinationē adornantibus imagunculam, vel anulum, vel quid his simile proficiscentibus largiuntur: quo largientium memoriam diutius ab futuri retineāt, ac conseruare valeant, sitque inter eos mutui (vt Poeta inquit) amoris monumentum, ac pignus. Id autem erit huiusmodi quod & vobis & mihi maxime congruere existimaui: nempe libellus DE COMPARATIONE VTRIVSQVE IVRIS: quo nos hoc anno nostris interpretationibus prælusimus, iusque ipsum Pontificium Cæsareo longe præstare ostendimus. Conuenit autem id (quidquid est munusculi) vobis quam maximè, non modo

quod eius iuris fueritis semper studiosissimique peritissimi nûc habeamini, verum etiam quod id ipsum per Bonifacium octauum gentilem vestrum Pontificem Maximum, maximum incremẽtum receperit, cum illud rude, atque inchoatum tantum antea vndique prope absolutum, Sexti (vt appellamus) editione reddiderit. Mihi vero, & idipsũ congruit, quod in eo iure interpretando ætatem consumpsi fere omnem, viamq; eius capessendi expeditiorem posteris aliquando reddidi. Accipietis igitur lucubrationem nostrã quasi exiguam quandam Iuris canonici imaginem, rudi tamen manu dipictam, quam ego si proprijs coloribus effingere, & ad viuũ reddere potuissem, nihil dubito quin (quod Plato de virtute dicere solebat) mirabiles sui amores apud studiosos omnes excitaret. Sed qualemcunque illam accipietis tamquam nostrę in vos testem obseruantiæ, non vt eam ab inuidorum obtrectationibus (vt vulgo scriptores a suis patronis efflagitare consueuerunt) auctoritate vestra tuamini: neque enim ita scripta est, vt inuidiam apud quemquam excitare debeat, & qui aduersus inuidos, detractoresque se præmuniunt, ij videntur mihi eodem tẽpore de se sentire grloriose ac superbe, de ceteris praue, ac maligne. Tum is ego sum sane, qui illorum scriptis soleam admodum inuidere, qui plurimos habent inuidos, inuidiamque ipsam illis vehementer inuideo, atque vt in hominibus senectutem, ita in scriptoribus inuidiam optatissimum malum appellare consueui. Nam, & si ea per se praua est ac detestanda, est tamen testis virtutis, nec nisi summa petere consueuit. à sũmitate aũt nostra tã procul abest lucubratio, quàm ad eam accedit prope vestra in me beneuolentia, meaque in vos vicissim obseruantia: quarum vtraque ita iam peruenit ad summum, vt incrementum recipere non possit, vtq; vos ego auditores habuisse glorior clarissimos: ita vos contra doctorem audiuisse me non omnino obscurum recordari ne dedignemini. Perusię Id. Maij. 1573.

DE COMPARATIONE *Iuris Pontificij & Cæsarei, & vtriusque interpretandi ratione.*

IOAN. PAVLO LANCELOTTO auctore.

Eges omnes, ac iura omnia in dirigendis humanis actionibus ad bene, beateque uiuendum, nō aliter se habēt, quam habenæ, frena, & calcaria ad incitandos, & moderandos gressus, & cursus equorum: vnde cum lex iubet alieno abstinere, ab iniuria temperare, neminem denique hominem lædere, contrafacientibusque pœnas addit, nobis, ac cupiditatibus nostris quasi frena quædam inijcit, & habenas premit, flagellisque coercet. Cum vero honesta iubet, atque ad ea præmiis nos allicit, naturæ humanæ ad bonitatem stimulos addit, & calcaria subdit: demum cum quædam benigne indulget, permittit, vel tolerat, habenas laxat. Sed tamen tā cohibendo, quā incitando, quam etiam indulgendo ad vnicum tantum, ac certum finem genus humanum dirigit, nempe ad bene, beateque viuendum. *Erga homines quali-ter se ha-beāt leges.*

Sed illud mirum accidit hac in re: nam cum humana mens vna sit, vnus tantum sit humanus intellectus, vna demum generis humani natura: cui moderantur leges, vniformes & illas esse oportuit, & decuit: cum tamen interea illæ multæ sint, tam varia, tam contraria vni homini præcipientes; vt speciem interdum nobis referant plurium insessorum eundem equum in varia, ac diuersa eodem tempore agentium, & distrahentium: ita vt quo tempore hic calcaria admouet, eodem etiam ille habenas contrahat, alius in gyrum vertat: quo nihil videtur fieri, excogitarive potuisse incongruentius, & absurdius. Nam cum leges nobis dominentur, certe vel Euangelica veritate admonente duobus dominis diuersa, immo contraria iubentibus obtemperare, non magis possumus, quam equus eodem tempore cursum arripere, sistere, ac circumduci. Huius rei exempla sunt in promptu; nam vt omittamus magnam inter ius naturale, & gentium diuersitatem, quæ nemini nota nō est quam magna est diuersitas inter ius Pōtificium, & Cæsareum: quibus duobus vniuersa ferme Christiana respublica regitur; quā multa vtroque iure statuta municipalibus legib⁹ quotidie immutātur? Ecce ius ciuile, vt sit litiū finis, induxit vsucapiones, & præscriptiones, quas dispoſuit procedere, & compleri ēt si possessori mala fides superueniat. l. cum notiss. C. *Vna mens humana, vnus intellectus. Leges diuersa ac contraria præcipientes. Vsucapio quā varie cōsiderata.*

de præſcrip.30.vel 40.ann. At ius canonicũ inhibet omnino præſcriptiones ſcientia rei alienæ,& ſic mala fide ſuperueniente.c.vigilanti,& c.fin. de præſcrip.c.poſſeſſor,de re iud.in 6.idq;(vt quidam ſcrupuloſiores volunt)etiam ſi completa præſcriptione mala fides ſuperueniat, Bal.in Authen. Ad hæc C.de vſu. Ius vero gentium hunc per præſcriptionẽ dominia quærendi modũ non agnoſcit, iure vero naturali nec dominia quidẽ ipſa erant cognita,cũ omnia cõmunia tunc eſſent,l ex hoc iure.ff.de iuſt. & iu.Eadem apparet iurium diuerſitas in matrimoniis cõtrahendis.Nam iure quidem naturali primæuo vel quælibet maris, & fœminæ coniũctio pro matrimonio haberi poterat,inſti.de iu.nat.gent. & ciuil. in prin. Ius gentiũ ſtrictius circa eam rẽ egit, vetuit enim certas perſonas coniungi, & coniunctas inceſti crimine dãnauit,l.quod ſeruus.ff.de cond.ob cauſ. Adhuc ſtrictius ius ciuile,quod alias nuptias præter eas, quæ erãt iure gẽtium prohibitæ,illicitas declarauit, Auth. de inceſt.nupt.per tot.ſtrictiſſime omniũ ius canonicũ,quod prohibitiones nuptiarum fuſius,quam gentium,vel ciuile extendit,extr.de conſang.& affin. per tot. Sunt & in ea re etiam regionũ conſuetudines,quæ ab his,quæ a iure, vel Cæſareo, vel Põtificio traduntur,interdum recedunt,c. 1.de ſponſ. & c. 1. vbi Docto.de cogn ſpi.Sexcenta adduci poſſent huiuſmodi exẽpla,in quibus iura natura cũ iure gentiũ pugnant Item ciuilia a Pontificis diſſident, & a iure gẽtium. Quinimmo ſępe ius ipſum ciuile,vel ipſum ius Pontificium ſibi minime videntur conſtare, & in vna eademq; re diuerſa ſtatuere deprehẽdũtur. Quod quidem qui iura tenent præſcriptionũ, & matrimoniorum inficiari non poſſunt,cum circa ea idẽ ius diuerſa ſanciat,fac.c.non debet. de conſang.& affi.C.de præſcrip. longi temp.per tot. & C. de præſcrip. 30.vel 40.ann.per tot. Vnde nihil videri põt homine ipſo miſerius, qui cum his legibus parere teneatur,eodẽ tempore tã varie diſtrahitur, & ab explicãdis certa ratione negotiis, ac rebus certa via pertractãdis,ad quas vno iure vrgetur,atq; impellitur,alio iure retrahatur,ac diuellatur,nõ ſecus atq; ſi equus eodem tempore calcaribus vrgeatur, frenis cohibeatur, habenis circumuoluatur.

Matrimoniorũ materia quã varie conſiderata.

Mali nil in rebus, ſed in vſu.

Sed hæc omnis admiratio facile ceſſabit,ſi ſcierimus nihil mali poſitũ in rebus eſſe:ſed tantũ in earum vſu, vnde veluti ſi inſeſſor recte calcaribus,atque habenis vti ſciat,facillime,atq; feliciſſime,longa,atque aſpera itinera conficiet:contraq; ſi neſciat, nihil vel in patenti planicie progredietur.Sic ſi horum variorum iurium originem, naturam,tempus,locũ, finem,bene quis habeat cognitum,ita iis vtetur,vt magna ex eis ad bene, beateq; viuendũ ſibi prouenire adiumenta ſentiat. Quæ res vt clarius appareat,pauca ad rem pertinẽtia de hominis natura, ac variis qualitatibus percurramus. Atq; interim vos auditores optimi,quã mihi hactenus pręſtitiſtis in audiendo attentionẽ,eandem etiam in poſterum accõmodate. res enim nec vulgaris eſt,& a nobis ea diligẽtia tractabitur, vt hic nodus penitus diſſoluatur,eloquentiã tamẽ, aut linguæ candorem nemo a nobis

bis

bis expectet hoc tempore, quéadmodũ enim in ſacra Deo virgine fucus, ac cincinni proculdubio vituperádi eſſent, ita in Canoniſta veneres in oratione aucupari,& lauticias vocũ affectare vitio vertendũ eſſet. permittamus nos hæc leuiorũ quarundã rerũ doctoribus, nam & mollis inceſſus,& ludibundi oculi hiſtrioné quidem,ac ſaltatorem valde decent,grauem ciuem,ac patritiũ nó decent. nec idem ornatus eſſe debet matronę, qui puellæ;nec eadem canoniſtarũ, quæ oratorum,vel hiſtoricorum eſſe debet oratio,immo magnopere cauendũ eſt nobis interpretibus,ne dum eloquẽtes,ac Latini haberi uolumus,uel alio interprete indigeamus, uel auditor oratione,quaſi calamiſtrata illectus, ita in ea demoretur,vt ad rerũ grauiſſimarũ medullã non pertingat,ac peruadat.& cum canones ipſi, quos interpretamur,craſſiore quodã dicendi genere conſcripti ſint, indecens profecto eſſet interpreté ipſorum canonum ob affectatam in dicendo elegantiã magis indigere interpretatione, quam ipſos canones, quos interpreteris, vt omittamus interea, quod & ſi omnino ceſſaret obſcuritas, minimę iñ decet eum, qui famulatur nitidiore,ac ſplendidiore pallio indui,quam ipſum dominum. Sed iam ad propoſitæ quæſtionis ſolutionem accedamus.

Canoniſta an ſit affectare eloquentiam.

Iuris interpretibus ca uẽda affectatio linguæ politioris.

Homo, cuius ſolius cã omnes mundi leges inſtitutæ ſunt,ac promulgatæ, conſiderari põt quinque modis. Primo conſiderari poteſt in ſuo tãtum genere,id eſt,ũt animal,ac creatura ſenſibilis,non iñ rationalis. Secundo in ſua ſpecie,id eſt, vt homo,& ratione pollens. Tertio tãquã ſubditus Romano Imperio. Quarto tamquã ſubditus ſedi Apoſtolicæ. Vltimo conſiderari põt tamquam ciuis,& municeps cuiuſq; ciuitatis,puta Bononienſis, Peruſinus. Quemadmodũ autem uariis modis cõſideratur, ita ẽt uariis iurium,uel legum ſpeciebus utitur. Nam ſi conſideretur in ſuo tm̃ genere, hoc eſt,non ut homo,& rationalis creatura,ſed ut animal:& creatura ſenſibilis,eo iure utitur ; quod naturale appellamus, & quod natura omnia animalia docuit:unde marem fęminæ coniungi, liberos procreare, educare,dicitur homo facere iure naturali dictante,quòd hæc omnia nó magis homines natura docuerit, q̃ certa animãtia. Videamus etenim (inquit tex.) cetera quoq; animalia iſtius iuris perita cenſeri, inſt. de iur. na.gent.& ciuili,in princ. Sed cõſideratus homo in ſua ſpecie,& tamquã homo utitur iure; quod gentium appellamus,propterea quod eſt cõe omnium populorum.§.ſingulorum. inſti. de rerum diui.l.omnes populi.ff. de iuſti.& iu.quo iure inductum eſt,ut fidem ſeruemus, pacta nõ frangamus,ut Deos,Patriã, Parentes obſeruemus,& colamus.l.1.ff.de pact.l.1. ff.de conſt.pecu.l.ut uim.ff.de iuſti.& iu.quæ gerere nulli animantiũ cæterorũ natura cõceſſit,ſed ſoli homini. Si cõſideretur homo,vt ſubditus Romano Imperio, vtitur iure ciuili Romanorũ;quod hodie cõe appellamus.§.ius aũt.inſti.de iu.na.gen.& ciuil.l.1.C.de ſum.tri.& fi.cath. Si cõſideretur vt ſubditus Eccleſiæ Ro.vtit' iure Pontificio,ſiue canonico. Si cõſideretur vt ciuis cuiuſuis ciuitatis,puta Bononiẽſis, Peruſinus, vtit' p-

Homo quinque modis conſiderari poteſt.

Homo varie conſideratus, varijs legibus vtitur.

priis statutis Bononien. & Perusinis, vel alterius ciuitatis, vel loci.

Porro horum quinque iurium; licet inter se diuersorū, vnus est finis, variari tñ vř propter varias qualitates, re aūt ipsa vnus est: est aūt is, CONSERVATIO. finis iuris naturalis, quod cōuenit homini in suo tantū genere consideraio, est conseruatio ipsius generis; nam maris & fœminæ coniunctio, filiorū procreatio, educatio, quæ omnia iure naturali sunt inducta, nullum aliam habent finē, nisi generis ipsius conseruationem, & perpetuationē; quod genus his mediis efficitur immortale, & propterea pulchre tex. in Aut. de nup. in prin. inquit, Ex filiorū procreatione renouata gñā manent, & matrimoniū artificiose immortalitatem introducit. Iuris gentium, quod homini competit non simpliciter tamquā animali, & creaturæ sensibili, sed tamquam homini, & rationali creaturæ, finis est eadem conseruatio, sed non tam generis, quā quatenus illa est rationis particeps, & ab aliis speciebus differt; vnde conuentiones, contractus, & alia iure gentiū inducta, quorum præter hominē animantia cetera sunt expertia, ratione suadente, & humanis necessitatibus cogentibus fuerunt inducta ad conseruationē societatis humanæ: in quibus, & si quędam sint per quę prima facie potius videatur destrui humana species, quā conseruari; vt sunt bella, captiuitates, seruitutes: nihilominus si cōsideretur homo, vt ratione pollens, & cum ratione viuens, & non tamquam corporaliter, & sensibiliter tantum viuens, vt pecora, & bruta, etiam bella, captiuitates, & seruitutes tamquam probabili, vel necessaria rõne inductæ conseruant rationalem hanc creaturam: nec enim alia ratione permissa sunt bella, nisi vt quiete viuere possimus in pace. Finis vero iuris ciuilis est, vt hominem cōseruet, quatenus est animal politicū, dirigitq; eius actiones ad beatę viuendum in rep. in certo numero hominū certę nationis, vel certi loci. Siue hoc sit ius ciuile Romanorū, siue alterius cuiuscunq; ciuitatis. Itaque ciuilis iuris finis est ciuilis quędā amicitia, qđ præclare admodū vt omnia explicat Arist. lib. 1. Eth. secūdū quem nihil est aliud Ius, quā ordinatio ciuilis societatis. Nec enim aliud est ciuitas, quā multitudo hominū collecta ad statum rerum suarum tuendum per se sufficiens, quæ legū cōsensu est vitæq; coniuncta, vt diserte explicat Agricola de Dialect. inuentione. c. 5. Pontificij vero iuris finis est multo, quam aliorum excellētior, conseruat enim hominē, quatenus est Christianus, & quatenus vitā aliā, & æternam sperat, nec humanam spectat solum amicitiam, sed etiam cęlestē, non Romanæ, Venetę, vel alterius ciuitatis, sed cæli nos facit ciues. demum non hominum solum nos amicos facit, sed Dei, iuxta id, qđ in sacris litteris habetur: Non habemus hic ciuitatē permanentem, sed aliam futuram inquirimus. Ius aūt hoc Pontificium ceterorum omnium iuriū fines, vel qualitates potius amplectitur quidem, sed ita, vt interim ęternæ saluti dispendiū, afferri non patiatur. Quod ita discurrendo facile demōstratur. Finis iuris naturalis primęui est generis ipsius conseruatio, & ea propter, vel quęlibet maris, & fęminæ coniunctio est eo iure permissa: immo

Iuriū cunctorum finis vnus cōseruatio.

Matrimoniū cōciliat immortalitatē generis.

Bella etiā, & seruitus tes homine in sua specie conseruant & qua rone.

Ius ciuile secundum Aristote. ordinatio ciuilis societatis.

Iuris Pōtificij finis excellētior cęteris.

Quo nam mō ius canonicū; fines caterorū iurium amplectatur.

Immo inducta, huic quidē fini minime aduersatur ius Canonicū, immo amplectitur, ut apparet ex his, quæ de matrimoniis dicto iure traduntur. Sed cū æque genus ipsum humanum cōseruetur, si coeāt homines certis legibus, ac si nullis, & cōcubitu uago, cū pmiscuus coitus, & indistinctꝰ puta ascendentium, & descendentiū impediat æternæ beatitudinis finē, recessit ab hac (ut sic loquar) indistinctione ius Pontificiū, adhæsitque legi diuinæ, & certas huic coniunctioni leges posuit, per quas generis cōseruatio, & iuris naturalis finis non impeditur. Ius gentiū permisit bella, & quasi necessitate vrgente suo tempore indistincte legitima esse statuit, sed quia iniustam causam belligerando tueri æternæ beatitudini aduersatur, Ius canonicum nulla bella permisit, nisi quę iusta essent, puta contra infideles, contra hęreticos, contra quoscunque contumaciter rebelles, not. in c. sicut. 3. de iureiu. Ecce, quod Ius Pontificium nū simpliciter a iure gentium recedit, sed solum inquantum illud ęternæ beatitudini aduersatur, nō ergo quærit ius canonicum speciem humanam destruere, sed potius, perpetuo, & immortaliter conseruare; unde conuentiones honestas, & cetera iure gentium inducta amplectitur, nisi ęternę saluti sint aduersa, c. 1. & per totum de pact. Iuri ciuili cordi est, ne lites fiant immortales, quia sic nimium forensibus iurgiis uexatur resp. l. prosperandum. C. de iudi. Sed cum dominum tā breui tēporis fluxu fraudari dominio rerū suarū, esset non solum iniquum, sed etiam ęternæ ipsius possidentis saluti contrarium; recessit in eo ius canonicum. & ut causę iustitię complementum sortiantur, noluit instantiam certis terminis pręfiniri, sed tamen interea amplexum est breuitatem litium; ideoque gratia citius earum expediendarum expeditiorem, faciliorem que procedendi modum adinuenit, quā ipsum ius ciuile præscribat, cle. dispendiosam. de iudi. cle. sæpe. de uerb. signi. Ius ciuile, ut sit litium finis, inuenit usucapiones, & pręscriptiones; easdem approbauit ius canonicum, nisi inquantum ęternę saluti sint contrarię, quod tunc accidit, cum possessioni mala fides additur socia c. fi. de pręscri. c. possessor. de re. iu. in 6. Iure ciuili ad detegenda crimina regulariter per inquisitionem procedi non potest. l. 2. §. publico. ff. de adul. Ab. & alij in Rub. de iudi. sed cum hoc nihil aliud sit, quam criminibus latibula fabricare, & in ęternę salutis dispendium manifeste uergat, iure canonico indistincte permissum est, ut possit per inquisitionem procedi. gl. & doct. in c. infames. 6. q. 1. retectis enim delictis quasi ęgritudine patefacta magis in promptu sunt remedia: quę ad sanitatem, hoc est ęternam beatitudinem perducunt; eodem fonte manat, quod omnia statuta, & cōsuetudines, quę sunt peccati nutritiuę, improbat ius canonicum, nec eo iure subsistunt, habetur in c. cum Ecclesia S. Marię. de constit. Hinc facile tria colligi possunt, quod horum iurium fines non sunt cōtrarij; sed unus alium adiuuat potius, & quod ius canonicum omnes amplexum est, & redigendo ad normam Christianæ religionis perficit. Secundum quod nō satis iusta est querela existimantium, & dolentium eodem tempore sibi

Cōseruatio generis per ius Canonicū cū iure naturali.

Bella per ius Canonicū cum iure gētiū.

Litiū breuitas per ius canonicū cum iure ciuili.

Vsucapiones per ius canonicū.

Inquisitio per ius canonicum.

Iuriū fines nō cōtrarij.

Finis iuris canonici pficit fines alterum iurium.

contrariã percipi. Tertio claret, quanto ceteris iuribus antecellit ius canonicum, nimirum quantum æternum commodum temporali, infinitũ finito, cælum terris, amicitia cælestis humanæ: vnde non satis interdũ admirari possum quid sit, quod cum postrum ius istud Pontificium cæteris omnibus longe antecellat, iuuenes tamen non modo in hac nostra Perusina Academia, sed etiam in ceteris totius Italiæ ei, & rati, & breuissimi temporis spacio dant operam: nam pauci: qui iuri Pontificio dant operam, id etiam ita efficiunt, vt potius tamquam de Nilo canes delibare, quam haurire, & sitim explere velle videantur, at in iure ciuili perdiscendo nihil se consecuturos putant, nisi insenuerint; & totos septem annos, atque interdum plures consumpserint: cum ius Pontificium Cæsareo præstet nõ modo supradictis, verum etiam aliis nominibus multis. Et quoniam res, & locus postulant, & tempus patitur, & vobis quantum ex silentio vestro, & attentione coniicere mihi licet, hæc a nobis instituta oratio, & disputatio non est omnino ingrata, percurramus etiam breuiter originem primum vtriusque iuris, secundo materiam, demũ decidendi prudentiã, & sanctitatẽ, ita n. adhuc clarius quãtũ alterũ alteri præstet intelligemus.

Ius canonicum raros habet auditores.

Origo iuris ciuilis est in promptu: sumpsit enim initium a legibus quibusdam curiatis, & legibus duodecim tabularum, edictis Prætorũ, Imperatorumq; constitutionibus, vt late traditur in l. 2. ff. de orig. iu. at ius Põtificium nõ ab homine aliquo, sed a lege ipsa diuina fluxit. c. qualiter. el 2. de accusa. & per Ab. & alios in ca. 1. de translat. Episco. non Senatus Romanus, sed sanctissimi viri ex vniuerso orbe ad celebranda Oecumenica concilia ductu sancti spiritus congregati cõdiderunt. c. canones. D. xv. demum ei Romanus Pontifex, & Vicarius Iesu Christi incrementũ dedit, vt traditur prolixe D. xix. D. xx. D. xxi. qui tãtum dicitur præstare Romano Imperatori quãtum spiritus carni, & Sol ipse Lunę, vt habetur in c. solitę. de maio. & obed. & in c. per venerabilem. qui fil. sint leg.

Origo iuris ciuilis, & iuris canonici.

Materiam, atque rerum quæ tractantur naturam, ac magnitudinem si spectemus vtriusque iuris, non magis ab auro ferrum, & (vt inquit Poeta) a cupressis viburna distant, quam a iure Pontificio Cæsareũ: agit enim ius ciuile fere semper de rebus priuatorum exilibus, ac modicis, vti liceant ne religare funes arboribus in ripa natis. §. riparum instit. de re. diui. an liceat piscatori in littore siccare retia. §. littorũ. d. titulo: an ficedula, vel alia auicula capta in alieno fundo sit capientis. §. ferę: quæ sit apium, columbarũ, anserum, pauonum natura. §. pauonum. §. gallinarum: an emplastrũ factũ alienis medicamẽtis sit facientis. §. cũ ex aliena: an is, cui relictus est vsus, possit vti oleribus, pomis, stramẽtis: item an possit vti Pecoribus ad stercorandum agrũ instit. de vsu & habi. Ne credantur hæc, & his similia institutionibus Iustiniani tantũ contineri, quibus res quædã tenuiores, quasi iuris ipsius prima elementa ad initiandos, & alliciẽdos rudiũ adolescentium animos, & ingenia continentur: nam eius farinæ rebus & digestorũ libri pleni sunt, quibus tamen non prouectiores modo scholares, verũ et

Materia iuris ciuilis.

nullus

nullus iuris peritorũ non assidue vtitur., hinc apud Vlpianum, an chartis legatis libri debeãtur, & an libris legatis debeãtur etiã libri non malleati. l.librorum.ff.de leg.3.an lignis legatis carbones,& nuclei oliuarũ debeantur;item an titiones,& sulfurata cõtineãtur.l.ligni.ff.de leg.3. Vino legato an veniat acetũ.l.1.ff.de vin.tri. & oleo leg.itẽ an debeantur cũ amphoris l.4.§.2.d.titulo:an cui dulcia legata sunt,debeat fiere ficus. l. fi.ff.de vin. trit.& ol.an scopę,& perticæ,quibus araneæ in domo deterguntur.& vas in quo sapa coquitur sint instrũ fundi.l.quæsitum.ff.de fund.instru. An fullo teneatur,si vestiméta mures roserint.l.itẽ quæritur.§.si fullo.ff.loca. Quis sit optimus coquus.l.si quid.in fi.ff.de ædict.an sit sanus,cui dẽs ab est.l.cui dens,an & qui maxillã alteram maiorẽ, aut eminentes oculos,& cui os oleat.l.qui clauũ.an & qui in lecto somno, vinoq; sepultus, aut ẽt pigritia surgẽdi vrinã faciat.l.quęritur.§.puerperam omnibus. ff.de ędil. edict.quid iuris sit,si mulio mulũ plus isto onerauerit in L. si seruus.§.sed & mulũ.ff.ad l.Aqui.quid itẽ si mulio impetum mularum retinere nõ potuerit.l.idem iuris.§.1.d.titu.quid item si boues, aut arietes cornibus se inuicẽ lacessunt.l.1.§.cũ arietes.ff.si quad.paup.fe.di. qua pęna puniedus qui canẽ irritauit.l.itẽ Mela.§.itẽ & cum eo.ff.ad l.Aquil. At sicubi causa paulo maioris ponderis incurrerit,veluti si sit petenda hæreditas:tũc vero quasi de maximis rebus sit cõtrouersia senatũ,ac fere totum populum cognitorem aduocant,& eas centumuirales causas appellãt.l. itẽ veniunt.§. ait senatus.ff de peti.hære.l.sed & si lege.§.1.ff.de peti.hęre.quod a centũ uiris huiusmodi causę sint terminandæ, quod satis luculentum argumentum est,quam parum graues causę iure ciuili tractentur.Neq; tamen ego inficior,hęc esse huiusmodi,quę in recte instituta Repub.ignorari non debeant,quemadmodũ & alia multa,quæ longe sunt tenuiora:sed quod cõparatione eorũ,quæ iure canonico comprehenduntur valde sint exilia,& quę magna ingenia diu detinere nõ debeãt;cum iure Pontificio ea potissimum comprehendantur:& tradantur,quæ maiora prope videãtur cogitatione ipsa humana. Primum enim ius canonicũ tractatum complectitur omnium sacramentorũ abstrusum,& longe grauissimũ, Christianis hominibus cognitu apprime necessariũ,de quibus ĩ vniuerso iure ciuili nec verbũ inuenias,itẽ quanta sit vis atq; efficacia iuramenti,docet ius canonicũ; quis sit Ecclesiasticarum censurarum vsus,docet ius canonicum;quatenus vota nos ligent,docet ius canonicum;denique quęcumque sunt ardua iure canonico explicantur. ibi reperies vtrum imperium sit immediate a Deo,an ab Ecclesia,vt in cap.per venerabilem. qui fil. sint legit.& in cap. solitæ,de maio.& obed.an Imperator possit aduersus Rom. Pontificem bellum indicere in c.sicut,el 3.de iureiur. an Papa possit se subiicere Imperatori in c.cum Ecclesia S.Mariæ. de constit. quando succedat in Iurisdictionem Imperatoris in c. quod super. de voto. quando dispenset circa legem diuinam in d.c.per venerabilem; quando solus dispenset contra cõstitutionẽ cõcilij in c.ex parte.de capel. Monach.an ligetur dictis Sanctorum;

Magnitudo,& grauitas rerũ cõtētarum in iure canonico.

rum;an possit in fide nouum articulum inducere,in c.cũ Christus,de hæret.deniq; omnia, quæ tam ad perpetuam cuiusq; beatitudinẽ pertinent quam ad felicem militantis Ecclesiæ statũ spectant,ius canonicũ proprio sibi iure vendicat; in quibus & si quædã, vel ẽt multa a sacra Theologia accepit,non propterea illa eadem suntjuris canonici minus propria. Nã vt ad Theologos quidem speculari, ac disputare spectat, sic statuere, decernere,& firmare,quæ ab ipsis euentilata sunt, ad Romanos Pontifices, & sacrosancta concilia,id est,ad auctores, &(vt sic loquar)ad parentes iuris canonici pertinet.Posuimus hucusque in tuto(nisi fallimur) ius Pontificium Cæsareo præstare non modo ratione finis,sed etiam ratione originis,& materiæ. Videamus postremo loco, si quando idem casus vtriusq; iuris censura terminetur,quod nam horum ad scopum iustitię bonitatis, & æquitatis propius accedat, & sane ausim affirmare tanto sanctius, & prudentius iure Pontificio,quam Cæsareo res decidi,ac terminari: vt qua parte iuris ciuilis decisiones a iure canonico dissident,nõ tam bonum,& æquum,cuius artem profitetur se tradere,quam scelus quodammodo cõtinere videantur:quod quidem collatis circa easdem facti species iuris vtriusque determinationibus satis liquido apparere potest,quas licet innumeras adducere possemus,paucis tamen, quæ rem ipsam luculentissime demonstrabunt contenti erimus,imitati iurisconsultum, in l.si ita vulneratus.§.fi.ff.ad l.Aquil.

Ius canonicũ a sacra Theologia multa mutuatur.

Collatio terminationũ iuris canonici,& ciuilis circa easdem facti spẽs

Titius humana lapsus fragilitate cum propria consanguinea rẽ habet, ex nefario concubitu contra parentum vota proles nascitur, videamus quomodo circa hoc factũ ius ciule disponit? deinde quomodo ius canonicum. Ius ciuile prolem hanc vehementer insectatur,nam horum filios nec naturales nominari permittit,sed hoc tolerari potest.Iubet hos ab hęreditate paterna esse pęnitus alienos : & hoc ferendũ erit.Iubet alimenta negari:at hoc est immanissimum,quod nec humanus sensus ferre potest. [Ex complexu(inquit)nefario aut incesto, seu damnato liberi nec naturales sunt nominandi omnis substantiæ indigni beneficio, vt nec alantur a patre,]Repeto absurdissimum verbum, [vt nec alãtur a patre.]Iubet igitur ius ciuile his filiis a parẽtibus contra ius naturale alimenta denegari, iubet necari;nec enim aliud est negare alimenta,vel ipso iure ciuili id testificante,quã interficere.l.vel necare,ff. de lib.agno.& quod grauius est iubet a patre necari,& tamen qui alieno,potius quã proprio laborant vitio pęna digni nõ erãt ipso iure ciuili fatente.l.lege duodecim tab. C. de natur.lib.Quod si quasi Romulum quendam,vel Cyrũ, quos licet expositos ad summam tamen imperij peruenisse testãtur historiæ: & hos diuinus fauor adiuuerit,quos tam acerbe ius Cæsareum insectatur,vt nõ solũ viuant,verũ & diuites fiant,an si pater, hoc est, totius patrator sceleris mutatis fortunæ vicibus egeat alendus sit ab eis, iure ciuili, videamus?& alendũ esse constat.Auth.de incest.nupt.in fi.princi.& hoc non reprehẽderim.Sed quanam ratione filius, qui vt ex dãnato coitu natus sit,nihil

Aut.ex cõplexu .C. de incest. nup.

Aut.de incest.nup.in princ.

tamen

tamen commisit, quam ob rem puniretur fame necandum a patre statuit ius ciuile: patri autem qui auctor est totius sceleris parcit? cur insontes pœnis, noxios beneficiis afficit? At quanto mitius, quanto prudētius ius canonicum quod (vt habetur, & legitur in ca. cum haberet. de eo qui duxit in vxor. quam per adult. poll. vtrumque viuere patitur? Sed ita viuere, vt in patre delictum impunitū esse non sinat, & in filio effectum nefariæ coniūctionis detestari appareat. Viuit quidem pater, & hoc est humanitatis, & pietatis, & quadam in humanam fragilitatem indulgentia, arctissimæ pænitentiæ subditur pater, est iustitiæ quæ delicta impunita minime derelinquere debet: est prudentiæ, & charitatis, vt & ipse ad frugem melioris vitæ reuertatur, & exemplo suo arctissimæ pænitentiæ subditus ceteros abstinere, & innocentes esse doceat: viuit filius, nec a patre necandus, vt statuit ius ciuile, sed alendus, quia nihil peccauit. d. l. lege xij. tab. non numeratur inter liberos, sed paternę substātiæ alimentis exceptis est penitus expers, vt decus matrimonij seruetur, & vt parentes in huiusmodi filiis seuerius puniantur, dum eos non solum a paterna substantia alienos, verum etiam omnibus honoribus, & priuilegiis exutos intuentur: vnde si hæc diligenter expendantur, quis dubitet iuris canonici prudentiā iuri ciuili longe anteponi oportere?

Ius ciuile pœnis afficit insontes de inquentes sublenat. l. c. cum haberet. de eo, qui cog. cō. vxo.

Aliud rursus præbet nobis humana fragilitas eiusdem farinę exemplum. Pater filiam domi suæ, vel etiam generi cum adultero cubantem deprehendit, Ius quidem Cæsareum permisit, vt in ipsa deprehensione propriam filiam pater interficiat, propriis visceribus arma inferat. l. quod ait. ff. de adult. etiam si forte sit prægnans. Bart. in l. Imperator. ff. de stat. hom. Felin. in cap. si vero. de senten. excommu. Quid potest inhumanius cogitari? cohibendus fuit pater in illa alienatione mentis ex fœdissimo spectaculo exorta, non ad sęuissima proposita impunitate vrgēdus. peccauit quidam filia, & punienda est: sed vbinam auditum, vt vnum peccatū alio grauiore peccato tolli possit? adulterium parricido puniatur? Quanto Ius canonicum sanctius, quod patris, & mariti manus a proprio sanguine mundus esse iubet, nec tamen impunitam adulteram esse sinit: sed ita punit, vt appareat pœnam ad delinquentis salutem tendere, atque ad eos ipsos, quos corrigit iuuandos, non ad sæuitiam. Non enim occiditur adultera, sed thorus separatur, & in arctissimum monasterium ad pænitentiam agendam fęmina detruditur. cap. de benedicto. 32. quæst. 1. & per totum. At (inquis) ius ciuile studet non commodo cuiusque priuati, sed communi vtilitati. Sed quantum præstat cum communi vtilitate, singulorum etiam vtilitatem coniungere? quod egregie præstat ius canonicum. Quid multa? inducit interdum ius ciuile, quæ communē vtilitatē potius impugnent, quàm tueantur. Vsuras voraginem esse patrimoniorum, perniciem rerum publicarum nemo est qui nesciat, nemo est qui non prædicet. cap. 1. de vsu. in 6. c. post miserabilem. de vsu. in antiq. & tamen ius ciuile, non modo eas permittit, sed fouet etiā, atq; ad eas petendas efficacissimas

l. quod ait. ff. de adul.

C. de benedicto. 32. q. 1.

ſimas actiones accomodat.leg.eos C.de vſu.item qu'd magis expedit cō muni vtilitati,quam pacta, & conuentiones ſeruari iure ip ſo ciuili id teſtatur.l.1 ff.de pact. l.1. ff. de conſtitu. pecu. ius ciuile non dat ex pactis ſtationem,& ſine executione quodammodo eſſe patitur, & quod maxime mirari poſſis,actionem ex ſtipulatione dat efficaciſſimam. l.iuriſgentium.§.igitur nuda.ff.de pact.inſti.de verb.obl g in princip.at quid, quęſo,inter pactum, & ſtipulationem intereſt? reſpondet argutulus legiſta, quod in ſtipulatione procedit interrogatio, ſubſequitur reſponſio, quę reſponſio cenſetur magis deliberata pręcedēte interrogatione; tanti eſt ergo pręceſſiſſe, uel non pręceſſiſſe interrogationem, ut uno quidem caſu conuentio executionem promptam habeat,alio non habeat? Quid quod ratio,quam aſſignant contrarium ſuadet potius, maior enim ineſt animi deliberatio in pacto nudo, quam in ſtipulatione: nam cum reſponſio,ut ciuiles iuris conſulti uolunt,debeat præcedētem interrogationem ſtatim ſubſequi,al oquin non ualeat.l.1.de uerb.oblig.quę tam breui temporis ſpatio animi poteſt eſſe deliberatio?quod conſilium? nimirum nullū,cū ſapiens ipſe prædicet,celeritatem conſilio inimicam. At in pacto nudo, cum detur etiam longum tempus ad deliberandum, & cum ex diuerſis animi motibus ſenſim in unam ſententiā quaſi ex diuerſis partibus in eūdem locum paciſcentes conueniant.l.1.ff.de pact. utiq; id non niſi magno conſilio,& propenſa deliberatione fieri poteſt, ergo uel maior efficacia concedenda erat pacto nudo, uel certe non minor, quam ſtipulationi. At ius canonicum aſpernatum inanes has, ac futiles ſubtilitates, etiam ex pacto nudo concedit actionem, ut traditur cap. 1. de pact nam quid eſt aliud ex pacto nullam dare actionem, quam tollendę fidei pręberę occaſionem?quid eſt aliud dare actionem, quam ſtudere ut promiſſa impleantur?

Pactū ſtipulatio.

Celeritas inimica cōſilio.

Simile eſt:quod de exceptione non numeratę pecunię ſtatuit ius ciuile ſpe futurę numerationis. Confitetur Titius publico documento ſe receptiſſe pecuniam mutuam,quā uere non recepit, biennio tranſacto falſus creditor repetit pecuniam, quam non mutauit, excipit Titius non fuiſſe numeratam pecuniam, non audit hunc ius ciuile,& agentem ad furtum, ad rapinam adiuuat,dolum fouet, denique ęgenum fortunis ſpoliat, eſt ergo hoc humanam ſocietatē iuuare?uel remp.bonis moribus,ac legibus informare?At quanto ſanctius ius canonicum, quod ad probandum non numeratam pecuniam etiam poſt biennium facultatē tribuit, quod ſciat numquam decere,quemquam cū aliena iactura locupletem fieri debere, ac fraudibus ſemper obuiandum.cap.locupletari. de re. iur. in 6. eodem fonte manant illæ iuris ciuilis ſententię, ac principalia quædā axiomata, licere contrahentibus ſeſe inuicem fallere.l.in cauſę. §. pomponius.ff.de mino.durum quid eſſe,ſed ita poſitam legem. l.proſpexit.ff.qui, & a qui. non omnium, quę a maioribus tradita ſint rationem reddi poſſe. l. non omnium.ff.de ll.& cetera id genus multa ſimilia. Quanto rectius ius Pontificium

Exceptio nō numeratę pecunię.

Axiomata iuris ciuilis.

tificium illicite introductum sustineri non debere, cap. quod latente. de re. iu. in antiq. bonam fidem non pati, vt semel exactum iterum exigatur, cap. bona fides. de re. iu. in 6. in malis promissis non seruandam fidem, c. in malis, eodem tit. & libro, non esse obligatorium contra bonos mores præstitum iuramentum, c. non est obligatorium, dicto loco, & huiusmodi innumera, quibus plena sunt iuris Pōtificij volumina, omitto infinita propemodum, quæ ob iuris ciuilis nimium exquisitam subtilitatē contra omnem æquitatem pereunt, qualia sunt illa alteri factam stipulationem non tenere. §. alteri. insti. de inut. stipu. Si concipit stipulatione pater, qua sibi & filio in potestate sua constituto quid dari stipuletur recte filio solui; qd si soli filio stipulatus pater sit, non recte filio solui. l. eum qui §. qui sibi. ff. de verb. oblig. stipulante me Sticum, aut Pamphilum si Sticum daturum te spoponderis ad dandum sticum te non teneri, l. inter stipulātem. §. si stipulante, ff. de verb. obli. vt tugurium, in tuo mihi, habere liceat seruitutē consistere, l. veluti in fi. ff. de seru. rusti. præd. vt in tuo spaciari liceat, non cōsistere, l. vt pomum, ff. de seru. legatis ædibus cū omni instrumento, & repositis omnibus nullo omnino excepto pecuniā numeratam aut instrumenta debitorum non contineri, l. si mihi & tua. §. fi. ff. de le. 3. Annus nedum dies deficeret huiusmodi terminationes enumerare volentē, de quorum tamen parte visuri sumus hoc anno in Rubrica, & c. cum esses. de testamentis. Quo in genere controuersiarum certum est sub aucto itate iuris scientiæ contra æquitatem perniciose errari, vt recte agnouerūt & Celsus adolescens. l. si seruū. §. sequitur. ff. de ver. obli. & Imperator ipse in l. lege 12. tab. C. de legi. hær. & in l. ita nobis. C. de adul. & in Auth. de triē. & semis. post prin. & Paulus in l. 1. ff. de excep. dol.

Axiomata iuris canonici.

Ob nimiā subtilitatē iuris ciuilis multa pereunt.

At (inquis) apud iuris ciuilis auctores maior quidam Latinæ linguæ cādor splendet atque elucet, quam in auctoribus iuris canonici, id vt ita sit, quorsum tamen ista latinitas, & suauis verborum cortex, vel dulcis periodorum sonus? rerum profecto ius ipsum dicitur ars, & scientia, non verborum, l. 1. & l. iustitia. §. fina. de iusti. & iure. §. iuris prudentiam instit. de iust. & iu. & dum mihi mens barbara non sit, barbaram linguam non horreo, legimus, & res sacras vnde fluxit ius canonicum, rustice potius; quam eleganter scriptas, & tamen ex horrore maiestatem potius, quam neglectum consequuntur. prudentiam in iure dicendo, non politiam desideramus, quin & ipsum ius ciuile candorem hunc linguæ diu conseruare nō potuit, cum barbarorum eius iuris interpretum rebus ita exigentibus ita plena sint omnia, vt ea quæ quinquaginta digestorum libris continentur, exigua pars iuris ciuilis videtur. quod si quis adhuc orationis flore capiatur ad canones nō accedat quidē, sed oratores, poetas, & historicos adeat: qui luculentius etiam id præstant, quam ipsi Iurisconsulti.

Cādor linguæ apud Iurisconsultos quanti faciendus.

Ergo siue originem inspicias, siue materiam, siue finem, siue in constituendo prudentiam, & sanctitatem spectes, satis liquido apparet ius Pōtificium Cæsareo longe antecellere. Vnde non satis interdum admirari pos

Iuris ciuilis interpretes tumidi.

sum,

sum, quid sit quòd moderni quidã iuris ciuilis interpretes adeo intumescant, vt sibi primos honores in Gymnasiis, ac pinguiora stipendia vẽdicare tentent, atq; interpretes iuris canonici quasi decoctos aspernentur. Quę enim inter Pontificium & Cęsareum ius comparatio? forsitan eos inflat, quòd auditores habent numero longe plures, sed quis nesciat veteranos milites quamuis numero pauciores multitudini nouitiorũ præponẽdos? Habent interpretes iuris canonici non solũ quos docere possint, sed etiam qui de eis iudicare valeant, nec eos verborũ, ac fucaræ orationis pręstigiis eludere facile possunt; cũ nec id grauitas Põtificij iuris patiatur, nec auditorum iudiciũ facile admittat. At iuris ciuilis auditores, qui plerunque a ludis Grammaticorũ recedentes ad publica gymnasia transferuntur quasi in infantia quadã ingenij constituti, asperiorum tractatus rerum ferre non possunt. Hinc fit vt nemo fere sit, qui ius canonicum publice profiteatur, qui non idem plures annos antea ius ciuile professus fuerit. Nã & nos ius illud annos plures interpretati fuimus, & in eo obeũdo munere aliqđ nomenq;, decusq; gessimus, vt inquit Poeta. Quod si quis plus laboris in

Auditorũ numerus.

Labor in interpretãdo.

interpretando ciuili iure, quam canonico exhauriri affirmet, necesse est hunc vel neutrum ius, vel certe Cæsareũ tantum, & non Pontificiũ interpretatum. Nam quantũ inter grauitatẽ quęstionum ipsius, atque illius iuris intersit, prolixe supra ostendimus: auget autem & illud Canonistarum laborem, quod nemo satis probe potest iuris canonici interpretationẽ aggredi: qui non sit, & iuris ciuilis scientia apprime imbutus, & multa etiã ex fontibus Theologorum delibauerit. Nam Canonista quasi alter Moses nunc ascẽdit in montẽ cum Theologo, & ibi Domini, ac viuẽtis Dei gloriam contemplatur, nunc cũ Iurista descẽdit in castra, humana tractans necessitatibus populi prouidet: arg. c. nisi. ante fi. de renunc. At legista solum circa humana, atque illa tenuia, & exilia occupatus numquam caput altius exerit, sed semper humi serpit, omnia enim quę iure ciuili cõprehẽduntur (teste Marco Tullio) sunt posita ante oculos, collocata in vsu quotidiano, in congressione hominum, atque foro, ex quo ẽt fit, vt eius iuris interpretatio tamquam ea, quę tractatum rerum ad manus propositarum cõtinet, sit admodum facilis. Quod si quis subtilitate quadam, ac maiore quodam mentis acumine iuris ciuilis interpretes munus suum absoluere asserat, id quidẽ si verũ sit interpretum laborem minuit, atque illorum cõditionem meliorem facit; dum enim subtiles haberi volunt, verba legũ, quę in quęstionem veniunt quasi lancibus quibusdam appendunt, appẽsa ponderant, ponderata intorquent, intorta retorquent, euentilant, argumẽtantur, diluunt. Quid quæritis? horulę spacium, quę interpretationi dicta est, prius elabitur, quam ipsi aliquid firment, & ita auditoribus plerumq; rudibus illudunt, vel nimia subtilitate, vel affectata argumẽtorũ copia, vt illi domum vacui reuertantur, & plerumque germanis traditionibus propria somnia (nouos illi intellectus appellant) miseris auditoribus reponunt, atque obtrudunt; illud enim apprime palmarium ducũt, si receptissimas

Canonista quasi Moses.

Subtilitas legistarũ.

simas sententias disputando conuellere,atq; euertere possint. Vnde plerũque id accidit,quod detestatur Gregorius in c.propterea.de verbo.signifi.nempe,vt dum nimis anxie verborum proprietas cõquiritur,sensus veritatis amittatur,neque enim sermonem rebus,sed res sermoni subiiciũt, contra c.intelligentia.de verb.sign.

Nonnullos noua inuadit interdum vanitas; scilicet vt dum iura ipsa ciuilia interpretantur Ciceroniani habeantur,quorũ tamẽ ratio(meo iudicio)stultissima est ; non magis enim quis Ciceronẽ effingere potest in eo genere dicendi,quod ipse Cicero numquam attigerit,quam si pictor eius velit ex viuo effigiẽ ducere,quẽ ipse numquã viderit. Quinimmo credendum est,ipsum Marcũ Tulliũ,si hodiernis temporibus iuris ciuilis interpretandi munus subiret, non sic loquuturum , vt orationes suas,atq; alia monumenta litteris mandauit;tum quòd(vt inquit ille)ornari res ipsa vetat,contenta doceri;tũ quod nouis rebus noua nomina inuenit modernorum vsus,quem penes(inquit Flaccus)arbitriũ est & vis,& norma loquẽdi:interpreti aũt propositum esse debet ea, quæ difficilia sunt,& inuoluta explicare,& plana facere,non aũt nouis vocibus,& insolitis vocabulis obscurare. Hinc ego mihi interdũ valde gratulor, qui hoc vitio necessitate careo,nam si quando studeam,vel laborẽ, ut Ciceronianus habear,quod tamen raro accidit,uel loquendo excultior appareã,statim tamẽ & tertio quoquo uerbo ad nostrates interpretes,id est ad barbaros nostra declinat oratio,meæ tamẽ ruditatis interim me minime pænitet. Qđ si illi de pretiosa subtilitate,ac morosa cuiuslibet uerbi ponderatione,& orationis fuco aliquid remittere uelint,continuo quasi quidã interlocutores aduocãtur,Caius,Titius,Mæuius & Sẽpronius, & uerbosissime facti speciẽ per dialogum quendam sibi confingentes comicã scenã, aut tragicũ theatrũ nobis exhibent;his omnibus fit, ut anno integro uix interdũ unius, aut alterius legis interpretatio absoluatur.

Ciceroniani interpretes.

At Canonista uaniloquentiam,ac perniciosam subtilitatẽ aspernatus, nihil loquitur nisi solidum,nisi quod ad usum fori,atq; utilitatem hominum transferri possit,cumq: sibi cum prouectioribus auditoribus sit negotium,non sectatur minutias,ac quisquilias oẽs,sed grauiora quædã,ac grãdiora deliget,& licet disputationes,& subtilitates interim nõ abiiciat, non tamen disputat,aut rem euentilat ad morositatem,sed ad plenã,perfectamq; intelligentiã,ueritatem potius, & æquitatem præ oculis habet, quam ingenij,aut eloquentiæ ostentationem:inde fit, ut plura ferme auditores per horulæ spacium reportent a Canonista,quam per sesquioram a Legista,

Quo fit ut non dubitem uos ad capessendã hanc iuris canonici discendi prouinciam ardentius,quã hactenus feceritis cohortati:nihil est enim magis necessariũ,aut utile,aut quod magis hominẽ delectare possit, quæ tria in unaquaq; re sunt magnopere expetẽda. Quo ad necessitatem attinet, quid est tã necessariũ homini Christiano, quam ea firmiter tenere,

Quid præstet ius canonicum.

quæ

quòd eius iuris fueritis semper studiosissimique peritissimi nũc habeamini, verum etiam quod id ipsum per Bonifacium octauum gentilem vestrum Pontificem Maximum, maximum incremẽtum receperit, cum illud rude, atque inchoatum tantum antea vndique prope absolutum, Sexti (vt appellamus) editione reddiderit. Mihi vero, & idipsũ congruit, quod in eo iure interpretando ætatem consumpsi fere omnem, viamq; eius capessendi expeditiorem posteris aliquando reddidi. Accipietis igitur lucubrationem nostrã quasi exiguam quandam Iuris canonici imaginem, rudi tamen manu dipictam, quam ego si proprijs coloribus effingere, & ad viuũ reddere potuissem, nihil dubito quin (quod Plato de virtute dicere solebat) mirabiles sui amores apud studiosos omnes excitaret. Sed qualemcunque illam accipietis tamquam nostrę in vos testem obseruantiæ, non vt eam ab inuidorum obtrectationibus (vt vulgo scriptores a suis patronis efflagitate consueuerunt) auctoritate vestra tuamini: neque enim ita scripta est, vt inuidiam apud quemquam excitare debeat, & qui aduersus inuidos, detractoresque se præmuniunt, ij videntur mihi eodem tẽpore de se sentire grloriose ac superbe, de ceteris praũe, ac maligne. Tum is ego sum sane, qui illorum scriptis soleam admodum inuidere, qui plurimos habent inuidos, inuidiamque ipsam illis vehementer inuideo, atque vt in hominibus senectutem, ita in scriptoribus inuidiam optatissimum malum appellare consueui. Nam, & si ea per se praua est ac detestanda, est tamen testis virtutis, nec nisi summa petere consueuit. à sũmitate aũt nostra tã procul abest lucubratio, quàm ad eam accedit prope vestra in me beneuolentia, meaque in vos vicissim obseruantia: quarum vtraque ita iam peruenit ad summum, vt incrementum recipere non possit, vtq; vos ego auditores habuisse glorior clarissimos: ita vos contra doctorem audiuisse me non omnino obscurum recordari ne dedignemini. Perusię Id. Maij, 1573.

DE COMPARATIONE *Iuris Pontificij & Cæsarei, & vtriusque interpretandi ratione.*

IOAN. PAVLO LANCELOTTO auctore.

Eges omnes, ac iura omnia in dirigendis humanis actionibus ad bene, beateque uiuendum, nō aliter se habēt, quam habenæ, frena, & calcaria ad incitandos, & moderandos gressus, & cursus equorum: vnde cum lex iubet alieno abstinere, ab iniuria temperare, neminem denique hominem lædere, contrafacientibusque pœnas addit, nobis, ac cupiditatibus nostris quasi frena quædam iniicit, & habenas premit, flagellisque coercet. Cum vero honesta iubet, atque ad ea præmiis nos allicit, naturæ humanæ ad bonitatem stimulos addit, & calcaria subdit: demum cum quædam benigne indulget, permittit, vel tolerat, habenas laxat. Sed tamen tā cohibendo, quā incitando, quam etiam indulgendo ad vnicum tantum, ac certum finem genus humanum dirigit, nempe ad bene, beateque viuendum. *Erga homines qualiter se habeāt leges.*

Sed illud mirum accidit hac in re: nam cum humana mens vna sit, vnus tantum sit humanus intellectus, vna demum generis humani natura: cui moderantur leges, vniformes & illas esse oportuit, & decuit: cum tamen interea illæ multæ sint, tam variæ, tam contraria vni homini præcipientes; vt speciem interdum nobis referant plurium insessorum eundem equum in varia, ac diuersa eodem tempore agentium, & distrahentium: ita vt quo tempore hic calcaria admouet, eodem etiam ille habenas contrahat, alius in gyrum vertat: quo nihil videtur fieri, excogitarive potuisse incongruentius, & absurdius. Nam cum leges nobis dominentur, certe vel Euangelica veritate admonente duobus dominis diuersa, immo contraria iubentibus obtemperare, non magis possumus, quam equus eodem tempore cursum arripere, sistere, ac circumduci. Huius rei exempla sunt in promptu; nam vt omittamus magnam inter ius naturale, & gentium diuersitatem, quæ nemini nota nō est quam magna est diuersitas inter ius Pōtificium, & Cæsareum: quibus duobus vniuersa ferme Christiana respublica regitur; quā multa vtroque iure statuta municipalibus legib⁹ quotidie immutātur? Ecce ius ciuile, vt sit litiū finis, induxit vsucapiones, & præscriptiones, quas dispoluit procedere, & compleri ēt si possessori mala fides superueniat. l. cum notiss. C. *Vna mens humana, vnus intellectus. Leges diuersa ac contraria præcipientes. Vsucapio quā varie cōsiderata.*

de præscrip.30.vel 40.ann. At ius canonicũ inhibet omnino præscriptiones scientia rei alienæ, & sic mala fide superueniente.c.vigilanti, & c.fin. de præscrip.c.possessor; de re iud. in 6. idq; (vt quidam scrupulosiores volunt) etiam si completa præscriptione mala fides superueniat, Bal. in Authen. Ad hæc C. de vsu. Ius vero gentium hunc per præscriptionẽ dominia quærendi modũ non agnouit, iure vero naturali nec dominia quidẽ ipsa erant cognita, cũ omnia cõmunia tunc essent, l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu. Eadem apparet iurium diuersitas in matrimoniis cõtrahendis. Nam iure quidem naturali primæuo vel quælibet maris, & fœminæ coniũctio pro matrimonio haberi poterat, insti. de iu. nat. genr. & ciuil. in prin. Ius gentiũ strictius circa eam rẽ egit, vetuit enim certas personas coniungi, & coniunctas incesti crimine dãnauit, l. quod seruus. ff. de cond. ob caus. Adhuc strictius ius ciuile, quod alias nuptias præter eas, quæ erãt iure gẽtium prohibitæ, illicitas declarauit, Auth. de incest. nupt. per tot. strictissime omniũ ius canonicũ, quod prohibitiones nuptiarum fusius, quam gẽtium, vel ciuile extendit, extr. de consang. & affin. per tot. Sunt & in ea re etiam regionũ consuetudines, quæ ab his, quæ a iure, vel Cæsareo, vel Põtificio traduntur, interdum recedunt, c.1. de spons. & c.1. vbi Docto. de cogn. spi. Sexcenta adduci possent huiusmodi exẽpla, in quibus iura naturæ cũ iure gentiũ pugnant. Item ciuilia a Pontificiis dissident, & a iure gẽtium. Quinimmo sæpe ius ipsum ciuile, vel ipsum ius Pontificium sibi minime videntur constare, & in vna eademq; re diuersa statuere deprehẽdũtur. Quod quidem qui iura tenent præscriptionũ, & matrimoniorum inficiari non possunt, cum circa ea idẽ ius diuersa sanciat, fac. c. non debet. de consang. & affi. C. de præscrip. longi temp. per tot. & C. de præscrip. 30. vel 40. ann. per tot. Vnde nihil videri põt homine ipso miserius, qui cum his legibus parere teneatur, eodẽ tempore tã varie distrahitur, & ab explicãdis certa ratione negotiis, ac rebus certa via pertractãdis, ad quas vno iure vrgetur, atq; impellitur, alio iure retrahatur, ac diuellatur, nõ secus atq; si equus eodem tempore calcaribus vrgeatur, frenis cohibeatur, habenis circumuoluatur.

Matrimoniorũ materia quã varie considerata.

Mali nil in rebus, sed in vsu.

Sed hæc omnis admiratio facile cessabit, si scierimus nihil mali positũ in rebus esse: sed tantũ in earum vsu, vnde veluti si insessor recte calcaribus, atque habenis vti sciat, facillime, atq; felicissime, longa, atque aspera itinera conficiet: contraq; si nesciat, nihil vel in patenti planicie progredietur. Sic si horum variorum iurium originem, naturam, tempus, locũ, finem, bene quis habeat cognitum, ita iis vtetur, vt magna ex eis ad bene, beateq; viuendũ sibi prouenire adiumenta sentiat. Quæ res vt clarius appareat, pauca ad rem pertinẽtia de hominis natura, ac variis qualitatibus percurramus. Atq; interim vos auditores optimi, quã mihi hactenus præstitistis in audiendo attentionẽ, eandem etiam in posterum accõmodate. res enim nec vulgaris est, & a nobis ea diligẽtia tractabitur, vt hic nodus penitus dissoluatur, eloquentiã tamẽ, aut linguæ candorem nemo a no-

bis

bis expectet hoc tempore, queadmodũ enim in ſacra Deo virgine fucus, ac cincinni proculdubio vituperádi eſſent, ita in Canoniſta veneres in oratione aucupari,& lauticias vocũ affectare vitio vertendũ eſſet. permittamus nos hæc leuiorũ quarundã rerũ doctoribus, nam & mollis inceſſus,& ludibundi oculi hiſtrioné quidem, ac ſaltatorem valde decent, grauem ciuem, ac patritiũ nó decent. nec idem ornatus eſſe debet matronę, qui puellæ; nec eadem canoniſtarũ, quæ oratorum, vel hiſtoricorum eſſe debet oratio, immo magnopere cauendũ eſt nobis interpretibus, ne dum eloquẽtes, ac Latini haberi uolumus, uel alio interprete indigeamus, uel auditor oratione, quaſi calamiſtrata illectus, ita in ea demoretur, vt ad rerũ grauiſſimarũ medullã non pertingat, ac peruadat. & cum canones ipſi, quos interpretamur, craſſiore quodã dicendi genere conſcripti ſint, indecens profecto eſſet interpretẽ ipſorum canonum ob affectatam in dicendo elegantiã magis indigere interpretatione, quam ipſos canones, quos interpreteris, vt omittamus interea, quod & ſi omnino ceſſaret obſcuritas, minime tñ decet eum, qui famulatur nitidiore, ac ſplendidiore pallio indui, quam ipſum dominum. Sed iam ad propoſitæ quæſtionis ſolutionem accedamus.

Canoniſta an ſit affectare eloquentiam.

Iuris interpretibus cauẽda affectatio linguæ politioris.

Homo, cuius ſolius cã omnes mundi leges inſtitutæ ſunt, ac promulgatæ, conſiderari põt quinque modis. Primo conſiderari poteſt in ſuo tãtum genere, id eſt, ut animal, ac creatura ſenſibilis, non tñ rationalis. Secundo in ſua ſpecie, id eſt, vt homo, & ratione pollens. Tertio tãquã ſubditus Romano Imperio. Quarto tamquã ſubditus ſedi Apoſtolicæ. Vltimo conſiderari põt tamquam ciuis, & municeps cuiuſq; ciuitatis, puta Bononienſis, Peruſinus. Quemadmodũ autem uariis modis cõſideratur, ita ẽt uariis iurium, uel legum ſpeciebus utitur. Nam ſi conſideretur in ſuo tm̃ genere, hoc eſt, non ut homo, & rationalis creatura, ſed ut animal: & creatura ſenſibilis, eo iure utitur; quod naturale appellamus, & quod natura omnia animalia docuit: unde marem fœminæ coniungi, liberos procreare, educare, dicitur homo facere iure naturali dictante, quòd hæc omnia nõ magis homines natura docuerit, q̃ certa animãtia. Videamus etenim (inquit tex.) cetera quoq; animalia iſtius iuris perita cenſeri, inſt. de iur. na. gent. & ciuili, in princ. Sed cõſideratus homo in ſua ſpecie, & tamquã homo utitur iure; quod gentium appellamus, propterea quod eſt cõe omnium populorum. §. ſingulorum. inſti. de rerum diui. l. omnes populi. ff. de iuſti. & iu. quo iure inductum eſt, ut fidem ſeruemus, pacta nõ frangamus, ut Deos, Patriã, Parentes obſeruemus, & colamus. l. 1. ff. de pact. l. 1. ff. de conſt. pecu. l. ut uim. ff. de iuſti. & iu. quæ gerere nulli animantiũ cæterorũ natura cõceſſit, ſed ſoli homini. Si cõſideretur homo, vt ſubditus Romano Imperio, vtitur iure ciuili Romanorũ; quod hodie cõe appellamus. §. ius aũt. inſti. de iu. na. gen. & ciuil. l. 1. C. de ſum. tri. & fi. cath. Si cõſideretur vt ſubditus Eccleſiæ Ro. vtic iure Pontificio, ſiue canonico. Si cõſideretur vt ciuis cuiuſuis ciuitatis, puta Bononiẽſis, Peruſinus, vtic pro-

Homo quinque modis conſiderari poteſt.

Homo varie conſideratus, varijs legibus vtitur.

priis statutis Bononien. & Perusinis, vel alterius ciuitatis, vel loci.

Iuriũ eorum finis vnus cõseruatio.

Porro horum quinque iurium; licet inter se diuersorũ, vnus est finis, variari tñ vr̃ ꝑpter varias qualitates, re aũt ipsa vnus est: est aũt is, CONSERVATIO. finis iuris naturalis, quod cõuenit homini in suo tantũ genere considerato, est conseruatio ipsius generis; nam maris & fœminæ coniunctio, filiorũ procreatio, educatio, quæ omnia iure naturali sunt inducta, nullum aliam habent finẽ, nisi generis ipsius conseruationem, & perpetuationẽ; quod genus his mediis efficitur immortale, & propterea pulchre tex. in Aut. de nup. in prin. inquit, Ex filiorũ ꝓcreatione renouata gña manent, & matrimoniũ artificiose immortalitatem introducit.

Matrimoniũ cõciliat immortalitatẽ generis.

Iuris gentium, quod homini competit non simpliciter tamquã animali, & creaturæ sensibili, sed tamquam homini, & rationali creaturæ, finis est eadem conseruatio, sed non tam generis, quã quatenus illa est rationis particeps, & ab aliis speciebus differt; vnde conuentiones, contractus, & alia iure gentiũ inducta, quorum præter hominẽ animantia cetera sunt expertia, ratione suadente, & humanis necessitatibus cogentibus fuerunt inducta ad conseruationẽ societatis humanæ: in quibus, & si quędam sint per quę prima facie potius videatur destrui humana species, quã conseruari; vt sunt bella, captiuitates, seruitutes: nihilominus si cõsideretur homo, vt ratione pollens, & cum ratione viuens, & non tamquam corporaliter, & sensibiliter tantum viuens, vt pecora, & bruta, etiam bella, captiuitates, & seruitutes tamquam probabili, vel necessaria rõne inductæ conseruant rationalem hanc creaturam: nec enim alia ratione permissa sunt bella, nisi vt quiete viuere possimus in pace.

Bella etiã, & seruitutes hominem in sua specie conseruant quarõne.

Finis vero iuris ciuilis est, vt hominem cõseruet, quatenus est animal politicũ, dirigitq; eius actiones ad beatę viuendum in rep. in certo numero hominũ certę nationis, vel certi loci. Siue hoc sit ius ciuile Romanorũ, siue alterius cuiuscunq; ciuitatis. Itaque ciuilis iuris finis est ciuilis quædã amicitia, qđ præclare admodũ vt omnia explicat Arist. lib. 1. Eth. secũdũ quem nihil est aliud Ius, quã ordinatio ciuilis societatis. Nec enim aliud est ciuitas, quã multitudo hominũ collecta ad statum rerum suarum tuęndum per se sufficiens, quæ legũ cõsensu est vitæq; coniuncta, vt disserte explicat Agricola de Dialect. inuentione. c. 5.

Ius ciuile secundum Aristote. ordinatio ciuilis societatis.

Pontificij vero iuris finis est multo, quam aliorum excellẽtior, conseruat enim hominẽ, quatenus est Christianus, & quatenus vitã aliã, & æternam sperat, nec humanam spectat solum amicitiam, sed etiam cęlestẽ, non Romanæ, Venetę, vel alterius ciuitatis, sed cæli nos facit ciues: demum non hominum solum nos amicos facit, sed Dei, iuxta id, qđ in sacris litteris habetur: Non habemus hic ciuitatẽ permanentem, sed aliam futuram inquirimus.

Iuris Põtificij finis excellẽtior cęteris.

Ius aũt hoc Pontificium ceterorum omnium iuriũ fines, vel qualitates potius amplectitur quidem, sed ita, vt interim ęternæ saluti dispendiũ, afferri non patiatur. Quod ita discurrendo facile demõstratur. Finis iuris naturalis primęui est generis ipsius conseruatio, & ea propter, vel quęlibet maris, & fęminæ coniunctio est eo iure permissa: immo

Quo nam mõ ius canonicũ; fines cæterorũ iurium amplectatur.

immo inducta, huic quidē fini minime aduersaret ius Canonicū, immo amplectitur, ut apparet ex his, quæ de matrimoniis dicto iure traduntur. Sed cū æque genus ipsum humanum cōseruetur, si doceat homines certis legibus, ac si nullis, & cōcubitu uago, cū promiscuus coitus, & indistincte puta ascendentium, & descendentiū impediat æternæ beatitudinis finē, recessit ab hac (ut sic loquar) indistinctione ius Pontificiū, adhæsitque legi diuinæ, & certas huic coniunctioni leges posuit, per quas generis cōseruatio, & iuris naturalis finis non impeditur. Ius gentiū permisit bella, & quasi necessitate vrgente suo tempore indistincte legitima esse statuit, sed quia iniustam causam belligerando tueri æternæ beatitudini aduersatur, Ius canonicum nulla bella permisit, nisi quę iusta essent, puta contra infideles, contra hęreticos, contra quoscunque contumaciter rebelles, not. in c. sicut. 3. de iureiu. Ecce, quod Ius Pontificium nō simpliciter a iure gentium recedit, sed solum inquantum illud ęternæ beatitudini aduersatur, nō ergo quærit ius canonicum speciem humanam destruere, sed potius, perpetuo, & immortaliter conseruare; unde conuentiones honestas, & cetera iure gentium inducta amplectitur, nisi ęternę saluti sint aduersa, c. 1. & per totum de pact. Iuri ciuili cordi est, ne lites fiant immortales, quia sic nimium forensibus iurgiis uexatur resp. l. properandum. C. de iudi. Sed cum dominum tā breui tēporis fluxu fraudari dominio rerū suarū, esset non solum iniquum, sed etiam ęternæ ipsius possidentis saluti contrarium; recessit in eo ius canonicum. & ut causę iustitię complementum sortiantur, noluit instantiam certis terminis præfiniri, sed tamen interea amplexum est breuitatem litium; ideoque gratia citius earum expediendarum expeditiorem, faciliorem que procedendi modum adinuenit, quā ipsum ius ciuile præscribat, cle. dispendiosam. de iudi. cle. sæpe. de uerb. signi. Ius ciuile, ut sit litium finis, inuenit usucapiones, & pręscriptiones; easdem approbauit ius canonicum, nisi inquantum ęternę saluti sint contrarię, quod tunc accidit, cum possessioni mala fides additur socia c. fi. de pręscri. c. possessor. de re. iu. in 6. Iure ciuili ad detegenda crimina regulariter per inquisitionem procedi non potest. l. 2. §. publico. ff. de adul. Ab. & alij in Rub. de iudi. sed cum hoc nihil aliud sit, quam criminibus latibula fabricare, & in ęternę salutis dispendium manifeste uergat, iure canonico indistincte permissum est, ut possit per inquisitionem procedi. gl. & doct. in c. infames. 6. q. 1. retectis enim delictis quasi ęgritudine patefacta magis in promptu sunt remedia: quę ad sanitatem, hoc est ęternam beatitudinem perducunt; eodem fonte manat, quod omnia statuta, & cōsuetudines, quę sunt peccati nutritiuę, improbat ius canonicum, nec eo iure subsistunt, habetur in c. cum Ecclesia S. Marię. de constit. Hinc facile tria colligi possunt, quod horum iurium fines non sunt cōtrarij; sed unus alium adiuuat potius, & quod ius canonicum omnes amplexum est, & redigendo ad normam Christianæ religionis perficit. Secundum quod nō satis iusta est querela existimantium, & dolentium eodem tempore sibi

Cōseruatio generis per ius Canonicū ex iure naturali.

Bella per ius Canonicū cum iure gētiū.

Litiū breuitas per ius canonicū cum iure ciuili.

Vsucapiones per ius canonicū.

Inquisitio per ius canonicum.

Iuriū fines nō cōtrarij.

Finis iuris canonici pficit fines alterorum iurium.

 con-

contrariā percipi. Tertio claret, quanto ceteris iuribus antecellit ius canonicum, nimirum quantum æternum commodum temporali, infinitū finito, cælum terris, amicitia cælestis humanæ. vnde non satis interdū admirari possum quid sit, quod cum postrum ius istud Pontificium cæteris omnibus longe antecellat, iuuenes tamen non modo in hac nostra Perusina Academia, sed etiam in ceteris totius Italiæ ei, & rati, & breuissimi temporis spacio dant operam: nam pauci: qui iuri Pontificio dant operam, id etiam ita efficiunt, vt potius tamquam de Nilo canes delibare, quam haurire, & sitim explere velle videantur, at in iure ciuili perdiscendo nihil se consecuturos putant, nisi insenuerint; & totos septem annos, atque interdum plures consumpserint: cum ius Pontificium Cæsareo præstet nō modo supradictis, verum etiam aliis nominibus multis. Et quoniam res, & locus postulant, & tempus patitur, & vobis quantum ex silentio vestro, & attentione coniicere mihi licet, hæc a nobis instituta oratio, & disputatio non est omnino ingrata, percurramus etiam breuiter originem primum vtriusque iuris, secundo materiam, demū decidendi prudentiā, & sanctitatē, ita n. adhuc clarius quātū alterū alteri præster intelligemus.

Ius canonicum raros habet auditores.

Origo iuris ciuilis est in promptu: sumpsit enim initium a legibus quibusdam curiatis, & legibus duodecim tabularum, edictis Prætorū, Imperatorumq; constitutionibus, vt late traditur in l. 2. ff. de orig. iu. at ius Pōtificium nō ab homine aliquo, sed a lege ipsa diuina fluxit. c. qualiter. el 2. de accusa. & per Ab. & alios in ca. 1. de translat. Episco. non Senatus Romanus, sed sanctissimi viri ex vniuerso orbe ad celebranda Oecumenica concilia ductu sancti spiritus congregati cōdiderunt. c. canones. D. xv. demum ei Romanus Pontifex, & Vicarius Iesu Christi incrementū dedit, vt traditur prolixe D. xix. D. xx. D. xxi. qui tātum dicitur præstare Romano Imperatori quātum spiritus carni, & Sol ipse Lunę, vt habetur in c. solitę. de maio. & obed. & in c. per venerabilem. qui fil. sint leg.

Origo iuris ciuilis, & iuris canonici.

Materiam, atque rerum quæ tractantur naturam, ac magnitudinem si spectemus vtriusque iuris, non magis ab auro ferrum, & (vt inquit Poeta) a cupressis viburna distant, quam a iure Pontificio Cæsareū: agit enim ius ciuile fere semper de rebus priuatorum exilibus, ac modicis, vti liceantne religare funes arboribus in ripa natis. §. riparum instit. de re. diui. an liceat piscatori in littore siccare retia. §. littorū. d. titulo: an ficedula, vel alia auicula capta in alieno fundo sit capientis. §. ferę: quæ sit apium, columbarū, anserum, pauonum natura. §. pauonum. §. gallinarum: an emplastrū factū alienis medicamētis sit facientis. §. cū ex aliena: an is, cui relictus est vsus, possit vti oleribus, pomis, stramētis: item an possit vti Pecoribus ad stercorandum agrū instit. de vsu & habi. Ne credantur hæc, & his similia institutionibus Iustiniani tantū contineri, quibus res quædā tenuiores, quasi iuris ipsius prima elementa ad initiandos, & alliciēdos rudiū adolescentium animos, & ingenia continentur: nam eius farinæ rebus & digestorū libri pleni sunt, quibus tamen non prouectiores modo scholares, verū et

Materia iuris ciuilis.

nullus

nullus iuris peritorũ non assidue vtitur. hinc apud Vlpianum, an chartis legatis libri debeãtur, & an libris legatis debeãtur etiã libri non malleati. l.librorum. ff.de leg.3.an lignis legatis carbones,& nuclei oliuarũ debeantur;item an titiones,& sulfurata cõtineãtur.l.ligni.ff.de leg.3. Vino legato an veniat acetũ.l.1.ff.de vin.tri & oleo leg.itẽ an debeantur cũ amphoris l.4.§.2.d.titulo:an cui dulcia legata sunt,debeat hẽre ficus. l. fi.ff.de vin. trit. & ol.an scopę,& perticæ,quibus araneæ in domo deterguntur.& vas in quo sapa coquitur sint instr̃m fundi.l.quæsitum. ff.de fund.instru. An fullo teneatur, si vestimẽta mures roserint.l.itẽ quæritur.§.si fullo.ff.loca. Quis sit optimus coquus.l.si quid.in fi.ff.de ædict.an sit sanus,cui dẽs abest.l.cui dens,an & qui maxillã alteram maiorẽ, aut eminentes oculos,& cui os oleat.l.qui clatũ.an & qui in lecto somno, vinoq; sepultus, aut ẽt pigritia surgẽdi vrinã faciat.l.quęritur.§.puerperam omnibus. ff.de ędil. edict.quid iuris sit,si mulio mulũ plus isto onerauerit in l. si seruus.§.sed & mulũ.ff.ad l.Aqui.quid itẽ si mulio impetum mularum retinere nõ potuerit.l.idem iuris.§.1.d. titu.quid item si boues, aut arietes cornibus se inuicẽ lacessunt.l.1.§.cũ arietes. ff. si quad.paup.fe.di. qua pęna puniedus qui canẽ irritauit.l.itẽ Mela.§.itẽ & cum eo. ff.ad l.Aquil. At sicubi causa paulo maioris ponderis incurrerit, veluti si sit petenda hæreditas: tũc vero quasi de maximis rebus sit cõtrouersia senatũ,ac fere totum populum cognitorem aduocant, & eas centumuirales causas appellãt.l. itẽ veniunt.§. sit senatus.ff de peti.hære.l.sed & si lege.§.1.ff.de peti.hęre.quod a centũ uiris huiusmodi causę sint terminandæ, quod satis luculentum argumentum est,quam parum graues causę iure ciuili tractentur.Neq; tamen ego inficior,hęc esse huiusmodi,quę in recte instituta Repub.ignorari non debeant,quemadmodũ & alia multa,quæ longe sunt tenuiora:sed quod cõparatione eorũ,quæ iure canonico comprehenduntur valde sint exilia,& quę magna ingenia diu detinere nõ debeãt;cum iure Pontificio ea potissimum comprehendantur: & tradantur,quæ maiora prope videãtur cogitatione ipsa humana. Primum enim ius canonicũ tractatum complectitur omnium sacramentorũ abstrusum,& longe grauissimũ, Christianis hominibus cognitu apprime necessariũ,de quibus ĩ vniuerso iure ciuili nec verbũ inuenias,itẽ quanta sit vis atq; efficacia iuramenti,docet ius canonicũ; quis sit Ecclesiasticarum censurarum vsus,docet ius canonicum;quatenus vota nos ligent,docet ius canonicum;denique quęcumque sunt ardua iure canonico explicantur. ibi reperies vtrum imperium sit immediate a Deo,an ab Ecclesia,vt in cap.per venerabilem. qui fil. sint legit.& in cap. solitæ,de maio.& obed.an Imperator possit aduersus Rom. Pontificem bellum indicere in c.sicut,el 3. de iureiur. an Papa possit se subiicere Imperatori in c.cum Ecclesia S.Mariæ. de constit. quando succedat in Iurisdictionem Imperatoris in c. quod super. de voto. quando dispenset circa legem diuinam in d.c.per venerabilem; quando solus dispenset contra cõstitutionẽ cõcilij in c.ex parte.de capel.Monach.an ligetur dictis Sanctorum;

Magnitudo, & grauitas rerũ cõtẽtarum in iure canonico.

rum;an possit in fide nouum articulum inducere,in c.cū Christus,de hæret.deniq; omnia,quæ tam ad perpetuam cuiusq; beatitudinē pertinent quam ad felicem militantis Ecclesiæ statū spectant,ius canonicū proprio sibi iure vendicat; in quibus & si quædā, vel ēt multa a sacra Theologia accepit,non propterea illa eadem sunt iuris canonici minus propria. Nā vt ad Theologos quidem speculari, ac disputare spectat, sic statuere, decernere,& firmare,quæ ab ipsis euentilata sunt, ad Romanos Pontifices, & sacrosāncta concilia,id est,ad auctores, & (vt sic loquar)ad parentes iuris canonici pertinet. Posuimus hucusque in tuto(nisi fallimur) ius Pontificium Cæsareo præstare non modo ratione finis,sed etiam ratione originis,& materiæ. Videamus postremo loco, si quando idem casus vtriusq; iuris censura terminetur,quod nam horum ad scopum iustitię bonitatis, & æquitatis propius accedat, & sane ausim affirmare tanto sanctius, & prudentius iure Pontificio,quam Cæsareo res decidi,ac terminari: vt qua parte iuris ciuilis decisiones a iure canonico dissident,nō tam bonum,& æquum,cuius artem profitetur se tradere,quam scelus quodammodo cōtinere videantur: quod quidem collatis circa easdem facti species iuris vtriusque determinationibus satis liquido apparere potest,quas licet innumeras adducere possemus,paucis tamen, quæ rem ipsam luculentissime demonstrabunt contenti erimus,imitati iurisconsultum, in l.si ita vulneratus.§.fi.ff.ad l.Aquil.

Ius canonicū a sacra Theologia multa mutuatur.

Collatio terminationū iuris canonici, & ciuilis circa easdem facti spēc.

Titius humana lapsus fragilitate cum propria consanguinea rē habet, ex nefario concubitu contra parentum vota proles nascitur, videamus quomodo circā hoc factū ius ciule disponit? deinde quomodo ius canonicum. Ius ciuile prolem hanc vehementer insectatur, nam horum filios nec naturales nominari permittit, sed hoc tolerari potest. Iubet hos ab hęreditate paterna esse pęnitus alienos : & hoc ferendū erit. Iubet alimenta negari: at hoc est immanissimum, quod nec humanus sensus ferre potest. [Ex complexu(inquit)nefario aut incesto, seu damnato liberi nec naturales sunt nominandi omnis substantiæ indigni beneficio, vt nec alantur a patre,]Repeto absurdissimum verbum, [vt nec alātur a patre.]Iubet igitur ius ciuile his filiis a parētibus contra ius naturale alimenta denegari, iubet necari;nec enim aliud est negare alimenta,vel ipso iute ciuili id testificante,quā interficere.l.vel necare,ff. de lib.agno.& quod grauius est iubet a patre necati,& tamen qui alieno, potius quā proprio laborant vitio pęna digni nō erāt ipso iure ciuili fatente.l.lege duodecim tab. C. de natur.lib.Quod si quasi Romulum quendam,vel Cyrū, quos licet expositos ad summam tamen imperij peruenisse testātur historiæ: & hos diui nus fauor adiuuerit,quos tam acerbe ius Cæsareum insectatur,vt nō solū viuant,verū & diuites fiant,an si pater, hoc est, totius patrator sceleris mutatis fortunæ vicibus egeat alendus sit ab eis, iure ciuili, videamus?& alendū esse constat. Auth.de incest.nupt.in fi.princi.& hoc non reprehēderim. Sed quanam ratione filius, qui vt ex dānato coitu natus sit, nihil

Aut. ex cōplexu. C. de incest. nup.

Aut. de incest. nup. in princ.

tamen commisit, quam ob rem puniretur fame necandum a patre statuit ius ciuile: patri autem qui auctor est totius sceleris parcit? cur insontes pœnis, noxios beneficiis afficit? At quanto mitius, quanto prudētius ius canonicum quod (vt habetur, & legitur in ca. cum haberet. de eo qui duxit in vxor. quam per adult. poll. vtrumque viuere patitur? Sed ita viuere, vt in patre delictum impunitū esse non sinat, & in filio effectum nefariæ coniūctionis detestari appareat. Viuit quidem pater, & hoc est humanitatis, & pietatis, & quadam in humanam fragilitatem indulgentia, arctissimæ pænitentiæ subditur pater, est iustitiæ quæ delicta impunita minime derelinquere debet: est prudentiæ, & charitatis, vt & ipse ad frugem melioris vitæ reuertatur, & exemplo suo arctissimæ pænitentiæ subditus ceteros abstinere, & innocentes esse doceat: viuit filius, nec a patre necandus, vt statuit ius ciuile, sed alendus, quia nihil peccauit. d. l. lege xij. tab. non numeratur inter liberos, sed paternę substātiæ alimentis exceptis est penitus expers, vt decus matrimonij seruetur, & vt parentes in huiusmodi filiis seuerius puniantur, dum eos non solum a paterna substantia alienos, verum etiam omnibus honoribus, & priuilegiis exutos intuentur: vnde si hæc diligenter expendantur, quis dubitet iuris canonici prudentiā iuri ciuili longe anteponi oportere? Ius ciuile pœnis afficit insontes & inquinites sublenat. I c. cum haberet. de eo qui cog. cō. vxo.

Aliud rursus præbet nobis humana fragilitas eiusdem farinę exemplum. Pater filiam domi suæ, vel etiam generi cum adultero cubantem deprehendit, Ius quidem Cæsareum permisit, vt in ipsa deprehensione propriam filiam pater interficiat, propriis visceribus arma inferat. l. quod ait. ff. de adult. etiam si forte sit prægnans. Bart. in l. Imperator. ff. de stat. hom. Felin. in cap. si vero. de senten. excommu. Quid potest inhumanius cogitari? cohibendus fuit pater in illa alienatione mentis ex fędissimo spectaculo exorta, non ad sęuissima proposita impunitate vrgēdus. peccauit quidam filia, & punienda est: sed vbinam auditum, vt vnum peccatū alio grauiore peccato tolli possit? adulterium parricido puniatur? Quanto Ius canonicum sanctius, quod patris, & mariti manus a proprio sanguine mundus esse iubet, nec tamen impunitam adulteram esse sinit: sed ita punit, vt appareat pœnam ad delinquentis salutem tendere, atque ad eos ipsos, quos corrigit iuuandos, non ad sæuitiam. Non enim occiditur adultera, sed thorus separatur, & in arctissimum monasterium ad pænitentiam agendam fęmina detruditur. cap. de benedicto. 32. quæst. 1. & per totum. At (inquis) ius ciuile studet non commodo cuiusque priuati, sed communi vtilitati. Sed quantum præstat cùm communi vtilitate, singulorum etiam vtilitatem coniungere? quod egregie præstat ius canonicum. Quid multa? inducit interdum ius ciuile, quæ communē vtilitatē potius impugnent, quàm tueantur. Vsuras voraginem esse patrimoniorum, perniciem rerum publicarum nemo est qui nesciat, nemo est qui non prædiçet. cap. 1 de vsu. in 6. c. post miserabilem. de vsu. in antiq. & tamen ius ciuile, non modo eas permittit, sed fouet etiā, atq; ad eas petendas efficacis- l. quod ait. ff. de adul. C. de benedicto. 32. q. 1.

ſimas actiones accomodat. leg. eos C. de vſu. item qu'd magis expedit cō muni vtilitati, quam pacta, & conuentiones ſeruari iure ip'o ciuili id reſtante: l. 1 ff. de pact. l. 1. ff. de conſtitu. pecu. ius ciuile non dat ex pactis ſtationem, & ſine executione quodammodo eſſe patitur, & quod maxime mirari poſſis, actionem ex ſtipulatione dat efficaciſſimam. l. iuriſgentium. §. igitur nuda. ff. de pact. inſti. de verb. obl g in princip. at quid, quęſo, inter pactum, & ſtipulationem intereſt? reſpondet argutulus legiſta, quod in ſtipulatione procedit interrogatio, ſubſequitur reſponſio, quæ reſponſio cenſetur magis deliberata pręcedēte interrogatione; tanti eſt ergo pręceſſiſſe, uel non pręceſſiſſe interrogationem, ut uno quidem caſu conuentio executionem promptam habeat, alio non habeat? Quid quod ratio, quam aſſignant contrarium ſuadet potius, maior enim ineſt animi deliberatio in pacto nudo, quam in ſtipulatione: nam cum reſponſio, ut ciuiles iuris conſulti uolunt, debeat præcedētem interrogationem ſtatim ſubſequi, al oquin non ualeat. l. 1. de uerb. oblig. quę tam breui temporis ſpatio animi poteſt eſſe deliberatio? quod conſilium? nimirum nullū, cū ſapiens ipſe prædicet, celeritatem conſilio inimicam. At in pacto nudo, cum detur etiam longum tempus ad deliberandum, & cum ex diuerſis animi motibus ſenſim in unam ſententiā quaſi ex diuerſis partibus in eūdem locum paciſcentes coneniant. l. 1. ff. de pact. utiq; id non niſi magno conſilio, & propenſa deliberatione fieri poteſt, ergo uel maior efficacia concedenda erat pacto nudo, uel certe non minor, quam ſtipulationi. At ius canonicum aſpernatum inanes has, ac futiles ſubtilitates, etiam ex pacto nudo concedit actionem, ut traditur cap. 1. de pact. nam quid eſt al ud ex pacto nullam dare actionem, quam tollendę fidei prębere occaſionem? quid eſt aliud dare actionem, quam ſtudere ut promiſſa impleantur?

Pacti ſtipulatio.

Celeritas inimica cōſilio.

Exceptio nō numeratæ pecuniæ.

Simile eſt: quod de exceptione non numeratę pecunię ſtatuit ius ciuile ſpe futurę numerationis. Confitetur Titius publico documento ſe recepiſſe pecuniam mutuam, quā uere non recepit, biennio tranſacto falſus creditor repetit pecuniam, quam non mutauit, excipit Titius non fuiſſe numeratam pecuniam, non audit hunc ius ciuile, & agentem ad furtum, ad rapinam adiuuat, dolum fouet, denique ęgenum fortunis ſpoliat, eſt ergo hoc humanam ſocietatē iuuare? uel remp. bonis moribus, ac legibus informare? At quanto ſanctius ius canonicum, quod ad probandum non numeratam pecuniam etiam poſt biennium facultatē tribuit, quod ſciat numquam decere, quemquam cū aliena iactura locupletem fieri debere, ac fraudibus ſemper obuiandum. cap. locupletari. de re. iur. in 6. eodem fonte manant illæ iuris ciuilis ſententię, ac principalia quædā axiomata, licere contrahentibus ſeſe inuicem fallere. l. in cauſę. §. pomponius. ff. de mino. durum quid eſſe, ſed ita poſitam legem. l. proſpexit. ff. qui, & a qui. non omnium, quę a maioribus tradita ſint rationem reddi poſſe. l. non omnium. ff. de ll. & cętera id genus multa ſimilia. Quanto rectius ius Pontificium

Axiomata iuris ciuilis.

tificium illicite introductum sustineri non debere, cap. quod latente. de re.iu. in antiq. bonam fidem non pati, vt semel exactum iterum exigatur, cap. bona fides. de re.iu. in 6. in malis promissis non seruandam fidem. c. in malis. eodem tit. & libro, non esse obligatorium contra bonos mores præstitum iuramentum, c. non est obligatorium, dicto loco, & huiusmodi innumera, quibus plena sunt iuris Pôtificij volumina, omitto infinita propemodum, quæ ob iuris ciuilis nimium exquisitam subtilitatē contra omnem ęquitatem pereunt, qualia sunt illa alteri factam stipulationem non tenere. §. alteri. insti. de inut. stipu. Si concipit stipulatione pater, qua sibi & filio in potestate sua constituto quid dari stipuletur recte filio solui; qđ si soli filio stipulatus pater sit, non recte filio solui. l. eum qui §. qui sibi. ff. de verb. oblig. stipulante me Sticum, aut Pamphilum si Sticum daturum te spoponderis ad dandum sticum te non teneri, l. inter stipulātem. §. si stipulante, ff. de verb. obli. vt tugurium, in tuo mihi, habere liceat seruitutē consistere, l. veluti in fi. ff. de seru. rusti. præd. vt in tuo spaciari liceat, non cōsistere, l. vt pomum, ff. de seru. legatis ædibus cū omni instrumento, & repositis omnibus nullo omnino excepto pecuniā numeratam aut instrumenta debitorum non contineri, l. si mihi mçuia. §. fi. ff. de le. 3. Annus nedum dies deficeret huiusmodi terminationes enumerare volentē, de quorum tamen parte visuri sumus hoc anno in Rubrica, & c. cum esses, de testamentis. Quo in genere controuersiarum certum est sub auctoritate iuris scientiæ contra æquitatem perniciose errari, vt recte agnouerūt & Celsus adolescens. l. si seruū. §. sequitur. ff. de ver. obli. & Imperator ipse in l. lege 12. tab. C. de legi. hær. & in l. ita nobis. C. de adul. & in Auth. de triē. & semis. post prin. & Paulus in l. 1. ff. de excep. dol.

Axioma iuris canonici.

Ob nimiā subtilitatē iuris ciuilis multa pereunt.

At (inquis) apud iuris ciuilis auctores maior quidam Latinæ linguæ cādor splendet atque elucet, quam in auctoribus iuris canonici, id vt ita sit, quorsum tamen ista latinitas, & suauis verborum cortex, vel dulcis periodorum sonus? rerum profecto ius ipsum dicitur ars, & scientia, non verborum, l. 1. & l. iustitia. §. fina. de iusti. & iure. §. iuris prudentiam instit. de iust. & iu. & dum mihi mens barbara non sit, barbaram linguam non horreo, legimus, & res sacras vnde fluxit ius canonicum, rustice potius; quam eleganter scriptas, & tamen ex horrore maiestatem potius, quam neglectum consequuntur. prudentiam in iure dicendo, non politiam desideramus, quin & ipsum ius ciuile candorem hunc linguæ diu conseruare nō potuit, cum barbarorum eius iuris interpretum rebus ita exigentibus ita plena sint omnia, vt ea quæ quinquaginta digestorum libris continentur, exigua pars iuris ciuilis videtur. quod si quis adhuc orationis flore capiatur ad canones nō accedat quidē, sed oratores, poetas, & historicos adeat: qui luculentius etiam id præstant, quam ipsi Iurisconsulti.

Cādor linguæ apud Iurisconsultos quanti faciendus.

Ergo siue originem inspicias, siue materiam, siue finem, siue in constituendo prudentiam, & sanctitatem spectes, satis liquido apparet ius Pōtificium Cæsareo longe antecellere. Vnde non satis interdum admirari pos-

Iuris ciuilis interpretes tumidi.

sum,

simas sententias disputando conuellere, atq; euertere possint. Vnde plerũque id accidit, quod detestatur Gregorius in c. propterea. de verbo. signi. nempe, vt dum nimis anxie verborum proprietas cõquiritur, sensus veritatis amittatur, neque enim sermonem rebus, sed res sermoni subiiciũt, contra c. intelligentia. de verb. sign.

Nonnullos noua inuadit interdum vanitas; scilicet vt dum iura ipsa ciuilia interpretantur Ciceroniani habeantur, quorũ tamẽ ratio (meo iudicio) stultissima est; non magis enim quis Ciceronẽ effingere potest in eo genere dicendi, quod ipse Cicero numquam attigerit, quam si pictor eius velit ex viuo effigiẽ ducere, quẽ ipse numquã viderit. Quinimmo credendum est, ipsum Marcũ Tulliũ, si hodiernis temporibus iuris ciuilis interpretandi munus subiret, non sic loquuturum, vt orationes suas, atq; alia monumenta litteris mandauit; tum quòd (vt inquit ille) ornari res ipsa vetat, contenta doceri; tũ quod nouis rebus noua nomina inuenit modernorum vsus, quem penes (inquit Flaccus) arbitriũ est & vis, & norma loquẽdi: interpreti aũt propositum esse debet ea, quæ difficilia sunt, & inuoluta explicare, & plana facere, non aũt nouis vocibus, & insolitis vocabulis obscurare. Hinc ego mihi interdũ valde gratulor, qui hoc vitio necessitate careo, nam si quando studeam, vel laborẽ, ut Ciceronianus habear, quod tamen raro accidit, uel loquendo excultior appareã, statim tamẽ & tertio quoquo uerbo ad nostrates interpretes, id est ad barbaros nostra declinat oratio, meæ tamẽ ruditatis interim me minime pænitet. Qđ si illi de pretiosa subtilitate, ac morosa cuiuslibet uerbi ponderatione, & orationis fuco aliquid remittere uelint, continuo quasi quidã interlocutores aduocãtur, Caius, Titius, Mæuius & Sẽpronius, & uerbosissime facti speciẽ per dialogum quendam sibi confingentes comicã scenã, aut tragicũ theatrũ nobis exhibent; his omnibus fit, ut anno integro uix interdũ unius, aut alterius legis interpretatio absoluatur.

Ciceroniani interpretes.

At Canonista uaniloquentiam, ac perniciosam subtilitatẽ aspernatus, nihil loquitur nisi solidum, nisi quod ad usum fori, atq; utilitatem hominum transferri possit, cumq; sibi cum prouectioribus auditoribus sit negotium, non sectatur minutias, ac quisquilias oẽs, sed grauiora quædã, ac grãdiora deliget, & licet disputationes, & subtilitates interim nõ abiiciat, non tamen disputat, aut rem euentilat ad morositatem, sed ad plenã, perfectamq; intelligentiã, ueritatẽm potius, & æquitatem præ oculis habet, quam ingenij, aut eloquentiæ ostentationem: inde fit, ut plura ferme auditores per horulæ spacium reportent a Canonista, quam per sesquioram a Legista.

Quo fit ut non dubitem uos ad capessendã hanc iuris canonici discendi prouinciam ardentius, quã hactenus feceritis cohortari: nihil est enim magis necessariũ, aut utile, aut quod magis hominẽ delectare possit, quæ tria in unaquaq; re sunt magnopere expetẽda. Quo ad necessitatem attinet, quid est tã necessariũ homini Christiano, quam ea firmiter tenere,

Quid præstet ius canonicum.

quæ

ritia ad eam dignitatem sibi aditum parauerunt infinitus propemodũ est numerus, prætertim hac tempestate nostra, qua pauci omnino in amplissi mum purpuratorũ ordinem asciscuntur, qui nõ sint Pontificij iuris cogni tione imbuti. Possem ego nunc vobis recensere nomina singulorũ, sed nõ puto in re tam manifesta admodum laborandum, & nomenclaturã mihi aut catalogum faciendum, cum hi vel me tacente mentibus, ac vestris co- gitationibus facile valeant occurrere, ex tanto tamen numero temperare non possum, quin duos seligam, vobisque imirandos proponã, qui in hac nostra Perusina Academia vtriq; iuri operam nauauerunt, & in album Iu risconsultorum nobis promouentibus, ciuibusque vniuersis acclamãtibus relati fuerũt. Qui enim fieri potest vt in opere suo non glorietur artifex? Quod ego etiam facio libentius, quod illorum illustrissima exempla vos ad hæc studia vehementer inflammare poterunt, qui illorum locum in hac nostra ciuitate nunc tenetis, quorum etiam nõnulli vestrum eosdẽ arcta consanguinitate, vel affinitate contingunt. Horũ igitur primus est Flauius Vrsinus vir ad prudentiam, ad integritatẽ, animiq; liberalitatem, & cõstã tiam natus. is tam assidue, animoque tam obfirmato, deniq; tã nihil aliud agens, aut tractans, quam studia, vtrique iuri operam dedit, vt toto, & inte gro septenio numquam ab hac nostra ciuitate discesserit, neq; celebrioris famæ gymnasij forsan allectus, vt aliò vel per annum migraret aliqua ratio ne adduci potuerit. Et si enim mediocritatẽ nostram tuemur Perusini, & qui alia doceant gymnasia damus sæpissime, accipimus vero nunquã, si ta men verum amamus, Bononiensi Academiæ, vel Patauinę scholarium fre quentia, magnitudine vrbium, atque opulentia, & nominis celebritate cõ cedimus. Vrsinus tamen contentus mediocritate nostra, ne abstraheretur ad finem vsque, ac metam vltimam studiorum suorum nobiscũ semper mansit, numquam rusticatus fuit, numquã aut ad coniunctos suos, aut ad populos, quorũ pluriũ apud Vmbros, Sabinos, & Latinos, & apud Tarẽti- nos antiquum tenet imperiũ reuersus fuerit, licet a nobis sæpe nõ minus immodicis ęstatis caloribus, quam aliis de causis ab interpretandi munere cessatum fuerit, nunquam domum, numquã cubiculum, & quẽ semel ele- gir bibliothecę locũ tam longa temporis intercapedine numquã mutauit, quod ipsum & si per se res videatur non magna, magnũ tamen fuit animi constantis indiciũ, & inde quasi, Leonem ex vngibus eius ingenij, ac na- turæ firmitatẽ, soliditatemq; cognoscere potuimus. Huius tanti viri recor dation, atque exemplo soleo ego interdum scholarium quorundã incon- stantiam accusare, & instabilitatẽ reprehendere, qui singulis annis, & sæpe etiam breuiori temporis spetio, dum nouam quærunt domum, per totã ci uitatem cum scriniis, libris, cubilibus, lucernis, scamnis, & scabellis, quasi mangones cursitant, & discurrũt, omnes vicos ambiũt, omnes plateas per- lustrãt, omnes angulos olfaciunt, nec aliquid se posse perficere putant, nisi nouus annus nouũ afferat cęnaculũ. & qui locus vere placuit, æstate inci- pit displicere, demũ ac si tota illorum volubilitati ciuitas non sit satis solũ

Flauius Vrsinus.

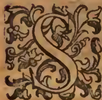
Scholariũ incõstantia.

ver-

religione cognationẽ,est disceptatio. Mitto,qđ īnumeras Iuris ciuilis cõstitutiones in melius Ius canonicũ reformat,corrigit, & abrogat. & quid attinet in iure ciuili perdiscẽdo multos annos conterere, si cũ plurima eo iure cõprehẽsa didisceris, tantũdẽ tẽporis insumendum sit, vt eadẽ(quia Iure canonico immutata sint)rursus dediscas, ac præterita studia quasi retexas? Quanto satius ita rem temperare,ut cũ scias,quid iure ciuili contineatur,statim ẽt quid iure canonico sit immutatũ,perdiscas. Mitto,quod in Romana curia nemo vel iudicis, vel patroni partes honorifice sustinere põt,qui nõ impẽse iuri Põtificio operã dederit. Adde,quod vix potest cõtingere, vt quis recte canonicũ ius teneat, quin idẽ & ius ciuile calleat. At qui ius ciuile teneant,ius vero Pontificiũ ne olfecerint quidẽ, multos inuenias. Vnde cũ vos ad ius Pontificiũ hortor, potius ad vtrumque ius, quàm ad alterum tantũ hortor. Itaq; date operam, vt iuri canonico incũbentes,simul ẽt in vtroque iure ita proficiatis, vt vos quoque inter præpositos, Abbates, Archidiaconos, Cardinales, Ostienses, demum inter summos Pontifices, & ceteros insignes viros, quibus hæc facultas sola abundat, numerari valeatis.

PRAELECTIO IN RVB. EXT.

de testamentis, & vltimis voluntatibus.

SED accedamus iã ad interpretationẽ rubricæ nostræ, cuius est inscriptio, DE TESTAMENTIS, ET VLTIMIS VOLVNTATIBVS, & capit. CVM ESSES. sub ea positi, qui tractatus se ipsum commendat, vt apparet ex l. 1. cum congestis ibi per Docto. C. de sacrosanct. eccles. pro cuius intelligentia clariori paulo altius, quàm communiter faciãt doctores exordiendo considero, quod immortalitas, cuius consequendæ studio omnes homines stimulantur (vt mihi quidem vř) cõsiderari põt quatuor modis. Quædam enim appellari potest immortalitas perpetuitatis. Quædam immortalitas beatitudinis. Quædam gloriæ: Quædam vero successionis. Perpetuitatis immortalitas est cum quid dř immortale eo tantum respectu, quod perpetuo, & in æternũ durat; vt cum dicimus humanas animas esse immortales, intelligimus enim illas perpetuo perdurare, iuxta illud Poetæ, Morte carẽt animæ, & ita sumitur in l. ꝓperãdũ. C. de iud. dũ dř, cauendũ esse ne lites fiant penitus immortales. i. ne perpetuo perdurent, sic ex contrario cum lis amplius non durat, dicimus litem mortuã, vel mori. l. cũ lite mortua, alias. 2. ff. de iud. sol. & in l. 3. §. gesta. ff. q̃ in frau. cre. Immortalitas beatitudinis est, cũ quis dř immortalis nõ solum quia perpetuo duraturus est, verum etiã futurus est perpetuo beatus, hinc apud sacros scriptores verbo vitæ, beatitudo sæpe designat; vt cũ dicitur

Immortalitas quadruplex.

Immortalitas perpetuitatis.

Immortalitas beatitudinis.

tur:Hoc fac,& viues,Luc.c.10,i.beatus eris. & rursus: Qui credit in me vitã habebit æternã,Io.c.5.id est,beatus erit,fac.c.Christiani de consecr. dist.2.nec enim is,qui non credit,vel mandata non seruat,fit mortalis respectu perpetuitatis;quia,& eius anima perpetuo perdurat:sed cũ sempiternæ infelicitati sit deputatus,creditur nõ iã perpetuo viuere,quàm perpetuo mori. fac.c.per venerabilem.ante fi.qui fil.sint legi. & c.;qui fine. 26.q.2.& quod ex symbolo Apostolico tenemur credere,scilicet vitã æternã,intelligẽdũ est de æterna beatitudine, & hæc veluti bene gestis acquiri tur:ita prauis moribus amittitur. Hinc est quod delicta quædã grauiora solemus mortalia peccata appellare,vt in c.vnũ orariũ.dist.25.scilicet,qđ soleãt animabus mortẽ afferre, & immortalitatẽ adimere:immortalitatem aũt nõ perpetuitatis;nam & animæ damnatorum perpetuo durant,sed beatitudinis:& hoc modo,& secundũ hanc intelligentiam forte prophani scriptores appellant Deos immortales. Tertia appellari põt imortalitas famę,siue glorię,& est cũ quis pręclare gestis ęternam apud posteros memoriam cõsequitur,de qua loquitur tex. insti.de excu.tut.in prin. vbi qui in acie pro patria ceciderũt,iõ parentibus ad excusationẽ a tutelis proficiunt;quia per gloriam viuere credũ tur:veluti enim per dedecus, & ignominiam vitæ quis dr̃ mori,vel mortuis comparatur,l.1.§.pen. ff.de bo.poss.contra tab.ita ex cõtrario per gloriosam mortẽ creditur viuis posse cõparari. Quarta,& vltima spẽs est immortalitas successionis , & hanc consequimur mediantibus successionibus nostris, & his qui post mortẽ nostram nos representant. Hęc aũt successionis ĩmortalitas subdiuidi põt in duas spẽs:nam alia est immortalitas successionis naturalis, alia est successionis legitimæ. Immortalitas successionis naturalis est illa, quam cõsequimur per stirpis propagationem, & mediante matrimonio:nam cũ natura nõ posset facere immortalẽ hoĩem tamquam indiuiduũ, vel Christiane loquẽdo:homo prim⁹ ob p̃uaricationẽ immortalitate corporis, & se,& posteros exuisset,reparata fuit hęc iactura filiorũ susceptione,& stirpis p̃pagatione. Vñ bene Imperator in Auth.de nup.in prin.dixit,matrimoniũ humano generi immortalitatem artificiose introducere,& filiorũ procreatione renouata gñ a manere,cui cõcor.tex.in l.lege.C.de legi.hęre.vbi Imperator loquens de masculo,& fęmina:ad hoc(inq̃t)natura vtrũq; corpus edidit,vt maneat suis vicibus immortale. Idem & elegãtius exprimit I.C.in l.liberorũ.in fi.ff.de ver.sig. Etenim(ĩquit)idcirco filios, filiasve cõcipimus,atq; edimus , vt ex prole eorũ,earũmve diuturnitatis nobis memoriam in eũ relinquamus. Immortalitas legitimę successionis est illa,quam cõsequimur mediantibus successoribus vñbus;puta hęredibus,vel bonorũ possessoribus. Hinc dicimus,qđ testõris,& hęredis est eadem p̃sona,Aut.de iureiu.a mo.pręst.in prin.viuit igitur is q. naturaliter est mortuus in hẽde suo lege vitam dante, vñ posset non incommode appellari hęc legitima immortalitas. & nõ solũ in hærede defunctus viuit, verum

Mortalia peccata cur sic appellata.

Immortalitas gloria.

Immortalitas successionis.

Immortalitas successionis naturalis.

Immortalitas legitime successionis.

verũ ẽt in hęrede hęredis. l. fi. C. de hęre. insti. Et nõ solum in hęrede hęre dis, verũ etiã in centesimo, & vlteriori etiã hęrede. Vnde pulchre I. C. in l. qui per successionem. ff. re iud. Qui per successionem (inquit) quãuis lon gissimã defũcto hęredes extiterint, nõ minus hęredes intelligũtur, quàm qui principaliter hęredes extiterint: & vsq; adeo per legem inter plures e- iusdem hoĩs hęredes inducitur idẽtitas personæ, qđ licet aliàs condõ de beat impleri in forma specifica. l. Mæuius cũ vulg. ff. de cond. & demon. si tñ relinquatur legatum sub illa conditione, si hęredi dederit, dando hæ redi hæredis dicatur grauatus conditionem impleuisse. l. cum ita 2. ff. de cond. & demon.

Studuit aũt, & multum laborauit lex in introducenda hac immortali tate, & propterea admisit, vt possint testõres facere plures gradus hęredũ, vt insti. de vul. & pup. inuitauitq; institutos hętedes ad hr̃ditatem adeun dã lucro Trebellianicæ, ac Falcidiæ. ff. & C. ad Sen. con. Treb. & ad l. Fal. permisitq;, vt hæredis hñdi cã liceat seruũ manumittere, etiã in fraudem creditorũ. §. 1. insti. quib. ex cau. man. non lic. & prætor plures gradus bo norum possessionis fac. dũ hoc agit, ne quis sine successore decedat. §. ad- huc autem. insti. de bon. poss.

Hęc aũt inducta sunt a iuris laboribus non solum probabili, verũ etiã necessaria rõne: nisi enim esset, qui defunctũ repręsentaret, & quodammo do viuum redderet, negotia humana sępissime medio in cursu intercide- rent, res familiaris, & existimatio periclitaretur, d. §. 1. & l. & quia. ff. de in terro. act. & l. 1. ff. de success. edic. in prin. Vendidi tibi domũ meã, deq; ptetio ad annũ fidem habui, anno nõ dũ exacto moreris, nisi lex in locum tuũ sufficeret, quem alterũ te esse statueret, & sic te quodammodo immor talem redderet, cõtractus ille emptionis exitũ habere nõ posset; nec enim esset, qui mihi pretiũ solueret, factumq; est non minus publico, quàm pri uato beneficio, vt quis hęredẽ haberet, arg. l. vel negare. ff. quemad. testa. aper. idq; vel nobis hominibus interdũ inuitis: nec enim lex vtilitatis tm̃ spe ad hæreditatem adeũdã allicere curauit: sed etiam coegit aliquando, & hinc necessarij hęredes. d. §. 1. insti. quib. ex cau. man. non licet. l. neces sariis. ff. de acq. hęre. §. 1. insti de hęre. qual. & differen. ausimq; affirmare necessitatem hanc, quę interdũ inest ex parte hęredũ, inesse etiam ex par te decedentiũ; ideoq; si homo liber, & solutus aliena potestate forte in extremo vitę cõstitutus diceret corã testib' rogatis, velle se decedere ꝓ- sus sine hr̃de non mõ testamentario, sed quocũq;, quod hæc cõtestatio ni hil valeret, & quod ea nõ obstante sibi tãquã ab intestato decedenri suc- cederet si a lege vocati successionem agnoscerent. Mouet me primo, qđ vt quis habeat hæredem, nõ eorũ solũ cã inductum est, qui decedunt, ve- rũ etiã viuentiũ. d. l. & quia. ff. de interro. actio. & d. l. 1. ff. de success. edic. quibus moriturus non põt pręiudicare. l. nõ debet. ff. de re iud. cum con- cor. Secundo quia, vt quis hętedem habeat, inductũ est non solũ fauore

Quantũ la borauerũt legislatores pro ĩtrodu cẽda ĩmor talitate le gitima suc cessionis.

Non esse in potestate decedentis decedere si ne hærede.

pri-

priuatorum decedentium, vt in l. 1. C. de sac. sanct. eccle. verum etiam publico. d. l. vel negare: vnde non potest huic dispositioni legis priuatorum pactis, vel contestationibus derogari. l. 3. ff. de testa. Tertio, quia id non possent homines tacite facere, donando omnia sua bona, & nihil pro facultate testandi sibi relinquendo, iuxta late no. in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de ver. obli. ergo nec expresse ad no. in l. cũ quid. st. si cer. pet. Hoc autem legis commentum in ducenda hac, vt ita dicamus, legitimæ successionis immortalitate mirabile fuit, certiusque immortalitate naturalis successionis; si quidem multos spe poriundæ prolis frustratur matrimonium, multos etiam in suscipiendorum liberorum desiderium minimè tenet: at nihil æque facile facere possumus, quàm nobis hæredem constituere: quod vel tribus uerbis explicare possumus. l. 1. ff. de hęre. instit. quod si noluerimus, aut non potuerimus id facere exclusi facti difficultate, lex nobis hęredem constituit. Ex quibus colligitur, hanc legitimę successionis immortalitatem ex duplici quasi fonte fluere; scilicet, ex dispositione legis, & hinc omnis successionum ab intestato tractatus; & ex dispositione hominis, & hinc tractatus de testamẽtis, quẽ nos iamiam aggredimur. Diuidit igitur rubrica nr̃a in duas partes. In prima agitur de testamentis. In secunda de ultimis uoluntatibus. Circa primam partem, quia quæstio quid nominis præcedere debet quæstionem quid rei. l. 1. ff. si cert. peta. antea quam ueniamus ad definitionem testamenti, quæro quot, & quibus modis accipiatur in iure hæc uox, testamentum? Resp. tribus, &c.

FINIS.

INDEX
LOCVPLETISSIMVS
OMNIVM RERVM, QVAE IN QVATVOR LIBRIS INSTITVTIONVM Iuris Canonici Io. Pauli Lancelotti continentur.

Abbas quomodo, & qualis sit eligendus. §. vt autem pagina 154
Abbas si imperet laico, vt monachũ etiã causa disciplinę verberet, vterque incidit in excommunicationẽ: secus autem, si imperet clerico ex causa necessitatis §. quod autem. 486
Abbas In fine, De comparat iuris. 78
In abbatem non potest eligi, qui non est professus, sed bene in episcopũ § & propterea. 155
Cætera vide infra in ver. Episcopus.
Abbates debent perquirere fugitiuos. Et monachi non possunt præesse Ecclesijs parochialibus, licet secus fit in regularibus. § Fugitiuos vero. 154. Cætera vide infra in vertic. Parẽtes.
Abortum procurans punitur, vt homicida, secus si id casu fieri contingat §. is quoque. 476
Abscissi ex necessitate promoueri possunt, secus si ex voluntate. § idem iuris. 105
Absens potest vni de capitulo votum suum demandare § sed etsi. 27
Absentia & mors æquiparantur, re non integra, §. quæsitum est. 316
Cætera vide infra in ver. Probatiõ spolij.
Absolui quis potest ex causa, ab alio, quàm ab Apostolico. § quod autem supra. 489
Absolutio potest delegari ex causa certis casibus § his autem. 490
Absolutio ab excommunicatione ad cautelam peti potest. § si quis tamen. 500
Absolutio non conceditur, vbi manifestum est delictum, nisi pręuia cautione, aliàs secus. §. manifestum. lib 4. tit. 13. pag. 502
Absolutio surreptitia nõ tenet, & innodatus pluribus non potest ab vna tantũ excõmunicatione absolui. § quod si quis, Lib. 4. tit. 13 p. 503
Absolutus vi, vel metu, duplici excõmunicatione innodatur § illud etiam. lib. 4. tit. 13. pag. 504
Abstrahens inuitũ à sacris locis excommunicatur: & quasi sacrilegus punitur. §. sacrorum locorum. 256
Abstrahi non potest quis inuitus à domo Episcopi, vel ab Ecclesię circuitu intra triginta passus § nec ab atrijs. 257
Abstrahi non debet liber homo violenter ab Ecclesia, nisi impetrata vita & membrorum incolumitate. §. hæc tamen securitas. 257
Accessorij idem iuris est, quod de principali §. nec obijciat. 452
Accusare matrimonium non permittitur ei, qui tẽpore denunciationis siluit: nisi iuret de calũnia, & quod post denuntiationem nouit, quæ obiecturus est: & negligentia auctoris mei nõ intelligitur esse mea § non tamen. 225
Accusare potest quis matrimonium, etiã post denunciationem, ex causa § idem iuris erit. 226
Accusare matrimonium non ex causa delicti soli coniuges admittuntur § sed nec omnes 226
Accusare matrimonium ex causa delicti omnes admittuntur: sed potissimũ coniunctiores, antiquores & honestiores. § quod si delictũ. 227
Accusator non probans obiectum crimen, tenetur ad pęnam talionis, nisi suam innocentiam purgauerit. interim dum purgat, est suspendẽdus § accusator igitur, 442
Accusatio excipienti de spolio à tertio facto, debet indul[illegible] tempus intra quod restitutionẽ petat, & causam si potest, finiat, quo elapso nõ obstante tali exceptione accusari poterit. § inter scholares. 560
Acolythatus est de minoribus ordinibus. § sunt igitur. 87
Acta cum procuratore reuocato, donec ignoratur reuocatio, tenent §. ad hæc etiam. 329
Acta iudicij post reuocationem procuratoris nõ igno-

ignoratam nō tenet.§ quod si scientibus. 529
Actorum omnium intimatio parti appellatæ est facienda, & appellare sufficit coram maiori parte iudicum.§. quod si à pluribus 431
Actor sequi debet forum rei.§. quod si inter, 309
Actor mittitur in possessionem rerum rei contumacis,& post annum efficitur verus possessor. reseruata quęstione super proprietate.§.illud quoque videtur. 344
Actor,si ob potentiam aduersarij contumacis nō possit possessionem ingredi,vel illam amiserit, nihilo minus efficitur verus possessor elapso anno.§.si tamen propter. 345
Actor anno elapso nō reputatur possessor, si per eum steterit quo minus intrauerit possessionem.§ idem iuris est. 345
Actor si non venerit in termino, ad quem reum citari fecerit,debet reo reficere expensas,& cauere de in posterum comparendo, aliàs non admittitur ad aliam citationem.§ idem quoque actor. 347
Actor reo comparente debet clarū iudici libellum offerre.& quid sit libellus,§.in primis igitur. 349
Actor recusans subire iuramentum calumniæ,cadit ab actione,& reus habetur pro confesso.§. sed vt veritate. 380
Actoris & rei cōuenientis æqualis debet esse cōditio in iudicio.§.vtriusque autem. 364
Actus precedens subsequentem limitat, & interpretatur §.sed si eundem. 328
Administratores hospitalium æquiparantur tutoribus. §. vt autem hi. 270. Supra dicta non habent locum in hospitalibus militarium ordinum,aut religiosorum.§. prędicta verò ad. 271.
Adulterij appellatio est generalis: propriè tamē in nuptam committitur : & quæ sit adulterij pœna.§.adulterii generalis est. 471
Aduocatus non potest esse testis in causa,in qua aduocauit.§ is quoque qui. 396
Aduocati responso nisi sit statim reuocata, facit litis contestationem.§.an aduocati. 379
Aedificans rite,vel dotans acquirit ius patronatus,eumq; debent sequi cōmoda,quem sequūtur incōmoda.§.ædificatione acquiritur. 131
Aegrotantes,muti,& surdi baptizari possunt. §. muti quoque. 166
Aequipollentium non refert quid fiat.§. appellasse autem. 430
Affectus punitur,licet non sequatur effectus. §. sed etsi. 240
Affinitas superueniens dirimit sponsalia de futuro.§.item si inter. 198
Affinitas quid sit.§.naturalis cognatio. 22
Affinitas & consanguinitas contrahitur etiam ex damnato coitu. § nec interest. 220
Affinitas subsequēs non dirimit matrimonium, sed precedens legitime proba. §. ergo precedens. 223
Agenti petitorio ad coniugem obstat consanguinitatis exceptio.secus si possessorio: quia ante quàm de exceptione cognoscatur,plenaria restitutio est facienda,nisi conuentus excipiens iuret de malitia,& probationes habeat in promptu, quo casu fiet restitutio quoad alia, non quoad copulam.§ ergo nisi. 236
Alienatio rei Ecclesiasticæ facta sine vtilitate Ecclesiæ,& clericorum consensu, non valet : & quid cōtineat Alienationis verbum. §. ex his consequens. 294
Propter altaris detrimentum, ipsum altare,non Ecclesia,est iterum consecrandum.§.de eo dubitari. 248
In altari,qui laborat,de altari debet & viuere. §. præbenda nihil. 107
Amēs si ante amentiam habuit propositum baptizādi,baptizari potest.§.de dormiētib⁹. 167
Angustia temporis ad comparendum vitiat citationem § sed etsi. 340
Animal tuum si damnū dabit,potes liberari illud dedendo,nisi sit ferum animal, & nocere solitum,& non fuerit adhibita debita diligentia.§.quod si animalia.lib.4.tit.12.pag. 480
Animus & propositum distingunt maleficia. §. diuersa ratio. 240
Apostatæ qui sint,& quotuplex apostasia,& qua pœna puniatur apostatę.§. apostatæ sunt. 461
Appellans ab inter locutoria debet in scriptis appellare,& intra triginta dies apostolos petere, & exhibere cōtinentes causam appellationis; aliàs causa censebitur deserta §.multum autē interest. lib 3.tit.17 pag. 424
Appellans minus rationabiliter condemnatus in expensis ad inferiorem iudicem remittetur, nec potest quis alias causas prosequi, quā expressas.§.quod si iudex lib.3.tit.17.pag. 426
Appellans ab ordinario potest coram eodem sub alia causa conueniri.§ licet autem: 429
Appellans vnus ex pluribus, si obtineat in causa appellationis prodest victoria cōsortibus.si sit idē negocium,& causa.§.idē ex cōtrario. 432
Appellantem potest ab interlocutoria penitere, & facere,vt prior iudex cognoscat,sed appellato sunt reficiendę expensę, quas is fecit ob appellationem.§.ac veluti.lib.3.tit.17.pag. 424
Appellare sufficit coram maiori parte iudicū.§. quod si à pluribus. 431

Appel-

Appellatur à vicario ad Archiepiscopum, & ab Archidiacono ad Episcopum. §. inter vicariū autem. 64
Appellari nō potest ad Papam à iudice seculari sedi Apostolicæ nō subdito. §. Sed nec tūc. 429
Appellari potest, si locus non tutus parti assigna tur, vel sententia contineat manifestam iniquitatem, etiam si sit rescriptum appellatione remota. §. interdum etiam. 433
Appellatio quid sit, & quare inuenta. §. appellandi vsus. lib. 3. tit. 17. pag. 422
Appellatio alia extraiudicialis, alia iudicalis, & de iure Canonico etiam extra iudicium appellatur, quæ appellatio Prouocatio dicitur §. appelationum duæ. lib. 3. tit. 17. pag. 423
Appellatio Iudicialis diuiditur in duas species. §. rursus in iudicio. lib. 3. tit. 17. pag. 423
Appellatio est deserta, lapso anno, & ex causa biēnio. §. illud tam iudiciali. 433
Appellationis ptextu violatoribus interdicti minimè suffragatur. §. nec aliud violatoribus. lib. 4. tit. 14. pag. 510
Appellationi in quibus casibus non est deferendum. §. non omnis ergo. lib. 3. tit. 17 pag. 428
Appellationi legitimæ qui nō defert punitur. §. & ideo nec. lib. 3. tit. 17 pag. 428
Ad Appellationem prosequendam interdum datur plus, quàm biennium. §. accidit tamen aliquando. 435
In Appellatiōe à definitiua nō est necesse causā inserere. §. in appellationibus. li. 3. tit. 17. p. 425
In Appellatione ab interlocutoria debet talis causa allegari, quæ si esset vera, reputaretur legitima. § cum autem. lib. 3. tit. 17. pag. 425
Reliqua vide infra in ver. Regulares.
Arbiter super pluribus si super vno tantum pronuntiet, non expirat compromissum, nisi habuerit à partibus facultatem ita pronuntiandi. § fiuiuntur. 336
Arbitri qui proprie sint. § arbitri dicuntur. 334
Cetera vide infra in verb. Electio.
Arbitrorum potestas non expirat re non integra etiam non secuta electione. §. quod si intra. 33
Archidiaconus est à iure constitutus vicarius, & quasi oculus Episcopi, & inter clericos cognoscit, visitat, & corrigenda emendat, & ardua ad Episcopum defert; de cuius licentia poterit etiam excommunicare. §. quoniam vero grauis. 60
Archiepiscopus impeditus, cōsecrationem sui suffraganei alteri committere potest. §. quod si Metropolitanus. 50
Archiepiscopus potest visitare prouinciam, etiā quando suffraganei non sunt negligentes. § visitandi vero. lib. 2. tit. 21. pag. 287
Archiepiscopi sunt præsules episcoporum vnius prouinciæ. §. archiepiscopi sunt. 22
Archiepiscoporum auctoritas. §. ad hos igitur 23.
Archipresbyteri vrbani quod sit officium. § vrbani sunt. 61
Archipresbyter est vicarius episcopi circa diuina, & archipresbyterorum duæ sunt species. §. non absimiles. 61
Archipresbyterorum foraneorum quæ sit potestas. §. exteri sunt qui. 62
Argumentum à regulari ad monachum regulariter valet: & econtra §. quoniam vero. 144
Argumentum per dationem instātiæ soluitur. §. nec refert, quod. lib. 2. tit. 12. pag. 211
Articuli plures connexi si per rescriptum plures committantur, & in vno remoueatur appellatio, intelligitur remota etiam in alijs. § iam dubitari poterit. 432
Assassinium sicuti omnium homicidiorum est atrocissimum, ita etiam atrocissime punitur. § cum non. 476
Assecutus Episcopatum simonice, sed ignoranter, si fiat postea regularis licet ad primum reuerti non possit, alium tamen Episcopatum consequi potest §. rursus, si quis. 761
Attentata post appellationem ante definitiuam non reuocantur, nisi primo de veritate constiterit, vel nisi post inhibitionem debito modo factam attentata fuerint. §. illa vero quæ. 430
Auditorū numerus in fine, De comp. iuris &c. 76
Axiomata iuris ciuilis. ibid. 74
Axiomata iuris canonici. ibid. 75

B

Baptismus operatur animæ ablutionem, & in locum circumcisionis est institutus. §. baptismus est ablutio. 162
Baptismus alius fluminis, alius flaminis, alius, sanguinis § quod quidem. 165
Baptismus non debet conferri in priuatis domibus, nisi ex necessitate, vel ob magnam nobilitatem § illud etiam nouissimè. 169
Baptismus, nec chrisma possunt iterari, & vtrumque conferri potest tempore interdicti, § commune etiam. 172
Baptismum iterantes sunt deponendi ab officio, & beneficijs. § illi quoque qui. 169
In Baptismo multa fiunt, quæ non sunt de eius substantia § postremo sciendum est. 169
In Baptismo, cōfirmatione, & catechismo debent patrini interuenire. § illud cōmune est. 171
In baptismo licet plena contingat peccatorū remissio, non tamen contingit plena nonitas. §

non tamen ex. 163
Baptizare seipsum nemo potest. §. sed quamquam. 164
Baptizandi cura ad solos sacerdotes spectat, sed ex causa necessitatis quilibet potest baptizare. §. baptizandi autem curam. 163
Baptizantur paruuli in fide parentum, & Ecclesiæ, & non debet minor esse virtus baptismi, quam circumcisionis. §. non tamen, quia. 165
Baptizari possunt separatim tam mater, quàm filius in ipso articulo parturiendi; nec ob id creditur baptismus iteratus. §. is quoq; cuius. 166
Baptizari possunt muti, surdi, & ægrotantes. §. muti quoque. 166
Baptizari possunt dormiens & amens, si ante somnum & amentiam habuerunt propositum baptizandi. § de dormientibus, &c. 167
Baptizari sine metu iterationis is, de quo nõ est præsumptio, quòd sit baptizatus, potest. § illud in dubium. 168
Baptizatus qui non est, & ordinatus est, debet baptizari, & rursu s ordinari. §. de eo. 94
Baptizatus in ægritudine non debet ordinari regulariter, & rebaptizati nunquã ordinantur § se d etsi nullum. 103
Baptizari ab hæreticis, schismaticis, paganis, vel alias facinorosis non sunt denuo rebaptizandi. §. sed etsi qui. 164
Baptizatus inuitus characterem suscipit, & coẽdus est ad obseruantiam fidei, secus si penitus sit coactus. §. sed etsi quis. 167
Baptizatus iterum scienter debet seuerissime puniri, ignoranter verò bis baptizatus nõ potest ordinari, nisi ex necessitate. §. quod si quis sciens. 168
Bella etiã, & seruitutes hominẽ in sua specie cõseruant, & qua ratione. in fine, De comp. iuris. &c. 68
Bella per ius canonicum cum iure gẽtium ibid. 69
Beneficium ex simplici mandato de prouidendo non potest prouideri obinenti aliud beneficiũ nisi fuerit id expressum, quo casu solum vnicũ & non curatum beneficium obtinenti prouideri poterit: & pluralis locutio restringitur ad duo. §. nam & is, cui. 127
Beneficium nemo sibi confert, veluti nemo se præsentat, nec vacatui beneficij tenet collatio, aut prẽsentationis prouisio. §. sunt autẽ institutiones. 138
Beneficium si conferatur non idoneo ad residendum, & prouisus priuã dus est beneficio, & collator cõferendi potestate, § debẽt autẽ hi. 141
Beneficium non vacat per religionis ingressum ante professionem, nisi de consensu ingressis. §. etsi contigerit eum. 150
Beneficium restitutionis in integrum non indulgetur, nisi intra quattuor annos, si nõ subsit aliqua rationabilis causa, vt dictum spatiũ prorogetur. § sed siue sententia. 432
Beneficiũ consecutus simoniace per accusationẽ conuictus, priuatur beneficio, & deponitur, per inquisitionem vero priuatur quidem beneficio, sed post peractam pænitentiam in suo ordine permittitur ministrare. §. quod si non ordinem. 452
Beneficij collati pluribus vbi de prioritate non constat. primò possessor, deinde maior prerogatiua præfertur, §. item si à sede. 122
Beneficij appellatione non venit pensio. §. & si quis litteras. 125
Beneficij spectantis ad prouisionem plurium, cui mandatur prouideri, intelligitur coniunctim. § si vero de beneficio. 127
Beneficia Ecclesiastica debent sine diminutione conferri § postremo illud sciendum est. 129
Beneficiorum permutatio, si completa est, ex vna parte, & per alterã stat quo minus impleatur, restituitur pars ad suum beneficium. §. subuẽtum tamen est ei. 71
Super beneficiorũ pluralitate rescripto apostolico dispẽsatur, max ime, circa litteratas personas. §. inde etiam licet. 121
Bigamus, & qui vxorem duxit viduam, eiectam, vel meretricem ordinari non possunt, §. etiam repellendi sunt. 103
Bigamus est, qui duas duxit vxores, & qui secundas nuptias tantum de facto contraxit reputatur bigamus: idem si cum vidua de facto contraxit. § est autem bigamus. 104
Blasphemus si iniunctam sibi pænitentiam peragere recuset, & viuens ab ingressu Ecclesiæ arcebitur, & mortuus Ecclesiastica carebit sepultura. §. diuersa est pœna. 462
Bonum aliquod subsecutum præcedẽs delictum & eius pænam non abolet. §. vsque adeo autem. 239
Bona quęsita sacerdotib' intuitu Ecclesiæ debẽt remanere apud Ecclesiam, nec de his potest quis testari, & quid contineatur nomine Ecclesiæ. §. generaliter igitur. 306
Bona serui promoti ad sacros ordines ab intestato decedentis diuiduntur in quattuor partes. §. si vero seruus. lib. 2. tit. 28. pag. 304
Bona hæreticorum post latam sententiam confiscantur, §. bona quoque damnatorum. 457
Bona hęreticorum etiam post mortem confiscãtur. §. post mortem quoque. 457

Cada

C

Cadauera punitorũ pœnitẽtiũ sunt tradẽda sepulturę Ecclesiasticę §. ex his apparet. 277.
Candor linguæ apud iurisconsultos quanti faciendus in fine de comp.iuris. 75
Canones quibus constẽt,& quotuplica sunt Cõcilia,& quæ Concilia vniuersalia. §. Canonũ quidem alij. 13
Canonica portio quid sit, & quod est duplex, parochialis & Episcopalis, & quod parochialis debetur curato de relictis factis Ecclesiæ, in qua qs posthabita propria Ecclesia elegit sepeliri §. Canonica portio est.lib.2.tit.25. 279
Canonica portio de his quæ quis viuẽs & sanus cõtulit alicui Ecclesiæ,curato nõ debetur,secus si infirmus,& ex eadem infirmitate decedens.§ sed etsi nihil. 280
Canonica portio soluitur Ecclesiæ,in qua qs diuina pręcipit,& si duo quis habeat domicilia, diuidetur inter Ecclesias duorum domicilio rum.§.dubitari tamen potest. 281
Canonica portio de quibus relictis nõ detrahatur.§.sunt tamen quædam. 281
Canonica Episcopalis est quam detrahit Episcopus de relictis pro anima, quã testator prohibere non potest: & vbi eadem ratio,eadẽ debet esse iuris dispositio. §. Canonica portio episcopalis. 282
Canonica portio Ecclesiæ dẽtur de relictis Episcopo,quam tamẽ potest testator prohibere. §.item ex contrario. 283
Canonica portio si q̃d simplr Episcopo a cõiun cto fuerit relictũ,in dubio nõ debet Ecclæ,secus si ab extraneo.§.sed in hac specie. 283
Canonica purgatio quæ sit,& quales esse debẽt compurgatores.§.Canonica purgatio. 446
Canonistæ quasi Moses in fine, De compa.iuris. 76
Canonistæ an sit affectare eloquentiam.ibid.67
Canonistæ dignitatibus insignes.ibid. 78
Capitulum sede vacãte potest instituere præsentatos.Idem potest vicarius sine speciali mãdato Episcopi.§.dissimiles sunt. 139
Capitulum sede vacante non fungitur vice Episcopi in conferendo.§ licet autem. 113
Casus in quibus solemnis libelli porrectio non est necessaria §.sunt tamen casus. 350
Casus excepti ab illa regula, spoliatus ante oĩa est restituendus.§.sunt & alij. 372
Casus resignationis non includitur, nec verificatur in casu mortis.§.eodem spectat. 124
Casus futuræ vacationis non verificatur in casu nouæ creationis.§.idem obtinet. 124
Causa quid sit,& quid iudicium.§. restat.lib.3. tit.1, pag.305
Causa suspitionis qualiter cognoscatur & expediatur.§.recusationis autem. 319
Causa deseritur in tribus casibus ob nõ petitos apostolos §.idem iuris est.lib.3.tit.17.p.424
Causa cessante cessat effectus.§.licet autẽ 92.§ sed etsi iudex lib.3.tit.17.pag.427.§ periculo tamen. 489
Causæ iustæ non residendi quæ sint, & qui sine causa non residet,post monitionem priuãdus erit.§.si tamen. 142
Causæ vniẽdi sunt necessitas,& vtilitas. §.velut ergo ex. 251
Causæ quibus factũ est,vt liber non exierit nomine Pontificis.§ sed vsqueadeo. 5
autio, vide infra in ver. Receptio.
Celebrare non licet, nisi in tẽplis consecratis, nisi ex priuilegio,vel ex causa necessitatis §. Ecclesiam.lib.2 tit.18.pag. 241
Celebrare licet sub dio, constitutis in itinere:& celebrans in priuatis domibus est deponẽdus § in itinere quoque. 242
Celebrans in Ecclesia polluta,vel simoniacè cõsecrata,non incurrit irregularitatem,secus si alia ratione violat interdictum.§-est autẽ inter hæc.lib.4.tit.14 pag. 506
Celeritas inimica cõsilio in fine,de cõp.iuris.74
Cẽsuræ Ecclesiasticæ appellatione quid veniat, quid sit excommunicatio, quid interdictum quid suspensio.§.Ecclesiasticæ censurę. 481
Cẽsus & tributa de fructib⁹ de qb⁹ decimę soluũ dę sũt,nõ debẽt deduci.§.sed nec cẽsus. 288
Census generaliter sumptus continet omnem pensionem;specialiter vero tantum cathedraticum.§.census appellatio.lib.2.tit.21. 262
Cẽsus quibus temporibus, & quibus causis põt constitui in Ecclesiis §.constituitur. 262
Chrisma ieiunis & à ieiuno dari debet, nisi necessitas aliud cogat.§.accedent igitur. 171
Chrisma non potest iterari,& conferri potest tẽpore interdicti.§ commune etiam. 172
Chrismatis Sacramentum operatur augmentũ gratiæ,& soli Episcopi chrismãt. §.igitur omnes fideles. 170
Christiani non debent nubere infidelibus,& si illis nubant, fiunt excommunicandi. §. cultus quoque disparitas. 208
Christianorum quidam sunt laici, quidam clerici: & clericorum quidam sunt in sacerdotio constituti, quidam in sacris nõ in sacerdotio, quidam nec in sacerdotio, nec in sacris § per sonarum genera. 20
Christianorũ testimonia aduersus infideles ad

mittuntur, sed non contra. §. Christianorũ quoque. 394
Ciceroniani interpretes.in fine, De cõp.iuris 77
Citandi sunt in confirmatione faciẽda, quorum interesse potest, & calumniose opponente pu niantur, §. Illud etiam 47
Citatio est initium iudiciorum, sine qua omnes actus regulariter sunt nulli, §. omnium autẽ iudiciorum. 338
Citatio ex quatuor capitibus elusoria redditur. §. sit tamen interdum. 339
Citatio ex qualitate loci non arctat ad comparẽdum. §. locus quoque. 340 Cetera vide infra in ver. Diebus.
Citatus à non suo iudice non tenetur comparere §. fit tamen interdum. 339
Citatus legitime qui mutauit iudicem, non propterea potest declinare iudicem, cum sit præuentus §. si tamen contigerit. 339
Citatus ad instantiam spoliatoris non tenetur comparere. §. idem iuris est. 339
Citatus potest ex legitimo impedimento non comparere: quo tamen cessante debet se iudici præsentare. §. adhuc, tametsi 342. Reliqua vide infra in ver. Electio.
Ciuilis constitutio non ligat, quamuis Ecclesiæ fauorabilis. §. quod vsque adeo. 13
Clericus, si cum mandatur ei prouideri de beneficio vacaturo, negligat petere prebẽdam, nõ poterit postea aliam petere, nisi fuerit in Canonicum receptus. §. quo tamen casu. 121
Clericus in causa suę Ecclesiæ non cogitur iurare de calumnia, secus in propria, quo casu iurat propositis tantũ scripturis, non tactis § in hac tamen parte. 380. & 381
Clerico ingenuo, deficientibus successoribus ab intestato, succedit in totum Ecclesia. §. quod si decesserit. lib. 2. tit. 28. pag. 303
Clerico si modica sit lata iniuria, vel qui intulit, non prouectæ sit ætatis, potest ordinarius absoluere eum, qui incidit in canonem latæ sententiæ. §. item si non enormis. 489
Clerici qui aliquando fuerunt dæmoniaci, non possunt ad vlteriores ordines promoueri. §. is quoque, qui. 106
Clericũ volentẽ percutiens, & clericus consentiens sunt excõmunicati. §. Volentẽ quoque clericum. 486
Clerici facientes querelam de suis malefactoribus non fiunt irregulares, etiam si iudex mortem illis inferat §. idem & de clericis. 108
Clerici pro sepultura nõ possunt aliquid exigere, nec consuetudo in contrarium valet: possunt tamen spõte oblatũ accipere. §. illud etiam atque etiam. 178
Clerici communiter viuentes soluũt prædiales decimas. §. de monachis & reg 294
Clerici possunt, maxime accedẽte iusta causa de bonis Ecclesiasticis facere eleemosynam. §. licet autem clerici. lib 2. tit. 28. pag. 302
Clerici possunt testari de his, quæ ac quisiuerũt non intuitu Ecclesię. §. de his vero. lib. 2. tit. 28. pag. 303
Clerici habent priuilegiũ, ne coram iudice laico conueniri valeant; cui nõ potest vllo pacto renuntiari: in iudicem tamen Ecclesiasticum non suum possunt consentire accedente consensu diœcesani. §. pari ratione. 307
Clerici & monachi non possunt esse procuratores, nisi proprię Ecclesię, vrgẽte necessitate, & superioris iussu. §. sed nec. & §. idẽ quoq; 325
Clerici regulariter coram sęcularibus iudicibus postulare non possunt. §. postulandi quoque. 325
Clerici possũt testificari pro Ecclesia, & singula res personę pro vniuersitate sua: nisi tamen aliqua causa probabilis impediat. §. in sũma quicumque. 393
Clerici & monachi deseruientes Ecclesiæ sunt exẽpti à muneribus personalibus. §. personalis immunitas. 258
Clerici miserabilium personarum tutelam debent suscipere. §. viduarum autem. 259
Clerici tenentur ad murorum custodiã tempore necessitatis. §. excipitur etiam. 259
Clerici ob magnã necessitatem, vel vtilitatem, cõsulto Pontifice possunt, sine tamen coactio ne, laicis subuenire. §. si tanta tamen fit. 260
Clericos detinẽs, vel ducens in vincula incurrit excommunicationem latę sententię, nisi facit de voluntate suorum Prælatorum. §. interdum etiam si nullam. 485
Clericos qui ratione officij, vel intuitu disciplinę percutiunt, nõ sunt excõmunicati §. item si qui ratione 488. Reliqua vide supra in ver. Cristianorum, & infra in ver Laicus.
Coactus omnino excommunicatis cõmunicãs nõ cadit in excõmunitationẽ secus si quis solo metu communicet. §. sed an inuitus. 499
Coadiutor ex causa datur Episcopo, cuius datio ad sedẽ Apostolicam pertinet. §. accidit etiã 65
Coadiutor qualiter dãdus remotis partibus. §. quod tamen. 65.
Coadiutor etiam inferioribus ab Episcopus dandus est, & vtrisque de facultatibus Ecclesiæ erit subueniendum. §. nec solũ Episcopis. 66
Coeũdi impotentia & frigiditas matrimonium impe

impediunt §. item frigiditas. 213
Cognatio est triplex, spiritualis, legalis & naturalis: & spiritualis cognatio impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. § multo magis cognatio. 216
Cognatio impeditiua matrimonii non oritur ex sacramentis, exceptis baptismate & confirmatione. § eisdem modis. 217
Cognatio spiritualis per Catecheismű cõtracta impedit matrimoniũ contrahendum, sed nõ dirimit cõtractum §. per Catechismum. 217
Cognatio spiritualis nõ dirimit matrimonium antea contractum. § diximus autem. 217
Cognatio, licet plures nõ debeant esse patrini, si plures tamen fuerint, cũ omnibus spiritualis contrahitur. §. de eo quoque admonendi. 218
Cognatio legalis modo affert temporale impedimentum matrimonii, modo perpetuum. §. legalis cognatio. 219
Cognatio naturalis quid sit. §. naturalis cognatio. 219
Collatio de beneficiis causa permutationis vacantibus, facta aliis quam permutantibus, nõ tenet. §. & generaliter. 71
Collatio per rescriptum Apostolicũ mandatur fieri, cũ alicui simpliciter de beneficio prouidetur, & pura est. §. per rescriptũ Apost. 117
Collatio Apostolici in diem facta accedente decreto irritante ligat manus ordinarii. §. dies adiicitur. 117
Collatio conditionali, & concurrente decreto non impletis conditionibus non ligat manus ordinarii §. sub conditione mandatur. 117
Collatio determinationum iuris canonici, & ciuilis circa easdẽ facti species in fine, de cõp. 72
Collatio facta motu proprio pluribus beneficiis in eadem Ecclesia simul vacantibus, intelligitur facta de pinguiori, si beneficia sint ęqualia, ad eũ spectat electio, cui gratia est cõcessa collatio vero facta ad petitionem alterius, ad minus beneficiũ restringitur, si sint æqualia, eligit qui alias conferebat: & motu proprio tunc cẽsetur gratia fieri, cum id exprimitur. §. item si pluribus. 119
Circa collationem factam post deuolutionem dispensari potest. § is quoque qui. 114
Collatio, licet ante acceptionem beneficii quis nullũ habeat in eo ius, tamen collator de eo alteri primo non consentiente, prouideri non potest, tamen primo prouiso prǽfigitur terminus ad acceptandum, quo lapso poterit beneficium alteri conferri, nisi primus etiam lapso termino acceptauerit. § illud autem tam. 116
Colatorẽ facit lex, vel cõsuetudo §. cõferũtur. 110
Commissum cum quid cõmittitur, censentur omnia commissa, per quę peruenitur ad illud §. sed siue vni. 313
Commoda eũ sequi debent, quẽ sequũtur in cõmoda. §. ædificatione acquiritur. 131
Cõmunicans excommunicatis incidit in excommunicationem, & iudices curare debẽt quod excõmunicati ab actis legitimis & cõmercio aliorũ abstineant §. quorum ille prętereundus. 492
Communicans excommunicato in contemptũ incidit in maiorem excommunicationem §. hoc tamen tunc. 496
Communicans excommunicato in conuertẽdo non est excommunicatus. §. item cum voluntate 499
Communicantes excommunicatis metu, excommunicationem non euadunt. § aliud. 499
Complices inferentium manus violentas clericis, pari pœna cum inferentibus puniũtur. §. sed etsi manus. 84
Compromissum termini lapsu expirat. §. lapsu temporis. 337
Compromissum morte tam arbitrorum, quam cõpromittentiũ expirat, nisi specialiter sit dictum de heredibus compromittentium. §. mortis quoque interuentu. 337
Compromissum recipere potest qui non prohibetur. §. feminæ quoque. 335
Cõpromittere qui non possunt, reperiuntur quidam, & qui illi sint. §. sicuti autem ij, quos. 335
Compromitti potest tã in iudicem ordinarium quàm delegatum. §. sed etsi qui. 334
Compromitti in quibus personis non possit. §. sed neque serui. 334
Compromitti non potest in laicum de re spirituali, nisi sit clerico adiunctus, vel in eum sit compromissum auctoritate Apostolica. § sed nec in eum. 335
Compromitti nõ potest in feminas, nisi id permittat regionis consuetudo & ordinis. §. feminæ quoque. 336
Cõpromitti in quibus causis non possit, & quod super matrimonio spirituali potest compromitti: secus super carnali. §. pleræque etiam causæ. 336
Concessum inferiori multo magis conceditur superiori. §. quod autem diximus. 24
Concessio generalis non comprehendit ea, quę quis non esset verisimiliter in specie cõcessurus §. de eo tamen. 177
Concilia quotuplicia sint, & quæ concilia vniuersalia. § canonum quidem alii. 13

Concilia principalia quattuor sunt, Nicænum, Cōstantinopolitanū Ephesinum, & Calcedo nense §.inter cetera autem. 15
Inter Concilia discordantia proponitur senten tia eius, qui est maioris auctoritatis. §.alia ve ro Concilia. 15
Concilia prouincialia, quæ sint, & quā auctori-tatem habeant. §. Prouincialia Concilia. 14
Concilia Episcopalia quæ sint, & qui ipsis ligen tur. §. Episcopalia Concilia. 16
Conciliorum vniuersalium celebrandorum ini tium post Apostolos cœpit temporibus Con stantini: & ipsorū celebrandorum est apud se dem Apostolicam auctoritas. §. quorum cele brandorum. 14
Conditiones turpes adiectæ sponsalibus vel ma trimonio, non vitiant; sed vitiantur, nisi sint contra substantiam & naturam coniugij. §. hoc tamen de his. 193
Conferre Gradus quidam, circa potestatem cō-ferendi inter ordinarium, legatum & summū Pontificem. §. est ergo inter. 120
Conferens se propria auctoritate ad aliā Eccle siam, & habita carebit & ambita. §. ea propter quicunque. 69
Conficiēs famosum libellum, & manifestans pa ri pœna puniuntur. §. inferuntur autem in-iuriæ. 481
Confirmatio non conceditur nisi cum causæ co gnitione. §. is autem, ad quem. 45
Confirmatio in forma communi nō præiudicat appellationi, nec laudū inualidum toborat, aut processum impedit, sed obtenta super re ab aliquo pacifice possessa, facit vt quis non possit conueniri Sedi Apostolicæ. §. postremo sciendum est. 436
In Confirmatione facienda citandi sunt, quorū interesse potest. §. illud etiā confirmantē. 47
Confirmatus qui nō est, non potest res Ecclesiæ administrare §. quandiu autem. 44
Cōfirmatus, & nondū consecratus, exercet so-lum quæ sunt iurisdictionis, & non quæ sunt ordinis. & nemo dat, quod non habet. §. Hoc aūt sic. 49. Reliqua habes supra in ver. Citādi.
Confiteri debet vnusquisque semel in anno, & Eucharistiam sumere, nisi de consilio sacerdo tis abstineat. §. priuata, aut secreta. 174
Confiteri non proprio sacerdoti tribus casibus quis potest: si obtineat licentiam ab eodem, vel ab Episcopo, vel si cōfiteatur fratribus ha bentibus generalem potestatem audiendi cō fessiones. §. quod autem di citur. 176
Confitendi qui habuit propositum, potest absol ui, si sæuitia morbi non possit confiteri. §. si quis autem. 179
Confessio, & contritio sine satisfactione parum proficiunt. §. sed nec contritio. 178
Confessionem qui reuelat, in perpetuum est in monasterium detrudendus. §. sed siue pro-prius. 177
Cōfessorem eligendi licētiam potest Episcopus suo subdito concedere. §. Eps quoqꝫ. 176
Confessus & probationibus cōuictus æqui parā-tur: & confessio erronea si statim reuocatur, nō affert præiudicium. §. redditis igitur. 387
Confessus crimina coram inquisitore, nō pote-rit cōfessionem suam, eo prætextu reuocare, ꝙ non præcesserit fama inquisitionem. §. si quis tamen. lib. 4. tit. 1. pag. 443
Coniuges facta separatione thori ob fornicatio nē carnalē, post emēdationē nō cōpelluntur se resumere, secus si ob spiritualē, nisi alter velit monasteriū ingredi. §. multū aūt interest. 233
Coniugū, altero inuito, potest quis vouere pere grinationem. §. licet autem alter. 236
Coniugum infidelium vnus si conuertatur ad fi dem, & alter nolit sibi cohabitare, vel nō sine peccato mortali, soluitur coniugiū, & conuer sus cum alia contrahere poterit, & proles cō munis conuerso assignabitur. §. item si alter. 209
Coniugum infidelium, si alter cōuertatur, & an tequā m alij legitime coniunctus fuerit, alius quoque conuertatur, debent se inuicem reci pere. §. quod si conuersum. 209
Coniugium spirituale dissoluitur per degrada-tionem. §. per gradationem. 79
Coniugiorum aliud est legitimum, & nō ratū, aliud legitimum, & ratum, aliud ratum & nō legitimum. §. ex his apparet. 214
Coniuncti vxoris nō impediuntur matrimoniū contrahere cum coniunctis viri. §. quamq uā autem omnes. li b. 2. tit. 13. pag. 222
Connexa & dependentia sunt simul tractāda. §. post hæc vid eamus. 106. & 107
Consanguineam vxoris suæ qui cognouit, non potest debi tū petere, licet reddere teneat ur: & vxori superstes carebit spe coniugij. §. si quis autem. lib. 2. tit. 13. pag. 222
Cōsāguinitas qd sit. §. naturalis cognatio. 219
Consanguinitas contrahitur etiam ex damna-to coitu. §. nec intererit quod. 220
Consecratio expediri debet intra tres menses post consecrationem. §. debet igitur. 49
Consecratio quomodo sit explicanda. §. congre gatis. 51
Cōsecrationi interesse debēt ad minus tres Epi scopi, alioqui nō valet. §. ordinationi aūt. 50

Cõsentiẽtes sacrilegis,& sacerdotes ipsis pænitentiam dantes,vel sepulturę eorum interuenientes,& ab eis eleemosynas recipientes pari pœna cum eis puniuntur. §.nec solum talibus. 463
Conseruatio generis per ius canonicum cum iure naturali.In fine,De comp.iuris. 69
Consilia publica, nundinæ & negotia sæcularia non debent tractari in Ecclesiis. §. publicæ quoque. 256
Constitutio quid sit,& quotuplex,& ciuiles cõstitutiones, quæ non sunt contra Euangeliũ & Canones,sunt honorandæ,licet ipsis Ecclesia non ligetur.§.constitutio est lex. 12
Constitutũ in Ecclesiis Episcopalibus trahitur etiam ad Ecclesias inferiores. §. non absimilis iuris. 70
Constitutus nõ in sacris præsentari potest in rectorem parochialis Ecclesiæ,licet secus in libera collatione: in qua tñ potest dispensari cum eo, qui est cõstitutus in minoribus ordinibus.§.sunt etiam in eo. 139
Cõstruenti nouam Ecclesiam potest nouum opus nuntiari.§.sed siquis,dum. 246
Consuetudo quid sit.& vnde duxerit originem, & quam vim habeat.§.ius consuetudinis. 11
Consuetudo praua non ligat.§.hæc tamẽ de ea. 12
Contractus matrimonij suspẽditur,donec extat præsumptio quod non possit contrahi. §. cuius si apparuerit. 224
Contrahens sponsalia cum impubere coacte nõ tenetur expectare impuberem. §.hæc tamen de his. 190
Contrahentium si alter vtitur verbis dubiis animo decipiendi mulierem, & eam post modũ carnaliter cognoscit,iudicatur pro matrimonio in foro iudiciali, secus in pænitentiali.§. de eo quæsitum est. 205
Contritio & confessio sine satisfactione parum proficiunt §.sed nec contritio. 178
Contumax quis dicatur:quid sit contumacia,& quibus pœnis puniatur.§. ergo iuridice vocatus. 343
Contumax nondum iussus a iudice respondere, non habetur pro confesso. §. hoc tamen. 386
Conueniri potest quis vigore litterarum posteriorum, etiam non facientium mentionem anteriorum,quas aduersarius impetrauit,sed per annum non fuit vsus.§.non absimili ratione. 318
Corepiscoporum vsus sublatus est. §. erant olim. 66
Corpore vitiatus,nisi modica sit lęsio, ordinari non potest.§.cauenda sunt autem. 105
Conuiuia non debent fieri in Ecclesiis, nisi ex necessitate:& quod dicitur de Ecclesiis, intelligitur etiam de non consecratis, & oratoriis. §.sed & conuiuia. 256
Crimen ob quod renuntiari possit, quale esse debeat.§.propter conscientiam. 73
Crimen si opponatur excipiendo,non est necessaria inscriptio.§.accidit antem. 444
Criminum quædam solum Deũ lædunt,quędã etiam homines.§.criminum autem quędam. 447.Reliqua uide infra in verb.Inscriptio.
Criminalia iudicia non habent aliquid simile cũ ciuilibus, & instituuntur per accusationem, denunciationem, & inquisitionem: & accusationem inscriptio, denunciationem charitatiua monitio,præcedere debet. §.criminalia iudicia. 441
Criminosus perseuerans in crimine non potest testificari,emendatus vero in causa ciuili potest,nisi fuerit reus periurij, vel nisi sit affectus infamia:in causa vero criminali, licet emẽdatus difficilius admittitur.§.plane quod de. 394
Cultus disparitas, & creatoris contumelia sunt iusta causa dirimendi matrimonij:& quod facit Papa,Deus censetur facere. §. sed etsi inter. 231

D

Datum in dispendium eligendi, vel illo etc reclamante non facit electionem simoniacã.§.plane si constet.450. Cetera vide infra in ver,Oblatum.
Debilitas corporis quæ renunciãdi causam præbeat.§. non absimilis. 73
Decima quid sit §.decima est. 286
Decimæ personales,quæ soluuntur ex rebus vẽditis & paratis pecunia decimata,soluũtur deductis impensis,secus vero prædiales: & fructus non nisi cum onere decimarum alienari possunt.§.item si personales. 287
De quibus decimæ tã personales, quàm reales soluendæ sunt, de iis rebus non deducuntur impensæ factæ pro iis instaurandis,§.illud cõmune tamen est. 288
Decimę de omnibus prouentibus solui debent. § eadem ratione constitutum. 288
Decimæ & oblationes præscribi non possunt, §.pronentus tamen, 300
Decimarum aliæ personales,aliæ prædiales, §. decimarum duę sunt. 286
Decimas omnes soluere tenẽtur,tam Christiani quàm Iudęi:Iudęi tamẽ tantum prędiales tenentur

uentur soluere: Christiani & prædiales & personales.§.illud etiam nullam.li.2.ti. 26.p.289
Decimas prædiales soluunt monachi, regulares, & clerici communiter viuentes: & quod noua le est ager de nouo redactus ad culturam.§.de monachis. lib. 2. tit.26.pag. 290
Decimas soluere tenetur monachi, & alij communiter viuentes, & de prædijs de nouo acquisitis, & proprijs manibus excultis, nisi obstet aliquod priuilegiũ.§.sed etsi iisdem.lib.2. tit.26.pag. 290
Declinatoriæ exceptiones proponi debent ante omnem exceptionem, alioqui amplius opponi non poterunt §. hæ vero regulariter. 359
Decreta Pontificum Romanorum æquipollent decretis conciliorũ.§ decreta quoque Pót.18
Defectus magnus scientiæ tribuit legitimã causam renunciandi, propter defectum. 74
Defectus qui obuenit mihi ex te, non potes vti contra me ad tuum commodum. §.dubitatũ tamen fuit 493
Deficiens in purgatione, habetur pro cõuicto: & super notorio non est indicenda purgatio. § quicumque vero. 446
Degradatio duplex est, verbalis & actualis.§.est autem degradatio. 79
In degradatione sacerdotum ob causam hæresis potest procedere solus episcopus delinquentium cum suis minoribus prælatis. §. quinimmo interdum. 80
Degradatus traditur curiæ sæculari, & pro eo debet ecclesia intercedere: & degradatus se immiscens sacris, excõmunicatur. §.clericus igitur. 80
Delatio habitus tacitam ostendit professionem: & vnusquisque debet se conformare cum habitu, quem gerit.§.tacite profitetur quis.149
Delegare possunt, non solum princeps, sed etiã alii ordinarii, licet delegatus à principe sit magis priuilegiatus.§ possunt autẽ iurisdict.310
Delegari potest vna causa etiam pluribus, & si in rescripto non fuerit adiecta clausula, Quod si non omnes; valebit processus, secus si talis clausula fuerit adiecta; quo casu procedere poterunt, si constet aliquos non posse, vel nolle interesse.§.item mandari potest. 312
Delegatio soluitur reuocatione iurisdictionis, re integra.§ soluitur autem delegatio 315
Delegatio soluitur morte tam delegantium, quã delegatorum: & si vnus ex pluribus delegatis moriatur, adhuc soluitur delegatio, nisi aliud expressum sit in rescripto, vel sub nomine dignitatis facta sit delegatio.§. morte extinguitur. 316
Delegatio perimitur impedimento delegati, tã iuris quàm facti,§.sed etsi delegatus. 316
Delegatio recusatione extinguitur, cũ iudex datus suspectus postulatur, & pronunciatur. §. recusatione quoque. 318
Delegatus à principe regulariter nõ potest quẽ citare, vt compareat personaliter, non tamen in ciuili.§. non tamen in ciuili. 311
Delegatus à Papa non subdelegat nisi personis enumeratis.§.sed nec omnibus. 311
Delegatus vnus ex pluribus, si negotium inchoauerit, alii non possunt se intromittere, nisi ex causa.§.porro vno illorum. 313
Delegatus debet diligenter seruare fines madati & cum quid committitur, censentur omnia commissa, per quæ peruenitur ad illud.§. sed siue vni. 313
Delegatus admittit rationabiles exceptiones, ni si verba rescipti sonent in contrarium.§.rationabiles quoque. 314
Delegatus habet iurisdictionem etiam in eum, in quem facta fuit alienatio post impetratum rescriptum, licet rescriptum de eo non faciat mentionem.§ sed etsi litteras. 314
Delegatus sedis Apostolicæ in causis quæ agitantur coram se pro minori quatuordecim annorum potest eidem curatorem dare, vel auctoritatem constituendi procuratorem: & omnis qui non prohibetur, potest esse procurator.§. quin etiam Apostolicæ. 322
Delegatus debet in citatione inserere tenorem suæ commissionis, & designare suum auditorium: secus est in ordinario.§. iam vero multum. 341
Delegatus à principe potest propriam sententiã intra annum exequi § sed si ordinarius. 419
Delegato quid sit agendum, si iurisdictio eius expiret in peremptorio §.item in delegato. 341
Delicta publica etiam publica pænitentia lui debent. §. publica penitentia. 174
Delinquens captus si prætendatur clericus, vtrũ ita sit, debet, cognoscere iudex clericus vocato iudice sæculari. §.dubitari tamẽ contingit. lib. 3. tit.1.pag. 308
Delinquẽs captus habitus pro clerico statim debet restitui iudici ecclesiastico.§ sed si notorium lib. 3. tit. 1. pag 308
Delinquentes in sacris locis immunitatis spedu... ti, priuilegiis sacrorum locorum, non gaudent. §.hoc autem. 257
Demostrari debet per exteriora, qualis quis sit interius, § oportet item. 59
Dependentia & cõnexa sunt simus tractanda.§. post hæc videamus. 107
Deponere proprius solus episcopus potest cõstitutos in minoribus ordinibus, secus in maioribus

ribus. §. quod autem dictum est. 80

Deprehensi in scelere, & vulnerati, si confessi ex vulneribus mortui fuerint: itē improuiso casu oppressi, nō priuantur ecclesiastica sepultura. § quin etiam. 277

Deputatis vltimo supplicio sacramentum pœnitentiæ & eucharistiæ nō negatur. §. neo infirmis solum. 179

Descendentes ab hæretico, vsque ad secundum gradum, ab heretica, vsque ad primum, non possunt habere beneficium ecclesiasticum, nisi pater aut mater decesserint emendati. §. sed & eorundem. 458

Detinens, vel ducēs clericos in stincula, incurrit excommunicationē latæ sententiæ, nisi faciat de voluntate suorum prælatorum. §. interdū etiamsi. 485

Deuolutio fit ad ordinariū regularibus prælatis non conferentibus infra sex menses. §. idem statuitur. 112

Deuolutio non habet locum ecclesia non numerata, & quādo dignitas est suppressa § hæc autem ita. 113

Deuolutionis tempus currit tantum non impeditis, & a die notitiæ §. tempus autem sex. 113

Deo dicatos homines qui corporaliter offendūt incidunt in excommunicationem latæ sententiæ, à quo nō possunt absolui, nisi per Papam §. si quis igitur. 484

Diaconi in vigesimo anno ordinari possunt. §. sicut autem subdiacono. 86

Diaconi in sacris constituti sunt, & subdiaconi & diaconi debent episcopū custodire, sacerdotibus celebrantibus assistere, nouum testamētum prædicare: eucharistiam vero præsente episcopo, vel presbytero populo erogare non possunt §. sicut autem. 85

Dicenti se velle ingredi religionem est certum tempus præfigendum, intra quod vel ingrediatur, vel ad vxorē redeat. § ex autē qui. 230

Diebus feriaris in honorem Dei etiam ex cōsensu partium non potest procedi: & angustia temporis ad comparendum dati, vitiat citationē. §. sed etsi tu iudex. 340

Diffamato de excommunicatione nō possumus communicare, nisi se purget, vel ad cautelam se faciat absolui, & toleratus ab ecclesia nō debet vitari, nisi in occulto. §. sed etsi, qui 495

Dignum magis trahit ad se minus dignum. §. sanctificatum autem. 185

Dilationes ad testes examinandos tres dari possunt, & ex causa etiam quarta, sub certo tamen iureiurando. §. dabunt autem indices. 397

Dilatoriæ exceptiones non declinatoriæ regulariter proponuntur ante litem contestatam quandoque tamen etiam post. §. ergo in initio. 354

Dispensari potest cum electo scismatico, si nullum ordinū à schismaticis suscepit. §. de illo. 48

Dispensari potest cum paruulis, qui cupiditate parentū ecclesias sunt consecuti, post liberam resignationē. §. quinimmo qui paruuli. 452

Dispensari potest circa collationem factam post deuolutionem. §. is quoque, qui. 114

Dispositio regulariter restringitur ad tēpus præsens, & mentio potentiæ intelligitur de præsenti §. eodem etiam spectat. 125. Cetera vide infra in ver. interdicto.

Diuersitas dantis non inducit diuersitatem rei datæ. §. accipite 7

Diuortiū est dissolutio matrimonij, & separatio tori potest appellari diuortium. §. diuortium est. 229

Domestici & similē habentes causam, non possunt esse testes. §. domestici quoque. 396

Dominus, præstito iuramento de impunitate, potest seruum suum etiā inuitum ab ecclesia abducere. §. quod si seruus fit. 258

Dormiens, & amens, si ante somnum & amentiam habuerūt propositū baptizandi, baptizari possunt. §. de dormientibus. 167

Dormientes ex commisso homicidio non incurrunt irregularitatē. §. idem constitutū est. 109

Dotans, vide supra in ver. ædificans.

Dotes vxorum ob hæresim maritorum nō sunt confiscandæ, nisi scienter contraxerint matrimonium cum hæreticis. §. sed & eum alteri. 457

Ducenti in vxorem sciēter publicam meretricē peccata remittuntur. §. quin potius qui. 206

Reliqua vide supra in ver. detinens.

E

Ecclesia primitiua nō habuit subdiaconos, & apud antiquos subdiaconatus nō reponebatur inter sacros ordines, sed postea in ordo inter sacros ceptus est haberi & subdiaconus potest eligi in episcopū. §. subdiaconos licet. 85

Ecclesia si steterit vacans per sex menses, beneficium deuoluitur ad capitulum. §. eadē ratione, vbi. 112

Ecclesia si ob patronorum discordiam detrimētum patiatur, potest episcopus interdicere diuinis. §. quod si ita simultates. 134

Ecclesia noua ob commoditatem plebium ædificari potest, quæ tamen matrici honorem exhibere debet. §. plebium commoditas. 244

Ecclesia

Ecclesia noua ędificari potest,vtputa pro leprosis vniuersitatis intuitu.§.vniuersitatis intuitu. 244
Ecclesia indotata consecrari non debet: & quæ seruari debent in cōstruenda, vel consecranda ecclesia.§.quacumque tamē ex causa 245
Ecclesia debet quanto potest citius,consecrari.§.basilica igitur. 246
Ecclesia consecranda est ab episcopo, qui prius baptizauit incolas regionis,vbi constructa est §.etsi dubitetur. 247
Ecclesia semel cōsecrata non debet amplius cōsecrari:nec dicitur iteratum, quod ignoratur semel factum.§.ecclesiæ autem. 247
Ecclesia polluta debet reconciliari.§.sed si ecclesia. 248
Ecclesia quibuscūque diebus potest consecrari, sed solum ab episcopis,qui ea,quę sunt iurisdictionis,possunt demandare inferioribus:secus,quę sunt ordinis.§.cōfici autē poterit.248
Ecclesia,vbi sepulta sunt corpora infidelium,nō debet consecrari,nisi seruata forma,de qua in illo.§.dicitur.§.illud etiam. 249
Ecclesia vacans licet possit vniri;vnio tamen ecclesiarum vacantium dissolui non potest.§ illud inter instituendam. 154
Ecclesia & minor restituuntur aduersus sententiam etiam à sede Apostolica latam.§. adhuc autem iis. 437
Ecclesia restituit aduersus quālibet lęsionē etiā aduersus aliam ecclesiam.§.sed etsi nō. 438
Ecclesiæ Romanæ omnes ecclesię subsunt.§. sicut autem Petrus. 25
Ecclesiæ censetur relictum, relictum sacerdoti pro anima;secus est,si quid ei sit relictum sub onere fidei commissi.§. sed etsi non emerit. lib.2.tit.28.pag. 302
Ecclesiam nouam cōstruenti potest nouū opus nunciari.§.sed si quis. 246
Ecclesiam qui cōstruit pręter episcopi consensum,facit iacturam sui patronatus.§. diuersū statuetur. 246
Ecclesiam suā non potest quis grauare pro alienis debitis;& debita necessaria à prędecessore luenda sunt.Idem,si clericus de mandato fide iusserit,aut in rem ipsius ecclesiæ mutuū verterit.§.sed nec commissam. 295
Ecclesiæ plures baptismales nō debent fieri sub vna terminatione, & terminationis controuersia dirimenda est iudicio plebium,vel forte.§.plures tamen baptismales. 243
Ecclesiæ episcopo omnimodam subiectionē debent.§.quemadmodum autem. 261
Ecclesiæ & prouinciæ de nouo conuersę in persoluendis censibus seruabunt consuetudinē vicinarum.§ sed quis erit modus. 265
Ecclesiæ omnes positæ in diœcesi subsūt episcopo,etiam monasteria, & monacorū capellæ, nisi defendantur priuilegio,vel præscriptione.§.vsque adeo autem. 268
Ecclesiis qui aliud cōtulerunt,vel adquisiuerūt possunt pro modo collati vel acquisiti manu mittere,dum tamen manumissus cū posteritate & peculio remaneat in parrocinio ecclesię.§.illud etiam Toletano. 299
Ecclesiis parochialibus monachi pręesse nō possunt,licet secus sit in regularibus.§.fugitiuos vero debent. 154
Ecclesiasticę psonę nō possunt à sęcularibus potestatibus collectari.§.realis immunitas est. 260.
Ecclesiasticę res sunt aut spirituales,aut temporales §. superiore libro. 157
Ecclesiasticę reputātur & res illę,quas sacerdos acquisiuit,cum tempore suę promotionis nihil haberet, qui sub pœnis hic contentis curabit,vt de rebus à se emptis ad nomē ecclesiæ scripturam conficiat §. ergo res ecclesiasticas.lib.2.tit.28.pag. 301
Ecclesiasticus patronus habet ad prēsentādum menses sex: laicus quattuor:ecclesiasticus nō pōt variare:laicus potest.§. sunt tamen inter 532.Cetera vide supra in littera B,in ver.Bona,& in littera C,in ver.canonica portio.
Electio quid sit,& quōd ad vnū ius eligēdi habētes citari debēt,aliàs nō valet electio,& nō citatus pōt habere ratā elect onē. §.ceterū. 26
Electio Papę multa habet specialia. §. sed hęc quidem. 29
Electio celebratur multis modis, & quomodo per ispirationem,& quod laici non per inspirationem,sed per cōspirationem dicuntur eligere.§.celebratur autem electio. 29
Electio quomodo dicatur celebrari p scrutiniū, & qui sint scrutatores.§ .per scrutinium. 30
Electio quomodo per cōpromissum celebretur, & quod arbitri non seruantes formam cōpromissi nulliter eligāt.§ per cōpromissum. 33
Electio deuoluitur ad proximū superiorem ob nō seruatam formam, & ob negligentiam eligentium § interdum tamen accidit. 37
Electio facta de indigno ius eligendi transfert ad Romanū Pontificem.§.alia sanè causa.37
Contra electionem factā à duabus patribus nō potest opponi,nisi de nullitate voti alicuius earum dictarum partium.§.hoc tamen tunc obtinebit. 32
Electus debet intra mensē consentire electioni, alioqui

alioqui alius poterit eligi, §.nunc videndum est. 42
Electus post consensum electionis præstitum, vel notitiam habitam, debet intra mensem ad sedem Apostolicam iter arripere, & quanto citius poterit, confirmationem obtinere, §.eadē constitutione. 43
Electus schismaticus potest dispensari, si nullum ordinem a schismaticis suscepit, §.de illo dubitari contigit. 48
Electo non est obediendum, nisi litteris cōfirmationis ostensis, §.petet igitur is.45. Cetera require infra in ver.episcopus.
Eligendi ius quibus competat, §.ius igitur prælatum. 31
Eligentes indignum per triennium eligere non possunt §.illi quoque, qui. 39
Eligentium pars minor ad infringendam maioris partis electionem potest opponere de propria auctoritate ac zelo, & de meritis electi, §. quod si eligentium vota. 31
Eligere non possunt impuberes, & non constituti in sacris, § sed neque in. 35
Eligere a superiore prohibiti, absentes, hæretici, non possunt eligere, §.his quoque. 36.& 37
Eligi non possunt minor xxx.annis excommunicatus, suspensus, & non constitutus in sacris, & schismaticus nō recōciliatus, §.igitur is q.39
Eligi qui non potest, non animi vel corporis vitio, sed alias, puta minor xxx.annis, vel spurius, potest postulari, §.sciēdum est.40 Emphyteuta, vide infra in ver.ruinæ.
Episcopalis & parochialis portio pari passu ambulant.§.item de quibus relictis. 185
Episcopatum administrare impeditus, & propterea factus monachus, cessante impedimento potest reuerti ad episcopalem dignitatem, §. ceterum speciales. 76
Episcopatum executus simoniace, sed ignorāter, si fiat postea regularis, licet ad primum reuerti non possit, alium tamen episcopatū consequi potest, § rursus si quis inscius. 76
Episcopus, & electus debent postulari, non eligi: secus Abbas & alij inferiores, §.episcopus quoque cum. 41
Episcopus cauere debet ab improborum commercio, & in corrigendo non minus charitatē, quām potestatem exercere debet, §.ab improborum quoque. 55
Episcopus orationi & prædicationi debet insistere, §.imprimis autem orationi. 56
Episcopus hospitalis esse debet, & liberalis, §. sed nec vtranque. 57
Episcopus non debet secularibus negotiis se implicare, §.sicut autem episcopum. 58
Episcopus pudicitiæ studiosus esse debet, §.pudicus quoque, 59
Episcopus qui semel ad vitam monachalem trāsiuit, nō potest rursus ad episcopalem dignitatem reuerti, §.accidit autem interdum. 75
Episcopus proprius solum potest deponere cōstitutos in minoribus ordinibus, secus in maioribus, §. quod autem dictum est. 80
Episcopus solus delinquentium cum suis minoribus prælatis procedere potest in degradatione sacerdotum ob causam hæresis, §. quinimmo interdum. 80
Episcopus tantum sacros ordines confert, minores interdū & alij, & episcopus qui loco, nō dignitati renunciauit, sacros ordines cōferre potest, secus si etiam dignitati: quia tunc solum minores confert, §.illud postremo omittendū non est. 94.& 95
Episcopus & capitulū si habeant potestatem conferendi coniunctim, non potest vnus sine altero, nisi in vno subsit impedimentum, conferre: & si episcopus possit cōferre, tamē de consilio capituli: etiam quando fit impeditus. capitulū non potest se in collatione intromittere nisi episcopus sit negligens in remouendo impedimentum, & mortuo vel absente eo, cui ns cōsilio interueniente est conferendum, non est ob id differenda collatio, §.quam conferendi potestatem. 111
Episcopus qui instituit secundo loco præsentatū in pœnam tenetur prouidere etiam primo præsentato.§ sed si laicus. 132
Episcopus potest ex causa ecclesiam patronatā secundum certam formam commendare, §. quod si necessarium. 135
Episcopus in ecclesia iuris patronatus laicorum ex causa potest ponere Oeconomos, qui colligant fructus erogandos in vtilitatem laicorū, §.erit etiam episcopo. 135
Episcopus potest interdicere diuinis, si ecclesia ob patronorum discordiam detrimentum patiatur § quod si ita. 134
Episcopus non potest spernere patroni præsentationem, §.quemadmodum autem. 137
Episcopus potest suo subdito concedere licentiā eligēdi confessorem, §.episcopus quoque. 176
Episcopus excrescētibus fidelibus, nouam ecclesiam construere potest, & vnam in plures diuidere, §.Ob incrementum populi. 243
Episcopus fabricans ecclesiam non est periturus, licet iurauerit nō alienare ecclesiastica, §. nec quidquam. 243
Episcopus. Sicut vnire episcopatus ptinet ad Romanum

manum Pontificem, sic minores ecclesias ad episcopum cui subsunt: inferiores vero nõ possunt vniri, §. non tamen. 251

Episcopus vnire potest ecclesiam alteri, vel loco religioso donare, etiã non vocato rectore vel defensoribus, sed propriç mensæ non potest. §. vsque adeo. 252

Episcopus nõ potest nouum censum imponere, vel veterem augere, præter cathedraticum. §. § sed nec episcopus. 264

Episcopus ex causa, & non in propriam vtilitatẽ potest nouum censum constituere, vel augere veterem, accedente cõnsensu capituli, §. quod autem. 264

Episcopus remittens ecclesiæ seruitia, non censetur remittere procurationem, sed illã dare detrectantes potest excommunicare: & procurationi non præscribitur. §. & adeo. lib. 2. tit. 21. pag. 266

Eṗs ob vrgentẽ necessitatẽ põt exigere charitatiuum subsidium, §. postremo admonendi. 263

Episcopus cum ecclesiis inferioribus non diuidit sibi relictum, sed bene detrahit quartã de relictis dictis ecclesiis, §. secus autem est. 284

Eṗs regulariter non potest aliquid agere sine cõsensu, vel consilio capituli, § tractemus. 293

Episcopus feudum a vasallo alienatum, & difficilis recuperationis, potest alteri sub cõditione recuperandi cõcedere, §. sed & in feudum. 298

Episcopus potest feudum deuolutum alteri cõcedere, § quinimo. 298

Episcopus potest permutare terras duarũ ecclesiarum suæ diœcesis, illarum accedente cõsensu, & de tẽporalibus ad spiritualia non potest fieri permutatio, §. episcopus quoque. 300

Episcopus nõ potest dispensare cum electo simoniace, licet ignoranter, sed bene super asseruatione beneficii simplicis, prçuia tamẽ resignatione, §. sed videamus. 450

Episcopus tenetur statuta sua certificare, §. quãobrem. 17

Episcopo ex cã datur coadiutor: cuius datio ad sedem Apostolicam pertinet, §. accidit ẽt. 65

Episcopo cõceditur pro sepultura propria ecclesiam ædificare, aut nouum monasterium construere, §. episcopo quoque. 245

Episcopo quædam pertinent iure ordinationis, quædam lege iurisdictionis, quædã lege diœcesana, §. sed hæc omnis. 261

Episcopo & ecclesiæ si quid coniunctim legetur, fit inter ipsos diuisio, etiam si testator hoc reliquerit episcopo, illud ecclesiæ, nisi stare velint testatoris voluntati, quod ob fauorem vltimæ voluntatis cõceditur, §. quod si cõiunctim. 283

Episcopo si testator aliquid reliquit, & aliquid reliquit ecclesiis, & iussit episcopũ esse contẽtum suo relicto, posthabita detractione quartæ, seruãda est testatoris voluntas, nisi sit facta in fraudem, §. hoc autem. 284

Episcopo debetur a rectoribus quarta decimarũ quas exiguunt: nisi præscripta fuerit, §. postremo sciendum. 293

Episcopũ qualẽ esse oporteat, §. oportet aũt. 38

Eṗi sunt, qui ꝑsunt maioribus populis, & Latine speculatores appellari pñt, & magna est ipsorũ in ecclesia auctoritas, §. simpliciter autem. 23

Episcopi duobus modis creantur, §. promouentur autem. 26

Episcopi & presbyteri olim erãt iidem, sed in remedium schismatis de presbyteris vnus electus est qui episcopus dr̃, §. presbyterum. 82

Episcopi Italici non debẽt ordinare Vltramõtanos, nisi de licentia Papæ, vel sui ordinarij, § & hoc quidem. 98

Episcopi soli chrismãt, §. vnde cum ceteras. 170

Episcopi debent propalare nomina excommunicatorum, §. vnde vt excusationis. 496

Episcopi & superiores numquã incurrunt sentẽtiam interdicti, vel suspẽsionis ipso iure, nisi de ipsis expressa mẽtio habeaẽ. §. ea propter. 513

Episcoporũ ordo est tripartitus, & Patriarchç primũ post Papã locũ tenẽt, § in altiori gradu. 21

Episcopis q̃ sint reseruata, §. ecclesias vero. 184

Episcopis visitãtibus debetur procuratio, §. vlterius. 265

Episcopis prouincialibus deficientibus, aduocandi sunt episcopi vicinæ prouinciæ, §. illud quæsitum est si. 51

Episcopis subsunt Xenodochia, Orphanotropia, & loca similia, qui prouidere debent ne illorũ res dissipentur, § Xenodochia. 269

Episcopos transferre ad solum Romanum Põtificem pertinet, § sciendum. 69. Cetera vide infra in ver. pleraq;, & in ver. sententia.

Error in persona impedit matrimonium, §. liberi qui sint. 205

Error personç & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitatis & fortunæ, §. ergo non omnis. 206

Error personç qualis sit conditionis, fortunæ, & qualitatis, §. solum igitur. 207

Eucharistia. Propriæ sacerdotes appellantur, qui Eucharistiã conficiunt, impropriæ etiã diaconus, & subdiaconus. § diximus autem. 87

Eucharistia a presbytero tantum exhiberi debet, non ab inferiori, nisi subsit necessitas, §. sed nec ab omnibus. 181

Eucharistia Scçnicis & histrionibus nõ est dãda.

pro

pro ceteris aurem, maxime infirmis debet esse parata.§ item quamuis. 182
Eucharistiæ sacramentum maximum est, & salté semel in anno debet assumi § est auté. 185
Cetera vide in infra in ver. Sacramentum.
Examé debet præcedere collationem beneficiorum.§ quod & in, 91
Exceptio quid sit,& quotuplex ei⁹ est species, dilatoria,& perẽptoria,& quod dilatoriarũ quędã respiciunt iudicẽ, quædam actorem, quędã reũ & quædam causam.§. exceptio.351.& 352
Exceptio si opponatur cõtra agentem spolio, per quam concludatur actorem nõ possedisse, spoliatus ante omnia non restituitur. §. sed etsi talis. 373
Exceptio excommunicationis licet sit dilatoria, tamen potest opponi & ante & post litem cõtestatam,§.his annumeranda. 354
Exceptio excommunicationis cum opponitur, seruanda est certa forma,§. sed cum. 355
Exceptio excommunicationis potest actori opponi in prima tantum instantia, non in secunda. Idem de ceteris dilatorijs,§.hæc tamen. 355
Exceptio non numeratæ pecuniæ.in fine de cõp. iuris. 74
Exceptiones ducuntur ex loco,& ex tempore,& ex aliis fontibus,§.ducuntur autem. 354
Exceptiones perẽptorię sunt quę ius actoris perimunt,& semper agentibus obstant,§ peremptoriæ. 356
Exceptiones perẽptorię litis finitæ sunt, quę impediunt litis ingressum,§.harum quædã. 357
Exceptiones peremptoriæ proponuntur post litẽ contestatã ante sententiam,§.cetere vero. 357
Exceptiones prȩiudiciales sunt quę alteri causę prȩiudiciũ afferũt: puta exceptio cõsanguinitatis, causę restitutionis viri, exceptio natalium, petitionis hȩreditatis,§.sunt etiam quædã, 358
Exceptiones rationabiles admittet delegatus, nisi verba rescripti sonent in contrarium, §. rationabiles. 314
Exceptiones contra testes, peremptoriarum naturam sapiunt, ideo ante sententiam proponendæ,§ sunt & aliæ. 360
Excipiens non confitetur agentis intentioné: & potest quis etiã plures contrarias exceptiones opponere,& si iudex non admittat, potest appellari,& iudex puniri,§.postremo sciẽdũ. 362
Excõmunicari non potest vnus pro delicto alterius,§.Sed & si propter.lib 4.tit.14 pag. 508
Excommunicatio quid sit,§.ecclesiasticę censurę. 481.
Excommunicatio minor á perceptione sacramẽtorum, major etiam á fidelium cõmunione separat.§ excommunicationum. 482
Excõmunicatio iudicialis est, quã infert iudex, & cui causa committitur, omnia quæ causam contingunt censentur permissa.§ iudicis. 491
Excommunicatio quando intelligatur de maiori.§ ceterum,quæ. 356
Excõmunicationis sententiam debet pręcedere monitio,& debet fieri in scriptis, ita vt causam contineat,§.quoties. 491
Excommunicationis absolutio ad cautelam peti potest,§.si quis tamen. 499.& 500
Excommunicationis absolutio non debet peti omisso medio, nisi in contrarium sit consuetudo §.sed hoc casu. 500.& 501
Excommunicationũ aliæ sunt latę sentẽtiæ, aliæ ferendæ:& latæ sententię est, cum quis fine facto iudicis á iure excõmunicatũ,§ rursus. 483
Excommunicatus minore excommunicatione efigit, secus maiore,§ illud quęsitum. 36
Excommunicatus nec proprio nomine, nec alieno potest esse in iudicio, nisi ad defensionem, § hi vero. 316
Excommunicatus á delegato principis, etiã delegato mortuo nõ potest ab ordinario absolui, vel alio, præter quam in mortis articulo, vel de mandato Papæ,§.quæri. 345
Excommunicatus non potest reconuenire,§.idẽ iuris est. 366
Excommunicatus si ante mortẽ ostenderit signa penitentiæ, etiam mortuus potest absolui, §. plane si. 494
Excõmunicatus minori, si idurescat in ea, poterit excõmunicari maiori,§.qđ si ex locutione. 496
Excommunicatus cui Papa communicat, nõ propterea cẽsetur absolut⁹, nisi Papa id exprimat, §.nouissime sciendum.lib.4.tit.13.pag. 505
Excommunicato cõmunicari nõ potest ante absolutionẽ etiamsi dederit cautionẽ iuratoriã de parẽdo mãdatis ecclesiæ,& episcopus ei cõmunionẽ reddiderit, etiamsi morte prȩuentus non potuerit absolui, nec ideo magis. 494
Excommunicato omnes qui ante prolationem sententiæ tenebãtur communicare, tenentur etiam post,§.vxores quoque. 497
Excommunicatum iniuste si quis se dicat, prius est absoluendus ante quam sint admittendæ probationes super iustitia excõmunicationis, §.aliud iuris erit.lib.4 tit.13.pag. 503
Exempla solenniter sumpta, fidem faciunt,§.idẽ & de exemplis. 404
Exorcistatus est de minoribus ordinibus, §.sunt igitur in ecclesia. 87
Expectatiuam habens potest acceptare beneficiũ vacaturum primum, vel secũdum, vel alterius

certum tamen acceptare non potest, §. poterit tamen is. 121
Expensæ, vide supra in ver. appellantem.
Expositus, vide infra in versi. filius.
Expressio eius quod tacite inest, nihil operatur, nisi per alium modum quam quo tacite inest, fuerit facta expressio, §. aliud iuris est. 123
Expressi & taciti eadē est virtus, §. quod si iudex in termino, lib. 3 tit. 17. pag. 425
Extrema vnctio solet exhiberi iis, de quorū morte dubitatur & duplex vnctio exterior & interior, & interior etiam exterior designat, §. hactenus. 184

F

Facta plus operantur, quàm verba, §. appellasse. 430
Fama præstat adminiculū cęteris probationibus: & iudex ex variis debet animum suum instruere, § fama quoque. 409
Ferii s indultis hominum causa renunciari pōt, §. aliud tamen. 241
Festa dedicationum ecclesiarū debent celebrari, §. solemnitates. 249
Feudū a vasallo alienatum, & difficilis recuperationis potest episcopus alteri sub cōditione recuperandi concedere, §. sed & in feudum. 298
Feudum deuolutum potest per episcopum alteri concedi, §. quinimo. 298
Fideles post receptum baptismū debent chrismari, §. quamuis autem. 170
Fides sacramenti supplet sacramentum fidei, §. vnde de Iudæo. 164
Filiusfamilias licet non possit aliquid relinquere pro anima, si careat castrensi peculio, vel quasi, tamen pōt sibi eligere sepulturā, nisi sit impubes, quo casu poterit pater sepelire illū vbi voluerit, nisi sit consuetudo in contrarium. §. de filiofamilias. 273
Filius a patre, vel ab alio, patre sciēte, expositus, liberatur a patria potestate: & expositum suscipiēs nullū in eo ius habet §. q. si filius. 476
Filij presbyterorum nō possunt ordinari nisi hāc regulares, vel monachi, vel nisi sint nati ex legitimo matrimonio, vel sint valde morati, §. presbyterorum. 103
Filij nati ex matrimonio, cui obsistit publicæ honestatis iustitia, non succedūt patri, publice cōtrahenti, §. filij quoque. 215
Filij, per quorum neutrum ventum est ad compaternitatē, copulari possunt, nisi mos regionis aliud inducat, § de filiis quoque. 218. Cetera vide infra in ver. pater.
Finis iuris canonici perficit fines aliorum iuriū in fine comp iuris. 69
Flauius Vrsinus Cardinalis. ibid. 79
Fœneratores non solum, sed etiam illorū hæredes debent vsuras restituere, nulla obstāte appellatione, §. nec is tantum. 469
Fornicatio carnalis & spiritualis æquiparantur, §. idem erit. 200
Fornicatus compluribus concubinis, nō incurrit irregularitatem bigamiæ, §. aliud iuris est. 104
Frigiditas & coeundi impotentia matrimonium impediunt, §. item frigiditas. 213
Fructus quibus casibus in sortem quis computare non teneatur, § sunt tamen casus. 471
Fructus ne dilapidētur, sunt sequestrādi, §. sed si. 344
Fur occultus pōt post restitutionē & pœnitētiam ad sacros ordines promoueri, §. de fure. 102
Furiosi ex commisso homicidio non incurrūt irregularitatem, §. idem cōstitutum est. 100. Cetera require infra in versi. ordinari.
Furor impedit matrimonium contrahendū, sed non dirimit contractum. §. furor quoque. 213.
Furtum committentes ob necessitatem mitius puniuntur, & pœna furum puniuntur participantes cum eis, & qui furtorum sunt cōscij, §. sed hæc de illis. 465
Furti nomine omnis illicita vsurpatio cōtinetur: & fures promoueri non possunt, immo promoti deponūtur, & si sint incorrigibiles, debēt excommunicari, & si occisi fuerint in furto, non est pro eis orandum, nisi ante mortem sint cōfessi, §. furti quidem nomine. 464

G

Gratia alicui cōcessa, vt prouidere possit personis idoneis in certa ecclesiā, personis non expressis, non expirat re integra per obitū cedentis, secus si personæ essent expressæ, §. illud quoque. 128
Gregorius XIII. Hugo Boncompagnus, in fine de comp. iuris. 78

H

Hæreticus potest ministrare sacramenta, §. ergo qui baptizat. 161
Hæreticus nō restituit ali omnia. Idē si in restitutione timet de periculo animæ, vel scādalo: quia differi restitutio. §. plures præterea. 374
Hæretici, qui sint, & qui schismatici, & quomodo differant, § hæretici sunt.
Hæretici nisi hæresim abiurauerint, omni ecclesiastica prærogatiua nudati traduntur seculari curiæ puniendi, § in hæresi autem. 454
Hæretici nō possunt tradi ecclesiasticæ sepulturæ, & tumulantes eos excommunicātur, nec ante absoluuntur, quam propriis manibus exhumauerint, §. ecclesiastica quoque. 457
Hæretici qui receperūt pœnitētiam ecclesię, vel re-

recipere sunt parati, sunt reincorporandi: post abiurationem vero relapsi non sunt amplius reincorporandi, sed traduntur curiæ seculari, eis tamen non negatur sacramentum pœnitentiæ. § sed videamus, qui. 458
Hæreticorum in causa plura cōtra eos sunt inducta, & in processu contra eos, §. plura quoque ad. 460. Reliqua habes supra in ver. bona. & infra in ver. suspecti.
Histrionibus nō est dāda eucharistia, pro infirmis semper debet esse parata. §. item quamuis. 182
Homicidia voluntarius non potest promoueri, & promotus est deponendus: secus de necessario §. patrati delicti. 98
Homicidium fortuitum cōmissum dum dabatur operam rei illicitę, impedit quem promoueri, §. quod si neque voluntarium. 99
Homicidium si dans operam rei licitæ comisit ex negligentia, irregularitatem incurrit, secus si non ex negligentia, sed mero casu, § sed etsi licitæ. 100
Homicidium fortuitum non punitur, si nulla culpa casum præcessit, § idem etiam. 475
Homo liber non debet ab ecclesia violenter abstrahi, nisi impetrata vita, & membrorum incolumitate, §. hæc tamen. 257
Homo quinque modis considerari potest. in fin. de comp. iuris. 67
Homo varie consideratus variis legibus vtitur. ibid. 67
in Hospitalibus circa sacramentorum exhibitionem seruanda est antiqua consuetudo, §. sed & si qua. 271. Cetera vide supra in ver. administratores,

I

IEiunis & à ieiuno debet dari chrisma, nisi necessitas aliud cogat, § accedent. 171
Ignorantia excusat participantem cum excommunicato, §. interdum tamen. 497
Immortalitas quadruplex. in prælection. in principio. ibid 81
Immortalitas perpetuitatis. 81
Immortalitas beatitudinis. ibidem.
Immortalitas successionis naturalis. ibidē. 82
Immortalitas legitimę successionis. ibidē. 83
Immunitas in titulo de immunitate ecclesiarum large assumitur, & quid sit immunitas. § immunitas. 254
Immunitatis ecclesiarum triplex est species, localis personalis, & realis, & quod immunitas localis est, per quam prophana in ecclesiis & non cōsecratis, vel oratoriis exerceri prohibentur, §. est autem ecclesi. 254
Impediens conceptionem, vel abortū procurans punitur vt homicida, secus si id casu fieri cōtingat, § is quoque. 475
Impeditus administrare episcopatū, & propterea factus monachus, cessante impedimēto, potest reuerti ad episcopalē dignitatē, §. caterū. 76
Imperator, vide infra in ver. laici.
Impubes si præter parentum voluntatem, monasterium fuerit ingressus, possunt parētes intra annum reclamare, secus si sit pubes, §. quod si impubes. 146
Impuberes duo quorum malitia nō supplet ætatem, & qui pubertati nō sint proximi, vel etiā alter tantū sit impubes, si per verba de præsenti matrimonium contraxerint, talis contractus resoluitur i sponsalia de futuro, & ex eo inducitur iustitia publicę honestatis, § consensu. 190
Impuberes volentes dissoluere sponsalia nō sunt audiendi, sed expectandum est tempus pubertatis. §. de illis qui. 195
Impuberes & nō constituti in sacris non possunt eligere. § sed neque 35. Cetera vide infra in ver monachus, & in ver. mulier
Indultis Apostolicis derogari potest per pacta, §. Quod quidem vsque. 332
Infantes, furiosi, dormientes ex commisso homicidio non incurrunt irregularitatem, §. idem constitutum est. 100
Inferens iniuriam & damnum, debet damnum passo satisfacere, nec illum excusat ignorantia, §. mitius cum his. 477
Inferiori quod conceditur, multo magis concedi tur & superiori, § quod autem, 24. Cetera vi. de supra in verb. coadiutor.
Infideles intra quartum gradum coniuncti, si cōuertantur, non sunt separādi, & eorum proles est legitima, §. si tamen. 212
Ingerēs se diuinis incurrit irregularitatē, & quid sit irregularitas. §. cauel. sit. lib. 4. tit. 15. p. 512
Ingressus qui inuita vxore est non assensu, ab eadem vxore egredi coactus, ea non orta [illegible] cogitur rursus [illegible] non poterit amplius vxorem ducere. Quod si vxore nō contradicente fuerit ingressus, illa mortua nō poterit exire, præsertim si fuerit professus cōsentiente vxore, §. quę sitū tamen est. 234
In tium vniuersalium conciliorum celebrādorū post Apostolos cœpit temporibus Cōstantinis & ipsorum celebrādorum est apud sedē Apostolicā auctoritas. §. quorum celebrandorum. 14
Iniuriæ inferuntur re, vel verbis & litteris: & pœna est arbitraria, §. inferuntur autem. 481
Iniuriarum vltores ordinarii non possunt, § idem statuendum. 102
Innodatus pluribus non potest ab vna tātum ex

cõmunicatione absolui,& absolutio subreptitia non tenet,§.quod si quis.lib.4.tit.13.p.503
Innouata per iudicem post diffinitam sententiã à qua appellatũ fuit,reuocãtur statim per iudicem Apostolicũ etiã si ante appellationẽ fuerint innouata,§.interposita.lib.3.tit.17.p.429
Inquisitio per ius canonicũ.in fine de cõp.iu. 69
Inquisitio. Quando procedendum sit per inquisitionem,§.per inquisitionem. 443
Inquisitor hæreticæ prauitatis nõ potest procedere contra sortilegos,nisi sortilegium expressẽ contineat hæresim,§.sciendum. 461
Inscriptio non est necessaria,si crimẽ opponatur excipiendo,§.accidit.lib.4.tit.1.pag. 444
Inscriptio nõ est necessaria,si crimen obiiciatur, vt quis ab officii, vel beneficii executione excludatur:quo tamen casu si post confirmationẽ opponatur,deficiens in probatione punitur pœna extraordinaria,§.sed an si ,ppterea.445
Reliqua vide supra in versi.crimen.
Instrumenta possunt exhiberi vsque ad conclusionem in causa,§.exhiberi autem. 404
Instrumentorum appellatione non large sumpta continetur solum scripturę,quę in iudicio exhibentur,§.at si partes. 403
Instrumentis non vitiatis, & de vitio non suspectis creditur,& error vnius litteræ, & rasio in loco non suspecto,non vitiat instrumentum, §.exhibebuntur. 405
Intentans spolia non potest reconueniri, nisi super causa spolij,§.is quoque. 367
Interdictum quid sit,§. Ecclesiasticę,censurę.481
Interdictum aliud iuris,aliud iudicis. quæ distinctio exemplis declaratur,§.habent ecclesiastica,lib.4.tit.14.pag. 506
Interdictum iudiciale quid sit, §. iudicis sententia.lib.4.tit.14.pag. 507
Interdictum ecclesiasticum respectu personarũ est stricte interpretandum,& vnus non potest pro delicto alterius excommunicari,§.at non sicuti.lib.4.tit.14.pag. 508
Interdicti tẽpore potest quis baptizari,chrismari,& verbum diuinum audire, §. excepti vero casus.lib.4.tit.14.pag. 509
Interdicti tẽpore potest confici sacrũ chrisma: sed vnctio extrema,ecclesiastica sepultura,& diuinorũ celebratio sũt prohibita,nisi cõcessa quibusdã sint ex priuilegio:& violãtes inter dictũ incurrũt excõmunicationẽ nõ obstãtibus priuilegiis,§.velut igitur.lib.4.tit.14.pag. 509
Interdictorũ quędã generalia, quædam specialia, §.rursus interdictum.lib.4.tit.14.pag. 507
Interdicta vniuersitate, & singuli de vniuersitate cẽsentur interdicti,ne interdictũ reddatur elusorium,§. item cum loci.lib.4.tit.14.pag. 508
Interdicto loco principali,cẽsetur interdictus accessorius vicinus & cõtignus, & dispositio iudicis non debet posse reddi elusoria,§. etsi quidem.lib.4 tit.14 pag. 507
Interficiens per industriã similis est assassino, §. non absimilis. 475
Interficiẽs latronẽ nõ ex necessitate punitur, secus si ex necessitate,§ quod si qs latronẽ. 475
Interficientes clericos qui posthabito habitu cõmittunt enormitates,non sunt excommunicati,§.quinimo.lib.4.tit.13.pag. 488
Interius qualis quis sit, debet per exteriora demonstrare,§.oportet item. 59
Inuitus baptizatus characterem suscipit,& cogẽdus est ad obseruantiam fidei, secus si penitus sit coactus.§.sed etsi quis. 167
Ioan.Maria de Monte, Iulius III. in fine de cõp. iuris: 78
Ioan. Aug. Medices Pius IIII. ibid. 78
Irregularitas,vide supra in versi.ingerens.
Iudæi satisfacere debent de immoderato grauamine Christianis,alias excõmunicantur modo quo possunt,§.Iudæi quoque. 470
Iudex delegatus si pronuntiat se iudicẽ competentem,expirat iurisdictio,§.item si. 317
Iudex delegatus quid sit,§.extraordinariũ. 310
Iudex debet habere notarium,vel duos viros idoneos,qui scribant acta iudicij.§.ergo. 338
Iudex benefaciet,si rem terminare quęrat sine te la iudiciaria.§.in his quoque. 350
Iudex debet esse contentus vna pœna ex pluribus,quæ aduersus contumacem competunt, & excrescente contumacia, potest etiam ad alias procedere,§.quod autem. 348
Iudex nõ debet in causa supersedere obtẽtu exceptionis polii nisi dicatur factum ab actore, & hoc in ciuilibus:in criminalibus vero potest etiam obiici de spolio à tertio facto,si quis dicatur vel tota sua substantia, vel maiori parte spoliatus,nec agenti super rebus Ecclesiasticis potest opponi exceptio spoli rerũ priuatarũ, vel contra,§.sed quia. 359
Iudex diligens esse debet examinando super omnibus qualitatibus ipsius causæ, §. interrogabit. 388
Iudex ex causa delegabit examen testiũ,§. si qui tamen eorum. 389
Iudex qualiter pensare debeat dicta testiũ,& qñ potest illos repetere, & interrogare vsque ad sententiam,§.publicatis igitur. 402
Iudex potest testem repetere super omissis, §.cũ quoque. 402
Iudex debet aduertere,ne dubium accipiat pro notorio,

notorio,§.sed cum multa. 408
Iudex ex varijs debet animum suum instruere, §.fama quoque. 409
Iudex vnus ex pluribus sufficit quod recitet sententiam vsus plurali numero,secus in actu electionis,§.sed & si, 412
Iudex qui contra leges & conscientiã corruptus iudicat,varie punitur,§.is autem qui. 415
Iudex deputatus super executione sententiæ admitti exceptionem fraudis, seu nullitatis,non vt super ea pronunciet,sed vt negotium ad superiorem,qui iudicauit,transmittat,§ quod si princeps. 420
Iudex ordinarius quis sit,§.est & alia. 309
Iudex ordinarius tenetur exequi sententiã delegati a Principe etiã iniustam,§.cũ igitur. 420
Iudex ad quẽ inhibere nõ potest,si dicitur ex iniusta causa appellatũ,nisi prius recepta appellatione vt probabili,icipiat cognoscere de causæ veritate,§.qđ si obiiciatur.li.3.tit.17.p.426
Iudex à quo compellere non potest appellãtem a grauamine ipsius veritatem probare,licet citare possit ad ipsius reuocationem audiendã, qua facta in causa procedere poterit eius contumacia non obstante, ac si numquam appellasset §.sed videamus lib.3.tit.17.pag. 427
Iudex quando periculum est in mora, debet breuiare terminum prosequendæ appellationis, §.superior quoque. 435
Iudex si processerit nõ excipiẽte inquisito de nõ diffamatione, processus tenebit,§.idem etiam erit.lib.4.tit.1.pag. 444
Iudex fœneratori potest præcipere sub pœna excõmunicationis,tã ne vsuras exigat, quã vt exactas restituat,non obstante iuramento pręstito de nõ repetendis vsuris,§.sed etsi quis. 469
Iudex aliquem excommunicans in dubio censetur inferre maiorem excommunicationem,§. sed quæri poterit. 492
Iudicis dispositio nõ debet posse reddi elusoria, § etsi.lib 4 tit.14.pag. 507
Iudices duo ordinarii si sententias diuersas ferãt tenet sententia lata pro reo,nisi actoris causa sit fauorabilis:si vero delegati,sentẽtia pendet ex voluntate delegantis:si vero arbitri,neutra tenet,si vero vnus tantum ex pluribus pronunciauerit,nulla erit sententia,§.ex facto. 413
Iudicare secundum leges & consuetudinẽ debet quilibet iudex,& summus Pontifex, qui tamẽ ex causa potest ab aliis recedere,§. sed siue ordinarius. 414
Iudiciũ quid sit,& qd causa,§.testar.l.3.tit.1.305
Iudicium extraordinarium quid sit,§.extraordinarium. 310
Iudicium summariũ est,in quo subtili ordinis iudiciarii obseruatione prætermissa proceditur: ordinarium & solẽne est,in quo series iudiciariæ telæ obseruatur,§.rursus iudiciorum. 319
Iudicia secularia quæ sint,& quæ ecclesiastica, §. summa diuisio.lib.3.tit.1.pag. 305
Iudicia exercemus per nosmetipsos,& per procuratores.vel syndicos,& quot sint procuratorũ species,§ expositis generibus. 310
Iudiciorum secunda diuisio, quod quædam sunt ordinaria, & quædam extraordinaria, §. est & alia. 309
Iuramentum aliud voluntariũ,aliud necessarium & necessarium,nisi ex causa,recusari potest, §. sed cum sit. 406
Iuramentum recusandi quæ sint iustæ causæ, §. sunt autem iustæ. 496
Iuramentum deferendum est reo, si pro eo sint præsumptiones,nisi aliter iudex arbitretur, §. sed etsi pro reo. 406
Iuramentum voluntariũ est quod defertur à parte parti,quod deferẽti potest referri,nisi simus in famosis actionibus,§.voluntarium est. 406
Iuramenti de calumnia omissio nõ vitiat processum,§.illud postremo. 382
Iurare de calumnia tenẽtur etiam procuratores, quandocumque iudici videbitur,§.& non tantum. 381
Iuratur de calumnia hodie etiam in causis spiritualibus,§.in causis. 381
Iuratur de calumnia etiam in causa appellationis,§ præterea. 382
Iuris interpretibus cauenda est affectatio linguæ politioris in fine de comp.iuris. 67
Iurium cunctorũ finis vnus,conseruatio.ibid. 68
Iuris Pontificii finis excellentior ceteris.ibid.68
Iuris ciuilis interpretes tumidi. ibid. 75
Ius canonicum fines ceterorum iurium amplectitur,& quomodo. ibid. 68
Ius ciuile secundum Arist.ordinatio ciuilis societatis. ibid 68.
Ius canonicum raros habet auditores. ibid.70
Ius canonicum à sacra Theologia multa mutuatur. ibid 72
Ius ciuile pœnis afficit insontes, deliquentes subleuat. ibid.73
Ius canonicum quid præstet. ibid.77
Iusiurandum deferri potest ad supplendam probationẽ,§.quod si nec testibus. 405
Iurisdictio perpetua per vnum,intelligitur perpetuata quo ad omnes,§.iurisdictione vero. 313
Iurisdictio delegati à Principe expirat per executionem sententiæ,§ idem iuris est. 317
Iurisdictio expirat transacto termino,si in rescripro tem-

pro tempus apponatur.§.sed & cū causa. 317
Ius canonicum vnde dicatur: quid sit, & ex quibus constet.§.iuri canonico. 8
Ius canonicum versatur circa personas, res & iudicia,§.versatur autem. 19
Ius diuinū est,quod cōtinetur in lege, & in Euangelio,& est immutabile,§.ius diuinum. 10
Ius eligendi quibus competat: §. ius igitur prælatum. 35
Ius patronatus quid sit, & quibus modis constitui,§.accidit autem. 130
Ius patronatus acquiritur per rite ædificantem, vel dotantem § ædificatione. 131
Ius patronatus transmittitur ad quoscumque heredes,& plures succedentes vnā habent vocem vnius,nec heres patroni institutū mutare potest,§ successione quoque. 134
Ius patronatus donari potest,sed obdonationem non præiudicatur iuribus Episcopalibus, vēdi autem non potest,nisi cum vniuersitate. §. donatione quoque. 136
Ius patronatus tollitur cessione collegio constitutione Ecclesię destructione,delicti perpetratione,§.tollitur ius. 140
Iustus metus,vide infra in ver,Metus.

L

Labor in interpretādo.in fine de cōp. iu. 76
Laicus etiam de manu clericorum nō potest decimas recipere sub pęna excōmunicationis, & priuationis sepulturæ,& clericus cōcedens deponetur,§ ex cōtrario.lib.2.tit.26 pag.292
Laicus à laico corā seculari iudice conueniri debet,nisi causa sit spiritualis,vel similis,& litteræ impetratæ ad iudicem Ecclesiasticum non tenent,§.laicus ergo. 306
Laici non possunt eligere,§.laicis quoque. 38
Laici & etiam imperator non possunt concedere priuilegium super decimis non soluendis. §. generaliter autem.lib.3.tit.22 pag.292. Cetera vide supra in ver.Electio.
Latrones vide infra in versi.Publici latrones.
Lectoratus est de minoribu. ordinibus, §. sunt igitur. 87
Legare tantum quis potest de bonis Ecclesiasticis,quantum contulerit Ecclesię,§.item si tantundem. 307
Legat^9 de latere nō cōfert cathedrales Ecclesias regulares,nec dignitates post Pōtificalē maiores,nec potest eodem tēpore in eadē Ecclesia plures reseruationes facere,§.sed tamen. 114
Legatus de latere potest derogare iuri patronat^9 Ecclesiasticorum,non laicorum, Ecclesiastico patrono reddatur ratio prouentuum patronatæ Ecclesiæ,secus laico,§.legatus etiam. 133
Legati missi,vel nati, vigore suæ legationis non conferunt nisi specialiter sibi cōcedatur:secus est in legatis de latere, qui conferunt, & sine mandato speciali,etiam inuito patrono Ecclesiastico,§.ex legationis. 114
Leges qualiter se habeant erga homines. in fine de comp.iuris. 65
Leges diuersæ ac contrarię. ibidem 65
Legistæ meri intra priuatam fortunam constiterunt. ibid. 78
Lepra,vel similis morbus sponsalia dirimit,licet nō dirimat matrimoniū,§ item si sponsus 200
Leprosi possunt matrimonium contrahere,§.alia est causa. 213
Libellus quid sit.§.in primis igitur. 348
Libellus quæ continere debeat,& quod ineptus & obscurus libellus non obliget ad respondendum: & quod iudex possit illum lacerare,§. exprimēt igitur. 350
Libelli solennis porrectio in quibus casibus non est necessaria,§.sunt tamen casus. 350
Libello oblato debēt reo dari dilationes ad excipiendum,& ad euitandā obscuritatē:vna materia est vno iloco tractāda,§.oblato tamē. 351
Libellorum alii sunt accusatorii,alij conuentionales,§.porro libellorum. 349
Liber homo non debet ab Ecclesia violenter abstrahi,nisi impetrata vita & membrorum incolumitate,§.hæc tamen securitas. 257
Libertus non potest ordinari,§ ratione. 96
Licentia concessa à superiore religioso, vt possit consentire promissioni de se factæ,non valet, §.strictius adhuc. 97
Litis contestatio est fundamentum iudicii, quo deficiente frustra superædificabitur:& quando dicatur lis contestata,§.hactenus. 375
Litis contestatio necessaria est,cum officio iudicis pro actione instituitur,§.nec solum. 377
Litis contestatio quando non est necessaria,quo modo cognoscatur,§.sunt & alij casus. 379
Litis contestationem qui effectus sequātur,§. igitur sequuta. 377
Litis pēdentia non inualidat matrimonium contractum,§.sic etiam. 384
Lite pendente nihil innouandum,& lis tunc pendere dicitur,cum citatio legitima peruenit ad partem citatam,aut per eam factum est, quo minus perueniret,§.instituta ergo lite. 383
Litiū breuitas p ius canonicū in fi de cōp.iu. 69
Litteras Papę,qui per se,vel per alios falsant, excōmunicati sunt cum suis fautoribus, & Clerici officiis & beneficiis priuantur, & degradati traduntur curiæ sęculari,§.aduersus eos. 475
Litteris falsis qui vtitur,si clericus est,officiis & beneficiis

beneficiis priuatur: si laicus. excommunicatur. § mitius cum illis. 476
Locutio pluralis restringitur ad duo. §. sed si concessum. 127

M

Magis dignum trahit ad se minus dignum. §. sanctificatum autem. 185
Magnitudo & grauitas rerum contentarũ in iure canonico. in fine de comp. iuris. 71
Malitia plebis iustam tribuit renuntiandi causã Item vitatio scandali §. propter malitiam. 74
Mali nil in reb⁹, sed in vsu. i fine de cõp. iuris. 66
Malum facere non debemus, vt postea faciamus bonum, & si non sint quibus restitui possint vsuræ erogandæ sunt in pauperes, & paupertas excusat à restitutione, §. nec quidquam. 468
Mandatarius, cuius non est electa industria, potest alteri mandare, §. illud etiam. 129
Mandatũ suscipiens de ordinibus cõferendis certis personis, nõ tenetur eisdẽ prouidere de beneficio, sed mãdanti: secus si sit mandatũ generale, vel ordinãdi licẽtiã cõcedens. § ꝙ si. 108
Mandatum faciens mentionem de collatione, nõ potest trahi ad præsentationem, vel institutionem. §. idem obseruari. 124
Mandatum Apostolicum restrictionẽ recipit ex persona prouisi §. interdum tamen. 126
Mandatum ab ordine scripturæ declaratur § ex ordine. 127
Mandatum per quod prouideri debet de beneficio spectante ad prouisionem plurium, intelligitur coniunctim. §. si vero. 127
Mandatum simplex de prouidendo non extenditur ad beneficium curatum, vel electiuum. §. ex natura. 128
Mandatũ simplex de prouidendo, nõ extenditur ad obtinentẽ aliud beneficiũ, nisi fuerit id expressum: quo casu solũ vnicum & non curatũ beneficiũ obtinenti prouideri poterit: & pluralis locutio restringitur ad duo. § nã & is. 127
Mandatum Apostolicũ ex causa potest executioni mandari, etiam in alio loco ab expresso in mandato. §. simili ratione. 315
Mandatum non cõplectitur maiora quam sint in procuratorio expressa § crimina tamen. 323
Mandatum morte constituentis expirat, interdũ etiam re non integra. §. morte quoque. 331
Mandati Apostolici fines sunt diligenter custodiendi, nec extendũtur, nisi ad casus expressos, etiã de consensu, & in præiudicium prouisi. §. sunt autem. 123
Mandatum Pontificis acceptum, & feliciter consummatum. §. sed hoc nos. 4
Manumissus ab Ecclesia, vt eidem seruiat in diurnis, non potest se trans ferre ad aliam Ecclesiãs secus si simpliciter fuerit manumissus. §. quod si quis. 96. Cetera vide supra in ver. Ecclesiis.
Mater & filius in ipso articulo parturiendi possunt separatim baptizari, nec ob id creditur baptismus iteratus. §. is quoque cuius. 166
Materia, vide supra in ver. Libello oblato.
Materia iuris ciuilis in fin. De comp. iuris. 70
Matrimoniũ spirituale dissoluitur trãslatione, renũtiatione, dispositione. §. vidim⁹ hucusq; 67
Matrimonium nullo pacto contrahi potest a cõstitutis in maioribus ordinibus: sed constitui in minoribus possunt: sed si cõtrahant, priuantur beneficijs & dignitatibus Ecclesiasticis. §. horum autem. 88
Matrimonium quid sit. §. matrimonium. 187
Matrimonium præcedit alia sacramenta ratione loci in quo institutũ est, temporis latitudinis, & mysterii. §. & merito. 187
Matrimonium cum alia postmodum contrahere poterit, si per contrahẽtem sponsalia in diem, non stetit quo minus matrimonium contraheret §. dies adiicitur. 192
Matrimonium per verba de præsenti contractum tollit sponsalia præcedentia, & iuramento firmata, sed matrimonium cõtractum per verba de præsenti non irritatur etiam secuta copula. § si quis igitur. 197
Matrimoniũ quantũ ad Ecclesiã, vt cõtra habetur necessario requirit verba, ac muti & surdi signis nuptias possũt cõtrahere. §. licet autẽ. 202
Matrimonium quibus verbis aptus contrahatur. §. verba autem. 203
Matrimoniũ dissolui potest, si vnus cõiugũ cõperiatur post contractũ matrimoniũ seruilis conditionis, nisi post talem cognitionẽ fuerit renonatus cõsensus, vel sequuta copula. Et, liberi sunt ex libero vẽtre nati, nisi aliud inducat lex & mos regionis §. si quis tamen. 204
Matrimonium per errorẽ in persona impeditur. §. Liberi autem sunt. 205
Matrimonium non soluitur altero coniugum fidelium in hæresim lapso §. alia sane causa est. lib. 2. tit 12. pag. 215
Matrimonium contrahendum à furore impeditur, sed non dirimit iam contractum. §. furor quoque. 213
Matrimonium impediunt frigiditas & coeundi impotentia § item frigiditas. 213
Matrimonium an possit à leprosis contrahi. §. alia est causa. 213
Matrimonium accusari nõ potest ab eo, qui tempore denuntiationis siluit, nisi iuret de calumnia, & quod post denuntiationem nouit quæ obiectu-

obiecturus est,§.non tamen. 225
Matrimonium potest accusari ex causa etiã post denuntiationem.§.idem iuris. 226
Matrimonium accusari potest nõ ex causa delicti per solos coniuges,§.sed nec omnes. 226
Matrimoniũ ex causa delicti accusari potest per omnes,sed potissimũ coniunctiores, antiquiores & honestiores.§.quod si delictum. 227
Matrimonium regulariter dissolui non potest, & nisi sequuta sit copula, soluitur per ingressum monasterij ita vt remanẽs in seculo possit alteri libere nubere.§.sciendum est. 229
Matrimonium cur non sequuta copula per religionis ingressum dissoluitur § neq; mirũ. 231
Matrimonium etiam non consumatum,per sacri ordinis susceptionem non dissoluitur.§.diuersum statuitur. 231
Matrimoniũ ob verã coeundi inpotentiã non ob putatiuã dissoluitur § itẽ si quis ignarus. 232
Matrimonium cum ea,quam quis vxore viuente cognouit nõ sub specie matrimonij; defuncta vxore potest quis cõtrahere,si neuter ipsorum quid machinatus est in mortem prædefunctæ vxoris.§.cum ea. 232
Matrimonium non soluitur ob fornicationem carnalem,vel spiritualem:sed fit separatio tori,§.sæpius tamen, 233
Matrimonium contractum per procuratorem reuocatum non tenet,licet reuocatio non venerit ad notitiam partium.§.non sic. 229
Matrimonij bona sunt sacramentũ, fides, proles & fornicationis remediũ.§.consequuntur. 188
Matrimonij contractus suspenditur,donec extat præsumptio, quod non possit contrahi. §. cuius si. 224
Matrimonia hodie vsq; ad quartũ gradũ inclusiue sunt prohibita,& de facto cõtracta temporis cursu non validantur §.constitutũ igitur. 220
Matrimonia prohibetur contrahi clandestine, ne postea oporteat illa dissoluere. §. ne tamen post. 223.& 224
Matrimonia clandestina si publicentur, recipit Ecclesia §.tanc si parochialis.225. Cetera vide supra in ver.Cognatio,& in ver. Error, & infra in ver. Publicæ honestatis iustitia,& in ver. Ordo sacer,
Matrimoniorum materia quàm varie considerata: in fine de comp.iuris. 66
Matrimonium conciliat immortalitatem generis: ibid. 68
Medici qui ęgrotos ad pænitentiam non inducunt ,sunt ab Ecclesiæ ingressu arcendi.§. medicos etiam. 178
Memoria,ad memoriam iuuandam conducit repertio.§.hæc de præbendis. 143
Mendicantes non possunt profiteri ante lapsum anni,& recipientes professionem puniuntur. §.quod tamen. 148
Mendicantes solum in ordinem Carthusiensium migrare possunt.§ mendicantibus. 153
Mens humana vna, & intellectus vnus.in fine de comp.iuris. 65
Metropolitanus solum in sua prouincia,& certis diebus pallio vtitur, & pallium personam sequitur,& ideo commodari nõ potest §.sed eo nec sen per. 53
Metus iustus,nisi purgatus fuerit,impedit matrimonium § coactio quoque. 214
Metus iniustus excusat,adeo quod nõ appellans habetur pro appellãte,si sunt protestatus,& causas appellationis expresserit.§.is qui oq; qué. 431
Metu iudiciorũ interdum deuenitur ad pacta, ad trãsactiones & ad cõpromissa,§ cõsequẽs.331
Minor triginta annis,excommunicatus, suspensus, & constitutus in sacris,& schismaticus reconciliatus,non possunt eligi.§.igitur is,qui. 39
Minor xxx annis postulari potest.§.sciẽdũ est 40
Minor xiiii.annis si in causis spiritualibus in iudicio esse velit, quomodo sit agendum. §. quod si quartum. 321
Minor & Ecclesia restituuntur aduersus sententiam a sede Apostolica latam,§.adhuc autem. 437.
Minores debent maioribus exhibere reuerentiã maiores vero minoribus amorem & charitatem,§.in primis. 89
Minores septennio non possunt sponsalia contrahere,& contracta lapsu temporis non conualescunt,nisi noua volũtas accesserit,aut nixus copulæ interuenerit.§.non tamen omnibus. 194
Minores xiiii annis non possunt contrahere matrimonium,nisi pro bono pacis,& ex necessitate.§.sed qui sint puberes. 102
Minores fratres non possunt profiteri ante lapsũ anni,& recipientes professionem puniuntur. §.quod tamen. 148
Minores & prędicatores indistincte de omnibus obuentionibus parochialem portionem soluere tenentur,§.sed illud quidem. 281
Mirum esse quod non fuerint hactenus compositæ institutiones iuris canonici. §. non parua. 3
Miserabiliũ personarum tutelam debet clerici suscipere § viduarum autem. 259
Missio in possessionem in causis beneficialibus non habet locum, sed in locum eius poterit procedi lite non contestata.§.sed,illa quidem. 346

mona-

Monachus quis fit ex triplici capite,& impubes à patre traditus monasterio post annum pubertatis potest redire ad seculum,si velit,§.monachi fiunt. 145
Monachus semel factus cogitur remanere in monasterio,§.is igitur,qui. 152
Monachus non potest aliquid proprium habere, nec contra hoc potest Papa dispensare, §. sed nec aliquid. 152
Monachus potest transire solum in arctiorem religionem & si dubitetur,an sit arctior,in quam monachus vult migrare,statur iudicio abbatis, § sed nec temere. 153
Monachi non ordinantur,nisi de licentia abbatis, §.monachi quoque. 97
Monachi non possunt præesse Ecclesiis parochialibus,§ fugitiuos vero. 154
Monachi an possint esse patrini alienorum filiorum,§.parentes quoque. 172
Monachi deseruientes Ecclesiis sunt exempti à muneribus personalibus §. personalis immunitas. 258
monachi,regulares & clerici communiter viuentes soluunt prædiales decimas,§ de monachis. lib.2.tit.26,pag. 290
monachi decimas soluere tenentur, & alij cõmuniter viuentes,etiam de prędiis de nouo acquisitis, & propriis manibus excultis, nisi obstet aliquod priuilegium,§.sed etsi eisdem. ibidē.
monachi non possunt esse procuratores,nisi propriæ Ecclesię vrgente necessitate,& superiores iussu.§ Idem quoque. 325
monachi de consensu abbatis possunt testimoniũ dicere,§.monachi quoque. 393
monachi se ad inuicem,vel conuersos percutientes sunt ab abbate,vel episcopo absoluendi,§. monachi quoque . 490. Cetera vide supra in ver.Clerici,& in ver.Ecclesię.
monasterium, vide supra in ver. Ecclesiæ, & in ver. Ingressus.
moniales se adinuicẽ,vel cõuersas percutientes, à quo sint absoluendæ,§.simile statuitur.490
monitio Canonica quæ sit,§.tunc autem Canonica. 497
mors & absentia æquiparantur re non integra,§. quæsitum est. 316
mortẽ qui sibi inferũt,habẽtur similes illis qui in pœnitẽtes moriũtur,§ nouissime sciendũ.477
mortuus ruri qui sepulturam sibi elegit,si sine periculo poßit exportari,vel in parochiali Ecclesia vel in maiorum sepultura debet sepeliri,§. illud tamen. 274
mortui tumulati contra Canones sunt exhumandi,si illorum corpora possunt discerni à corporibus fidelium,§.& etsi contigerit. 275
mortuis non communicatus,quibus nõ cõmunicamus viuis.§.non tamen omnes. 275
mortuos non humandos qui contemptis clauibus in locis sacris humauerint,excommunicationem incurrunt,à qua non sunt absoluendi ante quàm arbitrio Episcopi satisfecerint, §. si quis autem. 276
mulier viri potens contrahens cum impubere,nõ potest resilire, sed impubes factus pubes,potest.§.mulier quoque. 196
mulier credens virum esse mortuum,quę religionem est ingressa,à viro educta, si vir moriatur non cogitur reuerti ad monasterium,licet id sibi expediat,§.quid statuemus, 235
mulier restituenda si timeat sæuitiam viri,debet ab eo præstari cautio.& si ea non potest sufficiens,dum causa plene cognoscitur, vxor est deponenda in loco honesto & tuto,§. præstanda tamen. 237
mulier si matrimonium contraxerit cum eo quẽ ignorabat coniugatum,vxore prima mortua, erit in eius potestate virum retinere,§. hoc tamen de ea. 238
mulieris ob solam traductionem ad domum nullum ius oritur impeditiuum sequentis matrimonij,§.& hæc quidem. 238
mulierem quam quis duxit vel retinuit sciens copulæ non idoneam,habebit vt sororem, si non potest habere uelut vxorem,§ plane si. 232
mulieres non sunt in forum trahendæ gratia testimonii ferendi, sed ad eas est mittendus tabellio,§. cuius tamen. 392
muti baptizari possunt,§.muti quoque. 166
muti & surdi signis nuptias possunt contrahere, §.muti vero. 202

N

Natus annos xiiii. potest esse in iudicio super causis spiritualibus per se,& per procuratorem non obstante patria potestate,§. aliud tamen. 321
Nati ex clandestinis & interdictis matrimoniis non sunt legitimi,licet nati ex matrimonio cõtracto in faciem Ecclesiæ ante sententiam diuortii sint legitimi,nisi vterque coniugum nouerit impedimentum,§.quicunque vero. 224
Necessitas facit effectum reputari pro effectu, §. sed & si pœnitendi. 177
Necessitas,vel simplicitas,excusat à cõmunione cum hæreticis,§ mercatores. 493
Negligentia auctoris mei non intelligitur esse mea,§.non tamen... 215
Negotia secularia non debent tractari in Ecclesiis,§.publicæ quoque. 256

Nemo dat quod non habet.§.igitur. 48
Nemo potest seipsũ præsentare.§.licet autẽ. 137
Nemo sibi beneficium confert, veluti nemo se præsẽtat,nec vacaturi beneficij tenet collatio, aut præsentationis promissio §.sunt autẽ. 138
Neophyti non possunt eligi §.neophyti quoque. 39
Nomina,vide infra in ver.Præbendæ.
Notorium probatione non indiget.§. sed & si quid. 408
Notum publice præsumitur notum etiam priuatim §. interpretamur autem. 117
Nouale est ager de nouo redactus ad culturã. §. Est autem nouale.lib.2.tit.27.pag. 290
Nundinæ non debent tractari in Ecclesijs.§ publicæ quoque. 256
Nuptiæ cõsensu partium contrahuntur,nec sufficit consensus parentũ §. nuptias igitur. 201
Cetera vide infra in ver. secundæ nuptiæ.

O

Oblationes & decimæ præscribi non possunt, §. prouentus tamen. 300
Oblatum sponte,(vel datum gratia redimendæ molestiæ super iure quæsito indebite illatæ nõ inducit simoniam.§.sciendum. 453
Obtinentes aliquam præpositurã,debent etiã habere eius præpositura ordinẽ §.admonẽdi. 62
Oculo priuatus indistinctè promoueri non potest licet retineat ordines,si postea talis priuatio contingat.§.hæc autem distinctio. 106
Officiũ subdiaconatus circa quæ versetur.§. diaconum. 86
Officia sæcularia qui exercuerunt,si honesti sunt post reddita ratiocinia possunt ordinari, secus est de vsurarijs.§.iis illi. 102
Opponens exceptionem quæ versus opponentẽ opponi potest, nihil agit:hoc,si proprio nomine excipiat,secus si nomine suæ Ecclesiæ.§. cauebit autem. 361
Opponi non potest contra electionem factam à duabus partibus,nisi de nullitate voti alicuius earum dictarum partium.§.hoc tamen. 32
Ordinans simoniace ac etiam ordinatus sunt puniendi §.ipsi vero. 91
Ordinari ex quibus causis sine respectibus homines prohibeantur.§.quoniam vero. 95
Ordinari nõ possunt seruus & libertus, & seruus ordinatus sciente domino fit ex hoc liber & ingenuus.§.pari ratione. 96
Ordinari quis nõ potest ab extraneo Episcopo, nisi de licentia sui ordinarij,quam concedere poterit etiam vicarius & capitulũ, si sedes vacet,vel qui administrat §.pari ratione. 97
Ordinari non possunt simoniaci,seditiosi, & iniuriarum vltores.§.idem statuendum. 102
Ordinatio non potest bigamus, nec qui vxorem duxit viduam,eiectam,vel meretricem. §. Itẽ repellendi. 103
Ordinari olim furiosus,vel aliter vexatus, non possunt.§.is quoque. 106
Ordinarius si sciat per surreptionem impetratã ab Apostolica sede absolutionẽ, debet remittere perperam absolutum ad sedem Apostolicam,si vero hoc sibi non cõstet,sed suspicetur, debet absolutum cogere ad purgationem. §. quinimo si,constiterit.lib.4.tit.13.pag. 504
Ordinarij loca pia & religiosa possunt reformare auctoritate Apostolica,si opus sit reformatione §.quinimo. 269
Ordinationem præcedere debet diligens scrutinium.§.præcedet autem. 91
In ordinationibus quæ tempore seruari debeant §.igitur per tres. 92
Ordinatores debent instruere ordinãdos in diuinis § item sub grauis. 90
Ordinatus qui nondum baptizatus est, debet baptizari & rursus ordinari.§.de eo,qui nõ. 94
Ordinatus ignorante domino si fiat monachus, fit liber,aliàs dominus potest intra annum recipere seruum,§.quinimo si. 248
Ordinatus à simoniaco non simoniace, & simoniace non simoniacus ordinem conferens non sunt deponendi.§ hæc tamen de illis. 451
Ordinatus simoniace & ordinans sunt puniendi: §.ipsi vero,quibus. 91
Ordo scripturæ declarat mandatum.§.ex ordine quoque. 127
Ordo quid sit.§.voluntatis. 186
Ordo sacer,& votum solenne impediunt matrimonium contrahendum, & contractum dirimunt, votum aũt simplex solum impedit cõtrahendum, & pro voto simplici facto imponenda est pœnitentia.§.item voti solẽnis. 207
Ordines,duo sacri nec vna,nec duabus diebus cõtinuato ieiunio conferri possunt.§ sed nec. 93
Ordines minores sunt acolytatus, exorcistatus, lectoratus,& ostiariatus §.sunt igitur. 87
Ordines minores omnes simul conferri possunt. §.diuersum statuitur. 93. Cetera vide infra in versi.Psalmistratus.
Origo iuris ciuilis in fine de Comp. iuris. 70
Origo iuris canonici. ibidem. 70
Orphanotrophia, & loca similia Episcopis subsunt,qui prouidere debent ne illorum res dissipentur.§.Xenodochia. 269
Ostiariatus est de minoribus ordinibus. §. Sunt igitur. 87

P

Pactum per quod filia dotata renunciat hæreditati paternæ iuramento vallatum tenet §. eodem etiam. 332
Pactum quod tendit ad periculum animæ, non ligat. §. quod si. 333
Pactum in fine de comp. iuris. 74
Pacto sunt seruanda, & per ea etiam indultis Apostolicis derogari potest. §. & quidem. 332
Paganus si prius plures vxores habebat, post fidem susceptam adhærebit primæ §. quia vero pagani. 314
Pallij receptio non est differenda, & volens aliquid palliando obijcere debet iurare de calumnia, & intra duos menses obiecta probare, alioquin tenetur ad pœnam talionis. §. hoc amplius. 52
Papa est ordinarius omnium ordinariorum. §. sicut autem. 26
Papa potest renũtiare Papatui. § de Romano. 77
Papa solus tribuit ius in beneficiis vacaturis. §. sed sine. 120
Papa non onerat aliquem pluribus prouisionibus, nisi id exprimat. §. illud etiam. 123
Papa an dispẽsare possit, quod monachus possit aliquid propriũ habere. §. sed nec aliquid. 158
Papa quod facit censetur facere Deus §. sed etsi inter. 231
Papa si scienter commisit appellationem interpositam à suo delegato dato cum clausula appellatione remota, iurisdictio primi delegati est suspensa quoad executionem. §. sed quid cum. lib. 3. tit. 16. pag. 421
Papę electio multa habet specialia, in qua multa non habent locum. §. sed hęc quidem. 29
Parentes nõ possunt esse patr. ni propriorum filiorum, nec abbates, vel monachi alienorum. §. parentes quoque. 172. Cetera vide infra in verb. Pœnitentia.
Parochialis portio de quibus rebus non detrahatur. §. sunt tamen. 281
Parochialis & episcopalis portio pari passu ambulant. §. item de quibus. 285
Pars minor eligentium ad infringendam maioris partis electionem potest opponere de propria auctoritate, ac zelo & de meritis, electi. §. quod si eligentium. 31
Pars si se dicat post appellationem, vel alias nulliter fuisse excommunicatum, sunt super hoc partium admittẽdæ probationes, vt appareat, an quis indigeat absolutione. §. multum etiã, lib. 4. tit. 13. pag. 502
Pars potest sibi terminum prosequendæ appellationis breuiare, non prorogare. §. pars quoque. 436
Participatio criminosa cum excommunicatis implicat participantem eadem excommunicatione. §. sed multum. 495
Participatio cum excommunicato non criminosa illigat participantem minori excommunicatione, à qua per ordinarium absolui potest. §. quod si aliter. 496
Paruuli baptizãtur in fide parentum & Ecclesię, & non debet minor esse virtus baptismi quàm circumcisionis. §. non tamen quia. 161
Passus missionẽ si mortuo delegato pręstet infra annũ cautionem de petendo iuri, etiã post annũ recuperabit possessionẽ. §. sed ne mis*. 346
Pater admittitur ad testimonium in causa filij, & econtra in causa matrimonij, & est speciale, & testimonium parentum interdum non debet admitti, vbi est disparitas inter coniuges. §. quod autem. 228
Patriarchæ primum post Papam locum tenẽt. §. Patriarchæ sunt. 21
Patriarchæ vnde dicti, & quę sit illorum auctoritas. §. appellantur. 22
Patrini interuenire debẽt in baptismo, confirmatione & Catechismo. §. illud commune. 171
Patrini nõ debent esse plures, vel non baptizati, vel confirmandi. §. admonendi tamen. 172
Cetera vide supra in ver. Cognatio, & in ver. Parentes.
Patronus Ecclesiasticus habet ad pręsentãdũ mẽses sex, laicus quatuor; Ecclesiasticus nõ potest variare; laicus potest. §. sunt tamen. 132
Patronus laicus potest deferre ad superiores, clericos qui dilapidant bona Ecclesiæ, cuius est patronus. §. licebit tamen. 133
Patronus non potest quem propria auctoritate instituere sub pœna excommunicationis. §. quemadmodum autem. 137
Patronus non potest seipsum præsentare. §. licet autem. 137
Patroni si in præsentatione non sint cõcordes, attenditur maior & melior pars. §. & si forte. 134
Patroni possunt conuenire de præsentando alternis vicibus; & plures simul possũt præsentari, vt de ipsis Episcopus eligat instituendum. §. sed vt facilius. 136
Patroni putatiui præsentatio tenet. §. interdum accidit. 137
Patronis defertur circa honorem, & vitæ necessaria subministranda. §. defertur autem. 139
Cetera vide supra in ver. Legatus de latere.
Peccata remittitur ei, qui sciẽter duxit in vxorẽ publicam meretricem. §. quin potius qui. 206
Pecuniæ appellatione cõtinetur quidquid homines ha-

nes habent in terra, §. pecuniam vero. 449
Pensio non venit appellatione beneficij, §. & si quis. 125
Percutiens volētem clericum, excommunicatus est, §. volentem. 486
Percutiens clericū in quibus casibus in Canonē latę sententię non incidit, §. ex contrario. 487
Periculum quando est in mora, debet iudex breuiare terminum prosequendæ appellationis, §. superiore quoque. 435
Permutatio beneficiorum si completa est ex vna parte, & per alterā stat, quo minus impleatur, restituitur pars ad suum beneficium, §. subuentum tamen. 71
Permutatio beneficiorum fieri potest non obstātibus expectationibus, §. quinimo. 72
Perpetuam habens vicariam tenetur accipere ordinem presbyteratus, §. inde & Honoriana. 52
Personales decimæ debētur ecclesiæ, in qua quis sacramenta percipit: prædiales vero Ecclesiæ, in cuius finibus sunt cōstituta prędia, nisi aliud inducat consuetudo, §. inter personales. 287
Pleraq; dicta de creatione Episcoporū habent locum etiā in alijs prælatis, §. hæc de creandis. 53
Plures non possunt deputari ad eligendum in solidum, § sin autem. 28
Pœna incestus, sodomiæ, & rei habitæ cum brutis est arbitraria, §. eadem vel etiam. 472
pœna quæ fit stuprantis mulierē & honeste viuentē, & virginem deflorantis. §. quod si quis. 473
pœna raptorum excommunicatio, depositio, & seruitus, cum facultate tamen seipsum redimēdi, § maior legum. 474
pœna simplicis fornicationis est arbitria, §. demū si quis. 475
pœnitentes publice non possunt promoueri, possunt tamen ex necessitate deputari in aliquo minori ordinum, §. pœnitentes. 101
pœnitentia quid sit, & effectus pœnitentiæ, §. pœnitentia. 173
pœnitentia constat contritione, confessione & satisfactione, §. constat igitur. 175
pœnitentia certorū annorū est iniūgenda parentibus opprimentibus filios, §. alia ratio est. 476
pœnitentiæ tres sunt species, & pœnitentia solennis iterari non potest, & pœnitentes ad sacros ordines reddit inhabiles. §. sunt autem. 173
Pontifices veteres & recentiores excusantur à non confectione institutionum, §. sed veteribus. 3
positiones quæ sint, §. partium confessione. 385
postulari potest, qui non animi vel corporis vitio sed alias non potest eligi, puta minor xxx. annis, vel spurius, §. sciendum. 40
Postulatio quid sit, §. postulatio est eius. 40
postulatio restitutionis in integrū differt executionē, §. dantur & casus lib. 3. tit. 16. pag. 411
postulatus si vnus sit, alius electus, proponitur electus æque idoneus, nisi postulantium sit duplo maior numerus: qui tamen si ignoranter indignum postulauerint, nec postulatio, nec electio valet: sed si scienter, electio tenet, §. & si vacante. 47
præbenda per rescriptum Apostolicum conceditur pure, in diem, & sub conditione, & pura collatio est, cum alicui simpliciter de beneficio prouidetur, § per rescriptum. 117
præbendę conceditur per collationem, & per institutionem, & singulis rebus singula sunt imponenda nomina, §. conceduntur autem. 109
præbendę ex tribus capitibus conferuntur, & ordinarium collatorem facit lex, vel consuetudo §. conferuntur autem. 110
præcellens dignitate debet & innocentia præcellere, § debet igitur. 54
prædia inculta. Vide infra in ver. Ruinæ.
prædicatores excusantur ab communione cum hæreticis, §. prædicatores. 498
prædicatores, Minores, & Mendicantes non possunt profiteri ante lapsum anni, & recipientes professionem puniuntur, §. quod tamen. 148
prædicatores & minores indistincte de omnibus obuentionibus parochialem portionem soluere tenentur, § sed istud quidem. 281
prælatus in corrigendo debet miscere seueritatē lenitati, §. cum lenitate. 55
prælatus non debet tolerare peruersos, §. prætera cauendum. 56
prælatus debet sobrius esse, prudens, & peritus, non solum peritia litterarum, verum etiam negotiorum, §. sobrius sit. 58
prælatus potest rem nō magni valoris in aliquem bene meritū transferre: & terrā gratia fabricādæ Ecclesiæ alicui cōcedere, §. excipiūtur. 296
prælatus potest alienare terrulas incommodas & minus vtiles, item seruos fugitiuos, §. terrulas. 298
prælati committentes vices suas sub annuo censu puniuntur, §. demum. 454
prælatis regularibus non conferentibus intra sex menses, fit deuolutio ad ordinarium, §. idem statuitur. 112
præpositus in fine de comp. iuris. 78
præposituram aliquam obtinentes, debent etiam habere eius præposituræ ordinem, §. admonēdi. 62
præsentare seipsum nemo potest, § licet abs. 137
præsentari potest in rectorem parochialis Ecclesiæ

Sx etiā non in facris conftitutus,licet fecus in libera collatione,in qua tamē poteft difpēfari cum eo, qui eft conftitutus in minoribus. §. funt etiam. 139
Præfumptio orta ex actu habente tract:m tēporis ex actu momentaneo non tollitur. §.aliud obferuandum. 309
Precarium foluitur ad beneplacitum concedentis,fecus precaria,nifi fit irrationabilis. §.diftat autem. 297
presbyter appellatur potius à prudētia quàm ab annis §.presbyteri. 83
Presbyter epifcopo permittente chrismat & velat. §.Epifcopo. 84
presbyter in xxv.anno ordinari poteft.§. ficut autem. 86
Presbyter negligens in baptizando, quomodo puniendus.§.presbyter. 163
presbyter tantum debet exhibere Euchāriftiam, non inferior,nifi fubfit neceffitas.§.fed nec ab omnibus. 181
presbyteri & Epifcopi olim erāt iidem, fed in remedium fchifmatis de presbyteris, vnus electus eft qui Epifcopus dicit.§.presbyterū. 82.
presbyterorum quæ fit poteftas,& auctoritas. § Epifcopi. 83
princeps poteft rem fuam æqualem, vel maiorē cum ecclefiaftica permutare,& ferui ecclefiaftici fi frugi fint,præterquam ad libertatē, cōmutari non poffunt.§.fed & princeps. 299
priuatio præfupponit habitum.§. eft autem fufpenfio.lib.4.tit.15.pag. 511
priuilegiati fuper decimis,tenentur illas foluere de prædijs conductis,& priuilegiatus fuper laboribus proprijs foluet decimas, fuper prædiis locatis §.fuper.lib.2.tit.26 pag. 292
priuilegium quomodo tollatur.§.fed nec. lib.2. tit.26.pag. 290
priuilegia funt interpretāda,vt nemini indebite damnum inferant.§.item fi.lib.2.tit.26.p.291
probatio matrimonialis impedimēti non poteft reprobari §.præftitis. 229
probatio fpolij abfentia fpoliatoris,& lapfus tēporis nō operātur reftitutionē,fi fpoliator nō abfit per contumaciā,vel dolū.§.item fi. 372
probatio quid fit, & quibus modis fiat.§. probatio igitur. 385
probatio ex confeffione quomodo nafcatur. §. partium. 385
probationes ne intereant, multa conceduntur, quæ alias non concederentur, quod probatur tribus exemplis. § fi quidem. 398
probationes fiunt non folum teftibus, fed & inftrumentis,& inftrumentorum appellatione non large fumpta continētur folum fcripturę quæ in iudicio exhibentur § at fi partes. 403
probationes i quib' refpiciūt perfonā iudicis. §.iudicis 407. Reliqua vide fupra in ver. Pars.
Proceffus facti,& fententiæ latæ in Ecclefijs, vel cæmiterijs funt nulli.§ feculares igitur. 255
procuratio ob oratoriū nō eft exigēda,& ob vrgētē neceffitatē poteft Epifcopus exigere charitatiuū fubfidiū.§.poftremo admonendi. 263
Procurator ad eligendum non poteft vnum procuratorio,alium proprio nomine eligere, nifi habeat mādatum de eligenda certa perfona.§ etfi tantum. 27
Procurator ad contrahendum matrimonium, non poteft fubftituere,nifi hoc habeat in mandatis.§ procurator. 190
Procurator cōftitui poteft paterfamilias,& filiusfamilias,& ad negotia poteft procurator cōftitui. qui natus eft annos xiiii. ad iudicia folū natus xxv.§ poteft autem. 320
Procurator cōftitutus etiam ad ea quæ fpeciale mandatum exigunt, non poteft explicare ea, quæ exigunt mandatum fpeciale, nifi in procuratorio fit facta expreffio aliquorum articulorum fpeciale mandatum exigentium: quo cafu etiam nō expreffos articulos poterit exequi procurator.§.fed fiue vnus. 323
Procurator regulariter in caufis criminalibus nō poteft interuenire.§ non tamen. 324
Procurator vniuerfitatis, in qua funt excommunicati,non poteft à iudicio repelli, nifi tribus cafibus.§.fed belle. 326
Procurator reuocari poteft expreffa,& tacita,puta fi dominus per fe incipiat caufam tractare. §.tam diu. 327
Procurator qui fubftituit, non poteft fubftitutum reuocare, nifi & reuocandi habeat poteftatē, & procurator qui fubftituit in vna caufa non prohibetur in alijs fe intromittere. §. hæc autem. 328
Procurator poteft litem cōteftari.§.fi antē. 151
Procuratori ad negotia,& procuratori ad iudicia quatenus fubftitui poffit.§.fed & illud. 376
Procuratores duo fi dati fint,in folidum, vtrius melior fit futura conditio §.& tam vnus. 322
Procuratores etiā iurare de calumnia tenētur, quandocúque iudici videbitur §.& non. 381
Procuratoribus duobus ad eligendum datis in folidum, non poffunt ambo eligere, fed erit melior conditio occupantis, & fi nō appareat de prioritate in occupādo,præponitur electus à capitulo, vel primo nominatus in procuratorio. §. quòd fi plnribus. 28. Cetera habes fupra in verb.delegatus.& in verb. iudicia.

Profef.

Professio est duplex tacita & expressa,& fieri potest etiã ante annũ,§.propria professione. 146
Professio ex causa post annum potest differri,vt si ingressus monasterium sit cognitus: & seruus triennio in monasterio commoratus per monachationem sit liber.§.quemadmodum. 147
Professio expressa,& professio tacita differunt.§. vtrum autem. 149
Professus qui non est, non potest eligi in Abbatem,sed bene in episcopũ.§.& propterea. 155
Promotus ad sacros ordines.furtiue contra prohibitionem prælati, non potest fieri sacerdos nisi prius fuerit monasterium ingressus, secus si non contra prohibitionem: quia tunc potest episcopus pro arbitrio dispensare,& qui non ordinatus se immiscuit diuinis, numquam poterit ordinari.§.quod si furtiue. 94
Cum promoto per saltum potest prætermisso ordine repetitio dispensari.§.per saltum. 93
Propinquitas viri reputatur vxoris,& econtra §. admonendi.lib.2.tit.14.pag. 223
Prouentus ecclesiastici possunt vendi ad modicum tempus,& ad precariam concedi, quæ renouanda erit de quinquenio in quinquenniũ. §.idem iuris erit. 297
Prouideri per institutionem quando dicatur. §. accidit autem. 130
Prouinciæ & ecclesiæ de nouo conuersæ in persoluendis censibus seruabunt consuetudinem vicinarum.§.sed quis erit. 265
Psalmistatus est minor ordo,& potest conferri à solo presbytero §.est & psalmista. 88
Pubertas extimatur non tam annis, quàm corporis habitu, & minores xiiij.annis non possunt contrahere matrimonium, nisi pro bono pacis,& ex necessitate.§.sed qui fint. 202
Publicæ honestatis iustitia impedit matrimoniũ contrahendum,& contractum dirimit §. publicæ quoque. 214
Publici latrones,& qui in sacris locis immunitatis spe ducti delinquunt, priuilegijs sacrorum locorum non gaudent §.hoc autem. 257
Pudicitiæ studiosus debet esse episcopus §.pudicus quoque. 59
Purgatio quid sit, & quotuplex,quòd vulgaris purgatio est penitus improbata. §. contingit etiam. 445
Purgatio canonica quæ sit,& quales esse debeant compurgatores.§ canonica purgatio. 446
Purgatio super notorio non est indicenda, & deficiens in purgatione habetur pro conuicto.§. quicumque vero. 446

Q

Quæstio spolij per modum reconuentionis proposita nõ impedit processũ super alia causa ciuiliter institutum.§.quod si ciuiliter. 368
Quæstio.in fine de comp. iuris. 71
Qualis quis sit interius, debet per exteriora demonstrare.§.oportet item. 59
Qui alios iuuat,patienter incommoda ferre debet.§.sed hæc omnia. 6

R

Raptorum pœna excommunicatio,depositio & seruitus,cum facultate tamen seipsum redimendi.§.maior legum. 474
Raptus in propriã sponsam non cadit, & raptus per cõsensũ purgari potest.§.raptus antẽ. 474
Raptus monialis purgari non potest. §. sed hæc de illis. 474
Rebaptizati numquam ordinãtur.§.sed etsi nullum. 102.& 103.
Receptio instrumenti,& cautio domini operantur,quibus procurator nõ possit renũciare mãdato,sed teneatur defẽdere.§.at litteris. 330
Receptus auctoritate Apostolica quis dicatur.§. auctoritate autem. 122
Recipientes aliquid pro concedenda licentia docendi,pu niuntur §.pro docendi. 454
Reconciliati licet alioqui ecclesiasticę sepulturę non essent tradendi, post reconciliationem tradi potuerunt §.sed hæc. 277
Reconuentio non habet locum coram arbitris. § de arbitris. 365
Reconuentio super causa criminali non remittitur.Idem in causa depositi,§.illis quoque. 366
Recusans respondere positionibus, habetur pro confesso,§.si quis igitur. 386
Redacta in publicam formam post mortẽ tabellionis faciunt fidem.§.eandem etiam. 405
Reditus decimarum locari possunt,dum modo locatio non sapiat alienationem,§. si quis tamen. 293
Refutatio mandati non impedit refutantẽ acceptare si mandans perduret in voluntate mandandi,§.non idem. 330
Regulares non appellant à correctione sui prælati,§.& ideo nec. 448
Regularibus prælatis non conferentibus intra sex menses, fit deuolutio ac ordinarium, §. idem statuitur. 112.Cetera vide supra in ver. monachi.
Relapsus quando quis dicatur, §. relapsi autem. 459
Relapsus dicitur qui abiurauerit in vno articulo, si post sit hæreticus in alio,§.is vero qui. 459.
Relictum ei qui potest proprium possidere non habenti prælationem,vel administrationem à quocumq; præsumitur relictum intuitu pro-

priæ personæ, non ecclesiæ. §. illud etiam. 285
Relictum sacerdoti per omnia censetur relictũ ecclesiæ, secus est si quid ei sit relictũ sub one re fidei commissi, § sed & si non. 206.
Religionem nouam non debet quis inuenire. vel fundare, §. nouissime. 156
Religiosi non possunt sibi sepulturam eligere, §. impuberi similes. 274
Renunciare compellitur qui impetrauit cedẽdi licentiam §. aliud iuris est. 78
Renunciari potest ob irregularitatem, §. item ob irregulitatem. 74
Renunciari non potest gratia laboris fugiendi, §. cæterum ob alios, 75
Renunciari potest per procuratorẽ & quatenus valet renũciatio facta a procuratore reuocato §. potest autem. 77
Renunciatio quid sit, & quibus ex causis possit re nunciari, § per renunciationem. 72
Renunciatio ad eum fieri debet, ad quẽ spectat confirmatio, §. Abbas quoque. 76
Renunciatio facta post spolium non impedit spoliati restitutionem: secus si ante fuerit renunciatum, & testes super spontanea renunciatione non sunt admittendi ante restitutionem, §. illud quæsitum. 371
Reparatio ecclesiæ pertinet ad possessorẽ beneficij & episcopus debet de sua tertia contribuere, §. hæc de ædificandis. 250
Repetitio ad memoriam iuuandam conducit, §. hæc de prębendis. 143
Replicationes dantur aduersus exceptiones, §. dantur aduersus. 362
Res inter alios acta aliis pręiudicium regulariter non adfert, §. de eo quoque. 417
Res ecclesiastica potest propter scriptionem legitimam ab ecclesia abduci, & detrahi, §. pręterea etsi. 300
Res ecclesiasticæ sunt aut spirituales, aut temporales, §. superiore libro. 157
Res spirituales sunt aut incorporales aut corporales, & corporales diuiduntur in sacramenta, in res sacras, sanctas & religiosas, §. rursus. 158
Rebus singulis singula sunt imponenda nomina, §. conceduntur. 109
Rescripti interpretatio ex loco sumitur, §. ex loci. 126
Rescripti interpretatio ex insertione causæ elicitur, §. item insertio, 127
Rescripto Apostolico dispẽsatur super pluralitate beneficiorum, maxime circa litteratas personas, §. inde etiam. 121
Reseruationes legatorum expirant finita legatione, §. ille quoque quas, 115
Residens. Qui sine causa non residet, post monitionem priuandus erit, & quæ sint iustæ causæ non residendi, §. si tamen. 142
Resignationis casus non includitur nec verificatur in casu mortis. §. eodem spectat. 124
Resilire quis licite potest ob fornicationem post sponsalia etiam iuramento firmata commissa, & id quod coniunctos disiungit, multo magis impedit coniungendos, §. vnius quoque. 199
Restitutio in integrum semel negata non conceditur amplius, etiam in alio iudicio, nisi duobus casibus, §. quod si semel. 439
Restituti in integrum qui, & quando Possunt cognoscere, §. huiusmodi. 439
Reuelans confessionem, in perpetuum est in monasterium detrudendus, §. sed fine. 177
Reus contumax si dederit cautionem de stãdo iuri, nec mulctandus est quod aduersarium non fuerit passus esse in possessione & missionem passus restituitur, §. hoc tamen. 345
Reus excommunicatus licet reconuenire non possit, admittitur tamen ad proponendas suas legitimas defensiones, §. reus autem. 355
Reus conuentus si nolit vel nõ possit excipere, si habeat vnde actorem reconueniat, poterit illũ reconuenire, § igitur oblato. 363
Reus etiam coram iudice delegato potest actorẽ reconuenire, §. nec solum. 364
Reus conuentus coram iudice laico nõ potest reconuenire actorem super causa spirituali, §. interdum etiam, 366
Reus non tenetur edere actori, nisi instrumenta communia, §. non tamen. 387
Reus citandus est ad videndum iurare, & depone re testes, & testi iniurato non creditur, nisi fuerit remissum iuramentum à parte, § .debet autem. 386
Reo deferendum est iuramentum, si pro eo sunt presũptiones, nisi aliter iudex arbitretur, §. sed etsi pro reo. 406. Cetera vide s. in ver. actor.
Ruinæ, predia inculta, & siluæ extirpatæ, possunt sub annuo censu concedi in emphyteusim, & si per biennium in solutione cẽsus censatũ fuerit potest emphyteuta expelli, §. ruinęquoq. 297

S

SAcerdos qui reuelat cõfessionem, in perpetuũ est in monasteriũ detrudendus, §. sed fine. 177
Sacerdos non debet quẽ absoluere de casibus reseruatis Papę vel episcopo, §. illud etiam. 177
Sacerdos constitutus in peccato mortali, quoad seipsum est suspensus, non quo ad alios, §. immo &, 182
Sacerdos contemnẽs cõstitutiones ecclesiæ punitur pro qualitate culpæ, & clandestina matri-

monia, si publicentur, recipit ecclesia, §. sane si. 225
Sacerdotes inferioris gradus sũt presbyteri, nec sufficit aliquid obiter tractatum esse, §. nũc de scendamus. 82
Sacerdotes proprie appellantur, qui Eucharistiã conficiunt, improprie etiam diaconus, & subdiaconus, §. diximus autem. 87
Sacerdotes quotidie hodie pro populo sacrificare debent: sed semel tantum, non pluries, nisi ex magna causa, uel in natiuitate Domini, §. inualuit tamen. 181
Sacerdotes simplices non possunt proprias ecclesias facere cẽsuales, & qui de facto id fecerit, ab ecclesia ipsa remouebitur, § simplices ãt. 267
Sacerdotum in duas classes diuisio sumpsit originem tam à testamẽto ueteri, quam nouo, §. & non ineleganter 82. Cetera habes ĩ. in uer. cõ sentientes in uer. Eucharistia, in uer. ordo sacer & in uer. relictum.
Sacramentum quid sit, § sacramentum. 158
Sacramentum chrismatis operatur augumentũ gratiæ, & soli episcopi chrismant, § igitur omnes. 170
Sacramentum pœnitentiæ & Eucharistiæ non denegatur deputatis, ultimo supplicio, § nec infirmis. 179
Sacramentum Eucharistiæ maximum est. & saltẽ semel in anno dẽt assumi, § est autem. 180
Sacramẽtũ Eucharistiæ constat visibili forma, ueritate corporis, & spirituali uirtute: & in calice poni debet vinũ aqua mixtũ, §. cõstat aũt. 183
In Sacramento altaris panis & uinum fiunt uera caro & sanguis Domini, §. ueritas est. 183
Sacramenti uirtus est charitas & unitas, § virtus est. 184
Sacramenta quomodo & quando sunt illa tria quibus ea constant, §. his igitur. 184
Sacramenta ministrari possunt à malo ministro & hæretico, §. ergo qui 161
Sacramenta non ecclesia, sed Christus instituit quæ tamẽ dicitur ecclesiæ, quia illa per ea sã ctificatur, & illa ministrat, § illud quoque. 160
Sacramenta constãt elemento & uerbo, §. cõstãt autem. 160
Sacramentorum quædam necessaria sunt, quędã voluntaria, § sacramentorum. 159
Sacramentorum necessariorum quędam deseruiunt ad ingressum ecclesiæ, quędam ad progressum in ecclesia, quædam ad egressum ab ecclesia, §. & rursus. 159
Sacramentorum secunda distinctio, quod quædã characterẽ imprimũt, quę iterari nõ possunt. quędam non imprimũt, quæ iterationẽ admittunt, §. rursus sacramentorum. 159
Sacrilegium cõmittitur tam intuitu rerũ, quam personarum, & qualiter intuitu rerum, §. sacrilegium autem. 464
Sacrilegium ratione personarum committitur cum quis clericum percutit, uel cum moniali rem habet, §. personarum ratione. 464
Sacrilegi uariis pœnis puniunt, §. similibus. 463
Cetera uide supra in ver. consentientes
Sanctorum scripta non inserta iuri communi, secundum post decreta Pontificum Romanorũ locum obtinent, § alia sane. 18
Scenicis & histrionibus non est danda Eucharistia pro cæteris aũt, maxime infirmis, semper debet esse parata, §. item quamuis. 181
Schismatici qui sint, & quomodo differant ab hęreticis, §. hæretici sunt. 454
Schismatici excommunicatiõe, depositione, bonorum confiscatione & à se gestorum annullatione puniuntur, §. vtrumque. 465
Scholarium inconstãtia. in fine de comp. iuris. 79
Scripta sanctorum, uide supra in ver. sanctorum. scriptura solum publica in iudicio fidem facit & quæ sit scriptura publica, §. nõ tamen. 404
Scrutatores qui sint, §. per scrutinium. 30
Secundæ nuptiæ absque timore infamię intra annum luctus possunt celebrari: sed non debent benedici quecumque tempore contrahũtur. §. illud quoque. 240
Sede uacante is absoluit qui habet episcopalem iurisdictionem, §. episcopali. 501
Seditiosi ordinari nõ possũt, § idẽ statuendũ. 102
Sentẽtia eius qui est maioris auctoritatis ꝑponitur inter discordantia concilia, §. alia uero. 15
Sententia contra reum contumacem si de causa liqueat, ferri potest, etiam in causa profana lite contestata, contra actorem uero etiam lite non contestata, §. quod interdum. 347
Sententia diffinitiua est, quæ condemnando, uel absoluendo liti finem imponit, nec requiritur de necessitate i ea verbũ, cõdẽno, vel absoluo, sed sufficit æquipollẽs, § diffinitiua uero. 411
Sententia debet ferri sedendo, & de scripti recitatione, alias nõ ualet, & episcopus facere põt quod alius pro se recitet. §. uocatis igitur. 411
Sententia lata contra ius constitutionis, licet sit nulla: secus tamen est in sententia lata contra ius litigatoris, §. si tamen. 415
Sententia lata postquam per decem dies nõ fuit appellatum, regulariter retractari non potest, § lata tamen. 416
Sentẽtia lata in reali actione mandatur executioni statim, in personali uero post quattuor menses, qui terminus põt breuiari, & prorogari, §. litigi-

si igitur sententiæ. 418
Sententiæ per querelam & supplicationem retractatur, & sub qua forma supplicatio porrigat, § per supplicationem. lib. 2. tit. 18. pag. 440
Sententiam ex pluribus iudicibus sufficit quod vn⁹ recitet. usus plurali numero, secus in actu electionis, § sed etsi plures. 412
Sententiarum duæ sunt species, interlocutoria & diffinitiua, & interlocutoria potest reuocari ante diffinitiuam. § videamus 410. Cetera uide supra in ver. processus.
Separatio thori non habet locum pendente iudicio super adulterio, § sed & separatio 233. Reliqua habes supra in uer. diuortium.
Sepulturam eligendi unusquisque habet liberã facultatem, & si quis non eligat in parochiali ecclesia aut maiorum sepulchris est sepeliendus, § regulariter. 272
Sepulturę cur constituantur in ecclesiis & locis sacris, § tractemus. 271. Non põt quis etiã iureiurando à seipso abdicere liberam eligendæ sepulturæ potestatem, § alias autem 274. Cetera inuenies supra in ver. clerici. & in vers. deprehensi.
Sequestratio fit ob dilapidationem etiam lite pẽdente, § plane. 384
Seruus non potest ordinari. & ordinatus sciente domino fit ex hoc liber & ingenuus, § ratione subiectionis. 96
Seruus triennio in monasterio commoratus, per monachationẽ fit liber. in, § quemadmodum. 147
Serui possunt etiam inuitis dominis contrahere matrimonium dũ tamẽ dominos nõ fraudent debitis obsequiis, § illud quoq; . 204. Cetera require s. in versi. princeps, & in ver. professio.
Similitudines, quę sunt inter libros iuris ciuilis, & iuris canonici, §. libros iuris. 2
Simonia quid sit, & unde dicta, § simonia. 447
Simonia aut est simplex conuentionalis, aut realis & realis subdiuiditur in realem conuentionalem, & realem mentalem, § simoniæ. 448
Simonia contrahitur cuiuscumque muneris receptione, § contrahitur. 448
Simonia ex quibus capitibus committatur, § sed & tunc. 449
Simoniace dic tur quis electus, etiã si quid ignorante eo datum fuerit uel promissum, § nec distinguemus. 450
Simoniace ordinans cum suo ordinato, & clerico mediatore est deponendus, laicus uero mediator excommunicatur, § ac u. luti. 451
Simoniacus potest à quocumque accusari: & solus simoniacus inter peccatores nullam non celebrat, § huius autem criminis. 451
Simoniaci ordinari non possunt, § idem statuendum. 102
Simplicitas excusatã communione cum hęreticis, § mercatores, 498
Sortilegi qui sint: & quod ab ecclesia sint omnino eiiciendi, § sunt autem. 463
Spirituale coniugium quomodo dissoluitur, § per degradationem. 79
Spiritualis potestas exerceri sine fide potest, sed non sine intentione ecclesiæ, § hoc tamen 161
Spoliasse quis intelligatur prętor manifestã spoliationis uim, § is quoque. 370
Spoliatus opponens de spolio in modum exceptionis, non cogitur respondere ante quam sit restitutus, § sed & si. 358
Spoliatus est ante omnia, & quo ad omnia restituendus, § sed & si spoliatus. 367
Spoliatur quot casibus dicitur quis priuatus a iudice, & quibus, § spoliatus. 369
Spoliatus ante omnia est restituendus, regula, § sunt & alij. 372
Spoliatus quando non fit ante omnia restituendus, § quinimo. 373
Spoliatus potest suspenso petitorio ante conclusionem in causa intentare possessorium: secus si sit conclusum, nisi tamen aliter iudici uideatur, § postremo sciendum 374. Cetera vide supra in ver. electio.
Spolium cum proponitur in modũ exceptionis, nulla fertur restitutionis sententia: sed quamdiu nõ fuerit reus restitutus, non est cogendus actori respondere, § sed hęc quidem. 368
Spolii quęstio per modum reconuentionis proposita non impedit processum super alia causa ciuiliter institutum, § quod si ciuiliter. 368
Sponsalia quid sint, & unde dicantur, § sponsalia sunt. 189
Sponsalia contrahuntur re, verbis, litteris & consensu, § contrahuntur. 189
Sponsalia contrahuntur tripliciter, pure, in diẽ, & sub conditione, & qui contraxerunt sponsalia pure, compellendi sunt etiam matrimoniũ contrahere, & consanguinei contrahentiũ non debent cum ipsis contrahentibus contrahere, § rursus contrahuntur. 191
Spõsalia contracta sub conditione euanescunt deficiente conditione, nisi ab ea recessum fuerit § sub conditione. 192
Sponsalia qui contraxerunt, debent compelli ad matrimonium, nisi aliquid triste timeatur, § initiatum igitur. 195
Sponsalia contracta à pãrentibus nõ tenent, nisi filii assentiãt & ratificẽt, § quo abiunile est. 196

Spon-

Sponsalia dissoluuntur ipso iure, quando non habetur ratio voluntatis contrahentium, §. dissoluuntur sponsalia. 197
Sponsalia dissoluuntur per susceptionem sacrorũ ordinum & ingressum monasterij, §. item ex contrario. 198
Sponsalia quando facto hominis dissoluũtur, §. facto hominis. 198. & 199
Sponsalia dissoluuntur contrario consensu, nec pœnæ appositio sponsalibus apposita aliquid operatur. §. si contrahentes. 199
Sponsalia dirimuntur propter lepram, vel similẽ morbum, § item si sponsus. 201
Sponsalia pura, & certa ex consensu valida, licet alias nulla, inducũt publicæ honestatis iustitiã quæ sequentia sponsalia dirimit, nõ præterita, §. vsqueadeo autem. 214. Cetera require s. in ver. matrimonium minores, & in ver. resilire.
Sponsi si conferant se ad remotas regiones, spõsę possunt se ad aliorũ nuptias conferre, recepta, si perseuerauerint pœnitentia §. sed etsi qui. 200
Spiritus. vide supra in ver. postulari.
Stipulatio. in fine de comp. iuris. 74
Subdiaconus potest quis ordinari in decimooctauo anno, §. sicut autem subdiacono. 86
Subdiaconi officium circa quæ versetur, §. diaconum igitur. 86. Cetera habes supra in ver. diaconi, & in ver. Ecclesia,
Subtilitas legistarum. in fine de comp. iuris. 76
Subtilitate nimia iuris ciuilis multa perecũt. ib. 75
Superior de excommunicatione cognoscens, videns illam iustam, debet excõmunicatum ad inferiorem remittere. nisi is malitiose differat absoluere: secus autem. si comperiat illam iniustam: sed si dubitetur, honeste faciet, si remittet. §. vbi vero. 501
Superiori conceditur multo magis, quod cõceditur inferiori, §. quod autem. 24. Reliqua require supra in ver. episcopi, & superiores.
Surdi baptizari possunt, §. muti quoque. 166. Cetera vide supra in ver. muti.
Suspecti de hæresi, nisi se purgent, sunt excommunicandi, & excommunicati si excommunicatione insorduerint, condemnãtur tamquam heretici. §. qui vero inuenti. 460
Suspensio est duplex, vt excõmunicatio & interdictum, §. suspensio quoque. lib. 4. tit. 15. p. 510
Suspensio iudicis quę sit, §. iudicis suspẽsio. lib. 4. tit. 15. pag. 511
Suspensio solum ordinem & statum ecclesiasticũ respicit, & priuatio præsupponit habitum, §. est autem suspensio. lib. 4. tit. 15. pag. 511
Suspensus quoad seipsum, non quo ad alios quis est ob mortale peccatum, non notorium, §. 2. si crimen. lib. 4. tit. 15. pag. 511
Suspensus à canone eligit, secus ab homine, §. in suspenso. 36
Suspicio vehemens interdum habet vim notorij, §. ad notorium. 408
Syluæ, vide supra in ver. ruinæ.

T

Taciti & expressi eadem est virtus, §. quòd si iudex. lib. 3. tit. 17. pag. 416
Taciturnitas habiti beneficij inualidat prouisionem legati, non ordinarii, §. sed nec aliter. 115
Taciturnitas, obtenti beneficij etiam modici obstat, nisi prouisio sit facta motu proprio, §. sed multum interest. 118
Talis quis præsumitur, in quali habitu reperitur aliquamdiu conuersatus, & captus, §. idem dicendum. 309
Temerarius dici non potest, qui obtemperat principi, & cuius acta approbantur à magnis viris, §. ergo si. 5
Tempus deuolutionis currit solum nõ impeditis & à die notitiæ, §. tempus. 113
Tempus ad prosequendum in quibus casibus nõ currat, §. quandiu. 434
Tempus datum à iure ad prosequẽdam appellationem potest breuiare per iudicem ex causa, §. & licet. 434
Tempus interdicti, vide supra in ver. interdicti tempore.
Tempora quæ seruari debeãt in ordinationibus, § igitur per tres. 92
Terminus, habes supra in ver. pars,
Terrulas incõmodas, & minus vtiles, itẽ seruos fugitiuos potest prælatus alienare, §. terulas. 298
Testator si aliquid episcopo, aliquid ecclesiis relinquit, & iussit episcopum esse cõtentum suo relicto posthabita detractione quartæ, seruanda, est testatoris volũtas, nisi sit facta in fraudem, §. hoc autem. 284
Testis. Differentia, vtrum testi obiiciatur crimen de quo numquam alias fuerit conuictus, vel obiciatur crimen, de quo alias quis confessus & conuictus fuit, §. multum. 360
Testis malæ vitæ caret fide, §. vita censetur. 392
Testis non potest quis esse in causa, in qua fuit aduocatus vel procurator, §. is quoque. 396
Testi statim seipsum corrigenti non adimitur ob id fides, & potest iudex testem repetere superomissis, §. eum quoque. 420
Testes quales esse, & qualiter iurare debent super consanguinitate, §. quoties. 228
Testes possunt examinari etiam lite non cõtestata, cum ciuiliter agitur, & probabiliter de morte testium, vel diuturna absentia timetur, §. ad monca-

monendi. 378
Testes qui examinauit ad perpetuam rei memoriam debet intre anni, vel conuenire aduersarium, vel examē denunciare, § debet tamē. 379
Testes recusantes iurare, sunt sub pœna excōmunicationis cogendi, & iuramētum de non deponendo non tenet, § quod si testes. 389
Testes considerantur conditione, natura & vita, §. testes vero. 391
Testes non possunt esse domestici, & habētes causam similem. § domestici. 396
Testes publicato processu nō possunt examinari super eisdem, nec in prima, nec in secunda instantia, secus super emergētibus. §. elapsis. 399
in Testes qualiter & quando obiici potest, §. sed interdum. 400
Testes probatorios & reprobatorios probatoriorum reprobare licet, sed reprobatorios reprobatoriorū non licet. §. illud etiam. 401. Cetera inuenies supra in ver. pater. in ver. renunciatio, & in ver. reus.
Titulus de rebus sacris subordinat præcedentia ad sequentia, § sacramentorum. 241
Tituli de nuptijs subordinatio, §. exposuim⁹. 211
Tituli de decimis subordinatio, §. explicito. 285
Tractatus, vide supra in. ver. sacerdotes.
Transactiones quę non sunt iuri contrarię seruari debent, & partium iuribus derogant, §. transactiones. 333
Translatio inducta est ex vtilitate, & ex necessitate, & necessitate cessante trāslatio irritatur, §. translationes. 68
Tributa & census de fructibus quibus decimę soluendæ sunt, non debet deduci, §. sed nec. 298
Tumulantes, vide supra in ver. hæretici.
Tumulati cōtra canones sunt exhumandi, si illorum corpora possint discerni à corporibus fidelium, §. & si contigerit. 276
Tutor potest litem contestari, §. sit autem litis cōtestatio. 376

V

Vacationis futuræ casus, non verificatur in casu nouæ creationis, §. idem obtinet. 124
Validum ab initio tractatu temporis non infirmatur, etiam noua superueniente causa, §. illud in dubium. 395
Verba etiam quantum ad ecclesiam sunt necessaria ad contrahendum matrimonium, ac muti & surdi signis nuptias possunt contrahere, §. licet autem. 202
Verba apta ad contrahendum matrimonium, §. verba autem. 203
Verba prolata in contrahendo matrimonio sunt accipienda secundum communem intelligentiam, §. inde quæritur. 203
Vicarius episcopi nō potest inquirere, punire, priuare beneficiis, vel eadem cōferre, nisi hęc specialiter sibi committantur. §. per vicarium. 63
Vicarius cōstitui nō potest, habens curā animarū in diuersis ecclesiis, vel laicus, §. debet aūt. 63
Vicarius sine speciali mandato episcopi potest sede vacante instituere præsentatos, §. dissimiles sunt. 139
à Vicario appellatur ad Archiepiscopū, ab Archidiacono ad Episcopum, §. inter vicarium. 64
Vir qui viuente vxore etiā sim ab eo separata quo ad thorū, secundam consciā duxit vxorē, etiam prima mortua separabitur à secūda, sed cū alia cōtrahere poterit, §. fornicationis quoq;. 238 Reliqua require infra in ver. vxor.
Vir qui inuita vxore ingressus est monasterium ab eadem vxore redire coactus, ea mortua nō cogitur rursus in monasterium reuerti, sed nō poterit amplius vxorē ducere. Quod si vxore non cōtradicente fuerit ingressus, illa mortua nō poterit exire, præsertim si fuerit professus consentiente vxore, §, quæsitum. 234
Visitare qui possint, & quod Archiepiscopus potes visitare prouinciam, etiam quando suffraganei non sunt negligentes, §. visitandi vero. lib. 2. tit. 21. pag. 266
Visitatores creandi, & quid agere debeant, §. visitatores. 155
Vitatio scandali iustam tribuit renunciandi causam, §. propter malitiam. 74
Vitatus corporis, nisi modica sit lęsio, ordinari nō potest, §. cauenda sunt. 105
Vitam regularem qui vouit, monasterium ingredi debet non obstante quòd fuerit pręlaturam consecutus, §. is quoque. 501
Viuo cum nō communicamus, nec mortuo communicamus, §. quod ipsum. 494
Vnctio, vide supra in ver. extrema vnctio. & in ver. interdicti tempore.
Vniendi causæ sunt necessitas, & vtilitas, §. velut ergo. 251
Vnio quid sit, & quotuplex, §. vnio nihil. 250
Vnio dissoluitur tēporis lapsu, & causæ cessatione, & ab his qui habent ius vniendi. §. dissoluetur autem. 253
Vnionis effectus quis sit, § secuta vero. 253
per Vnionem non præiudicatur iuribus episcopalibus, §. sed quæri poterit. 253
in Vnione facienda requiritur consensus non solum capituli, sed etiam eorū qui lædi possunt §. nec solum. 253
Vniuersitatis ituitu potest noua ecclesia ędificari

vtpura

vtputa pro leprosis,§ vniuersitatis. 244
Vniuersitaie interdicta & singuli de vniuersitate censentur interdicti,ne interdictum reddatur elusiorum,§ item cū loci. lib 4.tit.14.pag 508 Cetera vide supra in ver.clerici.
Votum non potest electione reddi per litteras, § sed cum absens. 28
Votum solenne derogat simplici, §. illud quæri potest. 151
Votum simplex & solenne,quæ,§.est autem.151
Vouere peregrinationem quis potest etiā altero coniugū inuito,§ licet autem.236. Cetera vide supra in ver,vitam.
Vsucapio quam varie considerata:in fine de cōp iuris. 65
Vsucapiones per ius canonicum. ibid. 65
Vsura quid sit,& vnde dicta,& habēs possessione in pignus recepta propria pecunia, si recuset fructus in sortem computare,vsuras committit,§.vsura est. 466
Vsurę si non sint quibus restitui possint,erogandæ sunt in pauperes,& paupertas excusat à restitutione,§.nec quidquam. 468
Vsurarius licet de vsuris satisfieri mandet per heredem,non tamen est tradēdus ecclesiasticę sepulturæ,donec fuerit satisfactum,& contra faciens incurrit pœnas eorundem,& testamenta vsurariorum non valent,§.& id adeo. 467
Vsurarius nō est rem emens minus iusto pretio, si tunc verisimiliter dubitetur,an tempore solutionis plus vel minus est res valitura vel alter dubius euentus vsurarum suspicionem remouet,§ isti quoque. 471
Vsurarius est,qui à debitore recipit aliquid vltra sortem, etiam si suscipiat in se periculum, §. aliud tamen. 472
Vsurarii ordinari nō possunt,§.Quod si quis.102
Vsurariorum pœnæ sunt,infamia,excommunicatio,beneficiorum & officiorum & ecclesiasticę sepulturæ amissio,§.multiplicibus autem.467
Reliqua vide supra in ver.malū facere. in ver. officia.
Vxor,cuius consanguinea à proprio viro cognita est,monenda est, non cogenda ad continentiā § vxor quoque.lib.2.tit.13.pag. 223
Vxor & vir regulariter nō possunt disiungi, vt alter summat sacros ordines,aut monasteriū ingrediatur:fallit hoc in casibus precedentibus & sequentibus,§.his exceptis. 234
Vxor,quæ credens virum esse mortuum,religionem est ingressa, & à viro educta, si vir moriatur non cogitur reuerti ad monasterium,licet id sibi expediat,§ quid statuemus. 235
Vxor nō plene certificata de morte viri contrahere non potest,quamuis cōtinere nequeat,§. & quamuis. 236
Vxor non tenetur sequi sepulturam viri, si velit aliam eligere,§.nec vlla. 273
Vxor si sepulturam non eligat, tenetur sequi sepulturam vltimi viri,si plures habuerit,§ si tamen ipsa. 273
Vxorem qui duxit viduam, eiectam vel meretricē,ordinari non potest,§.item repellendi.103
Vxorem publicam meretricem scienter ducenti peccata remittuntur,§.quin potius. 206
Vxorum dotes ob hæresim maritorum non sunt confiscandæ,nisi scienter contraxerint matrimonium cum hæreticis,§. sed & cū alteri.457
cetera vide supra in ver. consanguineam, & in ver.vir.

X

Xenodochia,Orphanotrophia, & loca similia episcopis subsunt, qui prouidere debent, nē illorum res dissipentur,§ Xenodochia. 269
Xenodochia & loca similia non possunt in beneficium conferri,nisi in certis casibus, §. eodem cauetur concilio, 270

F I N I S.

Regeſtum.

† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii a b c d e f g.

Omnes quaterniones, I i, e, g, quinterniones.

R O M AE
Excudebant Alexander Gardanus, & Franciſcus
Coattinus Socij. 1587.